E.9.T.C.

FLORIANI
A SANCTO PETRO
[illegible] BONON.

[illegible] in primam, & secundam [illegible] tum in tres etiam secunda [illegible] insigniores titulos de Leg.

Commentaria.

[illegible] in explicationem eiusdem non amplius [illegible]
[illegible] de Vsufru. [illegible]
[illegible] in T[illegible]

[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible] primum in lucem [illegible]

Cum Privilegio Summi Pont.

BONONIAE,
[illegible] Typographi Bononiens.
M D L X X V I
[illegible]

Petri Aug.ni Arsolini empt. die 5. 7bris 1629.

FLORIANI DE SANCTO PETRO IVRISC. BONON.

Facundissima, ac Eximia, cùm in primam, & secundam ff. Vet. partem, tum in tres etiam secundæ Infortiati insigniores titulos de Leg. Commentaria.

Quibus nonnullorum etiam Titulorum explicationem eiusdem non amplius impressam adiectam inuenies, nempè de Vsufru. ad Exhiben. cæterorumq; de quibus in Tab.

Cum tribus elegantissimis Disputationibus per ipsum publicè in Gymnasio Bononiensi habitis.

Necnon & quibusdam alijs eiusdem in Iure Ciuili Responsis, siue mauis Consilijs.

Cum Summarijs nouiter additis, copiosissimoq; singularum materiarum Indice, nunc primùm in lucem editis.

Cum Priuilegio Summi Pont.

BONONIAE,
Apud Societatem Typographiæ Bononiensis.
MDLXXVI.
Curiæ Episc. & S. Inquisit. concessu.

GREGORIVS PAPA XIII.

AD FVTVRAM REI MEMORIAM. *Dum nobis excellens Ciuitatis nostræ* BONONIÆ *conditio, eiusq; ciuium, & incolarum in omni virtutum genere, & præcipuè in liberalium disciplinarum cognitione præstantia, cuius nos ipsi certissimi testes sumus, ante oculos obuersatur, ac meritò eo nomine eam vrbem, vel apud exteros claram, & illustrem esse animaduertimus, facilè adducimur, illis non mediocriter fauere, qui studiosorum vsui, dictæq; ciuitatis ornamento imprimendi artem magnis laboribus, & expensis in ea instituere quærunt, eaq; in re perficienda neruos suos omnes intendunt. Cum itaq; sicut accepimus, dilecti filij Quadraginta Viri Reformatores status libertatis ciuitatis eiusdem nonnullis Ciuibus, & Mercatoribus, qui se ad id conficiendum eorundem Quadraginta Virorum precibus, & suasionibus inducti paratos exhibuerant curam in dicta ciuitate artem Impressoriam introducendi, ad quoduis etiam insignium librorum genus egregijs typis demandandum idoneam imposuerint: illi verò omnes labores, & expensas, aliaq; ad eam rem perficiendam necessaria in se receperint. Nos intelligentes, quantum laboris dicti Ciues, & Mercatores ea in re suscipiant, ac propterea illis consulere, & Quadraginta Viris præfatis rem gratam facere cupientes, eorundemq; omnium, ac ciuitatis vniuersæ commodo, & vtilitati studentes, ac volentes, quoad fieri possit, officinam ad imprimendum primo quoque tempore instruendam feliciter, ac diligenter exerceri; & cum Ciues, & Mercatores præfati non paruam ad eam rem perficiendam pecuniæ vim conferant, neminem fructu laborum suorum fraudari, & eosdem indemnes conseruari vehementer optantes, eisdem Ciuibus, & Mercatoribus, & pro eis Agentibus, vt opera omnia, & quascunque alias res nouas hactenus non impressa, in vulgus in posterum successiuis temporibus edenda, & per ipsos Mercatores, & Ciues, aut alios ab eis deputandos; illis tamen ab Inquisitoribus dictæ ciuitatis, aut alijs, ad quos spectat, prius examinatis prima vice imprimenda, per decem annos post eorundem operum, vel cuiuslibet ipsorum impresionem, ne ab alijs quibuscunque sub indicis de nouo adiecti, additionum, apostillarum, appendicum, aut commentariorum nomine, vel alio quouis prætextu, sine ipsorum Ciuium, & Mercatorum præfatorum expressa licentia in scriptis ab eisdem Ciuibus, & Mercatoribus obtenta imprimi, aut per ipsos, uel de eorum mandato per alios impressa vendi, seu in eorum officinis, vel alias in apothecis operum præfatorum libri venales proponi, præterquam ab eisdem Ciuibus, & Mercatoribus, aut de eorum mandato, vel pro eis Agentibus possint, aut valeant motu proprio, & ex certa scientia concedimus, & indulgemus. Omnibus verò, & singulis Christi fidelibus in quacunque terrarum orbis parte existentibus, præsertim Impressoribus, Typographis, & Bibliopolis, in virtute sanctæ obedientiæ, ac sub excommunicationis maioris, eo ipso incurrenda pœna, à quo non nisi per Roman. Pontif. pro tempore, præterquam in mortis articulo absolui possint. In terris verò, & locis nobis, & Romanæ Ecclesiæ mediatè, vel immediatè subiectis, sub eadem excommunicationis sententia, nec non mille ducatorum auri, partim Cameræ nostræ Apostolicæ, partim ipsis Ciuibus, & Mercatoribus, & his, qui præsentibus nostris litteris contrauentum fuisse ad notitiam deduxerint, applicandis, præter librorum omnium amisionem toties ipso facto, & absque aliqua declaratione, quoties contra id, quod per præsentes disponitur, actum fuerit, incurrendis pœnis, ne intra dictos decem annos ab impresione dictorum nouorum operum, & cuiuslibet eorum, aut aliarum rerum nouarum computandos, dicta opera eatenus non impressa, aut alias res nouas sine eorundem Ciuium, & Mercatorum licentia, vt superiùs narratur, obtinenda, imprimere, seu ab ipsis Ciuibus, & Mercatoribus, & pro eis Agentibus impressa, vel imprimenda venalia habere, vel proponere audeant, vel præsumant, præsenti edicto prohibemus. Mandantes in virtute sanctæ obedientiæ omnibus, & singulis prouinciarum, regnorum, ciuitatum, terrarum, & locorum Inquisitoribus, cæterisq;, ad quos cura concedendi licentiam imprimendi spectat, ne in quibusuis orbis terrarum partibus opera in dicta ciuitate impressa de nouo imprimi, contra harum litterarum nostrarum seriem, & formam, aut non elapso tempore in nostra hac prohibitione apposito, permittant, aut patiantur, aut imprimendi licentiam quoquo modo concedant. Vniuersis verò venerabilibus fratribus nostris Patriarchis, Archiepiscopis, & Episcopis, eorumq; in spiritualibus Vicarijs, seu Officialibus generalibus. In Dominijs ve-*

rò nobis mediatè, vel immediatè subiectis, etiam Legatis, Vicelegatis, Gubernatoribus, & alijs Officialibus, vt quoties pro parte dictorum Ciuium, & Mercatorum, vel pro eis Agentium, aut ab eis ius, & causam habentium fuerint requisiti, eisdem in præmissis efficacis defensiouis præsidio assistentes, faciant præmissa omnia, & singula contra inobedientes, & rebelles per censuras ecclesiasticas, illas etiam sæpius aggrauando, & alia iuris, & facti remedia oportuna exequi: inuocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachij secularis. Decernentes ex nunc irritum, & inane quicquid secus super his à quoque quauis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari. Non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, necnon etiam iuramento, confirmatione Apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis statutis, & consuetudinibus, priuilegijs quoque, indultis, & litteris Apostolicis quibusuis personis, & locis in genere, vel in specie sub quibuscunque tenoribus, & formis, ac cum quibusuis clausulis, & decretis, etiam pari motu, & aliàs quomodolibet in contrarium concessis, confirmatis, & innouatis. Quibus omnibus, etiamsi de illis, eorumq; totis tenoribus specialis, specifica, & expressa, non autem per clausulas generales idem importantes mentio, aut quæuis alia expressio habenda foret, tenores huiusmodi, ac si de verbo ad verbum insererentur, præsentibus pro sufficienter expressis habentes; illis aliàs in suo robore permansuris, hac vice duntaxat specialiter, & expressè derogamus, cæterisq; contrarijs quibuscunq;. Quia verò difficilè admodum esset, præsentes literas ad singula quæq; loca deferri, volumus, & præsentium auctoritate decernimus, earum transumptis, vel exemplis etiam in singulis operibus impressis, eandem prorsus fidem tam in iudicio, quàm extra adhiberi, quæ præsentibus adhibetur, si ostenderentur, vel exhiberentur. Vt autem in omnium, ad quos spectat, eædem literæ notitiam perferantur, mandamus easdem in albo Prætoris, & alijs locis, in quibus publica edicta Ciuitatis BONONIEN. publicantur de more affigi, & affixas sic vniuersos, & singulos declaramus afficere, ac si eisdem personaliter intimatæ essent. Datum Romæ apud S. Petrum, sub annulo Piscatoris die XII. Nouembris. MDLXXII.

Pontificatus Anno Primo.

LECTORI.

FLORIANVS de Sancto Petro Bononienſis ſuperiore memoria in Bononienſi Gymnaſio ius ciuile ingenti nominis ſui cum gloria interpretatus eſt. Idem Commentarios aliquot in libros legum reliquit adeo eruditos, vt cum optimo quoque veterum comparari doctiſsimorum hominum iudicio poſsint. Qui cum ſemel typis traditi à pleriſque deſiderarentur, data eſt opera, vt à nobis multò pleniores, multoq; emendatiores recuderentur. Quod ſimul, vt eruditiſsimi viri memoriæ conſuleremus, ſimul, vt ſtudioſorum commodis ſeruiremus, magna diligentia, curaq; perfecimus. cum non ſolùm ea, quæ vulgata erant, meliora fecerimus, ſed ea multis quoque nondum editis commentarijs, diſputationibus, & conſilijs eius cumulauerimus, vt opus prope nouum eſſe, ac nunc primum in lucem exire videatur.

TABVLA TITVLORVM, SIVE RVBRICARVM, QVAE in j. & ij. ff. Vet. parte continentur.

Ex I. ff. Veter. parte.

¶ De vſufructu, & quemadmodum quis vtatur, fruatur. car. 1
¶ De vſufructu accreſcendo. 45
¶ Quando dies vſusfructus legati cedat. 52
¶ Quibus modis vſusfructus amittatur. 53
¶ De vſufructu earum rerum, quæ vſu conſumuntur. 63
¶ Si vſusfructus petatur, vel ad alium pertinere negetur. 68
¶ De ſeruitutibus. 71
¶ De ſeruitutibus Vrbanorum prædiorum. 96
¶ De ſeruitutibus ruſticorum prædiorum. 105
¶ Communia prædiorum, tam ruſticorũ, quàm vrbanorum. 117
¶ Si ſeruitus vendicetur, vel ad alium. &c. car. 124
¶ Quemadmodum ſeruitus amittatur. car. 139
¶ Si quadrupes pauperiem feciſſe dicatur. car. 148
¶ Ad legem Aquiliam. 154
¶ De his, qui deiecerunt, vel effuderunt. car. 221
¶ De noxalibus actionibus. 218
¶ Finium regundorum. 246
¶ Familiæ erciſcundæ. 256
¶ Ad exhibendum. 336
¶ De interrogatorijs actionibus. 356
¶ De quibus rebus ad eundem iudicem eatur. 385
¶ De ſeruo currupto. 388
¶ De ſeruis fugitiuis. 394
¶ De aleæ luſu, & aleatoribus. 398
¶ Si menſor falſum modum dixerit. 402
¶ De religioſis, & ſumptibus funerum, & vt funus ducere liceat. 408
¶ De mortuo inferendo, & ſepulchro ædificando. 427

Ex II. ff. Vet. parte.

¶ De condict. ob cauſam. 429
¶ Pro ſocio. 433
¶ De vſuris. 444
¶ De nautico fœnore. 473
¶ De probationibus, & præſumptionibus. car. 475
¶ De fide inſtrumentorum. 503
¶ De teſtibus. 506
¶ De iuris, & facti ignorantia. 523

Finis tabulę Titulorum.

TABVLA RVBRICARVM, LEGVM, ET PARAGRAFORVM,

quę in j. ff. Veter. parte continentur.

Rub. De vsufructu, & quemadmodu quis vtatur, fruatur. 1
L.Vsusfructus. 2
L.Omnium. ead.
§.Constituitur. 3
L.Vsusfructus in multis. 4
L.Vsusfructus & ab initio. 4
L.Vsusfruct.pluribus modis. 5
L.Vsufructu legato. 5
L.Hactenus tamen. 5
§.Neratius. 6
L.Item si fundi. 6
§ Huic vicinus. 7
§.Aucupiorum. 7
§.Seminarius. 7
L.Ex sylua cædua. 7
L.Arboribus. 8
§.Nauis. ead.
§.Vsusfructuarius. 8
§.De illo. 9
§.Iulianus,il 1. 10
§.Idem. ead.
§.Iulianus,il 2. 11
L.Si cuius rei. 12
L.Si vsusfructus. ead.
§.Cum igitur. ead.
L.Aequissimum. 13
§.Fructuarius. 14
§.Item. 15
§.Item si domus. ead.
L.Sed & si quid. ead.
§.Mancipiorum. 16
§.Et si vestimentorum. 17
§.Proprietatis. ead.
§.Sed nec seruitutem. 18
L.Locum autem. ead.
L.Ex eo. ead.
§.Proprietarius. 19
§.Si quis seruum. 19
L.Agri. 19
L.Proculus. 19
§.Si arbores. 20
L.Si quis ita. 21
L.Si serui vsufructuarij. 21
L.Sed & sicut stipulando. 22
§.Quoniam autem. 22
L.Si quis. 22
L.Sed & si quis. 22
§.Interdum. 23
§.Si operas. 23
§.Quæstionis. 24
§.Seruus. 24
L.Si seruo. 25
§.Si duos. 25
§.Quod autem. 25
§.Si operas suas. 25
L.Si pendentes. 25
§.Si dominus. 26
§.Si quid. 26
§.Si qua. 27
L.Numisinatum. 27
L.Omnium. 27
L.Si is,qui binas. 28
L.Ex re fructuarij. 28
L.Si quis binas. 28
L.Si Titio. 29
§.Vsumfructum. 29
L.Quoties. 29
§.Si colono. 30
§.Vniuersorum. 30
L.Si vsusfructus. 31
L.Vsusfructus serui. 31
L.Qui vsumfructum. 32
§.Stipulatus sum. 32
§.Vsusfructus. 32
L.Quæsitum. 32
L.Non vtitur. 33
L.Statuæ. 33
§.Licet. 33
L.Si alij vsus. 33
§.Nam sæpius. 33
L.Etiam partis. 34
L.Vsusfructuarius. 34
L.Sicut. ead.
L.Si extraneo. 34
§.Si testator. 35
L.Si absente. ead.
§.Syluam cæduam. ead.
L.Si mihi & tibi. ead.
L.Titius Mæuio. ead.
L.Titio cum morietur. ead.
L.Vsufructu. 36
L.Si cui. 36
L.Sub conditione. 36
L.Si infantis. 36
L.An vsusfructus nomine. 36
L.Dominus. 37
§.Per fideicommissum. ead.
L.Defuncta. 39
§.Sempronio. 40
L.Arbores. ead.
§.Quicquid. ead.
§.Cæsæ harundinis. 41
L.Cuiuscunque. ead.
§.Si fundus. ead.
L.Vsusfructuarius. 42
L.Vsumfructuarium. ead.
L.Quod nostrum. 43
L.Cum fructuarius. ead.
L.Cum vsufructuario. 44
L.Cui vsusfructus. 44
L.Vetus fuit. 44
L.Si in area. 44
L.Si dominus. 44
L.Si areæ vsusfructus. 45
L.Si Sticho seruo. 45
Rubr. De vsufructu accrescendo. 45
L.Quotiens. 45
§.Denique. 46
§.Idem ait. 46
§.Interdum. 47
L.Idem si duobus. 49
L.Idem Neratius. 49
§.Non solùm. 49
L.Si Titio. 50
§.Sed si cui. 50
§.Si mihi. ead.
L.Si quis Titio. ead.

L.Si mulieri. 51
L.Si proprietas. 52
L.Interdum. 52
L.Cum singulis. 52
¶Rub. Quando dies vsusfructus legati cedat. 52
L.Quamquam. 52
§.Non solùm. 52
¶Rub. Quibus modis vsusfructus amittatur. 53
L.Non Solùm. 53
L.Si duobus. 54
§.Cum singulis. 54
L.Sicut in annos. 54
§.Idem Papinianus. 55
§.Morte quoque. 55
L.Si legatum. 56
L.Repeti. 56
§.Si quis vsumfructum. 56
§.Rei mutationem. 56
L.Fundi vsusfr. 57
§.Non tantùm. 57
§.Agri, vel loci. 57
§.Si massæ vsus. 57
§.Quadrigæ. 57
L.Si cui balnei. 58
L.Si vsusfructuarius. 58
L.Excepta. 58
L.Interdum. 58
L.Si sub conditione. 58
L.Si tibi fundi. 59
L.si seruo. 59
L.Neque vsusfructus. 59
L.Is, qui vsumfructum. 59
L.Si vsusfructus. 60
L.Si mulieri. 60
L.Si ager, cuius. 61
L.Cum vsufructu. 61
L.Placet. 61
L.Si ager ab hostibus. 61
L.Si seruus. 61
L.Si vsusfructus alterius. 62
L.Pomponius. 62
§.Idem Pomponius quærit. 62
L.Caro, & corium. 62
L.Cum gregis. 62
¶Rub. De vsufructu earum rerum, quæ vsu consumuntur. 63
L.Senatus. 63
L.Sed de pecunia. 63
L.Postquam. 64
L.Hoc senatus. 64
§.Si pecuniæ. 64
§.Quæ in vsufructu. 65
L.Si tibi. 65
L.Si tibi vini. 66
L.Tribus. 66
L.In stipulatione. 67
L.Si lanę. 68
L.Cum pecunia. 68
¶Rub. Si vsusfructus petatur, vel ad alium pertinere negetur. 68
L.Si fundo. 68
§.Vsusfructus. 68
L.Si ab hærede. 69
L.Qui vsumfructum. 70
L.Fundus. 70
L.Vti frui. 70
¶Rub. De seruitutibus. 71
L.Seruitutes. 71
L.Vnus ex dominis. 72
L.Seruitutes. la. 1. 73
L.Seruitutes. la 2. 73
§.Modum. 75
§.Interualla. 75
L.Via iter. 75
L.Ad certam. 75
L.Vt pomum. 75
§.Si prædium. 76
L.Si cui. 76
L.Si iter. 77
L.Pro parte. 77
L.Non dubito. 78
L.Si tam angusti. 78
L.Seruitutes. la 3. 79
§.Seruitus. 88
§.Publico loco. 88
§.Sacri, &. 88
L.Quotiens. la 1. 88
§.Seruitutum. 88
L.Ei, qui. 88
L.Viæ itineris. 89
L.Papinianus. 90
L.Si fundo, quem. 90
L.Quotiens. la 2. 90
L.Si intercedat. 91
§.Si vsusfructus. 91
¶Rub. De seruitutibus vrbanorum prædiorum. 91
L.Vrbanorum. 91
L.Luminum. 92
L.Inuitum autem. 92
L.Hæc autem iura. 92
L.Quod autem. 93
L.Parietem. 93
L.Cum eo, qui. 93
L.Binas ædes. 94
L.Qui luminibus. 94
L.Aedificia. 95
L.Quidam liberus. 95
§.Parietem communem. 95
L.Imperator. 96
L.Inter seruitutes. 96
§.Si seruitus. 96
L.Si arborem. 96
§.Hæc lex. 97
L.Si Fistulæ. 97
L.Fistulam. 98
L.Seruitutes. 98
§.Si domo. 98
§.Si sublatum. 98
§.Si seruitus. 99
§.Qui in area. 99
L.Si domus. 99
L.Qui ædificium. 99
L.Si seruitus. 99
§.Futuro quoque. 100
L.Cuius ædificium. 101
L.Hoc, quod dictum. 101
§.Si ex tribus. 101
L.In re communi. 101
L.Sed & si inter. 101
§.Si in area. 102
L.Foramen. 102
L.Si quis ædes. 102
L.Si testamento. 103
L.Si ædes. 103
§.Libertas. 103
L.Eum debere. 103
L.Et qui. 104
L.Si binarum. 104
L.Binas quis ædes. 104
L.Si ædes. 104
L.Eos qui. 104
L.Olympico. 104
§.Lutius Titius. 105
¶Rub. De seruitutibus rustic. præd. 105
L.Seruitutes. 105
§.Traditio. 105
L.Rusticorum. 107
§.Aquæductus. 107
L.Item sic. 107
§.Qui habet. 107
L.Pecoris. 108
L.Qui sella. 108
§.In rusticis. 108
L.Viæ latitudo. 109
L.Seruitus. 109
L.Labeo ait 109
L.Per fundum. 109
L.Inter actum. 110
L.Certo. 110
§.Si totus ager. 111
L.Per quem. 111
L.Quintus Mutius. 111
L.Diuus Pius. 111
L.Imperatores. 111
L.Vna est via. 111
L.Si vnus. 112
L.Si mihi. ead.
§.Seruitus. ead.
§.Si fundo. ead.
§.Hauriendi ius. ead
L.Si mihi. ead.
L.Via constitui. ead.
§.Si lacus perpetuus. ead.
§.Si fundus. 113
§.Quæcunque. ead.
L.Ex meo aquæductu. ead.
L.Si partem. ead.
L.Si via iter. ead.
L.Si communi. 114
L.Itinere. ead.
L.Is, qui duo. ead.
L.Qui duo. 115
L.Tria prædia. ead.
L.fundus mihi. ead.
L. Cum essent. 115
§. Per plurium. ead.
L. Vnus. ead.
§. Si fons. 116
L. Et Attilicinus. 116
L. Cum fundo. 116
L. Lutius Titius. 117
L. Flumine. 117

¶Rub.

Rub. Communia prædiorum tam rusticorum, quàm vrbanorum 117
L. De aqua. 118
L. Duarum. 118
L. Caueri. ead.
L. Proprium. ead.
L. Si quis duas. 119
L. Si quis partem. ead.
L. Si in venditione. ead.
L. In tradendis. ead.
§. Interpositis. 120
L. Si cum duas. ead.
L. Si ei, cuius. ead.
L. Quicquid. ead.
L. Refectionis. ead.
L. Cum fundus. 121
L. Venditor. 121
§. Si Constat. 122
L. Inter nihil. ead.
L. Qui per certum. ead.
L. Potest etiam. ead.
L. Si precario. 123
L. Receptum. 123
Rub. si seruitus vendicetur, vel ad alium pert. neg.
L. Actiones. 124
§. Rectè. 128
§. Pomponius. 128
L. Loci corpus. 129
§. Qui iter. ead.
§. In confessoria. ead.
§. Si fundus. ead.
§. Si quis mihi. 130
§. Competit 130
§. Si cui omnino. 131
§ Et si refert. 131
§. Sciendum. 131
§. Etiam de seruitute. 132
L. Harum actionum. 132
L. Sicuti autem. 133
§. Competit. 133
§. Sed si quæratur. 133
§. Aristo. 135
§. Apud Pomponium. 135
L. Si eo loco. 136
§. Qui latiore. 136
L. Si quis diuturno. 136
L. An vnus. 136
L. Egi ius illi. 137
L. Fistulas. ead.
L. Si cum meus proprius. ead.
§. Si paries. ead.
L. Altiùs ædes. ead.
L. Si à te emero. 137
L. Si quando iter. ead.
§. Cum in domo. ead.
§. Secundum. 138
L. Is, cuius. 138
L. Si de communi. 139
L. Testatrix. ead.
§. Plures. ead.
L. Si qua aqua. ead.
Rub. Quēadmodum seruitus amit. 139
L. Qui iter, & actum habet. 140
L. Iura prædiorum. ead.
L. Iter sepulchrum. ead.
L. Seruitus. ead.
§. Si ego via. ead.
L. Si sic constituta. 141
L. Si stillicidij. 142
§. Is, qui partem. 142
L. Si communem. 143
L. Si is, qui. 143
L. Si is, cui via 143
§. Hæres. 143
L. Qui fundum. 144
L. Si quis. ead.
L. Si locus. ead.
§. Cum via. ead.
L. Si cum seruitus. 145
L. Aquam, quæ. ead.
L. Labeo dicit. ead.
L. Si quis alia. ead.
§. Tempus. ead.
§. Si cum ius. 145
L. Si partem. 146
§. Si per fundum. 146
L. Vsu retinetur ead.
L. Seruitute. 147
Rub. Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur. 148
L. Si quadrupes. 149
§. Ait Prætor. ead.
§. Siue autem. 150
§. In bestijs ead.
§. Cum arietes. ead.
§. Et cum etiam. 151
§. Si commune ead.
§. Interdum. ead.
L. Si post litem. 152
§. Hanc autem. 152
L. Hæc actio. la prima. ead.
§. Si quis ead.
L. Ex hac 153
L. Hæc actio. la 2. ead.
L. Agaso. 154
Rub. Ad legem Aquiliam 154
L. Lex Aquilia. 154
L. Lege Aquilia. 155
L. Si seruus 156
L. Sed & si. §. Iniuriam. 158
§. Si magister potest. 159
L. Qua acti. §. Occisum. 160
§. Si in colluctatione. 160
§. Sed & si quis seruum. 162
§. Celsus. 162
§. Proculus. 163
L. Idem. §. Mulionem. 164
L. Item si obstetrix. 164
§. Si quis hominem. 165
§. Si seruum meum. 165
§. Sed si per lusum 165
L. Item Mela scribit. 166
§. Si alius tenuit. 166
§. Sed si plures. 166
§. Celsus scribit. 169
§. Si plures. 169
§. Item & cum eo. 169
§. Si in eo homine. ead.
L. Liber homo. 170
§. Iulianus scribit. 170
§. Si seruus. 171
§. Si seruus legatus 171
L. Huic scripturæ. §. Si seruus vulneratus. 172
L. Si dominus seruum. 172
L. Ait lex. 173
§. Index Neratius. 174
§. Idem Iulianus scribit 174
§. Idem Iulianus. 174
§. Si infans fit. 175
§. Hanc actionem. 175
§. Si dolo. 176
§. Hæc actio. 176
§. Si quis hominem. 177
L. Proinde. §. si procurator. 178
§. Notandum. 179
L. Si seruus. 180
L. Si seruus communis. 180
§. Serui autem 180
§. Huius legis. 181
§. Tertio autem ead.
§. Si quis insulam. ead.
§. si fornicarius. ead.
§. si furnum. 182
§. Proculus ait. 182
§. Inquit lex. 182
§. Rupisse. 183
§. si oliuam. 184
§. si calicem. 184
§. si cum maritus. 184
§. si quis ædificij. 185
§. si quis seruum ead.
L. Qui foueas. ead.
L. Quemadmodum §. Prætectum. ead.
§. Si nauis tua. 186
§. si nauis alteram. 186
§. Hac actione. 187
§. Magistratus. 187
§. Hæc verba. 187
L. Qui occidit 189
§. Pignori. 189
§. si quis alienum. 189
§. In hac. 190
L. si vulneratus. 190
§. Si Putator. 190
L. Illud quæsitum. 191
§. si idem eundem. 192
L. si seruum. 192
L. Titio, & Seio. 193
L. Nam sicut. §. si dominus. 193
L. Liber homo. 194
§. si quadrupes. 195
L. si eo tempore. ead.
L. Quintus Mutius. ead.
L. In lege Aquila si deletum. ead.
L. si quis testamentum. 198
§. sed & si quis 198
§. Interdum. 199
L. Qui tabulas. 199
L. Ob id, quod. 199
L. In lege. 200
§. Quotiens. 200
L. Scientiam. §. lege Aquilia. 201
§. Cum stramenta. 201

§. Qui

§. Qui cum aliter. 201
§. Qui idoneum. 203
L. Si vulnerato. 203
L. Si seruus. 204
L. Si quis fumo. 204
§. Quod dicitur. 204
L. Qui domum. 205
L. Ita vulneratus. 205
L. Si ex plagijs. 208
§. Tabernarius. ead.
§. In Cliuo. ead.
§. Quidam boues. ead.
§. Cum pila. 209
L. Si Boues. 209
L. Legis Aquiliæ. 209
L. Stichum, aut Pamphilum. 210
L. Mulier. 211
L. Equum. 211
Rub. De his, qui deiecerunt, vel effuderunt. 211
L. Prætor ait. 211
§. Summa cum. 212
§. Quod si cum suspenderetur. 212
§. Hæc autem. 213
§. Si filius. 213
§. Cum seruus. 213
§. Habitare. 214
§. Si plures. 215
L. Si vero. §. Si quis gratuitas. 216
§. Si horrearius. ead.
§. Cum autem. ead.
§. Hæc autem. ead.
§. Prætor ait. 217
§. Si id, quod. 218
§. Ista autem. ead.
L. Hoc edictum. ead.
L. Cum liberi hominis. ead.
Rub. De noxalibus actionibus. 218
L. Noxales actiones. 219
L. Si seruus sciente domino. 220
§. Is, qui non prohibuit. 221
L. In omnibus. 222
L. In delictis. 222
§. Si extraneus. 222
§. Cum dominus. 224
§. Si detracta. 224
L. Si plurium. 226
L. Noxalis. §. Pomponius 227
L. Si seruus. 227
L. Si communis. 227
L. Bona fide. 228
L. Si bonæ fidei. 228
L. Non solùm. ead.
L. Si quis à mulctis. ead.
L. Prætor decernere. 229
L. Si hæres dolo. 230
L. Si ex duobus. 230
§. Si plures eiusdem. 231
L. Is, qui vsumfructum. 231
L. Si in re communi. 232
§. Si serui, in quo. 232
§. Si seruus. 232
L. Qui ex pluribus. 232
L. Quoties dominus. 233
§. Eos, quorum. ead.
§. Prætor ait. ead.
§. Si tutor. 234
§. Si iusiurandum. 234
L. Si seruus depositus. 235
§. Is, qui pignori. 235
§. Dominus. 235
§. Si negauit. 235
L. De illo. 235
L. Electio. §. Si is, quem desieris. 236
§. Neque hæredi. 237
§. Si absente Domino. 237
L. Si noxale periculum. 238
§. Ex his, quæ diximus. 239
L. Et generaliter. 239
L. Non solùm autem. 240
L. In noxalibus. 240
L. Quod ait prætor. 241
L. Is, qui in aliena potestate. 241
L. Noxali iudicio. 242
L. Si quis seruum. 243
L. Si alienus. 243
L. Quemadmodum. §. Si seruum. 243
§. Si seruus meus. 244
L. Si plurium. 244
§. Qui alienum. 244
§. Si quis dicat. 244
L. Si seruus legatus. 245
L. Cum seruus com. 245
L. Si ad libertatem. 245
§. Si quis pro seruo. 245
§. Hę actiones. 245
L. Serui, quorum. 246
Rub. Finium regundorum. 246
L. Finium regundorum. 247
L. Hęc actio pertinet. 248
§. Iudici finium. 248
L. Sed & loci vnius. 248
§. In iudicio. 249
§. Sed & si quis. 249
§. Si dicantur termini. 250
§. Si alter fundus. 250
§. Qui communem. 250
§. Si communem. 251
§. Finium. 251
§. Hoc iudicium. 251
§. Si verò via. 251
L. Quia magis. 252
L. Si irruptione. 252
§. Ad officium. 252
L. Iudicium finium. 253
L. Iudicium communi. 255
L. In finalibus. 255
L. Eos terminos. 256
L. Sciendum est. 256
Rub. Familiæ erciscundæ. 256
L. Hęc actio. 257
L. Per familię. 258
§. Si quarta. 259
§. Item si filijfamilias. 259
§. In familię. ead.
§. Dubitandum. ead.
§. In hoc iudicium. ead.
L. Veterę. §. Mala medicamenta. 260
§. Sed & tabulas. 260
§. Si quę sunt. 261
L. Si hæres vnus. 261
L. Pomponius. ead.
§. Idem Pomponius. 262
L. Veniunt. 263
L. Et post. §. Res, quæ sub. 263
L. Alienationes. 264
L. Sed & si. 265
§. Vsusfructus. ead.
L. Puto. ead.
§. Iulianus ait. ead.
§. Idem, quod amnis. 266
§. Sed si dolo. ead.
§. Item si seruus. ead.
L. Damno commisso. 267
L. His consequenter. ead.
§. Sed an in familiæ. ead.
§. Idemque erit. 268
§. Sumptuum, quos. 268
§. Si filiusfamilias. 269
L. Item ex diuerso. 269
L. Si filia nupta. ead.
§. Si filiusfamilias. 270
§. Si pater. 271
§. Familiæ. 272
§. Papinianus. 273
§. Idem scribit. ead.
§. Item Papinianus. 274
§. Item scribit. ead.
L. Item Labeo. ead.
§. Familiæ ercifcundæ. il 1. 275
§. Famil. ercis. il 2. 276
§. Famil. ercis. il 3. ead.
L. Hæredes eius. 277
§. Si miles. ead.
§. Quantum. ead.
§. De pluribus. ead.
§. Si testator. ead.
§. Quod pro emptore. 278
§. Idem scribit. ead.
§. An ea stipulatio. 279
§. In illa quoque. ead.
§. Si vnus. 281
§. Non tantùm. ead.
§. Si incerto. 282
§. Si filius cum. ead.
§. Item curare. 283
§. Si pecunia. ead.
L. In hoc iudicio. 284
L. Rem pignori. 285
L. Si pignori. 286
L. Fundus mihi. 289
L. Si seruus. 290
L. Quę pater inter filios. ead.
L. Si paterfamilias. ead.
L. Seruos iter. 291
L. Pomponius Philadelphus. ead.
L. Cum putarem. 294
L. Qui familiæ. 295
L. Lucius, & Titia. 296
L. Ex parte. 297
§. Intestato. 298
§. Si seruo libertatem. ead.
§. Filius Reip. 299
§. Duos filios. ead.
§. Pater inter. ead.

L. Si

L.Si ex affe. ead.
L.Quædam mulier. 300
§.Si ita legatum, 303
L.Arbitrium. 303
L.Inter cohæredes. 304
§.Si familiæ erciſcundę. ead.
§.Si cohęredes. ead.
§.Fructus,quos. ead.
§.Qui familiæ. ead.
§.Quod ex facto. ead.
§.Si quis ſtipulatus. 305
L.Vſufructu. 305
§.Si duo cohæredes. 306
L.Si id,quod contendis. ead.
§.Dolus,quem. ead.
L.Si maritus. ead.
L.In iudicio. 307
L.Si familiæ. 308
L.Qui erat. 309
L.Quæ pater. 311
L.Fundus,qui dotis. 316
§.Si ego à te. 316
L.Mæuius,qui nos. ead.
§.Seruus liber,& hæres. 317
§.Arbiter famil.erciſc. ead.
§.Cum familiæ. ead.
L.Pecuniam,quam. ead.
L.De hæreditate. ead.
L.Si familiæ erciſc. 318
L.Non ſolùm finium ead.
L.Arbitro quoque. ead.
❡Rub.Cōmuni diuidundo. 318
L.Communi diuid.la 1. 319
§.In tribus. 319
L.In communi diuid. 319
§.Si quid. 320.
L.Per hoc. ead.
§.De puteo. ead.
§.Hoc iudicium. ead.
§.Sicut autem. ead.
§.Siue autem. 321
§.Si quid. ead.
§.Si quis in cōmunem. 322
§.Si damni. ead.
§.Si Fundus. ead.
§.Idem Iulianus. ead.
§.Vrſeius. ead.
L.Communi diuid.la 2. 323
§.Neratius. 323
§.Qui in rem. ead.
§.Inter prædones. ead.
§.Iulianus. 324
§.Si duo. ead.
§.Cum de vſufructu. 324
§.Neque colonis. 325
§.Inter eos. ead.
§.Si debitor. 326
L.Et ſi non omnes. ead.
§.Si communis. ead.
§.Item ſi vnus. ead.
L.Item quamuis. ead.
§.Si vſus tantùm. ead.
§.In communi. 327
§.In ſumma. ead.
L.Si ædes communes. ead.
L.In iudicium. ead.
L.In hoc iudicium. ead.
§.Si conueniat. 328
L.Si ſocius. 329
L.Cum ſocij. ead.
L.Qui cohæredes. ead.
L.Vt fundus. 330
L.Arbor. 331
§.De veſtibulo. ead.
§.Si per eundem. ead.
§.Iudex. ead.
§.Aquarum. ead.
L.Si is,cum. 332
L.Iudicem. 333
L.Si meo. ead.
L.Si conuenerit. ead.
L.Communis. 334
§.Cum agere. ead.
L.Si Stichus. ead.
L.Communis. ead.
L.De communi. ead.
L.Sabinus. ead.
L.Si quis. 335
§.Pomponius. ead.
L.Communi. ead.
L.Bina. 336
❡Rub.Ad exibendum. 336
L.Hæc actio. ead.
L.Exhibere. ead.
L.In hac actione. 337
§.Qui ad exibendum. ead.
§.Præterea. ead.
§.Eſt autem. ead.
§.Si quis noxali. 338
§.Si quis extra. ead.
§.Sciendum. 339
§.Si mecum. 340
§.Pomponius. ead.
§.Ibidem ſubiungit. 341
§.Interdum. 342
§.Hęc actio. 343
§.Iulianus autem. ead.
§.Idem Iulianus ſcribit. ead.
§.Item Celſus. ead.
§.Sed & ſi ratis. 344
§.Item ſi quis. ead.
L.Gemma.cum l.Tigni. ead.
§.Sed & ſi rotam. ead.
§.Item municeps. ead.
§.Si quis non poſsideat. ead.
§.Ibidem non malè. 345
L.Si ad exhibendum. 346
§.Iulianus. ead.
§.Glans. ead.
§.Si quis rem. ead.
§.Sed ſi quis. 347
§.Si tibi decem. ead.
§.Quantùm. 348
L.Si opinione. & L. ſed & ſi. 348
§.Quo autem loco. 349
§.si de pluribus. ead.
L.De eo exhibendo. 350
§.Et filiusfamilias. ead.
§.sæpius. ead.
§.si quis ex uuis. ead.
§.si poſt iudicium. 351
§.si iuſta ex cauſa. ead.
§.Hæres. ead.
L.si liber homo. 351
L.si vir nummos. 352
L.Theſaurus. ead.
L.Cum ſeruus. 353
L.si quis hominem. ead.
L.solutione. 354
L.Ad exhibendum. ead.
L.Quæſtionis. 355
❡Rub.De interrogatorijs actionibus. 356
L.Totiens hæres. 358
L.Edictum. 361
L.Voluit. 362
L.Qui interrogatur. ead.
L.Et quia. 363
§.Interdum. ead.
L.si quis in iure. & l. ſi quis interrogatus. 364
L.si ſine. ead.
§.Alius. 365
L.si defenſor. ead.
§.Qui interrogatus. 366
§.Illud quæritur. 367
§.si de peculio. ead.
L.Non alienum. 368
L.De ætate. ead.
§.si quis cum hæres. 369
§.Qui ex quadrante. 370
§.si cum eſſet. ead.
§.Qui tacuit. 371
§.Quod autem. 373
§.si interrogatus. ead.
§.Nihil intereſt. ead.
§.Ex cauſa. 375
§.Qui interrogatus. ead.
§.Qui iuſto. 376
§.Celſus. ead.
L.si filius. 377
§.Exceptionibus. ead.
L.Confeſsionibus. 378
L.si is,cuius. ead.
L.si ante aditam. ead.
L.si ſeruus ab hoſtibus. 379
L.si ſeruus non ſit. ead.
L.Qui ex parte. ead.
L.Qui ſeruum. 380
§.In iure. 382
L.si Filius. ead.
L.Vbicunque. ead.
L.Procuratore. 384
❡Rub.De quibus rebus ad eundem iudicem eatur. 385
L.1.ſi inter. 385
L.Cum ex pluribus. 388
❡Rub.De ſeruo corrupto. 388
L.Ait Prætor. 388
§.Perſuadere. 389
§.Is quoque. 389
L.Dolo malo. 390
L.Doli verbum. ead.
§.si quis dolo. ead.
§.Hæc actio il 1. ead.
§.Hæc actio,il 2. 391
L.si quis ſeruum. ead.
§.si in ſeruo. ead.
§.Datur autem. ead.
L.Neratius ait. ead.
§.si ſeruo. 392
§.Quamuis. ead.
L.Hæc actio. 392
§.De filio. 393.
§.si ſeruus communis. ead.
§.si is,in quo. ead.
§.In hac actione. ead.
§.His conſequenter. ead.
§.Interdum. 394
§.Corrumpitur. ead.
§.Dominus. ead.
§.serui. ead.
❡Rub.De ſeruis fugitiuis. 394
L.Is,qui fugitiuum. 395
§.Vnusquiſque. 396
L.Fugitiui. 397
L.Diuus. ead.
L.Limenarchæ. ead.
❡Rub.De aleæ luſu, & aleatoribus. 398
L.Prætor ait. ead.
§.Quod autem. 399
L.solent. ead.
§.Senatus conſultum. ead.
§.Quod in conuiuio. 400
§.Si ſeruus. 401
❡Rub. Si menſor falſum modū dixerit. 402
L.Aduerſus me. 402
§.Hæc actio. 404
§.Is autem. 405
L.si duobus. ead.
§.Competit autem. 406
§.Hanc actionem. 406
L.si menſor. 407
§.si cum falſus. ead.
§.Hoc iudicium. ead.
❡Rub.De religioſis, & ſumptibus funerum, et vt funus ducere liceat. 408
L.Qui propter funus. 408
§.Qui mortuum. 409
§.Prætor ait. ead.
§.Purus autem. ead.
§.Vſumfructum. 410
§.Locum,qui fuit. ead.
§.si is,qui pignori. ead.
L.Scriptus hæres. ead.
L.Familiaria. ead.
§.si adhuc. 411
L.Is,qui intulit. 412
L.Oſſa,quæ ab alio. ead.
§.si locus religioſus. 413
§.si in locum publicis. ead.
§.Nec ſolùm. ead.
L.Liberum eſt. 414
L.Si venditor. ead.
L.Quod ſi locus. ead.
L.si quis ſepulchrum. 315

§.Senatus

§.senatusconsulto. ead.
§.Prætor ait. ead.
§.Hoc edictum. ead.
§.Funus autem. ead.
§.sumptus funeris. 416
§.Si colonus. 416
§.Si cui funeris. 416
§.Funeris causa. 417
§.Hæc actio. ead.
§.Sed interdum. 418
§.Iudex, qui. 419
§.Qui mandato. ead.
§.Datur autem. ead.
L.In eum, ad quem. ead.
L.Neratius. 420
§.Si maritus. ead.
§.Cum mater. ead.
L.In patrem. ead.
L.Celsus scribit. ead.
L.Sic pro rata. ead.
L.Quod si nulla. 421
L.Si mulier. ead.
§.Is, qui filiamfamilias. ead.
L.Si filiusfamilias. ead.
L.Si possessor. ead.
§.Si eodem momento. ead.
L.Si quis fuerit hæres. 422
L.Si locus sub condit. ead.
L.Minime. ead.
L.Cum loca. 423
L.Funeris sumptus. ead.
L.Ne corpora. ead.
L.Diui fratres. 424
L.Si plures. ead.
L.Monumentum. ead.
L.Sunt personæ. ead.
L.Cum in diuersis. 425
L.Impensa funeris. 426
L.Si plura. 426
§.Si hæres. 427
§.Ei, cui. ead.
¶ *Rub. De mortuo inferendo, et sepulchro ædificãdo.* 427
L.Negat lex. ead.
L.si proprias. ead.
L.Longa. 428
L.si in eo monumento. ead.

RVBRICAE, LEGES, ET PARAGRAPHI, QVAE IN II. ff. VETERIS PARTE CONTINENTVR.

¶ *Rub. De condict. ob causam.*
L.fin. 429
¶ *Rub. Pro socio.*
L.Societatẽ. §. Arbitrorum. 431
¶ *Rub. De vsuris.* 444
L.Cum in iudicio. ead.
§.Socius. 445
§.Papinianus. 447
L.Vulgo. ead.
L.In fideicommissi. 448
§.In his quoque. 449
§.Non nunquam. 450
§.Cum Pollidius. 450
§.Si auro, vel argento. 451
L.Si stipulatus. ead.
§.Si post contractam. 452
L.Generaliter. 453
L.Cum de in rem verso. ead.
L.Debitor. 456
L.Equis. ead.
L.Pecuniæ. ead.
§.Vsurarum stipulatio. ead.
L.Partum. 457
L.Gaius. 457
L.Sæia. 458
L.Qui semisses. ead.
§.Quæsitum. ead.
L.Paulus. 459
§.Hæres rogatus. ead.
§.Neratius. ead.
L.Neque eorũ fructuũ. 460
L.Liberalitatis. ead.
§.Cum vsuræ. ead.
L.Cum quidam. ead.
§.Diuus Pius. ead.
§.In tacito fideicõmisso. 461
§.Si pupillo. ead.
§.Ex locato. 462
§.Fiscus. ead.
§.Eos qui. ead.
§.Si dies. ead.
L.Euictis agris. 463
§.Post traditam. 463
L.Videamus. 463
L.Vsuras. ead.
L.Sciendum. ead.
L.Si quis solutioni. 464
§.Cum reus. ead.
§.Mora videtur. ead.
L.Qui scit fundum. 465
§.In alio. ead.
§.Bonæ fidei emptor. 466
§.Nam & seruus. ead.
L.Venationem. ead.
L.Cum patrifam. ead.
L.In pecudum. ead.
L.Placuit. ead.
L.Etiam. ead.
L.Quod in stipulatione. 467
L.Mora. ead.
§.Bonæ fidei. 469
§.Sed si duo rei. ead.
L.Si bene. 470
L.Vsuræ. ead.
L.Lite contestata. ead.
L.Prædiorum. ead.
L.Et in contraria. ead.
L.Videamus. ead.
§.Si actionem. 471
§.Si dos. ead.
L.Equis. ead.
L.In eum diem. ead.
L.Tutor. ead.
§.Lutius. 472
§.Ab Aulo Augerio. ead.
L. Hærennius Modestinus, la 1. ead.
L. Herennius Modestinus, la 2. ead.
L.Pœnam. ead.
L.Fructus la 1. 473
L.Quod in fructus. ead.
§.Paratum. ead.
L.Maritus. ead.
L.Fructus, la 2. ead.
¶ *Rub. De nautico fœnore.* ead.
L.Traiectitia. ead.
L.Labeo. 474
L.In nautica. ead.
L.Nihil interest. ead.
§.Nec pignora. ead.
L.Periculi. ead.
L.Fœnerator. ead.
L.In quibusdam. 475
L.Seruius ait. ead.
L.Si traiectitia. ead.
¶ *Rub. De probationibus, & præsumptionibus.* ead.
L.Quotiens. 476
L.Ei incumbit. 477
L.Cum tacitum. 479
L.Emptorem. ead.
L.Ab ea parte. 480
L.Patronus. 481
L.Cum probatio. 482
L.Si filius. 482
L.Si pactum. ead.
L.Census. 483
L.Non est necesse. 484
L.Quinquaginta. 485
L.Eum de ætate. 486
L.Circa eum, qui. 489
L.quidam quasi. 490
L.Etiam matris. 491
L.Cum de lege falcidia. ead.
L.Quotiens. 492
§.Qui dolo. ead.
§.Interrogationis factę. ead.
L.In exceptionibus. 493
§.Cum quis. 494
L.Si quis liberum. ead.
L.Verius esse existimo. 495
L.Eum, qui. 496
L.Ante omnia. ead.
L.Si chyrographum. 497
L.Cum de indebito. ead.
§.Sed hoc vbi. 499
L.Procula. 500
L.Qui testamentum. ead.
L.Si arbiter. 501
L.Imperatores. 502
§.Mulier grauida. 502
¶ *Rub. De fid. instrum.* 503
L.Instrumentorum. ead.
L.Quicunque. 504
L.Repetita. 505
L.In re. ead.
L.Si de tabulis. ead.
¶ *Rub. De testibus.* 506
L.In testibus. 507
L.Testium fides. ead.
§.Ideoque Diuus. 508
§.Eiusdem quoque. 509
§.Idem Diuus. 510
§.Gabino quoque. 511
§.Lege Iulia. ead.
§.Testes. 512
L.Lege Iulia. 513
L.In legibus. ead.
L.Idonei. ead.
L.Seruum responso. 514
L.Inuiti. ead.
L.Testis idoneus. 515
L.Nullus. 516
L.Vbi numerus. ead.
L.Quæsitum. ead.
L.Scio quidem. ead.
L.Repetundarum. ead.
L.Qui falsa. 518
L.Pater, & filius. ead.
L.Ex eo. ead.
L.Inuiti, la 2. 519
L.In testimonium. ead.
L.Ob carmen. ead.
§.Illud quoque. ead.
§.Si ea rei. 520
§.Si testes. ead.
L.Curent. 521
L.Produci. 521
L.Testes. 522
L.Mandatis. ead.
¶ *Rub. De iuris, & facti ignorantia.* 523
L.Ignorantia. ead.
L.In omni parte. ead.
L.Plurimum. ead.
L.Iuris ignorantia. 524
L.Iniquissimum. 524
L.Nec supina. ead.
L.Iuris ignorantia, la 2. ead.
L.Error. 525
L.Regula est. ead.
§.Sed & iuris. ead.
§.Quod ignorauit. 526
§.Si quis ius ignorans. ead.
L.Impuberes. ead.

FINIS

FLORIANI DE S. PETRO
I. V. DOCT. BONONIEN.
IN PRIMAM DIGESTI VET. PARTEM
COMMENTARIA.

Rubrica de vsufructu, & quemadmodum quis vtatur. fruat.

SVMMAE.

1 *Vsusfructus formalis quid sit. remissiuè.*
2 *Et qualiter constituatur, & à quo. nu. 4.*
3 *Vsusfructus causalis quare sic dicatur.*
4 *Vsusfructus nomen, quando in simplici vsu verificetur, & quando significet dominium.*
5 *Vsusfructus, alius iuris, alius facti.*

DICIT Augustinus in lib. de ciuitate Dei, quòd qui sine Saluatore salutem habere vult, & sine vera sapientia æstimat se prudentem fieri posse, non sanus, sed æger: nō prudens, sed stultus, & demēs in ægritudine assidua laborabit, & in cæcitate noxia stultus, & demens permanebit, vt legitur. 26. q. 2. in c. qui sine. Ambrosius dicebat, quòd omnis ratio supernæ scientiæ, vel terrenæ creaturæ in eo est, qui est caput earum, & author, & qui hunc nouit, nihil vltra quærat; quia hic est perfecta scientia, & sapientia, & quicquid alibi quæritur, hic perfectè inuenitur. 37. distin. c. legimus. il j. §. hinc etiam Ambrosius ait. & ideo pro introductione, & exordio huius libri, vt eius perfectam intelligentiam assequi valeamus, ad Dei clementiam recurramus, eum humiliter supplicantes, vt det nobis bonū exordium, melius medium, & optimum finem, quod sui gratia concedere dignetur. Amen. ¶ Hoc præmisso continuatur Rub. ad præcedentia, vt in glo. Rub. ibi [nunc de his, quæ] dicatis, vt in l. vti frui. §. vtrū. &. §. si quid. & in l. seq. quæ incipit, fructuario. §. sicut. ꝭ. si vsusfruc. pet. ¶ Ibi [pro incorporalibus] nam incorporalia vendicantur. ꝭ. si ser. vendic. l. loci corpus. §. in confessoria. §. si fundus. & d. §. vtrū. ¶ Ibi [vt de dignioribus.] vt. s̄. de sta. homi. l. 1. & 2. & ad huius declarationem, vide quod not. per Cin. C. eod. in rub. tangitur. ꝭ. de seruitu. & vide quod dicetur ꝭ. eo. l. si quis binas. ¶ Et antequam descendamus ad leges tituli: pro intelligentia totius libri, præmitte aliqua.
1 Primò, † quis sit vsusfructus, de quo statim. ꝭ. eod. l. 1. Secundò, qualiter constituatur, & de isto. ꝭ. eod. l. 3. §. con-
2 stituitur. † & l. 6. §. constituitur. Et purè, & ex die, & ad diem constituitur, dummodò non conferatur in diem; quia haberet finem. l. Titio, cum morietur. infra. eod. & hoc de vsufructu formali, de quo propriè loquitur diffinitio, quæ ponitur in l. 1. qui appellatur seruitus. ꝭ. de seruit. l. 1. pro quo competit cōfessoria, d. l. fructuario. §. sicut. ꝭ. si vsusfruct. pet. & plura alia, quæ glos. po-
3 nit. ꝭ. in l. 4. Causalis † autem sic dictus; quia à proprietate causatur, & dicitur, quando habet mixtam causam dominij. l. si vnus. §. item si pactus. s̄. de pact. & iste non est seruitus; quia res sua nemini seruit, & pro isto non cōpetit confessoria, sed negatoria, qua dominus negat ius alteri esse fruendi se inuito. d. l. vti frui. Potest dici fallere in casu. C. de donat. l. quisquis. vbi habebat causalem, & alium retinebat formalem. Alij dicunt, quòd non mutat conditionem, sed idem remanet: alia tamen forma, idest
4 iure seruitutis. ¶ Constituitur † quandoque etiam à lege. l. 1. C. de bo. mater. & l. cum oportet. C. de bon. quæ libe. Item in casu l. 3. C. de secun. nupt. Tertiò qualiter admittatur, de quo. ꝭ. quib. mo. vsusf. amitt. in l. repeti. §. rei mutatione, & quasi per totū titul. & Instit. de vsufr. §. finitur. Quæ autem actiones pro eis competant, latius videbitur in d. l. vti frui. ¶ Itē præmitte, quòd licèt † nomen,
5 vsusfructus, sui natura comprehendat omnem commoditatem, vt. ꝭ. eod. l. vsufructu legato. & l. item si fundi, quandoque tamen verificatur in simplici vsu, quatenus postea indigeret, quando apparet de voluntate loquentis, vt quando apparet propter æs alienum, vel alia de causa nō posse percipi, & restaret nisi pro vsu, vt not. per gl. in l. & puto, in princ. ꝭ. fam. hercisc. & sic secundùm subiectā materiā sumitur, vel impropriè. l. sed si possessori. §. Item si iurauero. ꝭ. de iureiur. & econtra, quando apparere potest ratione adiuncti, vt alio modo de eius intentione, quòd appellatione vsusfructus voluerit legare dominium; tunc illud significat, casus est. ꝭ. eod. l. Proculus. C. eod. tit. l. cum antiquitas. & ꝭ. de donat. l. donationes in
6 concubinam. §. species. ¶ Itē præmitte, quòd † quidam est vsusfructus iuris, quidam est facti. s̄. de cap. dimin. l. legatum. ꝭ. de aur. & argen. leg. l. species, & ꝭ. de stipul. ser. l. vsusfructus.

Ex l. j. & ij. Vsusfructus:

SVMMAE.

1 *Diffinitio demonstrat essentialia rei diffinitæ.*
2 *Remoto subiecto, remouetur accidens.*
3 *Vsufructuarius potest fructus capere propria auctoritate.*
4 *Emptor non potest propria auctoritate fructus pendentes capere, & ibi ratio.*
5 *Cautio an sit de substantia in vsufructu, & an per defunctum remitti possit.*
6 *Defunctus falcidiam remittere potest.*
7 *Reipublicæ interest, ne quis re sua malè vtatur.*
8 *Hæredi non licet venire contra factum proprium.*

L. Vsusfructus. ¶In tex. ibi [vsusfructus.] scilicet formalis. ¶In tex. ibi [est ius] scilicet diffinitũ, idest quod petit, non diffiniens, scilicet, quo agatur, & ita intellige glos. hic, ibi [fruendi salua rerum substantia] idest quãdiu durat substantia rei. ¶Nota ergo hic primò diffinitionem vsusfru-
1 ctus: est autem † diffinitio (secundùm Aristot.) illa, quæ demonstrat essentialia rei diffinitæ; ideò autem Iurisconsultus illam præmittit; quia dicit Tullius de offic. lib. 1. quòd omnis, quæ à ratione suscipitur de aliqua re disputatio debet à diffinitione proficisci, vt intelligatur, quid sit illud, de quo disputatur. ¶Not. secundò ex l. 2. ibi [est enim] ꝙ accidens non potest esse sine subiecto; ideò ad remotionẽ
2 † subiecti, necessariò sequitur remotio accidentis, sed non econtra, facit. l. eius, qui in prouinciam. ꝟ. si cert. pet. §. sicut. in vers. quoniam tunc non possent, & de probat. l. si arbiter, & de in rem vers. l. seruus. §. cum Sticho. in penul. respon. ¶Not. tex. in l. 1. in ver. [vtendi, & fruendi.] quia
3 facit, quòd vsufructuarius † possit fructus capere propria auctoritate, de quo. ꝟ. not. in l. fundi Trebatiani. in fin. de
4 vsufr. leg. † secus est in emptore fructuum pendentium. l. qui pendentem. ꝟ. de act. empt. & est ratio; quia vendens fructus, videtur vendere corpora: qui autem vendit vsumfructum, videtur vendere ius. ꝟ. de euict. l. vaccæ. censetur enim vsusfructus pars integralis rei, & pars dominij, vt ꝟ. in l. 4. ¶In glo. super verb. vtendi, ibi [furtum committit.] hoc intellige, nisi ad vtilitatem debitoris creditor vteretur. ꝟ. de pigno. l. creditor, & C. de pigno. act. l. 1. ¶In ead. ibi. [Item quia] imò propriè loquendo non haberent; quia non est salua substantia in totum, quò ad dominium: vnde cum ipsi habeant vtile dominium, non possunt dici habere ius vtendi alienis, imò propriis, quò ad vtile dominium. s. tit. 1. l. 1. & in hoc differunt à fructuario, qui habet ius alienis vtẽdi rebus in totum, quò ad directum, & vtile dominium. ¶In ead. glo. dum dicit. [& dicunt, ꝙ sic] pro quibus potest adduci tex. ꝟ. eod. in l. si cuius. & in l. si vsufructus. in prin. ¶In ead. dum allegat. §. planè. dicatis, quòd ibi purè legatur vsusfructus, & proprietas post decẽ annos, vt in fisco, cui vsufructus legatur. l. 1. §. si ad fiscum. ꝟ. ut leg. nom. caueat. & in patre, qui habet vsumfructum in aduentitiis. l. cum oportet. §. non autem.
5 C. de bon. quæ lib. concludit ergo, quòd cautio † non sit de substantia, vel diffinitione vsusfructus, & hoc Doct. communiter tenent, de quo vide. in l. 1. & in l. vsufructu. C. eo. & hanc partem sequitur Archid. 17. q. 1. in c. qui bona. & videtur probari extra de donat. inter vir. & vxo. in c. per vestras. tu vide Bart. ꝟ. de vsufr. leg. in l. vxori. adde quod dicam. ꝟ. eod. l. si cuius. ¶In ead. in fin. concludit ergo, ꝙ talis cautio licèt non possit remitti per defunctum. l. scire debetis. C. vt in poss. legat. tamen possit per hæredem remitti: & ista pars apertè etiam firmatur. in d. l. scire debetis. sed quòd defunctus possit istam cautionem remitte-
6 re, potest induci; quia potest † remittere falcidiã. C. ad leg. falcid. Auth. sed cum testator. ¶Item potest rem hæredis legare. l. 1. in fin. C. com. de leg. §. non solùm. Inst. de leg. & quem honoro, possum onerare. l. ab eo. C. de fideicom. ergo fortius remittere cautionem concernentem eius cõmodum, & hanc obiectionem sentit Guiliel. de reg. iur. in l. non debet. sed respon. secũdùm Guiliel. quòd ista cautio respicit fauorem hæredis, & communem; quia interest
7 † reipublicæ, ne quis re sua malè vtatur. l. 1. in fin. s. de his, qui sunt sui, vel alie. iur. &. §. sed & maior asperitas. Instit. eod. tit. de his, qui sunt, &c. & ne inuitetur ad delictum. C. eod. l. 1. ¶Et si diceretur. secundùm hoc hæres propter communem fauorem non poterit remittere contra determinationem glos. potest responderi, quòd imò debet posse; quia ista cautio principaliter, & immediatè respicit istũ hæredem, ex consequentia verò fauorem rei publicæ: & quod ex consequentia venit, non attenditur. l. nauis aduersa. ꝟ. ad leg. Rhod. de iact. & l. si quis nec cau-
8 sam. ꝟ. si cert. pet. Item quia hæredi † non debet licere uenire contra factum suum, licèt publicum. s. de adop.

Ex L. Omnium.

SVMMAE.

1 *Legata non petuntur ante aditam hæreditatem.*
2 *Obligatus ad vsumfructum, tenetur ad dominium transferendum.*
Item & ad patientiam.
3 *Factum an sit in obligatione.*
4 *Dare, verbum, denotat translationem dominij.*
5 *Domini appellatione, non continetur usufructuarius.*
6 *Concedens alicui fundum in emphiteosim, & assignans illi viam ad illum fundum p vnã partem aliarum mearum possessionum; ea ui fluminij diruta, per aliam partem gratis iterum præstare teneor.*
7 *Tradita res non videtur, quæ non durat tradita.*
8 *Damnatus locare, vel aliud facere, si fecit, sed postea contrauenit, quid iuris ibi remissiuè.*
9 *Intrans possessionem fundi decimalis, an quærat possessionem decimæ.*
10 *Detinenti beneficium, sciente, & patiente Superiore, sufficit ad iustitiam iuris sui, si spoliatus petat se restitui.*
11 *Vsusfructus à patre relictus vni ex eius filijs in studio Bononiæ existenti pro alimentis, cuius expensis exportari debeat. vide distinctionem.*
Et quid in filio bannito.

L. Omnium. ¶Hic declarat in quibus rebus possit vsusfructus constitui, in qua dispositione, & quomodo, hoc dicit ista litera. ¶In glo. 1. quod hic dicit glo. intellige verum, quò ad transmissionem, sed quò ad acquisitionem, statim concurrit cùm alijs legatis: ideò quò ad petitionem, nec alia
1 legata † possunt peti, nisi adita hæreditate. ꝟ. si cert. peta. l. proinde. & est ratio; quia vsusfructus nõ transmittitur ad hæredes. C. de vsufr. l. corruptionem. Sed legatum seruitutis realis cedit à die mortis testatoris, quod operari potest transmissionem. ꝟ. de serui. lega. l. 3. & de furt. l. à Titio. ¶In glos. 2. in fi. Idcircò non tollitur actio per patientiam, vt not. in d. l. corruptionem. ¶Not. istum tex. in
2 ver. [dare autem] quia videtur, quòd obligatus ad † vsum fructum, teneatur ad dandum, idest dominium transferendum.

rendum. Item ad factum .i. patientiam, de quo tangitur in glo. in l. 2. in princ. de verbo. obliga. in l. rectè dicimus. de ver. signific. & in l. certi condictio. ff. si cer. pet. In quo aduerte; quia Iaco. de Rauen. dixit, quòd factum non
3 † est in obligatione, sed in executione obligationis, vt refert Cy. in d. l. corruptionem. ¶ Alij dixerunt, quod hoc est verum in rebus corporalibus. Sed in incorporalibus glo. dicit verum; quia ibi est quædam obligatio ad factum .i. patientiam successiuam, vt not. de verbo. oblig. in l. pluribus. §. & si placet. Facit. ff. de vsur. l. si stipulatus. & de
4 lega. 2. l. Mæuius. §. fundo. Item cum verbum, † dare, importet translationem dominij. l. vbi autem non apparet. §. fi. de verb. obliga. conuenit vsufructui, hoc probatur: quia sicut in proprietate est reperire dominium, ita in vsufructu, & hoc est, quod voluit glo. s. eod. super rub. de quo ibi per Guil. & probat apertè. ff. si vsusfru. pet. in l. 3. ¶ In oppositū facit; quia sunt species oppositæ, vt probat in l.
5 vti frui. s. si cer. pet. in prin. & dñi † appellatione non continetur vsufructuarius. l. 1. §. domini. ff. ad Sylla. & de statulib. l. vsusfructus alienatio. pro quo etiam, quia est ius alienis rebus, &c. vt. s. l. 1. potest dici, quòd vsufructuarius habet dominium suo iure, respectu iuris vsusfructus: quod patet; quia datur ei in rem actio, quæ non datur, nisi domino. ff. si ser. vend. l. 2. & d. l. vti frui. in princ. &. §. fin. & l. fructuario. §. fin. eo. tit. non tamen habet proprietatis dominium, facit quod notatur in l. ait Prætor. §. itē ei. s. ex quib. cau. maio. ¶ Not. tex. ibi [eum ve patiatur vti] qui allegat in Spec. de loca. in. §. nunc aliqua. ver. 30.
6 quod si concessi fundum † in emphyteosim, & tibi assignaui viam, vel iter per alias possessiones meas pro ea parte, de qua inter nos conuenit, si tandem contingat illam, vel iter vi fluminis destrui, quòd per aliam partem tenear gratis, & sine pretio præstare. s. viam, facit. ff. de vsufr. leg. l. damnas esto. in fi. &. ff. si vsusfr. pet. l. 1. §. fina. vt eadem forma, qua ego possidebam, tu possideas, & videtur quæsita seruitus, vel quasi, licèt verè seruitus non dicatur in emphyteota, & fructuario. l. 2. §. rectè Neratius. ff. si ser. vēd.
7 nec enim videtur † res tradita, quæ non durat. l. si pro patre. §. versum. ff. de in rem ver. facit in specie l. si locus. ff. quemadm. seruit. amitt. & alia, quæ ibi allegantur. ¶ In contrarium tamen alleg. quia sufficit semel tradidisse. C. de instit. & substit. l. pen. nec tenetur quis de casu contingenti. C. de cond. indeb. l. indebitum. & C. de compens. l. quoniam liberum. non tamen terminat: sed adduci posset
8 ad huius determinationem quæstio de damnato † locare, vt aliud facere, qui fecit, sed postea contrauenit, de qua vide de leg. 1. in l. si fideiussor. §. fin. ¶ Item allegatur in illis verbis, [si induxerit in fundum] quòd fructuarius possit deponere murum constructum in re fructuaria: alij tamen dixerunt, quod proprietarius possit, non fructuarius, quod est vtile ad alias quæstiones, quas ponit Inno. de immun. eccles. in c. 1. ¶ Item allegatur, secundùm ali-
9 quos, quod intrando † quis possessionem fundi decimalis, videatur quærere possessionem decimæ, quod non placet Innoc. arg. l. datio. §. si iter. ff. de action. empt. & de acquir. rer. domin. l. seruus. §. incorporales. de quo dic, vt not. per Innoc. extra de restit. spol. in c. in litteris. ad fin. quasi per mediam colum. & ad istam. l. respondet, vt ibi. ¶ Item vidi istum tex. allegari, quòd eo ipso, quòd quis
10 † detinet beneficium, sciente, & patiente Superiore, videatur sufficere ad iustitiam iuris sui, si spoliatus petit se restitui. bene facit de seru. l. quotiens. la 2. quod notat Ioan. And. post Innoc. de præsumpt. in c. illud. & Moderni in l. siue possidetis ¶ Facit etiam iste tex. ibi [vt hæres iubea-
11 tur] ad quæstionem facti. Pater † vni ex filiis existentibus in studio Bononiæ, reliquit pro alimentis vsumfructum certæ rei: quærebatur cuius expensis, & periculo redditus iste debeat portari Bononiam. In quo dico, quòd si iste redditus consistat in pecunia, ita quòd in portando nulla sit expēsa: debet mitti expensis fratrum, arg. de const. pecun. l. item illa, in princ. si tamen periret in via, cuius esset periculum: posset contendi, an per proprium nuncium obligatorum, an per nuncium scholaris, secundùm casum. l. si mea causa. §. fin. ff. commod. aliàs attenderetur, an debitum esset in genere, & nòn liberarentur per interitum. l. incendium. C. si cer. pet. secus si deberetur respectu certæ speciei. Sed in alia re, vt in frumento, vino, & similibus: tunc videtur, quòd legatarius debeat facere portari suo sumptu, & periculo. l. 1. §. pen. ff. de peric. & com. rei vend. bene facit l. prouincialium. in fin. C. de erog. milit. ann. lib. 12. & vno verbo probatur in l. si hæres damnatus. ff. de vin. trit. & ole. lega. in fin. l. Hoc verum, nisi testator expressè, vel tacitè designasset locum, arg. s. de iud. l. sed & si susceperit. §. si libertis. & l. quod legatur. & ita credo hic; quia dixit Bononiæ in studio. Adde incidenter tex. cum glo. in Authen. de incest. nupt. §. si verò contigerit. super ver. alia necessaria, quæ dicit specialiter de filio, cui etiam bannito debent mitti alimēta. circa quod vltimum vide quod dicam. ff. eod. in l. sed si quid. §. 1.

Ex §. Constituitur.

SVMMAE.

1 *Ius subalternum, non præest iuri principali.*
2 *Plena proprietas, quæ dicatur, num verificetur, vbi non versatur commodum, ponit Author.*
3 *Ex causa necessitatis, opera ab homine potest locari in perpetuum.*
4 *Pater distrahit filium, necessitatis causa.*
5 *Vasallus an possit seruire Domino per substitutum, eo impedito, aut non ualente, quærit Author.*

§. Constituitur.

¶ Not. tex. qui quotidie allegatur, ibi [non
1 tantùm,] quòd ius † principale non debet succumbere iuri subalterno. ¶ Not. ibi. [essent proprietates.] quia
2 videtur probare, quòd proprietas † verificetur etiam sine aliqua commoditate: vt tamen cognoscatur, quando dicatur plena proprietas: vide bonum tex. in l. fœminæ. in fin. C. de secun. nupt. ¶ In glo. prima, ibi. [sed tu dic contra.] Idem dicit glo. Inst. eod. §. ne tamen. in vers. abscedente. & C. eod. l. antiquitas. in vers. nunquam. contra not. C. de liber. ca. in l. post certi. Et Pet. dicit, quod ista
3 glo. est vera; quia non promisit seruire † per se tantùm: sed si promisit per se tantùm, dicit Guil. quòd si erat inops, & persona egena, ita quòd non poterat viuere, & tunc in perpetuum poterit locare; quia videtur fieri propter subuentionem suæ necessitatis, quo casu potest etiam pater
4 † filios distrahere. C. de pat. qui fil. distrax. l. 2. & C. de act. & oblig. l. ob æs. & Authen. ibi posita, quæ sumitur ex corpore. vt nulli iud. Nec per substitutum potest deseruiri, quando personæ ministerium esset electum. l. 1. §. ne autem. C. de cadu. tollend. Ad tempus autem teneret conuentio. Ita intelligatur glo. in d. l. post certi. de qua quæst. tangitur per Bart. in l. stipulationes non diuiduntur. & in l. quoties. de verb. oblig. tangitur per Guliel. in Spec. de fer. §. quoniam. ver. primò autem. ¶ In ead. glo. in fi. ibi. [l. ad similitudinem.] vide ibi per Cyn. Et hoc
5 scire est vtile in persona † vasalli, vtrùm possit seruire per substi-

substitutum, quando ipse non potest; & adde quod not. Archid. 88. distinct. c. Episcopus. l'ultimo. & 16. q. 1. c. generaliter. paulo ante fin.

Ex l. Vsusfructus ĩ multis.

SVMMAE.

1 *Similitudo est inter vsumfructum, & dominium.*
2 *Vsusfructus continet partem integralem, & non subiectiuam dominij.*
3 *Ex die debetur, & constituitur vsusfructus.*
4 *Vsusfructus est pars dominij integralis.*
5 *Dominium differt ab vsufructu, sicut totum à parte.*
6 *Vsusfructus non est verè pars dominij, sed interpretatiuè.*
7 *Vsusfructus habet similitudinem cum dominio, respectu commoditatis fruendi.*
8 *Vsusfructus non est pars prædicamentalis dominij, sed integralis tantùm.*
9 *Quandoq; est pars dominij prædicamentalis.*
10 *Quandoq; pars subiectiua diuersis respectibus.*
11 *Dominio accepto, non pro toto integrali, sed pro specie, differt vsusfructus à dominio.*
12 *Vsusfructus quandoque est pars actus, capiendo actum pro toto integrali, & non pro specie seruitutis distinctæ.*
13 *Omne simile non est idem.*
14 *Habens solum vsumfructum, non habetur pro possessore ad euitandam, iudicio sisti, satisdationem.*

L. Vsusfructus in multis.

1 ¶ † Vsusfructus habet similitudinem cum dominio. Hoc
2 dicit, secundum glo. ¶ Vel sic. † Vsusfructus est pars integralis, non subiectiua dominij. hoc dicit, secundùm Placen. & facit ista l. ad id, quod tangit Ioan. And. de reg. iur. in c. non debet. lib. sex. ¶ Not. quòd dicitur vsusfructus
3 esse, † qui etiam debetur ex die. ¶ In glo. ibi [vt domi-
4 nium sit quoddam] scilicet integrale † constans ex suis partibus, & tunc vsusfructus est pars dominij. s. integralis, sicut paries est pars integralis domus. ff. de vsucap. l. eum, qui ædes. ¶ In ead. ibi. [secundum Placen.] non intellexit Placen. quòd differant inter se, vt species, & spe-
5 cies, vt bos ab asino; † sed differunt sicut totum, & pars. ¶ In ead. ibi. [secundùm Rog.] in l. qui vsufructu. ff. eod.
6 dicit, † quòd interpretatiuè est pars dominij, sed nõ verè:
7 quæ opinio tolerabilis est; † habet enim similitudinem cũ dominio, quantùm ad commoditatem. l. Mæuius. §. fun-
8 do. de lega. ij. ¶ In ead. ibi [non autem † est pars prædicamentalis.] Hoc verum accipiendo dominium pro quodam toto integrali; quia tunc est pars integralis, non autem est plenum. s. dominium, nisi sit ei vsusfructus concretus, vel compositus: sed accipiendo dominium pro toto vniuersali, & sic pro genere quodam: & sic est pars prædicamentalis, & subiectiua; nam subijcitur vsusfructus dominio, sicut species sub genere: & cum prædicatur de vsufructu, prædicatur etiam de dominio; quia quodcunque ius (etiam incorporale) quis habeat, intelligitur etiam dominium habere ipsius iuris: vnde prædicando de illo dominio, prædicatur de dominio in genere: licèt auté quan-
9 doq; sit pars dominij integralis, quandoq; prædicamen-
10 talis, † & subiectiua diuerso respectu, vt dixi: tamen nunquam est pars fundi, accipiendo semper dominium pro ipso corpore, & sic debet intelligi. l. rectè dicimus. ff. de verb. sign. ¶ Item accipiendo dominium non pro toto in-
11 tegrali, nec vniuersali, sed pro specie quadam vsusfructus differt à dominio, vt species à specie, & ideò verum est, q
12 hoc casu non est pars. Ex his patet, quòd † vsusfructus est pars actus, actum accipiendo pro toto integrali, sed non pro specie seruitutis distinctæ. Et ad hanc concordiam potest adduci hæc opinio hic relata in d. l. rectè dicimus. & in d. l. Mæuius §. fundo. ¶ In ead. glo. ibi [non quòd sit
13 dominium.] est enim actum, quòd nullum simile est idẽ. ff. deposi. l. quod Nerua. ¶ Extra adde, quòd licèt sit possessio in vsufructu, & appelletur pars dominij, vt hic: habens tamen solum vsumfructum, non habetur pro pos-
14 sessore, † vt euitet satisdationem de iudicio sisti. l. sciendum. in fi. princ. ff. qui satisd. cog. & est ratio; quia cohæret personæ, nec potest cedi, & multis modis extinguitur; & ideo cessat suspicio fugæ, quod debet intelligi: nisi ex alijs cessaret, quod est arbitrarium, vt ibi notatur.

Ex l. Vsusfruc. & ab initio.

SVMMAE.

1 *Vsusfructus est seruitus diuidua, tam respectu constitutionis, quàm etiam obligationis.*
2 *Seruitus vsus est indiuidua.*
3 *Seruitutes non habentes causam continuam, vel quasi, præscribuntur tanto tempore, cuius memoria non extat in contrarium.*
4 *Seruitus vsusfructus præscribitur spatio triginta annorum.*

L. Vsusfruct. & ab initio.

1 ¶ Vsusfructus est seruitus diuidua, tam respectu constitutionis, quàm obligationis, ita potest intelligi. ¶ Not. tex. in ver. [Reo quoque] qui per Docto. inducitur contra glo. in l. stipulationes non diuiduntur: quatenus autem istud ius vsusfructus censeatur diuiduum, quod est secus in alijs seruitutibus, communiter dicunt, quòd sit ratio; quia tantam vtilitatem affert in parte respectu partis, quã tam in toto respectu totius, secundùm regulam, quæ ponitur in l. in executione. post princ. de verb. oblig. secus in seruitute vsus, quæ iudicatur indiuidua: quæ sit ratio, vide
2 plenè per Bart. in l. stipulationes † non diuiduntur. circa nonam colum. ff. de verb. oblig. ¶ In glo. prima. in fin. uide l. arbor. in fin. ff. com. diuid. & l. si partem. ff. de seruit. rustic. præd. ¶ In glo. 2. ibi. [decem vel viginti annorum] dicatis, quòd glo. in ver. potest, notat contrarium in l. in isto. §. non mutat. ff. de vsucap. vbi tenet, quòd non præscribitur, nisi spatio temporis, cuius initij memoria non exi-
3 stit, per l. 1. §. fin. de aqua pluuia. arcen. † Sed hoc reputatur verius ad suum propositum; quia ibi loquitur in seruitutibus, quæ debentur à re rei, quæ si non habent continuam causam, vel quasi, requirunt tantum tempus, cuius memoria non extet: sed hic sumus in vsufructu, qui est ser-
4 uitus † debita à re personæ, vnde licèt non habeat perpetuam causam, vel quasi: adest tamen animus vsufructuarij, quo mediante præscriptio perficitur, secundùm Doct. in l. fin. C. de præscrip. trigin. vt quadragin. ann. tangitur per Cyn. in l. 1. C. de seruit. & aqua. in 6. q. ¶ In tertia gl. in fin. vel potest dici, secundùm Iac. de Beluis. quòd recipiat diuisionem per tempora, & sic recipiat diuisionem in substantia, vt not. ff. de verb. oblig. in l. stipulationes non diuiduntur. ¶ Ext. vulgariter allegatur ista l. in princ. per Dyn. q illa, quæ recipiunt diuisioné in se per partes, recipiunt diuisionem in parte temporis, & econtra: quæ non recipiunt diuisionem partis in se, nec recipiunt diuisionem temporis, vide Dyn. in l. actus legitimi. ff. de reg. iur.

Ex l. Vsusfructus pluribus modis.

SVMMAE.

1 *Iudex in iudicio diuisorio, an possit constituere vsumfructum in re hæreditaria, & adiudicare.*
2 *Regula Catoniana non porrigitur ad legata conditionalia.*

L. Vsusfru. plurib. modis.

¶Prosequendo declarat I.C. alios modos constituendi vsumfructum, & inter viuos, & in vltima voluntate, & cũ
1 proprietate, vel sine. ¶Not. hic in 2. parte. l. quòd† Iudex potest in iudicio diuisorio constituere vsumfructum in re hæreditaria, & adiudicare alteri. prima frõte est dubium, cum hoc petitum non sit: & sententia debet esse conformis libello. l. vt fundus. commu. diuid. sed potest dici, quòd hoc operatur conclusio libelli, quæ est in effectu, vt fiat diuisio, prout cõmodius, & habilius fieri potest, & quia in iudicijs diuisorijs Iudex multùm potest. ꝭ. fam. her. l. planè. ¶In glo. fin. in fin. de reg. Caton. Ratio; quia istud legatũ
2 habet in se tacitam conditionem, & † ad legata conditionalia illa regula non porrigitur.

Ex l. Vsufructu legato.

SVMMAE.

1 *Omnis rei cõmoditas, & instrumenti ad fructuarium pertinet.*
2 *Fructuarius non solùm naturales, sed industriales quoque fructus suos facit.*
3 *Redditus appellatio plus importat, quàm fructus, & partus, & fœtus, redditus appellatione, non etiam fructus nomine continetur.*
4 *Vsufructuarius iurisdictionis, & imperij, banna, condemnationes, & introitus non restituit, finito vsufructu.*
Et quid si antequam eadem exigerentur, vsusfructus finiretur.
5 *Vsufructuarius fortilitium non potest de nouo constituere in re fructuaria.*
Dominus vendens collectas vnius anni, easque ex causa duplicans, an ad ipsum, vel ad emptorem huiusmodi duplicatio spectet.

L. Vsufructu legato.

¶Ad fructuarium spectat omnis cõmoditas rei, potest etiam petere missionem in possessionem ex causa damni infecti, nec eo inuito innouatio potest fieri in re fructuaria. Hoc dicit. ¶In
1 tex. ibi. [omnis † fructus rei ad fructuarium pertinet] & etiam instrumenta eiusdem. ꝭ. eod. l. item si fundi. §. instru
2 menti. ¶In tex. ibi [quæcunque] dicatis, † nedũ naturales, sed etiã industriales fructus facit suos. Ita notat glos. in l. qui. §. præterea. ꝭ. de vsur. ¶In tex. ibi. [redditus] videtur idem repetere; quia supradixit, fructus: sed certe hoc plus
3 importat. nam eius appellatione † continetur partus, & fœtus. ꝭ. de vsu. l. Paulus. §. 1. & ꝭ. ad Treb. l. deducta. §. hæreditatẽ, quod secus est in fructu. ꝭ. eod. l. vetus. ¶No-
4 ta casum hic in ver. [amittere] † quòd vsufructu constituto cũ iurisdictione, & imperio, introitus, banna, & condẽnationes nõ debent restitui finito vsufructu; quia hæc omnia sunt in fructu. Dubium autem potest cõtingere, si vsus fructus finiretur, antequàm dies exigendi veniret, pœna in condemnationem deducta, ad quem debeat spectare. Et certè videtur ad vsufructuarium, vt videtur sentire gl. hic, & probatur. ꝭ. eo. l. si operas. Est tñ dubiũ; quia in aliquibus casibus videtur considerari effectus de præterito, sm not. per Cy. in l. extra territorium. ꝭ. de iurisd. om. iud. Not. vlterius ibi [non potest altius tollere,] ꝙ vsufructua
5 rius † non potest in re fructuaria de nouo fortilitium constituere, ꝭ. eo. l. vsufructuarius. Alii sic, nisi fortè vnus ad æmulationem alterius faceret, vel ibi reficeret, de quo vide in l. per prouincias. C. de ædific. priuat. & in l. si opus. ꝭ. de no. oper. nun. de quo aliquid de seruit. vrban. præd. in l. Imperatores. ¶In Glo. 1. ibi. [vel põt obligare ipsũ ius.] dicatis hoc verũ, vt. ꝭ. qui pot. in pig. hab. l. potior. §. pen. & d. l. interest. in glo. alleg. de quo etiam dic, vt no. ꝭ. de pig. l. si is, qui. §. pen. contra hoc tamen videtur facere, quod not. in l. fin. sol. mat. & ꝭ. de iur. dot. in l. si legato. circa quod vide quod not. in d. l. fin. in prin. ¶In glo. 2. dum allegat l. at vbi. de pet. hæred. vide ibi bonam glos. & ista
6 iura faciunt ad quæst. Dominus vendidit collectas vnius anni: demum propter superuenientiam curiæ, vel quia putabat venturam, aut etiam propter nuptias filii, duplicauit eas, cuius debeat esse ista duplicatio, an emptoris gabellæ, vel domini? quam quæstionem. Cin. format in d. l. at vbi. in addit. & ita ibi Bal. recitat.

Ex l. Hactenus tamen.

SVMMAE.

1 *Sarta tecta quid significent.*
2 *Stipendium quid sit.*
3 *Tributum quid sit.*
4 *Fructuarius uetustate collabentia, reficere non tenetur, nisi sit in culpa.*
5 *Collectæ, datia, indicta, & superindicta, & viarum refectio, cæteraque onera ordinaria, & extraordinaria ad fructuariũ pertinent.*
Et an verum sit indistinctè.
6 *Vsufructuarius an, & quando teneatur soluere annua legata.*
7 *Modica impensa potest probari per iuramentum expendentis.*
Et qua actione impensas ab eo factas à proprietario repetat.

L. Hactenus tamen.

¶Modica impensa, & sarctio tectorum spectat ad fructuarium, non magna, & ad illam debet per iudicem compelli. Hoc dicit. ¶Vel sic. sicut vtilitas, ita refectio modica ad fructuarium spectãt, & sicut tributum, vel alimenta sibi à defuncto relicta, vel ex re fructuaria venientia, iudicis officio fructuarius debet agnoscere; ita & alia onera suscipere tenetur, & voluntariè potest reficere; detrahere verò, vel ampliare in meliorando non potest, forma mutata. hoc dicit pinguiùs cum
1 l. seq. ¶In tex ibi [sarta tecta.] idem † est, quod restauratio tectorum, vel templorum, vel tributum, quod colligitur ad reparanda tecta, secũdùm Hug. in ver. refectiones. de isto habetur Paralipom. 24. c. circa prin. & plenius. 3.
2 regum. 12. ¶In tex. ibi [stipendium] † etiã propriè, si mitti debent milites ad aliquem, & mittentes dicant se egere pecunijs, & statuunt, quòd quilibet fundus, vel domus soluat tantum, vt. ꝭ. de verbo. significatio. l. ager. §. 1. ¶In tex. ibi. [tributum] dic, quòd tributum est, quod
3 † ad diem soluitur. l. 2. in fin. C. de alluuion. & palud. & de istis vocabulis vide per Bart. in l. 1. §. 1. ꝭ. de public.
4 ¶No. primò, quòd onus † reficiendi, quod vetustate corruit,

ruit, non incumbit fructuario, quod intellige, nulla culpa fructuarij intercedente, aliàs indistinctè teneretur reficere; quia non esset vsus arbitrio boni viri, quod ipse facere deberet. ¶ Not. secundò ibi. [modica refectio] reg. quòd
5 † onus extrinsecum, vt datiorum, collectarum, refectionis viarum, vel similium, indictorum, vel superindictorum, & ordinaria, & extraordinaria spectant ad eum, vt hic. Adde quod dicam. j. eod. in l. si pendentes. §. si quid cloacarij. Adde Guiliel. C. de acqui. poss. in l. licèt. per Cin. de pign. in l. in sūma. per Iac. de Are. in l. neq;. j. de impen. in reb. dot. & per Bar. in l. cotem. §. fin. j. de publica. ¶ Et aduerte, quòd hoc videtur intelligendum in fructuario, qui habet causam lucratiuā, vt legatarius: secus si haberet onerosam, vt quia emisset vsumfructum; videtur enim tunc, ꝙ dominus proprietatis teneatur agnoscere; quia aliàs videtur stare per eū, quominus vsufructuarius vtatur. l. si quis domum. j. loca. & cond. In contrarium tamen facit hæc lex, quæ simpliciter dicit, ꝙ refectio spectet indistinctè ad illum, qui asserit vsumfructum ad se pertinere. ¶ Not.
6 tex. ibi [alia onera] ex quo collige, † quòd tenetur soluere annua legata, si vsusfructus est sufficiēs, de quo vide tex. apertum. in l. fin. §. sin autem legata. C. de bon. quæ libe. ¶ In glo. in ver. pertinet. ibi. [iudicis arbitrio] hoc est vti-
7 le scire; † quia impensa parua potest probari per iuramentum impendentis, de quo vide tex. iuncta gl. in l. fin. §. in computatione. in versi. approbauerit. C. de iur. delib. facit quod no. C. de sacrosan. eccles. in l. illud. & in l. si quis pro redemptione. C. de donatio. & istud etiam facit ad not. in l. 1. in prin. C. de bon. mat. facit etiam ad no. in l. & in totū. j. de impen. in reb. dot. ¶ In ead. glo. ibi. [à proprietario repete] qua autem actione ipse possit repetere, est dubiū. Nam glo. C. eod. in l. eum. dicit, ꝙ actione negotiorū gestorum. Bar. ibi, & aliqui alij contra; quia fructuarius operam ex necessitate ponit, sed non sumptum; ergo nō agit negotiorum gestorum. l. si communes. s. de nego. gest. dicite ergo, ꝙ agetur actione in factum. l. Prætor §. his verbis. de bon. auct. iudi. poss. & circa hunc supradictū modum agēdi, vide latè per Bart. in l. cotem. §. fina. j. de publica. in. 7. quęst. per totum, tangitur etiam in l. eum ad quē. hic alleg. ¶ In glo. fin. dum dicit [vel refert.] iunge istā cū prima, de quo vide, quod tāgitur in l. cum hi. §. si vni. s. de transact.

Ex §. Neratius.

SVMMAE.

1 *Vsufructuarius reficit inuito Domino, & cætera exercet, quæ spectant ad culturam, non ampliat, nec detrahit rei fructuariæ.*

2 *Sylua, vel nemus rei emphiteoticæ, domino inuito euelli, siue in aliam formam mutari non potest.*

3 *Domus in re emphiteotica construi non potest.*

§. Neratius. ¶ Vsufructuarius potest reficere domino inuito, & alia facere, quæ pertinent ad culturam: sed ampliare, aut detrahere non potest. hoc dicit, cum parua. l. sequēti. ¶ Per istum
1 tex. deciditur † quòd si est relictus vsusfructus molendini, non poterit vsufructuarius detrahere clausam ipsius molendini, nec murum de domo fructuaria, licèt velit meliorem reponere, de qua quæstione vide per Cy. incidenter. s. de iust. & iur. ¶ In tex. ibi [pauimenta.] de hoc. s. si ex no. ca. aga. in l. pen. in fi. & de fur. l. vulgaris. in prin. & not. j. de cond. ob causam. l. penul. & j. de vsu. & hab. l. fina.

2 Ext. facit iste tex. cum. l. sequen. ad quæstionem † de emphyteota, qui receperit rem in emphyteosim, puta syluā, vel nemus, quam inuito domino vult extirpare, & plantare ibi vineam, an hoc possit. Et prima fronte omnes dicerent, quòd sic; quia per hoc melioratur res emphyteotica, quæ sui natura recipitur ad meliorandum. In contrarium facit iste tex. quia illa melioratio permittitur, quę nō mutet formā rei, inuito domino, vt hic. & istud fertur tenuisse
3 Nico. de Matesil. & secundùm hoc emphiteota nō † possit in re emphiteotica ædificare domum; quia forma rei mutatur. l. repeti. §. fi. j. qui. mo. vsusfr. amit. Alij dicebant contrarium, quòd imò poterat; quia tacitè inest ex natura cōtractus, quòd possit meliorare. C. de sacr. eccl. Auth. si quas ruinas. C. de aluu. & palud. l. 2. & l. intra vtile. §. fi. s. de minor. Et secundùm hoc potest responderi ad id, quod dicitur de mutatione formæ; quia forma superficialis potest mutari in melius; quia iste cōtractus est ad hoc inuentus, vt melioretur. Alij dixerunt, quòd in sylua non potest fieri mutatio, in domo potest; quia potest deduci ad aream deposita domo, & sic ē diuersa ratio. Sed forma extirpata non erit postea sylua, sicut prius erat. l. quæsitū. §. illud. §. fortasse, de lega. 3. & hanc vltimam sententiam multi sequuti sunt, vide Bar. in l. fi. C. de iur. emphi.

Ex. l. Item si fundi.

SVMMAE.

1 *Quicquid ex fructuaria re percipitur, ad fructuarium pertinet.*

2 *Vsufructuarius cogitur ad culturam rei fructuariæ, hoc idem in conductore.*

L. Item si fundi. ¶ Quicquid ex re fructuaria percipi potest, ad fructuarium pertinet, dummodo vtatur arbitrio boni viri. hoc dicit. ¶ Not. dictionem illam [quicquid] sic
1 vniuersaliter prolatam, ex qua colligi potest, † quòd quærit etiam fructus naturales, licèt non pertineant ad bonę fidei possessores. l. vsusfructus. j. qui. mo. vsusf. amit. Et hoc intellige in vsufructu principaliter debito: secus si veniret in consequentiā, vt j. ea. l. ver. sed si. ¶ Not. secundò, quòd
2 † vsufructuarius potest compelli ad culturam rei fructuariæ. Idem in conductore. l. si merces. §. conductor. j. loca. nam tenetur præstare dño omnia, quæ diligens paterfam. sed non colere, ascribitur culpæ saltem leui, & ideò de ea tenetur, licèt non teneatur de leuissima, vt patet. j. l. sed cū fructuarius. Et no. istā. l. ad no. j. sol. mat. in l. diuortio. §. sicut. ¶ In glo. in verbo [continentur] in fi. hic enim est specialis dispositio facta de re ideterminata respectu rei, ideo omnia etiam futura respicit, & ad fructuariū omnia pertinēt, sed ibi fuit generalis dispositio de re, postea est facta specialis detractio: vnde specialis detractio illa non trahitur ad futura.

Ex. §. Huic vicinus.

SVMMAE.

1 *Incrementum rei fructuariæ acquiritur fructuario.*

2 *Quid in emphyteota, num incrementum ad eum pertineat? quærit Autor, & idem asserit quod de fructuario.*

3 *Aliud tamen dicit statui in feudatario remissiuè.*

4 *Differt incrementum alluuionis ab altero Insulæ, ratio diuersitatis adducitur.*

Insula

5 *Inſula continet incrementum diſiunctum.*
6 *Conceſſa iuriſdictione alicui territorio ab habẽte facultatem, eo aucto extenditur iuriſdictio per modum vnionis conceſſa.*

§. Huic vicinus.

¶Vſusfructus augmentum rei fructuariæ ad ipſum fructuarium pertinet, ſi eſt latens, aliàs non.
1 hoc dicit. ¶Not. ergo, † quòd augmentum rei fructuariæ
ſpectat ad eum. Et ex hoc poteſt inferri ad quæſtionem.
2 Quid † de emphyteota, an talia augmenta ſpectent ad
eum. Et certè cum fortius ius habeat, idem in eo vr̃ di-
cendum, vt not. glo. in l. de quibus. s̃. de legi. ¶Aliud ta-
3 men dicitur in † feudatario, vt ibi not. tu vide. l. antepen.
4 j̃. tit. primo. Nota ſecundò † differentiam inter incremen-
tum alluuionis, & inſulæ. & eſt ratio diuerſitatis; quia in-
crementum alluuionis eſt coniunctum, & non poteſt ſepa
rari à fundo. j̃. de acquir. re. domi. l. adeo. §. per alluuio-
5 nem. Inſula autem † eſt incrementum diſiunctum, & cer-
tum eſt, ꝙ coniũctorum eſt eadem ratio: ſeparatorũ verò
diuerſa. C. de dona. inter vir. & vxo. l. ſi maritus. & de tri-
but. l. procuratoris. §. ſi plures. ¶Et hoc eſt vtile ad quæ-
6 ſtionem, † quando per habentem poteſtatem eſt conceſſa
alicui iuriſdictio, an ſi contingat territorium illud ampliari, extendatur iuriſdictio ad locum ampliatum. Attendite; quia ſi eſt facta per modum vnionis, extenditur, vt hic; ſecus ſi non eſt facta per modum vnionis, ſed alia, ideſt maiori territorio eſt conceſſa; nam hoc caſu ad illud ius non extenditur. bene faciunt iura hic allegata in glo. de quo vide Guiliel. in §. ſi nuda. allegato in glo. & quod ibi not. & adde glo. in c. 1. ne ſede vac. & quod latius ſcripſi in d. l. procuratoris. §. ſi plures. de tribu. ¶Item contra hoc, quod dicit hic, augmentum pertinere ad fructuariũ, videtur facere. j̃. de au. & arg. lega. l. ſi ita. & j̃. de contra hen. empt. l. in lege. Sed poteſt reſponderi, quòd ibi diſpoſitio de vno ad aliud non adaptatur; hic autem adaptatur ad ea, quæ acceſſoria ſunt. facit. l. ſi ego. §. quod tamen. s̃. de publi. Vel dic alio modo, quòd ibi fuit diſpoſitio determinata, ideò non extenditur. facit de lega. 1. l. ſi ex toto. hic fuit determinata, ideo poteſt extendi. ¶Item ad id, quod dicit, quod non accedit inſula, quid in emphyteota ſit, vide Cy. C. de iure emphy. in l. 1. in 6. q. & quod not. Guil. s̃. de leg. in l. de quibus. ¶In gl. in verbo [pertinere] ibi not. quòd accedit, contra hoc videtur facere in lib. feudo. de controuer. inueſt. c. 1. §. ſi quis. de manſo. & quod ibi not. glo. ſed poteſt reſponderi, quòd hic in vſufructu, ibi in feudo, quæ inter ſe differunt, vt not. in d. l. 1. Vel dic ſecundò, quòd ille. §. ſi quis. loquitur de incremento ſeparato, non coniuncto, vt ibi etiam not. Et hæc dicta rectè probantur per iſtum tex.

Ex §. Aucupiorum.

S V M M AE.

1 *Fructuum acquiſitio pertinet ad fructuarium.*
2 *Retia ad venandum in re fructuaria Dominus, inuito fructuario, extendere non poteſt.*
3 *Hoc idem obſeruandum in piſcina, vel alio loco venationi apto.*

§. Aucupiorum.

¶Et ad huius declarationem vide. j̃. de
vſu. l. venationem. vbi ratio colligitur, attende igitur, quo
1 modo veniat hoc accrementum, & adde, quòd omnis ac-
quiſitio fructuum ſpectat ad fructuarium. s̃. eod l. vſufru-
ctu legato. ¶Ext. facit, quòd ſi in loco legato, quò ad
2 vſumfructum, ſit locus aptus ad tendenda retia, dominus
inuito fructuario, non poterit illa tendere. ¶Ex hoc pa-
3 tet idem eſſe dicẽdum, † ſi eſſet ibi piſcina, vel locus aptus
venationi. Ext. locum autem poterit; quia tunc non eſt in fructus loco. j̃. de acqui. re. domi. l. in laqueum.

Ex §. Seminarios.

S V M M AE.

1 *Vſufructuarius poteſt ſerere in agro ad vſumfructum deputato.*
2 *Hæres non amouet boues aratorios fundi vſufructuarij.*
3 *Domus locator, ſiue fundi, ſiue molendini, tenetur præſtare inſtrumenta ad rem conductam parata.*
4 *Caſtro vendito, ius depaſcendi equos, & cætera animalia in alieno territorio cenſetur & venditum.*

1 **§. Seminarios.** ¶Cõceſſo † vſufructu fundi, videtur conceſſus etiã
vſus frumenti ad ſeminandũ deputati. h. d. ſub breuitate.
¶No. iſtum tex. in ver. [Inſtrĩ autem] qd' videtur hic aper
2 tè probare, quòd legato vſufructu fundi, † hæres non poſ-
ſit inde remouere boues aratorios. facit. j̃. eod. l. ſi quis
§. proprietatis dominus. In alio autem contractu, vt in
locatione domus, fundi. vel molendini &c. quæ inſtru-
menta dominus teneat concedere, vide caſum in l. ſed &
3 addes. §. illud. j̃. loca. ¶Not. quòd licèt commoditatem
habeat talis inſtrumenti: debet eo tamen vti ad eũ vſum, ad quem teſtator vtebatur, vt patet per verba interpoſita, niſi inſtrumenti vſusfructus eſſet expreſsè legatus, vt patet. j̃. in ver. niſi fortè, cum ſeq. & tunc eſt ratio; quia vſusfructus illius venit principaliter, non in conſequentiam, inter quæ eſt magna differentia. ad not. per glo. in Auth. ingreſsi. in illa quæſtione, an inhibito ingreſſu, vitietur etiam dedicatio bonorum. C. de ſacroſ. eccle. ¶Not.
iſtum tex. ibi [hactenus vti poſse] ex quo videtur poſſe ar
4 gui, quòd † ſi habeat quis caſtrum, & ius depaſcendi e-
quos, & alia animalia in territorio alterius caſtri, & vendat ſuum caſtrum, quòd videatur vendere etiam illud ius depaſcendi; quia venit in conſequentiam. facit. j̃. de vſuf. lega. l. damnas. j̃. ſi ſer. vend. l. teſtatrix. §. plures. & j̃. de fun. inſtruc. l. prædia. §. ſi. & l. Seiæ. §. Tirannæ ſorori.

Ex l. Ex Sylua cędua.

S V M M AE.

1 *Fructuarius etiam fructus non maturos colligere poteſt.*

L. Ex Sylua cędua.

¶Iſta legitur duobus modis, prima reputatur verior, & ideò nõ poteſt aliter ſummari, niſi dicamus ita pro colligendo effectum. Fructuarius ex ſylua cędua poteſt percipere quicquid ad cędendum deputatum eſt. In non cęduis verò tantùm pro vſu ſuo paruas, non magnas recipit arbores. h. d. cum ſeq.
¶Not. in glo. 1. id, ad quod ſupra dixerat de ſylua cæ-
1 dua, ibi [immatura.] Et hic dicitur, ꝙ † fructuarius, etiam
ex re non matura, poteſt etiam colligere fructus, quæ videntur adinuicem contrariari; quia in vna permittitur, quando fructus eſt maturus, in alia, quando non eſt maturus. Pro ſolutione dic, quòd illa determinat iſtam; quia ſi

 intereſt

intereſt fructuarij colligere fructus etiam non maturos, hoc poteſt, vt ibi, aliàs non, vt hic: ſed ſi exponatur cedua, idest, quæ cæſa renaſcitur, non contradicit.

Ex l. Arboribus.

SVMMAE.

1 *Arbores vi ventorum eiectæ in re fructuaria, ſpectāt ad fructuarium pro eius vſu, & commodo.*
2 *Et etiam vi ventorum eiectæ poſſunt comburi à fructuario nō aliunde habente ligna ad comburendum.*
3 *Differt vſufructuarius ab vſuario, & ratio ab Authore aſſignatur.*

L. Arboribus. ¶Fructuarius vtitur cōmoditate, & pro vſu ſuo
1 arboribus eiectis vi ventorum, non tamen poteſt materia vti pro ligno, niſi quatenus indigeret ad villæ refectionē. hoc dicit. ¶In tex. ibi [arboribus] intellige iſtum tex. in ſylua non cedua, vel fundi non cedui. ¶In tex. ibi [Labeo ait.] cōtra hoc videtur facere; quia tales cohærentes arbores ſunt ſeparatæ à re, & ſic de ſeparatis non poſſe idem iudicari. s. de calum. l. fi. Sed poteſt dici, quòd ibi loquitur in principalibus, hic verò in acceſſorijs. Vel hic ex re, ibi, non. ¶In glo. 2. ibi, non ad ædificandum, imò videtur quòd etiam ſi ſint ad ædificandum, poſſit fructuarius vti ad comburendum eis pro ſuo vſu, quando ſcilicet non
2 † habet aliunde ligna pro comburendo, vt videtur probari hic, ibi [nec materia.] ¶In glo. in ver. refectionem, ibi [non cedua] in qua non renaſcebantur arbores cæſæ. Si enim eſſent arbores à ſylua cedua, quæ renaſcerentur, fructuarius haberet omnes fructus, argumen. l. proxi. §. fin. ver. nam & Trebatius. Et attende; quia eſt differentia
3 † inter vſufructuarium, & ſimplicem vſuarium; quia fructuarius poteſt vendere, ſecundùm dictam. l. item ſi fundi. §. fi. vſuarius non, niſi fortè eſſet relictus vſus ſylux ita remotæ, quòd eius nullus eſſet vſus, niſi vendendo, j. de vſu, & hab. l. diuus.

Ex §. Nauis.

SVMMAE.

1 *Non obſeruatur quid contingat in paratis ad certum vſum.*
2 *Fructuarius vtitur re fructuaria pro vſu deſtinato, proprietario inuito.*
3 *Tempus nauigationis incipit à calendīs Aprilis, progrediens vſque in calendas Octobris.*
4 *Nauis Gubernator requiritur idoneus.*

1 **§. Nauis.** ¶In paratis ad certum vſum, non attenditur quid euenire poſſit ex vſu. Ita poteſt magiſtraliter allegari. ¶Vel ſic. Fructua-
2 rius † poteſt vti re fructuaria ad vſum deſtinatum, inuito proprietario, licèt vſus periculoſus ſit. h. d. mag. ad litteram. ¶In glo. ibi [tempore permiſſo.] Quando † autem
3 dicatur tempus nauigationis, vide notabilem caſum ad propoſitū. C. de naufrag. in l. quotiens. in fi. lib. 11. vbi dicitur, quòd à kalendis Aprilis vſque ad kalendas Octobris. ¶In glo. ſuper verbo, ſiue nauigetur. hoc intelligo, dummodo honeſtè vti velit, aliàs non. j. de vſu & habi. l. non aliter. coniuncta glo. ¶In glo. ibi [l. Sabinus.] intellige, quòd ibi ad vſum non deſtinatum vti volebat: hic verò ad deſtinatum, de quo vide ibi, vbi latius dixi. ¶Contra iſtum tex. videtur facere. s. cod. l. 1. Sed poteſt dici, quòd hoc contingit hic; quia non poterat iſta re vti ad alium vſum; ibi autem ſic. Item ad id quod dixi. s. ex idoneitate
4 temporis nauigandi. Adde etiam, quòd † requiritur idoneitas perſonæ, cui committitur gubernatio nauis. s. de rei vendi. l. vtique. in fi. & l. qui petitorio. Vſus enim rei permittitur ſecundùm id, ad quod inuenta eſt, ex. de emptio. & vendi. c. ad noſtram. & ibi not. Et hæc faciunt ad not. in l. ſiue certo. §. interdum. j. commod.

Ex §. Vſufructuarius.

SVMMAE.

1 *Vſusfructus quæritur per vſum à ſemetipſo, ſiue per alium.*
2 *Quaſi poſſeſſio iuriſdictionis quæritur per vtentem, & per alium illius nomine exercentem.*
3 *Dominus rei emphyteoticæ directus, non auocat rem emphyteoticam, alio ſoluente canonem pro emphyteota.*
4 *Seruitutes reales ſunt iura prædiorum.*
5 *Seruitutes verò perſonales, perſonas reſpiciunt.*
6 *Locatio tribuit dominium locatori.*
7 *Seruitus prædialis imponitur pro modo indigentiæ fundi.*
8 *Ratio coniungit orationem.*
9 *Vſusfructus eſt ſeruitus perſonalis.*
10 *Verbum, cedere, & cōcedere differunt. & ratio differentiæ ponitur ab Authore.*
11 *Vſusfructus conſtitutus per verbum, concedo, importat donationem.*
12 *Ius vſusfructus obligatur à fructuario.*

1 **§. Vſufructuarius.** ¶Vſusfructus retinetur per vſum, ſiue quis vtatur per ſe, ſiue per ſucceſſorem ſuum. hoc dicit. Et adaptatur præcedentibus iſto modo; quia ſi vſusfructus perditur non vtendo, & retinetur vtēdo, hic declarat qn̄ dicat quis vti. ¶Not. iſtum tex. primò, quia hic vr̄ pro
2 bari, quòd † quaſi poſſeſſio iuriſdictionis quæratur non ſolùm per ſe vtentem, ſed etiam per miniſtros, dūmodo illius nomine etiam ignorantis exerceat, vel quærat: quod tamen declara, vt ſtatim ſequitur. ¶Item videtur facere
3 ad quæſtionē † emphiteotæ alicuius rei, quam alius poſſidebat, & debitum canonem ſoluebat, an hoc proſit domino, vt poſſit rem aduocare. Videbatur enim, quòd ſic, quia ſoluens videtur ſoluiſſe pro ſe, non pro me emphiteota, argu. eorum, quæ habentur in l. quæ vtiliter. §. fi. s. de neg. geſt. & l. ſi pœnæ cauſa. §. 1. j. de cond. indeb. In contrariū videtur caſus hic; quia vbi tractatur de ſeruatione iuris, non refert à quo fiat vt hic, & j. quemadmodum ſerui. amit. l. qui fundū. & l. vſum. Et hanc firmat Bal. poſt Guiliel. in l. ſolemnibus. C. de rei ven. Quidam tamen dicunt, quòd eſt alia ratio, videlicet; quia iſtud eſt onus reale, & ſic nō refert, à quo ſoluatur. l. Imperator. j. de ſolut. Iſta enim præſcriptio canonis videtur realis. s. de iud. l. ſi fideicommiſſum. §. tractatum. & ideò videtur fieri nomine rei. quæ ratio non videtur multùm ſtringere; quia hic loquitur in perſonali, non in reali, vt patet in l. fina. j. de contrahen. empt. Et hæc eſt vtilis concluſio, quando non apparet cuius noīe ſoluatur. ¶In glo. ſuper verbo, locare ibi [hic in perſonali.] Et poteſt aſsignari ratio diuerſitatis;
4 quia ſeruitutes reales ſunt iura prædiorum. s. de neg. geſt. l. qui aliena, in fi. Et ideo non habenti prædium deberi non poſſunt. j. commu. prædio. l. 1. & reſpiciunt vtilitatem prædiorū. j. de ſeruitu. ruſtic. prædio. l. & Attilicinus, & l. ergo. in fi. ſed ſeruitutes perſonales concernunt perſonam,

nam;vnde mihi est vtile locare fundum, sicut si vterer. &
per hoc potest dici,quòd iura,quæ cohærent solo,non ta-
men ad soli vtilitatem possunt locari,vt est ius percipien-
di pedagium.l.locatio.ff.de pub.& cõmis.¶ Aduerte ta-
men ad intellectum dictæ. l. locare.quia intelligi potest
duobus modis, primo modo in domino fundi,quòd non
possit cõcedere alteri seruitutem per modum locationis.
Ratio, quia locatio præsupponit rem suam.i. locantis,
& si dñs fundi non habet seruitutem in illo fundo, nec lo-
cationẽ ipsam constituit de nouo; quia locatio ꝓsupponit
dñium apud locatorem remanere,eod.tit.in l.non solùm.
6 qđ hic etiam non posset: secus autem cum concedit per
modum donationis, vel venditionis; quia tunc ipsam
de nouo creat, cum faciat ipsius seruitutis dominium,
quasi in emptorem transire. Hoc modo potest intelligi in
eo,cui debetur seruitus in fundo alieno, qui non potest lo
care,ad quod facit l.ex meo.de ser.rustic.prædio.quod se
cus est in vsufructu,vt hic.Ratio diuersitatis est; quia ser-
7 uitus † prædialis constituitur secundùm indigentiam fun
di.d.l.ergo.in fi.ex diuersitate ergo fundorũ variat. Si.n.
habeo seruitutẽ ad fundum tuum aquæductus,qui paruum
indiget,q̃ locarem tibi pro fundo tuo, qui multũ indiget,
fiet præiudiciũ dño,in cuius fundo debetur,& nõ põt sine
eius consensu,vt d.l.locare,& d.l.ex meo.sed si habeo vsũ
fructum in fundo Titij:tunc habeo plenum ius percipien-
di omnes fructus,& emolumenta rei. Si ergo loco tibi,nõ
facio deteriorem conditionem domini: & ideò ex varieta
te personarum non variatur commodum.Et ex isto potest
colligi, quòd iste tex.non habet locum in seruitute vsus;
quia illa constituitur secundùm indigentiam personæ, &
vna persona plus indiget,quàm altera, & ideò non potest
locari.ff.de vsu.& hab.l.si neque.¶ In glos. super verbo,
donec. ibi dum dicit.[de iur.dot.]Hæc solutio bona, & in
se vera,& eius potest esse ratio;quia qui per alium vtitur,
&c.& tamen continet diuinationem;potest enim argui, ꝙ
non sit perfecta distinctio;quia non dicit, quòd sit in du-
bio, si non constat de voluntate; ideò potest dici in du-
bio,ꝙ transeat ad alium. ¶In eadem,ibi[.s.donationis,
8 vel simili.] quasi velit dicere, quòd dictio, cum, denotat
simultatem præsentialem.ff.de actio.& ob.l.consensu,vel
temporis.l.fi.C.in qui.ca.rest.in integ.non est nec.& ideo
causa requiritur; quia nuda traditio sine causa non trans
fert ius.l.nunquam nuda.ff.de acq.re. do. ¶ Aduerte ta-
men; quia hæc solutio potest reprehendi; nam etiam, si
9 cum causa tradat, finietur † vsusfructus; quia est seruitus
personalis.C.eo.l.antiquitas,& l.corruptionem,& ff.sol.
mat.l.vsufructu. & ideò non debet posse transire ad aliũ,
vt scilicet conseruetur.¶No.tamen ex ista glo.differentiã
10 inter verbum,† concedere,& verbum cedere;nam qui cõ
cedit, facit alium simplicem procuratorem: sed qui cedit,
facit eum procuratorem in rem suam; quia primo casu
reuocatur ad libitum.Hodie tamen seruatur,quòd vtrum
que verbum apponitur,& sic apparet, quòd translatæ sũt
vtiles actiones,& exercitium directarum, de quo.in l.qui
11 stipendia.C.de procur.Aduerte tamen, quòd concedens
simpliciter vsumfructum,videtur donare; quia verbum,
concedo,hoc importat,nisi aliud repugnet.ff.de leg. 3. l.
vxori.& vide qđ no.Guil.ff.de pecu.in l.quis ergo casus.
& quod habetur.ff.de dona. in l.ad eum.in glo.magna,&
not.And.de Isernia.in c.1.feu. super verbo,regni, vbi di-
cit,quòd dicendo simpliciter,concedimus, videtur trans-
ferri titulus habilis ad trãslationẽ dñij, & ibi vide ad quid
alleget istũ tex.¶In ead.ibi,[vel distingue]hãc tenet glo.
Insti. ff.eo.tit.in §.itẽ finit. & est verissima in se, & nõ hẽt
dubium.¶In ead. ibi[extraneo cedẽdo].s.in dubio,quã-
do non constat, ꝙ voluerit transferre; nam si constaret,ꝙ
transferre voluerit,statim perijt vsusfructus.¶In fi.gl.Tu
coniũge omnia sic,ꝙ aut constat,ꝙ voluerit frui per aliũ,
& tunc potest cedere,vt in prima solutione. Aut constat,
ꝙ noluit frui per alium,sed transferre, & tunc aut trans-
fert sine causa,& non potest,vt in secunda solutione, per
dictam,l.nunquam nuda. Aut cum causa, puta ex causa
donationis,vel simili, & tunc aut loquimur de commodi-
tate fructuum,& illam potest transferre, vt hic in tertia so
lutione. Aut loquimur de ipso iure vsusfructus,& illud nõ
potest transferre,sed statim perijt, & consolidatur cũ pro
prietate,vt in iuribus.s.in contrarium allegatis, & sic sal-
uatis omnia.¶Et adde prædictis, ꝙ obligare potest fru-
ctuarius ius vsusfructus.s.eo.l.vsufructu legato; quia re-
tinet penes se ius vtendi,& fruendi,licèt sit obligatum, &
de hoc est casus apertus.ff.de pig.l.is qui.§.vsusfructus.

Ex.§.De illo.

SVMMAE.

1 *Possessio non amittitur per non accedentes ad eam, vel quia infirmi, vel aliter impediti.*

2 *Dominus non amittit ius, quod habet in subdito per non vsum illius operæ.*

3 *Possessio probatur per culturam agri, ac etiam fructuum perceptionem.*

4 *Furcarum erectio probat quasi possessionem imperij, & iurisdictionis,etiam in cis(longo temporis interuallo) nemine suspenso.*

5 *Ius eligendi non deperditur, etiam si casus electionis non aduenerit per annos centum,& vltra.*

§.De illo. ¶Serui in fuga constituti retinemus
vsumfructũ,siue nobis aliquid quæ-
rat,siue non.Et serui,cuius nullæ sunt operæ,vsumfructũ,
retinemus, licèt eius opera propter voluptatem non vta-
mur.hoc dicit.¶No.casum hic,in tex.ibi, [licèt non vta-
1 mur]. s. infirmis, & similibus nunquam accedentibus ad
possessionem suam, ꝙ per hoc nõ amittitur possessio,qđ
intellige,nisi per alium occupetur, vel nisi induceretur o-
bliuio.l.factum.§.fundi.& ibi not.ff.de vsucap. C.de ser.
fug.vbi de hoc in l.1.in fi.magne glo.& vide glo.1.ff.§.pro
2 ximo.¶Not.secundò,†ꝙ licèt nõ vtar opera alicuius for
tè subditi,per hoc nõ perdo ius,quod habeo in illo,vt hic;
nã & si nõ ago,qđ est vtile, seruit ad id,qđ statim subdã.
3 ¶Not.etiã tex.hic, in verbo. [nam & si agrum,]quòd si
vnus probat se arasse agrum, & alter collegisse fructus,
quòd vterque videtur probasse suam intentionem,scilicet
possessionem.C.si.reg.l. si quis.Quis autem istorum obti
neat in possessorio,& quis præferatur. dic ꝙ ille, qui pro-
bat de antiquiori possessione; quia secunda præsumitur
clandestina, secundùm not. in l.si duo.ff.vti poss. & eod.
tit.vti pos.l.1.& Canon.probant de proba.in c. licèt cau-
sam.¶Itẽ nota hic casum expressum, in ver. [nã si agrũ,]
4 ꝙ † per solam erectionẽ furcarum probatur quasi posses-
sio imperij, licèt per longum tps,fortè per centum annos
non occurrerit aliquem ibi suspensum, vel decapitatum
esse; nam sufficit sola aptitudo ad retentionem iuris quæ-
siti,casus est hic,bene facit.l.in filijs.C. de decur. lib. 10.
5 Similiter dicitur in iure eligendi, quod non perditur, licèt
casus non venerit eligendi per centum annos, secundùm
glo.ordinariam.de ca.poss.& proprie.c. cum ecclesia Su-
trina.in gl.quæ incipit,ex hoc.& ita voluit Bar.in dict.l.in
filijs. de quo per Innocen. de capel. monac. in c. cum
dilectus.

dilectus. & dixi latius, in l. seruitutes. ⸿. de serui. ¶ In glo.super verbo,[ęgrotantis] in fi.glo.not. contrarium in illo §.cum quidam,nisi tantũ seruiat effectus sanus, quan tũ seruiebat infirmus.arg.de statulib.l.Stichũ,§.Dama.& l.seruus.§.fi.la.1.& sic specialis casus fauore libertatis in d.§. Stichus, hic allega. in glo. Hanc partem tenuit Iac. de Are. per dictum.§.Diuus, & respõdit ad istum, quòd non obstat;quia hic pro parte infirmiorum tractabatur de lucro captando,de quo vide per eũ,in l.operę. ⸿.de vsufr. leg.Dy. tamen ibi videtur inclinare in partem istius glos. & cum ea tenet Io. And.de cler.egro.in c.primo.Fortè po test dici pro concordia,quòd opinio glo.in §.cum quidã. non teneat de iure, sed de æquitate sit vera.gloss.nra hic. quod intelligo,nisi ex culpa eius superuenerit infirmitas; quia tunc esset sibi imputandum.

Ex §. Iulianus.

SVMMAE.

1 *Fructuarius retinet vsumfructum serui fugitiui detenti à proprietario.*

§. Iulianus. ¶ Vbi† per proprietarium deti netur possessio serui fugitiui,fru ctuarius retinet vsumfructũ.hoc dicit.¶In tex.ibi,stipule tur,idest nomine vsufructuarij. ¶ In tex. possessio,scilicet ciuilis.

Ex §. Idem.

SVMMAE.

1 *Vsusfructus serui fugitiui,deperditur spatio decem, & viginti annorum.*

2 *Per actum vnicum iurisdictionalem gestũ nomine Domini, etiã ignorantis,conseruatur iurisdictio.*

3 *Ad pœnas statuti punientis ingredientem plateam cum armis, requiritur ingressus per actum perfectum, & consumatum.*

4 *Teste deponente,quòd vidit ingredientem propè plateam, siue extra:pœna, quæ de ingrediente loquitur,non cõmittitur.*

5 *Inuentus in itinere,pœnam statuti non incurrit punientis ingressum ad actum.*

6 *Captum in limine districtus, ob qualitatem personæ, vel loci, vel rei prohibitæ, statuto accessum prohibente sub pœna, poterit iudex pro arbitrio condemnare,absoluere, aut pœnam mitigare.*

§. Idem. ¶ Licèt per proprietarium perdatur possessio serui fugitiui, vel per alium apprehẽdatur,nõ propterea statim perijt vsusfructus,sed
1 spacio† decem, vel viginti annorum : per actum tamen, quem faceret seruus in fauorem vsufructuarij,interrumperetur præscriptio. h.d. clarus est casus ad litterã.¶Vel breuius. Ad restitutionem vsusfructus, sufficit affectio vsufructuarij retinere volentis; & factum serui, in quo vsusfructus habetur, volentis eidem vsumfructum seruare.h.d. ¶No,tex.ibi [affectum retinere volentis] pri-
2 mò,quia hic videtur casus, quòd per vnicum † actum iurisdictionalem,quem quis facit nomine Regis, vel domini,vel Baronis,vel prælati ecclesiæ, quantumcunque igno rantis,conseruetur eius iurisdictio, dummodo dominus ipsius propositum habuerit sibi conseruandi. Nec obstat ⸿.quib.mo.vsuf.amit. l. Pomponius.&.⸿.eod.l.non vtitur.quia hic nomine fructuarij aliquid fiebat; & ideò cõ seruatur vsusfructus,& ista duo copulatiuè desiderantur. Sed ad conseruationem iuris realis non sufficeret, etiam per quemcunque fiat,si nomine eius non fiat, imò sufficit factum verè absque aliquo facto hominis. ¶ Et facit ad quæstionem de emphyteota, quando reperitur singulis annis solutio debiti canonis. facit,quemadmo.ser.amitt. l.fundum.& l.vsu.& de aqua quoti.& æsti.l.1. §.quæsitũ. & quod not.Bar.de verbo.obliga. in l.cum seruus. circa quod vide quod dixi.s̃.ea.l.§.vsufructuarius. ¶ In glo.super ver. amitti vsumfructum, ibi [nam & lupus exit silua.] Not.hanc differentiam,nam est vtilis primò ad quæ-
3 stionem† statuti punientis, qui intrauerit plateam cum armis;quia videtur,quòd sit necesse, quòd actus sit perfectus,& consumatus.facit l.ita stipulatus.de verb.obliga.
4 ¶ Item ad quæstionẽ † statuti,si quis extraxerit bladum, puniatur tanta pœna; nam secundùm hanc doctrinam testis deponens,quòd vidit aliquem extra plateam, licèt prope plateam,non probabit; nam verbum, extraxerit, vel verbum,intrauerit,quò ad factum, sunt verba temporis præteriti perfecti. Vnde si dicat, quòd vidit extrahere, vel intrare, ista notant rem in actu non perfecto, sed inchoato. vnde non videntur verificari verba istius statuti, & consequenter nec eius dispositio.l.si verò. §. de viro. ⸿. sol. mat. Qualiter autem probetur, ꝙ quis extraxerit,
5 vel contrauenerit,† si solùm reperiatur in itinere:est quæstio,quæ formari consueuit in l.si quis non dicam rapere. C.de episc.& cle.& vide bonum casum.C.de curs.pub.in l.2.lib.12.bene facit.l.penul.C.de nauicul.lib.11. Facit etiam quod not.C.de ser.fugi.in l.si fugitiui. nam potest probari per eius confessionem, & hoc clarum est. Vel
6 quia captus in limine districtus per custodes, quasi tunc, nec negare sufficit,vt.⸿.de pœn l.qui sententiam. præsumitur enim contra eum ratione actus prohibiti,& loci.⸿. de ædil.edic.l.quæro. §.fin. ¶ Quid autem si locus esset indifferens, quomodo condemnatio sit fienda, vt in via eundi ad molendinum. Dic,quòd ex qualitate personæ, quæ talia consueuit facere vel non,vel loci, vel rei prohibitæ portari, iudex poterit condemnare, vel absoluere, vel pœnam mitigare. arg.l.1. §. expilatores. de effract. l.non omnis.§.à barbaris.de re milit. & l.respiciendum. §.1.de pœn.non audietur tamen pœnitentia capti in loco prohibito,vel suspecto; quia postquam captus est,non est sui arbitrij.l.in laqueum. ⸿. de acquir.re. domi. aliàs de facili deluderetur prouisio statuti, vide in iuribus supra allegatis.

Ex §.Iulianus.

SVMMAE.

1 *Fructus pendentes sunt pars fundi, & separati à solo mobilibus comparantur.*

2 *Sola naturalis possessio,non ratione iuris adepta, non sufficit ad acquisitionem fructuum.*

3 *Fallit ratione dominij,veluti in emphiteota.*

4 *Simplex detentatio non acquirit fructus.*

5 *Statutum puniens derobantem rem alterius, non habet locum in colono non bis colenti, non valente accusare.*

6 *Sola ciuilis possessio sufficit ad acquisitionem fructuum à quouis separatorum, etiam non nomine Domini.*

7 *Fructus acquirentur,etiam in horreis non reconditi.*

8 *Dictio,per,denotat perfectionem.*

9 *Statuto disponente,quòd villa non inuento delinquẽte,teneatur ad damna:combustis bladis in fundo,batro, vel area,nũm proprietario,aut fructuario soluenda est æstimatio.*

Fructus

0 *Fructus efficiuntur bonæfidei poſſeſſoris, à ſolo ſeparati.*
1 *Bonæfidei poſſeſſor eſt loco Domini.*
2 *Et pro domino poſsidet.*
3 *Habetque quaſi dominium.*
4 *Fructuarius ſciens rem eſſe alienam, non habet dominium, vel quaſi.*
15 *Fructuarius ex cauſa non habet actionem furti.*
16 *Lex debet eſſe certa.*
17 *Pro fructibus peruentis fructuario, competit ei condictio, quorum factus eſt dominus.*
18 *Exercitium condictionis furtiuæ non ſpectat ad furem.*
19 *Condictio furtiua quæſita proprietario poſt apprehenſam poſſeſsionem fructuum non tranſit in fructuarinm.*
20 *Proprietarius per actionem in factum, vel condictionem ſine cauſa cogitur ad cedendum condictionem furtiuam vſufructuario.*
21 *Ratio, quare non datur fructuario condictio furtiua, ſed actio legis Aquiliæ, ponitur ab auctore.*
22 *Condictio furtiua ab initio inſolidum competit proprietario, & non fructuario eodem tempore.*

§.Iulianus. ¶Fructus non efficiuntur fructuarij, niſi eius nomine ſeparentur à ſolo; & ideò actiones competentes domino, ei non competunt, niſi cum dominus eorum factus fuerit. hoc dicit. ¶Vel magis ad literã dicit. Pro fructibus ſeparatis à fure, competit condictio furtiua domino, non fructuario, licèt poſseſsionem nactus fuerit, quæ condictio habet locum quò ad exercitium, nõ quò ad natiuitatem. hoc dicit: coniuncta glo. ¶In tex. ibi [pendentes] de hoc vide. ſ̃. de rei vend. in l. fructus pendentes. & l. fructus. Mo
1 dò allegatur iſte tex. quòd fructus † pendentes dicuntur pars fundi, quod verũ eſt, & per ſeperationẽ à ſolo mobilibus cõparantur, ſecundùm Guil. in Spec. de fructibus in d. §. 1. ver. ſed pone. ¶Secundò probat ibi [niſi ab eo per-
2 cipiantur] & ꝙ † ſola naturalis poſseſsio non eſt ſufficiẽs ad acquiſitionem fructuum; quod eſt verum, quãdo quis habet naturalem, non ratione iuris, quod eſt dominium, veluti vſusfructus; ſecus ſi ratione vtilis dominij,
3 vt in emphyteota, † vt. ȷ̃. de vſur. l. qui ſcit. §. præterea.
4 nec ẽt † ratione ſimplicis detentionis q̃runtur. l. ſi ſeruus.
5 §. locaui. ȷ̃. de furt. quod eſt vtile in colono, † qui non bis colit, vt non competat ei querela de fructibus derobatis ex forma ſtatuti punientis derobãtem rẽ alterius, per l. 2. §. in locum. ȷ̃. de relig. & ſump. fune. iuncto d. §. locari. &
6 quod ibi not. Item hic videtur probari, quòd ſola † ciuilis poſseſsio ſufficiat ad acquiſitionem fructuum, à quocunque ſeparati ſint, etiam non nomine eius, vt apud Bart. in l. 3. §. ex cõtrario. ȷ̃. de acqui. poſseſ. & per gl. ȷ̃. de peric. & cõmo. rei vend. l. ſerui. & plenè diſcutitur per Cyn. in l. certum. C. de rei vendi. ¶ In glo. ſuper verbo, percipiant, ibi [in horreis ſint] aduerte; quia glo. in l. ſi vſufructua-
7 rius. hic alleg. vt tenens contrarium, quòd non † requiritur, vt ſint in horreis reconditi. & hæc ſecunda opinio videtur verior, licèt Io. And. dubitet, de reſcriptis. in c. ſi ꝓ-
8 pter. lib. 6. Facit autem differentiam; quia † dictio, per, videtur requirere perfectionem, & hoc eſt vtile ſcire propter notata. ſ̃. de rei vendi. in l. ex diuerſo, inducta ad ſta-
9 tutum † diſponens, vt non inuento malefactore, villa teneatur emendare damnum, quod ſi contingat, vt ſegetes exiſtentes in campo, vel in batro, vel area combuſtæ ſint, cui fienda ſit æſtimatio an fructuario, vel proprietario; nã ſecundùm opinionem vnam proprietario, ſecundùm aliã verò fructuario, pro qua facit d. l. ſi vſufructuarius. ſecun
10 dùm quã dixit Odof. pluries obtinuiſse. ¶In † bonæfidei autem poſseſsore clarum eſt, quòd ſtatim fructus efficiũtur eius ſeparati à ſolo, & cuiuſcunque nomine. Ratio eſt; quia quò ad acquiſitionem fructuum, bonæ fidei poſseſ-
11 ſor loco † domini eſt. l. qui ſci. §. præterea. ȷ̃. de vſur. & ꝓ
12 pro † domino dicit̃ poſsidere. l. apud antiquos. C. de fur.
13 & ȷ̃. de acqui. re. domi. l. bonæfidei. & dicitur † quaſi habe
14 re dominiũ, in Inſti. de actio. §. aliæ. Sed fructuarius † ſcit rem eſse alienam non habens dominium, vel quaſi. l. vti frui. in prin. ȷ̃. ſi vſu. pet. ¶In gl. ſuper verbo, furti, ibi. [ȷ̃. de vſucap. l. ſi homo, cuius] aliàs non aget furti, cum eius
15 non † interſit ex cauſa probabili. C. de fur. l. is, cum. & l. eũ qui. in prin. & not. C. de fur. l. manifeſtiſsimi. in princ. vbi glo. & Doc. tangunt. ¶In glo. nactus fuerit, ibi [de nouo] ita dicunt Doc. in l. 1. C. de condi. fur. & in l. ſi pignore. §. cum furti. ȷ̃. de fur. ¶In gloſſ. quæ incipit, fortaſſis. ibi [abũdat] voluit tollere contrariũ, quod poſset formari, quòd malè dicat, fortaſsis, & ſi rem dubiam dimit-
16 tat, cum tamẽ † lex debeat fieri certa, in Auth. de teſta. imperf. §. nos igitur. & ȷ̃. de iur. & fac. ignoran. l. 2. C. de no. cod. comp. l. 1. §. quibus. ¶In glo. quæ incipit [fiat]. ſ. dum pendet condictio, & antequàm illi fructus perueniant ad
17 fructuarium; ſed poſtquam peruenerũt, tranſit † condictio in eum, cui eorum eſt dominium quæſitum ex eo tempore, quò ad eum peruenerunt, ſecundùm glo. Alij tamen aliter, vt Iaco. de Are. vt ſtatim ſubdam. ¶ In glo. vltima, ibi [in pendenti] quaſi dicat, ꝙ inſpecto præſenti, nil penderet. ȷ̃. ad Maced. l. 1. §. ſi pendeat, & dum pendet, fictione iuris fingitur quæſita. Iaco. de Are. dixit, quòd ſolùm ex aduentu ad eum peruenit. ¶In eadem, ibi [in §. inter-
18 dum.] dixit enim, quòd ſecundùm hoc eſset † in poteſtate furis poſse condictione furtiua conueniri, vel non, quod eſse non debet. l. 2. §. & generaliter. ȷ̃. de eo, qui cer. loc. pet. quia ſecundùm hoc ſequeretur, quòd condictio fur-
19 tiua, quæ eſt quæſita † proprietario, tranſiret ad fructuarium, poſt apprehenſam poſseſsionem fructuum, quod eſt contra not. ȷ̃. de cond. fur. l. ſed nec legatarius. & l. ſeruus. dicite ergo, quòd condictio furtiua iuris interpretatione non ambulat poſtea in vſufructuarium. ſed proprie
20 tarius † tenetur illam de iure cedere per actionem in factum, vel per condictionem ſine cauſa. arg. ȷ̃. loca. l. cum pluries. §. meſsem. & de ſtipu. ſeruo. l. 1. & de noxa. l. in re communi. in prin. & hæc pars (ſecundùm eum) propter dubietates tutior eſt. ¶ Quæ autem poſsit eſse ratio, ꝙ
21 † condictio furtiua non detur fructuario, vt hic, ſed bene detur actio legis Aquiliæ, cum tamen vtraque iſtarum detur ſoli domino. l. 1. de cond. fur. Quò ad l. item Mella. §. legati. ȷ̃. ad leg. Aquil. poteſt reſponderi, quòd ratio ſit, quia fructuario datur aliud remedium; quia poteſt per actionem in factum ſibi conſulere. ȷ̃. de condi. fur. l. ſi pro fure. §. 1. ſed pro damno dato, ſi non haberet actionem legis Aquiliæ, remaneret in damno. ¶In eadem ad fi. Iaco. de Belui. in ſolutione contrariorum dicit, ꝙ non eſt contra, quando condictio furtiua fingitur ab initio competiiſse, vt. ſ̃. proxi. quia ibi etiam purificata conditio, fingitur ab initio pura. & ſecundùm vnam opinionem non contradicit. Dic ergo, ꝙ non fingitur ei competijſse ab ini
22 tio; quia certum eſt, ꝙ ab initio † competit proprietario inſolidum, & ideò in eodem tempore non poteſt dici competere fructuario. ȷ̃. commoda. l. ſi vt certo. §. ſi duobus vehiculum.

Ex. l. Si cuius rei.

SVMMAE.

1 *Fructuarius tenetur cauere proprietario.*

2 Cautio

2 *Cautio fructuarij habet locum in his, quæ vsu consumuntur.*
3 *Regula cautionis præstandæ pro vsufructu quocũque, habet locum, nisi adsit dispar ratio.*
4 *Vsufructuarius facit fructus suos ratione bonæ fidei possessionis, & non iure fructuum.*
5 *Vsufructuarius non satisdans, priuatur vsufructu.*
6 *Et quomodo, pulchra refertur distinctio ab auctore.*

L. Si cuius rei. ¶ Cautio à fructuario iudicis desideratur officio à ꝓprietario. hoc dicit breuiter. ¶ Vel sic. Legatarius
1 † vsufructuarius potest cogi ad satisdationem præstandam proprietario pro conseruatione suæ proprietatis, quod locum habet in vsufructu quomodocunque competente. hoc dicit. Et ad huius partis declarationem, vide gl. in l. si vsusfructus, in §. plané. ỹ. vsuf. quemad. cau. ¶ Itẽ
2 an † quod hic de cautione dicitur, habeat locũ in rebus, quæ vsu consumuntur, vide, quod dicetur. in l. 1. ỹ. vsufr. quem. ca. ¶ Hæc lex diuiditur in duas partes, prima loquitur in legatario vsufructuario. in secunda loquitur de omni fructuario, scilicet quomodocunque vsufructus sit constitutus. Secunda ibi. hoc autem. ¶ No. tex. dum dicit [officio iudicis] quia. ỹ. l. prox. in princ. dicit glo. dari condictionem incerti, sed aduerte; quia alibi dicitur, ꝙ iure exceptionis consulitur. l. vniuersa. C. de precib. imper. offer. & ỹ. vsuf. quemad. caue. l. si vsusfructus. quod autẽ dicitur ei dari incerti condictionem, non videtur verum, nisi intelligatur vsufructu iam tradito omissa cautione. l. hoc senatus. §. si pecunia. ỹ. de vsufr. earũ re. quæ vsu consum. & de cõdict. indeb. l. & si me putem. §. cũ inter, & l. si vsusfructus nomine. ỹ. vsuf. quemad. ca. potest etiã ipsa res dici ꝓpter cautionẽ omissam non tradita, vt cautio non interponatur, l. fi. ỹ. quẽ. vsuf. caue. ¶ Itẽ no. ex tex. ibi [hoc au
3 tem], quia † regula ista in materia vsusfructus locum habet in vsufructu quomodocunq; constituto, nisi sit dispar ratio. ¶ In glo. 1. in fi. de quo per Azo. & Cy. in l. 1. C. eod.
4 nam hoc videtur esse verum, quòd non faciat † fructus suos iure fructuarij, sed iure bonæ fidei possessoris sic. & hoc est, quòd Azo dicit. & hãc partem tẽt ibi Iac. Butrig. Ad quod bene facit. l. 1. §. serui. ỹ. de acquir. possess. & ỹ. de vsufr. l. fructus. Et si non potest satisdare, dicit gl. C. eo.
5 l. vsufructu, quòd † priuatur vsufructu. Contra quod videtur facere, quia vbicunque onus satisdationis iniungitur, debet intelligi, si grauatus satisdare potest, & sic debet fieri eis. C. de episc. & cler. Auth. generaliter, & C. de assertio tollen. l. 1. & ita cõsueuit notari in simili in Auth. cui relictũ. C. de indic. vidui. toll. Ex quibus omnibus põt sic con
6 cludi. † Aut cautio nõ fuit petita, & tũc fecit fructus suos, dato, ꝙ non reperiatur satisdedisse; quia sufficit, ꝙ præstetur, quando petitur; quia non tenetur vsusfructuarius eã offerre, arg. ỹ. vt in poss. leg. l. 1. §. non exigit. Aut fuit petita, & non ꝓ̃stita, & tunc si possidebat, & fructus percipiebat, videtur teneri ad satisdationem, ita ꝙ ante non faciat fructus suos, licèt esset in errore iuris. Ita potest intelligi dicta. l. vxori, hic alleg. licèt plures dicant, ꝙ saltẽ iure bonæ fidei possessoris faciat eos suos, sed fecisset malè fide iussor sciens se teneri, & noluisset cauere, vel satisdare; quia tunc non videtur facere fructus suos, vt hic, & ita intelligatur gloss. in dicta. l. vsufructu. & secundũ hoc credo concludenda, quæ Bar. posuit. in d. l. vxori.

Ex. l. Si vsusfructus.

SVMMAE.

1 *Fructuarius pro vsufructu constituendo, non agit contra proprietarium, ante satisdationem.*
2 *In omittendo fructuarius pro damno dato in re fructuaria, non conuenitur lege Aquilia, secus in committendo.*
3 *Captus in bello, & relaxatus, & iterum ab aliò captus, vtrique pro fide data tenetur ad obseruantiam fidei.*
4 *Excommunicato feudi Domino, vasallus absoluitur à iuramẽto fidelitatis.*
5 *Iuramentum præstitum à deferente, ex parte præstantis personale est, & in recipientem reale.*

1 L. Si vsusfructus. ¶ Fructuarius † pro vsufructu cõstituendo non agit, nisi prius satisdet proprietario se fruiturum arbitrio boni viri. Et pro damnis datis in re fructuaria, fru
2 ctuarius † potest aquilia conueniri; non antem pro negligentia per eum commissa hoc dicit. ¶ In textu ibi [singulis satisdari oportet] dicatis, pro sua parte. Nec obstat. l. 4. §. adiri. ỹ. de fideicom. lib. vt ibi not. & aduerte, ꝙ aliud contingit in nũciatione noui operis, quæ fit rei; quia sufficit, ꝙ vni fiat. l. de pupillo. §. si plures, de no. oper. nuncia. ¶ No. istũ tex. ad id, quod dixi statim in prin. huius l. ¶ Not. tex. hic in ver. [sed & si plures] quia facit ad quæ-
3 stionem de capto † in bello, & ad fidem relaxato, qui iterũ capitur ab alio, ꝙ dicatur captiuus vtriusque, & vtriq; teneatur ad obseruantiam fidelitatis, de quo scripsi. in l. in operis. ỹ. loca. ¶ In glo. in ver. oportet ibi [ꝙ singuli], dũ alleg. §. quæsitum, adde. l. de pupillo. §. si plurium, eo. tit. de lib. & eorum lib. l. 2. quam quæstionem vide transumptam in Spe. de feu. in §. quoniã, ver. 29. Et aduerte, ꝙ hoc habet locum, etiam si essent singulares. successores, l. 3. §. fi. ỹ. vsuf. quemad. caue. Cui adde notabile verbũ Innoc.
4 ꝙ si † dominus feudi est excommunicatus, durante excommunicatione, ipso facto vasallus intelligitur absolutus à iuramento fidelitatis, secundùm Io. And. post Inno. de iure iur. in c. veritatis. Aduerte tamen; quia cõtra hanc determinationem videtur facere tex. in libel. feud. in titulo de prohibi. ali. c. 1. §. præterea ducatus, propter quod multi dicunt contra terminationem huius glo. per dictum. §. præterea. & arg. ỹ. vsufr. quemad. caue. l. omnis. §. fin. & circa hoc potest attendi; quia † iuramen-
5 tum ex parte eius, cui præstatur, est in rem, licèt ex parte præstantis sit in personam, vt per Innocen. de iur. iur. in c. veritatis.

Ex. §. Cum igitur.

SVMMAE.

1 *Actio legis Aquiliæ non competit pro damno cõmisso in omittendo, & supra in l. vsusfructus. nu. 2. hoc idem repetit.*
2 *Damnum datum per negligentiam, non vendicatur actione legis Aquiliæ.*
3 *Dolus non cõmittitur in omittendo.*
4 *Officiales ad denunciandum maleficia in ciuitate, non tenentur nunciare delicta leuissima culpa commissa.*
5 *Non agitur criminaliter pro leuissima culpa, fallit in custodibus carcerum.*
6 *Patris culpa in omittendo, præponitur culpæ filiæ in cõmittendo.*

§. Cum igitur. ¶ Non sumat. ¶ In tex. ibi [de vsufructu] .i. de satisdatione præstanda. ¶ In tex. ibi [arbitratur] .i. per viã condenationis, & cautionis, sed de futuris per viã cautionis tantùm; & hoc sequitur super verbo, debet, dico per viam cautio-

cautionis, super verbo [commiserit.] Nec obstat. ff. pro socio. l. meritò. quia potest dici, quòd ibi habebat plenum ius, & in casu dubij hic semiplenum. ¶Ibi [polliceri]. i. cautionem interponi, ex qua datur actio ex stipulatu pro pria, si non vtitur, vt bonus vir. ¶In tex. ibi [cessat Aquiliæ actio] vt in damno dato per culpam commissam in
1 omittendo. & sic not. tex. qui quotidie allegatur, † quòd actio legis Aquiliæ non datur pro damno in omittendo commisso, & hoc sequitur in tex. sed solùm de damno dato in committendo. ¶Ibi [non subserit]. i. non submiserit in loco de mortuarum. s. nouas plantando, vel annectendo. i. faciendo nistas, secundùm vulgarem vsum, vt in Tuscia. ¶Not. ex isto tex. ad quæ teneatur fructuarius, facit ad id, quod vidimus in l. item si fundi. in fi. principij, & quod ibi dixi. ¶Secundò not. quia ista littera quotidie
2 allegatur, ꝙ † actio legis Aquiliæ non datur pro damno dato commisso per negligentiam, & potest dici, ꝙ ratio
3 sit; quia omissio in non faciendo, non est dolus. Ita Doct. allegant. l. si mora. ff. sol. mat. quod tamen hic dicitur, intellige, quando negligentia est causa damni proximi; secus autem si remota, per quam remotam damnum postea faciendo est commissum. l. qui occidit. §. 1. ad leg. Aquil. & not. glo. s. de dolo. l. cũ quis. ¶Item hoc videtur habere locum in directa; secus in vtili, vt hic in glo. Circa quod, adde quod dixit Cyn. in l. si quis non dicam ra-
4 pere. C. de Episc. & cler. quòd † massarij ciuitatis, vel ministrales ciuitatis, qui aliàs obligantur ad denuncianda maleficia, non tenentur denunciare maleficia leuissima
5 culpa commissa. & culpa † leuissima non punitur criminaliter, præterquam in custodibus carcerum l. ad commentariensem. C. de custod. reo. iuncta etiã hac l. ¶Adde
6 prædictis, quòd culpa † patris in omittendo præponitur culpæ filiæ in cõmittendo, vt probatur. C. de inoffic. testa. in Auth. sed si post. ¶In glo. super verb. item aquarum. ibi [solutio. hic res corrumpitur ex se ipsa] sine hominis facto. ¶In eadẽ, ibi [mala compositione lapidum.] & sic facto hominis præcedente. ¶In eadẽ ibi [vel dic, hic non datur directa] vel dic clarius, quòd hic negligit rẽ alienam, quæ deterioratur ob negligentiam: vnde cessat Aquilia. ¶Ibi [nõ negligit rem suã] ex qua negligentia res aliena corrũpitur, quo casu tenetur Aquilia, vt hic, & ista est clarior solutio, quàm fortè voluit hic glo. in prima solutione. Sequitur. §. sed si interdum, aliàs cõnectitur cum l. æquissimum.

Ex l. Aequissimum.

SVMMAE.

1 *Inter plures contẽdentes super vsufructu, Iudicis est officium, vt prouideat, ne partes veniant ad arma.*
2 *Fructus non sunt diuidendi inter duos, nec cautioni est locus, Iudicis officio ad sedandam contentionem.*
3 *Orta contentione inter duos de possessione, possessio sequestranda est per iudicem.*
4 *Rixosus potest prohiberi à Iudice, ne accedat ad possessionem.*
5 *Inter plures contendentes de possessione, vno affirmante se possidere, altero asserente rem vacantem, timore armorum non iminente, Iudex non prohibet accessum ad possessionem.*
6 *Vbi est timor armorum, Iudex ex officio priuat partes possessione.*
7 *Iudex, duobus probantibus possessionem ad inuicem rixantibus, aduocat ad se possessionem per sequestrum.*
8 *Iudex tertium suspectum de offensione contra litigantes super possessione, cogit ad securitatem præstandam.*
9 *Prætor etiam pro bono pacis, & litis dirimendæ causa, non cogit partes ad concordiam.*
10 *Quod procedit in quocunque Iudice, siue ordinario, siue delegato.*
11 *Iudex delegatus, extra causam nullam habet iurisdictionem, præterquam in delegatione ad vniuersitatem causarum.*
12 *Iudex inhibet partibus ante rixam, quam postea cõmissam potest punire.*

L. Aequissimũ.

¶Si vsusfructus spectat ad plures, qualiter vti debeant mutua cautione: subdit hic. & dicit, quòd ad hoc videntur posse cogi per iudicem competentem.
1 ¶Vel breuius, & sic. Iudex † debet prouidere, ne perueniant ad rixas, & ad arma, & ad hoc allegatur, & adaptatur hæc pars ad præcedentia, vt facit glo. hic, & si discordent, ad hoc compelluntur per officium Iudicis, vt sequitur. Nec obst. ff. quib. mod. vsusf. amit. l. 2. §. fin. vt ibi not. ¶In tex. [compescere]. i. concordare, quasi dicat, certè non patietur, quòd inter se primò cautio interponatur, vel inter se diuidant commoditatem vsusfructus: sed Iu-
2 dex † iudicabit secundùm formam petitam. ff. cõmu. diuid. l. cõmuni diuidũdò. §. cũ de vsufructu. Nec ob. ff. vsuf. quem. caue. l. si serui; quia responde, vt ibi dicetur. Et alle
3 gat iste tex. multoties. primò, ꝙ vbi † de possessione cõtẽditur inter plures, Iudex potest procedere ad sequestrũ, vt hic est casus allegatus per Guliel. in Spe. de sequestro.
4 §. 1. & sic † scrupuloso litiganti, vel aliàs plurimum rixoso Iudex potest interdicere accessum ad rem. s. de offic. procur. Cæs. l. 1. per istum tex. dicit Innoc. de probat. in c. in præsentia. in prima col. quòd si vnus contẽdat se pos
5 sidere, & alter negat afferens possessionem vacantem, ꝙ si non subest timor armorum, permittere debet talibus accessum ad rem, aliàs præcipere debet vtrique, ne priua
6 tim intrent, vt hic, & dicenti se possidere, incumbit onus ꝓbandi. l. 2. ff. de probat. & ibi etiam tangit, an si quilibet dicat possessionem vacantem, & quilibet vult præoccupare. ¶Plus dicitur per istum tex. in materia, vti possidetis,
7 quòd † si duo pariter probẽt de possessione, potest Iudex sequestrare possessionem, & audire partes in petitorio, de quo statim subdam aliquid. ¶Item no. istum tex. per Innoc. in c. consultationibus. de offic. deleg. ad fi. magnæ
8 glo. in ver. Item credimus, vbi dicit, quòd si † alius, etiam præter litigãtes, suspectus sit, ꝙ eos, qui vocant ad causã, velit offendere, Iudex coget eum præstare cautionem super eorũ securitate. ¶In gl. in verb. iurisdictione sua. ibi,
9 [argumentum, ꝙ Potestas † &c.] nota tamen, quòd cõtrarium tenet glo. in l. furti. §. qui iussu. s. de his, qui no. infa. vbi dicit, quòd partes neque coarctare, neque cogere potest ad transactionem, siue pacem faciendam causa litium dirimendarum, siue sit ordinarius, siue delegatus;
10 & hanc partem cõmuniter Doc. sequuntur. & Bal. firmat eam dicendo omnino tenendam in tit. de pace ten. in §. si quis quandoque solidos subtraxerit. ¶In eadem ibi [sed ibi referendarij] qui nullam habent iurisdictionem, vel
11 habent subdelegatam; quia delegati † nullam habent iurisdictionem extra causam; nisi fortè esset delegatus ad vniuersitatem causarum, & de materia huius glo. Guliel. tangit in l. apertissimi. C. de iudic. Archid. 90. dist. in c. discordantes, cui adde quod notat Bar. in l. huiusmodi. §. fi. de leg. primo. de quo dicam. ff. eo. l. quoties. Item adde,
12 quod hic dicitur, quòd Iudex † debet inhibere, ne rixæ sequant, debet intelligi ante factas iniurias, postea dẽt iudicare, l. illicitas. §. qui vniuersas. s. de offic. præsid. ff. de publi. l. licitatio. §. qđ illicitẽ. &, ff. ad l. aqui. l. ita vulnerat⁹.

Ex §. Fructuarius.

SVMMAE.

1 *Fructuarius rem proprietariam non potest facere deteriorem, meliorem sic.*
2 *Et hoc idem habet locum in vasallo.*
3 *Fructuarius non incidit arbores fructiferas, nec alias amœnitatis causa in fundo positas.*
4 *Parochialis pro fructibus immaturis combustis, contra comburentem habet actionem ad æstimationem.*
5 *Nec fructuarius, nec conductor constructa in solo amœnitatis gratia, non possunt ad culturam conuertere.*
6 *Ortus constructus in solo, potius respicit redditum, quàm amœnitatem.*
7 *Venæ subterraneæ auri, vel argenti inquiri possunt à fructuarijs, & inquilinis sine detrimento agrorum culturæ.*
8 *Ad dominos prædiorum spectant venæ auri, & argenti inuẽtæ in solo priuato.*
9 *Fructuarius non potest in re fructuaria exercere artem pellacanorum, nec aliud turpe, ac fœtidum exercitium.*
10 *Fructuario non licet in vinea vti bitumine ad imponendum ollas, vt ex illis perfluat vinum.*
11 *Licet fructuario, proprietario inuito, pro libito ornare fundũ, quod idem obseruatur in colono.*
12 *Ornamenta continent modũ simplicis qualitatis sine mutatione substantiæ.*
13 *Fructuarius, & inquilinus in domo fructuaria, vel cõducta, possunt leuare arma propria.*
14 *Hostium domus, & illius aditus à fructuario, vel inquilino nec mutari, nec amoueri potest, etiam ex causa necessaria.*

1 §. Fructuarius. ¶ Fructuarius † causã proprietatis nõ facit deteriorem, sed meliorem sic, & quando meliorem, & quando deteriorem facere dicatur, multis probatur exemplis per totam istã. l. & sequentes, vsque ad l. Proculus. & in effectu hic incipit tractare de potestate vsufructuarij circa rem fructuariam. ¶ In tex. [meliorem facere &c.] Idẽ
2 dicendum videtur † in vasallo; vt not. de sent. & re iud. in c. 2. §. sed licèt. lib. 6. & ibi per Archid. ¶ Not. hic probari, ꝙ fructuarius non potest incidere arbores fructiferas,
3 vel amænitatis causa positas, & est tex. quem credo voluisse allegare Inno. in materia decimarum, vbi dicit, ꝙ
4 si quis combusserit fructus immaturos, quòd etiam † parochialis potest agere ad veram æstimationem, facit. l. arboribus. §. Iulianus. s. eo. ¶ Not. etiã tex. in ver. [& si fortè.] quòd constructa solùm gratia amænitatis, non potest fru-
5 ctuarius, & per consequens, † neque conductor reducere ad culturam, & si locus delectabilis reducatur ad redditũ. quod est notandum; locum tamen deputatum ad vnum redditum, ad alium ampliorem bene posset reducere, vt videtur hic sentire glo. Et hoc prodest scire pro conducẽtibus ad affictum pergulas, viridaria, & alia loca amæna: nam non possunt illa ad culturam reducere, licèt locus esset solitus culturari, & postea ad alium vsum deputare.
6 ¶ Item not. hic, quòd facere hortum † in loco, istud potius pertinere dicitur ad redditum, quàm ad amenitatem. ¶ In tex. ibi. [instituere] in fundo ad culturam deputato, nec ob. l. 1. C. de thesau. lib. 10. quia ibi facere volebat mõ illicito, hic licito. ¶ No. hic in versi. [Proinde] pro ciuitatibus & locis, q̃ reperiunt habere venas auri, vel argẽti, vel
7 similium; nam fructuarij, & inquilini talium poterunt inquirere tales venas, dummodo nihil culturæ agrorum noceant, quod tamen videtur limitandum, secundùm
8 ver. [& si fortè] qui statim sequitur. Et aduerte; quia † etiã priuatus potest habere in suo tales venas. l. 3. §. fin. & seq. ĵ. de re. eo. & l. 3. C. de metal. & met. lib. 11. Nec ob. quod habetur in lib. feud. in tit. quæ sint regalia; quia intelligo illud, quando in solo publico essent, non in solo priuato, vt hic. ¶ In tex. ibi [nocebit] quandoque tamen, & si nocebit, permittitur, & hoc est, quod sequitur. ¶ In gloss. super verbo, deijcere. in prima solutione, ibi [secundùm illas intelligatur.] sed certè secundùm hoc ista. l. corrigeretur, quod dicendum non est, quando alio modo potest saluari. ¶ In eadem, ibi [fauore vltimæ voluntatis] hæc penitus diuinat ad istum tex. ideo transit ad aliam. ¶ In eadem ibi. [hoc placet] est tamen ista dubia; quia ista lex loquitur, etiam qñ paterfamil. non instituit: sed potest verificari, ẽt qñ instituisset, & qñ non, & ideò glo. transiuit ad aliam. ¶ In eadem ibi [l. maritus.] Vel dic, ꝙ si certũ est, quòd magnam affert vtilitatem, & nullum damnum, & tunc potest fieri, vt hic, aliàs non, vt in contrarijs. Vel posset dici, quòd sit speciale in istis casibus propter magnam, & euidentem vtilitatem, quæ versatur in eis, regulariter contra, vt in contrarijs; & ĵ. eo. l. vsufructuarius nouum, in ver. non tamen, & ibi gloss. Et ideo committetur stipulatio interposita de vtendo, & fruendo arbitrio boni viri, de qua in tit. vsufr. quemad. caue. ¶ In tex. nostro in ver. [si tamen.] no. istum tex. ex quo videtur posse argui, quòd
9 † in domo fructuarius non possit facere artem pellacanorum, nec stillare ibi pinguedinem pro seuo candellarum, vel aliud fetidum, vel turpe. & huius potest esse ratio, quæ colligitur ex l. 1. §. 1. ĵ. de cloa. vbi dicit, ꝙ cœlum fætidũ minantur ista fætida. ¶ Ex tex. ibi, [nisi quod ad fructum]
10 quia per istum tex. dicebam, ꝙ † fructuarius vineæ potest facere ibi bitumen ad imponendum ollas, qđ ex illis stillat vinum. ¶ In glo. quæ incipit, non potest. ibi [cõmodè exercere] & non poterat sustinere expensas continuò necessarias, & habere maluerit redditum, vt hic dicit. ¶ In tex. ibi [sed si ædium] Ista adaptatur ad præcedentia, secundùm primã glo. hic. ¶ In tex. ibi [sigilla] appellantur. etiam à ciuibus; quia de ferro, qui ponitur in muris, vt patet. in l. cætera. §. proinde. ĵ. de leg. 1. vel sigillum appellatur proprium alicuius signum, de quo in l. ad testium. §. penult. in fi. ĵ. de testam. ¶ In tex. ibi [Nerua filius] nota quòd fructuarius inuito proprietario potest facere ea, quę
11 pertinent solùm ad ornandum, & idem dicendum † in co-
12 lono, & ratio est; quia ornamenta † habent semper modũ simplicis qualitatis, & durat eadem substantia, quæ non mutatur, sed qualificatur in melius. ¶ Secũdò not. in ver. [Et sigilla], quòd hic videtur casus, quòd fructuarius,
13 † vel inquilinus in domo conducta, vel fructuaria potest facere leuari arma sua; quia per hoc non videtur effici deterior conditio rei, nec etiam mutari eius substãtia; aliàs enim secus esset. C. de religio. & sumpt. funer. l. monumẽtorum, & l. 1. C. ne quis vel. ¶ No. etiam istum textum, dum dicit, [aditus, posticasúe euertere] ꝙ hic vi-
14 detur casus apertus, quòd † fructuarius, vel inquilinus, aditum domus, vel hostiolũ non poterit mutare, nec etiã locum apertum claudere, vel alia loca ad refugium tempore nouitatum necessaria, vt aperiantur, fortè pro cõseruatione patriæ, vel rerum. ¶ In tex. ibi [quod inuenit, potest.] intellige reficiendo, non faciendo de nouo, vt ĵ. eo. l. vsumfructum nouum. ¶ Et no. dum dicit [qualitate ędiũ non mutata] idest statu, & forma eorum, quod declara, vt s. proximè dixi. Nec ob. C. manda. l. in re mandata, quia illa loquitur in habente ius plenum in re: hic autem, quando solum semiplenum habebat.

Ex §. Item.

Ex. §. Item.

SVMMAE.

1 *Fructuarius domum altius, etiam non obscurando lumina, tollere non potest.*
2 *Domus per obumbrationem fit deterior.*
3 *Abundantia luminum domus nocet habenti domum propinquam.*

1 §. Item. ¶Fructuarius† (etiam non obscuratis luminibus) domum altius nō extollit. hoc
2 d. ¶Not. quòd eo ipso, quòd domus obscuratur, dicitur fieri deterior, sed non è contra. ȷ. proxi. §. Potest tamen contingere, ꝙ aliquando abundantia luminum reperitur damnosa non domui, sed habenti domum, vt contingit in eo, qui indiget lumine solùm propter formam. ȷ. de ser. vrba. prædio. l. lumen. cum sequen.

Ex. §. Item si domus.

SVMMAE.

1 *Domus fructuaria, vel inquilina conuerti non potest pro loco ludi infantium, & alia simili causa.*
2 *Nec etiam domo fructuaria quis vti potest pro officio cursorū, & pro ludo taxillorum, & similibus delectationis gratia.*
3 *Apotheca constructa ad vsum pānorum venundandorum vti non potest ad exercitium cartularum.*
4 *Capsa deputata pro vsu domini domus, non potest à fructuario, vel inquilino constitui ad vsum publicum.*
5 *Inquilinus re conducta vti non potest pro stabulo, vel vsu plaustri.*
6 *Nec ad vsum meretricium.*
7 *Domus fructuaria vti non potest ad exercitium furni, & molendini.*

§. Item si domus. ¶Nota, ibi, in verbo [diuersoria] se-
1 cundùm primam expositionem glo. quòd fructuarius, vel inquilinus domus solitę habitari, non potest eam conuertere in locum diuersionis infantium, vel aliorum causa ludi, vel forsan in expositionē infantium, vt videmus in
2 his, qui portantur cōiter ad hospitalia. ¶Nota etiam ibi in verbo [inter dietas] quòd hic est casus, ꝙ prædicti tales non possunt cōuertere domū ad vsum, vel habitarionem istorum mandatorum, vel cursorum, & similium, vel logiam ad ludendum ad tabulas, vel ad scaccos, vel ad similia, nec etiam ad qualcherias. Et per hoc dicebam, ꝙ
3 † conficiens apothecam, in qua consueuerant vendi panni ad tetalglum, vel vendi ista, quæ sunt de arte mercantiæ, non poterat illam locare ad vsum istarum cartularum.
4 ¶Not. quòd si sit scapha, quæ est deputata ad vsum domini domus, non potest fructuarius, vel inquilinus deputare ad vsum publicū. ¶Not. in fi. in ver. [stabulum iumento-
5 rum] quia facit contra † inquilinos, qui rem conductam conuertunt ad stabulum, vel ad vsum carretarum. ¶Facit
6 etiam contra inducentes ibi meretrices, † vel scolares tædiosos. In contrarium facit. l. ancillarum. s. de peti. hæred. Sed hic intellige, vt ibi not. ȷ. de vsu, & hab. l. non aliter, facit qđ dicetur. ȷ. eo. in l. sed si quis. §. mancipiorū. & in l. si pendētes. §. 1. ¶No. etiam tex. in fi. dum dicit [pistrino] quod verbū exponitur dupliciter. ȷ. de fun. instru. in l. cū delanionis. §. 1. vbi patet, ꝙ sumitur propriè pro molendino, quandoque tamen pro furno, vt ibi glo. dicit, & quæli bet expositio est notanda: nam secundùm vnam hic est casus, ꝙ fructuarius in domo, in qua habet vsumfructum, nō potest facere furnum, quem locet. Vel pistrinum, secundū aliam, hoc est molendinum, quod tamen credo viri boni arbitratu dirimendum. arg. s. ea. l. §. si tamen quoque.

Ex. l. Sed & si quid.

SVMMAE.

1 *Fructuarius ædificium tollere non potest, in re fructuaria positum.*
2 *Emphyteota, Domino prohibente ædificium in re emphyteotica confectum, tollere non potest.*
3 *Et an sumptus, & melioramentorum impensam factos in ædificio, finita emphyteosi repetere possit, Author remissiuè loquitur.*
4 *Extincta emphyteosi ecclesiæ per lineam finitam, extranei hæredes, seu alij descendentes non possunt vendicare melioramenta facta in dicta emphiteosi, neque etiam eorum æstimationem.*
5 *Colonus Domini priuati eiectus propter affictus non solutos, potest petere, vel retinere melioramenta.*
6 *Diuersitatis ratio, cur emphyteota ecclesiæ non repetit melioramenta, priuati autem sic, ab authore assignatur.*
7 *In dubio, fauore ecclesiæ iudicandum est.*
8 *Ecclesia quandoque locupletatur in alterius iacturam.*
9 *Ecclesia est cultrix, & Iustitiæ amatrix.*
10 *Aliæ rationes relatæ inter emphyteotam Ecclesiæ, & emphyteotam priuati in materia repetitionis melioramentorum. & sup. nu. 6.*
11 *Ecclesia non lucratur melioramenta, consuetudine in loco uigente contrarium.*
12 *Idem quando ecclesia sine iusta causa repellit emphytheotam ab emphytheosi.*
13 *Dominus emphitheotæ ædificiū ab eo in re emphytheotica constructū, emphytheota prohibente, tollere nō potest, quod etiā procedit in vsufructuario.*
14 *Sed quid in feudatario. remittit se Author.*

L. Sed & si quid. ¶Non potest aliter summari aptè istud principium, propter diuersitatem lecturarum. ¶In tex. ibi [tollere]. i. altiùs eleuare. ¶In tex. ibi [refigere] idest extirpare, vel id mouere à loco. ¶In tex. ibi [posse,] ad quod ædificauit, etiam sine læsione prioris statuę ædificij, ¶Not. quòd fructuarius nō potest tollere ædificiū, quod posuit in re fructuaria. Et hoc est vtile ad quæstionem de
2 emphiteota, qui ædificium, quod posuit, non possit tollere, prohibente domino, antequam leuet; & ita Bart. alle-
3 gauit. Est autem quæstio de sūptibus, † & melioramentis factis per eum, an illos possit repetere locatione finitā, de quo tangitur in l. dominus. §. 1. ȷ. loca. & l. penul. §. 1. vbi aliquid dę simplici colono. & Bar. tangit latius de emphiteota in l. 1. §. 1. inf. de superfic. quem induxi ad quæstio-
4 nem de facto; quia finita † emphiteosi ecclesiæ per finitā lineam hæres extranei emphiteotæ, vel eius descendentes non possunt deducere melioramenta facta per ipsum emphiteotam, nec eius æstimationem. Pro hoc adduxi; quia hodie nullis extantibus liberis in agnatione emphiteotæ, reuertitur ad ecclesiam. Authen. de alienat. & emphi. in §. in alijs verò, & §. licentia. Item pro hoc facit; quia ecclesia aufert à colono, nec compellitur prælatus alijs hæredibus concedere in Auth. de non alien. §. nec illud. Nec tamen iure cauetur, quòd melioramēta debeant refundi,

B 2 & pro

& pro hoc facit d.§.sine licentia.¶Item ꝓ hoc facit;quia ecclesia aufert à colono temporali, ne melioramentorũ habeatur ratio. C.de sac.sanc.eccles. Auth. qui rem.licèt
5 † colonum priuati eiectum propter solutiones non solutas ius remunerat,quòd possit petere,vel retinere melioramenta,vt l.colonus.j.loca.in princ. Si igitur in colono temporali ecclesiæ (locatione finita) non habetur ratio melioramẽtorum,quare magis in emphiteota perpetuo?
6 ¶Itẽ pro hoc facit,quia† emphiteota tenetur ad meliorãdum;Vnde perinde est,ac si tanquam colonus recepisset cum onere meliorandi, puta cum onere ponendi vites, & arbores,& similia, quo casu non repeteret meliorationes.vt dicta l.colonus.in princ.à cõtrario sensu ergo nec
7 emphiteota.Pro quo ẽt facit,quia† si q̃ adest vtilitas,in dubio fauore ecclesiæ iudicandũ est ex re ecclesiæ, nõ industria personæ esse acquisitũ,vt j.dicã.¶Nõ ob.ꝙ ecclesia
8 sm̃ hoc locupletabitur cum aliena iactura,qđ † esse non
9 debet,cum etiam † sit cultrix,& amatrix iustitiæ, & non debet aliquid pati contra iustitiam esse, vel fieri in se, vel in aliũ.vt i lib.feud.in tit.de alien.feu.i c.1. quia istud nõ contingit,primò si emphiteota tãtum percepisset† de me
10 lioramentis,quod æquiualeret expensæ. s. de rei vend. l. sumptus,& l.emptor.Secũdò,quia sicut emphiteota spectare poterat lucrum, si filios reliquisset; ita æquum est ecclesiam potuisse spectare.ar.j.pro soc.l.si socius pro filia.in princ.& loca.l.si quis domum;& s.de inoffic.test.l. si pater puellæ.Non obst.de leg.1.l.domus.cum sequen. & j.de condict.indeb.l.qui exceptionem.§. si pars. quia in diuersis casibus loquuntur. In isto enim contractu, vt plurimùm res steriles dantur, & pro modica prestatione, vt meliorentur, & ita vt reuertantur ad ecclesiam. Ita dixit glo.extra loc.in c.potuit emphiteota. super verbo,emphiteotas.& in c. propter sterilitatem.& infr.loca. l.colonus.in verb.consequuturũ. & in Auth. de non aliẽ. & loc. emph. §. si quis verò locator. in ver.emponematis.Et ex his videtur posse concludi,ꝙ non possunt deduci melioramenta,secundùm Bart.ibi,in l.colonus.in prin. s.alleg.Et secundùm hoc potest intelligi quæstio Guiliel.
11 quando† empyteota construxit turrim,an illa cedat solo, de qua dubitat in Spec.de loca.§.nunc aliqua. versi.clx. ¶Quod tamen dixi melioramenta non posse deduci, intellige,nisi appareret contraria consuetudo in loco; quia tunc illi esset standum,secundùm not.in Auth. si quas ruinas.& probatur in Auth.qui rem.C.de sacrosf.ec. ¶Idem
12 puto,si propter factum ipsius prælati, † qui quando videt rẽ melioratã,procurat aliquã causam,vel occasionẽ repellẽdi emphyteotã; tunc enim puto,ꝙ iustè,& æquè omnia debẽt emphyteotæ refundi.Ita arguit Bal.cõtra prælatos talia attentãtes.C.de locat.præd.ciuil.lib.x.in l.fi.& toto tit. facit l. 2. C.de præd. mino. & de agric.& censi.l.cum scimus.§.caueant. & l.1. in quib.cau.colo.censi.lib.x. &
13 l.fi.eo.tit.¶Potest autem dubitari iuxta hoc,si† dominus ædificaret in solo emphyteotico, an possit illud demoliri inuito emphyteota.Et dic,ꝙ non,si ante fuit prohibitus, sed ante prohibitionem posset, vt l.hæres in fundo. j.de vsufruc.leg.quæ loquitur in vsufructuario, de quo loquitur ista lex,& ita tenet Guil.in d.§.nunc aliqua. ver.159.
14 ¶Nunquid autem habeant† prædicta locum in feudatario,vide in lib.feud.in tit.hic finitur lex, & incipiunt consuetudines regni.c.1.§.1.vbi de hoc.

Ex §. Mancipiorum.

SVMMAE.

1 *Fructuarius seruis abuti non debet.*
2 *Nec mutare eorum artificia. quod fallit in vero Domino.*
3 *Nec tenetur ad impensam studij librorum, & scientiæ.*
4 *In obligato ad alimenta iure sanguinis, veniunt etiam impẽsa studij,librorum, & aliorum supra.*
5 *Flagellatio dicitur iniuria atrox.*
6 *Et vbi cruor funditur.*
7 *Fructuarius non potest alterare misterium, siue artificium deputatum in re fructuaria.*
8 *Fallit ex quibusdam causis ab Authore expressis.*
9 *Seruus potest corrigi à fructuario.*
10 *Negligens est,qui potest prohibere,& non facit.*
11 *Culposus dicitur,qui manifesto facinori præest, & possit, & desinit obuiare.*
12 *Dum nimia seruatur humilitas, regendi frangitur auctoritas.*
13 *Valens increpare delinquentes,& non faciens, sub officio Pastoris oues occidit.*
14 *Negligenter omittens corripere, quæ mala sunt, viam alijs delinquendi aperit.*
15 *Fructuarius est similis diligenti patrifamilias.*
16 *Alimenta relicta à patre filio, vel filiæ, pro modo crescentis ætatis augeri debent.*
17 *Famulus sine salario conductus,debet ali, & vestiri à domino, secundùm ipsius conditionem.*
18 *Alimenta,& vestimenta ministris, & seruientibus,secundùm conditionem eorum dignitatis præstanda sunt.*
19 *Plus debetur domino,quàm seruo,plus monacho, quàm conuerso,plus magistro,quàm discipulo in materia alimentorũ, & vestimentorum.*
20 *In quotidianis Ecclesiæ distributionibus, seruandus est ordo pro modo dignitatis personarum.*
21 *Onus indumentorum dignoscitur à conditione personæ, & è contra.*
22 *Legatum factum viduæ,victus, & vestitus, intelligitur de victu,& vestitu viduali.*
23 *Legatum factum seruo per hæc verba, sicut tractabat testator,intelligitur quò ad alimenta,lectum,vestes,& similia.*

1 §. Mancipiorum. ¶Fructuarius † seruorum, nõ debet illis abuti,sed secundùm cõditionem eorum(quod hic pluribus monstratur exemplis) debet & alere, & vestire illos secundùm ordinem,& dignitatem,nec in illos vti nimia sęuitia,hoc dicit.¶ In tex. ibi [librarium] idest scriptorem librorum.l.1.de vet.iur.enucle.¶In tex.ibi[Symphoniaco],idest sonatore.¶In tex.ibi [calum.]Ex hoc collige,ꝙ
2 † non potest in eis mutare artificia,quod secus est in vero domino.l.legatis seruis.§.si ex officio.de leg.3.¶In text.
3 ibi [alere] † & cuius appellatione non continetur impensa studij,librorum, doctrineque.vt est casus notabilis in l.
4 legatis.in fi.j.de alimen.leg. dixit tamen † Dy. quòd vbi alimenta debentur iure sanguinis, quòd ista veniunt. Ita not.s.de transact.in l.cũ hi.§.qui transigit.¶In tex. in verbo [sæuitia.]Ad huius verbi declarationem vide.C.de cri
5 mi.seruo. l. 1. ꝙ flagellatio † appellatur iniuria grauissima,vt per Innoc.de sen.excom.in c.solet. Idem vbi cruor
6 effunditur copiosè,vel effoditur † oculus,vt l.vulneris ma gnitudo.j. de iniurijs. ¶ In tex. ibi[conueniri.]Nec ob. s.eo.l.si cuius.& l.seq.§.& ideo.quia hic faciẽdo,ibi omittendo,& sic iste tex.determinatur per illum.¶No.ex isto
7 tex.quod. s.dixi, quòd non potest † fructuarius alterare misteriũ,vel artificiũ, ad quod ille seruus erat deputatus: hoc tñ credo verum, nisi fortè videret eũ artificio vni esse deputatum, ad quod esset inhabilis, vt quia videt fortè, quòd natura, conditio personæ, vel intelligentia eius hoc non

8 non toleraret; quia tūc videtur posse eum alteri artificio, vel misterio conuenienti deputare. ȷ.eo.l.si pendentes. §. si serui.& probatur de leg. 3. in l. Stichus. Alias enim videtur abuti, & tolerare amissionem temporis illius, quod facere non debet; quia tenetur vti frui arbitrio boni viri.
9 ¶ Item per istum tex. dico, quòd † fructuarius teneatur talem seruum corrigere,& castigare. s̄. de pact.l. non impossibile, ext. de simo. c. licèt Hely. facit l. locum. ȷ. eod. tit. §. 1. per quod dico, quòd est obligatus ad curandum, ne malefaciat masculus, vel fœmina. Et ideò quando non resistit, improbatur. 83. dist. c. nemo quippe. Negligere
10 † enim, cum posit prohibere per se, nihil aliud est, quā fauere. 85. dist. c. facientis. bene facit l. 2. C. de cōmer.&
11 mercat. Alibi dicitur, quòd non caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare. 12. q. 1. c. certè, cum sequenti. ¶ Et hoc adaptatur ad illos, qui habent alios corrigere,& informare; nam apud eos, quos
12 oportet esse subiectos, dum † nimia seruatur humliitas. regēdi frangitur auctoritas. 86. dist. c. quando necessitas
13 nec mirum; quia cum increpare † delinquentes posit,& noluerit, eos proculdubio tacendo pastor occidit, secundùm Paulum distin. 43. in c. ephesijs, alibi dicit, quòd si
14 negligenter † ea, quæ malè vsurpantur, omittimus, excessus viam alijs aperimus. 93. distin. c. peruenit. Quibus
15 adde, quòd fructuarius debet facere omnia, & quicquid diligens paterfam. in re sua faceret. l. sed cum fructuarius. ȷ. eo. ¶ Not. hic in ver. [sufficienter] & adde casum, l. cum vnum. §. fi. de alim. & cib. leg. & in l. cui alimenta.
16 in prin. eo. tit. per quæ iura deciditur, quòd † si pater relinquat alimenta filio existenti in studio, vel puellæ maritandę, sicut filius auget statum, vel puella ętatem, ita & eorum alimenta augeri debeant, vt dicantur sufficienter præstita. Ita dixit Dy. in viro,& vxore in l. si cum dotem. §. sin autem. ȷ. sol. matr. & Bar. ibi post eum. & hoc dicit tex. in l. sicut impendia. ȷ. eo. tit. vt ibi dicam. ¶ No. istum
17 tex. dum dicit [alere,& vestire] quòd † si conducat quis famulum sine aliqua conuentione salarij, vel mercedis, tenetur eum alere,& vestire secundùm conditionem perso-
18 næ. probat etiam iste tex. quòd alimenta, † & vestimenta præstari debēt seruientibus & ministris, secundùm conditionem dignitatis eorum. ¶ Et secundùm hoc patet, ꝙ
19 plus † debetur ipsi domino, quàm ragatio, plus monacho quàm cōuerso, & plus magistro, quàm discipulo. Ex quo
20 potest argui ad distributiones † quottidianas, quæ quotidie fiunt in ecclesijs, ꝙ quādo non est aliter prouisum, quomodo fieri debeat, debet seruari iste ordo. ¶ No. ēt
21 ibi [secūdùm ordinem,& dignitatem,] quòd onus † vestiendi cognoscitur secūdùm conditionem personæ; & ideò plurimi errant, qui veste sibi inconuenienti vtuntur,& contra dispositionem iuris, vt hic. ¶ Hoc autem est vtile ad le
22 gatum † victus,& vestitus; & ideò in persona vidua intelligitur ipsam debere vti veste viduali, Facit de verb. oblig. l. quidam cum filium,& ȷ. de de vsu,& hab. l. plenum.
23 §. & quid si. ¶ Quid autem si mandasset quis † seruum tractari, sicut ipse tractabat, quid ista verba importent? est quæstio in vxore formata, quò ad lectum, vestes,& similia, vide in l. vxori. §. fin. ȷ. de aur. & arg. leg. per Bar. post Dy. in l. librorum. §. fi. de leg. 3.

Ex. §. Et si vestimentorū.

SVMMAE.

1 *Legatarius, vel vsufructuarius re legata, aut fructuaria, in alium vsum, præter destinatum, vti non potest, nisi cū causa.*

2 *Fructuarius vestem scenicam alteri lorare potest, & quid de alijs, & quomodo vti posit. & quæ sit ratio.*

§. Et si vestimentorum.

1 ¶ Legatarius vsufructuarius rerum ad certum vsum tantùm deputatarum, non pōt illis vti ad alium vsum, ratione tamen carentiæ vtilitatis, permittitur fructuario illas locare, licèt testator gratis concedere consueuisset, & diuiditur in duas partes. quia primò loquitur in legato vsusfructus vestimentornm in genere. secundò loquitur de certis speciebus vestimentorū, vel alterius apparatus. Secunda pars. ibi [perinde] Secunda in duas partes subdiuiditur. quia primò dubium ponit. secundò illud remouet dubium. Secunda ibi, [sed an & locare.] ¶ In tex. ibi, [vestimentorum]. i. non æstimatorum perpetuorum, vt not. Inst. eo. §. constituitur, qui est contra. ¶ In tex. ibi [scenicę vestis] dic, vt notat̄. s̄. de his, qui not. infam. in l. 2. §. fi. Nec. obst. ȷ. vsufr. quemad. cau. l. si vsusfructus mihi. §. penul. vt ibi not. ¶ In tex. [locatorum] qualiter autem locare posit istam vestem scenicam non aliam, vt in parte p̄-
2 cedenti, potest dici, quòd sit ratio; quia alias † vsufructuarius non posset habere commoditatem ex tali ueste. nam si vellet ea vti, poterit: Sed si semper portaret illam vestem vel lugubrem, vel nigram, vel similia, & continuò esset in scena, vel in ludo, id quidem esset satis absurdum, ar. ȷ. de oper. lib. l. medicus. & l. si libertus artem. in fi. & l. hæc, de nou. oper. nun. quę ratio cessat in alijs vestibus.

Ex. §. Proprietatis.

SVMMAE.

1 *In legato vsusfructus veniunt dolea non affixa, aliter non disponente testatore,*
2 *In legato vsufructus veniunt instrumēta quæcunque ad vsum fructum parata.*
3 *Fructuario defuncto, boues aratorij à proprietario nō amouentur.*
4 *Fundo vendito, vel legato, non veniunt instrumenta ipsius fundi, consuetudine aliud non dictante.*
5 *Fallit, quando esset relictus vsusfructus fundi.*
6 *Fallit in instrumentis solo fundo affixis, & ad culturam deputatis.*
7 *Publicata domo, non publicantur mobilia existentia in ea.*
8 *Thalamo legato, non veniunt existentia in eo.*
9 *Legato lecto, an in eo veniant ornamenta diebus festiuis deputata, quærit Author.*

§. Proprietatis. ¶ In legato vsusfructus venit,& commoditas do-
1 leorum, vel similium,& non affixorum, nisi de cōtraria voluntate disponentis appareat, hoc d. Et primò ponit dictum in genere, secundò autem in specie. Secunda ibi [de quibusdam.] ¶ In tex. ibi. [nisi sit contraria voluntas] quē tex. puto glo. voluisse allegare in l. 1. C. de lit. cont. in
2 vlt. glo. No. ergo istum tex. qui clarè decidit, quòd † legato vsufructu fundi, videtur etiam legatus vsusfructus cuiusque instrumenti eius. sic. s̄. eo. l. si fundi. §. seminarios; Et sic probat, quòd de fundo fructuario nòn posit proprietarius amouere boues aratorios, ex quo patet, quòd
3 sit latior † interpretatio in legato vsusfructus, quàm proprietatis, de quo statim dicit in vltima glo. Et hoc est pōderandum; quia secus est, si vendatur † fundus, vel in testa-
4 mento legetur; quia tunc non veniunt instrumenta ipsius

 fundi,

fundi, nisi consuetudo aliud induceret, vel nisi fundus sit
5 relictus instructus. ꝟ. de actio. empt. l. fundi. C. de verb. signif. l. 1. & ꝟ. de fund. instruc. l. 2. §. dotis. Fallit si instrumẽ
6 ta essent solo affixa, vel ad culturam fundi deputata; quia tũc nõ pñt separari. l. cũ scimus. C. de agr. & cens. lib. 10. facit. ꝟ. loca. l. sed addes. §. fundum; & hoc tenet glo. in l. fi. ꝟ. de supelle. leg. & remittit se pro cautione ad glos. hic. ¶In glo. super verbo [in specularibus] vt. ꝟ. de fun. instr. l. quæsitũ. §. specularia. ¶In glo. in verbo, cõtineri, ibi [sine instris] hæc solutio non vr̃ tuta, ꝙ posset habere alia instra ꝓ tali vsu: tñ põt defendi, & est bona; quia hoc contingit, ne per hoc grauetur fructuarius, ex quo fructus debet percipere. ¶In ead. ad fi. non obstat. ꝟ. de pigno. l. cum tabernam, quia loquitur ibi in obligatione domini. Nec obstat huic, quòd dispositio super proprietate trahatur ad ea, quæ sunt in fundo. l. cum ancillis. C. de incest. nupt. quia illud contingit ibi in odium delinquentis, secundùm Gulie. ibi. Hoc autem ponderare est vtile, si contingat, ꝙ propter
7 delictum † domus debeat publicari, an publicentur ea, quæ requiruntur ad domum. ¶Item ad aliam quæstionẽ,
8 si testator † legat cameram suam, an uideatur legare, quæ sunt in camera, in qua Guliel. dixit, quòd non. ꝟ. de inst. acti. in l. cum interdum. & in l. seq. Alij contra, per l. pe. de suppell. leg. sed prima opin. videtur verior per tex. in l. cũ pater. §. mensæ. de leg. 2. facit. l. pe. de fun. instruc. ¶Item si legat lectum, an videatur legare, quæ diebus festiuis tantùm ad ornamentum requiruntur, & multi tenent, ꝙ sic, per tex. de verb. signif. l. in stratum. Adde circa prædicta Bar. de publ. in l. interdum. §. idem Diuus.

Ex §. sed nec seruitutem.

SVMMAE.

1 *Seruitus à proprietario, fundo fructuario imponi non potest, nec quæsita remitti.*
2 *Filius proprietarius hæres, renuncians hæreditati, non præiudicat patri in vsufructu.*
3 *Filius in præiudicium patris, dominium aduentitiæ pecuniæ in alium non transfert.*
4 *Nec pecuniã aduentitiam potest conuertere in solutionem debiti.*

§. Sed nec seruitutem.

¶ Proprietari⁹
1 † non imponit seruitutem fundo fructuario, nec quęsitam expresse remittere potest: fructuarius verò non acquirit, sed quæsitam retinet, & patiens scienter illam perire: tenetur, nec potest expresse consentire proprietario, ꝙ seruitutem imponat, quin vsufructus extinguatur, saltem ope exceptionis, h. d. cum sequenti. ¶In tex. ibi [seruitutẽ acquirere.] sed quo modo hoc; quia cum non mutetur forma rei, melior efficitur causa eius, quod licitũ est. s̃. eo. l. æquissimum. §. fructuarius. ¶In tex. ibi [tenebitur] s. fructuarius virtute cautionis, quã præstat. s̃. l. si vsusfructus. §. 1. & fin. ¶In tex. ibi [consentiente.] glo. intelligit etiam expresse, sed potest intelligi etiam tacitè, vt puta si præsens tacuit. secundùm Iac. de Rau. arg. ꝟ. de ser. vrb. prædi. l. inuitum. ¶In tex. ibi [imponere potest] scilicet vt vsusfructus duret, sed non vt amittatur, sic secundùm gl. Aliter tamen dicendum est, secundùm Iac. de Ra. de quo statim dicã. ¶In glo. eadem ibi [. §. quæsitum] dic ꝙ ibi consensit expresse, hic tacitè, vt quia præsens tacuit, vt. s̃. dixi. Non ob. C. de pact. l. penult. vt ibi. not. ¶In fi. glo. Vel potest dici ad cõtrarium, quòd si per impositionem seruitutis mutatur forma rei: tunc extinguatur in totum vsusfructus, aliàs si non mutatur, teneretur solùm in parte, in qua consensisset. ar. ꝟ. quib. mo. vsuf. amit. l. quid tamen. in princ. & l. repeti. & §. fi. & penul. ¶Et ista faciunt ad notata in l. fi. §. filius autem. C. de bon quæ lib. vbi l. ista allegatur per glos. an fi-
2 lius, † qui est proprietarius in aduentitijs, si renunciauit hæreditati sibi obuenienti, in qua pr̃ debebat esse usufructuarius, noceat prĩ, & uidetur ibi dici, ꝙ non. Similiter an
3 filius † possit transferre dominiũ aduentitiæ pecuniæ, & ibi uidetur tex. quòd non, in vers. dominium rei. Vnde de
4 tali † pecunia non poterit soluere creditori suo, quod videtur sentire gl. in l. filius. ꝟ. si cer. pet. Quod etiam videtur tenere Bart. in l. frater à fratre. ꝟ. de cond. indeb. licét prima facie in pecunia videatur dicere contra propter eius fragilitatem, & quia iudicatur de rebus, quæ seruando seruari non possunt, vt not. glo. in l. 1. §. fuit quæsitum. ad Trebel.

Ex l. Locum autem.

SVMMAE.

1 *Proprietarius locum religiosum facere potest, consentiente vsufructuario, religionis fauore.*
2 *Opportunitas est in causa facti affirmatiui, quandoque & negatiui.*

1 L. Locum autem.

¶ Proprietarius † consentiẽte fructuario, religionis fauore potest sepeliendo facere locum religiosum; quia & sine eius consensu hoc facere posset proprietarius, quãdo ibi locus nõ inuenitur ita aptus pro sepultura testatoris. h. d. in terminis, & in summa. Et ad intellectum termini, præmitte casum in l. 2. & l. is qui. ꝟ. de relig. & sump. fun. ¶In tex. ibi. [locum] cuius est relictus vsusfructus. ¶In tex. [consentiente.] idest nõ aliter inferendo extraneum. ¶In tex. ibi [dominus.] qui legauit
2 vsumfructum. ¶No. ratione † opportunitatis aliquid fieri, vel permitti. sic. ꝟ. de leg. 1. l. quid ergo. §. sed si mortuũ. ꝟ. de leg. 1. & ꝟ. de relig. l. 2. §. si vsumfructũ. & l. scriptus. in fi. ¶In prima glo. in fi. vel dic, quòd remanet saluum ius in alijs partibus, vt not. s̃. eo. l. sed & si quis. §. fi. & C. de relig. l. si sepultura. & l. locum. ¶In glos. 2. in fin. ibi [sunt personæ. ꝟ. de relig. & sumpt. fun.] & est vtile ad plura, vt ibi dixi, & vide in l. cum in diuersis. eod. titu. ¶In ead. glo. ibi [no. ar.] admonet tamen respõdere aliud hic, & aliud ibi, vel aliud de iure ciuili, vel aliud de iure canonico, de quo vide tex. Hieronymi, & quod arguit ibi glos. dist. xxix. in c. fin.

Ex l. Ex eo.

SVMMAE.

1 *Seruus fructuarius à proprietario coercetur sine fructuarij læsione.*
2 *Inimicus bannitus, post pacem habitam impunè offendi potest.*
3 *Dolus abesse debet à Rectore habente liberum arbitrium.*
4 *Statutum loquens de cicatrice, vendicat sibi locum in habente signum euidens.*

1 L. Ex eo.

¶ Proprietarius † potest coercere seruum fructuarium sine læsione fructuarij, & cũ cicatricibus deformare. h. d. ¶In tex. ibi [inusitatis] per id, quod dixi in l. sed & si quis. §. 1. ¶In glo. super

2 per verbo,[deformare] No. quòd per illa iura Oldr.terminauit,ꝙ inimicum, cũ quo pacem feci, poſtea bannitũ poſſum impunè offendere,de quo vide ibi per Bar.¶Ext.
3 not.iſtũtex.in ver.[pleniſsimam.]facit.n.ꝙ† licèt Rectori detur liberum arbitrium: debet tamẽ ab eo dolus abeſſe, facit l.creditor.§.Lucius.ȷ̃.mand.& de libe.leg.l. ſi quis rõnis. facit l.1.§ ſi quis ſeruum.s̃.de offi.præfe.vrb.declaratione huius tex.vide. C.de emancip.lib.in l.1.¶No.ſe-
4 cundò tex. in ver.[cicatricibus]ad ſtatuta † loquentia de cicatrice,dicitur autem cicatrix, quando eſt ſignum euidens l.quæſitũ.§.fi.ȷ̃.de ædi. edic. de quo vide quod dixi in l.2.ȷ̃.de ſer.fug. vide etiam in l.fi.ȷ̃. de his, qui deiec. vel effud.

Ex §.Proprietarius.

SVMMAE.

1 *Seruus dari poteſt pro noxa proprietarij.*

1 §.Proprietarius ¶Ex contumacia proprietarij poteſt ſeruus dari pro noxa, ex qua datione non tollitur ipſo iure vſufructus, ſed per exceptionem, & vſucapio proprietatis non perimit vſumfructum. hoc dicit iſta particula. ¶In text. ibi [iure] ideſt ipſo iure. ¶In text. ibi [vſucapio.] Non obſtat.s̃.eod.l.1.& l.2.quia dicit ius ex ſubſtantia; quia ibi ſubſtantia perimitur, hic qualitas tranſit in ſubſtantiã.arg.de verb.oblig.l.quotiens, & quod ibi not.¶In tex.[non differatur.]quo præſente, & non defendente, proprietarius fuit condemnatus, & ſic non obſtat contrarium.d.l.4.§.fi.ȷ̃.de re iud.& ȷ̃.de ſolut.l.ſi hominem.& quod ibi no.¶In glo.fi.ibi [noxæ dominus,]ideo non perit ipſo iure vſusfructus,ſed ſi dedit in ſolidum,aut ſeruus ante litem conteſtatam fuit inductus, proprietario eum volente defendere;& tunc nõ denegatur vſusfructus, vt hic,ſi velit damnum emendare, aut expectauit ſententiam:& tũc debet inſolidum dare,vt dicta.l.ſi ex duobus. §.fi.Attende etiam in hoc,an ſit iſtud petitum,vel non.

Ex.§.Si quis ſeruum.

SVMMAE.

1 *Fructuario,pro damno dato in ſeruo fructuario competit vtilis Aquilia.*
2 *Quare competat utilis Aquilia, & non condictio furtiua,ponit Author.*

§.Si quis ſeruum ¶Pro damno dato in ſeruo fructuario,cõpetit ipſi fructuario vtilis aquilia.¶In tex.ibi,
1 [ſeruum,]in quo habet alius vſumfructum.Sed quare da-
2 tur,fructuario vtilis aquilia,†& tamen ei nõ datur condictio furtiua, cum tamen vtraque competat domino? l.1. de cõd.furt.& l.item Mella.§.legis.ȷ̃.ad leg.aquil.poteſt dici,ꝙ ratio ſit;quia in furto habet remedium pœnale per actionem furti.l.ſi pro furto.ȷ̃.de cond.fur.Sed in damno dato,ſi non haberet vtilem actionem legis aquil.vel in factum.non haberet aliquam pœnalem,ſed ſolum rei perſecutionem;nam actio legis aquiliæ eſt pœnalis,Inſt.ad leg. aquil.§.his autem verbis.Et ad hanc rationem poteſt adduci.l.in tutela,& l.2.de tu.& rat.diſtr.

Ex.l.Agri.

SVMMAE.

1 *Fructuarius agri in locum arborũ ſiccarum,alias ſubrogat primis ſibi retentis.*

1 L.Agri. ¶Fructuarius † agri tenetur in locum arborum mortuarum alias ſubrogare, prioribus ſibi retẽtis. ¶Non ob.ad iſtũ tex.de ver.oblig. l.ſi ex legati cauſa.quia intelligitur ad factum hic, ibi ad ſpeciem,& hic adde omnino.ȷ̃.l.prox.§.fi.

Ex.l.Proculus.

SVMMAE.

1 *Verba propriè non operantia,impropriè intelliguntur ad validitatem diſpoſitionis.*
2 *Verba adiecta ad diminutionem, quandoque operantur augmentum,& è contra.*
3 *Actus agentium, quandoque operantur præter propoſitum.*
4 *Legatarius,vti fructuarius prohibitus alienare,cõſequitur proprietatem rei legatæ.*
5 *Ex volũtate teſtatoris, quandoq; verbum, vſusfructus, refert dominium.*
6 *Verbum, vſusfructus,intelligitur de formali,& cauſali.*
7 *Vſufructu caſtri,vel territorij à Domino conceſſo,in conceſsione venit vtile dominium.*
8 *Contractus iudicatur,etiam contra eius naturam, & verbis, & conuentionibus in eo adiectis.*
9 *Qui vult vnum,omne illud videtur velle,ſine quo primum conſequi non poteſt.*
10 *Fundo lagato pro alimentis,an cẽſeatur legata proprietas,Author contendit.*
11 *Legatum domus factum in gaudimentum, an importet proprietatem. quærit Author.*
12 *In legato,ſiue venditione crediti,vel montis, veniũt paghæ debitæ, licèt non exactæ.*
13 *Res obligata pro ſorte, remanet obligata pro vſuris.*
14 *Obligata pro dote,ſunt obligata etiam pro alimentis.*
15 *In dubio fit minor interpretatio contra legatarium.*
16 *Emphiteoſis conceſſa de olineto,ſolum in ea comprehenditur.*

1 L.Proculus ¶Verba †, quæ propriè non poſſunt operari,impropriãtur, vt potius diſpoſitio valeat,quã pereat.¶Vel ſic.Onus adiectum legato vſusfructus ſolius proprietatis, tũc importat legatum proprietatis.hoc dicit,facit.ȷ̃.de vſufr.earum re.quæ vſu.conſu.l.fi.¶Vel ſic.Verba prolata ad diminuẽdum, quandoque videntur operari in modum augmenti.¶Vel ſic. Verba appoſita ad reſtringẽdum,quandoque videntur ampliare.h.d.¶ Vel ſic. Onus appoſitũ ampliat diſpoſitionem verborum actus diſpoſitiui. ¶Vel ſic. Modus,& forma traditus à diſponente, declarat mentem diſponentis,& ex eo augetur effectus.Contra hanc doctrinã videtur facere.l.6.& quod ibi not.ȷ̃.de leg.1.vbi conditio in relatiuo vitiat legatum,hic non. Tu potes reſpõdere,ꝙ ibi nullo modo poterat conuenire ei,quod intendebat, & ideò non vitiat hic,ibi ſic.¶ Item contra iſtum tex. videtur obſtare,quod alibi dicitur,ꝙ verba appoſita ad diminuendum,nunquam operantur augmentum, neque conceſsionem nouam.l.legata inutiliter.de leg.primo, & de hæred.inſti.l.ex facto.& l.hæreditas.Poteſt reſponderi,ꝙ illud eſt verum,quando nulla præcedit diſpoſitio alicuius

 rei,

rei concesſiua,ſecus ſi præcedat,vt hic.¶Item contra iſtã
primam regulam,videtur obſtare,ꝙ actus agentium,licèt
quandoque operètur præter propoſitum.l.3.§. ſi liber.ȷ̃.
cõmo.nunquam tamen contra.l.nõ omnis.ȷ̃. ſi cer.pe. &
d.l.legata inutiliter. Sed poteſt reſponderi, quòd hic nõ
operatur contra,ſed pro.¶ Et ex prædictis collige, quòd
4 † ſi legatarius vſuſfructuarius ſit prohibitus vendere à te-
ſtatore,ex hac prohibitione conſequitur proprietatem ip
ſius rei.caſus eſt hic,& notãdus. ¶Et no.etiam hic aliud,
5 quòd vbicunque de † intentione teſtantis apparet, quòd
voluerit per vſumfructum ſignificari dominium : tunc ſi-
gnificatur,vt hic eſt caſus. C.eo.tit.l.cum antiquitas.quod
eſt vtile ad quæſtionem,quam ſtatim ſubdam. Aduerte ta
men;quia hic non videtur eſſe ampliatio,ſed potius latiſsi
6 ma interpretatio; nam verbum; † vſuſfructus, poteſt in-
telligi de formali, & cauſali, hic ergo interpretatur de
cauſali;quia eſt vnitus proprietati,& non erit ſecundùm il
lam,quod eſt notabile.¶Et per hoc poteſt inferri, quòd
7 †ſi dominus cõcedit alicui vſumfructũ caſtri,vel certi ter-
ritorij, videtur potius concedere vtile dominium, quàm
vſumfructum cauſalem. ¶Item hic probatur, quòd vbi
8 † in inſtrumento exprimitur certus contractus habens
verba,vel conuentiones contra naturam illius, quæ po-
tius ſapiunt naturam alterius,iudicari debet talem debe-
re eſſe contractum,cuius naturam ſapiunt verba, & con-
uentiones.facit.ȷ̃.de caſtr.pecul.l.ſi fortè.l.ſi vno.ȷ̃.loca-
ti.ȷ̃.de donat.cau.mor.l.vbi ita donatur.& de aur. & arg.
leg.l.ſpecies,& de ſer.ruſt.præd.l.Lucius. de contrah.em
ptio.l.conuenit.ȷ̃.de act.empt.l.tenetur.§.ſi.ȷ̃.de preſcr.
verb.l.inſulam.C.de lati.lib.tol.l.1. §. illo proculdubio.
& in lib.feud.in tit. de feud. non haben.prop. natu. feud.
c.1.& ȷ̃.de cond.cau.da.non ſe.l.dedi. Quæ ſunt notãda
ad intellectum.l. ſi ſtipulatus, & quod ibi no. ȷ̃. de vſu.
¶In glo.2.in princ.Et iſta verba [quòd alterius non tol-
lat] ſunt contra naturam vſuſfructus:vnde impropriãtur,
& transferunt legatum in aliam ſpeciem. Et iſto modo
probatur,quòd vbi verba,quæ ſunt appoſita in cõtractu,
non conueniunt, impropriantur, & transferunt illum in
aliam ſpeciem, vt dicta.l.dedi, & ȷ̃.de ſerui.ruſti. præ-
dio.l.Lucius.& alia.s̃.alleg.¶In eadem ibi [altius nõ tol-
lere] vt.s̃.eo.l.æquiſsimum. §.idem Nerua. ¶ In eadem
9 in fi.& ideo volendo † illud,videtur velle id,ſine quo eſſe
non poteſt,vt l.illud.ȷ̃.de acq.hæred.¶Ext.facit iſte tex.
10 ſi legatur†fundus ad alimenta,an videatur legata proprie
tas.Glo.alibi ſentit,ꝙ ſic, temporaliter tñ.i. quandiu vi-
uit legatarius.In contrarium arguit,& non ſoluit in l.cum
hi.§.ſi vni.s̃.de tranſa.quam ſtatim declarabo.ȷ̃.eo.in l.ſi
quis ita,quæ melius facit. ¶Item facit iſta.l.ad quæſtio-
11 nem de legato † domus vxori facto in godimento,an im-
portet proprietatem,& multi conſuluerunt, quòd ſic per
iſtam. l. quod videtur eſſe contra proprium ſignificatum
verborum;& ideò nolui ſubſcribere,ſed dicebam attendẽ
dũ, qui eſſent vniuerſales hæredes,vt ſi eſſent extranei,pe
nitus hæc opinio non poſſet ſaluari:ſecus ſi filij ſui eſſent,
& ſic à patre prædilecti.¶Item videtur hæc lex facere(li-
cèt à remotis)ad quæſtionem,in qua fuit de facto conſul-
12 tum, an in legato, † vel in venditione de credito montis
veniant etiam pagæ debitæ, licèt non exactæ,& videtur ꝙ
ſic ſumendo latè legatum,& facit l.Aurelius. §. legatum.
& l.fin.§.fin.ȷ̃.de libe. lega. ¶ Item facit pro hoc : quia
13 res † obligata pro ſorte, intelligitur obligata pro vſu-
ris.ȷ̃.qui pot.in pign.hab.l.Lucius. ¶ Item quia bona
14 †obligata pro dote, cenſentur etiam obligata pro ali-
mentis. not.Bart. in l.ſi cum dotem.in.§.ſi autem in ſæ-
uiſsimo.ȷ̃.ſolu.matrimo. Et pro hoc eſt etiam l.nomen.
ȷ̃.de leg.3.Nec obſt.ſi dicatur ibi, & in ſimilibus,ſpecia-
le eẽ in legato; quia fauorabile.ſecus in alia conceſsione,
vt cum venditur creditũ montis forenſi contra regulam;
quia poteſt dici,ꝙ imò hoc eſt per viam acceſſorij, & ex-
15 tra naturam acceſſorij; quia in legatis in dubio fit minor
interpretatio,ȷ̃.de leg.1.l.ſi ita ſit ſcriptũ.& l. apud Iulia-
num. §.Seio. Prædicta etiam faciunt ad quæſtionem,ſi in
16 emphyteoſim† cõcedatur oliuetum, an veniat ſolum, &
ſic territorium, & videtur ꝙ ſic; quia ſui natura videtur
conſtitutus in re immobili,& ſiccato olíueto, non finie-
tur vſuſfructus.ȷ̃.de ſer.ruſti.prædio.l.ſi fundum. §. qui
fundum.& de leg.primo.l.centum genero.valeret tamen
emphyteoſis in his arboribus; tamen ſi hoc ageretur, &
hoc quandiu penderent in fundo, propter radices affixas
quæ ſi de nouo pullularent ex veteribus, duraret emphy
teoſis;quia vitam,& humorem trahunt à plantis, l. dam-
num.§.qui vicinas,de dam.infec.

Ex.§.Si arbores.

SVMMAE.

1 *Arbores vi ventorum proſtractæ, pertinent ad Dominũ proprietarium.*
2 *Actio propoſita debet adaptari negotio moto.*
3 *Fructuarius ad fructuum perceptionem, poteſt amouere impedimentum.*
4 *Officialibus vendentibus datia,competit auctoritas leuandi impedimenta pro libera redditũum perceptione.*
5 *Hoc idem obſeruatur in conducentibus datia molendinorum.*
6 *Ligna non poſſunt conduci per canale,ſi impediant curſũ aquarum ad molendina.*
7 *Impedimentum eſt amouendum,vt vſufructuarius vti, & frui poſsit.*

1 §.Si arbores. ¶Arbores† vi ventorum deie
ctę pertinent ad dñm,ad qua-
rum remotionem per fructuarium compelli poteſt.h.d.
¶ In glo.1. in fi. eſt ratio diuerſitatis; quia vſufructua-
rius debet habere omnes fructus ex re, qui naturaliter
percipi poſſent.s̃.eo.l.item ſi fundi.§.primo.in princ.& l.
arbores.§.1.Sed quando arbores ſunt demortuæ propter
vetuſtatem, perinde eſt,ac ſi propter naturam illud eueni
ret, arg. ȷ̃. de aqua plu.arc.l.2.in prin.ideò tunc ad fru-
ctuarium pertinent.s̃.eo.l.agri. Sed quando vi ventorum
euelluntur, hoc venit ex accidenti propter caſum; ideò
tunc ſic deiectas non habet, & maximè; quia tunc ſeque-
retur,quòd ſi omnes vi ventorum eſſent deiectæ, ſpecta-
rent ad ipſum,quod eſſet abſurdum.s̃.eod.l.arboribus.
2 ¶No.quòd actio,quæ proponitur, debet conuenire ne-
gotio, de quo queritur.C.de form.l.2. & not. glo.in l.1.
C.vt q̃ deſ.aduo.par.Inno.tñ aliter ex.de iud. in c.exami
nata;de quo.in l.edita.C.de eden.& vide quod dixi. ȷ̃. ſi
3 menſor.fal.mo.di.¶No.etiam hic, quòd quilibet † præ-
tẽdẽs ius in perceptione fructuum poteſt agere ad remo
4 tionem impedimenti:vnde officiales †,qui vendunt datia
nil poſſent facere,vel concedere, per quod impediatur li-
ra perceptio redditũum;imò ſi caſus occurreret,quòd cõ
tingat impedimentum,illud tenentur amouere. Facit pro
5 conducentibus † datium etiam molendinorum. Et ſic pa-
tet,quòd communitas,quæ vendidit ligna, non poteſt po
ſtea vendere conductam ipſorum lignorum per canale,
6 per quam conductam turbantur molendina in eorum
exercitio. ¶ Item not. quòd qui non amouet impedi-
7 mentum, non dicitur pati vſufructuarium vti frui. Et
ideò

ideò ſcalas, ſi non incidit arbores inſurgentes, per quas
lumen obſcuretur, incurrit pœnam contractus.

Ex.l Si quis ita.

SVMMAE.

1 *Paria ſunt legare annuos fructus, vel fundi vſumfructũ.*
2 *Legans annuos redditus, videtur vſumfructum legare.*
3 *Verbum, lego, eſt directum.*
4 *Legatus vſusfructus morte finitur, & capitis diminutione.*
5 *Modus inſertus diſpoſitioni, ſiue executioni tacitè, vel expreſsè, reddit diſpoſitionem directam, ſiue obliquam ſecundũ ſubiectam materiam.*
6 *Capiens ꝑ ſe, directã efficit diſpoſitionẽ, per aliũ verũ obliquã.*
7 *Verba directa, & obliqua alio modo capiuntur in legatis, alio modo in contractibus.*
8 *Legato fundo pro alimentis, uidetur legata proprietas.*
9 *Modus, vel cauſa inſerta legato, non minuit legatum.*
10 *Legatum ad alimenta, non refertur ad proprietatem, legatario in metallum damnato.*

1 L. Si quis ita. ¶Paria ſunt † legare fructus annuos, & vſumfru-
2 ctum fundi. h. d. ¶Vel ſic † legans annuos redditus per
verba directa, vſumfructũ videtur legare. h. d. ¶In tex. ibi
3 [do † lego.] not. verbum; quia eſt verbum directum, & ſic
legatarius pōt de manu ſua capere. ¶In tex. ibi [legatus]
& ſic minus habet, q̃ in legato annuo. ꝭ. de ann. leg. l. in
ſingulos. Nec ob. ꝭ. de re dub. l. 1. quia ibi ſecundùm proprium
ſignificatũ verborum, hic autẽ ex mente. Non ob.
ſimiliter. ꝭ. de vſu. & habit. l. idem, vt ibi not. & ꝭ. eo. l. ſi
operas. ¶In glo. 1. ibi, [ſecundùm quoſdã,] vnde pro cõ-
4 cluſione dic, quòd verum eſt, quòd vſusfructus † legatus
finitur morte, & capitis diminutione, d. l. in ſingulos. Sed
ſi legatur vſusfructus annuus; tunc propter commemorationem
temporis non tollitur capitis diminutione. ꝭ.
qui. mo. vſu. ami. l. 1. §. fi. & l. 2. §. ſi nõ mors. ita & in annuum
legatum, dicta l. in ſingulos. ¶In ead. ibi. [cum ita]
& quod no glo. ꝭ. vſufr. queãd. caue. l. 1. & de vſu, & hab.
l. per ſeruum. §. 1. ¶Item ibi, [ſuper l. patrimonij.] quia
fructuarius per ſeipſum poteſt, debet eos percipere, vt. ſ.
eo. l. arboribus. §. Iulianus, aliàs incipit l. ſi fur. ¶In eadẽ,
in fi. Nec obſt. C. commu. de leg. l. 2. vbi æquiparatur legatum,
& fideicõmiſſum; quia ibi non repugnat natura ſubiecti,
hic ſic, vt. ſ. eo. l. 3. §. dare. vel ibi loquitur in legato
proprietatis; nõ in materia vniuerſalis inſtitutionis. Vel
aliter ibi accipitur verbum directum, & obliquum alio
modo, quàm accipiatur in materia ſubſtitutionis. ¶ No.
5 modò ex iſta glo. quòd modus † inſertus diſpoſitioni, vel
executioni tacitè vel expreſsè reddit eam directam, vel
6 obliquam. Dicitur autem directa, † quando quis capit
per ſe, obliqua per alium, vt dicimus in materia ſubſtitutionum,
per no. in l. verbis ciuilibus. ꝭ. de vulg. & pupi. videtur
autem hic probari, quòd in dubio iudicari debeat
directa, quando non apponit aliquod verbũ exequutiuũ;
ſed ſolùm diſpoſitiuũ; quia dicitur, quòd eſt vſusfructus
formalis, ita dicit iſte tex. Ad hanc autem differentiam
verborum vide bonam glo. ꝭ. de leg. 2. in l. Lucio. ¶Item
adde etiam aliam, quòd etiam in legatis, & in contracti-
7 bus eſt differentia inter verba directa, & obliqua. Ita dicit
gl. in l. 1. ꝭ. de don. in gl. magna. ¶Ext. no. iſtũ tex. primò,
quia allegatur per Io. And. de teſta. in c. ſi pater. lib. 6. ꝙ
debens habere fructum vacationis primi anni, non ꝓpterea
poſsidet eccleſiam, ſed prelatus eius; differũt ergo
habere fructus annuos, & fructus vnius anni. Item facit
8 iſte tex. ad quæſtionẽ, quòd ſi legatur fundus ad alimẽta,
videatur legata proprietas, an ſola commoditas fructuũ.
glo. dixit, quòd ſic. i. quandiu viuat legatarius, ſignat tamen
contrarium, & non ſoluit in l. cum hi. §. ſi vni. ꝭ. de
tranſact. Mar. Sil. dixit cõtrarium per l. 4. de alim. & cib.
9 leg. Fertur Oldra. dixiſſe. quòd ſi iſtud † legatum rei fiat
ratione alimentorum per modum cauſæ, vel modi. & tamen
habeat, vnde ſe alat: tunc legatum eſt perpetuum, &
tranſmiſsibile; quia modus, vel cauſa inſerta fauore legatarij,
non minuit legatum. l. Titio centũ. in princ. de cond.
& demonſtr. Facit Inſt. de leg. §. longè magis, ſed ſi fiat
mentio alimentorum per modum determinationis, & arctationis;
vt quia dicit. lego fundum ad alimenta; tunc
quandiu viuit, habet proprietatem: ſed eo mortuo reuertitur
ad hæredem. d. l. cũ hi. §. ſi integra. & de leg. 2. l. Titia
teſtamẽto. §. fi. & C. de lega. l. fi. Hoc vltimũ intellige, niſi
legatarius eſſet capax alimentorum tantùm, & non proprietatis;
vt quia ſit damnatus ĩ metallum, vel eſſet frater
minor; quia tunc importat alimẽta tantùm. ꝭ. de reb. dub.
l. quoties. & de aur. & arg. leg. l. ſpecies. vbi ergo eſſent capaces
legatarij, dicitur, ꝙ cum res, vel poſſeſsio ita relinquitur
ad vſum, intelligitur legata proprietas, per caſum.
d. l. ſpecies, quem plurimùm nota. Circa tamen principalem
quæſt. vide latè per Bart. in dicta. l. 4. de alimen. &
ciba. leg.

Ex l. Si ſerui vſufructuarij.

SVMMAE.

1 *Seruus vſufructuarius ex eius opera quærit fructuario.*
2 *Cauſa proxima attenditur, & non remota.*
3 *Monachus vnius monaſterij poſſeſſus bona fide ab alio, in acquirendo attenditur, cuius contemplatione adſtipulatur.*
4 *Differunt Monachus, & ſeruus, & ratio reponitur ab authore.*
5 *Hæres grauatus de reſtituendo, cogitur adire iudicis officio.*
6 *Quod tibi non nocet, & alteri prodeſt, concedendum eſt etiam coactè per Iudicem.*
7 *Donata ambaſciatoribus, an efficiantur donatariorum, vel ipſorum dominorum, quærit Author.*
8 *Datum filiofamilias, nunquid dicatur profectitium, vel aduentitium, contendit Author.*

1 L. Si ſerui vſufruct. ¶Seruus † fructuarius quærit fructuario ex re eius, & ex opera ſua. i. ſerui,
& ex vltima voluntate contemplatione vſufructuarij ordinata.
¶Vel ſic. Seruus fructuarius ex opera ſua, & re fructuarij,
vel ipſius fructuarij comtemplatione quæſitum,
quærit fructuario, aliàs proprietario. Et quæſitorum per
fructuarium ſeruum poteſt dominium, & poſſeſsio pendere
reſpectu fructuarij, & futuri temporis, & non preſentis,
& incertitudo irreuocabilis, vel irretractabilis uitiat actũ,
de quo agitur, & donec ad certitudinem reuocetur, poteſt
fructuarius ſeruus cogi ad petendum, & modicè caſtigari
h. d. cum ſeq. vſque ad. §. ſi operas. ¶In tex. ibi [ſi ſerui uſufructus
legatus.] aduerte, quia iſta lex locũ habet, ẽt ſi inter
uiuos vſusfructus eſſet conſtitutus. ꝭ. eod. l. ſed & ſi
quis, in fi. aliàs l. adhuc. ¶In tex. ibi [vel ex re] ſec⁹ ſi ipſã
rem fructuariã ſtipuletur. ꝭ. eo. l. adhuc. aliàs. l. ſed ſi quis.
§. quæſtionis. ¶In tex. ibi [Labeo diſtinguit] nota modũ
2 loquendi, ex quo collige, † ꝙ nõ cõſideratur cauſa remota,
ſed

ta, sed tantùm proxima. Facit.ʒ.pro soc.l.socium, qui in eo. Et facit iste tex.allegando vt.s.ad quæstionem de mo-
3 naco † vnius monasterij ab alio monasterio possesso bona fide; quia aliqua acquirit, & si dubitat cui acquirat, dēt attēdi cuius contēplatione, stante, ꝙ æquiparet seruo. Est
4 tamen in hoc differentia; quia † si hæreditas sit relicta seruo, requiritur ipsius aditio.l.aditio.ʒ. de acquir. hæred.in monaco secus; quia propter professionem priuatus est voluntate, vt Auth. ingressi, quod secus est in seruo. Inst. de inutil.stipul.§.sed cum seruo,& C.de hæred.instit.l. cū proponas.¶In tex.ibi [donetur].s.inter uiuos etiam extra rē vsufructuarij,& operam serui,vt sit aliqua huius legis dubitatio.¶In glo.1.ibi [Dominus iubebit,& restituet fructuario.hic adde,qd' dicitur in emptore redhibente in l.cum aūt.§.fi.& l.seq.ʒ.de ædi.edi. quæ allegatur statim in l.sequenti.¶In eadem ibi [& ad hoc possit compelli of
5 ficio iudicis] No.bene,quòd institutus, † & de restituendo grauatus, cogitur adire officio iudicis,quod est bene notandum.¶In eadem.ibi [& sibi non nocet,& alteri pro
6 dest] No.quòd vbi quid apertè † ab aliquo petitur,quod sibi non noceat, & alteri prosit,cogi potest per iudicem,ad hoc facit.ʒ.sol.matr.l.2.§. nec cogendus. Adde quod. dicit.ʒ. de euict. in l.in creditore. Fructuarius autē vr̄ ab eo habere causam.l. penulti.§.itē si quis.C.de ann.excep.Et sic non obstat. ¶Nota istum tex.dum dicit [cuius contēplationē cōsiderari] qa facit ad quæstionē Ambasciatorū, an donata eis efficiantur eorū, an restitui debeant mittenti,de qua tangitur per glo.in l.qui propriè.§. procurator, vt in cæteris.s.de procurat.& in l. sed si plures.§.in arrogato.de vulg.& pupil. & in l.de viro. §. item quicquid.ʒ.
8 sol.matr. ¶Item facit ad quæstionem de collato † in filiū famil.an dicatur profectitium,vel aduentitium scilicet an si debeat attendi, nū pater sit causa ꝓxima,an immediata,vel remota, de quo probatur aliquid in dicto.§.in arrogato, & per Doct. in l. cum oportet, in princip.C. de bon.quæ lib.

Ex l.Sed & sicut stipulādo

SVMMAE.

1 *Seruus fructuarius querit fructuario exceptionem,siue liberationem, sicuti actionem.*
2 *Querens ius agendi,multò fortius acquirit ius excipiendi.*

L.Sed & sicut stipulando.

1 ¶Seruus † fructuarius potest fructuario exceptionē,& liberationem acquirere,sicut stipulando quærit actionem. h.d.¶In tex.ibi [eum acquirere.s.seruum fructuarium. ¶In tex.ibi [rogauerit].i.fecerit fructuariū per acceptilationem liberari,sic ergo,† ꝙ vbi quis quærit ius agendi,
2 fortius ius excipiendi.

Ex.§.Quoniam autem.

SVMMAE.

1 *Fructuarius modicè corripit fructuarium seruum.*
2 *Operarius obligatus,cogitur operari.*
3 *Vxor debet viro operari.*
4 *Et à marito cogi potest,quod idem seruatur in famulis.*

1 §.Quoniam autē. ¶Fructuarius † pōt cogere modica castigatione seruū fructuariū,vt operetur,& ad hoc nos alle
2 gamus hunc.§.¶Not.hic apertè probari,ꝙ obligatus † ad operam, potest cogi ad operandum: & sic facit, ꝙ vxor
3 † debeat operari viro l.sicut.ʒ.de oper.liber.& ita ad hoc possit per maritum cogi mediocri castigatione. Quod
4 est vtile contra famulos, & facit etiam contra † vasallos dominorum.

Ex l. Si quis.

SVMMAE.

1 *Fructuarius seruus quærit domino,etiam extra rem, & operā fructuariam.*
2 *Argumentum tenet à consueto.*
3 *Quod est consuetum fieri,licitum iudicatur.*
4 *In pecuniarijs causis pœna non apponitur, qd' non obseruatur in compromissis.*
5 *In his,quæ communiter obseruantur,licet arguere.*
6 *Ex stipulatione vnius ad fauorem alterius, ius quæritur directò ex consuetudine.*
7 *Stilus curiæ semper obseruandus.*

1 L Si quis. ¶Ex stipulatione † serui fructuarij, quæritur etiam fructuario extra rē & operam, si fructuarij contemplatione promissio facta
2 est.¶Vel sic licitum est arguere ab his, quæ fieri consueuerūt.Ita vulgariter intelligatur.facit.l. si certi condictio. §.si nūmos.ʒ.si cer.pe.& qd' ibi not. ¶No.ex ista.l.ꝙ il-
3 lud, † quod consuetum est fieri per modum contractus, vr̄ esse licitum, & permissum,& sic potest induci ad statu
4 ta † prohibentia, quòd in causis pecuniarijs, non possit apponi pęna,nihilominus poterit apponi in cōpromissis.
5 Appellatur.n.argumentum † validum à quotidiano vsu. Facit.ʒ.de vsucapio.l.iusta.in princ.Facit etiā, quòd vbi
6 † generalis consuetudo viget,quòd aliquis possit stipulari pro alio, ex illa stipulatione quæritur ius directò alteri,facit.ʒ.de sponsa.l.sufficit.& quod no. de episc.& cler. in Auth.generaliter.in glo.& Inst.de inutili.stipu. in §.al
7 teri.sic stylus † curiæ debet seruari.s.de iurisd. omn. iud. iud.l.more. C.de vet.iur.enu.l.1.§.quæ leges.& quod no. s.de pact.l.iurisgentium. §.pactorum, & s.de inof.test.l. nam & his. & de legi.l.de quibus. & ʒ.fami.ercis.l.& puto.in princ.de rei vend.l.quòd si possessor.

Ex l.Sed & si quis.

SVMMAE.

1 *Extraneus stipulans pro seruo fructuario,solutione facta quæritur Domino fructuario.*
2 *Donatio in dubio non præsumitur.*

1 L.Sed & si quis. ¶Si seruus † fructuarius adijciatur in stipulatiōe,per extraneū solutione ipsi facta,q̄ritur fructuario. h.d.Et pro euidētia præmitte casum in.§. si quis aliquam hic alleg.in gl.¶In gl.prima. ibi [animo donandi] Quid autem si non appareret quo animo? dic quòd in dubio
2 † non præsumitur,ꝙ animum habuerit donandi.l.cum de indebito.in princ.ʒ.de probat. & l.Iulianus. §. qui fundum. de verbo. oblig. ¶In ead.glos. ibi [adiecto] re sibi soluta,vel tradita, aliàs potuit quæri, quando extraneus stipulatur.l.stipulatio ista.§.alteri.de verb.obli.¶In ead. ibi

ibi [nec repetitur] alioquin repeteretur actione mādati, si cut prius, vel si sit mandatum, aliàs actione negotiorum gestorū repeteretur, Inst. de inutil. stipul. §. si quis aliquā.

Ex §. Interdum.

SVMMAE.

1 *Causa pendente, pendet & causatum.*
2 *Dominij acquisitio stat in pendenti ratione personæ acquirentis.*
3 *In pendenti dicitur quid stare, cuius declaratio pendet ab euentu.*
4 *Finis dat rei exitum.*
5 *Quicquid fructuario non quæritur, Domino acquiritur.*
6 *Appellatio extinguit pronunciatum.*
7 *Quandoque fictio duo non requirit extrema.*
8 *Pecunia existens in sacco soluta pro pretio, non dicitur solui, vt species.*
9 *Potior est in dominio, cuius pecunia prius est soluta.*
10 *Notarius, pecunia tradita in sacculo numerata, non facit fidem de numerata pecunia.*
11 *Seruus non plus soluit, quàm Dominus debeat.*
12 *Cumulatio delictorū fieri non potest ad finem, vt quis impunè trucidetur.*
13 *Præpositus ab Abbate ad regimen alicuius Ecclesiæ, illiusque gubernium, quomodo, & cui Ecclesiæ acquirat, ponit Author.*

1 §. Interdum. ¶ Vbi causa † pendet, pendet & causatū. ad hoc alleg. ¶ Vel
2 sic. Acquisitio dominij † potest pendere ratione personæ
3 acquirentis, & causæ acquisitæ. ¶ Vel sic. Illud † dicit esse, in pendenti, cuius declaratio pendet à futuro euentu. hoc
4 dicit cum l. seq. usque ad §. si operas. ¶ No. quòd † finis, declarat, qualis res sit censenda. Ita allegatur per Guliel. in Spec. de fruct. & interesse. §. 1. vers. sed & quid si debitor. ¶ Not. dum dicit, ꝙ in pendenti est acquisitio; quia iste tex. debet intelligi quantùm ad iuris fictionem: interim tamen est proprietarij, & est ratio; quia acquisitio pro
5 prietarij est determinata; quia quicquid nō † quæritur fructuario, quæritur domino: sed fructuarij est limitata; quia non q̄ritur sibi, nisi ex re, & opera, ex lege, & nō aliūde, & per hoc declaratur etiam glo. hic posita. ¶ In gl. in prin. & no. istum tex. & iura in ea allegata, quia faciunt ad illud
6 dubium, an appellatio † extinguat pronunciatum; nam si consideratur aptitudo, suspēdit. l. proinde. ff. si cer. pet. hic alleg. sed si consideratur actus, rumpit, vt ex hac glo. colligitur, ita allegauit Bald. in l. tale pactum, profiteor te. s. de pact. me audiente. ¶ No. tex. in ver. [quid ergo] casum sin
7 gularem, in quo † fictio non requirit duo extrema. ratio est; quia hic nil de nouo inducit, sed solùm inductum declarat; secus si de nouo induceret. l. si is, qui pro emptore. ff. de vsucap. & ad l. Aquil. l. huic scripturę. ¶ No. in ver. si
8 † verò simili. in l. seq. quòd licèt pecunia soluatur in saccu lo, vel in bursia, de quo de cond. & demonstr. in l. cum seruus: tamen; quia soluitur pro precio, non dicitur solui, vt species. casus est hic; soluebatur enim hic per modum pretij. l. hæc venditio. ff. de contrahē. emp. facit ad ea, quæ no. in l. 2. in princ. ff. si cer. pet. ¶ No. etiam ex isto tex. ꝙ ille
9 est potior † in iure dominij, cuius pecunia prius soluta est. adde istum casum ad l. quotiens C. de rei vend. ¶ No. etiā
10 hic casum expressum, quòd quando pecunia † soluitur in sacculo, nec aliàs numeratur, notarius non potest attestari de numeratione, vide glo. notabilem in l. si ex cau-
11 tione. C. de non num. pecun. ¶ No. etiam, quòd † seruus non potest plus soluere, quàm dominus debeat, vt transeat dominum, facit de verb. oblig. l. qui Romæ. §. Callimachus. ¶ In glo. [& dena. idest. 10. & 10.] No. modum loquendi, & idem dicit gl. s. in 1. constitutione. §. hæc aūt. secus si diceret. decem. l. si quis testamento. hic alleg. An autem in pęnis sumatur propriè; vide notabilem glo. in l. qui testrini. C. de murileg. lib. 11. & in Auth. nunc autē cum monachus. C. de Epis. & cler. quibus adde notabilē glo. in l. vbi fideiussor. & quod ibi no. ff. de sol. quæ dicit,
12 quòd non debet † fieri cumulatio quantitatum ad vnum finem, puta vt possit impunè occidi, quod vr̄ verum, quan do ex diuersis condemnationibus, & diuersis factis pœnę reperirentur impositæ: secus si ex eadem; quia tūc est vna sentētia. ¶ In glo. penult. in verbo [nihil fecit] si soluat suo nomine l. in re mandata. C. mand. secus si alieno nomine ff. de solutio. l. si cum Cornelius. ¶ Vltimò facit iste text.
13 ad quæstionem † de monacho certi monasterij, cui ab Abbate est commissa gubernatio, & regimen alterius ecclesiæ: dubitatur cui interim quærat; nam, quod quærit ex re ecclesię, quam gubernat, vel ex opera sua, quærit ecclesię, quam gubernat, & potest dici quodammodo fructuarius seruus illius ecclesiæ, cui debet operari, vt hic dicit. Aliunde verò quæsita, quærit principali monasterio, cui est subiectus, quod tamen prosequere, limita, & declara, vt not. Bar. in l. si seruus communis ita. ff. de stipul. seruo.

Ex §. Si operas.

SVMMAE.

1 *Merces seruo fructuario promissa, quomodo diuidatur inter fructuarium, & proprietarium.*
2 *Stipulatio annua serui fructuarij, pro rata fructuum quæritur fructuario diuersis temporibus.*
3 *Quot sunt legata vsusfructus in annos singulos, tot sunt legata, quot sunt anni.*
4 *Legatum vsusfructus, quando capitis diminutione media, vel maxima amittatur.*
5 *Stipulatione annua concepta, sine temporum dinumeratione, an sit vnica, & an à stipulante aliquid sit implendum, ponit auctor, egregiè declarans.*
6 *Et an sint plures, quando post temporum dinumerationē adiectum est distributiuum. ibidem. nu. 1.*
7 *Stipulatio non facit transitum de persona in personam.*
8 *Quicquid acquirit monacus translatus de vno monasterio in aliud, acquirit pro rata utrique.*

1 §. Si operas. ¶ Obligatio † ad mercedē petendam serui proprij fructuarij in annos singulos, diuiditur in proprietariū pro rata tē poris vsufructus durantis, & transit de proprietario in fructuariū, & è contra, h. d. hic subtilis. §. ¶ Vel sic. Stipulatio
2 † annua, vel simplex serui fructuarij, pro rata vsusfructus durantis quæritur fructuario; pro reliquo verò tempore quæritur proprietario. h. d. cum l. si operas. ff. eo. & ad in-
3 telligentiam præmitte, ꝙ quando legatur † vsusfructus in annos singulos, tot sunt legata, quot sunt anni. ff. q̄n dies
4 leg. ce. l. 1. Secundò, ꝙ si hoc legatū † capitis diminutione fructuarij amittat, & postea modo aliquo, vel tempore sequenti inueniatur capax, admittitur ad legatum vsufructuarius: sed si maxima, vel modica, ita ꝙ postea capax nō inueniatur, non admittitur pro annis sequentibus, nisi legatus sit à Principe constitutus. ff. quib. mod. vsusfruc. amit. l. 3. Ybi gloss. allegando l. 1. §. de qua. sup. de po-

itul.

stul. ¶ Præmitte etiam, quòd stipulatio † annua con-
5 cepta sine specifica dinumeratione temporum non est vnica, quando ex parte stipulatoris aliquid debet impleri, quod cohæreat personæ suæ: secus si suę personæ non cohæreat. ÿ. de fideiuss. l. si à colono. vel etiam nil debeat impleri per alium. l. Stichum. §. stipulatio, de verb. oblig. Sed Bar. in l. si seruus cōmunis. §. cum seruus. hic in gl. alleg. ÿ. de stipul. ser. dr̄ distinguit quā distinctionē quidā reprehendunt per l. sancimus. C. de donatio. vbi stipulatio ex causa donationis, quo ad stipulationē ipsam, non est vnica, & ideò non indigebit insinuatione: tamen nihil erat ibi ab eodem implendum. Et ideò dixerunt, quòd si promittatur aliquid annuum, stipulatio est vna; quia nihil distribuit. ¶ Idem si in annos singulos; quia adhuc annua, quò ad omnes, qui immediatè nascuntur, vt est obligatio, quæ est vna actio; quia est vna præscriptio. sed quò ad effectus resultantes ex distributione, immediatè intelligūtur tot stipulationes, quot distributiones resultant, dicto. §. cum seruus, & de act. empt. l. si sterilis. §. fi. & de leg. 1. l. si ex toto. §. fi. Bar. tn̄ aliter dicit in dicto §. cum seruus. ¶ Idem si stipulatio fiat cum expressa dinumeratione temporū; quia tunc idem, quod in stipulatione in singulos annos, vt similiter sit vna. Fallit vbi post dinumerationem temporum est adiectum distributiuum;
6 † quia tunc sunt plures stipulationes, & sic plures obligationes, & plures actiones, & plures præstationes necessarię, & sic intelligatur dicta. l. pluribus. §. primo. de verb. obligat. quasi velit dicere, quòd ibi est dictio, quoque, quę est vniuersale distributiuum, vt dicit glo. in d. l. si necessarias. §. si annua. ÿ. de pigno. actio. Sed certè ibi videtur dici cōtrarium. & pro hoc videtur casus. in l. hęc actio quisque. ÿ. de hæred. actionibus. & in l. si creditorem, secundū vnam lecturā. C. de pac. Et hæc ponderāda sunt ad quæstionem de gabellario, quam dicam. ÿ. eod. in l. defuncta, vbi etiā dicā, an præstatio ista sit annua, & quo tēpore cedat. ¶ In tex. ibi. [si seruus] cui vsusfructus simpliciter erat relictus, vt differat à præcedenti. ¶ In tex. ibi. [sequentium verò stipulatio]. i. commodum stipulationis; nam ipsa stipulatio quæsita fructuario, non transit ad proprietarium. ÿ. de stipul. seru. l. si seruus communis. §. fi. quod tamen declara, & intellige, vt infra apertius dicam. ¶ Item in tex. ibi [proprietariū.] nec obst. s. l. vsufructu legato, vt ibi not. ¶ In tex. ibi [hæredē] nec ob. C. de pac. l. ex conuētione. vbi non transit ad hæredē; quia ibi desijt interesse hæredis, cum esset solutum matrimonium. ¶ In tex. ibi [ad hæredem.] scilicet durante capitis diminutione. ¶ In tex. ibi. [ad fructuarium.] scilicet pro tempore sequenti, quo fuit in integrum restitutus. ¶ No. ergo, quòd stipulatio
7 † non facit transitum de persona in personam, licèt transeat in vniuersalem successorem, vt in arrogatorem, vel fiscum, & est ratio in ipsis; quia ratione vniuersalis successionis repræsentātur in eo pro stipulatore, & vide istum tex. alleg. per gl. in l. si sub vno. §. 1. & quod ibi dicit Bar. de verb. oblig. & de isto etiam tangitur in l. fluminum. §. adijcitur. ÿ. de dam. infec. vt hic in glo. magna. in fin. quod est vtile ad no. in l. 3. §. opus. s̄. de alien. iud. mut. caus. fac. Et pro hoc tamen non videtur satisfactum contrario de l. si seruus communis. §. cum seruus, hic alleg. in gloss. nam tex. hic dicit stipulationem quæsitam fructuario, ergo debet facere transitū in proprietariū, sed ibi dicit, quòd nō transit, imò domino quæritur pro rata temporis, & sic nō per modum transitus; ideò glo. variant. Bar. dicit ibi, nescio, qualiter possit solui: sed potest dici, quòd dies præstādæ mercedis cedit in capite cuiuslibet anni, vt hic: dic ergo, quòd respectu annorum, qui cæperunt, durante vsufructu, & sic in vita fructuarij non transit stipulatio de fructuario in proprietarium, vt in contrario, sed sola commoditas diuiditur inter eos; ex quo enim cessit dies in persona fructuarij & perfectè, frustra agitur de transitu: sed si natura diei cedentis finitus est vsusfructus: tunc stipulatio facit transitum vt hic, & hoc, vt euitetur circuitus; quia vsufructuarius si conuenietur, non tenetur nisi actionem reddere, ergo &c. l. dominus testamento. ÿ. de condi. indebi. & si diceretur, quomodo facit transitum, cum dies nunquam cesserit in persona fructuarij? potest dici, quòd licèt non cesserit: tamen sperabatur cedere; & ideò respectu futuræ spei, dicitur fieri transitus de vno in alium. ¶ Alio modo posset dici, quando seruus fructuarius stipulatur mercedem singulis annis simpliciter, aut sibi: & tunc stipulatio est ambulatoria; videtur. n. à principio stipulari, si & quatenus vsusfructus durauerit; & ideò transitus est possibilis per formam conuentionis. sed vbi stipulatus est nominatim fructuario; quia nolebat sibi aliquid quæri, non facit stipulatio transitum propter impossibilitatem, sed diuiditur sola commoditas, vt ibi. ¶ Extra not. istum tex. qui dicit, quòd acquisitio fit pro parte temporis, & sic diuiditur; nam potest adduci ad quęstionem de monaco trāslato de vno monasterio ad aliud, quòd illud, quod sibi debetur, vel quæsiuit ex operis, ambulat, & pro rata temporis diuidi debet inter monasteria.

Ex. §. Quæstionis.

SVMMAE.

1 *Quod non quæritur fructuario ex actu vtili, quæritur proprietario.*

2 *Per stipulationem serui fructuarij, non quæritur fructuario impotenti sed Domino.*

1 §. Quæstionis ¶ Ex cōtractu † vtili quādo & quatenus non quæritur fructuario, quæritur proprietario: secus ex contractu inutili. h. d. cū duab. seq. ¶ Vel sic. Quicquid fructuario nō quærit per seruū fructuariū, qrit dn̄o, etiam ex re fructuarij, & eius opera, & si noīatim stipulatus est eidē, sed nō econuertitur. ¶ No. ergo, ꝙ impotentia qrendi fructuario, & iussus dn̄i, vel nominatio domini expressa fa-
2 cit, ꝙ † ex stipulatione serui quæretur domino: per impotentiam verò quærēdi dn̄o, non quæritur fructuario extra rem fructuarij, vel operā serui. ¶ In tex. ibi [acquiri.] Cōtra istū tex. videt facere. l. 3. §. qui habet. ÿ. de seru. rusti. prædio. Potest responderi, quòd ibi non tenet principale simpliciter: hic autem tenet, sed respectiuè; quia stipulatio valet facta per seruum respectu proprietatis.

Ex. §. Seruus.

SVMMAE.

1 *Seruus fructuarius stipulans vsumfructum, soli proprietario acquirit.*

2 *Seruus fructuarius sibi ipsi seruire non potest, conducendo operas.*

3 *Causa acquisitionis non continet diminutionem.*

1 §. Seruus. ¶ Si seruus † fructuarius stipuletur vsumfructum, soli proprietario quæritur, & si seruus communis rem alterius dominorum stipuletur

puletur, alteri domino totum acquirit. ¶In tex. ibi [vsufructu] & sic rē fructuarij. aliud si ex re. ϳ. §. proximo, qui est contra, & hæc potest esse bona solutio, licèt glo. aliter soluat. ¶In tex. ibi [acquirit] aliud si fructuario stipuletur, vt probatur per simile, quod sequitur. ¶No. hic, ꝙ seruus
2 †fructuarius non pōt conducere operas suiipsius, allegat,
3 ꝙ id, quod est † cā acquisitionis, nō pōt contrariū operari.

Ex l. si seruo.

SVMMAE.

1 *Si seruo fructuarius operas eius locauerit, nihil agit.*
2 *Fructuarius seruus operas sui ipsius non conducit.*
3 *Non licet contrahere Abbati cum monacho suo.*

1 L. si seruo. ¶Seruus † fructuarius stipulādo à fructuario operas suas, vel aliud ex re fructuarij, vel aliquid conducēdo, nō acquirit ꝓprietario, nisi hoc nominatim agat. Idem & in seruo ab alio bona fide possesso. ¶In tex. ibi [operas eius] & sic rē fructuarij. Aliud si ex re, vt. ϳ. §. prox. qui vr̄ contradicere, licèt glo. aliter soluat. ¶In tex. ibi [nihil agit.] Ex
2 hoc collige clarè, ꝙ fructuarius † seruus non potest cōducere operas sui ipsius à fructuario. ¶In gl. 2. in fi. vel dic, ꝙ ibi stipulabatur rē fructuarij, puta vsumfructū, qui non pōt ei quæri, hic non rem, sed ex re fructuarij, ex quo; cum ab alio stipulādo debeat ei q̄ri, est absurdū, ꝙ ab eo stipulādo q̄rat alteri, vt hic: rē verò eius stipulādo, nō est absurdū, si quęrat alij, q̄ nō pōt sibi quęri, sm̄ Iac. de Rau. ¶No. simpliciter istā regulam ibi [& regulariter] & in l. seq. per
3 quā Bart. dicit se plenius cōsuluisse, ꝙ contractus † inter Abbatē, & monachū; vt quia promittit ei rē aliquā, nō valet; q̄a si ab extraneo monachus stipulet̄, acquireret Abbati; ergo ab ipso stipulādo illud, nihil agit, per istā regulam. Aduerte tn̄, ꝙ ista regula locū habet in acquisitione ciuili, non in naturali, vt no. ϳ. de cond. indeb. l. frater à fratre.

Ex §. Si duos.

SVMMAE.

1 *Seruus plurium fructuarius, stipulans simpliciter, Dominus fructuarius pro rata acquirit, nisi vnius nomine tantùm concepta sit stipulatio.*
2 *Factum per mandatarium, dicitur factum à mandante.*
3 *Actus gestus per mandatarium, ad alium spectans, in dubio cēsetur gestus nomine eius, ad quem pertinet actus.*
4 *Querelans aliquem in præsentia alterius, non videtur facere de mandato ipsius præsentis.*

1 §. Si duos. ¶Si seruus † fructuarius pluriū ex re vnius stipulatur simpliciter, partē alteri fructuario, residuum verò dño quærit: nisi nominatim, aut iussu eius stipulatus sit, quo casu illi solùm quęritur in seruo stipulante à pluribus bona fide possesso, h.d. ¶In tex. [partē dño] .i. ꝓprietatis, sed nō cū effectu, & per hoc cessat contrariū. Nec obst. l. si cū dño. & l. liber homo. in prin. de stip. ser. vt in eis not. ¶In tex. ibi [iussū] nec obst. ϳ. quod iussu l. 1. & quod ibi no. ¶In tex. ibi [iussum pro nomine.] No. ꝙ qn̄ † pręcedit mādatū de aliquo
2 faciendo, id qd' fit per mandatariū, vr̄ fieri pro mandāte; quia mandatum habet vim expressionis proprij nominis. Hoc vr̄ probari in l. penul. s̄. si quis cau. Et hoc est vtile ad notata in l. qui alienam. §. 1. de acquir. hæred. Quid autem
3 si sit † mandatū, quòd spectare pōt ad alium, cuius nomine in dubio credatur gestū? dic ꝙ nomine illius, ad quē spectat. l. 1. quādo ex fac. tu. & no. in l. cū post. §. 1. de admin. tut. & vide Bar. in l. 1. §. nunciatio. ϳ. de nou. oper. nunc. & Io. And. in Spe. de procu. in §. 1. in prima addi. cui adde,
4 ꝙ accusans † alium voluntate Gaij præsentis, non vr̄ hoc facere de mandato, vel procuratorio nomine eius, ex quo negotiū potest ad vtrunque æqualiter pertinere, ita vr̄ per tex. sm̄ scripta latè ibi in l. post dotē. ϳ. sol. ma. & ibi Bar. & per Innoc. de homi. in c. ad audientiam. per Bar. in l. nō solùm. §. si mandato. ϳ. de iniur. & in l. 4. §. quęri potest. ϳ. de manu. vbi ēt hr̄ de mandato de emendo, per illum tex.

Ex §. Quod autem.

SFMMAE.

1 *Acquisitum per seruum ex re fructuarij, siue opera serui, acquiritur cuicunque habenti vsumfructum.*

1 §. Quod autem. ¶Acquisitio, † quæ fit per seruū ipsi fructuario ex re eius, vel opera serui, locum habet, quomodocunque vsusfructus sit constitutus. h.d.

Ex l. si operas suas.

SVMMAE.

1 *Cōmodum vsusfructus, stipulatore seruo fructuario, pro temporis rata diuiditur inter fructuarium, & proprietarium.*
2 *Ecclesia expulsa, datiorum conductores tenentur pro rata temporis ad datiorum solutionem.*

1 L. Si operas suas. ¶Pro rata † tēporis vsusfructus durātis, emolumentū stipulationis serui fructuarij diuiditur inter fructuariū, & proprietarium. h.d. ad literam. Hoc declara vt. s̄. l. prox. §. si operas. ¶No. istū tex. cū cōcordantijs ad
2 q̄ōnē, si expulsa † Ecclesia, dubitet̄ cui conductores datiorū debeāt facere pagamēta; nā hic apertè ꝓbat, ꝙ sm̄ ratā debeat fieri diuisio oīs tp̄is cōmoditatis, vel emolumenti.

Ex l. si pendentes.

SVMMAE.

1 *Fructus pendentes in re fructuaria, cedente die vsusfructus, pertinent ad fructuarium.*
2 *Fructus pendentes, iudicantur fructus anni præcedentis.*
3 *Hæres an possit repetere à fructuario impensas factas in re fructuaria, quærit Author.*

1 L. Si pendentes. Fructus † pendētes in re fructuaria, tp̄e quo cedit dies vsusfruct', ad fructuariū pertinēt. h.d. Et no. ca
2 sū, in quo potuit esse dubitatio; quia fructus † pēdētes, intelligunt̄ esse fruct' anni p̄cedētis: tn̄ ex quo cohærēt solo, pertinēt ad fructuariū, vt hic, quod ē notādū. ¶In tex. ibi [die legati cedēte] quod ē ab adita hæreditate. l. 1. §. in no
3 uissimo. C. de cad. toll. ¶An aūt hæres † possit repetere à fructuario expēsas, si quas fecisset ī cōseruatiōe fieda, sed in similib. dic, ꝙ si sūt factæ per testatorē, vel inchoatæ nō pt̄ repetere. l. qd' in rerū. §. si quis post. test. ϳ. de leg. 1. sed si factæ sint per ipsū hęredē, tūc sic. l. cętera. §. imò. & l. cū seruus eo. ti. vltimò adde, qd' dixi. s̄. in l. hacten'. in pn̄ti art.

Ex §. Si dominus.

SVMMAE.

1 *Fructus re fructuaria vtitur ad instar Domini concedentis, honestè ta-*

ſtè tamen, & non abutendo.

2 *Domus fructuarius, vel apothecæ, ſi non poteſt eam alteri locare ad vſum ſolitum, locet ad ſimilem vſum.*

3 *Vxor, cui legatus eſt à marito vſusfructus ancillæ, percipit omne lucrum, quòd acquirit dicta ancilla.*

1 §. Si dominus. ¶ Fructuarius † poteſt vti re, ſicut vtebatur con-
cedens, & debet vti cũ honeſtate, & non abuti, nec intelli-
gitur abuti ſi uacat, vel nullo miniſterio transferatur à
dño in vacuum. hoc dicit cũ ſequen. ver. ſi ſerui. ¶ No. er-
2 go, ꝙ ſi fructuarius † domus, vel apothecæ non poteſt illã
locare ad ſolitum vſum, puta ſirici, locet ad vſum vẽditio
nis pannorum, vel campſoris, vel ſimilium; ſed non ad om
nino diuerſa, & non ad vſum inhoneſtum, vel inconueniẽ-
tem. ¶ No. ſecũdò tex. ibi, dum dicit [arte eius] quia hoc
videtur intelligendum, niſi in legando ſit expreſſum certũ
nomen miniſterij; nam tunc non videtur permiſſum vti in
alio miniſterio, vt. j. qui. mo. vſuf. ami. l. ſi cui. Circa quod
vide, quod dixi. s. eo. in l. ſed ſi quis. §. veſtimentorũ. & §. 1.
¶ In glo. 3. circa hoc vide quod not. s. de peti. hæred. in l.
ancillarum. in fi. & adde, quod not. in l. 4. C. de ſpectacu.
3 lib. 11. ¶ Ext. videtur facere iſte tex. pro vxore, cui mari-
tus legauit vſumfructũ ancillæ, quam vxor fecit informa
ri in arte maximi lucri, vt in filãdo aurũ, vel argentum, vel
in recamando, ꝙ hoc ei licuerit, & ꝙ quicquid lucretur
(vſufructu durante) ſpectet ad illam vxorem, non ob-
ſtante aliqua contradictione hæredis. ¶ In gl. in verbo [di
ſciplinis] vide, quod dixi. s. eo. in l. ſed & ſi quid.

Ex l. Si quid.

SVMMAE.

1 *Onera extrinſeca realia ad fructuarium pertinent.*

2 *Onera gratia fructuum impoſita, ſpectant ad fructuarium.*

3 *Fructuarius tenetur ad impenſam pro recollectione fructuum.*

4 *Onera realia pertinent ad naturaliter poſſidentes.*

5 *Ad quem ſpectent onera refectionis ſtratarũ, quærit Author.*

6 *Quid de ſcolaribus conducentibus hoſpitium, an teneantur cõferre ad refectionem viarum, Author diſcutit.*

7 *Maritus pro fundo dotali, tenetur ad onera realia.*

8 *Princeps, ſiue Dominus loci ſubditis ſuis tempore penuriæ poteſt præcipere, ne vendant blada ſua pro certo vili pretio.*

9 *Collecta impoſita ratione fructuum, intelligitur pro modo fructuum illius anni.*

10 *Pretium fructuum augetur, & minuitur ſecundùm tempora.*

11 *Onera realia ſunt, aut patrimonalia, aut perſonalia, aut mixta.*

12 *Prælegata filio à patre re obligata ſub annuo cenſu, cẽſus debetur à ſolo legatario.*

13 *Cauſa homagij cœpit à Domino.*

14 *Bononienſes de poſſeſsionibus, quas habẽt in territorio Imolẽſi frumenta extrahere non poterunt, ſtatuto Imolæ prohibẽte blada extrahi de territorio ſuo.*

15 *Muri caſtrorum egentes reparatione, ſiue fortificatione, à quibus ſint reparandi, quærit Author.*

16 *Præſtãtia eſt munus patrimoniale, quæ & forenſes cõplectitur.*

17 *Forenſes non poſſunt cogi à ciuitate, in qua degunt, ad vendendum equos proprios pro commodo ciuitatis.*

18 *Hoc tamen fallit in forenſibus fœneratoribus.*

19 *Forenſes non poſſunt collectari, maximè feneratores, pro rebus & bonis extra locum ſitis.*

20 *Bannitus, an teneatur ſoluere collectam pro bonis relictis in ciuitate, & quid in ſacerdotibus, Author contendit.*

21 *Legatarius, ſiue emptor vſusfructus prædij ad tempus tenetur ad onera realia.*

23 *Pedagium, ſiue gabella à tranſeuntibus ſolui ſolita, an poſſit exigi à clericis, quærit author.*

1 §. Si quid. ¶ Onera † realia extrinſeca ad fru-
ctuariũ pertinent, facit etiam ad no.
s. eo. in l. hacten⁹. vbi iſta pars fuit allegata. h. d. ¶ Vel ſic.
2 Onera, † quæ imponũtur gratia fructuum, vt eſt refectio,
purgatio cloacarũ, aquæ ductus, & ſimilium ſpectant ad
3 fructuarium, hoc dicit. ¶ No. ergo quòd onus † fructuum
ſpectat ad fructuariũ, & ſic dico hic eſſe caſum, quòd fru-
ctuarius teneť ſoluere impenſam. ¶ No. ſecundo tex. quẽ
4 Guil. alleg. quòd omnis, † qui verè, idest naturaliter poſ-
ſidet, tenetur ad onera realia; Ita alleg. per Guil. C. de
de acquir. poſſeſſ. l. licèt, in antepen. col. loquitur enim in
fructuario poſsidente, & iſto modo non obſtat. l. generali.
5 §. fi. de vſufr. leg. ¶ No. etiam hic, cui incumbat onus refe-
ctionis ſtratarum, & in ciuitate, & in comitatu. Cui adde
6 quæſtionem de ſcolaribus †, qui conducunt hoſpitia, an
teneantur conferre ad reſtitutionem viæ; dicit enim Cyn.
in l. in ſumma. C. de pigno. quòd quidam Doct. dixerunt,
quòd non poſsident. j. loca. l. non ſolet. ſi tamen non ſol-
uerent, poterit domus occupari. j. de via publ. l. ædiles.
Et ſi ſoluent [quod poſſunt] imputabunt locatori, vel ab
eo repetent per actionem ex eo contractu, ſecundùm Pe.
& Cyn. ibi. ¶ Item per iſtum tex. dicit gio. in l. 1. C. de mu
7 lier. & in quo loco. lib. 10. quòd maritus † pro fundo do-
tali debet ſoluere onera. facit. s. eo. l. hactenus. & eſt ex-
preſſus caſus. in l. neque. j. de impẽ. in reb. dot. fac. ¶ No.
8 etiam tex. ibi [viliori pretio] quòd tempore † careſtiæ
poteſt dominus loci, & communitas ſtatuere, quòd quili-
bet ſubditorum, non det partem bladorum pro certo pre
tio viliori, ſimiliter, quod faciat panẽ pro exercitu: ſuadet
enim hoc vtilitas rei publicæ, vt abundet victualibus. cir-
ca quod adde, quod no. in l. 1. C. de epiſ. aud. vbi formatur
9 iſta quæſtio. facit etiam iſte tex. quòd collecta † quæ im-
ponitur ratione fructuum non poteſt imponi, niſi reſpe-
ctu fructuum illius anni, quod videtur probari in tit. de
capi. Cor. §. ſimiliter. in lib. feu. ex quo tex. ita arguit Bal.
10 ibi, & hoc reputo iuſtum; quia fructus † debent augeri, &
minui. Et pro pleniori introductione ad iam dicta atten
11 dendum eſt, quòd multa ſunt † onera realia. vel patrimo-
nialia, perſonalia, & mixta, vt not. j. de mun. & hono. l. re-
ſcripto. §. fi. circa quæ vide tex. in l. munerum. j. eod. de
mun. & hono. loquitur autem hic in realibus, & patrimo-
nialibus, vt patet per proximè dicta, hoc idem dicit gloſſ.
in tributo, & allegatur per gl. d. l. 1. C. de mulie. & in quo
lo. lib. 10. & hæc onera, quæ ponuntur hic, æquiparantur
etiam in l. idem Iulianus. §. hæres. de leg. primo, quẽ text.
vide, quando talia onera incumbant rei legatæ, quis te-
neatur illa ſoluere, hæres, an legatarius. Cui adde, ꝙ ſi pa
12 ter † præ egat vni filio rem, pro qua tenetur ſoluere annuũ
cenſum, ſolus prælegatarius ſoluet illũ: ſecus ſi aliquid eſ-
ſet ſoluendũ pro inueſtitura; quia tũc erit onus oium hęre
dũ. l. his verbis. §. alũno. de leg. 3. facit. s. de edẽ. l. q̃dam.
§. 1. & j. vſufr. quẽ. cau. l. oẽs. §. ſi hęres, & l. ſi vſusfructus
noie. & qd' no. in Spec. de feu. in §. qm̃. ver. vnus q̃ritur, vbi
13 dicit, ꝙ † cã homagij cœpit à Dño, vt q̃a cõceſsit militi rẽ,
vt ei p̃ſtaret homagiũ, ſi illa res poſtea perueniat ad vnum
tm̃ ex filijs vaſalli, ille tm̃ homagium iure tenetur ſerua-
re, per l. 3. §. hęres. j. cõmo. Adde, ꝙ allegatur iſte tex. ad
14 quæſt. ſi Bononienſis † habeat poſſeſsionem in territorio
Imolæ, & Imolẽſes ſtatuant, quòd nullus poſsit extrahere
bladũ de territorio ſuo, ꝙ ipſe Bononienſis ẽt ligetur hoc
ſtatuto. Contrarium tenuit Iaco. de Are. per l. munerum.
§. præterea. j. de mune. & hono. Non obſt. iſte tex. quia
hic non dicitur, ꝙ fuerit forenſis, de quo vide Cyn. in l. 1.
in fi. C. quæ ſit lon. conſuet. Adde etiam, ꝙ quia feudum
compa-

computatur in bonis vasalli; ideò debet ipse soluere collectas, sm̃ glo. in tit. per quod fiat inuest. in c. 1. quam multũ not. Bal. ibi. ¶ In glo. vlt. in fi. not. hanc solu. ibi. vel dic, vt ibi est, & alia sol. q̃ est, ꝙ ibi erat onus soluendi pro hæredis fructibus, qui aliter haberi non poterant, hic erat soluendum ex alteri⁹ fructibus; & ita not. ẽt gl. de leg. 3. l. his verbis. §. vlt. ¶ Ex glo. ad materiam istorum onerum, & munerum potest recurri ad not. in Auth. item nulla communitas, & de collecta, quæ imponitur ex cã necessaria, & voluntaria. quod not. latè Bart. in d. l. 1. C. de muli. & in quo lo. lib. x. Sed quotidie dubitatur de aliquibus, si muri
15 † castri egeãt reparatione, vel fortificatione, pro qua rata contribuent habitatores loci. quam quæst. vide per Guil. in l. sacra. §. fi. de re. diui. & vide tactam in l. neminẽ. C.
16 de sacros. eccle. ¶ Item adde; quia præstantia † est munus patrimoniale, ideò põt imponi etiam forensibus, casus ẽ in l. munerum. §. patrimoniorum. ℱ. de mun. & hon. Ideò
17 arctari † possunt forenses etiam, vt equos cõmodẽt rei publicæ ibi: non tñ possunt cogi ad emendum equos, vt com
18 módent rei publicæ, si non habent: nisi sint fœneratores in loco, licèt forenses; nam tunc possunt ad hoc cogi pro pecunia, quam ibi habent, & põt eis imponi collecta, de quibus vide Bar. in d. §. patrimoniorum. Aduerte, ꝙ pro
19 rebus alibi † sitis, non põt cogi soluere collectas, sm̃ glo. in d. l. 1. de mulie. & in quo lo. rõ, quia alibi solueret tributũ, hic collectam, quod esse non dẽt, sed si alibi solueret tributum, dicit Guil. ꝙ si collecta imponeretur ab eo, qui iurisdictionem habet in oĩ loco, vt à Principe, vel ab alio, qui haberet aliquod dñium, vel aliquas ciuitates sub se, vt sunt Veneti, vel Dux Mediolani, vel Florentini: tunc soluet hoc ẽt pro rebus alibi sitis: secus si imponeretur à ciuitate. arg. de iurisf. om. iud. l. fi. & ℱ. de bo. aut. iudi. pos. l. cũ
20 vnus. §. fi. cui bene conuenit quæstio de bannito, † an teneatur soluere collectam pro bonis, quæ reliquit in ciui-
21 tate. † & idem in sacerdotibus nihil recipientibus. quam quęst. vide tactam per Bar. in l. inter quos. §. dñi. de damno infec. A tali autem munere regulariter nullus excusãt. C. de mu. patr. l. 2. Fallit in Doctoribus actu legentibus. l. medicos. C. de profes. & med. lib. x. cui adde tex. in d. l. munerum. §. fi. Fallit etiam, si alicui esset imposita specialis immunitas ab habente potestatem, vt à Domino, vel à Comite. de quo vide in l. 1. C. de immu. nemi. conced. lib. x. ¶ Ext. dubitatur, si res transeat in Ecclesiã, vt puta,
22 quia legetur, † vel vendãt vsusfructus possessionis ad tp̃s, an teneatur ad ista onera realia rõne illius rei? dico ꝙ sic, per l. placet. & l. neminem. C. de sacros. ecc. & idẽ dico in tributo, de quo loquitur gl. de superindic. in rub. lib. x. ex quo res iã subiacebat huic oneri; nã transit in ecclesiã cum sua cã, quocunq; titulo transferatur. ℱ. de contrah. emp. l. alienatio. & ex̃. de cẽsi. c. 1. vbi plures cõcord. & hoc tenet Io. And. de immu. eccle. in c. 1. lib. 6. in glo. pro hoc. C. de epis. & cle. l. de his. 11. q. 1. & c. si tributum. Sed si trãsisset res in ecclesiam libera, non videtur onus aliquod postea per aliquos laicos posse imponi, de immu. eccl. c. 1. lib. 6. & dixit gl. 16. q. 1. c. generaliter. in fi. ꝙ l. ad instructiones. C. de sacros. ecc. hodie sit correcta, quod non credo, sed dic, vt. s̃. & vide Bart. in d. l. rescripto. §. fina. de mune. &
23 hono. Et adde prædictis, an † pedagium, vel gabella, quæ soluitur à transeuntibus possit exigi à clericis, quæ est quæstio Bar. in d. l. 1. C. de mulie. & in quo lo.

Ex. §. Si qua.

SVMMAE.

1 *Fructuarius in re fructuaria sustinet seruitutes, ne proprietarius in pœnam incidat.*
2 *Fructuarius debet cauere, ne proprietarius incidat in pœnam.*
3 *Factum, quo quis incidit in pœnam, non dicitur factum arbitrio boni viri.*

1 §. Si qua. ¶ Non dr̃ fructuarius † vti arbitrio boni viri, nisi sustineat seruitutes impositas, adeò ꝙ proprietarius in pœnam nõ incidat. h. d. & ponit duo diuersa exẽpla. ¶ In tex. ibi [fructuarius]
2 scilicet à locis interdictis. ¶ Not. quòd fructuarius non debet aliquid facere, propter quod dñs incidat in pœnã.
3 ¶ No. secundò, † ꝙ nõ dr̃ vti arbitrio boni viri, qui aliquid facit, propter quod is, à quo cãm habet, incidit in pęnam. ¶ In glo. vlt. in fi. not. ad quæst. quam format glo. in l. 3. §. opus. in glo. 2. in fi. de no. ope. nun.

Ex L. Numismatum.

SVMMAE.

1 *Ornamentorum potest vsusfructus legari.*
2 *Miles signum sibi ab Imperatore concessum, alteri militi legare potest.*

1 L. Numismatum. ¶ Ornamentorũ † põt vsusfructus legari. h. d. ¶ In tex. ibi [vsusfructus] i. vtilitas, quasi velit dicere, ꝙ cõmoditas est in hoc, ꝙ põt legare cõmoditatẽ, quæ potest percipi, sed non ipsum ius vsusfructus. s̃. eo. l. vsusfructu legato. & est casus. ℱ. de pign. l. si is qui. §. 1. in
2 glo. fi. & hæc faciunt, vt signum † Imperatoris concessum militi, possit miles ipse alteri militi legare.

Ex L. Omnium.

SVMMAE.

1 *In legato vsusfructus omnium bonorum, deducenda est Falcidia.*
2 *In legato vsusfructus omnium bonorum veniunt nomina debitorum.*
3 *In obligatione bonorum veniunt nomina debitorum.*
4 *Quæ veniant in legato vsusfructus, adiecto verbo, & dominio rerum mearum, remissiuè ponit Author.*

1 L. Omnium. ¶ Summat seipsam, vel breuiter sic. Põt † legari vsusfructus oĩum bonorum: deduci tamẽ debebit falcidia. ¶ In tex. ibi [oĩum bonorum] & ẽt partis. ℱ. eo. l. ẽt partis. ¶ In tex. ibi [& illud defalcat.] vt. s̃. eo. l. vsusfructus. nam hr̃s dẽt hr̃e quartã ꝓ falcidia iure ꝓprietatis, & vsusfructus, vt. ℱ. ad. l. Falc. l. 1. §. si vsusfruct⁹. aliàs abstinere vr̃. ℱ. eo. l. si mihi. sed rñde, vt ibi not. ĩ gl. ibi, de trien. & semis. §. prohibemus. nã vr̃ aliud in filijs; quia ẽt extrane⁹ hr̃s hẽt quartã ꝓ vsufructu. l. 1. §. si vsusfructus. ℱ. ad. l. Falcid. de quo tangeẽt. ℱ. eod. l. si mihi. ¶ Ex. pro declaratione literæ
2 dubitari põt, † an in isto legato vsusfructus oĩum bonorũ veniant et noĩa debitorũ, de quo vide glo. q̃ dicit, ꝙ sic, in l. hr̃ditatem. & an eorũ cõmoditas spectet ad legatarium, & vr̃ ꝓbari, ꝙ sic in l. vxori meæ. ℱ. de vsuf. leg. adde an in
3 cõtractu, vel in obligatione † oĩũ bonorũ veniant nomina debitorum, de quo vide glo. quæ dicit ꝙ sic, in l. hæredẽ. C. de hæred. act. Et Bar. in l. Quintus. §. argento. ℱ. de aur.
4 & arg. leg. vbi format quæst. quid si diceret. Lego vsumfructum, & dñium rerum mearum, de quo vide ibi oĩno.

Ex l. Si is qui binas.

SVMMAE.

1 *Lumina ædium obscurantur ab hærede, quorum alteri ligatu^r vsusfructus.*
2 *Domus habitatur, etiam luminibus obumbratis.*
3 *Bannitus occidi non potest sub verbis statuti disponentis eum impunè posse offendi.*
4 *Aliqui tenent, quòd sub ijsdem verbis statuti, posset impunè interfici.*
5 *Bannitus est hostis eius ciuitatis.*
6 *Bannitus impunè non occiditur, nisi sit primò diffidatus.*
7 *Non monitus primùm, non dicitur diffidatus.*

1 Ex l. si is qui binas. ¶Hæres pôt obscurare lumina domorum, quarum vsusfructus est alteri legatus. h. d. ad
2 tex. ¶Vel sic. Habitari † potest in domo, etiam luminibus obscuratis, licèt nõ in totũ ablatis. & circa hoc vide, quod scripsi. in l. via constitui. §. fi. de ser. rust. prædio. vbi allegaui. l. istã. ¶In tex. ibi [habitantibus sufficit] qđ intelligo declarari arbitrio iudicis, secundùm conditionem personarum, vt not. j. de seru. vrba. prædio. l. binas. la prima. ¶In tex. ibi [habeat,] nec obst. s. eod. l. si vsusfructus legatus. §. item Nerua. quia ibi dominus domus pleno iure volebat ædificare in sua propria domo, quod potest, licèt obscuret dom⁹ vicini: hic verò volebat ædificare in domo, cuius vsusfructus erat alienus; ideo non pôt vt. j. de aqua plu. ar. l. i. §. denique. arg. ẽt j. si ser. ven. l. sicuti. §. distat. & ista est vera solutio. ¶In glo. ibi [aliter in domo locata] Et est ratio diuersitatis; quia locator certat de damno vitando: sed fructuarius certat de lucro captando; loquitur enim in vsufructu constituto iure legati, quare secus. l. apud Celsum. §. de auctoris. & §. sequen. j. de doli. excep. secundùm Iac. de Are. ¶Ex no. istum tex. hic ad fi. per quem audiui aliàs disputando terminatam quæstio-
3 nem statuti † terminantis bannitum offendi, an pro hoc videatur data licentia interficiendi, & per istam. l. terminatum fuit, ꝙ nõ. ad idẽ est, l. binas, & l. 1. j. de ser. vrba. prędio. contra tamen dicitur contrarium, quòd qui potest impunè offendi, possit impunè occidi, ext. de hom. c. vlti. & quòd not. in lib. feud. de mil. & vasal. qu cont. est, vbi rectè vr̃ probari, ꝙ bannitus possit occidi, plus etiam
4 quidam dixerunt, quòd permittatur etiam bona † banniti offendi. Ita dicit gloss. in lib. feud. in titu. hic fin. lex, in c. domino, de quo aliquid tangit Bal. ibi, & vide gl. 14. q. 5.
5 c. dicit dominus. pro quo etiam facit; quia bannitus † ciuitatis efficitur eius hostis, & transfuga. l. amissione. §. qui deficiunt. s. de capit. dimi. & lex permittit impunè occidi hostes, & transfugas. l. 3. §. fi. j. de sicar. ergo & bannitũ; qa licèt nullũ esset statutũ: per dicta tñ iura, hoc etiã esset
6 permissum, quibus adde, quòd licèt † bannitus sit quis, ita ꝙ possit impunè occidi: non potest tamen hoc fieri, nisi sit primò diffidatus. C. de malef. & mathe. l. fi. licèt possit capi, & deduci in fortiã Præsidis, vt ibi. Aduerte tamen,
7 ꝙ nemo † debet diffidari, nisi primò moneatur. ita not. Io. And. in c. 1. de homi. in 6. in nouella.

Ex l. Ex re fructuarij.

SVMMAE.

1 *Rerum proueniẽs ex administratione cõpẽdiũ reale nũcupatur.*
2 *Acquisitum per filium paterna pecunia, dicitur paternum, & profectitium appellatur.*

L. Ex re fructuarij ¶Se ipsam sum mat. h. d. ¶Not.
1 ꝙ † omne compẽdium ex administratione proueniens re
2 rũ dicitur ex re. Et sic videt̃ hic casus, ꝙ acquisitio † facta per filium. ex pecunia paterna dicatur ex re patris, & sic ex causa profectitia: vnde omnis quæstus pertineat ad patrem, & post eius mortem veniat conferendum, & hoc tenet glo. in l. cum oportet, in prin. C. de bon. quæ lib. sed Bart. dixit partem talis quæstus attribui debere pecuniæ, & partem personæ, & sic quatenus attribuitur pecuniæ, fit diuisio cũ fratribus: quatenus verò attribuit̃ personæ, est propriũ ipsius filij, & hæc vr̃ satis æqua cõcordia.

Ex l. Si quis binas.

SVMMAE.

1 *Prædium traditum recipit seruitutem, siue personalem, siue realem alio non cohærente.*
2 *Seruitus prædialis à prædijs prædium circa existentibus nuncupatur.*
3 *Vsus, vsusfructus, seruorum opera, & habitatio continent seruitutem personalem.*
4 *Ius depascendi oues, separatur à seruitute.*
5 *Possidens ciuili iure, turbatus non agit contra turbantem.*

1 L. si quis binas. ¶Tradens † prædiũ potest recipere seruitutem personalem, vel realem, si aliud prædium vicinum non habet. h. d. & ad intelligentiam huius tex. & glo. præ-
2 mitte, ꝙ ad hoc, vt sit † seruitus prædialis, oportet, ꝙ sint prædia hinc inde, vt sic seruitus debeatur à prædio. l. peco
3 ris. j. de serui. rust. præd. Ad hoc vt sit personalis, † requiritur, quòd sit alterum de quatuor, vsus, vsusfructus, vel ministerium seruorum, vel habitatio, quorum nullum hic propriè est. ¶In vers. [sed & si] vnde non est seruitus personalis, sed est quoddam ius personale, & hoc est ponderãdum ad id, quod statim dicam super gl. ¶In tex. ibi [valet exceptio] non tanquam seruitus personalis vel realis, sed censetur ius quoddam per pactum constitutum, quod tñ declara, vt statim super gl. ¶In tex. ibi [saltibus] .i. pdijs rusticis. ¶In tex. ibi [pastione.] hoc expone, vt j. sol. ma. l. diuortio. §. impẽdia. ¶In tex. ibi [fruct⁹] q nõ cõstituũt vsurufructum realem. ¶In tex. ibi [vsus] & sic nõ seruitus realis. ¶In gl. ibi [pbabilius] no. gl. quia hãc doctrinã te
4 net Guil. C. eo. in Rub. vbi dicit, ꝙ ius † depascendi pecora est quoddam ius distinctum, & separatum à seruitute
5 potiusquam seruitus, & vide effectũ; quia si † stipulator tenebitur in hoc ciuili iure, non aget contra turbantem, sed cõtra seruiẽtẽ. l. si merces. §. q fundũ. j. loc. ¶In eadẽ, ibi [quia nõ perit morte.] Aduerte, quia videtur istã posse dici mixtã, quæ sapit naturam realis, & personalis, sicut dicitur in simili in l. fi. §. mixta. de mu. & ho. & Insti. de act. i §. quædam autem actiones. ¶In eadẽ in fi. debent enim minus verba inspici, quàm mens. j. cõm. præd. l. si quis duas. §. fi. vbi de hoc.

Ex l. Si Titio.

SVMMAE.

1 *Legatum vsusfructus effectum quasi caducum, spectat ad proprietatis legatarium, & non ad hæredem.*
2 *Ius accrescendi non vendicat sibi locum inter fructuariũ, & propietarium distinctos.*

1 L. Si Titio. ¶ Legatum † vsusfructus quasi caducum pertinet ad legatarium proprietatis, non ad hæredē. ¶ In tex. ibi [proprietas] dicatis deducto vsufructu, & sic nō ob. l. 1. §. inde Neratius. ȷ. ti. 1. ¶ In tex. ibi [relinquet] iure consolidationis. Intellige ergo istum tex. de iure cōsolidationis, non consūptionis; quia inter legatarium vsusfructus, & legatarium proprietatis nulla est coniunctio, vt hic in gl. ex quo patet, ꝙ
2 inter fructuarium † & proprietarium distinctos, non hēt locum ius accrescendi, sed vsusfructus tantùm vnitur proprietati. ¶ In gl. 2. hoc est satis dubiū per notata, de verbo. sig. in l. rectè dicimus. videt ergo verius, qđ primò dictum est, ꝙ portio caduca, vel quasi, vel pro non scripta in vsufructu præstatur proprietario, non autem hæredi, vt hic: sed si est relicta proprietas, quæ est caduca, vel quasi, quæritur hæredi, vt ibi, & potest assignari ratio; quia testator, qui erat dominus, non excipit vsumfructum hæredi; quia vsumfructum legat vni, & proprietatem alij, & in re aliena non constituitur vsusfructus, l. in concernēdo. ȷ. de aqua plu. arc. & l. 1. commu. prædio. sed post mortem dominium est legatarij, ergo per legem non potest in illa cōstitui vsusfructus hæredi, cū ꝓprietas sit Meuij legatarij.

Ex §. vsumfructum.

SVMMAE.

1 *Vsusfructus in omnibus non conuenit cum proprietate.*
2 *Sententia absolutoria lata in parte proprietatis, nocet parti accrescenti, quod est secus in vsufructu.*
3 *Ius accrescendi alluuioni æquiparatur, & alluuione augetur.*
4 *Accrescens portio, non trahit ad se deperditam.*
5 *Sententia non nocet extra Iudicis pronunciatum.*

1 §. Vsumfructum. ¶ Licèt vsusfructus † habeat quædam similia cū proprietate: non tñ in omnibus, ē ei similis non in iure accrescendi; quia in vsufructu portio non accrescit portioni, sed personæ: sed ī proprietate portioni accrescit
2 h. d. ad literā. ¶ Vel sic. Sentētia lata in parte proprietatis absolutoria nocet in alia accrescēte: secus ī vsufruct. h. d. notabiliter, & facit ad no. s̄. eo. in l. 3. ¶ In tex. ibi [exceptionē obstare] siue actor succūbat, quia nō probat suas, siue qa reus probauit suas. ¶ In tex. ibi [Iulianus] si actor, ideo probauit suas; quia rē sibi relictā aliquo modo amisit. ¶ In tex. ibi [quoniā portio] aliàs debita iure accrescēdi. ¶ In tex. ibi [alluuio] i. incremētū alluuionis. ¶ In tex. ibi [portioni] s. amissæ. ¶ In tex. ibi [accrescet] non autē
3 portioni amissæ. Allegatur quottidie, ꝙ † ius accrescendi æquiparet alluuioni, & secundùm hoc, quòd augetur per alluuionem, & per ius accrescendi videtur iudicandum ijsdē moribus, & legibus, in quibus principale, quod intellige verum, quando per modum augmenti fit tale incrementum: secus si per modum directæ accessionis, de quo vide, quod no. per Gul. in l. si conuenerit. §. si nulla. ȷ. de pign. actio. vbi ponit de comitatu vnito comitatui, vel ciuitati, vel de comitatu prouinciæ, vide glo. primam, in c. 1. ne sede vac. Contra istum tex. videtur facere; quia ius accrescendi causatur à coniūctione legali. l. 1. ȷ. tit. 1. & perempta parte vsusfructus est perempta cōiunctio, saltem realis: sed potest responderi, quòd sufficit coniunctionem affuisse à principio, vt duret eius effectus, etiam cōiunctio
4 nē dissoluta, vt hic. An autem portio † accrescens huic trahat ad se partem perditam, dic quòd non; quia ius accrescendi remanens apud perdentem partem suam, nūquam trahit ad se partem. l. sicut in annos. §. pe. ȷ. tit. 2. fallit in l. qui vsumfructū. ȷ. eo. ¶ In glo. speciale ibi; quia illa probauit: sed si tamen non fuit expressa in sententia, dicit Iac. But. quòd non obstat exceptio rei iudi. in parte accrescente; quia reus præsumit absolutus; eò quia actor amisit partē suam: non aūt ideò; quia nō fuit relicta sibi, per ea, quæ notantur in l. si iudex. s̄. de his, qui sunt sui, vel alie. iur. facit, quod not. in l. si quis ad exhibēdum. de excep. rei iud. & quod Mod. not. in l. ex morte. C. ad l. Aqui. Non obst. not. in l. si iudex; quia loquitur ibi in causa alimentorum, & filiationis; quia est fauorabilis, & incidens, hic autē in principali. Adde prædictis quod not. de vulg. & pupil. in l. ex facto. §. Iulianus. ¶ In gl. personæ [ibi] qa capitis diminutione amiserat, & sic iustè succūbuit. Sed cōtrarium not. ȷ. tit. 1. l. interdum, & ȷ. quib. mod. vsu. amit. l. 3. §. idē Pōponius, & istud videtur verius, vt ibi dicitur. ¶ Pro cōclusione dic, quòd aut constat, ꝙ fructuarius succubuit per imperitiam iudicis: & tunc quæritur sibi alia portio vsusfructus, vel postea deficiens, vt hic cum simili. Aut constat, quòd vsufructuarius iustè succubuit in suo vsufructu: vel est dubium, an succubuerit iustè, vel iniustè: & tunc recurritur ad distinctionem glo. hic, vt sit locus contrario, sm̄ quod glo. distinguit, & est ratio; quia
5 iniuria † iudicis non nocet nisi in parte, quæ in sententia continetur, vel in ea, quæ postea obuenit iure proprio. facit. quod not. in l. 2. §. Pomponius. s̄. alleg.

Ex l. quoties.

SVMMAE.

1 *Ordo nominationis refert voluntatis ordinem.*
2 *Plures patroni vnius ecclesiæ non possunt conuenire, quòd vnus vna vice, alter alia conferat ius præsentandi.*
3 *Partium consensu, ius patronatus indiuiduum, diuidi potest.*
4 *Primò nominatus in legato pluribus facto, vt alternis annis quilibet vtatur re legata, cæteris præfertur.*
5 *Auxilium promissum duobus monasterijs vni post aliud, primo nominato debetur.*
6 *Pulchra distinctio circa ordinem voluntatis, & scripturæ, earumque prioritatis relata ab Auctore.*
7 *Legatū, alternis annis factū pro primo est purum, pro cæteris est conditionale.*
8 *Dos nuncupatur ius vniuersale.*
9 *In vsufructu omnium bonorum, non continentur futura.*
10 *Differentia inter legatum generale, & vniuersale, ponitur ab Auctore.*
11 *Portio vsufructus deficiēs (duobus relictis vsufructuarijs) per mortem vnius, alteri acquiritur per ius accrescendi.*
12 *Legatum omnium bonorum æquiparatur legato hæreditatis.*

1 L. Quoties. ¶ Ordo † nominationis designat ordinem voluntatis, & prędilectionis; ideò primò nominatus præfertur. & vbi de ordine non constat, nisi nominati in vtendo consentiant, impediunt se cōcursu, & si vsufructuarius proprietatē acquirit, desinit esse fructuari⁹, & in ꝓprietate alienata vsusfructus renascitur h. d. ¶ In tex. ibi [se impediēt] nec obst. ȷ. de excus. tutor. l. si duas. in princ. & de test. tut. l. ꝙ si plures; vt in qualibet earū notatur. ¶ In tex. ibi [habebit eū vsumfructum] cōtra hoc videtur l. si tibi fundi. ȷ. qui. mo. vsu. amitt. Sed dic, quòd ibi loquitur, quando sine suo facto proprietatem perdit; hic autem quando facto suo.

Not. hic legatum in forma, dum dicit Titio, & Mæuio, per quæ verba colligitur, quòd legauit coniūctim duobus alternis annis. Et secundùm hoc videtur mirabile, quòd vnus habeat vno anno, alter alio, & non habeantur loco vnius. quod videtur contra casum. j. quib. mod. vsufruc. amit. l. 2. §. cum singulis. ver. multum. vbi videtur probari, ꝙ debeant haberi loco vnius, & sic frui debeant vno anno, & hæres alio anno, vide quod dicet ibi. ¶ Not. istū tex. dum dicit [consenserint] nā quidā dicunt, ꝙ per istū
2 tex. ꝙ si sint † plures patroni vnius ecclesiæ, ꝙ possint inter se conuenire, ꝙ vnus vna vice præsentet, alter alia, hoc tamen non placet Inno. in c. 1. de iur. pat. ¶ Not. tex. dū dicit [inuicem se impediunt] per quem tex. dicit Innoc. in c.
3 prudētiā. de offi. deleg. in gl. in verbo, videt, ꝙ licet † vsus iuris patronatus sit indiuiduus: tamen diuidi potest cōsensu partium, vbi sola versatur vtilitas ipsarum, de quo. j. de serui. in l. via. Allegatur etiā iste tex. per Io. And. in c. 1. de leg. lib. 6. super verbo, nominatus. ¶ Est etiā vtilis iste
4 tex. ad legatum factum pluribus de castro, hoc acto, vt alternatis annis quilibet debeat exercere iurisdictionē, vel imperium; nam primò nominatus videtur præferri tanquam prædilectus: vbi autem ordine nominationis non constet; vt quia non est confecta scriptura, & testes non recordentur, quis fuerit nominatus; vel quia ambo sunt eiusdē nominis, vel quia reperirentur in circulo rotūdo scripti, adeo ꝙ nō posset apparere, quis sit primus: tūc deberēt diuidere vsum pacto, vel sorte, si inter se non conueniāt, vel nō cōcordēt in concursu: sed se impediant, vt hic.
5 ¶ Itē facit iste tex. ad quæst. de eo, † qui promisit monasterio adiuuare ipsū in omni sua causa, & id fecit secundo monasterio, & ista monasteria inuicem litigent, quòd debeat patrocinari primo. Quam quæstionem vide tactam per Io. And. in c. contractus. in 1. quæst. in mercur. vt est etiam hic casus. ¶ In glo. 1. ibi, dum alleg. §. si verò null⁹. sed ibi loquit, qñ ordo est de substātia. ¶ In ead. ibi [l. qui soluēdo] sed ibi cōstabat de mēte. ¶ In eadē ibi. [§. fidei tuę] solue, ibi loquit in legatis, vt valeāt, & sic ad eorū effectū ordo non seruat, vt ibi; quia omniū relictorū dies simul cedit. l. Plauti⁹. j. ad. l. Falc. Sed vbi constat de mēte legantis, illa seruatur. j. de reg. iur. l. in testamentis. aliàs ordo debet seruari. de vulg. & pup. l. 2. §. prius. & de hoc ibi, & in l. nec enim. quę hic allegatur ad fi. ¶ Pro cōclusio
6 ne tamē latiori potest dici, ꝙ † aut quæritur de ordine quò ad seipsum, & debet seruari. d. §. inordinatum. in Auth. de hære. & falc. Aut de ordine quò ad alium, & tunc quęritur, an ordo vitiet rem, de qua agitur, an ex ordine ius resultet. primo casu, si ordo est necessarius, vitiat. l. vt debitū. C. de hæred. act. & d. l. 2. §. prius. Si verò ordo est volūtarius, talis ordo omissus non vitiat. Insti. de leg. §. nam hæredis. & d. l. qui ita. si est dubiū, an sit necessarius, vel voluntarius: ordo præsumitur in dubio voluntarius. vnde si omittatur, non vitiat. C. de testam. l. præposteri. & l. ambiguitatem. Secundo casu, quando queritur, an ex ordine ius resultet, dic, ꝙ si constat de dispositione, & mente legis, seru tur, nec curatur de ordine. j. de sol. l. nō enim. & d. l. cum pater fidei tuæ. sed si incerta, attenditur ordo, vt hic. & d. l. qui soluendo. & d. §. quid ergo. & l. si quis. & de de libe. & posthu. l. Gallus. §. quidam rectè. ¶ In glo. 3. in fi. dic ꝙ si nolit cōcordare, & velint, ꝙ iudex eos cōcordet, impediēt se propter hanc cōtradictionē, vt ibi, & sibi imputent, ꝙ nolint hoc per iudicem declarari. ¶ In glo. quæ
7 incipit [alterius. s. illius] ad fi. No. ꝙ vbi legatur alternis annis, vel in vnū, vel singulis, quòd in primis annis legatū est purū: in sequentibus verò conditionale, dūmodo supreuixerit legatarius, vt. j. de ann. lega. l. in annos. & l. in singulos. ideò tales legatarij sunt separati: vnde portio vnius deficiens, non accrescit alteri. Quid autem si coniunctim, & re ipsa reliquisset, an si vnus emisset proprietatē, perderet immediatè, & transiret ad alium, posset dici, quòd sic ratione coniunctionis. Sed verius videtur dici contrarium, quasi dicendum sit, ꝙ potius debeat expectari, ꝙ aliquo casu illum perdat, vel non vtendo, vel morte, vel aliter. l. quarta. §. non solùm. j. tit. prox.

Ex §. Si colono.

SVMMAE.

1 *Ad consequendā liberationē, competit actio ex contractu, quo quis remanet obligatus.*

2 *Colonus vendicat vsumfructū sibi legatū, & agit ad impensam pro eo factam.*

§. Si colono. ¶ Ad liberationem consequēdam agitur actione ex eo con
1 tractu, † ex quo qs extitit obligatus. ¶ Vel breuius, & sic. Colonus vsumfructū sibi legatum, potest vendicare: ad expensas verò eius factas ex conducto agere: sed ad re-
2 missionem mercedis vtraque uia agere potest. h. d. cum glo. ¶ In tex. ibi [vendicabit] nec ob. tex. j. de leg. 1. l. si creditori, in fine, & l. seq.; quia ibi legatum creditori non conferebat aliquam utilitatem, secundùm Pet. hic.

Ex. §. Vniuersorum.

SVMMAE.

1 *Legato vsufructu bonorum, forma mutata, non perit legatum, fallit in legato rei singularis.*

2 *Legatum vsusfructus substantiæ, remanet in quacunque parte substantia remanente.*

3 *Legato vsufructu formali, perit forma distincta.*

4 *Perit legatum sub appellatione formali relictum.*

5 *Domo destructa, remanet legatum vsusfructus.*

6 *Legata uniuersitate, ueluti grege, eo aucto, uel detracto, durat legatum.*

7 *Dos est quid vniuersale.*

8 *In vsufructu omnium bonorum, non continentur futura.*

9 *Differentia inter legatum vniuersale, & generale remißiuè.*

10 *Facta donatione à filio matri de usufructu certorum bonorum, pacto adiecto, quòd ipsa transeunte ad secunda uota, ad ipsum, & eius hæredes reuertatur: demum ipsa matre relicta usufructuaria omnium eius bonorū, & instituto hærede in proprietate, & tandem mortua, ad quem spectet usufructus dict. certorū bonorum, an ad hæredem proprietarium per ius accrescendi, uel alium, ponit Author.*

§. Vniuersorum. ¶ Si legatur vsusfructus bonorum, licèt
1 mutetur forma, non perit legatum vsusfructus †: secus si legetur vsusfructus rei singularis. ¶ Vel pinguius. Si legetur vsusfructus substātię, manet in quacunque parte, sub-
2 stantia remanente, sed si legetur vsusfructus formalis ali-
3 cuius formati, extincta forma, perit legatum. † Et est vtile ad id, quod no. j. eod. in. l. qui vsumfructum. ¶ In glo. ibi [in l. si duo] dic quod regula illius. l. fallit hic propter rationem huius glo. in fi. vel dic, quòd est eadē ratio in vtraque ibi, hic diuersa, vt ibi patet in litera. vel dic, quòd hic non sunt æquipollentiæ; quia cū legatur aliquid sub appellatione formali (puta vsusfructus) ista appellatio ædium sumit

sumit effectũ à forma eius, ergo illa destructa, destruitur
4 legatum sub appellatione formali relictum.arg.ff.ad exhib.l. Iulianus.§. sed & si is. sed vbi legatur sine appellatione formali, vt puta vsufruscus bonorũ; tũc venit omnis substãtia in legato: sed area tẽpore legati erat in substãtia, licet non esset formaliter area; quia super ea erat constructa domus; ergo destructa domo, remanet legatum
5 vsusfructus † in ea; quia ante relictum erat, licet non formaliter. ¶ In gloss. [substantia] ad fin. pro hoc facit, ꝙ quando legatur vniuersitas, vt grex, & similia, habetur respectus ad futura; quia si aliquid augetur, vel detrahitur,
6 adhuc durat vniuersitas † de leg. 2. l. grege. ¶ Idem in peculio.ff.de pecu.l.peculiũ crescit. Idem in dote.l.si marito.ff.solu.mat.§. fi.vbi dos augetur in fructibus, & dos
7 † appellatur quid vniuersale.ff. de impen.l. quod autem. Idem si legatur hæreditas.l. item veniunt.§. fructus.s̄. de pet.hære. secunda tamen pars glo. verior videtur; quia vbi legatur aliquid generale, vel vniuersale, vt est hic vsus
8 fructus omnium bonorum. non continẽtur futura †, nec obst.dicta.l.fi.quia ibi agitur de obligatione bonorũ, quæ est modici preiudicij, vt ibi no. Quæ autem sit differen
9 tia inter legetum generale, & legatum vniuersale † probatur per l.vlt.§.1. de leg.2. & de fund. instruc.l. pen. Nec obst.dicta l.si ita, vt ibi not. & per Cy.in l. vltima. C. de pact.& hoc tenet Bart.& communiter Doct. Et hæc sunt vti
10 lia ad quæstionẽ testatoris, † qui in vita fecit donationem eius matri inter uiuos de vsufructu certorum bonorũ: ita tamen, ꝙ ipsa moriente, vel ad secunda vota transeunte, dictæ res donatæ deberent ad ipsum reuerti, vel eius hæredes libere, & in totum, omni exceptione postposita: demum in testamento dictam eius matrem, & suam vxorẽ reliquit usufructuarias omnium bonorum prædictæ hæreditatis sine molestatione aliqua suorum, & vniuersalẽ hæredem instituit certum hospitale, quo testatore mortuo, & eius hæreditate adita, decessit dicta mater, vnde extinctus fuit usufructus sibi donatus: vxor superuiuens dicebat illum sibi deberi, & ei accreuisse illam possessionem, seu portionum vsusfructus, quæ tangebat illam matrem: hæres verò è contra dicebat ad se spectare vsusfructũ dictarum rerum donatarum. Certum est, ꝙ dicta mater, & vxor fuerunt coniunctæ in legato vsusfructus: vnde altera earum deficiente, alia potest admitti ad eius portionem per ius accrescendi.l.1.in princ.& l.inde Neratius.§.non solùm.ff.tit.proximo.stat dubium solùm in portione bonorum, quæ spectabãt ad dictam matrem tit.donationis, & sic nõ erãt in patrimonio defuncti tẽpore mortis, sed postea per mortem matris reuersa sunt ad hæreditatem per verba illa donationis. Ita tamen &c.an.f.ad istam superuenientiam trahatur legatum vsufructus, & videtur, quòd sic; quia verba legati respiciunt vniuersitatem bonorum, & sic videtur includere ipsorum bonorum substantiam, l. cogi.in princip. ad Trebel. ergo effectum suũ porrigũt ad postea quæsita ad instar vniuersitatis gregis, vel peculij, vt de leg.1.l.grege.vel dotis, vel ẽt hæreditatis per iura.s̄. alleg. Pro hoc in specie videtur esse hic casus cum glo. quem allegat in l.si quis seruum.§. fi. de leg. 2. vbi videtur æquiparare legatum omnium bonorum, & legatũ hæreditatis, de qua in isto legato videtur fieri mentio, dum dicit hæreditatis prædictæ: hæreditatem autem augmentum admittere tamquam verum vniuersale nõ est dubium, per iura.s̄.alleg. secus si esset vsus verbo, substantia, de qua loquit, tex.in fi.& pro ista parte multa alia possent induci. Econtra pro alia parte, quòd legatũ vsusfructus non trahatur ad bona superuenientia in hæreditatẽ prædictã, & sic eorum vsusfructus potius spectare debeat ad suos institutos, faciunt iura alleg. super gloss. & etiam quia testator verisimiliter non cogitauit de bonis postea in eius hæreditatẽ superuenientibus: sed solùm de his, quæ erunt tempore mortis, dicta.l.si ita, hic alleg.& tale legatum censetur magis generale, quàm vniuersale; inter quæ est magna differentia, d.l.fi.§.1.de leg. 2.& de fundo instru.l.pe.& hæc pars videtur mihi verior.

Ex l. si vsusfructus.

SVMMAE.

1 *Fructuarius habet actionem contra hæredem, ob moram retardatæ solutionis.*

2 *Actio de dolo committitur contra hæredem, dolum in adeundo committentem.*

3 *Proprietatis legatum cedit à morte testatoris, vsusfructus autem ab adita hæreditate.*

L.Si vsusfructus. ¶ Heres tenetur fructuario ex mora re
1 tardatæ solutionis. ¶ Vel sic. Hæres committens dolum
2 adeundo, tenetur de dolo, & retardatio aditionis hæreditatis obligat ipsum hæredẽ fructuario. ¶ In tex.ibi. [præstabitur] scilicet quod interest legatarij agnitam esse suo loco hæreditatem, & sic consequitur fructus medij temporis: non autem liberabitur pro tempore vsusfructus, si tẽpus subrogetur pro tempore vsusfructus; quia & alius est vsusfructus vnius tẽporis, alius alterius, vt.ff.l.proxima.§.fi.& in l.sequenti. ¶ Et ex isto tex. collige, ꝙ licet lega
3 tum proprietatis cedat à morte testatoris. l.vnica.§.in nouissimo.C.de cad.toll.legatũ tñ vsusfructus solùm ab adita hereditate, & hoc declarat.l.si tibi.§.cum seruus.de leg.1. ¶ In glo.in ver. præstabitur ibi, [vel ex testamẽto] Hæc secunda pars tamen verior videtur; in qua tñ actione habebitur mentio dotis.l.eleganter.§.nõ solum. & §. si seruũ.s̄.de dolo.nõ autẽ dabitur de dolo actio, ex quo alia cõpetit.ff.de doli excep.l.1.in fi. ¶ In eadem gl.in fi. hoc intellige, quando etiam maturi peruenissent ad fructuarium, aliàs secus; quia tunc fraudat proprietarium, ad quem peruenissent reales fructus pendentes, & ita oportet, ꝙ intelligantur iura hic alleg. aliàs malè intelligerentur. Item hoc intellige, nisi ipse fructuarius fraudem commisisset; vt quia speraret in breuem terminum vsumfructum finiturum, vt.ff. loca. l.hæc distinctio, & ff.solu. mat.l.filiæ meæ.

Ex §. Vsusfructus serui.

SVMMAE.

1 *Non dicitur desinere vti fructuarius, pro fructibus æstimationem recipiens.*

1 §. Vsusfructus serui. ¶ Non dicitur desijsse vti fructuarius, qui pro fructu æstimationem recipit. hoc dicit. ¶ Vel sic. Modus, vel conditio fructuariæ rei abiectus in defectum vsusfructus (soluta æstimatione) non vendicat sibi locum, & remanet eadem.h.d. ¶ In tex. ibi [futurus esset] & sic non ante erit liber, sed eo tempore tantũ, quo fieri debet, si hæres non retardasset, & facit istud ad no.in l.qui nos.§.fi.ff.de fur.& in l.videamus.s̄.quod metus causa. ¶ In gl.vltima.in fi. secus si facta fuisset æstimattio ipsius rei, ita suppleuit Iac.de Beluis.

Ex. l. qui vsumfructum.

SVMMAE.

1 *Perempta forma, perit legatum vsusfructus.*
2 *Mutatio formalis rei legatæ, non vitiat vsusfructus legatum.*
3 *Perit vsusfructus paternus in re filij aduentitia, mutata illius forma.*

L. Qui vsumfructum. ¶Si legat vsusfructus rei recipientis substantiam à forma, perempta for
1 ma, perit legatum, aliàs secus; cum eàdem substantiam semper retineat. hoc d. ¶Vel sic. Media mutatio formalis facta de re legata, nõ vitiat legatum vsusfructus, si est eadem forma tempore testamenti, & mortis. hoc dicit.
2 ¶In tex. ibi [non idem iuris.] huic vr̃ obstare. j. eo. l. si cui. sed responde, vt ibi not. ¶In tex. ibi [facta sit,] quia non debetur vsusfructus insulæ nouiter factæ. ¶In glo. 3. ibi. [§. aream.] Aduerte, quia videtur ibi aliter decidi, per quæ quidam reprobant istam glo. contra quam videtur esse casus in l. si ita. §. fi. de leg. 1. Sed dic attendendũ, an testator reficiat, vel hæres, vt ibi not. Et adde, quod no. j. quib. mo. vsu. amit. l. fi. ¶In vltima gl. ibi [in naui] Istud de naui debet intelligi, si destruatur eo animo, vt reficiatur eisdem tabulis, vt satis probatur in dicto. §. &
3 nauis. allegatur iste tex. ꝙ† vsusfructus, quem habet pater in re aduentitia filij, pereat mutata forma rei; ad idem melius facit. l. repeti. §. fi. j. quib. mod. vsusf. amit. In contrarium arguit Bal. in Auth. excipit. de bo. quæ lib. C. eo. concludit, ꝙ primus vsusfructus pereat, sed nouus inchoetur, cui adde quod dicam. j. l. proxi. in fi.

Ex. §. Stipulatus sum.

SVMMAE.

1 *Vsusfructus extinguitur cum persona.*
2 *Idem operatur expressa vsusfructus reseruatio, quod vera concessio.*
3 *Detractio vsusfructus à promittente, vel legante, non transit in hæredem promissorem, aliud testatore non sentiente.*
4 *Appellatio hæredis intelligitur de primo.*

§. Stipulatus sum. ¶Vsusfructus exceptus finitur cũ
1 persona percipientis, nisi aliud actum sit tacitè, vel expressè. h. d. & sic collige ex isto tex. ꝙ idem operatur expressa
2 reseruatio vsusfructus, quod vera concessio. ¶Vel sic; de-
3 tractio † vsusfructus à promittente, vel legante non transit in heredem promissoris, nisi testator aliud senserit. h. d. ¶ In tex. ibi [constitueretur.] Attende, quòd vbi videtur
4 de hærede cogitatum, intelligitur† de primo hærede tantùm. C. eo. l. cum antiquitas. vnde etiam & si de se, & Titio prouidisset, adhuc intelligitur de primo hærede tantùm. ¶In tex. ibi [proprietas] intellige nuda, & per hoc tollitur contrarium de l. si alij. s̃. de vsufr. leg. ¶In tex. ibi [decesserit] & sic ante vsumfructum formalem consumptũ. ¶In tex. ibi [hæres] .s. testatoris, qui erat interim fructuarius. ¶In tex. ibi [decesserit;] quia prius ex ista conditione, sub qua mihi erat relicta proprietas, consequar fundum pleno iure &c.

Ex §. Vsusfructus.

SVMMAE.

1 *In obligatione vsusfructus, succedit post moram obligatio ad interesse.*
2 *Mora non prugatur in vsusfructu obligato.*
3 *Obligatus ad vsumfructum, remanet obligatus ad factum.*
4 *Cõmissa mora in obligato ad faciendum, succedit obligatio ad interesse.*

1 §. Vsusfructus. ¶In obligatione vsusfructus, succedit post morã obligatio ad interesse; & est rõ huius; quia diuersorum tẽporũ nõ est idẽ vsusfructus, vt hic, & j. l. ꝓxima. & de vsu fru. lega. l. vsusfructus legatus in bienniũ. & ideo non est possibilis subrogatio tẽporis ꝓ tẽpore, de quo tangĩt per
2 Cy. in l. 3. C. eo. ¶No. ex isto tex. colligi, quòd in obligationibus vsusfructus non habet locum purgatio moræ, & ratio est; quia post moram impossibile est solui illud idẽ, quod erat in obligatione, vt probatur hic cum. l. seq. & d. l. si vsusfructus. ergo purgatio impossibilis. ¶Secundò not. ibi [obligatum esse] quòd obligatus ad vsumfructũ,
3 dicitur obligatus ad factũ, sic. s̃. eo. l. Titia. §. dare. ¶No. quòd in obligationibus faciẽdi statim (commissa mora)
4 succedit obligatio ad interesse, et quò ad petitionem, licèt multi contra, & malè in l. stipulationes non diuiduntur. versi. Celsus. de verbo. obligatio. ¶In prima glo. ibi [vel hic contemplatione serui, ibi domini.] intellige, & hic constet: idem si legatur filio; quia tunc vsusfructus residet in eius personam, & finitur eius morte. prout no. glo. C. de bon. quæ lib. in Authen. idem est. quod videtur verum, si legans ignorauerit eum filium, aut seruum, arg. j. de vsu. & hab. l. plenũ. §. equitij. & j. de hære. inst. l. si pater, & l. sequen. Sed si sciuit filium, vel seruum: tunc sciuit, vel scire debebat hoc ad patrẽ, vel dominum pertinere: vnde tunc finitur vsusfructus morte patris, vel domini, non serui vel filij. C. eod. l. fina. & ita intelligatur glo. in l. placet. de acquiren. hæredi. Idem si sit dubium cuius contemplatione legauit, & an sciuerit eum filium, vel seruum, an ignorauerit, dicta. l. fi. C. eo. sed si constat, quòd contemplatione patris, vel domini legauerit: tunc vsusfructus residet in persona patris, vel domini rerum, morte tamen eorum finitur. Ita loquitur dicta l. fi. in fi. & de hoc. s̃. §. prox.

Ex l. Lex quæsitum.

SVMMAE.

1 *Seruitium certo tempore præstari debitum, etiam alio tempore præstari non potest.*
2 *Pro Domo locata scholari pro vno anno, impeditus eo tempore vti, agit ad interesse, & non ad vsum anni sequentis.*
3 *Res perempta in obligatione dandi per moram debitoris, potest peti, & etiam ipsius æstimatio.*

L. Quæsitum. ¶Ista vult idem, quod precedens. h. d. Et no. istum tex. contra aliquos, qui minus periti dicunt, quòd si aliqui
1 debẽt certo tempore præstare (puta) seruitium, quòd põt per tantundem temporis prestari, quod est falsum, vt hic; quia tẽpus præteritum est inæstimabile; vt hic, & idem si domus fuit locata scholari pro vno anno, & non potuit vti. illo

vti illo. vel fuerunt vendita datia pro aliquo tempore, & illo tempore non potuerunt vti, non potuit locans vel cõmune reſtituere tempus pro tempore, vt hic, imò tenebitur ad intereſſe temporis præteriti, vt hic. ¶Contra iſtum tex. dum dicit [rectè peti] videtur, quòd petenda ſit æſtimatio. l. ſi vſusfructus in biennium. ʃ. de vſuf. leg. Iac. de Aret. dicit, quòd ibi vſusfructus erat finitus, hic durabat: ſed hæc ſolutio non videtur bona; quia licèt hic duret vſuſfructus pro tẽpore futuro: finitus eſt tamen pro preterito; tutius ergo dicendum videtur, quòd vſusfructus poteſt re
3 ctè peti, vt hic; quia in obligatione, rem dari, licèt † res pereat per moram debitoris, res tamẽ ipſa petitur, licèt æſtimatio peti poſsit. l. ſi ſeruum. §. effectus. ʃ. de verb. oblig. ſic & in propoſito; cum fructuario ſit obligatus conſtituẽs inuitus dare. ſ. eo. l. 3. poſt mortem ipſe vſumfructum petere non poteſt: ſed conſequetur æſtimationem, vt hic. nõ obſt. d. l. ſi vſusfructus; quia vſumfructũ petere poterat, ſicut in alijs obligationibus dandi, & per hoc glo. proxima dicit. præſtabitur æſtimatio: non autẽ dicit. petetur. & de hoc in l. qui Stichum. & in l. Iulianus. ʃ. de confeſ. & in l. vinum. ʃ. ſi cert. pet. vbi plenè habetur.

Ex l. Non vtitur.

SVMMAE.

1 *Fructuarius dicitur vti, ſiue per ſe, ſiue per alium re fructuaria vtatur.*
2 *Vendens iuriſdictionem ſibi à Principe conceſſam, dicitur ea vti, quod ſecus eſt in donante.*
3 *Iuriſdictio quomodo quæratur, & quæſita conſeruetur, remiſſiuè tradit Author.*

L. Non vtitur. ¶Fructuarius dicĩt vti, cũ vtitur per ſe, vel per
1 alium verè, vel interpretatiuè, & qui pretium recipit, vti dicitur, licèt emptor non vtatur. h. d. cum ſequen. duabus, & per Innoc. in c. olim cauſam. ext. de cẽſ. ¶No. tex. in l. quia. qui videtur facere differentiam, quòd qui vẽ
2 dit iuriſdictionem, quam habet in aliquo loco à Rege, vel à Principe ſibi conceſſam, ſatis videatur ea vti: ſecus ſi do
3 nauit, licèt donãtis nomine donatarius vtatur. ¶Quomodo autem iuriſdictio quæratur, vel queſita conſeruetur, vide per Innoc. de capel. mon. in c. dilectus, quod declaraui in materia ſeruitutũ in l. ſeruitutes. ʃ. de ſerui. ¶In glo. 3. in fi. ibi [hoc nõ ius, ſed cõmoditas,] hoc eſt natura, vt no. ſ. eo. in l. arboribus. §. ſi vſusfructuarius. collige tñ ex hac glo. ꝙ nil tranſit ad ſingularẽ ſucceſſorem, quod non tranſeat ad vniuerſalem, niſi aliter actum ſit.

Ex l. Statuę.

SVMMAE.

1 *Imaginis, vel ſtatuæ poteſt conſtitui vſusfructus.*
2 *Oblata imagini, cuius efficiantur.*

L. ſtatuæ. ¶Poteſt cõſtitui vſusfructus ima
1 ginis, vel ſtatuæ, vel alterius imaginis, vel rei aliquam vtilitatem afferentis, h. d. ¶In glo. in ver. [& imaginis] ſ. cum non ſint in dominio noſtro. ſ. de re. diui. l. in tantum. ¶In ead. in fi. & ſecũdùm hoc, hic eſt caſus, quòd datum cani, vel animali alicuius, non obſtante, quòd animal ſit incapax: tamen pertinet ad dominum, ſicut in vſufructu. ¶Ext. glo. poteſt poni exemplum in mercatore habente imaginem pro ſuo ſigno, ad quam multi concurrebant; poteſt enim legare vſumfructũ. Idẽ in mercatore, qui haberet aliquod ſignũ, quod plurimũ æſtimaretur. ¶Ext. allegatur ad quæſtionem de
2 oblatis † imagini, quæ facit miracula in loco priuato, ad quem ſpectẽt talia data, hic videtur caſus, quòd ad eum, cuius erat domus: de quo vide quæſtionem diſputatam, quæ terminata fuit per iſtam l. & aliàs quæ incipit. In refulgenti delitiarum palatio.

Ex §. Licèt.

SVMMAE.

1 *Vſusfructus rei maioris impenſæ, quã ſit fructus, conſtitui põt.*

§. Licèt. ¶Poteſt conſtitui vſusfructus in re, in
1 qua † plus impendatur, quàm recipiatur de fructu. h. d. in glo. 1. ſic ergo aliud eſt, nullum vſumfructum percipi poſſe: aliud poſſe, ſed cum impenſa excedente vſumfructum; quia iſto caſu poteſt vſusfructus cõſtitui, & pone exemplum in hac l. in caſtro, vel in turri, in cuius cuſtodia plus expenditur, quàm percipiatur, vel in legato molendini, in cuius conſeruatione plus expenditur, quàm percipiatur, vel pone exemplũ in palatio poſito in villa, cuius nulla habetur commoditas, niſi ſolatij, & amęnitatis.

Ex l. Si alij vſus.

SVMMAE.

1 *Legato uſufructu, quod vſuario ſupereſt, ad fructuariũ ptinet.*
2 *Fructuarius percipit, quod vſuario ſupereſt.*
3 *Cauſa vſuarij præualet cauſæ fructuarij.*

1 L. ſi alij vſus. ¶Si vni legetur vſus, alij fructus eiuſdem rei, quod vſuario ſupereſt, ad fructuarium pertinet, & non vltra,
2 ¶Vel ſic & breuius. Fructuarius † percipit, quòd vſuario ſupereſt. & videtur intelligenda hæc lex, quando res eſt talis, cuius redditus poſsit ſatisfacere vtrique, & legiẽ duobus modis in gl. ¶In gl. i. ſuper verbo [legat] vel ab eodẽ, ſecundùm vnam lecturam, vel primò à teſtatore, ſecundò ab hærede, ſecundùm aliam, & hæc videtur tutior. ¶In eadem ibi [& ipſe]. ſ. vſufructuarius, ſecundùm primam lecturam, vel vſuarius ſecundùm aliam lecturam. ¶No.
3 ex iſto tex. ꝙ concurrente † cauſa vſuarij, & vſufructuarij, potior eſt cauſa vſuarij.

Ex. §. Nam ſæpius.

SVMMAE.

1 *Legatum multiplex in ſpecie non augetur, in quantitate, vel genere ſic.*
2 *Teſtator legans rem, æſtimationem eiuſdem videtur legare.*

1 §. Nam ſæpius. ¶Multiplicatio legati in ſpecie, legatum non auget, in quantitate verò, vel genere ſic. ¶Vel ſic, ſi pluribus idem legetur, & in eadem forma, non multiplicatur legatum: ſecus ſi diuerſum, & in forma diuerſa; & caſum in terminis pone, vt hic in gloſſ. ¶Not. iſtum tex.

istum tex. ad id, quod tangit Dinus in reg. bona fides, de regul.iur.lib.6.vbi dicit,ꝙ si testator leget rē, æstima-
3 tionem eiusdem videtur legare, cum non ampliat legatū, per l.Titiam.§.Mella. Sed Bar. & Docto. dicunt,ꝙ hic est casus contra hanc doctrinam Guliel.

Ex l.Etiam partis.

SVMMAE.

1 *Appellatione partis, continetur dimidia.*

1 L.Etiam partis. ¶Appellatione † partis continetur dimidia,& ad hoc allegatur. Dubiū poterat esse hic;quia omnes res videntur diuidi in. 12.partes,& sic poterat dubitari, ꝙ potius intelligeret hic de duodecima parte bonorū. arg. Inst. de hæred. instit.§. hæreditas.& l.seruum meū. §.fi.j.de hæred.instit.sed potest responderi,ꝙ illud procedit in hæreditate, cui attribuitur ciuilis diuisio in duodecim partes,& sic in alio non habet locum: sed attende, ꝙ in alijs vti possumus hac diuisione,vt patet.j.man.l.si verò remunerādi.§.idem Papinianus, de quo tangetur etiā. j.eo.in l.defuncta.§.1.

Ex l. Vsusfructuarius.

SVMMAE.

1 *Fructuarius non innouat, Domino inuito meliorando.*
2 *De emphyteota ad fructuarium non licet arguere.*

1 L.Vsusfructuarius. ¶Fructuarius nil nouum † facit,inuito domino, licèt meliorem faciat eius conditionē h.d.& vide istam l.allegatā per Bart. in l.quo minus.in 6. quæstione.de flum.& an ista l.habeat locum in emphyteo
2 ta, puto quòd non;quia habet vtile dominium in re emphiteotica l.2. C. de iure emphit. & sic de eo ad fructuarium, non est bona argumentatio,& vide.j.eod.l.vsufructuarius nouum.

Ex l.Sicut.

SVMMAE.

1 *Fructuarius alit seruum fructuarium, & medicinas præbet.*
2 *Cibariorum appellatione, non continentur medicamenta.*
3 *Potestas officialibus suis malè valentibus, non tenetur ad medicamenta, nisi fieret modica impensa.*
4 *Appellatione alimentorum legatario relictorum, non veniunt pertinentia ad disciplinam.*

1 L.Sicut. ¶Fructuarius tenetur † cibare seruum fructuarium, & impendia valetudinis facere.h.d.& vide quod dictū est.s.eo.in l. sed & si quis.§.1.¶In glo.ibi[maximè] Aduerte;quia videtur dicendum,ꝙ ista dictio,maximè,abūdet,aliàs implicaret, quòd etiam si esset impensa magna, quòd spectet ad fructuarium, quod videtur contra not.s.eo. in l.hactenus.in princ. ad quod facit quod etiam not. in l.omnino. de impen.in reb.dot. fact. ¶Ext. not. istum tex. qui clarè pro-
2 bat, ꝙ appellatione † cibariorum non continentur medicamenta:sed bene cibaria continētur appellatione medicamentarū l.si cū dotem.§. fin autem.sol.matr.de quo.s. eo.l. sed & si quid.in §. mancipiorum, & de verb.signif.l. verbo victus, & in l.quod in vxorem. C.de nego. gest.& ibi per Cy.& Iac.de Are.Et ibi refert Cy.an Potestas † te
3 neat exhibere officialib' suis ægrotātibus omnia necessaria ad salutem,& ibi concludit,ꝙ non, nisi sit modica impēsa,& alleg.l.in rebus.§.postea.j.cōmoda.Nec obst.dicta l. si cum dotem.§. fin autem in seuissimo;quia loquitur in vxore,quæ est socia diuinæ,& humanæ domus.j. si aduers.credi. expi.hæred.Nec obst.similiter ista l.quia loquitur in habente commoditatem rei, & ideo ei non incūbit expensa valetudinis.s.eo. l. hactenus. & adde prædi-
4 ctis,quòd appellatione † alimentorum non veniūt,quæ pertinent ad disciplinam legatarij.l.legatis.j. de alimen. & cib.leg. & l.qui filium. vbi pupil.edu.deb. secus videt, si alimenta debentur iure sanguinis veri, vel saltem præsumpti. l. de bonis.§. fin.de Carbo. edic. de quo videtur sentire Dyn. in dicta l. legatis, & adde quod dixi.s. l.3. in princip.

Ex l.si extraneo.

SVMMAE.

1 *Legatarius nudæ proprietatis ad legatum admissus, iure speciali consequitur vsumfructum.*
2 *Ius consolidationis est potentius iure accrescendi.*
3 *Filius emancipatus à patre præteritus, non dicit testamentum nullum.*

L.Si extraneo. ¶Etiam proprietati cōseruatæ ex iure speciali
1 consolidatur ius vsusfructus.h.d.¶Vel sic. Legatarius nudæ proprietatis,qui ad legatum admittitur de iure speciali,ius consolidationis consequitur.h.d.¶No.apertè,ꝙ est
2 † potētius ius cōsolidationis,quàm ius accrescendi, quod probatur hic iuncta l. mulieri, & Titio. de cond. & demō.& l.si Titius,in prin.¶Secundò adhuc apparet,quòd non obst. l.3.§.sed & si cōiunctim.j.de leg.præstan.quia hic non consequitur per ius accrescendi:sed per ius consolidationis,quæ contingit in vsufructu deficiente. ¶ Quid autem si omnium bonorū, deducto vsufructu, proprietas esset relicta matri, & petita bonorum possessionem per filium contra tabulas, secundùm legatum videtur, ꝙ debeat habere plenam proprietatem, & secūdùm hoc filius nihil habebit,quod videtur absurdum.¶In glo.iure consolidationis, in fi. No glo.quæ alleg.ꝙ testamentum, in
3 quo filius emācipatus est præteritus, sit nullum ipso iure. contrarium not.glo. C.de colla.l.si emancipati,& s.de minor.l.filius, & C.de lib. præter. Auth. ex causa.in glo. magna, & tangitur hic articulus in dicta Auth.ex causa,& in d.l.Gallus.in.§.quid si tantùm.de lib.& post.vbi Dy.conclusit,an esset preteritus cum causa,& tunc habeat locum glo.in d.l.si filius,& aliæ similes: sed si sine causa, & tunc sit nullum ipso iure,& hoc est,quod voluit glo.in §. exhæredatos, in Auth.de hæred. & falc. ¶Not.2. ex ista glos. ꝙ titulus de leg. præst. est hodie correctus, quod etiam tetigit glo.in l.prima.de bon.poss.cōtratab. pet.multi tamen contra,vt ibi,& in d.Auth.ex causa.

Ex.§.Si testator.

SVMMAE.

1 *Hæres iussus, nō reficiēs domū fructuariā, tenetur ad interesse.*

§.si te

1 §.Si teſtator. ¶Hæres † iuſſus reficere domum fructuariam,ſi non reficiat,ad intereſſe tenetur.h.d.cum ſequēti.facit.ſ.eo.l.quotiens.§.fi.& vide quod ibi dixi.

Ex l.Si abſente.

SVMMAE.

1 *Impendens in rem propriam,alieno nomine,et in eius cōmodū, repetit actione negotiorum geſtorum.*
2 *Tempus præſens attenditur,& non futurum.*
3 *Vaſallus poteſt feudo renunciare,ſicuti emphyteota prædio emphiteotico.*

1 L. Si abſente. ¶Impendens† in rem propriam nomine alieno, & principaliter ad cōmodum alienum,poteſt repetere actio
2 ne negotiorum geſtorum.h.d. ¶No.conſiderari† præſens tempus non futurum,& cuius intereſt principaliter, inſpecto preſenti tempore.¶In gl.prima, in fi.ibi [.§.ſciendū] ſol.ibi principaliter creditor proſpiciebat ſibi,& ſuum negotium principaliter gerebat; ſed ſecundariò,& in conſequentiam gerebat alienum, hic è contra principaliter alienum,& principaliter alteri proſpiciebat,licèt in conſequētiam ſibi,vt not.ſ.eo.l.Titius.contra quam ſolutionem videtur facere, de bon.auth.iud.præſtan.l.prætor.§.his verbis;ſed reſponde, vt ibi not. ſ. quia ibi impendit in negotio cōmuni, quod pro parte expediri non poterat. ¶Ext. allegatur iſte tex.ꝙ vaſallus poſsit †renunciare feudo. &
3 emphiteota prędio emphiteotico in preiudicium domini, de quo per Dy. ſ.de aqua plu.arc.l.in diem. de quo vide quod dicam omnino.ſ.eo.in l.ſed cum fructuarius.

Ex.§.Syluam cæduam.

SVMMAE.

1 *Fructus immaturi collecti,ad fructuarium pertinent.*
2 *Fructuarius poteſt colligere vuas in agreſto.*
3 *Datiarij molendinarij molentes in fine temporis pro minori gabella,tenentur ad intereſſe futuro ſucceſſori.*

1 §.Syluam cæduam. ¶Fructus immaturi collecti,ad fructuarium pertinēt.Ad hoc alleg.& etiam eſt iſte tex. allegabilis. ¶ Ex iſto tex. collige, quòd fructuarius
2 poſſet †colligere vuas uitis in agreſto;quia sūt in vſu,& in fructu,ſed ſi non eſsēt in fructu,hoc non poſſet;pone exemplū; quia vua eſſet in flore, vt ſegetes in herba. ſ. eo.l.ex ſylua,cum l. ſequenti. & l. vſufructu legato, & hoc tenuit Fran. Accur.& hoc not. pro,& contra illos,qui emunt fructus,redditus,& prouentus aliquorum bonorum pro certo tempore,& in vltimo anno volunt colligere fructus immaturos:nam ex prędictis videtur,quòd poſsint, ſi ſint in vſu,aliàs ſecus,& eſt vtile ad quæſtionē Datiariorū molendinorū,qui ī fine tēporis molūt pro minori gabella,quod
3 tendit in dānum futurorum. Circa quod vide tex.in l.hęc diſtinctio.§.1.ſ.locati. ſed an fructuarius in hoc caſu colligens immaturos,licēt faciat fructus ſuos,teneatur tamē ad aliquid proprietario.Iac.de Are.reſpondet,ꝙ ſic;quia non vtitur arbitrio boni viri, quod intelligo, ſi hoc faciat impertinentijs proprietarij, ad quem peruenturi maturi erant.d.l.& hæc diſtinctio.§. primo, & hoc videtur velle glo.in d.l.& hæc diſtinctio, & in l.pen. de vſufructu leg. ſed aduerte; quia illa gloſ. loquitur in colono,qui nummus colit, & ſic non habet in fructibus, ſicut fructuarius.

Ex l. Si mihi & tibi.

SVMMAE.

1 *Vſusfructus pluribus hæredibus debitus, diuiditur inter eos pro hæreditarijs portionibus.*

1 L.Si mihi & tibi. ¶Præſtatio†vſusfructus legati diuiditur inter hęredes pro hæreditarijs portionibus.h.d.Fuit autē in hac lege ratio dubitandi:videtur enim cōtra; quia obligatio vſusfructus,eſt obligatio faciendi.ſ.eo.l. qui vſumfructum.§.fi.vnde videbatur indiuidua. ſed contrariū hic deciditur,nam pro parte poteſt conſtitui,& pro parte recipit præſtationem,vt hic.¶In tex.ibi [quadrantem] non autem ſinguli à ſingulis ſemiſſem: quia erant diſtincti, & ſeperati, & ceſſaret inter eos ius accreſcendi, vt.ſ.tit.1. l.cum ſingulis. ¶In glo. ibi [.§. quinimo] & prodeſt iſta computatio; quia iſti fructuarij erant coniuncti re: vnde inter eos habet locū ius accreſcendi. ſ.tit1..l.3.§. non ſolum, ſed ſi fieret computatio, ꝙ ego ab vno habeam dimidiā, & tu ab alio aliam dimidiam, tunc eſſemus ſeparati, nec eſſet inter nos ius accreſcendi,ut.ſ.tit.1. l. pen.

Ex l.Titius Mæuio.

SVMMAE.

1 *Legatarius uſufructuarius de reſtituendo grauatus,repetit impenſas ante reſtitutionem.*

1 L.Titius Mæuio.¶Legatarius†vſusfructus de reſtituēdo grauatus,ad reſtitutionem non tenetur,niſi refuſis ſumptibus,quos fecit in rem.h.d.ad litteram.¶In tex.ibi [Titius].i.cuius nomine facta fuit impenſa, & hoc tollit contrarium.¶In tex.ibi [haberetur] hoc intelligo ſecundùm cōditionem ipſius perſonæ;quia ſi eſſet ſenex,minus taxabitur, ſi iuuenis plus, arg.eorū, quæ habentur.ſ.eo.in l. omnium, & adde caſum in l. hæreditatum, ad l.Fal. ¶In prima glo.in fi.& ſic non obſtat.ſ.eo.l.æquiſsimum. §.idem Nerua, vbi non poteſt de nouo edificare, ſic.ſ. eo.l.vſusfructuarius nouum.¶In gl.in ver.haberetur,ibi [peruenire ſperabatur.] Item hic loquitur,quando eſt impenſum in reficiendo, ibi in faciendo, & ita ſoluit Iacob. de Beluiſ.

Ex l. Titio cum morietur.

SVMMAE.

1 *Vſusfructus dum extinguitur, non incipit.*
2 *legatarius reiecto tempore, quo morietur, an interim habeat vſumfructum,quęrit Author.*

L.Titio cum morietur. ¶Vſusfruct.
1 non poteſt incipere,quādo debet finiri.h.d. ¶Vel ſic. Nō poteſt res incipere in tempore, quo iam cæpta debet fini
2 ri.h.d. dubitatur an interim talis legatarius debeat habere vſum-

re vsumfructum relictum tempore, quo morietur; quia glo. videtur sentire, ꝙ sic. C. de hæred. instit. l. extraneũ. quod tamen nõ puto verũ; quia dicit hic [inutiliter], sed pro saluatione glo. potest dici, ꝙ ista l. loquitur in legato, illa loquitur in institutione hæredis.

Ex l. Vsufructu.

SVMMAE.

1 *Onus subiectorum pertinet ad fructuarium, nisi testator aliud disponeret.*

1 L. vsufructu. ¶Onus subiectorum est fructuarij, nisi testator †specialiter grauasset hæredem. s. quod agnoscat illud onus, & circa hoc vide quod dixi in l. hactenus. & l. si pendentes. §. si quid cloacarij, vbi dixi plura, quæ hic repeti possent.

Ex l. Si cui.

SVMMAE.

1 *Legatum vsusfructus soli, cuius area ad fructuarium pertinet, durat quandiu durat solum.*

2 *Fructuarius num aream fructuariam possit reducere ad hortum, quærit Autor.*

L. Si cui. ¶Legato vsufructu in solo, cuius areæ vsusfructus † ad fructuariũ per
1 tinet, durat in totum, quandiu durat pro aliqua particula ipsius. h. d. ¶In tex. ibi [remanet.] & ita firma, quòd habitari posset, secundùm Iac. de Rauen. secus si habitari non posset, vt videtur casus. ỹ. de seru. vrba. prædio. l. seruitutes. §. si sublatum, in ver. & ideò sublato &c. ¶ Ex hoc
2 collige; an in parte, quæ ruit, & est ad aream redacta, possit fructuarius facere ortum. & sic illam partẽ destructã possit ad aliquam vtilitatem perducere.

Ex. l. Sub conditione.

SVMMAE.

1 *Causa exceptionis extincta, extinguitur exceptio.*

2 *Proprietate vendita, excepto vsufructu sub conditione legato, ea defecta, vsusfructus pertinet ad venditorem.*

3 *Causa reseruationis cessante, cessat & reseruatio.*

4 *Vendito fundo, excepto iure coloni, nulloque reperto colono, num venditor acquirat medietatem fructuum. Author contendit.*

1 L. Sub conditione ¶Finita causa exceptionis, finitur exceptio. ¶ Vel sic. Exceptio facta contemplatione tertiæ personæ, nihil operatur, si illi non potest exceptuatum acquiri. hoc d. ¶ Vel ad litteram sic. Si
2 venditur proprietas vsusfructus, vsufructu excepto, qui erat sub conditione legatus, deficiente conditione ad venditorem pertinet vsusfructus, nisi aliud actum sit. h. d. ¶In tex. ibi [detracto] No. ex isto tex. quòd ille qui retinet, debet declarare intentionem suam, vt appareat, quomodo intelligat eam. ¶In tex. ibi [si nõ extiterit] ista quæstio soluitur. ỹ. in vers. itaque si conditio. ¶In tex. ibi [& interierit] Ista quæstio soluitur in vers. Itaque. ¶In tex. ibi [reuertitur] i. nõ ad hæredẽ, à quo discesserit. ¶In tex. ibi [non extiterit,] & sic vsusfructus formalis nunquã discessit ab hærede. ¶In tex. ibi [obseruentur]. i. vt demum amissus præstari debeat emptori. ¶In tex. ibi [solent] hæc vera, nisi vsusfructus sit exceptus gratia legatarij, & hoc sequitur in ver. ceterum. in quo declaratur, ꝙ dicta superius obtinent in dubio: sed si aliud actum appareret inter contrahentes, hoc esset seruandum. & hoc sequitur. ¶In tex. ibi [emptori debeat] secus si gratia sui hæredis; quia primò ad hæredem, secundò amissus pertinet ad emptorem. ¶Not. tex. ibi, qui quottidie allegatur, dum dicit [legati causa] quòd cessante causa reseruatio-
3 nis, cessat reseruatio, †sicut cessante causa exceptionis, cessat exceptio: & est utile ad plura, maximè ad reseruationes, quas summus Pontifex facit, circa qđ vide tex. in l. si quis duas. §. si in vẽditione. ỹ. cõm. præd. & quæst. hãc ponit Bar. in l. si quis legauerit. in princ. ỹ. de leg. 1. & quãdo
4 quis vendit fundum, excepto iure coloni, qui habet medietatem fructuum, si ibi nullus reperitur colonus, an venditor habeat medietatẽ fructuũ, & ibi iste tex. allegatur, ꝙ ista exceptio nil operetur, nisi fortè vterq; sciret nullum esse colonum; quia tunc talis exceptio proderit venditori, vt dicta. l. si quis duas. §. in venditione. ¶In glo. ibi [qui pecuniam] cui adde l. si filius. ỹ. de in rẽ verso.

Ex l. Si Infantis.

SVMMAE.

1 *Valet legatum vsusfructus serui infantis, etiam inutilis.*

2 *Vsusfructus rei inutilis, de præsenti potest constitui.*

1 L. Si infantis. ¶Valet legatũ vsusfructus serui infantis, licèt ei⁹ operæ interim nullæ sint. h. d. ¶Vel sic. Vsusfructus †rei inutilis
2 de præsenti, potest constitui propter spem de futuro. h. d. ¶In tex. ibi, [etiã si nullus] nec obstat. ỹ. de reg. Cat. l. 1. vt colligitur ex no. in l. 3. eo. ti. & adde; quia licèt dicatur, ꝙ nulla sit opera infantis: dicit tñ alibi lex id esse verum, nisi essemus in casu, de quo habetur. vt. ỹ de lib. cau. l. fin. in fin.

Ex l. An vsusfructus noïe.

SVMMAE.

1 *Vsusfructus relictus municipio, siue ciuitati, durat centum annis, ne proprietas fiat inutilis.*

2 *Præscribitur per centum annos in casibus, vbi certum est nullo tempore posse præscribi.*

3 *Bannitus, an per sentẽtiam banni amittat vsumfructũ, Author contendit.*

4 *Emphiteota ad non modicum tempus monasterium ingrediente, factaque professione, eoque mortuo, nunquid finiatur emphiteosis, an transeat in Ecclesiam, contendit Author.*

L. An vsusfructus noïe.

1 Tenet vsusfructus † relictus municipio, & durat centum annis, ne proprietas reddatur inutilis. h. d. ¶In tex. ibi [quæsitũ est.] videtur, quòd non, per rationem, quæ sequitur. ¶In tex. ibi, [esse videbatur] nec potest illo tempore (tanquam morte naturali præsumpta), cum finitum est, vlterius durare. Aduerte tamen, quòd reperitur quãdoque aliquem plus uixisse, vt in Authen. de mona. §. si vero intra

intra terminum, & ibi facit mentionem de Abbate Cosimo viro Deo amabili, qui propè vigesimũ, & centesimum ætatis annum egit pollens animi virtutibus, & corporis operationibus. Item legitur ab Adam vsque ad Abraam nongentis, & amplius annis homines vixisse, vt transumptiuè refert Gratianus. xxxiiij. distin. c. fina. sed ad tales casus tanquam de raro contingentes lex non arctatur principaliter. l. nam ad ea. s. de legi. ¶Not. ex isto tex. ꝙ ciuitas potest capite minui per sñiam Superioris, facit qđ not. Imo. in c. 2. de no. ope. nuncia. & de sent. excom. in c. Romana. §. fi. lib. 6. ¶Item dicebam per istam. l. in mate-
2 ria præscriptionum, ꝙ licèt in certis casibus † lex dicat, ꝙ nullo tempore possit præscribi, vt in casu. l. penul. C. ne rei. domi. vel temp. & l. comperit. de præscript. xxx. vel xxxx. anno. tamen præscribi debeat spacio centum anno-
3 rum, per istam legem. An autem ista lex habeat † locũ in emphyteosi, & feudo de sui natura non reiterabili, & sic in eis sit necessaria renouatio de centum annis in centum annos: potest dici, quòd sit aliud in eis; quia in eis non est inutilis proprietas, cum pro feudo præstetur obsequium, & pro emphyteosi debitus canon. ¶In glo. 1. in fi. C. eo. tit. sed hoc pendet ex not. in l. amisssione. §. qui deficiunt. s. de capi. diminu. & in quæst. disputata per Bart. de qua ibi facit mentionem. ¶Ext. not. istum tex. ibi, dum dicit [procul enim esse videbatur] nam ista ratio facit ad no-
4 tabilem, & quotidianam quæst. si is, qui conduxit † ad non modicum tempus, vel in emphyteosim rẽ ab ecclesia, vel priuato, intret monasterium, & facta professione moriatur; num finiatur emphyteosis, an verò transeat in ecclesiam, quam professus est, & remaneat penes illam? hic. n. videtur probari, ꝙ reuertatur ad concedentem. hæc quæstio tangitur per Doct. in Auth. ingressi. & per Bar. in l. si ita quis. §. ea lege. de verb. oblig. & formata fuit per Guliel. in Spec. de loca. in §. nunc aliqua. in ver. 117. 118. & 152. & ꝙ transeat in ecclesiam, videtur esse de mente Bar. & Io. And. de probatio. in c. in præsentia. pro quo ẽt facit quòd transeat. l. si finita. §. si de vectigalibus. & quod ibi not. ff. de dam. infec. & pro ista parte alias in quæstione fuit consultum, & obtentum. Dicebam tamen verius responderi, ꝙ reuertatur ad ecclesiam, vel ad alium concedentem, si hoc perierit infra annum, per tex. in corpore de alien. & emphy. in §. primo.

Ex l. Dominus.

SVMMAE.

1 *Sententia rescissoria testamenti, retro fingit testamentum non tenuisse.*

2 *Testamento rescisso per querelam, debentur legata, & fideicommissa.*

3 *Querela testamentum rescindens, rescindit legatum proprietatis, reseruato vsufructu fructuario relicto.*

L. Dominus.

¶Sententia rescissoria testamenti retro fingit testa-
1 mentum non tenuisse. ¶Vel sic. Rescisso testamento per
2 querelam † restituũtur legata, & fideicommissa. h. d. quod declara, vt. s. eod. l. quoties. §. si Titius. vbi de hoc dixi.
3 ¶Vel sic. Querela testamentum † rescindens, rescindit legatum proprietatis fructuario relictum: vsusfructus tñ remanet. ¶In tex. ibi [prædium]. i. proprietatem prædij. ¶In tex. ibi [coactus] hodie non compelleret, per Auth. ex causa. C. de lib. præter. ¶Not. quòd sicut querela inofficiosi testamenti rescindit in effectu legatum. ita restituit ius primitiuum, quod à legato confusum erat. facit quòd not. in l. propter veneni. §. neptis. ff. ad Sillani. & similia, & ff. de seru. l. Papinianus. An tamen talis restitutio fingat retro, vide tex. in l. si quis filio exhæredato. §. penult. ff. de iniusto rup. & irrito testam. ¶In glo. super ver. apparuit. ibi [emendi]. i. de facto. hanc solutionem tenet Gul. de inoffi. testa. in l. si maritus.

Ex §. Per fideicõmissum.

SVMMAE.

1 *In legato alimentorum non est locus iuri accrescendi.*

2 *Quando alimenta sunt taxata, non est locus iuri accrescendi.*

3 *Quando duo legatarij sunt coniuncti re, & verbis, altero ipsorum mortuo ante diem legati cedentem, eius portio accrescit alteri.*

4 *Testator in legatis, & fideicommissis particularibus prohibet ius accrescendi; in hæreditate autem secus.*

5 *Institutus in fundo, prohibitus vltra petere, non succedit ab intestato.*

6 *Prohibitum ius accrescendi, seruatur in testamento militis.*

7 *Filio vniuersaliter instituto, ac filia in certa parte prohibita vlterius non petere, filia non priuatur portione emphyteotica.*

8 *Actio de dote queritur patri, quæ minui non potest, nisi vltra fiat relictum à patre.*

9 *Casus, in quibus inter fructuarios non est locus iuri accrescendi, ponit Author.*

10 *In dubio non attenditur causa impulsiua.*

11 *Non minuitur legatum, certa causa adiecta legato.*

§. Per fideicommissum.

1 ¶In legato facto ob alimẽta † non est locus iuri accrescẽdi. h. d. ¶Vel sic. Verba ob taxationẽ † inducta, impediũt ius accrescendi. & vide quod dixi. s. eod. in l. si quis ita. ¶In tex. ibi [ob alimenta:] & sic ob causam non reitera-
2 bilem, vt hic. ¶No. ergo, quòd quia alimenta † sunt taxata, non est locus iuris accrescendi. Idem videtur in legato vestis, & similium: secus in legato dotis; quia crescit. ff. de impen. l. quod dicitur. Vnde si puellis ma-
3 ritandis † relinquatur certa quantitas, ita, quòd inter eas sit verbalis, & realis conuentio, altera earum mortua ante diem legati cedentem, eius portio accrescit coniunctis. facit ad id quod dicam. ff. tit. primo. l. 1. §. interdum. ¶In glo. hic posita, ibi [sol. hic testator cauit.] Hæc solutio licèt diuinet ad istum tex. tamen notabilis est sñ oẽs. ex qua potest cõcludi, ꝙ in legatis, & fideicommissis
4 particularibus † testator potest prohibere ius accrescẽdi. In institutione vera, & propria dicitur, ꝙ nõ potest prohibere; quia non potest decedere pro parte testatus &c. l. 1. & 2. & l. si seruus communis: de acq. hered. vbi autem institutio non est vera, & propria; vt quia instituitur quis
5 ex re certa † idem erit, quod in legatis, & fideicõmissis. l. quotiens. §. si duo, de hære. instit. quod debet intelligi, qñ prohibitio emanat fauore veniẽtiũ ab intestato: secus si fauore instituti in vniuerso, qui postea repudiet; nã tũc (nõ obstãte illa prohibitione) institutus in re certa habebit totum sñ Guliel. in l. seruo manumisso. ff. de condi. indeb. & ꝑ hoc fuit cõsultum, ꝙ filia instituta in re certa, & filio vniuersaliter instituto, licèt prohibita fuisset plus non petere: tamen filio repudiante, habebit vniuersam hæreditatem. Barto. in §. si duo d. l. quotiens. dicit manife-

stissimè sentiens contrariū, quòd si testator institutum in
5 fundo † prohibuit vltra petere, habebit ille solum fundū, & residuum veniet ad venientes ab intestato, & sic causa intestati trahet ad se causam testati, sic & per dationem vulgariter instituti. l. penul. de iniust. rup. & irrito test. quod ipse latius declarauit in particulari consilio, quod incipit. Mateolus. ¶ In hoc tamen articulo quidam Moderniores, vt dominus Ang. aliter dixerunt in isto articulo, ꝙ vbi per prohibitionem iuris accrescendi non incidimus in contrarietatē causę testati, & intestati simul cōcurrentiū. Exemplū in legato simul relicto duobus, qui ꝓhibiti sunt plus petere; nam licèt vnica portio deficiat, & illa vadat ad aliū, non ad collegatarium, nulla erit contradictio: & tūc sine dubio habebit locū, quod voluit gl. hic. sed vbi in istam contradictionē apparet nos incidere, seu incurrere (exemplum, cum quis instituitur in quoto, vel fundo, & prohibetur plus petere) tūc si institutio est vniuersalis, & exceptio particularis; vt quia instituitur Titius in vniuerso, excepto fundo: tūc nihil operatur exceptio, imò causa testati vniuersalis est potētior, & trahit ad se exceptionem minus potentem, & institutus (nō obstante exceptione) habebit fundū. l. si quis ita institutus fuerit. ff. de hęred. insti. & è cōtra si exceptio est vniuersalis, & institutio particularis; vt quia instituitur Titius in fundo, ita ꝙ plus petere nō posit: tūc exceptio vniuersalis, velut potentior trahit ad se causam testati, & venientes ab intestato habebunt etiam fundum, vt dicto. §. si duo. sed si vtraque sit æqua pars; vt quia instituo Titium ex semisse, & prohibeo, ꝙ plus non posit petere: tunc quia causa testati est nobilior, & fauorabilior, trahit ad se cām intestati, & institutus habebit totum; cum magis fauorabile trahat semper ad se minus fauorabile, vel nobile, ar. l. quæritur. ff. de stat. hom. & prædicta omnia habent locum in testamento pagani, qui non potest decedere pro parte intestatus &c.
6 In testamento autem militis prohibitio † iuris accrescendi semper debet seruari, siue sit expressa, siue tacita. l. 1. C. de mil. test. est autem tacita, vbicūque miles hęreditatem paganicam castrensem tantū reliquit vni, & de alia nihil dixit. Secus esset, si vnū institueret ex fundo, vel ex quota primonij, & de residuo nihil diceret, vt est tex. in l. 2. C. de mil. test. iuncta. l. si certarū. & l. si miles extraneo. ff. de hęre. inst. ¶ Prædicta faciūt ad quotidianā quæst. quid si filio
7 vniuersaliter † instituto, filia instituat in certa quantitate, & iubeatur esse tacita, & contenta, an ex hoc filia perdat portionē sibi contingentē de rebus emphiteoticis? In qua Guil. arguit pro & contra in Spec. de loca. §. nunc aliqua, ver. 77. qritur. non tū aliquid firmat. Bar. dixit, ꝙ nō perdit, imò remanet sibi saluū. primò quia cū in hoc filia non habeatur hæres patris, dispositio iuris in hoc non valet, vt patet ex tit. de successione feu. in c. 1. in prin. & hoc not. in dicto ver. 77. quæritur, circa finem. vbi dicitur feudū,
8 & emphi. in hoc eē similia. ¶ Itē hoc patet † in actione de dote, quę quæritur filię ex dispositione paterna: & tamen pater non potest minuere, nisi quatenus de bonis suis vltra relinquat. l. si cum dotem. §. si pater. ff. solut. mat. Præterea & si potuisset priuare, hoc debuisset exprimere, ꝙ talia iura remanerent penes filium, quod patet in simili; nā pater pōt vni ex filijs asignare libertum: & tamē institutus ex modica concurrit cū alijs ex magna parte institutis, & æqualiter. l. iurisiurandi. §. si liber. ff. de bo. lib. Itē ꝓ hoc in simili. ff. de le. 3. l. Paulo Callimaco. sufficit enim etiam filium ex modica parte institutum, vt conseruetur sibi ius patronatus. l. si ex modica. ff. de oper. lib. Item nec simplex exhæredatio filij excludit eum à iure patronatus: sed est necessarium, quòd mala mente sit exhæredatus. l. si patronus. §. si quis nō mala mente, & §. seq. ff. de bon. lib. & l. fœminæ. C. de secund. nup. quam Guil. allegat in oppositum; quia ibi nō cogitur mater reseruare filijs vigore alicuius conuentionis initæ cum alio: sed ex dispositione legis, quæ sic disponit expresè, vt mater posit vnum ex filijs eligere: sed hic eligendo vnum, veniet contra conuentionem cum alio initam. ¶ Non obstat etiam, quòd pater posit priuare filium non soluendo debitum canonem iure emphiteotico; quia hoc est ex natura contractus celebrati cum ipso concedente: vnde in casu nostro concedens, vel conuentio non offenditur, sed negligendo vnum, offenditur ipsa conuentio, quæ voluit filios ęqualiter admitti: similiter nō ob. ꝙ pater posit vni ex filijs asignare libertū, vt patet ex prędictis, & sm̄ partem istam Bar. consuluit. ¶ In eadem glo. ibi [dic verius] hæc vera & notabilis solutio. No. tamen omnes solutio-
9 nes in ea positas, ex qbus collige † quatuor casus, in quibus inter fructuarios non est locus iuri accrescendi. Innuit enim hæc gl. quòd ad hoc, vt habeat locum ius accrescendi, oportet, quòd talis sit persona, vel res, quam quis posit habere duplicatā: sed non potest vnus habere bis alimenta ideo, &c. de quo in l. re coniuncti. ff. de leg. 3. ¶ In eadem glo. ibi. [ob alimenta] taxationis loco &c. sed videtur, quòd hoc verbum non debeat inducere restitutionem; quia licèt res concedatur ob aliquam causam, vel ad aliquem vsum, vt erat hic: tamen in dubio
10 præsumitur impulsiua, & sic nō debeat attendi. ff. de donat. inter uir. & vxor. l. si mors. §. fin. de dona. l. donationes. §. species. de aur. & argen. lega. l. species. ff. de vsufr. earū rer. quæ vsu. consu. l. fin. & tangitur. ff. de transact. in l. cum hi. §. si cui. Potest responderi, quòd ideo contingit hic; quia inter fructuarios ista verba inducunt quandām taxationem, vt est de mente gloss. hic. Adde tamen
11 vnū, ꝙ quādo † causa certa adijcitur legato certæ quantitatis, non minuit legatum. l. creditor. §. si inter. ff. mandа. de alimen. leg. l. Lucius. & ff. ad Treb. l. Lucius. §. hæredū. per quæ iura dixit Oldra. ꝙ si testator legat mille pro dote filiæ, & ipsa maritetur pro quingentis, quòd nihilominus debet habere alia quingenta. alibi Dy. format istam quæstionem, & scripsit contra in l. Lucius. ff. de legat. 2. sed fauorabilior est prima pars.

Ex l. Defuncta.

SVMMAE.

1 *Pro fructibus perceptis, pensio debetur hæredibus fructuarij, ante diem defuncti.*
2 *Finito tempore locationis, colonus non percipit fructus, & pro exportatis tenetur condictione furtiua.*
3 *Fundi emptor lucratur fructus pro rata temporis rei emptæ, & differt à fructuario, & causam quare, exponit Author.*
4 *De pensione debita in vnum, vel plures annos, eiusque solutione per numerum temporis, contendit Author.*
5 *Et quando tempus adijcitur gratia demonstrationis, aut causa limitandæ obligationis, aut differendæ solutionis, aut causa multiplicandæ obligationis, exactè exponitur.*
6 *De conducente gabella contractuum pro anno, & de solutione fienda in sequentibus & quomodo, traditur.*
7 *Vasallus moriens ante mensem Martij, transfert fructus feudi illius anni in dominum.*

L. Defun-

L. Defuncta ¶ Pensio debita pro fructibus iã perceptis debetur hæ-
1 redibus fructuarij, licèt ante diem solutionis decedat. ¶ Vel sic. Obligatio in diem transmittitur per fructuariũ ad hæredem. hoc dicit. ¶ No. tex. ibi [sublatis] per hoc verbum tollitur contrarium. l. in singulos. cum simil. ÿ. de annu. leg. ¶ No. tex. ibi [pensio] scilicet integra, quæ sola erat in fructu. ¶ In tex. ibi [fructuariæ] vt sibi debetur pro tempore præterito. ¶ In tex. ibi [rem publicam] vt sibi pro futuro tẽpore debeatur. An decisio huius. l. habeat locum in hærede prælati, vt secundùm ista debeat fieri diuisio, de quo vide gloss. de anno. ciuili. l. 1. lib. 11. tangitur per Archid. 12. q. 2. c. alienationes. in fin. & per Guiliel. de loca. in §. nunc aliqua. ver. decimo. Sat dubium cui æquiparetur an vsuario, vel fructuario, & videtur iudicãdus solùm vsuarius. C. de episc. & cler. l. 2. vide de hoc per Canon. in c. fi. de pecul. clè. & vide glo. ordinariam, de offic. ordin. lib. 6. c. præsenti. Facit iste tex. ad quæstionem. certum est, quòd si colonus seminauit, & antequam metat, fi-
2 nitum sit tempus suæ conductionis, quòd non potest fructus metere; quia desijt esse colonus. Vnde si metet, & exportet: tenetur condictione furtiua. l. si quis nec causam. §. fi. ÿ. si cer. pet. secus in iam perceptis, & repositis. arg. s. de dolo. l. si mihi promisisses. ÿ. de act. emp. l. qui pendentes. & arg. huius. l. & ita videtur dicere Iaco. de Are. in l. in fructu. de vsufruc. lega. quod videtur verum in colono, qui minus colit: secus videtur in partiario; quia ille censetur socius. l. idemque. ÿ. pro soc. & not. C. loca. in l. em-
3 ptorem. vnde censetur hoc potius fecisse iure licito, argumen. ÿ. pro soc. l. merito. ¶ In glo. secunda ibi. [in emptore] quasi velit dicere, quòd cum emptor fundi lucretur fructus pro rata temporis, quo emit rem, vtrùm etiam emisse videatur pro qualibet eius parte, & in hoc fit differentia inter eum & fructuarium; quia fructuarius ex necessitate restituit: venditor autem ex mera voluntate transfert. l. Iulianus. §. fructus, de actio. empt. circa quod vide Barto. in l. fi. de iur. fis. & quod not. in l. fructus. & in l. de diuisione. ÿ. solu. matrimo. ¶ In eadem ibi [Item no.] in hoc Iac. de Are. dicit, quòd in princ. anni soluatur; quia præobligatio est pura, ergo incontinenti accedit. l. eum, qui. ÿ. de verbor. oblig. Item quia locator non potest aliter implere; quia se obligat ad patientiam, & rẽ suam tradit. s. eo. l. 3. §. domino. Item quia si non esset debita à principio, soluta ante finẽ locationis possent repeti, cuius contrarium dicit ibi tex. in l. sed & addes. §. si quis cum in annos. ÿ. loca. Petrus in pensione anni tenet cũ gl.
4 sed in pensione plurium annorum subdistinguit; † quia aut pro toto tempore est vna pensio, & idem quod in vno anno. s. quin fine temporis possit peti, sed si pensio est diuisa per numerum annorũ: tunc quot sunt anni, tot sũt pensiones; & ideò in fine cuiuslibet anni debet solui pensio. l. scire debemus, & l. pluribus, de verb. oblig. Bar. in l. si seruus communis. de stipul. ser. §. fi. dicit, quòd vbi ex parte creditoris aliquod debet impleri: tunc non debet fieri prestantia, nisi implemẽto sequuto, per l. Iulianus. §. offerri. de act. emptio. ex quo infert, quòd circumscripta omni conuentione, & consuetudine contraria, pensio per conductorem debet solui in fine anni; nã cum locator teneatur pati, & curare, vt inquilinus possit habitare per totũ annum perfectum, si prius non impleuit pro parte sua, quod debuit, non poterit agere ad pensionem: & sic limita. l. qui hoc anno. de verb. oblig. & ita concluditur hic, & in l. edẽ. C. loca. In obligatione iuris annua videtur, quòd præsta-
5 tio fiat semper in prin. anni. l. 1. C. quando dies. leg. ced. In hoc autem debet attendi; quòd aut tempus apponitur gratia demonstrationis, aut causa limitandæ obligationis tm̃, aut ca usa deferendæ solutionis tm̃, aut causa multiplicandæ obligationis. primo casu statim potest peti. l. liber homo. §. 10. de verb. oblig. secundo casu idem. l. eum qui ita. §. qui ita, eo. tit. tertio verò casu aut obligatio dirigitur ad hæredem debentem, aut è contra ad dare debentem, primo casu si ad eum dirigatur in ablatiuo casu, statim potest peti, cum tempus illud cepit. l. si ita fuerit libertas relicta, de ma. test. sed si in accusatiuo, totum tempus debet transiuisse. l. non putabã, & l. si in annos. de cond. & demon. & l. ex his. C. qñ dies leg. vel fideic. ced. cõtra hoc tñ puto verũ, quando loquitur in plurali. vt ibi, secus si in singulari, puta si intra annum; quia fiet tunc solutio in principio anni, per dictam l. si ita fuerit libertas relicta. secundo casu, quãdo scilicet dirigitur ad dare debentem, & tunc si in ablatiuo, totum tempus debet transijsse. d. l. qui hoc anno. de verb. obli. Fallit tamen fauore liberorũ, quibus hæreditas est restituẽda. l. qui filium. §. Sabinus. ÿ. ad Trebell. In dubio si non apparet ad quem, totum tempus debet transiuisse. l. eum, qui. ÿ. de ann. leg. & l. si ita stipulatus fuero, & l. eum qui. & l. veluti. §. 1. de verb. oblig. ¶ Quarto casu principali. s. quando apponitur causa multiplicandæ obligationis, dic vt in legatis annuis. ÿ. de do. caus. mor. l. Senatus. in fi. sed in contractibus intelligitur appositum causa multiplicandæ præstationis; quia stipulatio est vna, & ab initio est nata obligatio in totum. quod secus est in legato, vbi in primo est purum: pro sequentibus verò conditionale; & tunc debetur in prin. tam in contractibus, quàm in vltimis voluntatibus. l. eum qui. §. qui ita, de verb. oblig. l. si seruus communis. §. fi. de stipul. ser. & l. si in annos, de cond. & demon. & tetigi. s. eod. in l. sed & si quis. §. si operas. Fallit in quattuor casibus, primo quando præstatio fit ante ob aliquam necessitatẽ, vt in l. nec semel. §. si in habitationem. ÿ. qñ di. leg. ced. secundò qñ ex fructibus certæ rei est fienda prestatio. l. Firmio. §. pater. eo. tit. tertio quando dies adijcitur in exe cutione post obligationẽ, vt in princ. l. lecta. ÿ. si cer. peta. quarto qñ apponit cã multiplicãdi accessorij, vt in vsuris vt secundo casu huius l. lecta. ¶ Ext. põt facere iste tex. ad
6 quæstionem facti. Quidam emit † gabellam contractuum pro vno anno, & sic erat fructuarius; quia omnes fructus illius gabellæ habere debebat: cõtingit, ꝙ quidam conduxit vnam domũ pro certa annua mercede, & ex forma statuti gabella contractus conductionum debet solui de anno in annum, dubitatur an pro sequen. annis deberet conductor illam consequi, & ꝙ non consequatur, allegabatur; quia non cessit dies eius, durante vsufructu suo, facit. s. eo. l. sed & si quis. §. si quis operas, vbi de hoc aliquid tetigit, & in l. si seruus cõis. §. fi. de stip. ser. & ita plures consuluerũt. Sed in contrarium facit; quia ei debetur contractus gabella, solum pro ipso actu contrahendi deducto in esse perfecto, & non ratione fructus, qui colligitur in annum sequentem, vel debetur; quia conuentum est inter partes ob primam solutionem. C. de fid. instru. l. contractus. & l. boues. §. hoc sermone, de verb. signi. igitur licèt dies soluendæ gabellæ nõ venerit: tñ quia ei debetur gabella contractus, seu pro actu cõtrahendi, qui fuit vsufructu durãte consumatus, & sequentium annorum ei gabella debebitur. pro hac parte vr̃ casus in hac l. in prin. Rñdebitis ad §. si operas, & ad §. fi. l. si seruus cõis, quia ibi fructuario non debebat merces ex solo actu stipulãdi, nisi aliud interueniret. s. operũ pstatio, quæ præstatio, cũ nõ fiat vsufructu durãte, merito nõ spectat ad eũ, sed ad proprietarium. Primã partem, ꝙ gabella solui debeat ei, cuius est gabella, in principio cuiuslibet anni. tenet Bar. in l. in lege Falcidia.

& l.cum Titio. ad l. Falcid. pro quo facit, quia in habentibus ius anni, debet solui pro illo anno, arg.huius.legis. & j.de actio.empt.l.Iulianus.§.si fructibus, & l.fi.s.alle. ¶ In eadē, ibi [c.si vasallus] vbi dicit, φ si vasallus morit ante mēsem Martij, oēs fruct⁹ ex illo anno prouenietes ex feudo, pertinēt ad Dñm: si post Kalē. Martij vsq; ad Augustū, ad hrdes vasalli, si post Augustū: oēs ad Dñm. Quidā tamen dicebant, quòd quocunq; tempore anni moriatur, omnes pendentes pertinent ad Dominum. & hanc sententiam ibi approbat glo. & aduerte; quia omnes Doc. dicūt illam decisionem esse fine canone. Aduerte tamen, φ illam decisionem, quæ loquitur in fructibus. Iaco. de Bel. extendit etiam ad pensionem, si fortè vasallus locasset feudum, quod ēt Bald. ibi sequitur, pro quo facit iste tex.

Ex.§.Sempronio.

SVMMAE.

1 *Differt relinquere vsumfructum, & legatum annuum.*
2 *Perceptione iterata fructuum, constituitur legatum annuum.*
3 *Fructus bis in anno nati, debentur fructuario.*

§.Sempronio. ¶ Aliud est relinquere vsūfructum, & aliud legatum annuum. ¶ Vel plenius, & sic ad litterā. Legatū ex re par-
1 tis percipiendorum fructuum est annuum: † non autem est legatū vsusfructus. h.d. ¶ In tex. ibi [relictū videri] ad vitā legatarij, & non vltra, vt. j. de ann.leg.l.in singulos annos, & in l.si in singulos, in fi. & sic nō obst. de ver.oblig.l. Stichū.§.stipulatio. & aduerte; quia legatū hoc ē factū de eo, quod percipiebatur ex redditu; quia secus videtur, si hoc verbum non esset adiectum: sed simpliciter legata certa quantitas frumenti &c. j. de leg. 3. l. fideicommissa. §.si quis. & vide.l.idem, cum sua glo. j. vsuf.quem.cau. & facit iste tex. ad id quod dixi.s.eo. l.etiā partis, & quomodo debeat intelligi nomen partis in iudiciū deductū. ¶ In glo. ibi [quot annis.] in fi. vide. j. de ann.leg.l.pen.nā sicut hic per perceptionem iteratam fructuum constituitur le-
2 gatum annuum: † ita ibi per iterabilem diem perceptioni adiectum; & facit iste tex. ad quæstionem de eo, qui est fructuarius, siue cōductor vitis, vel costis viridarij, quę fru-
3 ctificat bis in anno, an vterque fructus debeatur, † in qua fuit vltra montes disputatum, quòd non debeat habere, nisi priores fructus, secundùm Iaco. de Are. & Cyn. nam in contrarium videtur facere iste tex. In quo dixi alias attendendum, an ex eadem cultura fructus secundus percipiatur: & tūc dicetur vnus fructus, an ex diuersa, & tunc duo, arg.l. diuortio.§. quod in anno.sol.mat. & vide tex. in l.cū manu sata.§.silua. j. de contrah.empt.

Ex.l Arbores.

SVMMAE.

1 *Fructuarius in locum arborum euulsarum, nouas reponit citra ipsius culpam.*
2 *Vetustas, & natura æquiparantur.*

L.Arbores. ¶ Non cogitur fructuarius in locum arborum euulsarum no-
1 uellas reponere. h.d. & intellige, nisi eius culpa procederet. ¶ In gl. 1. in fi. & hæc ratio diuersitatis est; quia quādo ex vetustate moriuntur arbores, vidētur naturaliter mori,
2 cū vetustas, & natura ęquiparētur †. j. de aqua plu.arc.l.1. §.fi. & l. sequen. ideo tales arbores, tamquam naturales obuentiones pertinēt ad fructuarium. l. vsufructu legato. in prin.§.1.s.eo.

Ex §.Quicquid.

SVMMAE.

1 *Omne perceptum ex re fructuaria, ad fructuarium pertinet.*
2 *Fructarius tenetur stare colono.*
3 *Successor singularis, non tenetur stare colono, & de quo, exponitur.*
4 *Colonus habens bona domini obligata, nō expellitur à colonia.*
5 *Nunquid de voluntate venditoris colonus repelli possit ab emptore remissiuè.*
6 *Successor singularis non tenetur stare locationis instrumento, continente obligationem per se, & suos hæredes,*
7 *Et quid in Prælato, an teneatur stare colono remissiuè.*
8 *Fructuarius præfertur conductori habens causam lucratiuam, & titulum potentiorem.*
9 *Fructuarius habet seruitutem personalem, rem ipsam afficientem.*

§.Quicquid. ¶ Omnia percepta ex re fructuarij ad fructuarium perti-
1 nent, & fructuarius tenetur stare colono, † nisi aliud actū sit. h.d. ¶ In tex. ibi [nascit] & sic fruct⁹ naturales ibi perci-
2 piūt, † & ēt industriales. ¶ In tex. ibi [pēsiones quoq;] scilicet, p futuro tēpore. ¶ In tex. ibi [locatę] scilicet à, ppprietario. ¶ In tex. ibi [pertinere]. i. si dictū sit, aliàs non. sed fructuario cōsulitur per remedium, quod sequit. ¶ In gl. quę incipit [in qua cōstat]. s. φ talis successor, sicut emptor, cōsequatur plenum ius, vt est creditor, qui tenetur stare colono. l.in venditione. §.1. de bon.auth.iud. poss. & ita sentit glo. in l. emptorē. C. loca. ¶ Item similiter fallit iste.§. in eo, qui emit à fisco, qui tenetur stare colono fisci.l. fi. j. de iure fis. Et intellige, quòd hic dicitur de emptore successore, qui habet cām ab ipso auctore: secus si nō haberet ab eo cām. exemplum in vxore, ad quam iuris ordinatione reuertit res dotalis.l.si filiosa.§.si vir. j. sol.mat. ¶ Itē,
3 quòd singularis successor non teneatur stare colono, † est verum in colono simplici, qui habet ius in re, vt in emphyteota, & similibus, qui non possunt expelli ab eo, qui habet causam à domino; & ideò si colonus pro obseruantia locationis haberet omnia bona domini obligata,
4 emptor non posset eū expellere, † si dicat, φ vult rē pro interesse suo retinere iure hypothecæ, arg. j. ad Trebell. l.filiam fratribus. &. s. de inoffic.testam.l.Papinianus.§.si filius, & dicta.l.in venditione, & ad hoc de vi. & vi.arma. l. colonus, & ita voluit Ia. But. in l. emptorem. C. loca. vbi dicit, φ ita aliàs fecit fieri protestationes in emptorem per conductorem. sed tu pro medio contra talem protestationem fac, quòd emptor offerat interesse; vel pœnam, vbi esset adiecta: nam tūc licitè posset conductor expelli; quia hypotecha, vel pœna non fuit propter aliud apposita nisi causa facilioris ex actionis pœnæ, vel interesse, vbi patiētia per locatorū non præstatur; nec ad aliud obligat locator, qui nō patitur. j. loca. l. si merces.§. qui fundū, p hoc. C. de reb.eccl. nō alien.l.mācipia. ¶ Itē pōt colon⁹ resistere ex alia causa, puta propter expēsas, de vi. & vi.ar. l.colonus. & sic ex quo seminauit intus, vel saltem concurreret ad dimidiam fructuum, sicut partiarius. Adde si venditor conuenisset cum emptore de colono non expellendo, non poterit colonus ex isto pacto se tueri ex-

ri exceptione siue concessione, ad quam finiendam tenetur venditor. l. cum in plures. §. messem. ff. loca. & l. Iulianus. §. penul. de act. empt. per quæ iura ita terminauit Cy. in l. emptorem. C. loca. Item an de voluntate venditoris
5 emptor possit expellere colonum, † qui non vult eũ admittere, & quid iuris, si eum expellit. vide quod not. in l. cum fundum. ff. de vi & vi ar. Quid autem si in instrumento locationis dicatur, quod locat per se, & suos hæredes,
6 an per hoc obligetur singularis successor, dic quòd non. l. qui fundum. in fin. ff. locati. & not. de verbo. obliga. in l. stipulatio ista. Item si diceret per se, & filios suos, & filius repudiauit hæreditatem patris, an hic extraneus teneatur stare colono, dic quòd sic; quia subrogatur loco filij in successione. & vide in l. postulante. in fi. princ. ff. ad Trebell. Idem si hæreditas iacet; quia hæreditas habetur loco filij, nec Prætor subuenit hæreditati, sed filio abstinenti, casus est singularis ibi; & ideo iudicium afficit hæreditatem, licèt non afficiat filium abstinentem, quando agitur contra filium, qui non probatur miscuisse. l. si cum dotem. §. trāsgrediamur. ff. solu. matrimo. cui adde quod not. in l. si quis instituatur hæres. de hæred. institu. Prædicta procedunt in singulari successore. In vniuersali est clarum, quòd tenetur stare colono; quia repræsentat personā defuncti, tamq̃ succedens in bonis eius: sed si est suc-
7 cessor bonorum, non personæ, secus, vt Prælatus, qui an & quō teneatur stare, aliquid tangitur per Cy. in d. l. emptorē. & latius per Cano. in c. querelam. ne præla. vi. suas. de quo vide Inno. de iudi. cū allegatis per Can. in Cle. 1. de rescrip. ¶ Vltimò, quia dicitur hic, quod fructuarius habet potiorē causam, quàm conductor, videtur posse opponi, quod istud non procedat, nisi fructuarius habeat causam lucra-
8 tiuam, & potentiorem titulum: si verò conductor habeat onerosam; quia soluit pensionē, & habuit priorē titulū, videtur, quòd cōductor debeat excludere fructuarium, arg. l. apud Celsum. §. de aucto. de excep. doli. l. fi. §. licentia. de iur. delib. & not. in l. priuilegia. de priuileg. credi. Sed potest responderi, quòd hic fructuarius habet seruitutem personalem, quæ afficit rem, vt in l. proxima. §. 1. ideò in re præfertur conductori, qui habet ius personale tantùm, quod non afficit rem. quod tamen intellige de conductore ad non modicum tempus, & non habente expressam hypothecam, vt. s. dictum est.

Ex §. Cæsæ harundinis.

SVMMAE.

1 *Commoditas soluendi, & recipiendi vectigal, pertinet ad fructuarium.*

§. Cæsæ harundinis.

¶ Donum, & commodum soluendi, & recipiendi vectigal, pertinet ad fructua-
1 rium. h. d. secundū vtramque lecturā. ¶ In tex. ibi [pertinet.] nec obstat. s. §. 1. quia ibi onus concernit personam, hic rem. arg. s. l. hactenus. in princ. & §. 1. & quod ibi no. & circa quod vide quod dixi in l. si pēdētes. §. si quid. ¶ In glo. [vel quòd alius] & secūdùm istum modum not. quòd illud, quod præstatur nomine census, præstari debet vsufructuario, secundùm istam lect.

Ex l. Cuiuscunque.

SVMMAE.

1 *Fructuarius expulsus à possessione rei, repetit res deperditas, & fructus perceptos medio tempore, vsufructu perempto.*
2 *Deiectus à possessione pro pluribus rebus inuasis, simul vno libello experiri potest.*
3 *Competit fructuario à re fructuaria deiecto, actio directa.*

L. Cuiuscunque.

¶ Fructuarius de possessione rei ex
1 pulsus, repetere potest res perditas, & etiam fructus perceptos medio tēpore, si vsusfruct⁹ perijt. ¶ No. hic, quod vno libello potest pro pluribus rebus simul inuasis deiectus
2 experiri. ¶ In glo. quæ dicit, † vtili interdicto vnde ui, sed certè videt, quod fructuarius expulsus de re soli, agat directè;
3 quoniam perdit naturalem, quam habebat, † & ideò interdictum competit cuilibet per vim possessione priuato. l. 3. §. vnde vi. & l. 1. §. interdictum autem. ff. de vi & vi arma. Nec obst. ista litera, quæ dicit, agendum vtili, quæ potest exponi. i. efficaci. Vel dic, quòd agit vtili solùm ad fructus perceptos medio tempore anni vsufructu aliquo casu deperdito.

§. Si fundus.

SVMMAE.

1 *Contentione inter duos de proprietate mota, fructuarius non amouetur à sua possessione.*
2 *Agens confessoria ad possessionem prædij, retinet possessionem.*
3 *Rei vendicatio competit ciuiliter possidenti.*
4 *Possessor lite pendente non est amouendus.*
5 *An actio vtilis præferatur directæ, remissiuè.*

§. Si fundus.

¶ Si inter duos de proprietate contenditur, fructuari⁹
1 possidens non debet sua possessione turbari, † & si possidenti, per vnum infertur quæstio proprietatis, & per aliū quæstio vsusfructus: supersedetur in controuersia vsusfructus, donec ius proprietatis finem accipiat, & cauendum est in vsufructu de restituendo fructus, si obtinuerit, aliàs permittitur vti frui, & h. d. in terminis. Et pro positione casus præmitte glo. primam. ¶ In tex. ibi [inter duos] idest
2 quorum † vnus possidet ciuiliter, alius contra eum rei vendicationem proponit: vterque tamen confitetur vsumfructum ad eum pertinere, qui confessoria agunt, & fundum possidēt naturaliter. ¶ In tex. ibi [fructuarius] qui agit cōfessoria ad possessionem fundi: nihilominus in possessione esse debet, & restituetur ei possessio vsusfructus, ex quo nemo cōtradicit. ¶ In tex. ibi [moueatur] quia negat vsumfructum ad eum pertinere. ¶ In tex. ibi [permittitur] concordat. ff. si ser. vendi. l. is cuius. ff. de dam. infec. l. is qui. & de no. ope. nuncia. l. si prius. ¶ Not. primò
3 istum. §. qui communiter allegatur, quod † pro ciuiliter tantùm possidendo, potest rei vendicatio intentari, & sic est casus pro glo. s. de rei vendi. super rub. & in l. officium. eo. tit. & in l. 2. C. vbi in rem actio. glo. non decidit, quomodo fiet executio; fiet enim ista forma, quod vincens in rei vendicatione, mittetur in possessionem corporalē, per quā ciuilem consequit̄, quā non habebat. ff. de acq. poss. l. quē admodum. & ècontrario ei, qui ciuiliter possidebat, fiet p̄ceptū, vt deponat aīum possidendi. ¶ Itē not. tex. ibi [in possessione esse debet] quem alleg. Guliel. in Spec. de seq.
4 pos. §. 1. ver. nunquid. quod † vsus, vel possessio alicui non est lite pendente impedienda. facit. l. pen. ff. de aqua quoti. & æsti. & qđ not. per Inno. de offi. ord. i c. simul. & de maio.

 & obe-

& obedien.c.inter quatuor.& de resti.in inte. c. 2.& de ap pell.c.bone memoriæ.in gl.probabilē,in prin.¶Not.hic, ꝙ iure actionis,alio nō discusso,mittit actor ī possessionē rei petitæ cum licentia vtendi,& fruendi,& hæc duo conceduntur solùm; quia in lite agentis debet supersederi propter litem tertij.& not. quòd lite pendente debet possessor cauere agenti de consignandis ei fructibus in casu in quo ipse vincat.facit.l.vniuersa.C.de precib.Impe.offeren. & si non vult cauere,transfertur possessio,& facultas percipiēdorum fructuum in aduersarium. talis tamē missio succedere debet loco cautionis,nō solutionis.l.de bonis.§.qui pupillo. de carb.edic. non debet etiam lite pendente dissipatio fructuum fieri,de quo in l.facultas. C.de iur.fisc.lib.10.¶In gl.prima in fi.gl.ergo ista intelligit,quòd ex lite proprietatis non inducatur dilatio in restitutione fructuum ex eo;quia vsusfructus erat legatus, & secundū hoc nō impeditur ventilatio, sed restitutio,donec liquidetur de vsufructu: sed ista litera videtur velle, ꝙ differatur qō vsusfruct⁹ propter litem proprietatis; nā persona ꝓprietarij est necessaria in introductione vsusfructus, & interim nō constat de proprietario, & ideò stat in suspēso,simile.s̄.de petit.hæred.in l.si quis libertatē,& de excusat.tuto.l.diximus. Nec obst.s̄.de rei vēd.l.is,à quo, quia ibi lis mota secundò,non alternabat primam, nec depēdebat ab ea:hic verò sic,ar.j̄.de car.edi.l.3.§.cū extaret.j̄. de excep.l.fundi,& l.fundū.¶In ea.ibi [ex gnāli clausula] prout est in fi.¶ Nota ex hoc,quòd ista nō erit cautio, iudicatum solui, quam olim ēt proprio noīe conuentus,ēt reali non pstabat. Inst.de sat.§.1.s̄.qui sat.cog. l.sciendum.& l.Iulianus. & sm̄ hoc non corrigetur hodie ista l.per illam regulam,ꝙ nemo suo nomine conuentus. &c. Insti.de satis. §. sed hodie. & erit notabilis casus except.à regula l.in omnibus.¶Vltimò not. istū tex. in ratione sui. Ad illud dubium;an actio vtilis debeat preferri
5 directę,† vel è contra,de quo in l.in causæ.§.fin.s̄.de pro curat. hic videtur probari, quòd quando ex diuersa causa descendunt,vt directa, quæ datur domino,& vtilis, quæ datur emphiteotæ: tūc inter eos non sit dare ius pręlationis;quia non dātur ad idē, ideò quilibet in suo iure tuēdus est,alio nō excluso à iure proprio.facit.l.fin.j̄.vti poss.& quod no.in l.3.§.ex contrario.j̄.de acqui.possess.

Ex l. Vsufructuarius.

S V M M Æ.

1 *Fructuarius nouum ædificium non cōstituit, nec cæptum perficit, etiam eo aliter non valente vti.*
2 *Valet legatum vsusfructus, non afferens vtilitatem.*

L. Vsufructuarius. ¶Fructuari⁹ nouum ædificiū nō constituit, nec à testatore inceptum perficit,etiam si ali-
1 ter vti non possit † h.d.in vtroq; Respon.¶In tex.ibi [imponere non potest] hoc intellige,nisi faciat gratia fructuū conseruandorū.vt.j̄.eo. l. si in area. No. secundùm hoc, ꝙ videtur probari, quòd teneat legatum vsusfructus, li-
2 cèt nullam afferat commoditatem, † cont.not.in l. si infantis.s̄.eo. In quo dic, ꝙ si nullo mō pōt vti, nec aliquā commoditatem percipere possit, non teneat concessio vsusfructus, vt ibi fuit notatum: sed vbi aliqualiter vti potest,puta ad custodiam ouium, asinorum, vel pullorum, quòd tunc tenet,& hoc est, quod sensit.Glo.hic secundùm Azo.& circa hoc adde tex.in l.pe.de rei vend.s̄.

¶In gl.2.super verbo[ædificiū]in fi.adde.l. vel vniuersorum:sed hoc hic contingit propter repugnātiam iuris vitādam, quæ inducitur ratione formæ mutatæ,vt not.in l. sequē. Item hic iure proprio vult facere,ibi alieno,vt no. s̄.eod.in l.itē si fundi.§.fi.¶In gl.3.Adde tex.in l.æquissimum. §. fructuarius, & §. sed neque dietas, vsque ad finem.

Ex l. Vsufructuarium.

S V M M Æ.

1 *Quod capit fructuarius venando,efficitur ipsius proprium.*
2 *Extremitas syluarum dicitur saltus.*
3 *Fructuarius venando,capiens rem alienam,vsucapit.*
4 *Emptor partis fructuum intelligitur de dimidia.*
5 *Historia. Q. Fabij cum Rege Antiocho de bello, eo superato relata.*

L. Vsufructuariū. ¶Illud,quod fructuari⁹ venādo ca-
1 pit,eius efficit pleno iure,† & si sunt animalia inclusa,capere & occidere pōt:dūmodo totidē, & eiusdem generis submittātur,quod est inductum propter difficilem discretionem. h. d. ad literam. Et pro intelligentia casus præmitte glo.primam hic,& tex.in l.item si fundi.§.aucupiorū.s̄.eo.¶In tex.ibi [saltibus] dicitur saltus raros habēs arbores.vbi feræ,venatores,& canes bene saliūt, vt refert Ioan. And. in cle.1.§.porro, de sta.mon. Vel secundùm Vgo. dicitur locus siluestris, vbi arbores exiliunt in altū magis quàm in alijs locis. Vnde extremitas siluarum dici-
2 tur saltus;† quia ibi arbores iam nitescunt. ¶In tex. ibi [iuregētiū].i.in ea parte, in qua vsusfructus nō cōsistit in venatione.¶In tex.ibi [possit]& certè pōt. ¶ In tex. ibi [occidere] qđ est verū de rigore,sed de ęquitate pōt, vt ī fi.No.in prima parte, quòd fructuarius venādo facit suū,
3 quod capit; † & propterea dicit Odofre.ꝙ si caperet rem alienā,posset vsucapere,si in alicui⁹ bonis erat.vt.s̄. de acquir.rer.do.l.1.2.& 3. ¶No.2.quòd nimia difficultas appellat impossibilitas,facit.j̄.de sol.l. si alieni. & propter hanc difficilem discretionem,plura decidi possunt.primò qđ not.in l. si in rixa.j̄.de sicar.Item potest decidi,quòd si emat quis partem fructuum, intelligitur de dimidia
4 † Ita dicit Iaco.Butrig.in d.l.nam & si fur. §.fi.hic alleg. Et ex hoc colligo, quòd malè seruauit Quintus Fabius la-
5 beo.qui cum à Rege Antiocho, † quem bello superauerat ex fœdere icto, dimidiam partem nauium accipere debuisset, medias omnes secuisse fertur, vt eum tota classe priuaret. Istud exemplum ponit Valerius lib. 7. Itemq; ꝓpter hāc difficilē discretionem personarum in loco delinquētiū,tota ciuitas de iure interdicit. vt.ext.de verb.signif.c.cū in partibus.non tamen debet ferri sententia excommunicationis in ciuitatem propter illam incertitudinem delinquentium, vt in c. romana, in fin. de sent.excommunic.lib.6.vbi Ioan.And. dicit, quòd si feratur, timenda est. An tamen alter pro delicto alterius possit, vel debeat puniri, vide text. Augu.24.quęstio.3. capitu. si habes, & quod ibi not. in gloss. ¶Vltimo not. istū tex. probantē,ꝙ fructus succedit loco fructuum, & sic vera sit opi. glo. in l. fructus.in vltima gloss.in fin. j̄. solu.matrimo.dum dicit,dic de vltimis, licèt Pet. ibi dixerit contra.Item facit ad legatarium vsusfruct.vbi erat columbaria, quomodo, & qualiter possit vti commodo columborum.

Ex l.

Ex l. Quod nostrum.

SVMMAE.

1 *Ad dominum pertinet vsusfructus constitutio, licèt ipsum non habeat.*

2 *Quandoque quis transfert in alium quod non habet, & quando potest aptitudine, declaratur exactè.*

L. Quod nostrum. ¶ Ad dominum pertinet constitu
1 tio vsusfruct⁹, licèt ipsum nō habeat. h. d. ¶ Vel sic. Quan-
2 doque contingit, ꝙ quis dat, quod non habet † vide istā. l. alleg. in l. manumissiones. s̄. de iusti. & iu. & glo. in prima constitutione. in §. nos verò. ¶ In glo. in fi. pro huius declaratione dic, ꝙ si velit quis transferre plusquam habeat aptitudine, † potest. l. si per imprudentiam, ʃ. de euict. vbi reperitur casus, quòd hæres potest agere ad id, ad quod non poterat agere defunctus, & sic plus iuris transtulit in hæredem, & est ibi ratio; quia casus euenit tempore hæredis; potuisset enim defunctus agere, si casus euenisset tempore suo, & sic non transtulit plus, quàm haberet in veritate: sed plusq̃ haberet aptitudine. Aut verò vult trāsferre plusquam habeat modo, & pōt vt hic; nam transfert aliud, quàm haberet: aut vult transferre plus q̃ habeat causa, & pōt. ʃ. de acquir. rer. dom. l. nō est nouum. hic alleg. Aut vult transferre plusquam habeat in veritate, & non potest, & ita loquitur. l. nemo potest. de reg. iur.

Ex l. Cum fructuarius.

SVMMAE.

1 *Fructuarius non tenetur ad onera pro vsufructu imposita, cedens vsumfructum.*

2 *Renuncians vsufructui, liberatur ab onere, non tamen à culpa.*

3 *Obligatus ad pecuniam rei occasione, cedendo rei, liberatur obligatione etiam lite contestata.*

4 *An cedendo quis omnibus bonis suis liberetur per titulum de diuisione bonorum.*

5 *L. cum fructuarius, an habeat locum in emphyteota, vt liberetur ab eo, quod debet, cedendo rei emphyteoticæ, quæritur.*

6 *Item quid in feudo, exponitur.*

7 *Non habet tamen locum in rustico, nolente soluere collectam, & cedere dominium.*

8 *Fructuarius tenetur ex gestis suorum, sicut ex proprio.*

9 *Paterfamilias tenetur ex leui, & leuissima culpa.*

10 *An dicta lex habeat locum in Episcopo, vel alio prælato, volēter dimittere.*

L. Cum fructuarius. ¶ Ad onera ratione vsus fructus incumbentia non tenetur fructuarius, si velit cede
1 re vsufructui †. h. d. ¶ Vel sic Qui tenetur ad onus ratione vsusfructus ex dispositione legati, cedendo rei, liberatur
2 ab onere: non tamen liberatur à culpa; † secus si onus sit personale, licèt occasione rei contractū. h. d. ¶ In tex. ibi [domum] idest deteriorem factam, non facto suo vel familiæ suæ. ¶ In tex. ibi [incūbit] si expensa est modica. s̄. eo. l. hacten⁹. nō obst. s̄. eo. l. sed & si quis. §. fi. vt ibi not. ¶ In tex. ibi [dicēdū est] nisi ratione culpæ personaliter obligatus sit, vt in l. proxima. ¶ In tex. ibi [absolui eum debere] sed an debebit in expēsis, & sic in hoc preparatorio cōdēnari, dic, ꝙ sic; quia iniustā causā habebat, ꝓprietarius aūt iustā. C. de iu. iur. in Auth. prīcipales personæ. §. finaūt re⁹. & vide quod no. extra de cōstit. in c. ex literis, & in 10. col. de capi. qui. cur. ven. in c. fi. ¶ No. istū casum, ꝙ obligatus ad pecuniam occasione rei, cedendo (etiam lite contesta-
3 ta) liberatur †, vt hic: & est absoluendus ab obseruatione iudicij, vt hic cum allegatis in glo. & fallit hoc in contractu societatis. l. cū duobus. §. item Mela. ʃ. pro soc. & ibi notatur: secus in alio debitore, qui cōuentus ex facto propinquo rei, cedendo rei non liberatur. Fallit in dn̄o, qui cōuenitur ex cōtractu serui. tex. est notabilis in l. illud, in prin. ver. quid tamē. ʃ. de trib. Et hanc dr̄iam ponit tex. in l. is cum quo, ʃ. de aqua plu. arc. vbi de hoc aliquid per Bar. circa quod vide quod scripsi in l. si fortè. §. etiam. ʃ. si serui vend. & adde quod statim dicam. sed an liberetur
4 omnibus bonis cedendo per titulum † de diuisione bonorū, dicit Guiliel. in dicto. §. quid tn̄, ꝙ si esset diues, ꝙ audiretur volendo cedere bonis; quia illa cessio est remediū subsidiarium, vt l. cum filij. C. qui. bo. cede. poss. vnde non debet habere illam cessionem, vbi aliter potest consuli, non obstat ille, ver. qui tamē. vt. s̄. dixi. sed an ista lex ha-
5 beat locum in emphyteota † quòd liberetur ab eo, quod præstare dēt, si velit cedere rei emphyteoticę, dic, quòd non; quia est obligatus ex contractu, vt plenè no. in Spec. de loca. §. nunc aliqua, ver. 128. vbi Io. And. in addit. hoc approbat, & alleg. alia iura. de quo aliquid in l. is cū quo. ʃ. de aqua plu. arc. per Dy. & per Inno. ext. de cōstitutio. in c. quæ in ecclesiarum. Item nec habet locum ista lex in
6 feudatario, † qui vult renunciare feudo, & non vult præstare seruitium. Ita no. in Spec. de feu. §. quoniam. ver. 27. & hoc est, quod Bald. voluit in materia feudo. circa tertiam col. & in titu. de prohib. feudorum alie. per Fede. in c. 1. in §. callidis, in fi. vbi etiam aliquid tangitur in gl. Pet.
7 quam vide. Item nec habet locum in rustico, † qui nō vult soluere collectam & cedere dominio; nam illud onus non est merè reale, cum imponatur personæ, & non rebus. l. rescripti. ʃ. de mu. & hono. & est casus in l. incola. ʃ. ad munic. Cui adde similem quæstionem, quæ ponitur in Spe. de cens. §. 1. ver. Item pone. & ponitur ibi quęstio de puteo & porticu, de quo ibi omnino vide, & quod tetigit Dy. in l. Imperator. §. sic. de leg. 2. & Ia. de Are. in l. Pretor. §. hoc edicto, de dam. infe. Non obst. l. ista; quia onus de quo loquitur hic, nō erat in obligatione: sed res ipsa erat sola, & immediata causa oneris: sed ibi non est onus merè reale, sed annexum personæ propter rem, dicta. l. rescripto. §. fi. de mune. & honor. & ideò nō debet liberari cedendo rei, vt dicta. l. proxima. ¶ No. ex lege sequēti, quòd fructua-
8 rius † tenetur ex facto suorum, sicut de proprio, de quo de rest. spo. in c. cū ad sedem. ¶ No illā regulam; quia diligens paterfam. &c. ex quo collige, ꝙ tenetur ex leui cul-
9 pa † non de leuissima. facit ad istum tex. ʃ. si ser. vend. l. si fortè. §. etiā. ¶ In gl. ibi [reficere] an ista. l. habeat locū in
10 episcopo, † vel alio prælato volente dimittere, vide quòd no. 10. q. 3. in c. vnio. & aliquid tangitur. 10. q. 1. in c. decreuimus. ¶ In glo. ibi [secus in locatore.] Ratio diuersitatis, quia locator tractat de damno vitando, & circa hoc vide quod scripsi. s̄. eo. l. in qui.

Ex l. Cum usufructuario.

SVMMAE.

1 *Fructuarius agit lege Aquilia, & actione iniuriarum.*

L. Cum vsufructuario. ¶Fructuarius pōt agere lege aquilia † & actione iniuriarum, & serui
1 corrupti, h. d. Erit aut hic principaliter dubitatio, an daretur actio leg. aquiliæ, & videbatur ꝙ nō deberet dari; quia non dat, nisi domino, l. itē Mela. §. si plures. ad leg. aquil. sed contrarium deciditur; quia vsusfructuarius habetur loco domini. s̄. eo. l. 4.

Ex l. Cui usus fructus.

SVMMAE.

1 *Fructuarius alienat vsumfructum proprietario inuito.*
2 *Author dubitat, quid si venderet ius vtendi, siue fruendi.*

L. Cui vsusfructus. ¶ Fructuarius pōt ven-
1 dere vsumfructum proprietario inuito. † h. d. breuiter. vide tex. s̄. eo. l. non vtitur, cum duab. seq. & quod hic dicit, quòd vendit vsumfructum, intellige .i. commoditatem vsusfructus, vt. s̄. eo. l. arboribus. §. vsusfructuarius. & not.
2 est enim dubium, si venderet ius vtendi fruendi †, an haberet locum hæc l. dic ꝙ non; quia caderet à iure suo, si vēderet, & rediret ad proprietarium.

Ex l. Vetus fuit.

SVMMAE.

1 *Ad fructuarium pertinet fœtus, & non partus, qui in locum demortuorum, alios submittit.*
2 *In legato equi armati, veniunt equi arma, & non hominis.*
3 *Absque traditione transfertur dominium.*
4 *Differunt vniuersalia à specialibus, & assignatur ratio.*
5 *Paria sunt non esse, vel esse inutile.*
6 *Loco vnius ex D D. Antianis effecti inutilis, vel impediti, alius subrogatur.*
7 *Submittere, & subrogare idem sunt quo ad effectum.*

L. Vetus fuit. ¶Ad fructuarium nō pertinet partus, sed fætus, &
1 loco demortuorum, † [vel etiam inutilium gregis, vel armenti fructuarius tenetur alia subrogare, & subrogatione facta, statim sunt proprietarij: ante verò fructuarij, & ante subrogationem, fructuarij periculū est, postea verò ꝓprietarij. constituto autē vsufructu de singulis animalibus nō arctatur fructuarius ad subrogandum. h. d. cū duab. seq. ¶In tex. [pertineret] .i. ancillę fructuarię. ¶In tex. ibi [pertinere] .i. iure proprietatis. ¶In tex. ibi [gregis] & sic vniuersitatis, secus si singularium capitum. j̄. l. quid ergo. ver. sed quid dr̄. ¶In tex. ibi [fiāt] .i. ipso iure. ¶In tex. [ad fructuarium] vnde ex ante natis non tenetur subrogare. ¶Not. tex. ibi [nec enim, &c.] cuius rō assignatur in l. in pecudum. j̄. de vsu. & est vtile propter gabellam, quæ debet solui pro fructu omnium, qui nascuntur. & per istum
2 tex. dixit Bal. ꝙ si testator legat † equum armatum, ꝙ in legato continentur arma equi, nōn hoīs, q̄uis digniora. arg. huius l. & in l. 1. C. de verb. sign. subdit, & Bald. ꝙ si hr̄t arma diuersa, debentur mediocria. ¶No. secundò ibi [vel inutilium] in quo absque traditione transfertur
3 dominium. † vt not. in l. traditionibus. C. de pactis. ¶No. in l. quid ergo. in ver. [sed quod dicitur,] differen-
4 tiam inter vniuersalia, † & specialia; quia in vniuersalibus vnus subrogatur loco alterius, non autem in specialibus, facit. s̄. eo. l. vsufructuarium. §. si in viuarijs. ¶No. etiā hic in l. vetus, in fi. & in l. sequen. in prin. ꝙ paria sunt nō esse,
5 † vel inutile esse, hoc facit, ꝙ si in numero aliquo (vt puta)
6 antianorum, vel similium, † vnus sit effectus totaliter inutilis, ratione fortè superuenientis infirmitatis, vel dementiæ, vel alterius casus, ꝙ loco eius debet alter subrogari, sicut loco mortui, & illo moriente subrogatus complebit officium. j̄. de tute. l. quæsitum. ¶No. etiam ibi [submit-
7 tere;] quia idem est, quod effectualiter subrogare † quod facit ad Potestates, qui promittunt, quòd si aliquis suorū officialiū in officio delinquat, ꝙ statim debeat alterū eius loco subrogare, vel submittere; qd̄ intelligitur cum eadē ptāte per hūc tex. ¶In glo. quæ incipit [si ergo] in l. vetus. sol. hic fuit expressum, quod tacitè non inerat, ideò expressio prodest hic, cum similibus. sed ibi fuit expressum, cui tacitè inerat expressio. arg. de reb. du. l. vtrum. §. cum quidam, & l. cum hæres. §. fi. de sta. lib. hæc fuit solutio. And. de Pisis, vel dic, quòd hic exprimitur verbum ad legatum ampliandum; ideò prodest, nec habet effectum contrarium, argumen. j̄. de leg. primo. l. legata inutiliter. sed ibi verba adijciebantur ad destructionem legati, & contra eius naturā, ideò nocēt, vt ibi. & j̄. de reg. iur. l. expressa nocent, secundùm Iacob. de Beluis. de quo vide in l. cū quid. j̄. si cer. petat.

Ex l. Si in area.

SVMMAE.

1 *Ius superueniens quandocunque hæredi, prodest legatario.*
2 *Re fructuaria perempta in parte, propter ædificium impositum, fructuario inuito, restituitur vsusfructus, ædificio deposito.*
3 *Restitutione formæ, restituitur vsusfructus.*

L. Si in area. ¶ Ius quandocunque superueniens hæredi, prodest
1 † legatario, ita pōt allegari. ¶Vel sic. Remotio obstaculi habet vim restitutionis in integrum. ita ēt potest allegari.
2 ¶ Vel sic. Re perempta vsufructuario † in parte propter ædificium impositum, inuito fructuario, restituitur vsusfructus deposito ædificio ipso iure. h. d. ad litteram, & cessant oīa contraria. ¶No. ex isto tex. vltra summaria, ꝙ
3 restitutio formæ † restituit vsumfructum eius interitu consumptū. ¶In gl. 2. in fi. hoc declara, vt in d. l. Attilicinus, & aduerte, ꝙ tutius videtur ꝙ semper agetur, vt vsusfructus remoueatur siue intra tempus, siue vltra sublata sit superficies; quia verum est vsumfructum perire mutata forma. In alijs verò seruitutibus est vera prædicta distinctio. arg. s̄. de serui. §. seruitutes. & §. si sublatum, de serui. vrba. prædio.

Ex l. Si dominus.

SVMMAE.

1 *Legato vsufructu ab habente nudam proprietatem, tenet legatum, proprietati consolidatum.*
2 *Legans rem, videtur legare ius, quod habet in re.*
3 *Legatum vsusfructus non restringitur ad ius testatoris.*

L. Si dominus. ¶Si legatur vsusfructus per habentem nudam
1 proprietatem, valet legatum, † siue in vita, siue post mortem legatum fuerit consolidatum proprietati. h. d. ad litteram

literã.¶In tex.ibi[valere legatũ.]s̃.in tribus casibus,qui sequũtur.¶In tex.[ante aditã hæreditatẽ.]& post mortẽ testatoris.contra istã l.videtur fortiter facere,de leg. 1. l. seruũ filij.& l.si domus.§.si fundus.vbi dicitur,ꝙ legãs rẽ
2 videtur solùm legare † ius,quod habet in re, & sic potest casus contingere,quòd nihil erit in legato,puta si vsufructuarius esset emphiteota,vel feudatarius, & eius morte finiri debet:sed potest euitari;quia illud est verum,quan-
3 do legat rem simpliciter:† secus quando legauit vsumfructũ,quo casu legatum vsusfructus non restringitur ad ius testatoris.l.quod in rerũ.§.1.de leg.1.¶In gl.1.in fi.hoc videtur continere diuinationem: vnde potest aliter concludi, secundùm Iaco. de Are. quòd ibi testator reliquit aliquã rem,in qua non habebat aliquid iuris de pręsenti,vel de futuro. sed hic habebat ius in proprietate de præsenti, & in vsufructu habebat ius de futuro infallibiliter. & hæc solutio põt colligi ex l. Mæuius.§.fundo,& qđ ibi no.de lega.2.ex quo infertur, quòd siue purè,siue sub conditione legauerit, non debebitur vsusfructus, donec perueniatur ad proprietatẽ; quia ius tãtùm, quod habet, videt̃ legare. Ad hoc facit l.qui tabernas. ȷ̃. de cõtrahen. empt.secundùm Iac. de Are.

Ex l. Si areæ vsufructus.

S V M M AE.

1 *Licet ædificare in area fructuaria ad conseruationem rerum in illa existentium.*

L.Si areæ vsusfructus. ¶ Licitum est ædificare in area fructuaria ꝓ cõseruatione & costodia re-
1 rum in illa existentiũ.† h.d. licitũ est ergo fructuario pro conseruatione fructuum in loco fructuario aliquid construere,vel ædificare,licèt regulariter dicatur, quòd non possit nouum ædificium super imponere.

Ex l.Si Sticho seruo.

S V M M AE.

1 *Coniuncti ex lege in partes uiriles vocantur, sicuti in coniunctis ab homine.*

2 *In coniunctis ex lege non est locus iuri accrescendi in proprietate.*

L.Si Sticho seruo. ¶ Sicut coniuncti coniunctione ho-
1 minis viriliter vocant̃; † sic vocant̃ coniuncti auctoritate
2 legali: aduerte tamen;quia inter coniunctos† auctoritate legali in proprietate nõ est locus iuri accrescendi.l.& Proculo.ȷ̃. de lega. 2. sed in vsufructu sic.ȷ̃.tit.proximo.l.1. §. denique.

Rub. De vsufructu accrescendo. Tit.2.

S V M M AE.

1 *Vt sit locus iuri accrescẽdi,requiritur quòd persona,et res sint capaces vtriusque portionis.*

PRO Generali introductione huius intellectus,pręmitte vnam regulã, quòd ad hoc vt sit locus iuri accrescendi,† re-
1 quiritur, quòd persona, & res sit talis, quam quis possit habere duplicatam. s̃. titu.proximo. l.dominus fructuario, §.1. & vide ibi, quod dixi, & quod statim dicam. ȷ̃. in l.1.in princ. Secundò pręmitte, quòd in hoc iure accrescendi est differentia inter proprietatem, & vsumfructũ. Tertio quòd attenditur coniunctio, quæ multiplex est,de quo.ȷ̃.in l.1. §.interdum.h.d.

Ex l.Quotiens.

S V M M AE.

1 *Inter legatarios vsusfructus coniunctos, habet locum ius accrescendi.*

2 *Ius accrescendi expostulat, si non expressam, saltem tacitam defuncti voluntatem.*

3 *Ius accrescendi, quod habet locum inter legatarios, fallit in pluribus,& fallentiæ exponuntur exactè.*

4 *Fallit in alimentis.*

5 *Fallit vbi testator prohibet ius accrescendi.*

6 *Fallit vbi solùm est relicta cõmoditas,& non vsusfructus.*

7 *Fallit in verbali coniunctione.*

8 *Fallit in pluribus fructuarijs.*

9 *Ius accrescendi non habet locũ inter filios spurios,etiàm dispẽsatos,quod est secus in naturalibus.*

L.Quotiens. ¶ Inter legatarios vsusfructus, habet locum ius accre-
1 scendi:† si tamẽ fuerint coniuncti.h.d.& sufficit,quòd cõiunctio fuerit à principio: licèt non sit eo tempore, quo de iure accrescendi tractatur,vt ȷ̃. in.§.interdum.¶No. ergo. primò regulam, quę requirit coniunctionem.¶ In gl.fin.in fin. vult ergo dicere, quòd portio defertur quodam speciali iure; & ideò non habet ius accrescendi. dic clarius quòd ibi admittitur inutiliter ex quadam dispensatione legati præter voluntatem defuncti. Ius ergo accrescendi non habet locum; quia tale ius requirit expres-
2 sam,vel saltem tacitam † voluntatem defuncti.l.apud Iulianum.§.idem Iulianus.ad Trebel. & de leg.2.l.si Titio, & Meuio.§.Iulianus,quam voluntatem non habet,qui venit præter voluntatem disponentis.l.1.§.pater filium,ver. vel maximè.ȷ̃.de colla.bon.¶In gl.2.ibi.[l.& Proculo.] illa loquitur in cõiunctione legali.¶In eadẽ in fi.Concludere ergo ex his omnibus,& vt effectus habeat eius, quod istę duę glo.voluerunt,quòd licèt inter legatarios vsusfru-
3 ctus dicatũr habere locũ ius accrescẽdi: † tñ hoc fallit in
4 pluribus. ¶Primò vbicunq;† vsusfruct⁹ incertus vsus re-
5 linquitur,puta † in alimentis;tunc enim nec augetur,nec diminuitur commoditas legati.s̃.ti.proxi.l.dominus fru-
6 ctuario.§.1.¶Secundò vbi testator †ꝓhibuisset ius accrescẽdi, vt eadẽ l.in princ.¶Tertiò vbi nõ est relictus vsusfructus,sed eius commoditas,vt est casus in dicta.l.dominus, sm̃ vnam lecturã. ¶Quartò,non est ius accrescendi,
7 vbi † est verbalis coniũctio, non eiusdem rei: sed diuersarum, vt hic in glo. 2. ibi [vel distingue an &c.]¶Quin-
8 tò vbi sũt plures fructuarij,†& vni conseruat̃ vsusfructus solùm ex iure speciali ex dispositione legali;nam illi non competit ius accrescẽdi,vt in l.mulieri, & Titio,de condi. & demo.quem casum declara,vt.s̃.dixi, quod facit etiam ad id quod.ȷ̃.subdam.¶Sextò non habet locum,vbi sunt plures fructuarij, non ex dispositione hominis expressa, sed ta-

sed tacita, & per quandam consequentiam inducta partes sunt ipso iure per legem distinctæ, casus est. j. ea. l. §. fi. & in l. 3. §. vnde Celsus. & aduerte propter id, quod dictũ est ad l. mulieri. s. alleg. quòd ibi illud beneficium ordinabatur ad ius dispensationis simpliciter; nam secus esset, si ordinaretur ad relaxandum ius commune, vel ad reparandum executionem in minore, qui ope restitutionis capit partem, quam repudiauerat l. 1. C. si vt ab hæred. absti. & sic venit singulari beneficio, & tamen habet ius accrescendi; licèt enim beneficium restitutionis sit ius singulare, vt not. in l. fin. §. fin. j. de cond. & demon. tamen ordinatur ad ius commune iam perditum consequendum, quod est subtile in consideratione. & prædicta videntur conuenire
9 d. l. mulieri. ad quęstionem, quòd si dispensatum † sit cum aliquo domino, vel Barone, ꝙ duobus filijs suis spurijs possit relinquere castrũ, vel aliquam baroniam, & contingat alterum istorum mori, quòd eius portio non accrescat alteri. In contrarium facit. Primò; quia voluntas testatoris est fauorabilis & amplianda. secundò; quia beneficium Principis debet latissimè interpretari. s. de constit. Princ. l. 1. puto ergo, ꝙ hæc secũda pars locũ habeat in filijs naturalibus, vel alijs nõ ex damnato coitu natis, & quòd ita posset dici: secus in spurijs, qui oĩs paternæ substãtiæ beneficio sunt indigni, vt dicit tex. in Auth. ex complexu. C. de incest. nupt. ¶Ext. gl. aduerte; quia prima pars isti⁹ principij, dum dicit est ius accrescendi; quia debet intelligi, quãdo separatim admittunt: secus si singuli eodem momento. j. tit. 2. l. Põponius. §. idẽ Põp. & quod ibi not. Secundò cõtra istum tex. videtur facere. j. de leg. 1. l. si duobus. §. fi. sed solue, vt ibi not. Tertiò contra finem istius literæ, videtur facere de vulga. & pupil. l. cum ex filio. §. fina. sed solue, vt ibi no.

Ex §. Denique.

SVMMAE.

1 *Inter coniunctos coniunctione legali, est locus iuri accrescendi in vsufructu.*

§. Denique. ¶Inter coniunctos cõiunctione legali, est locus iuri accre-
1 scendi in vsufructu. †¶In tex. ibi [relictus ab eodẽ] secus si à diuersis, vt. j. eo. l. pen. & fi. sed contra istũ tex. vr; quia imò etiã in vsufructu inter coniunctos coniunctione legali non sit locus iuri accrescẽdi. j. ead. l. §. fi. & l. 3. §. vnde Celsus. sed potest responderi, quòd ibi loquitur in pluribus fructuarijs ex dispensatione tacita per quandam consequentiam introducta, vnde non habet locum hic ius accrescẽdi ex quadã dispositione expressa, perquam vsusfructus relict⁹ est. ¶In gl. ibi. [arg. j. ead. l. §. interdũ] rationes eius dicam in d. §. interdum. super verbo quotidie. potest tamen subtilius considerari, & alia ratio diuersitatis est; quia in legatis, & fideicommissis non est possibile, ꝙ uendicet sibi locum ius accrescendi, nisi subsit aliqua cõiunctio realis, vel verbalis. l. re coniuncti. de leg. 3. & hac l. in principio: sed quando legatur proprietas seruo communi, istud legatum fundatur in seruo, licèt moriente non resideat penes eum, sed transferatur in dominos, & sic veniũt domini iud. legis, non testatoris. l. qui liberis. §. qui verba. de vulg. & pupil. ideò non possunt dici iudicio testatoris coniuncti, nisi forte eorum contemplatione. arg. l. sed si plures. §. in arrogato. de vulg. & pupill. In persona ergo ipsorum dominorum non est inuenire aliquam cõiunctio nem; ideò ius accrescẽdi cessat inter eos. sed quãdo seruo communi legatur vsusfructus, istud legatum fundatur in persona domini, qui est ille, qui habet vti frui, casus est. j. tit. 1. l. 1. §. dies; quia ergo sunt plures, apparet, ꝙ sunt coniuncti, nõ solũ verbis, sed etiam re. j. §. prox. Quid autem in utili dominio, vel emphyteosi, vel in alia proprietate non transmissibili, an iudicari illud debeat secundùm naturam vsusfructus, an secũdùm naturam proprietatis? dic quòd secundùm naturam proprietatis, arg. j. de superfic. l. 1. §. quod aũt. & s. si ager. vectig. vel emphi. l. 1. §. qui in perpetuum, & quia ius proprium, & plenum quæritur ab ipso principio, nec pendet ex patientia, quibus adde quod no. C. de vsufr. in l. corruptionẽ, & de verb. obl. l. pluribus. §. si placeat.

Ex §. Idem ait.

SVMMAE.

1 *In coniunctis vtroque iure, portio deficiens vnius, alteri crescit in coniunctione legali.*
2 *Coniuncti coniunctione legali, reputantur coniuncti re, & verbis.*
3 *Vsusfructus est seruitus diuidua.*

§. Idem ait. ¶Vsusfructus deficiens plus accrescit vtroque iure coniun-
1 cto † quamuis coniunctione legali, quàm coniuncto vno iure tantũ. ¶Vel sic. Coniũctus cõiunctione legali prefertur coniuncto re tantùm, quantùm ad ius accrescendi in vsufructu, h. d. ad litteram. & no. hic probari, quòd coniũ-
2 ctus coniunctione legali, †reputatur coniunctus re, & verbis, quod est notan. ¶In tex. ibi [coniunctum]. i. coniunctione legis, nec proprietati accrescet, vt statim subijciam. ¶In tex. ibi [in suo statu]. i. nec ad proprietatẽ redire. ¶In gl. quę incipit [qui re tm̃] vel ibi in ꝓprietate, hic in vsufructu, & hæc vera, iungit tamẽ aliam solutionem, quæ ponitur in ver. [alij tamẽ.] Ad istud contrarium, vide aliam solutionẽ, in contrarium, & secundũ ibi no. ꝙ hic dicit Glo. [nõ puto] nõ videtur bene dictũ ad dictum. §. idem. Ad l. si ita quis. põt respõderi, vt facit hic Glo. ibi [vel verbis] vt no. in d. §. idẽ tractat. ¶In glo. sequen. ibi [respectu personæ] & non vtẽtis, & hoc est verum, quòd vsusfructus est
3 seruitus diuidua † l. 3. & l. 6. j. tit. prox. secus in seruitutibus prædialibus, quæ sunt indiuiduæ: vnde est similis; quia vno sociorum retinẽte, retinetur seruitus in totum. l. seruitus. j. quemadmodum serui amit. l. aquam. §. fin. & l. si communis.

Ex §. Interdum.

SVMMAE.

1 *Inter coniunctos re tantùm, & verbis disiunctos, habet locum ius accrescendi tam in proprietate, quàm in vsufructu.*
2 *Modus loquendi consultò fit.*
3 *Testis deponens, quòd audiuit ab omnibus de loco, intelligitur de hoc loquentibus.*
4 *Hoc idem obseruatur in instrumento sindicatus, notario testante ab omnibus factum.*
5 *Hoc idem habet locum in teste deponente de fama.*
6 *An pater succedat fratri per ius accrescendi in feudo paterno, an verò iure successionis possit, quæstio.*
7 *Absentis canonici, quotidiana portio cæteris præsentibus accrescit.*

In le-

8 *In legatis portio deficiens, agnito legato, ſiue non, non accreſcit inuito.*
9 *In contractibus inter viuos, habet locum ius accreſcendi.*
10 *In indiuiduis non eſt locus iuri accreſcendi, nec decreſcendi.*
11 *Alter ex duobus emphiteotis decedente, an portio deficiens accreſcat alteri, an verò Domino remiſsiuè.*
12 *Duobus offerentibus bona ſua alicui monaſterio, altero decedente, cui creſcat portio, an ſocio, vel monaſterio.*
13 *Deficiente portione poſt venditam hæreditatem, cui acquiratur portio, an emptori, vel fidcicommiſſario, ponit exactè.*
14 *Duobus legata eadem re, & quòd quilibet habeat ſolidum, vno habente rem, & altero æſtimationem, inter eos ceſſat ius accreſcendi.*
15 *Duæ orationes ſolutæ nõ coniungunt, nec inducunt coniunctionem verbalem.*
16 *Copula ſola, non facit coniunctionem verbalem, ſed vnitas ſermonis.*
17 *Coniunctio, an fiat per nomina collectiua, ſiue diſtributiua, ponitur.*
18 *Ex ſola verbali coniunctione in dote, eſt locus iuri accreſcendi.*
19 *Pacto inter plures emphyteotas conuento de non petendo portionem deficientẽ, alteri non accreſcit, ſed domino.*
20 *Excluſus quando quis eſt facto ſuo, portio deficiens alteri non accreſcit.*
21 *Filia ſe vocante contentam, dote defecta, quomodo alteri accreſcat.*
22 *Quid in filia renunciante, an faciat partem.*
23 *Quid vbi renunciatio haberet inſertum iuramentum.*
24 *Et quando habeat locum ius accreſcendi in repudiatione gratuita.*
25 *Statuto inſinuante legata infra menſem, & vno ex coniunctis inſinuante, & altero non, quomodo valeat legatum.*

§.Interdum.

¶Inter coniunctos re tantũ, & verbis diſiunctos hẽt locũ
1 ius accreſcendi † tam in proprietate, quàm in vſufructu: & ſi forte portio iam quæſita deficit, accreſcit collegatario vſusfructus, non collegatario ꝓprietatis. h. d. ¶Vel ſic. In vſufructu quærendo, vel queſito & amiſſo, vel in fieri, vel in eſſe perfecto obtinet ius accreſcendi: in proprietate verò quærẽda, ſeu quæſita (licet poſtea deficiat) non habet locũ ius accreſcendi. h. d. Loquitur iſte tex. principaliter in legatis: incidenter tñ de hæreditate tangitur, de quo per gl. & Bar. in l. 1. ꝟ. de acqui. hær. ¶In tex. ibi [& tibi] eſt copula legis non hominis: aliàs eſſet coniunctio uerbalis. l. triplici. de uerb. ſignif. Nec obſt. de leg. 2. l. Proculo; quia ibi nulla eſt coniunctio, & copula hominis, hic eſt realis. ¶In tex. ibi [in proprietate] pluribus relicta re tãtùm coniunctis. ¶In tex. ibi [conſtitutus] i. traditus etiã in terminis l. ſub cõditione, & l. utrũ. ꝟ. de peti. hęred. ¶In tex. ibi [admittit] in perſonã alterius fructuarij. Nec obſt. ꝟ. quemadmodum ſerui. ami. l. aquam in fi. ut ibi no. ſimiliter. non obſt. de acqu. hæred. l. qui parte. cum ibi no. & facit tex. ad intellectum l. codicillis. in princ. de uſufruc. leg. ut dicit Bar. in l. hęredes mei. §. cũ ita. ꝟ. ad Trebel. ĩ 5. oppo. ¶In tex. ibi [omnes enim.] Nota iſtũ tex. in modo loquen
2 di; † quia dẽt intelligi ſuper hoc conſulto: ſimilis eſt modꝰ loquẽdi. ſ. qui ſatiſd. coga. in l. inter omnes. in gl. & hoc
3 eſt vtile ad teſtem, qui dicit, † ꝙ audiuit ab omnibus de loco, vt intelligatur, ſcilicet de hoc loquentibus. Item ad in-
4 ſtrumentum ſyndicatus, † quando Notarius dicit factum ab omnibus, licèt aliqui abſfuerint, de quo per Iaſ. in l. 1. §. nunciatio. de nou. oper. nunc. & per Guil. in dicta. l. inter
5 oẽs. Item eſt vtile ad teſtes deponentes † de fama, de quo vide per Bar. in l. de minore. §. tormẽta. de quæſtio. ¶No. tex. ibi [quotidie] ꝙ ſi lego, vel cõſtituo vſũfructũ; videor enim de nouo conſtituere & legare, & ideò licèt vna die quæſitus deficiat, accreſcit alteri; quia alia die non acquiſiuit, quaſi velit dicere, ꝙ eius acquiſitio eſt ſucceſsiua; quia non recipit in inſtanti plenam acquiſitionem. ſ. tit. primo. l. 3. §. dare. & C. eod. tit. l. corruptionem, & quia (vt dictum eſt) quotidie quodammodo naſcitur reſpectu futuri temporis, iſtud ius accreſcendi tã videtur procedere in prædicta acquiſitione, quàm ex acquiſiti ammiſsione; quia reſpectu futuri tẽporis, ſemper ſumus in initio, quod non eſt ita in proprietate; quia perfectè acquiritur in præſenti, & non habet pendentiam de futuro, & rationem huius litteræ allegat Bald. in prima conſtitutione. Digeſt. in
6 §. ſed hic quæro. Vtrũ aũt frater ſuccedat † fratri in feudo paterno iure accreſcẽdi, an iure ſucceſſorio, & hoc ẽ vtile ſcire; quia ſi iure ſucceſsionis, põt repudiari: ſi iure accreſcendi, non poſſet, quando in vtraque portio eſſet grauata; quia nõ põt pro parte acceptari, & pro parte reſpui. ꝟ. de leg. 2. l. ſi ex duobus. concluditur ergo, ꝙ quęritur potius ex quadã legali prouidentia, quæ non hẽt vim relicti. vt in ſimili dixit gloſſ. in Auth. ſi qua mulier. C. de ſacroſ. eccle. in vltima glo. parua. ¶No. tex. in verſ. cũ primũ, ibi [ſolus vtetur in totum] per quem arguit Io. And. in cle. de ęta. & quali. c. 2. ad fi. in gl. in ver. ẽt ſi reliqua, ꝙ quottidiana diſtributio † canonici abſentis, accreſcit con canonicis pręſentibus, & idem ipſe no. in. c. 2. de vita & honeſt. cle. in clem. in gl. quæ incip. ſi tñ &c. ¶In 3. gl. in fi. ibi [ſed illud euenit.] vel dic, ꝙ hic accreſcit hæredi volẽti, ibi
7 ẽt inuitis, ſi portio deficit ante aditã hr̃ditatẽ, ẽt ſi nullo eſſent coniũcti vinculo. l. teſtõ. C. de impu. & alijs ſubſti. l. liber homo. §. cũ quis, de hęred. inſtit. & C. qñ nõ pe. par. l. 1. & ideò eſt, ne teſtator reperiat ꝓdecedere pro parte inteſtatꝰ, & pro parte teſtatus, cõtra reg. ius noſtrũ. Idẽ ſi poſt aditam hæreditatem per vnum tantùm. l. cum hæreditate. ꝟ. de acquir. hæred. ſed ſi eſſet adita per oẽs: tũc accreſcit volentibus, & non inuitis. ꝟ. de leg. 3. l. is, qui cumplures. In legatarijs verò portio deficiens ſiue ante agni-
8 tum legatum, † ſiue poſt non accreſcit inuito, ſed volenti tantùm. l. 1. §. vbi autem, & §. ſin autem deficientis. C. de cad. toll. adde vnum notabile, quòd licèt frater in ſucceſſione paterna vtrinque coniunctus, alteri præferatur vno vinculo tantùm coniuncto. C. de leg. hær. Auth. ceſſante. & Auth. poſt fratres. hoc eſt ideò, quia vult ius ſibi vẽdicare in ſucceſsione paterna ex ſua perſona: ſecus in iure accreſcendi reſpectu portionis repudiatę; quia non conſideratur in iure accreſcendi maior proximitas: ſed tñ admiſsio ex pari ratione, ſi vna admittatur, ceſſat illa differẽtia, vt etiã in ſubſtitutione vulgari per l. fin. ꝟ. ad Trebel. per. l. ſi quis ex nepotibus. ꝟ. de coniug. cũ eman. lib. licèt Dyn. dicat oppoſitum in l. cohæredi. §. qui diſcretas. de vulg. & pupil. ſed eius dictum poteſt ſaluari, vbi procederetur ex pupillari, per quam pupillo ſucceditur. vnde deberet ꝑferri vtroque vinculo coniunctus. Ita dicit Bar. in l. re cõiuncti, ad fi. de leg. 3. ¶In gl. 4. ibi [inter viuos] circa
9 hoc dic, ſi quæritur de vſufructu, vel alio ſimili iure, habet locum inter viuos in re coniunctos hoc ius accreſcendi. ꝟ. de aſsig. lib. l. vtraque. & l. ſi duo patroni, in prin. ꝟ. de iur. iur. ſed ſi quærĩt de ꝓprietate: tũc liberalitate Pricipis h ẽt locũ ius accreſcendi inter viuos. C. ſi liberal. Imper. ſocius ſine hæred. deceſſ. l. 1. lib. 10. in alijs verò inferioribꝰ à Principe attenditur, quale ſit ius; quia in fine indiuiduo de ſu natura, vel ex præſumpta mẽte contrahentium, tũc idem. l. fundus, de contrahen. empt. & dicta. l. ſi duo patroni, in

10 ni,in principio. In talibus enim† indiuiduis nõ eſt propriè
jus accreſcendi, vel decreſcẽdi:ſed ſi loquatur in iure diui
duo.tunc ſecus eſt. j̃. de verb. oblig. l. ſi mihi, & Titio in
præſenti,& in Inſt.de inutili ſtipul.§.quod ſi quis.& no.C.
quãdo non pe.in l.1.per Bal.in Auth.ſi quis ruinas. C. de
ſacr.eccl.& aliquid per Guiliel.in Spe. de donat.in verſic.
quid ſi pluribus.¶ Hæc omnia ſunt vtilia ad quæſtionẽ, ſi
11 sũt duo † emphyteotæ, & alter eorũ moriatur,an bona re
uertantur ad dominum,an ad alium:de quo Cyn.tangit in
d.l.1.C.qñ non pe,par.&c,& Bar.in d.l.ſi mihi,& Titio,&
vide tex.in l.fi.§.filiũ.de leg.2.¶Itẽ faciũt ad quæſt.Duo
12 ſe obtulerunt monaſterio,& bona ſua poſt eorum mortẽ,
ſi alter eorum moriatur, an ſocius ſtatim debeat habere
bona illius.de quo vide per Cy.in l.fi.C.de impu. & alijs
ſubſti.¶In ead.glo.in fi.ſi portio deficiat poſt hæreditatẽ
13 iam vẽditam:an accreſcat emptori,vel fideicommiſſario,
in qua variatum fuit;nam quidam dixerunt,quòd ſi hære
ditas eſt conſtituta fideicommiſſario: tunc ei accreſcit. j̃.
de acquir.hæred,l,ſi totam. ¶Item ſi iam eſſet adita hæ-
reditas,& tradita,accreſcet hæredi vẽdenti, non emptori,
ſecundùm Pet. quia per venditionem non deſinit eſſe hæ-
res.l.2.C.de hæred.vel act. vend. ¶Alij vt Bar. dixerunt
14 contrarium.quia imò emptori;quia portioni accreſcit,nõ
perſonę.l.ſi quis Titio.§.1.j̃.eo.& l.interdum. pro hoc vr̃
quaſi caſus in d.l.ſi totam. Sed pro opinio. Pe.facit vltra
rõnem ſuã;quia licèt portio accreſcat portioni:tñ qui ven
didit,cenſetur hr̃e penes ſe; ex quo vt hæres conueniri po
teſt,d.l.2.C.de hæred.vel actio.vẽd.Item quia in vniuer-
ſalibus pretium ſuccedit loco rei. s̃. titu. 1. l. quia qui
pretio,& de pet.hæred.l.ſi rem & pretium. Nõ obſtat l.ſi
totã.quia ibi vniuerſalis fideicomuiſſarius,in quem tran
ſeunt actiones actiuæ & paſsiuæ,habet ex voluntale teſtã
tis:ſed emptor non habet de voluntate teſtantis, nec pe-
nes eum cẽſentur eſſe actiones,ex quo venditor adhuc cẽ
ſet eſſe hr̃s.¶In glo.fi.ibi,[l.cõiuncti re] Pe.& Cy.repro
bãt hoc exemplũ; quia illi dñr re cõiuncti,quib⁹ eadẽ res
coniunctim legat̃,vt ibi,quod hic nõ eſt,imò vr̃ aſsignata
pro virili quia copula, &, etiam diuidit in partes l.1. C. ſi
plures vna.&c.Ideo ponebant exẽplum.Lego A.fundum
ſeianum,& B.fundum ſeianum.Iſto.n.caſu propter copu
lam cõiunctio eſt verbalis: ſed ꝓpter cõcurſum eſt rea-
lis.alij contra; quia cum oratione ſint diſtincti, non eſt
vnitas ſermonis;ideò Bart. dixit, quòd Cyn. non poſuit
bene exemplum Petri:ſed Petrus ponit exemplum.Lego
B.fundum Seianum,& D.eundem, & ſic eſt vnica oratio;
quia vnum verbum tantùm eſt poſitum. ſed certè tale ver
bum intelligitur repetitum,licèt non ſit expreſſum; ideò
tenendũ eſt exẽplũ Gl.ꝓ qua eſt tex. Inſti.de lega.in §.ſi
eadem.ver.in verbo coniunctim &.j̃.quib.mo.vſu.amit.
in l.ſicut.§.1.in hęreditate eſt caſus in l.triplici.j̃ de verb.
ſig. Nec ob. rõ Pe. quia hic ſermo teſtatoris prima facie
cuiq; aſsignat ſolidum. ¶In ead.ibi[lego Stichum.]No.
modum loquendi; quia ponit exemplum,quando in ſpe-
cie,quid autem ſi in quantitate lego Titio.10.& lego Sẽ-
pronio.10.Glo.dicit,quòd erit idem, & ſic per cõcurſum
quilibet admittetur ad quĩq; tm̃ l.ſi mihi & Titio, de ver.
oblig.Doct.communiter contra in hoc, quòd imò quili-
bet habebit ſua.10. quia minus videtur ineſſe, quòd ſi in
eadem voluntate legentur bis.10. licèt in diuerſis ſcri-
pturis,tñ bis.10.habere debet,vt videtur caſus.j̃. de pro
batio.l.quinquaginta. ergo fortius in diuerſis perſonis;
oportet ergo neceſſariò vt dicat eadem. 10. aliàs non
ſunt coniuncta re: ſed tunc inſurgit dubium,ſi duobus le
getur eadẽ res,hoc acto,vt habeat vnuſquiſq; ſolidum, &
ſic vnus habeat rem,alter ęſtimationem,ſm̃ l. ſi pluribus.

j̃.de leg.1.vbi caſus, an iſti erunt re coniuncti, ita quòd
vno eorũ repudiante,alter habeat vtrunque.Pe.& Barto.
dñt ꝙ non; quia dicuntur tunc re coniuncti, qñ ſunt ad
eandẽ rẽ vocati, & per concurſum faciunt ſibi partes,l.1.
§. ſinautem diſiunctim.C.de cad.toll. & j̃.eo.l.idem Ne
ratius.in princ.& l,re cõiuncti.de leg.3. ſed hic vocantur
ad diuerſa,qđ vide latius examinatum per Bart.in d.l.re
coniuncti in 3.col.& ſeq.quod hic addi poſſet.¶In eadẽ
ibi[de leg.1.l.ſi pluribus.]In hoc concludo,quòd aut lo-
quitur In legatis,aut in hæreditatibus:ſi in legatis,tũc aut
relinquitur ſecundo ſub memoratione primi legati,vt fun
dum,quem legaui Titio,lego Gaio; tunc videtur adime-
re à primo.j̃.de adi.lega.l.ſicut.aliàs videtur velle, quòd
ſimul concurrant ſecundùm formam dictæ.l.ſi pluribus,
& d.l.re coniuncti,& not. Doc. C.de leg. in l.ſi fortidia-
num.& hoc tenuit Iac.de Are.Old.& Dy.in l.fi.j̃.de his,
quæ pœn.no. Sed in hæreditate licèt ſubſtituat: tñ ſub
cõmemoratione primi, non videtur adimere à primo.de
hæred.inſtit.l.Iulianus:& de verb.ſignif.l.triplici.in fi. &
rõ diuerſitalis eſt in iſto caſu;quia facilius vr̃ adimi lega-
tũ q̃ hęreditas.l.ex parte.j̃.de adimẽ.leg.& not.in l.fi.eo.
ti.¶In ead.ibi[l.ſi ita qs.]Idẽ dicim⁹ in inſtitutione hr̃dis
per dictã.l.triplici.j̃.de verb.ſig.ſed ſi in diuerſa oratione
dixit Bar.quòd nec re,nec verbis ſunt coniuncti;quia duæ
15 orationes† ſolutæ non coniungunt, ſeu inducunt coniun-
ctionem verbalem,d.l.re coniuncti, & l.triplici, & Inſtit.
de leg.§.cõiunctim. & tamen inter iſtas orationes ſolutas
punct⁹ ponitur ꝓ copula, vt no.in l.ſi duobus.§.ſi in coeũ
da.j̃.ꝓ ſoc.& ſic innuit,quòd copula adiecta nihil opere-
16 tur. Item quia ſola copula† non facit cõiunctionem verba
lem, ſed vnitas ſermonis. C.de cad.tollen. l.1.§. hoc ita
tam variè. ſed quando ſunt duæ orationes ſolutæ,non eſt
vnitas ſermonis, ſed duplicitas,arg.j̃.de vulg. & pupil. l.
nã hoc iure.& C.de impu.l.quãuis. pro hoc,quod not.gl.
de l.Mæuius.de leg.2.an iſta cõiũctio fiat per nomina col
lectiua,vt filijs,& hęredibus,vide latè per Bar.in d.l.re cõ
iuncti.in 4.col.vbi etiam declarat, an inducatur per noĩa
17 diſtributiua,† vt quiſquis,quilibet,& ſimilia,& cõcludit,ꝙ
ſic,ſi eſt vnitas ſermonis,& vnus actus legandi.l. fi. C. de
impub.& alijs ſubſti. Ideo qñ dicit per dictionem,autem,
vel verò, vel aliam aduerſatiuam:tũc non eſt vnus actus
legandi. Idem dicit de alternatiua,quæ qñ ponitur inter
perſonas,reſoluitur in coniunctiuam.l.cum quidam.C.de
verb.ſigni.Vnum adde,ꝙ inter vnum legatarium & ſubſti
tutum alterius legatarij,non intelligitur eſſe verbalis con
iunctio,ſed realis.tex.eſt.j̃.quib.mod.vſu.amitt.l.ſicut in
annos,verſi.hæc autem,vbi etiam notabo. Aliud eſt addẽ
dum, quòd etiam ex ſola verbali coniunctione in dote eſt
locus iuri accreſcendi, vt dixi in l.dominus fructuario. §.
1.s̃.ti.primo. Quod tamen intelligo in portione non à ſuo
repudiata,vt.j̃.ſtatim ſubdã. Item adde,ꝙ portio defecta
accreſcit alijs pro portione,ad quã à principio vocati ſunt.
C.de impub.& alijs ſubſt.l.1.& no.gl.in l.1.C.qñ non pe.
par.in fi.gl.adde,quod dicam.j̃.eod.l.idem eſt. §.ſi mihi.
¶Ext.adde prædictis pro limitatione oĩum, ꝙ in portio-
ne deficiente ope exceptionis;non ipſo iure,vt in portione
caduca,vel per ſñĩam nõ habet locum ius accreſcendi, ita
colligitur ex gl.notabili in hoc in l.ſi duo patroni.in prin.
j̃.de iur.pat.facit de leg.2.l.vnum ex famil.§.ſi vno, verſ.
verum, quod eſt vtile ad plura. Primò ad plures emphy-
18 teotas,quòd ſi vnus eorum facit domino pactum de nõ pe
tendo,non accreſcit alteri emphyteotæ,ſed domino; quia
hæc eſt quædam exemptio ope exceptionis,non ipſo iure.
& hoc videtur voluiſſe Dy.in l.cõmuni liberto.j̃.de bon.
lib. Et ex hoc ſummo notabilem regulam,ꝙ quãdo vnus
exclu-

excluditur facto suo, eius portio non accrescit alteri, facit
20 ad not. in l. pater filium. de inofficio. testamen. Secundò facit, quòd si filia facit pactum de non petendo legitimam, quòd eius portio non accrescat sorori, dato, quòd in illa essent coniunctæ, & ratio; quia illa portio non deficit ipso iure, sed ope exceptionis. Item sic facit; quia vocauit se cõtentam dote, vel aliud aliquid percepit, quod nec
21 tunc accrescit; quia non est mera repudiatio, sed quædam satisfactio. de leg. primo. l. duobus. facit etiam. l. 1. §. aduersus. ÿ. si quid in fraud. patro. per quem Bar. videtur idem sensisse. in l. 1. §. qui filiũ. ÿ. de cõtrat. Idem videtur, si renunciasset in vita patris; quia habetur pro mortua, &
22 sic non facit partem; ideò non potest habere ius accrescendi. In hoc tamen est pulchrum dubium, si talis renunciatio haberet insertum iuramentum, secundùm formam. c. quã-
23 uis. de pac. lib. 6. tunc videtur secus, & videtur hoc Bar. tenuisse in dicto. §. qui filium. & Bál. in Auth. nouissima. C. de inoffic. testa. & in l. 1. C. quando non pen. par. per quæ videtur probari, quòd iurans non contrauenire (etiam in vita testãtis) ipso iure repellatur; ergo talis portio posset fieri extraneo, re, & verbis cõiuncto, etiam si iste veniat ad partem bñficio restitutionis, arg. ÿ. de colla. l. 1. §. 1. & hoc videtur sensisse Bar. in d. l. re coniuncti. versicu. Tertiò
24 quæro, quando habeat locum ius accrescendi. & hoc videtur verum, etiam si repudiatio fuisset gratuita; quia regula est, quòd portio quomodocunque euacuata, coniuncto accrescit. l. 1. §. his ita. C. de cad. tollen. ita aliàs consului cum domino Raph. Prædicta ẽt faciunt, ꝙ si statu-
25 tum dicit, quód legata non insinuata. ÿ. mensem, non valeant: & vnus ex coniunctis insinuauit, alter non; cum illud non valeat, intelligetur per sententiã, secundùm no. per Bart. in l. cum lex. de fideiuss. & sic ope exceptionis, non habebit locum ius accrescendi: & quòd intelligatur per sententiam, patet; quia ista solemnitas non requiritur ante, sed post factum ex interuallo temporis: vnde non irritat ipso iure. C. de preci. Imper offer. l. vniuersa. Item non est propriè solemnitas, sed quædam probatio, qua deficiente ex post facto, non deficit ius: secus si statutum diceret, non valeat ipso iure; nam tunc haberet locum ius accrescendi; nã licèt legatarius legatum agnouisset: tamen illa agnitio fieret irrita ipso iure; nam potestas annullationis tollit effectum acquisitionis, ÿ. ad Trebell. l. ille à quo. §. tempestiuum.

Ex l. Idem si duobus.

SVMMAE.

1 *Quomodo constituatur vsusfructus per concursum cum proprietate.*

2 *Hæredes prætendentes exceptuatum esse vsumfructum, non dicuntur coniuncti.*

L. Idem si duobus. ¶ Vsusfructus à pro-
1 prietate tradita; vel legata constitutus, per concursum non diuidit, sed pro partibus hæreditarijs diuisus videtur, nec in eo obtinet ius accrescendi. h. d. ad literam. ¶ In tex. ibi [proprietas legetur alteri] puta Titio. ¶ In tex. ibi [non habere] idest in eorum vsufructu formali. ¶ In gl. ibi [nota] ꝙ hæredes, qui prætendunt ius vsusfructus exceptuati à
2 testatore, non dicuntur coniuncti nec re nec verbis; videtur enim cuilibet exceptuatus vsusfruc. suæ partis, quam habet in proprietate, & sic diuisim.

Ex l. Idem Neratius.

SVMMAE.

1 *Ius accrescendi ortum ex coniunctione rei habens, non habet locum inter eos, qui concursu faciunt sibi partem.*

L. Idem Neratius. ¶ Ius accrescẽdi, quod orit̃ ex con-
1 iunctione rei, non habet locum, nisi inter eos, qui concursu faciunt sibi partem. h. d. ¶ In tex. ibi [diuisus est] dic per partes hæreditarias, vt in casu proposito, & præcedenti, & hoc in vltima voluntate. Idem ẽt inter viuos, vt sequitur. ¶ In tex. ibi [tradiderunt] s. alteri inter viuos. ¶ In tex. ibi [ad proprietatem redire] nõ autem eis accrescere; quia separati videntur; nam per partes dominicas inter eos intelligitur esse diuisus. s̃. eo. l. prima. §. denique. ¶ In text. ibi. [tradidit] idest tradidisse videtur. ¶ In tex. ibi [partem] scilicet dominicam.

Ex §. Non solùm.

SVMMAE.

1 *Ius accrescendi habet locum inter vsumfructum formalem, & causalem.*

2 *Coniunctio originalis, consolidata proprietate, cum parte vsus fructus, non tollit ius accrescendi.*

3 *Proprietario alienante proprietatem, retinetur ius accrescendi, etiam alienante pleno iure, retento vsufructu.*

4 *Proprietas ab initio quæsita, non impedit ius accrescendi in vsufructu.*

1 §. Non solùm. ¶ Ius accrescendi locũ habet inter vsumfructũ formalem, & causalem. h. d. & sic nota, quòd diuersa qualitas in vsufructu nõ habet impedire ius accrescendi. ¶ Vel sic. Originalis coniunctio, vel consequutiua consolidatio
2 proprietatis cum parte vsusfructus, ius accrescendi inter coniunctos non tollit; hoc dicit, & ad idem tendunt leges sequentes vsque ad §. si cui. ¶ In tex. ibi [legetur] coniunctim. ¶ In tex. ibi [alteri vsufructus] idest formalis. ¶ In text. ibi [vsumfructum] causalem. ¶ In tex. ibi [ad alterum] idest habentem causalem. ¶ In tex. ibi [ad proprietatem] vnde si proprietarius alienauit proprie-
3 tatem, habet ius accrescendi, siue alienauit eam plenè, siue retento vsufructu. ÿ. eod. l. si tradideris. Quid autem si alienauit ali⁹, cui est vt fund⁹ legatus? dic vt. ÿ. l. prox. nec est nouum, quòd proprietas ab initio acquisita non impe-
4 diat ius accrescendi in vsufructu; quia idem est in quæsita ex post facto, vt sequitur, & in l. idem. in princip. & ibi not. ¶ In text. ibi [consolidatus] idest proprietate postea sibi acquisita, & talis si vendat postea proprietatem istam (retento vsufructu) potest istum vsumfructum amittere, & accrescit alteri. ¶ In tex. ibi [non perijt] hoc est, quod operatur natura cõiunctionis, vt ÿ. l. prox. & l. si muleri. secundùm Azo. ¶ In text. [amitteret] idest formalem vsumfructum. Nec obst. s̃. de vsufr. l. quotiens, vt ibi nota.

Ex l. Si tibi.

SVMMAE.

1 *Inter vsumfructum sensualem habentem formalem, rationem-*

tionem d. coniunctionis, habet locum ius accrescendi.
2 *Ius consolidationis conuenit cum iure accrescendi.*
3 *Legato fundo, deducto vsufructu, quomodo intelligatur dictũ legatum.*

L. Si tibi. ¶Ista est sup. summata: potest tamẽ sic repeti. Inter habẽtẽ vsumfructũ,
1 causalẽ, & habentẽ formalẽ (ratione cõiunctionis formalis) habet locum ius acrescendi. h. d. ¶In tex. ibi [legata] glo. dicit, nuda, quasi dicat, ꝙ per istud legatum in vsufructu nihil sibi quæsitum fuit. ¶In tex. ibi [hæres] & sic erit causalis: sed habebit naturam formalis, vt. ĵ. sequitur. ¶In tex. ibi [miscebit.] i. erit vsusfructus causalis. & hoc patet. s̄. l. prox. Nec obst. ĵ. de vsufructu leg. l. Sempronius
2 Attalus, vt ibi not. ¶In tex. ibi [triens.] s. illius, qui fuit capite minutus. ¶In tex. ibi [pertineat] ex hoc collige notã ter, ꝙ ius consolidationis concurrit cum iure accrescẽdi. ¶In tex. ibi [alicui.] i. extraneo. ¶In tex. ibi [deducto vsuf.] i. illa parte vsusfruct⁹ tibi retẽta. ¶In tex. ibi [accrescere] i. pro rata portione Meuij facta. ¶In tex. ibi [nec ẽ nouum] quia semper hoc ius potentialiter inerat, vt in l. fi. s̄. si ex no. ca. aga. ¶In tex. ibi [vsumfructum.] i. illum, qui tibi accrescit, vel illum, quem penes te detines, qui est
3 nunc formalis. ¶In glo. Aduerte pro intelligentia, cũ legatus esset fundus deducto vsufructu, format quæstionem, quãdo simpliciter fuit legatus fundus. ¶In gl. ibi [solus.] i. ratione legati fundi, vt. s̄. l. prox. §. non solũ. ¶In ead. ibi [tertia.] s. vsusfructus. ¶In ead. ibi [d. l. dominus seruo. §. 1.] ille nihil facit, vel nõ videtur cõtradicere. ¶In ead. ibi, [cum quæstio] sed dic, ꝙ ibi eodem modo iterauit legatũ, hic diuersis modis. Nec obst. principiũ hui⁹ legis; q̃a loquitur, quando nuda proprietas fuit legata Titio: vnde ratione dicti legati, nullam partẽ debet habere in vsufructu. ¶In eadem ibi [ab eo accrescat] alteri fructuario, nec obstat. s̄. eo. l. Idem Neratius. in fi. & ĵ. eod. l. si mulieri, in fi. dic ibi, ꝙ non sic, patet. s̄. l. prox. §. non solùm. ¶In gl. 1. in l. idem, ibi [à principio.] i. quando proprietatem habet à principio, & sicut pars vsusfructus, tanq̃ portio alterius fructuarij deficiens, ei accrescit, ita & nunc, quãdo tribus legatur vsusfructus, & alter eorum ex post facto quæsiuit proprietatẽ; quia si deficiet portio alterius, ei accrescit ꝓ rata istius, qui quæsiuit postea proprietatem, & iste est intellectus huius principij.

Ex §. Sed si cui.

SVMMAE.

1 *Nuda proprietate legata, non fit coniunctio inter hæredem, et legatarium partis vsusfructus.*

§. Sed si cui. ¶Legata nuda proprietate, non est coniunctio inter hæredem, & legatariũ partis vsusfructus. ¶Vel sic. Cessante
1 †coniunctione, nõ est locus iuri accrescendi h. d. ¶In tex. ibi [reuertatur.] i. cessante iure accrescendi.

Ex §. Si mihi.

SVMMAE.

1 *Conditio in personam alterius legatariorum, non impedit ius accrescendi in vsufructu legato.*
2 *Vno instituto purè, & altero sub conditione, purè institutus interim admittitur ad totum.*
3 *Post aditam hæreditatem, non potest quis directò substitui.*

§. Si mihi. ¶Conditio in persona alterius legatariorum apposita, nõ impedit
1 † inter eos ius accrescendi in vsufructu legato, & purus legatarius (pendente alterius cõditione) in solidũ vtitur, & finit, ea purificata, atq; pariter est fructuarius. h. d. Et not. istum tex. ibi [interim pertinere,] ꝙ hic vr̃ terminari quę
2 stio, quando † vnus est institutus purè, & alter sub conditione, ꝙ purè institutus interim habeat totum, licèt Ioa. contra. Ita allegatur per glo. 2. s̄. de hæred. petit. in l. 2. vbi tenet istam partem. Item Iac. de Are. in l. si marito. §. penult. & ibi Bar. ĵ. sol. mat. Et hoc videtur plurimũ facere; quia si purè institutus, interim est hæres in solidum; ergo conditione adueniente, non potest desinere; quia semel est hæres: potest tamen dici, ꝙ hoc contingit ex dispositione legali, quasi non fiat interim hæres incommutabiliter. ĵ. eo. l. si mulieri, sed pauperes post mortem; quia sicut per existentiam conditionis, aliàs dici põt pars auferri, vt no. gl. in d. l. 2. ita & totum. Item quia põt instituere hęredem ad tempus, si substituat alium post tẽpus, not. Gul. C. de hæred. instit. in l. extraneũ. & Bar. in l. hæreditas ex die. ĵ. de hęred. instit. videtur velle, ꝙ istud tempus faciat conditionem; quia hospitale pri⁹ destrui potest, arg. ĵ. ad l. Fal. l. hæreditatum. Bald. in d. l. extraneum. de hæred. instit. dicit, ꝙ nõ est verisimile, & licèt destruat: caperent tamen pauperes in genere, qui semper existunt. Marti. de Sil. disputans dixit, ꝙ pauperes debent venire iure fideicõmissi;
3 quia † post aditã hæreditatẽ non põt directò substitui, his verbis ciuilibus. ĵ. de vul. & pup. non obstat d. gl. in d. l. 2. quia loquitur in cohæredibus, vbi conditio fingeret retro non fuisse hæredem, nisi propriè: secus in instituto, & substituto, & hoc tenet Bal. ibi. de hoc tangit per Cy. in l. vnica. §. vbi autẽ. C. de caduc. tollẽ. vbi facit differentiã inter legatũ, & hæreditatẽ; quia in hæreditate, qui semel est hæres, &c. sed potest responderi, vt. s̄. ꝙ hoc contingat virtute cuiusdam fictionis.

Ex l. Si quis Titio.

SVMMAE.

1 *Dictio &, & cum, inter personas facit coniunctionem verbalem.*
2 *De natura copulæ est, plura copulare.*
3 *Et q̃ñdo nõ copulat, sed disiungit, ponitur ab Authore.*
4 *Vnus nominatus consequitur tantundem, cum pluribus nominatis coniunctis collectiuè.*
5 *Vsusfructus formalis potest hæredi legari, quod secus in proprietate.*
6 *Verbũ, hæred. adaptatur in dispositione, secundùm ꝙ congruit.*
7 *Emphyteosis concessa Titio, & hæredibus suis, filij veniunt principaliter ad dimidium, & non accessoriè morte patris nõ expectata.*

L. Si quis Titio. ¶Præmitte, ꝙ habet duas lecturas, vt hic
1 in gl. Dictiones, &, & cũ, inter ꝑsonas † faciũt cõiũctionẽ verbalẽ, & nõ differũt in cõiũgẽdi mõ, nec min⁹ in effectu, & adde huic ad intelligẽtiã l. prox. vbi dicã. Præmitte aũt
2 in gñre ad intelligentiã istarũ legũ, ꝙ natura † copulæ est, copulare plura. l. si hęredi plures. de cõd. instit. & tũc propriè ponitur conditionaliter. Quandoque tñ nõ est de na-
3 tura actus requirere plura: & tunc † ponit partitiuè. ĵ. de cõd. & demõ. l. falsa. §. fi. & ad Treb. l. Lucius Gaio. Qñq; significat

significat paritatem suorum extremorum propter rationẽ inæqualitatis vitandę.C.de impub. & alijs sub l.quãuis,& hoc facit tã ratio iuris, q̃ natura verborum, & istud idem contingit, vbicunque hoc dictat æquitas.Ita dicit.Bar.in l.cum quidam.eod.titu.Ratio autem iuris est, quia difformitas est euitanda in copulatis vniformiter.ÿ.de vulga. & pupil.l. nã hoc iure. §. sed si alter,& C. de testam.milit.l. in testamento.De dictione,cum, dicam super gloss. & aduerte,quòd hic, & in l.seq.loquitur,quando ponitur inter personas,quando ponitur inter res, & in quo differant.de quo vide per Guiliel. in l.qui promisit.ÿ.de condi. indeb. & per Bar.in l.1.in princip.de condi.& demon. ¶In text. ibi [dimidiam.] Facit ad notata. in l. Gallus. §. quidam rectè. de libe.& posth. de quo.ÿ. tangã vnũ verbũ. in fine: quia sunt coniuncti re, & verbis, & veniunt ad viriles, & ad illas debent admitti cum iure accrescendi. ¶ Not. ex ista litera, quòd tantum habet vnus nominatus, quan-
4 tum plures innominati coniuncti † per notam collectiuã, & isto modo facit ista litera,quòd si Potestati,& Antianis sit datum arbitrium. Antiani omnes habent arbitrium, & vnam tantùm vocem, Potestas aliã. & ita allegatur per Iac.Butr.in Auth.eam,quæ fit cum monaco.C.de episc.& cler. Sed pro expeditione primæ glo. oppone sic. Aut ista lex loquitur de hæredibus testatoris,& eis non potest à se legari. l. planè.hic alleg. in fi. Aut de hæredibus legatarij Titij: & tunc cum appellatio hæredum significet mortẽ Titij,impossibile est,quòd hæredes concurrãt cum mortuo, seu,ꝙ sibi partes faciant per concursum.ÿ.de hæred.insti. l.quo loco.§. si iam mortuo.huius timore ista lex legit̃ dupliciter,vt hic in prima gl. ¶In eadẽ ibi,[vel suis Titij] ibi est secũda litera, & in fine ibi[à legatario,vel coherede legauit] hoc dicit,vt euitet cõtrariũ.l.planè.hic alleg.¶Vel potest dici,ꝙ legauit Titio,& hæredib⁹ suis testatoris, qui hæredes capiũt iure hæreditario, & habẽt vsũfructũ causalẽ,qui hẽt naturã,& effectũ formalis, quantũ ad ius accrescendi,vt.ÿ.l.proxima,ver.nã.& Iulianus,secundũ Iac. Butr.& hanc tenet Bar.in l.l.huiusmodi.§.si Titio, de leg. 1.vbi vide rõnem,quare hic faciant partes, secundùm eũ, ꝙ ratio sit,secundùm istam lecturam; quia per retentionẽ possunt sibi cõsulere,licèt gl.videatur aliter intelligere:po-
5 test tamen aliter rñderi ad contrariũ, ꝙ vsusfructus formalis potest legari ipsi hæredi: secus in proprietate, & ratio differentiæ est; quia impossibile est, quòd vsumfructum formalem hæres capiat à se ipso, sed oportet,ꝙ nuda proprietas alteri sit legata, puta lego D.nudam proprietatem fundi,cuius vsumfructum lego.B.& hæredibus meis. & ex hoc apparet,ꝙ vsusfructus formalis non capitur iure hęreditario,& iste est uerus,subtilisque intellectus huius.l.secũdùm istam primam lecturam.¶In gl. ibi[idest filijs eius.] qui legis prædistinatione vocantur hæredes.c.primò.§. &
6 si clientulum, de feud. alie. & sic nota, quòd verbum, hæredibus,debet adaptari in dispositione, secũdùm quòd potest,facit quod not.gl.in l.ex facto.§.fi. ad Trebell.& ponit Guil.in spe.de præben. in §. quoniam.ver. 26. & ideò
7 si concedatur D.& B.emphiteosis,& hęredibus suis.veniũt filij ad dimidiam principaliter,non accessoriè nõ expectata morte patris:nec obst.l.Gallus.§.quidã rectè. ÿ.de lib. & posth. quia ibi procedebat ordo iuris, & necessitas, ad quam testator habuit respectum sm̃ consiliũ Galli,sed vbi non procedit ordinatio legis: tunc quãdoque ponitur hęc loquutio in vim dispositionis,& tunc facit coniunctionem, vt ibi:quandoque in vim aduerbij tẽporis. & tunc interdũ facit coniunctionem,interdum diẽ,l.ex his verbis. C.quando dies leg. ced. Et aduerte; quia per istum tex. sm̃ hanc lecturam dixit And.de Iser. in 10. col. de succ. feud. circa prin.quòd si concedatur feudum patri,& filio, ꝙ etiam in vita patris filius habet medietatẽ feudi,vt hic:secus autem si filium nominat non nomine proprio,sed solũ dixit. Concedo tibi feudum, & filijs tuis; nam isto casu videtur ꝑ ordinẽ concessum, vt post mortẽ patris filius veniat, & non ante. Non obstat huic literæ, prout loquitur de filijs legatarij.C.de impu.& ali.sub.l.fi.hic alleg. in gl. vbi filij non veniũt cum patre,nisi in vnam portionem;quia potest dici, ꝙ ibi loquitur in substitutione uniuersali:secus in legato vsusfruct⁹ formalis; quia ibi quilibet decernitur per se propter cohærentiam, quam habet vsusfructus formalis in propria persona.

Ex l.Si mulieri.

SVMMAE.

1 *Coniunctim mulieri cum liberis,in vsufructu legato habet locum ius accrescendi.*

2 *Relicta vxore vsufructuaria omnium bonorum cum filijs,facta diuisione bonorum,etiam in ea usufructus continetur.*

3 *Relicta hærede sorore cum filijs,medietas hæreditatis vtrisque debetur.*

4 *Quæsita emphiteosi pro se,& filijs suis, filij concurrũt ad medietatem simul cum patre.*

5 *Relicto legato,ꝙ filij vna cum matre nutriãtur,alimenta matri debentur.*

L.Si mulieri. ¶In vsufructu legato coniunctim mulieri cũ liberis
1 suis non institutis, vel institutis solis, vel coniunctim cum alijs,locum habet ius accrescendi. h.d. & ad intelligentiã huius vide, quod dictum est. s̃. l. prox. ¶In tex.ibi [iure accrescendi] contra hoc videtur facere, quòd portio deficiens dicitur redire ad proprietarium, & non accrescit cõiuncto.s̃.titu. 1.l.dominus.§.primo.sed solue,vt ibi no.Videtur etiam obstare ÿ. de leg. præstan.bon. poss. contratab. pe. l.3.§.sed cõiunctim.sed solue,vt ibi no. quæ solutio videtur turbari per casum. l. si duobus.in princ. quib. mod. vsusf. amitt. sed eam declara, vt ibi not.¶ In gloss. [nõ vt legatarios] & matri vsumfructum reliquit, dic expressè, vt ipsa fruatur cum liberis.¶In fine. Aduerte pro intelligentia;quia litera hic dicit filios,intelligendo esse legatarios, & sic mater in tota dimidia habeat vsumfructũ formalem:filij verò in sua parte habeant causalem, in parte autem cohæredum habeant formalem, quod intellige, vt not.s̃.titu. primo. l.omnium,& hæc est bona conclusio, secundùm quam videtur esse casus, quòd si testator dicit. Relinquo vxorem meam vsufructuariam cum filijs omniũ bonorum,donec honestam vitam traxerit cum eis in domo,quòd diuisio istorum bonorum,& vsusfructus sit facienda,secundũ formam huius.l.in ver. [nam,& Iulianus] quod videt̃ obseruandũ de iure:circa quod vide qđ not. in Auth.hoc ita. C.si mul.secu.nupt. & reassumitur per Bar.in l.Titio §.fi.de leg.2.¶Ext.no.istum tex.ad quæstionem si testator instituat sororem, vel aliam consanguineam cum filijs,quòd videatur relinquere medietatem sorori,& medietatem filijs,nec obst.l.Gallus.§ quidam rectè. & quod ibi no.de lib.& posth. quia loquitur in dispositione ascẽdẽtis, q necessitabatur ad testandũ ordine successiuo;& ideò vr̃ testatus sm̃ ordinẽ à iure traditum. Itẽ facit, quòd si aliquis quæsiuit sibi emphiteosim pro se, & filijs suis, quòd medietatem habeat ipse pater,& aliam filij sui. ¶In contr. tamen facit, quòd imò intelligatur ordine successiuo, vt sic primò pater habeat totũ,postea (mortuo patre) filij

sui capiant, quasi sit mortis cā capio, quò ad eos. Auth. de non aliē. §. emphyteosim, & per not. s̄. de pact. in l. si tibi. §. si pactus, & in l. vt iuris iuran. §. si liberi. de oper. lib. & hoc est verum propter naturā emphyteosis, & vide quod dixi. s̄. l. prox. super secunda lect. Item facit iste tex. ꝙ si testator dixerit, volo, ꝙ filij mei nutriantur vna cum eorū matre, quòd videatur testator, & matri eorum legare alimenta, nec obst. j̄. de fund. instru. l. 4. quia ista l. loquitur. quando copula erat posita inter personas, ibi verò inter res, quarum vna accedit alteri.

Ex l. Si proprietas.

SVMMAE.

1 *Duobus legata fundi proprietate, cōiunctim, & tertio separatim vsufructu eiusdem, tertius consequitur solum vsumfructum, alijs exclusis.*

1 L. Si proprietas. ¶Si duobus coniūctim est legata plena ꝓprietas fundi, & tertio separatim vsusfructus eiusdē fundi. in vsufructu tātum habet ille tertius, quantū illi pri mi duo. Idē si duo sint legatarij vsusfructus, & tertius pro prietatis h. d. in terminis. Et in summa pro intelligētia hu ius tex. vide tex. in l. si alij. j̄. de vsufr. leg. ¶In tex. ibi [pro prietas] i. plena. ¶In tex. ibi [duobus.] i. coniunctis. ¶In tex. ibi [legatus sit] q̄a duo fructuarij habebunt semissem: proprietarius verò alium semissem. & est rō in ista l. quia duo sunt cōiuncti, & tertius disiunctus. ideò duo cōiuncti succedūt loco vnius. l. planè. in princ. & alijs iuribus alleg. ibi. de leg. 1. ita reperitur vna additio Iac. de Are.

Ex l. Interdum.

SVMMAE.

1 *Vnus ex fructuarijs habens litem super vsufructu, & succumbens, non sibi præiudicat in iure accrescendi.*

2 *Succumbens per sententiam pro sua parte, num possit consequi aliam partem adeptam per alium fructuarium non litigantem.*

L. Interdum. ¶Licèt alter fructuariorū in parte propria litigando

1 succumbat, non præiudicat sibi in iure accrescendi. ¶Vel sic. Vbi duo sunt fructuarij, quorū vnus post litem cōtestatā perdit partē suā per sententiā, si portio alterius, qui nō litigauit, deficiat, postea accrescit ipsi, qui primò succubuit. ¶In tex. ibi [legatus] s. cōiunctim simpliciter, & cessat contrariū. ¶In tex. ibi [lite contest.] subaudi litigando, & concluditur, ꝙ ille, qui succubuit per sn̄iam pro sua

2 parte, possit consequi aliā partē amissam per aliū fructuarium, qui non litigauit. ¶In tex. ibi [ipsi] qui lite mota succubuit. ¶In tex. ibi [accrescit] nec obstat huic tex. s̄. de vsufr. l. quotiens, vt ibi no. quia ibi per sententiam, & vide. s̄. de vsuf. l. si Titio. §. vsumfructum.

Ex l. Cum singulis.

SVMMAE.

1 *Diuersi grauati, & diuersi honorati, non acquirunt ius accrescendi.*

1 L. Cum singulis. ¶Vbi diuersi sunt grauati, & diuersi honorati, non habet locum ius accrescendi inter eos. h. d.

Rub. Quando dies vsusfructus legati cedat.

Ex l. Quamquam.

SVMMAE.

1 *Legato relicto annuatim, vel in menses, tot sunt legata, quot sunt anni, vel menses.*

Qvamquam ¶Dies vsusfructus simpliciter & purè relicti, cedit semel ꝓ fructuario post aditā hæreditatē, & cum legatū re-

1 lictum sit annuatim, vel in menses, †tot sunt legata, quot sunt anni, vel menses, & tot dies cedūt, quot sunt anni, vel menses. h. d. vsque ad §. non solùm, & pro declaratione termini, & intelligentia præmitte quod tangit. hic tertia, & quarta glo. ¶In tex. ibi [vtifrui poterit] quo casu cedit dies vsusfructus legati seruo hæreditario ex die, quo aditur hereditas per hæredes, & dominum serui, si prius esset adita ex testamento, in quo legatus est vsusfructus ipsi seruo, vt in tit. prox. l. si seruo. ¶In glo. [ibi. §. si in annos.] hoc declaraui. s̄. de vsufruct. l. si quis ita legauerit.

Ex §. Non solùm.

SVMMAE.

1 *Dies, qui inest ex natura actionis, impedit eius natiuitatem.*

2 *De materia ortus d. actionis, & quomodo, exactè exponitur.*

3 *Hoc idem reperitur.*

4 *Egregiè in hac materia exponit Author.*

§. Non solùm. ¶Non potest per se summari. ¶In tex. ibi [nō cedit] & sic non oritur actio ipso iure. ¶In tex. ibi [Idemq;] vt non cedat dies ante aditam hæreditatē: licèt dies venerit. ¶In tex. ibi [alias.] i. in proprietatē. ¶In tex. ibi [malè agit] rō diuersitatis est; quia hoc est certū debitū, sed non cū legatarius vsusfructus possit cedere ante diē, l. hæres, de condit. & demonst. quod aūt dicit, ꝙ malè agit, h. d. q̄a sibi cōpetit actio, sed obstat exceptio, & est vtile scire, an sit nata actio vel non; quia si est nata, tenet iudicium, si nō excipiatur, licèt obligatio non sit nata: secus si non esset nata actio; quia tunc iudex ex officio posset agentem repellere, secundùm no. in l. vbi pactum. C. de transac. & in l. si vnus. §. pactus ne peteret. in glo. s̄. de pact. de quo per Bart. in l. ita stipulatus. de verbor. oblig. vbi latè per eum de quo in vlt. gl. ¶In gl. fi. ibi [sed exceptione repellitur.] No. quomodo dicit in obligationem in diem, actionem natam, & idem dicit in l. certi condictio. in princ. si cert. pet. quæ loquitur indistinctè, ꝙ ante diē nō sit nata actio, ꝓ tex. in d. l. certi cōdictio, in prin. & ꝓ tex. ī l. si tutor. §. fi. de tu. & rat. distr. & per l. Sempronius. de vsufr. leg. & per plures rationes, & iura, quæ Cyn. allegat, vt. C. vt act. ab hæred. & contra hæred. l. prima. & Bart. latius reassumpsit in

pſit in l. ita ſtipulatus'. de verbor. oblig. pro opi. gloſſ. videtur caſus. infra. manda. l. qui mandatum. vbi dicit, ꝙ actione mãdati cõueniendus eſt, qđ nõ poſſet fieri, niſi eſſet nata, inducitur tex. Inſt. de verb. oblig. §. in diẽ. & ibi gl. [vbi dr̃, ꝙ agenti ante diẽ, obſtat exceptio; ergo erat nata actio. Facit. l. liber homo. §. decẽ hodie. de verb. obliga.
1 ¶ Quidã tñ, vt Guil. dixerũt, ꝙ † ſi dies ineſt ex natura actionis: tũc impedit natiuitatẽ ei⁹, l. iuriſgentiũ. §. quinimò. in fi. ſ. de pac. ſed ſi dies venit ex diſpoſitione hominis, & ſic ex accidenti, & tunc non impedit natiuitatẽ actionis, & ita
2 intelligatur opin. glo. Alij vt Ray. diſtinxerunt. Aut † dies inſeritur actioni retro natæ: tunc ſine dubio non impedit natiuitatem, vt Inſt. de except. §. temporales. & j. de compenſa. l. ſi cum milit. §. 1. in fin. Aut inſeritur actioni naſcenti, vel naſcituræ, & non eſt dies vniformis; & tunc non naſcitur actio, ſed obligatio ſic, quæ ſui frigiditate interim actionem non parit. ſ. de tut. & rat. diſtrah. l. ſi tutelæ. & d. l. ſi tutor. §. fi. ſed ſi eſt certa, & vniformis. tunc natura actionis non differtur ſecundùm eum. Sed certè hæc differentia de vniformi, vel non, videtur bona, vel tuta in contractu momentaneo, per l. nam & maritus. j. de condictio. indebi. ſed in contractu ſucceſsiuo loquitur. d. l. ſi tutor. §. fi. ad hoc. j. mãda. l. q negotia. ¶ Alia fuit opinio in quam Barto. ſe inclinat, in qua diſtinguitur, aut dies apponitur poſt actionem iam natam, & non impeditur natiuitas. Facit, quod not. j. ſi cer. pet. l. pecuniam quã. Aut ante actionem natam, & tunc ſi ineſt naturaliter, impeditur natiuitas, vt in §. quinimo. ſi non ineſt naturaliler: tũc ſi loquimur in actione ſpeciali, oritur, ſi in certi conditione generali, non. Tu conclude ſic diſtinguendo. Aut loquimur de actione reali, & illa non oritur ante diem; & ita loquitur l. Sempronius. ſ. allega. Aut de perſonali; & tunc, aut eſt actio generalis, & iſta non oritur ante diem, dum actus geſtionis eſt adhuc continuus, ſicut in actione pro ſocio, & tutelæ, & d. l. ſi tutor. §. fin. & ad hoc facit ratio, quæ no. in ſimil. in l. ſi filia. §. familiæ. j. famil. erciſc. Aut eſt actio ſpecialis, & tunc aut dies inſeritur contractui, & inchoationi contractus, & obligationis; tunc ante diem non oritur obligatio, nec actio. Exemplum, ſi mutuo tibi. 10. quæ ſint tibi mutuo poſt paſcha, ante diem non oritur contractus; ergo nec obligatio, nec actio. j. ſi cer. pet. l. omnia. Aut inſeritur obligationis exequutioni; tunc interim orit̃ actio: ita loquatur opin. gl. nã inter obligationẽ, & actionem nullum eſt medium, & certum eſt, quòd obligatio eſt æquitas quò ad eſſentiam; ergo producit actionem, quò ad eſſentiam actionis, licèt exercitium differatur. Sed contra hanc rationem facit, quod dicit Cy. in l. edita. C. de eden. vbi dicit, ꝙ ſi actio naſceretur ante diem, naſceretur prius tempore, quod eſt abſurdũ; nam iſta ratio concluderet. Sed poteſt reſponderi, quòd ſi iſta ratio concluderet, ex ea inferretur, quòd orietur etiam obligatio, quod eſt falſum; quia inter diem certum, & conditionem non eſſet differentia, quod non eſt dicẽdum; dicit ergo, ꝙ actio oritur ante diem, vt ſoluat, vt. j. ad l. Aquil. l. in lege Aquil. ſi deletum.

R. Quib. mod. vſusf. amitt.

Ex l. Non ſolùm

SVMMAE.

1 *Conſtitutio vſufructus, et actio ex eo cõpetẽs, amittitur capitis diminutione.*
2 *Dies appoſita in legato, cenſetur repetita in fideicommiſſo.*
3 *Sublato ſubiecto, qualitas extinguitur.*
4 *Emphiteota poteſt vnum conſtituere vſumfructuarium, & alteri ſeruitutem imponere.*
5 *Non requiritur in prædictis conſenſus Domini.*
6 *Vſusfructus non perit per ingreſſum religionis.*
7 *Seruitus realis, & perpetua tollitur, non vtendo.*

NOn ſolum. ¶ Vſusfructus conſtituitur, & actio pro eo competens poſt cõſtitutio-
1 nem, capitis diminutione perditur ipſo iure, non ante; quia quod non eſt, tolli nõ poteſt. h. d. ad ſcientiã totius litteræ. ¶ In tex. Ibi [capitis diminutione] olim etiam minima, hodie ſecus. C. de vſufruct. l. corruptionem. ¶ In tex. ibi [dici poteſt.] & eſt ratio, quia dies appoſita in legato, videtur eſ-
2 ſe repetita in fideicommiſſo in præſtãdo, arg. l. Imperator, de leg. 2. ergo videtur mihi etiam vſusfructus ex die relictus, & ſic in ea capitis diminutio, interim ante illam diem interueniens, non perimit vſumfructum, vt. ſ. tit. proximo. §. idemque, & ſi ex die. ¶ In tex. ibi, [ita is demum amittatur] pro tẽpore preterito, ſed debet̃ pro futuro. Nec obſt. C. de ſerui. l. fi. in prin. vt ibi not. ¶ In text. ibi [amittetur] ſed vſusfructus ſequentis temporis non extinguit̃; quia nõ deceſſerat, ſed ſtatim recuperatur in ſequenti, vt no. j. de ann. leg. l. in ſingulos. 2. reſp. ¶ In text. ibi [eius diei] non ſequentium, quibus poteſt vti frui vt. j. l. proxima. §. 1.
3 ¶ Not. ex iſto tex. in principio, quòd ſublato, vel extincto ſubiecto, tollitur & qualitas, facit. l. eius, qui in prouinciã.
4 ff. ſi cert. pet. ¶ Not. ſecundò in verſicul. [Item in fundo] quòd emphiteota poteſt alium facere vſumfructuarium, & alteri ſeruitutem conſtituere. facit l. 1. §. pen. & fi. j. de
5 ſuperf. in Gloſſ. in ver. qui aũt. an requiratur conſenſus domini, poteſt reſponderi, quòd non; quia quando dominus non conſentit, non durat ius ſecundi, niſi quatenus durat ius illius emphiteotæ concedentis, arg. j. quemadmodum ſerui. amit. l. ſi is cui. §. fi. & j. de pignor. l. lex vectigali, & probatur à ſimili in vaſallo in tit. de alie. feu. c. 1. circa medium, & quia hic dicitur, quòd vſusfructus perijt capitis
6 diminutione, poteſt dubitari, an pereat per ingreſſum religionis, vide gloſſ. quæ notanter decidit. ff. de minor. l. ſi ex cauſa. §. pen. quòd non, & de aſsig. lib. l. pen. & ibi gloſſ. in ver. ſolidum, & in Authen. de nup. §. ſi verò nulla, in gloſſ. actionem amittere in fin. & eſt ratio, quia vſusfructus concernit perſonam. ſ. de capitis diminutione. l. 1. & l. fin. vnde cum per capitis diminutionem mutetur ſtatus, per conſequens vſusfructus amittitur ipſo iure. ſed vbi fructuarius non vtitur, ſed retinet ſtatum ſuum: ideò durat vſusfructus, qui ipſum ſtatum, & perſonam concernit, facit. ſ. titu. ſecundo. l. vſumfructum, in principio. Eſt autem effectus videre, an pereat ipſo iure, an per exceptionem; quia quando ipſo iure: tunc non poteſt facere fruct⁹ ſuos, ſed quando per exceptionem: tunc facit illos ſuos, donec fuerit repulſus, vt no. in Auth. de ſecundis nupt. §. 1. ſuper verbo imminente. pro hoc facit. l. grege. §. ſi ſub conditione. j. de pigno. ¶ In glo. fi. in fi. Vſusfructus ergo relict⁹ in ſingulos annos, amittitur tempore non vtendo, ſecundũ iſtam gl. quod dicere non eſt tutum, vt. j. eo. l. ſi vſusfruct⁹ alternis annis. vnde dicit melius, vt no. in d. l. ſi ſic. Dic ergo, quòd ſi eſt vna ſeruitus realis, & perpetua, vt ibi: tunc tollitur non vtendo, & pro toto tempore, ẽt futuro. ſed hic ſunt plures ſeruitutes, temporales, & perſonales: vnde pro præterito, non pro futuro tempore tollitur, facit. j. de ſer. l. 4. ſecundùm Iaco. de Are.

Ex l. si duobus.

SVMMAE.

1 *Legatarij vsufructus in vtendo separati, habent plenum vsum fructum, & altero moriente, portio deficiens cedit ad proprietarium.*
2 *Et eo casu non habet locum ius accrescendi.*
3 *Separatio, & temporum disiunctio, continet disiunctionem re, & verbis, impeditque ius accrescendi.*
4 *Vno ex duobus emphiteotis moriente, an portio reuertatur ad Dominum, vel ad alterum emphiteotam, remissiuè.*
5 *Duobus rogatis post mortem ad inuicem restituere, primo mortuo, alteri competit fideicommissum.*
6 *Duobus se offerentibus monasterio, primo mortuo, an alter acquirat bona, remissiuè.*

1 L. Si duobus. ¶† Legatarij vsusfructus in vtendo separati, habent plenum vsumfructum, donec vtũtur, & altero moriente, pro eius parte cedit ad proprietatem, nec habet locum ius accrescendi:
2 †secus in eodem legatario alterius anni; quia tunc etiam legatario viuente pro tempore, quo non potest vti, spectat ad proprietariũ h.d. ¶No. ex isto
3 tex. in vers. [si ex duobus,] quòd† separatio, & disiunctio temporum, habet disiunctionem illam, quam, & disiunctio re, & verbis, & impedit ius accrescendi. Item vide-
4 tur facere, ꝙ si sint duo emphiteotę, & †vnus moriatur, an bona reuertantur ad Dominum, an ad alium emphiteotam: de quo per Cy. in l. 1. C. quando nõ pe. part. per Bar. de verb. oblig. in l. si mihi, & Titio. circa quòd vide tex. in
5 l. fi. §. filium. de leg. 2. Item videtur facere ad aliam quæstionem, si duo rogantur post mortem eorum restituere, vno eorum mortuo, statim competit fideicommissi petitio, de quo videtur casus in l. Lucius. §. Gaio. de leg. 2. secundùm Bart. ibi. Quod est vtile ad aliud, si duo obtule-
6 runt se monasterio post eorum mortem, & vnus illorum moriatur, an alter statim debeat habere bona illius, de quo per Cyn. in l. fi. C. de impub. & ali. subst. ¶In glo. j. in fi. vel potest dici, ꝙ fecerit separationem etiam in legãdo, aliàs essent verbis coniuncti, & sic esset locus iuri accrescendi, secundùm Iacob. de Rauena. Sed potest dici, ꝙ illa verbalis coniunctio inducit ius accrescendi, si eodem iure vtantur, vt s̃. de vsufr. accresc. l. 1. secus si alio tempore vtantur, vt s̃. dixi circa literam.

Ex §. Cum singulis.

SVMMAE.

1 *Legatarij annis separati, de vtendo non conuenientes, concursu se impediunt, sed coniuncti, loco vnius habentur.*

1 §. Cum singulis. ¶ Separati legatarij annis, si de vtẽdo non cõueniunt, impediunt se concursu, sed coniuncti loco vnius habentur. h.d.

Ex l. Sicut in annos.

SVMMAE.

1 *Certi, vel incerti temporis commemoratio, an habeat ius tacitæ repetitionis, & legati purificationis, non impediens ius accrescendi in vsufructu.*
2 *Vsusfructus capitis diminutione amissus, potest reassumi ex dispositione repetitiua.*
3 *Tacita repetitio nuncupatur, cum in singulis annis legatur.*
4 *Pœna totiens committitur, quotiens fuerit contrauentum in contractibus.*
5 *Legatarius, & substitutus alterius legatarij, non sunt verbaliter coniuncti, sed realiter.*
6 *Substitutio facta impuberi, quandocunque decesserit, æquipollet illi, si decesserit in pupillari ætate, remissiuè.*
7 *Compendiosa facta pupillo, directa est inter pubertatem remissiuè.*
8 *Pulchra distinctio in hac materia substitutionis, traditur ab Authore.*

1 L. Sicut in annos. ¶Commemoratio † certi, vel incerti temporis, an habeat vim tacitæ repetitionis, & purificationis legatorum, non impediens ius accrescendi vsusfructus, eo finito ex ipsa repetitione. ¶Vel sic, & for-
2 te clarius. †Vsusfructus capitis diminutione amissus, potest resumi ex dispositione repetitiua, & videtur dispositio repetitiua eo ipso, quòd est facta commemoratio temporis. h.d. ad litteram. ¶In tex. ibi [sicut in annos,] hic ponit exemplum in tacita repetitione. ¶In tex. ibi [legari potest,] & tunc amissus per capitis diminutionẽ in sequenti tempore intelligitur tacitè repetitus. ¶In tex. ibi, [vt adijciatur,] .s. expressè. ¶In tex. ibi, [quot annis amissus] .s. tacitè, vel expressè. vnde in repetitione expressa amissus, statim recuperatur, vt j. ead. l. §. Idem Papinianus. In tacita demum in anno sequenti. s̃. eo. l. j. in fi. & l. 2. §. si non
3 mors. Dicitur aũt † tacita repetitio, quũ in singulis annis, vel in singulos annos legat̃, expressa verò repetitio dr̃, vt hic in casibus. ¶In tex. ibi [videbitur,] nec obstat de vsufru. leg. l. damnas. in prin. de leg. 3. l. fideicõmissa. §. si qs alicui x. & ibi no. & aliqua statim dicã. ¶In tex. ibi, [hæc aũt repetitio] .s. tacita, vel expressa. ¶In tex. ibi [vsumfructũ] .s. suæ partis integræ. ¶In text. ibi [habeat,] si postea moriat̃, an ideò ꝑdat vsumfructũ. ¶In tex. ibi, [saluũ esse,] q̃a non põt plus habere locũ repetitio legari, cum ille Titius sit mortuus. ¶In tex. ibi [substitutis,] quo casu inter eum, & Titiũ haberet locũ ius accrescẽdi, & sic habebit Mænius partem Titij ex iure accrescendi, ex quo cessabit amodo repetitio vsusfructus, ꝑp mortẽ Titij. ¶ In text. ibi [nõ verbis] .s. repetitione, secus in principali legato, in quo erant ẽt verbis coniuncti, facit, qđ no. s̃. tit. 2. l. 1. §. interdũ hic. ¶No. istũ tex. in verbo, [vñ tractatũ est,] post prin. ad clausulam, quæ quottidie apponitur in contracti-
4 bus, ꝙ pena totiẽs cõmittatur, quotiẽs fuerit cõtrauẽtũ. Facit. n. ꝙ sæpius possit cõmitti. Cyn. in l. si duo. de arb. dixit, ꝙ hic bis tñ poterat committi, per l. fideicommissa. §. si qs alicui x. de leg. 3. & idẽ dixit Io. An. ĩ tit. de arb. vt tñ ista verba aliqd operent̃, ꝑ q̃ apparet de voluntate contrahentium, ꝙ sæpius committat̃, posset rñderi ad §. si qs alicui x. ꝙ ibi ꝑp factum, & culpã legatarij perditur: prima tñ sñia humanior est. ¶Not. tex. 2. hic, qui probat, ꝙ
5 inter vnum † legatariũ, & substitutũ alteri⁹ legatarij, non intelligatur verbalis coniunctio, sed realis, qđ sm̃ Bald. ẽt in ista materia esset difficile alibi reperiri, & fuit allegatus tex. pro primo exẽplo gl. in l. 1. §. interdũ. s̃. ti. 2. licet Pet. diceret contra. Ita alleg. Bar. in l. re coniuncti. in 4. col. ibi 2. loco, &c. ¶Not. istũ tex. ad significationẽ verbi [iterũ,] vt intelligat̃, quotiẽs opus fuerit, vt in l. veluti. §. fin. s̃. de eden. & hoc credo cõtingere; quia in istis ex iteratione nõ infertur contrarium, vel vr̃ secus in l. fideicom. §. si alicui
6 decẽ, de leg. 3. ¶Ext. no. istũ tex. quia allegatur, ꝙ † substitutio facta impuberi ꝑ illa verba, qñcunq; decesserit, talẽ substituo, æq̃polleat illi, si decesserit in pupillari ætate, vel postea

postea qñcũq;, sm̃ Iac. de Are. q̃ ad hoc allegauit istũ tex. ꝑ quo potest adduci, quia id operatur vniuersitatis dispositio in vniuerso, quod particularis in singulari. j̃. de lega. 3. l. si chorus. Item quia quod requiritur, & terminatur secundũ cursum tẽporis, variatur variato tempore, l. prætia rerũ. ad l. Falcid. & l. Titia Seio. §. vsuras. de leg. 2. & l. pater seuerinam. §. conditionem. de conditio. & demonstratio. sed ista respicit diuersa tempora; ergo intra pupillarẽ valet, vt pupillaris, postea vt fideicommissaria. Et hanc partem tenet gl. Inst. de vulg. & pupil. vbi substitutus intra pupillarem ætatem admittit. ¶In gl. magna. ad fi. & hanc partem tenet Cy. & dicit se pluries cõsuluisse in l. precibus. C. de impub. & Io. And. in c. si pater, de test. in 6. & per tex. in d. l. precibus, vbi compendiosa facta pupillo, est directa in-
7 tra pubertatem, nec est aliquid speciale in muliere intra pubertatem. l. Centurio, de vulg. & pupill. vbi substitutus intra pupillarem ætatem, venit iure communi, non placuit Bart. hæc opinio; quia distributiuum in tempore, non inducit pluralitatẽ, nisi fiat dinumeratio tẽporis l. Stichũ. §. stipulatio. iũcta. l. plurib⁹. de verb. oblig. Pro prima parte Doc. cõiter concludunt, & alias ita dixi in d. l. precib⁹. postea ꝑ alias cõtingentias, & diuersas, & varias dispositiones testatiũ, dicebã pro concordia, ꝙ si in casu huius substi-
8 tutionis, [quandocũque decesserit, talẽ substituo] testator prouidit in bonis suis hospitalia, ecclesias, vel alia pia loca, vel aliam fauorabilem causam, vel substituit aliquem de cõiunctis suis, vel intrinsecè amicis, in quos verisimiliter inclinatur eius affectio, potius quàm ad matrem pupilli, de qua in illa fecit mentionem: vel aliquid ei reliquit particulariter in talem casum: vel reliquit eã vsufructuariam omnium bonorum in talem casum, vel substitutos vocauit hæredes, ꝙ tunc satis potest apparere, ꝙ testator specialiter, & vniuersaliter nõ vocauit matrẽ ad aliud: vnde ad eius fauorẽ, nõ debeat obliquari, & sic transire ad fideicõmissũ: sed potius pro omni iudicari directa, vt nihil detrahat. nec pro legitima, vt dicto. c. si pater, nec Trebellianicam tamquã grauata, & sic procedat prima opinio, aliàs procedat opi. gl. quam tenet. in d. l. precibus. ¶ In gl. 3. in fi. hoc dicit. quia si viueret, haberet locum repetitio legati, & haberet legatum ex repetitione totiens, quotiens finiretur capitis diminutione; quando autem est mortuus, non potest habere plus legatum ex repetitione: vnde accessit coniunctis, non autem consolidatur proprietati.

Ex §. Idem Papinianus.

SVMMAE.

1 *Repetitio vnius de legatarijs facta pro parte, ius cõiunctionis, & accrescendi retinet.*

§. Idem Papinianus. ¶Quando nõ est repetita tota pars partis, illa pars repetita habet ius accrescẽdi non respectu partis non repetitæ, imò sola consolidatur
1 ꝓprietati, sed respectu partis collegatarij. h. d. ¶In tex. ibi [sed partem] scilicet dimidiam eius, quod amisit, & sic dimidiã illius dimidiæ. ¶In tex ibi [amiserit]. s. capitis diminutione totã suã partẽ, sm̃ gl. ¶In tex. ibi [amisisset]. s. partẽ suã. ¶In tex. ibi [sed partẽ suam]. s. dimidiam illius dimidię. ¶In tex. ibi [reasumit]. quia tũc nõ reasumit totã suã dimidiã, sed solã dimidiã illi⁹ dimidiæ: nõ aũt pro alia particula, nec ipsa. s. accrescit; qa irreparabiliter erat amissa, & hoc sequit in text. ibi [accrescere] ideò portio Titij accreuit Mæuio. Itẽ ibi [amisit]. s. per capitis diminutionẽ. ¶In tex. ibi [ex eo] potest intelligi propter id, vel ẽt impropriè poni, & hoc vult gl. ¶No. ergo effectum huius literę quòd quando in repetitione fructuum non est petita tota pars, sed pars partis: illa pars repetita habet ius accrescendi, non respectu alterius partis nõ repetitæ; quia imò illa consolidatur proprietati, sed respectu partis collegatarij perfectæ, & sic habet, & non habet ius accrescendi; habet enim in portione collegatarij, sed non in eo, quod perdidit capitis diminutione; quia impossibile est eodẽ instanti temporis, ipsum perdere, & iure accrescendi reasumere, & sic apparet, quòd ius accrescendi non est à se, sed à collegatario. ¶ In gloss. prima ibi [in l. cum quæstio.] & tunc haberet locum ius accrescendi, vt. s̃. ead. l. §. hæc autem repetitio, & l. 1. s̃. de vsufructu. accrescen. ¶In gloss. sequenti ibi [quod non placet in fin.] quia ista litera vult facere differentiam, an deficiat portio Titij, an portio Mæuij, sed secundùm hoc non esset differentia; quia portio Męuij deficeret, & tunc Titio accresceret; quia inest ei coniunctio. ¶In gl. ibi [recuperauit] quia iure nõ sunt coniuncti Titius, & Mæuius, nisi in parte recuperata. ¶In eadem ibi [Titio coniuncti] ergo debet habere locũ ius accrescendi. l. 1. s̃. tit. 2. Est tamen dubiũ, an ista procedat; quia si eã sumit de portione Mæuij, nihil accrescit Titio; quod videtur contra istum tex. ¶In eadem ibi [. l. pecuniã, quã.] & sm̃ hoc posset hic colligi, ꝙ si alter istorum legatariorum capiatur, capitis diminutione non accresceret; quia spes est, quòd alter possit perdere partem suam, si fortè capite minuatur; ergo nõ debet interim astringere. sed ista rõ non bona, cum casus ex aduersa fortuna liberi hominis non debeat expectari. ¶In glo. super ver. partẽ. hæc solutio redditur dubia per notata in l. si Titio. §. fi. s̃. de vsuc. Vnde alij aliter rñdẽt, ꝙ ibi loquit̃ in parte amissa, hic in recuperata. quod dictum non videtur tutũ ad istũ tex. quare põt iste tex. intelligi in vtroque. Vnde potest hic intelligi, ꝙ hic recuperauit partem ex voluntate defuncti, & sic aliã ex ipsius volũtate irrecuperabiliter videt̃ tacitè remisisse, ar. s̃. de iud. l. cũ Prætor. & sic in ipsa deficit portio, ex statuta voluntate testatoris: ideò cessat ius accrescẽdi, sed ibi non amisit partẽ suã facto extrinseco, nec etiam voluntate testatoris expressa, vel tacita. Ideò sic remanent reliquiæ coniunctionis, & sic effectus iuris accrescendi. argu. s̃. de his qui sunt sui, vel alie. iur. l. patre furioso. ita dicebat Ray.

Ex §. Morte quoque.

SVMMAE.

1 *Vsusfructus morte finitur, siue debitus de iure ciuili, siue de iure prætorio.*

2 *Cohærentia personæ, morte eius, cui cohærent finiuntur.*

§. Morte quoque. ¶Vsusfructus veluti seruit⁹ ꝑsonalis finit̃ morte fructuarij, siue de iure ciuili, siue de iure prę
1 torio. h. d. ¶No. regulam, ꝙ quicquid cohæret personæ, fi-
2 nitur morte, & ad istam vide concordantiam in l. excepta & quod ibi. not. j̃. eo.

Ex l. Si legatum.

SVMMAE.

1 *Quò ad interitum vsusfructus, attẽditur persona fideicommissarij, non legatarij de restituendo grauati.*

2 *Vsusfructus potest à persona separari, & alteri restitui, ex defuncti voluntate.*

1 L. Si legatum. ¶Quò ad interitum vsusfructus, attenditur persona fideicõmissarij, non legatarij de restituendo
2 grauati. ¶No. hic q † vsusfructus pôt à persona separari, & alteri restitui ex defuncti volũtate, sic ĩ. eo. l. Põponi⁹.

Ex l. Repeti.

SVMMAE.

1 *Repetitio vsusfructus habet locum in vita, non post mortem legatarij, non facta hæredis commemoratione.*
2 *Mors omnia soluit.*
3 *Re perempta, perimitur & vsusfructus.*

1 L. Repeti. ¶ † Repetitio vsusfructus habet locum in vita, & non post mortem legatarij, nisi sit facta commemoratio hæredis. h. d. ¶In tex. ibi [qualicunque ratione] .i. capitis diminutione, vel non vtendo. s̃. eo. l. sicut. ¶In tex. ibi [Nõ mor
2 te.] mors enim omnia soluit. Auth. de nupt. §. deinceps. ¶In tex. ibi [legauerit.] quo casu licèt morte sit finitus: potest tamen testator eum repetere in persona hæredũ fructuarij, nisi aliud agatur ĩ. de verb. obl. l. stipulatio ista. §. si quis ita. ¶In gl. 1. ibi [Rei,] cuius est legatus vsusfructus, & bene dicit, quantum ad personam fructuarij, q̃a tunc intelligendo de morte, vel interitu rei: non bene staret exceptio, quæ sequitur, nisi quæ est hic in tex. quia
3 † re perempta (etiam in persona vsusfructuarij hæredis) non posset repeti vsusfructus. ¶In glo. 2. quando tamen pro hærede est facta mentio; vel quia in persona hæredis est repetitus, non debet̃, nisi primo hæredi. C. de vsufruc. l. antiquitas. secundum Iacob. de Are.

Ex §. Si quis vsumfructũ.

SVMMAE.

1 *Seruo vsufructuario alienato, Dominus non perdit vsumfructum.*
2 *In iure iam quæsito, alienatio vnius rei, alteram non minuit.*
3 *Monachus seruo adæquatur.*

L. Si quis vsumfructum.

1 ¶Per alienationem † vsusfructus serui proprij, Dominus non perdit vsumfructum alterius rei sibi per illum seruũ iã quæsitũ. h. d. ¶In tex. ibi [serui] s. proprij. ¶In tex. ibi [vsusfruct⁹] s. prædij. ¶No. q alienatio vnius rei, nil dimi
2 nuit in alia re, de iure iã q̃sito. Et no. istũ tex. ad id, qđ dixi in l. hactenus. ¶In gl. ibi [l. inter antiquã] & est rõ hic, & ibi; q̃a vsusfructus in alienato seruo, remanet formaliter in ꝑsona dñi, & ideò ex eius persona iudicatur, & retinet̃, vt hic, & ibi, & hoc est vtile; quia idẽ videtur in monacho,
3 qui parificatur seruo serui. sm̃ not. in c. non dicatis. 12. q. 1. vnde licèt alienetur per transitũ in aliud monasterium: tamen remanebit vsusfructus penes primum monasterium, vt hic & ibi, quæ locum habent etiam in totali alienatione, facit etiam, quod not. Innoc. de probatio. in c. in præsentia, & quod not. de Cler. coniuga. in c. cum te.

Ex §. Rei mutatione.

SVMMAE.

1 *Forma rei mutata, extinguitur vsusfructus.*
2 *Conductore non habente rei patientiam, ad certum tempus conductionis, in aliud tempus præstanda est à locatore.*
3 *Domo, vel turri in emphiteosim concessa, casu fortuito perempta inuito Domino, emphiteota eam reædificare non potest.*
4 *Domo combusta culpa emphiteotæ, emphiteosis extinguitur.*

1 §. Rei mutatione. ¶ † Forma rei mutata, vel extincta, extinguit̃ & vsusfructus: sed hæres extinguens, vel mutãs eã, tenet̃ fructuario actione ex testamẽto, vel de dolo, vel in factũ, aut interdicto, qđ vi, aut clã. h. d. cũ duab⁹ seqũtib. Et no. istum tex. ad id, qđ dixi, in l. hactenus. §. fi. s̃. de vsufr. vbi vide. ¶Not. primò vulgatã regulã istius tex. scilicet rei mutatiõe &c. de qua dubitabat̃, an habeat locũ in vsufructu, quẽ habet pater in bonis aduentitijs filij; de quo videas gl. q̃ sentit, q non in l. eũ oportet. §. nõ aũt. in verbo mobiles. C. de bon. quæ lib. quod Bal. latius reassumit, arguendo pro, & contra in Aut. excipitur. C. eo. ¶No. secundò de cõcursu istarũ actionũ de dolo, in factũ, & quod vi, aut clam. qđ declarat̃ in maiori gl. hic posita. ¶No. hic
2 [nisi sublato &c.] q̃a vr̃ posse concludi, q q̃n cõductor nõ habuit patiẽtiã vtẽdi re ad certũ tẽpus, vel pro certo tpe, sufficit, q locator velit ei ꝑstare patientiã pro eodẽ tpe, cuius cõtrariũ alibi dixi, & illud est verius. ¶In gl. prima in fi. quia hic mutat̃ res principalis, vel illius rei, cuius principaliter, & expresse vsusfructus est legatus: ibi verò mutatur forma rei in accessorijs, quorum expresse non erat vsusfructus relictus. ¶In gl. 2. super vers. si areæ, imò est idẽ in isto casu in vsufructu areæ legato l. si locus. ĩ. quemadmodum serui. amit. & l. qui vsumfructum, in princ. s̃. de vsufruct. ¶In gl. ibi [de dolo.] sic alibi in l. 1. C. de dolo, sed ista non videtur conuenire huic tex. quia dicit ex testamento, vel de dolo. ¶In eadem ibi [secundò] hæc non videtur tuta; nã licèt in alternatiua hominis sufficiat alterã esse veram. In alternatiua tamen iuris, vtrunque debet esse verũ, aliàs lex remaneret sub incerto, vt de no. Cod. facien. circa medium. l. 1. facit quod no. ĩ. l. ea lege. C. de condi. ob causam, & in l. vbicunque. ĩ. de fideiuss. ¶In eadem ibi [altera anno tollatur] s. interdicto, quod ui aut clam, vt. ĩ. quod vi aut clam l. semper. §. is cui fundum, & §. sequent. & in fi. princ. ¶In eadem ibi [& vsusfructus. 10. annis] vt C. de præscrip. lon. temp. l. fi. & s̃. de vsufr. l. 5. ¶In eadem ibi [vel biennio] vt C. de seru. l. penul. & fin. ¶Extra facit iste tex. ad quæstionem, si domus, vel Turris in emphyteosim concessa ruit casu fortuito, non possit emphyteota eam reædificare domino inuito; quia mutatione rei, videtur finita emphyteosis, vt hic, & quia forma dat esse rei, l. Iulianus. §. sed si quis. ĩ. ad exhiben. facit de solut. l. qui res. §. aream, & ita dixit. Nicol. de Ma. in l. 1. C. de iure emphyt. vbi Bal. dicit, quòd durat emphyteosis, si emphyteota vult soluere censum: non tamen cogitur l. 2. C. de iur. emphyteo. & arg. ĩ. de pigno. l. pignori, & l. Paulus. §. domus, & de leg. 1. l. si domus. & de condit. indeb. l. qui exceptionem. §. si pars, & cum area sit adhuc emphyteotici iuris, ideò quod ibi ædificatur, erit emphiteoticum. Quid autem si combusta esset culpa emphyteotæ, dic quòd non durat emphiteosis, si dominus vult eum repellere: sed si vult, potest cogere eum, vt reficiat, & perseueret, dicta l. 2. C. de iure emphit. in vers. volenti. Item potest eum repellere, & agere ad interesse, arg. eorum quæ habentur. s̃. si ager vectig. vel emphi. pet. vbi hoc tenuit etiam Nico. de Mate. & adde prædictis, quòd si pro pecunia, cuius vsusfructus pro habitatione relictus est, sit legatario assignata habitatio de eius volũtate, qua exusta & alia assignetur. arg. huius. §. an censeatur in ista combusta

combusta vsusfructus assignatus, de consciétia testatoris, qui pro habitatione legauit, & hoc quia in tali legato legatarius habebit causam lucratiuam, & sic non obstat l. si quis domum.§.si fundum.ӯ.locati.

Ex l. Fundi vsusf.

SVMMAE.

1 *Mutatio qualitatis continet mutationem formæ.*
2 *Extincto accessorio, non extinguitur principale.*
3 *Statuto disponente, quòd domus ponatur in æstimo, illud non vendicat sibi locum in domibus constructis prædiorum causa.*
4 *Legato vsufructu fundi tantùm, villa postea diruta, extinguitur in omni accessorio.*

L. Fundi vsusf. ¶Pro intelligentia pmitte, ꝙ 1 † quædã sunt qualitates, q̃ denotãt substantiã, in quibus mutatio ipsius qualitatis est mutatio formæ. Et ex hoc sum̃ t rõ decidé-
2 di hic cũ duab. sequentib. Extincto † accessorio, nõ extinguit̃ principale, cuius principalis relictus est vsusfructus, & vsusfructus relictus accessioni, nõ finit̃ principali extincto, h.d. cũ sequẽti, vsq; ad.§.nõ tñ. ¶In tex. ibi [fundi.] i. principaliter. ¶In tex. ibi [villa.] i. domus gratia dicti fũdi ibi cõstructa. ¶In tex. ibi [accessio est.] i. extincto accessorio, nõ extinguit̃ principale. ¶In tex. ibi [deciderit,] vt. s̃. de vsuf. l. arborib⁹. ¶No. ergo, ꝙ mutatio rei ĩ acces-
3 sorijs non perimit vsumfructũ. & facit iste tex. ad statuta, ꝙ domus debeat poni in æstimo, ꝙ tale statutum non debet intelligi de domibus constructis gratia ipsorum fundorũ; quia illæ (vt accessoriæ fundi) nõ debent per se censeri. ¶In gl. in l. quid tñ, ibi [.s̃.eod.l.fundi] quia aliàs esset contra l. repeti.§.rei.s̃. eod. sed tunc vr̃ obstare; quia imò destructa villa, q̃ est principalis, & cuius gratia erat fundus accessorius, debeat extingui vsusfructus fundi accessorij, sicut & alibi distinguitur in peculio, vt.ӯ.de peculio.leg.l.1.& in reg. iuris l. cum principalis. de reg. iur. sed potest responderi, ꝙ hic principaliter fuit relictus vsusfructus villæ, & fundi simul: non autem solius fundi, sicut & alibi distinguitur in peculio, vt.ӯ.de pecul. leg. l.1. vnde non extinguitur in fundo, licèt extinguatur in villa. vel dic legato vsufructu fundi tantùm; & expresè, postea subla-
4 to principali, & sic diruta villa, debet extingui in accessorio, si extinguatur principale ante acquisitionem accessorij, sed post acquisitioné, destructo principali, durat accessoriũ, ita intelligat̃ hic: vnde destructa villa, remanet vsusfructus in fundo, licèt accessorio, secundùm Iaco. de Raue.

Ex §. Non tantùm.

SVMMAE.

1 *Rei forma mutata, extinguitur vsusfructus, vt sup. in §. rei mutatione. nu. 1.*
2 *Refectio in totum facta de domo perempta, perimit vsumfructum: secus in parte.*
3 *Quid in proprietate iuris quæritur, remissiuè.*
4 *Collegio extincto, posteaque refecto, an teneant priuilegia primitus collegij, remissiuè.*
5 *Legato frumento vxori, quod habebat testator in domo, superuiuens postea, eo consumpto, & alio subrogato, an subrogatũ debeatur remissiuè.*

1 **§. Non tantùm.** ¶Mutata forma rei, † extinguit̃ vsusfruct⁹,
2 & refectio † in totũ facta de domo, simul perimit vsumfructũ. particulari⁹ verò. refectio (etiam si tota sit refecta) nõ facit desinere rẽ esse eandẽ, & ideò vsusfructus durat. h.d. per multa exẽpla vsq; ad l. si vsusfructuarius messẽ.
3 ¶In tex. ibi [restituerit] Quid aũt in proprietate iuris sit, dic, vt.ӯ.de leg. 1. l. si ita legatum.§. si domus, & not.ӯ.de cõd. indeb. l. qui exceptionẽ.§. si pars domus, & facit iste tex. ad quæstio. de collegio dissoluto, & postea refecto: an
4 retineat sua priuilegia, de quo per Inno. de nou. ope. nũc. in c. cũ ex iniuncto. faciunt quæ notant̃.ӯ.eo. in l. si vsusfructus ciuitati, & quod ibi dicã. Item vr̃ facere iste tex. ꝙ si testator legauit vxori frumẽtum, qđ habebat in domo:
5 postea superuiuẽs cõsumpsit illud, & aliud subrogauit, ꝙ subrogatum non debeat̃. Contrarium tñ dixit Ia. de Are. in l. si seruus legatus.§. qui quinq;.ӯ.de leg. 1. per illũ tex. & illud vr̃ verius. Nec obstat iste tex. volẽdo illud tenere; quia loquitur in legato vsusfructus, qui rei mutatione statim extinguit̃ l. repeti.§. rei. s̃. eod. sed ibi in legato ꝓprietatis. vel forte posset attendi, an vno momẽto cõsumpsit, vel per partes. arg. huius literæ.

Ex §. Agri vel loci.

SVMMAE.

1 *Aedificium mutat formam agri, non tamen vineæ, & arborum.*

§. Agri vel loci. ¶Summatus est. s̃. ¶In tex. ibi [ex aruit] ita vt quodammodo possit coli. ¶In tex. ibi [cæsa,] & radicitus extirpata, quæ aliàs cõmodè seminari nõ posset. ¶No. istũ tex. ꝙ licèt ædificiũ dicatur mutare formã
1 agri, non tñ locum vineæ, vel arborum, & ad istum tex. adde casum.ӯ.eo. l. si ager, & l. sequen. & faciunt ad quæstionem, quam ibi dicam.

§. Si massæ vsus. ¶Summatus est. s̃. ¶In tex. ibi [puto veram] Quid autem in legato ꝓprietatis, dic vt.ӯ.de leg. 1. in l. seruum filij.§. pocula.

Ex §. Quadrigæ.

SVMMAE.

1 *Rei certus numerus, quo mutato, rei mutatur forma.*
2 *Vsusfructus quadrigæ relictus, altero equorum mortuo extingitur.*

§. Quadrigæ. ¶Summata est sup. & potest allegari. Vbi est
1 certus numerus rei, mutatio numeri dicitur mutare formam rei, & facit ad alia, & magis ad literam dic. Vsusfructus quadrigæ relictus, (mortuo altero equorum)
2 extinguitur: secus si esset relictus vsusfructus ali equorum; quia vno mortuo, remanet vsusfructus in alijs. ¶In tex. ibi [cedentem.] i. ante aditam hæreditatem. ¶In tex. ibi [substitutus sit] secus si legatus fuerit vsusfructus singulorum equorum, vt.ӯ.l.pe. & fi. ¶In glo. in l. nisi. & ad declarationem eius, vide quod in l. mortuo boue.

boue. j̃. de leg. 2. & §. quadrigæ hic alleg. & collige, quando eſſet legata proprietas quadrigæ, an quod ſupereſt, debeatur.

Ex l. Si cui balnei.

SVMMAE.

1 *Mulieri legata habitatione virum accipienti, licet in ea habitare cum viro.*

1 **L. Si cui balnei.** ¶Mutato miniſterio ex quo dependet effectus, intelligitur res mutata. h. d. ¶In gl. ibi [§. mulieri,] vbi mulieri, cui eſt legata habitatio, licitum eſt poſtea habitare cum viro, quem poſtea accepit; ergo uidetur, quòd etiam poſsit fructuarius habere vſumfructum ſerui, licèt tranſlati ad aliud miniſterium. ſed poteſt reſponderi, quòd illud ibi permittitur fauore matrimonij conſeruandi.

Ex l. Si vſufructuarius.

SVMMAE.

1 *Separatis fructibus à ſolo, bonæ fidei poſſeſſor facit ſuos, fructuarius verò, non niſi recondantur in horreo.*

2 *Bonæ fidei poſſeſſor, domini contemplatione poſsidet, non autē fructuarius.*

3 *Bonæ fidei poſſeſſor, facit fructus ſuos induſtriales, & non naturales.*

L. Si vſufructuarius. ¶Pro intelligentia præmitte, ꝙ iſta l. legitur duobus modis. & pōt ſic ſūmari,
1 ſm̄ vtranque. ¶Simplex ſeparatio fructuū à ſolo, facit fructus bonæ fidei poſſeſſoris, fructuarij verò, niſi recōdātur in horreo; pendentes. n. vel per ſe deciſi ſunt dn̄i, ſecundùm vnam lecturam. ¶Vel ſic ſm̄ aliam, & veriorem. Simplex à ſolo fructuū ſeparatio, facit fructus bonę fidei poſſeſſoris, fructuarij verò non, niſi per eum ſeparētur à ſolo, vel ab alio eius nomine: pendentes verò, vel per ſe deciſi, ſunt domini. h. d. ſm̄ aliam lec. ¶In tex. ibi [Iulianus] vt corrigens Labeonem, ſm̄ primam lecturam, & ſm̄ aliā eius dictum confirmat, aſsignando differentiam inter bonæ fidei poſſeſſorem, & fructuarium, ſm̄ ſecundā lecturā, & hęc eſt vera opinio. ¶In tex. ibi [perceperit] p ſe ipsū, vel per alium eius nomine. ¶In tex. ibi [poſtquā à ſolo ſeparati ſunt.] i. per quemcūq;, & cuiuscunq; nomine. ¶In gl. 1. ibi [niſi ſint in horreis, &c.] pro hoc faciebat iſta lectura, dū dicit [perceperit] quia talis dictio denotat collectionē pfectā, arg. l. vrbana. §. pernoctare. ff. de verb. ſignif. & ſic videbat̄, ꝙ res eſſet perfectè recollecta. ¶In eadē ibi [. ſ. & Iulianum] Iſtam lecturam tenet gl. s̃. de vſufruct. in l. arboribus. §. Iulianus, & Cy. in l. certum. C. de rei vend. ¶In eadē ibi [vel dic ſecundò] hæc eſt ſecunda lectura, q̃ cōmuniter tenetur, ꝙ non corrigatur Labeo per Iulianū, ſed eius dictū per Iulianū declaretur. ¶In gl. ibi [Labeo dicit,] & malè, imò bene, ſm̄ ſecundā cōem opinionē. ¶In vltima gl. dū dicit [ſm̄ ſecūdam cōem opinionē,] quæ verior eſt, vt. s̃. dixi. & ratio diuerſitatis poſſet aſsignari; qa
2 poſſet bonæ fidei poſſeſſor dicere ſe poſsidere domini cōtēplatione, l. apud antiquos. §. cū igit̄. C. de furt. qđ ſecus eſt in fructuario, l. 1. s̃. de vſuf. Itē bonæ fidei poſſeſſor habet poſſeſsionē ciuilē, & naturalē: ſed vſufructuarius, a[n]teq̃ fructus percipiat, nō habet ciuilē, q̃ eſt de ſubſtātia acquiſitionis dominij; eſt enim correlatiua acquiſitionis in acquiſitione dominij; quia ad inuicem correſpondent dominium, & ciuilis poſſeſsio, vt bene not. in l. 3. §. ex contrario. de acquir. poſſeſſ. & per Cyn. in d. l. certum. C. de rei vendic. tangitur etiam. ſ j̃. de vſucap. in l. ſi homo, ideò ſecunda opinio eſt cōior, & verior, circa qđ vide gl. in l. arboribus. s̃. de vſufr. ¶Adde prædictis, ꝙ bonæ fidei
3 poſſeſſor (vt dictū eſt) facit fructus ſuos, eſt verum in fructibus induſtrialibus: ſed naturales non ſunt bonæ fidei poſſeſſoris, imò præſtantur dn̄o, vel eorum æſtimatio. j̃. de vſur. l. fructus. niſi eſſent cōſumpti. ut. j̃. de acquir. re. domi. l. q̃ſitū, in fi. & de vſuc. l. 4. §. fructus. & ibi not. circa quod vide gl. in l. & ex diuerſo. in princ. s̃. de rei vend. vbi declarat, quo iure per bonæ fidei poſſeſſorem fructus peti poſſunt. ¶Ext. no. iſtum tex. ad vnum, dum dicit [ſi ea percipi poteſt, &c.] nam allegatur per Canon. ꝙ decima debeatur non ſolum de bladis: ſed etiam de palleis. vide, per Guiliel. de decimis. ad finem.

L. Excepta. ¶Vſusfructus non vtendo, pōt per partes amitti. h. d. ad de. j̃. eo. l. placet. & quod ibi etiam dicam.

Ex l. Interdum

SVMMAE.

1 *Vſusfructus ſerui, eo manumiſſo extinguitur.*

1 **L. Interdum.** ¶Vſusfructus ſerui (donec manumittatur) finit̄, eo manumiſſo. h. d. ¶In gloſſ. ibi, dum dicit [fructuarius non] intellige quantùm ad præiudicium ipſius fructuarij, vt (durante illo vſufructu) pro libero ſe gerat, ſecundùm Iac. de Rau.

Ex l. Si ſub conditione.

SVMMAE.

1 *Ex teſtamentis diuerſorum, non habet locum ius accreſcendi.*

1 **L. Si ſub conditione.** ¶Ex teſtamentis diuerſorum, non habet locū ius accreſcendi. Ad hoc allega[tur]. ¶Vel ſic. Voluntas hæredis non præiudicat voluntati teſtātis. & legatarij in diuerſis teſtamentis non habent cōiunctionem in vſufructu. ¶Vel ſic. Inter legatariū hęredis, & legatarium primi teſtantis, non habet locum ius accreſcendi, facit ad notata. j̃. de acquir. hæred. in l. qui patri. & de hęred. inſtit. l. 3. §. qui fideicommiſſariam. ¶In tex. ibi [pænes hæredem.] ſ. pendente conditione. ¶In tex. ibi [legati,] facit l. 2. §. fi. C. communia de leg. ¶In tex. ibi [ſi extitit] ſed ſi defecerit, confirmatur legatum. j̃. ſi cer. pet. l. proinde. ¶In tex. ibi [finitur.] ſ. in pſona legatarij. ¶In tex. ibi [amiſero.] i. poſt impletā conditionē legati. ¶In tex. ibi [ex diuerſis teſtamentis.] i. diuerſorum, & p hoc tollitur contrarium gl. ¶In gl. 2. in fi. ibi [. §. ſi ad alterutrā] ſolue, vt ibi not. in gl. nam hic loquitur, quando erant duo teſtantes, & duo teſtamenta, ibi verò vnus teſtator, & vnum teſtamentum.

Ex l. Si tibi fundi.

SVMMAE.

1 *Consolidatio voluntaria, perimit vsumfructum.*
2 *Res propria nemini seruit.*
3 *Fructuarius, restituta sibi propriate, retinet vsumfructum.*
4 *Habens proprietatem, et vsumfructum simul, dicitur consequi plenum ius.*
5 *Pleno dominio, proprietas continetur.*

1 L. Si tibi fundi. ¶Consolidatio †voluntaria perimit vsũ fructum, nec postea reuiuiscit. h. d. ¶Vel sic. Proprietatis amissio vsumfructum eius acquisitione deperditum, non
2 restituit. h. d. ¶In tex. ibi [habebit] qa res ꝑpria memini seruit, nec obstat. s̃. de vsufruc. l. quotiẽs. §. qđ si Titius. qa ibi facto suo trãstulit nudã proprietatẽ, restituẽdo sibi vsumfructũ. ¶In glo. 2. ibi [. l. dñs fructuario] vbi fructua
3 rius restituta proprietate, retinet sibi vsumfructũ. sed solue; quia ibi fructuarius q̃siuit ꝑprietatẽ, quã fingit retro non quæsiuisse; cũ testamentum fuerit ruptũ; ideò restituta, vel amissa proprietate, recuperat, & sibi retinet vsumfructũ. sed hic existẽte cõditione; tñ nõ fuit interim dñs. i. non fingitur non fuisse retro dñs, & hoc vr̃ gl. sensisse in prima solutione; hic ergo amittit proprietatẽ ex causa, quæ non fingit retro fructuarium nõ fuisse dñm, ibi verò ex ea quæ fingit eum retro non fuisse dominũ. ¶In eadem ibi [vel soluerit ibi.] i. quia hoc quæsiuit ex suo ꝑprio facto, puta emendo, ibi non ex suo proprio facto, sed iure legati sibi quæsiuit proprietatem, quam lex præsumit non fuisse quæsitam ipsi fructuario, cũ postea testamentum rũpatur, & hæc est plana, & clara solutio. ¶Sed cõtra eã facit. l. quotiens. §. ꝙ si Titius. s̃. de vsufr. dic, ꝙ ibi quæsita proprietate, perdit vsumfructum formalem, quem habebat, si postea vẽdit proprietatẽ nudam, detracto sibi vsufructu; nam habebit nouum vsumfructũ formalem. non antiquũ. sed hic prius q̃siuit proprietatẽ, & sic amisit vsumfructũ, qui est quasi nouus vsusfructus. ¶Et not. istũ tex. in vers. [pleno iure] de quo variè reperitur in iure; nã istud verb. ex̃. de foro comp. in c. conquestus cõphendit temporalẽ, & spiritualem iurisdictionem, & idem de priuil. in c. cũ, & plantare. §. in ecclesijs, & in c. quoniã. alibi aliter ponitur, vt de præscrip. in c. auditis, &. ȷ̃. de verb. ob. l. fi. §. similiq; modo. alibi dicitur habere plenũ ius, qui habet proprieta
4 tem, & vsumfructũ, l. 1. C. commu. diuid. hic ergo ad propositum continet ꝑprietatẽ, & vsumfructum. Ad idẽ ex̃. de elec. c. querelã. Alibi dr̃ pleno dominio, quod habet, & cõtinet vtrũq;, vt de alim. & cib. leg. l. libertis. Alibi in hoc cõtinet solũ directũ dñium. s̃. de rei vend. l. Iulianus. aliàs incipit, si hominẽ, in fi. Alibi continet solũ ius patronatus.
5 vt C. de bon. quæ lib. l. 1. & alibi sub isto verbo, pleno dominio, sola proprietas cõtinetur. C. de epis. & cler. l. rapto res, & sunt notanda ad formam libelli, in quo peto rẽ ad me pertinere pleno iure, & ad similes concessiones Quid autem contineatur sub isto verbo, plena possessio, vide de restit. spol. c. Pisanus.

Ex l. Si seruo.

SVMMAE.

1 *Vsusfructus serui hæreditarij, cedit ab adita hæreditate.*
2 *Adita hæreditate, hæres fingitur retro dominus.*

1 L. Si seruo. Vsusfructus †serui hæreditarij alteri legatus, cedit demũ adita hæreditate per hæredem domini serui, etiam si prius esset adita ex testamento, in quo legatus est vsusfructus. h. d. ¶In tex. ibi [ante aditam hæreditatem] per institutum in testamento eius, cuius erat seruus. ¶In tex. ibi [fuisset] per alium testatorẽ, & in alio testamẽto. ¶In tex. ibi [adita hæreditate] per institutũ, intelligitur eius, cuius fuit seruus. ¶In gl. in ver. mutato. ibi [de hæreditate in hæredẽ] nam hæres adita hæreditate fingitur retro dominus. ȷ̃. de
2 reg. iuris. l. omnis hæreditas. & sic censetur non propriè fieri mutatio dominij, & intellige, ꝙ requiritur, ꝙ sit adita hœreditas legantis vsumfructum, & hæreditas, de qua est seruus, cui legatus est vsusfructus, ad hoc vt vsus prædij legatus cedat. Item requiritur, ꝙ alienato seruo, cui legatus est vsusfructus, siue alienetur ante quæsitum vsumfructũ, siue postea, non extinguatur vsusfructus. C. de vsufru l. fi. secundùm. Iaco. de Are.

Ex l. Neque vsusfructus.

SVMMAE.

1 *Alienatio dominij rei seruientis, non extinguit seruitutes.*

1 L. Neque vsusfructus ¶Alienatio dominij rei seruientis, non extinguit seruitutes. h. d. ¶In tex. ibi [dñij.] s. rei debitus. Ad aliũ tñ pertinet proprietas. ¶In tex. ibi [rei mutatione] pone exemplũ; quia causa illa est alienata alteri personæ, & ex hoc no. ꝙ ius afficiens rem, transit cum re ipsa, facit. ȷ̃. de contrahe. empt. l. alienatio & multa iura ad hoc, ꝙ res transeat cum sua causa, vide ext. de censi. in c. 1. & seq.

Ex l. Is qui vsumfructum.

SVMMAE.

1 *Vtens parte ex certa scientia, retinet quasi possessionem totius.*
2 *Inspicitur voluntas disponentis.*
3 *Vsusfructus est ius vtendi, salua rerum substantia.*
4 *De errore iuris iniusto, & iustissimo tradit Author, remissiuè.*
5 *Non vtens iurisdictione in castro, vel territorio, nisi pro parte, an retineat quasi possessionem totius.*
6 *Prælato habente potestatem in subditis suis, de recipiendo cũ cum quatuor, vel quinque equis, cum duobus tantùm receptus, num sibi præiudicet tractu temporis.*
7 *Interumpitur præscriptio in obligato pro decem, soluente quinque.*
8 *Priuilegiato in non soluendo decimas, soluente tamẽ per longum tempus, an priuilegio sit renunciatum.*
9 *Creditor, cui annuatim debentur ducati decem, recipiens flore nos pro pluribus annis, an sibi præiudicauerit.*

L. Is qui vsumfructum.

1 ¶Vtens vsu putatiuo tm̃, lõgo tpe perdit fructũ, nõ vtẽs ex certa scientia. h. d. ¶Vel sic. Qui vtitur parte ex certa scientia, retinet quasi possessionem totius: secus si ꝑ errorẽ vtat̃. h. d. facit ad not. ext. de test. in c. cũ olim. ¶Not.
2 ex isto tex. inspici voluntatẽ dispõnẽtis, & vtentis, & istud facit ad notata in l. seruo manumisso. ff. de cõdict. indeb. ¶In

¶In fine gl.primæ, & quia non habuit seruitutem huius, nec eam potuit sibi quærere.¶In gl. 2.ibi[sed vsus,]posset dici sm̃ Iac.de Rau.hoc ideò; quia retinet vsusfructus
3 seruitutẽ;nã vsus est ius vtẽdi re aliena,salua rei substãtia, non fruenda:& possesio vsus habetur per præscriptionẽ, ex quo p̃scriptũ est potestati fruendi. Vnde cũ gl.dicit, nõ habet seruitutem vsus; quia non quæsiuit eam tpe,verum est:sed acquisiuit eã non vtendo fructu,vnde per p̃scriptionem hĩ illa possesio,quæ cadit in diffinitione vsus,sm̃ Ia. de Rau.¶In gl.2.in fi.nec obst.ỹ.de iur.& fac.ignor.l. regula.§.qui ignorauit.ỹ.de vsucap.l.iusto.§.filius famil.& de acquir.hæred.l.si qs extraneus.§.si quis partem,ex qbus patet,ꝙ error nõ nocet,qa dic,vt not.in l.fi.hic alleg.
4 & in l.si fur.§.1.ỹ.de vsucap. & circa qualitatẽ erroris,q dicat iustus error, & qui iustissimus, & qui iniustus,vide declaratũ p Bar.in l.cũ sol⁹.ỹ.de vsuc.¶Ext.no.istũ tex.
5 ad plura Primò ad q̃stionẽ illius,q nõ vtit iurisdictione ĩ castro,vel territorio in totũ,sed solũ pro parte,an retineat quasi possesionẽ totius, vel partis tm̃. Et ista l.allegatur ad istã terminationẽ in Spe.de præscrip.4. parte.§.1.vers.
6 sed pone miles. Item facit ad aliam quæstionem,si prelatus habet ius percipiendi aliquid in subditis suis, puta, ꝙ teneãt eũ recipere cũ quattuor,vel quinq; equis,& ipse venit cũ duobus, vtrũ præiudicet sibi p tractũ tẽporis,vr̃, ꝙ nõ; quia vtens seruitute pro parte tm̃,retinet eã totam. l.si eo loco.§.fin.ỹ.si seruit.ven.sed certè hoc terminatur per istũ tex.vt distinguatur, an sciebat ius suum durare. Itẽ allegat ad q̃stionẽ ꝙ faciẽs p parte tm̃, si sciebat:tũc nõ amittat totũ, si verò ignorabat, & tũc amittat,ut hic. Itẽ allegat ad quæstionẽ. si obligat⁹ ad.10.soluat quinq;,
7 an intelligatur interrupta præscriptio.Iac. de Beluis.dicebat ꝙ sic,si soluat vt partẽ de decẽ.Cy.in l. cũ notissimi. C.de p̃scrip.30.vel 40.an.arguit ad partes,& refert Ia. de Are.& Dy.tenuisse,ꝙ sit p̃scriptũ p casũ l.cõpetit, eo.tit. ibi[vel minus &c.] arguendo à speciali; qa si est speciale in tributis, ꝙ p̃iudicet, ergo in contrariũ est ius cõe.Itẽ p casum huius.l.distinguit,si est vna præstatio tm̃:tũc attendi debeat,an recipiens quinq; sciens soluẽtẽ teneri ad.10. nõ pdit ius in alijs: secus si ignorabat,& dicit de hoc hic esse casũ.sed si essent plures p̃stationes:tũc p vnã nõ retinet aliã,imò pdit.l.si prius in prin.ỹ. de aqua plu.arcẽ.& in hoc ibi residet Cy.hæc vr̃ humana,& bona cõsideratio.
8 ¶Itẽ facit ad aliã q̃stionẽ,q̃ ponit Io.And. de priuilegiato in nõ soluendis decimis: qui tñ longo tpe soluerit; an derogauerit suo priuilegio;quia si coactus soluit,non derogauit.ỹ.como.l. ad eos : secus si scienter soluit per.20. annos,hodie per. 40. & ista distinctio rectè probat per l. istã. Itẽ vr̃ facere ad q̃stionẽ creditoris,cui annuatim.10. ducati debent, ex plurib⁹ annis recepit florenos minus valentes,an præiudicauerit sibi pro futuro tpe, & est ẽt quæstio, qñ æstimatio monetæ fuit medio tẽpore diminuta, de qua vide per Guliel. in Spe. de solut.& lib.§.nunc aliqua.vers.sed pone in statuto.vide tñ de hoc latius in q̃stione disputata per Iac.Butr. quæ incipit. Quidam colonus.

Ex l.Si vsusfructus.

SVMMAE.

1 *Ciuitas tradita aratui, vel capite diminuta,perdit vsũfructũ.*
2 *Infertur ad quæstionem Ioannis Monaci,in cap. licèt canon.de elect.*
3 *Res inanimata puniri potest.*
4 *Ciuitate desolata propter delictum, nullus vocatur illius ciuis.*
5 *Et priuilegium,quod habet,amisit.*
6 *Ab hostibus destructa, vel alteri ciuitati vnita, omnia retinet priuilegia.*
7 *Quid de collegio dirupto,remissiuè.*
8 *Ciuitas patitur mediam capitis diminutionem.*

L.Si vsusfructus.

¶Ciuitas aratrũ passa, vel capite
1 diminuta pdit vsumfructũ.h.d.¶In tex.ibi[quasi morte] No.quomodo loquitur;qa ista non est vera mors.Et not.
2 istum tex.ad quæstionem,quam Io.Mon.facit de elect.in c.licèt canon.in vers.parochialis.& ibi Io.And.¶No.hic
3 ꝙ res inanimata potest puniri.simile est de pæn.ĩ c. in quibusdã.& quod ibi notatur,& de electio.c.vbi periculũ.§. porrò,& plenè in c.2.de hæret.lib.6.¶ No. quando dica-
4 tur ciuitas mori.facit etiã,ꝙ si p p delictum desoletur ciuitas,vel locus auctoritate Superioris,de cętero nullus de-
5 bet vocari ciuis illius loci, & si quod habet priuilegiũ, il-
6 lud perdat:si verò ab hostibus destruatur, vel ad aliũ locum transferatur,vel vniat alteri auctoritate Superioris, vr̃ conseruare sibi omnia priuilegia:circa quod omnino vide Inno.in c.cũ ex iniuncto. de nou. oper.nunc.vide in c. Abbate.de verb.signif.in vltima gl.& adde quid de colle-
7 gio dirupto,quod not.Bart.in l.fi.ỹ.de colle.ill.¶In gl.1. ibi [ne eo reuertatur.] hoc intelligit Iac.de Rau.licèt ciuitas nõ destruat;q̃a cũ habitãtes sic discedant, vt destructa forma videat,qua discernitur vna ciuitas ab alia,etiã si sit ibi forma,& palatiorũ,& turriũ : vr̃ tñ quasi mortua ciuitas.Potest autẽ ciuitas pati mediã capitis diminutio-
8 nem,puta si pro Principe priuetur omni iure ciuili, & dominio ; nam per talem capitis diminutionem, priuaretur etiam vsufructu,& dum allegat glo.l. pen. illa nihil facit, sed facit.ỹ.de capt.& post lim. reuer.l. nihil. l. postliminij. §. fi.& l.pen.ỹ.de colleg.illi.illa bene facit,quam credo ita voluisse allegare istã glo.

Ex l. Si mulieri.

SVMMAE.

1 *Mulier per maritum,& e contra,retinet vsumfructum.*
2 *Vxor est pars viri,non e contra.*
3 *Maritus habet familiam,& non vxor.*
4 *Vxor possidet res viri iure familiaritatis.*
5 *Possessio viri,est possessio vxoris.*
6 *Possessio retinetur per familiam.*
7 *Infertur ad Dominos detinentes castra, vel fortilitia per suos familiares,remissiuè.*
8 *Mulier an teneatur sequi domum viri.*
9 *Item an teneatur eum sequi in carcere.*
10 *Quid si maritus sit histrio,vel ioculator.*

L. Si mulieri.

¶Mulier per maritum, & e contra retinet vsum
1 fructum.h.d.& est allegabilis casus. ¶In tex.ibi[constituto tempore]quod est hodie 10.vel 15.annorum.C.eo. l.corruptionem. ¶In tex. ibi[& hoc magis] hoc dicit;
2 quia vxor est pars viri, non autem vir vxoris, vt. s̃. de in ius uocan.l.2.cum simil. Et maritus dicitur habere familiam, & non vxor, cum uxor sit sub protectione uiri,
3 facit. sup. de usufr. l. non utitur, & per hoc dicit hic litera, magis. ¶Not. quòd illud, quod possidet mari-
4 tus,dicitur possidere uxor, & è contra. Aduerte tñ ꝙ si res sit alterius coniugum, alter uidetur possidere magis
5 iure cuiusdã familiaritatis, quàm quia aliàs possideatur

l. qui

l. qui iure familiaritatis.ff.de acquir.poss.& huic adde, qđ dicit notantur glo. in l. ob maritorum. C. ne vxor pro marito.¶ No. secundò ad istū tex. quod tangitur in l. furtum.
6 §.1.infra.de vsucap. ¶ No. 3. † quòd dicitur quis retinere possessionem per familiā suam, facit. C. si per vim, vel
7 alio modo. l. prima, & qđ ibi not.† Et est notādum pro dominis detinentibus castra, vel alia fortilitia per suos familiares, & vide. l. cū quis. §. de dolo. Item per istū tex. dixit Dy. ꝙ tēpus non est modus tollendæ possessionis, vt not. per eum in c. fine possessione, de reg. iur. lib. 6. Item, quia iste tex. dicit [in domo reliquerit] poterit dubitari, si voluerit eam ducere secum, & ipsa nō vult ire, an teneatur
8 eū sequi. Cy. in l. liberta. de oper. lib. & Bar. in l. Meuia. §. fi. de ann. leg. concludunt, ꝙ sic, nisi vellet accedere ad partes nimium remotas, pro hoc videtur text. 34. q. 2. c. si quis necessitate. & ibi not. Istud etiam dubium canonici dicunt, ꝙ tenetur eum sequi ex omni causa, nisi vellet eā trahere ad infidelitatē, vel nisi efficeretur vagabundus, qđ intellige, nisi fuisset ab initio talis, & mulier sciuisset; quia tunc tenetur eū sequi sm̄ Inno. & Bar. de coniu. lepro. in c. 1. & glo. in c. vnaquæque 13. q. 2. circa quod vide gl. in d. c. necessitate. & Io. And. post const. in d. c. 1. de coniug. lepro. vbi dicit, ꝙ si vir transfert domiciliū in aliā ciuitatē, tenetur eum sequi. Idem dixerat Hug. in d. c. vnaquæque.
9 vbi dicit ēt si fit in carcere, ꝙ tenetur eum sequi, & ēt si sit
10 histrio, vel ioculator, & pro hac opi. canonistarum bene facit 33. q. 5. c. est ordo, & d. l. Mæuia. §. fi. & infra. de ope. liber. l. quod nisi.

Ex l. Si ager cuius.

SVMMAE.

1 *Inundatione proprietatis amittitur vsusfructus.*
2 *Per inundationem rei, vel alueum amittitur possessio.*

1 L. Si ager cuius. ¶ Inundatione proprietatis, amittitur vsusfructus, & eius impetu recedente, ipse vsusfructus de æquitate reuiuiscit: đ rigore nō, forma mutata h. d. ¶ In tex. ibi [inundatus,] ita ꝙ sit effectus alueus nouus. ¶ In tex. ibi [amittitur vsusfructus.] No. ꝙ per inūdationem rei, vel per alueum dicitur perdi possessio; quia locus ille
2 efficitur publicus, vt. ff. l. proxima, & sic patet, quòd inundatio interrumpit præscriptionem.

Ex l. Cum vsufructu.

SVMMAE.

1 *Occupatio fluminis facta de agro fructuario, non intercipit vsumfructum, alueo in eo non confecto.*
2 *Certis hominibus habentibus in territorio ius pasculandi inūdato ab aquis, & valle effecto, & reuerso ad pristinam naturā, competit iterum ius pasculandi*

1 L. Cum vsufructu ¶ Occupatio fluminis facta de agro fructuario itinere. vel actu, quę illicò recessit, non interumpit vsumfructum, nisi fecisset alueū. licèt postea mutaret, & alteratio Superioris iuste terrens, vel secuⁿratio eius, non immutat qualitatem ipsius soli, h. d. ¶ In tex. ibi [inundatione]. s. sola, non faciendo ibi alueum, licèt postea mutaret, dic vt sequitur. ¶ In text. ibi [nam si] No. istam l. & præcedentem, quibus satis consonat supra eo. l. quid tamen. §. agri. ad quæstionem reprobatam per arbitralem sententiam, iam multis annis latam, quòd quædam pars tereni iam diu non laborati, sed conseruati ad vsum pascuorum; cum quò ad proprietatem spectaret ad quosdam nobiles. Et liceret hominibus certæ
2 villæ ibi confinantibus pro sui libito, & attinentium suorum ibi posse depascere, & nutrire boues & pecudes, & alia animalia, de die, & de nocte pro eorum libito voluntatis, cōtigeritque quòd aqua Padi inundauerit illud territoriū; vnde valles effectę sunt pisciu. Quærebatur, an homines dictæ villæ haberēt ius piscandi in illis: & si postea cessante aqua, territorium reuertatur ad pascua, an illi habeant ius pascendi, sicut prius, an verò dici posset ius eorū extinctū per illā inundationem. videtur decidi per istas leges hic, quòd non.

Ex l. placet.

SVMMAE.

1 *Vsusfructus tanꝗ seruitus potest per partes nō vtēdo amitti.*

1 L. placet ¶ Vsusfructus tanquā seruitus pōt per partes nō vtēdo amitti. ¶ In tex. ibi [non vtendo amitti.] Ratio est; quia vsusfructus est pars diuidua. l. 4. §. de vsufr. Nec obst. quòd imò vtendo, & fruendo pro certa parte, totum ius retineatur, vt no. ff. quæmad. serui. amit. l. si stillicidij. §. fi. quia ibi loquitur in seruitutibus realibus, hic in personalibus. vel posset dici, ꝙ hic ignorauit se habere in toto ius, & vtebatur solū pro parte, & ideò nō retinet in illa parte, in qua ignorabat ius competere, ibi verò sciebat competere ius in totū; sed ex gratia voluit vti pro parte tantùm, vt probatur, & hæc est solutio l. is qui, supra. eod.

Ex l. Si ager ab hostibus.

SVMMAE.

1 *Res fructuaria ab hostibus occupata, & postea recuperata restituitur, fictione post liminij.*

1 L Si ager ab hostibus ¶ Rei fructuarię ab hostibus occupatæ, & postea relaxatæ restituitur vsusfructus fictione postliminij. h. d.

Ex l. Si seruus.

SVMMAE.

1 *Seruo fructuario dato pro noxa à proprietario, extinguitur usufructus.*

1 L. Si seruus. ¶ Vbi proprietarius dat pro noxa seruum fructuario, liberatur a noxali, & extinguitur vsusfructus h. d. ¶ In text. ibi [comparatione] vtitur isto modo loquendi, iuxta vulgarē de quo etiam habemus in l. 2. C. ne rei dom. vel templo. dicit autem ius extingui; quia cum proprietas sit fructuario quæsita, certum est, quòd non potest habere ius in re propria. l. vti frui. infra. si vsusf. peta. & no. ex isto text. ꝙ dicitur quis comparare id, quod venditur sibi pro noxa, quod est vtile ad gabellarios.

Ex l. Si vsusfruc. alterius.

SVMMAE.

1 *Pluralitas legatorum inducitur ex distributione temporis.*

F L. Si

L. Si vsusfructus alterius.

1 ¶Distributio temporis inducit pluralitatem legatorum. ¶In gl. 1. no. ergo, ꝙ ius toties amittitur, quotiens recuperatur, & appellatur imprescriptibile, quod est vtile pro instrumentis, vt in eis agatur, ꝙ totiens intelligatur sublata prescriptio, quotiens posset opponi.

Ex l. Pomponius.

SVMMAE.

1 *Fructuarius per possidentem rem, non suo nomine, non retinet possessionem, etiam locato vsufructu.*
2 *Per colonum possessio retinetur.*
3 *Per receptionem pensionis, non probatur possessio.*
4 *Domo vendita censuali, domino ignorante, & soluto solito censu per venditorem, re vendita, ad secundum postea translata, num primus emptor teneatur ad censum, remissiue.*
5 *Mala fides authoris nocet emptori.*

L. Pomponius.

¶Vbi quis fruitur re, cuius est legatus fructus, nomine suo, vel alterius, non fructuarij, vsusfructus
1 amittitur: vsusfructuarius tamē potest agere ad interesse, quatenus eius interest. ¶Vel sic & forte breuius. Fructuarius per possidentem rem nō suo nomine, non retinet possessionem, licèt vsumfructum locauerit, & annuam reci-
2 piat pensionem; sed per colonum bene retinet possessionē h. d. & vide quod scripsi. s. de vsufruct. in l. arboribus. §. vsufructuarius. vbi idē tractatur. ¶In tex. ibi [si fundū.] i. fundi vsumfructum. ¶In tex. ibi [à me.] i. fructuario. ¶Ibi [vendiderit.] s. proprietarius, & tradiderit; aliàs secus esset, vt. j. de acquir. possess. l. quāuis. §. 1. ¶Ibi [proprietario.] s. qui conduxerat à fructuario. ¶Ibi [amitti.] s. tēpore. ¶In gl. amitti in fine. s. ego fructuarius meā naturalem possessionem. Et ex ista gl. no. ꝙ remediū dictæ l. fi. datur fructuario ad recuperandam suam naturalē, quod est bene notandū. ¶In glo. Non esse. ¶In gl. ibi [cū à me nō cōduxisset.] h. d. vt nō obstet ver. Quāquā, qui. s. proximè pcessit. ¶In gl. ibi [. i. facultatē] vt. s. de vsufruc. l. arboribus. §. vsufructuarius. ¶In gl. ibi [vendiderit.] i. per vēditionem amiserit. ¶Extra gl. no. hic expressè, ꝙ per rece-
3 ptionē pēsionis non probatur possessio, nec etiā per instrumentum locationis, vel venditionis fructuū, probatur possessio, vt patet hic, & ext. de fi. instru. c. inter dilectos. in fi. sicut econtra, solùm non soluere pensionem non inducit priuationem possessionis. j. loca. l. quæro. §. inter locatorem. & de vi, & vi arm. l. colonus. & C. de iure emphit. l. 2. Quod etiam patet, quia si induceret priuationem possessionis, non posset dn̄s eum expellere propria auctoritate; quia possessio esset interuersa: id tamen est falsum, vt in d. l. colonus. & per Guliel. in Spe. de loca. §. nunc aliqua. ver. 42. & circa hoc vide etiā questionē in spe. de præscrip. ver. pone colonus. Adde prædictis, quod not. Bar. in l. qui vniuersis. §. quod p colonū, & in l. quāquā ius. §. si cōductor. j. de acquir. poss. vbi ē contra terminat, an ex præstatione pensionis probetur possessio, & cōcludit, ꝙ sic, nisi alius possideat. ¶Ext. facit iste tex. in argumētū, ꝙ si habeo domū, pro qua soluis mihi annuā pensionē, vel censum, & illā vendis me ignorante, & nihilominus post vēditionē soluis mihi rē ignoranti venditā, annuā illā pensionē, vel censum, quē prius soluebas in tanto tpe, ꝙ emptor pscripsit,
4 ꝙ nō teneris; quia rē nō habeo, sed alius habet eā, & peto ab ipso emptore, ꝙ mihi soluat, ꝙ possit se tueri pscriptione, cōtra me, sm̄ Iac. de Are. Ad qđ facit quod no. per Dy.
5 in l. quāuis. §. 1. de acq. poss. hodie tamē mala fides auctoris noceret emptori in pscriptione. C. de præscrip. lon. tēp. Auth. malæ fidei. & in corpore, vnde sumitur.

Ex §. Idē Pōponius quęrit.

SVMMAE.

1 *Fructuarius rogatus vsumfructum alteri restituere, longo tempore vtendo non preiudicat fideicommissario.*

§. Idem Pomponius.

¶Fructuarius rogat'
1 vsumfructum alij restituere (vtendo longo tempore) non præiudicat fideicommissario, & sic potest fideicōmissarius vtili actione suo nomine illū petere, h. d. ad literam. ¶In tex. ibi [vsusfructus.] i. sibi debitus, licèt ego rogatus restituere, non vtar. ¶Ibi [hanc rem.] i. ꝙ rogatus restituere, nō utatur, videlicèt fruatur. ¶In gl. super uer. habiturū. vt petat suum vsumfructum, & vt possit vtifrui; nam in vtendo, & fruendo inspicimus personam fideicommissariam. s. eo. l. 4.

Ex l. Caro & corium.

SVMMAE.

1 *Per mortem animalis fructuarij, extinguitur vsusfructus.*

L. Caro & corium.

¶Mortuo animali, in quo hī
1 vsusfructus, extinguitur, & quod superest fructuario, non debetur. h. d. & ad huius declarationem, vide. s. de vsufru. l. qui usumfructū, & l. quæsitū, & quod ibi no. de leg. 2. l. mortuo boue, in princ. & adde casum, & quod ibi tetigi. s. eo. in l. qui tamen. in fi. & l. sequē. & aduerte; quia iste tex. uidetur intelligendus, ubi tot supersint.

Ex l. Cum gregis.

SVMMAE.

1 *Perit vsusfructus gregis, eo diminuto.*
2 *Quinque oues faciunt gregem.*
3 *Homines decem faciunt populum.*

L. Cum gregis.

1 Diminuto numero gregis, perit vsusfructus in grege relictus. h. d. ¶In tex. ibi [gregis vsusfructus] & intellige istum tex. siue in grege legato, siue ab homine constituto, vt de rei vend. l. 1. §. fi. & l. seq. & aduerte; quia iste tex. videtur intelligendus, nisi tot supersint ex fœtu, quod perficere possint gregē, ex quo debent submitti. s. de vsuf. l. quid ergo, vnde videntur esse in grege, arg. sup. de iud. l.
2 proponebatur, & in l. vetus. cum sequen. s. de vsufru. ¶In gl. 1. ibi [l. oues] vbi est casus, ꝙ quattuor, vel quinq; oues faciunt gregem, sicut etiam totidem porci faciunt. Item in hominibus. duo faciūt cōgregationem. ext. de elec. c. 1. quod intellige, vt ibi habetur in gl. Tres autem faciunt collegium. j. de verb. sig. l. Neratius. licèt ius collegij remaneat ī vno, vti in vniuerso. l. sicut. §. fi. j. qđ cuiusq; uniuersi. no. decē homines faciunt populū. 10. q. 3. c. unio. plusquā
3 decem, aut quindecim faciunt turbā. l. Prætor. j. vi bono. rapt. de quo per glo. in d. c. 1. & 10. q. 1. c. 1.

Rub. De

Rub.De vsufr.earum rerũ, quæ vsu consumuntur.

SVMMAE.

1 *Quæ actio competat proprietario pro rebus, quæ vsu cõsumuntur,remissiuè.*

CONTINVATIO huius ad præcedentia satis
per se patet:sumitur autem hic vsusfru-
ctus impropriè,vt dicit gl.hic etaduerte,
quia hic loquitur de vsufructu facti, non
autem de seruitute , videlicet vtendi , &
fruendi, vt no.in l.1. ĵ.de vsu. & habit.
1 Quomodo autem practicetur,& †. quæ actio detur proprie
tario pro rebus,quę vsu consumuntur, ponit. ĵ. in tit. seq.

Ex l.Senatus.

SVMMAE.

1 *Quæ vsu consumuntur,legari possunt*
2 *Ratio naturalis per ius ciuille tolli non potest.*
3 *Iura naturalia sunt immutabilia.*
4 *Ius ciuile in parte tollit ius naturale,& non in totum.*

1 L.Senatus. ¶Rerum,†quæ vsu consumuntur,
potest legari , & constitui quasi
vsusfructus,etiam si sint alienæ. & etiam nominum debi-
torum: & legatarius satisdat proprietarie de restituẽdo tã
tundem , finito vsufructu , quæ satisdatio loco proprieta-
2 tis est penes hæredem. & † ratio naturalis per ius ciuile
tolli non potest.h. d. cum dicit trib. sequen. vsque ad. §.
si pecunię. ¶In tex.ibi[caueri oportet]per legatarium pro
prietario,quòd finito vsufructu,tãtam pecuniam restituet.
quantam recepit causa vtendi , & fruendi , in qua cautio-
ne continentur isti duo casus. scilicet si finiatur iste vsus-
fructus morte,vel capitis diminutione,ut notat. ĵ. eo.l.in
stipulatione.¶In tex.ibi[ꝓprius] quasi natura verus vsus
fructus sit ius vtendi, & fruendi,salua rerũ substãtia. s̃. de
vsufruct. l.1.sed pecunia seruari non potest propter com-
moditatem , ideò dicitur de rebus,quæ seruando seruari
non possunt,secundùm notata. in l. 1. §.fuit quæsitum. ff.
ad Trebel. Et senatusconsultum cum sit ius ciuile. l. ius
autem ciuile. s̃. de iust. & iur. non potest tollere natura-
lem rationem,ꝙ vsusfructus sit in rebus,quę cõsumuntur,
sed salua sit substãtia,vt.d.l.1.nõ in alijs. ideò dicimus, ꝙ
3 †naturalia iura sunt immutabilia,& quòd ciuilis ratio nõ
tollit naturalem.l.eas.s̃.de capit.dimin.& Inst.de iur.nat.
gen. & ciuil. §. sed naturalia.Sed in effectu (prout sequi-
4 tur)ratio est,quia† quod in virtute consistit,aliàs ius ciui-
le potest in parte tollere , sed non in totum , sed dic , vt
no. in l. ius ciuile. s̃. de iust. & iur. & quod not. Dyn. in
reg. semel.de reg. iur. lib. 6. & Inst. de iu. nat. gen. & ci
uil.§.sed naturalia.

Ex l.Sed de pecunia.

SVMMAE.

1 *Vniuersalis affirmatiua,omnium requirit concursum*
2 *Negatiua vniuersalis,omnium negat concursum.*
3 *Lex non audet,quod natura ipsa negat.*
4 *Statutum non conditur contra naturalem æquitatem.*
5 *Statuto disponente,quòd habitantes tanto tempore in ciuitate, sint ciues,vel pro ciuibus habeantur,non valẽte disponere ad veritatem,operabitur statutum per fictionem.*
6 *Agens naturale est potentius agenti ciuili, quò ad veritatem, & non quò ad fictionem.*
7 *Vsus pecuniæ non distinguitur à dominio,*
8 *Fundo dato in feudum cũ animalibus(feudo extincto) soluitur æstimatio animalium mortuorum.*

L.Sed de pecunia ¶No. in princ.
huius tex. dum
1 dicit [omnium rerum]quia† vniuersalis affirmatiua requi
rit concursum omnium particularium propriè,vel impro-
priè,& sic ex vnius defectu falsificaretur. similiter dicitur,
2 quòd † vniuersalis negatiua requirit cessare cõcursum om
nium particularium.l.legitimos.§.in legitimis.ĵ. de legi.
tuto.¶No.2.ꝙ licet dicatur hic de vsufructu legato.Idem
etiam,si inter viuos constituatur,facit.ĵ.eo.l.si tibi 10.l. si
3 vini.& l.fi.¶.No.ĩ ista l. 2.ꝙ †illud,quod natura negat,lex
non audet, nec audere. potest. Idem possumus dicere in
Principe, qui est lex animata in terris.¶No.ẽt tex.in ista
l. 2. dũ dicit [proprias]ꝙ ciuile statutũ,vel statutaria deli
4 beratio super eo,quod est cõtra naturalẽ æquitatẽ,statuere
non potest,& dicitur aliquid inducere per fictionem,& nõ
5 verè, & facit ad statuta cauentia,ꝙ †qui venerint ad habi-
tandum,tanto tempore sint ciues,vel habeantur pro ciui-
bus,& similia;nam si est tale, quod statutum nõ possit in-
ducere quò ad veritatem , intelligitur inducere quò ad fi-
ctionem, sed si põt illud inducere quò ad ipsam veritatẽ:
tunc intelligatur id sm̃ illã inducere;Quod declara,vt not.
per Bar.in l.si is,qui pro empt.ĵ.de vsucap.& in l.si mari-
tus.§. leg. Iuliæ. ĵ. de adult.cui adde , quod not. in l. 3.
§. hæc verba. de nego. gest. Et ex quæstionibus patet ,
6 ꝙ †agens naturale est potentius,q̃ agens ciuile , loquendo
quantũ ad veritatẽ:secus quò ad fictionem , vt ĵ.de lib. &
posthu. l.filio quem pater. Item allegatur per aliquos,ꝙ
7 in pecunia† vsus non est distinctus à dominio, & ideò di-
cunt vsuras prohibitas ; quia quis præstaret ad usus pro-
priam pecuniam. ¶Et ista. l. inducitur ad quęstionem.
8 si † fundus est datus in feudum cum animalibus: utrùm
finito feudo,debeat reddi æstimatio animalium mortuo-
rum,uel deterioratorum;uidetur enim, ꝙ non,arg. l.æsti-
matis. sol. mat. In contrarium facit l.hac edictali.§.his il
lud. C. de secund.nuptijs. & quod dicitur de usu rerum ,
quæ usu consumuntur,in ista l. 2.& in hoc Bal. residet in c.
2. de feu. cognit.in fine .

Ex l. Postquam.

SVMMAE.

1 *Legari potest etiam extraneo.*
2 *Pater legitimus filiorum administrator, acquirit vsumfructum etiã in nominibus debitorum filij.*
3 *Appellatione mobilium , non veniunt nomina debitorum , nec iura, neque actiones.*
4 *Minor non alienat bona mobilia,sine decreto.*
5 *Iura an reputentur mobilia,vel immobilia,remissiuè.*
6 *Pulchrè in hac materia distinguit Author,& exactè.*
7 *Mendicantes non sunt capaces bonorum immobilium.*
8 *Proprietas non describitur in annuis protestationibus.*
9 *Pro directo dominio competit directa actio, pro vtili vtilis actio.*

L. Postquam. ¶Summata est. s. ¶In tex. ibi, [posse legari] etiam ex
1 traneo, & effectus huius legati habetur. j. de vsufr. leg. l. vxori. & aduerte, quòd dicit hic [nominum] debet intelligi. i. actionũ l. ea quæ. C. famil. ercisc. & effectus est, ꝙ poterit ille, cui legat̃ vsusfructus nominis, exigere, arg. j. de pigno. act. l. si cõuenerit. in princ. Facit iste tex. vt pater, tanquã legitimus administrator bonorũ filij, debeat habe
2 re vsumfructũ in nominibus debitorũ filij. ¶In tex. ibi [& ab hoc.] s. debitore, & ab eo, cui legatur vsusfructus nominis. ¶In tex. ibi [erit.] s. de restituenda tanta pecunia finito vsufructu, quanta est sors, quæ non appellatur propriè cautio, sed poti⁹ satisdatio. j. eo. l. si tibi x. ¶No. ex tex. in
3 l. præcedenti. & ista; quia videtur hic probari, ꝙ appellatione mobilium non contineãtur nomina debitorũ, & iura & actiones, quod est vtile scire, maximè ad statuta prouiden
4 tia, ꝙ minor, vel similes nõ possint alienare immobilia, nisi ex certa solemnitate, in quo gl. in Auth. de non alie. §. hæc
5 ergo. col. 2. dicit, ꝙ iura reputantur res mobiles, vel immobiles resp. rerum, pro quibus competunt, vide aliã in l. mouentium. j. de verb. signif. quam Cy. alleg. in l. 1. C. si aduer. transact. & Bart. ponit in l. potest pupillus. j. de au. tut. vide Cy. ibi, & ẽt in Auth. hoc ius porrectũ. C. de sacrosan. eccles. Bal. de hoc aliquid tãgit de feu. cog. in c. 2. Spec. in fi. de fruct. & interesse. post princ. in 2. col. Potest dici, ꝙ propriè loquendo sint species distinctæ à mobilibus, & immobilib⁹, per l. à diuo Pio. §. in vẽditione. de re iud. Dy. dixit, ꝙ si consideramus ius obligationis, illud est immobi-
6 le, si effectum resultantem ex illo: tunc pro mobilibus, mobilia iudicent̃, & pro immobilibus immobilia, prout fauor exigit ꝓ ipsis minoribus, l. 1. §. exactio. C. de re vxor. acti. Tu dic lati⁹, ꝙ de ꝓprio significatu, & stricto, actiones, & iura dicunt̃ de se species distinctæ à mobilibus, & ĩmobilib⁹, d. l. à diuo Pio. in princ. & hoc probat disiunctiua in d. §. exactio. Item quia priuatio præsupponit habitũ l. manumissiones. de iust. & iu. sed, immobilitas est priuatio mobilitatis. Mobilitas autẽ in iuribus, & actionibus nõ propriè cadit; quia mobilitas requirit corpus. s. de re. diui. l. 1. §. 1. & l. 1. & 2. C. quando, & quib. quarta pars debetur. lib. 10. Immobile etiã requirit corpus, vt ibi potest colligi, & probatur. s. ꝙ cuiusque vniuersit. l. ciuitates. cum ergo iura, & actiones corpus non habeant; ergo in eis nõ cadit mobilitas, vel immobilitas. Sed an ex interpretatione, & causatiuè dicantur mobilia, vel immobilia, si apparet aliquid de eis dispositum, ita seruari debet, dicta l. à diuo Pio. §. in venditione. si nõ apparet, si cõpetunt pro annonis ciuilib⁹, vel pro annuo redditu: tunc censentur res immobiles, vt est gl. ĩ l. iubemus. in princ. C. de sacros. eccles. & est expressum in clem. exiuit. de verb. signif. ver. cũq; annui redditus inter mobilia cẽseant̃. qđ limita, ut statim dicã, si cõpetũt pro alijs reb⁹. tũc cõputant̃ prout fauor exigit, si fauor neutrũ exigit; quia materia est indifferens: tũc debet attẽdi cõputatio pro mobilibus, vel immobilib⁹, vt voluit Dyn. hoc tamen videtur verum in dispositione legis: sed in dispositione hominis, actiones personales nũquam computantur appellatione mobilium, vel immobilium: nec ẽt chirographorum, in quibus continentur nomina debitorum. l. Gaius. j. de leg. 2. in princ. facit l. fi. in fi. C. de præscript. lon. temp. Bal. in dicto. c. 2. voluit idem, quod. s. vbi dicit, ꝙ si actio, vel ius competat ad debitũ personale, nunq̃ computatur inter immobilia; quia non competit aliquod possessorium, vel petitoriũ. j. quorũ bon. l. fi. de quo tãgitur per Io. And. de cens. in c. peruenit. in nouella. si cõtinet ius reale vel mixtũ, vt qñ iure seruitutis impeditur: tũc inter mobilia cõputat̃ l. litibus. C. de agrico. & cens. lib. 9. & l. si coloni & l. dñi prædiorum. & ex his videtur posse inferri ad quæ
7 stionem mendicantium, qui non sunt capaces immobilium de rel. dom. c. 1. lib. 6. nec ẽt annui relicti, vt dicta Clem. exiui. dicebam enim, quòd hoc poterat procedere, nisi relictum foret modicum relictum; quia tunc videtur relictum in gratiam alimentorum, de quo sunt capaces, arg. l. si in metallũ. j. de his, quæ pro non scrip. habentur. & s. d. cap. dim. l. legatum. pro hoc adduco quod no. gl. in dicta c. 1. super verbo domum. & ita limitabitur tex. in dicta Clem. 114. ¶Ext. quomodo in istis annuis præstationi
8 bus possit describi proprietas, Bal. tãgit in proœmio feudorũ, inquiens. ꝙ non videt̃ posse describi; cũ nullũ sit directũ, vel vtile dominiũ; quia nõ datur rei vẽdicatio pro talibus. Rsp. quòd loco directi dominij est actio directa,
9 loco verò vtilis est actio vtilis, quæ datur contra debitorem etiam feudatario, quando infeudatus fuit annuus redditus, siue panes ciuiles, quę inter immobilia cõputẽtur. l. iubem⁹ nulli. C. de sacrosan. eccles. & in Anth. de non alie. §. primo. & subdit, ꝙ omnis res, ex qua fructus percipitur inter immobilia computatur, & ita est ex iure, quod habet creditor; quia censetur fructus, cum renascatur singulis annis, vt not. glo. in l. diuortio. §. si vir. sol. matr. siue præstatio esset difformis; siue vniformis, vt vno anno vinum & alio furmentum; & similia, ita concludit ibi. ¶Ext. etiam no. l. postquam. vbi potest rememorari quæstio, an legato credito mõtis, veniant paghæ debitæ, licèt non exactæ, quam formaui in l. Proculus. s. de vsufr.

Ex l. Hoc senatus.

SVMMAE.

1 *Cautio de restituẽdo tantundem ei præstatur, à quo fructuarius habet causam.*
2 *Res aliena legari potest in præiudicium sui hæredis.*

1 L. Hoc senatus. ¶Cautio de restituẽdo tantũdem præstatur ei à quo fructuari⁹ causam habet. h. d. ¶In tex. ibi [Cæterarũ rerũ.] s. quæ vsu consumuntur. ¶In tex. ibi [alienæ] nam potest quis legare rem alienam in præiudicium sui hæredis, secundùm l. cum alienam. C. de leg. ¶In glo. 1. mentio tamen eius habetur hic, & in seq. & Inst. de vsuf. §. Item finitur.

Ex. §. Si pecuniæ.

SVMMAE.

1 *Ius restitutionis cessat, per omissionem cautionis.*
2 *Cautio, an sit de substantia vsusfructus, ponitur.*
3 *Cautio potest condici per hæredem.*
4 *Non habet locum in obligatione pura.*
5 *Condictio competit domino, qui si non sit, datur actio infactum.*
6 *De condictione incerti, & quomodo agatur, exactè discutitur.*

1 §. si pecuniæ ¶Omissio cautionis non facit cessare ius restitutionis. h. d. breuiter. ¶Vel latius sic. Satisdatio omissa præstari per fructuarium pecunię, vel rerum vsu consumptibilium, potest per hęredem condici, vsufructu durante: eo verò finito condicit hæres pecuniam, vel res ipsas, & paris sunt vsũ, vel vsumfructũ legare in pecunia, vel rebus, q̃ vsu consumuntur

cõsumuntur h.d. ad literam. ¶ No. istum tex. qui videtur facere ad illud dubium, an cautio sit de substãtia vsusfru-
2 ctus: ita q̃ ante eam præstitam fructuarius nõ faciat fructus suos; hic.n.vr̃, q̃ non transit ius sine cautione. ¶ No. secundò istũ tex. qui dicit cautionem posse condici per hæredẽ; nàm facit ad not. in l. si quis accepto. ※. de cõdictio. ob causam, q̃ licet obligationi inesset dies, vel cõditio, q̃
3 tamen agi possit, vt caueatur, sm̃ no. in l. 3. in princ. eo. tit. de cõd. ob. causam. tñ hæc cautio nunquã habet locũ, qñ
4 obligatio est pura; quia creditor põt statim sibi ꝓuidere, obligationem in iudicium deducendo, casus est ibi. quod intellige verum, quando cautio debetur actione ordinaria: secus si extraordinaria; quia tunc etiã peti potest cautio. l. si finita. §. eleganter. ※. de damn. infect. de quo vide, qđ ibi plenè not. Bar. & in l. 3. ※. de lib. leg. ¶ Tertiò ad id, quòd hic dicit posse condici, videtur obstare l. 1. §. si 10. ※. vt leg. no. caue. vers. sed si ignorans. sed solue, vt ibi no. in gloss. Item aduerte; quia quod dicit posse condici ipsam quantitatem, est verum, si erat dominus pecuniæ,
5 aliàs haberet actionem in factum. ※. ad exhiben. l. Iulianus. §. si tamen ignarus. quod etiam fuit hic de mente glo. ¶ In gloss. 2. in verbo, posse condici, scilicet, vt dominium in alium transferatur earum rerum, quæ vsu consumuntur. ¶ In eadem ibi [non sic agitur in alijs] s. quæ non consumuntur in vsu, imò dominium rei est alterius. vt ※. tit. primo. l. qui vsumfructum, & l. vtifr. ¶ In eadem ibi [item condici posse] in fi. aduerte quia quidam dicũt, q̃ debet intelligi sine causa, ex eo quòd datur ad interesse, vt ※. de condict. sine causa. l. 2. & 3. & in l. nihil. & ita exponebat. Alij dicunt, quòd est quædam condictio, quæ datur incerti, quæ locum habet, cum quis soluit ommissa cautione, dicta l. sed & si me putem. §. fi. de condict. indeb. & l. si tibi liberum. ※. de action. empt. cui adde quod no. s̃. de vsufr. in l. si vsusfructus. §. fi. ¶ Pro clariori tamẽ intelligentia, dixit Bart. in ista materia, quòd condictio incerti, nunquam locum habet, vbi alia competit; quia sicut actio ex stipulatu facit cessare incerti, vt dicit gl. in d. l. sed si me putem. §. fi. ita alia ordinaria multò magis, pro hoc facit. ※. de præscript. ver. l. permisisti. & vbi dicitur, quòd incerti competit cum alia, exponitur incerti, vt sonet in factum. i. id quod est incertum. ita intelligatur infra de action. emp. l. si hæres &. ※. eod. l. tribus. dic ergo si petitur incertum certificandum tantùm, vt est in interesse. Tunc non competit incerti, sed certi condictio. l. certi condictio. in princ. infra si cert. peta. si petatur omnino quid incertum: tunc si ad id est prodita aliqua actio. vt quia obligatio cadit in speciem alicuius contractus: tunc agetur ex illa stipulatione, seu actione ordinaria. & non dabitur incerti. Instit. de verbor. obliga. in princ. & dicta l. permisisti; & tunc si lex vtitur verbo incerti, sonat in factum, vt dictum est, sed si non cadit in speciem alicuius contractus, vel quasi: tunc subdistingue. Si illud, quod est gestum inter partes, est tale, quod consueuit parere condictionem, recurrimus ad condictionem incerti, vt d. l. sed si me putem. §. fina. & l. qui exceptionem. §. si pars. eod. titu. & l. quod si nulla. infra, de lega. primo, & hic in l. nostra. Non enim potest competere indebiti; quia debitum est solutum, non sine causa; quia apud te non est sine causa; quia testator voluit: ergo datur incerti: si tamen esset solutum apud te indebitè, vel sine causa, ad illud daretur condictio indebiti, vel sine causa, licèt illud esset incertum. ※. de condict. sine causa. l. 3. & de cond. indeb. l. planè, vbi electio non erat repetentis, & sic obligatio continebat incertum. de verbor. obligat. l. vbi autem non apparet. §. qui illud, aut illud. & tamen condictio indebiti ad illud competit. Item quia obligatio, rem tradi, & restitui, continet incertum, de verbor. obligat. l. si rem tradi. & tamen si possessio indebita traditur, agitur condictione indebiti, vt infra, de condict. indeb. l. indebiti. §. sed & si nummi. Item, quia condictione indebiti petitur vsusfructus. infra, de condict. indeb. l. si fundi. Et tamen continet incertum, dicta l. vbi autem non apparet. §. fundi. sed si gestum sit inter partes, & sit hoc incertum, debetur ex aliquo actu in quo non consueuerunt operari istæ conditiones, & æquum est actionem dari: & tunc competeret in factum, l. quotiens. infra, de præscrip. verbis.

Ex §. Quæ in vsufructu.

SFMMAE.

1 *In quibus, non distinguitur vsus, à dominio rei, idem est vsus, et vsufructus.*

1 §. Quæ in vsufructu ¶ In rebus, † in q̃bus nõ distinguitur vsus à dominio rei, idem est usus, & vsusfructus, hoc dicit. ¶ In tex. ibi [dicenda sunt] s. ※. eod. in l. si uini. & l. fin. ¶ In tex. ibi, [& usus fructus] .i. quatenus habet necesse uti, & non vltra, secundum Iacob. de Rauen.

Ex l. Si tibi.

SVMMAE.

1 *Legato vni vsufructu rei, alteri quantitate eiusdem, proprietas etiam debetur totius summæ.*
2 *Vni legata pecuniæ proprietate, & alteri vsufructu, vterque concurrit in virili.*
3 *Ius accrescendi, quod est in spe, inducit petitionẽ cautionis, de qua agit Auctor.*
4 *Dominium rei legatæ, transit recta via in legatarium proprietatis, non aut vsusfructus.*
5 *Fructuarius capit de manu proprietarij, media cautione.*
6 *Rei legatæ in specie, transit dominium in legatarium, non autem rei in genere.*

1 L. Si tibi. ¶ Vbi vni legatur quantitas, alteri usus fructus eiusdem quantitatis, vni debetur proprietas totius summæ, & secũdo usus fructus dimidiæ, de quo debet proprietario cauere: sed si duobus eiusdem quantitatis usus fructus legatus sit, inter se æqualiter diuident, & ambo hæredi cauebunt, hoc dicit. ¶ Vel sic. In pecunia legata uni, quò ad proprietatẽ, & alteri, quo ad vsumfructum, debet uterque eorum habere uirilem portionem: mortuo tamen eo, cui legatus est usus fructus, cedit ad eum, cui legata est proprietas, & ei, qui per ius accrescendi potest admitti, hoc dicit. ¶ Not. ergo, quod ius accrescendi, quod est solum in spe inducit petitionem cautionis, de qua loquimur: & adde, quod dixi s̃. de usufruct. accrescen. in l. si tibi. & l. si proprietas. ¶ In tex. ibi, [fient quidem tua] nota, q̃
4 dominium legati recta via transit in legatarium proprietatis: non tamen in legatarium usus fructus; quia fructuarius debet capere de manu proprietarij cum cautio-
5 ne ei præstanda, facit quod not. in l. 1. §. 1. ver. cæterum. supra titu. proxim. quod tamen dixi dominium recta
6 via transire, debet † intelligi de eo, quod legatur in

 specie,

ſpecie,ſecus ſi in genere;quia non tranſit,niſi per traditionem, vt no.in l.2.C.comun.de leg.facit l.qui cõcubinam §.ſi hæres. de leg.3. ¶ In gloſ. ſed partem ibi [eius animi], de quo tamen apertè non conſtaret,de quo dic, vt not.in l.ſi alij.hic alleg.& in l.& puto.§. primo. ȷ̃. famil. erciſ. ¶ In gloſ. & inuicem. ibi [quod eſt inter eos] ex hoc collige quòd non eſt ſuperflua hæc cautio.¶ In eadem ibi [in vſufructu vero,] de quo.s̃.de vſufruct. accreſ. in l.idem Neratius. §.fi.¶ In eadem ibi [vendicare poſſet] ſed potius,cui accreuit. ¶ In eadem ibi [hic non] vide quod dicam. ȷ̃. in l. ſi tibi.in fin.infra vſufruc. quemadm.cau.

Ex l.Si tibi vini.

SVMMAE.

1 *Fructuarius rerum conſumptibilium,proprietario ſatiſdare tenetur de ipſis rebus, vel earum æſtimationẽ reddendis,vſufructu extincto.*
2 *Res ſua nemini ſeruit.*

1 L.Si tibi vini. ¶ Fructuarius rerum † conſumptibilium vſu, proprietario ſatiſdare tenetur de ipſis rebus eiuſdem qualitatis, vel generis, vel ſpecierum æſtimatione reddenda, finito vſufructu morte illius, vel capitis diminutione. ¶ In text. ibi [proprietas ad legatarium] & ſic non erit
2 propriè vſufructus ciuili ratione; quia † res ſua nemini ſeruit,vt not.Inſti. de vſufrc.in §.conſtituitur. ibi nec naturali, nec ciuili ratione. ¶ No. quòd in iſtis poteſt reduci res ad æſtimationem,quod intellige.ſ.præſentis temporis, quando traduntur: vnde hæc æſtimatio ad tempus traditionis referenda eſt, non ad tempus reſtitutionis, vt inf. de nouat. l. fundum Cornelianum. & hoc apparet per id quod hic dicet [certę, pecuniæ] nã non poſſet nũc eẽ certa quantitas de futuro, ideò inſpicitur hoc præſens tempus, quo æſtimatio fit,pro quo facit l.hac edictali.§. mobilium.C.de ſecundis nuptijs.

Ex l. Tribus.

SVMMAE.

1 *Grauamen iniunctum hæredibus,vt caueant pro vſufuctu rerum,quæ vſu conſumuntur, validum eſt.*
2 *Plures hæredes grauati ad vſumfructum pecuniæ dandum, & ad cauendum,tenentur ad cautionem,& pecuniæ traditionem.*
3 *Cautio remitti non poteſt à teſtatore legatariò de vtendo, & fruendo vſufructu arbitrio boni viri.*
4 *Mandatarius habet actionem contra mandantem.*
5 *Valet legatum cautionis.*
6 *Legatarius petit partem pæcuniæ,alteri relicto vſufructu,& ab eo,cui ſatiſdatur per hæredem.*
7 *Legatarius conuenit cohæredem, cohæredi cauentem, ſi alteri cohæredi non fuerit ſatiſdatum propter bona alterius cohęredis.*
8 *Legatarius an teneatur hæredibus, ad pecuniæ reſtitutionem, finito vſufructu.*
9 *Finito vſufructu, coheres cohęredi ſoluens ex cauſa fideicommiſſi,non conuenit fructuarium.*
10 *Procurator releuatus ab onere ſatiſdandi, tenetur ad nudam cautionem tantùm.*
11 *Iuſſus in teſtamento fideiubere,eſt iuſſus,vt ſoluat.*
12 *Promittens fideiubere pro alio, non obligatur ſine principali.*
13 *Fideiuſſor tenetur, etiam ſine indemnitatis conſeruatione.*
14 *Fideiubens,& ſoluens pro altero,habet actionem mandati.*
15 *Quinimo etiam accipiens pecuniam pro fideiubendo agit mandato.*
16 *Alij contra,quòd datur actio negotiorum geſtorum.*

L. Tribus. ¶ Bar.dicit ꝙ nunquã vidit Doctorẽ, vel ſcolarem intelligentẽ
legere iſtã l.& ideò bene conſiderandũ eſt,& põt ſic ſum-
1 mari.¶ Grauamen iniunctum hæredibus, vt cauere debeant pro vſufructu rerum,quæ vſu conſumuntur, tenet;
& ita duplex eſt legatum, certum, & incertum, certum
cum reſpicit commodum legati,hoc eſt dationem: incertum autem quatenus reſpicit factum, hoc eſt cautio-
nis interpoſitionem, & qui ex neceſsitate fideiubet, id
quod ſoluit, non repetit per actionem mandati.h.d.quan
2 tùm ad ſubſtantiam. ¶ Vel plenius. quando plures hæredes ſunt grauati in præſtando vſumfructũ pecuniæ, & in
cauendo pro legatario:duo verſantur in legato,datio pecuniæ, & factum.i.cautio, & pro legatario debet vnus hæres cauere alteri, & alter alteri,& legatarius cogitur pro-
mittere tanquam principalis perſona, & ſi finito vſufructu,fideiubens ſoluat, non repetit; quia ex neceſsitate fideiuſsit, cum & iſtud legatum(quantũ ad onus de fideiubendo) videatꝛ appoſitũ fauore legatarij,nõ hæredũ.h.d.
in terminis.¶ Et in ſumma poteſt præmitti,ꝙ teſtator nõ
3 poteſt remittere cautionem, quã præſtat legatarius vſuſfructus de vtendo, & fruendo arbitrio boni viri,& hoc in
rebus,quæ vſu conſumuntur.In alijs eſt cautio de reſtituẽdo tantundem.s̃.l.proxima.de quo vide in l. ſcire. C.vt in
poſſ.leg.& not.in l.1.C.de vſufruc.¶ Secundò præmitte
quòd regulariter ſoluens † ad mandatum alterius,poteſt
agere mandati.Hanc autem l.diuide per partes, & in 7.
q.vt dicam particulariter legendo literam. & primo ponitur Thema,& forma legati.Prima quæſtio eſt, an lega-
4 tum cautionis valeat,& iſta facit duo,quia primò reſpondet, quòd valet ibi [placebat] ſecundò tollit obiectum
ibi [nec refragari] ¶ In tex.[ſatiſdare] ſubaudi, quæritur,an ſit vtile legatum, quando grauauit duos hęredes
ſatiſdare, & ſit vtile legatum dicti vſusfructus.¶ In text.
ibi [non impediretur cautio] & hæc eſt ſecunda pars ibi
[& eſſe] vnde pro ſecunda quæſtione quæritur, qualia
ſint iſta legata.¶ In text. ibi [vſusfructus itaque] & hæc
5 eſt tertia quæſtio, an legatarius poſsit partem pecuniæ,
cuius eſt mihi.legatus vſusfructus,petere ab eo, cui ſatiſdatum eſt per hæredem, & videtur, quòd ſic,etiam ſi hæredi non ſatiſdedit; quia poteſt conueniri, vt ſatiſdet.
¶ In tex.ibi [partem.]. i.tertiam.¶ Ibi [petendam] per
Titium legatarium.¶ Ibi,[ab eo].i. non grauato. ¶ Ibi
[à cohærede], altero de duobus oneratis ad cautionem
præſtandam. ¶ Ibi [agendi] i. per Titium hæredem nõ
grauatum.¶ Sequitur quarta particula, ibi,[cũ verò] vbi
ponitur quæſtio,an ego legatarius poſsim cohæredẽ, qui
6 cohæredi ſatiſdedit,interim conuenire,ſi cohæredi nõ fuit
ſatiſdatum propter moram cohæredis,qui debet ſatiſdare,& dicitur, ꝙ non; quia aliàs grauaretur,cum ipſe non
teneatur condictione incerti ad ſatisdationem præſtandã
quia iã præſtitit eã.¶ Ibi [præſtitit] i. cohæredi nõ onerato. ¶ Ibi [cohæredis], ꝙ debuit cauere ſibi, & tertio
nõ onerato,vt in principio leg.¶ Ibi [nõ ſatis accepit] i.
pro ſua parte.¶ Ibi [vſusfructus nomine] .i. ad præſtãda
ſua quinque millia.¶ Ibi [pp ſenatuſcõſultũ] qa ſatiſdatio, uel cautio præſtita nõ eſt. ¶ Ibi [actione incerti]. i.
ad cautionẽ pſtandã,¶ Ibi [ſatiſdedit] & ſic iſte Titius petet quin-

tet quinque millia a Gaio, qui nõ erat iussus satisdare, & si dicat, Gaius satisdabit mihi, & Titius aget ut Gaio caueat, vel præstet interesse. ¶ Sequit quinta particula. ibi [Illud ẽt] i qua dubitat, an ego legatarius tenear nuda
7 actione promittere ipsis hæredibꝰ de pecunia restituenda, finito vsuf. ¶ Ibi [promittere.] i. nuda cautione cauere cohæredi, ꝙ & ei satisfaciet: qdã tñ intelligũt p stipulatione, Nõ obst. ĵ. vt leg. nõ: ca. l. filio, vbi not. ¶ Sequit [Finito aũt] hic ponit sexta qõ, in qua determinat, ꝙ si vsufru-
8 ctu finito, alter cohęredũ cohęredi suo aliquid soluit ex cã fideicõmissaria, nõ pot me fructuariũ conuenire, qa fideiusio non fuit voluntaria, sed necessaria, vt pareatur volũtati defuncti, & sic ab illo onere sibi iniuncto se liberaret, ¶ Ibi [conueniretur.] i. ab alio cohærede, vt sibi satisfaciant. ¶ Ibi [non acturos] contra Titium, videlicet. ¶ Ibi [denique] alia ratio, quare nõ tenet. ¶ Ibi [potuisse] nõ obstat de leg. I. l. si fideiussor. in principio; quia hæc fideiusio & solutio fuit necessaria ex præcepto testatoris. Ibi vero fideiusio voluntaria, & solutio necessaria, vt hic in vers. denique verò. ¶ Ibi [legato.] i. ipsi legatario debito, vt sequitur. spectat igitur fideiusio ad periculum ipsorum hæredũ fideiubentium. ¶ Sequitur ver. de illo. hic ponitur septima quæstio in lege, vbi quæritur cuius contemplatione credatur ascriptum Titio legatum cautionis, & dicit, ꝙ legatarij non hæredis. voluit enim testator legatario prouidere, ne suo periculo habeat quærere fideiussores. ¶ Ibi [quærere] & sic potest ipse solus in hoc ad cautionem præstandã grauatos cõpellere, & non cohęres, & est sibi vtile; qa forte esset sibi difficile fideiussores reperire, q cum difficultate reperiũtur, vt. s. de iud. l. 2. §. sed si dubitet. ¶ No. in vers. [Illud;] quia allegatur ad quæstionem procurato
9 ris releuati ab onere satisdandi, ꝙ teneatur saltem nuda cautione promittere, de quo tangitur per Cy. in l. 1. C. de satisd. de quo Bar. aliquid tangit in l. minor. de procura. & latius sub Rub. ĵ. iud. solui. & est quæstio Specul. in titu. de satisd. in §. expedito. post princ. & Ioa. Andr. ibi in addit. post Dyn. & vide quòd. ĵ. tangam, super gloss. ¶ Not. ꝙ
10 iussus in testamento fideiubere, videtur iussus, ꝙ soluat; Ita allegatur singulariter hic. & in l. indebitam. ĵ. de condict. indebit. & hoc videtur sentire glo. dum allegat illã l. ¶ Item no. casum hic, ꝙ si promisi fideiubere pro te, non
11 teneor me obligare sine te; quia non teneor me constituere principalem. sed si volo fideiubere, nisi conserues me indemnem, an tenear, & videtur, ꝙ non; cum soluens non repetat, vt hic: communiter tamen contrarium dicitur ex na
12 tura fideiusionis. s. de negot. gest. l. siquis mandato. Nec obst. ista l. quia hic est speciale in damnato fideiubere in volũtate vltima, vt soluens non repetat, vnde fit hic latior interpretatio, iuxta l. in testamentis. de re iu. Item hic fideiusit sine mandato damnatus ad hoc per testatorem, vnde non habet mandati; quia non intercesit mandatum ad principale directum in ipsum fideiussorem, de quo in dicta l. si quis mandato, & Bal. reassumit in l. 3. C. de verbo. signif. ¶ In gl. super verbo promittere. in fi. Alij intelligunt istũ vers. ꝙ legatarius promittat nuda cautione hæredi, cui satisdedit, & cui alij heredes promittunt pro ipso, & est ratio; quia illi hęredes sunt fideiussores legatarij; ergo nisi legatarius (vt principalis) nuda cautione ꝑmittat, ꝙ reddet illi quinque millia; non tenet obligatio fideiussoria. ĵ. de fideiussor. l. 2. & secũdum hoc allegatur iste tex. notabiliter, ꝙ qui est releuatus ab onere satisdandi: tenetur tamen nuda saltem cautione promittere, vt dixi. s. tex. sed potest dici, ꝙ cum procurator in absentia releuetur ab onere cauendi, vt. s. de procur. l. si defunctus, non est necesse, ꝙ obliget se; quia dominus releuat eum tanquam expromissor pro eo. s. de dolo l. & eleganter. §. seruus pactionis. ¶ Nec obst. iste tex. quia loquitur in vero fideiussore: vnde desideratur præsentia principalis obligati, & si dicatur, quòd operatur, quòd teneatur nuda cautione ꝑmittere defendendo, ex quo fideiussores soluẽtes, nõ possunt ab eo repetere. potest responderi, ꝙ hoc operatur, vt fideiusio teneat; quia sine principali non tenetur, vt. s. dictum est. ¶ In glo. in verbo, non acturos. in fi. Aduerte, quia hæc ratio non videtur bona; quia secundum istam sequeretur, ꝙ nullus fideiussor soluens, haberet actionem mandati; quia iure tenebatur. l. indebitam. de cond. indeb.
13 Item quia † fideiubẽs mandato alieno, & soluens, agit mãdati, l. si remunerandi. §. fi. & l. qui fide. ĵ. mandati. Imò
14 quod plus est, accipiens † pecuniam pro fideiubendo, potest agere mandati l. si remunerandi in principio. Alij ergo tenent contrarium dicentes, ꝙ non habent actionem
15 negotiorum gestorum, sed agunt ex promisione, quã fecit legatarius, vt hic in isto vers. [Illud] sed si non erit soluendo, actio erit inanis. s. de dolo. l. nam is. Iaco. de Are. dicebat, quòd habebant actionem negotiorum gestorũ per præalleg. iura. sed huic obstat tex. hic in fi. qui dicit istos fideiussores non suo periculo quærere. ¶ In gloss. ibi [liberaret] dic. ĵ. de solutio. l. qui hominem. §. fin. ¶ In glo. quasi dicat, ibi [l. si pupillus] vbi hæres adimplens voluntatem defuncti, obligat sibi alium. ¶ In eadẽ ibi [obligetur] quasi dicat, ꝙ ex hoc facto, vel in eius consequentiam non resultat necessaria obligatio, ibi sic, vt patet in exemplis positis ibi, & in l. in numerationibus in fin. ĵ. de solut.

Ex l. In stipulatione.

SVMMAE.

1 *Stipulatio præstanda à fructuario proprietario, duobus casibus committitur pro rebus, quæ vsu consumuntur.*
2 *In contractu, siue instrumento, non apponitur capitulum impertinens.*
3 *In his, quæ non vsu consumuntur, aliud est legare vsumfructũ, quod refert plenam proprietatem, & cõmoditatem, Aliud vsũ, quod solàm continet necessitatem.*
4 *In his, quę vsu consumuntur, idem est legare vsum, sicuti vsumfructum.*

1 L. In stipulatione ¶ Stipulatio prestanda per fructuarium proprietario, in duobus tantùm casibus potest committi pro rebus vsu consumptibilibus, quæ interponi potest, etiam ante rei traditionem. hoc dicit cum sequẽti. ¶ In text. ibi [mortis] si finiatur morte, vel cap. diminutione, tantam pecuniam reddet proprietario, quantam habuit causa vtendi, & fruendi: sed non continetur in cautione, & stipulatione tertius casus. s. si finiatur vsusfructus non vtendo; quia talis rei. s. pecuniæ, non perditur. s.
2 non vtendo, facit. s. eo. l. si tibi. &c ¶ Not. ex isto tex. quòd non debet in contractu, vel instrumento apponi capitulum impertinens: quandoque tamen inseritur non necessaria additio, dubitationis tollendæ causa, & ista dicitur, quòd ius commune non lædit, vt dicit text. in l. qui mutuam. ĵ. mand. ¶ No. in uer. [si usus,] quòd licèt in his,
3 quæ non usu consumuntur, aliud sit legare usumfructum, quod importat plenam cõmoditatem, aliud usum, quod solam necessitatẽ importat. In his: tamen, quæ usu consumuntur, tantum est legare usumfructum, quantum usum;

quia, & in his transit dominium in legatarium, quod secus in his, quæ usu non consumuntur, ut. s. de usufruct. l. prima. differunt ergo in modo cautionis, ut supra l. proxima.

L. Si lanæ. ¶In hac lege quod dictum erat per exposita. in l. si vini. s. eo. extẽditur ad alia. s. ad legatum lanę, vel aromatum, vt & in istis sit cautioni locus. h. d. ¶In tex. ibi [vsusfructus.] s. verus, & proprius. ¶Ibi [de cautione eorum loquitur.] s. quo iure proprietates nudæ præstentur hæredi, & erit penes hęredem, & sic erit quasi vsusfructus.

Ex l. Cum pecunia.

SVMMAE.

1 *Legato vsu pecuniæ, proprietas censetur legata, quę vsu finito prestanda est.*

2 *Ex natura rei in dispositionem deductæ, alteratur propria verbi significatio.*

1 L. Cum pecunia. ¶Legato† vsu pecuniæ, videtur eius proprietas relicta: vsu tamẽ finito, præstari debet, cui testator reliquit. & facit iste tex. ad id, quod tangitur in l.
2 cum hi. §. si vni. s. de transact. ¶Not. ꝙ† ex natura rei in dispositionẽ deductæ alteratur proprium significatũ verbi.

Rub. Si vsusfruct. petatur, vel ad alium pertinere negetur.

Ex l. Si fundo.

SVMMAE

1 *Fructuarius seruitutem fundo fructuario debitam, non vendicat directa actione.*

2 *An fructuarius agat confessoria contra vicinum dominum prędij seruientis quęrit Author.*

3 *Fructuario competit vtilis confessoria.*

4 *Imò secundum quosdam, datur directa remisiuè.*

1 SI fundo. ¶Fructuarius† seruitutem debitam fundo fructuario non potest vendicare directò, sed per quandam consequentiam: & agendo pro vsufructu, consequitur in consequentiam, ne vt frui prohibeatur hoc d. Et not. istũ tex. pro forma libelli, quomodo debeat concludi, ne de facili erretur. ¶In tex. ibi [seruitus.] s. realis. ¶Ibi [debeatur.] s. à vicino. subaudi, & quæritur, an
2 †fructuarius possit agere confessoria cõtra vicinum dominum prædij seruitutis, seu seruientis ad illam seruitutẽ realem. ¶Ibi [seruitutem.] s. debitam fundo, qui debet seruitutem vsusfructus. ¶Ibi [non posse.] s. directò, sed per cõsequentiam sic, vt sequitur. Nec obstant. j. si serui. vendic. l. 2. §. penult. & de seru. l. ei, qui. quia directa confessoria non potest, vt hic, sed vtilis sic, & ibi not. ¶Not. istum tex. in verbo, existimantium. Nec obst. j. de leg. primo. l. seruum filij. §. fi. vt ibi no. ¶Not. istum tex. in vers. vendicaturũ: nam dicit Innoc. per istum text. & j. eod. l. vtifrui. §. 1. & l. fin. quòd qui agunt petitorio ad recuperanda beneficia sua propria, intentant in rem quasi confessoriam: quia ius petunt beneficij, vel dignitatis in ecclesia, quæ est res aliena; quia Dei est, vel in nullius bonis est, sicut hic, quando petitur vsusfructus, de quo vide, quod not. per eum ext. de excess. Prælat. in c. inter dilectos, circa principiũ. Cui adde, ꝙ ipse no. de caus. poss. & proprietatis. in c. cum super. in glo. Quia iam possessionem habuerat. ¶In glo. 1. ibi. [§. hoc autem.] Alia ratio no. in l. vtifrui. §. vtrũ.
3 j. eo. ¶No. glo. quæ quottidie allegatur, quòd fructuario detur vtilis confessoria, de qua Bar. facit mentionem. in l. 1. §. fi. de no. op. nũ. vbi reprobat istam gl. quia si ita esset, posset eam intentare contra dominum, quod ibi negatur; circa quod vide, qđ latius scripsi. in l. 1. & 2. j. si seruit. vend. ¶In gl. in fi. ibi, qđ principaliter prohibetur, per cõsequens admittitur, de hoc. j. de spons. l. oratio. & s. de iurisdi. om. iud. l. 2. sed cõtra hoc facit. C. de hęre. inst. l. neq; vbi prohibitũ principaliter, nõ permittit in consequentiã. sed põt responderi, ꝙ ibi prohibitum principaliter respicit effectũ, q effectus respicit directum, vel indirectum modũ: hic verò mens, & effectus respicit modum faciendi. ¶In glo. vendicaturum. ibi [vsumfructum] vt. j. eo. l. vtifrui. §.
4 vtrum. ¶In glo. Ibi [non possidet] imò videtur, quòd† fructuario possidenti detur confessoria contra prohibentem, vt tangit glo. j. §. proximo. in glo. magna, & melius. j. eo. l. vtifrui. §. fi. quod declara, vt ibi dicetur. ¶In eadem glo. pro practica aget autem fructuarius cõtra eum, qui impedit eum vtifrui; eo quia nõ permittit eum vti seruitute debita fundo, in quo habet vsumfructum, vt probatur. j. de no. ope. nun. l. 1. §. fi. & ibi no.

Ex §. Vsusfructus.

SVMMAE.

1 *Adiectio impossibilis, non vitiat principalem dispositionem.*

2 *Legato vsufructu, tacitè legantur accessoria ad vsumfructum.*

3 *Posito consequenti, ponitur, & antecedens.*

4 *Inutilis adiectio in dispositione vitiatur, & non vitiat.*

5 *Legato vsufructu, venit via in consequentiam ad legatum.*

6 *Procedit accusatio de possessione turbata in turbantem directè.*

7 *Quod iudicatur de apendicijs, idem censetur de alijs commodis.*

8 *Præstatur seruitus actus, & itineris.*

9 *Possidenti vsumfructum datur iter.*

10 *Forma libelli in vsufructu, exponitur.*

11 *In seruitutibus, patientia habetur pro traditione.*

12 *Defensores haueris habẽtes potestatem alienandi datia, & cætera fiscalia, dant cautiones pro euictione, & pacta apponũt pœnalia, secundùm morem regionis, remisiuè.*

13 *Testis iurans dicere veritatem super principali, iurat et etiã super cõnexis, & dependentibus.*

14 *Cõmissa receptione testium principali, non possunt testes recipi super reprobatione.*

15 *Collato à Principe, Rege, vel Barone alicui castro, vel villa, confertur merum, & mixtum imperium.*

16 *Donans castrum, an videatur donare iurisdictionem, & Imperium remisiuè.*

§. Vsusfructus ¶Sequela alicuius rei est callus naturæ, quid se-
1 quitur rem de necessitate, & adiectio impossibilis non vitiat princi-

tiat principalẽ dispõnẽ. Et hoc breuiter ad literam. Legato vsufructu tacitè, sequntur illa adminicula, per quæ legatũ augetur, vt est actus, iter, vel via, prout commoditas vsusfructus requirit. h. d. & pro declaratione literæ, in quo differant istę seruitutes actus, itineris, & viæ, uide tex. in l. 1. §. 1. & l. qui sella. ÿ. de serui. rustic. prædio. Diuiditur itaque in duas partes, & primò ponit dictum in genere. Secundò ponit exempla. Secunda ibi, [& ideò.] ¶In tex. ibi [non potest] dũ tamẽ non mutetur forma rei, vt no. s̃. de vsufr. l. vsufructuarius nouum. ¶ Ibi. [videatur adiectum] Rationes collige per l. primam. ÿ. de condi. inst. & in l. pen. §. fi. de leg. 3. ¶Ibi [ademptum sit] ex interuallo, ut differat à casu præcedenti. ¶Ibi [præstetur sibi usus fructus.] Intellige per alium fundum hæreditariũ, uel per fundum debentem seruitutem uicino. ¶Ibi [Pomponius] aliàs est principium legis. ¶No. quòd posito consequen-
3 ti, ponitur & antecedens, nec postea tenet remotio. ¶No. secundò, quòd inutilis adiectio in dispositione uitiatur, & non uitiat, quod declara, vt in d. l. prima. infra de cond.
5 instit. ¶Not. 3. quòd legans vsumfructum fundi, videtur velle, quòd legatarius habeat viam aliquam ad illum in quandam consequentiam, quod facit ad plura, vt infra dicam. Et potest adduci, quòd procedat accusa-
6 tio de possessione turbata, quando turbatur etiam directè, sicut hic, & in hoc adde Bart. in l. 1. §. non autem. infra si quis test. lib. ius. fu. ¶Not. etiam hic in fine, quòd illud, quod iudicatur de appendiciis rei, iudicatur de
7 aliis commoditatibus. ¶In glo. præstetur. ibi [in præmissis casibus,] in quibus dicitur, quòd hæres debet pręstare fructuario aditum ad fundum, vel domum, cuius
8 est illi relictus vsusfructus. Not. ergo, quòd potest pręstari seruitus itineris, vel actus. ¶In eadem ibi [vel vsus fructus] potest etiam dici, quòd possidenti vsumfru-
9 ctum detur iter, vt infra eodem. l. vti frui. §. fin. &
10 formabitur libellus sic. Peto à te vsumfructum, vt me non impedias ire per tuum fundum ad illum, in quo usumfructum habeo, & sic debet intelligi dicta l. vti
11 frui. §. fin. & est ratio; quia in seruitutibus patientia habetur pro traditione. infra, de seruit. l. quotiens. 2. ergo prohibitio est loco obligationis, quando impedis me vti frui, & hoc voluit glo. in vers. sed certè. ¶In eadem ibi [interdictum] quasi velit dicere, ꝙ fructuarius nõ petet seruitutem itineris: sed vtilitatem itineris ad fundum, quando sine itinere vti potest aliàs suo vsufructu. Et sic aget hic fructuarius, qui non possidet vsumfructum, & petet vsumfructum ab hærede, & illo obtento, aget, vti possidetis, contra impedientem eum ire ad fundum, in quo habet usumfructum. ¶Not. istum tex. ibi dum dicit [si quis leget vsumfructum] quia facit cum
12 regula. l. 2. supra de iurisd. omn. iud. quòd † Defensores haueris, quibus est data potestas vendendi datia, & alia bona fiscalia, possint dare fideiussiones euictionis, & apponere alia pacta pœnalia secundùm morem regionis, de quo videtur casus in l. bene à Zenone. C. de quadrien. præscript. possunt etiam habere fidem de pretio, dummodo non impediatur actus, in quem debet conuerti pecunia, de quo vide Bart. in l. si procurator. infra, de iure fisc. Item videtur facere cum d. l. 2. ad dictum Innoc. de confess. in c. cum super. in glo. 1. in fine,
13 vbi per ista dicit, quòd testis, qui iurat dicere veritatem super principali, videtur iurare super connexis, & pendentiis. Idem videtur tenere de exceptio. in c. pastoralis. & de accus. in c. inquisitionis. Contrarium tamen videtur sentirę in c. per tuas. de testa. Sed primum dictum verum, quando iuramentum non releuaret, nisi porrigeretur ad pendentia, & connexa, vt quia factum est implicitum, & iurauit super ipso facto, vel super tota causa, secundùm not. in l. momentaneæ. C. qui legi. perso. aliàs secundum dictum est verum. ¶Item facit ad aliud, quòd ille (cui est commissa examinatio testium super principali) non possit recipere testes super reprobatione; quia hoc non est sibi commissum: tamen protestationem super reprobatione admittere debet; quia sine illa non potest bene fieri receptio testium, argum. huius tex. facit. infra, de relig. & sumpti. fun. l. si venditor. vbi aliquid tetigi. ¶Item facit, quòd si Princeps, Rex, vel Baro concedat nobili castrum, vel villam, vel aliquod territorium, quòd videatur contulisse merum, & mixtum imperium, sine quo talia loca malè possent gubernari. Sed certè in hoc plura consideranda sunt. Primo natura rei concessæ. l. prima. §. & vrbe. supra de offic. præfect. vrb. Secundò qualitas concedentis; quia Princeps vel Baro, vel Rex. C. de præpos. agent. in rebus. l. hac saluberrima, post medium. & ext. de dona. c. 1. Tertiò qualitas donatarij. quia nobilis erat consuetus habere talia, argu. supra de iud. l. sed & si susceperit. §. sed & si proponas, & infra de auro, & arg. leg. l. Titia. §. fin. & fertur hoc tenuisse Oldrad. in quæstione,
16 an donando Princeps Castrum, censeatur donasse iurisdictionem, & imperium, quæ licèt per se non possint transferri: transferuntur tamen cum vniuersitate Castri, uel Villæ. l. in modicis. infra de contrah. empt. & tradit Innoc. de iure patro. in c. ex litteris. de qua quæstione, uide in Specul. de iurisd. omn. iud. §. 1. uers. quæ autem meri imperij. Et ibi etiam seq. Ioan. And. in addit. ubi facit mentionem de donatione facta de ciuitate Romana, & multis aliis prædictis adde Bart. C. de excu. mun. in l. 1. lib. 10. ubi tangit, quando aliqua terra committitur regimini alicuius, quid importet ista concessio.

Ex l. Si ab hærede.

SVMMAE.

1 *Hæres debet condemnari pro vsufructu à iudice, pro creditore, ad illius interesse.*
2 *Hæres destruens rem vsufructuariam, tenetur fructuario ad interesse.*
3 *Pendente conditione rei legatæ, non potest proprietarius seruitutem imponere.*
4 *Res efficitur deterior per seruitutis impositionem.*
5 *Emphiteota rei emphiteoticæ, non potest imponere seruitutem.*

L. Si ab hærede.

¶Vbi petitur vsusfructus contra hęre-
1 dem, iudex debet condemnare ad interesse, ita potest breuiter allegari. ¶Vel sic magis ad literã. Hæres debilitãs,
2 vel destruens rem, cuius vsusfructus est legatus tanquam ei nocẽs, tenetur fructuario ad interesse. h. d. & hic ponit, quale sit officium iudicis, cum ad vsumfructum agitur, & attẽde pro positione casus; quia ponitur multis modis secundùm uarias solutiones hic. in glo. ideò pone casum in nube. ¶In tex. ibi [fundi]. i. ꝓprij hæredis sm̃ unã solutionem hic positam. ¶ Ibi [periturus sit]. i. per litis contestationem ¶Ibi [uicinorum prædia.] i. quæ seruitutẽ debebant fundo fructuario, qđ potuit facere, antequã dies ususfructus legati cederet, si erat in diẽ relictus, secundũ aliam lecturã. ¶ Glo. seruitutis ibi. [s̃. de usufr. l. sed, & si quid.] Vel secundùm aliam potuit, si fundus erat hæredis

redis. ¶In tex. ibi, [liberando], idest à seruitute debita fundo fructuario. ¶In gl. ibi [sub conditione, uel in diē] & sic tali tempore, quòd nondum erat fructuario ius quęsitum: sed ibi erat quæsitum ius fructuario in re, ideò proprietarius nō potest ei seruitutem imponere. ¶In ead. Gl.
3 ibi [l. si fundum] ubi † pendente conditione rei legatę, nō potest proprietarius seruitutem imponere, & si imposita fuerit, existente conditione fundi legati, non potest ea uti ille, cui conceditur. s̄. de usuf. & quemadm. &c. l. sub cō ditione. ¶In ead. in fi. uel dic, ꝙ ibi loquitur, quando dominium (existente conditione) debebat transire in alium, ideò hæres tunc non potest seruitutem imponere: hic uerò loquatur, quādo remansurum erat penes hæredes, licèt usufructus sit legatus, quo casu hæres tanquam dominus potest seruitutem imponere, secundùm Iaco. de Raue. Tu autem coniunges omnes prædictas solutiones, & maior erit effectus; quia omnes conseruantur. ¶Ext. no. istū tex.
4 dum dicit [seruitutes imponendo] quòd † res dicitur effici deterior per impositionem seruitutis, & uidetur, ꝙ per hoc emphiteota, qui non potest rem emphiteoticam deteriorē facere, ut in §. adeo. Inst. locati. & in l. 1. & 2. C. de iure
5 emphi. † non posit seruitutem imponere, licèt cōtrarium senserit Bar. in l. 3. de seru. ubi no. de superficie, quæ ei assimilatur; cū uterque eorū habeat utile dñium, ut not. in l. 1. § fi. j. de superfic. de qua quæstione uide per Dyn. s̄. quib. mod. usus f. amit. ꝙ autē emphiteota possit facere alium fructuarium, an in hoc requiratur consensus domini. ibi uide.

Ex l. Qui vsumfructum.

SVMMAE.

1 *Fideicommissarius non vtens legitimo tempore vsufructu sibi tradito à legatario, eo priuatur.*
2 *Hoc idem seruatur in legatario, eo abutendo.*
3 *Ius vtile sui natura, non durat plus directo.*
4 *Ius minus validum, non præest iuri magis valido.*
5 *Vsusfructus amittitur non vtendo.*
6 *Fructuarius non appellat se Dominum.*
7 *Latè tamē appellatur, sicut quilibet appellat sui iuris se Dominum.*
8 *Quod est vtile ad libellum, in quo quis dicit rem sibi spectare iure dominij; in quo nō sufficit, quòd probet de iure vsusfructus.*

L. Qui vsumfructum ¶ Fideicommis-
1 sarius † non utens legitimo tempore usufructu sibi tra-
2 dito per legatarium, priuatur eo, sicut † legatarius (non eo utendo) priuaretur, & ius prætorium non est potentius, q̄
3 ius ciuile. h. d. ¶Vel sic † Ius utile nō durat sui natura plus-
4 quam directum. ¶ Vel † sic. ius minus ualidum non durat maiori tempore quasi ius magis ualidum. ¶In tex. ibi [legitimè.] i. directò, de iure ciuili; nam usufructus, qui legatur, de iure ciuili constituitur, ut. s̄. quib. mod. usu. amit. l. 1. ¶ Ibi [dominium]. idest proprietatem vsusfructus. ¶Ibi [adepti sunt] perditur enim usufructus. non utē-
5 do C. de usufr. l. corruptionem. quod est intelligendum de rebus, quæ non consumuntur usu, ut supra tit. prox. l. 1. l. in stipulatione, & l. sequenti. & adde quod dixi. s̄. usufruct. quē ca. l. 1. ¶In glo. 1. in fi. quasi dicat vsufructus est inseparabilis à persona eius, si tamen grauatus restituit, transfertius non directum, sed utiletuitione Prætoris, & hoc nouit gloss. tertia. hic. ¶Ext. no. istum tex. ibi [non etiam dominium sint adepti] ex quo collige,
6 quòd † fructuarius non potest appellare se dominum. s. respectu iuris, quod subalternatur proprietati; quia habet
7 vsumfructum illius rei; latè † tamē potest, sicut quilibet appellat se dominum iuris sui. infra. de solut. l. Titia. facit quod not. gloss. in l. ait Prætor. §. idem est. sup. ex qui. cau. maio. Verbum autem, dominij, absolutè prolatum intellige de proprietate, l. 1. §. qui in perpetuum. s̄. si ager. uectigal. uel emphit. pet. Et hoc scire est utile respectu libelli, & petitionis; si enim dicat quis ad se spectare iure dominij, non sufficit, quòd probet de iure usufructus. facit melius ext. de re. iud. c. Abbate. nam intelligitur tantùm intētasse causam proprietatis, non usufructus, nec etiam confessoriæ. j. de euict. l. minor. §. 1.

Ex l. Fundus.

SVMMAE.

1 *Mens verbis præfertur.*
2 *Conditione pendente, cui aquiritur vsusfructus, an Titio legatario, vel hæredi, remissiuè.*
3 *Formalis dicitur vsufructus, quando separatur à proprietate.*
4 *Causalis, quando ei vnitur.*
5 *Relicto vsufructu vxori (vidua manente) ea mortua, in eo vocatur alter legatarius.*

1 L. Fundus. ¶Mens, † de qua constat, uel quæ est uerisimilis. prefert uerbis, & significato uerborum. Ita potest notabiliter allegari, & facit ad id, quod. j. dicam. ¶In text. ibi [sub conditione] &
2 quæritur † quis pendente illa conditione habebit usumfructum, an Titius, uel hæres. ¶Ibi, [remaneat] facit de vsuf. leg. l. uxori, ubi ista allegatur pro cōtraria. Sed responde, quòd hoc ideo hic; quia hic agebatur, vt apud legatarium sit expressa proprietas & usufructus. Effectus ergo huius legis est, quòd ubi in personis diuersorum testator uni de proprietate purè, & alteri de usufructu cōditionaliter prouidit, usufructus interim est apud proprietarium, qui habet usumfructum causalem: secus si prouidet de sola proprietate, detracto usufructu; qa tūc usufructus ē penes hæ-
3 redē, & ille dicit † usufructus formalis, qñ separat⁹ ē à pro-
4 prietate: causalis † uerò dicitur, qñ est unit⁹ cū proprietate. ¶Ext. not. istū tex. ad quæstionē. si relinquat vxori usufructus, si & inquantū uidua fuerit, & post eius mortem alteri,
5 ꝙ † ea mortua, statim uocat alter legatarius, quæ fuit q̄stio disputata per Philip. de Formalijnis generum Io. And. ut ipse refert in spe. in fi. de secūdis nupt. in prima additione.

L. Vtifrui. ¶ Res sua nemini seruit formali seruitute. Et iure suo, non alterius, quis agit. Et confessoria, uel negatoria pro seruitute, uel libertate competit contra omnem possessorem, uel impedientem uti seruitute, in qua uenit omnis causa fructus, & interesse, & datur etiam possidenti. h. d. in effectu tota ista lex, etiam cum lege sequenti. ¶ Vel sic. Confessoria datur fructuario, non proprietario, neque potest fructuarius ex persona proprietarij agere contra tertium confessoria, in qua debet quis intentare ius suum, non ius tertij, sed negatoria competit domino, & sic nec possessor, nec petitor habent ius in re; tamen præualet causa possessoris propter commodum possessionis, hoc uult prima pars, Vsq; ibi. Vtrū. & hic incipit declarare de cōpetentia iuriū, pro consequutione usufructus. ¶ In tex. Ibi [usumfructū]. s. formalem. ¶Ibi [suus fundus] idest proprius, uel cōmunis. j. de ser. rust. pręd. l. in re communi. ¶ Ibi [fructuarium] scilicet fruētem. Laus omnipotenti Deo, & Virgini matri Mariæ Amen.

Rub. De

Rub. De seruitutibus.

S V M M AE.

1 *Denominatio fit à persona.*
2 *Seruitutes sunt introducta de iure gentium.*
3 *Seruitutes possunt imponi per eum, qui est dominus prædij.*
4 *Seruitus quando debetur per plurium prędia; an debeat vna, vel plures seruitutes appellari.*
5 *In seruitutibus consideranda sunt regularia, & principia: per quæ in instructionem perfectam deuenitur.*

COntinua Rubricam istam, vt in gloss. In
glo. ibi [de seruitutibus persona: ũ] expo
ne. i. quæ debentur à re personę. Et sic
sunt personales mixtæ, & cũ ꝑsona finiũ
tur, non autem sunt merè personales, vt
infra. eod. l. 1. Et quia persona est agẽs,
1 res vero patiens † ideo à persona agente denominatur,
quia agens est dignior: vnde à denominante accipit deno-
minationem, vt l. pater. ꝟ. de ser. leg. ¶ Præmisit autem
de personalibus: quia digniores sunt; cum oĩa gratia per
sonarũ inuenta sunt. l. in pecudũ. ꝟ. de vsur. & alibi dicitur
gratia personarũ omne ius esse cõstitutũ. l. 2. s̃. de sta. ho.
& no. in l. iustissimè. ꝟ. de ædil. edic. Et si diceretur quare
cõtrariũ fecit in li. Insti. vbi de realibus præmisit, dic ꝙ
hoc fecit, vt cõpleret tractatũ, quẽ inchoauerat ĩ tit. præce
denti. s. de rebus corporalibus, & incorporalib⁹. ¶ In eadẽ
glo. ibi [de seruitutibus rerum] i. quæ debentur à re rei,
dicuntur. n. à prædio alij prædio deberi, & nõ personæ. vt
l. qui aliena. §. fi. & ibi Gloss. in ver. prędi. supra. de neg.
gest. & ibi no. & l. via. ꝟ. eo. & Insti. de act. §. ea que. & l. 1.
ꝟ. cõia prædi. & Insti. de serui. §. adeo aũt. alias non esset
seruitus, sed aliud ius. l. quotiens. la. 1. ꝟ. eo. & l. vt pomũ.
& ibi no. Doct. ꝟ. eo. & Insti. de act. §. ea que. Quod est põ
derandũ pro modo libellãtis, vt in reali seruitute cõcluda
tur illã deberi rei, non autẽ personæ, & a re. non aũt a per-
2 sona, per iura prædicta. ¶ † Quo autẽ iure istæ seruitutes
fuerunt inductæ. dic ꝙ de iuregentium, vt Institu. de vsu &
habi. §. fi. & not. 12. q. 2. c. lõginquitate. & in d. c. iusgentiũ.
& s̃. de iust. & iur. l. ex hoc iure. ¶ Pro generali aũt intelligẽ
tia materiæ præmitte primò, quot sunt species seruitutũ,
3 & de hoc statim dicam in l. 1. ꝟ. eo. tit. ¶ † Secundò ꝙ istę
seruitutes possunt imponi per eũ, qui est dñs prædij. Et
ideo plures dñi vnius prædij debent oẽs cõsentire in im-
ponenda seruitute, vt in l. 2. ꝟ. eo. & quæ sit ratio, ibi dicã.
¶ Cõcessio tñ vltima confirmat oẽs præcedentes. l. per
fundũ. s̃. de seru. rust. prædi. & l. fi. ꝟ. cõia prędi. ꝑ quã pa-
tet, ꝙ aliud est ĩ cõcessione, q̃ fit inter viuos, & aliud in ea,
quæ fit in vltima volũtate, ꝑ quo adde casũ, de serui. leg.
l. & si maxime. ¶ Itẽ præmitte, ꝙ constitui possunt dñis vi
cinorũ prædiorum, vel quasi dñis, vt l. ei qui. ꝟ. eo. Et si plu
res essent dñi, dic idem, quod. s̃. dictum est in seruitute im
ponenda. ¶ An aũt medius locus impediat. vide tex. in l.
seruitutes. §. pen. & fi. ꝟ. eo. & l. si mihi. §. pen. & l. tria præ-
dia. & l. qui cella. §. fi. ꝟ. de serui. rusti. prædi. & l. in tradẽ-
4 do. §. 1. cõia prædi. † ¶ Item qñ seruitus debet per pluriũ
prædia, an debeat vna, vel plures seruitutes appellari. dic
vt. ꝟ. de serui. rust. præd. l. via &. ꝟ. quemadmo. ser. amit. l.
non satis. §. 1. & de serui. vrba. prædio. l. si ædes meæ. & l.
nemo enim. & si ser. ven. l. loci corpus. §. fi. & l. & ideò. & l.
5 fortè. & d. l. in tradendis. §. 1. † ¶ Demum in istis seruitu
tibus, & similibus iuribus incorporalibus, vt in iure pa-
tronatus, & sic præsentandi, in iure instituendi, eligendi,
decernendi, excommunicandi, suspendendi, interdicen-
di, & cuiuslibet iuris episcopalis, vel canonicalis, vel alte
rius cuiuslibet dignitatis exercendæ iurisdictionis specia-
lis, & generalis, cõsideranda sunt regularia, & principia, ꝑ
quæ in instructionem perfectam deuenitur. primò scilicet
qualiter possessio, vel quasi possessio, quæ propriè præten
ditur in istis incorporalibus, acquiratur, & quæ sunt neces
saria in eius acquisitione, tam respectu agentis sibi quæ-
rere, quàm respectu eius contra quem. Et hic articulus cũ
multis conclusionibus & terminationibus multarum quæ
stionum, & multis vtilibus quæstionibus examinabitur in
l. seruitutes, la grande. ꝟ. eod. ¶ Secundò quia post eam
quæsitam multoties contingit eum turbari in illa, lite cõ
tra eum mota, ad actus iudiciales, & extraiudiciales con-
tra ipsum possessorem, & in perniciẽ sui iuris procedi: quo
modo, & qualiter, & quibus remedijs ipsi possessori possit
consuli: in cuius examinatione etiam plura quotidiana de
cidentur, & de hoc dicam. ¶ Tertiò quia pluries contin
git, quòd talis quasi possessio perdita dicitur, videndum
erit quando, & quo modo negligentia, præscriptione, spo-
liatione, negatione, occupatione, & similib⁹ modis possit
dici amissa, vel non. Istud etiam cum suis contingentijs
vtilibus declarabitur. ꝟ. quemadmo. ser. amit. in l. si sic.
¶ Quartò (data amissione talis possessionis incorporaliũ)
videndum erit, quibus remedijs pro illa recuperanda con
sulatur, & hic articulus est multum vtilis, & practicabilis,
& examinabitur in l. fi. ꝟ. quemadmo. ser. amit. ¶ Quin-
tò videndum erit, quæ actiones, siue remedia petitoria cõ
petant pro istis iuribus incorporalibus, & quando, & qui
bus, & contra quem competant, quæ sit earum natura, &
quid habeant proponere, & probare intentantes talia re-
media, & qualis sententia ferri debeat. hoc declarabitur
in l. 2. in prin. ꝟ. si ser. vendi.

Ex l. Seruitutes.

S V M M AE.

1 *Rei appellatione quid comprehendatur.*
2 *Denominari potest res ab altero de causantibus illam, dummodo à digniori denominetur.*
3 *Seruitus realis quomodo diffiniatur, & nu. 4.*
5 *Opera & ministerium seruorum, an dicantur seruitus personalis.*
6 *Pactum, per quod quis se obligat carcerari, non tenet.*

L. Seruitutes. ¶ Hæc prima lex ponit
diuisionem seruitutũ di-
cens, ꝙ aliæ sunt reales, aliæ personales. h. d. ¶ In tex. ibi
[personarum] mixtæ tamen; quia debentur à re personæ
& cum persona finiuntur, quod declara, vt statim. s̃. dixi in
Rubr. ¶ In tex. ibi [aut rerum] & de merè realibus lo-
quitur iste titu. ¶ Et aduerte, quia dicit Azo in summa.
1 C. eod. tit. quòd melius dixisset prædiorum; † quia rei ap
pellatio nimis larga est comprehendens mobilia, & im-
mobilia, corporalia, & incorporalia, vt Insti. de reb. corp.
& incorpo. §. fin. & inf. si cer. [illegible] l. prima. nomen verò
prædij immobilia tantùm complectatur. ¶ Nota primò,
quòd Iurisconsultus appellat seruitutem personalem, li-
cèt propriè sit mixta: quia à re debetur personæ, vt dixi.
s̃. in tex. ¶ Ex quo collige licitum esse modum denomi
nãdi rẽ ab altero de causantibus illam. dũmodo à dignio
ri denoĩetur, ut est hic persona: quod declara, vt dixi. s. cir
ca glo. Rub. ¶ Gloss. 1. in ver. seruitutes. ibi [personales]
non tamen merè, vt statim dixi. s̃. in tex. ¶ In eadem glo.
ib. [s.

ibi. [.§. cũ tale.] Bal.alleg.etiã.l.ſtipulatio iſta.§.ſi quis ita.de verb.obl.& de noua.l.ſi vſusfruct⁹. ¶In eadem gl. ibi[quia ad omnẽ ſucceſſorem] melior eſt rõ; quia rei in hærent.d.l.qui aliena.§.fi.& ibi gl.in ver.prædio.ſ. de ne go.geſt.&.j.de cõtrahẽ.emp.l.ſi aquæ ductus, & de acti. emp.l.in vẽditione.& de aqua quoti.& æſti.l.j.§.pmittit.

3 ¶Qualiter aũt hæc realis ſeruit⁹ diffiniaẽ,dic,† ꝙ ẽ quoddã ius pdio inhærens , & ipſius vtilitatẽ reſpiciẽs,& alterius pdij ius,ſine libertatẽ diminuens.Quòd ſit ius ,pbaẽ. j.tit.1.l.hæc aũt iura.&.j.tit.2.l.1.in prin.Dicitur aũt p dio inhærẽs,pp prællegata iura,videlicet p l.qui aliena. in fi.cũ ſimilibus.Nã dicitur ineſſe pdio dominãti actiuẽ. l.arbor.§.fi.j.cõi di.& prædio ſeruienti paſsiuẽ,& priuatiuẽ.Ita loquiẽ.l.3.j.eo.tit.Dicitur aũt ineſſe prædio: qa dicit in bonis noſtris acceſſoriẽ,ſicut qualitas ineſt ſubiecto,ſed non principaliter,vt no.in l.2.alias.1.j. de vſufr. leg.Dixi aũt vtilitatẽ reſpiciens; quia alias non poſſet cõſtitui ſeruitus.l.quotiens.la.1.j.eo. Dixi autem,alterius pdij libertatẽ diminuens, vt probatur in l.ſtipulatio iſta.§. ſi quis forte.j.de verb.ob.Dixi autẽ,alterius, ſcilicet dñi. l.1.quemadmo,ſer.amit.& dic alterius,in totum, vel pro parte,vt no.j.eo.l.pro parte.Item dic alterius,ex eo:quia non poteſt eſſe prædiũ ſeruiens ſine dominante.l. 2.alias. 1.j.cõmunia prædi. ¶Odof.tamen vtebatur alijs verbis

4 in diffiniendo.dicens, † ꝙ ſeruitus realis eſt quoddã onus aliàs ius prædio debitũ,vel à re rei legitimè conſtitutũ,vt colligitur.j.cõmunia pdi.l.2.vel eſt ius quoddã introductum,quo prædio per pdium ſeruitur, vt colligitur.j.eo. l.via.in prin.¶In ea.gl.ibi[l.pecoris]& adde qđ ibi dicã. & qđ no.Cy.C. de vſufr.ſuper Rub.¶In ea.gl.ibi[de ſta. ho.]ſed ibi loquitur in alia ſeruitute,ſcilicet,quæ eſt quod dam dñium in habente,vt no.in l.manumiſsiones.hic aũt loquitur in ſeruitute,q̃ eſt ſeruitus etiam in habente,& ſic appellatur ſeruitus & actiuè,& paſsiuè. ¶In ea.gl.ibi[& aliæ ſimiles] pone exemplũ in habitatione.Dubitari aũt

5 põt † qd de opera,vel miniſterio ſeruorum,& iſta non videtur propriè ſeruitus perſonalis; cũ non extinguatur cũ perſona eius,cui debetur,vt de vſufr.leg.l.2.& no.gl. in l. ſi quis binas.de vſufr.leg. ¶Sed contra iſtud facit, ꝙ debeat appellari ſeruitus perſonalis;quia ponitur in tractatu perſonalium. Secundò quia plus participiat de perſonali ſeruitute,q̃ de reali;ergo illi aſcribenda vr̃.arg.l.quæritur hermaphroditũ.ſ.de ſta.ho.&.j.de au.& argen.leg. l.& ſi non ſint.§. perueniamus. Et quia in opera ſerui eſt vſus.l.operis.& ibi no.j.đ ope.ſer.¶In ea.gl.ibi[& quartũ genus] ſ.ſeruitutis,quæ debeẽ à perſona rei, vt in liberto.¶Item in agricolis cenſitis , & ita in cenſibus,& ſimilibus. Poteſt tamen dici , quòd iſta ſit potius quædam obligatio perſonalis.¶In ea.gl.ibi[l.Mæuia.]detineri.n. in certo loco , vt non detur diſcedendi facultas , cenſetur quędam ſpecies ſeruitutis.l.2. de lib. ho. exhi. tale enim iugum cadit in ſeruum.l. ſeruos ad cuſtodiam. j. de ali.

6 leg.& d.l.Mæuia.ſed in liberum hominem non. † Et ideò dicimus non tenere pactum, per quod quis ſe obligat carcerari. C.de acti.& obli.l.ob æs. & Auth.ibi poſita. Tale enim pactum contrariatur libertati hominis, & eſt inductiuum cuiuſdam ſeruitutis.d.l.2.Nec obſt.quod dicitur de obſidũ datione,vt extra de iureiur.c.ex reſcripto,quia reſpondeo,vt ibi no.per Bart.& Innoc.¶Adde etiam his notata in l.nam & ſeruus.ſ. de neg.geſt. & de fur.l.interdum.§.qui furem.vbi quis tradit ſe alteri in tormentis, vt torqueatur.Adde etiam quod no.in l.alia.§.eleganter.j. ſol.mat.

Ex l.Vnus ex dominus.

SVMMAE.

1 *Seruitus non poteſt conſtitui pro parte in re diuiſa.*

2 *Conſtitutio ſeruitutis facta per alterum ex pluribus dominis licèt non teneat: conſtituens tamen non poteſt vetare illum vti iure iam conceſſo.*

3 *Seruitus conſtituitur ad vtilitatem prædij dominantis,& diminutionem ſeruientis.*

4 *Dominorum vnus,poteſt conſtituere ius pignoris in re pro parte ſua.*

L.Vnus ex dominus. ¶Rem pro indiuiſo cõmunẽ nõ poteſt alter ſociorum(inuito altero) afficere vinculo ſeruitutis.h.d.¶Vel ſic. In re cõi potior eſt conditio ,phibentis,qñ aliter ſociorum vult vti re ad vſum, ad quẽ non eſt deſtinata.h.d.Et hæc eſt regula , quæ examinatur

1 plenè.in l.Sabinus.j.cõi diuidun. ¶ † Nota ergo in re diuiſa non poſſe conſtitui ſeruitutem pro parte,ſicut nõ poteſt homo ,p parte eſſe ſeruus,& pro parte liber.l. duobus

2 de libe.cau.¶Extra no.vnũ †,ꝙ licèt non teneat conſtitutio ſeruitutis facta per alterum ex pluribus dominis: ipſe tñ cõſtituẽs nõ põt vetare illũ vti iure cõceſſo.Quod Azo dicit eſſe notãdũ. C.eo.ti.in ſumma huius ti.§.conſtituit pro quo adduco tex.in l.2.j.cõia prędi.¶In gl.1.pro recitatione huius gl.opp.de.l.ad certã.j.eo & ſolue , vt in gl. ¶Gl.in ver.nõ põt,ibi[niſi alij cõſentiãt] hui⁹ potuit eſſe

3 rõ;qa cũ ſeruitus cõſtituaẽ ad vtilitatẽ pdij dominãtis,& diminutionẽ ſeruientis.vna pars pro indiuiſo nõ põt vtilitatẽ recipere,vel ab vna parte pro indiuiſo nõ põt recipi, ſecus ſi pro diuiſo,vt.j.eo.l.ad certã.Nec mirũ;qa tũc nõ dr̃ pars fundi,ſed fundus,vt ibi, & ĩ l.ſi qs duas.§.1.j.cõ.

4 præd. ¶ Ex hoc collige †,ꝙ vnus ex dñis poteſt cõſtituere ius pignoris in re ,p aparte ſua.l.1.C.ſi cer.res pig.da.ſi rõ eſt;qa illud fit ad ſecuritatẽ , quæ pſtari põt parti mea ,p indiuiſo,prout pulchrè declarat Bar.hãc differẽtiã in l. ſtipulationes nõ diuiduñẽ.in prin.j.de ver.ob. Vel dic,ꝙ alia potuit eſſe rõ; quia in cõi re potior eſt cõditio ,phibẽtis,vt.ſ.in ſecũdò ſummario. Sed res oẽs ſui natura ſunt liberæ,vt.j.qđ vi,aut clam.l.fi.§.pen.& C.de ſerui.l.altius, & j.eo.l.fi.& hãc fuiſſe huius.l.rõnẽ vr̃ aſsignaſſe hic.Iac. Bu.¶Adde vnũ notabile,ꝙ licèt aliorũ dñorũ cõſẽſus ſuperueniẽs dicat hic cõfirmare iſtã cõceſsionẽ ſeruitutis , hoc nõ procedit in actu cõi pluribus,vt vniuerſis,ſeu collegiatis.Nã ſi minor pars eorũ aliqd faceret,poſtea tot eorũ ratificarent,ꝙ facerẽt maiorẽ partẽ: nõ tñ p hoc confirmaret electio; qa à principio peccauit in forma , & qđ factũ eſt,fuit nullũ ipſo iure,vt ex de elec.c.cum in cãm,aliàs in cauſis.Præterea ſi põderet hæc ratificatio, nõ eſt cõllegialis,vt reqriẽ, & ,pbaẽ ext. de elec.c.in geneſi. Et circa hoc videat. Inn.extra de cõſti.ĩ c.cũ oẽs.¶Adde aliud,ꝙ ſi reperiantur plures in aliquo officio collegiati,& maior pars eorũ facit aliquid cõtra,vel preter naturã officij,quicquid fit de tali actu,& qcquid de ei⁹ valẽtia iudicari poſsit.Sed tene , ꝙ talis actus nõ obligat non conſentientes.l.1.§.1. de magiſ.conue. Et hoc ibi determinauit.Ia.de Are.ab eo qa dr̃ hic, ꝙ per factũ alterius ſociorum directò rẽ afficientis,nõ præiudicatur alteri.dubitari poſſet,an ex delicto alterius ſociorum,pp quod domus debeat dirui,diruatur tota,ſi habet eã cũ alio cõem,de quo tangiẽ per Cy.in l.& ſi ſeuerior,de infami.in fi.& p Dy.in l.ſi finita.§.ex hoc edicto,alias edictũ.j.đ dã.inf.& p aliquos in l.nõ ampli⁹.j. de leg.1.& Bar.tãgit pleni⁹ in l.hacten⁹.§.đ co.j.de aqua plu.ar.

plu.ar.vide etiam, quod in simili dixit idem Bar. in l. cum alicui. in fi. ỹ. de neg. gest.

ADDITIO.

a ¶Pro parte sua. Adde an & quo pacto quis vti valeat re cõi. Alex. in conf. 42. incip. vr̃ prima consideratione. in 1. vol. nu. 5. & seq. per totũ conf. Inter alia dicit, ꝙ qñ soci⁹ in re cõi facit vltra q̃ facere ei liceat iure cõionis, & sic se interponit vltra, q̃ exigat rõ partis suæ, non pręsumit̃ facere pro iure suo, seu iure cõionis, per tex. in l. duo fratres. in fi. & ibi no. Doc. ff. de acq. hær. & in l. meritò. ff. pro soc. Aduerte tñ, ꝙ hñtes rem cõem vt singuli, nõ possunt super illa disponere regulariter, nisi oẽs consentiant, gl. in c. cum oẽs. de cõsti. in gl. magna. ver. si verò sunt plures. & glo. in c. qđ oẽs. de re iud. in vj. Dy. ĩ c. iure cõi. eo. tit. Feli. plenè in c. cum oẽs. de constit. ver. in ea. glo. col. 9. aliàs 7. fallit fauore liberationis. Bar. in l. & suum. ff. de pac. Secundò fallit, vbi quis vult vti re cõi ad vsum destinatũ; q̃a pꝛiudicat oĩbus. l. arborib⁹. §. nauis. ff. de vsuf. Bar. in l. quod maior. ff. ad muni. vnde si sunt tres fratres hñtes domũ, & vn⁹ vtatur tota domo, an teneatur soluere pẽsionẽ. Bal. in c. 1. §. præterea. in 4. col. de ꝓhi. feu. alie. per Fed. tenet ꝙ nõ. Mod. ĩ l. si duo. ff. de acq. hę. Pau. de Ca. ĩ l. 1. C. de hr̃. inst.

Ex l. Seruitutes.

SVMMAE.

1 *Seruitutes actiuæ consistunt in prædio dominante.*
2 *Emphyteota potest constituere seruitutem.*
3 *Vasallus an habeat vtile dominium in feudo.*
4 *Dñium vtile non sapit naturam emphyteosis, sed superficiei.*

L. Seruitutes. ¶Ista lex legitur duobus modis, sed secunda lec. est vera. Et licèt sit breuis: tñ hoc dicit in summa. Seruitutes possunt diminuere vtilitatem soli, & vtilitatem superficiei. h. d. ¶In tex. ibi [prædiorum]. s. vrbanorum. ¶In tex. ibi [soli]. i. soli, qñ constituuntur à dño soli. ¶In tex. ibi [in superficie]. i. in proprietate superficiei. qñ constituuntur à superficiario, sm̃ verã lec. Quod tñ dicit in solo, vel su-
1 perficie consistere, intellige. s. passiuè. Nã actiuè consistũt in pdio dñante. l. arbor. in fi. ỹ. cõi diui. & dictũ fuit. s̃. eo. in l. 1. No. ergo, ꝙ in eadem re duobus diuisum ius ptendentibus, vt est in solo, & superficie, tenet nihiloĩus constitutio seruitutis ab vtroq; ; põt tñ dici, ꝙ hæc fuerit dubitatio: videbatur. n. ꝙ talis constitutio non teneret. Nã solũ est pars domus, vt. s̃. de rei ven. l. solum. Seruitus aũt non põt pro parte constitui. vt l. pro parte. ỹ. eo. ti. Sed contrarium hic deciditur. Nec hoc hẽt obstare; quia non dr̃ constitui pro parte: imò insolidum; quia quilibet est dñs illi⁹ rei in solidum, vnus iure directò, alius vtiliter. quod patet; quia superficies per se censeri non põt. l. obligationum ferè. §. placet. ỹ. de act. & obli. ¶Glo. 1. ibi [idem in emphy-
2 teota] & ꝙ † emphyteota possit constituere seruitutem: vide Dy. Insti. de act. in §. æquè. in 6. q. pro hoc vr̃ bene facere, quod in simili dicitur de pig. act. in l. tutor. §. fi. An aũt possit tutor renunciare feudo. vide de fun. pa. l. quicunq;. lib. xj. & quod tangitur per Iac. de Are. ỹ. de dam. infec. l. ait Prætor. §. hoc edictũ. ¶In ea. glo. ibi [quia sunt quasi dñi] imò sunt vtiliter domini, vt. s̃. si ager vect. vel emphy. pe. l. 1. ad fi. & l. possessores. in fi. de fun. pa. lib. xj. facit In-
3 sti. loca. §. adeò. † Quid autem in vasallo an possit dici, ꝙ habeat aliàs in feudo vtile dñium, vr̃ probari, ꝙ sic in c. 1. de inuest. de reb. alie. fac. & per Iac. de Bel. in c. 1. §. pręterea. de capi. Cor. x. col. ¶In ea. gl. ibi [alij cedere non possunt] hoc intellige, nisi ei fuerit permissum, sed cõmoditatem iã perceptã sic. ỹ. de ser. rust. prædi. l. ex meo. de aqua quot. & æsti. l. 1. §. illud. ¶In ea. glo. ibi [sed certè non est seruitus, quam hẽt superficiarius.] Sed contra hoc vr̃ de de leg. 1. l. si tibi homo. §. fin. Põt rñderi, ꝙ ibi impropriè vtimur hoc iure superficiarij in eo, quod quotidie fit, qñ emit̃ solùm iure libelli, & ædificium iure proprio; quia nõ
4 efficimur dñi ædificij: non quò ad vtile dñium: tñ illud vtile dñium non sapit naturam emphyteosis, sed superficiei; quia duo iura concurrunt, ius emphyteoticum respectu soli, & ius superficiarium respectu superficiei: quæ duo iura non sunt similia, nec einsdem generis, nec formæ, & materiæ. Posset ergo superficiarius imponere seruitutem altius non tollendi, secundùm Bal.

Ex l. Seruitutes.

SVMMAE.

1 *Conditio continuatiua inserta (etiam iuribus realibus) non potest operari extinctionem illorum ipso iure.*
2 *Concessio regulata tempore, inducit tacitam prohibitionẽ post tempus.*
3 *Officialis permissus inquirere de commissis ante introitum per annum, videtur prohibitus inquirere de commissis retro.*
4 *Concessio facta isto modo. Concedo tibi omnem administrationem in isto castro, donec volam: finitur morte concedentis.*
5 *Voluntas, qñ dependet à certa persona, finitur morte illius.*
6 *Dominium potest constitui ex tempore.*
7 *Constituens seruitutem, semper remanet obligatus pati.*
8 *Obligationes dicuntur perpetuæ sui natura.*

L. Seruitutes. ¶Per lapsum tẽporis, vel per conditionem extinctiuã, seruitutes constitutæ non finiunt ipso iure: sed ope exceptionis. h. d. ¶Vel sic. Ipsa seruitus inchoata non potest terminari, vt ipso iure finiatur post tp̃s, sed exceptionis ope: põt tñ initium seruitutis impedire. h. d. tex. cum glo. sm̃ But. Et primò ponit decis. sm̃ rigorem. Secundò modificationem sm̃ ęquitatem. Secũda ibi [sed tñ.] ¶In tex. ibi [seruitutes] s. reales. ¶In tex. ibi [sub conditione]. s. extinctiua, & momentanea. ¶In tex. ibi [neq; ad certam cõditionem]. s. successiuã. & per hoc patet, ꝙ non ob. si obijceret̃ contra hanc, ꝙ in dispositione conditionali nõ agatur ante conditionis euentum, vt de ver. sig. l. cedere diẽ. quia posset rñderi in seruitute speciale esse. & q̃ sit ratio, colligitur ex his, quæ. ỹ. dicam in glo. Vel dic, ꝙ illa. l. loquitur in conditione inceptiua, hic in extinctiua, vt patet hic in
1 vera lec. glo. ad istum tex. ¶No. hic, † ꝙ conditio cõtinuatiua inserta ẽt iuribus realibus, non põt operari extinctionẽ illorũ ipso iure. De personalibus clarum est, quia est casus in l. obligationum ferè. §. placet. ỹ. de act. & obli. Et vide istum tex. alleg. per Bar. in l. cotem ferro. §. qui maximos. in q. illa de vendente pedagium. ỹ. de publi. ¶Secun-
2 dò not. † ꝙ oĩs concessio regulata tempore, inducit tacitã prohibitionem post tp̃s, concor. l. statu liberum. §. Stichũ. de leg. 2. l. mancipiorum. de opt. leg. l. Imperator. de po-
3 stul. & l. si ea. C. qui accu. non poss. ¶Et † sic põt inferri, ꝙ si officialis põt de eo inquirere de cõmissis añ suũ introitũ per annũ, vr̃ tacitè ꝓhibit⁹ inquirere de cõmissis retro,
4 & ita aliàs consului Floren. ¶No. etiam hic arg. ꝙ † tenet ista concessio, quam quotidie Principes, & dñi faciũt. Ego concedo tibi oẽm administrationem in isto castro, donec volam. Et talis concessio finitur morte concedentis. vt. ỹ. loca. l. 4. & c. si gratiosè. de rescrip. lib. 6. Et ibi est ratio, sm̃ Ar-

ſm̄ Archid.ibi.`Quòd cum volūtas à certa perſona depen deat,moritur cum ſuo eſſe perſonali,aliàs corporali: quia ſolùm corpus ſine aīa,non eſt homo,de pœ.diſt.2.c.charitas eſt.ver.corpus. ad hoc facit de off.del.c.qm̄ Abbas. ¶Glo.1.ibi[de iudi.l.placuit.]attenditur tamen,an vtrūque ſit ſcriptum, vel alterum tm̄, an neutrum, vt ibi. l. 1. C.de legi.¶In fi.poſt glo.pro hoc facit; quia eſt pars dominij vſusfructus : ſed dominium pōt transferri ad tps.l. fi.C.de leg. Gl.tamen vr̄ ſenſiſſe contrarium in l. obligationum ferè.§.placet.ꝟ.de act.& oblig. Et pro illo facit; quia in vſufructu remanet perſonalis obligatio conſtituētis,vt.s̄.de vſufr.l.3.§.dare. Conſtat aūt,ꝙ obligatio perſonalis nec ex tpe , nec ad tempus pōt conſtitui &c.dixit Bar.hic,ꝙ illud,quod dixit iſta glo.tenendum eſt, per l.cū vſusfructus.de vſuf.leg. Et eſt rō ſm̄ eum; quia vſusfruct⁹ eſt pars dn̄ij:ergo pōt à nobis ſeparari ex tempore , ſicut dominium,vt dictum eſt.Et licèt inſit in vſufructu obligatio perſonalis : illa tn̄ extinguit perēpto vſufructu, nō ex tempore,quod apertius intelligetur (viſa ratione) quare dicantur obligationes ſui natura perpetuæ . de qua.ꝟ.dicam. ¶Attende tamen; quia alia poſſet aſsignari ratio.ſ. quia ſeruitus realis inhæret prædio.vt.ꝟ.eod.l.ſeruitutes. in prin.ergo debet eſſe perpetua,ſicut prædium: ſed perſonalis non inhæret prædio.Ideò ex tempore, & ad tps pōt conſtitui.Nam realis dr̄ tranſire ad hæredem, non perſonalis.l.via.§.ſi fundus.ꝟ.tit.2. Hæc tamen ratio non vr̄ tu

6 ta;†quia dominium eſt perpetuum:& tamen pōt ex tempore conſtitui,vt.ꝟ.ſtatim in glo.mag.¶Alia pōt rō aſsignari;quia vſusfructus recipit diuiſionem in ſubſtantia,& in re,vt.ꝟ.ad leg.Fal.l.1.§.ſi vſusfructus. & ꝟ.eo.l.ꝙ parte.ergo poteſt ipſo iure per tempora , & ad tēpus diuidi . quod ſecus eſt in alijs:quæ rō ſatis vr̄ colorata, licèt Bart. dicat,ꝙ truffa eſt.¶In glo.ex tēpore ibi[& pōt poni exēplum]hoc exemplū non refertur ad principiū glo. ſed ad tex. ¶In glo.in ver.ſub condi.ibi[nauis ex Aſia venerit] hæc prima caſus poſitio non eſt bona:quia (ſm̄ hoc)conditio reperiretur adiecta vſui,non conſtōni ſeruitutis,quod eſt contra iſtum tex.¶In ea.gl.ibi [obligationum ferè.§. placet.]ſed nec iſta caſus poſitio eſt bona ; quia (ſm̄ hoc) conditio reperiretur adiecta promiſsioni, non traditioni: tex.dicit,ꝙ non pōt adijci ipſi conſtitutioni,& conſtitutio intelligitur ipſa promiſsio traditionis,vel quaſi.l.3.§.dare.s̄.de vſufr.& in l.pe.ꝟ.eo.Et ideò alij aliter ponunt caſum,vt.ꝟ.ſequitur.¶In ea.gl.ibi[quandiu volam.]Iſta ēt tertia poſitio non eſt bona:quia hęc lex voluit facere differentiam inter conſtōnem ſeruitutis,& aliam. Ideò glo. alio modo expoſuit,vt ſequitur.¶In ea.glo.ibi [tu dicas aliàs.§.ſi quis.]No.primò iſtam glo. quæ facit dr̄iam inter conditionem extinctiuam,& ſuſpenſiuā. Et dicit Ray. ꝙ non erat alibi iſte modus,vt ipſe no.in l.reſpiciendū.ꝟ. ſi.cer.pe.Et iſta eſt cōis lect.quæ ad hunc tex. eſt tenēda. ¶Ante tn̄,ꝙ vlteri⁹ procedatur, vel aliter declaretur.adde alium modum legendi,qui hic ponitur.ꝟ.in vlt.glo. in verſi.poſſet etiam.ſed non eſt vera alia ratione,ꝙ ibi dicat glo.quia licèt cōditio impoſsibilis remoueatur de vltima voluntate:non tn̄ de diſpoſitione inter viuos.l.non ſolùm. de act.& obl.& de verb.obl.l.impoſsibilis. Refert tamen hic Bart.alium modum legendi , quem attribuit Mar. de quo non curo:tene ergo intellectum glo. ¶In ea.gl.ſuper ver.ibi[qui abſenti.§.ſi quis.]& eſt caſus in l.fi. C.de leg. not.tamen ex eo , quod glo.dicit [eſt modus quidam] ꝙ dictio,donec,vel dum,vel quamdiu, & ſimilia ſignificant modum,& non conditionem. In contrarium vr̄ tex.in l.ꝗ concubinam.§.vxori.de leg.3. & l.pater Seuerinam.§.fi. de cond.& demon.Item hic vr̄ contra iſtum tex. qui appellat conditionem,& non modum. Item & ſeruitus pōt conſtitui ad certum modum,vt.ꝟ.prox.§. ¶Concludè ergo,ꝙ illud,quod dicit neque ſub conditione extinctiua,ꝗ habeat cām momentaneam,vt conſtituo tibi ſeruitutem, ꝗ extinguat,ſi nauis ex Aſia venerit.¶Et qđ ſubdit[neq; ad certā cōditionē]intellige.ſ.ꝗ habeat cauſā ſucceſsiuā, vt cōſtituo tibi ſeruitutē , quæ duret, ꝗdiu volam.i.donec cōtinuet iſte ſucceſſus volūtatis,cōtinuet & ſeruitus,& eā deficiente,deficiat.¶In ea.gl.ibi[§.placet.]Iſta eſt bona, quā ſequit Bar.hic,& eā declarat,vt ſtatim dicam.¶In fi. glo.ibi[propter vtilitatē prædiorum]hæc nō vr̄ tuta:quia (ſm̄ hoc)non impediret ſeruitus conſtitui ex tēpore: quia ſaltē poſtea eſſet perpetua,ſicut purè cōſtituta.propterea

7 præcedens nō vr̄ tuta,quod ſic declara. †Conſtituens ſeruitutem,ſemper remanet obligat⁹ pati,vt.ꝟ.eo.l.pe.& no. de vſuf.in l.corruptionē.& tps nō eſt modus &c. l.obligationū ferè.§.placet. Ideò hæc ſeruit⁹, in qua ſemper ineſt obligatio perſonalis,non pōt conſtitui ex tempore, vel ad tps:obligationes.n.ſui natura dn̄r perpetuæ ; quia inſeparabiles à perſona,ſicut dr̄ de impreſsione characteris . in l.3.ꝟ.pro ſoc. Et ideo ſicut character naturalis nō poſſet imprimi,vt inciperet ex die futuro, ꝗa imò ſtatim incipit, cum imprimitur,de neceſsitate:vel vt non duret impſsio, niſi vſq; ad talē diem,& non poſtea:& cum tn̄ duret de neceſsitatē perpetuò,vel reſolueret in conditionis euentū; quia nō poſſet,ita & obligatio,quæ in perſonā imprimit. Et ideò nec ſeruit⁹ prædialis,cum ei inſit obligatio perſonalis,vt dixi.& per eam imprimat ꝗdam qualitas in prædio dn̄ante actiuè,& paſsiuè patiente, ſm̄ ꝙ dictū eſt.s̄.e. l.1.Et ſi diceret;ergo vſusfructus non pōt ad tps cōſtitui, contra no.s̄.in glo.1.Rn̄ſum eſt ibi,ꝙ illa extinguit perēpto vſufructu,non ex tēpore;licèt.n.& ibi inſit character vel ſignū,quod non vr̄ poſſe imprimi, duret tm̄ ad tps , vt dictum eſt:verūtn̄ pōt conſumere illud in tēpore : & ideo ſicut lex per ſuos modos conſumit ſeruitutē in tēpore, ita & obligationē.¶Itē & ſi dicatur,ſm̄ prædicta, ſeruit⁹ nūq; poterit remitti pacto contrahentiū, contra l.ſeruitutes.§. ſeruitutes.ꝟ.eo. Rn̄d.ꝙ imò;quia ſicut per aliquod,quod fieret in illo inſtanti,quo ſignū imprimit,non poſſet ſignū extingui ex tunc:ſed bene poſſet adhiberi medela ex poſt facto ad extinguendū.Ita in conſtōne,& obligatione non pot dici, ꝙ extinguatur tempore : ſed ex poſt facto bene pōt fieri,vt ibi.Si intelligimus,ꝙ illud pactū nō tollit ipſo iure ſeruitutē:quod verum credo,non meruit ergo pro cōtrario ſignari:quia tunc ēt character obligationis remaneret,licèt exceptione tolleretur. ¶Item ſi dicatur; ergo nō poterit ſeruitus conſtitui ſub cōditione, ſub qua incipiat, contra hic not.dic,ꝙ imò;quia tunc character non imprimeretur,niſi in euentum conditionis.bene poteſt ergo eius acquiſitio differri,donec imprimatur. Sed conſtituens ex die,vel in diem,ſtatim imprimit.ꝟ.de verb.ſign. l.cedere diem.¶Et ex his ſatis colligitur, quare dn̄ium pōt transferri ad tps,vt poſtea diſcedat.C.de leg.l.fi.& ibi vide opi-no Bal.& tamen ſecus in obligatione,vt d.§.placet.& d.l. nemo . de leg. 1. Nā dominium non cenſetur affixum,& poteſt transferri in alium.C.de pac.l.traditionib⁹ , & no. in d.l.3.ꝟ.pro ſoc.Glo.fi.ibi [poſſet etiam attentari] hūc verſi.declara,vt dixi.s̄.circa lect. ad l.

Ex §. Modum.

S V M M AE.

1 *Seruitutes recipiunt magis,& minus ſecundùm formam conſtitutionis ipſarum.*

Epiſcopus

1 *Episcopus, cui Papa concessit, φ possit dispensare cum tribus clericis suæ diœcesis habentibus beneficia cum cura, cum quibus poterit dispensare.*

§. Modum ¶Si in constitutione seruitutis inferatur modus, ille debet seruari.h.d.¶Vel in ipsa constõne seruitutũ, seruitutes ipsæ, & earum vsus pōt modificari, licèt non extingui.h.d. Et in hoc differt à casu præcedenti.¶In tex.ibi [aut carbo portetur] quia vr̄ seruitus sub modo, non ad tp̄s constituta, vt j.eo.l.seq.in fi. ¶No.ergo insertionem modi ponderari, & in actu obligatorio, nec mirum; quia hēt vim insertio-
1 nis cuiusdam formæ.¶No.secundò in specie, φ† seruitutes recipiunt magis, & minus, sm̄ formam constitutionis ipsarum, & quid significent ista verba [eo modo, conditione, & forma, &c.] quæ quotidie apponuntur ab hoīe, vel à lege. Bal.se remittit ad not.in q.Oldr.quam disputauit, quæ incipit. Duo sunt statuta in ciuitate Paduæ. & idē vr̄ dicendum in concessione iurisdictionũ in ptāte visitãdi, &
2 ptāte dispensandi. Et ideò Eṕs, cui Papa concessit, φ possit dispensare cũ trib⁹ clericis suæ diœcesis hñtib⁹ beneficia cũ cura super alijs curatis, si canonicè conferant, non pōt dispensare cũ eo, qui tunc nullũ habuit beneficiũ curatũ, vt duo curata (si sibi canonicè conferant) possit licitè
2 retinere; quia non vr̄ seruasse modũ, & formã mandati, q̃ fuit dispēsare cũ hñte. iste aũt tũc nullũ habebat. ita alleg. Archid. istũ tex. & de pb.c.nō pōt.lib.6.in gl.quid dices, vbi idē tenet Io.And.post eum per plura iura, q̃ allegat.

ADDITIO.

2 ¶Formam mandati. Adde φ licèt forma mandati sit strictè, & diligenter seruanda: tamen ad casus similes extenditur Alex.in consi.276.incip.viso instr̄o.in 2.vol.nu.18. in 3.col.ver.non obstat. Præterea mandati fines non dñr excessi, si illud, in quo excedit, sit vicinum mandato. Fel. in c.cum dilecta.de rescrip.ver.limita secūdò, nisi iudex. col.21.aliàs col.17.Panor.in c.cãm.de re iud.2.col. ver. opp.contra tex.dicit, φ mandatum dicitur satis seruatũ, quando mandatarius, vel iudex facit actum propinquũ, seu vicinũ mandato, & hoc mō limitat.l.diligēter.ff.mād.

Ex §. Interualla.

SVMMAE.

1 *Temporis interuallum, vel intercapedo, an inducat interuallũ in existentia seruitutis.*

§. Interualla. ¶Ex interuallo dierum, vel horarum, pluralitas seruitutem non inducit, sed modus vtendi cōstituitur.h.d. ¶Vel sic. Relatio, vel suspensio facta ad tempus, non inducit interim extinctionem, sed quandã modificationem. Ita not. alleg.per Old.in q.quæ incipit. Quidam scholaris. ¶No.
1 ergo, †φ interuallum, vel intercapedo temporis, nō inducit interuallum in existentia seruitutis: sed in eius vsu, qđ est verum, quando tempus est certum: secus qñ incertũ, & conditionale, vt j.si cer.pet.l.pecuniã quam. & j.de cōd. inde.l.sufficit. & l.Iulianus verũ debitorem. ver.vbi aũt. & sic bene facit, φ licèt stante statuto φ suspēso interdicto ciuitatis, vel loci, suspendatur interdictum ad diem, vel ad conditionem; cum interim non appelletur: adhuc vigere dicitur ex hoc tex. & hoc tenet Innoc.ext.de consuet.in c. cum inter.vbi dicit, φ licèt suspenso interdicto, de gratia possint ibi celebrari diuina: ecclesia tñ remanet semper interdicta, vt de priuileg.in c.cũ & plantare. §.φ si tēplarij. Non.n.est nouum posterius interdictum, licèt ei⁹ executio suspendatur, arg.j.de ṕcar.l.sed si alius manēte. & de pecul.l.peculium.§.si ære. & sic cum maneret interdictum, appellare non licet.de quo ēt vide per gl. ext.de appel.c.ad hæc qm̄.vbi etiam Innoc.prosequitur, an per appellationē sequentē, suspēdatur interdictũ temporaliũ, vel suspensio à beneficio, vel prębēda.circa quod vide Io. And.determinantē φ sic.de sen.excom.in c.is cui. in glo. fi.lib.6.vbi dicit Host.φ talis celebrans non est irregularis, & sic appellatio suspendit: quod etiam tenuit Guil. in Spec.titu.de lega.§.iuxta propositionis.versi.quid si Eṕs. ¶Vltimò, quia tex.dicit [nō ad temporis cãm] pro declaratione dici potest, φ tex. voluerit nō videri hoc casu constitutam seruitutem ad tp̄s, sed sub modo, vt no.j.l.prox. §.fi.Et ideo de rigore durabit ēt alijs diebus, & horis, vt s̄.dictum est: credo tñ, φ de æquitate obstabit exceptio volenti vti alijs diebus, & horis, q̃ dictum sit, cum conuentum fuit. vt.s̄.in prin. huius.l.Et adde quod.s̄.dictum est circa rationem ad intellectum illius. quod no.

Ex l. Via iter.

SVMMAE.

1 *Seruitus realis ferè his eisdem modis constituitur, quibus & personalis.*

1 L. Via iter. ¶Seruitus realis † ferè his eisdē modis constituitur, quib⁹ & personalis: & modus in seruitute reali potest apponi, vt hora, & tempore certis ea vtatur.h.d. & sic habet consonãtiam cum parte præcedenti.

Ex l. Ad certam.

SVMMAE.

1 *Certę parti pro indiuiso pōt solita seruitus nō diuisa constitui.*
2 *Inconueniens est aliquem fundum esse pro parte liberum, & pro parte seruum.*

1 L. Ad certam. ¶Certæ† parti pro indiuiso pōt sola seruit⁹ non diuisa constitui.h.d.Et hanc declara. vt j.eo.l.pro parte. ¶In glo.quæ incipit [partem pro diuiso.] q.d.nō pro indiuiso.vt in l.si quis duas.in contrarium alleg. Et ratio esse
2 potest; quia inconueniens esset fundum esse pro parte liberum, & pro parte seruum.vt j.de lib.cau.l.duobus. facit quod dixi.s̄.eod.l.2.

Ex l. Vt pomum.

SVMMAE.

1 *Emens fructus alicuius prædij cum potestate colligendi, non quærit sibi aliquam seruitutem, nec aliquod ius reale.*
2 *Seruitus vbi est inducta, potest agi confessoria contra quemcunque impedientem, vel turbantem.*

L. Vt pomum. ¶Non potest imponi seruitus prædio, quæ non respicit vtilitatē alterius ṕdij. H.d. sm̄ intellectũ cōmunem gl. ¶Vel sic. Aliud est obligatio personalis, & aliud est seruitus.h.d.cum glo. facit quod habe t de serui.

leg.l.pater.& j̃.de ſer.ruſt.præd.l.pecoris. & de vſufr.lega.l.fundi Trebatiani. & l.damnas.¶Not. ergo,ꝙ hic vr̃
1 probari,†ꝙ emens fructus alicuius prædij cum ptãte colligendi,non quęrit ſibi aliquam ſeruitutem, nec aliquod ius reale. nec mirandum; quia hoc non cadit ſub forma alicuius ſeruitutis nominatę. Quod tñ intellige,& declara,vt ſtatim dicam ſuper glo. ¶Glo.1.ibi[imponi debet] Item quia ſeruitus prædialis requirit prædium,cui ſeruit. j̃.cõia prędi.l.1.quod hic non eſt: ſed ſolùm reſpicit hoc ius delectationem perſonæ,ergo &c.¶In ea.glo.[l.competit.§.1.]vbi patet,ꝙ habetur rõ amænitatis,& ꝙ amænitas poteſt in fundo conſtitui.¶In ea.gl.ibi[l.ſi quis binas.ſm̃ Guil.]iſtã opi.tenet Cy.poſt Pe.C.de vſufr. ſuper rub.ſed certè non vr̃ tuta; quia nec realis,nec perſonalis ſeruitus appellari põt:realis non;quia non diminuit de iure prædij ſeruientis ad vtilitatem dñantis, & ſic nõ eſt realis,vt dictũ eſt.Item nec perſonalis;quia ire,& ſpatiari nõ minuit de fructibus,adeò ꝙ alteri acquiratur; cõtra ergo tenetur opi.glo.quæ ſequitur ibi[tu dic &c.]¶In ea.glo. ibi[ſed quoddã pactũ]hæc eſt cõis opi. pro qua alleg.caſus in l.Lucius.in fi.de ali.& cib.leg.facit de ann.leg.l.Caius.facit ẽt quod no.j̃.de ſer.ruſti.pręd.l.pecoris. Et iſto modo facit ad quæſt.iſte tex.quã refert Spe.in tit.de emp.& ven.§.1.ver.ſed pone.P.cauit.ſ.de eo, qui cauit vicino ſub certa pœna non facere feneſtrã in muro domus ſuę,ſi vendit domum,an emptor poterit facere feneſtrã? & infert Alb.p̃p̃.obtinuiſſe ꝙ ſic;quia iſta nõ fuit ſeruitus, ſed obligatio perſonalis vt hic. & ideò nõ obligatur emptor; ſed agi debet contra P. qui pactum fecit, & ibi ẽt dicit,ꝙ nõ ſit ſeruitus;ſed quædã obligatio perſonalis apparet ex forma obligationis,in qua non continetur cã, quare.P.cauerit.Si.n.cã aliqua exprimeretur, puta ne aliquis vſus vicini impediretur:tunc ſeruitus p̃finiretur,ſm̃ Guil.ibi. Et de hoc conſueuit tãgi in l.3.§.hoc opꝰ.s̃.de alie. iudi.mu.cau.fa.& in l.fi.j̃.de op.no.nun. Eſt aũt vtile hic ſcire, an
2 inducat ſeruitus,vel ſolũ obligatio perſonalis; † quia vbi inducta eſſet ſeruitus,agi poſſet confeſſoria cõtra quemcunq; impedientẽ,vel turbantẽ.j̃.ſi ſer.vend. l.ſi quis diuturno.in fi.& l.2.eo.ti.vbi latius dicam. Sed ſi eſt obligatio perſonalis:tunc non põt agi contra, niſi contra obligatum.de act.& obl.l.oblig.gñã.& j̃.de contrah.empt.l.fi, §.fi.¶Aduerte tñ;quia vr̃ poſſe ſaluari opi.Guil.poſita s̃. in glo.referendo eã ad primũ exẽplum literę.ſ.decerpere pomũ.Nã illa vr̃ eſſe ſeruitus perſonalis.arg.l.qui fundũ. j̃.de ver.ſig.& ibi vide qũo ſumatur hoc nomen,pomum.

Ex §. Si prædium.

SVMMAE.

1 *Ius quæſitum difficilius extinguitur, quàm ius quærendũ.*
2 *Quod à principio non tenuit, tractu temporis confirmatur, ſi deuenit ad eum caſum, à quo potuiſſet incipere.*

§. Si prædium. ¶Re non integra ſeruitus iã conſtituta non vitiatur,ẽt ſi veniat ad caſum,à quo nõ poſſet incipere.h.d. ſm̃ But.¶Vel ſic.Licèt ſeruitus à principio non poſsit q̃ri pro parte:quæſita tñ pro parte retinetur.h.d.¶No.ergo,
1 ꝙ ius†q̃ſitum difficilius extinguitur, q̃ ius quærendum.& ſic patet,ꝙ omnia in defendendo potentiora ſunt, q̃ in impugnando, vt de ſe naturaliter patet. loquitur.n.iſte tex. per verbum[retinetur.] Ex quo patet,ꝙ ſeruitus iam erat conſtituta:aliàs.n.eſſet ſecus,vt.j̃.eod.l.pro parte. & ibi hoc apertius declarabitur. Et ꝙ litera dicit [ſeruitutem retineri.]dicit hic Bar.intellige totam, & in totum in parte fundi.arg.j̃.tit.2.l.vnus.¶No.etiam iſtum tex.qui
2 leg. per Bar.†ꝙ illud, quod à principio non tenuit,tractu temporis confirmetur: ſi deueniat ad eum caſum, à quo potuiſſet incipere.Ita allegatur per eum. extra de eo qui dux.in mat.quam pol.per adult.c.2.

Ex l. Si cui.

SVMMAE.

1 *Verba generaliter,et obſcurè prolata, debẽt intelligi ciuiliter*
2 *In generalitate ſermonis aliqua intelliguntur excepta.*
3 *Electio eſt petitoris in promiſsione indefinita.*
4 *Fieri quod poteſt ſine alterius damno,non debet fieri cum alterius damno.*

L.Si cui. ¶Ius ſeruitutis dicitur reſpicere q̃libet eius partem,& idem in eiꝰ vſu ab initio.qui tamen incepit vti per certum locum, poſtea variare non poterit.h.d. & iſte tex. eſt magis cõis, q̃ ſit banchi de beccaria.¶In tex.ibi[concedatur.vel relinquatur.] No.hic parificari conceſsionem ſeruitutis inter viuos,vel in vltima voluntate. Eſt tñ inter hæc differentia quam ſtatim dicam.j̃.l.prox.¶In tex.ibi[in infinito]hoc infinitum diuerſimodè ſumitur,vt no.Io.Mo. in proœmio ſexti lib.in vlti.glo.¶In tex.ibi[licebit] inſpecta iuris, & verborũ ſubtilitate: quia indefinita æquipollet vniuerſali.
1 vt.j̃.ti.1.de ſer.vrb.præd.l.ſi ſeruitus. ¶Not.hic,†ꝙ ver-
2 ba generaliter,& abſolutè prolata,debent intelligi ciuiliter.i.cum quodam temperamentò ciuili, & ad arbitrium boni,& diſcreti viri,facit.j̃.ad exhib.l.fi. & s̃.de vſufru.locum.§.1.& de leg.1.l.ſi ſeruus vetitus. & de præſcr.l.ſi die.& C. in qui. cau. colo. ca. cenſi. l. 2. lib.xj. ¶No.ſe-
2 cundò,†ꝙ in generalitate ſermonis aliqua intelliguntur excepta, & ius ita interpretatur fuiſſe de mente contrahentium:vnde in reſcriptis intelligitur adiecta clauſula(ſi preces veritate nitantur)vt. C.de diuer.reſcri.l.fi.& ext.de reſcrip.c.ex parte.quod eſt verum quò ad cognitionem,nõ quò ad deciſionem,ſm̃ But.& Bar.in l.præſcriptione.C.ſi contra ius,vel vti.pub.licèt Mod.Doct.dixerint, ꝙ ibi non inſit q̃tum ad cognitionem,de quo ibi dixi.& poteſt adduci iſte tex.ad ſtatutum generaliter loquẽs,ꝙ cõtra inſtrum. confeſsionatum,vel ꝙ contra ſñiam, q̃ tranſiuit in rem iudicatã,nulla poſsit opponi exceptio,vt,ſi iſta verba indefinita debeant intelligi,non ſit talis,quæ à fundamento abſorbeat actus ſubſtantiam:circa qđ vide Cy.C.de adul.in l.ita nobis pudor.& Bar.j̃.quod vi aut clam.in l.1.§.1.facit ẽt iſte tex.ad no.de iureiu.in c.veniẽs. & ĩ c.quintaualis.& vide ẽt iſtũ tex.alleg.per Io.And.de verb.ſig.in c.fi.
3 lib.6.¶No.ẽt hic,†ꝙ in ꝓmiſsione indefinita eſt electio petitoris,ſm̃ Bal. Et poteſt dici, ꝙ ſit ratio; quia iſta promiſsio indefinita æquipollet vniuerſali,vt dixi. de quo di-
4 cam in ti.1.l.ſi ſeruitus. ¶No.ẽt, ꝙ id, quod põt fieri ſine alterius damno,non dẽt fieri cum eius damno. facit.s̃.de rei ven.l.in fundo.& j̃.de ſol.l.cũ Stichus. Et ſic põt dici, ꝙ hic eſt caſus, ꝙ ſi aliquibus ſatellitibus, vel aliquibus hoĩbus armorum concedat tranſitus per ſuum comitatũ, ꝙ debeat ita intelligi.ſ.ꝙ debeãt tranſire per partẽ minꝰ dãnoſam concedenti iter.Item ꝙ debeant ciuiliter ſe hr̃e. & ſic qñ habent ſe inciuiliter,no.hic caſum,ꝙ ipſi veniunt contra conceſsionẽ. ¶Gl.licebit,ibi[ſol.j̃.ti.1.l.ſi ſeruitus.]dic,ꝙ ibi ſeruitus fuit gñaliter conſtituta:hic aũt per certũ locũ fundi,ſaltẽ ex p̃ſumpta mẽte.Et ideò nõ extendit conceſsio vltra mentẽ concedentis.¶Glo.mutãde,ibi [§.eli-

[§. eligere.] & ʒ. de leg. 2. l. statuliberum. in fi. Et pōt esse ratio; quia electio loci traxerat secū suum effectū: vñ fecerat iudicari proinde, ac si in illo loco tm̄ electo esset seruitus constituta, facit de leg. 2. l. si is cui. ¶ In ea. gl. ibi [§. licet.] Et pōt esse ratio; quia seruit⁹ vsus respicit cōmoditatem personæ. Et ideò; quia cōmoditas personæ variatur, pōt & vsus variari. ¶ Vel alio modo rñde, ꝙ ibi legatus erat vsus totius domus: vnde in eligendo pōt variare; quia circa rem suam variat: hic aūt fuit legata, vel cōcessa pars rei, & ideò nō permittitur ei variatio; quia in re aliena cū incommodo dñi fieret, quod eē non pōt. vt. s̄. de procu. l. in causę. in prin. ¶ In hoc tñ an, & qñ variatio admittatur, recurre ad no. per Dy. in reg. mutare cōsilium. de reg. iur. in vj. & pōt subdi breuis conclusio, ꝙ circa prorsus diuersa admittat̄ variatio, vt C. re. amo. l. de rebus. & l. Aureli⁹. §. pe. ʒ. de lib. leg. & l. si sterilis. §. fi. de act. emp. Sed circa idem, vel diuersa, quæ habentur loco eiusdem, rōne connexitatis non admittitur variatio, vel inconstantia. s̄. de arb. l. Celsus. & de leg. 1. l. legatarius. cum si. fallit in l. nonnunquam de coll. bo. & l. filij mater. ad Tertul. ¶ Glo. non liceret. In fi. eiusdem. not. hanc decis. posset tñ dici ad illam. l. ꝙ ponat specialem casum religionis fauore: vnde si ista glo. allegaret contra te, habes refugium.

ADDITIO.

a ¶ Verba gñaliter. Adde Pau. de Ca. in consi. 173. incip. ꝑmittendum est. col. j. ver. nā & ab oībus. nu. 17. dicit, ꝙ verba gñalia recipiunt restrictionem, ne incidamus in inconueniens. l. vt gradatim. §. & si lege. ff. de mun. & ho. l. si cui simplici. ff. de serui. l. 1. C. de sacros. ecc. Bal. in l. 2. §. prætor. ff. qui satisd. cog. Dicit, ꝙ verba gñalia prolata à lege, vel à statuto, debent intelligi, & restringi: vt non sequatur absurditas. & ideò si statutū dicit, ꝙ in aliqua cā sufficiat qualiscūq; ꝓbatio, intelligit de idonea. idē tenet Bar. in d. l. 2. §. Prætor. ff. qui satisd. cog. Fely. in c. in omni. de testi. ver. in tex. ibi, in omni. col. 1.

Ex l. Si iter.

SVMMAE.

1 *Habens licentiam eūdi per alienum agrum, potest arbores incidere, explanare fossata, & similia facere, vt cōmodè ire possit.*

2 *Iter si legatur alicui per fundum testatoris ad fundum suum, expensa itineris contingit personam ipsius legatarij.*

L. Si iter. ¶ Licitum est ædificare in prædio seruiente; ita ꝙ commodè vsus seruitutis eius possit hri, dūmodo fiat sine incōmodo dñi. h. d. ¶ Vel sic. Vbi alicui conceditur seruitus, vī & oē id concessum, sine quo eius vsus haberi non pōt. h. d. ¶ In tex. ibi [Proculus ait] non ob. huic. ʒ. si ser. ven. l. si eo loco. §. 1 cōtra. & ibi no. glo. ¶ No. istum tex. ex quo patet, † ꝙ hñs talem licētiam eundi per alienum agrum, potest arbores incidere, explanare fossata, & similia facere, vt commodè ire possit. Si ergo hoc facit, non pōt accusari de damno 2 dato: quod bene nota. ¶ Secundò not. † ꝙ vbi alicui legat̄ iter per fundum testatoris ad fundum suum: expensa itineris contingit personam ipsius legatarij. Simile in l. seruitutes. §. si domo. ʒ. tit. 1. & ʒ. si ser. ven. l. & si fortè. §. 2. & de aqua plu. arc. l. supra iter. in prin. & ʒ. eo. l. quotiens. & circa hoc vide quod dicam. ʒ. tit. 1. l. binas. Item quia loquitur hic de seruitute legata. & s̄. l. proxi. parificauit seruitutem legatam, vel inter viuos constitutam. ¶ Aduerte, quia differentia est. Nam per vltimam voluntatem constituitur seruitus ipso iure. l. 1. de serui. lega. Et est vtile pro defensione euntis sine licentia hæredis: hoc tamen verum, qñ seruitus legatur expresse. secus si tacitè. l. seruum filij. §. fi. de leg. 1. & hoc secundùm Iaco. de Ra. & Bart. ibi. Et hoc est vtile scire; quia quando res legatur tacitè, nō transit ipso iure dominium. l. emptor. §. fi. s̄. de rei vend.

Ex l. Pro parte.

SVMMAE.

1 *Seruitus non potest deberi, vbi pars est incerta ratione loci, & certa ratione quotæ.*

2 *Seruitus omnis sui natura est indiuidua, excepto vsufructu.*

L. Pro parte. ¶ Illud, quod à principio actum impedit, re adhuc integra postea superueniens, illum dirimit. h. d. Vel iunge ad tex. seruitus non potest acquiri pro parte, & actus imperfectus si deueniat ad eum casum, à quo incipere non pōt, vitiatur. h. d. & allegatur quotidie hoc vltimum, & per Io. Mo. in c. fi. de iureiu. vt ibi Io. And. refert super glo. debebit, in fi. lib. 6. Diuiditur, primò dictum. secundò illatio. tertio dicti extensio. secunda ibi [& ideò.] tertia ibi [pro parte quoq;.] ¶ In tex. ibi [vulgo traditur.] Nec ob. ʒ. de leg. 2. l. cum filius. in prin. & ʒ. ti. 1. l. hæc aūt. in fi. quia ibi qñ pro parte diuisa, hic quando pro indiuisa. ¶ In tex. ibi [alienet] titulo singulari ante constitutam seruitutem, & & sic non ob. contrarium. l. vt pomū. §. 1. s̄. eo. ¶ In tex. ibi [corrumpit stipulationem] secus in promissore seruitutis; quia licèt alienet partem fundi, in quo seruitus debet constitui, non liberatur. Nec ob. ʒ. eo. l. viæ. & de ver. obl. l. 2. §. ex his. vbi stipulatio non corrumpitur: imò transit in hęredem, & in singularem successorem; quia ibi ideò nō corrumpitur; quia iam erat radicata, & constituta seruitus. fa cit. s̄. eo. l. vt pomum. §. fi. Sed hic nondum erat constituta, & sic res erat integra. Ita rñdit hic Rayn. ¶ Not. ergo 1 hic, † ꝙ vbi pars est incerta ratione loci, & certa ratione quotæ: non pōt debere seruitutem, nec sibi deberi, & sic patet, ꝙ hæc est vera regula, ꝙ pars cōis pro indiuiso non potest debere seruitutem, nec sibi deberi. ¶ No. etiam illam regulam, ꝙ vbi res deuenit ad casum &c. Et est via Brocardica, de qua per Dyn. in reg. actus legitimi. de reg. iur. lib. 6. Pet. ēt tetigit in l. eadem. §. Cato. de ver. obl. cuius verba Cy. retulit. C. de contrah. empt. in l. si Gaudentius. vbi dicit, ꝙ si res est perfecta, & consumata, antequā perueniat ad illum casum, à quo non posset incipere, non vitiatur, vt ibi. & ʒ. eo. l. vt pomum. §. fin. si verò non erat consumata: & tunc si sequeretur inconueniens, si impleretur. vitiatur. l. huic scripturæ. §. fi. ʒ. ad leg. Aqui. Sed si nō sequeretur inconueniens, si impleretur: non vitiatur, imò debet consumari, & perfici. d. l. si Gaudentius. & l. pluribus. §. & si placeat. ʒ. de verb. oblig. vbi de hoc per Bar. ¶ In gl. 3. ibi [partem diuiduam.] pro huius declaratione a dic, ꝙ quādoq; verbum [partis] refertur ad fundum, quandoque ad ipsum ius seruitutis. Si ad fundum, aut ad partē diuisam, & potest sic constitui, & constituta remanere. d. l. ad certum. Aut ad partem indiuisam: & tunc aut cū sum dominus totius, vel cum sum dominus partis, & stipulor ad partem, & non valet, vt hic. Aut stipulor ad totum, vel simpliciter: sed partē postea alieno. & tunc, si ante constitutā seruitutem, vitiatur stipulatio, vt hic. & de verb. obliga. l. pluribus. §. & si placeat. Secus si post constitutam; quia tunc durat seruitus vt ibi: & d. l. vt pomum. §. 1. s̄. eo. Secundo casu, quando verbum [partis] refertur ad ius ser-

 uitutis:

uirutis:tunc non tenet stipulatio partis seruitutis; quia nō recipit diuisionem in seipsa,vt.j.eod.l.viæ.de verbo.obliga.l.2.& l.in executione. secundùm Butriga. in effectu, quem sequitur Bal.¶In glo.ibi[corrumpit] l.vt pomum.
2 §.si prædium.In hoc aduerte,ꝙ†omnis seruitus sui natura est indiuidua,excepto vsufructu.l.1.§.si vsusfructus. j. ad leg.Fal.dic ergo,ꝙ tota seruitus retinetur ratione partis.Nec obstat,ꝙ res propria non potest seruire. l.vti frui. s.si vsusfruc.pet.quia verum est,quando in totum est propria:sed quando solum pro parte,pro indiuiso tota potest seruire, & pro tota seruitute retineri, licèt constitui non posset,vt ibi.quod ergo ibi dicitur,quòd per partes seruitus retinetur, expone idest occasione partis, quæ est alterius,tota retinetur; ius.n.seruitutis respicit fundum ad totam,& quamlibet partem eius,& sic est tota in toto, & tota in qualibet parte totius.vt.j.tit.2.l.via cōstitui.in fi. vt dicitur in simili de anima hoīs, secundùm Philos.aduerte tñ in eo,ꝙ dixi solùm seruitutem vsusfructus diuiduam; quia quidam dixerunt idem in seruitute aquæductus,per l.Lucio.de aqua quot.& æsti.& hoc videtur sensisse gl. in l.arbor.§.fi.j.cōi diui.ad fi. magnæ gloss. Sed hoc nō est dicendum;quia in l.Lucio diuiditur sola commoditas, & statuitur modus,quem seruitus recipit,vt.s.eo.l.4.§.modum.& ita dixit Bar.in l.eadem.§.Cato.de ver.obli.¶In glo.fi.ibi[pro parte]de quo dic,vt per Dy. in d.reg.actus legitimi.Alij tangunt.j.de verb.oblig.in l.si sub vna.§.1.

ADDITIO.

a ¶Quandoque,verbum partis. Adde quòd partis appellatione venit dimidia.Bal.in c.1.de contr.inuest. in vsi.feu. & in c.1.de alie.feu.Do.de S.Gemi.in c.2.de deci.Bar.in l.1.C.quō & qñ iud.Glo.in cle.1.de fo.comp. Et ideò petens partem, intelligitur petere dimidiam.l.nomen filiarum.§.portionis.ff.de ver.sig.glo.in l.si rem. ff.de rei vē. & glo.in c.2.de deci.in 6.

L.Non dubito. ¶Per seruum communem plurium potest communi eorum prædio seruitus acquiri.h.d. ¶Fuit autem fortè dubitationis ratio;quia communis seruus repræsentat personam omnium dominorum.l.1.§.communis seruus.de stipu.seruo. ergo videbatur quodammodo quæsita seruitus per partes:quod fieri non potest.s.l.proxi.Sed certè respectu acquisitionis hoc non attenditur, vt probatur in d.§.communis seruus. & adde quod habetur in l.municipibus.de cond.& demon.in l.itē eorum. §.1. s.quod cuiusq; vniuer.nomi.

Ex l. Si tam angusti.

SVMMAE.

1 *Verba impropriantur:vt dispositio non vitietur.*
2 *Regula si non valet quod ago: vt ago &c. quando habeat locum.*

L.Si tā angusti ¶Verba prolata in dispositione non tollunt rei substantiam.Immo declarantur secundùm rei substantiā.¶Vel sic. Verba intelligi debēt,prout possunt,& trahi etiam ad improprium intellectum, vt contrahentium seruetur intentio.h.d.& secundùm hoc consonat quod habetur de leg.3.in l.librorū.§. quod tamen Cassius.¶Vel sic. Vbi verba non possunt in dispositione operari secundùm rectam significationem, & propriam, trahuntur ad impropriam.h.d.concordat.s.de vsufru.l.Proculus. Et [...] euidentia præmitte casum in.l.1.& in l.qui sella.j.de ser.
1 rust.præd.¶Nota†ergo casum de improprietate significati verborum,vt dispositio non vitietur. Et sic facit ad quæstionem positam alibi per Iac.de Are.in l. damni infecti.§.quidam. de dam. infec. s. ꝙ si promitto defendere rem,quam vendo:intelligatur de defensione iuris,non facti;quia ad illam non tenebar ex natura contractus. facit C.vnde vi.l.vi pulsos.& C.de in lit.dan.tuto. in l.2. & de do.præle.l.pater.in prin.facit etiam de act.empt.l.emptorem.§.qui autem.& de verb.obli.l.stipulatio ista habere licere.in prin.& l.inter stipulantem. in prin. & C.de euic.
2 l.si parentis.¶No.secundò,†ꝙ in seruitutibus, in quibus tantū agitur de obligatione inducenda, si non valet quod ago,vt ago;tñ valet,vt valere potest. In quo aduerte concludēdo,ꝙ si id,quod agitur, differt ab eo,quod agi intenditur solùm in eo commodo: tunc si nō valet vt agitur,valet vt potest.ita intelligo istum tex. & j.tit.2.l.via constitui.vbi aūt id,quod agitur,differt ab eo,quod agi intenditur,& in commodo,& in modo producendi:tunc dic,ꝙ si illa dispositio causatur à voluntate vnius:tunc si nō valet vt agitur,nec valet vt potest.l.1.j.de iur.cod. & de vulga.& pup.l.cohæredi.§.cum filiæ. Sed si causabatur à voluntate plurium.dic,ꝙ si agatur de obligatione inducenda,si non valet vt agitur,nec valet vt potest.l.1.§.si quis ita. de ver.obl.vbi de hoc per Bar.& l.1.§.eum qui.de cōsti. pe. Sed si agitur de obligatione tollenda : tunc si peccatur in forma,dic idem.l.an inutilis.in prin.de accept. secus si in materia;quia tunc valet eo modo, quo valere pōt.l.si acceptilatum.eo.tit.& l.si vnus.§.pen.de pac.& C. de testa. l.non codicillum.vbi de hoc per Cy. Sed si est peccatum vel sit defectus in causa efficiēti, vt in persona:tunc nō valet,vt potest,vt de ver.obl.l.multum. & s.de procu.l.quacunque.¶Itē adducitur iste tex.per Ricar.Mal.& Azo.ar.ꝙ factum præualet dicto,seu protestationi. facit extra de consti.c.cum.M.Ferrariensis.vbi hæc lex ad hoc allegatur per Canon.Vel hoc dictum poterat trahi ad factum,licèt per improprium intellectum:sic & in protestatione,si pōt trahi ad factum, vt ipsum non perimat, valet factum, vt hic.Si verò protestatio contradicit facto, dic ꝙ si requiritur consensus,prçualet protestatio,nisi sit ab ea recessum. l.cum in plures.§.locator horrei.j.loca.Sed si factum nō requirit consensum protestantis, videtur factum præualere.facit quod not.de acqui.hære.l.qui in aliena. §. Celsus.& extra de censi.c.olim.in glo.dic ergo,& de ista materia vide per Bar.in l.non solùm.§.morte. j.de ope.nonun.& per Ioan.And.in c.generali.de re iudi.lib.6.à quo maiorem partem habuit Bar.

Ex l. Seruitutes.

SVMMAE.

1 *Ius dicitur habere causam discontinuam, vbi in vsu alicuius iuris quæsiti,requiritur factum hominis.*
2 *Ius omne habens causam perpetuam,potest appellari quædam seruitus.*
3 *Prædium vrbanum,quomodo discernatur à rustico.*
4 *Accidens semper habet inesse subiecto.*
5 *Fidelitas,& subiectio,licèt non sit plena seruitus, est tamen species seruitutis.*
6 *Redditus ciuiles possidentur,& vendicantur.*
7 *Possessio rei corporalis facilius perditur, quàm quasi possessio rerum incorporalium.*
8 *Quasi possessio qualiter acquiratur in incorporalibus.et n.10*

9 *Posses-*

9 *Possessio iuris canonicalis, & alterius dignitatis quomodo acquiratur.*
11 *Possessio potest transferri ipso iure sine aliqua apprehensione per solam consuetudinem.*
12 *Consuetudo generalis est pro lege seruanda.*
13 *Quasi possessio iuris eligendi quomodo acquiratur.*
14 *Prælati dicuntur habere naturalem possessionem tantùm in castris, & alijs bonis dignitatum.*
15 *Possessio quam coniunx habet in coniugem, quomodo acquiratur.*
16 *Petens restitutionem, debet probare possessionem, & modum, & speciem possessionis.*
17 *Excommunicatio lata à solo possessore, an teneat.*
18 *Excommunicandi non habens potestatem, an possit eam acquirere super alios.*
19 *Quasi possessio spiritualis iurisdictionis, an faciat, quòd sententia excommunicationis liget.*
20 *Præsentare, & eligere, censentur fructus possessionis.*
21 *Quasi possessio, quam quis habet eligendi, quid operetur.*
22 *Inferiores, & Archidiaconus, & Archipresbyter an possint ex aliquo iure speciali habere, & possidere canonicam obedientiam, & alia iura; quæ de iure communi sunt Episcoporum tantùm.*
23 *Possessor, vel quasi an dicatur fecisse fructus suos re euicta, si postea declaretur non habuisse ius.*
24 *Seruitus quando dicatur habere causam perpetuam.*
25 *Quasi possessio iuris eligendi, præsentandi, & iurisdictionis dicitur esse continua propter aptitudinem.*
26 *Titulus requiritur in præscriptione superficiei, vel emphyteosis.*
27 *In negatiuis seruitutibus requiritur prohibitio & vsus.*
28 *Bona fides an requiratur in præscribenda libertate.*
29 *Actus quales esse debeant ad inducendam seruitutem.*
30 *Scientia & patientia quãdo habetur pro quasi traditione, qualis esse debeat.*
31 *Titulum, qui non potest concedere in incorporalibus, non potest concedere præscribendi conditionem.*
32 *Papa an possit præscribere, & an possit cõtra eum præscribi.*
33 *Papa quando facit aliquid de plenitudine potestatis, non interuertit per hoc dominium: sed transfert solam possessionem.*
34 *Papa si infeudat castrum alicuius nobilis credens esse ecclesiæ, non valet infeudatio.*
35 *Seruitutes nunquam habent causam discontinuam.*
36 *Testis, qui testificatur memoriam non extare, cuius ætatis debeat esse.*
37 *Negatoria habet duo principia.*
38 *In præscriptionibus seruitutum incorporaliũ plura requiruntur specialia.*
39 *Titulus & dominium non præsumitur ex simplici possessione.*

L.Seruitutes. ¶Incorporalia, quæ non ha-
bent causam cõtinuam, vel
quasi, nõ dicuntur posse præscribi. h.d. ¶Vel sic. Seruitu-
tes habentes causam discontinuam, non præscribuntur lõ-
go tempore; quia nec continuè possidentur. h.d. Primò di-
ctum. Secundò ibi, [& ideò] ponit vnam rationem. Tertiò
ibi [vel ideo] ponit aliam meliorem. & rationis rationem
subiũgit ibi [nemo enim tam perpetuò.] Quartò ibi [idẽ]
1 extendit ad alias seruitutes. Nota ergo, † quòd vbi in vsu
alicuius iuris quæsiti requiritur factum hominis, tale ius
dicitur habere causam discontinuam. facit. ỹ. tit. 1. l. fora-
men. Ex quo infertur ad præscriptionis effectũ, de quo in
hac. l. & tangitur per Inno. extra de offi. ordi. in c. conque-
rente. quod. ỹ. in 2. par. arg. declarabo circa glo. magnã.
2 ¶Secundò hic videtur probari, † quòd omne ius habens
causam perpetuam, possit appellari quædam seruitus. fa-
cit etiam. d. l. foramen. & C. de vsufruc. l. corruptionem. &
quod ibi no. & quod statim dicam. ỹ. super. 2. glo. ¶Ter-
tiò nota, quòd vbi non apparet diuersa ratio, arguitur pa-
riter de seruitute prædij vrbani ad rusticum, & e contra. &
3 quod de vno dictum est, intelligitur de alio. † Discernitur
autem prædium vrbanum à rustico non loco, sed genere,
iure, vel qualitate, vt de ver. sig l. vrbana prędia. & l. fundi.
& C. de prædi. mi. l. si prædium. in prin. in glo. 1. in fi. & ỹ.
4 de verb. sig. l. locus. Et sic no. † ꝙ accidens semper habet
inesse subiecto. & s̃. eo. l. 3. & s̃. de vsufru. l. 2. & de acti. &
obli. l. obligationũ fere, & si cer. pe. l. ei⁹ qui in prouincia.
accidens aũt est idẽ, quod qualitas. ¶Gl. in ver. vsu nõ ca-
piunt, ibi [. l. siue possessione] sed tunc obstat, quòd acci-
dens assumat sibi naturam subiecti. de rei ven. l. quæ reli-
giosis. in prin. ergo cum seruitus accedat prædio corpora-
li, debet iudicari corporalis: sed responde, ꝙ assumit natu-
ram extrinsecam, & naturam astrictiuam ipsius subiecti
accidentis vt ibi, non autem quę sit intrinseca, & quæ esset
contra iuris naturam, vt hic. ¶In eadem gloss. ibi [per se
non vt hic] facit. ỹ. de acqui. re. do. l. quædam. & de vi &
vi ar. l. 1. §. illud. ¶In ea. glo. ibi [nam verè non possiden-
tur] dicuntur autem talia incorporalia possideri ab eis
qui verè habẽt, secundũ Inno. ext. de cau. pos. & propr. in
c. 1, in glo. 1. Et de hoc est casus. in l. si ædes. §. fi. ỹ. titu. 1.
Si enim non sunt, non possunt possideri, vel quasi ab his,
qui ea non habent, quasi dicat Iurisconsultus non est pos-
sessio, vel quasi; ergo haberi non potest: & sic videtur, ꝙ in
istis incorporalibus non sit possessorium sine petitorio: di-
cit tamen ibi, quòd possessio, vel quasi non cadit in iure
incorporali, nisi ratione exercitij vel actus: vnde propriè
dicũtur possideri ratione illius actus vt dicamus. talis est
in possessione eundi, vel aquam ducendi per talem fundũ
vel similia: vel vt dicamus. talis est in quasi possessione vtẽ-
di iure talis seruitutis, vel eligẽdi, iudicãdi, & similia; pos-
sessio. n. aliquando requirit actum vel exercitium, & si ali-
quando inuenitur, quòd aliquis sit in possessione iuris, in-
telligitur, idest exercendi illud ius, vel ea, quæ pertinent
ad tale ius. Alij tamen (quod melius ipse reputat) dixerũt,
quòd magis propriè dicitur: talis est in possessione, vel
quasi eundi, agẽdi, præsentandi, & similia. quàm si dicatur,
quòd sit in quasi possessione exercendi, vel vtendi ius &c.
bene enim potest aliquis habere possessionem alicuius iu-
ris, licèt ipse non habeat illud ius; quia si ipse non habet,
alius habet, vel etiam si nullus habet: est tamen in re actu,
vel habitu aptitudine. ¶Sciendum est autem, quòd quæ-
dam est possessio incorporalis cohærens rebus corporali-
bus, sicut qualitas, seu accidens inhæret subiecto, vt sunt
seruitutes. Quædam, quæ propriè debent appellari incor-
poralissima; quia non cohærẽt aliquibus rebus incorpora-
libus, sed quibusdam factis, vt si ciuitati, vel ecclesiæ debe-
tur census, vel aliquid in dando, vel in faciendo consistens
menstruum, vel annuum, in signum subiectionis, vel fide-
5 litatis. † Nam licèt fidelitas & subiectio non sit plena ser-
uitus: est tamen quædam species seruitutis, vt no. s̃. de vsu
fru. l. si cuius. nam persona perpetua, idest ciuitas, vel ec-
clesia habetur loco rei immobilis. ¶Et licèt lex dicat, ꝙ
pro iuribus subtractis non detur possessorium iudicium.
l. fi. ỹ. quo. bo. & no. per Cy. in l. si certis annis. C. de pac.
tamen illud verum pro sola præstatione personali, quæ nõ
infert speciem seruitutis, aliàs bene haberet locum iudi-
cium possessorium. l. sicuti. §. Aristo. ỹ. si serui. vend. s̃. de
vsufruct. l. fi. de diuer. & tempo. act. l. si quisquã, & de iniu-
6 rijs. l. sanè. † Ciuiles. n. redditus possident, & vendicantur,
vt C. de sac. san. eccle. l. iubemus nulli. & in Auth. de non

alie.§.fi. Omne enim ius,quod habet perpetuam cauſam,
ſeruitus quædã eſt; vt hac. l. & dicta. l. foramen.& C.de
vſufruc.l.corruptionem.& not.per Guil.qui ſatiſda. cog.
in l.ſciendũ. Et poteſt dici,quòd iſta poſſeſsio, quã incor
poraliſsimam appellauit,ſit potius in abſtracto, quàm in
concreto,& habet plurimum iuris,quàm aliqua alia poſ-
ſeſsio; quia non eſt fundata ſuper aliquibus rebus corpo-
poreis:ſed extra omne corpus.¶ Præterea adde prædictis
quod dicit Inno.de reſti.in integ.in c. 2. vbi notãter dicit,
7 † quòd facilius perditur poſſeſsio rei corporalis, quàm
quaſi poſſeſsio iſtorum iurium incorporalium. Nam ſi re-
uertens ad rem non admittitur,vel ſuſpicetur ſe poſſe re-
pelli,ſtatim perdit poſſeſsionem rei corporalis.l. clã poſ-
ſidere.§.fi.&.l.ſi id quod.§. fi. de acqui.poſ.licèt excom-
municet,vel ſententiam ferat, vel ad aliud remedium con
tra occupantem recurrat,de quibus ſtatim.Secus in incor
poralibus, ſi fortè alius occupet rem, in qua habet ſer-
uitutem,& ipſum excommunicet: vel ſi non audet publi-
cè,conſulit,quòd proteſtetur clam.ita conſuluit de reſtit.
ſpo.in c.olim.il 3.in 1.glo. vel agat contra eum interdicto
retinendæ,vel imploret officium,vel mandet domino rei,
quòd illum non patiatur vti ſeruitute illa; licèt enim non
poſsit facere,quòd talia timeantur:tamen nõ perdet qua-
ſi poſſeſsionem ſui iuris ſeruitutis in re illa;quia non per-
ditur niſi animo,vt. C. de acquiren.poſſ.l.licèt.Ipſe autem
ſic faciendo, non videtur habere animum dimittendi,nec
videtur aliquid iniuſtè agere,qui hoc facit,non impugnan
do,ſed ſe defendẽdo:qđ de iure permittitur,vt. ſ̃.de iuſti.
& iure.l.vt vim. Ratio diuerſitatis ſit, ſecundùm Innoc. in
d.c.2.quia incorporalia tenacius inhærent, propter quod
difficilius perduntur.Ex quo ſequitur, quòd facilius reti
nentur.in l. 3.j̃.pro ſocio.& de pecu. l.quis ergo caſus.
¶ Item prolatio ſententiæ, cum ſit agens in corpus per ta
ctum,magis conuenit retentioni incorporalium,quę non
ſubiacent tactui,q̃ corporaliũ,quæ tangi poſſunt, vt Inſti.
de reb.corpo. & incor. in prin.& de offi.iudi.§.fi.pro qua
ratione benefacit.l.quarundam.j̃. de acq. poſſeſ. Ita vo-
8 luit ibi Inno.¶ † Qualiter autẽ acquiratur iſta quaſi poſ-
ſeſsio in iſtis incorporalibus.vide pulchram gl.Innoc. de
reſti.ſpo.in c.in literis.ſuper ver.prius.vbi dicit,quòd eiſ-
dem modis acquiritur quibus & corporalium,ſcilicet ani
mo & corpore:vt de acqui. poſſ.l. 1.primo reſponſo. ali-
qui etiam dicunt acquiri, ſi ille, qui illa iura incorporalia
prius poſsidebat,mutat, ſeu interuertit poſſeſsionem: vt
quod prius ſuo nomine poſsidebat,incipiat poſsidere alie
no,vt.j̃.de acqui.poſ.l.quod meo. Et hoc caſu fortè vale
ret,ſi induceretur in poſſeſsionem fundi decimalis, & ali-
quid acciperet inde nomine decimę;quia ſic videretur vti,
& ſuum miniſterium ẽt poſsidere in interuertendo poſſeſ-
ſionẽ.Et ſic erit duplex modus quęrendi poſſeſsionem in-
corporalium per vſum ipſorum iurium, & per interuerſio
nem poſſeſsionis factam ab illo,qui prius illa iura poſsi-
debat.Dicit ẽt in eadem gl. Inno. ꝙ ſunt quædam iura,in
quibus poſſeſsio quæritur generaliter: etiam ſi cuiuſlibet
partis indiuiſæ poſſeſsio non apprehendatur, dummodo
aliquarum partium poſſeſsio detur, ſicut eſt iure canoni-
cali, cuius poſſeſsio dicitur in totum apprehendi,ſi ei da-
tur ſtallus in choro, & locus in capitulo,vt patet extra de
renun.c.cũ inter. & de præb. c.dilectus.il 1. & c.dilecto.
9 Acquiritur ẽt (ſm̃ eum parum infra) poſſeſsio iuris cano
nicalis, & cuiuſlibet alterius dignitatis,ẽt gñaliter, ſi vtat
aliquo iure canonicali,vel illius dignitatis,dummodo con
currant duo,videlicet,ꝙ per illum actum intendat genera
liter vti,& quòd aduerſarius hoc ſciat,& patiatur, vt not.
id. Inno.de capel.mo.in c.dilectus.in gl.quæ incip.ſ. re-
cuperandę.& de poſt.p̃la.c.bonæ.il 2. in gl.tñ ipſe idẽ. j̃.
quaſi per duas col.dicit,ꝙ iuris canonicalis, & aliorũ in-
corporalium poſſeſsio acquiritur, ſi quis eis vtitur gñali-
ter patientibus his, qui poſsident, vel quibus præiudiciũ
gñratur,vt de publi.l.ſi ego.§.1.& j̃.eo.l.quoties.la 1.Sed
ſi in aliquo ei cõtradiceretur,nõ acquirit poſſeſsionẽ iuris
canonicalis; licèt poſſeſsionẽ alicuius ſpecialis iuris quæ-
rere poſsit. Iuris aũt præbendalis,nõ dico canonicalis(ſm̃
aliquos)quæritur poſſeſsio,ſi aſsignatur ei præbenda etiã
ſolo verbo, vt de præb.in c.dilectus. & c.dilecto. & in.c.
relatum.& de reſcri.c.eam te. ¶ Sed (vt idem Inno.dicit)
ſi quis bene attendit,non inueniet ibi,ꝙ per talem aſsigna
tionẽ tradatur poſſeſsio.Et ideo dixit ibi Hoſti. ꝙ pro cer
to aliud eſt præbendam conferre, & aliud conſignare, &
in ſignum inueſtituræ annulum non tradere,per quæ om-
nino non quæritur poſſeſsio,vt de præben. c. accedens. &
de his quę fi.a ma.par.ca.c.ex ore.2.reſpon.in fi.Et aliud
eſt quem inducere in poſſeſsionem corporalẽ præbẽdæ,
puta in domum, vel fundum aliquem ad ipſam præbendã
pertinentẽ;tunc enim per id acquiritur poſſeſsio, non ſo-
lùm illius loci,in quem inducitur:ſed etiam omnium alio
rum bonorum, & iurium ad ipſam præbendam pertinen-
tium,dummodo hoc ſiat ea mẽte,& intentione.ar.de acq.
poſ.l.3.§.1.& de acq.hære.l.pro hærede.& l.gerit.Quidã
tñ,licèt Inno.nõ placeat,dixerũt quẽ acquirere poſſeſsio-
nem iuris canonicalis ep̃alis; vel cuiuſlibet alterius digni-
tatis, ſi apprehendat corporalem poſſeſsionem caſtrorũ,
villarum, & locorum pertinentium ad illam. Item ſi le-
git,& cãtat vt alij canonici.¶ Sed iſti intelligũt hãc poſſeſ-
ſionẽ ad alia nõ extẽdi,niſi ad ea,q̃ ſic occupauit,vt ſi cer-
tã rẽ occupauit,illã poſsideat,& nõ alias, & per lectionẽ
vel cãtũ ſit tm̃ in quaſi poſſeſsione legẽdi vel cãtãdi,& nõ
aliorũ iuriũ canonicatus: nec per hoc erit in quaſi poſſeſ-
ſione iuris canonicalis ſimpliciter. Sed dici poterit eſſe in
quaſi poſſeſsione iure ipſius,quò ad poſſeſſa tm̃. Et idẽ de
alijs iurib⁹ ep̃alibus & ſimilib⁹. Et hoc ſcire vtile eſt; quia
ſm̃ hoc,ſi talis ſpoliet̃,nõ poterit petere reſtitutionẽ poſſeſ
ſionis,niſi quò ad illos act⁹,vel res quas poſſedit.Sed cer-
10 tè hoc ibi Inn.non placet.¶ † Quid aũt ſi eſſet cõſuetudo
in loco,ꝙ in ſignũ adeptionis poſſeſsionis taliũ iuriũ, ali-
qđ aſsignaret̃ ei,cui ius illud debet̃.puta certa sũma pecu
niæ,vel certa q̃titas vini vel frumẽti,vel ſimiliũ,an per hoc
dicat̃ q̃ſita iſta quaſi poſſeſsio.dic ꝙ ſic.arg.de cõſue.c.2.
Nã ſi per tales fictiones dat̃ poſſeſsio rei corporalis,vt 96.
diſt.c.cõſuetudinis,multò forti⁹ rei incorporalis.ar.ex̃t.de
p̃bẽ.c.dilecti.in ver.dict⁹ legat⁹ & iuriũ.ſ̃.alleg. & in ver.
11 dñs cãcellarũ.& hoc idẽ ibi Inn.tenet.¶ Adde tñ † ꝙ per
ſolã cõſuetudinem,poſſeſsio ipſo iure poteſt transferri ſi-
ne aliqua apprehenſione,vt no.Inno.& Hoſt.in d.c.2.ſecũ
dùm quos patet,ꝙ ſi Papa, vel Imperator dat licentiã in-
grediendi fortè caſtrum, vel aliud: per hoc ſolũ ſine alia
inueſtitura,vel traditione baculi,quęreretur poſſeſsio: qđ
no.Et Idem vr̃ voluiſſe Cy.dum de conſuetudine Franciæ
fecit mentionẽ.C.de cõdi.ob.ca.in l. ea lege.¶ Cõcludit
etiam ibi Inno. in d.c.in literis. ꝙ hodie de generali con-
12 ſuetudine, † quæ pro lege ſeruãda eſt,obtinet, ꝙ per inſtal
lationem de Epiſcopo,vel admiſsionem, vel aliã ad quã-
cunq; dignitatẽ aſſumptionẽ,ſtatim acquiratur ei poſſeſ-
ſio talis dignitatis,dũmodo duo concurrant. ſ. dũmõ fiat
in ſede,vel loco,q̃ ſit deputat⁹ illi dignitati. Secũdò ꝙ fiat
per perſonas ad hoc deputatas. ¶ Aduerte tñ; quia ſi nõ
poſſet fieri in loco ad hoc deputato,fortè q̃a per violentiã
reſiſtit,licèt fiat in alio loco deputato loco illi⁹ nõ acqui-
reret̃ poſſeſsio ei,niſi aliter ſe hr̃t ſp̃alis conſuetudo;q̃a cũ
iſta ſint inducta præter ius,non ſunt extẽdenda,vt.ſ̃.de le.
l.quod

l.quod verò contra. ¶ Alij tamen tenuerunt contrarium, & hoc tenuit Host.per no.in c.ecclesia. vt lit. pend. dummodo sit locus, qui pertineat ad eandem dignitatem. Et hanc secundam partem tenet Io. And.allegans Inno.hoc voluisse,& sic sibi contrarius de cau.pos.& prop.in c.cum super.in prin.& §. 1. ad fi. Tu dic quòd alio casu loquitur ibi, scilicet an ante installationem posit administrare. Nos autem loquimur, an per installationem factã in alio loco,quæratur sibi possessio, & de isto loquitur in illo. c.
13 in literis.¶† Quid autem in quasi possessione iuris eligendi. conclude secundùm eum in eadem glo. quòd non videtur eam posse quæri, nisi possessor eligat, & electus ab eo habeatur pro expresè electo ab his, qui habent potestatem eligendi, vel saltem tacitè eis,scilicet scientibus & tacentibus, ac patientibus eum esse in tali possessione sustinendo scilicet ipsum electum ab eo:vel saltem non contradicendo aliquo de modis, qui not. per eum.extra de cau.pos.in c.cũ ecclesia.& de in integ. resti.in c.2.Si enim eligat,vel alterius iuris possessionem quærat, vel aliquid faciat ignorantibus illis,qui posideant,non acquirit possessionem; quia posidentes non perdunt illam, nisi hoc sciant. & de recuperatione desperent. Et idem in acquisitione possessionis cuiuscunque alterius iuris, vt. ỹ. de acq.pos.l.clam posidere. §.qui ad nundinas. plus etiam dicit ibi, quòd nec pro hoc aliquam possessionem acquirit contra alios, qui nullum ius habet in electione, si fortè ipsum hñt pro electo,cum nullus actus corporalis interueniat,ẽt si talis electus excõicet eos,& ipsi eius excõicationem obseruẽt,vt de resti.spo.c.olim.il. 3. & ibi vide in gl. nisi actus corporalis interueniat,qui est necessarius in acquirenda possessione.l.3. & l. quemadmodum. ỹ. de acqui.pos.& C. eo. l. licèt. Et idem est dicendum in multis alijs iuribus, vbi non est facile sub forma, vel sub specie corporalium rerum acquirere possessionẽ incorporaliũ:
14 dixit etiam ibi idem Inno.† quòd in castris, & alijs bonis dignitatum prælati dicũtur habere naturalem possessionem tantùm suo nomine. Et pro eo iure, quod habent in eis,tantùm proprio nomine agunt: nomine verò ecclesiarum suarum vel dignitatum eadem bona naturaliter,& ciuiliter posident.¶ Ex quo sequitur, quòd si Prelatus vel Præsidẽs vult agere cõtra subditũ pro iure, quod in possessionib⁹ eiusdẽ ecclesiæ,vel præeminẽtiæ hẽt:ex quo vterq; que confitetur, ꝙ sunt eiusdem ecclesiæ, vel dignitatis id quidẽ poterit:sed si vnus dicit ad se tãtùm pertinere ratione suæ dignitatis,vel præeminentiæ: aget tantùm proprio nomine. vt extra de cau.pos. & proprie. c. cum super. & de proba. c. ex literis. de hoc etiam tangitur extra de re-
15 scri.c.edoceri.¶† Itẽ quid de possessione, quam coniunx prætendit in coniugem,quæ propriè est correlatiua; quia qui posidet, etiam posidetur: & quomodo,& ex quibus quæratur,dixit Bar. extra de resti.spo.in c.ex parte.quòd ex sola facti possessione non quæritur, nisi adsit possessio iuris,sicut nec laicus ius decimarnm, nec hæreticus bona ecclesiæ possunt posidere, & ibi idem Inno. in gloss.hoc vult.vbi Io.An.finaliter dicit,quòd oportet præcedere aliquod genus sponsaliorum, & quòd sequatur carnalis copula, per illum tex. & hoc probat sic.Non ex solo matrimonio sine carnali copula daretur restitutio: sed posset coniunx vendicare adiecta causa de iure canonico, etiam si esset sponsum de futuro tantùm,vt.s̃. de rei vendi. l. 1. §. per hanc.vel potius officium iudicis implorare, vt cogat sponsam,vel coniugem exhibere ea, quæ sponsa, vel cõiunx debet exhibere sponso vel coniugi, vt de sponsalibus.c.ex literis.2.& tunc potest opponi,quòd non teneat matrimonium propter cõsanguinitatem, vel aliam rationem,vt de resti.spo.c.ex transmissa.& hoc examinabitur, antequam diffinitiuè pronuncietur,vt.l.1.& 2. C.de ordi.iu.& extra de ordi.cog.c.1.Item ante carnalem copulã,ꝙ velit ingredi monasterium,vt de conuer.coniu.c.ex publico. & si sit sponsa de futuro, potest opponi superueniens impedimentum; vt quia peccauit in legem coniugij. vt de iureiur. c. quemadmodum. Item nec daretur restitutio ex sola copula carnali; quia illa sola, cum æquè conueniat concubinarijs,fornicarijs,vel adulteris,non arguit possessionem matrimonialem: vnde si tenuisset eam vt cõcubinam,& peteret eam sibi restituere,nõ esset audiẽdus, imò lacerandus esset libellus,si peteret restitutionem mulieris;quia fuit in possessione eam retinendi in lecto:similiter nec ex sola mansione in domo; quia potuisset eam tenuisse,vt ancillam & seruientem,& econtra mulier virum.
16 Oportet enim †, ꝙ petens restitutionẽ, probet possessionem & modum, & speciem possessionis, & sic debet fieri restitutio,vt extra de rest.spo.c.Pisanis.¶Item quomodo potest Eps, vel inferior prælatus acquirere ius in subditos alterius iurisdictionis, vt dici posit possessionẽ illius sibi quæsitam,& illum,qui primò posidebat,spoliatũ.Inno.de restitu.spo.in c.olim.il 3.in prin.glo. dicit hoc esse, qñ exercet hæc iura in illos subditos, & ipsi obediunt, & eius sententias seruant,& primus possessor hoc scit, & patitur,ita quòd non punit obedientes temporaliter, vel spiritualiter. Temporaliter, vt quia non capit,nec mulctat eos obedientes, & seruantes illius sententias. Spiritualiter,vt quia non excommunicat, nec suspendit eos à beneficio; forsitan quia non audet,& sic animo pusillanimi possessionem suam deserit:& sic in alium est translata, vt. ỹ. si ser. vendi.l.& si fortè.§.1.& de publi.l.si ego.in prin. & sic de cætero non poterit in tales sententiam ferre.Subdit tamen hic Inno.posse dici, quòd licèt proprius Episcopus amiserit possessionem: nihilominus sententia excommunicationis valet ab eo lata. Et ꝙ in hac inquisitione an valeat, vel non,plus inquititur veritas,quàm possessio, ita quòd quandocũq; constiterit verum ius excommunicandi ad illum pertinere,ei adiudicabitur: & sententiæ ab eo latę cõfirmabuntur,& latę ab eo,qui posidet,infirmabũtur.arg. ext.qui fi.sint leg.c.per tuas.§.nos autem.propter ignorãtiam tamen tuendus est in possessione, quousque de proprietate,seu de iure constet verè, vt ext. de iudi. c. cum venissent. & vt lit.pen.c.1. Sed est cõtra de cã pos.c.cum ecclesia. & tu dic hoc nobis non placere.& dic vt not.extra de rest.spo.in c.in literis.in gl.Ita dicit Inno.& ꝓpter varietates in intellectu illius gl.Inno. vide post Innoc. quod scripsit Io.And.de resti.in integ.in c.2. in glo.ius tantũ.&
17 de elect.in c.auaritiæ.lib.6.super glo.& tunc.in fi.¶†Potes concludere,quòd excommmunicatio non teneat à solo possessore lata.Sed si lata sit à non possessore,apud quẽ sit vera ipsa potestas:tũc teneat,& sic ꝙ Inno.dixit hoc nobis non placere,intellige scilicet qdʳ dictum est de primo, non autem quod dictum est de secundo.Sed si subditi proprij Episcopi non seruant tales sententias, vel præcepta alterius Episcopi, nec proprius Episcopus eorum,ea vel eas rata habeat:tunc episcopus excommunicator non acquirit possessionem excõmunicandi.sm̃ Inno.ibi, vbi similiter dicit,quòd nil iuris vel possessionis quærit contra illos,si alij ab illis, in quos exercet iste iurisdictionẽ seruant sententiam illius Episcopi; vt quia excommunicatos ab eo,habent pro excommunicatis;non enim seruant eius sẽtẽtiam,quasi posideantur ab eo: sed vt obediant iuri,qdʳ mandat excommunicatos vitari.2.q.3.alias.11.q.3.c.cu
18 ræ.¶† An autem non habens alias potestatem excommunicandi, posit illam acquirere super alios, Conclude, ꝙ potest

a potest eam quærere & præscribere, & alia iura [a] spiritualia, etiam si alias non habeat; quia est habilis, & persona capax ad ista. ¶ Item an ex eo, quòd aliqui obediunt sententiæ excommunicationis, suspensionis, vel interdicti latę ab aliquo, aliter hanc potestatem non habente, sit illi pronuncianti quæsita possessio illius potestatis. vide tactum per Inno. in d. c. olim. il. 3. in d. gl. 2. Ex quib⁹ dictis conclude, quòd si animo obediendi seruant sententiam: tunc possessionem acquirit proferens. l. possideri. §. si quis nunciet. ff. de acqui. pos. ¶ Item quia qui paret mandatis, & agit ea, quæ subditi, præsumitur subditus. alleg. ad hoc 11. q. 1. c. quę progenitores. Sec⁹ si nō aīo obediēdi; sed deliberandi, vt. d. c. olim. facit de acq. hære. l. pro hærede. ff. de cōdi. da. cau. l. 1. Si verò non animo obediendi, nec deliberandi: sed ex sola deuotione, vel ex sola reuerentia sententiæ, ne rumpatur neruus manus ecclesiasticæ discip'inæ, vt. 23. q. 5. c. excommunicatorum. tunc nec adhuc aliquam possessionē quærit, scilicet ille proferens. Et ex his potest inferri, quòd sicut in acquirēte alicuius iuris possessionē in personis, est necessaria eius illius intentio. ita est necessaria eius intentio, in cuius personam ius ipsum acquiritur, vel saltem eius scientia, & patientia. quod nota bene. ad. l. 2. C. eo. In dubio si non apparet quo animo seruent, creditur quòd animo obediendi, nisi contrarium probetur. ar. C. de repu. hære. l. 1. & ideo dixit Inno. quòd erat necessarium protestari, quòd animo deliberandi. Quidam tñ in hoc distinguunt, in quo consistat obediētia; quia si in faciēdo; vt quia ponit manum in manum in signum obedientiæ: tunc sit necessaria protestatio, vt extra de his, quæ. fi. à ma. par. capi. c. ex ore. secus si in non faciendo. ¶ Ex qua consideratione intulit Inno. quòd ille, contra quem post appellationē fertur sententia excommunicationis, illam sentētiam aliquādo seruat, non propter hoc ratificatur sententia, nec appellationi renunciatur. Tutius est, quòd protestetur, scilicet ꝙ

19 seruet eam, nec velit renunciare. ¶ † Item an quasi possessio spiritualis iurisdictionis alicuius ecclesiæ, vel villę, quā habet Episcopus, vel alius superior, faciat quòd sententia excommunicationis per eum lata in personas, vel habitatores illius ecclesiæ, vel villæ liget eos. Et idem in quacunque alia sententia ciuili, vel criminali lata. vide Inno. dubitātem. ext. de relig. do. in c. cum dilectū. in 2. gl. vbi primò videtur dicere quòd non. ¶ Nec ob. de iure patro. c. cōsultationibus. & de cau. pos. & prop. c. cum ecclesia. vbi existens in possessione præsentandi, vel eligendi, lite pendente præsentat vel eligit; quia aliud est in possessione iuris præsentandi, vel eligendi, & aliud in possessione iurisdi-

20 nis, vel subiectionis. Et ratio diuersitatis est; † quia præsentare, & eligere censentur fruct⁹ possessionis illorum iuriū, qui non sunt subtrahendi possessori lite pendente. Sed iudicare vel excommunicare non sunt fructus iurisdictionis. imò sunt potius periculum, labor, & onus. ¶ Non ob. etiā l. Barbarius. ff. de offic. præto. quia ibi valet sententia. Non obst. etiam quòd Barbarius esset in quasi possessione illius præfecturæ, vel prætoriæ; quia acceperat ab Imperatore veram potestatem iudicandi, & omnia alia faciendi, quæ pertinent ad prætorem, licèt non esset legitimus Prætor: sed per obreptionem obtentus. Et per illam. l. infert Inno. quòd si aliquis confirmatur in prælatum (licèt minus legitimè) tenet sententia ab eo lata. ¶ Aduerte tamen, quia per hoc, quòd ipse prelatus excommunicauit, vel aliquos iudicauit, nō potest dici esse in quasi possessione hoc faciendi in eos; quia hoc non fecit nomine suo, sed ecclesiæ: vnde ipsa ecclesia dicitur possessionem ipsius iuris retinere, vel acquirere per eum. ¶ Item per hanc non ligantur, qui verè subditi non sunt; quia iste non censetur fructus ipsius possessionis. Interim tamen, donec constet de proprietate sententiæ latæ, debet inuiolabiliter obseruari. Inclinat tamen idem Inn. quòd melius sit dicere, quòd tales sententiæ ligent statim, & teneāt, & remittit se ad no.

21 de resti. spolia. in c. olim. il 3. Cui adde, † quòd quasi possessio, quam quis habet eligendi, operatur, vt confirmetur eius electio, vel vt iam confirmata irritetur: dummodo habeatur bona fide, secundùm Inno. de resti. in integ. in c. cū venissent. in gl. super ver. per monachos. & de iure patro. in c. consultationibus. In possessione autem generalis iu-

b risdictionis per quos actus dicatur [b] acquiri. vide pulchrā glo. Inno. ext. de capel. mo. super ver. possessorium. c. dilectus. vbi dicit, ꝙ generalis possessio iurisdictionis alicuius castri, vel ciuitatis, vel prouinciæ acquiritur, puta si quis publicè, & vniuersaliter posuit bannum per omnes partes ciuitatis, castri, vel prouinciæ, quod talis dominus mādat, ꝙ si quis sec⁹ fecerit, sic incurrat talem pœnam; hoc enim, scilicet publicare edicta, est iurisdictionis. vnde etiam si nullus incurrat in bannum: tamen possessionem generalē iurisdictionis acquirat; quia edictum, quòd iurisdictionis est, sic fuit publicè promulgatum: & hoc verum, si nullus erat in possessione generali iurisdictionis illius loci; alias ille, qui prædicto modo, vel quocunque alio vult apprehēdere possessionem generalis iurisdictionis, non acquirit possessionem, nisi illorum hominum & capitulorum, seu iurium, quos & quæ apprehendit. ff. de acqui. pos. l. quod meo. §. fi. plus dicit ibi in prin. glo. quòd possessio generalis iurisdictionis acquiritur, etiam si vnicus actus iurisdictionis exerceatur; vt quia cognoscat de vna causa siue ciuili, siue criminali: vel aliquid aliud faciat ad iurisdictionē pertinens: dummodo sic exercendo, intendat vti iure suo, quò ad iurisdictionem vniuersaliter. Nam si audiendo causam ciuilem, intenderet per istum actum in ciuilibus tantū vti iure suo, non creditur, quòd propter hoc acquisiuisset possessionem in criminalibus. arg. quemadmo. ser. amit. l. fi. Sed aduerte. ff. quia Cy. post Pet. in hoc tenet contrariū. in l. 1. in fi. C. de emanc. lib. vbi dicit, ꝙ per vnicum actum non quæritur, nisi quò ad illa, quæ continentur sub illa specie: vnde cum iurisdictio contineat plures species, si iudex fuit vsus vno actu iurisdictionis strictè sumptæ, quæ est species iurisdictionis, sicut adoptio est species adoptionis, per consequens videtur vsus, quò ad omnes actus, qui sūt eiusdem speciei, non quantùm ad actus, qui sunt meri imperij: quod est alia species iurisdictionis. arg. ff. queād. ser. amit. l. si stillicidij. §. fi. & de aqua plu. ar. l. si pri⁹. ¶ Tu autem pro cōcordia dic, ꝙ hoc dictum est verū, quando alius erat in generali possessione omnis iurisdictionis: secus si nullius, quia tunc sit verum dictum Inno. vt & ipse etiam videtur sensisse ex præcedentibus. ¶ Item aduerte, ꝙ ista possessio iurisdictionis non procedit (secundùm eum) vltra personā, in quam exercuit. Ratio diuersitatis est; quia sub iurisdictione comprehenduntur oēs partes eius, & omnes actus. Sed sub vna persona non continetur altera. Et licèt exercens iurisdictionem in personā vnius, intendat vti

c in toto [c] populo, in hoc non patrocinatur ei sua intentio. s. quòd per eam sit illud, quod non est. Nam non potest videri in totū populum exercere, qui in vnū de populo exercet; sunt enim diuersi homines eiusdem populi: vnde quod fit in vno regulariter, non extenditur ad alios, ar. eius, qđ dicitur de gleba, ꝙ vna apprehensa, omnes contiguæ apprehenduntur, separatæ non, vt no. ff. de acqui. possef. l. 3. post prin. Ita est in proposito nostro; quia apprehensa possessione in vno capitulo iurisdictionis, in alijs apprehendere intelligitur: dummodo hoc intēdat; quia omnia capitula iurisdictionis intelliguntur contigua, & connexa.

Sed

Sed secus in personis, quę diuersę sunt, & non contiguæ, vt dictum est. ¶ Itē aduerte; quia ista differentia inter personas & capitula habet locum, vbi nullus alius est in possessione iurisdictionis illarum personarum; quia tunc ad alios, & super alias personas non extenditur possessio iurisdictionis quæsita in & super vno hoīe. Sed si alius est in possessione iurisdictionis super vnū populū, & ego exerceo iurisdictionem tātum in vnā personam illius populi, sciente possessore & patiente, intēdens super totum populum possessionem quærere, acquiro, & sic in oēs; quia quasi vna & contigua gleba est. s. vnius populi, qui simul collectus vnus est, nec per hoc extenditur possessio de persona ad personam; quia iste, in quem exerceo iurisdictionem, non possidebat in se iurisdictionem: sed alius, cōtra quem ego possideo, & præscribo in hanc personā, & alias cōiter habebat iurisdictionē. ¶ Subdit ibi ēt alios modos, quibus iurisdictio generaliter acquiritur in ciuitatibus: vnum tamen dicit notandum, quòd per exercitium iurisdictionis in vniuersitatem, non quæritur possessio iurisdictionis in singulas personas vniuersitatis; & licèt vniuersitas sit astricta: singulares personæ tamen non; quia aliud est vniuersitatis ius, aliud singulorum, vt s. de in ius vo. l. sed si in hac §. qui manumittitur. ¶ Item dicit, quòd licet faciam homines confiteri, ꝙ sint meæ iurisdictionis, & renuntiare iurisdictioni prioris domini, & etiam recipiam iuramentum fidelitatis ab eis; nō per hoc quæro iurisdictionis possessionem, nisi aliud agat; quia ista non sunt iurisdictionis, & sic nullus actus interuenit, per quem acquiratur iurisdictio, vel eius possessio. ¶ Adde tamen, ꝙ de substantia iurisdictionis non est eius exercitiū, vt s. de sta. ho. l. qui furem. Adde etiam prædictis id, de quo dubitari pōt, cum multis modis contingat dignitates & alia beneficia reformari. s. electione & cōfirmatione, collatiōe seu prouisione: per quem ex istis acquiratur ptās administrādi. vide notabilē glo. 63. di. c. in quanto. & plenè per Inn. de elec. in c. trāsmissam. in gl. 2. vbi notabilia multa dicit. adde ēt eū de consue. in c. j. Adde ēt, ꝙ de pñtādo solēni-
22 ter prælato tangit in c. j. de postu. præ. ¶ † Item an inferiores, vt Archidiacon⁹, vel Archipresbyter possit ex aliquo iure spāli habere, & possidere canonicam obediētiam, & alia iura, quæ de iure cōi sunt Eporū tm̄. vide oīno Inn. de offi. ordi. in c. conquerente. super gl. canonicam possessionē. ¶ Adde ēt pdictis, an ex simplici promissione exercitij alicuius iuris facta per eū, qui concedere pōt, dici possit ista quasi possessio, vel ius aliquod quæsitum, pone exēplum in eo, qui semel promisit interesse electioni, & eligere, vel ire per agrum suū & similia. dixit notāter Inno. de cau. pos. in c. cū ecclesia in gl. sup ver. vocēq; habuisse, ꝙ nō videtur ei concessisse ius, sed possessionē interessendi electioni sic. Et hoc in electione; quia nullus consueuit ad mitti ad illam tanquā habēs vocem, nisi illi, ad quos illud pertinet de consuetudine, vel de iure, ar. de aqua quoti. & æsti. l. j. §. quæsitum. In alio iure secus; licet. n. superior, vel Eps multis vicibus hospitaretur in domo alterius, vel miles in domo alterius militis, nō psumeret illi quæsita possessio hospitandi; quia non creditur, ꝙ patiatur recipiens eum hospitari tanquā vtentē iure suo, vt de iti. actuq; priua. l. j. §. j. & § Iulia. probet ergo expressè Eps, vel miles, ꝙ tanquam ex debito hospitabatur, & sic fuit admissus; talia. n. potius consueuerunt ex gratia fieri, quàm ex debito, ar. j. de flu. l. ij. j. respon. Discretus ergo iudex in diuersis casibus, de quibus ex variis circunstantijs, & maximè à iure approbatis, præsumet agentem possidere ius incorporale tanquam iure suo, domino hoc sciente & patiente, vel coget eū hoc probare. ¶ Et ex istis infert ibi Io. And. ꝙ si præsidens Eps, vel alius, qui de iure cō i consueuit talia exigere: ex causa dñij suæ prælationis fuerit hospitat⁹ in domo subditi, etiam exempti suæ diocesis, vel sui territorij: tunc esset aliud, allegat notata extra de cau. pos. & proprie. in c. cum olim. §. j. vnde si Eps visitans reciperet in tali domo, & ibi ea exerceret, quæ ad visitationem pertinent, patientibus istis, qui hoc prohibere possent, & deberent, bene præsumeretur quæsiuisse possessionē. Sed si de gratia, & cum protestatione admitteretur, nec ipse pro testaretur contrarium: talis possessio non prodesset, ar. de iti. ac. que priua. l. j. §. si tibi fundum & s. de neg. gest. l.
23 Nesennius. ¶ Item addi potest prædictis, † an possessor, vel quasi (re euicta) dicatur fecisse fructus suos, si postea declaratur non habuisse ius: circa qđ vide Inn. ext. de resti. spo. in c. in literis. in magna glo. vbi facit dr̄iam inter violentum, & malæ fidei possessorem ex vna parte, & non violētum, & possessorem bonæ fidei ex alia. Ex quibus infertur, quid de actu expedito per istū, qui est in quasi possessione, interim an teneat: & ponit exemplum in eo, qui erat in quasi possessione eligendi, vbi etiam dicit de possessione omnium iurium aliorum incorporalium, quò ad actus factos per eos, ad ista iura pertinentes. Item an intruso violenter, vel mala fide in dignitate, teneantur subditi ad reuerentiam & obedientiam. Itē an qui aliquo tēpore soluerunt, teneantur, vel compellantur ei r̄ndere in futurum. Item si talis intrusus, vel possessor non agat contra debitores istos: sed imploret officium iudicis. Itē etiā, si possessor alicuius administratiōis agat nomine eiusdē, siue petitorio, siue possessorio, dicit ꝙ poterit excipi. tu nō es canonicè institutus. ¶ Nec ob. de peti. hære. l. quod si possessor. quia ibi possessor nil soluit, ad quod hæres non teneretur: vnde verus hæres non habet, vnde conquerat; quia etiam inuitus potest liberari, vt s. de neg. ge. l. soluēdo. Ibidem etiam subdit, ꝙ licèt quis dicatur possessor actionū, vt de pet. hære. l. quod si in diem §. fi. tn̄ nunquam potest quis possidere actiones, nisi ille, cui illa actio de iure competit, vel alius agat suo noīe; nam si agat alieno, nō possidet ipse: sed potius ille, cuius nomine intentatur, allegat eo. tit. c. cum venissent. in fi. ibi etiam notanter decidit, ꝙ si electo violento possessore, ex quo cōfirmatus est, respondebunt omnes, propter vim confirmationis, & auctoritatis iudicialis, quousque per sententiam sit remotus. ar. de acqui. pos. l. iustè, & ꝙ cum fal. tu. auto. l. j. & extra de elect. c. transmissam. Quod intelligo absq; eo, ꝙ ꝓbet de aliquo titulo eligentis, & eius iustitia. Sufficit. n. illius confirmatio, & eius possessio, qui eligit eum. Ibi ēt decidit, an euicta postea tali dignitate, soluentes ei allegare possint se fuisse liberatos, & an contra electum à possessore huius iuris, vel à non possidentibus, ad quos cum dicatur hoc ius spectare petendi confirmationem, possit excipi. Et concludit, ꝙ sic. s. cōtra electum à possessore. s. ꝙ sit electus à possessore malæ fidei, vt de iure patro. c. ex literis. Cōtra alium. s. poterit excipi, ꝙ sit electus à nō possessore: sed ipse poterit replicare, ꝙ à possessore fieri non debuit, cum ipse sit malæ fidei possessor. Quod bene nota, & tene menti. ¶ In gl. certā ibi [certā earū pos. &c.] & tn̄ constat in istis seruitutibus, & petitorium, & possessorium locū habere, vt not. gl. in l. j. in prin. C. eo. ¶ In ea. gl. ibi [§. hoc interdictū] qualia aūt sint remedia, quæ pñt cōpetere, dic vt dicā. j. si ser. vē. in l. 2. i prī. ¶ In ea. gl. ibi [aquæ ductus]. s. hñte cām à flumine publico continuum cursū hñte. ¶ In ea. gl. ibi [j. ti. j. l. foramē.] Sed dic clari⁹,
24 d † ꝙ seruitus dicitur habere cām perpetuā, q̄ñ semper est in vsu 1 actualiter & potētialiter, vt aquæ duct⁹; quasi cōtinuā, q̄ potētialiter, & nō actualiter, vt seruitus stillicidij, disconti-

discontinuam, quæ necessariò interpellationem requirũt,
vt quia in sui vsu requiritur hominis factum: quod nõ po-
test esse continuum. d. l. foramen. Factum enim rei bene
potest esse continuum, vel quasi, licèt factum hominis nõ.
¶ Adde tamen quod dicam in d. l. foramen. Adde etiam
qđ not. dixit, seu sensit Inno. ext. de ꝑscrip. in c. de quarta.
25 ext. de cõsue. & ĩ c. dilect⁹. ſ. ꝙ iuris eligẽdi, pñtãdi, & iuris
dictionis quasi possessio esse dicatur continua, ꝓpter apti-
tudinem; quia ecclesia naturaliter semper parata est vaca
re, aliàs est apta & per hoc aperire viam ad ius eligendi,
vel præsentandi. Et hoc scire vtile est propter effectum pre
scriptionis, de quo loquimur. Nam actus continuus effica
cior est ad præscribendum, quàm discontinuus. C. eo. l. fin.
¶ In ea. glo. ibi [& fortè] etiam sine titulo. ¶ Not. primò
vnam differentiam inter præscriptionem seruitutum, &
aliarum rerum. Aliæ etiam ex sequentibus colligẽtur, quas
omnes. ĵ. reassumam. Est enim speciale in hoc in istis ser-
uitutibus, quod secus est in corporalibus, vt. ĵ. de vsuca. l.
Celsus. & C. de rei ven. l. nullo. Et hoc verũ in præscriptio-
ne seruitutum realium. Secus in personalibus, vt vsusfru-
ctus; quia titulus requiritur. l. fi. in fi. C. de præscrip. lon. tẽ.
26 Aequiparatur enim dominio, vt. s̄. de vsuf. l. 4. † Et per hoc
patet, quòd idem dicendum est in præscriptione superfi-
ciei, vel emphyteosis; quia requiritur titulus, cum agatur
de dominio quærendo. facit. s̄. de publi. l. cum sponsus. §.
in vectigalibus. & de dam. infe. l. si finita. §. si de vectigali-
bus. Ideo autem in corporalibus requiritur titulus, & non
in istis iuribus; quia illa acquiruntur personæ præscriben-
ti, quæ sibi de titulo potuit prouidere: sed reales quærunt
rei, quæ sibi prouidere non potest. ideo procedunt etiam
e sine titulo, e dummodo adsit bona fides, & non interrum-
pat, & hæc fuit ratio Pet. ¶ Itẽ fuit alia ratio; quia in incor
poralibus agitur de maiori præiudicio; quia de acquisitio
ne dominij, quàm in corporalibus; quia sola res afficitur,
& eius cõditio aggrauatur. Ideò sufficit sola bona fides.
Et hæc fuit ratio Dy. extra de re. iur. in c. 2. Et hanc ratio-
nẽ sequitur Cy. C. eo. in l. 2. 5. questione. ¶ In ea. gl. ibi [nõ
vi, non clam, non precario] no. bene. Et adde quod dixit
Inno. extra de postul. præla. in c. bonæ. il. 2. vbi dicit, ꝙ li
cèt in rebus corporalibus præsumatur quis possidere pro
suo, vt ĵ. de solu. l. Titia. tamen in incorporalibus præsu-
matur precario in his, quæ non possunt possideri, nisi ex
donatione, vel precario; quia magis præsumitur precariũ,
quàm dominium, secundùm quosdam. ĵ. de dona. l. Lu-
cius. Et ideo si sit dubium, sit quis admissus de gratia, vel
de iure, secundùm eum, hoc præsumetur ex qualitate per-
sonarum. facit. ĵ. de act. & oblig. l. fi. & C. si quis impera.
maledix. l. 1. in fi. & de vsu & habi. l. plenum. §. equicij. &
de iud. l. sed si susceperit. §. si libertis. & de acqui. pos. l. qui
iure familiaritatis. & de leg. 2. l. cũ pater. §. pater pluribus.
¶ Itẽ si possidens precario hic neget, non per hoc potest cõ
cedens expellere propria auctoritate, secundùm Inno. ibi,
quia negatione facta est res dubia. vt. C. quibus ad lib. pro
cla. non licet. l. 3. Tu aduerte, quòd Inno. alibi dixit, quòd
tunc est verum negatione fieri rem dubiam, quando nega
tio fit in iudicio, vt d. l. 3. aliàs sec⁹. Ita dixit ext. de cẽsi. in
c. venerabili. Et ideo in hac quæstione aliter conclude, sci-
licet quòd dictum præcedens Innoc. posset procedere, qñ
de hoc pendet iudicium. Nã ex quo actor eligit viam iudi
cij, videtur meticulosus. Et ad viam facti redire nõ potest.
l. de pupillo. §. meminisse. ĵ. de ope. no. nun. & quod no. in
l. 2. C. de iure emphy. alias enim iudiciũ inchoatum esset
ludibrio, & esset in potestate vnius iudiciũ euertere: quod
esse non debet. ar. s̄. de arb. l. si quis rem. in ratione sui.
Sed qñ controuersia non erat mota in iudicio: tunc nega-
tio verbalis nil operatur, quominus verus possessor poss
sibi ius dicere. C. quod cum eo. l. si seruus. Aduerte tamen
quia illa loquitur, quando deiectus non possidebat: prec
rio autem tenens, regulariter naturaliter possidet. Quod
intellige, nisi possessio facti foret interuersa. l. colon⁹. & l.
cum fundus. de vi & vi ar. & adde quod no. Bar. de pigno
in l. creditores. in repeti. ¶ Itẽ quod glo. dicit, quòd debet
vti non vi, non clam, non precario, procedit in seruitutibus
27 affirmatiuis. † In negatiuis autem requiritur prohibitio,
& vsus, vt no. glo. post Dy. C. eo. l. 1. & ĵ. de ser. vr. præ. l.
qui luminibus. in glo. & extra de ver. sig. c. abbate. in 3. gl
& Dy. de ope. no. nun. in l. si prius. vnde in seruitutibus, qu
aliàs consistunt in prohibendo, vt seruitus altius non tol
lendi, non quæritur possessio: nisi per prohibitionem ex
parte prætendentis seruitutem, & patientiam aduersarij:
sed in his, quæ in faciendo cõsistũt, vt in seruitutibus aqu
ducendæ, non requiritur prohibitio: sed vsus & patientia:
quia in vsu consistit quasi possessio. Et hæc sunt vtilia ad
præscriptionem omnium iurium incorporalium; puta iu-
risdictionis, iuris eligendi, & similium, de quibus. s̄. dixi. &
facit quod no. Inn. de offi. Archi. in d. c. dilecto. in gl. mag
& sufficit in negatiuis vnus actus tantùm, vt per hoc quæ-
ratur quasi possessio; puta ne altius tollas, vel per fundum
vadas. Nam sufficit vna prohibitio. Ita sentit glo. in l. 1. C.
eo. Sed in affirmatiuis vt eundi per fundum, vel aquam du
cendi vel similia, dic quòd si sint tales, in quibus potest es-
se vsus per modum facultatis, & familiaritatis, vt itineris
quia permissum est ire per fundum tuum, donec tu pro-
hibeas, vt. ĵ. de serui. rusti. prædi. l. diuus. & l. 2. §. 2. de ac
qui. re. do. requiritur, quòd fuerit saltem. 30. diebus. l. 1.
§. hoc interdicto. de iti. ac. que priua. sed si nõ potest esse
in eis vsus ratione familiaritatis, vt ducere aquam per fun-
dum: tunc ad istam quasi possessionem quærendã vnicus
etiam actus sufficit. l. 1. §. quod autem. de aqua quoti. &
æsti. Et ita voluit Pet. & post eũ Cyn. C. eod. in l. 2. in 6. q.
¶ Ex ista etiam glo. collige, quòd in acquirenda seruitute
requirĩt bona fides. Et ex hoc no. aliquid speciale in pre
scriptione istorum incorporalium. Dixit tamen Innoc. q
istud, quod dicitur de bona fide est verum, quãtum ad præ
scribendum: sed non quò ad possidendum; nam etiã præ-
do possidet. l. fi. C. si per vim, vel alio mo. non tamen præ-
scribit, & sic sufficit ad possidendum etiam improba vo-
luntas. Sed ad præscribendum debet esse mens iustificata
per bonam fidem. l. fi. & ibi Glo. quemad. ser. amit, quia
præscriptiones non procedunt sine iuris, & facti admini-
culo. Ita est de mente Inno. in d. c. bonæ. facit quod no. 34.
q. 1. & 2. in c. si virgo. ¶ Itẽ aduerte, quòd illud, quod hic
dicitur de præscribenda seruitute, quòd requiratur bona
fides, videtur etiam dicendum in præscribenda libertate
contra seruitutem, casus est in l. 2. C. eo. secundùm secun-
dam lec. Sed contra hoc videtur esse casus. in l. pe. C.
eo. & ĵ. de vsuca. l. sequitur. §. si viã. Dic ꝙ illud aliàs est,
quando agitur de præscribenda libertate contra seruitute
rusticam, in qua non requiritur bona fides, vt ibi. Secus si
cõtra vrbanam sit, rõ diuersitatis est; quia contra seruitute
rusticam non requiritur factum hominis; ergo frustra de
bona fide tractatur; cum qualitas non possit esse sine sub-
iecto: sed cõtra vrbanã requirĩt factũ hoĩs, facit optimè.
l. hæc autem iura. ĵ. titu. 1. ergo cum adsit subiectum, &
28 qualitas adest. & hoc tenet Pe. Cy. Bar. & oẽs. ¶ † Cõclu
de ergo si uis scire, an in præscribẽda libertate requiratur
bona fides; quia aut loquimur in præscribenda libertate
personali, & requiritur. l. vnica. C. de præscrip. lon. temp.
quæ pro libert. cõpetit. aut in libertate reali: & tunc, aut de
libertate rei vrbanæ, & requiritur bona fides. l. hæc au-
tem iu-

tem iura. ȷ̃. de ser. vr. prædi. aut rei rusticæ, & non requiri tur, vt C. eod. l. pe. Et ratio diuersitatis sit [vt dixi] quia in præscribenda libertate rei vrbanæ requiritur factum hominis, & vsus prescribentis. & ideo nimirum si bona fides requiritur. Sed in realibus non requiritur aliquod factũ præscribentis: sed solum negligẽtia ex parte amittentis; ideo non consideratur in amittenda bona fides aduersarii: & per hoc dicit Bar. in d. §. viam. ꝙ licèt ius canonicũ dicat, ꝙ possessor malæ fidei non præscribat. vt de re. iu. c. ij. lib. vj. debet intelligi de præscriptione, vel possessione, quę requirit factum hominis. Secus in ea, quę causatur ex mera negligentia non petentis, vt in actionibus personalibus; quia in ea scientia debiti non obstat præscribenti; quia videtur negligere, quæ est causa finalis huius prescriptionis. hoc autem aliàs dixi posse procedere, quò ad forum iudiciale in terris ecclesiæ. Secus esset quò ad forum penitentiale; quia durat obligatio naturalis. l. fi. ȷ̃. rem ra. ha. ¶ Hæc autem decisio Bart. non videtur tolerari; quia cum illa regula manauerit solùm ad correctionem peccati. constat, ꝙ ille, qui tuetur se præscriptione, iniquè peccat, eo ꝙ habuit malam fidem, vt probat tex. in Auth. vt etiam Romana ecclesia. §. habeat itaq; coll. 2. Et sic propter hanc malam fidem, non videtur posse præsumi præscriptionem, alias allegari. Et hoc videtur fuisse de mente eiusdem Bar. in l. omnes populi. in iij. q. prin. s̃. de iusti. & iure. vbi considerat istam rationem peccati. vide etiam in hoc quod Bal. tetigit in x. col. si de feu. fue. contro. inter do. & ua. in c. si quis per xxx. annos. Ista autem bona fides (secundùm aliquos) præsumitur. vnde satis probatur eo ipso, ꝙ contrarium non probatur. Alij dicunt, ꝙ probatur per iuramentum præscribentis, vt Insti. de acti. §. aliæ. Ita dicit glo. in l. ij. §. j. de iti. actuque priua. in ver. vsus. ¶ In contrarium facit; quia scire debet solum stare vsque ad cœlum liberum. l. altius. C. eo. ergo habet malam fidẽ, cum paria sint scire, vel scire debere. l. quod te. ȷ̃. si cert. pe. Ia. de Are. dixit, ꝙ non præsumitur, nisi probetur, vel nisi saltem probetur error facti probabilis; vt quia habuit à fide digno, ꝙ seruitus debebatur, & hoc tenuit Cyn. & hoc in præscribenda seruitute: sed in præscribenda libertate rerum, præsumitur bona fides; quia credere debuit præscribens rem talem esse, qualis naturaliter esse debet, secundùm Cy. C. eo. in 4. q. De hoc tamen generaliter vide quod no. per Cy. C. de præscrip. lon. temp. in l. super lõgi. & per Bar. aliquid de vsuca. in l. Celsus. & per Canoni. extra de præscrip. in c. sanctorum, & eo. titu. in ca. j. lib. vj. per Archi. & per Inno. in c. vigilãti. & in d. c. bonæ. de postu. præla. & de resti. in integ. in c. ij. Adde ad gl. ꝙ ad istã præscriptionem seruitutum requiruntur alia. s. aius vtentis. De isto aũt potest apparere per verba expressa, vt si dicat se vti iure seruitutis, vel alio tanquam iure suo: vel ꝙ vtitur eo iure, non ex gratia, sed ex debito. ¶ Aduerte tñ, ꝙ in oĩbus, in quib⁹ prima facie est ꝑsumptio contra vtentem, ꝙ non vtat̃ illis iure suo, non sufficit ad tollendã hãc præsumptionem: sed ꝙ ꝓtestetur occultè corã aliquibus, ꝙ illis iuribus (intẽdens vti iure suo) vtitur. Nam per id apparet, ꝙ malam fidem habet, ex quo protestat̃ clam, & nõ corã eo, cui ꝑiudicat; & sic nõ p̃t ꝑscribere, nec possidere, sm̃ Inno. in d. c. bonæ. Et de hoc est gl. sequẽs illã magnã: vbi aũt de illa voluntate exp̃ssa non apparet, dicit Innoc. ibi in glo. super ver. requisitus. in d. c. bonæ. & Io. And. in nouel. in 3. glo. ꝙ præsumitur ex actibus. Nam facto dat̃ voluntas intelligi, vt. s̃. de legi. l. de quibus. & C. de insti. & substi. l. reprehendenda. & ȷ̃. de proba. l. Procula. & Insti. 29 de re. di. §. ceruos. ¶ † Quales autem debeãt esse isti act⁹. dic, ꝙ quidã sunt indifferentes, gñales, & vagi, vt ire per fundum alienũ. Nã plerunq; fit non iure seruitutis. l. loci. §. fi. ȷ̃. si ser. ven. & de ser. rusti. præd. l. diuus. & s̃. eod. l. vt pomum. Et per tales actus non probatur quasi possessio, nisi colligatur ex verbis prolatis, vel alijs indicijs. Quidã sunt actus appropriati, qui non consueuerunt fieri citra ius, & nomen possessoris. Et põt poni exemplũ in actu electionis tunc etiam per vnũ actum ritè factũ, quærit̃ quasi possessio. facit. l. pro hærede. §. Papinian⁹. de acq. hær. Dixit tamen Inn. ibi, ꝙ multũ ꝓdest in talib⁹ probare actuũ frequentiam ad confirmandũ præsumptionẽ animi. Nec mirũ; quia frequentia ꝑsumptionem inducit, vt ȷ̃. de proba. l. cum de indebito. in prin. & ibi not. & de iniur. l. item apud Labeonem. §. qui turpib⁹. & de re mil. l. non oẽs. §. à barbaris. & ȷ̃. ad Velleia. l. fin. in fi. ¶ Item adde aliud, ꝙ requirit̃ scĩa eius, contra quẽ ꝑscribitur, vt. C. eo. l. 2. facit ȷ̃. eo. l. quotiens. la 2. & de ser. rusti. præd. l. 1. vbi patet, ꝙ requiritur patientia possidentis rem. In istis. n. incorporalibus nõ cadit possessio: sed quasi, quæ dr̃ patientia aduersarij, vt dictis legib. Et ideò si aduersarius nescit, non põt dari illa quasi possessio; quia qui nescit, non patitur. ¶ Et aduerte; quia dixit Inno. in d. c. bonæ. indubitanter verũ, ꝙ si ego possideo ius aliquod, illud idem ius nullus potest possidere, & præscribere me ignorante. hoc idem voluit de off. ord. in c. conquerente. super ver. canonicam. in ver. & vt plenè. Et ex hoc nota aliam drĩam inter corporalia, & incorporalia. Nam in corporalibus ista scientia non requiritur. l. fi. C. de præscri. lon. temp. Cuius aũt debeat eẽ ista scientia, dic ꝙ debet esse eius, qui sit possessor illius iuris, & sic eius, qui si vellet, posset expresse illud ius constituere: non autem si nil possit opitulari. Et ideò quando possessio rei est vacans, non requiritur scientia, vel patientia alicuius: qđ Inno. limitat verum in iuribus priuatorũ: secus dixit in d. c. bonæ. in iuribus ecclesiarum: quia requiritur sciẽtia custodis, & eius, ad quem pertinet illud dare, & conferre: non aũt si nulla electio pertinet ad aliquem; idcircò requiritur eius scientia. si quis vellet quærere illã quasi possessionem iuris eligendi, ꝓuidendi, vel conferendi; quia q̃tùm ad ius eligendi, vacua est possessio istorũ diuersorum iurium. Et ideò non exiget̃ eorũ scĩa. arg. l. loci corpus. §. cõpetit. ȷ̃. si ser. ven. Et de vno iure separato ad aliud, aliàs non infertur. Cum. n. patientia habeatur ꝓ traditione, eorum patientia requiritur; quia illud ius tradere possent: vt. s̃. dixi. Itẽ requirit̃ scĩa eorũ, quorũ auctoritas requirit̃ in quasi possessione illi⁹ iuris tradendi, vt de acq. hære. l. pupillus. Et si quis vellet præscribere cõtra plures, requirit̃ patientia, & scĩa oĩum. Et si isti plures haberent iurisdictionem, quasi possessionẽ eiusdem generis, vnius ignorãtia oĩbus prodest, vt ȷ̃. quemad. ser. amit. l. si cõem. Sed si iura essent separata, & penitus diuersa: scĩa nocet scienti, & ignorantia prodest ignoranti. Et circa hoc vide Inno. in c. cum ab ecclesiarum. de off. ord. & pleniùs eo. ti. in c. conquerente. in glo. per hoc. ¶ Et pro clariori intelli-
30 gentia conclude sic, ꝙ † vbi scientia, & patientia habetur ꝓ quasi traditione, ibi talis esse debet sciens, & patiens, qui habeat ptãtem quasi tradendi; quia non põt plus operari tacita quasi traditio, q̃ expressa. arg. ȷ̃. loc. l. qui ad certũ. & ȷ̃. si ser. ven. l. si quis diuturno. & l. si à te. & C. de acqui. poss. l. 2. & l. fi. & s̃. de dolo. l. cum quis. & de cõtrah. em. l. fistulas. §. fundum. Et ideò scientia, vel patientia eius q possidet, imò scientia, & patientia possidentis vi prodesset: & illo casu solo procedit reprobatio Guil. quam ibi recitauit, vt pica, & organum. Bal. vi, clam, vel precario, non tribuit alteri ius præscribendæ seruitutis. casus est. C. eo. l. 1. sm̃ tertiam lect. quæ ibi reputatur notabilis ad multa.
31 Et ex hoc sequitur alia conclusio, ꝙ † qui non potest conce

dere titulum in istis incorporalibus,non potest concede-
re præscribendi conditionem.Et pro hoc dicit ibi Bart.in
d.l.1.ꝙ licèt tyrannus,qui est in quasi possessione iurisdi-
ctionis ciuitatis,vel castri patiatur occupari de territorio
illius,non inducet per hoc ius præscribendi illam seruitu-
tem;quia debet esse patientia domini, & nõ prædonis,vel
32 possidentis vi,vel clam.¶†Adde prædictis, an Papa pos
sit præscribere, vel cõtra eum præscribi: & sic modis præ
dictis quasi possessio acquiri. sentit Innoc. in d.c.bonæ.
ꝙ in his,quæ concernunt spũalem iurisdictionem pertinẽ
tem ad eum de iure communi,in quibus habet plenitudi-
nem potestatis:nullus quærere potest, etiam quasi posses-
sionem,quæ ei præiudicet:eo quia illa est immutabilis,cũ
habeat à Deo tantùm,vt 21. dist.c. in nouo.& 86. distin.
c.si Imperator.& idẽ ibi tenet Io.And. Pro hoc etiã facit;
quia contra obedientiam non præscribitur, vt de præscri.
c.cum nõ liceat.In alijs autem,vt est castrum, ciuitas,vel
villa,bene posset quis quærere possessionem illius,& præ-
f scribere contra Romanam ecclesiam,[f]vt ext.de præscrip.
c.auditis.¶Florentini,vel Senenses ergo possent præscri-
bere castrum ecclesiæ,possidendo bona fide. Et econtra
ipse Papa potest,sicut & quilibet alius, vtendo in re alte-
rius illius possessionem acquirere,& præscribere,si vtatur
illo,vt suo iure speciali.Secus si ex plenitudine potestatis;
quia tunc nec possessionem quærit, nec præscribit seruitu
tem,sm̃ Inno.ibidem.Quod verum intellige,nisi appareat
ꝙ vellet illud ad apostolicam sedem immediatè ex suo iu
re de cætero pertinere: quod potest, sicut ex plenitudine
potestatis alij potest dare,vt patet in his,quibus concedit
quotidie decimas,vel quid aliud ad alium pertinens. Nã
tunc ille,cui sic daret,bene possideret, & præscriberet.
33 ¶Aduerte tñ, ꝙ † vbi Papa facit aliquid de plenitudine
potestatis,non interuertit per hoc dñium: sed transfert so
lam possessionem,vt de acq.re.dom.l.si procurator rem.
Tñ si bonam fidem habet,præscribit;quia habet iustum ti
tulum,vt de præscr.c.si diligenti. Et hoc est de mente In-
no.ibi,& Host.& contra eum,cui facta erit cõcessio, aliàs
concessio poterit præscribi;quia sua possessio non est pa-
palis,sed priuata:& mutata persona,mutatur priuilegiũ,
vt.s̃.de iudi.l.sed si restituatur.§.contra.& de publi. l.lici
34 tatio.§.fi.facit de leg.2.l.Titia Seio.§.vsuras. †Adde ẽt,
ꝙ si infeudat castrum alicuius nobilis,credens esse eccle-
siç,non valet infeudatio. Iustus tñ error tribuet causam
præscribendi.Et sic licèt non valeat concessio quò ad ꝓ-
prietatem:valet tñ quò ad possessionem, & cãm præscri-
bendi,secundùm Inno. ibidem. facit.j̃.de nox.l.& gñali-
ter.& C.de his qui à non do.ma.l.fina.in fi.Princeps.n.in
dubio non creditur alicui velle auferre ius suum,vt de hæ
re.insti.l.ex facto.& de rescrip.c.quamuis.lib.6. ¶In ea.
glo.ibi[§.Iulianus.]subaudi, & possessio fuit continuata.
Qualiter autem probetur continua possessio,vel quasi. vi
de per Iaco.de Are.in l.2.§.pen.de aqua plu.arc. & C.de
testi.in l.testium.& C.de præsc.lon.tem.l.super longi.per
Cy.16.q.2.in c.volumus.& per Archid.28.dist.in c.quia
sunt culpæ.per Bar.& Io.And.de priuile. in c. accedenti-
bus.¶In ea.glo.ibi[si autem nõ habeat perpetuam cãm]
De isto tempore præscriptionis,vide Inno. ext.de præscr.
in c.de quarta.& in c.si diligenti. & de deci.in c.dudum.
¶Vnum no.ꝙ hæc distinctio continuæ, vel non continuæ
seruitutis non habet locum in seruitutibus personalibus;
35 quia†illæ non possunt dici habere causam discontinuam;
licèt enim nunquam vtatur:tñ semper superest persona,
quæ animo possidet,vt de acq.re.do.l.homo liber.§.fina.
& in Auth.de maud.Princ.§.oportet.col.3. Ex hoc dixit
Inno.ꝙ si quis xxx.vel xl.annis intersit electioni, ꝙ præ-
scribit;quia est continua.Pe.tamen dixit, ꝙ in personali-
bus est alia ratio;quia iura personalia tanto tempore tol-
luntur.Ita refert Cy.C.de vsufru.in l.corruptionem.in 3.
q.& de serui.l.2.in 6.q.vbi vide.¶In ea.glo.ibi[cuius nõ
extet memoria]& sic centum annorum. Et hoc intellige
quantum ad præscribendam seruitutem. Sed,vt dicatur
esse in quasi possessione seruitutis, sufficit ꝙ xxx. diebus
vtatur.vt de iti.actuq; pri.l.1.§.2.Qualiter autem probe-
tur memoriam extare,vel non extare.vide Inno. & Host.
in c.si per nouale.& in c.veniens.per Dy.de verb.signi. &
Bar.aliquid.de aqua plu.arc. in l. 2.in fi. & Ioan. mo. de
p̃scrip.in c.1.lib.6.in gl.vltima,vbi etiã decidit,an aduer
sarius possit probare cõtrarium,& si vtraq; pars probet,
quis præferatur. ¶Aduerte tñ,quia hæc probatio non vi
posse fieri per instrumentum; quia cum ista non sit talis
res, de qua instrumentum rogari, vel confici possit: nõ
põt instr̃m confici,licèt aliquando sit secus in negatiua co
arctata. Sed contrarium bene posset probari per instru-
mẽtum;quia iste est quidam actus affirmatiuus. ¶Cuius
36 autem ætatis debet esse testis,qui in hoc testificabitur, vi
sufficere,ꝙ sit 14.annorum;quia ex quo in istis testib⁹ alia
ætas non requiritur;licèt de auditu deponant: videtur
in eis sufficere ætas,quæ est regularis in omnibus testib⁹,
vt ext.de testi.c.licèt ex quadam.& j̃.de testi.l.3. in prin.
¶Tu dic contra,ꝙ ad minus debet esse 54.annorum, vel
saltem tanti temporis vltra xl.annos, ꝙ iam sint anni xl
quòd fuerint doli capaces.37.dist.c.relatum. & ibi not.
in vltima glo.vel quòd saltem possessionem xl. annorum
probet de visu.Et postea deponant de auditu. facit quod
notant Inno.& Host.in d.c.veniens.¶In ea.glo.ibi[inter
tatur.]Negatoria ista datur pro conseruanda libertate.
ad prohibendum,ne opus in alieno vicinus construat: vbi
nulla est seruitus. Et de ista,& de confessoria vide Innoc.
de verb.sig.in c.cum Abbate.Tangit ẽt de consue.in c.di-
lectus.& de ma.& obed.c.inter.¶In glo. ibi [rõne pñtis
itionis]q.d.ꝙ negatoria quotidie nasci videtur, & quoti
37 die renouari,arg.de vsufr.accres.l.1. circa fi. ¶†Ad huius
autem intelligentiam scias, ꝙ negatoria habet duo prin-
cipia.vnum ex parte actoris,quod est ipsa libertas, aliud
ex parte rei,quod est actus, vel vsus contrarius libertati.
Et istis concurrentibus habet locum negatoria,aliàs non.
Istorum autem principalius est,quod est ex parte actoris;
quia ex persona eius ius metimur.l.2.in prin.s̃.si pars hæ
re.pet.vbi ergo cessat principium ex parte actoris, cessat
& actio. Cum ergo transacto die vltimo centesimi anni,
cesset principiũ ex parte actoris;quia libertatẽ amisit; er-
go ex parte conuenti,actio,quæ rõne illius iuris sibi com-
petit;pro vltima ergo actione cõpetit negatoria. Contra
hic fortiter facit.l.1.§.1.C.de an.exce.& eius solutionem
vide per Bal.in l.2.C.eo. sed statim transacto tẽpore du-
rat libertas,& ius suum perdit.Ita fuit de mente Pe.vt col
38 ligitur ex not.per Cy.in l.2.in vlti.q.C.eo. ¶†Ex p̃dictis
conclude in p̃scriptionibus istarum seruitutum incorpo-
ralium plura specialia. Primò,ꝙ non requiritur vera pos-
sessio,sed quasi;quia non possident̃,sed quasi, vt.s̃.decla-
raui.Secũdò,quia procedit cõtra possidentẽ, quod nõ est
aliàs,vt Auth.malè agit̃.C.de p̃scr.30.vel 40.an. Tertiò
quia non requiritur titulus,& ideò hoc casu sufficit etiam
not.solemnis,vt.C.si aduer.rẽ iud.l.si cum pater. per Cy.
& Bal.no.tex.s̃.de adop.l.post mortem.Quartò,quia re-
quirit̃ scientia eius,contra quẽ p̃scribitur. Quintò,quia
requiritur patientia aduersarij. Sextò,quia aliqñ requirit̃
prohibitio pro adipiscenda quasi possessione,eo ꝙ nõ ca-
dit aliquis alius act⁹ corporalis pro ea adipiscenda, qui sit
cõformis iuri q̃rendo,nisi p̃cedat ꝓhibitio. Septimò,quia
præscri-

præscriptio longi temporis interrumpitur in istis incorporalibus per solam missionem executoris, licèt secus sit in corporalibus. C. de rei ven. l. moræ. Et hoc voluit singulariter glo. sub dubio tñ fortè. C. eo. l. 2. in fi. 3. glo. & ibi eã multum no. Bal. in fi. Bar. tñ dixit ibi, ꝙ si præscribens nõ habet titulum, non sufficit sola citatio, aliàs missio executoris; quia tunc solùm ex negligentia non petentis causatur. Ideò insurgente vigilantia impeditur, vt. C. de præscrip. xxx. ann. l. sicut. Naturalis autem interruptio impedit etiam in istis præscriptionem longi temporis, vt ibi. & C. eo. l. 2. ¶ Et hoc facit contra eum, qui vult præscribere clusam molẽdini. quã impetus aquarũ sæpe destruxit, vt non videatur præscribere; quia perditur possessio. de hoc est casus in l. 3. §. Labeo. ꝟ. de acqui. poss. & dic vt ibi not. quod verum, si destruatur in totum, vel pro maiori parte: aliàs secus. arg. ꝟ. de cõtrah. emp. l. domum. Ita conclusit hic Bal. dubitatiuè tñ. Est etiam alia specialitas; quia per retentionem rei succurritur ei, qui fecit impensas, vt in l. domum. C. de rei ven. tñ secus in istis, vt in l. 2. C. eo. & ita vidi Bal. ibi dicentem: sed fortè hoc ideò ibi est; quia in d. l. 2. iam non habebat possessionem prædij, in quo fecit canale, per quod aquam duceret: vnde non põt sibi consulere retentionem; quia non retinebat. ¶ In ea. glo. ibi [l. si qs diuturno.] No. hanc doctrinam. Et põt esse eius ratio; quia non agitur de magno præiudicio, vt dixi in simili. s. simile dixit alibi glo. ꝙ ex possessione longo tempore continuata pro diuiso. s. sciente, & patiente altero, præsumitur titulus diuisionis allegatus. Ita no. glo. in l. pe. C. commu. di. Et ratio cõis assignatur ibi; quia agitur de modico præiudicio. Potest tamen dici, ꝙ ibi sit alia rõ; quia ex quo procedit cõio; ergo obligatio ad diuidendum. Et ideò ex quo præcedit titulus, meritò præsumitur diuisio, & possessio ex eo, per id quod not. glo. s. de rei ven. l. quædam mulier.
39 Vbi† autem non ageretur de modico, sed de magno præiudicio, vel de acquisitione dñij: tunc esset secus. Nam ex simplici possessione non præsumitur titulus, nec dñium, vt no. in d. l. pe. ¶ Hoc tñ intellige verum, qñ dñium deducitur principaliter: secus si incidenter; quia tunc ex ꝓsenti possessione bene præsumetur, vt de condi. inst. l. pe. Dicit autem incidenter venire, qñ venit vt quoddam præambulum, vt contingit in confessoria. Et põt examinari seorsum à seruitute. ꝟ. si mul. vend. no. l. sicuti. §. sed si quæratur. & de excep. l. fundi. & l. fundum. ¶ Aduerte tñ circa dictum glo. hic. quia Pe. & Vltramon. reprobant hanc doctrinam glo. dicentes, ꝙ ex sola patientia titulus non præsumitur, sed requiritur traditio. l. cum de in rem verso. hic alleg. in glo. Non ob. l. minus. C. de acq. poss. per quam gl. mouet in d. l. pe. quia loquitur in obligato tradere, cuius patiẽtia habetur pro traditione. ¶ Similiter, & alia iura non habẽt locum in patiente, sed in faciente, contra quem facili⁹ præsumitur. Ita refert Cy. in l. si certis annis. C. de pac. Hanc partem tenet Bu. & Ray. & etiam refert Bar. in l. 1. in fi. C. de aqua plu. arc. vbi tangit de hoc. Sed certè pro doctrina glo. facit; quia in his, quæ non sunt magni præiudicij, de quibus loquimur, idem vr̃ iudicandum in patiente, quod in faciente, vt ꝟ. de acq. hær. l. qui in aliena. §. 1. & C. de peti. hær. l. fi. §. si filius. & ꝟ. de pecu. l. quam tuberonis. §. in peculio. Et istam partem tenuit Bart. & vr̃ verior, pro quo adduco tex. ext. de pręscrip. c. 1. lib. 6. vbi vr̃ casus. ¶ Adde vnum notabile, ꝙ vbi ius cõe est contra præscribentẽ, vel saltem præsumitur contra eum; vt quia quis habuit sñiam pro se, quæ licèt non faciat pręiudicium quò ad tertium, qui non fuit in causa, quò ad petitorium. facit tñ pręsumptionem contra eum, quò ad possessionẽ. hoc casu nõ sufficit allegare tit. nisi probetur. ext. de ꝓscript. c. 1. lib. 6. facit de rest. spo. c. ad decimas. eo. lib. Et si dicatur, ergo in præscriptione seruitutum semper oportebit probare titulum: cum oĩs præscriptio videatur contra ius cõe, quod quamlibet rem ꝓsumit esse liberã. C. e. l. altius. Rñdeo ꝙ imò non est contra: sed præter, vt plenè declarat Io. And. in d. c. 1. in glo. mag. vbi vide. Et si testes super pręscriptione recepti sunt publicati, an postea poterit probari titul⁹. Io. An. tangit de testi. ĩ c. fraternitatis. in q. 1. & 2. ¶ Conclude, ꝙ si à principio primus articulus, super quo testes sũt recepti, fuit formatus simpliciter super præscriptione, non admittitur probatio; quia satis sub illo articulo comprehensus fuit titulus. Secus si articulus fuit formatus solùm super possessione, vel fortè vnus super possessione, ali⁹ super bona fide: & sic de præscriptione nil dixit; quia tunc poterunt produci; quia licèt titulus sit cõphensus sub ꝓscriptione: non tñ sub possessione. ¶ Vltimò aduerte, ꝙ ista glo. & prędicta procedunt, qñ allegatur titulus præscriptionis: secus si allegaretur consuetudo, in qua nõ est necesse allegari titulũ, imò sufficit vsus cũ cursu tpis, de quo 18. q. 2. c. seruitium. & 10. q. 3. c. quia cognouim⁹. Ita limitat Archi. in d. c. 1. de ꝓscrip. in 6. Doc. tangunt de legis. cõsue. ĩ c. vlt. in antiq. & hęc sufficiũt ꝓ repeti. huius

ADDITIONES.

a ¶ Præscribere & alia iura. Adde Abb. in c. cum olim. de præscrip. dicit, ꝙ qui præscripsit ius excõicandi: non tamẽ poterit absoluere, neq; interdicere, vel suspendere. & per hoc limitatur tex. in c. pastoralis. §. 1. de off. ord. vbi dicitur, ꝙ ille absoluit excõicatum, qui eum excõicauit. fallit hoc hic, qñ pręscribitur excõicatio; quia præscribens (ẽt ꝙ possit excõicare) tñ non poterit absoluere. vide Fely. in c. auditis. de ꝓscri. in 7. col. ver. & hinc est, ꝙ pręscripta.

b ¶ Dicatur acquiri. Adde Fely. in c. quod ad sedes. de off. ord. ver. item dum dicit. & Pan. ĩ d. c. ꝙ ad sedes. col. 2. vbi q̃rit, an in iurisdictione gñaliter concessa, videatur cõcessum merum, & mixtũ imperium; qñó aũt in territorio sit etiã, nunquid ipsius appellatione merũ, & mixtum imperium veniat, vide Alex. in cons. 34. incip. viso processu. in d. 4. vol. per to. cons. fol. 23. Io. And. in c. cum contingat. de fo. comp. dicit, ꝙ licèt quis non habeat territorium: si tñ habet potestatem in certas personas, propter illas dicit hr̃e territorium. Idem tenet Bar. in l. 1. ff. de iurisd. om. iu.

c ¶ In toto populo. Adde Alex. in cons. inci. põderatis his. in v. vol. fol. 16. vbi quęrit, nunquid iurisdictio, & quasi possessio dicatur esse apud populum, an verò apud dominum, seu rectorem ciuitatis.

d ¶ Semper est in vsu. Adde Pau. de Cast. in consi. 324. in 2. lib. ver. tum quia. vbi dicit, ꝙ seruitutes habentes causam continuam, per non vsum longi temporis perduntur.

e Sine titulo. Adde Bar. in l. 1. §. 1. ff. de itin. actuq; priua. dicit, ꝙ in seruitutibus sufficit solus vsus, dummodo non vi, non clam, nec precario sciente dño, & non contradicẽte. Inno. in c. de quarta. de pręscr. glo. est in c. cũ ecclesia. de cau. pos. & prop. gl. & Bar. in l. seruitutes. la 2. ff. de seruit. vide not. Panor. in d. c. de quarta. de pręscrip. in 8. col. ver. quęro principaliter de duobus. vbi quęrit de seruitute habente causam continuam, qualiter acquiratur. Limitationes tñ ponit Panor. in d. c. de quarta. de pręscrip.

f ¶ Romanam ecclesiam. Adde Bal. ĩ l. 2. C. de ser. & aqua. vbi dicit, ꝙ iustè Floren. pręscripserunt contra Romanam Ecclesiam. Et quòd pręscriptio centenaria, & non minor currat contra Eccle. Rom. tex. est in Auth. vt eccle. Rom. in prin. & tex. in c. ad audientiã. de pręscrip. Fallentias tñ, ꝙ minor, q̃ centenaria non currat contra Romanam ecclesiam. vide not. Fely. in d. c. ad audientiam. ver. limita pręd. sex modis. col. pen.

Ex §. Seruitus.

SVMMAE.

1 *Pactum quid operetur in remissione seruitutis.*

§. Seruitus. ¶Seruitus ad sepulchrum est priuata, & de ea potest disponi, vt de seruitute priuata. h.d. ¶In tex. ibi [priuati iuris] q.d. non
1 est religiosa, & hoc faciebat hic dubium. ¶No. †quòd pactum operatur in remissione seruitutis, etiam religioso loco debitæ, quod est ponderandum: cum tamen non tollatur tempore non vtendo. l. si iter. ȷ. quemadmo. ser. amit. ¶In glo. 1. ibi [in nullius] ergo seruitus, quæ est qualitas inhærens prædio, videtur nullius. Sed dic, quòd hic res erit vnius, qualitas alterius, sicut patet in superficie; quia vnius est solum, alterius est superficies, secundùm Barto. non sunt alia.

§. Publico loco. Medius locus, qui non seruit, impedit seruitutem, aliàs non. h.d. secundùm Butri. ¶Vel sic. Medius locus impediens commodum ex vno loco ad alium peruenire, non impedit seruitutem cõstitui. h.d. quod est, quando per medium locum non impeditur vsus illius seruitutis, aliàs secus, vt in præcedenti casu. ¶Et ad intelligentiam illius partis, vide omnino quod dicam in l. qui sella. §. in rusticis. ȷ. tit. 2. ¶Adde etiam hic casum, qui est in l. 2. ȷ. commu. præd. quod not.

Ex §. Sacri &.

SVMMAE.

1 *Religiosi non possunt debere seruitutem.*
2 *Turris, domus, vel alia res ecclesiæ, an possit capi, & deduci in fortilicium pro defensione reipublicæ.*

§. Sacri &. ¶Medius locus religiosus impedit seruitutem itineris constitui. h.d. ¶In tex. [sacri] vt ecclesiæ. ¶Ibi [religiosi] vt sepulchri, secundùm Odof. ¶In tex. ibi [itineris] quasi dicat, nedum alias seruitutes, de quibus. s̃. dictum est. ¶In tex. ibi [nulli deberi potest] & per ea loca nulli licitum est ire; sed per publica sic, secundùm Odof. ¶Not.
1 quòd †religiosi non possunt debere seruitutem, sic & ȷ. commu. præd. l. caueri. Et tamen videtur, quòd possint esse subiecti tributis, vt est tex. 11. q. 1. c. si tributum. facit quod tetigit Bar. in l. rescripto. §. fin. de mune. & hono. &. C. de sacrosan. eccle. Auth. item nulla communitas.
2 ¶†An autem turris, vel alia domus, vel res ecclesiæ possit capi, & in fortilicium deduci pro defensione reipublicæ, vide Cy. concludentem ꝙ sic, in l. 2. C. de sum. trini. & fide catho. vide etiam Inno. tangentem de immu. eccle. in c. ecclesia.

Ex l. Quotiens.

SVMMAE.

1 *Pactum negatiuum non potest deduci in stipulationem, nisi qñ interest stipulantis.*
2 *Interesse non consideratur in dandis.*
3 *Seruitus rustica constituitur verbis negatiuis.*

L. Quotiens. ¶Non tenet constitutio seruitutis, vbi non põt interesse prætendi. h.d. ¶Vel sic, non potest imponi seruitus de eo, quod seruitutis vtilitatem non recipit. h.d. Et primò ponit dictum in genere, secundò infert, ibi [& ideò] ad casum in specie. & primò vnum casum decidit. secũdò aliũ. secunda ibi [aliter atq;.] ¶In tex. ibi [nihil vicinorum interest] ratione prædij, vel personæ. ¶In tex. ibi [nil agitur] contra hoc vr̃. l. si quando. §. 1. ȷ. si ser. ven. Sol. vt ibi not.
1 in fi. gl. 2. ¶No. †ꝙ non põt factum negatiuum in ꝓmissionem deduci, nisi qñ stipulantis interest. Dicit tñ hic no. glo. ꝙ licèt à principio non interfuerit, si tñ superuenerit interesse, confirmatur. facit. ȷ. mand. l. si procuratorem. §. mãda. Et istud declara, vt ponit Guil. in l. fi. s̃. de pac. Dic tñ ad contrarium de l. si fundo. subtiliùs, ꝙ vbi non cadit interesse, ibi non cadit obligatio. hoc voluit notanter iste tex. Sed licèt nõ cadat obligatio, põt cadere ius reale. Ita loquitur. l. si fundo. ȷ. eo. Nec mirũ; quia iura realia qñq; excedunt interesse. l. si vendidero. ȷ. de fur. ¶Et hoc facit ad dubiũ, qñ querit, quare in factis consideratur interesse, non in dandis, de quo Cy. post Pe. dubitauit, & non rñdet
2 in l. ea lege. C. de condi. ob cau. †Põt tñ rñderi, ꝙ in dãdis non consideratur interesse; quia non succedit obligatio ad interesse. l. vbi aũt nõ apparet. §. fi. de ver. obl. Sed in obligationib⁹ facti sic. de re. iu. l. si quis ab alio. §. fi. Nõ cõsiderat ergo in iure reali interesse, vt est casus in d. l. si fundo.
3 ¶Ext. gl. no. hic tex. ibi [ius tibi non esse] ꝙ† seruit⁹ rustica cõstituit verbis negatiuis, de quo in l. 2. ȷ. ti. 1. ¶Adde et, ꝙ ad prædictum contrariũ in glo. formatũ, Iac. de Bel. aliter rñdet, ꝙ hic loquatur, qñ conuenit, quòd nõ faciam in meo, ibi conueni, ꝙ percipiam in alieno. vnde hic negatiua, ibi verò affirmatiua: & sic differunt. quam drĩam no.

§. Seruitutum. Debens seruitutem, tenetur ad patientiã, non ad factum. h.d. ¶Fallit in seruitute oneris ferendi, vt hic voluit glo. & facit. l. sicuti. §. distat. ȷ. si ser. vend. ¶In tex. ibi [vt aliquid faciat] quamuis contra hoc facit. ȷ. tit. j. l. 1. & de aqua plu. arc. l. 2. §. 1. & §. apud Alphenum. sed sol. vt in eis no. ¶In tex. ibi [vt aliquid patiatur.] Nec obst. de ope. no. nuncia. l. de pupillo. §. sextus. quia dic vt ibi not. ¶In tex. ibi [aut nõ faciat aliquid] s. per quod impediatur vsus seruitutis. ¶No. ergo, ꝙ aliud est teneri ad factum, aliud ad simplicem patientiam.

Ex l. Ei qui.

SVMMAE.

1 *Iura accessoria dicuntur sequi obligationem pignoris.*

L. Ei qui ¶Creditori habenti rem obligatam, competit vtilis confessoria pro seruitute ipsi rei debita. Et primò ponit dictũ. Secundò extendit. Secunda ibi [idem seruari. ¶In tex. ibi [fundum]. s. dominantẽ. ¶In tex. ibi [seruitutis]. s. debitæ illi fundo. ¶In tex. ibi [pertinet.] Ratio huius colligit ex tex.
1 s̃. si ager vect. vel emphy. pe. l. 1. §. 1. ¶Not. †ꝙ iura accessoria dicũtur sequi obligationẽ pignoris. facit qđ habetur ext. de re iudi. in c. cũ Bertold⁹. ¶Contra istum tex. tamẽ vr̃ facere, ꝙ huic creditori non detur petitio seruitutis. ȷ. si ser. vend. l. 2. §. 1. & de superfi. l. 1. §. fi. & s̃. si vsusfru. pe. l. 1. in princ. & de remiss. l. 1. in fi. Sed sol. vt in qualibet earum not. ¶In fi. glo. primæ. q.d. creditor potest vendicare fundum, vt hic; ergo & seru tutem, quæ est eius accessio: vsufructuarius autem non potest vendicare, nisi ius suum,

ius suum, quod est facultas vtendi & fruendi. l. vtifrui. s. alleg. cui non accedit seruitus.

Ex l. Viæ itineris.

SVMMAE.

1 *Seruitutes licet inhæreant corpori diuisibili: tamen non recipiunt diuisionem corporalem; nec etiam intellectualem.*
2 *Vsus seruitutis est indiuiduus.*
3 *Punctus non patitur diuisionem.*
4 *In qualibet seruitute prædiali, debent considerari quatuor.*
5 *Vsusfructus dicitur seruitus diuidua.*
6 *Alienatio partis corrumpit stipulationem seruitutis.*

L. Viæ itineris. ¶ Ius vel obligatio in indiuiduis non scinditur per numerum personarum: sed ad quamlibet ipsarum transitum facit insolidum. h. d. ¶ Et primò ponit dictum in genere cum eius rône. ¶ Secundò infert in specie ibi [& ideo] & illa in duas. Nam primò, qñ stipulator viæ decessit pluribus hæredibus relictis. Secundo qñ promissor. Secunda ibi & ideo, si stipulator. ¶ In tex. ibi [indiuisus est] etiam si fundus seruiens, vel dominans diuidatur vt ȷ. ti. ij. l. via. §. fi. & quemadmo. ser. amit. l. nam satis. §.
1 j. Ex quo collige, † ꝙ licet seruitutes inhæreāt corpori diuisibili: tñ non recipiunt diuisionem corporalem, nec etiā intellectualem. ¶ In tex. ibi [si stipulator]. s. viæ. ¶ In tex.
2 ibi. s. ante constitutam seruitutem. † Nota ergo regulam ꝙ vsus seruitutis est indiuiduus. ¶ In hoc autem attēde, ꝙ est duplex diuisio. vna naturalis, alia ciuilis. Naturalis est illa, quæ in sola separatione rei consummatur. ȷ. de le. iij. l. ligni. in prin. & ȷ. communi di. & fini. regun. per totum. ff. &. C. & talem separationem recipiunt ne dum inanimata corpora, imò etiam animata per separationem membrorum à corpore, vt C. de ser. fug. l. si fugitiui. & Auth. ibi posita. & ȷ. de religi. l. cum in diuersis.
3 † Quandoque tñ adeo res talis est, ꝙ non patiatur hāc diuisionē, vt puta in puncto. Ciuilis autem alia potest appellari iuridica. puta inter nudam proprietatem, & vsumfructum. Et istam recipiūt omnes res corporatę, excepto homine libero, in quo nec proprietas nec vsusfructus cadit, licet cadat præstatio operarum, & homagiorum: similiter non cadit in rebus, quæ consummuntur vsu; quia non est dare ibi vsumfructum à proprietate diuisum, vel separatum, vt patet in toto tit. de vsufruc. ea. re. quæ. vsu consu. ¶ Alia est diuisio quotitatiua, puta per vncias, vel per alias partes: & ista similiter cadit in omnibus rebus corporeis, vt ȷ. de verb. sign. l. nomen filiarū. §. portionis. et Insti. de hære. insti. §. hæreditas. & ȷ. eod. in l. seruū. §. hæreditatis. In incorporalibus autem, vt in act. & obli. dic, ꝙ secundùm naturam istæ sunt indiuiduæ; quia nec videri, nec tangi possunt. Sed secundùm iuris ordinationē dñr diuiduæ, vel indiuiduæ, secundùm naturā earū rerū, quæ in obligationē deducuntur. l. eadem. §. Cato. de verb. oblig.
4 ¶ Item aduerte, † ꝙ in qualibet seruitute prædiali debent considerari quatuor. s. fundus seruiens, & dominans, & instrm, quo quis vtiť seruitute; & tps, quo quis vtitur respectu fundi seruientis & dñantis; & hoc respectu dātur indiuiduæ; quia non pôt quis ire pro parte: vel pro parte vti, vel aquam ducere pro parte illius fundi pro diuiso. s. eo. l. pro parte. Respectu verò instrumenti, quo vtor seruitute, si illud sit indiuiduū, vt est homo, vel iumētū, quo quis vtitur seruitute; quia non potest vna pars hominis ire sine alia, vel ēt iumēti: ista etiā dř indiuidua isto respectu. Sed si sit diuiduum, vt in seruitute aquæ ductus, quæ diuiditur quò ad commoditatem, isto respectu dicitur diuidua, licèt ipsum ius seruitutis omnino sit indiuiduum, vt hic, respectu tñ temporis posset dici diuidua; quia oīs seruitutis
a commoditas posset [a] diuidi. s. eo. l. via. §. j. Remanēt tñ in diuiduæ quò ad alios effectus. Diuisio ergo aquæ instrumenti, vel tēporis non diuidit seruitutē: sed potius dř eā modificare. s. eo. l. 4. §. fi. ¶ Nec ob. prædictis. si dicať diuisio est propriè, quando fit pro diuiso, vt in tit. fam. her. & in tit. commoda. Sed ad certā partem pro diuiso seruitus potest constitui; & remitti tam respectu fundi dominantis, quám seruientis. s. eo. l. ad certam & l. si cui. & cōmuni. prædi. l. qui per certum. ergo omni respectu seruitus videtur iudicāda diuidua; quia respōde, ꝙ licèt fund[9] diuidatur: quelibet tñ pars pro indiuiso potest dici vnus fundus, & cuilibet parti ꝑ diuiso deberi integra seruitus; quia debetur fundo, non parti. l. si quis duas. §. si quis partem. cōm. prædi. Et si dicatur, si remittitur certa pars seruitutis, in alia remanet certa pars; ergo diuiditur. Responde, ꝙ tunc dicitur potius modificari. s. eod. l. 4. §. modū. Dicitur enim esse seruitus tota in toto, & tota in qualibet parte fundi. ȷ. ti. ij. l. via constitui. §. fi. & dixi. s. eod. l. pro parte. vbi vide. ¶ No. istum tex. qui rectè facit, ꝙ si moriatur dominus, qui rem concesserat in feudum singulis eius hæredibus, à quibus sit præstandum iuramentum fidelitatis. Nam ista obligatio est indiuidua ergo &c. vt hic, & de ver. ob. l. 2. §. ex his. & de hoc tangitur per Bar. in l. de pupillo. §. si plurium ȷ. de ope. no. nun. & eadem ratione. Et cōtra facit, ꝙ singuli hæredes vasalli debeāt, de quo Ia. de Are. & Bar. in l. stipulatio. eo. tit. Adde tñ de isto iuramento Inno. de iureiu. in c. necessitatis. ¶ Vnum no. ꝙ licèt tex. hic dicat, ꝙ singulis hæredibus solida petitio debeať: Isti tamen non iudicantur plures rei. & sic inter se habent beneficium diuisionis. casus est no. ȷ. de euic. in l. rem hæreditariam, quam no. Et hoc sentit glo. in l. 2. §. si cum hominem. de verbor. obliga. & Cyn. de duo. re. in Auth. hoc ita. & Bartol. in l. ij. § ex his. de verbor. obli. ¶ In fi. j. glo.
5 † Dicitur autem vsusfructus seruitus diuidua, sed nō vsus, quia vsusfructus est certus. Continet enim commoditatē totius rei: sed vsus commoditatem personæ tantùm. s. de vsu & ha. l. plenum. §. j. Quæ commoditas, & necessitas personæ est incerta; quia hodie indiget vno pane, fortè cras duobus. Ita sentit gl. & Pe. clarius in vsu panis. Bart. tamen in l. stipulationes nō diuiduntur in vl. q. primæ partis dicit clarius, quòd vsus non dicitur indiuiduus; quia omnimodam similitudinem habet cum seruitutibus realib[9]. Nā illæ debent occasione rei, & habet respectus ad necessitatem prædij dominantis. ȷ. ti. 2. l. ergo. sic & seruitus vsus debetur a re personæ, habito respectu ad necessitatem personæ: nec potest vti pro parte pro indiuiso, quin etiam alia vtatur: nec affert tantam commoditatem in parte respectu partis. quātam in toto respectu totius; quia nō sufficit habere diuiduum tātum eius, quod quis debet cōmedere. Sed vsusfructus nō habet similitudinem cū alijs; quia licèt sit ius debitū a re personæ: non tñ habetur respectus ad necessitatem personæ, sed habet similitudinē cum dominio. s. de vsufr. l. iiij. Et ideo sicut potest acquiri dominium certę partis pro indiuiso; aliàs indiuiduo. ita & vsusfructus. & sic est diuiduus, & quò ad restitutionē. & quò ad effectum distributionis inter hæredes, & quò ad solutionem. s. de vsufru. l. v. ¶ Item quia vsusfructus constitutus tantam vtilitatem affert in parte respectu partis, quantam in totu respectu totius. ¶ Item nec potest sequi inconueniēs. l. in executione. §. pro parte de ver. obl.

ꝙ pro parte detur vſusfructus,pro parte æſtimatio ; quia qui tenetur conſtituere vſumfructum,tenetur dare : vnde poteſt præcisè cōpelli,ſicut in obligatione dandi. ȷ. de vſu fru. l. 3. in prin. & tangitur per Cy. & C. de vſufr. in l. corruptionem. Quod intellige,vt per Bar. in l. 2. §. 1. de ver. ob. ¶ Nec ob. quòd in vſufructu conſiſtat vſus. l. per ſeruum. §. 1. ſ. de vſu, & habi. & ſic debet dici indiuiduus, in quo Bar. dixit. cogita. Tu reſponde,quòd in vſufructu non continetur vſus,prout eſt ſeruitus de per ſe; ſed prout eſt commoditas,vt eundi,& in illa eſt diuiduus. ¶ Glo. 2. ibi [ſe-
1 cus in hæredibus.] Ex quo collige †, quod licèt alienatio partis corrumpat ſtip. ſeruitutis. quando alienatio fit pro parte titulo ſingulari. d. l. pro parte. Secus tamen eſt,ſi fiat titulo vniuerſali,vt hic. Nam ad hæredem vniuerſalem trāſit inſolidū ſtipulatio. ¶ In gl. fi. [& ibi obtinet] ſed an ſententia lata pro vno tantū eorū agente proderit alijs; quia ſententia dicitur dari prædio,non perſonæ. l. qui aliena. in fin. ſ. de nego. geſt. Item videtur expreſſum in l. loci corpus. §. ſi fundus. ſi ſer. vend. vbi dicitur,quòd victoria vniꝰ alijs prodeſt. ¶ Tu dic contra, per generalem regulam, ꝙ
a ſententia lata pro vno,non prodeſt a alijs. Nec ob. §. ſi fundus; quia loquitur,quando vnus egit confeſſoria, & obtinuit pro ſeruitute iam conſtituta : vnde ſententia prodeſt alijs; quia confeſſoria eſt in rem. Sed hic ſumus in actione perſonali,in qua ſententia lata pro vno, non prodeſt alijs. Et ex hoc ſequitur, quòd ſi vnus egit, & obtinuit : deinde alius egit,& ſuccubuit,ꝙ ſeruitus nunquā cōſtituitur; quia non poteſt conſtitui pro parte : ſicuti impeditur cōſtitutio ſeruitutis,ſi promiſi tibi ſeruitutē per fundum meum: dein dealienes partem tui fundi. Nam cū emptor non habeat obligationem,non impeditur cōſtitutio. ſ. eo. l. pro parte. ¶ Idem eſſet,ſi vnus eorum facit pactum de non petendo, non impeditur actio omnium; quia ille non habet actionē, qui fecit pactum. Hoc tamen caſu videtur iuſtum,quòd ille, per cuius factum impeditur cōſtitutio ſeruitutis,ſit obligatus alijs. l. hæredes. §. ſi incerto. ȷ. fa. her. facit. l. 2. §. ex his. de verb. oblig. hic alleg. ¶ In ea. glo. ibi [. §. ex his.] ibi ſunt opi. glo. tamen reſidere videtur in hoc, quòd interim non vtatur,donec omnes egerint,per l. receptum. ȷ. communi. prædi. Quod verum. ſ. quòd non vtatur vt ſeruitute: tamen acquiri non potuerit, vt ſeruitus ad communē fundum ad voluntatem omnium. d. l. pro parte. ſ. eo. & l. vnus ex dominis. ſed bene poteſt vti eo reſpectu; quia qui conſtituit eam ſeruitutem,non poteſt eam prohibere,quin vtatur. Caſus eſt. in l. per fundum. de ſerui. ruſti. prædi.

ADDITIO.

a ¶ Prodeſt alijs. Adde quid dicendum in caſu econuerſo. Alex. in conſi. 84. inci. in cauſa,& lite. in 3. vol. per tot. cōſil. vbi examinat nunquid ſententia contra vnum lata tertio non citato nocere habeat.

Ex. l. Papinianus.

SVMMAE.

1 *Dominium rei hæredis legatæ,non tranſit in legatarium.*

L. Papinianus ¶ Seruitutes per aditionē confuſæ debēt per reſtaurationem reponi. h. d. Et legitur duobus modis in glo. vno modo in re teſtatoris. alio modo in re hæredis. ¶ In text. ibi [in omnibus ſeruitutibus] ſ. vrbanis, vel ruſticis hērdi debitis ratione proprij prędij, vel ab eo ratione hæreditarij. ¶ Glo. ibi [ad Silla. l. 1. §. ſerui.] vbi probatur,quòd in in vltimis voluntatibus conditio exiſtens,non fingitur retro: ſecus in contractu. l. potior. & l. qui balneum. qui po in pig. ha. Primum tamen dictum intellige verum in legatis. Nam in hæreditatibus ſecus. ȷ. de mil. teſt. l. quod dicitur. ita intellige. d. §. 2. ¶ In ea. glo. ibi [cum non fuerit de
1 functi.] † No. glo. ꝙ rei hæredis legatæ non tranſit dominium in legatarium. & ita eſt vera doctrina, quæ ſemper allegatur; licèt gl. notet contra. in l. 2. C. communu. de leg. Cum iſta tamen videntur concordare,ni fallor. alleg. in l. 1. C. manda. & ȷ. ad l. Falc. in l. hæred. de actio. empt. in l. Titius. de leg. 1. in l. ſi hæredis ſeruus. & in l. hmōi. §. cum ſeruum. in glo. quæ incipit [in diem vel ſub conditione] ad leg. Fal. in l. hæred. in fi. & de pecu. in l. ſed ſi damnū. § ſed creditor. ¶ Vnum tñ no. quòd rei tacitè legatę non tranſit dominium ipſo iure. l. emptor. §. ancilla. ſ. de rei vendi. ¶ Ext. glo. tamē poni poſſet exemplum in re teſtatoris legata in diem; nam interim non tranſit dominium. de vſufruc. leg. l. Sempronius Attalus. Et eſt ratio; quia tranſlatio dominij eſt quædam executio,quæ non fit ante aduentum diei. ¶ In ea. gl. ibi [l. cum filius. §. dominus.] & ratio patet ibi. & in l. Mæuius. §. fundo. eo. tit. quia fructus portionis pars eſt.

L. Si fundo quem. ¶ Seruitus etiam inutilis pōt imponi prædio. h. d. ¶ Vel ſic. Seruitus pōt imponi etiam de eo,quod principaliter non intereſt: ſi tamen ſpes ſit,quod intereſſe poterit in futurum. h. d. Ad cuius intelligentiam vide,quod dixi. ſ. eo. in l. quotiens. ¶ In tex. ibi [ſi aquam alicui ducere non expediret] & habebā fundum quem re- ctum; alias non poſſet ipſo iure imponi. ȷ. communia præ- l. 2. Si tamen de præſenti non intererat mea habere illam aquā; quia non indigebam: ſed valet conſtitutio: quia poſ- ſet mea intereſſe in futurum habere, & ducere poſſe aqu- ad fundum,alias ſecus. ſ. eo. l. quotiens. ſecundū Odof. ta- men vide quod ibi dixi.

Ex. l. Quotiens.

SVMMAE.

1 *In ſeruitutibus incorporalibus duo requiruntur.*
2 *Mitti qualiter quis poſſit in poſſeſsionem rei incorporalis.*
3 *Vſufructuarius poſsidet naturaliter.*
4 *Patientia eſt quaſi poſſeſsio.*

L. Quotiens. ¶ Obligatus ad ſeruitutem traditionis loco pati debet aduerſariū vti. h. d. ¶ Vel ſic. In incorporalibus patientia
1 aduerſarij habet loco traditionis. ¶ † Nota ergo duo requiri in iſtis in corporalibus,ſcilicet vſum, & patientiā aduerſarij. facit. ȷ. tit. 1. l. hæc autem iura. In corporalibus autem requiritur titulus,& obligatio ad tradēdum. ſ. de rei
2 ven. l. quædam mulier. ¶ † Qualiter poteſt quis mitti in poſſeſsionem rei incorporalis,dicit Inno. inducendo ipſum in corporalem,de qua ius incorporale eſt. ſ. de vſufr. l. 3. in prin. vt in poſſeſsione fundi decimalis,ſecundùm Inno. de reſti. ſpo. ſuper ver. prius. poſtea tamen. ȷ. quaſi per duas col. dicit hoc ſibi non placere niſi vtatur ipſo iure, vt decimam colligendo; & l. ſeruus. §. incorporales. ȷ. de acq. rer. dom. & l. datio. §. ſi iter. ȷ. de actio. empt. Nec ob. d. l. 3. quia ideo expreſsè vult, quòd debeat vti,& exponitur ibi, pro,&. & ſic ibi probatur, quòd ſola traditio non ſufficit, niſi interueniat vſus, vt etiā probatur. de publi. in l. ſi ego.
3 §. 1. & de vſucap. in l. ſequitur. §. ſi viam. ¶ † Itē vſufructuarius naturaliter poſsidet. l. naturaliter. in princi. de acq. poſ. qđ non facit decimarius,vel habens ſeruitutem, de qua

de quo vide ibi latius per eum. ¶In tex.ibi [cauendum] ad id autem compelli potest officio iudicis. l. 1. in fi. ꝟ. tit. 2. & hoc tenet Bar. in l. 2. §. 2. de verb. oblig. ¶In tex. ibi [posit].s.emptor, quem inducet venditor in fundum. ¶In tex. ibi [vsum] cum patientia. ¶In tex. ibi [constituta sunt] pro quasi poss. prædicta seruitutum tuenda, quod declaraui. s. eo. in l. seruitutes rusticorũ. Et adde et quod
4 statim dicam cum glo. ¶Ité no. quòd † patientia est quasi possessio. Ex quo patet, quòd in istis incorporalibus non potest queri ista quasi possessio, nisi aduersario sciente: & sic licet corporalia præscribantur, aduersario etiam ignorante. l. fi. in fi. C. de præscrip. lon. temp. Secus in incorporalib⁹. C. eo. l. 2. vbi hoc Doct. tenent, & dixi. s. eo. in l. seruitutes. Et idem Inno. ext. de electio. in c. querelam. & de rest. spol. in c. in literis. facit ad quod dixi de capel. mona. c. dilectus. vbi declaratur quasi possessio iurisdictionis. Et ex istis percipitur modus articulandi, vt necessariò contineat, quòd est vsus sciente aduersario, cuius scientia requiritur. Et prædicta omnia vide examinata plenè. s. eo. in l. seruitutes. ¶In glo. 1. ibi [vt. ꝟ. vti pos. l. fi.] Aduerte, quia contrarium videtur notari. C. vti poss. in l. 2. Adde etiam, ꝙ videtur competere interdictum vnde vi, secundùm no. ext. de cau. poss. & prop. in c. cum ecclesia. & ext. de resti. spol. in c. olim inter te. Circa quod vide quod not. Innoc. ext. de elect. in c. querelam. de istis tamen remedijs, & de omnibus competentibus dicam latius in l. 2. in princ. ꝟ. si ser. ven. ¶Ext. glo. vide istum tex. alleg. per Inno. de rescr. in c. super literis. in glo. quæ incip. illo siue forsan. ver. secus autem est dicendum. Et ad illius dicti declarationem vide eundem Inno. de postu. præla. in c. bone. in glo. quare cum. & de cap. mon. in c. dilectus. in glo. si recuperauit.

Ex l. Si intercedat.

SVMMAE.

1 *Locus medius, qui non seruit, quando non impediat seruitutem constitui.*

2 *Statutum, vel consuetudo permittens fieri pontes, & similia super viam publicam valet.*

L. Si intercedat. ¶Publicum solum debet esse liberum vsque ad cælum, nec intelligitur alicui debere seruitutem. h. d. ¶In tex. ibi [seruitutes impedit] quia non nocet publico. Nec hic obstat. ꝟ. titu. 2. l. fin. dic, vt ibi not. Adde ꝙ non impedit constitui posse haustum aquæ. s. eo. l. seruitutes. §. publico. ¶In tex. ibi [seruitutem impedit] ratio clara; quia publico nocet. breuis ergo intentio istius literæ
1 est, ꝙ † medius locus, qui non seruit, non impedit seruitutẽ constitui. quando non opor et ad vsum seruitutis aliquid in medio loco fieri, quod non liceat fieri; quia tunc aliter bene impediretur constitutio seruitutis. Et not. istum tex. ibi [quia cœlum quod. s. &c.] qui clarè decidit, ꝙ de iure communi non possent constitui pontes, & similia super viam publicam, & de hoc ꝟ. tit. 2. l. qui sella. §. in rusticis.
2 Puto tamen, † ꝙ valeat statutum, vel consuetudo hoc permittens. C. de ædi. priua. l. an in totum. & quod vi aut clã. l. prohibere. §. planè.

Ex §. Si vsusfructus.

SVMMAE.

1 *Prohibitio proprietarij non afficit vsufructuarium.*

§. Si vsusfructus. ¶Actio pro seruitute intentari debet contra dominum proprietatis, non contra fructuariũ. h. d. ¶In tex. ibi [mecum in solidum agi potest] ad reficiendum, vt ego reficiam columnas meas ædium mearũ. ꝟ. tit. 1. l. eum debere columnam. & si ser. vend. l. & si fortè. §. etiam. aliàs non tenetur aliquid facere. s. eod. l. quoties. in fi. secundùm Odofre. ¶In glo. nullo modo, ibi [§.
1 competit] & secundùm hoc hic est casus, † quòd prohibitio proprietarij non afficit vsufructuarium: potest tamen iste tex. intelligi simpliciter in seruitute oneris ferendi, in qua dicitur esse quædam obligatio personalis ad factum, quæ non transit contra vsufructuarium; quia censetur singularis successor. ¶Extra glo. no. istum tex. per quem iuncta. l. fi. de lib. ho. exhi. dixit Inno. ꝙ cum agitur de subiectione, vel de excommunicatione aliquorum, quòd contra eos, qui eos sibi subiectos dicunt, vel eos exemptos, est agendum. Ita dicit de præscrip. in c. auditis. in princ. vbi etiam aliquid Ber. tangit de maio. & obed. in c. inter quatuor. ¶Et adde quod not. ipse Inno. de offi. ordi. in c. conquerente. in glo. vbi not. loquitur.

Rub. de seruitutibus vrbanorum prædiorum.

¶Glo. continuat, & bene. & ideò incipit ad speciem vrbanorum, tanquam nobiliorem. Nam rustica sequitur vrbanam. l. qui ex vico. ꝟ. ad municip.

Ex l. Vrbanorum.

SVMMAE.

1 *Iura prædiorum appellantur tam seruitus, quàm libertas.*

2 *Nomen debet sumere qualibet res à digniore parte sui.*

3 *Seruitus rustica potest constitui negatiuè.*

VRbanorum ¶Seruitus, & libertas appellantur iura prædiorum, & quædã sunt seruitutes affirmatiuæ, quædam negatiuæ. Hoc dicit cum glo. ¶In tex. ibi [iura.] No. istud argumentum, quia refertur ad libertates, & seruitutes, vt patet per exempla, quæ statim subijciuntur. ¶In tex. ibi [altius.] Not. ꝙ iura
1 prædiorum appellantur tam seruitus, quàm libertas. ¶In tex. ibi [tollendi] de necessitate. Et hæc est libertas, quòd ipse potest altius tollere, quantum vult. ¶In tex. ibi [non extollendi] ex voluntate. & hæc est seruitus. ¶In tex. ibi [aduertendi]. i. immittẽdi, & hæc est seruitus. ¶In tex. ibi [non aduertendi] in domo mea. & hæc est libertas. i. non manu tenendi. ¶In tex. ibi [proijciendi] aquam, vel quid simile. ¶In tex. ibi [protegendi]. i. protectum faciendi supra area vestra. ¶Glo. & officiendi, ibi [vel tertiò] Barto. hic tenet istam tertiam. ¶Glo. aream, ibi [à prædio, cui
2 debetur] q. d. non ab eo quod debet. Et est ratio; † nam quælibet res sumere debet nomen à digniore parte sui, vt not. ꝟ. de verbo. obli. in rubr. facit de sta. homi. l. quæritur hermaphroditum. & simile huic not. de aqua plu. arcen.
3 in l. 1. §. apud Labeonem. & de ser. leg. l. pater. ¶† Extra not. quòd etiam seruitus rustica videtur posse negatiuè constitui per casum. s. tit. 1. l. quotiens. 2. responso. dic vt ibi not. glo.

Ex.l.Luminum.

SVMMAE.

1 *Promissio seruitutum luminum quid importet.*

L.Luminum. ¶Seruitus luminum est ea recipere, & ad vicinũ trãsmittere. Seruitus verò luminibus ne officiatur, est nihil facere posse, quod habeat luminibus officere. hoc dicit. Et sic sunt duæ partes; quia primò loquitur in seruitute luminum:& sic in affirmatiua. Secundo in negatiua, scilicet ne luminibus officiatur. Secunda ibi [cum autem.] ¶In tex. ibi [nostra excipiat.] licet tamen domum suam altius tollere: quod secus est in seruitute sequenti, de qua loquitur
1 versi.cum autem.in fi.primæ gl.†¶Alij tamen dicunt ecõtra, vt plus sit promittere seruitutem luminum; quia talis nedum non potest altius tollere:sed oportet quòd factum destruat, vt nobis lumen fit. Sed in illa, ne luminibus officiatur, hoc est, ꝙ altius non leuet, secundũ Bar. quod est notandum, & menti tenendum.

Ex.l.Inuitum autem.

SVMMAE.

1 *Taciturnitas nunquã iudicatur pro consensu, vbi agitur de preiudicio tacentis.*

2 *Promittens aliquem facere consentire, intelligitur, ita ꝙ de iure valeat.*

L.Inuitum autem. ¶In seruitute amittenda, vel custodienda, vel constituenda, inuitus videtur, qui non consentit expresse.h.d.¶ Vel sic. Siue agat de seruitute quęrẽda, siue retinenda patiens non habetur pro consentiente.h.d.¶In tex. ibi [inuitum. Quæ differentia sit inter inuitum & reclamantẽ. vide tex.extra de spon.in c.veniens. & vide tex.& glo. 31.dist. 1. in c. 1. ¶In tex.ibi [non.n.ad factũ] & ad cõditionẽ expressam.¶In tex.ibi[sed ad ius]i.cõsensum expssum, quo seruitus cõstituitur de iure,& hoc est in
1 substantia iuris.¶ † Nota ergo, ꝙ vbi agitur de præiudi-
a cio tacentis a, taciturnitas nunquam iudicatur pro consensu: sed pro contradictione. fallit fauore publicæ vtilitatis. ȷ.ad municip.l. 2. Item fauore pupilli. l.cum ostendimus. in fine.ȷ.de fid.tu. Item fallit, vbi diceret in fraudem alterius; nã illa probata, habetur pro consentiẽte in eius penã. C.ad Velle.l.si fine.in fi. Et de isto brocardo vide per Cy. de procu.in l. 1.§.inuitis.de hoc etiam extra de præsump. c. nonne. vbi latè tractatur de ista materia. & 24. dist. c. Diaconus.plenè per Dy. in reg. qui tacet. per Io.Mo. de
2 spon. impube.in c. 1. ad fi. lib. 6. ¶ † Nota etiam ex isto tex.argu. quòd qui promittit aliquem facere consentire, intelligitur ita, ꝙ de iure valeat. Nam hæc iura non ad verum factum:sed ad ius referuntur, quod est no.secundùm Bal.facit de lega. 1.l.huiusmodi.in princip. Barto. tamen hic dixit, quòd ista verba, inuitis nobis, non referuntur ad finem, idest, quòd acquiratur vera contradictio: sed ad ius seruitutis; quia sufficit, quòd ipsum ius seruitutis sit contrarium illi operi, quod fit; nam ipsum contradicere videtur. Et ita declarari potest, quod tangitur hic in gl. quæ omnia no.

ADDITIO.

a ¶De præiudicio tacentis. Adde, & aduerte, ꝙ Alex.in cõsil. 1.inci.viso processu.in 3.vol.nu. 12.dicit, quòd tacens consentire videtur, quotiescunque aliquis præsens actu fuerit: quem posset cõtradicendo impedire; per.l. fideicommissor.§.pater.& ibi not.ff.de pig.l.cum apud.cum glo.ff.de pig.act.in l.sæpe.ff.de re iu. & in l. Titia cum testamento §.Lucia.cum gl.ff.de le. 2.

Ex.l.Hæc autem iura.

SVMMAE.

1 *Casus in quo in seruitutibus incorporalibus requiritur factum præscribentis.*

2 *Dominus licèt spatio longissimi temporis (puta centum annorum) non requisiuerit obsequia vasalli, & modò requirat, non potest vasallus allegare se præscripsisse libertatem; si medio tempore gessisset se pro libero, domino sciẽte & patiente. & nu. 3.*

4 *Præscriptiones sunt inuentæ contra negligentes.*

5 *Seruitus est indiuidua, & non potest perdi pro parte.*

L.Hæc autem iura. ¶Libertas vrbana, & seruitus sine præscribẽtis facto, non potest præscribi: quia non sufficit dominum prædij dominantis non vti: sed ꝙ altius eleuetur, vel foramẽ obscuretur. hoc d.¶ Vel sic. Effectus libertatis in seruitute vrbana, non potest præscribi per solum non vsum domini prædij dominantis: sed factum hominis requiritur, & bona fides præscribentis. Factum autem interuenit, si domus altius eleuetur, vel foramina claudantur. Effectus verò libertatis in seruitute rustica sine h præscribitur.h.d.¶In tex.ibi [non vtendo pereũt] hic primò dictũ in gñre, à quo tñ excipit.ibi. Nisi ꝙ hæc. Secundò principaliter infert in specie, ponendo exemplum ad propositũ. Tertiò illud exemplũ probat per extensionẽ ad aliud, ibi. Item si tigni.¶In tex.ibi [si vicinus] qui aliquid faciat, quod impediat vsum seruitutis, aliàs secus, vt sequitur.& ȷ.l.proxi.¶In rusticis autem sufficit sola negligentia nõ vtentis.¶In tex.ibi [per statutum tempus]. 10. vel. 20. annorum. Quãtum tempus requiratur, vide quod dicã.ȷ.quemad.ser.amit.in l.si sic.¶In tex.ibi[retineo seruitutẽ] etiam si tenuero continuè fenestras spatio. 10. vel 20.annorum.¶In tex.ibi [permanet] quia retineo seruitutem. Et in hoc aliud in ista seruitute, quàm in rustica, vt
1 probatur.ȷ.de vsuca.l.sequitur. §. si viam. ¶ † No. ergo hic casum, quòd in istis incorporalibus requiritur factum præscribentis.s. in præscribenda libertate. Et sic patet, ꝙ licèt in præscribenda libertate seruitutis rusticæ, non requirat bona fides prescribentis, vt de vsucap.l.sequitur.§. si viam. Secus tñ in præscriptione libertatis seruitutis vrbane, vt hic:& hoc voluit glo.s̃.eod.l. 1.& ȷ.eod.l. si ædes.§. communi.prædi.l.precario.& in l.fi.quemad.ser. amit.& C.eo.de serui.l. 2. Et secundùm hoc debet intelligi, quod no.in l.Attillicinus. ȷ.titu. 1.quia illa loquitur in præscriptione libertatis contra seruitutẽ rusticam, in qua non requiritur bona fides. Et ratio diuersitatis est: quia in illa rustica, nec factum hominis præscribentis requiritur: sed sola negligentia non vtentis. Et ista est ratio, per quã Bar. intulit.in d.§.si viam.quod reg.possessor.de reg.iur.lib. 6. non habeat locum in præscriptione contractus; quia illa currit ex sola negligenria non petentis absque facto prescribẽtis; quia dicit possessor. Et quomodo hoc procedat, vide quod dixi.s̃.eo.in l.seruitutes. ¶Item ex ista.l.no.
2 videtur decidi †, quòd licèt dominus spatio longissimi temporis (puta centum annorum) nõ requisiuerit obsequia vasalli, & modò requirat, non possit ille allegare se præscripsisse

psisse libertatem, nisi medio tempore gessissent se pro liberis dominis scientibus,& patientibus. Similiter & aliud
3 decidetur, scilicet † ꝙ si dominus, vel ciuitas habens iurisdictionem in castro, vel homines certæ villæ in collectando, puniendo,& similia; licèt in tali iurisdictione non vtatur ēt longo tempore: castrum tamen, vel villa non possūt allegare vllo tempore se præscripsisse libertatem, nisi gesserint se pro liberis,& non subiectis, vt dictum est de vasallo. facit. C. de decu. l. in filijs. lib. 10. quod no. Innoc. de capel. mo. in c. dilectus. quod retuli. in l. seruitutes. s̄. ti. 1. ¶ In fi. glo. [ne luminibus.] hæc ratio non est tuta. nam in rustica requirit expressa. s̄. tit. 1. l. si iter. & maximè in seruitute aquæ ductus;& ideo alij dicunt, quòd ratio est alia, scilicet quia in vrbana habetur possessio continua animo & corpore: quod secus in rustica, s̄m Odo. Sed certè nec ista tuta, & per Bar. reprehenditur hic ex eo, quia nulla seruitus possidet, sed quasi possidet animo; quia sic oīs quasi possessio seruitutis haberet quasi causam cōtinuā. Contra no. s̄. tit. 1. l. seruitutes. Et ideo alij, vt Mar. de Sil. aliter dixerūt. quòd est ratio; quia sunt nobiliores, & magis interest reipublicæ, ꝙ conseruentur. Ita hic simpliciter tenet Bar. Et pro hoc adduco saltem in ar. ͡ȷ. de pigno. l. si is qui. §. fi. & quod ibi no. ¶ Sed Guil. alibi ponit alias rationes, quas re
4 probat. & ideo eas non refero. † Sed dic, quòd præscrip. sunt inuentę contra negligentes. l. pe. & fi. C. de anna. excep. Sed in non vtente seruitute rustica, non potest assignari alia ratio, quàm negligentia: secus in non vtente seruitute vrbana; quia facit expensas claudendo fenestras & eximendo tignum. Et ideo potest capi alia coniectura, ar. ͡ȷ. de prob. l. cū de indebito. §. 1. Ita dicit Guil. vbi reassumit istud dubium. C. de serui. in l. fi. Sed potest dici, quòd hęc non sit varia ratio: sed declaratio rationis. ¶ In fi. glo. [sic obscuraueris] ad idem etiam bene facit. s̄. de vsufru. l. si cui
5 insulæ. † Item quia cum seruitus sit indiuidua, non potest perdi pro parte. s̄. tit. 1. l. 2. & l. pro parte. & hoc tenuit etiā Odof. hic. Idem tenet etiam Bar. hic. ¶ Sed contra hanc determinationē rectè facit, quod ibi dicitur, ꝙ qui aurē hominis tāgit, totum hominem tetigisse videtur. l. vulgari. in prin. ͡ȷ. de fur. Et qui partem fundi accipit, totum fundum accepisse videtur. l. 3. §. 1. de acqui. pos. Et hanc partem tenet hic Bu. contra gl. Nec ob. l. vna est via. quia ibi nullum factum præscribētis interuenit. Ideo tota retinetur: Sed hic interuenit, ideo contra totum præscribitur,& hæc pars fauorabilior videtur; quia fauet præscriptioni libertatis; quę fauorabilior est, quàm seruitus. quæ omnia nota.

Ex. l. quod autem.

SVMMAE.

1 *Præscriptionē nō sunt apta ad causandum, habētia inter se diuersitatem & difformitatem.*
2 *Colonus, qui per. 30. annos possedit fundum,& nunquam soluit pensionem, an possit allegare se præscripsisse.*

L. Quod autem. ¶ per appositionem arboris, quæ habeat officere luminibus vicini, non præscribitur libertas contra seruitutem altiùs tollendi. h. d. ¶ In tex. ibi [propter motum naturalem.] Item; quia hoc factum non cadit sub forma seruitutis, nec sub forma libertatis; quia aliud est altiùs ędificare, aliud arborem ponere, secūdùm Bal. ¶ No.
1 ergo, † quòd ex isto tex. colligi potest, quòd habentia inter se diuersitatem,& difformitatem, non sunt apta ad causandum præscriptionem: sed ea solùm, quę habent inter se cōformitatē. Et sic facit iste tex. ad id, quod alle. per Guil.
2 C. de præscrip. 30. vel. 40. annorum. in l. malè agitur. † in illa. q. glo. de colono, qui. 30. annis possedit fundum,& nūquam pensionem soluit: an possit allegare se præscripsisse, in qua ibi glo. conclusit, quòd non possit allegare præscriptionem: sed ius agendi ad pensionem sic. Guil. autem ad propositum ibi dicit, quòd si colonus ad aliquos annos, il lis finitis, virtute tacitæ relocationis remansit in re, & non soluit pensionem, si pensio erat difformis; quia vno anno soluat plus, quàm alio, non potest allegari præscriptio, & ꝙ potest expelli, ar. eius, quod hic dicitur de arbore diuersitatem,& difformitatem habente. De hac quæstione vide ibi latiùs.

Ex. l. Parietem.

SVMMAE.

1 *Vicinorum alter si velit deponere parietem communem, & ipsum meliùs reformare &c. an poterit ab altero prohiberi.*

L. Parietem. ¶ Alter sociorum nō potest iure seruitutis parietem communem demolire, vel reficere. h. d. ¶ Nota ergo istū tex. qui
1 clarè decidit, † quòd si alter vicinorum velit deponere parietem communem, & ipsum fortè meliùs reformare, vel alio modo vult illum fortificare vel fortiorem facere: fortè vt in alio possit firmare suos arcus voltæ lapideę; vel fortè grauiora pondera super imponere, quàm consueuit: quæ secundū sui primam formā supportare nō posset hoc, nullatenus poterit contradicere socio, vel vicino. ¶ Contra hoc tamen videtur fortiter facere. ͡ȷ. pro socio. l. cum duobus. §. idem respōdi. & l. 4. C. de ædi. priua. Sed respōdeo, quòd illa loquitur in communi pariete indigente refectione. Sed hoc debet intelligi, quando non indigebat hac refectione, vel innouatione: & ita intelligitur. d. l. 4. vt ibi not. gl. C. de ædi. priua. Tñ in casu hui⁹. l. paries erat cōis &c. sed ad intellectum huius. l. vide Bar. in l. inter quos. de dā. infe. In glo. [ius seruitutis] hoc dicit: quia res cōis nō seruit, sicuti res propria. ͡ȷ. eo. in l. re cōi. & l. vtifrui. s̄. si vsufr. pe. adde, ꝙ nec iure societatis pōt. ͡ȷ. com. diui. Vel nisi esset hoc actum, vt reficere posset. d. l. si ædes, vel nisi indigeret refectione, vt dixi ad. l. 4. C. de ędifi. priua. & l. cū duobus. §. idem respondit. ¶ Extra no. istam. l. per quam fuit determinatum, ꝙ si vnus de habentibus commune molen
a dinum a vult ibi ponere meliores molas,& alter sociorum nolit teneri ad istam impensam, ꝙ melior est cōditio prohibentis. ¶ Ad idē facit quod no. de dam. infec. in l. si ædibus,& in d. l. inter quos. ¶ Non ob. d. l. cum duobus. §. idem respondit. per quam dicebant contrarium, quia res erat aliter peritura non facta illa expensa, hic autem non.

ADDITIO.

a ¶ Commune molendinum. Adde Alex. consi. 339. inci. cōsideratis verbis. in 2. vol. nu. 12. & per totū consi. vbi etiam determinat, quid agendum si alteri officiat, in quo loco cōstare licitum sit & breuiter totam molendinorū materiam discutit in præal. consi.

L. Cū eo qui. ¶ Potest qs eleuare domū suam vsq; ad celū, nisi iure seruitutis impediatur. h. d. Aduerte tamen, quòd de iure communi hic non conceditur volenti ædificare publicum locum, vel solum, vt fuit decisum. in l. fi. s̄. ti. proxi. ¶ In gl. 1. in fi. Nec ob. ͡ȷ. eo. l. fi. & ͡ȷ. tit. 2. l. 2. in princ. & in l. 1. s̄. eo. & in quolibet eorum no.

Ex. l. Binas

Ex.l.Binas ædes.

SVMMAE.

1 *Aditus an debeatur.*
2 *Hæredi si sit concessa facultas nocendi luminibus: non tamen intelligitur concessa tollendi in altum taliter, quòd habitatio reddatur inutilis.*
3 *Statutum, quòd si quis truncauerit membrum: cõprehendit debilitatum taliter, quòd non possit haberi vsus.*
4 *Statutum puniens fodientem oculum alicui: an comprehendat offuscantem taliter, ꝗ nihil penitus videat.*
5 *Bannitus mortuus an possit spoliari.*

L.Binas ædes. ¶ Lumina domus legatæ non potest hæres totaliter obscurare: sed in parte sic, dummodo tantùm remaneat luminis, quod iudicari possit sufficiens ad vsum, & habitationem illius domus legatę.h.d. Et primò ponit tres quæstiones, vsq; ibi [Marcellus vni.] Secundò respondit ad primũ vsque ibi. [Item dicendum.] Tertiò extẽdit ad extraneam q̃stionem vsq; ibi [non autẽ.] Quartò loquitur, vel ratiocinatur. Quintò vsque ibi [sed ita] ex quo colligitur sol. quarto responso supra tradito ad primam quæstionem declaratam, & limitatam in principali modificatione Iurisconsulti statuentis, ꝗ licèt hæres habeat potestatem ędificandi: non tamen in totum lumen excludendi. quid ergo si obscuret in totum. dic, quòd poterit legatarius agere contra hæredem actione ex testamento, non confessoria, vel negatoria; quia non est seruitus constituta ipso iure, licèt hęres cõstituere teneatur. l. seruũ filij. §. fi. ÿ. de leg. 1. & hoc ideo; quia hæc seruitus non fuit legata expressè. Tunc eñ bene cõpeteret seruit⁹ ipso iure, sicut & ipso iure trãsit dñium rei expressè legatæ. l. si partẽ. §. fi. quẽadmo. serui. amit. sed videtur legata tacitè, & rei legatæ tacitè non transit ipso iure dominium. l. emptor. §. ancilla. s̃. de rei ven. sic & ius seruitutis. Ita sentit. Ia. de Are. & Bar. post eũ. in d. l. seruum filij. §. fi. de leg. 1. ¶ In glo. in ver. solet queri. ibi [.l. in vendendo. in prin.] hoc intelligitur, nisi esset seruitus tigni immittẽdi vel oneris cohęrentis; quia tunc ipso iure res videtur legata & vendita. ÿ. de dam. infe. l. quod cõclaue. & de serui. le. l. 2. & l. si is qui, duas. ¶ In fi. eiusdem glo. Tu conclude aliter, scilicet ꝗ iter hic debeat, etiam si sit legata proprietas tãtùm, & aliud sit in contractibus, aliud in vltima voluntate, vt hic. & hoc videtur voluisse glo. in l. proxi. pręcedenti.
1 ¶ † In hoc ergo dubio vtrùm aditus debeatur, conclude; quia aut ille, à quo peto seruitutem, mecum non contraxit nec quasi: & tunc non habeo ius petendi ab eo istum aditum. s̃. l. proxi. Aut mecum verè contraxit: & tunc, si supra vsufr. dic, ꝗ debet aditum, non iuxta seruitutẽ: sed loco cõmoditatis. d. l. sed & si quid. §. ꝑprietatis. alleg. in glo. Et idem in quolibet alio contractu, qui concernat principaliter vsum rei. ar. ÿ. loca. l. sed addes. §. illud. Si verò contraxit super proprietate rei, & tunc si vendidit proprietatem: tunc de seruitute nõ conuenitur. l. in vẽdẽda. s̃. de cõtrah. emp. & de euic. l. q libertatis. §. fi. quod limita primò, vt dixi. s̃. ¶ Hoc verũ, nisi in instrumento venditionis reperirent inserta illa verba [cũ introitibus & exitibus vsq; in vias publicas] quę quotidie apponũtur in instrumentis. Aut iste quasi contraxit, vt in casu isto hæres adeundo cum me legatario: tunc dic, ꝗ seu sit legata proprietas, seu vsusfructus, debetur aditus per domus hereditarias, vel proprias ædes. per casum huius. l. quæ inducit hoc vtiliter. facit ad hoc. l. 2. ÿ. de ser. leg. Et hæc omnia. s̃. dicta no. secundùm Iac. Bu. ¶ In fi. glo. fi. sol. vt ibi. & melius dixi. in glo. 3. s̃. Ex hoc ergo collige,
2 † quòd licèt sit concessa hæredi facultas nocendi luminibus: non tamen offuscandi in totũ, ꝗ habitatio reddatur inutilis. Et sic no. paria in totũ extinguere, vel inutilem reddere.
3 † Et facit ad statutum. Si quis alteri truncauerit membrum, vt cõprehendat non solùm truncantem: sed debilitantẽ taliter, ꝗ non possit haberi vsus.
4 † Et facit ad statutum puniens fodientem oculũ alicui, vt cõprehendat ne dum effodientem: sed offuscantem taliter, quòd nihil penitus videat. Item per hanc l. secundùm modum prædictum, dicitur posse argui, quòd licèt per statutum permittatur bãniti, vel rebellis offensio non tamen videtur permitti eius totalis extinctio. Cõtrariũ tñ determinatum fuit; quia cum statutum loquatur simpliciter, & indeterminatè permittat offensam, quælibet offensa ex generalitate sermonis intelligebatũ esse permissa. argumeñ. l. 2. §. quod autem. ÿ. de aleat. & ibi glo. Er hoc tenendo posset responderi ad istum tex. ꝗ hic loquitur in sua materia, & in casu, in quo hoc iudicatur, ex natura præcedentis causæ. i. legati, cui hoc debetur, quasi loco cuiusdam accessionis. Vnum tamẽ nota, ꝗ talis licẽtia (quantuncunque latè concessa) extinguitur per iudicem banniti vel rebellis.
5 † Et ideo licèt posset offendi in ære, & in persona: mortuus tamen non poterit spoliari. argu. l. si pœna. ÿ. de pœn.

Ex.l.Qui luminibus.

SVMMAE.

1 *In seruitutibus negatiuis, vbi præcedit præscriptio, requiritur prohibitio & vsus.*

L.Qui luminibus ¶ Contra formã statutã, ne vicinis luminibus officiatur, quis ædificare non potest. h. d. in no. be. & si sit dubiũ de mensura, recurritur ad arbitrũ. hoc secundò. ¶ Et aduerte; quia, vt colligitur ex gl. hic. ista l. potest exemplificari in seruitute præscripta. Item secundò in seruitute constituta. Est secundum istum sensum no. hic, quòd licèt agatur de reparatione antiqui ædificij dirupti: non tamen permittitur refectio vltra modum debitæ seruitutis. Et si de modo dubitetur, vel de eius excessu: potest ad arbitrium boni viri recurri. ¶ In tex. ibi [antiquorum ædificiorum] quæ vigore statuti, consuetudinis, vel pacti vltra certum modum extolli non possunt, sñ communem modum ędificandi. ¶ In tex. ibi [arbitriũ accipere] No. de assumptione calculationis. Et facit ad not. in l. non solum. §. sed vt probari. de ope. no. nuncia. secundùm Barto. & hoc etiam dixit Ioan. ¶ Gl. 1. ibi [&. C. eo. ti. l. & si manifeste] secundùm istam literam, pondera quòd ista. l. loquitur in seruitute præscripta. ¶ In ea. gl. ibi [seruitutem debebat] & sic secundùm istam lecturam loquitur in seruitute constituta. ¶ In fi. eiusdem glo. No. ergo ex ista glo.
1 † ꝗ in seruitutibus negatiuis, vbi pręcedit præscriptio, requiritur prohibitio, & vsus. In affirmitiuis non requiritur prohibitio. In istis. n. nõ quæritur quasi possessio. ita intelligatur. s̃. tit. 1. l. seruitutes. la grãde. in glo. magna. circa illa verba glo. [non vi, aut clam &c.] Et no. bene istam glo. cui consonat alia. in l. 2. C. eod. & alia in c. abbate. extra de verbo. signi. in 3. glo. Et probatur hæc doctrina. ÿ. si ser. ven. in l. & si fortè. §. 1. & allegatur per Dyn. de ope. noui nuncia. in l. si prius.

L. Aedificia ¶Plãtatio arboris non est contra seruitutẽ altius non tollendi:sed cõtra seruitutem prospectus sic.h.d. Et sic loquitur de alia seruitute,quàm loquatur.ÿ.eo.l.si arborem.quę loquitur in seruitute,ne luminibus officiatur.¶No.ergo, ꝙ aliud est debere seruitutem certi generis,& formæ; puta altius nõ tollendi. & aliud est debere seruitutẽ latam,& generalem, vt est seruitus præscriptionis. Nam primus non prohibetur,nisi respectu eorum,quæ specificata sunt:secũdus autem prohibetur ab omnibus,quę obesse possunt seruituti,secundùm Bal.

Ex l.Quidam Iberus.

SVMMÆ.

1 *Caminum non licèt facere in pariete communi; ita ꝙ per ignem comburatur,vel deterioretur communis paries.*
2 *Aedium appellatione an comprehendatur porticus.*
3 *Domus appellatione an contineatur quodlibet ædificium,et an porticus.nu.4.*
5 *Statutum pœnale contra inuentum extra domũ sine lumine,an comprehendat inuentum in porticu.*
6 *Statutum augens pœnam contra insultãtem alium ad domum, an comprehendat facientem insultum sub porticu.*

L.Quidam Iberus ¶Non est licitũ supra vel iuxta parietem communem aliquid innouare,per quod paries deterioretur. Et ex vrbanitate dẽt creditor extra iudicium debitorem requirere,& non de necessitate.h. d. Primò ponitur thema,& quæstio.Secundò eius responsio.ibi [non licèt autem]tertio consilium,vel quædam suasio. ibi [qua de re]¶In tex.ibi [secundùm parietem]idest,iuxta. ita etiam sumitur.ÿ.eo.in l.fistulam. & de præscrip. verb. l.duo secundùm. Alijs tamen modis accipitur. C. de contrahẽ.emp.& commi.stip.in l.secundùm.vbi Cy.C.de insti.& substi.in l. si testamento. & de lega. 3. in l. cum quis decedẽs.§.qui testamẽto.C.de excusa.mu.in l.negotiatores.lib.10.& s̃.de inoffi.testa.in l.si pars.de pigno.in l.si superatus. in prin.& extra de ver.sig.in c.abbate.& de cõst. pe.in l.eum qui.§.Iulianus quoque. Et adde,quando reperitur appositum in priuilegijs an apponatur,vel conditionaliter.quod tangit Archi.3.distin.in c.priuilegia. vbi gl. dixit,ꝙ illa verba [si vt iure possides] sumũtur pro,quia. ¶In tex.ibi [neque parietem quidem suum:sed parietem communem] qui minaretur ruinam,& refectione indigeret, etiam si communis esset, præstitaque etiam cautione construere posset.vt.l.in parietis.& l.inter quos. in princi.
1 ÿ.de dam.infec. ¶Nota hic tex.probantem, † quòd non licèt facere caminum in pariete communi; ita quòd per ignem comburatur,vel deterioretur cõmunis paries. Si tamen ibi solum faceret tubam camini; ita quòd solum fumus ascenderet,& ignis non appropinquaret parieti;& sic cessaret ratio deteriorationis : videtur dicendum hoc esse permissum.& hoc tenuit Bar.per l.fistulã.§.pe.& fi. ÿ. eo. & l.hoc dictum.§.fi.ÿ.eo.Idem tenet Bal.no.¶Etiam no. ex ista.l.moralitatem prius loquendi cum aduersario &c. hoc tamen est simplex consilium.l.cum postulassem.ÿ. de de dam.infec.& C.de pig.l. debitores. non est autem necessitas. Et ita dicit hic Oldra. ponendo casum:alibi tamẽ præcipitur, quòd cum Fausto loquatur. extra de syndi. in c.1. Item contra istum tex. videtur facere. l. si seruus seruum.§.si furnum.ÿ.ad.l.aquil.Sed solue,vt ibi no.¶In gl. ad parietem.ibi [duos pedes,vel vnum]No.glo.quæ quotidie allega.& potissimè ad illam questionem.si quis insultauerit aliquem ad domum &c. de qua in l. apud Labeonẽ. §.inter conuitium.ÿ. de iniur. vbi per Ia.de Are. & Bald. Sed ad istum tex.tamen posset responderi,quòd hic terminus sit statutus secundũ conuenientiam subiectę materiæ. Et ideò in q.proposita,an dicatur factum ad domũ,quod fit in porticu,videtur tex.quòd porticus non comprehendatur appellatione ædiũ.de leg.1.l.cætera.§.hoc senatus-
2 consultum. In contrarium facit de incen.rui. nauf. l. qui ædes.Bar. dicit † ꝙ appellatione ædium comprehenditur porticus; quia ædes dicuntur ab edo edis. quod idem est, quod pono, seu ædifico: vnde ædes idem est,quod ædificium: vnde continetur porticus; quia ædificium est.
3 † Sed appellatione domus quodlibet ædificium non continetur,nisi habeat parietem,& tectum.s̃.de rei vendi.in l. solum. porticus ergo non est domus : sed accedit domui. vnde facta sub porticu,non dicuntur facta in domo,sed ad domum.ar.eius,quod hic no.cum ista glo.¶Adde etiam, quod ipse tetigit post Guil.s̃.de offi.proconsu.& lega. in l. meminisse.vbi loquitur de statuto.Si quis aggrediatur aliquem in domo.Adde etiam casum.in l. 1.§. 1. ÿ. de cloa.
4 † In hoc tamen dubio fortè posset dici,an contineatur ap-
a pellatione domusa,ꝙ vbi ampliaret significatũ verbi ędiũ,
5 vel domus: de facili tunc cõprehendat etiam porticũ. † Et ideo statutum pœnale contra inuẽtum ex domum sine lumine, non comprehenderet inuentum sub porticu; prout
6 facit.l.prædijs.§.pe.&.§. 1.ÿ.de leg. 3.¶ † Item statutum augẽs pœnã cõtra aliũ insultantẽ ad domum, nõ cõprehẽdat facientem insultum sub porticu domus; maximè quia aliud est dicere ad domum,& aliud in domo:vt.d. §. conuitium.& l.lex Cornelia.§.domum.ÿ.de iniur.aliàs tamẽ aliter dixi,ꝙ si porticus sit affixa ædibus,vt sunt Bononiæ, ꝙ tunc pars ædium, censeat, vel domus. l.quod cõclaue. ÿ. de dam. infec. Et ideo tunc continetur porticus ędis appellatione;secus si nihil habeat.s̃.s. quod cõtingat cum domo,vt patet in Tuscia;tunc.n. porticus nõ cõprehendit appellatione domus. ¶Item quod est factũ in confinibus ecclesiæ,dicitur esse factum in ecclesia, & sic consistens in hostio ecclesiæ,non potest capi.in l.præsenti.§.sanè. C.de his,qui ad eccle. confug. quod bene nota.

ADDITIO.

a ¶Appellatione domus. Adde Pau.de Ca.in cons. 211. in 1.lib.nu.1.circa principium ipsius cõsilij,vbi decidit, quæ contineantur appellatione domus. Et de duplici significatione huius dictionis,domus, quę interdum sumitur pro domicilio,interdũ pro familia,interdum pro simplici habitatione.& alijs pluribus modis:vide eundem Pa.de Ca. in consil. 92. in 1.volu.versic.his tamen non obstantibus. nume. 3.

§. Parietem communem.

¶Paries communis potest licitè incrustari, & pingi: tempore tamen demolitionis, & in cautione damni infecti nõ venit consideratio picturarum.h.d. Et præmitto, quòd legitur duobus modis, vno modo, quòd loquatur in vicino socio, & secundùm istam lec. procedunt contraria formata in glo.Secundò,ꝙ loquatur in vicino non socio,& istam lec.ponit gl.1.ibi [vel dic secundò] quæ dicit,quòd ita ponendo casum,non habent locum contraria hic formata.vide.ÿ.de ver.sign.l.impensa.in fi.¶In tex.ibi[picturas.] Et est ratio;quia socij non interest.l.Sabinus.ÿ.cõi diui. ¶In tex. ibi [si vicinus] scilicet socius,secundùm primam lec. & caueat socio.de dam.infec.vel dic. non socius,secundũ aliam lec.¶Glo.in ver.sic vicinus ibi[& tunc nõ cauetur]

non

non committitur stipulatio. ¶ In ea. glo. ibi [.l. inter quos] & de hoc vide quod no. Bar. vbi hoc reassumit. in l. damni. la. 3. §. cum parietem. ꝫ. de dam. infec. In contrarium allegatur in gl. & in l. ex damni. §. quotiens. ¶ In ea. gl. ibi [l. in cōmunī. & .l. se.] Nunc hic attende; quia hoc potest procedere, quando licitè ædificat. Sed si illicitè: tunc aut erat communis pro diuiso, & idem, aut pro indiuiso: & tūc dēt præstari cautio. Sed sibi imputet, qui nō prohibuit ædificare. l. q. bona. §. si quis iuxta, & ibi no. de dam. infe. & l. Sabinus. ꝫ. communi di. ¶ In ea. gl. ibi. [l. ex dāni. §. quotiens] hoc verum, nisi alter socius prætiosiora haberet ædificia. & sic maius damnum sentiret. d. l. inter quos. in prin. ¶ In ea. gl. ibi. §. cum parietem, & hic Bar. latius reassumit. in d. l. inter quos.

L. Imperator.

¶ Quilibet potest liberè ędificare in suo, si nō appareat oppositum propter seruitutem, & ædificet sm̄ legis. præceptum. hoc dicit. Et præmitto, quod tāgitur in 2. gl. ¶ Gl. super ver. à vicinia. in fi. Sed contra hoc videtur facere. l. quæ probat, quòd imò sufficiat dimitti vnum pedem, vel duos. l. fi. ꝫ. fi. regun. sed solue, vt ibi no. & C. de ædi. priua. l. Mæuiana.

L. Inter seruitutes.

¶ Seruitus ne ꝓspectui officiatur, & seruitus ne officiatur luminibus, differunt inter se, & hn̄t se vt excedētia, & excessa. h. d. Et legit̄ duob⁹ modis in glo. Sed secūda lec. planior est, quæ ponit̄ in gl. 2. ibi [pōt ēt alr̄ intelligi.] ¶ In tex. ibi [& liberū.] Et sic nō pōt aliquid facere impediendo prospectū inferioris, licèt nō obscurētur lumina. ¶ In tex. ibi [ad luminis impedimentū] Secus ergo si non impediat lumen, licèt prospectū impediat de longinquo: dum tamen possit videri cælū. ꝫ. l. proxima. ergo plus habet offendi. ar. s̄. de offi. præsi. l. illicitas. §. ne tenuis vitæ. vbi gl. facit mentionem de porcello.

Ex. §. Si seruitus.

SVMMAE.

1 *Procuratore in rem suam debet intentare vtiles contra dominum.*

2 *Fructuarius non habet vtilem confessoriam: sed solam directam.*

3 *Dominus potest nunciare domino.*

§. Si seruitus.

¶ Cōstituenti aliquid, per qđ seruituti luminum officiatur. potest opus nouum nunciari. h. d. cum. l. se. ¶ In glo. super ver. nunciari. ibi [in rusticis autem non] l. qui viam. ꝫ. eo. & ibi gl. dicit (quæ ponit hanc so.) ꝙ in rusticis est speciale fauore agrorum. ¶ Sed hæc sol. ibi reprehenditur per tex. in l. 1. §. siue autem. ꝫ. eo. ti. & in l. in iudicio. 2. ꝫ. fa. her. Dico autem, ꝙ alia ratione non est bona; quia fortè per ædificium tolletur mihi ius eundi ad fundum. Posset ergo dici, ꝙ alia sit ratio diuersitatis. s. quia seruitutes vrbanæ constituuntur in quadam perpetuitate, vt colligitur. ex no. in l. si is qui. §. fi. cum seq. ꝫ. de pigno. Sed quia hæc so. videtur violare literam, ideò communiter non tenetur. Sed aliter soluitur, vt. ꝫ. dicam. ¶ In ea. gl. ibi [familiæ. l. in hoc iudicio] volentes tamen istam defendere, dicebant, ꝙ illa. l. in iudicio. debeat restringi ad seruitutes vrbanas. Et pro ratione differentiæ recurre ad gl. in d. l. q viā. vt. s̄. proximè declaraui. ¶ In ea. gl. ibi [domino proprietatis non.] Et ratio est; quia constituenti eum procuratorem, non potest [n]unciari nomine Domini; quia sic ipse videretur nūciare sibi

1 ipsi. Ex quo no. † ꝙ procurator in rem suā, nōn potest iure vti contra dominum. s. vt intentet directas: sed debet intentare vtiles sibi concessas. Simile. s̄. de rei vend. in l. culpa. vel actiones descendentes ex contractu, qui resultat ex cessione. l. 2. §. peruenisse. s̄. de hære. vel acti. vendi.

2 de hoc per Dy. in reg. pro possessore. in fi. ¶ Item nota † fructuarius non habet vtilem cōfessoriam; quia posset eam intentare contra dominum: quod tamen negat. d. l. 1. in s̄. si vsufr. pe. Habet ergo solam directam, quæ nascitur constitutione vsusfructus, quam contra dominum non intentat. sed solo iure: per hoc tamen nondum solutum contrarium. ¶ In ea. gl. ibi [sed in vsufructu.] Aduerte; quia gl. facit differentiam inter seruitutem realem, & personalem, quæ differentia non videtur vera, per casum. in l. de pupillo. §. impositiā. ꝫ. de ope. no. nunc. vbi loquitur reali, & tamen domino nunciatur. Alij ergo aliter responderunt ad contrarium, vt sentit glo. in d. l. qui viā. ꝙ si ædificans confitetur nunciantē ius habere, vel hoc constat tunc potest nunciari, aliàs nō. Et istam so. tenuit ibi Ra. Sed non videtur bona ista so. quia non debet à principio huius nunciationis constare de iure nūciantis. l. 2. in prin. de ope. no. nu. vbi dicit, siue iure, siue iniuria. &c. Alij dicunt hic speciale in seruitute luminū, & oneris ferēdi, aliàs nunquam, & in consequens, quæ so. ibi reprehenditur per Bar. per casum. l. in iudicio. fam. her. Et ideo nec ista est bona solutio. Ad contrarium, so. ergo, vt dicam in fi. glo. ¶ In ea. gl. ibi [vsufructuarius, ergò nulli nunciat] Sed quare? habeat ius in re. l. 2. s̄. de vsufruc. Nec potest proprietarius in re illa aliquid noui facere. s̄. de vsufruc. l. vsufru. legato. hac ratione. ergo ratione sui iuris debet posse nunciare quando à domino vel vicino ædificatur, ita ꝙ noceat fructuario; nam & tunc potest petere cautionem. l. qui bona. §. & qui superficiarium. de dam. infe. Secus si per ædificium nō noceat fructuario, sed tm̄ dn̄o; quia tunc nō noceat proprio nomine: sed procuratorio nomine dn̄i tm̄. Bar. tamen dicit, quòd hic videbatur contra casum. in d. l. 1. in fi. quia & ibi fiebat deterior vsusfructus. ¶ Ad contrarium ergo formatum dicit aliter, quòd licèt habeat ius in re fructuarius; tn̄ est adeo debile, quòd illius vigore non potest nunciare; quia de facili periturum. Ita notat Dy. in l. de pupillo. §. impositiam. & gl. in d. l. qui bona. §. 1. de dam. infe. ¶ In fin. eiusdem glo. Tu autem pro conclusione veritatis dic, quòd aut loquitur in seruitute personali, vt vsufructu aut in reali. Si in personali: tunc si ædificat̄ in ipso loco, in quo debetur vsusfructus: tunc fructuarius potest denunciare tam domino, quā extraneo. l. vsufructu legato. s̄. de vsufruc. Ratio est; quia habet ius in re. Si autem ædificatur in alio loco: tunc extraneo non nunciat nomine suo, licet procuratorio nomine domini, à quo videtur constitutus procurator. l. 1. in fin. s̄. vsufruc. quemad. cau. domino verò non potest nunciare. d. l. fi. cum. l. seq. ¶ Secundo casu quando loquitur in seruitute reali: tunc dic, ꝙ siue sit rustica, siue vrbana potest nunciari, vt hic & in d. l. in iudicio. & l. de pupillo. §. sextus. de ope. no. nun. ¶ Non ob. l. qui viā. quia loquit̄ in reficiēte; ideo non pōt ei nunciari. l. 2. §. si quis ædificiū. eo. tit. & hic est cōis intellectus ad illam. l.

3 ¶ Nec ob. de iti. ac. que priua. l. 3. §. hoc aūt. & §. seq. † quia dominus potest nunciare domino, vt. d. l. qui viā. & hic no. glo. l. lumen. super verbo. inferioribus. ibi [vt excedentia & excessa] quia si debeatur prospectus sine determinatione loci, se habet in plus, quām lumen. vt. s̄. l. proxi. Sed si respectu certi loci potest haberi prospectus in loco, vnde lumen non habet: secus est, vt de se patet.

Ex l. Si ar-

Ex l. Si arborem.

SVMMAE.

Quondam, dictio circa quæ versetur..
Intereße consideratur in seruitutibus.

L. Si arborem. ¶ Vbi per appositionem arboris impedit aspectus cœli vr̃ fieri cõtra seruitutẽ luminũ. Et sic si impediat venire solẽ, vbi multũ expediat venire, alias secus. Et depssio arboris, vel ædificij regulariter non iudicat̃ esse contra debitam seruitutem. h. d. vsque ad. §. hæc. l. Et primò ponitur thema, ex quo tacita quæstio, & eius solutio. Secundò eius ratio ibi. [Nã & arbor.] Tertiò noua formatur quæstio in versi. [licet tamen] cui subdiuisioni respondet vsque ibi [per contrarium.] Ibi formatur noua quæstio in deponente, vel colente, vsque ibi. [Interdum] ibi proxima responsio limitatur. ¶In tex. ibi [Cui sol fuit necessarius] sicut contingit in persona Diogenis Cynici, ad quem in sole sedentem cum Alexander accessisset, hortareturque, vt si qua sibi præstari vellet, indicaret. inquit Diogenes. Interim vellem, vt à sole mihi non obstes. Ita refert Valerius in lib. 5. in c. de cõtinentia & abstinẽtia in pluribꝰ exẽplis.
1 ¶In tex. ibi [quondam] † Nota istam dictionem, quondam a, versari circa rem. Quandoque versatur circa personam, extra de testa. c. quia ingredientibus. & c. filius noster. Qñque respicit officiũ, ita sumitur in l. tuto rẽ quondam. C. de arbi. tute. Quandoq; versatur circa dominium. l. cũ affirmans. C. de lib. cau. ¶ Nota ex ista. l. ꝙ in istis seruitutibus consideratur interesse, & vix impetratur fieri contra debitam seruitutem, vbicunque aliquid fiat, quod lædat, siue contingat per modum excessus, siue per modũ depressionis, siue decessus.

ADDITIO.

a Dictionem, quõdam. Adde quòd dictio, quondam, importat præteritum tempus. Fely. in c. ex parte. C. de fo. compe. col. 1. versi. prima intelligentia. Et quid si in testamento dicatur. Titius filius Sempronij, & Sẽpronius pater non viuebat, & sic deficiebat [quodam] an testamentum sit nullum. vide eundem Feli. in d. c. ex parte. B. vnde no. cautelã ad sustinendum testamentum, in quo dicit̃ filius. M. quamuis mortuus sit Martinus. tamen subauditur, quondam. & ista est communis opi. quam tenẽt omnes in d. c. ex parte. B. Sed quid econtra. Pone in instrumento testamẽti dictũ est, Titius olim Sempronij, & in veritate Sempronius pater viuebat. vide Bar. in l. 1. §. 1. ff. de noui. ope. nun. col. 1.

Ex §. Hæc lex.

SVMMAE.

1 *Verba obscura semper interpretantur ad nocumẽtum eius, qui intentionem suam fundauit ex eis.*
2 *Res semper videtur vendi libera in dubio.*

§. Hæc lex. ¶ Verba obscura & maximè captiosa interpretantur cõtra proferentẽ. Hoc dicit. ¶Vel sic. Obscuritas in verbo, sui natura nocet exprimenti. hoc dicit. ¶Et conclude pro huius
1 intelligentia, † quòd semper interpretatur ad nocumentum eius, qui intẽtionem suam fundat ex verbis obscuris. Et primò loqtur in seruitute stillicidij. Secundò in seruitutibus alijs. Secũda ibi [quę de stillicidio.] ¶In tex. ibi [stillicidiorum] scilicet domus emptæ. ¶In tex. ibi [excipiendo rum] scilicet in viam, domum, vel curiam. ¶Et no. istum casum ad no. in l. veteribus. s̃. de pac. hic tamen non erat obscuritas ratione rerum: sed in modo intelligẽdi verba prolata. ¶Item sic in hoc est differentia inter verba obscura prolata in contractibus, vt. d. l. veteribus. & l. si in emptione. in princ. de contrahen. emp. & de ver. obliga. l. quoties in stipulationibus. Et prolata in iudicijs, vbi interpretatio pendet à solo proferente. l. si quis intentione. s̃. de iudi. tangitur extra de resti. spo. c. cum ad sedem. per Dy. in reg. in obscuris. Adde Glo. no. in l. Pomponius. s̃. de rei vendi. & de verb. oblig. l. quicquid astringendæ. ¶Nota ergo ex isto
2 tex. † quòd in dubio semper res videtur vendi tanquam libera &c. Nota ergo, quòd verba expressa in contractu, quæ possunt sapere seruitutem, in dubio intelligũtur de seruitute actiua, non passiua. ¶Sed contra istum tex. videtur casus. ȷ̃. communi. prædi. l. in tradẽdo. in prin. l. quicquid. eo. ti. & l. eum debere columnam. ȷ̃. tit. nostro. So. vt in eis no. ¶In fi. glo. pollicetur. Aduerte quia finis huius glo. in vtraque parte procedit, quòd in princip. loquitur: quando domus vicini erat apta ad seruitutem illam recipiendam. Et sic generaliter loquendo, videtur emptorem decipere. Finis ergo loquitur, quando in euidenti apparebat domũ ad hoc non esse aptam. Et pro hac distinctione facit. ȷ̃. de contrahen. em. l. ea quæ commendandi.

Ex l. Si fistulæ.

SVMMAE.

1 *Actio in factum subsidiaria competit pro damno dato de non corpore in corpus cum culpa.*
2 *Actio legis Aquiliæ datur, vbi homo est immediata causa damni.*

L. Si fistulæ. ¶ Si fistulæ appositæ iure seruitutis domui meæ, dent mihi damnum, agam vel lege Aquilia, vel actione ex stipulatu. Hoc dicit. Sed quia iste casus procedit secundùm vnam lectu. Ideo summo in nube sic. ¶ Damnum, quod datur à fistula, venit in actione in factum, & in cautione dãni infecti. Hoc dicit. ¶Et præmitte, quòd legitur dupliciter. primò, quòd fistulæ erant applicatæ iure seruitutis: & hunc intellectum prosequitur prima glo. magna. Secundò quòd nulla seruitus debebatur, & hoc sensit hæc vltima gloss. secundùm quam cessarent omnia contraria prima hic formata. ¶In tex. ibi [ducis] iure seruitutis secundùm vnam lec. ¶ In tex. ibi [mihi dent] debenti seruitutẽ aquæductus, secundùm illam lectu. ¶In tex. ibi [competit] contra te, cui debetur seruitus, quando culpa tua interueniente, mihi datur damnum. ¶ Nota alio modo
1 allegari posse istum tex. scilicet, quòd † pro damno dato de non corpore in corpus cum culpa, competit actio in factum subsidiaria leg. Aquilię. Vbi autem datur damnum vitio naturali: tunc competit propriè actio ex stipulatione damni infecti. ¶In gl. in factum [vti debes] & si vitio naturali sine tui culpa læsio contingat, non teneris. ȷ̃. tit. 1. l. si mihi. §. seruitus. Si autem tui culpa, teneris, vt hic. ¶ In ead. gloss. ibi [scilicet gestione fistularum] scilicet immediatè. Sed si fui in culpa, sum mediata causa dãni. ¶In ea. gl. ibi [negat Aqui.] s. directam, sed habet locũ in factum; vel vtilis Aquilia, secundùm Bu. quare autem dicatur negari Aquil. dic, ꝙ ideo; quia † illa datur, vbi homo
2 est immediata causa damni. ȷ̃. ad l. Aquil. l. sed & si quicũque. §. 1. hic autem homo non fuit immediata causa, vt. s̃. dixi.

dixi. Et adde ad istum casum alium casum in l. si seruus seruum. §. fi. ad leg. Aquil. ¶In ead. glo. ibi[& diuersis casibus hic, dicit dari.] Vel dic aliud ad contrarium, quòd cautio damni infecti (licèt extraordinaria) concurrit cum actione in factum subsidiaria, vel Aquil. vt hic, licèt non concurrat cum lege Aquilia ordinaria. facit quod not. in l. quemadmodum. §. magistratus. ad leg. Aquil. & in l. de pecoribus. C. eod. & ita intellexit Bar. ista iura. ¶In ead. glo. ibi[ex defectu naturæ] non propter aliud extrinsecus secundũ But. in fi. eiusdem glo. ¶ Vel posset dici, ꝙ hic fistulæ erant applicatæ non iure seruitutis, & sic cessat hoc contrarium vltimum. Et hoc satis innuit hæc glo. Sed vr̃ extra glo. ꝙ ideò nunquam habeat locum cautio damni infecti; quia non habuit locum, nisi cum potuit prouideri l. fluminum. §. hæc stipulatio. de dam. infec. sed habet locum actio legis Aquiliæ. ita loquitur d. §. pacti. ¶Si verò ex defectu ædificij, & culpa hominis simul: tunc attende. Aut. n. fuit culpa commissa in faciendo, & non habet locũ actio leg Aquil. sed actio in factum, vel leg. Aquil. vt d. §. pacti. Aut in non faciendo: & tunc non potest habere locũ actio leg. Aquil. d. l. si cuius. §. denique. s̃. de vsufruc. & tũc habet locum actio damni infecti, & stipulatio interposita committitur, vt hac. l. in fi. ¶ Si verò damnum interuenit sine culpa aliqua: tunc verum est nullam actionem competere. d l. fluminum. §. hæc stipulatio. & eod. tit. l. sed ita idoneum. ¶In fi. glo. damni. ex hac glo. collige secundam lect. ad tex. de qua. s̃. dixi in princ.

L. Fistulam. ¶Nõ possum prohiberi aliquid in meo facere, dummodo aliquid in alieno non immittã. h. d. ¶ Vel sic. Non est licitum in communi pariete aliquid facere, vel aliquid ei apodiare, per quod paries corrũpi potest: & quod nõ possit per se subsistere, etiam conducto pariete. h. d. Et not. istum tex. ad declarationem. l. quidam Iberus. s̃. eo. ¶In tex. ibi[non iure] hic potest intelligi. s. seruitus, quãdo res communis nemini seruiat. ĩ. eo. l. in re communi ¶In tex. ibi[prohiberi]. i. iure, vt dixi. s̃. eod. l. quidam Iberus. vbi vide. ¶In tex. ibi[in tricliuio] de isto quid importat. vide ĩ. cõmo. l. si vt certo. §. si de me petijsses. ¶ In tex. ibi[qa remoueri possunt] ex quo collige, quid in scalam lapideã applicante ipsi parieti. ¶Not. ergo vltra summariam doctrinam, & contingeñ. inter socios communionem hñtes fortè in pariete, an aliquis posit ad illum parietem aliqd applicare. Nam debet attendi, an subsistere posit sublato pariete, an non. Item an impediat refectionem communis parietis. ¶Not. istum tex. in ver. [scalas] quem Bal. allegat, ꝙ non idem iuris est de scala, & de muro: vnde scala quæ est foris hostium, non continetur apppellatione domus: & sic maleficium, quod fit in scala exteriori, non videtur domi factum: quod not. secundùm Bal.

Ex l. Seruitutes.

SVMMAE.

1 *Seruitutes rusticæ perduntur sola negatiua.*
2 *Factum requiritur ad posidendum in incorporalibus.*

L. Seruitutes, ¶In incorporalibus quasi possessio dr̃ hr̃i, & retineri facto quodã. h. d. ¶Vel magis ad literã. In seruitute tigni, vel stillicidij (immediatè facta immissione) dr̃ quis habere continuam possessionem. h. d. ¶In tex. ibi [si supficie] vt sunt seruitutes vrbanæ. s̃. eo. l. 1. ¶In tex. ibi [pos. retinent] impropriè, vt. s̃. tit. 1. l. seruitutes. ¶In tex. ibi [pdeo] seruitutẽ tigni immittẽdo: & ideò nõ pdo, nõ vtẽ nisi tu (actũ contrariũ faciendo) libertatem præscribas
1 eo. l. hæc autem iura. Sed seruitutes rusticæ sola negligentia pduntur. ĩ. de vsuca. l. sequitur. §. si viam. Et quæ sit diuersitatis inter istas seruitutes, vide qđ dixi in l. hæc iura. & in d. l. seruitutes. s̃. tit. 1. ¶In tex. ibi [& si menianum]. i. solariũ. C. de ædi. priu. l. meniana. ¶No. hic tẽ ꝙ in incorporalibus ad posidendum vr̃ factum requiri. Sed attende, ꝙ hic potest procedere in his incorporalibus quæ hñt aliquid facti. Secus aũt in his, quæ nullũ, aut nihil facti hñt, vt est ius eligendi, hñdæ, & exercendæ iurisdictionis, & similibus. ¶Et hanc dr̃iam nota pp id, qđ subtiliter dicit Inno. q. dicit, ꝙ licèt in incorporalibus, in quibus aliquid facti requiritur (ẽt post sñiam) victor non põt occupare rem sibi adiudicatam: sed p executorem debeat sibi tradi. C. de arbi. l. pen. §. 1. & de iudi. l. properandum. in istis incorporalibus iuribus, in quibus corporale attenditur, vt electionis, iurisdictionis, & similibus statim lata sñia, potest actor ingredi possessionem, & aduersari’ possessionem amittit. Consilium tñ est, vt oĩs dubietas tollatur, ꝙ iudex dicat in sñia. Adiudicamus vobis ius eligendi, & aduersario silentium imponimus. At in corporalibus, in quibus aliquid corporale attingitur, vt in præbendis, possessor condemnatus per aduersarium, non prohibetur exercere, vt prius, si ille, qui in possessione erat, sibi est ei impositum silentium, cogitur cauere, ꝙ de cætero re illo, vel seruitute non vtetur. ĩ. si ser. vendi. l. harum. & vult Inno. de concess. præb. in c. 1. per duas col.

Ex §. Si domo.

SVMMAE.

1 *Constitutione simplici seruitutis eundi absq; alia expressione quid concedatur.*

§. Si domo ¶Qñ aliquid promittitur, intelligitur ita promitti, ꝙ ex eo possit vtilitas percipi. h. d. ¶Vel sic. Licitũ est alicui facere illud, sine quo non põt habere vsum seruitutis. h. d. ¶No.
1 ꝙ †ex simplici constitutione seruitutis eundi absque alia expresione, videtur concessa facultas, & licentia faciendi scalas, & similia, sine quibus iter haberi non potest.

Ex §. Si sublatum.

SVMMAE.

1 *Ecclesia destructa, postea restituta, durat priuilegium indulgentiarum.*
2 *Lazarus resuscitatus an debeat recuperare sua bona.*

§. Si sublatum. ¶Seruitus prędialis rei mutatione nõ tollitur, licèt personalis sic. h. d. ¶Aedificium destructum, & restitutum (quò ad iura realia) videtur idem, licèt secus sit quò ad personale. h. d. ¶In tex. ibi[idem intelligitur.] Nõ ob. de aqua quot. & æsti. l. hoc iure. §. aquęductus. & de verb. oblig. l. inter stipulantem. §. sacrã. in fi. & in qualibet earũ not. ¶In tex. ibi[interijt] quod est verum de iure. Et quæ sit ratio diuersitatis inter habere seruitutem personalẽ, & realẽ, dicã statim sup gl. ¶No. istũ tex. primò, qa facit, ꝙ
1 †destructa ecclesia, & postea restituta, duret priuilegiũ indulgentiarũ, sñm Bar. Tu aũt dic, ꝙ hoc pcedit, qñ destruitur de facto.

de facto. Secus si de iure. Ita dixit Inno. de ope. no. nun. c. cum ex iniuncto. vbi vide. Et adde quod no. per Dyn. & alios. in l. cum pater. §. Tusculanus. de lega. 3. ¶ Secundò nota ibi. Et idem intelligatur, ꝙ paria sunt quid esse verè
2 idem, vel reputari idem iuris fictione. Sic facit, † ꝙ Lazarus resuscitatus debeat recuperare sua bona; quia licèt nõ sit idem numero, vt quidam dixerunt: tamen idem reputatur iuris fictione; ergo &c. Alij tamen dixerunt, ꝙ omnino est idem homo; quia cum eædem sint partes substantiales in eo, & surrexerit moriturus; ergo est idem homo: secus si non moriturus; quia non reputaretur idem homo, secundum beatum Thomam. de hoc etiam dixi. s. de legi. in l. 4. & adde glo. 32. q. 7. c. licitè. & quod ibi tetigit Archid. ¶ In glo. pars ibi [& si fortè: §. etiã] & rõ diuersitatis est; quia seruitutes personales facilius amittunt. C. de vsufr. l. corruptionẽ. Extinguunt. n. mutatione rei, & formæ, qđ secus est in realibus. vt hic. & in d. l. repeti. §. rei. s. qui. mod. vsusfru. amit.

Ex. §. Si seruitus.

SVMMAE.

1 *Seruitus potest meliorari ex industria dominorum.*

§. Si seruitus. ¶ Dominus domus dominantis nõ potest aliquid innouare, per quod conditio seruientis deterior fiat: sed melior sic. Hoc dicit. ¶ In tex. ibi [si antea] tempore seruitutis constitutæ. ¶ In text. ibi [facere poterimus] nos, quibus debetur seruitus stillicidij. ¶ In text. ibi [fieri posse] ab eo, cui seruitus ipsa debetur. ¶ Nota
1 † quòd seruitus potest meliorari ex industria dominorũ. ¶ Not. secundò, quòd quædam alteratio potest fieri sine incommodo debitoris, quæ non permittitur cum eius incommodo. Ex quo no. regulam, quæ colligitur hic ad fi. & colligitur ex summario.

§. Qui in area. ¶ Dominus prædij debẽtis stillicidium recipere, potest ibi ædificare; dummodo per hoc non impediat stillicidiũ. h. d. ¶ Vel sic. In suo potest dominus quilibet ędificare pro libito, dummodo non noceat seruituti constitutæ. h. d. ¶ In gl. qui in area: ibi [sol. vt ibi] quia ibi ædificium impedit vsum seruitutis, hic non.

Ex. l. Si domus.

SVMMAE.

1 *Seruitutes habens duas separatas, renunciando vni, non intelligitur renunciare alteri.*
2 *Statutum municipale continens idem, quod ius commune, non tollitur per nouam constitutionem: quæ de illo non fecit mentionem.*
3 *Proponens duas exceptiones, si renunciat vni earum, non intelligitur propterea alteri renunciare.*

L. Si domus. ¶ Si habens plura iura, & vni eorũ renũciet, intelligitur alterum retinere. h. d. ¶ In tex. ibi [non liceat] nam remissio personæ seruientis potest procedere sine remissione secundæ: & ideo non importat remissionem illius fieri,
1 vel non fieri: aliàs secus esset, vt in glo. ¶ No. ergo, † ꝙ habens duas seruitutes seperatas, renunciando vni, non intelligitur renunciare alteri: & ideo in vim seruitutis retentæ, adhuc habet ius prohibendi. Et sic per hanc leg. ar
2 guitur, † quòd statutum municipale continens idẽ, quod ius commune, non tollitur per nouam constitutionẽ, quæ de illo non fecit mentionem; quia ibi concurrunt duo vincula, vnum iuris ciuilis, aliud iuris municipalis; ergo licèt vnũ tollatur, aliud remanet, vt hic. Ita induxit Io. de Lig. de præscri. in c. 1. licèt gl. tenuerit contrarium. de consti. ĩ c. 1. lib. 6. Bar. tetigit aliquid. ĩ l. 2. §. 1. ad leg. fal. ¶ In gl.
3 tollere. hoc modo relata glo. ad tex. vult; † quòd si proponens duas exceptiones, vni earum renunciat, non intelligatur propterea alteri renunciare, nisi sint ita connexæ, ꝙ non possint separari. & hoc vult glo. facit de acqui. hære. l. pro hærede. §. proinde & quod ibi. no. ¶ Item facit, ꝙ si intentetur petitorium & possessorium, quod potest in incorporalibus fieri [a], vt no. Insti. de act. §. æquè. non videatur agens ad hoc se astrinxisse, vt licèt non probetur in petitorio; per hoc succumbat in possessorio. arg. huius. facit etiam de appel. l. Seio. & de do. inter vi. & vxo. l. si sponsus §. si maritus. & hic in duab. actionibus. Secus si esset vna habẽs admixtam causam proprietatis, & possessionis. l. 2. §. quædam. vbi no. de interdi. & tangitur per Inno. de postu. c. bonæ. il. 2.

ADDITIO.

a ¶ In incorporalibus fieri. Adde Alex. consil. 218. incip. in causa & lite. in 2. vol. per totum consil. an petitorium, & possessoriũ possint simul intẽtari in eodem libello, & nunquid per recentiorem titulo in ipso petitorio intentio fundata sit, & quonam pacto iudex, coram quo agitur, super vtroque membro pronunciare debeat. vide determinationem Alex. in præalle. consi.

L. Qui ædificium. ¶ Seruitus ne luminibus officiatur, extenditur ad lumina præsentia, & futura, si hoc est actum. h. d. No. ergo seruitutem posse imponi præsentib⁹ & futuris luminibus. ¶ Quid autem si sit simpliciter interposita, vide casum statim. in l. seq. & vide istam. l. alleg. per Inno. de rescrip. in c. si gratiam. lib. 6.

Ex. l. Si seruitus.

SVMMAE.

1 *Tempus præsens non complectitur futurum.*
2 *Indefinita æquipollet vniuersali, & quomodo. nu. 3.*
4 *Princeps si concedit alicui potestatem creandi tabelliones, & concedendi eis facultatem inter omnes personas cuiuscunque loci, non obstante aliqua consuetudine, vel statuto, an videatur tollere statutum etiam post factum.*
5 *Immunitas generalis, si sit præstita alicui, an ille teneatur de collectis impositis ratione guerræ; vel alterius imminentis necessitatis.*

L. Si seruitus ¶ Oratio finita nõ æquipollet vniuersali, secus indefinita. Hoc dicit. Secunda ibi. Quòd si ita. ¶ In tex. ibi [nunc sunt. &c.] cum limitatione tẽporis. ¶ In tex. ibi [cautum] scilicet indefinitè, & sic non ob. de au. & arg. leg. l. si ita. ¶ In tex. ibi [humanius] No. verbum, quod videtur innuere, quòd secus sit de rigore iuris, & sic facit ad id, quod. j. dicam. ¶ In rex. ibi [significari] Nota hoc verbum; quia econtra facit, quod ex proprio significatu verbi. ¶ In tex. ibi [post tps conuentionis.] Not. quia facit ad no. ext.
1 de priuil. in c. quia circa. vbi vide. ¶ † No. quòd tẽpus præsens

sens non complectitur futurum: dixit tamen hic Butriga. quòd si omnino concipitur super verbo, semper significet secundùm illud. l. si à colono. de verb. obliga. Et not. quod not. Dy. de verbo. significa. in l. verbum oportebit. Sed si concipiatur super participio descendente à verbo. adhuc idem; quia participium significat sm tempus verbi, sub quo concipitur. l. si quis stipulatus sit. cum glo. de ver. oblig. Vbi autem concipitur sine verbo, vel participio, dic quòd si adijciatur pronomen, meum, facit restringi ad præsens tempus. de au. & argen. leg. l. si ita. Fallit etiam, si omnia respiceret; quia resultaret aduersario modicũ damnum. C. quæ res pign. obli. poss. l. fi. vbi probatur, ꝙ omne tempus comprehendit, licèt pronomen, meum, adiectum sit. Adde tamen hoc, quod. ȷ̃. dicam. super glo. ¶ No. secundò, quod quotidie allegatur, † quòd indefinita æquipollet vniuersali. & sic oratio prolata sine definitione temporis, ad futura extenditur: quod est verum, secundũ Dy. quando est eadem ratio, & conditio particularium sub indefinita comprehensorum, aliàs secus. Ita not. de reg. iur. super rub. & de leg. 2. in l. si pluribus. Et istud tãgitur per Io. And. de electio. in c. vt circa. in glo. super ver. aliorum.
3 lib. 6. ¶ † An autem æquipolleat indefinita vniuersali [a] ex
a interpretatione, vel proprio significatu, posset iste tex. allegari pro vtraque parte. In duobus verbis. s̃. ponderatis super tex. tu conclude, ꝙ æquipollet vniuersali ex significatione interpretatiua ex mente, seu attenta mente, seu ratione, non ex necessitate sermonis, & hoc est, quod vult ista litera. Ex quo patet, ꝙ etiam in statutis assumitur pro vniuersali: quando est eadem ratio, & conditio particularium. Nãm ratio, & mens statuti ponderanda est, sicut & ratio consuetudinis, vt probat tex. in l. 1. C. quæ sit lon. consue. Et istud tenuit Bar. in materia statutorum. ¶ Item facit iste tex. ad materiam quæstionis tacitæ per Cyn. post Pet. in vlti. q. in l. placet. C. de sacros. eccle. & per Guil. de episc. & cle. in l. omnia priuilegia. s̃. de priuil. vel immun. eccl. vel aliter pro possessionibus suis. an extendatur ad postea quæsita, & per istũ tex. determinatur ꝙ sic. Sed certè contrarium videtur facere de consti. pecu. l. nec enim. & clem. literas. de rescrip. Et ad istum tex. posset responderi, ꝙ hic in concessione vertebatur, quod habebat causam successiuam. Et ideò non mirum, si extenditur ad futura.
4 ¶ Item allegatur iste tex. † quòd si Princeps concessit alicui potestatem creandi tabelliones, & concedendi eis facultatem inter omnes personas cuiuscunque loci, non obstante aliqua consuetudine, vel statuto; quòd videatur tollere statutum, etiam postea factum, per quod est prouisum, quòd instrumenta à nullo Tabellione facta, valeant, nisi habeant licentiam à communi: & omnia illa videtur tollere dictum statutum, quę in futurum obstare poterant per hanc legem in ij. respon. Ita determinauit Dy. de lega. 1. in l. si mihi & tibi. §. fin. vbi Bar. idem. Pro hac tamen parte facit. C. de furt. Auth. nauigia. & C. commu. de suc. Auth. omnes peregrini. & quod not. Iac. de Are. in l. fi. de testam. & Pe. C. de serui. in l. cum modus. ¶ Item pro hoc facit, ꝙ ista verba, non obstante &c. sunt verba indefinita, & apta omne tempus comprehendere. de iure codicil. l. Plociana. & de verb. sig. l. verbum erit. ¶ Item facit iste tex. ad not. per Cy. post Pet. in prealleg. l. non modus. C. de serui. vbi vide, & pondera quod concludit in quęstione eius, qui tenebatur singulis de ecclesia dare certum quid, puta vnum solidum in die anniuersarij, quòd non teneatur adempto numero. ¶ Item facit iste tex. ad fi. hic,
5 quòd † si alicui sit præstita generalis immunitas, non teneatur de collectis impositis ratione guerræ, vel alterius imminẽtis necessitatis. facit de lega. 1. l. si ex toto. in prin. & l. 2. de iu. immu. Et pro hac parte videtur casus in l. vt nem. li. in emp. spe. se excu. lib. x. ¶ In gl. nihil. Tu in b dic clarius, quòd vbi dispositio testantis, vel etiam cont hentis est certa, semper illa debet seruari. l. in condition
b bus. de condi. & demon. & l. pater [b] Seuerinã. §. condit num. eo. tit. Si verò mens disponẽtis est dubia: tunc deb attendi qualitas legati, vel dispositionis. Aut enim lega est vniuersale, & inspicitur tempus mortis. l. si mancip & l. Lucius. de fun. instruc. instru. q; leg. Aut est gñrale, singulare: & tunc, si testator vtitur verbo futuri tempo inspicitur tps mortis, & non posterius. de au. & arg. leg l. 2. & l. apud. & l. fi. de opt. leg. Si verò vtitur verbo pr tis temporis, & simpliciter: tunc aut est verbum exten uum, & inspicit tps mortis. de leg. 2. l. si ita quis testõ. A est verbũ simplex, qd nõ est extensiuũ: tũc attẽde cui si cõtingat alteratio: & tũc inspicit tps mortis. l. Mela. §. 1. ali. & cib. lega. aut aliter cõtingit, q̃ facto testatoris: & t aut in principali, & inspicit tẽpus testamẽti. d. l. si ita. A in accessorio: & tunc si agatur de magno pıudicio, insp tur tempus mortis. l. si ex toto. §. 1. & l. quod in rerum. § quis post. de lega. 1. & de lega. 2. l. cum fundus. & de lib leg. l. Aurelius. §. testamento. & l. fi. § fin. eod. titu. Aut modico præiudicio, & tunc etiam præsens tempus atte ditur, vt hac lege.

ADDITIONES.

a ¶ Vniuersali. Adde Alex. cons. 315. incip. viso processu. 2. vol. nu. 23. ver. & fortificatur. dicit, quòd indefinita ap posita circa personas, æquipollet vniuersali, si sumus materia fauorabili.

b ¶ Mens disponentis dubia. Adde Pau. de Cast. in con 332. in 1. vol. ver. ibi, & constat, ꝙ dispositio. determin ꝙ dispositio testatoris dubia limitatur, restringitur, & d claratur ex causa, vel ratione, quæ ex verbis testatoris col ligitur, & ex quibus fuit motus. l. nomen debitoris. §. fi de leg. 3. l. cum pater. §. dulcissimis. ff. de lega. 2. l. em ptor. §. si ancilla. ff. de rei vend. & l. in fideicom. §. cum Po lidius. ff. de vsu. vide Pau. de Cast. in cons. 147. in 2. vol.

Ex §. Futuro quoque.

SVMMAE.

1 *Instruere potest quis, vel commodum conferre in ecclesiam construendam nondum constructam.*

2 *Priuilegia possunt impetrari pro ecclesia construenda, nondum constructa.*

§. Futuro quoque.

¶ Potest seruitus imponi, vel acquiri etiam ædificio non constructo. h. d. ¶ In tex. ibi [seruitus potest] & ratio est; quia illud, quod adhæret, præsupponit id, cui adhæreat: & ad hoc allega. ista. l. per al lega. in quodam consilio. ad idem allegatur. ȷ̃. titu. 1. l. La
2 beo. & de pe. leg. l. 1. & 2. ¶ Item facit iste tex. † quòd quis potest extruere, vel commodum conferre in ecclesiam construendam nondum constructam. ad idem facit. l. seruos. de alimen. & ciba. lega. In contrarium tamen facere videtur de re iudi. c. abbate sanè. lib. 6. vbi tex. probat, quòd monasterio nondum constructo, non potest donari. de quo vide Bar. in l. seruos. s̃. allega. & Ioan. mon. in d. c. Abbate sanè. ¶ Item facit iste tex. † quòd priuilegia possunt impetrari pro ecclesia construenda nondum constructa. De hoc vide quod nota. de consuetud. in c. cum olim. & quod not. Innocen. de eccle. edif. in c. ad audientiam.

dientiam. il.2.vbi dicit, quòd Papa non concedit priuilegium ecclesiæ futuræ; quia non subito; sed cum deliberatione debet concedi. all. 23. dist. cap. communis. ¶ Gloss. vel acquiri. ibi [vt quis obligetur nomine seruitutis.] No. quòd licèt futuræ rei non possit constitui seruitus. scilicet vt dicatur seruitus constituta: potest tamē quis se obligare vt facto ædificio constituat. l. hæredes. §. an ea. fam. hær. & ita declarat Inno. in d. c. ad audientiam. & vide qđ no. ad idem de desp. impu. in c. ad dissoluendum. in glo. 3. vbi tangitur de hoc.

L. Cuius ædificium ¶ Habēs ędificiū iure seruitutis supra alterius ædificium, potest moderatè ædificare supra suū ædificiū. h. d. ¶ Vel sic. Quilibet potest ad libitum ędificare in proprio: dum tamen vltra debitum non grauet.

L. Hoc quod dictum ¶ Seruitus tigni immitendi non potest deberi ei, qui non habet ædificium. hoc dicit. Ratio autem huius potest colligi ex. l. fi. s̄. tit. 1. Et aduerte; quia hoc debet intelligi, quòd non possit deberi, scilicet iure seruitutis: sed ex quadam cōuentione sic, vt per. l. vt pomū. & quod ibi no. s̄. ti. 1. quod declara vt ibi. ¶ In tex. ibi [hoc quod] No. hanc distinctionē, hoc demōstratiuum etiam verificari in eo, quod non potest ocula'iter demonsttari, & de hoc vide Bar. in l. 1. super ver. hoc. de ope. no. nun.

§. Si ex tribus. ¶ Medius vicinus non potest impedire libertatem vicini inferioris. hoc dicit. ¶ Vel sic. Seruitus, quæ aliàs tibi debetur à domo vicina, non impedit dominum alterius domus ædificare super communem parietem. h. d. Et legitur principaliter duobus modis hic in prima gl. & primus modus subdiuiditur in duos. ¶ In tex. ibi [ædibus] diuersorum dominorum. ¶ In tex. ibi [seruiant] fortè, ne luminibus officiatur, vel ne altius tollatur. ¶ In tex. ibi [habiturum] & sic per hoc officiatur luminibꝰ per herū ædiū. ¶ Gl. 1. ibi [inferior dominus] vt. s̄. tit. 1. l. ad certam. ¶ In ea. gl. ibi [non dēt teneri] scilicet dn̄s mediarū ædiū. ¶ In ea. glo. ibi [. l. quoties.] & per hoc patet, ꝙ nō obstat fortè cōtrariū, quod formari posset, ꝙ in re seruiente nihil dēt fieri in p̄iudiciū eius, cui dētur seruitus aliàs dn̄s rei seruiētis tenetur. s̄. eod. l. si arborem. in prin. l. & si domus. quia illud est verum in eo, cuius res debet seruitutem: sed hic fuit alius ædificans, & nil potest imputari domino rei seruiētis; quia aut erat ille paries cōmunis pro diuiso, aut pro indiuiso, vt in ista glo. colligitur. ¶ In ea. gl. ibi [erat cum esset inferioris tantum] & sic nihil potest imputari domino mediarum ædium, qui dicitur seruitutem debere. ¶ In glo. inferiores ibi [ei non potuit] Attende quia secundū hanc sol. & se. loquitur, quando erat commmunis pro indiuiso. ¶ In ea. glo. ibi [pro parte constituitur] Attende; quia secundùm hanc oppositionem & eius sol. loquitur, quando erat communis pro indiuiso. ¶ In ea. glo. ibi [dic hic certam.] Intellige, quòd cōnstituit seruitutem in domo, quæ domus erat seperata, & propria ipsius seruitutem constituentus. Nam paries tantùm communis erat, vel solue aliter, & melius, vt præcedens contrarium, intelligendo scilicet, quòd erat communis pro diuiso iste paries; vnde non tenuit in aliquo impositio seruitutis, vt j̄. tit. 1. per l. fundum.

Ex. l. In re communi.

SVMMAE.

1 *Discordia vt plurimum causatur à communione.*

L. In re communi. ¶ Seruitus non potest cadere in re communi. hoc dicit. ¶ Vel sic. In re communi non potest quis aliquid facere, vel prohibere iure seruitutis: sed succurritur ei per communi diuidundo iudiciū. Et primò ponit dictū. Secundo remediū subdit. ¶ Secūda ibi [itaq; &c.] ¶ In tex. ibi [res sua nemini seruit.] Cōtra hoc videtur. s̄. de vsufru. l. Proculus. & j̄. eo. l. & qui duas. & j̄. si serui. vendi. l. Testatrix. §. fi. Sed sol. vt in qualibet earū no. Et adde quod no. j̄. com. prædio. in l. si quis duas. §. fin. ¶ No.
1 †discordiam vt plurimū causari à communione. ad hoc tamen facit. C. quando & qui. quar. pars debe. l. 2. li. 10. facit. l. alleg. in glo. ¶ No. etiam quo remedio succurritur socio contra socium aliquid innouantem, vel innouare volētem in re communi. ¶ In gloss. ibi [meum est] & in illa non cadit seruitus, vt hic. Sed quò ad dispositionem suæ partis potest res communis appellari cuiuscunque sociorum. l. serui electione. §. fi. de lega. 1. vbi aliquid Bar. & de cond. inst. l. 2. Nō quò ad dispositionem partis socij. C. de cō. re. alie. l. falso. Quò aūt ad dispōnem totius, si res illa erat ordinata ad aliud, ad quod disponitur, pōt dici disponentis. l. in tantùm §. in commune. s̄. de re diui. Secus si non erat ad illud destinata, vt. l. Sabinus. communi diui. Fallit fauore fisci. d. l. falso. & l. vnica. C. de vend. re. fisc. cū pri. li. 10. ad Sill. l. 1. §. quid deinde. & de act. emp. l. Iul. §. idem Celsus. Et hoc procedit in re communi pluribus vt vniuersis, quæ non potest dici alicuius, vt. l. in tantùm. §. vniuersitatis. s̄. de re. diui. & ibi no. Et secundùm prædicta intellige tex. in l. pupillus. §. fi. & quod ibi no. j̄. de ver. signi. ¶ In gl. ibi [& hoc eo absente] hæc secunda melior: dic tamen plenius, quòd si volo impedire fiendum possū, vt hic. Sed si volo, quòd tollatur iam factum: tunc si fuit factum me præsente, non possum: & si me absente sic, vt in contrario.

Ex l. Sed & si inter.

SVMMAE.

1 *Habens ius immittendi trabem in communem parietem; non potest tantùm vltramittere, quòd transeat in partem vicini.*
2 *Seruitus non præsumitur retro fuisse per pactum antequam cōstituta fuerit.*

L. Sed & si inter. ¶ Negatoria pōt intētari, si aliquid innouet ex ꝓprijs ædibꝰ in cōe, vel ecōtra. h. d. ¶ In tex. ibi [agere licèt] s. negatoria, vt. s̄. si vsufr. pe. l. vti frui. j̄. si ser. ven. l. 2. Inst. de actio. §. econtra quoque. secundùm Odof. ¶ In tex. ibi [rem perdere] si longo tempore tacuit; quia seruitus est ius ex tēpore, & patiētia acquisitū, sm̄ primam lec. Alio tn̄ modo hoc verbum exponitur in gl. & sm̄ illā ista. l. alle. ad id, qđ dicā super gl. ¶ In tex. ibi [tecū est actio.] s. negatoria, de qua. s̄. quā perdo tacēdo lōgo tēpore; qa seruitꝰ tigni mittendi habeat causā continuam. C. de serui. l. 1. & 2. ¶ No. †ꝙ licèt qs habeat ius immittendi trabē in cōmunem parietem: non tamen potest tm̄ vltra mittere, ꝙ transeat in partem vicini secundùm Bal. ¶ Glo. 1. ibi [non autem alio modo.] hæc est bona solutio, & probatur in simili per no. C. de ser. fu. i l. 1. facit qđ no. in l. lōgi. de diuer. & tem. præscr. sm̄ Barto. ¶ In ea. gl. ibi [sed ibi in perdē da]

da] pro parte,& sic non ob.ӯ. eo.l.idemq;. in prin.quia ibi in totum perdidit. sed in §. sed si is. pro parte. ¶In ea. glo. [vel dic perdere. i. destruere.] Ex hac.l.no.bene,ꝙ sicut illud,qđ mittit̃,vel innouatur in rem meã propriam à me possessam,possum ꝓpria auctoritate destruere,vt.d.l.quemadmodum.§.1. Ita & illud, quod mittitur in rem communẽ,licèt ab altero sociorũ, vt in casu huius. l.& hanc expositionem multum no.hic Bar.¶In ea.gl. ibi [sed dices] q. d. responde, ꝙ sit speciale in præscript. Et ratio sit,ne rerũ dominium in incerto sit,vt.l.1.ӯ.de vsuca. Bar.tamen dixit,quòd prima potest sustineri;quia quãdo tempore quæritur,lex est immediata causa, licèt facto hominis.Sed quando per pactum:tunc econuerso; quia homo est immediata causa quærendi cum auctoritate legis. l.legitima.š.de pac.Tu adde aliam rationem diuersitatis. s.quia, quando aliquid fit tempore, sic retro fuisse fingitur, vt si præscribam, præsumar fuisse dominus retro. Et sic præscriptio præsumit seruitutem fuisse retro,& tũc nõ
2 impeditur,vt.l.pomum.§.fi.š.titu.1. †Sed per pactum nõ potest,nec præsumitur retro fuisse seruitus, antequam per pactum constituta fuerit. hæc ratio videtur posse colligi ex verbis Guil.in l.si non sortem.§.si centum. ӯ. de condi. & demon.

§.Si in area. ¶Inuito socio non potest in cõmuni reædificari, licèt hoc sit ex concessione domini prædij dominãtis.h.d.¶No.quòd semper est potior conditio socij prohibentis vt hic, & l.Sabinus. ¶Fallit in casibus exceptis in d. l. Sabinus. communi diuidun.

Ex l. Foramen.

SVMMAE.

1 *Seruitutes quæ dicantur habere causam perpetuam, continuã & naturalem.& quæ non continuam, nec naturalem.*
2 *Causam discontinuam dñr habere requirẽtia hominis factum.*

L. Foramen. ¶Seruitus,quæ nõ habet causam continuam, non potest acquiri longo tempore. Et causam continuam non habet seruitus illa,ad cuius vsum non requiritur hominis factũ, & damnum contingens ex seruitute non iure debita, venit in cautione damni infecti.h.d.cum seq. Et primò ponit dictum.Secundò illud declarat. ibi hic ita.Tertiò ponit vnã regulam,ibi [omnes seruitutes] Quartò ex illa regula infert,ibi.& ideo.Quintò in l.si quid. remouet vnum dubiũ. ¶In tex.ibi[neq; tempore longo.] sed possessionem tempore acquiri,cuius non extat memoria.l.hoc iure.§.duct⁹ aquæ.de aqua quoti.& æsti.& no.gl.in l.seruitutes.š.tit.1. ¶In tex.ibi [quod manu fit] sine alia natura insita rebus, sm̃ Odof. ¶In tex.ibi [omnes autem] habet tres lec. ¶In tex. ibi [habere debent] .i. dñr constitui cum quadam perpetuitate ad hoc, vt possint præscribi longo tẽ pore,secundùm veram lec.vel ad hoc,vt possint possidere cõstitutã,secundùm secundã,vel vt possit concedi, seu ab initio concedi,secundùm tertiã lect. ¶In tex. ibi [aquæ ductus potest] per modum præscriptionis, non dico pacti, secũdùm Butri.q.d.quòd non potest,vt sit seruitus,sed valebit,tanquàm pactum.l.2. & ibi no.ӯ. communia prædi. ¶No.istã.l.regularẽ melius in hac materia declarantẽ, ꝗ
1 alia,†ꝙ inter istas seruitutes qdã sũt,quę hñt causam perpetuã,cõtinuã,& naturalẽ,vt sunt illæ,quarũ vsus semper est,vt ẽ seruit⁹ tigni immittẽdi; qa tignũ sẽp extat ibi.Idẽ in seruitute aquę ductus;qa aqua naturaliter semper fl[uit]. Quædã discontinuæ & naturales,quarũ vsus semper est in potẽtia,licèt in actu nõ sẽper, sed solũ natura sine hoĩs facto operat̃,vt seruitus stillicidij.Quædã sunt,quæ non hñt continuam,nec naturalem; quia earum vsus consistit in facto,& ministerio hoĩs,vt seruitus itineris,vel aquæ balneandæ,vel potandæ ab hoĩe.Et de istis generibus seruitutũ habetur hic theorica per exẽpla ordi. huius.l.&.l.seruitutes.
2 š.tit.1.¶No.ergo ex ista l. †quòd requirentia hoĩs factum dicuntur habere causam discontinuã;quia non potest homo esse semper in actu aliquid faciendi,vel operandi.¶Et facit ad dubium,qũo probetur continua possessio.Et quibus verbis testis habeat vti super illam deponens, de quo per Inno.de proba.in c.licèt causam.& per Bar.de vsuca.in l. Celsus. Et ideo qũo excusetur,qui dicit se vidisse cõtinuè aliquem possedisse, cuius dictũ debet referri ad actũ possidendi,nõ ad actum videndi,vide tactũ in d.l.Celsus.per Bar.& per Dy.in l.1.ӯ.sol.mat.Et adde tex. in l.stipulatio ista.in §.hoc quoq;.de verb.obl.& qđ ibi not. facit ẽt ad tex.qũo probetur continua possessio, vel quasi in iuribus incorporalib⁹,de quo per Inn.de consue.in c.cum dilecta. & de ꝑscrip.in c.de quarta. qđ declara,vt plenè dixi i l.[ser]uitutes.š.ti.prox. ¶In glo.ibi[iter hẽt perpetuam cãm] tñ non continuam,& tunc dr̃ esse seruitus.š.tit.1.l.si iter.

Ex l. Si quis ædes.

SVMMAE.

1 *Seruitus dicitur extingui,vbi simul iungitur dominium in dominante, & seruiente prædio.*
2 *Seruitutis extinctio non inducitur per acquisitionem partis.*

L.Si quis ædes. ¶Confunditur seruitus,si dominium vtriusque fundi perueniat ad vnum insolidũ: secus si pro parte.h.d.in vtroq; responso. ¶Vel sic.Seruitus, acquisitione rei extincta, non reintegratur per alienationẽ:sed de nouo imponi debet.h.d.Rõ est,quia natura extinctionis est perpetua.Nam ad similitudinem naturæ procedunt inuentiones humanæ;quia sicut homo semel moritur,ita & ius, & nunquàm resurgit,vt l.qui res.§.aream. de solu.& ibi Bal. ¶In tex.ibi [sibi accepit] in totum,aliàs secus in l.fi.¶In tex.ibi [seruitus est] quia sua domus non potest sibi seruire.š.eo.l.in re communi.¶In tex.ibi[vẽdere vult] ædes seruientes redemptas.¶In tex.ibi [liberè veneũt].i.venditæ intelliguntur.Secus si per aditionẽ fiat cõfusio seruitutis;quia tũc de nouo dẽt seruit⁹ imponi, si petatur ex legato.š.ti.1.l.Papinian⁹.Nec ob.ӯ.de hære.vel act.ven.l.2.§. fi.pro vt ibi no.vel dic ad l.Pap.ꝙ ibi idem est,qđ hic,sed in alio differunt;quia vbi emo ex voluntate mea,confunditur seruitus.Secus vbi instituor ex voluntate testantis, sic intelligit.d.l.2.§.fi.de hær.vel act.ven.sm̃ Odof. ¶In tex. ibi[partem prædij] & pro indiuiso.¶In tex. ibi [seruitus retinetur] insolidum,licèt non possit pro parte acquiri.š. ti.1.l.pro parte.concor.l.vt pomum.§.1.š.tit. proxi. ¶In tex.ibi[tradidero] ex causa habili ad dominij translationem,puta emptione, vel simili. ¶In tex. ibi[manebit] seruitus insolidum.¶In tex.ibi[interrumpit seruitutem] quæ est pars dominij,non totum dñium, & sic consonat, nec contradicit prædictis. ¶No.ergo,†ꝙ vbi simul iungi-
1 tur dñium in dominante,& seruiente ꝑdio,seruitus dr̃ extingui, sic vt.ӯ.quemadmo.ser.amit. l.1. hoc tñ intellige, vbi nulla alia domus sit in medio,ꝗ ẽt debeat seruitutem, alias.n.secus esset.ӯ.ti.1.l.tria.& no.in l.quicquid.ӯ.ti.2.

¶Secundò

2 ¶Secundò not. quòd †per acquisitionem partis non inducitur extinctio seruitutis, & hoc operatur natura ipsius iuris seruientis; quia est indiuisibile.

Ex l. Si testamento.

SVMMAE.

1 *Vsusfructus potest constitui in testamento.*
2 *Aedificium quando subrogatur loco alterius ædificij seruientis, debet eandem seruitutem, quam debebat primum ædificium.*

L. Si testamento. ¶Per mutationē rei, nō tollitur seruitus prædialis, licèt vsusfructus extinguatur. h. d. facit. s̃. eo. l. seruitutes. §. si sublatum. ¶Vel sic. Domus dirupta potest vsque ad statum pristinum restaurari, non obstante seruitute, ne luminibus officiatur. h. d. ¶In tex. ibi [vtilis
1 actio] ex testamento, & etiam confessoria. ¶Not. hic, †ꝙ sicut vsusfruct⁹ potest in testamento constitui. l. 3. in prin. s̃. de vsufruc. sic & aliæ seruitutes, vt hic. ¶Secundò not.
2 quòd †vbi ędificium subrogatur loco alterius ędificij seruientis: debet eandem seruitutem, quam debebat primū ędificium: & sic est hic clarè casus, quòd licèt funditus dirimatur ędificium prohibitum á testatore altius tolli: tamen ędificium sapiet eandem naturam, & eam seruitutē debebit, facit. l. eum debere. ĩ. eo.

Ex l. Si ædes.

SVMMAE.

1 *Libertas potest præscribi sine titulo.*
2 *Mala fides apta aliàs generare præiudicium, non præiudicat nisi aduersus eum, respectu cuius est mala fides.*
3 *Licentia, quæ conceditur ab vno, non extenditur ad alium.*
4 *Argumentum de præscriptione ad pactum est licitum.*

L. Si ædes. ¶Licèt aduersus vnum sit mala fides: tamen impeditur per hæc præscriptio aduersus alterum. h. d. ¶Vel sic. Ex eodem opere potest aduersus vnum libertas præscribi, aduersus alium non. h. d. ¶In tex. ibi [per constitutum tps] ad amittendam seruitutem. de quo in l. si sic. ĩ. quemadmo. serui. amit. ¶In tex. ibi [vsucapiam] non aduersus Titium; quia cēsetur possidere, dum precario recognoui ab eo. Et ideò contra possidētem non currit præscriptio. l. malè agitur. C. de præscrip. xxx. vel xl. anno. ¶In tex. ibi [sed duæ] & sic vna potest tolli præscriptio, altera remanente: sicut & per pactum, vt sequitur in tex. dixit autē, quòd sunt duæ; quia si esset vna, non posset pro parte remitti. ĩ. ti. 1. l. vna est via. cum communis seruitus sit indiuidua. l. 1. §. si vsusfructus. ad leg. Fal. & dixi in l. via itineris. s̃. titu. 1. ¶No.
1 †hic libertatem posse præscribi sine titulo, vt in glo. ista
2 hic, ad fi. ¶Item no. quòd †mala fides apta aliàs generare præiudicium, non præiudicat, nisi aduersus eum, respectu cuius est mala fides. l. Fulcinius. §. quid si aduersus. ex qb. cau. in pos. ea. & l. qui bona. in fi. de acqui. possess. ¶Not.
3 etiam, quòd †licentia, quæ conceditur ab vno, non extenditur ad alium. Et sic facit, quòd si plures habeant represalias: licèt vnus concedat licentiam, nō impedit, q̃uin aliᵃ possit eis vti: facit. s̃. de pact. l. si vnus. §. ante omnia. ¶Itē
4 no. hic in ver. argu. quòd † licèt arguere de præscriptione ad pactum. facit. l. nam satis. §. 1. ĩ. quemadmo. ser. amit. Nam iudicantur paris potentiæ, vt quod potest operari vnum, operetur & reliquum: facit quod no. in l. fi. rē ra. ha. Simili modo arguēdo vtitur glo. quæ dicit argui de pacto ad statutū. C. de decre. decu. super rub. lib. x. prout dixi. s̃. de pac. in l. nō impossibile. ¶Gl. ĩ ver. arg. ibi [pn̄t tñ &c.] pōt dici, ꝙ ibi vna est seruitus. hic duæ, vel alio modo pōt induci pro contraria, ꝙ si vni socio potest seruitus pro sui parte remitti, ex quo diuiserat cōem fundum seruientem: & tñ non poterat p̄scribi; & tūc rn̄de, ꝙ ibi agit̄ de seruitute perdēda, ꝑ parte, hic ĩ totū, s̄m not. s̃. eo. ĩ l. sed & si inter.

Ex §. Libertas.

SVMMAE.

1 *Non possidens non habet bonam fidem, nec malam.*

§. Libertas. ¶Contra vrbanam seruitutē non potest præscribi, nisi vrbana prædia continuò possideantur. H. d. ¶Vel sic. Non potest accessorium possideri sine principali, nec qualitas sine subiecto: & tunc prescriptio interrupta de nouo inchoari debet. H. d Primò dictum ponit in genere. Secundò infert in specie. ibi [quare.] ¶In tex. ibi [vsucapitur]. i. præscribitur. nomen. n. vsucapio, olim erat cōe ad res mobiles, & immobiles, vt Insti. de vsuca. in prin. & C. de vsuca. transfor. l. 1. ¶In tex. ibi [habebat] bona fide contra seruitutem debitam. ¶In tex. ibi [ante statutum tempus] ad præscribendam libertatem seruitutis vrbanæ: de quo in l. pen. C. de ser. ¶In tex. ibi [vsucapio est] quia in vsucapione requiritur possesio. ĩ. de vsucap. l. 3. ¶In tex. ibi [qui easdem ędes possidet] quò ad pręscribendam libertatē, & sine titulo, dummodo interueniat bona fides. Et attende; quia loquitur hic in pręscribenda libertate seruitutis prædij vrbani, in qua requiritur factum, & bona fides pręscribentis. s̃. eo. l. hæc autem iura. †Et ideò si non possidet,
1 non habet bonam, nec malam fidē; & ideò nihil agit. Sec⁹ ergo esset in pręscribenda libertate prędij rustici. In illa. n. ex sola negligentia nō vtentis, seruitus perditur. ĩ. de vsucap. l. sequitur. §. si viam. & ĩ. quemad. ser. amit. l. fin. ¶In glo. qui ędes possidet. ibi [occidit alterius dominium] melius dic, ꝙ imò potius transfert de vno in alium, vt not. ĩ. commo. l. si vt certo. §. si duobus vehiculum. s̄m Bar. hic.

Ex l. Eum debere.

SVMMAE.

1 *Verba simpliciter, & indistinctè prolata, debent intelligi in casu possibili.*

L. Eum debere. ¶Nihil pōt esse perpetuum sub sole. ad hoc alleg. ¶Vel sic. Non est dare alicui rei ꝓpinquitatē, nisi per subrogationē. h. d. ¶Vel sic. Seruitus oneris ferendi importat in persona eā constituētis necessitatem reparationis; quia aliàs, seruitus non affert commoditatē, saltē perpetuā, de qua cogitatum vr̄. h. d. Et primò ponit dictū. Secundò eius rōnem, ibi [nam cum in lege &c. Tertiò declarat ibi [non enim.] Quartò per simile ꝓbat ibi [quēadmodū.] ¶In tex. ibi [restituere] reponere. ¶In tex. ibi [vellet imponere.] Nec ob. ĩ. de cōtrah. em. l. ĩ lege. & ibi no. f. ꝙ illud, qd' ibi dr̄, est regulare: hic aūt est casus spālis; ex eo quia si non traheret̄ ad futura, nihil aut modicū operaret̄. ¶In tex. ibi [vt nūc est, ita sit] in perpetuū, & sēper

 rōne

tōne seruitutis, non ratione rei:& sic non ob. j. ne quid in lo. pub. l. 2. §. hoc interdictū sm̄ Ray. ¶In tex. ibi [ne dari debeat.] Rationem huius collige ex no. in l. sicuti. §. di-
1 stant. j. si ser. vend. ¶Not. †quòd verba simpliciter, & indistinctè prolata debēt intelligi in casu possibili. Et facit
a istè casus ad dubium, an & quando infinitas euitetur: a de quo vide. in l. qui bona. §. fi. & l. si finita. in princi. de dam. infe. ¶In fi. primæ glo. ibi [vel hic speciale] scilicet quò ad istam seruitutem, de quo & hanc tenet gloss. ad cuius declarationem vide etiam quod no. in seq. glo. ¶Glo. parietem. ibi [de præsenti columna tantùm] quia non esset seruitus perpetua, sicut esse debet. s. eo. l. foramen. ¶In ea. glo. ibi. [l. maritus.] Sol. vt ibi not. nam ibi non debet facere opus perpetuum: sed hic tenetur facere seruitutem perpetuam. alleg. de polli. in l. j. in fi. ¶In ea. glo. ibi [de polli. l. 1. in fi.] posset ad illam dici forte, ibi ita statutum, ne aduersario detur occasio delinquendi. Vel solue, vt statim sequitur in glo. ¶In ea. glo. ibi. [l. quoties. §. seruitutum] ratio diuersitatis not. in l. sicuti. §. distant. ¶ In fin. gloss. ibi [non est ambiguitas] circa seruitutem, quę est principale.

ADDITIO.

a ¶ Quando infinitas euitetur. Adde ad intelle. huius not. Alexā. in consi. 288. incip. quoniam abunde. 2. volum. nu. 19. & seq. vbi determinat, quando infinitas, & in quibus casibus concedatur, & comprehendatur.

L. Et qui. ¶Non pōt qs imponere seruitutem rei propriæ, nisi hoc faciat in actu suo, quo alteri tradidit. h. d. ¶In tex. ib [areas] Idem in ædibus, vt. j. l. prox. ¶In gl. tradendo. ibi [propter nimiam vicinitatem.] Nota verba, propter quæ dico hanc. l. videri necessariò intelligendam, quando fuit facta traditio postea, non ex magno interuallo: aliàs non vederetur ipsum pactum repetitū, secūdum no. s. de pac. in l. item quia conuentiones. & l. Titia. §. idem respondi. de verb. ob. vide Bart. ad intellectum huius. l. & seq. ¶In ea. gloss. ibi. [l. fundus.] No. ergo, quòd in concursu duorum, præsumitur factum id, quod prius erat fiendum, ad hoc facit. j. de acq. hæred. l. illud. & quod ibi not. facit etiā quod no. de milit. testa. l. filius. & de ver. ob. l. sciendum.

L. Si binarum. ¶Si omissa sit reseruatio, illa potest condicio. h. d. ¶Vel sic. Tradens sine reseruatione, quod tradere debebat, potest cōdicere. h. d. ¶In tex. ibi. [dixisset] tempore contractus: quod non sufficit ad realem constitutionē seruitutis. Et vide casum. in l. si in venditione. j. communia prædio. ¶ In tex. ibi [non fecisset mentionem seruitutis,] scilicet per errorem. ¶In tex. ibi [ex vendito] in formata secundùm. l. fundi. in princip. j. de actio. emp. ¶In gloss. ibi. [l. sed si me puteim.] Et vide quod hic not. de ista conditione. Adde ad intellectum huius gloss. quod not. gloss. secundùm Bald. & Ioan. And. in l. ea lege. C. de cond. ob cau.

Ex l. Binas quis ædes.

SVMMAE.

1 *Legatarius necessitatur ad patiendum tignum à defuncto immissum quiescere eo modo, quo erat tempore defuncti.*
2 *Tignum censetur quid immobile, donec est iniunctum domui.*

L. Binas quis ædes. ¶In legato, vel venditione ædium ita videtur actum, vt contignationes ita sterīt stāt. h. d. ¶In tex. ibi: [habebat.] Nec obst. quod habet de dā. infe. in l. Proculus. & ibi no. ¶In tex. ibi [fore tig] pro parte tangente, seu prout eius domus protendi
1 †Not. quòd legatarius necessitatur ad patiendum tign a defuncto immissum, quiescere eo modo, quo erat tem re defuncti: & idem dicitur hic in habente titulum inter uos. Aduerte tamen; quia ista non est seruitus, seu propr tas tigni, & quatenus est inter proprium, posset procede j. cōmunia prædio. l. arborē. & j. de acq. re. dom. l. pro
2 gione. secundùm Bald. hic. ¶ Glo. fi. in fi. vel dic, † quod gnum, donec est iniunctum domui, censetur quid im bile: & ideo esse potest pro diuiso cuilibet domui pro te sua. Sed cùm est separatum à domo, esset quid mobi & tunc æstimatione pro indiuiso. Et idem est in arbore sita in confinio duorum vicinorum. j. commu. prædio. l. borem. Et hanc sol. tangit ibi gloss. & secundùm Do hæc verior.

Ex l. Si edes.

SVMMAE.

1 *Aedificia, quæ se adinuicem non contingunt, non possunt sibi inuicem seruire.*

L. Si edes. ¶Constitutio vrbanæ seruit tis non potest cadere, nisi inte vicinos. h. d. ¶Vel sic. Medius locus omnino impediēs ctum seruitutis, illum impedit constitui. h. d. ¶Not. ergo
1 † quòd non possunt adinuicem seruire sibi illa ædifici quæ se inuicem non tenentur: quod intellige, quando di tia loci habet impedire commoditatem seruitutis p peruenire de vno prædio ad aliud; aliàs secus esset. l. se tutes. §. publico. & l. fi. s. tit. 1. Et ideò si aqua posset co duci per medium montis, non impediretur seruitus aq ducendæ. ¶ Vtrùm tamen sit differentia inter seruitute rusticam, & vrbanam. vide quod not. in l. qui sella. §. fi. tit. 1. ¶No. etiam in l. sequen. quòd vbi quis propter lo distantiam, vel naturam, non potest alteri nocere, nec p test imponere seruitutem non nocendi; quia talis impo tio iudicatur frustratoria.

L. Eos qui. ¶In communi pariete non p test quis facere fenestras, e pro habendo lumine, nisi sibi fuerit concessum. hoc dic Vult ergo dicere, quòd non potest in hoc communi p riete aliquid fieri iure seruitutis. s. eod. l. in re commu quod not.

Ex l. Olympico.

SVMMAE.

1 *Legatum habitationis an extendatur ad hortum.*

L. Olympico. ¶Legatarius debet pr stare hr̄di transitū, pene quē remansit res, ad quā aliunde aditus cōmodè haber non potest. H. d. ¶Vel sic. Per legatum alicui factum ad vitam, in dubio non videtur imposita seruitus; licèt eundi facultas duret. h. d. ¶Præmitte. l. prædijs. §. balneas. & sequen. j. de leg. 3. alleg. in Glo. ¶In tex. ibi [deberet] s. hæ redi. & videbatur quòd non; quia Olympicus habebat seruitutem habitationis, & seruitus seruitutis esse non potest. l. 1.

test.l.1.ȷ̃.de vsufr.le. ¶ Item hæres erat dominus vtriusque,& res propria nemini potest seruire.s̃.eo.l.in re communi.secus ergo,si alterum prædium foret hæredis. ¶ In tex.ibi [posse] ex præsumpta voluntate defuncti,non iure seruitutis.¶ In tex. ibi [non noceat] scilicet nimis. vt.s̃. de serui.l. si cui. Et quia hic permittit hæredi transire, videtur obstare.ȷ̃.de contrahen.emptio.l.in vendendo. Sed
1 responde vt ibi no. ¶ Nõ.hic† casum quotidianũ in legato habitationis;quia quotidie fit habitationis vsusfructus,vt
2 tale legatũ non extendatur ᵃ ad hortũ,licet ad illum aditus haberetur per illam domũ. Quod tamen intellige,nisi iudicaretur domui accedere.secundùm.l.prædijs.§.pe. & alia iura hic alleg. Et eo casu,quo non accedit,hic est casus, ꝙ præstari debet aditus ad illum hortũ per locum cõsuetũ. ¶ Itẽ potest reddi alia ratio; quia seruitus debet esse perpetua.s̃.eo.l.foramen.at hic relicta est habitatio,donec viuit;ergo non esset perpetua.¶ Item quia habitatio est seruitus;ergo nõ potest alij deberi,cum seruitus seruitutis esse non possit. l.1.ȷ̃.de vsufru.lega.& s̃.dixi.

ADDITIO.

a ¶ Non extendatur ad hortũ. Adde ad materiam huius,cõsil. Alexan.consi.25.incip. consideratis verbis. in 4.volu. num.14. vbi decidit, nunquid domum dono dans, siue concedens, hortum concedere videatur:vide ibi in præalleg.consilio.

Ex.§.Lucius Titius.

SVMMAE.

1 *Stillicidia,quæ sunt supra domum,de iure demonstrant quantũ extendatur proprietas inferioris loci.*

§.Lucius Titius ¶ Licitũ est cuique aperire ianuam versus viam,quatenus se extẽdit rigor stillicidij.h.d.¶ In tex. ibi [nullam habere.] quia nemo prohibetur facere in suo, cum non noceat vicino.ȷ̃.si ser.vẽ.l.sicut.§.distant.¶ No. ergo secundùm Bal.ꝙ est licitum (nõ obstante prohibitione vicini) facere in suo solo prædicta,dummodo nõ exten
1 datur vltra stillicidia. Et sic facit,& probat iste † tex.quod stillicidia, quæ sunt supra domum,de iure demonstrant, quantum extendatur proprietas inferioris loci,sm̃ Bal.

Rub. De seruitutibus rusticorum prędiorum.

¶ In tex.ibi.super rub.ibi [rusticorũ] quæ dicuntur deputata ad culturã,siue in forma ruris, siue in vrbe sint posita. ȷ̃.de verb.signi.l.si vrbana.&.C.de pręd.mino.l.si prediũ. Quæ aut ẽ sint istæ seruitutes,dicitur.ȷ̃.eo.i l.1.2.& 3.& l. pecoris.Qualiter autem constituantur,dicã.ȷ̃.eo.in l.1.in fi.Qualiter petãtur no.ȷ̃.eod.in l.via. Qualiter perdantur no.ȷ̃.eo.in l.si communi.

Ex.l.seruitutes.

SVMMAE.

1 *Seruitutes rusticæ constituuntur affirmatiuè.*

Seruitutes. ¶ Rusticorum prędiorum seruitutes hac lege subiectæ, & specificatæ sunt. Et earũ quædã sunt nominatæ, quædã innominatæ.h.d. vsque ad §.traditio.¶ In tex. ibi [vti potest]scilicet quò ad commoditatem,non quò ad seruitutem: & per hoc cessat contrarium hic formatum.¶ In tex.ibi [via est.]Quantæ autem latitudinis esse debeat,dic, ꝙ via legalis taxata est. ȷ̃. eo. l. via. Conuentionalis autem esse debeat sm̃ partiũ conuentionem,vt.ȷ̃.eo.l.via. ¶ In tex. ibi [continet]quò ad commoditatem. ¶ In tex. ibi [arenæ fodiendæ]fortè gratia constituendi domum in fundo meo ad reponendos fructus:& sic solum ad indigentiam prædij rustici. & isto modo non obstat contrarium.de.l.ergo.§.1.& l.veluti.ȷ̃. eo. Item aduerte, quòd iste versi. addit prædictis;quia.s̃. dixerat de seruitutibus nominatis, hic de innominatis.
1 ¶ Nota ex ista.l.clarè colligi,† quòd istæ seruitutes rusticæ omnes constituuntur affirmatiuè,sed vrbanę negatiuè, & affirmatiuè,secundùm no.in l.1.s̃.tit.1.vbi omnino vide.¶ Glo. actus. ibi [non quantùm ad seruitutem] quia qui habet actum,non habet seruitutem itineris de per se: sed dicitur esse vna seruitus tantùm.s.actus.¶ Gl. compu putanda. ibi [in prædijs constituuntur] quasi dicat; quia debentur à prædio, non personæ : vsusfructus autem debetur à prædio personę, vt.ȷ̃. de publ. l. Imperatores & no.s̃.de serui.l.1.¶ In eadem gl. in fine.sed personales respiciunt indigentiam personæ;vt dixi.s̃.tit.2.l.1.& no.s̃. de vsu & habitatione.in l.plenum.§. sed & Sabinus.

Ex.§.Traditio.

SVMMAE.

1 *Constituens seruitutem,potest iudicis officio compelli, vt patiatur illum vti seruitute concessa.*
2 *Existens in quasi possessione seruitutis sibi constitutæ,potest cõtra quemlibet eum impedientem se tueri iudicis officio in sua quasi possessione.*
Et qualiter sibi consulatur. nu. 3.
4 *Allegantise turbatum in iure seruitutis,an competat remediũ facti.& nu. 5.*
6 *Abbas,Canonicus, vel quicunque alius habens ius aliquod in aliqua Ecclesia,si venit ad Ecclesiam,& vtatur iure suo, & inueniat aliquem se ei opponentẽ,potest per violentiam illum expellere,& distringere.*
7 *Vsufructuarius potest agere, vt seruitus et similia tollantur.*

§.Traditio. Pro seruitutibus rusticorum prædiorum sufficit iudicis officium. hoc dicit. Vel sic.¶ In seruitutis traditione patientia det iudicis officio. Hoc dicit. Aduerte tamẽ;quia hic in Glossa legitur quatuor modis.& secundùm quamlibet lecturã potest allegari pro se.vt dicam legẽdo Glo. Allegatur moraliter iste tex.quòd vbi petitur destructio rei,quæ in moralibus fieri debet,debeat implorari officium iudicis, facit ad nota.s̃.de rei vendi.l.qui restituere. ¶ Gl. patiẽtia. ibi [ideo autem] & no.C.eo.l.penulti.¶ Et ex hac prima
1 lec.nota,† quòd ille,qui constituit seruitutem,potest iudicis officio compelli, vt patiatur illum vti seruitute cõcessa.¶ In ead.glo.ibi [de vsu.l.1.]vide quod ibi dixi. ¶ In ea.glo.ibi [vel inducit officium]hic ponit secundam lec. ad istum tex.ex qua no. quòd existens in quasi possessione seruitutis sibi constitutæ, potest contra quemlibet eum impedientem se tueri iudicis officio, si probet sibi seruitutem

2 tutem constitutam. ¶ In ead. glo. † ibi [vel dic traditio]
hic ponit tertiam lec. quæ notabi. est, ex qua no. quòd exi-
stens in quasi possessione seruitutis sibi constitutę, potest
cõtra quemlibet eum impedientem se tueri iudicis officio
in sua quasi possessione. ¶ In ea. gl. ibi [vel conuerte] hic
ponit quartam lec. quæ notabilior est, ex qua no. ꝙ asse-
rens seruitutem sibi concessam, nõ potest iudicis officium
implorare, vt ei præstetur patientia vtendi seruitute, & vt
ei quasi tradatur. Et hoc est etiam vtile ad alia iura incor
poralia, de quibus statim. ¶ Sed extra gl. opponitur, & vi-
detur, quòd imò quis cogatur ad patientiam, & traditio-
nem iure actionis, non officio iudicis. s̃. de seruituti. l. quo
tiens. Quod patet. Nam tradendo nõdum liberatur. Ideo
adhuc tenetur ad patientiam, vt no. s̃. tit. 1. l. inter seruitu-
tes. & C. de vsuf. l. corruptionẽ. ¶ Sed pro solutione dic, ꝙ
hoc potest intelligi duobus modis. vno modo cum agitur
contra eum, qui seruitutem vendidit, vel promisit: & tunc
ad hoc agetur iure actionis, & iudicis officium erit supra
hoc, vt faciat eum cauere. l. egi. & l. harum. j̃. si ser. vend.
Alio modo, cum agitur confessoria contra possessorem
prædij seruientis: & tunc quia ille nunquam fuit obliga-
tus, non venit agens iure actionis, nec obligatur. Sed sicut
in reali quis cogitur officio iudicis rem restituere, vt in d.
l. qui restituere. de rei ven. ita & hic cogitur per officium
iudicis rem restituere, & pati illum in seruitute. & hoc ha-
betur pro traditione, vt. s̃. de seruitu. l. pe. & l. 3. §. dare. s̃.
de vsufruc. Ex isto. §. secundũ præcedentes varias lec. col-
ligea vrios modos practicandi. ¶ † Aliud principale du-
biũ orit̃ in ista materia incorporaliũ, scilicet qualiter cõ
latur possessori talium iurium in cõseruatione suæ posses-
sionis, in qua per alium turbatur, vel quæ per alium oc-
cupatur. In hoc vide Inno. de rest. in inte. in c. 2. super ver-
bo facta. vbi ponens exemplum in iure eligẽdi, si alius exe
quatur possessionem, & intrat: consuluit, quòd ille, qui est
in possessione eligendi, vtatur iure suo, quàm cito potest
esse in electione, & est statutum tempus. ext. de electio. c.
ne pro defectu. & de concess. præben. c. 2. In alijs autẽ est
arbitrariũ. Vel quàm cito potest, agatur interdicto retinẽ
dæ: de quo hic per glo. contra eligentẽ; quia qui eligit, vel
instituit alium (alio possidente) videtur turbare posses-
sionem eius: consuluit autem in retinendæ, quòd stultum
esset agere in recuperandæ: quia sic fateretur se possessio-
nem amisisse. & illam esse apud aduersarium, vel etiam
potest impetrare officium iudicis, vt ille remoueatur ab
ecclesia, cum ille non sit electus per eum, vt hic satis pro-
batur secundùm aliam lec. Aliàs si negligit facere alterũ
prædictorum, videtur suspicari se posse repelli, vt solo ani
mo possessionem perderet: nec amplius ei competeret in-
terdictum, vti possidetis, nisi fortè tradidisset ex aliqua iu
sta causa; vt infirmitatis, defectu iudicis, vel similium.
Hoc tamen intelligo, vbi non appareret agens per aliquẽ
actum spoliatus; vt quia fuisset prohibitus seruitute vti;
tunc enim non agetur retinendæ; nec prodesset ei dicere,
ꝙ aĩo possideret; quia de facto perdidit eã, nisi statim eli
gat, vt dixi; vel possessionem amissam recuperet; quia pos
set etiam per vim. l. 1. C. vnde vi. Itẽ ideo dicitur turbari,
& sic ei datur interdictum, vti poss. de quo hic; quia ex ele
ctione prætendit se esse in quasi possessione iuris. Et idẽ
in similibus: quo casu competit hic interdictum. vti pos.
l. 1. §. inter litigatores. & l. si duo. & l. fi. vbi autem ex actu,
quem fecit, hoc non contenderet, non daretur hoc interdi
ctum: sed pro iniuria, quam fecit, posset agere iniuriarum
contra eum, si ille alio iure non iuuetur contra eũ. ¶ Vnũ
tamen nota, ꝙ si quis dicat solùm extra iudiciũ inter ami
cos ad se pertinere ius prohibendi istum vti fundo, vel si-

milia, per hoc non dicitur turbare possessionem illius
Ita vult Innoc. ibi notanter, vbi etiam no. decidit, ꝙ
pos. non datur contra turbantem non contendentẽ se
sidere, vel contra malitiosè, vel erroneè confirmant
ctum à non possessore; quia licèt turbet verum posse
non tamen turbat eum super pos. iuris competentis, p
eligendi, vel similia: licèt aliàs sit puniendus, si malitio 7
fecit, de sen. excommuni. c. vt famæ. §. 1. ¶ Quid aut
si agens in libello suo dicat, cum cõsueuerim vti tali iu
& tali seruitute, & iste turbet me: ego peto, quòd ipse
turbet me &c. Per hoc enim verbum, consueuerim, dici
deduxisse omne ius, scilicet possessionem, & proprieta
Ita dicit̃ de cau. posses. & ꝓprie. in c. cũ ecclesia. in prin
aliàs secũda gl. ¶ Idẽ si dixisset, ꝙ ad me pertinet ius ta
seruitutis. j̃. de verb. sig. l. verbũ illud, pertinere. Secus si
xisset. Peto cassari talem electionẽ, vel talem actum in
uatum; quia ad me pertinet de iure. vel de consuetudine
Nam tunc petitorium (secundùm eum) videtur deduct
tantùm, vt ipse no. in d. c. cum ecclesia. vbi etiam vide
An. super ver consueuerit. in nouella. ¶ Ex his potest in
4 ri ad aliud, † an allegant i se turbatum in iure seruitutis
petat remedium facti; vt quia vult propria auctoritate
trare domum, per quam dicit se habere ius eũdi: & sic
se in quasi possessione, vel iurium, aut sepẽ construct
quæ habet impedire possessionem immunitatis. extra
immu. eccle. c. 1. in gl. 1. ponit exemplum in persona ecc
siastica, aut seculari, quæ pro recognitione beneficior
collatorum alicui ecclesiæ reseruauit sibi certum annu
censum, vel hospitium: quod de iure debetur. 18. q. 2.
5 Eleutherius, & extra de censi. c. quanto. ¶ † An ergo ei
nienti non receptato liceat sua auctoritate intrare d
mũ, & necessaria in hospitium accipere; cũ habeat ius h
recipiendi, & sit in quasi possessione, & ibi refert quosd
dixisse, quòd sic, quia cuilibet licet ius suum extra pos
sionem suam defendere, & vim vi repellere. C. vnde vi.
de resti. spo. c. olim. il primò. & sic licebit ei domum fr
gere ad hospitan. ar. qđ vi aut clam. l. fi. §. si ad ianuam
C. quod cum eo. l. seruus. & j̃. si ser. vend. l. si eo loco. &
l. aquil. l. quemadmodũ. §. 1. & 2. ¶ Sed imò vr̃, ꝙ nulli
rico, vel laico licitum sit violenter rumpere domum E
siæ, ratione illius iuris sibi debiti; quia Ecclesia & om
eius bona sunt sancta sanctorũ, & dño consecrata. Ita
qui in eis violentiam facit: committit sacrilegium. 12.
2. c. nulli. & c. quicunque. & seq. & de foro compe. c. co
6 questus. ¶ Ibi etiam in eadem glo. decidit, † quòd si Ab
bas, canonicus, vel quicunque alius habens ius aliquod
aliqua ecclesia, veniat ad eã, vt vtatur iure suo, & inueni
aliquem opponentẽ se eidem, quòd potest per violentia
illum expellere, distringere, vel aliter opponenti resiste
violenter, sed ecclesiã, domũ, ostia, vel sepẽ simpliciter ru
pure non potest. Et rõ diuersitatis est; quia quando eijci
personã mihi contradicentẽ vti possessione mea, defend
possessionem meam, & vim vi repello, quod licitum est
Sed vbi intro violenter possessionem, rumpendo ostia
vel sepem: tunc dico mihi ius: quod nõ est licitum, nisi
casibus specialibus, qui not. in C. quãdo lic. vnicuique sin
iud. se vin. per tot. ¶ Et quod dictum est de ecclesia, vel d
mibus ecclesiarum. dicit Inno. idem esse in rebus pro
phanis. seu secularium priuatorum. Nam prætendens
se habere seruitutem in fundo alterius, in cuius est in pos
sessione, si fiat murus, vel sepes, per quem impediatur vti
la seruitute, non potest illum rumpere: sed bene potest im
pedientes expellere. Nec ob. s̃. de vsufru. l. 3. in prin. vbi d
citur, ꝙ per vsumfructũ inducitur legatarius in possessio
nẽ fundi fructuarij. vnde dicitur, quòd sicut dominus pro
prietatis

prietatis posset rumpere murum, qui fieret de nouo super solo suo: sic & posset fructuarius, & alij qui sunt in possessione suorum iurium; quia dicit Inno. licet proprietario rũpere domum; quia illa cedit solo, & per consequens domino: & ideo licet ei diruere illam; quia rem suam diruit, non alienam, vt patet Insti. de re. di. §. cum in suo. & C. de rei vendi. l. 2. Sed secus in vsufructuario; quia non est domin⁹. s̃. de vsufru l. æquissimum. §. fructuarius. & §. se. de hoc tamen constat; † quia nedum dominus; sed etiam vsufructuarius, & quilibet alius habens ius in re, agere potest, vt seruitus, & similia tollãtur. ȷ̃. si ser. ven. l. si eo loco. & l. egi. Aduerte tamen; quia contra hanc determinationẽ Inno. videtur magis facere tex. in l. si alius. §. bellissimè. ȷ̃. qđ vi aut clã. vnde potest dici, ꝙ dicta determinatio debeat limitari, & intelligi secundũ ibi no. ¶ Adde prædictis, quòd si in hoc iudicio oriatur dubitatio; puta quia agens diceret se esse in quasi possessione illius iuris iure suo. Alius verò dicat eũ possidere precariò: quis habeat in hoc iudicio probare. vide Inno. de postu. præla. c. bonæ. il 2. super ver. requisitus. facit quod dixi. in l. seruitutes. super gl. magna. s̃. de serui.

L. Rusticorum. ¶ Ponit alia exempla seruitutum in prædijs rusticis, quæ etiam innominatè debent appellari, vt dixi. s̃. l. proxima. §. in prædijs. ¶ In tex. ibi [licere] & hoc tollit contrarium in gl. formatũ. ¶ In tex. ibi [cloacam habere] ad quã vadãt coloni agri mei, vt hic in glo. & ita ponebat Odof. ¶ In gl. 1. ibi [vel dic quòd in alio] Ista tertia vera: vel extra glo. dic, vt no. in l. 1. s̃. tit. 1. quia altius ædificare de necessitate, est seruitus: sed de voluntate, est quædam liberalitas.

Ex. §. Aquæductus.

SVMMAE.

1 *Concessio prima non impedit secundam, quando non impediunt se concursu.*

§. Aquæductus. ¶ Concessio seruitutis ductus vel haust⁹ aque potest etiam pro diuerso tempore pluries fieri, dummodo omnibus sufficiat, & etiam pro eodem tempore. Hoc dicit. ¶ In tex. ibi [ducatur] vt eadem hora. Nec obstat. ȷ̃. eo. l. per quem. vt ibi no. ¶ Adde etiam hic casum. ȷ̃. eod. l. ex
1 meo. & quod ibi no. ¶ No. † quòd prima concessio nõ impedit secundam, quando nõ impediunt se concursu. Et sic clarè concluditur, quòd licèt vni sit facta concessio aquæ; potest pro eodem tempore & secundo concedi sine requisitione primi. ex quo commoditas potest per vtrunque percipi. Et facit ad. q. concessionis aquæ factæ prædicatoribus: quæ postea fuit facta minoribus: scillcet ꝙ tenuerit, vt dicit Iac. But. de qua Bar. facit mentionem. in l. in concædendo. ȷ̃. de aqua plu. ar.

L. Item sic. ¶ Potest imponi seruitus de pascendo animalia ad culturã agri colarum deputata. Et vt in agro vicini fructus possint imponi, & ex illo pedamẽta sumi. Hoc dicit. & ponit alia exẽpla rusticarum seruitutum, quæ & innominatæ sunt. ¶ In tex. ibi [scribit.] Nec ob. s̃. de vsufru. l. si quis binas, & ibi no. Similiter nõ ob. de vsuf. lega. l. 2. vt ibi not. ¶ In tex. ibi [pedamenta] idest pali. s̃. de seruit. l. ex sylua. & ȷ̃. eo. l. veluti. §. 1. & ibi gl. ¶ In tex. ibi [vicini prædio.] quod est ibi prope. alias esset seruitus personalis. s̃. de vsufruc. l. item si fundi. in fi. vel dic, ꝙ ibi intelligit, ꝙ qui habet vsumfructũ, possit pro vinea habere.

Ex. §. Qui habet.

SVMMAE.

1 *Iurans dicere veritatem super principali, intelligitur etiam iurasse super accessorijs, & connexis.*
2 *In concessione haustus, an accedat concessio aditus.*
3 *Ad, dictio posita super loco, ponitur inclusiuè.*
4 *Expressio eorum, quæ tacitè insunt nihil operatur.*

§. Qui habet. ¶ Cui conceditur aliquid: videtur cõcedi omne id, sine quo illud esse non potest. Et sic si non valet expressum, nec valet tacitum. h. d. ¶ Et vide istum tex. alle. in l. si Barsatoram. in glo. 1. ad fi. C. de fideius. ¶ No. quod dixi in summario. Ex quo videtur posse inferri, ꝙ commissa cognitione causæ, videatur commissa definitio, per regulam. l. de qua re. s̃. de iudic. aliqui tñ dixerunt contra, vt not. de offi. Archi. in c. ad hæc. ¶ Nota secundò, quòd cui cõceditur cõsequens, videtur cõcedi & antecedẽs, & ecõtra. Et ideo in potestate vendendi bona fiscalia; videtur includi potestas dandi fideiussorem euictionis, & apponendi pœnalia, secundũ morem regionis, secundũ quem aliter non posset vendi: de qua videtur casus. in l. bene à Zenone. C.
1 de quadrien. præscrip. facit etiam iste tex. † quòd iurans dicere veritatem super principali, intelligitur etiam iurasse super accessorijs & connexis. Et hoc voluit Inno. de cõfes. in c. cum super. in gl. 1. ad fi. Idem videtur tenere de excep. in c. dilecti. il. 1. de accusa. in c. inquisitionis. Qđ verũ, quando iuramentum non releuaret, nisi porrigeretur ad pendentia, & connexa, vt hic. aliàs secus Ita intellige Inno. de testib. in c. per tuas. ne contradicat de præcedentibus.
2 ¶ † No. etiã, ꝙ in concessione haustus, accedit etiam concessio aditus: quod credo procedere, qñ ista facultas eundi erat apud concedentem: vbi autem non erat, an concedens teneatur ad illud, dic quòd non: si concessio nõ erat obligatoria. ¶ Attende; quia si in concessione venit aliqđ successiuũ, vt est seruitus, vt hic, vel vsusfruct⁹: tunc teneatur. s̃. si vsufr. pe. l. 1. in fi. Sed si venit aliquod momẽtaneũ: tunc secus. ȷ̃. de contrah. emp. l. in vendendo. vbi patet, ꝙ si vendo fundum, non videor vendere viam, sine qua nõ potest iri ad fundum, si illa nõ est mea. ¶ No. etiam hic in ver.
3 fine, † quòd dictio, ad, posita a super loco, ponitur inclusi-
a uè. ¶ Nota etiam, quòd ex actu vtili, nõ dicitur tacitus, seu præsumptus consensus. ¶ Gloss. in ver. ad hauriendum, ibi [econtra non.] Nec ob. C. de luitione pig. l. 2. vbi sublato principali durat accessorium, sed sol. gl. ibi. §. fi. Cõtra hoc
4 tamẽ videtur facere; † quia expressio eorum, quæ tacitè insunt, nihil operatur. de leg. 1. l. 3. & C. si pen. appel. l. si is, & vide, ibi Pe. & vide quod statim dicam in glo. vlti. ¶ Gl. agere ibi [quibus mo. pignus vel hypo. sol. l. 1.] sol. vt ibi. ¶ In ea. gl. ibi [de hæredi. insti. l. qui filio] sol. ibi vtrunque fuit expressum, licèt in diuersis voluntatibus. vt ibi patet in litera. ¶ In hoc tamen articulo Bart. concludit, quòd vitiato expresso non vitiatur tacitum, quando est ita æquè principaliter tacitum, sicut expressum. Et ita respondet ad contraria. hic non vitiatur tacitum, quod est accesso-
b rium expresso. ¶ Tu cõclude ad hoc: an vitiato expresso b, vitietur tacitum; quia aut expressum consequitur propter tacitum. Aut econtra tacitum sequitur ad petitionem expressi:

presi: primo casu valet tacitum; licèt nõ valeat expressũ, vt. d. l. si fideiussor. de leg. 1. Secundo casu, aut expressum inualidatur de iure communi, aut de iure speciali. primo casu dic, ꝙ si est eadem ratio vitiandi expressum, & tacitũ: vitiato expsso, vitiatur & tacitũ, siue expssum non valeat à principio vt hic &. C. de remis. pig. l. debitum: siue vitietur ex postfacto, vt. l. si is. hic alleg. Sed si non sit eadem ratio in vno, quę in alio: tunc aut tacitum habet se ad expressum per modum accessorij, & vitiato expresso, vitiatur tacitum dicta. l. cum vnus. ȷ. de bon. aucto. iudi. poss. & hic. Aut habet se per modum principalis: & tunc non vitiatur tacitum. d. l. si fideiussor. in princ. Si verò de iure speciali: tunc si tacitum sequitur necessariò ad positionem expressi, nec potest capere effectum, nisi per solennitatē expressi: tunc si non valet expressum, nec tacitum. d. §. si maritus. Sed si non sequitur necessariò, licèt consecutiuè, & põt ꝑ se valere, & subsistere sine expresso: tunc vitiato expresso, nõ vitiatur tacitum. d. l. 1. §. 1. qui. mo. pig. vel hypo. sol. Ita fuit de mente Iaco. de Bel.

ADDITIONES.

a ¶Dictio, ad, posita. Alex. consi. 54. inci. viso processu. in 5. vol. nu. 3. fol. 45. dicit ꝙ dicendo ad ripam, dictio, ad, vicinitatem, non intrinsicitatem denotat.

b ¶An vitiato expresso. Adde ad intel. huius reg. Alex. cõsil. 59. incip. Attentis verbis. in 3. vol. nu. 1. cũ seq. fo. 5. vbi determinat nunquid tacitum & expressum idem operentur.

L. Pecoris. ¶Realis seruitus transitum facit in oẽs, nisi coarctata reperiatur specialiter ad certam personam. h. d. ¶ Vel sic. Seruitutes pecoris pascendi, & ad aquam appellendi sunt prædiales. potest tamen talis seruitus cum persona finiri, si hoc agatur. Hoc dicit. ¶In tex. ibi [demõstrauit] per modum taxationis, non simplicis demonstrationis. ȷ. de proba. l. si pactum. facit. s̄. de pac. l. iurisgentium. §. pactorum. ¶ In tex. ibi [seruitus] prædialis de æquitate per exceptionem, de rigore secus. ȷ. l. proxi. ¶In tex. l. ergo. ibi [vendicare poterit] ab hærede: sed ob. exceptio. ¶ In fi. glo. non eadem. Sic ergo istud pactum continebit ius obligationis, non autem ius seruitutis; licèt Rog. statim aliter senserit. Sed Pe. tenuit opi. Rog. C. de vsufruc. in rub. vbi vide Cy. Sed pro opi. gl. videtur casus. s̄. de seruit. l. 4. & s̄. de vsufru. l. si quis binas. de hoc per Bar. in l. Mela. §. quidã. ȷ. de alim. & cib. leg. Tu vide quod dixi. s̄. in d. l. pomum.

Ex. l. Qui sella.

SVMMAE.

1 *Transitus si cõcedatur alicui per pactum: debet intelligi, quòd fiat innoxiè sine læsione fructuum.*

2 *Statutum, quòd quicunque habuerit coria in die fori in platea: debeat soluere certam gabellam, vel pœnam, quomodo intelligatur.*

L. Qui sella. ¶Hic in effectu declarat cõmoditatem seruitutis, vt itineris & actus, ponendo exempla: de qua dixerat. s̄. eo. l. 1. ¶In tex. ibi [iumentum ducere, non potest] vel vehiculũ seorsum à se, vt hic. & s̄. eo. l. 2. ¶In tex. ibi [agere potest] non solũ sub se, sed seorsum à se. s̄. eo. l. 1. ¶Et generaliter ad istam. l. vide quod no. Insti. de seruitu. in prin. ¶ Nota
1 secundo hic in fi. principij. secundùm Bal. ar. † quod si cũ aliquo sit initum pactum, ꝙ transitus possit per eius locũ hñi, debet transitus innoxiè fieri, nec debet fructus lædi. & in hoc conari debet transiens, nec est melior tex. de hoc secundùm Bald. Sed certè melius probatur. s̄. de seruit. tam, vbi plenè dixi. ¶Gl. nisi ascendat, ad fi. No. istam
2 quam glo. quam Bar. adduxit †, quòd si ex forma statuti cauetur, quòd quicunque habuerit coria in die fori in platea: debeat soluere certam gabellam, vel pœnam, an tenentes ibi coria super bancho, vel in manibus, teneatur ad gabellam, vel pœnam. dicebatur, quòd non; quia non tenebat in platea illa coria. Sed contrarium est per hanc. l. à Bar. determinatũ: hoc tamē intellige, nisi retineret sui vsus causa, vt pro fulcimento sui corporis; nam tunc non tenetur soluere. ȷ. de ver. sign. l. in lege censoria. & C. de vecti. l. 8. Et hoc vltimo vide glo. l. si publicanus. in fin. ȷ. de publica.

Ex. §. In rusticis.

SVMMAE.

1 *Seruitus an possit acquiri loco medio.*

§. In rusticis. ¶Medium prædium impedit seruitutē rusticam. h. d. ¶Vel sic. Medium vitiosum inhabile, vitiat extrema. Et ducitur in contrarium per glo. de obseruan. ieiu. in c. vbi dicitur, quòd si occurrit aliquod festum in die lunæ pro cuius vigilia volumus ieiunare, quòd debemus ieiunare in die sabbati. ecce ergo, quòd dies dominicalis est medius: & tamen non impedit referri ad festum, quod est diei lunæ. Sed solue, vt ibi no. ¶In tex. ibi [prædium medium] scilicet priuatum, & alienũ. Secus si esset dominantis. l. in tradēdis. ȷ. tit. 1. Nec ob. ȷ. eo. l. si mihi. §. pe. & ibi no. Aduerte tamen, quod hic dicitur, medium prædium impedire seruitutem, debet intelligi, quando impedit vtilitatē ab vno fundo peruenire ad alium, aliter videtur secus. s̄. tit. l. pe. & l. seruitutes. §. 1. & ita intellexit Bar. istum tex. dic, vt statim dicam. ¶Glo. 1. in rusticis ibi. [l. seruitus
1 publico.] † In hoc autem cõclude latius, & sic aut est talis seruitus, quæ nil exigit fieri in loco medio: tunc siue locus medius sit priuatus, siue prophanus, siue sacer, siue religiosus, non impeditur seruitus. ȷ. tit. 1. l. in tradendis. §. interpositis. & ȷ. si ser. ven. l. loci corpus. §. fi. Nec curandum rustica vel vrbana. Aut exigit aliqd fieri ĩ medio loco: tunc si locus medius est sacer, impedit seruitutes. §. fi. s̄. de ser. ȷ. de aqua plu. ar. l. si prius. §. pen. ibi [sed loco &c.] ¶Sed si sit locus, publicus, tunc sic. Si per id, qđ dēt in medio fieri, impeditur publici loci vtilitas, vel libertas, vel publicus vsus, vt si velim de domo mea in tuam immittere trabes cooperiendo stratam publicam, vel apodiare pontem, vel si velim de tuo fundo ad meum ducere aquam faciendo per via publica riuum, hoc casu impeditur constitutio seruitutis, nisi ostēdatur concesio à Principe. d. l. seruitutes. §. publico. 2. respon. Et ibi remisi ad istam: & de aqua plu. arc. l. si in publico. in fin. prin. vel nisi hoc mihi liceret ex lege municipali; vel nisi à magistratu, cui hoc competeret ex forma statuti concederetur; aliter enim propter magistratu non posit hoc concedere. l. prohibere. §. planè, quod vi aut clam. ¶ Si verò intercedat locus priuatus, per quem oportet aliquid fieri: tunc impeditur seruitus, donec in medio loco ius acquisiuero. d. l. in tradendis. 2. respon. & d. l. si prius. §. fi. in princ. & ibi Iacob. de Are. & ita etiam potest loqui iste. §. secundùm Richar. Malum. Adde prædictis, quòd licèt locus medius, quandoque impediat seruitutem: nunquam tamen impedit acquisitionē dñij. ȷ. de acqui. re. do. l. maritus. ¶ In ea. gl. in fi. de his vide bonã glo. 28. dist. c. qa sunt culpe, quod no.

Ex l. Via

Ex l. Viæ latitudo.

SVMMAE.

Pedis mensura quæ sit.
Pertica vnde dicatur, & quid sit.

L. Viæ latitudo ¶ Viæ legalis est octo pedum per directum. & sexdecim per anfractum. h. d. Et loquitur hic de via legali, vt dixi de conuentionali; quia illa potest esse, & latior, & angustior, sicut parti placuerit. ꝟ. eo. l. certo generi. & l. via. ¶ In tex. ibi [in porrectum] .i. via est torta. Quare autem lex taxauerit ad octo pedes: dixit hic, ꝙ in porrectum, siue directum cum vident se plaustra, clamant, sta, & in octo pedibus, potest retrahi plaustrum: sed
1 in anfractu requiritur duplicata. † Quæ autem sit mensura pedis. vide glo. 17. q. 4. c. sicut. Isidorus autem etymo. 16. in c. de mēsuris agrorum. dicit, ꝙ digitus est pars minima in vncia, habēs digitos tres: palmus autem quatuor digitos habet, pes habet 16. digitos, passus habet quinq;
2 pedes, & ptica habet duos passus. i. pedes 10. habet. † Pertica autem à portando dicta fuit, quasi portica. Sed cum omnes mensuræ præcedentis mensuræ in corpore sunt, vt passus, pes, & reliqua: sola pertica portat. ¶ Est autem pertica. 10. pedum ad instar col. in medium templum mensurantis. Et ibi vide latius.

L. Seruitus. ¶ Seruitus secundùm antiquos incipiebat à capite. Et sic vbi erat libertas in capite, non poterat esse seruitus in reliquo: sed hodie aliter obseruatur. hoc dicit. ¶ In tex. ibi. [ex quocunque loco] dummodo aqua non sit ex lacu, vel stagno; quia tunc secus. ꝟ. titu. j. l. foramen. ad fin. & ibi no. Et quod hic dicit, solet intelligi secundum. l. secundā. ꝟ. eodem.

Ex l. Labeo ait.

SVMMAE.

1 *Seruitutes duę, quando reperiuntur impositæ super eodem facto, quarum vna non potest esse sine alia: secunda seruitus nūquam sortitur effectum, prius quàm prima.*

L. Labeo ait. ¶ Concessio potest fieri etiam rei non apparentis hoc dicit. ¶ Gl. potest, ibi. [Sol. variauit.] No. hanc excusationem pro excusatione Doctorum, qui vel propter imbecillitatem memoriæ, vel per mutationem opinionis, reperiuntur mutasse consilia diuersa: & sic excusantur. ¶ In
1 ea. gl. ibi [non prius.] † No. ex ista vltima so. quòd vbi super eodem facto reperiūtur duæ seruitutes impositæ: quarum secunda non potest esse sine prima, vt est aquam quęrere, & inuentam ducere: nunquam secunda seruitus sortiri potest effectum, prius quàm prima; quia antequam quæratur, & inuenta sit aqua, non potest seruitus ducendi aquam in totum constituit: sed potest etiam concedi.

Ex l. Per fundum.

SVMMAE.

1 *Casus in quo consensus adhibitus separatim valet.*
2 *Confirmatio superueniens validat actum gestum.*
3 *Excommunicatus pluribus excommunicationibus, si absoluatur ab vna: remanet nihilominus excommunicatus.*
4 *Ratihabitio, quando trahatur retro.*

L. Per fundum. ¶ Si plures repe-riantur habere cōmunem fundum, possunt in illo concedere seruitutem etiam seorsum: & concessio vnius, vel etiam plurium ex eis, non officit alijs. Et si ille, qui à principio non concesserat, postea concesserit, omnia confirmantur: qui tamen cōcessit, contra factum suum venire non potest. h. d. ¶ Vel sic. Quādo requiritur consensus plurium, vt singulorum, potest separatim adhiberi. Item licèt concessio vnius non transferat ius reale: concedentem tamen obligat persona
1 liter. h. d. secundùm Bart. ¶ † No. ergo casum, in quo consensus adhibitus separatim valet, vt hic, & ꝟ. communi. prædi. l. fi. Et hoc quia consensus aliquorum non præiudicat alijs: vbi autem præiudicare posset, requiritur simul coniunctim consensus omnium. ꝟ. de pac. l. & suum. §. fi.
2 ¶ Secundò no. † confirmationem superuenientem, validare actum gestum, de quo. ꝟ. tangam circa gl. Sed quo tempore superueniat, an atten. sit. vide quod no. Inno. de consue. in c. cum consuetudinis, & Ioan. And. de re. eccle. non alie. c. dudum li. 6. Et Bar. tangit in l. si quis mihi bona. §. iussum. ꝟ. de acqui. hær. Et ex isto potest argui, † quòd si
3 excommunicatus pluribus excommunicationibus absoluatur ab vna: nihilominus remanebit excommunicatus. Sed cum ab altera absoluatur, prima effectum recipit. Item qui est illaqueatus pluribus mortalibus peccatis, si de vno confiteatur, non est in via salutis: sed si secundum postea confitetur, prima confessio assumit effectum. Et de his vide extra de offi. ordi. c. ex parte. ¶ Item per istā l. dicit Inno. de postulatione præla. c. bonæ. il. 2. quòd vbi plures sint in possessione rei, in qua ius, vel seruitus acquiritur, quòd requiritur, quòd omnes sciant, quomodo ille intendit vti iure suo, si ex illa acquisitione fit omnibus præiudicium. Secus si eorum iura sunt ita separata, quòd vni tantùm præiudicetur; quia tunc valet acquisitio contra illum, qui sciuit, & non contra alium. & ibi ponit exēpla. & aliquid etiā dixi in. l. seruitutes. ꝟ. de seruitu. ¶ Nota etiam istum text. hic in fi. ad id, quod dixi. in l. 2. ꝟ. de serui. Et facit etiam ad no. in l. iubemus. §. sanè. C. de sac. san. eccle. & ꝟ. de euicti. l. vendicantem. & extra de reb. eccle. non alie. c. si quis præsbyterorum. ¶ Gloss. non posse. ibi [contra factum suum venire.] Qualis autem sit ista exceptio, videtur probari, quòd sit exceptio impediens litis ingressum in l. post mortem. ꝟ. de adop. Tamen hoc est ibi, quia factum erat præscriptione submissum, vt ibi dixi. ¶ In ea. gloss. ibi [l. post mortem.] Quò ad propositum dic, quòd hic istud factum tenebat, non quò ad ius reale seruitutis: sed quò ad ius personalis obligationis; quia concedens obligatur; ideo non potest venire contra. Et ideo dixit Inno. in simili in c. inter dilectos. de dona. quòd officium iudicis erit isto casu pronunciare istis, qui promiserunt, non competere ius prohibendi. ¶ In ea. gloss. ibi [et effectum.] scilicet per consummationem. Et ex hoc no. quòd tempus nō est modus inducendi, nec confirmandi obligationē. ¶ Non ob. ista l. quia hic superuenit causa confirmans. Ita not. Dy. extra de reg. iur. in c. non firmatur, vbi hoc Brocardum prosequitur. ¶ In ea. glo. ibi [l. donationes.] Sol. hic actus cōfirmans, erat ęquè principalis cum confirmato: ibi autem
4 erat accessorius. Vel dic, † quòd id, quod fit hodie, trahat retro, vt in ratihabitione est, solum per fictionē, q̄ ha-

bet locum, vbi æquitas suggerit. Est enim iustum si quod nomine meo gestũ est, ratum habeo, ꝙ trahatur retro: qñ ab initio mei contemplatione gestũ est. Ista autem æquitas cessat hic. Nulla enim subest ratio, per quam fingi debeat, ꝙ ego retro concesserim. ¶In ea. gl. ibi. [l. qui sit in prin.] quia respondeo, quòd hic loquitur in seruitutibus, quæ sũt indiuiduæ: ibi verò loquitur in re diuidua. vnde procedit argumentatio. l. quæ de tota. s̃. de rei ven. Sed non procederet, ꝙ idẽ ius est de toto quò ad totum; quod est de parte quò ad partem, vt est tex. in l. an pars. j̃. pro de relicto. ¶In ea. glo. ibi [l. maiorem] de hoc per Dyn. in reg. quod omnes. de reg. iur. li. 6. & per Bar. in l. 2. C. de decur. li. 10. facit etiam. l. pen. & fi. de lega. eo. lib. Tu dic, ꝙ in eo, quod competit pluribus, vt vniuersis: statur maiori parti, vt ad minus duæ partes sint vocatæ more solito, & in loco consueto. d. l. 2. C. de decu. lib. 10. & no. s̃. quod cuiusque vniuer. l. nulli. Secus si competat eis, vt singulis vt hic. fallit in casu. d. l. quod maior. & l. maiorem. & in l. consilio. in fi. j̃. de cur. fur. & in l. si plures. j̃. de relig. & sump. fune. Et per hoc patet non esse verum, quod dicit Bart. in §. Cato. in l. eadem. de ver. obli. quòd si statutum disponit occisorem occidi, nisi pacem habeat ab hærede offensi: necesse est, quòd maior pars hæredum faciat pacem, vt satisfactũ sit statuto, in quo dubio Bald. in l. si manumissus. C. de libe. & eo. li. dixit, quòd quando statutum loquitur per verba singularis numeri: statur discretioni magis idonei. Alij in hoc dubio dixerunt attendi, an agatur de imponẽda condemnatione, vel obtinenda cancellatione, vel liberatione iam dãnati. ¶Primo casu, quãdo nõ sequuta est condemnatio: vnus eorum faciendo pacem, poterit eam impedire, per casum. l. si quis hac. §. quotiens. j̃. qui, & à qui. ¶Secundo casu, quando iam esset dãnatus, si alter hæredum faceret pacem alijs præsentibus, & non contradicentibus, sunt pro consentientibus libertatis fauore. & sic sufficit. d. l. consilio. in fi. s̃. alle. Sed si alter hæredum apertè contradixerit: tunc attento rigore, plus valet illius contradictio, quàm omnis aliorum voluntas. l. Sabinus. infra communi di. facit etiam. d. §. quotiens. & l. fin. C. de auto. præstan. Sed humanitate, & æquitate attenta, debebit stari maiori parti, intelligendo maiorem partem secundùm. l. maiorem. supra de pac. hoc casu sit opi. Bar. vera. ¶ Aduerte tamen; quia hoc casu vox maris præponderat voci fœminæ: quia fæmina non potest leuare faydam, idest inimicitias, vt dicit gloss. in c. 1. §. hoc autem notandum est. qui feu. da. pos. ad fi. glo. magnæ. in ver. legibus. q. d. quòd in causa alias in eas non transi. ius vindictæ. Sed aduerte, quòd vxor hæredis consortis occisi sola præualet vocibus extraneorum hæredum: quod verum, vbi solum respicit ius vindictæ. j̃. de acc. l. si plures. & l. si cui. §. 1. & j̃. si quis omis. cau. test. l. Iulianus. & l. 3. 4. & 5. j̃. de lib. cau. ¶Quid autem si in eo, quod est cõmune pluribus, vt vniuersis; vel vt collegiatis. minor pars aliquid facit, postea tot ratificant, quòd faciũt maiorem partem, an valebit quod gestum est, dic quòd non; cum à principio pecauit in forma. & fuit nullum ipso iure. Minor enim pars non habet formam vniuersitatis. hoc probatur extra. de elec. cap. in causis. Talis enim ratificatio non est collegialis, sicut requiritur; quia quòd fiat collegialiter, est de forma actus. facit de elec. c. in genesi. & ibi no. ergo.

L. Inter actum.

¶Istam. l. declara, vt. s̃. cod. l. 1. & etiã, in l. qui sella.

Ex l. Certo.

SVMMAE.

1 *Testator si legat apothecam pannorum alteri, quid dicatur legasse.*

Et quid si legat apothecam pannorum cũ omnibus, quę ibi sunt nu. 2.

3 *Loci appellatione quid contineatur.*

L. Certo.

¶Appellatio vineæ refertur in dubio ad solum tantùm, nõ ad superficiem. Hoc dicit. ¶Not. ꝙ licèt deficiat demonstratio, non deficit demonstratum. Item ꝙ sufficit, ꝙ demonstratio semel vera. secundùm Bal. ¶Glo. actum. ibi [cui parti sit di] ad oculum demonstrabili; quia pars, quæ non potest ad oculum demonstrari, perinde est, ac si esset pars diuisa. ar. de leg. 2. l. Mæuius. §. duorum. ¶In ea. gl. ibi [continetur per conten.†] No. bene istã gl. quæ facit ad. q. mercatorum
1 habentium apothecam, & legant illam apothecam pannorum alteri, quòd debeat intelligi de pannis, & mercantijs, & non de domo, quasi ponatur continens pro contento. & dicit Bald. ꝙ est veritas. Sed aduerte, ꝙ Bar. tenet contrarium, de le. 2. l. cum pater. §. mẽse. dixit enim, quòd in tali legato non veniunt panni, licèt illa verba, pannorum videantur adiecta magis causa demonstrationis loci, per l. qui tabernas. de contrahen. emp. Sed fortè præcedens dictum potest saluari, quando testator nõ habet ius in apotheca; vt quia conducebat eam, & ideo (vt legatum aliquid
2 operetur) comprehendat merces. Adde, † quòd si legauit apothecam pannorum cum omnibus, quæ ibi sunt, videntur legata, ne dũ necessaria ipsa sub nomine vniuersitatis vt debita, & credita debeant legatario: sed videntur relictæ res corporales, quæ ibi sunt. l. prædijs. §. pater. de leg. 3. Debet ergo dicere cum debitis, & creditis, veluti alias vel vti vniuersalibus, vel lego mercantiam, vel similibus secundùm Bar. ibi. Quædam enim sunt nomina significantia locum, vt domus: quædam significantia vniuersitatem iuris, vt mensa, vt probatur de fun. instruc. in l. tabernæ. Si tamen testator vtatur nomine, quod potest intelligi de loco, vt mercantia: inspici debet mens testantis. j̃. de le-
3 ga. 3. l. librorum. §. quod tamen Cassius. ¶ Vnum no. † quando appellatione loci continentur etiam mercantiæ veniũt etiam ea, quæ sunt in loco, in legato loci, vbi de modico præiudicio agitur. vt. j̃. de pigno. l. cum tabernam possit tamen dici, quòd illa loquitur, quando nullum ius prætendebat obligans in loco illo, meritò verba illa intelliguntur de negotiatione. ¶ In ead. gloss. in fin. præterea quæstio communis est, quòd nomine fructuum vineæ contineantur etiam fructus arborum; quia in illis fructibus arborum, videtur eadem ratio, & eadem mens contrahentium. ¶Nec ob. prædictis de leg. 1. l. si quis legauerit: quia ibi excepit illius terræ vineas, facta demonstratione certi loci: vnde cum vineæ non reperiantur, non valet exceptio: hic autem est certum, de quo solo sensit appellatione vinearum.

Ex §. Si totus ager.

SVMMAE.

1 *Ius diuisibile, vel nondum diuisum in fundo, dicitur inspicere quãlibet glebam terræ.*

2 *Ad arbitrium boni viri, quando recurrendum sit.*

§ Si

§. Si totus ager. Si in vsu constitutæ seruitutis nõ est limitatus locus aliquis, seruitus inspicit totum fundum: limitatio tamen fieri debet per arbitrum ad hoc deputandum, qui declarabit illam, secundùm declarationem, vel nisi aliter actum sit. h. d. ¶ In tex. ibi [omnes glebæ seruiant.] Not. ergo,
1 † ꝙ quando est ius diuisibile in fundo, vel saltem nondum diuisum: tale ius dicitur inspicere quamlibet glebã terræ. Et hac ratione idẽ dicim⁹ hic in pluribus fundũ cõmunem habentibus ante diuisionem. ¶ In tex. ibi [legitima debetur] de qua. s̃. eo. l. viæ latitudo. ¶ Not. generali-
2 ter, † quòd tunc ad arbitrium boni viri recurrĩt sub aliqua determinatione fienda: quando illud non reperitur determinatum conuentione, vel legis dispositione: vbi autẽ determinatio facta est, vel conuentione, vel lege, non habet arbiter se intromittere. ¶ Et sic no. regularem casum, & facietem ad multa, quòd illa, quæ de se determinata sunt, alia determinatione non indigent. Et ideo si inter coniunctos, qui aliàs pro differentijs possunt compelli ad compromissum, oriatur contentio super his, quæ iam decisa sunt mutua conuentione: ex quo certum est, quid alias voluerint: non erit amplius compromisso locus.

Ex l. Per quem.

SVMMAE.

1 *Actio eadem an possit cedi duobus insolidum.*

L. Per quem. ¶ Ille, qui cessit ius viæ, vel aquę ducendæ, vel ius aliud vni: non potest postea illud alteri concedere in præiudicium primi. h. d. ¶ Et aduerte; quia ista lex debet intelligi in illa concessione, quæ affert ius reale, & sic no. pro his, quæ dixi. s̃. de serui. l. vt pomum. ¶ Glo. vnica in fi. Et faciunt hæc iura de aqua concessa prædicatoribus, & postea minoribus, quæ tangitur in d. l. in cõcedendo. hic all. dixi. s̃. eo. l. ij. § j. ¶ Ex gl. facit ista lex ad no. alibi ꝑ Iac. de Are. quòd qui cedit iura vni, non potest eadem iura cedere alteri, vt dicit esse casum in l. non quocunque. §. qui Caium. de lega. j. Ad idem de libe. lega. l. si damnatus. de
1 leg. 2. l. qui duos. Et per hoc videtur, † ꝙ duobus insolidũ eadem actio cedi non possit: potest tamen dici, ꝙ quantũ ad vtiles actiones non possunt iura cedi pluribus insolidum: sed quantùm ad merum exercitium directarum, sic. vbicunque cedens potest exercere directas: quod est regulariter, antequam interueniat alterum de tribus, de quibus in l. 3. C. de noua. Nam isti assimilantur meris procuratoribus, & melior est conditio præuenientis. s̃. de procura. l. pluribus. & extra de procura. c. si duo. li. 6.

Ex l. Quintus Mutius.

SVMMAE.

1 *Concessio simplex rei, videtur in se continere concessionẽ modi.*

L. Quintus Mutius. Habens ius aquę ducẽdæ, facere potest in vno, quid voluerit: dummodo domino fundi non noceat. h. d. ¶ No. pulchrũ tex. probantẽ,
1 ꝙ simplex concessio rei, videtur in se prægnanter continere cõcessionẽ modi, ꝑ quem cõmodius, & habilius perueniat ad ipsam rem, vel eius commoditatem. ¶ No. etiam,
a ꝙ qñ aliquid alicui a conceditur, vr̃ cõcedi ẽt ꝓpria habilitas, quãtò maior cõcedi pt, scd̃m Bal. qđ facit ad multa.

ADDITIO.

a ¶ Quando aliquid alicui conceditur. Adde pro maiori declaratione, nunquid concessio propter incertitudinẽ vitiari debeat. vide Alex. consil. 173. inci. visis & accuratè consideratis in 2. vol. nu. 2. cum seq. fol. 29. Et nũqu d cõcessio simplex, & obscura facta per hæc verba. Cõcedo tibi quicquid iuris in tali re habeo, quid operetur talis concessio, & quem effectum habeat. vide eundem Alex. cons. 156. inci. viso, & considerato in secundo volu. nume. 12. folio. 17.

L. Diuus Pius. Non est concessum alicui in agro alieno aucupari, domino inuito. hoc dicit. ¶ In tex. ibi [aucupari] nisi iure seruitutis nobis concessę hinc prætereuntibus, & per hunc modum hæc. l. facit ad titulum. ¶ Adde tamen huic tex. j. dis. in c. j. vbi dicit transire per alienum agrum fas est, ius non est: quæ verba expone, vt ibi. ¶ Glos. j. ibi [sed tamen contradico &c.] No. hanc determinationem, cui consonat gl. alia in l. 3. de acqui. re. do. ¶ Sed contrarium tenet Insti. de re. di. §. feræ. vbi dicit captum non effici capientis. Sed doctrina istius glo. communiter tenetur, ꝙ solus ingressus est prohibitus, non captura. Pro concordia tamen glo. potest dici, quòd ista gl. intelligitur in captis añ ꝓhibitionem. illa verò in captis post. Sed hoc non est tutum; quia priuati prohibitio, non impedit translationem dominij. C. de cõdi. ob cau. l. ea lege. de ver. obli. l. si ita quis promisit. §. ea. & per Bar. de acqui. poss. l. qui absenti. ¶ Vnde dic secundò aliter, quòd si fructus fundi consistebant in venatione: tunc si quis ibi venetur domino pro hibente, non facit id, quod capit, suum. Ita intelligatur gl. contraria: sed si non consistebant fructus in venatione: tunc secus, vt in hac glo. Et hæc differentia videtur probari, ar. l. venationem. ff. de vsu. & s̃. de vsufru. l. vsusfructuarius venari.

Ex l. Imperatores.

SVMMAE.

1 *Aqua non potest duci de flumine publico cum alterius iniuria.*

L. Imperatores. ¶ Aqua ex flumine publico ad irrigandum agros, pro mensura agrorum diuiditur. Nisi alicui
1 sit aliter ius aliquod concessum. h. d. ¶ No. † quòd de flumine publico, non potest aqua duci cum alterius iniuria. Et sic facit ad q. de habente molendinum inferius, vt non possit concedi superiori exẽptio aquæ, per quam exemptionẽ turbetur cõmoditas inferioris molendini. de quo vide per Bar. in l. quominus. ff. de flu. & tangit etiam in l. si manifestè. C. de ser. & aqua. ¶ Itẽ no. hic secũdùm Bald. quòd vicini debent facere simul bona vicinantiam.

Ex l. Vna est via.

SVMMAE.

1 *Ecclesia si est obligata prestare duo, & multis annis non prestauit nisi vnum tantum: non dicetur in alio præscriptum.*
1 *Incorporalia non recipiunt diuisionem.*

L. Vna est via. ¶ Si per plures fundos iter habeatur ad vnum: dicitur via esse seruitus, quæ tota retinetur ratione

ratione vsus in parte h.d. ¶Vel sic. Illud, quod est indiuisibile, aut in totum perditur, aut in totum retinetur. h.d. ¶No. ex isto tex. ꝙ quando aliquid est indiuisibile, nō vr posse sequi eius particularis extinctio. † Et si ecclesia est obligata præstare duo. puta vnum in signum superioritatis: & multis annis non præstauit, nisi vnum tantùm, quòd nihil in alio dicatur præscriptum esse: quia cum omnium præstationū sit vna causa: ratione partis hoc ius totum retineat. In contrarium tamen faciunt iura, quæ statim allegabo in se. q. ¶Item facit ad. q. de milite habente iurisdictionē in castro, qui illa iurisdictione vsus est in certis capitulis tātum: in certis verò non per 40. annos, ꝙ in illis, in quibus non est vsus: nō obstet præscriptio; quia iurisdictio consistit in iure. Et si est incorporalis, † incorporalia diuisionē non recipiunt. & sic ius conseruatur in illis, in quibus non est vsus, vt hic, & l. si eo. & l. si stillicidij. hic all. in gl. & ar. C. de duo. re. l. si ita. dicit Guil. per hæc iura in ti. de præscri. in ver. sed pone miles. ¶In contrarium videtur facere, & in hac, & in præcedenti. q. quia ista sunt diuisibilia; ergo &c. s. de serui. l. vt pomum. §. j. Et hoc tenuit Alber. Galeoti. per c. auditis. de præscri. & facit. l. de vsu fru. s. qui. mo. vsusf. amit. ¶Sed hoc declara ex no. p Inn. in c. 2. de capel. mo. vbi tāgit, quomodo ex vsu iurisdictionis in altero capitulo tantùm quæratur, vel conseruetur in alijs: quod dixi plenè in l. seruitutes. s. de seruitu.

L. Si vnus.

¶Non potest seruitus acquiri pro parte, sed per plures potest acquiri, & per vnum peruenire ad plures. h.d. ¶Et ad declarationem huius. l. vide omnino in l. viæ itineris. s. de seruitu. ¶Gl. 2. in fi. ibi. [inter viuos] tu dic, ꝙ si stipulatur dominus, vel simpliciter: tūc quęritur dominis, vt hic. Sed si stipulatur sibi ire agere licere: tunc non quæritur dominis, vt Insti. de stip. ser. §. sed cum factum. & j. de condi. & demon. l. qui hæredi. in princ. Et ita fuit in l. & si maxime. nam ibi ius eundi fuit seruo relictum.

Ex l. Si mihi.

SVMMAE.

1 *Iuris superuenientis refutatio non plus operatur, quàm currentia ipsius iuris à principio.*

2 *Concedo, verbum importat liberationem.*

L. Si mihi

¶Si dominus habens duo iura, relaxat vnum ex illis, videtur vti retentione alterius. Et talis retentio operatur illud, qđ operaretur illud per se solum à principio retentum. h. d. ¶Et ad euidentiam huius præmitte. l. si domus. s. tit. j. ¶ Not.
1 † ꝙ nō plus operatur refutatio iuris superueniētis postea,
2 quàm currentia ipsius iuris à principio. ¶†Secundò nota hic de verbo, concedo, quod importat hic liberationem. In quo aduerte, ꝙ istud verbum de se importat titulum; quia sonat in donatione. extra de dona. c. pastoralis. & vide. de leg. 3. l. vxori. §. fi. & ibi gl. & Bar. vide etiam gl. de vsur. c. j. lib. 6. in gl. in ver. puta pignoris. verbum autem, concedo, quasi traditionē importat; quia quod operatur vera traditio in corporalibus, illud operatur cessio in nominibus. l. fin. C. quando fis. vel priua. ¶ Vnum not. quòd verbum concedo (licèt præsentis temporis) tamen habet vim pacti obligatorij, & ex eo agitur. & hoc tenuit Azo in summa. C. de dona. circa medium. Idem Bart. in l. 5. §. stipulatio. de verbo. obli. & circa ista verba vide casum in l. fi. j. de dona. hodie tamen notarij omnia ista verba ponunt in instrumentis.

§. Seruitus.

Damnum irrogatum fundo seruienti per vsum naturaliter contingentem sine hominis facto non imputatur ei, qui vsum seruitutis habebat h.d. ¶Vel sic. tolerari debet per lęsum illa lęsio, quæ contingit secundùm naturam seruitutis h. d. ¶No. ꝙ de his, quæ naturaliter contingunt nos, non debemus conqueri. ¶ Glo. 2. ibi [l. placuit] quod quæsit, dic vt ibi no. & in l. j. C. de legi.

§. Si fundo.

Extremitas loci ne seruiat, potest esse seruitus loco medio h.d. ¶Vel sic. licèt redimam fundum medium: non extinguitur seruitus, quæ à tertio fundo debetur. h.d.

§. Hauriendi ius.

Seruitus aquæ hauriendæ, pro commoditate agri iudicatur prædialis. i. realis, non personalis h.d. ¶In tex. ibi [si prædij est.] Et est vtile scire propter transitum, quem potest facere res in alium, vt videatur transeat cum sua causa. de quo. j. eod. l. via constitui. si fundum.

L. Si mihi.

¶ Seruitus itineris constituta sine certi loci determinatione, facit totum fundum censeri seruituti subiectum: debet tamen quis vti per eam partem tantùm, quò minus lædat, hoc dicit. cum se. ¶Nota, quòd licèt indefinita promissio sit apta omnia loca comprehendere: restringi tamen debet ad loca minus damnosa. Et qui promisit socialibus quòd possent transire per suum territorium, videtur concedere illud iter, per quod minus damnum recipiat concedens, & conueniat itineri. Simile. s. de serui. l. si cui. adde quod ibi dixi.

L Via constitui.

¶ Latitudo viæ legiàs taxata per legem, potest conuentione restringi. hoc dicit. Pro euidentia præmitte casum. l. viæ latitudo. s. eo. ¶No. hic, quòd per cōuentionem partium, potest in totum mutari forma legis & hoc casu operatur conuentio, vt transeat in aliam speciem. facit. l. si tam angusti. hic all. sed melius facit de dona. cau. mor. l. vbi ita donatur. & hoc est allegabile ad plura. ¶Glo. j. ibi [de iure cod. l. j.] de hoc dic, vt dixi in d. l. si tam angusti. tangitur per Bar. in l. j. §. si quis ita. de verb. obli. per Butri. in l. j. §. eum qui. de constitu. pecu. Alij etiam tangunt in l. j. de iure codicil. de hoc all.

§. Si lacus perpetuus.

Seruitus nauigandi potest per lacum perpetuum constitui. hoc dicit. ¶De seruitute autem aquæductus dictum fuit. s. tit. j. l. foramina. vnde istam partem declara, vt ibi.

Ex §. Si fundus.

SVMMAE.

1 *Ius seruitutis an trāseat in fiscum publicatis bonis eorum, qui talia detinebant.*

2 *Ius patronatus an transeat in fiscum, publicatis bonis fundatoris ecclesiæ.*

§. Si fundus. Publicatio fundi seruiẽtis, vel dominantis, intelligitur fieri cum sua causa, & cum suo onere reali. h. d. ¶ Nota istum tex. in eo, ꝙ dicit rem cum sua causa trãsire in fiscũ. Nam videtur decidere quæstionem de fundo in emphyteosim a liuellis precarijs. & similibus. † An si publicatis bonis eorum, qui talia detinebant: istud ius dicatur transire in fiscũ. de quo vide Bar. in l. si finita. §. si de vectigalib⁹. de dam. infec. Facit etiam ad quæstionem hic de facto cõtingentem, † vtrùm publicatis bonis fundatoris ecclesiæ: ius patronatus dicatur transire in fiscum. & videtur probare, ꝙ sic, licèt dicatur, ꝙ non faciat transitum in extraneos heredes, vt no. gl. 17. q. 7. c. filijs. Et si dicatur transire cum vniuersitate, non videtur absurdum, ꝙ transeat, & si aliàs non transiret, vt not. de re iudi. c. cum Bertoldus. ad quod etiam facit. ÿ. de contrahen. emp. l. in modicis. ¶ Item hic videtur probari, ꝙ fiscus debeat appellari hæres alicuius. In quo aduerte, ꝙ licèt dicatur haberi loco hæredis: non tamen est per omnia propriè heres. l. 2. C. ad leg. Iul. de vi. ÿ. de iur. fis. l. 3. §. cum ex causa. & ibi not. & ad fill. l. cum fisco. Et ideo quædam sunt, quæ non dicuntur transitum facere in fiscum, vt instantia causæ. ÿ. solu. ma. l. si constante. §. fi. Et quæ sit ratio, ibi not. similiter nec in eum transit ad effectum nouationis fiendæ. ÿ. de noua. l. quotiens.

ADDITIO.

a ¶ De fundo in emphyteosim. Adde quid si restituatur talis bannitus per Principem, nunquid recuperet res emphyteoticas iam alteri concessas. Feli. in c. inter. de maio. & obedien. col. 2. ver. limita primo. determinat, ꝙ sic: sed qd de alijs bonis iam in alium translatis. vide eũdẽ Feli. in d. c. inter. co. 3. in versi. inquantũ aũt. ꝙ nõ recuperet bona ꝑ fiscũ alienata idẽ tenet Fel. in c. sup eo. de offi. deleg. in versi. ꝙ non valet dispensatio. sed quid de feudo, nunquid cõfiscabitur, si vasallus deliquerit, & bona publicentur. vide Alex. in consi. 88. incip. opportunè consideratis. in 3. vol. num. 10.

§. Quæcunque. Seruitus fundo debita, dicitur tanquam indiuidua, cuilibet parti fundi deberi. ¶ Vel sic. Indiuisibilia, & incorporalia consistunt tota in toto, & tota in qualibet parte totius. h. d. Et facit ad id, quod philosophi dicũt de anima intellectiua: quam dicunt esse totam in toto, & totam in quibuslibet suis partibus. vt dixi in l. pro parte. ś. de serui. ¶ No. hic in fine pulchrum casum, ꝙ si inter plures sit sequuta diuisio domus, vel alterius rei: nõ videtur actum, ꝙ quis habeat aditum per partem alterius, sicut primò habebat. nisi hoc specialiter sit inter eos conuentũ. Et est casus multum vtilis maximè inter fratres diuidentes domum per partes, ad quarum aliquas non potest haberi accessus, nisi, & per partes aliorũ habeatur. pone exẽplum in domo habente tria, vel plura solaria, & in diuisione cuilibet fratrum assignetur vnum solarium, & quotidie dubitatur, an ei concessa videatur esse facultas per solariũ inferius fratre inuito, & dubium potest causare id, quod vidimus in l. binas. ś. ti. j. hic tamen est expressè decisum, ꝙ non potest nisi de consensu fratris. Et huius potest (extra literam) assignari rõ; qa ista diuisio censetur similis emptioni. l. j. C. cõia vtriusq; iud. Cõstat aũt, ꝙ in emptione, vel venditione, nõ venit via, vel iter, nisi expressè agat. l. in vendendo. ÿ. de contrahen. em. Et ex istis sumi potest consilium, quod est vtile, ꝙ in dubio diuisorio, reseruetur expressè aditus per partem consocij, vel confratris.

L. Ex meo aquæductu. Non põt quis concedere aquam de suo aquæductu, quem habet ꝑ fundum alienum. h. d. ¶ Vel sic. Ille, cui competit seruitus aquæ ad suum fundum: non potest eam concedere ad fundum alienum. secundùm Proculi sñiam. licèt Labeo contrarium dixerit. h. d. ¶ In tex. ibi [Labeo scribit.] & moueri potuit Labeo; quia de suo quilibet potest disponere. ar. l. in re mandata. C. manda. Sed hæc rõ non obstat; qa illud non est verum: qñ quis disponit de suo, quod est suum libere; hic autem habebat certam formam, à qua discedi non potest. Et in hoc non habet locum regula l. in re mandata. Potuit etiam Proculus reprehendens Labeonem moueri; quia sicut non potest pro seipso quis vti mutata forma: ita nec debet posse alteri concedere. ¶ Glo. fin. in fin. Et hoc facit ad no. ś. eodem. l. per quem, & in l. secunda. §. primo.

L. Si partem. ¶ Diuisio aquæ fit per mensuram prædij dominantis, non inspecta partium bonitate, vel necessitate. h. d. quia, vt dicit hic Bartol. oportet intelligi, quòd tota illa aqua, quæ contingebat ex diuisione, erat vtilis: tamen vna pars exegisset plus aquæ, quàm alia: quo casu non attẽditur ista necessitas, & ratio est; quia illud ius est totum in toto, & totum in qualibet parte eius. ś. eo. l. via constitui. & ideo diuisio debet fieri per mensuram, vt hic. Si. n. poneretur, quòd esset vna pars, cui aqua non esset vtilis, nec necessaria: tunc non posset illi deberi. ś. eo. l. ergo. §. j. ¶ Nota hic, quòd diuisio fit quantitatiuè, non qualificatiuè. Et ideo modò per hunc tex. Bal. arguit. quòd distributiones quotidianæ debent dari pares, & æquali mensura, non secundùm corpora plus vel minus indigentia pro suo nutrimento: facit, quod no. per canonistas in c. cũ omnes extra. de consti. ¶ Gl. bonitatis ibi [l. quod quid.] Sed pro solutione dic, quòd vbi vna res non potest accedere duobus: tunc accedit prætiosiori. Sed quando potest duobus accedere (vt erat hic) non inspicitur bonitas, vel prætiositas. ¶ Gl. vsus [ibi. l. Seiæ. §. Tirannæ.] so. dic, ꝙ ibi non in inspicitur vsus patrisfa. quia istud iudicatur potius ius quoddam reale, competens prædio magis, quàm personæ. ś. eo. l. si mihi. & ś. de neg. gest. l. qui aliena. in fi. Præterea si vsus fiat pro parte, respicit totum fundum. ś. eodem. l. vna est via. & ideo non inspicitur vsus partis. quod nota.

Ex l. Si via iter.

SVMMAE.

1 *Verba debent interpretari pro eo, cuius fauore apponuntur. Et quid de verbis executiuis, si ad neutrum sint directa, cuiu. erit electio: tenet, quòd legatarij. nu. 2.*

L. Si via iter. ¶ Hæres potest eligere per quam viam iter constituat sine læsione legatarij, hoc dicit. ¶ Glo. prima. in fin. Conclude in hoc clarius scilicet actũ, ad quem dirigantur verba executiua, siue dirigant ad hrdẽ, siue ad legatariũ; semp sit eius electio. tã in contractibus; q̃ in vltimis voluntatibus. de cõtrh. empt. l. si ita distrahat. & l. si in

1 in empti. §. pen. Et ratio huius est: † qa verba debent interpretari pro eo, cuius fauore apponuntur. ỹ. qñ di. le. ce. l. nec semel. §. j. Et hanc differentiam nota in vltimis volū-
2 tatibus. de lega. 2. l. Lucio. † Sed si verba executiua ad neutrum sint directa: tunc cōiter concluditur in legatis electionem esse legatarij. d. l. Lucio. Sed contra videtur casus ỹ. de leg. 1. l. cum res. §. sed si Stichus. In contractibus est electio debitoris. l. plerunque in fi. de iure do. & not. in l. non vtique. ỹ. de eo quod cer. lo. ¶ Adde quòd in pœnis criminalibus electio est iudicis. l. prima. §. expilatores. ỹ. de effrac. & expil. & notat. per Butr. & Do. in l. quicunque. C. de fur. & vide notabile verbum Butr. in l. mancipia. eo. ti. ¶ Nota tamen, ꝙ si statutum puniret in centum, aut in amputatione pedis, vel manus: ista non est propriè alternatiua, sed est quædam pena subordinata. s. corporalis in defectum pecuniariæ. de iurisd. om. iu. l. si qs id quod. & de in ius vocan. l. fi. Et circa hoc vltimum vide Bar. in l. 2. de pub. iud.

L. Si communi.

Redemptio in cōmuni fundo dominantis, & seruientis operatur interruptionē seruitutis. h. d. ¶ Vel. sic. Si à pluribus socijs dominantis fundi, ematur cōiter fundus seruiens, seruitus extinguitur: secus si non esset cōis in fundis dominantibus. h. d. ¶ Nota, ꝙ sequuta confusione dominiorum, inducitur & confusio seruitutū. ¶ Gl. deberi ibi [cōicaui alteruter, extinguit seruitus] hoc membro. Bar. hic respondit gl. Nam per redemptionem primò factam de seruiēte, seruitus non extinguitur; quia alius remanet proprius, per communicationem postea factam de seruiente, seruitus adhuc non extinguitur; quia communicatio non est causa extinguendæ seruitutis. ỹ. eo. l. vnus ex socijs. 2. responso. ¶ In ea. gl. ibi [vtriusque redemptio Ioan.] quę autem sit ratio diuersitatis inter cōmunicationem, & redemptionem. vide per gl. in d. l. vnus. ỹ. eodem.

Ex l. Itinere.

SVMMAE.

1 *Deperire quid dicatur.*
2 *Iudicium sortis an sit prohibitum, vel permissum.*

L. Itinere.

Discordia inter consortes impedit illud, qđ alias non potest expediri, nisi concorditer. h. d. ¶ Vel sic. seruitus in effectu acquiri non potest alicui ex pluribus legatarijs, nisi de lo-
1 co itineris consentiant. h. d. ¶ Nota ex tex. in fi. † quòd illud non dicitur deperire, qđ nunquam in esse fuit productū. facit. l. deperditū. ſ. de peti. hær. ¶ Gl. ibi [l. huiusmodi. §. fi. quæ est contra.] Circa hoc conclude, quòd vbi est discordia in facto, nunquam recurritur ad sortem: sed asserens aliquid, debet illud probare, per regulā. l. actor. C. de proba. & ỹ. de probat. l. ei qui. Si verò discordia sit in iure: tunc debet attendi; aut. n. plures discordant in prę iudicium tertij, aut in præiudicium sui; primo casu, si est à lege declaratum, quid fiendum in casu discordiæ; debemus sequi illud exemplum. ſ. de pac. l. si plures. Ita potest intelligi. l. in tribus ſ. de iudi. Si verò non declaratur à lege iuris requisitio illius tertij, in cuius perniciem discordant: iudex potest eos ad concordiam compellere, quandoque pronunciando, quandoque iurisdictionem denegando. de leg. 2. l. cum filius. §. varijs. Instit. de satis. tu. §. si autem. & d. l. huiusmodi in fine. ¶ Secundo casu quando discordant in præiudicium sui. dic, ꝙ si aliquo iure potest apparere: tunc si petant recurri ad sortem, recurritur. l. fi. in princ. C. communia de leg. hic alleg. & d. l. in tribus. Si verò hic non petant, nec aliquo modo possunt conuenire: tunc se impediant, vt hic, & de vsufru. l. quoties
2 & l. 2. §. fi. qui. mo. vsusfru. amit. ſ. ¶ † An autem iudicium
a sortis sit prohibitum, a vel permissum dic, quòd iudicium sortis per taxillos non est reprobatum. d. l. fi. in prin. Si per indiuinationes, & incantationes illud est reprobatum in casibus omnibus. extra de sortile. c. fi. & x. col. de pa iura. fir. §. si miles. & tangitur per gl. in l. qua actione. Si quis in colluctatione. ỹ. ad Aquil. ¶ De sorte autem licita, & illicita vide gl. 17. q. 3. in summa. Itē quomodo hoc nomen, sors, sumatur multis modis. vide Io. An. in proemio cle. super ver. sortis.

ADDITIO.

a ¶ An iudicium sortis sit prohibitum. Adde ad hanc materiam, an sorte lis posit dirimi. vide Bar. in l. si quis duobus. C. commu. de lega. eundem Bar. in l. huiusmodi in fi. ff. de leg. 1. Io. An. in c. licèt. de proba. vbi Pan. in 14. col. versi. tertia opi. vbi dicit, ꝙ si vtraque pars concordat, vt lis sorte dirimatur, ꝙ potest dirimi. Bart. in l. si duo. ff. vti pos. dicit nunquam res sorte dirimi, nisi quando dubium est in iure. Bal. [dicit, ꝙ nūquam res dirimitur sorte, nisi in casibus à iure expressis. vide in l. meminimus. C. quando, & quib. quarta pars debe. li. 10. vide Feli. in c. licèt. de præben. pe. col. versi. gloss. in verbo possidens. sed quid in beneficialibus, an sit locus sorti. vide Feli. in c. capitulum. de rescri. vers. de sortibus. col. 21. alias pe. & quid de Papatu, an posit dirimi sorte. vide eundē Fel. in d. c. capitulum. versi. alleg.

Ex l. Is qui duo.

SVMMAE.

1 *Concessio indeterminata aquæ recipiendæ, restringitur ad obuenientem in illo fundo.*

L. Is qui duo.

Vbi concessio seruitutis reperitur determinata, operatur, ꝙ quis non potest vti, nisi secundùm formam limitationis, vel determinationis sine alia adiunctione. h. d. ¶ Vel sic breuiter. Concessio aquæ mittendæ, intelligi-
1 tur de illa aqua, quæ in fundo colligitur. h. d. ¶ † Nota, ꝙ indeterminata concessio aquæ recipiendæ, restringitur ad obuenientem in illo fundo, non ad obuenientem extrinsecus. Et huius est ratio: quia in seruitute ponderatur vtilitas agri dominantis, vt secundùm illam iudicemus de cōmodo seruitutis. ſ. eo. l. ergo. §. j. & ideo nimirum si restringitur. Et per hoc non tenetur ad hoc socio, quem scholaris secum ducit: quod intelligo, nisi conditio illius aliud suaderet; vt quia non posset à parte recipi sine socio, vel familiari. Sermo enim ad personam relatus, debet intelligi secundùm illius conditionem. l. plenum. §. equitij. ſ. de vsu, & habi.

Ex l. qui duo.

SVMMAE.

1 *Seruitus vna potest deseruire alteri.*

L. Qui

L. Qui duo. ¶ Ille qui vendit proprietatem, & excipit aquam, & circa aquam. 10. pedes: videtur seruitutem excepisse, nō proprietatem retinuisse loci excepti. hoc dicit. ¶ Vel sic. illud
1 quod accidit seruituti, accidit iure seruitutis. h. d. ¶ † Nota, ꝙ vna seruitus potest deseruire alteri; vt est seruitus itineris hic, quæ deseruit seruituti aquæ. ¶ Glo. fi. quidam dicunt. vt Dyn. in addi. quòd hic. 10. pedes fuerunt excepti propter seruitutem, & nō iure seruitutis videntur excepti. Ibi autem secus. Et hoc est satis de mente primæ gl. hic. & no. hoc etiā ad iura hic allegata ad ea, quæ no. s. de transa. in l. cū hi. §. si vna. Et adde hic quod ibi dixi. Adde etiam Bar. in l. 3. de ali. & ciba. lega. Et aduerte, quòd hic dicit Bar. quòd debemus intelligere, quòd isti decē pedes debeantur de iure seruitutis ad aquam; quia sic esset seruit⁹: quod esse non potest. Sed illi. 10. pedes seruiunt prædio dominanti, cui aquæ seruitus debetur.

L. Tria prædia. ¶ Illa, quę sunt necessaria in acquisitione, sunt necessaria in amissione. h. d. Et ita alleg. glo. istum tex. ī. eo. l. vn⁹. ¶ Vel sic. Amissio, & acquisitio procedūt per easdem regulas. h. d. quia nil tam naturale &c. vt in regula iuris. ¶ Nota casum, in quo medius locus operatur conseruationem seruitutis, quasi sit ratio; quia sicut ratione medij locij impediretur acquisitio. Ita & e contra ratione medij loci inducaẽ retentio. Et secundùm hoc vide, ꝙ inferior dn̄s potest habere seruitutem ad superiorem: dummodo habeat consensum impedientis vsum seruitutis.

L. Fundus mihi. ¶ In concessione partis factæ socio, potest concedens fundum, facere suum proprium seruientē fundum. h. d. ¶ Ex hoc collige pro ratione decidendi in lege, ꝙ ad iudicādum de validitate, vel inualiditate acquisitionis, inspicitur tempus: quo fit acquisitio.

Ex l. Cum essent.

SVMMAE.

1 *Pacta, quæ apponuntur in iudicio diuisorio sunt valida.*

L. Cum essent. ¶ Impositio seruitutis pōt sequi inter socios diuidētes. h. d. ¶ Vel sic. In diuisione fundi seruiētis pars vni obueniens, an seruitutem debeat eidem fundo, qui al-
1 teri obuenit. hoc dicit. ¶ † Nota hic pacta, quæ quotidie apponuntur in iudicio diuisorio: quæ quandoque habent afficere res assignatas in partē. Nam talia pacta iudicanẽ pacta valida vt hic. Et adde hic casum. l. cū fūdo. & qđ ibi dicā. ¶ Glo. maximè, ibi [l. in traditionibus] & s. de ser. vr. præ. l. si binarū. Et ēt; quia constitutio seruitutis potest fieri sine stipulatione. l. 3. §. 1. s. de vsuf. quoniam tamen requitur speciale pactum, vel stipulatio. ī. l. proxi. §. fi.

Ex §. Per plurium.

SVMMAE.

1 *Ius an possit concedi vni obligatorum.*
2 *Pactum vel cōsensus debitorum, facit valere concessionem, quæ aliàs non valeret.*

§. Per plurium. ¶ Habēs ius prædialis seruitutis, non potest tale ius alteri cedere sine prædio, nisi ei sit hoc cōcessum ex pacto. h. d. ¶ Vel sic. Qui habet seruitutem aquæ ducendæ, non potest haustum aquæ ex riuo cōcedere, nisi hoc faciat ex pacto, & concessione domini prædij seruientis. hoc di-
1 cit. ¶ † Nota ergo acquisitiones, quæ quotidie fiunt aliquid portandi de vno loco per locum alterius. Nam tale ius etiam vni obligatorum, non potest concedi; quia iudicatur inseparabile à fundo. quod est verum, nisi aliud pa-
2 cto sit conuentum. ¶ † Et ex isto sequitur, quòd pactum, vel consensus debitorum facit valere concessionem, quæ aliàs nō valeret: vnde ex isto tex. arguit Bal. quòd vbi cessio sit volente debitore, non possit opponi de simulatione ipsius. Nec habet locū, quod dicitur in l. per diuersas. C. manda. ¶ Itē per hoc arguit, quòd si in concessione emphyteosis est expressum, quòd recipiebat in emphiteosim pro se, & eo, cui voluerit concedere ius suum, hoc casu emphyteota transferens in alium, puta titulo venditionis, vel alio (etiam consensu domini aliter non requisito) dici possit hoc licitè fecisse. ¶ In gl. fi. de hoc. s. de procur. in l. 1. in prin. & probatur de procur. c. 1. & c. fi. in 6. vbi etiam in causa ardua (puta in matrimonio) potest sic constitui. fallit hoc casu in cle. religiosus. de procura. vbi, & cum speciali mandato non constituit alium procuratorem. ¶ Quid autem, si primus constitutus esset inhabilis, cum virtute mandati ad eum directi cum potestate substituendi possit aliū substituere. fuit. q. Cy. post Vltramon. C. de procu. l. quòd quis. & Io. And. reassumit in illa cle. religiosus.

Ex l. Vnus.

SVMMAE.

1 *Seruitus vel libertas non quæritur per partes.*
2 *Vasallus potest quis esse sui vasalli.*
3 *Vnio fit cum sua causa.*
4 *Ementes duo habentur loco vnius, quando fit redemptio vtriusque prædij.*

L. Vnus. ¶ Communicatio prædiorum, quæ sibi inuicem seruiunt, non interimit seruitutem. h. d. ¶ Vel sic. Vnus ex socijs nō potest commu nem fundum suum facere: nec ei libertatem acquirere à socio, vel extraneo. h. d. Et primò ponitur dictum. Secundò illatio. Tertiò respon. cuidam arg. contrario. Secunda ibi: ideo. Tertia ibi. Quamuis. ¶ In tex. ibi [nō personę. sed prędio.] sed vsus in patientia debetur à persona personæ. & sic tex. ibi non contradicit; quia primò dicit deberi socijs;
1 postea dicit deberi prædio. ¶ † Nota, quòd seruitus vel libertas non quæritur per partes. ¶ No. secundò, quòd prædia dicuntur sibi mutuò seruire, idest vicissim. Et sic potest dici, quòd quis sit seruus serui sui, vt. in l. eius qui in pro-
2 uinciam. §. fi. si cer. pe. Ex quo potest inferri † quòd vnus potest esse vasallus sui vasalli diuerso respectu. ¶ Item nota, quòd vnio superueniens, non extinguit seruitutem. Ex
3 quo arguit Oldra. † ꝙ vnio fiat cum sua causa, sicut alienatio. s. eo. l. via constitui. §. si fundus. ita alleg. Old. in quadā disputatione, secūdùm quòd refert Bal. notabiliter ad hoc de vnione in gl. in c. 1. extra ne sede vac. & quod no. Guil. in l. si conuenerit. §. si nuda. de pig. act. ¶ Item videtur facere ista. l. quòd si in diuisione inter fratres vni obueniat vn⁹ fundus, alij alius cum imposita seruitute, licèt postea iterū communicent fundos: tamen non tollit seruitus: sed certè hæc lex non multum facit. Nam hic ponderatur sola ratio communionis, non ratio præsentiæ: at in casu proposito seruitus erat accessoria diuisionis præambulæ. Et ideo

sublato

sublato principali, & sic diuersæ diuisuræ per recõmunicationẽ factam inter fratres, tolletur accessorium. ¶ Glo. nil agit. ibi [in personali seruitute] vt. l. si vsusfruct⁹. ad l. fal. ¶ Gl. & ideo placet. ibi [sed tu dic ꝓ parte.] Idẽ tenuit glo. in l. pro parte. s. de serui. quod non est verum: quia seruitus non recipit diuisionem, vt ibi. & l. viæ itineris. eo. tit. vbi de hoc plenè dixi. Itẽ quia hic tex. satis innuit cuiq; sociorum totam deberi. Item alia ratione; quia si deberetur cuilibet pro parte; ergo quilibet posset remittere ius suũ, & sic partem, per l. si quis in conscribendo. C. de pact. & etiã tenet Bar. hic. & in d. l. pro parte. ¶ Nec ob. si dicat̃ si cuilibet debetur insolidũ; ergo quilibet potest remittere de nouo. l. si rem. §. si duo. Et no. in l. si vnus. in prin. s. de pac. quia potest responderi, quòd non debetur personæ: sed fundo, & per eum fundum personæ; cuilibet ergo parti fundi debetur insolidum. l. vna est via. s. eo. sed in qualibet particula quis habet socium; ergo in vna parte non potest vnus solus amittere, vel acquirere seruitutem, & hoc est, quod voluit iste tex. ¶ In ea. gl. ibi [quod nec liberare] Quando enim seruitus remittitur, est quasi seruitutem imponere ei, cui primò seruitus debebatur. l. 1. s. de ser. vr. prædi. Sed certum est, quòd vnus nõ potest seruitutem imponere; ergo nec remittere. ¶ In ea. gl. ibi [quàm in acquisito] nulla istarum verè habet vrgentẽ rationẽ diuersitatis: ideo glo. transiuit ad aliam in ver. Tu dic. ¶ In ea. glo.
4 in fi. † Tu conclude ergo, ꝙ quã fit redemptio vtriusq; prædij, duo ementes habentur loco vnius: vnde sicut vnus emptor amborum confunderet seruitutem, ita & duo, qui loco vnius habeantur, quasi in eo subiecto non possit cadere actiuum, & passiuum seruitutis: sed communicatione habentur necessariò vt diuersi, vt. j. pro soc. l. vt sit. Et ideò pro parte quilibet retinet seruitutem: sed si fiat vnius cõicatio, & alterius redemptio, dic quòd si prçcedat cõicatio, & sequatur redemptio: extinguitur seruitus; quia licèt in cõmunicatione censeamur vt plures: tamen in sequenti redẽptione censemur vt vnus. Sed si econtra sequatur communicatio. & præcedat redemptio: tunc licèt in redemptione habeamur, vt vnus: tamen in communicatione sequenti habebimur vt diuersi. Et nihil prohibet à cõmuni prædio seruitutem deberi prædijs singularium. Et ideò seruitus retinetur, & sic cuilibet parti debetur. Hãc autem partem nullus potest retinere per rationes. s. allegatas.

§. Si fons.

¶ Impedimentum facti non impedit præscriptionis cursum: sed adducitur restitutionis remedium. h. d. cum se. ¶ Nota, quòd res inanimata (vt fundus) retinet, & perdit possessionem seruitutis prædialis: tamen ab initio non acquirit possessionẽ, nisi interueniat actus hominis, vt. l. 1. & 2. C. de serui. & aqua.

Ex l. Et Attilicinus.

SVMMAE.

1 *Impedimentum facti non impedit tempus currere.*

L. Et Attilicinus.

¶ Hæc. l. est summata cũ §. præcedenti. ¶. Glo. fi. ibi [§. ꝑ fundũ] hæc sol. nõ est tuta cum §. prçcedenti gl. fi. quia etiam lex contraria potest intelligi in præscriptione rerum incorporalium. Et ideo alij soluunt. ꝙ contrarium loquitur in impedimẽto iuris: hic autem in impedimento facti. ¶ In hoc ergo articulo conclude latius secundùm Pe. quem Cyn. refert. in l. quotiens. C. de preci. Imper. offe. in 4. quæstione, scilicet aut quis est impeditus impedimẽto facti, aut iuris. primo casu, aut ꝑ casũ, & currit præscriptio: sed datur restitutio, vt hic, aut per factum tertij, & præscriptio currit: sed non datur restitutio, nisi ille tertius reperiatur non soluendo. arg. l. si. per quem fac. erit. Aut per factum aduersarij: & tunc ipso iure non currit præscriptio. ar. s. de mino. l. intra vtile. Secũdo casu quando impedimentum superuenit añ inchoatã præscriptionem, ipso iure non currit. sed datur restitutio. l. senatus. s. de offic. præf. ¶ Sed aduerte quia in vtroque mẽbro videtur posse reprehendi. In primo mẽbro, quando superuenit impedimentum iuris, antequam ipso iure currat, & sic necessaria restitutio videt̃, casus ẽ in d. l. senatuscon. s. de offi. præf. cõiũcta ibi glo. quæ intelligit illũ text. quando contraxerunt in aliquo officio: & sic impedimentũ erat à principio. Item tex. ibi in ver. si qui tamen. satis sonat pro hoc, si tempore furti, vel iniuriæ illatæ esset in officio: & sic impedimenti esset à principio: & tamen currit tempus, licèt detur restitutio, vt ibi dicit glo. in versi. contestetur. Similiter, & cõtra secũdum membrum, scilicet quãdo superuenit postea, videtur casus. in l. fi. §. donec. C. de iure deli. vbi impedimentum iuris superuenit ex post facto. Et tamen ipso iure desinit tẽpus currere. ¶ Quare in hoc articulo videtur me-
1 lius concludendum, secundùm Bu. scilicet † quòd si est impedimentum facti, nõ impedit tẽpus currere, vt hic. & in l. 1. §. si quis. j. de iti. ac. que pri. Si autem est impedimentum iuris: tunc aut occurrit ex parte præscribentis: & impeditur præscriptio inchoanda, non inchoata. l. 1. C. si aduer. vsu. & l. si fundum. j. de fun. dota. Si occurrit ex parte eius, contra quem præscribitur: tunc attende; quia si in nullo non potuit agere, non currit præscriptio ipso iure, siue impedimentum fuerit à prin. d. l. 1. de anna. excep. siue ex post facto, vt d. §. donec. quasi inchoata dormiat, vt in pupillo dicitur. C. de præscrip. 30. vel. 40. anno. l. sicut. Sed si agere potuit, non tamen commodè: tunc tempus currat, sed detur restitutio: & ita intelligat̃. d. l. senatus. secundùm aliam lec. positã ibi. & hoc verius. ¶ In ea. gl. fin. Et de hoc modo agendi, qui est generalis, & habet plura iura pro & contra, vide quod tangit Cy. in l. fi. C. de sen. pas. & Dy. in l. non vt patre. j. de pac. tangitur per glo. 26. q. 6. c. qs de corpore. & 25. dist. c. ab exordio. & ibi glo. & 50. di. c. seriũ. & 7. q. 1. c. pastoralis. Et fuit. q. disputata ꝑ Pil. 4[illegible] q. quæ incipit. Quidam Bononien. &c. ¶ Et hæc iura [illegible] lia iunt ad. q. no. per gl. in l. damni. §. si is. j. de dam. infec. Sed est glo. econtra, an re dirupta, vel simili sacro loco, [illegible] eius priuilegia dicantur extincta. de ope. no. nun. in c. cum ex iniuncto. vbi concludit, ꝙ si sit dirupta de iure: perduntur priuilegia. Sed si de facto, vel de casu. secus; quia non perduntur.

Ex l. Cum fundo.

SVMMAE.

1 *Pactum ex vna persona tantùm, alteri non prodest.*
2 *Conuentio personalis non restringit primum contractum.*

L. Cum fundo

¶ Insertio personalis pœnæ, non immutat naturam primæ conuentionis hoc dicit iste singularis casus. ¶ Vel sic Demonstratio personæ in sermone pœnæ, in realibus seruitutibus, nõ restringit illas, vt reddat eas personales. hoc dicit. Et duo facit; quia primò ponit thema, ex quo quæstio, & so. Secundò obiecti remotio. ibi [nec ad rem.] ¶ In text. ibi [qua pænam promitti placuit quis

quia pactū ex vna persona tantū, alteri non prodest. s̄. de pac l. si vnus. §. ante omnia. Et licèt non possit quis alteri stipulari. l. stipulatio ista. §. si quis insulam. de verb. obl. tamen seruitus quæsita prædium sequitur. s̄. eo. l. via cōsti
2 tui. §. 1. ¶ Nota,† quòd conuentio personalis non restringit primū contractum. ¶ No. secūdò ꝙ iura realia afficiūt rem, & eam concomitantur, ad quencunque peruenerint. facit. d. l. via. §. j. & quod ibi not. s̄. eod. Et potest adduci ad id, quod dicam. ȷ̄. tit. prox. l. caueri. ¶ Item no. ꝙ licèt pęna non transeat in singularem successorem: transit tamen seruitus. Et per hoc dicit hic Bal. se consuluisse, quòd si in diuisione erat appositum pactum per verba impersonalia de certo loco alterius non tollendo, quòd tale pactum afficiat etiam singularem successorem; quia transit in eum quò ad seruitutem, licet non quò ad obligationem pęnalē. Nā ista verba non continent pactū personale, sed impersonale: vnde ista promissio in rem, inducit seruitutem realem; ergo &c. d. l. via. §. j. supra. eo. l. cum essent. eod. tit. facit quod no. in l. fin. de ope. no. nunc. & in l. 3. §. opus. s̄. de ali. iud. mu. causa fac.

Ex l. Lucius Titius:

SVMMAE.

1 *Concessio indeterminata respectu fundi dominantis, iudicatur in dubio personalis.*
2 *Additio vnius verbi, in contractu aliquando diminuit.*

L. Lucius Titius. Verba apposita cōtra naturam cōtractus, contrahunt rem de natura sua. hoc dicit. ¶ Vel sic. & plenius. Vbi verba in contractu apposita excedunt naturam realis seruitutis, faciunt seruitutem non esse realem; sed simplicem, & quasi personalem seruitutem. hoc dicit. ¶ In tex. ibi [aut vbicūq; vis.] Nota, quòd volēs cōstituere seruitutem prædialem, in dubio præsumitur concedere seruitutem personalē per hanc. l. 1. ¶ In tex. ibi [non oportere] hoc verū, cū vsus aquæ est seruitus prædialis: sed cum constituitur contemplatione personæ, vt hic factum videtur; quia dixit [vbicunque vis] ideo ad hæredem non trāsit. s̄. de vsu & habi. l. vsus. Secus si cōstitueretur gratia fundi; quia tunc iudicaretur seruitus prædialis, & sic transibilis. supra. eod. l. 1. Et hoc est de mente glo. super verbo. vbi
1 cunque. ¶ Not.† quòd concessio indeterminata respectu fundi dominātis, iudicatur in dubio personalis: videbatur autem contra; quia ex quo conferebatur vsus ad arbitriū Caij Seij, videbatur hic pendere ab eius determinatione, eā esse personalē, vel realē. ¶ Contrarium tamen hic deciditur; quia ista verba excedunt naturam seruitutis realis: vnde legis interpretatio quandoque refrenat potestatem liberi arbitrij. ¶ Glo. vbicunque. ibi [quòd est personale
2 ius,] & sic patet, † quòd additio vnius verbi in contractu quandoque diminuit. Si enim fuisset simpliciter dictum, ꝙ aqua duceretur ad domum: seruitus fuisset realis; quia terminaretur ad prædium: sed quia fuit additum, aut vbicunque vis. Ex hoc patet, quòd ex quo prædio terminaretur ad non prædium, iudicatur seruitus personalis: & sic cum persona sumitur, aliàs finitur.

Ex l. Flumine.

SVMMAE.

1 *Seruitus habens originem à priuato loco, non impeditur per mediationem fluminis publici.*
2 *Prorogatur aliquid facilius, quàm inchoetur.*
3 *Strata, quando desinat esse strata.*

L. Flumine. Seruitus viæ potest incipere in flumine: quod transitur ponte vel vado: Secus si transitur portibus, vel nauiculis: sed tale flumen non impedit iter, vel viam iam cęptam. h. d. Et hāc diuide, & pone casum, vt colligitur hic ex prima glo. præmitte casum. l. seruitutes. §. publico. s̄. ¶ In tex. ibi [eiusdem domini prædium.] Et est verum, eo considerato quod fieri solet, non quod fiieri potest, secūdū But. ¶ Not.
1 † quòd vbi seruitus habet originem à priuato loco (quia tunc habet suum principium fundatum) non impeditur per mediationem fluminis publici. Dic ergo, quòd huius.
2 l. intentio est, quòd vbi flumen publicum [a] est inter prædia, & coniungitur immediatè prædio, cui procuratur acquisitio seruitutis: tunc habet impedire illius constitutionem, si cum difficultate transitur, puta cum naui, vel similibus. Secus si de facili, vt ponte, vel vado, trāsiri potest; quia continuò habebo facultatem eundi. sed si cum naue traijciatur: non semper haberi potest hæc commoditas. Seruitus enim debet consistere in quadam habilitate, non in multa difficultate vsus. ¶ Sed si flumen medium non est coniunctum fundo, cui procuratur acquisitio seruitutis. sed iungitur alteri fundo: tunc seruitus potest incipere ab illo altero, & continuari in alterum fundum vltra flumen, nec curatur, an isti fundi ambo seruientes, sint eiusdē, vel diuisorum dominorum. Et ideò dic, quòd seruitus, quæ ortum habuit ab altero eorum: potest ad alterum fa
2 ciliter prorogari. Ex quo patet, † quòd aliquid facilius prorogatur, quàm inchoetur. ¶ Nota hic illa, quæ dicuntur terminare seruitutem viæ; sunt enim quatuor hic enumerata in tex. ibi [intra viā publicā, &c.] Et hoc est vtile; quia facit, vt dignoscatur, quando quis dicatur alium of-
3 fendere in strata. † Cum enim strata vitiat priuatum, vel etiam publicū locū, vt plateam, desinit esse strata. ¶ Nota ēt, ꝙ via publica, & flumē publicū ponunt, vt separata: Qđ est etiam vtile ad statutum aggrauans pęnam offendentis quem in via publica, vel in strata publica. locus ergo fluminis habebitur pro simplici loco publico, & non qualificato.

ADDITIO.

a ¶ Vbi flumen publicum. Adde ad intel. huius materiæ. Pau. de Cast. consi. 357. in 2. vol. per to. consi. vbi determinat nunquid ex flumine publico non nauigabili, cuilibet concedatur aquam ducere.

Rub. Communia prædiorum tam rusticorum, quàm vrbanorum.

AEdificia. Aedificium vbicunque positum, dicitur vrbanum prædium. Et prædialis seruitus non potest deberi, nisi à prædio. h. d. ¶ Vel sic, & plenius. Siue ædificium sit in ciuitate, vel villa: potest vrbana seruitus constitui, & appellatur seruitus prædialis; quia prædio debetur, nec potest cōstitui, vt vnus sit dominus prædij dominātis, alius prædij seruiētis. h. d. ¶ Glo. non possunt. ibi [per stipulationem, vel pactum aliud.] q. d. pro quo ad personalem obligationem non requirunt prædia, vt no. s̄. titu. 1. l. pecoris. Et adde quod dixi. s̄. eo. in l. cum fundo.

Permit-

Ex l. De aqua.

SVMMAE.

1 *Permittens in flumine publico molendinum erigi ante ſuum mo lendinum, qualiter obligetur.*

L.De aqua. ¶Ius hauriendi aquam, vel du
cendi aquam ex flumine per ca
ſtellum non eſt propria ſeruitus. In hoc tamen iure de-
bet quis defendi tanquam in iure ſeruitutis.h.d.& legitur
duobus modis,vt hic in glo.quia primò ponit exemplum
in flumine publico.ſecundò in flumine priuato.¶Glo.1.in
prin.hæc glo.facta eſt timore obiectionis, quæ poteſt for
mari à diuiſione; quia aut iſta.l.loquitur de flumine publi
co: & non poteſt ſeruitus conſtitui. Aut de flumine priua-
uato,& idem;cum non habeat perpetuam cauſam.l. fora-
men.ſ.all.propter hoc iſta glo.poſuit ad iſtam.l.duas lec.
¶In ea.glo.ibi[niſi contra concedentẽ.] Ex hoc poteſt ar
gui,quòd ſi conceſsit quis vicino facultatem conſtituendi
pontem, fortè ad domum ſuam ſupra viam publicam.
non poſsit poſtea agere ad remotionem pontis.Et ex hoc
1 poteſt inferri,† quòd ſi quis permittat in flumine publico
molẽdinum erigi ante ſuum molendinum: licèt talis per-
miſsio nõ operetur quò ad veram eſſentiã.Inducit tamen
quandã perſonalem obligationẽ permittentis. facit quod
not.fuit in d.l.per fundum.hic alle.¶Item facit ad aliud,
quòd ſi ſupra viam publicam reperiatur fortè clauſura
vel locus, per quem quis habeat vſum aquæ ad ſuum præ-
dium,quem alius nullo iure impedire vult, poſsit habens
cõmoditatem aquæ,contra eum agere vtili actione,ar.hu
ius l.facit.l.1.§.ait Prætor.ſi de caſtel. aqua extrah.

L.Duorum. ¶Vni de duobus fundis reten
to,poteſt dominus ſeruitutem
acquirere, vel imponere.hoc dicit.

Ex l.Caueri.

SVMMAE.

1 *Pactum non afficit bona eccleſiaſtica,vt capi poſsint ſine aucto ritate iudicis eccleſiaſtici.*

2 *Sacra non ſunt omnia,quæ eccleſia poſsidet.*

L.Caueri. ¶Menſura vel numerus ſepelien-
dorum in monumento,limitatio-
nem non recipit poſt monumenti conſtitutionem. h. d.
¶Vel ſic.Ius ſeruitutis non poteſt afficere tem, quę deſijt
eſſe iuris humani.h.d.¶Not.iſtum tex.ibi[non poteſt]vi-
detur facere ad no.per Inn.de fo.compe.c.verum.vbi po-
nit exemplum de baronijs,vel alijs datis eccleſię cum hoc,
quòd ſi eccleſia nõ ſubierit onera impoſita, nõ liceat laico
1 illa ſua auctoritate capere;dicit enim,† quòd tale pactum
non afficit hæc bona, vt capi poſsint ſine auctoritate iu-
dicis eccleſiaſtici; quia cum dominium talium rerum ſit
acquiſitum eccleſiæ, eſt factum ſanctum ſanctorum Do-
mino. Et ideò non poteſt capi ſine auctoritate iudicis ec-
cleſiaſtici;quia ſacrilegium in eis cõmittitur.12.q.2.c.nul
li liceat,& c.ſeq.Sed Bart.tenuit contrariũ,per l.ſi quis.C.
de epiſ. & cler. Et qa exequutio iuridica excuſat à ſacrile
gio.de aqua plu.ar.l.quãq in prin.¶Adduxit ẽt ꝙ no.Dy.
in l.ſi pupillorũ.§.1.de reb.eorum.vbi dicit, ꝙ creditores
poſſunt vendere res eccleſiæ non ſeruatis ſolemnitatibus,
quæ aliàs requirũtur.Et iſtud firmat in l.creditores.C.de
pig.act. ¶Et pro iſta parte adduco contra eũ rext. in
ita q̃s.§.ea lege.de ver.obli.& ſ.ti.1.l.via conſtitui.§.1.
extra de dona.c.cum dilecti. ¶Non obſt.ergo iſta.l.q
quitur in rebus exemptis à noſtro commertio, in qui
non tenet reſeruatio iuris: & ſic in tebus conſecratis,in q
bus ſi intelligeretur dictum Innoc. ſine dubio proce
2 ret.† Non enim omnia, quæ eccleſia poſsidet, ſacra ſun
cum adhuc ſint in commerito. facit.l. fin. j. vt in poſſ
legat.

Ex l. Proprium.

SVMMAE.

1 *Ius decreſcendi habet locum in indiuiduis in contractibus in ter viuos,& in his,quæ ſunt diuidua.*

2 *Feudum,vel emphiteoſis ſi concedatur duobus parẽtibus,& in vnius perſona ius extinguitur,non accreſcit alteri:ſed reu titur ad concedentem.*

3 *Ius accreſcendi habet locum in donatione cauſa mortis.*

L.Proprium. ¶Vtile per inutile non vi
tiatur, ſi poteſt ab inuti
ſeparari.h.d.¶Vel ſic.Altius nõ poteſt quis paciſci,etiã
modum reſeruationis,vel exceptionis.& vbi reſeruatio
cta duobus non tenet in vnius perſona: non per hoc inua
datur in perſona alterius. hoc dicit. Et diuiditur; qu
primò ponuntur duæ quæſtiones. Secundò reſpondet pri
mæ.Tertiò reſpõdet ſecundæ. Secunda ibi[reſpondi] Te
tia ibi[ſolum autem] ¶In tex.ibi[nemo poteſt] quia ſi
proprio quærere poteſt,non alieno.ſ.de ſerui.l. quotiens
Item quia propriæ debet imponere.ſ.eo.l.1.¶In tex. ibi
[acquiri nõ põt].ſ.de ſerui.l.2.& de ſer.ruſti.p̃d l.per fu
dum.Et hoc in ſeruitute prædiali:ſecus in perſonali, vt
vſusfructus; quia illa eſt diuidua: vnde debet poſſe imp
nere ſeruitutem vnius ſine altero. ſ. de vſuſruc.l.4.
1 vſuſruc.quemadmo.ca.l.fin. ¶†Nota etiam hic, quòd
in contractibus inter viuos,& in his,quæ diuidua ſunt, ha
bet locum ius decreſcendi in indiuiduis. Sed cum plure
non faciant ſibi partes per concurſum, non cadit propr
ius accreſcendi:ita eſt directò hic in ſeruitute, quę cuiq
attribuitur inſolidum, vt plenè declarat Bar.in l. re cõiu
cti.de leg.3.iuri autem accreſcendi non eſt locus in contr
ctibus.j. de verb. oblig. l. ſi mihi & Titio. & ſic etiam in
eis,qui nullo modo admittuntur ad partem, faciunt par
tem; licèt ſecus ſit in vltimis voluntatibus, ſecundùm.l.
planè.§.ſi coniunctim.de leg.1.& no.in eo.titu.l.huiuſmo
di.§. Titio. ¶Nota etiam, quòd tota exceptio non
intereſt excipientis demum; quia in caſu huius. l. dicitur
habere locum ius non decreſcendi, licèt non ius accre-
ſcendi, vt dictum eſt: conclude, quòd in vſufructu ha-
bet locum ius accreſcendi. l. 2. in fin. de vſufruct. accre-
ſcen.In alijs diuiduis tamen dic, quòd ſi fiat conceſsio
Principis habet locum ius accreſcẽdi.l.1.in fi. de vſufruc.
accreſ. l. 1. C. ſi Imperialis liberali. ſoc. li. 10.Si verò eſt
cõceſsio inferioris à Principe:tunc dic,ꝙ ſi cõcedẽtis inte
reſt locum habere ius accreſcendi: tunc habet locum. l.
fundus ille.j.de contrahen.emp.Si verò non intereſt,non
habet locum.d.l.ſi mihi,& Titio.de verb. oblig.& de iure
2 iuran.l.ſi duo patroni.in prin.† Et ideo ſi concedatur feu-
dum vel emphiteoſis duobus parentibus,& in vnius per-
ſona ius extinguitur, non accreſcit alteri: ſed reuertitur
ad concedentem.j.ad Trebel.l. Lucius.§. Caio.de leg.2.
l.fi.§.filium.& 10.colla.de duo.fra.de no.benefi. inueſ.c.
1.Et ſi concedatur vni tantùm præſenti,vt Petro, & fratri
ſuo abſenti

suo absenti: tunc si concessio fiat ex causa lucratiua: nõ valet ab initio, nisi pro dimidia. d. l. si mihi, & Titio. Nec est locus iuri accrescẽdi. Sed si fiat ex causa onerosa, puta pro certa pensione: tunc accresceret à principio; quia in alteri⁹ persona nõ valet. d. l. fundus ille. de cõtrahen. emp. Si verò concedatur Petro recipiẽti pro se, & nomine fratris sui valet à principio concessio in totum, & portio deficiens reuertitur ad dominum: sicut si alter fratri præsenti concessisset. ȷ. de act. emp. l. fundum cum mihi venderes. & ideo non est locus iuri accrescendi, nisi sit dictum, vt d. c. 1. de duo. fra. à capi. inuest. vbi dixit notanter Iac. de Bel. quòd etiam in feudalibus post commodum acquisitum, est loc⁹ iuri accrescendi, per l. vtrùm. de assig. liber. Sed si assignatio esset facta patri recipienti pro se & filijs, & vnus filiorũ sine hærede decedat, redit ad patrem, & ita consuluit. Et ad istam. q. vide Guil. in tit. de dona. §. 1. & tit. de loca. §. nunc aliqua. ver. 69. & quòd tangitur per Cy. in l. 1. C. qñ nõ pe. par. pet. accres. & per Dy. in l. codicillis. de vsufruc. lega. ¶ Aduerte tamen, ꝙ ibi videtur parificare Dyn. feudum & emphiteosim. Alibi etiam videtur dicere, quòd differant, de verbor. obliga. in l. quod dicitur. & in l. vt iu-
3 risiurandi. §. si liberi. de oper. liber. ¶ † Adde prædictis, quòd in donatione causa mortis, habet locum ius accrescendi. l. 1. §. fin. C. de cadu. tollen. Item in mortis causa capione. l. Thais. §. Stichus seruus. de fideicom. lib. ibi enim non erat legatum, vel fideicommissum, de lega. 1. l. planè. la. 2. in fi. sed causa conditionis implendæ, & in hanc partem Bar. inclinauit. ¶ Sed contra hoc videtur esse casus in l. 1. §. pen. de condit. & demon. Nec ob. §. Stichus seruus. quia potest dici, ꝙ illud illa verba [& hæredib⁹ meis] operantur: & ita videtur intellexisse Bar. in l. si communis seruus ita. ȷ. de stipu. ser.

Ex l. Si quis duas.

S V M M Æ.

1 *Successiuè potest aliquid fieri, quod non posset simul.*

L. Si quis duas. ¶ Potest quis tempore traditionis facere, vt prædium, quod traditur, seruiat ei, quod retinet, vel ecõtra. Sed diuersas res simul tradẽdo diuersis, nõ potest quis inuicem suas facere. h. d. ¶ Vel sic. Siue prædia sint rustica siue vrbana, vno vendito, & alio retento: potest agi, vt vẽditũ seruiat retẽto, vel ecõtr, eatiã si sit alteri non seruiens in medio: dũmodo vsum seruitutis nõ impediat. sec⁹ si nullus fundus retineatur. h. d. ¶ In tex. ibi [alteras tradat] ex causa habili traditionis dominij, vt emptionis, vel simili. ¶ In tex. ibi [potest legem] & hoc si ageretur tempore conuentionis, & traditionis. Secus si tempore traditionis tantùm. vide. l. si binarum. s. de ser. vr. præ. & ȷ. de cond. indebi. l. sed. & si me putẽ. §. 1. & ȷ. de act. emp. l. si tibi liberũ. ¶ Nota primò istum tex. ad q. de nobili, qui relaxauit cõmunitati aliqua sua castra, scilicet quòd alias potuerit le-
1 gem pedagij, vel alterius oneris imponere. ¶ † Nota secundò in vers. duas autẽ. quòd aliquid potest fieri successiuè, quod nõ simul. ¶ Glo. ambæ ibi [l. in tradendis.] hoc declara vt ibi. & s. tit. 1. l. qui sella. in fi. ¶ Glo. non potest, ibi [post hoc] videtur esse verum, nisi istud nominatim ageretur; quia intẽdebatur imponere seruitutem de vno prædio ad aliud. ȷ. eo. l. quicquid. in fi.

§. Si quis partem. ¶ Tradendo partem ædium, vel fundi pro indiuiso, non potest quis illam suam facere: secus si pro diuiso, & plures tradendo simul vel separatim, possũt idem efficere, ꝙ vnus solus, & insolidum sit dominus, secus si pro parte dominus fuerit. h. d. ¶ In tex. ibi [alteru tri.] scilicet parti retentæ, vel diuisę. ¶ Nota, ꝙ de quolibet fundo possunt fieri plures per appositionem termini districtuum. Ideò sola destinatio domini hoc operatur. l. quod in rerum. §. si quis, hic alleg. in gl. post. sed aliud iudicatur in ædificijs. Nã lex requirit aliquid in ędificijs, puta interuentum parietis. Bald. hic refert, quòd Old. dicebat, ꝙ sicut appositio terminorum distinctorum, est separatio vnitorum: ita econtra vnio terminorum districtuum per habentem potestatem vniendi, est vnio distinctorum, facit. s. de officio assesso. l. si eadem prouincia, & in Auth. vt iudi. si. quo quo suffra. §. illud. & extra ne sede vacan. c. 1.

Ex l. Si in venditione.

S V M M Æ.

1 *Exceptio seruitutis, quæ non est constituta, censetur valida.*

L. Si in venditione. ¶ Si tempore contract⁹ dicat quis rem venditã esse seruã simpliciter, potest illam seruitutem, quam vult, imponere. Secus si hoc dixit, dubitans de seruitute iã cõstituta. h. d. ¶ In tex. ibi [ex empto tenebitur] quia potius intererat eius debere seruitutẽ Titio, quàm alij, ar. C. de pac. conuen. l. fi. ¶ In tex. ibi [putat permittendum] quia interest eius. ¶ In tex. ibi [nullam seruitutem] quia nõ videtur sua in aliquo interesse. ¶ No.
1 ergo, † quòd iudicatur valida exceptio seruitutis, etiã quę non est constituta: & sic facit, quòd in cõtractu possit excipi etiam id, quod non est in esse productum. Et sic per istum tex. videt posse decidi, quòd si vendat quis fundum, salua dimidia fructuum, quæ est coloni, & nullus ibi inueniatur colonus, quòd exceptio nil operatur. facit. s. de vsu fru. l. sub conditione. ¶ Item quia in in re propria nõ potest quis habere ius coloni. ȷ. de contrahẽ. emp. l. pacta. §. fi. ¶ Item quia istud pactum non fuit inductiuum noui iuris: sed fuit pactum solùm ad confirmationem iuris, quod erat. Et ideò cum nullum sit ius, quod possit confirmari, pactũ non valet, d. l. sub conditione. ꝓ hoc d' euic. l. minor. §. fin. & de act. emp. l. fundum. & l. si mercedem. §. fin. In quo dubio potest concludi, quòd si inter partes cõstitisset: tunc nullum esse colonũ, nisi ipsum venditorẽ: & tunc videtur debere intelligi, quòd venditor habeat ius coloni, per istum tex. quod adhuc procedit, quando dixisset, salua parte coloni; tunc enim non retulit se ad ius: sed ad factũ quoddam, quod potest cadere etiam in re propria.

Ex l. In tradendis.

S V M M Æ.

1 *Exceptio generalis valet, vbicunque est vniformis ratio inclusorum.*
2 *Verba quando habent duplicem intellectum: debent interpretari secundùm illum, secundùm quem valeat dispositio.*
3 *Interpretatio quando sit facienda cõtra producentem.*

L. In tradendis. ¶ Volẽs excipere seruitutem, debet eam specialiter excipere. h. d. ¶ Vel sic. Oratio indefinita, non de sui natura: sed potius de necessitate, vt res valeat, quàm

quam pereat, æquipollet vtili. Hoc dicit. ¶In tex. ibi [in tradendis] ex causa habili ad dominium transferendum. ¶In tex. ibi [imponi debeat] quod est iniquũ dicere fauore libertatis, & odio seruitutis. ỹ. de vsuca. l. sequitur. §. fi. ¶No. ergo, quòd, cum ratione generalitatis inducitur obscuritas: exceptio, vel reseruatio, quæ fit, debet fieri specialiter. Adde tamen quod hic dicit gl. ¶In glo. debeat. ibi [& in hanc partem inclino] contra istud videtur facere. ỹ. eo. l. quicquid venditor. §. sed si dicam. ¶No. tamen singula-
1 riter ex ista glo. † quòd generalis exceptio valet, vbicunque vniformis est ratio inclusorum. Et videtur prima fronte contra ius. de lega. 1. l. Titię textores. ¶In ea. glo. ibi [hic autem nihil remaneret.] Nota hic, † quòd
2 quando verba habent duplicem intellectum, & secundùm vnum valet dispositio, cui verba sunt adiecta, secundũ verò aliũ vitiatur, debet intelligi hic intellectus, se
a cundum quem valet a. l. quotiens. & ibi not. de ver. ob. &
3 sic valebit hic seruitus; quod ergo dicit, † quòd interpretatio debet fieri contra proferentem, est verum: quando secũdùm vtriusque intellectum potest valere: sed si potest valere secundùm intellectum vnius tantùm: tunc illius intellectus seruatur. quod no. bene. ad l. veteribus. de pac. & l. Labeo. de contrahen. emp.

ADDITIO.

a ¶Secundùm quem valet. Adde ad materiam huius no. Pa. de Cast. cons. 241. in 2. volu. nu. 8. vbi dicit, ꝙ verbũ, quod potest dupliciter intelligi debet intelligi secũdum sensum qui non vitiat dispositionem: non secundùm illum, qui vitiat. l. quotiens in stipulationibus. ff. de verbo. obligatio.

§. Interpositis. ¶Interpositio medię domus, vel prædij, non impedit constitutam seruitutem, aliàs constitutionem seruitutis, si postea pars media acquiratur. Et si per medium desinit, non extinguitur seruitus, sed potius interpellatur. h. d. ¶Glo. in fi. tu in hoc conclude, an locus medius impediat vsum, vel commoditatem seruitutis, vel nõ: quod declara, vt dixi. in l. qui sella. §. fi. s̃. tit. 1. ¶Glo. interpellari. in fin. ibi [s̃. tit. 1. l. via.] Nota hic tex. cũ glo. ꝙ aliud est, ꝙ seruitus suspendatur, vel dormiat: aliud, ꝙ desinat. Simile dixit Inno. in interdicto, ꝙ aliud est, interdictum tolli, aliud suspendi. Ita dicit tex. de consue. in c. cũ inter. de quo dixi. in l. 4. §. fin. s̃. de seruitu.

Ex l. Si cum duas.

SVMMAE.

1 *Exceptio vel reseruatio tenet ratione momenti: quæ alias non teneret.*

L. Si cum duas. ¶Si eodem momento fiat duobus traditio diuersarum rerũ, valet seruitus alteri imposita: secus si separatim tradat. h. d. ¶In tex. ibi [valebit seruitus] idest
1 seruitutis impositio, vt. s̃. de ser. vr. prędi. l. si binarũ. ¶No. ergo, † ꝙ exceptio, vel reseruatio tenet etiam ratione momenti, quæ aliàs non teneret. ¶In glo. 1. in fi. Imò dic, ꝙ debet attendi, an traditio fiat eodem momento: & non teneat impositio, vt in prima parte, an diuerso tempore; & tunc teneat, vt in versi. sed ante.

L. Si ei cuius. ¶Qui vẽdidit hæreditatẽ, videtur agere act. empt. vt ædẽ partes sint, ac si ab initio fuisset hæres. h. d. ¶Vel sic. Vendens hereditatem, & emptorem ponens in locum suum idem ius conseruasse videtur: quod habebat contra defunctum. h. d. Præmitte. l. Pap. s̃. de seruitu. ¶No. ꝙ licèt per aditionem hæreditatis, dicantur seruitutes extinctæ, vt supra de seruitu. l. Pap. tamen vbi postea venditur hereditas, seruitus aditione confusa, debet restitui.

Ex l. Quicquid.

SVMMAE.

1 *Verbum infinitum potest comprehendere omne tempus.*
2 *Verba quando ordinantur ad retentionem eius, quod non est, non operantur in inducenda acquisitione de nouo.*

L. Quicquid. ¶Generalis exceptio seruitutis, seruitutẽ nõ tribuit excipiẽti: sed videt̃ debita extraneis, nisi nominatim dicta sit. h. d. ¶In tex. ibi [qb⁹ est seruit⁹] subaudi ita sit. ¶No. seruitus, quæ non est, non potest excipi. ¶Nec ob. s̃. eo. l. si in vendi. alias est. §. sub. l. si quis duas. quia potest dici, hic excipiebat seruitutẽ sibi, ibi alteri. Sed Bar. dixit, ꝙ
1 dixit, ædes seruire, † qđ est verbũ infinitũ, quod est aptum cõprehendere omne tẽpus. l. 5. §. stipulatio. de verb. ob. hic dixit [seruit⁹ vtiq; est] & sic retulit se ad p̃sentẽ seruitutẽ. Ideo de nouo imponi non põt. de au. & ar. leg. l. si. Hæc tñ vera, nisi in seruitute tigni immittẽdi, vel oneris ferendi; quia licèt in qualibet non sit propriè seruitus, cum vtræque ædes sint eiusdem domini. Tamen cum altera alienatur, videtur agi, vt seruitutis sint serui, quib⁹ iacent tigna
2 vt. l. binas. de ser. vr. prædio. ¶No. etiam †, quòd vbi verba ordinantur ad retentionem eius, quod non est, non operantur in acquisitione inducenda de nouo. Et sic potest adduci pro hac doctrina gloss. in l. 4. in princip. de acquir. possess. Quod est vtile pro his, qui ingrediuntur possessiones, quòd protestentur, quòd non animo acquirendi de nouo: sed animo prosequendi, & retinendi, scilicet quòd non teneantur de spoliatione, vel turbatione. ¶Extra ad l. pòt dubitari, quid si venditor excipit nominatim seruitutem itineris, vel aliam, vt eam habeat tẽpore, quo ipse declarabit: & morte præuentus non declarauit, quid iudicabitur? Et videtur, quòd non vitietur per hoc impositio seruitutis, & sic valebit ista exceptio seruitutis, per no. per Cy. in fi. li. in l. penul. C. de insti. & subst. sub condi. fac. vbi dicit, quòd si arbiter condemnauit ad centum danda tempore, quo declarabit: & morte præuẽtus nõ declarauit, ꝙ nihilominus teneat laudum, tamen cogita; quia non decido pro vero.

Ex l. Refectionis.

SVMMAE.

1 *Casus, in quo dominus non disponit de re propria.*

L. Refectionis. ¶Ista pars rei, quæ subiecta est seruituti, trahit ad se partem liberam: quatenus reperitur expediens pro vsu necessario seruitutis, & refectionis loci seruientis. h. d. ¶Vel sic. Cõcessa seruitute, videntur omnia cõcessa, sine quibus seruitute vti non potest, aliàs non, nisi aliud conuenit. h. d. ¶In tex. ibi [ne seruitus intereat] vt. s̃. de seruit. l. seruitutes. §. fin. ¶In tex. ibi [fabri mei.] ¶No. hãc exceptionem subintelligi, non solum pro persona contrahentis:

hentis:ſed etiam pro extranea perſona,cuius opera reperitur extranea in vſu ſeruitutis.¶†No. hic caſum, in quo dominus non diſponit de re propria: & hoc eſt propter præcedentem conſtitutionem ſeruitutis,quæ conſecutiuè afficit in hoc rem. ¶Secundò no.caſum hic apertè pro habentibus ductum aquarum,vel etiam cluſas ad Molendina per agrum alterius, vt domini agri præſtare debeant aditum, & facultatem etiam deponendi in agro lapides calonæ, & ſimilia neceſſaria pro reparatione conductus: quod quotidie practicatur.itaque not. ¶Gl.[duci] in fi. Sed tu coniunge omnes,& dic, ꝙ non poteſt,ſi hoc non ſit ei neceſſarium:tunc ſi ſit actum,ꝙ poſsit,nullum dubium eſt.Si verò nil apparet actum: tunc ſemper præſumitur in dubio,ꝙ liceat,vt hic.in prima ſol. Debet tamen hoc attẽdi, ꝙ non intendat,in magnum nocumẽtum domini;quia tunc id non videtur actum,vt in contrario, ſecundùm ſecundam ſolutio.hic poſitam.

L.Cum fundus. ¶ Iura realia ſequũtur fundos ad quemcunque peruenerint.h.d.facit.C.de ſeruit.l.& in prouinciali.& ꝗ.de contrahen.emp.l.alienatio. Et ſunt vtilia iura.ad quod dixi.in l.via.§.ſi fundus. hic alle.

Ex l. Venditor.

SVMMAE.

1 *Pactum perſonale non afficit ſingularem ſucceſſorem.*

2 *Mandans ſimul,& approbans non poteſt allegare, vel opponere,ꝙ contractus non teneat ratione perſonæ prohibitæ.*

3 *Contrarius vbicunque quis poteſt ſibi eſſe, poteſt venire contra factum ſuum.*

L. Venditor. ¶Poteſt quis ſe, & ſuos heredes obligare, ne liceat in certa parte piſcari:non tamen erit ſeruitus realis. h. d. ¶In tex.ibi[ſuccedentium] ſcilicet titulo vniuerſalis ſuc-
1 ceſsionis.†Pactum enim perſonale non afficit ſingularem ſucceſſorem.ſ.ti.j.l.cum fundo.& ita declara gl.hic poſitam.Per iſtum tex.dicit hic Bart. ꝙ ſi vendo tibi rem aliquam hoc pacto, ꝙ non poſsis exercere certam artem,ꝙ valet iſta conuentio ad obligandum emptorem, & hæredes eius. Et intellige in obligatione perſonali; non enim poteſt appellari ſeruitus,cum non ſit prædium.facit ſ.de ſerui.l.vt pomum.& ibi dixi.¶Gl.[ſuccedentium.]ibi [l. poſt mortem]de quo ibi aliquid per gloſſ. dic tamen la-
a tiùs.Aut pactum tenuit a de iure;aut non.primò caſu,ſi pactum eſt obligatorium:non licet venire contra.C. de acti. & obli.l.ſicut.adeo ꝙ etiam ſi eius nomine conuenitur ab alio,prodeſt emptori.ſ.de rei vendi.l. ſi à Titio. Si verò non eſt obligatorium: tunc ſi eſt alteri ius quæſitum, nõ poteſt venire contra,ſiue ſit quæſitum ius dominii,ſiue alterius commoditatis, ſiue ius retentionis. l. Aquil. ꝗ.de dona.& l.perfectam.C.de dona.quæ ſub modo.& l.in cõmo.§.ſicut.ꝗ.commo.& de dona.l.ſi tibi dederim.Et hoc eſt verum,ſiue ius quæſitum ſit contrahenti, ſiue alteri.l. qui Romæ.§.Flauius.in fi.ꝗ.de verb.obli. & l.fi.ſ.de pac. & no.in l. 3.ꝗ.ſi ſer.expor. Secus ſi non eſt quæſitum alteri;quia tunc licet venire contra proprium pactum. Et intellige ius quæſitum,nec de præſenti, nec de futuro.l.ſi ſeruo.ꝗ.qui & à qui.l.ſi longũ exiguam.C.de condi.ob cau. & de dona.l.Lucius.& de precario.l.cum precario.Secundò tamen,quando pactum non tenuit:tunc aut eſt poſtea confirmatum, & non licet venire contra.l. poſt mortem. hic alle. Aut non eſt confirmatum; tamen confirmatio pẽdet à poteſtate tertij:tunc non licet uenire cõtra.l.per fundum.ſ.de ſer.ru.prædio.ꝗ.eo.l. fi. Aut non eſt confirmatum,nec ſperatur confirmari:tunc ſi eſt factum contra legem,poteſt quis venire contra.l.quemad.C.de agri. & cẽſi.lib.xj.Secus ſi præter legem,vt d.l. poſt mortem. & ibi gl ¶Tu dic latiùs in hoc membro. quandoque non tenet propter defectum perſonæ:& tunc licet contrauenire.Inſti.quib. alie.li.in prin.l.j.ꝗ.de reb.eorũ.& de fideiuſ.l.cũ
2 lex.No. tamen † quòd vbi quis mandat ſimul, & approbat,non poteſt allegare, vel opponere, ꝙ contractus non teneat ratione perſonæ prohibitæ.caſus ſing. eſt ſecundũ Ray.ꝗ.man.in l.ſi verò nõ remunerandi. §. ſi quis mandauerit.Et quòd dixi,licet contrauenire,quando contractus non tenet propter defectum perſonæ:dic idem,ſi propter defectum adminiſtratoris.l.iubemus. §. economus.C.de ſa.ſan.ec.& ext. de reb.eccle.non alie.c.ſi quis presbyterorum.Idem ſi propter defectum rei;vt quia res non ſit in cõmercio hominum,vt d.l. quemad. de agri. & cenſi.lib. 11.¶Nec ob.de contrah.emp.l.& liberi. quia ibi erat in commercio obligationis,licèt non alienationis,vt ibi no. & pleniùs in l.cum vir.de vſuca.Idem ſi nõ liceat, quia ſit contra publicam vtilitatem.l.iuriſgentium.§. ſi paciſcar. de pac.Fallit ratione ſuæ turpitudinis.l.ſi maritus. §.ſi ne gauerit.ff.de adul. Sed ſi non tenet propter defectum ſolẽnitatis:tunc licet venire contra.ꝗ.de conſti.pe.l.3. §.1.Itẽ ſi non tenet propter turpitudinem.l.iuriſgentium. §.ſi ob maleficium. ſ. de pac. Secus ſi non tenet propter defectũ eius ſe obligantis. quia tunc non poteſt venire contra.d.
3 l.per fundum.hic allega. ¶Regulariter autem nota, † ꝙ vbicunque quis poteſt eſſe ſibi contrarius : licitum eſt ei venire contra pactum ſuum. Sed ſi non poteſt eſſe ſibi contrarius:tunc ſi venit contra ſuo nomine, repellitur. Sed ſi propter intereſſe alterius,non repellitur. l. 2. C. de libe. cau.ꝗ.de excep.rei iudi.& l.ſi qui hæres.§.fi. licèt gl. ſentiat contrarium in l.Modeſtinus.ꝗ.de excep.& C.res int. alios acta. l.inter.¶Itẽ nota,ꝙ qui venit cõtra pactũ ſuũ eò quòd non tenuit : non videtur incurrere pœnam. l.continuus.§.cum quis ſub hac ꝗ.de verb. obli. Quod eſt verum,ſi non tenuit;quia contra ius:ſecus ſi præter ius.l.ſtipulatio iſta.§.alteri.de verb.obl.& no.in l.iuriſgen.§.generaliter.ſ. de pac.

ADDITIO.

a ¶Aut pactum tenuit de iure. Adde ad declarationem huius materię Pau.de Caſt. in conſil.228. in primo volumine,numero ſecundo.verſicu.pactum enim auctoris.vbi decidit,an pactum auctoris poſt ius quæſitum ſingulari ſucceſſori,poſsit ipſi ſucceſſori præiudicare. Eſt tamen aduertendum, quòd appellatione ſucceſſoris in dubio intelligitur de vniuerſali tantùm, & non ſingulari.Feli.in ca. quia G. de iud. verſicu.nota, quòd appellatione ſucceſſoris columna fina.Et iſtud eſt no. quia actiones perſonales non tranſeunt in ſingularem ſucceſſorem.Bartol.in l.quædam.§.nihil intereſt.ff.de eden.tex.eſt in l.prima.§. ſi hæres.ff.ad Trebel.Hinc eſt, quòd inſtrumenti guarentigiati, vel ſententiæ executio non poteſt peti contra ſingularem ſucceſſorem tenentem aliqua bona obligata.gl. nor.in l.ea.C.de condi.ob cau.Bald.in l.ij. C. ſi aduerſus credit. vbi dicit hoc eſſe not.contra ignorantes procuratores,& aduocatos.

Ex §. Si constat.

SVMMAE.

1 *Officialis communis non potest auferre rem priuati, licèt alleget causam.*

2 *Consuetudo ita arctat ciuitatem, sicut priuatos; & tollit legē.*

3 *Consuetudo in dubio, debet intelligi de præscripta. Et non extenditur, vbi est onerosa, vel legi contraria.*

4 *Nisi, dictio potest ponere de propria, & stricta significatione, precedente dictione negatiua.*

5 *Consuetudo est sic interpretanda, quòd non absorbeat in totum ius alterius.*

§. Si constat. Tantùm valet consuetudo loci, quantùm lex. h. d. ¶ Vel sic. Id, quod est nostrum, sine facto nostro nobis auferri nō potest, nisi in contrarium sit consuetudo. h. d. secundùm Bart. ¶ Vel sic. Nō potest quis lapidicinas ex alterius fundo exportare: Et si quo casu velit exportare virtute cōsuedinis, debet priùs pretium domino soluere. h. d. Et primò ponitur dictum. Secundò exceptio. Tertiò modificatio. Secunda ibi, nisi. Tertia ibi, tamen. ¶ No. hic primò ex or
1 dine literæ. ibi [nec publico] † ꝙ officialis communis nō videtur posse auferre rem priuati, vt ligna, lapides, & similia: licèt alleget causam. In contrarium tamen facit id, qđ dixit Guil. in l. fi. in fi. ȷ. de pigno. act. vbi dixit per illum tex. quòd Respublica pro executione iustitiæ potest capere animal, vel currum alterius. ¶ In hoc tamen posset sic concludi, ꝙ si immineat principaliter necessitas Reipublicæ, ꝙ ita non possit commodè differri: tunc procedat, qđ dixit ibi Guil. Sed si non immineat tāta necessitas, ꝙ possit aliter prouideri Reipublicæ: tunc si priuatus non indigeat de præsenti illa re, puto idem: scilicet, ꝙ possit auferri, solutione tamen ei facta de publico, inquantùm valet. ar. l. j. & ij. C. de his qui à non dom. man. sunt. & sup. de rei vēdi. l. itē si verberatū. & qđ no. gl. in l. si quis. §. fi. ȷ. quemad. ser. amit. Si verò indigeatus priuat; vt quia parauit ligna pro opere iam inchoato: tunc puto, ꝙ non possit auferri vllo modo; quia cessat ratio, quæ fuit. s̄. in primo casu. Si vtrique pariter immineat necessitas, hoc casu potest dici vtilitatem publicam præferri. C. communia de leg. Auth. res quæ. ¶ Ex quibus collige, quid iudicādum sit si sit tyrannus, qui velit fortilicium sibi construere non ad vtilitatem ciuitatis, sed potiùs ad diminutionē, vt possit tutiùs exactiones, & alia extorquere. s. vt possit
2 inuitis dominis extorquere. ¶ † Not. secundò, quòd consuetudo ita arctat ciuitatem, sicut priuatos. ¶ Item no. ꝙ consuetudo tollit legem, vt hic. & l. prohibere. §. planè. qđ vi aut clam. De triplici autem consuetudine vide Archid. 12. di. in c. illud. De multiplici eius effectu vide gl. 18. q. 2. in c. fi. & Inno. & Io. An. de offi. Archi. in c. dilecto. ¶ Ad
3 uerte tamen, † ꝙ hoc verbum, consuetudo, debet intelligi in dubio de præscripta. casus est extra de elec. in c. Cumana ecclesia. cui concor. extra de præben. c. cum beneficio. lib. 6. ¶ Extra gl. no. quòd vbi consuetudo est onerosa, vel iuri contraria, non est extendenda. Ita no. Inno. in d. c. dilecto. de offi. Archi. ¶ Item nota, ꝙ in tali consuetudine inducenda, videtur requiri superioris licentia. l. de quibus. s̄. de legi. & ibi glos. & quod no. Innoc. in Rub. de consue. Ex quibus autem, & quot actibus inducatur, no. in l. 3. C. de epi. audi. Item an, & quando consuetudo præiudicet iuri. vide gl. 8. di. in c. frustra. & ibi Archi. Et pro modo libellandi vide Inno. de verb. sign. in c. Abbate. & de præscrip. in c. si diligenti. Item si in loco sint diuersæ consuetudines, quæ debeant seruari. vide Cy. in l. 1. C. de sum. tri. & fi. catho. & per Guil. in l. omnes populi. de iusti. & iure. p Inno. in c. 1. extra de consue. & in d. c. illud. per Archi. di. & in c. quæ contra. Item an consuetudo, vel statuti... corum liget clericos in concernentibus decisionem. ¶ Nota etiam hunc tex. in versi. [nisi talis] per quem
4 cit' hic Iacob. Butr. † quòd præcedente oratione negatiua, dictio, nisi, potuit de propria, & stricta significatione ponere, quæ attenditur in statutis, in quibus etiam soluendo quis denarium, non concederet quis lapidicinas. quo... no. cum communiter dicatur, ꝙ ponat ex quadam præsumptione resultante ex mente loquentis. s̄. de fer. l. ... riatis. & in fin. C. de transac. l. actione. vbi de hoc. per O. & Dy. in reg. peccatum. ¶ Nota etiam, ꝙ allegans pro consuetudinem, & volens ea vti: debet priùs implere pro parte sua, si quid incumbat secundùm illam consuetudinem. facit de act. emp. l. Iul. §. offerri. Et per istum tex. ... guit hic Bald. quòd si tenetur quis dare passum, & victualia alicui societati: non debet ea dare, nisi priùs soluatur pretium. Ideo quia lex non arctat aliquem ad consi...
5 dum de aliquo. facit. ȷ. de solu. l. si soluturum. ¶ † Nota consuetudo sic est interpretanda, ꝙ non absorbeat in totum ius alterius. ¶ Gl. [consuetudo] ibi in primo responso. An autem derogetur in præiudicium furiosi, vel minoris: vel an consuetudo liget eos. vide tex. in l. fine hæred. §. Lucius. ȷ. de admi. tut. vbi dicitur, quòd sic. & no. in l. ... C. quæ sit lon. consue. ¶ Extra glo. nota etiam, ꝙ licèt videatur probari, consuetudinem, & consequenter etiam statutum recipere ius priuati, vt etiam auferat illud. In... positum tamen videtur de pollici. l. totiens. in fi. & ȷ. ... & a quibus. l. si priuatis & quod tradidit Inno. de con... c. quæ in ecclesiarum. Sed dic, ꝙ non potest per viam spe... cialis statuti, vel consuetudinis vt ibi. sed per viam generalis sic, vt hic. & ita intelligit Bar. istum tex. in l. totiens. fi. vbi vide per eum in l. si creditores. ȷ. de priuile. cred. Posset tamen priuatus, (vt puto) tolerare tanto tempore istam particularem consuetudinē, ꝙ propter tacitum consensum præiudicaret sibi.

L. Iter nihil. ¶ Seruitus itineris pōt ... tui, & eius vsus, licèt de... tātùm habeatur sermo. Et hoc necessariū videtur in ... nis prædijs. h. d. ¶ No. quòd licèt quis prætendat ius ... di fortè per domum, vel fortilicium alterius ex iure con... stitutæ seruitutis; tamen debet ire horis consuetis, & congruis: vnde potest intelligi, & non de nocte. Quod facit ... colligatum, qui se obligauit, vt liceret communitati trans... re per castra, & loca sua; vt licèt non aperiat eis portas ... nocte, non dicatur venire contra conuenta. ¶ Per istum tex. excusatur simul, & monentur custodes fortiliciorum, qui nolunt aperire portas de nocte; quia non debent pro... pter imminens periculum noctis. facit, quod no. in l. fu... ȷ. de furtis.

L. Qui per certum. ¶ Per eum... locum p... pluribus via constitui. h. d. Quod intellige, dūmodo per secundā constitutionē nō impediatur prima. Et est vtile ... quæstionem, quam posui in l. 2. §. fi. s̄. ti. j.

L. Pōt ēt. Etiā in testō, vel alia vltima volun... te pōt seruitus vrbana, vel rustica c... stitui. h. d. facit l. 1. ȷ. de ser. leg. Et ibi vide, an legata, ... vendita re, debeatur seruitus, quæ erat penes legantem, vel alienantem, quem sequitur ibi.

Ex l. 5

Ex L. ſi Precario.

SVMMAE.

1 *Aedificatum quòd cedat ſolo, quomodo intelligatur.*
2 *Conceſsio in dubio præſumitur fieri per modum precarij.*
3 *Officium iudicis quando poſsit implorari.*
4 *Expulſus à ſimplici detētatione non habet interdictū, vnde vi.*

L.Si precario. Interdictum de precario non habet locum, quando aliquid eſt immiſſum in meo, & à me poſſeſſo; quia mea auctoritate poſſem deiicere: nec admittitur donationis præſumptio, niſi hoc actū fuerit.h.d. Et præmitte caſum.l.quæſitum.ℨ.de preca.¶In tex.ibi [ſi precario.] vt quia fortè pictor erat: unde fortè cauſa ſiccandi eliſcas, ſellas, & ſimilia, quæ pingebat, hoc procurabat, ſecundùm Odof.¶In tex.ibi [intentionem] quaſi dicat, ꝙ qñ actio inepta proponitur, non tenet intentio agentis: ſed conuentus abſoluetur ab obſeruatione iudici, iut hic.& ℨ.ſi menſ.fal.mo.dix in l.1.in prin.& extra de iudi. c. examinata. ¶In tex.ibi [ſeruitutē] ſcilicet in toto fundo.¶In tex.ibi [donatione tollitur] & libertas ſeruitutis acquirit.¶Nota hic, ꝙ ubi quis ædificauit in fundo meo (me cōcedēte) debeo mea auctoritate illud tollere, nec recurrimus ad interdictum, de precario; quia quod eſt factum in meo, debet eſſe penes me, non penes ædificantem. Cū ergo reperior poſſediſſe pleno iure, & quæro, quod interdictum habeam fruſtra dicor agere.¶Item nota regulā, quæ di-
1 cit, †ꝙ ædificatum cedit ſolo, habet locū etiā in muro conſtructo ſine calce, qui de facili poteſt remoueri. Et eſt utile ad contractū uenditionis, utrùm talis murus dicatur accedere uenditioni fundi: & dic ꝙ ſic, quia accedit fun-
2 do.¶No.etiā, †ꝙ conceſsio in dubio præſumitur fieri per modum precarij, & non per modum donationis. facit. l. Lucius.infra, de dona.¶Glo.[in tuo.] ibi.[§.paries.] Vel dic, quòd maceria dicuntur ligna, parietes: in quibus uillæ clauduntur ſecundùm, habens munimacos Græcè. ¶Glo.[non poteſt].in fin. uel dic, quòd poterit agi præſcriptis uerbis, ut tollatur. l. permiſiſti. ℨ. de præſcript. uerb.¶Nota ergo ex iſto text. cum glo. quòd quando poſſum facere aliquid mea auctoritate, non debeo ſuper hoc fatigare iudicem. Quod videtur prima fronte contra no. in l.3. C. de pigno. Dic ergo hoc contingere hic ex eo etiam, quia in plena poſſeſsione fuit, infra vti poſſ.
3 l.1.§. interdictum.¶Et aduerte, † quòd vbicunque licitum eſt aliquid fieri propria auctoritate, poteſt iudicis officium implorari, vt in tali facto defendat facientem à vi futura. tex. eſt not. ſecundùm Iacob. de Are. C. quod cum eo. in l. ſi ſeruus. Et vide in ſimili gl. de fideiuſ. in l. ſi contendat. & in l. Aurelius. §. centum. de lib. lega.
4 ¶†Item not. quòd licèt quis poſsit inſiſtere ſuæ poſſeſsioni: tamen expulſus à ſimplici detentatione, non haberet interdictum, vnde vi. vt no. glo. in l. damni. §. pen. de dam. infect. ſed habet locum officium iudicis. l. Aquilius. cum glo. ſua, de dona. facit. de agri. & cenſi. l. ſi coloni. lib. 11. ¶Secundò no. quòd pro vi turbatiua non eſt proditum aliquod iudicium, niſi iniuriarum. probatur infra, de iniur. l. iniuriarum. §. ſi quis me. Quod etiam ſentit gloſſ. de verbo. obligat. l. cum filius. §. 1. & in l. 1. §. interdictū autem. & in l. ſi duo. in princip. vti poſſ. & hoc tenuit Bart. ſup. quod metus cauſa. in l. extat.

Ex l. Receptum.

SVMMAE.

1 *Statutum loquens de habente pacem ab herede, non verificatur de habente pacem ab vno ex hæredibus tantùm.*
2 *Mors alterius dominorū, impedit cōfirmationē cōceſsionis ſeruitutis.*
3 *Diſpoſitio inter viuos, vltima voluntas, iudicium, aut reſcriptum non poteſt pendere quantùm ad valorem.*
4 *Voluntas poteſt confirmare aliam vltimam voluntatem, dummodo ſimul cedat dies vtriuſque.*

L.Receptum ¶Actus viuentium poſſunt pendere: ſed morientium non.h.d. Et quod ab initio non tenuit, ex poſtfacto confirmari non poteſt, vt præſentia trahantur ad præterita, vel econtra.h.d. Vel ſic. In ſeruitutibus cadere poteſt pendentia, et vltima conceſsio cōfundet priorem, ſi reperietur viuere, qui primò conceſsit: aliàs requiritur, ꝙ conceſsio de nouo fiat. & hoc per actus viuētium: actus enim morientium non poſſunt pendere extrinſecus. h.d. Et dicit hic Bar. ꝙ iſta lex eſt gl. l. per fundum. ſ. tit. j. Et poteſt diuidi in tres partes: quia loquitur primò in fundo communi cedenti, vſque ibi [idem iuris.] Secundò in fundo communi recipientium vſque ibi. [Idemq; dicendum.] Tertiò tranſit de contractibus ad vltimas voluntates. Vel pleniùs ſic. Primò loquitur, quando plures domini conceſſerunt ſeruitutem ſeparatim inter viuos. Secundò ibi. [Idemq; dicēdum] quādo alter inter viuos, & alter inter mortuos. Tertiò ibi [nam ſi oēs] quādo oēs in vlti. voluntate. Prima ſubdiuiditur, quia primò præmittit vnum dictum. Secundò circa illud mouet vnam dubitationem, quando aliquid accedit ei, cui cōceditur idem iuris. Tertiò quando aliquid accedit cuidam ex ſociis, qui non conceſſerat, nec erat ei cōceſſum.¶Ibi [ergo] hoc concludit circa præmiſſa, ibi [tātum enim.] ¶In tex. ibi [omnes ceſsiſſent] hoc autem fingi non poteſt in iam mortuo. ℨ. ad leg. Aquil. l. huic ſcripturæ. Et no. bene ad ea, quæ ſtatim dicam.¶Nota hic, quòd in iure indiuiſibili, quod eſt acceſſorium ad rem corporis, quia reſpicit aliquod corpus commune, non poteſt in effectu vnus ſociorum ſine altero: ideo dicitur melior conditio prohibentis. l. Sabi-
1 nus. ℨ. cōi diuid. † Et ſic videtur facere ad ſtatutū loquēs de habente pacem ab hærede, ꝙ non verificetur de habente pacem ab vno ex hæredibus tantùm. De quo per Bar. in l. eadem. §. Cato. de verb. obli. & Bal. in l. 2. C. de libe. & eorum libe. dixi in l. per fundum hic allegat. vbi vide.
2 ¶Secundò no. †ꝙ mors alterius dominorū impedit confirmationem huius conceſsionis ſeruitutis. Ex quo no. ꝙ quando factū vno tpe fingitur factum alio, requiritur habilitas extremorum: & ſic ꝙ eo tempore, quo fingitur, poſſit fieri. de quo per Bart. in l. ſi is qui pro empto. ff. de vſucap. Requiritur enim habilitas extremi ad quod, aliàs fictio non poſſet retrofingere. ſ. de offi. procon. & leg. l. obſeruare. §. fi. & no. ℨ. de lega. j. l. talis ſcriptura. & Petr. & Cyn. C. de ſent. paſ. in l. fin. Et aduerte, quia quidam inchoant, & in his conſenſus non fingit retro, tam in morte conſentientis, quàm in efficacia iuris. Ita dicit tex. in l. ſi fundus. §. j. ℨ. de pigno.¶Item aduerte; quia iſtud, quod hic dicitur de morte, nō habet locum in actibus collegiorum ſecundùm Inno. Et ideo mortuis eligentibus, cæteri pñt ratificare electionē, & ratificatio trahit retro. Nec ob. iſta l. qa nō ratificat factū alteri⁹: ſed potiùs fit de nouo, qđ reqrit ad validitatē actus. Præterea hic act⁹ pēdebat, ibi nō. Ita dicit Inno. ext. de elec. ī c. qđ ſicut. ī gl. ſup ver.

 propter

propter bonũ pacis.¶ Glo. eodẽ tempore ibi ['per fundum.] Et vide quod dixi ibi. Adde tamen in hoc dubio, an confirmatio trahatur retro, ꝙ si occurrit impedimentum ex tempore, quo fit, non trahitur ad tempus vitiosum. l. obseruare. §. fin. de offi. proconsul. & lega. Si occurrit ex tempore, quo ratum habetur: tunc nec confirmat, nec trahitur retro. l. bonorũ. ꝟ. rem ra. hab. Si ex nullo tẽpore occurrit impedimentum; quia quod hodie fit, posset quandocunque fieri, si adesset voluntas partium: tunc cõfirmatur vt ex nunc, vt hic in versi. [Et ideo] secundùm Iac. But. actus ergo confirmatus trahitur ad confirmantem. Ratio est; quia actus confirmans est potior, nec habet oculos in præteritum, sed confirmabilis magis habuit oculos ad futurum, vt d. l. per fundum. Item, quia ista cõfirmatio pendet à ratione dominij, circa quod dominiũ
a non potest retro fingi. Secus in ratihabitione a, quia illa est accessoria, & habet oculos in præteritum.¶ Glo. (viuẽtium.) ibi, [non fit in iudicio] hoc verum, nisi concurrente reo, vt probatur sup. de dolo. in l. eleganter. §. si dolo. ¶ In hoc tamen principali articulo, quòd actus viuorum possunt suspendi: hoc verum, si contractus deficiat ratione personæ. de stipu. ser. l. vsusfructus. hic tamen propriè non pendet contractus, quantùm ad substantiam pacti. d. l. per fundum. sed solùm quantùm ad seruitutis existẽtiam. In hoc autem potest dici, q̃ si quæratur de pendentia proueniente ex eo; quia res sit posita in alterius arbitrio: contractus magis possunt pendere, quàm vltimæ voluntates. l. si quis arbitratu. de verb. oblig. & de hære. inst. l. illa institutio. in prin. & ita loquitur hic. Sed si quæratur de pendentia, quæ venit ex ipsa dispositione tantùm: tunc plus potest pendere vltima voluntas, ꝙ contractus. d. l. vsufructus; q̃a contractus, statim cum fiunt, vel valent, vel non: sed vltima voluntas non. Ideo expectatur mors, & aditio hæreditatis. Glo. tamen seq. dicit, ꝙ antequam ce-
3 dat dies legati, magis potest pendere legatum.¶ † Vel dic clariùs, nec dispositio inter viuos, nec vltima voluntas, aut iudicium, rescriptum, vel alia quæuis dispositio potest pendere, quantùm ad valorem, siue dispositio sit pura, siue conditionalis; quia semper eo modo, quo concepta est, aut statim valet, aut statim est irrita. Nam dispositionem valere, vel non valere: istud totum dependet à dispositione iuris, quæ semper est certa: vnde non pendet, sed quantùm ad effectum resultantem ex valore actus; omnis dispositio potest pendere; nam vltima voluntas potest pendere. d. l. vsusfructus. Item contractus. l. si seruus communis meus. §. fi. ibi. [nã & cum idem] eo. tit. Et hic similiter. & seruitus potest pendere, de do. & contu. c. eum qui. ext. lib. 6. coniuncta gl. sua. Item rescripta, & priuilegia possunt pendere, quò ad effectum. de rescrip. c. si gratiosè. lib. 6. & C. de preci. imper. offe. l. vniuersa. & Auth. quæ supplicatio. & ibi no. & C. si contra ius, vel vtil. publ. l. præscriptione. Est tamen differentia inter contractus, & vltimas voluntates; quia postquàm dies legatorum cedit: eorum effectus non potest pendere ita, sicut effectus contractus; & ita intelligatur nostra. l. ¶ Glo. fi. in fi. Collige
4 ergo ex ista glo. cum tex. † ꝙ vna voluntas potest confirmare aliam vltimam voluntatem: dummodò simul cedat dies vtriusq;. Nam si dies vltimæ voluntatis inutiliter cesserit: nunquã potest postea confirmari. Item ꝙ mens eius, qui non concesserat, non impedit seruitutem, cum possit fieri per viam legati. Secus in morte concedentis. Ratio est; quia actus confirmans capit ex se ipso substantiam: vnde quò ad eum nulla est fictio, sed quò ad actum cõfirmatum est fictio, quæ impeditur ratione mortis, vel mutatio nis dominij. ¶ Extra glo. per istã glo. hic in fi. quidã decidunt, quanto tempore duret arbitramentum. de quo per Bar. in l. multa. de condi. & demonst. & in l. si quis arbitratu. de verb. obli. & per Cyn. in l. fi. C. de contrah. empt. Dicunt enim, ꝙ quando aliquid est relictum in arbitratorem per modum vltimæ voluntatis: tunc durat anno. l. fi. §. sed & si quis. C. communia de lega. secus si per viam contractus; quia tunc erit perpetuũ: & quàmdiu viuet arbitrator. d. l. fi. de contrahen. empt. Et ratio diuersitatis est, quia actus viuentium suspendi possunt, vt hic, & hoc tenet Bald. in d. l. fin.

ADDITIO.

a ¶ Secus in ratihabitione. Adde ad intellectum huius materiæ Alex. ĩ cons. 78. incip. Viso, & diligẽter. in. 5. vol. nu. 15. cum pluribus seq. decidit an, & quo casu ratihabitio retrotrahi debeat. Paul. de Castr. in consi. 290. in secunda parte consiliorum. num. 1. Ibi sed ratificatio. vide per Ioan. And. in regu. ratum. de regu. iur. in 6. Innoc. in c. 1. de eo, qui dux. in matr. quam pol. per adulte. Bart. in l. bonorum. ꝟ. rem ratã hab. Et ad fallentias regulæ ratihabitio retrotrahitur, & mandato comparatur. vide Panorm. in c. sicut. de simo. & ibi Fely. pen. col. versi. in glo. in verbo, consensus.

Rub. Si seruitus vendicetur, vel ad alium pert. neg.

CLo. Rub. in fin. Continua istam Rubricã ad præcedentia, secundùm quod hic facit glo. Secundò, quia aliquas subiicit quæstiones: apparet, quòd hic apertè declarabitur de pollicitatione. sed aliud supra in principio huius libri. in Rub. scilicet de actionibus, & remediis competentibus pro istis incorporalibus cum suis appẽdiciis necessariis, de quo aliquid Instit. de actio. §. æquè. Glo. etiã hic se remittit de isto, & de aliquibus quæstionibus, de quibus statim dicã latiùs in l. 2. in prin.¶ Aduerte tamẽ; quia quæ remedia competant, dixi s̃. de ser. vrb. præd. in l. 1. Vnde non est reassumendum hic: & sic apertè non interferetur, vtrũ cõpetat ĩterdictũ, vti possi. de quo tñ (q̃a ibi nil dixi) vnum verbum dicã in l. 2. §. fi. ꝟ. eo. Ergo hic videndũ est, quæ sint iudicia petitoria, de quibus statim dicemus.

Ex l. Actiones.

SVMMAE.

1 *Negans debere seruitutem, an teneatur probare.*
2 *Actio confessoria, & negatoria quomodo differant. Et quare sic appellentur. nu. 3. Et quibus cõpetant. nu. 4. & 5. Et contra quem competant. num. 6. Et quanto tempore tollantur. num. 10.*
7 *Actio negatoria contra quem detur.*
8 *Intentans actionem confessoriam, vel negatoriam, quid debeat proponere. Et quid probare. num. 9.*
11 *Sententia si sit lata pro actore in confessoria, & contingat, quòd res, cui adiudicata est seruitus, euincatur ab eo, & alij adiudicetur: an ille, cui res est adiudicata, possit agere, & excipere ex illa persona de sentẽtia lata pro possessore.*
12 *Decretum primum, & secundum qualiter interponatur, quãdo agitur confessoria, vel negatoria contra contumacem.*

L. Actiones. Hic primò traditur regula, & doctrina, quibus competant actiones, quæ dantur pro istis seruitutibus. s. confessoria

soria, & negatoria. Et hic dicitur, quòd competunt dominis prædiorum, & dicuntur in rem: secus si non sint domini, & in aliis actio: & hic subiicitur differẽtia cõfessoriæ, & negatoriæ: qa cõfessoria tuet̃ seruitutẽ, negatoria libertatem. h. d. cum prin. l. seq. vsq; ad §. rectè. ¶Ponitur ergo hic apertè doctrina, ꝙ agens fundat se super domi-
1 nio. ¶Aduerte tñ, †ꝙ in negatoria, quam quis dicit non debere seruitutẽ, non est necesse, ꝙ probet se dominũ fundi, qñ negat debere seruitutẽ, si aduersarius non est in quasi possessione seruitutis. ĩ. eo. l. sicuti. §. sed si quæratur. quod pleniùs. ĩ. statim dicã. ¶No. etiam hic nõ sufficere agenti, ꝙ dicat se esse in quasi possessione, vt probat̃ hic, & s̃. si vsusfru. pe. l. vti frui. Et ita allegat Innoc. quod statim declarabo. ĩ. in prin. quæst. quid habeat probare agẽs
2 in istis actionibus. ¶†Tertiò no. differentiã inter cõfessoriam, & negatoriam. Nam confessoria tuetur seruitutẽ: negatoria verò libertatem; datur enim negatoria ad prohibendum, ne opus in alieno vicinus cõstituat, vbi est nulla seruitus: de vtroque tamen. ĩ. statim declarabo.

¶Ad intelligentiam autem huius materiæ. Quæro primò, quæ sint istæ actiones, de quibus hic loquitur. Respondeo, ꝙ est confessoria, & negatoria, vt hic in l. 2. quod declaro. Directa, quæ videtur confessoria: competit solùm, quando agitur de seruitutibus, vel vsufructu vendicandis, vel negandis; pro aliis enim iuribus istæ actiones nõ competunt: sed ꝓ illis debet agi expressa hac causa. s. qa illud ius ad agentem pertinet, vel de iure. extra, de cau. poss. & proprie. c. cũ ecclesia. vel etiam de consuetudine, vt ibidẽ no. & de verbo. signi. c. Abbate. ad quod facit quod de cõsuetu. no. Ioã. And. de offi. ord. in c. conquerente, & de sepul. in c. certificari. vel ex constitutione. c. cum dilectus. vel ex priuilegio. 63. dist. c. cum Adrianus. & c. seq. hoc totum est rectè de mente Innoc. de verb. sign. in c. Abbate. in glo. magna. quod Io. And. ibi retulit super prima gl. in nouel. & ibi subiungit Inno. quòd istæ actiones possunt dici quasi confessoriæ, & quasi negatoriæ. Et ideo cũ separantur subiecti loci, dicitur intentari quasi confessoria, quæ realis est. Insti. de acti. §. æquè, & §. seq. Idem si dicat quis sibi ius esse, ꝙ subditi obedientiam præstent: similiter est realis & quasi confessoria. s̃. de rei vendi. l. j. §. per hãc. & C. de ser. fugit. ꝑ totũ. & C. in qui. cau. cess. lon. tẽp. præsc. Ita voluit Inno. de ma. & obed. ĩ c. inter quatuor. ĩ
3 gl. 2. in prin. Secũda principalis quæstio est† quare sint sic appellatæ. Cui respondit hic glo. 2. quæ concludit, ꝙ magis inspecto sensu hæc nomina imposita sunt. s. quia cõfessoria affirmat seruitutem competere, quam negatoria negat. Et eadem ratione videtur hic dicendum in quasi confessoria, & quasi negatoria, de qua s̃. dixi statim. s. vt prima competat pro iure aliquo, quod dicat sibi esse, vel cõpetere in re, vel ecclesia, seu personis ipsius ecclesiæ; secunda debetur neganti ius tale, seu aliquod aliud esse, vel cõpetere illud occupanti. ¶Aduerte tamen, quia Innoc. de iud. in c. examinata, super ver. excepit. circa finem videtur sentire contra prædictã distinctionem, dum dicit, ꝙ habẽti, & possidenti iuspatronatus in ecclesia, bene potest cõpetere negatoria contra eum, qui possidet ius in re, vel iure, de quo agitur, per istam l. 2. & s̃. de vsufru. l. naturaliter. licèt dicatur meliùs esse tali habenti, & possidenti intentare interdictum, vti possidetis, pro molestiis; quod potest procedere in dubio in negatoria cumulata implicitè in verbis confessoriæ: vt quia dico mihi competere ius patronatus in tali ecclesia: & tunc nõ possem, nec deberem prohiberi ab isto iure, vel eius vsu. Ad huius tamen declarationem vide quod statim dicam latiùs in quarta
4 quæstione. ¶Tertia quæstio principalis est, †quibus competant istæ actiones, & tex. hic in l. 1. & 2. §. hæc aũt. decidit, ꝙ dominis. Cui gl. addit etiã, nõ domino posse cõpetere vtilitatem. Ex quibus infert, quid in ecclesiasticis, & spiritualibus, an cõpetant Prælatis, & aliis ministris ecclesiarũ, quò possint agere, & defendere earũ nomine, qui potiùs appellantur procuratores, vel custodes. Et per identitatẽ rationis dicetur eis debere dari quasi confessoriam, & quasi negatoriam. Vnde per hæc iura dicit Inno. ꝙ dantur Archidiacono, & Episcopo, à quo tenetur Archidiaconatus ea ratione; quia est Prælatus ecclesiæ principalis in dicta differentia iuris Archidiaconalis. & Archidiaconus, qui Archidiaconatũ, seu eius curã tenet ab Episc. est, & vtiliter dicit̃ dominus; & ideo vtriq; eorũ, vt Prælato competunt istæ actiones directæ. s. Epõ noĩe ecclesiæ, & vtiles Archidiacono noĩe suo, sicut dicuntur cõpetere Domino, & vasallo. l. 2. in fi. s̃. si ager vecti. vel emphyt. peta. Dixi etiã Epm̃ esse principalem ea ratione: quia ad eum spectat ordinatio oĩum ecclesiarũ. 17. q. 7. c. oĩs basilicę. & est præordinator in cunctis: licèt in singulis beneficiis ecclesiarum singuli habeant suam ordinationem. 25. dist. c. perlectis. vnde potest agere pro singulis ecclesiis sibi subiectis, vt extra, de success. ab intest. c. fi. & 12. q. 2. c. vltim. ¶Item quò ad alias actiones. s. quasi confessoria, & quasi negatoria quasi dominus est Prælatus, Rector, & quilibet alius clericus habens ius, seu beneficiũ in ecclesia, vel ab ea, pro quo põt agere noĩe suo. Et in hoc tota formaliter consonat doct. Inno. in eadem gl. magna. in d. c. Abbate.
5 ¶†Quarta est quæstio, an istæ actiones. s. cõfessoria, vel quasi &c. debeantur possidenti, & non possidenti illud ius, pro quo agitur. Et prima fronte hoc videtur decidi ꝑ casum in l. & si fortè. §. sciendũ. ĩ. eo. gl. ord. de iudi. in c. examinata. determinat clarè dari possidenti, & non possidẽti, quod voluit ibi Inno. super ver. accepit. vltra mediũ. vbi dicit confessoriam competere ei, qui non est in quasi possessione iuris patronatus Sed tamen de iure ius patronatus habet contra eum, qui prohibet eum, aliàs se liti offert. ¶Item & possidenti datur, ne inquietetur, exemplũ, cum quis est in possessione, ne vicinus altiùs tollat: potest enim altius tollere volentem prohibere, ne altiùs tollat. d. l. & si fortè. §. sciendum. & l. sicuti. §. sed si quæratur. Et idem dicendum est in quasi confessoria eadem ratione. Secus dicit Innoc. de verb. signi. in c. Abbate. in rebus corporalibus: quarum vendicatio nunquã competit possessori. C. de alie. iud. mu. cau. fac. l. 1. ¶Sed contra primũ dictum Inno. dum conclusit confessoriã cõpetere (etiã non possidenti) videtur casus in illo. c. examinata. vbi agitur de iure patronatus, quod est incorporale: & tamen agens ibi repellitur; quia possidebat. Respondet Innoc. in eadẽ glo. ꝙ ibi reiectus fuit Rector; non ideo quia possideret: sed quia intentauerat rei vendicationem, quæ non competit nisi pro corporalibus. l. 1. §. per hanc. & l. vẽdicatio. s̃. de rei vendic. Quod ille tex. non patitur, qui apertè innuit, quòd pro iuribus competit rei vendicatio, vt not. etiam Instit. de actio. §. appellamus. vbi omnes actiones in rem appellantur vendicationes. quo termino vendicationis etiam lex vtitur. vt in l. fin. C. de præscriptio. long. temp. ad idem. 16. quæstio. 1. c. moderamine. & de cau. pos. & proprie. c. pastoralis. Et sic patet, quòd expressio rei vendicationis non, fecit petitionem ineptam: sed solùm quia ipsa rei vendicatio competit possidenti. Innoc. ibi (licèt satis confusè) posuit quatuor species vendicationis, vel quasi: pro cuius declaratione dic, ꝙ rei vẽdicatio põt sumi strictè, largè, largiùs, & largissimè. ¶Strictè sumpta competit pro corporalibus tantùm, vt in iuribus s̃. allegatis. Et isto modo sumendo clarũ est, ꝙ in c. examinata.

minata. non poterat competere rei vendicatio.Nec debe
mus cogitare illum militem ſic egiſſe. ¶ Largè ſumitur,
cum agens vendicat rem,non quòd ſit inſolidum ſua; ſed
quia ius habeat in ea, de tali vendicatione loquitur, per
tex.de contrahen.empt.l.qui tabernas & de leg.j. l.ſi do-
mus,§.fi.Et iſto modo ſub dubio fortè ſenſit Inno. rei vẽ
dicationem poſſe competere ibi libellando. ¶Sic vendi-
co talem eccleſiam à talibus militibus, quia in eo habeo
ius patronatus. quod maximè procedit, ſi ille actor ha-
bebat priùs eccleſiam defendendam, & ordinandam ad
præſentationem ſui, quæ poſtea (orta quæſtione) ſeque-
ſtrata fuit. Ita ſupplet ibi Hoſti.& Gof. Tunc enim poteſt
tolerari. xvj.q.j.c.conſtitutum. & q.vij.c cõſiderandum.
& c.filiis.vel non poterit ille eccleſiam, vel aliud ſpiritua
le propriè poſsidere. 10.q.1.per totum.& hoc ſequitur ibi
Io. And.in nouella.Sed ſecundùm Inno.ibi non fuit iudi-
cata propter hoc petitio inepta;quia nec iſto modo rei vẽ
dicatio datur,niſi non poſsidenti,& contra poſsidentem,
vel ſaltem detinentem pro rebus corporalibus tantùm:
ſed ibi actor poſsidebat. Et illi,contra quos egit, nec poſ
ſidebant,nec detinebant; ſed ſequeſtrum tenebant, cõtra
quos hac rei vendicatione agere potuiſſet,ſi ipſe ſequeſter
ĩteruertiſſet poſſeſsionẽ,ar.de vi & vi ar.l.colonus.¶Lar
giùs ſumitur, cum aliquis vẽdicat iura incorporalia à poſ
ſidente, vel detinente illa: & de tali modo loquitur. l.vti
frui.§.fi.s̃.ſi vſusfruct.pe.& Inſti.de actio. §.1. & ext. de
maior.& obed.c.inter quatuor.& de excep.c.cũ venerabi
lis.Iſtam etiam potuit ibi agens intentare pro iure patro-
natus,quod ſi fecit,ideo fuit petitio iudicata inepta; quia
rei vendicatio iſto modo ſumpta imitatur partim natu-
ram rei vendicationis; quia datur ſolùm non poſsidenti,
& partim naturam confeſſoriæ; quia datur pro incorpo-
ralibus, vt in dictis iuribus.ſic in c. examinata. poſside-
bat agens,& conuenti non. ¶Largiſsimè autem ſumitur
pro quacunque actione in rem(etiam incorporali)de qua
Inſti.de act.§.æquè.& §.ſeq. Et iſto modo ſumpta inclu-
dit confeſſoriam,& quaſi confeſſoriam,& etiam negato-
riam,& quaſi negatoriam.¶Et ſecundùm iſtum modum
in veritate egit ille miles in c.examinata. & ſic debuit in
terpretatio ſumi. Ideo autem petitio iudicata fuit inepta
ibi,non quia expreſsit ineptam actionem. ſ. rei vendica-
tionis,quæ ibi ſumitur pro cõfeſſoria, nec ſimpliciter fuit
reiectus; quia poſsidebat, cum confeſſoria detur poſsi-
denti, vt dictum eſt: ſed quia habebat ineptã actionem,
quia cum poſsideret, petebat (tanquàm non poſsideret)
ſibi reſtitui poſſeſsionem,quam habebat. Et ideo ibi pro
nunciatum fuit intentionem ſuam non tenere, vt & aliàs
in l.1.§.1.j̃.ſi mẽſ. fal.mo. dix. præmittit ergo Pontifex
actionem ineptam fuiſſe; quia intentio erat inepta. quod
apparet ex actis ipſius cauſæ. Nam cum agens haberet
non ſolùm ibi ius:ſed etiam poſſeſsionem, vt probauit:
malè intentauit rei vẽdicationem,vel confeſſoriam in rẽ,
et apparet ipſa ineptitudo; quia nec abſolutoria, nec cõ-
demnatoria ferri poterat in tali iudicio. Nam ſi abſolua-
tur reus,nil ſibi prodeſt,ex quo non poſsidet. Nec etiam
aliquid lucratur in futurum; quia ſi poſtea incipiat poſsi-
dere; & poſtea iterum agatur contra eum, ipſe non pote
rit opponere exceptionem rei iudicatæ. ¶Item in nullo
condemnari poteſt; quia eſt contra ius. Et impoſsibile
eſt, quòd quis reſtituat,vel dimittat rẽ, quam non poſsi-
det,nec dolo deſijt poſsidere. ¶In omnibus autem iſtis
quatuor ſpeciebus vendicationum,comprehendendo ſin
gunt in vnaquaque vnam ſpeciem vtilis vẽdicationis,quæ
publiciana dicitur,& prætoria·& datur ratione vtilis do-
minij.l.1.2.& 3.s̃.de publi.& Inſti.de act.§.aliæ aũt ſunt.

& dantur pro rebus corporalibus, vt ibi patet,& etiã
pro incorporalibus.l.ſi ego.§.1.s̃. de publi. vt etiam v
luit glo.in §.hoc aũt.¶Adde prædictis, ꝙ licèt dictũ
iſtas actiones differre ab actionibus cõpetentibus pro
bus corporalibus:tamen in effectu conueniunt, quare
in his eſt melior conditio poſsidentis.Nã ſi eſſem in po
ſeſsione ſeruitutis,& conuenias me negatoria,nec poſſ
tu probare te dominũ fundi,quem negas debere ſeruit
tẽ:abſoluere debet me reum cõuentum negatoria iud
Et ſic conuentus vincã(iure tamen, quo poſſeſſor pot
eſt)etiã ſi nullum ius habeã, caſus eſt in l.vti frui.j̃.ſi vſ
fru.pe.in fi.primi rñſi. ¶Sed ſi probares te dominũ, ſu
cumbã te agente negatoria contra me, ſi probarẽ te, v
cõtra eum(cui ſucceſsiſti)cõſtituiſſe mihi ſeruitutes. V
aũt non ſum in poſſeſsione ſeruitutis,non veniã in cõfeſ
riam:ſed eã intendam,& ſuccumbã in negatoria, ſi cõu
niar ea,niſi probauero mihi ſeruitutẽ deberi:nec eſt nec
ſe,ꝙ qui dicit ſe non debere ſeruitutẽ,probet ſe dominu
fundi:quẽ negat ſeruire,ex quo aduerſarius non eſt ĩ q
ſi poſſeſsione ſeruitutis.j̃.eo.l. ſicuti.§. ſed ſi quæratur.
¶Et ex iſta theorica nota,ꝙ illa regula, ꝙ poſſeſſor no
arctat aliqd probare,procedit, quando ſolùm inſiſtit ſu
defenſioni,nec alium prouocat:aliàs bene tenetur de iu
6 ſuo docere. ¶†Contra quẽ aũt cõpetant iſtæ actiones:
confeſſoria,& negatoria,dic, ꝙ vera confeſſoria datur c
tra poſſeſſorem rei:quã dico fundo meo ſeruitutẽ debe
vel vſumfructũ eius mihi cõpetere.l.vti frui. §.vtrum.s̃.
vſusfru.pe.etiã ſi ſit res eccleſiæ,ad cuius defenſionem
niret prælatus,vt miniſter, vt dixi.s̃.in 3.q. ¶Itẽ & datu
contra quaſi poſſeſſorẽ,vt q̃ dolo deſijt poſsidere, vel q
ſe liti obtulit.l.fi.s̃.ſi vſusfru.pe.& qui me negantẽ nõ p
titur vti iure meo,ar.extra,de præſcrip.c.veniens.& de
ci.c.dudum.¶Similiter dr̃.j̃.vti poſsidetis. quia qua
tione facit,ne poſsideã,eadẽ ratione vr̃ & ipſe poſsider
j̃.eo.l.loci corpus.§.ſi q̃s mihi.& l.ſi quis diuturno.&
l.fi.& in his oĩbus conſonat Inno.in d.c.Abbate.de ve
ſignifi. & in d.c.examinata.in glo.accepit.vltra mediu
7 ¶†Negatoria verò datur contra eũ,qui poſsidet,vel q
ſi poſsidet,ſeu contendit ſibi,vel fundo ſuo,quẽ poſsid
deberi vſumfructũ,vel ſeruitutẽ,quẽ,vel quã agẽs ipſe
bere,vel cõpetere negat.Eadẽ rõne contra iſtos dicã
quaſi confeſſoriã,& quaſi negatoriã. ¶Itẽ datur cont
poſſeſſorẽ eccleſiæ,vel beneficij nomine ſuo,vt eſt ille,q
eſt in poſſeſsione archidiaconatus iura exercendi in dio
ceſi mea,vel in tali archidiaconatu,q̃ ad me pertinet p
cipaliter,& directè; eò quia ſum Epiſcopus, à quo ille a
chidiaconatus tenetur,& recipitur, arg.eius, quod dr̃
vſufructuario,qui naturaliter poſsidet fundum fructu
rium.de acq.poſſ.l.naturaliter. & tamen contra cum ne
gatoria datur.s̃.ſi vſusfru.pe.l.vtifrui. §.pe.& antepen.
vlti.Et ita etiã fuit de mente Inno. qui extendit ad iſta
in d.c.Abbate.¶Nec obſt.prædictis,ꝙ etiã cõtra nõ p
ſidentem detur rei vendicatio.s̃.de rei vend.l.officium.&
j̃.depo.l.pen.& l.depoſui.de pecu.In quibus dicitur p
ſidẽti dari rei vendicationẽ cõtra depoſitariũ propter ſo
lam detentationẽ,quã habet;quia ibi loqtur, quãdo ſim
plex detẽtator,vt cõmodatarius,& depoſitarius, & ſimi
les iteruertiſsẽt,ar.j̃.de vi,& vi ar.l.colonus.Aliàs ſi eſſe
tm̃ cuſtos,non diceret habere facultatẽ rei reſtituendæ.
Et ideo in illa non haberet locũ.d.l.officiũ.Ita dicit Inno.
8 ext.vt lite nõ cõteſt.c.quoniã frequenter.in glo.pe.¶†Ex
his põt alterius.q.ſol.dari.ſ.q̃d habeat proponere inten
tãs has actiones.Nã agens vera confeſſoria, debet narra
a re a ſe dominum,vel quaſi rei,quam negat ſeruitutẽ debe
re.agens verò quaſi confeſſoria (cũ nõ ſumus in caſu,quo
dicatur

dicatur rē rei seruitutē dēre) hēt solū proponere qđ sibi suo noīe cōpetit. Adde vel ecclesiæ, si ei⁹ noīe agat, cōpetit illud ius, pro quo agit. & quo iure intētans quasi negatoriā habet proponere econtra. Et hac rōne dixit Inn. in d. cap. Abbate. quòd, si aliquis est in quasi possessione ecclesiæ, vel beneficij, non auditur contra alium, si petat ei imponi silentium super eo, vel ea; quia dicat, quòd nullū ius habet in illa, vel in illo, nisi dicat se ius habere in illa ecclesia, vel beneficio: sicut in rei vendicatione non auditur quis, licèt dicat se habuisse possessionem: vel dicat se habuisse dnm, vel quasi. s̄. de rei vēd. i n l. in rē. de pub. l. 1. sed talis possessor posset vti possessorijs iudicijs, vt interdicto, vti possi. & similibus. Sed econtra possessor, contra quem agitur istis actionibus, seu aliqua earum, bene potest excipere, nō est tibi ius petendi, vel nō habes ius in ecclesia: & obtinebit possessor etiam, si nil probet. C. de rei vend. l. fin. supra de rei vend. l. si is, à quo fundus. & d. l. vti frui. facit quod statim dixi ad fin. quartæ quæstionis prin
9 cipalis. ¶ † Quid autem probare debeat agens aliqua istarum actionum. Conclude, quòd aut suo nomine agit, vel ecclesiæ: si eius nomine, probare debet deberi sibi ius, quod petit, quodcunque sit illud, nec sufficit, & si probet illud possidere, casus est in hac. l. nostra. hic, & in d. l. vti frui: sed habeat necesse probare se dominum, vel saltem se esse iustum possessorem rei, cui dicit, vel negat seruitutem, vel aliud ius petitum deberi, prout hic videtur esse casus, quòd sic; quia istæ actiones non competunt, nisi domino, vel quasi. ¶ Inno. tenet contra, dicens, quòd si ille, qui agit vt dominus, vel quasi dominus, pone exemplum in creditore, fructuario, superficiario, vel similibus, de quibus tangit hic gloss. in l. 2. §. hoc autem, est in possessione illius iuris, cui asserit ius petitum competere, & non est necesse, quòd probet se dominum, vel quasi; quia non cogitur quis dicere titulum suæ possessionis. Sufficit enim quòd possidet. C. de peti. hæred. l. cogi. & de rei vendi. l. fin. arg. de lib. cau. l. liberis in fi. & l. igitur. §. 1. & c. de inge. ma. l. fi. & C. de li. cau. l. ea quæ. ¶ Nec ob. d. l. vti frui. in princ. quia ibi loquitur, quando dominus contra fructuarium intentat negatoriam. Nam tunc oportet, quòd agens probet se dominum, vt ibi; quia fructuarius naturaliter possidet. q. d. & sic præsumptio facit plus pro eo, quàm pro agente: quæ ratio cessat in superiori casu. ¶ Item nec obstat, quòd actori semper incumbat onus probandi. C. de proba. l. actor. quia illud est verum, cum ꝑ vno plùs quā pro altero credatur, vel præsumatur. arg. vt eccle. benefi. c. 1. §. 1. & allegat. l. siue possidetis. C. de proba. ¶ Quidam tamen dixerunt, quòd agens in possessione quasi seruitutis, vel iuris, pro quo, vel qua agit, non est necesse, quòd probet se dominum illius iuris: aliàs debeat probare se dominum, vel iustum possessorem. Ista fuit opi. Azo. in l. sicuti. §. sed si quæratur. ͮ. eo. Inno. tamen tenet primam, nec est illud contra id, quod dixi. s̄. in §. ex his. in uersi. Et hac ratione; quia loquitur hic de dominio rei, vel quasi dominio, cui asseritur seruitus, vel negatur, ibi verò de dominio, vel quasi iuris, pro quo
10 agitur, vel quod petitur. ¶ † Quanto autem tempore tollantur istæ actiones, potest dici, si competunt pro vsufructu, amitti eo tempore, quo vsusfructus, scilicet 10. annis inter præsentes, & xx. inter absentes. Nisi sit vsusfructus. supra de vsufruct. de quo no. C. de vsufru. in l. corruptionem. Idem videtur, si competant pro seruitutibus realibus. Circa hoc tamē vide Azo. in summa. C. de vsufru. §. quæritur. quanto tempore negatoria, &c. Et adde, quod dicit Cy. post Pe. in vlti. q. C. de seru. & aqua. & quod scripsi in l. seruitutes. s̄. de serui. Qualis autem sententia in his ferri debeat dic, vt hic. in l. 2. quia in cōfessoria officiū iudicis est, vt iubeatur possessor patientiam præstare actori, &c. Adde, quòd in istis actionibus venit res, & cautio. per l. hic alleg. in gl. & reipsa seruitus petita, vel aliud ius petitum, quod adiudicabitur actori vincenti. s̄. de nego. gest. l. qui aliena. in fi. ¶ Item quia iubeatur reus cessare à turbatione hac forma. Cum A. actor probauerit seruitutem sibi debitam tali fundo, præcipimus. B. reo, quòd eum de cætero non molestet, dixit, & cautio scilicet, quòd nec per se, nec successores suos possit vti iure, in quo obtinuit. Addit Inno. quòd etiam veniunt fructus, & damna, quæ post litem contestatam accesserunt. Item & illa, q̄ prius accesserūt, seu ꝓcesserunt; sed illa debēt specialiter peti, infra. eod. l. loci. §. 1. & l. si cum meus. in fi. & ar. vti poss. l. si duo. §. fi. ¶ Et ex his patet, quòd in negatoria pronunciabitur econtra pro actore obtinente. s. non competere reo ius vtendi &c. & iubebit, ne de cætero molestetur. Requiritur & cautio, scilicet quòd caueat, &c. vt supra. Et hæc omnia dicta in uera confessoria, & negatoria, intellige & in quasi confessoria, & quasi negatoria, adaptando verba, prout casui cōuenire possunt. ¶ Item quia (vt dictum est) actiones dantur contra solum turbantem, & non patientem me vti iure meo. Quæritur, si succumbat, an contra eum per omnia talis sit ferenda sententia, qualis proximè dictum est, in glo. quidam dixerunt, quòd sic, per l. qui in aliena. §. fin. de nego. gest. ¶ Sed per talem sententiam sic de re datam, non præiudicabitur alijs, qui nec contra hunc vincentem agere possunt, nisi cōuentio causæ aliquid faciat. ͮ. eo. l. 4. §. si fundus. ¶ Item nec mandabitur tunc sententia executioni contra alium: sed ipse succumbens tenetur agenti ad interesse. Ita not. Inno. de alie. iud. mu. cau. fac. in c. fin. Alij dixerunt, quòd ipso casu non adiudicabitur ipsa res actori. i. ipsa seruitus, vel ius, de quo agitur; quia nec petita fuit, nec peti debuit, sed tantùm adiudicabitur sic, cum actor. A. probauerit sibi deberi seruitutem in tali fundo, præcipimus. B. reo, quòd ipsum non molestet. Item quod caueat, &cæ. Et idem dicimus in alio iure. Et istam secundam opin. tenet Inn. ¶ Et si dicatur (secūdùm hoc) non erit aliqua differentia inter has actiones, & interdictum, vti poss. in quo idem obtinuisset scilicet, quòd iniungeret reo, ne turbet actorem in possessione sua: & tamen nō oportuisset probari de proprietate seruitutis, vel ius, sed de possessione tantùm. Respondit Inno. quòd multum plus obtinet, quā do agit cōfessoria, vel quasi pro seruitute, vel iure: q̄ quā do agit confessoria per interdictū. Primo casu etiam verus hæres condemnati compescetur à turbatione illius iuris, de quo agit actor. Nam condemnatus debet cauere etiam de hærede, vt supra dixi. quod non est in interdicto, in quo hæres non compescitur per sententiam latam per antecessorem. Nec cogetur cauere. ¶ Item in primo casu etiam si actor non possideret, sed tantùm ius haberet, reus autem possideret, sed in veritate ius non haberet, sententia fertur pro actore, & mandabitur executioni contra possessorem. de cau. poss. & proprie. ca. 2. Sed si ageretur interdicto quantuncunque ius haberet actor, si non possideret, absolutoria fertur pro eod. Plura alia etiam dissimilia possent inueniri. Sed contra primam differentiam de hærede facit; quia actione in factum ex re iudicata dabitur in hæredem ex turbatione defuncti, contra quem lata fuit sententia, sed non dabitur ex turbatione hæredis, quam de nouo faciet; quia forte heres iustè turbat; eò quia non possidet vi, clam, vel precario ab aduersario, quam possessionem fortè iste quęsiuit post mortem. Ita etiam respondet Inno. ¶ Item contra eandem diffe-

differentiam facit; quia nec etiam hæres eius, qui succu-
buit confessoria vel quasi, tenetur ista sententia; quia cũ
actum est de turbatione, videtur esse actum de peccato,
quod non transit ad hæredem. c. quæsiuit. de his, quæ fi. à
ma. par. c. Respondit Inno. quòd agendo confessoria, vel
quasi, agit tantùm de iure suo, & non de peccato; quod
11 dicat reum commisisse, ad quod agit per interdictum.
¶† Quid autem si lata sit sententia pro actore in confes-
soria, & contingat, quòd res, cui adiudicata est seruitu-
tus, euincatur ab eo, & alij adiudicetur: an ille, cui res ad-
iudicata est, possit, agere & excipere ex illa persona de
sententia lata pro possessore. Inno. simpliciter dixit non,
& nil allegat pro ea, vnde potest allegari, quod no. Host.
& post eum Ioan. An. de re iudic. ca. pen. ¶ Contrarium
verò, cum reuerentia videtur verius per casum. j. ea. l. §.
Pomp. & quod ibi dicam; & quia sententia dicitur dari
prædio. l. qui in aliena. in fi. s. de nego. gest. Et prædium
euictum debet transire cum sua causa quæsitæ seruitutis.
supra. comm. prædio. l. cum fundus. & de serui. rusti. præ
di. l. via constitui. §. 1. & l. cum fundo. cum similibus.
¶ Adde etiam prædictis, quòd cum præfatæ actiones da
rentur possessori contra impedientem, vel turbantem, vt
tactum est supra, & dicam. j. eod. l. & si forte. §. 1. vbi de-
clarabo. An si fortè omnino allegaret molestiam ex par
te eius, qui conuenitur istis actionibus pro iuribus incor
poralibus, dubitari potest, an interim lite pendente pote
rit agens vti iure suo contra conuentionem, vel alium.
Inno. voluit in illa glo. in c. Abbate. quòd sic. Et ponit e-
xemplum in Episcopo, qui petit iura Episcopalia, vel Ab
batis, vel alia iura scilicet, quòd interim lite pendente pos
sit Episcopus vti in ipsum Abbatem iuribus Episcopali-
bus, vel in alium. Secus si Episcopus peteret Abbatem,
vel alium quasi suum subditum, vel clericum de iure ca-
nonico. i. vt ĩ omnibus teneatur ei, in quibus tenetur Epi
scopo, secundùm canones; hoc enim casu aget interim
Abbas vt liber, & defendetur in possessione libertatis. ar
gu. C. de lib. cau. l. cum liber. & de asser. tol. l. fi. Ratio di-
uersitatis est (secundùm eum) quia in hoc casu secun-
do Episcopus propriè dicitur intentare præiudicialem:
& sic interim (hac quęstione pendente) non poterit Epi-
scopus illum Abbatem excommunicare, nec aliter pro-
cedere contra eum; quia fieret præiudicium principali
quæstioni; quia petit eum sibi iudicari in subditum. Sed
certè ista ratio diuersitatis non videtur bona. scilicet, ꝙ
hæc actio sit præiudicialis, sed potiùs videtur dicendum,
ꝙ hoc casu nõ ꝑiudicet, ex eo, qa in primo casu agitur cõ
fessoria, vel quasi, q̃ datur possidẽti. sed isto casu agit̃ rei
vendicatione, de qua dixi supra in quarta principali. q. in
versi. Largiùs. quæ non datur possidenti sicut nec directa
vendicatio, vt ibi dixi. & vtriusque casus erit eadem ra-
tio. s. quia lite pendente possessor non debet priuari sua
12 possessione. 16. q. 4. c. volumus. ¶† Adde, qualiter inter-
ponatur primum, & secundum decretum, cum agitur cõ
fessoria, vel negatoria contra contumacẽ, qđ potest colli-
gi ex. l. si prius. de op. no. nun. de quo vide tactum ibi per
Bar. in prima parte. l. in quarta. q. & seq. de quo dicam
aliquid in l. is cuius. infra titu. 1. ¶ Vltimò no. glo. posi-
tam in ver. vendicare. quæ videtur velle, quòd credi-
tor, uel fructuarius habeat vtile dominium, vel quasi.
Quod clarius glo. concludit Instit. de actio. §. æque. Sed
hoc dicere falsum esset; quia creditori solùm dicitur com
petere ius in re, non aliquod quasi dominium, vt Insti. qui
alie. li. §. contra autem & l. ex tanto. §. latinus. de except.
rei iudi. ¶ Item nec vsufructuarius; quia impossibile est
de iure, quòd qui habet vsumfructum formalem, ha-
beat dominium vel quasi, aliàs res propria nemini po
set seruire. l. vti frui. in prin. supra. si usufru. pe. ¶ Sed pr
saluatione istarum glo. dic, quòd non debet intelligi gl
hic uoluisse, nec hic. nec ibi. s. tm̃ uoluisse dicere, ꝙ si
cut datur superficiario, uel emphyteotę, uel similibus re
spectu utilis dominij, ita, & creditori, & fructuario resp
ctu iuris, quod habet.

ADDITIO

a ¶ Debet narrare. Adde ad hanc no. materiam Pa. de C
consi. 4. in primo volum. Nam si bene inspicitur, determ
nat, nunquid intentantes actionem negatoriam, dẽant a
ticulare & probare de dominio. Et an dicta actio cõpe
tat solùm domino, sicut confessoria. uide per eum in
præalleg. consi.

§. Recte. Facultas eundi per fundum fructua
rium competit fructuario, quatenus
domino cõpetebat: non tamen iure seruitutis. hoc dicit.
¶ Vel sic, prætendens ius vsusfructus in fundo, videtur
prætendere etiam se viam habere, per modum tamẽ sim
plicis commoditatis, non per modum seruitutis. h. d.
¶ Not. ꝙ ratione commoditatis loci venit etiam in con-
cessione, quod expressum non fuit. ¶ Et adde hic, quod
dixi in l. olympico. s. de ser. vrba. prædio.

Ex §. Pomponius.

SVMMAE.

1 *Agens possessorio, non arctatur ad probationem, nisi meri facti.*
2 *Interdictum, vti possidetis, an possit competere pro iuribus in corporalibus,*

§. Pomponius. Iudicium possessoriũ
in seruitute compe-
tens datur fructuario, siue ipse fuerit ĩ possessione, siue do
minus. h. d. ¶ Vel sic. In causa mota in interdicto replic
tur solùm de possessione facti: sed si sit mota in confess
ria, duducitur principaliter ipsum ius seruitutis. h. dici
1 ¶ Not. hic aperte † quòd possessorio agens, non arcta
tur ad probationem, nisi meri facti. i. quòd de facto vi
sit. Sed quando agitur de proprietate, vel agitur peti
rio, oportet probare ius dominij. & hoc debet primò p
pter interdicta, quæ habent adiunctam causam proprie
tatis, de quibus in l. 2. in §. quædam. j. de interdic. In il
lis enim requiritur ꝓbõ in iure. Et iõ si inter duos eẽt cõ
tẽtio, & alter fctũ tm̃ probaret, alter ius, hic secũdus pr
fertur. ¶ Adde tamen, quòd in causa meri possessorij iu-
uatur à quauis probõne proprietatis. certùm est enim, ꝙ
(cæteris paribus) præfertur, qui de proprietate docet.
Nam præsumitur pro eo, qui ius habet in re, maximè in
corporalibus, ut no. j. vti poss. l. si duo. vbi Barto. & extra
2 de probatio. in c. licèt cãm. vbi Inn. ¶† Sed an pro serui-
tute, & sic pro istis iuribus incorporalibus possit compe
tere interdictũ, vti possi. Rñdeo sic. quia gl. dixit, ꝙ est vti
le in l. 1. C. vti possi. ¶ Conclude sic, quòd in seruitute per
sonali, cum agatur respectu naturalis possessionis, quam
habet, datur directum interdictũ, vti possid. & hoc fir-
mat gloss. in d. l. 1. in 1. gloss. C. vti poss. Sed si agitur re-
spectu ciuilis; vt quia dicit ciuiliter possideri vt no-
tat. d. glo. in l. ait prætor. §. item ei. supra ex qui. cau. ma.
tunc dabitur vtile, licèt Barto. dixerit contrarium in l. 2.
¶ Sed

¶Sed an in seruitute reali, si habet causam continuam, vel quasi datur vtile. Ita intelligo in d.l.1.vti possi.quam primò allegaui. ¶Sed si habet causam discontinuam, vel quasi: tunc non directum datur, nec vtile: sed recurri debet ad suum speciale interdictum, de iti. actuque priua. vt hic not. glo. de aqua quot. & æsti. l.1.& 3. ¶Qualiter autem in hoc interdicto, si intentatum sit, perueniatur ad primum, vel secundum decretum in contumacia conuenti, vide Barto. in l. si priùs. de ope. no. nun. in vlti. q. ¶No. etiam hic bonum tex. quòd possessorium transitum facit ad singularem successorem possessorem, de quo. ſ. quod vi aut clam. l. si is qui in puteum. §. si postea.

Ex l. Loci corpus.

SVMMAE.

1 *Seruitutem habens non dicitur per hoc ius aliquod dominium habere, & quomodo procedat.*
2 *Securitas, vel saluusconductus, si concedatur Castellano pro se, & socijs, non extenditur etiam ad loca colligatorum, in quibus etiam ex pacto possint hospitari, & residere, & debēt recipi pro eorum libito voluntatis.*
3 *Genitiuus sui natura denotat dominium.*

1 **L. Loci corpus.** ¶Habens † seruitutem non dicitur per hoc ius dominium aliquod habere. hoc dicit. ¶Et aduerte; quia iste modus arguendi procedit, prout habetur respectus ad corpus rei. Sed si habeatur respectus ad ius, bene potest prætendere dominium ipsius iuris. supra, si vsusfru. peta. l.4. ¶Simile, quod dicimus de fructuario, & de aliis. supra ex quib. caus. maio. l. ait Prætor. §. item ei. ad hoc bene facit de bon. aucto. iudi. poss. l. in vendi-
2 tione. ¶No. istum tex. quia facit, quòd † si sit concessa securitas, vel saluuscōductus castellano pro se, & socijs, nō extenditur etiam ad loca colligatorum, in quibus etiam ex pacto possunt hospitari, & residere, & debēt recipi pro
3 eorū libito volūtatis; genitiuus. † n. sui natura denotat dominium. l.2. ſ. de relig. iuncta. l. Quintus. §. argenta. ſ. de aur. & argen. lega. & constat, quòd per istud ius acquisitum habitandi, vel hospitandi, non est quæsitum ius do-
a minij, a & de hoc ita pridie cōsului in quæstione facti, cū Comes Carmagnola fecisset saluumconductum quibusdam castellanis, quem volebat extendi ad suos colligatos.

ADDITIO.

a ¶Non est quæsitum ius dominij. Adde Alexan. consi. 350. incip. visis his, quæ narrantur. in 2. vol. nume. 4. cum seq. per tot. consi. vbi determinat, quando saluusconductus non præstita satisdatione valeat. vide etiam Pau. de Cast. in cōsi. 304. in primo vol. per totum consi. maximè in prin. versic. viso saluoconductu. Quādo prodest alicui, & taliter operatur, quòd nec etiam petitio contra talem habentem saluumconductum produci possit, vide ibi per eum in præalleg. consi. Et quod saluuscōductus plenè tollat timorem mortis, vide Bart. in l. is, qui reus, versicu. vlteriùs. ff. de pub. iud. & Fel. in c. cum. R. de offi. deleg. versi. primò limita. colum. 1. et de hoc est tex. in c. transmissa. de resti. spo. dicit, quòd quis non tenetur credere saluo conducto, vt se committat capitali inimico. Sed nunquid saluusconductus possit rumpi in aliquo casu ab illo, qui illum concessit. vide Imo. in l. is qui reus. ff. de publi. iud. in pe. & vlti. col. qui dicit, quòd quando esset concessus iniustè, & reus esset in loco, in quo aliàs de iure capi posset, quòd potest rumpi saluusconductus. vide Fely. in c. accedens. il 2. vt lite non contest. versicu. an autem liceat aliquo casu. col. 2. vide etiam, an sit licitum rumpere fidem datam in saluoconductu, glo. in Auth. de mand. princ. §. nec homicidas. vide Iac. de Ra. in l. præsenti. C. de his, qui ad eccle. confug. & ibi Cyn. tenet contrariam opi.

§. Qui iter. ¶Pro seruitute itineris tantùm, vel actus tantùm potest confessoria intentari. hoc dicit. ¶Et præmitte, in quo differant istæ seruitutes itineris, & actus, vt declarat text. supra de ser. rusti. prædi. l. qui sella. ¶Concludit ergo, quòd dicantur diuersæ seruitutes, quasi velit dicere, quòd vna non est pars alterius integralis, vel subiectiua. Ita dicit glo. in l. rectè dicimus. de verbo. signi. ¶Tu conclude, quòd si iter accipiatur, vt seruitus, est species separata ab actu, vt hic. & in l.1. supra de serui. rust. præd. ¶Sed si accipiatur vt commoditas: tunc est pars integralis ipsius actus; quia ex cōmoditate itineris, & agendi cōstituitur actus, vt ſ. de dona. l. si priùs. §. qui tactū & hoc vr̄ (licèt dubiè) sensisse gl. 1. §. si quis hic alleg. ita ēt fuit de mente Bar. de verbo. ob. in l. qui vsumfructum. vbi hoc dicit in simili in vsufructu.

Ex §. In confessoria.

SVMMAE.

1 *Interesse computatur pro fructu.*
2 *Fructus electionis quis sit.*

§. In confessoria. ¶In actionibus pro seruitute competentibus, vt est confessoria, & negatoria veniunt fructus, & interesse. h. d. ¶Adde, quòd etiam veniunt damna, quæ post litem contest. accesserunt, & etiam quæ præcesserāt: sed illa debent specialiter peti. Ita probat hic, & infra. eo. l. si cum meus. in fi. & arg. ſ. vti possid. l. si duo. in fi. secundùm Inn. de verbo. sig. in c. Abbate. in glo. magna ad fin.
1 ¶† Not. hic apertè interesse computari pro fructu. vnde potest dici ad libellum, in quo petita est res cum interesse, vt in hac petitione includantur etiam fructus. potest esse vtile ad not. in c. ad sedem. de restitu. spol. licèt loqua-
2 tur alio casu. facit etiam, † quòd fructus, & commoditas rei dicantur ab exercitio percipi. vnde fructus electionis dicantur esse interesse eligentium. Et sic si disputetur de iure eligendi, venit etiam tale interesse, vt satis probatur hic in glo. 1. in fi. hoc dicit; quia etiam istæ actiones etiam possessori dantur, vt ibi, & infra. eo. l. & si fortè. §. primo. Quod declara, vt dixi. ſ. eo. in materia. l.1. & 2. in princip. in 10. q. principali. quod no.

Ex §. Si fundus.

SVMMAE.

1 *Restitutio facta minori, an prosit maiori.*
2 *Actio dicitur insolidum competere in iure indiuiduo competenti pluribus.*

§. Si fundus. ¶Seruitutes dicuntur consistere indiuisibiliter, & ideo si pluribus competant, possunt à quolibet insolidum exerceri,

ceri, tam actiuè, quàm passiuè: licèt interesse cuiusque dicatur diuisibile. h. d. ¶ Vel sic confessoria competit unicuilibet ex dominis insolidum. Secus si intentetur ad interesse; quia tunc habetur solùm respectus ad interesse agentis. ¶ In tex. ibi [perderit] Not. text. qui allegatur. in l. 2. C. quib. res iudic. non noc. per gloss. ¶ Not. quòd confessoria (vltra interesse prohibitionis) aliud interesse posset peti, quo casu poterat olim fieri missio in omnia bona: hodie pro mensura debiti declarati, secundùm Authen. ei qui. C. de bo. aut. iud. poss. Quod declarabo in l. is cuius. j. eod. ¶ Sed not. quòd hic videtur casus per glo. quæ alleg. istum text. in l. 1. C. si in communi, eademque causa. in inte. resti. postu. quòd in re indiuidua restitutio minoris prosit maiori. Doc. tamen ibi contra, per illum tex. vbi factum minoris non nocuit ipsi maiori, nisi consensisset, & sic per suum consensum sibi præiudicat, non facto minoris; ergo si minor restituitur, non debet hæc restitutio prodesse maiori, cui factum minoris non nocuit.
1 ¶ Tu solue, & dic, † quòd restitutio non prodest maiori principaliter: sed in consequentiam connexæ commoditatis, vt est videre in seruitute luminum, itineris, actus, & in similibus ædibus communibus restituta, vt fuit hic. facit. j. titu. 1. l. si communem. vbi dicam. ¶ Not. etiam, † quòd
2 in iure indiuiduo competente pluribus, dicitur cuique insolidum actio competere. facit. j. de verb. obliga. l. 2. §. quædam & s. fami. ercis. l. hæredes. §. an ea. ¶ Contra quod tamen uidetur, quòd imò eligi debeat magis idoneus. ut j. de dam. infec. l. in reficiẽdo. quæ loquitur in refectione, quæ tamen est indiuidua, sicut & hic est seruitus. ¶ Sed responde, quòd hic seruitus cadit insolidum in persona vnius, durante usu alterius. Refectio autem cõmunis parietis, de qua ibi, non, secũdùm Dy. ibi, & bene facit quod not. in d. l. 2. §. quædam. de uerbor. oblig. ¶ Sed aduerte, quòd hic uidetur casus, quòd sententia lata pro uno ex dominis, quibus debetur seruitus, prosit alijs. Contrarium tamen tenetur. in l. uiæ itineris. supra. de serui. Nec ob. iste tex. ut ibi dixi. Et adde hic omnino, quod ibi dixi, ubi de hoc feci mentionem. ¶ Gloss. [proderit] ibi. [l. si libellum] ubi beneficium concessum porrigitur ad consortem. facit j. de lib. leg. l. si is qui duos. Hoc tamen uerum in connexis, & dependẽtibus per eandem rationem, in quibus, quod de uno conceditur, uidetur & de alio concedi, ut ibi. Et ideo gloss. bene dicit hic de similibus. Secus in separatis; quia uidetur de alio omitti. ar. l. si maritus. C. de dona. inter ui. & uxo. aliàs secus in contrarijs; quia quod de uno affirmatur, uidetur de alio negari. supra de mino. l. & si sine. §. sed quod Papi. & extra de præsump. c. nonne. quod no. ad multa, maximè in respondendo ad positiones.

Ex §. Si quis mihi.

SVMMAE.

2 *Actio confessoria potest intentari, siue sit controuersia iuris, siue facti.*

2 *Actio realis competit pro sola molestatione in incorporalibus.*

3 *Expulsus à simplici detentatione, non habet interdictum, vnde vi.*

§. Si quis mihi. Contra impedientem refectionem itineris, competit confessoria, sicut contra eum, qui seruitutem negat. hoc dicit. ¶ Vel sic. Si impediatur quis in solo vsu facti (dato, quòd non faciat controuersiam de iure seruitutis) potest confessoria conueniri. h. d. ¶ In text. ibi [controuersiam] vide in hoc bonam gloss. in l. Lucius. §. [...]
1 hæredes. ad Treb. ¶ Not. hic ergo vnam regulam, † quòd confessoria potest intentari, siue sit controuersia iuris,
2 siue facti. ¶ Not. etiam hic text. † quòd in incorporalibus (etiam pro sola molestatione facti) competit actio realis, & facit. j. eo. l. & si fortè. §. 1. Quod ponderandum est, quia secus in corporalibus, in quibus pro vi inquietatiua, uel turbatiua non datur à iure actio in rem: sed interdictum, vti possi. l. 3. §. hoc interdictum. facit quod [...] Institu. de act. in §. æquè & j. eod. in l. is cuius, & de op. nou. nunc. in l. si priùs. Similiter nec est proditum pro turbatiua aliquod iudicium essentiale, aliàs criminale, [...] si iniuriarum. Ita sentit gloss. no. in l. cum filius. §. 1. de [...] obl. & est casus. in l. iniuriarum. §. si quis me. infra de [...] iur. hoc etiam tenuit Bar. in l. extat. s. quod me. cau. per seruus non in omnibus. infra de acti. & obli. ¶ Adde [...]
3 men, † quòd expulsus à simplici detentatione, non habet interdictum, vnde vi. ¶ Not. ergo glo. in l. dãni. §. [...] de dam. infec. Sed potest iudicis officium implorari, vt [...] cit gl. in l. Attilius Regulus. infra de don. facit. C. de agr. & censi. l. si coloni. lib. 11. & ibi gl. ¶ Glo. [in pendenti [...] fin. Simili modo sumitur. in l. Gallus. §. ille casus. de lib. & posth. & varijs modis sumitur, vt ibi per Bar.

Ex §. Competit.

SVMMAE.

1 *Oratio dicitur affirmatiua, vel negatiua respectu suppositi, non respectu apponentis.*

2 *Obijcere, an sit licitum de iure tertij. & nu. 3.*

§. Competit. Etiam ei, qui seruitutẽ debet, cõpetit negatoria, [...] non contendit de libertate cum eo, cui seruitus debetur, sed cum alio. hoc dicit. ¶ Not. hic, † quòd negatoria [...]
1 ponitur verbis affirmatiuis: quantùm tamen ad effectum resoluitur in negatiuam. ¶ Pro cuius tamen declaratione dic, quòd oratio dr̃ affirmatiua, vel negatiua respectu suppositi, nõ respectu apponẽtis. Cõfessoria ergo dr̃ proponi verbis affirmatiui respectus suppositi, vt qa dico mihi i[...] vtẽdi tali seruitute: vel ius mihi esse, vt altiùs non tollas. ¶ Negatoria proponitur verbis negatiuis ex parte suppositi, vt qa dico tibi nõ eẽ ius prohibẽdi me altiùs tollere, & istud est quantùm ad effectum. Quandoque tamen aliter proponitur, vt hic; quia dico mihi esse ius altiùs tollendi, hoc est dicere, tibi non esse ius, quòd ego altiùs non tollam: sicut & si dicerem ius non esse tibi altiùs tollendi, hoc est, mihi ius est, quòd altius non tollas. Ita sentit Bart. in l. 2. supra. eod. Iac. But. etiam hoc dicit. in l. si priùs. [...] 2. parte. l. in 5. opi. ff. no. op. nun. ¶ Itẽ allegat iste tex.
2 † quòd non sit licitum obijcere de iure tertij, de quo per Cyn. in l. cum seruum quispiam. C. de ser. fugi. & Bart. in l. 2. j. de excep. rei iud. ¶ Tu conclude, quòd si est exclusorium iuris agentis in totum, ipso iure (etiam si ille tertius contradiceret,) potest excipere. supra de rei vendi. l. fi. C. de seruis fugi. l. quicunque. & d. l. cũ seruum à quo. §. 1. ad Treb. Sed si excludit agentem; ita demum, si tertius velit: tunc non potest opponi de iure tertij. l. 2. cum glo. sua. s. si ager vecti. vel emphy. pe. & l. 2. C. de iure emphy. quod limito verum, nisi ille tertius haberet regressum contra non opponentem; nam tunc de iure ei potest opponere. l. 3. §. cum extaret. de Carb. edic. ¶ Sed si talis exceptio

exceptio non esset exclusiua in totum iuris agentis, sed solùm alicuius commoditatis: tunc, si illud est ius accessorium cohærens rei, vel personæ, nõ potest excipi. casus est hic. Sed si haberet per se subsistẽtia, vt vtile dominium in re emphyteotica, potest excipi. l. indebiti. §. sed & si nummi. cum glo. ꝟ. de cond. indebi. vnde si emphyteota expellatur à tertio de possessione rei, & dominus vendicet ab expulsore: poterit expulsor de iure emphyteotico excipere, donec durabit emphyteosis. Secus si fructuarius esset expulsus; quia proprietarius vendicat, nec poterit ille ex-
3 cipere de iure vsusfructus, vt ibi no. ¶ Adde, † quòd vbicunque licet excipere, videtur permissum vsque ad sentẽtiam. l. is à quo. de rei vendi. ¶ Item facit iste tex. secundùm Inno. quòd licèt in acquirenda possessione incorporalium requiratur scientia, vel patientia aduersarij, vt plenè dixi. in l. seruitutes. s̃. de serui. in possessione tamen ecclesiæ vacantis, licèt requirat̃ sciẽtia custodis, vel eius, ad quem pertinet ius dãdi, vel conferẽdi: nõ tamen eius, qui velit quærere quasi possessionem iuris eligendi, prouidẽdi, vel conferendi; quia quantùm ad eligendum vacua est possessio istorum diuersorum iurium; ergo eorum scientia non requiritur, ar. huius tex. Ita dicit Inno. de postu. præla. in c. bonæ. il 2. ¶ Item ar. huius literæ dicit Archi. de rescriptis. in c. 1. lib. 6. quòd auditor Cur. Papæ non audit tertium opponentem de excommunicatione. impetrantis; quia non interest sua, pro quo in simili potest adduci; quia tantũ solent eorũ appel. audiri, quorũ interest. ꝟ. de app. recip. l. 1. & 2. q. 6. c. non solent. Sed contra hoc videtur. ꝟ. §. proxi. Sed responde, quòd ibi erat ius generale, non speciale certæ personæ. Et ideo quilibet potest illud exercere. s̃. eo. l. §. si fundus. extra de ma. & obe. c. humil. ¶ Glo. [ne alti⁹.] ibi. [l. 2. §. planè] so. vt ibi not. & bene.

§. Si cui omnino.

¶ Prohibitus alti⁹ tollere, potest negatoria conueniri, ne tollat. etiã ꝙ cõstitutio seruitutis altiùs non tollendi, nõ impediatur propter medium locũ. & illo medio extollente, vtilitas eius ex parte renascitur, illo tamen rursum ædificium deponente. h. d. cum se. & §. sequens vsque ad §. sciendũ. & loquitur quando ius prohibendi erat generale, non respiciens certam personam, vt dixi. s̃. §. proxi. ¶ No. hic tex. & in l. & si fortè. quòd vbi deficit interesse in agente, vel prohibente, videtur & deficere facultas agendi, vel prohibendi, facit. l. quotiens. la 1. s̃. de seruitu. Et est no. quia ex hoc videt̃ posse inferri ad protestationẽ, de qua. in c. cũ. M. Ferrarien. de cõsti. & per Io. And. post Io. Mo. in reg. in generali. de regu. iur. in 6. quem reassumit Bar. in l. non solùm. §. morte. de ope. no. nun. ¶ No. etiam tex. in fi. dum dicit [renascitur] &c. quia
3 facit †, quòd priuatus feudo, vel castro; (quod tenebat in feudum) propter delictum, restitutus postea ab bona, etiam castrum illud recuperet; & ita fuit allegatum per Iac. de Beluis.

§. Et si refert.

¶ Hæc lex est expedita. in §. si cui omnino. in l. præcedenti.

Ex §. Sciendum.

S V M M AE.

1 *Actiones intentans in incorporalibus, an habeat necesse deducere molestiam, vel inquietudinem aduersarij.*
2 *Possessio perditur ratione patientiæ.*

§. Sciendum.

¶ Actiones reales in incorporalibus competẽtes, possunt etiam per possessorem intentari. h. d. & facit. ꝟ. eo. l. sicuti. §. sed si quæratur. quod declara, vt dixi. in l. 1. & 2. in princi. in 4. q. cui detur confessoria. ¶ In tex. ibi [innouatum] post prohibitionem aduersarij. ¶ No. ex ista litera, quòd quandiu aliquid non sit innouatum, qui hucusque possedit, dicitur possidere. Et ideo si vicinus habeat domum depressam, ego altam: dicor esse in quasi possessione seruitutis altiùs non tollendi, intellige ea die, qua prohibitus fui altiùs, ne tollerem, non ante. quod declara, vt dixi. in l. qui luminibus. s̃. de ser. vrba. prædi. facit. ꝟ. tit. 1. l. fi. ¶ No. etiam hic, quòd in incorporalibus idẽ potest esse petitor, & possessor. Et potest dici, quòd sit ratio; quia in eis non concluditur ad resti. poss. sed ad silẽtium, vt. ꝟ. eo. l. harum. facit quod in simili no. in l. Aurelius. §.
1 cẽtũ de lib. leg. ¶ † An aũt sit necesse intentãti has actiones deducere molestiam, vel inquietationem aduersarij. Dic, quòd requiritur ex parte eius, qui cõuenitur, aliàs cõueniri non posset. ꝟ. eo. l. harum. & l. egi, & hoc tenet Ia. Bu. Insti. de act. in §. æquè. & secundùm hoc debet in libello poni, quòd reus inquietat actorem. & ei cõtradicit. Bar. tamẽ dixit, quòd dato, quòd hoc non exprimeretur, si tamen ex processu iudicij appareret cõtradictio verbalis (vt quia negauit) sufficeret, vt probatur. in l. si priùs. de ope. no. nun. maximè secundùm lec. Dy. secundùm quam ibi nulla contradictio facti interuenerat. Ita dicit Bar. in
2 d. l. si priùs. ¶ No. etiam hic †, quòd ratione patiẽtiæ perditur possessio, facit. ꝟ. eo. l. si emero à te. Et sic facit iste tex. ad no. per Inno. de restitu. in integ. in c. 2. super verbo, facti. vbi dicit, quòd si existens in possessione alicuius iuris, vel seruitutis, & alijs occupationibus detentus non agit, cum primum potest (quod arbitrio iudicis relinquitur) recuperando, vel retinendo, vel implorando officium iudicis, statim solo animo videtur perdere possessionem, nec cõpetit ei, vti pos. per istum tex. Quod est verum, nisi habeat aliquã iustam causam de iure, vel de facto, propter quam prohibeatur agere; vt quia infirmitate teneatur, vel non habeat copiam iudicis, coram quo agat, vel aliam similem causam; quia tunc non præsumitur perdere possessionem, quam non tenet, vt ꝟ. ad Tertul. l. 2. §. cõfestim. & de rescri. c. sciscitatus. de quo tamen vide ibi latiùs per Inno. quòd si quis exerceat ius Episcopale, & iurisdictionẽ in clerũ, & populũ alterius Episcopi, vel Domini, & populus obedit, & illius sententias seruat, & Episcopus proprius, vel Dominus primus possessor hoc scit, & patitur, ita quòd nõ punit obedientes illi spiritualiter, vt quia non excommunicat illos, nec suspẽdit. forsan quia non audet, & sic animo⁹ pusillanimi possessionem suã deserit, & sic in aliũ est translata, statim exit de prædicta possessione. ar. hui⁹ literæ. Ita dicit Inno. de resti. spo. in c. olim. il. 3. in prima gl. ¶ Gl. [lapilli] ibi [l. inter. §. fi.] de quo vide quod ibi dixi plenè.

Ex §. Etiam de seruitute.

S V M M AE.

1 *Seruitutum natura non potest alterari per pactum.*
2 *Obligatus ad seruitium ratione feudi, liberatur ab illo renũciãdo feudo.*
3 *Obligatus ad collectas, gabellas, vel alia onera respectu fundi, non poterit ad solutionem compelli, si vult habere feudum pro derelicto.*

Ex §. Etiam

§.Etiam de seruitute.

¶Actio pro ser-
uitute competens, potest intentari etiam pro seruitute
oneris ferendi, etiam ad refectionem parietis, qui debet
onus sustinere: quæ actio est in rem, & competit cuilibet
ex dominis insolidum, sicuti in alijs seruitutibus:& in hac
actione veniunt fructus: potest etiam paries reficiẽda, refi
ci melior, non deterior. h d. vsque ad fi. ¶Et aduerte; quia
modò incipit tractare de alia specie seruitutis, scilicet one
ris ferendi exorbitante à natura aliarum seruitutum. Nã
vbi aliæ competunt solùm ad patientiam, ista competit
etiam ad factum. ¶Ex quo nota aliud, quòd licèt eo ca-
su, quo alicui incumbit onus patiendi, non debeat dici ser
uitus, sed potiùs obligatio personalis: tamen in seruitute
oneris ferendi hoc fallit; quia appellatur seruitus, & est
seruitus. Et aduerte in ista materia; quia non videtur de
hac seruitute mentio fieri; nisi in prędio vrbano. l. eum de-
bere columnam. ŝ. de ser. vr. præd. ¶Est autem attendẽ
1 dum, † quòd per pactum non potest alterari natura serui
tutum. Et ideo simplex obligatio ad faciendum, non est
seruitus, nec transijt in singularem successorem, quando
est solùm obligatio personalis. ŝ. de ser. rusti. prædi. l. peco
ris. & no. de alie. iudi. mu. cau. fac. l. 3. §. opus. facit. l. fin. j.
de contrahen. emp. in fin. Secus si esset seruitus; quia tunc
iudicaretur in rem, & ideo transitum faceret in singu-
larem successorem. ŝ. de ser. rust præ. l. via cõstitui. §. si fun
dus. cum concor. ibi facit l. pe. & quod ibi no. de ser. lega.
¶No. etiã hic tex. in ver. [Labeo] ꝙ obligatus ad onera
realia, pp necessitatẽ præstationem euitat, si vult rẽ relin-
quere. Et idem alibi probatur in Domino, qui conuenitur
ex facto serui, vt non teneatur, si velit seruum relinquere.
2 l. is cum quo. j. de aqua plu. ar. ¶Ex his infertur †, quòd
vbi quis tenetur ad seruitium ex natura feudi, liberatur
ab illo, renunciando feudo, per ea quæ not. de capi. qui
cur. vendi. in c. 1. facit. ŝ. de vsufr l. cum fructuarius. Secus
dicitur, si ad seruitiũ fortè fuisset affectus ex sua promis-
sione; quia tunc etiam, si velit renunciare, non liberatur à
seruitio. l. Imperator. de leg. 2. C. de fun patri. l. quicũque.
li. 10. & d. l. is cum quo. vbi aliquid per Bar. de hac. quęst.
¶Quid aũt in onere, quod propriè appellatur mixtũ, qđ
imponitur personæ propter res. Dic, quòd idem videtur,
per d. l. cum fructuarius. quod secus esset, si simpliciter
personæ imponeretur, vt dictum est. ¶Ex quo potest in-
3 ferri, † quòd obligatus ad collectas, gabellas, vel alia one
ra respectu fundi non poterit ad solutionem compelli, si
vult habere fundum pro derelicto; tale enim onus appel-
latur mixtum, quod non imponitur, nisi ratione rei. de
mu. & ho. l. rescripto. in fi. ¶Adde vnum, quòd qualecun-
que sit onus, videtur ab illo liberari, cedẽdo omnibus bo
nis, per titulum. de cessi. bono. quod põt procedere, si con
templatione rei, vel alio respectu imponeretur, non merè
respectu psonæ. ¶Glo. [proposita.] ibi [in hac speciale.]
Nec ob. de aqua plu. ar. l. 2. §. apud Namusam. quia ibi
fuerit dictum in constitutione seruitutis, quòd debens ser
uitutem, reficeret: quo casu tenetur, vt ibi secundùm vnã
lec. Et sic est omnino falsa sententia Guil. de qua hic. Sed
si nihil est actum, dic, si ille, qui debet seruitutem, consue-
uit reficere à tempore, cuius non extat memoria in con-
trarium, idem, vt in contrario no. Si verò de tali consuetu-
dine nõ apparet: tunc in seruitute oneris ferẽdi reficit, qui
eam debet, vt hic, & d. l. eum debere. In alijs autem serui-
tutibus, si ex refectione potest sequi aliqua vtilitas, vt pu-
ta ex purgatione riui; quia trahit ad se aliquam pinguedi-
nem ibi collectam: tunc est in potestate Domini prædij
seruientis purgare, vel pacisci. d. l. 2. §. apud Namusam.
& l. 1. de aqua plu. ar. & sic alternatiuè dẽt agi contra eũ; vt
ibi. Aut nulla sequitur vtilitas, sed solùm expensa: tunc in-
distinctè debet pati, vt hic, & l. quotiẽs. §. seruitutum. quæ
hic alle. in gl. ¶In tex. ibi [parietem autẽ.] No. casum, in
quo faciens plus, quã id, ad quod tenetur simplet id, ad
quod tenetur. sic facit contra id, quod no. ŝ. si cer. pe. l. cũ
quid. Sed so. collige ex glo. in l. pe. in fi. ŝ. si ex nox. cau.
aga. ¶Glo. [prohibetur] ibi [l. qui viã] vbi gl. dicit, quòd
hoc operatur fauor agrorum, licèt Ioan. non soluerit. in
l. 1. in fi. eo. tit. de ope. no. nun. Sed certè nec hæc so. est bo-
na, & ideo in hoc titulo conclude, vt dixi. in l. iter. §. fi. de
ser. vrba. prædio. aliàs si ex noxa. causa aga.

Ex l. Harum actionu m.

SVMMAE.

1 *Victus in confessoria, tenetur facere, uel pati secundùm naturam seruitutis.*
2 *Damnatus per sententiam ad tradendum, an liberetur tradendo.*
3 *Actor potest ingredi possessionem in iuribus incorporalibus lata sententia.*
4 *Absolutoria ab obseruatione iudicij, an sit interlocutoria.*
5 *Alimenta debita pro tempore præterito, quomodo debeant reddi.*

L. Harum actionum.

¶Per officiũ
iudicis in hac parte actionis fit rei restitutio. & cautio prę
statur, & in contumaciam non petentis iurari potest in li-
1 tem. h. d. ¶No. † quòd victus in confessoria, tenetur face
re, vel pati secundùm naturam seruitutis: & ponderandũ,
quòd necessitatur cauere, etiam pro futuro tempore; quia
tale factum, vel patientia est quid successiuum: nõ autem
momentaneum, vt declarat Cy. in l. corruptionẽ, in princ.
C de vsufr. & plenè declaraui. ŝ. eo. in l. 1. & 2. in princip.
2 † Damnatus ergo per sententiam ad tradendum, nõ libe
ratur tradendo; quoniam si ad eum possessio reuertatur,
potest eiusdem sententię executio peti. Et hoc tenuit Bar.
in l. sed si possessori. in prin. ŝ. de iureiuran. Et videtur ca-
sus, qui meliùs facit. ŝ. dę arbi. l. inter Castellianum. Cy. ta
mẽ cõtra. C. de pac. in l. si debitori. quod est verius in facto
momentaneo: secus in successiuo, vt in ope. hic. & de tali
officio loquitur ista lex. & d. l. inter Castellianum. ¶Item
no. istum tex. ad formam libelli in confessoria, de quo di-
xi in l. 1. & 2. in 6. q. ¶Sed hic agit de seruitute oneris fe
rendi, in qua petere debeo aduersarium cogere, vt consti
tuat parietem idoneum, vel vicinum parietem emendet,
ad quod in alijs seruitutibus non agitur, in quibus conuen
tus non tenetur aliquid facere: sed solùm pati. ¶Item
petit, quòd teneatur in futurum se, & hæredes suos nõ im
pedire, quò minus seruitute vti possit, vt hic, & hoc est cõ
mune in omnibus seruitutibus. In seruitute autem oneris
ferendi hoc est plus; quia cauere debet de pariete reficien
do. ¶Forma tamen cautionis in seruitutibus non est vni-
formis, imò deformis secundũ qualitatem seruitutum, vt
declarat Bar. in l. si post. in secunda parte in tertia opp. j.
3 de ope. no. nun. ibi vide. ¶Item aduerte † quòd in iu-
ribus incorporalibus, vbi nil corporale attingitur, vt
in electione, iurisdictione, & similibus, statim lata sen-
tentia, actor potest ingredi possessionem, & aduersa-
rius illam possessionem amittit. Si tamen habet talia iu-
ra incorporalia, vbi aliquid corporale attingitur, vt in
præbendis, possessor condemnatus non prohibetur per
aduersarium

aduersarium exercere, vt prius: sed ille, qui erat in possessione: & nunc est impositum ei silentium, cogitur cauere, ꝙ illa seruitute non vtetur, vt hic. Ita dicit no. Innocen. de conces. præbē. ī c. cum in nr̃is. in gl. magna ī ver. secūdò plus vr̃. Consuluit tñ ibi, ꝙ, vt oīs tollatur dubitatio, iudex in sñia dicat, qñ super electione, vel iurisdōne pronūciat. Adiudicam⁹ vobis i⁹ eligēdi esse, & aduersario silētiū imponim⁹. ¶Gl. 2. in fi. Pōt dici, ꝙ debeat exponi, harū. s. hui⁹ actionis, quæ est confessoria, quæ proponit̄ ꝑ oībus seruitutib⁹ obtinendis, & sic resoluet̄ plurale in sin
a gulare, a sicut. s̄. de peti. hære. l. Diuus. Vel secūdò, ꝙ dicit harū. i. cōfessoriæ directæ, & vtilis, de qua dixi. s̄. e. l. 2. §. 1. & ibi fuit notatum. ¶Gl. absoluet̄ in fi. No. gl. quæ sem
4 per allegat̄, † ꝙ absolutoria ab obseruatione iudicij sit interlocutoria, de quo per Bar. ĭ. de accu. in l. Titia. vbi dicit, ꝙ hæc appellat̄ interlocutoria; q͞a nō req̄rit, ꝙ ferat̄ ī scriptis, nec requirūtur alias de quibus in l. 2. C. de sen. ex peri. reci. ¶Tu adde, qđ ipse Bart. dixit ī l. iusiurādū, & ad pecunias. §. fi. ĭ. de iureiur. quod no. gl. fi. ¶Not. ergo, ꝙ in his, quæ veniunt officio iudicis mercenario, & accessorio, non pōt in litē iurari. Et iō in realib⁹ si res præstat̄, non iurat̄ in litē, dato ꝙ in cauendo iudici nō pareat̄. Et hanc doctrinā Bar. ēt sequit̄. Insti. de acti. in §. æquè. Qđ vr̄ cōtra gñalē doctrinā Bar. in l. in actiōe ff. de in lit. iur. Bar. hic tenet contrarium, vt etiam ꝑꝑ contumaciā iudicis in non cauēdo contra iudicis p̄ceptū iuretur in litē ꝑ istū tex. ī fi. & ꝑ regulā. l. q restituere. ff. de rei vēd. Itē q͞a in rei vendicatione fit restitutio, vel cōtra nō parētē iuratur in litē. Sed aduerte; quia idem Bartol. in l. si priùs. de ope. no. nun. in secunda parte. l. in tertia q̄ōne tenet idē, qđ ista gl. ꝙ iurari non possit in litē. dixit tñ ibi agi posse ad interesse in isto casu actione in factum ex edicto. s̄. si quis i⁹ di. non ob. l. 1. in fi. Siue non fiat præceptum ex officio iudicis principaliter intentato; contra non quia tunc iurat̄ in litē: sed pōt ad interesse agi. l. si quis ex argentarijs. §. hoc edicto. s̄. de edendo. siue ex officio mercenario siue principaliter, siue ꝑ quādā consequētiā. Idē. s̄. ne vis fiat ei l. 1. in princ. & §. hæc verba. Secus si iure actionis; q͞a tunc cōtra nō parētē indistinctè iurat̄, sm̄ eū ibi. ¶Ex
5 tra no. istum tex. q. alibi all. ꝑ Bar. † ꝙ si alimēta debita ꝑ tp̄e p̄terito nō sint p̄stita: nihilomin⁹ ad illa cōdēnari debeat, nō ad æstimationē. Clari⁹ tñ ꝓbat̄ in l. cū vn⁹. in §. verbis. & l. libertis. la ij. §. j. de ali. & ciba. le. Sed ꝙ æstimatio peti debeat, vr̄ casus in l. si vsusfructus mihi in biēniū. de vsufr. le. Quod est verum, qñ pro præterito debita petijssem, quæ hodie non sunt mihi necessaria, vt hodie in medicinis, quæ pro sanitate offerūtur; tunc enim simplex æstimatio petitur. l. patronus qui operas. & l. si libertus. in fi. de ope. lib. secus si non petijssē, imò, & hodie necessaria forēt, vt in oleo, frumēto, & si. & in primo all. & isto mō loquitur ista. l. & ista fuit opi. Bar. in ti. alimentorum.

ADDITIO.

a ¶Plurale in singulare. Adde, ꝙ vna pluralitas resoluit̄ ī plures singularitates, qñ ex ea nullū resultaret īcōueniēs, vel cōtrariū mēti loquētis. Viđ Pa. đ Cas. ī cōs. cc. ī 2. vol. ver. ī cōtrariū, sub nu. 3. Et qñ resoluit̄ ī duas singularitates, est perinde, ac si in diuersis orationibus facta esset denominatio. Vide Pau. de Cast. in consi. 376. in 2. vol. ver. & sic illa pluralitas resoluitur.

L. Sicuti autem.

Debens seruitutem oneris ferendi, tenet̄ ad refectionē loci seruientis, non dn̄antis; q͞a ei incūbit refectio solū ꝑ sua parte. Et si paries dominans reperit̄ insufficiens, dirimatur, & funditus reficietur. h. d. ¶Vel sic. Cū paries seruiēns efficit̄, reparatio necessaria, ne sequat̄ ruina dom⁹ ruinātis, ꝑtinet ad dn̄m ipsi⁹ dom⁹ dn̄antis.

§. Competit.

Confessoria cōpetit ꝑ seruitute tigni immittēdi, in qua dn̄s nō cogitur parietem reficere. Et si in seruitute oneris ferendi, cōpetit actio ad factū: in alijs aūt solū ad patiētiam. h. d. cū se. ¶Gl. meū. in fi. & sic patet, ꝙ licèt de ꝓprio significatu hoc uerbū, includat dn̄ium meū. l. Quintus. §. argēto. de au. & ar. leg. tñ largo mō meū appello, in quo termino ius aliqđ habeo, facit ad no. in l. loci. in prin. s̄. eo. vbi dixi de saluoconducto Comitis.

Ex §. Sed si quæratur.

SVMMAE.

1 *Possessio in incorporalibus releuat ab onere probandi.*
2 *Instrumentum dotis an probet matrimonium.*
3 *Iudex qualiter pronunciet in reali, quando ius perditur, lite pendente.*
4 *Possessio sola facti sufficit in interdictis.*
5 *Dolus non impedit præscriptionem libertatis.*
6 *Possessio, vel quasi alicuius status, seu qualitatis, an transferat in eum, qui contradicit, onus probandi, vel non.*
7 *Quasi possessio an releuet quē ab onere probandi de dominio.*
8 *Dominium an, & quando præsumatur ex possessione.*

§. Sed si quæratur.

Ille dr̄ sustinere partes petitoris quò ad onus probandi, qui non est in pos. & in realibus agitur ad declarationē iuris, non ad constitutionē de nouo. h. d. ¶Vel sic. Dicit̄ quis esse in quasi possessione seruitutis, si tigna habet immissa: sed si non habet, in quasi possessione libertatis dicitur esse aduersarius eius. h. d. ¶In tex. ibi [immissa.] Idem si foramina sunt apta. l. hæc aūt iura. de ser. vrb. prędi. ¶No. j. casum, ꝙ ēt possidēs pōt agere iudicio reali pro incorporalibus, & sic in eis nō habet locū ordo. l. si de vi. s̄. de iud. & C. de interdi. l. incerti. Et hoc contingit; quia in eis non obstat rō contrarieta
1 tis, vel ordinis. qđ est no. ¶Secundò no. † quòd in incorporalibus possessio releuat ab onere probandi, uel saltē affert præsumptionē pro possessore. & all. no. per Inn. de uer. sig. ī c. Abbate. in gl. ma. quòd declara, vt dicam ĭ. super ver. conclude ergo ad fi. ¶No etiam istum tex. qui fa
2 cit, † quòd licèt instrumentum dotis, in quo fit mentio de mr̄imonio, non probet mr̄imoniū, qđ tenet Inno. de præsum. in c. illud. in prin. tñ hoc est verū, qñ agitur principaliter causa mr̄imonij: secus si incidenter quæratur de illo ꝑꝑ filiationē. ar. illi⁹ literæ. & C. de ser. expor. l. moueor. & ī Auth. vt fra. fi. post prī. Vel pōt dici, ꝙ ꝓbet īter cōtra hētes, ꝑ l. optimā. C. đ cōtrah. & cōm. stip. nō quò ad tertiū. & ita ī hoc dubio Bar. cōclusit in Auth. si q̄s ī aliquo C. de eden. ¶No. etiā ꝙ sicut ī alijs realib⁹ fertur sñia declaratoria. s̄. de rei ven. l. & ex diuerso. §. 1. & de procu. l. Pōponius. §. sed, & his. & de pe. hære. l. licēt. Ita & in hoc, qđ Bar. sæpe all. pro valde no. Et hæc declaratio habet auctoritatē; q͞a incipit competere seruitus, q̄ nō cōpetebat, licèt iudex principaliter hoc nō agat. Et ista ē cōis cōclusio, ꝙ ī realib⁹ trāseat dn̄iū ī vincētē, q. nō habeat, ꝑꝑ auctoritatē rei iudicatę. l. 3. §. itē quęri, pōt. de re. eo. & l. statu liberi à cæteris. in fi. §. 1. ī fi. de sta. lib. & de usuca. l. si ꝑ errorē. licèt Pe. cōtra, ut refert Cy. in l. 1. C. cōia utriusq; iud. de quo lati⁹ ꝑ Bar. in l. Pomp. §. qui iussu. ĭ. de acq.
3 poss. ¶No. ēt aliud singulariter, † ꝙ in reali, qñ ius p̄dit,

lite pendente iudex pronunciat illud constituendo de nouo, sicut si esset actum, per l.vti frui.§.pe. supra. si vsufru. pet. & ita debet intelligi. l. si post acceptum. secundùm Bar. ꝟ. de rei vend. Sed quòd non dicatur quis esse in quasi possessione seruitutis, licèt habeat tigna immissa, nisi sit vsus. 30. diebus probatur. ꝟ. de itin. actuq; pri.l.1. §. hoc interdicto. vbi vide glo. no. Dic, quædam sunt seruitutes, ĩ quibus aliquid in alienũ immittitur, vt in seruitutibus altiùs non tollẽdi, & ĩ istis nõ dr̃ esse in quasi pos. nisi aduersariũ volẽtẽ ædificare, prohibeat. l. qui luminibus. ꝟ. de ser. vrba. præd. dixi in l. & si fortè. §. 1. sup. eod. Quædam, per quas in alienum aliquid fit, siue si immittitur: tunc si id, quod fit, põt intelligi fieri per modum cuiusdam facultatis cõiter cõcessæ, vt ire per fundum alienũ. l. Diuus. sup. de ser. ru. præd. tũc non dr̃ quis eẽ in quasi possessione seruitutis eundi, nisi iuerit. 30. diebus. d. l. 1. §. hoc interdicto. circa prin. Sed si non potest intelligi fieri iure facultatis: tunc eo ipso, ꝙ aliquid in alieno fit, vt tigna immittere, & aquã ducere, & similia, dr̃ esse in quasi poss. vt hic, & in l. 2. de aqua quoti. & æsti. ¶ Adde tñ, † ꝙ sola possessio fa
4 cti sufficit in interdictis. Ita dicit Arch. 17. q. 1. in c. summa. & Inn. de post. prælа. ĩ c. bonæ. & de cau. poss. & propriè. ĩ c. cũ ecclesia. ¶ Vlti. ad tex. no. in versi. [Planè.] † ꝙ
5 dominũ non impedit præscriptionem libertatis. Et hoc ideò; quia loquimur hic in seruitutibus, quę propriè non possidentur; vt no. ꝟ. de vsuc. l. sequitur. §. si viam. vbi de hoc. quod ẽt pondera ad declarationem eius, quod tangitur. ꝟ. in vlti. glo. ¶ Glo. i. ibi [quare ergo secus] Dyn. assignauit rõnem. in l. si priùs. de op. no. nun. & in ca. semel malus. de re. iud. lib. 6. quia persona potest esse serua ab origine, vt si ex serua nascatur. Sed res ab initio est naturaliter libera. C. de ser. l. altiùs. ¶ Et ideo si ratione seruitutis naturaliter res esset serua; idem esset dicendum circa res, quod circa personas. l. 1. in fi. de aqua plu. ar. licèt ergo quælibet res iudicetur sm̃ pręsentem statum. l. moueor. C. de ser. export. tamen in his qualitatibus, quæ nõ possunt inesse ab origine rei, vt in seruitute rerũ, de facili probatur contrarium. Et istud est, quod voluit Io. in d. l. si priùs. in glo. super ver. egisset. ¶ Sed in his, quæ in sunt, vel inesse possunt, nõ ita de facili probatur cõtrariũ secundũ Dyn. In effectu Barto. dixit, quòd ista nõ est perfecta doctrina; dixit ergo, ꝙ vbi naturalis status rei, q̃ fuit ab initio de necessitate, concordat cũ intẽtione eius, qui dicit cõtra pñtẽ statũ, ĩ cuius possessione, vel quasi res est, vt in seruitutibus realibus: tũc ꝓcedit opi. Io. & doct. Dy. Nã posito, ꝙ qs sit ĩ quasi possessione seruitutis realis, sidico illã liberã, naturalis status rei concordat mecũ, vel possibile est cõcordare cũ intẽtione mea. & iõ mihi non præiudicat, & in me remanet onus probãdi, & ista videtur magistralis doctrina. ¶ Sed cõtra prædicta vr̃ reg. semel malus. de re iur. lib. 6. de accu. l. si cui. §. ijsdẽ. & de re mil. l. non omnes. §. à barbaris. Nã constat, ꝙ ab origine status cuiusque est sine malitia, & sine peccato actuali: & tamẽ, si aliquis est semel malus; & sic est in quasi possessione malitię, semper præsumitur malus, & ei, qui dicit eũ bonũ, incumbit onus probandi, vt ibi, licèt naturalis status concordet cũ sua intentione. ¶ Pro solutione dic, ꝙ supra dicta procedũt in qualitate, quæ hẽt petitoriũ, & possessoriũ, si possessio est separata à proprietate à pricipio, vt in seruitute ꝑsonarũ, & rerũ. Sed si nõ hẽt, nec petitoriũ, nec possessorium, necesse est, ꝙ ita demum quasi possessio constituatur, si non adest ipsius natura, & essentia, vt in, quasi possessione malitiæ. Cum ergo talis quasi possessio sit mutata cum ipsa rei veritate, & proprietate, vt id quod semel est, præsumatur esse, nisi contra probetur. C. de proba. l. siue possidetis. ¶ Conclude ergo ex prædi-
6 ctis, † cum quęritur, an possessio, vel quasi, alicuius status, seu qualitatis transferat in eum, qui contradicit, onus probandi, vel non. Aut status talis, vel qualitas inest, vel est apta inesse ab origine rei, & transfert onus probandi in eum, qui contradicit. Ita loquitur. d. l. non oẽs. §. à barbaris. in cõtrariũ alleg. Aut nõ inest, nec est apta inesse ab origine rei: & tũc, aut status, vel qualitas naturalis originalis rei nõ cõcordat de necessitate, seu apta nõ est cõcordare cum intentione contradicentis: & tunc aut talis status, & qualitas diuiditur in petitorium, & possessorium; ita ꝙ possessio potest esse separata ab ipsa proprietate, & veritate: & tunc non transfert onus probandi in cõtradicentem totaliter, vt in istis seruitutibus realibus: vt hic. & d. l. si priùs. Aut talis qualitas, seu status est talis, ꝙ proprietas non separabitur à possessione: tunc talis qualitas, & quasi possessio transfert onus probandi in eũ, qui contradicit, vt d. c. semel malus. & si. sup. alleg. ¶ Ad de prædictis, ꝙ quandoque pręsens non contradicit, nec cõsentit origini: sed id est ꝑter iuris naturã, vt quia reperitur quis de præsenti in quasi possessione vectigalis exigẽdi, vel iurisdictionis in loco exercendæ, vel clericatus. & si. & in istis quasi possessio non prodest, nisi de titulo doceatur; quia ista sunt accedentia præter naturam, & non sunt iusta, nisi iustificentur, quod not. Pet. & Cyn. in l. solẽnibus. C. de fi. inst. & Bar. in l. Herẽnius. ꝟ. de decu. facit ẽt extra de priui. c. cum personę. lib. 6. ¶ Et ideo Datiario agenti ad pęnam fraudati datij, non sufficit probare, ꝙ sit in quasi possessione datij exigendi, nisi verè probet conductionem: nec clerico agenti ad beneficiũ, vt obtineat, licèt sit in habitu, & tonsura: nec vt euitet iudicẽ secularem, nisi appareat de titulo clericatus, quod intellige, sm̃ no. de sen. exc. in c. si iudex laicus. lib. 6. Quantùm verò ad cõmodũ aliorũ, sufficit pñs status sine probõne titul i; vt cũ versatur publica vtilitas: & q̃tũ ad excusandũ à pœna, quã quis ĩcurrit percutiẽdo clericũ inuentũ ĩ habitu laycali, vel dehonestãdo matronã repertã in habitu meretricio, põt eã euitare. Ita dicit gl. l. si ignorans. ꝟ. loc. ¶ An. tñ, & qñ ex ꝑsenti iudicat̃, seu ꝑsumat̃ in pręteritũ. vide oĩa no. verba, q̃ scripsi in 1 l. nõ est necesse. ꝟ. de ꝓba. quæ hic nõ repeto. ¶ In fi. eiusdẽ gl. No. ergo gl. quæ quotidie allegatur, † ꝙ quasi possessio releuat quẽ ab onere
7 ꝓbandi de dñio, quod intellige verũ, qñ dominiũ incidenter deducitur. ¶ Et ideo aduerte, ꝙ q̃tũ ad onus probandi ista litera debet intelligi, ꝙ possessio fundi dñantis releuet à probatione proprietatis; quia illa venit incidenter: sed possessio seruitutis non releuat ab onere probandi seruitutẽ deberi; quia ista seruitus in iudicium principaliter deducitur. vnde cũ hic agatur causa petitorij, nõ possessorij, simplex possessio nõ releuat. & hoc est, qđ subtili
8 ter ista gl. voluit. ¶ In hoc tñ, † an, & qñ ex possessione ꝑsumatur dñiũ. Dic, aut dñiũ deducitur in iudiciũ per modũ accidentis, aut per modũ exceptionis. Primo casu. aut deducitur principaliter, vt rei vẽdicatio: & tunc probãdo possessionẽ, nõ probatur de dñio. l. in rem. in prin. sup. de rei vend. & C. de alie. iud. mu. cau. fa. l. 1. in prin. ¶ Fallit, qñ agitur cõtra eũ, qui violenter occupauit. l. si quis emptionis. §. sed hęc super illis. C. de prescr. 30. anno. facit qđ no. Dy. in reg. qui ad agendũ. in 6. Aut deducit incidẽter, vel accessoriẽ, quod est, qñ venit, vt quoddã preãbulũ, vt hic in confessoria; qa ẽt põt examinari seorsum à seruitute. l. fundi. ꝟ. de excep. & C. de adul. l. qm̃ Alexandrũ. tũc si probauit dñiũ, iudicat̃ pos. de præsenti, & præsumit̃ dominus. Ita gl. posita hic alleg. & in l. pe. de cond. instit. Et alleg. tex. cũ gl. in l. 2. sup. fam. erc. facit quod no. Cy.
C. quæ

C.quæ sit lon.consue.l.2.in 4.q.prin.& in l.ignorat. C.q. accu.non pos.¶Et an istud habeat locum in quasi possessione incorporaliũ,vide no.per Cy.in l.ij. C. vbi cau.sta. de quo dixi.s̃.no.gl. Adde ad istud membrum, ꝙ dominium quandoque probatur per famam, vt cum allegatur dominium multùm antiquum,cuius non extet memoria de origine.Ita no.gl.in l.proprietatis.C. de proba. facit. l.at qui natura.§.cum me absente.s̃.de nego.ges.cum ibi not.per Gl.¶Et prædicta vera, nisi constaret contrariũ. s.eum non dominum.l.item Mela. §.pe.s̃.ad le. Aqui.& l.1.§.1.de ser.corru.In quibus apparet, ꝙ possessio non fundat intentionem agentis,.qui debet esse dominus, ita quòd dominus præsumatur,licèt incidenter dominiũ deducatur.Sed si deducat possessionem de præterito: tunc præsumitur dominus.l.& quæ nondum. §. quod dicitur. j̃.de pig.Et no.in l.cum res. C.si alie. res pign. da.sit. & Insti.de act.§.item seruiana.Adde aliam gl.C. de agri.& cẽsi.i.l.litibus.li.11.in gl.est ergo.Secundo casu principali,quando per viam exceptionis: tũc aut hoc probat post fundatam intentionem actoris, quem reus vult excipiendo repellere,& non præsumitur dominus.l.siue possidentis. C.de proba. & sic oportet dominium probari [a] per
a reum,& se vsum iure dominij.j̃.de exce.l.2.& de proba. l.in exceptionibus. Aut hoc probat ante illã fundatam, & præsumitur dominus,& sufficit, quòd probet se vsum tanquam dominum.ar.de solu.l. Titia.Et probatur istud mẽbrum.C.ne vx.pro mari.in l.ob maritorũ.s̃.all.& gl. in l.à Diuo Pio.§.si super rebus.de re iudi.¶ Adde etiam vtilem glo.in l.2.C.quando fis. vel priua. ¶Adde etiam prædictis,quòd quando dominium est de essentia contractus, vt in mutuo naturali, an tradens præsumatur dominus;eò quia erat in possessione pecuniæ: quod not.per Guil.j̃.si cer.pe.i l.nã & si fur.& per Cy.C.eo.ti.in l. nõ. ¶Glo.in dominio ædium.in fi.& facit.s̃.si vsusfruc. pe.l. vti frui.§.sed si fortè.& ad huius declarationem vide qđ dixi super tex.in vlti.no.

ADDITIO.

a ¶Dominium probari. Adde ad hanc practicabilem doctrinam Alex.in consi.146.inci.Videretur inspectis, quæ in themate.in 2.vol.ver. verùm quia modus. vide etiã de modo probandi dominium Pau.de Ca.in consil. 179.in 1.volu.per totum consi.Et quando sufficiat dominiũ probari incidenter,& non principaliter. vide etiam Paul.de Cast.in consi.113.nu.1.& 2.in 1. vol.

Ex §.Aristo.

SVMMAE.

1 *Bannitũ vnius territorij an sit licitũ capere in alio territorio.*
2 *Probibitus vti re sua,qñ vult, dicitur i possessiõe illi' turbari.*
3 *Interdictum,vti possidetis,vtile competit pro seruitute.*

§.Aristo. Nõ est licitũ in alienũ mittere, ẽt ꝓ iuribus incorporalibus, ꝓ qbus sunt inuenta iudicia possessoria.h.d.¶ Vel sic. Dñs partis inferioris loci, nõ põt i superiori parte iure seruitutis fumũ immittere.Similiter, & dñs superioris partis non potest in inferiori mittere aquã,nisi inter eos aliud actũ sit, & talibus dant istæ actiões,q̃ pro seruitutibus cõpetũt, & interdicta possessoria.h.d.¶No.primò regulã, ibi [in suo .n.&c.] Cũ.n.ꝑmittat alicui in suo ptãtem istã, restringit
1 in alieno.¶Et isto mõ ꝑ istũ text.arguit Bald. † ꝙ non sit licitũ bannitũ vnius territorij capere in alieno territorio. etiam si apparet eum fugatum de territorio prohibito, peruenisse ad aliud territorium.¶In oppositum tamẽ vi detur facere de adul. l. capite quinto. Quod tamen dixi priùs verius esse eadem ratione;quia cum ad alienum territorium se contulerit,statim priuatur dominus primi territorij potestate capiendi. pro hoc optimè facit iste text. dum dicit,quòd non licet mittere pedem in alienum territorium.Mutato enim territorio mutata est potestas.ar. j̃.de fur.l.si dominium.& quod ibi no. facit etiã de ędil. edic.l.quid sit fugitiuus. §.idem Celsus.¶Non obst.l.capite quinto. quia ibi durabat potestas retinendi pariter. hic autem secus propter mutationem territorij. ¶Et ex hoc infertur,quòd cum captura non tenuerit, non poterit contra talem captum ad aliquam executionem procedi,imò cum captura non tenuerit,ante omnia esset relaxandus,imò & capiendus videtur obligatus actione iniuriarum. extra de verb.sig.c.ex parte.in princ. ¶Glo.iure in fi. Hãc differentiam Bart.reprehendit propter æquipationem hic,& in d.l.pen.de iniur.dicit ergo, quòd si dominus partis inferioris facit ignem solitum ad regimẽ familiæ:põt licitè facere,nec tenetur, licèt fumus ascendat. Nisi hoc faceret animo iniuriandi.d.l.pen.¶Et eodẽ modo si dominus partis superioris effundit aquã per suum solarium:vnde modo alio non tenetur, si aliqd descenderet,nisi faceret animo iniuriandi. Sed sicut dominus inferioris partis non posset ibi facere tabernã, in qua continuò conuersaretur magnus ignis.Sic nec dominus superioris aquam vltra solitum effundere; & ita loquitur hic secundùm eum.¶Glo.immitti.in fi.Solus ergo dominus tenetur fructuario ad patientiã.Et sic ciuilis possessio,vel quasi, quæ dicitur esse penes fructuarium respectu iuris sui,vt dicit fin.gl.j.in l.ait Prætor. §.item ei.s̃.ex qui.cau. ma.Cui adde glo.in l.si plures. §.j.in glo.2. de vi,& vi armata. Quod etiam tenuit Pet.C.de rei vend.in l.certũ.quia dicitur esse penes eum solùm respectu dominij.Ita alle. Bart. istã glo.alibi dicens non posse fructuarium, vel vsuarium in iure suo turbari,nisi à solo domino.Ita dixit in l. naturaliter.in prin. de acq.poss. Quia non videtur verum de iure,cum eis competat interdictum,vti possidetis,aduersus quoscunque.l.j.in fi.vti poss. Circa quod idẽ ẽt videt in l.2.§.hoc autem.s̃.eo.¶Glo.vti poss.in fi.No.j.ex tex.
2 cum glo. † ꝙ prohibitus vti re sua,quomodo vult,dicitur in possessione illius turbari,vt recurrere possit ad interdi
3 ctum possessorium,vti pos.¶No.2.†pro seruitute cõpetere vtile interdictũ,vti pos.& idẽ dixit gl.in l.j.C.vti possi. qa ista gl.declarat hic,& intelligit,qñ agitur pro quasi possessione seruitutis turbatæ.Sed ratione possessionis fundi dominantis turbatæ ageretur directò; quia turbatus in ista seruitute, videtur turbari in possessione fundi. l. pen. de aqua plu.ar.Et circa hoc ponit hic Bar.duo verba iac. de Are.Tu autem dic, vt dixi in l.2.§.Pomponius.s̃.eod.

§.Apud Pomponium. Conuẽtio, per quã agitur, ꝙ alicui liceat,quod iure cõi facere poterat,iudicatur de iure cõi inualida.h.d.¶In tex.ibi[cuniculum]dicitur riuus, vel locus coopertus, per quẽ aqua ducit.Ita exponit in l.Proculus.de dam.infect.¶ No. casum, ꝙ quando qs nihil immittit in alienũ, non põt fieri pactũ,ꝙ hoc liceat. ¶No.2.ꝙ pactũ continẽs idẽ, qđ ius cõe,non inducit pactũ; quia nil adiicit. Et isto modo põt
a induci [a] ad illud statutũ continens idẽ, qđ ius cõe, ꝙ nõ adiiciat vinculum:de quo per glo.in c.j. de constit. l.b.6. aliàs in c.j.eo.tit.in antiquis,vbi præcipuè Ioan. de Lign. Bar.aliquid tetigit in l.j.in princ.ad legem Falc.

ADDITIO.

a ¶ Induci. Adde tamen, an pacti, & statuti sit eadem potẽtia, ponit Gl. in Rub. C. de decu. lib. x. vide Bart. in l. non impossibile. ff. de pac. in vlti. co. ver. quæro. & in l. nec ex prætorio. ff. de reg. iu. Est tamen licitum arguere à pacto ad statutum; quia arguitur à minori ad maius affirmatiuè: si potest per pactum, quod est minus, ergo per statutum, quod est maius. Ita ar. tex. in l. fi. vbi Bart. & Bal. C. de fideiuss. in tantum, ꝙ illud, quod potest fieri per pactũ, potest fieri per statutum simplex. Ita Bar. in d. l. fi. & Bal. in l. cunctos populos. in xj. co. C. de sum. tri. & fide ca.

L. Si eo loco. ¶ Natura confessoriæ est, vt per eam destruatur, qc quid est factum contra seruitutem, Et vbi superueniens ædificium extinguit ius seruitutis, agitur actione de dolo h. d. ¶ No. ex isto tex. primò, quòd & si exclusus sit à iure ordinario, quod ei competebat ratione iuris sui; eo respectu tñ; quia ius aduersarij facto eius est extinctum, nõ est exclusus saltem ab actione de dolo. Secundò probatur hic, ꝙ vbicunque quis vult se subijcere iuri meo, vel in vsu illius me impedire, possum illi de iure meo obijcere. Et hoc modo facit ad illud, ad quod inducitur per Innoc. ꝙ si secularis, vel ecclesiastica persona pro recognitione beneficiorum suorum reseruauit sibi aliquod hospitium in aliqua ecclesia, (qđ ei de iure debetur. 18. q. vlti. c. Eleutherius.) si negetur ei hospitium, potest domum ecclesiæ frangere, & violenter potest intrare ad hospitium, per l. istam. & C. quod cum eo. l. si seruus. & j. ad le. Aq. l. quemadmodum. §. 1. In contrarium tamen ibi decidit, potissimè; quia omnia bona ecclesiarum sunt sancta sanctorum, & domino sacrata, & in eis sacrilegium committitur: quod ibi probat per plures rationes, quas probat, ibi vide per te. Ita dicit Inno. de immu. eccle. c. 1. in prin.

§ Qui latiore. ¶ Licèt in vsu seruitutis excedatur, vel diminuatur modus, non per hoc dicitur perdi seruitus. Et ad istũ casum adde no. casum in l. is, qui vsumfr. habet. s̃. quib. mo. vsusfru. amit. ¶ No. ergo, ꝙ à iure simplicis seruitutis non excluditur quis, dato ꝙ illud misceatur, patet hic in mixtura aquarum, quæ non habet impedire simplicem seruitutem aquæ ducendæ. ¶ Secundò no. istum text. qui videtur facere, ꝙ si habens iurisdictionem suspẽdendi, decapitandi, vel alias magnas pęnas imponendi; imposuerit etiam magno tempore paruas: tamen non per hoc potest dici exclusus à potestate magnas imponẽdi. & sic potest dici ad no. per Inno. de ca. mona. in c. cum dilectus. vbi docet modum probandæ iurisdictionis in loco, quod plenè declaraui in l. seruitutes. la grande. s̃. de serui.

Ex l. Si quis diuturno.

SVMMAE.

1 *De titulo non est necesse ei probare, qui fuit in longa quasi possessione in iuribus incorporalibus.*
2 *Quasi traditio tacita non plus valet, quàm expressa.*
3 *Allegans precariam indulgentiam, debet eã probare.*
4 *Præscriptionis causatæ à iure reali quis sit effectus.*
5 *Præscriptiones habent priuilegium facti, & sunt stricti iuris.*

L. Si quis diuturno. ¶ Ista. l. est regularis in materia, & vt plurimùm allegabilis, & in effectu hoc intẽdit. In præscriptione realium seruitutum non requiritur titulus, & per talem præscriptionem acquiritur ius vtile,
1 non directum. h. d. ¶ Nota, † ꝙ in iuribus incorporalibus ei, qui fuit in longa quasi possessione, non est necesse docere de titulo. & illud est regulare. Fallit quando præsumptio iuris esset contra præscribentem, vel quando prescriptio curreret contra leges, vel constitutiones, vt extra de rest. spol. c. ad decimas. & de præscri. c. 1. lib. 6. Quod declara, vt dixi in l. seruitutes. s̃. de serui. ¶ Potest etiam
2 ista l. allegari, † ꝙ nõ plus valet tacita quasi traditio, quã expressa, vt hic. & j. eo. l. si à te. & j. loca. l. qui ad certũ. & C. de acqui. pos. l. 2. & l. fi. eo. ti. & j. de contrah. empt. l. fistulas. §. fundum. Et ideo dicebam in d. l. seruitutes. ꝙ vbi scientia, & patientia habentur pro quasi traditione, ibi talis debet esse sciens, & patiens, ꝙ habeat potestatẽ quasi tradendi: de quo vide ibi pleniùs. ¶ Item hic videt casus, ꝙ in incorporalibus agens habeat necesse probare ꝙ nõ vi, nõ clã, non precario, cõcessit. qđ examinat Inn. in c. bonæ. il 2. super ver. requisitus. de postu. præla. Et Io. An. ponit in nouella super tertia gl. vbi Innoc. intellexit istum tex. in agente confessoria, vel petitorio pro aliquo iure; quia tunc illi incũbit probatio. Sic in interdicto, qđ vi aut clã. Et eodẽ mõ si ageret interdicto, recuperãdæ, aliàs retinendæ. l. 1. j. vti possi. Et interdicto, de iti. actuq; priua. & de aqua quotti. & æsti. & simi. ¶ Alij tamen sim-
3 pliciter dicunt, † ꝙ allegans precariam indulgentiam, debet eã probare, per c. cum venissent. de insti. vbi Archiepyscopus dicebat se personaliter concessisse: & nisi probet personalem concessionem, & sic gratiam, obtinebit Archidiaconus. & istam partem pro veriori tene. Nõ ob. l. 1. quia dico, ꝙ hoc probat eo ipso, ꝙ cõtrarium nõ probatur; quia negantis factum per rerum naturam, &c. vt j. de proba. l. ei qui. & C. de proba. l. actor. ¶ Item nota. ex
4 ver. Agi autem. † ꝙ effectus præscriptionis causatæ à iure reali, porrigitur ad omnes: vnde probare videtur, ꝙ qui præscripsit iurisdictionem in aliquo territorio, potest punire etiam forenses delinquentes, dato ꝙ quò ad eos nũquam fuerit vsus aliqua quasi possessione. quod potest esse multùm vtile, & secundùm hoc extenderet iste text. ad dicendum, ꝙ præscriptio extendatur de persona ad psonã. Multi tñ dixerũt, ꝙ nõ extẽditur de vna specie ad aliã. vñ qui præscripsit seruitutem aquæductus, non videt pro pterea præscripsisse seruitutẽ viæ. ¶ Similiter qui præscripsit iurisdictionẽ in vno articulo, puta in causa appellationis, vel simili, non vr̃ propterea præscripsisse ius simplicis querele. ¶ Similiter q̃ pscripsit iurisdictionẽ in ciuili-
5 bus, non intelligir̃ pscripsisse in criminalibus. † Nã prescriptiones habent priuilegium facti. Et iõ sunt stricti iuris, vt l. 2. de iti. actuque pri. facit quod no. Archi. de offi. Archi. in c. dilecto. Sed ipse Innoc. aliter vr̃ sentire ex de capel. Mo. in c. cum dilectus. in gl. in uer. possessoriũ. de hoc ẽt tangit per Cy. post Pe. in l. 2. in fi. C. de eman. li. Quod declara, vt in l. seruitutes. ubi uide, s̃. de serui. ¶ Glo. 1. ibi [sine titulo præscribuntur.] q. d. quòd sola bona fides sufficit in istis incorporalibus. C. de ser. & aqua. l. 2. Et quæ sit ratio, vide Dy. de reg. iur. in c. possessor. li. 6. quod dixi etiam in l. seruitutes. s̃. de serui. ¶ In ea. glo. ibi [l. si quis emptionis. §. 1.] de quo dic, ut per Cy. in Auth. nisi tricẽnale. C. de bo. mater. ¶ Glo. 2. in fi. hoc totum prosequere, quod declara ut in d. l. seruitutes.

L. An vnus. Põt alter ex socijs alterũ ædificãtẽ impedire iure cõionis, non iure seruitutis. h. d. ¶ Vel sic. In pari causa melior est

est conditio socij dissentientis.h.d.& sic concor.l.Sabinus ſ.communi diui.¶No.j.moraliter ex text.ꝙ non dicitur habere liberam potestatem in re, qui habet consocium, vel consortem.¶Nota.2.moraliter, ꝙ vnus ex pluribus dominis vnius Castri,non debet vti arbitrio, & imperio, quasi sit solus dominus; quia videtur per hoc occupare ius aliorum condominorum,vt hic. moraliter ergo (iuste agendo)debent omnia vnanimiter, & communi consensu deliberari,& expediri: & sic potest trahi ad commune prouerbium, ꝙ pars socij non impinguat.i.impinguare non debet;quia non debet occupari.

L.Egi ius illi. ¶Victus in negatoria, cogitur cauere, ꝙ in futurũ seruitute non vtetur.h. d. ¶Vel sic. Ratione iuris competentis de præsenti, præstatur cautio ad cautelam futurorum.h.d. ¶Et aduerte,quia hic videtur loqui in negatoria;vt l.harũ.ſ.eo.& nõ in confessoria. in vtraq; tamen præstatur ista cautio; vt ibi dixi.& in l.1.& 2. vbi formam modum declarãdæ petitionis.de quo per Guil.in Spe. de cau.pos.& proprie.in §. in retinendæ. ver. cæterũ. vbi vide.¶Adde duo,primò, an ista cautio debeat esse cum fideiussore:vide examinatum per Bar. de ope.nou.nunc. in l.si priùs.in 3.parte.l.versi.3.quæro.¶Adde,ꝙ si conuentus,& conuictus (cui est mandatum, ꝙ caueat) reperiatur contumax in cauendo, quomodo agenti subueniatur,quod declara. vt ſ.eo.l.is cuius.& ibi dicam.¶Gl.1. ibi[de vsufru.l.si cuius.]hic est quasi Brocardicum,quõ, & qualiter iudex se interponat super tractu futuri temporis,quod declara,vt ibi dixi.

L.Fistulas ¶Non est licitum alicui aquæductum tenere in suo, per quod aqua proijciatur in alienum. & ideo si contra fiat, potest contra eum agi ius illi non esse.h.d.¶Not. hanc.l.ad facientes ductus aquæ per suos parietes.Nam hoc nõ possunt,quatenus per hoc damnum aperitur parieti vicino; bene facit.l.fistulam.ſ.de ser.vrba. prædio.facit etiam,ꝙ ductus aquæ ad fontem, vel ad aliam commoditatem publicam,si transeat per domum priuati,debeat ita conseruari,& manuteneri expensis publicis, ꝙ illi priuato non noceat,& ad hoc agi potest,vt hic.Quod intellige,nisi appareret ad actum de consuetudine aliud obseruatum. ¶Gloss.agere ibi[pro nobis.in eo ꝙ no.ſ.] ꝙ negatoria competit etiam,vbi seruitus nunquam fuit constituta.

Ex l.Si cũ meus proprius.

SVMMAE

1 *Rusticus,qui.30.annos portauit vnum par caponum omni anno ad dominum,an teneatur deinceps portare.*

2 *Nobilis,qui singulis annis hospitatur in domo sua Episcopum visitantem ecclesias,an ad hoc postea teneatur.*

L.Si cum meus proprius. ¶Concessio,vel patientia respectu vnius, non extendit, vt trahatur ad alterius consequentias.h.d. No.concessionem, vel ciuilitatem non extendi. ¶ Et sic potest induci,
1 † quòd rustico,qui iam. 30. annis omni anno portauit par vnum caponum nobili.s.ꝙ præsumatur de ciuilitate fecisse,aliquo titulo non apparente, & sic non teneretur in futurum.qđ tenet gl.fi.in l.solent. de offi. procon. & leg.& pe.in l.si certis annis. C.de pac. & Inno. de cau.
2 pos.& proprie.in c.cum ecclesia Sutrina.† Et ponit exemplum in nobili, qui Episcopum singulis annis visitantem ecclesias suas hospitabatur in domo sua. Sed si allegaret titulum dominus:tunc ex diuturna præstatione bene præsumeretur, vt dicit gloss.in l. 2. §. circa. ſ. de do.excep. quod not.

§.Si paries. ¶Contra socium, qui facto rei communis alteri nocet, potest intentari negatiua,si hoc asserat sibi licere iure seruitutis. h.d.tex.& gloss.

L.Altiùs ædes. ¶Vbi minoris administrator aliquid innouat contra seruitutem minori debitam, potest tutelæ conueniri,& etiam confessoria.h. d. ¶Nota. moralem casum probantem,ꝙ quis non potest licitè illud facere,ad quod prohibẽdum ex officio tenetur: & allegatur etiam per gl. ſ.de pac.l.cum in eo.vbi vide multa iura. ¶Et facit contra Episcopos,ad quos spectat cura, & diligentia, ꝙ per Commissarios vltimæ voluntatis fiant distributiones, & executiones sine fraude.& si ad ipsum Episcopum executio deuoluatur, fortè propter negligentiam Commissariorum, non debeant ipsi Episcopi aliquam fraudem in distributione committere, quam ipsi debent alijs prohibere.l.si quis ad declinandam.in fi.C.de epi. & cle. Cum enim in hoc sint nudi ministri,& meri executores,non debent ratione talis iuris alios deuoluere, & aliquod lucrũ percipere vt ſ.de le.2.l.si quis Titio.& l.Lucius.§.à te peto.Similiter nec inter suos possunt distribuere, sicut nec etiam Cõmissarij;vt ſ.man.l.si tibi mandauero. §.si tibi. Facit etiam contra prædicatores prędicantes bene,& malè pro se viuentes.Contra quos vide no.verbum Io.Chrysostomi dicẽtis.Si bene dixeris,& malè vixeris, tui solius condemnator eris.Nam bene viuendo, & bene decendo populum instruis, quomodo viuere debeat: bene autẽ docendo,& malè viuendo dominum instruis, quomodo te debeat condemnare.Ita loquitur transsumptiuè.40.di.c. multi sacerdotes.¶Vlti.vide istam l.all.per Ioa. An.extra de censi.in c.quamquàm.in glo.pe.lib. 6.

L.Si à te emero. ¶Ex titulo, & quasi possessione seruitutis consequitur quis actionem,& exceptionem.h.d.¶Vel sic pleniùs.Pendente titulo,sequens patientia habet vim traditionis,vel quasi.h.d.¶Et aduerte quia.l.dicit in incorporalibus.idem tamen dicitur incorporalibus. vt not.in l.quędam mulier.ſ.de rei ven.& in l.2.C.de acquir.poss.

L.si quando inter. ¶Vicinus hñs ædificiũ, qđ ſ. meũ inclinatur, põt à me compelli tollere per negatoriã actionẽ.h.d.¶No.ergo,ꝙ immissio in alienum prohibita est,illo inuito,etiam si non extendatur,nisi per mediũ pedem. hoc tamen videtur magis notare facti contingentiã,quã iuris ministerium; quia nullo modo potest in alienum prætendi,etiam per duos digitos.quod no.

§.Cũ in domo. In loco, q debet seruitutem, vt ibi nihil imponatur,non possunt ibi poni syluę,vel herbæ excrescentes.h.d. Vel sic.Etiã id,qđ de facili tolli põt,nõ debet fieri,qñ per hoc venit contra formã conuentionis, vel pactorum,vt hic ponitur exemplum de cucumelis. h. d.no.

 §. Secun-

§. Secundum. Nō est licitū iuxta parietē alterius aliquid ponere, per quod paries illius deterior fiat. h. d. ¶No. ꝙ hic videtur esse tex. per quem potest argui, quòd si quis construat loca communia iuxta domum vicini, de quibus causaretur humiditas ad illa vltra solitum, cogi possit ad talem purgandum, & purgatum retinendum. ¶Potest etiam dici, ꝙ iste tex. nihil facit; quia loquitur in loco, qui nō erat ad hoc deputatus. Attenderetur ergo, an consueuisset ibi tenere, vel non, vel an teneretur ad commune commodū vtriusque vicinorum, vel non.

Ex l. Is cuius.

SVMMAE.

1 *Contumax in actione proposita pro seruitute constituenda patitur missionem: quæ nō debet reuocari, nisi misso satisfiat de damno, & interesse.*

2 *Confessoria in rem datur possidenti seruitutem in incorporalibus.*

L. Is cuius. ¶Ad euidentiam huius præmitte, ꝙ quandoque agitur de seruitute contra comparentem, & loquitur l. harum. s. eo. Quandoque contra eum, qui contumax est. & loquitur ista l. & l. si priùs. de ope. no. nun. & l. à quo fundus. j. de damno infecto. ¶Secundò præmitte, ꝙ ista. l. legitur duobus modis. vno modo, quando agebatur personaliter ad seruitutem constituendam. Et istam lec. ponit hic 4. gl. & istam priùs prosequitur, secundùm quam ista l. hoc
1 intendit. ¶†Contumax in actione proposita pro seruitute constituenda, patitur missionem, quæ non debet reuocari, nisi misso satisfiat de damno, & interesse. h. d. Et istā lect. ad istum tex. tenuit glo. in l. sicuti. §. sed si quæratur. in 4. gl. s. eo. ¶Et litera potest diuidi, vt primò quærat, quale sit officium iudicis quò ad litigantem pro seruitute contra reum contumacem: cui secundò respondet. Tertiò subdit, quale sit officium iudicis, illo comparente. Secunda ibi. respondi. Tertia ibi. & non ante. ¶Pro ista prima lec. facit tex. ibi [ius aquæ ducendæ constituisset] nō erat ergo adhuc constituta, sed agebatur, vt constitueretur. ¶Item pro ista facit, quia si ageretur reali pro seruitute iam constituta, non fieret missio in omnia bona, vt voluit hic tex. sed solùm in re petita. l. si quis emptionis. C. de præscri. 30. ann. Gl. tamen hic voluit respondere, dū dixit, ꝙ aliud olim, aliud hodie, per. §. si verò quidam. in Auth. de exhi. re. coll. 3. qui transsumptiuè ponitur. C. de bo. auct. iudi. pos. in Auth. ei qui iurat. ¶Ex qua gl. no. ꝙ ille. §. si verò. loquitur solùm in personalibus. Et ideo si ageretur hypothecaria, etiam hodie in omnia bona fieret immissio. quod clarè firmat gl. in l. eum, qui res agit hæredum. C. de procu. ¶Sed contra istam lec. quæ vult, ꝙ ageretur personali hic; quia si hoc esset, aduersarius rediens statim (etiam alio non probato) deberet recuperare dictam possessionem. d. Auth. ei qui iurat, & ex qui. cau. in poss. ea. l. Fulcinius. §. Celsus. Quod hic non est, iō durat ius missionis, donec constituatur glo. tamen videtur voluisse hic respondere, ꝙ durat ad tempus, non perpetuò. ¶Item contra istam lec. facit, quia non videtur de mente huius literæ in prin. in ver. [prohibeat.] & j. in ver. [prohibitus] quę includunt, ꝙ seruitus iā erat constituta. Et ideo hic fuit actum confessoria. & secundùm istā lect. ista lex potest summari sic. Agens confessoria pro seruitute, & pro interesse (ratione contumaciæ) mittitur in possessionem omnium bonorum, à qua non debet recedere, nisi integra reperiatur facta satisfactio. Et hanc secundam lect. simpliciter sequitur Bar. hic, & in d. l. si priùs. in ver. x. oppo. circa fi. ¶Nec ob huic lect. tex. in ver. constituisset. quia debet exponi. s. de facto. s. patiendo aquam duci. ¶Ad cuius declarationem attende, quòd licèt in rebus incorporalibus non detur possidenti actio realis, nisi ratione detentationis. s. de rei vend. l. officium. & C.
2 de alie. iu. mu. cau. l. 1. † in incorporalibus tamē secus; quia etiam possidenti seruitutem, datur confessoria, quæ est in rem. l. 2. in prin. s. eo. & in l. & si fortè. §. 1. s. eod. ¶Agens ergo hic possidebat seruitutem, q; impediebatur à tertio vti, vel agebat contra eum, vt caueret de non impediendo, & quia fuit contumax, fuit missus agens in possessionem, non rei petitæ. s. seruitutis, quia illam habet: sed in omnia bona; quia ius, qđ peto mihi caueri. s. officium iudicis, sapit isto casu (propter contumaciam) naturam personalis, & non realis. & non discedet de possessione, donec ei caueatur de non impediēdo, & donec agatur negatoria. & hoc quia agens confessoria erat in quasi possessione seruitutis. Sed si non fuisset, sed solùm esset missus ex primo decreto, reus veniens intra annum, recuperaret possessionem, sicut in reali. l. si quis emptionis. §. sed & si quis. C. de præscri. xxx. ann. & no. in d. l. Fulcinius. §. Celsus. & & per Doc. in l. consentaneum. C. quomodo, & quando iu. & hoc respectu seruitutis; respectu autem interesse petiti sufficit, ꝙ conuentus idoneè caueat de defendendo. d. §. sed & si quis. Et ita dixit Bar. supplendo text. hic in ver. [& si quid] dū dicit, ꝙ tenetur soluere, subaudi vel satisdare. Ita voluit hic in fi. & in d. l. si priùs. Et secundùm hoc potest dici, ꝙ etiam hodie iste casus remanebit incorrectus, per d. §. si verò. vt etiam hodie isto casu fiat missio in omnia bona, licèt omnes in ista materia contradicant. & Bar. clarè in d. l. si priùs. Et secundùm hoc no. limitationem ad d. § Celsus. & ad prædicta iura, quæ volunt solùm in rem petitam fieri missionem; quia illud dico verum, quando per viam agendi posset esse consultum: sed quando non (vt quia consequeretur, quod habet) tunc debet fieri in omnia, vt hic. quod no. ¶Ex prædictis conclude, ꝙ potest agi pro seruitute constituenda, & pro iam constituta. Primo casu, si faceret conuentionē seruitutem deberi, vel hoc constet: tunc habet locum hęc lex. Sed si neget, nec constet: tunc sufficit venienti, ꝙ reficiat sumptus litis, & satisdet, vt tenutam recuperet bonorum. j. de dam. infec. l. si finita. §. si iā ruerit. & §. si post. & in corpore. ī Auth. de exhi. re. §. si verò. facit qđ no. Ia. de Are. in l. properandū. §. sin autem reus. C. de iudi. Et quod not. etiam extra de consti. in c. ex literis. & de sent. excō. in c. sacro. & not. Inno. de eo, qui mit. in pos. cau. rei ser. c. 2. in gl. 2. quam etiam. j. reassumam. ¶Secundò casu, quando agitur pro iam constituta: tunc si agens est in possessione (non tamen pacifica) fit missio per inhibitionem, ꝙ non molestetur, quamdiu aduersarius de iure suo doceat, & istud est primum decretum. ¶Item per impositionem perpetui silentij. & istud est secundum decretū. & ita debet intelligi. d. l. si priùs. cum gl. sua. Sed si non est in possessione seruitutis: tunc si ad constituendam quasi possessionem seruitutis oportet aliquid fieri in prædio ei seruiente, & ꝙ tigna immittantur, vel aperiantur ductus aquæ, & similia: tunc imponitur primū decretū, & ꝑ illud mittitur in possessionē rei seruiētis. l. à quo fundus. j. de dā. infe. Et si petebat interesse, fiebat missio in omnia bona olim, sicut quando agebatur, vt hic est casus. Sed si non oportet aliquid fieri in loco seruiente: tunc per impositionem

impositionem primi decreti datur alia possessio;sed cogi tur solùm aduersarius cauere, secundùm formam. d. l. si priùs.Sed tamen, & isto casu si peteretur interesse, fieret missio in omnia bona;licèt hodie secus, secundùm communem opi.Doct.de hoc vide latè per Bar.in d.l.si priùs. in 1.parte. in 10. opp.& in 3.parte.l.in 4.q.& in se. vide tamē quod.s̄.dixi. ¶Et secundùm prædicta potest intelligi,& declarari glo.Inn.in c.1.de eo,qui mit.in poss.vbi dicit in glo.2.post prin.in ver.veriùs. ꝙ quando agitur confessoria,iudex debet mittere actorem in possessionem seruitutis,vel alterius iuris petiti,& erit verus possessor, non simplex custos,& prohibebit reo,ne eum turbet,quandiu de iure suo doceat, & super hoc cauebit,& faciet interim quasi possessionem pacificam seruitutis,vel alterius iuris petiti gaudere possessione,& alleg.istam.l.& d.l.si priùs. & s̄.de vsufru.l.cuiuscunque.& de opt.leg. l. mancipiorū. & c.de inge.ma.l.diffamari.& vt in poss.le.l.si pecuniæ.§. 1.& l.si mutiles. Alias subdit,quòd si agitur negatoria,nō fit missio in possessionem; quia nec potest;sed cauebit de non molestando,vt dictis iuribus.¶Extra no. hic coniuncta. r.glo. quòd factum familiæ non obligat Dominum, nisi de eius voluntate fiat.Et facit ad no. de resti.spo. in c. cum ad sedem. Si tamen dn̄s scit,& non prohibet:eo ipso videtur permittere,ex quo prohibitio spectabat ad eum. Non enim caret scrupulo societatis occultæ; qui manifesto facinori desinit obuiare. Ita dicit extra de homi. c. sicut dignum. & de sen. excom. c. quantæ.cum multis ibi concor.

Ex l.Si de communi.

SVMMAE.

1 *Sententia lata contra vnum ex socijs,an noceat alijs.*

2 *Locus non debet dirui,vel debilitari propter delictum cōmissū ab vno ex socijs,vel dominis.*

L.Si de communi. ¶Culpa vnius ex consortibus (commissa etiam in indiuiduo) non præiudicat alteri.h.d. ¶Et ad huius declarationem vide omnino quod dixi. in
1 l.loci corpus.§.si fundus.s̄.eo.¶Vel sic.† Contra alterum ex socijs sententia si lata sit,interueniente culpa eius, cōtra quē lata est,nō præiudicat alijs socijs:secus si succumbentis dolus interuenit.h.d. Et ex isto tex.potest colligi,ꝙ si in contumaciam eius,cōtra quem lis mota erat,lata esset sententia:tunc videretur præiudicare quò ad cōsocios; vt hic,& l.si ideo.ȷ̄.de euic. ¶No.ergo duos casus,in quibus diuersum deciditur.Ratio autem huius.l.primo casu est;quia si culpa vnius socij præiudicaret alijs,nō haberēt socij alij regressum contra eum;quia non tenetur adhibere aliam diligentiam in rebus communibus,quàm in proprijs.l.hæredes.§.non tantùm. fa. erc. Sed quando dolus intercessit,socij habent regressum cōtra eum;vt hic.¶Ex quo Bar.infert,quòd si in primo casu culpa esset talis,per quam socius teneretur socijs,quòd tunc culpa præiudicaret socijs; quia est eadem ratio, quę in dolo. Adde tamen quod sentit hic no. glo. quòd si per actionem, quę daretur contra socium colludentem, socijs non esset consultum: tunc socijs non præiudicaret factum socij;per l. fi.in prin.s̄.de eo per quem fa.erit.¶In glos.ibi [hæc placet] notandæ sunt omnes so.quia verę.vnde simul possunt iungi,licèt prima notabilior sit,vt.s̄.dixi.¶Extra no. istū
2 tex. quia præbet ar.† quòd ratione delicti commissi ab vno de consortibus,vel pluribus condominis eiusdem loci,non debet locus ille (vt puta castrum,vel turris) dirui; vel debilitari;quia secundùm hoc generaret periculum in parte alterius consortis.de qua tamen.q. vide per Bar. in l.Attei⁹.§. de eo.ȷ̄.de aqua plu.ar.ad hoc.vide.s̄.de seru. & quod ibi dixi.

L.Testatrix. ¶Legans rem videtur velle, quòd ei concedatur seruitus per aliam rem ipsius propriam,prout ipse ita vtebatur.h. d.¶Vel sic.Per fundum legatum debetur aditus, qui remanet penes hæredem. Et legans fundum, non videtur per hoc legare domum coniunctam positam extra fundi extremitatem. h. d. ¶Hoc tamen secundum intellige, & declara secundùm.l.prædijs.§.balneas.& in §.se.ȷ̄. de le. 3.¶In tex.ibi [respondi deberi] Licèt ergo ex vltima voluntate debeatur seruitus:tamen non intelligitur ipso iure constituta.Quod videtur contra.l.si partem.§.fi.ȷ̄. tit. 1. Sed dic, quòd hic fuit legata tacitè, ibi expresse, de quo dic,vt per Bar.in l.binas.s̄.de ser.vr.præd.

§.Plures. ¶Certa pars vniuersitatis potest habere communia,quę seruitutem debeāt prædijs singulorum,& talis seruitus transit cum alienatione prædij dominātis: licèt alienatio fuerit extra corpus vniuersitatis.h.d.& est not.casus.¶Vel sic.& clariùs. Prædium vniuersitatis potest prædijs singulorum seruire, & cum prædio dominante translato in alium quocunque titulo,transit ius seruitutis,nisi sit specialiter exceptum.h. d.¶Gl. [legatario.]in fi.¶No.primò ex pᵃ ima expositione,quia probatur hic apertiùs ex gl. pluribus, quòd certa pars vniuersitatis potest facere syndicū, & habere arcā ꝑ se,& facere statuta per se.& sic alleg.in arg.l.omnes populi.s̄.de iust.& iu.& per istum tex.dicit Bald.hic, quòd si aliqui sunt exititij alicuius communitatis: præsentes possunt facere syndicum,& exititij alium.¶Not.demum duas sol. hic ad contrarium,quæ possunt adiungi:licèt dicatur,quòd secunda violet literam,pro cuius declaratione etiam attende literam hic in verbo [ius compascendi haberent.] Ex quibus satis colligitis prædiū fuisse in communi emptum,vt omnibus seruiret, & sic loquitur de iure seruitutis.Et ideo pascuis simpliciter emptis, etiā non adiecto,quòd ius pascendi haberet: tunc locus esset proprius vniuersitatis;nec seruiret alijs, vt in contrario. Quod tamen intelligo verum, nisi illa emptio fuisset ab vniuersitate facta tm̄ ad cōmodū omniū, & singulorum de vniuersitate, ar. de ver.ob.l.Titia.§. idem respondit.

L.Si qua aqua. ¶Potest inter partes de iure agi,quòd liceat aquam inuenire,& inuentam ducere.h.d. ¶Vel sic.Nō est propriè seruitus,donec appareat.& hoc voluit Labeo.Sed Paul.voluit posse esse seruitutem.Qui diuersis casibus verificatur. Intelligo enim Labeonem cogitâsse de actu. & Pau.de potentia.h. d.¶Nota ergo ēt Iurisconsultorū responsa ad concordiam reduci,quando diuersis respectibꝰ saluari possunt.

Rub. Quemadmodum seruitus amittatur.

SERVITVTES. Quando coniungitur dominiū prædij dominantis,& seruientis,in eius persona non est possibilis conseruatio seruitutis. h. d.¶Vel sic. ¶Seruitus confunditur ratione su peruenientis

peruenientis dominij. Ratio huius decisionis percipitur ex illa regula, quæ est, quòd res propria nemini potest seruire. l. vtifrui. s. si vsufru. pe. & l. in re cõmuni. s. de ser. vrb. prædi.

Ex l. Qui iter, & actũ habet.

SVMMAE.

1 *In indiuiduis qui vtitur parte, videtur & toto vti.*

L. Qui iter, & actum habet.

¶ Ratione vsus partis quò ad partẽ retinetur tota seruit⁹. h.d. ¶ No. ergo, † quòd qui vtitur parte, videtur toto vti; & hoc habet locum in his, quæ indiuidua sunt, & facit ad id, quod dixi. s. tit. 1. l. si eo loco. §. fi. vbi vide tex. concor. cum isto.

L. Iura prædiorum.

¶ Iura realia nõ pereũt morte, vel capitis diminutione. h. d. Et ratio hui⁹ est; quia non dicuntur cohærere personæ; sed ipsis rebus. Et ideo ex alteratione, quæ contingit circa personam ista non mutantur.

Ex l. Iter sepulchro.

SVMMAE.

1 *Clerici ecclesiæ qualiter dicantur habere ius eligendi.*
2 *Quasi possessio iuris eligendi, vel præsentandi dicitur habere quasi causam continuam.*

L. Iter sepulchro.

¶ Ius eundi ad sepulchrum nõ perditur per non vsum. h. d. ¶ Vel sic. Ius, quod nõ potest exerceri nisi in morte, non perditur non vtendo. h. d. ¶ Potest
1 iste tex. in arg. adduci † quòd licèt clerici ecclesiæ multis annis nunquam Prælatum sibi elegerint; quia ecclesia non vacauit, nihilominus superueniente morte Prælati, dicuntur habere ius eligendi: quod sine dubio procedit, quando nunquam occurrit casus eligendi. facit de decu. l. in filijs. li. 10. ¶ Tu vide Inno. de consue. in c. cum dilectus. & de
2 ꝑscrip. in c. de quarta. vbi dicit, † ꝙ quasi possessio in iure eligendi, vel præsentãdi dicitur habere quasi causam cõtinuam propter aptitudinem; quia ecclesia naturaliter semper est apta vacare, & per hoc aperire viam ad ius eligendi, & præscribẽdi. ad quod facit quod no. per Guil. s. de iu. om. iud. in l. imperiũ. de quo latiùs. in l. foramen. s. de ser. vrb. præd.

L. Seruitus.

¶ Per quẽcunque nomine Domini vtentẽ, dicitur seruitus retineri. h. d. Nota ergo de fructuario, qui seruat ius domino, nec mirum; quia censetur eius procurator. l. 1. in fi. de oper. no. nunc. ¶ Similiter, & nota, de possidente bona fide. Et in eo est ratio; quia domini contẽplatione possidet. l. apud antiquos. C. de fur. ¶ Adde tamen idem in possidente mala fide. ȷ̃. eo. l. pe. ¶ Glo. nam satis. ibi [hic in retinendo.] Iura enim faciliora sunt in conseruatione iuris iam quæsiti, quàm in quærendo de nouo, vt ibi not.
1 ¶ Et no. istum tex. per quem potest argui †, quòd si sunt plures domini vnius castri, & per alterum eorum tantùm iurisdictio exercetur, omnes videntur vti, & esse in quasi possessione iurisdictionis.

Ex §. Si ego via.

SVMMAE.

1 *Seruitus viæ an possit diuidi.*
2 *Pactum potentius est, quàm præscriptio.*
3 *Grauatus vno respectu, non debet conqueri, si alio respectu cõsequatur maius commodum, quàm sit grauamen.*

§. Si ego via.

¶ Data vnitate viæ, illa iudicatur indiuisibilis, quantum ad amissionem, vel retentionẽ: sed illa diuisa in duas potest vna amitti, & alia retineri. h. d. ¶ Vel latiùs. Per vsum vnius ex pluribus socijs ante factam inter eos diuisionẽ fundi tui seruitutem debentis, potest seruitus cõseruari: sed nõ per vsum postea secutum post factã diuisionẽ fundi seruientis, in quo via erat ad certũ locũ coarctata, si diuisio est facta per longitudinem: potest seruitus non vtẽdo in vna lõgitudine perdi, & in alia retineri. Secus si ꝑ latitudinem; quia tunc nisi retineretur in totum, perderetur in totum propter medium, quod non seruit. Et quando diuisio est facta per longitudinem viæ; si dominus prędij dominantis redimit alteram partem, durat seruitus in altera non redempta, nisi locus sit adeo angustus, quòd non recipiat formã seruitutis illius speciei: quia tunc tota perditur, partim ratione dominij, partim ratione angustiæ. ¶ Vbi aũt seruitus illa nõ erat determinata rõne loci per diuisionem fundi seruientis, fiunt plures seruitutes, & vna potest perdi, & alia remanere. Nec potest dominus conqueri; quia contra incommodum præsens, habet commodum duplicationis in latitudine seruitutis. h. d. Et diuiditur; quia primò ponitur duplex quæstio. Secunda ibi [Celsus] prosequitur primam. Tertia ibi [sed si is fundus] prosequitur secundam. Et ista tertia subdiuitur, quia primò declaratur, quando seruitus debebatur per certum, & limitatum locum fundi. secundò in versi. Cæterùm. quando indeterminatè debebatur per quamlibet fundi partẽ. ¶ Item prima subdiuiditur; quia primò decidit, qualiter seruitus amittatur tempore. Secundò in versi. Possunt tamen, qualiter amittatur petitio. Tertiò, in ver. Certè si is, qualiter amittatur pro redemptione partis seruientis. Quartò in versi. Nec video. declarat vnum dubium, quãdo admittitur petitio. ¶ Itẽ prima subdiuiditur in duas. quia primò loquitur, quando fundus diuiditur per longitudinẽ, secũdò per latitudinẽ ibi [si verò.] ¶ In text. ibi [pede octenos] hæc verba expone, vt. s. de ser. ru. prædi. l. viæ latitudo. vbi declaraui, quid sit palmus, pes, pertica & similes. ¶ No. hic, quòd licèt seruitus viæ dicatur indiuidua. l. via constitui. s. de serui. vbi de hoc: tamen declaratur hoc
1 esse verum respectu iuris. † Nam respectu soli, bene potest diuidi, & per longitudinem & latitudinem, vt hic. & ita debet intelligi glo. s. de ser. rusti. prædi. l. vna est via. Simile habemus. in l. Pomponius. s. de rei ven. & l. in si cũ duorum. ȷ̃. de stipu. ser. ¶ Secundò not. est. in ver. Possunt
2 tamen, qui cum glo. facit hic notari, † quòd potentius est pactum, quàm præscriptio: licèt enim præscriptio alterari non possit natura rei: petitio tamen sic, vt hic. Et sic potest adduci, quòd licèt pactum naturale, &c. ȷ̃. de solu. l. Stichum. §. naturalis. Secus tamen in præscrip. de quo vide Dy. & Bar. in l. fi. ȷ̃. rem ra. ha. ¶ Nota etiã hic, ꝙ per diuisionem nõ impeditur, nec excluditur aliquis à potestate va-

te variandi, sicut nec excluditur per alienationem à iure eligendi. casus est de opti. lega. l. mancipiorum. Nota in
3 vltimo responso ad moralitatem, † quòd non debet conqueri, qui vno respectu grauatur, si alio respectu consequatur maius commodum, quàm sit grauamen. Et facit contra eos, qui grauantur subuenire communitati pro leuandis satellitibus, vel gentibus armorum bona, ac possessiones deuastantibus, per quorum amotionem seruantur eorum redditus, possessiones, & bona: & sic potest dici, quòd multò plus meliorantur, quàm grauentur. quod not.

Ex l. Si sic constituta.

SVMMAE.

1 *Et copula cuius sit naturæ.*
2 *Quasi possessio iurium incorporalium quomodo amittatur.*
3 *Spoliari quando quis dicatur iuribus incorporalibus.*
4 *Dolus requiritur necessariò in spoliatione incorporalium, sicut in spoliatione corporalium.*
5 *Quasi possessio iuris alicuius non perditur per simplicem negationem verbalem aduersarij.*
6 *Possessio beneficij quomodo perdatur.*

L. Si sic constituta. ¶ Vbi seruitus nō habet quotidianum vsum, in eius præscriptione causanda (propter non vsum) requiritur duplicatio temporis. h. d. ¶ Vel sic. Quādo seruitus interpellatur, vel diuiditur per mēses, semestria, vel annos, non perditur, nisi tempore duplicato. Sed quando diuiditur per dies, vel noctes, sufficit simplum tempus ad præscriptionem. h. d. ¶ In tex. ibi [quotidianum sit.] h. d. & sic reputatur esse continua. Et sic not. differentiam inter magnum, & breue interuallum. Simile de aqua quoti. & æsti. l. 1. §. quotidiana ab æstiua. ¶ No. ergo de duplicatione temporis. Alibi, in simili dicit, propter inobidentiam confinia duplicari. ÿ. de pœnis. l. aut damnum. §. quisquis. ¶ Et hoc facit ad no. per Bar. qui dicit de alia duplicatione pœnarum in l. Lucius. §. impuberem. ÿ. de leg. 2. allegatur etiam iste tex. per gl. 1. in l. 1. §. 1. de iti. ac. que pri. in glo. concludit vsum. Et de isto tēpore duplicato vide Guil. in l. fi. in princ. C. de serui. facit etiā ad dubium eius, qui habet ius eligendi, quanto tēpore præscribitur. Et idē in iure decimas colligēdi. quæ quādoque singulis annis, quandoque singulis mensibus colliguntur: de quo vide Inno. de præscrip. in c. ad aures. & in c. de quarta. ¶ Glo. 1. ibi [scilicet tempus duplicetur.] &
1 est ratio; † quia de natura huius copulæ, Et, est, vt trahat copulata ad identitatem naturæ. ar. de fun. instru. l. Seiæ. §. Caio. ¶ Glos. constituto ibi [vicennio inter præsentes] quòd in decennali, & vicennali præscrip. locum habet ista duplicatio, non in annua. Ita dicit glo. in l. cum notissimi. §. fi. in prima gl. C. de præscrip. 30. vel. 40. anno. ¶ Gl. quia vna ibi. [l. Attilicinus] & vide quod ibi dixi in ea. gl. ibi, & l. hoc autem. hic declara, vt ibi dixi. & in l. qui luminibus. & aliquid dicā. ÿ. eo. in l. fi. ¶ Extra glo. hic videtur posse concludi alius articulus de pollicita. s. in prin. hui9
2 libri, † scilicet quomodo, & quibus modis quasi possessio istorum iurium incorporalium dici possit amissa, vel amitti, in quo solùm aliquas conclusiones ponam. Et prima cōclusio sit, quòd si ille, qui potest vti iure seruitutis alicui9, ad illud patiatur se admitti de gratia, si aduersarius protestatur, perdit possessionem, si quam habet. ÿ. de preca. l. si is qui. & ext. de appel. c. solicitudinem. in fi. Et ita conclusiuè tenuit Inno. de postu. præla. in c. bonæ. in l. 2. & c. ingratum. & Io. An. in nouel. super. 3. glo. ¶ Secunda cōclusio sit, quòd cum per negligentiam, & præscriptionem perdatur dominium, potest dubitari, quanto tempore præscri-
a beretur a possessioni. Et quidam dixerunt per annum. alij, quòd per 10. vel. 20. annos. per l. sequitur. §. si viam. ÿ. de vsuca. Inn. de elec. in c. querelam. in glo. refert quendam dixisse hoc tanquam indeterminatum esse arbitrarium, ar. l. 1. §. fi. de iure delib. Ibi idem Cōpostel. & Io. An. ar. Inst. de obli. quæ ex quasi delic. §. 1. ¶ Adde tamen, quòd licèt per annum, vel plures omittam ex causa petere pensionē debitam, vel vna vice omisi interesse electioni, nō per hoc perdo electionem, quæ sine animo nō perditur, & solo animo retinetur. l. 3. §. in amittenda. ÿ. de acqui. pos. ¶ Quod verum est secundùm Inno. ibi, quando eram in possessione interessendi electioni tanquam vnus de capitulo. Sec9 verò esset, si essem in possessione solùm eligendi, vel prouidendi: quia tunc si alius eligat, vel prouideat, me patiente eū haberi p electo, vel prouisio habeatur à subditis: tūc bene perdo possessionē; quia non videor animum habere detinendi eam, cum electum ab aliquo patior esse in dignitate sua. ¶ Et rationem diuersitatis inter hos duos casus vide ibi per Inno. vbi in effectu subdit, quòd si petam possessionem, & denegetur, per hoc perdo possessionem. arg. C. de serui. & aqua. l. 2. Tunc ergo poterit recurri ad interdictū, recuperandæ, in quo veniunt pensiones omniū temporum præcedentium, vt. in d. c. querela. ¶ Alia con-
3 clusio sit; † quòd sicut dicitur quis spoliari iuribus incorporalibus, & eorum quasi posses. perdere, cum ea, quæ fuerunt hactenus soluta, præstita, vel facta certis terminis, nō soluuntur à debitore nolente: eodem modo in posterum non soluente, vt. d. c. querelam. vt ibi sensit Inno. super verbo, subtractaui. Quod intellige verum, ex quo recipere debens, vel cui debent solui, præstari, vel fieri, suspicās est: aliàs non perderet possessionem, quæ sine animo nō perditur, quæ in ignorante non deprehenditur: secus esset, si obligatus affectaret soluere, sed nō posset. ar. de ritu nup. l. si quis tutor. §. quæstio. & s. tit. 1. l. sicuti. §. planè. ¶ Et
4 ratio est; † quia sicut in spoliatione rerum corporalium requiritur necessariò dolus, sic in spoliatione incorporalium, vt. l. 3. §. hoc interdictum. de vi, & vi, arma. & ÿ. vi bo. rap. l. 2. §. doli. ¶ Adde tamen, quòd si ille, cui pensio debebatur, vel aliud ius, erat adeò potens, quòd non credebat debitorem volentem eū priuare possessione, posse possessionem retinere, vel ius illud, quod debebat; quòd tunc nō priuet ea; non. n. videtur per hoc priuatus possessione; cum per hoc non videatur suspicatus se posse repelli, vt. ÿ. de vsuca. l. non solùm. §. si dominus. Et bene facit. l. & si fortè. §. 1. s. tit. 1. Alij tamē dixerunt cōtra, quasi debuerit suspicari se posse repelli; eò quia pensionem ei debitam de iure auferre non potest per vim. s. quod met. cau. l. extat. & ad l. Iul. de vi priua. l. 1. Et hanc secundam partem Hosti. dicit esse veram ibi. Tu autem aduerte; quia hac ratione cessante, vbi violēter possem vti iure meo, & illo inuito, vt in casu seruitutis, vel iurisdictionis, vel simili. prima opi. videtur verior: tunc autem cognoscetur, quòd debitor habuit animum spoliandi. vel priuandi creditorē: cum tempore debito debitor requisitus noluit soluere, vel facere, quod cōsueuit: vt. d. c. querelam. ¶ Similiter adducto in re corporali mobili, vbi si me venientem quis non admittat ad possessionem, quam priùs habebam, dicor possessione priuari, & illam perdo. l. clā possidere. §. qui ad nundinas. ff. de acqui. poss. ¶ Alia est conclusio, quòd talibus iuribus quis potest spoliari etiam per non debitorem, sed à tertio, vel mandato debitoris, vel sine mandato

dato (eius tamen nomine) & ipse debitor ratum habet. Ista etiam est conclusio Inn. in d.c. querelã. ¶In ea.gl.ibi [etiã] declarat, quomodo quis dicatur spoliari iure eligẽdi, scilicet cum electio fit de aliquo sine eo, animo tñ spoliandi, vel fortiùs, si eo eiecto elegerint. Secus tamen si ex simplicitate, vel ignorantia, vt quia credebant eũ non præsentem, vel ex iusta causa, vt quia interesse non poterat; quia erat fortè excõmunicatus, vel suspẽsus; tunc.n. non amittit possessionẽ, nisi eligẽtes habuissẽt animũ spoliãdi, vel ius suũ subtrahẽdi. Sicut .n. possessio, ita nec quasi possessio potest amitti sine animo. l. quemadmodũ. ȷ̃. de acq. pos. Et quia vis non fit ei sine dolo. l. 1. ad Syl. de vi, & vi, ar. l. 3. §. hoc interdictum. & vi bo. rap. l. 2. §. doli. hũc animum habere debet, & scire intelligitur, quam citò eligẽtes ei notificãt, vel eum non admittũt, ¶Adde, ꝙ si eijciatur de capitulo, vbi tractabatur de electione, nõ est tamẽ ad electionẽ processũ, non dicitur per hoc spoliatus quasi possessione iuris eligendi, nec ad illam datur ei restitutio: sed bene competit iudicis officium, vt restituatur ad capitulum, quo spoliatus est. ȷ̃. de vi & vi ar. l. si plures. §. fin. Nã sub electione cõprehẽditur capitulũ, vbi de eo habetr tractat⁹, vt de elec. c. dudũ. 2. Inn. tñ in hoc dubitauit ibi: nec hoc multũ ei placet, ꝙ ꝑpter hoc videatur eũ priuare possessione capituli, dato ꝙ nõ admittatur. ¶Adde etiã, ꝙ eo casu, quo dicũt se nõ habuisse animũ eũ spoliandi, licèt ille non possit agere interdicto, recuperandæ, non poterit petere cassari electionẽ, vel id, quod factum est eo cõtẽpto, & sic nõ seruata forma. extra de elec. c. quod sicut.

5 ¶ † Alia conclusio est, ꝙ propter simplicem negationem verbalẽ aduersarij nõ perditur quasi possessio iuris alicuius. Ita dicit Inno. de resti. in integ. in c. 2. in glo. per monachos, vbi ponit, ꝙ quasi possessio præficiendi Abbatẽ in aliquo monasterio, quã prætẽdit Episcopus, vel conuẽtus, vel ẽt Abbas, nõ ꝑditur, qñ institut⁹ hoc verbis negat. Itẽ ponit ibi, cum sit in quasi possessione subiectionis, vbi vide plura alia. ¶Vnũ tamẽ ex verbis suis collige, ꝙ possessio iuriũ incorporalium ab ignorante non perditur; quia non amittit sine animo, vel corporali expulsione, quæ in iuribus fieri non potest. de acquir. pos. l. quemadmodum. & l. clam possidere. & C. de acq. pos. l. licèt.

6 ¶ † Quomodo autem perdatur possessio beneficij, vide per Inno. de resti. spo. in c. in literis. in gl. super verbo, possessio autem pri⁹. vbi refert quosdã dicere, ꝙ perdit per cõtrarios modos, quibus acquiritur, puta per expulsionem, vel per suspicionem, vel destitutionem, vel per institutionem acquiritur: quod est verũ, (secundũ eum) si fiat per eũ, qui super hoc auctoritatem habeat. alleg. de præben. c. in lateranẽsi. vt patet in milite, quando, exauctoratur. s̃. de his, qui not. infam. l. 2. §. ignominię. in verbo exauctorauerit. patet etiã in sacerdote, & alijs clericis. 24. q. 1. c. subdiaconus. & c. seq. & 11. q. 3. c. Episcopus, presbyter, aut diaconus. & de præben. c. 2. in 6. Secus si fieret per alium, qui non haberet ex officio eũ expellere; quia tunc non perderet generalem possessionem suæ dignitatis: sed tãtũ illius loci, vnde fuit expulsus, & illius tantùm loci restitutionem petere debet, vt probatur de renun. in c. cũ inter. P. Nã aliorum bonorũ (quibus non est spoliatus) pos. ipse retinebit. ¶Nec ob. si diceretur per vnum actum corporalem auctoritate superioris habitum intelligi quæsitam possessionem omnium aliorum; quia magis extendi debet possessio data legitimè, quàm spoliatio facta iniustè. Sentit tamen ibi notanter Inno. aliud dicendum, si quis esset spoliatus à Superiore, iuris ordine seruato; tunc enim hoc ipso, quòd inductum est ex consuetudine, quòd possessio data auctoritate superioris extendatur, hoc ipso eadem consuetudine videtur inductũ, quòd spoliatio facta legitimè auctoritate Superioris similiter extendat. Hosti. tamẽ sensit ista differre; quia aliud fauorabile, aliud odiosum. ¶De possidentibus autem sine auctoritate Superioris, certum est, quòd eodẽ modo perditur possessio, quo acquiritur. arg. ex. de renun. c. omnes. ¶Adde prædictis, & ad declarationẽ huius tex. quòd si habens iurisdictionem, vel ius aliquod in aliqua loca, vel personas statutum à iure, vel consuetudine, vel à statuto: quantũcunque tempore stet, quòd in aliquo illorũ locorũ, vel personarũ non vtatur omni iure, qđ in eis, vel in aliquo illorũ locorum, vel personarũ habet: nõ tñ cõtra eũ præscribitur; quia semper possidet, facit. s̃. ti. 1. l. si eo loco. §. fi. & qđ ibi dixi. & s̃. eo. l. 2. & multòminus si ibi aliquid exerceret; quia exercendo ius illud, vel vnum solum capitulum illius iuris generalis in vno solo loco; in omnib⁹ alijs locis, ꝑsonis, & capitulis possessionẽ retinere videtur, nisi alio modo possessionem amittat; vt quia violenter exinde expellatur, vel reuertens nõ admittatur, vel suspicetur se posse repelli, vt. ȷ̃. de vi & vi ar. l. 1. §. deijcitur. & §. seq. & de acq. pos. l. clam possidere. §. fi. & l. si id quod. §. fi. Nam cum hæc iura sint contigua, sufficit in vno retinere possessionẽ. ȷ̃. de acq. pos. l. 3. in prin. Imò (quod fortius est) dixit Inno. ꝙ nec præscriptio tanti temporis, cuius non extet memoria, de quo. in l. hoc iure. §. ductus aquę. de aqua quoti. & ęsti. & de verb. sig. c. quid per nouale, currit contra talem; quia semper possidet. Nã si contradiceretur, sequeretur absurditas, quòd si talis persona ita se habuit, & in tali statu fuit, & in tanta pacis trãquillitate viguit per 50. vel plures annos, quòd in ea nunquam oportuit exercere iurisdictionẽ, vel visitationẽ aliquam: dicendum non est, quòd per hoc iste amittat ius suum. hoc probatur per c. vigilanti. de præscri. & quod ibi no. Ita conclusit Inno. de capel. mo. in c. dilectus. quod secundò ponit super pos. Adde tamẽ ad istum articulum vnum verbum, quod statim tangam. in l. si stillicidij. §. 1. ȷ̃. eo. & latiùs dicam. in l. fi.

ADDITIO.

2 ¶Quanto tempore præscriberetur. Adde ad hanc secundã cõclu. quomodo seruitutes non habentes causam continuam præscribantur. Alex. in cõs. 71. incip. Visis, & ponderatis. in 4. volu. nu. 16. Et de seruitute habente causam continuam, & perpetuam, sicut est seruitus aquæductus, quæ sine intermissione ducitur: talis seruitus acquiritur per præscri. puta. 10. annorũ inter præsentes, & 20. inter absentes, etiã sine titulo, de quo vide Pan. in c. de quarta. de præscri. in 8. col. vers. quæro principaliter de duobus.

L. Si stillicidij.

¶Permittens ędificari in loco seruiente, illius seruitutẽ amittit. h. d. ¶Vel sic. Per contrarium actum videtur quis deserere ius suũ. Ita allegat de renun. in c. super hoc. Et adde ad istud modum loquendi de consti. c. cum M. Ferrarien. Bal. allegat istum tex. quòd qui permittit sibi parari obstaculum, videtur iuri suo renunciare. vide tamen gl. hic ad declarationem huius, intellige sanè in permittente, & prohibere valente; in eo enim, qui non habet potentiam resistendi, non caderet cõsensus remissiu iuris, benefacit. l. 4. ȷ̃. de vsur.

§. Is qui partem.

¶Faciens partem alicuius indiuidui, videtur totum facere. h. d. ¶Vel clariùs. Vtens parte indiuidui, videtur toto vti. h. d. cum se. ¶No. istum tex. qui alleg.

alleg. pro parte contra Innoc. l. 1. in fi. C. de emancip. lib. de quo etiam aliquid dicam in l. fi. ꝟ. eo.

Ex l. Si communem.

SVMMAE.

1 *Priuilegium competens minori, ne currat ei præscriptio, prodest eius consorti maiori.*
2 *Priuilegium ecclesiæ transit ad laycum, ratione communionis.*

L. Si communem. ¶Ratione priuilegij competentis vni de consortibus, conseruatur ius alterius. h. d. ¶Vel sic. In indiuiduis retinet quis per sociũ, quod per se
1 non potest. h. d. ¶Vel † priuilegium competens minori, ne currat ei præscriptio, prodest eius consorti maiori. h. d. ad literam. Quod procedit in his, quæ indiuidua sunt, vt hic in seruitute. Et isto modo facit ad. q. tactam p Cy. in l. 1. C. si in vna, eademque causa. de qua dixi. in l. loci corpus. §. si fundus. s. si ser. ven. facit etiam ad no. per Inno. de præscrip. in c. ad audientiam. & de elec. in c. dudũ.
2 Allegatur etiam iste tex. † quòd ratione communionis, priuilegium ecclesiæ transeat ad laycum. Vnde si layco, & ecclesiæ patronis competat ius præsentandi (ratione ecclesiæ) habebit laycus patronus sex menses ad præsentandum, vbi pro se heberet quatuor tantùm. Et ita per istum tex. decidit Io. An. de iure patro. in c. 1. lib. 6. in gl. ordi. ¶Item facit, quòd cum in præscribendo iure seruitutis requiratur scientia eorum, quorum auctoritas requiritur in quasi pos. tradenda. Et ideo si contra plures exigitur scientia, & patientia omnium: si tamen plures habent quasi possessionem eiusdem generis, vnius ignorantia omnibus prodest, per istum tex. Secus si essent iura diuersa, & penitus separata, vt ius Episcopi, & Plebani; qa tunc scientia nocet scienti, & ignorantia prodest ignoranti. Ita dicit Inno. de postu. præla. in cap. bonæ. il secondo, quod bene nota.

§. Si is qui. ¶Vtens alia seruitute, quàm sit illa, quam habet, non dicitur vti debita seruitute, & eam (non vtendo) perdit. h. d. ¶No. ergo istum text. ꝙ aliud est deducere in libello seruitutem competentem de die, & aliud de nocte. Cum ergo hæc diuersa sint, satis videtur, quòd si una qualitas deducta sit, & alia probetur, nihil facit. Quod est utile ad accusationem, uel inquisitionem de delicto commisso de nocte, qđ postea probetur commissum de die. de quo probatur in l. denunciasse. §. quid tamen. ff. de adult. Adde tamẽ, qđ statim dicam. ꝟ. l. proxima. ¶Item allegatur iste text. ꝙ si loca subiecta Episcopo (visitationis, & procurationis loco) aliquo tempore aliquid soluerint Episcopo, qui nõ visitauit: nihilominus potest postea Episcopus redire ad visitationem, vel procurationem. Ita allegatur per gloss. 10. q. 1. in c. relata. quod no.

Ex l. Si is, cui via.

SVMMAE.

1 *Factum si deducatur commissum certa forma, & probatur de alia forma, debet sequi absolutoria. & nu. 2.*
3 *Iniuria maior est in facie, quàm in spatulis.*

L. Si is, cui via. ¶Exercens plus iuris, q̃ habeat, non perdit ius sibi competens. h. d. ¶Vel sic. Qui facit plus, quã debeat, dicitur facere id, ad quod tenetur. hoc dicit. ¶Gloss. plus quam ibi [l. diligenter. in prin.] potest respõderi, vt colligitur ex no. per gloss. s. si ex nox. cau. aga. l. penul. ¶Vel dic, quòd habito respectu ad id, quod excedit id, quod fieri debet, dicitur facere aliud, quàm debet. Sed respectu eius, quod est, dicitur facere illud, quod debet, licèt plus faciat. Aut consideras totum, & eius respectu non fit, quod debet: sed plus, secundùm But. ¶An autem hoc locum habeat in mandato circa delicta, vide Inno. de homici. in c. ad audientiam. Et adde casum in c. fin. de homicid.
1 lib. 6. Facit iste tex. ad proban. † quòd si deducatur factũ certa forma commissum; & postea probetur de alia forma: vt quia deducta est offensio cum ense, & probata est offensio cum baculo, quòd sequi debet absolutoria; quia ista sunt diuersa. Et sic facit ad quæstionem, quòd si egi iniuriarum; quia percussisti me in facie cum pugno, & probo de percussione cũ spatulis, quòd non debeam obtinere etiam super probato, arg. de except. rei iudi. l. si mater. §. si quis autem, & l. & an eandem. §. actiones; probatio enim in vno, non debet prodesse in alio. l.
2 denunciasse. §. j. ꝟ. de adult. Facit † pro hoc, quòd si deducatur consuetudo, & probatio concludat super statuto, non sufficit. de aqua quoti. & æsti. l. j. §. item quæsitum. & de flu. l. j. in fi. Et istam partem tenuit Guil. in l. item exigit. s. de dolo. ¶In contrarium tamen facit; quia licèt nõ sit probata iniuria in facie, quæ reputatur atrocior. Instit. de iniur. §. atrox. Si tamen probetur de alio loco, debet sufficere, arg. de ædil. edi. l. bouem. §. aliquando. Item quia in tali iniuria fit æstimatio per iudicem. l. cõstitutionibus. ꝟ. de iniur. ergo iudex hoc terminare potest, vt s. de iur.
3 om. iud. l. j. ¶† Item quia maior est iniuria in facie, quàm in spatulis, ergo dicendo, quod est maius, videtur dicere, quod est minus. l. diem proferre. §. si plures. s. de arbit. & de verb. oblig. l. j. §. si stipulanti. ¶Item quia cum dico me percussum in capite, dico duo, s. me percussum, & in capite; ergo debet sufficere, si probetur percusio, argu. s. de arbi. l. Celsus. §. j. Et ad ista potest responderi, quòd in proposito iniuriæ sunt omnino diuersæ. ¶Non obst. l. cũ in diuersis. ꝟ. de relig. quia cum dico me iniuriam passum in capite, videor excludere omnes alias partes corporis. Ad istam quæstionem tamen adde omnino Bart. in l. denunciasse. §. quid tamen. ꝟ. de adult.

§. Hæres. Resoluto iure auctoris, resoluitur & ius successoris ab eo causam habentis. hoc dicit, & concor. l. lex vectigali fundo. ꝟ. de pigno. & sic facit, quòd licèt emphyteota possit constituere seruitutem. s. quibus mod. vsufru. amit. l. 2. §. 2. & de superficie. l. j. §. pen. & fin. tamen expirat emphyteosi finita, probatur in simili in vasallo. in tit. de inuesti. de reb. alie. fac. c. j. circa medium. ¶Vel potest sic summari. Si ius cõcedentis seruitutem resoluitur, & in consequentiam ius concessæ seruitutis. hoc dicit. ¶Nota ex isto tex. magis faueri acquisitioni, quàm obligationi, quod patet; quia acquisitio seruitutis prodest legatario, & impositio seruitutis non obest. ¶Glo. imposuit ibi [iure veteri &c.] Quid autem iure nouo si alienauerit, an conditione pendente transeat dominium, hic videtur innuere glo. quòd non. Idem videtur. ꝟ. de lega. j. l. seruo legato, & de cond. & demonst. l. si fundum à testatore. & ad Trebel. l. si res. & de reg. iur. l. plerunque. in fin. tit. & C. cõmunia de lega. l. pen. in §. fin. ¶Contrarium videtur tex. decidere in Auth. de resti. & ea, quæ pa. §. quamobrem. & ibi no. Et idem no. de leg. 2. in l. cum pater. §. libertis. Et ista videtur communis

munis sententia, de qua tangitur in d.l.fin. C. communia de lega. ¶In ea.glo.ibi [facto domino legatario]not.rationem. Et idem dixit Dyn.de reg.iur. in c.j. lib.6. dice-
1 mus tamen hoc regulare,† quòd in legatis cõditio nõ trahitur retro, quò ad effectus de præterito. l. j. §. serui. ad Sill. fallit hoc in conditione negatiua. Et ita loquitur.l. Nerati⁹. de manu. testa. quod intelligo, nisi appareret, q̄ testator noluit ante conditionis euentum libertatem deberi; tunc enim non traheretur retro. Ita intelligo.l.si quis libertatem dedisset Stichus.de statulib. ¶Aduerte tamen, quòd illud, quod contingit hic, non videtur extinguere ex eo; quia cõditio trahitur retro: sed quia est ius quoddam, quod non potuit in re constitui, quæ non erat irreuocabiliter constituentis. ¶In sequenti autem casu, quando actiuè, hoc est, quando reperitur ius quæsitum rei in conditionis euentum: & sic res transit cum sua causa. ī.de cõtrahen.emp.l.alienatio. Adde tamen, quod dixi.in l.qui exceptione. §. si pars. ī. de condi. inde.scilicet, quòd in legatis conditio non trahatur retro: secus tamen in constitutionibus. de mili. te.l. quod dicitur. & de acquir. hære. l. hæres quandoque.

Ex l.Qui fundum.

SVMMAE.

1 *Ciuitas retinet suam quasi possessionem iurisdictionis: quamuis sit occupata per tyrannum, vel alium iniustum occupatorem.*

2 *Iurisdictio, an dicatur cohærere territorio, vel personæ.*

L.Qui fundum. ¶Per quemcũque (etiam per naturalem vsum aquæ currentis) naturaliter retinetur seruitus. Hoc dicit. ¶Vel sic. Quasi possessio seruitutum retinetur per vsum etiam in malæ fidei possessore. Similiter etiã retinetur, dato quòd in vtendo factum hominis non interue-
1 niat. ¶ No. hic apertè probari, † quòd etiam per tyrãnum, vel alium iniustum occupatorem ciuitas retinet suã quasi iurisdictionem possessionis: & sic facit ad not. per Bar.in l.sequitur.§.si viam de vsuca. vbi sensit hoc verum, quando iurisdictio cohæret territorio. Secus si competeret personæ in loco; quia tunc, qui non vtitur (licèt deiectus) perdit. vt ibi. & de vi, & vi ar. l.si plures. §. deiectum. non tamen quæritur ei, qui violenter, & sine titulo ea vsus est, sed reuertitur ad eum, cui competit de iure communi, vt est Præses loci. l. illicitas. §. qui vniuersas. s̄. de offi. præsi. Sed eijciens tenebatur deiecto ad interesse, tanquam re
2 perempta. l. si de fundo. ī. de vi, & vi, ar. ¶ An tamen iurisdictio dicatur cohærere territorio, vel personæ, & quomodo. vide per Bar. in l. 2. s̄. de iurisdi. om. iu. Et etiam quoddam particulare eius consilium. ¶No. istum tex. in secunda parte. in vers. neque. per quẽ Dy. tradit regulã, q̄ vbi agatur de iure quæsito retinẽdo, sufficit facto alteri⁹ fieri. ī. de condi. & demon. l. 2. & de ver. obli. l. cum seru⁹. quod intellige verũ, qñ agitur de iure, quod cohæret rei, vt sunt seruitutes reales, vt hic. Secus si de iure cohærẽte personæ, vt est dominiũ, vel vsusfructus; quia tunc oportet fieri p̄ eũ, qui ius habet, vel eius nomine. s̄. quib. mo. vsufr. amit. l. Põponius. Et sic istum tex. inducit Dy. in arg. ad q. de equo, q. prius venit ad brauiũ sine rogatio. s. q̄ brauiũ non debeatur ei, de qua vide per eum in l.1.§.cæterum. ī. de acquir. pos. vbi etiam Bar. ponit idem hic Iacob. Bu. qui dicit, quod hoc est veru, si statutũ diceret cuius equ⁹ prius venerit: tunc sufficeret equum presentare, etiam sine assessore. Secus si diceretur. cuius equus primus cõducetur; quia tũc nõ sufficit equũ venire per se. ar. C. de rei ven. l. quotiens. secundùm Ia. Bu. ¶In dubio autem ex verbis nõ posset deprehendi, puta brauium deberi; quia agitur de velocitate non hominis, sed equi.

L.Si quis. ¶Medius locus non seruiens, dicitur potius interpellare seruitutem, quàm extinguere. & ideo potest seruitus restaurari ante finitum tempus præscriptionis. h. d. vel sic. Quando vsus seruitutis erat per alienationem impeditus, redemptione rei secuta, recuperatur. h.d.

L.Si locus. ¶ Si fundi occupati à flumine restrictura fiat per alluuionẽ, restituitur, & seruitus. h.d. ¶ Vel sic. Cessante impedimento seruitus ad primum statum, & modum reducitur ipso iure non præscripta; sed præscripta resti. in inte. h. d. ¶In tex. ibi [restituitur] ipso iure. vt in glo. & potest intelligi, etiam sine noua possesione. Et hoc est, quod videtur hæc lex notabiliter velle inducere. ¶Glo. cogendus ibi [l. Atilicinus] ad cuius declarationem vide, quod dixi. ¶No. tamen hic in fine casum, in quo quis potest compelli ad renouationes. Adde etiam notabilem doctrinam Bar. in l. 1. §. permittitur. de qua quoti. & æsti. & in l. 1. in fin. de priuile. credi.

Ex §.Cum via.

SVMMAE.

1 *Ingrediens fundum alterius cum animalibus, occupata via nõ punitur.*

2 *Officialis potest occupare rem priuati propter publicũ commodum, vel vtilitatem reipublicæ.*

3 *Compelli quis non debet ad officium lictoris, nisi sit multùm vilis.*

4 *Princeps, an possit auferre rem ex causa priuata, vt donet alicui.*

§.Cum via. ¶Cum via, vel vsus viæ publicæ perditur per impetum fluminis, vel ruinam: debet de agro vicini via constitui. h. d.
1 Facit iste tex. † quòd si reperiatur alicubi via occupata, ita quòd non possit per eam transiri, & aliquis intret fundum vicini, fortè cum animalibus, vt inde possit transire, quòd nõ possit puniri de tali ingressu: licèt aliàs posset fortè puniri ex forma statuti. ¶Aduerte tamen, quòd in ista materia iura dicunt seruari debere vrbanitatem. Ita dicit. in l. si cui. s̄. de serui. ¶Et ideo licèt simplex ingressus toleretur: tamen non est ibi permissum animalia conseruare, vt aliquod damnum dent, aliàs teneretur. ¶Item fa-
2 cit iste tex. † quòd propter publicum commodum, vel necessitatem Reipublicæ, potest officialis occupare rem priuati, vt ea vtatur per executionem officij. Et sic potest Potestas capi facere asinum, vel boues, uel currum alterius, vt damnatum trahat ad locum iustitiæ. quod limita, vt dixi. in l. mendicari. §. si constat. communia prædio. Guil. ali-
3 quid tangit. in l. fi. ī. de pigno. act. vbi dicitur, † quòd non debet quis compelli ad officium lictoris, scilicet vt decapitet, vel suspendat aliquem, nisi fortè multùm vilis, allegat. C. ne quis li. inui. actum reipub. gerere cog. lib. 11. quod no. contra officiales aliter seruãtes Bononiæ. ¶Gl. cum via. ibi. [C. de seruis, qui pro præm. lib. acc.] Not. ex
4 ista glo. doctrinam, † quòd vbi Princeps aufert ex causa priuata

priuatam rem, vt donet mulieri, vel alteri, secundùm for-
mam l. Lucius. ĵ. de euic. & l. item si verberatum. §. fin.
s. de rei věd. Quod an possit, vel non de iure, examinatur
plenè in l. fi. C. si contra ius, vel vtil. pub. Semper tñ debet
illi, à quo aufertur, offerri pretiũ rei. ¶Et pro determina-
tione huius glo. facit; qa cũ hic agitur de cõmodo oĩum
transeuntium, æquũ est oẽs conferre. Et isto modo etiã al
legatur ad quæstionẽ, si domus alicuius diruatur, ne ignis
progrediatur vlterius, ꝙ damnum debeat ei emendari à
vicinis, quorũ domus saluæ factæ sunt, facit. ĵ. ne qd in lo.
pub. l. 2. §. viarũ. & C. de oĩ agro deser. l. qcunq;. in fi. lib.
11. & ĵ. ad leg. Rhod. de iac. l. j. & ibi Guil. & hic. ¶Ad-
uerte tamẽ; qa glo. dicit hodie contrariũ obseruari, quod
credo procedere in casu huius l. cũ iste enim speret cõmo
dũ alluuionis. ĵ. de acq. rer. dom. l. ergo. §. alluuio. debet
sentire & damnum. ĵ. de reg. iur. l. secundùm naturam.

L. Si cum seruitus. Per viam adeptã vnius ex fundis seruiẽtibus, nõ extinguitur via ꝑ alios fundos debita. h. d.

Ex l. Aquam, quæ.

SVMMAE.

1 *Ius accrescendi non habet locum in contractibus.*
2 *Ex pluribus emphyteotis, vel feudatariis si alter moriatur si-*
ne hærede, eius portio redit ad dñm, & non accrescit aliis

L. Aquam, quæ. ¶Contra seruitutem vnius potest libertas
præscribi, licèt duret seruitus alterius, nisi forent consor-
tes; & in non consortibus nõ habet locũ ius accrescendi.
h. d. ¶Vel sic. Si ad plurium prædia per eũdem riuũ aqua
ducatur, dicuntur plures seruitutes: & sic põt vna amitti,
altera remanẽte. & qđ vnus perdit, non crescit alteri. h. d.
¶Glo. aquæ ibi [l. communi liberto. ar. contra.] Sed rñde
vt ibi; non põt enim dici, ꝙ ibi delictum liberti faciat, ne
quicquã sibi quæratur. Et est notandus ille casus ad id, qđ
statim dicã. ¶In ea. gl. in fi. quasi velit dicere, ꝙ si alter ex
legatariis proprietatem non acquirat, locus est iuri accre
1 scẽdi. ¶Aduerte ergo, ꝙ hic est casus apertus, †ꝙ in con-
tractibus non habeat locum ius accrescendi, & ita fuit al
legatus per Richar. Malumb. & Bar. in l. si mihi, & Titio.
in princ. de verb. obli. Glo. tamen videtur hoc sensisse, ꝙ
hoc contingit; quia portio non deficit à prin. sed ex post-
facto. vide etiam glo. in l. si duo patroni. in prin. s. de iure
2 iur. ¶Et hoc faciunt ad quæstionem † ꝙ si ex pluribus em
phyteotis, vel feudatariis alter moriatur sine hærede, eius
a portio redeat ad dominum: non autem aliis accrescat. a
Nec obst. l. j. in fi. de vsufru. accresc. quia hic loquitur in
dominio, ibi autem specialiter loquitur in vsufructu. Qui
dam tamen intellexerunt, ꝙ ideo hic non est locus iuri
accrescendi; quia isti erant penitus separati, nec inter eos
cadebat aliqua coniunctio, facit. l. huiusmodi. §. quib⁹ ita.
ĵ. de leg. j. De hoc tamen articulo, quomodo, & qualiter
in contractibus sit locus iuri accrescendi, quia isti erant
penitus separati, vide quod dixi in l. proprium. supra cõ-
muni prædiorum.

ADDITIO.

a ¶Aliis accrescat. Adde, nunqd aliquo pacto in feudo lo
cum habeat ius accrescendi. vide Alexand. in consil. 30.
incip. Vt qñ omne. in j. vol. Et in feudo fratribus cõces-
so quando ius accrescẽdi locum habeat. vide Alex. cons.
349. incip. Consideratis verbis. in 2. vol. per totũ consiliũ.

Ex l. Labeo dicit.

SVMMAE.

1 *Renunciare an quis possit expressè iuri visitandi.*
2 *Procuratio debetur accessoriè.*

L. Labeo dicit. Aliàs hæc lex incipit Si is qui. hoc intendit
Per negligentiam cõmissam in antecedenti, perditur ius,
qđ hẽt in cõsequenti. h. d. ¶Vel sic. Qui perdit principa-
le, perdit accessoriũ. h. d. ¶Et præmitte casum. l. 3. §. fi. &
quod ibi no. s. de ser. rust. præd. ¶Item aduerte, ꝙ hic est
duplex litera, vt hic tangitur in glo. & 2. melior, vt in ea
dicam. ¶Glo. non ierit. ibi [aquã non hausit] hanc regulã
aliàs secundã reputo meliorem; ex eo quia secundùm pri
mã ista lex poneret casum indubitabilem, contra no. in l.
Labeo. de Carbo. edi. ¶Aduerte tamen ad vnũ, ꝙ ista lex
loquitur in iure quæsito, nec videtur habere locũ in iure
quærendo, per casum. ĵ. eo. l. si partem. in princ. ¶Itẽ ad-
1 uerte, ꝙ Inno. notanter allegat hanc legẽ †ꝙ licèt qs non
possit expressè renunciare iuri visitandi; quia visitare, &
corrigere est iuris publici, vt extra de fo. compe. c. si dili-
genti. sicut nec per pactũ se obligare, ꝙ non aget, vel nõ ac
cusabit de crimine. s. de pac. l. si vnus. §. illud. licèt posset
procurationem sibi debitã ratione visitationis remittere;
quia est ius priuatum in solo temporali lucro consistens.
2 †Tacitè tamen multo tẽpore non recipiendo procuratio-
nem, non perdit illam; quia procuratio non debetur prin
cipaliter: sed accessoriè. s. ratione visitationis. Et ideo retẽ
ta visitatione, retinetur & accessorium, scilicet procura-
tio. arg. huius l. Ita allegat Innoc. de rescript. in c. cum ex
officij. in glo. in ver. & est ratio.

L. Si quis alia. Vtens alia re, quàm in qua habet seruitutem, perdit seruitutem sibi debitam. hoc dicit, & facit ad nota. in l. si cui. s. eodem.

§. Tempus. Tempus negligẽtiæ auctoris cõiungitur cum negligentia succes-
soris. h. d. ¶Vel sic. Tempus auctoris debet facere transi
tum in successorem. h. d. ¶Not. ꝙ sicut ad commodum
pertinet accessio temporis auctoris. l. Pomponius. §. cum
quis. & §. seq. de acq. poss. sic & incommodũ, vt hic. Et fa-
cit ad res emphyteoticas, quando est cessatum in præsta-
tione debiti census, & similiũ. Adde tamen, vltra quæ di-
cit, quòd propter ignorantiã hæredis non soluentis cano-
nẽ potest impetrari restitutio. Ita dicit glo. in l. 2. C. de
iur. emphy. in l. vlt. glo. quod not.

§. Si cum ius. Seruitus non dicitur perdi eo casu, quo contra eam li-
bertas non præscribitur. hoc dicit. ¶Vel sic. In seruituti-
bus vrbanis libertas non præscribitur, nisi factum domini
seruiẽtis interuenerit. hoc dicit. Et facit ad id, qđ videbi-
mus. ĵ. eo. l. fi. & no. in l. 2. C. de ser. & aqua. & quod ple
nè declaraui in l. seruitutes. s. de serui. ¶Not. tex. q. alle-
gatur, ꝙ vasallus libertatem, & dominium directum feu-
di non præscribit triginta annis non seruiendo, nisi inter-
pellasset ius domini, dicendo eum non dominum: dicit
tamen distinguendum, an vasallus debeat domino certas
præstationes, vt tenere equum pro feudo: tunc sit imputã
dum domino, ꝙ illas non exegit. Sed si erat feudũ honori
ficũ, ita ꝙ dñs nil poterat exigere, nõ est, ꝙ imputetur ei

domino. Vel distinguitur, an inter illud tempus domino aliquid occurrisset, ita ꝙ vasalli erāt vocandi, vt in militia, in vxore ducēda, & similibus, ad q̄ verisimiliter, si fuisset vassallus, dn̄s eum vocasset: & tunc si vasallus nō iuit, interpellasse videtur ius dn̄i, & sic posset libertatem præscripsisse, secundùm eum. Ita refert Guil. in Spec. de præscrip. in secunda col. in ver. fuit alia q. vberri. ¶Aduerte tamen, ꝙ quidam allegantes istū tex. dixerūt, quòd ideo hic non præscribitur longo tempore, vt not. s̄. de ser. vrb. præd. l. si seruitus. §. fina. Ita intellexit istum text. Richar. Mal. ad quod j̄. l. proxi. in prin. quod nota.

L. Si partem ¶Actio personalis pro seruitute non tollitur ex tempore, quo perditur seruitus iam constituta. h. d. Et sic facit ad id, quod dixi statim. s̄. §. prox. ¶Nota, quòd aliud est ius esse productum inesse, vel esse solùm in spe productionis. ¶Et facit iste tex. ad q. de nobili, qui reliquit partem sui patrimonij certo hospitali construendo, vt licèt sit tardatum per longum tempus, antequam sit constructū: nulla possit dici cucurrisse præscriptio. ¶Non obstat. s̄. de mino. l. etiam si, quia ibi præscriptio iam cæperat in persona prædecessoris illius posthumi, & iam cæpta continuatur, secundùm no. in l. 1. & 2. & quod ibi no. C si aduer. pig. ven. ¶No. etiam tex. qui videtur facere, quòd si ex conuentione inter commune Venetorum, & commune Anconitanorum conuenit, vt possint Veneti pro necessitatibus suis conducere per portum Anconitanorū naues frumenti de Apulia sine aliqua solutione gabellæ, & tempore etiam conducendi non expresso aliter, licèt Veneti tardauerunt per 10. vel 20. annos, vel etiam per 30. & hodie velint (imminente eis necessitate) conducere, ꝙ possunt, lapsu temporis non obstante. ¶Quod intellige, nisi aliquo tempore prohibiti fuissent conducere, & ab illo tempore transiuisset tantum tempus, quòd dici possèt tempore exclusi. per no. in l. qui luminibus. de ser. vr. pre. & j̄. eo. l. fi. ¶Glo. quia nullum. ibi [. l. si quis ita] sed illa non videtur contradicere, sed bene obstat. l. Titio vsusfructus. eod. tit. pro cuius solutione vide quod no. in l. nō potest. j̄. de reg. iu. ex qua sumi potest regula, de qua ibi, ꝙ non potest dici desinere, quod non cæpit. & ibi contrarium reperitur, dic ꝙ ex interpretatione: circa quod vide glo. multa iura pro, & contra allegantem in l. 3. §. j. s̄. vsu fruc. queadmo. cau.

Ex §. Si per fundum.

SVMMAE.

1 *Dies seruitutis prædialis cedit statim ab adita hæreditate.*

2 *Confessio cedentis post factam cessionem, non nocet ei, in quē est facta cessio.*

3 *Legatum dicitur acquiri, repudialiter, nulla acceptione secuta.*

§. Si per fundum. Solo titulo quæritur seruitus in vltima voluntate relicta. hoc dicit. Et hoc declara, vt dixi in l. testatrix. in princ. s̄. tit. primo. ¶Vel sic. Præscriptio etiam currit contra ignorantem, & post alienationem iuris secutam nihil releuat repudiatio alienantis. hoc dicit. ¶No. vltra summariū tex. ibi [& adita mea hæ-
1 reditate] q. videtur decidere, † ꝙ ab adita hæreditate statim cedat dies seruitutis prædialis]. de quo vide per Iacob. de Are. Bartol. j̄. de ser. lega. l. 3. ¶Not. etiam, ꝙ cum hic dicatur ignoranti præscriptionem currere, quòd videt̄ cōtra no. in l. annus. s̄. de calū. & ī l. genero. de his qui no. infa. & in l. 1. j̄. de excusa. tuto. Ideo potest dici, ꝙ hic loquitur in præscriptione extraiudiciali. ibi autem in ea, in qua desideratur iudicium. Et sic potest dici, ꝙ hic sit casus, quo præscribitur iuri acceptandi, & alibi iuri offerendi. vt j̄. de capti. l. in bello. §. si quis seruum. de quo iure offerendi vide, quod oīo dixi. in l. si rem. §. omnis. j̄. de pig. acti. & latiùs. in l. cum notissimi. §. 1. C. de præscr.
2 30. anno. ¶No. etiam tex. † ꝙ post ius translatum nil releuat renunciatio transferentis: & sic facit, ꝙ confessio cedentis post factam cessionem non noceat ei, in quem cessio facta est, facit etiam ad Trebel. l. facta. §. si heres. & ibi de hoc per Bartol. post Dy. qui tetigit in l. seruum filij. §. j. de leg. j. & Cy. in l. 3. C. de noua. & de proc. ī l. fi. tangitur etiam s̄. de pac. in l. si cum emptore. Quidam tamen dixerunt, ꝙ renunciatio nil operatur hic; quia ius erat annexum rei alienatæ, & extabat per se. Et isto modo non obstant nota. in d. l. si cum emptore. quia ibi erat ius personale, quod non poterat à cedēte separari, vt j̄. de pecu. l. si qs ergo casus. & ita Bal. rn̄det ad istā. l. facit etiā tex. iste secundùm Guil. in l. aliena. in prin. j̄. de pig. act. ꝙ licèt dominus rei possit ratificare obligationem, quam fecerat creditor in præiudicium sui: non tamen in præiudicium tertij, cui ipse ratum habens medio tempore obligasset. facit l. potior. §. 1. j̄. qui po. in pig. ha. & quod not. de leg. 1. in l. talis scriptura. de quo ēt vide p Gui. in Spe.
3 de obli. §. 1. ver. item pone. ¶†Not. etiam hic probari, ꝙ nulla etiam acceptatione secuta, dicatur legatum acquiri repudialiter. facit de oper. liber. l. liberto octoginta. Quod videtur contra no. in l. si quis ita. de condi. insti. vñ potest dici, ꝙ hic dicitur procedere in casu, quo legatarius rem alienauerit, quo modo sequitur ius legatæ seruitutis. Et ideo in præiudicium illius non posset repudiare, vt dictum est: aliàs dicatur quæri repudialiter tantùm, vt d. l. si quis ita. Et secundùm hoc dicemus, ꝙ hic est casus, ꝙ in singularem successorem transit ius acceptandi, etiā sine aliquo consensu actoris sui.

L. Vsu retinetur. In iure annexo rei qs vtatur, dummodo vsus sequatur. h. d. cum seq. facit. s̄. eo. l. qui fundum. & quod ibi dixi in tex. quòd licèt possessor rei libellariæ, quæ non pertinebat ad eum, soluat canonem, ꝙ res non inciderit in commissum, licèt verus emphyteota nō soluerit; quia possessor soluit nomine rei possessæ. ar. s̄. de neg. gest. l. qui aliena. in fi. & sic quia solutio est realis, omnibus prodest, per istum tex. cum seq. Ita allegatur per Guilielmum. s̄. de neg. gestis. in l. qui vtiliter. §. Titius.

Ex l. Seruitute.

SVMMAE.

1 *Animus retinendi possessionem, quomodo probetur.*

2 *Possessio generalis iurisdictionis quomodo acquiratur.*

3 *Titulus non requiritur in præscribenda seruitute, nec in præscribenda libertate contra seruitutem.*

4 *Spoliatus quomodo possit recuperare possessionem, vel quasi iurium incorporalium. & nu. 5. & 7.*

6 *Consulens fraudulenter tenetur de consilio.*

L. Seruitute

L. Seruitute. ¶ Ad præscribendam serui
tutē requiritur, ꝙ quis vta-
tur bona fide iure seruitutis.h.d. Et istum tex.allegaui in
l.qui luminibus.de ser.vr.præd.& l.si fortè.§.1.s̃. ti.1.vi-
de etiā allegata per Bar.in l.si priùs.in prima parte leg.in
7.oppositione.j̃.de oper.nou.nun. ¶ Vel sic. Non dicitur
seruitute vti,qui non vtitur eo animo. ad hoc allegatur.
Allegatur etiam,ꝙ non solùm factum requiritur: sed ēt
mēs,& intētio vtentis,& primò pōit dictū,secūdò infert.
Secunda ibi.Ideoque.¶ No.hic expressam regulam,ꝙ vt
seruitus præscribatur,oportet præscribentem vti tanquā
1 iure seruitutis, & bona fide. † Quomodo autem animus
iste probetur,recurre ad no.in l.Titia.j̃. de solu. aliàs so.
ma.in l.4.in fi.tangitur in l.2.§.1.de iti. act. que priua.
¶ Item probatur bona fides; vt quia emptor fundi inue-
nit in suo fundo carezatam in via paratam cum cur-
ru:propter quod potuit rectè credere seruitutem deberi
fundo empto. Vel forte vēditor dixit ei,ꝙ seruitus debe-
bat fundo,quem vēdebat.& facit ista l.ad not. per Cy.C.
de serui.in 2.& 3.q.facit etiam ad not. in l. non ambigit
in fi.j̃.de acqui.pos.¶ Item per istum tex. dicit Inno. de
2 capel.mo.in c.dilectus.super verbo,possessorium.† ꝙ ge-
neralis possessio iurisdictionis acquiritur,etiam si vnicus
actus iurisdictionis exerceatur; vt quia cognoscit de vna
causa ciuili, vel criminali, vel aliud simile faciat, quod
pertineat ad iurisdictionem:dummodo sic exercendo in-
tendat vti iure suo, quò ad iurisdictionem vniuersaliter.
Nam si audiendo causam ciuilem intēderet per istum a-
ctum in ciuilibus tantùm causis iure suo vti, non per hoc
quæsisset possessionem in criminalibus, vt hic. Pe.tamē
tenuit contra,ꝙ exercitium leuioris actus, non dabit iu-
risdictionem à superiore. Quod plenè declaraui.s̃.de ser-
uitu.in l.seruitus.vbi vide.de quo aliquid per Io. And.in
gl.or.in cle.1.in fi.de fo.compe.vbi alleg. Guil. in Spec.
de iurisf.om.iud.ver.illud & no. ¶ Item hic videtur casus
contra Gui.qui dixit, ꝙ pro seruitute reali non compe-
tat interdictum recuperandæ; quia possessio non est pro
priè personæ,sed rei. Sed pro seruitute personali sic.C.de
acqui.poss.l. licet.& allegauit ad hunc casum l. sequitur.
§.si viam.j̃.de vsucap. Iste enim tex.facit in contrarium,
vt videtis.ad idem.l.3.in prin.j̃.de iti.act. que priua. Et
adde verbum Inn.extra de cau.po.& proprie.in.c.cum ec
clesia.super ver.affuisse, quod statim dicam super glo.
¶ Glo.1.ibi[debito fundo].i.nomine fundi, cui seruitus
debeatur. Ita exponit hic etiam Ia.Bu. ¶ Aduerte tamē,
ꝙ ista iura hic allegata,q̄ dicunt, ꝙ nisi vtens intendat vti
iure suo,non agitur ex illis interdictis,ꝙ videntur destrue
re regulam,quæ est, ꝙ spoliatus etiam prædio, ante om-
nia debet restitui.l.si quis ad se fundum. C.ad l.Iul.de vi.
& l.si maritus.C.de do.inter vi. & vx. & extra de restitu.
spo.c.in literis. Nam certum est, ꝙ qui per violentiā vti-
tur,non intendit iure suo vti. Ideo scit,ꝙ iure suo non vti-
tur. Sed responde,quòd illæ. ll.locum habent in interdi-
ctis.s.l.fi.de iti.ac.que priua.& l.j.§. Aristo.hic allegata.q̄
interdicta competunt possessoribus ad possessionem tuē
dam,vt de iti.ac.quæ priua. & de aqua quotid. & æsti.&
vti pos.Sed quando agitur interdicto recuperandæ, sicut
est interdictum,vnde vi,obijciet agens, etiam si non cre-
dat iure suo vti.j̃.vti poss.l.1.§.fi.& l.se. ¶ In ea.glos.ibi
[bona fides est necessaria] hoc est verum in præscriben-
da libertate personali.l.1.C.de præscrip. lon. temp. quæ
pro liber.compe.¶ Idem in reali, si agatur de præscribē
da libertate rei vrbanæ,vt s̃.de ser.vr. præd.l. hæc autem
iura.& j̃.in gl.¶ In ea.gl.ibi[& hic in præscriptione liber
3 tatis vrbanæ seruitutis.] Vnum not. ꝙ † sicut in præscri-
benda seruitute,non requiritur titulus, vt. si quis diutur
no.s̃.ti.1.ita nec reqritur in præscribenda libertate con-
tra seruitutem.l.si ædes.s̃.de ser.vr.præd. ¶ In ea.glo.ibi
[hęc autē iura.]& ex ista potest colligi ratio diuersitatis,
quare in præscribenda libertate rei vrbanæ requiritur fa
ctū,& vsus præscribentis;iō nimirum si reqritur bona fi-
des:sed in realibus non requiritur aliquod factū præscri-
bētis;sed solùm negligentia ex parte amittentis. ideo in
amittēdo non considerat̄ bona fides aduersarij. Et hoc fa
cit ad no.p Bar.in l.seq̄t.§.si uiā.de vsuc. Qđ declara, &
dixi in l.seruitutes.s̃.de serui. Vlti.extra gl. apti' no.hic,
alibi posse aliqd adaptari de vltimo articulo quarto lo-
4 co pollicito, s̃. in prin. huius li. f. † qūo secuta pditione
possessionis,vel quasi istorum iurium incorporalium,spo
liato consulatur in eius recuperatione. in quo Inn.de ele.
in c.qrelā.in 4 gl.& Io.An.ponit in nouel. super ver.resti
tui.& arguit p illā decre. ꝙ competat interdictū,vnde vi.
Ad idē ex̃.de cau.pos.ī c.cū ecclesia.đ mor.infe.l.1.§.itē
si.& de vi,& vi ar.l.3.§.vnde vi interdictū.§.ptinet.& §.q
vsufru. in fi. & s̃.de serui.l.quoties. & hoc ē verū vtile.di
rectum enim non datur,nisi pro rebus soli, vel solo cohę
rentib';vt j̃.de vi,& vi ar.l.1.§.2.& 3.Sed dat̄ condictio
ex illa decre.ī c.cū ecclesia.Refert tñ ibi idē Inn.īgl.se.ꝙ
ex hmōi phibitionib', vel denegationib' oriri pōt inter-
dictū,vti posſi. Conclude tñ melius cōpetere, vnde vi.ex
quo debita pensio denegat̄,vel qs vti iure suo phibet̄; vt
j̃.đ vi,& vi ar. l.idem est. §. vñ vi. Et aduerte, ꝙ loqt in
iurib' expssis in illis duab' Decre. In alijs aūt dicit,ꝙ vti
lis cōdictio decre.ī c.querelā extēdit̄ ad illā,ar.s̃.de legi.
l.neque leges.& l.nō pñt. Vel pōt dici cōpetere interdi-
ctū.vñ vi.vtile.& maximè īquātū ad aduersariū puenit.vt
j̃.de vi,& vi.ar.l.Fulcini'. §. fi. & l.se.vel dat̄ officiū iudi
cis,qđ p actione ponit̄,sm no.de offi.iudi.ī c.1. & đ hoc
tangit̄ in Spe.de resti.spo.§.nūc dicam'. añ fi. Et addđ qđ
no.Io.An.de cēsi.ī c.puenit. dixit tñ idē Inn.ibi. sup ver.
5 subtracta.† ꝙ & si existēs ī quasi possessiōe.iuris eligēdi,
spoliet̄,& capitulū pcedit ad electionē sine eo, si postea ī
alia electione admittat̄, & sic possessionē suā recupauit:
nihilomin' poterit agere ad cassationē primæ electionis
factæ sine eo,petēdo restitutionē iudicis officio. j̃. de vi,
& vi ar.l. 1. §. hoc. & §. illud vtiq;.& §.si fundum à
quo.& §.qđ ait.& §.se.& l. meritò. dixit ēt, ꝙ si debitor
mādauit pēsionē subtrahi,vel subtractā eius noīe ratā ha
buit, pt agi cōtra eū;actiōe mā.p d.l.j.§.deieciſſe.& đ ra
tū hñte in §.quoties.đ vi,& vi ar.bñ facit.de resti.spo.ca.
cū ad sedē.nō tñ cōpetit interdictū,vel cōdictio statī post
mādatū,sed spoliatiōe secuta; qa ïterdictū ñ cōpetit,nisi
spoliato.l.1.in prī.de vi,& vi ar.& ex tunc cōputat̄ ann',
quò ad interdictū:licèt sec' in cōdōne,quæ ppetua ē.sicut
& aliæ condōnes.C.de cōsti.pe.l.2. ¶ Sed contra simpli-
citer consulentē non dat̄ interdictū, nec condō ex illa De
cre.ī c.qrelā,qa nullo iure cauet̄,nisi in subsidiū. ar. s̃.de
eo,p quē fa.erit.l.2.§.fi.Contra istud tñ facit.j̃. de fur.l.
si qs vxori.ī prī.& §.si qs seruo.& Insti.de obl. q̄ ex deli.
§. pe. vbi cōtra cōsiliū pbētē dat̄ furti,si fur nō erat aliàs
factur'. Ad idē j̃.de ser.cor.l.2.§.vlt. vbi cōsiliator tenet̄
serui corrupti.ad idē.j̃.de adul.l.hæc verba.& de fal.l.fi-
6 li'.Sed rñde,ꝙ isti sunt oēs casus spāles. Vnū adde,† ꝙ v-
bicunq; apparet fraudolenter consultū, vř ex cōsilio obli
2 gari, * vt j̃.manda.l.2.§.fi.& ibi p gl.Inn.dicit ēt ī ea.gl.
ꝙ si Eps mādat subditis,vel debitoribus, vt nō rñdeant
fortè de decimis Plebano,vel simili,vt Archidiacono,mā
dās tenet̄,vñ vi.vel condōne ex canone;vel officio iudicis
pro illis tm̃,qui denegauerunt,vel non soluerunt. Nā hic
phibitio ęqparat̄ mādato.vt j̃.manda.l.1. ¶ Ad qđ aūt

teneatur Episcopus,dic,quòd ad omne interesse pecuniarium ipsius Plebani,vel Archidiaconi. Ita no. de sepul.in c.certificari.Quod declarabitur eorum iuramento.2.q.j. c.in primis.& no.in c.fina.quod me.cau. probatur apertè in l.semper §.in hoc interdicto.ĩ.quod vi, aut clam. Ius autem,vel iure proprio non continet æstimationem, cum sit res spiritualis.Et sic Plebano spoliato non restituitur quasi possessio iuris percipiẽdi decimas; quia fortè alius est in quasi possessione,cui rusticus soluit,nec de eo datur interesse;quia interesse non recipit,vt dictũ est, quod bene nota.¶Ad officium autem iudicis pertinet,vt Episcopus omnino reuocet mandatum factum parochianis,& quòd eis faciat simile mandatum,ꝙ respondeāt;sicut faciebant ante suam inhibitionem.ar. de censi.c.significauerunt.& de resti.spo.c.conquerente. Aliqui tamen in hoc vltimo contra eum, nec nouum possessorem fine causa debeat spoliare.de quo per Inno.de fil.præsby.ĩ c, veniens.Hostien.dixit primum verius,si sit notorium.extra de ap.in c.solicitudinẽ. ¶Alij dixerunt, ꝙ si Episcopus,vel alius iudex ex impetu, vel ordine iudiciario non seruato,hoc præcepisset, quòd reuocaretur præceptum, ipso possessore non vocato; cum sit notorium iure.

¶Sed si alius,quàm iudex hoc mandasset, per suam reuocationem non fieret præiudicium possessori. Et idem dixit Inn.sub dubio in iudicio: si extra iudicium hoc præcepisset,hoc autem certum est, quòd contra ipsum nouũ possessorem competit vtile interdictum, vel vtile condi-

7 ctio.vt ĩ.de vi & vi ar.l.j.§.familiæ.¶Subdit† & ibi,quo modo consulatur contra prohibẽtem cum armis, quẽ ingredi in pos.quam animo tenebat; vel ne percipiat fructus administrationis,quam gerebat,vel fundum, cuius vsumfructum habebat, vel.s.impedientem quem vti iure suo,cuius possessionem habebat, & concludit competere interdictum,vnde vi.vt l.3.§.pertinet. de ui & ui ar.

¶Sed si non armis,sed uerbo prohibuit, & prohibens est talis,quòd eius prohibitio fecit iustum metum, si postea inuasit illam possessionem, datur interdictum contra eũ infra annum insolidum ad id, quod occasione illius prohibitionis ad eum peruenit, aliàs non; quia hoc interdictum atrocitatem desiderat,ut ĩ.de ui, & ui ar.l.1.§.interdictum.& l.1. ad Sill. Sed si erat in pos.& exiuit illa, propter minas non daretur hoc interdictum, unde ui.sed actio.quod me.cau.l.metũ.in j.responso.s̃.quod me.causa. Adde etiam Innoc.de arbi.in c. ex parte. super verbo, sublato.Adde etiam,quòd si per illos, ad quos spectat electio,excluso illo,qui erat in quasi poss.iuris eligendi cũ eis, vel etiam soli sine eis eligat, quo iure possit prouideri:circa quod uide Inno.de resti.spo.in c.literis.in prima gl.quam Io.An.ponit super verbo,eiectum,in nouella.¶Et generaliter de existẽtibus in quasi possessione dignitatum, uel aliorum beneficiorum, & rerum ipsorum beneficiorum, an cadãt ab ista quasi poss. recurre ad no. in d.c.in literis.super uerbo,priùs, per Inno. quod Ioan. And.ponit cum præcedenti super uerbo, eiectum. Adde etiam eundem de resti.spo. in c. olim. ubi multa notabilia dicit,quæ non prosequor. sed hic finem impono circa materiam seruitutis.

ADDITIO.

a ¶Ex consilio obligari. Adde, quando quis obligetur ex consilio,& opem præstando alicui, & qualiter debeat puniri.Alexand.in consi.177.incip.Viso themate.in 2. uol. per tot.consi.

¶Incipit aurea lectura famosissimi Doctoris, & suo tempore monarchæ.ll.D.Flor.de S.Petr.de Bononia super ix.libros Digest.seu Pãdectarum, quã lecturam legit Bononiæ.1442. & audiebant sub eo quasi omnes Doctores legentes Bononiæ,et specialiter D.Ang.de Aret.Et est nouissima lectura, & vtilissima super dictis titu.& necessaria in practica,& theorica.

Rub. Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur.

SVMMAE.

1 *Inuitus non suscipit quis iudicium in realibus actionibus.*

2 *Iura tria orta sunt eodem tempore.*

IN gl. Rubricæ ibi[imitantur]quia sicut reales dantur contra omnẽ, qui habet facultatem rei restituendæ, vt s̃. de rei ven.l. officiũ. Ita & istæ dantur contra possidentem;vel eũ,qui dolo desiit possidere,sicut reales.ĩ.ea.l. in fin. & §.& cum. & de noxali.l.de illo.quod est cõtra naturã merè personalium.s̃.de iudi.l.si fideicommissum.§.tractatũ.& l.j.

1 §.hæres.ĩ.ad Trebel. ¶†Item sicut in realibus quis non suscipit iudiciũ inuitus.s̃.de rei vend.l. fi. Ita nec in istis. ĩ.de noxali l.noxali.Secus in personalibꝰ.ĩ.de verb.ob. l.inter stipulantẽ.§.1. nisi paratus sit soluere. de procu.l. si reus.& de iudi.l.si debitori.¶Seqtur ibi [antiquior]vt aũt sciat,quo tpe transiuerit, attẽde; quia post destructã Troiã,Aeneas,q erat de sanguine Priami, & Romulus,q erat de stirpe Troiana,in Italiã veniẽtes, Romulus in Italia Romã construxit, quã sine lege rexit:postea auctã,eã diuisit in 30.partes.& in 30.vicos, q vocabant curiæ;qa qđ Ciuitati Romanæ expediebat,pro sententijs earũ partiũ faciebat.De his autem legibus curiatis librũ fecit Papyriꝰ, solũ sine ordine positis,in vnũ librũ reducẽs: nil tñ addẽs.deĩde regẽ eorũ Tarquiniũ expulerũt,& oĩa sine lege regebant,& ita steterũt p.20.an.his pactis.x.viros ad græcas ciuitates p legibus miserũt,q.10.tabulas in tabulis eburneis scriptas portauerũt.deinde vidẽtes,ꝙ illæ nõ sufficiebant, sequenti anno duos legatos miserũt, q duas tabulas portauerũt,& sic ex accidẽti appellatæ sũt leges.

2 12.tabul.Postea Iuriscõsulti ĩceperũt illas interptari,†qđ ius ciuile appellatũ ẽ:vñ ab eis descẽderũt actiões ciuiles, & sic eodẽ tpe tria iura orta sũt.s.lex.12.tab. ius ciuile,& actiones.hæc colligunt.s̃.de ori.iur.in l.2. Nã cõmodiùs est à vetustiori iure ĩncipe. vt ibi.&.ĩ.de acq.re.do.l.j.antiqui.n.pcedũt vt ĩ.de alb.scri.l.1.& C.de cõsuli.l.1.li. 12.facit.ĩ.de fid.instr.l.fi.& hoc no.ad no.p Inn.de mai. & obe.in c.1.& p Bar.de albo.scri.in l.1.in fi. Gl. Adde pro intelligentia totius tituli.¶Primò,qñ hic actio locũ habet,& qñ cesset,& de hoc ĩ.l.1.§. ait. ¶Scđò cui det, & de hoc.ĩ.l.hæc actio.¶Tertiò cõtra quẽ,de hoc ĩ l.pe. ĩ fi.¶Quartò ad qd det.de hoc ĩ.l.1.ĩ prĩ.¶Quĩtò qualis sit.& đ hoc ẽt statĩ.ĩ.l.1.ĩ prĩ. & l.pe.Itẽ aduerte,ꝙ cũ ista cõcurrit ẽt actio ædiliũ Curuliũ.l.2.cũ se.ĩ. de ædil. edi. đ quo ĩ §.ĩ bestijs.vbi no.nec vna tollit aliã, vt Insti. eo.§.fi.Itẽ aduerte, ꝙ ista actio nõ dat ad duplũ ex ĩficiatiõe,sicut dat actio.l.aqlię.licèt qdã cõtradixerũt:sđ primũ veriꝰ,ar.l.iterptatiõe.đ pę.& hoc tenuit AZO ĩ hac mã.

Ex l.Si

Ex l. Si quadrupes.

SVMMAE.

1 *Actio l. Aquiliæ quæ dicatur.*
2 *Sta. quòd si quis furtum, vel homicidium fecisse dicatur; intelligitur de vero.*
3 *Animus requiritur in delictis, vel quasi.*

1 L Si quadrupes. ¶ Primò declarat, vnde hæc actio ortū habuit. Secundò quid in hac veniat. Tertiò ad dictū plura subnectit exẽpla. Quartò, qñ locum habeat. h. d. ¶ Actio de pauperie, vel in factum ex lege. 12. tab. descendens locū habet, quando sine hominis culpa, & contra naturam sui generis animal nocuit. Si autem damnum sequeretur hoīs culpa, cessaret hęc actio, & hr̃et locū Aquilia. h. d. vsque ad §. in bestijs. ¶ In tex. ibi [pauperiem] .i. dãnū. vt ĩ
1 §. ait. † Et ita etiam appellatur Aquilia, & vtrunque dr̃ à depauperatione, vel diminutione p̃rimonij. ȷ̃. de dam. in fe. l. 3. Et ita sentit gl. Insti. eo. super isto ver. ibi damnū. Aduerte, q̃a impropriè loquitur; cum animalia bruta nõ delinquãt, vt ȷ̃. §. 1. ver. nec. n. ¶ Ibi [quadrupedes] mansuetos sm̃ naturam sui generis. In feris enim non dat̃ directa, sed vtilis. qđ dic, vt ȷ̃ ĩ. §. ĩ bestijs. ¶ Ibi [ex. l. 12. tab.] Ex hoc collige, ꝙ ista actio non est prætoria, sed ciuilis. s̃. de iusti. & iu. l. ius autem ciuile. & l. 2. §. deinde ex his. de ori. iu. & sic est perpetua. vbi alias esset temporalis. facit l. in honorarijs. & quod ibi no. ȷ̃. de act. & ob. Nec ob. ꝙ Prætor fecerit in ea edictum, vt ȷ̃. in §. ait Prætor. quia nõ per hoc eam induxit, sed inductum in ordine aliorum eã posuit, nil intactum relinquens, vt inquit gl. in l. j. in prin. ȷ̃. commo. & patet in simili in hæreditate, quam tamẽ cõstat esse ciuilem, licèt Prætor in ea statuerit, vt s̃. de peti. hære. l. itẽ veniũt. § pridie. ¶ In gl. 1. ibi [& verū sit.] Simi
2 lis fit. ȷ̃. commo. l. 1. Et sic nõ ob. † ꝙ ex solo dicto alia nõ det̃ actio. ȷ̃. de pænis. l. absentẽ. Et est vtile ad statutum. si quis furtū, vel homicidium fecisse dicat̃; q̃a dẽt intelligi, ꝙ verū sit, ꝙ fecerit. ¶ Adde tamen idem, si non sit verū: si tamẽ probatum sit damnum dedisse, satis est; q̃a sm̃ allegata, & ꝑbata, &c. l. illicitas. §. veritas. s̃. de of. præsi. Sed hic respexit necessitatẽ, & illud, qđ cõiter cõtingit; q̃a loquit de actiõe dãda à lege, quæ adaptatur ad ea, quæ frequẽter, &c. s̃. de legi. l. nã ad ea. ¶ In ea. glo. ibi. [l. 1. §. j.] idem gl. ibi; in primo dicto. sed in secundo videtur contra dicere: quare dic, ꝙ quantùm ad audientiam dandã, sufficit damnū allegare. Ita not. gl. ibi in secundo dicto. Sed quantùm ad condemnationem non sufficit, nisi probetur Ita ista gl. intelligitur, & principiū illius glo. ¶ In gl. 2. ibi [actio de pauperie] & ita dicit Azo. eam posse appellari, ẽt, sine aliqua adiectione. quasi hoc sit ꝓpriū nomẽ actiõis. Sed de subtilitate iuris aptius vr̃, ꝙ appellari dẽat actio in factū; q̃a ex quo p̃tor aliqd dixit, nec nomẽ actionis expressit, dari debet in factū, vt no. gl. in l. 3. §. ex hoc edicto. s̃. nau. cau. sta. Et Dy. Insti. de act. in §. sed mixtæ. ¶ In gl. in verbo [offerri] ex maleficio, vel quasi. nã in de-
3 lictis † vel quasi requiritur anim⁹. ȷ̃. de sica. l. 1. §. Diu⁹. & l. Diuus. hic aũt intellectu, & aio caret. ȷ̃. §. proxi. Dixit tñ Odof. ꝙ quidam dixerũt eam oriri ex delicto quadrupedis, & sm̃ hoc r̃ndet, ꝙ licèt crimẽ non sit sine proposito: delictū tñ fic. s̃. de legi. & sena. consul. l. j. Alij tñ dixerunt, ꝙ oritur ex varijs figuris causarum, ut l. j. de actio. & obli. sed tene opi. gl. ¶ In ea. gl. ibi [ex l. 12. tabu.] ut hic in tex. §. ait Prætor. sic, & alias, ut no. C. de transac. in l. cũ mota. in principio.

Ex §. Ait Prætor.

SVMMAE.

1 *Iniuria nõ dicitur posse afferri sine affectu iniuriæ cõmittẽdæ.*
2 *Puer nõ doli capax, si proijciendo lapidẽ, vel cultellū occidat clericum, est irregularis, licèt non habeat animum occidendi.*
3 *Furiosus an obligetur ex delicto.*

§. Ait prætor. In tex. ibi [sensu, & intellectu.] Et sic no. nomẽ sensus pro intellectu poni, sic. ȷ̃. sol. mat. l. si cū dotẽ. §. si marit⁹. ¶ In tex. ibi [petere] i. ꝑcutere, sic sumit̃. ȷ̃. ti. proxi. in l. sed & si quacũque. in prin. ¶ In tex. ibi [ꝙ si pp] Hic incipit dicere, qñ culpa ĩ hoĩe dep̃hẽdit̃. ¶ In tex. ibi [actio] Et aduerte; quia isto casu ista actio est alterius naturæ; nã in ea nõ poterit dari aĩal ꝓ noxa pp culpã, quæ ĩ hoĩe cõp̃hẽdit̃. ¶ In tex. ibi [cessabit] cõtra dñm canis. & contra naturã sui gñis, nõ speciei. s̃. 1 uer. puta. Vel posset dici, ꝙ ibi loqt̃, qñ de cõsuetudine, & nõ đ natura, facit. s̃. de
1 postul. l. 2. §. bestias. ¶ No. hic ex prima parte † ꝙ ĩiuria ñ dr̃ posse afferri sine affectu ĩiuriæ cõmittẽdæ, iõ dr̃ ñ posse inferri ab eo, qui ĩtellectu caret, vt hic. Adde tñ qđ dicã sup prima gl. ¶ Scđò not. gl. in uersi. sed & si canis. ex quo arguit cõtra hñtes canes rigidos, uel mordaces: qui nõ tenẽt eos ligatos, vel tali mõ, ꝙ nõ pñt mordere: circa qđ adde, qđ dicã ĩ scđa gl. ¶ In gl. ibi [pupillo, & ĩfante]
2 Aduerte quia Host. ex. đ delic. pue. ĩ c. 1. dicebat, † ꝙ puer nõ doli capax, si ꝓijciendo lapidẽ, uel cultellum, occidit, irregularis est: licèt nõ hẽat animū occidẽdi; quia in lege ꝓmotiõis, ñ uolũtas, sđ factū attẽdit̃. & facit; q̃a licèt q̃s sine dolo iusto, & cõmerito faciat sanguinẽ; ẽ irregularis, ut ibi ĩ gl. & ĩ c. sñiam sãguinis. ne cle. uel mo. Dicebat tñ homicidiū dispẽsatiõe dignū tñ cẽseri quasi casuale, non habita distinctiõe, ex quo non decernit, an dederit opam rei licitæ, uel adhibuerit diligẽtiã. qđ erat multū notabile. Sđ huic dicto vr̃ hodie đtrahi ꝑ cle. 1. đ homici. Et aduerte; qđ dr̃ de furioso, & ĩfante, ur̃ ꝑ idẽtitatẽ rõnis tra-
2 hẽdū ad eū, cui bõis ẽ ĩterdictū; q̃a furioso æq̃parat̃, ut. l. Fulcini⁹. §. adeo ȷ̃. ex q̃b. cau. ĩ pos. ea. & de reg. iu. l. furiosi. Et circa hoc vide qđ no. dixit gl. ĩ l. si q̃s ĩ tãtã. ĩ 6. q. C. uñ ui. q̃ Bar. rep̃hẽdit de uer. ob. in l. is, cui bõis ĩterdi-
3 ctū ẽ. ¶ Tu aũt cõcludе † ꝙ ĩ delictis, q̃ ĩ faciẽdo cõmittũtur, obligat̃ q̃ æq̃parat̃ pupillo pubertati ꝓximo; q̃a obligatur delinquẽdo. de reg. iu. l. pupillum. Et ita intellige Bar. secus in his, q̃ negligendo cõmittunt̃. Et iõ mr̃ ꝓdiga non excludetur à successione testatoris pp inultam mortẽ ei⁹. l. minoribus. C. de his q̃b. ut indig. Nec ẽt priuabit̃ successione filij ꝓpter non petitum tutorẽ. C. si aduer. de lic. l. 2. ¶ Seq̃tur in gl. ibi [§. planè.] Sed certè ibi propriè ponit culpa, ut ibi no. in gl. 2. ibi [§. j. & fi.] Et hoc est utile, cum canis reperitur intrare domū uicini, & comedere ei carnes, & porcos, uel farinã, an & q̃ actio det̃. Nã hæc actio ñ põt cõpetere, cū naturale sit canẽ cõedere carnes porcū, & farinã. Qđ tñ Odof. hic limitat, ꝙ ñ dẽt directa, s. vtilis, vt in feris. vt. ȷ̃. ĩ. §. ĩ bestijs. & dixit hãc opi. multū æquã, & uide Spe. in ti. de iniur. & dam. da. §. sequitur. Et uide libellū formatū in dictis duobus casibus. Alij aũt dixerunt dari utilẽ de pas. pe. cõi. ar. ȷ̃. de præscr. uer. l. qui seruandum. §. fi. Alij dicunt nullum dari remedium; quia imputet sibi, qui non bene custodiuit res suas, ar. ȷ̃. de re. iur. l. quod quis. Alij, ut Iac. de Are. dixerunt utilẽ Aquil. per iura hic alleg. ad idem. ȷ̃. tit. 1. l. qui occidit. §. si quis. &. C. ad l. Aquiliam. l. fin. ¶ Potest conclusiuè dici, quòd si culpa tua potest argui (saltem leuissima) tenearis ad æstimationem damni, utili Aquil. ut. ȷ̃. tit. 1. l. quẽ admodum. §. magistratus. l. 2. & 3. Sed si non potest

 argui

argui culpa:tunc de æquitate detur in factum. ỹ.de præscrip.ver.l.quotiens.Ita colligitur ex verbis Pe.& Cy.C. eod.l.fin.¶In gl.3. ibi[sit mansueta] sed ita ex accidenti damnum dedit;licèt non sit solita secundùm Iacob. But. In gloss. se so.vt ibi scilicet, quòd ibi fuit dolus in omittendo scilicet quia non ligauit equum, ne alium posset mordere. Nam actio legis Aquiliæ factum desiderat.s̃.de vsufru.l.si cuius.§. denique. Sed Gui. ibi dicebat, quòd ibi animal irrationabile fuit proxima causa damni, non factũ hominis: q̃a nihil fecit in re ipsa, exẽplum ponit in tribus equitantibus,quorum medius exit, vt equi sociorum inuicem rixentur.& potest poni exemplum,(secundum alios)in eo,qui eleuat stãgam de medio inter equos rixosos:& hoc exemplum ponebat ibi Bal.

ADDITIO.

a ¶Bonis est interdictum. Adde an æquiparentur furiosus, & prodigus quò ad bonorum suorum dispositionẽ. Ale. in consi.182.incip. Super eo, de quo quæritur.in 5. vol. nu.15. versi.tertiò quia prodigus.& videtur tenere, ꝙ sic per l.is qui.in fi.ff.de tut.& cur.da ab his.l.1.in princ. ff. de cur.fur.Allegat Fed. de Senis ita tenere in consil.31. incip.Minor.xxv.ann.&c.vbi præcisè dixit eos æquiparari,etiam quò ad actum testandi.Sed an sola prodigalitas sine interdictione facta à iudice operari possit,vt quis ꝑdat administrationem,& potestatem alienandi. vide Pa. de Cast.in consi.248.in 2.vero versi. ex prima verò parte,& quid propter interdictionem expressè factam, & dationem.Et an requiri debeant cognati attinentes,& vicini,ita ꝙ ab eis explorari debeat veritas. Vide in præall. consil. versi.debebant. Sed nunquid æquiparentur, quò ad præscriptionem.Panor.in c.cum non liceat de præscr. tenet,ꝙ non vide. Bar.in l.Imperatores. ff. de re iudi.Pa. de Cast.in l.tutor.ff.de iureiu.Pet. de Anch. in consi. suo 5.incip.Pro parte nobilis.circa finem.vide Feli. in c.cum non liceat.in versi.dum abb.postea extendit. col.4.

§.Siue autem.

¶Nota istum §. ex quo arguit Iac.Butr.ꝙ si currens super equo aliquem occidit, ꝙ perinde puniatur, ac si gladio interfecisset,vt probatur hic in ver. obtriuerit. ¶Sed hic est aduerten. an currens sciuerit qualitatem equere,vel nõ.vt ꝓbatur.ex̃.de homi.in c.significasti il j. Et ꝙ ignorauerit, statur suo sacramento, secundũ Abb.qui ibi not. dicit, ꝙ vbi quæritur de alicuius scientia, statur suo iuramento: & allegat plura iura. Sed adde aliam gl. Insti.de acti.in §.aliæ.¶Sed in proposito videt̃ considerãda qualitas loci,per quem curreret,ar.ỹ.ad l. Aqui.l.itẽ Mella.in prin.& hic in ver.sed canis. & insti. ad l. Aquil. §.2,Si tamen curreret rupto freno,videtur excusatus.extra de homi.c.cum dilectus.quod intellige,vt ibi.vide etiam.ỹ.ti.j.l.quemadmodum.§.si nauis.

§.In bestijs.

Vbi animal nocuit secundùm naturalem feritatem sine hominis culpa,omnis actio cessat.h.d. ¶Et ad euidentiam præmitte, ꝙ natura ferarum est, ꝙ quamdiu ab aliquo detinentur,iudicantur illius:sed cum fugerint, in nullius bonis sunt, sed occupanti conceduntur. Instit. de re. di. §.illud.& l.naturalem.§.illud.de acqui.re.do. ¶In text. ibi [euasit.] Attende tamen, ꝙ non uidetur hic habere locum illa regula,quæ traditur in Insti.de re.diui.§.ceruos. quia istud habet locum in prorsus feris, & dic ut in d.§. ceruos. ¶In gloss.1.ibi[vtilis datur]hanc tenet gl.& est vtilis.quia per hanc idem consequeretur agens, quod ꝑ directam.l.actio.de neg.gest.¶In ea. gl.ibi. [l.hi enim.] & ea iura faciunt contra tenentes simias,& similia animalia,vt si contingat ab his damnum dari, teneantur. ¶An autem si leo,vel ceruus alienus interimet clericũ,dñs efficiatur irregularis.uide Inn.de homi.in c. ad audientiam. ante fi.& Guil.in Spe.de legi.§. iuxta propositionis.vers. quid si aliquis tenet ceruum. vel leonẽ.¶In.ea.in fi.dicit Ray.ꝙ prima so.debet coniungi cum ultima, ut habeatur ueritas.Sed Ia.Bu.dicit concludendo.aut fera non euasit,sed nocuit:& tunc habet locum utilis tantùm, ut d. §.fi.¶Aut prorsus euasit: & tunc non tenetur, nec directa,nec utili,& ita intelligit istum tex. quod no.

Ex §.Cum arietes.

SVMMAE.

1 *Maleficium imputatur aggressori,quando contingit ex conflicto inito inter duos.*
2 *Insultatus semper præsumitur fecisse ad sui defensionem.*
3 *Defensio non potest tolli,etiam per Principem.*
4 *Defendendo aliquid,licet,quod aliàs non liceret.*
5 *Statuta disponentia de aggressu, vel insultu, quomodo intelligantur.*
6 *Aggressor iudicatur in dubio ille, qui superat, nisi probetur contrarium.*

§.Cum arietes.

¶Dominus arietis, uel bouis insultantis, & ꝑcutientis,hac actione tenetur, vt damnum emendet, uel animalia pro noxa det.Secus si insultans perijsset h. d. ¶In tex.ibi[occidisset]subaudi, & quæritur,utrùm dño occisi detur actio,& respõde,ut sequitur.¶In tex. ibi[aggressus]actiuè,& nõ passiuè.¶In tex. ibi [commisisset] s.cornua,sm̃ gl. Non.n.põt intelligi de commissione, per quam impregnatur,quia tunc plus ualeret animal imprægnatum,ut s̃.de usufr.l.uetus & ỹ.de usuris.l.in pecudũ.
1 Et ideo non aget.¶Nota primò ex tex. † ꝙ ubi ex conflictu inter duos inito maleficium contingit, illud imputat aggressori,facit.C.ad l.Iul. de. vi.l. q̃n multa facinora. Ita allegatur ibi ꝑ Cy.Et potest esse rõ(ut puto) quia insultans prouocat insultatum ad iracundiam: & sic nõ est imputandum sibi.l.quicquid calore.de regu. iur. & C.de adul.l.Graccus.2.q.3.si quis iratus. ¶Nota secundò debere distingui, q̃s insultauerit,vt hic.& ỹ.ti.1. l. si ex pla-
2 gis.§.tabernarius.q̃a semꝑ præsumitur insultatus fecisse ad sui defensionẽ,& sic ꝓsumit cõtra primũ aggressorẽ. Qđ tñ intellige sm̃ qualitatẽ ꝑsonarũ, & gña instrorũ, & loci qualitatẽ,vt no.gl.in l.j.C.un.ui.facit.l.j.C.si q̃s Imper.maledix.hæc autem defensio, (cum sit de iure naturali)ita est licita aĩalib⁹,sicut hoĩb⁹.(sic probat iste text.ꝙ semper in hoc allegat̃,facit.s̃.de iust.& iu. l. vt vim. & ỹ.
3 ti.1.l.scientiam.§.q cum aliter. Et iõ dr̃, † ꝙ defensio et ꝑ Principẽ tolli nõ põt,vt est gl.in cle. pastoralis.ĩver.cæterũ.de sen.& re iu.Quod est vtile scire ad notata ꝑ Bar. in l.filiusf.de dona.& l.1.ỹ.de mili.test. ¶Adde,ꝙ defensio ẽt ꝑmittit̃ de iure diuino,ut probatur in cle. 1.de homici.Nec ob.ꝙ no.gl.pe.in d.l.vt uim.quæ dicit, ꝙ de iure poli non est licitum in alium sæuire, ẽt ꝑ sui defensione;quia potest dici,ꝙ illa gl. reprehenditur per casum in d.cle.1.Vel põt intelligi quò ad sanctificationis, uel beatitudinis acquisitionẽ;q̃a nõ acquiritur pugna corporalis resistentiæ:sed martyrij,vt fecerunt omnes sancti martyres.vñ dñt Canonistæ, ꝙ præcepta sapientiæ seruanda sunt,ex̃.de homici.c.2.& 3. Qđ tñ dixi de defensiõe præmissa,itellige verũ,nisi offensa iustè inferat̃; q̃a tũc nõ ẽ ꝑmissa

missa defensio. iō punit. pbatur ī l. milites agrū. §. irreuerēs. de re mili. C. de his, q ad eccle. cōiūgi. l. si seru⁹. ÿ. ad Sill. l. si qs ī graui. §. si marit⁹. facit ēt ÿ. ti. j. l. itaq;. & add' qd' ibi dicā. & ÿ. de furi. balne l. 1. & qd' no. in l. 1. de bo. eo. q mor. sibi consci. & quod no. Archi. 14. q. 5. in c. cum homo, il secondo. ¶ Et hæc sunt vtilia ad q. an inquisitus de crimine, & detētus si sit culpabilis, possit licitè in foro conscientiæ fugere, & incipit. Quidam inquisitus de cri-
4 mine capitali &c. ¶ Item no. ex isto text. † aliquid licere defendēdo, quod aliàs non liceret, facit. s̄. de in ius vo. l. libertus. & de bo. li. l. qui cum maior. §. si libertum & ÿ. tit. 1. l. scientiam. §. qui cum aliter. Et hic adde, quod ibi dice
5 tur. ¶ Item dicit Bar. no. istum tex. † ad statuta disponentia de aggressu, vel insultu, vt ille dicatur facere insultum, qui alium prouocat. & se promouet de loco ad locum, facit. l. 2. C. de sica. hæc tamen verba, aggredi, important idem, quòd aduersus alium ire; quia componitur ex ad, & gradior; ita insultus idem est, quod in alium saltus. ¶ In gl. 2. ibi [neuter alteri tenetur] Potest hęc decisio iuuari ratione; quia qui agit hac actione, habet probare aduersarium dedisse damnum: & sic incepisse, aliàs non dicitur dānum dare, vt hic, & sic si non probat, non tenetur ille. Et hanc glo. Bart. inducit ad quæstionē. si duo se percusserunt, qui pacem fecerunt: certum est, quòd de pace rupta tenetur ille, qui priùs percussit. s̄. de transac. l. qui fidem. quòd si non appareat quis priùs percusserit, nullus dicatur rupisse, facit. ff. de ver. ob. l. si seruū. §. sequitur. ¶ In ea. glo. ibi. [§ cum stramenta] No. determinationem hui⁹ glo. Ray. tamen dicit, quòd debet inspici, quis sit ferocior, vt ille dicatur in dubio alium prouocasse, ar. l. non omnes
6 §. a Barbaris. ff. de re mili. ¶ Tamen potes attentare, † ꝙ in dubio ille, qui superat, dijudicandus est aggressor, nisi contrarium probetur, & ar. C. de sic. l. 1. Secundùm hoc potest responderi ad. §. cum stramenta. quòd ibi fuit casus fortuitus. Vel aliter, quòd ibi non cōstabat, quòd vn⁹ alium euerterit: sed hic constabat. Et ideo qui alium euertit, præsumitur alium offendisse: & secundùm hoc in casu isto oportet, ꝙ probetur factum ad defensionem: aliàs punietur percussor (loquendo etiam in hominibus) nisi probetur factum ad defensam; quia in delictis semper præsumitur animus offensæ, nisi contrarium probetur, vt no. glo. in l. si non conuitij. C. de iniu. Et ex hoc sequitur alterius quæstionis decisio, quòd si duo mutuò se percusserunt, non fiet in dubio absolutio: sed vterque condemnabitur. ÿ. tit. 1. l. quemadmodum. §. si nauis alteram. facit quod no. in l. 1. C. de sica. & per Bar. in l. si in rixa. ÿ. de sica. ¶ Vltimò ex. ist. glo. facit text. iste ad. q. quam ponit
7 Guil. Spe. in ti. de accu. in §. 1. vers. † quid si te vocaui: vbi formatur quæstio, si te vocaui latronem, & tu me; licèt quilibet nostrum de iniuria potest agere, non obstante paritate iniuriæ. C. qui accu. non pos. l. neganda. & hoc cōclusiuè ibi tenet: tamen si prouocaui te dicto, vel facto ad iram, & sic tu dicto, vel facto mihi iniuriaris: nō debes ex hoc condemnari, ar. istius. §. quasi me ad iniuriam, vel iracundiam prouocaueris, vt tetigi. & ita refert ibi quosdam tenuisse. ar. istius. §. & ibi in hoc persistit.

§. Et cum etiam. ¶ Actiones noxales sequuntur possessorem: interitus tamen animalis ante litem contestatā cōtingens actionem extinguit. & quòd pro noxa offertur, debet dari viuū. h. d. ¶ In tex. ibi [& in quadrupedibus] quasi dicat non solùm inferius. ¶ Ibi [datum] subaudi, & eius hæredem. ÿ. eo. l. fi. §. fi. ¶ Ibi [nunc est] s. quia in se habet facultatem tradendi pro noxa. ÿ. de noxa. l. quotiens. §. Prætor ait. Et sic no. quòd imitatur naturam realis hæc actio. de quo dic, vt dixi super Rub. ¶ Ibi [viuum] subaudi & taliter, ꝙ efficiatur perfectè accipientis, vt. ÿ. de so. l. si hominem. ¶ Item † no. tex. ad fin. qui allegatur ad q. de obligatio. de dando capones, quòd eos debet prę sentare viuos, & non mortuos. ad idem facit. l. quòd decē §. fi. ÿ. de solu. & ibi aliquid per Dy. & hoc tenuit Guil. in l. quod te. ÿ. si cer. pe. ¶ In glo. ante litem contestatam ibi [quia tunc nō liberatur] hoc videtur verū, quando per cō stet lit. fuit constitutus in mora: & sic tenetur siue actionē habeat, cum alio, siue non: & hoc casu non loquitur. §. si post. ÿ. ea. l. quia non liberatur tunc actionē cedendo. ÿ. de pecul. l. quod debetur. Sed si per lit. conte. non fuit constitutus in mora, quod contingere pōt, vt no. ÿ. de noxali. l. si plurium. in fi. secundùm vnam casus positionem: & tunc habet locum. §. si post. ÿ. eo. l. secundùm Ia. Bu. sed dic, vt ibi dicam. ¶ In glo. extincta. ibi [hoc intellige] præcedente tamen mora, vel culpa, non liberaretur debitor per interitum. ÿ. de ver. ob. l. si ex legati causa. & ÿ. si cer. pe. l. quod te. cum si. quod no.

Ex §. Si commune.

SVMMAE.

1 *Defensio an sit diuidua.*
2 *In actione noxali seruus, vel animal non est in obligatione: sed in interesse.*

§. Si commune. ¶ Si quadrupes plurium dominorū dānum dederit contra naturam sui generis, potest quilibet dominorum insolidum cōueniri. h. d. ¶ Aduerte tamē, ꝙ vno soluente, alij liberantur. s̄. de eo, per quem fac. erit. l.
1 §. si plures. ¶ No. ex isto. §. † quòd defensio indiuidua est. s̄. si ex noxa. cau. aga. l. si cum vno. sumptus tamen debet diuidi. s̄. de neg. ge. l. qui alienam. §. fi. Et hoc scire est vtile, vt sciatur, qua actione repetatur, de quo. in l. si communes. eo. tit. & ÿ. fa. erc. l. hæredes. §. si vnus. scilicet, quòd sit diuidua, facit quod no. glo. in l. in stipulatione. de dam. infec. quia loquitur in casu damni infecti: & tamen constat eam quasi noxalē, vt eo. tit. l. Prætor. §. hoc edictum. Bart. ibi dicit illud contrarium fortissimum, nec aliter soluit.
2 ¶ † Sed responde, quòd in causa noxali seruus, vel animal nō est in obligatione, sed interesse. l. miles. §. decem. ÿ. de re iudi. quia possibile est, quòd vnus ex dominis vellet seruum, vel animal defendere: & sic dānabitur ad interesse, alius vellet dare seruum pro noxa. ideo ne ad illud inconueniens deueniatur, non potest aliū defendere. sed in cautione damni infecti nil est in obligatione: sed officio iudicis petitur cautio. l. 4. §. hac autem. eo. tit. Ideo ad hoc inconueniens deueniri non potest, & hoc sensit Bart. in l. s̄. iter. §. officium. ÿ. de aqua plu. ar. & in d. l. si communes.

Ex §. Interdum.

SVMMAE.

1 *Mendacij ratione quis excluditur à beneficio.*
2 *Et afficit pœna mendacij simplicem detentorem, sicut, & possessorem.*

§. Interdum. ¶ Non liberatur dominus dando pro noxa. imò ad solidam æstimationem tenetur, si in mendacio reperiatur.

 h.d.

h.d.¶In tex.ibi [in iure.]Nota verbum, in iure, ex quo videtur secus, si mentiretur extra iudicium, & facit ad no. in l.eum qui.j.de iureiur.Item no.primò hic, quod sicut sciẽtia domini excludit facultatem dandi pro noxa.vt.j. de pigno.acti.l.si seruus.cũ si.hic alle. ita, & eius mendaciũ. ¶Aduerte tamen, quòd hic dicit dominum teneri insolidum propter mendacium, intelligo verum, si non peniteat eum ante lit.contest.vt.j.de noxa.l.electio. §. neque hæredi electio.circa quod vide glo.s.de rei vendi.i l.fi.&
1 Insti.de acti. §. itẽ mixta.¶Item no.†quòd ratione mendacij quis excluditur à beneficio:hoc autem verum intelligo,quando mendaciũ ẽ circa id, quod est causa beneficij, vt quia negat se socium fuisse,&c.j.pro socio.l.si vn⁹.in fi. j.de fideiusso.l.si dubitet.§.1.& j.quod cum eo. l. sed & si ex parte.§.interdum.& j.de re iudi.l.sed hoc ita.§.fi.Secus esset in negatione,quæ fieret per lit.cõte.negando narrata,prout narrantur,& petita,prout petuntur fieri debere. Et hoc Bar.sensit.in d.l.si dubitetur.vbi vide eum. Et ex hoc potest colligi practica huius literæ: & adde quod dicam super glo.¶In glo.1. ibi [sic ergo] & in Auth. de
2 trien.& semis.§.fi.col.3.vbi vide glo. no.† Et adde; quia sicut pœna mendacij afficit possessorem,vt.d.§.fi.Ita etiã simplicem detentorem, vt sic detentatione puniatur,secundùm Gui.in Spec.de primò,& secundò decreto.§. restat. ver.quid si nominis.de quo Bal.facit festum.in l.si prædicta. ¶Item adde, quòd vbicunque quis punitur ratione mendacij,non potest proponere exceptionem contrariã, etiam conditionaliter,vel successiuè,vt.C. de non nu. pe. Auth.contra qui propriam.secũdùm Cy. in addi.& adde quod dicam.in l.2.j.tit.1.

§.Si post litem. ¶Vbi contingit interitus animalis,pro quo in alium poterat haberi regressus, non liberatur dominus ab actione de pauperie: sed ad cedendum sibi iura quæsita tenetur.h.d.¶In tex. ibi [ab alio] No. bene verbum,secus si ab ipso domino; quia tunc contra eum perpetua esset actio.j.de ver.ob.l.si seruum.§.fin. & ibi not. Item no.ex isto tex. à parte probante, quòd vbi contingit interitus speciei;quia non erat in obligatione; sed solũ in beneficio, & potestate soluendi:talis interitus post litẽ contestatam contingens non liberat debitorem.¶Itẽ nota.in fi.tex. qui cõsonare videt cõtra illã.l. quod debetur. de peculio.quòd vbi quis tenetur ad illã.l. quod debetur. de peculio.qui habet actionem, illam cedendo,non liberatur.¶Pro cuius tamen declaratione, vide quod statim dicam.¶Item ad intelligẽtiam huius.§.aduerte; quia Ia. Bu.sensit istũ tex.debere intelligi,qñ per lit.contestationẽ nõ fuit cõuẽtus cõstitutus in mora:vt quia fortè credebat se non teneri:vt probatur.j.de noxali.l.plurium.§.fi.secũdùm vnam lec.nam tunc tenetur,qui act.habet:vnde(eam cedendo(liberatur,vt.j.de pecul.l. quod debetur. in fi.& in hic fi.non autẽ tenetur propter moram,vt.d.l.si pluriũ. Sed si per contumaciam fuisset constitutus in mora: tunc tenetur propter moram, non propter actionem. & ideo eam cedendo,nõ liberatur,vt d.l.quod debetur.quod no. pro limitatione ad hunc casum.Potest tamen dici, quod imò hoc casu etiã si per lit.contest. fuisset constitutus in mora, quòd liberaretur cedendo actionem: & ita ad istũ casum videtur sentire glo.in l.1.§.1.s.de mino.

§.Hanc autem. ¶Hic declaratur,contra quem detur hæc actio,hoc intendit. Actio de pauperie est transitoria ad hęredem actiuè,& passiuè.h.d.¶In tex.ibi [successoribus] scilicet generalibus,& particularibus.¶Ibi[nõ iure] sed tanquam contra possessorem:& sic nota, quòd hæc actio sapit naturã realis,vt. s.ea.l.§.& cum etiam.de quo dic, vt.s.dixi.in Rub.¶Et ad istum tex.dum dicit [iure successionis] adde no. j. de preto.stip.l.2.§.fi.¶Ibi[quo domini]subaudi, quod eis contingit statim adita hæreditate, vt.s.de rei ven. l. si ager.

2 Ex l.Hæc actio.

SVMMAE.

1 *Damnum dicitur quis pati eo ipso,quòd alij tenetur.*
2 *Indemnitas cui est promissa,potest agere,si iustè timeat.*

L.Hæc actio. ¶Hic declaratur, cui hic actio detur. & hoc intendit.¶Commodatario,& fulloni, quorum interest, compe tit hæc actio.Hoc dicit.¶No.ad fi.huius tex.qui probat
1 † quem verè damnum pati eo ipso, quòd alij tenetur, vt. s.de nego.gest.l.si quis mandato.Et sic põdera, quòd ista est iusta causa interesse:vnde in eo videtur causare iustum interesse ad appellandum. Item vt admitti possit tãquam tertius pro suo interesse,secundùm no.j.de appel.l.à sententia. & s.de inoffi.testa.l.si suspecta. Et plenè per Inno. extra de re iudi.in c.cũ super.Item ad excipiendum; quia non excipit,nisi cuius interest.l.ille à quo.§.si de testamẽto.j.ad Trebel.& de bo.pos.l.qui ex liberis.§. testamen-
2 to.¶Item facit iste tex.† quòd ille, cui est promissa indẽ-
a nitas, a licèt nondum damnum receperit: si tamen iustè timeat,poterit agere,vt ab obligatione eximatur. facit. d.l. si quis mandato.l.2. eo. tit. & gloss. j. communi. di. l. si socius.

ADDITIO.

a¶Promissa indemnitas.Adde, quando alicui promissa est indemnitas,an possit agere contra promittentem,si aliunde cõseruari possit. Alexand. in cõs.114.incip.Super eo, de quo vers.2.pro hoc facit.fol.101.& determinat, quòd nõ,allegat Bar.in l.quæro.in prin.ff.loc.p l.1.C. de cõsis. fis. debi.li.10.& probatur.in l.1.C.de magi.cõuen.& in l. fi.C.de fideius.tut.Bal.in l.1.C.de reuo.his,quæ in fraud. cred.cum simil.

§.Si quis. ¶In hac actione non venit damnũ contingens in homine ex eius introitu in locum aliquem sine culpa detinentis animal etiã ferox.¶In tex. ibi [magistratum fortè] timebat iniuriari cum armis,vel capi pro debito: vel ex alia simili causa. Et adde casum.in l.si quis in seruitute j.de fur. ¶Ibi.[à cane] scilicet ligato. ¶ Ibi [putant] fortè fuit propter diligentiam hoc casu non adhibitã à domino canis. ¶In fi.tex.ibi [contra] scilicet possit agi,& hoc ideo; quia ei culpa deprehenditur, qui in tali loco non debuit tenere canem ferocem dissolutum.s.eo. l. 1. §. generaliter.¶In glo.1.ibi[& est ratio] quia facit pro custodibus rocharũ, & fortiliciarum(quia ibi tenent canes feroces, & dissolutos)vt non teneantur, si ingredientem sine requisitione custodis offendant.¶In ea.gl.ibi[vel illa est] vt hic:No bene hic exemplum. Nam moraliter probat excusationem studentium,vel aliorum,vt filiorum,qui quandoque detinentur à parentibus multùm strictè,vt si postea reperiantur exalantes facere plures frascharias,debeat considerari,quare videantur plus ligati,quàm alij.

Ex l.Ex

3 Ex l. Ex hac.

SVMMAE.

1 *Lex loquens de cicatrice, debet intelligi de tali, quæ habeat deformare.*
2 *Testis si auocatur à suis negotijs, debet ei refundi æstimatio operarum amissarum.*

L. Ex hac. ¶ Hæc actio cõpetit etiam pro damno dato in liberum corpus: non tamẽ fiet ęstimatio deformitatis, & citatricis: sed expensarum, & amissionis operarum. h. d. ¶ No. istum text. ibi [cum liberum corpus] cui consonat. l. fi. ꝟ. de his, qui deie. vel effu. hic alle. Nam allegatur ad q. de contributione fienda per iactum, scilicet vt liberi hominis nulla sit cõputatio: & per hoc videtur casus. ꝟ. ad leg. rho. de ia. l. 2. §. cum in eadem. ¶ Secundo no. tex. ibi deformitatis. qui
1 videtur probare, † quòd lex loquens de cicatrice, debeat intelligi de tali, quæ habeat deformare. ¶ No. tamẽ, quòd licet in statutis propter euidentem cicatricem, vel deformitatẽ pœna augeat: tñ talis apparens deformitas, vel vituperatio non est æstimabilis in homine libero.
2 ¶ Item no. ex isto tex. ibi [& operarum.] † Nam facit ad quęstionem de teste, qui auocatur à suis negotijs, vt etiam ei refundi debeat æstimatio operarum amissarum, de quo per Cy. C. de testi. in l. quoniam liberi. & aliquid per But. in eo. tit. l. si quæstio. quæ omnia vide, vt scripsi. ꝟ. de testi.
3 in l. testium. §. Caio. ¶ † Vltimò no. istum tex. ad q. frumẽti, si animalia alicuius immissa in agro corruperunt frumentum, quod adhuc erat in herba, ꝙ dominus animaliũ debet condẽnari pro frumento, inquantũ valuisset frumentũ, quod percepisset, vt probatur hic in fi. ¶ In contrarium tamẽ facit, quia secatum, vel corrosum erat in herba: & sic videtur de eo iudicandum, quod de herba. ꝟ. arbo. fur. cæsa. l. cedere. ¶ Item; quia contra damnum non habetur cõsideratio ad futurum tempus. ꝟ. tit. 1. l. ait lex. & l. inde Neratius. §. infans. ¶ In quo tamen dubio Ia. de Are. conclusit dominum animalium teneri, inquantùm vendi potuisset, tempore damni dati. s. inquantùm potuisset vendi iste dubius euentus perceptionis istius frumenti, ar. l. propter spem. ꝟ. fam. erc. & in hoc residet Cy. C. ad leg. Aquil. in l. fin.

4 Ex l. Hæc actio.

SVMMAE.

1 *Actio directa datur, vbi habent locum verba legis, & sententia.*
2 *Lex pœnalis prodita in vnum casum, extenditur ad alium, in quo sit eadem ratio.*
3 *Extensio non est propriè, vbi est eadem ratio.*
4 *Pedagium concessum de animalibus, extenditur ad gallinas, & anseres.*

L. Hæc actio. ¶ Etiam si ab animali bipede contra naturam sui generis damnum sit datum, datur vtilis actio de pauperie. h. d. ¶ Vel sic. Vtilis actio dicitur competere in casum similem expressò, & ad hoc allegatur. ꝟ. de nego. gest. l.
1 actio. ¶ Nota hic probari, coniuncta. l. 1. in prin. ꝟ. eo. † ꝙ directa datur, vbi habent locum verba legis, & sententia. sed si sententia tantùm; tunc vtilis, vt hic, & allegatur per gloss. in l. si quis id, quod. ꝟ. de iuris. om. iu. & per Cyn. in l. 1. in 2. q. C. de acti. & ob. Et vide quod tangit Bar. in l. 1. ꝟ. de acti. & ob. ¶ Aduerte tamen; quia si casus est tacitè subintellectus ex mente legis, non videtur absurdum dicere, quòd ét tũc cõpetat directa etiã ex mente legis. vt. ꝟ. de ver. sig. l. nominis, & rei. §. verbum ex legibus. & Insti. de legi. pa. tu. per totum. Ad cuius declarationem vide omnino quæ tanguntur per Cyn. in l. 1. C. vti pos. in 2. q.
2 ¶ Itẽ facit hæc. l. quòd † lex pœnalis in vnum casum prodita, extendatur ad alium, in quo sit eadem ratio, facit. ꝟ. de legi. l. non possunt. & no de regu. iur. l. quæ propter necessitatẽ. & ꝟ. de testi. l. quæsitum. & tamen in isto casu extensio legis fit, non hominis, & extensio iurisconsultorũ. Nam non fuit simul ex l. 12. tab. sed postea ex extensione. Aduerte tamen; quia appellatur natiua, non datiua, secundùm Cy. in d. l. 1. C. de act. & obli. in 2. q. vbi etiam Iaco.
3 Butr. & Bar. idem. ¶ Adde tamen glo. quæ no. dicit, † ꝙ vbi est eadem ratio, non est ibi propriè extensio. Ita dicit Inno. extra de temp. or. in c. 1. ¶ Item facit ad illud, quod quotidie dicitur, scilicet quòd statuta non recipiant interpretationem extensiuam. ꝟ. de ver. obli. l. quicquid astringendæ. & no. in materia. l. omnes populi. ꝟ. de iusti. & iu. Nam illud potest procedere in his, quæ statuta disponunt contra regulas iuris communis, vt dictis iuribus. Secus si
a secundùm ius commune; quia tunc traheretur ad similia,[a] vt. ꝟ. de legi. l. de quibus. ¶ Item illud verum, quando non foret extensio passiua, quæ fieret à l. antiqua, quæ appellatur extensio legis, & non hominis. Exemplum sume in l. si quis seruo. C. de fur. coniuncta. l. vt tantùm. ꝟ. de ser. corru. Nam talis, etiam in statutis locum habet: & ita tenet Bar. in d. l. si quis seruo. & clariùs. in d. l. omnes populi. ¶ Adde aliud; quia quod dicitur, talia statuta non extendi, intellige verum, nisi fortè contingeret, quòd talia statuta non haberent effectum. Nam tunc, & statutum, & contractus stricti iuris recipiunt interpretationem extensiuam. ꝟ. de ver. obli. l. si ita stipulatus fuero. vbi hoc probat, facit qd no ꝟ. de arbi. l. aduersus. & C. de vsu. rei iu. l. fi. ¶ Item adde prædictis, quòd licet dicatur in materia corrigibili non fieri extensionem de vno casu ad alium, vt in Auth. quas actiones. C. de sacrosan. eccle. tamen hoc verum non est, qñ ratio dispositionis est expressa in lege: tũc etiam in materia exorbitanti, & corrigibili potest fieri ex-
b tẽsio.[b] glo. est fin. C. de his qui ante aper. ta. in l. 1. quæ dicit, quòd dispositio illius. l. loquentis in causa testati, debet extendi ad causam successionis intestati, cum in ea parte habeat locum ratio, quæ ponitur in fi. illius. l. ¶ Vlti. no. etiam tex. coniuncta glo. sua ad q. quam Guil. disputauit, quæ incipit. Supposita cõsuetudine, vel statuto, &c. de qua ipse mentionem facit. in l. de quibus. ꝟ. de legi. & inter cætera solemnia dictæ q. quæ ibi examinant istam. l. allega-
4 tur †, quòd pedagium concessum de animalibus, extendatur ad gallinas. & anseres. ¶ Contrarium tamen determinat, ibi, scilicet, quòd non extẽdatur ad talia animalia minuta, que portantur, sed ad illa, quæ deducuntur. ar. ꝟ. de fun. instr. l. cũ delanionis. §. asinam. & ꝟ. de lega. 3. l. quisquis. & in Auth. de iud. §. ne autem, colla. 6. & no. pro hoc casum expressum in Auth. vt omnes obe. iudi. §. hæc consideratis. ver. quid. colla. 5. Et hoc no. ad statuta nominantia, quòd de animalibus soluatur gabella.

ADDITIONES.

a ¶ Ad simil:a, Adde ad hanc vulgarem doctrinam Alex. in cons. 106. incip. Viso themate. nu. 19. ver. quia potest. in 3. vol. vbi dicit, quòd quotiescunque lex, vel statutum facit extensionem de vno casu ad alium casum: debet intelligi facta n

factam esse ext ensionem in proportionabilibus,& quatenus vnus casus potest alteri adaptari.c.fi.in fi.de sta.mo. c.indemnitatibus.§.pe.de elect.li.6.facit.l.4.§.toties. ff. de dam.infe.& l.ita autem.in prin.ff.de admi.tu.l.1.§.lex Falcidia.ff.ad le.Falci.

b ¶Fieri extensio.Adde ad hunc communem conclu.nunquid statuti correctorij dispositio debeat extendi ad casum fictum Ale. in cons. 40. incip.Prospectis his. nu. 6. ver.vnde succedit dictum,quòd regulariter.ar.l.præcipimus.C.de app.licèt aliud sit in dispositione iuris communis,vt probat.in l.Gallus.§.& quid si tantùm. ff. de li. & posth.& ibi Imo.expresè,in l.1.§. lex Falcidia. ff. ad le. Fal.Io.An.in reg.pro possessore.in mer. Bar. in l. omnes populi.in 6.q.prin.ff.de iust.& iu.& Pan.in c. ad audien. de cle.non re.

L.Agaso. ¶Dicit Odof. quòd ista. l. ponit casum in hominibus arrogantibus qui equitant, & hospitantur, & tenent pro vituperio descendere extra hospitium. Et potest sic allegari. ¶Vbi animal contra naturam sui generis mouetur, non imputatur ei, qui causā causæ præstat. Ita alleg. per Bal. extra de homi.in c.præsbyterū. & de qua generaliter intelligitur, dic vt ibi no. Mulus olfecit mulam, calceque reiecit, & sicut proponis,crus fregit eius agasonis, quæritur de damno,quis teneatur:& respondet,dominus de iure tenetur,quod no.

Rub. Ad legē Aquiliam.

SVMMAE.

1 *Accusari, an quis possit criminaliter pro damno dato culpa leuissima.Et qua pœna puniatur.nu.2.*
3 *Pœna criminalis an crescat per inficiationem.*

CONTINVATVR ista Rubrica.Quia viso de actionibus, quæ persequūtur damnū datū à quadrupede, hic modò dicit de dato ab homine.Et ad intelligentiam totius tituli præmittit quædam.Primò, ꝙ quandoque datur directa Aquilia,quandoque vtilis,quandoque in factum. Quod quando sit, & in quo differant,vide gl.Instit.eo.in §.fi.& C.eo.in l.pe.Secundò præmittit,cui detur hæc actio,de hoc dic,vt.j.eo. l.item Mela.§.legis.Contra quem detur, de hoc. j. eod. l. 2.& in l.;si seruus seruum.§. 3. Item ad quid detur, de hoc.j.eo.l.inde Neratius.§.hæc actio.Quartò qualis sit, de hoc.j.eo.l. 1.& dic,ꝙ ex delicto est ciuilis, non prætoria;quia deriuauit à plebiscito,quod vim habet legis,vt. j.l.2.& sic perpetuò dat.Insti.de perpe.& tem.act.Quintò vnde dicatur,dic,quòd ab auctore Aquilio. j. in l. 1.
1 †Tertiò premittendo de hac materia dubitari posset, an pro damno dato culpa leuissima,quæ venit in Aquilia,vt. j.eo.l.lege.possit quis criminaliter accusari.De quo tetigit aliquid glo.in l.fi.j.de pri.deli.Et Cy.videtur dicere, quòd non.in l.si quis non dicam rapere.in fi.C.de epi.& cle.¶Contrarium tenuit Bar.in d.l.fi.per l. respiciendū. §.delinquunt.vbi etiam tetigit. j.de pœ.& per l. 1. & qđ
2 ibi no.glo.s.de legi.† Quæ autem pœna possit irrogari, non tangūt. Puto,quòd punietur extra ordinem arbitrio iudicis.ar.j.de effra.l.1.§.expilatores.& de cri. stel.l. 3.
3 ¶Dubitari autem posset, †an pœna talis criminalis crescet per inficiationem:& puto dicendum,quòd non;quia hoc nō reperio lege cautum;ergo reputatur omissum.j. j.de verb.obli.l.si ita stipulatio facta fuerit. ¶Vlti. circa hanc materiam attende formam libelli formandi in hac actione.quam collige ex no.in l. Prætor edixit. in princ. §.si dicatur j.de iniu.per Bar.

Ex l.Lex Aquilia.

SVMMAE.

1 *Superuenientes nouæ leges, vel statuta,an derogēt prioribus*
2 *Statutum antiquum quando cassatur per nouū,an sit necesse, quòd repetatur antiquum.*
3 *Lex correcta,vel abrogata,an debeat abrogari.*

L.Lex Aquilia. ¶Lex Aquilia derogat omnibus legibus præcedentibus de damno sequentibus, & appellabitur plebiscitum.h.d.¶In tex. ibi [de damno] dato ab homine,nō à quadrupede;quia illi legi nō derogat.s.tit.1. l. 1. ¶In tex.ibi[iniuria]i.culpa,vt.j.prox.¶Ibi[plebesciti] quod ordinamentum populi nuncupatur, vt Insti. de iu. na.§.plebiscitum.¶In gl.vlti. in fi. post obtentas enim.l. 12.tabulas,& inuentum ius ciuile,& actiones,de quo dixi.s.tit.1.super Rub. actiones erant apud Pontifices, ex quibus omni anno constituebatur vnus,qui cognosceret de priuatorum quæstionibus.Orta autem demum discordia,fuit inter plebeios,& patres idest, nobiles ciuitatis: plebs (stante discordia) in Auentinum montem se transtulit:demum reconciliatione facta, & plebeis reuocatis ad ciuitatem, eis concessum est,ꝙ eorum leges vim legis obtinerent. Et hoc plebiscitum appellatū est. Tunc ergo temporis Aquilius cum tribunus esset plebis, hanc legē à plebe rogauit:& ex tunc vim legis habere cæpit, & hoc est,quod hic.l.enunciat.¶No.hanc l. quæ videtur proba-
1 re† ꝙ superueniētes nouę leges,vel statuta derogāt prio-
2 ribus:quod verum,quando inter eas reperitur contrarietas.Et hoc tenuit Dy. Et post eum Cy.in statutis contrarijs in l.2.in fi.C.de testa.tu.vbi vide.Idē esset,si secunda haberet clausulam derogatoriam prioris : secus ergo, si essent diuersa tantū. j.de act.& obli.l.quoties.tunc.n. superueniētes nouæ leges,vel statuta nō derogāt priori,etiā si se habeant vt genus ad speciem.Ita no.Cy.in l. qui sepulchra.C.de sep.vio.& Bar.in l.senatus.j.de accu.& j. vi bo.rap.l.1.vbi vide.Ad quod facit de lib.ho. exhi.l. 3. in prin. Et ideo in diuersis legibus prouisio specialis non derogat generali : secus si vtraque prouisio sit inserta in eadem lege. Et ita disputando tenuit.Rayn. de quo vide relatum per Bar.in l.sanctio legum.j.de pæ. Adde tamē ꝙ per impositionem nouæ pœnæ videtur à pœna antiqua recessum. hoc videtur probari in l. agraria. j. de termi.mo.coniuncta.l.1.eo.tit.& j.de re mili.l. qui cum vno §.qui post desertionē.ad fi. An autem quando in diuersis legibus diuersæ pœnæ imponuntur, an, qñ vna non derogat alteri, vtraque possit locum habere quò ad originem,& etiam quò ad extensionem,tetigit Rayn. in d.q.vide in hoc verba Bar.in d.l.sanctio legum. j. de
2 pæ.¶Item no. † quòd vbi per nouum statutum tollitur, vel cessat antiquum, non est necesse in nouo repeti antiquum:si tamen in nouo fieret de antiquo mentio,vt puta prout continetur in tali statuto, licèt illud statutum non appareret:tenebit tamen istud statutum de nouo promulgatum, tanquam deriuans ab habente potestatem legis condendæ,& tenebit virtutem nouæ dispositionis. Facit. C.de dona.l.si donatio. & quod ibi no.glo. & de le. 3. l. Lucius.§.quisquis.& C.de fal.cau.adie.le.l. 1. Et quod no.j.

no.ff. de iureiu.l.admonendi. super 1.glo. & ideo si prouisio nouiter edita in communi, prouidet negantem propriã scripturam condemnari debere ad triplum (secundùm formam statuti) negans incurreret illam, licèt non appareant statuta antiqua: condemnabitur tamen ad triplum. ¶Pro hoc facit. ff. de consti. pecu. l. eum qui. §. Iul. Item facit hæc. l. † quòd non debet allegari lex correcta, vel
3 abrogata, imò alleganti, vel recitanti videtur cõminata à Principe pœna, fallit. C. de vete. iu. enu. l. fi. ante fi. §. hoc autem, quod ab initio. in qua concluditur, quod põt allegari solùm, vt illius legis antiquæ, vel correctæ notitia habeatur. 7. dist. c. fuerunt. & ita concludit glo. extra de iudi. in c. nouit. in glo. quæ inci. sed cum hæc lex.

ADDITIO.

a ¶Nouæ leges. Adde ad hanc materiam, nunquid lex noua superueniens, & aliquid disponens per legem veterem distingui debeat. Alex. in cons. 101. inci. Super eo. in 3. vol. nu. 13. cum se. Sed quid de lege noua faciente mentionem de præteritis, an extendatur ad pendentia in iudicio, & videtur, quòd non, per Fely. in c. fi. de consti. in ver. modò aduerte, col. 6. Et hoc videtur pro firmo; nam leges generales fiunt proprio motu Principis. l. humanum. C. de leg. Bar. in Auth. quas actiones. in 2. col. C. de sacrosan. ecc. & tamen non trahuntur ad lites pendentes. l. leges. C. de leg. in §. 1. in Auth. vt cũ de app. co. Et an, & quãdo lex noua, quę habet clausulam derogatoriam, tollat legem antiquam, vide Fely. in c. non nulli. de rescrip. versi. quarta conclu. colum. 25.

l. 2 Ex l. Lege Aquiliæ.

SVMMAE.

1 *Actio legis Aquiliæ requirit culpam.*
Et competit ad interesse. nu. 2.
3 *Pedagium concessum de animalibus, non extenditur ad homines.*
4 *Vel, dictio ponitur pro idest.*
5 *Statuta, & consuetudines ciuitatum magis considerant factũ, & euentum, quàm animum.*
6 *Error iustus respondentis excusat à pœna dupli.*
7 *Pœna dupli non habet locum, si agatur certi condictione generali, nec si agatur petitione hæreditatis.*
8 *Lex interpretata debet trahi ad interpretantem cum sua qualitate.*

l. 2 L. Lege Aquiliæ.

¶ Occidens alienum seruum, vel quadrupedem animo iniuriandi, tenetur ex primo capite legis Aquiliæ, quanti plurimi eo anno fuit: & contra conuentum negantem crescit hæc actio ad duplum, & appellatione quadrupedis cõtinentur omnia animalia hic enumerata. h. d. in tex. ¶Ibi [iniuria] idest, culpa, vt exponi-
1 tur. ff. eo. l. sed & si quæcunque. §. 1. & sic no. † quòd ista actio requirit culpam. quod secus est in præcedenti actione de pauperie, vt. l. 1. §. 1. s. tit. 1. ¶Et attẽde; quia hæc culpa intelligitur esse probata eo ipso, quòd probatũ erit damnum: nisi aliud probetur. arg. l. 1. C. de sica. secundũ Mar. filli. & Cy. C. eo. in l. contra negantẽ. ¶In tex. ibi [in eo anno] qui quãdo incipiat, vide. ff. eo. l. ita vulneratus. & quod ibi dicam, & est vtile ad promissiones, quæ fiunt, hoc anno dabo etiam centum, vt. ff. de ver. obli. hoc anno. de quo dicã in d. l. ita vulneratus. ¶In tex. ibi [inficiante] scilicet damnum datum. Quomodo autem procedat, qđ dicitur propter mendacium quem grauari, vel à priuilegio excludi, vide quod dixi. s. tit. 1. l. 1. §. interdum. Et adde quod dicam super glo. ¶In tex. ibi [præstant] vnde videbantur contineri primo capite. ¶In text. ibi [feræ est]
2 & ideo videntur contineri secundo capite. ¶No. hic, † quòd actio legis Aquiliæ competit ad interesse. cõcor. Isti eo. in prin. & sic allegatur coniuncta. l. certi condictio. in princi. ibi [& ex l. Aquilia &c.] quòd ad interesse detur certi cõdictio. & glo. & Doc. communiter tenent. in d. l. certi condictio. & Bar. in l. stipulationes non diuiduntur. in vlti. q. vbi hanc glo. alleg. ¶Secundò no. hunc tex. qui allegatur per Guil. in q. quam disputaui, de qua feci mentionem in
3 l. 1. s. tit. 1. † quòd pedagium concessum de animalibus nõ extendatur ad homines. ad idem. ff. ad le. rho. de ia. l. 2. §. 1. & hoc propter odium legis in obligatione generali. ff. de priui. cre. l. pe. Et per hoc patet, quòd non ob. quod habetur in l. quod dicitur. in fi. de li. & posthu. & s. de rei vẽdi. l. item si verberatum. §. 1. & ibi per eum. ¶Tertiò not. in fi. quòd quando aliquid est mixtum ex plurimis, accipimus partem potentiorem. & sic probat, quòd in dubio vbi quis potest plùs, vel minùs puniri, plùs punitur, sic. s. nau. cau. sta. l. fi. §. itẽ si prædixerit, ver. sed & si quis. ¶Itẽ
4 no. tex. cõiuncta glo. 1. † quòd dictio, vel, ponitur pro idest. ¶In glo. 3. in fi. no. ex ista glo. quòd in l. Aquilia nõ consideratur animus, sed magis factum, & euentus, & quòd euẽtu magis homicidium iudicatur maius delictum, quàm vuln⁹. Ex quo collige, quòd differt à Cornelia de sicarijs, quæ magis considerat animum, quàm euẽtum. C. de sica.
5 l. is qui cũ telo. & l. 1. §. Diuus. & l. Diuus. ff. de sica. ¶Adde, † quòd statuta, & consuetudines ciuitatum magis cõsiderant factum, & euentum, quàm animum. Nam puniunt factum tãtùm, vt no. Cy. in d. l. is qui cum telo. & Bar. in l. si in rixa. ff. de sica. An autem factum punitum à statuto requirat dolum. Vide quod dicit no. Bar. in l. 1. §. 1. ff. si quis te. li. esse. iuſ. fu. vbi declarat in pœnis statutarijs, an contra turbantem aliquem in possessione & simi. requiratur dolus, quod est no. & quotidianũ. ¶In gl. super ver.
6 [in duplũ.] in fi. ¶Adde ad istã glo. text. † quòd ab ista pœna dupli excusat iustus error respondentis. l. 2. §. fi. ff. de iu. & extra de elec. c. 1. li. 6. ¶Item adde, quòd vbi pœna imponitur ipso iure, non põt per negationem augeri, nec per confessionem minui. Ita no. Bar. in l. id, quod seruo. ff. de pecu. leg. Pro hoc est casus in l. palã. §. 1. ver. ego. ff. de ri.
7 nup. ¶Tertiò adde, † quòd hic pœna dupli non habet locum, si agatur certi condictione generali. Ita no. in d. l. certi condictio. in prin. Item nec habet locum, si agatur petitione hæreditatis includente hanc actio. l. itẽ veniunt. §. cum prædiximus. s. de pe. hære. Sed dubitari potest, quid si agatur condictione ex l. municipali. Videtur enim idẽ, qđ in præcedẽtibus; prouisio. n. legis municipalis est subrogata in locum legis communis, & sic sequi debet ille effectus, qui sequeretur, si de iure communi ageretur. Cõtra tamen puto; quia per statutum facta est legis nouatio, & recessum à iure cõmuni. ar. ff. de re mili. l. qui cũ vno. §. qui post. Ex his etiam potest dubitari in actione in factum, quæ venit ex interpretatione. Isti. eo. §. illud. & §. fi. Vtrũ in hac actione habeat locũ pœna dupli. Et sm̃ proximè dicta videtur dicendum, quòd non. Cõtrarium verius puto in casu proposito s. quòd locum habeat in ea pœna du-
8 pli, de qua hic. Est enim regulare, † quòd lex interpretata trahi debeat ad interpretantem cum sua qualitate. Ita no. in Auth. de fi. ante do. instru. na. §. fi. Et adde predictis, quòd ab ista pœna dupli excusatur, si confiteatur statim negationem suam reuocans. Ita no. in c. fin. extra de confes. li. 6. idem tamen videtur, si ex interuallo, dummodo

do hoc faciat; antequam testes aduersarij sint recepti. Nam tunc releuat aduersarium ab onere probandi. Secus ergo si post eat, vt l. eum quib. hic alle. ĵ. de iureiur. ¶ Item hic potest rememorari. q. disputata per Bar. quę inci. Per Italiã cõmuniter sunt statuta, de qua fecit ipse mentionem in d. l. eum q. vbi examinat, si cõfitetur quis simpliciter factum, sed negat qualitatẽ adiunctam facto, an puniatur, quasi toto negato, de quo dic, vt ibi plenè p cum. ¶ Adde tamen, ꝙ si conuentus confiteatur factum cum qualitatę, sed ad effectum reportandæ absolutoriæ aliquid excipiendo proponit, vt quia dicit, ꝙ id, quod fecit, licuit ei de iure facere. Exemplum. ĵ. quod vi aut clã. l. si alius. §. est & alia. tunc non est locus huic duplicationi pœnæ. Ita videtur terminare gloss. Insti. de acti. §. item mixta. Itẽ adde & aliud, ꝙ vbi factũ agentis dat causam negationi, vel eius culpa pcedit, vt quia eius intẽtio erat implicita, vnde rõne partis poterit totũ negari, secũdùm no. in l. is qui ducenta. §. vtrùm. ĵ. de reb. dub. tunc etiam hic pœna non haberet locum, imò agens deberet sibi imputari. ar. eius, qd dicitur ĩ simili, in l. quod in hæredẽ. §. eligere. ĵ. de tribu.

Ex l Si seruus.

SVMMAE.

1 *Malefactorem qui potest capere, non debet eum occidere, vel aliter offendere. & nu. 7.*
2 *Lex quando requirit duo, non sufficit alterum interuenire.*
3 *Statutum loquens de homicida, an comprehendat illum, qui hominem occidit, iustitiam exequendo. & nu. 4.*
5 *Statutum disponens, ꝙ occidens alium, etiam ad sui defensionẽ, debeat occidi, an valeat.*
6 *Offendens pro sui defensione debet clamare, & alios conuocare, & concitare contra malefactores.*
8 *Domini villarum, vel alij iurisdictionem habentes, an possint conqueri de iniuria subditorum, & agere ad interesse contra spoliantes, & molestantes subditos suos.*
9 *Furem nocturnum an sit licitum occidere.*
10 *Iniuria personalis, & delictum quomodo differant.*

L. Si seruus. ¶ Pro seruo iniuria occiso cõpetit Aquilia, secus si occidatur per defendentem se. Nam aduersus periculum personæ cuilibet est permissum se defendere, etiam alium occidendo, sed propter periculum rerum non semper licet, sed distinguitur fur nocturnus à diurno: & videtur imminere periculum personæ eo ipso, quòd armis impetetur, & si concurrit vtrunq; periculum, scilicet personæ,
1 & rerum: tunc etiam licet occidere. † Et qui potest capere malefactorem, non debet eum occidere, vel aliter offendere. hoc dicit. cum sequen. & princi. seq. vsque ad. §. 1. iniuriam. ¶ In text. ibi [latronem] qui dicitur delinquẽs palã, vnde furca suspenditur; quia hoc est iure cautum. l. capitalium. §. famosos. ĵ. de pę. Fur autem dicitur, qui occultè delinquit, & talis extra ordinem fustigatur. C. de serui. fug. Authen. sed nouo iure. nec talis furca su-
2 spenditur; quia hoc non est iure cautum, a nisi in casu de pace tenen. in vsibus feud. §. si quis quinque. Sed ibi est casus specialis in odium violantis pacem, nec seruatur ille. §. de generali consuetudine. Ita not. gloss. in tit. de pa. iur. firm. §. iniuria. in vsib. feud. Glo. tamen dixit istos aliter puniri, secundùm Lombardiam in d. §. famosos. Hodie autem puniuntur secundùm statuta locorum, in quibus sunt commissa. l. saccularij. §. sunt quædam. ĵ. de extraord. cri. ¶ In text. ibi [permittit] quomodocunque se defendat propter periculum rerum, vel personæ, secũdùm Ray. ¶ In tex. ibi [defendere] melius est enim &c. vt. C. quando li. si. iud. vin. l. 1. Et sic no. casum, quo quis sibi vltionem assumit, contra regulam. l. nullus. C. de iudæ. ¶ In text. ibi [si telo defendat] & sic periculum personæ tantùm. In l. sed & si, ibi [tenebitur] vbi enim potest apprehendere, non videtur occidens facere animo se defendendi. ĵ. eod. l. scientiam. §. qui cum aliter. ¶ Not.
2 ex. l. si seruus. in fin. † quòd quando lex requirit duo, non sufficit alterum interuenire, facit supra. de transa. l. cum hi. §. si Prætor & l. Fulcinius. §. j. qui. ex cau. in posse. ea. ¶ Item probat, quòd vbi lex requirit factum qualificatum, non sufficit factum probari, nisi & qualitas illa probetur, facit. l. 2. §. dolo. ĵ. vi bo. rap. ¶ Item no. hunc text.
3 † Ex quo argui potest ad statutum loquens de homicida, vt quòd homicida agens non audiatur, vel sit inhabilis ad officia publica in communi, quòd non comprehendat illum, qui hominem occidat, iustitiam exequendo.
4 † Non enim dicitur ipse occidere, sed lex. vt ĵ. de ri. nup. l. palam. §. si. versi. ergo puto. Vnde alibi dicitur, delictum tuum te punit, non ego. Ita not. glo. ĵ. de proba. in l. cum probatio. Facit etiam, quod no. gloss. in l. accusationis. C. qđ me. cau. & C. de his, qui ad eccl. confu. in l. si seruus. & quod dixi supra tit. ĩ l. 1. §. cum arietes. Facit etiam. l. fin. C. quando licet si. iud. vin. Talia ergo statuta debent intelligi de homicida punibili, non de permisso, quòd pœnam non meretur. C. de adul. l. Gracchus. ¶ Not. in l. ita quòd, ibi [naturalis ratio &c.] Nam allegatur ad ma-
5 teriam. l. vt vim. s̃. de iust. & iur. † quòd statutum disponens, quòd occidẽs alium, etiam ad sui defensionem, debet occidi, non teneat: quia tale statutum est contra naturalem rationem, ergo non debet tenere. Attento ꝙ statutum est ius ciuile, vt l. omnes populi. ꝙ non potest tolere naturale ius. Insti. de leg. agna. tu. §. fin. Et no. Doct. in l. 3. §. cum igitur. de vi & vi ar. Sed certè puto hoc statutum tenere. Nam hæc defensio est de iure gentium, vt hic in gl. & dicit idem glo. in l. vt vim. & ibi not. Sed ius ciuile iuri gentium in sui particularitate potest derogare, licèt nõ in sui totalitate, hoc not. glo. Inst. de iur. natu. in. §. fin. Item pro hoc, quia lex potest ex causa denegare defensionẽ, vt dixi. s̃. tit. 1. in l. 1. §. cum arietes. & ibi vide alleg. Facit l. fin. C. quando li. si. iu. vim. & quod ibi not. Item not. in ea. l. quòd nox aggrauat delictum, facit. l. Gracchus. C. de adul. Et no. gl. in l. furem. ĵ. de sic. ꝙ not. ad iustificandũ statuta duplicantia pœnas commissorum de nocte. ¶ Itẽ nõt. tex. in ver. [deprehensum.] ex quo videtur argui posse, ꝙ in ipso maleficio possit malefactor, siue de die, siue de nocte capi. qđ est verum, quando caperetur à passo damnum, vel iniuriam: & ita loquitur hic. An aũt ab alio possit capi. dubiũ est: ꝙ possit, videt̃ facere. ĵ. de fur. l. si quis in seruitute. In contrarium facit, ꝙ non inuenitur hoc prouisum nisi in fure, & adultero, vt hic, & l. capite quinto. ĵ. de adul. ¶ Sed aduerte, quòd In no. extra de sen. exc. in c. vt famæ. vr̃ hoc gñaliter in quocunque permittere; dicit. n. ibi ante finem, ꝙ subditi, & socij possunt capere socium, & subditum, quem habent suspectũ, & pñtare iudici. In auth. vt iu. si. quo. suf. §. necessitatẽ. C. de decu. l. gñali. lib. 10. Itẽ quilibet clericus posset cape clericũ suũ seruiẽtẽ modico tpe, si hr̃et cũ suspectũ probabiliter. ar. l. respiciẽdũ. §. furta domestica. ĵ. de pœ. Fortè dici põt, ꝙ faciẽda sit dr̃ia inter publica, & priuata crimina, vt in publicis criminibus cuilibet liceat capere, & locum reipubli. tueri. ¶ Sed secus in crimiuibus priuatis.

natis.Cum enim in eis non sit accusatio in iudicio permis
sa, ergo multò minùs intelligi debet permissa captura fa
6 cti.¶Item no.† quòd offendens pro sui defensione,debet
clamare,& alios conuocare, & concitare contra malefa-
ctores.facit quod no.C.de iu.fi.in l.prohibitū.li. 10.& de
meta.in l.deuotū.eo.lib.Item not. hic,quòd concurrente
periculo rerum,& personæ,permittitur etiam alterius of
fensio.Cui adde,quod dixit mirabiliter Innocen. quòd si
quis spoliauerit me furto aliqua re,possum etiam furto
ab eo eandem rem auferre.Ita dixit extra de restit.spol.
in c.olim.il primo. vbi etiam plus dixit in glos. quæ inci.
quomodo.quòd si non possum recuperare rem meā mi-
hi vi, vel furto subtractam,possum æquiualentē accipere.
quod est mirabile. Imò & si contingeret mori,sequere-
tur (eò quòd ad hoc non tenderet,)quòd per hoc non vi-
deretur effici irregularis:ita scribit ibi. ¶Item nota.in l.
sed & si quandocunque.in prin. quòd eo ipso, quòd infer
tur terror cum armis,videtur imminere periculum mor-
tis.facit.l.tertia.in prin.versi.qui armati.ℽ.de vi,& vi ar.
& quod legitur,& no.extra de homi.in c.significasti.il se-
7 condo. ¶Vlt.no.tex.hic in ver.[si autem.] † quòd qui
potest capere delinquentem, non debet eum occidere,vel
aliter offendere,facit.l.fi.C.de male.& mathe.Sed dubiū
insurgit,si malefactor capturæ resistat,ī quo dic,si male-
factor iste sit talis,qui potest impunè occidi, vt bannitus
ex forma statutorum : tunc clarum est, quòd occidens
non tenebitur; quia nec tali bannito impunè permittitur
sua defensio,vt no.Doc.C.quando li.sine iu.se vin. in l.fi.
Sed vbi non reperitur talis:tunc potest dici, quòd si vo-
lens capere,vtitur iure suo,posset eum impunè occidere,
vt s.l.proxi.& l.si seruus.C.de his qui ad ec. confu. Sed
si vtatur iure publico,maius videtur dubium.Tex.tamen
in d.l.fi.C.de male.& mathe.videtur probare, quòd hoc
liceat.Et hoc no. quia quotidie occurrit, & tene menti.
Adde tamen prædictis; quia hic loqui videtur de iniu-
ria, quæ timetur inferri personæ,vel rebus proprijs.
8 ¶†An domini villarum, vel alij iurisdictionem habentes
possint conqueri de iniuria subditorum, & agere ad in-
teresse contra spoliantes, vel molestantes subditos suos:
item an pro subtractis eis furto,possint agere:et an singu
los subditos iniuriantes capere possit,& alia plura vtilia,
vide per Inn. extra de app. in c. dilectus. Et sunt multùm
vtilia etiam ad materiam represaliarū,l. itaque. in gl.all.
¶In gl.secunda ibi[ius gentium] quod cum ipso huma-
no genere rerum natura produxerat, vt Insti. de re.diui.
§.singulorum. Posset tamen intelligi propriè de ratione
animalis, idest quia natura inest etiam brutis. Videmus
enim similibus pro sui defensione ministrata diuersa.
quibusdam rostra, vt auibus, quibusdam asperas, & te-
nacissimas vngulas, quibusdam ora rigida, alijs den-
tes,aliis cornua,aliis tibia, et crura ad fugam ordinata,
prout placuit conditori naturæ,et experimētaliter intue-
mur.¶In gl.super ver.permittitur. in fin. quod declara,
vt in gloss.se. ¶In gloss.super ver.vt tamen. ibi[in die.]
9 † quia potest cognosci;ergo si non posset cognosci, est in
eo eadem ratio,quæ in nocturno : ideo licitum esset eum
b occidere,b & econtra, si cognosceretur de nocte (hac ra-
tione attenta)non licet eum occidere.Et hoc videtur sen-
sisse Bar.in d.l.furem. & Doct. & Cyn. in l.si vt allegas.
C. de sica. vbi post Ia.de Ra.& Pe.dicit, quòd ista distin
ctio nocturni, & diurni magis respicit frequentiam, quā
iuris ministerium. Fallit autem in nocturno depopulato
re agrorum,vt l.prima.C.quando li. unicuique sine iu.se
uin.Idem fortè in incendiariis domorum, & diruptori-
bus; quia par est pœna, & par delictum; ergo par intelli
gi debet concessa licentia, secundùm Iacob. de Are. Est
tamen tutiùs,secundùm Cy.quòd illa.l. non extendatur,
arg.l.ius singulare.supra de legi. & l. interpretatione.in-
fra de pœ.secundùm Cyn.in l.prima.C.vnde vi. ¶In gl.
super ver.ipsum.in fin. adde vnum notabile, quòd si cla-
met, uel inuocet pro auxilio : non tamen interficit,si quo
cunque modo intelligi potuit, quòd ex clamore suo,
vel alio suo actu posit sequi homicidium,irregularis est,
nisi hoc faceret propter periculum sui corporis, ut quia
timeret occidi. Vnde si clamaret pro auxilio, sed quòd
caperetur: tunc enim est secus; quia non intendit in eius
mortem,sed in suam liberationem. Ita dicit no. Inn.in c.
significasti.extra de homi. vbi vide in l.sed,& si quæcun-
que. ¶In gloss.prima. ibi[terror armorum] vel etiam
iactatio percussionis,secundùm glos.in l. prima. hic all.
Pe.tamen dixit hoc uerum,quando qualitas comminan-
tis est talis,quæ non consueuit minari,nisi percutiat. Se-
cus autem si esset timidus; quia non percuteret,licèt mi-
netur. Nam tunc non est licitum ante percutere. ar.l. 1.
C.si quis Impe.maled.Et ita refert Cy. in d.l. prima.Sed
istæ glos.loquuntur in casu dubij,scilicet quando de eius
10 qualitate non constat.¶†Extra gl. no. differentiam inter
iniuriam personalē,& delictum,quod committitur circa
res alicuius, quantùm ad tempus resistentiæ, vel propul
sationis iniuriæ.Nam quando iniuria committitur in per
sonam;tunc ante procedit defensio, ut hic: postea uerò
non esset defensio,sed ultio,quæ non permittitur, ut not.
gl.in l.j.C.unde ui.& dicetur.ℽ.eo.in l. scientiam. §. qui
cum aliter. Sed quando delinquitur circa rem, vt quia
quis expellitur de re : tunc & ante,& postea incontinenti
licet,vt l.3.§.cum igitur.de vi. & vi ar. et no.extra de ho
mi.in c.significasti.et p Cy.in l.j.C.unde ui.Ratio diuer-
sitatis secūdùm Inn.in d.c.significasti.& Doc.in d.l.j.est;
quia quando vis illata est personę, ista iniuria est irretra-
ctabilis.C.de app.l.si quis prouocatione.& ideo ex post-
facto potest esse defensio:sed quando est circa res,tūc be-
ne potest retractari,& ideo si statim fit, vindicta non vi
detur: sed tuitio iuris sui.

ADDITIONES.

a ¶Iure cautum. Adde,nunquid fur possit suspendi ratio-
ne solius contractationis.Feli.in c.postulasti.de fo.com-
pe.in col.fi.in fi.

b ¶Eum occidere.Adde Alex.in consil.283.inci. Videtur
in casu.in 2.vol.num.15. cum pluribus seq. Sed quando
non liceat occidere furem nocturnum,vide Bart. in l.fu-
rem.ff.ad le.Cor.de sica.in prin.Panor.in c.2.in j.col.ver
si. ex quo infero, de homi.Feli.in d.c.2.ver. 2. limitatur.

Ex l.Sed & si §. Iniuriam.

SVMMAE.

1 *Iniuria,nomen sumitur tribus modis.*
2 *Commissum sine dolo,uel culpa non est punibile.*
3 *Actio Aquiliæ,et actio īiuriarū possunt aliquādo cōcurrere.*
4 *Delictum non cadit in carente mente, & intellectu.*
5 *Ebrius delinquens,an debeat puniri.*
6 *Furiosus iudicatur inhabilis ad testandum,& ad profitendum religionem,& ad baptismum.*
7 *Furor non præsumitur,nisi probetur.*
8 *Infamia simplex non probat.*
9 *Furiosus habetur loco absentis.*

10 *Damni consideratio an habeatur in actione iniuriarum ciuiliter intentata ad vindictam.*

§. Iniuriam. ¶In Aquilia nomen, iniuriæ, non accipitur pro contumelia, sicut in actione iniuriarum. Sed sumitur pro culpa commissa etiam ab eo, qui nocere noluit. Et ideo cum Aquilia culpam requirat, si damnum sit datum à furioso, infante, vel alio intellectu carente, vt ab animali bruto, vel à tegula cadente, cessat Aquilia. Secus si sit datum ab impubere doli capace, qui etiam obligatur furti. hoc dicit. ¶In tex. ibi [contumeliam] ex animo, & sic
1 dolum. Ex quo not. † quòd hoc nomen, iniuria, sumitur tribus modis pro eo, quod non iure fit. Item pro contumelia: & ita sumitur in actione iniuriarum. Tertiò modo pro damno culpa dato, vt hic. & Insti. de iniu. in prin. ¶In tex. ibi [si factum est culpa.] quod dic, vt s. de vsufr. l. si vsufructus. §. de præteritis. & de dolo. l. eleganter. §. si quadrupes. ¶ Et ex hoc not. differentiam inter has actiones; quia in Aquilia venit non tantùm dolus, sed etiam culpa. Sed in actione iniuriarum venit dolus tantùm. Est & alia differentia; quia in Aquilia agitur ad damnum. Sed in actione iniuriarum ad vindictam, & sapit instar causæ criminalis. de iniu. l. prætor edixit. §. 1. Adde tamen omnino, quod dicam infra super 4. gloss. ¶In tex. ibi [culpa etiam leuissima] vt infra eodem. l. in lege. ¶In tex. ibi [concurrit] damno dato per contumaciam, vt si seruum tuum in contumeliam tuam occidam. Insti. de iniu. §. patitur. & §. seruus. ¶In tex. ibi [damni] quanti retro plurimi fuit intra annum. supra eodem. l. secunda. ¶In text. ibi [contumeliæ.] Et sic differunt, vt supra dixi. ¶In tex. ibi [uerissimum] ut supra. de rei vend. l. quod infans. cum concor. ibi. ¶In tex. ibi [Aquilia cessat] quia quadrupes non potest culpa dãnum dare, vt s. tit. primo. l. prima. §. primo. secundũ Odo
2 fr. † Commissum ergo sine dolo vel culpa non est punibile, nam ascribitur casui fortuito. j. de administra. tuto. l. fin. in fi. & in l. infans. j. de sica. & casus fortuitus nunquã punitur per modum criminis. facit. l. Diuus. s. de offic. præsi. & j. de parri. l. pe. §. fi. ¶In tex. ibi [infans] qui furioso æquiparatur, vt hic, & dormienti, vt in clem. prima. de homi. Et adde, quod dixi s. ti. primo. i l. prima. §. primo. super prima glo. ¶No. hic primò regulam, quæ po
3 nitur in ver. [& ideo] scilicet, † quòd Aquilia, & actio iniuriarũ possunt quandoq; concurrere. Aduerte tamen, ꝙ si alterius seruus verberetur, vel vulneretur in iniuriam domini, poterit agi iniuriarum ad vindictam per dominum, in qua principaliter haberi debet æstimatio solius contumeliæ. Non autem dicas hoc casu agi potuisse Cornelia, etiã si in iniuriam domini seruus verberatus fuisset, vel vulneratus: licèt Rayn. hoc dixerit; quia cũ dominus in corpus suum passus non fuerit, agere non potest Cornelia, sed prætoria. l. lex Cornelia. §. illud. & ibi casus. j. de iniu. ¶Nec ob. eod. tit. l. non solùm. in prin. vbi mandans tenetur Cornelia, non violando literam, licèt glo. ibi aliter, sed communiter reprehenditur; quia verum est, quòd tenetur ipso verberato, vel pulsato; quia verba leg. Corneliæ ex parte inferentis sunt in personam: & ideo comprehendunt etiam mandatorem. Sed ex parte patientis sunt in rem: & ideo non comprehendunt illũ, cui inferunt iniuriam per quandam cõsequentiam. quod no. quia subtile est. Secundò no. tex. ibi [quæ enim &c.]
4 qui moraliter allegatur, † quòd in carentem mente, & intellectu non cadit delictum. Ideo dixit Augustinus, quomodo enim constituitur reus, qui nescit, quod fecerit. xv. q. j. c. aliquos. ¶ Et alibi dicit Ambrosius. mala non sunt, quæ nec crimine mentem implicant, nec conscientiam ligant. ea. causa, & q. c. illa cauenda. ¶ Et ad huius intelligentiam vide omnino glos. 32. quæst. 7. capitul. quemadmodum. in glos. secunda. ¶ Et ex his
5 inferri potest ad plura. Primò, † quòd si ebrius delinquat, non debet puniri. pro hoc bene facit. C. si quis impe. male. l. prima. coniuncta glo. super ver. temulentia. ¶ In contrarium videtur casus in l. respiciendum. §. delinquunt. j. de pœn. & ibi Bart. clariùs, & pleniùs probat. j. de re mili. l. omne delictum. §. qui se. Et hoc puto verum, quòd puniatur: sed mitiùs. ¶ Aduerte tamen, quòd quidam in his casibus distinguebant, an sua culpa quis inciderit in alienationem mentis, vel non. Sed talis distinctio reprobatur. xv. quest. prima. c. in summa. ¶ Secundò ex prædictis eadem ratione, quod hic de furioso dicitur, dicendum videtur & de dormiente, qui in hoc furioso æquiparatur. clemen. j. extra de homi. facit l. prima. §. sed furiosus. de acquiren. poss. & de au. tuto. l. prima. in fi. ¶ Tertiò ex prædictis infertur ad
6 alia, scilicet † quòd furiosus, tanquàm carens intellectu, iudicatur inhabilis ad testandũ. C. qui te. fa. pos. l. furiosum. & extra de suc. ab inte. cap. fina. ¶ Item ad profitendum religionem. 17. quæst. 2. cap. Consaldus. & extra de regu. cap. sicut teneor. Item ad baptizandum; nec enim baptizat, sicut nec puer non doli capax. de quo no. capit. spiritus sanctus. §. ecce quando ab hæreticis. 1 q. 1. vbi vide. ¶ Item ad baptisma recipiendum, nisi ante habuisset propositum baptizandi. extra de baptis. cap. maiores. in fi. Quis autem probet allegato furore, vide in l. non codicillos. C. de codicil. & glos. tertia. q. 9. c. in indicas. & pleniùs examinatur. 17. quæst. 2. c. Consaldus. & ibi tangit, quomodo probetur. quod tetigit Ioan. An. in c. fina. de suc. ab inte. in nouel. super gloss. quæ incip. hoc ideo &c. ¶ In hoc autem aduerte; quia glo. in d. c. fina. singulariter dixit, quòd probato, quòd ante testamentum, vel actum illum, quem gessit, erat furiosus, præsumitur & tunc fuisse, nisi contrarium probetur; quia verum intelligo, si de proximo probetur furor præcessisse: secus si ex interuallo. † Quia cum furor (saltem acciden-
7 talis) solo tractu temporis possit mutari, furor non præsumitur, nisi probetur. ar. j. de excu. tut. l. sed, & milites. maximè si probatum est, quòd medio tempore fuit qualitas furori contraria. Et hoc scire est vtile propter difficilem probationem furoris, non enim creditur testi, nisi causam dicat. Item not. Innoc. in cap. cum causam. extra de testi. Sicut, & quando testes volunt probare priuationem sensus, vel intellectus in aliquo. not. gloss. C. de testi. l. testium. ¶In gl. præstò, ibi [qualiter enim &c.] Nec
8 mirum; † quia etiam simplex infamia non probatur per testem dicẽtem vera esse in cap. contenta, & esse publicã vocem, & famam talem diffamatum, nisi reddat causam, & exprimat personam, à qua dicatur talis infamia orta, etiam si non interrogetur, secundùm Innoc. de accu. in c. cum oportet. quod hn. not. ¶ Prædictis adde, quod mirabiliter dixit Bal. in l. furiosum. C. qui te. fa. pos. vbi di
9 cit, † ꝙ si quis tempore sanæ mẽtis cõmisit homicidiũ, & postea factus est furiosus, ꝙ tempore furoris non potest condemnari ad mortem; quia furiosus habetur loco absentis. Sed patietur adnotationem bonorum. ¶In glo. ibi [Apostolus ad Rom. 14.] & habetur. 28. q. 1. c. j. & opponitur ead. causa, & q. §. ex his. & extra de præscri. cap. fi. ¶In gl. super ver. cõtumeliæ. in fi. Tu conclude, ꝙ iste duæ actiones possunt cõcurrere, vt hic; quia quatenus plus est in vna, quàm in alia, eatenus vna non consummat alteram.

ram,et sic potest intelligi hic dict.§.si quis seruo. hic allegatus. Sed vsque ad concurrentem quantitatem sic, vt d.l.dominum.C. de iniu. Exemplum ponit,si fuit actū iniuriarum, & habita consideratione solùm damni intrinseci, puta deteriorationis serui, & impensarum in curatione eius: tunc autem in Aquilia petitur restitutio dāni propter lucrum cessans scilicet operarum. Sic econtrario, si primò esset actum Aquilia pro illo interesse extrinseco, & non pro intrinseco; nam poterit agi pro intrinseco actione iniuriarum. ff. de act. & obli. l. qui seruum.
10 vbi casus, & hæc est veritas. ¶†Vtrùm autem in actione iniuriarum ciuiliter intentata ad vindictam habeatur cōsideratio damni.tangitur aliquid per Cyn. in dict.l. dominum. & per gl.in d.§.si quis seruo.& Insti.de iniu.§.in summa. Barto. dixit, quòd cum iniuria habeat causam permanentem, exemplum, cum agatur iniuriarum pro vi compulsiua,vel ablatiua:tunc habetur consideratio dāni;quia aliter satisfieri non potest iniuriæ.d.l.item apud §.si quis bona. Sed si habeat causam momentaneam, vt verberatio,conuitium,& similia: tunc potest haberi,& non haberi talis consideratio, prout actor suam iniuriam æstimauerit,& sic in consequentiam veniat, & non veniat, vt dicit gloss. in dict.§.si quis seruo. Nam si actor suam contumeliam æstimando æstimat eam in decem;quia in istis 10.computat summam damni, quod sustinuit, veniet hoc damnum :sed si non computat, sed solùm considerat, quòd noluisset sustinere iniuriam pro 10.tunc non veniet restitutio damni. Potest etiam dici, quòd restitutio veniat ex eadem instantia, non ex natura actionis, vt hic.& dict.§. si quis seruo. sed officio iudicis, sicut cum agitur criminaliter, vt nota. in simili in l.interdum.§.qui furem.infra.de fur.& hæc nota. quia quotidiana sunt. ¶In gloss. super ver. capax.ibi [si proximus sit] qui iudicatur habilis ad omne delictum,præterquam ad delictum carnis, vt in l.hic all.& infra de tribu.l.tertia.§.fina.& de adul. l.si minor. & extra de deli.pue.capitulo.primo.& secundo.& ibi no. Quando autem dicatur proximus pubertati, vide gloss. in l. pupillum.hic all.de regu.iur.& Insti. de inu.stip.§.pupillus.versi.sed quod diximus & infra. de noua.l. prima. ¶Nec ob.l.non tantùm.in princi.infra. de excusat. tuto. vbi videtur proximus iudicari, qui est proximus per sex menses,quia ibi alio casu loquitur,vt dicit Bartol.in d.l. prima.ff.de noua.

Ex §. Si magister potest.

SVMMAE.

1 *Statuta loquentia de sutoribus, comprehendunt etiam cerdones.*
2 *Correctio præceptoris dicitur fieri causa admonendi.*
3 *Castigatio debet esse leuis.*
4 *Sæuitia nimia ascribitur culpæ.*
5 *Expensæ medicorum,& alia damna æstimabilia debent restitui vulnerato,vel offenso.*
6 *Castigatio quòd non fuerit facta animo monendi,quomodo probetur.& nu.7.*

§. Si magister potest.

¶Magister, & præceptor inobedientem discipulum corrigere potest, temperatè tamen. Et si modum excedat,tenetur non tanquam dolosus;quia non præsumitur in eo dolus,sed tanquam culpabilis :vnde tenetur Aquilia,non iniuriarum, per quam Aquiliam consequitur pater expensas curæ. ¶In tex.ibi[erat]idem dicendum,scilicet vt teneatur ad damnum,non ut capite puniatur;cum id fecerit sine dolo,vt ff.proxi.& in l.3.ff.ad l.Cor. de sica. facit quod dicetur.ff.eod.in l.idem iure.§.Mulionem. ¶In tex.ibi[su-
1 tor]scilicet cerdo,vt in gloss.†Ex qua collige, quòd statuta,& ordinamenta sutorum,& de sutoribus loquentia, comprehendunt etiam cerdones. ¶In tex.ibi[percussit] in seruo enim venit æstimatio damni dati;quia recipit æstimationem,licèt liber homo non, ut ff.titu.primo.l.pri-
2 ma.& s.tit.primo.l.ex hac.¶Not.† quòd correctio præceptoris dicitur fieri causa admonendi. quod intellige,nisi ex genere instrumenti(cum quo percussit) præsumatur dolus,vt si ferro percussisset; nam ex genere instrumenti præsumitur animus, & atrocitas. casus est no.extra de homi.in c.significasti,ad fi.il secondo.ex qualitate instrumenti præsumitur vulnus atrox,& mortale, facit ff.de sica.l.prima.§.sed si claua.& quod ibi not. ¶Adde tamen casum extra de homi.in c.ad audientiā.& i c.presbyterū. & quod ibi no. vbi habetur,quid si ex tali vulnere homi-
3 cidium fit secutum.¶†Secundò no.castigationem debere esse leuem.Ideo dicitur alibi, quòd humilis debet esse doctrina magistri.extra de ma.& obe.c.humilis.& 23. q.5.circuncelliones.in fi. Vbi vide moralem tex.in modo corrigendi. Leuiter ergo castigans præceptor excommunicationem non incurrit.extra de sen.excom.cap.voluntate.& c.ex tenore. ¶Ratio autem,quare castigatio permittitur,potest esse; quia dum nimiùm seruatur humilitas, regendi frangitur auctoritas, secundùm Augustinum.86.di.cap.quando necessitas. & ideo Salomon docet castigare subditum. Dum inquit [percute filium tuū virga, & liberabis animam eius à morte.] Hinc beatus Gregorius in dialogo scribit beatum Benedictum quendam monachum virga percutiendo sanasse,quem crebra admonitione curare non poterat. Hinc & altissimus pater(flagello facto de funiculis) malè uersantes in templo flagellauit, & de orationis domo eiecit. hæc leguntur Mathei.vigesimoprimo.& Mar.vndecimo. & 45. di-
4 stinct.cap.cum beatus &c. ¶Tertiò nota,† quòd nimia sæuitia ascribitur culpæ. Ideo dicebat Sapiens Prouerbiorum.decimoquinto. [castigatio reuerentiam præbet castiganti: asperitatis autem nimia increpatio, nec increpationem recipit, nec salutem.] Ita legitur in dict. capitu.cum beatus. ¶Quartò nota.in l. qua actione.in
5 princip.Nota,quòd † uulnerato, uel offenso debent restitui expensæ medicorum, & alia damna æstimabilia. facit.s.titu.primo.l.prima.Ex quo dic, vt infra eodem.
6 l.liber homo. ¶Item pro practica istius literæ,† aduerte, quomodo fiet hæc probatio, quòd monendi, & docendi, & non animo iniurioso fecit. Bar. enim consuluit, & consulendo dixit, quòd præsumebatur factum animo monendi, & docendi, eo ipso quòd reperitur, quòd tempore,quo eum percussit, eum docebat,& monebat ut discipulum. ¶Nam sicut illud, quod quis facit, quando ludit, præsumitur fieri causa ludi. l. tertia. & quod ibi not.infra.de iniu. ita et illud,quod facit,quando docet,præsumitur fieri causa docendi, et disciplinandi.et hoc est, quod vult text. Siue ergo fecit causa corrigendi de delicto, siue causa disciplinandi, et reformandi, utrunque appellatur. correctio. extra de homici.c.presbyterum.et de sen.exc.c.cum uoluntate. Et hoc no.pro modo probandi.Nam illa qualitas, quòd animo monendi,et docendi etc.non uidetur posse probari per te-

stes; quia non potest percipi aliquo sensu corporeo; sed tamen probatur, probato, quòd eum percussit, dum eum docebat, vt discipulum &c. vt s. dixi. & ita Bart. consuluit in cõsi. quod inci. Visis testibus &c. ¶Ex hoc colli
7 gitur aliud no.† ꝙ qñ in libello allegat factũ iniuriosum cõtra personã, quæ facit præsumi, ꝙ nõ fecit aĩo iniuriãdi, oportet tũc in eo inseri, quòd animo iniuriandi fecit &c. vt hic, & j. de iniu. l. iniuriarum. §. 1. & ita allegatur iste tex. per Cyn. post Iac. de Ra. & Pe. in l. si non conuitij. in 7. q. C. de iniuriis. vbi vide. ¶In gloss. super ver. oculus. ibi [consecutiuè, non causatiuè] vt patet. j. proxi. ibi [qa non faciendum iniuriæ, sed &c.] sic j. eo. l. si ex plagis. §. in cliuo. secundùm Thomam de Forma. ¶In gl. docenti ibi [§. si maritus.] & 23. q. quarta. c. duo. ista dixit tamẽ Tancredus, quòd si pater verberat filium animo corrigẽdi (etiam in sacris ordinibus constitutum) quòd nõ est ex communicatus; quia manus illa non est furiosa, cum nõ faciat animo iniuriandi. extra de senten. excommu. cap. primo. ita refert glo. 45. dist. in cap. cum beatus. Alii tamen dixerunt contrarium, vt no. extra de ætа. & qualita. cap. indecorum. vbi vide. ¶In gl. fina. in fine. adde de reprehensione verbali triplici. Et an subditus possit reprehendere Superiorem. vide quod notat. 21. distinct. in c. nolite. & ibi gl.

Ex l. Qũa act. §. Occisum.

SVMMAE.

1 *Gladius ad incisionem panis, & temperatorium an ueniant appellatione armorum offensibilium.*
2 *Homicidium potest committi cum manu uacua, vel pugno, uel pede.*
3 *Rustici conducentes currus per uiam lubricam, seu loca lubrica, tenentur, si euersi noceant.*

§. Occisum.

¶Verbum, occiditur, in Aquilia expressum, verificatur in occiso gladio, fuste, telo, manibus, vel quocunque alio modo. hoc dicit primò. Et patiens se nimis onerari, est in culpa; sicut & incautè transiens per lubricum, vnde tenetur Aquilia h. d. secundò. Et dans damnum impulsu alterius, (quia in eo cessat iniuria) non tenetur, sed impellens tenetur actione in factum. hoc dicit vsque ad §. si quis. ¶In text. ibi [occisum.] concor. l. prima. §. occisorum. ad Syllanianum. Et dicitur occisio, siue homicidium, exanimatio, vt j. eodem. l. Item Mella. §. Celsus. & vide quod ibi dicam. ¶In text. ibi [strangulauit.] simili verbo vtitur lex alibi in l. prima. C. de prędijs decurio. lib. decimo. vbi dixit text. causas, in quibus strangulatur, nominatim exponat. ¶Nota primò ꝙ gladium, fustem, & similia ponit hic, vt diuersa: quod est vtile ad statuta. ¶Exemplum tamen vnum nota pro-
1 pter id, quod dicit gladio, † quòd gladius ad incisionem panis, & temperatorium ad incisionem pennarum, (quia non sunt principaliter ad nocendum ordinati) non continetur appellatione armorum offensibilium. Ita notat gloss. in Auth. de armis. in collatione sexta. in glos. antepenultima. Et dicitur, quòd talis glo. non est alibi: sed bene facit ad idem, quod notat glo. C. de fabricens.
2 super rubrica. libro vndecimo. ¶† Secundò nota hic, quòd etiam cum manu vacua, vel pugno, vel pede potest homicidium committi, quod ita videtur punibile, sicut si cum aliquo genere armorum vetitorum fuisset commissum. ¶Item nota in versicu. [si quis plus] casum, ubi uidetur imputari ei, qui dedit causam: quod videretur contra id, quod tetigi in l. agaso. s. titu. primo. Sed certè hic dedit causam damni, & etiam damnum. ¶Item not. ibi [in ipsius arbitrio.] nam facit argumentum contra Doctores se obligantes ad duas lecturas, vel magistrum se obligantem ad opus, vel quid aliud, quod postea adimplere, vel tolerare non potest. Facit etiam ad multa alia. ¶Item not. ibi [uel negligentiùs,] &c. casum, in quo quis tenetur de casu fortuito: quando scilicet negligentia eius, vel culpa præcessit. Facit j. eod.
3 l. si putator. † Et est iste text. in argumentum contra rusticos conducentes currus per uiam lubricam, seu loca lubrica, vt si eorum currus euersi noceant, teneantur. ¶Item not. in verbo [proinde] text. qui uidetur probare, quòd non delinquit, qui in alium impulsus eum offendit, & sic impulsus in clericum, licèt eum adeo offendat, quòd dici posset incurrisse canonis sententiam, vt uigesimaseptima quæstione quarta. capitulo. si quis suadente. hoc casu non incurret. quod est bene notandum. Facit j. eodem. l. si ex plagis. §. in cliuo. & facere potest ad plura alia. ¶Vltimò not. hic in fi. vbi loquitur de subsidiaria in factum contra delinquentem in alium non immediatè, sed mediatè, non teneri directa actione, sed vtili, & sic talis non videtur comprehendi à statuto puniente delinquentem. Cum enim hæc vtilis ueniat ex interpretatione, & extensione, & statuta talem extensionem, & interpretationem non recipiat: quod intellige, & declara, vt dixi. s. titu. primo. l. penul. ergo &c. Ex hoc not. quòd non omnis dans operam homi. iudicatur homicida. Adde tamen, quod dicã. j. eo. §. Celsus. ¶In gl. subsidiaria Aquilia. An autem ista dupletur, uide quod dixi. s. ea. l. 2.

Ex §. Si in colluctatione.

SVMMAE.

1 *Bellum, uel pugna, quæ in aliquibus locis permittuntur, an sint licita.*
2 *Offendere an sit licitum non pugnantem in bello.*
3 *Ludus torneamentorum est prohibitus.*
4 *Bella sunt septem.*

§. Si in colluctatione.

¶In colluctatione percutiens pugnantem in publica pugna non punitur. Secus si percussisset non pugnantem, vel extra locum pugnæ. hoc dicit. ¶Nota. tex. vbi uidetur
1 casus, † quòd bellum, vel pugna, quæ in aliquibus locis permittitur, (ut Perusii, & Papiæ) dicatur esse permissa, & licita talis pugna. et sic posset quis impunè ibi occidi. Quod intellige, nisi data opera occideretur, ut hic not. in quarta gloss. Secus ergo si non permittatur de publico, sed inter se aliqui priuati hoc agant. Hoc enim autẽ non potest eorum conuentione licitum fieri. ar. l. si unus. §. pacta, quæ turpem. supra. de pactis. ideo tunc alium offendens, uel occidens tenetur de iure, ut hic probatur. ¶Nota. ex tex. ibi [Pancratio] secundùm vnam expositionem glo. quòd si est factum steccatum, vel alius circundatus locus, in quo debet bellari, quòd extra illum locum non est licitum offendere, nec permissum.
2 ¶Tertiò not. † quòd licet offendere, uel percutere non pugnan-

pugnantem:& ideo si existens in prælio,studiosè proiecerit cōtra duos assistentes(fortè in fenestris, vel alijs locis eminētibus)puniri debeat, quasi percutiat,non pugnantes.[Quartò not.text.hic in fine ad dominos, qui iubent seruos suos experiri cum alijs ad brachia, uel similia, ut si ex hoc eorum seruus uulneretur, uel occidatur(fortè causaliter) non possunt conqueri, ut hic coniuncta gl.¶In glo.1.[vel calcibus]Ex hac expositiōe no. ꝙ talis ludus,quo iuuenes doli capaces,& etiam puberes plurimùm vtuntur;si nō reperitur permissus, est prohibitus. ¶In ea.gloss.in fin. Sed Hug. dicit, quòd peccatum est; tormentum,vel flagellum, vel quidam ludus, qui fiebat subtrahendo aliquid à manu alterius. ¶In glo. 3.in fin. adde ad declarationem gl.quòd ludi,qui fiunt causæ lætitiæ populi,sunt tolerandi. Probatur in l.ciuitatibus.in prin.de leg.1.& C. de spectaculis.l.1.& l.nemo.C.eo.tit. 11.Aduerte tñ,ꝙ glos.in d.l.nemo.de specta.limitat hoc verum esse, dummodo non sint ludi, in quibus sanguis
3 spargatur:ideo dicit,†quòd ludus torneamentorum, de quibus hic in gloss.hodie est prohibitus. Iure autem ciuili videbatur permissus;quia fieret,& virtutis gratia repertus esset.ergo &c.vt ỹ.de aleato.l.solent. & s̃. de postu. l.1.§.bestias.& l.Athletas.in prin.s̃.de his qui no.infa.& hoc intelligo secundùm antiquam iuris prudentiam, de qua prædicta iura loquuntur, & secundùm quam intelligi debet ista gl.Secus ergo secundùm nouam,secundùm quam prohibetur,& de ista loquitur.d. l. nemo. de spec. li.11. & quod ibi no.iure autem canonico non est dubiū, quòd est prohibitus.ext.de torneam.c.1. vbi est casus,ꝙ morienti in torneamento denegatur sepultura, cui adde gl.2.q.3.ca. monomachiā. quæ dicit etiā talibus denegari eucharistiam.quod intellige,nisi pœnituerit, & illam petierit,ext.de tornea.c.1.in fin. vbi no. Et ex his collige vtrùm talis ludus posit licitè concedi in terris ecclesiæ,& imperii.¶In gl.super verbo [nō procedit] in fi.Tu dic ꝑ concordia,quòd si est datum damnum à seruo alij: tunc habet locum Aquilia;quia culpa præcessit casum, vt hic & ỹ.ea. l.§.fi.& l.seq. Sed si ab alio sit illatum damnum seruo:tunc si fuit sciens, habet locum Aquilia, vt hic dicit,& his duobus modis potest intelligi aliorum opi. sed si fuit ignorans:tunc non habet locum Aquilia. & secundùm hoc loquitur glo.hic, quæ tenet,quòd non habet locum. i. ꝙ cesset. ¶In glo. super verbo committente ibi. [item no.ex hoc]& hoc tenet apertè gl.Inst.de hære.quæ ab inte.def.§.per contrarinm.& ibi etiam allegat alia iura.Pro hoc adducit casum de pace te. §.si quis alium.& §.si quis hominem.& ibi gl.in vsibus feudorum.facit mētionem de iure Longobardorum, secundùm quod in casibus deuenitur ad pugnam; deueniebatur enim,nisi aliter res determinari poterat, & contra prouocantem ad pugnam apparebant præsumptiones: aliàs non compellebatur bellum accipere, nisi fortè appellantem eum ad bellum diffamasset, & de graui scelere, vt quia appellasset eum proditorem,vel Archam idest cucurbitam; aliàs enim extra istos duos modos siue casus, & alios duos,qui habentur in d.§.si quis hominem. & §. si quis alium,non compellebātur ad pugnam,& prouidebatur ita iure Longobardorum,de quo fit ibi mentio. Tu adde alios duos casus.Primò quando miles militem accusat de pace violata,casus est eo.ti.de pa.te.& eius viol.§. si rusticus militem.& §.si miles rusticum.& §.fi.& ibi gl.no.dicit, quòd pugna est odiosa,& displicet legi: vnde non permittitur, nisi in casibus à lege concessis, & expressis. Alius casus est,quando Dominus obiicit vasallo feloniam, vel infidelitatem.Iste tamen hodie non seruatur,vt in vsib.feud de al.feu.paterni.cap. non est consuetudo. & ibi vide gloss. Alibi iura videntur omnino inhibere duellū de iure ci.& ca.C.de gla.l.1.li.11.& no.gloss.in l.1.C.de specta.& eo. li.vt armo. vsus inscio prin.in l. prima. & in Auth.de armis;in prin.coll.7.& extra de torneam.c.primo.& secundo.& de cleri.pug.in duello. cap. primo.& secunda.q.5. c.monomachiam.Nec mirū; ex eo enim sequi posset homici.vel strages alterius,vel utriusque;ideo debet intelligi omnino talis ludus ꝓhibitus ỹ.eo.l. itē si obstetrix.§. fi.& l.nam lusus. Ibi enim hominem occidens, appellatur verus homicida,ext.de cleri.pu.in duello.c.2.hac ratione idem videtur dicendum de iure diuino per prædicta iura.Non obstat, quòd legitur permissum duellū Dauid contra Goliam,vt legitur primo Regum. 17. nam illud fuit instinctu Spiritus sancti, sicut excusatur Petrus, qui fecit geminum homicidium.23.q.vltima.ca. occidit. Ita dicit Glos.de pur.vulg.cap.1. vel fortè posset dici, ꝙ permissum fuit illud duellum in redemptionem patriæ, & suorum,vt colligitur in illo cap.17. vbi ponitur historia.Nam & isto casu permissum uidetur, sicut, & omnis pugna concernens salutem patriæ, uel reipu. iuxta illud Catonis [pugna pro patria] quod refert glo. tertia.in l. ut uim.ff.de iu.& iure,bene facit.s̃.de post. l.j. §.sed si q̃s operas.& uidetur apertè probari per text. Augu.23.q.5. c.de occidendis.23.q.ulti.c.si nulla. & uide glos. summè ea.causa.q.prima.& tex.cum causa.q.secunda. c.iustum bellum.& c.dominus noster. Vel potest respōderi, quòd licèt illud permissum reperiatur:nusquam tamē, ꝙ teneatur pro l.alicubi diuina sumpsit scriptura, & auctoritas. Ita dicit tex.in d.c.monomachiam. quod intelligendum uidetur in nouo testamento, ut ibi. nam in ueteri multotiens duellum fuisse permissum uidetur. Vnde Leuitici. 26.[persequimini inimicos uestros, & corruent coram uobis.]Exodi 17.ibi [elige uiros, & egressus pugna contra Amelech.]& Hieremiæ 46.[præparate scutum, & clypeum, & procedite ad bellum]& 48.distin.post prin ci.[Maledictus qui prohibet gladium suum à sanguine.] & Ioel.3.[sanctificate bellum, suscitate robustos, accedant omnes uiri bellatores, concidite uestra aratra,& ligones in lanceas.]& Machabeo. primo.[quicunque uenerit ad uos in bello in die Sabbatorum pugnetis aduersus eum,& non moriemur omnes, sicut mortui sunt fratres uestri in occultis.]& idem ibi in c.tertio.in prin.quasi per totum, & per multa alia posset probari, quæ omitto propter breuitatem. Aduerte,quòd Io.de Ligna.in tractatu de bello. conclusit bella originem habuisse à iure diuino. Iosue. octauo capitulo.& primo Regum. 16. & non solùm Dei permisione,imò positiuo ab eo,ut mundi gubernatore,& medico uitiorum eradicatore propter salutem mundi, & conseruationem.& ibi hoc probat per multa iura, & maximè per tex. in dict. capitulo.iustum bellum.& capitu.dominus noster.& alios, qui habentur uigesimatertia quæstione secunda. Adde hoc, quod statim dicam ad finem glo.¶In glo.super uerbo,cōmittente. [ibi dicit,ꝙ q̄ñ gratis]quasi dicat,quòd duellum gratia uirtutum permittitur, ut hic in tex.facit.C.de Athletis.l.prima.lib.decimo. & ita tenet gloss. in l. prima.§. bestias. s̃.de postula.& extra de tornea.c primo. in prima gl.¶In ead.gloss.ibi [non tentabis dominum &c.] hoc enim fieri non debet.Exo.20. & uigesima quæst. secunda. cap. quæritur cum Patriarcha. et uigesimatertia q.ul.c.si nullo.et c.fi.extra de pur.uulg.in c.fin. ¶Gl.ibi [clypeos perire.]q. d.incerti sumus de iudicio Dei, et multi per pugnam causam suam perdunt sine iusta causa. Ita declaratur in Lombardia, secundùm quod gl.

tenet in tit. de pa. te. §. 1. pro hoc bene facit. ȷ. de pec. l. quod debetur. & Seneca in 2. tragedia. Fortuna belli semper in ancipiti loco est. In eadem gloss. in fin. Vltimò ad
4 perfectam doctrinam huius materiæ attende, † quòd septem sunt bella. Primum fuit Romanum. Secundum iudiciale. Tertium præsumptuosum. Quartum licitum. Quintum temerarium. Sextum voluntarium. Septimum necessarium, & iustum. ¶Primum est illud, quod fit à fidelibus contra infideles, & hoc est iustum extra. de hære. ti. c. excommunicauimus. Dicitur autem Romanum; quia Roma est caput fidei. 24. q. prima. c. hæc est fides. & cap. quoniam. & de summa tri. c. fina. & pen. & C. de summa trini. & fi. ca. l. inter. ¶Secundum, quod & de tali bello potest intelligi. l. hostes. ȷ. de c. appellatur iudiciale, & est, quod fit auctoritate iudicis legitimi habentis merum imperium non dicentis ius sibi, sed aliis ordinem iudiciarium obseruantis, & ex causa contumaciæ hoc concedentis. s. quod me. causa l. 3. & l. 2. & 4. s. de iur. om. iudi. & C. ne quis in sua causa. l. 1. cum si. hi tamen propriè hostes non sunt, sed quod de suo ad nos peruenit, nostrorũ fit de iure: quod autem de nostro ad eos peruenit, suum seu ipsorum fit de facto, sic intelligatur. ȷ. de capti. l. 5. §. in pace. ¶Tertium bellum, quod appellatur præsumptuosum, est illud, quod faciunt iudici inobedientes. c. si quis contra venerit. de maio. & obe. de rei vend. l. qui rest. & ȷ. ne vis fi. ei qui in pos. mis. est. l. 3. ¶Quartum, quod dicitur licitum, quando fit vnicuique auctoritate iudicis quò ad illum, cui conceditur. C. quando li. si. sine iud. se vin. l. 1. & 2. & extra de homi. c. ꝓ humani. lib. 6. & in casibus ꝓpulsandæ iniuriæ à se, vel à socio. ext. de sen. exc. c. dilecto. li. 6. ¶Quintum appellatur temerarium, quò ad illos, qui hoc faciunt contra auctoritatem iuris. Nam, & is, qui se defendit contra iuris auctori. temerariè se defendit, vt probatur per multa iura, quæ allegaui in l. prima. §. cum arietes. s. ti. 1. sapienter autem tunc faceret, si corrigeret vitam suam. extra de iudi. c. cum non ab homine. & de senten. excom. c. perpendimus. & c. in audientia. & c. contingit. ¶Sextum dicitur voluntarium. 23. q. j. c. noli. quo Principes nostri temporis seculares vtuntur frequentiùs, & isto respectu est iniustum. Est enim sola causa legitima. s. cõtumacia iniustè resistentis; tunc enim
a iustè bellatur, a cum ab eo, qui obnoxius est, iustitia haberi non potest. 8. q. 1. c. oportet. & c. olim. & 23. q. 8. cap. si nulla. & s. de vsufr. l. vsusfructus. §. æquissimum. verumtamen ex quibusdam circunstantiis iustum, vel iniustum reputatur ex animo, ex persona, ex loco, ex tempore, & ex aliis, quę quotidie oculis hominum se ingerunt. ¶Septimum, quod appellatur necessarium, & iustum est, quod faciunt fideles pugnando, & defendendo se auctori. iuris contra voluntariè pugnantes. Nam vim vi repellere licèt ad tuitionem sui corporis, vel earum rerum cum moderamine inculpatæ tutelæ. l. vt vim. s. de iust. & iure. de reg. iur. quod aliàs non est licitum. de sententia exco. c. de licto. li. 6. ¶Et hæc no. quæ colliguntur per no. per Hos. in summa de treug. & pac. §. quid sit iustum bellum. & per Io. An. de homi. in c. pro humani. li. 6. in nouella super verbo, diffidatur. Tangitur per Archi. 23. quæst. secunda. in capitu. primo.

ADDITIO.

a ¶Iustè bellatur. Adde, an licitum sit indicere bellum pro recuperanda re sua, cũ aliter res sua haberi non potest, Alex. in consil. 135. incip. Circa primum. in primo vol. Et quòd bellum iustum moueri potest auctoritate ecclesiæ tenet Ioan. And. in c. excommunicamus. de hære. Fel. ibi in prima co. Et quando ecclesia moueat bellum iustum, vide ibi Fel. in co. fi. ver. in glos. in re vixerit.

§. Sed & si quis seruum.

¶Etiam ex leui percussione causante in ægroto interitũ tenetur percutiens Aquilia. h. d. ¶Vel sic. Ex actu etiam leui sequitur homi. h. d. ¶In text. ibi [obiecerit] subaudi. & quæritur, an actio. Leg. Aquiliæ contra talem percutientem competat, dubium erat propter leuitatem percussionis tunc, cui respondet, vt sequitur in tex. ibi [esse solet,] nam afflicto non debet addi afflictio. ȷ. de iur. do. l. iure succursum. C. de episc. aud. l. tam dementis. secundùm Odof. & l. Diuus. s. de offic. præsi. & 7. q. 1. c. cum percussio. ¶No. hic, quòd cum leuis ictus causet homi. vt dixi, quod humana fragilitas non excusat in delictis, facit l. illicitas. §. sicut. & l. 1. s. de off. præsi. & ibi no. ¶Secundò no. hunc tex. per quem instruitur inquirens de leui percussione, quæ tamen mortem causauit, vt sit vtile, quòd qualitatem percussi, siue offensi deducat. ¶Item no. hunc tex. ad id, quod allegabatur in l. Item Mella. §. sed si plures. ȷ. eo. ti.

Ex §. Celsus.

SVMMAE.

1 *Statuta pęnalia, & odiosa non recipiunt interpretationem extensiuam.*

2 *Statutum disponens, ꝙ occidens alium, debeat decapitari, an habeat locum in eo, qui accommodauit cultellum, vt quis occidat Titium, vide aliam q. nu. 3.*

4 *Ex, dictio ex sui natura denotat causam proximam, & immediatam.*

§. Celsus. Quantùm ad iuris subtilitatem differt occidens, & causam mortis præbens. Primus teneur Aquilia. Secundus autem actione in factum. Ideo præbens venenum pro medicamento, vel furenti gladium, morte secuta tenetur act. in factũ. h. d. ¶Vel sic. Occidens proprio corpore, siue suis manibus: siue mediante alio instru. vel alia re inanimata, vt in præcipitante de ponte, vel in terram: vnde prostratus à saxo offenditur, tenetur Aquilia, secus si per mediã personam; quia tunc non tenetur Aquilia, sed in factum. h. d. ¶In tex. ibi [venenum] adde, & etiam vide, quod dicã. ȷ. l. itẽ si obstetrix. ¶Ibi [præcipitauerit]. i. præcipitãs se, vt fugiat, si moritur, an mortaliter peccet, vide gloss. 13. di. c. nerui testiculorum. super verbo, præcipitat. ¶No. hunc tex. ad quæstionem tactam per Bart. in l. si gemina. ȷ. ar. fur. cæsa. de qua dicam ȷ. in l. itẽ si obstetrix. §. si seruum. ¶Secundò no. distinctionem huius. §. utrùm suo corpore, uel per mediam personam, &c. Non tamen curat, an suis manibus, an mediante alio instrõ, ut præcipitato, uel à saxo eliso; vtroque. n. casu occidentem obli-
1 gat Aquilia. ¶† Hoc est utile ad statuta (maximè pęnalia, & odiosa) quæ non recipiunt interpretationem extensiuam, ut dixi. s. ti. 1. l. 1. unde ex eis nũquam resultat actio utilis: sed directa tantùm. Aduertendum est, ꝙ oẽs. ll. loquentes de directa, possunt trahi ad statuta; cũ tunc à uerbis non recedatur; Secus in loquentibus de utili. Nam tunc ex interpretatione Iurisconsulti procedunt, quæ in statutis non cadunt, secundùm Rayn. facit quod dixi.

dixi.s̃.ea.l.ĩ uer.proinde.in fi.& dicam in l. item si obstetrix. & hæc faciunt ad q. † si ex forma statuti occidens alium, debet decapitari: & accommodauit quis cultellum, vt occidat Titium, an teneatur talis accommodans pena dicti statuti. Ex prædictis videtur quòd nõ; quia præbuit mortis causam, & sic tenetur solùm vtili, vt hic; ergo non tenetur pœna statuti, cum in eo non cadat talis interpretatio, & sic dicit Rayn. se de facto obtinuisse Bononiæ, per hũc text. Dicit tamen, quòd tale delictum non debet remanere impunitum, vt. ĩ. eod. l. ita vulneratus. vnde punitur arbitrio iudicis (secundùm eum) qui dicit, quòd licèt fuerit punitus (pecuniaria tamen pœna) tutiùs esset punire corporaliter, secundùm formã iuris cõmunis l. 3. §. 1. ĩ. de fica. ¶Nec ob. quòd glo. dicit hic, ꝙ nil interest quò ad effectum, idest quò ad imponendam pœnã &c. Quia illud (quò ad pœnam iuris ciuilis) recipit interpretationem, vt l. nominis & rei. §. verbum. ĩ. de verb. sig. quod secus est in statutis. vt. s̃. dixi. facit. l. 3. in prin. ĩ. de le. 3. ¶Item no. hic actum attribui agenti, cui adest volun tas, non agenti sine voluntate, vt flumini, vel lapidi: vnde dicitur tunc fieri immediatè, non obstante quòd faciens vtatur medio instrumento: secus si vtatur media persona faciente; quia non videtur directè facere, secundùm no. in l. 1. §. deiecisse. ĩ. de vi, & vi ar. quid sit tamẽ in hoc casu, vi de Bar. in l. non solùm. in prin. §. si mandato. ĩ. de iniurijs. Et hoc est vtile scire ad quæstionem, an mandans puniatur pœna homicidæ, quæ fuit quæstio Cyn. in l. non ideo minùs. C. de accusa. ¶Tu adde circa hoc secundùm Ray. ꝙ attendenda tamen sunt verba statuti. Nam si statutũ dixerit, quicunque commiserit: tunc punietur mãdans propter vim verbi, commiserit, quod importat, idest cũ alio miserit, per no. in gl. super verbo, conformat, in l. 3. §. eiusdem. ĩ. de testibus. Sed si statutum dixerit. quicunque fecerit, nõ tenebit mãdãs ex statuto; quia verũ est eũ non fecisse, vt hic, & l. is qui opẽ. ĩ. de fur. Nec ob. ĩ. de fur l. si quis perferendũ. quia qui mandat furtũ perficiendũ, non dicitur esse fur ex mandato. Sed ex contractatione, quam ante fecerat. Adde, an ex mandato, an ex consilio quis obligetur quò ad pœnam irregularitatis, quod tangit Inno. extra de homici. in c. ad audientiam. cui adde casum eo. tit.

3 in c. fi. li. 6. ¶Itẽ no. † hunc tex. ad q. facti. si statuto caue tur, quòd si ex percussione sanguis exiuerit, teneatur ministralis, vel massarius denunciare maleficium, aliter non, nisi ad protestationem partis offensæ: contigit ex facto, ꝙ Titius proiecit Caiũ in terrã, & ex casu in terrã secuta est collisio à lapide, vnde sanguis exiuit: quęrit, an teneat tale maleficiũ denunciare. Et videtur iste text. probare ꝙ sic;

4 quia satis videtur sãguis exisse ex pcussione, sicut si percussisset ex gladio, vel lapide, vt innuit ista litera. † Sed cõtra obtinui propter dictionem, ex, sui natura denotantem causam proximam, & immediatam. l. 1. §. ex incendio. ĩ. de incendi. rui. nau. Constat autem, quòd actus percutientis in casu proposito non fecit sanguinem immediatè, sed mediante actu secundo, scilicet collisionis ad lapidem; ergo talis casus à statuto non est comprehensibilis. Nõ ob. iste tex. quia in l. Aquilia ponderatur persona, vtrùm sit causa mediata, vel immediata. Sed per statutum ponderatur iste actus, vtrùm iste actus sit causa mediata, vel immediata, & sic est diuersitas penes modum faciendi mediatè, & immediatè; similiter alibi habemus inspicere causam mediatam, vt not. ĩ. rerum amo. l. si mulier. & hæc pars videtur melior, & humanior. quod no. propter facti contingentiam.

Ex §. Proculus.

SVMMAE.

1 *Medicamento vtens perperam iudicatur culpabilis.*
2 *Disiunctiua legis resoluitur in coniunctam.*
3 *Culpa potest committi tribus temporibus.*

§. Proculus. ¶ Medicus imperitè procedens, vel ẽt imperitè medicamento vtens, vel bonam curam deserens, tenetur ex locato, & Aquilia. h. d. Ex his casibus hic expressis talis medicus efficeretur irregularis, extra de homi. c. tua nos. & de æta. & qua. c. ad aures. ¶ In tex. ibi [imperitè secuerit] no. verbum, ad cuius intelligẽtiam aduerte, quòd dixit Inno. qui dixit, quòd attendat medicus, & incisor, ꝙ potiùs dimittat infirmum sine incisione, quàm faciat eum incidi, nisi talis sit incisor, de quo non dubitetur cõmuniter, qa sciat bene incidere, & ipse incisor potiùs dimittat, q̃ incidat, si in aliquo dubitat. Si tamẽ incisor erraret incidendo, non ex imperitia, vel de consuetudine: sed fortè; quia infirmus non habet consuetam dispositionem membrorum, vel venarum, vel quia subitus timor, vel tremor super eum venit; hoc enim casu nõ delinqueret, nec fieret irregularis. Ita dicit Inn. extra de homi. in c. tua nos. ¶No

1 ta tex. in l. idem iuris. in princ. † quod vtens medicamento perperam iudicatur culpabilis, sic ergo procedere debet medicus in chirurgijs faciendis: & alijs medicinis cõferendis, quòd illas faciat, quas sciat secundùm artem suã pro-

2 ficere debere. Itaq; omnia diligẽter inspiciat; quia si sciat medicinam nociturã, & eam conferat, in culpa est, & ideo peccat: eodem modo si dubitat eam nocituram, vel profuturam, & de hoc est casus hic. Eodem modo peccat, si vehementer credat eam profuturã, sicut si aliquid dubitationis habeat, vel habere debeat, ne noceat; quia semper in tutiorem partem intelligendum est, extra de iureiuran. c. petitio. Itẽ tutiùs est hominem relinquere manibus creatoris sui, quam medicinæ, de qua dubitet quoquomodo. ¶Si tamen medicus nouit medicinam, quã dedit, bonã, & in veritate bona erat: sed species in medicina positę malæ erant, vel propter nimiam vetustatem; vel quia falsam similitudinem gestabat verarum specierum, vel ex alia causa; an hoc casu sit culpandus medicus. Dic, quòd si diligentiam (quam debuit) adhibuit in eligendis speciebus (quicquid inde contigerit) medicus non erit culpabilis; quia ignorantia est probabilis, imò solita diligentia eum excusat. Ita dicit Innoc. in dicto. c. tua nos. in ver. sed & qui bene. ex quo collige, quòd sicut medicus peccat, & punitur faciendo medicinas; ita omittendo debitas, vt hic probatur: & sic videtur casus pro dicto Innoc. in d. c. tua. vbi hoc tenet. Et ad prædicta vide in Specu. in tractatu dispensationum. Guil. posuit in titulo de legato. §. iuxta propositionis, ver. sed quid de iudice, & ver. se. ¶In gl. 1. ibi

2 [vel pro &] nota ex gl. cum tex. † quòd disiunctiua artis. 1. legis resolui põt in cõiunctam, imò & hoc videtur esse eius propriũ, secundũ quod nota. in l. 2. §. quibus. C. de no. C. cõponẽdo. ¶In glo. magna. ibi [in l. idẽ iuris vt hic

3 dicitur.] No. ergo hanc doctrinam † quòd culpa potest committi tribus temporibus, & sic quodlibet eorum videtur pariter punibile, & potest esse vtile ad multa. bene facit quòd no. in clem. de poen. ¶In ea. gl. ibi [leui tenetur] & hoc propter commodum vtriusque, quod versatur. ĩ. commo. l. si vt certo. §. nunc videndum. vbi de hoc in ead. gloss. in fin. & huius decisionis ratio potest esse; quia quæ

omissa sunt erant de appẽdicibus gestorum.& hãc gl. nota bene,& signa,& tene menti.

ADDITIO.

a ¶Proficere debere. Adde tamẽ, quòd medicus excusatur assumens curam desperatam. Non sic aduocatus, Fely. in c. pastoral. de iud. in ver. de medico col. fi.

Ex l. Idem. §. Mulionem.

SVMMAE.

1 *Intelligere,& intelligere debere sunt paria.*
2 *Medicus dicens se peritum ad medicandum an teneatur.*

§. Mulionem. ¶ Non debet quis attentare id, ad qđ est in sufficiens, vel imperitus, aliter tãquam culposus tenetur. h.d. casus est notabilis in tex. ibi. [culpe nomine teneri] hoc intellige, quò ad damna, ad quæ agitur hac actione. secus enim esset quò ad actionẽ l. Corn. de sica. quia ibi dolus requirit. vt. j. ad l. Cor. de sica. l. in lege. facit quod dixi. s. i
1 l. sed si quęcunque. §. si magister. ¶†No. vltra summariũ, quòd paria sunt intelligere,& intelligere debere. sic & paria sunt scire,& scire debere: vt. j. si ce. pe. l. quod te. ¶Se-
2 cũdò no. tex. qui facit,† quòd si medicus dicat se peritum ad medicandum aliquam infirmitatem, cum tamen non sit,& faciat, vel omittat aliquid, ꝓpter quod infirmus ali
a quod periculum incurrat, quòd ipse tenetur:a & ideo hoc casu dixit Inno. per rationem istius literæ, quòd peccat,& efficit irregularis in casibus, quos adducit ad hoc glo. s. ꝙ quisque iur. in l. 2. & j. de act. empt. in l. Iulianus. i princ. in ver. quid tamen. idem tamen dicendum puto, si simpliciter curam assumat, videtur asserere ad illud fore peritũ, sic in simili de assessore dicitur in dicta. l. 2. s. ꝙ quisq; iuris. Et est notandum, quòd propter tacitam hanc assertam peritiam lata culpa videtur in talibus æquiparari dolo, ẽt quò ad pœnã corporalẽ, licèt regulariter dicatur, ꝙ in criminibus non æquipolleat dolo, vt no. gl. in l. in actionibus. j. de in lit. iure. & hoc est, quod singulariter glo. voluit in d. l. 2. Alios autem casus, in quibus lata culpa æquiparatur dolo, retuli vltra alios in quæstione, quam disputaui, quæ incipit. Inquisitus de crimine capitali &c. Itẽ no. in ver. [idẽ iuris] quòd qui nescit equitare, vel est inhabilis ad equitandum, vel equum regendum, non debet equum ascendere, & sic facit iste tex. contra apponentes paruos ad regimen robusti equi, ad quem sciunt, vel scire debent eos inhabiles.

ADDITIO.

a ¶Ipse teneatur. Adde, quãdo medicus teneatur ad restitutionem salarij, vel mercedis. Fel. in c. pastoral. de iud. ver. quando autem omnes, col. fi.

Ex l. Item si obstetrix.

SVMMAE.

1 *Seruientes, vel ministrantes infirmo aliquod nociuum ex certa scientia peccant.*
2 *Venenum conficiens qua pœna puniatur.& nu. 4.& 5.*
3 *Leges quare loquantur per verba præteriti perfecti.*
4 *Pœna mitior est tutior officiali, quando est dubium de qualitate pœne irroganda propter diuersas doctorum opiniones.*

L. Item si obstetrix. ¶ Occidẽs alium suis manibus oblato medicamento, vel submisso veneno per clysterẽ, vel aliũ modũ, tenetur Aquilia. Secus si nõ solus ministrauit,& alius suis manibus assumpsit; quòd dicitur solùm mortis causam præstitisse, & ideò in factum tenetur. h. d. in tex. ibi [malo veneno] ad cuius intelligentiã vide casum. j. de sica. l. 3. No. primò istum tex. ad id, quod dicit Inno. extra de homici. c. tua. ad finem magnæ glo. fa-
1 cit enim,† quòd seruientes, vel ministrantes aliquod nociuum infirmo ex certa scientia, vel ex improbabili ignorantia peccent, quod ibi apertè tenet. Secundò no. tex. cum dicit [magis enim causam mortis &c.] Nam hic videtur casus, quòd statutum puniens homici. non verificatur in fieri faciente; quasi fieri faciens non videatur immediatè facere, de quo vide quod dixi. s. in l. 5. §. Celsus. sed bene verificatur in dante venenum, vt hic. Tertiò pro huius legis intelligentia aduerte; quia hæc. l. videtur intelligi debere, quando hęc subministrata sunt præter propositũ occidentis, leui tñ, vel leuiss ma culpa interueniente, quę sufficit quò ad inducendum Aquiliam. Sed quò ad pœnam mortis irrogandam requiretur dolus, vel saltẽ lata culpa, quæ hoc casu æquipararetur dolo. casus est notabilis quò ad propositũ in l. si quis aliquid, § qui abortionis. j. de pęn. & est ille tex. multùm vtilis ad instructionem eorum, qui per iocum aliqua immiserunt in poculis, vt faciãt fortè dormire, vel fatuizare ad tempus; nam si ex hoc mors sequeretur, tenerentur l. Cornel. de sica. per istũ tex. Hoc tamen videtur intelligendum, nisi fortè dedisset ad finẽ boni: quo casu, licèt malus exitus fuisset secutus, pœna tñ mitigaretur. casus est in l. 3. §. ex senatuscõsulto. j. ad l. cor.
2 de sica. Hic competenter iunge. q. facti † de conficiente venenum causa venenandi,& occidendi aliquem, quẽ tractauit venenare, non tamen propinauit venenum. Et quęritur, an, & qua pœna debeat puniri. Ad cuius intelligentiã vidẽdum est primò, quis criminis titulus sit. Secundò qua. l. sit puniendus, ex quo patebit. Tertiò genus pœne. Ad primum aduerte, quòd licèt sit plus hominem veneno extinguere, quàm gladio occidere. C. de maleficis, & mathe. l. 1. tamen in casu proposito non fuit actum consummatum, seu tractatũ,& aliud est tractare, & aliud ad effectum demandare. Tractatus enim tantùm executioni non demandatus non habet perfectionem, nomen,& definitionem criminis; nam rerum vocabula, & definitiones non conueniunt, nisi in rebus perfectis, quæ ex consummatione formam recipiunt; vnde homicidam non dicimus eum, qui tractauit occidere: sed qui cosummauit formaliter, vel saltem incepit, licèt inutiliter, vt si in casu isto dedisset ei bibere venenum; tunc enim perfecisset, quantùm in eo fuit, cum nihil ab eo vlterius esset fiendum; in delictis. n. sicut in alijs factis est duplex principiũ quoddã scilicet remotum,& præparatorium, quodam propinquum, & substantiale vt. j. de condi. ob causam. l. si pecuniam. & in casu isto fuit principium remotum; quia nihil agit in passum; nec nocuit corpori; quòd propinatum non fuit, ibi autem in delictis atrocibus puniendis considerat causam maleficiorum, vt. C. ad l. Iul. de vi. l. quoniam multa facinora,& effectus rerum. j. de pœnis. l. aut facta. §. euentus & d. l. si quis aliquid. §. si abortionis. & l. Cicero. j. de pœnis. Hinc est, quòd tractans occidere, & occidens tenebitur. l. Cor. de sica. quia homicidium perfectum est quantùm ad ipsos. C. de epi. audi. l. 3. Insti. de pu. iu. §. itẽ lex. secus si homicidiũ tantùm tractauit,& nõ consummauit; quia tunc mitiùs punitur, nec tenetur Cornelia, sed. l. Iulia. de vi priua. infra ad l. Iul. de vi priua. nec interest.

Hinc

3 Hinc est,† quòd leges frequenter loquuntur per verba præteriti perfecti ad ostendendum, quòd pęna delicti requirit perfectionem in passo, infra de sica.l.1.in princ. pro hoc etiam facit; quia pœnæ, quæ factis scribuntur, vt est pœna irregularitatis apud Canonistas, solo tractatu non incurrũt. Ita dixit Inn. extra de homici. in c. ad audientiā. & ideo tractare, & ordinare requirit post se factum. ꝟ. de adul. l. & si amicis. aliàs enim potius iudicatur nuda cogitatio, quàm factum, licèt quandoque inueniatur puniri pœna vltimi supplicij. C. de his qui ad eccle. confu. l. præsenti, sed ibi est speciale, sicut & in casu, qui habetur. ꝟ. de parri. in l. si sciente. Ex quibus patet, ꝙ contrariũ est ius cõmune, & facit ad hoc. ꝟ. de ver. sig. l. sæpe. in fin. Concludit ergo, quòd crimen propositum non habet propriam speciem, sed appellatur generali nomine crimen extraordinarium. ꝟ. de extraor. crimini. l. 1. §. fi. vel etiam posset generali nomine vocari crimē iniuriarum; atrocem enim iniuriam facit, qui alterius vite insidias ponit, maximè cum veneno. C. de repu. l. cõsensu. §. si qua igitur. Ex prædictis autem patet so. secundi, scilicet quā. l. sit hoc crimē puniendum; est enim pœna arbitraria. C. de iniur. l. fi. ꝟ. ad Sylle. l. & si certus. §. fi. † Sed quo genere pœnæ puniē-
4 dus sic. Sciendum est, quòd arbitraria pęna potest per cõsuetudinem ad certam pœnam reduci. l. saccularij. §. sũt quædam. ꝟ. de extraor. cri. & no. in l. quid ergo. §. pœna grauior. s. de his, qui no. infa. Tamen ista consuetudo nõ inducitur per vnicum actum, licèt inducatur exemplum suasiuum non compulsiuum. C. de sententijs. l. nemo. Sed cessante consuetudine iudex æquè, & causa cognita arbitrari debet, ita vt in arbitrio non sit nimis gratiosus, vt no. Io. An. extra de re iud. in c. 1. li. 6. nec vltra modum se
a uerus, sed cũ aliquo tēperamento.[a] ꝟ. de pęn. l. respicien. in prin. vers. planè. Nõ tamen poterit propter hoc occidere, nec membrum mutilare. ꝟ. de effrac. l. 1. §. fi. In proposito ergo casu imponi poterit pœna pecuniaria, maxi-
5 mè in regione frequentata. † Item si talis hoc attentans fuerit persona vilis, poterit fustigari, ar. ꝟ. de ter. mo. l. 2. §. si verò. maximè si inopia laborare dignoscatur. C. de seruis fu. l. quicunque. & ꝟ. de pœnis. l. in seruorum. §. fi. s. de offi. procon. & le. l. si quid erit. & s. de of. præfe. vigi. l. Imperatores. & ita fuit conclusum per Bal. in quæstione facti super hoc dubio consulentē. ¶ Nec ob. prædictę cõclusioni dicta. l. sacculari. §. sunt quædā. ver. hanc rē. q̃a ibi fuit propter frequentiam delictorum, ꝑ quam pœna exaggeratur. vt ꝟ. de pœnis. l. aut facta. §. fi. vnde dicitur permissum iudicibus propter hoc quandoque pœnam legis trāsgredi, vt no. Inno. extra de cõstitu. in c. 1. Similiter etiā non obstat, quod notauit glo. Insti. de iniurijs. in §. in summa, vbi dicit, quòd pœna extraordinaria potest se extendere vsque ad mortem. Sed illud verum in delictis consummatis. vt. d. §. fin. Secus in non consummatis; quia in non consummatis non imponitur de generali consuetudine pœna capitis. Ita dicit Guil. Durandus in Spe. de accusa. §. 1. ver. quid si primò actum fuerit. in fi. quem sequitur Cy in l. is qui cum telo. C. de sica. & in l. si quis non dicā rapere. C. de episco. & cleri. ¶ Et similiter nõ ob. quod dicitur, quòd propinans, tenens, vel conficiens venenũ animo occidendi, tenetur. l. Cor. de sica. ꝟ. de sica. l. 1. §. præterea. & l. eiusdem. cuius pœna in persona vili est mors, præsertim in eo, qui tenetur ex tit. de ueneficis, vt. d. l. eiusdem. §. penul. quia de consuetudine hoc nõ seruatur, secundùm gl. in vsibus feud. de pa. iura. firman. §. iniuria, Vel aliter dic, quòd in illa. l. 3. ꝟ. de sica. tex. debet intelligi de eo, qui habuit effectum, arg. s. quod quisque iuris. l. 1. in fin. hic autem non habuit, vt dictum est. prædictis

6 adde, † quòd vbi est dubium de qualitate pœnæ irrogandæ propter diuersas Doctor. opi. minor pœna est tutior officiali, ita no. glo. fi. C. quæ res ven. non pos. in l. fi.

ADDITIO.

a ¶ Aliquo temperamento. Adde, qua pœna punire habeat reum iudex in arbitrarijs. Alex. in cons. 5. inci. In casu inquisitionis. in primo volu.

§. Si quis hominem.

¶ Pro seruo fame necato competit in factum ac. & est vtilis Aquilia. h. d. Not. ergo, quòd videtur necare, qui alimenta denegat facit. ꝟ. de lib. agno. l. vel necare. Et no. ar. quòd dicit [dari in factum] quòd fame necans non est propriè homicida, & sic non cõprehenditur à statuto puniente homicidā: vt. s. eo. l. qua act. §. Celsus. vbi vide quæ dixi. Aduerte tamē, quòd ex hoc videtur irregularitatem incurrere; nam illa pœna committitur etiā ꝑ simpliciter dātem causam homicidio, secũdũ Inno. extra de homici. in c. significasti.

§. Si seruum meum.

¶ Pro damno dato à non corpore in corpus datur in factum, & vtilis Aquilia. h. d. cum glo. & sic cum non datur directa, non habet locum statutum puniens homicidam in eo, de quo loquitur hic, vt etiam in simili dixi statim. s. proxi. §. Et no. istum tex. per quē Bar. terminauit, ꝙ si te fugaui, & dum fugeres, cecidisti, & cadendo vulnerasti te in aliqua parte corporis, non teneor quasi vulnerauerim: sed quasi vulnerari fecerim, vt hic. & s. eo. l. qua actione. §. proinde. ꝟ. eod. l. ex plagis. §. fi. & hanc terminationem vide per Bar. ꝟ. ar. fur. cæsa. l. si gemina. adde, an hoc casu efficiatur irregularis talis fugās, Inn. extra de homic. c. in exhibita. no. ibi vide. ¶ Secundo nō. tex. in ver. [quemadmodum] qui continuatiuè ad præcedētem innuit talem deducentem insidias teneri solùm in factum. Aduerte tamen, quòd si scienter, & dolosè tales insidias deduceret, vt interficiatur, videtur criminaliter teneri. l. Cor. de sica. vt. ꝟ. ad l. Cor. de sica. l. 3. §. item qui auctor. in repetitione simili modo no. hũc tex. ad socios cõducentes socios ad loca periculosa.

§. Sed si per lusum.

¶ Pro seruo nõ ludente occiso à ludentibus locum habet Aquilia, nisi seruo culpa possit imputari, quòd per locũ tunc ioculatorium transiuit eius tamen culpæ præponderat dolus iacentis in eum. h. d. ¶ No. ex isto tex. moralem regulam, quæ vult imputari ei, qui transit per locum periculosum. facit. ꝟ. eo. l. item Mella. in prin. Et ex hoc sumitur cautela, quòd quis non debet se exponere periculo. ¶ No. secundò, quòd dolus præpõderat culpæ. de hoc. ꝟ. eo. l. si putator. ¶ Tertiò nota tex. in l. nam lusus: nam iudicat esse in culpa ludum perniciosum. De qua autē culpa intelligatur, videtur dicendum, quòd intelligitur in dubio de culpa leui, per notata per glo. in l. in venditione. §. de tempore. ff. de bo. auct. iu. pos. & in l. si constante. §. si mari. ꝟ. sol. ma. & de duobus reis. l. 1. §. 1. Sed conclude breuiter, quòd verbum, culpa, quandoque intelligitur de lata, quãdoque de leui, quādoque de leuissima, secundũ materiā, de qua agitur. circa quod vide ꝙ no. ff. sol. mat. in l. qđ si filio. §. si maritum. & ꝟ. cõmo. in l. si vt certo. in §. nũc videndum, & ibi per Bar. & etiam. in §. interdum.

Ex l. Item Mella scribit.

SVMMAE.

1 *Percutiens alium super re, quæ eum vulnerat, an teneatur de vulnere.*
2 *Forensi, vel peregrino licitum est allegare ignorantiam consuetudinis, vel obseruantiam loci.*

l. 7i L. Item Mella scribit ¶ Exercens artem in loco periculoso tenetur, quamuis in culpa non fuerit ex delicto secuto, nisi ille, contra quem periculum interuenit, reperiatur informatus de loco periculoso. h. d. vel sic non debet quis ministerium suum exercere in quolibet loco, sed demum in loco competenti, & congruo. Imputatur tamen committenti se scienter in loco periculoso. h. d. ¶ No. ex isto tex. vbi dicit primò attendi qualitatem loci, & sic adduci potest ad quæstionem de currēte cū equo, de qua dixi. s. tit. 1. in l. 1. §. siue autē. Nota secundò, dum dicit. l. Aquilia teneri; nam per hoc Bar.
1 terminauit. d. q. † si percussi aliquem in ceruelleria, & percussio ceruelleriæ fecit vulnus in capite, quòd ego videor vulnerasse: & sic de vulnerato teneor. quod patet; quia hic agitur directa Aquilia, & sic no. quòd cōtra istum debebit denūciatio fieri, & poterit inquisitio formari. Quid autem econtra, si cum vno cultello percussi aliquem bis vno impetu in eodem loco, an puniatur pro duabus percussionibus, an pro vna tantùm. Dic attendenda verba legis, seu statuti punientis, nam si imponitur pœna pro vulnere: tunc verum est, quòd est vulnus vnum, & vna scissura, licèt ampliata, per secundam scissuram. Sed si pœna imponitur pro qualibet percussione; quia tunc sunt plures ictus, & percussiones, pro pluribus punietur. l. nunquam plura. ff. de priua. delict. & ibi per Bar. in l. si gemina. arb. fur. cæsa. ¶ In gl. quę incipit, cū hoc ipse sciuit, super illo verbo [vel peregrinus] no. singulariter ex illa gl.
2 † quòd licitum est forensi, vel peregrino in loco allegare ignorantiam consuetudinis, vel obseruantiæ illius loci. Et sic videtur facere ad quæstio. de forense reperto cum armis, vel reperto portare aliquid contra vetitum. ¶ Circa hoc, an, & quando hæc ignorantia excuset eum, vide. j. de publi. l. fin. §. hæc quis. & quod ibi nota. & Bartol. latiùs prosequitur in l. cunctos populos. C. de summa tri. & fi. ca. scilicet, ꝙ statuta, & consuetudines locorū ligent forenses.

§. Si alius tenuit.

¶ Tenens aliquē vt interimatur, dicitur præbere causam mortis, & ideo tenetur in factum. h. d. ¶ In tex. ibi [in factum.] q. d. non directa Aquilia. Sed alius verò interimens tenetur Aquilia. No. hic casum pro vulgari prouerbio, quo dicitur in effectu, quòd tantū valet, qui tenet, quantùm qui scorticat. ¶ Secundò nota casum, quòd qui stringit aliquem, vel tenet manus eius, vt non possit se defendere, vt ab alio occidatur, non est occisor propriè, licèt pro homicidio puniatur: & est vtile quia non comprehenditur à statuto puniente occisorem, & facit, quod dixi. s. eo. l. item si obstetrix. §. 1.

Ex §. Sed si plures.

SVMMAE.

1 *De damno alterius, an quis teneatur in foro iudiciali.*
2 *Interpretatio fit contra delinquentes in dubio.*
3 *In pœna, ad quam plures tenentur, vno eorum pariter, vel dispariter delinquentium soluente, nōn liberatur alter.*
4 *Rei duo non sunt propriè in delictis.*
5 *Statuto cauetur, quòd familia Potestatis debeat inquirere per ciuitatem portantes arma vetita, &c. iuxta tres, vel quatuor inueni tur cultellus, an omnes teneantur, an verò nullus.*
6 *Libellus contra occidentem ignotum procedit.*
7 *Statutum si disponat, quòd quicunque non cœperit malefactorem, puniatur in centum, si fuerint plures, qui non cœperint, vnius solutio liberat alios.*

§. Sed si plures.

¶ Diuiditur in duas partes; quia primò loquitur respectu obligationis. Secundò respectu liberationis. Secunda ibi [& si cum vno.] Prima pars diuiditur in duas partes; quia prima loquitur, quando apparet de qualitate ictuum discretiuè. Secunda ibi, [quòd si non appareat] quando de qualitate ictuum non appareret, & hoc dicit, si constat plures aliquem percussisse, & vnius ictu illū percussum decessisse, ille de occiso; alij verò de vulnerato tenentur. Sed si constat omnes simul percussisse illum, nec apparet, quòd magis perierit ex ictu vnius, quā alterius, pariter omnes de occiso tenentur. Si agatur ciuiliter, nec vnus soluendo liberat alios à pœna. h. d. in terminis, & in sententia. Et huic adde casum, qui no. siue habet. 23. q. 3. c. vlti. de quo. plenè Bar. in l. aut facta. §. fi. ff. ff. de pen. & in l. si in rixa. j. de sica. & quod no. s. de iurisd. om. iud. i l. si familia. & j. qđ vi aut clam. l. semper. §. in sepulchro. Ad euidentiam autem dicendorum præmittitur, quòd quandoque delinquunt plures, non vt singuli, sed vt vniuersitas, vel populus aliquis, vel collegium; & isto casu non loquitur hic: sed tūc an omnes teneantur, & quomodo, vide Bar. vbi s. Quādoverò plures delinquūt, tāquā singuli, & loquitur ist. §. propriè. ¶ Secundo casu præmitte, quòd quandoque plures inter se damnum dant, & nō loquitur hic, sed l. scientiam. §. cum instrumenta. j. eod. Quandoque plures dant damnum alicui, & loquitur tūc. §. iste. Tertiò præmitte, quod. §. iste loquitur, quando pro percussione, vel homicidio agitur ciuiliter. Sed si criminaliter, tunc non loquitur hic, sed. j. de sica. l. si in rixa. & ibi vide plenè per Bar. Cy. aliquid tangit. in l. quoniam multa facinora. in vlti. quæst. C. ad l. Iul. de vi publica. circa quòd vide, quod dicā. j. super quæstione. in 1. gl. ¶ In tex. [ibi seruum] scilicet, qui decessit. ¶ In tex. [ibi percusserint] & constat, quod omnes [ibi cuius ictu perijt] quia apparet, quòd vnum vulnus fuit mortale; aliud verò non. Item apparet, quis illud vulnus mortale intulerit, qui aliud. quod si non apparet; quia fortè non apparet vnum vulnus magis mortale, quàm alterum, vel si apparet, non constat, quis illud intulerit. Quod est not. & eandem distinctionem videtur ponere text. extra de homi. in c. significasti. il 2. & ad istam materiā ibi vide Io. An. Est tamen in hoc diuersitas, quia si vnus percussit, & est incertum, an ex illius vulnere sit mortuus, aliàs autem examinaui. Primus de vulnerato tantùm tenetur, secundus de occiso. j. §. proxi. l. huic scripturę. §. 1. j. eo. Sed secundùm canones vterque tenetur, quò ad pœnam irregularitatis, secundùm Inno. ibi. facit, quod nota. Archi. in d. c. fi. 23. q. vlti. ¶ In tex. [Iulianus ait] nec ob. qđ dicitur. s. de rei vendi. l. idem Pomponius scribit si frumentum. §.
1 fi. vt ibi no. ¶ Nota ergo ex ista litera, † quòd in foro iudiciali, si potest discerni damnum, vel factum vnius à damno, vel facto alterius, nullus tenebitur, nisi de damno, vel facto

facto suo, vt hic. & §. seq. & l. ita vulneratus. §. fin. ff. eo. &
ff. de fur. l. vulgaris. §. fi. Sed si non potest discerni, quilibet
tenetur insolidum, vt hic. & ff. ar. fur. cæsa. l. si plures. Nec
ob. ff. depositi. l. si duo. vbi innuitur, quòd etiam si damnũ
discerni non posset, quòd tamen solùm pro parte condẽ-
nari deberet; quia dicit Innoc. quòd illud verum, quando
agitur depositi, vel condictione furtiua, in qua vnius solu
tione alius liberat, licèt secus sit in pęna furti, vt. C. de cõ
di. fur. l. 1. Sed si agatur Aquilia pro vasis confractis, tunc
fieret condemnatio cuiuslibet insolidum, & hoc vult ibi li
tera, dum dicit, quòd nemo liberatur, nisi per integrã rei
restitutionẽ, supple, scilicet si agatur. l. Aquilia. vt ista gl.
no. & ita glossat illam. l. Inn. extra de homic. in c. sicut di-
gnũ. ad finẽ, & ibi vide per eũ, an idẽ sit in foro conscien-
tiæ, vel animæ. ¶Item allegatur iste tex. per Guil. ad q. de
pluribus inculpatis de crimine, scilicet an aliquis ipsorũ
possit in testem produci, quam vide in Spec. de testi. §. 1.
ver. quid si quatuor homines. vbi videtur decidere, quòd
in ciuili potest, non in criminali. Sed Io. An. ibi in additio
ne dicit, quòd non est quæstio, quia si omnes accusentur,
constat, quòd non. Sed si vnus tantùm, constat, quòd alij
2 possunt. ¶Item not. ex isto tex. † quòd stante dubietate
circa personas delinquentium, in dubio fit interpretatio
contra ipsos delinquentes, & sic loquitur. quod prima frõ
a te videtur mirabile, quòd probatio dubia a sit quandoq;
potens inducere condemnationem, scilicet quando. l. prę
sumit, vel disponit super illo dubio. quod est no. facit ex-
tra de præsump. c. literas G. & c. afferte. & de succes. ab in
test. c. vlti. ¶Quid aũt quò ad pœnã irregularitatis, an stã
te hoc dubio, fiant omnes irregulares, & ab ordinibus
repellendi sint, vide per Guil. & Io. An. ibi in additio. Spe.
de legato. §. iuxta propo. ver. sed nũquid. adde Inn. extra
3 de homi. in c. petitio. ¶Itẽ no. ex 2. parte huius literæ, † ꝙ
in pœna, ad quam plures tenentur, vno eorum pariter, vel
dispariter delinquentium soluente, non liberatur alter.
de quo. s̄. de iur. om. iudi. l. adeo. & ff. plenè. in gl. magna.
4 ¶Ex quo collige † quòd in delictis non sunt propriè duo
rei secũdùm naturam reorum; quia vnius solutio liberat
alium &c. vt no. Bar. ff. de duobus reis. l. vlti. in 4. q. & al-
legat istum tex. ibi idẽ dicit Cy. in l. 1. C. de condi. fur. in
2. q. secus in restitutione rei; quia liberatur alius. ¶Et po-
test esse ratio; quia restitutio rei non recipit pluralitatem.
ar. ff. de leg. 2. l. Lucius. §. impuberem. quod intellige, quã
do esset facta vera restitutio. Secus si facta eẽt restitu. æsti
mationis; quia tunc non liberatur possessor. l. & non tan-
tùm. §. penul. ff. de peti. hære. vbi de hoc. & ff. de solu. l. Sti
chum. §. dolo. ¶Item per istum tex. videtur terminari. q.
5 de facto hic Bon. occurrens. † Statuto Bononiæ ciuitatis
cauetur, ꝙ familia Potestatis debeat inquirere p ciuitatẽ
portantes arma vetita, vt cultellum, ensem, & similia. Et si
quos inuenerit dicta arma portantes, debeat eos condem
nare certa pœna. Modò contingit, quòd dum inquirerent
de armis, erant duo, tres, vel quatuor stãtes simul, ad quo
rum pedes, vel sub banco, super quo sedebant, inuenitur
cultellus vetitus portari: quæritur, an nullus ipsorum
teneatur pœna statuti, an vnus tantùm, an omnes. ¶Et fa
cit iste tex. quòd omnes teneantur. ad idem l. ita vulnera
tus. ff. eo. & ff. tit. 1. l. 1. in fi. cum tribus sequẽtibus. Item
quia aliàs delictum remaneret impunitum, contra. l. ita
vulneratus. & extra de senten. excom. c. vt fame. & de
fideius. l. si quis à reo. §. fi. Quod patet; quia nisi quilibet
teneretur eadem ratione, nec aliquis ipsorum. Item quia
aliàs de facili. l. municipalis circumueniretur, & aperire-
tur malitijs via, contra. l. cum hi. §. transactiones. s̄. de trã
sac. C. de indi. vidui. tol. l. 2. Quilibet enim habens cultel
lum prohibitũ, de facili, visa familia, dimitteret illum in
terram cadere. ¶Et econtra quòd nullus teneatur, facit;
quia nullus fuit inuentus portare cultellum, ergo nullus
est in delicto deprehensus &c. C. de pęnis. l. sancimus. Itẽ
quia ratione dubij videtur potiùs quemlibet absoluendũ
per id, quòd dicit hic glo. & facit. ff. eo. l. scientiam. §. cum
stramenta. attento max. quòd ab vno tantùm portabatur
ille cultellus, non ab omnibus præsumptiuè: licèt ab om
nibus in diuersis partibus eũ tangentibus potuisset porta
ri. Sed quia illud raro, aut nunquã contingit, ad illud non
est habẽdus respectus. ar. s̄. de leg. l. ex his. & l. nã ad ea.
pro hoc etiam de act. & obli. l. Arrianus. & l. fauorabilio
res. ff. de reg. iur. Item quia ratione incertitudinis deficit
id, de quo agitur. l. duo sunt Titij. & l. tutor. de test. tu. Itẽ
quia cum in criminibus requirantur probationes luce
meridiana clariores. C. de proba. l. sciant. ergo in hoc du-
bio non videtur posse ad sententiam perueniri. C. de pęn.
l. qui sententiam. ¶Alij dixerunt vnum tantùm punien-
dum, & sit gratificationi locus. ar. in simili. de relig. l. fi. in
prin. ad Sille. l. 3. §. cum omnes. Item etiam; quia in expe
diendis negotijs, vel iudicijs iudex eligit vnam personam
tantùm ex pluribus, infra de accu. l. si plures. de libe. ho.
exhi. l. 3. §. hoc interdicto. Sic & eligit iudex, cui puella
nubit. C. de nupti. l. in coniũctione. in fi. Prima opi. verior
est, quòd quilibet prædictorum teneatur ad pęnam; quia
tãtùm vnicus cultellus inuentus fuit, & ab vno solet vnus
cultellus deferri, vno tñ prædictorũ soluẽte, cæteri liberã
tur, vt. d. l. 1. cum seq. infra tit. 1. Nõ ob. l. scientiam. & l. sã
cimus. s̄. alle. quia loquuntur de his, quæ committi cõsue
uerunt, & quæ de facili probari possunt. In casu autẽ pro-
posito secus: ergo admittitur probatio, quæ aliàs nõ ad-
mitteretur. ar. C. de repu. l. consensu. extra, de testibus. c.
ueniens. il primo. Itẽ in illis agitur de personali pœna, hic
de pecuniaria. Item non ob. l. absentem, & quod dicit hic
ista glo. quia potest dici, quòd illa loquitur, quando con-
tra aliquem delinquentem erat sola suspicio. Sed in casu
nostro certum est ab aliquo ipsorum cultellum fuisse de-
latum, & proiectũ in terram. ¶Est enim indicium super
hoc, quod dici potest indubitatum, & talibus indicijs cre
ditur. C. de rei ven. l. indicia. de proba. l. actor, & pro hac
parte fuit de facto Bon. terminatum. ¶In glo. ibi [quid si
vnus] no. glo. & pro hac terminatione videtur bene face
re de liberis, & posth. l. 2. ff. Contrarium autem, scilicet ꝙ
omnes teneantur, firmauit glo. in d. l. si in rixa. ff. de sica. &
illam tenuit Dy. in regula, in obscuris. de regulis iuris. li.
6. in fin. vbi enim certum est delictum, certus modus de-
linquendi, & certus animus, debet fieri interpretatio con-
tra delinquentes. ¶Aliqui tamen Moderni simpliciter di
cunt, quòd illa glo. loquitur, quãdo maleficium commis-
sum fuit ex proposito. Ista verò, quando nõ ex proposito.
quod procedere potest quò ad Cornel. quæ requirit do-
lũ. Sed in Aquilia, in qua sufficit leuissima culpa, omnes
tenentur, vt hic est casus, & de hoc per Cy. in d. l. quoniã
multa. in vlti. q. C. ad l. Iul. de vi. & per Bar. in l. si rixa. &
ibi vide. Adde tamen ad intellectum. l. absentem. per quã
glo. hic mouet, id, quod no. Archi. 23. q. 3. in c. vltimo. vbi
dicit, quòd illa. l. locum habet, quando sunt plures, & cõ
stat, quòd aliquis delinquit, & aliquis non, sed nõ potest
sciri, quis deliquerit. ¶Cum autem constat, quòd omnes
deliquerunt; sed non æqualiter, puta omnes percusserunt,
sed vnus tantùm occidit, nescitur tamen; quis fuit: tunc
omnes tenebuntur de occiso. sic intelligitur per eum iste
tex. & illud. c. vltimum. quia, ex quo omnes deliquerunt,
cõtra omnes fit interpretatio, nec hoc casu potest aliquis
appellari innocens. & sic non habet locum. d. l. absentem.
secundùm

ſecundùm eum. Ad intelligentiam tamen pleniorem quæ ſtions hic formatæ, dic latiùs, quandoque occurrit dubiũ circa factum. Quandoque circa qualitatem facti. Quandoque circa animum delinquentis. Quandoque circa perſonam patientis. Quandoque mixtim videlicet circa perſonas vtriuſque. Quandoque circa qualitatem perſonæ. ¶Si circa factum aut paſsiuè; quia non apparet aliquem paſſum eſſe: tunc nõ poteſt ſequi condemnatio. l. 1. §. item illud. infra ad Sylla. Aut actiuè; quia conſtat aliquem paſſum eſſe, ſed non conſtat, quis fecerit: tunc ſi iſtud non intelligatur factum à pluribus, ſed ab vno, ex quo contra eum non probatur, ſequitur abſolutio, facit. ỹ. de adul. l. denunciaſſe. §. quęritur. ¶Sed ſi agatur de pluribus delinquentibus, loquitur ille tex. cum glo. ¶Si dubium ſit circa qualitatem facti, aduerte, quòd iſta dubietas poteſt contingere dupliciter. Vno modo, quòd ſit incertitudo circa qualitatem ipſam commiſsi criminis, fortè; quia hẽt augere, vel minuere pœnam: vt puta, ſi crimẽ commiſſum, ſit de die, vel nocte: quo tempore pœna duplicatur, vel an in platea, vbi duplicať pœna, an in alio loco: tunc videtur ſimpliciter dicendum, quòd illa ſumi debeat, quæ eſt leuior, quò ad pœnæ impoſitionem, ar. ỹ. de pęn. l. ſi Præſes. Dyn. ponit in reg. in obſcuris, & dicit, ꝗ qualitas nunquam præſumitur, niſi probetur, & ſecundũ hoc pręſumetur maleficium in dubio commiſſum de die, niſi probetur commiſſum de nocte. Et ideò quidam dixerunt, quòd ſi ſit inſtituta accuſatio, ſeu formata inquiſitio, tanquam de crimine commiſſo tempore noctis, & il
b la qualitas [b] ideſt tempus noctis non probetur, ſequi debeat abſolutio, maximè in delicto iterabili; cum.n. ſit intentatum crimen cum arctatione temporis, non probato tempore, non poteſt dici crimen probatum, ar. extra. de re iudi. c. abbate ſanè. lib. 6. & idem in loco eadem ratione. ¶Alij tamen dicunt, quòd ſit condemnatio tanquam pro facto ſimplici, de quo vide, quod no. in l. Prætor. §. docere. ỹ. vi bo. rap. & per Bar. latè in d. l. denunciaſſe. ỹ. de adulterijs. §. quid tñ. ¶Alio modo põt eſſe incertitudo penes effectũ facti, puta morte ſecuta vnius facto, pluribꝰ percutientibus: tunc ſi oẽs ſimul percuſſerũt, & ſimul cõtemplatur ictus cuiuſque, vt certum fieri poſſit, quis mortem intulerit, oẽs tenentur: vt. ỹ. de ſica. l. ſi in rixa. Sed ſi non poteſt conſtare, omnes tenentur in dubio de occiſo, vt hic. ¶Si diuerſis temporibus. Aut certum eſt ex vtroque vulnere eum mortuum: & tunc omnes de occiſo tenẽtur, inf. eo. l. ita vulneratus. Aut nõ erat certũ de primo, ſed de ſecundo ſic: tunc ſolus ſecundus, non primus tenetur de occiſo, ſic loquitur. ỹ. eo. l. huic ſcripturę. §. ſi ſeruꝰ. ¶Aut econtra erat certum de primo, & non de ſecundo: tunc tenetur etiam ſecundus, cum per additionem primi ſecundum vulnus mortem intulerit. vt. ſ. eo. l. qua act. §. ſi quis ſeruum. ¶Tertio caſu, quando eſt dubium circa mentem, & animum delinquentis, dic, quòd ſemper ſit interpretatio, contra quẽ pſumitur; quia attentat id, qđ eſt de natura prohibitionis. C. de ſica. l. 1. §. Diuus. C. de iniurijs. l. ſi non conuitij. Et hoc caſu principali, quando eſt dubium circa perſonam delinquentis, dic, vt dixi. ſ. circa ſecundum membrum. ¶Quarto caſu, quando circa perſonam patientis, ſeu delinquentis aduerte, quòd hoc poteſt contingere dupliciter. Aut enim eſt incertitudo circa perſonam, rem, & animum delinquentis; vt quia proijcit cultellum in vulgus: tunc glo. videntur dicere, quòd regulariter non tenetur, fallit in libello, vel carmine famoſo, de quo. in l. lex Cornelia. §. fi. & l. quod ſenatus. ỹ. de iniu. & ita no. glo. in l. item apud. §. cui. eo. tit. ¶Tu dic quidem, licèt non habeat reſpectum ad certum: habet tamen reſpectum ad quemlibet, vt quemcunque poſsit, velit percutere, erit delictum conſummatum in illo, & illi teneatur, ad inſtar illius, qui miſsilia iacit in vulgus, vt Inſti. de rerũ diui. §. pe. ¶Sed cum ad vnum tantùm ſe retulit, & nõ apparet ad quem: tunc factum ſubſecutum determinatè in vno, facit intelligi animum fuiſſe in illo, ar. d. l. 1. C. de ſica. & no. per Dy. in dicta regula. in obſcuris. in fi. ¶Sed vbi nec animus fuit certus, nec certificatus ex aliquo facto poſtea ſubſecuto in determinatam perſonã: tunc procederet doctrina gl. in d. §. cui. Aut non eſt omnino incertitudo, ſed magis error circa perſonam delinquentis, vel circa perſonam delictum paſsi: & tunc aut circa perſonam principaliter patientem delictum, & nihilominus tenetur. ỹ. de iniuri. l. item apud. §. ait Prætor, in verſ. interdum. & l. eum qui nocentem. §. ſi iniuria. in prin. eo. titu.
6 ¶† Et ideo procedit libellus contra occidentem ignotũ, licèt nomẽ paſsi non exprimatur. & ita no. gl. 2. q. 8. in c. per ſcripta. §. libellorum. in glo. 2. in fi. quæ reputatur ſingularis. ad idem bene facit glo. in l. ſi cũ exceptione. §. in hac. ſ. qđ me. cau. ¶Nec obſtat, ſi fortè dicatur, occiſus poterat eſſe bannitus, & ſic poterat impunè occidi; quia quòd quis poſſet impunè offendi, vel offendere, non præſumitur, niſi probetur. ſ. de offi. præſi. l. Diuus. Aut circa perſonam, ad quam ſecundariò porrigebatur, & quantũ ad illum non tenetur. d. verſ. interdum. & l. eum qui nocẽtem. §. ſi iniuria. ver. & cum quis. ¶Quinto caſu quando mixtum circa perſonam vtriuſque: tunc nemo tenetur in dubio, vt. ỹ. eo. l. qui ſcientiam. §. cum ſtramẽta. ¶Sexto, & vltimo, quando eſt dubium circa qualitatem perſonæ, dic vt no. ỹ. loc. l. ſi ignorans. vbi vide bonam gloſſ. ¶In gl. ſolidũ [ibi. C. de condictione fur. l. 1.] adde, quod dicam. ỹ. ſuper magna glo. ¶In eadẽ ibi [inter ſe] quo caſu apparet, quis prouocauit, ſi quidem prouocans dedit damnum, tenetur, ſed non econtra. ſ. tit. 1. l. 1. §. cum arietes. ſi non apparet, quis prouocauit, habet locum. §. cum ſtramenta. Et ad huius intelligentiam vide quod dixi. ſ. in §. cũ arietes. ¶In glo. ibi [vnus alium non liberat] qua ſi dicat, quando eſt pœna hinc inde. fallit hoc in l. ſi cũ exceptione. §. fi. & l. ſequenti. ſ. quod me. cau. ſecundùm gl. in d. §. ſi plures. Sed meliùs dicit in contrario, ſcilicet, ꝗ ibi actio non erat pęnalis ab origine: qualitatis autẽ originalis debet attendi, vt no. gl. in l. certi condictio. in princ. ỹ. ſi cer. pe. ¶In gl. ea. ibi. [C. de condi. fur. l. 1.] non tñ repetit ſoluens ab alijs; quia ex delicto proprio teneť: vnde ſoluens ſuã obligationem tñ diſſoluit: & ſic contra eũ, quem non liberat, non habet regreſſum. ỹ. de admi. tuto. l. ſi plures. licèt non poſsint alij conueniri ad rem, obſtante regula. l. bona fides. ỹ. de reg. iur. & hoc tenuit Cy. poſt Iac. de Rauen. & Pe. in d. l. 1. de condi. fur. ¶In ea. gl. ibi. [in l. vnde quæritur] ibi hoc contrarium plenè examinatur. ¶In ea. ibi [ſo. ibi familia pro vno habeť] hoc mẽbrũ declara, vt. ſ. tãgitur de iur. om. iud. l. ſi familia. Et declara plenè per Bar. in l. quotiens. ỹ. ſi famil. fur. fe. dicatur. ¶Ibi [pœna fuit præſtita] vel aliter declara contrariũ, vt ibi no. & in d. l. vnde quæritur. infra commo. & ibi nota in fine eiuſdem glo. hìc adde glo. in l. & licèt. §. fi. ff. nau. cau. ſta. Ad contrarium tamen hic formatum adde, & dic aliter, quòd hic maleficium, ibi eſt quaſi maleficium, &
7 hoc ſenſit glo. ibi. † ¶ Et hoc etiam eſt vtile ad ſtatutum diſponens, quòd quicunque non ceperit malefactorem, puniatur in centum. Si plures fuerint, qui non ceperint, vnius ſolutio liberat alios; nam cum teneantur ex facto alieno, quod ſumpſit originem ex facto alterius, mitiùs punitur, & agitur cum eis: vnde non dicuntur propriè ex maleficio teneri, ſed ex quaſi maleficio. & ideo vnius ſolutio

ſolutio liberat alios in mera pœna, ut ibi & l. perceptionem. eodem. ti. & no. in l. ſi idem. ff. de iur. omn. iud. & per Dyn. & Barto. in l. ex maleficijs. §. is quoque. de acti. & obli. & ideo ſi duo miniſtrales collegæ in eadẽ parochia incidunt ſimul in pœnam ſtatuti; quia non denunciauerunt maleficium, vnius ſolutio liberat alium, quod eſt nota. Vltimò ex iſta gloſſ. & ex prædictis collige diſtinctionem per te.

ADDITIONES.

a ¶Probatio dubia. Adde ad hanc materiam, quòd vbi probatio difficilis fuerit, vt in furto, adulterio &c. admittuntur ea, quæ per ipſas coniecturas veniunt, Alexan. in conſil. 166. incip. Animaduerſis his. in ſecundo volum. quaſi per tot. conſi. vide Pau. de Caſt. in conſil. 58. in ſecundo vo. ver. probationes autem, quæ ſunt.

b ¶Et illa qualitas. Adde, quid ſi omiſſa fuerit qualitas in accuſatione, & fuit reus condemnatus pecuniariter, qui corporaliter puniri debebat, an propter illam qualitatẽ omiſſam poſsit denuo accuſari, Paul. de Caſtr. in conſil. 348. in primo vo. ver. in fi. determinat. Et quando aliquid profertur in diſpoſitione cum aliqua qualitate, nunquid illa qualitas debeat probari, vide Alexan. in conſil. 145. incip. In cauſa, & lite. in 2. vol. nu. 12.

Ex §. Celſus ſcribit.

SVMMAE.

1 *Vulnerati debilitas non excuſat offendentem à pęna mortis.*

2 *Puniri non poteſt quis de occiſo, donec ſpes vitalis durat.*

§. Celſus ſcribit ¶ Vulnerans etiã letaliter eum, qui poſtea ab alio exanimatur, non tenetur de occiſo: ſed de vulnerato tantùm. Examinans verò tenetur de occiſo. hoc dicit ad literam. ¶Primò no. ex iſto text. † quòd debilitas vulnerati non excuſat offendentem, etiam à pœna mortis, facit ſupra eodem. l. qua actione. §. ſed ſi quis ſeruum. & quod ibi dixi. ¶Secundò not. textum, per quem tradunt mirabilem modum euadendi primum delinquentem, ſcilicet, quòd procuretur, vt maturiùs occidatur, & ſic excuſabitur primus vulnerans etiam mortaliter. ¶Sed certè talis modus pernicioſi eſt exempli: vnde tale conſilium attendendum non eſt. ¶Quinimò non prodeſſet, quando certum eſſet primum videlicet vulnus eſſe mortale: tunc enim quandocunque mors ſequatur, trahetur ad vulneris tempus, tanquam habens ab illo neceſſariam continentiam, ar. de damno infecto. l. damni. §. Sabini. & probari per caſum videtur infra eodem titu. l. ita vulneratus. & adde hic omnino, quod ibi dicam. ¶Adde etiam quòd no. extra de homi. in cap. ſignificaſti. in gloſſ. quæ incipit, eandem diſtinctionem. vbi dicitur, quòd licèt primus non teneatur, vt hic, tamen de iure canonico, ſiue vulneretur à ſecundo incontinenti, ſiue ex interuallo, primus ſemper tenetur, quò ad hoc, vt pœnitentiam agat. & hæc ibi reputatur tutior via. Qualiter autem cum presbytero, & clerico diſpenſetur, dic, vt extra de homici. in c. ſicut dignum. ¶Tertiò colli-
2 ge ex iſto tex. † quòd licèt hic appareat vulnus eſſe mortale: tamen interim donec ſpes vitalis durat, & anima ſit ſeparata à corpore, non poteſt quis puniri de occiſo, & ratio eſt; quia contingere poſſet interim alius caſus, propter quem mors eius ſequeretur, vt hic, & pro hac ratione facit in ſimili ratione ſui. l. naturalem. §. primo. in fine. ỹ. de acquiren. re. do. quod videtur verum, attenta diſpoſitione ſtatutorum, quæ puniunt occidentem, & ſic neceſſe eſt conditionẽ eueniſſe, & ſic ſequutam mortem, cum ſtatutum expreſsè requirat illam. Secus ſecundùm ius commune, ſecundùm quod mors non requiritur, ſed ſufficit, quòd percuſsit animo occidendi, vt l. prima. §. Diuus. ff. de ſica. & l. is qui cum telo. C. de ſica. ¶Et ex his patet, an de tali vulnere mortali poſsit inſtitui accuſatio de homicidio interim ante ſequutam mortem, circa quod videtur fuiſſe diuerſitas inter Richard. & Iacob. de Bel. de quo vide omnino no. per Bar. in l. damni. §. Sabini. ỹ. de dam. infec. ad prædicta facit, quod not. in l. qui Stichum. infra de confeſsis. ¶In gl. prima. [ibi ita vulneratus. §. primo.] vide omnino, quod ibi dicam, & quod dixi. s̃. in §. proximo.

§. Si plures. ¶Ex eodem facto poſſunt plures obligari Aquilia. hoc dicit. & hanc partem declara, et intellige ſecundùm notata ſupra eo. in l. §. ſed & ſi plures. ¶Ibi [lege Aquilia.] Ex hoc collige, cum detur Aquilia, quòd hæc diſpoſitio trahi poteſt, & ad pęnas ſtatutornm ſecundùm ea, quæ dixi in l. qua actione. §. Celſus. ſupra eo. & in l. item ſi obſtetrix §. primo.

§. Item & cum eo. ¶ Irritans canẽ, vt alium mordeat, tenetur Aquilia, ſi illum tenet, aliàs tenetur in factum. hoc dicit. Not. ergo caſum quotidie occurrentem de incitante canem contra alium; nam offenſione ſequuta, poteſt agi ad emendationem damni, quod in ſeruo qualiter æſtimetur, clarum eſt, in libero autem æſtimabitur ſecundùm l. qua actione. in princip. ſupra eodem. & ſupra titulo primo l. ex hac. facit. infra eo. l. liber homo. in prin. ¶In gl. mordent, quæ eſt ſecunda [ibi dediſſe videtur] facit ad l. ſi alius. et quod dixi ibi, no. ſupra eo. in l. lege. ¶In eadẽ gl. ibi [ſolue, vt ibi] quod declara, vt latiùs dixi. s̃. ti. 1. in §. ſi inſtigatu.

Ex §. Si in eo homine.

SVMMAE.

1 *Actio Aquilia requirit dominium in agente.*

2 *Dominij appellatio ſimpliciter facta refertur ad utile tantũ.*

3 *Damnum quando deducitur incidenter, uel acceſſoriè, ſuffi cit probare poſſeſsionem, vt quis præſumatur dominus.*

§. Si in eo homine. ¶Hucuſque dixit, an habeat locum actio legis Aquiliæ: et quando ceſſet: nunc verò dicit, cui cõpetat. In ſumma hoc intẽdit. Actio legis Aquiliæ datur dño emptori, antequàm agat redhibitoria: ſed poſſeſſori ſecundùm bonã fidẽ daĩ in factũ: cõmodatario, vel alteri, cuius intereſt, nõ competit rõne ſolius intereſſe: fructuario autem competit vtilis Aquilia, etiam contra dñm proprietatis pro portione vſusfructus. h. d. cum l. ſequenti. vſque ad l. liber homo. ¶In text. ibi [mihi competere] quia interim dominus ſum. ¶ Not. primò
1 hanc regulam, † ꝙ Aquilia requirit in agente dñiũ, qđ intellige de dño vero, non ficto. Vnde non datur legatario ante hæreditatem aditam, licèt à morte teſtatoris

fingitur dominus rei legatæ, ſecundùm l. à Titio. infra de
fur. probatur infra eo. in l. liber homo. §. ſi ſeruus. & in l.
prima. §. fin. & in l. ſequen. Et eſt etiam caſus apertus ſu-
pra de dolo. in l. & eleganter. §. item ſeruum. ¶ Secundò
2 not. hic caſum coniunctò. §. an fructuarius. infra † quòd
appellatio dominij ſimpliciter prolati refertur ad vtile
tantùm, licèt aliàs in dubio intelligatur de directo. l. pri
ma. & ſecunda. infra. ſi ager vec. vel emphy. pet. vt no. glo.
tertia in l. ſi mater. §. eadem. ad fi. ȷ. de exceptione rei iu
di. ¶ In gloſſ. ſuper verbo [in factum] in fine. No. & ſigna
iſtam gloſſ. quę videtur vtilis, vt intelligatur, quando poſ
ſeſſor bonæ fidei debet haberi loco domini, et adde
eam ad notata in l. & ideo. in §. Neratius. infra de condi-
ctione fur. ¶ No. deinde hic ex iſto ver. [ſed & ſi ſeruus.]
3 † quòd vbi damnum deducitur incidenter, vel acceſſo-
riè, ſufficit probare poſſeſsionem, vt præſumatur do-
minus, facit. l. ſicuti. §. ſed & ſi quæratur. & qđ ibi no. ſ. ſi
ſer. ven. & videtur tex. cum glo. ȷ. famil. ercis. in l. prima.
facit & infra. communi diuidun. l. com. diuid. §. inter pręe
dones. & de ſolu. l. Titia. & quod no. Cy. & Barto. in l. qui
dam in ſuo. infra de condi. inſti. Cui adde, quę ſcribit Cy.
in l. ſecunda. C. quæ ſit lon. conſue. in quarta quæſt. & in
l. non ignorat. C. qui accu. non poſ. ¶ Et intelligo prædi-
cta vera, quando probatur vera poſſeſsio de præſenti: ſe
cus ſi de præterito; quia tunc per hoc non præſumere-
tur dominus l. & quæ nondum. §. quòd dicitur. de pign.
& quod notatur per gloſſ. in l. prima. infra de Saluiano
inter. & Inſti. de act. ī §. item Saluiana. ¶ Adde tamen no
tabilem gloſſ. quæ dicit, quòd vbi quæritur de dominio
antiquiſsimo, cuius non exiſtat memoria: tunc dominiū
probatur per famam, ita no. gloſſ. in l. proprietatis. C. de
probationibus. facit. l at qui natura. §. cum me abſente.
ſupra. de nego. ge. ¶ In [gloſ. ſuper verbo vtile] ibi vtilis
dabitur, vt hic, & ſic probatur hic, & ibi, quòd appella-
tio dominij quandoque verificatur in vtili tantùm, non
in directo, quod declara, vt dixi. ſ. circa tex.

Ex l. Liber homo.

SVMMAE.

1 *Pactum factum creditori à debitore, quòd poſsit ipſum debi-
torem capere, non valet. & num. 2.*
3 *Mulier non poteſt capi perſonaliter pro debito.*
4 *Homo liber an poſsit ſe obligare ad præſidatum.*

L. Liber homo. ¶ Pro damno dato
libero homini, com
petit ei vtilis Aquilia, non directa: ſed pro dato ſeruo
fugitiuo datur actio domino. hoc dicit. ¶ In tex. [ibi vti
lem.] Ex hoc collige, quòd in iſtum caſum videntur
concurrere verba. l. ſ. eod. l. item Mela. §. legis. & ſic fa-
cit ad notata in l. curatoris. C. de nego. ge. ¶ In gl. [ibi di-
recta enim non habet.] ſcilicet ad æſtimationem corpo
ris, ſed ad cætera damna ſic. vt ſupra l. qua act. in princ.
& §. ſi quis in colluctatione. & ſ. titulo primo. l. ex hac.
& vide Guil. in Specu. de accu. §. primo. verſi. quid ſi vul
neratur. & ver. ſe. ¶ Nota ex iſto tex. rationem ibi [quo-
niam dominus] quia facit ad multa, & primò facit, quòd
liber homo non poteſt tradere ſe torquendum pro eruen
da veritate criminis, licèt gloſſ. tenuit contrarium in l.
interdum. §. qui furem. infra de fur. de quo ibi vide per
Bartol. doctores etiam tangunt in l. penulti. infra de con
di. ob cauſam. & eadem ratione dicitur, quòd nec poteſt
ſe obligare ad mortem, nec ad membri incisionem.
1 Item allegatur iſte text. † quòd pactum factum cre-
ditori à debitore, ſcilicet quòd poſsit ipſum debitorem
capere (eo fortè in ſolutione ceſſante) non valeat, facit
de libe. exhi. l. ſecunda. & infra de reg. iur. l. non eſt ſingu-
lis. & infra. ſolut. matrimo. l. alia. §. eleganter. & ibi de
hoc per Dy. & Barto. Aliqui tamen contrarium dixerūt,
vt ibi not. Bald. dixit debitorem poſſe ſe obligare ad car
cerem publicum, non ad priuatum. De priuato enim cla-
rum eſt, quòd non poſsit ratione hic poſita; quia non eſt
2 dominus &c. Item de publico videtur eſſe verum; † qđ
a poſsit ſe obligare; a quia etiam ſine pacto non ſoluens
poteſt carcerari. l. nemo carcerē. C. de exactor. trib. li. x.
Sed non poteſt ſe obligare, vel paciſci, quòd auctoritate
propria creditor poſsit capere niſi ſubſiſtēte cauſa, ꝓpter
quam poſsit aliàs capi de iure communi. l. ait Prætor. §.
ſi debitorem. infra de his, quæ in fraudem creditorum. de
quo etiam tangitur in l. ob æs. & Authen. imò. C. de acti.
& obli. Adde, quòd hoc ī muliere ſine dubio videtur pro
3 cedere, ſcilicet quòd hæc conuentio non teneat; † nam
pro debito mulier perſonaliter capi non poteſt. l. prima.
C. de offi. di. iudi. quod verum eſt, niſi in caſu Authen.
matri, & auiæ. C. quando mulier tu. offi. fung. poteſt. vbi
Bartol. dicit idem, vbi mulier renunciat omni legum, &
iuris auxilio. quod eſt notandum. Idem videtur, ſi eſ-
ſet conuentio perpetui carceris; nam etiam in crimini
bus talis pœna videtur omnino lege interdicta. C. de pę
nis. l. incredibile. & eſt verum de iure ciuili: ſecus videtur
ſecundùm iura canonica. Nam ſecundùm illa appella-
tur pœnitentia, & non pœna, extra de pœnis. cap. quam-
uis. lib. 6. de verbor. ſignificat. cap. nouimus. in fi. de hære
4 ti. cap. penul. Item allegatur iſte text. † quòd liber ho-
mo non poteſt ſe obligare ad obſidatum, de quo tangi-
tur per gloſ. in l. ſecunda. C. de patri. qui fi. di. aliquid etiā
tangunt in l. obſides. C. qui teſtam. face. pleniùs tangitur
extra de iureiur. in c. ex reſcripto. & ibi per Innoc. circa
quod vide in gloſſ. 23. quæſt. 8. in c. vt pridem. Item alle
gatur ad aliud, ſcilicet quòd pactum inter debitorem, &
creditorem, quòd non liceat creditori cedere bonis, non
valeat, ſiue non teneat, quaſi per illud inducatur tacita
carceratio, quæ eſt quædam ſpecies ſeruitutis, vt d. l. ne-
mo carcerem. de exac. tri. C. lib. 10. facit l. ſecunda. de li-
be. ho. exhi. Et hanc partē tenuit Cy. C. qui bo. ce. poſ. in
l. prima. vbi in hoc refert. q. Iacob. de Are. tangitur etiam
per Bartol. in l. alia. §. eleganter. infra ſolut. matri. vbi de
hoc pleniùs.

ADDITIO.

a ¶ Poſsit ſe obligare. Adde, quid de eius hærede inſtitu-
to, an ſimiliter poſsit incarcerari. Paul. de Caſt. in conſil.
249. in ſecundo volumine verſicu. & bene faciunt, quod
nota.

§. Iulianus ſcribit. ¶ Contra libe-
rum hominem
bona fide mihi ſeruientem, datur mihi Aquilia. hoc di-
cit. Sic ergo patet nunc, quòd hæc qualitas poſsidendi
(qua ſeruus poſsidetur) non reſiſtit; poteſt enim obli-
gari, attento quòd per hoc non tollitur in eo verum
ſubiectum, cui inhærere poteſt qualitas obligatio-
nis.

Ex §. Si seruus.

SVMMAE.

1 *Hæreditas iacens repræsentat personam hæredis.*
2 *Lex loquens de domino, verificatur in eo, qui non est vere dominus, sed habetur pro domino.*

§. Si seruus. ¶Pro damno dato seruo hæreditario datur Aquilia heredi postea adeunti.h. d. ¶In tex. ibi [huius serui] vt supra de re.diui.l.prima. Nota tex.quia hic videtur ca
1 sus † quòd hæreditas iacens repręsentat personam hæredis, ad idem infra de noua.l.nouatio non est. in fi. Sed ꝙ imò personam defuncti, & non hæredis repræsentet, tangitur per Bar.& not.in l.hæreditatis. infra de acqui. re. do. et de fideiuſ. in l.mortuo. Dic quòd repręsentat etiã personam hæredis, aditione postea secuta, vt hic; trahetur enim aditio retro ad tempus mortis.l.si ex re. §. fin. ∫.de stipu.seruo.de acq.hæred.l. hæres quandocũque. & ita debet intelligi.d.l.nouatio.prout verbũ, cuius, ibi in tex.positum respicit personam hæredis.Item nota istum tex.ibi[dominus ergo]&c. qui uidetur probare coniun-
2 cta.l.item Mela. §. primo. s̄. eo. † quòd lex loquens de domino, verificetur & in eo, qui non est tunc verè dominus, sed pro domino habetur, vt hic coniuncta glo. & sic videtur contra id, quod dicitur aliud esse ciuem, & aliud haberi ꝓ ciue, de quo in l.si maritus.§.leg.Iul.de adul.& aliud esse mercem, & aliud pro merce haberi.l. mercis appell.la seconda.∫.de verbor.signifi. de quo tangitur in materia fictionum in l.si quis pro emp.∫.de vsu.per Bar. Posset tamen dici, quòd in casu isto hoc operatur fictio, quæ insurgit aditione postea sequuta, vt dixi supra.

Ex §. Si seruus legatus.

SVMMAE.

1 *Dominium, quod transfertur in legatarium ante aditam hæreditatem non est efficax ad agendum iure dominij.*
2 *Legatarius fingitur nunquam habuisse dominium, si tempore aditæ hæreditatis res non erat in rerum natura.*
3 *Et an fingatur dominus rei legatæ à tempore mortis. numero.3.*
4 *Fructus percepti ex re legata post mortem testantis, & ante aditam hæreditatem, an debeant restitui legatario. & numero 5.*

§. Si seruus legatus. ¶Pro seruo legato occiso adita hæreditate, datur legatario agnoscenti legatum Aquilia, etiam contra hæredem, sed eo repudiante, competit hæreditati, sicut & si seruus esset occisus ante aditam hæreditatem: quo casu (ꝑso seruo vulnerato) tantùm tenetur eam cedere legatario. hoc dicit cum se. & princi.sequentis.¶In tex.ibi [agnoscit] transiuit dominium in eum recta via fictè à morte testatoris. ∫. de fur.l. à Titio. verè ab adita hæreditate. l. si tibi homo. §.cum seruus.∫.de lega.primo. ¶Ibi [competere] quia fingitur legatario non quæsitum.∫.si cer.peta.l.proinde. ¶Nota hic.in tex.ibi [actionem] in l.sed si ipse. quòd etiam datur contra hæredem legatario Aquilia. Quod est verum; quia hæreditas erat iam adita, & sic dominium legatario acquisitum, vel si nondum esset adita, & sic nec ius reale, idest dominium ei quæsitum, daretur de dolo, vel ex testamento. l. & eleganter. §. si seruum. ff.de dolo. Et quod dixi de actio.ex testamento, intelligo aditione, scilicet post secuta; nam personalis actio ex testamento desiderat aditionem hæræditatis. Not.gl.∫.de reg.iur. l.si nemo.& idem videtur in hypothecaria, quæ datur legatario secũdùm formã.l.2.C. communia de leg.& ita tenuit Guil.in Spec.in ti.de actio.seu peti. §. sequitur.vers. illud verò not. dignum. ¶ Nota. in l. huic scripturæ.
1 † quòd dominium, quod transfertur in legatarium ante aditam hæreditatem, non est efficax ad agendum iure dominij, vt hic, coniuncta l. item Mela. §. primo. supra eodem.& vide notata in l.arbitrio.§.fin. s̄.de dolo.
2 ¶Secundò nota in eadem.l.† quòd si tempore aditæ hæreditatis res legata non erat in rerum natura, legatarius fingitur nunquam habuisse dominium, vt probatur hic, facit.d.l.& eleganter.§.si seruum.supra de dolo. Item allegatur ista l. quòd fictio debet habere duo extrema habilia, scilicet extremum à quo sumitur, & ad quod, scilicet refertur: aliàs si quid istorum deficit, fictio operari non potest, ita allegatur per Cyn.in l.fina. in secunda. quæst. C.de sen.pas.Patet hoc; nam si seruus legatus sit vulneratus, & hæres postea adijt, fingitur mihi quæsitum, vt hæres teneatur mihi cedere acti.& hoc, quia fictio habet sua extrema. Sed si ille seruus ante aditam hæreditatem est interfectus, deinde hæres adijt, non dabitur mihi aliqua actio, vt hic in primo responso. Ratio est, quia hoc non potest contingere, nisi per fictionem. Sed fictio hoc casu operari non potest propter carentiam rei, ergo &c.
3 ¶Item nota hanc.l. per quam dixerunt,† quòd legatarius non fingitur dominus rei legatæ à tempore mortis; quia secundũ hoc esset actio legis Aquiliæ: quæ domino datur, ipsi legatario quæsita ipso iure: at hic dicit, quęsita hæreditate, hæres tenetur eam cedere, & ista opinio ponitur in l.vnica.C.de ca.tol. in quarta quæstio. ante fin. magnæ distin. Sed certè glos. & Docto. communiter contra; quia cum acquisitio verè fiat tempore aditionis hæreditatis.l.si tibi homo.§. cum seruus. infra de lega.primo.& aditio hæreditatis, quandocunque fiat, trahatur retro ad tempus mortis defuncti, l. hæres quandoque.∫.de acquir.hæredi. & de regul.iur.l.omnia de ferre. hæreditatis ergo, & aquisitio dominii fingitur retro facta. ¶Nec ob. iste tex. ꝙ si interimitur seruus legatus, non cedit actio; quia non reperitur principale, cuius dominiũ fingitur legatario quæsitum, ergo nec accessorium quæsitum fingitur. Sed si tantùm vulneratum reperitur principale.i. seruus. qui retro fingitur fuisse meus, accessorium i.act.l.Aquiliæ non fingitur retro fuisse mea; quia personalis est nec põt ab ossibus hæredis, cui quæsita est, separari.l.quis ergo casus. infra de pecu. quò ad effectum tamen quæritur legatario; quia hæres tenetur eam cedere, vt hic. quod nota; quia subtile dictum.¶Itẽ no.hanc l.
4 ad aliud; nam hic videtur casus,† ꝙ fructus percepti ex re
a legata post mortem testantis, & ante a aditam hæredi.licèt hæreditati quærantur: tamen restitui debent legatario. & hoc tenuit gloss. in l. quod seruus. infra de legat. secundo.sed gloss.in l. Herennius.la prima. infra de vsur. videtur velle contrarium, scilicet quòd non debeantur legatario, & hanc partem tenuit Pe. per l. si tibi homo. §. cum seruus.de legat.primo. & d.l. qđ seruus. ¶Nec ob. l. à Titio. infra de furtis. quia ibi de quadam fictione, & ex necessitate iuris, quæ trahit aditionem ad tempus mortis, non legatarij fauore. Item non obst.

ista.l.secundùm eum ;quia loquitur de accessione, quæ succedit loco rei : sed fructus non sunt loco rei, sed addi-ampliationem rei, secundùm Pe. cuius dictum vide per Cyn. in l. final. C. de vsur. & fruct. le. Pro concordia tamen prædictorum potest dici, secundùm Di.al.in dict.

5 §. cum seruus . † quòd si hæres fuit in mora adeundi: tunc fructus ante moram percepti quæruntur hæreditati,vt d.l.quòd seruus.Sed percepti post moram veniunt restituendi,vt ibi dicit gloss.& probatur supra de vsufructu.in l.si vsufr.Sed si non fuit in mora : tunc non veniunt restituendi,vt in ll.supra allegatis, & hoc intellige in legato puro,& simplici. Si autem fuisset in diem, vel conditionale, quid hic autem dicendum, dic, vt plenè notatur in d.l.fina. C. de vsu.& fru.lega. Vltimò etiam pondera istum tex.vbi videtur casus, quòd si facto tertii interimatur res debita,non iniuria ipsius debitoris,nec ab eo captata,quo casu debitor liberatur.l.quod te.infra si cer. pe. & hic tñ creditor non habet actionem contra occidētem,quæ saltem de dolo est.l.arbitrio.§.fin.s̄. de dolo.& quod no.in d.l.quod te. patet hic:quòd legatarius,& sic creditor non agit contra occisorem:& tamen hæres liberatur.Sed responde,quòd legatarius hic non erat propriè creditor, cum tempore interitus hæreditas nondum esset adita, & sic actio fuit quæsita hæreditati, quæ defunctum repræsentat,& sic habetur perinde,ac si uiuo defuncto fuisset occisus, & ita vide respondentem de facto repetentem.d.l.quòd te.j̄.si cer.pet.

ADDITIO.

a ¶Ante aditam.Nam legata,& fructus rei legatæ ad hoc, vt debeantur,requiritur, quòd hæreditas ipsa per hæredes etiam qualescunque adeatur. vide Alexand.in consi. 147. incip. In causa. & lite.in secundo uolum. numero quinto.allegat.l.eam quam.C.de fidei.iuncta glo.quam reputat singularem,in l.qui filio.§. si quis seruum. ff. de hæredi.inst.vide Bald.in Authen.ex causa.in decima colum.C.de lib.potest.& hanc dicit esse communem omnium sententiam Pau.de Ca.in præall.consil.

Ex l. Huic scripturæ.

§. Si seruus vulneratus.

¶Seruo, & mortiferè vulnerato, casu postea perempto, datur Aquilia pro vulnerato tantùm, secus si ex vulnere periit,etiam iam manumissus,vel alienatus; quia tunc agitur pro occiso.hoc dicit.vel sic. & latiùs. Vulnerans nō punitur de occiso;,si vulneratus sit ab alio interemptus. Secus si interemptus non sit ab alio,sed ex vulnere mortuus;quia tempus vulneris inspicitur, licèt tempore mortis in alterius dominio fuerit,& pro vulnere,vel morte illata in liberum hominem,non competit ei,vel eius hæredi Aquilia.hoc dicit.& ad intellectum huius. §. vide qđ dixi supra.e.in l.item Mella.§.sed & si plures. ¶In tex. ibi [tunc cum uulneratis]no.text. quem Bartol. allegat in l.libellorum.infra de accu.de quo dicam infra eodem in l.ait.lex.vbi vide no.ergo mortē sequutam trahi ad tēpus vulneris. Quid autem in vulnerato postea ex interuallo mortuo,an ex illo vulnere perijsse præsumatur, & quantum tempus medium requiratur,vt cesset ista præsumptio,vide quod dicam j̄. e.in l. ait lex. ¶In gl.super l.quia in eum,ibi [vel secundùm primam] hæc gl. commemorat duas lecturas, de quibus feci mentionem in l. præcedenti super verbo,decesserit. & ad illam debet ista referri, quod ergo dicit secundùm primam,expone, scilicet quòd dominus decessit, non ipse vulneratus ibi, vt diximus;quia liber,& hæres deinde factus, & sic ipse ad æstimationem sui ipsius vult agere ibi. Item no. hic ar. scilicet quòd res perueniens &c. cui contrariatur Insti. de leg.§.si quis debitori.versi. ex contrario. dicit, quòd ibi superuenit effectus causæ finalis, scilicet quia superuenit causa, propter quam legatum non affert commodum: quo casu,si causa superueniens tendit ad eundem fin. ad quem ipse actus,non vitiatur,vt ibi,& ad l.Falc.l.verbis. & no.Dyn.in c.factum legitimè.de regul. iur. in 6. sed si non tendit ad eundem effectum:tunc Bart.dixit, quòd si est talis actus,qui non vitiatur,partibus non volentibus, casus superueniens non vitiat.l.sciendum. §. fina. supra qui satisda.cog.sed si vitiaret id,ad qđ agitur, etiam partibus nolentibus,tunc vitiat. l. Vranius.versiculo.sed cum duo. infra de fideiuss. sed Pet. dicit, quòd si res erat perfectè consummata, antequam veniret ad illum casum, scilicet à quo non potuisset incipere,non vitiatur.vt l.pomum. §. primo. de serui. & C. de contrahend. emptio. l.si Gaudentius. Sed si non erat consummata: tunc aut si impleretur,sequeretur inconueniens, & vitiatur, vt hic est casus secundùm eum. Aut non sequeretur inconueniens, vel absurdum:& tunc non vitiatur,imò debet cōsummari,vt d.l.si Gaudentius.& l.pluribus. §.si placeat. de verbor.obliga.Et hæc verba Pe. vide per Cyn.in d.l.si Gaudentius .Quid autem si superuenit effectus causæ finalis, dicit esse clarum, quòd quandocunque superuenit,vitiat,vt l.inter stipulantem.§.sacram.de verb. ob.Itē si superueniat effectus in causa efficienti. Item si mixtum in causa materiali, & in causa efficienti,quid iuris, vide per Barto. in d. §. & si placeat. vbi plenè prosequitur, & per Dy.in d.c.actum legitimè.

Ex l.Si dominus seruum.

SVMMAE.

1 *Ius accrescendi trahitur retro, & quando habeat locum.*

2 *Actus quando potest se habere ad prohibitum, & permissum, in dubio de quo intelligitur.*

L. Si dominus seruum.

¶Pro seruo occiso datur bonæ fidei possessori, vel creditori in eo hypothecam prætendenti contra dominum actio in factum ad interesse.Sed si creditor habens obligatum occidat,vel vulneret,tenetur Aquilia, vel pignoratitia tm̄.Et Aquilia cōpetit etiam pro illatis vulneribus in communem seruum pro rata dominij in personam agentis.hoc dicit cum tribus se.¶In tex.ibi [bonæ fidei possessori]habenti ti.vt in glo. & sic cui daretur Publiciana. l.penul.& fi.s̄.de publi.& hic adde glo.supra.e.in l.item Mella.§.si in eo.¶Ibi[in factū.] Sed aduersus alium dānum dantem datur ipsi creditori Aquilia, si debitor non esset soluendo.infra eod.l.qui occidit.§. primo. ¶Ibi[si

1 conuictum.] Nota hanc particulam † quæ probat ius accrescendi trahi retro. Secundò quod tale ius accrescendi locum etiam habet in re extincta.¶Ibi [solùm] qui legatum agnouit.¶ Ibi [videtur.]Nota. rationem in ista acquisitione, quæ retro trahitur. sic & supra eod.l. liber homo.in fi.& infi si cer. peta.l.proinde.¶In.l.sed si is qui,

is qui,¶Ibi[Aquilia .l.] .f. directa; quia damnum dedit in pignore.¶ Ibi [vel pignoratitia] quia in pignore malè versatus.& ff.de pign.act.l.eleganter. §. primo.¶Ibi [contentus esse debet] quia vtraq; est persecutoria: hoc tamen intellige,nisi quatenus plus est in vna, quàm in alia.ff.de act.& obli.l.qui seruum. & ff. commo. l. vnde quæritur. secundùm Odof.facit quod legitur,& no.in l.j. ff.vi bo.rap.¶In gl. l.prima.ibi[non decreuisse] q.d.qđ hæc debet intelligi in coniunctis coniunctione reali,quorum quilibet secundùm testatoris sermonem vocatus videtur ad solidum, meritò in eis bene dicitur potiùs appellari debere ius nō decrescendi,quàm accrescendi.¶In glo.in l.sed & si communem,ibi [sed ibi iniuria dicit] scilicet non atroci ¶Ex quo no. † quòd vbi actus potest se
2 habere ad prohibitum, & permissum,semper in dubio intelligitur esse factus ex potestate permittente, & ista est notabilis præsumptio,de qua loquitur.§.si communem. & quæ probatur.ff.pro socio.l. meritò.

Ex l. Ait lex.

SVMMAE.

1 *Mors secuta ex uulnere,trahitur retro ad tempus uulneris.et num.3.*

2 *Fideiussor acceptus simpliciter,intelligitur acceptus in omnem causam,quæ ex negotiorum gestione potest oriri.*

4 *Moriatur quis ex vulnere,uel non, relinquitur iudicis arbitrio. & num.5.*

6 *Existens in vno territorio,si percutit alium existentem in alio territorio,à quo iudice sit iudicandus. & nu.7.*

L. Ait lex. ¶In æstimatione serui occisi, quanti plurimi eo anno fuit, computatur annus retro à die mortis, nisi præcesserit mortale vulnus; quia tunc à die vulneris computatur, etiam si ex interuallo sit mors secuta, & in tali æstimatione habetur consideratio omnis interesse, & etiam omnium qualitatum ipsi corpori inhærentium. hoc dicit cũ se.& se. ¶In tex.ibi [ex quo quis occisus est.] Potest iste tex.adduci ad q.de obli.contracta ad annum,vel hoc anno, quando iste annus incipiat, de qua dicam.ff.eod.l. ita vulneratus.vbi est etiam tex.ad hoc. ¶Nota.ex isto
1 tex.† quòd mors secuta ex vulnere,trahitur retro ad tẽpus uulneris,& est hoc notabile ad plura. Primò facit ad q.stante statuto, quòd pro vulnere puniatur quis pœna centum,pro morte pœna mille. Si pro inculpato de vulnere mortifero aliquis fideiubet, & promittit pro eo de iudicio sisti,& iudicato soluendo, & ex illo vulnere mors sequatur, quòd fideiussor teneatur soluere pœnam mille,quæ pro tali morte imponitur. Pro hoc etiam facit;
2 † quia fideiussor acceptus simpliciter intelligatur acceptus in omnem causam, quæ ex nego. gest. potest oriri, probatur in l.si quis pro eo. §. si nummos. de fideius. & hoc potest dici verum,si simpliciter fideiussit. Secus autem si formata inquisitione de vulnere, tantum promisit de iudicio sisti, & iudicato soluendo; nam morte secuta, pendente processu, processus ille extinguitur, & de occiso ammodo debet queri.ff.e.l.illud.i fi.& ideo extinguitur etiam obligatio de iudicio sisti, & iudicato soluendo.l.græcè.& §.post litem.ff.de fideius.iuncta.l.cum quę rebatur.& l.cum apud.infra indi.so.Et hæc uidetur uera conclusio,licèt Doct. in hoc variauerint, vt tangitur per Bar.in l.fideiussores magistratuum.in prin. ff. de fideius.
3 Item facit iste tex.†quòd si ex forma statuti, vel prouisionis sit alicui ordinatum tempore, quo fiebat caualcata, quod equus occisus in bello debeat solui domino, quòd si equus fuerit vulneratus, & postea moriatur in ciuitate ex illo vulnere, quòd debeat de communi emendari, pro hoc videtur bene facere, quod notat Bartol. in l. libellorum.ver.sed quæro aliquis &c.infra de accusa.Item facit etiam ad aliud, quòd si per statutum bona interficientis aliquem,intelligantur publicata,& vulneratus sit aliquis,qui postea moriatur ex interuallo,quòd bona intelligantur publicata à tempore vulneris, facit l. damni. §.Sabini.infra de damno infec. ¶Item no.tex.hic ibi[& post longum interuallum]&c. Nam videtur probare, quòd licèt interueniat longum temporis interuallum inter vulnus,& mortem sequutam,quòd non per hoc tollatur præsumptio,quòd ex illo vulnere sit mortuus:& sic facit contra glos.singularem in l.prima. C.de emen. seruo. quæ dicit,quòd si nō moriatur,infra triduum: vel si post triduum surrexerit,& ambulauerit, etiam cum baculo, quòd non præsumitur ex illo vulnere mortuus: loquitur tamen secundùm le. Mosaycam, vt ibi gloss. dicit. Aliud ergo erit secundùm ius ciuile, vt hic probatur. Aduertendum tamen quòd in hoc iura variant: quidam enim dicunt, quòd si infra tres dies moriatur, præsumatur ex illo uulnere mortuus.tex.quinquagesima di.in c. si qua fœmina. Alii dicunt de octo diebus post, extra de homi.in cap.continebatur. Alibi dicitur, si moritur post paucos dies, vt eod. tit. capit. præsbyterum. Alibi dicitur aliquandiu,vt eodem tit. c. ad audientiam. Alibi dicitur,quòd si moritur post octo menses,non præsumitur ex illo uulnere mortuus,extra de cle. percu.capitulo. secundo.& sic à contrario ibi videtur probari, quòd si infra octo menses moriatur, præsumatur mortuus ex vulnere. In Lombardia autem dicebatur, quòd si infra annũ post vulnus moriatur,præsumitur mori ex vulnere.
4 ¶Puto, quòd † hoc indeterminatum sit iudicis arbitrio relinquendum.ar.l.prima.§. expilatores.infra de effrac. & nota.de extraordi.crimi.in l.saccularii. facit.l. 1.infra de iure delib.& extra de offi.dele.in c. de causis. Arbitratur autem iudex hoc ex qualitate percussionum. extra de homi.c.significasti. & ex relatione medicorũ,cui stari debet.l. semel. C. de re mili.li. 12.& de ven. inspi. l. 1. §.primo.& C.de fide instru.l.comparationes. ¶ Nota.
5 tamen † ꝙ licèt lex vtatur in plurali iudicio medicorum, si in loco non inueniantur plures medici, sed vnus tantũm,stabitur eius dicto.not.in Authen.de non alie.§. quod autem.colum. secunda.& ad istud ultimum,scilicet quod stetur dicto medicorum, vide Barto. in l. si in rixa. in pe.q.infra de sica.¶Item allegatur iste tex. quòd non debet haberi consideratio circa damnum ad futurum tẽpus,concor.infra eo.l.inde Neratius.§. si infans.Et sic facit ad q.de damno dato in frumento,quod adhuc erat in herba &c.de qua per Cyn.in l.fin.C.et dixi.supra ti. 1.ĩ l. ex hac.vbi vide.¶No. etiam istum textum ad aliud. al-
6 legatur enim per Pe. ad quæstionem † de existente in vno territorio,& cum sagitta percutiente existentem in alio territorio, quòd sine dubio iudex loci, [a] vbi existe-
a bat sagittam emittens, possit eum punire, [a] probatur hic ar. de tempore ad locum, quæ est licita argumentatio.infra si certum peta.l.vinum. & hoc dictum Pe. vide relatum per Cy. in l. prima.C.vbi de pos. agi opor. & hanc quæst.tetigit etiam Dyn.in l.iurisperitos. §. cum oriundus. infra de excusatio. tuto.& secundùm Ioan. And. fuit quæstio. disputata per Aegidium Cremonæ,

vt ipse refert de priui. in capit. primo. lib. sexto. & pleniùs in reg. in obscuris. eo. li. in nouel. hoc autem dictum Pet.
7 secundùm Bar. doctrinam alibi dicit, † quòd potest dici procedere, quando statutum punit sagittantem, vt quia dicit, si quis sagittauerit, puniatur in tantum. Nam actus sagittandi fuit factus in locum, vbi erat percutiens, & ille locus ideo inspicitur. Sed quando statutum punit percutientem, vt quia dicat, si quis percusserit &c. tunc inspicitur locus, vbi percutit. ita collige ex no. per Bartol. in d. l. libellorum. ͞j. de accusa. Et ex hoc hic collige, quis locus debeat in accusatione inseri, de quo tãgit ibi. ¶ In gl. in l. proinde. super ver. [vtilitas.] quæ inci. & an stipulatori hæc actio. ibi, dum dicit [puto tamen, ꝙ non]. ista gl. vt puto, fuit additio Fran. Accur. gloss. enim apertè tenet cõtrarium in l. arbitrio. § fi. de dolo. circa quod uide omnino, quod latè scribit Cy. in l. non moriturum. C. de contrahen. & commit. stipu. Potest autem breuiter concludi secundùm Barto. alibi, scilicet, vt attendatur, an species foret debita ex causa lucratiua, an ex causa onerosa; quia si ex lucratiua: tunc ea occisa debitor non tenetur actionem cedere. Secus si fuisset vulnerata tantùm. l. huic scripturæ. s͞. eo. & isto casu loquitur ista gloss. Sed si ex causa onerosa erat debita: tunc tenetur cedere, & dare quic quid ex re illa erat apud eum. l. in summa. §. si quis seruum. infra de condi. inde. Et isto casu procedat glos. contraria. Ita voluit Bart. in l. si Stichus certo die. ͞j. de uerb. obligat. Adde tamen Iacob. de Bu. in d. l. arbitrio. §. fin. s͞. de dolo. ¶ In gl. quæ inci. idest inquantum, in fine [rationem eius.] Tu dic, quòd contraria loquuntur in interesse affectionis, cuius consideratio non habetur, vt ibi: hic autem loquitur in interesse communi: vt d. l. si seruus hic all. ¶ In gl. l. seq. quæ incip. nam ipsam hæreditatẽ. in fi. imò non habet; quia perdidit eam, cum enim mortuus sit seruus, non possum iubere eum adire, & sic perdo: vnde peto æstimationem hęreditatis, vt hic, & ͞j. eodem. si seruus seruum. §. rupisse. in fi. secundùm Ricar. Malũ. Sed certe puto, quòd ista gl. sit hic malè signata, & quòd debeat signari. ͞j. §. proxi. super ver. æstimationem.

ADDITIO.

a ¶ Posśit eum punire. Adde in simili, si quis existens in platea percusserit extra plateam existentem, quis locus attendi debeat. Alex. in consil. 166. inci. Animaduersis. in secundo uol. ver. faciunt pro hoc. vbi dicit attendenda esse verba statuti; nam si statutum sagittantem considerat, & punit, inspicitur locus plateę, aliàs non. vide Pe. de Anch. in repe. in c. postulasti. in 2. q. de fo. compe. Anto. in c. fi. in prin. eod. titu.

a §. Inde Neratius.

¶ a Si seruus sub conditione institutus, pendente conditione hæreditatis, & libertatis, occidatur, nec hæredi, nec substituto competit Aquilia. hoc d. ¶ In tex. ibi [& liber esset] & sic non reciperet æstimationem, vt plenè no. s͞. eod. in l. huic scripturæ. §. fin. cum l. seq. ¶ No. er go casum hic, quòd quando dominus per mortem serui reportat commodum, non agit Aquilia; non enim debet conqueri de eo, ex quo commodum sentit, & hoc no. ad limitationem. l. item Mella. §. primo. s͞. eodem. ¶ In gloss. prima. duo dicit. Primum de exclusione legitimi, & in hoc bene. Secundum dicit de exclusione substituti, & in hoc puto, quòd non bene; quia tunc non esset necessarius, sed posset abstinere, vt no. in l. Papinianus. § quarta autem. s͞. de inofficio. testa. licèt gloss. sentiat contrarium. Insti. de vul. & pu. substi. circa princ. qu am tamen Pe. ibi reprehendit, & communiter non tenetur.

ADDITIO.

a ¶ Aliàs incipit l. inde Neratius.

Ex §. Idẽ Iulianus scribit.

SVMMAE.

1 *Potestatiua non habetur pro impleta, quando impeditur facto hominis.*

Et quid si deficit casu. nu. 2.

§. Idem Iulianus scribit.

¶ Quando implementum conditionis potestatiuę impeditur hominis facto, non habetur pro impleta. hoc dicit. ¶ In tex. ibi [manumisero] ista dicitur conditio merè potestatiua de manumittendo; quia inuitus manumittit. l. fina. §. licèt. n. C. de testa. ma. & not. gloss. in l. quæ sub conditione. §. quoties. ͞j. de cõdi. insti. ¶ Ibi [cessare] quia viuentis nõ est hæreditas. de acquiren. hære. l. qui superstitis. & de hæredi. vel act. ven. l. prima. ¶ Ibi [inspicitur.] pro damno dato, quod hic in ista hæreditate cessat.
1 ¶ † No. ergo potestatiuam non haberi pro impleta, quando impeditur facto hominis, vt dixi: hic autem non haberet locum, quando impediretur facto naturæ, de quo infra in gloss. & super illa. Item quod dixi, quando impeditur facto hominis, intellige iniustè impedientis: secus si iustè; tunc enim, cum caream omni remedio contra eũ, conditio habetur pro impleta, ita intelligitur casus. ͞j. de condi. & dem. l. si Titius statuas. Nec ob. huic solutioni. ͞j. de statu lib. l. 3. §. si quis seruũ. vbi iustè impeditur seruus, & tamen conditio non habetur pro impleta; quia respõdeo, quòd ibi non principaliter, sed per quandam consequentiam prohibetur implere, eò quia prohibetur alteri operari. & circa hoc vide quod plenè not. per Bar. in l. in testamento. de condi. & demonst. & per alios in l. 1. C. de insti. & substi. sub condi. fa. ¶ In glos. quæ incip. quid si occisor. in fin. istud tenet gl. de æquitate in l. prima. C. de insti. & substi. sub condi. fa. Sed in l. ĩ testamẽto. de condi. & demon. hoc firmat, sub dubio tamen fortè. Sed pro hac decisione dic, quòd bene facit infra de leg. primo. l. planè. la seconda. §. primo. & vide Bartol. de condi. & demon. in quibus diebus. in princip. ¶ In gloss. super ver. quia retrorsum. ibi [l. quæ sub conditione. §. quoties.]
2 Ratio est; † quia ista conditio merè potestatiua deficiens casu, habetur pro impleta. Hoc tamen intellige, quando casus contingit in persona eius, in cuius persona debuit impleri. Secus si in persona implere debentis; tunc enim non potest haberi pro impleta; quia sic legatum, vel hæreditatem transmitteret, conditione nõ impleta. quod est imposśibile. l. fina. infra de condi. insti. & hoc intellige verum, quando totaliter impeditur; vtputa morte. Secus si alio impedimento, vt si grauatus esset librum scribere, & eius manus esset effecta arida; tunc enim haberi videtur pro impleta; quia tunc nulla iuris regula resistit in transmisśione, quando moritur. quod nota, & cogita; quia sunt nouę cogitationes.

§. Idem Iulianus.

¶ In extimatione serui occisi, in qua

qua attenditur, quanti plurimi retro fuerit per annum, habetur consideratio etiã ad potestatẽ qualitatis, & quatenꝰ domini intererat ratione fraudis detegẽdæ, & omniũ qualitatum, quæ intra prædictum annum eum pretiosiorem reddidissent. h. d. in tex. ibi dicẽdũ est. ideo quia inspicitur, quanti plurimi fuerit retro intra annum. l. 2. & l. ait lex. §. eo. ¶ No. tex. hic in verbis. sed & si seruus ibi [fraudis particeps] &c. Probat enim, quòd quis sit interrogandus de socijs, vbicunque euidens ratio iudicem ad hoc inducat, ar. ff. de pœ. l. respiciendum. & ad exhi. l. fi. C. de fer. l. prouinciarum. &. ff. ad Sylla. l. & si certus percussor. & adde ad hoc, quod no. Cy. in l. fi. C. de accu. vbi dicit, quòd non debet quis interrogari descendẽdo nominatim ad speciem, puta, an Titius, vel Martinus fuerit: sed in genere sic.

§. Si infans sit. ¶ In infante non fit æstimatio retro ante natiuitatem. ad hoc allegatur, & quod hic dicitur in infante, posset eadem ratione dici, & in vitulo, & in alijs brutis animalibus, ad quorum æstimationem concluderetur in hac actione l. Aquiliæ. & not. tex. qui alleg. per Cy. in l. fi. C. eo. ad q. quam tetigi. §. eo. in l. ait lex, & scripsi. §. tit. 1. in. l. ex hac.

Ex §. Hanc actionem.

SVMMAE.

1 *Actiones pœnales transeunt ad hæredes.*
Limita vt numero. 2. & 5.
3 *Actio fit transitoria per confessionem. & nu. 4.*

§. Hanc actionem. ¶ Actio legis Aquiliæ transit ad hæredes actiuè, non passiuè, nisi quatenus ex damno fuissent locupletiores effecti. h. d. ¶ In tex. ibi [pœnalis] hæc ratio bona, quatenus continet pęnam, vt est propter repetitionem. §. eod. l. 2. & ff. eod. l. si seruus seruum. §. 3. Item est quò ad simplum, in quo crescit pœna, vt. ff. ea. l. §. hæc actio. nõ quantùm ad verum pretium rei, quo respectu non est pœnalis, vt notatur. §. eod. l. item Mella. §. sed si plures. est ergo melior ratio hoc respectu; quia ex malefic. o est, vt Insti. de noxali. in princ. ergo non est transitoria in hæredes regulariter. Insti. de perpe. & tempo. actio. §. non autem. & hanc rationem videtur hic sensisse Odoffre. ¶ Nota, † quòd pœnales actiones transeunt ad
1 hæredes, & hoc intellige, quando sunt tales, quæ nõ competunt ad vindictã. Nã si ad vindictã cõpetunt, non dicuntur tũc originẽ habere à re transmissibili, vel patrimoniali: sed inhærere ossibus offensi: & ideo nõ trãsmitterẽtur, nisi lite contest. l. cum emãcipati. §. emancipatus. ff. de col. bo. & vide circa hoc glo. Insti. de perpe. & tempo. act. in §. non autem. ¶ Secundò nota, † quòd pœnales nõ tran
2 seunt contra hæredes, nisi quatenus ad eos peruenit, hoc autem verum intelligo, quando sunt pœnales ex vtraque parte: secus si ex parte conuenti tantùm; quia tunc bene transeunt in hæredes, vt no. Inn. & Io. And. de rap. ĩ c. vltimo. Item hoc verum, nisi lis cum defuncto fuisset contestata. C. ne ex delic. defunc. l. 1. vbi de hoc plenè. Aduerte tamen, quia idem videtur, si defunctus fuisset cõfessus crimen in iudicio, secundùm Guil. in Specu. de accu. §. 1. ver. quid si latro. quod Bar. tenuit in vera confessione, se-
a cus in ficta, a l. eius qui delatorẽ. ff. de iure fisci. nisi in casu. l. 2. ff. de bonis eo. qui mor. sibi consci. Vnum tamen
3 nota, † quòd licèt per confessionem fiat actio transitoria, sicut per contestationem: tamen si contra delinquentem processum est per viã accusationis, qui cõfessus est illud crimen, & fortè alia plura, vt quotidie contingit in fure, qui confitetur plura se subtraxisse, talis confessio proderit solũ accusatori, facit. l. fi. cũ ibi notatis. ff. de interro. act. & non alijs, quia ad commodum illius tantùm intelligitur emanasse confessio, & sic in bonis huius confessi solùm accusator regressum habebit. Secus autem si per viam inquisitionis fuit processum; nam tunc talis cõfessio commodum afferret omnibus furtum passis, ex quo est facta iudici inquirenti, qui repræsentat personam omnium: & ita sensit Io. An. in d. ver. quid si latro. in Spec. & in addi. Item quod dictum est de contestatione, videtur extendendum, secundùm Bar. ad casum, quo non fuisset lis contesta. sed processum contra contumacem ad primum decretum; nam habet vim contestationis, vt faciat accusationem transitoriam contra hæredes in actionibus ciuilibus. C. de anna. exce. l. vt perfectiùs. Vel saltem ad faciendum, vt possit restitutio peti, vt quia per defunctum factum est, vt lis non contestaretur. l. 1. §. ex qui. cau. ma. dixi autem de ciuilibus; quia secus in delictis publicis. Nam in illis primum decretum non habet vim contestationis, vt faciat actionem transitoriam contra hæredes. l. 1. in fi. de requi. re. & ratio; quia in illis nõ sufficit contestatio, sed requiritur sententia. l. ex iudiciorum. ff. de accu. & hoc voluit Bar. in l. 2. ff. de pri. deli. vbi
4 vide. Adde prædictis, † quòd licèt per contestatiouem pęnalis actio fiat transitoria in hæredem, vt dictum est: talis transitus impeditur, vbicunque appareat ex conuentione contrahentium recessum à lite. casus est not. in l. cũ mota. C. de transac. secundùm vnũ intellectum. Secundò
5 adde, † quòd vbicunque actio pœnalis cœpit esse hæreditaria, illa facit transitum in omnem hæredem: dato quòd cum defuncto nunquam fuisset lis contestata. Allegatur pro sing. §. quod me. cau. l. videamus. Item adde vltimò, quòd secundùm Canones, & in contractibus, & etiam in delictis, siue aliquid peruenerit ad hæredes, siue non, siue fuerit lis contestata cum defuncto, siue non, semper hæres tenetur insolidũ. extra de sepul. c. fin. de rap. c. in literis. 16. q. 6. c. si Episcopũ. & no. gl. 12. q. 2. in c. Episcopus, qui filios.

ADDITIO.

a ¶ Secus in ficta. Adde, quid in causa ciuili, an ficta cõfessio transeat contra hęredes, Bar. in l. manifestæ. de iureiur. in fi. vbi tenet, quòd non transeat contra hæredes, si contumax decesserit, antequam pronuncietur haberi pro confesso. istud tamẽ dictum Bar. limitat Bal. in l. 2. C. qui te. fa. pos. Et in istis fictis confessionibus non sufficit præceptum iudicis, sed requiritur sententia declaratoria. Bar. in l. eius qui delatorem. ff. de iure fisci. & in d. l. manifestæ. ff. de iureiu. Et quis dicatur fictus confessor, vide Bart. in d. l. manifestæ. circa finem.

Ex §. Si dolo.

SVMMAE.

1 *Libellus, peto te condemnari de damno dato, & damnum mihi emendari, procedit.*
2 *Probationes factæ coram iudice incompetente non probant.*

§.Si dolo. ¶Pro seruo dolo occiso oritur Aquilia,& Cornelia, & licèt Aq. lia sit actum,non præiudicatur Corneliæ.h.d.& vide hũc tex.alleg.per glo.in l.arbitrio.§.fi.s̃.de dolo.¶In tex.ibi [non debet.] hoc intelligo etiam lata sententia, & facta executione; quia ciuilis ad cõmodum rei familiaris proponitur:vnde non impeditur postea intentari criminalis. C.quando ciui.act.præiu.cri.l.1.& l.2.§.1.vi.bo. rap. & hoc secus,si ciuilis fuisset priùs intentata ad vindictã applicandam fisco; quia tunc criminalis amplius agi non posset.l.Prætor edixit.§.1.ĵ.de iniur. ¶In glo. quæ inci. lege Cornelia.ibi [solutio] altera non intendit fur.Ratio est;quia posset in primo intentata ferri talis sentẽtia, quæ pareret exceptionem rei iudicatæ in alia,ideo non possũt hæc duo iudicia cumulari,per regulam.l. fundi. & l. fundum.ĵ.de excep.Hoc autẽ, quod dico,scilicet,quòd absolutoria in vna pariat exceptionem in alia,posset contingere,quando pronũciatum esset super facto, scilicet quia nõ fuit delictũ. C. de plagi. l. Præses. & qa deciso in vno iudicio,si petatur in alia instantia,ob.excep. rei iudi. l. si quis cum totum. §. proinde. & §. si ancilla. de excep. rei iu.& hoc tenuit Dyn. in reg. nullus pluribus. extra de reg.iu.li.6. secus si absolutoria sit lata super iure,vt quia maleficium non probatur.l.duobus.§. quod reus. & §. si quis iurauerit.ĵ.de iureiuran.& ibi no.& no. Cy. in l. 1. C.quando ciui.act.cri.præiu.Idem dico,si sit dubium, an pronunciauerit super facto. Nam præsumitur in dubio pronunciasse;quia nõ probatum,non quia non delictum, cum de hoc non habeatur plena cognitio. l. Iulianus. de condi. inde. & l. procurator ad exhibendum. §. 1. rem ra. hab. & l. si mater. de excep. rei iu.Secus tamẽ est ĩ iuramẽto simpliciter præstito,vt patet.ĵ.de iureiur.in l. fi.Et ratio potest assignari duplex. Prima,qa iurans notitiam habet sui facti. Secunda,quia iuramẽtum habet vim solutionis, quod non habet sententia. Adde huic parti vnum notandũ, quia licèt dictum sit non admitti cumulationem ciuilis,& criminalis: tamen cum criminali potest incidẽter accumulari ciuilis ad rei restitutionem, vel
1 ad emendam damni. Vnde † procederet libellus,peto te condemnari de damno dato, & damnum mihi emendari.casus est in l.interdum.§.qui finem.ĵ.de fur. tũc enim non videtur propriè intentari ciuilis, & criminalis in eodem libello:sed videtur intentari criminalis tantùm,& implorari officium iudicis,vt incidenter faciat damnũ emẽdari secundùm formam illius.§.& l.4.§.si dicatur.ĵ. fin. regun. & ita declarat Bar.in d.§.qui furem.l.interdum.& no.quia est quotidianum.¶In ea.in fi.ibi[vt hic dicitur.] Sed tũc dubitari posset, an ꝓbationes in vno istorũ iudiciorũ factę prosint in alio. Ad quod responde, quòd sic, quò ad solutionem eodem modo,quo prodesset absolutio.l.1.& l.Præses.C.ad le.flaui.de pla.Sed quò ad condẽnationem probationes factæ in ciuili,non prosunt in criminali;quia testib⁹,& non testimonijs,&c.l.3.§.idem Diuus Adrianus.ĵ.de testi.& hoc tenet glo.in l.si quis ad se fundũ.C.ad le.Iuli.de vi.Sed bene proderunt super circũstantijs, vel adminiculis,puta si esset facta probatio domini serui occisi.d.l.1. & l. Præses. Econtra autem factę in criminali,videntur prodesse in ciuili inter easdem personas.C.de eden.l.is apud quem.vbi de hoc.& inter alia, quibus obesset sententia, vide sm̃ Inno. doctrinam de testi.in c.causam quæ.quã Bar.refert ĩ l.2.ĵ.iudi.sol. & ĩ l.2.§.1.ĵ.vi bo.rap.vbi de hoc vide plenè per eũ.¶Not.
2 tamen, † quòd probationes factę coram iudice incompetenti,non probant, nec fidem faciunt coram competenti.l.interrogatam.C.de lib. cau. nisi fortè esset confessio
a extraiudicialis facta coram incompetenti,ª in qua tamen dixit simpliciter Cy.in l.1. de confes. in 4. q. quòd talis confessio non tenet, quod etiam ibi Bar. sequitur. Sed tu dic,quòd nocet in hoc; quia posset confitens compelli ad
a confitendum coram iudice cõpetenti,ª secundùm no. per Inno.de elec.in c.per inquisitionem.vbi d̕ hoc vide,& vbi confitens decessisset, præiudicaret talis confessio eius hæredi,secũdũ Inn.de suc.ab inte.in c. fi.Huic adde,& aliud notabile,scilicet, quòd vbi dicitur obstare exceptionem in secundo iudicio, debet intelligi eodem accusante,qui priùs egit ciuiliter,& non alio. C.de accu.l. qui de crimine.coniuncta glo.vbi quando ex eodem facto plura resultant crimina facta absolutoria de vno crimine,idem accusatus potest iterum accusari ab alio de alio crimine non deducto:sic & si sit lata absolutoria in ciuili,vno agente, alter,qui non egit,poterit intentare criminalem,& hoc sẽsit Bar.no.in l.2.§.1.ĵ.vi bono.rap.quod not. ad limitationem,& intelligentiam prædictorum.

ADDITIO.

a ¶Coram incompetenti. Adde,an confessio facta coram incompetenti iudice, vt extraiudicialis valeat,Alexan. in cons. 13. incipien.Ex his, quæ in themate. in 1. volum. sub nume.7.

Ex §.Hæc actio.

SVMMAE.

1 *Statutum,quòd contra negantem pæna duplicetur,vel augeatur in quadruplum,quomodo intelligatur.*
2 *Litis contestatio fit per negationem.*

§.Hæc actio. ¶Actio legis Aquilię intẽditur ad simplum contra confitentem,contra verò negantem ad duplum.h.d.& ad intelligentiam huius.§.cũ glo.vide,quod dixi.s̃.eo.in l.2. quod & hic posset repeti.Et facit iste tex.pro doctrina Inno.quã ponit de offi.dele.in c.prudentiam.in glo.quid si non,&c. vbi dicit,quòd maiorem fauorem debet habere sponte confessus, quàm conuictus, pro hoc facit. l. eum qui.& quod ibi no.ĵ.de iureiu.¶In gloss. in duplum. ibi [in §.quadruplatur,&c.]Circa hoc vnum no. quod dixit Bar.alibi ad propositum,scilicet,quòd qualitas,quę inesset ipsi maleficio(post illud perfectum cum omnibus suis qualitatibus)tunc duplicaretur cum omni sua qualitate,
1 etiam si excederet quadruplum. † Et ideo si statutum dicit, quòd contra negantem pœna duplicetur, vel augeatur in quadruplum;quia istud negare venit post maleficiũ commissum cum omni sua causa, ideo illud totum duplicatur,tanquam illud sit simplum,vt.d. §. quadruplatur. ita dicit no.Bar.in l.sanctio legũ.ĵ.de pę.¶In ea.glo. [in actio.fur.1.responso]vt no. C. eo.in l.contra negantem. Vel dic,quòd interesse singulare non duplicatur,vt ibi.Et ratio est; quia regulariter non venit in petitione: & per hoc dixit Bar.quòd si statutũ dicat, quòd nobilis puniatur pœna quadrupli eius, quo puniretur popularis, debet intelligi regulariter.Secus si in persona aliquorum ta le maleficium haberet singularem pœnam. Ita sensit in d.l.sanctio legum.præall. ante finem, vbi etiam notabiliter terminauit ad propositum, ꝙ lex,vel statutum disponens de duplicatione pœnarum, habet locum etiam in pœnis non limitatis, sed arbitrarijs. Nam habebitur respectus ad pęnã, quæ pro tali maleficio consueuit apponi.l.hodie.ĵ.de pę.& no. in l.quid ergo.§. pęna grauior. s̃.de

§.de his qui no.infa. Et ista faciunt, si ratione diuersarum qualitatum inducta sit à statuto duplicatio pœnarũ, exẽplum, si per statutum percutiens in platea punitur pęna dupli. Item si de nocte pœna duplicatur. Item si in aliquo festo pęna duplicetur. Et percutiat quis in platea, de nocte, & in dicto festo, an ex qualibet dictarũ qualitatũ sit fienda duplicatio. quam.q. vide plenè per Bar. examinatã in d.l. sanctio legũ. ¶In ea. glo. ibi [l. electio. §. neq;] adde gl. Insti. de act. in §. itẽ mixta. Sed certè hoc nõ vide
3 tur procedere; † nam cum per negationem fiat litis contestatio. C. vt li. conte. l. 1. & l. rem non nouam. C. de iud. ergo post negationem non habet locum pœnitentia. Sed potest dici secũdùm aliquos, quòd illud regulare, quòd per negationem inducatur contestatio. Fallit, vbi per negationem noua obligatio debet induci, ar. l. si Titius. ff. de ver. obli. ita videtur respondisse Ray. Hæc tamen solutio non videtur tuta per l. obligationum ferè. §. fi. ff. de actio. & obli. & C. de contrahen. & commit. stipu. l. nuda. cum ibi no. Dic ergo, quòd hoc debet intelligi in eo, qui negauit ante litis contestationem, & non animo litem contestandi, iudice interrogãte, quod potest, vt no. in l. 1. & in l. vbicũque. ff. de interro. act. ¶In ea. ibi [l. cũ qui] dic scilicet facta ꝓbatione, scilicet ꝑ testes, vt ibi, & no. s. eo. in l. 2. vbi de hoc. ¶In ea. ibi [§. si cũ esset.] Idem etiã contingit in relicto pio. Insti. de obli. quę ex quasi cõtra. §. fi. & de actio. §. item mixta. ¶In ea. in fi. Adde, ꝙ si duplũ [ad quod propter negationem tenetur, vt hic in litera, & in similibus al legatis. s.] non potest conuentus soluere, puniri debet in corpore. l. 1. §. generaliter. ff. de pœnis. & hoc tenet gl. Insti. de actio. in §. itẽ mixta. Et hoc potest procedere in ista pœna, quæ est irrogata à iure. Secus si sit à iudice forte imposita; quia illa videtur propter paupertatem debere remitti. l. illicitas. §. fin. de offi. præsi. & l. fin. in fin. C. de mo. mul.

Ex §. Si quis hominem.

SVMMAE.

1 *Confessio continens impossibile, vel naturæ resistens non præiudicat.*
2 *Confessio præiudicat cõfitenti se dedisse damnum.*
3 *Confessio erronea an noceat confitenti.*
4 *Obligans se in instrumento, vt fideiussor alterius ad quid teneatur.*
5 *Obligatio naturalis oritur ex delictis sicut ex contractibus.*

§. Si quis hominem ¶In actionibus crescentibus per inficianẽ tenetur confessus, licèt ab alio dãnum datum probetur. Secus si à nemine sit datum. h. d. cum se. & prin. se. Et pro euidentia præmitte, quòd duobus modis exponuntur illa verba [actori confessoriam actionẽ] &c. vt. ff. patebit. in gl. & declarabo. ff. in litera. ¶In tex. ibi [hoc enim solùm] scilicet operatur confessio. ¶In tex. ibi [actori] sumitur propriè secũdũ primã lecturam, vel impropriè pro conuento confitente, qui videtur agere probando hominem viuum esse, secundùm aliã lect. ¶Ibi [docere] agens actione ista. ¶Ibi [eũ] cõuentũ actione, & confitentem secundùm Ray. ¶Ibi [oportet] ad hoc, vt de sua confessione obligetur, nec probatio in contrariũ admittitur, secundùm Ray. in l. hoc apertiùs. ¶Ibi [reccurremus] certè ad nullum, & sic debet absolui. Vel aliter expone. q. d. non video: vnde sicut in occiso est, ita
1 & in vulnerato, &c. ¶No. ergo hic, † quòd quando confessio continet impossibile, vel naturę resistens, non præiudicat, cõcordantię allegantur hic in glo. scilicet. l. confessionibus. & l. si is, qui. de interro. act. ¶Secundò no. mirabi-
2 liter, † quòd confessio præiudicat confitenti a se damnũ
a dedisse, licèt verè appareat damnum ab alio datum, & nõ à confitente. Et hoc videtur sensisse gloss. esse speciale in actione. l. Aquiliæ. & ideo dicamus hoc procedere posse, si agatur ciuiliter. Secus si criminaliter; quia tunc probato quòd delictum sit ab alio commissum, nõ puniretur confitens, etiam si contra eum lata esset definitiua sententia. l. 1. inf. de quæstio. imò dixit no. Inno. quòd executor non debet exequi sententiã in causa criminali latam, si eam viderit iniustam, dicens quòd non consuleret, quòd eã exequatur in personam condemnati, licèt alij contradicant. arg. 13. q. 5. c. cũ minister. Ita dicit Inn. de offi. dele. ĩ c. pastoralis. in vlti. col. in glo. parua, ꝙ inci. in executionibus. ¶In glo. ma. ibi [aliàs satis] &c. scilicet si alius non ꝓbet, vt dicit gl. ¶In ea. ibi [si cõfitetur] scilicet ille confitens se occidisse. ¶In ea. ibi [& ita actio] scilicet cõfessoria. ¶In ea. Ibi [pro actu]. s. cõfitendi ¶In ea. ibi [confessoria in seruitutibus] de qua in l. loci corpus. §. in confessoria. s. si ser. ven. Et de tali confessoria, & negatoria, quæ pro seruitutibus competit, vide per Inno. in c. Abbatem. de verb. signifi. & de consue. in c. cũ dilectus, & de ma. & obe. in c. inter. ¶In ead. ibi. [item an idem in legato] intelligo relicto alij, quàm ecclesiæ; quia in illo secus, cum crescat per inficiationem, sicut actio. l. Aquiliæ in duplum. Insti. de act. §. item mixta. & de obli. quæ ex qua. contra. in fin. ¶In ea. ibi [secũdùm Bulg. & Io.] &c. & in hac opi. videtur glo. residere, licèt non expressè approbet, & secundũ hoc posset assignari ratio diuersitatis; quia in actione. l. Aquilię multa sunt specialia contra conuentum inducta, vt patet. s. prox. ¶Aliud ergo iudicatur pro eo scilicet,
3 † quòd erronea confessio sibi non noceat, & hoc tenendo posset responderi ad istum. §. quòd non ob. quia probatio hominis viui est euidens, & notoria. Sed probatio confessionis non est adeo notoria, & euidens, vt de se patet.
4 ¶Et no. hanc glo. quæ facit, † quòd si aliquis obligat se in instrumento, vt fideiussor alterius, quòd sufficiat, vt teneatur; licèt non ostendatur obligatio principalis debiti. Et hoc intelligo, quando de obligatione principali in instrumento fideiussionis fit mentio, vt si Titius dicat, promitto tibi centum, tanquã fideiussor Petri, qui Petrus est tibi obligatus ex causa mutui; tunc. n. sufficit talis assertio inter ipsos contrahentes, ar. l. optimam. C. de contrahen. & com. stipu. & hoc tenet ibi Ia. Bu. Secus si in illo non fieret mentio de obligatione principali; quia tunc nõ præiudicaret, nisi ostenderetur obligatio principalis: & ita intelligitur quod no. glo. in l. sciendum. ff. de verb. ob. quæ est prima in glo. 1. post prin. ¶Et ex hoc terminatur & aliud, scilicet quòd petens executionem instru. conseruationis indemnitatis, non teneatur probare conuentũ se alij obligasse pro illo agente, si de illa obligatione fit mentio in dicto instrumento. ¶Item & per hanc glo. fuit obtentum de facto, quòd contra fideiussorem, qui renunciauit beneficio, &c. potest fieri executio instru. ex quo in illo fit mentio, pro quanta quantitate fideiussit, & pro quo: licèt creditor alteri non noceat de debito principali. quod est no. ¶In ea. glo. ibi [Insti. de obli. ex qua. cõtractu. §. fi.] Et aduerte, quia hæc glo. ibi hoc intelligit, siue soluit errore iuris, siue facti. quod est no. ¶In ea. ibi [vt hic in confessione dicitur.] Sed contra hoc facit; quia licèt dãnum sit ab aliquo datum: si tamen non à se, hoc est contra naturalem æquitatem primò ex parte soluentis; quia error sibi non debet obesse. Secundò ex parte recipientis; quia

quia nō potest, nec debet locupletari cum aliena iactura, & quòd locupletetur, patet; quia iterum agit contra verū delinquentem. ℸ. de interro. ac. l. qui seruum. ¶Sed potest responderi, quòd hoc sit speciale ex eo; quia tali solutioni, vel ēt ꝓmissioni (de qua. in d. l. ea quę. quę fit propter metum futurę litis) videtur tacitè inesse transactio, vt no. C. de iu. & fa. igno. in l. error. & hæc est cōmunis ratio huius, in qua etiam post multa residet Cy. in d. l. ea, quæ. licèt Pe. ibi aliter. ¶Sed attentari potest, quòd & alia sit ratio, scilicet; quia ille, qui soluit, cum sciret se posse negare, & ius negandi sibi competere, repudiat ius negandi, & ista repudiatio affert ei vtilitatem; quia amodo non trahitur ad iudicium pœnale, meritò ergo, cum agendo negaret, repellitur aliàs à negando. ¶Item contra id, quod sentit glo. ꞅ. de soluto ecclesię, &c. facit: quia si est solutum ecclesiæ ex causa legati, hic non cadit tacita transactio, quæ nō posset fieri, nō visis, & nō inspectis verbis testamēti. l. de his. ꞅ. de transac. & no. in l. fi. C. de re. cre. ergo hoc casu cessat ratio communis. ꞅ. alleg. Sed potest responderi, quòd hoc casu alia sit ratio, videlicet; quia remanet causa pietatis, quæ repetitionem impedit. l. cum is. §. si in ea opinione. ℸ. de condi. inde. Et si dicatur, quòd ecclesia, quæ debet esse mater æquitatis, & quotidie hoc prædicat, reperietur locupletari cum aliena iactura, Cy. respondet fatendo, quòd locupletetur, sicut & in alijs multis casibus contingit no. in l. cum quis. C. de iu. & fa. igno. Bal. autem dixit, quòd illa non est iactura: sed pietatis coniectura. Dixit tamen in d. l. ea quæ. quòd nō putabat. l. illā locum habere in foro conscientiæ. Sed cōtra puto per no. in simili ꝑ glo. extra de præscrip. in c. vigilanti. vbi etiā Inno. & eo. tit. in c. fi. Qđ tñ sanè intellige, nisi fortè recipiēs haberet læsam conscientiā; quia tunc clarum est, ꝙ ille teneretur satisfacere secundùm ibi no. ¶In ea. ibi [nō erat duplāda] pro hac opi. facit; quia si verū est, quòd vbi nō sit damnum datum, vel legatum ascriptum, solutum posſit repeti, vt superiùs no. est, ꝙ idē debet esse in eo, quod est vltra damnum, vt idem iuris sit de parte, quò ad partem, quod est de toto quò ad totum. ꞅ. de rei ven. l. quę de tota. & hęc fuit ratio Cy. in d. l. ea, quæ. ¶In ea. ibi [non posse repeti] in hanc opi. videtur inclinasse Pet. & Cy. licèt. legē nō alleg. in d. l. ea, quę. in 4. q. vbi omnino vide, & potest dici, ꝙ non ob. iste. §. quia in casu isto damnū à nemine fuit datum: sed in q. glo. fuit, licèt non tantum, & sic superest causa, & priuilegiū ipsius actionis. ¶In glo. super ver. à quocunque. ibi [licèt sit ar. contra ex hac. l.] Sed primam opi. hic Ray. tenet, & eam tenendo respōdet ad contrarium, ꝙ lex non ob. nam hic occisor erat talis ꝑsona, quæ poterat obligari, & sic superest cōmune priuilegiū huius actionis, quod secus est in casu formato ꝑ gl. vt probat. ꞅ. eo. in l. sed & si quæcūq;. §. iniuriā. ¶In ea. ibi [est tamē naturaliter] vt ꝓbatur. ℸ. de pecu. l. sed & si dānum. & l. non solùm. Et ex isto patet, quòd non ob. præcedens terminatio gl. superiùs approbatæ; quia furiosus nullo modo obligatur, de quo ibi (seruus autem) de quo hic. saltem obligatur naturaliter. ¶Not. tamen ex ista gloss.
5 † quòd sicut ex contractibus, ita ex delictis dicitur oriri naturalis obligatio, simile sentit glo. in l. si tibi. §. quędā. ꞅ. de pac. & Insti. de except. §. præterea debitor. in gl. 2. Et alibi dicit, ꝙ qui delinquit, cōsentit in pœnā criminis. in l. 1. §. bestias. ꞅ. de post. pro qua videtur casus in l. Imperatores. ℸ. de iu. fis. facit etiā tex. in Auth. de nō alie. §. quia verò Leonis. co. 2. ¶In ea. ī fi. meli᷒ dic circa hoc, vt no. ℸ. đ interro. ac. ī l. de ætate. §. pe. & fi. ¶In gl. in l. ꝓinde dic. no. & signa hanc gloss. ex qua coniuncto tex. collige differentiam inter occisum, & mortuum; nam est vtilis ad multa. Primò ad statuta de criminibus loquētia. Secūdò, quia per eam terminatur, quòd si alicui sit ascriptū legatum, cum morietur, tale legatum dicatur haberi, eo interfecto; quia verum est dicere, quòd omnis occisus sit mortuus. de quo per Guil. in l. extraneum. C. de hære. insti. vbi hoc tetigit.

ADDITIO.

a ¶Præiudicat confitenti. Aduerte ad hoc, vt confessio prę iudicet, quid requiri debeat. vide Alexand. in cons. 19. incipien. In causa appellationis. in 4. volum. per totum consi.

Ex l. Proinde. §. Si procurator.

SVMMAE.

1 *Confessio emanans per modum voluntariæ iurisdictionis nō prę iudicat domino.*

2 *Iudicium non substantiatur in persona administratoris finito officio.*

§. Si procurator. ¶Falsa confessio procuratoris super crimine non afficit dominum absentem. h. d. ¶No. ibi [in eos] scilicet confitentes. ¶Ibi [vtilis actio] scilicet Aquilia. ¶No. ergo casum, quo per procuratorē fit executio: regulariter tamē contra. ℸ. de re iud. l. si se. & de procu. l. Plautius. Nam licèt confessio, quæ reperitur emissa alieno nomine, non afferat domino præiudicium, vt hic: nocet tamen ipsi confitenti, quod intellige, vt statim dicam. ℸ. super glo. & adde etiā, quod dicetur. ℸ. in proxi. §. in fi. & quomodo hoc intelligatur, declara, vt dicam in fe. glo. ¶In glo. absente ibi [non autē fit præiudicium] de hoc in l. non solùm. in prin. ꞅ. de procu. & l. certum. §. sed
1 an & ipsos. hic alleg. ¶Tu conclude, † quòd si confessio emanat per modum voluntarię iurisdictionis, nō præiudicat domino; quia talis confessio sapit quandam speciem donationis. ℸ. de noua. l. si quis delegauerit. ergo nō præiudicat, sicut nec donatio. C. de pac. l. pactum curatoris. & de transac. l. Præses. & ꞅ. de pac. l. item magistri. Et ex isto collige, quòd confessiones talium factæ etiam in iudicio, illis positionibus, quibus respondere de iure non cogebantur, in nullo domino præiudicant. Sed si confessio emanaret per modum iurisdictionis contentiosę: tunc talis confessio bene præiudicat domino, vt probatur in d. §. sed an & ipsos. l. certum. secundùm communem intellectum. Et hanc differentiam inter voluntariam, & contētiosā sequitur Cy. in l. 1. C. de confes. in 14. q. Aliàs enim si diceremus, quòd non præiudicaret, frustra tutores, curatores, procuratores, syndici ecclesiarum, & similes in iudicijs interuenirent, tāquam procuratores legitimi, & positionibus responderent. quod tamen quotidie practicatur. Fallit tamen hoc in casibus. Primò quando confessio talis administratoris fuisset erronea in iure, vel in facto; tunc enim nunquam domino nocet, si probatur ea erronea, casus est secundùm vnam lec. in d. §. sed an & ipsos. quod notabile reputo, attento, quòd confessio propria nocet confitenti, si error fuerit improbabilis; puta quia fuit interrogatus in iure, vel in facto proprio: quo casu erranti non succurritur, etiam per beneficium restitutionis, vt no. ℸ. de confes. in l. nō fatetur. Secūdò fallit, si iudicium non substantiatur principaliter in personam administratoris.

nistratoris: sed administrator tantummodo suam auctoritatem,& consensum prębet.ar.l.1.§.sufficit.ȷ.de admi.tu.& est casus secundùm.3.lect.in d.§. sed & an ipsos. & ibi probatur.ȷ.de confes.Tertiò fallit, vbi administrator finito officio cõfitet; quia tũc necessariò habebit adesse, vt.C.vt cau.post pub.ad. tu.l. 1.& in d.§.sed & an ipsos.
1 secundùm.4.lect.Et est ratio,† quia,finito officio,iudiciũ non substantiatur in sua persona, imò in persona domini, licèt talis administrator tali causæ adesse reperiatur.

Ex §.Notandum.

SVMMAE.

1 *Aestimatio rei peremptæ quomodo probetur in crimine violentiæ.*
2 *Confessio sola an sit potens ad condemnatoriam.*
3 *Confessio non exigit telam iudicij ad sui validitatem.*
4 *Iudicis sola præsentia dat calorem confessioni, etiam si iudiciũ sit nullum.& nu.5.*
6 *Crimen incidenter deductum, vel per viam exceptionis obiectum non punitur, nec sine nouo processu.nu. 7.*
8 *Delictum idem quando teneatur quis pluries confiteri.*

§.Notandum. ¶ Inculpato confitenti crimen potest ciuiliter fieri pręceptum, nec est opus definitiua: stante verò dubietate super sola damni quantitate,iudex hoc debet dirimere.h.d.cum se. Vel breuiùs.In confes. nõ fertur sententia condemnatoria, sed declaratoria æstimationis, ad hoc alle.¶In tex. ibi [nullę partes] scilicet quantùm ad examinandum, an debeat condemnari: sed inquantùm debeat condemnari. & hoc sequitur in l. se. & hoc declara, vt.ȷ.in glo.& secundùm quod declaratur,& no. extra de re.permu.in c.cũ olim.& in c.dudũ.de elec.il 2.¶In tex. ibi [& aduersarius] admittitur ad damnum probãdum.
1 Vnum adde notabile, † quòd licèt æstimatio rei peremptę delicto ipsius cõuenti nõ probetur per assertionẽ accusatoris:secus tamen contingit in crimine violentiæ, de quo loquitur.l.si quando.C.vnde vi.ita dixit no.Inno.in c.fi.extra,quod me.cau.vbi omnino vide, & facit contra no.in l.in actionibus.ȷ.de in li.iur.¶ In gl.ma. ibi.[ȷ.de
2 custo.reo.l. si confessus]. ¶† An autem sola confessio sit potens ad condemnatoriam, dato quòd processus aliàs sit inualidus, tetigit ibi aliqualiter Bar.Tu autem dic melius, & latiùs; quia aut ista confessio est facta extra iudicium,aut in iudicio.Si extra,dic,quòd ex ea,non præcedẽte processu,non potest condemnari,facit quod no. in l. capite quinto.ȷ.de adul.& l.ictus fustium.& l.quoniam. s. de his qui no. infa. Idem dico si esset facta coram iudice,non tñ in figura iudicij: tũc.n. nõ præiudicat,sicut nec extraiudicialis,no.gl.in l.interrogata.C.de li.ca.& gl. in l.iubemus.C.de li.cau.& gl.in l. cũ scimus. in ver. confessionibus.C. de agri.& censi.li. 11. vbi ẽt habetur, ꝙ vna confessio extraiudicialis probat,vt iudicialis, de quo ibi
3 per Bar.Item contra hoc videtur facere; † quia confessio ad sui validitatem non exigit telam iudicij,secundùm Inno.in c.cũ dilectus.de ordi.co.de confes.in c.cum super. nu.3.de accu.in c.qualiter.il 2.in gl.ma.ver. nõ negamꝰ; quia confessio ad sui validitatem potest etiam fieri ex abrupto.l.si reus paratus.s.de procu.facit extra de adul. c.significasti.& no.extra de elec.in c.dudũ.il 2.Et ẽ ratio,
4 † quia sola iudi.præsentia dat calorem confessioni,etiam si iudicium esset nullum,vt extra de resti.spo.c.Pisanis.& est casus in c.1.& 2.de accu.li.6.& in cle.constitu.ad fin. de elect.licèt.d.Bar.aliter sensit,& fortè minùs bene in l. Diuus.ff.de custo.reo. Talis tamẽ extraiudicialis confessio plures producit effectus. Primò,quia sufficit ad torturam, secundùm gloss. in d. l. capite quinto. & not. Abb. in cap. de hoc. num. 7. extra de simo. idem in c. quòd si graue. nu. 21. de exces. præla. ¶ Secundò,quia sufficit ad pœnam extraordinariam imponendã, vt d.l. ictus fustium.¶Tertiò,vt possit confessus capi, & detrudi in carcerem,vt. d.l.si confessus. imò & quandoque(quod plus est)est plena probõdelicti,scilicet,quando delictum solo animo committitur,vt no.in l. Fulcinius.§. quid autem sit latitare. ȷ. ex qui. cau. in pos. ea. ¶Item sufficit, vt possit clericus priuari beneficio iam adepto, & prohiberi,ne ad nouum aspiret,secundùm Inno. extra de elec.in c. per inquisitionẽ.¶Item,& quandoque sufficit respectu cõditionis,de qua potest argui,si postea aliud dicat in iudicio,secundùm doctrinam Bar. in l. eos. in fi. ȷ.de fal. quod vltimum, an sit verum, nunc non declaro.
5 ¶ † Secundo casu principali, quando confessio est facta in iudicio,tunc attende. Aut enim arguitur inualiditas processus ex defectu personæ accusatoris, vel propter omissionem alicuius solemnitatis non seruatæ, vel propter aliquid simile. Aut quia dicatur factus coram iudice penitus incompetenti.¶Primo casu,aut ipsa confessio de delicto principaliter emanauit,& de ꝑ se; qa de hoc quærebatur,& ex tali potest confessus condemnari,ita intelligatur,quod no.Inn.de accu. in c.qualiter,& quãdo. il 2. in glo.mag.in ver.non negamus tamen.&c. ¶Aut cõfessio emanauit tacitè,& in consequentiam alterius delicti: & tunc ex ea non potest confesus damnari, nisi procedat processus,& validus,ita intelligatur glo.in l. si filium. C.
6 de libe cau.Et pro hac conclusione bene facit;† quia crimen incidenter deductum,vel per viam exceptionis obiectum non punitur.l.Lucius.& ibi not.s.de his qui no. infa.tangitur latiùs per Pe.& Cy.de fal.vbi per Bar.in l.2. §.si publico.ȷ.de adul.per Inno.& Canonistas.in c.1.extra de excep. Hoc tamen videtur verum quò ad pœnam ordinariam imponendam; nam extraordinaria saltem videtur posse imponi,argu.l.nullum.C.de testi.Hoc autẽ intellige,quando quis confitetur clarè, & apertè crimen: sed vbi non confitetur,nisi in casu, quo maleficium probe
7 tur:tunc verum est,† quòd non potest sine nouo processu condemnari,exemplũ huius sume in eo, qui negat se maleficium cõmisisse: sed inquantum de eo probaretur, excipit contra accusatorem, quòd non debet audire, eò ꝙ est particeps criminis, & sic potest intelligi. d. l. si filiũ. ¶Secundo casu,quando arguitur processus factus coram incompetenti iudice:tunc clarum est,quòd ex ista cõfessione non põt damnari, probatur extra de iud.in c. at si clerici.& ĩ l.2.C.si à non cõp.iud.& quod no.in l. Diuus. ȷ.de custo.reo. Est enim tunc confessio nulla, siue emanauerit per modum voluntariæ,siue per modum contentiosæ iurisdictionis. Quod tamen alibi limitat Io. And. qui hoc fatetur, quando iurisdictio iudicis incompetentis nõ potest prorogari per confitentem: secus si posset prorogari,ita dicit in addit. Spe.in tit.de confes.§.sequitur.ver. 5. nõn valet. ¶Prodest tamen talis confessio, vt postea coram iudice competenti volens variare,& venire contra illam confessionem, etiam si fuisset extraiudicialis,nõ audiatur,nisi probet, quòd in alium casum intelligatur sua confessio. C. de non num. pen. l. generaliter. ita dicit Inn.extra,de elect.in c. per inquisitionem.vbi vide.& de suc.:ab inte in c.cũ dilectus. & de accu.ca.si constiterit.
8 ¶Adde prædictis, † quòd in casibus tenetur quis idem delictum pluries confiteri,de quo vide glos.de pœn. dist. 1. c.

1.c.quis aliquãdo super ver.denuo. ¶In ea.glo. ibi[cum reus sit confessus] vnum extra gloss. adde, quòd licèt non posset quis venire contra suam confessionem: tamen potest post sententiam latam confessionem illam reuocare,ita dicit no.Inn.de iu.iu.in c.mulieri.Itē adde,si confiteatur quis contenta in scriptura vera esse, & postea scriptura reprobetur,an sibi præiudicet talis confessio.de quo vide Inn.extra d' exce.in c.cū venerabilis.¶In ea.gl. in fi.No.& signa glo.cui adde aliā.ȷ̃.de re iudi.in l.debitoribus.& C.de li.cõtest.in l.1.& 2.q.1.ĩ c.nos ĩ quēquā. & de elec.in c.dudū.il.2.in glo.sed pone.& extra de ver. sign.ĩ c.ex parte. il 1.& de cõfes.ĩ c.fi.¶Et ex his collige vtrùm præceptum de soluendo habeat vim simplicis pręcepti, & dicatur interloquutoria quædā, an etiam defini
a tiua.a quod est vtile.ad multa,& maximè ad statuta terrarum prouidentia circa appellationem,& similia.

ADDITIO.

a ¶Definitiua. Adde,an præceptum, quod fit in confessum quomodocunque, dummodo ante causæ cognitionē fiat, quãdo definitiuę sententię vim habeat, Alex.in cõs. 112. inci. Visis actis.in 2. vol.

L. Si seruus.

¶Vbi plura delicta,ibi est dare pluralitatem actionum. h. d. no. ¶No. quòd pro pluribus delictis plures possunt cõpetere actiones.¶In glo.ibi.[l.nunquam.]Aduerte tamē,quia glo.ibi,& hic,& ĩ l.sed si surripuerit.quæ.ȷ̃. allegatur,intelligit hoc verum,quando hæc plura delicta commissa sunt ex interuallo, & sic interuenerit separatio delictorum, secus si eodem impetu; quia tunc teneretur tantùm de occiso.l.illud.§.fi.ȷ̃.eo.Dy.autem facit differentiam ibi, an plura delicta tēdant ad vnum finalem effectum,vt plura vulnera ad vnum homicidiū, an quodlibet delictum per se tēdat ad suum effectum,vt ibi, & hic. Tu autem aduerte subtiliùs,& dic,quòd inter istos actus quandoque reperitur vnum iudicari posse præparatoriū alterius secundùm naturā actus postea sequuti, vt est colloquiū, & amplexus ad libidinem.ȷ̃. de adul.l.quod ait, vel insultus ad percussionē. C. ad leg.Iul.de vi. l. quoniā multa.tunc non attenditur solùm actus principalis,sed finalis,vt ex illo solo actu oriatur,& ita loquitur d.l. illud. §.fin.ȷ̃. eo. & gloss. quæ dicit alibi insultum confundi cū percussione.C. de accu.in l. qui de crimine. Sed si potest iudicari præparatorium alterius non secundùm naturā actus,sed secundùm accidens,& contingens:tunc si committatur ex interuallo,reperitur procedere primus actus consummatus,& separatus ab actu finali postea sequēti, ideo de vtroque agi poterit,vt.d.l. nunquam. secundùm vnum intellectum glo. ibi, & ita poterit sumi hoc exemplū formaliter.Sed si cõmittatur incontinēti, magis dubito.Idem tamen videtur, quando sine primo actu non poterat ita commodè secundus expediri, exemplum pone in volente corrumpere alienam ancillam;non enim poterat hoc cõmodè,nisi priùs domino subtraheret eā. tunc enim,& vterque actus videtur ponderari, & puniri. ȷ̃. de fur.l.Fullo.§.qui ancillam.& ita limitabuntur notabiliter dicta in d.l. nunquā.& in d.l.sed si surripuerit. s̃. allegata. in quo tamen cogita. ¶In ea.glo.in fi.& loquitur iste tex. & prædicta iura,quando vtraque actio persequitur penā pecuniariam: sed si essent plures pœnæ corporales, vna abscisiua membri, alia mortis, vel etiam omnes vltimi supplicij, an vtrique sit locus,& cui priùs,dic, vt not. per Doct.l.si fugitiui. & in Auth. nouo iure. C. de seruis fugitiuis.

Ex l. Si seruus communis.

SVMMAE.

1 *Exequutio pro noxa dicitur indiuidua.*
2 *Totum consequitur quis ratione partis.*

L. Si seruus communis.

¶Pro damno irrogatæ mortis à communi seruo in seruo alterius dominorum tenetur alter ex dominis,si eius volūtate sit datum,aliàs cessat noxalis: sed pro damno mortis irrogatę communi seruo, agit quilibet dominorum ad æstimationem pro parte, datio autem pro noxa fit insolidum tantùm,hoc dicit vsque. ad §. serui autem.in terminis,& in summa. ¶ In tex.ibi [diuisionem non recipit]vide,quod dixi.s̃.tit.1.in l.1.§. si cõmune. ¶ Nota casum
1 in ver. [item si seruus] † quòd licèt qualitas actionis intentatæ sit diuidua:tamen eius exequutio respectu dationis pro noxa iudicatur indiuidua, & non potest impleri, nisi cuilibet impleatur. Et sic est casus quòd aliud iudicatur de accessorio, quàm de principali; quia principale est diuisibile, accessorium verò indiuisibile. ¶ Item no.
2 quòd ratio indiuiduitatis facit, † quòd quis ratione partis cõsequatur totum, sicut & aliàs ratione indiuiduitatis, vbi si quis in parte delinquit,punitur in totum. ȷ̃. de aqua.quo.& æsti.l.1. §. item quæritur. & de legatis 1.l. etiam si partis.facit.C.de plus peti.l.1. Item operatur & aliud scilicet, quòd filia licèt non implens voluntatē defuncti non,priuetur quarta debita iure naturę, quod glo. tenet in Auth. hoc amplius.C.de fideicom.tamen si hæreditas cõsisteret in regno,vel alio iure indiuisibili,nec debitam iuris naturę, non retineret,vt no. Innoc. & post eum Bal.extra de voto.in c.licèt.in fi.& de testam.in c.si hæredes.quod not.

Ex §. Serui autem.

SVMMAE.

1 *Seruus si sit in fuga,quomodo teneatur eius dominus.*
2 *Abbas an teneatur pro damno dato monacis existentibus in fuga.*

§. Serui autem.

¶Ex delicto serui obligatur dominus, non ille,qui quondam possedit.Et licèt seruus sit in fuga, non impeditur, quò minùs eius nomine dominus Aquilia teneatur.h.d.¶In tex. ibi[nõ tenetur] nā eius serui possessionem retinet dominus, quandiu non est ab alio apprehensus.ȷ̃.de solutio.l.fugitiuus.secūdùm Odof.l.1.§.per seruum.de acqui.pos.& l.3.§.si seruus. quod intellige, vt dictus legibus no. ¶No. in tertio responso,quòd nõ ob-
1 stante,† quòd seruus sit in fuga, tamen damni ab eo dati ratio habetur,vt sic dominus eius tenetur ad purgandum eius delictum:& secundùm hoc attenta paritate serui ad
2 monachum,quam facit Inno.de censi.in c.cū olim. † erit in hoc iste tex. notabilis ad monachos fugientes de monasterijs, vt pro dãno ab eis illato teneatur Abbas, si eos tales recedentes non licentiauit. Secus si fuissent licentiati à monasterio, & recessissent; nam tunc Abbas non teneretur,licèt pro hac licentia non desierint esse monachi,sed effectu sunt subiecti ipsi diæcesano loci.

§.Huius

§.Huius legis. ¶ Nota ex ista parte nullam habendam esse considerationem super eo, quod alias à lege dispositum reperitur, & hodie per desuetudinē sit abrogatum. Adde, an sit licitum allegare legem correctam, vel abrogatam, quod dixi supra eod. in l. prima. Et præmitte, quòd hucusque dixit de primo capite legis Aquiliæ, hic dicit de secundo.

§.Tertio autem. ¶ Hic declarat tertium caput legis Aquiliæ, videlicet, quo casu, & quid prouideat, & hoc intendit in summa. Ex tertio capite legis Aquiliæ prouidetur contra vulnerantem, vel aliter damnum dantem in alijs rebus, quàm in hominem, vel pecus nō occidentem, contra quem si agatur Aquilia, habetur consideratio, quāti res plurimi fuit à triginta diebus prox. retro. hoc dicit. Not. ex isto capite etiam concludi non posse, nisi arguatur damnum culpa datum, quod not. pro forma libelli. Secundò nota casum, quòd procedit libellus sine certa conclusione, & hoc potest dici statutum in odium delinquentis, in cuius odium habetur ista consideratio quāti plurimi &c.

§.Si quis insulam. ¶ Quando attentatur aliquid punibile, & factum excedit attentantis voluntatem, tenetur attentans ex toto facto, non attenta eius voluntate, & proposito. hoc dicit. Et aduerte; quia loquitur hic, quando factum excedit voluntatem respectu rei, sed quando excederet respectu personæ, loquitur infra de iureiuran. l. eum qui nocentem. §. primo. & dic, vt ibi. Adde tamen notabilem casum extra de homi. in capit. is qui. lib. 6. Et no. tex. quia potest induci secundùm modū allegatum supra ad q. de eo, qui percussit mulierem prægnantem, ex qua percussione sequutus est abortiuus partus; facit enim, quòd talis percutiens etiam de illo teneatur. quam quæst. tactam vide etiam per Iac. Bu. in l. 1. C. de sica.

Ex §. Si fornicarius.

SVMMAE.

1 *Tenetur quis de culpa custodis, quem apposuit. & numero 2. & 3.*

4 *Dormiens æquiparatur furioso.*

5 *Possessor an teneatur de seruo fugitiuo.*

§.Si fornicarius. ¶ Imputatur ei, qui obdormiuit, igne non extincto, vel ita ordinato, quòd nocere non posset. Et ideo huiusmodi culpæ nomine tenetur Aquilia de incendio subsequuto. hoc dicit. ¶ In text. ibi [fuerit] nam in actione locati venit dolus, & lata culpa, infra commo. l. si vt certo. §. nunc videndū. & dic, vt ibi. ¶ Not.
1 tex. ibi [negligens in eligēdis ministris] &c. † ex quo colligitur imputari ei, qui negligentem custodem apponit. simile infra eadē. l. nostra. §. Proculus. Et sic patet, † quòd
2 quis tenetur de culpa custodis, quem apposuit, vt hic probatur, & secundùm hoc hic probatur, quòd Potestas, Capitaneus, & similes officiales teneantur de negligentia, & culpa officialis sui, vel familiaris, cui custodiam captiui a commisit, qui reperitur aufugisse. In hoc autem; quia quotidianum est, aduerte, quòd regulariter tenetur de culpa commissa in officio, ad quod eum proponit, vt hic, & l. vnica. infra fur. aduer. nau. cau. sta. & de publi. l. prima. §. familiæ. secus si delinquat
3 extra id, quod proponitur; † quia dominus non tenetur, vt dict. §. familiæ. & supra nau. cau. sta. l. & ita de facto. §. eodem modo. Adde tamen, quòd agens contra officialem pro delicto familiæ, tenetur duo probare, vnum scilicet, quod sit de familia, quod probabit per scripturam, in qua scribuntur omnes officiales, & familiares, quæ si non appareat, probabitur, probato quòd seruiebat, vt alij de curia. l. finali. in principio. C. de præpo. sac. cub. lib. duodecimo. Item debet probare, quòd sit tali officio præpositus, quod probat eo ipso, quòd tale officium exercebat, domino sciente. l. prima. §. magistrum. il secondo. infra de exercito. Hoc tamen videtur verum in officialibus, qui non habent iurisdictionem in iudicando, aliàs tenerentur pro omnibus, quos secum ducunt, etiam si non sint præpositi alicui officio, patet in vxoribus. l. obseruare. §. nemo. de offi. procon. & lega. Et aduerte; quia hic etiam videtur restringendum, quando delinquunt respectu offi. vt in Authen. de iudi. §. vt autē. coll. 6. Secus si extra officium delinquunt, & ideo si beruarius Potestatis committat homicidium non contemplatione officij, non tenetur pro eo Potestas, vt notat gloss. extra de restitut. spolia. in cap. cum ad sedem. per quam Dyn. notabiliter determinauit, quòd licèt ex forma statuti disponatur, quòd Potestas pro sua familia teneatur, si familia Potestatis vulnerat aliquem, Potestas ad pœnam nō tenebitur, si criminaliter agatur. Nam tale statutum debet intelligi, si ciuiliter agatur, non si criminaliter per illam singularem glo. De iure autem cōmuni non tenetur pro tali delicto, nec ciuiliter, nec criminaliter. quod patet quia si teneretur, non posset esse iudex de crimine tali, cuius contrarium no. in l. senatus. §. de of. præsi. & inf. de pœnis. ī l. si quis fortè. §. si quos comitum. & ad istam materiam adde notata in l. 1. §. fi. ÿ. de publica. ¶ Secundò no. hic ad finē, ꝙ nunquā parcitur vitio naturali, quando culpa præcedit, & per hoc tollitur contrarium de §. vitium. l. fluminum. ff. de dam. infe. hic allega. in glo. & secundùm hoc allegatur iste tex. ad q. de eo, qui reperitur occidisse alium dormiendo; quia nihilominus tenetur. l. Diuus. ff. de offi. præsi. & ibi per Guil. & Dy. & ibi Dy. allegat hunc tex. In contrarium facit; quia natura & c. l. fluminum. §. vitium. de damn. in-
4 fecto. Itē † quia dormiēs æquiparatur furioso. de acquir. pos. l. 1. in prin. furiosus autem non tenetur, vt d. l. Diuus. & ÿ. eo. l. sed & si quēcunque. §. iniuriam. & vide quæ ibi dixi. Conclude ergo, ꝙ si dormiens habeat notitiam moris sui; quia fortè aliàs pluries istud euenerat ei: tunc sit verum dicere, ꝙ teneat; nam est in culpa, ꝙ sociū dormientem non certiorauit, vel arma non amouit, vel circa similia non præuidit, ex quibus hic pòterat euitari. hoc probatur in simili ÿ. eo. in l. si putator. tenebitur ergo de casu; quia culpa præcessit, vt hic. & ÿ. commo. l. si vt certo. §. interdū. Secus si non posset ei hæc culpa imputari, vt quia fortè aliàs ei hoc non contigerat. Sed casu hoc contigit; nam tunc excusaretur, & ita intelligantur allegata supra
5 pro ista parte. † Similis distinctio fit in seruo fugitiuo; an possessor de eo teneatur; quia distinguitur, consueuerit fugere, an non, supra de rei vendi. l. si à bonæ fidei. & l. sequenti. Eo autem casu, quo dixi talem occidentem teneri,

ri, posset dubitari, qua pęna posset affici. Tu ergo dic, quòd si nō est in dolo, vt Cornelia requirit, vt l. in lege. infra de sica. mitiùs debebit agi cum eo. Vnde poterit à loco relegari, ar. infra de pœn. l. respiciendum. §. delinquunt. & infra de re mili. l. omne delictum. §. per vinum. Et hoc in effectu videtur scripsisse Guil. in dict. l. Diuus. de offi. præsi. ¶In gl. fornicarius, ibi [à lupanario.] Sed certè iste vocatur fornicator, nō fornicarius, vt patet in l. continetur, de fun. instruc. ¶In gloss. vel ignem ibi [l. si venditor.] Adde, quod dicam infra eodem in l. si quis fu mo. ¶In ead. ibi. [§. sed, & si quid] ex præcedentibus patet solutio; quia regulariter vitio naturali parcitur, vt ibi, fallit si, culpa præcedit, & hoc sentit glossa s. dixi etiam super tex.

ADDITIO.

a ¶Cui custodiam. Aduerte, quid de ipsis custodibus, nun quid teneantur de damno dato, & quando veniant excusandi, vide Alexan. in consil. 112. incipien. In causa, & lite. in 4. volu.

Ex §. Si furnum.

SVMMAE.

1 *Actio Aquilia, vel in factum non competit, vbi damnum non est datum, sed dari speratur. Fallit vt nu. 2. & 3.*

§. Si furnum. ¶Contra vicinum, ex cuius furni vicinitate in vicinum parietem est datum damnum, datur mihi in factū: pro damno verò, quod timetur inferri pro futuro, sufficit de damno infecto cauere. hoc dicit. ¶Nota, † quòd
1 Aquilia, vel in factum non competit, vbi non est datum damnum, sed dari speratur. Et ideo lex dicit sufficere remedium cautionis, per quam futuro damno prouidetur. ¶In glos. cautionem ibi [vel ibi tantùm culpa furnarij.] Et est ratio diuersitatis pro hac solutione; quia quando est culpa furnarij tantū: tunc datur directa Aquilia ex tertio capite. supra eodem l. nostra. §. tertio capite. & illa ordinaria excludit cautionem damni infecti, quæ extraordinaria est. Sed quando est culpa furni: tunc cadit in vtilem actionem leg. Aquilię, quæ cautionem damni infecti non excludit, & ita loquitur hic, & hanc solutionem sic declaratam sequitur Bartol. in contrario. Propter varietatem tamen iurium in illa materia sic conclude, si damnum datur vitio rei, idest operis soli, stipulatio damni infecti committitur, vt
2 eadem. l. fluminum. §. adiicitur. ver. sed vt ne. † Fallit si vitium sit naturale, vt ibi in §. vitium. ¶Secundò fallit, si est accidentale, cui occurri non potest, dict. l. fluminum. §. hæc stipulatio. & §. sequen. & §. Cassius. ¶Tertiò fallit, si occurri potest, sed illa culpa potest purgari per remedium ordinarium. eodem titulo. l. damni. §. ei cuius. & §. sequen. ¶Quartò fallit, si opus factum est ab eo, quem promissor prohibere non potest, vt ea. l. fluminum. §. quanquā. ¶Si datur culpa promissoris: tunc regulariter in stipulatione damni infecti non venit, vt dict. §. præterea. hic allegato pro contrario. Fallit, si illa culpa habet admixtum secum vitium rei, vel operis, ita potest intelligi iste. §. Secundò fallit, quando sola culpa promissoris interueniat: tamen illa non potest purgari act. leg. Aquiliæ, nec alio remedio ordinario æqualiter prouidente. l. si fistulæ. supra de seruitu. vrbanor. prædio. Licèt ibi gloss. videatur malè dicere, dum dicit acti. in factum vno casu competere, alio cautionem damni infecti, probatur in l. si quando. §. finali. supra si serui. ven. Exemplum pone in ponente sterquilinium in suum, per cuius humores paries vicini madescit, & corrumpitur. Sed si damnum datur facto hominis licito non culpabili, non committitur hæc stipulatio. Fallit, si pro illo facto sit sponte cautio præstita, vt dict. l. fluminum. §. final. Secundò, quando illud factum licitè fieret animo nocēdi. l. prima. §. denique. infra de aqua pluuia arcen.
3 † Sed si non datur damnum, sed lucrum perditur, pro tali lucro perdito non committitur hæc cautio damni infecti, si lucrum percipiatur ex priuato: secus si ex publico, vt probatur eodem titu. l. Proculus. nisi id lucrum perderetur ex eo, quòd aliquid fieret contra debitam seruitutem, vt eodem titulo. l. Trebatius. Vel nisi pro illo lucro fuisset sponte cautum, vt dict. l. fluminum. §. fina. & d. l. Proculus.

§. Proculus ait. ¶Colonus, vel inquilinus tenetur ex facto serui sui cum facultate tamen dandi pro noxa, quod beneficium amittitur, si in culpa depræhenditur, quia opera malorum vtatur. hoc dicit. vel notabiliùs. licèt ex uno facto oriantur plures actiones: non tamen fit, nisi vna condemnatio, & à facultate dandi pro noxa, excluditur quis ratione culpæ latæ, non leuissimę. hoc dicit. ¶Nota text. ibi [sed hoc] quòd appellatio culpæ non videtur uerificari in leuissima, sed solùm in lata. ¶Secundò nota, quòd sicut ratione scientiæ dominus perdit ipse facultatem dandi pro noxa, ut infra commo. l. pe. & de pign. acti. l. si seruus. cum concordantijs, ibi, ita & si in eo deprehendatur lata culpa, ut hic. ¶Tertiò nota, quomodo dominus tenetur pro facto familiaris sui. Circa quod omnino uide quod dixi s. ead. l. §. si fornicarius.

Ex §. Inquit lex.

SVMMAE.

1 *Pœna prodita nominatim contra corrumpentem, extenditur ad offendentem.*
2 *Clausula generalis an referatur ad specificata. nu. 3. & 4.*
5 *Testator si legat ordini fratrum prædicatorum ad pias causas, si postea iussit distribui bona inter pauperes ad sensum prioris prædicatorum, an prior possit illa bona distribuere in suo conuentu.*

§. Inquit lex. ¶Hic incipit exponere uerba huius terij capitis, de quo supra. §. tertio autem capite. & hoc intendit. Corrumpens alterius segetem seminando folium, aut auenam, uel aliquid simile, tenetur domino, & colono, sicut is, qui alienum uinum effudit, uel acetosum facit, uel alio modo uitiauit, & clausula generalis adijcitur, ut omnia complectatur. hoc dicit. ¶In tex. ibi [acetum fecit] & qualiter hoc fiat, vide gloss. in l. in venditionibus. infra de contrahenda emptione. ¶Ibi

1 ¶Ibi[continetur.] ¶Nota hunc text. qui facit,† quòd pœna prodita nominatim contra corrumpentem, extendatur etiam ad offendentē. ¶Item not. in ver.[cū eo planè]contra immittentes cępe,vel quid simile in vinum alterius,propter quod vinum destruatur. ¶In gl. super verbo nouum. ¶Ibi[doli clausula.]So. vt ibi.s.quòd hic clausula generalis fiebat pro expresśis tantùm,ibi pro alijs,dicitur autem opponi tantùm pro expresśis, quando hoc exprimitur, vt hic, vel quando omnes species sunt specificatæ, ita quòd aliæ non supersunt. ¶Aliqui tamen dicunt, quòd concordant; nam comprehendit omnia,vt hic scilicet non specificata, vt ibi. Vel dic secundū
2 Iacob.de Ra. † quòd generalis clausula non refertur ad specificata,vt d.l.doli.quando sic relata, esset superflua, ar.illius.l.& eo.titu.in l.qui bis. Secus si non esset superflua,vt hic,& l.iubemus.§.sanè.C.de sacrosanc.eccles.ita refert Cyn.in l.non dubium.in vlt.q.C. de legi. vbi vide, & de hac materia per Dy.extra de reg.iu.in c.generi per
3 speciem.lib.6.Aduerte tamen;quia quod† dicitur,quòd
a generalis clausula non refertur ad specificata,[a] vt d.l.doli.est verum,quando in eadem scriptura proferretur. Secus si in diuersis secundùm Bar.in l. 1. §. 1. de ope.noui nuncia. Et ideo si per vnum statutum pro vno maleficio imponitur certa, & determinata pœna, & in alio generali imponitur alia pœna pro omnibus maleficijs,in quibus primum maleficium potest includi,vnum non derogat alteri.Poterit ergo iudex imponere quam pœnam volet, quasi illa generalitas veniat addendo. l. qui sepulchra.C.de sepul.vio.& ibi per Cy. & in d.l.1.§.1. de oper.no.nun.& de accu.l.senatus.& de pę.l.sanctio legum, vbi pleniùs per Bar.& in l.1.vi bo.rap. Circa quod vide
4 quod scripsi.s.e.i l.1.¶Aduerte item, † quòd generalis clausula,quandoque comprehendit, vel refertur ad specificata correctiuè,non additiuè, vel corroboratiuè,vt cū ob eandem causam,& in diuersis scripturis vtrūque profertur.l.libertis quos.in princ.ff. de alimen. lega. Secus si in eadem scriptura.Ita loquitur.eod.titulo.l. alimenta. §.Basilicę.Et iste est verus intellectus illarum legum,quę videntur ad inuicem aduersari, secundùm Dy. & Iacob. de Are.& hæc sunt notanda ad plura. Primò ad quæstionem de eo, qui legauit cuilibet fratrum Prædicatorum 10.ducatos, & priori bibliam, an etiam ad legatum de 10. Prior posśit admitti,de qua vide per Cyn. in l. eum quidam.ad fi.C.de legatis. Item faciunt ad aliam.q.sci
5 licet,† quòd si testator legauit ordini fratrum Prædicatorum ad pias causas, & postea iussit bona distribui inter pauperes ad sensum Prioris Prædicatorū, quòd Prior non posśit illa bona distribuere in suo conuentu: tamen hoc puto verum, si testator fecit in diuersis dispositionibus, quasi videatur ademisse legatum primum factum Prædicatoribus,vt d.l.libertis quos. & eodem titulo. l. Stichus.& d.§.Basilicæ. ¶Item etiam puto, & si in eadem dispositione per l.pecuniæ sortem. & l. Titia.§.qui Marco.de annu.leg. Nec ob. dict.l.Stichus. quia ibi primum legatum erat ob causam certam, & determinatam, & ex eadem causa fiebat secundum generale. Vnde quia per secundum satisfit primæ causæ, non reuocatur primum,quod est in casu proposito,quod satis ponderādum videtur,cogita tamen.

ADDITIO.

a ¶Ad specificata. Adde ad hanc materiam,nunquid clausula generalis,salua ratione recti sermonis ad specificata tantùm referri valeat, Alexand.in consi.153.inci. Viso,ac vt oportet considerato in 2.vol.nu.15.

Ex §.Rupisse.

SVMMAE.

1 *Vulnus quid dicatur.*
2 *Punitur dans opem, non solùm immediatè, sed etiam mediatè.*
3 *Conducentes equos ad vecturam, si imponunt eis pondus nimium,vel valisiam, quam commodè ferrè non possunt,tenentur domino,si per hoc equus in aliquo sit deterioratus.*

§.Rupisse. ¶Prosequitur expositionem verbi,rupérit.& circa illud mouet dubia, & hoc intendit. Contra vulnerantem, vel cedentem pugnis, vel quocunque instrumento competit Aquilia,si seruus deterior factus est, & etiam ad expensas factas in curatione. Sed si non est factus deterior,non competeret Aquilia: sed iniuriarum,& scindens, vel inquinans alterius vestimenta, vel alterius blada in flumine effundens, vel arenam immiscens frumento,vel excutiens pecuniam de manibus, cuius nulla est redemptio, hac lege tenetur. Secus si excusserit, vt ad alium perueniret; quia tunc in factum, & furti agitur. hoc dicit,& allegatur iste tex.per Bartol.in l.si gemina. infra arbo.fur.
1 cæs. ¶In text.ibi [vt scinderet.] Nota, † quod vulnus est cutis scisśio, vel etiam tumefactio, vel inflatio, quod est vtile ad statuta. ¶Ibi [Aquilia cessat.] Nota hic singulariter in Aquilia ponderari damnum in qualitate extrinseca, vel etiam in expensis factis in re offensa. Et hic colligo,quomodo differt ab actione iniuriarum, in qua damnum non ponderatur, & sic non est necesse illud probari; quia ordinatur illa ad vindictam. ¶In textu ibi [sciderit, vel inquinauerit.] & sic pondera, quòd ista non differunt,quò ad hanc acti.in qua concluditur,quanti ea res fuerit, supra e. l.tertio autem capite. Et no.hic casum contra scindentem vestem in scholis so-
2 cio.¶Ibi[quasi ope, consilioque.] † Nota ergo hic puniri dantem opem non solùm immediatè: sed etiam mediatè,quod est utile ad notata eo.l. is qui opem. & in l.in furti.§.opem.ff.de furtis. ¶Adde tamen, quòd differentia est inter socium, consiliarium, fautorem, defensantes, & similes. Vide de hoc plenam gl. Io. And.in cle.j. de pœn.¶Not.tex.in ver.[si quis vestimenta.]Est enim vtile ad plura contingentia,maximè in verbo,inquinauerit,& est vtile ad id, quod dubitari solet, vtrùm si alicui vestis scindatur, dicatur affici iniuria personali, & Bart. dixit (quòd non) in l.prima. §. hoc autem edictum.ff.de ope.noui nuncia.& in l.locatio.§. quòd illicitè.de publica. Et pro hoc videtur esse casus in l. sed est quæstionis. infra de iniur. Circa quod vide,quod nota. extra de senten.excomm. in cap.nuper. Adde etiam notabilem glos. 16. q.quarta. in c.si quis suadente Diabolo. quæ dicit, si ingerat quis manum, vel pedem in clericum, vel si sputat, vel perfundat cum aqua,vel si rumpat ei vestimenta, incurrit ipso iure in sententiam excommunicationis, de qua ibi per tex.quia violētia fit personæ, & quæ religiosis rebus accedunt,religiosa sunt.s.de rei ven.l. quæ religiosis. ¶Item nota casum in §. si mulier.contra aliquid attentantem, per quod sequatur partus abortus; pondera hanc literam, quæ non distinguit, an iam esse-

homo,& sic essent lapsi quadraginta dies à die conceptionis,vel non,& eodem modo videtur intelligi.l.si mulierē. ỹ.de sicariis.glo.tamen videtur in hoc distinguere in l.Diuus.ỹ.de extraor.cri.sic & iure canonico,quò ad pœnā irregularitatis distinguitur;illa enim non contrahitur, nisi interficiatur homo iā natus,extra,de homici.c.sicut ex literarū.facit.32.q.2.c.qđ vero.& c.Moyses. & vide circa hoc glo.in d.c.sicut.& eo.tit.in c.si aliquis.¶Itē not.tex.
3 in §.'& si nullum. † nam facit contra conducentes equos ad vecturā,qui postea imponunt eis pondus,vel valisiam, quam commodè ferre non possunt,vt si per hoc equus in aliquo sit deterioratus,domino teneantur.

Ex §.Si oliuam.

SVMMAE.

1 *Impendens in recolligendis fructibus rei ab altero possessæ, videtur impensam donare.*

2 *Furtum,& damnum quomodo differant.*

3 *Colligens fructus maturos facit id,quod est de genere permissorum.*

4 *Pœna prodita in oliua,vel vuis,potest extendi ad syluas, perticas, & similia.*

§. Si oliuam. ¶Colligens alienos fructus immaturos,tenetur Aqlia. secus si maturos, quo casu impensas donasse videtur. Si tamen maturos exportat,tenetur furti, & vbi ex delicto res pretiosior efficitur, cessat Aquilia: licèt agi posset iniuriarum,vel aliis actionibus.hoc dicit. ¶In tex. ibi [si oliuam] quæ appellatur fructus industrialis.l.si eius.s̄.de rei vēd.cōiūcta.l.fructus.ỹ.de vsur. ¶In tex.ibi [fecerit] scilicet in hoc,quod eū fecit ꝑpetuò castū secūdùm Odof. ¶No.tex.in secūdo responso,qui semper allegat ad hoc,
1 † quòd impendens in recolligendis fructibus rei ab altero possessæ,videtur impēsam donare.& est vtile; quia quotidie occurrit,quando possessor vadit,& exportat fructus alterius rei:vnde habet locū qđ hic statuitur, circa quod vide,& adde quod not.ỹ.de cond. indeb.in l.q. exceptio-
2 nem.§.si pars.& quod ỹ.dicam super glo. † Secundò no. hic colligi apertam differentiam inter furtum, & damnū; nam damnum dicitur causari cum corruptione, & damnificatione rei; furtum verò cum amotione. Et hoc est vtile ad statuta prouidentia circa damna data. ¶ Tertiò
3 hic videtur probari,†quòd colligens fructus maturos facit id,quod est de genere permissorum : secus si immaturos.quod facit ad id,quod notabiliter dicit glo.de fabro, vel operario, & hoc est vtile ad statuta prouidentia circa
4 damna data in l.in rem.§.tignum.s̄. de rei vend.¶† Quartò videtur facere ista litera, quòd pœna prodita in oliua, vel vuis per identitatem rationis extendi possit etiam ad syluas,perticas,& similia, quasi hæc videretur extensio legis,& non hominis:& sic passiua,quę etiā in statutis locum habet, secundùm notata in l. si quis seruo. C. de furt. ¶ In glo. j. in fin. Nota, & signa hanc glo. & in hoc vltimo dicto facit ad quæstionem,quam scripsi supra tit.j.ī l.ex hac.quæ refertur per Cyn. in l.fi.C. de eo,& c. q̄ est de dāno dato in frumento herboso, & viridi.¶In gl. 2.ibi [§. sed & si quis] vbi est casus not. quòd non obst. quòd arguatur dolus impedētis: tamen aduersarius non debet per hoc locupletari, ideo conuenitur quatenus est factus locupletior.¶In ea.gl.ibi sol.ibi [animo lucrādi.] Ex hac solutione not.intellectum ad hanc literam. ¶In ea.glo. ibi [scio.] Et ratio diuersitatis; quia primo casu dominus voluit obligari.¶Secundò not.in ea.ibi [secundùm Ioan.] quòd plura consequimur retinendo, quàm non consequimur agendo. & in hoc est vtile, quòd reperiatur quem posse retentione vti, ad hoc facit.l.si in area. infra de condic.indeb. ¶In eadem glo.in fin.collige ergo prædicta omnia, & dic,quòd si impendat quis in alieno mala fide animo dandi damnum: tunc pro tali impensa nullum habet remedium; quia videtur donare, casus est hic not. secundùm primam solutionem supra positam ad primum contrarium. Sed si impendit animo lucrandi: tunc si nomine domini, repetit,quatenus est locupletior, casus est in dicto §. sed & si quis, secundùm aliam solutionem. Si suo nomine impendit,tunc aut circa rem, aut circa factum. Primo casu,tunc si in reficiendo,consulitur sibi officio iudicis in retinendo tantùm.ỹ. de condi. indeb.l.si in area.Si in faciendo,est omni remedio destitutus; quia videt̄ donare propter malam fidem.C.de rei vē di.l.domum.& dic,vt ibi pleniùs.s̄. de rei vend. l. in fundo. vbi vide glo. magnā. Si circa fructum: tunc non habet ius agendi, vt hic, secundùm aliam solutionem: sed ius retinendi sic, vt d.l.in fundo.& l.fructus.Ex his collige bonam doctrinam in hoc art. ¶In gl.in quadruplum in fin.Adde circa hoc quod dixi supra eodē in l.in de Neratius. §. si dolo.

Ex §.Si calicem.

SVMMAE.

1 *Periculum potest quis in se suscipere.*

2 *Priuatio præsupponit habitum.*

§.Si calicem. ¶Damnum contingens imperitia magistri in re, quam laborandam assumit,est culpabile, non contingens vitio ipsius rei. hoc dicit,vel sic. Conuentio facit cessare actionem. leg.Aquiliæ,sicut actionem ex contractu.hoc dicit. Nota ibi[tenebitur] quia culpa est, & c.j.de reg.iur. l.culpa.¶Ibi[& Aquiliæ]quia cōtractus ex conuentione legē
1 accipiunt.l.j. §. si conuenerit.ỹ.deposi. Et ex hoc no. † ꝙ quis potest in se suscipere periculum.Nota ex isto verbo, tollit,quod allegatur per gl.in l.qui Romæ.§.Flauius. ff. de verb.oblig.coniuncta hic expositione glo.Secundò nota bonum consilium pro operantibus in diuersis ministeriis, vt licèt aliàs sint de periculo obligati ex natura contractus: possunt tñ ab illo se eximere; quia expressa cōuētione &c.. Nec obst.huic tex.l.Pōponius ait.ỹ. de pac. dota.vbi glo.opponit de isto tex.qa solu.vt ibi.¶Nota in
2 glo.fin.ibi [quandoq; impropriè] quasi dicat,†quòd nō impropriè; quia priuatio præsupponit habitum, vt l. decem. de verborum obligat. & s̄. de iust. & iure. l. manumissiones. Vnde dicitur,ꝙ cōuentus ad decem,si alleget pactum de non petendo, videtur confessus debitum, nisi probet pactum, de quo tangitur per Bart. in d. l.decem. Circa quod vide glo. C. de excep. ī l.si quid. & quod ibi not. Cyn. & Iacob. Butrig. Adde etiam hic quod not.in simili in l.si pro ea. in vltima quæst.C.mandati.

§.Si cum maritus ¶Etiam inter virum & vxorem pōt intentari actio.leg.Aquiliæ. hoc dicit. ¶Et est casus vtilis, & quotidianus ad damna,quæ quotidie vxores inferunt in rebus maritorum, de quo est etiam casus in l. penult. infra eodem.

§.Si

§. Si quis ædificij. ¶ Contra frangentem hostia,& diruẽtem ædificia datur damnũ passo actió legis Aquilię. hoc dicit.¶In tex.ibi [aquęductum] quem habebam in fundo vicino causa aquæducendæ.¶Ibi [sunt] vt s̃.de rei ven.l.in rem.§.pe.& fi. ¶Nota hic contra eos, qui tempore guerrarum vadunt per comitatum, & rumpunt fenestras, hostia, vel muros, vt ingrediantur domos inhabitatas timore guerræ, vel fortè vt exportent, si quid ibi inuenerint. Nam ciuiliter tenentur, secundùm quod hic statuitur.¶In tex. ibi [lapsi fuerunt] quia imperitia culpæ adnumeratur.s̃.eo.l.qua acti.in fi. & l.idem iure.secũdùm Odof. ¶ Et istumtex. no. contra rusticos malè onerantes ligna, & contra portantes lapides pro calce coquenda; quia si malè ordinent, & lignum, vel lapis cadens det damnum,tenebuntur Aquilia,vt hic.

§. Si quis seruum. ¶ Contra locantem seruum imperitum pro perito, sequuto damno agitur ex cõducto,& Aquilia, nisi damnum fuisset sequutum facto tertij; quia tunc contra eum tantùm agitur.hoc dicit. ¶Nota ex isto textu, quòd non debet quis facere se, vel alium peritum eius, de quo est simplex,vel ignarus. Et facit contra locãtes iudices,vel alios officiales cum Potestatibus, asserentes illos esse multùm sufficientes ad id regendum, quod asserere videretur eo ipso, quòd ad id requisiti offerunt, vt dicit hic notabiliter glo.est enim quid eis imputetur,si postea contrarium inuenitur. ¶ Adde tamen circa istud de imperitia,quod dixi.s̃.eo.in l. qua acti.§ fi.cum l.seq. ¶Item not.in ver.[si rectori] contra magistros vasorum, qui conducuntur, vt prouideant,ne vinum effundatur. Nam si taliter prouideant, vt sequatur effusio, obligantur, vt hic.

Ex l. Qui foueas.

SVMMAE.

1 *Denunciatio non requiritur, ubi adest scientia.*
2 *Culpa eius, qui potuit euitare periculum, præponderatur.*

L. Qui foueas. ¶ Non debet quis facere foueas, etiam ad finẽ capiendorum animalium, & per locum insolitum, per quem iter habetur, & vbi homines conuersantur, aliàs pro damno sequuto tenetur vtili Aquilia, vel in factum: imputatur tamen scienti, vel sibi prouideri valenti. hoc dicit.¶Et quod primò dicitur in fouea,extenditur etiam ad ponentes laqueos, vt in l.seq.in prin. hoc dicit vsque ad §.protectum.¶Nota bonam considerationem huius l.quæ licèt exemplum ponat in fouea, vel in laqueo: tamen extendi potest ad alia similia constructa, ex quibus damnum causari potest.¶Nota ibi[neque sciuerit]&c.
1 Nam videtur probare,† quòd vbi adest scientia. non requiratur denunciatio,& sic faceret ad no. per glo.in l.emptor.C.de euic.& ibi Cy.& per Dyn. in regula. cum qui certus.de reg.iur. lib. 6.Bar.autem conclusit, quòd in sciente non requiratur alia denunciatio, quando fit solũ, vt sciatur,quod est de præsenti.l.item veniunt.§.petitam. supra de peti.hære. Secus si fiat,vbi aliquid de nouo fiat, ita vide Bar.in l.denunciasse.in princip.infra ad l. Iuli.de
2 adulte.¶Nota, † quòd licèt arguatur culpa facientis foueam, vel laqueum: tamen præponderatur culpa eius, qui potest euitare periculum secundùm Bar.

Ex l. Quemadmodũ. §. Si protectum.

SVMMAE.

1 *Vim vi quando liceat repellere.& nu. 2.*
3 *Commodum possessionis quid sit.*
4 *Prętoris aditio quando sit necessaria.*

§. Si protectum. ¶ Immissum alienũ tignum, quod supra meam domum nullo iure protenditur, non licet mihi intercidere propria auctoritate, nisi immisisset in proprio à me possesso; quia tunc mihi possessori licitum est propria auctoritate tale immissum incidere.hoc dicit.§.not. & facit infra quod vi aut clam.l.si uitem.§.si ad ianuam. & quod ibi no. ¶In tex.ibi [protectum]cuius caput incipiebat in meo,nec tangit solum tuũ.¶Ibi[aliud est]huc usque quando precidens non posidebat, hic verò quando posidebat.¶Ibi[fecit]& ab illo possesso,ita intelligitur iste tex.j̃.de ope.no.nun.in l.de pupillo.§.meminisse.
1 Et ex hoc no.† quòd licet vim vi repellere,etiam ex interuallo,quando in meo fit vis,ita quòd meum attingat. ¶Nota,quòd non est licitum trabes retinere, vel simile quid, quod protenditur supra domum vicini, nisi fortè hoc liceret iure seruitutis. Aduerte, quòd licèt non sit licitum tenere: non tamen permittitur illud amouere propria auctoritate ei᷑, qui non est in eius possesione. ¶Circa hoc tñ dic, aut quis facit aliquid in proprio, quod non immittitur in alieno,vel super alieno non pendet: & tunc licitum est ei hoc facere, infra de dam. infe.l.Proculus.dato quòd alicui noceret. C.de serui.l. altiùs. Aut quod quis facit in proprio, immittitur, vel pendet super alieno: tunc si quidem pendet super alieno, sed non tangit alienum,dic, quòd si est arbor, habet locum interdic. de arbo. ceden. Si verò est tignum, vel quid aliud:tunc negatoria, vt hic: non tamen est licitum auctoritate propria illud euellere, vel id præcidere, vt hic. ¶ Sed si id,quod quis facit in proprio, immittit in alium: tunc aut immittitur opere artificiali, & ille, in cuius rem immittitur, potest tollere propria auctoritate, vt hic in secundo responso. Aut non opere artificiali,sed naturæ: & tunc non licet tollere propria auctoritate, ita intelligitur l.prima. & quod ibi not. C. de
2 interdi.& nota bonam distinctionem. ¶† Ita not.remedium proditum ei, qui turbatur in libertate suarum rerum, vel libero vsu earum. Nam contra omnem volentem vti aliquo iure,vel facto sibi non competenti, per quod eum turbet,potest intentare negatoriam.quod notabile reputo,attento maximè, quòd pro vi turbatiua dicitur non esse proditum aliquod iudicium criminale,nisi iniuriarum,ita sentit notabiliter gloss. in l. cum filius.§. primo.de verb. obl. et est casus in l.iniuriarum.§.si quis me.j̃.de iniurijs.facit qđ no.gl.i l.de pupil.§.meminisse. & l.1.§.hoc aut interdictũ.j̃.de ope.no.nunc.& l.si duo. in prin.j̃.vti pos.& l.quibus diebus.in prin.j̃.de condi.&
3 demon. † Item not.hoc mirabile commodum possessionis;nam tribuit posidenti facultatem resistendi propria auctoritate.quod non habet;si non esset in possesione.

Et hoc est vtile propter id, quod dicitur, quòd vbi licet aliquid facere propria auctoritate, potest iudicis officiū implorari, vt in tali facto defendat facientem ad futura. Casus est singularis secundùm Iacob. de Are. in l. si seruus. C. quòd cum eo. facit, quod in simili not. gloss. j. de fideiuss. i l. si contendat. & de libe. le. i l. Aurelius. §. centū. Ad vnum tamen aduerte; quia quod hic dicitur possidentem posse resistere propria auctoritate, debet intelligi, si in solidum rem possideat. Secus si cum alio possideat communiter; quia tunc non potest propria auctoritate destruere, sed debet ad negatoriam recurrere. s. de ser. vr. præd. l. sed si inter me. facit. j. communi diuid. l. Sabinus. & quod ibi no. et hoc etiam tenet Bar. post Iacob. de Are. Quid autem si ædificans possidet naturaliter, ego autem ciuiliter, & econtra, an potero destruere mea auctoritate, si est indebitè ædificatum. vide per Barto. in l. 1. §. nunciatio. j. de ope. no. nū. Item per istum text. dixit Dy. & Iacob. de Are. quòd vbicunque ædificatur in fundo à me possesso: tunc nec in nunciatione, nec in prosequutione est necessaria Prætoris aditio; quia mea auctoritate destruere possum. Fallit religiōis fauore, vt l. ossa. j. de religio. & c.
4 † Sed si ædificat in solo à me non possesso: tunc in prosequutione est necessaria Prætoris aditio, nō in nunciatione. l. de pupillo. §. meminisse. j. de ope. no. nun. Sed vtrunque dictum Bart. limitat in d. l. 1. §. nunciatio. Nā primùm limitat, quando ędificatur in solo à me possesso ante nunciationem factam simplici verbo: secus si iā esset facta; quia tunc amisissem possessionem. l. j. §. operis. j. de ope. no. nun. Secundò limitat illud verum, quando directò ædificatur in solo à me possesso: secus si principaliter ædificatur in suo, & protenditur in meum. d. l. 1. C. de interdic. ¶In glos. ibi [contra eos] qui dicunt, & fuit Pla. vt refert glos. in l. 2. in prin. s. si serui. ven. & l. fistulas eodem. titu.

Ex §. Si nauis tua.

SVMMAE.

1 *Equus currendo si irruit in aliquem, & eum offendit: an teneatur sessor.*

2 *Lucrum futurum non consideratur in actione. legis Aquiliæ.*

§. Si nauis tua. ¶Si damnum datur à naui culpa nautarū; quia eam non rexerunt, vt debent, & possunt, tenentur Aquilia: secus si vi, vel casu, cum fortè à nullo regeretur, hoc contigerit; quia tunc nil domino imputatur, & hoc etiam extenditur ad retia piscatorum, in quem nauis incidit, quæ reperiuntur præcisa. h. d. vsque ad §. si nauis alteram. ¶Ibi [schaphā] idem est, quòd parua nauis, vt j. de euic. l. schapham. ¶Ibi [cum nautis] & etiam cum domino nauis, vt no. j. in §. si nauis. ¶Ibi [nautę] scilicet alterius nauis, in quā impulsio facta est, & propter id periit ipsa nauis. Ita addit Ray. ¶In text. ibi [piscatorum] dic aliorum, qui, & illa retia præciderunt per culpam. Et not.
1 distinctionem huius literæ; † nam per hunc text. quidam determinant. q. de equo, qui currendo irruit in aliquem, & eum offendit, scilicet vt attendatur, an culpa possit obijci sessori equi: & tunc puniatur. Secus si sine eius culpa hoc contigerit; quia forte ruptum esset casualiter frenum equi; tunc enim videtur excusatus. extra de homici. c. dilectus. quod intellige, vt ibi. Adde etiam casum ad hoc eodem. titu. in c. significasti. il primo. & vide quod circa hoc dixi in l. prima. §. fine autem. supra titu. primo. ¶Item no. ibi [Item labeo &c.] quòd non imputatur ei, qui damnum dat, quando non poterat aliter se dilaqueare. Et ideo allegari potest, quod illaqueatus potest se impunè dilaqueare, patet hic, dum statuit eum nulla actione teneri, & hoc intellige in illaqueato si ne causa. Quid autem si iustè, vel cum causa est illaqueatus, an hoc sit ei licitum quocunque iure, vide plenè. j. q. quam disputauit Mar. de Fano, quæ incipit. Inquisitus de crimine capitali &c. ¶Itē nota tex. ibi [Sed vbi &c.]
2 Probat enim notabiliter, † quòd in actione. l. Aquiliæ non consideratur futurum lucrum, quod erat in spe tantùm, & hoc propter eius incertitudinem: quod nota pro modo agendi, & etiam quia facit ad q. de qua. j. tangam super glos. Adde tamen casum supra in e. l. proinde si seruum. §. primo. & l. seq. in principio. ¶In gloss. æstimationem. ibi [iudicis officium] vt no. Insti. de acti. §. actionum. Et hanc sol. videtur tenere glos. in contrario, dum facit differentiam inter actionem ex contractu, & Aquiliam. ¶In ea. ibi [vel meliùs] nota, & signa hanc solutionem, & per istam glos. Bald. arguit, quòd si interficiat quis stipendiario equum, non teneatur interfector ad damnum amissi stipendij; quia hoc erat futurum, ad qđ hæc actio non extenditur. In contrarium facit; quia hoc stipendium corpori cohæret, & habet certam causam; ergo eius videtur habenda cōsideratio. s. eodem. l. proinde si seruum. §. primo. & l. seq. in prin. pro hoc facit, quod sequitur in gl. Sed arg. contra &c.

Ex §. Si nauis alteram.

SVMMAE.

1 *Agressorem quando sit licitum occidere. & nu. 2.*

§. Si nauis alteram. ¶Si nauis in aliam irruēs est ab ea submersa, tenetur gubernator submergens, si sine tali submersione periculum irruptionis potuit euadi, aliter non tenetur. hoc dicit. Pro euidentia casus præmitte hic, quod dicit prima glo. ¶Nota bonum tex. proban-
1 tem, † quòd non semper est licitum in aggressorem rum-
2 pere, & eum occidere: a sed tunc demum, cum aliter periculum euitari non potest, facit. l. prima. §. cum arietes. & quod ibi dixi. s. tit. 1. & adde ad hoc etiam quod not. C. vnde vi. l. prima. & extra de homici. in c. tertio. & in c. sicut dignum. §. clericos. vbi vide plenam glo. & ex hoc collige materiam articulandi, cum comparetur ad defensam alicuius ex eo; quia dicatur, quòd qui occidit, vel percussit, fecerit ad sui defensionē; debet enim sic articulari, quòd Petrus armatus fecit impetum, & aggressum contra Antonium loco, & tempore in accusatione, vel inquisitione contentis: & tunc Antonius insultatus existens in periculo vitæ, nec aliter periculum euitare valens, occidit, vel percussit ipsum Petrum, ita probatur hic. Ad vnum tamen aduerte; quia dixit Cyn. ꝙ sufficit periculum euitari non posse sine verecundia, vt si fortè robustus miles sit insultatus à rustico, vel alio vili, ita ꝙ sine magna eius verecundia non poterat fugere, ita dicit. C. vn̄ vi. i l. 1. quod verum tamen puto, si insultus euitari non potuit. Secus si euitari potuisset: tunc enim puto, quòd imputaretur ei, cur non euitauit insultum, vt sic euitaretur in consequentiam tantum malum. Et hoc

reputo

reputo satis equum. ¶ Item nota in ver. [si furem] considerationem haberi damni non solùm irrogati immediatè, & directò irrogati, sed mediatè, & in consequentiam.

ADDITIO.

a ¶ Et eum occidere. Vide Bal. in l. nullus. C. de iud. Panor. in c. cum ab homine. de iudi. in 4. col. vers. & licèt. Fely. in c. 2. de homic. in prin.

§. Hac actione. ¶ De omnibus animalibus vulneratis, vel occisis, quæ numero pecudum non habentur, potest hac actione agi. h. d. tex. ¶ Ibi [ceterisq;.] Ex hoc collige, quod canis quantuncunque austerus, & robustus enumeratur inter feras, vt patet hic. Et potest esse vtile ad statuta, & ad multa. ¶ Secundò nota, quòd canis, leo, & aper non continentur appellatione pecudum, facit. §. eodem. l. 2. in principio.

Ex §. Magistratus.

SVMMAE.

1 *Magistratus tenetur de commissis à se, etiam durante officio.*

2 *Pignus prætorium, vel iudiciale debet ali expensis debitoris.*

3 *Creditor faciens expensas sine dolo, repetit, seu recuperat eas à debitore.*

4 *Officialis, vel familia non dicitur delinquere, si reus resistit, & offenditur in persona.*

5 *Actio subrogata quando sapiat naturam subrogantis.*

§. Magistratus. ¶ Etiam magistratus tenetur de damno dato, nisi id fecerit iuridicè suum officium exequēdo, præsertim contra resistentem suę iurisditioni. h. d. §. no. ¶ In tex. ibi [pignori] prætorio, vel iudiciali. ¶ Ibi [in factum] scilicet subrogata loco Aquilię, quæ eandem naturam sapit, vt Aquilia. & allegatur ad id, quod dicam. ff. super gloss. ¶ Ibi [dāda est] scilicet tibi cōtra eū. ¶ Ibi [corruptasq;] dic culpa serui secundū Ray. ¶ Ibi [fecerit,] & sic de iure suum officium exequendo, vt no. in l. non videtur. §. qui
1 pro iussu. ff. de regu. iur. † Nota primò, etiam officio durante, magistratum teneri de commissis à se. An tamē durante officio conueniatr, & quando, dic vt. ff. de iniu. in l. nec magistratibus. & in specie ad hunc casum vide glos. ita intelligentē in d. l. non videtur. §. qui iussu. ¶ Secundò no. quòd sequuta detentione animalis alterius per officiales, etiam ex aliqua iusta causa non debent eis alimenta denegari. Ex quo patet, quòd multò minus denegari debent humano corpori. & facit cōtra iudices multū inhumanè hæc denegantes. ¶ Tertiò nota tex. ibi [eis cibaria,
2 &c.] qui probat, † quòd ille, ad quem spectat pignus, quod capitur, puta bos, vel equus, vel quid aliud expensas requirens, debet ei facere expensas. Et sic patet, quòd pignus prætorium, vel iudiciale debet ali expensis debitoris, & hoc tenet sing. glo. in Auth. ei qui iurat. C. de bo. au
3 cto. pos. † Si tamen creditor illas fecit sine dolo, illas repetit, seu recuperat à debitore, vt. ff. de bo. aucto. iud. pos. l. Prætor. §. quod ait. ¶ Itē no. in ver. [itē si dum putat, &c.] quòd officialis pignorans, vel grauans aliquem, siue illicitè, siue etiam licitè tenetur ad custodiam pignorum, intellige, nisi esset fortè per statutum prouisum, penes quē deberent fortè conseruari; quia ille tunc teneretur, & ideo, si talia pignora reddat deuastata, vel deteriorata, tenetur parti emendare damnum, quod intellige, si hoc contingat eius culpa, etiam leuissima, quæ sufficit ad hanc acti. ff. eo. l. in l. Aquilia. ¶ Item no. hic in ver. [si quid probari]
4 † quòd dicitur officialis, vel familia delinquere, si cum capiendo reus resistit, nec se capi sinit, offendat in personam. Aduerte tamen ad vnum, quòd vbi officialis aliquid facit, non exercendo suum officium, potest ei licitè resisti. C. de iure fisci. l. prohibitum. lib. 10. & C. de metal. l. deuotū. & not. gloss. in d. §. qui iussu. & hic tenuit Guil. in l. vt vim. ff. de iusti. & iu. Item not. text. in fin. qui probat, quòd si officialis habeat aliquem captiuatum, qui se vulneret, vel interimat, vel laqueo se suspendat, vt pluries actualiter est repertum, nil potest imputari ipsi officiali. Adde tamen, quòd (ne hoc sequi possit) cauti officiales consueuerunt aduertere, quando habent aliquem detentum, maximè pro graui maleficio, quòd non introducatur in carcerem gladius, vel aliud, ex quo verisimiliter aliquid prædictorum sequi possit, vel fieri. Item per hunc text. dixit Guliel. in l. fin. §. fin. ff. de pigno. act. quod licèt officialis pro exequutione iustitię possit capere animal, vel currum, vel rem aliam tertij ei necessariam: per illum text. tamen omne damnum debet domino emendari, vel per hunc text. iustum pretium rei offerre domino, ar. C. pro quibus. cau. serui pro præmio liber. acce. l. 1. & 2. & §. quemadmodum serui ami. l. si locus. §. 1. & quod no. ff. de adul. in l. si postulauerit. §. iubet. & §. 1. de religi. in l. si quis sepulchrum. in princip. & de rei ven. in l. itē si verberatum. §. 1. ¶ In glo. in ver. in factum ibi. [l. de pecoribus.] Nota, quòd quando vna actio subrogatur in locum alterius per modum suppletionis; quia actio producta certis casibus non competebat: vnde suppletur alia in casibus illis in lo-
5 cum deficientis actionis; † actio. n. subrogata ita demum sapit eandem naturam circa id, quod actio trahit ex natura efficiente, seu introducente eam, si sunt eiusdem effectus. Secus si sunt diuersi, vt probatur in l. 1. §. hæc actio. ff. si quis te. liber esse ius. fue. Tamen quò ad alia sapit eandem naturam regulariter, casus est hic, & in l. pen. §. si qua. pau. fe. di. & in l. de peco. hic allegata. Fallit tamen in certis casibus, circa quod vide, quod not. per Bartol. in d. §. hæc actio. vbi ad hoc allegat hunc tex.

Ex §. Hæc verba.

SVMMAE.

1 *Plebiscita recipiunt interpretationem.*

2 *Dicta in vno capite legis, quādo intelligantur in alio repetita. nu. 3. & 6.*

4 *Statutum, si dicit in aliquo loco, quòd habeat locum in præteritis, & futuris, quomodo intelligatur.*

Et quid de statuto dicente, quòd iudex debeat ferre sententiam cum consilio sapientis. nu. 5.

§. Hæc verba. ¶ Verba plurimi inserta primo capite legis Aquilię, intelligunt repetita in alio capite eiusdem. l. Hoc dicit. Vel sic. Dicta in vno capite legis intelliguntur tacitè, in alio capite eiusdē legis repetita. Hoc dicit notabiliter. & hoc facit ad plura, de quibus. ff. dicam. Nota hic coniuncta. l. 1. §. eod. vbi dictum est hanc legem à plebe ro
1 gatam, † quòd plebescita recipiunt interpretationem, vt

patet hic,& eadem ratione idem dixit Mar. de Fan. in statutis,vbi dicit,quòd recipiunt extensionem commodam, & honestã. l. vt gradatim. §. & si lege. ff. de mun. & ho. & de verb. sig. l. in lege cẽsoria. Aliàs enim si diceretur,vt quidã dixerunt,vt nullam extensionem recipiant; quia stricti iuris sunt,vt l. quicquid astringendæ. de ver. ob. & de mili. test. l. quod constitutum. & l. constitutionibus. ꝟ. ad municip. & l. prospexit. ꝟ. qui , & à qui. de exerci. l. 1. §. is, qui nauem. & l. non aliter. de leg. 3. sequeretur absurdum , quòd stante statuto disponente , quòd qui alium occiderit , occidatur , quòd insultatus non poterit pro sui defensione insultantem occidere : sed metu pœnæ statuti debebit pati se occidi,& etiam disrobari,quod tamen est contra iura. ꝟ. eo. l. scientiam. §. qui cum aliter. & l. 1. §. cum arietes. s̃. titu. 1. & quod ibi not. & s̃. eo. l. itaque . & ibi dixi cum similibus. Hanc autem conclusionem esse veram probat ; quia & contractus mutui , qui est stricti iuris , recipit congruam expositionem , & interpretationẽ. l. cũ quid. ꝟ. si cer. peta. item & lex Imperatoris,vt patet. C. de rei. vxo. acti. in l. 1. § & eũ. & Inst. q bus alie. licet. in princip. Item & edictum Prætoris. l. ab hostibus. §. sed quòd simpliciter. s̃. ex qui. ca. maio. & l. quãuis. s̃. de in ius vo. & l. 2. §. hæc verba. s̃. de nego. gest. Item & senatusconsultum. ꝟ. ad Macedo. l. sed Iulianus. §. mutui. Item & constitutio Principis. C. man. l. fin. Et responsa prudentum , vt l. & si fine. §. sed quod Papinianus. s̃. de mino. & l. dicere. §. 1. s̃. de arbi. Et consuetudo. C. quæ sit long. consuetu. l. 1. & l. de quibus. s̃. de legi. de quo, & responsionem ad inducta in oppositum vide latiùs per eum in quæstione , quæ incipit. Quæri consueuit,&c. ¶ Secũdò nota,vt dixit tex.

2 qui quotidie allegatur , † quòd dicta in vno capite intelliguntur in alio capite repetita , quod procedit scilicet , quando in alio casu subest eadem ratio subintelligendæ repetitionis, vt hic,& Insti. eod. §. ex hoc tamen capite. ¶ Circa hoc tamen aduerte latiùs , quia aut est vna lex, vel vnum statutũ habens plura capitula, aut sunt diuersæ

3 leges,vel statuta. † Primo casu, si loquimur in his , quæ pertinent ad narrationem facti , aut illa plura capitula inferuntur sub diuersis orationibus , & non intelliguntur repetita. l. 2. in princip. & l. 4. §. erit. ꝟ. vi bo. rap. Aut inseruntur sub eadem oratione , & tunc intelliguntur repetita,ar. l. Sæiæ. §. Caio. ꝟ. de fun. instru. & probatur in l. 1. in princip. coniuncta. l. 3. §. quod ait Prætor. ꝟ. de incen. rui. naufra. Sed si loquimur in his , quæ pertinent ad iuris dispositionem:tunc si dicta in præcedentibus sunt exorbitantia,& contra ius,non intelliguntur repetita. l. vxo. §. vxo. ꝟ. de leg. 3. facit , quod not. gloss. in l. talis scriptura. in fin. ꝟ. de leg. 1. facit etiam reg. quæ à iure. de regu. iu. lib. 6. & l. in his. s̃. de legibus. Et ex hoc infertur , ꝙ cum de natura legis sit dare for-

4 mam futuris negotijs. l. legis. la 2. C. de legi. † si statutum in aliquo loco dicit , quòd habeat locum in præteritis , & futuris,non extendetur ad futura capitula , seu ad sequentia capitula,cum in hoc exorbitet,& ita per plura alia determinauit Iac. de Belui. in q. per eum disputata,quam ponit in corpore Authenticorum.vt cum de appellatione cognoscitur. circa princip. Sed si non sunt exorbitantia,intelliguntur tunc in proximis repetita,vt hic,& ꝟ. de adul. l. mariti. §. hoc quinquennium . non in alijs distantibus , not. gloss. Insti. de rerum diui. in §. itẽ lapilli. Secundo casu principali , quando sunt diuersæ leges,vel statuta: tunc dixit Oldra. in q. quæ incipit. Antiquum statutu ciuitatis Paduæ,&c. quòd si prima lex est posita in speciali,& proprio casu, verbis duntaxat illi adaptata : tunc non fit repetitio , vt in l. Prætor. §. ait. ꝟ. vi bon. rap. nisi in contrarium trahat identitas rationis. ꝟ. de coniungen. cum ema. liber. l. 2. & l. si nemo. §. hoc edictum. de testa. tu. Sed si nullo habito respectu ad casum specialem , & proprium, sed per modum regulæ, & vniuersalis traditionis : tunc ex præcedenti lege intelligitur repetitio in sequenti. l. regula. §. fin. ꝟ. de iu. & fac. igno. & hæc distinctio probatur ex pluribus legibus simul coniunctis. ꝟ. de iure codi. l. si quis cum testamentum. de le. 2. l. si Titio. §. Iulianus. & l. legatorum. §. fin. & l. 1. §. fin. de lega. 3. & ibi not. & eod. titu. l.

5 si ita fuerit. secundùm eum . † Et ideo si statutum dicit, quòd iudex debeat quamlibet definitiuam ferre cum consilio sapientis , licèt aliud statutum det ei arbitrium procedendi in certis casibus summariè , intelligetur repetitum cum consilio sapientis ; quia istud primum statutum procedit per modum regulæ; & ita fuit de facto determinatum Bononiæ . Item ex his infertur ad aliud , scilicet , quòd si statutũ dicit , quòd contra assassinos Potestas habeat liberum arbitrium : aliud statutum generale dicit , quòd non possit cognoscere nisi de maleficijs commissis suo tempore , quòd non poterit cognoscere de assassinatu facto tempore antecessoris sui;quia istud statutum generale dicẽs, quòd non possit cognoscere , procedit per modum regulæ: ergo intelligitur repetitum in quolibet casu , facit. s̃. de legi. l. sed & posteriores. Pro hac determinatione facit;quia post tempus cognoscendi maleficium non dicitur maleficium ; quia lex dicit, quòd aboletur. ꝟ. de iniur. l. sed si vnus. §. si ante iudicem . Et ideo istud arbitriũ non extenditur circa tempus cognoscendi maleficium, nisi statutum nominatim faciat mentionem de tempore, argu. ꝟ. de verb. oblig. l. q Romæ. §. Callimachus. & ita Bal. determinauit. Itẽ prædicta faciunt ad questionem hic disputatam per Mar. Silli. si vnum statutum dicit, ꝙ pro homicidio imponatur pœna mille librarum, de quibus medietas sit hæredũ occisi: aliud statutum dicit, quòd si quis fregerit pacem occidendo, puniatur in publicatione omnium bonorum. Modò quidã fregit pacem occidendo suum inimicum, quęrebatur, vtrùm medietas condemnationis deberet esse hę redum occisi, in quo dicit attendendum, quomodo procedatur. Nam si proceditur de simplici homicidio , non est dubium , ꝙ hæredes defuncti dicuntur habere partem ex forma primi statuti . Sed si agatur de pace rupta : tunc secus; quia omissum in primo statuto videtur relictum in dispositione iuris communis: quo iure pœnæ maleficiorũ sunt fisci cum effectu,& nõ priuati. l. agraria. ꝟ de termino. & quia non intelligitur persona extrinsecus repetita. l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus. ff. de verborum obligationibus. & quia quicquid astringendæ obligationis,&c. l. quicquid astringendæ. eo. titu. secundùm Marsill. Et hoc idem Bald. est secutus ex eo ; quia ista est alia species delicti, quàm illa, de qua disponit primum statutum : & ea , quę statuta sunt circa vnam speciem delicti, non videntur circa aliam repetita. d. l. 3. §. erit. ꝟ. vi bon. rap. Nec obst. iste. §. quia , si nõ intelligeretur hic facta repetitio, remaneret lex obscura , & etiam irrationabilis. Vnde hoc fit, vt absurditas euitetur ; nisi enim subintelligeretur verbum, plurimi, subintelligeretur verbum, minimi, quod esset absurdum,& contra mentem legis. Adde

6 prædictis, † ꝙ si ex duabus legibus, vel statutis vna veniat ad interpretationẽ alterius , omnis culpa apposita in lege interpretata intelligitur repetita in lege interpretãte, probatur in l. nihil. ꝟ. de coniungen. cum emanc. liber. Authen. de filijs ante do. instr. na. §. fin. colum. 3. secus si vna non

non veniat ad interpretationem alterius; quia tunc dicta in vna non intelliguntur repetita in alia. l. prima. §. meminisse. de vent. inspi. Et hec nota benè; quia quotidiana sunt.

Ex l. Qui occidit.

SVMMAE.

1 *Pacem faciens cum inimico, si promittit eum non offendere sub pœna, si postea occidit eum bannitum, qui iure municipij poterat occidi, an teneatur ad pœnam.*

2 *Damnari non debet quis, vt verberibus necetur, vel virgis interimatur, aut tormentis, nec quoties opus est, torqueatur in pœnam alicuius delicti, de quo non sit conuictus. numero. 3.*

L. Qui occidit. ¶Alienum seruum in facinore deprehẽsum iustè occidens, non tenetur Aquilia. h. d. Nota ergo, ꝙ legalis permissio excusat attentantem factum, quod aliter foret punibile, vt patet. s. eo. i l. 2. sic & aliàs excusat debitorem interimentem speciem, quam debebat, si hoc iustè faciat. j. de verbo. obli. l. qui seruum. & l. quid ergo. §. si hæres hominem. de lega. 1. & ibi Bald. videtur enim semper inesse tacita conditio, nisi hoc iustè fiat. l. quæro. §. inter locatorẽ. ff. loc. & l. Gracchus. hic allegata. Et per
1 hoc Oldr. disputans determinauit,† quòd si quis fecit pacem cum inimico, & promisit eum non offendere sub pœna, si postea occidat eum bannitum, qui iure municipij impunè poterat occidi, quòd non dicatur venisse contra pacem, quasi hoc iustè fecerit, per iura prædicta, de qua q. vide per Bar. in d. l. qui seruũ. & in d. §. si hæres seruum. ¶Item prædicta videtur facere, ꝙ si iudex, præcedẽtibus legitimis indicijs, aliquem tormentauit, qui in tormentis mortuus est, ꝙ non teneatur, quasi hæc lege permittente fecerit, tergo dẽt esse impunit⁹, vt hic. & d. l. Gracchus. & hoc tenet Ia. de Are. si iudex in torquendo legitimum modũ nõ excessit, arg. l. quæstionis. la 1. j. de quæsti. & l. de minore. §. tormenta. ita debet intelligi secundùm eũ j. de pę. l. aut damnum. §. hostes. versi. nec ea quidem pœna. Sed si legitimum modum non adhibuit, vel etiam excessit, quod intelligo iudicari ex conditione, & qualitate personarum: tunc si dolosè, tenetur Cornelia de sica. l. fin. j. ad l. Iul. repe. si non dolosè: tunc non tenetur tanquàm
a dolosus; quia hoc fecerit: sed tanquam culpabilis; quia plus fecit, quàm debuit,[a] arg. j. de adult. l. si adulterium. §. Imperatores Marchus. Vel etiam nõ tenetur in aliquo; quia potuit esse vehementissimus in suos subiectos, vel subditos, in Auth. vt iud. sine quo. suf. circa medium. Et sic quod licitè factum est, pœnam non meretur, vt hic, & d. l. Gracchus. vbi post Ia. de Are. simpliciter sequit̃ Cy.
2 ¶Adde tamen incidenter prædictis, † quòd de iure communi non debet quis damnari, vt verberibus necetur, vel virgis interimat̃, vel tormẽtis, tex. est de singulis. i d. l. aut damnum. §. hostes. versic. nec ea quidem pœna. & hoc not. contra iudices, qui aliquos cõdemnant, vt aliqui plantentur vsque ad caput interimendi, cum fustibus, & lapi-
3 dibus, idem in similibus. ¶Item adde aliud, † quòd non debet quis damnari, vt quotiens opus est, torqueatur in pœnam alicuius delicti, de quo non sit conuictus, casus est singularis, secundùm vnam lectu. in l. penul. infra. de quæstio.

ADDITIO.

a ¶Plus fecit, quàm debuit. Adde ad hanc materiam, nunquid istud damnum datum sit irreparabile, Alex. in cons. 183. incip. Habita super contentis. in v. vol.

Ex §. Pignori.

SVMMAE.

1 *Actiones plures an possint simul concurrere.*

2 *Præscriptio longissimi temporis fuit incognita iure Digestorum.*

§. Pignori. ¶Non solùm domino, sed etiam creditori vtilis Aquilia competit. h. d. vel latiùs. Pro seruo pignori dato occiso datur Aquilia debitori, & etiam creditori in duobus casibus, scilicet si personali actione sit exclusus. Item si debitor non sit soluendo, quibus casibus datur actio ei solùm pro rata sui debiti, & pro residuo debitori. hoc dicit in terminis, & in summa. Et ad intelligentiam huius. §. vide notata in l. eũ qui. §. idem scribit. j. de fur. ¶In text. ibi [competit] quia pignus permanet in bonis eius, vt C. de pigno. l. pignus. ergo &c. & l. item Mela. s. eod. ¶In text. ibi [amisit.] Vnde sublata personali, adhuc durat persecutio, aliàs luitio pignoris. C. de lui. pigno. l. intelligere. secũdùm Odof. ¶In text. ibi [iniquum est] idest esse videtur. ¶ Ibi [actionẽ,] & certè danda videtur. ¶Nota ex determinatione huius
1 literæ, † quòd quando eadem actio pluribus conceditur ex diuersis iuribus, quatenus non concurrunt, se inuicem non confundunt, & idem contingit in pluribus actionibus ciuilibus. l. Prætor. §. 1. j. vi bo. rap. Secus si sunt plures actiones criminales descendentes ex eodem facto. l. senatus. j. de accusa. & de hoc in dictis inrib⁹ no. ¶In gl. super verbo amisit ibi [sed hoc non valet.] Not. glo.
2 quæ quotidie allegatur, quòd † præscriptio longissimi temporis fuit incognita isto iure, & hoc videtur probare Insti. de perpe. & tem. ac. in prin. & idem quod hic, dixit gloss. etiam in l. Iul. in prin. s. ex quibus cau. mai. & in l. si cum quis in hostium. §. quandiu. j. de fur. & in Auth. vt ecclesi. rog. gaud. 100. an. præscrip. §. 1. col. 2. Et hæc pars communiter tenetur. Vnde vide per Barto. hanc partem tenentem in l. fin. rem ra. ha. & in l. in omnibus. j. de act. & ob. & in l. in vsucapione. de diuer. & temp. præscrip. gl. tamen videtur sensisse contra in d. l. in omnibus. la 1. j. de actio. & obliga. & contra hanc gloss. & similes videtur esse casus in l. si pupillus alterum. j. de admi. tu. in fi. ¶In ea. gl. ibi [perpetuum] quot autem tempora habeat ista hypothecaria, vide bonam glo. in l. cum notissimi. in prin. C. de præscriptione 30. vel 40. annorum.

§. Si quis alienum. ¶Nõ dicitur corrumpere, vel damnum dare, qui vtitur ad vsum destinatum. h. d. cum gloss. ¶Nota ergo hunc tex. ad statutum pœnale contra damnum dantem in re aliena, scilicet, vt dicamus statutum tale non habere locum in bibentes vinum alienum, vel comedentes alienas vuas, vel bladum; quia non videtur dare damnum; quia vtitur re ad vsum destinatum, vt hic. & quod nota; quia quotidie euenit.

Ex §. In hac.

SVMMAE.

1 *Attentans etiam id, quod est de genere permissorum, potest cõmittere culpam.*

2 *Socij an teneantur de homicidio commisso à socio.*

§. In hac

§.In hac. ¶Qui non præuidet, quod præuidere debuit, dicitur esse in culpa, & qui occasionem præstat damni, videtur damnum dedisse. h.d. Et primò ponit dictum generale. Secundò infert ad aliud. Tertio extendit. Quartò remouet dubium. Secũda, ibi, meque. Tertia ibi, in eodem. Quarta ibi, at si omnia. ¶In tex. ibi [& si culpa] etiã leuissima. j. eo. l. in lege. la 2. & intellige de culpa, per quam intercessit destructio dãnosa: aliàs secus, vt sequitur. ¶In tex. ibi [reus est] & ideo tenetur vtili Aquilia. Et ad intelligentiam huius tex. adde gl. j. de sica. l. a nihil. addeẽt in hoc casu, in talis. qui hic iudicatur, &c. teneatur in foro pœnitentiali, quod not. Inno. extra de homi. i c. sicut dignũ. circa mediũ magnæ gl. ¶In tex. ibi [videt.] Nec ob. j. de vi, & vi ar. l. 3. §. si quis autem. vers. proinde. vt ibi no. & adde hic omnino, quod statim dicam in notabilibus. ¶Ibi [caret culpa] & sic non
1 tenet actione ista. Nota, † quòd attentans etiam id, quod est de genere permissorum, potest committere culpam, quod pondera ad no. per gl. in l. in rem. §. tignum. s̃. de rei ven. Et allegat iste tex. per Archi. post Lau. 15. q. 1. in c. si quis insaniens. quòd si quis vini vires non ignorat, & se inebriat vsque ad mentis subuersionem, huic imputãdum est, quod inde sequitur. Ita terminat ibi per hunc tex. facit quod ibi no. per glo. summæ, quã allegaui. s̃. eo. in l. quicũque. ¶Item nota regulã hic positam, ꝗ qui occasionem damni, &c. cui concordant iura hic allegata in gloss. Circa quod attende; quia si dat quis operam rei licitæ, & adhibet diligentiam, quam potest, non tenetur de his, quæ sequuntur inde. 23. q. 5. c. de occidẽdis. & hic in fin. Secus si non adhibet eam diligentiam, quam potest; quia tenetur. quinquagesima di. c. sępe. & hic. Sed si daret operam rei illicitæ, semper imputãtur ei ea, quę sequuntur, vt. 50. dist. c. quantũ dicit. & s̃. eo. l. itẽ Mela. in prin. Et hanc doctrinam nota ad intelligentiam huius regulæ, quæ colligitur ex gl. Ber. extra de test. c. sicut nobis. ¶In gl. q̃ incipit, argumentũ. ¶Ibi [ꝗ qui occasionem] &c. Tangitur etiã aliquid extra de homici. in c. cętero. Et adde prædictis casũ
2 23. q. 5. c. cũ homo. Et prædicta faciunt ad q. † quòd si auctor violentiæ, qui habuit secũ socios, hominem per se interfecerit, & hoc constet, quòd nihilominus socij teneantur de homicidio, quasi opem præstiterit. Sed Iac. de Ra. in hac. q. dixit, quòd non tenentur tanquam de dolo; quia non habuerunt animum præstandi opem homicidio: sed violentiæ tantùm: sed tenentur de culpa; quia poterãt prouidere, & sic non erunt immunes in totum ab homicidio, ar. huius. §. & l. si quis domum. §. 1. j. loca. quæ hic allegatur in glo. Circa quod vide Cy. hanc. q. referentem in l. quoniam multa facinora. C. ad l. Iul. de vi. in 3. q. ¶In gl. ibi [generalitas restringitur] loquit de ea, quæ posita est in prin. huius. §. ¶In ea. in fin. ibi [semper] imò nullo modo concurrit. Sed dic, vt s̃. de dolo. l. cum quis percusserit.

Ex l. Si vulneratus.

SVMMAE.

1 *Vulnerans non potest inquiri, nisi de vulnere simplici, quando vulnus non est mortale; quamuis ex alia causa sequuta fuerit mors.*

Et qualiter debeat vulnerans articulare. nu. 2.

Et quid si dubitetur, sit mortale, vel non, nu. 3.

§. Si vulneratus. ¶Pro vulnere non mortifero, licèt negligẽtia vulnerati sit mors sequuta, agitur de vulnerato tãtùm non de occiso. h. d. Et ad intelligentiam huius partis vide omnino quod dixi. s̃. eo. in l. itẽ Mela. §. sed si plu-
1 res. Nota ergo ex tex. † quòd vbi vulnus non est mortale, si sequitur mors ex culpa vulnerati, vt in eo, qui inordinatè viuat, vel se curari non patiatur, non poterit accusari, vel inquiri vulnerans, nisi de vulnere simplici. Quod est multum vtile. & idem dicunt Doctores, si medicis nollent obedire ei promittentibus salutem, si permitteret se
2 curari. ¶† Ex isto collige modum articulandi pro defensione vulnerantis. Stabitur autem super hoc relationi medicorum. C. de re mili. l. semel. lib. 12. & l. 1. §. 1. j. de vẽ. inspi. vel etiam vnius tantùm, si in illo loco non inueniatur, nisi vnus, vt in Auth. de non alienan. §. quod autem. col. 2. Tales autem medici hoc arbitrantur ex qualitate ꝑcussionis. c. significasti. extra de homi. & facit quod ibi no. Inno. facit etiam. s̃. eo. l. item Mela. §. sed si plures. & quod ibi dixi. ¶Aduerte tñ quia iste tex. procedit, quã-
3 do apparet de negligentia. ¶ † Quid autem si de ea non apparet, & medici dubitent, sit mortale, vel non. Puto in dubio præsumendum ex vulnere illo mortuum, nisi de negligentia probetur, & qui eam allegat, debet eam probare, vt dicitur in simili in dolo in l. quotiens. §. qui dolum. j. de proba. An autem, & quando superuixit post vulnus, præsumatur alio modo non apparente ex illo vulnere mortuus, vel non, vide quod dixi plenè. in l. ait lex. s̃. eod. titu.

Ex l. Si putator.

SVMMAE.

1 *Denunciari tempore non congruo, vel non denunciari, sunt paria.*

2 *Locus quomodo probetur esse publicus.*

3 *Exclamans, vt periculum euitetur, excusatur à delicto postea sequuto, si dolus eius non præcesserit.*

4 *Dolus præponderat culpæ.*

§. Si putator. ¶Ex qualitate loci iudicatur damnum datum dolo, vel culpa incidenti. h. d. ¶Vel sic. In attentante dicit adesse culpa, quando à diligente potuit præuideri. ad hoc etiã põt allegari. ¶Ibi [machinarius] qui stat circa ædificia; quando eleuantur secundùm Odof. ¶In tex. ibi [euitari,
1 non possit] † Nota paria non denunciari, vel denunciari tempore nõ congruo, facit. l. si rem. hic allegata. Et hoc facit contra asinarios, & muliones, qui non nunciãt hominibus, quòd asinus, vel mulus percutiat, nisi cum animal percutit, & non potest euitari percusio. ¶Ibi [iter fiat vulgo] & vtrobique tenetur de culpa. sed in casu sequenti solùm tenetur de dolo, & hoc sequitur. Nota] tamen ex
2 ista litera, † quòd ad probandum locum esse publicum, non sufficit probari per illum vulgò per omnes transiri. ¶Ibi [exigenda nõ est] idest non imputatur ex culpa, quæ
3 aliàs imputatur. j. eo, l. in lege. la 2. quæ est cõtra. † Notquòd excusatur à delicto postea sequuto ille, qui exclamat, vt periculum euitetur, si dolus eius non præcessit, & hoc verum, quando attentat rem licitã, facit. s̃. eo. l. cũ itaque. Et sic põt induci ad currentes cũ equis, quòd debeant exclamare, si in loco publico currant, vel etiam in priuato, vbi sunt homines, facit ad hoc. s̃. eo. l. itẽ Mela. in prin. & quod scripsi. s̃. tit. 1. in l. 1. §. siue aũt. Adde etiã casum extra de homi. in c. significasti. Item allegatur tex. ad q. de eo, qui sagittat in sepe, quòd si aliquis reperiatur

tur ibi latens, qui offenditur, sagittans non puniatur. Item
4 allegatur, † quòd dolus præponderat culpæ, facit. s. eo. l. item si obstetrix. in fi. & per hoc dico, quòd licèt percutiens clericum incedentem in habitu laycali, nõ incurrat sententiam excõmunicationis, de qua. 17. q. 4. in c. si quis suadentente. & no. glo. ff. loca. in l. si ignorans. & extra de sen. excom. in c. audientiam. & no. in l. item apud. §. si quis virginem. ff. de iniur. vel resistens, vel percutiens familiarem Potestatis non habentem vestem, vel beriolam suam, idest vestem, cui nec credendum est asserenti se talem, vt no. in l. Diuus. ff. de custo. reo. vel familia ducens scholarem repertum non in habitu, non incurrit pœnam statuti comminatam contra vituperosè ducentem scholarem, ar. prædictorum. Tamen hoc sit intelligendum verum, nisi percutiens sciuerit eum cleri. vel familiarem Potestatis, vel ducens sciuerit scholarem. Nam tunc dolus eius præponderat culpæ offensi; excusat ergo in dubio officialem qualitas habitus; quia talis quisque præsumitur, in quali habitu reperiatur. C. si ser. expor. l. moueor. facit extra de sent. exc. c. si iudex laycus. & quod ibi no. Vltimò adde ad hunc tex. 50. dist. c. sæpe. & de æta. & quali. c. ad aures. & quod ibi no. de homi. c. de cætero.

Ex l. Illud quæsitum.

SVMMAE.

1 *In criminalibus est procedendum de similibus ad similia.*
2 *Argumentum à minori habet locum etiam in pœnis statuendis. & nu. 3. & 4.*
5 *Extensio an fiat ad aliũ casum, vel ad aliam personam ex identitate rationis.*
6 *Maximè, dictio implicat.*
7 *Præsertim, dictio sumitur pro taxatiua.*

L. Illud quæsitum. ¶ Sicut ĩ actione furti commissi à familia seruorum alicuius liberatur dominus tantum præstando, quantum præstaretur, si ab vno libero esset furtũ commissum, ita & in actione legis Aquiliæ propter identitatem rationis est eadem habenda consideratio. h. d. in terminis, & in summa. Vel sic. Casus, quos conuertit paritas æquitatis, & identitas rationis, nõ sunt quò ad iuris dispositionem separandi. ad hoc allegatur per Oldr. ¶ In tex. ibi [dominus careat.] Nota casum prouisionis illius edicti, & sic patet, quòd loquitur eo casu tãtùm, quo pro furto agitur ciuiliter. ¶ Si ergo ageretur criminaliter ad vindictam: tunc quia in seruis pœna pecuniaria non potest cadere, vt. l. hos accusare. §. omnibus. ff. de accusa. alteranda est in corporalem: & tunc singuli erunt puniendi, nec sufficeret alterum eorum pœnam luere. l. si familia. cum. l. se. s. de iurisd. om. iudi. nec habet locum illud edictum. Similiter nec habet locum, vbi plures homines liberi accusantur criminaliter; quia agitur de vindicta publica. d. l. si familia. & ibi no. ¶ Ex his etiam patet, quod cũ illud edictũ fuerit inuẽtũ in fauorẽ dñorum, vt hic patet, & ibi ratione literæ, nõ habeat locũ ĩ liberis, qui nõ habent dominium. Probatur; quia si etiam plures essent serui diuersorum dominorum, pro quolibet deberet præstari solita pœna. ff. de iniur. l. si plures. & no. gl. in d. l. si familia. in fi. magnæ glo. Et hoc no. ad limitationem, & intel
1 ligentiam huius legis. Allegatur quotidie iste tex. † quòd in criminalibus sit procedendum de similibus ad similia, sic. ff. de adul. l. si postulauerit. §. haberi. & §. iubet. & l. si quis id, quod. & l. si familia. s. de iurisdi. om. iudi. & s. tit. 1. l. 2. in prin. & l. pe. & l. vt tantùm. §. 1. ff. de ser. cor. & de procu. l. seruum quoque. §. publicè. & de lib. ho. exhi. l. 3. §. sed & similiter. ff. ad l. Iul. de vi. pu. & l. qui cœtu. §. fi. cum se. In oppositũ tamen facit. ff. de pœnis. l. si Præses, & l. interpretatione. ¶ Pro cuius conclusione potest dici, quòd in casibus, in quibus est omnimoda similitudo per omnia, & in quibus subest maior ratio, quàm in casu illo, ad quẽ simile ducitur: tunc potest procedi de similibus ad similia, vt in iuribus primò allegatis. In delictis
2 enim, quæ tendunt ad eundem effectum, † etiam in pœnis statuendis, locũ habet arg. à minori, probatur in l. si quis non dicam rapere. C. de epis. & cle. & ibi hoc no. Ia. de Bel. Idem scilicet, quòd procedatur de similibus ad similia, dicendũ est, vbicunq; est simile legis, vt in dictis legib⁹. & ĩ d. §. publicè. & ĩ d. §. & si similiter. & ĩ d. l. q̃ cœtu. in fi. & tangitur aliquid. C. de transac. in l. transigere. & in l. 2. C. de patri. qui fili. di. & C. de interdi. ma. in l. fin. Sed vbi est simile hominis: tunc non est procedendum de similibus ad similia, etiam si sit eadem similitudo per omnia, & subsit eadem ratio. Sed dic tu attendendum, an delictũ transeat in speciale crimen, vel descendat in generale. ff. de extraor. crimi. per totum, & l. hodie. ff. de pen. & l. 3. in prin. ff. de cri. stellio. ¶ In glo. æstimari ibi [l. si quis filiũ] dic, non est eadem ratio, & tamen est idem ius secundùm gloss. ibi: sed solue, quòd ibi est speciale, ne pater, qui emancipauit filium bona fide, damnum patiatur secundũ
3 Ray. ¶ Conclude tamen latiùs, † aut tractatur de fauore tantùm: & tunc vbi est eadem æquitas, ibi idem ius. ff. de verbo. obli. à Titio, & hoc etiam si in lege essent apposita verba taxatiua. l. ob ęs vbi gl. C. de præd. mino. ¶ Aut tractatur de odio tantũ, idest vbi odium tantùm sequeretur; tunc si in lege apposita sunt verba taxationem inducẽtia, vel similia, non debet esse idem ius, etiam vbi est eadem æquitatis ratio. l. 2. C. de patri. qui fili. di. & l. fi. C. de prædijs decuri. sine decreto non alie. li. 10. Sed si non ibi sũt talia verba: tunc si est eadem ratio ęquitatis, & per omnia simile, debet esse idem ius. C. ad Mace. l. pe. & l. filium. ff. ad Mace. & s. de his qui no. infa. l. 2. §. exercitium. vbi dicit hoc. ¶ Si verò non est per omnia eadem ratio æquitatis: tunc non debet esse idem ius. s. de legi. l. quòd verò cõtra. l. in his. l. ius singulare. & l. quod non ratione. & ad hoc facit, quod dixi. s. in tex. ¶ Aut tractatur de odio, & fauore: & tunc aut procedit prohibitiuè, aut permissiuè. ¶ Primo casu si in re prohibita versatur odium immediatè, & fauor mediatè: tunc non debet esse idem ius, licèt posset esse eadem ratio, patet in l. fin. C. de inter. ma-
4 tri. ¶ † Si verò econuerso est ibi fauor immediatè, sed odium mediatè: tunc si ratio participat in odio plus, quã in fauore, non debet esse idem ius, ar. l. cum quidam de li. & posth. & c. odia. de reg. iu. li. 6. ¶ Si verò plus participat in fauore, debet esse idem ius. d. l. actio. cum concor. hic allegatis in glo. Si procedat permissiuè, dic, quòd semper, vbi est eadem æquitas, debet esse idem ius, vt hic cũ
5 concor. ¶ Circa hoc tamen, an ex identitate rationis fiat extensio ad alium casum, vel ad aliam personam, vide Bar. in l. si constante. in princ. solu. matrimonio. in 9. q. primæ partis legis. ¶ In ea. glo in fi. Nota ex ista gloss.
6 † quòd dictio, maximè, implicat idem ius esse in casu cõtrario ad expressum, facit. C. vnde liberi. l. qui se patris. & probatur in l. si quis pro vxore. in prin. ff. de dona. inter vi. & vxo. Quod ẽ verũ, qñ in oratione dictio, maximè, iũgitur cum verbis denotantibus causam impulsiuã, & hoc constat, vt d. l. si quis pro vxore. ¶ Vel etiam, quando est dubium, vt. d. l. qui se patris. secus si iungatur cum verbis denotantibus causam, seu rationem finalem, & hoc constat;

stat; qa tunc abūdat, vt in Auth. de inst. cau. & fide. §. oportet verò. colla. 6. & l. fi. §. sin autem. C de test. ma. Ita dixit notabiliter Iac. de Bel. i d. §. oportet. in 4. opp. ¶ Ci. autē dixit, quòd hæc dictio, maximè, abundat, vbicunque sensus per eam implicitus resultat iuri contrarius, ita intelligit d. l. fi. §. sin autem. de testa. ma. Ita dicit in l. 1. C. de rescin. ven. tangitur etiā aliquid in l. nec ambigi oportet. C. de dona. & hic no. Nam quādoq; simpliciter reperitur
7 sūpta ista dictio pro, tātū. 1. q. 3. c. si qs Episcopus. ¶ † Simile dicamus in dictione, præsertim, quæ pro taxatiua sumitur. 12. dist. c. illud. cū concor. ibi. de qua dictione vide tex. in l. 1. C. in qui. ca. in inte. resti. non est ne.

Ex §. Si idem eundem.

SVMMAE.

1 *Deinde, dictio denotat temporis interuallum.*
2 *Effectus solus inspicitur, quando plura tendunt ad eundem effectum.*
3 *Statutum, quod punit producentem falsos testes, quomodo intelligatur.*
4 *Vulnera dicuntur confundi cū homicidio postea sequuto, quando plura vulnera tendunt ad vnum homicidium.*

§. Si idem eundem. ¶ Si vulneret quis primò, postea ex interuallo occidat, de vulnerato, & de occiso tenetur: sed si plura vulnera eodem impetu inferat, & inde mors sequatur, tenetur de occiso. hoc dicit iste tex. qui allegatur pro singulari. ¶ In textu, ibi [sunt delicta] scilicet separata. Et ratio est, ne maleficiū remaneat impunitū. ꝟ. eod. l. ita vulneratus, secundùm Odof. ¶ Ibi [pluribus vulneribus.] Etiam si aliqua erant mortalia, & aliqua non. Idem si fortè pugnis, vel calcibus primò eum vexauit, postea eodem impetu interfecit. Nam totum est vnum factum, & assumit sibi vnam speciem delicti, & punitur tanquam vnum delictum tantùm, per istum tex. qđ est notabile ad multa, vt statim subdā. ¶ Nota in verbo,
1 deinde, coniuncta glo. quæ dicit ex interuallo, † quòd ista dictio, deinde, notat temporis interuallum, quod pòtest esse vtile, quando istud verbum reperitur insertum accusationi, vel inquisitioni. Alibi tamen dicitur simul fieri, qđ fit successiuè, probatur. s̄. si pars hæred. pet. in l. antiqui. & de iniur. in l. si plures. quod no. gl. 3. q. 9. i c. nihilominus.
2 ¶ Secundò nota, † quòd vbi plura tendunt ad vnum effectum, solus ille effectus inspicitur, & ideo dixit Bart. post istum tex. quòd quando plura vulnera præcedentia tendunt ad vnum effectum vnius vulneris, pro illo solo punitur vulnerans. Exemplum ponit in frangente os alicui, ex cuius fractione irrogatum est vulnus in alia parte corporis, de quo vide Bar. in l. si gemina. ꝟ. arbo. fur. cæsa. Item facit pro doctrina Dy. in l. nunquam plura. ꝟ. de priua. delic. & secundùm hoc terminabitur etiam quæstio de percutiente alium pluribus alapis, vel pluribus percussionibus, quòd puniatur pro vna tantùm, maximè attento, ꝙ sunt plura delicta eiusdem speciei, secundùm glos. in d. l. nunquam. pro hoc facit. l. Prætor. §. quòd autē Prætor vers. si mihi. ꝟ. de iniur. vbi etiam aliquid Bar. Dy. tamen tenuit contrarium; quia ex istis pluribus delictis sequuntur plures effectus; ergo plures pœnæ debent imponi. l. 3. ꝟ. de termi. mo. ¶ Item pro hoc. l. si quis adulterium cum incestu. ꝟ. de adulterijs. vbi si ex vno facto sequuntur plura delicta tendentia ad eūdem effectum, punitur ex quolibet, vt ibi; ergo multò magis si ex pluribus factis sequuntur plura delicta. ¶ Nec ob. iste tex. quia hic plura delicta tendebant ad eundem effectum, vt s̄. dixi, & hoc sequitur Bar. in d. l. nunquam plura. vbi vide latiùs. Item facit,
3 † quòd si producat quis plures testes ad vnum effectum, sit vna productio, & pro vno delicto tantùm veniet puniēdus per statutum, quod punit producentem falsos testes. & hoc tenuit Dy. in d. l. nunquam plura. de priua. delic. & Bar. in l. inficiando. §. infans. ꝟ. de furtis. Secus si ad diuersos effectus; quia tunc pro quolibet puniretur. l. 3. ꝟ. de termi. amo. Item ex hoc infertur, quòd si testis falsum dixerit super diuersis capitulis, siue articulis: si illi articuli tendunt ad vnam conclusionem, & ad vnam victoriam, vnum est delictum. Secus si ad diuersos effectus; quia tūc essent plura. Idem in euellente terminos; quia si essent plures lapides in vno loco, vnus terminus diceret euulsus: & sic pro vno tantùm puniretur, d. l. 3. de termi. amo. ¶ Circa quod vide omnino Bar. in d. §. infans. & adde etiam, quod dixi in l. si seruus. §. seruum. in prin. s̄. eod. ¶ Item
4 no. † quòd vbi plura vulnera procedunt ad vnum homicidium, vulnera dicuntur confundi cum homicidio immediatè sequuto, vt sic solùm de homicidio puniatur. Et secundùm hoc videtur intelligi insultum in percussione cōfundi, quod tenuit singulariter glos. in l. qui de crimine. C. de accu. Sed contra istud videtur casus in l. si quid fur. in prin. coniuncta glo. ꝟ. de fur. vbi dicitur, quòd si frangatur, vel rumpatur arca, vt in ea posita subtrahantur, licèt non possit pro ipsa arca fracta agi furti: tamen potest agi Aquilia secundùm glo. ibi, & tamen constat, quòd fractura fuit actus præparationis ad furtum: igitur non debet posse agi per istum tex. ad id, quod dicitur de insulto, vt d. l. qui crimen. Sed puto responderi posse, quòd ille actus præparationis fracturæ, licèt sit ordinatus ad aliud puta ad furtum: tamen inducit læsionem specificam à læsione, quæ inducitur per actum finalem, & ideo etiā de co punitur, secūdùm ibi no. aliàs secus esset, vt hic. ¶ Ex quo no. pulchram resultantem conclusionem. Adde prædictis vnum, quòd vbi præter propositum delinquentis inciditur in aliam speciem delicti, non tenetur quis de illa alia, probatur per l. verùm. ꝟ. de fur. Secus si in eādem speciē, vt eo. tit. l. vulgaris. §. si is, qui. vers. si quis æs. vel nisi delictum commissum secundùm propositum verisimiliter ordinari potuerit sui natura ad illud, sic intelligatur. l. qui seruo. §. plus Pompo. ꝟ. de fur. & l. quoniam multa. C. ad l. Iul. de vi.

Ex l. Si seruum.

SVMMAE.

1 *Articulare quomodo debeat mutuans frumentum, & petens eius restitutionem.*
2 *Res dicitur tantò plus valere, quantò faciliùs potest vendi.*
3 *Aestimatio rei extantis secundùm præsens tēpus, probatur de facili.*

L. Si seruum. ¶ In actione legis Aquiliæ cōsideratur interesse cōmune, non affectionis. Et pretia rerum non iudicantur ex affectione, vel vtilitate singulari, sed æstimatione communi, & in Aquilia habetur consideratio etiam lucri amissi. Et vbi pro damno dato non potest competere Aquilia directa, vel vtilis, recurritur ad actionem in factum. h. d. tota lex. ¶ In tex. ibi [omnibus, vel pluribus] est vtile ad id, quod dicam. ꝟ. super glo. Nec ob. ꝟ. de act. empti. l. 1. in prin. & s̄. eo. tit. l. proinde. vt ibi no. Similiter nec ob. ꝟ. man.

man.l.cum seruus.etiam ibi notatur in tex.¶Ibi [redēpturus esset] v ltra ęstimationem cōmunem.¶Ibi [potuimus] & amisimus ratione damni nobis dati. ¶In gl. 2.
1 in fi.& hoc cum iuribus hic allegatis.†No. ad instructionem eorum, qui mutuarunt frumentum, & repetunt ęstimationem illius ratione morę secundùm formam. l.vinum.si cer.peta. Nam debent articulare, & probare, ꝙ in tali anno,pro maiori parte anni,in tali loco,vel in foro publico frumentum emebatur, & vendebatur pro tanto pretio, nec sufficeret probari simpliciter, ꝙ frumentum in loco publico tanti valuit, probat hoc text. in l. pretia rerū.§.fi.hic allegatus. Dixi autem de foro publico; quia non sufficeret,si in priuatis domibus pluris vēdebatur,vt multotiens contingit tempore maximæ caristiæ, vbi in foro publico non potest vendi, nisi certo pretio. ¶In gloss.quarta.ibi [intellige communiter.] Facit qđ no.in l.si seruus.in prin.ꝭ.de condi.fur. & de fur.l.si quis vxori. §. pen. & ideo non probat testis, qui dicit,quòd tanti emisset rem: sed debet dicere, quòd tanti communiter empta,& vendita fuisset, & additur communiter cum periculo, & fortuna emptoris.l. prima.§.si hæres.& ibi not.ꝭ.ad Trebel. Item quòd sic communiter empta, & vendita fuisset ab homine sciente conditiones, & qualitates rei.l.mortis causa capimus. §.fi.& ibi notat gl.de dona.cau.mor. attenta etiam quantitate reddituū. C.de rescin.ven.l. si quos. Circa quod adde quod s̄. dixi super alia glo.& post hic per gloss.& Doct. C. de re-
2 scin.vend. in l.secunda. Vnū tamen nota, † quòd tantò pluris dicitur res valere,quantò faciliùs potest vendi, & cum minori grauamine venditoris. Exemplum pone, si vendi potest sine cautione de euictione, vel fideiussore non præstito, vel si vendi potest præsenti pecunia, vel etiam non præsenti, sed emptori legaliori, & locupletio-
3 ri,vt l.eum qui.§.melior ꝭ.de in di.adiec. Adde, † quòd æstimatio rei extantis(secundùm præsens tempus)de facili probatur vno modo per iudicem,qui potest æstimare.l.fi.C.de iure do. impe. Alio modo per æstimatores assumendos.l.hac edictali.§ his illud. C. de secundis nuptijs.& in Auth.de non alie. §. quia verò Leonis. Et hoc tenuit Azo.in summa huius ti.& est pōderandum, quòd hæc assumptio potest fieri,etiam post didicita testificata,secundùm Bal.in l.secunda.C.de rescin.ven.in pe.col. Tertio modo potest fieri,si alta voce subhastetur:& facta venditione secundùm illam, an venditor possit dicere se deceptum,& se timore territum vendidisse, dixit Bartol. quòd sic,in l. prima.C. de præscriptio. 30. anno. per l.si quos.C.de rescin.ven. ¶Sed contrarium videtur verius, quando cum subhastatione vendita est res,iudicis decreto interueniente.C.de prædi.decuri.l.prima.lib. 10.Nec ob.d.l.si quos.quia videtur loqui, quando constabat de ambitione. Et ex his dixit Bar.in l. secunda. C. de rescin. ven.consulens agenti condictione ex illa lege, quòd ad probandum se deceptum, sufficit, ꝙ ad eius petitionem iudex mittat æstimatores, quibus, & eorum relationi stabitur,secūdùm eum.quod non videtur tutum; quia illa probatio debet referri ad tempus venditionis. Tales autem æstimatores hoc de præsenti non possunt inspicere,vel videre; ergo eorum probatio non videtur concludens necessariò.s̄.de neg.gest. l.eum actū.& C.de proba. l.matrem.cum si. Dixit etiam, quòd remedium illius legis cessat,quando venditor notam habuit conditionem, & qualitatem rei tempore venditionis, & ita aliàs de facto obtinui, quod tamen intelligo, probata verè scientia. Sola enim scientia præsumptiua, qua quilibet præsumeretur scire vires rei suæ, non tollet sibi beneficium illius legis,& hoc est, quod voluit Ioann. And. in Spec. de emp.& vend.§.vltimo,in add.quę incipit.quid si agēs scienter &c. ¶In gloss.fina.ibi [l. qui autem.] sol.vt in qualibet earum no.Ad l.si is.§.fi.responde, ꝙ ibi loquitur in lucro,quod percipiebatur cum iniuria alterius,cuius consideratio non habetur,vt ibi. Et ex hoc no.Doct. quòd vbicunque in materia interesse habetur consideratio lucri (quod glo. dicit hodie esse generale. C. de sen. quæ pro eo,quod inter.profe.l. 1.)illud habet locum, si lucrum potest percipi sine alterius iniuria, & ita dicit gloss. quam Dyn. dixit singularem in l. si quis vxori. §. penul.infra de fur.

Ex l. Titio, & Seio.

SVMMAE.

1 *Ius accrescendi fingit retro quò ad acquisitionem actionis personalis.*

2 *Dominium rei legatæ fingitur non transisse in legatarium, si ipse repudiat.*

L. Titio, & Seio. ¶ Si ex duobus legatarijs in legato serui coniunctis,alter legatum repudiet, etiam post occisum iam seruum,alter solus agit Aquilia,ac si ab initio fuisset solus ad legatū vocatus. hoc dicit.¶Vel sic, & notabiliùs. Ius accrescendi fingit retro, sicut aditio hæreditatis, etiam super re iam perempta. hoc dicit. simile supra eodem l.si dominus.§.primo. ¶In tex.ibi[occisus est] ab alio.¶Sequitur in litera [perinde Titius agere possit]scilicet insolidum.¶Ibi [videtur] vide text.
1 in l.si patronus.§.fi.ꝭ.de bo.liber.¶Nota hic, † quòd sicut ius accrescendi fingit retro, quò ad dominium, & commodum legatarij, ita & quò ad acquisitionem a-
2 ctionis personalis,vt hic.¶Secundò nota,†quòd licèt dominium rei legatæ dicatur transire in legatarium à morte testatoris.l.à Titio.infra de fur. si tamē legatarius repudiat, fingitur non transisse. Ratio est; quia tale dominium est repudiabile,vt patet hic,& ꝭ. si cer. pet. l. proinde.& s̄.eo.l.huic scripturæ.& no.ꝭ.de condit.inst. l. si quis ita hæreditatē.facit.C.de indic.viduita.in Auth.cui relictum.& ideo legatarius acceptans,dicitur potiùs habere per ius non decrescendi, quàm per ius accrescendi, vt hic in glo. Item potest ista lex allegari, quòd corruptio vnius est generatio alterius. Corrupto enim iure legatarij repudiantis, generatur ius solidi in persona alterius collegatarij.

Ex l. Nam sicut. §. Si dominus.

§.Si dominus. Pro testatore occiso non potest hæres agere acti. legis Aq̃liæ; nā defuncto talis actio competere non potuit,ergo nec hæredi.hoc dicit. Et primò loquitur,quando seruus mortiferè vulneratus fuit solus scriptus hæres cum libertate. Secundò quando pro parte. secunda ibi, ꝙ si pro parte. ¶ In tex. ibi[iusserit] scilicet insolidū.¶Ibi [eique].s.seruo instituto.¶Ibi[extiterit hæres] & sic tāquàm hæres hæredis volebat agere Aq̃lia, quod videbatur posse;q̃a hæres hæredis &c. C. de hær. inst. l.fi.

R tamen

tamen contrarium statuitur, vt j. patet. Et ratio est; quia impeditur propter personam mediam istius serui, à quo immediatè cām habet. ¶Ibi [Aquiliæ actionē] .s. ad pretium occisi, vt sequitur ibi [eius, cuius]&c. scilicet hæredis liberi. ¶No. ergo ex isto tex. regulam, quòd vbi actio est impossibilis testatori, iudicatur etiam impossibilis & hæredi. ¶Secundò no. quòd causa immediata est potens impedire causam mediatam. Quod intellige, & declara, vt dixi. s. super tex. ¶In glos. fi. ibi [qua hæres est.] Ratio est, quia pro illa agit; nam habebat pro illa dominium huius occisi. ¶In ea. ibi [hic cohæres.] Ratio diuersitatis est; quia substitutus ille nullo tempore habuit dominium, nec habiturus fuit; iste autem cohæres fuit pro parte hæreditaria.

Ex l. Liber homo.

SVMMAE.

1 *Filius, vel seruus obediens patri, uel domino excusatur ratione iussus. & nu. 2.*

3 *Potestas, vel Rector quomodo teneatur de delicto commisso per aliquem de sua familia.*

4 *Mulier an debeat culpari, si ingrediatur carcerem, & mutet habitum cum viro culpabili, cuius colore maritus exeat, & aufugiat.*

5 *Officialis an possit compellere aliquem ciuem, vel subditum suum ad suspendendum, vel fustigandum, vel decapitandum aliquem.*

6 *Voluntas patris in quibus casibus excuset.*

7 *Crimina leuia, quæ dicantur, quæ grauia, & quæ grauiora.*

L. Liber homo. ¶Excusatur quis à delicto propter obedientiam debitam, vel permissam. Ad hoc allegatur, & pone casum in nube. ¶Ibi [liber homo.] idem in seruo, vt j. de ac. & obli. l. seruus. & de reg. iu. l. ad ea. ¶Ibi [iniuria] .i. culpa. secus si dolo secundùm Iaco. de Ra. ¶Ibi [cum eo actio est] .s. tantùm. ¶Nec ob. j. de noxa. l. 2. §. fi. vt ibi patet secūdùm Ray. facit. in l. in fraudem. §. fina. de his quæ in frau. cre. ¶Ibi [habuit] in alio, non in hoc, quod dixi secundùm Iac. Bu. ¶Ibi [non habuit] nec hoc, nec aliud secundùm Iac. Bu. ¶Ibi [qui fecit] supple damnum eo iubente. C. de accu. l. nō ideo minus. Nec ob. j. quod vi, aut clam. l. denique. §. fi. vt ibi no.

1 ¶Not. tex. qui quotidie allegatur, † ꝙ filius, vel seruus obediens patri, vel domino, ratione iussus excusatur, & loquitur iste text. in leuioribus: secus in atrocioribus,

2 vt j. patet in litera. † Et sic potest allegari ad q. de domino mandante seruitori suo, ꝙ vxorem eius interficiat, vel interficiet eum, an excusetur seruus interficiens. In qua qōne Ia. de Ra. distinxit an mulier esset aliàs omnino peritura, vel non. Pe. verò dixit in dubio seruientem excusatum; quia fecit hoc ob tutelam corporis sui, & quia omnis ordinata charitas &c. l. Præses. C. de ser. & aqua. Et quia licitum est sanguinem suum redimere. l. 1. j. de bo. eo. qui sibi mor. consci. De hac tamen q. vide latiùs per Ci. C. vnde vi. in l. 1. in penul. q. dicam etiam in l. si quis fumo. §. 1. j. eodem. ¶Item no. hunc tex per quem de facto fuit obtentum, quod libellus, qui dabatur contra quendam officialem Potestatis, qui mandato ipsius Potestatis quendam illicitè torserat, reijceretur, quasi excusatus esset ratione iussus superioris, vt hic. Et no. Dy. de re. iur. in cap. quod quis mandato. lib. 6. facit l. liberorum. §. fi. & l. qui iussu. supra de his qui no. infa. facit etiā j. de iniur. l. iniuriarum. in prin. versi. si quis quod decreto. vbi de hoc videtur casus coniuncta gl. facit etiam qđ

3 no. j. de re. iu. in l. non videtur. §. qui iussu. † Et ex hoc sume notabilem cautelam pro Potestate, & Rectore, qui fuerit in aliquo loco, vt oblato libello de tortura in syndicatu contra aliquem de sua familia, elapso tempore ad dandum libellos contra seipsum, faciat officialem suum inculpatum probare, quòd hoc fecit de mandato ipsius Rectoris, & ipse Rector hoc etiam confiteatur, & vterque erit securus, vt ex præcedentibus patet. ¶Item allegaui hunc tex. in q. quam disputaui, quæ incipit. In-

4 quisitus &c. ¶Circa tertium dubium principale, † quòd mulier, quæ cum viro culpabili habitum mutauit, sub cuius colore carcerem exiuit, & aufugit maritus, non debeat culpari: quasi hoc, & si sonet in delictum, non tamen fuit de atrocioribus, maximè attento, quòd à tali habitus mutatione non trahebat consequentiam necessariam fuga viri, ergo in talibus debuit viro parere, vt hic, & dict. l. ad ea. & l. si is qui in puteum. §. si tutoris. infra quod vi aut clam. attenta parificatione, quæ videtur fieri de subiectione vxoris erga maritum, & serui erga dominum, per no. per gl. in l. 3. §. si quis seruum. j. de statulibe. & de ope. lib. l. sicut. Pro qua etiam bene facit illud Genesis. 3. sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tibi. facit etiam vndecima quæst. tertia c. si dominus. de quo tamen ibi vide latiùs. ¶In glo. super ver. qui iussit. ibi [ergo nec ciuis magistratui.] ¶Nota. hāc parificationem, quam facit de obedientia serui ad dominum, & ciuis ad magistratum: et sic si ciuis tenetur obedire

5 magistratui, videtur, † quòd officialis possit compellere aliquem ciuem, vel subditum suum ad suspendendū, vel fustigandum, vel decapitandum aliquem. Contrarium tamen tenuit Guil. quòd non debet compelli, nisi esset persona multùm vilis, probatur C. ne quis inui. lib. actū reipubli. gerere. co. in l. prima. & secunda. lib. vndecimo. & hoc tenuit Guil. in l. fin. §. fina. infra de pig. actio. ¶In ead. ibi [maximè cum aliàs facturus non erat.] Vtrùm autem in crimine locum habeat, & fieri debeat ista distinctio, erat aliàs facturus, vel non, & quò ad succedentem, vide no. per Bar. in dict. §. Proculus. all. in gloss. ¶In ea. ibi [quia non erat atrox delictum] in atrocioribus ergo noluit excusari obedientem, & hoc infra apertiùs firmat. Circa quòd ab extra vnum nota, quòd in atrocioribus excusatur filius obediens patri, vbicunque illud, quod attentatur, permittebatur patri iubenti, casus est no. cum gloss. in l. Gracchus. C. de adult. Di-

6 cit tamen ibi Cin. quòd Pe. dicebat, † quòd uoluntas patris excusat, nisi in his, in quibus si non essent punita, remanerent impunita, & ita fuisset ibi secundùm eum. qđ no. ad limitationem præcedentis dicti. ¶In ea. ibi [in quibus si pareāt, vterque tenetur.] An tamen puniatur ca. leg. vide examinatum per Bar. in l. sed si vnius. §. si seruus meus. infra de iniu. Adde tamen, quòd si mandauit, nec sequutum fuit maleficium, an ex mandato teneatur mandans. Et dic, quòd sic, si delictum est atrox; nam tunc ex solo mandato obligatur, vt extraordinariè puniatur, vt l. prima. j. de extraor. cri. non ex ipso delicto. Secus si fuisset leue; quia tunc non tenetur. l. item apud. §. si curauerit. infra de iniu. & ibi hoc tenuit Dyn. quod Bart. etiam sequitur eo. ti. in l. non solùm. §. si mandato. Adde etiam Innoc. qui dixit mandantem teneri, sequuta exequutione mandati, etiam diu post mandatum susceptum, nisi fortè appareat mandatum esse reuocatum expressè, vel tacitè, ita dixit extra de homi.

in

in capit.ad audientiam. Et hoc idem Bar. est sequutus in d.§.si mandato.¶Item prædictis adde vnam gloss.circa
7 hoc in l.ad ea.in princip.ʃ.de reg.iur.† Collige, quæ dicantur crimina leuia, quæ grauia, & quæ grauiora. Et conclude,quòd illa dicuntur leuia, in quibus non requiritur dolus, vt damnum iniuria datum, vt hic no. & infra de iniur. l.non solùm. in princip. in fine primæ gloss. Idem tamen si requiratur dolus,dummodo crimen committatur circa modicam rem, vt furtum rei modicæ, vt dicit gloss.in dict.l.ad ea.facit.ʃ.de fur.l. si libertus. & de pę.l.respiciendum. §.furta domestica. possunt etiam leuia appellari omnia illa, de quibus ponitur exemplum infra de accu.ĩ l.leuia.vbi Bar.dicit, quòd leue, vel graue iudicatur ex qualitate pœnæ;grauia verò dicuntur, vt priuata crimina, quæ requirunt dolum, & magnum præiudicium afferunt, vt furtum magnæ rei, vt dict.l. respiciendum.§.furta.& l.auxilium.§.in delictis.de minori.& no.gloss.in d.l.ad ea.Idem dixit Bar.in qualibet iniuria, quæ infertur in persona, vt dicatur grauis, probatur per casum in l.non solùm.§.si mandato. infra de iniu. vbi hoc tangitur in eo, quod ibi dicit, filium teneri, licèt obediat patri, ergo ibi iudicatur maleficium graue secundùm doctri.huius gloss. supra. Pro hoc facit; quia quælibet iniuria personalis est maior, vel grauior quacunque reali.infra de pę.l.in seruorum. in fin. & not.in l. quid ergo.§.pœna grauior.s̃.de his qui no.infa. Grauiora autem dicuntur delicta publica,pro quibus non imponitur pœna mortis. Addit etiam Bartol. quòd alia appellantur grauissima, pro quibus imponitur pœna mortis, & in istis duabus secundùm eum loquitur gl. in d.§. in delictis.

§.Si quadrupes.

¶In actione legis Aquiliæ haberi debet consideratio etiam extra rem,& casus superueniens post litis contestationem in re, quæ erat in facultate soluendi, non excusat debitorem.hoc dicit.facit ad primũ dictum, supra eod.l.proinde.la prima.¶Ibi[fecisset]sub audi alij. ¶Ibi[defungi] quod necesse habet propter mortem quadrupedis. No.istum tex. ad id, quod dixi in prima parte summarij;quia facit ad q. quam forma ui in l.quemadmodũ.§. idem Labeo. ver.planè.s̃.e.t.de stipendiario, cui interficitur equus, durante stipendio, an etiam stipendij amisi ratio haberi debeat.

L.Si eo tempore.

¶Si seruus alienus à seruo bonæ fidei possessoris vulneretur, contra ipsum possessorem datur domino actio legis Aquiliæ noxalis. h. d. Et ad huius legis intelligentiam vide quod not. s̃. de peti. hære.in l.si quid possessor.ver.sicut.

L.Quintus Mutius.

¶Aliena animalia in suo depascentia non potest quis percutere, vel damnificare,aliter tenetur Aquilia. Et in expellendo seruare debet modum, quem seruaret in proprijs; quia pro damno sibi dato habet actionem contra illorum dominum: nec potest illa propria auctoritate includere.hoc dicit. ¶Vel sic breuiùs. Licèt quis reperiat animalia in suo damnum dantia: non tamen potest illa vulnerare, vel occidere: sed potest illa commodè expellere, vel includere, donec dominum illorum admoneat. h. d. ¶No. casum hic apertum, quòd animalia in meo reperta non possum retinere,donec damnum mihi emẽdetur. Sed contra hoc videtur apertè.l. hoc amplius. §.de his, ff.de dam.infec.& de incen.rui.nau.l.ratis.Sed solue vno modo secundùm Oldr. quòd in illis damnum passus nõ habebat aliud remedium contra dominum ruderum, vel ratis: ideo ei consuluitur vi retentionis. quod secus est hic,vt patet hic in text.ibi [quoniam si quid] &c. ¶Vel secundò dic secundùm Bartol. quòd ideo aliter hic statuit,quàm ibi; quia maius est periculũ in retentione animalium; quia faciliùs pereunt, quàm aliæ res, & ita secundùm eum debet etiam intelligi dict.l.ratis. Et ad practicã istius literæ.vide Roffr.in ti.de act. in factũ de pauperie.& Guil.in Spe.de acto.in §. 1. ver. sed pone,inuenio pecudem tuam. Adde etiam casum extra de iniu.& dam da.in c.si lœserit.Item adde Bar. in l. qui ea mente. ʃ.de fur.vbi dicit, ꝙ si pulli fugerint in domo scholaris, & eos claudit animo comedendi, & postea mutato consilio reddit,non tenetur furti.

Ex l.In lege Aquilia si deletum.

SVMMAE.

1 *Condemnatio fit statim, quando aliquid est factum de præsenti,& culpa,& damnum speratur de futuro.*
2 *Sententia conditionalis quando mereatur exequutionem. & num.3.*
4 *Cognitio summaria qualis esse debeat.*
5 *Exemplo quando credatur.*
6 *Debitum probatur, probato tenore instrumenti contra furem.*
7 *Probationes debent esse plenæ in secundo decreto. Et quando sufficiat semiplena.nu.8.*
9 *Pars an debeat citari in relaxatione.*
10 *Instrumentum si fuerit cancellatum,quod habet ex forma statuti exequutionem paratam,quid iuris.*
11 *Testium receptio propter senectutem,vel absentiam futuram, an habeat locum in causa criminali.*

L.In lege Aquil. si deletũ.

¶Ad intelligẽtiã istius legis ꝑmitte,ꝙ ista lex habet tres lec.prout colligitur hic ex gl.pe. magna. ¶Prima est,qa hic agebatur Aquilia,pendente conditione debiti conditionalis,cuius chirographum fuerat cancellatum,& hac causa iudicium hoc permittit.s. probãdo illũ debitorẽ, & chirographum deletum,vel cancellatum,& quia dicatur,ꝙ testes de facili sint perituri;quia fortè senes.Et si dicatur,qũo potest agi ad restitutionẽ damni; quia est ista vna obiectio, quæ formatur, cum nondũ euenerit conditio.Respõde.ʃ.in ver.[sed tunc]ꝙ exactio differretur. & hæc lectura multùm congruit huic literæ, & Bart.hic dicit,ꝙ continet ipsam veritatem. Secundùm hanc ergo petetur pronuntiari sub conditione hoc modo: dico, quòd deleuisti instrumentum, in quo continebatur, ꝙ Titius debebat mihi decem sub conditione, pone, si nauis ex Asia venerit, quare peto te condemnari ad quantitatem chirographi sub eadem conditione. ¶In tex. ibi[summatim]ex hoc verbo no. ꝙ summaria ꝓbatio sufficit ad probandũ,ꝙ testes sint senes,vel valitudinarij. ¶Ibi[vincere] hic cõiter intelligit,si agatur ciuiliter, secus si criminaliter,tu dic vt ʃ.dicã,& in sequẽtibus.¶Ibi[nullas vires habebit]quia tũc nõ interest creditoris instrumẽtũ debiti

debiti esse deletum. Et secundùm hanc lec. aduerte in modo probandi, quòd testes in probatione huius criminis dicant. Scimus, quòd Titius promisit tali dare decem sub conditione, si nauis ex Asia venerit, & de hac promissione debitor fecit chirographum, quod nec plus, nec minus continebat, et Titius hoc chirographum deleuit. Vel si non habeat testes, qui interfuerint huic promissioni: habeat tamen, qui viderint instrumentũ debiti, & isti dicant. Vidimus hoc chirographum, in prima figura, in quo continebatur, quòd Titius promisit Petro decem, si nauis ex Asia veniret &c. quod chirographum scripsit talis notarius, & hoc chirographum Titius deleuit, & ita hãc legẽ practicat Guil. in Spe. in ti. de cri. fal. ad fi. Et ex
1 hac prima lec. no. † quòd vbi est aliquid factum de præsenti, si culpa, & damnum speratur de futuro, statim fit condemnatio, sed differtur exactio. Et hoc est, quod in effectu iste tex. dicit secundùm hanc lec. quam gloss. in-
2 fra sequitur. ¶No. secundo † quòd sententia conditionalis meretur exequutionem in conditionis effectum, vel euentum: sed conditione defecta, non debet fieri eius exequutio, & sic patet, quòd agens habet liquidare conditionem extitisse. quod intelligo, nisi fortè esset notorium: vt no. in l. fi. infra si cer. pe. & in l. 10. ꝟ. de verb. ob. ¶Secunda lec. est quæ in effectu ponitur in gl. mag. pe. ĩ ver. [quidam tamen dicunt, nihilominus] &c. quòd hic agebatur conditione existente. in qua lectu. non insisto; quia non cõuenit textui. Tunc enim non differtur exactio, quod tamẽ voluit ista litera, & hac ratione reprehenditur. ꝟ. per gl. Ex hac tamen lectura, quam in se veram puto, licèt non
3 ad text. nota. † quòd licèt sit purificata conditio debiti, super quo etiam aliæ probationes habentur: non tamen tollitur Aquilia, quatenus fortè interest respectu probationis peremptæ, propter quam peremptionem modò vexor in expensis alterius probationis, examinationis forte testium, vel simili; in hac enim actione venit damnũ, quod consequimur. s. eod. l. si seruũ. ¶Tertia lectura est, quæ ponitur. in ead. gloss. vltra medium in ver. [quidam tamen dicunt] secundùm quam hic erit iudicium solius receptionis testium separatum à iudicio principali, & sic recipiuntur testes super actione mouenda. Et secundùm hanc lec. ista l. hoc intendit in summa. Qui habet testes super iure conditionali, potest petere illos examinari, & publicari ad æternam rei memoriam, si dubitatur de morte testium, vel eorum absentia diuturna, in qua sufficit summaria probatio. h. d. Sed contra hanc lec. facit; quia talis receptio testium non haberet exequutionem paratã suo tempore, vt voluit iste tex. Mera enim probatio non habet paratam exequutionem, vt no. in l. sed si possessori. §. pe. ꝟ. de iureiuran. vbi gloss. sing. dicit, quòd ex nulla specie probationis oritur actio, præterquam ex confessione, & iuramento. Et secundùm hanc lec. loquitur ista l. de receptione testium speciali, quæ fit ante litem conte. de qua etiam loquitur l. pupillus. C. de vsu. pu. & in l. current. ꝟ. de testi. & latiùs in c. quoniam frequenter. extra vt li. non conte. regulariter enim ante lit. conte. testes non recipiuntur vt ibi, de hoc etiam. ext. de testi. in c. Albericus. & in cap. significauit. et ibi vide bonam gloss. ¶Aduerte tamen; quia differentia est an testes recipiantur, quia timetur mors, vel absentia. An verò ad perpetuam memoriam. de primo loquitur iste tex. De secundo c. significauit. Quia primo casu dicta testium debent consignari, secundo debent publicari. Item hoc casu secundo recipiun-
a tur etiam sani, & mãsuri, & eorum dicta durabilia sunt, a & primorum non, vt dict. capit. quoniam frequenter. post prin. secundùm Io. An. qui inuehit contra Spe. qui prædicta parificabat in Spe. de teste. §. nũc tractemus. in addi. quæ inci. & huic contrario &c. Item aduerte, quòd quando testes recipiuntur ad æternam rei memoriam, requiritur partis præsentia, vel saltem, quòd personaliter sit citata, adeo quòd si citatio ad domum fit, si non sit inuenta, non sufficit secundùm Dy. quod Ci. sequitur. C. de tes. ĩ Auth. si quis ab aliquo. vbi de materia istius l. etiam hr. ¶Nec ob. ꝙ regulariter sufficiat citatio ad domũ. l. 4. §. Prætor ait. ꝟ. de dam. infe. & extra de do. & contu. c. causam quæ. & de eo qui mit. in pos. cau. rei ser. c. fi. quia loquuntur in his, quæ fiunt post lit. conte. in quibus est maior contumacia. De hac tamen. q. vide latiùs disputatum per Io. An. super reg. præsumitur lib. 6. ¶No. ex ista lite-
4 ra in ver. [ad suspicionẽ] † ꝙ sufficit summariam cognitionem esse talem, quæ iudici suspicionem inducat. Et est vtile ad id, quod dicam ꝟ. super 3. glo. Item allegatur iste tex. ꝙ tractus futuri temporis spectat ad iudicem. qđ est verum, quando ius est præsens, & præsens actio: sed sola differẽ exactio, vt hic. & l. qui tabulas. ꝟ. de fur. aliàs. n. vtrùm, & qñ spectet ad iudicem, tangitur per gl. in l. 1. C. de iudi. & ĩ l. 1. §. 1. ꝟ. de vsu. & ĩ l. 1. C. de sen. q̃ si. cer. quã. & ĩ l. 1. C. de fideicom. vbi per Ci. & in l. non queadmodũ. s. de iudi. vbi per Ia. Bu. & Io. An. de sen. exco. in c. Romana. li. 6. & p Ber. de sepul. in c. in vestra. & scripsi pleniùs in d. l. 1. §. 1. ꝟ. de vsu. Item hic videtur probari, quòd inspicitur quod euenire potest: de quo tangitur de iurisdictio. omn. iud. l. si idem cum eodem. & per Bar. in l. inter stipulantem. §. sacram. ꝟ. de ver. obligatio. ¶In gl. 2. ibi [quasi exemplum.] s. est istud dictum testis, cui exemplo non creditur, vt ꝟ. ll. hic all. ¶In ea. gl. ibi [Auth. si quis in aliquo] simile no. glo. C. de fi. instr. l. sicut iniquum. Et hanc adde ad illam, per quam dicit Bart. in l. admonẽdi.
5 circa tertium genus scripturæ. s. de epistola, † quòd licèt producenti exemplum non credatur, vt d. Auth. si quis in aliquo documento. quia eo ipso, ꝙ cessat producere originale, est præsumptio contra eum, & contra suum exẽplum: tamen si producat exemplum, & dicat se perdidisse originale, & probet tunc exemplum, faceret semiplenã probationẽ per illam gl. facit quod no. ꝟ. de fi. instr. in l. 2. ¶In ea. ibi [aduersario surripuerat]. q. d. ꝙ contra subtrahentem sufficit probari furtum instrumenti, & eius tenor præsumitur. Vnde non est necesse aliter ibi probari de tenore instrumenti, scilicet vero: sed sufficit, quòd sit allegatum, & probatum per iuramentum primi actoris, sicut in simili. C. vnde vi. l. si quãdo. & extra quod me. cau. c. fi. aliàs enim si esset probatum de tenore, illa esset vera probatio, & sufficiens contra quemcunque. l. testium. in fi. C. de testi. et hoc tenet Dy. & Pe. in contrario. Sed contra videtur tex. in l. qui tabulas. & l. quidam tabularum. ꝟ. de fur. vbi etiam de tenore videtur necesse probari. Sed potest dici, quòd ibi loquitur, cum agebatur actio. fur. ad pœnam: prædicta autem, quando agitur ad id, quod dicitur ĩ instrumento contineri, secundùm Bar. qui ita respondit in d. l. si de possessione. Sed quidam libri non habent communiter hoc. ¶Pro hac tamen sol. videtur bene facere; quia vbi agitur ad pœnam, non admittitur probatio per iuramentum, vt no. Barto. in l. fina. ꝟ. de in li. iur.
6 ¶Ex prædictis collige, † quòd probato tenore instrumenti contra furem, ipsum debitum probatur, quod facit contra mercatores fugientes cum libris mercatorum, in quibus descriptæ sunt rationes aliorum. ¶In ead. ibi [nõ esse futuros.] puta qa sunt senes, & sic moribũdi, vel aduenæ, & sic recessuri, ita exponitur in gloss. penult. Idem tamen esset, si alia subsit rationabilis causa timoris, vt dict. cap. quoniam frequenter. ¶In gloss. tertia. ibi [verbi

[verbi gratia, si sunt senes] dixit Inn. quòd loquitur de constitutis infra septuagesimum annum, non de his, qui complessent; cum ipsi, & si possent volentes: non tamē inuiti coguntur ad testificādum. ῑ. de testi. l. inuiti. la 1. Ita dicit Inno. in c. quoniam frequenter. Sed Io. An. ibi in nouel. super ver. senex. dixit hoc arbitrarium, quod in proposito nostro puto verum. ¶In eadem. ibi [summatim debet] &c. Et hoc ideo; quia plenè probari non potest, quantum quis viuat, vel si tempore conditionis erit præsens, vel absens. ¶In ea. gl. in fi. Circa hoc dic, ꝙ quædā sunt causæ breuiores, de quibus in Auth. nisi breues. C. de sen.
b ex peric. reci. & in illis causa est summaria b quò ad cognitionem, & quò ad dilationes. Aliæ verò sunt nō breuiores, & in istis attende, an lex dicat summatim cognosci, vel non. Nam primo casu, si id, super quo est summaria cognitio, afferret plenum præiudicium: tunc intelligitur summatim, quò ad ordinem, & non quò ad probationes, imò ibi requiruntur plenę. C. de naufra. l. de submersis. lib. 11. & d. cle. sæpe. sic intelligitur, & resultant
7 plures effect'. †Et ideo in secūdo decreto ratione pleni p̄iudicij, licèt cognitio sit summaria: probationes tamen debent esse plenę, vt no. in l. si finita. §. Iul. ff. de dam. infect.
8 †Sed si non affert plenum præiudicium: tunc summatim intelligitur, et quò ad ordines, & quò ad probationes, & sufficit semiplena probatio. Imò dixit Bart. quòd fortè etiam per iuramentum. l. thesaurus. ῑ. ad exhi. Et ideo in primo decreto non requiritur plena probatio, vt in Authen. de exhi. & introd. re. §. susceptam. Adde eadē rōne in actione ad exhibendum, vt d. l. thesaurus. Idem in casu alimentorum, vt l. si iudex. s̄. de his, qui sunt sui, vel alie. iu. Idem in hac examinatione summaria super ætate, & qualitate testium, de qua hic in tex. & in ista glos. ¶Sed si lex nihil dicit de cognitione: tunc debet cognosci plenè, vt l. iudices. hic all. nisi causa esset breuior, vt s̄. dixi. & de hoc articulo tangitur per Dyn. in l. 1. in fin. ῑ. de præto. stip. Et ibi per Bar. & per Cin. in l. 2. in 11. q. C. vbi in rem actio. per Guil. in Spe. de contuma. §. sequitur. ¶Et ex prædictis videtur dici posse, et ita aliàs allegaui, & obtinui, quòd in causa petitæ relaxationis à iuramento apposito in contractu, vel compromisso, quando pars vult petere reductionem, vel vult venire ad retractationem contractus, quòd sufficiat etiam summaria probatio, vel co
9 gnitio, secundùm prædicta. ¶†An autem in tali relaxatione debeat pars citari, aduerte, quòd quandoque iuramentum obligat personam ad non agendum, non petendum, & similia (de quo iuramento loquitur Innocen. in c. 1. de li. cont. lib. 6.) & in isto pars debet citari; quia personam inhabilem habilitat ad iudicium; quia vult eum admittere ad agendum, facit l. tertia. §. si causa cognita. infra de bo. pos. & quia interest aduersarium ab agendo repellere, ergo &c. Quandoque iuramentum apponitur ad confirmationem contractus inualidi, de quo in Auth. sacramenta puberū. C. si adu. vēd. & de pac. c. 2. li. 6. & in isto dico idē, quòd pars debet citari; quia interuenire debet causæ cognitio, secundùm Inn. & in c. ad aures. extra de his, quæ vi, metusue cau. & videtur casus de fo. cō. in c. cum laycus. lib. 6. Item ius ex isto iuramento quęsitum descendit ex conuentione, & sic ex vinculo naturali, no. Archi. de præben. in c. auctoritate. lib. 6. & Spe. in titu. de le. §. nunc ostendendum. ver. 24. Item quia absolutio est fori iudicialis, ex quo concernit commodum alterius: & sic, si iudex procedit causa non cognita, dicitur facere, vt pars, non vt iudex, & tenetur, si lędit, sicut priuatus. de testi. spoliat. c. conquerente. ¶Hanc conclusionem etiam iuuat, quod in simili dicitur, quòd etiam, si actus non teneat, non potest propterea reuocari de facto: sed demum parte vocata, casus est in l. secunda. C. sine cen. vel reliq. & tenet Innoc. in cap. veniens. de fil. presby. de maio. & obed. in c. inter quatuor. facit quod no. glo. in l. minor. §. primo. de euic. ¶In gloss. mag. ibi [pati damnum] innuit ergo, quòd non videatur pati damnum, qui amittit vnam speciem probationis, & hoc videtur clarè probari in dict. l. qui tabulas. Et sic videtur facere, quòd quis posſit conuenire in contractu, quòd non posſit probare solutionem, nisi per instrumentum, quasi non patiatur damnum, ex quo sibi remanet vna species probationis. Gl. tenet contrarium in Auth. vt li. ma. & auiæ. circa medium ma. gloss. quia auctoritati testium per pactum derogari non potest. in Auth. vt si prohi. ma. debi. §. propterea. gl. col. 7. & hoc tenuit Alber. Galle. in Margarita sua. & Cin. & Bar. ī l. iubemus. C. de iudi. & Bal. in l. pactum inter hæredem. s̄. de pac. ¶In ea. gl. ibi [quidam tamen dicunt] hic est alia lec. dum dicit, si sint aliæ probationes. l. in exercendis. C. de fi. instr. Not. tamen vnum ab
10 extra, †ꝙ si cancellatum est instrumentum, quod habeat ex forma statuti exequutionem paratam, vel saltem paratam probationem de iure cōi, licèt habeam testes de debito: tamen æstimatur meum interesse, quantò minoris venderem illud debitum propter illas probationes subtractas, ar. l. 1. §. si hærēs. ad Treb. et ita tenuit Bar. in d. l. qui tabulas. ¶In ead. ibi [vt pœna inficiationis.] Circa hoc vide quod dixi in l. 2. s̄. eo. ¶In ea. ibi [& solutum debitum] hoc declara propter id, quod dixi. s̄. e. ī l. inde Neratius. §. si in ea. ¶Ibi [leuiſsima culpa] quod declara, vt dicetur ῑ. eo. ī l. in lege. ¶In ea. gl. in fi. Adde hic specialem casum, in quo odio recipientis ex naufragio testes examinantur, lite non cont. & virtute taliū attestationum (etiam nulla sententia) ille, de quo querimonia exponitur, potest capi, & ligatus duci ad Præsidem, casus est no. secundùm Doc. in l. ne quid. in ver. testari. ῑ. de in
11 cen. rui. & nau. ¶Item adde pulchrum dubium, †an hæc receptio testium propter senectutem, vel absentiam futuram (de qua. s̄.) habeat locum in causa criminali. Et cōiter dixerunt Doct. ꝙ non; quia ibi requiruntur probationes strictiſsimæ. C. de proba. l. sciant. & hoc tenet Bar. in d. c. quoniam. in gl. hoc ideo. Idem ibi Inn. & Hosti. quia non est in eis bursale interesse, sicut in ciuilibus. Idem etiam Guil. in Spe. de teste. §. nūc tractemus. ver. pe. licet dicat, quòd Vincen. contra, cuius dictum vide per Io. An. in d. c. quoniam. super 3. glo. Sed in contrarium facit; quia ita quis potest pati iniustitiam in causa criminali, sicut in ciuili, vel ex contractu, quod satis videtur probari hic. hoc tenet Nico. de Mat. & refert Bald. in Auth. sed & si suis ab aliquo. C. de testi. Tu potes concludere, ꝙ prima opi. vera est ex parte accusatoris; non enim debet in hoc ei faueri; quia in exequutionibus pœnarum non adhibetur fauor. s̄. de mino. l. auxilium. in princ. Sed ex parte rei fit vera opi. secunda; fauendum enim est econtra reo in suis defensionibus. Vnde poterit petere examinari testes ad æternam memoriam, si fortè velit probare, ꝙ fecit ad sui defensionē, vel quòd tempore, quo tale maleficiūm fuit commissum, erat absens &c. & hoc solùm facit, ne iniustè opprimatur. Adde etiam, & aliud vtile ad examinationē testium ad æternam memoriam contra principalem, de directo loquitur ista vtilis l. & an noceat. & valeat contra extraneos possessores bonorum, an verò valeat contra illos solùm, contra quos fuit facta vocatio, & Dy. consuluit, quòd non præiudicat ad illos tertios in suis consilijs, consil. sexto. quod incipien. Quæstio talis est. Titius, & alij complures ex parte vna, et cæt. De quo tangitur

etiam per Io. And.extra de testi.in c.significauit.in gl.dixit hic Inno.& in c.Albericus.in gl.quæ inci. quid. & in addi.ad Spe.in ti.de teste.§.nunc tractemus.versi.sed his testibus.Item adde, quòd attestationes publicatæ, idest testes examinati in causa inquisitionis, non probant in causa ordinaria accusationis,secundùm Inno. de testi.in c.cum in tua.¶In gl.fi.ibi [ultra quadrimestre tempus] simile no.s̄.de mino.in l.3.§.sed vtrùm.& in l.quòd si minor.§.si seruus.& adde quod no.solu.ma.in l.si filio.

ADDITIONES.

a ¶Durabilia sunt. Adde ad hanc communem materiam, quòd tales testes ad perpetuam rei memoriam debent examinari coram iudice,cui reus subiicitur,si ex parte ipsius fuerint recepti.s.coram iudice,coram quo causa principalis agenda esset, vide Alex.in consi.103. inci. Consideratis his. in 5.volu. Et quo pacto publicentur ad perpetuam rei memoriam,vide eundem Alex. in consi.348. inci.Super themate.in 2.vol.

b ¶Causa est summaria. Adde ad hanc communem materiam, ꝙ libellus potest omitti in istis causis breuioribus, Bar.in l.iubemus.la 2.C.de sacrosan.ecc.3. colum.versi. venio ad tertiam.& in Authen.nisi breuiores. C. de sent. ex peri.reci.in fine.Panor.in c.1.de lib.obla.in 6.ver. Itē fallit. vide Feli.in c.1.de lib.obl.ver.ad illam fallentiam. col.4. Alex.tamen tenuit contra Barto.in l. sciendum.in 9.colum.ff.de ver.obli.

Ex l.Si quis testamentum.

SVMMAE.

1 *Deleuerit, verbum quid importet.*
2 *Scriptura testatoris an sibi præiudicet.*
3 *Confessio vsurarum facta in testamento, an faciat quem vsurarium manifestum.*

L.Si quis testamentum.

¶Pro testamento deleto non competit actio legis Aquiliæ testatori,sed hæredi,vel legatario.sic hoc dicit prima particula :quæ actio.legis Aquiliæ competit etiam pro chirographo deleto.hoc dicit vsque ibi.Sed & si quis.Pone casum, quidam fecit testamentum, & fuit deletum à quodam in vita sua. ¶In tex.ibi [deleuerit] viuo testatore, vel mortuo post aditam hæreditatem per hæredē,
1 secundùm glos.& ita supplet Ray.†Et no.verbum, deleuerit,quod importat subtractionem, & extinctionē virtutis eius.s.testamenti,iuxta illud. Deletur de libro vitæ, cui gratia subtracta ea operari permittitur, quibus æternam damnationem meretur. Vnde Propheta ait.Deleantur de libro viuentium, hoc est,subtrahatur eis gratia, qua subtracta in profundū vitiorum, deinde in æternam damnationem præcipitentur, & cum iustis non ponantur,seu scribantur,legitur de pœ.dist.quarta.c.in domo.§.item secundùm iustitiam. ¶In text.ibi[hæredē] scripto.s.purè.¶Ibi[idē Marcellus] ad hūc ver.adde qđ dicam.j̄ ī.l.prox.¶Ibi [legis Aquiliæ act.]s.creditori,& alijs,quorum interest. quod est regulariter respectu eius summæ,quæ in his tabulis continetur, vt dixit tex. l.qui tabulas.infra de fur. & sic non uidetur considerandum, an debitor sit soluendo, an non, vel an eius æstimatio fieri possit, sicut eo.ti.l.fullo.§.fina. Et hæc vtilia reputo primò ad statutum disponens, quòd de instrumento ascendente ad summā 10.librarū soluatur gabella, vel ponatur in memoriali.Nam attenditur solùm quanta quantitas contineatur, non autem, an debitor sit soluendo, vel non. sic & si dicat statutum, quòd talis iudex non cognoscat vltra quātitatem 10.librarū. Nam attenditur solùm,quod petitur,nō qđ debetur, vel an debitor sit soluēdo,vel non,tex.est no.in l.pe.in fin. s̄. de iurisdict. omniū iud.& l.in offerendis.C.de app. Et no. bonam limitationem,nisi fortè agens in fraudem augeat,vel minuat quātitatem, tex.est in Authen.de defen. ciui. §. & iudicare. Vnum tamen no. quòd vbi prima fronte quantitas petita est infra inrisdictionem iudicis, coram quo litigatur, & petitur: licèt ex postfacto appareat pluris esse eam, ut quia iudicium erat vniuersale, vel duplex, nihilominus super pluri sententia ferri poterit, casus est fin.in l.finali. §.fin.C.de app. ¶In gl.3.ibi[l.si quis tabulas.] de hoc vide quod ibi no.super ver.quod testamentum non facit.
2 ¶No.sing. ex ista gl. † quòd scriptura testatoris non facit ei præiudicium; contenta ergo in illo possunt remoueri,facit quod no.Cy.in l. generaliter. C. de non nu.pecu. & Bart. in l.cum quis decedens. §.codicil.de leg.3.& sic confessio,quam quis fecerit, quòd vsuras extorserat,vel aliquid malè abstulerat,in testamento facto ei non præiudicat, quò minus possit eam reuocare,reuocando testamentum; illa enim non est species probationis, vt sic ex ea possit conueniri: sed est species vltimæ voluntatis, quæ potest reuocari, & hoc vltimum not. Bald.in addi. ad Spe.in ti.de confes.§.confessio facta. Adde tamen prędictis singularem gl. in l. hæredes palam.in fin. j̄.de te-
3 sta.Et ex prædictis collige, † ꝙ talis confessio non facit talem sic confitentem in testamento se vsurarium tunc manifestum,de quo loquitur c. quamquam. de vsu.lib. 6.& hoc tenet Ang.in quæst.quæ inci. Hastensis miles.disputando eam.

§.Sed & si quis. ¶Si secreta dispositionis alterius apud se deposita quis reuelet,tenetur ei & in factum,& iniuriarum,si iniuriæ faciendæ causa hoc fecit. h. d. ¶Vel sic. Secretarius reuelans alterius secretum, tenetur ad interesse.ad hoc notabiliter allegatur. ¶Ibi [tabulas] .s. secreti conseruandas.¶Ibi [in factum] .s.quando legit. Sed directa Aquilia, quando deleuit,vt s̄.prox.& j̄ ī.l.se. ¶Ibi[agi]ab hærede ciuiliter. ¶No.ibi[si iniuriæ] &c. inspici causam,propter quam delinquitur, & sic pôt adduci ad id,quod dicā statim.j̄.in §.prox. ¶In gl.publicauerit. Ibi [§. sed vbi] vel etiam tenorem dispositionis testatoris publicando, quam fortè secretam esse volebat.Et hoc videtur de mente huius literæ.¶In ea.ibi.[§. qui vir.]& de fal.l.1.§.is qui deposita. ¶Adde,quid de detrahente nomen alterius, & imponente nomen suum, dictum vide peregrinum in l.Titio.j̄. ad muni. vbi casus no. Adde etiam in simili alium casum.s̄.de dolo.l. quidā debitor.& ibi no.Ia.Bu. vbi ponitur casus de illo, qui fecit literam contrafactam.

Ex §.Interdum.

SVMMAE.

1 *Testamentum subtrahens,an teneatur lege Cornelia de falsis.*
2 *Pax an intelligatur rupta inimico per actum libidinis. Et an per commissionem furti. nu. 3.*

§.Interdum.

§. Interdum ¶Delens alterius tabulas licèt obligetur damni iniuriæ: non tamen obligatur furti, si furandi animum non habuerit. h. d. ¶In tex. ibi [vt quis] scilicet extraneus, & non debitor, & per hoc cessat contrarium de l. qui tabulas. §. fin. ꝟ. de fur. ¶In tex. ibi [delendo] sic, & si subtraxisset: non tamen vt furtum faceret instrumenti; nam nec tunc furti, sed de dolo tenetur. l. sub prætextu instrumenti. C.
1 de transact. ¶No. tamen; † quia puto quandoque subtrahentem instrumentum teneri posse Cornelia de falsis, si fortè hoc fecit, vt cælaret, ita quòd nulli veritas appareret, sic intelligo gloss. in l. eum qui. C. de fal. quæ communiter etiam probatur: secus si subtraheret, vel cælaret solùm, vt furtum committeret; quia tunc nõ tenetur Cornelia, nisi fortè instrumentum pertineret ad causam testamenti, in quo est speciale, vt. ꝟ. de fal. l. Paulus. sic nec incidit in Corneliam, qui cælat instrumentum, non vt omnibus cælet: sed solùm alicuius intuitu, vt sui aduersarij, vt est casus sing. in l. 3. §. si quis dolo. ꝟ. de tab. exh. ¶No. hic considerari finem, ad quem aliquid fit. Alibi dicitur, quòd principalis causa delinquendi inspicitur. l. verùm. ꝟ. de fur. de quo per glo. in l. 3. §. sed quod meretrici. ꝟ. de
2 condi. ob tur. cau. † Et faciunt ad q. Suza. qui terminauit, quòd per actum libidinis nõ intelligatur interrupta pax inimico, quod simpliciter Bar. sequitur in d. l. verùm. Sed tu intellige hoc verum, quando constat libidinis causa tãtùm hoc factum, aliàs præsumptio esset contra libidinẽ inferentem, ar. l. 1. C. de sica. vbi enim aliquis actus põt se habere ad plura delicta, delinquẽtis odio semper fit interpretatio contra eum, vt no. Dy. in reg. in obscuris. extra de reg. iur. li. 6. ¶Idem si constaret, quòd animo iniuriandi vxori eius, cum quo habet pacem, cum ea adulterium commisisset; nam eo ipso iniuriam patitur vir. l. 1. §. per alias. cum ibi no. ꝟ. de iniu. vbi dicit, quòd iniuria facta vxori videtur facta viro. Et ex prædictis potest inferri,
3 † quòd committens furtum non rumpat pacem, quod etiam Bar. tenuit. in d. l. verùm. pro quo videtur facere. ꝟ. de fur. l. in furti. §. ope. vbi videtur casus, quòd furans non intelligitur offendere, nisi inimicitiarum causa faciat. In cõtrariũ videtur casus in vsi. feud. de pa. tenen. in §. si quis quinque. & hoc tenuit Bal. ibi per illum tex. Pro concordantia dic, ꝙ opi. Bar. vera est in casu certo, quando constat, vel ex coniecturis potest percipi, quòd solùm fecit ad finem lucri, aliàs in dubio sit verior secunda opi. scilicet, quòd pax intelligatur rupta; cum enim in delictis semper præsumatur contra delinquentẽ, posito maleficio pro constanti, vt no. in d. c. in obscuris. per Dy. si ille, qui fecit, & promisit non offendere, furatur, & de furto constat, poterit conueniri, quasi præsumatur inimicitiæ causa fecisse furtum. d. §. ope. adde prædictis Bar. in d. l. verùm.

Ex l. Qui tabulas.

SVMMAE.

1 *Siquis laceret instrumẽtum aduersarij productum coram iudice, vel etiam priuatam scripturam, qua qui, vti uellet, quantùm ad probationem stabitur iuramento producentis.*

L. Qui tabulas. ¶ Cõtra depositarium delentem tabulas testamenti, ita quòd legi non possint, datur actio depositi, & ad exibendum etiam Aquilia; quia corrupit. h. d. & habet conformitatem cum duobus casibus præcedentibus. Et pone casum in testamento deleto, vel instrumẽto. ¶In gl. l. in fi. vel coniunge omnes solutiones simul. ¶Adde,
1 † quòd si laceret quis instrumentum aduersarij productum coram iudice, vel etiam priuatam scripturam, qua quis vti vellet, quantùm ad probationem stabitur sacramento producentis. C. de proba. l. si de possessione. sed quò ad punitionem debet puniri extra ordinem, arg. l. locatio. ꝟ. de publi. §. quod illicitè. & experiri debet in se talis violenter iudicis auctoritatem elusam, extra de testi. cog. c. peruenit. cum si. ita dicit Io. An. extra de fi. instru. in nouella.

Ex l. Ob id, quod.

SVMMAE.

1 *Tempus, quo agitur, consideratur, & non aliud.*
2 *Actio iniuriarum acquiritur hæreditati, & per eam futuro hæredi.*
3 *Verba sunt ita intelligenda, vt euitetur absurditas.*
4 *Statutum dicens, quòd habens instrumentum donationis, vel clericatus, debeat illud producere, vt insinuetur, aliàs non teneat, habebit locum in eo, qui habere tunc potuit, & non habuit.*

L. Ob id, quod. ¶Pro damno dato in re hæreditaria, hæreditate iacente, datͣ hæredi post adeũti actio legis Aquiliæ, sicut & actio furti, vel interdictum, quod vi, aut clam. h. d. ¶Vel sic. In Aquilia venit damnum datum in hæreditate iacẽte. h. d. ¶Ibi [quod] pro quia. ¶In. tex. ibi [quia tũc fuerit] scilicet re, & cum effectu, & ideo sufficit, ꝙ spe, dummodo fingatur retro fuisse dñs, vt in exemplis, quæ sequuntur. ¶Ibi [captione] i. deceptione. ¶Ibi [eadẽ dicere mus] scilicet ꝙ cõpetat actio furti. ¶Ibi [furtim.] i. clã l. furtim. ꝟ. arb. fur. cæ. ¶Ibi [prohibitus fuerit]. s. opꝰ fieri
1 in prędio hæreditario. ¶† No. cõsiderari tẽpus, quo agit, & non aliud, seu non posterius. Et per hoc dico, quòd pro damno dato per maritum in deteriorando fundum dotalem datur contra eum mulieri, matrimonio dissoluto, hęc actio legis Aquiliæ, qđ gl. tenet in l. diuortio. §. si fundũ. so. ma. licèt Bart. eam reprehendat ex eo; quia hæc actio datur domino, & sic marito. l. doce ancillam. C. de rei vẽdi. ergo non contra eum: sed illam glo. intelligo, matrimonio dissoluto, vt dixi, & sic in mulierem retranslato dominio. l. in rebꝰ. C. de iu. do. & de dona. inter vi. & vxo. l. vxor marito. Et licèt tempore damni dati non esset vxor domina, potest agi tamen, vt hic. Potest tamen dici, ꝙ Bar. considerauit maritum non teneri; quia illo tempore, quo dedit damnum, ipse maritus erat dominus. ¶ Secundò not.
2 † quòd actio iniuriarum acquiritur hæreditati, & per eã futuro hæredi, ita alleg. hæc. l. per glo. in l. 1. §. & si fortè. ꝟ. de iniuri. ¶Item no. quòd † verba non sunt intelligen 3
da prauè: sed potiùs, vt euitetur absurditas. ¶Item no. ꝙ paria sunt, scire, vel scire debere. l. quod te. ꝟ. si cer. peta. quod facit, vt assump. ad regimen parochialis ecclesiæ, &c. de elec. licèt canon. lib. 6. Et etiam præsentatus ad regimen illius, &c. de insti. c. 1. eo. lib. Et adde glo. in l. 3. s̃. quod quisq; iur. & posset dici, paria sunt, habere, & habe
4 re posse. † Vnde statutum dicens, quòd habens instrumentum donationis, vel clericatus, debeat illud producere, vt insinuetur, aliàs non teneat, habebit locum in eo, qui habere tunc potuit, & non habuit. ¶In glo. ibi [aliud actione furti] Et potest assignari ratio diuersitatis; quia furtũ, cum sit contractatio rei alienæ inuito domino animo lucrandi. l. 1. ꝟ. de fur. & res hæreditaria interim nõ habeat

dominum, meritò non poteſt in ea furtum committi ſe-
cundùm Bar. ibi. Sed Aquilia actio non requirit dominũ:
ſed tempus, quo datur dãnum, vt hic probat tex. Aduer
te tamen; quia præcedens ratio Bar. ad caſum. l. hæredita
riæ. videtur eſſe contra illum tex. Nam rei pignoratæ, vel
ablatæ à defuncto interim nullus eſt dominus: & tamen
in ea furtum poteſt committi, vt ibi. Propterea nec vide-
tur vera illa ratio; quia hæreditate adita ante poſſeſſionẽ
apprehenſam per hæredis negligẽtiã non cõmittitur fur-
tum. j. de cri. expi. hære. l. 2. §. 1. & tamen conſtat damnũ
incontinenti tranſiſſe in hæredem. s. de rei ven. l. ſi ager.
Dic ergo, quòd alia eſt ratio illius legis, ſ. quia donec
hæreditas iacet, nullius eſt poſſeſsio. l. prima. §. Scæ-
uola. ff. ſi quis te. lib. eſſe iuſ. fue. Vbi autem non eſt poſ-
ſeſsio, ſiue detentatio, impoſsibile eſt furtum committi,
cum nullus inueniatur, quo inuito res contractetur.
Nec ob. prædictæ rationi eod. tit. l. ſi dominium. vbi
actio furti competit hæredi per contractationem fa-
ctam poſt aditam hæreditatem, & ante aliquam poſſeſ-
ſionem apprehenſam; quia ibi facto furis non potuit
hæres poſſeſsionẽ apprehendere, vnde nõ fuit negligẽs ap
prehẽdẽdo, vt. d. l. 2. §. 1. de crimi. expi. hæred. Vnũ tamen
adde, quod licèt hæredi interim non detur actio furti pro
iſta re: tamen ſibi competit condictio ex l. cum quæreba-
tur. C. vnde vi. ad recuperandum poſſeſsionem, qua quo-
dammodo fuit ſpoliatus, eò quòd defunctus fuit ſpolia-
tus, vt ibi no. & Inſti. de vſuc. §. quòd autẽ. & l. 1. j. de cri.
expi. hære.

Ex l. In lege.

SVMMAE.

1 *Culpa leuiſsima ſufficit in Aquilia.*
2 *Maleficium eſt maius in committendo.*

L. In lege. ¶ Aquilia tenetur nõ ſolùm, qui
damnum dedit dolo, imò, & qui
lata culpa, leui & leuiſsima. h. d. Odof. ſecũdùm quem po
ne exemplũ. Si aliquis te aggreditur, & tu incipis ei reſiſte
re, venit alius ad vos ſeparando, & tu reſiſtendo volens
percutere aggreſſorem, percuſsiſti mediatorem, teneris:
1 vt. j. eo. l. ſcientiam. §. qui cum aliter. ¶ Nota † ergo regu
lam, quòd in Aquilia ſufficit leuiſsima culpa. quod intel-
lige de culpa in committendo, ſecus ſi in omittendo, vt
probatur de vſufr. l. ſi vſusfructus. §. denique, & j. de pœ.
l. capitaliũ. §. penul. Eſt enim maior culpa commiſsionis,
quàm omiſsionis. ¶ No. glo. in l. ſi mora. j. ſolut. matrim.
2 † Item, & maleficium eſt maius in committẽdo, q̃ in omit
tẽdo, vt not. j. ad Sylla. l. Diuus. illa tamen glo. intelligitur
in maleficio ficto, & interpretato ſecundùm Bal. qui ita
allegat eam. Vnum adde, quòd ſiue omiſsio fiat dolo, ſi
ue negligẽtia, idẽ eſt, vt no. Io. An. extra de elec. in c. ſi cõ
promiſſarius. in glo. ſuper verbo negligenter. lib. 6.

Ex §. Quotiens.

SVMMAE.

1 *De ſola ſcientia quando quis teneatur.*
2 *Impedire qui potuit, ne alius læderetur, & non impediuit, an*
teneatur, & nu. 3.
4 *Dominus fundi an teneatur de robaria facta in ſuo fundo.*
5 *Dominus an teneatur de robaria commiſſa in territorio per ſibi*
ſubditos.

§. Quotiens. ¶ Ex delicto ſerui obligatur
dominus ſciens, & prohibere
valens. h. d vel ſic. Patientia eius, qui prohibere põt, ope-
ratur idem, quod mandatũ quò ad eum obligandũ. h. d.
facit. l. quid ergo. §. 1. s. de his qui no. infa. & l. 2. in prin.
j. de noxa. ¶ Ibi [ſeruus] in patre autem, qui ſcit filium
delinquere, & poteſt prohibere, vide tex. cum glo. s. de iu
1 di. l. ſi longiùs. ¶ No. hic, † quòd quando quis tenetur de
ſola ſcientia, non tenetur, niſi quando prohibere poteſt,
aliàs non, vt. j. de regu. iur. l. culpa caret. fallit ſecundùm
Bar. quãdo maleficium debet committi in perſonam eius,
cuius poteſtati ẽ aliquis ſubiectus, vt ſi ſeruus, vel vaſall',
ſciat mortem domini, vel filius patris mortẽ, vt. j. de par-
rici. l. 2. vel ſciat ſubditus committi contra ciuitatem, vel
Principem. l. quiſquis. C. ad l. Iul. maie. in fi. his enim caſi-
bus ſola ſcientia obligat: aliàs non, niſi ſit particeps deli-
cti. j. de parrici. l. vtrum. & per Bar. ibi. Et hæc faciunt
2 ad q. † an ille, qui potuit impedire, ne alius læderetur, &
non impediuit, teneatur. Et gloſſ. in reg. culpa caret. j.
de reg. iuris. dixit, quòd ſic de iure canonico, per c. dile-
cto. extra de ſen. exc. lib. 6. Idem Dy. in reg. non eſt ſine
culpa. eo. li. Pro hoc facit; quia non caret ſcrupulo ſocieta
tis occultæ, &c. qui manifeſto facinori deſinit obuiare, ex
tra de homici. c. ſicut dignũ. 2. q. 7. c. negligere. 23. q. 3. c.
fi. & c. qui poteſt. Quid ſit de iure ciuili. Dy. videtur dubi-
taſſe in d. c. non eſt ſine culpa. gl. autem noſtra dixit ſecus
in d. reg. culpa. niſi in his, quos habet corrigere. Tu
dic, q̄ non tenetur, vt probatur. s. quod me. cau. in l. me
tum. §. ſed licèt. coniuncta. l. fin. j. de condi. ob tur. cauſã.
vbi enumeratur, qđ arguit, quòd non tenetur de iure, &c.
Et circa hoc vide glo. 23. q. 3. in c. non inferenda. & ple-
niorẽ extra de ſen. excom. in c. quinta. Vbi etiã vide Inn.
qui refert quoſdam dicere quemlibet teneri ad defenſio-
nẽ clerici. 90. diſt. c. præcipimus. 3. q. 1. c. nulli. & c. ſe. Itẽ
& defenſio clericorum ad ius publicũ ſpectat: vnde om-
nes tenẽtur defendere ius publicum. 1. diſt. c. ius publicũ.
& l. 1. s. de iuſti. & iure. Concludit iudices, & omnes, qui
poteſtatem habent aliquam ſuper percutientes, teneri ad
3 defendendum. † Idem de his, quorum nomine fit verbe-
ratio: non tamen credit tales cadere in canonem excom-
municationis, ſi ex negligentia non prohibeant, cum do-
lus ſit neceſſarius ad hoc, vt quis incidat: & ſi dolus inter
uenit, ſemper cadit in canonem, qui prohibere poteſt, ſiue
ſuo nomine verberetur clericus, ſiue non, ſiue ſit in ſua po
teſtate verberans, ſiue non, per decretalem illam. Et hoc
idem tenet ibi Hoſt. & Io. An. in nouella. Adde hic, an de-
fenſionem extranei poſsit impunè aſſumere, quod dicam
in l. ſcientiam. §. qui cum aliter. Item facit iſte tex. & præ-
4 dicta, † quòd de robaria commiſſa in fundo alicuius, te-
neatur dominus fundi, ſi ſciens fuit, ſic & ſi commiſſa fue
rit in territorio alicuius villæ, teneatur villa, ſi fuit ſciens,
quaſi teneatur ad cuſtodiam ſui territorij. Et hoc vide-
tur ſentire glo. in l. nequid. infra de incen. rui. nauf. Sed
potes dicere, quòd in naufragio ſit ſpeciale, vt dominus
teneatur, & etiam villa, quaſi ad cuſtodiam obligati: idem
eſſet in domino. In alijs autem maleficijs non poteſt vil-
la, vel caſtrum puniri, etiam ad emendam damni commiſ
ſi in ſuo territorio. Ad hoc adduco tex. in Auth. vt nul-
li iudic. §. quoniam verò contingit. colum. 9. & quod ibi
tangitur per Iaco. de Bel. Facit etiam. l. 1. C. vt nullus ex
vicarijs. li. 11. Et hoc intelligo verum ex ſimplici ſciẽtia:
ſed ſi ſciuit, & prohibere potuit, & non prohibuit, bene te
neretur, ar. huius tex. Facit etiã. l. 1. C. de fal. mone. & l. 2.
§. domini prædictorum. C. de his, qui latro. quod mẽti te-
5 nendum eſt. † Quid autem de robaria commiſſa in terri-
torio

torio, alicuius domini per sibi subditos, sensit glo. in d. l. nequid. dominū teneri, ar. Insti. de obli. ex quasi delic. §. fi. quod procedere potest, si illi, qui prædictam robariam commiserunt, erant per dominum ad custodiam deputati; tunc enim videretur in culpa, cum malos custodes habuerit, siue elegerit, vt. d. §. fi. & l. 1. ĵ. fur. aduer. nau. cau. sta. aliàs ex tali facto dominus non teneretur, arg. d. l. 1. C. vt nullus ex vic. lib. 11. Facit. l. 1. §. caupo. ĵ. fur. aduer. nau. cau. sta. Quod etiam limitandū puto, nisi sciuerit, & talis erat dominus, qui prouidere poterat, vt. s̄. dixi, & ideo nō esset dubium, quòd dominus tenetur, &c. Adde notabiliter, quòd de iure cōmuni tenetur Dominus pro suo territorio, quod scrutari facere debet, vt incedat securus, vt probatur. l. 1. §. in summa. ĵ. tit. proxi. quod est notabile. Item facit iste tex. quòd cum iusta causa timoris excuset protestantem coram publicis personis. l. de pupillo. §. si quis ipsi Prætori. ĵ. de ope. no. nun. vel excuset appellātē. ĵ. de app. l. cū quidā. & C. de his, qui p̄ me. iud. nō appel. l. 1. & 2. & extra de appel. c. fi. sufficiat actū terroris probari factū per familiares ipsius iudicis; ipse. n. iudex videt fecisse, cum corrigere potuerit, & non fecit, vt hic. Et hoc tenuit Bar. in d. §. si quis ipsi. & videtur probari extra de testi. in c. constitutus. il 1.

Ex l. Scientiam. §. Lege Aquilia.

SVMMAE.

1 *Actio an desinat competere, deficiente interesse.*
2 *Casus superueniēs an excuset à culpa cōmissa ratione doli, vel culpæ præcedentis.*

§. Lege Aquilia. ¶ Licèt vulnus sit sanatum, pōt nihilominꝰ vulneratꝰ agere de vulnere. h. d. ¶ Vel aliter. Licèt cesset factū, propter quod est parti actio quæsita, non p̄p hoc impeditur quis intentare actionem iam sibi paratā, & effectualiter acquisitam. h. d. Et potest induci iste tex.
1 ad illud generale, † an desinente interesse, deficiat actio competere, de quo per Iaco. Bu. in l. si seruus. §. 1. de con di. fur. per Cin. in l. ad comparandas. C. man. per glo. in l. inter omnes. in prin. ĵ. de fur. Aduerte tamen; quia propriè propterea non desinit hoc interesse, etiam vt ex nūc, quatenus apparet seruum deterioratum, vel in eius curā
2 impensum. † An autem casus superueniens excuset à culpa commissa ratione doli, vel culpæ præcedentis, Dy. allegat notabilem casum, quòd sic in l. & in totum. ĵ. de impēsis. Circa quod, an sit verū, & quomodo debeat intelligi, varia scripta sunt, quæ Cin. refert. C. man. in d. l. ad cōparandas. vbi vide. Potes breuiter cōcludere secundū Di. Aut actio, quæ dabitur ad illud interesse ratione illius doli, vel culpæ, nondum erat nata. & tunc superueniēs casus excusat, vt d. l. & in totū, & inf. de his, quib. vt indi. l. fi. §. apud Scæuolam. Aut erat nata tunc, sed nō poterat intentari, & idem. l. si vehenda. §. 1. ad l. Rhodi. de iac. & l. is qui ex stipulatu. infra de actio. & oblig. Sed si poterat intentari, aut actor erat in pari dolo, vel culpa cum reo, & repellitur. l. fi. §. sed, & si stipulatus. s̄. de eo, per quē fac. erit. & infra. de reg. iur. l. cum par delictum. Aut non erat in pari dolo, vel culpa & tunc aut actio, quæ datur pro interesse, non succedit in locum alterius actionis, à qua erat liberandus per interitū: & tunc non liberatur. l. inter oēs. in princi. & §. 1. ĵ. de fur. & l. in re fur. ĵ. de cōdi. fur. Aut illa actio succedit loco alterius actionis, à qua erat liberandus per interitum: tunc excusatur. l. non solùm. §. hæc acti. de alie. iudi. mu. causa fac. & l. electio. §. si is. de noxa. secundùm Dyn. quæ verba sunt vtilia, in d. l. & in totum.

§. Cum stramenta. ¶ Vbi non apparet, nec apparere potest, quis fuerit auctor delicti, in dubio sequit̄ absolutio. h. d. ¶ Vel sic. Vbi nō cōstat, quis fuerit aggressor, neuter punitur, scilicet sequuta morte. ¶ Et pone casū secundùm Odof. cum in curia sancti Ambrosij arderent stramēta, duo stulti ceperūt per se manus, dicentes curramus, vt saltemus vltra ignem, dum ita se tenerent per manus, ambo ceciderunt: vnus eorum est combustus in totū, vel in parte: certè tenetur (qui superest) domino combusti lege Aquilia, si apparet, quod eiꝰ culpa factū sit, aliàs neuter tenetur. Est ergo positus terminus, qui clarè repetitur hoc modo, quòd duo serui, &c. vt. s̄. No. verbum [concurrunt] quia denotat, quòd simul currebant, ita quòd nullus fuit aggressor. & sic nō ob. l. 1. §. cum arietes. s̄. tit. 1. No. quia hic ponit casum in dantibus operā rei licitæ, & solaciosæ. ¶ In tex. ibi [concurrunt] ita quòd nullus fuit aggressor, & sic non ob. l. 1. §. cum arietes. s̄. tit. 1. No. hunc tex. quem glo. allegat. in l. 1. §. cum arietes. s̄. tit. 1. Intellige tamen hunc. §. secundùm quod ibi dixi; hic enim loquitur in his, qui dabant operam rei permissæ, & ludo permisso, secus si illicitæ seu non permis. ¶ Vnde si duo adinuicem se percusserunt, & non apparet, quis eorum fuerit aggressor, vterque puniretur, & hoc tenet Richar. Malum. cuius dictum retuli in d. §. cum arietes. vbi vide, & facit iste tex. ad q. de duobus equis currentibus vno aduersus alium, vel vno post alium, & adinuicem se percutiētibus casualiter, quòd nulla posit per aliquem eorum emenda peti. ¶ In gl. 2. in fi. Solue, vt no. in d. §. si plures. hic. n. ratione dubietatis neuter tenetur. quod secus est in pluribus aliquem percutientibus. licèt nō appareat, cuius ictu percussus sit. Nam tunc omnes deprehenduntur in culpa: vnde omnes tenentur, vt. d. §. si plures.

Ex §. Qui cum aliter.

SVMMAE.

1 *Tutela quando dicatur inculpata. & nu. 2.*
3 *Præsumptio semper fit contra eum, qui primò operam dedit rei illicitæ.*
4 *Terror infertur cum armis.*
5 *Miles, vel alius robustus insultatus à rustico, vel alio vili, ita quòd sine dedecore non poterat aufugere, si occidat rusticum illum, an puniatur.*
Et quid in foro pœnitentiali. nu. 6.
7 *Insultatus excedens modum in se defendendo, punitur solū pro illo excessu.*
8 *Defensio quando dicatur permissa.*
9 *Iniuria, quæ fit seruo, contingit dominum.*
10 *Defensio potest assumi à quolibet etiam extraneo.*
11 *Iniuriantes se mutuò, an teneantur.*
12 *Oratio generalis, & indefinita restringitur, vt intelligatur de iuribus, & legibus de hoc dicentibus.*

§. Qui cum aliter. ¶ Damnum ab aliquo datū pro sui defensione tantùm non iudicatur punibile, & licèt sit permissum insultato ad sui defensionem tantùm, nō ad ultionem

tionem suum aggressorem percutere, non tamen mediatorem, vel alium. h. d. vel sic. Quod fit ad defensam, poenam non meretur. h. d. sic & j. de vi, & vi ar. l. 3. §. cũ igitur. & C. vnde vi. l. 1. & s. de iusti. & iure. l. vt vim. cum similibus. Circa quod vide in vsi. feud. de pace te. §. 1. & qđ no. glo. eo. de pace iur. fir. in. §. homicidiũ. facit etiam cle. 1. de homicid. Nota primò hunc tex. qui allegatur ad q. formatam per Cin. in l. 1. C. vnde vi. in ver. sed denuò quęro. de qua dicã. j. eo. in l. si quis fumo. §. 1. ¶Secundò nota hunc tex. per quem dicit Bar. quòd declaratur. l. 1. C. vnde vi. & quod ibi no. scilicet quomodo intelligantur illa verba [cũ moderamine inculpatæ tutelæ]. de quo gl. la
1 borat ibi. † Nam tunc dicitur inculpata tutela, quando se tueri aliter non potest, vel defendere, scilicet sine pericu
2 lo rerum, vel personę. † Vnde non debet pati, quòd damnificetur in aliquo, si damnum esset irrecuperabile: aliàs secus. j. de sica. l. furem. Et ideo si non possum effugere, quin me percutias, nisi te interficiam, possum te interficere, cum quęlibet iniuria personalis sit maior quauis reali. l. & in seruorum. j. de pœnis, & propter realem irrecuperabilem possum occidere, vt dictum est; ergo multò fortius propter personalem. Et hoc est, quod voluit Bart. in d. l. furem. quod est notandum. Adde tamen ad hęc extra de resti. spoli. c. olim. il primo. in glo. fi. circa finem. & extra de homici. c. significasti. il primo. vbi omnino vide. ¶Quomodo autẽ probari posset factum ad sui defensio-
3 nem, aduerte; † quia semper præsumitur contra eum, qui primò operam dedit rei illicitæ. j. eo. l. si ex plagis. §. tabernarius. Item contra eum, qui primò aggressus fuit. l. 1. §. cum arietes. s. tit. 1. Item contra illum, qui primò incepit verba cõtumeliosa proferre. l. si nõ couitij. C. de iniurijs. Item contra eum, qui primò incepit euaginare arma. l. 1. C. ad l. Cor. de sica. ideo autem contra tales pręsumitur, quia in eis præsumitur dolus; aliàs si dolus nõ præsumeretur, oporteret præsumi illos furiosos, vel fatuos, quod de nemine præsumitur, nisi probetur. C. de codicil. l. nec codicillos. Nota tamen, quòd si euitari potuisset insultus, imputaretur ei, cur non euitasset, vt euitaretur maius malum, vt dixi. s. eo. in l. quemadmodũ. §. si nauis alteram. vbi est bonꝰ tex. Et ideo debet articulari, quòd propter illam aggressuram fuit in discrimine constitutus, tũc enim statim videtur ei licere aggressorem occidere, tex. est in l. is, qui aggressorem. C. de sica. Vel etiam articulari in specie, quòd erat in angulo, vel sic arctatus, quòd fugere non poterat, nec se iuuare clamore, vel alio modo: præsumitur autem in discrimine vitæ constitutus, eo ipso
4 † quod terror infertur cum armis, ita sentit notabiliter glo. in l. 4. s. eo. ¶Adde Inn. qui dicit, ꝙ sufficit probabiliter dubitari, vt excuset, arg. huius literæ. & s. eo. l. sed & si quẽcunque. in prin. & C. quando li. se sine iu. vindi. l. 1. & l. is, qui aggressorem. & ita no. Inno. de sen. excom.
5 in c. si verò. il primo. Adde tamẽ prædictis, † quòd miles, vel alius robustus insultatus à rustico, vel alio vili ita, ꝙ sine dedecore non poterat aufugere, si occidat rusticum illum, non puniatur, quasi videatur non potuisse aliter se tueri, ar. l. filius. j. de condi. insti. & s. ex qui. cau. ma. l. in eadem. Nam possumus quæ, salua honestate, & honore, nostro possumus. Ita Ci. in addi. in d. l. filius. C. de cõd. insti. Aduerte tamen circa prædicta, quòd tales circunstantiæ, de quibus dictum est. s. sunt necessariæ ad probandũ defensionem in foro contentioso, vel iudiciali, in quo non
6 creditur asserenti se fecisse ad sui defensionem: † sed in foro pœnitentiali crederetur hoc asserenti, extra de homi. c. significasti. il secundo. & de spon. c. tua. & hoc tenet Io. An. in cle. 1. de homi. in glo. ordinaria. ¶Adde prædictis,

7 † quòd vbi insultatus, defendendo se, modum excedit, puniri debet solũ ꝓ illo excessu, casus est sing. in l. si adulterium cum incestu. §. Imperatores. j. de adul. facit. l. Gracchus. C. de adulte. extra. de resti. spo. c. olim. il primo. qđ intelligo, quãdo ille excessus est punibilis. hoc dico propter no. per glo. in d. c. olim. ad fi. & in d. c. significasti. il
8 2. Item facit iste tex. † quòd vbi defensio est permissa, quę permissa dicitur etiam canonico, & diuino iure, vt dixi in l. 1. §. cum arietes. s. tit. 1. vbi de hoc vide, quòd talis defendens pro sui defensione non dicatur peccare, etiam in foro conscientiæ. Circa quod vide Inno. in d. decre. si verò. de sen. excom. ¶Item no. regulam huius tex. quomodo attentans excusatur, qui aliter se tueri non potest. Idẽ videtur, si aliter tueri non poterat illũ, cuius sibi defensio incumbebat, vt defensio domini seruo, vel patris filio. quod intelligo etiam de non legitimo, ar. l. 3. j. de liber. causa. tunc enim etiã videtur excusatus. & j. ad Sylla. l. cum dominus. & videtur apertè casus. j. de iniur. l. si vnius iussu. ver. plenè facit. l. si seruus. C. de his, qui ad eccle. cõfu. Et hoc voluit Inno. in d. c. si verò. Et per hoc dico, quòd si villa occurrere tenetur iniuriã passo, & capere malefactorem, in occursu contigerit occidi malefactorem, quòd occidens non teneatur. Idem videtur econtra in domino vo-
9 lente defendere seruum; † quia iniuria, quæ fit seruo, contingit dominum, vt. l. sed si vnius. §. si seruus meus. de iniur. Et idem eadem ratione in domino volente defendere suum vasallum; quia interest ipsius domini magis eum habere, quàm non. Idem est fortius in patre volente repellere iniuriam filij; potest enim eam repellere, sicut suam; quia paternum officium est defendere filiũ: vnde ex officio paterno ad hoc tenetur. d. l. si vnius. §. qđ deinde. & hoc etiam tenet Inno. simpliciter. in d. c. si verò. & gl. ma. in vsibus feud. de pace te. c. 1. §. 1. quam omnino vide. ¶Idem videtur dicendum eadem ratione in marito volente defendere vxorem suam; sibi enim incumbit defensio sua. j. de iniur. l. 2. & Insti. de iniur. §. patitur. & hoc etiam tenet glo. in d. c. 1. §. 1. & Inno in d. c. si verò. Idem videtur in volente defendere concubinam, vel famulam, vel aliam de sua familia. Nam econtra debet assumere defensionem domini sui. d. l. cum dominus. ad Sylla. tales enim continentur hoc casu appellatione familię. l. 1. §. familię. de vi, & vi ar. & hoc videtur etiam sensisse Inno. qui loquitur de his, qui sunt de familia, in d. c. si verò. vbi sensit plus scilicet, ꝙ sit idem in socio; quia socij etiã ad iniuriam propulsandam tenentur, aliàs deliquisse videtur. 23. q. 3. c. fortitudo. & c. non inferẽda. & extra de resti. spo. c. olim. causam. in fi. adduco de iure nostro text.
10 in l. item apud Labeonem. §. tenetur. j. de iniurijs. † Et idẽ dico in quocunque etiam extraneo assumente defensionẽ cuiusuis extranei, quod videtur permissum, ar. l. 3. §. eum igitur. de vi, & vi ar. quia si in rebus mihi permittitur conuocare amicos, vt ibi, ergo fortiùs in personis, idest vt me iuuent, & videtur hoc expressum in l. deuotum. C. de metatis. lib. 12. Idem sentit Inno. in d. c. si verò. Aduerte tamen; quia Bal. dixit hoc verum, quando crimen, quod cõmittebatur in eum, cuius defensionem sumo, erat publicũ; tunc enim licet mihi, & cuilibet de populo eũ defendere: secus si priuatum. ¶Vnde rem meam mihi furto subtractam non est licitum tertio à fure auferre, dato quòd eum inueniret in fragranti crimine, per no. j. de fur. l. itaque fullo. ita sentit Bald. in d. l. vt vim. Vide tamen glo. in d. c. 1. de pace tenen. quæ videtur hoc restringere ad coniunctas personas. adde etiam Iaco. Butri. in d. l. vt vim. adde etiam, quod dixi. s. ea. l. in prin. vbi declaraui, an teneatur quis assumere defensionem tertij. Item etiam adde,

adde quæ dixi.s̃.eo.ĩ l.sed & si quęcunque. in prin. vbi de
claraui, quæ sit differentia inter iniuriam personalem,
& offensam in res. Item adde, an hæc talis expulsio in iu-
re respectu personę, & rerum fieri possit, & quando, & an
sit licita clericis, quod no.gl. 23.q.1. in c.1. quã vide om-
nino. Adde etiam, quod no.de sen.excom.in c. cũ volunta
tem.ad finem. Item adde, quòd licèt defensio permittatur
pro conseruatione, vel defensione suæ personæ, vel etiam
rerum, vt dixi, & Bar.notauit in d.l. furem. tamen fallit
in filio, qui pro defensione rerum non posset patrem occi
dere, nec etiam pro alia causa, nisi pro defensione suę per
sonę, ar.l.si adulterium cum incestu.§.liberto. ĵ. de adul.
& ibi vide Bar.qui hoc tenet in filio occidente patrem bã
nitum. ¶Item no.tex.ibi [vim vi.]&c. quia eadem ratio
11 ne, & iniuriam iniuria, vt.s̃.de iusti.& iu.l. vt vim. † Et sic
facit, quòd si te vocaui latronem, & tu me, non possumus
nos mutuò accusare, quasi videatur factum ad repulsionẽ
propriç iniuriç. Contra tamen tenet Guil.in Spe.de accu.
a in §.1.ver.qd si te vocaui.[a] de quo vide, quod dixi.s̃.tit.1.
in §.cum arietes. ¶In gl.2.ibi.[§.qđ eis] alibi dicitur cõ-
tra, omnia intelligi prohibita, quæ non apparerent per-
missa. ĵ.de coll.illicitis.l.3. Dic, quòd in edictis permisso
rijs omnia intelliguntur permissa, nisi inueniantur prohi-
bita: sed in prohibitorijs econtra, scilicet, quòd omnia
intelliguntur prohibita, nisi inueniantur permissa, & sic
debet declarari hæc doctrina secundùm Cin. in addi.
in d.§.quod eis. ¶In glo. 3.ibi.[secus est in ista] quasi di
cat, quòd sine animo iniuriam inferendi, iniuria non infer
tur, vt ibi.& l.illud.eo tit.sed bene datur damnum, vt hęc
actio competat, in qua sufficit leuissima culpa.s̃. eo. l. in
lege.& ideo hic esse casum dico, ꝙ si volens alium percu-
tere, & in proximo stantem manum intuli, & percussi,
cui nullo modo volebam iniuriari, licèt non possit ipse
agere contra me iniuriarum: succurritur tamen sibi de
vulnerato ratione culpę, ar.l. si fortuito. ff. de incen. rui.
nauf.& l.3. ĵ.de sica.de quo Bar.dubitauit, & insolutum
dimisit in dicta.l.illud.§.fi. Nec ob. ĵ.de pœnis.l.respiciẽ
dum.§.delinquunt.ver.casu verò. vbi delictum commis-
sum casu non punitur; quia ibi quando delinquens dabat
operam rei licitę, quæstio autem prædicta, quando illici-
tæ, & ita dicit ibi Barto. ex quo collige terminationem
prædictæ quæstionis, quã supra insolutã dimiserat. ¶ In
ea.gl.in fi. Solutio, ibi nulla fuit facta iniuria, hic sic. ¶Vl
12 timò no.tex.ibi [oẽs leges.]&c. †Nam licèt vtatur vniuer
sali, & indefinita: debet tamen restringi, vt intelligatur sci
licet de iuribus, & legibus de hoc dicentibus. Simile in l.
inter omnes.s̃.qui satisda.cog.quod est vtile ad plura; nã
si prouisio in communi obtenta dicat ita contineri in om
nibus statutis, & ordinamentis ciuitatis, debebit intelli-
gi, scilicet de hoc disponentibus. Vel si dicat obtentũ per
omnes de cõsilio, vel vniuersitate, intelligitur, scilicet qui
fuerũt præsentes. Item est vtile ad saluationem testis de-
ponentis super fama, qui dicit se audiuisse ab omnibus,
ꝙ intelligi debeat, scilicet de materia loquentibus, non à
mutis, infantibus, vel similibus. Quomodo autẽ, & quã-
do hęc vniuersalis affirmatiua, omnis, recipiat restrictio-
nem; vide per Iaco.de Are.& Bartol. in l.1.§. nunciatio.
ĵ.de ope.no.nuntia.

ADDITIO.

a ¶Te vocaui. Vide tamen Ang.in l.vt vim.ff.de iust.& iu-
re.2.col.Bal.in l.1.C.vnde vi.Arch.& Do.de San. Gemi.
in c.neganda.3.q.11.in fi.Fel. in c.dilecti.de excep. ver.
prouocatus delinquens.col.7.

§.Qui idoneum. ¶Tollens, vel deprimens bonũ pa
rietem alterius, obligatͣ domino eius Aquilia.h.d. ¶ Ibi,
[idoneum] qui habebat inter se, & vicinum idoneum; er
go à contrario secus videtur, si non idoneum, puta ruen-
tem, quasi tunc non videatur interesse domini, illum esse
depositum.

Ex l.Si vulnerato.

SVMMAE.

1 *Processus si sit inchoatus de vulnerato, & vulneratus moriatur de illo vulnere, finitur processus, & debet inchoari nouus.*

2 *Statutum, quo pro homicidio imponatur pœna capitis, nisi habuerit pacem, quo casu mitius puniatur, quomodo intelligatur.*

3 *Accusatus de simplici vulnere, vel crimine cũ detractione qualitatis, an possit postea accusari de eodem crimine cum adiectione qualitatis.*

L.Si vulnerato. ¶ Si pro seruo vulne
rato sit actum Aqui
lia, potest postea agi de occiso, eo mortuo ex illo vulne-
re. Solutum tamen ex causa vulneris computatur in pę
nã homicidij, loquor de pœna ciuili, vt sic in effectu agẽs
non plus consequatur, quàm si à principio fuisset actum
1 de occiso.h.d.cum l.seq. ¶No.hic tex.probantem, † ꝙ si
sit inchoatus ꝓcessus de vulnerato, morte sequuta ex illo
vulnere, processus ille finit̃, & debet inchoari nouus pro-
cessus de occiso. Et est vtile; quia secundùm hoc fideiusso
res primi processus amodo non tenerentur. quod dispu-
tando tenuit Iaco.de Belui.in q.quæ incipit. Regni consti
tutione cauetur.&c.quæ posita est sub.l.fi.C.de duo.reis.
Et est ratio; quia mutatur tam species criminis, quàm
pœnæ: ideo requiritur nouus libellus. De hoc tamen, an
fideiussores teneãtur, vide qđ dixi.s̃.eo.in l.ait lex. quia
si pro pœna vulneris tantùm sint accepti, liberantur.
2 ¶Item facit iste tex. ad q. † si per statutum pro homici-
dio imponatur pœna capitis, nisi habuerit pacem, quo ca
su mitiùs puniatur, & habuerit quis pacem de vulnere, ex
quo vulnere mortuus est postea vulneratus, quòd nõ ob-
stante illa pace possit decapitari, in oppositum facit. l.dã
ni.§.Sabini. ĵ.de damno infec.quod respicimus prin.non
finem, vt no.gl. fi.Insti.de iniu.in §.fi.in gl.fi.& hãc partẽ
videtur tenuisse Gui.de Suza.in q.statutorum.ad fi. ¶Sed
primã partem tenuit Albertus Galeot. titu.de accu.ver.
fi.in mar.sua.ideo consuluit, quòd fiat pax de vulnere, &
de omni eo, quod ex vulnere sequi potest. hanc etiam. q.
ponit Guil.in Specu.de accu.§.fi.in ver. sed pone.A. ac-
cusauit.B.&c. ¶Tu autem pro cõcordia opinionum dic
primò, quòd si potest cõstare, quòd partes voluerunt re-
mittere iniuriam mortis per illam pacem: tunc sit clarũ.
Sed vbi hoc constare non potest: tunc si sit remissa actio
iniuriarum, non videtur remissa actio pro homicidio cõ
petens, ar.l. si duo patroni.§.idem Iulianus.ff.de iureiu-
ran. Sed si est remissa iniuria: tunc si vulnus erat verè mor
tale, omnia videntur remissa. vt. d. §. Sabini.cum simili-
bus. s̃. alle. Secus si prima facie non erat mortale; quia
tunc mors non remissa videtur, vt hic, & hoc videtur de
mente Bar.per istam cõsiderationem in d.§.Sabini. Ad-
de in simili quæstionem disputatam per Federicum de
Scal.quæ incipit. Titius vulnerauit. &c.vbi examinat, an
exceptio pacis factæ de vulnere, de qua. s̃. vel cõdemna-
tione

toriè summariè, vel absolutoriè super illo, repellat accusantem de maleficio, vel homicidio filium, vel extraneũ, de qua.q.Ioan.And. facit mentionem in addi.Spec. in d. ver.sed pone. A. ¶Item videtur facere iste tex. ad quæst.
3 † an accusatus de simplici vulnere, vel crimine cum detractione qualitatis, possit postea de eodem crimine accusari cum qualitatis adiectione;vt quia primò fuit accusatus de simplici vulnere, postea autem additur de mortifero,& fuit.q.quam Bar.ponit in l.senatus. ff. de accusa. vbi concludit attendendum, an accusatus de simplici vulnere,fuerit absolutus,an condemnatus.Si absolutus,nullo modo poterit iterum accusari, quando conuenitur ex delicto alterius;quia potestas addēdi qualitatem non durat,nisi pendēte primo iudicio.l.in delictis. §.si detracta. ꝟ.de noxa.Sed si conuenitur ex proprio delicto : tunc, si qualitas alterat maleficium,potest iterum accusari ; quia istud est aliud maleficium,quàm deductum in prima accusatione.l.denunciasse.§.quid tamen.ꝟ.de adul. Si verò non alterat maleficium,sed solùm pœnam eius:tunc potest iterum accusari,per regulam.l.senatus.s̄.alle. & l. licèt.s̄.nau.cau.sta.Si verò fuit condemnatus:tunc indistinctè ratione qualitatis posset eum iterum accusare,per l. vnde quæritur. in fin. secundùm communem literam. ꝟ. commo.& l.plura.& l.cum ex vno. vbi glo.ꝟ.de actio. & obli. Pro primo etiam videtur facere iste text. & hoc esse verum probat ; quia si procurator colludit, talis collusio non nocet domino.l.& eleganter.§.pe.s̄.de dolo. ergo ex eadem ratione,qui exequitur crimen publicum, non debet posse nocere fisco,detrahendo qualitatem aggrauantem maleficium;& quia quando accusator præuaricatur, non est dubium,quòd secundus ad accusationem admittitur.l.3.ꝟ.de præuarica. & C. de accu. l. si quis homicidij. Sed non est dubium, quòd iste accusator præuaricatus est ; nam detraxit scienter qualitatem aggrauantem maleficium;ergo non præiudicat, &cæ.l.2.in princ. & §. 1.ꝟ.de iure fisci.& erit forma accusationis secundũ hoc ; quia accusabit(maleficio qualificato)vt puniatur de sola qualitate,ar.l.Iul.§.qui fundum.de verbo.oblig. de solu. l.& etiã.& de dolo.l.& eleganter.§.non solùm.Sed certè (salua meliori deliberatione)veriùs videtur dicendum,ꝙ de hac qualitate vlteriùs quæri non possit, qđ videt̄ ꝓbari per casum in l.Prætor edixit.§.1.ꝟ.de iniur.vbi actum fuit Cornelia iniuriarum ratione hominis occisi: & tamē dicitur iterum agi non posse Cornelia de sicarijs, nec potest negari, quòd ibi accusans non præiudicauerit fisco, dum viam mitiorem elegit. Nec ob. quòd vbi accusator præuaricatur, iterum secundus ad accusandum admittitur;quia id verũ est,reo absoluto per præuaricationē accusatoris. Sed vbi reus est condēnatus in minus ratione præuaricationis accusatoris:tunc secūdus non admittitur, vt d.l.3. de præuaricato.& pro hoc dico, quòd videtur casus in l.sepulchri violati actio. ꝟ. de sepul. vio. Pro hoc etiam videtur facere d.l. senatus. secundùm primum intellectum gl. Item probo ratione,pone,pro simplici vulnere reo esse illatam pœnam irrecuperabilem, vt puta abscissionis auriculæ:pro vulnere verò qualificato debere imponi pœnam abscissionis manus : certè incongruũ foret postea de hac qualitate iterum accusari. Nam secūdùm hoc pateretur pœnam pro vulnere simplici, & pro vulnere qualificato, quod esset absurdũ, cum de eodem crimine nō deat quis bis puniri. Nec ob. leges allegatæ ꝑ Bar.s̄. quia omnes loquũtur,cum agitur ciuiliter ad prosequutionē rei familiaris,sic ēt loquit̄.l.ista. Et hęc intellige, nisi talis qualitas alteret maleficium, vt est qualitas loci,vel temporis.Nam tunc aliud maleficium in secunda accusatione deducitur. Et si dicat̄, ergo sequeretur incōueniens,quòd pro eodem facto quis punitur bis.Dico,ꝙ hæc inconuenientia toleratur;quia prima pœna fuit imposita pro maleficio non commisso,vnde non tollit pœnā delicti cōmissi verè.Adde tamen qđ dicā de ista qualitate in l.in delictis.§.detracta.ꝟ.de noxa.

L.Si seruus. ¶Diuersitas factorum exigit diuersitatem pœnarum. h.d.etiam si sint facta eiusdem generis, & formæ.h. d.Et facit ad no. in l.agraria.ꝟ.de ter.mo. ¶No.ergo,ꝙ pōt sæpius delictum committi,etiam respectu eiusdem rei. Circa qđ vide gl. in l.vulgaris. in prin. ꝟ. de fur. & quod no.Bar.eo.tit.in l.inficiando.§.infans.

L.Si quis fumo ¶Fugans, vel necans fumo alienas apes,tenetur in factum, quasi non occiderit,sed mortis causam præbuerit.h.d.Nota quò ad vulgarem modũ expellēdi alienas apes. ¶Secũdò no.aliud ē occidere,aliud mortis causam dare. quod est notandum ad statutum puniens homicidam, vel occidentem aliquem.Ad idem facit s̄.eod.l.itē si obstetrix.in prin. & quod ibi tetigi.& s̄. eo.l.qua act.§. Celsus.vbi vide.Facit ēt ad notata in l.si vnius.§.seruus.ꝟ. de iniurijs. & adde casum ꝟ. eod.l. ita vulneratus.

Ex §.Quod dicitur.

SVMMAE.

1 *Intercidens ædes vicinas,timens,ne ad se ignis perueniret, videtur magis hoc facere causa defensionis ,quàm offensionis.*

2 *Vicinia nō tenetur ad emendam domus dirutæ propter ignem, & nu. 3.*

4 *Incendiũ quando numeretur inter casus fortuitos, & quando non.*

§.Quod dicitur. ¶Intercidens vicinas ædes alienas, iustè timens,ne ad se ignis perueniret, nō potest dici damnum iniuria dedisse, vt teneatur Aquilia,siue ignis ad locum peruenerit,siue etiā ante extinctus fuerit.h.d.¶Vel sic.Licitum est alienam rem destruere pro defensione rei
1 propriæ.h.d.Et ratio est;† quia hoc faciens, videtur magis facere causa defensionis,q̄ offensionis,vt hic, & l.2.§. penul.ꝟ.de incen.rui.nauf. ¶Et hoc mō facit ad q.Iaco. de Are.de seruiente,qui timēs mortem sibi comminatam à domino, nisi vxorem eius fortè de adulterio suspectam occideret,interficit illam, quòd excusatus sit, si illa erat aliàs peritura,aliàs non,ar.huius.§.& ꝟ.quod vi, aut clā. l.si alius.§.est & alia.Ita dicit Iac.& Ci.ponit.C.vnde vi. in l.1.vers.de vno quero.vbi videas.¶No.ex isto tex.modum probādi;debet enim articulare,ꝙ pro suarum ædiũ causa defendendarum,quæ aliter saluæ esse non poterāt, hoc fecit, ad idem facit.l.2.§.penul. de incen. rui. nauf.
2 Item videt̄ facere iste tex.†quòd quando in vicinia diruitur vna domus propter dubium ignis,quòd vicinia nō teneatur ad emendā illius, quando ignis erat vlteriùs progressurus,aliàs secus.Ita videtur hic probari,& in d.§.est & alia.& l.1.§. ex incendio.de.incen. rui. nauf. Sed certè iste tex.loquitur quò ad factum, scilicet, vt ipse diruens non teneat̄.¶Et ideo in q.proposita aduerte,quòd Guil.
3 de Cu.terminauit, † quòd ad reparationem domus alterius

rius destructæ propter dubium ignis teneantur conferre,& ad hoc obligati sint omnes de vicinia, qui habent ex hoc commodum,argu.ꝟ.ad l.rhodiam de iac.l. secunda.§.si conseruatis.& ar.eorum, quæ notantur in l.si locus.§.primo.s.quemad.serui.ami.& l.secunda.§.mater.ꝟ. ne quid in lo.pu.& C.de omni agro deser.l. quicunq;. in fi.lib.11.secundùm Guil.in dicto.§.si conseruatis.&c. ¶In gloss. prima. ibi [attulit] in fin. ꝟ. de probat.l. quotiens.§.qui dolo.Dic tamen,quòd aut facio, quod est de genere prohibitorum,& præsumitur dolus, vel culpa, vt hic,&l.1.C.de sica.&l.si non conuitii. C. de iniurijs. ¶Aut facio quod est de genere permissorum, in specie tamen, vel casu illo prohibitum : & tunc si palam, non præsumitur dolus, aliàs secus si clam,ar.l.fin. ꝟ. de ritu nup.secundùm Iac.Bu.adde tamen gloss.not.in l.in rem.§.tignum.s.de rei ven.& quòd tetigit Bar. in l.prima. §. non autem. ꝟ. si quis te.liber esse iuss.fue.¶ †Circa materiam

4 incendij,aduerte, quòd alicubi incendium videtur numerari inter casus fortuitos.C.de per. tu. l. si res. & ꝟ.pro socio.l.cum duobus. §. dãna, quæ imprudentibus. Alibi verò non iudicatur fortuitus : sed inhabitanti imputatur,quasi præsumatur eius culpa factum . s. de offi.præfec.vigi.l.3.§.primo . vbi est dictio, plerunque, quæ facit regulam,& ꝟ.de proba.l.si pactum. & ibi nota quod idẽ facit de peri.& co.rei ven.l.si vendita.¶ Dic ergo pro conclusione veritatis, ꝙ aut loquimur de incendio,cui nullo modo potest prouideri, vt quia exercitus, vel hostes rebelles fecerunt incendium : tunc potest dici casus fortuitus, vt in iuribus.s.allegatis.¶Aut incendiũ fuit factum alio modo,& tunc aut habuit originem in loco,de quo agitur,& non fit sine culpa inhabitantium, qđ intellige in genere,sed bene potest fieri sine culpa singularis personæ,secundùm Ia.in d.l.si vendita.Et ideo si dominus domus,in qua incendium ortum est, reperiatur talis,qui teneatur de facto omnium habitantium (vt quia caupo,nauta,& stabu.vel hospes) dico, quòd tunc ratione culpæ huius tenetur, & poterit conueniri.& ita fuit de facto consultum Paduæ per Ric.de Sal. in quodam hospite,in cuius hospitio equi quorundam Ambasiatorum Regis Ludouici fuerunt combusti : tenetur enim hospes de facto omnium hospitantium.l.1.s.nau.cau.sta.in pri. ¶Aut incendium habuit aliunde ortum,& tũc attende, aut in loco remoto adeò, quòd poteram mihi prouidere per depositionem mediæ domus, secundùm formam istius legis,vel alio modo,vt extinctione: tunc dicatur in

a culpa,ᵃ nec erit fortuitus casus.Si verò prouideri non poteram,vt quia in loco proximo ortum habuit,ita tamen, quòd non erat possibile prouidere: tunc non dicatur in culpa:sed dicetur fortuitus.& hoc tenuit Ci.in d.l. 3.supra de offic.præfec.vigi.Quæ autem sit pęna incendiarij, vide distinctionem per Ci.C.qui accu.non pos.in l.data. & adde,quòd Ray. refert de facto seruatum esse, quòd pœna ignis,de qua loquitur.l.qui ædes.de incen. rui.nau fra.imposita fuit ei, qui incenderat quædam torcularia, & idem verè in eo,qui combussit tectoria pannorum,ar. d.l.qui ædes.& ibi no.

ADDITIO.

a ¶Dicatur in culpa.Adde Bal.in l.si quis. ver. an verò.ff. de peric.& commo.rei vendi.vbi dicit, ꝙ incendium præsumitur fieri culpa inhabitantium.l.si vendita. ff. eod.de peri.& com.rei ven.l.3.§.j.ff.de off. præfec. vig. & quòd probato incendio est fundata intentio contra inhabitantes,nisi probent,quòd sine culpa eorum sit sequutum incendium,ita tenet Sali.in l.si creditor. C. de pigno. act. Imol.in l.si domus.ff.de leg.primo. Ang. in consil. 197. inci.Incendium. Et vtrùm quis teneatur de incendio, etiam ex culpa leuissima, vide Fel.in c.tua nos.de senten. excommunic.

L.Qui domum. ¶Diruens alienam domum,domino inuito(licèt reædificata alia in eodem loco solo cedat)tamen tenetur domino Aquilia, quatenus eum diruendo dãnificauit.hoc dicit. ¶In text. ibi [naturale] idest ius gentium, quo statutum est, quòd quicquid plantatur &c. Insti.de re.diui. §. cum in suo. sic de rei ven.l.secunda.cum si. Adde tamen gl.quæ dicit in ecclesia speciale,vt solum ædificio cedat,vt 12.quæst.secunda. c.apostolicos.vbi no.in gloss.¶Idem dicunt quidam, si de materia tua ædifices ecclesiam in fundo alterius, ar. 17.q.5.cap.questi. Et secundùm hoc fauor ecclesiæ operatur tantùm, quòd si Episcopus constituat ecclesiam in alieno solo,ecclesia trahit ad se dominium soli, & ius patronatus. Alij tenent ibi contrarium,vt Lauren.qui dixit,quòd si ecclesiam constituat Episcopus in alieno solo,uterque est patronus,vnus ratione constructionis, alter ratione soli ; nam fauor ecclesiæ non est locupletandus cum aliena iactura.ꝟ. de condi. indebiti. l. nam hoc natura. 54.distin.c.generalis. in fi. extra de donat. inter virum,& vxo.cap.nuper.in fi.& in hoc simpliciter residet Archi.in dicto.c.apostolicos.

Ex l. Ita vulneratus.

SVMMAE.

1 *Vulnerans non liberatur, quando vulnus est mortale, licèt alius superueniat, & occidat.*
2 *Mori dicitur quis bis per fictionem.*
3 *Promissio ab aliquo concepta, cum moriretur, verificatur, eo accidentaliter ab aliquo occiso.*
4 *Malum minus debet eligi de duobus malis.*
5 *Maleficia non debent remanere impunita.*
6 *Membri debilitatio non est pœna capitalis.*
7 *Mensis quomodo computetur.*
8 *Percussus per aliquot dies ante festum Natiuitatis, si porrigat accusam suam post festum Natiuitatis, & dicat factum hoc anno, accusatio procedit.*
9 *Homicida propriè quis dicatur.*
10 *Vulnerans semper tenetur de occiso.*
11 *Vniuersitas an puniatur pro delicto.*
12 *Officialis potest mandari capi asinum, vel currum alterius pro exequutione publicæ iustitiæ.*
13 *Statutum loquens de homicidio, comprehendit mandantem.*

L.Ita vulneratus. ¶Si seruus mortiferè vulnerat' ab vno,per alium occidatur,tenet quilibet eorũ Aquilia,ne delictũ alicuius remaneat impunitũ: variè tñ fiet æstimatio.Nã in vulnerante habebitur rõ, quanti plurimi fuit à die vulneris:sed in occidente à die mortis. hoc dicã legẽ do literam. Casus est. Seruus alterius fuit vulneratus mortiferè, & constabat ratione medicorum, quòd moriturus erat de vulnere, &c. ¶Ibi [ita vulneratus.] hic primò ponit thema,& quæstio.¶Ibi [moriturũ] dic, qa medici fortè hoc asserebant, quibus super hoc credi

debet. C. de re mili. l. si semel. lib. 12. ¶Ibi [institutus]
puta ab extraneo: nam oĩa ponuntur cũ ministerio. ¶Ibi
[ictus] idest percussus, ne sit mala grammatica. ¶In tex.
ibi [respondit] in hoc secundo altiùs exorditur. q. & po
nit allegationes. ¶Ibi [præbuit] & tales tenentur actio.
in factum. ¶Ibi [sed lege] ponitur allegatio, quòd secun
dus tantùm teneatur de occiso. ¶Ibi [visus est] ex primo
capite teneri de occiso. ¶Ibi [rursus] hic ponitur alle-
gatio, quòd etiam primus vulnerans tenetur de occiso.
¶Ibi [certum esset.] secus si incertum, & hoc tollit cõ
trarium secundùm Ray. ¶ In text. ibi [igitur.] Hic re-
spondet principali quæstioni. ¶Ibi [ex interuallo] dic
maximè; nam idem si in eodem instanti, vt in fi. huius re-
spon. ¶Ibi [leg. Aquilia] dic directa de occiso, & per hoc
patet responsum primæ quæstionis super hoc formatæ.
¶Ibi [idque] hic confirmat solutionem præcedentem
ex auctoritate veterum Iurisconsultorum. ¶Ibi [peris-
set]. s. in casu superiori, secundùm Ray. ¶Ibi [æstimatio]
hic remouet dubium circa quæstionem, soluens.
¶Ibi [non eadem] sicut nec in superiori casu. ¶In tex.
ibi [ex die vulneris.] Nota, quòd secundùm hoc patet,
quòd ex illo die dicitur mortuus. ¶Ibi [hæreditatis] sci-
licet extranei, post vulnus primi eidem seruo illatum.
¶Ibi [eiusdem] hic respondet tacitæ obiectioni. ¶ Ibi
[a ius] scilicet posterior, alius prior. ¶ Ibi [quòd si
quis] hic respondet alteri obiectioni, & rationes deci-
dendi annectit. ¶ Ibi [pro vtilitate communi] quæ
vult maleficia puniri, vt in pluribus iuribus hic per glos.
allegatis. ¶ Ibi [rebus] idest exemplis. ¶Ibi [vnum
interim] & quod hic ponitur gratia exempli, idem erit
in cæteris, quibus versatur talis æquitas, vt s. de publi. l.
& aliæ. Ex quo collige, quòd vnum sufficit gratia exem-
pli, & ita allegat Ray. hic istum tex. facit. ÿ. de præscrip.
ver. l. prima. & ÿ. de falsis. l. si quis obrepserit. ¶Nota ex
1 ista lectura, † quòd quando certum est primum vulnus
esse mortale, non alleuiatur vulnerans, licèt alius præue
niat, & occidat. & sic facit contra excogitatum modum
per aliquos euadendi primum vulnerantem, de quo di-
xi. s. eo. in l. itẽ Mela. §. Celsus. Et ex hoc sequitur aliud,
2 † quod licèt sit impossibile secũdùm naturam quem bis
mori. C. qui accu. non pos. l. prima. nihilominus tamen
per fictionem hoc potest contingere, quòd fingatur quis
3 bis mortuus. Et adde incidenter, † quòd promissio ab a-
liquo concepta, cum moriretur, verificatur in eo ab ali-
quo accidentaliter occiso, quæ fuit quæstio Pilei domini
calis, & vltima, & pro hac decisione allegauit Rayn. l.
Gallus. §. & quid si tantùm. ÿ. de libe. & posth. ¶Secun-
4 dò no. † quòd de duobus malis minus malum debet eli-
gi, de quo tangitur in Auth. qui. mo. na. effi. sui. circa prin.
& in l. quotiés. ÿ. de regu. iur. ¶Ibi [nihil sine captione.]
5 Item no. regulam, † quòd maleficia non debent rema-
nere impunita, concor. extra de sen. excom. cap. vt famæ.
Nec ob. ÿ. de adul. l. si vxor. §. primo. quia ibi delictum
habetur pro non delicto propter vtilitatem personæ. C.
de adulte. l. quæ adulterium. in fi. facit quod no. in l. ter-
tia. §. non perpetuæ. ÿ. de sepul. vio. Item no. ex litera de
bilitationem alicuius etiam mortaliter differre à morte;
nam debilitatus non moritur, vt hic. & s. eo. l. qua act.
6 §. si quis seruum. Et per hoc dixit Bartol. † quòd debili-
tatio membri non est pœna capitalis. l. 2. in fi. de publ.
iu. & ibi allegat istam legem isto modo. Item per hoc di
xit Cin. quòd si insultet quis alium gladio euaginato in
territorio vnius, & cum persequendo interficiat in terri-
torio alterius, quòd illius est exequutio, & iustitia, vbi fa
ctum est homicidium, ar. istius legis, & l. quoniam multa
facinora. C. ad l. Iul. de vi. & ita ponit Ci. in l. qui in crimi
ne. in 4. q. C. de acc. circa hoc vide Bart. in l. libellorum.
ÿ. de accu. & quod dixi. s. e. in l. ait lex. Item no. hic quot
dies habet annus, & hoc intelligendo de anno legali; nã
quandoque annus ponitur pro septimana. 31. distinc. tene
re debet ecclesia. Cuius gratia subde, quid in mense, iu-
ra enim ciuilia variare videntur; quia quandoque dicun-
tur menses esse 30. dierum. in Auth. iubemus. C. de iudi.
C. de tempo. app. l. 2. post pri. C. de iure delibe. l. fi. §. fin
autem dubius. & extra de elec. c. quàm sit. li. 6. Quando-
que videntur dicere, quòd sit maior 30. diebus. ÿ. de re.
iur. l. vbi lex. glo. dicit, quòd illud est ex benignitate, quẽ
no. ad propositum. Quandoque videtur appellari men-
7 sis 25. dierum. l. lecta. ÿ. si cer. pe. † Potest forte dici, quòd
si loquimur de mense per respectum ad annum totum:
tunc intelligatur mensis, prout occurrit, ne anni tempus
excedatur, quod esset absurdum. Sed si loquimur per re-
spectũ ad ipsum mẽsem puta p duos, vel tres tunc si men
sis fiat mentio in prin. ipsius mensis, intelligetur de men-
se præsenti, prout occurrit; ar. ÿ. de verbo. obl. l. eum, qui
Calendis. in prin. & l. liber homo. §. decem. e. ti. Si verò
de mense fiat mentio. ÿ. mensem, nec in princip. tunc aut
mensis est declaratus à partibus, & illud seruatur, vt l. le
cta. præalle. Aut non est declaratus: & tunc aut agitur de
fauore, aut de odio. Primo casu, si fauor exigit celerita-
tem, intelligitur mensis 25. dierum, vt d. l. lecta. vel 30. vt
in iuribus primò allegatis. Sed si exigit dilationem: tunc
intelligitur 31. dierũ, vt d. l. vbi. de re. iur. Secundo casu,
quando de odio: tunc tempus dilatari debet, facit quod
no. in l. 3. §. minorem. supra de mino. Adde tamen omni
no gl. in d. c. quàm sit. extra de elec. li. 6. & Ci. qui dixit,
quòd tempora computantur ciuiliter per dies, non per
momenta. ÿ. de testa. l. qua ætate. secundùm Ci. & Bald.
ibi. ¶Item hic videtur probari, quòd si promisi dare de-
cem hoc anno, intelligitur incipere annus à die stipula-
tionis, non autem intelligitur de anno currente incipien-
te à die natiuitatis: ad idem videtur bene facere. l. eũ qui
Calendis. ver. sed planè. ÿ. de verbo. obligat. quod no. ad
intellectum. l. qui hoc anno. e. ti. Item facit hæc lex, & pre
8 dicta ad quæst. † si percussus per aliquos dies ante fe-
stum Natiuitatis, porrigat accusam suam post festũ Na-
tiuitatis, & dicat factum hoc anno, quòd accusatio pro
cedit, quasi iste annus inceperat à die vulneris. Quod po-
test procedere loquendo de anno legali, quem Ia. Butr.
appellat emergentem in l. pe. C. de accu. prout est 365.
dierum, vt hic & l. cum hæres. §. Stichus. de sta. lib. ¶Nã
sic loquendo, quicquid est factum inter hos 365. dies,
potest dici factum hoc anno, ad idem facit gl. in l. diuor-
tio in prin. ÿ. so. ma. in gl. quæ incipit. Berta nupsit. quam
ibi Bar. ponderat ad saluandum istum libellum: secus si
loquamur de anno vulgari, qui denominatur à Natiuita
te CHRISTI; quia hoc respectu non potest dici fa-
ctum hoc anno, & hanc differentiam posuit Iac. Bu. in l.
pe. C. de accu. & Insti. de acti. in prin. Cum ergo verba li
belli debeant intelligi secundùm intentionem proferen-
tis, vt l. si quis intentione. s. de iud. & no. extra de restitut.
spo. cap. cum ad sedem. intelligendum erit de anno lega
li, siue emergenti, vt comprehendat maleficium com-
missum. Bar. tamen dixit, quòd istud nõ est verum; quia
cum in accusatione debeant inferi anni domini secũdùm
opi. gloss. in l. fin. C. de accu. (quæ etiam secundùm Cin.
de iure est tenenda, nisi consuetudo loci aliter se habe-
ret, & nos dicimus, quòd anni domini, qui ponuntur in
princip. quinterni per notarium, ponuntur loco anno-
rum, qui debent inferi in accusatione) de necessitate se-
quitur,

quitur, quòd si dicatur hoc anno, debeat intelligi hoc millesimo, qui millesimus debeat inseri in principio accusationis, & est insertus in principio quinterni, ita conclusiuè putat, quòd libellus illud maleficium non concludat, ita tenet in l. libellorum. ff. de accu. Sed certè non puto eum bene dicere; quia suum dictum potest procedere quantùm ad annos Domini dati libelli, & hos ponit notarius: sed Iac. Butr. loquitur de anno commissi criminis, & ideo puto eum meliùs dicere, quòd libellus possit saluari. Et adde id, quod dixi de persona accusata in l. item Mela. §. sed si plures. supra eod. ¶Nota demum istum tex. ibi,
9 [qui adhibita] &c. † Probat enim quis dicatur propriè homicida. Et sic videtur facere ad statutum ciuitatis dicens, quòd non possit procedi de maleficiis commissis retro per sex menses, nisi de homicidio retro per annum, si accusetur quis, quòd dederit auxilium, vel fauorem homicidæ, & accusatur (transactis tamen sex mensibus, non tamen anno) quòd non possit procedi, quasi iste non sit propriè homicida, & sic in eo non habeat locum statutum loquens de anno. Contrarium tamen fuit de facto seruatum. Pro cuius intelligentia aduerte ad verba statuti; nam si scripta sunt in personam, puta, si quis occiderit, non comprehendent dantem opem, vel fauorem homicidæ; quia ille non occidit, vt hic; lex enim Aquilia est scripta in personam, supra eodem l. 2. ideo in ea appellatur homicida, qui suis manibus fecit, vt hic, non alius: secus si verba sint scripta in rem, puta, si quis fecit homicidium &c. tunc bene comprehenderet dantem fauorem, & super hoc poterit fundari præcedens terminatio. Nam istud statutum est scriptum in rem, facit. l. aut qui aliter. §. fin. ff. quod vi, aut clam. & quod not. Iaco. de Arena. in l. si seruum. §. ait Prætor. ff. de acquir. hære. in ver. admoneris. & per Bart. infra de adult. l. hæc verba. ¶In glo. super verbo, teneri, quæ incipit, de occiso. in fine. Dic ergo latiùs, aut certum est vulnus esse mortiferum, aut non esse mortiferum, aut dubitatur. Primo ca
10 su, aut vulneratus decessit sine nouo ictu, † & vulnerans semper tenetur de occiso, vt dicta l. huic. §. si seruus. & supra eodem l. ait lex. & infra eodem. l. si ex plagis. in prin. Aut decessit ex nouo ictu: & tunc aut vulnus fuit illatum ab eodem vulnerante, aut ab alio: si ab eodem, tenetur de vulnerato, & de occiso. l. illud. §. fin. supra eodem. Si ab alio maturiùs est occisus: tunc vterque tenetur de occiso. l. illud. §. fin. supra eod. vt hic. varia tamen fit in personis eorum æstimatio, vt patet hic. ¶Secundo casu principali, quando certum erat vulnus nõ mortiferum: tunc vulnerans de vulnerato tantùm tenetur, vt d. l. qui occidit. §. fin. supra eo. ¶Tertio casu, quando dubitatur, aut decessit sine nouo ictu, & dic, quòd siue incontinenti, siue ex interuallo sit mortuus, præsumitur mortuus ex vulnere, vt dicto §. si seruus. nisi contrarium probet, vel de mala cura, vel custodia &c. vt supra eo. l. proinde. in princ. & infra eodem l. si ex plagis. in princ. & dicta l. qui occidit. §. fin. & argu. ff. de ædil. edic. l. quòd si nolit. §. qui mancipium. ver. culpam. Aut decessit ex nouo ictu: & tunc præsumitur vulnus præcedens non fuisse mortiferum, & ideo tenetur primus de vulnerato tantùm. l. item Mela. §. Celsus. supra eodem. Quidam tamen intellexerunt illum §. quādo certum erat vulnus esse mortiferum. ¶In glo. super verbo, iudicauerunt. in fin. sed solue, vt ibi not. quia hoc contingit hic, ne delictum remaneat impunitum, vt patet hic infra. in ver. [quòd si quis] & vers. [vtrùm] facit l. 3. in fine. infra de eo, quod certo loco. & infra rerum amot. l. si mulier. §. rerum. de quo plenè in l. prima. C. de sent. quæ pro eo, quod interest. ¶In glo. super verbo, trecentis, ibi: [nam tot dies habet] &c. quod intelligo verum in anno legali, vel emergenti, de quo supra dixi. Quandoque tamen habet vnum diem plus propter bisextum, vt dicta l. 3. §. minorem. supra. de minor. & l. cum bisextus. de verbo. signif. ¶In glo. ibi. [l. si municipes.] Solue, hic plures, vt singuli deliquerunt, meritò omnes tenentur insolidum: ibi verò deliquerunt, vt
11 vniuersi. † ¶Quo casu aduerte, quòd si delinquit vniuersitas, vt vniuersitas, puta, quia vadunt cum vexillo, vna est pœna; quia delinquens fingitur vnus, sic loquitur. l. metum. la terza. §. animaduertendum. supra quod met. cau. & supra de dolo. l. sed si ex dolo. l. sed damni. de dam. infect. & l. si municipes. hic alleg. Et si esset pœna capitalis, imponeret pœna arbitraria, vel pœna pecuniaria. l. tā collatores. C. de re mili. lib. 12. de quo, quomodo possit
a puniri vniuersitas, a vel delinquere, vide per Bart. in l. aut facta. §. fin. infra. de pœn. & per Innoc. extra de sen. excom. in c. grauem. Econtra autē, si delictum committatur ab vno, & intersit plurium, dic, vt l. si plures. ff. arbo. fur. cæs. ¶In ea. glo. ibi [damni infecti] quidam sol. quòd hic dolus, vel culpa hominis interuenit, ibi verò fortuitus casus. ¶Vltimò ab extra nota rationem vulgarē, quæ ponitur hic ibi [cum nec imputaretur] nam ex hoc
12 arguit Guil. quòd † pro exequutione publicę iustitiæ potest officialis mandare capi asinum, vel currum alterius, domino tamen rei debebitur competens salarium, idest æstimatio, arg. C. pro quib. cau. ser. pro præmio lib. acci. l. prima. & supra quemadm. seruit. amit. l. si locus. §. j. & quod ibi not. & de rei vendi. l. item si verberatum. cum similib. ita ponit Guil. in l. fin. §. fin. de pigno. actio. adde quod dixi in simili in l. liber homo. supra eodem. vbi dixi, an possit quis compelli esse manigoldus publicus. Item per hanc rationem, quæ fundatur in publica vtilita-
13 te, videtur posse argui, † quòd statutum loquens de homicidio, comprehendat mandantem. qui tamen non videtur homicida verè, sed per interpretationem; quia per alium &c. vt no. in l. prima. §. deiecisse. ff. de vi, & vi arma. nam prouidentia legis, vel hominis ad aliquem casum, relata ratione publicæ vtilitatis, continet alium casum, qui est idem per fictionem. l. Gallus. §. quid si is. in fin. infra de liber. & posthum. vbi Bald. notat. Sed certè ibi probatur contrarium, scilicet, quòd iste casus non contineatur secundùm veram significationem verborum: sed ex quadam suppletiua interpretatione, vel extensiua, quæ in statutis locum non habet, facit dicta l. aut qui aliter. infra. quod vi, aut clam. in §. fin. & quod not. in dicta l. si seruum. §. ait Prætor. de acquiren. hæredit. & ita tenuit Bar. in l. omnes populi. de iustitia, & iure. & in l. si is q pro empto. infra de vsucap. scilicet, quòd non extendatur. Ci. tamen disputando tenuit contrarium, scilicet, quòd talis interpretatio admittatur in statutis, ponderata mente, & ratione ipsius statuti; nam mens legis est ipsa lex, vt not. Dyn. in c. vlt. de regu. iur. Pro ista opinio videtur casus in dicta l. Gallus. §. quid si is. nam inuentio, & consilium Galli videtur posse conuenire, & æquiparari statuto municipali, cum veniret illud consilium ad derogationem iuris antiqui, scilicet xij. tab. vt patet Insti. de leg. in §. postremò. Item pro hoc facit; quia in statutis videtur procedendum de similibus ad similia. l. de quibus. supra de legibus. & quia tacitè cautum videtur id, in quo eadem ratio reperitur. l. libertum. §. senatus. infra de ritu nupt. C. de reuoc. dona. l. his solis. & l. fina. C. de indic. vidui. tollen.

ADDITIO.

a ¶Puniri vniuersitas.Adde Bal.in l. etiam.in 5.& 6.col. C.de exequu.rei iu.& in Authen.& omnino. C. ne vxor pro mar.Bartol.in l.prima.ff.de mag.conue. Bald.in tit. de pace Constan.ver.vniuersitatē. & Fel. in c. dilectus. il secondo.de simo.ver.vltimò inquantùm Doct. colum. pen.Et an possit vniuersitas excommunicari, vide Host. in summa de sent. exc. in §.fina.versi.ergo si constat Panor.in c.dilectę.de excep.in 1. notabi.

L. Si ex plagijs. ¶Vbi vulnus est mortiferum non interueniente negligentia, nec medici imperitia, obligat vulnerantem de occiso. hoc dicit. Vel sic. Imperitia medici, vel negligentia infirmi non imputatur percussori, nec auget delictum. hoc dicit. Pone. Quidam vulnerauit seruum, deinde mortuus est, quæritur, an possit agi de occiso directa. Dic, quòd agitur directa Aquilia contra vulnerantem, & ad huius intelligentiam vide quod dixi supra in l.proxi.¶In gloss. quæ incipit, de occiso. & no. hic modum articulandi, vt vulnerans de occiso non teneatur; debet enim articulari, & probari mortem sequutam; negligentia infirmi, vel imperitia curantis. circa quod vide quod dixi in l.qua actione. §. Proculus. cum l.seq. s̄.eod. titu.

Ex §.Tabernarius.

SVMMAE.

1 *Allegans factum ad sui defensionem, videtur negare maleficium.*

2 *Præsumptio fit in dubio contra dicentem se fecisse ad sui defensionem.*

3 *Defensio permittitur insultato, cum moderamine tamen.*

§. Tabernarius. ¶Percutiens immediatè suum percussorem, videtur hoc fecisse ad sui defensionem, & ne iterū percutiatur, & ideo non iudicatur culpabilis, vt teneatur Aquilia. hoc dicit. Vel sic. Dans damnum alii ob suarum rerum defensionem, non tenetur Aquilia, & ob recuperationem non tenetur dans damnum. hoc dicit, & dic hic casum in tabernario. Parisius tabernarius tenebat hospitium, & tenebat suam lucernam ante domum, vt faceret lumen transeuntibus, & venientibus: & pone, quòd seruus alterius fuit priuatus oculo à tabernario, qui reposcebat lucernam suam substractam à d. seruo, qui resistebat: & no. quòd dubium erat propterea; quia tabernarius excessisse modum videtur, & sic tabernarius leg. Aquilia teneri, secūdùm Odof.¶ibi [factū videri,] & sic tabernarium lege Aquilia teneri.† No. quòd
1 allegans factum ad sui defensionem, videtur negare maleficium, facit. l. prima. C. vnde vi. s̄. de iu. & iu. l. vt vī. & s̄.e.l.scientiam.§.qui cum aliter.& sic facit, quòd puniri debeat à statuto puniente negantem maleficium. Secus si statutum puniret negantem factum; quia non dicitur negare factum, licèt asserat factum, quod ad sui defensionem fecit, & ita declarat Bar. in q. illa, quæ incipit. Per Italiam communiter sunt statuta &c. facit etiam quod tangit in l. eum qui j̄. de iureiu. circa quod vide omnino quod scripsi in l.2.s̄.eod. An tamen sic respondens dicatur clarè, & simpliciter respondisse, vide quod nota. in l. prima. §. si quis simpliciter. j̄. de verbor. obligatio. & per Bar. in l. prima. §. primo. j̄. de vulg. & pupil no. in l. Gal-
2 lus. in prin. ¶Secundò no.† quòd stante dubio, si aliquid factū sit ad sui defensionem, vel non, semper præsumitur contra eum, qui primò dedit operam rei illicitæ, casus est hic, & ita allegaui. s̄. e. in l. scientiam. §. qui cum aliter. vbi vide quæ dixi ad intelligentiam huius. §. ¶Tertiò
3 no.† quòd cum insultato permittatur defensio, cum moderamine tamen intelligitur ex l. prima. C. vnde vi. & declaraui plenè. s̄. e. in l. scientiam. §. qui cum aliter. Si tamen moderamen excedat, & non ex proposito, non tenetur, casus est hic secundùm gl. quæ ita allegat istum tex. 13. q. 1. in gl. summæ. ad fi. ¶In gl. fi. dic circa hoc, quod dixi. s̄. eo. in l. sed & si quencunque. in principio.

§. In cliuo. ¶Si damno dato ex retro cessione currus alicuius: argui possit hominis culpa, homo ipse tenetur Aquilia: si arguatur culpa animalis, vel iumenti, dominus animalis tātùm tenetur: si in neutro culpa deprehenditur, neuter tenetur. hoc dicit. Vel sic. Ex facto ius oritur, & ius dicitur facto implicitum, & ad hoc allegat. ¶Ibi [in cliuo] hic ponit primò thema, & quæstio. ¶Ibi [respondit] hic ponitur solutio ipsius quæstionis cum obiectionis responsione, & dubij remotione. Primò, cum culpa mulionis datum est damnum. ¶Ibi [ius esse positum] idest iuris decisionem, seu responsionem. Ita ponit Io. mona. extra de elect. in c. cupientes. §. 2. li. 6. & de iur. calū. ī c. fi. ¶Ibi [nihilominus] hic tollit tacitam obiectionem. ¶Ibi [sua voluntate] sicut fuit in casu præcedenti. ¶Ibi [veluti] ecce simile. ¶Ibi [sed si mulę] hic tertium prosequitur casum, quando culpa mularum damnum fuit datum cū hominibus, idest mulionibus. ¶Ibi [quòd si neque.] hic quartum prosequitur casum, quando sine alicuius culpa. ¶Ibi [illud quidem certum] hic quintò, & vltimò remouet dubium. No. istum tex. ex eo, quòd dicit, ius deriuare à facto, facit enim ad excusationem consulentis diuersimodè super eodem facto; excusatur enim, vbicunque factum est variatum. ¶In gloss. reformidassent. in fin. ex hoc collige consilium ad excusationem domini mularum, vt articuletur ex causa superueniente hoc contigisse, vt si aliquo alio impressus esset terror. ¶In gloss. fin. in fin. at hic dominus mularum non habet auxilium contra tertium. Item nec ob. extra gl. l. si tertius. in fi. j̄. de aqua plu. ar. in princ. vbi tenetur pro damno dato pro tertio; quia ibi tertius vicinus erat in culpa, vt ibi no.

Ex §.Quidam boues.

SVMMAE.

1 *Commodum, & incommodum transit in emptorem à die emptionis. Limita, vt nu. 2.*

3 *Emptores redditūum publicorum quando incipiant habere commodum.*

§. Quidam boues. ¶Pro damno dato à re vendita, quæ data erat experienda, non tenetur venditor, si dominium erat translatum, aliàs secus. h. d. Et ad intelligentiam huius præmitte, quòd quandoque contractus venditionis est purus resoluendus in conditionis euentum. Quandoque est conuentionalis perficiendus demum in aduentum conditionis, & inter istos est diuersus,

ſus effectus,ut patet.ꝟ.de in diem adiect.l.2.ubi uide de hoc.Et ſuper hoc fundatur etiã iſta deciſio.¶Ibi[ab alte ro boue] ſcilicet de prædictis duobus venditur. ¶Ibi [deberet] ex tit.præcedenti.ſecundùm Ray.¶Ibi [emptos haberet] ideſt pro emptis retinere. ¶Ibi non debe
1 ret præſtari.] Et ratio eſt; † quia omne commodum, & incommodum à die emptionis tranſiuit in emptorem. l.prima. ꝟ.de pericu.& commo.rei ven. Et ex hoc ſequitur,quòd ſi quod incommodum emptor recepiſſet experientia boum, vt quia eos experiundos locaſſet pro 20. ſolidis in die, id to tum cedat emptoris lucro: ſecus ſi nondum perfecta erat emptio, vt ſequitur; tunc enim (quia nondum ad eum ſpectat periculum, etiam ſi experiundos accepiſſet) commodum interim perceptum debet reſtitui domino boum.ꝟ.commod.l.ſi is qui.§.ſi quẽ quæſtum.qui eſt ad hoc vtilis, & notabilis caſus, ſeu textus,& ibi vide gl.quæ notabiliter limitat hoc verum,quã do ad aliquem ſpectat periculum ex natura contractus.
2 † ſecus ſi ex ſua mora, vel culpa; tunc enim per hoc non lucratur commodum medio tempore perceptum, ne ex
3 dolo ſuo lucretur. Et ex his patet, † ꝙ emptores redditum publicorum non priùs debent habere redditus, quàm incipiat eorum obligatio, vel contractus, niſi forte ex pacto contractus id fieret retrorſum, vt multotiés contingit.videnda ergo ſunt verba contractus.¶In fi.ſuper vltimo verbo ibi[debere] actione de pauperie. l.1. §.1.s̃.ti.prox. ſecundùm Odoſ.

§. Cum pila. ¶Si ludentes ad inuicem ſe impellant, & alter eorum cadens debilitetur, vel in aliquo deterioretur, non tenetur impellens, niſi ſtudioſè feciſſet, & extra naturã ludi.h.d.tex.& glo.Vel breuiùs.Damnum datum ex natura ludi nõ venit in Aquilia. ad hoc põt allegari. ¶Ibi [ſeruulum,] qui parui habent oſſa teneriora. Nota iſtũ tex.pro occurrentibus tota die inter ſocios ludentes; nã ibi id,quod occurrit occaſionabile aliunde, iudicatur impunibile,vel inculpabile, & ſic non punitur. Potuit autẽ eſſe ratio; quia in ludo licitum eſt cuilibet ludentium ſuperare ludentem, ſeu ſocios.ꝟ.de præſcr.ver.l.ſi gratuitam.aliàs eſt ſub.l.ſi rem.§.fi.& de verb.ob.l.in exequutione.in fi.vbi gl.quod tamen intelligo faciendo ſecundũ naturam ludi,vt & hic probatur in tex.

Ex l.Si boues.

SVMMAE.

1 *Abortum cauſans incurrit irregularitatem.*
2 *Pœna irregularitatis propter abortum non contrahitur, niſi interficiatur homo iam animatus.*

L. Si boues. ¶Vbi fœtus eijcitur culpa alterius cogentis animal, datur contra eum actio in factum.h. d.& hoc quã do animal eijciens non tetigit, aliàs daretur directa A-
1 quilia,vt s̃.e. l. Quintus.& ibi no.Et facit iſte tex.† ꝙ is, qui immediatè eſt cauſa, quòd mulier pareret abortiuũ, (vt quia eam fortè ſtrinxit in tripudio,vnde poſtea caſualiter eſt ſequutus abortio) quòd incurrat irregularitatẽ, vide l.Diuus.ꝟ.de extraord.crimi.& l.ſi mulierem. ꝟ.de
2 ſica.& l.Cicero.ꝟ.de pœn.cum ibi no. † Aduerte tamen, quòd illa pœna irregularitatis non contrahitur,niſi interficiatur homo iam animatus, extra de homic. capitu. ſicut ex literarum.& eodem.ti.c.ſi aliquis.vbi de hoc,circa quod vide quod dixi ſupra e. in l. ſi ſeruus ſeruum. §. ſi mulier. ¶In glo.ibi ſuper verbo,boues, ideſt vacca.ſimilis expoſitio.ꝟ.de vſuc.in l.ſi aliena.§.1. & ꝟ.de vſur. in l.equis.la prima. & la ſeconda.& ibi plenè vide.

Ex l.Legis Aquiliæ.

SVMMAE.

1 *Actio cui competat venditori,vel creditori, quando dubitatur de damno dato in re debita.*
2 *Actio an detur creditori contra debitorem.*

L. Legis Aquiliæ. ¶Nemo poteſt agere de iniuria,quam ſibi ipſi irrogauit. hoc dicit. Vel ſic. Vbi creditor ſpeciem ſibi promiſſam ante moram debitoris interimit, vel vulnerat,tenetur debitori Aquilia. hoc dicit. Secus ſi hoc faciat,mora iam commiſſa per debitorem; quia tunc ipſe promiſſor liberatur.hoc dicit in ſumma quò ad omnem effectum. Et primò quando res debita vulneratur, vel occiditur ante moram promiſſoris.Secundò quando poſt moram. Secunda ibi,quod ſi. Caſum ponam ſub nube.Quidam ſtipulatus eſt Stichum ſibi dari,cõtingit, quòd antequam promiſſor eſſet in mora,ſtipulator, vel creditor vulnerauit illum Stichum,vel interemit.¶Ibi [promiſſum] poteſt intelligi ſub conditione, vel die incerta, & tollit contrarium ſecundùm quoſdam.Tu tamen hoc declara,vt ꝟ.dicam.¶Ibi [liberatur.] & poteſt eſſe ratio; quia vltima mora nocet, vt hic,& ꝟ.de peric.& com.rei vẽ.l. illud. & de act.emp. l.ſi per emptorem.¶In glo.ſuper verbo,vullnerauit.ibi[ſub conditione,vel in diem certam.]hanc ſoluti.tenuit Pe. & Ci.in contrario.Sed certè in hoc, quòd iſtum tex.intelligit in oblig.conditionali, videtur malè dicere; quia ſi erat ſub conditione debitor, ergo deberet expectari conditio.s̃.e.l.in lege Aquilia ſi deletum.& fortè hoc fuit de mente glo.hic ad fi.dum opponit de illa. Poteſt tamen dici defendendo, ꝙ ibi, conditione pendente, non erat agenti ius aliquod de præſenti reſpectu principalis debiti,licèt ratione delicti eſset ius,ſed nõ præſtatio: hic autem erat ius de præſenti; quia debitor nunc erat dominus,licèt ſperetur abeſſe de futuro, ar. de condi. fur. l. ſi ſeruus.ver.quòd ſi pendente. quia tamen hoc ſapit aliquam diuinationem ad iſtum tex.ideo gl. ſoluit aliter,vt ſequitur,q.d.non competeret alia actio de dolo. Aduerte tamen circa iſtam primam in eo,quòd intelligit legem contrariam in promiſsione pura, vel in diem certam; nam & in hoc videtur poſſe reijci. Ecce alia obiectio ad ſecundam partem per caſum. l. huic ſcripturæ.s̃. e.in prin.vbi venerat dies ſolutionis.ſ.mors: & tamẽ nõ legatario,ſed hæredi competit actio. Potes tamen defendere,ut ſi dicas,ꝙ ibi non venerat plenè dies; quia licèt mors eſſet ſequuta; non tamen aditio hæreditatis.ſ.tempore interitus, & ſic legatarius propriè non erat creditor ibi.ꝟ.de actio.& ob.l.is cui.Ita etiam dixi in contrario.¶Ibi [vel occidit alius] Ray. dicit ſimpliciter iſtam veram gl. tamen in contrario non tenetur eam, per d. l. huic ſcripturæ.Potes dicere,ꝙ hæc eſt in ſe vera,& bona, attentò maximè; quia non debet improbitate ſua conſequi actionẽ.l.ita fullo.§. primo.ꝟ. de fur. Vel dicaliter

secundùm gloss. in contrario. §. quòd ad æstimationem serui habet debitor Aquiliam, vt hic, quam tenetur cedere creditori: sed ad cætera damna agitur de dolo, vt hic,& hanc tenet ibi glo. Guil. tamen dixit ibi, quòd est in electione stipulatoris, vtrùm agat ex dolo, vel ex iure cesso,& sic vtraque ibi competit secundùm eum,& sic text. ibi non denegat actionem legis Aquiliæ debitori; quia tenetur eam cedere. Vel secundùm eum respexit tẽpus post cessionem; quia postea quàm cessit, non dicitur Aquiliam habere. ¶Nec ob. huic dicto, ꝙ vbi est alia actio, non detur de dolo. l. 1. §. ait Prætor. eo. tit. quia illud verum, quando habet locum alia actio immediatè, idest sine cessione: secus si cõpetit alia mediatè, idest mediante cessione; quia tunc locum habet etiam de dolo, si volo eam eligere; iniquum esset enim prætextu cessionis fiendæ denegari actionem de dolo secundùm eum. Sed Petrus dixit, quòd ibi non habet locum actio legis Aquiliæ, nec cessio: sed de dolo tãtùm. ¶Nec ob. iste tex. quia respõdetur, vt dixi. s. circa primam solutionem scilicet, quòd hic animal occisum debebatur in diem, vel sub conditione: ibi autem seruus debebatur purè,& hoc tenuit Cin. in contrario in additione. ¶Põt tamen dictũ Guil. sustineri, vt dicamus, ꝙ actio de dolo non concurrit cum alia sumente originem in eadem persona: tamen bene concurrit cum alia cessa; quia sumit originẽ in personis diuersorũ. ¶Ad vnum tamen aduerte, quòd in eo, quod gl. ibi dixit debitorem teneri ad cedendum actionem creditori, glo. dixit contrarium. s. eo. in l. proinde si
1 seruum. vide earundem concordantiam. ¶†Vltimò concludo ad materiam legis, si dubitetur, damno dato in re debita, cui competat actio venditori, vel creditori, distingue: aut damnum datum est à tertio, aut à debitore, aut à creditore. ¶Si à tertio, aut occidendo, aut uulnerãdo. ¶Si occidendo, tunc datur debitori Aquilia, si hoc fecit in eius iniuriam,& ab eo captatam: quo casu clarum est, quòd debitor ipse non liberatur, arg. j. loca. l. si merces. §. culpæ. & quia per eum factum videtur, quò minùs detur. j. si cer. pe. l. quod te. Sed si hoc non fecit in iniuriam debitoris, vel saltem debitor eam non captauit. i. non cedit eam: quo casu liberatur, ar. d. l. quod te. tunc adhuc datur debitori Aquilia; quia eius interest, nec videtur teneri ad eam cedendam creditori. Nam cum per mortem serui fit sublata obligatio ipso iure, vt d. l. quod te.& de verbo. obli. l. si ex legati causa. non superest actio creditori, qua possit conuenire debitorem, vt cedat, vt s. eo. l. huic scripturæ.& ideo, quia omnis actio deficit, datur creditori de dolo. d. l. arbitrio. §. fina. s. de dolo. Quod verum intelligo, quando res debita erat ex causa lucratiua: secus si onerosa; quia tunc tenetur cedere scilicet quando onerosa, & dare quicquid est apud eum ex re illa. l. in summa. §. si quis seruum. j. de condi. indebi.& hæc est vera conclusio, licèt Ci. multùm laborauerit in hoc articulo in l. non moriturum. C. de contrahẽ. & commit. stipula. Si verò vulnerando, tunc quia debitor non est liberatus, remanet creditori actio ad ipsam speciem debitam, per quam consequitur cessionem actionis. d. l. huic scripturæ. secundo responso. ¶Secundo casu principali, quando damnum est datum à debitore: tunc clarum est, quòd debitori contra se ipsum non
2 datur actio. †Sed an creditori contra debitorem detur actio, dico, ꝙ si merentem occidit, non tenetur debitor,& ideo denegari videtur actio creditori, argu. j. de leg. 1. l. quid ergo. §. si hæres hominem.& quod ibi no.& de ver. obl. l. qui seruum. Quod intelligo, nisi debitor iam fuisset in mora præstandi rem; quia tunc teneretur ratione præcedentis moræ, ar. d. l. quod te. l.& l. si ex legati causa. in ratione sui,& ideo isti creditori competit Aquilia contra eum hoc casu: sed si non merentem, tunc dico secus; non enim liberatur debitor. d. l. si ex legati causa. et ideo creditori contra eum daretur actio. Attento tamen, an res esset debita purè: & tunc statim veniret tota æstimatio. An sub conditione: & tunc in exactione expectaretur cõditionis euentus. s. eo. l. in lege Aquilia si deletũ. ¶Tertio & vltimo principali casu, quando damnum est datum à creditore; tunc si debitor erat in diem, vel sub conditione, agit debitor contra eum Aquilia; quia tunc interim priuatus est ea re. d. l. huic scripturæ. & quia non erat certum debitum iri, veniet æstimatio totius rei, quatenus ipsius debitoris interesset, facit ad istud. l. proxi. & quod ibi no. Sed si debitum erit purum: tunc non agit debitor; quia liberatus est, vt hic: nec poterit debitor obijcere creditori culpam; quia ipse ex ea lucrum sentit. l. cum in fundo §. ꝙ si mulier. j. de iure do. quæ verba no.

L. Stichũ, aut Pamphilũ.

¶In actione legis Aquiliæ venit interesse etiam deperditę potestatis soluendi animal interemptum minoris valens, quàm id, quod remansit in obligatione alternatiua. h. d.& iste est vnus modus. ¶Vel sic, & magis ad literã. Creditor occidens ante moram alterum ex seruis alternatiuè promissis, tenetur non solùm ad veram æstimationem serui occisi: sed etiam ad interesse, si alius pluris valet, qui superest, quod interesse attenditur, etiam si casu superstes moriatur. h. d.& hic est proprius modus. Et diuidam literam,& dicam legendo eam. Pone casum in seruo occiso ante moram. ¶In text. ibi [promisi Titio] & sic in dubio erat mea electio, per l. plerunque. in fin. j. de iure do. Aduerte tamen; quia ab hac eligendi potestate excluditur debitor propter facinus ab eo commissum in altero alternatiuorum, probatur inf. de sol. l. Stichum, aut Pamphilum. in prin. ver. enimuerò. ibi [neque defuncti offerri potest æstimatio] &c. Et hoc casu, quo est debitoris electio, admittitur libellus alternatiuus j. de uerb. obli. l. ubi autem. §. illud. Quod uerum est, quandiu utrunque superest, aliàs solus vnus peteretur, ut d. l. Stichum. ubi etiam probatur, ꝙ mora per debitorem commissa circa unum alternatiuorum, non intelligitur commissa circa reliquum. ¶In tex. ibi [ante moram] h. d. quia secus esset si post moram; quia tunc liberatur debitor, unde non agit actione legis Aquiliæ contra occidentem; quia non interest. j. proxi. in fi. & adde, quod ibi dixi. ¶In tex. ibi [respondi] hucusque thema, & quæstio, hic altiùs exorditur,& duas format quæstiones. Prima. ibi [quanti.] Secunda ibi [& qd dicemus. ¶Ibi [creditor] & sic tenetur leg. Aquilia, ut s. l. proxi. ¶Ibi [habeo dare] si nolo dare pretium Stichi occisi, vel si nolo agere lege Aquilia, & hoc tollit contrarium secundùm Ray. quicquid dicat gl. ¶In tex. ibi [interest] & sic. 20. miliaria, aliàs milia; quia Pamphilus remanet in obligatione. j. de contrahen. emptio. l. emptioni. §. fina. secundùm Odof. ¶In tex. ibi [promissor] ab utroque Pamphilo,& Sticho,& certè non admittitur hoc. ¶In tex. ibi [sufficiet.] Hæc est alia pars, in qua respondet ad vtranque quæstio. siue viuat Pamphilus, siue naturaliter decesserit. ¶In text. ibi [occideretur] scilicet Stichus, uiuo Pamphilo. ¶In text. ibi [hac quidem] hic ultimò infert ad alium casum. ¶In text. ibi [ratione] quia sufficit fuisse pluris ultra annum retro, etiam si & cæt. ¶In textu, ibi [fuisse] propter Pamphilum,

lum, qui superfuit intra annum retro secundùm Ray. vel supple fuisse; quia intra annum interest mea 20. habere Stichum; quia poterã ipsum dare, & liberari ab obligatione, & remãsisset Pamphilus mihi, qui valebat 20. poterat enim in anno tanti valere. ¶Not. ergo ex ista litera vltra casus summarios, quòd licèt actione legis Aquiliæ minuatur interesse: non tamẽ per hoc minuitur actio; quia talis actio habet oculos retro, nec est merè persequutoria, & hoc collige vltra glo. ¶In glo. ibi, vel veriùs, ibi [forsan] Sed certè istæ rationes, aliàs solutiones non videntur aliqualiter satisfacere, nec huic literæ conuenire, quæ dicit, necesse habes dare, & ideo dic meliùs, distinguendo scilicet tres casus. Aut enim alter seruorũ decessit casu: & tunc est promissoris electio, & ita loquitur contrarium. Aut decessit facto stipulatoris occidentis: & tũc multò magis, & fortiùs elegit promissor, vt hic. Nec ob. ꝙ iste tex. dicat, necesse habeo dare, &c. vt dixi; q̃a expone, vt dixi s. super litera. Aut iste seru⁹ decessit facto promissoris, qui eum occidit, & elegit stipulator, ita loquitur d. l. Stichum, aut Pamphilum. in prin. quæ etiam contradicere videt, & hæc videtur esse melior solutio, & vera prædictorum iurium. hic non sunt alia.

Ex l. Mulier.

S V M M AE.

1 *Actio legis Aquiliæ non est famosa.*
2 *Vxor an possit facere eleemosinam de bonis viri.*
Et an possit commodare res viri. nu. 3.

L. Mulier. ¶Vxor dans damnum in re mariti, potest Aquilia cõueniri. h. d. pone. Mulier damnificauit seruum, vel animal mariti, stãte matrimonio, &c. ¶In tex. ibi [conuenitur] & hoc tenuit, & voluit. l. maritus. s. allega. ¶No. hic, † quòd actio
1 Aquiliæ nõ est famosa, aliàs nõ cõpeteret inter coniuges, ita no. glo. s. eo. in l. si seruus seruum. §. si cũ maritus. Et tamen competit inter eos, etiam constante matrimonio, vt ibi patet, & hoc non violando literam, prout intelligit gl. quæ dicit dari in factum. Veriùs ergo videtur, quod glos. sentit in d. §. si cum maritus. quasi istud, quod sentit hic, dum dixit de actione in factũ. ¶Nota secũdò istum text.
2 qui videtur facere, † quòd vxor non potest eleemosinam facere de bonis mariti, ad idẽ facit. ℣. sol. mat. l. constante. §. si vxor. In contrarium autẽ facit. ℣. re. amo. l. 1. vbi tex. dicit, quòd societas vitæ quodamodo eam dominam facit, Bar. ibi dixit, quòd si facit, quod marit⁹, potest, quatenus maritus facere consueuit, ar. ℣. de pigno. actio. l. vel vniuersorum. & l. fi. ℣. quod cum eo. quod intelligo etiam ignorante marito; fortiùs ergo eo sciente, & tacente: quo casu videtur consentire, vt no. Bar. post glo. in d. §. si vxor. Sed si faciat eleemosinam pro se, adhuc dixit Bart. quòd mulier potest; quia in isto casu permittitur, per l. si sponsus. §. concessa. circa fi. ff. de dona. inter vir. & vxo. Sed certè ille tex. loquit̃, quando vir adhuc donat, vt distribuat in piam causam, vel in oblationem, videlicet Deo fiendã. Quid ergo, si hoc non appareat, scilicet de consensu viri. Respondeo dicendum, vt. s. scilicet, quòd si eo sciente, & non cõtradicente, tũc fit clarũ: sed si ignorante, tunc in leuibus, & in illis, ex quibus patrimonium viri non multùm diminuitur, vt cum dat vnum panem, vel vnum vitrum vini, vel quid simile, puto idem scilicet, quòd vir videatur consentire propter promiscuum vsum inter eos, & vitæ societatem, &c. de qua in d. l. 1. ℣. re amo. & C. de cri. exp. hære. l. aduersus. cum simi. In alijs autem non leuibus, vel ex quibus inducitur magna diminutio viri, & in quibus ex qualitate patrimonij, & datorum non est verisimile uirum consentire: tunc vir credendus est contradicere, ar. ℣. de fur. l. qui vas. §. vetare. † Ex his etiã colligitur, an vxor
3 commodare possit res viri, ad quod benè facit d. l. si constante. §. si vxor. vbi aliquid de hoc. Puto enim in dubio videri permissum vxori à viro, & hoc ratione promiscui vsus inter eos, de quo habet in d. l. 1. re. amo. & d. l. aduersus. nisi forte essent res, quas non esset verisimile maritũ concedere commodari, vel quæ essent deputatæ vsui viri tantùm, vt libri, equi, canes, & similia, facit Insti. de oblig. quæ ex delic. §. placuit.

L. Equum. ¶Si equus commodatus sine culpa commodatarij ab alio sit percussus, non tenetur commodatarius. Ita potest summari. h. d. ad literam. Ecce casum. Quidam commodauit equum suum scholari, quidam currendo obuiauit scholari, & impetu proiecit equum, & scholarem in terra, equus fregit crus, quare, &c. ¶No. ibi [non equi,] &c. idest, percutientis in meum equum, & dic, equi ab alio sibi commodati. ¶In tex. ibi [verum puto] nam ipse equus non videtur contra naturam sui generis damnum dedisse: unde cessat actio de pauperie. s. tit. 1. l. 1. §. ait Prætor. & ita supplet Odof. Secus ergo, si esset vitio equi, vt hic innuit glo. q. d. quòd tunc dominus tenetur, exemplum potest poni in equo vmbroso, vel aliàs non bene domito; quia forte auditu tubæ, sonitu, vel quouis alio territus cõtra naturam sui generis damnum dedit; quia socium irruit, vt hic. & pondera, quia quotidie euenire potest.

Rub. De his, qui deiecerunt, vel effuderunt.

CONTINVA Rub. Dictum est de lege Aquilia, quæ prosequitur damnum, verùm quia ista etiam damnum prosequitur. ℣. l. 1. in prin. ideo post illã hæc à parte ponitur. Differunt autem inter se, quia superior ex maleficio, vel delicto: hæc verò ex quasi maleficio, vt no. glo. ℣. in l. 1. post prin. in ver. si verò seruus. Itẽ illã datur ad simplum, & cõtra negantem ad duplum: hæc autem originaliter datur ad duplum, vt. ℣. eo. l. 1. in prin. Item ad intelligentiã præmitte, quòd hoc edictum habet duo capita. Vnum prouidet contra deijcientem, vel effundentem, &c. de quo statim in l. 1. in prin. Secundum verò prouidet contra tenẽtes appensum, vt dicitur. ℣. eo. in l. si verò. §. Prætor ait, & dicit hic Ray. super Rub. quòd materiã huius tit. prosequitur Rof. in tit. de actio. in factum. de his qui deie. vel effu.

Ex l. Prætor ait.

S V M M AE.

1 *Dominus tenetur ex facto serui.*
2 *Actio de his, qui deie. est datiua.*
3 *Vestibulum quid dicatur.*
4 *Damnum modicum vestis antiquæ non æstimatur.*

L. Prætor ait. ¶Ista prima lex huius tit. hoc intẽdit, & dic sic. Hic

ponitur primum caput edicti prouidens in effectu, quòd si quid reperiatur deiectum, vel effusum in loco, per quẽ publicum iter fit, & damnum fit datum in alijs rebus, quàm in homine libero, datur actio in factum ad duplũ: sed datum in corpore libero, & perijt, scilicet liber, datur actio ad quingentos aureos. Aliàs si ei solùm nocitũ est,
1 datur in id, quod iudici æquũ videbitur: † ex facto tamen serui obligatur dominus, tamen ignorans solùm noxaliter. h. d. vsque ad §. in summa. Casum. Domine, vellem scire, quid consulitis super hac materia. Ad hoc respondit, quòd Prætor ait, &c. Deinde mouetur dubium, si est sequuta mors alicuius liberi: sed quid si fuit læsus tantùm. ¶Ibi [consisteretur] se firmat, vel residet. ¶In tex. ibi [factumue erit] in alijs rebus, quàm in homine libero. ¶Ibi [in eum] scilicet liberũ. ¶Ibi [dabo] & talis actio ex hoc, edicto est popularis. ȷ. eo. l. si verò. §. hoc autem. Et cui applicetur hæc pœna, dic, vt ibi no. & vbi ego etiam ali-
2 ter dicã. ¶Ibi [dabo.] Nota, † quòd ista actio est datiua. ¶Ibi [nocitumque] scilicet in personam, vt declaratur in ea. l. §. hæc autẽ verba. ¶Ibi [insciente domino.] quando enim sciens est, perditur facultas dandi pro noxa. ȷ. commo. l. penul. cum simi. ¶Ibi [in iudicio] s. contra dominum intentato secundùm Ray. ¶Ibi [noxæ dedere.] contra hoc tamen videtur facere. ȷ. ea. l. §. cũ seruus. Sed sol. vt ibi no. Et dicit hic Odof. quòd in hac noxali actione tenetur dominus ad æstimationem damni, sed liberatur dando pro noxa. vt. ȷ. l. 1. ¶Nota tex. ibi [in quo consisteretur.] ex quo videtur posse argui, quòd lex etiã pœnalis, & sic odiosa contra attentantes aliquid in via publica, vel per quam de publico eatur, locũ ẽt habet in attentantibus in locis, & in vestibulo, vel similibus lo-
3 cis. † Est autem vestibulum locus, vbi cuilibet de populo licitum est residere, fortè causa ludi, vel alia. quod est notandum. cui adde. §. summa. & quod ibi not. Potest tamen dici, quòd hoc est hic ex extensione Prætoris, & sic non erit extensio hominis, sed legis. ¶Secundò nota ex hoc edicto prouisum esse domino vestis, quæ deturpatur in transitu, vel dum in via residet, per effusionem, siue emissionem fortè lauaturæ parasidum, vel alterius rei aptæ ad turpandum; debet enim in duplum emendari ei damnum, quod potest esse vtile habenti vestem antiquam, vt fit cũ ista refusione dupli, & faciat sibi nouam.
4 Aduerte tamen, † quòd damnum antiquæ vestis modicũ æstimatur. ¶In glo. super ver. factum. Nota istam gloss. ¶In glo. 3. ibi [vel dic datum] hæc secunda melior, vt vnum verbum nõ sit superfluum per aliud, & expositionẽ istorum verborum no. quando ista verba reperirentur in statutis apposita. ¶In gl. 3. scilicet eius damni. Et in hoc differt ab Aquilia, quæ contra confitentem datur in simplum, secundùm Odof. de quo dic, vt dixi. s. rub. ¶In gl. si seruus, ibi [in suis] scilicet seruis delinquentibus indistinctè. ¶In ea. glo. ibi [§. hanc autẽ] meliùs facit. § seruorum autem suorum. & hunc credo, quòd gl. voluit allegare. Sequitur in glo. [in alijs autem] scilicet seruis, quorum opera inhabitans vtitur, & sunt serui alieni. ¶In ea. gl. ibi [quasi delicto] quod dicitur cõmitti eo ipso, quòd opera vtitur talium seruorum.

Ex §. Summa cum.

SVMMAE.

1 *Viæ debent esse securæ.*

2 *Dominus loci tenetur per suum territorium facere quem scrutari, vt securus incedat.*

§. Summa cum.

¶Hic ponit rationẽ huius edicti, vel eius prouisionem commẽdat, quod locum habet, vt siue sit locus publicus, siue priuatus, per quem tamen vulgò iter fiat: secus tñ si tempore deiectionis per illum locum non erat vulgaris accessus, licèt postea esse cœperit. h. d. Pone casum, quæ fuit ratio hui⁹ edicti. sed pone, quòd erat alia via vicinalis, nunquid hoc idem habebit locum. vers. parui. mouet hoc dubium. ¶Nota id, ad quod quotidie alle-
1 gatur † quòd viæ debent esse securæ: & sic facit ad id, qđ Bar. tetigit in ti. ne quid in loco publico. & in l. ne quid. ȷ. de incen. rui. nauf. circa quod vide quod dixi. s. tit. 1. in l. scientiam. circa prin. vbi etiam istum tex. notabiliter alle-
2 gaui, † quòd dominus loci tenetur per suum territorium facere quem scrutari, vt securus incedat. Et no. istum tex. ibi [parui autem] ad statuta prouidentia de pœna furcarum contra aliquos robantes in strata, & in via publica. Et nota. q. Florentinorum de vno, qui extra stratam fuit desrobatus. Item facit iste tex. ad promittentem tenere stratam securam sub certa pœna, quòd non teneatur pro facto desrobati, qui ibat per alpes, non autem per iter rectum. Et ita not. dicit Bar. fuisse de facto terminato per istũ tex. in fi. literæ. ¶Ibi [hoc edicto teneri.] Ratio est secundùm Odof. quia legitimè factum ab initio non debet pœnam irrogare. C. de admini. tut. l. seruus. & ȷ. de itine. actuque priua. l. 1. in fi. secundùm eũ. ¶In gl. secunda, quę dicit [quantùm ad hoc edictum] quasi dicat, quòd quantùm ad alia edicta sic, & ȷ. de loc. publi. fru. l. 1. ȷ. de via pub. l. 1. & ne quid in loco publico. l. 1.

Ex §. Quod si cum suspẽderetur.

SVMMAE.

1 *Lex, vel dispositio expressè concepta, & etiam facta habet locum in eo etiam, quod est in fieri.*

2 *Lex loquens verbo præsentis temporis ad punitionem delicti, quomodo intelligatur.*

3 *Potest, verbum est extensiuum.*

§. Quod si cum suspen.

¶Suspensum, vel decisum habetur pro deiecto, & effusum per se, venit in hac actione. h. d. primò. Et actio in factũ ex hoc edicto contra inhabitantem datur ad duplum, non habita mentione inficiationis, vel culpæ. h. d. secundò vsque ibi, hæc autem verba. Vel latiùs. Hoc edictum, quod loquitur de deiectis, locum habet in eo, quod cum suspenderetur, vel suspensum esset, decidit, vel etiam appensum, effusum est, etiam sine hominis facto, & agetur contra habitantem, non contra dominum ædium, nec exigitur culpa, vel negatio ad hoc, vt ad duplũ agatur, licèt Aquilia requiratur vtrunque. h. d. in terminis, & in summa vidi prouisum de pœna, &c. Sed pone, dum quidam vellet pignatellum apponere, illa cecidit, &c. ¶In tex. ibi [videndum est.] Et hoc casu videtur, ꝙ duæ pœnæ possunt locũ habere, sm̃ no. ȷ. eo. in l. si verò. §. si id, qđ. & dic, vt ibi. ¶Ibi [inhabitabat] scilicet ædes alienas, vbi vtrũq; exigitur, vt patet. s. tit. 1. in l. sed & si quencũque. §. 1. & i l. inde Neratius. §. hæc actio. ¶Ibi [quinquaginta aureorum] & cui pœna hæc soluatur, vide. ȷ. eo. in l. si verò. §. hæc autẽ actio. facit. l. 2. C. de discusso. & l. 3. ȷ. de sepul. vio. quod
1 declarabo in d. §. hæc autem actio. Nota hic, quòd † lex pœnalis,

pœnalis, vel dispositio expressè concepta in facto, locum habet etiam in eo, quod est in fieri, sic. ff. de iur. om. iudi. l.
2 si quis id, quod. §. fi. cui etiam adde, † quòd vbi lex vtitur verbo præsentis temporis ad punitionem delicti, intelligitur de verbo præteriti temporis, & plusquam perfecti. l. cedere. in princip. & ibi no. ff. arbo. fur. cæsa. verbum enim præsentis temporis significat & præteritum. ff. de verb. si-
3 gni. l. verbū erit. † De verbo autem, potest, quod est exten
a siuū, a vide de leg. 2. l. si ita quis in testamēto, & quod ibi no. tangitur etiam aliqud in l. cum in secundo. ff. de iniust. testa. ¶In gl. culpæ. in fine ibi [nam non exigitur] sic ergo sufficit culpam præcedere, & illa est potens obligare. Et ex hoc collige, φ vbi quis obligatur pro facto sui familiaris, dicitur argui in eo propria culpa, & ideo dicitur ex quasi delicto teneri. Inst. de obli. quæ ex quasi del. §. 1. Et sic si statutus est modus, vel terminus agendi ex obligatione deriuata ex quasi delicto, comprehenditur & iste casus à statuto.

ADDITIO.

a ¶Quod est extensiuum. Adde, quòd hoc verbū, poterit, seu potest, ad futurum trahitur, Alex. in cons. 301. inci. Pōderatis his. in 3. vol. nu. 2.

Ex §. Hæc autem.

SVMMAE.

1 *Lex loquens de iniuria personali, non verificatur de iniuria reali.*
2 *Offensa quid dicatur.*
3 *In, dictio denotat inhærentiam.*

§. Hæc autem. ¶Verba edicti prouidentia contra nocentē libero homini, intelliguntur de damis illatis in corpus eius, nō in bona, vel ei⁹ vestes. h. d. ad literā. Vel sic. Nocere est in corpus, in rebus verò offendere. Ita largo modo sumi potest. Aduerte tamen, quòd hic loquitur specialiter in suo casu. ¶In tex. ibi [corruptumue est] tunc s. condēnatio fit in duplū dati dāni. ¶Ibi [admittuntur] quo casu fit condemnatio, in quantū iudici videatur. ff. ea. l. post principiū. ¶Nota vtiliter ex litera, † quòd lex
1 loquēs de personali iniuria nō verificatur ī reali, & sic φ offendens in pannis, & vestibus: non puniatur pœna, qua punitur offendens liberum hominem; quia iniuria facta in vestibus, licèt dicatur facta personæ: non tamen dicitur facta in p̄sonā. circa quod vide notabilia verba Gui. de Cu. in l. si qua per calumniam. C. de epi. & cle. Et ideo bene patet hic, quòd licèt alicui scindantur vestes, vt clerico, non dicitur affici iniuria personali, de quo tangitur per Inno. de sententia exco. in c. nuper. & per Ci. de offi. proconsu. & lega. in l. meminisse. per Bar. in l. 1. §. hoc autem edictum. de op. no. nun. & in l. licitatio. §. quod illicitè. ff. de publi. & per Archi. 17. q. 3. in c. si quis suadente diabolo. vbi omnino vide gloss. & etiam vide quod dixi. ff. tit. 1. in l. si seruus seruum. §. rupisse. Adde tamē,
2 † quòd offensa de per se dicitur omnis actus, qui pęnam mereretur, ita probat. ff. de manu. testa. in l. testamēto Centurio. in fi. Item omnis actus prouocans ad iracundiam. l. cum te. & l. filia. C. de inof. testa. ¶Item nota, quòd
3 ex isto tex. † quòd dictio, in, denotat inhærentiam: de hac autem dictione Bart. prosequitur in l. Gallus. §. & quid si tantùm. & §. ille casus. de libe. & posth. cui adde, quod not. Inno. in c. propter. extra de loca. in glo. conductor. circa princ. vbi singulariter exponit. l. si in annos. ff. de condi. & demon. Itē adde, φ de hac dictione no. Archi. 40. di. in c. si Papa. vbi dicit, φ dictio, in, quandoq; ponit p̄, valde, ut. d. §. & quid si tm̄. & in §. ille casus. & in Aut. quomodo opor. Episcopos. § quomodo. in verbo, irreprēsibile. i. valde reprehensibile. & extra de fideiuss. c. 1. Quā que ponitur pro, non. de sen. exco. in 6. c. Romana. §. fi. in ver. innoxios. 25. di. c. vnum orarium. §. nunc autem. in ver. irreprehensibile. 43. di. c. 1. in prin. Quādoque pro, sine, in Authent. de incest. nup. §. hoc quidē. colla. 6. ibi innoxium. & de fide instru. §. 2. in verbo, innumeras. ff. de condi. inde. l. frater à fratre. in verbo, indēnis. & extra de præscri. c. illud autē in fine in verbo, inconfusè. Quandoque ponit pro, malè. in Auth. de iudi. §. quia verò. ibi incautū. Quandoque ponitur pro, pro. ff. de condi. fur. l. 1. Quādoque ponitur pro, propter, & pro, circa. l. in hac. ff. de tritica. secundùm vnam lecturā. Quandoque ponitur pro, contra. C. de fide instr. & iure hastæ fi. l. 2. li. 10. 2. q. 1. c. si peccauerit. ibi, ī te. 1. cōtra te. & extra de iudi. c. nouit. in prin. Quādoq;, in, nō priuat, sed aggrauat. 41. di. c. parsimoniā. in princip. in verbo, infucatū. secūdùm Archi. ibi.

§. Si filius.

¶Pro deiecto à filiofami. inhabitante per se, non datur in patrem actio ex hoc edicto de peculio; quia non datur ex contractu: sed datur contra ipsum filiū. h. d. ¶Ibi in text. [quid fit] per quod alteri nocitum sit, & adde. ff. tit. 1. l. si seruus seruū §. Proculus. & quod ibi notaui. ¶Ibi [venit] scilicet actio, q̄ ex hoc edicto descēdit: sed actio de peculio datur ex contractu. ¶In tex. ibi [competit] insolidum. Nota regulam, quòd actio de peculio non potest intentari, nisi ratione obligationis deriuantis ex contractu, cōcordant iura hic allegata in glo. Adde tamen, quòd statim dicam in proxi. §. in glo. 1. in fi. Sed quòd pater etiam tangatur, facit. ff. de iudi. l. tam ex contractibus. sed responde vt ibi no. scilicet, quòd teneatur pater, quatenus ex delicto filij locupletatū est peculium. l. 3. §. ex furtiua causa. ff. de peculio.

§. Cum seruus.

¶Pro deiecto, vel effuso ex cænaculo serui per se inhabitantis, non competit actio de peculio contra dominum, nec in factum ex hoc edicto, sed extra ordinem per iudicem aliter castigatur. h. d. vsque ibi, habitare. Pone terminum. Si videmus contra habitantem proditā actionem de peculio, quæro de hoc: seruus de licentia domini conduxit domum, alius deiecit, qui fortè cohabitat cum seruo, quæro, an contra seruū agatur. ¶Ibi [habitator est] sine domino, & ex domo, in qua habitabat, per aliquem est quid deiectum, vel effusum, non per ipsum seruum. ¶Ibi [dāda sit.] scilicet in dominū, & videtur, quòd sic ratione, quæ sequit. ¶Ibi [de peculio.] & videtur, φ sic; quia, &c. vt sequit. ¶Ibi [venit] idest causatur deiectio, q̄ facta est. ¶Ibi [nocuerit] licet sit deiectū ex loco, in quo habitat seruus, secundū Odof. ¶Ibi [seruū] scilicet tantùm, non autem dominum hoc casu teneri noxaliter de peculio seruorum. ¶Nota ex isto tex. quòd vbi actio deriuat à delicto serui, non datur contra dominum actio de peculio. Sed contra hoc videtur apertè. ff. de pecu. l. peculiū aūt. §. siue. Sed respōde, φ istud, quod dr̄, ex delicto serui cōtra dn̄m de peculio non dari actionē, sit verum quò ad pœnam, vt hic, sed ad emendam damni sic, sicut ibi. Vel dic alio modo, quòd istud est verum agendo, & ita intelligitur hic: sed excipiendo, & retinendo scil. cet tenetur

tenetur dominus, sic in subsidium, ar. j. de condi. inde. l. si in area. in fi. & infra de pecu. l. peculium. §. si opem. & sic esset conclusio, licèt non agatur de peculio, vt hic: tamen permittitur domino deductio; quia seruus factus est debitor domini, & quia multa consequimur excipiendo, & retinendo, quæ nõ agendo, vt d. l. si in area. ita fuit de mẽte Ia. de Belui. ¶In contrarium tamen sumpsi hanc doctrinam, pro hoc facit quod not. glo. in eod. tit. de peculio. in l. si noxali. §. idẽ scribit. in gl. deductione. ¶In text. ibi [corrigendum] vel dominum liberari dando seruũ pro noxa. s. eod. l. §. si seruus. ¶In gloss. magna ibi. [l. idem. §. penul.] vbi actio, quæ datur ex quasi delicto, dicitur rei persequutoria: sed quæ ex delicto dat, est pœnalis. ¶In ea. gl. ibi [vel ẽt noxaliter hic potest agi] & hoc potest intelligi per id, quod dixi supra tex. ad finem, secundùm Odof.

Ex §. Habitare.

SVMMAE.

1 *Hospes non iudicatur habitator domus, in qua habitat.*
2 *Citatio facta ad domum quid operetur.*
Et quid de facta ad apothecam. nu. 3.
4 *Domicilium præsumitur per assiduam habitationem.*
5 *Scholaris habitãs locum studij per decennium, an dicatur ibi domicilium contraxisse.*
6 *Scholaris si testatur in studio, & legat socio omnia, quæ habet in ciuitate studij, an veniant libri, quos habet ibi ad tempus.*
7 *Sholaris recedens, si postea reuertatur, an recuperet priuilegium matriculæ, & alia.*

§. Habitare ¶Hospes non dicitur inhabitare, sed qui residet in domo conducta, vel gratis. h. d. Vel sic. Non dicitur locum inhabitare, qui ibi reperitur per viam transitus, vel breuis residẽtiæ. h. d. Et facit ad plura, vt j. dicã. ¶Ibi [ĩ suo] hospitio hospitatur. Contra hoc videtur. j. eo. l. si verò. §. 1. Sed dic, vt ibi no. ¶Ibi [dederit] idest concesserit, secundùm Odof. sed recuperat damnum ab hospite. j. eodem. l. si verò. §. cum autem. ¶Nota hic primò ex hoc tex. † hospitem non iudicari habitatorem domus, in qua hospitatur. Quod est vtile ad statutum aggrauãs pœnam contra offendentem aliquem in domo habitationis, scilicet, vt non habeat locum in offendente viatorem in hospitio, facit infra de adulte. l. qui domum. Aduerte tamen; quia hoc intelligo in viatore, & hospitante tantisper, idest breui tempore, vt hic: secus si hospitium conduxisset ad tẽpus non modicum, vt probatur in l. lex Cornelia. §. domum. j. de iniur. Quod autem dicatur modicum tẽpus, vel immodicum, puto declarãdum iudicantis arbitrio, ar. l. 3. §. emansor. & quod ibi not. infra de re. mili. Adde incidenter, quid de offendente in porticu. istam. q. vide per Guil. ĩ spe. de iniur. §. 1. vers. pone ĩ statuto. & vide Bar. in l. item apud Labeonem. §. conuitium. j. de iniur. Item facit iste textus, † quòd vbi de iure, vel ex forma statuti sufficit quem citari ad domum (quod de iure communi est regulare, secundùm not. in l. 4. §. Prætor ait. versic. abesse. j. de damno inf. pro qua citatione ad domum pro nunc vide Ioan. Andre. in mercurialibus suis in reg. præsumitur. de reg. iur. lib. 6.) ꝙ non sufficit viatorẽ citari ad hoc, vt dicatur citatus ad domum habitationis, facit d. l. 4. §. abesse. & quod ibi not. & quod not. Clemen. causam. in versi. communiter. de elect. † Item si citetur ad apothecã,

in qua aliquam artem exerceret, etiam si ibi resideat, pro maiore parte diei: sed tamen non inhabitet ibi cum sua famlia, probatur in d. l. lex Cornelia. §. si tamen. versi. tantùm igitur ad meritoria. coniuncta gloss. ibi. j. de iniur. bene facit. l. 1. & quod ibi not. per Barto. j. de libe. agno. In eo autẽ, qui vna die habitat in ciuitate, alia verò habitat in rure, dic, quòd potest dici vtrobique habitare, si ibi habitet cũ sua familia: secus si familiam in ciuitate relinquet, & rus se contulit laboris fortè causa; tunc enim non potest dici in rure habitare, arg. huius tex. & d. l. lex Cornelia. §. domum. Sed tunc dicitur habitare in ciuitate tantùm; quoniam corpus suum in ciuitate esse dicitur propter familiam ibi existentem, tex. est notabilis in l. cum scimus. C. de agri & cen. lib. 12. Citatus ergo in rure, vbi stabat in laborerio, familia sua in ciuitate relicta, non dicetur citatus ad domum habitationis, bene facit. l. eius. §. 1. & ibi no. ad munici. Nec obst. j. de iniur. l. item apud. §. si conuitium. quia ibi loquitur de conuitio, quod committitur, & perpetratur vbicunqne locorum; non. n. est necesse, ꝙ ibi denuntietur in habitatione. ¶Sed q̃d in apotheca, quæ habet duas portas, quarum vna respondet ad vnam cõtratam, alia ad aliam, cui ascribi debeat, vt sic videat, cui soluere dẽat decimas, vel collectas, & fuit de facto dubitatum. Et quidam dicebant, quòd in loco, vbi sunt merces; quia ibi est maior pars patrimonij, argu. l. si fideicommissum. s. de iudi. Sed in contrarium facit, quòd illæ merces ibi retinentur venales, ergo non censentur ibi esse, cum non sint ibi perpetuò, sed ad tempus. j. de hære. institu. l. ex facto. la 2. l. generali. §. vxori. j. de vsufr. le. & facit quod not. Arch. de elect. inc. licèt canon.
4 lib. 6. in quo cogita. Item facit iste tex. † quòd per assiduam habitationem præsumatur in loco cõtraxisse domiciliũ, facit l. 2. C. vbi sena. vel clarissi. & quod not. per Iac. de Are. in l. cum delanionis. §. Sabinus. j. de fund. instruc. & infra de leg. secundo. l. seruis vrbanis. potest enim non habens domum in loco ibi contrahere domiciliũ ex assidua habitatione. l. eius. §. Celsus. j. ad mu. hoc sentit Inn. de fo. compe. ĩ c. ex parte. facit. j. de fun. instru. leg. l. cum quidam. & de au. & ar. leg. l. qui vxori. §. 1. Videtur autẽ contrahere in dubio per cursum 10. annorũ. C. de incolis. l. ciues lib. 10. & no. glo. in d. l. lex Cornelia. §. domum. Ratio est, quia in dubio per lapsum tanti tẽporis nõ præsumitur amplius habere animum redeundi, arg. not. in l. 1. C. de ser. fugi. & quod not. per Dyn. in re-
5 gu. sine possessione. lib. 6. Et ex his quidam inferũt, † ꝙ scholaris habitãs locum studij per decẽnium, dicatur domicilium contraxisse. Quod potest procedere, si se ingessit alijs rebus, q̃ studio; incipit enim præsumi desijsse tunc habere animum in dubio reuertendi ad propriã. Secus enim in studente, & residente in studio solùm causa studiorum; tunc enim, etiam si 20. vel 30. annis ibi resideret, nõ dicetur ibi contraxisse domiciliũ, & hoc videtur fuisse de mente Dyn. in d. §. domum. pro hoc facit, quod intelligitur quis ibi esse, vbi habet animum reuertendi, probatur in l. ex facto. la 2. versic. vt puta de italico. infra de hære. institu. Insti. de re. di. §. apium. & C. de agri. & cen. l. cum
6 scimus. lib. 11. ¶Adde prædictis, † quid de scholari, qui testatur in studio, & legat socio omnia, quæ habet in ciuitate studij, an veniant libri, scilicet, quos habet ibi ad tempus. Prima fronte videtur, quòd non, cum eos habet ibi animo reportandi ad proprium domicilium, &c. ergo non censentur ibi esse, vt dicta l. ex facto. Sed dico, ꝙ de facto contrarium teminatum fuit; quia res, quibus quis vtitur vno loco, & quas habet propter illum vsum, censentur illius loci. l. debitor. infra, de pigno.

gno. Et quod videtur habere perpetuò in illo loco ta-
7 les res.no. Insti. de acti. §. item seruiana. † Adde etiam, quid de scholari recedente, & postea reuertente, an recuperet priuilegium matriculæ, & alia, an verò desinat iudicari scholaris. In quo dic, quòd si aliud assumat exercitium, vt quia efficiatur mercator, demum pœnitentia ductus reuertatur ad studium: tunc desinit statim esse scholaris, ar. l. legatis seruis. §. si ex officio. de le. 3. Idem si assumat ministerium etiam cõforme, vt quia efficiatur aduocatus, & incipiat practicare, vel ire per officia. Sed vbi aliud exercitium nõ assumit, dic, q per lapsum decem annorum perdit priuilegium matriculæ, & sic desinit iudicari scholaris, nec tractabitur amodo hic, vt scholaris. probat. C. de domesti. & protecto. in l. 3. in fi. li. 12. & de primice. l. 2. circa medium. eo. lib. & hoc tenet Bar. in l. 2 ut facta. §. tempus. ÿ. de poe.

ADDITIO.

a ¶ Dicatur modicum tempus. Adde tempus esse modicũ, vel non, qualiter iudex arbitrari debeat, Alex. in cõs. 156. incip. Viso, & cõsiderato. in 2. vol. nu. 10. & quod magnũ, & paruum tempus esse dicatur, vide eundẽ. Alex. in cons. 15. incip. Viso instrumento. in 3. volu. nu. 4. Et quod dicatur tempus longum, vide Alex. in cons. 53. incip. In præsenti consultatione. in 4. vol. nu. 10. vide gl. 2. in l. cum de iure. ff. de vsu. glo. in l. si filius. C. de pet hæred. Bal. in Rub. C. de præscr. long. tem.

Ex §. Si plures.

SVMMAE.

1 *Plures obligati ex quasi maleficio censentur conrei. Limita, vt nume. 2.*

3 *Actio vtilis pro socio quando habeat locum.*

§. Si plures. ¶ Pro deiecto, vel effuso ex cœnaculo plurium tenentur omnes insolidũ, & vnius solutio liberat omnes scilicet alios. sed si cœnaculũ erat diuisum, tenet solus ille, qui inhabitat illã partẽ, ex qua videtur deiectum. & h. d. cum in tribus legibus seq. & prin. se. Et pone casũ. Plures sunt pariter inhabitantes; quia simul habitant, vel cõduxerũt. ¶ Ibi in tex. [habitent] simul nulla facta diuisione, & aduersatur. l. si verò. in prin. ÿ. eo. ¶ Ibi [perceptione,] i. solutione ab vno eorũ facta. ¶ Ibi [præstaturi] scilicet cęteri socij, contra quos nõ est actũ. ¶ Ibi [dãni] ab vno soluti. ¶ Ibi [qui soluit] scilicet solidum, & dicit hoc Ray. vide etiam Rofre. in tit. de vtili. actio. pro socio quæ cõpetat, cum plures socij habitant in cœnaculo. ¶ Ibi [cœnaculo] exponę hoc verbum. ÿ. de fun. instru. & instr. le. in l. cũ tabernam. Not. hic ex tex. l. cum sanè. quòd in ista actione non oportet argui factum certi hominis. Facit etiam ad q. de cultello per beruarios inuento inter plures ad pedes, quia omnes teneatur, de qua dic, vt dixi. s. tit. 1. in l. itẽ Mela. §. si plures. Secundò not. hunc tex. cum seq. per quem Bart.
1 arguit, † quòd plures obligati ex quasi maleficio, censetur esse conrei, & quilibet eorum potest conueniri insolidũ. Ad idem facit, quod no. in l. ex maleficijs. §. is quoque. in glo. ÿ. de actio. & obli. ¶ In contrarium facit, quod nõ, & quòd quilibet teneatur solùm pro parte. s. nau. cau. sta. l. fi. §. si plures. & quod ibi no. & quod no. per glo. Insti. de
2 obli. quæ ex quasi delic. na. in §. fi. ¶ Cõclude † ergo, q non sunt propriè duo rei, sed quasi, & sic impropriè adinstar plurium tutorum; sicut enim illi tenentur in solidum ex quadam necessitate legali: ita isti ex quasi maleficio, vt hic. Item sicut inter illos priùs conuenitur gerens, quã non gerens: ita inter istos priùs conuenitur faciens, quã alius. ÿ. eo. l. si verò. §. interdum. & no. glo. hic in l. & quidem. Itẽ quia inter illos est beneficium diuisionis: ita & inter istos eadem ratione. Item sicut inter illos vnus soluens habet vtilem contra alios: ita & inter istos. l. 3. ÿ. eo. & ita debet intelligi ille. §. si plures. secundùm eos. s. nau. cau. sta. Patet etiam, quòd vnius solutio liberat alios, vt hic secundùm Barto. qui ita allegauit in l. fi. in 5. q. ÿ. de duo. re. Item not. tex. in l. perceptione. ad fin. ex quo collige, quòd licèt (vt actio directa pro socio cõpetat) requiratur, quòd sit contracta societas ad commodiorem vsũ, & vberiorem quæstum, & vt in ea habeatur ratio lucri, & damni. ÿ. pro socio. l. si nõ fuerint. §. 1. & 2. & l. Mutius.
3 † tamen vtilis actio pro socio locũ habet etiam inter eos in eodem cęnaculo habitantes, qui non contrahunt societatem ad commodiorẽ vsum, & vberiorẽ quæstum, & tñ, ex quo est societas inter eos, ideo vtilis locum habet, vt hic. Et sic per hanc. l. Azo. terminauit. q. quæ quandoque oritur inter scholares, quando scilicet vnus communicare non vult (quod debuit facere) duodenã suam, vel alia sibi ex conuentione incumbentia facere. Imò etiam plus dixit, quòd si vnus scholaris in eadem domo, vel camerą turbet alium, vt studere non possit; quia fortè repetit alteri, vel etiam sibi legit alta voce, vt quidam faciunt, quòd alius studere non possit, compelli potest per vtilem actionem pro socio desistere; cum enim actio pro socio sit bonę fidei; in ea veniunt illa, de quibus non est actum, nec cogitatũ, vt. s. de iudi. l. solemus. & extra de cau. posse. & proprieta. c. cum ecclesia. vbi glo. in verb. iudicium. Alij autem dicebant, quòd hoc casu habet locum ex conducto actio contra dominum, vt ipse dominus agat contra illum impedientem, quòd ab illo impedimento cesset, ar. l. cũ plures. in §. messem. ÿ. loc. & l. 2. ÿ. ad l. Rhod. de iac. & ita refert Guil. in quarta parte Spec. in tit. de iudi. §. generalia. ver. hoc etiam no. & dicit ibi Io. And. in addi. quæ fuerunt Rofre. quòd potest extendi ad plura. ¶ In gloss. effudisset, ibi. [l. frumẽtum. §. fi.] Solue, vt ibi no. quia hoc ideo, ne maleficium remaneat impunitum. s. ea. l. §. cũ seruus. ibi verò loquit in iudicio ciuili, vbi sibi debet imputare, qui potuit in libello declarare, de quo seruo sẽserat. Præterea ibi erat incerta petitio: hic autem certa, licèt incertum sit, quis deliquerit, hic enim certa; quia contra omnes, licèt incertum sit, quis deliquerit. ¶ In glo. magna ibi [intelliguntur conueniri] & cum vna tantùm sit effusio, vel deiectio, & sic ab vno tantùm commissum est delictum: ibi verò commissum est à pluribus, sed ignorabat, cuius ictu perierit. ¶ In ea. glo. ibi. [§. fin.] & dic, vt in ea. l. §. seruorum. ¶ In ea. ibi [vel hic est ex quasi maleficio] hæc non videtur bona, nec tuta attentò, quòd delictum, & quasi delictum æquiparantur, secundùm no. in §. cum seruus. s. eo. & ideo vide aliam so. positam in contrario. Differentias, quæ sunt inter obligationes ex maleficio, & ex quasi maleficio, vide not. p gl. Inst. de obli. quæ ex quasi delic. in §. fi. & ÿ. de actio. & obli. in l. ex maleficijs. §. pe. & in l. fi. §. seruorũ. s. nau. cau. sta. & no. Din. Insti. de act. in §. pœnales. ¶ In gl. l. pceptione. ibi [l. electio.] sol. ibi ex diuersis causis, hic ex eadẽ, sm Ia. de Bel. ¶ In ea. glo. ibi [l. liberum.] Solue, actor petit onem intendit ibi contra omnes fideiussores: hic non, & illam declara, vt ibi no. & in l. si creditores. C. de pactis.

Ex l. Si

Ex l. Si verò. §. Si quis gratuitas.

§.Si quis gratuitas. ¶ Concedés habitatiões gratuitas, vel modica hospitiola seruis, vel clientulis, vel vxori suæ, vel etiam suis, tenetur actione in factum pro deiecto, vel effuso ab eis: concedens verò partem sui cęnaculi, non tenetur pro deiecto, vel effuso ab eis: sed ipsi tenentur: pro deiecto autē inter duos è medio, vterque tenetur. h. d. vsq; ad §. si horrearius. Et no. quòd hic remouet dubium vnum. Pone. Aliquis habebat habitationem magnā, vel multas domos ī vna vicinia, &c. ¶ Ibi [gratuitas] ī quib⁹ etiā ipse simul habitabat. ¶ Ibi [idē] hic extēdit. ¶ Ibi [habitāt] ꝓ diuiso. ¶ Ibi [ex mediano] scilicet cōmuni, secundùm Ray. ¶ Not. hic, ꝙ habens seruitores in domo, dicitur propriè illam habitare, nō autem seruitores ipsi, vel cliētes, & sic facit ad notata. s. ī l. 1. §. habitare. ¶ Secundò no. in ver. [quòd si ex mediano] ꝙ quando aliquid fit in loco communi, idest concernente pariter duas partes, vtriq; ascribitur. Et sic videtur soluere quæstionem, si contingat in medio duarū ciuitatum, vel duorum locorum habētium iurisdictionem distinctam, reperiri locum communem, sicut erit vna via, & ibi fuerit cōmissum maleficiū, quòd Potestas vtriusque ciuitatis, vel loci possit cognoscere. Similiter, & facit, ꝙ syndic⁹ vtriusque ciuitatis teneatur denūciare, facit. s. eo. l. 1. ī fi. & adde, quod notat Guil. in l. fi. C. de præscri. lon. temp. ¶ In glo. tenebitur. ibi [secus si aliunde proijciat] hanc tenet hic, Ray. & pro hoc facit. eod. l. 1. in princ.

§.Si horrearius. ¶ Ex hoc edicto tenetur magister etiā propter factum discipuli. h. d. Vel sic. Pro deiecto, vel effuso ex horreo datur actio in factum contra conductorem, vel horreariū, ēt si operarius deiecit. Accipe horreū ī quolibet loco, in quo quis ponit merces, vel bladū, vel in quo aliquod opus facit. ¶ Ibi [locus est] aduersus ipsum conductorem. ¶ No. ergo hunc casum vtilem extra etiam suam materiam, quatenus magistrum obligat factum addiscentium, vel etiā secum operantium. ¶ Secundò no. ibi tex. [vel doceat] qui facit. ad q. (stante statuto Bononię, quòd scholaris habens domum conductam, si voluerit, possit eam retinere pro sequenti anno eadem pēsione, nec alius possit eam accipere: & si dominus vellet augere pensionem, quòd illa domo sit priuatus per decē annos, & nullus scholaris posset eam accipere) quòd si quis acceperit domum ad pensionem, vt ibi retineat scholas, & eam velit retinere pro anno sequenti, ꝙ dominus teneatur eam dare virtute dicti statuti, vt patet hic. Nā in edicto dictū fuerat [si quis habitauerit] &c. & tamen habet locum in eo, qui acceperit domum, vt retineat, vel doceat, & ita per hunc tex. fuit ibi de facto terminatum aliàs.

Ex §. Cum autem.

SVMMAE.

1 *Represaliæ si sint concessæ cōtra Bononienses ex facto vnius ciuis, & alter ciuis captus est, & aliquid soluit, poterit ab illo repetere, qui fuit causa represaliarum.*

2 *Commune alicuius vniuersitatis, vel villæ, si emendauit damnū passo, habet regressum contra damnum dantem.*

§.Cum autem. ¶ Condēnatus actione in factum ex hoc edicto, ex eo quòd aliquis deiecit, vel effudit de domo sua, habet contra deijcientem, vel effundentem actionem in factū. h. d. ¶ Ibi [propter hoc quis] habitator hospitij, & domus. ¶ Ibi [condēnatus est] quia discipulus, qui vtebatur in cœnaculo, deiecit, & dominus fuit cōdemnatus lege Aquilia recuperabit ab eo discipulo, secundū Odof. contingit enim quandoque ex facto alterius alium condēnari, vt. s. proxi. §. ¶ No. quòd iste tex. facit, † quòd si
1 represalię sunt concessę cōtra Bononiēses ex facto vnius ciuis, & alter ciuis captus est, & aliquid soluit, quòd soluens possit ab illo repetere, qui fuit causa represaliarum. facit. l. 2. §. item si in facto. j. de ver. ob. vbi Bar. hoc tangit, & non determinat, ad idem. s. de nego. ge. l. nam & Seruus. & l. licèt. §. fi. s. nau. cau. sta. ad idē. j. fami. erc. l. hęredes. §. in illa. cum l. se. Et hoc puto verum, quòd exact⁹, habet regressum contra eum, pro quo fuit arrestatus, si ille, ob cuius factum concessę sunt, re vera peccauit, ita vt represalię sint iustę, aliàs secus, argumento. j. de euict. l. si per imprudentiam. & ita creditur fuisse de mente Bar. in tractatu represaliarum. Et pro hac decisione pondera, quid sit iudicandum, quando allegatur ad concessionem earum non esse deuentum iuridicè. Item facit ad aliud
2 iste tex. † si commune alicuius vniuersitatis, vel villę emēdauit damnū passo, quòd regressum habeat vniuersitas, vel villa contra damnum dantem; faciunt enim iura supra allegata. ¶ In glo. actione. ibi [& secūdùm hoc dic condemnatus.] concedens. s. hospitiū. ¶ In ea. gl. ibi [condemnandus.] s. hospes, secundùm. Ray.

Ex §. Hæc autem.

SVMMAE.

1 *In actione populari quis præferatur.*

2 *Filius occisi si recipiat pecuniam, & faciat pacem de morte patris, non per hoc videtur adire hæreditatem.*

3 *Pax quando requiritur ab hærede occisi, si extat masculus, & fœmina, sufficit pax solius masculi.*

4 *Lex imponens pœnam, aliquando introducit actionem, aliquādo accusationem, aliquando simpliciter loquitur.*

§.Hæc autem. ¶ Actio ex hoc edicto pro deiectis, vel effusis ex primo capite est perpetua, & cōpetit hæredi pro dāno dato, nō pro homine libero mortuo, nec in hæredē dat aliquo casu, cum sit pœnalis. h. d. vsque ad §. Prætor ait. ¶ Ibi [perpetua] pro dāno pecuniario non dat. Cōtra hoc videt in ea. l. §. fi. Sed sol. vt vbi no. ¶ Ibi [sed nec hæredi] iure hereditario, sed ei, vt cuilibet de populo pōt dari. ¶ Ibi [dari debere] nō autē simul admittuntur omnes, secundùm Ray. ¶ Ibi [nocitum sit] scilicet in personam. ¶ Ibi [alius] scilicet de populo; trāsire. n. nō dēt, hic collige rationem, quare actio iniuriarum nō est transitoria in hæredem. ¶ Ibi [pecuniariū] vbi non potuerunt agere tā quam hæredes, sed tanquam quilibet de populo, sic. j. ea.
1 l. §. fi. ¶ Nota regulam, quę colligitur hic, † quòd in actione populari cuilibet de populo cōpetēti pferri dēt, cuius specialiter interesset. Et hic collige, quæ sit iusta causa eū præferendi. Extra autem hunc casum conclude, quòd vbi plurium interesset principaliter, quilibet ad agendum, & accusandum admittitur, prout cuiuslibet interesset. l. 3. §. si plures. j. de sepul. viola. vnde plures filij patris occisi simul ad accusandū admittuntur; quia cuiuslibet interesset

esset principaliter. Vbi autem plures veniunt, & nullius corũ principaliter interesset. tunc iudex eligit vnum; quia tantùm interest vnius, quantùm alterius. Et ita loquitur ī.de accu.l.si plures: vbi vide Bar. qui allegat Innocē. de accu. in c. cũ olim. vide etiam in Spec. de incidenti. quæstionibus. §. sciendum. ver. quòd si plures. ¶Item no. tex. ad finem in versi. [nec enim hæredibus] &c. Qui facit e-
2 tiam, † quod si filius occisi recipiat pecuniam, & pacem faciat de morte patris, quod non per hoc videatur eius hæreditatem adire, bene facit. ī. de acquir. hæred. l. pro hærede. in prin. & Insti. de hære. qual. & diff. §. fi. quod verũ est, nisi pax ordinaretur ad fi. qui non posset sequi, nisi filius intelligeretur se immiscere, puta, si statutũ diceret, quòd habens pacem cum hærede, eximatur à banno: tunc enim si filius volens eum eximere à banno, facit pacem, videtur adire, ar. d. l. pro hærede. ī prin. & Insti. de hære. quali. & differen. §. fi. & hæc fuit mens Dy. & Odoffre. hic aliquid dixit, de quo per Ci. & Bart. C. arbitr. tu. in l. eũ qui. & per Bar. in l. quæsitum. ī. de sepul. viola. Adde ta-
3 men, † quòd ubi requiritur pax ab hærede occisi, si extaret masculus, & femina, sufficit pax solius masculi; quia ad eum spectat ius vindictæ, non ad feminam. Ita not. gl. in vsi feud. qui feu. da. pos. in c. 1. §. hoc autem notandũ. in 1. gl. quã allegãt pro singulari. ¶In gl. pœnalis. in fi. ibi [l. legē. §. fi.] Idem dicit ibi gl. Et pro hoc adduco casum in l. consiliarios. C. de assessori. Alij extra glo. in hoc articulo dixerunt, quod debet applicari agēti. i. parti, & in totum, ar. l. fi. ī. de litigios. & de ver. sign. l. si cui. per quem tex. Iac. de Are. & Dy. hoc tenuerunt, & responderunt ad l. legē. §. fi. quod erat specialis casus, & quod per hæc applicetur parti, etiam facit l. 3. circa prin. de sepul. vio. hoc etiam tenet glos. in l. si quis id, quod. s. de iurisdi. omn. iud. & l. vnica. C. de his, quæ pœ. nomine. ad fi. Sed quod applicetur fisco, tenet gl. in l. iubemus. §. his quoque iudicibũs. C. de sacr. san. eccl. p l. mulctarũ. C. de modo mul. & pro hac parte dixit Ray. casum esse in vsi. feud. quæ sint regalia. in c.
4 1. Bar. in hoc dubio conclusit, † quod quandoq; lex imponēs pœnam, introducit actionem, quãdoque accusationem, quandoque simpliciter loquitur. Primo casu applicatur parti. d. l. si cui. & d. l. 3. & d. l. si quis id, quod. fallit quando aliter reperitur expressum in lege, vt d. l. legem. §. fin. Ita etiam intelligo d. l. consiliarios. Secũdo casu, quãdo accusationem: tunc applicatur fisco, vt iuribus allegatis. s. facit quod no. gl. in l. 3. circa prin. s. de sepul. vio. quod intellige vniuersaliter disponi in lege, vt s. Tertio casu, dic ī dubio introduci accusationem, & pœnam applicandã fisco, vt d. §. his quoq;. & d. l. mulctarum. & d. c. j. quæ sint regalia. vsi feud. ita concludit Bar. in l. agraria. ī. de termi. mo. ¶In glo. saltem ibi [alumnus] not. tñ, quod hæc affectio differt huic alumno successionem, vt l. nutritoribus. C. communia de suc. & ibi vide hoc verũ expositũ. ¶In glo. non debet. in fin. facit ī. ad exhiben. l. de eo. §. fi. & quod ibi not. Vltimò ad huius declarationẽ vide ī. de accu. l. ex iudiciorum. & quod ibi no.

Ex § Prætor ait.

SVMMAE.

1 *Lex quando punit attentantem id, quod est aptum nocere, quomodo intelligatur.*

2 *Officiales possunt super abundantia ciuitatis statuere, quod comitatui non possint retineri in ciuitate pro testimonio ferendo vltra vnum diem.*

3 *Dispositio pœnalis concepta contra ponentem, vel à se potestatem habentem, comprehendit etiam patiẽtem positum ab alio, cui prouideri potest.*

4 *Lex quando punit patientiam, vel pœnitentiam, non consideramus actum.*

§. Prætor ait. ¶Hic incipit secundùm caput edicti, vt s. dixi. e. titu. super Rubrica h. d. Habẽs aliquid appensum, vel appositum super locum, quo vulgaris accessus, & residentia habetur, taliter quod faciliter nocere possit, tenetur in factũ ex isto capite edicti in solidis decem, idest aureis, & ideo seruus ad eandem pœnam dominum scientem obligat, ignorantem verò noxaliter: & comprehẽdit quò ad hoc edictum appositum in cœnaculis horreis, & quocunque alio ædificio: & dicitur appositum, & si non posuit, sed ab alio positum patiatur; & ideo si positum à seruo dominus patiatur, obligabitur dominus ipse in solidũ proprio nomine. h. d. Casum pone. Vidi, quomodo &c. Modò occurrit, quod aliquis habet aliquid appensum sup via publica, vel in loco, in quo habetur communis residẽtia. ¶In tex. ibi [subgrunda] protensum stillicidiũ. ¶Ibi [ptectione.] est solariũ. ¶ Ib [solidorũ decẽ] quorũ 72. faciũt lib. auri. l. quotiescũq;. C. de susce. & arch. lib. 10. & in Authen. de defen. ciui. §. 2. & §. iudicare. collat. 3. & ibi gloss. & not. in l. fi. s. de in ius vocan. ¶Ibi [iudiciũ] s. directũ, si habitat, alioquin vtile, vt ī. l. si id, qđ ibi not. ¶Ibi [æstimationẽ] solidorũ decẽ. ¶Ibi [ī his] q̃ ī edicto proximo continẽtur. ¶Ibi [Prætor ait] hic prosequitur expositionem edicti. ¶Ibi [siue non habitent.] Sed contra hoc videtur ī. e. l. si id quod. sol. vt ibi not. ¶Ibi [tenebitur] s. insolidum; excusabitur ergo, si non patitur stare appensum, & circa hoc debet adaptatari cõtrariũ. l. si falsos. hic positum, & per gl. signatum. ¶Tex. hic coniuncta gl. parua super verbo, nocere. quæ hic, & in §. Præ-
1 tor ait. supplet. scilicet [facile] probat, † quòd quando lex punit attentantem id, quod est aptum nocere, debet intelligi. s. de facili, & verisimili, quod potest esse vtile ad plura. Ex hoc collige, quod si sit aliquid sic firmiter positũ, quod non de facili, nec de verisimili sit aptum nocere, vt in habentibus viridaria murata ad suas fœnestras, vel etiã lignis ita firmiter fixa, quod non sit verisimile, nec facile posse cadere super vias, quod contra sic habentes non datur in factum ex hoc edicto ad decem aureos, de quibus hic. ¶Secundò no. hic ex ver. [hoc edictũ,] quod habentes ptãtẽ prouidendi circa dãnũ datũ possint prouidere, ẽt ne dãnum det, & sic circa præcedentia, à quibus damnũ causari posset, facit. ī. eod. l. Prætor ait. Et pro hoc dicit Bar.
2 † quod officiales super abundantia ciuitatis pñt statuere, quod comitatiui non pñt retineri in ciuitate pro testimonio vltra vnam diem, vt & meliùs vacẽt culturæ. Vel rustici, quod non cogantur personaliter uenire ad custodiã ciuitatis, sed possint seruire per substitutum adiecta causa, vt cultura agrorũ nõ impediatur, ut sic abundantia sit in ciuitate. Et pro hoc etiam plura alia terminarentur, de quibus uide per Bar. in l. ambitiosa. de decre. ab or. faci. ubi singulariter limitat istud. s. ptãs alicui concessa sup aliquo extendit ẽt ad antecedẽtia, primò qñ illud ãcedẽs de necessitate ĩfert ĩ istud cõsequẽs: secus si ĩferat casualiter, uel possibiliter tñ. Scdò limitat, quod illud uerũ in ãncedẽti proximo, & nõ multũ remoto: secus si multũ remo-
3 tũ, de quo dic, ut ibi. ¶Tertiò not. ex ista lra, † quod pœnalis dispositio cõcepta cõtra ponentẽ, vel à se potestatẽ habentem, comprehendit ẽt patientem positum ab alio, cui

T prouide-

prouideri poteſt, quod facere poſſet ad ſtatuta. Sed aduerte, ꝙ hoc eſt hic ex extẽſione huius legis. Quartò no.
4 ex ver. [ait Prætor.] † ꝙ ſi lex punit patientiã, vel pœnitentiam, non conſideremus actum, & ſic vbi lex conſiderat, ꝙ poteſt euenire, non debemus requirere, ꝙ actualiter eueniat. s. e. ſic & alias punitur ſola potẽtia ſine actu. j. de aqua plu. arcen. l. 1. §. 1. & de ſtatu lib. l. Labeo. ¶In gl. ſuo nomine. ibi [l. ſi falſos.] Sol. potentia, ſeu pęnitentia non excuſat ibi illum, qui fecit falſos codicillos: ſed eum, qui ſcripto ab alio vtitur, vt ibi not. Item nec excuſatur, qui poſuit, ſed qui patitur, ſi pœnitere velit, & tollere. Poteſt ergo dici, ꝙ potiùs concordet; quia hic, & ibi pœnitentia excuſat eum, qui non fecit. ad quod facit quod ibi no. in glo. 2.

§. Si id, quod.

¶Leg tur duobus modis, & vno modo, ꝙ intelligatur de vtili in factum ex hoc edicto. Et iſtam tenet gloſſ. & Ray. vt j. dicam. Alio modo, ꝙ intelligatur de in factũ ſubſidiaria, quæ non videtur ita conueniens iu propoſito. Quæro, contra quem detur actio. ¶Ibi [actio] .ſ. in factum ex hoc edicto ſecundùm veram lectu. ¶Ibi [poſuit] & non inhabitauit. ¶Ibi [quaſi hæc actio] quæ contra inhabitantem datur in decem aureos pro eo, quod alius poſuit, & nocuit. ¶Ibi [actionis] .ſ. directæ. ¶Ibi [actionem] .ſ. vtilem. ¶Ibi [hanc] .ſ. directã. ¶Ibi [idem ſeruandum] .ſ. vt vtilis actio detur. ¶Ibi [ex reticulo] reticula ſunt inſtrumenta, vel chordula, quibus ſuſpendi ſolet amphora, vt no. j. de actio. emp. l. fundi. §. quæ tabulę. ¶Ibi [& honoraria] .ſ. directa. meritò ergo habet locũ vtilis. ¶Nota hic ergo, ꝙ ubi non concurrunt verba edicti, ſed mens tantùm, datur vtilis actio, non directa, de quo in l. curatoris. C. de neg. geſt. ¶In glo. ſi id, quod. ibi dum dicit [datur vtilis, quia non inhabitat] &c. & iſta vera, quam tenet Ray. Not. ex fi. glo. ꝙ iſtæ penæ concurrunt, quando ex diuerſis competunt. ¶In ea. gloſ. in fi. Ad hoc facit quod no. in l. Prætor edixit. §. j. j. de iniur. & j. vi bonorum rapto. l. 1.

§. Iſta autem.

¶Actio in factũ ex hoc edicto eſt popularis, idõ hæredi, & ſimilibus datur, tanquàm cuilibet de populo. In hæredem autem paſsiuè non trãſit ex facto defuncti, ſed ex facto, vt ex perſona ſua ſic. h. d. tex. & gl. Vellem ſcire, qualis ſit iſta actio, & cui competat; quia pœnalis. Hic vide gloſ. & plura vtilia, quę circa iſtud dixi in l. inde Neratius. §. hanc actionẽ. s. ti. 1. ¶No. tex. qui allegabatur de facto, ſi præconizatum erat, ꝙ quicunq; nõ exiuerit contra hoſtes, puniatur pęna decem, & Titius non paruit pręconio; quia non iuit, ita ꝙ contra eum pęna eſt commiſſa: demum mortuus eſt, antequam eam ſolueret, ꝙ hæres eius ad eam moleſtari non poſsit. quod põt procedere, niſi cum defuncto fuiſſet in vita lis conteſtata. C. ex deli. defunc. l. 1. vbi de hoc & j. de acc. l. ex iudiciorũ.

Ex l. Hoc edictum.

SVMMAE.

1 *Prouiſio ſtatuti ſuper purgatione ciuitatis, etiam extendi ad ſuburbia.*

L. Hoc edictum.

¶Actio ex hoc edicto non ſolũ habet locum in ciuitate, vel vico, ſed etiam in alijs vijs, ꝑ quas publicè itur: pro deiecto etiam de nocte, ſi de nocte deiectum ſit, interueniente culpa inhabitantis, vel operantium in loco: datur etiam vtilis. pro deiecto de naui contra præpoſitũ nauis. h. d. in ſumma, & in terminis. Et no. ꝙ hẽt quatuor reſpõſa ¶Ibi. [vicos. i. burgos.] No. ex pri
1 ma parte coniuncta glo. † ꝙ prouiſio ſtatuti ſuper purgatione ciuitatis, etiam extendi ad ſuburbia. i. burgos.

Ex l. Cum liberi hominis.

SVMMAE.

1 *Aut, diſiunctiua debet poni inter diuerſa.*
2 *Cicatrix propriè quid dicatur.*

L. Cum liberi hominis.

¶Libero homine in corpus vulnerato ex deiecto, vel effuſo, habetur per iudicem æſtimatio impenſarum factarum in eius cura, & operarum etiam futurarum, non autem deformitatis. h. d. ¶In tex. ibi [cariturus eſt.] quomodo autẽ iſto caſu ſit fienda iſta æſtimatio, poteſt eſſe dubium. Sed videtur fienda, ꝙ viuat vſque ad centum annos. l. ſi. C. de ſac. ſan. eccl. & l. an vſufructus. ff. de vſufruc. No. hic dum dicit, haberi conſiderationem operarum, quibus caruit, &c. quia facit ad q. quas dixi in l. ex hac. s. ti. 2. vbi vide.
1 ¶Secundò not. ibi [cicatricum] &c. † propter diſiunctiuam, aut, quę debet poni inter diuerſa. Quod hic videtur probari poſſe eſſe cicatricem, non deformationem, & ſic vbi per ſtatutum imponeretur pœna duplicata pro cicatrice deformante, non ſufficit formatam inquiſitionem, vel accuſationẽ de cicatrice ſimpliciter: ſed formari debet de cicatrice deformante, facit s. de vſufruc. l. locum.
2 §. 1. quod eſt quotidianum. Adde tamen, † ꝙ cicatrix ꝓpriè dicitur illa, quæ remanet etiam pòſt ſanatũ vulnus, vt 1. q. 1. c. ventum eſt. & ideo per cicatrices dicuntur dignoſci homines, vt j. de ſer. fugi. l. 1. §. fi. ¶Vltimò not. ibi [liberum corpus] &c. nam per hoc arguitur, ꝙ per contributionem, quæ fit per iactum, nulla ſit fienda computatio liberis hominis, de quo eſt tex. j. ad legem rhodiã de iac. l. 2. §. cũ i eadẽ. tetigi etiã in l. ex hac. s. alleg.

Rubr. De noxalibus actionibus.

SVMMAE.

1 *Actiones noxales oriuntur ex delictis ſeruorum.*
Et habent locum in delicto. nu. 3. Et contra quẽ dantur. nu. 4.
Et ſunt perſonales, in rem tamen ſcriptæ. nu. 7.
2 *Noxalis cauſa vnde dicatur.*
Et non ſemper datur noxaliter. nu. 5. Et appellatur quaſi lucratiua. nu. 6.

IN nomine Patris, & filij, & Spiritusſancti, amen. Quia alio anno hic reliquimus, nunc reinchoabo. Vnde, vt habeamus ſcientiam omnium, & regularia eius materiæ, & aliarũ non ſolùm tituli ordinarij: ſed etiam & alij ſunt legendi, & videbitis, quomodo declarata erit vobis hæc materia. ¶In Rubrica continuatur ad præcedentia

tia viso quomodo pro delicto à se commisso, quis conueniatur Aquilia: nunc qualiter conueniatur ex serui persona, si ipse dederit damnum, vel aliud maleficium commi
1 serit, videndum erat.† Et quia ex delictis seruorum oriũtur noxales actiones, ideo de his ponit, scilicet, vt videatur, quibus competat, contra quos, & à quibus scilicet possunt intentari, & in quantum, & quales sint, & quando cessent. Ista est prima, quæ potest esse bona. Vel secũdò, & magis proxima. Quia pro delicto à seruo suo, domino ignorãte, scilicet commisso, dominus noxaliter tenetur. s. tit. 1. l. prima. §. Prætor ait. ideo &c. ponitur iste titu-
2 lus. ¶Sed ad intelligentiã totius tituli præmitte, † primò, quòd noxalis dicta est à noxa, quod est delictum, vel à noxia, quæ dicitur seruus delinquens. Instit. eod. §. noxa. licèt quandoque vnum pro altero ponatur. ¶Secundò
3 præmitte, † quòd istæ actiones ortum habent à delicto seruorum, vt l. 1. tit. nostro. non filij familias, vel liberi hominis, etiam bona fide possessi. ĵ. de interro. actio. l. con
4 fessionibus. §. fi. & l. fi is. ¶Tertiò præmitte, † ꝙ istę noxales dantur contra dominum omnibus illis, quibus directa ex maleficio competeret. Nec mirum; quia qualis est directa, talis est noxalis: vnde si illa prætoria, & ista scilicet prætoria, si illa perpetua, & ista, scilicet perpetua est ĵ. ea. l. penult. §. primo. si illa datur hæredibus, & ista. In hæredes autem non datur ista noxalis, tanquam in dominos, & possessores. ĵ. eodem. l. si plurium. tamen domino vero, vel putatiuo, vt bonæ fidei possessori datur, & etiam domino quondam, seruo manumisso, vel alienato; quia inter dominum, & seruum non nascitur actio, nisi ratione nouæ contractationis rei. C. eod. l. prima. Et hoc facit ad id, quod videbitur. ĵ. eo. in l. si alienus. Nec etiam pro communi seruo alteri dominorum contra alterum competit; quia qui tenetur noxali, non potest illa agere. C. de furtis. l. apud antiquos. ĵ. e. l. cum seruus. & de iniur. l. si vnius. §. si seruus. In quo si tamen ex delicto familiæ dominus ab vno conueniatur, non tenetur pro singulis. infra eod. l. quod ait. fallit in casu speciali l. si familia. s. de iurisdictio. om. iudi. Vbi autem conueniretur à pluribus, habet locum. ĵ. eod. l. si quis à multis. Item præ
5 mitte, † quòd ista noxalis non semper datur noxaliter. Exemplum. ĵ. mãdati. l. inter causas. §. si cum seruus, & de fur. l. seruus communis. §. quod verò. & in alijs casibus, de quibus statim. ĵ. l. 1. & ibi dicã. ¶Itẽ præmitte, quòd istę noxales intentantur contra dominum verum, vel putatiuum. ĵ. eod. l. bona fide. & etiam contra malæ fidei possessorem, & contra bonæ fidei possessorem. ĵ. eo. l. non solùm Et intellige dominum de præsenti, non quondam, nisi dolo desiisset possidere. inf. eod. l. noxalis. & l. si bona fide. & l. electio. §. item si & l. si plurium. in principio. quo casu potest agens eligere, vtrùm conueniat possessorem, vel manumissum. inf. eod. & l. de illo. & l. sequenti. Tenetur autem conuentus, si habeat seruum in potestate, & non aliter. inf. eod. l. quotiens. in principio. Contra fructuarium serui, vel creditorem habentem eũ primùm obligatum non datur, sed defensionem omittentes, scilicet si isti afficiantur iure suo, secundùm l. si no
6 xale. inf. eod. vbi de hoc. ¶Adde prædictis, † ꝙ ista causa noxalis appellatur quasi lucratiua, secundùm gloss. in l. apud Cellum. §. actoris. in ver. centum. inf. de except. Et nota ver. quasi. nam sentit, quòd secundùm quid sit causa onerosa, quod & Barto. sequitur in l. Mæuius. §. duobus. de legat. secundo. vbi omnino vide super hoc ar
7 ticulo. ¶Itẽ præmitte, † quòd istæ noxales actiones sunt personales, in rem tamen scriptæ; quia respiciunt capita dominorum, vel ipsorum seruorum, si fuerunt manumissi. Institu. eod. §. omnis autem. Sic & dicitur in omnibus interdictis regulariter; quia licèt sint personalia: tamen sunt in rem scripta. inf. de interd. l. prima. §. penul. Simile in actione, quod metus causa. s. quod met. causa. l. metum. §. fina. & not. gloss. inf. eod. l. electio. in princip. & inf. ad exhiben. in l. 3. §. est autem. vbi etiam vide gloss. Et si memoria custodietis prædicta, videbitis omnia hæc pauca verba regularia haberi.

Ex l. Noxales actiones.

SVMMAE.

1 *Actiones noxales vnde causentur.*
2 *Lex quando disponit circa iudicis sententiam, & officium, sententia semper intelligitur secundùm legis dispositionem.*
3 *Agi qualiter debeat, quando vnum est in obligatione, et aliud in solutione.*
4 *Dominus in quibus casibus liberetur dare volens seruum pro noxa.*

L. Noxales actiones.

¶Actiones noxales instituuntur ex maleficio, non ex cõtractu, & eorum potestas est, vt pro damno dato detur delinquẽs pro noxa. hoc dicit ad literam. Et primò declarat, vnde formentur noxales, & quæ dicantur noxales. Secundò subdit, quæ sit earum. s. noxalium vis, & potestas ¶Ibi [quarũ actionum] &c. Et quia ad cognitionem speciei debet præcedere cognitio generis. l. 1. inf. si
1 cer. pet. primò quæritur, † quæ sint illæ actiones, quæ vocantur noxales. i. vnde causentur. Respondetur, quòd non causantur ex obligatione, quæ deriuatur ex contractu, sed ab illa, quæ deriuatur ex serui maleficio. Sed quæro, quæ sit vis istarum noxalium, & eius effectus. Respõdetur, quòd vbi aliàs (si condemnarẽtur) tenerẽtur ꝑcisè ad totum damnum, nunc poterit euitare dando pro noxa. &c. ¶Ibi [non ex contractu.] nam ex contractu serui datur in dominum actio de peculio: ex delicto verò datur noxa. Institu. eo. in prin. & s. tit. 1. l. j. §. cum seruus. ¶Ibi [atq; maleficio] priuato. inf. de ædil. edict. l. quis sit fugitiuus. §. noxas. et inf. plene dicam. ¶Ibi [nos] s. duos. ¶Ibi [fuerimus] erit dubium, super quo fienda sit condemnatio, vnde dic, ibi [fuerimus] s. ad æstimationem damni, super illa enim tantùm debet formari petitio, & ferri sententia. Videtur tamẽ fallere in l. si in re cõmuni. §. fina. inf. eod. nam facultatem dandi pro noxa consequitur condemnatio à lege. l. miles. §. 10. inf. de re iud. Et ideo si esset condemnatus ad decem, vel ad noxæ deditionem alternatiuè, adhuc noxæ deditio intelligeretur esse solùm in solutione; cum enim non possim agere ad decem, vel ad noxæ deditionem per se, iudex intelligitur pronunciasse, prout de iure debebat. Et in hoc differt à stipulatione alternatiua ad decem, vel ad noxæ deditionem, in qua vtrunque potest esse in obligatione alternatiua; quia vtrunque per se stipulari possum, & sic etiam sententia alternatiua, & hoc est, quod rectè vo
2 luit text. & gloss. in d. §. decem. Et ex his not. † quòd vbi lex disponit circa iudicis sententiam, & officium, sententia semper intelligitur secundùm legis dispositionem, vt ibi. & Institu. de offi. iudic. in princi. Secus si lex, vel etiam ipsę partes disponerent circa ipsam obligationem concedendo parti beneficium; tunc enim verba sententiæ limitantur secundum naturam obligationis in iu-

dicium deducta: sed secun dùm significationem verborũ. ĵ. de re iudi. l. Paulus. la seconda. quod est notabile secundùm quod ibi sentit Bar. ibi de deditione facta infra tempus quadrimestre, &c. vt in glo. Not. ergo hanc noxalem non oriri ex contractu: sed ex maleficio. Aduerte tamen, quòd licet noxa comprehendat omne delictum, vt probatur in l. plebs. §. fi. ĵ. de verbor. signifi. noxalis non datur pro crimine capitali per seruum commisso. ĵ. de ver. sig. l. hæc stipulatio. & de euic. l. Lucius. §. fi. nec pro causa pecuniaria. s. de dolo. l. si oleum. §. hæc actio. sed pro maleficio, vel quasi leui ipsius serui, vt hic, & C. eod. l. 1. vel etiã pro atroci, in quo seruus nõ debuit parere domino. ĵ. de reg. iur. l. ad ea. & de vi, & vi ar. l. prima. §. quotiens. ĵ. ea. l. si communis familia. ĵ. de acti. & obli. nunquam actiones. & hoc tenuit Azo. in summa huius ti. in glo. 1. §. idem ait. Et ideo est; quia, cum vnum hic erat in obligatione, vt emenda damni, aliud in facultate soluẽdi, vt datio pro noxa, ex lege poterat dari quod erat in obligatione: lege autem subrogante potest solui id, quod in potestate est soluendi. d. l. miles. §. decẽ. de re iudi. Secus si vnũ sit in obligatione, aliud in solutione ex dispositione hominis; nam tunc per litis contestationem hoc beneficiũ perditur, vt ĵ. de sol. l. si quis stipulatus fuerit decem in melle. & ibi casus; quia ita communiter tenetur super hoc. Huius autem solutionis communis ratio diuersita-
3 tis videtur posse assignari; † quia quando unum est in obligatione, & aliud in solutione, ex dispositione legali effectus condemnationis est, vt det, quod in obligatione consistit: lege autem subrogante soluat quod est in facultate soluendi. d. l. miles. §. decem. vnde hoc casu mora soluendi id, quod erat in obligatione, videtur contrahi demum lata sententia, ideo potest purgari vsque quo iudicati exequutio petatur, & ideo si mora contraheretur ante, non videretur posse purgari post sententiam, vt videtur probari. ĵ. e. l. si seruus communis. sed quando ex dispositione conuentionali vnum est in obligatione, aliud in solutione, creditor agit præcisè ad dari, & sentẽtia præcisè continet dari, quod in obligatione deuenit; non autem, vt det illud, aut illud, quod in obligatione consistebat: nec ibi aliquid lex se interponit. Cogita, si scies meliorem rationem diuersitatis; quia bene contentor reprobari, si mereor. volo saltem sic dixisse, vt dem materiam cogitandi, quæ sit ratio prædictæ communis solutionis. Ego dico, quòd non potest assignari alia ratio, nisi quia mitiùs agitur cum lege, quàm cum homine. Et sic in dictis, & dicendis submitto me correctioni cuiusque plus hodie, quàm hinc ad decem annos. Et cum plura dubia habeam nunc, quàm tunc, & audacter instetis contra dicta nostra; quia libenter disco. Credatis pro certo, quòd dubitatiuè loquor, quando non habeo auctoritatẽ alicuius, & sic teste careo, & sic quicquid dico, ĵ. salua sententia saniori dico, secundùm. l. Claudius Felix. qui poti. in pign. ha. ¶ In eadem. in fine adde supra titul. primo. l. in lege. §. quotiens. & ĵ. e. l. in omnibus. ¶ Extra
4 no. vnum, † quòd in casibus videtur liberari dominus talis dare volens pro noxa, nec etiam damnum emendare, si patiatur seruum castigari. Vnus est in l. si quis id, quod. §. in seruos. s. de iurisdi. om. iudi. Alius est. s. de min. l. ꝙ si minor. §. si seruus. Alius est s. tit. primo. l. prima. §. cum seruus. & ĵ. de iniur. l. sed si vnius. §. cum seruus. Vel vt nouiter considero, potest dici, quòd illa iura debeant restringi, & intelligi, quando ageretur contra dominum ciuiliter ad vindictam serui pro priuato eius crimine: hic autem, quando agitur ad persequutionem damni. Est & alia differentia; quia in noxali, de qua loquitur hic, domino absente, non fertur definitiua, sed interponitur primum, & secundum decretum. l. 2. s. si ex noxa. ca. aga. sed in noxali ad vindictam, absente domino, proceditur ad definitiuam, casus est in l. sed est quæstionis. §. si atrocem. ĵ. de iniu.

Ex l Si seruus sciente do.

S V M M AE.

1 *Maleficium qui non impedit committi, videtur illud perpetrare.*

2 *Dominus an cadat in pœnam ex facto procuratoris non habentis speciale mandatum. & nu. 3.*

L. Si seruus sciente do.

¶ Pro delicto commisso à seruo, domino sciente, & patiente, tenetur dominus in solidum sine noxæ deditione: secus si eo ignorante. s. sit cnmmissum delictum; quia tunc tenetur noxaliter. h. d. prin. vsque ibi, is qui. Et ad intelligentiam huius legis, & duarum sequentium vide omnino, ꝙ scripsi. s. ti. 2. l. in lege. §. quotiens. quę omnia etiam hic possent repeti. Põt diuidi: qa primò duo dicta ponit. Secundò ibi [si autem] Et primò ibi [ipse enim] ponitur rõ primi dicti. Scđo rõ secundi ibi [nec. n.] ¶ Ibi [sciente] & spõte patiẽte ¶ Ibi [occiderit] . s. animal, vel seruũ alienum, pro quo poterat agi Aquilia: tunc est ista, secus, si esset liberum corpus. ¶ Ibi [insolidum] q. d. sine facultate dandi pro noxa. contra hoc tamen vr̃ facere. ĵ. eo. l. si in re. §. fin. sed solue, vt ibi nota. ¶ Ibi [noxalis actio est] .i. datur cum facultate dandi pro noxa. No. hic primò casum, quo aliud ꝓ alio soluitur creditori inuito, nam æstimatio damni est in obligatione, & tñ liberatur soluendo seruum, sic & in l. miles. §. 10. de re iu. quod est cõtra regulã, quæ habet in l. Paulus. de sol. & plenè in l. 2. §. mutui datio si ĵ. ce. pe. Et põt ratio esse vna, ne nequitia serui, &c. Inst. eo. in prin. Vel quia hæc æstimatio debebatur respectu speciei, scilicet ipsius serui delinquentis. Not. tamen, quòd si seruus deditus pro noxa, quæsita pecunia, resarciat damnum ei, cui deditus est, auxilio Prætoris (domino inuito) manumittetur, text. est Insti. e. §. 1.
1 Item nota secundùm istum tex. in ratione; vult enim, † ꝙ qui non impedit maleficium committi, videtur ipse illud perpetrare. Quod intelligendũ est verum, quando ad eũ spectat prohibitio. Ita loquitur hic, & super hac ratione fundatur dispositio canonis, quo alicubi dicit, quòd mortem languentibus probatur infligere, qui hanc, cum possit, nõ excludit. 84. dist. c. 1. Alibi dicitur negligere (cum possis) perturbare peruersos, nihil aliud est, quã fouere. 2. q. 7. c. negligere. error enim, cui non resistitur, approbatur, nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare. 83. distin. cap. error. de senten. exco. c. quantæ. & de homici. c. sicut dignum. Et hac etiã ratione potest dici, quòd lex diuina facientes, & consentientes pari pœna constringat. 83. distin. capitu. primo. & 81. distin. cap. dictum. & 2. q. 1. capit. notum. Ratio illius literæ consonat in hoc, & dicitur consentire, cũ non corrigat, quos tenetur ex officio corrigere. 86. dist. capit. inferiorum. Et not. gl. 2. q. 1. in c. notũ. Itẽ & qñ defendit peccãtẽ, vel sua auctoritate reliquit. 11. q. 3. c. ꝗ cõsentit. põt & alio mõ dici qs cõsentire, de quo uide bonã glo. in d. c. notũ. 2. q. 1. & ad nr̃m propositum adde bonam glo.
2 ĵ. e. in l. si ex duobus. in gl. magna. Et facit iste tex. † ꝙ ex facto

facto procuratoris, etiam non habentis speciale mandatum, dominus cadat in pœnam, si sciat factum procuratoris, & patiatur, & ita disputando per istum tex. terminauit Fran. Accur. Pro qua decisione bene facit; quia ista patientia habetur loco mādati. C. vbi de crimi. agi oportet. Auth. qua in prouincia. facit quod no. Inno. de rescr.
3 c. ex parte decani. Item & per hoc facit; † quia si dominus potuit procuratorem suum informare, & non informauit, videtur ei imputari, vt ex conuentione procuratoris dominus teneatur, circa quod vide quod no. Bar. in l. in illa stipulatione per te non fieri. ff. de verb. obl. & Cin. in simili in l. 2. in princ. in penul. q. C. de iure emphy. & Bart. in l. ad diem. de verb. obli. vbi loquuntur in defuncto, qui decessit prouisus, & non informauit hæredem, & no. ad limitationem eorum, quæ not. in l. si procurator. §. quòd si indebitum. ff. de condi. inde. & tene menti hanc decisionem; quia videtur regularis. bene facit ad materiam l. 1. §. qui mandatam. de offi. eius cui man. est iur. & leges allegatata in d. §. quotiēs. aliàs remisi ad d. §. quotiens. s. Quando scientia obliget, de quo ibi. Item nū quid de iure ciuili, & canonico obligetur resistens, & secunda fuit. q. Pro delicto commisso in territorio alterius domini, si non mittit dominus gentes suas, an teneatur. Item quando dominus scit per suum subditum committi robariam contra extraneum, & non resistit. de quibus quatuor. q. ibi plenè dixi.

Ex §. Is, qui nō prohibuit.

SVMMAE.

1 *Seruus si reperiatur manumissus tempore iudicij, an dominus teneatur.*
2 *Dominus sciens, qui potuit prohibere, & non prohibuit, tenetur in solidum noxali.*
3 *Dolus verus magis punitur, quàm præsumptus.*
4 *Seruus si committat aliquod delictum atrox dolo malo, nullo modo ei parcitur, etiam si iussu domini delinquat.*

§. Is, qui non prohibuit.

¶Scientia domini aggrauat eum, sed releuat seruum: iussus verò domini in re leuiori dominum aggrauat, & seruum releuat, sed in re grauiori seruum non releuat. h. d. Vel sic, & magis ad literam. Vt dominus ex delicto serui conueniatur in solidum, sufficit, quòd sciuerit tempore delicti commissi, licèt tempore iudicij seruus in eius dominio non reperiatur. h. d. primò. Et in delictis, in quibus seruus habet parere domino, noxa caput non sequitur: secus in illis, in quibus non habet parere; quia tam dominus, quàm seruus proprio nomine conueniuntur. h. d. ¶Et ad euidentiam præmitte gloss. quæ est in l. pe. ff. si famil. fur. fe. di. quæ incipit. ꝙ si ille, cum gl. seq. magna. ibi [ꝙ semper ferè] quòd in ista parte fit mentio de duplici lege. Primò de lege. 12. tab. per quā erat ꝓuisum de atrocibus criminibus, qualiter fieret punitio, & ff. tangam. Facit etiam mentionem de Aquilia, quæ erat prodita ad emendam damni, quando erat leuis, vel leuissima culpa, ex qua leue damnum datur. ¶Item præmitte Insti. eod. §. omnis. & s. dixi heri in prima lectione. Et quādo actio est noxalis, potest sequi manumissum, quādo non, tunc non seruum, sed dominum. ¶ Et diuiditur, quia primò pouit dictum vsque. ibi [in tantùm.] Secundò extendit illud, & ponit rationem vsque ibi [sanè.] Tertiò obijcit contra dictum Celsi, & illud modificat vsque ibi [Cellus tamen.] Quartò defendit Celsum vsque ibi [sed placet.] Vltimò secundùm Iul. ponitur Celsi correptio, idest corrigitur dictum Celsi, & approbatur dicta correctio. Quæro. Vidi in prin. ꝙ quā-
1 do dominus sciuit & passus fuit, tenetur insolidum, † an si tempore iudicij ille reperiatur manumissus, possit purè agi cōtra dominum insolidum. Respōdetur, quòd sic, secūdùm Celsum. ¶Ibi [is] scilicet dominus. ¶Ibi [tenetur.] s. insolidum. q. d. non ipse manumissus hoc patet ex sequentibus. ¶Ibi [sufficit,] quantùm ad obligandum ipsum dominum insolidum ex facto ipsius serui. ¶Ibi [non sequi] intellige in delicto leui, secundùm eum, vt ff. in vers. [Celsus.] ¶Ibi [hoc dici.] s. dominum indistinctè teneri ad solidum, & non ipsum seruū manumissum. ¶Ibi [excusabimus] quin ipse seruus teneatur. q. d. nullo modo, & ideo vterque eorum tenetur, quod dic, vt. ff. l. 4. §. cum dominus. Et ille. §. declarat hunc, quò ad hoc. ¶Ibi [l. Aquiliam] quæ locum habet, vbi leue damnum per culpam datum est. ¶Ibi [legem 12. tab.] quæ punit furta, & alia delicta atrocia, ī quibus dolus requirit. ¶Ibi [aliā noxā.] s. atrocem. ¶Ibi [nec dominus] iubens, secundùm quod glo. intelligit. ff. eod. l. si communis. ¶Ibi [in hac re.] i. ī atrocioribus delictis. ¶Ibi [quasi ignorauerit.] i. pepercerit. ¶ Ibi [ad posteriores] lex Aquilia, & similes. ¶Ibi [poterit,] vt. s. dominus serui iubens in solidum suo nomine teneatur etiam in delicto serui. i. quando seruus deliquit; quia non debuit parere, ¶Ibi posse poterit puniri ita. ¶Ibi [vt quod datur Aquilia.] s. suo nomine. ¶Ibi [dominum] scientem, & patiētem, vel iubentem. ¶ Ibi [excusetur] in delicto doloso, vel graui, vel etiam culposo, ita ꝙ verificatur in Aquilia. & etiam in lege 12. tabu. Et quod dicit, non excusēt, ītelliger. s. qn̄ dn̄s eius nomine tenēt noxali. Ex quo con-
2 clude, † ꝙ dn̄s, q̄ sciuit, & ꝓhibere potuit, tenēt in solidū, & ēt noxali: vna tn̄ istarū per aliam tollitur. ff. l. 4. §. cum dn̄s. & l. noxalis. §. Pomponius. & in illis. §. declaratur ēt iste. ¶Ibi [oneret] vtroq; casu. s. in delicto atroci, & non atroci. No. hic ergo cōiuncta maximè scd̄a gl. ꝙ simplex domini scientia habet vim præcepti. facit qd̄ statim dixi s. in prin. huius legis, & secūdùm hoc non vr̄ contra dn̄m aggrauari pœna rōne iussus plus quā esset imponēda rōe simplicis sciētiæ cū ptāte prohibēdi. Contra qd̄ vr̄ facere ff. e. l. si ex duobus. §. j. vbi fit maxima dr̄ia inter iubentē, & scientē, & ff. l. proxima. sm̄ vnū intellectū. Itē qa dn̄s iubens est, in vero dolo: sciēs aūt, & prohibere valens, vt di-
3 ctum est in præsumpto tm̄: † unde vr̄ magis puniēdus dolus verus, q̄ præsumptus. Pro quo ēt facit, qd̄ iubēs vr̄ delinquere in cōmittendo: sciens autē in omittēdo, ꝓrsus certū est, ꝙ grauiùs est facere, q̄ omittere. s. de vsufru. l. si vsufructus. §. de p̄teritis. ff. de impēsis. l. & in totū. & no. ff. so. ma. l. si mora. §. mora. ¶Sed pro solutione pōt dici, ꝙ vbi seruus est vnius domini tantùm, paria sunt, dominum scire, vel iubere; quia utroque casu tenetur in solidū, vt in hoc. §. Hoc aūt nō pōt cōtingere, ꝙ paria iudicētur, qn̄ erat seruus pluriū dn̄orū; tūc. n. iubens, vel sciens bn̄ tenēt īsolidū, sed iubēs, si soluat, nihil repetit, & ī hoc differt à sciente simpliciter, qui repetit. ff. e. l. si cōis. & d. l. si ex duobus. in prin. ff. e. considerans ut saltem habeat materiā corrigēdi, vel supplēdi. ¶In gl. quæ incipit, quia ei. ibi [non dominus] hoc uidetur intelligendum de leuibus, vt in damno dato: secus in atrocioribus, vt in homicidio, vel furto, vt in l. si seruus. ff. de actio. & obli. & de regul. iur. l. ad ca. & supra titul. 1. l. liber homo. Et quæ dicuntur leuia, vel atrociora crimina, ibi dixi. Adde etiam vnum verbum, quod dicā. ff. in gloss. fi. ¶ In gloss.

quæ incipit, qualiter. in fine. Ad vnum aduerte primò, quòd distinctio l. liber homo. habet locum in seruo parente domino, non quãdo dominus iubet, ita videtur probari. ¶Secundò dico aduertendum, non absurdè posse
4 dici, † ꝙ si seruus committat atrox delictum dolo malo, nullo modo ei parcatur, etiam si iussu domini deliquit, ar. s. de mino. l. auxilium. §. in delictis. Sed si seruus delinquat culpa: tunc ratione mandati cum eo mitiùs agatur. C. de mod. mulct. l. fi. & j. de sica. l. in lege. cogitabitis. An placeat, cras propter festum Apostoli. s. Sancti Matthię non intrabo; nam debemus etiam animæ esse memores, & ecclesias visitare; & quia hodie est dominica dies, in qua saltem debet missa audiri, hic facio finem pro ista secunda lectione. Florianus de Sãcto Petro de Bononia. Tu domine Nicolae Cagnoli de Veletro prædicta scribere expleuisti. 14. Augusti in vigilia Beatæ MARIAE in vesperis, dum ibi iudex existebas, sub anno Domini 1430. indictione 12. die prædicto ad benedictionem potentis DEI, qui sit benedictus in sæcula sæculorum.

Ex l. In omnibus.

SVMMAE.

1 *Statutum si disponat, quòd vniuersitas teneatur capere malefactorem, & si negligens fuerit, puniatur certa pœna: quomodo intelligatur.*
2 *Statutum puniens receptantem bannitum, non habet locum in eo, qui non potuit prohibere.*

L. In omnibus. ¶Auctoritas, vel patientia domini cum contradicendi potentia præiudicat domino, facitque eũ teneri insolidum. hoc dicit cum principio sequentis. Vel sic. Sola scientia delicti serui non obligat dominum insolidum, nisi & appareat penes eum affuisse prohibendi facultatem. h. d. cũ principio seq. Et hic est vnus notabilis modus. vide s. l. proxima. in principio. Quando dominus conuenitur pro delicto serui, si fuit ignorans, liberatur dando eum pro noxa: si sciens, tenetur insolidum: quæro, quando dicatur sciens. Respondet, vt ĩ tex. est. ¶Ibi [exigitur] idest interuenerit, & sic non est necesse, sed narrat facti contingentiam. ¶Ibi [delinquenti] quod contingit, quando prohibere potuit: quo casu tenetur insolidum. ¶Ibi [pati] s. tantùm; nã quando non potuit prohibere, eo casu tenetur noxaliter. ¶Ibi [trans flumen] & sic erat in loco, ubi dominus non potest prohibere, nec inhibere. ¶Ibi [non potuit,] leges interrogatiuè. ¶Ibi
1 [rectiùs] signa tex. qui ponit regulam in titulo. † Nota. istum text. hic ad quæstionem statuti prouidentis, quòd vniuersitas tenetur capere malefactorem, & si negligens fuerit, certa pœna puniatur: contingit maleficium fuisse commissum, & vniuersitas malefactorem non cepit: vnde contra eam processum est. Dato enim, quòd appareat maleficium commissum, & non esse captum delinquentem: non tamen ex hoc poterit vniuersitas condemnari; quia ex hoc non est probata eius negligentia, quæ probari non potest, nisi probetur scientia. s. commissi criminis, vt hic. Pro hoc bene facit; quia tale statutum puniens non capientes, deberet intelligi, si affuit potestas capiendi, quæ non potest adesse, nisi adsit scientia scilicet criminis. Et ideo tale statutum non habet locum in maleficio clandestino, puta; quia committeretur de nocte, hoc probatur in l. prima. §. occisorum. infra ad Sill. facit. l. 3. §. si maritus. infra eodem. titu. & quod vi aut clam. l. semper. §. si in sepulchro. Propterea dixit Iaco. de Are. ꝙ tps ad denunciandũ maleficia non currit à die cõmissi maleficij: sed à die publicati, quo sciuit, vel scire potuit. l. annus. s. de calum. & l. cum sex. de ædil. edic. Item non habet locum in maleficio commisso iuxta cõfinia, ita quòd statim potuit delinquens transire in alterius territoriũ, vel parochiam; tunc enim etiam excusatur vniuersitas. facit de ædil. edic. l. quid sit fugitiuus. §. item Cælius. Et ex hoc collige modum articulandi pro defensione villę. s. ꝙ ignorante villa, vel in loco clandestino, vel quia prope cã
2 paniam. tene menti. † No. istum text. ad q. de receptante bannitum. s. quòd non teneatur, si receptauit, quia prohibere non potuit, puta; quia decem banniti congregati vadunt ad domum rustici, & dicunt, si non aperis nobis portam, imponemus ignem, qui timens aperuit, certè excusatur; quia non valebat eis resistere. tene menti. Item videtur hoc imputari domino, si non prohibuit tunc, cum actus gerebatur; illud enim tempus consideratur, quo habuerit potentiam prohibendi, nec anterius, vel posterius tempus attenditur, vt probatur hic, coniuncto. §. sequenti. Et hoc ideo; quia lege obligatus erat ad prohibendum: secus si ad hoc teneretur propter naturam obligationis ex conuentione contractus ad non fieri; tunc enim sufficit, quòd aliquando prohibere potuerit, vt obligetur, si non prohibuit, ita probatur in l. in illa stipulatione per te non fieri. in prin. j. de ver. obl. considerabitis hic, si placuerit. ¶In glo. quæ incipit, potest. ibi [hic] nota istã primam expositionem ad id, quòd dicebam in l. 2. s. eo. in fi. hæc est veritas in hoc tex.

L. In delictis. ¶Glossæ etiam sunt claræ, vnde hic non sunt alia.

Ex §. Si extraneus.

SVMMAE.

1 *Qualitas, quæ habet aggrauare maleficium, debet probari affuisse secundùm tempus maleficij, aliàs non aggrauat.*
2 *Statutum prouidens, quòd quis non possit esse de Prioribus, siue Antianis, nisi habeat centum in bonis, quõ intelligatur.*
3 *Statutum si dicat, ꝙ dñs teneatur pro delicto commisso à famulo, non tenetur pro cõmisso à famulo, añquã esset eius famul'. Et quid si disponat, quòd dominus teneatur soluere condemnationem famuli. nu. 4.*
5 *Verba ambigua quomodo sint interpretanda.*
6 *Concessio ecclesiæ curatæ non tenet, si impetrans tempore impetrationis erat inhabilis.*
7 *Familiaris an possit testificari pro domino suo.*

§. Si extraneus. ¶Qualitas adiũcta verbo significat secũ
1 dùm tempus verbi, cui adiungitur. a h. d. Et sic semper allegatur; concor. de mili. test. l. Titius. ¶Ibi [me] scilicet nõ domino. ¶Ibi [fecerit] idest deliquerit. Et sic de facto punibili loquitur. ¶Ibi [redemero] scilicet ego dominus nõ à vero dño. ¶Ibi [dabit] q. d. vt possim eũ dare ꝓ noxa, nõ vt ad solidũ tenear; qa me sciente deliquerit, & rõ sequitur in tex. quia &c. ¶Ibi [nõ fuerim] hęc locũ nõ habet, qñ ageret quasi cũ dño ignorãte; qa sufficit, ꝙ sit dñs serui tpe, quo conuenerit. j. ea. l. noxalis. & ibi no. & sic hæc qualitas sciuerit, vel non, tunc habet locum, quando ex

ex sua scientia veniret aggrauandus, non aliter. ¶Nota,
1 † quòd qualitas, quæ habet aggrauare maleficium, debet probari affuisse secundùm tempus maleficij, aliàs non aggrauat, quod est vtile ad no. per Bar. in l. denunciasse. §. quid tamen. ꝭ. de adulte. ¶Similiter dicimus in qualitate habilitante ad aliquam dignitatem, vel prerogatiuam; nam illa requiritur tempore, quo dignitas, vel prærogatiua defertur, extra de elect. c. innotuit. & c. dudum. & c cũ in cunctis. In talibus ergo qualitatibus aggrauantibus, de quibus hic, semper habetur respectus ad tempus delicti, vnde postea superueniens nil operatur, vt hic. Et ideo si ex forma statuti in delictis plus punitur nobilis, quàm plebeius (vt est Florentiæ) & quidam tempore delicti reperiatur nobilis, postea fit effectus plebeius, punitur, vt nobilis; quia inspicitur tempus delicti, & ad illud tempus debet referri consideratio qualitatis personæ, vt hic, & est aperte casus de hoc in l. 1. ꝭ. de pœ. qui est bonus casus, facit extra de rescrip. c. si eo tẽpore. lib. 6. & eod. titu. de rescrip. in Clemen. literas. facit etiam quod in similibus dicitur de valore rei. ꝭ. de in lit. iur. l. cum furti. ¶Itẽ si ex forma statuti pater tenetur assignare legitimam filio delinquenti, tenetur assignare solùm de bonis, quæ habebat tempore, quo filius deliquit, non de postea quæsitis; quia tunc, cum deliquit, incipit obligatio formari contra patrem, vnde formatã obligationem non debemus extendere, ar. C. de iure fisci. l. certa forma. li. 10. & ꝭ. de man. l. si tibi mandauero. §. is, cuius, & pro hoc bene facit iste tex. & d. l. 1. de pœn. & hanc partẽ tenet Bal. in l. lex Cornelia. de vul. & pupil. vbi inducit formaliter istum tex. & d. l. 1.
2 ¶Item facit, † quòd si statutũ prouidet, quòd quis non possit esse de Priorib⁹, siue Antianis, nisi habeat mille in bonis, & tempore imbussulationis habebat quinquaginta tantùm: tempore tamen, quo extrahitur de bussula, habet mille, & vltra, ꝙ non possit esse de Antianis, vel Prioribus. ¶Itẽ si statutum diceret, quòd banniti, vel rebelles non possunt esse de Antianis: bannitus, vel rebellis tempore imbussulationis non erat habilis, licèt tempore, quo extrahitur, sit rebannitus, vel reconciliatus. In his tñ duobus vltimis putarem multùm ponderanda verba, & mentem statuti: vnde semper considera mentem statuti. ¶Itẽ allegatur iste tex. per Bart. in l. Titius. de mili. testa.
3 † quòd si statutum dicit, quòd dominus teneatur pro delicto commisso à famulo, quòd non debeat teneri pro cõmisso per eũ, antequam esset eius famulus: secus si statutum diceret, quòd teneatur pro delicto familiari; quia tũc dubitatiuè dixit, dominus tenetur etiam pro commisso per eum ante famulatum, in quo tamen (dixit) cogita. ¶Sed potes concludere in hoc casu id, quod in præcedẽti, scilicet, quòd non debeat teneri pro ante commisso, per l. fi. i prin. ꝭ. nau. cau. sta. & l. 1. §. caupo. ꝭ. fur. aduer. nau. cau. sta. Et hæc pars humanior videtur; quia iniquum videtur dominum teneri, & reddi grauatum pro delicto alterius absque aliqua eius culpa, contra reg. sine culpa. & reg. non debet aliquis. de reg. iur. lib. 6. Aduerte tamẽ;
4 quia si statutum diceret, quòd † dominus teneatur soluere condemnationem famuli, sufficeret eum famulum esse tempore condemnationis, casus est hic, quia qualitas adiuncta verbo, &c. Sic, cum statutum dicit cõdemnationẽ, illud tempus inspicitur, facit quod in simili dixit Bar. in l. ex facto. in prin. ꝭ. de vul. & pupil. ¶An tamen tale statutum teneat, vide Bar. in l. 1. §. familiæ. ꝭ. de publica. ¶Item per istum tex. videtur terminari questio (stante statuto, quòd salarium consultoris sit vnus bononinus pro libra, si non sit Doctor, sint sex denarij) causa reperitur cõmissa nõ Doctori, in qua postea consuluit factus Doctor, quòd debeat habere vnum bononinum pro libra, quasi inspiciatur tempus adhibiti consilij, & fuit quæstio hic de facto Bononiæ disputata. ¶Pro cõclusione dic considerãda verba statuti; si enim dicit, si Doctor consuluerit, habeat vnum bononinum pro libra, &c. tũc quia verbũ, Doctor, regitur ab illo verbo, consuluerit, sufficit, quòd tempore consilij sit Doctor, casus est in l. præcipimus. §. sanè si illustris. C. de appe. & ibi Bar. format istam. q. Sed si statutum diceret, si causa consulenda committatur Doctori, sit eius salarium, puta vnius bononini; quia tũc istud verbum, Doctor, regitur à verbo, committatur, debet esse Doctor tempore commissionis, quæ significat secundũ tempus verbi, vt hic, & sic de vtroque membro est hic ca
5 sus. † Vbi autem verba essent ambigua, fiẽda esset pro eis, scilicet Doctoribus interpretatio, & sic in benigniorem partem. l. 3. §. scio. ꝭ. de mino. ¶Item facit iste tex. quòd si per statutũ, vel cõsuetudinẽ Regni debet primogenitus succedere, & in successione alijs prẽferri, & primogenit⁹, qui erat naturalis tantùm, id est, natus ex concubina, reperiatur legitimatus, & legitimatio sit valida, & sic habilis effectus ad successionem tẽpore mortis patris, ꝙ hoc ei sufficiat, vt alijs præferatur etiam legitimis, quasi illa verba, primogenitus, respiciant verbum, successionis, vel verbum, succedat, vt hic probatur; quia qualitas, &c. & sic ipsius legitimationis effectus consideretur secundùm tẽpus, quo succedere debet, & sic tẽpore ipsius mortis defuncti. ¶Nec mirũ, nõ enim priùs debet de cuiusque cõditione queri, quàm hæreditas, vel legatum ad eum pertineat. ꝭ. de leg. 2. l. non oportet. vbi sunt hæc verba ad literam. Eo autem tempore scilicet mortis sufficit primogenitum naturalem esse legitimum; ergo istud tempus, (quod est magis legitimum) expedit attendendum. C. de natu. libe. l. nuper. dixi plenè in q. disputata per me, quæ incipit. Baro quidam. vbi plenè dico. An tamẽ tale statutum, vel consuetudo sit valida de iure, vide per Hosti. & post eum per Io. An. in nouel. de voto, & voti redemp. in c. licèt. Restat dicere certa verba super glo. sed eamus ad associandum Rectorem ad honorandum festum beati Thomæ de Aquino, & in prima lectione perficiam, & legã
6 difficilem. §. si detracta. ¶Item facit iste tex. † quòd si impetrans ecclesiam curatam, tempore impetrationis erat inhabilis, non teneat concessio, licèt tẽpore vacaturæ reperiatur habilis, est hodie casus de rescrip. in c. si eo tempore. lib. 6. ¶In glo. super verbo, fuerim. in fi. scilicet, vbi dicit ponderari tempus, quo actus geritur. Dic, quòd potest dici, quòd concordat; quia sicut hic debet esse dominus tempore delicti, ita debet esse affinis ibi tempore postulationis. Sed Iaco. de Belu. respondet, quòd illud, quod ibi habetur, non obstaret; quia in pœna imponenda considerατur tempus præteritum, id est, an deliquerit, vel nõ, vt hic: sed in amicitia spectatur tempus præsens, id est an duret, vel nõ, vt ibi secũdùm eũ. ¶Vt videtis ista est quędam diuersificatio facti. Vel dic tertiò, & subtiliùs, quòd ibi agitur de præsenti exhibitione patrocinij, vnde præsens statutum inspicitur: hic de præterito, & cõsummato delicto; ideo non præsens, sed præteritum tempus specta-
7 tur. ¶Et hæc faciunt, † quòd qui erat familiaris meus tempore obligationis contractæ, sed nunc non est, possit pro me testificari sup illa, scilicet obligatione, & ita ꝑ illum. §. affinitatis. terminauit Alb. Gal. in Margarita de teste. §. 1. vers. quid si olim. vbi idem tenet Guil. Et vbi ponit etiam, quid si dominus repellat à se familiarem, vt possit pro eo testificari, an ad testimoniũ admittatur, scilicet repulsus. de qua quæstione tangitur per Cy. post Iaco. de Rauen. in l. 3. C. de testi. & videtur communis opinio,

T 4 quòd

quòd probet, dummodo non appareat factum in fraudē, de quo ibi, & per Domi. Angel. de Vbal. in d. l. 2. C. de testi.

ADDITIO.

2 ¶Cui adiungitur. Adde ad hanc concl. Alex. in cōs. 102. incip. Viso processu. in 2. vol. Pau. de Cast. cons. 7. in secūdo vol. & in cons. 16. in eo. 2. vol.

Ex §. Cum dominus.

SVMMAE.

1 *Qualitas licèt aggrauet maleficium, non facit, quòd non possit agi ex simplici facto.*

§. Cum dominus. ¶Ex delicto serui delinquētis, domino sciēte, obligatur dominus nomine proprio, & noxaliter nomine serui, & pœna ab vno exacta non potest ab alio exigi. h. d. Vel sic. Pro noxali ex eodem facto oritur duplex agendi forma, & insolidum, & noxalis. h. d. Not. de hoc vidistis. s. in l. 2. in fi. ¶Ibi [ob scientiā,] idest facultatem prohibendi sine iussu tantùm. ¶Ibi [actio] scilicet noxalis. ¶Ibi [videndum est] & videtur, quòd non, nisi fortè, &c. & sic verba, quæ sequuntur, veniunt ad arguendū, quod no. ¶Ibi [ergo] hic arguit, quòd sic scilicet, quòd sit dāda noxalis contra seruū. ¶Ibi [impunitū erit.] & ibi [iniquum] si dicimus noxalem actionem non durare contra seruum. Non ob. j. eo. l. si ex duobus. in princi. vt ibi no. ¶Ibi [imò.] hic ponit responsio ad quæsitum. ¶Ibi [tenebitur.] Est autem differentia in hoc; quia noxalis sequitur manumissum. j. eo. l. Prætor. sed non illa, quę datur in solidū; quia ad ea tenetur dominus ex sua persona: vnde ista nō respicit personā
1 serui. ¶No. ergo, † ꝙ licèt qualitas aggrauet maleficiū: nō tamen facit, quòd nō possit agi ex simplici facto s. omissa illa qualitate, vt. j. §. proximo. Et ista est ratio, quare hic dicit, oriri duplicē agendi formā. ¶In glo. fi. in prin. tāgit dubium, de quo dicam. j. §. proxi. ¶Ibi secūdū Irne. vt. j. de iniur. l. si plures. & hęc tollerāda est in se, sed nō satisfacit bene cōtrario. ¶Ibi in fi. dic, ꝙ hæc videt cōmunis, ad cuius declarationem vide, quod dixi. s. eod. in l. 2. in fi. vbi declaraui. Vel dic, ad cōtrarium, & meliùs, quòd ibi non dicit, quòd si dominus soluat propter suam scientiam, desinat teneri ratione familiæ, vel econtra: & sic in hoc non contradicit, sed dicit non sufficere, quòd nomine familiæ soluat vnā pœnam: sed oportet pro singulis vnam pœnam solui, aggrauato delicto propter scientiam domini, aliàs secus; quia si non interueniret scientia, liberatur soluendo vnam pœnam. s. ad leg. Aquil. l. illud. & s. de iur. om. iud. l. si familia. Et istum articulum declarabo. j. eo. in l. Prætor. tangitur hic.

Ex §. Si detracta.

SVMMAE.

1 *Libello generali an possit aliquid addi.*
2 *Qualitas expressa in iudicio an possit detrahi, & nu. 3.*
4 *Qualitas, quæ non alterat substantiam, vel ius agendi, potest addi, vel detrahi, lite pendente. nu. 6.*
5 *Qualitas an sit necessariò deducenda in libello.*
7 *Sententia lata super facto principali, non potest iteratò agi ratione nouæ qualitatis.*
Et an tunc possit impetrari restitutio. nu. 8.
9 *Scientia non est causa agendi in sciente.*
10 *Accusans aliquem de vulnere cum sanguinis effusione, si probet de vulnere, sed non de sanguine, quid iuris.*
11 *Condemnationis effectus est diuersus.*

§. Si detracta. ¶Accidens, vel qualitas etiam in ponderosa pęna augmentatiua, vel diminutiua, pendente iudicio, potest adijci, vel detrahi: eo verò finito, eius additio, vel detractio potest impediri per obiectum exceptionis rei iudicatæ. h. d. satis pulcrè. Vel sic, & breuiùs. Iudicio pendente, potest qualitas addi, & detrahi: sed non, lata sentētia. h. d. breuiter. Duo facit principaliter, quia primò ponit dictū, quando est actum cum detractione noxæ. Secundò econtra, quando sine noxæ detractione. Secunda ibi [contra quoque.] Seruus alicuius dederat mihi damnum, vnde poteram agere contra eum si sciens fuerat, ad totam emendam, aliàs ad noxæ deditionem: nunc ago contra eum detracta noxæ deditione, id est ad totam emendam damni, quasi contra scientem: non potui probare de scientia, fuit absolutus: nunc volo agere ad noxaliter, an possim. Nam nunc variatur modus agendi in secundo libello à primo, & sic secundùm regulam iuris ciuilis videtur non debere obstare exceptio rei iudicatæ. Quid dicendum, dicitur, ꝙ obstat; quia licèt mutetur qualitas, non mutatur substantia criminis. Pone, quòd porrexi petitionem, vbi simpliciter petij emendam totius damni: nunc, iudicio pendente, volo inferere qualitatem scientiæ suæ; & sic, vt condemnetur in solidum, vel ignorantiæ, & sic cōcludere pro noxa, nunquid, iudicio pendente, possim hoc facere. Respondetur, quòd sic, scilicet vbi primò agerem generaliter, videlicet qn̄ est actum contra dn̄m scientem, tanquam scientē: sed quid si actum tanquam contra ignorantem, & sic pro noxa post latam pro eo absolutam, an possit agi tanquā
1 contra scientem. Respondetur, quòd non. † Sed pone, vt in secundo responso, quòd fuit libellus generalis, an, iudicio pendente, possit addi tanquam contra scientem. Respondetur, quòd sic. ¶Ibi [detracta,] idest omissa noxæ deditione. ¶Ibi [conscio] idest quasi eo sciente, seruus deliquerit, & sic actum erat in solidum. ¶Ibi [agendo] cōtra dominum. ¶Ibi [deditione] vt dominus serui possit dare seruum pro noxa, quasi eo ignorante seruus deliquerit, & in minus agebatur, quā primò. ¶Ibi [exceptione] hic respondet. ¶Ibi [donec] hic mouet dubium circa hoc primum dictum. ¶Ibi [si eum] scilicet agētem. ¶Ibi [de sciētia domini] scilicet egisse. ¶Ibi [transire] et post litē cont. Et iste casus videtur turbare totam materiam. l. edita. C. de eden. & glo. hic in fi. tangit. j. dicam. ¶Ibi [contra] idest econtra ¶Ibi [eo] scilicet domino. ¶Ibi [noxæ deditione,] & sic primò fuit actum in minus, & in hoc differt à præcedenti. ¶Ibi [actum sit] & absolutus est. ¶Ibi [noxæ deditione] & sic plus, quàm prius egerat. Nec obstat. j. eo. l. si ex duob. in prin. vt ibi no. ¶Ibi [in ipso autem] hic remouet aliud dubium iuxta proximè dictum. ¶Ibi [iudicio.] s. primo. ¶Ibi [scientiam] implicat, quòd in primo erat dictū ignorāter. ¶Ibi [prohibendus] etiam post lit. contest. secundùm veritatem.
2 ¶† No. hic primò, quòd licèt quis in iudicio exprimat qualitatem: non tamen adeo videtur se astringere, quòd non possit illam detrahere, quod est notandum. Et ratio huius est, quia qualitas non variabat actionē, vt statim. j.
3 dicam. ¶Secundò no. † quòd sequuta absolutione de maleficio, non potest postea de eodem agi, etiam cum adiectione alterius qualitatis. Quod est generaliter verum, si absoluti

absolutio est lata super facto; quia factum non est probatum.l.si quis cum totum.§.si ancilla.& l.egi.ff.de excep. rei iudi.Idem si propter illam qualitatē tantùm non probatam lata esset:cum tamen factum de se esset verum, quando quis conuenitur ex alterius delicto, vt hic loquitur:secus si ex proprio maleficio conueniretur; quia tunc nō posset iterum molestari,scilicet ratione nouæ qualitatis. ff. de insti. l. habebat. in prin. & ita declarat Bart. in
4 l. denunciasse.§.quid tamen.ff.de adul.¶Tertiò not. † quòd qualitas,quæ non alterat substantiam,vel ius agendi,potest addi,vel detrahi,lite pendente, & ideo si est facta accusatio de Titio simplex scilicet,quòd vulnerauit,poterit, etiam lite contestata,addi, quòd Titius sit de nobilibus, stante scilicet statuto,quòd nobilis iniuriam inferens plebeo acriùs puniatur,vt est Florentiæ, vt dixi. s. in proxima lectione de nobilibus; quia quòd sit nobilis, non est principalis causa agendi,sed est qualitas maleficij, secundùm Ia.Bu.in l.edita.C.de eden.quæ verba sunt multùm notanda.adde quod dixit Io.mo.& post eum Io.And. in nouel.de elec.in c.ab eo, qui.lib. 6. quòd talis qualitas ideo potest hic detrahi,quia talis reuocatio, vel detractio nō nocet aduersario:aliàs qualitas in iudicium deducta non posset reuocari,vt ibi.in d.c.ab eo,qui.Sed contra proximum notabile videtur facere; quia imò ista qualitas sciētiæ, vel ignorantiæ, videtur alterare substantiam actionis,cum in solidum detur, quando fuit sciens.Sed respon de,quòd non alterat;quia siue dominus fuerit sciens serū delinquere,siue ignorauerit,vtroque casu petitur condemnari in solidum ad emēdam totius damni. & ita debet fieri condemnatio: ignorans tamen habet priuilegiū dandi pro noxa ex legis potestate.l.miles.§.decem.de re iudi.& s.l.1.quod priuilegium perdit,si sciuit,& prohibere valuit,seu potuit. Et aduerte ad intelligentiam huius tex. quia dicit Inno. quòd ideo hic potest qualitas addi; quia hic erat actum simpliciter: secus si actum fuisset cū expressione cōtrariæ qualitatis.quod declaro.Hic n.non dixerat in libello,quòd totum damnum peteret; quia domino sciente,damnum dedisset,vel minùs, quòd domino nesciente,& si hoc dixisset, postea mutare non posset: sed post libellum generalem ad emēdam totius damni prosequutus est alterum membrum tantùm. s. scientiæ, vel ignorantiæ; & ideo non minùs potest prosequi alterum; cum ambo contineantur sub actione proposita.Ita dicit Inno.de li.obla.in c.2.in glo. mag. ad finē. Vbi subdit,quòd si reus vellet à principio cogere actorem, quòd de illis duobus vnum eligeret,vel agere in solidum,vel ad beneficium,fortè posset,ar.l.quod in hęredem.§.eligere.ff.de tribut. Licèt posset inter illos casus assignari diuersitas; quia qñ agitur ex cōtractu de peculio, licèt semper agat eadē actione cū altera adiectione, siue de tributoria, siue de peculio(q̄ vt scitis,nō sunt actiones, sed sunt adiectiones)tamen aliud debet petere,si agat de tributoria,aliud si agat de peculio, & aliud in eis sententiabitur; quia in vna tenetur in solidum,in alia de peculio. Sed quādo agitur Aquilia,semper in solidum est actio,& condemnatio, vt.d.§.decem.secundùm Inno. ibi, & sic habetis quid ad
5 nostrum propositum.¶Itē † hic videtur casus,quòd non sit necesse in libello qualitatem deducere, quod est verū, quando non alterat substantiam,vel ius agendi, vt hic. Idem quando qualitas deducetur tacitè, exemplum. C. de sica.in l.1.& de iniur.in l.si nō conuitij.scilicet quia posito delicto positum videtur animus iniuriandi, vel si agā contra te ad rem,quam dicam mihi furatam per te,videtur enim tacitè deductus dolus,& omnia, quæ continent sub definitione,vel condictione furti,ar.generalis regulæ.

l.sciendum.de verb. ob. secus si qualitas alterat substantiam,vel ius agendi,vt hic.Nec intelligitur tacitè deduci, vt est qualitas personæ delinquentis, rei (in qua delinquitur)temporis,& loci,quæ quandoque habent alterare factum:tunc enim istæ qualitates debent in libello deduci, vel saltem ante litis contest. addi, & sic non haberet tunc locū iste tex.Dic aliàs quòd post litis contest.non posset scilicet hoc fieri;licèt enim talis qualitas non sit de substātia maleficij, tamen est de substantia actionis, nec venit sub veteri actione, ideo ex ea non posset sequi condemnatio.Potest poni exemplum, si pro insultu de die est pœna pecuniaria,pro insultu de nocte est pœna personalis, certè talis qualitas,quòd de nocte, non poterit addi post litem cōtest. & de hoc articulo quò ad formam libelli est materia.l.edita.C.de eden. Quando tamen qualitas dicatur alterare substantiam,vel ius agendi, vel non, vide quæ Bar.scribit.in d.l. denunciasse.¶Adde etiam prædi-
6 ctis,†quòd vbicunque permittitur additio, vel detractio qualitatis,videtur semper ad hoc procedendum,demum vocata parte,scilicet cuius interest, siue procedatur per accusationē,siue per inquisitionē,& sic ex officio. Et ideo, vbi ex forma statuti debet copia accusationis, vel inquisitionis mitti ad camerā actorū(vt est Bononię)necesse erit mitti etiā copiā huius additionis, vel detractionis, & hoc sensit Bart. hic,benefacit.l. 1.§. cum adijcit. ff. de verb. obl.¶In gl.amplius.ibi[ne sępius] qđ hoc esset,si iteratò posset agi.¶Ibi.[l.licèt gratis.] dic, quòd fieri non potest,lata iam per vnum sententia: sed ante potest per plures etiam diuisim in eodem crimine inquiri. Ita dicit Io. An.in gl.ordinaria.extra de heret.in c.per hoc.li.6.¶Ibi. [§.actiones.] & ff.eo. l. bona fide. Sed ista prima nō hēt bonam rationem diuersitatis; quia vis non stat,sit personalis,vel non: sed vtrū varietur ius agendi,vel non. ¶Ibi [vel meliùs] hanc tene.¶Ibi [sed dic contra, secundùm Io. vt hic.]No.ergo ex ista glo.quòd illud,quòd tex. hic decidit in sententia absolutoria, extendendum est etiam ad condemnatoriam,solutione sequuta. Nec mirum;nam ista parificantur. l. si quis cum totum. §. planè. ff. de excep. rei iudi. scilicet lata absolutoria, vel condem-
7 natoria rei esse satisfactum. ¶Et sic no.ex ista glo.† quòd lata sententia super facto principali, non poterit iteratò agi ratione nouæ qualitatis: vnde si est lata condemnatoria de vulnere,non poterit postea agi ratione cicatricis, quæ dicatur remansisse.quod Guil.tenuit in Specu.de accusatio in.§.1.post princ.per casum.l.Prætor edixit. §.1.ff. de iniu.pro quo bene facit.l.qui seruum.in fi.ff. de acti.& obli. ¶Bart. tñ contra tenet, quòd possit accusari de nouo propter illam qualitatem omissam in primo iudicio, & accusabitur de toto crimine, adiecta illa qualitate, vt de illa sola puniatur,ar.l.Iul.§.1.ff.de ver.ob.de solu.l.etiā. de dolo.l.eleganter.§.non solùm.induxit pro casu.l. vnde quæritur.§.fi. secundùm communem literam.ff. commo. adduxit ēt aliquas rationes,quas vide per eū in l.sęnatus. ff.de accu.vbi format hāc.q. Sed tu de hac.q.dic, vt plenè scripsi in l.si vulnerato.s. ad leg. Aquiliam. vbi tenui cōtra Bar. Aduerte tñ;quia quod glo. dixit,non posse agi sīm istā opi.(ideo quia est cōis) videtur limitandū,nisi fortè restitueret ex clausula generali, vt quia nesciuit: & ideo quia ignorauit, fuit deceptus,ideo &c.si petijt se restitui.facit. ff. de institu. l.habebat.in princ.& l.1.in fi.ff. quan.acti. de pec.est ann.& l.quæsitum.eo.tit.& quod no.in l.quod
8 in hæredem.§.eligere de trib.† Est tamen dubium,vtrùm impetrari possit in casu isto restitutio; quia quòd de restitutione dicitur,locum habet in ciuilibus.ita loquitur.d.l. habebat.in prin.cum si. Secus videtur in delictis, in quibus

bus agitur ad vindictã, vbi non datur restitutio.s̃. de mino.l.auxiliũ.in quo cogita.¶Ibi [mutare] supple scilicet qualitatem actionis, scilicet quia aut deliquit seruus, domino sciente: & tunc dominus conuenitur ad totum interesse. Aut eo ignorante, &c. vt hic, scilicet quia tunc conuenitur cum facultate dandi pro noxa, & de hoc in l. edita. hic allegata, & extra de libel. obla.
9 in c. 1.¶Nota tamẽ ex ista glo.coniuncto tex. † quòd in sciente scientia non est causa agendi: sed delictum aggrauatur propter scientiam. Sed in mandato mandatum est causa agendi propter delictum sequutum.l.non solùm.§. si mandato.&.§.Proculus.j̃.de iniur.& l.obseruare. §.1. de offi. procon. & lega. hic sit finis pro isto mane. Duab⁹ sequentibus lectionibus non adfui; quia iui ad audiendũ l.frater à fratre.sub domino Iac.de Saly.¶Extra gl.facit
10 etiam iste tex.ibi [ad noxalem causam transire] &c. † ꝙ aliquem accusaui de vulnere facto cũ sanguinis effusione, ex quo puniri debebat in centũ vigore vnius statuti,& postea probaui de vulnere tantùm facto sine sanguinis effusione,ex quo debet puniri in 10.vigore secundi statuti, ꝙ iudex debeat eũ condẽnare solũ pœna secũdi statuti,arg. hic,& j̃.de ædilic.edic.l.bouẽ.§.aliquãdo.& l.illud.§.minus. de tributo. & ita terminauit Guil. de Cu. Sed Iac. Butr. tenuit contrarium,scilicet quòd non probata qualitate,debet fieri absolutoria.l.quid ergo.§.pœna grauior. s̃.de his qui no.infa.& in l.etsi seuerior. C.eo.i 5.col. Itẽ Ia.de Are. dixit, quòd debebat fieri absolutoria siue per accusationem, siue per inquisitionem procedatur, & ita consuluit,de quo tangitur per Cin. C. de probati. in l. 2. Bar.autem dixit in hac materia,quòd si qualitas, quæ est
a addita maleficio,est talis, quæ faciat a cessare actionem, vel accusationem propositam, debet sequi absolutio.l. Pretor.la 2.§.docere.j̃.vi.bo.rap.Idem si non faciat cessare,sed alterat factum,ita quòd faciat illud esse aliud factum.l.denunciasse.§.quid tamen.j̃.de adul. secus si non alteret factum;quia tunc ex eodem processu potest sequi
11 condemnatio.¶Aduertendum tñ est, † quòd vbi effect⁹ condemnationis est diuersus propter illam qualitatem, ista detractio debet fieri, pendente iudicio,vt hic est casus.¶Item aduerte; quia de cõsuetudine seruari videtur, quòd semper feratur condemnatoria de simplici maleficio,illa qualitate non probata. Nam de consuetudine acculans non vnam legem proponit, sed omnem, dum dicit, peto eum puniri secũdùm formam iuris,& statutorũ, qui libellus de consuetudine procedit,glo. est ordinaria. j̃.de accusa.in l.senatus.Idem in inquisitione, in qua deducta non videntur deduci connexe, idest, quòd oporteat omnia probari, sed diuisim propter illam communẽ clausulam [super quibus omnibus, & singulis] intendit dominus Potestas inquirere veritatem,quæ est diuisiua, ideo sufficit alterum probari.¶Vltimò ad materiam huius.§.adde de qualitatibus inhærentibus,ex quibus pęna augetur, quæ superuenerunt ex postfacto præter propositum delinquentis.Item de inhærentibus ratione loci, vel temporis,vel personæ eius,in quem delinquitur,vtrũ opẽ præstans puniatur in plus propter illas qualitates.in quo vide omnino Bar.j̃.de fur.in l.is,qui opem.

ADDITIO.

a ¶Talis, quæ faciat. Adde de ista probatione qualitatis Alex.in l.Diuus.ff.de re iud.in 2.col.& ibi Bar.in disputatione incip.Iure municipali cauetur. Vide Bal.in l. si quis non dicam rapere.C.de epi.& cler.in 3.col.in fi.Et si qualitas in iudicio deducta, quæ est fundamentũ actoris, seu rei, non probatur, actor, vel reus succumbet, gloss. est in Clem.si.de rescrip. in verb. creatum. Panor.in c. auditis, de rescrip.in pen.colum.vers. si autem sumus. Fel. in d.c. auditis.versi.secunda conclu.col.22. quid autem sit qualitas,& in quibus consistat in ista materia, vide Bald. in l. ea,quæ.C.de cond.inde.& Bald.in l.1.in 10.col.C.de cõs.

Ex l.Si plurium.

SVMMAE.

1 *Iuris idem est de toto quò ad totum, quod est de parte quò ad partem.*
2 *Actio noxalis, & indiuidua datur contra plures in solidum, & sapit naturam realis.*

L.Si plurium. ¶Quod dictum est de scientia,vel ignorantia, locum habet etiam in pluribus dominis vnius serui delinquẽtis.h.d. Vel magis ad literam. Ex delicto serui pluriũ quilibet ex dominis tenẽt noxaliter,si ignorauit: si sciuit, quilibet insolidum, nec ex sola conuentione vnius,liberatur alter,& idem si pars sciuerit,& pars ignorauerit: & si sciente domino,delictum à seruo committatur, dominus tenetur etiã si non possessor, non eius hæres: sed ipse seruus manumissus:& actio noxalis nõ datur,nisi cõtra possidentem, qui conueniri potest, licèt dominus non fuerit tempore delicti.h.d.in terminis,& in summa cum se.vsq; ad §.Põponius. ¶Ibi [omnibus] scilicet dominis. ¶Ibi [quemadmodum] scilicet tenerentur scilicet in solidum. ¶Ibi [liberabitur.] Nec ob. j̃. eo. l. si communis familia. quia ibi conuenitur dominus sciens,ideo qui ignorauit,liberatur:sed hic vterque sciuit.¶Ibi [manumissus tenebitur] quia noxa caput sequiẽ. Insti. eod. §. oẽs,sm̃ Odof.¶Ibi [apud me] dominum ignorantem sit seruus, qui delinquit,conditione non mutata,noxius, aliàs,idest, si seruus viuat:sed si esset mortuus,hæres meus non teneretur.quod secus est in sciente.s̃.eo.l.si plurium.in fi. No
1 ta hic,† quòd id iuris,quod est in toto quò ad totum, est
2 in parte quò ad partem. ¶Secundò nota,† quòd noxalis est indiuidua,& datur contra plures in solidum.¶Nota, quòd noxalis sapit naturam realis; quia concernit possesorẽ,de quo dixi.s̃.eo.sup Rub.Item hic videẽ probari,ꝙ licèt extinguatur principale, non tñ accessorium; nam licèt extinguatur seruus, qui principaliter deliquit; non tñ extinguitur accessorium contra dominum, qui sciens fuerit.Sed potest dici, ꝙ vterque principalis sit, qa vterq; ex proprio delicto tenetur. l. non solùm. §. si mandato.j̃. de iniur. ¶In glos. super vebo,conuento, ibi [licèt vnum factum] vt.l.item Mela. §. si plures. s̃. ad l. Aqui. ¶Ibi [si familia] & s̃.ad l. Aqui.l. illud. & vide quod ibi dixi, & quod tangitur in d. l. si familia. ¶Ibi [sed Azo] hic reprehendit secundã lecturã ad istum ver. Et hæc opi.Azo. est cõmunis. ¶Ibi [§.cũ domin⁹]& s̃. tit. 1.l.3. vel.j̃.§.1.& l.seq.Nec ob. j̃.eo.l.electio. ĩ prin. quia ibi ẽ speciale, vt videbitis.¶Ibi [non liberaẽ] sciens à residuo scilicet, in eo, quod deficit ad emendationem toti⁹ dãni. ¶Ibi [§. Pomponius] Et circa hoc vide, quod not. s̃. de eo, per quem fac.est. in l. 1. §.si plures.& s̃. tit. 2. in l. item Mela. §. si plures. & vide omnino, qđ ibi scripsi, & vt ibi dices. Sed Ray. hic in addi. dicebat respõdendum ad ista duo contraria formata vltimò in gl. ꝙ hic in pluribus dominis: ibi in seruo, & domino. Vnde dixit, quòd prima lec. hic posita tutior est,& sic potestis adiuuare lectu. Iac. glossatoris.

Ex l.

Ex l. Noxalis. §. Pōponius.

¶Conuento emptore,& in solidum exacto,venditor liberatur in totum.h.d.Et ad intellectum vide.s.eo.l. in delictis.§.cum dominus.& §. se. ¶Ibi [conuentus sit] quod fieri potest,attentò quòd noxa caput sequitur.¶Ibi [iam non posse.]Et ratio huius est.ꝟ.si fami.fur.fe.dica.l.quotiens.in prin.

Ex l.Si seruus.

SVMMAE.

1 *Liti volens cedere ante litem contestatam,in quo audiatur.*
2 *Actio noxalis est diuidua quò ad ius soluendi ante litem contestatam.*
3 *Ius defensionis in noxali appellatur indiuiduum.*
4 *Compellitur aliquando quis ad communionem inchoandā propter impossibilitatem.*

L.Si seruus. ¶Quilibet plurium dominorum tenetur noxali in solidum pro furto facto à communi eorum seruo: potest tamen ante litem contest.cedere parti,non post, & in solidū condemnatus agit contra socios nolentes dare pro noxa.h.d. ad literam. Vel sic. Iudicio cœpto cum altero ex dñis,indiuidua est noxæ deditio:sed quod vnus ex dominis pro alio soluerit,repetit iudicio communi diuidundo, licèt ante iudicium cœptum liberetur pro parte cedēdo alteri,iudicio diuidundo reseruato dānum passo. h.d. Et diuiditur.Nam primò ponitur dictum. Secundò ibi ver. [sed non aliàs] erit declaratio. Tertiò ibi [planè] dubij remotio.Quartò ibi[ante noxale]limitatio. Quintò ī ver. [quanquam.] vnam obiectionem remouet. Vltimò de æquitate concludit in ver. [sed meliùs]. ¶Ibi [euadere] scilicet nolendo dare pro noxa. ¶Ibi [iudicium] cœptū per litis cōtest.¶Ibi [quis] posset dicere de rigore. ¶Ibi [amittat] actionem pro partibus aliorum.¶Ibi [factus] scilicet furtum passus. ¶Ibi [cum socio] qui est pro alia parte dominus serui.¶Ibi [nec communi diuidundo] di recto;nam.ꝟ.dicit de vtili.¶Ibi [possit] de rigore. ¶Ibi [afficietur] ipse damnum passus.¶Ibi [competere] hoc damnum passo; quia ex concessione sibi facta est factus dominus serui pro parte. vnde actio ei reseruatur contra alios socios.Nec obst.ꝟ.communi diuidundo.l.4. §.fi.& l.seq.& famil.ercisc.l.damno.vt ibi no.nam glo.respondet:¶Ibi.[Nota primò istum tex. ad id, ad quod al-
1 legaui.s.eo.in l.1.super prima glo.† ¶Nota secundò, in quo auditur volens liti cedere ante litem contest.qui post lit.contest.non audietur,facit.ꝟ.eo.l.electio.§. neque.& l. si alienus,& quod no.s.de rei vendi.in l.vtique.item no-
2 ta,† quòd licèt noxalis appelletur indiuidua quò ad ius agendi:est tamen diuidua quò ad ius soluendi ante lit.cō test. postea autem secus, vt hic.& l.si seruus seruum.§.itē
3 si seruus.s.tit.2.† Nam ius defensionis in noxali appellatur indiuiduum.s.si ex noxa.cau.aga.l.si cū vno.si quadru.paupe.fe.dicatur.l.1.§.si commune. & hic. Nec obst. quod no.glo.in l.in stipulatione.de dam. infec.quæ dicit, defensionem in causa damni infecti diuiduam,& tamen illa est quasi noxalis,vt patet eo.tit.in l.Prætor. §. hoc edictum. quod Bar.fortissimum cōtrarium reputauit, & insolutum dimisit.Sed solue,vt dixi.in d.§.si commune.d.l. 1.§. si quadrupes pauperiem fecisse dicatur. Item not.ꝙ de iure communi detrahimus,ne quis iniustè damno afficiatur,facit.ꝟ.si cer.pet.l.si eum seruum.& l.si me.& Ti-
4 tium.¶Item nota,† quòd propter impossibilitatē quandoque quis compellitur ad communionem inchoādam, regulariter secus.ꝟ.de condi.indebi.l.si verò sortem.§.si centum.& ibi glo.allegat istam.l.¶In gl.in ver.fuerit paratus.ibi [Post lit.contest.] ante enim potest,vt.ꝟ.in ver. [ante noxale. ¶Ibi [purgetur pœna] scilicet illa legalis ex delicto,de qua pœna in l. qui ea mente. ꝟ. de fur.& l. si quis non dicam rapere.C.de epi.& cleri.q. d. quòd ibi agitur ad pœnam,& sic ad lucrum: hic autem ad interesse,& sic ad damnum.& ista non sunt paria.C. de codicil. l.fi.Bar.autem dixit,quòd illa lex loquitur in arbitrarijs, sicut dixit in actione,quod metus causa, de quo plenè in l.si insulam.ꝟ.de verbo.obli.¶In gl.experietur.ibi.[sed, & ante] scilicet condemnationem.¶Ibi [potest] scilicet dominus conuentus noxali, qui pro parte erat dominus, agere contra socios communi diuidundo, ideo sequitur, [dummodo ibi caueat de reddēdo] scilicet consocijs illud,quod socij præstiterint,per iudicium communi diuidundo. ¶In glo. fin.ibi. [vtile,] & sic quando datur vtile sibi,cessat directum,vide Alex.qui allegat istum tex.in l.si finita.§.fundum,in fi.de dam.infec.

Ex l.Si communis.

SVMMAE.

1 *Agi potest contra consocium in re communi de damno dato.*
2 *Dominus quando non teneatur pro seruo communi delinquente.*

L.Si communis. ¶Illud, quod alteri ex socijs ex suo facto præstiterit,ab alio non repetit;sed si seruum conuentum deteriorauerit,eo nomine communi diuidundo tenetur,& si desinit esse communis,tenetur in factum.h.d. ad literā. ¶Ibi [furtum] non manifestum, vt patet in fi.l. ¶Ibi [sciente] & iubente, secundùm glo.& altero ignorante. ¶Ibi [sed omnium nomine] hic primò socius cōuentus ex delicto serui soluit æstimationem litis in solidū. Et in hoc differt à ver. [cæterùm.] ¶Ibi [agere] ad suū interesse.¶Ibi [cum socio] poterit socius ignorans, qui ser ui nomine præstitit litis æstimationem,& seruum apud se retinuit,non autem seruum pro noxa dedit, & in hoc differt à ver. [cæterùm.] ¶ Ibi [cæterū] hic dedit seruum pro noxa, quam deditionem fecit ignorans, & sic est extincta communio. ¶Ibi [agi poterit] contra socium iubentem seruum delinquere.Dic, quòd poterit agi contra socium,quo sciente,& prohibere valente,vel quo sciente, seruus furtum fecerit,ad hoc quòd sua pars dimidia serui dati pro noxa præstetur ei,quo ignorante, seruus delinquit scilicet per consocium,qui iussit seruum delinquere.
1 No.†ꝙ de damno dato in re communi, vel eius deterioratione sicut contra extraneum potest per alterum ex dominis agi,ita,& contra consocium.¶In glo.in ver.cōsequi.in fi.quę est.2.† adde,an aliquo casu possit commu-
2 nis seruus delinquere, quo non agatur contra dominum consocium ignorantem.In quo dic, si ille,qui est ignorās, non possidet, nec dolo desierat possidere, non tenetur. l. totiens.§.Prætor.ꝟ.eo.sed si possidebat eum:tūc si seruus delinquat inuit⁹ ab altero domino ita coactus,quòd resistere aliter non poterat: isto casu dominus ignorans non tenetur;quia nullum est delictum serui. Si verò aliter poterat euadere:tunc si commisit leue delictum,idem; quia alter socius non tenetur, cū seruus in hoc deberet domino parere.s.tit.2.liber homo.sec⁹ si delictum esset atrox: tunc

tunc enim tenetur socius; quia seruus deliquit, quia in hoc debet parere non debuit. l. 2. §. is, qui, s. eo. Ita colligitur ex gl. no. in l. pen. hic alleg.

Ex l. Bona fide.

SVMMAE.

1 *Officium iudicis concurrit cum exceptione.*
2 *Tutus exceptione potest implorare officium iudicis.*
3 *Officium iudicis potest implorari, vbi licet aliquid facere propria auctoritate.*

L. Bona fide. ¶ Pro furto serui per aliũ bona fide possessi non tenetur dominus, sed possessor: dominus tamen vendicans seruum, repellitur exceptione, vel compellitur damnum resarcire. h. d. Vel sic. Possessor bonæ fidei tenetur noxali ex delicto serui, non dominus, qui seruum non possidet, & dñs postea eũ vendicãs repellitur exceptione, vel iudicis officio cogitur damnũ resarcire. Hoc dicit. ¶ In tex. ibi [bona fide] idẽ si mala fide. j. eo. l. nõ solũ. ¶ Ibi [tenebitur] nisi inueniatur seruum possidere tẽpore iudicij inchoandi, & sic non obst. l. si seruus seruum. §. serui. s. tit. 2. ¶ Ibi [non facit] iste bonæ fidei possessor. ¶ Ibi [actoris] quia non potest plus iuris transferre, &c. vt de regu. iur. l. nemo potest plus iuris transferre. & j. de acqu. re. do. l. traditio. ¶ Ibi [consequetur] passus dãnum ab alio seruo.
1 Not. † quòd iudicis officium concurrit cum exceptione, & sic competit, quando quis potest se exceptione
2 tueri, sic in l. planè. s. de peti. hær. † & ideo tutus exceptione implorat iudicis officium, vt aduersario silentium imponatur. Ita dicit singulariter glo. in l. Aurelius. §. si certum. de libera. lega. Facit etiam gl. j. de fideiussor. in l. si contendat. quæ probat, quòd tutus exceptione implorat officium iudicis, vt pronunciet exceptionem ei competere, circa quod vide vtilia verba Bar. qui tamen non mouetur per ista iura, in l. si finita. §. eleganter. j. de dam. infec. Adde etiam, † quòd vbi licet aliquid facere propria
3 auctoritate, potest iudicis officium implorari, vt in tali facto defendat facientem, aut facturum, tex. est notabilis secundùm Iaco. de Are. C. quod cum eo. in l. si seruum. quem tex. ipsi singularẽ appellat. ¶ In fi. 1. gl. dic, vel solue meliùs, vt ibi not. in prima solutione, & dixi. s. super text.

Ex l S. bonæ fidei.

SVMMAE.

1 *De dolo quando non constat, quid iuris, & nu. 2.*

L. Si bonæ fidei. ¶ Definẽs dolo possidere, vt euitet noxale iudiciũ, conuenitur, seu tenetur, ac si possideret. Vel sic. Desinens dolo possidere, habetur pro possessore, & tenetur noxali. h. d. [¶ Ibi [eum seruum] scilicet alienum, qui deliquit. ¶ Ibi [posit,] & sic malo dolo. & sic ista lex loquitur in casu certo. Et quia dixi, quòd hæc loquitur in casu certo, posset dubitari, quid in dubio, quando de dolo
1 non potest constare. In quo respondeo, † quòd quicunq; conuentus (quia possidebat) si litis contestationis tempore est repertus possidere, & postea desinat, præsumitur dolo desijsse, nisi aliud probet. s. de rei vendi. l. sinautem. in prin. Adde, quòd si condemnatus in reali, dolo desinat possidere, poterit fierit exequutio contra nouum possessorem sine ordinato processu, & noua sententia, secundùm Ci. in l. 1. C. de aliena. iudi. mu. causa facta. in 1. q. q. allegauit casũ in l. certa ẽ forma. C. vt in poss. lega. Sed Bart. contra dicens, quòd contra talem possessorem debet agi via ordinaria, p l. 1. §. necessariò. ff. si mul. vẽt. nom. in poss. mit. vbi Bar. in l. fi. eo. tit. ¶ Tu concorda opiniones, &
2 dic, † quòd si iste dolus committitur in fraudem paratæ exequutionis: tunc fiet missio, & exequutio contra nouũ possessorem. l. chirographo. §. fi. de admi. tu. & ita procedat. 1. opi. Cin. Sed si dolus committatur in fraudem creditorum, alienando fortè bona, vt sic minus reperiatur in bonis: tunc sit agendum vi ordinaria. Insti. de acti. §. si quis in fraudem. & ita procedat determinatio Bar. adde tamen, quod ipse Bar. scribit in l. creditores. quam repetijt. C. de pigno. & ibi latè per eum in secunda, vel octaua colum.

L. Non solùm. ¶ Non dicitur esse melioris conditionis delinquens, quàm non delinquens, vel prædo, quàm iustus possessor. cõcor. extra de præben. c. eũ qu. li. 6. & 9. q. 1. c. legi epistolam. & in quolibet earum vide plures concordantias. ¶ In gloss. 1. quæ incipit, aliud. ibi. [l. si seruus seruum. §. serui] vbi dominus tenetur ex delicto serui, nõ autem bonæ fidei possessor. Sed solue, vt ibi not. in prima solutione, & dixi. s. eo. in l. bona fide.

Ex l. Si quis à multis.

SVMMAE.

1 *Conditio occupantis est melior in pari causa.*
2 *Cauere non tenetur nisi de suo facto, & dato tantùm ille, cui per sententiam res euincitur.*
3 *Statutum disponens, quòd percutienti quem in platea cum sanguinis effusione, debeat amputari manus, quomodo intelligatur.*
4 *Litis contestatio non potest inducere præoccupationem, quando per plures non agitur ad idem, sed ad diuersum ex diuersis causis.*
5 *Hæreticus si fuerit inquisitus per iudicem vnius prouinciæ, & condemnatus per alium, quis habebit bona.*
6 *Inquisitio, quæ fit per officium, habetur loco accusationis.*

L. Si quis à multis. ¶ In actione noxali competente pluribus melior est conditio occupantis, & ille dicitur occupasse, qui priùs peruenit ad sententiam, non ad litis contestationem, & qui dedit statuliberum pro noxa, debet de suo facto cauere, & si extiterit conditio ante noxæ deditionem sine suo facto conuentus absoluitur: instantia tamen causæ trãsitum facit in statuliberũ, & pendente dubio libertatis, liberatur hæres tradendo talem, qualem habet, & suo iuri cedendo. h. d. cum se. licèt illam ego legam per se. ¶ In tex. ibi [ex pluribus tamen delictis] quo casu quid iuris sit, vide tex. j. eod. i l. qui ex pluribus. ¶ Ibi [conueniatur] actione noxali ex diuersis causis, ita supplet Odof. ¶ Ibi [dedatur,] idest pro noxa det. ¶ Ibi [contingẽtẽ] alias secus, vt. j. l. proxima. ¶ Not.
1 † quòd in pari causa melior est occupantis cõditio. quod qualiter intelligatur, declara, vt statim dicam. Adde tamen, quòd quandoque non prodest præoccupatio, quia lex parificat conditionem omnium, de bo. auc. in poss. l. cũ vnus. & l. fi. C. eo. tit. scilicet de bo. auct. &c. ¶ Secundo not.

2 no.† ꝙ ille, cui per sententiam res euincitur, non tenetur cauere, nisi de suo dato, & facto tantùm. Itē not. hic, ꝙ si vnus seruus committat plura delicta, vna deditione illius indiuidui .s. serui dominus liberatur ab omnibus, & sic. ℑ. de priua. delic. l. nunquam plura. in ver. si seruus. Et
3 per hæc iura Bart. terminauit, † ꝙ si per statutum disponatur, ꝙ in platea percutienti cum sanguinis effusione debeat amputari manus dextra, & percutiat quis aliquem multis percussionibus, & cum sanguinis effusione in platea: si omnia illa delicta præcesserunt condemnationem, sufficit vna amputatio manus dextræ pro omnibus, facit ℑ. e. l. qui ex pluribus. & quod ibi notatur. Secus si primò esset facta condemnatio de vno delicto, & postea delinquens aliud delictū cōmitteret; nā tunc iudex posset, alterata pœna, amputare aliam manum, &c. de quo vide per Bar. in l. vulgaris. in prin. ℑ. de fur. ¶Item nota hic,
4 † ꝙ quando per plures non agitur ad idem, sed ad diuersum ex diuersis causis, in nullius eorum persona pōt litis contestatio inducere præoccupationem, quia cuiuslibet petitio tēdit ad diuersa. Spectatur ergo sñia, quæ est immediata cā exequutionis, & ille dr̄ in exequutione occupasse. & hæc fuit rō huius legis secundū Bar. in effectu in l. si pluribus. ℑ. de lega. 1. Tu potes dicere, ꝙ fortè hic fuit alia rō. s. qa per præoccupationē ex toto excluditur ius alterius, vt ℑ. statim declarabo super gl. ¶In glo. super verbo, meliorem. ibi [probare nō poterit.] Et sic possessor debebat absolui. Insti. de interdic. §. commodum. simile notat. ℑ. de admi. tut. in l. si plures. secūdùm Ray. sequitur, & not. in d. l. si plures. & ibi casus, ꝙ per legitimationem personæ non intelligitur præoccupasse, vel præuenisse, nisi lite contestata, quod Bald. ibi etiam facit multùm notare. ¶In gloss. super verbo, ad sñiam. ibi. [l. si pluribus] solue, & dic, ꝙ ibi præfertur in actione quærenda: quo casu sufficit contestatio, vt ibi. facit de ver. ob. l. si Titius. hic autē in quæsita præferenda, secundùm Dyn. Ray. Bar. & omnes. Sed contra hanc videtur casus in l. ex duobus reis. ℑ. de duob. reis. vbi in iure quæsito præferendo sufficit contestatio. Sed potest responderi, ꝙ ibi ideo, quia erant duo rei credendi ex eadē cā, & sic sñia lata cōtra vnum nocet alteri, ergo iudicium pendet per litis cōtestationē. Secus in his, qui nō sunt correi: sed veniunt ex diuersis, & separatis causis agēdi, vt hic. Vel aliter respōde, vt pleniùs no. per Bar. in illa l. ex duobus. In hoc tamen articulo conclude, ꝙ si agitur de præoccupatione officij, quod cum iurisdictione exercetur, illa fit per citationem, vel similem actum. l. si quis postea. s. de iud. quò tamen ad præoccupationē in ordine procedendi, illa dr̄ fieri per dationē libelli. l. in tribus. & l. qui prior. s. de iudi. Si aūt agitur de præoccupatione officij, quod exercetur sine iurisdictione, illa fit per litis cōtestationē, dicta. l. pluribus. s. de proc. Sed si agitur de præoccupatione quò ad exequutionē cōmodi vni⁹, & exclusionē alterius, dic, ꝙ si delictum vnū ex eadē causa descendit, sufficit cōtestatio, etiam si per præoccupationē excludatur ius alterius ex toto. d. l. ex duobus. de duobus reis. Sed si delictum non est vnū, sed vnum de per se in persona cuiuslibet: tunc si per præoccupationē ex toto excludatur ius alterius, requiritur sententia, vt hic. & l. si verò. ℑ. de pecul. secus si non tollitur ex toto, sed solū fiat alteratio præstationis; quia tunc sufficit contestatio solū. Ita intelligatur. l. si pluribus. hic in contrariū allegata. Ex prædictis infert, ꝙ etiā quò ad effectū confiscandorū bonorū non inspiciatur sñia iudicis iudicantis: sed priùs inquirentis, & citantis. Vnde di
5 xit Dy. † ꝙ si hæreticus habitans in Marchia priùs fuit inquisitus Bononiæ per inquisitorē hæreticæ prauitatis, postea per inquisitorem Marchiæ fuit inquisitus, & priùs cōdemnatus, ꝙ bona pertinent ad eum, qui præuenit per inchoationem processus, non ad eum, qui præuenit per sen
6 tentiam, vt hic. & s. de offi. consul. l. 1. Itē † quia inquisitio, quæ fit per officium, habetur loco accusationis. ℑ. de custo. reo. l. Diuus. Sed qui præuenit in accusando, præfert. C. de accusat. l. qui de crimine. ergo & qui inquirendo. Præterea quando secundum iudicium sic se habet ad primum, ꝙ absolutoria in primo parit exceptionem rei iudicatæ in secundo: tunc, primo inchoato, non pōt aliud ꝓcedere. l. fundi. & l. fundum. ℑ. de excep. sed in casu proposito absolutoria in primo lata, parit exceptionem rei iudicatæ in secundo, ergo &c. secundùm Dy. Alij tamē in hoc articulo dixerunt, ꝙ præuentio nil operatur; quia debent simul cōmunicare processus, & ferre sñiam, & si in eādem sententiam concurrant, bene quidem: aliàs ambo processus præsentari debent Sedi Apostolicæ, quæ cōdemnabit, vel absoluet prout sibi videbitur. extra de hæreti. c. per hoc. lib. 6. Si ergo diuisim sñias tulerunt, sñia erit nulla; si eam tulerint concorditer, vnum erit tp̄s sñię, & vnum vr̄. tp̄s processus propter communionem. Vnde bona existentia Romæ confiscabuntur hic Cameræ, existentia in Marchia, Cameræ Marchiæ, extra hos districtus existentia, applicabuntur Cameræ ecclesiæ, cum vniuersalis Camera sit offensa, & ita in hoc vltimo Ang. de Peru. respōdit. ¶In gl. pe. ibi [§. fi.] quia de euictione nō tenetur legatarius, de quo ibi, & in l. cum alienam. C. de leg. & l. si domus. §. de euictione. eo. ti. de leg. j.

Ex l. Prætor decernere.

SVMMAE.

1 *Seruus licèt habeat spem libertatis: tamen de eo iudicatur, vt de seruo.*

2 *Bannitus, qui ex forma ciuitatis, vel aliqua prouisione debeat rebanniri, & de banno cancellari, an possit interim offendi.*

L. Prætor decernere.

¶ Istam summa, vt s. l. proxi. ¶Ibi [in statuliberum] effectum, quando ante sñiam in causa noxali euenit cōditio libertatis. Nec ob. ℑ. de fur. l. si seruus cōis. §. fi. quia ista debet intelligi secundùm illam, vt ibi no. ¶Ibi [iudicatæ] in quo fertur sñia super emenda damni. ¶Ibi [statuta libertas] quia adhuc pendet eius conditio. ¶Ibi [quod & verum est.] Nec ob. ℑ. eo. l. si noxalis. in fi. vt ibi no. No. hic, ꝙ translatio iudicis fit ēt ex eadē instantia, sic & ℑ. de iniu. l. si vnius. in §. filio. No. etiam hic casum, ꝙ etiam ex sententia sufficit præstare rem talem, qualis est, & sic condemnatus liberatur ab actione iudicati, vel in factum præstando etiam statuliberum. facit. ℑ. de statuli. l. statuliberum medio. in prin. & §. illud. & hoc ideo est; quia causa, ex qua sperabatur auferri seruus, erat extinctiua actionis noxalis, & etiam dominij, vt est libertas, quæ sperabatur hic: secus, si causa non foret extinctiua noxalis, vt causa pignoris, vel vsusfructus: tunc enim non liberatur cōdemnatus talem seruū præstando. inf. de solution. l. si
1 hominem. & ibi no. ¶Item no. † quòd licèt seruus spē habeat libertatis: tamē de eo iudicatur interim, vt de seruo, & sic patet, ꝙ aliud est, quem esse liberum, aliud liberandum, facit s. de iudi. l. qui se dicit. & quod not. in l. fin. C. vbi, & apud quos in inte. rest. postul. Ex quibus, & ex isto
2 tex. cum duobus inferri videtur, † ꝙ bannitus, qui ex forma

V

ma prouisionis, vel liberationis ciuitatis debebat rebāniri,& de banno cancellari,interim posſit offendi.ſ.impunè ex forma alterius ſtatuti diſponentis, ꝙ bānitus poſſit impunè occidi,quaſi interim liberatus non eſt, licèt veniat liberādus. facit quod no.Ci. poſt Ia.de Are. & alios in l.1.C.ſi aduer.liber. In cōtrarium vr̃ facere j̃.de fideicō.li.l.ergo. in princ.& de iniu.teſta. l. ſi quis filio.circa quod vide quod no.Dy.in l.3.§.ſi ſeruus. j̃.de acq.poſ.

Ex l.Si hæres dolo.

S V M M Æ.

1 *Doloſo non prodeſt,ſi res perueniat ad eum caſum, à quo incipere non poteſt.*
2 *Iudicium intentatum contemplatione ſerui, durat etiam poſt mortem naturalem ſerui.*

L. Si hæres dolo. ¶ Dolo deſinēs poſsidere,nō tenetur noxali:ſed proprio nomine in ſolidum,nec liberatͤ eius interitu,vel exiſtente cōditione.h.d.ad literā.¶Vel breuiùs,& hoc ſit pro notabili.Dolus non purgatͤ per caſum poſtea contingentem.h.d.no.præmitte.l. electio. in prin.j̃.eo.& quod ibi no.¶Ibi[iudicium] per litis cont. ¶In tex.ibi[acceperit] ergo ante litem conte. eum manumiſit. ¶Ibi [impleta] pendente iudicio moto contra hæredem.¶Ibi[condemnari debebat].ſ.in ſolidum, vt
1 hic,& j̃.eo.l.ſi pluriū.in prin.¶No. hic,ꝙ † doloſo non
prodeſt,ſi res pueniat ad eū caſum,à quo nō poſſet incipere,puta ſi eſſet mortuꝰ,vel eueniſſet cōditio libertatis,
2 à qua non poſſet incipere. ¶ Secundò †no.caſum,quo iudicium intentatum cōtemplatione ſerui, durat etiā poſt mortem naturalem ſerui, nec fiat aliqua differentia,vtrū caſus mortis contigerit,poſtquam euenerat dies ſtatutæ libertatis, vel ante. quod prima fronte videtͤ directò cōtra casū.j̃.ad le.fal.l.in rōne.§.ſi ſeruus.il primo. Sed reſponde,ꝙ hic arguebatur dolus hæredis,iō ſemper ei imputabatur.ſ.propter dolum:ibi autem ſeruus perijt caſu ſine aliquo hr̃dis facto. Quapropter ſit ibi illa diſtinctio, an ſeruus deceſſerit,libertate iā ſibi cōpetēte,vt tunc non imputetͤ hæredi: an verò conditione libertatis iā defecta .ſ.deceſſerit,& tunc hæredi imputatur,vt ibi not. ¶In gl. 1.in fi.dic,& vide, quod ibi notanter in d.§. hæres. dicit gl. &c. ¶In glō. quæ inci.Sed fortè. ibi [erat actor.] gl.dicit hoc ,ppter id,quod no.j̃.ſi cert.pet.in l.quod te. vbi vide.ſ.an,non diſtinguatur,res erat eodem mō interitura,vel peritura,vel non.¶In ea.ibi[§.ſi is quem.] q.d.ꝙ hic deceſsit ſeruus,lite iam conte.vel domino exiſtēre in mora;quia differebat maliciotè iudiciū ſuſcipere.

Ex l.Si ex duobus.

S V M M Æ.

1 *Beneficium alicui cōpetens nō extenuat maleficium alterius, quò minus poſsit alter ſocius conueniri ad ſoluendū damnū.*
2 *Species non imputatur in quantitate damni in caſu.*
3 *Societati non imputatur, vbicunque alter ſociorum ad aliquid condemnatur propter ſuum delictum.*
4 *Dominus an teneatur,ſi ſeruus delinquat,eo ignorante, vel inuito.& nu. 5.*

L.Si ex duobus ¶Per dationē cōis ſerui delinquentis ꝓ noxa factam ab ignorāte,liberatur ſciens in eo, quod eſt intra noxæ deditionem,nō in eo,quod eſt ſupra : ſed per dationē factā à ſciente,ignorans liberatͤ in eo, quod plus eſt in damno,quàm in pretio ſerui:iubens verò non repetit,quod ſoluit,ſed ex proprio facto conuenitͤ. h.d.¶Vel ſic.Quando delictū ſerui ſcientia alterius dñorū proceſſit,tenetͤ ſciens ad emendationē integri dāni, quanquàm ab ignorante ſeruus fuerat datus pro noxa:repetit tamē ſciens ab ignorante partem æſtimationis ſerui, & econtra: ſecus ſi iuſſerit maleficium fieri; quia nil repetit.h.d. & primò ponit dictum vſque. ibi [igitur.] Secundò ex illo dicto illationē ponit vſque ibi[ipſi tamē.]Tertiò ponitur declaratio vſque ibi[illud.]Quartò, & vltimò ponitur dubij remotio.¶Ibi[ſeruum].ſ.illum delinquentē iſte ignorans.¶Ibi[alterum].ſ.qui ſciuit.¶Ibi[cum altero]ſcilicet domino,quo ſciente,ſeruus deliquit. ¶Ibi [computato]puta, ſeruus valebat quindecim, damnum erat de 20.computabitur pro parte ſua, & ſic in v. reſtabit teneri,cum dederit 15.¶Ibi [non totius].ſ.damni ſoluti per dominū;quia tanq̃ ſciens conuētus fuit, & condēnatꝰ.¶Ibi[ferat].i.ſuſtineat dn̄s ignorās.¶Ibi[eius]ſ.totius ſerui.¶Ibi[ſi & alter] loquitur de dn̄o, qui ignorauit.¶Ibi[facere].ſ.delictum, quod poſtea reperitur ſeruus commiſiſſe,& ipſe iubens conuentus eſt, & in ſolidū damnū emendauit.¶Ibi[à ſocio].ſ.ignorante. ¶Ibi[ex ſuo].ſ.domini iubentis.¶Ibi[patiatur].ſ.ille dn̄s,qui iuſ
1 ſit,& ſoluit.¶No.hic priò,† ꝙ bñficiū alicui cōpetēs,nō
extenuat propterea maleficiū alterius, quò minus poſsit
2 alter ſocius conueniri ad ſoluendum dānū. ¶Scđò†not. caſum,ꝙ ſpēs nō imputatur in quantitate dāni, & circa hoc adde,quod dixi in l.2.s̃.eo.in prin.Item no.quòd aliud eſt ſcire,& aliud eſt iubere.Vtrùm aūt iſta parificētur quantùm ad inducendū conſenſum,vide no.gl. 2.q.j. in c.notū.& in hoc adde,quod dixi in d.l.2.in prin. s̃.eo.
3 ¶No.etiā pulchrum tex.hic in fi.ꝙ†vbicunque alter ſociorū ad aliquid condēnatͤ ꝑꝑ ſuū delictū,hoc nō pōt imputari ſocietati,vt illius rō debeat cōiter haberi. & ſic ēt ſi ē cōtracta ſocietas oīum bonorū,& vnus ꝑꝑ vulnus,qđ cuidā inferat,ſoluat certā pœnā,puta.25.librarū, ſibi ſo
a li imputatͤ. a ¶In gloſ.1.ibi.[§.ſi quadrupes.] nec obſt. ꝙ licèt vna actione ſit actū: tñ & alia poſsit agi, quatenꝰ plus in ea eſt,q̃ in prima. j̃.vi bo.rap.l.1. de act. & obli. l.qui ſeruū.in fi.& j̃.cōmo.l.vnde quæritͤ. cū ſimilibus; q̃a potes rn̄dere, vt colligitͤ ex not.in contrario,ſ.in §.ſi quadrupes. Vel dic ſubtiliùs,ꝙ illa.ſ.diſtinctio directorū iuriū locū hēt in actionibus cōpaſsibilibus in origine: ſecus vbi ſe nō patiuntur in origine,vt eſt actione de dolo, quæ eſt ſubſidiaria cū actione de pauperie;nam tunc non diſtinguitͤ,vtrū plꝰ ſit in vna,q̃ in altera, vt ibi, qđ eſt no. ¶In gl.2.in fi.quæ inci.imò.&c.hic adde caſum de. l.noxalis.§.Pompo.s̃.eo.& quod ibi no. ¶In gl.3.ibi [nō tñ iubēte.] & ſic nō ob.ver.[illud iniquū.]qui ponitͤ.j̃.ie. l.q̃a loquitͤ,qñ iuſsit.¶In gl.ſup ver.totius.ibi [ſolutio.] no,ſolu.¶Ibi[ꝑcipere.]Et no.hāc dr̄iam,de qua ēt dixi. s̃.tex.quia facit ad idē,qđ dixi in l.2.§.fi.in fi.s̃.eo. ¶In gl.ſuper ver.totius,in fi. dic pro ſolutione huius cōtrarij latiùs,aut ſeruus delinquens eſt vnius dñi,aut pluriū.Primo caſu,ſi dño ignorante,vel inuito, delinquat dn̄s,tenetͤ
4 noxaliter.s̃.eo.l.1.& Inſti.de offi.iu.in prin. † Si eo ſciente,& patiente,vel iubente:tunc tenetur ſine noxæ deditione,vt d.l.1.& hoc ſi poſsidet ſeruum,vel dolo deſijt poſſidere.ſupra eodem.l.bona fide.aliàs non tenetur. j̃.eodem.l. quoties. ſed tenetur poſsidens,ſiue bona fide ſiue

mala

mala fide.s̄.eo.l.bona fide.& l.seq.Secundo casu, quando aliquid committitur à seruo plurium, aut omnes dñi ignorauerũt,aut oẽs sciuerunt, aut vnus sciuit,alter ignorauit.Primo casu quilibet tenet noxali.s̄.eo. l. si pluriũ. Secundo casu,si agit cum vno,oẽs liberantur. d.l.si plurium.quod intellige,vt ibi. Tertio casu tenet ignorãs noxaliter,sciens in totũ,& si actum est cum ignorante, nihilominus tenetur sciens,vt in primo casu huius legis.Si cũ sciente sit actum , & æstimationem soluit totius damni, recuperat dimidiam serui,non æstimationis ; quia soluit pęnã proprij delicti.s̄.eo.l.si pluriũ.& l.si cõis. Sed si vnꝰ iussit,& alter ignorauit,si actum est cũ iubente,& soluit, nil recuperat. Vel dic,ꝙ recuperat,quatenus facta est æstimatio serui. Si vnus iussit,alter patitur,qui iussit, tenetur suo nomine,& serui.s̄.e.l. 2 .in fi.& si est cõuentus suo nomine,non consequitur aliquid à cõdomino. Sed si delictum sit commissum à familia : tunc si domino ignorante,tantùm præstaret,quantum & vnus liber fecisset.s̄.tit. 1.l.illud.si sciente,& iubente domino,põt conueniri suo
5 nomine,& serui.l. 1 .§. 1 .ȷ̃.si fa.fur.fe.dica.† Si tñ seruus meus deliquit,& conuẽtus sum propter meã scientiã, nõ teneor plus ex delicto serui,quia obstat exceptio. s̄. eo. l.4.§.cum dominus.in parte,secundùm Odof. ego reformaui alio modo.¶In gloss.in ver.patiatur.ibi [§.nũc tractemus.]& s̄.e.l.si cõis.¶In ea.ibi[proprius est].i.in solidũ vnius dñi tm̃.¶Ibi [& noxaliter].i.ex facto serui.s. ne delicta remaneant impunita.¶Ibi[fecissent.i.deliqssent.]¶Ibi[itẽ qđ dr̃]tollit aliud dubiũ.¶Ibi[atrox erat factũ,] sed in solidum tenetur,vt s̄.eo.l.2.§.1. Et no.hãc gloss. in hac materia plenioreã,quàm sit in corpore iuris. quæ dicantur atrocia,habetur s̄.tit.2.in l.liber homo.

ADDITIO.

a ¶Imputatur.Adde tamen, in quibus casibus vnus sociorum pro alio teneatur, Alex.in consi. 139.inc. Perspectis scriptis.in 5.vol.per totum consi. Sed quid si quidpiã lucratus fuerit,an socius contradicens debeat habere partem lucri, Ale.in l.quia poterat.in fin.ff.ad Treb.tenet ꝙ non, idem tenet in l.in his.§.mancipia.ff.solu.ma.

Ex §.Si plures eiusdem.

SVMMAE.

1 *Decretum secundum contra fructuarium quid sit.*
2 *Iuris plus aliquando quis transfert, quàm habeat.*
3 *Grauato per alium quomodo succurratur.*
4 *Fructuarius, & dominus proprietatis debent communiter soluere collectam.*

§. Si plures eiusdem. ¶Proprietarius tantùm serui noxali conuentus,potest illum dare pro noxa, & fructuariũ ad collationẽ vrgere pro æstimatione vsusfructus,vel in vsumfructũ relaxet:& proprietario omittẽte,permittitur vsufructuario ipsius serui defensio, qui si succumbat,poterit se tueri contra ꝓprietariũ, vsufructu finito.h.d.Et primò ponit dictũ. Secundò prouidet proprietario conuento noxali.Tertiò dubiũ remouet.Secunda ibi[sed p Prætorẽ]¶Tertia ibi[& si ego]¶In tex.ibi [agat]contra proprietariũ.¶Ibi[actoris faciã] no.& fac.ȷ̃.eo.l.electio.in fi.& adde hic,quod no.ȷ̃.de sol.in l. si hoiẽm.& ȷ̃.eo.l.si noxale.in prin.vbi dicã. ¶Ibi [te] fructuariũ.¶Ibi[litis æstimationẽ]si nolis cõsentire de-
1 ditioni huius serui fructuarij.¶Ibi[cedere.] †No.formã secundi decreti contra fructuariũ,de quo ꝑ Bar. in l. si finita.§.si de vectigalibꝰ.ȷ̃.de dã.infe.& dicã.ȷ̃.e. i l.si noxale.Nec ob.huic parti in l.proxi.vbi stati dicã. ¶Ibi [damnatus].s.fructuarius.¶Ibi[tradas]pro noxa. No.
2 tex.hic;† nam videtur casus, in quo quis trãsfert plus iuris,quàm habeat;quia proprietarius tm̃ trãsfertur vsum fructum,contra reg.nemo.ff.de reg. iu.& ex. eo.lib.6.& l.traditio .ff.de acq.rer.dom. Sed potest dici hoc contingere ; quia totũ ius vtriusque erat connexum huic obligationi.Vel dic, & aliter, ꝙ hic fructuarius præsens erat tempore litis motæ,&sñiæ latæ cõtra proprietariũ. & sic nõ ob.ȷ̃.de sol. l.si hoĩem.vt ibi no.& dicã.ȷ̃.eo. l.si noxale.in prin.¶Secũdò no.tex.hic,in ver. [sed per Prætorem]qui debet intelligi in officio mercenario deseruiente accusationi propositæ ad emendam damni. Ex quo
3 sing.no. † ꝙ qui per alium grauatur, põt ex eodẽ processu facere ipsum cogi ad indẽnitatem præstandam per officium iudicis mercenarij,facit C. ubi cau.fi.l.cum vendente.& C.de sen.l.cum eorum. An autem iudex,qui de crimine cognoscit ciuiliter, possit ex suo officio sine nouo processu pœnam criminalẽ imponere, vide quod no. Nico.de Mat. C.de condi.ob tur. cau.i l. quod euitãdi. vbi dicit,quòd sic.Et de hoc audiui Bal.fecisse magnum festum.¶Not.ibi[aut vsumfructum cedere] ꝙ per hunc tex.gl.in l.quamuis.ȷ̃.de dam.infe. probat vulgarẽ modum loquendi,qui nõ laborat,nõ manducet,& fuit Apo
4 stoli ad Thessalonicenses.c.3. ¶Itẽ facit iste tex.† ꝙ fructuarius, & dñs ꝓprietatis debeãt cõiter soluere collectã,cum sit onus,qđ imponitur personæ pro re,vt est hæc emẽda dãni,sicut in simili dr̃ in cautione damni infecti, quę dr̃ imponi personæ ꝓpter rẽ, in qua vterq;.s.proprietarius,& fructuarius cauet.l.hoc amplius. §.fi.& ibi no. Dy.ȷ̃.de dã.infe.& intellige,ꝙ quilibet istorũ cõferet,facta æstimatione ꝓprietatis,& vsusfructus. Itẽ not.hic in fi.fructuariũ posse assumere defensionẽ rei fructuarię ꝓprio noĩe,proprietario negligẽte defendere. Adde, ꝙ ꝓ defensione rei cẽset à dño cõstitutus procurator in rem suã.s̄.vsuf.queãd.ca.l.fi.& ibi no.& no.de ope.no. nũ.i l. j.§.fi.& administrator legitimus cẽsetur cõstitutus, ideo non satisdat.ȷ̃.de admi.tu.l.vulgo.C.de bo.quæ lib.l.fi. §.vbi autem in vnum.& d.l.fi.vsufru. quemad. ca.

Ex l.Is , qui vsumfructũ.

SVMMAE.

1 *Respectu potestatis agendi, & querelam damni in iudiciũ deducendi plus iuris habet fructuarius serui, quàm dominus pro parte.*

L.Is,qui vsumfructũ, Proprietariꝰ serui põt ꝓ delicto eius à fructuario cõueniri,liberat.n.cedẽdo proprietati.h.d.¶Ibi[vsumfructũ]tm̃ cũ dño proprietatis,cuius seruus furtũ fecisset, quo casu dñs tenet, vt s̄.eo.l.si seruus cõis.& intellige hãc actionẽ furti intẽtari noxaliter tm̃,& sic facit ad titulũ.¶Ibi[cũ eo]. s.fructuario.¶Ibi[ei] s.fructuario.¶Ibi[& iõ] s.hic respicit primũ casum.¶Ibi[dãnatus] pro furto facto ꝑ illũ seruũ fructuario dedẽs seruũ,dico quò ad nudã proprietatẽ,secus si extraneo,vt s̄.l.proxi. in fi.¶
1 †No.hic, ꝙ sm̃ Rayñ. saltẽ respectu ptãtis agẽdi, & qrelã dãni in iudiciũ deducendi plus iuris habet fructuarius serui , q̃ dñs eius pro parte,qui non posset agere contra alium dñm pro parte.ȷ̃.eo.l. cum seruus.quia illius serui nomine, cuius no-

mine tenetur, non agit noxali. C. de fur. l. apud antiquos. & procedit in his, quæ commissa sunt à seruo; secus in cõmissis in ipsum seruum ab ipso proprietario, vel fructuario; quia pro talibus non agit fructuarius contra proprietarium, nec econtra. Ita loquitur. l. item apud Labeonem. §. si communem. ff. de iniu.

Ex l. Si in re communi.

SVMMAE.

1 *Illud, quod quis unus sociorum consequitur ratione communis rei, tenetur alteri communicare.*

2 *Quando respectu rei, & ipsius actus, qui geritur, est vnicum factum tantùm, datò quòd ex eo plures afficiantur, tamen potest appellari vnum delictum, & vnum factum, seu vna obligatio, si versetur circa res, & quid si circa personas.*

L. Si in re communi. ¶Pro dãno dato in re communi duorum à seruo extranei, cuilibet dominorum competit actio noxaliter in solidũ, qđ iudicio communi diuidundo debet inter eos diuidi. h. d. & primò dictum vsque ibi [sed] Secundò ponit dubium ibi [sed si alterutri.] Tertiò dubium remouet. ¶ In text. ibi [agimus] qđ possumus, & singuli in solidum. ¶Ibi [alterutri nostrum] qui primò egit secundùm casum l. si quis
1 à multis. s. eo. No. 1. hic regulam, † quòd illud, quòd vnus sociorum consequitur ratione rei communis, tenetur alteri communicare, facit quod no. C. de duo. re. ĩ Au
2 then. hoc ita. Secundò no. quòd † quando respectu rei, & ipsius actus, qui geritur, est vnicum factum tantùm, datò quòd ex eo plures afficiantur: tamen potest appellari vnum delictum, & vnum factum, seu vna obligatio, vt hic in ver. [sed potest dici] &c. bene facit. ff. arbo. fur. cæ. l. si plures. in prin. & de iniu. l. itẽ apud Labeonẽ. §. fi. & l. se. quod est no. cum tamen aliàs dicatur actus considerari respectũ eius, in quem committitur, & qui ex actu afficitur. ff. de iniu. l. 1. in fi. & l. eum qui. §. 1. eod. titu. ¶In hoc tamen conclusiuè dic, quòd quando sunt plures offensi, vel patientes, censentur plura delicta, si delictum committitur principaliter circa personas, vel circa vnam personam principalem, circa alium incidenter tamẽ ex proposito. d. l. 1. in fi. & l. eum, qui. §. 1. ff. de iniu. secus si delictum committatur principaliter circa res; quia tunc est vnum, si res est vna, vt hic, & videtur expressè hoc probari in d. l. si plures. ff. arbo. fur. cæ. vbi aliquid per Dyn. circa quod omnino vide quod Bart. tangit in l. 3. §. si ad plures. ff. de sepul. vio. tamen nullus hanc legem all. Adde etiam ad prædicta quod tangit Bar. in l. si gemma. ff. arbo. fur. cæ.

Ex §. Si serui, in quo.

SVMMAE.

1 *Conductor noxali non tenetur.*

§. Si serui, in quo. ¶Vsufructuarius potest agere pro damno dato à seruo contra proprietarium, ẽt si proprietarius cõduxerat operas serui. h. d. ¶Vel sic. Pro delicto serui fructuarij tenetur proprietarius noxali, licèt operas illius conduxerit. h. d. ¶In gl. damnetur. ¶Ibi
1 [secũdùm Io.] nam † conductor non tenetur noxali. ff. e. l. si seruus. §. 1. Et hoc est, quod Io. voluit dicere pro ratione dubitandi. Sed responde, quòd hic non conuenitur, vt conductor, sed vt proprietarius.

Ex §. Si seruus.

SVMMAE.

1 *Ex edicto nautæ, caup. stab. oritur actio ex recepto, & sic ex contractu, quando sine eorum culpa aliquid est deperditũ.*

§. Si Seruus. ¶Ex delicto serui vicarij datur vicarius ipse noxa: ex delicto autem ordinarij datur ipse seruus ordinarius. Et inducitur iste text. ꝙ iudicium noxale ita locum habeat ꝓ seruo subalterno, sicut pro principali. Et pro euidẽtia ꝓmitte, ꝙ hic. §. legitur altero de tribus modis, vt hic percipi potest per gl. ¶Pro cuius intelligentia præmitte, ꝙ
1 † ex edicto nau. cau. stab. oritur actio ex recepto, & sic ex contractu, quando sine culpa exercitationis nautæ, vel cauponis aliquid est deperditũ, & ideo datur actio de peculio, quæ durat infra annum, etiam ipso seruo manumisso. l. si seruus nauem. ff. de fur. Sed si facto nautæ, vel cauponis aliquid fit de perditũ: tunc illa actio dicitur dependere, siue descendere ex delicto, & ideo non datur de peculio, sed noxalis, quæ caput sequitur. l. licèt. §. fi. & ibi no. s. nau. cau. stab. ¶In gl. danda est. ibi [& no.] pro declaratione huius partis oppone sic. Hic dicitur, ꝙ vicario dante damnum, agitur de peculio contra dominum, imò cessat de peculio, quando seruus deliquit, & datur sola noxalis, vt s. eo. l. 4. §. cum dominus. Huius timore facta est gl. quæ voluit respondere, & intellexit istum tex. altero de tribus modis, vt sequitur, & quælibet lec. potest esse bona. Ray. tamen in addi. dicit tenendam tertiam, vt tutiorẽ. ¶In ea. ibi [alia est ad noxã] & secundùm hãc videtur casus, ꝙ in noxali continetur pecuniaria, videlicet condemnatio, imò datio pro noxa deducitur in condemnatione, & hoc videtur sentire glo. in l. miles. §. decem. super ver. rei iudicatæ. ff. de re iudi.

Ex l. Qui ex pluribus.

SVMMAE.

1 *Committens plura maleficia, ex quorum singulis esset sibi amputanda manus non soluenti, si postea manus amputetur, liberatur, secus si soluat.*

L. Qui ex pluribus. ¶Dans seruum ꝓ noxa propter diuersa delicta, liberatur ab omnibus alijs actionibus, quod secus est, si litis æstimationem soluerit. h. d. ¶Vel sic. Seruo dato pro noxa liberatus est ab omnibus ipsius serui noxijs: secus si litis æstimationem præstiterit; quia tunc pro alijs maleficijs adhuc poterit dominus cõueniri. h. d. in terminis in summa. ¶In tex. [ex pluribus noxijs]. i. ex pluribus dãnis, quæ à seruo passus fuerat. ¶Ibi [dominum] & sic per hoc est extincta actio noxalis; quia nomine serui nõ põt eidẽ competere; nã reperietur cõpetere cõtra se, qđ esse non põt, vt ff. de fur. l. serui, & filij. in prĩ. No. ex isto tex. arg. ꝙ si cõmisit qs plura maleficia, ex qb' nõ soluẽti dẽt amputari ei man', & ei sic

sit manus amputata, ꝙ sit ab omnibus liberatus, quasi manum dederit pro noxa, facit ad hoc. ꝟ. de le. 2. l. Lucius. §. impuberem. secus si se redemisset; quia tunc non prodesset ei, quò ad aliud maleficium, facit. ꝟ. de priua. deli. l. nunquam plura. ver. sed si seruus meus. vide etiã Bar. in l. vulgaris. in prin. ꝟ. de fur. & quod dixi. s. e. in l. si quis à multis.

Ex l. Quoties dominus.

SVMMAE.

1 *Iudicium cogitur quis suscipere in casu.*
2 *Coactus contestari litem, habet suas defensiones.*

L. Quoties dominus. ¶Dominus non tradens seruum pro noxa, cogitur iudicium præcisè suscipere, non tamen damnatur, nisi possideat, vel dolo desijsset possidere. h. d. ¶Vel sic. Dominus cogitur præcisè iudicium suscipere, si seruus sit in eius potestate: secus tñ si nõ possidebat sine dolo, vel culpa sua; quia liberatur. hoc dicit. ¶In tex. ibi[non suscipitur] simile vide in vsufruc. no. s. de vsufr. i l. si absente. ¶Ibi [omnimodo] idest præcisè compellitur respondere pro seruo. Quod intellige verum, si seruus est præsens. ¶Ibi [condẽnabitur] scilicet dominus, etiam probato damno. ¶Ibi [habeat] scilicet seruum eius, qui deliquit, & ex
1 facto suo agitur. ¶† No. casum, quo quis cogitur iudicium suscipere, probat hoc uerbum, omnimodo, quod est contra not. in Auth. qui semel. C. quomodo. & quando iu. Et ideo allegatur, ꝙ reus cogitur præcisè litem cõ
2 testari. ¶Item in ver. [sed] no. ꝙ † licèt quis cogatur litẽ contestari: tamen etiam saluas habet suas defensiones. Et est multùm vtile ad statuta, quæ disponunt, quòd accusatus, vel inquisitus præcisè cogatur respondere accusationi, vel inquisitioni, antequam aliqua defensio admittatur; nam post responsionem videbuntur saluæ suæ defensiones. ¶Item not. tex. hic in fi. qui videtur probare, quòd etsi lis sit contestata in directa rei ven. contra possidentem, si dolo desineret possidere, & sic deberet conueniri vtili. ꝟ. eodem. l. electio. §. si is. nihilominus sine noua litis conte. poterit condemnari, & per hoc confunditur cauillatio Bulgaroti, & per hoc vide per Pe. & Ci. C. de rei vendi. super rub. & in l. vnica. C. de alie. iu. & c. in 7. quæst. per Bartol. in l. quanquam. §. Iul. ꝟ. de aqua plu. arcen.

Ex §. Eos, quorum.

SVMMAE.

1 *Defensionem alterius an quis possit assumere in causa noxali.*
2 *Seruus proprius quis dicatur.*

§. Eos, quorum. ¶Proprium seruum verè, dubiè, vel bona fide possessum potest quis noxali actione defendere, etiam absentem: alienum verò non, nisi præsentem h. d. Et primò dictum. Secundò ibi[sed hoc] ita eius limitatio. Tertiò ibi [quod ita] limitatio limitationis. ¶In tex. ibi [nã alieni] & hoc constat, & non seruiuit bona fide, aliàs secus, vt ꝟ. in fin. §. ¶In tex. ibi [an alieni] subaudi, possint absentes defendi. ¶Ibi [constet] non alienos esse seruos. ¶Ibi [vel] pro saltem. ¶Ibi [seruire] alienos,
1 et hoc constat. ¶Nota, † quòd in causa noxali non potest quis assumere defensionem illius, in quo non habet ius, nec possessionem. Et est ratio; quia talem non posset dedere pro noxa, vt hic voluit gloss. Et ad huius intelligentiam vide. s. si ex noxa. causa agatur. l. secundę.
2 §. primũ. ¶Item nota † seruum videri proprium, qui bona fide seruit. Non ob. ꝟ. de reli. l. 2. §. primo. vbi habetur, quòd natura genitiui est importare dominium. ¶Item nõ obst. s. ad le. Aquil. l. si seruus seruum. §. si seruι. ¶In glos. super ver. esse. ibi [pro noxa dare non posset] hac ratione quidam dixerunt, quòd si ille, qui aliquem percussit, debet fortè ex forma statuti retinere alapam, quòd fideiussor in hanc causam non debeat admitti; quia non posset soluere. Nec ob. infra eodem. l. si plurium. §. qui alienum. quia ille text. debet intelligi in defensione præsentis. ¶In gl. si dubitetur. in fi. ibi [l. prima. §. primo.] vbi bonæ fidei possessor non habetur pro domino. Sed responde, quòd habetur pro domino, quò ad defensionem serui sponte suscipiendo, vt hic: sed nõ, vt à seruo necessario defendatur, vt ibi, vel etiam, vt seruus torqueatur, de quo etiam ibi per Dyn. Ray. autem dicit, quòd ibi loquitur quò ad tormenta, per quæ fieret præiudicium domino, & seruo possesso: hic autem non.

Ex §. Prætor ait.

SVMMAE.

1 *Purgare se cogitur quis per suum iuramentum in casu.*
2 *Positioni criminosæ an quis teneatur respondere. & nume. 3. & 4.*
5 *Condemnatoria fertur ex sola contumacia.*
6 *Testis, qui interrogatur, an sit criminosus, vel periurus, an teneatur respondere.*

§. Prætor ait. ¶Negans se habere seruum in potestate, cogitur præcisè iudicium suscipere sine noxæ deditione, vel reo nolente iurare se eum in potestate habere, & potestas accipitur pro facultate. hoc dicit. ¶In tex. ibi [si is] dominus conuentus actione noxali. ¶Ibi [accipere debemus] vt dominus teneatur noxaliter ex delicto serui. ¶Ibi [quòd si reus] qui seruum habebat in potestate,
1 & negabat se eum habere. ¶ Nota † casum, quo quis cogitur se purgare per suum iuramentum. ¶ Secundò no. quòd quis compellitur respondere cum iuramento, an possideat, vel dolo deserit possidere, facit. s. de rei vendi. l. qui petitorio. ad idem quod not. glo. in simili de offi. assesso. in l. prima. in glos. super ver. postulationibus.
2 Item facit iste tex. secundùm Bar. † quòd quis debeat respondere positioni criminosæ, puta, an deliquerit, ad qđ
3 etiam facit. ꝟ. de iniu. l. lex Cornelia. §. primo. † Quod est uerum, secundùm eum, si interrogatur de proprio facto: tunc enim debet respondere, ne criminosus tacens locupletetur cum aliena iactura. l. Marcellus. §. primo. ꝟ. re. amo. & ibi vide per eundem. Bar. & de hoc in l. qui iurasse. §. si pater. ꝟ. de iureiur. & per Inn. extra de elect. in capit. dudum. il 2. & de confes. in capit. secundo. & per gloss. & Archid. 50. dist. in. c. ex pęnitentibus. & per prædicta iura Bartol. consuluit de marito, qui solùm spurium

rium relinquebat: vxor grauata fuit de restituendo post mortem illius, quibus ei videbitur, quæ vxor distribuit, quasi omnia bona viri quodammodo in illum spurium, & propter hoc dicitur tacitè rogata de restituendo non capaci, & per hoc fiunt positiones, ꝙ teneatur illis cum iuramento respondere, pro hoc in specie facit. ͡j. de iu.fisci.l.non intelligitur.§.tacita. vbi glo. quæ dicit vnum esse modum probandi tacitum fideicommissum, scilicet per confessionem, ergo potest fieri interrogatio. Item ꝓ hoc facit; quia etiam secundùm Canoni. positionibus in his criminibus, quæ impediunt retentionem beneficij, quis tenetur respondere. Ita no. Inno. in d.c. dudum. superiùs allegato. & de accusationi. in capi. inquisitionis. & Guiliel. in Spec. de positioni. §. j. versi. 28. Sed in proposito tale crimen impedit retentionem beneficij; quia si ista vxor hoc commisit, est indigna retinere hæreditatē, & possidet mala fide, & tenet de fructibus. C. de his, q.b. vt indi.l.1. & ff. eod. titu. l. eum, qui tacitum. Nec obst. quod no. in d.l. qui iurasse. §. si pater. & de exce. rei iudi. in l. si à te. in prin. quia ibi ideo cogitur respondere; quia per tales interrogationes examinaretur decisum sententia, vel iuramento, quod iudex pati non debet. l. si duo patroni. §. idem Iulianus. ͡j. de iureiur. Ita Bar. consuluit, & incipit consilium. Cecchus de Spoleto. Adde prædictis,
4 † quòd interrogationi, quæ fit ad sententiæ exequutionē, (licèt cōtineat crimē) debet responderi, vt cum (viro passo confiscationem bonorum) vxor interrrogatur, an aliqua occultauerit. gl. no. C. quādo, & qui. quar. pars. deb. l. 2. lib. 10. Item adde, quòd licèt quis cogatur responde re ad iudicis interrogationem: non tamen ad interrogationem partis, nisi aliquid ponat, & sic super facto positionem faciat. Ita dicit notanter gl. 30. q. 5. in c. iudicantem. Item nota hic, dum dicit [sine noxę deditione] quòd ratione doli aufertur alicui iuris beneficium. concor. l. 2. §. 1. s̄. si ex no. ca. aga. quæ hic all. ¶Itē no. ꝙ licèt noxales actiones sint personales: tamen ratione possessionis sunt in rem; quia dantur contra omnem possessorem. s̄. e. l. bona fide. ͡j. eo. l. pe. & dixi. s̄. eo. in Rubri. ¶Item nota
5 hic in ver. [quòd si reus.] † quòd ex sola contumacia fertur condemnatoria. Et sic facit, ꝙ si partes sunt præsentes, & iudex mandet, ꝙ lites contestentur, & vnus nolit litem contestari, ꝙ tunc potest fieri missio in eius bona, tanquàm contra contumacem, vt hic. & pro hoc videtur tex. extra de regu. iu. in c. nemo videtur. & glo. ordinaria in Auth. qui semel. C. quom. & quan. iud. In iuramento autem calumniæ si non præstatur, tunc habetur pro confesso. C. de iuramen. calum. l. 2. §. sin autem reus.
6 ¶In gl. iubebo. la 1. in fi. hic & supradictis adde, † quid in teste, qui interrogatur, an sit criminosus, vel periurus, nunquid teneatur respondere. de quo vide gloss. ordinariam. extra de testi. in cap. cum causam. in fi. & per Guil. in Spe. de teste. §. iam de interrogatorijs. versi. sed nunquid quæritur. ¶In gloss. in potestate. ibi [§. potestatis] potest dici, ꝙ concor. Vel dic, ꝙ ibi loquitur, quantùm ad purgandum vitium furti: hic autem quò ad noxalem actionē concedendam, secundùm Iaco. de Bel. ¶In ead. ibi [sufficit.] Solu. hic exigit, ꝙ sit in potestate: ibi verò non: sed sufficit tabulas extare, vt possit petere secundùm tabulas, secundùm Ia. de Bel. ¶In gloss. fi. in fi. Vel dic extra gloss. quòd in hoc condemnatur, vt contumax; quia ducitur seruus ex primo, & ex secundo decreto. infra eodem. l. electio. in fine. & l. si noxali. secundùm Odofr.

Ex §. Si tutor.

SVMMAE.

1 *Administratores legitimi debent præstare iuramentum, quod defertur à lege.*
2 *Syndici, actores, & procuratores possunt iurare de veritate dicenda.*
3 *Iuramentum non includitur in mandato generali.*

§. Si tutor. ¶Iuramentum facultatis exhibendi seruum præstat dominus, vel quasi, non procurator. h. d. ¶In text. ibi [dominus]
1 maior. ¶Nota † ꝙ administratores legitimi debent præstare iuramentum, quod à lege defertur. Et nota bene, ꝙ secus est in causa dāni infecti, vt patet in l. qui bona. §. si alieno. ͡j. de dam. infe. & vide, quia ibi no. Bart. & per istū
2 tex. dicit Inno. de iur. calum. in c. fi. in prima glo. † quòd syndici, actores, & etiam procuratores possunt iurare de veritate dicenda: dumtamen procurator habeat mandatum, vel liberam administrationem, vel sit in rem suā constitutus. Iuramentum autem de veritate non est tantùm de his, quæ quis vidit: sed etiam de his, quæ indubitanter quis nouit; nam non uidi CHRISTVM crucifigi, tamen firmiter noui, ad hoc, quod dicit Augustinus, quòd spes est certa expectatio futuræ beatitudinis; quia de futura beatitudine non potest esse certitudo scientiæ, sed credulitas tantùm: sic est in iuramento de veritate dicenda; quia iurat illa vera esse, de quibus non dubitat, licèt non viderit. Pro hoc, quod dicit lex, sciri indubitatum esse, quòd cum auditu percipitur ab antiquis. de aqua plu. arcen. l. in summa. §. idem Labeo. secundùm In-
3 nocen. ibi. ¶Item not. hic in secunda parte, † quòd in mandato generali non includitur iuramentum, vel iurandi potestas. ¶In gloss. prima. in fi. Nam tale iuramentum potest tutor, vel curator præstare pro pupillo, vel adulto, sed non coguntur. ¶In gloss. necesse est. in fine. hoc intelligo, nisi habeat speciale mandatum ad sic iurandum, vt extra de iur. ca. cap. fi. & adde quod not. maximè per Ia. Bu. in l. fi. C. de procu.

Ex §. Si iusiurandum.

SVMMAE.

1 *Infamis potest se excusare ab officio publico, allegando suam infamiam.*

§. Si iusiurandum. ¶Iurans se non habere in potestate seruum delinquentem, licèt fuerit absolutus, potest ex noua possessione conueniri: nec ei obst. exceptio iuramenti. Et hic est duplex varietas, idest ꝙ dupliciter legitur. ¶In text. ibi [iurauit] seruum non esse in sua potestate, dato quòd de hoc postea conuincatur, non poterit conueniri, obstante iuramento. Et si dicatur, non potest allegare suam turpitudinem. C. de transact. l. transactionē. potest responderi, quòd hic allegabat eam excipiendo, quod permittitur, vel etiam, quia ab alio erat detecta secundùm no. per glo. in l. alias. ͡j. de iureiuran. & l. 1. s̄. de offi. assesso. super ver. postula-
1 tionibus. quæ dicit, † quòd infamis per sententiā potest se excusare

excusare ab officio publico, allegando suam infamiam detectam. Loquitur ergo ista lex, quando cœpit habere in potestate post iuramentum: quo casu potest agi, iuramento non obstante, & hoc voluit glo. hic in 2. lect. & ita voluit hic tex. not. autem Azo. in summa huius titu. in vers. vbi autem ille. Et ad hunc tex. adde, quod no. de iureiu. in l. qui iurasse. §. si pater. vbi iste tex. alleg. per gl. & eo. tit. in l. eum, qui. §. popularibus.

Ex l. Si seruus depositus.

SVMMAE.

1 *Commoda potentialis reuocatio serui, facit dominum eius in solidum teneri noxali.*

L. Si seruus depositus. ¶ Pro delicto serui depositi, vel commodati agitur noxali contra dominū eius. h. d. in primo responso. ¶ Vel sic etiam. Qui per alium possidet, noxali tenetur, & dominus, qui habet facultatem difficilem, possessionem serui recuperandi, cōuenitur noxali, non possessor. h. d. ¶ Ibi [cum domino] scilicet tantùm, non cum commodatario, vel depositario. Et ad declarationem huius præmitte casum. ꝟ. commo. l. rei
1 cōmodatę. & ꝟ. deposi. l. licèt. §. rei. ¶ No. † ꝙ cōmoda potentialis reuocatio serui, facit dominum eius in solidum teneri noxali, vt hic, quod secus esset, si foret incommoda; quia non intelligitur posse fieri, quod non potest commodè fieri, dicā statim in parte seq. Et hic adde, quod ibi statim dicam.

Ex §. Is, qui pignori.

SVMMAE.

1 *Creditor quomodo dicatur possidere rem sibi obligatam.*
2 *Facultatem non soluendi quando dicatur quis non habere.*
3 *Concedens alij precarium seruum, possidet, & conuenitur ex delicto serui noxaliter.*

§. Is, qui pignori. ¶ Contra detinētem seruum sibi pignoratum, vel precariò concessum, non intentatur noxalis, sed contra dominum serui, si facultatem habeat ipsum seruum repetendi. h. d. ¶ Ibi [in potestate domini] idest debitoris, qui concessit precariò, vel dedit pignori.
1 ¶ No. 1. quòd † creditor dicitur possidere rē sibi obligatam, quod est verum, quò ad quid: quò ad quid autem dicitur possidere debitor, quod declara, vt no. in l. sciendū. §. creditor. ŝ. qui satisd. cog. & in l. qui pignoris. ꝟ. de
2 acqui. pos. ¶ Secundò no. ꝙ † non dicitur habere facultatem soluendi, qui non habet pecuniam ad manus, licèt habeat multas possessiones, facit. ꝟ. de le. 3. l. qui habebat. Et per istū tex. fuit determinata. q. vltra mōtes secundùm quod Ray. retulit, quę erat inter duos Barones, qui vicissim promiserunt nihil acquirere alterius sub pœna, & vnus eorum pignori acceperat possessionem in territorio alterius, quòd per hoc non incurrisset pœnam, nisi propter cumulū debiti, & inopiam debitoris verisimile esset, eum luere non posse: tunc enim secus esset, vt hic, & l. legata. §. fi. de suppelle. leg. bene facit. d. l. qui habebat. & ibi Ray. facit mentionem de ista. q. ¶ Item no. tex. ibi [facul-
3 tem repetendi] &c. probat enim, quòd † qui concessit alij precarium seruum, & possidet, conuenit ex delicto serui noxaliter. Et sic facit contra id, quod no. glo. in l. Pomponi⁹. §. si is, qui precariò. ꝟ. de acqui. pos. vbi dicit, quòd is, qui dedit rem precariò, non potest conueniri rei vendicatione, quæ datur contra possidentem, & tamen constat, quòd iste, qui concessit precariò, possidet. Si enim noxalis datur contra eum, qui precariò concessit, qui habet facultatem restituendi rem, vt hic; ergo & rei vendicatio dari debet. ŝ. de rei ven. l. officium. Illa tamen glo. etiam potest saluari respectū naturalis, quæ in dubio transiuit in rogantem precariò, secundùm. l. & habet. §. eum, qui. ꝟ. de preca.

§. Dominus. ¶ Conuentus noxali confitens se habere in sui potestate seruum delinquentem, tenetur illum exhibere, vel defendere. h. d. ad tex. ¶ No. ergo, quòd ratione potestatis exhibendi seruum (etiam solùm confessatæ) dominus obligatur ad assumendum illius defensionem, vel ad eius exhibitionem, aliàs condemnatur in solidum sine aliqua deditione noxæ, vt hic secundùm vnam no. expositionem glo. & ex hoc collige, quòd non excusatur dominus, si non potest apprehendere; quia in sua potestate esse fatetur.

§. Si negauit. ¶ Si cōuentus noxali neget seruum in sua esse potestate, potest actori iuramētum deferre, vel contra eū probare, & tunc condemnabitur sine noxæ deditione: eo verò non probante, conuentus absoluitur: sed ex noua possessione conuenitur, absolutoria non obstante. h. d. cum seq. ¶ Ibi [dominus] conuentus noxali ex delicto serui. ¶ Ibi [permittit Prætor]. vt. ŝ. eo. l. quoties. §. Prætor. ¶ Ibi [per quod] hic exponit illa verba vltima Prætoris [an iudiciū] &c. ¶ Ibi [in potestate] scilicet verè, vel fictè.

Ex l. De illo.

SVMMAE.

1 *Dolo desinens possidere seruum, tenetur prætoria.*
2 *Electio facta de agendo cum vno, liberat alium.*
3 *Obligatio ex facto vnius tantùm, deriuat in plures.*
4 *Tutus exceptione præscriptionis soluens, poterit repetere.*
5 *Actio, quæ erat directa contra possidentem, appellatur vtilis contra eum, qui dolo desijt possidere.*

L. De illo. ¶ Desinens dolo possidere seruū delinquētem, tenetur vtili noxali, etiam si cum eiusdem serui nomine cum alio possit agi, & vno electo alter liberatur. Item si seruus manumissus, vel nouus dominus defensioni se offerat, priori domino datur exceptio. h. d. cū seq. ¶ In tex. ibi [manumissus, e] scilicet dolosè. ¶ Ibi [quod verius est] scilicet, vt non teneatur dominus, qui fecit dolo, vt non haberet seruum in potestate, siue sit cum alio actum, siue non, secundùm Odof. ¶ Ibi [se manumissum] lite iam inchoata cū manumissore in actione noxali, quod facere potest, etiā actore inuito, vt no. glo. ꝟ. fa. ercis. l. planè. la 1. Et sic no. quòd potest ex parte rei constitui procurator in rem suam, actore inuito etiam animo liberandi reū, ita videtur probari hic: sic ex parte actoris constitui potest, reo inuito. Insti. per quas perso. no. acqui. §. pe. & ꝟ. fa. erc. l. planè. Interdum tamen non constituitur, puta, si dominus dicatur lega-

 lior.

lior.s̃.de procu.l. si actor. Vel etiam meliùs informatus, vt ibi no.in l.solutionem.ȷ̃.de solu.tunc enim actor nō cõpellitur talem procuratorem admittere,ar.l.2.§.defende re.ȷ̃.qui.ex cau.in pos. ea. Contra hæc vltima duo videtur facere scilicet, ꝙ non sit iusta causa repellendi procuratorem; quia post cessionem non potest dominus facere confessionem, quæ præiudicet pro anima in rem suam, vt no.s̃. de pac. l. si cum emptore. & l.fi.de transac. ergo frustra eius persona videtur ponderanda. De responsione cogita.in lege idem est.¶Ibi [serui] dolosè alienati. ¶Ibi [patiatur] idest sustineatur in actione noxali iam inchoata contra primum dominum, quod potest facere, & suscipere in se, etiam actore inuito, vt no. ȷ̃.fa.erc. in l. planè; nam hoc facto tutus est exceptione primus dominus. ¶Ibi [quem velit conuenire] & vno electo, liberantur alij, vt.s̃.eo.l.de illo.in fi.& in prin. huius legis, secundùm Odof.¶Ibi [directò] & ciuili noxali, quæ datur contra nouum possessorem serui, secundùm Odof. & sic not. quòd ille, qui non possidet, tenetur directa noxali; quia habet in potestate.s̃.eo.l. quotiès. & hoc intelligit
1 etiam Odof. ¶ Ibi [possidere] Ex hoc no. † quò d dolo desinens possidere seruum, dicitur teneri prętoria, & hoc ex eo, quia obligat eum, ac si possideret. ȷ̃.de re.iur.l.parem.& s̃.de peti.hære.l. nec vllam. §.non solùm.secundũ Odof.¶Ibi [responderit] conuentus pro eius delicto no
2 xaliter.¶No.hic.in l.electio.in prin.† quòd sola electio facta de agendo cum vno, liberat alium, quod est hic speciale, aliàs solutio demùm liberat.s̃.tit.1.l.3.& s̃.eo.l.plurium.Nec ob.ȷ̃.si fa.fur.fe.dica.l.quotiès. in princ. & de rei ven.l.is, qui se obtulit.& d. l. si plurium. cum ibi not. quia potest dici, quòd hoc ideo; quia istorum, qui tenētur, vnus habent causam ab altero: ibi non, licèt ex vna causa teneant. Vel solue aliter, vt.ȷ̃.dicã.s̃.glo. ¶In gl. manumisit.ibi [interpellatione facta cõtra alterũ tantùm.] No.
3 quòd † vbi obligatio ex facto etiam vnius tãtùm deriuat in plures, etiam quorũ vnus ab altero causam habet, obligatio iudicatur ideo vna, ita ꝙ sufficiat vnius tantùm interpellatio, vt alteri prosit, quod no.ad l.fin. C. de duo. re.¶In ea.gl. ibi [soluisse videtur] hoc verũ quò ad effectum tollēdę obligationis, vt ibi: sed non quò ad modum liberandi; nam præscriptione liberatur ope exceptionis, sed solutione liberatur ipso iure, & hoc quò ad actiones, quæ tollunt tẽpore, non quò ad eã, quę durat, vt est actio de constituta.l.item illa.§.quod adijcit.ȷ̃.de consti.pecu. & ideo illa durat; quia inspicitur tempus constituendi, vt
4 ibi no.¶Et ex ista gloss. no.† ꝙ hac ratione attẽta, tutus exceptione præscriptionis soluens, repetere poterit, quasi sit sublata naturalis, sicut per solutionem, pro hoc bene facit.d.§.quod adijcitur.& hanc partem videtur tenuisse Cin. post Dyn. in l. cum quis. C. de iur. & fact. ignor. Cin.in 9.q.& Guil.in l.1. in fi.s̃. quod quisque iu. Tu hoc declara, vt no.per Bar. in l.fi.§.1.ȷ̃.rem ra.habe.& ibi vide. ¶ In glo. super ver. liberauit.ibi. [§.cũ dominus] sed ibi de duabus actionibus tenebantur. Sol. illi tenentur ex diuersis causis, vt ibi patet: hic ex vna. Vel dic, quòd hic vterque tenebatur noxali: ibi verò tenetur ille tantùm, qui habet in potestate, licèt alter propter confessionem suã, ideo venit noxali, & ideo ibi electione, sed hic perceptione contingit liberatio, secundùm Ia.de Bel. In glo.super ver. submouebitur. ibi [l.ẽt.§.fi. quæ est contra] aliàs est.l.nec vllam.§. itẽ si quis dolo.¶Ibi realium.] Vel dic, & veriùs, hic possessor habebat causam ab eo, qui soluit, ideo eius solutione liberatur: ibi verò non habebat causã ab eo, ideo non liberatur, vt ibi no. Vel dic aliter secundùm Bart.in contrario, quòd hic agitur personali ad quãtitatẽ ratione interesse, ideo vno istorũ interesse soluẽte, extinguit obligatio: ibi aũt agebat reali cõtra vnũ ad rẽ cõtra aliũ ad quantitatẽ debitã ratione cõtemptus: vnde in obligando eos non est eadem causa, sed dispar; meritò satisfactio dolosi non liberat possessorem, secundùm Iac. Bu.ibi, & fortè hoc idem voluit glo. hic. Conclude tamen latiùs, & dic, si plures debent eandem quantitatem, vnꝰ soluendo liberat alium, vt hic, secundùm solutionem Bar. Si vnus debet quantitatem, non liberat debentem rem.d. §.fi.hic in contrariũ alleg. econtra si, nisi qui debet quãtitatem, debeat eã respectu speciei; quia tunc liberat eũ. ȷ̃.de re.eo.l.licèt.vbi casus, licèt illa posset intelligi ĩ tutoribus, venditoribus bona fide: hic autem, quando arguitur dolus istorum. Si autem vnus debet quantitatem, alter interesse, vsque ad concurrentem quantitatem vnus liberat alium.l.1.§. si plures.de eo, per quem fa.erit.ideo si duo debeant eandem rem, vno soluente, liberatur alter.ȷ̃.loca.l.si merces.§.fi.Secus si vnus rem, alter pœnam; nam tunc soluens pœnam, non liberat debitorẽ rei, sed ecõtra sic.s̃.si quis cau.l.2.& hęc vera in pluribꝰ obligatis ex contractu, vel quasi, vel etiam ex delicto, pro quo pœna non venit applicanda fisco: aliàs vnius solutio nunquam liberaret alium, quia mera pœna: nisi fortè ratione eiusdem officij plures essent obligati ad pęnam in pluribus obligatis ex quasi delicto, vt in illa, in qua tenetur propter maleficium commissum per alterum, vnius solutio liberat omnes.l.ex maleficijs.§.is, quoque. ȷ̃. de acti. & obli.& ibi per Dy.& Bar.& adde prædictis omnino qđ scripsi in l.itẽ Mela. §.si plures.s̃.ad leg. Aqui.& s̃.tit.1. l.perceptione.¶In tex. ibi. [itẽ si ex pluribus] no. quòd
5 † actio, quæ erat directa contra possidentem, appellatur vtilis contra eum, qui dolo desierit possidere, & sic facit, quòd lite contestata in directa, non possit ex eadem instãtia condemnatoria fieri contra eum, qui reperitur dolo desijsse possidere, de quo verò vide Bart. qui alleg. istum tex.in l.quanquam.§.Iulianus.de aqua plu.ar.

Ex l.Electio.§.Si is, quem desieris.

SVMMAE.

1 *Actio subrogata debet esse eiusdem naturæ cum illa, in cuius locum subrogatur.*

2 *Mora magis perpetuat actionem, quàm culpa.*

§.Si is, quem desieris. ¶ Actio vtilis subrogata in locum directæ, sapit per omnia naturam directæ. hoc dicit. facit. ȷ̃. eod. l. si plurium. in princip. ¶Vel sic.Debitor quãtitatis respectu certæ speciei, illa ante moram perempta, liberatur. h. d. Facit. l. Titiæ textores.§.fi.de le.1. & ȷ̃. loca.l.in nauẽ.cũ si.de quo plenè. s̃.si cer.pe.in l.quod te.¶Ibi [liberaberis] sic nō ob.s̃. eo. l. si hæres. vt ibi no. ¶ Ibi [quia hæc actio] scilicet vtilis, quæ datur contra dolosum.¶Ibi [directæ] quæ datur
1 contra eum, qui possidet; † nam actio subrogata debet esse eiusdem naturæ cum illa, in cuius locum subrogatur.l.si eum.§.qui iniuriarũ.s̃.si quis cau.secundũ Odof. ¶Ibi [accipiendo] quia post moram teneris de interitu. de ver.obli.si ex legati causa.¶No.ergo, quòd actio subrogata, &c.de quo, & qualiter debeat intelligi, vide glo.2. in fi.in l.certi condictio.in prin.ȷ̃.si cer. peta. de hoc in d. §.qui iniuriarũ.per Dy.ȷ̃.de dona.cau.mor.in l.qui debitori.

tori.per Iac.de Are.ff.de dona.in l.id,quod.per Ci. post Pet. C. de rei v xo. in l. 1.& in principio. ¶ Item no. hic, † quod mora magis perpetuat actionem, quàm culpa. Item quòd mora suscipiendi iudicium est causa perpetuandæ actionis, & sic facit haberi perinde, ac si iudicium foret cæptum, pro hoc facit, quia mora contestandæ litis inducit cõtestationis effectum.s.si quis cau. l.si eum,§.fi.& C. vbi in rem act.l.2.in fi.& no. C. de rei ven.in l.motæ litis.

Ex §. Neque hæredi.

SVMMAE.

1 *Mendacium defuncti non afficit hæredem.& nu. 2.*
3 *Dolus defuncti an noceat hæredi.*
4 *Negans maleficium an possit postea illud confiteri.*

§. Neque hæredi. ¶ Ex mendacio defuncti denegari debet actio hæredi, vel in hæredem, & reuocans mendacium ante litem contestatam in hac actione euitat pœnã,& ætati parcitur.h.d.ad literã. ¶ Vel breuiùs,& sic. Mendacium defuncti non nocet hæredi, nec sibi, si mendacium reuocet ante litis contest. ¶ Ibi [euitare] quæ pœna mentientis est, vt fine noxę,&c. ¶ Ibi [aduersus te] negantem seruum esse in tua potestate, & maiorem. ¶ Ibi audiri non debebis] volens postea fateri seruum esse in tua potestate. ¶ Ibi [debeat] concor.s.de eden.l.Prætor
1 ait.in fi.& l.seq.secundùm Odof. ¶ † Not. mendacium defuncti nõ afficere hæredem, simile dicimus in ficta cõfessione defuncti.ff.de iu.fisci.l.eum,qui.ideo autem nõ datur hæc actio ex isto mendacio hæredi;quia lex videtur prodita ad vindictã:vnde non datur hæredi.s. si quis
2 cau.l.si eum.§.iniuriarum.similiter nec in hęredẽ;† quia deriuat ex delicto, vnde non datur contra eum.Insti. de
3 perpe.& tempo.act. in §. non omnes autem.† ¶ An autẽ dolus defuncti sit potens nocere hæredi, vt contra eum iurari possit in litem, vide Bar.in l.actionibus.ff.de in li. iu.Item no.casum,quo pœnitentia admittitur vsque ad contestationem,& ratio videtur esse,quia nõ est per hoc captio actoris.ff.de interr.act.l.de ætate.§. Celsus.Item magis no.collige,quòd post negationem admittitur cõfessio cum beneficio iuris, si non perseuerat in mendacio, sed pœnitet ante li. conte. & ita allegat per glos. in l.inde Neratius.§.hæc actio.s.ad le. Aqui.Et secundùm
4 hoc hic videtur,† quòd qui negauit maleficium, possit postea illud confiteri, vt habeat beneficium statuti remittentis partem pœnæ confitenti. ¶ Sed aduerte, quia hæc litera probat contrarium; nam per negationem factam super facto principali inducitur litis contestatio,vt in Authen.offeratur. & ibi no.C.de lit.conte.& extra de elec.in c.dudũ.& de li.contest. in c. 1. ergo non habet locum pœnitentia, vt euitetur pœna, vt hic,facit.s.de mino.l.si ex causa.§. nũc videndum.& Insti.de act.§.item mixta..vbi vide gl.facit etiam.ff.de iureiu.l.eũ, qui.ver, eũ omissa. & quòd ibi no. Bar. si tamen negasset non in figura iudicij, vel non super facto principali, licèt super præparatorijs,bene esset locus pœnitentię,vt hic.Ita limitandum, & intelligendum puto,quod Bar.no.in d.l. eum,qui.vbi ponit multas limitationes circa hoc. Item quid de cõfitente nõ simpliciter,sed conditionaliter,vel dubiè, vide omnino quod dixi in d.l. inde Neratius.§. hæc actio. & pleniùs in l. 2. s. ad l. Aqui. Item facit iste tex.ad l.sed hoc ita.§.quod autem.ff.de re iudi.scilicet, quòd ita demum denegetur beneficium socio neganti se socium, si perseueret in mendacio vsque ad litis contestationem.Item no.hic in fi. quòd etiam respectu mendacij subuenitur minori ratione ætatis,facit. s. de dolo. l.quidam.ff.de confes.l.certum.§.minorem.

Ex §. Si absente domino.

SVMMAE.

1 *Defendere volens auditur quis, etiam post secundum decretum.*
2 *Dominium acquiritur per secundum decretum.*
3 *Obligatio prima renascitur, rescisso secundo decreto.*
4 *Decretum secundum in actione noxali, et dãno infecto quomodo differat ab alijs.*
5 *Filius an priuetur feudo propter delictum patris.*

§.Si absente domino. ¶ In actionibus noxalibus nõ liberatur seruus, licèt dominus absens eũ non defendat, sed datur actio, reuerso domino. h.d. Vel sic. Pro noxali decretum interpositum ex contumacia vnius non officit alteri, quin debeat contumax reputari.h.d.not.facit.C.de an.excep.l.2. ¶ Ibi [absẽte] & contumace. ¶ Ibi [ductus] ab actore secundo decreto. ¶ Ibi [præsente] & seruũ non defendente. ¶ Ibi [possit] scilicet contra quem processum est ad decretum. ¶ Ibi [qui ductus est] ab actore,& secundo decreto domino absente,vel præsente,& contumace. ¶ Ibi [obligatus est] scilicet vt possit fructuari⁹, & creditor serui defensionem eius assumere. ¶ Ibi [noluerit,] & propter cõtumaciam eius seruus sit ductus ex secundo decreto. ¶ Ibi noceat] sic.s.eo.l.si ex duobus.in fi. ¶ Ibi [his casibus] in quibus post secundum decretum de iure communi, vel speciali ad defensionẽ serui admittitur. ¶ Ibi [qui duxit] vnde actio sibi competẽs fuit extincta. No.
1 † quòd ẽt post secundum decretum auditur quis volens defendere, scilicet beneficio restitutionis in integrum, facit ad idem.l.2.§.fi.s.si ex no.cau.aga.& l. si finita. §. si fortè.de dam.infe. ¶ Secũdò no. quòd etiam post secundum decretum admittitur tertius conductor, cuius principalis intererat. ¶ Tertiò no.casum apertũ, † quòd per
2 secundum decretum acquiritur dominium, quod est verum,quando decretum est interpositum cõtra dominũ, aliàs, si contra non dominum, solùm parata esset causa vsucapionis.ff.eo.l.& generaliter.in prin. Et ita not. in l. Prætoris. in prin. ff. de dam. infec. cum isto text. quòd
3 † rescisso secũdo decreto, obligatio prima renascitur. Et huius est ratio;quia restitutio ita debet fieri,vt vnusquisque ius suum recuperet.de mino.l.quòd si minor.§. restitutio.& l.vnica.C.de reputat.quæ fi.in iu.Item hic videtur probari, quòd secundum decretum non sit sententia
4 definitiua,† quia fertur in absentem, non requiritur litis contestatio;quod secus in sententia definitiua.C. de sen ten.l. prolatam. & extra vt li.non conte.c.quoniam frequẽter.Item fertur contra minorem non defensum,quod non est in definitiua.l. cum & minores. C. si aduer. rem iu. & hoc tenet glo.in l.præsenti.C. de his, qui ad eccle. confu. Potest tamen ab ea appellari; quia absorbet ius partis.s.de mino.& l.intra vtile,& l.ait Pretor.§.permittitur.& de ap.reci.l. ante sententiam.facit de dam. infe. l.si finita.§. postea autem.Sed ab interloquutoria de iure ciuili non appellatur;quia non absorbet ius partis.Secus de iure canonico; quia ab omni grauamine appellatur.

extra

extra de app. super eo. ¶Vnum no. quod secundũ decretum in hac noxali, & de damno infecto, quæ est quasi noxalis, differt ab alijs; quia seruus delinquens, vel prædiũ ruinã minans, valeat pluris, quàm sit damnum, siue minoris, nõ curatur: in alijs aut fit missio solùm vsq; ad cõcurrentem quãtitatem, vt in Auth. ei, qui iurat. & in cor. vnde sumitur. C. de bo. au. iu. pos. ¶In glo. super ver. noceat. ibi. [l. fi. C. deposi.] dic, ꝙ illa nõ cõtradicit. ¶Ibi [l. si quis in suo] in fine solue, vt ibi no. quia & illa concord. ¶Ibi. [§. si quis filium] de hoc vide, quod not. Dy.
5 de re. iu. in c. non debet. li. 6. vbi tangit, † an propter delictum patris filius priuetur feudo, de quo ibi. ¶Item iste tex. & prædicta iura faciunt ad q. Guil. quòd si propter delicta consiliariorum, vel regentium ciuitatem, feratur generalis sententia excommunicationis, vel interdicti cõtra consiliarios, vel vniuersitatem, vtrùm illi consiliarij, vel de vniuersitate, qui tunc erant absentes, qui contradixerunt, sint excommunicati, vel interdicti. De qua. q. vide plenè per Ioan. And. de sen. excom. in c. si sententia. li. 6. Item faciunt ad aliam. q. si spoliatus in certa diœcesi iustè represalias obtinuit cõtra homines illius diœcesis, & deinde vnum ex illis cepit, à quo consequutus est æstimationem integram suæ prædæ, an saltem in foro conscientiæ restituere teneatur. De qua. q. vide, quæ plenè per Io. An. super d. regu. ¶In ea. glo. in fi. & sic videtur hic casus mirabilis, quo actio semel extincta resurgit, contra regulam. l. qui res. §. aream. de solu. Sed dic, ꝙ non videtur extincta propter restitutionẽ in integrũ, quæ omnia reponit in pristinum statum. l. 1. C. de repu. quæ fi. in iudi. & dixi. s. in notabilibus.

ADDITIO.

a ¶Sententia definitiua. Adde Bar. ita tenere in l. si finita. §. si fortè. ff. de dam. infe. versi. sed an. & Ant. de Bu. in c. peruenit. il 2. de app. Et dicit Bal. in l. minoribus. C. de his, qui. vt indi. ꝙ talis interloquutoria habet vim definitiuæ. Fely. in c. consultationibus. de offi. deleg. in 4. col. vers. dicit hic Abb. Et quòd secundum decretum nõ detur contra pupillũ, tenet Bar. in l. alienam. C. de procu. in prin. & i l. fi. ff. de in inte. resti. in 2. col. ver. interloquutoria verò. vbi dicit, quòd primum decretum contra pupillũ valeret, secundũ non. idem tenet Bal. in l. sub prætextu. C. de hæred. act. & quòd decretum iudicis contra pupillum præsumatur legitimè factum, nisi pupillus ostendat iudicẽ falsis allegationibus circunuentũ, vide Paul. de Ca. in cons. 38. in 2. vol. in prin.

Ex l. Si noxale iudicium.

SVMMAE.

1 *Priuari potest quis per sententiam sola iudicis destinatione.*
2 *Creditor, qui habet potiora iura, vel qui vult defendere, potest se obijcere, ad impediendum tenutam bonorum dari alteri.*
3 *Exceptio an transeat in singularem successorem rei.*

L. Si noxale iudiciũ ¶Creditori seruũ ꝑsentẽ in causa noxali nõ defendẽti, denegat̃ ipso iure pignoris ꝑsequutio: fructuario verò ope exceptionis. h. d. ¶Ibi [suscipere noluerit] quod potest absente domino, vel non soluendo existente, non aliàs. s. eo. l. si seruus. §. si is, qui. vt ibi no. ¶Ibi [denegetur] scilicet. ope exceptionis. ¶Ibi [durat] nec ob. s. de vsufru. l. in loco. §. fin. vt ibi no. ¶No. tex. pro absente, quòd quando contra habentem ius in re, respectu illius iuris fit immissio ex secũdo decreto, si illud ius est separabile à persona, statim quæritur misso: si est inseparabile, tũc eliditur. Ita subtiliter alleg. per Dy. & Bar. in l. Prætoris. la 1. in prin. j. de
1 dam. infe. ¶Secundò no. hic, † quòd sola iudicis destinatione potest quis per sententiam suo iure priuari. ¶Tertiò no. hic, in ver. [noluerit] literam, quæ includit, quòd potest (si noluerit dominus) in iudicio noxali se opponere tertius, qui prætendat sua interesse. Ex quo potest
2 notabiliter argui, † quòd creditor, qui habet potiora iura, vel qui vult defendere, possit se obijcere ad impediendum tenutam bonorum dari alteri. An autem impediat processus, qui fieret, non examinato iure tertij contradictoris, vide Inn. de cõces. preben. in c. proposuit. Adde etiam hic pro modo secundi decreti interponendi, quod Bar. firmat in l. si finita. §. de vectigalibus. in 5. q. j. de dã. infe. ¶In 3. glo. in fi. ibi [quia præsens erat] hæc vera solutio, quæ probatur. j. de dam. infe. in l. is, qui. & in l. si finita. §. si qua sint iura. & §. si de vectigalibus. Sed aduerte, quia contra hanc sol. facit. j. §. proxi. vbi etiam absẽti domino præiudicat saltem, quantùm ad exceptionẽ, & ideo sciendum est, quòd glo. in contrario dixit; quia istud, quod hic dicitur, procedit, quando dominus agit contra creditorem, vel fructuarium, vt conferat ad litis æstimationem, vel quòd ius, quod habet, dimittat: sed in contrario non egit contra tales. Quæ solutio non videtur tuta; nam in fi. huius legis non fuit actum contra eos, & tamen exceptione repelluntur, ideo Ia. de Are. in cõtrario dixit, quòd licèt contra istos competat exceptio; hic non, per hoc non tollitur, quin possit agi iudicati, vt hic; quia res non est facta perfectè recipientis, licèt habeat exceptionem, donec damnũ sibi emendetur; posset enim ille emendando damnum seruum auferre. Præterea nec contra fructuarium, vel creditorem datur exceptio, si nõ probetur ex delicto serui contra eos. Nam probatio facta cõtra dominos, ipsis nõ ꝑiudicat, ideo durat ei actio iudicati, ne nouis grauetur probationibus, vt in iuribus
3 præallegatis. & hoc videt̃ sequ. Bar. in cõtrario. An † autem talis exceptio transeat in singularem successorẽ rei, collige ex notatis per Dy. in regu. si quis in ius. de re iu. lib. 6. & ꝑ Bar. in l. si tertius. §. si quis prius q̃. j. de aqua plu. ar. ¶In gl. super ver. durat. ibi [at vsufru. cõstituitur pacto, & traditione] hæc ratio secundùm Bar. non est bona; nam & dominium requirit traditionem. l. traditionibus. C. de pac. & tamen missus ex secundo decreto statim est dominus. l. si finita. §. Iulianus. & §. se. j. de dam. infec. & s. l. proxi. in fi. Est ergo alia diuersitatis ratio secundùm eum; quia vsusfructus non potest ad alium transire, ideo transit sola commoditas, secus in pignore. Ita no. Bar. in d. l. si finita. §. item quæritur. j. de dam. infec. Potest tamen & alia assignari ratio diuersitatis, scilicet, quia fructuarius plus iuris habet, quàm creditor, vt patet. s. de vsufru. in l. 3. & j. de pigno. ac. in l. si rem. §. 1. & ita videtur sensisse Ray. ¶In ea. ibi. [l. vxori] & sic sentit, quòd ante cautionem fructuarius nõ faciat fructus suos. quod qualiter debeat intelligi, vide Cin. C. de vsufru. in l. 3. & Bar. in d. l. vxori.

Ex §. Ex his, quæ dixim⁹.

SVMMAE.

1 *Dominium, vt transferatur irreuocabiliter in actione noxali, quid requiratur.*

2 *Datio*

2 *Datio pro noxa facta à non domino, non transfert dominium.*
3 *Dominij translatio vnde pendeat.*
4 *Proprietas, siue possessio quomodo transferatur per sententiam.*

§. Ex his, quæ diximus.

¶Confessus in iudicio alienum seruum esse, licèt pro illo posset noxali conueniri, non tamen liberatur illum dã do pro noxa: sed dominus illum vendicans, exceptione repellitur, nisi offerat litis æstimationem. h. d. Ad intelligentiam præmitte casum. l. si ex duobus. §. fi. s̃. eo. ¶Ibi [alienus est] qui datus est pro noxa. ¶Ibi [traditum] per creditorem, vel fructuarium. ¶Ibi [repelli,] & sic ille, qui dedit pro noxa, erit similiter liberatus exceptio-
1 ne. ỹ. l. proxi. secundùm Ray. ¶No. hic, † quòd ad hoc, vt liberetur ab obligatione noxali ille, qui dedit pro noxa, oportet, quòd transferat dominium irreuocabiliter, facit. ỹ. de solu. l. si hominem. ¶Secundò no. quòd dominus agens ad seruum assignatum pro noxa, potest repelli exceptione. quod videtur verum, si de delicto probetur contra eum; nam probatio facta cum alio, domino absenti non præiudicat. l. is, qui. & l. si finita. §. si qua sint iura. & §. si de vectigalib'. ỹ. de dam. infe. & ita videtur hunc tex. intelligere Bar. in l. si hominem. ỹ. de
2 solu. ¶Item no. hic, † quòd datio pro noxa facta à non domino, non transfert dominium, & tamen transfert publicianam, & causam vsucapiendi, vt. ỹ. l. proxi. & idem videtur in sententia lata in reali contra non dominum, licèt sequatur traditio. s̃. de publi. l. 4. in fi. & ibi not. & Insti. de offi. iud. in fi. vbi no. traditionem requiri. Hoc operatur virtus sententiæ, quæ si cõtra dominum esset lata, faceret trãsire dominium. l. 3. §. item quæri potest. de reb. eo. & l. statuliber à cęteris. §. 1. ĩ fi. de statuli. & s̃. de procu. l. Põponius. §. sed & is. & ỹ. de vsucap. l. si per errorem. licèt Pe. aliter dixerit, vt Cin. refert in l. 1. C. communia vtriusque iudi. de quo vide per Bar. in l. Pompo. §. si iussu. ỹ. de acqui. pos. vbi Ray. tenet opin. Pet. Adde tamen, quòd prædicta conclusio procedit, etiam si tradens erret in dominio; quia putet rem obtinentis sententiam; nam auctoritas rei iudicatæ impedit inferri quæstionem erroris. Ita dicit no. glo. in d. §. fi. Insti. de offi. iu.
3 Potest etiam addi ratio; † quia translatio dominij non pendet ex voluntate tradentis, sed legis potestate. ỹ. de leg. 2. l. si is, cui. & vide, quod tãgit Inno. de ele. in c. cum dilecti. post prin. Item adde, quòd prædicta procedunt in sententia condẽnatoria: secus in simplici absolutoria; quia per eam nullum ius quæritur in re. l. exceptio. & ibi no. ỹ. de exc. rei iu. & probatur. C. de transac. in l. si pro fundo. & ỹ. de iureiu. l. sed & si possessori. in princ. Adde etiã Inn. de cõces. præben. in c. cũ nostris. & de elec. in c. transmissa. vbi dicit, quòd si sententia fertur super corporalibus, ex ea non quęritur dominium sine possessione: secus si super incorporalibus, vt super iure eligendi; quia tunc per talem sententiam acquiritur statim possessio, & per consequens proprietas istius iuris, & aduersarius, qui succubuit, & qui erat in possessione, statim perdit possessionem, quia videtur ei impositum silentiũ, & videt ꝓhibitus possidere, vnde statim debet suspicari posse repelli, ad quod facit. ỹ. de acqui. pos. l. permisceri. §. species. Itẽ pro hoc facit ratio; quia si in exemplo proposito de iure eligendi non transfertur proprietas, nec possessio, nõ posset victor eligere; quia omnis, qui eligit, aut eligit iure proprietatis, aut possessionis, vt no. Innoc.
4 de resti. spo. in c. literis. ¶Et ex his no. † ꝙ licèt in ĩcorporalibus alio modo videatur acquiri possessio. de ser. vrba. prædio. l. hæc autem iura. & tangitur per Dy. & Bar. de ope. no. nun. in l. si priùs. cũ tamen sit vera conclusio; quòd vbi sententia fertur super eo iure reali, quod impossibile est possideri, vel cuius possessio, vel quasi, non potest tradi, quòd per sententiam transferatur proprietas, siue possessio, facit. s̃. de sta. ho. l. ingenuum. iuncto eo, quod no. gl. in l. manumissiones. in gl. s̃. de iust. & iu. & d. l. statuliber.

Ex l. Et generaliter.

SVMMAE.

1 *Agens publiciana, quando nititur ex sententia, non est necesse, quòd probet bonam fidem.*
2 *Causam iustam possidendi dicitur habere ille, cui seruus assignatur ex secundo decreto.*
3 *Mora trahit secum exequutionem dominij.*
4 *Sciens quare possit vsucapere in causa noxali.*
5 *Possessor malæ fidei nullo tempore præscribit de iure canonico.*

L. Et generaliter.

¶Secũdum decretum affert cõ dictionẽ vsucapiendi, & facit publicianam præferri vero domino, & inducit ius præscribendi etiam malæ fidei possessori. h. d. hęc lex not. ¶Ibi [serui] qa ex bona fide possidebat eum; nam noxalis datur contra dñm, & bonæ fidei possessorẽ. s̃. eod. l. nõ solũ. & l. si bona fide. secundũ Odof. ¶Ibi dominus] scilicet ipsius serui. ¶In text. ibi [ipse] scilicet dominus. ¶Ibi [possideat] scilicet illum seruum pro noxa mihi à bonæ fidei possessore traditum. ¶Ibi [constituatur] idest disponatur dominum non teneri mihi ad litis ęstimationem, & etiam bonæ fidei possessorem non liberari, saltem de æquitate, dando seruum pro noxa. ¶Ibi [sufferat] & sic non liberaretur dando pro noxa, quod satis esset iniquum. ¶No. primò istum tex. ibi [quamuis sciens] &c. qui singulariter probat,
1 † quòd vbi agens publiciana, nititur ex sententia, non est necesse, quòd probet bonam fidem; quia sententia inducit fictionem bonæ fidei, vt hic est tex. sing. Et quæ sit huius ratio, dicam. ỹ. super glo. quæ inci. nota etiam. Et hęc in dubio procedit de iure ciuili: secus videtur de iure canonico, secundùm no. per Bar. in glo. & Inno. de do. & cõtu. in c. contingit. Aduerte tamen, quia Bar. in l. si finita. §. si de vectigalibus. videtur in hoc dicere, quòd imò idẽ sit de iure canonico. alleg. extra de offi. dele. c. pastoralis. quę decretalis nihil videtur facere. Guil. autem Dur. in tit. de primo, & secũdo decreto. in §. iuxta. vers. sed an idem est, si ipse sciuit. dixit speciale in causa noxali, super qua præiudicatur vero domino; quia ipse noxaliter tenetur: secus est in alijs actionibus. Et ex hoc collige, an hæc lex locũ haberet in actione ꝑsonali, scilicet in alia, in qua non concluderet noxaliter; quia vidi multos tenere allegantes istam legem. Sed Ray. tenet contrarium; quia contumacia conuenti non debet nocere domino; quia res inter alios acta, &c. Non ob. ista lex; quia loquitur in noxali, qua nõ poterat dñs conueniri, sed solũ iste bonæ fidei possessor, cõtra quẽ ꝑsonali non poterat experiri. Et eodẽ mõ responde ad l. si finita. §. si de vectigalibus. vbi hoc tangit per Ray. concordat Guiliel. ĩ præfato ver. sed an idem. ¶Secundò no. eodẽ respectu pur. ibi [quãuis sciens] &c. quia videtur casus cõtra opi. Bulg. quã tenet Guil. in Spec. de primo, & secundo decreto. §. iã de effectu.

ctu. verſ. quid ſi miſſus: vbi tenet, ꝙ ſciens ab initio rem alienam, qui miſſus eſt in poſſeſsionē, nō pōt vſucapere, quod videtur contra caſum huius legis, niſi fortè diceres hoc ſpeciale in cauſa noxali, vt. ȷ̃. tangam cū gl. Adde ēt hic omnino, quod refert Io. An. in addi. Spec. in tit. de primo, & ſecundo decreto. §. videndum. ver. ſed nunquid in actione ex empto. in additione, quæ inci. Dynus de hac
2 quæſtione, &c. ¶Item no. hic ad finem, † quòd ille, cui ſeruus aſsignatur ex ſecundo decreto, dicitur iuſtā cauſam poſsidendi habere, & eſt ei quæſitum dominium. ſ̃. eo. l. electio. in fin. ſcilicet ſi ille erat dominus. Et huius eſt ratio, nam patiēs ſecundum decretum, videtur quodammodo habere pro derelicto, ideo non mirū, ſi perdit dominium. Ita dicit ſing. glo. ȷ̃. de dam. infe. in l. Prætoris. & ex hoc ſequitur, † ꝙ nō habet viam recuperandi;
3 quia mora ſua trahit ſecum exequutionem dominij, ſcilicet quia poſt factam exequutionem a à lege, moræ purgatio non admittitur, de leg. 2. l. ſi is, cui. & quia poſt ſententiam non poteſt purgari mora. l. iam tamen. in prin. ȷ̃. iudi. ſol. facit quod not. ȷ̃. de ver. obli. in l. ſi ſeruum. §. ſequitur. licet contrarium faciat glo. extra de do. & contu. in c. contingit. Et hoc ſcilicet, quod priùs dixi, tenet Io. An. vt li. non conte. in c. quoniam frequenter. in nouel. ¶An autem eccleſia patiatur ſecūdum decretum in poſſeſsionē, vide per Ia. de Are. ȷ̃. vt in poſſeſ. leg. in l. is, cui. §. qui legatorum. & Inno. de verbo. ſigni. in c. dilecto. vide glo. quæ incip. Nota etiam ſcientem, & ſigna eam. ibi [ſpeciale] ſcilicet in cauſa noxali tantū, non intelligas in ſententia. Quod patet; quia idem eſſet, ſi ſine ſententia eſſet datus ſeruus pro noxa à parte parti; cauſa ergo noxalis eſt illa, quæ ſpecialitatē inducit, caſus eſt. ȷ̃. de vſu. pro empto. l. qui fundum. §. qui bona fide. Huius autem
4 poteſt eſſe ratio, † ſcilicet quare ſciens poteſt vſucapere in cauſa noxali; quia ſi non dominus dat mihi alienum ſeruum, qui delinquit pro noxa, licet ſciam eſſe alienum: tamē non ſum vſus mala fide ſeruo, quia ſi egiſſem contra dominum ſerui, ipſe eodem modo eum pro noxa dediſſet, vt ſenſit hic prima glo. dum dixit [nam & dominus idem erat neceſſariò facturus] & ideo vſucapio, licèt alienum ſciam. quod ſecus eſt in alia cauſa; quia in alijs cauſis malæ fidei poſſeſſor non præſcribit longo tēpore, niſi fortè poſsidebat cū auctoritate iudicis, vt not. gl. in l. ſi finita. §. ſi de vectigalibus. de dam. infe. & extra de offi. dele. in c. paſtoralis. de quo vide, quod tangitur, per Bar. in d. §. ſi de vectigalibꝰ. Et adde illud, qđ hic dicitur ſpeciale in cauſa noxali, puto locum habere etiam in cauſa dāni infecti, quæ eſt quaſi noxalis, vt dixi ſuper Rub. vt miſsio in poſſeſsionem contra dominum ex ſecūdo decreto paret cauſam præſcribendi etiam ſcienti, ſic intelligo de dam. infe. l. Prætoris. la 1. & ita videtur Ray.
5 ibi ſenſiſſe. Propter quod adde prædictis aliud, † quod de iure canonico poſſeſſor malæ fidei vllo tempore non præſcribit, vt in reg. poſſeſſor. de re. iur. li. 6. & ideo licèt exceptio non nume. pecu. tollatur biennio: ſi tamen debitor ſciat non numeraſſe, illi exceptioni non præſcribit de æquitate canonica. Ita no. Dyn. in reg. locupletari. in fi. de reg. iu. li. 6. & tangitur p Io. An. de ſolu. in c. fi. in nouel. quod videtur verum, non quātùm ad hoc, vt iſta exceptio ſit priuilegiata, vt refundat probationem in agentem, ſed excipiens debet probare ſuam negatiuam. Item quod dixi illam exceptionem non tolli biennio, intelligo etiam in caſu, quo creditor confiteatur ſe nō numeraſſe: tunc enim conuentum etiam poſt biennium iudex debet abſoluere, ſecundùm glo. notabilem in l. in contractibus. in prin. ſuper verbo, nullo modo. C. de non nu. pecu. bene facit quod no. Inn. de imm. eccle. in c. quia plerique. poſt prin. vbi dicit, quòd etiam ſi eſſet lata ſententia, nō poſſet hoc caſu ex ea creditor agere, ſicut nec poſſet, ſi fateretur ſententiam iniuſtam. Adde etiam, quòd arbiter habens à partibus poteſtatem pronunciandi de veritate, & æquitate, poteſt condemnare conuentum ad rem reſtituēdam, non obſtante exceptione præſcriptionis, nec eſt iniquum, ſi patere poteſt de mala fide præſcribentis, tex. eſt ſingularis in Auth. vt eccleſia Roma. §. habeat itaq;. col. ſecunda.

ADDITIO.

a ¶Poſt factam exequutionem. Adde locum non eſſe purgationi moræ, vbi exequutio ipſo iure facta fuerit, Alex. in conſ. 199. inci. Perſpecto teſtamento. in 2. vol. Et quādo ipſo iure pœna à lege imponi debet, quòd non ſit locus purgationi moræ, vide Alex. in cōſ. 156. inci. Viſo, & conſiderato. in 2. vol. Et quòd mora debeat purgari infra modicum tempus, vide Alexand. in præalleg. conſil. 156.

Ex l. Non ſolùm autem.

SVMMAE.

1 *Dominus non compellitur præcisè ad aſſumendum iudiciū pro ſeruo delinquente.*
2 *Confeſsioni ſerui contra dominum, an ſtetur in cauſa noxali.*
3 *Confeſsio filij an noceat patri.*

L. Non ſolùm autem.

¶Nolēs ſeruum defendere, tenetur dominium in actorē transferre. h. d. breuiter. ¶Vel latiùs, & ſic etiā. Habens ſeruum in poteſtate, poteſt eius defenſionem omittere, & euitare iudiciū, duntamen omne ius ſuum transferat in actorem. h. d. ¶Ibi [ſi damnatus eſſet] facit. l. &
1 ſi fortè. §. etiam. ſ̃. ſi ſerui. ven. ¶† No. ergo dominum nō compelli præcisè ad aſſumēdum iudicium pro ſeruo delinquente, imò poteſt indefenſum relinquere. & hæc lex videtur conſulere, quando dominus eſt certus de delicto ſerui. in l. 2. §. 1. ſ̃. ſi ex noxa. cauſa aga. vbi glo. dixit no-
2 tabile verbum, † quòd in hac cauſa noxali fortè ſtabitur confeſsioni ſerui contra dominū, niſi dominus probet contrarium. quod eſt multū notabile pro filijs, quando ex forma ſtatuti pater obligatur pro delicto filij, de quo ſtatuto, an teneat, & quomodo, vide quod plenè di-
3 cam. ȷ̃. eo. ī l. noxali† & l. et ſi condēnatus. nā ſufficit filiū confeſſum eſſe maleficiū, niſi pater reuocet cōfeſsionē, & probet contrarium, quod eſt bene notandum. Poteſt tamē dici, quòd illa gl. pōderauit naturam eſſe noxalis, & non regularem modum agendi, & ita audiui, ꝙ Bald. intelligit ibi.

Ex l. In noxalibus.

SVMMAE.

1 *Minor, eccleſia, vel alia perſona priuilegiata, ſi patiatur miſſionem, & veniat ad reuocationem, an habeat neceſſe reficere expenſas.*
2 *Seruitutes dicuntur ius in re, non extra rem.*

L. In noxalibus.

¶In actione noxali tertio, cuius intereſt

terest, bona fide absenti postea reuerso creditur defensio. h.d. ad literā. ¶Vel sic. Actio noxalis restituit domino re uerso, ita allegatur. ¶Ibi [non corrumpitur.] s. ducto ser uo ab actore ex secundo decreto. ¶Ibi [datur] per restō- nem ī integrū primò petitā; vnde sume practica, vt nō for mes petitionē ante restitutionē obtentam. Adde tamen in perueniendo ad secundum decretū, vt res assignet ex secundo decreto, ꝙ sufficit citatio ad domum, videndum est no. Inn. de eo qui mit. in pos. causa rei seruā. in c. si ad-
1 uersarius. & in c. fi. Adde, ꝙ † si minor, vel ecclesia, vel alia persona priuilegiata est passa missionē, & veniat ad re uocationē, an habeat necesse reficere expēsas, de quo vide qđ no. gl. de re. iur. in c. dolo nō pōt carere. & Inn. in d.c.
2 si aduersarius. ¶Not. hic, † quòd seruitutes dicuntur ius in re, non extra rem, facit. ꝭ. de damno infec. l. eorum. & l. in prouinciali. §. si ego. de oper. no. nuncia. non tamen cō tinēt emolumentum rei, nisi seruitus vsusfructus, quæ in hoc ab alijs seruitutibus discrepat; quia emolumentum rei continet, & per istum tex. Iac. de Are. reprobat glo. in l. Meuius. § fundo. de lega. I. quæ dixit, quòd seruitutes sunt ius extra rem. Sed illa glo. potest intelligi vera, & defensari per l. I. de vsufru. leg. Aduertendum tamen est; ꝗa seruitutes personales habent duo extrema, vnum reale, alterū personale; quia debentur à re personæ. Reales verò habent duo extrema, quodlibet reale. Sed personales obligationes, quæ nō habent aliquod extremū reale, sed vtrunq; extremū s. actiuū, & passiuū est personale, & nō rei cohærens, nō sunt seruitutes, probatur. s. de seru. ī l. vt Pom. de seru. rust. præd. in l. pecoris. & de ali. leg. ī l. Mela. §. quidam. cum ergo in re dominante, vel in persona dominante non resideat, nisi alterum extremorum, & reliquum sit extra, meritò hoc iure appellatur extra rem, & hoc est, quod subtiliter voluit illa gl. secundum Bar. ibi.

Ex l. Quod ait prætor.

SVMMAE.

1 *Familia alicuius quando damnū dat, domino ignorante, sufficit domino præstare tantum, quantum præstaret vnus liber, si illud damnum dedisset. Et idem in pecunia, & idem in deditione pro noxa, secus in sciente, & probibere valente, et nō probibuit. nu. 2.*
3 *Actio noxalis habet locum, quando agitur ciuiliter, secus criminaliter, ratio ibi.*
Nec habet locum in homine libero, ibid. ratio.

L. Quod ait prætor.

In obligatione, qua tenet dn̄s pro delicto familiæ, imputat ēt pretium datū pro noxa pro cōcurrenti quantitate, & pro delicto familiæ vnus dn̄s tenetur, tanquā si liber fecisset, si eiusdē fuisset familiæ tpe delicti. h.d. ¶Et pro euidētia p̄mitte casū. l. I. ꝭ. si fam. fur. fece. di. quæ hic allegatur ī prima gl. s. qn̄
1 familia † alicuius dat dānū, dn̄o ignorante, sufficit dn̄m p̄stare tm̄, quantum præstaret vnus liber, si illud damnū dedisset. Nunc hic q̄ritur, an illud hēat locum tm̄, qn̄ in pecunia fit illa resarcitio. Et dic, emendatur ꝑ solēnē quātitatē. An ēt habeat locū in datione pro noxa. Respōde, ꝙ ēt in isto habeat locum. ¶Ibi [cōsequeretur] nō aūt teneatur noīe singulorū. ¶Ibi [respiciat.] i. si dn̄s satisfaciat de pecunia solūm, & istud est verū, ꝙ habet locum in illo, & ēt in sequenti. ¶ Ibi [deditionem] cū dn̄s seruū vult potius dare pro noxa, & hoc est verū, & sic in vtroque casu locū hēt, licèt litera hic nō exprimat. ¶Ibi [duplū.] s. dāni dati, qđ venit in actione furti nō manifesti. ¶Ibi [imputari debere] pro oī dāno, & pœna totius furti, & sic cęterorū noīe non teneāt dn̄s. ¶Ibi [ductus sit.] s. ex scđo decreto. ¶Ibi [duplationis.] i. dupli, ꝙ venit in actione furti, & ēt id, qđ poterat peti ꝑ cōdictionē furtiuā, vt sequtur. ¶Ibi [sint serui] & tunc dn̄s liberetur vnā æstimationem soluendo. ¶Ibi [dn̄orū.] s. tpe furti facti. ¶Ibi [edicto nō erit.] s. vt tūc dn̄s liberetur vnā æstimationem soluendo. s. dictū est, ꝙ verè tūc nō liberat. ¶ No. ergo prouisionem edicti Prætoris, qn̄ familia alicuius dat dānū, &c. & quæ fuerit huius prouisionis cā, vide in l. I. ꝭ. si fa.
2 fur. fe. di. ¶Aduerte tn̄, † ꝗa hæc prouisio locū hēt, si dn̄s familiæ, quæ deliquit, fuerit ignorans: secus si sciuerit, & prohibere potuit, & non fecit; nam tūc dn̄s tenet in solidū noīe singulorū. l. I. §. hæc aūt. si famil. fur. fe. di. nō pro prio. s. noīe, nisi iussisset, vt ibi not. ¶Item aduerte, ꝙ hoc
3 † edictū, & causa prouisionis eius demū locū habet eo casu tm̄, quo pro furto ciuiliter agitur: si ergo agatur criminaliter ad vindictam; tunc quia in seruis pœna pecuniaria cadere nō pōt. l. hos accusare. §. omnibus. ꝭ. de accu. alteranda est illa pœna in corporalē: & tūc singuli sunt puniendi, & non sufficit alterū eorum pœnam luere. l. si familia. cū se. s. de iur. om. iu. Nec habet locum istud edictum, sicut nec habet locum, vbi plures liberi hoīes accusantur criminaliter; quia agitur de vindicta publica. d. l. si familia. similiter nec habet locū ī liberis, qui nō hēnt dn̄m; quia hoc edictum fuit inuētum in fauorem dominorum, vt d. l. I. & ibi no. & hoc tenet Bart ibi. Patet; quia ēt si essent plures serui diuersorū dominorum, pro quolibet deberet prestari solida pœna. ꝭ. de iniuri. l. si plures. notatur in d. l. si familia. in fi. gl. magnæ. & hoc tenet Bart. licèt Dyn. videatur aliter sensisse, in l. semper. §. I. infra, quod vi aut clam.

Ex l. Is, qui in aliena potestate.

SVMMAE.

1 *Quando dominus est præsens, recusans suscipere defensionem, vel cauere de damno infecto, statim potest interponi decretū, quod habet vim secundi.*
2 *Leges loquentes in cautione damni infecti, & simil. quæ dicūt primò interponi debere primum decretum. secundò secūdum decretum, limitantur, si reus sit præsens, & nolit cauere, vel suscipere defensionem.*

L. Is, qui ī aliena potestate.

¶Tradens seruum pro noxa, debet cauere, quòd non alienauit, vel obligauit. h.d. ¶ Vel sic. Vbi seruꝰ deliquit, tenetur dominus eū dare pro noxa, scilicet si vult euitare condemnationem, & de suo facto cauere: & si nolit defendere, seruo priuatur. hoc dicit ad literam. ¶Ibi [ducitur] idest pro satisfactione damni assignatur, & ex primo, & secundo decreto actori. ¶Not. hic vtiliter, † quòd quan-
1 do quis est præsens in iudicio, & recusat defensionem suscipere, vel etiam cauere de damno infecto, statim potest interponi decretum, quod habet vim secundi, vt hic, & infra de interroga. actio. l. non alienum. facit etiam, infra de dam. infec. l. inter quos. §. I. & ibi per Iaco. de Are. in l. si finita. §. non autem. eod. titu. & ibi per Bar. Et ita limitan-
2 tur † iura loquentia in cautione dāni infecti, & similibus, q̄ dicūt interponi primò primum decretum, scđò sm̄, vt d.§.

d.§.non autem.& l.Prætor. in prin.eod.ti.Nam illa iura procedunt,reo contumace : secus si sit præsens, & nolit cauere,vel defensionem suscipere, vt hic cum similibus.

Ex l. Noxali iudicio.

SVMMAE.

1 *Filiusfa.obligatur ex omnibus causis.*
2 *Actio iudicati de peculio datur contra patrem.*
3 *Legitima ascendentium, & descendentium an deducatur de bonis delinquentis.*
4 *Statutum, q; pater teneatur ex delicto filij, an valeat.nu.5.*

L. Noxali iudicio. ¶In iudicio noxali non compellitur præcisè quis seruum defendere,& in liberum damnum dantem datur actio, etiam si sit filiusfamilias : quo condemnato fit in patrem exequutio de peculio.h.d.cum seq.ad literam.¶Ibi[cogitur].s.præcisè, sed causatiuè.s.si non vult eum perdere,vt sequitur.¶Ibi [danda est]non tamen põt conueniri noxali; quia noxalis non datur pro delicto filij.Inst.eo.in prin.sm̃ Odof.& est verissimũ.& de hoc dixi.s̃. super Rub.& in l. quotiẽs. ¶Ibi [iudicium] qa ex delicto suo non competit noxale,
1 vt Instit.eo.in prin.† nam filiusfamilias ẽt ex oĩbus causis obligatur. j̃. de act.& ob. l. filiusfa.l.2. sm̃ Ray. ¶In l.seq.in tex.ibi[cõdemnatus].s.ex suo delicto. ¶Ibi [debet].s.insolidũ.]¶Ibi[de peculio]profectitio.¶Ibi[cõueniri].s.iudicati.Ex quo not.q; licẽt actio ex delicto filij non detur contra patrem.s̃.ti.1.l. 1.§.si filius.tñ cõuenitur actione descendente ex delicto suo nomine;quia in iudicio quasi contractum est, vt j̃. de peculio. l. 3.§.idẽ
2 scribit.† & actio iudicati de peculio datur contra patrẽ, vt hic,& d.§. idem scribit.sm̃ Odof. hic, & ẽt hoc voluit gl.Insti.e.ĩ§.fi.Adde ẽt, qđ no.gl.j̃.de reg.iur.l.ex pœnalibus.¶No.hic tex.in l.& si condẽnatus. Vr̃.n.hic casus, q; pro delicto filij pater non teneatur assignare filio legitimam.Pro hoc.s.facit;quia,viuo patre,iste nõ debet ab ei⁹ operis separari.l.1.§.si impuberi.j̃.de colla. bonorum.& ibi hoc tenet Bar.licẽt istam legem non alleget.
2 Item facit;quia viuo patre, nullum ius a habet filius in legitima,in Auth.de hære.& fal.§.si verò colla.1. & no.per Dy.de lib.agn.in l.fi.Item quia iste filius reputatur præmortuus patri.l.si qua pœna.& ibi notat Guil.s̃.de his,q sunt sui,vel alie.iur.& ibi no.gl.notat etiam in l.Gallus. §.& quid si tantùm.de libe.& posth. ergo nihil transmittitur ad fiscum.Præterea si non transmittitur peculium, quod habet.C.de bonis. proscri.l.si filius. multò minùs legitimã,quam non habet, nec habere sperat, & de hoc tangitur in Spe.de exce.sñiæ.§.sequitur.ver.quid si filius. & ibi ẽt per Io.An.Si tamen econtra propter pr̃is delictũ omnia eius bona venirent publicanda, quo casu vr̃ publicatũ ẽt peculiũ filij.l.j.§.sed & si morte.j̃.qñ act. de pecu.est anna.ex illis bonis seruari debet filio sua legitima, casus est notabilis in l.cum ratio.in princ.j̃.de bo.dam.
3 Et† hoc in legitima ascendentium,& descendentium deducenda de bonis delinquentis, tenuit glo.sub dubio tamẽ fortè in vsib.feud. de pace iuro firman. in §. homicidium.circa mediũ primæ gl.& idem in peculio profectitio.s.q; debeat deduci de bonis pr̃is pp debitũ occupatis.l.3.§.sed vtrùm.in fi.vbi casus.s̃.de min. Adde,an pr̃e condẽnato, filius pdat ius patronatus,tãgit aliqđ p Ioa. An.in cle.pastoralis.de sen.& re iudi.in gl.quę incipit,aduocatus.& vide gl.16.q.7.in c.filijs.quæ ponit opi.& ibi Archi.residet,q; non priuetur, licẽt priuetur alijs bonis, allegat extra de iure patrona.c.cum dilectus. nam cum hoc habebat à canone,non potest eo priuari,nisi à Papa, & cum cã,& non sine.ita dicit ibi.Alibi tñ distinguit an filij conceptionem:& tunc ei præiudicet: secus si post,ar. s̃.de senato. l.emancipatum.j̃.de decu.l. 3.§ in filijs.ita dicit Arch.16.q.7. ĩ d.c.filijs.& adde quod not.s̃. de in
4 ius voc.l. adoptiuũ.in fi.†¶Itẽ ẽt adde, an valeat statutum,q; pr̃ teneat pro delicto filij, quod statutum dr̃ sæpe re tirannidẽ,sm̃ Dyn.in d.l.si qua pena.s̃.de his, qui sunt sui,vel alieni iur.& gl.terminat quòd sic. C. de decu.sup Rub.li.10.quia quod potest fieri per pactum, ergo & p statutũ,vt j̃.de re iudi.l.duo ex trib⁹.& s̃.de pac.l.ius autẽ. & l.pactum. quod est verum in pœna pecuniaria;qa adhuc pr̃ põt se obligare per pactũ, ergo ẽt p statutũ. j̃. de re iudi.l.duo ex tribus.& l. cum debitoribus. eod.tit. & s̃.de pac.l.non impossibile. secus in pœna corporali, etiã q; leuiter castigaret, vt not.23.q. 5.in c.cũ hõ.& ibi gl.ordinaria. Itẽ quod dicit illa gl.de statuto,dico procedere in statuto ciuitatis : secus autẽ, si esset statutũ vnius collegij,vel vniuersitatis,non enim possent statuere,q; pr̃ teneat pro filio, nisi filius mercator patri referat quæstũ. s̃. de edẽ.l.Prætor.§.2.tale.n.statutũ censet cõtra iusgentium,& ita notauit Bal.in l.2.s̃.de consti.prin. An aũt tale statutũ obligãs patrẽ pro delicto filij, intelligat de delicto commisso vbique locorũ.Bar. in materia represaliarum.in 4. q. sub prima q.principali dixit, q; intelligitur solũ de commissis in territorio statuentiũ.l. cum vnus.§. is,qui.de bo.auct.pos.& ex. de constitu. c.vt animarum. li.6.Pro hoc optima rõ;† qa vbi delictum ex̃. territoriũ cõmittitur, regulariter considerari debet ius cõe,sm̃ qđ pater nõ tenet.Adde,q; stante tali statuto, q; pater teneatur soluere condemnationẽ criminalẽ filij, filio condẽnato ẽt iniustẽ,pr̃ tenebit;qa vbi lex notat nõ factũ, sed sententiã;quia dicit condemnationẽ, stat verbis, vñ sufficit filium condemnatũ:& contra patrẽ,sicut contra filiũ sententia transibit in rẽ iudicatã,bñ facit text.hic, & quod no.j̃.sol.ma. in l.si filiofa.la 2. Itẽ pro hoc facit; quia ad quẽ tacitẽ ex cõsciẽtia iudicij peruenitur, vr̃ esse reus primi iudicij,& ita dicit not. gl. in l. in cognitione.j̃.ad Sil. An autẽ isto casu priùs sit conueniendus filius, vr̃ q; sic; quia pater tenet, velut fideiussor iudicatũ solui. l. cũ filius.de ver.obli.Bar.ibi dixit, q; si pater cõuenitur de peculio tm̃,nõ est necessaria excussio filij.secus si in solidũ. Ratio diuersitatis est;quia cum actio de peculio sit eadẽ actio numero, puta,iudicati de peculio, non potest intelligi, quomodo pater sit accessorius in illa, sed extensiuẽ ad patrem trahitur ipsa actio principalis : sed quando actio, qua tenetur pater, est alia actio numero, & est ex appenditijs primæ actionis, bene potest intelligi,quid principale, & quid accessorium.Adde tamen,quòd adhuc, stante dicto statuto, si filius sit de crimine condemnatus, patre non citato, an contra patrem posset exequutio fieri, an verò debeat agi contra eum condictione ex lege,& deinde probari maleficium.Decisionem collige ex no. per Bar.in d.l.cum filius. & vide. ¶In gl. quæ incipit. de Castrensi. ibi [vel fortè aduentitio,] consentiente patre.] Nota.quòd si pater concessit filio administrationem peculij aduentitij (q; põt,vt in l.cũ nõ solũ.§. fi. C. de bo. quæ lib.) ita obligat de peculio aduentitio, sicut & in peculio profectitio;qa eadem est rõ,& iõ,filio condemnato, poterit in tali peculio exequutio fieri,probatur.C. qui bo.ce.pos.in l.cũ & filijfam.vbi dat bñficiũ cessionis,ergo exequutio nõ differt, licẽt gl.aliter senserit

sed an in fine, signa istã gl. & eius determinationem; quia vera ẽ. ¶In gl. quę incipit, ante litẽ. ibi. ¶Vel ẽt post, cũ tũ non fuit in mora; quia non credebat se teneri] signa gl. & dic sic. ¶No. ergo hic posse contingere, † ꝙ per lit. conte. quis non constituatur in mora, quod est vtile ad materiã l. quod te. & l. si vinũ. ꝟ. si cer. pet. Nam regulariter dici-
2 mus, quòd lit. cont. a constituitur in mora, & hanc legẽ secundùm hãc lec. allegaui in l. 1. §. si post. s̃. si qua. pau. fe. di. ¶In ea. in fi. ista secunda magis cõuenit literæ. Nota tamen etiam præcedentem.

ADDITIO.

a ¶Lite contestata. Adde, ꝙ in mora non constituitur per interpellationem extra iudicialem, sed per litis contestationem, qui iudicis officio tenetur, Alex. in cons. 149. incip. Visis, & diligenter. in 2. vo.

Ex l. Si seruus legatus.

SVMMAE.

1 *Rei hæreditariæ non fit furtum.*
2 *Hęreditas non possidet, nec habet dominum.*

L. Si seruus legatus. ¶Pro re propria hæredis à seruo hæreditario, iacente hæreditate, subtracta contra legatarium agnoscentem postea legatum cõpetit actio. h. d. ¶In tex. ibi [furti agere] dic post aditam hæreditatem; quia dominium rei legatæ trãsit à die mortis testatoris in legatarium. l. à Titio. ꝟ. de fur. secundùm Odof. & Ray. ¶In tex. ibi [competit] dic contra legatarium, & etiam rei vendi. vt l. 2. ꝟ. de crimine expi. hære-
1 di. ¶No. hic, quòd † rei hæreditariæ non fit furtum, & po
2 test esse ratio; quia hæreditas † non possidet. l. 1. §. Scæuolæ. ꝟ. si quis test. liber esse iuss. fu. vel quia res hæreditariæ non habent dominum, quem requirit definitio furti. l. 1. §. 1. ꝟ. de fur. hanc rationem assignat Bar. in d. l. hæreditariæ. ꝟ. de fur.

L. Cum seruus com. ¶Pro delicto commisso à seruo in re alterius dominorum, non datur actio noxalis, sed communi diuidundo iudicium. h. d. ¶Ibi [dederit] sine alterius voluntate. ¶In tex. ibi [non est]. s. damnum passo aduersus consocium.

Ex l. Si ad libertatem.

SVMMAE.

1 *Forma pronunciationis fienda, quando ratione secundi iudicij supersedetur in primo iudicio moto, & è contra.*

L. Si ad libertatem. ¶Litigium inchoatum super statu delinquẽtis priùs debet expediri, q̃ actio noxalis intentet. h. d. ¶Ibi [sustinere.] i. defendi. ¶Ibi [liber]. s. fue
1 rit pronunciatus. ¶† No. singu. hic formam pronunciationis fiendam, qñ ratione secundi iudicij supersedetur in primo iudicio moto; non enim debet pronunciari non esse interim supersedendũ, & idẽ dicendũ esset in casu cõtrario, quando ratione iudicij primò intentati supersederi debet super secundo, vt ꝟ. de exce. rei iudi. l. fundi. & l. fundum. quod no. ad practicam illarũ legum. s. quale debet esse iudicis officium. tene menti.

Ex §. si quis pro seruo.

SVMMAE.

1 *Obligatus ad certam quantitatem respectu certæ speciei, liberatur, illa specie perempta.*
2 *Statuto si caueatur, ꝙ omnes banniti, vel rebelles, & eorum filij debeant expelli de ciuitate, mortuo bannito, vel rebellibus, an eorum filij teneantur exire.*

§. Si quis pro seruo. ¶Pro seruo mortuo, qui deliquerit, non potest agi noxali, & si agitur, nullum est iudicium. h. d. ¶Vel sic. Ex mortę serui ante lit. cõte. extinguitur iudicium noxale. h. d. ¶In text. ibi [dare oportere] & quę sit huius ratio, vide quod no. Dy. in reg.
1 nemo potest. de re. iur. ¶No. † ꝙ obligatus ad quãtitatẽ respectu certæ speciei, illa. s. specie perempta, liberatur, vt no. gl. ꝟ. ad l. rho. de iac. l. nauis onustæ. & plenè in l. qđ te. ꝟ. si cert. pe. seruo enim delinquente obligatur dominus ad emendam ratione damni serui. s̃. si ex noxa. causa aga. l. 2. §. 1. & l. miles. §. decem. de re iudi. & dixi. s̃. e. in l. 1. & hoc est verum, licèt gl. in l. cum is. §. si alienus. de leg. 1. dicat, ꝙ dñs tenetur ad seruum, non ad damnũ, quæ gloss. communiter reprobatur. Sed saluari potest, vt ibi dicit, ꝙ hic seruus tantùm erat in obligatione, intelligas sanè respectu originis delicti; ipse enim fuerat, qui deliquerat, propter cuius delictum erat damnum in obligatione, vnde extincto delinquente, extinguitur obligatio damni contracta occasione delicti. tene menti istam sol. quæ faciet tibi honorem. ¶Item not. istum tex. in ar.
2 ad q. † si per statutum caueatur, quòd omnes banniti, vel rebelles, & eorum filij debeant expelli de ciuitate, ꝙ mortuo ipso bãnito, vel rebellibus, filij nõ teneantur exire, nec possunt expelli; quia sicut mors serui liberat hic, ita & in casu prædicto: non tamen pro certo delicto, tamen hæc pars est multùm æqua, & fauorabilis.

§. Hæ actiones. ¶Noxalis põt esse perpetua, si directa, ex qua descendit, est perpetua, & durat, quãdiu durat facultas dandi pro noxa. s. ipsum seruum, & datur hæredibus, sed non in hæredes, tanquàm hæredes, sed tanquã dños, & patronos. h. d. ¶Ibi [iure dominij]. i. quasi reperiuntur dñi, adde ad hoc glo. super verbo, perpetuæ sunt.

Ex l. Serui, quorum.

SVMMAE.

1 *Dominus comparens ad defensionem serui, non potest reuocare iudicium ad suum forum.*
2 *Clericus volens defendere in iudicio euictionis rem, quam vendiderat layco, an debeat eam defendere coram iudice layci.*
3 *Priuilegium concessum personæ, intelligitur, siue conueniatur suo iure, vel nomine, vel alieno.*
4 *Conditio emptoris debet esse eadem, quæ & venditoris, vbi agitur de iure defensionis rei.*

L. Serui, quorum.

¶Iudiciũ noxalis actionis ibi debet intentari, vbi seruus deliquit.h.d.¶Vel sic.Seruus debet defendi in loco delicti.h.d.Et no. hanc finalem pro conclusione, & idem videtur dicendum in monacho.s.quòd defendi debeat in loco delicti; nam in delictis monachus æquiparatur seruo, vt no.gl. ỹ.de re. iur.in l.ex pœnalibus.'& no. defensionem assumendam, vbi commissum est delictum; nam & ipsi delinquentes il li iuri subiacent,vt in Authen. qua in prouincia.C.vbi de cri.agi oportet.hic enim videtur comprehendere totam prouinciam,vt dicatur ibi defendi, dummodo in eadem prouincia,& sic si in vna ciuitate deliquerit, poterit in alia conueniri,vel defendi, quæ sit eiusdem prouinciæ,secundùm Arch.de offi.ordi.in c.si Episcopus.lib. 6. Sed hodie quælibet ciuitas non subiecta alteri ciuitati, dicitur prouincia per se,no.gl.in l.fi.C.de præscri. lon. tem.
1 tene menti prędicta,quia sunt notanda.¶†No.quòd dominus comparens ad defensionem serui,non potest reuocare iudicium ad suum forum,vel declinare, & pro ratione potest adduci;quia non debet esse deterioris conditionis aduersarij propter interuentum defensionis.l.2.§.de fendi.qui.ex cau.in pos.ea. Et sic videtur iste tex. facere,
2 † quòd clericus volens in iudicio euictionis [a] defendere
a rem, quàm vendiderat layco,debeat eam defendere corã iudice layci, nec possit petere causam remitti ad suũ iudiciem ecclesiasticum,& pro hac parte videtur casus. C.vbi in rem actio.i l. 1.& s̃.de iudi.i l.vẽditor. Item pro hoc facit ratio;quia lite iam mota contra laycum, ius clerici superueniens debet regulari quò ad persequutionem iudicij,secundùm quod regulatur ius principalis conuenti,casus est in c.fi.vt lit.pen.li.6.facit quod no.In no.de ele.in c.1.eo.li.& de re iu.in c.cum super. Itẽ isto casu laycus est principalis, qui conuenitur; quia possidet:clericus autem venit accessoriè, ergo ius clerici debet regulari secundùm ius principalis, vt in reg. cũ principalis.ỹ.de re.iur.Item pro hoc; quia aliàs sequeretur, ꝙ de eadem re coram diuersis iudicibus ageretur, contra id, quod habet ỹ. de quibus rebus ad eundem iudi. ea.per totum.& quasi diuideretur continentia causæ,cõtra id,quod no.C.de iudi.in l. nulli. Item pro hoc; quia hic est quæstio de re:at in realibus dixit Guil.non dari clerico priuilegium,sed in personalibus tantùm.Et ita dixit probari de cõsue. & inducit ipse casum.l. viros.C.de palat.sac.largit.li.12.ita dicit Guil.C.de episc.& cler.in Auth.clericus.vbi omnino vide super isto passu.In oppo
3 situm facit;†quia priuilegium concessum personæ,intelligitur siue suo iure,vel nomine,siue alieno conueniatur. s̃.de in ius vo.l.sed & si hac.§.fi.¶Secũdò probatur;quia hoc casu clericus est de euictione obligatus,& sic censet̃ necessarius defensor; ergo ex sui persona debet posse vti iure speciali sibi tantùm competenti,casus no.in l.idemque.§.generaliter.ỹ.man.& l.procurator ad exhibendũ
4 §.1.ỹ.rem ra.ha.Item pro hoc; † quia vbi agitur de iure defensionis rei,eadem debet esse conditio emptoris,quæ erat & venditoris, & eisdem defensionibus debet posse vti.ỹ.de contrah.empt.l.dolia.§.1.facit de re. iu. l.inuitus.§.plerique.& de hære.vel act. ven. l. emptori. sed si clericus possideret,& conueniretur,ipse possit declinare forum iudicis layci.ex̃.de fo.compet.c.si diligenti.& C. de episc.& cle.Auth.statuimus.ergo & emptor conuentus prouocans illum ad defensionem, ex cuius persona debet, hi pôt; fortius ergo iste clericus comparens.s.hic debet posse.Item pro hac parte vr̃ tex. cõiuncta gl. C.de iure fis.li.10.l.3.vbi si fiscus velit defendere suũ emptorẽ contra tertium molestantẽ eũ, de ista cã cognoscit cõ rã procuratore Cæsaris, qui est specialis iudex fisci inter eũ,& priuatũ.C.vbi cau.fi.l.1. Itẽ ꝓ ista parte allego gl. ordi.11.q.1.in c.clericũ nullus,quæ dicit, ꝙ licèt clericus præstet emptori auctoritatẽ, non propterea efficitur de eius foro,& sic bñ facit,nõ tñ dico, quod terminet.Itẽ pro hac parte vr̃ terminare Guil.in Spe.de primo,& secũdo decre.§.restat.ver.quid si dominus cleric⁹ est. & ver. se.Ego adhuc non habeo certũ iudiciũ;prima tñ pars cõmunior est,quandoque fortè dicam, quid mihi videtur, scilicet cum deliberauero.

ADDITIO.

a ¶In iudicio euictionis. Adde ad hanc materiam, an clericus venditor defendens emptorem in causa euictionis possit declinare forum layci,& trahere partem euincentem ad forum ecclesiasticum,Ang.in l.vẽditor. ff.de iud. Spe.in ti.de prĩo & sec.decreto.§.restat ver. qd si dñs,& versi.seq.Pan.in c.quoniam vt lit.non con.in 30. co. Ponit Bal.in l.error.C. de iur.& fac.igno.

¶Clarissimi, & præstantissimi Iurisconsulti domini FLORIANI *de S. Petro Bononiensis lectura peregrina, & rarissima super 10. lib. Digestorum à proprio originali eiusdem Floriani extracta, & per eundem Bononiæ edita anno Domini* MCCCCXXXVI.

Rub. Finium regũdorũ.

SVMMAE.

1 *Vitium naturale est, negligi quod communiter possidetur.*
2 *Homines magis inducuntur ad bonũ voluntarij, quàm tracti.*
3 *Lex est directa actuum humanorum.*
4 *Homines subueniunt necessitatibus suis per industriam.*
5 *Disciplina legis quæ dicatur.*

HAec Rubrica ad pce.sic cõtinuat̃. Visũ ẽ.s̃.de iudicijs simplicib⁹, in quib⁹ vn⁹ ẽ actor,alter reus,vt cõfessoriẽ,& negatoriẽ, hic de duplicib⁹, quale est hoc,vt ỹ.e.l.iudiciũ. la secõda. ¶Vel sic Visũ est de act.i rẽ,q̃ dant̃ ꝓ rebus corporalibus,& incorporalibus.Itẽ de dãno dato, & noxa,quæ sunt in personã,sed scriptæ in rẽ:verùm quia quãdoq; turbant̃ termini agrorũ rusticorũ, ꝓ quib⁹ cõpetit finiũ regũdorũ, iõ &c. Cã aũt huius tituli esse potuit; qa inter possidẽtes cõia pdia,sæpe orit̃ cõtẽtio; qa cõio cõsueuit excitare discordias.l.cũ pr̃.§.dulcissimis.ỹ. d le.2
1 †Alibi dr̃, naturale vitiũ esse negligi qđ cõiter possidet̃. C.qñ,& q.quar.pars.l.2.li.10. Vel vnus occupat fines alteri⁹, vel non patit̃ apponi fines,vel appositos turbat, iõ &c.¶Sed an meliùs hęc,& oĩa alia fuerint cõmittẽda iudicis arbitrio,q̃ legẽ cõdere. Vr̃ ꝙ sic;qa lex humana mutationẽ recipit,si apparet vtilitas euidens.l.2. s̃. de cõsti. Princip.in Auth.de nup.in fi.col.4. extra. de consangui. & affi.c.nõ debet.præsertim cum intentio legislatoris ẽ,
2 vt per legem hoĩes fiant boni.l.1.§.1.de iusti.& iur.†Sed hoĩes magis inducuntur ad bonũ voluntarij,q̃ tracti,per legẽ ergo non fuit necesse ponere legem. ¶Secundò ad iudicẽ confugiunt homines, sicut ad iustum animatum, vt

vt dicit Philosophus.4. ethicorum. Sed iustitia animata melior est, quàm inanimata, quæ lege continetur, ergo meliùs fuisset, quòd exequutio iustitiæ committeretur iudicis arbitrio, quàm quòd super hoc lex aliqua conde
3 retur. ¶Tertiò lex † est directiua actuum humanorum. d. l. 2. ff. de consti. Princ. sed humani actus consistunt in singularibus; singularia verò sunt infinita; igitur illa, quæ pertinent ad directionem actuum humanorum, non possunt sufficienter considerari, nisi ab aliquo sapiente, qui inspiciat singula; ergo meliùs fuisset arbitrio sapientum dirigi actus humanos, quã aliqua lege lata. ¶In contrarium facit ratio, quæ fuit condendæ legis, de qua. 4. dist. in c. factæ sunt autem leges. & fuit de mente Principis in prooemio Insti. in prin. Pro solutione potest responderi, vt dicit beatus Tho. in 1. 2. q. 85. arti. 1. quòd homini naturaliter inest quædam aptitudo ad virtutem. ff. de iusti. & iu. l. 2. & l. 3. sed ipsa perfectio virtutis necesse est, quod homini adueniat per aliquam disciplinam, sicut in simili
4 † homines subueniunt necessitatibus suis per industriã. Nam quæ nõ habet à natura, mutuatur ab arte, vt victũ, & vestitum. Ad hanc autem disciplinam non inuenitur facilè homo sibi sufficiens; quia perfectio virtutis præcisè consistit in retrahendo homines ab indebitis declinationibus, ad quas homines sunt proni. 12. q. 1. c. omnis ætas. de poeni. di. 3. c. inter hæc hircum. il 1. in principio. vbi dicit, quod obnoxia est culpæ omnis caro. Et hoc contingit præsertim in iuuenibus, in Auth. de mona. in §. si verò is, quidẽ. in fi. col. 1. & ideo oportet, quod hanc disciplinam, per quam homines perueniunt ad virtutes, sortiantur ab aliquo. Et quantùm ad iuuenes, qui sunt ad virtutem natura, vel consuetudine proni, sufficit admonitio maiorũ: Sed quia inueniuntur multi proterui, qui admonitionibus facilè non mouentur, fuit necessarium, quod poenæ metu cohiberetur à malo. d. l. 1. ff. de iust. & iure. & d. c. factæ sunt autem leges. vt per hunc modum à malo desistẽtes, alijs quietem vitam reddãt. ff. de offi. presi. l. Diuus. & ipsi metu poenæ virtuosi fiant, quod voluntariè facere neglexerunt. Licèt enim quis non compellatur benefacere, per legem tamen malefacere prohibetur. 23. q. 5. c. ad fidẽ.
5 † Hæc autem disciplina sic cogens metu poenæ, est disciplina legis. Fuit ergo necessarium ad pacem hominum, & virtutem, quòd leges fierẽt; quia sicut ait Philosophus in primo politicorum. Sicut homo, si sit perfectus virtute, est optimũ animalium: sic si sit separatus à lege, & iustitia, est pessimum omnium; quia homo habet arma rationis ad complendas concupiscentias, & sæuitias, quæ nõ habent animalia bruta, &c. ¶Non ob. prima ratio, quod faciliùs inducun, tur &c. quia verum est, si boni, sed non mali, nisi cogantur. Non ob. secunda; quia vt dicit Philosophus primo ethicorum, meliùs est omnia ordinare lege, quã dimittere iudicis arbitrio. Probat per plures rationes. ¶Prima, quia faciliùs est inuenire paucos, qui sufficiant ad rectas leges ponendas, quàm multos, qui reperiãtur ad iudicandũ rectè de singulis. ¶Secunda; quia qui legẽ ponunt, ex multo tempore considerant, quid sit lege ferẽdum: sed iudicia de singularibus factis fiunt ex casibus subitò exortis: faciliùs aũt ex multis cõsideratis põt homo videre, quid sit rectũ, quã solũ vnus ex aliquo facto. ¶Tertia; quia Legislatores iudicãt de iure vniuersali, & defuturis: sed hoĩes iudicijs presidentes, iudicant de præsẽtibus, atque afficiunt amore, vel odio, aut aliqua cupiditate, & sic eorum deprauatur iudicium; quia ergo iustitia animata iudicis non inuenitur in multis, & quia flexibilis est, ideo necessarium fuit, in quibuscunque est possibile, legem determinare, quid iudicandum sit, & hominũ arbitrio cõmitti paucissima. ¶Non ob. 3. quia quædã singularia, quæ non possunt lege cõprehendi, necesse est committi iudicis arbitrio, vt ibi declarat Philosophus.

Ex l. Finium regundorũ.

SVMMAE.

1 *Fines vnde dicantur.*
2 *Actio finium regundorum respectu originis non potest esse mixta in rem, & personam.*
Et an sit natiua. nu. 3.

L. Finium regundorum.

¶Actio finium regundorum est mixta in rem, & in per-
1 sonam. h. d. ¶Super ver. [finium] dic, † quòd fines dicti sunt ex eo, quòd agri funiculis sint diuisi, mensurarum enim lineæ in terrarũ partitione tenduntur, vt dimensionis æquitas teneatur. Ita dicit Isi. 15. ety. in c. de finibus agrorum. ¶Sup ver. [regundorum] quare. e. litera sit conuersa. in u. vide quod dicam. C. titu. 1. super Rub. ¶Super verbo [licèt] dic, quòd non ponitur aduersatiuè, sed implicatiuè. ¶Super verbo [rei est] dic, & sic est mixta. Aduerte tamen; quia magis videtur esse in personam; quia hic dicit in personam, licèt, &c. & quia plures sunt præstationes personales, sed hoc declara, vt statim dicam super glo. ¶Not. ergo regulam huius legis, quæ hanc actionem appellat in personam, & in rem, & ideo in hac actione libellantes, vt Rof. quem Guil. & Io. An. sequntur, concludunt vsque ad tales fines, & terminos adiudicari, & tales debere esse fines, & terminos declarari, & super talibus finibus aduersario silentium imponi, secundùm Guil. in Spec. de parochi. post prin. Generaliter autem, quando prædia sunt finibus distincta, vel quando non, sed non possunt discerni, quomodo debet concludi, vide libellum. in §. sequitur. de communibus iudic. in Spec. Oppositiones tamen Rof. contra libellum vide ibi in additione, quæ incipit. oppositiones, & offi. &c. per Io. An. ¶His expeditis, venio ad glo. pro cuius introitu opponitur sic, quòd imò ista non sit mixta, nec esse posit, cum vnum subiectum non possit diuersis contrarijs considerari. l. eum, qui. ff. de vsuca. Huius contrarij timore facta est gloss. hic in prin. vsque ad ver. [sed nunquid.] ¶In hoc aduerte subtiliùs, quòd hæc actio potest considerari respectu originis, & respe-
2 ctu formæ. † Respectu originis hæc actio non potest esse mixta in rem, & in personã; quia esset sibi cõtraria, cum conuentus hac actione ad personales præstationes dicatur obligatus in personam: sed conuentus hac actione ad rem, non dicitur obligatus. Insti. de act. §. 1. in prin. Sed respectu effectus est mixta; nã est in personã, propter personales præstationes, inquantùm iudex condẽnat personam ad restituendum id, quod suum est. Item est in rem, inquantum iudex facit alteri parti restitui, quod suum est, & super hoc declaratoria fertur, vt dictum est. ¶Sed tunc est dubium, si dicam te occupasse terminum fundi mei, & tu negas, an debeam priùs agere rei vẽdicatione, & post ea finiũ regundorum. Videtur quòd sic, per l. 1. C. titu. 1. & C. de excep. l. fundi. Sed cõtrariũ verius, per l. 3. C. eo. Non ob. contraria; quia aliud in alijs actionibus, aliud in ista fi. regundorũ; quia ista habet latiorem naturam, quàm illæ. Quod patet; quia ante ille, qui agit hac actione, asserit solùm se possidere vsque ad certum termi-

num, & aduersarius negat: tunc solùm de proprietate cõtenditur. Aut asserit vtrunque, & aduersarius vtrunque negat: tunc de vtroque agitur. Aut agitur solùm de terminis apponendis, vel appositis reformandis: & tunc in hac actione non contenditur de proprietate, vel possessione, sed solũ de terminis. Ita ꝓbatur. C. eo. in l. 4. & ĩ. in l. 2. §. fi. & ĩ l. 3. & ĩ l. de mõ. & ĩ l. si irruptione. in princ. ¶In glo. ibi [sed datiua] quasi dicat, ꝙ non habet, vnde oriatur, secundùm l. iurisgen. s. de pac. Aduerte tamẽ, quia alibi appellatur natiua ex quasi contractu. Ita sentit glo. C. de annali excep. in l. 1. §. ad hæc. Et hanc partẽ tenuit Rof. Pe. & Ci. per §. itẽ si inter. Insti. de ob. q̃ ex quasi contractu. Alij tenent idem, quod ista glo. & ad cõtraria respondent, quòd loquuntur in iudicio fa. er. & cõmuni diui. vbi communio inducit quasi contractum, hic non. vt. ĩ. pro socio. l. vt sit. cum. l. seq. Pet. tamen alibi dixit, ꝙ nulla actio est datiua, cuius dictum vide relatũ per Cin. C. de ac. & obli. in l. 1. in 2. & 3. q. Alibi glo. de ac. in §. quædam. Insti. dicit, quòd est natiua mixtim ex iure reali, & personali, & quòd habet effectum mixtum, & hanc reputo veriorem; quia licèt inter istos nil sit gestũ: potest tñ dici quasi gestũ propter turbationem, vel occupationem confinium. Vel etiam licèt nil sit gestum: tamen sæpe extra id, quod agitur, &c. l. si is, qui. §. si libero. ĩ. commo. Est vtile hoc scire; quia si est natiua, potest agens dicere aduersariũ sibi obligatũ, non sic, si est datiua, vt no. glo. in l. 1. in glo. penul. C. de ac. & ob. & Cin. in 3. q. ¶In ead. glo. dum dicit [ex quo fines.] Hoc debet intelligi verum, si agatur hoc iudicio, vt distinguatur tuũ à meo: sed si agatur actione damnorum: tunc nascitur à tempore dãni dati. ĩ. eo. l. 4. §. post lit. Si verò agatur, vt termini reformẽtur: tunc à tempore cõmunionis. ĩ. eo. l. fi. & in hoc consonat Cin. C. eod. in l. fin. ¶Item dum dicit ead. glo. [currit præscriptio.] In hoc dic, quòd si volo agere finium regundorum post. 30. annos ratione damnorum, & turbationis terminorum, non possum. C. eo. l. fi. sed si ratione proprietatis, vel possessionis: tunc possum. C. de præscrip. 30. vel. 40. an. l. malè. Ratio est; quia istud iudicium est isto casu petitorium: secus in diuisione, secundùm quod dicitur in l. 1. ĩ. tit. 1. in fi. ¶In glos. fin. ibi [vt termini ponantur] hoc intellige, & declara per no. C. eo. in l. fi. vbi dicit Cin. ꝙ si à vicinio meo turbatus fui per amotionem confiniũ, ego tamen semper possedi vsque ad terminũ, agam actione etiam post 30. an. quia nec quò ad effectum fui turbatus, secundũ Mar. de Silima. potest addi alia ratio. s. quia possidenti nõ præscribitur, &c.

L. Hæc actio pertinet.

¶Pro finibus rusticorum prædiorum apponendis, vel reformandis competit hæc actio, etiam si domus, vel arbor sit pro confinio. h. d. Hic loquitur, quando competit hęc actio. ¶In tex. ibi [rustica] scilicet tantùm, & põt esse ratio, quia de facili in illis fines turbantur, quod non fit in vrbanis. ¶Super ver. [ædificia] scilicet vrbana. ¶Super ver. [interueniant] pro confinibus, seu terminis, & hic tollitur contrarium. ¶Super gl. 1. ibi [propter vmbram arboris.] Aduerte tamen, quòd succideretur, si ex illa inducatur difficultas confinium: sed si non inducatur difficultas in confinibus, licèt vicinum damnificet, dum tamen in suo nihil immissum sit, non succidetur, ar. s. si serui. ven. l. sicuti. §. Aristo. ver. in suo. de hoc etiã aliquid. ĩ. eo. in l. fi. dicam. ¶In glo. super verbo ædificium. ibi [non autem directa] quasi velit dicere, quòd in rusticis fuit directò prouisum: vnde in illis habẽt locum & mẽs, & verba legis, quæ in vrbanis non loquuntur: & tamen ex mente posset dici locũ habere vtilem ex identitate rationis. Sed hæc solutio videtur destruere iura, ideo, &c. ¶In ead. glo. ibi [causa habitandi] vnde rusticum reputatur. Ista diuinat, ideo glo. transit ad aliũ. ¶Super ea. ibi [vel dic vnus] hæc est in se vera, & eam tenet gl. Insti. de ac. in §. quædam. non reprehendo ergo eam. ¶In fi. eiusdem glo. Ista vl. est communis, & vera. Et ad differentiã de vtili, vel directo remedio, vide quod in simili dixit gl. in l. 3. §. vnde vi. ĩ. de vi, & vi ar.

Ex §. Iudici finium.

SVMMAE.

1 *Dominium acquiritur illi, cui fit adiudicatio per officium iudicis.*

2 *Antiqua dicuntur obscura.*

§. Iudici finium.

¶Hic declarat, quale sit iudicis officium in hoc iudicio finium regundorũ. h. d. ¶Vel sic. Propter obscuritatẽ, & difficultatẽ cõfiniũ iudex in hac actione põt nouos fines apponi facere, & de fundo vnius alteri adiudicare, illum pro æstimatione loci condemnare. h. d. cum. l. seq. ¶Ibi [adiudicationem] scilicet faciẽdam de prædio vnius, & de prædio alterius vni eorum: supra verò adiudicabat de fundo vnius alteri, & de fundo alterius vni, & sic vtrique. ¶Et no. hunc effectum
1 adiudicationis; † quia per illum statim quæritur dominiũ illi, cui adiudicatio fit. Inst. de offi. iudi. in §. fi. ¶No. hunc tex. in ver. [dirimat] qui per aliquos allegatur. s. de arbi. in l. inter Castellianum. quòd iudex potest per se sine sententia terminos apponere. quod, an sit verũ, colligetur ex his, quæ dicentur. ĩ. eo. in l. si irruptione. ¶No. etiam. ibi [veteris obscuritatis] &c. quòd antiqua dicuntur obscura; quia difficilis est eorum probatio. ĩ. eo. l. in finalibus. ideo in talibus admittitur probatio per famã, quę aliàs nõ admitteretur, vt dicit singulariter glo. C. de proba. in l. proprietatis.

L. Sed & loci vnius.

¶Etiam pro finibus apponendis parti fundi competit hęc actio. h. d. Addatis, quantuncunque sit pars, de qua contentio sit, etiã minor quinque pedibus, licèt olim secus. l. quinque pedũ. C. eo. & hic. in glo.

Ex §. In iudicio.

SVMMAE.

1 *Fructus extantes vendicantur à bonæ fidei possessore.*

2 *Mensor dicitur arbitrator.*

3 *Si inter litigantes occurrat haberi consilium sapientis, & vna pars soluat totum, an, & quando ab altera parte possit repeti.*

4 *Producens testes, licèt pro vtraque parte testificetur, de suo tamen soluit.*

5 *Salarium iudicis delegati debet solui communibus expensis.*

6 *Consiliarij duo assũpti discordant, assumitur tertius, vnde debet habere salarium.*

7 *Socius propter malum socium volentem partem alterius occupare,*

dorum,sed priùs debet agi iudicio diuisorio, vt fundus diuidatur,&c.

Ex §.Si communem.

SVMMAE.

1 *Actor quis dicatur in actione finium regundorum, & quis reus.*
2 *Iudicium finium regundorum inter quæ versetur.*
3 *Lis dicitur propriè esse inter duos,si eius commodum, & incommodum ad eos spectat.*
4 *Statuto cauetur,quòd inter agnatos fiat compromissum, si lis sit inter eos,de qua intelligetur.*

§.Si communem. ¶Summa vt in præcedenti. ¶Vel sic.Socij vnius fundi pro indiuiso habentur vnius loco, vnde pro finibus apponendis inter fundum communem, & proprium alterius non competit hæc actio, & pro fundis etiam plurium hoc iudiciũ datur. h. d. cũ. §.seq. ¶Super ver.[iudiciũ]scilicet directũ. ¶Super ver.
1 [esse non possumus] † Nam pro parte finium regundorum ratione proprij fundi esset actor,,sed ratione communis fundi esset sibi reus. quod esse non potest.¶Super ver. [experiri] hoc iudicio finium regundorum contra illum,in quẽ facta erit alienatio. Vel aget communi diuidundo,ar.ƒ.tit.2.l.communis seruus, vel obligabit alij, & aget ista actione,ar.ƒ.§.se.¶In glo. in verbo,si communem.ibi [solutio,aliud in hac actione] quasi velit dicere, quòd in illa agitur, vt distinguatur proprium à communi,quod in ista actione secus. Et potest esse ratio diuersitatis.Primò,quia in seruitutibus dicitur potius fieri adiudicatio fundo,quàm personæ.l.qui in aliena.§.fi. s. de
2 neg.gest. Sed in finium† regundorum dicitur potiùs fieri personæ.s.eo.l.1.& ibi no.Sed certè licèt aliàs hanc rationem assignauerim: tamen respondetur contra tex. s. §.prox. Potest ergo assignari alia scilicet,quia negatoria non appellatur duplex iudicium, sicut istud, nec in illo fiunt adiudicationes mutuæ,sicut in isto.s.eo.l.2.§.se.& prin.se. Aliud ergo debet in vno iudicari, quàm in alio. s.de procu.l.licèt.§.penul.¶In glo.in ver. inter duos.ibi [idest pro duobus fundis.] h. d.† quia iudicium finium
3 regundorũ non est inter fundos,sed est propriè inter dominos fundorum pro ipsis fundis. Et sic not.quòd† inter duos propriè dicitur esse lis, si ad eos spectat litis com-
4 modum,& incommodum.quod est vtile ad q.statuti† disponetis, si sit lis inter coniũctos vsque ad talem gradũ, compellantur ad compromissum,&c.

Ex §.Finium

SVMMAE.

1 *Præbendarius agit pro finibus suæ præbendæ.*
2 *Fructuarius, & creditores habent actionem finium regundorum.ratio.ibi.*

§.Finium. ¶Hoc iudicium competit etiã inter habẽtes ius in prædijs rusticis,licèt sint domini.h.d.No.regulã istus literæ, super qua fundatur decisio Canonistarum, quæ habetur extra
1 de proba. c. ex literis.scilicet quòd† præbẽdarius possit agere pro finibus suæ præbendæ. Quare autem locum
2 habeat istud† iudicium inter fructuarios,& creditores,potest dici,quòd ratio sit; quia ista dicuntur vendicationẽ habere.l.si fundus.§.vendicatione. ƒ. de pig. Vel secundò dic,quòd eis datur vtile, sicut datur habenti vtile dominium,sed si haberet directum dominium: tunc daretur directum,secundùm Odof.hic.

Ex §.Hoc iudicium.

SVMMAE.

1 *Vicini propriè qui dicantur.*
2 *Colonus in rure, inquilinus in ciuitate, an sit bene dictum à glos.*

§.Hoc iudicium. ¶Hæc actio datur pro ponẽdis finibus prædijs rusticis,vel hortis,nõ ædificijs.h.d.¶Super ver.[in agris] fortè in villa.¶Super verbo [adiũcta] idest vicina.¶Super ver. [actioni] dicit Odof. directæ, sed vtili sic.¶Super ver.[hortorum] ad culturam,& redditus deputatorum: non autem deseruientium vrbanis ędificijs.de verb. sign. l.vrbana prędia. ¶No. tex. ibi.
1 [sed magis vicina] &c. Ad q. qui† dicantur vicini, de quo vide. ƒ. de dam. infec. l. 1. §. si tam vicinum. & de aqua plu. ar. l. si tertius. vbi vide istum tex. in alleg. per Bar. ¶Secundò not. tex. in ver. & [ideo si in agris]quia facit pro reprobatione Cin.& Vltramon.in l. certi iuris. C. loca.qui reprobant doctrinam glo. quæ dixerunt. Co-
2 lonus † in rure, Inquilinus in ciuitate,in l.emptorem. C. loca.& Insti.de ac.§.item Seruiana.Sed certè tex.non cõtradicit,vt dixi super tex.& illæ glo. habuerunt respectũ ad communem modum loquendi,& ad id,quod communiter seruari contingit.adde vnum verbum, quod statim dicam in §. seq.

Ex §. Si verò via.

SVMMAE.

1 *Confines dicuntur immediati,non mediati.*
2 *Castrum,vicus, & villæ dicuntur habere proprios fines.*
3 *Accusans de exercitu contra castrum,vel de caualcata cõtrà territorium illius, debet apponere confinia castri, vel territorij.*
4 *Mare habet fines,eiusque est,cui terra magis adiacet.*

§.Si verò via. ¶Habentes prædia vicina, mediante via publica,non habent inuicem hoc iudicium,& via publica non dicitur esse confinis:pro riuo tamen priuato medio bene potest intentari.h.d. cum duabus leg. seq. ¶Super text. [non potest] licèt vnus occupet de via plus, quàm debeat:si tamen inter se prætenderent ius seruitutis,ageret negatoria,& confessoria.l.2.s.si ser.vendi. ¶Not. ergo,
1 † ꝙ ratione viæ,quæ media est inter meũ agrũ,& agrum vicini,non intentatur hoc iudicium.Et sic patet,ꝙ confines dicuntur immediati,nõ mediati. Et huius partis practicam vide per Guil.& Io. And.in Spec.de iudicijs.§.sequitur.in additione, quæ incipit.reus autem, & seq.¶In glo.ibi in ver.non pôt.ibi [fortè agetur] vel dic,vt. ƒ. de acqui.re.do.in l.maritus.Et intellige istam glo.verã,quãdo vicinus occupat viam publicam,vt dixi super tex.sed vbi ex tali via terminus fundi mei,& tui obscurarentur, habet locum officiũ iudicis.ƒ.de dam.infec.l. si finita.§. si publicus.& l.fluminum. in prin. & ita formaliter decidit

dit Guil.& Ioan.And.in Spec.tit.de iudi.§.sequitur.post
2 princ.vers.sed quæritur. Adde † extra, quòd castrum, vicus,& villæ dicuntur habere proprios fines. l. pen. C. de subst.& instit.sub cond.fac.facit quod not.Inno. de resti.
3 spol. in c.cũ ad sedem. Reperiuntur etiã fines in mari, vt not.Innoc.de elec.in capit.vbi periculum.lib.vj.& designa bitur mare per terram propinquam,cui mare magis adiacet,& super quo distringi consueuit,in Auth.vt om. obed.
4 iudi.prouin.§.j.Et hæc faciunt ad quæst. † ꝙ accusans de exercitu contra castrum,vel de caualcata contra territorium illius,debeat apponere confinia castri,vel territorij, secundùm l.libellorum.de accu. ꝭ. Quod tamen est verum, quando maleficiũ respicit illum locum particulariter, secus si vniuersaliter totum respiceret.l.de pupillo. §. qui nunciat.ꝭ.de ope.no.nunc.de quo per Bart. in d.l.libellorum.

Ex l. Quia magis.

SVMMAE.

1 *Contra occupantem territorium alienum quomodo procedi debeat.*

2 *Possidens de alieno quomodo debeat dimittere.*

L. Quia magis. ¶Summata est cũ precedenti lege, & §. superiori, scilicet, si verò via publica. Facit iste tex. ad † occupantes territorium, vel iurisdictionem alienam, quomo
1 do procedi debeat. Et quomodo † possidens de alieno, debet illud dimittere.
2

Ex l Si irruptione.

SVMMAE.

1 *Iudex potest iubere, vt quis sit contentus suo, & abstineat ab alieno.*

2 *Iudicium finium regundorum habet aliquando causam proprietatis admixtam.*

L. Si irruptione. ¶Fines extincti inundatione aquæ debent per iudicem secundum mensoris relationem declarari. hoc dicit. ¶Super ver. [iubet]. scilicet interloquendo, de quo.C.eo.l.si quis.in princ.& adde quod statim dicã
1 in §.seq.¶Not. † quòd iudex potest iubere,vt quis sit cõtentus suo,& ab alieno abstineat. Et patet, quòd potest parti silentium imponere,ad quod facit.ꝭ.de libe. lega.l. Aurelius.§.centum.Et istud potest in libello peti, vt dixi s.eo.in l.j.vbi vide.¶Super glo.j.in fi.arg.s.de rei vendi. l.officiũ. Et aduerte; quia ista glo.videtur innuere, quòd vbi conuentus possidet, cessat hoc iudicium finium reg. & debet recurri ad rei ven.Sed certè,licèt rei vend. possit intentari,non videtur excludi fin.reg.quia & ꝓ possessio-
2 ne, & pro ꝓprietate ista potest intentari.† ¶Nã istud iudicium habet quandoque causam proprietatis admixtã, vt quãdo negatur per aduersarium possessio, vel proprietas in eo,in quo aduersarius se dicit habere ius debere. Vbi autem simpliciter requiretur, an fines sint erecti, & nihil negatur: tunc non cohæret proprietati.Et ita debet declarari terminus. s.eo.l.2.& 3.& ꝭ.eo l.in finalibus.& quod not. per Cin.C. eo. in l. 3. de quo tamen latiùs dixi supra eodem in l.prima.

Ex §. Ad officium.

SVMMAE.

1 *Oculorum subiectio est quædam species probationis.*

2 *Iudex potest personaliter ire ad locum, & in eo sibi creditur quod vidit, vt iudex, non vt priuatus.*

3 *Iudex potest punire quem de delatione armorum sine alia relatione.*

4 *Vbi est dubium de qualitate rei, potest res oculis subijci ad petitionem iudicis, & etiam aduersarij.*

5 *Prælato non sufficit pro visitatione congregare concilium, & diligenter de eis inquirere,quæ visitari indigent,imò personaliter debet ire ad parochias,et oculis subijcere loca ecclesiarũ.*

6 *Vbi aliquid officio iudicis expeditur, possunt testes recipi, lite non contestata.*

7 *Sacramentum an debeat priùs deferri Agrimensori,vel notario, quando mittuntur, vt aliquid referant.*

Et an requiratur partis præsentia. num. 8.

9 *Iudex an possit ex officio quandocunque reuocare relationẽ.*

10 *Ad relationem medici,vel notarij,qui retulit vulnus non esse mortale,vel qui fecit comparationem literarum,potest superior adiri,vt corrigat per eos improbè factum.*

11 *Iudex an possit iudicare secundùm conscientiam, non obstante quòd aliter sit probatum.*

12 *Papa,vel Imperator possunt iudicare secundùm conscientiam.*

13 *Iudex an possit supplere de facto.*

14 *Iudex quando possit ex officio inquirere, & impendere suum officium non petitum.*

15 *Episcopus potest inquirere contra eum,quem habet suspectum de vsura.*

16 *Iudex an teneatur parti, si non supplet in casibus,quibus põt.*

17 *Vt, dictio importat necessitatem.*

18 *Iudex si non repellit actorem excommunicatum,licèt malè faciat, non tamen propter hoc poterit appellare reus.*

19 *Iudex condemnans aliquem in certa quantitate, non potest adijcere pœnam.*

§. Ad officium. ¶In hac actione iudex, qui de finibus cognoscit, debet secundùm mensuratoris relationem pronunciare,& vbi esset nimis intricatum, debet oculis suis inspicere,& decidere.h.d.ad literã.Et vide concordantiã ad istũ tex. 16.q.3.c.iter memoratos.¶Sup ver.[& per eos dirimere.]i.per relationẽ eorũ,licèt aliq. dicãt speciale in hac actione,vt iudex posset ꝑ alios ferre sñiam;qa ꝑ Agrimensorem, contra l.primã.C.de senten.ex peri.re. Et sic conclude,ꝙ iudicare debet ꝑ se,ad relationẽ tñ agrimẽsoris,& si res sit intricata,iudex debet videre ꝓpriis oculis, vt hic,& hoc tenet Ci.C.eo.in l.3.in 2.q.vbi etiã in q.seq. dicit in hoc iudicio non posse ferri definitiuã, absentibus
1 partibus,nisi ꝓcesserit lit.contest. ¶No.†hic, ꝙ subiectio oculorũ est quædã spẽs probationis,secũdùm Odof.facit. l.2.in fi.s.de fer. ¶Et ex isto practicat, ꝙ qñ expedit,põt
2 iudex † personaliter ire ad locũ,& creditur ei,si in eo, quod videt,vt iudex,vt hic,nõ vt priuat⁹.facit qđ not.glo.fi.in l.
3 2.§.fi.s.de fer.Et ex isto Bald.arguit hic,qđ iudex † põsit quẽ punire de delatione armorũ sine alia relatione. ¶Itẽ
4 ꝑ istũ tex. dicit Inno.de libe.ob.in c.3.ꝙ vbi est † dubium de qualitate rei,põt res oculis subiici ad petitionem iudicis,& ẽt aduersarij,allegat ẽt l.2. s.de fer.¶Item alibi di-
5 cit ꝑ istã legẽ,ꝙ nõ†sufficit prælato pro visitatione cõgregare cõciliũ,& diligẽter inqrere de illis,q̃ visitari incũbũt, imò debet ꝑsonaliter ire ꝑ parochias, & oculis subiicere loca

loca ecclesiarum &c. Et idem dicit Io. And. licèt Inn. non
alleget de censi. in c. 1. in gl. lib. 6. Item allegatur iste tex.
6 & l. 3. C. eodē. ꝙ vbi † aliquid officio iudicis expeditur,
possunt testes recipi, lite non contestata. Ita allegat Guil.
in Spec. de teste. §. nunc tractemus. post prin. ver. 30. vbi-
7 cunque &c. ¶ † An autem quando mittitur agrimensor,
vel notarius, vt aliquid referat, debeat ei priùs sacramen-
tum deferri, videtur casus, quòd sic in l. comparationes.
C. de fid. instru. & in l. hac edictali. §. idem illud. C. de se-
cun. nup. & est de mente Bar. in l. Theopōpus. ỹ. de do.
8 præle. ¶ † Item an requiratur partis præsentia, cum mit-
titur, vt referat, dic, quòd in commissione, quæ fidei eius
fit, pars debet esse præsens, vt possit opponere contra p-
sonam electam, si fortè esset ei suspecta, & vt ei assigne-
tur dies, & hora, qua cum suis iuribus se præsentet ad lo
cum, ar. C. de re. cre. l. generaliter. §. penulti. sed relationi
non debet esse præsens. Simile dicitur in teste, cuius iura-
mento pars debet esse præsens, sed non depositioni. C. de
testi. l. si quando. Et ita etiam concludit Bar. in d. l. Theo-
pompus. ¶ Item an talem relationem poterit iudex ex
officio quandocunque reuocare. Dic ꝙ sic, per regulam
l. quod iussit de re iudi. & l. 1. in fi. de præto. stipu. Et sic
etiam post 10. dies. Et hoc videtur probari. s̄. qui satisda.
cog. in l. arbitro. secundùm lect. vlti. Quod est nota. & ad
9 aliud, scilicet † ad relationem medici, qui retulit, quòd
vulnus non erat mortale, vel notarij, qui fecit compa-
rationem literarum, & in similibus, vt posset superior
adiri, vt corrigat per eos improbè factum. ¶ In glo. vlt.
10 Nota ex ista glo. duo. † Primum est, an iudex possit iudi
care secundùm conscientiam, non obstante, ꝙ aliter sit
probatum. ¶ Secundum an iudex possit ex officio sup-
plere, & de quolibet de per se. Circa primum glo. de-
cidit hic, ꝙ non potest secundùm conscientiã, & ita not.
in l. illicitas. §. veritas. s̄. de offi. præsi. & in l. 2. in fi. gloss.
de fer. & C. de adm. tu. l. lex, quæ tutores. tangitur etiã C.
vt quæ des. aduo. par. in Rub. & ĩ l. 1. et hoc vr̃ probari. 3.
q. 7. ĩ c. iudicet. 2. q. 1. ĩ c. Deus. §. qñ aũt. & vbiq; gl. Ad-
uerte tñ; quia istud dubiũ procedit in iurisdictione con-
tentiosa; nam in voluntaria clarũ est, quòd potest iudica
re secundùm conscientiã. Ita intelligatur glo. in l. bono-
rum. C. qui admit. ad bo. pos. po. In contentiosa, de qua
loquimur, quidam dixerunt, quòd si conscientia sit pro
reo, possit illam sequi: secus si pro actore. Alij, vt Mar. di-
stinxerunt criminalem à ciuili, vt in ciuili possit sequi cō
scientiam, in criminali non. Inno. de offi. deleg. in c. pa-
storalis. super ver. iniustam. dicit in exequutoribus cri-
minalium causarum, si sciret quemquam iniustè damna
tum, non consuleret ei, vt pœnam imponeret in perso-
na condemnati. Quod facit ad consilium, quod in hoc
dubio. ỹ. subdam. Prima tamen opi. est communis. Qui-
dam tamen theologi disputantes in contrarium induce-
bant tex. Esaiæ 11. c. in prin. vbi dicitur. Non secundùm
visionem oculorum iudicabit, neque secundùm auditum
aurium arguet, sed secundùm iustitiam, & æquitatem iu-
dicandum. Iudex ergo sciens veritatem contrariam pro-
batã, debet ipsam imitari. Et meritò; quia CHRISTVS
de se dicit. Ego sum veritas. Io. cap. 14. 8. distinct. c. con-
suetudo. & c. seq. 12. q. 2. c. sæpe fit. 11. q. 2. c. abijt. Et om
nis ordo iudiciorum institutus est ad notionem veritatis.
Simile est Esdræ tertio. sept. capit. super omnia. Con-
tra veritatem ergo per scripta non damnetur innocens.
Pro hoc Exod. vigesimotertio. vbi dicitur. Insolen-
tem, & iustum non occides. Debet ergo adhærere ve-
ritati, & non probatis in absoluendo, vel condemnan-
do, pro hoc facit l. tertia. inf. de testi. quæ est canonizata
quarta. quæst. tertia. in c. si testes. §. sæpe. vbi innuit, quòd
iudex ad speciem probationis non debet allegare notio-
nem suam, sed debet animi sui sententiam sequi, sic &
arbiter pronunciat, quod sibi videtur, supra de arbi. l. qua
lem. in prin. Sed ista omnia, & similia debent intelligi de
conscientia iudicialiter informata, & ista est communis
conclusio secundùm Guil. & Io. An. in Spec. de disputa.
& allega. aduo. §. fi. vbi Io. An. dicit, quòd dicere contra
rium scilicet, quòd iudex possit pronunciare secundùm
conscientiam, vel quòd prætextu conscientiæ possit ab-
11 stinere ab officio, quod † incumbit, esset infringere to-
tum ius positiuum, canonicum, & ciuile, testante Aposto
lo ad Romanos. cap. tertio. in princip. quòd DEVS ve-
rax est: sed omnis homo mendax. ¶ Consulitur in hoc du
bio, quòd procuret habere veritatem omni licito mo-
do, si non potest, procuret remittere ad superiorem, vel
delegare. His deficientibus, si non potest exonerare;
quia non potest veritatem habere, nec remittere, vel de
legare, nec conscientiam informare, vide remedium
Hosti. per Io. An. de offi. dele. in c. pastoralis. §. quia ve-
rò. in glo. in ver. arg. cont. Hug. & quod ibi dicit in tex.
post, super ver. sententiam. in nouella. ¶ Et hæc vera in iu
dice, qui subest legi: secus si non subest, sed esset supra
12 lege, † vt Papa, vel Imperator, vel alius in regno suo su-
periorem non recognoscens; quia tunc debet secundùm
conscientiam suam iudicare, aliàs peccaret, secundùm
Bar. in l. 1. C. vt quæ desunt aduo. par. Semper enim præ-
sumitur incorruptibilis, & est præsumptio pro eo, quòd
illud, quod facit, iustè faciat, ita quòd non admittitur
probatio in contrarium, secundùm Ia. de Ra. vt refert Ci.
in l. rescripta. C. de preci. Impe. offe. Aliqui tamen dixe-
runt, quòd hoc est verum, quando superior facit legem
cōdēdo. l. 1. in prin. de cōsti. prin. & de ori. iur. in l. secun-
da. §. nouissimè. Vel ferendo sententiam definitiuam, se-
cundùm l. fina. C. de leg. aliàs secus, & hoc tenuit Ir. in l.
13 vbicunque. ỹ. de interro. ac. ¶ Circa secundum, † an iu-
dex posset de facto supplere. Dic, quòd si est notum ei,
vt iudici, potest. l. bouem. §. aliquando. de ædili. edic. & d.
l. secunda. §. fi. s̄. de fer. & secundùm hoc iuribus ab alte-
ra parte productis iudex potest inhærere pro alia parte,
licèt illa nihil dicat, facit. l. properandum. §. cum autem.
C. de iudi. & quod no. gl. in l. prima. §. editione. s̄. de edē.
& Innoc. de cen. in cap. cum olim. aliàs si esset ei notum,
vt priuato, potest ponendo, & interrogando secundùm
formam. l. vbicũque. ỹ. de interro. ac. & ỹ. de leg. tertio. l.
Offilius. Item rememorat reo de pacto sibi facto de non
petendo. l. illicitas. in princ. supra de offic. præsi. licèt non
posset defectum illius in opponendo supplere, vt no. in l.
fi. s̄. de pe. hære. & in l. si vnus. §. pactus ne peteret. supra
de pac. Et ideo asserendo non supplet de facto; quia ex
quo, vt priuato tantùm notum est, istud non videtur esse
quò ad officium sibi competens, tanquam iudici. l. in le-
ge. ỹ. de contrahen. empt. & ar. de testa. tu. l. duo sunt Ti-
tij, ideo ea debet silere. Fallit, quando ad definitiuam po
a test deueniri, parte absente; quia tunc potest supplere,
& probationes adducere pro absente tam in causa prin
cipali. C. quomodo, & quando iud. Authen. qui semel. ibi
perquisita veritate. quàm appellationis. l. ampliorem.
in princip. C. de ap. Facit quod not. Innocen. in cap. ve-
niens. de accusa. Item fallit, quando causa est talis, in
qua potest procedi per inquisitionem. l. prima. §. si publi
co. de adul. Et per Inno. plenè de postu. præla. in capitu.
primo. Et ex hoc collige, quid in causis, in quibus tra-

14 ctatur de salute animæ,† nam in illis iudex potest ex officio inquirere, & impendere suum officium non petitum. Ita not. de elec. in cap. cupientes. §. cæterùm. ad fin. lib. sexto. & de electio. in cap. cum nobis olim, et not. Ioan. And. de iureiuran. in cap. ad nostram. in nouella. vbi tradit notabilem regulam, quòd vbicunque agitur de correptione peccatorum, & imminet periculum animarum, potest iudex ex puro, & mero officio inquirere. de cle. pereg. ca. fin. de clande. despon. in cap. cum inhibitio. & multis alijs iuribus ibi alleg. in nouella. ¶ Et ibi etiam super gloss. pe. dicit post Innoc. quòd Episcopus
15 † contra eum, quem suspectum habet, potest inquirere de vsura, sicut de alijs criminibus ad pœnitentiam imponendam. de officio. ord. cap. primo. In qua pœnitentia venit restitutio ablatorum, aliàs non esset pœnitentia fructuosa. de reg. iur. c. peccatum. libro sexto. Adde, quòd etiam supplet de facto, quando aliquid est sibi notorium, vt iudici. dicta l. bouem. §. aliquando. & de postula. prælato. capi. bonæ. facit quod not. in l. prima. C. qui. & aduer. quos. facit quod no. C. de accu. in l. ea quidẽ. Et quod no. C. de appella. in l. eos. dicitur autem notorium, quicquid ei constat ex actis, secundùm Innocen. de appella. in cap. ex insinuatione. non tamen de eo, quod ei notum, vt Deo, vel homini, de offic. ord. cap. si sacerdos. Ex prædictis infero, quòd potest punire quem in amissione iuris sui, quando hoc est ei notorium, licèt ad hoc non sit actum, secundùm Innocen. de rescrip. in cap. ex tenore. facit. C. de calum. l. 1. C. de test. l. nullum. & supra de infam. l. Lu
16 cius. Alibi dicit, quòd vbi ei † liquet de consuetudine notoria, & mala, debet illam remouere, nec expectare, quòd agatur ad hoc. Ita dicit Innocen. in cap. cum inter. ad fin. de consue. vbi subdit, quòd si est contentio, an aliquid posset esse de iure, nec ne, idest cum disputatur, an consuetudo valeat, nec ne, non est ordo iudicialis, quod est bene not. Item adde, quòd supplet ad defensionem innocentiæ. l. prima. §. fin. infra. de quæstioni. & de pœn. l. si non defendatur. Item supplet, vbicunque videret superuacuum esse processum; vt quia procederetur cum persona minùs legitima. C. de procu. l. ita demũ. cum prima gloss. hic, & l. exigendi. & l. militem. eodem titu. Vel videt ineptam pe titionem: quo casu etiam sine petitione partis absoluit ab instantia. l. libellorum. §. quòd si libelli. infra. de accusa. vbi Bartol. dicit, quòd ita seruat consuetudo. ¶ Talis tamen exceptio ineptitudinis petitionis non excluditur per sententiam, imò posset opponi etiam in causa appellationis, casus notabilis extra de emptio. & venditio. in cap. cum dilecti. Ad idem facit de restit. spolia. c. cum ad sedem. vbi etiam hoc tenet Abb. & Ioan. And. in nouella. Et hac ratione repellit ex officio exceptionem ineptã. l. prima. §. Labeo. infra de flumi. Ex quo colllige, an, cum agitur ante diem, vel est factum pactum de non petendo, & nil obijcitur, iudex posset repellere ex officio, de quo vide Barto. in l. qui ita. §. qui ita. de verborum obligatio. & quod not. glo. in l. si vnus. §. pactus ne peteret. supra de pact. in gloss. in opponendo. vbi aliquid. Item supplet, vbicunque videret non seruari decorem Prætoris, vel impediri iuris publici obseruantiã, supra de postu. l. quos prohibet. vnde ex officio repellit infamem, vel bannitum, quem non audiri publicè interest ad terrorem delinquentium, facit quod not. Iaco. de Aretio. in l. item apud Labeonem. §. ait. infra de iniurijs. & Bartol. in quæstio. illa. Iudex maleficiorum, &c. vbi maximè prosequitur in causis criminalibus. ¶ Per quæ iura consuluit Ricard. Malum. quòd si procedatur de homicidio commisso in personam banniti, & statutum dicat, non audiatur excipiens, nisi compareat personaliter, quòd non opponatur exceptio, sed imploretur officium iudicis, vt pronunciet processum nullum propter bannum. l. prima. & l. fin. supra. de petitio. hæredita. & quod not. Bartol. infra solu. matrim. ĩ l. cum mulier. in prima columna. Item supplet, vbi æquitas magis suggerit, vt per officium consulatur, vt cum partem interrogat post conclusionem in causa, extra de fide instru. c. cum Ioannes. inf. de interro. actio. l. vbicunque. & notatur in l. secunda. §. quòd obseruari. in glo. magna. C. de iuram. calum. Vel cum iudex ex interuallo repetit testem, vt dictum suum declaret, quod potest, no. singulariter gloss. in Authen. de testi. §. quia verò multi. colu. septima. & probatur extra de testibus. in ca. cum clamor. tangitur per Ricardum in l. duobus. §. si ei qui. infra de iureiurãdo. Et ideo testem deponentem de præscriptione interrogat de titulo, & continuatione temporis, & bona fide, etiam si pars non dederit ei hunc articulum, & si non fecerit ei, dicitur iudex esse in culpa, vnde repetendi essent testes, secundùm Innocen. de testibus in cap. per tuas. vbi vide notabilem doctrinam. An autem supplere possit in reformando sententiam nullam, si pars, ad cuius commodum hic non petijt, dicam infra titul. primo. in l. quædã mulier. Item an in casibus † in qui-
17 bus potest supplere, teneatur iudex, si non vult supplere, formatur quæstio per Gui. in Spe. de dispu. & alleg. in §. fin. Videtur enim, quòd non, quia non quicquid &c. l. non quicquid. ff. de iudi. & C. quomodo, & quando iud. l. 1. Alij dixerunt contra; quia dictio, vt, quæ ponitur in illo Rubro. C. vt quæ desi. aduo. par. importat necessitatem. sup. in ius voca. vt eant. C. vt cau. post puber. adsit tutor. C. vt dig. or. seruetur. li. decimo. & C. vt intra cer. temp. criminalis quæstio. & in Authen. vt prepo. nom. Imper. & vt om. obe iud. prouin. & in titulo, vt litig. iurent. ex. vt eccle. bene. & vt lit. non contest. Et hoc in specie videtur probari de fideicommiss. liberta. l. cum in testamento. infra de leg. 3. in l. si tibi legatum. & de ann. leg. in l. liberto. §. Lucius. quasi liceat à Rubricis arguere. C. ne fideius. dotidentur. notatur. inf. si cert. peta. in l. prima. & in hanc partem videtur inclinare, vel residere Guil. vbi supra. Si tamen hoc non fecerit iudex, qualiter parti consulatur, an à tali negligentia possit appellari, vel debeat adiri superior, tangit aliquid Guil. C. de iurisdi. omn. iud. ĩ l. nemo. & in l. ait Prætor. §. permittitur. supra de mino. vbi non terminat. Tu dic, quòd potest superior adiri, vt probatur. C. de temp. appel. in l. fin. §. illud. in fi. & ĩ Authen. de quæstore. §. super hoc. colum sexta. Pro hoc etiam facit, quod ali-
18 bi dicit Inn. † quòd si iudex non repellat actorem excõmunicatum, licèt malè faciat: reus tamen per hoc poterit appellare, vide relatum per Gui. in tit. de offic. iudi. in §. impedit. Adde prædictis, quod notat Barto. in l. quarta. §. hoc autem. de dam. infect. Item quòd si promissa est pœna de præsentando aliquem coram iudice, poterit per iudicem talis pœna de facto exigi absque aliqua petitione. ĵ. de cust. re. l. si quis reum. in fin. vbi videtur casus, ibi hoc tenet Bar. & allegat nota. de iureiuran. in c. ad no-
19 stram. Adde etiam, † quòd si iudex condemnat aliquem in certa quantitate, non potest adijcere pœnam, puta, quanti pluris, si non soluatur, &cæ. si non habet merum imperium, secundũ Bar. in l. 1. §. 1. supra si quis ius dic. nõ obtem. Item adde, quòd si producat quis instrumentum, quod pœnale est producenti, eo ipso sine aliquo processu iudex potest eum condemnare, & cogere ad soluendum. Ita probatur in l. secunda. infra vtilit. pen. in verbo protinus.

tinus. ¶Adde etiam, quòd prædicta non videntur habere locum in notorijs, in quibus dicit Innoc. quòd licèt non sit seruatus ordo iuris: non tamen vitiatur processus, licèt iudex peccet. Ita not. Innocen. de coha. cle. & mul. c. tua. & ponit Io. An. eo. ti. in c. vestra. ante fi. vbi dicit, quòd licèt iudici non sit factum notorium, & iudex peccet ferendo sententiam priùs, quàm probetur, & fit sibi factum notorium: tamen eius sñia tenet irreuocabiliter, tenet idem ibi Ho. quod nota ad limita. eorum, quæ no. maximè per Bart. in l. hæc autem. ff. ex qui. cau. in poss. ea. Et istis contentor ad istam materiam.

ADDITIO.

a ¶Potest supplere. Adde, quando supplere debeat iudex, si plus, quàm probatum fuerit, petatur, Alexand. in consil. 306. incip. Viso processu. in primo volumine nume. 7. & quid habeat supplere, si per modum inquisitionis procedat, vide Alexand. in consil. 64. incip. Viso themate. in primo volum. Et quid in causa matrimoniali impedimento consanguinitatis, vel alio impedimento vigente inter eos, qui matri. contraxerunt, quid habeat facere, & supplere ex officio, vide eundem Alexand. in consi. 155. inci. Aliàs consultus. in 6. volum. numero septimo.

Ex l. Iudicium finium.

SVMMAE.

1 *Iudicium intentatum pro socios in re indiuisa, durat, etiam facta diuisione.*

L. Iudicium finium. ¶Ista lex potest exemplificari diuersimodè. Vno modo in iudicio intentato à socijs contra vicinum confinem, quod facere potuerunt. s. e. l. 4. §. si aliter. Alio modo, quòd loquatur de iudicio inter se, & socios moto, quando diuiserunt, vel de moto inter se, & vicinum, quando alienauerunt. s. eod. l.
1 4. §. si communem. & §. se. Et secundùm istam veritatem potest effectus comprehendi sic. Iudicium † intentatum per socios in re indiuisa, durat, etiam facta diuisione, & inchoatum cum venditore durat etiam cum emptore. h. d. & concor. huic l. his qui in puteum. §. si posteaquam. infra quod vi aut clam.

Ex l. Iudicium communi.

SVMMAE.

1 *Qui enim priùs prouocat ad iudicium, ille dicitur actor.*
2 *Iudicia fin. reg. fam. erc. & com. diuid. cur dicta sint duplicia.*

L. Iudicium communi. ¶In iudiciis diuisoriis quilibet litigatorum censetur fungi partibus actoris, & rei. h. d. ¶No. limita. quam gl. facit ad istã regulã, qui † .n. priùs ad iudiciũ prouocauit, ille
1 dr̃ actor, & si in hoc non concordent, res fortè dirimit, vt in l. in tribus. cum se. l. quæ hic alle. in gl. de qua fortè aliquid dicã ĩ. ti. 1. in l. si quæ sunt cautiones. Quare aũt hęc
2 † iudicia appellata sint duplicia, dic, ꝙ rõ fuit; quia aliter non possent fieri adiudicationes, & cõdẽnationes hinc inde, nisi reus intelligatur petere, sicut actor, qđ subtiliter prosequitur Hosti. ex̃. de resti. spo. in c. ex conquestione. Itẽ quale sit officium iudicis in istis iudicijs duplicibus, vide per Guil. in Spe. de secundo. decreto. §. vidẽdum restat. versi. item quæritur, quod sit officium &c.

Ex l. In finalibus.

SVMMAE.

1 *Extrema quando sunt duo, & dubitatur, à quo debeat fieri denominatio, tunc fit à vetustiori.*
2 *Instrumenta plura quomodo probent.*
3 *Vetustas obtinet vicem legis.*
4 *Momenta vetera an probent.*

L. In finalibus. ¶Fines antiqui sunt seruandi, nisi possessores agrorũ, vel eorũ successores nouos terminos apposuerint. h. d. ista l. ¶No. primò recurri ad antiquos terminos, qui in dubio non præsumunt̃ mutati, nisi ꝓbent̃. Al-
1 legat̃ no. iste tex. per Dy. inst. de ac. ĩ §. 1. † ꝙ vbi sunt duo extrema, & dubitat̃ de medio, cui extremorũ debeat applicari, vel à quo denominari, ꝙ applicari debeat, & denominari à vetustiori, tanq̃ à nobiliori. Vbi tñ talia non appareret̃. s. ista antiqua monumẽta, probant̃ fines per li-
a bros antiquos, a vel ꝑ testes, vel per famã cũ alijs adminiculis, vt no. ex̃. de censi. in c. cum olim. & de proba. in c. cum cãm. & ibi vide Inn. Et adde qđ dicit Io. An. de priuil. in c. si Papa. lib. 6. sup ver. probata. vbi dicit speciale in finibus, ꝙ per argumenta probent̃. Dicit tñ glo. in l. cũ aliquis. C. de iure deli. ꝙ non probant̃ per instr̃a inter alios confecta, & ibi alle. ad hoc iura, vbi Ia. de But. dixit,
2 † ꝙ si de hoc ꝓducerent̃ plura instr̃a, facerẽt magnã fidẽ iudici, ꝙ sic esset. ¶Aduerte tñ; q̃a sufficeret, si testes deponãt de tpe, cuius initij memoria nõ existit, ꝙ tales fines
3 fuerint obseruati; † q̃a vetustas vicẽ legis obtinebit. l. 1. in fi. de aqua plu. arc. & l. hoc iure. §. ductus aquę. ĩ. de aqu. quoti. & æsti. de qua probatione qũo fiat, vide, quod aliàs scripsi in l. seruitutes. la 2. s̃. de seruitu. Adde ẽt de libris cẽsualibus, an, & qũo probent ꝑ ecclesijs, vel alijs locis, & maximè qñ non sunt scripti manu publica, vide gl. & Inn. de præscrip. in c. ad audientiã. & qđ latè scripsi. ĩ. de
4 proba. in l. census. Itẽ aduerte; † q̃a dicit [sequẽda monimẽta vetera] vt nõ admittat iudex instr̃m, qđ non tenet quò ad probationem; q̃a dicit Inn. ꝙ tenet̃ ex tit. qđ quisque iur. Ita dicit ext. de excep. in c. cũ venerabilis. sicut & si admittat exceptionẽ declinatoriã non admittendã. C. de pac. l. penul. in fi. vel non audit allegationes, vel probationes. l. argentarius. §. cum autem. s̃. de eden.

ADDITIO.

a ¶Per libros antiquos. Adde, nũquid ꝓbent̃ ꝑ libros antiquos fines diœcesum, vt ẽ Ep̃atus, Spe. in tit. de ꝓba. §. q̃dã. versi. cũ libros tenet. ꝙ faciunt plenã fidẽ, gl. est in c. cũ cãm. de prob. Pano. tñ in d. c. cũ cãm. dicit ꝙ isti libri probãt solũ in duobus casibus, idẽ tenet Host. ibi post Anto. de But. & Imol. Bar. in l. 1. ff. si cer. pet. in 4. col. Sed nunq̃d ꝓbent̃ ꝑ instr̃a ãtiquissima fines plebanat⁹, & Ep̃at⁹, si talia istr̃a sint cõfecta iter tertias ꝑsonas, Bal. ĩ l. cu aliqs C. đ iure delib. tenet ꝙ sic, gl. ĩ c. cũ oli. đ cẽs. & ibi Ant. đ Bu. Pan. ĩ d. c. cũ olim. in 2. col. in versgl. 2. idẽ tenet Sali. in d. l. cum aliquis. & ista est communis opi. licèt Bart. teneat contrarium in d. l. cum aliquis. C. de iure delibe.

Ex l. Eos terminos.

S V M M AE.

1 *Terminorum contentio qualiter decidatur.*
2 *Proxeneta an poſsit eſſe teſtis in contractu.*

L. Eos terminos. ¶Fines tempore venditionis demonſtrati per venditorem debent ſeruari inter emptores prædiorum, dum de finibus eſt contentio. hoc dicit. ¶Vel breuiùs. Terminans reſtringit terminatum. Ità allegatur per Bald. hoc dicit. ¶Super ver. [termini].ſ. antiqui. ¶Super ver. [ſeparabant] ſcilicet ante venditionẽ factam de dictis fundis. ¶Super ver. [confinium] quæ erant tempore dictæ venditionis. ¶ Nota,† quòd in contentione terminorum decidenda recurritur ad teſtimonium auctoris, quod tamen videtur intelligendum, quando in eum non reſultat præiudicium, quod declarà, vt ſtatim dicam ſuper glo. vide eam, & not. quæ dicam infra. ¶Super gloſſ. in ver. dominus fuit. ibi [quò ad fines inter emptores.] quaſi velit dicere, quòd hic atteſtatur inter eos, qui emerunt ab eodem: & ſic eſt par affectio, vt hic, & d.l. ab omnibus. aliter tamen intelligitur, infra de teſti. l. nullus. adde tamen quod not. Ci. C. de fal. in l. & ſi ad te. vbi examinat, an donans poſ-
2 ſit eſſe teſtis in cauſa rei donatæ. † Et hoc eſt vtile ad q. de proxeneta, an poſsit atteſtari in contractu. In quo dic, quòd licèt non poſsit cogi teſtificari, niſi producatur ab vtraque parte: poteſt tamen volens productus ab altera tantùm; ſecus ſi à neutra. in Authen. de teſti. §. quoniam verò. Et iſtud videtur tenendum, quicquid gloſſ. dicat in Authen. de inſtru. cau. & fide. §. in his. colum. tertia. Innocen. tamen de arbi. in capit. ſecundo. dicit, quòd admitti debet faciliùs, quando deponit in fauorem contractus, quàm contra. ¶Extra no. hic caſum ſecundùm vnam lect. hic in gloſſ. ex primo dicto, quòd ſtatur dicto vnius. Alios poſt iſtum vide collectos per Guil. in Spe. de teſte. §. reſtat. in ſecunda colum. vbi 30. caſus enumerat. Et iſtum ponit pro duodecimo. inter quos omnes no. caſum, in quo ſtatur, ſcilicet quando non agitur de præiudicio alicuius, vt cum dubitatur, an quis ſit baptizatus, vel eccleſia conſecrata. de conſecratione diſtinctione. 4. in c. cum itaque. vbi loquitur in baptiſmo. de quo etiam gloſſ. 86. diſtinct. in capit. tanta. de teſti. in capitu. nuper. & in capitu. licet vniuerſis. Et hanc doctrinam ponit Innoc. quem tamen Guil. non allegat. de conſe. eccle. capit. primo. de procur. in c. ex inſinuatione. & Ber. in d. in c. licet vniuerſis.

Ex l. Sciendum eſt.

S V M M AE.

1 *Maceria quid dicatur.*
2 *Eccleſia maior debet habere per circuitum xl. paſſus pro immunitate.*

L. Sciendum eſt. ¶Præmitte, quòd hæc lex poteſt intelligi, quando ædificabatur in vrbe, & ſecundùm hoc obſtant contraria hic in gloſſ. formata. Secundò poteſt intelligi, quando ædificabatur iuxta prædium ruſticum, & ſecundùm hoc ceſſabunt contraria, & iſte ſecundus videtur verior intellectus, vt j. dicam. ¶Super ver. [Athenis].ſ. vbi erat ſtudium græcorum. Iſte enim Solon fuit Athenienſis, vt Inſti. de iure natu. gen. & ciui. §. ſed ius. ¶Super ver. [tuliſſe.] Nota. verbum, ex quo colligitur, ꝙ eſt datiua, non natiua, de quo vide quod dixi. s. in l. pri-
1 ma. ¶Super verbo [maceriam.] † Maceria eſt murus factus de lapidibus ſine cęmento, vel calce, vt j. de verb. ſignificat. l. quæ pertinent ad iuris. & j. de contrahen. emption. l. de ſacra. ¶Super ver. [regionem.] poteſt intelligi dupliciter, vt dixi: ſed intellige regionem, ideſt prædium ruſticum; quia hic videtur verior intellectus; quia loquitur de hac actione finium regundorum, quæ non datur, niſi pro confinibus ruſticorum. s. eodem. l. quarta. §. hoc iudicium. ¶Super ver. [excedat.] ſed de ſuo terreno nil vltra ſepem, vel maceriam tenetur dimittere. ¶Super ver. [relinquat.] contra hoc videtur infra de act. emp. l. tenetur. §. ſi locum. ſed ſolue, vt ibi not. ¶ Super ver. [paſſum] ſcilicet quinque pedum; quia quinque pedes faciunt paſſum, & pes eſt 15. digitorum, ſecundùm Iſidorum, vt per gloſſ. in capit. ſicut antiquitùs. 17. q. 4. Nota ergo miram conſiderationem, quam in ædificando legis iſte lator habuit. ¶ Et inter cætera, quòd ſtatuit terminum duorum pedum in ędificando domum, qđ prima fronte videtur contra caſum in l. 1. C. de interdic. vbi ſimpliciter permittit agi contra ædificantem, cum nocetur, & non ante. Sed reſponde, quòd illa loquitur, quando licitè plantauit, vel ædificauit, & ideo non conuenitur à vicino, niſi ei noceat: hic autem, quando illicitè & adde quod dixi ſupra eodem. in l. 2. ſuper prima gloſſ. ¶Videte glo. ſuper ver. duos pedes. ibi [vel vt ibi] adde ſcilicet ſuper gl. primã quaſi in fine. et hoc videtur verius, vt s. dixi. & etiam no. s. de ſerui. vrbano. præd.
2 in l. Imperatores. ¶Extra adde, † quòd maior eccleſia debet habere per circuitum. 40. paſſus: capellę verò, vel minores eccleſiæ. 30. paſſus. 17. quæſt. quarta. capitu. ſicut antiquitùs. hoc autem ſeruabatur eccleſijs pro cęmiterio, quod atrium appellatur, in quo nulla ædificia poni poſſunt, niſi tantùm clericorum. 12. q. prima. cap. nulla. Iſtud tamen non tenet in capellis, quæ ſunt infra ambitum caſtellorum, vbi propter loci anguſtiam hoc non poteſt obſeruari. ead. cauſa. 17. quæſt. 4. c. quiſquis. & cap. queſti. Item adde ſpeciale in palatio Principis, quod nulli poteſt parietibus priuatorum coarctari. C. de ope. pu. l. quicunque.

Rubr. Familiæ erciſcundæ.

S V M M AE.

1 *Familiæ, nomen ponitur pro ſubſtantia.*
2 *Iudicium directum fam. erc. datur cohæredibus, quaſi cohæredibus vtile.*
3 *Actio fam. erc. & comm. diuid. ſunt actiones ciuiles.*
4 *Libellus quomodo debeat formari.*

ISTA Rub. ſic cõtinuaẽ ad ꝑcedentem. Viſum eſt de iudicio finiũ regundorũ, quo fines diſtinguunẽ, reſtabat ergo videre de iudicio, quo hr̃ditas diuidiẽ; qa nemo cogiẽ in cõiõe ꝑſiſtere. l. fi. C. cõi diui. vñ qa eſſet abſurdũ nõ poſſe diuidi,

di,quod poteſt peti.ſ.de peti.hæred.ſed ſi lege.§.fin. ideo
1 prodita eſt iſta actio,&c. Et ſumitur hic nomen† familiæ, pro ſubſtantia. Antiqui enim ſæpe ponebant familiam pro ſubſtantia.C.de verbo.ſignifi.l.fin. Et hic, & in titulo præcedenti, ſecundùm aliquos mutatur,e,in,v, vt atteſtatur Hugo.in v.cro.Græco.Sed Ioan.And.in Spec. de iud. §.ſequitur.in prima addi.dicit, quòd Doct.ſuus in legibus,ideſt Mar.de ſil.dicebat compoſitores iſtarum actionum,quæ ſunt tres,fuiſſe Theutonicos, qui ſæpe ponunt, u,pro,e.¶Et ad intelligentiam,& introductionem totius
2 tituli,dic,† quòd hoc iudicium directum datur cohæredibus,vtile quaſi cohæredibus,infra eod.l.ſecunda. Contra quos detur,dic,vni contra alium,infra eod.l. ſecunda. §. dubitandũ. Ad quid, dic ad adiudicationē faciendam.ÿ. eod.l.veniunt.Quando naſcitur,dic ſtatim,infra.l.1.Qualis ſit, no.infra eod.in l.ſi filia. §.familiæ. ¶Præmitte etiã vnã regulã,qui habetur in l. qui erat. ÿ. eod.ver. nã vt fa-
3 miliæ.¶Item præmitte,quòd iſta† actio,& ſequens com muni diuidundo ſunt actiones ciuiles,vt ſtatim no. in l.1. ſicut & multæ aliæ,quæ numerantur in Spe.de actio.& peti.§.poſtremò.poſt prin.vbi priùs enumerat prætorias,
4 & etiam interdicta.¶Qualiter † autem in hac actione,& communi diuidundo formari debeat libellus, vide per Guil.in Spec.de iud.§.ſequitur.de communibus iudicijs.

Ex l. Hæc actio.

SVMMAE.

1 *Actio familiæ ercif.durat.xxx.annis.*
Et quando naſcatur.nu.2.
3 *Pater ſi in morte fecit iurare filios de hæreditate non diuidenda vſque ad decem annos,eo mortuo moritur vnus ex filys, relictis nepotibus,tales nepotes poterunt prouocare ad diuiſionem ſine metu periurij.*
4 *Exceptio præpoſterationis debet opponi ante litis conteſtationem.*
5 *Agens iudicio diuiſorio quid debeat probare.*
6 *Dominus præſumitur,qui percipit ſemel fructus in anno.*

L. Hæc actio. ¶Actio familiæ erciſcundæ deſcendit ex l.12.tab. & competit hæredibus volentibus diuiſionem hæreditatis fieri, & poſsidentibus, licèt cohæredes eſſe negentur, & non poſsidētibus,qui non negantur cohæredes eſſe:ſed non poſsidentibus,qui negantur eſſe cohæredes, non datur, niſi primò in petitione hæreditatis probent ſe cohæredes, & iudex de hæreditate diuidenda cognoſcens, poteſt incidenter cognoſcere,an agens ſit cohæres,cui nil adiudicat, niſi appareat cohæres. hoc d. ¶Vel breuiùs. Poſſeſſor hæreditatis poteſt agere contra cohæredem iudicio diuiſorio:ſed ſi non ſit poſſeſſor,qui agit,poteſt ei obijci exceptio præpoſterationis, ſi negetur cohæres. hoc dicit.l.iſta ſingularis,ſecundùm Bald.& diuidi poteſt, vt dicam legendo literam. ¶Super ver. [hæc actio] hic primò declarat, vnde deriuauerit hæc actio. ¶Super verbo [namque cohæredibus] declarat, inter quos, & quibus detur.¶Super verbo [quæ quidem] hic tertiò determinet,quid ſi vnus poſsidet hæreditatē,alter non. ¶Super verbo [nihilominus ei] ſcilicet,qui negatur eſſe cohæres per eum, contra quem agit. ¶Super verbo [qui poſsidet] & conuenitur.¶Super verbo [eum] ſcilicet,qui nō poſsidet.¶Super verbo [excludere.] Nota ad id, quod tangitur per Arch.de excep.in cap. primo. libro ſexto. ¶Super verbo [hæreditatem] petitione hæreditatis,quæ primo loco debet proponi, ex quo negatur cohæres. ¶Super verbo [quòd ſi poſsideat] hic quartò declarat,quid ſi ambo poſsident:ſed qui conuenitur, negat agentem ſibi cohæredem. ¶Super verbo [talis exceptio] ſcilicet pro ea parte,pro qua poſsidet:pro alia ſic. Et per hoc tollitur contrarium in gloſſ.factum.non obſtat etiam infra.l.hæredes.§.quantùm.dic, vt ibi not. ¶Super verbo [quò fit] hic quintò dubium remouet, quale erit officium iudicis, &cæ. ¶Super verbo [cognoſcat] ſcilicet incidenter.¶Super verbo [ei] ſcilicet, qui cohæres non eſt.¶Nota hic text.in verbo [volentibus] quòd facit ad dubium,de quo hic in. 3. gloſſ.¶Nota etiam hic de exceptione præpoſterationis,de qua ſæpe opponitur, cum conuentus dicit,tu non poſsides,nec es mihi cohæres, vel conſors, & ideo non potes ad iudicium diuiſorium venire,de quo etiam infra cum gloſſ. ¶Super gloſſ. ſecunda in fin.adde ſupra de iuſt. & iur. l. ius ciuile. & ex hoc
1 collige, † quòd durat.30.annis.l.hæreditatem.C. in qui. cau.non obſt.lon. temp. præſcrip. Et aduerte; quia non tollitur ipſo iure per ſpatium.30.annorum, ſicut nec aliæ perſonales: ſed obſtat agenti exceptio, vt not. C.de præſcrip.30.vel 40.anno.in l.cum notiſsimi.& in l. ſicut. & adde quod ſtatim dicetur ſuper gloſſ. ſequenti. ¶Super tertia glo.in princ.de quo dic,vt not.infra eo.ĩ l.ſecunda. §.penul.¶In ead. ſuper verbo [à tempore communionis] & hoc tenendo poteſt reſponderi, quòd non obſtat hic tex.in verbo [volentibus] quia naſcitur ſtatim, cum eſt communio hæreditatis, ſed non poteſt intentari, niſi eis volentibus, vel altero volente diſcedere à communione.¶In ead.ſuper verbo [communiter]ergo non debet preſcribi.C.de præſcri.30.ann.l.ſecunda. ¶In fi.eiuſdem gl.facit l.ſed ſi inter me. in princip. de ſeruitu.vrba. præd.& l.ſi vnus.de ſer.ruſt.præd. de quo etiam tangitur in l.nam ſatis.§.ſi ego.ver.poſſunt tamen.ſ.quemad. ſer. amit.¶Pro declaratione tamen iſtius glo.attende, quòd per iſtum text. in verbo [volentibus] quidam dixerunt,
2 quòd actio † familiæ erciſcundæ, vel communi diuidũdo naſcitur ſolùm à die, qua volunt à communione diſcedere.Et ideo,ſi aliqui ſtetiſſent in cōione centum annis, poſſent intētare iudicium diuiſorium,& rōnes pro iſta parte, & op.cōtraria vide p Cy.in l.1.§.ad hæc.C.de ann.exce. vbi ponit quandam antiquam gloſſ. Rog. tangitur etiam per gloſſ.in l.prima.aliàs in l.fin.C.communi diui.Tu vide latiùs iſtas opin.per Ioan.And.in Spec. de com. iudi. in §.ſequitur.ver.dubitatur etiam.in additione, quę incipit ibi in §. Ad hæc no. &cæ.& ibi ſubdit conſi.Odof. vt tali iuri non præſcribatur,ſcilicet,vt paciſcantur,quòd vſque ad decem, vel viginti annos non prouocent ad diuiſionem; interim enim non præſcribetur.l.prima.in fi. C.de anna.excep. Ibi etiam ſubdit Io. And.queſtionem,
3 de qua dicit,quòd vidit dubitari,† quòd ſi pater in morte fecit iurare filios de hæreditate non diuidenda vſque ad decem ann.& eo mortuo, moriatur vnus ex filijs, relictis nepotibus, quòd tales nepotes prouocare poſſunt ad diuiſionem patruum ſine metu periurij. ¶In gloſſ. quarta in fin.dum allegat. [§.ſi ego.] de hoc vide quod not.C.communi diuidundo.in l.ſecunda.Et attēde,quòd tunc eſt ordo,ꝗ non poſſeſſor, qui negatur cohæres, agat petitione hæreditatis, deinde agat diuiſorio, ſup.ſi pars hæred.petat.l.non poſſumus. Et ſi aliter agatur, poteſt opponi exceptio præpoſterationis, quæ eſt exceptio ordinis. Poſſeſſori autem hoc non poteſt opponi; vel

quia præsumitur hæres ex nuda possessione secundùm quosdam. Vel veriùs; quia non potest istum ordinem seruare, cum possessor non habeat petitionem hæreditatis.supra de peti. hæred. l.si quis libertatem. ver.nam
4 cum quidam.¶Aduertendum tamen est, † ꝙ ista exceptio præposterationis debet opponi ante lits contest. Ita no.glo.in l.si mancipium.§ si communi.ff. de euic. & si omittatur,non vitiat processum,notat gloss.in l. 2. C.cō muni diui.Et ex hoc dixit Bar.ꝙ licèt agens hypothecaria contra extraneum possessorem,vel fideiussorem,agat præposterè ante factam discusionem principalis: si ta-
a men non opponatur exceptio præposterationis, a fiet cō demnatio; quia ista exceptio vnius causæ ad aliam, debet opponi tam in ciuili,quàm in criminali. l. si maritus.§.præscriptiōe.de adul.& no.de fideius. i l.inter eos. & idem in effectu voluit Ia.Bu.in l.prolatam. C. de sent. & de pig.Auth.hoc ita si debitor.¶In gl.nō nocet ibi[l.si qs libertatem. §.j.] quasi velit dicere, quòd si ego pos sideo partem hæreditatis: tu aliam partem, & volo agere contra te familiæ ercis. tu dicis, & ego volo agere petitione hæreditatis, & totam hæreditatem petere: tu, qui vis petere totam hæreditatem, audieris. ¶In gloss. eadem,dum dicit [sol.vt ibi] ista est bona solu.vt declaraui super tex.s̄.¶In gloss.pe.in fi.conclude ergo, si omnes possidēt,& fatentur se cohæredes, & intentāt hoc iudicium,& etiam communi diuidundo, in quo est idem, vt hic,& s̄.tactum est. Idē si possideant, & negent se cohæredes,vt hic in ver. [quòd si possideat] secus si alter possidet,& alter non,& possidens neget illum cohæredem,vt hic in ver.[sed si is.]Nec ob.huic membro. s̄.tit. 1.l.si irruptione.iuncta.l.3.§. item Labeo. ff. de acquir. possess.vbi dicitur, ꝙ per inundationem perditur possessio,& tamen agitur iudicio diuisorio, vt d.l. si irruptione. Quia intellige, quòd ibi non negabatur dominiū agentis in confini prædio: donec tamen neget cohæres, procedit istud iudicium, vt hic in ver. [quę quidem actio.]Et aduerte; quia eo casu,quo non possidens agit, potest repelli exceptione præposterationis,etiam si offerat se paratum incontinēti probare se cohæredem, & ita tenet hic Iaco.But.per istam legē.Cum enim opponitur, quòd non sit cohæres, ex quo non possidet, debet recurri ad petitionem hæreditatis, vel ad rei vendicationem, vt ex prædictis patet. ¶Extra gloss. nota istum text.qui
5 videtur probare secundùm aliquos, † quòd agenti iudicio diuisorio,sufficiat probare solùm possessionem; quia dominium deducitur incidenter, & sic præsumitur pro possessore: sed certè ista litera hoc non probat. Nam licèt ista possessio sufficiat quò ad ordinationem iudicij: non tamen quò ad decisionem causæ,idest, vt obtinere possit,nisi se cohæredem probet, vt hic patet. Probatur etiam; quia istud iudicium est reale, & in reali non sufficit sola possessio.l. vnica. C.de ali.iudi.mu. cau.fac. Itē hic non sufficit quodlibet dominiū, sed debet esse ex causa hæreditaria, quæ non præsumitur ex possessione. Præterea possessor sine titulo præsumitur prædo. C. de acquiren.possess.l.improba. Et improbus possessor non potest agere diuisorio.l.communi diuidun. §. inter prædones.ff.titu.primo.Conclude ergo, quòd debet probare de titulo, & ita etiam tenuit Iac.de Ra. ¶Et hinc, sumpta occasione,posset hic resumi dubium illud, vtrùm ex possessione præsumatur dominium, de quo vide quod scripsi in l.sicuti.§.si quæratur.s̄. si ser. ven. vbi inter alia dixi, quòd licèt ex præsenti possessione quandoque pręsumatur dominium,quod sufficit, quando deducitur incidenter: tamen hoc non sufficit,quando constaret agentem non esse dominum. Ita debet intelligi l. item Mela. §.penul.ver.sed & si seruus.s̄.ad l.Aquil.¶Adde prædi-
6 ctis, † quòd qui percipit semel fructus in anno, præsumitur dominus.quod sensit gloss. in l. quidam in suo. ff.de condi.insti.& in l.litibus.de agri.& censi.lib. vndecimo. & probatur per tex. singularem in l. diuortio. §. quod in anno. infra solu. matrimo. per quem text. etiam dixit Specu.de proba.§.1.versi.penul. quod ille,qui percipit semel fructus in anno, fingatur toto anno possidere. Quod verum intellige in fructibus, qui percipiuntur semel in anno; illi enim respiciunt totum annum. d l. diuortio.§. non solùm. quem tex. ad hoc allegat Archid.de offi.ordina.in cap.præsenti.lib. sexto. ¶Vltimò ab extra aduerte; quia ista lex loquitur de diuisione iudiciali, in qua iudex debet aduertere, quòd si sit suus, & extraneus hæres, qui veniat ad diuisionem, debet præferri suus, & cæteris paribus dari ei optio:in his maximè, quæ affectionem respiciunt, vt in domibus paternis, vt in patrimonialibus patris, videtur probari. s̄.de pac.in l.Imperatores. secundùm vnum modum legendi ibi in glo.positum. In extraiudiciali diuisione videtur loqui extra de parochi.c.1. vbi datur electio minori. Istis contentor ad istam legem.

ADDITIO.

a ¶Exceptio præposterationis. Adde,ꝙ quando exceptio præposterationis ordinis, in causa principali opposita non fuerit,neque etiam in causa appellationis opponi potest,Alex.in consil. 19.incip. Consultus aliàs.in 4.volum. num.22.

L. Per familiæ.

¶Pro qualibet hæreditate diuidenda, quomodocunq; sit delata,cōpetit hoc iudicium fam.erci.h d.¶ Super ver.[actionem] scilicet directam. ¶Super ver.[siue ex aliqua lege deferatur hæreditas] scilicet de iure ciuili.¶Super ver.[ex senatusconsulto]huic uidetur contra.l.ita tamen.§.q ex Trebelliano. infra ad Trebel.so.vt ibi no.¶Super ver.[constitutione] vt l.fina. C. de inofficio.testa.¶In fi. dum dicit [potest esse hæreditas]hoc dicit;quia quorundam non potest, vt viuentis.l. prima.infra de hære. vel act. vendi. Similiter nec serui. C.communia de succ.l. seruus. vnde non potest agi fam. erciscun. Videte gloss. ¶In gloss. tertia. dum dicit, ibi [sed delatam conseruat.] Notā modum loquendi. Gl. tamen dicit contra infra eodem. in l. hæredes. in princ. & videtur casus in contrarium,infra de capt. in l.pater. & in l.seq.vbi dicit per legem Cornel. deferri. Sed intellige istam gloss. quæ dicit, quòd non defert, scilicet de nouo, & nouis personis, sed tollit obstacula seruitutis: sed bene defert illis personis, quibus per alias leges deferretur, ita concordamus omnia, & reuertor ad gl.&c.¶In gloss.4. super ver.senatusconsulto Tertul. in fin.sed fideicommissario cuilibet de iure prætorio dat hoc iudiciū vtile,vt.ff.eodem.l.sed & eius.§.1.& l.ita tamen.§. q ex Treb.ff. ad Treb.¶In gl super verbo,ex cōstitutione.ibi [nepos] scilicet ex filio.¶Super ver.[si defunctus] illa nihil facit;quia ibi loquitur,quando hęreditas defertur ex l. 2. tab.meliùs ergo facit. l. meminimus.eo.tit.& hanc credo,quòd voluerit allegare.

Ex §.Si quarta.

S V M M AE.

1 *Ratione ſolius iuris, quod prætenditur in legitima, poteſt peti diuiſio hæreditatis.*

§.Si quarta. ¶ Arrogato pro ſua quarta datur contra hęredes patris arrogatoris hoc iudicium vtile .h.d. ¶Super ver. [ad al quem] ſcilicet impuberem. ¶Super ver. [deferatur] dei bonis patris arrogatoris. ¶No.† ꝙ ratione ſolius iuris,
1 quod prætenditur in legitima, poteſt peti diuiſio hæreditatis. ¶Secũdò no. literam ibi [neque hæres] quia videtur hic eſſe caſus contra glo. vlt. in fi. in l. 3. ſ. de peti. hære. & ſ. de adop. l. ſi arrogator. ¶Videte glo. in fi. glo. allegat. §. ſed operis. vbi vide gl.

Ex §.Item ſi filijſam.

S V M M AE.

1 *Licèt etiam quodam ſpeciali iure ſucceſsio permittatur: tamen inter ſuccedentes habet locum hoc iudicium directum.*

§.Itẽ ſi filijſam. ¶ Succedentibns ex teſtamento filijſamilias militis in caſtrenſi peculio, competit hoc iudicium. h.d. ¶Super ver. [peculiũ] ſic. ſ. pluribus ex teſtamento debitum. ¶Super ver. [fortiùs] quaſi dicat, quod eſt contrarium. ¶Super ver. [iudicio] etiam directo. ¶Super verbo [locus erit] ſcilicet inter hæredes ipſius teſtatoris. ¶Not. hic, quòd licèt etiam quodam ſpeciali iure
1 ſucceſsio permittatur: † tamen inter ſuccedentes habet locum hoc iudicium directum. ¶In glo. 1. in fi. adde idẽ ad collaterales. eo. tit. in §. ſui autem.

§.In familiæ. ¶ In hoc iudicio diuiſorio quilibet hæredum cẽſetur actor, & reus. h. d. ¶Super ver. [ſuſtinet] poteſt, enim pars cohæredis adiudicari ſibi, & ei cõdemnari, & ipſa illi, quod aliter fieri non poſſet, vt etiam dixi. ſ. tit. 1. in l. iudicium. la 2.

§.Dubitandum. ¶ Etiã inter duos hæredes ex pluribus competit hoc iudicium. h.d. ¶In glo. 1. in fi. dum allegat. l. computarem. & hæc ſecũda melior; quia minùs violat literam. vide tamen, quod ibi dicetur.

§.In hoc iudicium.

S V M M AE.

1 *Falcidia an poſsit detrahi de vna re tantùm, & quando.*
2 *Ceſsionarius nõ dicitur propriè creditor, nec aduerſarius propriè debitor.*
3 *Statutum diſponens, quòd debitor poſsit capi ad petitionem creditoris, non habet locum in ceſsionario.*
4 *Quis poteſt agere partim nomine proprio, & partim alieno, & partim iure proprio, & partim iure ceſſo in eodẽ libello.*
5 *Libellus quomodo debet formari, quando partim nomine proprio, partim alieno petitur res.*
6 *Rei vendicatio poteſt cedi, ſed ceſsionarius non efficitur dñs.*
7 *Dominium non transfertur ſine traditione, & eſt cauſa rei vendicationis.*
8 *Principale trahit ad ſe acceſſorium, non è contra.*
9 *Habens rei vendicationem, ſi legat rem ei, qui eam poſsidet, actio in eum transfertur directa.*
10 *In perſonalibus vtilis transfertur actio, quia directa ſeparari non poteſt, nec de vna perſona in aliam transferri, ſicut vſuſructus, licèt ſit ſecus de commoditate: ſecus in realibus, quæ poſſunt ſeparari.*

§.In hoc iudicium. ¶ Nomina debitorum non veniunt diuidenda in hoc iudicio, ſed aſsignanda, & ſi aſsignata ſint pacto, vel ſententia, ſtari debet diuiſioni, & ille, cui aſsignatur, poteſt ſuo, & procuratorio nomine alterius agere: aliæ verò res diuidendæ veniunt, & nomẽ debitoris cohæredi prælegatum per hoc iudicium peti poteſt ab alijs ceſsũ. h.d. cum ſeq. & princ. ſeq. ¶Super ver. [non veniunt] ſcilicet diuidenda, ſed adiudicanda, vt. ĩ. l. ſi ita. quæ eſt contra. Ratio autem, quare non veniunt diuidenda, eſt; quia eorum diuiſio eſt facta ipſo iure inter hæredes per l. 12. tabu. C. de hære. act. l. pro hæreditarijs. & C. eo. l. ea, quæ. quod ſecus in alijs rebus, ideo pro eis datur hoc in iudiciũ. not. C. eo. l. ea, quæ. ¶Super ver. l. ſeq. [planè] vide alleg. per gloſſ. in l. ſi actor. in fine primæ gl. ſ. de procura. ¶Super ver. [pro ſolido] nõ pro parte. ¶Super ver. [attribuat] ſupple, non autem diuidat, & eſt ratio, vt ſequitur. ¶Super ver. [ſoli] ſcilicet cohæredi. ¶Super ver. [debeatur] ſcilicet ſuo proprio nomine. ¶Super ver. [partim ſuo.] Pro parte ſua. ¶Super ver. [agatur] pro parte cedentis. ¶Super ver. [procuratorio nomine conueniatur.] Nota ad id, quod tangit Archi. de pcura. c. 2. lib. 6. ¶Super verbo [tranſlata ſunt] in fine, niſi domini ſint legaliores procuratoribus ſubſtitutis, & hoc tollit contrarium, de quo hic in gl. ¶Super ver. l. veteræ [conſequitur] ſcilicet à cohęredibus ſibi cedi pro eorum partibus. ¶Nota tex. hic, dum dicit [quia ſæpe] quòd particularis ſolutio, &c. Nam facit ad dubiũ,
1 an† de vna re poſsit detrahi Falcidia; licèt enim detrahi non poſsit de vna re, quãdo legata ſunt relicta pluribus, & diuerſis perſonis. C. ad l. Falc. l. imponenda. & tangitur eod. tit. in l. 2. ſi tamen vni tantùm velit detrahere ex neceſsitate; vt quia vna res legata eſt corporalis, alia incorporalis, & ſic de qua nõ poteſt Falcidia detrahi: tũc detrahi poterit de vna. l. planè. & l. ſeq. §. ſi ſolus. ĩ. ad l. Fal. Sed ſi ex voluntate velit detrahere, attenditur, an omnium poſsit fieri commoda diuiſio: & tunc non poſsit ex vna, aliàs iudex arbitratur, ſit permittendum, vel nõ. Iſta eſt vera concluſio, & breuis, de quo not. in d. l. 2. C. ad l. Fal. ¶Nota etiam tex. in l. planè. ibi [alicui debeatur]
2 &c. Nam videtur clarè probare, quòd † ceſsionarius nõ dicatur propriè creditor, nec aduerſarius eius propriè
3 debitor. Quod eſt vtile † ad ſtatutum diſponens, quòd debitor poſsit capi ad petitionem creditoris, vt tale ſtatutum non habeat locum in ceſsionario. Et fuit quæſtio diſputata per Iac. Bu. de qua tangit in l. 1. ĩ. ſi cer. pet. vbi etiam per Bar. & alios. & vide remiſsiones, quas ibi de hoc dedi ad Spe. & Io. And. ¶Item no. ex ea. lege, quòd
4 quis† poteſt in eodẽ libello agere pro parte nomine proprio, & pro parte aliena, & partim iure proprio, partim iure ceſſo, & ſic talis cumulatio nõ eſt prohibita. quod
5 eſt bene notandum. ¶Quomodo † autẽ formari debeat libellus, vide bonum tex. C. de procu. l. qui ſtipendia. vbi
6 de hoc. ¶In fi. glo. ſuper ver. debetur. Nota, quòd† rei

vendicatio potest cedi, cessionarius tamen non efficitur dominus directò, sed vtiliter. Alibi glo. in l. 1. circa medium magnæ glo. s̃. de eden. dicit, quòd efficitur domin' simpliciter, dum dicit, quòd non potest esse dominium sine rei vendicatione, nec econtra. Alibi videtur sentire, quòd rei vendicatio non possit cedi. in l. emptor. C. de hære. vel act. ven. Ad quod facit; quia qui habet rei vendicationem, habet eam aptitudine, ergo nõ potest cedi. Cum ista glo. hic concor. alia. s̃. de rei ven. l. si culpa. de hoc tangitur per Azo. C. de act. & obl. in sũma. per Dy. in reg. pro possessore. in vlti. quæstione. de reg. iu. in 6. Tu ex omnibus conclude, quòd possum tibi cedere rei vendicatio. non tamen es dominus, quia non sequitur, habeo rei vendicationem; ergo sum dominus, per hãc no
7 tabilem glo. nam sine traditione † non transfertur dominium. s̃. de rei ven. l. si ager. C. de pac. l. traditionibus. Licèt enim transferendo dominium, videatur quis transferre actionem in rem, quæ pro dominio datur: non tamen econtra, cedendo actionem in rem, transfertur propterea dominium. Et ratio est; quia dominium est causa rei vendicationis. l. in rẽ. in princ. s̃. de rei ven. sed ecõtra vendicatio nõ est causa dominij, sed ex dominio procedens. Et ideo translato dominio, translata videtur rei vendicatio, quæ ex dominio procedit, & sequitur, sed nõ
8 econtra; quia principale † trahit ad se accessorium. j̃. de fun. instru. l. fundi. §. vlt. sed econtra accessorium non trahit ad se principale. l. ex pupillari. de vulga. & pupil. Nec ob. prædictæ cõclusioni. s̃. de rei vend. l. eius rei. & l. si res. vbi dominium transfertur sola cessione; quia ibi res erat penes cessionarium, vt ibi not. & eo. tit. l. si culpa. ¶ Et ita intellexit etiam Dy. in dicta reg. pro possessore. Facit qđ ipse Dyn. no. in l. seruum filij. §. eum, qui chirographum. de leg. j. & Insti. de act. in §. primo. & per Ci. C. de act. & oblig. in l. prima. adde etiã Ci. in l. j. C. de ali. mu. iud. cau. fac. in 4. q. adde etiam glo. in l. emptor. C. de hæred. vel act. vend. & Bart. tenentem contra illam in l. prima. in fin. j̃. de oper. no. nun. Istam etiam quæst. glo. vide reassumptam latè per Ioan. And. post Guil. in Spec. de cess. actio. §. primo. vers. item quid si mihi. vbi dicit, quòd ista fuit quæstio disputata. ¶ Item aduerte; quia glo. dixit hic in fine transire dominium non directum. In hoc enim nõ videtur prima facie differentia, cum id consequar per vtile, quod per directum. s̃. de neg. gest. l. actio. Sed responde, ꝙ multa possunt obstare directo dominio, quæ non vtili, & econtra; vt not. per Bart. in l. si duo. j̃. de solut. ¶ Quid
9 autem † si habẽs rei vend. contra alium; quia rem suã possidet, legat ei actionem, quam habet, an in eum transeat
10 vtilis, vel directa. Dic quòd directa, non vtilis. ¶ † Ideo enim in personalibus transfertur vtilis; quia directa non potest separari, nec de vna persona in aliam transferri, sicut nec vsusfructus, licèt eius commoditas sic. l. necessariò. in fin. j̃. de peri. & commo. rei vend. sed in realibus secus; quia potest separari. l. siue. §. fin. cum l. sequenti. j̃. de condi. fur. Et si testator habebat solùm vtilem, sed illa transfertur, ita quòd nil remanet penes hæredem, vt in simili not. glo. in l. ex asse. ad Trebell. j̃. & l. si vt certo. §. fin. j̃. commo. ¶ Veniamus ad glo. super verbo, suo loco. nota ergo super istis verbis post princip. ibi [inuito actore.] nota, ꝙ idẽ dicit glo. in l. si actor. hic alleg. nisi in duobus casibus, quæ. j̃. ponuntur in glo. in solutione ad contrarium. Sed glo. tenet contrarium in l. solutione. j̃. de solu. & illam simpliciter tenet Dyn. Sed vtraque vera; quia ista, & similes loquuntur, quando venit non animo liberandi reum; sed aliàs pro suo interesse: secus si velit venire animo liberandi reum; quia actor non cogitur eũ admittere. Et hæc breuis ẽ cõclusio, & vera &c. Nec obst. huic secundo dicto. s̃. de petit. hæred. l. sed si lege. §. item sirẽ distraxit. quia ibi non inducitur totalis liberatio, sed solùm modificatur exactio.

Ex l. Veteræ. §. Mala.

S V M M AE.

1 *In hæreditate quædam sunt, quæ non veniunt diuidenda, sed comburenda.*

2 *Confessor audiens confitentem habentẽ libros improbatos, potest mandari eos comburi.*

3 *Ars magica est omnino reprobata.*

4 *Hæreditas vsurarij an veniat in iudicio familiæ ercifcundæ.*

§. Mala medicamenta. ¶ Prohibita haberi de iure, & ablata violenter, vel alia specie criminis, per hoc iudicium non diuiduntur inter hæredes. hoc
1 dicit. ¶ Not. ergo, quòd † quædã sunt in hæreditatẽ, quæ non veniunt diuidenda, sed potiùs comburenda. Et facit
2 iste tex. ad mandatum † cõfessorum; quia audito quòd confitens habeat talia improbata, vel libros improbatæ lectionis, mandat illa comburi, facit bene. C. de hæret. l.
3 damnato. Et ex isto etiam videtur inferri, † quòd ars magica sit omnino improbata, & idem in sortilegijs. 26. quæst. 2. per totam. Idem dicit Archid. ea. quæst. in c. qui fine. in arte notoria, per quam quidã scire cupiunt, quæ omnino christiano interdicta est, de quo vide Thom. de Aquin. secunda secundæ. q. 99. arti. j. Propter id tamen, quod hic dicit de veneno, aduerte; quia antiquitùs in ciuitate Massiliensi venenum cicuta temperatum publicè custodiebatur, quod dabatur ei, qui aliquid commisisset, propter quod mors esset illi expectanda. Ita refert Vale. in primo secũdi de insti. antiquis. in exemplo, quod incipit. Inde Massilienses in externis. ¶ Not. etiam singulariter casum in ver. [sed & si quis.] Primò enim facit ad not. in l. cum ratio. §. fin. & ibi allegatur per glo. j̃. de bo. dam. Secundò; quia per istum tex. dixit Roff. in isto titu. fam. er-
4 cisc. † quòd hæreditas vsurarij in hoc iudicio non venit, & secundùm hoc sequeretur, quòd cum fœnerator moritur, vnus filiorum potest accipere totam pecuniam, nec cogitur eam communicare cum aliis hæredibus. & ita arguit Ir. per istum tex. & secundùm hoc erit melior conditio occupantis. Quod tamen non videtur verum, ex quo in testantem fuit translatum dominium, & ita dicit Ricar. Malumb. Odof. autem per istum tex. dicit hic, quòd etiã si pater in extremis confiteretur, quòd quicquid habet, quæsiuit ex vsuris, vnde mandat restitui illis, quibus est extortum: & si non apparet, mandat dari pauperibus, & filiis relinquat solam benedictionem, quòd filij non habebunt inter se hoc iudicium, nec ista diuidere poterunt. In glo. quasi nihil aliud &c. ¶ Super glo. 4. in fin. dum allegat. [j̃. pro socio. l. nec prætermittendũ] si tamẽ cõtulit, non repetit. vt eo. tit. l. quòd autem. Ex quo videtur ad propositum inferri, quòd esset idem in hæredibus, si inter se hæc diuisissent, arg. d. l.

Ex §. Sed & tabulas.

S V M M AE.

1 *Exemplum instrumenti emptionis datur emptori.*

2 *Cedens an possit sibi retinere originale iuris cessi.*

§. Sed & tabulas. ¶ Tabulæ testamenti apud hæredem maioris

maioris partis eſſe debent,vel in æde ſacra,etiam ſi ver- datur hæreditas ſolo exemplo dato emptori.h.d. ¶No.
1 † ergo emptori dari exemplum inſtrumenti emptionis, & authenticum penes venditorem conſeruari. Facit. ỹ. de ac.emp l.creditor.in fi.& l.Titi⁹ hæres.& C.de fidei-com.l.inſtrumenta. In caſu tamen neceſsitatis tradet au thenticum emptori.vt.ỹ.l.proxima. & l.Pompo. Phila-delphus.ỹ.eo.adde caſum in l. fin. in prin. ỹ. de pigno.
2 ac. ¶ Et iſtud facit ad q. † an cedens poſsit ſibi retinere originale iuris ceſsi.qđ ſic Bu.conſulendo reſpondit per l.Titius hæres.de ac.emp.quod ſatis probatur hic,dummodo originale exhibeat ceſsionario, quando expedit. Ray. tamen dicebat Bu.conſuluiſſe contrarium.

Ex l. Si quæ ſunt.

SVMMAE.

1 *Sors in dubio an habeat locum.*
2 *Inſtrumentum penes quem fratrum debeat eſſe.*

§.Si quæ ſunt. ¶Inſtrumēta hæreditaria conſeruari debēt apud hæredem maioris emolumēti: qui tamen cauet de his exhibendis,cum neceſſe fuerit: ſed ſi omnes ſint pariter inſtituti, debet vel ſorte dirimi, vel apud communē amicum,vel in ędem ſacram deponi,non autem per licitationem decidi.h. d. cum parua ſeq. ¶In l. nam. ſuper verbo [licitationem] ideſt ad bellum inter eos,quod eſt improbatū. Vel expone,licitationem,ideſt qui plus de-
1 derit.¶† No.ergo in dubio eſſe locum ſorti,& loquitur de ſorte approbata,ſorte cum taxilis, vt hic, & l. fin. C. communia de le. in prin. Nam tale iudicium non videtur improbatum,niſi in electionibus.Sed per incantationes,& diuinationes eſt reprobatum in omnibus caſibus.extra de ſortileg.c.fi.& in vſib.feud.de pa.iu.fir.§.ſi miles.& no.glo.in l.qua actione.§.ſi quis in colluctatione.ſ.ad l. Aquil.Et de ſorte licita, & illicita vide bonam gl.26.q.1.in c.2.vbi omnino vide. Itē quomodo hoc nomen,ſors,ſumatur multis modis, vide gloſſ. in procemio cle.ſuper ver.ſortis. In hoc tamen dubito,an partes poſſint compelli ad concordiam,vel ſit locus ſorti, ſcripſi in l.itinere.ſ.de ſer.ru.prædi.Adde tamen.q.de duobus impetrantibus ſimul præbēdam primæ vacaturę, quam duxeris acceptandam,ſi ambo concurrant, quid fiendum, quam plenè proſequitur Io.An.de reſcrip.in c. duobus. li.6.in nouella.¶In glo.5.ibi. [de fide inſtru.l fi.]quaſi in dubio ſenior debeat eligi. Et eſt vtile ad no. per Inno. in c.1.de maio.& obe.quod & Bar.refert in l.1.ỹ.de al-
2 bo ſcri.quod declara,vt dixi in d.l.fi.¶† Quid autem ſi magis idoneus, penes quem iura aſsignata ſunt,moriatur,an auferri debeāt eius hæredi, & debeātur alteri magis idoneo, quam ſit illius hæres. Dicendum videtur, ꝙ ſic,ar.hic,& d.l.fi.¶In contrarium facit; quia initium videtur velle attendi,& aſsignatio priùs facta videtur ſortita ſuum effectum.cogitando relinquo.

Ex l.Si hæres vnus.

SVMMAE.

1 *Quando quis agit,vt ſolus hæres, quia fortè in ſolidum hæres eſſe putabatur, tenetur communicare hæredi commodum victoriæ.*
2 *Quòd ſi duo hæredes ſint ſcripti,vnus purè,alter ſub cōditione,ſcriptus purè poteſt agere in ſolidum,& an ſit verum.*
3 *Semel hæres amplius non poteſt deſinere eſſe hæres.*

L.Si hæres vnus. ¶ Victoria vnius hæredis in iure in ſolidum obtinentis contra debitores hæreditarios, prodeſt eis,qui poſtea ſibi cohæredes efficiuntur.h.d.& poteſt diuidi, vt primò thema,& quæſtio. Secundò eius reſpōſio.ibi[nā indubitāter.]Ponatur tertiò nouę quęſtionis deciſio ibi[& electione.]Vel in duas tātùm,vt primò thema,& q̄ſtio.Secūdo eius reſpōſio ibi, [& electione.] ¶Super ver. [dixerit] ſcilicet de facto.¶Super ver. [redierit] ſcilicet cohæres. ¶Super ver.]in ſolidum,ex quo obtinuit.¶Super ver.[competit] & alteri cohæredi in nihilo. ¶Super ver. [cohæredi] ſcilicet qui vicit. ¶Super ver. [communicandam] poſtquam egit actione iudicati in ſolidum.¶Super ver.[poteſtatem]per ceſsionē actionis. ¶Super ver. [effectus] ſcilicet in conditionis euentum. ¶Super ver. [poſtea natus] ideſt poſt victoriā co-
1 hæredis.¶Not.quòd vbi † quis agit,vt ſolus hęres,quia fortè inſolidum hęres eſſe putabatur,tenetur communicare cohæredi commodum victoriæ. ¶Secundò videtur
2 † hic probari,quòd ſi ſint duo hæredes ſcripti, alter purè,alter ſub conditione, ſcriptus interim purè poſſet agere in ſolidū, & ſic in ſolidum iudicetur hæres, de quo ſtatim dicam in glo.vidète glo.¶In glo.1.ſuper ver.expertus.ibi[ſed arg.cōtra]in fi.Poteſt dici in ſpecie, quòd ibi de iure prætorio: hic de iure ciuili. Et ratio diuerſitatis ſit;quia iſtud ius ciuile firmiter petitur,nec poſtea variatur.l.& ſi ſine.§.ſed quòd Papin.ſ.de mino. ſecus in illo iure prætorio.Inſti.de bo.poſ.§.quos autem. Vel ſolue, vt no.ſ.ſi pars hære.pe.in l.2.vbi format quæſtio,an inſtitutus purè interim vocetur ad totum. Quidam enim dicunt,ꝙ ſic,pro quibus videtur facere iſte tex. Alij, quòd non,vt Io.ꝓ quo videtur tex.in l.ſi marito.§. cū patri. ỹ. ſol.mat. & iſtam opin.ſequitur Dy.in l. ſi quis ita ſcripſe
3 rit, Titius. ỹ. de hære. inſti. ex eo quia † ſi ſemel fuiſſet hæres,amplius non poſſet deſinere.l. qui ſoluendo. in fi. eo.titu.ſed eueniente conditione cohæredis, iſte non eſſet hæres ſolidi,ergo,&c. Sed Bar.in l.planè.§.ſi coniunctim.ỹ.de leg.1.dixit, quòd interim purè inſtitutus totum retinebit, & ſi eueniet conditio, dicetur retro nunquam fuiſſe hęres in illa parte:ſi deficiet,cenſebitur retro ſemper fuiſſe hęres,& ideo hoc pēdet à futuro euentu,ſicut & aliàs in l.antiqui.ſ. ſi pars hære. pet. His contētor ad iſtam legem.

Ex l. Pomponius.

SVMMAE.

1 *Teſtator ſi legauit ancillam,quæ texebat telam, vel bancale, hæres non compellitur illam præſtare ante opus completum.*
2 *Redditio rationis ſicut retardat præſtationem,ita debet retardare exequutionem perſonalem in talem actorem deferentē.*

L.Pomponius. ¶Seruus prælegatus non aſsignatur, antequā hæreditatis rationes reddiderit,nec rationes tradunt prælegatæ ante præſtitam & cautionem de ipſis exhibēdis,cum intererit cohæredum.h.d.¶Super ver.[quàm ſi rationes reddiderit] quid cōtineat his verbis, vide in l. cum ſeruus.ỹ.de condi.& demo. ¶Super uer.[rationes] ſ.authenticæ. ¶Super ver. [præſtari] ſcilicet, quòd faciat copiā;quia authenticæ probāt,vt.C.de edē.l.procurator. ſecundùm

secundùm Odof. ¶ No. tex. hic in ver. [nam & si seruus
1 actor] qui clarè videtur decidere, † quòd si testator legauit ancillam, quæ texebat telam, vel bancale, vel simile, quòd hæres non compellatur illam præstare legata
2 rio ante illud opus cōpletum. Facit etiam, quòd † cum redditio rationis retardet istam præstationem, debeat etiam retardare exequutionē personalem in talē actorē deferentem: bene satisfacit de dote præle. l. cum seruus. & quod ibi notatur. Videte gl.

Ex §. Idem Pomponius.

SVMMAE.

1 *Furtum committunt capientes columbos de aliena columbaria, etiam in suo agro.*
2 *In brutis actus, consuetudo, qualitas, instinctus naturalis inducunt præsumptionem voluntatis.*
3 *Statutum puniēs fugientem de carcere, non comprehendit eū, qui exiuit animo redeundi.*
4 *Fugere non dicitur se absentans aliquo momento.*
5 *Abesse non dicitur, qui reuersurus est breui.*
6 *Si causa sit commissa pluribus cum clausula, quòd si non omnes, &c. & vnus absit, qui statim reuersurus est, debet expectari.*
7 *Actum discontinuum non facit breuis absentia.*
8 *Electiones duæ si fiant in capitulo, vna post aliam, secunda dicitur facta incontinenti, si eligentes non dissenserint.*
9 *De pecude, quod superest, subrepta à lupo, vel à socialibus, nō est occupantis, sed prioris domini.*
10 *Consuetudo reuertendi quomodo cognoscatur, & nume. 4. & 5.*
11 *Accipiter, & similes aues quando efficiantur occupantis.*

§. Idem Pomponius ¶ Aliqui habent, p princ. legis, aliqui habent pro. §. idem. sub. l. præcedenti. & h. d. In hoc iudicio haberi debet ratio columborum, & apium, quandiu (etiam longè diuagantes) consuetudinem retinent reuertēdi; quia eatenus iudicātur esse de patrimonio, sicut & rapta à feris, donec consumpta
1 sint. Hoc dicit. ¶ Not. hic primò † expressum casum contra capientes columbos de aliena columbaria, etiam in suo agro, quòd committunt furtum, & sic possunt accusari de furto. ¶ Secundò not. quòd attenditur consuetudo reuertendi, & sic potest allegari, quòd etiam
2 in brutis actus, † consuetudo, qualitas, naturalis instinctus inducant præsumptionem voluntatis. facit Insti. de re. diui. §. Pauonum. & §. in his. vnde dici consueuit. Intima per mores cognoscuntur exterio-
3 res, facit. ꝟ. de ædil. edic. l. si tamen. §. ei, qui. † Et hoc est vtile ad statutum puniens fugientem de carcere, quòd non comprehendat eum, qui exiuit animo redeundi, quod potest procedere, si citò reuertatur;
4 non enim creditur † velle fugere, licèt se absentet aliquo momento. l. si quis ita legauerit, dum vxor mea. ꝟ. de conditio. & demonstratio. secus si non reuertatur. Ita intelligatur. ꝟ. de re mili. l. 2. §. emansor est. & l. qui cum vno. §. edictum Germanici. Similiter nec
5 † dicitur abesse, qui reuersurus est breui. ff. de iudic. si longiùs. §. si filiusfam. & de vac. mu. l. penul. in fi. & C. de testa. l. cum antiquitas. Et ideo dixit Innocen.
6 de offic. deleg. in c. prudentiam. quòd † si causa sit commissa pluribus cum clausula, quòd si non omnes, &c. & vnus absit, qui statim reuersurus est, debet expectari.
7 Item non facit † actum discontinuum secundùm eum.
8 Et ideo si duæ † electiones fiant in capitulo, vna post aliam, secunda dicitur facta incontinenti, si eligentes non dissenserint, de elect. c. considerauimus. & ꝟ. si cert. peta. l. lecta. ver. dicebam. ¶ Item not. hic,
9 quòd illud, quod superest † de pecude surrepta à lupo, vel à socialibus, qui ad alium locum exportauerunt comedendū, nō est occupātis, sed prioris domini. quod intellige secundū determinationē. l. Pompo. de acquir.
10 re. do. † Item quia ponderatur hic consuetudo reuertendi, vel non, quomodo hoc cognoscetur, quòd amiserit consuetudinem reuertendi. Videtur, quòd expectari debeat tantum tempus, quanto potuerunt ad mansuetudinem reduci, & ad habitum, & consuetudinem reuertēdi, ar. ꝟ. de reg. iur. l. ferè. & de acquire. possess. l. quem-
11 admodum. † Et hoc est vtile ad accipitres, & similes aues, quę quotidie perduntur in campis, in quibus videtur, quòd ex quo libertatem naturalem receperint, statim efficiantur capientiū. l. 3. §. Nerua. ꝟ. de acqu. pos. & Insti. de re. diui. §. naturalē. vbi dicit [vt difficilis sit eius persequutio.] Quidam de facto dixerūt, quòd deposuisse creditur animum, cū nō reuertitur ad dominū, vel gubernatorem eius, ad quem consueuit redire. Quod durū videtur, cum in eis quandoque hoc causetur; quia nimiùm depascūtur, vel quia quærunt aquam, vel propter aliquam similem causam aucupatoribus notam. Dico igitur, ꝙ licèt per dies aberret per siluas, & nemora, nō tñ efficitur alterius capientis; quia nō videt̃ per hoc deposuisse totaliter animum reuertēdi, ar. ꝟ. de ædili. edic. l quid sit fugitiuus. §. 1. Sed si totaliter euanuisset ab oculis domini, ita quòd iudicetur amodo difficilis eius persequutio: tunc secus videtur de iuris rigore: sed de consuetudine non seruatur. Imò apud illustres Principes, & Dominos, qui talibus delectantur, sunt comminatæ magnæ pœnæ contra capientes, & non præsentantes, & humaniùs reputo quandocunque domino vendicationem competere, præmiato in aliquo capiente, secundùm rei qualitatem ad arbitrium boni viri, & etiam refusis expensis medio tempore factis, fortè in capiendo, vel mittendo, nisi ille fuisset vsus aue, vel commodum recepisset ex illa. l. in rebus. §. possunt. ꝟ. commo. & l. item si serui. §. 1. ꝟ. de ædi. edic. ¶ Ibi [idē & in apibus dicitur] &c. No. hic, quia dicit hic de apibus, quòd in patrimonio nostro computantur, intellige, donec sint penes nos, vel in conspectu nostro, nec difficilis sit earum persequutio, Insti. de re. di. §. examen. Idem tamen si non sint in conspectu, si facilis est earum persequutio, vt quia ascenderunt altam arborem, vel turrim. Insti. de re. diui. §. naturalē. videntur enim adhuc in nostra custodia remanere. d. l. 3. §. Nerua. de acqui. pos. Et ex quo nostrę remanēt, possumus, etiā inuito vicino, intrahere domū, vel agrum suum pro eis recuperandis, ar. ꝟ. ad exhi. l. thesaurus. & de dam. infec. l. hoc amplius. §. Alphenus. imò, & agere rei ven. contra detinentem. s. de rei vendica. l. idem Pompo. scribit, si frumentum. §. de arbore. Nec ob. quòd imò dominus fundi posset prohibere ingressum. Insti. de re. diui. §. apium. ver. planè. quia ibi loquitur in prosequente, quod suum non erat.

Ex l. Veniunt.

Ex l. Veniunt.

SVMMAE.

1 *Filij, vel nepotes repudiantes bonâ paterna, vel eius hæreditatem, an poſsint admitti ad feudalia, vel emphyteotica.*
2 *Cohæredes poſſunt inter ſe diuidere rem emphyteoticam, etiã irrequiſito domino.*
3 *Superficiaria, & ſimilia noſtra exiſtentia ratione vtilis dominij veniunt nobis adiudicanda, non diuidenda.*
4 *Res aliena bona fide poſſeſſa venit in iudicio fam. ercifc.*
5 *Partus ante aditam, poſt, & hæreditate iacente, venit in iudicio fam. ercifcundæ.*
6 *Hæreditas non appellatur propriè, niſi dum iacet.*

L. Veniunt. ¶Res hæreditariæ, vel hæreditati debitę vtiliter, vel directò, principaliter, vel acceſſoriè veniunt in hoc iudicium, etiã quæſitæ ab hæreditario ſeruo. hoc dicit cũ duabus ſeq. & princ. ſeq. vſque ad §. res, quæ. ¶Super ver. [res] ſ. alienæ. ¶Super ver. [vſuceperunt] . i. vſucapere compleuerunt cum defuncto, qui receperat bona fide ex titulo habili ad dominium acquirendum. ¶Super ver. [hæ quoque res] etiam alienæ. ¶Super ver. [hæredibus] Intellige tanquã hæredibus. & ſic non obſt. ȷ̃. ſi cer. pet. l. eius, qui. 2. reſpõſo. vbi negatur hoc iudicium; quia ibi non recepit, vt hæres, vt ibi not. vt autem iudicium locum habeat, oportet, quòd recipiat, vt hæres. ȷ̃. eo. l. qui erat. l. & puto. §. ſed ſi dolo. & l. inter cohæredes. §. fructus. Fallit in filio, qui recipit etiã non vt hæres. ȷ̃. eo. l. hæredes. §. ſi filius. & C. eo. l. certum. Nam & alia multa in filiis ſpecialia ſunt. C. de fideicom. l. cũ acutiſsimi. C. de inſti. & ſubſt. ſub con
1 di. fac. l. generaliter. & not. in d. l. certum. C. eo. † Et hæc vtilia ſunt, an filij, vel nepotes repudiantes bona paterna,
a vel eius hæreditatẽ, poſsint admitti ad feudalia,ᵃ vel emphyteotica. Bar. tenet ꝙ ſic, in l. quod dicit. de verb. oblig. & in l. iuriſiurãdi. §. ſi liberi. de ope. lib. & ita de facto conſuluit, & incipit conſiliũ D. Donatus. &c. idem in effectu concludit Bart. poſt multa in Auth. ſi quas ruinas. C. de ſacroſan. eccleſ. In contrarium videtur caſus in vſib. feud. in tit. an agna. vel fili. def. poſſ. feud. ret. repud. hæred. &c. in c. j. hanc quæſt. reaſſumit Ioan. And. de proba. in c. in præſentia. ſuper glo. j. in ver. naturales. in nouella. vide etiam circa hãc quęſt. Guil. in Spe. de loca. §. nunc aliqua. ver. 158. ¶Super ver. [quas alienas]. hoc videtur clarè probari, quòd etiam res alienæ in hæreditate inuentæ debeant poni in inuentario. Ad idem l. non tantùm. in prin. ȷ̃. de peti. hæred. Et aduerte, ꝗa litera dixit in l. itẽ [nr̃i patrimonij] nã loquitur ratione directi dominij. Et qđ ſubditur [ſed &] aduerſatur ad dñium circa ea, q̃ nõ ſunt noſtra iure directi dominij, non autem aduerſatur ad patri-
2 monium. ¶Not. hoc iudicium competere etiam pro re ſuperficiaria. ¶Not. † quòd cohæredes poſſunt inter ſe diuidere rem emphyteoticam, etiã irrequiſito domino, facit quod not. C. eo. in l. ſi familię. Poſſet tamẽ dici, quòd hic loquitur de alienatione neceſſaria, de qua ſtatim. ȷ̃. eo
3 dem l. alienationes. Et aduerte, quòd iſta † ſuperficiaria, & ſimilia, quæ noſtra ſunt ratione vtilis dominij, veniunt adiudicanda, non diuidenda. ȷ̃. tit. j. l. communi diuid. in princ. Et quæ ſit ratio, ibi dicetur. ¶Nota etiam, quòd
4 † res aliena à defuncto bona fide poſſeſſa, etiam venit, qđ intelligo de poſſeſſa cum titulo, vel ſine titulo. Contra, videtur. ȷ̃. eo. l. hæres. §. quod pro emptore. Sed reſpõde,
5 vt ibi no. ¶Not. etiam, quòd venit † partus ex hæreditaria ancilla cõceptus poſt aditam hæreditatem, & ante liteconteſt. & etiam poſt, quod extenditur etiam ad acquiſita per ſeruum hæreditarium, quod intellige quęſita poſt aditam, vel ante aditam hæreditatem. Et idem eſſet, ſi viuo teſtatore; quia quæſitum fuit ei. ȷ̃. eo. l. Mæuius. §. ſeruus.
6 Et ex iſto ver. no. † quòd appellatur hæreditas, etiã poſt illam aditam, quod improprium videtur; nam non appellatur propriè hæreditas, niſi dum iacet: poſtea appellatur patrimonium. l. ſed & ſi plures. §. filio. ȷ̃. de vulg. & pupil. & l. prima. §. veteres. de acquir. poſſeſſ. Sed dic, quòd hic loquitur habito reſpectu eius, quod olim fuit, vt not. in ſimili in l. eius, qui in prouincia. ȷ̃. ſi cer. pet. vbi glo. ſuper ver. imò. voluit, quod licèt aditione vnius hæredum confirmetur teſtamentum. l. teſtamento. ȷ̃. de manu. teſta. tamẽ pro parte aliorum nondum adeuntium non deſinit eſſe hæreditas, videte glo. ¶In glo. j. ſuper ver. [§. j.] vult allegare. §. quòd ſi pro emptore. vbi res per hæredem vſucapta non petitur petitione hæreditatis, ſed rei vend. & q̃ ſit ratio diuerſitatis, dic, quòd ratio eſt; quia ſolus hæres habet rei vend. ſuo nomine; ergo ceſſat petitio hæreditatis. Ita cõſueuit ibi notari. & ĩ l. ſed ſi lege. §. pe. eo. ti. &c.

ADDITIO.

a ¶Admitti ad feudalia. Adde ad hanc materiã, nunquid poſsit feudum retineri, hæreditate repudiata, & nunquid hæreditarium ſit feudum, & pro eo hæreditatis petitio cõpetat, & veniat in fideicõmiſſo, & in diuiſione hereditatis, Alex. in conſ. 19. incip. Super eo. in 5. vol. per tot. conſiliũ. Quid de bonis emphyteoticis, nunq̃d in actionem familię ercifc. uenire habeant, & ſic in diuiſionẽ hereditatis, ui de Alex. in conſ. 11. incip. Ponderatis his. in 3. uol. num. 4.

Ex l. Et poſt. §. Res, quæ.

SVMMAE.

1 *Alienatio rei reſtitutioni ſubiectæ, licèt valeat iſto iure, ſemper tamen tranſit cum ſua cauſa.*

§. Res, quę ſub. ¶Res hęreditaria, receſſura tamen ab hæreditate, venit in hoc iudicium cum conditione, & cauſa ſua. hoc dicit. ¶Vel ſic. Res alij legatæ ſub conditione, & ſtatuliber poſſunt in hoc iudicio alteri cohæredi adiudicari: exiſtente tamen conditione, adiudicatio nulla efficit. hoc dicit ad literam. ¶Super ver. [hæreditatis eſt] cum tamen adita erit hæreditas, dicentur propria hæredis. ȷ̃. de vulg. & pupil. l. ſed ſi plures. §. filio, & l. prima. §. vete
1 res. de acquir. poſſ. ¶Not. hic, quòd † licèt iſto iure ſecundùm aliquos teneret alienatio rei reſtitutioni ſubiectæ, (quod Dy. dixit verum in alienãte ignorãte: ſecus in ſciẽte, per l. fi. §. fin. de leg. 2.) ſemper tamen res tranſibit cũ ſua cauſa, vt hic, videte glo. ¶In gl. in ver. quòd allegatur [voluntariæ autem] &c. hæc veritas de iure nouiſsimo, hic, & meliùs in Auth. res, quæ. ibi poſita. teneamus iſtam glo. ¶In glo. 2. ſuper ver. [quantũ ad commodum.] hoc dicit; quia aliàs non poteſt propriè reuerti, quod fuit continuò apud eos. ¶In glo. vlti. nihil aliud habetur.

Ex l. Alienationes.

SVMMAE.

1 *Alienatio vbi prohibetur à lege, intelligitur de voluntaria, non neceſſaria.*
2 *Vitium litigioſi non pertinet ad alienationem neceſſariam, quę habet cauſam de præterito.*
3 *In alienatione neceſſaria non requiritur aliquod miniſterium iudicis.*

4 Probi-

4 *Prohibitum generaliter videtur permitti ex causa.*
5 *Statuto prohibetur arrengari de noua collecta imponenda, non incidit in pœnam proponens propter bellum, vel aliam necessitatem.*
6 *Statutum efficitur non statutum propter necessitatem.*
7 *Lex debet esse possibilis, & honesta.*
8 *Vbi maius periculus, ibi est cautius agendum.*
9 *Prohibitio alienationis rei litigiosæ nõ comprehendit alienationem necessariam.*
10 *Reo, qui iudicio pendente, acquisiuit dominium, non obstat vitium litigiosi, quin possit alienare.*
11 *Optio litis, vel receptio probationum illius, qui dicit se canonicè tenere duas curas, an impediat conferentem, ne conferat.*
12 *Vitium litigiosi non impedit vsum possessionis.*
13 *Eligere potest, qui est in quasi possessione, pendente quæstione de proprietate iuris eligendi.*
14 *Priuilegium merè personale licèt non possit transferri: hoc tamen non est verum, si transferatur ex necessitate.*
15 *Filiusfa. potest alienare peculium aduentitium delinquendo.*
16 *Quando alienatio fit in pœnam, non dicitur ille, sed lex alienare, & eum priuare.*
17 *Filius inuadens rem peculij aduentitij, an priuetur dominio.*
18 *Alienatio, quæ fit pro sententiam, dicitur voluntaria ex parte eius, qui prouocauit, secus ex prouocati parte.*
19 *Fundum regulariter non potest alienari.*
20 *Monachus effectus, qui erat tabellio, licèt non possit exercere officium tabellionatus, complebit tamen veteres contractus.*
21 *In alienatione necessaria an requiratur consensus substituti, vel alterius, ad quem res fortè peruentura erat.*
22 *Alienatio necessaria intelligitur non modica.*
23 *Lex loquens de effusione sanguinis, intelligit de non modica.*
24 *Lex loquens de debitore, intelligit, de non modico.*

L. Alienationes. ¶ Lite conte. in hoc iudicio, prohibetur voluntaria alienatio in iudicio rerũ deductarũ, nõ necessaria. h. d. ¶ Vel sic. Pendẽtia litis nõ impedit alie-
1 nationem iuris, & de iure. h. d. ¶ Not. ergo, quòd † vbi à lege prohibetur alienatio, intelligitur de voluntaria, non de necessaria. facit. j. de manu. testa. l. qui potuerunt. in ratione sui, & de fideicom. li. l. cum fidei. Et ex hoc infer-
2 tur † aliquid, quòd vitium litigiosi non videtur pertinere ad alienationem necessariã, quæ causam habet de præterito, facit. s. de peti. hære. l. Diuus. & qđ statim dicã super glo. Item not. hic tex. in ver. [habent necessariam.] in fi.
3 † qui videt satis innuere, quod isto casu alienatio permittatur absque aliquo ministerio iudicis, cuius cõtrarium sentit tex. in l. Diuus. s. de peti. hæredi. in ver. concessurũ. puto de vrbanitate requiri, nõn de necessitate. ¶ Itẽ not.
4 hic, † quòd generaliter prohibitũ videtur ex causa per-
5 mitti, & sic facit, quòd si per statutum est † prohibitum proponi, vel arrengari de noua collecta imponenda sub pœna, proponens propter guerram, vel aliam necessitatem superuenientem, non incurrit penam, vt hic. Pro hoc etiam; † quia propter necessitatem statutum efficitur nõ
6 statutum; quia continet impossibilitatem, quod esse non debet; quia lex † debet esse possibilis, & honesta.
7 s. de iusti. & iu. l. 1. & de legi. l. 1. & ita voluit Cin. in addi. d. l. Diuus. pro quo facit. j. man. l. si hominem, & d. l. qui non potuerũt. de manu te. Et quia absurdum esset tale statutũ publico fauore factum interpretari contra publicam vtilitatem, videte modo gl. ¶ In glo. 1. ibi. [§. petitam] meliùs facit. l. sed si lege. §. si autem. eo. tit. & C. de peti. hære. l. 1. quod est verum in iudicio vniuersali, vt hic, hodie in reali fit litigiosa per solam citationem. C. de liti. l. 1. & Auth. ibi posita. Sed in personali non, nisi per lit. conte. Fallit si in personali quæratur de dominio. j. de aqua plu. ar. l. quanquàm. §. Iul. ¶ In ea. glo. ibi [singulari iudicio] vbi demum post lit. conte. impeditur alienatio. Et ratio diuersitatis est.; quia in hoc iudicio plura deducuntur, quàm ibi, & sic est hic
8 † maius periculum, quàm ibi, ergo cautiùs agen. l. 1. §. sed & si quis. de Car. edic. & c. vbi periculum. in prin. de ele. in 6. Et ad eius declarationem vide Cin. in l. 1. hic allegata. ¶ In fin. gloss. illud videbatur etiam obstare continuãdo legem istam ad superiora, scilicet, quia subiacebat restitutioni. l. vlti. §. fi. & Auth. ibi posita. C. communia de le. ¶ Et ex his. s. tex. coniuncta gloss. no.
9 † quòd prohibitio alienationis rei litigiosæ non comprehenderet alienationem necessariam, vt hic. & l. is, à quo. & l. se. s. de rei vendi. ita dicit Inn. de consti. c. cum. M. in glo. pe. Item talis prohibitio alienationis rei litigiosæ fit tantùm litigantibus, idest actori, vel reo. C. de liti. l. 2. secũdùm Bernar. in d. c. cum. M. in gl. fi. in fi. Et ideo talis
10 res poterit alienari à tertio sine vitio litigiosi. † Cui adde, quòd reo, qui iudicio pendente acquisiuit dominiũ, non ob. vitiũ litigiosi, quin posset alienare, & ideo debet cauere de facto suo. Ita probatur. s. de rei ven. in l. si post acceptum. Et ratio est; quia actio præposita alterauit suã naturam; quia vbi erat realis, est effecta personalis ad dandum, & ideo non impeditur alienatio, ar. ad hoc. C. de dona. quæ sub modo. l. 1. & ad istud vide Inno. de restitu. in inte. in c. 2. Adde quod ipse dicit de elec. in c. dudum. il
11 2. & in glo. intitulatam. vbi declarat, † an optio litis, vel receptio probationum illius, qui dicit se canonicè tenere duas curas, impediat illum, ad quẽ spectat collatio, alij
12 conferre. Adde etiam, † quòd licèt vitium litigiosi impediat alienationem: non tamẽ impedit vsum possessionis,
13 vel quasi. l. chirographis. §. fi. de admi. tu. † Et ideo pendente quæstione de proprietate iuris eligendi, ille, qui est in quasi possessione, potest eligere. Ita no. Compo. in d. c. cũ. M. facit quod no. vt lit. pen. in c. 1. & quod in simili no. Innocen. de censi. in c. venerabilis. ¶ In gloss. 2. in fin. vel pone exemplum, quando res erat tempore peritura, vt d. l. Diuus. ¶ Extra not. consideratione huius legis de necessitate, &c. quia facit ad multa. Primò per hanc
14 legem potest inferri, quod † licèt priuilegium merè personale non possit per cessionem in alium trãsferri. l. ex pluribus. j. de admi. tu. & l. 1. C. de priuile. do. hoc tamen sit verum, nisi translatio fiat ex necessitate. Facit. C. de pri-
15 ui. fis. l. 3. & l. fi. facit, † quòd fil. fa. possit alienare peculium aduentitium delinquendo; quia ista est quædã alienatio necessaria, vt no. gl. in l. sed & si condemnatus. s. de noxa. vide, quod ibi dixi, quod tangit Bartol. in l. si finita. §. si de vectigalibus j. de dam. infec. in 6. q. Plus dicitur alibi, & distinctio huius legis inter voluntariam,
16 & necessariam non habet locum, quando † lex alienat in pœnam, & sic non dicitur ipse alienare, sed lex ipsa eum priuari facit. Facit in ar. l. 1. §. fin. cum. l. seq. j. de re.
17 eo. Et hoc est vtile ad aliam quæstionem, † an filius inuadens rem peculij aduentitij, priuetur dominio. & Iac. de Are. dixit, quòd sic. Nec ob. quòd filius nõ possit alienare. l. fi. §. filij aũt. C. de bo. quæ li. quia respondet, vt dixi, ꝙ tũc ipse filius nõ alienat, sed lex eũ priuari facit, & tũc res efficitur patris pleno iure, si ipse pater possideret. Si autem filius, remanet patri saluũ ius vsusfructus, ar. l. si postula-

ſtulauerit.§.iubet.ſ. de adul. Et de iſta quæſtione vide per Ci.in l.ſi quis in tantam.C. vnde vi.¶Adde etiam,ꝙ
18 alibi appellatur† alienatio voluntaria, quæ fit per ſententiam,quando quis prouocat ſocium ad diuiſionem;habet enim tunc ſententia,quæ fertur, eius conſenſum, vnde appellatur voluntaria, quò ad eum, ſecus quò ad prouocatum; quia non dicitur quò ad illum habere conſenſum, & ideo appellatur neceſſaria, caſus eſt in l.& ideo. poſt prin.ſ.de condi. fur.Poſſet tamen dici, qđ illud eſt, quò ad ſuam materiam,de qua ibi.¶Extra per iſtam legem dicit Guil.in Spe.de feu §.quoniam.verſi. 40.quæri
19 tur.† quòd licèt feudum non poſsit alienari, de prohi. feu.alie.c.Imperiali. extra de loca.c. fi.tamen delinquen
a do a poteſt; quia eſt alienatio neceſſaria, vt hic,& l.peto. §.prædium.de le.2.& ibi latè proſequitur, an tranſeat in filium, vel reuertatur ad dominum, de quo Bart. tangit in d.§.ſi de vectigalibus.¶Alibi etiã dixit per legem iſtã
20 in ti.de ſta.mo. ver. 27. quòd licèt † monachus effectus tabellio non poſsit exercere tabellionatus officium, & ſic nouas rogationes aſſumere: veteres tamen complebit,& hoc ſimpliciter ſequitur Io.An. de hær.in c. vt offi
21 cium.li.6.in glo. per hanc literam.¶Extra, an † in iſta alienatione, vel ſimili requiri debeat conſenſus ſubſtituti, vel alterius, ad quem res fortè peruentura erat, vide aliquid per Bar.in l.in diem.de aqua plu.ar.latiùs in l. alio. de ali.& ciba. lega. vbi declarat de venditionibus, quæ quotidie fiunt per exequutores vltimarum uolunta
22 tum. ¶ Vltimò regula † iſtius legis videtur reſtringi ad alienationem non modicam, per ſimile quod notat glo.
24 de ſen.excom. in c.cum illorum, quæ dicit quòd † lex loquens de effuſione ſanguinis, debet intelligi de non mo
24 dica.Item lex† loquens de debitore,debet intelligi de nõ modico debitore.Ita notat gloſſ. in Auth. minoris.C.qui dari tu.poſ.& in Authen. ſed iam neceſſe. de dona. ante nup.ad quod bene facit.l.omnino.ſ.de impen. & l.virũ. ſ.de dona.inter vir.& vxo.

ADDITIO.

a ¶Delinquendo poteſt.Aduerte, quòd in alienatione generali non venit feudum, quod ſine domini conſenſu alienari nequit, Alex in conſil. 158.in ci. Viſo dicto thematè.in 2. volum.fol. 18.Nunquid tamen iura feudalia, quæ non erant tranſitoria ad extraneos hæredes, ſed ad filios tantùm, poſsint tranſire per ceſsionem in alium extraneum, vide Pau.de Caſt.in conſil.93.in 2.vol.verſ. iura dicti Franciſci.

Ex l. Sed & ſi.

SVMMAE.

1 *In hoc iudicium fam.erc. licèt veniat res hæreditaria tradita: non tamen venit contra hæredem vſucapta.*
2 *Iudicium fam.erc. ſicut redditur inter plures poſsidẽtes ſimul, ita & inter plures proprietarios non poſsidentes.*

L. Sed & ſi. ¶ Res hæreditaria vſucapta per extraneum non venit in hoc iudicium poſtea inchoatum, licèt pendente lite fuerit completa.h.d.¶In tex.ibi[vſucapio].ſ.rei hæreditariæ.¶Super ver.[cẽpta].ſ.extraneo poſsidente titulo, & bona fide, & hoc tollit contrarium.¶In tex.ibi[ante lit. cont.]in hoc iudicio diuiſorio. ¶ Super ver. [iudicio].ſ. iſto. ¶Super ver. [ſubducit]quia deſijt eſſe hæreditaria, & communis,ſimile in ſententia,vt ſ.de excep.rei iudi.l.
1 ſi mater.§.idem Iul. vbi glo.¶Not. ergo † quòd licèt in hoc iudicium veniat res hæreditaria tradita.ſ.e. l.veniũt.
2 non tñ contra hæredẽ vſucapta,vt hic. ¶No. ſecũdò†ꝙ ſicut hoc iudicium redditur inter plures poſsidentes ſimul.ſ.eod.l.j. ita & inter plures proprietarios non poſsidente,vt hic.Inter poſsidentem autem,& non poſsidentẽ non reddit iudiciũ ex quodã ordine,ſi opponat.ſ.eo.l.1. Et idẽ in quolibet iudicio diuiſorio,vt not.hic; nã dr, ꝙ ſi non eſſet completa vſucapio,pendente iudicio iſto,veniebat in hoc iudicium, & tñ extraneus eã poſsidebat,& hoc ideo contingit; quia hæreditariũ erat, & iure dñij pertinuerat ad defunctum.¶In fi.gl.ibi [ſolue vt ibi] nam ibi loquitur in re hæreditaria poſſeſſa per hæredem: hic poſſeſſa per extraneum

Ex §. Vſusfructus.

SVMMAE.

1 *In vſufructu cadit diuiſio non reſpectu iuris, ſed commoditatis,& vſus.*

§. Vſusfructus. ¶Vſusfructus cõis inter cohæredes ex cã hæreditaria venit in hoc iudiciũ.h.d. in effectu cũ ſe. & prin. ſe.vſque ad §.Iul.ait. ¶In l. & puto. ſuper ver. [morem eis]ſm ſtylũ iudiciorũ,vt no.ſ.de rei vẽ.i l. ꝙ ſi poſſeſſor. &.ſ.eo.l. fundus.§.ſi ego.& ſ.in prooemio in §.hos igit.
1 ¶No.† ꝙ in vſufructu cadit diuiſio, qđ intellige non reſpectu ipſi' iuris,ſed cõmoditatis,& modi vtẽdi, facit.ſ. de peri.& cõmo.rei ven.l.neceſſariò.§.fi. Videte gl. ¶In gl.1.ꝓ intelligentia gl.præmittit hic duplicẽ literã, & ĩ effectu vult ita opponere, aut fuit vſusfructus relict' hrẽdibus,& tũc capiũt iure proprio, & nõ hrẽditario,& iõ non venit in hoc iudiciũ.l.hæredes.§.quod pro emptore.ſ.e. Aut fuit relictus teſtatori:& tunc non venit, quia finitus fuit morte.Et propter hoc dicit, quòd hic fuit relictus Titio,& hæredibus; tunc enim videntur capere iure hæreditario, & venit in hoc iudicium.

L. Et puto. ¶Hic habetis vnam gl. adducentem concor. nil aliud.

Ex §. Iulianus ait.

SVMMAE.

1 *Menti ſtatur, quando verba etiam per improprium ſignificatũ poſſunt trahi ad mentem.*
2 *Verba ſententiæ trahũtur ad improprium ſignificatum, vt ſententia valeat,& non pereat.*

§. Iulianus ait. ¶In hoc iudicio iudex poteſt adiudicare uni proprietatem, alteri vſumfructum fundi, & ex tempore,& ad tempus:& non communicatur vſusfructus,quãdo adiudicatur vni fundus,alteri vſusfructus.h.d.cũ ſeq. ver. ¶Super ver.[ſi alij] ſcilicet cohæredi. ¶Super ver. [vſumfructũ]ſcilicet ille, cui adiudicauit,habebit vſumfructum totum,alius nudam proprietatem. ¶Super ver. [poteſt]vni cohæredum in hoc iudicio.Nec ob. ſupra de vſufru.

vsufru.ca.re.quæ vsu.consu.l. in stipulatione. vt ibi nota. ¶No.hic casum limitantem.l.si alij. de vsuf. le. quia ibi loquitur in legato: hic autem in sententia, & sic illa lex non habet locum in sententia: adde tamen quod statim dicam super glo.¶Videte gloss.quæ est super ver. non cõ
1 municari.¶No.ex ista gloss.singulariter,† quòd vbi mẽs potest probari, si verba possunt trahi ad mentem, etiam per improprium significatum,stamus menti,& pro hoc videtur casus in l. iurisgentium. §. quod ferè. secundùm vnam lec.s.de pac. ¶Alibi Ci. allegat singulariter istam
2 gl.† quòd verba sententiæ trahuntur ad improprium significatum, vt sententia valeat, & non pereat. Ita allegatur per Cin. in l. 1. C.de anna.excep.in additione,pro quo bene facit quod no.j.de iureiuran.in l.sed si posses-sori.§. sed & si rerum.

Ex §. Id, quod amnis.

SVMMAE.

1 *Iudicium potest dici esse simile homini; quia crescit, & decrescit. Sic peculium.*

§. Id, quod amnis. ¶In hoc iudicio venit incrementũ alluuionis.h.d. Vel sic.In hoc iudicio veniunt res
1 principales, & accessoriæ. h. d. ¶No.ex tex. cum gl.† q iudiciũ põt dici esse simile homini; quia crescit, & decrescit.Sic & dicimus in peculio j.de pecu.l.peculium nascitur.¶Item no.istum casum propter incrementa,quæ cõtingunt rei petitæ,iudicio pendente ad rem illam.

Ex §. Sed si dolo.

SVMMAE.

1 *Fratres duo tenentes post mortem patris hæreditatem indiuisam, quando ambo negotiantur, & lucra communicant, præsumitur inter eos contracta societas.*

2 *Pater si obligauit se pro filio, qui deliquerat, ne puniretur, & demum soluit, an alij fratres, mortuo patre, potuerunt agere contra istum fratrem.*

3 *Cautela, quando pater soluit, & impendit multa pro filio aliquo, vt prouideat alijs.*

§. Sed si dolo. ¶De commisso dolo, vel culpa hæredis tanquàm per hæredem, habetur ratio in hoc iudicio: secus si viuo testatore quædam amouerit. h. d.tex.iste singularis, & notandus in sua materia vsque ad §.si seruus.¶Super ver.[in iudicium]famil.ercisc. ¶Super ver. [quis] scilicet hæres. ¶Super ver. [fecit] non solùm in vsufructu,vt s. ¶ Super ver. [pecuniam] scilicet testatoris viuentis. ¶ Super ver. [eam] scilicet pecuniam,sed actio, quæ competebat defuncto, sic. ¶ Super ver. [erat.] No.& hic declara, vt j. eod.in l. qui erat. ¶ Super ver. [vbi autem quis] scilicet cohæres. ¶ Super ver. [teneri] alteri cohæredi. ¶Super ver.[eum] scilicet dolum, vel culpam committentem. ¶ Super ver. [deleuerit] mortuo testatore tanquam hæres.¶No.regulã ibi[sic ta
1 men quasi hæres] &c. allegatur enim, † quòd quando duo fratres tenentes post mortem patris hæreditatem in diuisam,ambo negotiantur,& lucra communicant,quòd
a præsumatur a inter eos contracta societas; ista enim non veniunt ex natura hæreditatis simul retenta; quia nec ve nirent in iudicio famil.erciscun. vt hic allegatur per Bar. in l.Titium, & Mæuium.§.altero.j.de adminisT. tuto.tangitur in l.si patruus.C. communia vtriusque iudi.aliquid etiam in tractatu de duobus fratribus.¶Allegatur etiam
2 iste tex. hic in ver. [& ideo] † quòd si pater obligauit se pro filio, qui deliquerat, ne puniretur, demum soluit, non poterunt alij fratres,mortuo patre,agere contra istũ fratrem fam.ercisc.vt tale solutum recuperent; quia gestũ fuit, antequam essent cohæredes, vt hic; nec enim potest dici negotium hæredita. viuente patre. l. 1.ff.de hære.vel act. ven. sed videtur competere nego. gest. quasi vtiliter gestum fuit negotium filij, & sic compellatur habere ratum. Fertur Albericum Papien. hic tenuisse illum filium fratribus non teneri; quia ex quo pater obligationem suscepit, potiùs dicitur pro sua obligatione soluisse, quã alterius; communiter enim illa sequeretur hæredes, ex quo personalis fuit.j.de act.empt. l. fi. nam si non soluisset, hæredes tenerentur pro portione hæreditaria,secundùm l.primã.C. si cert.pe. Nec est verum hæredibus aliquam actionem proditam, cum pater non habuerit animum aliquem sibi obligandi; suo enim timori prouidit. l.isti quidem.in fi.s.quod me.cau.Et de hac.q. facit Ioa. An.mentionem in Spe. de iudi. §. sequitur.in additione, quæ incipit. quid si pater obligauit se pro filio. vbi sub-
3 dit, quòd † vbi quantitas est notabilis, & ex notabili culpa filij prouenit, parentes nostri temporis prouident reliquis filijs prælegando,& sic tollunt istam disputationem.gl.sunt literales.

ADDITIO.

a ¶Præsumatur. Adde ad hanc practicabilem materiam, an præsumatur societas contracta esse inter fratres, si vnus ex pluribus fratribus pupilllus fuerit, Alexand. in consil. 49. incip. Maturè ponderatis. in primo volum. Et nunquid,viuo patre,tacita societas inducatur inter fratres communiter habitantes, & negotiantes, vide eundem Alexand. in cons. 138.incip.Ponderatis his.in 5.volum. vide pulcrè per Paul. de Castr. quomodo contrahatur societas inter fratres, & patrueles, in consil. 367. in 2. li. per tot. consil. vbi sub paucis enucleat hanc totam materiam.

Ex §. Item si seruus.

SVMMAE.

1 *In libello vbi inseritur talis causa, quæ potest parere diuersos effectus, debet in libello exprimi causa.*

§. Item si seruus. ¶Iste.§. hoc intẽdit. Cohæredi, cuius res p seruum hæreditarium est subtracta, fit adiudicatio serui, vel solutio simplicis æstimationis rei ablatæ per hanc actionem.h.d.ad literam. ¶Super ver.[& communi di.] nec ob.j. eod. l. inter cohæredes. in princ. vt ibi not. ¶Super ver. [cessare] scilicet aduersus cohæredes. ¶Super ver.[adiudicetur] pro parte conuenti,& sic quasi noxalis. ¶ Super ver. [in simplum] pro parte sua tantùm, non in solidum,ar.s.de noxal.l.cum seruus.¶Et dicit hic Odof.quòd varia prodita sunt remedia hic, & in parte pcedẽti, q vbi † in libello inserit talis cã, quæ possit parere diuersos effectus,deberet exprimi i libello cã,vt patet, cum vnus hæredũ dedit damnũ in re hæreditaria, & petitur cõdemnari; hic enim sunt duæ actiones, Aqui. & famil.

mil.erciſ.vnde poteſt peti, quòd declaretur, qua agatur, ſecundùm no.in l.1.ſ. de eden.

L.Damno commiſſo.

¶Hæres ratione damni à ſe commiſsi in re hæreditaria, tenetur cõ hæredi ad ſimplum.hoc dicit. ¶In gloſſ. vnica.ibi [l. ſi ſeruus communis.in fin.] Hoc non videtur verum, niſi hæres fecerit tanquàm hæres. Nec obſt.illa.l.ſi ſeruus cõmunis.quia loquitur in ſeruo communi, vt dixi.ſ. eodem in l. veniunt.& in l.& puto.§.ſedet ſi dolo. & not.ĩ. eod. in l. quierat. nihil aliud habetis.

Ex l.His conſequenter.

SVMMAE.

1 *Seruus de facto ſuo interrogari poteſt.*

2 *Seruus non hæreditarius non eſt torquendus pro hæreditate.*

3 *Ad intereſſe tenetur, qui ſpernit rationabilem proteſtationem.*

4 *Dominium, facta electione, tranſit in legatarium, ſi legatur electio ſeruorum teſtatoris, ſecus ſi legetur optio ſeruorum hæredis.*

L.His conſequenter.

¶Pro ſeruo optato contra denunciationem legitimam locum habet exceptio.hoc dicit. ¶ Vel ſic. Si hæres habens electionem vnius ſerui ex pluribus teſtatoris, eligat ſuſpectum de corruptione teſtamenti, petitur per cohæredes doli exceptione repelli. hoc dicit. ¶Super ver.[Stichum] hæreditarium. ¶Super ver. [vel corrupiſſe] &
1 ſic de facto † ſuo interrogabitur ſeruus, quod fieri poteſt.C.de quæſtio.l.interrogari. ¶Super ver.[& propter
2 hoc] † quia ſeruus non hæreditarius non eſſet torquendus, vt ĩ.de quæſtio.l.1.§.Diui fratres. ¶Super ver.[denunciauerint] cohæredi, cui optio ſerui erat relicta. ¶Super ver.[ſeruus] ſcilicet Stichus. ¶Super ver. [optatus] ſcilicet Stichus idem ſeruus. ¶ Super ver. [vendicetur] per cohæredem, cui optio prælegata fuerat. ¶Super ver. [poterunt] cæteri cohęredes. ¶Super ver. [vti] contra hæredem vendicantem Stichum electum à
3 ſe.¶Super ver.[de ſeruo] ſcilicet Sticho. ¶ Not. † quòd qui ſpernit rationabilem proteſtationem, tenetur ad intereſſe, ita Bald. allegat.¶No. hic apertè in ver. [vendi-
4 cetur] quòd vbi legatur † electio ſeruorum teſtatoris, facta electione, tranſit dominium in legatarium: quod ſecus eſt, ſi legetur optio ſeruorum hæredis.l.nec ſemel diẽ ĩ.quando di.leg.ce.& l.Iul. & quod ibi no. & l.ſi optio.ĩ.qui & à qui. Videte.glo. ¶In glo.denunciauerint. ibi.[nam idem,& ſi non denunciauerint] per ea, quę no. in l.ſeruus vni.& l.ſeruo legato.§.ſeruus.de lega.1.vbi vide,& facit.ſ.eo l.Pompo.& de leg.1.l. ſerui electione.& quod ibi not. per Dy.

Ex §.Sed an in familiæ.

SVMMAE.

1 *Separatorum debet eſſe ſeparata ratio.*

2 *Suſpectus de morte teſtatoris, vxoris, vel liberorum non repellitur ab hac actione.*

3 *Licèt quis interfecerit vxorem, vel liberos teſtatoris, non per hoc iudicatur indignus eius ſucceſsione.*

4 *Fratres ſi ſint duo, ex quorum vnus interficiat patrem, portio eius non confiſcatur, ſed fratri applicatur.*

5 *Statuto ſtante, quòd debeat fieri inſinuatio teſtamenti, an illa non facta, repellatur hæres petens hæreditatem.*

6 *Iuri accreſcendi quomodo ſit locus, ſi portio deficiat ipſo iure, vel ope exceptionis.*

7 *Hæres an priuetur ſucceſsione ipſo iure ratione delicti ab hærede in defunctum commiſsi.*

8 *Exceptio, ꝙ hæres ſit indignus, an poſsit opponi per priuatam perſonam.*

9 *Si quis inſtituat filiũ ſpuriũ ſibi hæredẽ, propinqui, & cognati defuncti non pñt aliquid dicere ſpurio, nec iure actionis, ſi ipſe poſsideat, nec iure exceptionis, ſi ipſi poſsideant; fiſcus enim ſolus poteſt mouere controuerſiam.*

Et an per ciuitatem.nume. 10.

11 *Excipi an, & quando liceat de iure tertij.*

Et præſertim, ſi ius eſt iam quæſitum apud tertium, numero. 12.

13 *Fiſcus non poteſt ſe opponere hæreditati, quando per malos mores quis efficitur incapax.*

§.Sed an in familiæ.

¶Cõtra agentem famil.erciſcun. non poteſt per cohæredem obijci indignitas, per quam dicat hæreditatem pertinere ad fiſcum, vt per hoc impediatur iudicium diuiſoriũ. h. d. ¶Vel ſic. Quæſtio de morte teſtantis, vel liberorum non venit in hoc iudicium.h.d.¶Super ver.[teſtatoris] illata forte ab eo, qui agit fami. erc. iudicio aduerſus cohæredes.¶Super ver. [hæredes] excipientes contra ipſum de morte prædicta.¶Super ver. [non pertinere] quia hoc iudicium eſt ciuile, quod nõ habet exceptionem criminis;
1 nam † ſeparatorum debet eſſe ſeparata ratio. l. maritus.C.de dona.inter vi.& vxor.vnde proceditur in iudicio iſto non obſtante exceptione prædicta; quia iudex debet dicere, nolo me de hoc intromittere. Ita dicit Odoſ. Vel põt dici, ꝙ hoc ideo ſit; quia iſte excipit de iure fiſci, qđ ius fiſci, qñ opponit ad commodũ fiſci, eſt publicũ: ſe qñ ad commodum priuati, non poteſt opponi, vt hic, quod eſt notabile. qđ tñ declara, vt ĩ. dicetur. ¶Nota.
2 hic, † ꝙ ſuſpectus de morte teſtatoris, vxoris, vel liberorum, non repellitur ab hac actione.¶Secundò magis no
3 tanter no.caſum, ꝙ licèt † quis interfecerit vxorem, vel liberos teſtatoris, non per hoc iudicatur indignus eius ſucceſsione. Quod intelligo, antequàm fiſcus auferat, vt ĩ.dicã in gl. Et idẽ dico, ſi legitimus hæres defunctum occiderit. ĩ.de bo.dam.l.cum ratio. in fi. ¶Et aduerte; qa
4 Bart.dicit ibi, ꝙ † ſi ſint duo fratres, & vnus interfecit prẽm, ꝙ portio ſua non confiſcat, ſed applicat fratri, per l.1.& 2.§.fratris.ĩ.ſi quis aliq.teſta. prohi. quod vr̃ eſſe contra illum caſum hic; nam ſi applicaretur fratri, ergo conuentus diuiſorio poſſet excipere de iure ſuo: quod tñ iſta lr̃a negat. Nec ob. Auth.bona damnatorũ.C.de bo. proſcr. quia fiſcus non venit hic ratione capitalis condẽnationis, ſed ratione indignitatis. Videte gl.¶No. ſingulariter hanc gl.ad plura. Primò propter differentiã, quã facit, an ipſo iure, vel per ſñiam, quã Bart.hic adducit ad
5 ſtatutũ, † ꝙ debeat fieri inſinuatio teſtamenti, an illa nõ facta, repellatur hæres petens hæreditatem; quia ſi priuat ipſo iure, repellitur, aliàs non, ſecundùm Bartol hic.¶Facit etiã ad nota. in l.ſi duo patroni.in prin. ĩ.de
6 iureiur.ad illud † de portione deficiẽte ipſo iure, vel ope exceptiõis, qũo ſit locus iuri accreſcẽdi, de quo ibi dixi.
7 ¶Secundò ex iſta glo.notandum eſt, † ꝙ rõne delicti ab

hærede commisſi in defectum, non priuatur hæres ſucceſsione ipſo iure, licet non admittatur ad lucrum ex pacto de dote lucranda.l.ab hoſtibus.§.1. ſol. mat.Ratio eſt; quia ab illo pacto de lucrando ſemper intelligitur dolus exceptus, facit infra mand. l. creditor. §.Lucius.¶Tertiò, quia in iſto modo loquendi concor. alia gloſſ.in l.liberi.C. de epi. audi. ſed in corpore, vt cum de appell.cognoſci.§.ſi quis igitur. dicit, quòd ipſo iure priuetur.¶Pro quarũ concordia dic, aut offenſio tangit perſonam teſtantis, vt quia dum captum non redemit, vel furioſum, vel indigentem non nutriuit;& tunc ipſo iure priuetur hæreditate.d.l.liberi.& d.§.ſi quis igitur.& ipſo iure transfertur in eum, qui redemit, vel nutriuit eum: idem multò magis, ſi eum occidit, ar.d.l. indignũ.¶Aut teſtator non moritur culpa, vel facto hæredis, ſed poſtea non vindicat defuncti mortem: tunc priuatur per ſententiam, & ita intelligatur iſta gloſſ. ¶No.etiam iſtam gloſſ.dum dicit [à cohæredibus non
8 repellitur] quæ ſingulariter allegatur, † quòd hæredi, cui(vt indigno) poteſt auferri hæreditas, non poteſt per priuatam perſonam opponi exceptio, quòd ſit indignus, nec ex hoc repelli, licèt fiſcus hoc poſſet, & idem videtur ſentire gloſſ.in l.ſororem.C. de his, qui. vt indig. Et
9 per hoc dixit Ric.Mal.quòd ſi† inſtituat quis filium ſpurium ſibi hæredem, propinqui, & cognati defuncti nõ poſſunt aliquid dicere ſpurio, nec iure actionis, ſi ipſe poſsideat, nec iure exceptionis, ſi ipſi poſsideant;nam ſolus fiſcus eſt ille, qui poterit ei mouere controuerſiã. Bald.tamen dixit hic, quòd inſtitutio eſt nulla ipſo iure, per l.primã.C.de natur. liber. & arg. l.ſecũdę. C.de ſecun.nup.& infra de proba.l.qui teſtamentum.& de acqui.hæred.l.ſi ſeruus eius. et ſecundùm hoc non eſſet vera præcedens determinatio de ſpurio. Sed primum puto verius; quia titulum inſtitutionis habet, ſed priuari poteſt.l.ex facto.§.Iul.de vul.& pupil. Requiritur iſta allegatio ad priuationem, quæ ſoli fiſco competit, vt in hac gl.notabili.Et ita videtur ſenſiſſe Barto.in l.final. infra pro hærede. Alibi tamen Bal.dicit, quòd iſta glo. quæ vult, quòd non poſsit eſſe controuerſia, niſi inter fiſcum, & indignum, ſit vera, vbi fiſcus hæreditatem emat. Nam poſtquam hæreditas eſt realiter applicata fiſco, indignus agens poteſt repelli à quolibet poſſeſſore; quia penes eum non remanſit, niſi ſolum nomen hæredis,d.§.Iul.Ita dixit in l.1.C.ſi quis ali.te.prohi.¶Ad-
10 uerte tamen ad vnum, † quòd de iure communi ciuitates non poſſent iſtam.q.mouere, ſed tantùm fiſcus;quia non habent ius applicandi ſibi, quod ab indigno eſt auferendum. C.de bo.va.l.1.lib.10. Quod eſt verum, niſi ciuitas haberet regalia à Principe, vt in vſib. feud. in tit. q̃ ſint regalia. Vel niſi eſſet talis ciuitas, quæ non recognoſceret ſuperiorem; quia tunc ipſamet eſſet ſibi fiſcus.l.hoſtes.ỹ. de capti.& ita obſeruatur hodie de fa-
11 cto.¶An antẽ † de iure tertij, & quando poſsit excipi, tangitur in l.cum ſeruum quiſpiam.C. de ſerui.fu.& per Bar.in l.1.de excep.rei iudi. & latè ſcripſi in l. loci corpus.§.competit.s̃.ſi ſer.ven.¶Et ex prædictis videtur no-
12 tanter colligi, †ꝙ vbicunque poteſt: tunc poſsit, quando ius eſt apud tertium iam quæſitum: ſecus in iure quę rendo, de quo non poteſt allegari per tertium, vt hic. Adde etiam prædictis notabilem caſum de hæret. in c.
13 cum ſecundùm.li.6.¶Vltimò extra glo.† ꝙ vbi propter malos mores quis efficitur incapax, non eſt locus fiſco, caſus eſt in l.1.C.de ſecun.nup.Adde duos caſus gl. in l. 1.C.de his qui. vt indig.

Ex §.Idem que erit.

SVMMAE.

1 *Iudex non debet pati voluntatem defuncti ſubuerti.*
2 *Quaſi contractus reperitur in do, vt facias.*
Et contrahitur inter teſtatorem, & hæredem. num. 3.

§. Idemque erit. ¶Voluntatem teſtatoris iudex in hac actione facit ſeruari, & ratione proprij intereſſe cõpetit, præſcriptis verbis.h.d.cum §.ſe.¶Vel ſic.Facta hæredibus iniuncta per teſtatorem, iudicis officio veniũt in hoc iudicio, & propter intereſſe in præſcriptis verbis actione. h. d. ¶Super ver. [fieri]per vnum ex pluribus hæredibus ſcriptis. ¶Super ver. [agetur] per cohære-
1 des.¶† No. ergo iudici iniunctum, vt non patiatur voluntatem defuncti ſubuerti, ſed potiùs exequutioni mãdari.& facit ad multa. Videte gloſſ. ¶Super gloſſ.2.ibi [ſolutio,vnus erat hæres]& ideo ceſſat iudicium, ſed recurritur ad officium, & ita vide declaratum per glo. C. de his qui.vt indi.in l.non oportet.¶In gl. in verbo,præ-
2 ſcriptis.ibi [ſed quaſi contractum.] † No. quòd in do, vt facias, eſt dare quaſi contractum. Contra quod tamen poteſt argui; quia in contractibus innominatis nõ videtur, ꝙ ſit dare quaſi contractus; quia illi nunquam perficiuntur, niſi interueniente vtriuſque partis conſen-
3 ſu, ſed quaſi contractus ſic. ¶Secundò not.† quòd inter teſtatorem, & hæredem dicitur celebrari quaſi contractus, ex quo oritur præſcri.verbis, de qua hic. Quod etiam videtur poſſe impugnari; quia aliàs ſequeretur, ꝙ ſi vnus eſſet inſtitutus, daretur præſcri. verbis, quod tamen non eſt verum.s̃.de peti.hære.l. hæreditas. Præterea ſi eſſet quaſi contractus celebratus, non poſſet per alterum tantùm reuocari, & tamen teſtator poteſt reuocare.l.3.ỹ.de adi.le.Sed dic, quòd iſta gloſſ. loquitur alio reſpectu .ſ.rõne aditionis hæreditatis ſequutæ per hæredem, cui onus erat à teſtante iniunctum; quia adeundo accepat illud onus, & in hoc videtur quaſi contrahere, vt in §.idem iuris.hic alle.& ỹ.ex qui. cau. in poſ.ea. l.apud Iul.in fin. Idem ſi ſit onus, eſſet hæredibus iniunctum;nam unus compellit alium famil. erc. vel præſcriuer.ad intereſſe.ỹ.de an.le.l. Quintus. in prin.

Ex §.Sumptuum, quos.

SVMMAE.

1 *Iudicium famil.ercif.eſt bonæ fidei.*
2 *In iudicio famil.ercif.veniunt vſuræ à tempore moræ.*
3 *Differentia inter iudicium fam.ercif.& neg.geſt.*
4 *Alter ex ſocijs poteſt compelli ad reficiendum rem communem iure actionis.*
5 *Circuitus ſunt vitandi.*

§. Sumptuum, quos. ¶In hac actione debentur uſuræ à tempore moræ ratione ſumptuum in re hæreditaria factorum: & pro liberando pignore conuentionali, vel prætorio (quia non poteſt pro parte liberari)poteſt cohæres hac actione cõpelli, vt partem ſui debiti ſoluat.h.d.cũ.§.Celſus.& cũ.§.cum vnus. ¶Super ver.[fecerit]ad cõmodum hæreditatis.¶Super
1 ver.[moræ]quia iſtud † eſt iudiciũ bonæ fidei. Inſtit.de act.

act. §. actionum. & fic in eo † veniunt vfuræ à tempore moræ. infra de vfuris.l.mora.§.bonæ fidei. ¶Super ver. [rem] obligatam ex pignore conuentionali, vt hic, vel prætorio, vt infra in §. & cum vnus. ¶Super ver [legatum] totum. ¶Super ver. [miffus] propter contumaciam hæredum ex primo decreto. ¶Super ver. [quia nõ
3 aliàs] no. ergo, quòd † ideo datur hoc iudicium; quia negotium non potuit pro parte expediri; aliàs daretur nego. geft. infra eodem. l. hæredes. §. fi vnus. & fupra de nego.geft.l.fi communes. ¶ Et aduerte; quia quod hic dicitur in liberatione pignoris, locum habet & in folutione pœnæ.infra eodem. l. hæredes §. in illa. ¶Super ver. [exfolutum.] hoc eft, fi dies, vel conditio venit. š. vt in poffeff.leg. vel fideic.feru.cau. effe l.is cui. §. fatisfactionis. &. §. alius. ¶ Super ver. [l. fed & fi quis.] fcilicet cohæres. ¶ Super ver. [Titio] creditori hæreditario. ¶Super ver. [pignus] prætorium, vel conuentionale fibi obligatum. ¶ Super ver. [eum] fcilicet cohæredem. ¶Super ver. [experiri] aduerfus cohæredes. ¶ Not. text. in ver. [Celfus] qui allegatur per Ci. in l. fi vt proponis.
4 C. de ędifi. priua. † quòd alter ex focijs poteft compelli ad reficiendum rem communem iure actionis. facit quod no. in l. fi ædibus. & l. fi communis. infra de dam. in fec. & infra pro focio. l. cum duobus. §. idem refpondit focius. Et pro hac parte poteft adduci; quia vbicunque fi foluerem, daretur mihi repetitio, eo cafu poffum agere, vt me liberes, antequam foluam. l. fi quis manda to. & ibi no. š. de nego. geft. Et hoc videtur iuftius, maxi-
5 mè, vt vitetur † circuitus, qui vitari debet. l. dominus teftamento. infra de condi. inde. & in cle. auditor. de refcrip.

§.Si filiusfamilias. ¶ Solutum per filium pro parte à patre inftitutum creditori fuo peculiari, repetitur hac actione à cohærede pro eius parte, vel actione fibi ceffa. hoc dicit. Ad declarationem vide Infti. quod cum eo. §. fi. in prin. ¶ Super ver. [conueniretur] etiam in folidum, quod fieri poteft. l. quæfitum. §. primo. & §. fi verò filius. infra de peculio. ¶ Super ver. [id omne, quod debetur] in folidum. ¶Super ver. [à creditoribus] hæreditarijs. ¶Super ver. [mandari] ideft credi pro parte cohæredum. quod declara, vt infra de pecu. in l. quę fitum. §. primo. ¶Super ver. [habere] ipfo iure fine ceffione; nam cohæredes conferuabunt hunc filium indemnem pro eorum rata.

Ex l.Item ex diuerfo.

SVMMAE.

1 *Actio fam. ercif. inducta eft ad diuidendum, nec contrarium operari poteft.*
2 *Exactum ab vno ex correis ftipulandi, debet alteri communicari, vel faltem cautione promitti.*

L. Item ex diuerfo. ¶ Perceptum per alterum ex cohæredibus de communi venit in hac actione, & commoda, & incommoda hæreditatis pro portionibus hæreditarijs communicanda funt. hoc dicit. ¶In gloff. fecunda. in fin. in ver. [fupra eodem. l. fecun-
1 da.] Et ideo cum ifta † actio fit inducta ad diuidendum, non debet effectum contrarium operari. l. cum ta le. §. fina. de condi. & demonftr. ¶ Extra no. tex. qui vide
2 tur facere, † quòd exactum ab vno ex correis ftipulandi, debet alteri correo communicari, vel faltem cautione ꝓmitti. C. de duo. reis. l. prima. ⁊. ad l. Fal. in lege Falcidia. & de duo. reis l. ex duobus. vbi de hoc.

Ex l.Si filia nupta.

SVMMAE.

1 *Error partium non poteft mutare formam iuris.*
2 *Promifsio fimplex facta per filiam de dote, quam exiget, conferenda, intelligitur de illa, quam exigent hæredes.*
3 *Iudex debet iudicare fecundùm allegata, & probata.*
4 *Iniuriofus alijs effe quis nõ dēt, licèt ab alio iniuriã patiatur.*
5 *Barones reddentes certum cenfum Regi, fi Rex vltra folitũ eos aggrauet, non per hoc debent aggrauare fubditos, qui aliquod cenfum ipfi Barono foluebant.*

L. Si filia nupta. ¶Filia promittente fratribus fibi cohæredibus dotem profectitiam, quam à marito recuperauit, conferre, debent eius hæredes poft ipfius filiæ mortem, marito fuperftite, eam conferre. hoc dicit ad literam. ¶ Super ver. [dotem] fcilicet. profectitiam. ¶Super ver. [debuit] fratribus, cum quibus ab inteftato fuccedebat patri, fecus fi ex teftamento. Hodie non eft differentia. C. de colla. Authen. ex teftamento. ¶Super ver. [folueret] fratribus fibi cohæredibus. ¶Super ver. [conferatur dos] fratribus eius ab hæredibus mulieris, fi ipfa agnouit hæreditatem patris defuncti. etiam adde quod not. infra eodem. in l. hære-
1 des. §. fi filius. ¶ Not. † quòd error partium non poteft mutare formam iuris, ficut nec poteft à teftatore mutari. l. quidam decedens. infra de adminift. tutor. ¶ Secun-
2 dò no. † quòd fimplex promifsio facta per filiam de dote, quam exiget, conferenda, extenditur ad illam, quã
3 exigent hæredes. ¶ Item allegatur, † quòd iudex debeat iudicare fecundùm allegata, & probata, & ita allegauit Mar. fecundùm Io. And. in Spe de alle. & difpu. aduo. in §. fina. de quo latè dixi fupra tit. j. in l. fi irru-
4 ptione. ¶ Item alibi allegatur, quòd † licèt ab alio patiaris iniuriam: non tamen per hoc alij iniuriofus eris. C. de iure deli. l. fi te bonis. ¶ Et per hoc dicebam, quòd
5 † fi in regno Barones reddunt certum cenfum Regi, & fubditi cenfum ipfi Barono, fiue domino: fi Rex ultra folitum grauet Barones, uel dominos, non per hoc poffit ipfe Baro, uel dominus grauare fubditos vltra debitum.

Ex §.Si filiusfamilias.

SVMMAE.

1 *Pater recipiẽs dotē, an teneatur in folidum, et nu. 2. et num. 3.*
4 *Pater an pofsit cõpelli fe obligare pro dote, quæ datur filio.*
5 *Vfusfructus dotis habet tacitam conditionem, fi onera fupportentur.*
6 *Lucrum dotis cenfetur aduentitium.*
7 *Maritus tenetur alere vxorem, etiamfi nullam dotem dederit, limita. vt nu. 8.*
9 *Vxor diues an teneatur alere maritum inopem.*
10 *Mariti bona an fint obligata pro alimentis vxoris.*

§. Si filiusfamilias. ¶Ex cōtractu facto cum filio iussu patris, & etiam quatenus versum est in rem patris, & pro dote filij à patre recepta pater obligat̄, quatenus fili⁹ hēt in peculio, & filius à suis cohæredib⁹ debet indēnis cōseruari: ex cōtractu verò facto cū filio circa peculiū, vel ex dote ꝑ filium recepta, obligat̄ pr̄, quaten⁹ ē ī peculio, & quatenus est in rem patris versum. hoc dicit vsque ad §. si pater. ¶Super ver. [filiusfa.] à patre pro parte institutus. ¶Super ver. [iussu patris] ergo viuo patre, et sic non vt hæres patris sui. Et tamen competit hæc actio cōtra regulam positam. s̄. eo. l. & puto. §. sed & si dolo. sed dic, hic in filio speciale, vt ibi dixi. ¶Super ver. [de peculio] .s. si cōtracta ē obligatio per filium pro parte postea institutum. ¶Super ver. [percipiet] filius, vt debitū peculiare soluat. ¶Super ver. [institutus] pro parte. ¶Super ver. [dotem] à patre receptam, & ita dicit Gui. intelligendam hanc literam in Spec. de iud. §. sequitur. ver. quid si commouet manente. ¶Super ver. [percipiet] si durat matrimonium, vel fuit dissolutum, mortuo patre, secus si viuo. ȷ̃. eod. l. si maritus. & l. dotem. ȷ̃. de castren. pecu. & hic percipiet à cohæredibus pro partibus hæreditarijs. Nec ob. ȷ̃. de do. præle. l. pater. in prīci. vt ibi no. ¶Super ver. [integram] igitur dotem datam patri, secus si sibi, vt in fi. §. ¶Super ver. [percipiet] filius, idemque maritus. Nec ob. C. eod. l. 2. quia ibi filius recepit dotem sub facto, vt ibi no. ¶Super ver. [conueniri] ab vxore, vel eius hærede, et nota hanc literam; quia videtur facere contra no. per glo. in l. 2. in princ. ȷ̃. de quo dic ti. 1. vt ibi. ¶Super ver. [Marcellus scribit.] sic ȷ̃. eod. l. si maritus. & de do. præle. l. 2. §. per contrariū. ¶Super ver. [vel in rem patris versum sit] hoc intellige, vbi ipse filius receperit dotem; quia tunc pater tenetur, quatenus est in peculio, vel de in rem verso, & sic hære-
1 des patris: † sed vbi pater dotem recepisset: tunc pater tenetur in solidū, & sic hęredes eius in solidum. ¶Vel dic circa hoc vltimum latiùs: aut pater recipit dotem, aut filius. Primo casu, aut pater recepit nomine suo tantùm, aut filij tantùm, aut vtriusque. Si suo tantùm, pater tenetur, non filius, nisi quatenus esset hæres patris. Si filij tantùm, non tenetur filius, sed pater, & non actione de dote, sed cōdictione ob causam. ȷ̃. de iure do. l. quemadmodum. nisi filius ratum habuisset. l. fin. C. ad Maced. Si vtriusque, tūc si filius habuit ratum, ambo tenētur, vt duo rei. l. fi. C. de dot. cau. nō nū. alias filius nō tenetur, vt in præcedenti casu. ¶Secundo casu, quando filius recepit; tunc aut sine iussu patris, & ipse solus tenetur, pater non, nisi de peculio, vel de in rem verso. l. si cum dotem. §. transgrediamur. solu. matrimo. & isto casu, quando pater non consensit, & sic non est obligatus, ex illa dote nihil sibi quæritur ratione proprietatis, vel vsusfructus, vt colligitur ex gl. in l. contra nurum. §. 1. de amo. Quod Barto. ibi fatetur verum, quando species est data in dotem, vel ex pecunia dotali species empta, ex
2 qua filius percipit fructus: † secus si pecunia esset data in dotem, ex qua filius mercando lucraretur; quia tunc illius lucri vsusfructus patri quæreretur, cū dicatur esse in peculio. l. ex facto. §. penul. & fi. infra de pecu. Aut iussu patris: tunc distinguitur, cuius contemplatione data sit, an quia velit patrem tantùm obligari, vel filium tātùm, vel vtrunque, vt dicit glo. in d. §. transgrediamur. in dubio contemplatione vtriusque creditur dedisse, ar. ȷ̃. de reg. iur. l. in ambiguis. & hoc tenet Iacob. de Ra. &
3 Bartol. ¶ † Quid autem, si in instrumento dotis continetur, quòd pater, & filius receperunt dotem, an presumatur quilibet pro dimidia, quod videtur per l. reos. §. cum in tabulis. ȷ̃. de duo. reis. An vt duo rei in solidū; quod videtur. C. si cer. pe. l. si non singuli. An præsumatur tota peruenisse ad patrem, pro quo facit; quia cum ad patrem pertineat vsusfructus, nec præsumatur illum iactare, ergo præsumitur ad eum peruenisse, & ista fuit opi. Dy. Sed Ci. in l. si cum dotem. §. transgrediamur. in additio. ȷ̃. sol. ma. dixit, ꝙ si filius est mercator, & industriosus, præsumitur, ꝙ ad eum: sed si gubernatur à patre; tunc ad patrem. Sed certè hæc distinctio non videtur probari lege; & ideo dic, ꝙ de rigore iuris præsumitur ad quemlibet peruenisse, iuxta not. in l. vir vxori. in fi. ȷ̃. ad Velle. et ideo non tenetur quilibet in solidum ad restitutionē. ȷ̃. loca. l. cū apparebit. à contrario sensu. Itē mortuo patre, filius non percipiet, nisi dimidiam dotis; cum si tota peruenisset ad patrem, totam percipiet, vt hic, & ȷ̃. eod. l. si maritus. ¶ Sed an pater posset cōpelli se obligare pro dote, quæ datur filio. Videtur ꝙ nō, per l. honores. in fi. ȷ̃. de decur. & l. 2. ad muni. Item quia ni-
4 mis grauaretur pater; quia sicut † cogitur dotare, ita & dare donationem propter nuptias pro filio. C. de do. ꝑmis. l. fin. & si compelleretur se obligare ad dotem, esset obligatus ad duo, & in hanc sententiam inclinauit Ia. de Are. Dy. verò dixit, ꝙ pater tenet̄, per l. si quis inter tres. §. Imperator. ȷ̃. de excu. tut. & de suspec. tu. l. fi. in fi. Item quia compellitur dotare. d. l. fi. C. de do. promis. & ȷ̃. de ritu nup. l. qui liberos. ergo fortiùs dotem recipere, ne filius careat vxore. ar. ȷ̃. so. ma. l. 1. & hanc partem tenuit Old. per l. quemadmodum. ȷ̃. de iure do. & in corpore, vt exactio. instan. do. §. illud. & hoc etiam sequebatur Ci. & Bal. And. de Pis. respondit contrarium; quia in dote non admittitur fideiussor. C. ne fide. do. dent̄. in rubro, & nigro. Bart. dixit idem in §. transgrediamur. ꝙ si pater à principio consensit matrimonio, cum filio contrahendo: tunc possit cogi, quasi hoc sit consequutiuum primi, ar. l. 2. ad municip. Sed si pater non consensit à principio: tūc de iure ciuili matrimonium esset nullum. s̄. de sta. homi. l. Paulus. sed qa de iure canonico tenet, vt no. 27. q. 2. ī c. sufficiat. & 32. q. 2. ī c. hoc sanctū. & 36. q. 1. in ca. de raptoribus. dic, quòd si pater habuit cām contradicendi matrimonio, vt quia filius receperit personā vilē, quę ei non conuenit: tunc nec cogitur pater, imò esset ista iusta causa exhæredandi, secundùm ista iura. l. 3. §. si emancipatus. ȷ̃. de contra tabu. sed si non habuit iustam causam contradicēdi: tunc si ex consuetudine loci nō tenetur pr̄ dare filio donationē ꝑꝑ nuptias, tenet̄ se obligare ꝑ dote; quia nō grauat̄, nisi in vno: sec⁹ si teneret̄ ad dona. ꝑꝑ nuptias; qa tunc nō tenet̄, ne in duobus grauet̄. Et sufficit prēm simpliciter consentire, vt per hoc obliget̄ ipse, & eius bona; qa regulariter, vbicunq; pr̄ cogit̄ cōsentire, & se obligare, ibi simpliciter cōsentiendo se obligat. ȷ̃. de tutel. si filius. & d. l. si quis inter tres. §. Imperator. de excusa. tu. secus vbi cogitur simpliciter consentire, non tñ se obligare; quia tunc consensus eum non obligat. l. fin. §. necessitate. C. de bo. quæ li. Vbi autem non pōt cogi consentire, nec se obligare: tunc simplex consensus non obligat eum, nisi de peculio. l. Lucius Titius Caium. ȷ̃. de admini. tut. & l. 2. §. 1. ȷ̃. quod iussu. ¶ Si pater recepit dotem pro filio, & vterque obligauit se ad restitutionē, cui succedit filius vnà cum alio, an hæc dos debeat detrahi in totum de patrimonio patris, an tantùm pro dimidia. Videtur casus, quòd in solidum, in dicto §. transgrediamur. in ver. planè. Dyn. respondit contrarium per istum tex. hic & ar. infra de fideiusso. l. Vranius. §. primo. & C. de duo. re. l. prima. & secunda. & Auth. ibi posita. & l. reos.

reos.§.cũ in tabulis.ȷ̃.de duo.re. & hoc idẽ tenuit Ray. Item fi matrimonio contracto per filium,pater emancipat eũ,poteft filius petere à patre dotem vxoris fuæ, vel ꝙ onera matrimonij fupportet, vt hic.& ȷ̃.eo.l.fi marit⁹.& ȷ̃.de iu.do.l.fi is,qui.poft prin.ĩ ver.[ibi dos]&c. nec poteft pater retinere dimidiã vfusfructus,quam dẽt habere in præmium emancipationis, per l.cum opor-
5 tet. C.de bo.quæ libe.†Quia vfusfructus dotis habet tacitam conditionem,fi onera fupportentur.Ita Dy. cõfuluit per l.fi maritus.ȷ̃.eo. quod & Moder.fequuti funt. ¶Sed fi pater expellat filium de domo,& velit ei dotem vxoris fuæ reftituere,quomodo poterit ei cõfului,ne ob. ille tit.C.fi dos cõftan.ma. Dic, ꝙ diuerfis modis. Vno, ꝙ reftituat eã ex caufis legitimis, de quibus.ȷ̃. folu.ma. in l.quamuis. cum fe. Alio modo, quòd reftituat alteri de mandato nurus:tunc enim ipfa tenetur actione mandati: vnde conuentus focer ad dotem, poterit ei compẽfationem opponere,argu.ȷ̃.de iu.do.l.fanè.la 2. Tertio modo confuli poteft, quòd emancipet filium; nam tunc ficut filio mortuo pater debet dotem reddere, vt hic,cum fimi.ita & emancipato,ar.ȷ̃.de iu.do.l. fi pater filiæ nomine.ita cõfuluit Ia.de Are.Ray. autem putauit primam viam tutiorem. ¶Item fi hanc dotem filius lucretur ex pacto,vel ex lege,an teneatur eam communi-
a care fratribus.ᵃ Dy.dixit,quòd fic, fi eam lucratus eft,viuo patre, fec⁹ fi eo mortuo.l. 2.C.fam.ercif.vbi hoc etiã tenet Cin. pro hoc. ȷ̃. de caft. pecul. l. dotem. Alij tñ
6 dixerunt contrarium,in quo non infiftendum; quia † tale lucrum hodie cenfetur aduentitium.C. de bo. quæ libe.l.1.& fic non veniret conferendum.C.de col. l. fin. & hæc eft communis fententia.¶Item no.ex ifto tex.quòd
7 † maritus tenetur alere vxorem, quod intelligit Dyn. etiam fi nullam dotem dederit,per l.quòd fi nulla.ȷ̃. de reli.Sed Ia.de Are.dixit latiùs,aut mulier promifit dotẽ viro,& non foluit,& vir non tenetur eam alimentare,ar. in Auth.de non eli.fecũ. nub.§. illud. in fi.& ratio; quia deceptis,& non decipientibus iura fubueniũt. Aut promifit,& foluit,vel nullam foluit, quia nullam promifit: tunc fi mulier eft in feruitio viri,tenetur eam alere. l. ficut.ȷ̃.de ope.lib.l.in rebus.§.poffunt.ȷ̃.commo. & d. l. quòd fi nulla. etiam vltra fructus dotis, fi fructus non fufficiunt, vt hic, & ȷ̃. de reli. l. & fi quis. §. æquum. Nec ob.de do. int.vi.& vxo. l. ex annuo. quia alio cafu loquitur.Sed fi non eft in feruitio viri:tunc fi hoc contingit propter ineptam vxoris temeritatem propriam, nõ tenetur eam alere,nec curare,ar.de ædili.edi.l.ædiles.§. fi.quafi per eam fteterit,&c.ar.C.de condi.infer.l. fi eã. & ȷ̃.de act.em.l.Iul.§. offerri. fi econtra propter viri temeritatẽ,tenetur eam alere in omnibus,ar.C.de infti. & fub condi.fa.l. 1.& de contrahen. emp. l. Labeo fcribit.
8 & de cond.& demon.l. fi quis ita. ¶† Sed fi fine alterius culpa,vel facto,puta propter infirmitatem, quæ fecit eã ceffare ab officio:tunc fi mulier habet aliunde, vnde fe alat,maritus tenetur eam alere vfque ad quantitatem cõcurrentem fructuũ dotis: fi non habet. tũc tenetur etiam vltra concurrentem quantitatem dotis,quia tenetur,etiã fi nulla dos fit data,ar. d. l. ꝙ fi nulla. & hoc voluit Iac. de Ra. & Cin. C. de nego. ge. in l. quod vxorem. ¶ Et aduerte;quia omni cafu, quo tenetur ad alimenta,tenetur etiam ad medicinas, & expenfas medicorum, per l. verbo victus.ȷ̃.de ver.fig.& l. 1. §. mulier autem .ȷ̃. de ven.in pof.mit.& hoc tenet Dy.Bar. & omnes. Nec ob. l.fi cum dotem.§.fin autem in fæuifsimo.ȷ̃.folu. ma.vbi videtur probari cõtrarium,dum dicit [& medicinæ eius fuccurrere] propter illam copulam, &,quę debet poni in ter diuerfa,vt no.ȷ̃.de iu.& fa.igno.fuper Rubr.& de le. 3.l.ea tamen adiectio.quia quod ibi fpecialiter exprimitur, non continetur fub genere alimentorum ex mente
9 proferentis,ar.ȷ̃.de ver.ob.l. doli claufula. ¶† An autẽ econtra vxor diues teneatur alere maritum inopem, gl. fimpliciter videtur dicere,ꝙ nõ,in l.fi ftipulata fuerit. §. 1.ȷ̃.de do.inter vi.& vxo. Guil. determinat contrarium in Spec.qui fint legi.§. 1.ver.quid fi mulier eft locuples. pro quo facit.C.vnde vir.& vxo.Auth.præterea.& quod no.Cin.in l.vbi adhuc.in 4.q.C.de iu. do. ego do cafum in l.mutus.§.1.ȷ̃.de iu.do.per quem tex. hoc tenet Ber. extra de do.inter vi.& vxo.in c.per veftras, & hoc idem tenuit Ray.ea ratione;quia maritus debet feruire vxori, qui non poteft, nifi pabulatus, de quo dicitur, quòd malè pabulatus,malè ambulat, vt l.animalia in ti.C.de curfu publico.li. 12.quib⁹ adde ẽt Guil.in Spec.qui fin.
10 fint leg.ver. quid fi viro abfente. ¶† Item quia maritus tenetur alere vxorem,vt hic dicitur, dubitari poteft, an eius bona fint obligata pro talibus alimentis. Iftam.q. ponit Guil.in Spec.de do.int. vi. & vx.§. formatis inftrumentis.ver.fed quid fi bona.vbi Io.And.in addi.q.incip. de alimẽtis denegatis vxori à viro, an ipfa habeat tacitã hypothecã. In quo quidã antiqui dixerũt,ꝙ nõ; quia lege nõ cauet.Iac.de Rau.cõtra.C.de rei vxo.act.in l.vna. §.& vt pleniùs.quia ex dote debenẽ alimẽta,vt hic, ficut quandoq; ex pecunia debentur vfuræ: fed res obligatæ pro forte,funt obligatæ ꝓ vfuris.ȷ̃.qui po.in pig.ha.l.Lucius.ergo quę funt obligatę ꝓ dote,funt obligatæ pro alimẽtis,facit.ȷ̃.de ali.leg.l.Luci⁹.& de ann.leg. l.Caio.cũ gl.Et hanc partem Ia.de Ra.tenet Bar. in l. fi cũ dotem. §. fin aũt in fæuifsimo. ¶ Aduerte tamen; quia illa iura nihil faciunt;quia in illis res erat certa, & determinata, ex qua debentur alimenta,hic non. Conclude tamen, ꝙ hęc opi.eft vera,fi mulier habet dotem,ex qua debet ali; aliàs fit vera prima opi.arg. l. afsiduis. in ratione ipfius C.qui po.in pig.hab.¶In glo.ibi [idem & fi exhæredatus.] No.iftam glo.cui concordat alia in l.2. C.eo.& ȷ̃. folu.ma.in l.fi conftante.§. 1. in d.§.Celfus. Tu dic ex æquitate datur in factum,vt.l.fi is.§.quod dicitur.ȷ̃. de iu.do.& no.C.eo.in l.2.in fecũda opi.¶In gl. fuper ver. datã.ibi [vt & inf. ad le.Fal.l.fi dos focero] vbi gl.tenet, ꝙ hæredes liberentur foluendo filio dotem, quod eft verùm à filio, non à nuru; ideo hic præftatur cautio, poteft etiam ipfa exigere, vt. ȷ̃. de leg. præftan.l.fed fi pro dote.§.1.

ADDITIO.

a ¶Fratribus.Adde, quando dos, & quo pacto in lucrum omnium fratrum cedere debeat, & nunquid tãquam æs alienum cenfeatur,Alex.in conf.86.incip. An dos. in 4. volum. per totum. Et nunquid pactum de lucranda dote in inftrumento appofitum refecetur,per l. hac edictali.C.de fe c. nup. vide Pau.de Caft.in cõf.262.in 1.vol.ꝑ totum conf.

Ex §.Si pater.

SVMMAE.

1 *Euictio non debetur, quando portio euincitur ab vno hæredum facto teftatoris,qui potuit eos obligare.*

2 *Teftator poteft delegare vnum debitorem confentientem creditori.*

§.Si pater. ¶Diuifio bonorum, & onerũ patris facta à patre inter filios

 feruari

seruari debet, tanquam vltima voluntas, & contra nō seruantem datur præscriptis verbis. h. d. ad literam. ¶Vel sic. Diuisio patris inter filios habet vim vltimæ voluntatis, non vim simplicis donationis. Et pone hic exemplū, cum pater assignauit vni partē sui patrimonij, & iussit, quòd esset illa contentus, & solueret de debitis suis centum, alij assignauit aliam partem, & quod similiter solueret, &c h. d. in terminis. ¶Super ver. [sine scriptura] subaudi, maximè. sed hoc dicit; quia non est de substantia diuisionis scriptura. l. contrahitur. ꝟ. de pig ¶Super ver. [alieni] hæreditarij. ¶Super ver. [donationem] inter viuos, quæ est nulla. C. de offi. donat. l. 2. ¶Super ver. [Papinianᵘ ait.] Et ideo bene valuit dicta diuisio. C. eo. l. si cogitatione. ¶Super ver. [eos] scilicet filios. ¶Super ver. [non det] idest diuisioni prædictæ factæ à patre non obtemperat. ¶Super ver. [diuisæ sint] in fin. & tunc cessat fam. erci. & locum habet præscriptis verbis, quæ oritur; quia pater in diuisione pactum apposuit. ¶Not.
1 istum tex. qui alleg. † quòd quando portio euincitur ab vno hæredum facto testatoris, qui potuit eos obligare, non debetur euictio, ar. ꝟ. de euic. l. fundum meum. & de leg. 1. l. ab omnibᵘ. i prin. & no. C. eo. i l. si familiæ. & hoc probatur hic, de quo. in l. qui Romæ. §. duo fratres. ꝟ. de ver. obli. alij tangunt in l. qui cum tutoribus. in princ. s. de transac. Videte gl. ¶In glo. 2. in fi. aduertite, quia secundùm ibi notata, si vult, potest agere contra omnes. quod tamen declara, vt statim dico. ¶Ad intellectum tamen illius. l. cum ab vno. attende, quòd ibi est specialis casus, in quo actio hæreditaria personalis etiam ad quantitatem datur cōtra vnum ex hæredibus in solidum, contra regulam, quæ ponitur hic, & clariùs in §. Papinianus. inf. ead. l. & in l. pacto successorum. C. de pac. & alijs supra allegatis. ¶Sed respōdēt ibi speciale in dote in eius fauorem, argu. ꝟ. sol. mat. l. 1. Et hæc est ibi communis solutio omnium. Sed certè hæc solutio non videtur habere bonam rationem specialitatis; quia voluntate testantis. &c. d. l. pacto successorum. ergo nec si pacto debitorum, de leg. 1. l. nemo. secundùm Cin. in l. pro hæreditarijs. C. de hęredi. act. Præterea tex. non videtur ibi ponderare dotis causam, sed iudicium defuncti. Alij ergo dicunt dari in vnum tantùm non directò, sed per obliquum; quia omnes hæredes conueniuntur actione de dote, & cæteri conueniuntur ista fam. erc. vt hic, & hanc sol. tenet Guil. in l. auus. s de pact. sed Bar. dicit, quòd hoc est contra tex. d. l. cum ab vno. vbi patet, quòd grauatus soluit totam dotem, vt æs alienum, nō vt legatum. Præterea ibi loquitur in actione de dote expresse, non in iudicio fam. erc. patet ibi [dotis actio datur] &c. Alij ergo dicūt secundò, & tertiò, quòd ibi agitur ex testamento, & istam tenuit Pet. nō quòd detur mulieri, si legatum non agnouit, sed dabitur cohæredibus, quorum contemplatione videtur legasse, de lega. 1. l. si cui. §. si Titio. & seq. ¶Sed certè ista sol. videtur contra illum tex. prout loquitur in actione ex stipulatu, secundū glo. ibi, quod etiam tenuit Dy. & Cin. vbi. s. Pet. tamen dixit, quòd. d. l. pro hæreditarijs. & similia allegatæ. s. loquunt in contractu stricti iuris. l. cū ab vno. aūt in actione de dote, quæ est bonæ fidei. Et ratio est secūdùm Dy. quia legando ab vno hæredum animo compensandi cū dote, testator videtur designare eum solùm possidere dotē. Et sic ipse solus tāquā possessor cōuenitur in solidū act. de dote, argu. ꝟ. cōmo. l. 3. §. heres. & ꝑ so. l. verū. & l. actione. §. si cōmunis pecunia. ¶Sed ista differentia videtur contra tex. in §. si testator. Item nec videtur bona; quia testator non dixit eum expresse possidere dotem, quod poterat. l. vna. §. sin autem ad deficiētes. C. de cad. tol. Preterea dicta ratio tollitur per l. cum ita. §. species. de leg. 2. ¶Item nec leges contrariæ faciunt differentiā inter contractum bonæ fidei, & stricti iuris: sed indistinctè loquuntur solùm, cum eadem sit ratio in vtroque, scilicet ne facto debitorum, &c. d. l. pacto successorum. Itē quia. l. cum ab vno. considerat solùm onus impositum à testatore, non possessionis designationem: & sic ista sol. est contra mentem illius legis; ideo prima tutior est tenēda secundùm eos. Bal. tamen ad contrarium aliter dixit,
2 † quòd sicut inter viuos possunt delegare vnum expromissorem creditori; ita & in vltima volūtate possunt delegare vnum debitorem consentientem creditori meo consentienti. Cum ergo hæres intelligatur consentire delegationi defuncti, & creditor accipiet, nimirū si ex ista delegatione solus obligetur, vt idem operetur cōsensus vltimæ voluntati accedens, quod operatur accedens cōtractui: & in l. cum ab vno. consensus creditoris quò ad vnum inducit liberationem quò ad alium, & iste est nouus intellectus secundùm eum ad illam legem. ¶In glo. 3. quæ incip. alioquin. imò non videtur danda fam. erc. cū sit à testatore semel facta diuisio. ꝟ. §. proxi. ¶In ea. gl. super ver. [præscrip. ver.] vt. s. eo. l. his consequenter. §. sed cum & monumentum.

Ex §. Familiæ.

SVMMAE.

1 *Agi non potest fami. erci. quando quis dicit se deceptum in diuisione extraiudiciali.*

2 *Iudicium fam erc. non iteratur.*

§. Familiæ. ¶Hæc actio competit semel tā tū, & pro his, quæ indiuisa sūt, datur communi diuidundo iudicium. h. d. ¶Vel sic. In iudicio fam. erc. veniunt vniuersaliter omnia, quod pro indiuiso non reiteratᵣ, nisi causa cognita, sed cōmuni diuidūdo agitur. h. d. magis ad literā. ¶Super uer. [amplius semel] hoc uerum, nisi facta diuisione extra iudicium alter sociorum diceret se deceptū ultra dimidiam. Et modum agendi tali casu uide in Spe. de iudi. §. sequitur. uer. dubitatur, si extra iudicium. Et aduerte; quia per regulā istius. §. pen. reprehendit regulam in l. maioribus. C. cō-
1 munia utriusque iudi. dicēs, † quòd ubi quis dicit se deceptum in diuisione extraiudiciali, non possit fam. erc. agi, de quo ibi glo. uel aliud diuisorium intentari, sed debet agi præscri. uer. per l. licēt. C. eo. quod uidetur cōtra prædictam doctrinam Guil. Quod tamen Guil. dixit de fam. erc. uidetur contra istum tex. & in ista diuisione extraiudiciali: secus si fuisset facta in iudicio; quia tunc non
2 posset agi, obstante exceptione rei iudicatæ. ꝟ. eo. l. cum putarem. ¶Nota ergo, † quòd iudicium fam. erc. non iteratur. Contra quod uidetur. ꝟ. eo. l. in hoc iudicio. Sed dic, ut ibi. Similiter contra hoc facit. ꝟ. tit. 1. l. 4. §. 2. sed dic, ut ibi no. Non ob. etiam. l. hæredes. §. pen. ꝟ. eod. ut ibi dicetur. Videte glo. quæ est magistra in ordine. ¶In gl. 1. dum dicit ibi [at hæreditatis petitio natura est uniuersalis] &c. Vltramon. dicunt contra, quòd imò non sit uniuersalis natura; quia in ea ueniunt res singulares. l. 3. & l. item ueniunt. s. de peti. hære. Sed gloss. uera, pro qua est text. s. de peti. hære. l. item uidendum. in fin. & l. se. & ꝟ. de inreiu. sed & si possessori. §. si cum de hæreditate. Potest tamen in effectu singularis dici; quia per eam etiam singularis res potest peti. ¶In gloss. 2. dum alleg.

alleg. [l.fin.]aliâs [l. petitor] & tunc reſtitutione conceſſa, poterit iterũ agi fam. erc.

§.Papinianus. ¶ Cohæres grauatus onera ſoluere,cauet cohæredibus de ſoluendo vſque ad dodrantem.h.d.¶Vel ſic.Onus æris alieni,præter legatum iniũctum vni de cohæredibus,venit in hoc iudicio cum cautionibus indemnitatis.h.d.magis ad literam.¶Super ver. [ſi vni] aliâs eſt lex.¶Super ver. [illibatum] ſcilicet iure Falcidiæ. ¶Super ver.[cauebit] vſque ad dodrantem ſuæ portionis tantùm.videte glo.quia quaſi nihil habetis.¶In glo. 1.dum alleg. [§. ſi teſtator] in hoc dic, quòd ſiue ſit ad vtilitatẽ creditorum,ſiue cohæredũ(licèt non ſint nominati) quòd præſumitur in dubio, quòd ſit ad vtilitatem cohæredum,vt.d.l.ſeruo legato.& Falcidia detrahetur, vt hic,& d.l.cum ab vno. ad cuius legis intellectũ vide, quod dixi.ſ.ea.l.§.ſi pater.

Ex §. Idem ſcribit.

SVMMAE.

1 *Conſenſus patris obligat filium in munere publico.*
2 *Pater poteſt cogi conſentire filio in tutela datiua.*
3 *Filius de conſenſu patris acceptans officium,in quo fecit ſumptus,ipſi debent eſſe communes omnium ſociorum.*
4 *Frater,vel cohæres eatenus tenetur,quatenus pater erat obligatus.*
5 *Debitum contractum à filio cauſa ſtudij,dummodo ſit honeſtũ, & licitum,fratres tenentur illud agnoſcere, & de communi ſoluere,vt æs alienum.*
6 *Filius ſi facit ſumptus in doctoratu,militia,vel nuptijs vxoris,debent ſolui de communi.*
7 *Frater vnus ob aliquod delictum condemnatus, ſi aliquid ſoluat, communione durante, an fratres teneantur ad illud communicare.*
8 *Fratres pro dote recepta ab altero fratrum,an obligẽtur tam viuente patre,quàm mortuo,ita vt de communibus ſoluere teneantur.*
9 *Debitum contractum,durante communione,an debeat ſolui tẽpore diuiſionis de bonis communibus.*
10 *Filius habens filiam, an poſsit petere, quòd dotetur de bonis communibus,& nu.11.*

§.Idem ſcribit. ¶ Filio obligato ex munere publico voluntate patris ſuſcepto,patre viuo,vel mortuo, debitum inter cohæredes per hanc actionem diuiditur:ſecus ſi ſine voluntate.h.d. ¶Vel ſic. Impenſa facta per filium in acceptatione officij,quam fecit patris deſtinatione, debet,vt æs alienum,de communibus bonis patris deduci. h.d. ¶Attenditur ergo deſtinatio patris, quod facit ad plura,vt.ꝟ.dicam.¶Super ver. [hoc quoque] onus debiti,quo filius tenetur.¶Super ver. [percipere] à cohæredibus pro partibus eorũ de communi.¶Super ver. [ſuſcepit] no.quòd dixit poſt mortem patris, & ſic patet, quòd non ob.ꝟ.§.proxi.¶Supet ver.[ſoluti]& ſic ſoluet filius ſolùm de parte ſua.¶Super ver.[reſpondit] & malè,vt.ꝟ.patet. ¶Super ver. [profeſsũ] & ſic apparet, ꝙ conſenſit electioni filij.¶Super ver.[mortuum eſſe] ſcilicet patrem. ¶Nota ergo hic, † quòd conſenſus patris
1 obligat eum in munere publico,& talis conſenſus inducitur,etiam eo ſimpliciter tacente, qui ſufficit, vt obligetur in officio publico vtilitate, & auctoritate, de quo loquitr̃ tex.hic.¶In publico,auctoritate: ſed vtilitate priuato,vt in tutela, dic, quòd in datiua conſentiendo obligatur in ſolidũ.l.ſi filius.ꝟ. de tute. In teſtamentaria ſolùm de peculio,vel in rem verſo.l.Lucius.ꝟ.de admi.tuto.Et diuerſitatis ratio ponitur ibi per glo. Vel dic,quòd
2 eſt alia ratio;† quia in tutela datiua,in qua requiritur ſatiſdatio, pater poteſt cogi filio conſentire, & pro eo ſe obligare.l.ſi quis inter tres.§.Imperator.ꝟ. de excu. tu. cum ergo cogi poſſet, meritò eius cõſenſus pro promiſſione habetur. Quæ ratio ceſſat in tutela teſtamentaria ſecundùm Bar.in d.l.Lucius.¶No. hic.in ver. [conſen-
3 tit] quòd ſi † filius de mandato,vel conſenſu patris acceptauit aliquod officiũ,vt Poteſtariæ, Capitaneatus, &c. quod requirat ſumptus,& pater interim moriatur,damnum ex tali acceptatione ſequens,debet eſſe commune omnium fratrum,facit.ꝟ.pro ſocio.l.Lucius.ex quo.colli ge,quid ſit de vexillis,equis, armis & alijs emptis occaſione officij.¶No.2.tex.ibi[quia,& hoc patris æs alienũ
4 fuit.] Ex quo collige,† quòd eatenus frater,vel cohæres teneatur,quatenus pater erat obligatus, concor. l. 1. §. caſtrenſe.ver.ſed adhuc.ꝟ. de colla. bo. pro quo poteſt adduci caſus in l.certũ.C.eo.Et propter hoc dixit Bart. quòd licèt pater inceperit facere expẽſam filio in ſtudio: tamen,patre mortuo,non debet ſtudium perfici ſumptibus communibus, fratribus inuitis; nam pater licèt inchoauerit,non tenebatur de neceſsitate proſequi; ergo nec eius hæres,vt ſic ſit eiuſdem conditionis hæres, cui⁹ erat defunctus.ꝟ. de reg. iu.l.hæredẽ.Et hanc.q. & opi. Dy.vide latiùs per Bar.in d.§.nec caſtrenſe.in vlti.q.vbi
5 ſubdit,quòd licèt hoc verũ ſit; ſi tñ occaſione ſtudij debitum aliquod eſſet contractum,dummodo honeſtè,& licitè, fratres tenerentur illud agnoſcere, & de communi ſoluere, vt æs alienum. l. ſed Iulia. §. pen. ad Macedo. quod no. vt quotidianum.¶Item no.iſtum tex.quia fa-
6 cit,† quòd ſi ex ordinatione paterna filius fecit ſumptus in doctoratu,vel militia, vel nuptijs vxoris (qui actus ſine ſumptu fieri non poſſunt.l.his verbis. §. alumno. de lega.3.)vnde ſe obligauit,de communi debent ſolui: ſecus ſi ſine ordinatione patris,vt quia poſt mortẽ patris, eis ſtantibus in cõmunione, alter aſſumit gradũ doctoratus,vel militiæ,vel facit nuptias; quia de parte ſua tantùm debuit feciſſe,licèt pater in vita fortè alium doctoraſſet,vel maritaſſet,vel militaſſet. Ita dicit glo. per iſtũ tex.in l.3.§.fi.ꝟ.de mune.& ho.Quod verum eſt,niſi pater ſpecialiter prouidiſſet, quòd de communi fieret etiã poſt mortẽ ſuam, vt hic. Vel niſi ſpecialiter inter fratres actum ſit,vt hi ſumptus ſint communes.ꝟ.pro ſo.l.ſi ſocietatem vniuerſorum.in fi. Vel duraret tũc ſocietas omnium bonorum eo. tit. l. ſi ſocius pro filio.¶Quid autẽ ſi unus ex fratribus ob aliquod maleficium eſt condem-
7 natus,communione inter eos durante.Dic, quòd debet ſolui de parte delinquentis tantùm, licèt alter bene tractauerit hæreditatem,& bona communia,nec ſit compẽſatio eius,quod bene egit.l.cum duobus.§.fi.& l. adeo. §.fin.ꝟ.pro ſocio.Quod eſt verum,quando fuit condemnatus iuſtè: ſecus ſi iniuria iudicis; quia tunc debet ſolui de communi,ſi erant ſocij omnium bonorum, aliâs nõ. l.cum duobus.§.Papinianus.coniuncta gloſſ. ſua.ꝟ. pro ſo.& probatur ea.l.§.fi.cum ſeq.per quem tex.gloſſ.illa
8 mouetur.¶Item quid† de dote pro uxore alterius fratrũ recepta? Si per patrem, uel per filium eo uiuente, dic,ut dixi.ſ.ea. l. §. ſi filius. Sed ſi poſt mortẽ, dic, ſi eſt profecta in communem utilitatem, debet detrahi de bonis
a communibus,ᵃ aliâs non.l.actione.§.fi.& l.ſeq.ꝟ.pro ſo-
9 cio.facit,quod†dixi.in d.§.ſi filius.¶ Itẽ quid de alio debito

bito contracto, communione durante, an tempore diuisionis solui debeat de communibus. Videtur casus, ꝙ sic, in l. omne æs. ĵ. pro socio. Sed non facit; q̃a illa loquitur in societate couẽtionaliter: ista autem quæstio in incidenti. Dic ergo, quòd si ab omnibus fratribus est contractum æs alienum, ab omnibus debet solui: si ab vno tantùm, si occasione communium bonorum, & in communem vtilitatem est conuersum (quod probari debet à contrahente debitum) tunc etiam de communibus est soluendũ, argu. d. l. omne æs. & s̃. de nego. gest. l. Pomponius. la 1. Sed si hoc non probat ille, qui contraxit, debet soluere sine alterius grauamine. ĵ. eo. l. ex parte. §. filius. & argu. ĵ. de reg. iu. l. nõ debet. imò debet probare contractum esse occasione communionis. ĵ. pro so. l. iure
10 societatis. &c. ¶Itẽ † quid si vnus ex istis filijs habet filiã, an possit petere, quòd dotetur de communibus bonis. Dic, si auus puellę, & pater istorum filiorum viueret, ipse haberet dotare neptem. ĵ. de iu. do. l. profectitia. §. si filius. & ad Mac. l. sed Iulia. §. sed si filiꝰ. Sed si nõ vult auꝰ dotare, dotari dẽt de bonis patris sui, nisi cohęredes aliud inter se specialiter pacti fuerint; nã tunc pactum debet seruari. d. l. si socius pro filia. ĵ. pro socio. vbi vide notabilem tex. ¶Et de his. q. vide plenè per Guil. in Spec. de iudi. §. specialia. ver. quid si duo fratres. & ver. quid si cõmunione. & ver. seq. Adde tamen aliã. q. quæ quotidie oc
11 currit, † si frater, ista communione durante, dotauit sororem, an tempore diuisionis posset illam sorori imputare in partem suam, an verò soror poterit dicere sibi donatã à fratre. Vide Cin. in l. vna. §. accedit. C. de rei vxo. actio & pleniùs in l. fi. C. de dotis promis. Videte glo. ¶In gl. super ver. professum. in fi. & l. 3. §. fi. eo. tit. ¶In glo. fi. sup ver. [§. idẽ respõdit] & de hoc dic, vt. d. l. Lucius. §. pe. & fi. & adde hic ad prædicta casum in l. 1. C. de pericu. succe. pa. & quod ibi no. lib. 10.

ADDITIO.

2 ¶Bonis communibus. Adde, ꝙ tunc dotes nuruum, siue vxorum in faciendis diuisionibus inter fratres de cumulo sunt deducendæ, si fuerint conuersæ in communẽ vtilitatem, & an sufficiat eas recepisse, ad hoc vt dicãtur conuersæ, vide Pau. de Cast. in conf. 304. in 2. lib. ver. ad sextum respondeo.

Ex §. Item Papinianus.

SVMMAE.

1 *Si faciens testamentum, pro remedio suorum peccatorũ leget ecclesiæ, vbi eligit sepulturam, si postea alibi eligat sepeliri, & an videatur ademisse legatum.*

2 *Reg. qui habet commodum, &c. habet locum, quando circa commodum, & incommodum est par ratio, & personæ suscipiẽtis commodum, & incommodum est per omnia habilitas, secus vbi vtriusque non est per omnia par ratio.*

§. Item Papinianus

¶Qui sentit onꝰ, debet sentire & commodum. ad hoc allegatur. ¶Vel ad literam sic. Sicut onus dotis iniunctum vni hæredum venit in hoc iudicium præcipuum cum defensione cohæredũ; sic relictum loco dotis, dote electa, repudiatũ penes grauatum non releuatum remanet. h. d. ¶Super ver. [iussit] si vxor nolet pro dote sibi debita ea, quæ sibi legata erãt. ¶Super ver. [vtrunque] scilicet hæredem. ¶Super ver. [petitionem] quod est sibi licitum de iure, vt. s̃. ea. l. §. si pater. & §. Papinianus. ¶Super ver. [ab vtroque] scilicet hærede. ¶Super ver. [pro dote] compensanda. ¶Super ver. [data] idest relicta vxori per virum: & tamen grauauerat vnum tantùm ex hæredibus soluere æs alienum, & legauerat animo compensandi pro dote. ¶Super ver. [cohæredis] non grauati. ¶Super ver. [debito] scilicet dotis per alium tantùm cohæredem soluendæ. ¶Super ver. [verum est hoc] scilicet, ꝙ solus ille, qui agnoscere tenetur debitum dotis, lucretur legata relicta vxori pro cõpensanda dote. ¶Not. tex. hic dũ dicit [officio iudicis
1 legatum consequatur] facit enim in argu. † quòd si faciẽs testamentum pro remedio suorum peccatorum leget ecclesię, vbi eligit sepulturam: postea eligat alibi sepeliri, videatur ademisse legatum, secundùm Richar. Malum. arguit etiam. ĵ. de annu. lega. p l. alũnæ. §. Seia. Quod potest procedere, si prætextu sepulturæ legatum fuit ascriptum, quasi illa tunc fuerit causa finalis legandi, & sic ea deficiente, deficit legatum: secus si simpliciter legatum fuisset ascriptum in remissionem suorum peccatorum; quia tunc, licèt cessaret sepultura, non reuocaretur relictum; quia illa censebitur fuisse causa impulsiua, cuius defectus non vitiat. l. 1. §. sextũ. s̃. de postu. & no. plenè. in [l. 2. in fi. ĵ. de dona. videte gl. ¶In glo. 2. in fi. super ver. l. cum ab vno] ad cuius declarationem vide quod. s̃. dixi ea. l. §. si pater. ¶In glo. quæ incip. imò in fi. Hoc declara, vt plenè no. ĵ. de lega. 2. in l. si quis Titio. ¶In gl. vlti. in fi. de quo vide per Dy. in reg. qui sentit. li. 6. vbi dicit,
2 † quòd illa regula obtinet locum, quando circa commodum, & incommodum est per omnia par ratio, & personæ suscipiẽtis commodum, & incommodum est per omnia habilitas: sed vbi non est per omnia par vtriusque ratio, illa regula non procedit. s̃. de nego. ge. l. si quis aliena negotia gerens.

§. Idem scribit.

¶Datum ex dispositione defuncti vni ex cohæredibus causa conditionis implendæ, non venit cũ alijs cohæredibus diuidendum. h. d. cum. l. seq. ¶Et videtur mirabile, quòd cum ideo ex causa hæreditaria istud videatur peruenisse, vt in §. idem erit. hic alleg. in glo. Contrarium tamẽ deciditur per rationem hic in gl. assignatam, super ver. de peculio. vide. l. 3. §. fi. hic alleg. in gl. vide etiam. l. si quis sub conditione. & quod ibi no. ĵ. si quis. omis. cau. te. videte glo.

Ex l. Item Labeo.

SVMMAE.

1 *Si hæredum alter in domo sibi assignatam inueniat pecuniã à defuncto sepultam, debet eam communicare.*

2 *Iudicium fam. ercis. nõ excluditur, ẽt quòd res hæreditaria sit cum aliquo extraneo partita.*

3 *Thesaurus in hæreditatẽ impropriè est; quia propriè dicitur, quando de eo nulla cognitio, & memoria est, & conceditur in totũ occupanti, & inuenienti.*

l. Item Labeo.

¶Thesaurus inuentus ab vno ex hæredibus etiam cum extraneo diuisus, venit diuidendus à cohæredibus per hoc iudicium. h. d. ¶Super ver. [eum tene
1 ri] alijs cohæredibus. Et ex hoc collige, † ꝙ si alter hæredum in domo sibi assignatam inueniat pecuniam à defuncto sepultam, debet eam communicare. ¶ Secundò
2 not. tex. dum dicit [partitus sit] ꝙ hoc † iudicium non excluditur

excluditur diuifione facta cum alio. Cui uidetur obft. ꝭ. pro fo.l.fi Titius.§.fi pars hære.pe.l.1.§.fi ego. & C. depoft.l.fi.fed dic, ut in qualibet earũ no.uidete gloff. ¶In
3 1.glo.in fi.h.d.quia † fi effet propriè thefaurus; nō effet hęreditarius, imò nullius,& concederetur occupanti,& inuenienti,vt ibi. ¶In glo. ibi [vel hic] in fecunda folu. ideft thefaurus,vel ex thefauro habita,& ifta eft uera folu.fecũdùm Odof.

Ex §. Familiæ ercifcũdæ.

SVMMAE.

1 *Iudex an poſsit ſe interponere ſuper non petito.*
2 *Iudex ſi adiudicat vni fundum purè, an poſsit poſtea ex interuallo apponere ſeruitutem.*
3 *Iudex ſi in ſententia dicat, ſaluo eo, quod infra dicam de expẽſis, poteſt ex interuallo eas declarare.*
Et quid ſi dicat, reſeruata taxatione. nu. 5.
4 *Proteſtatio prodeſt in his, quæ pendent à voluntate proteſtantis.*
6 *Taxatio eſt declaratio, quæ retrotrahitur.*
7 *Iudex ſuper principali nihil ſibi reſeruare poteſt, ſicut arbiter.*
8 *Poſt ſententiam aliquod ſuppletium non poteſt allegari, quãdo talis ſuppletio concernit officium mercenarium.*
9 *Diuiſio licèt ſit facta pre ſententiam iudicis, poteſt tamen eius officium implorari.*
10 *Expenſæ quando debentur iure actionis, an veniant, lata ſentẽtia in principali.*
11 *Arbiter aſſumptus in iudicio diuiſorio communi diuidundo, vni aſsignauit rem, & reſeruauit ſibi arbitrium ſuper æſtimatione præſtanda alteri, an, ſi moriatur, antequam declararet æſtimationem, arbitrium valeat.*
12 *Tradẽs rem ex cauſa, quæ infra æſtimabitur, an interim in recipientem tranſlatum ſit dominium.*
13 *Iudex poteſt facere expreſſam reſeruationem proprietatis.*
14 *Si iudex in fine ſententiæ dicat, quòd ſi dicta condemnatio eſſet lata in plus, vel minus, quàm debeat ex forma ſtatuti, ex nunc reducit ad debitam quantitatem, an valeat hæc ſententia. Et quid ſi dixiſſet, condemno te in centum, ſi tantum eſt pœna ſtatuti.*
15 *Reſeruatio minuendæ pœnam, an valeat.*
16 *Duarum ſententiarum ſuper eodem contrariarum prior prævalet.*
17 *Mitiùs agitur cum Epiſcopo, quàm cum alio.*
18 *Tempus in ſententia ſtatutum an poſsit minui.*

§. Familiæ ercifcundæ.

¶Res hæreditaria pluribus cohæredibus prælegata, poteft quibufdam ex eis in folidum, vel cuilibet eorum pro parte afsignari, etiam fecundùm diuifionem factam à teftatore. Et ipfa res inuicem ferua fieri poteft tempore adiudicationis: pars verò purè afsignata non poteft feruituti fubijci. h.d. ¶Super ver. [fcribit] vt.ꝭ.eo.l.fi hæredes.§.teftator, fecundùm veram lect. vt ibi. ¶Super ver. [afsignet] & tũc ex voluntate. ¶Super ver. [vni] maius pretium rei prælegatæ offereñti. ¶Super ver. [rem] prælegatã. ¶Super ver. [adiudicare] in folidũ. ¶Not. quod dixi in fummario.
1 ¶Not. hic, quòd † iudex videtur fe interponere fuper nō petito, dum feruitutem imponit, intentata fimpliciter diuifione rerum. Quod videtur cõtra cafum.ꝭ.tit.1.l.vt fundus. fed declara, vt ibi dicam. ¶Videte glo. No. iftam gl.
2 quæ quotidie fingulariter allegatur, † quòd fi iudex adiudicat vni fundum purè, non poteft poftea ex interuallo imponere feruitutem, nifi dixerit faluo quod.ꝭ.dicam. ¶Et p hoc multi dicunt in l.terminato. C.de fru.& li.ex-
3 pen. quòd fi † iudex in fententia dicat, faluo eo, quod.ꝭ. dicam de expenfis, quòd etiam ex interuallo de his poteft condemnare, vel declarare. Doct. tamen ibi commu-
4 niter contra; † quia proteftatio prodeft in his, quæ pendent à voluntate proteftantis. l. at fi quis.§ plerique.ꝭ. de reli. fecus in his, quæ non veniunt ex voluntate: at expenfæ veniunt officio mercenario, quod non poteft facere iudex durare, finito officio fuo poft fententiã. Si tamen
5 dicat, cōdēno † te in expenfis, referuata taxatione, poteft etiam ex interuallo taxare; quia taxatio eft quædam de-
6 claratio, † quæ retrotrahitur, de quo plenè in d.l.termina
7 to. Iudex † enim fuper principali nihil poteft fibi referuare poft tempus, ficut nec arbiter, no.glo. in l. fi certarum.
8 §.1.de mili.tefta. † Item poft fententiam nō poteft allegari aliquid fuppletiuum fententiæ, qñ talis fuppletio concernit officiũ mercenariũ: fecus fi nobile; quia tũc poffet.
9 C.de colla.l.fi foror. † vbi dicit, ꝙ fi eft facta diuifio etiã p fñiam iudicis, pōt iudicis officiũ implorari, vt cōpellat ad
10 conferendum. quod eft no. ¶Item adde, † ꝙ quando expenfę non venirẽt iudicis officio, fed iure actionis; vt quia promififfet: tunc etiam lata definitiua in principali, remanet petitio fumptuum per actionem ex ftipulatu, ar. C.de confti.pe.l.fi.& quod no. C. de euic. in l.1. meliùs de lega.3.in l.fi mulier.§.fi rem. vbi glo.ord.no.ꝭ. de rei ven. in l.non folùm. in prin. ¶Itẽ alleg. ifta glo. ad q. de ar
11 bitro, † qui affumptus in iudicio diuiforio communi diui. vni afsignauit rem, & referuauit fibi arbitrium fuper æftimationem præftandã alteri, & antequam fuper æftimatione declararet, mortuus eft, an valeat arbitrium, de qua vide per Cin. in l.fi teftamentũ. C. de infti.& fubft.
12 fub con.fa. ¶Itẽ facit, quòd fi quis † tradat rem ex caufa, quam infra æftimet, an interim in recipientẽ fit tranflatũ dominium, de quo vide per glo.& Doct. in l. triticum.ꝭ.
13 de ver.obli. ¶Item facit, † quòd licèt fit actum poffefforio tantùm: iudex tamen poteft facere expreffam referuationem proprietatis, & tenet, licèt per partem hoc non foret petitum, & ad hoc alleg. iftam glo. Guil. in l.1. C. fi de mo.pof.fue.app. ¶Item videtur ifta gl. impugnare doctrinam, quam Bar. ponit.ꝭ. de re iudi. in l. iudex. & de
14 pœ. in l.moris. quæ eft, quòd † fi iudex in fi. fententię dicit, quòd fi dicta condemnatio effet lata in plus, vel min⁹, quàm deberet ex forma ftatutorum, ex nunc eam reducit ad debitam quãtitatem; quia illa verba appofita poft verbum, condemnamus, important refolutionem fentẽtiæ, quæ eft impofsibilis iudici, vt ibi: fecus fi effent ante prolata, & conditionaliter, puta, condemno te in centum, fi tantũ eft pœna ftatuti; quia tunc valet, ficut fi nulla quantitas effet adiecta. l.1.in fi. ad Turpil. Dicit tamen ibi, quòd iudex debet ab hoc abftinere. Ita enim gl. videtur probare, quòd tantum operentur appofita poft, quantum fi ante. Simile, quod dicit glo. in l. obligationũ ferè. ꝭ.de act.& obli.& Inno. de appel. ĩ c. præterea. ¶Et fecũdùm hoc poteft refponderi ad l. iudex. quòd loquatur, qñ fentẽtia fuit lata, & habita perfecta, & abfoluta à iudice: fed hic, quando verba fuerunt inferta, antequam actus fententiæ effet habitus pro perfecto, vel abfoluto, & ideo nō videtur p hoc aliqd corrigere, ar. C. de fi. inft. l. contractus. Sed aduerte; quia Ia. de Bel. tenuit contra, quòd illa claufula nihil operetur. Nec ob. ifta gloff. quia debet intelligi circa non decifa, fed omiffa; nam circa ea, quæ fpecialiter funt declarata, referuatio nihil valet; quia effet
15 fibi † cōtraria fecunda fententia, & cōtraria fuper eodem non

non valet, sed prima præualet. l. 1. C. quando prouo. non est nec. Prima illa clausula continet incertam quantitatẽ, ergo non valet, secundùm Iac. de Bel. in l. si pacto, quo pę nam. C. de pac. & hoc simpliciter tenet Bal. hic. ¶Itẽ facit ista glo. pro determinatione Guil. in Auth. interdicimus.
16 C. de epi. & cle. vbi dicit, † quòd si pro præterito delicto Episcopus aliquem condemnauit, & reseruauit potestatẽ minuendi pœnam sub arbitrio, & licèt arguat pro, & contra: concludit tñ, ꝙ talis reseruatio valet, per l. si quis in principio testamenti. §. miles. delega. 3. & de iniu. testa. l. si quis filio exhæredato. §. si quis. Bal. ibi dicit, quòd contra naturam pœnæ declaratæ in sententia non potest fieri reseruatio; quia esset implicare contraria, arg. quod no. in simili in l. per seruum. s̃. de vsu, & habi. Fallit fortè secũ
17 dùm eum in sententia Episcopi; quia mitiùs † debet agi cũ eo, quàm cum alio, arg. illius tex. in Auth. interdicimus. Sed si reseruatio non fit contra naturam pęnæ; vt quia pęna est arbitraria, vel quia reseruatio tendit ad aliquid declarandum, non ad perimendum iam pronunciatum, vel non est super substantialibus, sed super quibusdam accidentalibus: tunc valebit dicta reseruatio, per dicta iura.
18 & per istam gl. hic. ¶Ibi etiam probatur, quòd † tempus in sententia statutum possit post sentẽtiam minui. Quod videtur cõtra. l. 1. §. fi. de quæstioni. & de pœ. l. Diui. & l. in metallum. Sed hoc est ibi secundùm Cin. quia agitur de correptione morum, non de punitione iniurię alicuius personæ. Alij dicunt, quòd ibi est speciale in Episcopo. Oldra. dixit, quòd in contrarijs pęna imponitur ad punitionem præteriti delicti: sed in Auth. interdicimus. principaliter ad punitionẽ futuri, scilicet ne in futurum ludatur. ¶Dixi principaliter; quia in omni pœna hoc contingit, siue procedatur per accusationem, siue per inquisitionem, ita dicit Oldra. ¶In glo. in fi. ibi [l. lecta. ver. dicebam.] Sed pro solutione dic, quòd ibi in continenti: hic ex interuallo. Vel potest aliter dici, quòd ibi in contrahente: hic in iudice. Et ratio sit per l. iudex. j̃. de re iudi.

Ex §. Famil. ercis.

SVMMAE.

1 *Res, quæ est apud hostes, venit in iudicio familiæ erciscundæ.*
2 *Regnum Hierusalem fuit ecclesiæ.*
3 *Papa non potest conferre ecclesias, vel templa cõstructa in terra Saracenorum, quæ nunquam nostra fuerunt.*
Nec ibi ordinare Episcopum, vel prælatum. nu. 4.
5 *In hæreditate patris de successione iuris filius non habet locũ iudicium fam. erc. secus de facto.*
6 *Res legata mihi, licèt effecta interim mea ex causa lucratiua non possit amplius peti: tamen non est verum, quando effecta est reuocabiliter, secus irreuocabiliter.*

§. Famil. ercis. ¶In hac actione veniunt res hæreditariæ diuidendæ, vel adiudicandæ, & earum præstationes, etiam si res apud hostes sit, vel desierit in rerum natura extare. h. d. cũ seq. & prin. l. se. ¶Vel sic. Hæc actio est mixta in rẽ, & in personam. ad hoc allegatur. ¶Super ver. [ex rebus] scilicet hæreditarijs. ¶Super ver. [præstationes] idest fructus, & redditus rei habitos, antequam res esset apud hostes. ¶Super ver. [præstationem venire] idest fructus, vel redditus habitos ex re hæreditaria, antequam perueniret ab hostes. ¶Super ver. [venit] interim. Nec ob. j̃. de interro. ac. l. si seruus. princ. vt ibi no. ¶Super ver. [præstationes] scilicet personales. puta, vt vsura ante ex ea habita
1 communicetur. ¶No. primò, † quòd res, quæ est apud hostes, venit in hoc iudicio, & ratio est; quia cũ sit species recuperationis, iure postliminij censetur esse in nostro cõmercio. j̃. de leg. 1. l. id, quod apud. & ideo de ea disponimus, vt ibi. Per quod dixit ibi Bar. quòd regnum Hierusa
2 lem, † quòd ablatum erat ecclesiæ per hostes ipsius ecclesiæ, Papa potuit concedere regi Rarolo, & successoribus eius propter spem postliminij. Hoc tamen dictum, quòd possumus de tali re disponere, limitat ibi gloss. si aliquuo tempore nostra fuit: secus si semper fuisset hostium.
3 ¶Ex quo arguitur, quòd † Papa non possit conferre ecclesias, vel templa constructa in terra Saracenorum, quæ nunquam nostra fuerunt, sed semper eorum, quod est notandum; cum verè dicimus omnia illa, & eorum terras esse ei subiecta de iure, vt no. Inno. extra de voto. in c.
4 quod super his. ¶Arguitur etiam, † quòd Papa, vel ecclesia non possit in ciuitate, quæ semper fuit Saracenorum, ordinare Episcopum, vel alium prælatum; quia talis Episcopus, vel prælatus non habet titulum, etiam simplici
5 nomine. ¶Secundò no. legem † quę allegatur per Guil. C. eo. in l. bona. ꝙ in hæreditate patris nõ videtur filio competere iudiciũ diuisorium; quia filius non habet illam, vt hæres, sed potiùs, vt filius. l. in suis. de libe. & posthu. Sed illud intelligitur in successione iuris; nam hoc nõ sequitur de necessitate, & ideo datur ei hoc iudicium, vt ibi. arg. huius legis secundùm Guil. ibi. ¶Tertiò not. in
6 ea. l. ponderari † dubium euentum; nam facit, quòd licèt res mihi legata, effecta interim mea ex causa lucratiua, non possit amplius peti ex causa legati. l. omnes debitores. j̃. de act. & obli. hoc tamen est verum, quãdo est effecta irreuocabilis, ita quòd haberi non possit: tamen stante dubio, an auocari possit, interim potest agi ad æstimationem istius dubij euentus, licèt non ad ipsam rem, & ita concor. Ia. de Are. per istum tex. duas opi. contrarias. in l. non quocunque. in prin. de lega. 1. vbi etiam tangit Bar.

Ex §. Famil. ercis.

SVMMAE.

1 *Iudicium fam. erc. est vniuersale.*

§. Famil. erciscun. ¶Hoc iudiciũ vtile dat inter succedẽtes de iure prætorio. h. d. ¶Vel sic. Sicut fam. erc. directũ inter hæredes, ita vtile inter bonorum possessores datur. h. d. ¶Super ver. [ex senatuscon. Treb.] scriptũ hæredẽ. j̃. eo. l. si ex asse. ¶Sup ver. [cęteros successores]
1 vniuersales; quia hoc † iudicium est vniuersale, vt no. s. eod. l. si filia. §. familiæ. ¶In gloss. 1. in 2. col. dũ allegat [l. si ex asse.] & ista secunda est vera per eam. l. & vide, quod ibi dicetur.

Ex l. Hæredes eius.

SVMMAE.

1 *Iudicium fam. ercis. cõpetit eis, qui sunt hæredes fictione legis Corn.*
2 *Cornelia lex fingit eum, qui capitur ab hostibus, mortuum præambula hora captiuitatis, & successionem defert successiuo ab illo tempore, ac si ille defunctus esset.*

Ex l. hære-

L. Hæredes eius.

¶Hæredibus defuncti exiſtentis apud hoſtes, & ibi mortui, datur hoc iudiciũ.h.d.¶Et ſic
1 not. † hoc iudicium competere his, qui ſunt hæredes fictione legis Corneliæ. Videte glo.hic.¶In glo.1.dũ dicit [propter fictionem legis Corneliȩ] quæ fingit illũ mortuum præambula hora captiuitatis,& facit illum ei ſuccedere eo modo,quo ſucceſsiſſet, ſi ille tunc defunctus fuiſſet,cum captus fuit:& ſic ipſi capto effecto ſeruo hoſtium facit hæredem, ſi apud hoſtes decedat,ideſt tollit impe-
2 dimentum ſeruitutis,propter quod † non poterat habere hæredem,figendo eum deceſsiſſe præambula hora captiuitatis.l.pater.§.fin.& l.ſequen.ff.de cap.non autem inducit nouum modum ſuccedendi, nec nouam perſonam ad ſucceſsionem, & ſic ſaluatur glo.quæ videtur iſti contraria.s.eo.in l.2.in 3.glo.

Ex §.Si miles.

SVMMAE.

1 *Inter hæreditatem caſtrenſem, & paganicam non eſt locus diuiſioni.*
Et quando diuiſio non cadat inter hæredes vnius.ibid.
2 *Vbi non eſt eadem hæreditas,nec eſt ius coniunctionis, ibi non eſt ius accreſcendi, & quando ibid.*
3 *In diuerſis hæreditatibus militis licèt quis prohibeatur ſuccedere iure accreſcendi,non per hoc tamen prohibetur ſuccedere ab inteſtato.*
4 *Voluntas militis pro lege ſeruatur.*

§.Si miles.

¶Iudicium diuiſorium locũ habet pro diuiſione fiẽda, non pro facta ipſo iure à conſtitutione,vel à lege.hoc dicit. ¶Vel ſic. Inter inſtitutos à milite in ſuis diuerſis patrimonijs, & vbi in hæreditate ſunt tantùm nomina debitorum,ceſſat hoc iudicium.h. d. magis ad literam. ¶Super verbo [ſi miles] etiam ſi paterfamilias. ¶Super verbo [non eſt locus] ad huius declarationẽ vide caſum in l.ſi filius. C.eod.¶Super verbo[in nominibus ſunt] quia ipſo iure ſunt inter eos diuiſa. C. de pac.l. pacto.& no. ſupra eodem in l.planè.Illa autem,quæ ſunt diuiſa, non poſſunt diuidi.C.eodem.l.ea,quæ. ¶ Not. ergo † inter iſtas hæ-
1 reditates non eſſe locum iudicio diuiſorio, ſed contra hoc videtur caſus.ff.de hæredi.inſtituen. in l. ex facto. la 2. poſt prin. ibi. ſed ita vt officio iudicis fam.erciſcundæ iudicio cognoſcentis contineatur.&c. ¶Sed reſponde, ꝙ ibi permittit iudicium diuiſorium inter cohæredes eiuſdem hæreditatis diuiſæ per patrimonia, ſeu in diuerſis territorijs,conſtituta;quia per hoc non deſinit vocari vnũ patrimonium.l.iuriſperitos.§.cum oriundus.infra de excu. tu. hic prohibet inter hæredes diuerſarum hæreditatum,vt eſt paganica, & caſtrenſis, & hoc quia non ſunt hæredes,vt probatur in contrario ſecundùm Dyn. ibi. Et
2 ex hoc,quia † diuerſæ hæreditates iudicantur,licèt eiuſdem hominis, & ius coniunctionis non contingit, ideo non habet locum inter tales hæredes ius accreſcendi.C. de mili. te. l. prima. ſicut nec in hæreditatibus diuerſorum.s.quib.mo. vſufru.amit. l. ſi ſub conditione. niſi illi duo cenſerentur loco vnius diſpoſitione iuris. ff. de acq. hæred.l.qui patri.& l.ſed ſi plures.§. quos poſsũ.de vul.
3 & pup.¶Et no.vnum,quòd † in talibus hæreditatibus militis,de quibus hic, licèt quis ſit prohibitus à iure accreſcendi, non intelligitur prohibitus à ſucceſsione inteſtati, vt voluit gloſſ. in d.l. prima.C.de mili.te.quod intellige verum, niſi prohibitio eſſet facta fauore aliorum le-
4 gitimorum;quia † voluntas militis pro lege ſeruatur, facit.C.de pac.l.licèt.

§.Quantùm.

¶Etiam contra non poſsidẽtem datur hoc iudicium. hoc dicit.¶Super verbo [ad accipiendum] id eſt ſuſcipiendum,& ſe defendendum.¶Super verbo [quis] ſ.cõuentus.¶Super verbo [hæreditatem.] i.partem hæreditatis.¶Super verbo [nec ne] ſiue negetur cohæres, ſiue non;quia hic agitur de diuiſione hæreditatis, non rerum ſingularium,vt no.ſupra eod.in l.ſi filia.§.fam.erciſ.

Ex §.De pluribus.

SVMMAE.

1 *Lex curat abbreuiare lites.*
2 *Renunciatio facta in iudicio cum expreſsione aliquorum caſuum,trahitur etiam ad non ſpecificatos,quando ſunt ſimiles expreſsis.*
3 *Commodum vnius actionis tranſit in aliam.*

§.De pluribus.

¶In pluribus hæreditatibus diuerſorum eidem delatis competit hoc iudiciũ vnum pro eis, vel vnà tantùm diuidendis.h.d.vſque ad.§.ſi teſtator.¶Et aduerte;quia ibi legitur tribus modis,ſed ſecunda lec.vera, vt dicam ſuper glo.¶Super verbo [hæreditatibus]diuidẽdis inter eos.¶Super verbo [vnum] intellige, q̃tùm ad inſtantiam;quia coram eodem iudice agitur.Verè tamẽ plures actiones proponuntur ſecundùm veram lec. ¶Super verbo [vnum iudicium.] ſ.fam.erci.vel diuiſorium. ¶Super ver.[de vna]diuidenda.¶Super ver.[experiri] concor.ff.cõmo.l.in commodato.§.duobus. ¶No. ergo
1 ꝙ † lex curat abbreuiare lites,facit.ff.ſi cer.pet. l. quidam æſtimauerunt.& extra de offi.deleg. c. cũ te cõſulente.& de reſt.ſpo.c.1.li.6.¶Item all.iſte tex.ꝙ † renunciatio fa-
2 cta in iudicio cũ expreſsione aliquorum caſuũ, trahitur etiã ad nõ ſpecificatos,quãdo ſunt ſimiles expreſsis,aliàs nõ.s.ſi quis cau.l.ſed & ſi quis.§. quæſitum. meliùs facit de lib.& poſth. l. Gallus.§. & quid ſi tñ.s.de rei ven.l.in rẽ.§.item quęcunque.& ff.de contrah.emp.l.fiſtulas.§.fi. videte gl.¶In gl.1. dũ all. [l. non eſt nouũ.] nec intelli-
3 gas,ꝙ vna actio trãsfundatur in aliã,† ſed cõmodũ vnius actionis bene transfunditur in aliam,vt hic.¶In ea.glo. in verbo [vel dic plures] hæc eſt.2. lec.& vera, & eã tenet,& declarat Pe.C.eo.in l.bona.

§.Si teſtator.

¶Ad intelligentiam huius p̃mitte,ꝙ iſte.§.hẽt duas lectu.ſecundùm primã ſocius nõ fuit hæres inſtitutus, ſed ſecundùm ſecundam fuit inſtitutus.Scd̃a vr̃ melior. ¶In ſumma.hoc dicit.Si pars teſtatoris rei cõmunis cũ extraneo legetur per teſtatorem, vel alienetur per hæredem ante motam ſibi controuerſiam in hoc iudicio, debet vni adiudicari,ſi non poſsit commodè diuidi.h.d. ¶Vel breuiùs ſic.Res,vel pars rei prælegata, vel in hæreditate relicta,quæ commodè non valet diuidi,venit officio iudicis adiudicanda.h.d.¶Super ver.[extraneo] ab ipſo inſtituto cum alio cohærede pro parte ſecundùm lectu. Ioquam tene,quia verior.¶Super ver.[partem.] ſ.totã, vel partẽ partis,puta dimidiã dimidiæ.¶Sup ver. [legauit] alicui ex hr̃dib9, cui p̃legauit,vel extraneo.¶Sup ver.[acceptũ] vel añ motã cõtrouerſiã,vt no.s.e.in l.alienatiões. ¶Super ver.[partẽ.] ſ.totã,vel partẽ ptis: neceſſe tñ eſt, vt re-

vt remaneat aliqua pars, quæ veniat diuidenda. ¶Super ver. [tradi] vel ex causa diuisionis, si commodè potest diuidi, vel ex causa adiudicationis, si commode diuidi non posset, facit Insti.de offi. iud.§.fina. & C. communi diui.l.1.& 2.

Ex §.Quod pro emptore.

SVMMAE.

1 *Hæres dicitur dominus vniuersaliter, sed non singulariter.*
2 *Occupans hæreditatem, an dicatur prædo.*

§.Quod pro emptore. ¶Singularis titulus excludit iudicium fami.erc. sicut excludit peti.hæredi.h.d. ¶Vel magis ad literam sic.Id,quod cohæres possidet iure proprio, vel pro parte hæreditaria tantùm,non venit in hoc iudicium.h.d. ¶ Super ver. [cohæres] scilicet qui ipse emit, vel per donationem accepit, vel alio titulo rem habet, & bona fide. ¶ Super ver. [negat Pomponius] & hoc ne fiat præiudicium rei vendicationi; qua primò debet conueniri. ¶In glos.prima.super ver. [mihi debitum secundùm Azo] vnde ibi illud contingit; quia res fuit prælegata, & constabat eam esse hęreditariam, & ratione communionis, & quasi fraternitatis, & propter voluntatem defuncti conseruandam. ¶In gl. 2.super ver.forsan.Tu dic, q̃ imò,& sine fortè cõ peteret rei vend.¶In gl.3.super ver.negat. vt l.regulariter.& l.se.s̃.de peti.hære. Quod intellige pro illa parte, pro qua possidetur titulo, & intellige de titulo singulari,non de generali;
1 † licet enim hæres dicatur dominus, hoc est uerum uniuersaliter, sed non singularium rerum; & ideo non dicitur habere titu. in rebus singularibus.l. nec vllam.& l.etiam.§.quòd si quis. & §.si quis sciens.s̃. de pe.hære. Circa quod not.vnum,q̃ sufficit titulum esse iustum, licet possessio sit iniusta; vt quia forte occupata est res donata à testatore, qui nunquam tradiderat;
2 † nam licet occupans quò ad alia posset dici prædo:non tamen quantũ ad hoc, vt teneatur petitio hæredita. quia iustum habet titulum.d.§.si quis sciens. vbi Barto. dicit hoc fuisse de facto seruatum, & ex hoc dico idem, quò ad istud iudicium fam.erc. de quo hic.

Ex §.Idem scribit.

SVMMAE.

1 *Exceptio rei iudicatæ, quia est in rem, transit ad singularem successorem.*
2 *Acta inter alios nocent, & prosunt alijs, quando procedunt, & oriuntur ex eodem fonte, secus ex diuerso.*
3 *Confessio, quæ emanat absente parte, an ei præiudicet.*
4 *Filius præteritus si approbat testamentum, absente instituto, talis approbatio proderit instituto.*
5 *Si quis approbat aliquod instrumentum, absente parte, tanquam verum, omnes, quorum interest, poterunt agere contra approbantem.*

§.Idem scribit. ¶Res inter alios acta alij prodest. Ita allegatur. ¶Vel sic ad literam. In hoc iudicio nõ veniunt ea, de quibus à possidentis auctoritate agens fuit victus; quia obstat exceptio rei iudicatæ.h.d. ¶ Super ver. [petieris] vel petitiõe hr̃ditatis.l.regulariter.& l.licet s̃.de pet.hr̃d. vel singulari iudicio rei ven.s̃.de pe.hr̃d.l.nec vllã. §.q̃ si quis hr̃ditatẽ emere. ¶Super ver. [non veniet] ille fund' in totũ,nec pro parte. ¶Super ver. [nõ solũ hoc].i.pars mea,quã iure meo possideo. ¶ Super ver. [possidet] qa rẽ meã possideo. ¶Super ver. [nec id].i.pars socij. ¶Super ver. [veniat; qa exceptio rei iudi. competens venditori transit ad emptorẽ.j̃.de excep.rei iudi. l. si à te.§.Iulianus.Et per hoc cessat contrarium in lege formatũ; est
1 enim † exceptio rei iudicatæ in rẽ.j̃. de excep.l.exceptiones.ergo ad singularem successorem transit.j̃.de hær.vel acti.vendi.l.emptori. Videte gl. ¶In gl.4.sup ver.[totũ] & quia victus fuit cohæres, tanquàm non esset hæres in solidum, vel pro parte. ¶In gl. vlt.in fi. qa dicit[res inter]&c.vnũ no.ad intellectũ illius tituli;quia locũ habet, qñ facta sunt diuersa,vel nõ procedũt ex eodẽ fonte: sec'
2 enim si ex vno,& eodẽ fonte procederent. Ita not. glo.in Auth.de hær.& fal.§.si verò expressim.in fi. ¶Super ver. [receptionis]& ibi hoc colligit Bar.ex vna so.gl. Ex quo
3 notàter infert, † q̃ licet cõfessio, quæ emanat, absente par
a te, a nõ præiudicet confitenti.l. certũ.§.sed an ipsos.j̃.de confes.& j̃.de inter.act.l.fi.& C.de confes.l.1. tñ hoc verũ est, qñ cõfessio directò tẽdit ad obligandũ cõfitentẽ ei,in cuius fauore n emanauit confessio:sed si non tendit ad hoc principaliter,sed ad probãdũ aliquid,ex qua probatione absẽti q̃ratur obligatio:tũc confessio bñ pręiu
4 dicat.ita dicit ibi esse casum. † Vñ si filius preteritus approbat testm̃,absente instituto,talis approbatio instituto
5 proderit. Vel etiam si aliquis † approbat aliquod instrumentum tanquam verũ,vigore huius approbationis omnes,quorũ interest,poterunt agere contra approbantem, licet non fuerint præsentes tempore approbationis, per illam notabilem gl.secundùm Barto. ibi.

ADDITIO.

a ¶Absente parte. Adde tñ ad hanc communem cõcl. quale præsumptionem,vel iudicium facere habeat, Alex. in consil.166.incip.Animaduersis his.in 2.vol.num. 13.cũ plu.seq.Quid de cõfessione extraiudiciali facta absente parte in causa ciuili,vide Fel in c.olĩ.de rescrip.in 6.Pan. in c.si cautio.de fid.instr.& ibi latè Fel.in 5.col. in glo.in verbo,cãm. Card.in d.c.si cautio.Bar.in l.certũ.§.si quis absente.ff.de confes.Præterea aduerte,q̃ ẽt in vlt. voluntate,absente parte,nõ probat cõtra cõfitentẽ. An.de Bu. & Imol.in d.c.si cautio.Bar.in l.non solùm. §.si liberationis.ff.de libe.leg.& in l.cum quis decedens. §. codicillis. ff.de leg.3.Pan.in c.fi.de succes.ab intest.in 5.col.ver.sed circa prædicta.Fel.in d.c.si cautio.in 2. col. vers. tertia declaratio.Limitationes vide per Pan.in d.c.fi.de suc.ab intest.& per Fel.in d. c.si cautio. in 7. colum. ver. modò prædicta.

Ex §.An ea stipulatio.

SVMMAE.

1 *In obligatione indiuidua quilibet hæredum stipulatoris agit ad solidum. & nu.5.*
2 *Pluribus licèt idem solui non possit: per hoc tamen non impediuntur singuli agere.*
3 *Hæredum vnus solus egit, & obtinuit, an ista sñia p̃sit alijs.*
4 *Stipulatus si sim vsumfructum pro me, & hæredibus, quantum hæredibus acquiram.*

Iuramen-

6 *Iuramentum fidelitatis præftandum eft fingulis hæredibus do mini.*
7 *Iuramentum fidelitatis ex parte eius, cui præftatur, eft in rem, ex parte verò præftantis, eft in perfonam.*
8 *Quifque hæredum in obligationibus in indiuiduis tenetur ad totam litis æftimationem. ratio ibi.*
9 *Obligatio quando dicatur indiuidua.*
10 *Conditio non poteft fcindi.*

§. An ea ftipulatio.

¶ Quando in hæredita
te eft actio, vel obligatio rei indiuifibilis, vt eft illa, quæ
competit pro feruitute reali, non venit in hoc iudicium,
fed omnibus hæredibus in folidum, & contra omnes cō
petit, & factum vnius cohæredis non debet alij obeffe; iō
cautio eft præftāda inuicem de foluendo, vel conferuan-
do indemnes inculpabiles per eum, qui culpabilis eft. h.
d. vfque ad §. fi vnus. ¶Super ver. [hæredes]. f. ftipulato
ris. ¶Super ver. [viam, iter] &c. in quo differāt iftę fer
uitutes, vide cafum in l. qui fella. §. 1. s̃. de fer. rufti. præd.
¶Super ver. [decefferit] & videtur, ꝙ non; quia &c. vt fe
quitur. ¶Super ver. [non diuiditur] f. per diuifionem fa
ciendam per hominem. ¶Super ver. [cōdemnationē]. f.
ad intereffe pro parte agentis. ¶Super ver. [officio iudi-
cis] in hoc iudicio cognofcētis, & fic officio mercenario.
ex quo collige, ꝙ tales cautiones appellantur iudiciales,
vt l. 5. §. 1. j̃. de ver. ob. licèt quidam aliter dixerūt, vt ibi
1 no. in 3. gl. ¶No. ergo, † ꝙ in obligatione indiuidua qui
libet hæredum ftipulatoris agit ad folidum. ¶Et eft not.
2 ꝙ licèt † pluribus idem folui non poffit: per hoc tamen
non impediuntur finguli in folidum agere. l. 2. §. ex his.
j̃. de verb. ob. vbi vide declarationem huius. §. ¶Cui ad-
3 adde, † fi vnus hæredum egit folus, & obtinuit, an fenten
tia pro eo lata proderit alijs, quod declara, vt fcripfi in l.
loci corpus. §. fi fundus. s̃. fi fer. vendi. ¶Adde etiam; quia
4 loquitur hic † in eo, qui eft ftipulatus viam, iter, & actū,
quid fi ftipulatus effet vfumfructum pro fe, & fuis hære
dibus, quantum acquiratur hæredibus. De quo vide per
Bar. in l. eadem. §. Cato. in 6. q. j̃. de verb. ob. ¶Secundò
5 no. † ꝙ ratione indiuidui in obligatione deducti finguli
hæredes promifforis tenentur in folidum; non tamē funt
duo rei, & fic nec habēt bñficium diuifionis, cafus eft no.
in l. rem hæreditariā. j̃. de euic. & hoc fuit de mente Cin.
in Auth. hoc ita. C. de duo. re. & glo. in l. 2. §. fi tamē ho-
minem. de verb. ob. vbi etiā tenet Bar. ¶Et allegatur ifte
6 tex. † ꝙ fingulis hæredibus domini præftandum fit iu-
ramentum fidelitatis, eft enim hæc obligatio indiuidua;
ergo quemlibet hæredum afficit in folidū, vt hic, de quo
per Ia. de Are. & Bar. in l. de pupillo. §. fi plurium. de ope.
no. nun. Eodē modo, & finguli hæredes vafalli debent iu-
rare eadē rōne, de quo prædicti Doc. tangunt in l. ftipu-
7 latio. eo tit. ¶Adde tamen tu, ꝙ iuramentum † ex parte
eius, cui præftatur, eft in rem, fed ex parte iurantis eft in
perfonam, fecundùm Inno. de iureiu. in c. veritatis. ¶No.
8 etiā hic, ꝙ in iftis † obligationibus alter hæredum tenet̃
ad litis æftimationē, & fic ad folidū intereffe; quia conuē
tus ad viā, illā præftare non potuit, cū nō potuerit confti-
tuere feruitutē per cōem fundū. l. fi vnus ex focijs. s̃. de
fer. rufti. præd. & l. eft receptū. cōia prædi. Sed nunc vr̄ ob
9 ftare; † quia in obligationibus faciendis, vbi eft deuentū
ad intereffe, & fic ad æftimationem, illa eft diuidua, vt d.
§. Cato. & l. ftipulationes non diuiduntur. ver. Celfus. j̃.
de ver. obl. Sed refponde, ꝙ illud verum, qñ ab initio agit̃
ad intereffe propter non factū: fed vbi agit ad factū, tunc
intereffe venit conditionaliter, fi factum non fiat. Cum er
10 go † conditio non poffit fcindi. j̃. de condi. & demonft. l.
cui fundus. & folidum factum non poffit præftari, fequi
tur, quòd ad folidum intereffe debet condemnari, ca-
fus eft hic, & in dict. l. fecunda. §. ex his. inf. de verb. obl.
videte gloff. ¶In gloff. fuper ver. pro parte. ibi [quam
quilibet habet] fcilicet fit condemnatio in folidum ad
feruitutem. ¶In eadem gloff. ibi [propriè] fcilicet
ad intereffe, vt in gloff. quæ fequitur. ¶In gloff. fuper
ver. promittere. ibi [non tamen eft] de præfenti debita,
nec debetur, nifi prædiū habeat, vel acquirat, vt s̃. de fer-
ui. vr. prædi. l. fi feruitus. §. fi. & l. Labeo. de fer. ruft. præd.
& l. fin. fi ferui. ven.

Ex §. In illa quoque.

SVMMAE.

1 *Pœna dicitur promiffa in contractu quò ad effectum, fiue dicatur promitto fub pœna, fiue promitto decem, & fi non dedero, promitto viginti, et quæ pœna poffit promitti.*
2 *Ignorans incidit in pœnam in contractu appofitam, licèt reftituatur.*
3 *Notarij tenētur inferere pœnam apponi folitam in contractibus.*
4 *Pœna vt euitetur, an fufficiat foluere partem.*
5 *Promiffio poteft effe diuidua quò ad obligationem, fed indiuidua quò ad liberationem.*
6 *Hæres non implens voluntatem defuncti, licèt priuetur hæreditate; (deducta tamē legitima de iure naturæ debita) tamē non deducit de Regno, vel alio iure indiuifibili.*
7 *Pœna fubiecta pluribus capitulis, alio non declarato in inftrumento, an committatur in folidum ex quolibet capitulo.*
8 *Stipulatio pęnalis licèt committatur in folidum contra omnes ex facto vnius: alij tamen quod præftabunt, ab alijs fam. ercif. actione recipiēt, & an contra hæredes, & quando in folidum committatur in qualibet ftipulatione.*
9 *Contractus fiunt confenfu, & voluntate partium, iudicium autem redditur in inuitum, & quando hæc differentia, vel aliæ habeant locum. nu.* 10.
11 *Stipulatio prætoria, & ftipulatio cōuentionalis an, & quando committantur in folidum, & quomodo differant.*
Et in quo differant ftipulatio dandi, & ftipulatio faciendi. ibi.
12 *Parere fēntentiæ arbitri dicitur confiftere in mero facto.*
13 *Pœna non committitur contra non parentem, quando actor condemnat ad faciendum, & factum eft diuiduum.*
14 *Statuto cauetur, ꝙ pœna adiecta dationi non poteft peti: fi arbiter condemnat ad dandum fub pœna, conuentus ad pœnam, non tenetur, fi foluat, ad eam: fecus fi conueniatur; quia non paruit fententiæ arbitri.*
15 *Pœna committitur in folidum contra omnes, quando funt plures compromittentes ex parte vna, & vnus ipforum venit contra compromiffum.*
Sententia eft quid indiuiduum. ibidem.
16 *Solutio facta ex vna caufa, poteft conuerti in aliam, & an fit verum.*
17 *Reprefaliæ fi fint conceffæ alicui, puta cōtra Senenfes propter factum vnius, cuius caufa alter ciuis captus fuit, & foluit, poteft quod foluit, repetere ab illo, & quando fit verum.*

§. In illa quoque.

¶Summa, vt dixi in §. præ-
cedenti. ¶Super ver. [promiferat] cum pęna, vel fine.
¶Super ver. [nā licèt hæc obligatio diuidat ꝑ l. 12. tab.]

 vel

1 vel ibi [si sub pęna] &c. quæ pariter promissa dicitur quò ad effectum, siue dicatur promitto sub pœna, siue promitto. 10. si non dedero, promitto. 20. secundùm gl. notabilē, quæ allegat istum tex. in l. rescriptum. §. si pacto. in glosſ. magna. in fi. s̄. de pac. Et intellige de pęna promissa, quæ non excedat legitimum modum vsurarum, & sic tollitur contrarium, quod formari posset de l. Iul. §. idem Pompo. ȷ̄. de act. emp. & C. de vsu. l. cum allegas. ¶Item ad-
2 uerte; quia † hanc pœnam etiam ignorans incurrit, sed restituitur, secundùm gl. in l. 2. C. de iure emphy. vbi idem Ci. & Dy. in regula. si quis in ius. lib. 6. nemo tamē debet pręsumere instrumentum esse pęnale, ita sentit glo. not. in l. j. §. penul. s̄. de eden. vbi allegat istum tex. Quod cre
3 do † verum, nisi communiter in loco consueuerit in talibus instrumentis pœna apponi; quia tunc videtur notarius rogatus illam apponere, & debet illam contractui inserere, tex. est singularis in l. fi. ad fi. C. de fid. instr. Et qđ
4 hic dicit, † ꝙ non sufficit soluere partem ad euitandam pęnam, loquitur in pęna conuentionali. Quid autem in legali, dic, vt in l. communi diui. in prin. ȷ̄. tit. prox. ¶Differentiam autem inter legalem, & conuentionalem quò ad tempus commissionis collige ex no. ȷ̄. de ver. ob. in l. cum stipulatus sim mihi à Proculo. ¶Super ver. [partem suam soluere] & sic talis obligatio, & promissio est diuidua; sed solutio indiuidua. ¶Et circa hoc vide glosſ. in l. in exequutione. in gl. magna. ȷ̄. de verb. obl. Ex qua
5 concluditur, † quòd promissio potest esse diuidua quò ad obligationem, sed indiuidua quò ad liberationem. ¶Super ver. [aut vt caueat] scilicet cohæredi suam partem soluenti. ¶Super ver. [poterit] licèt cautio præstita non fuerit. ¶Super ver. [vendere potest] quia liberatio pignoris est indiuidua. C. de distrac. pig. l. quan-
6 diu. ¶No. † ergo hic, sicut & in parte præcedenti attendi partem obligationis, sit diuidua, vel indiuidua, sic & alias ponderatur indiuiduum, vt licèt hæres, qui nō impleuit voluntatem defuncti, priuetur successione, secundùm Auth. hoc amplius. C. de fideicom. & in corpore (deducta tamen legitima iure naturæ debita, vt ibi not.) tamen hoc est verum, nisi hæreditas consistat in regno, vel alio iure indiuisibili; tunc enim nec debitam iure naturę retineret, vt no. Inno. & post eum Ber. extra de voto. in c. licèt. in fine. ȷ̄. de testa. d. l. si hęredes. ¶Secundò not. tex. ibi [quia nihil prodest ad pœnam] &c. An autem pęna
7 † subiecta pluribus capitulis, alio non declarato in instrumento, ex quolibet capitulo committatur in solidū, vide reassumptum per Guil. in Specu. de arbi. §. sequitur. ver. sed quid si plura capitula. ¶Adde, quòd licèt hæc sti
8 pulatio † pœnalis committatur in solidum contra omnes ex facto vnius: tamen alij quod præstabunt, recuperabunt ab isto per hanc actionem. l. 2. §. item si in facto. ibi [sed fam. ercis.] &c. ȷ̄. de verbor. oblig. videte gl. ¶In gl. super ver. partem suam. dum dicit [sed non in iudicijs]
9 † potest assignari ratio; quia contractus fiunt consensu, & voluntate contrahentium. C. de ac. & obl. l. sicut. sed iudicium redditur in inuitum. l. inter stipulantem. in princ.
10 de verb. ob. ¶Sed aduerte, † quia ista differentia inter cōtractus, & iudicia locum habet in præparatorijs iudiciorum, non in decisorijs; quia in illis in nullo obstat exceptio: vnde committitur in solidum cum exactionis effectu. l. si cum dies. §. fi. & l. seq. s̄. de arb. facit. l. 5. §. fi. ȷ̄. de
11 verb. oblig. Item † in stipulationibus extraiudicialibus, & prætorijs non committitur pœna contra hæredem, qui paruit. l. pœnales. §. Iuli. ad l. Fal. Nec ob. de verb. oblig. l. cum ex causa. quæ loquitur in stipulatione prætoria, & tamen committitur contra hæredem in solidum, si res in solidum non est defensa; quia etiam illa stipulatio potest esse ciuilis, & ad casum, qui est ciuilis, lex illa se retulit. Ideò autem in iudicialibus, & prætorijs habetur consideratio partis impletæ; quia omnes iudicantur secundùm mentem Prætoris, & sic secundùm æquitatem. ȷ̄. de eo quod cer. lo. l. quod si ephesi. in fi. & non est ęquum pęnam exigi pro illa parte, pro qua est satisfactum; at in conuentionalibus non attenditur æquitas, sed solus rigor verborum ȷ̄. de ver. obl. l. in conuentionalibus. ¶In ead. gl. super ver. [si pluriū secundùm Io.] & ista solu. cōmuniter tenetur per rationem. s̄. positam, & procedit de iure ciuili: sed de æquitate canonica bene obstat exceptio pro parte eius, qui soluit partem sortis, vt no. extra de pœ. in c. tuam. & de arbi. in c. dilecti & 12. q. 2. in cap. fraternitatis. et hoc est, quod voluit Mar. in parte, quæ sequitur. ¶Et est vtile hoc; quia indubitanter hoc seruari deberet in terris ecclesiæ secundùm notata in reg. possessor. li. 6. & in c. 1. de oper. no. nun. ¶Sed aduerte; quia glo. in d. l. quinta. §. fi. de verb. obli. aliter respondit ad §. si plurium. ꝙ obligatio consistebat in facto: hic in dando: quasi dicat, ꝙ ibi erat in obligatione factum diuiduum, & ideo non committitur stipulatio in solidum. Vel ibi nō committitur; quia loquitur in stipulatione prætoria de iudicio sisti, & Prætor, qui sola æquitate nititur, non patitur stipulationem in effectu committi pro parte, prǫ qua paritum est. Et hæc est ipsa veritas. Alij tamen dixerunt, ꝙ in §. si plurium. erant plures stipulationes propter pluritatem personarum, quod sensit Iac. Bu. & etiam Pe. Quod dicere non videtur tutum; quia si essent plures, ipso iure non committeretur stipulatio pęnalis, quæ tamen committitur, vt ibi, licèt obstet exceptio. ¶Sed nūc extra glo. videtur huic ob. tex. in l. 5. §. Cato. de verb. ob. in ver. [ac si de eo.] vbi patet, ꝙ in cōtractibus nō committitur pęna, nisi contra non parentem. ¶Potest respōderi, ꝙ ibi loquitur in obligatione facti diuidui: sed hic, & in d. §. fi. loquitur in obligatione dandi, ideo pęna committitur in solidum contra omnes. Ratio diuersitatis sit; quia datio vnius potuit faciliter per cohæredem explicari; & ideo imputatur sibi, si totum non soluit, meritò pœna in solidum committitur. Sed in obligationibus faciendi, quantuncunque indiuiduis, factum vnius non potest commodè per alium explicari, ideo qui non paruit, non incidit in pęnam; quia non est quid sibi imputetur, et istam rationē sentit in effectu gl. in d. §. Cato. ¶Sed contra istam so. quòd imò etiam in obligatione facti diuidui pœna committatur in solidum, videtur text. in dict. §. fi. in secūdo rñso. Sed quia ibi loquit̃ in obligatione de parendo sententiæ arbitri, glosſ. ibi dixit speciale, ne
12 lites prorogentur. † Ex qua colligitur, quòd parere sententiæ arbitri, dicitur consistere in mero facto. Sed Bar. ibi illum tex. restringit, quando factum deductum in obligatione primitiua venit explicandum per dari, vt quia condemnauit ad dandum; tunc enim stipulatio pęnalis ita committitur in solidum contra omnes, quasi
13 pœna sit adiecta dationi, casus est notabilis hic. † Sed vbi arbiter condemnasset ad faciendum, & factum esset diuiduum, pęna non committeretur contra non parentem, quasi pęna tunc sit adiecta pacto. ¶Et hoc est
14 vtile ad q. si ex forma † statuti pęna adiecta dationi non potest peti, & arbiter condemnauit ad dandum sub pęna; nam soluens non poterit conueniri ad pęnam; quia ista pęna intelligitur adiecta dationi. Quod potest procedere, si conuenitur ad pœnam; quia non dedit ad terminum statutum per sententiam arbitri, secus si ex eo; quia non paruerit sententiæ arbitri: tunc enim conuenitur;

tur;quia non fecit,& non faciendo contempsit. Et hoc re fpectu pœna dicitur adiecta facto, non dationi, vt fentit Ia.de Bu.in l.promifsis. C. de transac. & ideo agens hoc cafu ad pœnam, obtineret.quod eft notandum pro modo,& forma agendi.¶Sed contra iftam limitationem facit; quia cum iftud factum veniat propter dationem, debet magis dici dari,quàm fieri,vt no.Bar.in l.cum propo nas.ſ.de dolo. Poteft tamen,& aliter ad contrarium refponderi; quia in d.§. fi. erat factum indiuiduum; quia pœna illa committitur ratione cõtemptus ſniæ.l.cum pœna.ſ.de arbi.vnde cum fententia fit quid indiuiduum.ÿ. eo.l.in hoc iudicio.ita contemnere, & non cõtemnere fic
15 appellatur quid indiuiduũ.¶Adde prædictis, † ꝙ fi fint plures compromittentes ex parte vna, & vnus ipforũ venit contra compromiffum, ꝙ contra omnes pœna committitur in folidum.Ita colligitur ex gl.fuper ver.fi vnus in d.§.fi.quod eft bene:fingulariter notandum. Sed Dy. ibi dixit hoc non effe verum, nifi effent plures rei in folidum obligati.l.duos.ÿ.de duo.reis.& ideo attẽdenda eft forma compromifsi.¶In ead. glo. in fi.& pro hoc,quia
16 folutio † facta ex vna caufa,poteft conuerti in aliam. l.& poft rẽ.§.1.ſ.de transac.ÿ.de vfur.l.vfuras.ÿ.de folu.l.2. & 3.facit quod no.in l.refcriptum.§.fi pacto.ſ. de pac. Et idem,qđ hic,notauit gl.in d.l.5.in vlt.gl.§.fi. de verb. ob.¶Sed hoc in fe non videtur verum; quia imò videtur folùm pro forte foluere.l.fina.ÿ.de eo,quod cer. lo.Nec ob.l.in his.§.1.de folu.& l.1.C.de folu.& fimilia;quia loquũtur in pœna iam commiffa: fed gl.hic loquitur in pœna committenda, cum foluebat partem nomine fortis. ¶Vltimò allegatur ifte tex.cum.§.fe.pro cafu;quia fi re
17 prefaliæ † fint alicui conceffæ, pone contra Senenfes propter factum vnius ciuis, & earum vigore alter ciuis captus eft,& foluit, quòd folutum pofsit ab illo repetere,[a] concor.de ver.obl.l.2.§.ex his.& §.item fi in facto. vbi
18 Bar.allegat ifta verba,fed nil determinat.† Tu dic,quòd hoc eft verum, fi ille re vera peccauit, ita ꝙ reprefaliæ iuftæ fint: aliàs fecus, ar.ÿ.de euic.l.fi per imprudentiã. ita ipfe fenfit in tractatu reprefaliarum.fimile huic poteft adduci qđ no.in l.& eleganter. §.fi quadrupes. in fi.ſ.de dolo. Vnum tamen nota, quòd fi reprefaliæ fint iniuftæ in loco, vt Bononiæ contra Senenfes, non fiat fimilis retorquutio Senis contra populum Bonon. fiet ergo folùm contra concedentes, & alios,qui fuerunt præfentes,& nõ contradixerunt,tex.eft in l.j.in prin.ÿ. de magi.conueni. Ita dicit Bar.in l.j.§.j.ſ. quod quifque iur. per verba glo. ibi notabilia. Adde tu notabilia verba Innoc. de iniur.& damno dato.in c.in noftra.

ADDITIO.

[a] ¶Ab illo repetere. Adde ad hanc vulgarem conclufionẽ Alex.in confil.290.incip. Ponderatis his. in 2.vol.num. 14.& an virtute reprefaliarum conceffarum pofsit quis capi propria auctoritate, qñ non adeft copia iudicis, vide Pau.de Caft.in cõf.78.inci.Super eo.num.4.ver.nã fi volẽs vrbaniùs. vbi dicit, ꝙ fi volẽs vrbaniùs agere,iudicem pro hoc adiuerit,& debet facere partem citari,per l. meminerint.C.vnde vi. & idem tenet in d. l. meminerint.in 5.q.reprobando Ia.de Bel.

Ex §.Si vnus.

SVMMAE.

1 *Nemo cogitur defendere partem focij, quando res commodã recipit diuifionem. ratio ibi; femper enim in eadem perfona indiuidua eft defenfio.*

2 *Damni infecti caufa eft quafi noxalis.*

3 *Differentia inter noxalem actionem,& damni infecti.*

§. Si vnus. ¶Negotium hæreditarium,qđ pro parte tantùm nõ poteft expediri,geftum in totum ab vno cohærede, venit in hoc iudicium.h.d.ad literam. ¶ Super ver. [defenderit] in folidum.¶ Super ver. [obtulerit] fcilicet in folidum.¶Super ver.[expedierit]quia pro parte defendere non poterat, vt eft quando lis eft conteft. fed ante partem cedendo liberari poffet.ſ.de nox.l.fi feruus communis. Adde tamen,ꝙ ftatim dicam fuper glo. ¶Super ver.[mitteretur] legatarius ex fecundo decre. ¶ Super ver. [locus eft.] Nec obftat.ſ.de nego geft.l.fi communes. quia poteft dici,quòd hoc fit fpeciale fauore vltimæ voluntatis;
1 nam † qñ res recipit cõmodam diuifionem, nemo cogĩt defendere partem focij, fi funt plures domini, in eadem enim perfona defenfio femper eft indiuidua.l. antepe.ſ.fi ex nox.cau.aga. Adde tamen quod hic no. glof. Videte gloff.¶In gl.non poffunt.dum allegat. [§. fi commune] ibi de hoc aliquid fcripfi; quia ꝙ defenfio fit diuidua,ẽt in caufa noxali,facit quod no.gl.in l.in ftipulatione.ÿ.de
2 dam.infec. quæ loquitur in caufa damni † infecti, & tamen conftat eam effe quafi noxalem, vt eo. tit.l.Prætor. §.hoc edictum. Bart. ibi dixit hoc fortifsimum contra-
3 rium,nec aliter foluit.Sed tu refponde,ꝙ† in caufa noxali feruus, vel animal non eft in obligatione, fed quantitas damni.l.miles.§.decem.ÿ.de re iudi.& ideo contingere poffet,ꝙ vnus ex dominis vellet feruum defendere; & fic condemnabitur ad intereffe, alius vellet feruum dare pro noxa,& fic veniretur ad inconueniens, ꝙ quis haberet partem in vna re, partem in alia, contra regulam. l.in exequutione.in fi.de verb.obli.& ÿ.de condi. inde.l. fi non fortem.§.fi.vnde defenfio iudicatur indiuidua.Sed in cautione damni infecti nil eft in obligatione, fed officio iudicis petitur.l.4.§.hoc autem.e. ti. ideo ad hoc inconueniens deueniri non poteft,& ideo admittitur quilibet ad defendẽdũ partem fuam. Et ita fcripfit idem Bar. in l.fi feruus.§.officium.de aqua plu. ar.& in l.fi communes.ſ.de nego.geft.¶In ead.glo. dum dicit[etiam fi pro parte pofsit expediri]vt ſ.eod.l.item ex diuerfo.¶In ea. gloff.dum allegat [C.eo.l.in familiæ] pleniùs, & meliùs dic,vt ibi no.

Ex §. Non tantùm.

SVMMAE.

1 *In rebus proprijs quis eft minùs aftrictus, quàm in alienis.*

§. Non tantùm. ¶Dolus, & culpa cohæredis venit in hoc iudiciũ,contra quẽ denegaĩ actio negotiorũ geftorum;quia in communionem incidit quafi inuitus, nõ ex voluntate,& in re communi debet talis diligẽtia præftari,qualis in propria ,& non alia.h.d.¶Super ver.[etiã culpam].f.latam,& leuem,vt C. communi diuid.l.pe.& ÿ. de regu. l. contractus. ¶ Super ver. [non contrahimus].f.focietatẽ ex cõfenfu,fed incidimꝰ in cõionẽ ¶Su
1 per ver.[gerẽdi.]Ex quo collige, † ꝙ in rebus ꝓprijs,vel cõibus qs eft minùs aftrictꝰ,ꝗ in alienis.¶Super ver. [ei actio]fcilicet directa: fed vtilis fic; nam directa actio nego. geft. non concurrit cum ifta familiæ ercifcundæ: fed

vtilis sic.l.fine.C.de nego.gest. ¶Super ver. [qualem,in suis rebus] quod sufficit, etiam si in eis sit negligens, nisi priùs fuerit diligens; & hoc videtur etiá de mente glo. hic, & est bona conclusio not.in l.quod Nerua.ff.depositi.videte glo.¶In gl. 2.dum dicit[iam erat intentatū.] Aduerte;quia hæc.so.non videtur tuta;nam etiam si sit in tentatum iudicium famil.erc. tamen potest intentari iudicium cōmuni diuid. s.eod.l. si filia.§. familiæ. ergo actio neg.gest.debet cessare.ff.ti.1.l.si quis putans.§.1. et ideo videtur melior alia so.quæ ponit in d.l.fiue. Doc.tamen ibi communiter tenent primam, ꝙ non detur directa,vt hic, sed vtilis sic, vt ibi.¶In gl. pen.dum allegat. [§. fi.]& ff.pro socio.l.cum duobus.§.venit.& l.socius socio.ff.pro socio.

Ex §. Si incerto.

SVMMAE.

1 *Electio rerum si aufertur legatario, non propterea aufertur electio actionum.*

2 *Legatarius non habet optionem actionum.*

3 *Hæres declarat voluntatem defuncti. & nu.4.*

5 *Testator si dicat, relinquo Titium exequutorem meum, & sint plures, qui vocentur hoc nomine, ille erit exequutor, quem declarabit hæres.*

§. Si incerto. ¶ Interesse legati perditi, vel condemnationis auctæ culpa, vel dolo, vel seruitutis perditæ per non vsum venit in hoc iudicium.h.d. ¶Vel sic. Vbi vnus ex hæredibus legatarij, vel ex hæredibus testatoris impedierit legatum hominis præstari, tenetur alijs cohæredibus ad interesse. Idem si eius culpa seruitus rei hæreditariæ debita perdatur.h. d. magis ad literam. Et aduerte; quia iste text.debet intelligi, quando testator relinquit seruos in suo patrimonio; tunc enim clarum est,ꝙ eligit legatarius, vt hic,& ita intelligit gl. in l.legato generaliter.§.1.ff.de le.1. ¶Super ver. [legato] scilicet ab eo,qui habet plures seruos in patrimonio. ¶Super ver. [cæteris] etiam qui faciunt maiorem partem. ff. de ver. oblig.l.2.§.1 & de leg.primo.l.huiusmodi. §.fi.& de vsufru.l.quotiens.s.videte gl. ¶In gl.prima. ibi dum allegat.[l.si cui] meliùs pro eo facit.l.si via de ser.rust.præd. & l.cum res.§.quotiens.& l.huiusmodi.§. si cui.ff. de le. 1. ¶In eadem gloss.ibi dum dicit[testator] vt ff.de le. 1.l. qui duos.& l.si seruus legatus.§. cum homo.& de op.le.l.2. ¶In ead.gloss. ibi dum dicit [tunc legatarius eligat]vt hic, & l.si seruus legatus.§.cum homo.de le.1. & de op.le.l.2.& Insti.de le. §.generaliter. Et potest huius duplex esse ratio; quia legando genus, videtur transfere electionem in legatarium.l. si quis à filio.§. 1.de le. 1. Item quia cum pro legato competere possint plures actiones, & earum electio sit legatarij.ff. de le. 2. l.cum
1 filius.§.varijs.† si legatario auferretur electio rerum,eidem etiam auferretur electio actionum, contra l.2.§.Scæuola.ff.de eo quod cer. lo. et hanc rationem sensit text. in d.§.cum homo.¶ In eadem gl.dū allegat [vt de trit. iun.l.4.]&c.Aduerte;quia illa lex loquitur in quātitatibus, in quibus si sit in genere debitum, electio est debitoris.& potest etiam minimum præstare. ff. de leg.3.l. nummis.Meliùs ergo facit pro gl.de le. 1.i l. huiusmodi. §.si cui hō.Et rō est,ꝗa ex quo nō habet seruos in primo
2 nio,nō pōt optionē legare,vt no.de le. 1.i l.serui.†Itē nō habet legatarius optionē actionū; quia non pōt cōpetere rei vendi.pro re aliena, sed solùm actio personalis, & sic cessant rationes. s. positæ. Hæc tamen vera, nisi verba exequutiua essent directa ad aliquem eorum; nam tunc semper esset illius electio, vt si dixisset: hæres meus dato vnum de seruis meis: vel ꝙ legatarius eligat sibi vnū. l.planè.§.j.de le.j.& l.qui concubinā.§.j. de le. 3.& not. de le.2.in l.Lucio.¶In ea.gl.dū dicit[ꝗa propriū nomē] per quod quisque cognoscitur. C. de inge. manu.l.ad recognoscendos. ¶ In ead.gl. super ver. [magis ei creditur] quia censetur eadem persona cū defuncto, vt in Au-
3 then.de iureiuran.§.j.col.5.No. ergo, † quòd hæres declarat voluntatem defuncti, quod videt contra not. per gl.in l.Pompo.scribit,si frumentum.§.fin. s.de rei ven.& de ver.ob.l.inter stipulantem.§. si Stichum. Sed responde,ꝙ hoc tolerat hic;quia declaratio, de qua loquitur, nemini potest damnum afferre, licèt afferat diminutionem legati: sed in contrarijs posset damnum auferre, & ista fuit responsio Bar. Vel dic aliter, ꝙ ibi contraria loquitur in iudicijs:hic autē in vltimis volūtatibus. ¶Vnū
4 no.†ꝙ licèt in legato generaliter relicto nō possit hrs deteriorē eligere.d.l. legato generaliter.tñ vbi declarat,de quo testator sensit, pōt illū(licèt deteriorē) præstare,& ita potest intelligi,& practicari iste tex. quod erit notan-
5 dū. Et sunt hæc i argumentū, † ꝙ si testator dicat relinquo Titium exequutorem meum, & plures sint, qui vocentur hoc nomine, quòd ille erit exequutor, quē hrs declarabit. Sed si dicat,relinquo vnū ex istis, nullus fit exequutor,ar.huius gloss.hic, & C. de epi. & cle. l. nulli. ¶Nec ob.ꝙ vbi est incertitudo personarum, semper eligit hæres,vt ff.de le.2.l.si quis seruum. §. si inter duos.& & l.cum quidam. quia ille loquitur in præstationibus:nō aūt in designatiōe officij. ¶In ea.gl.ibi dū dicit[l.legato. §.j.]attendetur tñ,ad quē sint directa verba exequutiua, per no.in d.l.Lucio.¶In ead.gl.ibi dum allegat [l.veteribus.]Et per hanc legem potest colligi, quæ sit ratio, ꝙ in stipulatione generis est electio debitoris: sed in legato est electio creditoris.¶In gl.2.in fin. dum allegat[l.si fundū, quem Titius]loquitur ibi in marito,qui negligendo potest pati seruitutes debitas fundo dotali perdi, licèt paciscendo hoc facere non posset.l.Iul.eo. ti.

Ex §. Si filius cum.

SVMMAE.

1 *Pater si fideiussorio nomine filij fuit coactus soluere condemnationem, computabitur solutum in partem filij.*

2 *In necessitatibus nemo liberalis existit.*

§. Si filius cum. ¶Filius soluens condemnationem factā contra se defensorio nomine patris, potest illam in hoc iudicio cohæredibus imputare. hoc dicit. ¶Legitur dupliciter, vno modo in filio emancipatio. Alio modo etiā in suo,& ista secunda vera. ¶Super ver. [si filius] etiam suus. ¶ Super ver. [defenderet] etiam sine iussū eius. ¶Super ver.[à cohærede] post mortem patris. Videte gloss.¶No.istum tex. quem vide allegatum per Guil. in Spec.de iudi.§.sequitur. & ibi Ioann. And. in addi. quæ incipit. Quid si pater se obligauit pro filio, &cæt. Vide etiam, quod dixi supra eod.i l.& puto. §. sed si dolo. ¶Adde tamen dictum Iacob.de Are.:qui per istum tex.
1 dicit,† ꝙ si pater fideiussorio noīe filij fuit coactus solue re

re condemnatione pro eo, computabitur ſolutum in parte ipſius filij; in neceſsitatibus † enim nemo liberalis exiſtit. de adi. le. rem legatam. & iſtud dictum vide relatum per Bar. in l. Stichus. ɉ. de pe. le. vbi omnio vide.

Ex §. Item curare.

SVMMAE.

1 *Præſcriptis verbis actio oritur ex diuiſione facta per iudicem.*

2 *Euictio non debetur niſi pro dimidia, quam habet paſſus damnum.*

3 *Expreſſum vbi fuiſſet inter cohæredes, quòd non teneatur de euictione euictionem paſſus, non ageret ēt ad verum pretium rei.*

4 *Euictio venit ex natura rei.*

5 *De euictione non agitur, niſi propter defectum auctoris, à quo cauſam habet poſſeſſor.*

6 *Feudum, quod eſt commune, poteſt ex cauſa diuiſionis aſsignari vni ex fratribus, & idem in emphyteoſi.*

7 *Feudū, vel emphiteoſis aſsignata vni ex fratribus cauſa diuiſionis, mortuo illo, non reuertitur ad fratrem ſed vadit ad dominum, & hoc tam in iudicis, quàm partis diuiſione.*

8 *Ex diuiſione teſtatoris, quæ habet vim prælegati, non reſultat permutatio, ſicut ex iudicis, & partis diuiſione.*

§. Item curare. ¶ Iudicis officium in hac actione eſt, vt tota hæreditas diuidatur, & vt alter cohæres alteri de euictione caueat. h. d. ¶ In glo. 2. in prin. ſuper ver. [præſcriptis verbis] quæ oritur ex quodam contractu permutationis, qui videtur eſſe in diuiſione, vt hic, & l. ſi fratres. C. communia vtriuſque iudi. ita dicit glo. in l. ſi familiæ.
1 hic allegata. ¶ Vel dic ſubtiliùs, quòd oritur † ex quaſi contractu innominato reſultante ex ipſa diuiſione iudicis, per quam quaſi contrahitur inter partes. Et erit notandū, quòd ſicut ex contractu innominato oritur præſcrip. verbis; ita ex quaſi contractu innominato, de quo non poteſt apertè poni exemplum, niſi in ſententia iudicis diuidentis, per quam quaſi contrahitur. l. 3. §. idem ſcribit. ɉ. de pecu. Videbatur contra, quaſi cuilibet hæredum dubius euentus rei deberet accidere, ſicut quando emitur iactus retis. l. ex empto. §. fi. ɉ. de act. emp. Cōtrarium tamen verum eſt; quia videtur filius, vel alius hæres habere ex quadam permutatione. l. 1. C. communia vtri. iud. & de le. 2. l. cum pater. §. hæreditatem. ergo venit euictio, ſicut in ꝑmutatione. l. 1. ɉ. de rer. permu. Ita dicit Guil. in d. l. ſi familiæ. quem omnino vide. ¶ In ea. glo. dum allegat. [§. de euictione.] Sed ibi loquit̄ in re debita ex cauſa legati, & ſic ex titulo lucratiuo, & ideo dic, vt no. ĩ d. l. ſi familiæ. & in §. duo fratres. ¶ Ex quibus conclude aliqua,
2 primò, † quòd vbi venit euictio, non debetur, niſi pro dimidia, quam habet paſſus damnum euictionis à ſuo cohærede. ¶ Secundò, quòd vbi fuiſſet expreſſum, quòd non
3 teneatur de euictione, euictionem paſſus non ageret etiā ad verum pretium rei; quia vterque ſuſcepit in ſe dubium euentum rei, ita dicit ibi gl. ergo non poteſt conqueri, cū viciſsitudinarium ſit periculum. C. de tranſac. l. de fideicommiſſo. & de inoffi. te. l. ſi pater puellæ. ſecundùm
4 Guil. ibi, qui ita declarat illa verba. ¶ Tertiò, † quòd vbicunque dicitur euictionem venire, eſt verum, niſi fiat ex natura rei, nam ſi euincatur feudum, vel emphyteoſis ex morte eius, cui eſt facta aſsignatio; quia non poteſt per eius hæredē retineri fœminæ, in quas non tranſit, nō propterea debet̄ euictio, ar. ɉ. loca. l. ſi quis domū. ad fin. & s. eo. †. & puto. §. 2. qa iſta eſt euictio neceſſaria. l. lex vectigali. ɉ. de pig. niſi nominatim eſſet de iſta euictione ꝓmiſſum. Ita dicit notanter gl. in d. l. ſi familiæ. Et intellige nominatim, ideſt expreſsè, aliàs ſi ſimpliciter non ageret. ɉ. de hære. vel ac. ven. l. nomen. & loca. l. ſi quis domū. §. 1. & de dam. infec. l. damni infecti ſtipulatio pertinet. in prin. Nec iſto caſu videtur facienda differentia, ſciuerit, vel ignorauerit ille, cui talis res fuit aſsignata (licèt gl.
5 ibi aliter videatur ſenſiſſe) nam de † euict. non agitur, niſi propter defectum auctoris, à quo cauſam habet poſſeſſor; res euincatur, infra de euic. l. hoc iure. Sed feudum nō euincitur ex aliqua cauſa antecedente, nec ex aliquo facto auctoris, ſed ex natura, vt quia mulier non ſuccedit in feu
6 do, ſecundùm illam glo. ¶ Ex quo etiam no. † quòd feudum, quod eſt commune, poteſt ex cauſa diuiſionis aſsignari vni ex fratribus, & idem in emphyteoſi, facit quod no. Guil. s̄. de tranſac. in l. cū hi. §. ſi vni. & tunc ſi moritur
7 ille, † cui eſt facta aſsignatio, non reuertitur ad fratrem, ſed ad dominum, & hoc in diuiſione facta à iudice, vel à partibus; nam ſi à teſtatore, non venit euictio, ſecundùm glo. C. eo. l. ſi cogitatione. per l. cū pater. §. euictis. ɉ. de le.
8 2. tunc † enim non reſultat aliqua permutatio. Quidam tamen contra, ſecundùm Cin. ibi; quia. §. euictis. loquitur in prælegatis: ſecꝰ in diuiſione, de qua loquimur. pro hoc adducūt. ɉ. eo. l. ſi paterfamil. Sed Doct. communiter tenent illam glo. quia diuiſio teſtatoris habet vim prælegati. de le. 1. l. quid ergo. de hæred. inſt. l. ex facto. & C. fam. erc. l. quotiens. Et circa hoc vide Bar. in §. duo fratres. in vlt. q. Non ob. l. ſi paterfami. vt ibi dicam.

Ex §. Si pecunia.

SVMMAE.

1 *De portione eius, cui prælegata res eſt, an debeat deduci, ſi aliquid eſt ſoluendum, remiſsiuè.*

§. Si pecunia. ¶ Vbi certa quātitas vni ex cohæredibus eſt prælegata, etiam ſi in hæreditate quantitas non exiſtat, ab omnibus hæredibus eidem debet pro hæreditaria parte præſtari ex pretio rei hæreditariæ propter hoc alienandæ. h. d. cum ſeq. ¶ Super ver. [relicta ſit] ſcilicet vni cohæredū in genere. Et ſic nō ob. ɉ. de lega. 1. l. ſi ſeruus legatus. §. quinque. quia ibi loquitur in legatis in ſpecie, vt etiā ibi notatur. ¶ Super ver. [inuenta] ſcilicet in hæreditate. An
1 autē debeat deduci † de portione iſtiꝰ, cui ꝑlegata erat, dic, vt not. ɉ. de le. 1. in l. ab omnibus. in prin. & §. ĩ Titio. & ɉ. de cōdi. & demo. in l. qui hæredi. §. fi. & aliquid tangā. ɉ. eo. in l. rem pignori. ſuper tex. Videte gloſſas.

Ex l. In hoc iudicio.

SVMMAE.

1 *Commiſsio non poteſt valere pro parte.*

2 *Inſtrumentum an poſsit in totum dici falſum, ſi reperiatur in parte falſum.*

3 *Arbitrator an poſsit ſibi reſeruare aliquid declarandum.*

4 *Si creditori detur res debitoris in ſolutum tanquam creditori in decem, cum ſit in octo tātum, an tota datio in ſolutum retractetur, non pro quota parte.*

5 *Sententia an poſsit valere pro parte, & pro parte non.*

6 *Sententia arbitri egredientis compromiſſum, nihil valet.*

7 *Libellus si continet vnum capitulum tantùm contra plures,& pronuncietur contra vnum, videtur pronunciatum contra alios.*
8 *Connexa pro vno habentur.*
9 *Sententia est terminus cognitionis.*
10 *Restitutio reponit per omnia in pristinum statum.*
11 *Conuentus rei vendicatione ad fundum, si reperiatur possidere pro parte tantùm,vnde iudex in alia parte nihil dixit, sententia valet.*
12 *Iudex si iudicauit super toto, sed vltra id,quod extéditur eius iurisdictio,an valeat sententia circa ea,quæ sunt infra.*
13 *Negans totum secundũ naturã,& quando non tenetur facere aduersarium certum, non negat quamlibet eius partem, secus econtra,& in iudicijs.& ratio ibi,nu.14.*
14 *Sine actione sententia sequi non debet.*
15 *Ad substantiam actus vbi plura requiruntur, vt solemnia, si vnum deficit,omnia debent irritari.*

L.In hoc iudicio. ¶Sententia nõ potest pro parte valere,pro parte non,& tam instantia, quàm sententia censetur indiuidua.h.d.¶Super ver.[omnium] qui interfuerunt in iudicio secundũ veritatem.¶Super ver. [omissa] in capitulis connexis,de quo.j.tangetur cum glo. Super ver.[valebit]contra hoc videtur.C.si aduer.rem iud. l.1. Sed solue, vt colligitur ex ibi notatis secundùm suã lec.¶Super.ver.[nõ valere] scilicet ab initio. Nec ob. j. de iure patro.l.fi.j.quæ sen.sine ap.rescin.l.1.§.fi.de admi.tu.l.si minoris.s.de arb.l. Labeo. in prin.quia ad omnes responde,vt in qualibet earũ notatur.¶ No. tex. qui
1 facit ad plura.Primò allegãt per Guil. & Io. An. † quòd commissio non possit valere pro parte. Et ideo si est facta commissio tribus,quorum alter est mortuus, non teneat in personis aliorum,de quo vide in Spec.de iudi.dele.§.restat.ver.quid si causa committatur tribus. Et ibi
2 etiam Ioan.An.in additione.¶Item facit ad q. † si instrumentum reperiatur pro parte falsum,an possit totum dici falsum.Et per istum tex.videtur,quòd sic in omni parte connexa, facit.s.de neg.gest.l. eum actum. de quo vide per Inno.de hæreti.in c.fraternitatis. & vide etiam bonã glo.9. di. in c.si ad scripturas. Quod tamen credo intelligendum in capitulis substantialibus;nam licèt accessorium esset falsum, non dẽt tñ inualidare principale, vt not.C.de fal.in l. querela.¶ Itẽ facit ad q.no.per Dy.de
3 ver.ob.in l. triticum. † de arbitratore, qui reseruauit sibi aliquid declarandum,an licèt reseruatum non declaret, valeat declaratum; nam vbi declaratio est de substantia ipsius arbitrij,non valet,vt hic,facit.s.de arb.l.itẽ Labeo.
4 §.1.& quod ibi no.¶Item facit, quòd † si creditori datur res debitoris in solutum, tãquàm creditori in decem; cum sit in octo tantùm,an tota datio in solutum retractetur,non pro quota parte,facit.l.1.§ hæc verba. j. ne vis fiat ei.l.tutor petitus.de tu.& cu.da.ab his.l.cum verò.§. subuentum.de fideicom.liber.& j.de condi.inde.l.si non sortem.§.si centum.vbi Bal.dicit,& ita Bar.consuluit me interrogante. Videte glo.¶In gl.1.ibi dũ dicit [non autẽ est necesse omnes adesse] act.& tunc valet iudicium,quò ad personales præstationes,nõ quò ad diuisionem,& hęc bona solutio sic declarata. ¶In eadem glo.ibi dum dicit [prima tamẽ verior est] quę est ad so.contrarij de §. dubitandum.¶Conclude ergo sic. Aut omnes fuerunt in iudicio:& tunc in omnium personas facienda est condemnatio,& absolutio, & iste est casus in hac.l. Aut nõ affuerũt omnes,sed quidam tantùm: & tunc potest fieri condemnatio,& absolutio inter eos,qui affuerũt iudicio, & valet inter eos,quò ad personales præstationes,puta; quia vnus commisit dolum, vel quia vnus eorum fructus percepit, & similia,vt.l.2.§.dubitandum. s. eo.sed quò ad diuisionem faciendam non posset hoc fieri; quia fieret præiudicium absentibus. l. de vnoquoque.de re iudi. ita verifico omnia.¶In gl.vlt.dũ dicit ibi [nõ sunt de bonis.] Conclu
5 de ergo,aut sententia † fertur super diuersis capitulis, aut super vno.Primo casu,aut sunt separata, & potest valere pro parte.l. Offidius.de leg.3.&.C.de transa.l. si ex falsis. & ita intelligatur.j.eo.l.quædam.& l.fi.j.de iure patro. & hoc procedit in iudice, qui non habet potestatem limitatam: secus in arbitro, qui habet eam limitatam. Et
6 ideo † si formam compromissi egreditur, non valet sententia.l.quid tamen.§.si arbiter.s.de arbi.& ita limitat Iaco. But.istum articulum in l.1.C.si aduer.rem iudi. ¶Quod
7 tamen dixit de capitulis separatis, † idem est dicendum, si libellus continet vnum capitulum tantùm contra plures;nam si pronunciatur contra vnum,videtur pronũciari contra alios.ff.de iudi.l.non idcirco. & ibi not. & de re iudi.l.de vnoquoque. Aut capitula sunt connexa, & tunc
8 secus est,& sic non potest valere pro parte;quia † connexa habẽtur pro vno.l.eum actum.s.de nego.gest. & j. de ædil.edic.l.cũ eiusdẽ.¶Secũdo casu, quando sentẽtia fertur super vno capitulo:tunc aut quærit,an ab initio posset valere pro parte, & dicendum est, quòd non, vt hac.l. cũ similibus. Et ratio potest assignari; quia si valeret pro parte,& alia remaneret in pendenti,oporteret refricari iã pronunciatum ratione partis indecisæ,quod nõ est possi
9 bile; cũ sentẽtia † debeat esse terminus cognitionis. Nec ob.j.de re iudi.l. Paulus. quia ibi omisit solũm quædam extrinseca,& accidentalia, vt condemnationem expensarum,quæ non est de substantia definitiuæ.l.terminato.C. de fruc.& lit.expen.¶Aut quæritur,an ex postfacto posset valere pro parte:& tunc aut infirmatur per viam resti
10 tutionis,& non potest; quia restitutio † ponit per omnia in pristinũ statũ.l.ẽt. §.1.s. de min. Aut infirmatur alijs modis:& tunc bene potest infirmari pro parte,ar.s.de inoffi.te.l.nã & si parentibus. §.fi.& circa istum articulum, an ex postfacto posset,vide no.per Bar.in l 1.C. si aduer. rẽ iud.¶Aduerte tñ; quia istud, quod dictũ est,ꝙ quãdo est vnũ capitulũ tantùm, non posset pronũciari pro parte,est verum, secũdùm Bar. quando instantia causæ tenet super toto: secus si super parte esset perempta, ita quòd sequeretur absolutio ab obseruatione iudicij; tunc enim sufficit pronunciari super illa parte,in qua tenet iudiciũ, casus est in l.si constante.§.fi.j.sol.mat.vbi Bar.¶Et per
11 hoc determinauit.in q. facti, quòd cum conuentus † rei ven.ad fundum,repertus esset possidere pro dimidia tantùm,vnde iudex in alia dimidia nihil dixit, quòd sententia valeret;quia pro alia parte,quam non possidebat,non procedebat iudicium.l.fi.s.de rei ven.Ego tamen puto,ꝙ iudex debuit eũ absoluere pro alia parte ab obseruatione iudicij, aliàs non esset sententia conformis libello: secus si habens ius ad 10.petijt.20.quia non sufficit iudicem pronunciare de 10.quia totum iudicium valet, licèt totum non debeatur.de re iudi.c.Abbate.lib.6.& j.eod.
12 l.cum putarem.¶Et ex his potest decidi,quid † si iudicauit super toto,sed vltra id, quod extẽdat eius iurisdictio, an valeat saltẽ,quatenus est intra.In quo glo. videt varia re in l.2.C.de re iud.& in l.fi.s.de iurisd.om. iud. de quo dic,vt i qualibet earũ no.& tãgitur per Io. And.in reg.ea, quæ fiunt à iudice.in glo.ordinaria.li.6.¶Sed contra so. prædictam.s.positam ad d.l.si constante.§.fi.potest indu
13 ci ratio talis. Qui negat † totum, non negat quamlibet eius partem; quia si nego me habere 20. non per hoc videor

deor negare me habere. 10. ſi ergo maritus ibi fuit litem conte. ſuper tota dote, nõ videtur eam conteſtatus ſuper qualibet eius parte, ergo nec debet poſſe ferri condem-
14 natoria ſuper parte, cum ſine † actione non ſequatur ſententia. C. de temp. ap. l. fi. ¶ Sed poteſt reſponderi, quòd aſſumptum, qui negat totum, &c. procedit ſecundùm naturam: ſed ſecundùm iuris præſumptionem attenditur, an negans teneatur aduerſarium facere certum: & tunc ſit verum, quòd negando totum videatur negare quamlibet eius partem. l. de ætate. §. ſi tamen eſſent. ỹ. de interro. ac. aliàs ſi non tenetur facere aduerſarium certum, non videtur negare quamlibet eius partem. & iſta fuit doctrina Cin. poſt Pet. ¶ Vel poteſt dici, quòd in iudicijs videtur negari totum, & quælibet eius pars; quia quicquid includebatur in affirmatione aduerſarij, videtur excludi per negationem rei propter naturam relationis. l. ſi defenſor. §. 1. de interro. act. & probatur apertè. ſ. de pac. in l. ſi vnus. §. ſi cum. 10. ¶ In ead. glo. ibi [in l. ſi duo. in fi.] & eſt ratio, quæ colligitur ex prędictis. ¶ Extra no. iſtum tex. & prædicta ad doctrinam Innoc. qui di-
15 cit, † quòd vbi ad ſubſtantiam actus plura requiruntur, vt ſolennia, ſi vnum deficit, omnia debent irritari: ſecus ſi actus ſint diuerſi. Ita dicit Inno. de ſacra. iteran. in c. 1.

Ex l. Rem pignori.

SVMMAE.

1 *Res prælegata ſi ſit vni pro onere tributi, vel vectigalis, vel æſtimo, obligata tempore præterito debet de cõmuni redimi, & libera præſtari: ſecus in futurum.*

2 *Hæres tenetur præſtare rem liberam à tempore præterito, non à futuro, quando res legata eſt affecta aliquo onere ſucceſſiuo.*

3 *Inuitatus ad rẽ, quam debet habere liberam, quomodo debeat in eam conferre.*

Et quid ſi obligaretur poſt legatum factum nu. 4.

Et quid ſi promiſiſſet teſtator vendere rem prælegatam. nume. 5.

Et quid ſi promiſiſſet vni hæredum, quòd poſsit rem illam pro neceſsitatibus obligare, & ex neceſsitate hæres obligauit. nume. 6.

7 *Ignorantia non eſt tolerabilis in facto proprio, & quando ſit verum.*

8 *Hæres tenetur indiſtinctè luere rem obligatam pro debito à teſtatore, ſiue ſciuerit, ſiue ignorauerit teſtator ſecus ab alio.*

9 *Intell. l. Iul. §. hæres. de leg. 1.*

10 *Teſtator in dubio legando, nunquam intelligitur legare ius, quod non habet in re, vel ad rem.*

L. Rem pignori. ¶ Res obligata debet liberari de cõmuni pecunia. h. d. ¶ Vel pleniùs, & ſic. Iudex in hoc iudicio aditus facit rem à teſtatore obligatam, & alteri cohęredum prælegatam, de communi redimi, & legatario pręſtari. h. d. ad literam. ¶ Super ver. [rem.] ſ. hęreditariam. ¶ Super ver. [datum] per teſtatorem. ¶ Super ver. [legauerit] vni hæredi. ¶ Super ver. [teſtator] ſciens obligatã. ¶ Super ver. [officio iudicis] cognoſcentis ſuper hoc iudicio, facit. l. hæredes. §. fi. ſ. eo. ¶ Super ver. [eam] ſcilicet rem liberatam. ¶ Super ver. [fuerat legata] no. ad no. in l. fi. §. quatuor. ỹ. de le. 2. ¶ No. iſtum tex. ad plura. primò
1 enim probat, † quòd ſi ſit prælegata vni res obligata pro onere tributi, vel vectigalis, vel pro æſtimo, debebit redimi de communi, & libera præſtari. ſ. pro præterito tempore, probatur in l. apud Iul. §. hæres. de le. 1. vbi eſt caſus
2 notabilis, † quòd quãdo res legata eſt affecta aliquo onere ſucceſsiuo, hæres teneatur præſtare eam liberam à tempore præterito, non à futuro, & pro futuris eſt ratio; quia debitum non eſt adhuc in rerum natura, & ideo ei⁹ nõ debet haberi ratio. ¶ Aliqui tamẽ dicunt, quòd ille. §. hæres. loquitur in onere impoſito per legem, vt. ỹ. tangam ſuper glo. ¶ Secundò no. tex. dum dicit [ex communi pe-
3 cunia.] Ex quo deciditur, † quòd etiam inuitatus ad rẽ, quam tamen debet habere liberam, conferre debet in eius recuperatione, & liberatione facit. ỹ. de leg. 1. l. hmõi. §. ſi Titio. vbi tex. notabilis. & faciunt iſta iura ad multas queſtiones ibi notatas per Bar. ¶ Nota etiam iſtam literam, quæ loquitur in re obligata à teſtatore, antequam lega-
4 ret, & ideo poſſet dubitari, quid † ſi poſt legatum aſcriptũ eã obligaret. Sed puto idem eſſe; quia tunc nõ extinguit legatum. l. 3. C. de lega. Et idem videtur, ſi permiſiſſet vni hæredum illam rem alteri prælegatam vẽdere; quia nec per hoc prælegatum extinguitur. l. poſtquam. §. fin. in fi. vt le. no. cau. Et ideo iſto caſu de communi eius æſtimatio deberet præſtari: hoc tamen, & præcedens dictum intellige ſecundùm diſtinctionem. l. fideicommiſſa. §. ſi rẽ.
5 ỹ. de leg. 3. ¶ Item ſi permiſiſſet † vni hæredũ, quòd poſſet rem illam pro neceſsitatibus obligare, & ex neceſsitate hæres obligauit, non poteſt ipſe hæres compelli ad illã redimendam, ar. ſ. de vſufru. ea. re. quæ vſu conſu. l. trib⁹. & eſt caſus in l. deducta. §. fi. ad Trebel. ¶ Et ſm̃ hoc videtur adhuc de cõmuni redimẽda, vt hic quod no. ad exemplificationem huius. l. videte gloſſas. ¶ In glo. 1. dum allegat. l. ſi res obligata. &c. primò aduerte, quòd quidam
6 intelligunt in re † obligata ſpecialiter, alij, generaliter, ar. l. licèt. ỹ. de dote præle. Fallit in tribus caſibus poſitis ibi. In dubio creditur ignoraſſe. l. veriùs. ỹ. de proba. & ibi no. & in l. 2. quod eſt verũ, ſi ſit obligata ab alio non de ſpeciali eius mandato, vel dubitatur: ſecus ſi ab eo, cui legauit, vel ab alio eius ſpeciali mandato; quia tunc præſu-
7 mitur ſciuiſſe. Ratio diuerſitatis ẽ; † quia in facto proprio non eſt tolerabilis ignorantia, ſecus in alieno. l. fi. ỹ. pro ſuo. & extra de reſcrip. c. ab excommunicato. & ibi cõcordantiæ. Hoc tamen de facto intellige verum, niſi ſit factũ multùm implicitũ. ſ. de pac. l. emptor. §. Lucius. vel antiquum. l. peregrè. §. 1. de acqui. poſ. & l. furtum. §. fundi. de vſufru. ad quod vide Dy. in reg. ꝓſumitur. lib. 6. ¶ Aduerte tamen; quia illa diſtinctio ſcientiæ, vel ignorãtiæ habet locum ſecundùm Bar. ibi, quando res erat obligata
8 pro debito alieno. & ita loquitur † illa. l. ſi res. ſec⁹ ſi pro debito teſtatoris; quia tunc indiſtinctè tenetur hæres luere. d. l. apud Iul. §. hæres. de leg. 1. Et eſt ratio ſecundùm eum; quia niſi hæres ſoluat æs hæreditarium, res nõ perueniet ad legatariũ culpa ſua, ergo tenet, eo. tit. l. cũ res. §. 1. & 2. Sed Ray. ibi tenuit cõtra, ꝙ imò illa loquitur, quãdo pro debito teſtatoris ſit obligata, patet, dum dicit, de ceſſione actionis perſonalis fienda contra eius hæredem; nã hic neceſſariò præſupponit debitum hæreditarium. Non
9 † ob. §. hæres. quia loquitur in onere impoſito per legem, quòd teſtator ſciebat, vel ſcire debebat: hic in impoſito per hominem, in quo cadit ignorantia facti; ideo eo caſu ſufficit pręſtari rem, qualis eſt. l. ſi legati ſerui nomine. & l. ſeruo legato. §. ſi fundus. & l. ſi à ſubſtituto. §. fin. de leg. 1. Alij ſuperuenientes, vt Ang. dixerunt, quòd. §. hæres. debet intelligi ſecundùm prædictam diſtinctionem, aut ſciebat vectigal deberi, aut non: nec poteſt dici ſecũdùm eum, quòd iſta diſtinctio locum habeat in fi. illius. l. vbi erat obligat⁹ pro debito hæredis, vt dixit Bar. quia tunc hæres nõ luẽdo ſemper eſſet in dolo, & ideo nõ curaretur

retur sciuisse, vel ignorasse testator: quod tamen lex illa ponderauit. Adde tamen, quòd vbi res esset obligata pro debito tertij, qui soluendo non esset, haberet locum illa distinctio: secus pro debito tertij, qui soluendo esset; quia tunc hæres non esset in culpa non redimendo. Item pro p̄dicta distinctione Bar. an pro debito testatoris, vel alterius, allegat gloss. in l. qui solidum. §. fi. de leg. 2. dū dixit ad fi. [nisi hæredi posit imputari] &c. semper enim posset imputari, quando pro debito defuncti, vt. s̄. dixi. Secus si pro debito extranei; quia tunc non interpellatur hęres, sed ille tertius, pro quo res fuit obligata, vel eius hæres. Sed certè illa glo. ad hoc non facit; quia quod dicit imputari hæredi, intellige scilicet in casu, quo poterat luere, & tenebatur, aliàs non. ¶Extra contra istam legem, & eius doctrinam, & d. l. si res obligata. quòd non possint proce
10 dere, facit; † quia testator legando in dubio, nunquam in
a telligitur legare ius, a quod non habet in re, vel ad rem, siue sit in re, siue in spe. l. apud Iulia. & l. seruum filij. in prin. & l. si domus. §. fi. ÿ. de leg. 1. siue etiam sit ius retinendi ad tempus. eo. tit. l. huiusmodi. §. 1. & ibi no. Sed potest responderi, quòd illa regula non procedit in habētibus ius dominij obligatum, vt hic, & d. l. si res obligata. quia isto casu illa regula non potest habere locum; quia aliter est à iure prouisum. ¶Vel secundùm alios potest responderi, quòd non videtur legare plus iuris in quantitate, sed in qualitate sic, vt hic, & d. l. si res. & intellige de qualitate consistente in iure hypothecæ: non in quātitate, per quam deficit aliquod ius rei, vt seruitutis. l. seruo legato. §. si fundus. de leg. 1. Nam tunc debet pręstari, qualis est in dubio, nec in qualitate intrinseca, vt bonitates; quia debet tradi, vt est. d. l. si legati. cum similibus. ¶Quibus adde, quòd illa regula non procedit, vbi haberet solùm ius prædiale, vt seruitus; quia tunc non restringitur ad illud ius, cum sit impossibile deberi legatario, rebus sic se habentibus. Ita loquitur. l. Męuius. §. fundo. de leg. 2. Nec etiam, vbi ius est commune cum hærede. l. cum filius. §. dominus. de leg. 2. & l. vnum ex familia. §. si rem. de leg. 2. Itē si hēt partē in re quò ad proprietatem, & aliā partem hēt obligatā, legādo rem illam simpliciter, non videtur legasse ius hypothecæ, licèt sit ius reale, sed ius dominij tantùm, tex. est no. in l. Iul. de leg. 3.

ADDITIO.

a ¶Legare ius. Adde, si testator fecerit legatum de re, in qua pignoris ius, vel hypothecæ habebat, an ius illum legasse videatur, Alex. in cons. 47. incip. Visis instrumentis. in 3. volu.

Ex l. Si pignori.

SVMMAE.

1 *Pignus propriè cadit in re mobili: hypotheca verò in re immobili.*

2 *Iudicium fam. erc. amplius, quàm semel intentari non potest, ideo iudex nihil indiuisum dimittere debet.*

3 *Pignus an propriè censeatur esse in patrimonio creditoris, remissiuè.*

4 *Argumentum à simili, & ab effectu valet.*

5 *Solutio particularis licèt admittatur in debito ex diuersis causis contracto, quando tamen venit à principio ex vna causa, puta, ex vno debito defuncti, quod per leges duod. tabul. diuiditur, licèt postea vniatur, non admittitur solutio particularis. ratio ibi.*

6 *Cohæres, cui adiudicatur pignus, integrum debitum à debitore consequi potest, & etiam id, quod plus soluit.*

7 *Adiudicatio facta cohæredi appellatur necessaria, licèt tantùm adsit necessitas causatiua, & non præcisa. ratio ibi.*

8 *Vbi pupillo expedit à communione discedere, sufficit allegare, & probare necessitatem causatiuam.*

9 *Contrahenti ex necessitate magis subuenitur, quàm voluntariè.*

10 *Tutori non imputatur, si partem debiti pupilli remisit, quando remissio fit ex necessitate.*

Et similiter si compromiserit cum clausula, quòd arbitri possent auferre de iure vnius partis, & dare alteri, quando ex forma statuti fuit necessitatus ad compromittendum. ibidem.

11 *Creditor censetur quasi procurator debitoris in pignore.*

Sic fructuarius, ibid.

Sic cōductor, qui tenetur prospicere, ne ius, vel corpus rei deterius fiat. ibid.

12 *Creditor in pignore, fructuarius, & conductor, quia censentur procuratores, & vidētur à lege habere mandatū, debēt admitti sine cautione de rato.*

13 *Licèt res, vel actio, quando causa transit in alium ex necessitate, attrahat secum instantiam causæ: hoc tamen non est verum, quando transit ex voluntate.*

14 *Cohæredem, cui pignus adiudicatur, assimilari offerenti litis æstimationē, quomodo procedat, & æstimatio quomodo eius rei fiat in parte, an in toto.*

15 *Intell. l. Mæuius. §. 1. de leg. 1. & l. item. §. fin. ff. commu. diuid.*

16 *Intell. l. communi diuidundo. §. fi. ff. com. diuid.*

17 *Cautionibus superuacuis vti non debemus, & nu. 3. seq.*

18 *Creditor in pignoratitia non tenetur nisi de dolo, lata, & leui culpa.*

19 *Soluenti litis æstimationem, an debeat præstari cautio de simplo.*

20 *Conuentus hypothecaria soluēs, non videtur soluere animo liberandi principalem debitorem.*

21 *Pactum de cedendo sicut non liberat debitorem principalē, sic nec traditio pignorum, ratio ibi.*

22 *Hypothecariam tenetur cedere, qui vult adiudicari alicui rem pignoratam.*

23 *Si cedo tibi actionem cōtra fideiussorem debitoris mei, videor & cedere contra debitorem in dubio.*

24 *Fideiussor non potest esse sine principali.*

25 *Hypothecaria potest cedi sine actione personali, & stat sine illa: fallit in extraneo. nu. 27.*

Et quando possit cedi. nu. 30.

Et sublata personali præscriptione remanet hypothecaria. nume. 26.

28 *Hypothecaria sunt duæ, realis, & personalis.*

29 *Hypothecaria non potest sumere originem in persona veri creditoris.*

30 *Cessionarius non habet hypothecariam vtilem, sed exercitium directæ.*

Et cui detur. nu. 31.

L. Si pignori. ¶Ista lex reputatur dubia circa tex., ꝑpter verba breuia literæ. Et ideo diuide eam sic. Quia primò loquitur, quando pignus est adiudicatum vni ex hæredibus creditoris, declarans quid sit fiendum inter ipsum, & cohæredem. Secundò principaliter in ver. [cōtra quoque] declarat, quid sit fiendū inter hæredē, cui ad iudicatū est pignus, & ipsum debitorē. ¶Prima pars in quatuor diuiditur. Primò an veniat hic pignus in hoc iudicium. Secundò, quid dare debeat ille, cui adiudicatum est, alteri cohæ-

cohæredi. Tertiò an alter cohæres teneatur cauere cohæredi, cui adiudicatur. Quartò per simile probat tertium dictum verum, & inducit ratione. partes sunt claræ. ¶Secunda subdiuiditur in tex. ¶In prima declarat, quod ius habeat cohæres, cui est adiudicatum contra debitorem. Secūdò quod ius habeat, quando cohæres suus emit partem à cohærede. Tertiò reddit rationem. Quartò determinat primum dictum huius secundæ partis principalis. Quintò assignat rationē, quare fiat prædicta differentia. Sextò, & vltimò tollit dubium. Partes sunt claræ. ¶Et in summa hoc intendit. Res pignori obligata defuncto, vni ex hæredibus defuncti est adiudicanda, qui cohæredi pro parte hæreditaria debiti condemnetur: nec tenetur cohæres cauere, quòd eum aduersus debitorem defendat, cum aduersus eum exceptionem habeat, sicut litis æstimatione soluta, & isti, cui adiudicatum est pignus, dātur actiones personales, & hypothecaria ratione totius debiti: secus si à cohærede ius emerit, vel animosè licitatus fuerit: sed pro expensis necessarijs habet actionem. h. d. ¶Super ver. [res] scilicet mobilis, in qua propriè cadit pignus. ff. de verb. sig. l. plebs. §. pignus. & talis res mobilis non recipit commodam diuisionem. s. de rei vend. l. Pomp. scribit, si ex equis. sed si esset immobilis non tradita, scilicet hypothecaria, veniret in hoc iudicio diuidenda, licèt non tradita, arg. s. de peti. hæredi. l. & non tm̄. in princ. quia nihil debet iudex indiuisum dimittere, cum istud iudiciū
2 amplius, quàm † semel intentari non possit. s. eo. l. si filia. §. familiæ. ¶Super ver. [data] i. tradita, & sic impropriè. ¶Super ver. [defuncto[s. creditori. Et an per istam obli-
3 gationem † censeri possit in patrimonio creditoris, vide notabilem tex. in l. qui habebat. ff. de leg. 3. ¶Super ver. [venire] nō vt diuidatur, sed vt adiudicetur vni conseruāda. ¶Super ver. [pro parte] s. debiti ¶Super ver. [nec cauere debet] cohæres, cui pars debiti fuit soluta propter adiudicationem pignoris alij cohæredi factam: & intellige, quando constat rem pignoratam fore, secus si dubitaretur. Item hoc est verum, quando adiudicatur vni ratione pignoris, vt hic: secus si ratione dominij. s. eod. l. hæredes. §. nihil. ¶Super ver. [qui pignori dederit] quasi ista cautio sit superuacua, cum contra debitorem tutus sit per actionem, & exceptionem. Item per rationem à
4 † simili, quæ sequitur ab effectu. ¶Super ver. [seruiana] pro rebus coloni. ¶Super ver. [petita] res aliqua, &c. ¶Super ver. [oblata] sibi creditori agenti, qꝫ potest quicunq; possessor. l. Paul'. §. 1. ff. qui. po. in pig. ha. ¶Sup ver. [vt & is] s. Possessor hypothecaria cōuetus, & hic ꝑbat, qꝫ sit simile ab effectu. ¶Super ver. [exceptione] doli generali. Nec ob. C. in quib. cau. pig. taci. contraha. l. si non inducta. quia ibi non erat res obligata alicui, ideo non retinet: hic sic propter ius pignoris. ¶Super ver. [tuendus] quia solam exceptionem videtur emisse, donec sibi integrum debitum soluatur per debitorem agentē. ¶In ver. [contra quoque] glo. ponit vno modo casum, sed potest poni hoc modo; quia sicut. s. posuit similitudinem inter eum, qui obtulit litis æstimationem, & cui res est adiudicata; ita econtra ponit hic dissimilitudinem; quia ille, cui pignus est adiudicatum, non cogitur illud reddere pro ea parte, quæ sibi adiudicata est, vt debitor redimat totum, & soluat totum, quod iste hæres debet habere, & quod dedit cohæredi, etiam si vltra debitum dedit. Et secundū
5 istum modum legendi no. casum, † quòd cum de iure sit, quòd si debitum sit ex diuersis causis contractum, admittatur particularis solutio. l. fi. ff. qui. mo. pig. vel hypo. sol. quando tamen à principio causa fuit vna; quia vnum debitum defuncti: sed inter hæredes diuisum per l. 12. tabu.
C. si cer. pe. l. 1. licèt postea iterum vniatur per adiudicationem factam vni, non admittitur solutio particularis: & hoc; quia ista vnio fit ex necessitate; secus si ex voluntate, casus est notabilis hic. ¶Super ver. [adiudicatum] & soluit cohæredi vltra partem suam; quia in tantum fuit condemnatus. ¶Super ver. [reddere] & integrum debitū
6 à debitore consequi, & etiam plus, si plus præstitit cohæres, idest quia in tantum fuit condemnatus. ¶Super ver. [partem] pignoris. ¶Super ver. [creditor] idemque cohæres. ¶Super ver. [emerit] & obtulerit cohæredi partē debiti. ¶Sup ver. [nisi obijciatur] istud respicit qđ dictum est in ver. [contra quoque] quod debet consequi totum, etiam si soluerit vltra debitum. ¶Super ver. [creditori] cui est pignus adiudicatum. ¶Super ver. [animoso] quasi dicat tunc à debitore non consequitur, nisi partem debitum cohæredi, & sic non consequetur, quod ei soluit vltra debitam pro parte sua. ¶Super ver. [egit] idest soluit cohæredi vltra, quā deberet. ¶Super ver. [& eius] istud & implicat, nedū soluit. ¶Super ver. [necessitatē] ne res dissiparetur per cohæredes, penes quem erat res ipsa. ¶Super ver. [creditori] eidemque cohæredi ad omne, quod soluit. ¶No. hic adiudicationem appellari necessariam, etiam si fiat cohæredi, qui prouocauit ad diui-
7 sionem; videtur enim in eo esse quædam necessitas causatiua, vt perueniat ad sibi debitum. l. fi. ff. de sepa. & hoc sufficit, ne damnum patiatur, vt hic: secus esset si non damnificabatur, cum dominium desijsset habere; quia requiritur necessitas præcisa. ff. de cond. fur. l. & ideo, & de re. eo. l. si pupillorum. ¶Et ex isto infertur ad intellectum. l.
8 si pupillorum. ff. de re. eo. quòd † vbi pupillo expediret à communione discedere, vt in casibus nominatis in l. iubemus. §. 1. ff. de sa. san. eccle. sufficeret ei necessitas causatiua. quod quotidianum est. ¶No. ēt hic in vers. [volunta
9 ria] magis † subueniri contrahenti ex necessitate, quàm ex voluntate. simile. ff. eo. in l. qui erat. & s. qui satis. cog.
10 in l. si fideiussor. §. si necessaria. & hac ratione non imputatur tutori, si partem debiti pupillo remisit, quando fit ex necessitate. s. de pact. l. si plures. vbi est casus. similiter, & si compromiserit cum illa clausula, quòd arbitri possēt auferre de iure vnius partis, & dare alteri, quando ex forma statuti fuit necessitatus ad compromittendnm. ¶No
11 ta etiam hic tex. quia creditor censetur quasi procurator debitoris in pignore, simile in fructuario. l. 1. in fin. & l. 2. s. vsufru. quemadmodum ca. & l. 1. in fi. de ope. no. nū. Et in cōductore, qui debet prospicere, ne ius, vel corpus rei deterius fiat. ff. loca. l. videamus. ver. item hoc prospicere. ¶Et est hoc vtile, vt talibus casibus admittantur sine cau
12 tione de rato, quasi mandatū habeant à lege. ff. de admi. tu. l. vulgo. C. de bo. quæ lib. l. fi. §. quæ autem in vnum.
13 ¶Item no. ex isto tex. hic in fi. quòd † licèt eo casu, quo res, vel actio transit in alium ex necessitate, transeat & in illum instantia causæ. ff. de iniur. l. sed si vnus. §. filio. in fi. & ff. eod. l. in iudicio. secus tamen, quando ex voluntate; quia tunc non transit instantia, vt hic, facit. l. 2. §. non solum. de hære. vel ac. ven. Ita dicit Bar. per istū tex. in l. si cū homine. in fi. ff. de fideius. Videte glo. ¶In gl. 1. ibi dum dicit [præstare debet] scilicet is, cui res est obligata. ¶ In
14 glo. 1. in fi. Bar. in hoc concludit, quòd † cū iste assimiletur ei, qui soluit litis æstimationem, vt hic, debet attendi, an iste cohæres, cui adiudicatur, cogatur soluere litis æstimationē, inuito iudice, fortè quia iudex volebat assignare alteri, & ipse recusabat: tunc fiet æstimatio in parte secūdum æstimationem rei. l. si inter. §. fi. ff. de pigno. nam cōdemnatur sicut quilibet extraneus: sed si hoc non fuit ex eius cōtumacia: tunc si pignus valet plus, quàm debitum, fiet æsti-

fiet æstimatio pro parte debiti. d.§.inter eos. & ff.de pig. l.si fundus.§.si duo.si minùs & forte dubitabatur,ne debitor sit soluendo : tunc æstimabitur, quanti istud ius valet, quod fortè est minus debito, & pro parte illius fiet condemnatio,arg.ff. ad Trebel.l.prima.§.si hæres. ¶Sed cõtra prædicta,& quòd semper res ipsa debeat æstimari,
15 videtur facere. ff. eo. l.Mæuius.†§. fi.& ff.tit.j.l.item.§. fin.sed responde,quòd ibi loquitur in re hæreditaria, vel communi, quæ adiudicatur vni, vt tunc res iusto precio æstimetur, & alteri præstetur pars suæ æstimationis : sed hic non erat hæreditaria,nec communis, sed pro communi debito hæreditario obligata, ideo non æstimatur res, sed debitum. ¶Secundò videtur obstare.ff.tit.l.commu-
16 ni diuidundo.§.fin.vbi æstimatur res iure dominij.Sed potest responderi,quòd ibi sunt duo creditores respectu diuersorum debitorum, & iudicium diuisorium, quod intentatur inter eos,intentatur pro communione, quam habent in ipsa re,non autem pro debito; nam ibi erat obligata res communis duorum debitorum. & quilibet fuerat pro parte sua duobus diuersis creditoribus obligatus pro diuersis debitis,& ibi agunt isti creditores. f.communi diuidundo pro re ista eis communiter pignorata; ideo ibi fit æstimatio rei,non debiti; quia ipsa res venit diuidenda,non autem debitum.¶In glo. 2.in princ. ibi dum dicit [bona similitudo] hic bona. In eadem glo. ibi [quia
17 pro eo] &c. & ratio huius tex.est,quia † superuacuis cautionibus non debemus vti.l.non cogendum.§.Sabinus.s. de procu.sed iste,cui est adiudicatum pignus, habet æstimationem,vt hic,& actionem,vt ff.in ver.[contra quoq;] ergo non debet ei præstari cautio.¶In ea. gloss. in fin.ibi [placet]quasi dicat,quòd imò debeat ei cauere. s.eo. l.si filia.§.hoc ampliùs.Item etiam quia ratio, quæ sequitur, non concluderet ad istum casum, cum talis cohæres non haberet actionem,vel exceptionem. Aduerte tamen;quia
18 hic intellectus est in se verus; quia in pignoratitia † creditor non tenetur,nisi de dolo,lata,& leui culpa.l.contractus.ff.de reg iur.sed cum ista adiudicatio sit facta necessariò,cohæres non desinit possidere suo dolo, vel culpa, igitur non tenetur. Et sic sine tali cautione potest se tueri, quòd non teneatur, vt dixi, ergo talis cautio non debet interponi; quia foret superuacua,vt d.§.Sabinus. ¶In gl.
19 3. ibi dum allegat.[§.petitor.] Sed videtur, quòd imò †soluenti litis æstimationem præstari debeat cautio saltem in simplo,vt.ff.de do.inter vir.& vxo.l.si donatæ.Sed dic, quòd ibi habuisti à me causam, ideo teneor tibi in simplo : sed hic litis æstimationem soluit,qui nõ habuit causam à me, ideo nõ teneor ei cauere.Facit quod no.s.de rei vend.in l. si culpa.& in d.§.petitor.& ff.de re iudi.in l.Duo.¶In eadem glo.ibi dum dicit [& iste] scilicet cohæres, qui partem debiti soluit cohæredi.¶In ea.glo.in fi. ibi dum dicit [contra quoque.] Nec obstat ff.qui po.in pigno.hab. l.si prior.§.sciendum. quia dic,quòd ista glo.debet intelligi, quando quis gerit negotium principaliter ad vtilitatẽ alterius,& quod sit alterius interesse,licèt sibi sit aliqua vtilitas : ibi verò,quando principaliter gerit suum negotiũ; nam tunc non datur ei nego.gest.vt hic.Hoc autem in dubio præsumendum videtur,quòd magis velit suum nego-
20 tium gerere,quàm debitoris. †Conuentus enim hypothecaria soluens,non videtur soluere animo liberandi principalem debitorem,ideo etiam postea potest petere accessionem,ita no.glo.in l.si res obligata. in glo. fin. in prima solu.ff.de lega.j.quam solutionem ibi plurimùm notauit
21 Pet.& Dyn.¶Adde vnum, † quòd sicut pactum de cedẽdo non liberat debitorem principalem. l.Modestinus. ff. de solu.& infra mand.l.Papin.sic nec traditio pignorum, vt probatur.s.de nego.gesto.in l.fideiussor.si enim debitũ esset sublatum, non posset cedi hypothecaria, vt hic not. in glo.sequenti.& C.de pigno.in l.vsucapio.videte glo.5. ¶In glo.5.quæ incipit.contra. ibi dum dicit [si agat] scilicet cohæres, qui soluit.¶In eadem gloss. ibi, dum dicit [pro vtraque] idest pro solido debito, tam pro parte sibi debita, quàm pro parte debita cohæredi suo, qui soluit. ¶In eadem ibi, dum dicit [in summa] & C. de actio. & oblig.l.si in solutum.¶In eadem glo.ibi [maximè] scilicet in casu prædicto de eo,qui soluit litis æstimationem. ¶In eadem glo.ibi [quia & is] scilicet cohæres, cui pars debita est soluta. ¶In eadem glo.ibi [per adiudicationẽ] factam in solidum alteri cohæredi. ¶ In eadem gloss. ibi dum dicit [& ad cessionem] etiam expressam compellen-
22 dus est. ¶Not.glo.quæ non est alibi, † quòd si volo adiudicari tibi rem pignoratam,teneor cedere hypothecariã, & cedendo tibi personalem, videor cedere hypothecariam,sine qua personalis esse non potest, facit in argu.ff. de acquir.hæred.l.illud.s.de iurisd. om.iudi.l.2. ¶Et per
23 hanc glo.dixit alibi Dy.quòd †si cedo tibi actionem contra fideiussorem debitoris mei,videor & cedere cõtra de-
24 bitorem in dubio; quia sine principali† fideiussoria obligatio non potest esse apud aliquem. l. fideiussor obligari. in princ.de fideius. & ita fuit allega.per Dyn.in l.si mihi, aut Titio.eo.tit.de fideius. ¶In eadem glo.in ver.[hoc iudicio] dicit Bart.quòd ista lectura est in se vera, non tamen congruit huic literæ; quia etiam si adiudicatio facta non esset,nec pro parte alterius soluisset, haberet hypothecariã. ¶In eadem glo.ibi, dum dicit [sed econtra fortè non est idem.] Not.glo.quæ quotidie allegatur, quòd
25 hypothecaria† potest cedi sine personali, & pro hoc videtur casus.ff.de lega.3.in l.Iulianus.& de pigno.in l. Græcè.§. cum pignori. &. C. si pignus pign. datum sit. in l. prima pro quo etiam facit; quia stat sine illa, licèt non fideiussoria.ff.ad Trebell.l.si hæres.& l.debitor.& l.ex sextante.
26 §.latiùs.de except.rei iudi. † Et etiam, quia sublata personali præscriptione, remanet hypothecaria.l.cum notissimi.C.de præscriptio.triginta,vel quadraginta anno.Sed contrariũ ad hoc tenet glo.C.de act.vel hæred. vend.in l. fin.& in d. l.prima. §.cum prædium. ff. de pigno. & Cin. & Iacob.de But.in l.fin.de hære.vel act.vend.& in l.intelligere. C. de luit. pign. & Dyn.in l. fideiussor obligari.in
27 princ.ff.de fideiuss.vbi concludunt,quòd †extraneo, qui vsucepit, non potest vna cedi sine alia : sed extraneo, qui non vsucepit, sic. Sed ipse Iacob. But. inhæret doctrinæ istius glo.quia duæ possunt esse hypothecariæ, vna per-
28 sonalis,& altera realis..ff.de pigno.act.l.solutum.§.solutam.Ray.in hoc dubio dixit,quòd non potest cedi possessori pignoris ad sui tuitionem,per l.per diuersas. vers.exceptis.C.mandati.& hoc tangit glo. in d.l.vsucapio. C. de pigno.& ideo consuluit, quòd emens à debitore, non soluat ei pretium,quin faciat cedi iura.Bald.in d.l.fin.di-
29 cit,† quòd licèt hypothecaria non possit sumere originẽ in persona veri creditoris : tamen quãdo habet originem in persona debitoris, sustentatur ab illa, scilicet, vt competat directa nomine mandantis : sicut enim potest in hypothecaria cõstitui procurator simplex,ita & in rem suã. Nec est aliqua ratio impediens; quia hoc exercitium sustentatur in persona actoris, quæ est penes cedentem,&
30 non propriè ex persona cessionarij; quia non stat per se, & ideo cessionarius non habet vtilem hypothecariam, sed exercitium directæ. ¶Ego autem in hoc articulo sic concludo.Aut quis non habet ius principalis obligationis,sed habet ius recipiendi solutionem: & tunc potest hypothecaria cedi sine personali,dicta l.Græcè. §. Stichum. ff.de

ꝟ. de pig. & d. l. 2. C. ſi pig. pig. da. ſit. & effectus hypothecariæ erit; quia vel reddet poſſeſsionem, vel ſoluet. Aut non habet ius principalis obligationis, nec poteſt ei ſolui, & non poteſt ei hypothecaria cedi ſine perſona li. Fallit, quando effectus debiti remanet penes eum, cui hypothecaria creditur, vt quia vſucepit. & ita intelligatur glo. in d. l. vſucapio. C. de pig. ¶ Et ad iſtam. q. vide
31 tractatũ per Bar. in l. fideiuſſor obligari. §. 1. de fid. & ꝑ Guil. in Spec. de ceſsi. ac. §. 1. ver. quid ſi ceſsit. ¶ Adde tamen, quòd ſicut creditori conuentionali datur hypothecaria contra poſſeſſorem, ita & ei, qui habet pignus prætorium, ſi cadat à poſſeſsione, & perueniat ad alium etiam bona fide. Ita colligi poteſt ex gloſ. in l. quia debitorem. in gloſ. 2. ꝟ. quæ in frau. credi. & videtur caſus. C. de præto. pig. in l. 2. vide tamen. l. ſi quis miſſum. §. primo. & quod ibi nota. inf. de damn. infec. ¶ In eadem gloſſ. ibi [ſimilis ratio] quia facit ex neceſſitate. ¶ In ead. gloſſ. ibi [alij ſic.] hic colligitur ſecunda lectu. quòd hic non loquitur de hypothecaria, ſed de perſonali. Bartol. tamen dicit, quòd licèt iſta lectu. ſit in ſe vera: tamen non eſt neceſſaria; quia hoc de actione danda ponitur in fi. l. dicit ergo ponendum caſum, quòd hic loquatur de retentione rei, vt dixi ſupra ſuper tex. ¶ In ead. glo. ibi [ſed qua propoſita actione] &c. ſcilicet exigere poteſt cohæres totum debitum. ¶ In glo. quæ eſt ſuper ver. alteram. ibi [& ſic inter iſtos duos caſus ſit hæc differentia.] Hæc lec. non eſt vera, quantùm ad iſtum tex. quia hic non emit à ſocio debitoris, ſed fuit ei adiudicata, vel eam emit à cohærede. ¶ In ead. gloſ. ibi [hoc non valet] imò videtur hæc eſſe vera. Solu. quantùm ad iſtum text. quia adiudicatio fit ex neceſsitate, ideo habet actionem: ſed vbi ex voluntate, non. & ad hoc optimè adaptatur iſte tex. ¶ In ea. glo. ibi [hæc eſt vera.] Aduerte; quia hoc poſſet impugnari, quantùm ad iſtum tex. dicendo, quòd hic nõ cõpetit actio, niſi demùm facta ceſsione. ¶ In ea. glo. in fi. poteſt concludi propter varietatem iſtarum lectu. Aut iſte emit, vel per licitationem accepit propter vtilitatẽ debitoris: & tunc habebit actionem: & ita ſaluatur iſte tertius intellectus vltimo loco poſitus, quãtùm ad actionem, ſed non ad eandem actionem. Aut non emit ad vtilitatem debitoris: & tunc iſtud verſic. [non idem,] quod eſt hic, in litera ponitur propriè; quia non habet actionem in hypothecaria, ſi emit ius pignoris. Si verò ſolam retentionem: tunc nullam habet, vt ſupra dictum eſt, de quo tamen potes hic videre Bart. latiùs. ¶ In gl. ſed huius. ibi [fideiuſſoris ementis] contra hoc videtur ꝟ. tit. 1. l. qui cohæredes. & quod ibi no.

Ex l. Fundus mihi.

SVMMAE.

1 *Ius ſepulchrorum, vel ſepeliendi iudicatur indiuiduum. Et cur tranſeat cum vniuerſitate temporali. nu. 5.*
2 *Diuiſio à pupillo licèt regulariter non poſsit fieri, fallit tamen, ſi prouocetur.*
3 *Tutor pupilli, vel curator adulti poſſunt ad diuiſionem prouocare.*
4 *Minor, an facta diuiſione, in eligendo quam partem vult, ipſe præferatur.*
6 *Iuri patronatus æquiparatur ius ſepulchrorũ, quod ius patronatus, cum non ſit merè ſpirituale, tranſit cum vniuerſitate, & temporalibus accedit, & quando ſit verum.*
7 *Donans caſtrum an dicatur donare ius patronatus, quod habet in eccleſia caſtri.*
8 *Spiritualia merè cum vniuerſitate tranſire non poſſunt, vt ius inſtituendi, decimæ, ius eligendi, & ſimilia.*
9 *Epiſcopus ſi donaret caſtrum, vel villam cum omnibus iuribus ſuis, non tranſeunt merè ſpiritualia.*
10 *Ius nudum præſentandi eſt acquiſibile abſque iure patronatus, ſicut & ius eligendi abſque iure canonicali.*
11 *Ius patronatus eccleſiæ an tranſeat in filios tantùm, an etiã in extraneos hæredes.*

L. Fundus mihi. ¶ Licèt alia bona veniant in iudicio diuiſorio: iura tamen ſepulchrorum non diuidũtur, nec vniuerſitati adiudicantur in dictis conſortibus. hoc dicit. ¶ Vel ſic. Vna res per ſe in iudicium fa. erciſ. non poteſt venire, nec loca ſacra, vel religioſa, ſed eorum ius commune eſt omnibus cohæredibus in ſolidũ. hoc dicit magis ad literam. ¶ Et vide gl. allegantem iſtam. leg. ſ. e. in l. ſi filia. §. familiæ. ¶ Super ver. [ab vtriſque partibus] ideſt à mea, & ab illa pupilla. ¶ Super ver. [petam] reſpondeo ſic ſecundùm veritatem. ¶ Super ver. [datur] ſcilicet pro vniuerſitate hæreditatis diuidenda. ¶ Super ver. [poſſeſsionem] ſcilicet tantùm. ¶ Super ver. [partiatur] & dic, quòd non, ſecundùm veritatem. ¶ Super ver. [cur fa. erc. iudicio] ex hoc collige, quòd non datur. ¶ Super ver. [officiũ] in communi diuidundo. ¶ Super ver. [non poſsit] quaſi dicat, quòd interponere ſe poteſt ſpecialis iudex communi diui. non autem fam. erc. ¶ Super ver. [religioſa loca] ſcilicet ſepulchrorum. ¶ Super ver. [ius] in illis ſe
1 peliendi. ¶ Super ver. [competere.] Ex hoc not. † quòd ius ſepulchrorum, vel ſepeliendi iudicatur indiuiduũ. facit. ꝟ. de relig. l. vel quæ pater. & quod ibi no. Sed quo
2 modo † potuit hic fieri diuiſio, cum pupillus ad diuiſionem prouocare non poſsit. l. ſi pupillorum. ꝟ. de re. eo. & l. inter omnes. C. de prædi. mino. Reſpondeo, quòd hic maior prouocabat ad diuiſionem; quia minor pupilla non poſſet, vt in contrario. Quod tamen limita, vt ꝟ. eodem. l. Lucius. Vel potes dicere, quòd hic tutor erat ille, qui prouocabat nomine pupillæ. Et ſecundùm
3 hoc hic erit caſus illius. q. an tutor † pupilli, vel curator adulti poſsint ad diuiſionem prouocare, quæ fuit primò diſputata per Lan. de Rampo. & incipit. In q. qua quæritur. demum fuit renouata per alium quaſi per eadem verba, & incipit. Quædam domina & ſoluerunt quòd ſic. & idem tenuit Guido de Suzar. ſuper l. iubemus. la ſeconda C. de ſacroſanct. eccleſi. & ſuper d. l. inter omnes. de quo vide per Ioann. Andr. in Spec. de euic. in prima additione, vbi etiam tangitur, qua via petatur; nam dixerunt, quòd vtili iudicio familiæ erciſcundæ, vel communi diuidundo, per l. antepen. cum gloſſ. infra de aucto. tu. & infra eodẽ. in l. Lucius. pro
4 quo videtur bene facere iſte tex. ¶ Adde, † facta diuiſione, an minor habeat priuilegium, quòd eligendo quam partem vult, ipſe præferatur, circa quod vide, quod dixi ſupra eodem in l. prima. & Bartol. in l. prima. C. de his, qui ſe defe. li. 10. Videte gl. quæ quaſi omnes literales ſunt. ¶ In vlt. gl. in fi. † no. ꝙ ius ſepulchri, li
5 cèt ſit quid ſpirituale, tranſit cum vniuerſitate temporali. vt ll. hic allegatis, facit ext. de re iudi. c. cum Bertoldus. Et hoc; quia ius ſepulchri non eſt merè ſpirituale, vt voluit Innocen. extra de iure patro. in capitu. ex lite-
6 ris. vbi æquiparat † iſtud ius ſepulchri iuri patro-

BB natus.

natus, quòd non est merè spirituale. extra de iudi. cap.
a quanto.& ideo potest temporalibus accedere. a † Vnde
7 donans castrum, videtur etiam donare ius patronatū, quod habebat in ecclesia fundata in castro; quia castrū est quid vniuersale, de quo dic, vt no. Inn. in d.c. ex literis. vide etiam Archi. 16.q.7. in c. piæ mentis. & 70. di
8 stin. in c. hortamur. secus in his, † quæ sunt merè spiritualia, vt sunt decimæ, ius instituendi, ius eligendi, & similia; quia non transeunt talia etiam cum vniuersi-
9 tate in consequentiam. ¶ Et ideo si † Episcopus donaret castrum, vel villam cum omnibus iuribus suis, vel cum omnibus iuribus, quæ ibi habet, talia non transirent, secundùm Innoc. & Hosti. ibi. ¶ Aduerte tamen; quia quod dixi transire ius patronatus, est verum, quā do est contractus, cuius natura transit dominium: aliàs secus. Ita voluit Io. An. de iure patro. in c. de iure. super
10 secunda glos. ¶ Adde aliud, quòd nudum † ius præsentandi est acquisibile absque iure patronatus, sicut & ius eligendi absque iure canonicali, de postu. præla. c. bonæ. de elec. c. scriptum. de ca. pos. c. cum ecclesia. Et hoc habet communis opinio, quam tenet Io. An. de elec. in c. querelam. vbi videtur casus. et latè hoc disputat in
11 reg. quod alicui. lib. 6. ¶ Adde etiam aliud, an ius † patronatus ecclesiæ, de quo dictum est, transeat in filios tantùm, an etiam in extraneos hæredes, circa quod vide glo. 16. q. 1. in c. constitutum. & eadem causa q. 7. in c. filijs. & in c. cōsiderandum. & Inn. super Rubrica de iure patro. & Io. And. eo. tit. in c. cum si. et de hac q. & similibus. q. vide in cle. plures. de iure patrona. per Io. de Lignano.

ADDITIO.

a ¶ Temporalibus accedere. Adde, nunquid iudex temporalis possit de eo cognoscere, & an de eo statutum secularium disponere possit, vide Paul. de Cast. in consil. 194. in 1. vol. versi. 2. quia ius.

Ex l. Si seruus.

SVMMAE.

1 *Officium iudicis non expirat, quò minus eius, quod impensum est, ratio debeat haberi, perempta re recuperata.*

L. Si seruus. ¶ Pro pignore liberato ab vno ex cohæredibus durat officium, licèt pignus peremptum sit. h. d. ¶ No.
1 quòd etiam † perempta re recuperata, quæ communis erat plurium, non expirauit officium iudicis, quò minùs eius, quod impensum fuit, ratio debeat haberi. Nec obst. huic C. communia vtriusque iudi. l. familiæ, vt ibi no.

Ex l. Quæ pater inter filios.

SVMMAE.

1 *Assignatio hæreditatis facta sub nomine singularum rerū, quid operetur.*
2 *Prælegatarius est coniuncta persona.*
3 *Intell. l. cum pater. §. euictis. de leg. 2. & l. cum alienam. C. de leg.*
4 *Diuisio testatoris habet vim prælegati in specie, in qua non agitur de euictiōe: secus si facta sit à iudice, uel à parte, quia habet vim permutationis; quia de euictione cauetur.*
5 *De accessorio idem iudicatur, quod de eo, cui accedit.*
6 *Legata vacca venit, vitulus, qui lactat.*

L. Quæ pater inter filios. ¶ Non diuisa per testatorem applicantur hæredibus pro portionibus hæreditarijs, nisi per eundem fuerint vni assignata, vel nisi sequantur vnum tanquam accessoria. h. d. iste casus allegabilis. ¶ Pone casum in terminis, vt hic in 1. gl. ¶ Super ver. [in vnū] cohæredum tantùm. ¶ Super ver. [non cōtulit] iure prælegati. ¶ Super ver. [non sequantur] .s. iure cuiusdam accessionis. ¶ In gl. 2. in fi. No. hanc sol. ad intellectum illius legis. Et ex hoc
1 collige, † quod si eos instituisset singulariter in certis rebus, vel assignationē fecisset, secundùm illā portionē non intelligentur in alijs instituti, vel hæredes esse, sed solùm pro virili, facit. ff. de hæredi. insti. l. si alterius. & l. ex facto. §. 1. & de mili. testamen. l. si certarū. Quod est verū, quādo assignatio fuit facta sub nomine singularū rerū, vt ibi: secus si sub nomine quotæ, vel vnciarū. l. interdū. §. paterfamil. eo. ti. de hære. insti. & no. in l. si miles vnū ex fundo. de mili. testa. ¶ In glo. 3. ibi [§. euictis.] Nec
2 ob. quod imò debeat posse agi; quia † prælegatarius est cōiuncta persona. C. de leg. l. cum alienā. quia pōt responderi, quod in §. euictis. est speciale, ne crescat inuidia inter fratres, secundum gl. ibi. Sed certè non videtur differentia inter fratres, & alios cohæredes coniunctos. Potest
3 ergo dici, quod in §. euictis. ille, cui relinquebatur, erat legatarius, & hæres: vnde licèt euincatur legatum, remanet tñ hæreditas: sed in l. cum alienā. erat legatarius tantùm, & ita vr colligi ex notatis per Ci. post Vltramō. in d. l. cum alienā. Alia etiam traditur responsio per Bart. quod §. euictis. loquitur solùm, qñ legatur res aliena à testatore possessa, quā suam credebat: secus si legaretur res aliena ab extraneo possessa; tunc. n. debet redimi de cōmuni, vt d. l. cū alienā. quæ in hoc nō reperitur limitata. quod no. ad illius. l. intellectū. ¶ In ea. gl. ibi [à iudice, vel
4 inter se diuisit.] Et est rō diuersitatis; † quia diuisio testatoris habet vim prælegati in specie, in quo nō agitur de euictione: sed facta à partibus, vel à iudice habet vim permutationis, in qua agitur de euictione, vt eadē l. cū pater. §. hæreditatē. il secondo. qđ est notandū ad hoc. ¶ In gl. fi. ibi, dum dicit [plus æquā.] Et sic no. hic de ac
5 cessorio † iudicari idē, quod de eo, cui accedit, facit ff. loca. l. sed addes. §. si quis ad mulierē. & ideo dicimus,
6 quod † legata vacca, venit vitulus, qui lactat, facit. ff. commo. l. si vt certo. §. vsque adeo. quod est vtile ad plura. ibi no. per Guil.

Ex l. Si paterfamilias.

SVMMAE.

1 *Euictio an veniat in diuisione facta à testatore.*

L. Si paterfamilias. ¶ Res prælegata debet redimi de communi. hoc dicit. ¶ Vel sic: Diuisioni factæ per testatorem cohæres stare non cogitur,

tur, niſi ſibi adimpleatur per cohæredem. hoc dicit. magis ad literam. ¶ Super ver. [partem] ipſi prælegatam. ¶Super ver. [ſuam]fundi alteri prælegati,& obligati per patrem. Videte glo. ¶Nota iſtum tex.qui vide
1 tur † probare, quòd in diuiſione facta à teſtatore veniat euictio, contra glo.in l.ſi cogitatione. C.eo & contra id, quod concluſi.s̄.eo.in l.hæredes.§. penult. & ſtatim aliquid dictum fuit.s̄.l.proxi.ſed illud eſt verius. Nec obſt. iſta lex;quia loquitur, quando euincitur culpa cohæredis; quia non ſoluit debitum, pro quo res erat obligata,& ideo agitur hypothecaria, ar.l.1.§. ſi hæres. ỹ. ad Trebel. Vel hic hæres hoc conſequitur excipiendo, non agendo, ſicut in l.cum pater.§.euictis. Et ita reſpondit Bartol. ad iſtum text.in l.qui Romæ.§. duo fratres. ỹ.de verbo.oblig.in vlt.q.

Ex l.Seruos inter.

SVMMAE.

1 *Adiudicatione deficiente,deficit illud, quod per illam veniebat præſtandum.*
2 *Hæredi non exiſtenti in mora ſoluendi ſerui deperiuntur,ſuſpẽſa conditione,ſicut fideicommiſſario.*
3 *Aeſtimatio an faciat emptionem.*

L. Seruos inter. ¶Serui ſub conditione legati,tempore diuiſionis in æſtimationem deducti, non videntur eſſe empti per cohæredes.h. dicit. ¶Vel ſic. Aeſtimatio pretij, vel aſcriptio rei ſub conditione legatæ facta cauſa diuidendi,non facit emptionem, nec transfert periculum, niſi æſtimauerit dubium euentum. h. d. plenius coniuncta glo.¶ Super ver. [æſtimatos] & vni adiudicatur pecunia ab eo alij præſtanda. ¶ Super ver. [hæredi] cui pecunia debebat præſtari,deficiente conditione.¶Super ver.[fideicommiſſario] cui ipſi ſerui,exiſtente conditione,præſtandi erant; quia fuerant eis ſub conditione lega
1 ti.Nota, † quòd deficiente adiudicatione, deficit illud, quod propter illam veniebat præſtandum. ¶ Secundò no.tex.dum dicit [ſuſpenſa conditione] ex quo colli
2 ge,quòd † hic hæres nõ erat in mora præſtandi,aliàs videretur ſecus, ỹ.de lega. 1.per l.apud Iul.§.ipſius. ¶Item
3 aduerte, † quòd hic probatur, quòd æſtimatio non facit emptionem, quod videtur contra notata in l. ſi inter virum.C.de iure do.ſed iſta loquitur in caſu certo: aliàs an in dubio faciat emptionem,vide in d.l. ſi inter. & per Ci.in l.prima. C.commo. aliqui tangunt in l. æſtimatæ. ỹ. ſol.ma.

Ex l.Pomponius Philadelphus.

SVMMAE.

1 *Donatio inter patrem, & filiam in poteſtate quando valeat.*
Idem in donatione ante nuptias facta filio.ibidem.
Idem valet donatio propter alimenta.ibidem.
2 *Donatio facta vxori confirmatur per mortem viri. & nu. 4. 5.& 12.*
Emancipatio æquiparatur morti.ibidem.
3 *Filius,cui pater donauit, vel emit libros magni valoris, quid debeat agere.*
6 *Donatio inter viuos quot teſtes requirat.*
7 *Donatio confirmata morte, an veniat in fideicommiſſo vniuerſali.*
Pater ſtipulando dotem ſibi reſtitui, facto diuortio,ſub conditione,ſi conſenſerit filia reſtitutioni,ea moriente, poteſt agere,& ſpeciale eſt.ibidem.
Vide plura alia ſpecialia.ibid.
8 *Pater qualiter dicatur ſtipulari filiæ in dote, & nu.ſeq.*
9 *De ſcrineis, mobilibus,& ſimilibus, quæ dantur à patre filiæ ſponſæ,an de eis iudicari debeat idem, quod de dote,& filiæ quæratur actio.*
Et an ſicut filia de dote poteſt teſtari, ita de his poſſit.ibid.
Et quòd ſtatutum loquens de dote, habeat locum & in ſequelis, & appendicijs dotis, quia iſta eſt legis extenſio, etiam ꝙ eſſet taxatiua,tantùm. ibid.
Taxatiua dictio excludit penitus extranea, & diuerſa, non quæ ſunt pars eius, vel ſequela. ibidem.
10 *Termini reſtrictiui natura ſicut excludit ab ipſo extranea,ita coniuncta,& pertinentia ad ipſum includit.*
11 *Pecunia, quæ datur à patre,vel à ſponſa marito in auxilium veſtium, an cenſeatur de dote.*
13 *Victus appellatione continentur veſtimenta.*
14 *Maritus diſtribuens poſt mortem vxoris veſtimenta inter pauperes amore Dei,an videatur adijſſe hæreditatem vxoris.*
15 *Donata ſponſæ quando vadit ad domum viri, cuius reſpectu cenſeantur donata,& nu. 16.*
17 *Filiafa. an habeat hæredem in dote.*
18 *Dos quid dicatur.*

L. Pomponius Philadelphus. ¶ Filia in poteſtate patris dotem ſibi ab eo cõſtitutã, q̃ vna cum fratribus ex teſtõ ſuccedit,nõ tenetur conferre:ſed eam ſibi habet præcipuam. h.d.ad literam.¶Super ver. [filia]adhuc nupta.¶ Super ver. [inſtituiſſet]. ſ. pater & ſic ẽt ipſam filiã.¶In gl. 1. ibi [ſic enim eſt ſpeciale, vt dominium transferatur.]
1 Not.ergo ſpeciale in dote, † quòd donatio valeat inter patrem,& filiam in poteſtate. Item eſt ſpeciale in dona
a tione ante nuptias a facta filio.l.2.C. de inoffi. dona. vbi de hoc per glo. Itẽ valet valet ob alimenta, vt no.in d.l. 2.licèt gl.dubitet.ỹ.eo.in l.quæ pater.Licèt autẽ donatio facta filiæ in poteſtate à patre non valeat, vt ex nunc: tamen confirmatur morte patris, & emancipatione, ar. l.cum hic ſtatus.§.oratio. ỹ.de donatio.inter vir. & vxo. & no.inf.de vſu.in l.cum de in rem verſo. Et licèt glo.ibi dicat, quòd in dote non valet ſtatim, ſed confirmatur morte, debet intelligi, quando non fuit data à patre: aliàs glo.videretur falſa per iſtam legem. Aduerte tamen, quia gl.alibi tenet,ꝙ non confirmetur,in l.1.§.1. & l.ſi pater.ỹ. pro dona. Sed illa communiter reprehenditur, vt per Ci.in l.2.C.de inof.dona.vbi etiam Bar. & alij per ra
2 tionem; † quia ſi facta donatio vxori confirmatur per mortem viri, multò magis facta filio. Item quia confirmatur emancipatione.l.donationes.§. ſi pater. infra de dona.ergo & morte,cum æquiparentur.l.mulier.in prin. ad Trebellianum. ¶ Et nota.bene iſtum.§.ſi pater.quia
3 per illum conſuluit Vber. † quòd filius, cui pater emit, vel donauit libros magni valoris, ſi vult illos habere præcipuos, faciat ſe emancipari, non reuocato peculio. Quod tamen dixit de confirmatione, eſt verum,ſi filius ſit inſtitutus, vel præteritus, vt in Authentica.

tica.vnde si parens,& quod ibi no.C.de inoffi.test. secus
si sit exhæredatus,vt d. l. si pater.nam mutata voluntate
impeditur confirmatio:præsumitur autem mutata,quan-
do filium exhæredauit, vt ibi. Quod verum intelligo,nisi
exhæredasset contemplatione dotis;quia tunc semper cõ
firmaretur morte,non datio dotis,quia illa statim valuit,
vt hic,sed alterius rei donatio.l. emptor. §.ancilla. supra
4 de rei vendica.¶Item aduerte, † quòd vbicunque dici-
tur confirmari morte, debet intelligi, si interuenit tradi-
tio,aliàs secus.infra de dona.inter virum,& vxorem.l.Pa-
pi.vel saltem aliquid, quod habeat vim traditionis, vt
5 l.secunda.& ibi not.C. de dote cau.non nu. † Item quòd
vbi talis donatio confirmatur morte,filia dicit̃ eã habere
quasi ex causa legati, secundũ gl. in l. irritã. C. pro dona.
in l.secunda.§.filium.j.de acqui. hæred. in l.pro hærede.
C.fam.erci.in l.filiæ.& in l.2.C.de inoffi.dona.Et sic, q̃a
nõ est vera donatio inter viuos, nõ eget insinuatione, nec
6 hẽt locum.l.si quis argentũ.C.de don.† ¶Et quia non est
donatio causa mortis,vel legatum,sufficerent duo testes,
nec requireretur aditio hæreditatis,vt no.gloss.in d.l.qui
filio,& Bartol.sensit in l.qui Romæ.§. Flauius. de verbo.
obliga.imò si talis donator sine hærede decedat, confir-
matur dicta donatio morte, nec potuisset eam donator
reuocare,text.est notabilis in l. prima. qui sine ma. ad li-
7 ber.perue.†¶An autem talis donatio morte confirmata
veniat in fideicom.vniuersale, vide in l. sequens quæstio.
infra de lega.secundo.vbi est singularis casus,secundùm
Dyn.huic similis. ¶ Adde & aliam specialitatem, quæ
dicitur esse in dote,quòd si pater sit stipulatus dotem si-
bi restitui,facto diuortio, sub conditione,si filia tunc re-
stitutioni consentiat, ea moriente pater agit; quia tunc
frustra de consensu filiæ disputatur, casus est in l. si post
dotem . secundùm vnam lectu. & veram secundùm om-
nes.infra solu.matri.Nec obst.quòd illa conditio, si filia
consenserit,vel ne,non apparet declaratum; quia volun-
tatem suam non declarauit:quo casu stipulatio debet eua
nescere.l.4.infra loca.l.si quis arbitratu. ff. de verborum
obliga.& de contrahen.emp.l.fin.quia,vt dixi est,specia-
le in dote,vt ea moriente videatur velle.l.fideicommissa.
§.sic fideicommissum. & l. vxorem.§.penul. de leg. 3.
¶ Aliud etiã speciale in ea est in l. prima. C. de dotis
promiss.& l. cum post. §. genero.infra de iure dotium.
¶Item est aliud, vt pater adhibitus à filia ad stipulandũ
dotem facto diuortio, intelligatur stipulatus procurato-
rio nomine filiæ,etiam nulla facta mentione de illa in sti
pulatione,& ideo ea viuente facto diuortio, non agit pa
ter sine eius consensu,sed ea mortua sic,casus est notabi-
lis in dicta l.post dotem.secundùm lectu. Dyn. quæ fuit
ibi sexta.Sed ista specialitas est in duobus,primò quòd in
stipulatione subintelligatur persona filię,etiam non nomi
natæ,contra regulam.l.si ita stipulatus. §. Chrysogonus.
de verborum obliga. vbi dicitur non intelligi personam
8 extrinsecam.¶Secundò,† quòd licèt pater etiã stipulan-
do expressè filiæ in potestate, videatur stipulari sibi. l.
eum qui. §. qui sibi.infra de verborum obliga. tamen in
dote videtur stipulatus filiæ; quia potest ei quæri, vt est
casus hic. Idem si esset emancipata; quia dotis fauore
per stipulationem patris ei quæritur vtilis, non directa.
infra solu.matrimo.l. Caius.¶Itẽ est & aliud speciale, vt
licèt pater stipulatus dotẽ sibi reddi filiæ volũtate, possit
illam exigere.l.secunda.§.cæterùm. infra solu. matrimo.
possit tamen filia se opponere ipsi patri exigenti iustam
allegando causam,casus est in dicta. l. post dotem. in se-
ptima lectu.quæ fuit Iacob.de Aret. & Cin. licèt Bartol.
eam sibi appropriet. Et prædicta procedunt in dote.

9 ¶ Quid † autem de scrineis,monilibus,& alijs,quæ dan-
tur à patre filiæ sponsæ, an de eis iudicari debeat idem,
quod de dote,& filiæ quærãtur.Item an filia possit de his
testari, sicut potest de dote per statutum Bononiæ, non
obstantè patria potestate. Et facit iste tex.quòd sic; quia
ista sunt supplementum dotis,& sic de eis idem debet iu-
dicari,quod de dote.l.inter.§.cum inter.infra de pac. do
ta. cum concordan. ibi [vel quasi sint pars dotis] quia
conuentio dotis rarò fit sine conuẽtione de illis,ergo &c.
de contrah.emp.l. fundi partem. in fin. & supra de eden.
l.prima.§.hodie.in fin. Vel quasi saltem sunt de appendi-
cijs dotis. de acqui. hæred. l. si quis hæres institutus. ibi
[sunt appẽdices] &c.¶Et sic infertur,quòd filia potue-
rit de talibus testari, sicut de dote,licèt statutum loqua-
tur solùm in dote;quia extensio fit per legem,seu ius com
mune.l.ob æs.C.de prædi. mino. maximè in fauorabili-
bus.l.illud.in fin.cum gloss. C.de sacrosan.ecclesi.& not.
Bar.in l.si constante.in princip.infra solu. mat. etiam si in
statuto esset taxatiua tantùm,quæ facit dubium, propter.
l.secundã.§.Cum Titio.& quod no.ibi Bar. infra de adi.
le.& per Canon.de cau.poss.& proprie in ca.cum eccle-
sia sutrina.quia excludit illa taxatiua,penitus,extranea à
dote,vel diuersa,non quæ sunt pars dotis, vel eius appen
10 dices,vel sequela.Pro hoc,† quia natura termini restricti
ui hoc habet, ꝙ sicut excludit ab ipso extranea,ita con-
iuncta,& pertinentia ad ipsum includit. Ita dicit ad lite-
ram text.in cle.exiui.versi. cum autem. de verborum sig.
Pro hoc etiam,quia in parificatis à iure fit extensio,etiam
in casu aliàs prohibito,de elect. c.si postquã.in §.fi.& ibi
not.libr.6.& per Doc.in cle.prima.eodem.titu.¶In con-
trarium,quòd aliud iudicari debeat de talibus, quàm de
dote,videtur tex.in l.si ego.§.dotis.infra de iure dot.con
iuncta maximè glo.sua ibi,quæ dicit, quòd condictio ad
repetendum talia, quæ ibi appellantur bona parapher-
nalia,non est priuilegiata. ¶Similiter quotidie dubita-
tur,maximè hic Bononiæ, vbi hoc plurimùm frequenta-
11 tur † de pecunia,quæ datur à sponsa,vel patre eius mari-
to in auxilium vestium:si vestes postea per virum sint de
terioratæ,vel consumptæ, quid iudicandum. Quidam in
q.facti dicebant, quòd debet iudicari quædam donatio
ante nuptias valida.Alij, quòd periculum sit viri, quasi
ipse sit obligatus ad quantitatem. Verius videtur dicen-
dum,quòd maritus videatur istam quantitatem impẽdis
se:velut minister patris mulieris,uel ipsius mnlieris dan-
tis:& perinde sit,ac si pater,uel ipsa mulier impendisset,
quo casu deberent uestes reddi, soluto matrimonio, ipsi
mulieri,uel patri eius tales, quales esse inuenirentur, &
hoc intellige de uestibus usque ad concurrentem quan-
titatem pecuniæ datæ.l.pen.§.primo.& quod ibi not. sol.
matrimo. & ad istud dubium tollendum ita fuit Bono-
niæ statutum. Quatenus autem esset impensum ultra in
uestibus uxoris,quidam dixerunt,quòd uir uidetur illud
ultra donasse;quia de his testatur. l. medico. §. fin. infra
12 de aur. & argen. lega.† quę donatio morte confirmatur.
l.cum hic status.§.primo.infra de dona.inter uir.& uxor.
& C.de dona.inter uir.& uxorem.l.filię. & fa. erc.l.filiæ.
Dyn.dixit contra,quòd non uideantur donatæ;quia cum
uir teneatur uxorẽ alere.l.si cum dotem.§.sinautem in fæ
13 uissimo.infra soluto. mat. † Et appellatione uictus con-
tineantur uestimenta.l.uerbo uictus. de uerborum signi.
& infra de ali.et ci.leg.l.legatis.ergo cum necesse habeat
uestimenta facere, non uidetur illa donare,argum. infra
de alimen.lega. l. rem legatam. Item quia uidetur casus
in l.mortis causa.§.primo. infra de dona. inter uirum,&
uxorem.¶Sed certè secundùm hanc opinio. sequeretur,
quòd

quòd veſtes viles ad quotidiauum vſum non viderentur donatę, ſed prætioſæ ſic; quia vir illas ſponte facit. Quare alij dixerunt, quòd quotidianæ,& viles, quas vir tenetur dare vxori, ſtatim efficiuntur ſuæ.ꝟ.de donat. inter vir.& vx.l. ex annuo .in prin.ſecus in ſolemnibus,quæ nō animo donandi videntur conceſſæ, ſed ſolùm, vt mulier ſit magis ornata.l.mortis ſuæ cauſa. in princ. facit quod not.gloſſ.in l.ſed vſusfructus.ꝟ.ad l. Fal. Oportet ergo, quòd talia legentur expreſsè à marito vxori, arg.l.ornamentorum. de auro, & ar.leg.& ꝟ.de leg.3. l.hoc legatum. cum ſeq.et hæc opi.placuit Bar.in l.pe.§. primo.ſolu.matr.& in l.prima.§.nec caſtrenſe. ꝟ. de colla.bo. Et pro iſta opin. do caſum in l. ſi vt certo. §. interdum planè ꝟ. commo. Ad l. cum hic ſtatus. reſponde, quòd ibi conſtabat, quòd animo donandi,hic non. ¶Non ob.l.ſi liæ.quia aliud ē in filia, quàm in vxore.¶Nō ob. l.ſi filij. quia reſponde,vt ibi no ¶Aduerte tamen; quia quod dictum eſt de ſolemnibus, quòd non videantur donatæ,eſt verum, niſi adeo conuenirent vxori, quòd ſine ipſis non poſſet commodè apparere inter alias dominas; tūc enim idem dicēdum, quod in quotidianis, maximè ſi hoc patiuntur fructus dotis. Eſt enim eadem ratio,quæ in vilibus, ſcilicet quia hoc totum fit ex neceſsitate, & ita dicit Bal.aliàs in q.facti reſpondiſſe. ¶Et ex his colligę aliud,

24 † an maritus poſt mortem vxoris diſtribuendo alia veſtimenta amore Dei in pauperes, & ſimiles,intelligatur per hoc vxoris hęreditatem adijſſe,vel nomine ſuo,ſi erat ab ea inſtitutus, vel nomine filiorum infantium,qui bus matris ſucceſsio foret delata,de qua ficta, vel præſumpta aditione tangitur per Bar.in l.gerit. ꝟ. de acqui. hære.¶De corona,& alijs quę maritus mittit,vide quod

25 no.inf.cōmo.in l.ſi vt certo.§.interdum.¶Item†quid de donatis ſponſæ aliunde, cum vadet ad domum viri,& de iſto tangitur C.de do.ante.in l. cum te.Barto.alibi dicit,

26 † quòd ſi à conſortibus viri,ſunt viri, & cohæredum eius, ſi à conſortibus mulieris,econtra ſunt mulieris, & ita hæredum eius.Ita dicit ſe conſuluiſſe in l.ſed ſi plures. §. in arrogato.ꝟ.de vul.& pu.Quidam Moderniores conſuluerunt contrarium, quòd indiſtinctè ſint mulieris,& hæredum eius, per l.ſi ſeruus communis.ꝟ.de don.inter vi.& vxor.nam ſemper cenſentur data contemplatione mulieris, licèt directò propter virum; et ideo non debēt reſtitui.l.ſocium, qui in eo.§.fin.ꝟ.pro ſo.ſicut dicitur in q. Ambaſiatorum, de qua in l.ſi verò.§.item quicquid.inf. ſolu.ma.¶Sed aduerte; quia ſatis poteſt dici, quòd illa l.ſi ſeruus communis. loquitur in caſu certi;& ſic in caſu dubij verior ſit opinio,& concluſio Bart. Adde prædictis

27 propter iſtum terminum antiquam q. quæ fuit, † an filiafami.in dote etiam iure Digeſtorum haberet hæredē. Dyn.enim tenuit quòd ſic,per caſum in l.auus.inf.de iu. do.& hoc ſequitur Bartol. in l. poſt dotem. in 3. q.ſcilicet in dote aduentitia.Idem in profectitia, quando pater in aliquem caſum ſoluto matrimo. voluit donare.l.inter. §.cum inter. infra. de pac. dota. Et ita declarat gloſſ. in l.filiæ meæ.ſoluto matrimo.& in l nupta. §. primo. eod. titu.quæ debet intelligi in dote profectitia. ¶ Non ob. l.prima.de caſtren. pecu. quia verum eſt, quòd filiusfa. non poteſt habere hæredes deſcendentes legitimos, qui non ſunt in poteſtate patris, vel ab ipſo emancipati: & ſic ipſe pater ei præfertur. l.prima.§.nepos.infra ſi a pa. quis fue. ma. Sed filia poteſt habere poſteritatem, quæ non eſt, nec fuit in poteſtate patris ipſius filiæ. Inſtit.de pa.pote.in fin. Pro hac opi.Dy. quòd haberet hæredem, videtur facere dict.l.inter.§.vir dotem. infra de pac.dota.vbi dicitur, quod filij non capiunt ex teſtamento matris,imò ueniunt ex facto paterno, & illius virtute dotem percipiunt. Alij tamen, vt Azo, tenuerunt contrarium, quòd non haberet hæredem. Ita voluit in ſumma.C.ſoluto matr.ad ſi. Cuius fuit gloſſ. in dict. l. filiæ

28 meæ.ſolut.matrimo. ¶Pro hoc facit; †quia dos non eſt hæreditas, ſed certa quantitas, vel res certa, vnde non poteſt facere ſucceſſorem vniuerſalem. Item ſequeretur, quòd pro parte haberet hæredem, vt in dote, & pro parte non, vt in alijs bonis,quod eſt impoſsibile, vt not. C. de ſecun.nupt.in l.1. Poteſt pro concordia dici, quòdde iure Digeſtorum in dote habebat hæredem anormalum, de quo tāgitur in ſimili.Inſti.de eo,cui libe.cau. bo. adij. in fi.vnde filij erant ſucceſſores iſtius dotis ex diſpoſitione legis,non tamen hæredes, nec oportebat, quòd adirent per hoc hæreditatem; quia non erat hæreditas, ſed ſucceſsio ſingularis: hodie verò venirent, vt hæredes adeundo hæreditatem,non aliter.¶Non obſt. §. vir dotem.quia ibi matrimonium fuit ſolutum diuortio, et ſic muliere viuente ius retinendi fuit productum ineſſe, vnde filij non poſſunt venire, vt ſucceſſores poſt mortem; quia mulier viuit, & erit vtilis iſta diſcuſsio ad intellectum.l.inter.§.cum inter.de pa. dota.& quod nota.in l. dos à patre profecta. C.ſolu.mat. quod examinatur plenè in l.ſi cum dotem.in princ.& in d. l. poſt dotem.ſolut. matr. Hodie autem iure Authenticorum non eſt dubium, quòd filij ſunt hæredes per Auth. de hære. ab inte.§.primo.& C.de ſuis,& legi.Auth.in ſucceſsione. Idē etiam erat iure Codicis in aduentitijs; quia filiusfami. habebat hæredem,caſus no.eſt in l. quòd ſi quis. & l. ſe. C. de bo.quæ li.licèt gloſſ.ibi malè intelligat,& in l.fi.C.cō. de ſuc.& ad Treb.in l.fi.

ADDITIO.

a ¶Ante nuptias. Adde, quòd donatio propter nuptias, & dos iudicantur ad paria,Pau.de Caſt. in conſi.347.in ci.Quia circa donationem. ver. verum eſt hic in donatione.in primo.volum.

Ex l.Cum putarem.

SVMMAE.

1 *Sententia cuius ſit virtutis.*
2 *Error interueniens in iudicio ſuper iure alterius litigatorum, non inficit proceſſum,nec ſententiam ex illo poſtea ſequutā.*
3 *Tutus exceptione tranſactionis,ſi non opponat illam,ſed patiatur ſe condemnari,poterit repetere datum ex cauſa tranſactionis.*
4 *Sententia poteſt immodicè lædere.*
5 *Tranſactio æquiparatur ſententiæ, ideo in ea non habet locū remedium l.2.C.de reſc.vend.*
6 *Iudicis auctoritas,vel mandatum quid operetur.*
7 *Dominium acquiritur per adiudicationem rei,& per inductionem in poſſeſsionem.*
8 *Miſsio facta auctoritate iudicis in poſſeſsionem non vacantē, ſed à tertio poſſeſſam, poteſt diſtribuere ius ſine vera poſſeſſione.*
9 *Dominium ſi quis habeat ſine poſſeſsione,poteſt mitti in poſſeſſionem quò ad adipiſcendum illud dominium, licèt non præiudicet illi tertio poſſeſſori.*
10 *Diſtractus eſt illius naturæ,cuius eſt contractus.*
11 *Repetitionem inhiberi auctoritate ſententiæ, fallit multis modis.*

12 *Conuentus ex instrumento confesſionato nullo modo potest*
defendi, niſi aliud instrumentum producat.
13 *Condemnatus iniuſtè non tenetur dare ſpontè, & reſtituendo*
non peccat.
14 *Actor obtenta ſententia, ſi confiteretur eſſe in debitum, vel*
alio modo ſciretur, non haberet petitionem, nec ſententia
exequutioni eſſet demandanda.
15 *Teſtamentum non ſolemne habetur pro falſo, quantùm ad pu*
niendum notarium.
16 *Socius quando diuidit extra iudicium, in dimidia dimidiæ ac-*
quirit titulum, & condictionem vſucapiendi, ſecus in iu-
dicio.

L. Cum putarem. ¶Traditio, vel adiudica
tio partis hæreditatis, & ſolutio facta cohæredi putatiuo
ex cauſa ſententiæ in hoc iudicio latæ non repetitur: fa-
cta verò ſine iudice, & ſponte retineri poteſt. h. d. ad li-
teram. ¶Vel ſic. Valet ſententia inter putatiuos hæredes,
& impedit repetitionem ſoluti: diuiſio verò ſequuta ſine
iudicis ſententia retractari poteſt ratione erroris. h. d.
Et diuiditur; quia primò ponitur thema continens facti
contingentiam vſque ibi [quæro.] Secundò duplex quæ-
ſtio, quæ ex facto narrato inſurgit. Tertiò ibi [reſpondit]
reſpondit ad primam q. quã reaſſumpſit, vt reſpondeat.
Quartò ibi [ſed videris eo te moueri] motio eſt cuiuſdã
obiectionis, vſque ibi [ꝙ ſi neuter.] In quinto reſpondit
ad ſecundam q. vſque ibi [planè.] In vltimo aliud dubiũ
accidit. ¶Super ver. [factæ ſunt] hoc videtur contra. l.
1. in fi. ſ. eo. ſed ſolue, vt ibi no. ¶Super ver. [dicendũ eſt]
& certè non eſt aliud dicendum, vt j. patet. in ver. [ꝙ ſi
neuter.] ¶ Super ver. [ſoluerit] no. ad l. ſeq. cui prima
fronte hoc videtur aduerſari, ſed declara, vt ibi dicam.
¶Super ver. [tu videris eo moueri]. ſ. in contrarium eius,
quod dictum eſt. ¶Super ver. [condemnatum] tanquam
cohæredem, vt eſt. Nec ob. C. de col. l. ſi ſoror. vt ibi no.
quia ibi petendo collationem, non veniebat contra diui-
ſionem, vt ibi no. & hæc vera ſolutio, licèt & aliter ſolua
1 tur ibi. ¶Super ver. [putauerit.] † Nota. hic de virtute
ſententiæ; quia inhibet repetitionem ſoluti, vt hic & ll.
hic all. Alibi probatur, quòd inducit præſumptionem bõ
næ fidei, vt eſt tex. ſing. in l. generaliter. ſ. de noxa. Alibi
verò dicitur, ꝙ mutat liberi ſtatum. ſ. de ſtat. homin. l.
Imperator. la prima. ſecundùm vnam lec. in glo. ibi ¶Se
2 cundò no. † ꝙ error interueniens in iudicio ſuper iure al
terius litigatorum, non inficit proceſſum, nec ſententiã
ex illo poſtea ſequutam. Et ſic licèt in petendo fuerit er-
ratum: tamen valet ſententia, dummodo ſuper petitis la
ta fuerit. Ex quo no. aliud, ꝙ ſufficit actum de facto, vel
de facto exceptum, vt valeat pronunciatio poſtea ſequẽs,
3 facit l. Iul. §. quæſitum. j. ad exhi. ¶Aduerte tamen, † ꝙ
ſi tutus exceptione tranſactionis, non opponat illam, ſed
patiatur ſe condemnari, poterit repetere datum ex cau-
ſa tranſactionis, probatur j. de cõdi. inde. in l. eleganter.
§. ſi quis poſt. Nec poterit ei opponi de negligentia, qua-
re de tranſactione non oppoſuit; quia ex iſta culpa lucrũ
4 ſentit opponens. ¶Item not. † quòd ſententia poteſt etiã
5 immodicè lædere, & ei ſtatur. Et ſic cum † tranſactio æ-
quiparetur ſententiæ videtur facere, ꝙ in tranſactione nõ
ſit locus remedio. d. l. 2. C. de reſcin. ven. Quod tenuit gl.
in l. 3. §. 1. ſ. de tranſa. licèt cõtrarium videatur ſentire in
d. l. 2. de reſcin. ven. quod Bart. tenuit in l. ſi quis cum ali
ter. de ver. obl. & in l. Lucius. §. fi. ad Treb. vbi dixit, ꝙ ta-
men debet æſtimari dubius euentus litis. Sed pro prima
parte do caſum in l. quòd ſi deferente. ſ. de dolo. & C. eo.
ti. in l. ſi ſuperſtite. & hanc partẽ ſequitur Inn. licèt ea iura
non all. extra de emp. & vend. in c. cum cauſa. ¶In gl. 1.
dum all. [§. in omnibus.] hoc no. ſ. in notab. Adde tamẽ
6 † ꝙ auctoritas iudicis, vel mãdatum etiam operatur, ꝙ
licèt res, quæ traditur, tradatur mihi, vt mea: tamen trã-
fertur dominiũ, & vſucapien. cõdictio. j. de vſuc. l. ſi per
errorem. & probatur in l. 3. §. item quæri poteſt. j. de re.
eo. & de ſtatuli. l. ſtatuliber à cæteris. §. 1. in fi. de quo tan
gitur per glo. in l. 3. ſ. de publi. per Ci. in l. 1. C. commu-
nia vtriuſque iudi. vbi refert opi. Pe. dicentis contrarium,
tangitur per Bar. j. de acqu. poſ. i l. Pomponius. §. qui iuſ
7 ſu. Adde tamen, † ꝙ per adiucationem rei, & inductionẽ
in poſſeſsionem videtur dominium acquiri etiam ſine ve-
rà poſſeſsione, ſicut in contractibus, ita videtur ſenſiſſe
glo. in l. & ideo. j. de cõdi. fur. per l. ſi fundum. de fun. do.
de quo etiam no. C. de proba. in l. cũ res. Per quod limita
bitur, & declarabitur quod no. Inſti. de offi. iudi. in §. fi.
8 Ex quo ſequetur mirabile, quod † miſsio facta auctorita
te iudicis in poſſeſsionem non vacantem, ſed poſſeſſam
à tertio, poteſt diſtribuere ius ſine vera poſſeſsione, & per
hoc declaratur, quod legitur, & no. in l. à Diuo Pio. §. ſi
ſup rebus. j. de re iudi. & ad hoc poteſt adduci. l. cuiuſcũ
que. §. ſi fundus. ff. de vſufru. Item quod diſputando di-
9 xit Mar. Sil quòd ſi † quis habet dominium ſine poſſeſsio
ne, poteſt mitti in poſſeſsionem quò ad adipiſcendũ illud
dominium, licèt non præiudicet illi tertio poſſeſſori; q̃a
fortè non fuit citatus, ſecundùm eum, pro quo facit q̃d
no. in l. 2. C. vbi in rem act. Tu autem conſidera, ꝙ prædi
cta videntur procedere, quando res erat communis ex
contractu ſocietatis, & ita videtur intelligenda gl. in d.
l. & ideo. de condi. fur. Et erit ratio; quia ſicut illi tradi-
tur dominium ſine traditione in contrahendo, vt no. l. 2.
10 & 3. j. pro ſo. Ita & in diſſoluendo; † quia diſtractus eſt
illius naturæ, cuius eſt contractus, vt not. in l. de tutela.
11 C. de in inte. reſti. mi. Adde prædictis, ꝙ † dictum eſt au
ctoritate ſententiæ repetitionem inhiberi, eſt verum, niſi
eo caſu quo repetitio impugnat ſententiam, caſus nota-
bi. j. de condi. ſine cau. in l. 2. Idem vbi erroneè eſſet omiſ
ſa exceptio competens, & quæ impediuiſſet ſententiã;
quia tunc videtur etiam poſt ſententiam audiri. Ita ſal-
uo gl. à communi reprobatione, quæ eſt j. commo. in l.
rem mihi. in prin. Idem ſi impugnaret ſententiam, quan-
do ſententia eſt retractabilis ope reſtitutionis. l. ſi Præ-
tor. §. Marcellus. ſ. de iudi. Item quando poſt ſententiam
ſuperuenit aliquid, ex quo inſurgit æquitas quædam re-
petitionem concedens; quia etiam tunc, non ob. ſenten-
tia, habet locum repetitio, vt probatur in d. l. 2. de con-
12 di. ſine cau. Idem vbi conuentus non potuit in iudicio al-
legare ſolutionem; vt quia conuentus eſt ex inſtrumen-
to confeſsionato, contra quod nulla poteſt probari de-
fenſio, niſi per aliud inſtrumentũ, quod tunc nõ habebat;
illo .n. reperto, poteſt repetere, quod ſoluit, vel quod pri
mò ſoluerat per condi. ſine cauſa; quia illa ſolutio per
ſecundam redacta eſt ad non cauſam. Ita videtur de men
te Bartol. in l. prima. §. primo. j. quod vi aut clam. facit
extra de iureiuran. c. debitores. & quod ibi no. Item licèt
non repetam ſolutum prætextu ſententiæ: tamen quod
prius ſolueram, repetere poſſum condi. ſine cau. quia ex
quo de facto venit contra ſolutionem, & obtinuit, redar
cta eſt ad non cauſam, probatur in l. eleganter. §. ſed &
ſi poſt. de condi. inde. & ſentit gloſ. 1. in l. Iul. eo. tit. ¶Itẽ
adde prædictis Inno. de immu. eccle. in c. quia plerique.
13 vbi dicit † ꝙ condẽnatus iniuſtè non tenetur dare ſpõte, &
reſtituẽdo nõ peccat. Itẽ dixit de elec. in c. quod ſicut. in
glo. ma. in ver. vnde ſicut condemnatus, &c. Subdit etiam
in d. c.

14 in d. c. quia plerique. quòd fi fciret, † quòd indebitum effet poft fententiã; vt quia victor confiteretur fententiã iniquam, vel nil deberi, nõ haberet petitionem, quod eft bene no. ¶In glo. 3. ibi. [l. fi me] &c. Sed dic, quòd hic erat lata fentẽtia, & fic eft hic fpeciale ꝑpter auctoritatẽ rei iudicatæ: ibi autem nõ erat lata fentẽtia. ¶In ea. gl. ibi [fine iudice facta fuerit.] No. fol. quæ communiter tenetur, quòd hic loquatur, quando diuifio fuit facta cum iudice: ibi fine iudice. Sed certè, & illa videtur poffe loqui, quando in iudicio, & ideo Richar. Malum. aliter dixit, ꝙ ibi diuifio fuit facta prætextu falfæ fcripturæ, vel non folemnis, & fic quæ habetur pro falfa. l. iubemus. C. de tefta. & fic reftitutione cõceffa retractatur. C. fi ex fal. inftr. l. fi. & hoc tenet Cin. ibi. quod eft verum, quando teftamentum productum erat falfum: fecus quando erat aliàs
15 nullum. Nam teftamentum non folemne habetur pro falfo, quantùm ad puniendum notarium, non quantùm ad alia, vt. d. l. iubemus. & ita fentit Bar. ibi. ¶In vlti. glo. in fi. dum alleg. [l. qui Romæ] & patet hoc. ꝟ. qui. mo. pi. vel hypo. fol. l. fi. Et no. ex iſta gl. quòd vbi fit diuifio ex-
16 tra iudicium: tunc folùm in dimidia dimidiæ quis habet titulum à focio, & ideo folùm in illa dimidia dimidiæ acquirit titulum, & procedit vfucapio: aliam verò dimidiã dimidiæ dicitur habere iure fuo, non à focio, & ideo in ea non acquirit titulum, vt vult iſta glo. no. hic, & in d. §. duo fratres. & fic nec illam vfucapit. facit. C. eo. tit. l. fi familiæ. vbi etiam vide glo. Idem effet, fi diuifio fieret in iudicio inter duos communiter poffidentes, fed fi non poffidens egit iudicio diuiforio contra poffidentem, & confequutus eft dimidiam rei: tunc in tota illa dimidia, quam confequutus eft, habet titulum adiudicationis, cum ante non poffideret; & ideo totam illam vfucapere poteft. Ita intelligatur. d. l. fi per errorem. de vfucap. & l. Pomponi⁹. §. qui iuffu. de acqui. poffeff. Quod fcire vtile eft quotidianum.

Ex l. Qui familiæ.

S V M M Æ.

1 *Verba enunciatiua propter aliud emiſſa non habent vim confeſsionis irreuocabilis.*
2 *Deſiderium apud acta publicatum corrigi non poteſt.*
3 *Dicens, vel aſſerens aliquid videtur omne dicere, vel aſſerere, fine quo illud eſſe non poteſt, & quando ſit verum. nu. ſeq.*
4 *Iudicium fami. ercif. non competit niſi inter hæredes.*
5 *Confeſsionem poſſe eneruari per contrariam probationem, fallit, quando adſit iuramentum. nu. 6.*
Item fallit, vbi actus diceretur diſpoſitiuus. nu. 7.
8 *Creditor ducentorum ſi aſſerat in libello centum ſibi deberi, an ſibi præiudicet in alijs centum. & nu. 9.*
9 *Perfectum dicitur, quod ex ſuis partibus conſtat.*
10 *Confeſsio nedum vera, ſed etiam præſumpta an præiudicet, cõſideratur, an ſit emiſſa ſuper eo, quod conſenſu partium induci poterat, an non.*
11 *Iura realia, vt hypotheca ſolo conſenſu tolli, & induci poſſunt.*
12 *Si confiteor extra iudicium fundũ eſſe Titij, & ſcienter, nõ mihi præiudico quò ad tranſlationem dominij. Et idem ſi confitear me tuo nomine poſsidere.*
13 *Dominium nuda voluntate transferri non poteſt. Fallit in eccleſia, & ciuitate, ibidem, & fallit in vltima voluntate, ibidem.*
14 *Fictus titulus, & ficta traditio non transfert dominium.*

L. Qui familiæ. ¶Variatur huius legis intellectus propter contrarium hic in gl. formatum. Sed in nube poteſt fummari fic. Petens diuifionem hæreditatis non intelligitur fateri aduerfarium cohæredem. h. d. ¶Vel magis in fpecie, vt omnes intellectus comprehendatur dic. A propofitis in libello licitum eft recedere ante fententiã. h. d. fecundùm primam lec. gl. hic, quam tenebat Dy. & Ray. ¶Vel fic. Narrata in libello, poffunt retractari, ꝓbato errore. h. d. fecundùm fecundam lect. ¶Vel fic. Narrata in libello poffunt reuocari ante li. conte. h. d. fecundùm tertiam. ¶Vel fic. Verba, quæ non funt emiffa animo confitendi, nõ præiudicãt. Ita alleg. per Iaco. de Ra. & Pe. in l. exceptionem. C. de proba. vbi vide per Cin. in 2. q. ¶Vel
1 fic. † Verba enunciatiua propter aliud emiffa, irreuocabilis confefsionis vim non habent. h. d. fecundùm Bart. hic. ¶Sed in l. ex hac fcriptura. in fi. ꝟ. de dona. dicit per iſtam legem, quòd verba enunciatiua in iudicijs ante li. conte. non præiudicant, poft li. contefta. inducunt probationem, licèt pofsit probari contrarium, & iſte fuit vnus de intellectibus gloff. hic. Sed contra iſtam legem facit; quia certum eft, quòd verba libelli, & contenta in illo præiudicãt libellãti. C. de lib. cau. l. cum precum. & alibi dicitur, de-
2 fiderium † apud acta publicatum corrigi non poteft. l. rura. C. de omni agro defer. li. 11. Tunc arguitur fic. dicens
3 † vel afferens aliquid, videtur dicere, & afferere omne id, fine quo illud effe non poteft, ar. ꝟ. de acqui. hære. l. illud.
4 de ver. obl. l. decem. cum fi. fed iudicium † fam. erc. nõ cõpetit, nifi inter hæredes. s. eo. l. 1. & s. tit. 1. & s. l. ꝓxi. ergo volens in iudicio propofito procedi, videtur profiteri illũ cohæredem, in quo debuit fibi poffe præiudicare, quafi ei fides contra fe haberi debeat. ꝟ. de interro. act. l. de ætate. §. 1. de po. l. Publia. & de libe. le. l. Aurelius. §. idem quæfijt. Poteft refponderi, quòd dicitur, quòd præiudicat, eft verum, quando exprefsè id, quod facit contra eum, poteft recipi, ideft quando verba funt talia, fuper quibus fundatur intentio libellantis, aliàs non, vt hic. Ita gloffat iſtam legem Guil. in l. 2. C. de infti. & fubfti. fub condi. fa. Non ob. quòd dicens, vel afferens, &c. quia licèt hoc fit verum: tamen hoc non eft de intentione confefsi, & fecundùm omnes verba debent reftringi fecundùm intentionẽ proferentis, Auth. de exhi. re. in §. fancimus. fecundùm Cin. in d. l. exceptionem. in 2. q. Vel refponde aliter fecundùm
5 diuerfas lect. ad iſtam legem, de quibus. s. dixi. † ¶Vnum tamen nota; quia quod dictum eft, quòd talis confefsio poteft eneruari per contrariam probationem, eft verum, nifi interuenerit iuramentum, quia iſtud non poteft ener-
6 uari per probationem contrariam. in Auth. de iureiur. à
7 mo. præſti. in princ. Item vbi † ex talibus verbis eliceretur actus difpofitiuus, talis actus non poffet eneruari, licèt probaretur enunciatio falfa. l. Aurelius. §. fi. de libe. le. & de leg. 2. l. Lucius. §. quifquis. nifi fortè probato errore. eadem. l. Caius. & ad iſtud adde Pe. in l. 1. C. fi ex fal. cau.
8 ¶Prædicta faciunt ad q. quotidie contingentes. † Prima fit, fi creditor ducentorum afferat in libello centum fibi deberi, an præiudicet fibi in alijs, in qua conclude, quòd præiudicat, fi apponat taxatiuam, tantùm, vt quia dicat centum tantùm; quia videtur confiteri, quòd nõ plus debeatur, fecundùm opi. Hug. no. in l. rationes. C. de proba. quæ eft vera, & probatur per tex. in l. 3. §. cum Titio. ꝟ. de adi. le. fecus fi non apponatur dictio taxatiua, vt ibi patet, & iſtud tenet Bar. C. de tranfac. in l. fi quidem. ¶Si tamen debitor offerat centum, & dicat fe tantùm illa debere, & creditor nil dicat, & recipiat, non præiudicat fibi in alijs, nifi appareat, quòd receperit animo tranfigendi, ca-

ſus eſt in d.l.ſi quidem.¶Secunda quęſtio eſt,quam vidi
de facto.† Si creditor aſſerat, vel confiteatur ſe recepiſſe
centum pro reſto,& complemento talis debiti,de quo ap
paret tale inſtrumentum, &c. an per hoc probetur reſi-
duum eſſe ſolutum in præiudicium ipſius confitentis,al-
leg.iſta.l.quod nō.& quod no.Bar.in d.l. ex hac ſcriptu-
ra.ad fi.In contrarium facit glo.in d.l.rationes.Itē quia,
ex quo dicit,complemento,videtur de reſiduo ſatisfactū,
9 argum. C. ad Sylla. l. fin. in fin.Item quia illud†dicitur
eſſe perfectum,quod ex ſuis partibus cōſtat.l.1.ſ̃. de ori.
iur. Vt ergo verificari poſsit illud,pro complemento, re-
quiritur principium ſolutionis præceſsiſſe,niſi cōtra pro-
betur;licèt enim cæptum quandoque habeatur pro com-
pleto.l.1.ſ̃.de ori.iur.& l.& ſi nō ſint.§.quid ergo. de au.
& ar.lega.j̃.tamen impoſsibile eſt,& contra rationē ali-
quid impleri,niſi præcedat initium.l.ædificia.§. perfeciſ-
ſe.j̃.de ver. ſigni. & hanc partem reputo veriorem,niſi in
aſſerente,vel confitente deprehendatur error.¶Extra ad
prædicta, & eorum declarationem not. quòd in confeſ-
10 ſione†partis nedum præſumpta,de qua hic:ſed etiam ve-
ra attenditur, an emanet ſuper eo, quod conſenſu confi
tentis poterat induci,vel non, vt primo caſu præiudicet.
l.tale pactū. in princip.ſ̃.de pact. & l. cū teſtamētū & ibi
not. C. de iu. & fac. igno. quod eſt not. Nam ex hoc pa-
11 tet,quòd iura†realia, quæ ſolo cōſenſu induci poſſunt,&
tolli,vt hypotheca.j̃.de pigno.act.l.1.per ſolam confeſ-
ſionem factam à ſciente inducentur,arg.prædictorum.
Nec ob.l.cū falſa. C. de iu.& fa.igno.vbi agebatur hypo
tecaria; quia ibi confeſsio non fuit facta circa ius hypo-
thecæ;ſed circa quoddam adminiculum ipſius.¶Itē not.
12 aliud,† quòd ſi extra iudicium confitear fundum eſſe Ti-
tij,& ſcienter, non præiudico mihi quò ad tranſlationem
13 dominij,quod† nō poteſt transferri nuda volūtate.C. de
pac.l.traditionibus.& ſ̃.de rei vend.l.ſi ager.Fallit in ci-
uitate,& eccleſia.C.de ſacroſan. eccle.l.fin.Item fallit in
confeſsione,quæ fieret in vltima voluntate, in qua tranſit
dominium ſine traditione. l. ex hac ſcriptura. ſ̃.allega.
Idem ſi cōfitear tuum,& me tuo nomine poſsidere; quia
14 fictus†titulus, & ficta traditio non transfert dominium,
no.in l.quod meo.& l.ſi rem aliquam. de acquir. poſſeſ.
¶Præſumetur tamen tuus, donec contra probetur, ar-
gum. j̃.depo.l.Publia. in fi.ſed ſi confiteretur in iudicio,
ſi erat in facto,non præiudicat:ſecus ſi in iure.l. non fate-
tur.j̃.de confeſ. Sed ſciēter,perinde eſt, ac ſi in rei vendi-
catione eſſet condēnatus.l.certum. §.1. j̃.de confeſ. vbi
caſus not. Nec requiritur cauſa in tali cōfeſsione facta in
reali, ſicut nec in libello. l. & an eadem. §.exceptiones.
j̃.de excep.rei iud.

Ex l. Lucius, & Titia.

SVMMAE.

1 *Feudum habentes imperiale, vel regale, an poſsint illud di-
uidere.*
2 *Minores poſſunt inter ſe diuidere prædia quò ad culturam, & redditus.*
3 *Minor licèt non poſsit prouocare ad diuiſionem (quia diuiſio
appellatur alienatio) poteſt tamen prouocare ad diuiſionē
fructuum, & quando prouocat reſpectu proprietatis, nu-
me.ſequen.*
4 *Minor poteſt prouocare ad diuiſionem proprietatis ratione ſo
cij rixoſi.*
Et quando ſit neceſſaria auctoritas iudicis, & tutoris.nu.5.
6 *Negas genus, dicitur & negare quamlibet eius ſpeciem.*
7 *Laborator, qui, pendente lite, recepit partem fructuū per ſe,
ſi non recipit vltra ſibi debitum, quicunque vincat, non poteſt
ei moueri quæſtio.*

L. Lucius, & Titia.

¶Si pecunia ex redditib' percepta peruenerit ad alterum hæredem,infra tamen ei
debitam quantitatem non poteſt à cohęrede propter hoc
conueniri,quod locum habet etiam circa alimenta decre
ta.Hoc dicit. ¶Super ver. [ex redditibus] ſcilicet præ-
diorum pertinentium ad dictos adultos. ¶Super ver.
[ſubminiſtrauerunt] minus tamen ſorori, quàm fratri
vltra ſuam portionem. ¶Super ver. [patrimonium] po
teſt intelligi de eo, quod ad eos, vt emancipatos ſpecta-
bat: ſed quia dicit omne, videtur verius, quòd loquitur
de ſuo, & paterno,mortuo patre. ¶Super ver. [diuiſe-
runt] quò ad adminiſtrationem, & fructuum perceptio-
nem. quod eſt notabile,vt.j̃. dicam. Et ex hoc infertur,
1 † quod habentes feudum imperiale, vel regale non poſ-
ſunt illud diuidere, ſed debent diuidere commoditatem
vtendi,& redditus percipiendi,& quo ad iuriſdictionem,
& adminiſtrationem, & ad iſtud facit quod voluit hic gl.
ſuper ver.[patrimonium] ad quod facit in ſpecie.c.impe
rialem.§.pręterea ducatus.de prohi.feu.alie.in vſib.feu.
facit etiam.l.neceſſariò.§.fi.j̃.de peri.& commo. rei vē.
& l.arboribus.§.fructuarius.ſ̃.de vſufru.l.Nec ob.j̃.titu.
1.l.communi diuidundo. quia ibi loquitur quò ad ipſius
rei diuiſionem, non quò ad fructuum perceptionem, &
ſecundùm hoc videtur intelligendus caſus.ſ̃.eo.item præ
dia. vt ibi dixi ſuper tex. ¶Super ver. [aduerſus fratrem
ſuum actio] poteſt intelligi quò ad proprietatem; nā.ſ̃.
alio modo facta fuit diuiſio.¶Super ver. [cōmuniū] po
teſt intelligi. id eſt quæ remanſerant communia quò ad
proprietatem,& ſic non obſtabunt præcedētia. Vel quòd
intelligamus, communium, ſcilicet tempore diuiſionis
reddituum.¶Super ver.[idem] ſcilicet quod dictū eſt.ſ̃.
de redditibus. ¶Super ver.[dimidiam. ad iſtud vltimū
facit.j̃.eo.l.ex parte.§.fili' & de lib.leg.l.Aurelius.§. eū
2 qui. ¶Facit iſta.l.ad plura. primò,† ꝙ minores poſsint
inter ſe diuidere prædia quò ad culturam,& redditus, li-
cèt non quò ad proprietatem, & ſi fuit ſeruata qualitas,
3 non debet retractari talis diuiſio. ¶Secundò allegatur,
quòd licèt minor non poſsit prouocare ad diuiſionem.l.
ſi pupillorum.j̃.de re. eo. & hoc quia diuiſio appellatur
quædam alienatio,vt ibi. & l.1.§.1. eod.titu.tamē pro-
uocat ad diuiſionem fructuum,vt hic,& ita fuit alleg.per
dominum Lamber.de Rampo. diſputando, & circa hoc
4 vide.j̃.eo.l.arbitriū.¶Adde etiam,quòd† reſpectu pro-
prietatis minor prouocat ratione ſocij rixoſi,ar.j̃.pro ſo.
l.ſi cōuenerit.& ibi no.facit quod no.16.q.1. in c. eccle-
ſia.& C.de ſacroſ.eccl. ĩ l. iubemus.vbi collige oēs iuſtas
5 cauſas prouocandi.Inter quas ſingu.no. vnum,†quando
habēs communionem cum minore, vel eccleſia, nō vult
partem ſuam locare,& iſto caſu aduerte,quia videtur re-
quiri auctoritas tutoris,& decretum iudicis. l. inter pu-
pillos.j̃.de au.tuto.vbi caſus ſecundùm vnam lec. quam
tenet ibi Iaco.de Are. & Bar. poſt eum.Item aduerte, ꝙ
Odof. dixit hic, quòd nec quò ad fructus tenet diuiſio,
quia lex ſingulariter negat minorem poſſe prouocare,er-
6 go nec quò ad proprietatē,nec quò ad fructus;quia † qui
negat genus, negat & quamlibet eius ſpeciem. C. de
tranſac.l.ſi cauſam.item pro hoc.C.de prædi. mino.l. in-
ter omnes. Dic ergo, ꝙ hic diuiſerunt de facto,non de iu
re.Sed certè poteſt dici,ꝙ ſaltem tenet reſpectu fructuū,
vt dictum eſt,& hoc inducat iſte no.caſus. Vel ꝙ ideo te-
nuerit

nuerit hoc; quia licèt minor non poſsit prouocare: tutor tamen, vel curator ſic, & ſic etiam poſſunt diuidere, vt hic, & ſic erit tex. vtilis ad illam q. de tutore prouocante ad diuiſionem, de qua fit mentio per Ioan. And. in Spec. de cura. in prima addi. de quo dixi ſupra eo. ĩ l. fund⁹ mihi. vbi vide. Nec obſtat iſta litera. in ver [cõmuniũ] quia intellige, vt dixi s̃. ſuper tex. ¶ Item eſt vtilis iſta litera ad
7 q. laboratoris † qui, pẽdente lite de reo, recipit partem fructuum per ſe, vt ſi non recepit vltra ſibi debitum, quicunque vincat, non poſsit ei moueri quæſtio. videte glo. ¶ In glo. prima. de iſto vide in l. quicunque. de ſer. fug. per Ci. Bart. & Dy. in l. prima. ȷ̃. de verb. obliga. ¶ In glo. 4. ibi [& fructuum perceptionẽ] hoc declara, vt dixi ſupra ſuper tex. ¶ In penult. glo. ſuper ver. [nulla] in ſecunda ſolu. hæc vera, & bona ſolutio. ¶ In eadem glo. ibi [plus nõ habuit] ſed ibi aliter cohæres nil fuerat cõſequutus, ideo agit contra alium, licèt ille non percepit, niſi ſuam partẽ.

Ex l. Ex parte.

SVMMAE.

1 *Hæredum alter poteſt aſſumere defenſionem omnium bonorum hæreditatis.*
2 *Vnus hæredum offerendo debitum, impedit proceſſum contra cohæredes.*
3 *Negotium commune debet agitari communibus expenſis.*
4 *Iurauit ſi aliquis ſe rem emiſſe, & agatur ex iuramento ad rẽ illam, an poſsit opponi exceptio pretij non ſoluti.*
5 *Exceptio pretij non ſoluti eſt peremptoria.*
6 *Geſtor negociorum agens, & ſuccumbens nõ repetit ſumptus, quos fecit indiſtinctè, ratio ibid. & quando repetat, vide plures limit. num. 7.*
7 *Tutor litigat ex neceſsitate.*
8 *Mandatum generale non extenditur ad cauſas iniuſtas.*
9 *Si quis producat teſtes de remotis ſuis expenſis, ſi aduerſarius eis velit vti, debet primò conferre ad expenſas.*
10 *Cohæres vbi appellat à ſententia contra eius cohæredem lata ratione qualis qualis præiudicij, hoc modo ferenda eſt. Pronuncio nullum præiudicium fieri ei ex hac ſententia, nec etiam quò ad præſumptionem.*

L. Ex parte. ¶ Expenſa facta maior per vnum ex cohæredibus pro tota hæreditate defendenda, quàm fieret pro ſua parte tantùm, imputatur cohæredi pro rata, quatenus eſt facta maior. hoc velit ad literam. ¶ Super ver. [de totis]. i. de omnibus, ſimili modo loquitur. s̃. de pact. l. ſi vnus. §. pactus. ¶ Super ver. [omnes hæredes defuncti] cui ſucceſſerũt. ¶ Super ver. [defenſa eſſet.] nota verba, quæ ſatis includunt, quòd aliàs non, & iſte eſt tex. qui inducitur per Guil. in l. diem functo. s̃. de offi. aſſeſſ. & ȷ̃. de condi. ob tur. cau. in l. vt puta. & ad exhiben. in l. ſed ſi hæreditas. §. primo. ¶ Super ver [agere poteſt] per actionem nego. geſto. facit ad id, quod vidimus. s̃. eo. in l. hæredes. in ver. idem eſt ſi è contrario vnus. & quod ibi not. ¶ No. ergo,
1 † quòd alter hæredum poteſt aſſumere defenſorem om-
2 niũ bonorũ hæreditatis, ſic & alibi dicitur, quòd † vnus hæredum offerendo debitum, impedit proceſſum contra cohæredes. s̃. de pact. l. ſi vnus. §. ſi poſt diuiſionem. facit. C. de ſolution. l. obſignatione. & de ſolu. l. qui decem. §. j.
3 in fin. ¶ Secundò not. † quòd negotium commune debet agitari communibus expenſis, & ideo nõ admittitur quis ad commodum victoriæ reportatum, niſi refundat expẽſas, quæ contingunt eum pro parte ſua, facit. C. de bo. au. iudi. poſſ. l. fin. §. vt autem. & s̃. fin. regund. l. 4. §. j. & quod ibi dixi. ¶ Tertiò no. iſtum tex. qui videtur facere ad quæ-
4 ſtionem. † ſi iurauit quis ſe rem emiſſe, & agatur ex iuramento ad rem illam, an poſsit opponi exceptio pretij nõ ſoluti, in qua Guil. de exequu. ſent. in §. fi. ver. itẽ pone emptor. dixit ꝙ non. idẽ tenet Bart. in l. ſi duo patroni. §. ſi qs
5 iurauerit. ȷ̃. de iureiu. † quia exceptio pretij non ſoluti eſt peremptoria, ergo &c. l. peremptorias. C. ſenten. reſcind. non poſſ. Contrarium tenui in repe. l. ciuitas. ȷ̃. ſi cer. pet. ex pluribus. Primò, quia iuramentum, vel ſententia non debet eſſe maioris auctoritatis, quàm actio ex eo contractu, ſuper quo lata eſt, argu. eius, quod not. in l. Græcè. §. etiam. ȷ̃. de pigno. & l. fin. C. de vſu. rei iud. l. duobus. de except. rei iud. ſed ſi agitur actione ex eo contractu, poſſet opponi exceptio pretij non ſoluti. l. Iulianus. §. offerri. ȷ̃. de act. empt. Secundò per iſtum tex. ȷ̃. de reſcin. vendi. l. fundus. & C. de compen. l. ex cauſa. not. per l. ſed ſi poſſeſſori. §. item ſi iurauero. in fin. & l. eum qui. §. fin. in fi. de iureiur. & per alia plura iura ibi allega. Non obſt. l. peremptorias. quia iſta non eſt peremptoria, quæ perimat ſentẽtiam, ſed quæ exequutionem modificat, vel retardat, & talis poteſt opponi etiam poſt ſententiam. l. ex diuerſo. §. fin. ſol. mat. & l. res eius §. fin. de re iud. & no. glo. in l. j. C. de iur. & fact. ignor. Præterea licèt eſſet merè peremptoria: tamen poſt ſententiam, vel iuramentum ſuperueniẽs, vt eſt in caſu iſto, poteſt opponi. l. 2. C. de conſor. eiuſdem lit. videte glo. ¶ In glo. j. ibi, [à quodam]. ſ. fiſco, cui hoc ius competit, vt C. de his, quib. vt indig. l. j. & hoc not. propter id, quod dixi in l. his conſequenter. §. j. s̃. eo. ¶ In gl. 2. ibi [quidam tamen] hanc opin. tenuit Pet. vt refert Ci. in d. l. etiam. C. mandati. Sed prima communiter tenetur,
6 vt & hic glo. concludit. Ex quo not. quòd † vbi geſtor agit, & ſuccumbit, non repetit ſumptus, & hoc eſt verum indiſtinctè: quia ſtatim cum geſtor inchoat iudicium, dubius eſt euentus litis. l. etiam. ȷ̃. vt lega. no. ca. & C. de iudi. l. rem non nouam. ergo ſi ſuccumbit, eſt in culpa, & ideo nõ repetit ſumptus, & de hoc. ȷ̃. manda. l. idemq;. §. idem Labeo. & l. qui mutuam. §. fin. & s̃. de procu. l. qui proprio.
7 §. litis. ſecus in † tutore, qui ex neceſsitate litigat. l. fi. C. de admi. tuto. ¶ Aduerte tamen ad iſtum articulum de ſimplici geſtore ſine mandato; quia poteſt contingere, quòd ſuccumbens repetat ſumptus, vt ſi expediebat reo, ꝙ potiùs condemnaretur propter ſtipulationem de euictione. l. vtique. s̃. de rei vendi. & l. at qui natura. §. cum me abſente. s̃. de nego. geſt. ¶ Idem ſi expediebat ei potiùs defendi, & condemnari, quàm in non defenſum ſententiam ferri, vt in cauſa noxali, & damni infecti. l. Prætor. §. his verbis. ȷ̃. de bo. auct. iudi. poſsi. Idem dicẽdum eſt, ſi fortè erat pœna promiſſa, ſi non defenderetur, longè maior, quã ſit id, quod eſt iudicatum; nam ſi conſtat, quòd vtiliter incepit, ſed inutiliter finiuit; quia ſuccubuit (quod poteſt contingere, ſi ab initio non debeat reus in actione propoſita condemnari, ſed iudicio pendente aliquid ſuperuenit, propter quod fuit iuſtè condemnatus, vt in caſibus not. in l. non poteſt. s̃. de iudi.) tunc enim expenſæ vſque ad tempus, quo vtiliter fecit, repetuntur, poſtea non, argu. ȷ̃. depo. l. ſi quis inficiatus. nec poteſt dici vtiliter geſtum; eò quia ab initio habuit iuſtam cauſam ignorantiæ; quia cum defendendo velit ſibi actionem quærere contra aliũ, debuit à principio diligenter proſpicere, vt de reg. iur. l. q in alterius. In dubio ergo ſententia declarat eum nõ vtiliter cæpiſſe, vt in. §. in hac. qui alleg. in gloſſ. In habente autem generale mandatum, ſi ſuccumbat, an repetat ex-
8 penſas, videtur ſimpliciter dicendum quòd non; † quia mandatum generale non extẽditur ad cauſas iniuſtas. l. ſi pater.

pater. ʃ. quæ in frau. cre. de condi. inde. l. si procurator. §. quòd si indebitum. &. C. de admi. tu. l. nō est ignotum. Hoc tamen est verum, si habuit mandatum tātùm ad defendendum, non ad soluendum. Nā etiam si haberet mandatum generale ad defendendum, & soluendum, licèt succumbat, potest sumptus repetere; non enim poterat soluere, nisi esset liquidum de debito, quod debitum liquidatur per sententiam. Et ad prædicta vide Bar. in d. l. iam tamen. §. in hac. hic alleg. in glo. ¶Extra no. ad duo. primū,
9 quia hic videt̄ probari, † quòd si produxit quis testes de remotis suis expēsis, & aduersarius postea velit eos producere pro se, quòd debeat conferre primò producenti ad expēsas, quod Bal. respōdit esse verū in postea fiēdis, non in præteritis. l. si quis testibus. & l. quoniam liberi.
10 C. de test. ¶Secundò, quòd vbi † cohæres appellat à sententia contra eius cohæredem lata ratione qualis qualis præiudicij per l. à sententia. ʃ. de appel. sententia pro eo ferēda erit hoc modo. Pronuncio nullum præiudicium ei fieri ex hac sententia, nec etiam quò ad præsumptionem, argu. ʃ. de iureiu. l. si duo patroni. in prin. secundùm Inno. de re iudi. in c. cum super. in glo. & in fi.

Ex §. Intestato.

S V M M AE.

1 *Voluntas tacita patris liberat filiam etiam ab intestato succedentem à necessitate conferendæ dotis profectitiæ.*

2 *Pater si instituat filium pupillum, & pupillariter substituat extraneum, & postea in codicillis illam substitutionem reuocauit, & substituit sororem ipsius pupilli, quid iuris.*

3 *Priuilegium datum militi non debet ad alium extendi.*

§. Intestato. ¶Omnibus bonis per patrē diuisis inter filium, & filiam, minori parte filiæ assignata, non tenetur filia cum fratre abintestato succedens conferre fratri dotem suam. h. d. ad literam. ¶Vel sic. Vbi pater contemplatione dotis reliquit minorem partem filij, quàm filio, videtur eam liberare à necessitate conferendæ dotis. h. d. & no. ¶Super ver. [quàm filię relinqueret] hoc expresso, quòd ideo hoc faciebat, vt filiæ dotem relinqueret. ¶Super ver. [cessare, &c. & secundùm hoc nulla dubietas, sed potest intelligi in casu dubij, & erit notabilior litera. ¶Super ver. [dotis] scilicet profectitiæ iam constitutæ à patre viuente. ¶No.
1 ergo, † quòd tacita voluntas patris liberat filiam etiam ab intestato succedentem à necessitate conferendæ dotis profectitiæ, & adde quod dictum est. s. eod. in l. Pomponius Philadelphus. ibi plura dixi. videte gl. quæ vnica est.
2 ¶Extra no. istū tex. ad q. † si pater instituit filium pupillum, & pupillariter extraneum substituit, & postea in codicillis illā pupillarem substitutionem reuocauit, & substituit sororē ipsius pupilli, in qua Bar. dixit se consuluisse, & de facto obtinuisse, quòd substitutio prima de extraneo fuerit in totum ipso iure sublata, & soror ex pupillari succedat; quia quando in secunda voluntate etiam minùs solemni sunt instituti venientes ab intestato, illa tollit primam, & solemnem. l. hac consultissima. §. si quis autem. C. qui. te. face. pos. Nec ob. si dicatur, ꝙ ille. § loquit, qn̄ testator se non astrinxit ad certum genus testandi; nam sicut ibi permittitur non solemniter testari, ita & militi. l. militis codicillis in prin. de mili. te. & tamen si miles se astrinxit ibi ad certum genus testandi; quia voluit codicillari, potest hæreditatem ex suo priuilegio dare in codicillis, ita conclusit Bar. in d. l. militis codicillis. Sed certè in contrarium videtur casus hic, vbi diuisio omniū bonorum facta per patrem inter filios, reddit eum intesta-
3 tum. Pro hoc etiam, † quia priuilegium datum militi, nō debet extēdi ad alium. l. in fraudem. §. fin. eo. tit. & quia pater non habet ita latum arbitrium in testando, sicut miles. Non ob. l. hac consultissima. §. ex imperfecto. quia loquitur in patre, qui testari volebat, nec etiam posset testari inter filios nutu; quia nec miles. l. in fraudē. §. 1. de mili. testa. talis ergo institutio de sorore in codicillis non valebit iure directo, sed iure fideicommissi, & ita Moderni postea superuenientes tenuerunt.

Ex §. Si seruo libertatem.

S V M M AE.

1 *Alimentorum causa est fauorabilis.*

2 *Illis, quibus exequutio commissa est, si reperiantur exequutionē fecisse de voluntate hæredis, non potest eis opponi, quòd nō sit facta debitè.*

3 *Legatum factum fratribus minoribus de alimentis annuis, an teneat, & idem in quocunque incapaci.*

4 *Relictum in minùs solemni voluntate, debetur in foro conscientiæ, & nu. 5.*

6 *Hospitali, vel templo non dum constructo an possit legari. Legatum æquipollet donationi. ibidem.*

7 *Differentia inter legatum, & donationem.*

§. Si seruo libertatem. ¶Legatum alimentorum proprio seruo testatoris post certum tempus manumittendo interim præstandorum, est nullum de iure ciuili, & præstitum ex causa alimentorum, & in illam causam consumptum non repetitur. h. d. ¶Vel sic. Consumptum in alimenta voluntate defuncti præstita seruo pro portione hæreditaria, non repetuntur. h. d. breuiùs. ¶Super ver. [quod datum est] per vnum cohæredem alteri ob alimenta serui; vnus enim ex hæredibus cohæredi, qui nutriebat seruum, præstitit suam partem alimentorum, & cohæres illam expendit: vnde licèt præstare non debuerit iure obligationis: tamen ex quo cohæres, tāquam quidam exequutor, erogauit, nil potest repetere à cohærede.
1 ¶Super ver. [repeti non posse] & hoc quia † causa alimentorum fauorabilis est. C. de neg. gef. l. alimenta.
2 ¶No. ergo ex ista litera, quòd ex quo illi, quibus exequutio commissa fuit, reperiuntur exequutionem fecisse de voluntate hæredis, non poterit postea eis opponi, quòd nō fuerit facta debitè. ¶Et ex tex. à contrario sensu dum dicit [consumptum sit] potest colligi, quòd vbi non esset hoc datum expensum, ex quo causa, inquam conuerti debebat, de iure non tenebatur, quod posset repeti, facit de le. 2. l. Mæuius. §. à te. & quod ibi no. videte gl. ¶In gl. in ver. fuisse. ibi [vnde officio iudicis] &c. No. hanc do-
3 ctrinam, ex qua coniuncto tex. decidit, † quod si aliquis legat fratribus minoribus alimenta annua, licèt illa non possint petere secundùm formam Cle. exiui de paradiso. de ver. signi. scilicet iure actionis: possunt tamen per officium iudicis, facit de leg. 1. l. seruo alieno. §. si quis post. & quod ibi no. facit etiam l. fi. §. illo. & quod ibi. C. de necess. ser. hære. insti. & idem dixit Dy. in quocunque incapace. in l. seruos. hic alleg. ¶Secundò no. ex ista glo. quia dicit [naturaliter.] Ex quo collige, quòd debetur in foro cō-
4 scientiæ. & ita dixit Bar. de relicto in minùs solemni voluntate, quòd debeatur in foro conscientiæ, per casum. in l. 2. C. de fideicom. ita tenuit in lib. 1. minoricarum. q. 2. quòd

quod intellige de minùs ſolemni ratione omiſſę ſolemnitatis, ex qua oritur naturalis obligatio. l. ſi poſt diuiſionem. C. de iu. & fa. igno. ſecus ſi ratione inhabilitatis teſtantis, vel imperfectæ voluntatis. ꝟ. de teſta. l. is qui. tunc lex reſiſtit potentiæ diſponendi, ergo nulla oritur obligatio. l. ſi non ſortem. in prin. ꝟ. de condi. inde. & de fideiuſ. l. cum lex. ¶ Et propter forum conſcientiæ vnũ incidẽter
5 no. quòd † vbicunque lex, vel canon prouident ſuper certo diſponendo, & id ſecundùm aliquam rationem obtinet in foro iudiciali, rationabiliter etiam obtinet in foro conſcientiæ, ſeu ſpiritualium, ſecundùm beatum Thomã.
6 ¶ Extra videtur iſte tex. facere ad q. quòd hoſpitali, † vel templo nondũ conſtructo non poſsit legari, pro hoc quia nec ei donari. de re. iudi. c. Abbate. li. 6. cui æquipollet legatum. de le. 2. l. legatum. pro hoc in ſpecie extra de eccl. ædi. c. pen. Bart. tenuit contra per l. ſeruo alieno. §. 1. de leg. 1. & l. ſeruos, qui fuerunt. ſ. alleg. & per l. ſi ſeruitus. §. futuro. ſ. de ſerui. vrba. prædio. Non ob. cõtrar. quia aliud eſt in donatione, quæ requirit perſonam veram, vel fictã,
7 in quam conferatur: ſufficeret tamen facere ei, qui promitteret reſtituere futuro templo: ſecus in legato, in quo non curatur, cum quo loquatur &c. de le. 2. l. cũ pater. §. donationis. Nõ ob. c. pe. qa loquit in priuilegio, quod nõ põt concedi eccleſiæ non fundatæ, vt ſtatim habeat affectum, ſed bene poteſt conferri, quãdo fundata erit, vt ibi no. gl. facit ẽt quod no. 32. q. 2. in c. qđ verò non formatum. & ibi glo. latè. quod no. & iſtud concluſit Bar. in d. l. ſeruos.

Ex §. Filius Reip.

S V M M Æ.

1 *Vnus filiorum licèt ſtuduerit expenſis patris, vel doctoratus fuerit, patre tamen mortuo, volens alius id facere, de parte ſua facit.*

§. Filius Reip. ¶ Debita contracta per filium poſt mortem patris, non imputãtur fratri eius cohæredi, licèt communis eorum ſit hæreditas paterna, vel pater ſoluerit pro alijs tantundem, vel plus, niſi ſocij forent omnium bonorum. h. d. ¶ Super ver. [in omnibus] ſcilicet bonis, pro quibus debitum eſt contractum. ¶ Super ver. [deceſsit] quia ſi perſeueret poſt eius mortem, non tenentur eius hæredes. ¶ Et not. hic pulchrum caſum, quòd licèt alter filiorum
1 ſtuduerit expenſis patris, vel doctoratus fuerit, patre tamen mortuo, alius volens hoc facere, facit de parte ſua, facit. ꝟ. eo. l. quæ pater. & no. in l. 3. §. fi. ꝟ. de mu. & hono. Circa quòd vide quod dixi. ſ. eo. in l. ſi filia. §. pe. vide etiã iſtum tex. alleg. per Bar. in l. Titium, & Mæuium. §. altero. de admi. tu. videte gl. ¶ In gl. fi. ibi in verbo. [facere tantundem] ideſt eius hæredem teneri, & no. bene iſtam glo. cum tex. ad id, quod. ſ. dixi.

Ex §. Duos filios.

S V M M Æ.

1 *Extincto principali, extinguitur acceſſorium.*
2 *Cum, dictio coniungit acceſſoriè.*

§. Duos filios. ¶ Manumiſſo per teſtatorem ſeruo cum peculio prælegato, extinguitur prælegatum ex voluntate, & facto defuncti, ideo extincto principali, extinguitur acceſſorium. h. d. ¶ Super ver. [homines] ſ. ſeruos. ¶ Super ver. [vni] ſcilicet ex filijs inſtitutis. ¶ Super ver. [cum peculio] & ſic vtrunque: ſcilicet Stephanus principaliter relictus, & peculium acceſſoriè fuit expreſsè legatum. ¶ Su-
1 per ver. [vtroſque] quia extincto † principali legato, extinguitur eius acceſſorium, quod etiam fuit hic de mẽte gl.
2 ¶ † No. extra de dictione, † cum, quæ dicitur coniungere acceſſoriè, facit. l. 1. & 2. ꝟ. de pecu. le. videte glo. ¶ In gl. 2. in fi. dum alleg. [l. tunc inutile] vel dic, quòd ibi non erat manumiſſus, hic ſic: quæ manumiſsio extinguit legatum peculij. ꝟ. de pecu. lega. l. 1. ¶ In ſeq. gl. in fi. ibi. [§. ſi ſeruus] & quia fuit manumiſſus inter viuos, intelligitur ei ademptum peculium. C. de pec. eius, qui lib. me. l. 1. vnde legatum ipſius eſt reuocatum, per conſequens, & peculium. ꝟ. de fun. inſtru. l. ſi cui.

Ex §. Pater inter.

S V M M Æ.

1 *Voluntas patris in ſoluendo ære alieno eſt ſeruanda.*
2 *Verba futuri temporis ſunt apta comprehẽdere omne tẽpus.*

§. Pater inter. ¶ Prima diſpoſitio expreſsè derogatoria vltimæ non poteſt tacitè per vltimam reuocari. h. d. ¶ Vel ſic. Diſpoſitio patris, quòd vnuſquiſq; filiorũ ſoluat debita ipſius filij tam facta, quàm fienda, locum hẽt ẽt in debito, quod poſtea fit patre auctorante, & ſi pro tali debito obligatur res prælegata, non debet redimi de communi. h. d. in terminis, & in ſumma. ¶ Super ver. [æs alienum] ad quod filij tenentur. ¶ Super ver. [vnuſquiſque] ſcilicet filiorum. ¶ Super ver. [ſolus] ſcilicet ille, qui debitum contraheret, & no. bene hæc verba, vnde declaratur voluntas defuncti. ¶ Super ver. [pater] pro ipſo filio. ¶ Super ver. [data ſunt] ſcilicet ei, qui filio pecuniam mutuauit. ¶ Super ver. [idẽ filius] ſcilicet qui mutuum recipit. ¶ Super ver. [vſuras] illius pecuniæ ſibi mutuatæ. ¶ Super ver. [diſtrahat] quia ſibi non reddatur pecunia filio mutuata. ¶ Super ver. [ei] ſcilicet filio. ¶ Super ver. [præſtandum]
1 quia non erat æs alienum patris, ſed filij tantùm, † & volũtas patris in ſoluendo ære alieno ſeruanda eſt, ſecundùm Odof. ſed contra hunc tex. videtur facere. ſ. eo. l. rem pignori. Cui poteſt reſponderi, quòd illud ibi ſit propter naturam hypothecariæ, quæ ſequitur naturam debiti principalis, vel quòd hoc ſit propter primam voluntatem derogatoriã vltimæ. ¶ No. iſtũ tex. qui facit ad clauſulam codicillarẽ, ſi non valet, vel valebit iure codicillorum, &c.
2 † vt comprehendat omne tempus, ex quo verba futuri tẽporis ſunt apta omne tempus cõprehendere, facit. ꝟ. iud. ſol. l. nouiſsima. de quo plenè per Bar. in l. 2. ꝟ. de iu. codi. videte glo.

L. Si ex aſſe. ¶ Inter cohæredem fideicõmiſſarium, cui pars hæreditatis eſt reſtituta, competit hoc iudicium vtile. h. d. ¶ Super ver. [reſtituere] & reſtituit pro indiuiſo verbo, vel re. ¶ Super ver. [agetur] ſcilicet hinc inde de hæreditate ipſa reſtituta, vt no. ſ. eo. in l. ſed & eius. §. 1.

Ex l. Quædam mulier.

S V M M Æ.

1 *Iudex quando vtitur verbo, præcipio, vel decerno, dicitur interloquutorium.*

Senten-

2 *Sententiæ nullitas potest deduci in causa appellationis.*
Et potest contingere nouem modis.nu.3.
4 *Proponens simpliciter nullitatem, videtur proponere omnem speciem nullitatis causatæ à causa intrinseca ordinis iudiciarij, vel solemnitatis omissæ, secus intrinseca. & nume.28.*
In appellatione non veniunt omnino intrinseca.ibid.
5 *Sententia non conualescit, licèt appellans à sententia nulla nō prosequatur eam.*
Et quid si est nulla ex defectu iurisdictionis.nu.6.
7 *Attestationes inualidæ an possint confirmari partium consensu.*
8 *Sententia lata per probationem à iure improbatam, est ipso iure nulla.*
9 *Iudex appellationis potest declarare sententiam pro parte aliquam, & pro parte nullam.*
10 *Ex appellationis natura tacitè deducitur causa nullitatis, ideo eius expressio nihil operatur.*
11 *Libellus hoc modo factus procedit. dico sententiam, & si qua est, appello.*
12 *Appellatio sicut deuoluit totam causam ad superiorem, vt possit sententiam reformare etiam ex noua causa, etiam in primo iudicio non deducta, ita causa nullitatis, & nu.14.& quomodo deuoluat.nu.17.*
13 *Superior potest adiri, vt pronunciet sententiam nullam, & iterum iudicet, secus se diceretur iniusta, quia tunc appellatio est necessaria.*
14 *Nullitatem deuoluere totum ad superiorem, est verum in nullitate definitiua, non autem in interloquutoria.*
Fallit etiā in interloquutoria habente vim definitiuæ, vt quia terminet totum negotium, vel aliquam partem substantialē. ibi, & quomodo deuoluat. nu. 17.
15 *Potestas reformandi sententiam deuoluitur ad iudicem ad quem, etiam sine partis citatione.*
Et an transeat in iudicem secundæ, vel tertiæ appellationis. nu.16.
17 *Superior licèt possit adiri nullitatis causa: tamen non per hoc ad eū deuoluitur iurisdictio, quin interim inferior nō possit, nec debeat sententiam nullam exequi: reuocantur tamen attentata, sequuta victoria, officio iudicis.*
Iudex à quo pro nullo, & mortuo ita habetur propter appellationem, vt eius factum statim cessat, tanquam esset factum à non habente iurisdictionem. ibid.
18 *Libellus quomodo formetur, cum petitur reuocatio per viam attentati.*
19 *Processus sequens est nullus, quando petitur pronunciari de nullitate, & non pronuncietur. Fallit, si nullitas per viam exceptionis, & accessoriè, non principaliter deducta sit, & quando sit verum.*
20 *Sententiam reformari ex noua causa non allegata in principali, procedit, quando allegatur in causa appellationis, & contra grauamen illatum per interloquutoriam.*
21 *Statuto licèt prohibeatur, vel lege communi, quòd in causa appellationis, vel nullitatis non recipiantur nouæ probationes: bene tamen recipiuntur de nouo emergentes.*
22 *Appellans potest dicere sententiam nullam.*
23 *Officium iudicis an possit implorari, vt pronunciet ipsum non teneri, vel liberādum esse, vel exceptionem habere, & victus reconueniendo poterit petere sententiam pronunciari nullā, & sic valebit sententia contra sententiam.*
24 *Iudex superior si inuenit sententiam iustè latam pro appellāte, quam tamen appellans credebat esse iniustam, vel non valere, potest dictam sententiam confirmare.*
25 *Appellās si succumbat, & postea vult causam nullitatis proponere, an possit.*
Et quid si appellans dixit dico sententiam nullam, & si qua est, appello, & deseratur instantia appellationis à statuto taxata, an intelligatur etiam deserta instantia nullitatis.ibid.
26 *Differentia fataliū nullitatis, & appellationis in hoc est; quia desertio fatalium quò ad appellationem inducit desertionē litis, instantiæ: sed quò ad nullitatē inducit solùm desertionem instantiæ, & non litis; & ideo exceptio nullitatis impedit exequutionem sententiæ nullæ. & quando sit verum, & sint eadem.ibid. & nu. sup. & nu. seq.*
27 *Instantia causæ principalis finita, finitur instantia incidentis.*
29 *Desertio nullitatis, vel appellationis non infert quò ad aliam, si nullitas, & inquitas diuerso tēpore proponantur: secus si simul proponantur, & simpliciter expressa nullitate, prosequutus simpliciter fuerit. Quod fallit, si vnam expressit, vel quando nullam expressit, sed secundùm vnam prosequutus fuit nullitatis causam; quia tunc non infert desertionem quò ad alias.*
30 *Exceptio nullitatis, etsi causa sit deserta, potest opponi in exequutione sententiæ, maximè si de nullitate apparet euidenter, vt quia lata ab in competenti, vel continet errorem expressum.*
Cautela, ne aduersarius fatigetur per appellantem diuersas nullitates successiuè proponentem, est, quod petat omnes nullitatis causas proponi simul. ibid.
31 *Clericus si sit citatus per iudicem laycum non sub nomine clerici super delicto, & non comparuit, ita quòd positus est in banno, & habitus est pro confesso ex forma statuti, demum captus dicit sententiam, & bannum nullum, tanquam contra clericum, quid iuris.*
32 *Exceptio incompetentis iudicis ex defectu iurisdictionis semper potest opponi.*
33 *Taciturnitas in facto à iure reprobato non nocet illi, qui tali actui non posset expressè consentire.*
34 *Iudex potest cognoscere de sua incompetentia, & suam sententiam declarare nullam ex defectu iurisdictionis, & iudex secularis aditus per appellationem.ibid.*
Limitatur, nisi datus esset certus iudex.ibid.

L.Quædam mulier. ¶ Iudex in causa appellationis potest primam sententiam pro parte cōfirmare, & pro parte infirmare, & de nullitate sñiæ pronūciare, & appellās à sententia nulla, non dicitur eam cōfirmare, & ab vno capitulo sententiæ potest appellari. h.d. ista notabilis litera. ¶Super ver. [diuisisse] scilicet diuersos libertos, vel eundem pro parte singulis assignando. ¶Super ver. [iussisset] idest singulos hæredes diuersis libertis ea præstari iubēdo. ¶Super ver. [consensisse] & sic non prosequuta appellatione secundùm Fran. Accu. ¶Super ver. [præstitisse] scilicet tales cohæredes. ¶Super ver. [pla-
1 cuit] scilicet iudici appellationis. Et aduerte, † quòd vbi iudex vtitur verbo, præcipio, vel decerno, dicitur interloquutorium, secundùm glo. Insti. qui ali. licet, vel non. in §. ex contrario. in ver. sententia. Videtur tamen casus in contrariū extra de ver. sig. in c. in his. ¶Super ver. [diuisione non expresso consensu partium confirmata; quia tale ius est indiuiduum, vt no. ff. de assigna. liber. in l. sub conditione. §. fi. & dixit Ray. hic, quòd non cōdemnabitur vna pars alteri in expensis, si in quantitate cōcurrant, de quo
2 tetigi in l. Mæuius. §. arbiter. ff. eo. ¶† No. ergo in causa appellationis posse deduci nullitatem sententiæ. In quo
3 aduerte, † quòd ista nullitas potest contingere nouem modis, scilicet ratione iudicis, litigantium, loci, quantitatis temporis, processus, manifestæ iniquitatis, modi, & conditionis.

ditionis.De quibus omnibus vide in Spe.de prola.senten
tiæ.§.iuxta propositiones.& enumerantur per Abba.ex-
4 tra de sen.& re iudi.in c.primo.¶No. tamen † quòd pro
ponens simpliciter nullitatem, videtur proponere omnẽ
speciem nullitatis, secundùm Bartol.in l. si expressim, an
te fi.ȷ̃.de app.& fuit doctrina Inno.de offi.dele.in c.cum
contingat. quod videtur verum, quando nullitas causa-
tur à causa intrinseca ordinis iudiciarij, vel alicuius solẽ
nitatis omissæ: secus si extrinseca, vt excommunicatione
iudicis; quia sicut in appellatione non veniunt omnino ex
trinseca.C.de tempo.app.l.per hanc. ita nec in nullitate,
quod videtur bene notandum. ¶Secundò no.istum text.
5 vbi videtur casus, † quòd licèt appellans à sententia nul
a la, non prosequatur appellationem, a non per hoc tñ con
ualescit sententia, quasi solùm fingatur non appellatũ,
& pereat instantia nullitatis: sed non nullitas, ideo de
ea iteratò tractabitur. Et per hoc facit de sent. excom.c.
licèt.li.6.& hæc est communis conclusio. Contra hoc ta-
men, quòd sententia nulla posset isto modo cõfirmari ad
producendam actionem in factum non solùm expres-
sè, sed etiam tacitè, vt per cursum decem dierum, vide
tur probari in l.cum antea.C. de arbi. Et secundùm hoc
6 sententia † nulla ex defectu iurisdictionis, à qua erat ap-
b pellatum, & appellatio deserta, uidetur confirmata, b &
sublata exceptio nullitatis; quia omnem nullitatem vi-
detur deduxisse, vt statim dictum est: secus si sententia
esset contra legem, vel haberet errorem expressum, vt
in ista lege; erat enim hic nulla propter errorem iuris ex
pressum in ea; vnde quia inepta est, impossibile est, ꝙ
7 confirmetur, & sic non potest iustificari. ¶ Quid † au-
tem de attestationibus inualidis, an possint confirmari
partium consensu, vide Inn. de testi.in cap. cum causa.
8 ¶ Adde prædictis, quòd † sententia lata per probatio-
nem à iure improbatam, est ipso iure nulla. de pur.vul.
cap.2.vt quia dicat iudex; quia constat nobis te esse cul
pabilem; vel quia per duellum, vel experientiam ferri
candentis, ideo te condemnamus, hæc non est necessaria
appelatio. Ista est Doc.Ioan.An.de proba.in c. quoniam
contra.in nouella.& ideo si in sententia dicatur; quia per
libertos est probatum contra te, & ideo te condemno,
sententia esset nulla; quia libertus non potest testificari
contra patronum.l.libertorum.C.de testi. & sic sententia
est lata per probationem improbatam.¶Item no.ex ista
9 lege, † quod iudex appellationis potest declarare senten
tiam pro parte aliquam, & pro parte nullam, etiam post
desertionem appellationis, facit l.fi.ȷ̃. de iure patro. &
sic finita causa iniquitatis, non videtur per hoc deserta cã
10 nullitatis, quod intellige, vt ȷ̃.dicam.¶ Item no. ꝙ † ex na
tura appellationis deducitur tacitè etiam causa nullita-
tis, & ideo eius expressio nil operatur. Procedit ergo li-
11 bellus, † dico sñiam nullã, & si qua ẽ, appello.licèt Dy.
contra in reg. nullus pluribus.de reg.iu.in 6.& in l. cũ fi-
lius.§.varijs.de leg.2.& est hodie expressum ext.de rest.
in inte.in c.constitutus.de quo in l.1. C. quando prouo.
12 non est ne.Et ideo sicut † appellatio deuoluit totam cau
sam ad superiorem, vt possit sententiam reformare etiã
ex noua causa, etiam in primo iudicio nõ deducta.ȷ̃. qđ
cum eo.l.fi.ita etiam causa nullitatis.Ita not.Inn. de off.
dele.in c.cum contingat.& Bar.C.quomodo, & quando
iu.i l.si vt, ppponis.& ȷ̃.de app.i l.si expressim.vbi allegat
alia iura, & dicit hoc esse bene notandum.¶ Dixit ẽt ibi
13 plus, † ꝙ indistinctè potest adiri superior, vt pronunciet
sententiã nullã, & iterũ iudicet.C.de accu.l. absentem. in
ver.reformabit.& in l.1.ff.quæ sen.sine ap.rescin.Idẽ sen

sit Inn.de app.in c.dilecto.facit.l.arbitro.s̄. qui satis.cog-
secundùm lec. Iac.de Butr. Et aduerte; quia hoc nõ habet
locum, si diceret iniustam; quia tunc non posset, nisi per
modũ appellationis.Ita intelligantur alia not.Inn. de re
14 iudi.in c.de cætero. ad fi.¶Item aduerte; quia † quòd di
xi nullitatem deuoluere totũ ad iudicẽ superiorem, est ve
rum in nullitate definitiuæ: secus in nullitate interloqu
toriæ; quia illa non deuoluit totũ negotium, ne cã conti
nentiæ diuidatur, sed negotium debet remitti ad primũ
iudicẽ, Inno.in d.c.dilecto.de app. Quod intelligo verũ,
nisi esset talis interloquutoria, quæ terminaret totum ne
gotium, vel partem eius substantialem; quia tunc iudica
retur de ea, vt de definitiua.s̄. de mi.l. intra vtile. ¶ An
15 † autem potestas reformandi sententiam deuoluatur ad
iudicem ad quem, etiam sine partis citatione, vidi dubi-
tari. Videtur probari, quod sic, in l.fi.secundo rñso. C.qñ
16 prouo.non est ne. ¶Item an ista potestas † reformandi
sententiam, transeat etiam in iudicem secundæ, vel tertiæ
appellationis aduersarij. Videtur probari, ꝙ sic.extra de
exce.in c.dilecte.& ita fuit hic de facto consultum. ¶Ad
17 de prædictis, † ꝙ licèt superior super nullitate possit adi
ri, vt dictum est: tamen non per hoc adeo ad eum deuol-
uitur iurisdictio, ꝙ interim inferior nõ possit, & debeat
illam exequi, secundùm Inno.de offi. deleg. in c.cum in
iure.quod intelligo, nisi allegaretur nulla ex defectu iu-
risdictionis, secundùm etiam mentem Inno. Credo ta-
men, quòd sequuta victoria super nullitate, reuocaren-
tur omnia attentata officio iudicis; non enim ex speciali
natura nullitatis.C.de ordi.cogni.l.fi.sed ex generali na-
tura actionum præiudicialium appellatio sic deuoluit, ꝙ
interim factum per iudicem à quo, statim cessat, tãquam
factũ à nõ habente iurisdictionem.de appella.c.nõ solũ.
in vlt.gl.li.6.nam cum in locum primi iudicis alius suc-
cesserit.l.pe.iudi.solu.ille interim habetur pro nullo, vel
18 mortuo.¶Et † qualiter etiam formetur libellus, cũ petit
reuocatio per viã attẽtati, vide Inn.de excep.in c.dilecte.
19 ¶Itẽ aduerte, ꝙ † si est petitum pronunciari de nullitate,
& non pronuncietur, sequens processus est nullus, secun-
dùm Inno.de iudi.in c.exhibita.quia est factũ non solùm
contra formam legis, sed etiã contra formã petitionis, ar.
s̄.de mino.l.intra vtile.in prin.& C. de re. cre. l.gñaliter.
§.1. Vbi tñ nullitas nõ deduceretur principaliter, sed per
viã exceptionis, licèt nõ pronũciet̃ expresè de nullitate:
tenet tñ ꝓcessus, si priùs de nullitate cognouit, postea ꝓ-
cessit: secus si nõ cognouit; quia tũc nõ liquet sibi, ꝙ pos-
sit procedere.l.hoc autem.§.1.ex qui.cau.in pos.ea.& de
hoc aliquid per Bar.in l.cum quærebat.ȷ̃. de re iudi. Vi-
20 dete glo.¶Itẽ, qđ dictum † est sñiam reformari etiam ex
noua causa non allegata in principali, dico hoc procede
re, quando allegatur in causa appellationis, & contra gra
uamẽ illatum per interloquutoriam. Ita probatur. C.de
re.cre.in l.generaliter.§.sin autẽ is cui.ibi [vel fortè nõ au
deat]&c.quod Bal.ibi dixit esse singulare.¶Nec ob.Cle.
appellãti. quia loquitur, qñ directò appellatur ab inter-
loquutoria, vel grauamine: secus vbi indirectè appellatur
à definitiua, in qua discutitur de grauamine præcedenti,
vt ibi patet.& no.per Inno.de re iudi.in c.ꝙ ad consulta-
tione.& vide circa hoc Bal.in l.minoribus. C.de his, qui.
vt indi.simile dixit Dyn. in consilio 20. super quæstione,
qua quæritur, vtrùm filius & cæt. vbi dicit, quòd li-
cèt statutum, vel ius commune dicat, quòd in cau-
sa appellationis, vel nullitatis non recipiantur nouæ pro
bationes: bene tamen recipiuntur, si de nouo emer-
gunt; quia cum non potuerint claudi in præcedenti
CC indi-

iudicio,ne frustra oriantur; ergo possunt de nouo allegari.inf. de cód.si.ca.l.si fullo. quod est bene notandum ad limitationem illius clemen.appellanti.¶ Adde etiam præ
22 dictis, † quòd sicut appellans potest dicere sententiam nullam, ita & victor potest principaliter petere suam sententiam confirmari, à qua non est appellatum, vel quæ transiuit in rem iudicatam, & proderit ei, si pro eo feratur sententia; quia de cætero non poterit dici nulla, nec eo respectu; quia qui tulit, non esset iudex, nec alio modo. Item prodest; quia nullus inferior confirmatore de ea cognoscere potest, secundùm Innocen. de confir.vtili,vel inutili.cap.primo.vbi vide. Cui adde in simili Bar.in l.si finita.§.eleganter.de dam.infect. vbi exa
23 minat,an quis † posset iudicis officium implorare,vt pronunciet ipsum non teneri, vel liberandum esse, vel exceptionem habere. Isto tamen casu puto, quòd victus reconueniendo poterit petere sententiam nullam pronunciari, & valebit sententia contra sententiam: non tamen posset rescindi tanquam iniqua, per l.primã. C. quando
24 prouo.non est nece. ¶ Idem si iudex † superior inuenit sententiam iustè latam pro appellante, quam tamen appellans credebat non esse iustam, vel non valere, potest dictam sententiã cõfirmare,casus est sing.in hoc j.de au.
25 & ar.le.Titiæ amicæ. ¶ † Quid autem si appellans succubuit, & postea vult causam nullitatis proponere, an possit Gl.sentit, quod sic in d.l. si expressim. quod potest procedere, quando de nullitate non fuit cognitum, vel semiplenè tactum: secus si plenè cognitum fuisset,per no.in l. prima. C. de or.iu.& in l.peremptorias.C.sen.rescin.non pos.Sed in hoc est dubium quotidie occurrens: si appellans dixit.Dico sententiam nullam, & si qua est, appello, & deseratur instantia appellationis à statuto taxata, an intelligatur etiam deserta instantia nullitatis, quæ isto casu videtur deducta incidenter, secundùm Doct. gloss. in d.l.pri. C.quando prouo.non est ne.Ia.de Are & Cin. in addi.post eum in l.qui testamento. de excusatio. tuto. sentit, quòd sint diuersa fatalia, idem sensit Bart.in d.l.si expressim. etiam quando simul proponuntur, vt in exẽplo proposito. Allegatur Inn.sentire,quòd eadem sint fatalia causæ appellationis, & nullitatis simul intentatæ cum appellatione; & ideo decursis fatalibus appellatio-
26 nis, deserta est instantia nullitatis. In hoc † tamen differant; quia desertio fatalium quò ad appellationem inducit desertionem litis,& instantiæ: sed quò ad nullitatem inducit solùm desertionem instantiæ, & non litis: vnde si petatur exequutio sententiæ, poterit excipi de nullitate.Ita allegatur Innoc.in cap sæpe. de ap.Pro hoc, quod nota.in simili per Guil.de iure deli. in l.puberem. Bal.in dict.l.qui testamento.dixit hoc esse verum, quando deducuntur simul, vt in exemplo supra posito; quia tunc causa nullitatis incidit in appellationem, secundùm
27 illam gloss. ideo finita instantia † causæ principalis, finitur instantia incidentis,bene facit quod not.Iaco.de Butri.in d.l. j. C. quñ prouo.non est neces.sed vbi causa nullitatis deduceretur seorsum ab appellatione,& non simul: tunc potest dici,quòd sint diuersa fatalia,& ita potest intelligi dictum Iac.Bu.& Ci.in d.l.qui testamento.de excus.tut.¶ Tu autem aduerte; quia Inno. non videtur velle id, ad quod allegatur: sed potiùs videtur concludere, quòd vbi ex eadem causa, ex qua esset appellatum, vellet dicere sententiam nullam, post desertionem appellationis non posset,& sic. j. idem tempus restringitur actio, s. quæ concernit iniquitatem, & exceptio, quæ concernit nullitatem: secus si ex noua causa, vt incompetentia iudicis,vel quia errorẽ expressit in sñia, vel in electionibus quia nõ fuerunt vocati,q. fuerãt vocãdi.Non.n. facit differentiam in iudicio, vel extra iudicium fuerit appellatum; quia tunc posset post tempus appellationi prosequendæ præfixum,causam istam prosequi,quod intelligo saltem in vim excipiendi,cum petitur exequutio sententiæ.
28 ¶ Sed dubium est; † quia proponens nullitatem,videtur deducere omnem speciem nullitatis,vt dixi, ergo in omnibus videtur obstare desertio. Sed potest responderi,quod illud procederet, quando nullitatẽ simpliciter prosequutus esset: secus si vnam tantùm, vel duas species nullitatis esset prosequutus, & tunc non obstaret in alijs,ar.C de iudi.l.licèt.& quod ibi no. & sic potest intelligi Innoc. in dict.cap.sæpe.¶ Super ver.apparebit. ad fi. qui tamen videtur velle contrarium.¶ Conclude ergo prædicta om
29 nia, quòd † si separatim, & diuerso tempore proponantur nullitas, & iniquitas, desertio quò ad vnam non infert desertionem quò ad aliam.Ita Iaco. de Are.& Ci.in in dict l.qui testamento.si simul,& eodem tempore,vt in quæstione proposita, si expressit specialiter aliquam causam nullitatis,non obstabit in alijs. Ita Inno. ibi. Si nullam expressit: tunc si unam tantùm est prosequutus, idẽ per not in dict.l.licèt.& sic poterit istis casibus etiam per viam principalis dicere de nullitate ex alia causa in noua instantia.Ita potest intelligi Bar.in d.l.si expressim. Si prosequendo nullam expressit; quia tunc nullitas venit incidenter,vt dictum est,finita instantia in iniquitate, quod est principale, necessariò etiam debet dici finita in causa nullitatis,ar.de regul.iu.l.cum principalis. & de iure codi.l.quod per manus.scilicet vt ex illa instantia non possit amplius prosequi etiam ex nullo capite nullitatis.
30 ¶ Non tamen præiudicat † talis desertio, quò minùs in exequutione possit excipi de nullitate, & maximè quando de nullitate apparet euidenter,vt quia lata ab incompetenti, & continet expressum errorem.d.l.si expressim. Ita etiam potest intelligi quod Bar.no.ibi.Ad istud bene facit, quod no. Guil. in d.l.puberem. Et si diceret secundùm hanc doctrinam, erit in potestate appellantis diutiùs fatigare aduersarium proponendo successiuè diuersas causas nullitatis, vt sic cum succubuerit in vna, opponat aliam. Potest responderi, quòd appellatus poterit petere,quòd proponat omnes causas nullitatis,ne diu vagetur cum discrimine suo.C.de annali excep.l.fina.iuncto eo, quod no.in Authen. qui semel C. quomodo. &
31 quando iu.¶ Vltimò adde ad istam legem,† quòd cum communis sententia sit, quòd clericus citatus per iudicem laycum non sub nomine clerici super delicto, qui non comparuit, ita quòd positus est in banno, & habitus est pro confesso ex forma statuti: demum captus si dicat sententiam, vel bannum nullum; quia lata est contra clericum, licèt non incedentem in habitu, & tonsura, debet audiri; quia sententia est ipso iure nulla ex defectu iurisdictionis.C.de epi. & cle. Auth. statuimus.
32 extra de fo.comp.c.nullus. de quo † defectu semper potest opponi,vt no.gl.in Cle.1.de seque.pos.& fruc.¶ Nec
33 ob.eius contumacia; quia in facto † à iure reprobato taciturnitas eius, qui non posset actui expressè consentire, nihil operatur. Ita not. extra de præben. in c. dilectus. clericus autem est huiusmodi; quia non posset in iudicem laycum consentire. de fo. compe. c. si diligenti.ergo eius taciturnitas, vel contumacia in non comparendo,non tribuit iurisdictionem iudici contra eum. Ista est ratio Io. An.in reg.scienti.lib.6. Et Bar.consulendo di
34 cit,quod † de tali nullitate pòt ipse iudex cognoscere, & suã senten-

ſententiam declarare nullam. Ita no Archi. 16. q. 6. in c. placuit. Similiter iudex ſecularis aditus per appellationem. Ita tenet Bar. in quodam conſilio, quod incipit. Clericus. Et eſt hoc notandum; quia prima facie videtur ſup hoc recurrendum ad Papam, extra de arbi. c. expoſita. vbi ſuper iniquitate laudi dati per iudicem laycum fuit aditus Papa. Hoc tamen videtur limitari, niſi ſuper nullitate fuerit deputatus certus iudex; quia tunc iudex primæ cauſæ non videtur habere cognitionem nullitatis, niſi incidenter, ar. ſ. de procu. l. ſi quis cum procuratorio. in fi. facit de accu. l. abſentem. Iſtis contentor ad hanc legẽ.

ADDITIONES.

a ¶Non præſumatur appellationem. Aduerte tamẽ, quòd appellans, ſi non proſequatur appellationem, præſumptio eſt contra eum, quòd ius non habeat, & ſic ſi poſtea vult ordinariè agere ad reſciſionem actus, aggrauatur eius conditio in probando, vide Pau. de Caſt. in conſil. 216. in 2. volu. verſi. et ſubdit Inn. vide etiam quod ponit Inn. in c. dilecti. de maio. & obed.

b ¶Videtur confirmata. Adde ad hanc materiam, nũquid iudex appellationis, coram quo de ipſius ſententiæ nullitate agitur, ſententiam nullam poſſit informare, Alex. in conſil. 54. incip. CHRISTI, eiuſdemque glorioſæ. in 5. vol. per to. conſi. et in conſi. 221. incip. Proſpectis verbis. in 2. voln.

L. Si ita legatum. ¶Vbi debitori pro parte inſtituto prælegatur, quod defunctus dedit, iudex in hoc iudicio iubet eum non inquietari, ſed liberari: vbi verò prælegatur, quod alius dederit, cohæredes debent illi actionẽ cedere. h. d. ¶Vel breuiùs. Debitum ab vno ex hæredibus poteſt ei prælegari. h. d. ¶Vel ſic. De legato debito à ſe, vel ab alio, iudicis officio venit ceſsio, vel exceptio. h. d. ¶Super ver. [exigant] & ſic liberationem conſequatur. ¶Super ver. [deberent]. ſ. defuncto. ¶Super ver. [vnus]. ſ. cohæres. ¶Super ver. [ei]. ſ. cohæredi. ¶Super ver. [cohæredes.] Nec ob. ſ. ea. l. j. §. fi. vt ibi dixi. ¶In glo. quaſi nihil eſt.

Ex l. Arbitrium.

SVMMAE.

1 *Cohæredum alter, ſi ſit maior, prouocat ad diuiſionem.*
2 *Diuiſio poteſt fieri, vbi maior prouocat, licèt adſint minores, qui prohibentur diuidere.*
3 *Prodigus, cui eſt bonis interdictum, non poteſt diuidere etiam prouocatus.*
4 *Quando ſit diuiſio cum minore, vel eccleſia, quis primò debeat eligere, & quomodo diuidendum ſit.*
5 *Iudex ſpecialiter petitus non debet dari, niſi Princeps hoc faciat propter verecundiam iudicis. & nu. 7.*
6 *Impetrans delegatum, nolens poſtea procedere coram eo, an aduerſarius poſſit, eo inuito, vti tali commiſsione, & ſic impetrans reconueniri poſſit. & nume. ſeq.*
8 *Cautelam, vt malitiæ impetrãtium iudices delegatos, prouideatur, vt reconueniantur coram eiſdem iudicibus, vide remiſsiuè.*

L. Arbitrium. ¶Vnus ex hæredibus, etiam alijs inuitis, poteſt hoc iudicium contra alios intentare. hoc dicit. ¶Vel ſic: Licèt maior pars hæredum diſcutiat: poteſt tñ vnus ſolus ad diuiſionem prouocare. hoc dicit. ¶Super ver. [pa-
1 lam eſt] vt ſ. eo. l. 2. §. dubitandum. ¶Not. etiam alterum cohæredum prouocare ad diuiſionem, quod intelligitur, ſi ſit maior, non pupillus. l. ſi pupillorum. ff. de re. eo. qđ tamen fallit in caſibus, quos numeraui. ſ. eo. in l. Lucius.
2 vbi vide. ¶Et adde, quòd † vbi prouocans eſt maior, alij minores, etiam impuberes poſſunt inter ſe diuidere, caſus eſt ſecũdùm vnam lect. in l. inter pupillos. ff. de aucto. tuto. quod Bartol. ibi dicit eſſe menti tenendum. ¶Idem
3 adde, † quòd prodigus, cui eſt bonis interdictum, non poteſt diuidere etiam prouocatus, vide ſing. text. in l. ex caſtrenſi in fin. prin. ff. de ca. pecu. ¶Quando † autem ad
4 iſtam diuiſionem deuenitur cum minore, vel eccleſia, dubitari poteſt, quis primò debeat eligere. Videtur enim lex dicere, quòd fauore minoris, vel eccleſiæ detur ei electio. C. de his, qui ſe defer. l. prima. li. 10. extra de paro. cap. primo. Sed Bar. in d. l. prima. dicit hoc falſum, niſi in caſibus, in quibus minori hoc conceſſum ſit in priuilegium, vt ibi. Alia fuit opi. ꝙ hoc cognoſcatur ex loci contiguitate. C. de omni agro deſer. l. quicunque. lib. 11. Alia fuit opin. quòd electio ex ſorte contingat. l. ſecunda. C. quando, & quib quar. pars deb. Poteſt dici, quòd ſi concordent, quòd maior, vel priuatus diuidat: tũc minor, vel eccleſia eligat, vt l. ſ. alleg. Si non conuenerint: tunc in re pari nullus videtur habere optionem, ſed vel debent concordare, iudice imminente, per no. in l. huiuſmodi. de le. j. vel committere iudicio ſortis, ſupra de iudi. l. ſed cũ ambo. & C. cõmunia de le. l. fi. in prin. et hæc adde ad ea, quę dixi ſ. eodẽ in l. prima. ¶In glo. 1. dum dicit [iudicem delegatum] ſed intellige ſcilicet in genere, non in ſpecie pe
5 tito; † quia iudex ſpecialiter petitus non debet dari, niſi Princeps hoc faciat propter verecundiam petiti iudicis. ſ. de iudi. l. obſeruandum. & ibi no. & vide gl. circa hoc de fo. cõpe. in c. ſi qs iudiciũ. & de offi. dele. in c. ſup qlt. §. 1.
6 ¶No. tamen, † quòd ſi impetrans delegatum, non velit poſtea procedere coram eo, eſt dubium, an aduerſarius poſſit, eo inuito, vti tali commiſsione, quod tangitur per Inno. & Hoſt. & Io. And. de reſti. ſpo. in c. ex conquæſtione. Et videtur eſſe caſus, quod ſic, in l. 3. in princip. ſ. quod quiſque iur. ibi [licèt uſus nõ ſit.] Sed ille tex. loquitur, quando impetrauit ius iniquum, aliàs non videtur poſſe vti literis, vel commiſsione, inuito impetrante, ſecũdùm Inno. in dict. cap. ex conquæſtione. ſecus ſi Princeps cõcederet proprio motu, ar. ff. de contra tab. l. ſi poſt mortem. §. fi. licèt quò ad pęnam illius ti. requiratur impetratio, d. l. 3. in princ. ibi [cæterùm ſi ipſo non poſtulante.] Et
7 hoc facit ad quæſt. † ſi impetrauit quis iudicem delegatum ſuper conuentione, licèt renunciet impetrationi: tamen coram eo poſsit reconueniri; quia ſufficit, quòd habuerit poteſtatem conueniendi, & hoc vult Gui. ar. de lib. & poſth. l. ſi quis poſthumos. Rayn. contra per Authen. & conſequenter. C. de ſen. nam non eſt recedendum à verbis, quæ de reconuentione loquitur, iſta autem eſt conuentio, non reconuentio. Reſpondet ad d. l. tertia. in princ. quòd loquitur de reſcripto iniquitatis, & iniuſtitiæ, ratione cuius habet locum retorquutio, ſecus in reſcripto iuſtitiæ. Sed certè vtraque poteſt ſaluari, vt prima opinio ſit vera, quando impetratio eſt contra formam iuris cum clauſula [non obſtante] &c. vt quia impetratus eſt iudex vltra vnam diem contra formam, cap. ſtatutum. de re iud. lib. ſexto. ſed vbi ſecundùm formam, & ſic iuſtè, & ęquè: tunc ſit vera alia opi. ¶Quali-
8 ter etiam ſuccurratur contra † malitiam impetrantium iudices

CC 2

iudices delegatos ad hoc, vt non possint reconueniri, nisi coram eisdem, est regula dictæ Auth. & consequenter vi de quod no. Inno. & Io. An. de mutuis peti. in c. 1. ad fin.

Ex l. Inter cohæredes.

S V M M AE.

1 *Probationes magis exactæ requiruntur de dominio, vel quasi in communi diuidundo iudicio, quàm fam. erc. ideo iudicium communi diuidundo non datur inter possidentes bona fide sine titulo.*

2 *Publiciana sicut datur ex quasi dominio, sic & communi diuidundo iudicium.*

L. Inter cohæredes ¶Pro rebus communibus verè, & pendentibus ex eis, competit communi diuid. pro alijs verò hæreditarijs datur fa. erc. h. d. ¶Super ver. [diuidundo] nedum fa. er. ¶Super ver. [communes] ratione dominij, vel quasi. ¶Super ver. [in iudicium.] Not. ad illud, quod dicetur. ÿ. tit. 1. in l. in re cōmuni diuidūdo. §. inter prædones. ¶Sup ver. [cohæredes] videte primā gl.
1 ¶In gl. 1. in fi. No. ergo, † ꝙ in iudicio comm. diui. requiruntur magis exactæ probationes de dominio, vel quasi, quàm in iudicio fa. erc. & ideo non datur inter duos sine titulo bona fide possidentes. Ita allegat gl. in l. in re cōmuni diuidundo. §. inter prædones. ÿ. titu. 1. Dixit autem
2 de quasi dominio; quia sicut † publiciana datur ex illo, ita & cōmuni diui. l. in re commu. diui. §. qui in rem. in tit. 1. de quo dicam. s. super Rub. ÿ. ti. 1.

Ex §. Si familiæ erciscun.

S V M M AE.

1 *Lex vbi iudicat de validitate actus, intelligitur iudicare prouidendo de actione, & exceptione.*

§. Si familiæ erciscundæ. ¶Pro tuenda adiudicatione facta in iudicio diuisorio datur actio, & exceptio. hoc dicit. ¶Vel sic. defendi dicitur id, pro quo actio, & exceptio datur. ¶Super ver. [adiudicationes] factas à testatore, vel à iudice. No. vnū,
1 † quòd vbi lex iudicat de validitate actus, intelligitur iudicare prouidendo de act. & excep. facit ÿ. de acquir. re. do. l. statuas.

§. Si cohæredes. ¶Pro dolo commisso in venditione rei hæreditariæ potest agi familiæ erc. vel peti. hæredi. ¶Vel sic. Hæredes ex re hæreditaria percipientes vltra debitū, tenentur peti. hæredi. & hac actione. h. d. ¶Super ver. [rem] scilicet hæreditariam, & intelligo de venditione necessaria, vel alienatione, propter no. s. e. in l. alienationes. ¶Super ver. [præstabunt] si confiteantur ipsum cohæredem. ¶Super ver. [hered. peti.] scilicet si diffiteantur eum cohæredem.

Ex §. Fructus, quos.

S V M M AE.

1 *In iudicijs vniuersalibus venit, quod quis bona fide consumpsit, in quantum est locupletior factus.*

2 *Vbi aliquid factum est ab aliquo, non tanquam hærede, non datur directa, sed vtilis actio fam. erc.*

3 *In iudicio vniuersali veniunt fructus non petiti, secus in iudicio singulari.*

§. Fructus, quos. ¶Ratione fructuum ex re hęreditaria perceptorum ab vno ex hæredibus ante aditam hæreditatē scienter, potest hoc iudicio agi. h. d. ¶Super ver. [hæres] scilicet vnus ex pluribus. ¶Super ver. [capit] intellige testatore mortuo, vt no. infra eodem. in l. qui erat. in fi. ¶Super ver. [perceperit.] Ex hoc collige, quòd fuit malæ fidei. videtis glossellam. ¶In gloss. 1. ibi [infra eod. l. fundus, qui.] Hoc declara, vt ibi no. & C. eod. in l. non est am
1 biguum. ¶In fi. glos. no. quòd † in iudicijs vniuersalibus venit, quod quis bona fide consumpsit, in quantum est lo
2 cupletior. ¶Secundò † quòd vbi quis aliquid facit, non tanquam hæres, cessat directa famil. erci. & datur vtilis.
3 ¶Tertiò, ꝙ † in iudicio vniuersali veniunt fructus non petiti, licèt secus in iudicio singulari.

Ex §. Qui familiæ.

S V M M AE.

1 *In iudicijs duplicibus cur reus, & actor quilibet vocetur, remissiuè.*

§. Qui familię. ¶In iudicijs duplicibus vterque iurat de calumnia, tanquam actor, & reus. ¶Super ver. [intende-
1 re] in quantum sunt actores. ¶†Not. ergo in istis iudicijs duplicibus quemlibet appellari actorem, & reum, & quare ita dicatur, vide quod dixi in l. iudicium. la secunda. supra titu. primo. Fallit tamen hæc regula, vt dixi. s. eo. in l. in hoc.

Ex §. Quod ex facto.

S V M M AE.

1 *Factum alterius hæredum sibi contrauenienti tantùm præiudicat, & sibi imputetur, licèt causa promissionis veniat à defuncto.*

§. quod ex facto. ¶Pœnalis stipulatio à defuncto promissa ex facto vnius ex hæredibus commissa, non præiudicat cohæredibus in effectu. h. d. ¶Super ver. [ex stipulatione] i. extraiudiciali. ¶Super ver. [agat.] Et vnus hæredum promissoris contrafecerit. ¶Super ver. [extiterit] propter factum illius contra omnes pro parte hæredita-
1 ria, cum sit indiuidua ista stipulatio. ¶†No. ergo † factū alterius hæredum præiudicare solùm sibi contrauenienti, & sibi debet imputari, nō alijs, licèt mediata causa promissionis fuerit radix defuncti, à qua ius omnium cōiter deriuat. & hæc fuit ratio dubitationis in glo.

Ex §. Si quis ftipulatus.

SVMMAE.

1 *Stipulatio de rato licèt fit indiuidua quò ad ipfum promittentem,& per eum in folidum, & fæpe committatur pœna, fi contrafaciat, & teneatur vfque ad concurrentem quantitatem: in hæredes tamen eius,quorum vnus contrafacit,non committitur,nifi pro fua parte.*

2 *Ex perfonis non variari obligationem,& c.intelligitur folùm eo refpectu, vt hæres non poffit foluere aliud,quàm poterat ipfe defunctus.*

3 *Officium iudicis verfatur in prætorijs ftipul.*

4 *Stipulatio committitur ad intereffe in folidum in ftipulatione, iudicatum folui,& in obligatione,in qua deductum fit factũ indiuiduum,propter factum vnius hæredis:licèt qui non contrafecerint,contra alios habeant regreffum, & quo modo cõmittatur tam in ftipulatione prætoria,quàm in contractibus bonæ fidei.*

5 *Stipulatio,iudicatum folui, an recipiat diuifionem.*

6 *Conditio non fcinditur.*

7 *Stipulatio duplæ eft prætoria, in qua fi contrafiat per vnum, committitur contra omnes,fi fint venditæ res pretiofæ, fecus in alijs rebus vilibus,& quando in dupla adeft pœna.*

Intel.l.iam tamen.§.fi plures.ff.iud.fol.ibid.

8 *Pœna qualiter committatur contra vnum hæredem in ftipulatione prætoria.*

§.Si quis ftipulatus.

¶Stipulatio de rato eft diuidua actiuè,& pafsiuè: & committitur contra folũ hæredem non ratificantem, & præftitum non imputatur
1 cohæredi.h.d.¶Super ver.[ratũ]No.hic,ꝙ†licèt ftipulatio de rato (de qua loquitur ifte.§.) cenfeatur quò ad ipfum promittentem indiuidua; quia pro parte ratum habere non poteft.l.eadem.§.Cato. in fi. de ver. obligat.et quò ad euitandam pœnã (licèt quidam ibi contra,& malè) & fic licèt ifta ftipulatio rem ra.ha. fit prætoria:tamẽ fi promiffor contra eam venit (licèt pro parte ad pęnam teneatur)ipfe in folidum ad intereffe tenetur vfque ad cõcurrentem quantitatem, ideo fæpius committitur.l.fi ꝓcurator. rem ra.ha.tamen in hæredibus promifforis,quorum vnus contrafacit, non committitur, nifi pro fua parte, vt hic & l.pœnales.§.Iul ad l. Falc. Et fic ex perfonis hæredum variatur obligationis conditio,vt & ff.de præt. ftip.l.2.§.incertam.& l.ex ftipulatione.& ibi not. glo.ff. de polli.& plenè de re. iur.l.alia.§.fin. & per gl. in l.hoc
2 iure.in fi.eo.ti. Et fic quod † dicitur ex perfonis hæredum non variari obligationem,&c.l.2.§.ex his. de verb. obli. intelligitur folùm hoc refpectu, vt hæres non pofsit foluere aliud, quàm poterat defunctus. vt d.l.2.§.ex his.ff. de verbo.oblig.¶In gloff.1.fuper verbo [procuratore.]
3 No.ergo,quòd †in prætorijs verfatur officium iudicis,& & folus tenetur, qui contrafacit, fic ff. commo. l. 3.§. hæres. & depo.l. prima.§.fi hæres. In iftis enim verfatur fola æquitas, & ideo cum non fit æquũ ex delicto vnius alium prægrauari, inductum eft, quòd tales ftipulationes,nec quò ad pœnam,nec quò ad intereffe committantur, nifi contra contrafacientem; non contra alios, qui non deliquerunt,ficut dicitur in cõtractibus bonæ fidei, vt dictis iuribus,cafus eft hic, & in d.§. Iul. vbi loquitur de ftipulatione, iudicatum folui. Sed tunc ob. ftipulatio, iudicatum folui,ob rem non defenfam, quæ continet indiuiduum, cum res non pofsit defendi pro parte tantùm ;l. ex claufula.infra iudi.fol.& quicũque hęredum promiffsoris,rem non defendat, verum eft non effe defenfam rem fiue fit adiecta pœna, fiue non, & fic committitur
4 † obligatio ad intereffe, ex quo in obligatione primitiua deductum eft factum indiuiduum, & ftipulatio ad intereffe debet committi ad factum vnius hæredis promiffsoris contra omnes hæredes, licèt hæredes, qui non contrafecerint, habeant regreffum contra eum, qui contrafecit.l.fecunda.§.item fi in facto.& l.5.§.Cato.de verbo.
5 obligat. & fupra. §. proxi.† talis enim ftipulatio iudicatum folui in eo, quod verbum fonat, fi ponamus pœnam adiectam, non recipit diuifionem; quia licèt id, quod debet folui, in fe recipiat diuifionem, vt fundus, vel domus: tamen quia illa folutio venit in vim conditionis; quia eft, inquantùm non foluatur, pœna debetur; quia quò ad commifsionem pœnę reputatur hęc ftipulatio indiuidua.l.5.§.fi fortem.de verbor.obligat. Et ratio
6 eft; quia conditio† non fcinditur.de condit. & demonft. l.qui fundum.& s.e.l.hæredes.§. an ea. Sed pro folutione dic,quòd ibi loquitur in ftipulationibus conuentionalibus, & merè ftricti iuris.de uerbor.obligat.l. quicquid aftringendæ.in quibus folus rigor iuris feruatur, ideo cõtra omnes pęna committitur; quia verum eft dicere ftipulationi in totum effe cõtrauentum:fecus in prætorijs, in quibus verfatur fola æquitas,vt dictum eft. Nec obft.
7 de verb.obli.l.cum ex caufa duplę. vbi loquitur † in ftipulatione duplę,quæ eft prætoria, & tamen fi contrauẽniatur per vnum ex hæredibus, committitur contra omnes;quia loquitur illa in ftipulatione duplę,& ciuili,quæ pro rebus pretiofis venditis interponitur. ff. de euicti.l. emptori.& l.ꝙ fi nolit.§.qui afsidua.de ædi. edic.non in ftipulatione duplę, quæ interponitur pro animali vendito,quæ defcendit ab ædi.edic.ita intelligit Bart. in §. Cato.Vel dic aliter,quòd in dupla erat pęna, meritò ex facto vnius pęna committitur contra omnes.l.ij.§.fin.cũ l. feq.de ver.obli.fecus fi nulla pęna fuiffet adiecta,fed tantummodo obligatio fecundaria ad intereffe contrahebatur, & ita intelligantur prædicta. Item non ob.ff.iudic. fol.l.iam tamen.§.fi plures.Quia ibi omnes hæredes deliquerunt nolendo concordare in conftitutione illius pro
8 curatoris. Et ex prædictis no. conclufionem. † quòd in ftipulatione prætoria,fiue interpofita fit fuper facto diuiduo,fiue fuper indiuiduo, nũquam contra vnum hæredẽ contrafacientis committitur pœna, nifi pro parte fua,licèt contra ipfum promifforem infolidum,ut d.§.Cato. in fi. vt etiam.s.in notabilibus tetigi.

Ex l. Vfufructu.

SVMMAE.

1 *Difpofitio facta à teftatore, quòd vxor debeat alimentari, donec ei foluatur dos,euanefcit, fi ftatim reddatur dos.*

§. Vfufructu.

¶Pro liberando,uel liberato ufufructu vxori relicto,donec dos foluatur,agitur hoc iudicio.hoc dicit. ¶Vel pleniùs,& fic.Vbi alter ex hæredibus foluit vxori teftatoris totam dotem, poteft petere à cohærede, quod pro eo foluit,vel ipfum cõpellere,ut foluat pro parte fua. h.d.in effectu.¶Super uer.[legato]à marito,qui reliquit plures hæredes. ¶ Super uer.[folutũ] qñ vnus cohæredũ

soluit totam dotem. ¶ Super verbo [recuperare potest] qui totam do em soluit. ¶ Super ver. [soluat] mulieri suam partem dotis, quando soluit partem suam, vel sol uere sit paratus ille cohæres, qui agere vult. ¶ Nota hic
1 † consiliũ ad dispositiones, quæ quotidie fiunt per testato res, quòd donec dos fuerit vxori restituta, debeat alimen tari in domo, vel habere aliquem annuum redditum, sci licet, quòd dos ei soluatur, & statim in eius persona impe dietur hæc acquisitio. Videte glo. ¶ In gloss. ibi [imò non est verum] vt supra eo. l. hæredes. §. si vnus. ¶ In ea. glos. ibi [non poterunt] quia non posset hic fieri diuisio, quin noceret mulieri, ergo ad talem diuisionem non deueni- tur. ¶ In ea. gl. ibi [agit fam. erc.] ista est verior gl. ibi.

Ex §. Si duo cohæredes.

SVMMAE.

1 *Figura pingi, vel statua fieri iussu testatoris debẽt fieri sumpti bus cõibus, & si alter hæredum fecerit, fam. erc. iud. repetit. Et an repetat, si impediatur in illo loco poni statuam. Et quid si reperiatur facta per alium, an sufficiat, vide remis- siuè.*

§. Si duo cohæredes. ¶ Cohæ res faciens statuam, quæ fienda erat iussu testatoris, repetit hoc iudicio sumptus à cohærede pro eius parte. hoc di- cit. ¶ Vel sic. Propter factum, vel fiendum, qđ pro par- te non potuit expediri, intentatur hoc iudicium. h. dicit. ¶ Super ver. [ponere] scilicet in aliquo certo loco. ¶ Super ver. [fecerit] scilicet in solidum. ¶ Super ver. [præstetur] à cohærede suo; quia pro parte hoc expedi
1 ri nõ potuit. l. fideicõmissa. §. fi. de leg. 3. Pone exemplũ, si fortè debebat certa figura † pingi, vel quid simile. Quid autem si in isto casu impediatur in illo loco statuam po- nere, vide. l. si Titius statuas. de condi. & demonstr. Item quid si reperiatur facta per alium, an hoc sufficiat, vide quod no. per Bar. post alios in l. cum seruus. ꝟ. de verbor. obligation.

L. Si id, quod contendis.

¶ Titulus singularis excludit iudicium fa. erc. ad hoc al- legatur. ¶ Vel sic. Pro re, quæ negatur esse hæreditaria, non potest dari fa. er. iudicium. h. d. ¶ Super ver. [mihi] in solidum possidenti. ¶ In glos. 1. in fi. possunt etiam agi petitione hæreditatis, si vellet agere iudicio vniuersali.

Ex §. Dolus, quem.

SVMMAE.

1 *Obligatio ex dolo serui dicitur oriri ex quasi delicto, & in quo differat ab obligatione, quæ oritur ex delicto.*

§. Dolus, quem. ¶ Ex dolo proprij serui cohæres hoc iu dicio cohæredi non tenetur, nisi ipse sit in culpa. h. d. ¶ Su per ver. [hæredis] vnius ex pluribus. ¶ Super ver. [cõ- misit.] in rebus hæreditarijs. ¶ Super ver. [applicauerit] quia tunc tenetur ratione propriæ culpæ. Ista tamen obli
1 gatio † dr̃ oriri à quasi delicto, de qua Insti. de ob. quæ ex quasi delic. In quo autem differat ista ab illa, quæ oritur ex delicto, vide gloss. notabilem. s. nau. cau. in §. seruo- rum. l. fin.

Ex l. si maritus.

SVMMAE.

1 *Dictio, quamuis, exponitur pro, quia.*
2 *Illa, quæ necessariò non requirunt hæreditatem adiri, non su- spenduntur, licèt institutio esset conditionalis.*
3 *Ad emphiteosim, vel feudum, & ad similia quæsita per pa- trem, filius dicitur venire, vt filius, non vt hæres.*

L. Si maritus. ¶ Diuortio facto, viuen- te socero, & instituto ma rito sub conditione, pro parte pendet actio de dote con tra maritum, non contra alios cohæredes: secus si diuor- tium fiat post mortem patris. h. d. in terminis. & in sum- ma. ¶ Vel sic. Mortuo patre, filius debet recipere dotem vxoris suæ, quæ sequitur eum, sicut matrimonium, sicut liberi, & sicut tutelæ legitimæ. h. d. Et vide istã l. alle. s. e. in l. si filia. in 1. q. §. 1. ¶ Super ver. [à patre] scilicet qui nu rus suæ dotẽ receperat. ¶ Super ver. [institutus] pro par te, & alij purè. ¶ Super ver. [interim] pendente condi tione. ¶ Super ver. [pendere] cõtra maritum facto diuor tio, viuente socero, & sic filius dotẽ non recepit; quia post mortem patris onera matrimonij non sustinuit, vnde pro parte filij pendet: sed remedium, vel consilium dabitur, per l. 1. ꝟ. de cur. bo. dan. & l. si quis instituatur. de hære-
1 di. institu. ¶ Super ver. [quamuis †] sumitur pro, quia, vt no. gloss. s. vsufru. quemadmodum ca. in l. idem est. ¶ Super ver. [locum esse] per fa. erc. iudicium, & actio de dote incipit contra eum, cum possit dotẽ recipere. Quo autẽ tẽpore, dic tpe legitimo. ꝟ. de do. ple. l. pr̃ dotẽ. ver. sed si priùs. & actione de dote statim agit contra filium vxor eius, cum dotẽ possit percipere filius. d. l. pater do tem. ¶ Super ver. [sustinuit] secus ergo, si in vita patris factum fuit diuortium, vt in primo casu huius legis. ¶ Not. iura enumerata hic, quæ non desiderant aditi. hæ
2 reditatis. Ex quo collige, † quòd illa, quæ necessariò non requirunt hereditatem adiri, non suspenduntur, licèt etiã institutio sit cõditionalis. Facit ad emphyteosim, vel feu
3 dũ, vel ad similia quæsita per patrem, ad quæ filius dr̃ ve nire, vt filius, nõ vt hæres, de quibus vide p Bar. in l. iusiu randũ. §. si liberi. ꝟ. de ope. li. Ci. & alij ĩ l. liberti, libertæ- que. C. de ope. liber. videamus gl. hic positas. ¶ In gloss. super uer. pendere. ibi [l. cum pater.] & ꝟ. de dona. inter vi. & vxo. l. cum hic status. §. si socer. ¶ In glo. super ver. tutelæ. ibi [& quod dicit tutelæ]. s. legitimæ. ¶ No. ꝙ hoc tamen videtur intelligendum in coniunctis filio ex latere patris; quia pr̃ eum præcedit in gradu: sed in con- iunctis ex latere matris potest filius esse tutor legitimus, vt s. de capi. di. l. tutelas. & quod ibi no.

Ex l. In iudicio.

SVMMAE.

1 *Cedens si habet ius exequutionis paratæ, eodem modo habe- bit cessionarius.*
2 *Actio an extinguatur per alienationem rei.*

In

3 *In ſucceſſorem ſingularem, vel ſuccedentem in re petita, vel in actione, de qua contenditur, licèt non tranſeat inſtantia, ſecundùm Leg. communiter: fallit tamen, ſi ſuccedat ex neceſſitate quadam.*
Sic in ceſſionarium tranſit inſtantia medio organo nuncij, & epiſtolæ, ibid.
Item in mandatarium tranſit inſtantia. ibid.
4 *Sententia lata contra auctorem, non poteſt mandari exequutioni contra ſingularem ſucceſſorem, fallit, ſi translatio fuit facta fraudulenter.*
5 *Inſtantia, vel poteſtas exequendi non tranſit in ſingularẽ ſucceſſorem actoris, vel rei. limita.*
6 *Inſtantia quando tranſit, dicitur tranſire cum ſuis appendicijs.*
7 *Contumacia defuncti non afficit hæredem pœna refectionis expenſarum.*
8 *In fiſcum vniueraliter ſuccedentem nõ tranſit inſtantia, quia nõ ſuccedit, vt hæres, vel quia habet ſuos iudices, & dicitur ſucceſſor bonorum, & non perſonæ.*
9 *Succedentes filij per Auth. bona damnatorum. C. de bon. pro. non ſuccedunt in inſtantia inchoata contra patrem, quia sũt ſucceſſores bonorum, non perſonæ.*
10 *In fiſcum non tranſit ius ſuccedẽdi ab inteſtato, quia agnatio, vel cognatio, à quibus dicta ſucceſsio venit, in eũ nõ tranſit.*
Ius adeundi hæreditatẽ non aditã non tranſmittitur ad fiſcũ, quia cenſetur extraneus hæres, & in illis tãtùm iuribus ſuccedit, quæ ſuis non competunt. ibid.
11 *In hæredem licèt tranſeat inſtantia: tamen ſi defunctus conuenerat nominatim in inſtrumento, quòd poſſet perſonaliter capi, non tranſibit in eum, ſecus ſi non nominatim.*
12 *Statuto ſi caueatur, quòd ille, contra quem apparet inſtrumentum debi i, poſſit carcerari, nec debeat relaxari, niſi de rato conſentiat, quòd ſi deceſſerit, conſenſu non præſtito, ad idẽ compelli poteſt eius hæres, licèt de eo non ſit facta mentio.*

L. In iudicio. ¶Pendente iudicio diuiſorio, poteſt vnus cohæres agere confeſſoria pro ſeruitute debita rei communi, & opus nouum nunciare; quia re vni adiudicata, debent cohæredes, quod perceperint, & impẽſas pro rata illi præſtare: factaque adiudicatione ei datur cõfeſſoria, & actio furti ad quem ipſa res pertinet. h. d. ¶Vel breuiùs, & ſic. In ſucceſſorem ſingularẽ ex neceſsitate tranſit inſtãtia iudicij. ita allegatur. no. maximè per Iac. de Are. vt. ȷ̃. pleniùs tangam, ¶Super ver. [ſi dum res] ideſt dum agunt fam. erc. vel communi di. hæredes inuicem. ¶Super ver. [controuerſia] ſcilicet inter hæredes ex parte vna, & aliũ extraneum ex altera. ¶Super ver. [ſit] vt quia ſocius debet ſeruitutem ſibi, vel vicinus, & facit contra illam. ¶Super ver. [& cũ adiudicationes] hic ſecũda pars, in qua remouet dubiũ circa prædicta. ¶Super ver. [totus fundus] ſ. cõtrouerſia iã mota ab vno cohęrede de ipſa ſeruitute. ¶Super ver. [oportet] .ſ. per cohæredes. ¶Super ver. [caueri] cohæredes. ¶Super ver. [præſtẽtur] cohæredib⁹, qui impenſas fecerũt. ¶In tex. ibi [& ſi cũ res] hic eſt. 3. ver. in qua dubium remouet, quãdo nondũ erat mota controuerſia ab aliquo cohæredum de ipſa ſeruitute. ¶Super ver. [eo nomine] ideſt ipſius ſeruitutis. ¶Super ver. [fuerit] & res eſt vni adiudicata, & quæritur, quis aget, cui reſpondetur, vt ſequitur. ¶Super ver. [conſequi] ſcilicet poſtea. ¶Super ver. [actionẽ. ſ. confeſſoriam, & interdictum de nunciatione noui operis. ¶Super ver. [totus] fundus, & ſic no. ꝙ translata in me tota re, cõſolidat̃ mihi actio. ¶Super ver. [adiudicatus] erit pluribus. Nec ob. ad Treb. l. Lucius. §. pen. & de dam. infec. l. damni. §. ſi his. & de aqua plu. ar. l. ſi tertius. §. ſi quis priùs. vt ibi not. per Doct. maximè per Bar. ¶Super ver. [ſubreptæ] & poſtea vni adiudicatæ. ¶Super ver. [poſſe] hoc intellige verum, ſi ſubtrahantur poſt aditam hæreditatem, & apprehensã poſſeſsionẽ, vt. ȷ̃. de cri. expi. hære. l. 2. ſecundũ Odof. al-
1 legatur iſta lex, quòd ius ſententiæ poſsit cedi. † Et eſt vtile, quia ſi cedens habebat ius exequutionis paratæ, eodem modo ceſsionarius habebit. ¶In gloſſ. 4. ſuper ver. [nunciare] iſta ſolutio videtur approbari in l. 1. in fi. ȷ̃. de ope. no. nunc. Alij tamen aliter, vt ſequitur in gloſſ. ¶In ea. glo. ibi [vel nunciatur] Iſta videtur approbari in d. l. qui viam. Vel dic aliter, & meliùs, vt dixi. ſ̃. de ſerui. vrba. prædi. in l. inter ſeruitutes. §. fi. quia. l. qui viam. loquitur in reficiente, ideo ceſſat nunciatio noui operis. ¶Præterea hic debet intelligi, quando impediebatur cultura prędij, ideo fit nunciatio: ibi verò nõ impediebat̃. ¶In fi. gl. ibi. [l. 1. §. fi. de ope. no. nun.] hoc intellige, niſi ædificetur in eo loco, in quo debet ſeruitus vſuſfruct⁹. l. vſufructu legato. §. fi. ſ̃. de vſufruc. Si autẽ alibi ędificatur contra debitam ſeruitutem: tunc domino ædificanti non nunciatur. d. l. 1. §. fi. ſed extraneo ædificãti põt nũciari tãquã p̃ pcuratorẽ dñi. l. fi. ſ̃. vſufruc. queadmodũ caue. ¶In gl. ſuper ver. adiudicat⁹. ibi [cõtra. ȷ̃ de act. & obli. l. quicũq;] vbi dicitur, ꝙ per alienationẽ rei actio in aliũ trãsfertur. ¶In
2 ea. gl. ibi. [§. fi.] † vbi dicitur per alienationem rei actionem extingui: ſed hic durat, & transfertur in alium. ¶In fi. glo. ſed iſta ſolutio non videtur bona, per l. peto. §. fratre. de le. 2. Vnde ſubtiliùs dic, quòd hic trãſit ius nunciãdi de nouo, nõ aũt ius iam competens omnibus, vt in contrario. ¶In vlti. glo. in fi. nec ob. ver. precedens [ſed ſi cũ] &c. quia ibi loquitur in iure reali, hic in perſonali, ar. l. via. §. ſi fundus. de ſer. ruſti. prædio. & ȷ̃. ad Treb. l. 1. §. ſi
3 hæres. ¶Extra gl. no. caſum† hic, quòd licèt in ſingularẽ ſucceſſorem, vel ſuccedentem in re petita, vel in actione, de qua contenditur, non tranſeat inſtantia ſecundùm communem opi. Legiſtarum: hoc tamen de inſtantia fallit, ſi ſuccedat in re, vel in actione ex neceſsitate quadã, vt per adiudicationem factam alteri litigantium de toto eo, quod deductum erat in iudicio diuiſorio, caſus eſt not. hic, ſecundùm Iacob. de Are. in l. inter quos. ȷ̃. de dam. infec. quod etiam Bar. ſequitur de fideiuſſor. in l. ſi eum hominem. Sic, & dicitur tranſire per ceſsionem. ſ̃. de procu. l. mutari. & l. in cauſę. §. ſed ſi ex parte. ſ̃. de procu. vbi glo. dicit etiam inter abſentes. Quod in mandato poteſt concedi: ſed in ceſsione, prout in ea verſatur quaſi quædam traditio, poſſet negari: ſed procedit interueniente medio organo nuncij, vel epiſtolæ. ¶Ad primũ tamen dictum attende ad glo. hic ſuper ver. recepta. dum dicit [eſt in arbitrio eius, cui res adiudicatur] an perficiat
4 inſtantiã inchoatã, an nouã incipiat. Itẽ† cõcludimus, ꝙ ſententia lata contra auctorẽ, non põt in ſingularem ſucceſſorem exequutionis mandari. l. à quo. & l. is à quo. de rei ven. l. is, qui ſe obtulit. de pe. hæred. l. qui ſe obtulit. & l. penul. & de aqua plu. arcen. l. quamquam. §. Iulian. & l. poſt venditionem. eod. tit. Quod verum eſt, niſi in fraudẽ fuiſſet in ſingularem ſucceſſorem facta translatio, ſecundùm Cin. in l. 1. C. de al. iu. mu. ca. fac. Bar. tamen in hoc contra, per §. item ſi quis in fraudẽ.
5 Inſti. de act. Et ſecundùm† hoc concluditur, quòd in ſingularem ſucceſſorẽ actoris, vel rei, nec inſtantia, nec poteſtas exequendi tranſit. Canoniſtę tamen tenent, quòd vbi cauſa defenſionis non mutatur, ſem. per in ſingularem ſuc-
a ceſſorem tranſit inſtantia, a & fit exequutio, vt ſi agam cõtra te ad rem, tu defendis nomine eccleſiæ, vt adminiſtrator illius ex conceſsione prælati; nam demortuo, vel ad-

ministratore remoto in omnem singularem successorem huius rei transibit instantia,& contra eum fiet exequutio sententię latæ contra eius antecessorem; quia causa semper defenditur nomine ipsius ecclesiæ,& sic causa defensionis non mutatur.Ita no.extra de alie.iudi. in c. ex parte.& de iudi.in c.quia. V. Adde prædictis, quòd in hęredem, & sic in vniuersalem successorem certum est instantiam transire.ꝟ.de fideiusso. in l. si eum hominem.vbi de
6 hoc. In quo aduerte, † quòd vbi transit, dicitur transire
7 cum suis appendicijs.s̄.de insa.l.seruus. contumacia†tamen defuncti in illa instantia inchoata non afficit hæredem pœna refectionis expensarum.s̄.si quis iusdi.nō ob. l.1.in fi.secundùm lec.Azo.ibi,& communem.Quod au-
8 tem dixi † instantiam transire,fallit in fisco. l. si constante.§.fi.ꝟ.so.mat.Ratio secundùm Iaco.de Are. quia non est hæres,vt ibi,& l.inter eos. in fi.de fideius. Alij hoc reprobant;quia sufficit in aliquem transire bona titulo vniuersali.patet in patre,qui recuperat bona filij iure peculij,in quem transit instantia.s̄.de iud.l. tam ex contractibus.& ꝟ.de iniur.sed si vnius.§. filius. Alia ergo est ratio secundùm eos,scilicet;quia habet suos iudices, & hoc sequitur Bar.in d.l.si eum hominem. Alij Moderniores hoc reprehendunt dicentes,si hoc esset verum, ergo fiscus succedens,vt hæres, non succederet in instãtia,quod videtur falsum;& ideo dicunt, quòd melior videtur ratio præcedens scilicet,quòd ideo non transit;quia est successor bonorum, & non personæ: pater autem est successor bono-
9 rum, & personæ. ¶Et ex isto Bald. intulit, quòd † filij succedẽtes per Auth.bona damnatorum.C.de bon.pros. non succedunt in instantia inchoata contra patrem; quia sunt veri successores bonorum,& non personæ patris,quę nunc in totum anihilata est. ¶ Adde etiam prædictis, ꝙ
10 † nec in fiscum transit ius succedendi ab intestato; quia non transit in eum agnatio, vel cognatio, à quibus successio ab intestato causatur.Ita dicit singulariter gloss.in l.2.ꝟ.de interdic. & rele. & ideo ius adeundi hæreditatẽ non aditam non transmittitur ad eum; quia censetur extraneus hæres:& in illis tantùm iuribus succedit non cõpetentibus suis.l.1.C.de bo.li.& per Bar.in l.si finita.§.si de vectigalibus.ꝟ.de dam.infec.& ita consului Florentię.
11 Item adde, † quòd licèt in hæredem transeat instantia,vt dictum est, si tamen defunctus conuenerat in instrumento,quòd posset personaliter capi (posito quòd pactum valeat)non transibit ad hæredem, secundùm Bar. s̄. qui satisda.cog.in l.si decesserit.vbi hoc tenet per illam legem. Sed contrarium videtur dicere in l. postulãte.ꝟ. ad Treb.
12 per quod fuit de facto obtentum,quòd si † per statutum ille, contra quem apparet instrumentum debiti, poterat carcerari,nec debebat relaxari,nisi de rato consentiat, ꝙ si decesserit consensu non præstito,ad idem compelli possit eius hæres, licèt de eo non sit facta mentio. Potes pro concordia dicere, quòd primum dictum sit verum, quando nominatim conuenit, quòd ipse posset capi;quia hæres verè est alius: secus si sub nomine appellatiuo, vt quia debitor possit capi; quia tunc transibit in hæredem, qui verè debitor est,& vos cogitabitis in hoc.

ADDITIO.

a ¶Transit instantia.Adde ad hanc materiam,nunquid instantia inchoata contra defunctum,transeat in successorem,Fely.in ca.quia.V.de iud.col.3.vers.dicit hic dominus meus.Et quid intelligatur in dubio appellatione successoris,Fely.in d.c.quia.V.vers.nota,quòd appellatione successoris.col.fi.Et hoc est vtile scire.Nam actiones personales non transeunt contra singularem successorẽ,Bar. in l.quædam.§.nihil interest.ff. de eden.tex.est in l.1.§. si his.ff. ad Treb. Et hinc est, quòd exequutio instrumenti guarentigiati,vel sententię,non potest peti contra singularem successorem tenentem aliqua bona obligata,glo.est in l.ea.C.de condi.ob cau.ponit Bal.l.2.C.si aduer.credi.vbi dicit hoc esse no. contra ignorantes procuratores,& aduocatos.

Ex l. Si familiæ.

SVMMAE.

1 *Quilibet hæredum licèt sit actor, & reus in iudicio fam. ercis. vno tamen mortuo,censetur quò ad hoc,vt plures eius hæredes per vnum tantùm agant.*
2 *Iudicium inceptum cum pluribus tutoribus, an vno mortuo, scĩdatur iudiciũ,vel eius hæredes tenẽatur agere loco vnius. remissiuè.*

L.Si familiæ. ¶Pendente iudicio diuisorio,mortuo vno litigatore,pluribus relictis hæredibus,nõ scindit iudiciũ: sed illi hæredes vni' hæredes loco vnius habent.h.d. Vel breui'. Plures hæredes debent vnum procuratorem constituere, non separatim agere.h.d.¶No.casum hic, quòd licèt in
1 isto iudicio diuisorio†quilibet hæredum sit actor,& reus: vno tamen mortuo,censetur reus quò ad hoc, vt plures eius hæredes per vnum tantùm agant. & sic declaratur.l. iam tamen.§.penul.ꝟ.iudi. sol. quia non habet locum in iudicijs duplicibus,de quibus hic:natura enim talis negotij hoc requirit,vt hic & l. ꝙ si nolit. §. si plures. de ædi.
2 edi. An tñ istud locum habeat et in pluribus†tutoribus,vide omnino Bartol. in l. decreto. §. fin. de admini.tuto.

Ex l.Qui erat.

SVMMAE.

1 *Vendens ex necessitate,non tenetur de dupla promittere.*
2 *Ad officium iudicis pertinet cogere successores ad sepeliendum defunctum.*
3 *Exactores collectæ impositæ pro refectione ecclesiarum, vel alicuius publici operis,possunt cogere de facto non soluentes.*
4 *Hæreditatis aditio non requiritur in relictis ad pias causas.*
5 *Hæreditas non est,sed bona vacantia dicuntur,quando nullus adijt hæreditatem.*
6 *Exequutor in re,quæ ad se pertinet,quisque esse potest.*
7 *Exequutor vltimæ voluntatis pro ea exequenda in quancũq; rem hæreditariam manus inijcere potest,& illam vendere.*
8 *Expensa funeris non requirit aditionem hæreditatis,ideo non adita hæreditate,pro ea facienda bona vendi possunt.*
9 *Commissarius pro sepultura,vel alia pia causa potest vendere vendere ante aditam hæreditatem.*
10 *Tutela æquiparatur commissario vltimæ voluntatis.*
11 *Nuncij,vel exequutores,qui vendunt pignora capta per exequutionem sententiæ,non tenẽtur de euictione.*
12 *Alicui si sit cõcessa potestas uendendi bona fiscalia, poterit ille in instrumento venditionis interserere pacta pœnalia,consueta tamen apponi.*
13 *Exequutor datus ad prouidendum,non dicitur suo fungi officio,nisi cum effectu prouiderit.*
Et quid si se obligauit,an teneat obligatio.nu. 14.
15 *Plures habentes rem emphyteoticam,si diuidant eam inter se, irrequisito domino, an cadant in pœnam. l. fin. C. de iure emphyt.*

Errones

16 *Erronea cautio quando committatur, & teneat.*
17 *Cautio de euictione eſt ordinaria, damni verò infecti eſt extraordinaria.*
18 *Erroris multiplex eſt effectus.*

L.Qui erat. ¶Ordinaria cautio ſuper eo, quod alio iure peti poterat, per errorem aduerſus principalem debitorem committitur cũ effectu, & vendens rẽ nõ ſponte, nõ tenet̃ de euictio
1 ne cauere. h. d. ¶ Vel p̃eniùs, & ſic. Vendens † ex neceſſitate non tenetur de dupla promittere, & cautio, ſi nõ debuit interponi, interpoſita cõmittitur: & q̃d quis facit ante aditã hæreditatẽ, ĩ directũ fam. erc. iudiciũ nõ venit, & pro ſepeliendo defuncto ante aditã hæreditatẽ iuſſu iudicis res hereditarię vẽdi poſſunt. h. d. Bar. dicit no. iſtã legem, quæ fuit conſilium Vulpiani, & diuiſionem collige ex his, quæ dicã ſuper tex. ¶In tex. ibi [iuſſus] dic ſ. ante aditam hæreditatem. ¶Super ver. [ideo] id eſt ſuper hoc. ¶Super ver. [promiſit] quæ fit nuda cautione, niſi aliud inueniatur, vt. ȷ̃. de euic. l. emptori. in prin. ¶Super ver. [cõſequatur] ſcilicet à cohæredibus. ¶Super ver. [abeſt] ſcilicet intereſſe poterat peti per actionẽ ex empto; quia vendidit, tanquam merus exequutor: ſi verò vendidiſſet tanquam dominus, etiam ipſam duplam, vt in fi. glo. magnæ. Et ad iſtam. q. reſpondetur. ȷ̃. in ver. [ſi autem hæres]. ¶Super ver. [videamus] hic ponitur ſecunda quæſtio præambula ad ſolutionem primæ quæſtionis, & eius determinatio. ¶Super ver. [officio] ſcilicet neceſſario, vt hic. ¶Super ver. [diſtrahat] quo caſu cum illo, in cuius bonis fiebat, cautio agitur de euictione. l. ſi plus. §. 1. ȷ̃. de euict. & C. ſi in cauſa iudi. pig. cap. ſit. l. 1. ¶Super ver. [intereſt.] No. regulam, contra quam videtur facere. l. fin. §. fin. ȷ̃. ad municipa. ſed ſolue, vt ibi not. ¶Super ver. [aduerſus hæredem] ſcilicet illum, qui vẽdidit. ¶Super ver. [ex empto] ſcilicet ad intereſſe. ¶Super ver. [ſi autem hęres] hic ponitur reſponſio ad primam quæſtionem ſupra formatam. ¶Super ver. [committetur] ſcilicet ad intereſſe, quod potuit peti per actionem ex empto ſolùm contra principalem, non contra fideiuſſores, ſecundùm Azo. ſi vendidit tanquam hæres, ſed ſi tanquam dominus: tunc tenetur ad integram duplam, quam ipſe promiſit. ¶Super ver. [quæ] hic remouet dubium, qua actione aget cõtra cohæredem. ¶Super ver. [æquum erit] quaſi dicat, ꝙ ſecus eſt de rigore, & huius æquitatis ratio ponitur. ȷ̃. in ver. [ne in damno.] ¶Super ver. [directo] quod fundatur ſuper mero rigore iuris. ¶Super ver. [ceſſante.] Nec ob. ȷ̃. de condi. inde. l. frater à fratre. vt ibi not. ¶Super ver. [nam vt familiæ] probat ſolutionem ſupradictam. ¶Super ver. [iudicio] ſcilicet directo. ¶Super ver. [cæterùm] id eſt ſi antequam adiretur, hæreditas aliqua fuit, vt in caſu noſtro. ¶Super ver. [actio] ſcilicet directa. ¶Super ver. [& ideo] hic infert ad probandum ſolutionẽ primæ quæſtionis, in qua dicit, quòd ipſe agit directo, non vtili. ¶Super ver. [geſſerit] ſcilicet et ante aditã hæreditatem. ¶Super ver. [iudicio] ſcilicet directo, & datur vtile. ¶Super ver. [quid geſſerit] ante factum ſe hæredem, & poſt mortem teſtatoris; nam eo viuo hoc iudicium ceſſat in totum, vt. ſ. eo. l. & puto. §. ſed & ſi dolo. quod declara, vt etiam notatũ fuit. ſ. eo. in l. hæredes. §. ſi vnus. & §. non tantùm. ¶Super ver. [iudicium] ſcilicet directum, quandoque datur vtile, vt ſequitur. Nec ob. C. eo. l. certum. vt ibi no. ¶Super ver. [id fecit] ſcilicet ſciens ſe hæredem eſſe. ¶Super ver. [iudicio] ſcilicet directo. ¶Super ver. [poſſe] ſcilicet à cohæredibus pro parte eorum. ¶No. ex iſta lege plura, quæ colligi poſſunt ex ſecũdo ſummario.

2 ſ. ¶Nota, † quòd ad officium iudicis pertinet cogere ſucceſſores ad ſepeliendum defunctum; hoc enim eſt opus pium, & in talibus poteſt exequutio fieri non ſolùm per iudicem eccleſiaſticum, extra de teſta. c. nos quidem. ſed etiã per tẽporalẽ, & vterq; hẽt in hoc tẽporalẽ iuriſdictionẽ in laycos, vt hic, & ſ. de peti. hære. l. hæreditas. in fi. facit, quòd no. Inn. in d. c. nos quidem. & Arch. 11. q. 1. in c. Silueſter. & Spec. de offi. iudi. in §. 1. ver. itẽ imploratur contra hæredem. Et aduerte, quia cum in hoc procedatur officio iudicis, vt hic, ad talem exequutionem ſummariè procedetur, per iſtum tex. & d. l. hæreditas. in fi. ſecundùm Guil. in tit. de inſtru. edit. §. nunc aliqua. ver. quæritur autẽ. Et ſimile, quod dixit Guil. in l. ſi in aliquam. ibi miniſteria quoque militaria. ſ. de offi. procon. & lega.
3 † quòd exactores collectæ impoſitæ pro refectione eccleſiarũ, vel alicuiꝰ publici operis, poſſunt cogere de facto nõ ſoluentes: nec deſiderat talis exequutio iudiciarium ordinem. Ad propoſitum de ſepultura adde etiam Guiliel. in Spec. de teſt. §. in primis. ver. pone nullus. vbi dicit ad prædictam exequutionem procedi poſſe, nemine pendente.
4 Et ex his poteſt audacter inferri, † ꝙ in relictis ad pias cauſas non requiratur aditio hæreditatis; quia procedetur per officium iudicis, & non requiritur obligatio, aliàs requireretur aditio, vt no. ȷ̃. de reg. iur. in l. ſi nemo. Quidam tamen hoc non reputauerunt tutum; quia licèt officium in obligatione actiuum inueniat ſubiectum ſcilicet perſonam iudicis, in quo reſideat: non tamen inuenit ſubiectum paſſum, in quo poſſit exerceri, cum nullus exi
5 ſtat in hæreditate iacente; quia ex quo † nullus vult eſſe hæres, non eſt hæreditas, ſed bona vacantia. l. 1. §. an bona. ȷ̃. de iure fiſc. Alij dicunt, quòd requiritur aditio quãtùm ad actionem perſonalem, quæ requirit perſonam, cõtra quam agatur, non quò ad actionem realem, quæ concernit bona. Tu de hac. q. vide Specu. de inſtru. edit. in §. nunc verò aliqua. vbi dicit talia relicta de æquitate canonica confirmari. Sed Io. And. in addi. ibi in ver. ſed pone, quod ex eo teſtamento. & incipit additio. hic omittit auctor quæſtionem. videtur tenere contra; quia dicit, quòd bona debent adiri cauſa talium legatorum cõſeruandorum, & hanc partem Bar. reputat tutiorem in l. 1. C. de ſacroſan. eccle. & in l. eam quam. C. de fideicom. Cenſetur autem tunc eſſe hæres, licèt anormalus. Inſt. de eo, cui liber. ca. bo. adi. in fi. & ad euitanda dubia ita feci ſerua-
6 ri. ¶No. etiã hic, quòd † quis poteſt eſſe exequutor in re, quæ pertinet ad eum ſpe. Item videtur facere iſte tex.
7 quòd quando † exequutor vltimæ voluntatis habet vendere pro illa exequẽda, ꝙ poſſit inijcere manus, in quãcũq; rẽ hæreditatis voluerit, & illã vendere; hic. n. elegit ſeruũ, cui erat relicta libertas, quæ eſt multũ fauorabilis. Circa q̃d an, & q̃n poſſit vendere res magni pretij pro modica exequutione fienda, & in modo, quẽ in hoc hẽt ſeruare, & plures notabiles queſtiones vide per Bar. in l. alio. de ali. & ciba. lega. vbi ad fi. allegat iſtam legem. Item not.
8 etiam hic probari, quòd † expenſa funeris nõ requirit aditionem hæreditatis, & ideo etiam ante hæreditatem aditam pro ea facienda, poſſunt bona vendi. ¶Et ſic facit,
9 † quòd licèt officium cõmiſſariorum teſtamenti requirat aditionẽ hæreditatis, nec ante teneat, vt. ȷ̃. de teſt. tu.
10 † ſi nemo. vbi loquitur in tutela (tutela. eñim commiſſario æquiparatur, ſecundùm glo. notabilem in l. antepe. ȷ̃. de tutel. & l. vxori. ȷ̃. de fal.) tamen commiſſarius pro ſepultura, vel alia pia cauſa poteſt vendere ante hæreditatem, & venditio tenet. quod reputo ſatis notandum. facit ad hoc q̃d dixi. ſ. in ſecundo notabili. ¶ Not. etiã tex.
11 ibi [non magis] &c. ꝙ nuncij, † vel exequutores, qui vendunt

dunt pignora capta per exequutionem sententiæ, non tenentur de euictione, sed iudex debet decernere actioné contra bona illius grauati, vt hic in ver. [sed decernere.]
12 ¶Adde duo. Primum, quòd † si alicui est concessa potestas vendendi bona fiscalia, poterit etiam in instrumento venditionis inserere pacta pœnalia, consueta tamen apponi, & pro obseruantia contentorum in instrumentis potest fisci bona obligare, casus est in l. bene à Zenone. C. de quadrien. præscri. ¶Secundum est verbum Inno. qui di-
13 cit, quòd † exequutor datus ad prouidédum, non dicitur fungi officio suo, nisi cum effectu prouiderit. Ita dicit In-
14 no. de offi. dele. in c. in literis. ¶Item no. aliud, † quod licèt talis exequutor nõ teneatur se obligare de euictione: si tamen obliget se, etiam contra ius tenetur effectualiter, vt hic. Quod est vtile pro talibus quotidie vendentibus, & similiter, & pro procuratoribus, tutoribus, & similibus, & sic põt adduci ad no. in l. procurator, qui pro euictione. s. de procur. ¶Item no. magis subueniri ei, qui necessitatur ad actum, quàm spontaneo, facit. s. qui satis. cog. l. si fideiussor. §. si necessaria. & j. de dam. infec. l. cum postulassem. in fi. & de le. 2. l. peto. §. prædium. cũ similibus.
15 ¶ Per quæ iura inferri potest ad. q. † si plures habentes rem emphyteoticam, diuidant eam inter se, domino irrequisito, an cadant in pœnam. l. fi. C. de iure emphy. quasi hoc ex necessitate faciant, quæ fuit quæstio Guil. quam Bar. memorat in l. & ideo. j. de cond. fur. facũt etiã not. s. in l. si pignori. & l. alienationes. vbi omnino vide. ¶In gl. cõmittetur. ibi [no. hic erroneã cautioné committi.] Et é ratio, q̃a respectu recipientis erat interposita ex iusta cau-
16 sa. Et nota hanc glo. quia istud † de erronea cautione examinatur hic meliùs, quàm alibi. ¶In eadem glo. ibi [circa iudicia speciale] item fuit ibi error facti, & in substantia stipulationis: item hic poterat peti alio iure, ibi non. ¶In eadem glo. ibi [facta promissio] item imò ibi loquitur etiam in cautione præstita post mortem liberti: vnde dic, quòd ibi interponitur cautio super eo, quod omni iure est indebitum, vel saltem naturaliter; hic autem erat debitum vtroque iure, licèt alio modo, & alio modo. ¶In eadem glo. ibi [in illa de fideiussoribus] scilicet. l. si quis postquam. ¶In eadem gl. ibi [non potest] & sic hic poterat agi alio iure: ibi non. ¶In eadem glo. ibi [sit specialis ratione voluntatis] quia illa committitur aduersus principales, non aduersus cohæredes, vt declarat plenè Dyn. in d. l. si patronus. Vel ibi promittit contra voluntatem testatoris, ideo non tenetur; hic non contra voluntatem. ¶In eadem glo. ibi [consuetum] scilicet quia tantum interesse præstatur, interposita cautione, quod præstaretur per actionem ex empto, & non interposita. ¶In ea. gloss. ibi [vel si in nihilum] hic respondet ad l. si patronus. & ad l. si quis postquã. quæ fuerunt alle. s. ¶In ea. gl. ibi [& secundùm hoc] hic respõdet ad l. iuris. & ad l. error. ¶Sed extra glo. quòd etiamsi promittat per errorem id, quod alio iure potest ab eo peti, committatur cautio, videtur probari. j. de dam. infec. in l. si ædibus. & l. damni. §. em-
17 ptor. Sed respõde, quòd hic loquitur † in cautione de euic. quæ est ordinaria: ibi in cautione damni infecti, quæ est extraordinaria. Vbi autem ille, qui non tenetur cauere, cauit cautione etiam extraordinaria, ad quam non tenebatur alio iure, si scienter facit, tenetur. l. damni. §. cum pa-
18 rietem. de dam. infec. ¶† In ea. glo. in fi. ex prædictis collige multiplicem erroris effectum; nam impedit officium oblationis. d. l. si patronus. & ibi no. per Iac. de Are. & in l. 2. §. circa. de do. excep. ibi per glo. & Dy. Item impedit effectum confessionis. s. de pac. l. tres fratres. Item effectum ratificationis. C. de rei ven. l. mater. Item impedit translationem possessionis, quæ fieret iure contractus, vt per precarium, secus si per traditionem facti. j. de euic. l. ei, à quo fundus. & l. quod meo. §. si furioso. de acquir. posses. quod tamen declara, vt no. C. de iur. & fac. igno. in l. cum falsa. Item si est in causa liberationis, impedit eius effectum, & etiam effectum compẽsationis. Ista duo probantur. s. de pac. in l. si cũ te. & sic erronea liberatio non impedit ius agendi, vt ibi patet. Aliæ glossellæ sunt humiles.

Ex l. Quæ pater.

SVMMAE.

1 *Emancipatio si fiat à patre de filio clerico, quis erit iudex competens, an secularis, an ecclesiasticus. & nu. 4.*
2 *Prælatus vnius diœcesis si velit alienare bona monasterij sui sita in aliena diœcesi, cuius auctoritate debeat facere, sui, an eius, in cuius diœcesi sita sunt bona.*
3 *Fauetur dato à patre filio causa studij bene studenti.*
4 *Pater quas expensas facit filio non habenti peculium castrense, vel quasi, vel aduentitium, videtur facere de suo.*
5 *Datio præcedens emancipationem, quæ non tenet propter patriam potestatem, non reuocata, confirmatur per emancipationem subsequentem.*
6 *Scholaris succedens patri pro parte, non tenetur fratribus cõferre libros, & nu. 11. & nu. 13.*
7 *Scholares nõ gaudet priuilegio Doctorũ, nec possunt habere libros in peculio quasi castrensi, & an sit verum vide plures nu. seq.*
8 *Libri armis æquiparantur, cum arma legibus, & leges armis defendantur.*
9 *Scholares sunt in via Doctorũ, et Doctores aduocati in actu.*
10 *Filius studens si ingrediatur monasterium, quid erit de libris datis à patre.*
12 *Dotis collatio quare fiat.*
14 *Studens non potest in paupertate mori.*
15 *Pietas paterna consuescit pro filijs consilium capere.*
16 *Vestes vxori datæ, an sibi donatæ intelligantur.*
17 *Cautela, vt filius lucretur libros, & præsumatur facta donatio, est, vt faciat se emancipari.*
18 *Copulæ virtus, & natura est trahere vnum de copulatis ad naturam alterius.*
19 *Alia, dictio implicat similes casus.*
20 *Do, verbum includit translationem dominij.*
21 *Species restringit genus, vbi præcedit species, & sequitur genus.*
22 *Qui non reuocat, & potest adimere, videtur de nouo dare.*
23 *In necessitatibus nemo liberalis existit.*
24 *Donatio facta filio, vt bene merito, an teneat.*
Et quid si concedit filio, vt habeat in peculio. nu. 26. 27.
25 *Verba enunciatiua actus extranei, qui non potest geri tempore contractus, emissa per modum confessionis ab eo, qui potest donare liberè, nullis præcedentibus meritis, inducunt probationem, secus si non liberè, quia tunc requiritur probatio meritorum.*
28 *Si pater dicat, dono, videtur donasse, & non in peculium concessisse.*
Dono, verbi natura est à se abdicare, & in alium transferre. ibidem.
Et si pater dicat, concedo, videtur concedere administrationem & sic peculium profectitium. nu. 29.
Idem si dicat, accipito, vel sumito, quia tunc etiam simplex administratio concessa videtur. nu. 30.
31 *Donans extraneo ad vsum, videtur donare pleno iure.*

Peculium

32 *Peculium, verbum ſtrictè intelligitur peculium profectitium.*
33 *Quod ponit pater ſuper altari, filio, vel filiæ intranti monaſterium, imputatur in legitimam.*
34 *Filius primogenitus an debeat communicare fratribus ea, quæ ſibi obueniunt iure primogenituræ.*
35 *Per vnum regi, & gubernari non naturali, & diuino, ſed voluntario, & iure poſitiuo eſt.*
36 *Papatus per vnum regatur, neceſſe eſt, cum articulus fidei dicat, vnam ſanctam catholicam eccleſiam.*
38 *Quicquid de iure Digeſt. quærebat filius, patri quærebat, quod procedit hodie in peculio profectitio*
39 *Donatio facta filio, an validetur per iuramentum, & nume. 43.*
40 *Iuramentum videtur quid ſpirituale, & quid operetur, nume. 50.*
41 *Patria poteſtas in his, quæ ſunt publici iuris, non attenditur.*
42 *Ius canonicum præcipiens obſeruationem iuramenti, videtur diſpenſare ſuper patria poteſtate, ſicut lex diſpēſat ſuper caſtrenſi, vel quaſi, & aduentitio peculio.*
44 *Exceptio firmat regulam in non exceptis.*
45 *Donatio inter virum, & vxorem an iuramento firmari poſſit.*
46 *Confeſsio teſtatoris cum iuramento, quòd ab alio recepit pecuniam, licèt valeat quò ad alios, non tamen habet locum in vxore.*
47 *Iuramentum filijfa. in mutuo an valeat, & an obliget eum.*
48 *Defectus inſinuationis omiſſæ inualidat donationem, quò ad eſt vltra legitimam ſummam.*
49 *Verba præualere rei, & fictio veritati, abſurdum eſt.*
51 *Ius probibitiuum in donatione quid operetur.*
52 *Reip. expedit, ne quis re ſua malè vtatur.*
53 *Donare eſt perdere.*
54 *Concurrentibus pluribus cauſis prohibitiuis, effectus augeri debet.*
Falcidia an poſſit detrahi de donatione morte patris confirmata. quòd ſic.
55 *De donatione cauſa mortis detrahitur Falcidia. ibid.*
Et de donatione inter virum, & vxorem. ibid.
Quaſi, dictio appoſita iuxta id, quod interuenire poterat, denotat veritatem. ibid.
56 *Falcidia detrabitur de donatione cauſa mortis, limita. vt nume. 58.*
57 *Mortis cauſa capio defalcatur.*
59 *Confirmatio tacita, & expreſſa quomodo differant.*

L. Quæ paer. ¶ Erogata in filium peregrè exiſtentem cauſa ſtudiorum per patrem, videntur ei donata; ideo, & pro parte inſtituto non imputantur, niſi per cohæredes probetur patrem aliud ſenſiſſe. h. d. ¶ Super ver. [emancipato.] Idem dici poteſt, ſi filio Epiſcopo, vel Patricio, vel alio modo exempto à patria poteſtate. C. de epi. & cle. Auth. ſed epiſcopalis dignitas. & C. de conſul. l. fi. lib. 12. Idē tamen, & multò magis, ſi eſſet in poteſtate. & attendendum eſt, ꝙ iſta litera, quæ dicit de emancipato debet intelligi, & legitimato, ita ꝙ de hoc refricabatur in dubium. Cōtra eam poſſit opponi, quòd non ſit facta coram iudice competen
1 ti. l. pen. & l. fi. C. de eman. lib. † & ideo dubitari poſſet, ſi fiet à patre de filio clerico, quis erit iudex competens, an ſecularis, an eccleſiaſticus. In quo conclude, quòd ſi filius compellat patrem, vt in caſibus no. in l. ſi lenones. C. de epi. aud. competens iudex erit iudex patris: ſed vbi cō ueniret in emancipatione pater, & filius, debet adiri iudex patris, vt ſic actus aſſumat robur à iudice eius, qui agit, non qui recipit. Et ita practicetur, & intelligat̃. d. l. pen. & l. fi. ibi. apud competētem iudicem. &c. Poteſt pro-
2 bari per ſimile de prælato † vnius diœceſis, qui vult alienare bona monaſterij ſui ſita in aliena diœceſi; quia dēt ei auctorari iudex ſuus, non ille, vbi res ſita eſt. Ita determinat Io. And. de priui. in c. paſtoralis. Cin. tamen in ſimili caſu dixit vtrunque poſſe auctorari, vt ipſe no. in l. ſi prædium. C. de prædi. mi. ¶ Super ver. [ſubminiſtrauit] pro expenſis. Idem tamen dicitur, ſi foret præſens, per no. in l. ſed Iul. §. quod dicitur. ẜ. ad Mace. ¶ Super ver. [comprobatus] ꝑ alios hæredes patris. ¶ Super ver. [ductus] quod hoc caſu videtur in dubio pręſumendum, ſecundū Odof. quod tamen declara plenius ex ſequentibus. ¶ Super ver. [ad eundem filium] pro parte inſtitutum. ¶ Super ver. [non patitur.] Aduerte, quia quidam intelligunt iſtum tex. quando pecunia erat, & eſt conſumpta, & ita intellexit Odof. hic, & Mar. de Sil. & ideo, ſecus ſi extaret, quod tamen declara, vt ſtatim. ẜ. dicam ſuper glo. ¶ No. primò
3 faueri † dato à patre filio occaſione ſtudij. quod intelligo ī filio bene ſtudente, non aliàs, ar. C. de proxi. ſacro ſcri. l. vnicuique. li. 10. & adde, quod no. ad hæc. C. de ſacroſan.
4 eccle. in l. qui ſub prętextu. ¶ Secūdò no. quòd † pater expenſas, quas facit filio in ſtudio, videtur facere de ſuo. Quod debet intelligi, niſi filius habeat peculium caſtrenſe, vel quaſi, vel aduentitium, quod erat penes patrem. l. fi. ẜ. de pe. hære. Ita dicit Bar. in l. Neſennius. ẜ. de nego. geſt. ¶ Item aduerte, quia quod hic dicit de emancipato, videtur debere intelligi, quando emancipatio pręceſſerat
5 dationem: † ſed ſi econtra præceſsiſſet datio, quæ non tenebat propter patriam poteſtatem, non reuocata confirmat̃ per emancipationē ſequentē. l. donationes. §. pater. ẜ. de dona. vbi lex ita præſumit. Quod poteſt limitari, niſi donata reperirentur detineri à patre tempore emancipationis; quia tunc inſurgeret coniectura, & præſumptio contrariæ voluntatis: & ſic præcedens donatio non cōfirmaretur. Ita intelligo tex. in l. ſiue emancipatis. in ver. tenentibus. C. de eman. Et ex hoc poteſt colligi ratio tex. in l. cum oportet. §. cum autem. C. de bo. quæ libe. vbi emancipato pater nō videtur donare vſumfructū, imò retinet tantùm dimidiam vſusfructus. quod videtur contra tex. in d. §. pater. vt ibi glo. inducit; nam pater ibi nunquam tradiderat vſumfructum, vnde non poteſt inſurgere aliqua coniectura præſumptæ dona. in illum, quod ſecus eſt in §. pater. Et hæc videtur vera ſolu. huius contrarij, quicquid dicatur in d. §. pater. ¶ In gloſſ. prima. ibi [ſiue alimenta, ſiue libros, ſiue arma.] Concludit er
6 go, † quòd ſcholaris ſuccedens patri pro parte, non tenetur fratribus conferre libros. Idem tenet in l. filiæ. hic allegata. Multi contra, vt Marti. de Sil. & Ro. in ſua. q. quæ in-
7 cipit. Donatus. dicunt enim, quòd ſcholares † non gaudent priuilegijs doctorum, nec aduocatorum, nec poſſunt habere libros in peculio caſtrenſi, vel quaſi. l. fori. C. de aduo. di. iu. pro quibus facit. C. de col. ſi donatione. Et ad iſtam. l. reſpondebant, quòd hic pecunia donata erat conſumpta, ſed libri extant. Alij dixerunt, vt Iac. de Ra. in hoc dubio, quòd vbi poteſt conſtare, quòd pater voluerit donare, vel non, ſtatur voluntati: ſi eſt dubium, tunc recurrendū ē ad cōiecturas, quæ colligi poſſunt ex facultatibus patris ex pretio, & valore librorum, ex numero liberorū, arg. ẜ. de legat. 3. l. ſi filię pater. & de dona. inter virum, & vxo. l. vtrùm. Alij, vt Guil. de Cu. & Moderniores com-
8 muniter videntur tenere iſtam glo. quia libri † æquiparātur armis, cum arma legibus, & leges armis defendantur, vt in procemio Inſti. in princi. & in ſecunda conſti. C. in princ. & de aduo. di. iu. in l. aduocati. ergo libri ſunt in peculio

culio castrensi,vel quasi,& sic non debet cõferri.j̃.de col.
bo.l.1.§.nec castrense.vbi hoc tenuit Dy. ad quod bene
facit.s̃.eo.l.si filia.§.Neratius.& j̃.ad munic.l.Lucius. §.
idẽ respondit.& C.eo. l.si filiusfa. Et hoc tenendo ad ra-
9 tiones contrarias posset responderi,† quod scholares sũt
in via Doctorum,& aduocati sunt in actu, ergo idem de
scholaribus iudicãdũ, quod de Doctoribus, ar.s̃.ex qui.
cau.ma.l.abesse.& l.qui mittuntur.§. pe. Tu autem con-
clude pro concordantia omnium, quòd si libri fuerunt
cõcessi filio,postquam iã erat Doctor,vel aduocatus, cen
setur peculiũ castrense, vel quasi, ideo non conferuntur.
d.l.fori.& l.1.C.de ca.pe.li.12. Nec posset pater istã do
nationem reuocare,tanquam statim validam,nec confe-
rendam.l.4.C.fam.erc.& l.1.§.nec castrẽse.de colla.bo.
& ibi hoc tenet Bar.Sed si adhuc studẽti,si quidem com-
pleat studium in vita patris, non conferuntur; quia effi-
ciuntur quasi castrense peculium,& confirmatur donatio,
ar.j̃.de mili.te.l.ex eo.& C.de dona.l.siue emancipati.
¶ Si ingrediretur monasterium interim,quid de libris si-
10 bi datis à patre,vide Ci. in Auth. ingressi. 7. q. Sed si non
perfecit in vita patris:tunc venient diuidenda;quia priui-
legiũ quasi castrense pecu.non habet scholaris.l.1.C. de
excu.artif.li.10.facit,qđ no. Ci.in l.fi.C.de iuris.om. iud.
Nec ob.l.legatis seruis. §. ornatricib⁹. qa ibi est specia e
fauore legati.Et hanc partem, quòd hoc casu libri veniãt
diuidendi,firmat Bar.in d. §. nec castrense. idẽ in effectu
ĩ Auth.ex testamẽto. C. de col. vbi hoc examinat. Quod
11 potest intelligi,quando† pater misit filium ad studium,&
sic videtur se astrinxisse ad omnes sumptus studij,vt dicit
gloss.no.in l. Macedoniani. C. ad Mace.Ideo cum ex ne-
cessitate mitteret, non intelligeretur ei tradidisse animo
donandi.l.1.& 2.j̃. de do. & ideo diuiduntur. Item hoc
videtur intelligendum,si filius nihil habet de proprio,ar.
l.fi.s̃.de pe.hære. & tetigi. s̃. & idem etiã terminauit Bar.
12 in tractatu de duobus fratribus.† Collatio enim dotis fit
solùm ex eo; quia pater de necessitate videtur illam de-
disse;quia ad illud cogi poterat.l.fi.C.de dotis promis.er
go & hic;quia ẽ eadẽ ratio,vt voluit Bar. in d.§.nec castrẽ
13 se.† Sed si filius iuit ad studium suo motu proprio: tũc pa
ter videtur donare,& morte confirmatur & sic talia non
conferuntur,nisi in contrariũ sit vehemẽs prẹsumptio, vt
quia libri sunt magni pretij, & pater pauper; nã tunc nõ
est verisimile,quòd voluerit depauperare alios filios,qui
magis indigent subsidio,quàm studens, de quo lex dicit,
14 quòd † non potest in paupertate mori, Auth. de hære.
15 & fal.§.fi.col.1.pietas † enim paterni nominis consueuit
16 pro filijs consilium capere.j̃.de adulte.l. nec in ea.Simile
posset adduci ad hoc vltimum de vestibus datis vxori,an
intelligantur donatæ,vel non,de quo per Bar. in l. penul.
§.1.solu.mat.& de don.inter vi.& vxo.in l.ex annuo.& di
17 xi.s̃.eo.in l.Põpo.Philadelphus.In hoc tamen dubio † li-
brorum dixit Vber.se consuluisse, vt dubium tolleretur,
quòd filiusfa. faceret se emancipari à patre, per l. donà-
tiones.§.pater,qui filiæ.j̃.de dona.& C. de dona. l. siue
per quæ patet,quòd si in emancipatione nõ adimit, vide-
tur filio donare.¶ In fi.glo.aduerte, quia in isto casu ista
quæstio non videtur procedere; quia filius erat emanci-
patus, & illa conferunt omnia, etiam data in præmium
emancipationis, secundùm no.in l.1.§. nec castrense. &
C.de col.in l. vt liberis. de quo ibi no. Quæstio ergo põt
procedere in filio in potestate, & ista est cõmunis opin.ꝙ
hodie simplex donatio non conferatur. Quod etiam sic
probari potest.Primò,quia verba illius Auth. non conue
niunt donationi simplici, ergo nec eius dispositio. Quod
18 non conueniãt,patet ex virtute † copulæ,cuius natura est
trahere vnum de copulatis ad naturam alterius,de leg.3
l.quæsitũ.§.Mæuio.& de fun.instr.l.Sæiæ.§. Caio. sed pri
mum copulatum loquitur in dote, & sic in donatione ob
causam, ergo & secundum intelligetur etiam in dato ob
19 causam.Item quia dictio,† alia,implicat similes casus.l.si
fugitiui.C.de ser.fugi.cũ ergo p̃dixerit de dote,subsequi-
tur deinde,& aliorũ,debet intelligi similium. Itẽ quia ver
20 bum,† datorum,includit translationem dominij.l.vbi au-
tem non aparet.in fine de ver.obl.sed in donatione simpli
ci nõn est translatum dominium in filium.l.2.& ibi not.
21 C.de inoffi.do.ergo,&c.† Item quia vbi præcedit species,
& sequitur genus,species restringit genus.l. filius. §. cui
dulcia.de vi.& tri.le.cum ergo dixerit,dotis,debet restrin
gi ad illud verbum generale, & aliorum datorum.Item,
22 quia qui non † reuocat,quod potest adimere, videtur de
nouo dare Auth.de defens.ciuitat.§.interim.& l. obueni
re.de ver.signifi.sed simplicem donationem factam in fi-
liũ pater põt reuocare vsque ad vltimũ exitum vitæ,quod
videtur facere prætereundo, vel mala mente exhæredan
do.j̃.pro do.l.si pater.Si ergo non reuocat, videtur con-
cedere,& ex causa mortis,sed illæ non cõferunt̃, sicut nec
legata,vel fideicõmissa.l.à patre.C.de col.meliùs videtur
facere.l.1.§.si ab ipso.j̃.de col.bo.& l. ea demũ.l. si do
natione.& l.nec emãcipati.C.eo.tit.ergo nec ista duplex
donatio. Hæc autem ratio cessat in donatione ob causã;
quia non potest illam reuocare, nec videtur illam dedis-
23 se;quia in necessitatibus † nemo liberalis existit. de adi.
le.l.rem legatam.Et hoc in donatione filio, vt filio, quæ
non valet ab initio, sed confirmatur morte.l.donationes.
C.de dona. inter vi.& vxo.& capit vim relicti, vt ibi not.
ideo non venit conferenda.l.illud.§.fi.C.de col.nisi in tri
24 bus casibus,qui no.in d.Auth.ex testamento.† Sed si do-
a natio esset facta filio,vt benemerito,ᵃ glo. videntur varia
re. Nàm in l si donatione. C. de col. videtur sentire, ꝙ
non valeat statim.in l.2. C. de inoffi.do.dubitat. Dic, ꝙ
hodie statim valet, vt firmat gl. in Auth. vnde si parens.
C.de inoffi.te.& censetur quid aduentitiũ;quia filius quæ
rit ex sua persona.l.cum oportet.in prin.C.de bo. quæ li.
Aduentitiorum autem proprietas hodie quæritur filiofa.
l.fi.C.de col.& ideo non confertur.Aduerte tamen; quia
hoc videtur verum, quando meritum attenditur respe-
ctu alterius rei,non operarum, vt si filius aliquid impen-
dat de suo pro patre,vnde pater volens eum remunerare,
donat. Vel aliquid patri exhibuit ex abundanti, ad quod
naturaliter non tenetur. Aliàs autem si respectu operarũ,
cum filius obsequiũ prẹstaret patri, semper diceretur col
latum,vt in benemeritum;quia meritus dicitur,quicunq;
non offendit.l.testamẽto Centurio.de ma.test de le.2.l.cũ
quidã. Item videtur, ꝙ merita debeãt esse digna tãta re-
muneratione,& sic debeãt esse paria,secũdũ Guil.in l.si ti
bi.j̃.si cer.peta.Et de qualitate meritorum vide bo. tex.
in l.etiam.§.1.de ma. vin. Et isto casu, quia non est mera
donatio,sed ob causam, sicut & quando pater donat pe-
cuniã pro filio ab hostibus redimendo, nõ requiritur insi
nuatio,vt.no.j̃.de do.ĩ l.Aquili⁹.ꝑ Ci. C.de colla. in l.vt
liberis.ꝑ Guil.de sa.san.eccl.ĩ l.illud.Sed an sufficiat asser
tio meritorum, aliter hoc non probato de vera substan-
tia meritorum,videtur casus,quòd non,nisi probentur il-
la prẹcessisse.j̃.de ca.pec.in l.& si fictè.& de ꝓba.l.qui te
stium.& de leg.3.in l.cũ quis decedens.§.Titio.Dic bre-
uiter, quòd vbi per talem assertionem meritorum præ-
cedentium nemini præiudicatur,ita præsumitur, nec alia
requirit probatio,ar.depo.l. Publia.in fi.Sed si præiudica
retur:tunc,si est facta specialis mentio meritorum, & cũ
iu[illegible] de proba. [illegible] quod obti-
[illegible]

iuramento,debet ei ſtari.C.de proba.Auth.quod obtinet. ꝟ.de le.3.l. cum quis decedens.§. ſi codicillis. Idem ſi ſine iuramento.d.l. Aquilius.& l.ſi pater. de dona. & ideo tali aſſertioni debet ſtari, et per eam fundatur,& iuſtificabitur donatio de præſenti vtili.Nec ob.d.l. qui teſtamentum.§.Titia.quia ibi inter prohibitos,& non capaces,ſed filius capax eſt. Et ſi diceretur, imò filius non eſt liberè capax donationis; quia non valet ſtatim.l.2.C.de inoffi. do.& l.donationes.& ibi no.C.de dona.inter vi. & vxo.ergo tali aſſertioni non debet ſtari, attenta nota. doctrina
25 Bartol.in dict.l. ſi fortè. vbi dicitur, quòd verba † enunciatiua actus extranei, qui non poteſt geri tempore cõtractus, emiſſa per modum confeſsionis ab eo, qui poteſt donare liberè, nullis præcedentibus meritis, inducunt probationem: ſed ſi non poſſet liberè, niſi data exiſtentia meritorum: tunc non ſtatur confeſsioni, ſed requiritur vera probatio meritorum. Poteſt reſponderi defendendo etiam doctrinam Bart.quòd cum in hac donatione nihil extrinſecus requiratur, niſi ſola voluntas patris donantis,ſtari debet verbis in illa inſertis; quod ſecus eſt, cum aliqua requiruntur extra actum verbi; quia tunc verba non ſufficiunt,d.l.ſi fortè. Ita dicit ibi no. And.de Piſ. in ſo.contrarij formati. Si eſt facta ſolùm mentio generalis meritorum,non creditur, niſi probetur illa præceſsiſſe.
26 d.l.ſi fortè.¶ Vnum no.circa hoc, † quòd vbi pater hodie donat filio, vt benemerito, & merita non præceſſerunt, vel non poſſunt probari, eo caſu, quo debent,talis donatio,non confirmatur morte,licèt aliter eſſet ſecus.Ita voluit gloſſ.in dict.l.ſi donatione.C. de coll.Et poteſt reddi ratio; quia præſumitur ſimulata, & in fraudem, cum ex ea non tranſit poſſeſsio, tex. eſt ſingularis de aqua pluu. arc.ſ l.emptor.Et ſic nec quæritur ius cõfirmationis;quia requiritur traditio, vel aliquid, quod pro traditione habetur.l. Papi.de do.int. vi.& vxo.& l. 2. de do.cau. mor.
27 ¶ † Quid autem ſi concedit filio, vt habeat in peculio. Si in caſtrenſi,vel quaſi,ſtatim valet.l.filiæ. C.fa. er.nec confertur l.filiæ licèt.C.de col. Si in profectitio,tunc remanet in bonis patris; ideo non confertur; ſed diuiditur. d. l.filiæ licèt. niſi priùs emancipaſſet, & non reuocaſſet; qa videtur donaſſe.l.donationes §.pater. ꝟ.de don. & C.de dona.l.ſiue emancipatis.Si dubitatur,donauerit,vel conceſſerit in peculio,ſi conſtat,qua mente, clarum eſt. Si du-
28 bitatur, ſi quidem dixit,dono, videtur in dubio donaſſe, non in peculium conceſsiſſe; quia per illud verbum,† dono,videtur voluiſſe à ſe abdicare,& in alium transferre.l. in ædibus.§.donari. ff. de dona. ſed peculij conceſsio non eſt alienatio,& pro hoc eſt caſus in d.l.filiæ.C.fam.erc.& ſic in dubio erit donatio, non quæ valeat à prin. ſed confirmatur morte, & capiet vim relicti, & non confertur,niſi in tribus caſibus no.in d.Authen.ex teſtamento. Si di-
29 xit,† concedo,non videtur velle à ſe abdicare, ar. eius,qđ
30 no.in l.neceſſariò.§.fin.de peri.& com.rei ven.ſecundùm Iac.Bu.Item ſi dicat, accipito, † vel ſumito; quia tunc etiam videtur conceſſa ſimplex adminiſtratio. l. fina.ꝟ.de pecu. leg. Sed ſi de verbis non conſtat, dico hoc iudicari ex facti qualitate; nam ſi filius erat miles, & erant res ad militiam pertinentes: tunc videtur donaſſe,vt habeat in caſtrenſi peculio. Idem ſi erant libri, qui dantur filio ſtudenti, vel erat miſſale, vel breuiale, quod datur filio clerico. C. de epiſco. & cler. Authen. presbyteros. ideo filius haberet iſta præcipua. Sed ſi erant aliæ res non conuenientes miniſterio filij: tunc ſi probat merita præceſsiſſe, & ſufficientia, videtur ei facta donatio propter merita. Idem ſi non probaret, ſed allegaret merita,& probaret ſe poſtea iſta donata poſſediſſe decem annis.l.cum de de in rem verſo.inf.de vſur. Vbi autem iſta non probarentur, præſumit ſimplicem adminiſtrationem conceſsiſſe, & ideo non confertur, ſed diuiditur, vt d. l. filiæ licèt.
31 † Et aduerte, quòd in extraneo ſecus eſſet, qui donando ad vſum, videtur pleno iure donare.l. donationes. §. ſpecies.infra de don.Quod tamen dixi videri ſimplicẽ adminiſtrationẽ conceſsiſſe,limito verum, niſi poſtea ſequuta eſſet emãcipatio ipſius filij,vel alio modo ſui iuris effectus; quia tunc intelliguntur pleno iure donata, caſus in l.donationes.§.pater,qui filiæ. infra de dona.Intelligen-
32 do ibi ſtrictè verbum, peculium, † quòd intelligitur de profectitio,facit l.prima.C de pec.eius,qui liber.meruit. & l.fin.C.de emanci.liber.ibi,& peculium.facit quod no. in d. l.frater à fratre.Quod adhuc puto verum, niſi laboret aliqua præſumptio in contrarium, vt ſi poſt traditionem res reperiretur detineri per patrem; quia licèt ſequeretur prædicta emancipatio: non tamen intelligeretur donatio à patre confirmata per actum præſumptæ reuocationis. Ita intelligatur C. de dona.l.ſiue emancipatis. in verbo,tenentibus.¶ Item attende, quod dixi videri pleno iure donatum, videtur limitandum, & reſtringendum, quando præceſsit aliqua voluntas, vel ſaltem aliquis actus, vt fuit in dict.§.pater.facit quod no. Bar.in l.vxori. §.ſi.de le.3.aliàs non intelligeretur donatio, cum emanciparetur,vt l.cum oportet.§. quod autem. C. de bo.quæ lib. et declaraui.ſ.ſuper tex.Adde prædictis, quid in lucro facto per filium ex pecunia patris,de quo per Bar.in l.illud.C.de coll.& l.cũ oportet.C.de bo. ꝗ lib. in prin.&
33 latiùs in d.§.nec caſtrenſe.in ſecunda col.¶ Item † quid de eo,quod pater poſuit ſuper altari filio, vel filiæ intranti monaſterium,in quo videtur concludi, ꝙ imputetur filio in legitimam,de quo in l.cum quis.§.fi.ꝟ. ad l.Falc. & ita voluit Bar.in l.1.§.parẽs.ꝟ.ſi à paren.quis fue.eman.¶ Itẽ
34 quid † de his,quæ veniunt ad filios iure primogenituræ, de quo vide.7.q.1.c.quàm periculoſum. de qua quæſtione tetigit Bal. in d. Auth.ex teſtamento. Dic,ꝙ talia non ſunt communicanda;quia ea conferuntur,vt non diuidantur; talia enim iura non recipiunt diuiſionem. C. eod.l. quædam mulier.ff.de iure patro.l. Carmelia Pia.extra de vo.c.licèt.& ibi no.& extra de teſta.c.ſi hæredes. & d.c.ꝗ periculoſum.Si tamen eſſet dubium facti.ſ.quis eſſet primogenitus, & apud ambos ſimul reſideret adminiſtratio dominij, vel imperij,ar.eo.quæ no.de ſta.ho.in l. Arethuſa.Nec eſt nouum;quia duos legimus fuiſſe adminiſtrantes Imperium,vt no.7.q.1.in c.non autem. & per Io.An. in cle.Romani.de iureiur.ſuper ver.reges.& latiùs in Spe. in ti.de reſcripti præſentatione.in addi.¶ Ex hoc patet,ꝙ
35 illa forma,ꝙ † per vnum regatur, non eſt de iure naturali, vel diuino neceſſario,ſed voluntario,& poſitiuo.ſ.de origi.iu.l.2.§.nouiſsimè.in vſib.feud.de prohi. alie.feud.per Feder.c.Imperialem.§. præterea Ducatus. extra de præben.c.maioribus.& no.ſeptima quæſtio.prima.in capitu. in apibus. Licèt hoc non ſine ratione dictum ſit; quia tollit diſcordias inter ipſos fratres, quæ à cõmunione vt plurimùm generantur, de le.ſecundo. l. cum pater. §. dulciſsimis. & maximè in regimine; quia vt dicit Seneca in trage. ſeptima, capitulo ſecundo.

¶ Nec regna ſocium ferre, nec cedere ſinunt. Et Lucanus in primo. Omniſque poteſtas impatiens conſortis erit. notatur ſup. de rerum diuiſione. in l. fina. Regnum etiam per vnum ſolum veriſimiliter meliùs gubernatur; quia vnus Princeps, ſecundùm Philoſo-
36 phum. In Papatu † autem probatur, quòd neceſſa-

riò per vnum debet regi, cum articulus fidei dicat vnam sanctam catholicam ecclesiã, facit quod no. C. de metrop. l. 1. li. xj. Item adde prædictis. q. de qua vidi dubitari, & habui de facto. Si est facta donatio filio in potestate de
37 maxima summa, cum clausula, quòd si donatio legitimam quantitatem excederet, vult esse tot donationes, quot essent numero legitimæ quantitates, & cum iuramento de non veniendo contra, an talis donatio tenuerit de iure, & an saltem confirmetur morte. In quo aduertendum est, quòd hic erat duplex defectus, & de quolibet videndum est per se. Vnus est patriæ potestatis, cum e-
38 nim† quicquid ipso filio quæreretur, veniret quærendum patri pleno iure, etiam hodie, cum in profectitijs nil sit innouatum, secundùm no. in l. cum oportet. in principio. C. de bo. quæ lib. & l. nec is. §. fin. de acqui. hære. apparet, ꝙ deberet ista donatio statim eo momento, quo fit, patri acquiri. de acqu. hær. l. placet. & s. de his, qui sunt sui, vel alie. iu. l. patre furioso. in fi. etiam si inter eos de contrario actum foret, vt not. gloss. in l. si paterfa. in prin. j. de dona. Ergo talis donationis effectus impeditur, secundùm illam regulam Iuliani, quæ est. quòd quis ab alio stipulando mihi quærit, id me stipulando nihil agit. s. de vsufru. l. sed & si quid §. Iul. ver. & cõsequēter. & de ver. obligat. l. liber homo. in prin. Et hoc est, quod dicitur talem donationem in filium in potestate factam iuris impossibilitate non valere. Ita dicit gl. in l. donationes. la prima. in prima gl. C. de dona. inter vi. & vxo. ¶ Secundum dubiũ est,
39 † an validetur per iuramentum. Et prima facie quilibet diceret, ꝙ sic per no. in Auth. sacra puberũ. C. si adu. vẽd. & per Bart. in l. si quis pro eo. inf. de fideiuſ. maximè attenta decisione, quæ habetur de pact. in c. quamuis. & de
40 iureiur. in c. licèt mulieres. cum similibus. † Item quia iuramentum videtur quid spirituale, in quibus non attendi
41 tur† patria potestas, vt probatur de iudi. in cap. si annum. 14. lib. 6. sicut in simili dicitur, quòd in his, quæ publici iuris sunt, patria potestas non attenditur. l. nam quod.
42 ad Trebel. Item quia † ius canonicum præcipiens obseruationem iuramenti, tacitè videtur dispensare super patria potestate, sicut lex dispensat super castrensibus, vel aduentitijs. Item etiam quia natura iuramenti est reddere actum validum eo iure, quo potest. de leg. secun. l. cũ
43 pater. §. filius matrẽ. † Et ideo interpretatio videtur sumpta pro validitate talis donationis, sicut est facta in casu præmisso, & bene promisso. ¶ Sed his non obstantibus contrarium puto, quòd non validetur per iuramentum. Primò quia non videtur valere iuramentum, per regulam. l. non dubium. in fi. C. de legi. & l. iurisgentium. §. generaliter. s. de pac. ¶ Secundò quia iuramentum non est potens tollere illam resistentiam, quæ fit à iure; quia illico sibi donanti prohibitum censetur, & sic lex actum iudicauit inualidum, ac si idem dominus de vna manu traderet ad aliam: quo casu apparet nil agi, & ideo cum iuramentum insertum contractui, reguletur secundùm contractum, cui inseritur. C. de non nu. pecu. l. fi. & j. ad munici. l. fin. in princ. igitur ea causa, quæ inficiens est, principalem contractum inficit, & in consequentiam ipsum iuramentum, ex quo maximè non est potẽs supplere, qđ deerat. Pro hoc, quia cum certi sint casus, quibus valet donatio inter patrem, & filium in potestate, qui ponuntur per gl. in l. 2. C. de inoffi. dona. & iste non numeretur inter illos, scilicet quando fuit firmata iuramento, ergo non de
44 bet ista donatio valere, ar. à sufficienti † partium enumeratione, quod validum est. l. patre furioso. supra de his, qui sunt sui, vel ali. iur. Et quia exceptio firmat regulam in non exceptis. l. in his. s. de legi. Item quia aliàs idem dicendum videretur in seruo, cui dominus donaret cum iuramento; nam eadem penè potestas moribus patri in filiumfa. suum concessa est, quæ & domino in seruum iuregentiũ. d. l. patre furioso. & l. in suis. de libe. & post. ¶ Nec obstat, si dicatur, donationes, quæ firmantur morte, à
45 principio firmantur iuramento, patet in donatione † inter vi. & vxo. & hoc tenet Guil. in l. sed & si possessori. §. si maior. inf. de iureiuran. & Bart. in l. si quis pro eo. inf. de fideiusso. in prin. & l. Sæius. & Augerius. inf. ad l. Falcid. Quia puto dicendum potius contrarium; quia imò in casu prohibito non firmatur iuramento, licèt enim iuramẽtum interueniat: non tamen cessant rationes prohibitiuæ talis donationis, de quibus in l. 1. 2. & 3. de donat. inter vi. & vxo. ergo durare videtur casus prohibitionis, & per consequens iuramentum non stringit per rationes, & iura, quæ statim in sequenti dubio allegabo, & maximè attento, quòd ille mutuus amor, qui inuitat, & inclinat ad donandum, principaliter inclinaret ad iurandum de non veniendo contra, ergo & in hoc casu iuramenti debet durare prohibitio, per casum in l. doli. ver. diuersum. per Barto. infra de dona. Pro hoc etiam adduco quod no. Barto.
46 in simili. in l. Aurelius. §. fi. de lib. le. quòd confessio† testatoris cum iuramento, quòd ab alio recipit pecuniam. l. cum quis decedens. §. codicillis. & se. de lega. 3. locum nõ habet in vxore. Et in hanc partem videtur inclinare in l. j. de do. inter vi. & vxo. quasi talis donatio sit contra bonos mores, vt ibi, ergo &c. de reg. iur. cap. non est obligatorium. li. 6. per l. iurisgen. §. & generaliter. ibi, & iusiurandũ. s. de pac. & l. non dubium. in fi. C. de legi. Preterea & si sine veritatis præiudicio fateretur quis donationem inter coniuges iuramento firmari: non tamen in ista, in qua est omnino dispar ratio. Inter coniuges enim prohibetur fauore donantis, ne pauperior fiat ex nimio amore recipientis, & ideo huic posset dici renunciari; quia iudicaretur similis, ad d. Authen. sacramenta puberum. & extra de iureiuran. cap. cum contingat. cum si. Sed in casu isto non est iste metus paupertatis in donante, sed potius cuiusdam incompassibilitatis; quia si filio quæsita credatur scilicet donatio, statim eius commodum per eam scilicet donationem patri ratione potestatis acquiritur, vt s. probatum est. Vnde satis potest dici, ꝙ hoc obstaculum potestatis inhabilitet personã saltẽ respectu cõmodi causa acquisitionis: sed vbi persona est inhabilis ad cõtractum, iuramentum non firmat illud, vt voluit Bar. in d. l. si quis ꝓ
47 eo. vbi ad hoc allegat plura. † Et ideo iuramentum filijfa. in mutuo non valet, nec obligat eum, & ita disputando tenuit Ia. de Bel. & incipit. Quæstio Perusina, lege cauetur. vt refert Io. An. in Spe. de resti. in inte. §. 1. ver. itẽ nõ subuenitur. in addi. quæ incipit. saluo, qđ dicit. &c. Itẽ videretur in iuramento facto per dominum, qui donauit seruo, & iurauit, an teneat; quis. n. dicet dominum per hoc iuramentũ prohiberi rem donatã recuperare à seruo, cũ nullũ ius potuerit seruo ex tali donatione quæri? Et secundùm istã conclusionem filius rem sibi donatam à patre, non posset auocare à tertio possessore, ad quem peruenisset, quia nullum ius habet in re. Item quod pater potest eam donare, & ius in aliũ transferre. ¶ Videtur tamen pro concordia posse dici, quòd licèt inter patrem, & filium donatio non confirmetur iuramento de iure ciuili, per prædicta, vt C. de legi. l. non dubium. iuncta. l. j. §. j. j. pro dona. & l. donationes. §. pater. de do. & l. siue emancipatis. C. eodem titulo. cum si. istud sit verum de iure ciuili: secus de iure canonico, per regulam. capit. cum contingat. de iure-

de iureiuran. ſed quod priùs dictum eſt, videtur verius de iure. Et ſecundùm hoc ſtat no. limitatio ad c. quamuis. & c. licèt mulieres. de iureiuran. & ſimilia in contrarium allegata; quia non habent locum, quando propter iuris incompaſsibilitatem actus, cui iuramentũ inſeritur, non poteſt effectum debitum ſortiri: et ſic patet, ꝙ illa nõ obſtant, nec aliqua iura ſupra in contrarium allegata. Nõ ob. §. filius matrem. quia ille §. loquitur, quãdo actus nõ potuit valere in propria ſpecie ex defec. ſolem. accidentalis, non quando non poteſt valere ex defectu ſolemnitatis ſubſtantialis. Ita doc. reſpondent, & maximè Bald. in l. ſi quis maior. C. de tranſac. ¶ Secundus eſt in quæſtione propoſita defectus inſinuationis omiſſæ, in quo conclu-
48 de, ꝙ iſte † inualidat donationem, quatenus eſt vltra legitimam ſummam. l. pe. C. de dona. & l. ſancimus. §. ſi quis autem. Nec iuuat illa clauſula, quòd voluit donans, ꝙ eſſent tot donationes &c. quia cenſetur illa clauſula adiecta in fraudem legis inſinuationem requirentis in iſta donatione vnica, quæ vno contextu fiet. d. §. ſi quis autem. Et hoc tenet Gui. in Spe. de dona. §. 1. ver. quid ſi aliquis dat omnia bona ſua. vbi Io. And. in addi. idem tenet, et dicit, ꝙ lex ad refrenandos donantium impetus, inſinuationis neceſsitatem inuenit, & eam transtulit ad hæredes vtriuſque donantis, & donatarij. d. l. ſancimus. in fi. vnde
49 eſſet abſurdum, ꝙ verba † præualerent rei, & fictio veritati, contra id, qđ dr̃ de libe. & poſt. in l. filio, quem. & de caſtren. pecu. in l. ſi forte, cum ſi. Hãc partẽ dicit etiam Bar. indiſtinctè veram in l. Modeſtinus. ff. de dona. aliquid ẽt in d. §. ſi quis autem. Similiter nec iuuat illam donationẽ
50 iuramentum ei inſertum; † quia iuramentum reſpectu inſinuationis omiſſæ ad illam validandam non debet plus operari, quàm expreſſa renunciatio facta legibus, quæ inſinuationem requirunt; quia illa non tenet, vt dicit aptè Ci. in l. fi. C. de do. ſicut nec teneret, ſi renunciaret quis legi prohibenti alienationẽ rei minoris, vel rei dotalis, vel prohibenti alienationem inter coniuges, vel inter patrem, & filium. Et hoc, ne prohibitum vna via, videatur alia concedi. l. ſcire oportet. §. 1. ff. de tu. & cu. da. ab his.
51 &, in reg. cum quis vna. de reg. iu. li. 6. Item † quia ius iſtud ꝓhibitiuũ eſt introductũ publica vtilitate, ne ꝑ metũ, vel fraudem donantes grauiter lędantur, quæ duo corã iudicibus ceſſare præſumuntur. C. de his, qui per me. iu. nõ ap.
52 l. 1. & s. quod me. cau. l. fi. expedit † enim reipublicæ, ne qs re ſua malè vtatur. Inſti. de his, qui ſunt ſui, vel alie. iur.
53 §. 1. Maximè, quia donare † eſt perdere. ff. de dona. l. filiusfa. & per iſtas rationes in effectu iſtud tenet Io. An. in Spe. de inſtru. edit. §. porrò. ver. fi. in addi. Idem Bar. in l. ſi quis pro eo. in princ. 7. q. de fideiuſ. Idem Bal. in l. illud. C. de ſa. ſan. eccle. etiam quando iuramentum interuenit, vt dictum eſt. ¶ Aduerte tamen, quia Ioan. An. in d. §. porrò. in parte ibi ſe. videtur à primo variaſſe, & reſidere, ꝙ teneat, quãdo interuenit iuramentum. ¶ Item aduerte, ꝙ in quæſtione propoſita concurrebat alia cauſa, quare talis donatio non deberet confirmari per iuramentum. ſ. qa erat collata in filium in poteſtate, vt s. dixi. Si ergo concur
54 runt plures cauſæ † prohibitiuæ, augeri debet prohibitionis effectus, ar. in Auth. de alie. & emphy. col. prima. ¶ Ad aliud autem in d. q. an talis donatio ſit confirmata morte patris donantis, dico, quòd ſic vſque ad legitimam ſummam, tex. eſt in dict. l. donationes. C. de dona. inter vir. & vxor. niſi eſſet facta, vt benemerito, & de meritis non conſtaret, vt no. gl. C. de dona. i l. in collatione. & dixi. ſupra. ¶ Sed an ex tali donatione morte patris cõ
55 firmata detrahi poſsit Falcidia, eſt ſatis dubium, licèt gl. & Doc. communiter cõcludant, quòd ſic, per l. in donationibus. C. ad le. Fal. & l. cum hic ſtatus. §. pri. ff. de donat. inter vi. & vxo. & etiam quia detrahitur de donatione cauſa mor. l. pe. C. ad le. Fal. & l. ſi mortis cauſa. de do. cauſa mortis. In oppoſitum, quòd non debeat aliquo modo detrahi, videtur caſus in l. vbi ita donatur. ff. de dona. cauſa mortis. vbi tex. dicit, quòd non detrahitur de dona. inter vi. & vxo. licèt morte confirmetur. Nec ob. l. in donationibus. imò potiùs poteſt dici, quòd faciat contra rationẽ ſui, ibi, quãdo fideicom. partibus funguntur &c. hoc enim tunc videtur interuenire, quando teſtator confirmat expreſsè. Ita videtur declarari in l. ex verbis. C. de dona. inter vi. & vxo. licèt & alio modo poſſet reſponderi ad illã, quòd loquitur in dona. cauſa mor. Et ſecundùm hoc etiã reſpondebitur ad l. cum hic ſtatus. §. primo. ibi, quaſi teſtamento ſit confirmatum, quod donatum eſt, &cæt. vt illa dictio, quaſi, apposita iuxta id, quod interuenire poterat, notet veritatem, vt & in l. emancipatum. §. primo. in fi. ff. de ſena. & ff. ſi cer. pet. l. ſi inſtitorem. & hac doctrina vtitur Bart. in l. ſi is, qui pro emptore. in 3. q. prin. in fi. Et quod hoc ſecundùm veritatem debeat intelligi, probatur; quia donatio, de qua quæritur, ſolùm morte confirmatur. de lega. 2 l. ſequens quæſtio. ſed vt de aliqua donatione vltimæ voluntatis detrahatur Falcidia, non eſt neceſſe illam teſtamento confirmari; quia etiam in ſucceſsione ab inteſtato locum habet. l. filiusfa. ff. ad le. Falc. ideo nec fingitur quaſi teſtamento cõfirmatione facta.
56 Patet † in donatione cauſa mortis, de qua certum eſt Falcidiam detrahi, & tamen illa morte tantùm ſola, non etiam teſtamento confirmatur, vt not. glo. in l. poſt legatũ. §. qui mortis. ff. de his, quib. vt indig. Vel poſſet collectiuè reſponderi ad l. cum hic ſtatus. & l. in donationibus. quòd ipſæ loquuntur ſpecialiter in donatione inter vi. & vxo. vnde non debẽt trahi ad alias donationes, maximè vbi tractatur de defalcatione, quæ reputatur odioſa, & contra mentem defuncti. l. Titia. inf. ad le. Falci. nulla enim ęquitas hanc detractionem ſuadere videtur. ¶ Non ob. d. l. ſi mor. cauſa. quia poteſt dici, quòd de illa olim non detrahebatur, quæ ſolùm locum habebat in legatis; ideo licèt morte confirmaretur, neceſſaria fuit noua conſtitutio, vt ſenſit glo. in d. l. ſi mortis cauſa. Præterea illa differt in multis, vt no. gloſſ. in l. res vxoris. C. de dona. inter vir. & vxo. et ideo de vna ad aliam neceſſariò non infertur, arg. s. de mino. l. Papi. exuli. ¶ Non ob. l. pe. C. ad le. Falc. vbi
57 mortis † cauſa capio defalcatur; cum enim hic ſit donatio, & cauſa ſcilicet donationis non debet iudicari merè. l. mortis cauſa capimus. in prin. ff. de dona. cau. mor. Præterea & multi dicunt de mortis cauſa capione regulariter Falcidiam non detrahi, niſi in caſu dict. l. pe. & ibi tangi-
58 tur per gl. & Ci. & alios Doc. † Hoc tamen, quod dixi detrahi Falc. limito nõ eſſe verum in donatione tacitè tantũ
b confirmata morte; b talis enim non capit in aliquo vim relicti, ſecus fortè in expreſsè confirmata; quia tunc caperet vim relicti, & ideo pateretur Falcidiam, & hoc eſt, quod text. voluit in dict. l. in donationibus. C. ad le. Falc.
59 ibi, quando fideicom. partibus funguntur. † Hanc autem differentiam inter tacitam, & expreſſam confirmationem, & quod plus operetur expreſſa, quã tacita, probat tex. in d. l. donationes. C. de do. inter vi. & vxo. vbi expreſsè confirmat donationẽ, etiã quatenus erat vltra legitimũ modũ, quod non facit tacita. ¶ Et ex hoc patet, quòd licèt iſta expreſſa confirmatio in aliquo proſit filio, ſi fortè donatio excedebat legitimam ſummam: tamen in hoc grauat filium, vt Falcidiam patiatur. Huius diuerſitatis ratio inter tacitam confirmationem, & expreſſam aſsignari poteſt; quia in tacita, ex quo teſta-

tor, qui donauit sciens, vel scire debens talem donationẽ non tenuisse, nil disponit, de illa videtur relinquere illam, & eius effectum dispositioni iuris, ideo succedit legis prouisio, quæ declarauit, & statuit, quid de illa iudicandum. d. l. donationes. & alijs. s. all. sed quando expresse de illa facit mentionem, confirmando illam, videtur eam quasi iure fideicom. relinquere, & ita lex interpretatur in d. l. ex verbis. C. de don. inter vir. & vxor. & alijs. s. all. Et ex quo constat legi, quòd non fuit contentus de confirmatione tacita inducta à lege, prouidit vltra, vt illa expressio aliquid operetur, quòd intelligatur confirmata, etiã quatenus excedit legitimum modum. d. l. donationes. Quia tamen ista confirmatio sumit robur ab vltima voluntate, lex patitur eam defalcari. Nec videtur necesse dici, quòd vt capiat vim relicti, sit necesse, quòd disponens vtatur verbo, legati, vt quia dicat, lego, quæ donaui, vt voluit Bart. de le. 1. in l. si quando. sed sufficit, quòd expressè cõfirmet illam. Cum enim ista confirmatio operetur, vt ex nunc, nec trahatur retro saltem quò ad acquisitionem dominij, secundùm opi. communem, quæ videtur probari per tex. in dict. l. ex verbis. in fi. & ea potissimè ratione; quia adest impossibilitas extremi ad quod; quia patria potestate durante, impossibile fuit talia bona profectitia quæri filio, cum quicquid quærat, patri quæratur, & alijs etiam rationibus all. supra. & declarat Barto. in materia fictionis in l. si is, qui pro emptore. ff. de vsuc. satis pôt dici, ꝙ sumat robur ab vltima volũtate, vt dictum est. Et sic sequetur illa conclusio, quòd possit defalcare, &c. & hæc sufficiant quantùm ad hanc legem notabilem.

ADDITIONES.

a ¶Filio vt bene merito. Adde ad hanc communem materiam, quando donatio est facta filio in potestate, non vt filio, sed tanquam extraneo, quando propter bene merita expressa in specie valet, Pau. de Castr. in consil. 345. in 1. li. ver. secundò videtur. Et si merita non probentur, dic, ꝙ non præsumuntur. Ita tenet idem Pau. de Ca. in cons. 432. in 1. li. Sed quid si pater expresserit se donare filio propter talia beneficia, & merita filij, & iurauerit, nunquid illud iuramentum obligationem valere faciat, vide Alexan. in consi. 150. incip. Visis, & consideratis. in 2. vol.

b ¶Confirmata morte. Adde ad hanc materiam, nunquid Falcidia detrahatur de donatione causa mortis, Paul. de Cast. in consi. 28. in 2. vol. per totum consi. Et nunquid sicut de legatis, ita de ipsa donatione causa mortis defalcari possit, vide in præall. consil. ver. quæ est sicut, vt de tali donatione.

Ex l. Fundus, qui dotis.

SVMMAE.

1 *Fructus percepti ante li. contest. spectant communiter ad omnes hæredes.*

2 *Expensa facta circa fructus colligendos semper repetitur.*

L. Fundus, qui dotis.

¶Fructus percepti ex fundo dotali per hæredes soceri, lite in hoc iudicio contestata, nõ præstantur filio pro parte instituto marito nurus: sed in perceptis ante li. cont. rõ tñ impensarum semper habenda est. h. d. in terminis, & in summa. ¶In tex. ibi [impensarum] intellige de factis gratia fructuum percipiendorum. ¶No. † ꝙ fructus ante lit. cont. percepti spectant communiter ad oẽs hæredes: Aduerte tñ, ꝗ quatenus alij locupletiores facti essent, viderentur obligati cohæredi huic, vt statim declaro, legendo gl. Nec ob. l. inter. §. fructus. s. eod. vt ibi no. quia hic loquitur, quando bona fide, ibi non. Nec ob. etiã. j. eo. l. pe. vt ibi declarat.

2 ¶Secundò no. ꝙ † impensa facta circa fructus colligendos, semper repetitur. Quod intellige verum, nisi talem sumptum faciendo delinqueret; quia tunc non habet loci deductio. s. de rei vendi. l. si fundi. & l. si seruus seruum. §. qui oliuam. s. ad le. Aquil. ¶In fi. 1. gl. dic vt s. eod. in l. si maritus. ¶In gl. in ver. fuisset. in fin. ibi [in. §. ex contrario] dic, vt j. de iure dot. in l. cum pater. & rõ; quia statim debet restitui fundus, si ergo consisteret in rebus mobilibus, valeret, facit l. vna. §. exactio. C. de rei vx. act. ¶In gl. in ver. pertinebunt. ibi [dic, vt s.] Tu dic, & meliùs, vt addas; quia tenebant, quatenus locupletiores, vt dixi super tex. Attende tñ, quia ille. §. fructus. videtur huic contradicere; nam ibi dixit fructus perceptos ante lit. conte. venire. Sed sol. vt ibi no. quia veniunt iudicio vtili, vt ibi, non directo. Circa tñ istam materiã fructuum vide omnino plenã distinctionem, quã posui in l. in fideicommissis. j. de vsu. ¶Item in gl. in ver. impensarum. ibi [vel dic] hãc tene, ex qua collige, ꝙ potest contra alios agere, s. pro ratis eorum ad istam impensam.

§. Si ego à te.

¶Vbi cohæredum interest, potest vnus agere fam. ercis. alius petitione hæreditatis etiã pro eadẽ hæreditate. h. d. ¶Vel sic. Vbi iudicium diuisoriũ non causat petitorio pꝛiudicium, admittitur eorum concursus. h. d. ¶In tex. ibi [à te] qui totam hæreditatem possidebas. ¶In tex. ibi [hæreditatẽ]. s. pro dimidia, ita supplet Odof. ¶In tex. ibi [velles] pro eadem hæreditate. ¶In text. ibi [ex causa] puta propter id, quod de futuro debebat. ¶In text. ibi [mos.] No. verbũ, quod exponit s. de rei vẽ. in l. ꝙ si possessor. & s. de legi. i l. de q̃bus. & s. e. i l. & puto. ¶In tex. ibi [ego] q sum debitor hæreditarius, vt in fi. gl. ¶In tex. ibi [nõ pôt] quia est ius incorporale, & vniuersale, vt fuit no. s. eo. in l. si filia. §. familiæ. & ꝓbat. j. tit. 1. in l. 4. in prin. ¶In tex. ibi [non deducuntur] vt sunt nomina debitorũ. Nec ob. j. l. ꝓxi. §. seruus. quia ibi res ipsa, quæ fuerat defuncti, erat penes hæredẽ: hic debitum. ¶In text. ibi [ego] hæres pro parte. ¶In tex. ibi [consequeris]. s. pro parte tua. ¶In gl. 2. ibi [tu verò] &c. quasi velit dicere, quia sententia in vno istorum iudiciorum non parit exceptionem rei iudicatæ in alio, meritò concursus admittitur. l. fundi. & l. fundum. j. de euiction. ¶Item ibi [in nihilum] & sic non daretur fam. erc. nisi possideres. s. eo. l. 1.

L. Mæuius, qui nos.

¶Res cohæredibus ex causa hæreditaria per communi diuidundo iudicium adiudicata, venit per hoc iudicium familiæ erciscundæ diuidenda. hoc dicit. ¶Vel sic. Illud, quod à defuncto venit ad hæredes, vel eius occasione, venit per hoc iudicium diuidendum. hoc dicit. ¶In tex. ibi [adiudicata] sit in totum. ¶In tex. ibi [iudicium] scilicet vt inter nos veniat diuidenda. ¶In glos. prima. ibi [peruenit tota] & ex eo collige rationem huius legis, facit pro hoc. s. eo. l. inter cohæredes. in prin. vt ibi no. quod vide.

Ex §. Ser-

Ex § Seruus liber, & hæres.

SVMMAE.

1 *Datio, & factum quomodo differant.*
2 *Perſonales obligationes quæruntur hæreditati iacenti.*
3 *Pecunia vt veniat in iudicio famil.erc.quid requiratur.*

§. Seruus liber, & hæres.

¶Id, quod ex hæreditate eſt apud vnum ex hæredibus, venit in hoc iudiciũ.h.d.¶In text.ibi [hæres]ſcilicet pro parte.¶In tex.ibi[retinuit] ſ.quod fuerat in bonis defuncti tempore mortis defuncti,alias non veniret,vt s.l.proxi.in fi.¶In gl.1.ibi[nõ tenetur] .ſ.de ante geſto,qđ in dãdo conſiſtit, niſi eſſet actus, qui per continuationem extenderetur in vtrunque tempus, vt in l. at qui natura. §. Scæuola.s.de neg.ge.vel vbi tenerentur ad factum, vt eſt reddere librum rationum, & informare de geſtis.l.ſi pure.de fideic.lib.
1 †Ratio diuerſitatis inter dationem, & factum eſt; quia datio ad ius obligationis refertur: factum autem concernit habilitatẽ perſonæ.¶In ead.gl.2. ibi[in idem recidit]q.d.quæſita in vita teſtantis communia ſunt, & ideo de his diuidendis ius acquiritur,nec attenditur,geſſerit,vt hæres, vel non,potuerit expediri pro parte, vel nõ: ſed quæſita poſt mortem non ſunt cõia,ſed agitur, vt cõicẽtur,& ideo diſtinguitur, &c.vt ibi. Sed cõtra poſtea quęſita veniunt, facit, quia talia quæſita bona fide quærunt
2 hæreditati;nam & † perſonales obligationes, iacente hæreditate, ei quæruntur.d.l.eius,qui in prouincia.ver. ꝙ ſi ſtipulatus.ergo fortiùs debet quæri dominium. l. poſſeſſio quoque.§.& ſi poſſeſsio.ꝗ.de acqui.poſſ.ergo debent
3 venire in hoc iudicium.Sed reſponde,† ꝙ ad hoc,vt pecunia veniat in iudicium fam.erc.oportet,ꝙ ſit cõis ex cauſa hæreditaria.l.& puto.§.ſed ſi dolo. s. eod. Sed ibi in l. eius,qui.procedebat ex traditione ſoluentis animo ſe liberandi cum bono animo recipientis, & ex reliquijs primi mandati, & morte extincti, & reuocati propter mutationem ſtatus.Item eſt neceſſe, ꝙ communio præcedat ex neceſsitate,quod ibi non fuit; quia potuit illud negotium pro parte expediri.

Ex §. Arbiter famil. erciſ.

SVMMAE.

1 *Alter alteri,dictio eſt inter ſe redditiua.*
Idem,hinc inde,dictio importat.
2 *Inquiſitio formata hoc pacto. quòd alter alteri præſtiterit auxilium, & fauorem,ſi non ſubdatur,quòd talis alter alteri tali,etc.non poteſt ſequi condemnatio propter incertitudinem.*

§. Arbiter famil. erciſcun.

¶Pro adiudicationibus vtrique hæredi hinc inde factis, poteſt iudex compẽſare condemnationes inuicem de eis fiendas vſque ad concurrentem quantitatẽ: in reſiduo tamẽ alterũ alteri cõdẽnare.h. d.in terminis,& in ſumma. ¶Vel ſic. Si in hoc iudicio portiones inuicem cõpenſentur,& æquatione facta, alter tantũ in aliquo ſuperfluo cõdemnetur,iudicatur ſnĩa valida.h. d.Et per hoc declaratur.l.in hoc iudicio.s. eo. ¶In tex. ibi[arbiter]dic,ꝙ põt loqui de compromiſſario, vt eſſet in iudice delegato, vt exponit.l.ſi ſoror.in fi.C.de colla.¶In tex. ibi[vlto,citro que] &c.dic expreſsè per iudicem in ſententia ferenda vſ-
1 que ad concurrentem quantitatem. ¶No. hic † de ſignificatione verborum,alter alteri,quę idem important,quod hinc inde.& ſic iſta dictio eſt redditiua. ¶Facit ad inqui-
2 ſitionem † formatã contra plures, quòd alter alteri præſtitit auxilium, & fauorem &c. nec ſubditur, quòd alter talis alteri tali,&c.ꝙ non poſſet ſequi condemnatio de auxilio;qa non apparet quis ſit iſte vnus,& quis alius alteri; talia enim verba ſunt ambigua, & poſsũt interpretari pluribus modis,& ideo propter incertitudinẽ non poſſet condemnatio fieri.

Ex §. Cum familiæ.

SVMMAE.

1 *In iudicio diuiſorio res debet æſtimari, prout valet tota, non prout valet diuiſa.*
2 *Fratribus pluribus ſimul ſtantibus,quilibet eorum magis æſtimatur.*

§. Cum familiæ.

¶In iudicio diuiſorio partes rerum ſeparatarum non æſtimantur:ſed tota res ſimul.h.d.¶No.
1 † ꝙ in iudicio diuiſorio res debet æſtimari, prout valet tota,non prout valet diuiſa.quod locum habet, ſiue agatur pro diuiſione hæreditatis,ſiue alterius rei, facit de leg.2. l.Mæuius.§.in fundo. Eſt etiam huius deciſionis ratio ſecundùm Odof.quia particularis receptio partis &c.ſupra
2 e.l.planè.in gl. Sic extantibus† pluribus fratribus vnitis, & in communione,quilibet eorum magis æſtimatur, quã fiat poſtea,cum diuiſerunt,quod eſt notandum ad inuitandum fratres ad bene,& communiter viuendum.

L. Pecuniam, quam.

¶Etiã patri ad ſolutionem tantũ adiecto,non quæritur hæc actio.h. d.¶Vel magis ad literam,& ſic. Pro pecunia paterna per filium emancipatum patris nomine alij mutuata, poſſunt hæredes patris inuicem,ea exacta,agere fam.er. h.d. ¶In tex. ibi[credidit] ſi dicas noĩe pr̃is,non ſuo ceſſat contrarium hic formatum.¶In tex.ibi[competebat]dic,quæ erat pecunia paterna,& filius mutuaſſet eam nomine patris, vel nomine ipſius filij,& pecunia extabat.¶In gl.1. ibi [competit actio]dic contra eum,cui filius mutuauit, ſed rei vẽdicatio ſic,ſi pecunia extat.¶Item ibi [ad ſolutionẽ tantùm] dic,& ſecundùm hoc hic ponetur caſus, quòd pecunia fuit numerata nomine proprio ipſius filij, hoc acto,ꝙ patri ſolueretur, vnde actio ex mutuo eſt ipſi filio quæſita: tamen ſi pecunia extat,pater poſſet eam vendicare,vnde cenſetur hæreditaria, & ideo venit in hoc iudicium.

L. Ex hæreditate.

¶In his, quæ reciproca ſunt, ſi iudicium ex vna parte deficit, neceſſariò deficit ex alio. hoc dicit. ¶Vel ſic. Vbi vna res hæreditaria pro parte ab vno ex hæredibus alienatur,alia pars deſinit eſſe hæreditaria,& cõis,ideo non venit in hoc iudiciũ. h. d.¶In tex. ibi[exijt de cõione]quæ erat inter me,& te, ſed poteſt agi ad diuidendum inter te, & nouum dominum actione

communi diuidun. ¶In gl. j. ibi [§. si testator] tu hoc declara meliùs, vt ibi dictum est.

Ex l. Si familiæ erciscun.

SVMMAE.

1 *Impossibile reputatur, quod est nimis difficile.*
2 *Diuisio impossibilis appellatur, per quam res annihilaretur, vel res deuastaretur.*
3 *Dimidia calathi ficuum, vel fructuum quomodo intelligatur.*

L. Si familiæ erciscundæ.

¶Propter difficultatem diuisionis hæreditatis, vel rei cõmunis potest iudex vni totam rem, vel hæreditatem adiudicare, & illum alteri ad pecuniam pro parte sua condemnare. h. d. ¶In tex. ibi [impossibilis] dic, vt quia erat bos, vel equus, secundùm Odof. ¶ In text. ibi [agatur] dic inter plures socios re, vel conuentione. ¶ In text. ibi [omnes res] alterius. in fi. quasi velit dicere, ꝙ ille debet alteri in pecunia condemnari, vt dr. s. eod. in l. item La-
1 beo. §. 3. vbi de hoc. ¶Not. quòd † illud, quod est nimis difficile, reputatur impossibile, facit de leg. 1. l. apud Iul.
2 in fi. ¶Secundò no. quòd † appellatur impossibilis diuisio, vbi per eam annihilaretur, vel deuastaretur res, facit. j. si cer. pet. l. nam & si fur. in fi. cum concor. ibi. Quæ
3 † induci consueuerunt ad ementem dimidiam calathi fructuum, vel ficuum, vt non possit singula corpora diuidere per medium. Et sic malè seruauit Quintus Fabius Labeo, qui cum à rege Antiocho, quem bello superauerat, ex fœdere acto dimidiam partem nauium accipere deberet, medias omnes secuisse fertur, vt eum tota classe priuaret. Istud exemplum refert Valerius lib. 6. in cap. vafrè dicta, aut facta.

L. Non solùm finium.

¶Fructus malæ fidei percepti etiam ante lit. contest. veniunt in iudicio diuisorio. hoc dicit. ¶In tex. ibi [præteriti temporis] ante lit. conte. quia de perceptis postea non est dubium. ¶In tex. ibi [fructus] dic mala fide percepti, vt non ob. s. eo. l. fundus, qui. in princ. Et ad huius declarationem vide s. de peti. hæred. l. sed si lege. §. si ante. & quod dixi in d. l. 4. §. post litem. hic all. in glo.

Ex l. Arbitro quoque.

SVMMAE.

1 *Retractatur aliquid ratione minoris ætatis, quod aliàs non retractaretur.*
2 *Partes non impediuntur, quò minus possint concordare, per motionem litis.*
3 *Iudex, vel arbiter, qui tenentur infra certum tempus terminare, si partes concordent, non tenentur terminare, uel laudum ferre.*
4 *Iudex debet super omnia laborare, vt partes componant.*
5 *Cæteris paribus, magis expedit compositio, actore uincente, quàm reo.*
6 *Nemo debet esse nimis promptus ad litigandum.*

L. Arbitro quoque.

¶Diuisio hæreditatis inter cohæredes facta communi consensu, non expectata sententia iudicis de ea diuidenda cognoscentis, non rescinditur, nisi ætatis ratione. hoc dicit. ¶In text. ibi [diuidentes] dic cum iudice, vel sine. ¶In tex. ibi [licèt arbiter] dic coram quo erat inter ipsos fratres lis con-
1 testa. ¶No. † ratione ætatis minoris retractari, quod aliàs non retractaret, facit. s. eodem. l. si filia. §. familiæ. & C. communi diuidundo. l. pe. facit quod habetur in l. pri-
2 ma. C. si aduer. rem iu. ¶ Secundò not. † quòd per motionem litis non impediuntur partes, quò minùs possint cõcordare. Ratio, quia nil aliud agere debet Prætor, quàm vt controuersias eorum dirimat, à quibus si sponte discesserint, debet id ratum habere. l. 1. §. inde queritur. de ope. no. nunc ¶Et ideo post concordiam non debet amplius
3 laborare, quod est notandum pro iudice, † qui tenetur terminare infra certum tempus sub pœna, & ad arbitros obligatos determinare infra certum tempus sub pœna; nam si partes interim concordent, nõ potest amplius laudari, vt hic in versi. [iurgio perempto] & ideo censentur
4 alleuiari à pœna. Facit etiam ad id quod dicitur, † quod iudex super omnia debet laborare, vt partes componãt, facit s. de vsufru. l. æquissimũ. & de offi. præsi. l. congruit. An autem hoc locum habeat, postquam iam est in causa conclusum, & iudex clarè videt, pro quo debet pronunciare. Guil. non terminat in Spe. de præpa. iudi. post prin. ver. quid si iam est conclusum. &c. sed Io. An. ibi in addi. dicit hoc iudicari licitum, vel non ex circunstantijs, qui-
5 bus cessantibus abstineat. Subdit etiam, qđ cæteris † paribus, magis expedit compositio, actore vincente, quàm reo; prima. n. sñia requirit exequutionẽ, secunda nõ. Circa quod omnino vide, quod ibi subdit. Ibi ẽt dicit, ꝙ ne-
6 mo † debet esse nimis promptus ad litigandum, nam vt scribit Apostol. Matthęus. c. 5. Si quis voluerit tunicã tuã tollere, & in iudicio contendere, dimitte ei, & pallium. 14. q. 1. c. 1. & ibi aliæ auctoritates.

Rubr. Communi diuidundo.

SVMMAE.

1 *Actio directa cui detur.*
2 *Actio communi diuidundo quomodo differat ab actione pro socio.*
Et qualis sit. nu. 3.

ISTA Rubrica sumit̃ naturaliter, & sic subauditur bis de act. cõi diui. Et quare dixerit, diuidundo, & non diuidendo, vide quod dixi. s. titu. 1. sup Rubr. Et continuatur sic. Viso de iudicio fami. erc. quod datur pro hæreditate diuidenda; nunc de communi diui. in quo solùm corporalia veniũt, & in ista veniũt singulæ res, nõ vniuersitas. j. e. l. ꝑ hoc. in prin. ¶Et ad declarationẽ huius tituli ꝑmitto
1 aliqua cõclusiuè. Primò, † ꝙ hæc actio directa dat̃ hñtibus dñium rei corporalis, ꝑ indiuiso ex quacunque cã. l. 2. j. e. Vñ si ẽt si sit hrditaria, ꝑ rebus singulis hrditatis intentat̃, ẽt nõ intentata priùs fam. erc. vt no. glos. in l. 4. in prin. j. e. & in l. quibus casibus. in fi. j. pro so. Et hæc fuit opin. Azo. in summa. Vtilis datur habentibus quasi domi-

dominium, vt in conductoribus ad non modicum tempus.ꝭ.eo.l. cōmuni diuidundo.in princip. vel ementibus bona fide à non domino. ea. l. §. qui iure.& alijs,de quibus in ea. l. §.si duo.& §.inter eos.& §. fin.Neque distinguitur posſideat vterque, vel alter tantùm, vel neuter. l. communis.§. 1.& l.pen.ꝭ.eo. sed bene attenditur,an cōuentus fateatur rem communem,vt tunc hæc actio competat:an neget, vt tunc illi exceptio obstet,donec probetur rem esse communem,proposita rei vēdi.l. 1.s̄.tit. proxi.Cessat autem inter prædones,clam posſidentes,precario,& similes.ꝭ.eo.l.communi diuidundo.§.inter prædo nes.& §.Iul.& .ꝭ.vti posſi.l.si duo.& vide omnino qđ dicam.in §.inter prædones.Similiter nec datur simplici detentori,ea.l.§.neque.Itē nec in casu.l.arbor.§. 1.& §. fin.

2 † differt autem ab actione pro socio,quia hæc ad diuiden dū,illa non,sed ad cōmunicandū,& ad personales pręsta tiones.ꝭ.l. 1.& pro so.l.si actum.& in hoc dicuntur habe re naturam contrariam.In ista tamen habetur ratio sum ptuum factorū cōmuni nomine,& in re cōmuni,vel impē sarum ratione rei communis,secundùm. l. si quis putans. in prin.ꝭ.eo. ¶De factis ante communionem videtur secus,quod intellige vt.ꝭ.l.4.§.sicut.& l.seq.Item,quòd in ista habetur ratio sumptuum,verū est,quando negotium non potuit pro parte expediri, aliàs deberet agi negotiorum gestorum.ꝭ.eo.l.si quis putans.§. 1.in fi. Item habe tur ratio quæsitorum ex re communi,vel propter rem cō munem,vt & talia debeant esse communia.ꝭ.eo. l. communis seruus. Item & damni dati in re communi.ꝭ.eod. l.& si non omnes.§. 1. etiam ab alio priuato, vel officiali culpa socij.ꝭ.eo. l. si is, cum quo.& l. communis seruus. la.2.& l.seq. Generaliter tamen non est differentia, quæ asſignari posſit inter hanc actionem,& actionem pro socio.Vide reassumptas per Guil.in Spec. de iud. §. 1. ver.

3 porrò.in addi.tertiæ partis. §. 1.¶Qualis † autem sit ista actio,dic, ꝙ est ex quasi contractu. Insti. de obli. quæ ex quasi contr. §. item si inter. Et est mixta in rē,& in personam,& bonæ fidei.Insti.de act.§.actionum. Adde,quòd regulariter,quę seruant in isto iudicio,& fam.erc.no.glo. ꝭ.eo.in l.si quis putās.§.pen. fallit in casibus ibi notatis.

a Item,quòd in isto iudicio a requirūtur magis exactæ probationes de dominio,quàm in fam.erc.s̄.tit. 1.l.inter cohæredes.in prin.& ibi no.& vide glo.in l.communi diuidūdo.§.inter prædones.ꝭ.eo.& s̄.tit. 1.ī l. 1.in glos.super ver.exceptionem. ¶Vltimò ad istud Rubrū formā libelli in hac actione vide Spec.de iud.in §.sequitur. & de communi iud. & Bar.in effectu ponit.C.eo.in l.3.

ADDITIO.

a ¶Isto iudicio. ¶Adde tamen, quomodo procedatur in hac actione communi diuidundo, Alex.in cons. 363.inci. Viso,& oportunè.in 2.vol.per totum cons.

Ex l.Cōmuni diuidūdo.

SVMMAE.

1 *Ex communi emptione facta inter plures, intelligitur contracta societas.*

L.Communi diuidundo.

¶Actio pro socio non competit pro diuidenda re communi, sed pro diuidendis, vel communicandis personalibus præstationibus: sed communi diuidundo competit pro diuidenda re cōmuni ex societate conuentionali, vel si incidēti ratione societas aliqua esset.h.d.cū.l.sequē. ¶In textu ibi [pręstationes.[vt.ꝭ.pro soc.l. si actū.& dic vt ibi. ¶In tex. ibi [diuisionem] quæ actio pro socio est introducta ad communicandum. ꝭ. pro socio. l. si quis societatē.& seq. secūdùm Odof. ¶In tex.ibi [emerint.]

1 Not.modum loquendi,ex quo Bar.colligit, † quòd ex cō muni emptione rei facta per plures intelligitur inter eos contracta societas.Sed certè videtur intelligendū, quando emerunt, coita societate, vt rē illam in cōmuni haberent.ꝭ.pro so.l.cum duobus.& vide tex.in l.vt sit.pro so. & l.seq.ꝭ.pro so.vide,quod ibi no. ¶In tex. ibi [legata] & sic inter eos est contracta societas incidens, vt. d. l. vt sit.pro so.¶In glo.1.in fi. generaliter de omnibus dicitur, sed vide per Guil.vbi allegaui.s̄. ¶In glo.2. in fi. ibi [vt hic] dicamus,vt.ꝭ.l.proxi.Quandoque tamē,etiam si sit res communis,durante communione,datur vtile cōmuni diuidundo,vt no.s̄.de neg. ge.in l.qui aliena.§. fin. in vlt. glo. in prima solutione, si tamen in re ipsa facta fuit expensa,vt ibi.

Ex §.In tribus.

SVMMAE.

1 *Quis priùs prouocat,attenditur, quò ad effectum iudicij: secus si ageretur de effectu sententiæ, quia tunc attenditur sententia.*

2 *Clericus diuidere volens, an posſit declinare forum secularis.*

3 *Posſidens semper debet prouocari, & propter onus probandi, & propter declinationem iurisdictionis.*

§.In tribus.

¶In hac actione,sicut in alijs duplicibus iudicijs quilibet cēsetur actor,& reus.h.d.¶In tex.ibi [prouocasset]quātùm ad onus probationis,& adde, quod dixi in l.iudiciū.

1 s̄.finium regun. Et attende, quòd ideo attenditur,† quis priùs ad iudicium prouocauit;quia agitur de effectu iudi cij:secus si ageretur de effectu sententiæ; quia tunc attenditur sentētia.l. si verò.ꝭ.de pecu.¶In gl.super ver.pro-

2 uocasset.Quid † autem inter diuidentes, & diuidere volentes,an id,quod hic dicitur,locum habeat, vt sic cleric' posſit declinare forum secularis. Videtur quòd sic; quia ī istis iudicijs locū habet reg.fauorabiliores.de reg.iur.vt no.gl.in l.in tribus.s̄.de iud.Et ex hoc.no.cōsiliū,ꝙ pos-

3 sidēs † semper expectet prouocari, & proprer onus probandi,& propter declinationem iurisdictionis.

Ex l. In communi diuid.

SVMMAE.

1 *Personales præstationes veniunt in iudicium communi diuidundo.*

L.In communi diuidun.

¶Hic ponit,quid veniat in hoc iudicio communi diuidundo,& hoc intendit.Per hoc iudicium res communes diuiduntur,& personales pręstationes petuntur.h.d.¶In tex. ibi [factumue est] de quo alter alteri condemnabitur. ¶In text. ibi [aut ad eum peruenit] & sic in ista

1 veniunt † personales præstationes, vt. ꝭ. proximo. §. finali.

Ex §. Si quid.

SVMMAE.

1 *Actio, & exceptio, vt dentur, sufficit à lege aliquid determinari.*

§. Si quid. ¶In iudicio diuisorio debet seruari, quod inter ipsas partes sine aliquo dolo conuẽtum est. h. d. & adde. j̃. eo. l. iudicẽ. ¶In tex. ibi [pepigerint] super hæreditate, vel alia re cõ
muni. ¶In glo. fi. ibi [ad actionem, vel exceptionẽ] quasi
1 dicat, ꝙ † sufficit à lege aliq̃d determinari, vt ex illa de-
tur actio, & exceptio. j̃. de acqui. re. domi. l. statuas. ¶In ea. glo. in fi. ibi [& quæ est contra] dic in fine legis, nisi sit sequuta traditio, vt ea. l. in princ. vel nisi sit sequuta stipulatio, vt not. eod. titu. in l. licèt. & s̃. de pac. in l. diuisionis placitum.

Ex l. Per hoc.

SVMMAE.

1 *Incorporalia, vt seruitutes, sunt indiuiduæ, præter vsumfructum.*
2 *Directum dominium, vel vtile sufficit, vt communi diuidundo iudicium habeat locum.*
Res pignori datæ veniunt in iudiciũ communi diuidundo. ibid.
3 *Maritus conuenitur communi diuidundo pro fundo dotali dato in dotem.*
4 *Mulier rei dotalis non est domina, nec possidet eam, nisi spe.*
5 *Agens communi diuidundo oportet, quòd possideat.*
6 *Mulier potest esse in iudicio pro defensione rei dotalis.*

L. Per hoc. ¶Vbi res corporalis est communis ratione dominij, pro ea diuidenda competit hoc iudicium directum. h. d. & hic ponit, pro quibus rebus diuidendis detur hoc iudicium. ¶In tex. ibi [corporalium] hoc dicit, quia † in-
1 corporalia, vt seruitutes, sunt indiuiduæ, excepto vsu-
fructu. j̃. ad leg. Falci. l. 1. §. si vsusfructus. ¶In tex. ibi [dñium] nõ omniũ, vt. j̃. eo. l. arbor. §. de vestibulo. ¶In tex. ibi [habemus] nec ob. j̃. l. cõmuni diui. §. qui inter. & §. si duo. quia ibi loquitur de vtile, vt. j̃. no. §. proxi. Suffi-
2 cit ergo † directum, vel vtili dominium. j̃. eo. l. communi
diuid. in prin. veniunt etiã res pignori datæ. d. l. communi diuidundo. §. inter eos. ¶In gl. 2. ibi [secundùm Azo.] idem no. in l. quibus casibus. in fi. j̃. pro so. de quo dixi. s̃. super Rub. ¶In ea. glo. ibi [item] & quia ista est vera ra
3 tio. ¶In ea. glo. in fi. † vnde maritus conuenitur commu-
ni diuidũdo pro fundo dotali dato in dotem, quia est dominus: sed non agit communi diuidundo. j̃. de iure do. l. communi diuidundo. §. si fundus communis. & C. communi diui. l. 2. facit. C. de rei vend. l. doce. & j̃. de fundo. l. dotalis. in princ. & §. dotale. ¶Non autem mulier;
4 † quia ipsa non est domina, nec possidet rem dotalẽ, nisi
5 spe, vt. C. de iu. do. l. in rebus. Oportet autẽ, † quòd possi-
deat, qui agit communi diuidundo, vt. s̃. tit. 1. l. 1. & j̃. eo. l. si quis. & vide quod no. gl. in l. Titia. j̃. de iu. do. & quod no. in l. 2. C. communi diui. & in l. sciendum. §. si fundus. s̃. qui satisda. coga. & l. de die. §. 1. ver. quidam. vbi casus.
6 nota. † quòd pro defensione rei dotalis mulier est in iu
dicio, & dicitur sua interesse.

§. De puteo. ¶Pro cõi puteo diuidendo, vel adiudicando alteri sociorum, si solum, in quo est puteus, est eorum commune, datur hæc actio. h. d. ¶In tex. ibi [de puteo] communi diuidundo, vel adiudicando vni sociorum. ¶In text. ibi [commune est] secus si habes solùm ius hauriendi aquã, quia fortè solum sit publicum, vel alienum, in quo sit puteus.

§. Hoc iudicium ¶Intentato hoc iudicio, põt iterum agi pro alia re, quæ indiuisa remansit, cum sit bonæ fidei. h. d. ¶In tex. ibi [remansit] contra hoc videtur. j̃. eod. l. si quis putans §. pen. Sed responde, vt ibi no.

Ex §. Sicut autem.

SVMMAE.

1 *Dominium acquiritur per secundum decretum.*
2 *Mora non potest purgari post sententiam.*
3 *Misso in possessionem ex secundo decreto paratur cõdictio vsucapiendi, si cuius causa missio facta sit, non est dominus.*
4 *Titulus solus rei iudicatæ sufficit ad præscriptionem.*
5 *Decretum secundum interponitur in causa damni infecti.*
6 *In causa noxali, & damni infecti, quæ afficiunt ipsam rem, datur secundum decretum, & ex eo mittitur in possess.*
7 *Vsusfructus formalis adiudicatio potest fieri per secundum decretum propter omissam defensionem fructuarij.*
8 *Modus, & forma practicandi in actionibus non afficientibus rem; primò enim in personam fertur sententia, postea non soluẽdo creditori assignatur possessio ex primo decreto, tertiò pignus subhastatum si emptorem nõ reperiat, adiudicatur creditori ex secundo decreto. & nu. 7.*
Pignus iudiciale dicitur missio in possessionem ex primo decreto, sententia lata in causis rem non afficientibus. ibid.
9 *Seruitus seruitutis esse non potest.*
10 *Præbendarius suam non defendẽs præbendam, patitur missionem in possessionem, si nil aliud habeat.*
11 *Ad secundum decretum, an sufficiat citatio ad domum.*
Et an teneat, non examinata contradictione tertij. nu. 12.
13 *Ecclesia an patiatur secundum decretum.*
14 *Minor, vel ecclesia vbi patitur missionem in possessionem, an audiatur in reuocatione tenutæ sine refectione expensarum.*

§. Sicut autem. ¶In hoc iudicio veniunt res communes diuidendæ, & fructus percepti, & impensæ factæ, communione durante, non ante communionem, & competit etiã contra hæredes. h. d. cum seq. ¶In tex. ibi [præstationes.] scilicet personales. ¶In tex. ibi [fecerit] postquàm res cæpit esse communis, aliàs secus, vt. j̃. eadem l. vers. [planè.] ¶In tex. ibi [consequatur] etiam durante communione, vt no. j̃. eo. in l. & si non omnes. §. venit. cui videtur obstare l. familiæ. C. communia vtriusque iu. Sed responde, vt ibi no. ¶In tex. ibi [perceptos] post communionẽ, vt missi ex primo decreto. ¶In tex. [in possessionem] domus alienæ ruinosæ. ¶In tex. ibi [sumus] tu, & ego socij alterius domus communis. ¶In tex. ibi [iubeamur] ex secundo decreto contra dominum, & sic ante acquisitionẽ dominij, & communionẽ domus. ¶In tex. ibi [insulã] scilicet vicini minantem ruinam in domo communi, in cuius possessione missi sumus. ¶In tex. ibi [iudicio] scilicet directo. ¶In tex. ibi [si res.] in l. seq. vicini minans ruinam. ¶In tex. ibi [iussi sumus] tu, & ego socij alterius domꝰ. ¶In tex. ibi [possidere] scilicet ex primo decreto. ¶In tex. ibi [nancisceremur] allego tex. pro contraria

cõtraria.in l.3.de acq.possess. vt ibi no. in §. fi. ¶In text. ibi [iudicio] scilicet directo. ¶In tex.ibi [eius impensę] quæ facta fuit in re communi. ¶In tex. ibi [seruaturum] per hanc actionem communi diuidundo. ¶No.hic aper-
1 tè, † quòd per secundum decretum acquiritur dominiũ, & perditur per illum, contra quem fit, quasi videatur habere rem pro derelicto, vt no.glo.in l. Prætoris. in principio.de damno infec.Ex quo patet, quòd non potest reuocare, purgando moram; quia traxerat secum exequtionẽ dominij.de legatis.2.l.si is cui, & de cõd.ind.l. qui ob rẽ.
2 † Et quia post sententiam non potest purgari mora.l.iam tamen.in principio.ff.iudica. solui.facit quod no. de verbo.obliga.in l.si seruum. §. sequitur. licèt cõtrarium no. Bernar.de dolo, & contuma. in c. contingit. & hoc tenet Io.And.vt li.non contesta.in c.quoniam frequenter.in no
3 uella. Et secundùm hoc si ille † non esset dominus, pararetur misso causa vsucapionis, per l.clauibus.ff.de cõtrahen.emp. Ex quo patet,
4 † quòd solus titulus rei iudicatæ sufficit ad præscriptionem: & hoc de iure ciuili, bene facit.s.de noxa.l.& generaliter.& quod ibi no.secus de iure canonico, secundùm Bernar.de do.& contu. in c. contingit.Secundùm Spec.speciale est in causa noxali, in titu. de secundo decreto.in §.vide ergo. vers. sed an idẽ si ipse
5 sciuit. ¶Secundò no.casum hic, † quòd in causa damni infecti interponitur secundum decretum ex hoc solo; quia res non defenditur, licèt nulla contumacia deprehẽdatur. l.si finita.§.Iul.ff.de dam.infe. Simile in causa noxali. l.2. in fi.s.si ex noxa.cau.aga.ibi enim dominus nõ erat cõtumax; quia absens, & ignorans. Similiter nec seruus; quia
6 seipsum defendere non poterat.Et in istis duobus † ideo interponitur secundum decretum; quia agitur ex causis afficientibus ipsam rem, aliàs non interponeretur: licèt
7 † lata sententia in personalibus, si non satisfit, mittatur creditor in possessionem ex primo decreto, & appellatur pignus iudiciale.C.si in ca.iudi.pi. ca. in rubro, & nigro. deinde elapso tempore, de quo in l.debitoribus.ff. de re iu.si pignora subhastata non inueniunt emptorẽ, adiudicantur creditori ex secundo decreto.l. à Diuo Pio. §. si pignora.ff.de re iudi. Et attenta prædicta ratione de causis afficientibus ipsam rem, idẽ dicendũ est in iure mere
8 personali, vt vsufructu; † nã propter omissam defensionẽ fructuarij, etiam in causa fructuarij, potest per secundum decretum fieri adiudicatio vsusfructus formalis. s. si ex noxa.cau.aga.l. si cum vsufructuario. & idem si ageretur damni infe.vbi autem causa non afficeret ipsam rem: tũc in immissum non transfertur ipsum ius, sed sola commoditas.Insti.de vsufr.§.finitur.C.de vsufru. l. corruptionẽ.
9 aliàs esset † seruitus seruitutis, quod esse non potest. ¶Notandum tamen est, φ non durabit plus in ista im-
10 missione, quàm durasset in prima, arg.ff.de pig.l. lege vectigali fundo.Et hoc est notãdum † ad præbendarium nõ defendentem suam præbendam, vt pati possit missionẽ, si aliud nõ habet. C.de exe.rei iudi.l.stipendia.& ff.de re
11 iudi.l.cõmodis.facit quod no. Inn.de fideius.in c.peruenit. An autem † ad sm decretum sufficiat citatio ad do-
12 mũ, vide Inn.in c.cũ venisset.& in c.si aduersarius. de eo, qui mit.in pos.Item † an teneat, non examinata contradictione tertij, vide Inno.de conces.præben. in c.proposuit.
13 Item an ecclesia † patiatur secundum decretum, tangitur aliquid per Ia.de Are.in l.is, cui.§.cessatum.ff. vt in pos. leg.& per Inno.de ver.signi.in c. dilecto.Item vbi minor,
14 † vel ecclesia patitur missionem, an audiatur in reuocatione tenutæ, sine refusione expensarum, tangit Innoc. in d.c.si aduersarius.& vide, quod no.ff.de regu.iu.in c. non potest dolo carere.

L.Si quis putans.

¶Error non impedit hoc iudicium.h. d. Vel sic. Veritas præualet opinioni respectiuè secundùm quid, non vniuersaliter. Vel latiùs, & sic. Vbi res est cõmunis cum alio, quàm cum eo, cum quo putat, aliquid faciẽs in re communi, quæ desijt esse communis, cum vero socio datur communi diuidun. pro personalibus præstationibus. h. d. ¶In tex. ibi [sumptus fecerit] etiam contemplatione socij putatiui. ¶In tex. ibi [cum alio] dicit glo. Titio, scilicet nigro. ¶In tex.ibi [agi poterit] conta verum socium. ¶In tex. ibi [si fundum] scilicet pro parte sua. ¶ Super ver.[Titius] verus soci᷒. ¶In tex.ibi [iudicio] scilicet directo. ¶In tex.ibi [non sit.] vt. s.tit. 1.l.ex hæreditate. ¶In tex. ibi [quia à communione] huic videtur obstare.ff.eo.l.in hoc iudicium. in prin. sol.vt ibi no. ¶In tex.ibi [de prestationibus] scilicet personalibus, puta sumptibus factis. ¶In gloss. 1. ibi dum dicit [vtili, idest efficaci] quasi dicat, quòd hic non sumat vtilis ad differentiam directæ, sed ad differentiam inefficacis, de quo vide quod not. in l.curatoris.C. de nego.gest.

Ex § Siuę autem.

SVMMAE.

1 *Damnum debet esse, vbi est lucrum, & ibi lucrum tolerari debet, vbi est periculum.*

2 *Actio negotiorum gestorum quando detur.*

§.Siue autem.

¶Perceptum ab vno ex socijs pro facto in re cõmuni, quod non potuit pro parte expediri, debet per hoc iudicium communicari: pro expedibili verò, pro parte tãtùm datur actio nego.gest.h.d. Vel sic.In hoc iudicio veniũt fructus, siue immediatè percipiantur à socio, siue fundus locetur colono communi nomine: sed si locetur nomine proprio, damnum ad locantem spectat, lucrum verò erit cõmune.h.d.ad literam. ¶In tex.ibi [locando] quid autem si habitando, dic vt no.ff.eo.in l.Sabinus. ¶In tex. ibi [tenebitur] ad tale lucrum communicandum. ¶In tex. ibi [cũ oportet] sed erit communio omnium sociorum. ¶In tex.ibi [hoc autem].s. lucrum, & commodum, quod habuit ex communi fundo. ¶In tex.ibi [communi diuidundo] scilicet solo. ¶In tex.ibi [locare] sine locatione alterius partis socij. ¶In tex. ibi [non potuit] contra hoc videtur.s.de neg.gest.l.qui aliena.§. fi. sed solue, vt
1 ibi no. ¶No.hic regulam, † quòd vbi est lucrum, ibi debet esse & damnum, sic & econtra vbi est periculum, debet & lucrum tolerari.l.manifestissimi.§.sed cum in secũdã.C.de fur.& l. si vnus ex socijs.§. 1.ff.pro so. ¶In gl. in
2 verbo.hoc autem † vbi datur actio neg.gest. quando gessit negotium, quod non poterãt expediri pro parte, sicut est liberare pignus. ¶In ea.glo.ibi [§.non tantũ] quia in cõtrario res desijt esse cõmunis: hic non. Meliùs tamen solui videtur in d.l.siue pro fratre.C.de neg.gest. ¶In gl. super ver.expeditę.ibi.[§.quòd si commodè.] & l.is, cui. §.si ex duobus.ff.vt in poss.lega.

§.Si quid.

¶Impensa, accessio, & decessio li.conte.in re communi contingens, venit in hoc iudicio, h.d.Ponitur ita casus, &c. ¶In tex.ibi [acceptum] per lit. contesta. ¶In tex.ibi [impensum] in rem communem ab aliquo sociorum. ¶In text. ibi [partum] scilicet communis ancillæ perceptum ab altero

tero sociorum lit.contesta.¶In tex.ibi [accesſionem] ſcilicet fructuum. ¶In tex.ibi [deceſsionem] gl. exponit, ideſt damnum, & intellige contigens dolo, vel culpa alterius ſociorum, ſecundùm Odofre. glo. adducit concordantias.

§. Si quis in communem.

¶Non poteſt vnus ſociorum, altero inuito, communem locum purum facere religioſum, ſed tenetur in factum, ſi ibi inferat mortuum: in ſepulchrum verò commune poteſt impunè offerri.h.d. ¶In tex. ibi [vnicuique] ſcilicet ſocio.¶In tex.ibi [purum] ad huius declarationem vide. ỹ.de reli.l.purus. ¶In text. ibi [religioſum] licèt inuito ſocio, poſſet inferre mortuum. ỹ. de religi. l. ſunt perſonæ. ¶In tex. ibi [non eſſe locum religioſum] ad huius declarationem vide quod not. ỹ. pro ſo. in l. ſi fundus. ¶In glo.ſuper ver.ſepulchrum commune.ibi. [§.in commune.] & ỹ.de religio.l.1.& 2.& ſ.de rerũ diuiſio.l. in tãtùm.§.1.& §.religioſum.

Ex §. Si damni.

S V M M AE.

1 *Defenſio an poſsit fieri pro parte.*
2 *In cautione damni infecti, an in ſolidum ſit danda cautio.*

§.Si damni. ¶ Cauẽs in ſolidum de dam. infec. pro cõmuni domo ruinoſa, nil imputat ſocio; quia potuit pro parte tantùm ſua cauere.h.d.¶In tex.ibi [communi diuidundo] ſed actio. nego.geſt.ſic, vt.ſ.de nego.geſt. l. ſi communes. facit. ſ. ea.l.§.ſiue. ¶In tex. ibi [nõ eſſe] etiam ſi ſoluiſti in ſolidum.
1 dum.¶ No.hic caſum,† qui videtur probare, quòd defenſio poſſet fieri pro parte, quod declara, vt dixi in l. hæredes.§.ſi vnus.ſ.tit.1.& vide omnino, quod dixi.ſ. ſi quadrupes paup.feciſſe dica.in l. 1. §. ſi communem. Item
2 contra id,† quod dicit, quòd non compellitur in ſolidum cauere, videtur facere.ỹ.de Carbonia.edic.l.impubes.§. quoties.ſed reſponde, vt ibi nota.

Ex §.Si fundus.

S V M M AE.

1 *Diuiſio rei pignoratæ non nocet creditori.*
2 *Adiudicatio non præiudicat, quia alienatio fit cum ſua cauſa.*
3 *Ad uenditorem ſpectat lucrum, & damnum, ad creditorẽ nõ ſpectat nec damnum, nec lucrum,*
3 *Ius tertij an remaneat in totum, vel in parte, re diuiſa.*

§.Si fundus. ¶Res communis pignori obligata ab vno ſocio, venit in hoc iudiciũ, & durat pignus, facta eius adiudicatione vni ſoli, & res minoris valet ex facto per alium vendi poteſt.h.d. Vel ſic. Iudicium diuiſorium intentatum cum debitore, non mutat ius creditoris.h.d.allegabiliter. ¶In tex.ibi [ad me] pro parte mea.¶In tex. ibi [etiam ſi adiudicat⁹] implicat nõ ſolũ ſit diuiſus. ¶In tex.ibi [pars] ſocij obligantis ſuo creditori fundum communem. ¶In tex.ibi [tradita fuiſſet] ſponte ab illo, qui obligauit.¶In tex.ibi [arbitrum] adiudicantem fundum ei, qui nõ obligauit.¶In tex.ibi [quàm expacto] vel ex lege, & ad hoc ſ.tit.1.l.rem.& l.ſi pignori.¶In textu ibi [eam rem] pro
1 parte ſibi obligatam. ¶ Nota hic, † ꝙ diuiſio rei pignoratæ non nocet creditori, quod intelligendũ videt̃, niſi fuiſſet citatus ad diuiſionem, arg.ỹ. de vſufru. le. l. is qui. &
2 quod ibi no.¶Secundò no.quòd † etiam adiudicatio nõ præiudicat, & hoc eſt; quia alienatio debet fieri cum ſua cauſa.ỹ.de contrahen. emp.l.alienatio.¶In gl. 2. ibi [§. ſi.]Nota, quia hoc dixit, vt tollat contrariũ de §. ſeq. vbi impeditur agere communi diuidundo, cum eſt pignorata alij. ¶In gloſſ. ſuper ver. adiudicatus. in fin. ibi. [§.idem Celſus] ſol. ibi.loquitur in emptore, & vendito-
3 re. Et eſt ratio, quia † ad venditorem ſpectat damnum, & lucrũ.Inſt.de emp.& ven.§. cũ autẽ. hic aũt in creditore, & debitore, ad quẽ creditorẽ non ſpectat lucrum, nec dãnum, facit.ỹ. eod. l. communi diui. §. fin. & l. ſi fundus.
4 ỹ.de pig.¶In hoc tamen dubio,† vtrùm re diuiſa, remaneat ius tertij in parte, quæ debitori obuenit, vel in toto, debet attendi, ſit ius reale, vel perſonale:& ſi reale, an ille, cum quo diuiſio eſt facta, haberet plenam adminiſtrationẽ, vel non, vt pulchrè declarat Bar.in d.l.is, qui fundum. ỹ. de vſufru. lega. vbi omnino vide etiam pro declaratione iſtius tex. Item non obſtat huic parti.ſ. l.proxi. in fin. quia hic quando adiudicatur debitori:ibi verò creditori inuito.

Ex §.Idem Iulianus.

S V M M AE.

1 *Creditor habens rem obligatam, non poteſt à debitore prouocari ad diuiſionem, ſi hoc ei opponatur.*
2 *Fratres, & mercatores diuerſi, ſi reperiatur alter alteri obligatus ſub hypotheca bonorũ, non poteſt prouocari ad diuiſionem, ſi opponat.*

§.Idem Iulianus. ¶Socius, q. pignori partẽ ſuam conſocio creditori dedit, põt ab hoc iudicio exceptiõe excludi, ſi non excludatur, poteſt alter alteri condemnari ad pecuniam, & vni adiudicari, & iudex in hoc iudicio poteſt vni proprietatem, alteri vſumfuctum rei communis adiudicare.h.d.cum ſeq. verſ. ¶In tex.ibi [agere cæperit] ante debitum ſolutũ. ¶In tex. ibi [ſubmoueri] non obſtat. §. præcedẽs.quia ibi obligauit extraneo creditori.¶In tex. ibi [debitori] conſocio.¶In tex.ibi [æſtimationem] integram. ¶In tex. ibi [ius pignoris] in altera parte ſocio obligata.¶In tex.ibi [mihi] creditori in totum.¶In tex. ibi [condemnet] ſocio nomine partis ſuæ.¶Not. literam hic [pignoratitia except.] quia iſte tex. reputatur ſingula-
1 ris, ex quo collige, † quòd creditor habens rem obligatam, nõ poteſt à debitore prouocari ad diuiſionem, ſi hoc ei opponatur, quod quotidie practicari poterit, & inter
2 fratres,† & inter mercatores diuerſos communionem habentes, quando alter reperiretur alteri obligatus ſub hypoteca bonorum.¶In glo.nihil eſt.

§.Vrſeius. ¶ Socius ædificans in re communi ex cauſa neceſſaria contra nũciationem noui operis factam, à vicino condemnatus, recuperat à ſocio partem per hoc iudicium.h. d. ¶In text. ibi [communi] plurium, in quo ædificare volebant. ¶In tex.ibi [damnatus] quia ſpreta fuit nunciatio. ¶In text. ibi [pœnam] hoc dicit, quia quantùm ad eos videbatur pœna; quia præſtitit intereſſe.l.ſtipulatio.§.ſiue.de oper. no.nun.¶In glo.vlt. ibi [magis intererat ſociorum.] Sed quo-

quomodo potest sociorum interesse hunc ædificasse, cum factum post nunciationem veniat demoliendum. Respondeo primò secundùm Ia. de Are. quia fortè ibi, qui nunciauit, nō egit, vt opus demoliretur, sed ad interesse, quod potest, dicta. l. antepe. & hoc voluit glo. ibi. Vel secundùm Bar. quia fortè nunciatio fuit talis, quæ potuit sperni: sed quia testes non erāt tunc, cōueniebatur hoc interdicto, & volebat probare, sed modò redierunt ad probandum. Vel tertiò potest poni exemplum, si per ædificatum postea sustentatum est ædificium, quod minabatur ruinam supra domum sociorum, & talia reparamenta interim facta sunt, quòd licet ædificium destruatur ruina, amodo non potest esse nociua socijs.

Ex l. Cōmuni diuidūdo.

SVMMAE.

1 *Præstatio non diuiditur inter plures hæredes conductoris.*
2 *Dominus vnus ex pluribus si portat rem communem contra probibitum, an cadat in commissum.*
3 *In pœnis legalibus si recipio partem sortis, debeo protestari, quòd ius meum sit saluum in pœna, aliàs videor mihi præiudicare.*
4 *Feudum non potest plenè, & quò ad ius diuidi, secus quò ad fructus, & commoditates.*

L. Communi diuidūdo.

¶Habenti vtile dominium in re communi, datur communi diuidundo, & vectigalē agrū non debet iudex diuidere regionibus, sed vni totū assignare. ¶Vel sic. Fundus vectigalis non venit in hoc iudicio diuidendus, sed adiudicatus. h. d. ¶In tex. ibi [in vectigali agro] scilicet plurium, vt possit vni adiudicari, sed nō diuidi, vt sequitur. ¶Super ver. [præstatio] ad quam pro partibus assignatis vnusquisque tenetur. Nec obstat. C. de colla. fun. patri. l. placuit. lib. 11. quia ibi speciale in emhyteota Principis.
1 ¶No. quòd † inter plures hæredes conductoris non videtur diuidenda præstatio. Et facit ad q. de qua hic in gl. inter principales autem posset. ÿ. de ver. obl. l. 4. §. Cato. ¶In glo. 2. ibi [sicut Titius non potuit] quasi non debeat hæredi licere, &c. s̄. de iudi. l. hæres absens. ¶In ea. gl. ibi [sed illud] &c. hæc videtur verior sn̄ia, pro qua facit. C. de nego. gest. l. siue. & hanc partem tenet Dy. in l. de pupillo. §. sed si pluriū. de oper. no. nunci. & de publica. in l. fraudati. & Guil. de pig. act. ÿ. l. si necessarias. §. si vnus. ¶In eadē glo. ibi [vel soluere] &c. vt. l. cum vsusfructus. ÿ. de vsuf. leg. & l. si necessarias. §. si vnus. ÿ. de pig. act. ¶In eadem glo. ibi [in obligatione] vt. s̄. tit. 1. l. hæredes. §. in illa. ¶In eadem. glo. ibi [legali] &c. quasi dicat, quòd hæc obligatio legalis, vt est ista vni⁹ emphyteotæ, quò ad solutionem canonis, & penæ non est diuisa; vnde si vnus ex hædibus non soluit, tota res incidit in commissum. l. 2. §. ex his. de ver. obli. & de cond. & demonstra. l. qui fundus. Et sic nō obstat. l. fraudati. §. sed si vnus. ÿ. de publica. vbi est
2 casus sm̄ secundū lec. † q̄ si vnus ex dominis portet rem cōmunē cōtra deuetū, nō soluta gabella, sola eius portio incidit in cōmissum; quia ibi illa obligatio legis erat à lege diuisa per partes; quia quilibet tenebat̄, q̄a possessor, & sic prout possessor est, tenetur. l. Imperatores. in prin. eo. tit. iūcta. l. de eo. §. fi. ÿ. ad exhi. ita declarat Bar. in d. l. fraudati. vbi allegat istā gl. ¶In ea. gl. ibi. [Placen. dixit]
3 & cætera. Nota ex hoc consilio Pla. quòd in pœnis † legalibus si recipio partem sortis, debeo protestari, quòd ius meum sit saluum in pœna, aliàs videor mihi præiudicare, quod esse non videtur verum, per l. si pro fure. ÿ. de con. fur. & not. Doc. s̄. si q̄s cau. in l. 2. in prin. ista enim est pœna legalis expellere. l. 1. & 2. C. de iure emphy. sed certè Pla. loquitur per viam consilij, vt omnis tolleretur dubietas. ¶In fi. glo. ibi [vt non diuidatur] &c. tex. est in tit. si de feu. defun. fuer. cōt. int. dom. & agn. in c. 1. §. omnes filij. in vsib. feu. & de ali. feu. p̄ Fed. in c. imperialē. §. prætere-
4 rea. Et aduerte, quia quod † non dicitur diuidi inter hæredes, procedit quantùm ad plenam diuisionem, sed fructus, & commoditates bene possunt diuidere inter se, ar. ÿ. ea. l. §. cum de vsufructu. & s̄. fam. erc. l. Lucius Titius.

§. Neratius.

¶Iudex adiudicādo fundum duobus pro diuiso, potest vnā partem alteri facere. Hoc dicit. ¶Super ver. [imponere] nota hic, quia non posset declarare, quòd fundus non cōmunis communi seruiret. ÿ. eod. l. vt fundus. secundùm Odof.

§. Qui in rem.

¶Habens actionem in rem de iure prætorio, vel vtilem de iure ciuili, potest hoc iudicium attentare. h. d. ¶Super ver. [in rem publicianam habent] quia possident à non domino ex titulo vero, & habili ad dominiū transferendum, & bona fide: secus si titulum non haberent, vt no. ÿ. proxi. §. inter prædones. & ÿ. de euic. in l. minor. §. 1. ¶Super ver. [vendicatio] directa, non vtilis secūdùm glo. ¶Super ver. [possidendi] etiam putatiua, suo tamen nomine: secus si alieno, vt in §. se. ¶Super ver. [iudicium] & etiam vtilis vendicatio secundùm glo. ¶In glo. ex quibusdam. ibi [à non domino] ita no. etiam. s̄. eo. in l. per hoc. §. 1. ¶In ea. glo. ibi [vtilem] idest publicianam. ¶In eadem gl. ibi [vtilem rei vendi.] pone exemplum ex præscriptione, vel ex causa indebiti. ¶In ea. gl. ibi in fi. super ver. [tradita] ratione erroris. ¶In glo. super ver. soluti ibi [habet locum vtilis actio] &c. quando præscripsit, vel vsucepit, sed interim non habet publicianam; quia nō habet ex iusta causa, cum tradens errauerit, aliàs quia potest vsucapi, vt. d. l. hominem. deberet posse agi publiciana, per regulam. l. eum, qui. primo responso. s̄. de publiciana.

Ex §. Inter prædones.

SVMMAE.

1 *Libellus, in quo petitur fieri diuisio solùm, quia possidet, non al legato aliquo iure reali, non procedit.*
2 *Publiciana cui datur, datur communi diuidundo iudicium.*
3 *Cui competit rei vendicatio, competit & iudicium communi diuidundo.*
4 *Missus in possessionem ex causa damni infecti ex primo decreto, non habet communi diuidundo directū, vel vtile pro sumptibus factis.*
5 *Misso in possessionem gratia ventris, vel custodiæ, vt sunt legatarij, datur vtilis communi diuidundo iudicium.*
6 *Possessionis sola allegatio in communi diuidundo nō tribuit actionem.*
7 *Dominus an, & quando præsumatur ex possessione.*
8 *In iudicio fam. erc. veniunt res hæreditariæ, & de hæreditate, & vniuersa, quæ erant apud defunctum: secus in iudicio cōmuni diuidundo.*

§. Inter prædones.

¶Possidentib⁹ vi, & clam, vel pre-

precario non competit hoc iudicium. h. d. ¶Super ver.
[iusta] vt no. ȷ̃. de preca. l. fi. & de acqu. pos. l. Pōponius.
§. cum quis. ¶In glo. super ver. non habet. ibi [non agunt
1 cōmuni diuidundo] Nota singulariter ex hac gl. † φ non
procedit libellus, quo petitur fieri diuisio solùm, quia pos
sidet, nō allegato aliquo iure reali, & hoc tenet hic Odof.
2 pro quo facit; quia † cui datur publiciana, datur commu
ni diuidundo, & ecōtra. s̃. ea. l. §. qui rem. ita intelligit gl.
illum. §. in l. minor. §. 1. ȷ̃. de euic. & in l. fundi. ȷ̃. de ex-
3 cep. Item cui † competit rei vendicatio, datur communi
diui. s̃. ea. l. §. ex quibusdam. Et ideo textus ibi dixit, φ ei
datur vtile communi diuidundo, qui possidet ex ista cau-
sa, & habet ius, vel titulum speciale in rem, dum dixit [pu
ta ex causa indebiti.] Vel hic dicit ex sola iusta causa pos
sidendi non dari communi diuidundo. Item probatur;
4 † quia missus in possessionem ex causa damni infecti ex
primo decreto, nō habet communi diuidundo directum,
vel vtile pro sumptibus factis. s̃. eo. l. 4. §. fin. cū. l. se. & de
dam. infec. l. si finita. §. cum autem plures. Et tamen mis-
5 so † in possessionem gratia ventris, vel custodiæ, vt sunt
legatarij, datur vtilis cōm. diuid. vt. ȷ̃. ea. l. §. si duo. Et ra-
tio est, quia vnus prætendit ius in re, vel ad rem, alter nō;
ergo ex prædictorum diuersitate colligitur, quòd ex sola
possessione non datur communi diuidundo, & de hoc vi
detur casus rectè intuenti in l. fundum. ȷ̃. de excep. & l.
6 si mācipiū. §. 1. ȷ̃. de euic. † nā sola allegatio possessio-
nis in communi diui. non tribuit actionem: sed tollit exce.
ptionem elidentem actionem, & actionem elisam coad-
iuuat. Bar. tñ alibi videtur sentire, quòd ista gl. possit esse
vera, quando constabat, quòd agens, qui possidebat, do-
7 minium nō habebat, aliàs † cum hoc iudicio dominium
veniat incidenter, eò quod possidet, præsumitur dominus.
l. 1. s̃. titulo proximo. & no. in l. quidam in suo. de condi.
insti. vbi Bar. & tangitur per glo. in l. sicuti. §. sed si quæra
tur. s̃. si serui. vendi. Sed certè hoc destruit ista gl. quæ vi-
detur simpliciter velle, quòd ex sola possessione non præ
sumatur quis dominus in iudicijs diuisorijs, licèt aliqui
hoc dixerunt in d. l. 1. s̃. fam. erc. ¶In eadem glo. ibi. [l. itē
prædia] sed ibi in act. fam. erc. hic communi diuidun. Et
8 ratio diuersitatis; quia in fam. erc. † veniunt res hæredita
riæ, & de hæreditate, & vniuersa, quæ erant apud defun-
ctum, cum sit iudicium vniuersale, quod non est in hac
actione. ¶In glo. super ver. iudicij. ibi [vti pos. interdictū]
contra extraneum possidētem, non contra dominū, quia
domino possidēte, statim reuocatum est precarium. ¶In
ea. gl. ibi. [l. si duo.] Item producit interdictū, vnde vi, vt.
ȷ̃. de vi, & vi ar. l. sed si vi. & ibi no.

§. Iulianus.

¶Si petitor tātùm iniustè pos-
sidere dicatur, ab isto iudicio
remouetur. h. d. ¶Super ver. [prouocet] scilicet ad diui-
sionem. ¶Super ver. [possidere] differt à parte præcedē-
tis. s̃. proxi. §. quia ibi vterque iniustè possidebat. ¶Super
ver. [dari] quia nō datur prædoni. s̃. §. prox. ¶Super ver.
[nec post annum quidem] de eo, quod ad eum peruenit.
vt. ȷ̃. quod vi, aut clam. l. 1. ¶ Super ver. [eū] scilicet agen
tem. ¶Super ver. [dicat] scilicet conuentus.

Ex §. Si duo.

SVMMAE.

1 *Vsusfructus est seruitus diuidua.*
2 *Directa actio vbi habet locum, non recurritur ad vtilem.*

§. Si duo.

¶Creditoribus pro re sibi pigno-
rata iure sui pignoris, vsufructua-
rijs, & missis in possessionem gratia custodiæ competit
hoc iudicium: & cum datur directum communi diuidun.
cessat vtile. hoc dicit cum sequen. ¶Super ver. [dari] &
tunc non estimatur res, sed ius pignoris, vt. ȷ̃. ea. l. §. si de-
1 bitor. ¶Super ver. [dari debet] quia vsusfructus † est di-
uidua. l. 1. §. si vsusfruct⁹. ad l. Fal. ¶Super ver. [posiden
di] idest detinēdi, vt. ȷ̃. vt in pos. le. l. is cui. ¶Super ver.
[habere possit.] Et si est missus cum alio, habet locum di
rectū, si solus, hēt rei vendicationē. s̃. eo. l. 4. in fi. & l. seq.
2 ¶No. regulam, quæ ponitur hic in fi. † quòd quando ha-
bet locum directa actio in eodem casu, non debet recurri
ad vtilem. ¶In gl. super ver. possidere. ibi. [§. Iul.] Et sic
nō obstat. ȷ̃. quor. leg. l. 1. § quæsitū. vt ibi no. de quo etiā
vide. s̃. ea. l. §. ex quibusdam. ¶In gl. vltima. in fi. ibi [l. sed
si res] & vide omnino quod ibi dixi.

Ex §. Cum de vsufructu.

SVMMAE.

1 *Diuisio facta inter proprietarium, & socium, non nocet vsufru-
ctuario, cum quo non est facta.*
2 *Lex excogitat varios modos diuidendi, ne partes veniant ad di-
scordias, & lites, ad quod etiam iudex debet laborare.*
3 *Iudex potest procedere ad sequestrum possessionis, vbi duo con-
tendunt de possessione, etiam si pariter probent.*
4 *Litigans vbi est scrupulosus, & habet diu lites, potest iudex
interdicere, ne accedat ad rem.*
5 *Si vnus contendat se possidere, alter neget, asserens possessio-
nem vacantem, si non subest timor armorum, permittere de-
bet cuilibet accessum, aliàs præcipere debet vtrique, ne priua-
tim accedant.*
6 *Dicenti vni se possidere, alteri verò possessionem vacare, cuili-
bet incumbit onus probandi, si quilibet eorum velit præoc-
cupare.*

§ Cum de vsufructu.

¶ Sū-
ma, vt.
s̃. dixi. Vel sic. Inter prætēdentes ius vsusfructus in re, po
test intentari vtile communi diuidun. iudicium. & quale
in hoc esse debet iudicis officiū, hic declaratur. h. d. ¶Su-
per. ver. [de vsufructu] scilicet rei immobilis. ¶Super
ver. [iudicium] vtile, non directum. & sic non obstat. ȷ̃. de
stip. seruo. l. si cum duo. & vide omnino, quod ibi no. ¶Su
per ver. [permittat] scilicet fructuarijs. ¶Super ver. [pci
1 piant. ¶Aduerte, † quia diuisio facta inter proprietariū,
& socium, non nocet vsufructuario, cum quo facta nō est.
ȷ̃. de vsufru. lega. l. is, qui. & quòd dicit [percipiāt] dic pro
parte sua. Nec obstat inf. de pecul. l. sed si duo. vt ibi not.
¶Super ver. [mobiles] .s. quæ non potest diuidi per par
2 tes. ¶Nota varios † modos diuidēdi, quos excogitat lex,
ne partes veniat ad lites, & discordias, ad quod iudex de-
bet laborare. extra de transa. c. fi. in prin. & ibi no. facit. s̃.
3 de vsufr. l. æquissimum. Per q̃ iura dici potest, † quòd vbi
duo de possessione contendunt, etiā si probent, potest iu-
a dex procedere ad sequestrum a possessionis, & audire eos
4 in petitorio. ¶Itē quòd vbi litigans est scrupulosus, & ha
bet diu lites, iudex potest interdicere, ne accedat ad rem.
¶Plus dicit Inn. de proba. in c. in præsentia. in prima colū
5 na. quòd † si vnus contendat se possidere, & alter neget,
asserens possessionem vacantem, quòd si nō subest timor
armorum, permittere debet cuilibet accessum ad rem,
aliàs præcipere debet vtrique, ne priuatim intrent, &
dicen-

dicenti se possidere, incumbit onus probandi. ÿ. de probat. l. 2. idem si dicat possessionem vacantem, & quilibet velit praeoccupare, de quo vide omnino Inno.

ADDITIO.

a ¶Ad sequestrũ possessionis. Adde, nunquid sequestratio tollat possessionẽ, Bart. in l. licet. ff. de po. dicit, ꝙ sic, si fiat de voluntate vtriusque partis: secus si iussu iudicis. Bart. in l. si oleũ. ff. de dolo. in princ. dicit, ꝙ qñ res deponit apud sequestrũ, licet perdat possessio: non tñ admittit commodũ possessionis, ponit Bal. in l. 1. C. de prohi. seq. Sed nunquid iudex possit diuidere rẽ, de qua litigatur, vide Pet. de Anch. in consi. 206. inc. Inter cõtraria. q. dicit, ꝙ si hinc inde sunt opiniones ꝓbabiles, & materia est diuisibilis, laudaretur iudex, qui diuideret, vide Felyn. in cap. 1. de consti. ver. secundò no. col. fi.

Ex §. Neque colonis.

SVMMAE.

1 *Possessio corporalis quae dicatur.*
2 *Exclusus à simplici detentione colonus non habet interdictum sed officium iudicis.*
3 *Exceptio est iudicij declinatoria, si colonus, vel similis dicat se alieno nomine possidere, & quomodo procedat.*
4 *L. 2. C. vbi in rem actio, an habeat locum in rebus incorporalibus.*
Item an habeat locum, cum agitur ad possessorium.
5 *Colonus conuentus de re, si nominet dominum in iudicio, nõ per hoc fugit missionem, de qua in Auth. ei, qui iuret. C. de bon. auct. iudi. poss.*
6 *Tenere, verbum verificatur in tenuta facti.*
7 *Verba statuti, si quis reperiatur tenere, & possidere, non comprehendunt eum, qui alieno nomine possidet.*

§. Neque colonis. ¶Colono, vel depositario denegatur hoc iudicium. ¶Vel breuiùs. Detinenti tantũ non daт hoc iudiciũ. h. d. ¶Super ver. [cõpetit] quia habent ex dñi voluntate, sed vbi duo admittuntur cã custodiae, habent hoc iudicium; quia habent contra dñi voluntatẽ. s̃. e. §. si duo. ¶Super ver. [naturaliter] aliqui dñt corporaliter in l. 1. C. cõia de vsucapio. & sic corporalis stat pro mera detentione, vt hic, & ibi, & in l. id, quod. §. fi. de acqui. poss. & l. non solùm. §. quod vulgò. de vsuc. Et hoc facit contra Bar. qui dixit, ꝙ est dare triplicẽ spẽm possessionis, ciuilẽ,
1 naturalẽ, & corporalẽ; † quia corporalis sumitur pro mera detentione, vt hic, & alijs. s̃. all. ¶In gl. super ver. possideant ibi [non sibi] & is possidet, cuius nomine possidet. ÿ. de acqui. pos. l. queadmodum. ¶In ead. gl. ibi [. i. detineant] & haec est vera expositio. Nec ob. ÿ. de acq. poss l. generaliter. de vi & vi ar. l. 1. §. quod seruus. vt ibi nota. & plenè no. C. cõia de vsucap. in l. 1. Et aduerte in effectu ta
2 lis detentionis; quia ab hac simplici detentione † exclusus nõ habet interdictum, vñ vi. vt no. gloss. in l. damni. §. penul. de dam. infec. sed habet iudicis officium, sm̃ gl. in l. Aquilius. ÿ. de dona. facit C. de agri. & censi. l. si coloni. li. 11. ¶In ea. gl. ibi [licet possit dñum] &c. statim vsque ad li. cont. in Auth. de exhiben. re. §. sancimus. & probaret se
3 eius noĩe possidere, cũ istã sit † qdã exceptio iudicij declinatoria, ar. ÿ. de excep. l. in exceptionibus. sm̃ Iac. de But. hic. Et hoc habet locũ in cõuento reali, secus si personali, secundùm Inn. de maio. & obe. in c. inter quatuor. Quod est verũ in dilatione, vt dñs veniat ad defendendũ, de qua loquitur. d. l. 2. C. vbi in rem act. secus in ea, quae datur, vt dñs veniat ad informandum de suis defensionibus, de qua loquitur. C. vbi de cri. agi oportet. Authen. qua in prouincia. ita videtur velle Bar. in l. locum. §. si tabulae. de tabu.
4 exhi. ¶Itẽ an † illa lex habeat locũ in rebus incorporalibus, vide omnino Inno. in d. c. inter quatuor. Item an habeat locum, cum agitur ad possessorium, gl. not. ꝙ non. 12. q. 2. in c. quicũque militum. In contrarium tñ videtur. C. de euic. l. si parentes. & quod no. Bar. in d. l. locum. §. 2.
5 Item aduerte, ꝙ † remedium. d. l. 2. non haberet locũ, si cõueniretur colonus de re, & nominaret dominum in iudicio; quia non euitaret per hoc missionem, de qua in Authen. ei, qui iurat. C. de bo. au. iud. pos. & in tit. si de feu. def. cõtro. fue. cõt. in c. 1. in vsib. feud. nã ex quo rem detinet, habet potentiam defendendi, & iste est mirabilis intellectus, quem legistae non ponunt secundùm Io. in Spec. de primo, & secundo decreto. §. restat. ver. sed nunquid in
6 rem. ¶Extra facit iste tex. † quòd verbum, tenere, verificatur in tenuta facti. de verb. oblig. l. stipulatio ista. §. haec quoq;. & de act. & ob. l. cũ vno. §. 1. ibi, tenes, possides. &
7 quor. leg. l. 1. §. ꝙ ait. Verba † tamen statuti. Si quis reperiaт tenere, & possidere, &c. nõ cõprehendũt eũ, qui alieno nomine. tenet. s̃. de in ius vo. l. quaesitum. vbi prohibitus de non vocando in ius, intelligitur, quando suo nomine, non si alieno. facit. l. furti. §. si quis alieno. s̃. de infa. & videtur in specie casus in l. 2. C. de praes. 30. ann. Et circa hoc vide notabilem theoricam glo. & Bar. in l. sed si hac. §. semper autem. s̃. de in ius vo.

Ex §. Inter eos.

SVMMAE.

1 *Ius pignoris venit in hoc iudicium pro iure crediti adiudicandum, vel assignandum, non dominij, cum sua causa.*

§. Inter eos. ¶Vbi creditores habent cõmuni diuidundo, non fit aesti-
1 matio rei pignoratae: sed iuris pignoris. h. d. ¶Vel sic. †Ius pignoris venit in hoc iudicium pro iure crediti adiudicandum, vel assignandũ, non dominij, cum sua causa. hoc dicit. ¶Super ver. [pars] scilicet alterius obligati. ¶Super ver. [vni] qui soluit alijs credita sua. ¶Super ver. [licentia] hoc declara, vt plenè supra titu. primo. in l. si pignori. ¶Super ver. [agenti] scilicet creditori. ¶Super ver. [offerat] nam sufficit, ꝙ possessor offerat creditori verum debitum, non autem veram rei aestimationem, & postea si possessor conuenitur à debitore reali actione, debitor tenetur possessori soluere id, quod possessor soluerat creditori, sic supra titu. primo. l. si pignori. Et vide quod ibi dixi super prima parte. ¶In gloss. ibi hypothecaria. hoc dicit, vt tollat contrarium de. l. finali. ÿ. de distract. pig.

Ex §. Si debitor.

SVMMAE.

1 *Debitor debet habere ratum processum creditoris.*
2 *Emptor debet habere ratum processum venditoris.*

EE §. Si debi-

§. Si debitor.

¶ Res cõmunis pro parte ab vno socio creditori obligata, & in solidum per hoc iudicium creditori adiudicata, non restituitur debitori, nisi debitum, & illud, quod præstitum est, pro obligatione soluat. hoc dicit. ¶Vel sic. Debitor certæ partis pro indiuiso, si in diuisione tota res sibi fuerit adiudicata, totum dare debebit, & habere quod pro adiudicatione dedit: sed si tota alteri fuerit adiudicata, liberabitur soluendo pretium, quod pro adiudicatione recipit. hoc dicit. ¶Super ver. [prouocatus] ad diuisionem à socio debitoris, quod dic, vt supra tit. primo. l. si pignori. versi. non idem. ¶ Super ver. [superauerit] & tota res sibi adiudicata fuit. ¶Super ver. [recuperare] soluto creditori eius pretio, & facit quod no. s̃. eodem. in l. quis putans. §. fina. & vide infra. de iure do. in l. cum in fundo. §. si fundus. ¶Super ver. [prouocatus] à socio tuo ad diuisionem rei communis. ¶Super ver. [adiudicata sit] & socio soluisti partem pretij pro parte eius. ¶Super ver. [non posse] scilicet vt tradatur pars rei. ¶Super ver. [paratus] vt j̃. de acti. emp. l. ex empto. §. Iulianus. ¶Super ver. [venditori] scilicet inuito, & hoc tollit iniquitatem istius. §. secundùm Rayn. ¶ Super ver. [interuenerit] quasi dicat; quia tunc cessarent prædicta. ¶Super ver. [distracta parte] rei mihi per Titium. ¶Super ver. [cesserit] socio suam partem. ¶Super ver. [venditor] scilicet Titius. ¶Super ver. [vt pretium] quod percepit ab altero socio. ¶Super ver. [restituat] scilicet mihi. ¶Super ver. [iudicijs] tutela, cura, negotiorum gestio-
1 ne, & similibus, vt hic ad fin. gloss. ¶No. probari hic, † ꝙ debitor debet habere ratum processum creditoris. ¶Se-
2 cundò, † quòd emptor debet habere ratum processum venditoris ante traditionem: sed econtra creditor hypothecarius non tenetur habere ratum processum venditoris. supra l. proxi. §. si fundus & infra de pign. l. si superatus. vbi de hoc.

Ex l. Et si non omnes.

SVMMAE.

1 *Aes alienum est incertum.*

L. Et si non omnes.

¶ Duobus ex pluribus dominis volentibus diuidere rem communem, datur hoc iudicium. hoc dicit, primò, & pro deterioratione rei communis competit etiam hoc iudicium. hoc dicit secundò. Nam & inter legatarium, & hæredem hoc iudicium competit. hoc dicit vsque ad §. si communis. ¶In gloss. prima ibi [§. testator.] melius dic, vt ibi, & in l. in hoc iudicio. eod. ti. ¶In tex. ibi [incertum] quia pendet aliquod æs alienum ex conditione, vel futuro tempore, vel omnia instrumenta hæreditaria non patent, secũdùm Odof. ¶Sup ver. [agi potest] vt certa pars pro diuiso legatario assignetur, sic quòd hæres habeat quartam, & legatarius dodrantem, & sic datur communi diuidundo, quando est certum rem esse communem, vt s̃. eo. l. 1. & 2. & quando est dubium, vt hic, secundùm etiam Odof. ¶Super ver. [est incer
1 tum] † cum ipsum æs alienum sit incertum. ¶Super ver. [in communi diuidundo] iudicium, etiam durante communione secundùm gl. & bene.

§. Si communis.

¶ Socio soluenti pro delicto serui, vltra pretium ipsius serui præstat alius socius solùm partem veri pretij sui serui. h. d.

§. Item si vnus.

¶Conuento, & condemnato vno ex socijs in solidum de peculio, agitur contra alium communi diuidun. pro parte, licèt res peculiares desierint. h. d. cũ seq. quæ ita continuatur. ¶Super ver. [damnatus] ex contractu serui communis, & totũ soluit, vel ẽt nondum soluit, vt j̃. eo. l. si socius. ¶Super ver. [consequatur] ẽt communione durante, vt no. s̃. ea. l. §. venit. ibi. ¶Super verbo [damnatus est] in l. sed postquã. & soluit solidum. ¶Super ver. [iudicium acceperit] in actione de peculio. ¶Super ver. [agitur] s. pro cõtractu serui. ¶Super ver. [id faciat] huic videtur obstare j̃. de pecu. l. summa. §. si. sed solue, vt ibi no. ¶No. tex. hic [paratus sit] &c. ꝗ potest induci ad quæstionem de parato cedere rei, cuius contemplatione tenebatur, an liberetur, de qua vide s̃. de vsufr. in l. cũ fructuarius, & per Bar. in l. is, cum quo. j̃. de aqua plu. ar.

Ex l. Item quamuis.

SVMMAE.

1 *Actio legis Aquiliæ nascitur ex delicto.*
2 *Actio communis diuid. ex quasi contractu datur.*

L. Item quamuis.

¶Pro delicto consocij commisso in re communi, licèt hæres non teneatur Aquilia, cõmuni tamen diuid. tenetur. h. d. Vel sic. Delictũ defuncti non nocet hæredibus, vbi purgatur per actionem descendentem ex delicto: secus si purgetur per actionem descẽdentem ex cõtractu, vel quasi. h. d. notabiliter, & pleniùs.
1 ¶Super ver. [non competat] quia † est ex delicto, vt s̃. ad l. Aqui. l. inde Neratius. §. 1. ¶Super ver. [præstet] cũ
2 socio; quia hæc † actio ex quasi contractu datur, vt Insti. de obli. quæ ex quasi contractu. §. hæres. Nota quod dixi in secundo summario, circa quod vide tex. in l. si hominẽ. §. datur. j̃. man.

Ex §. Si vsus tantùm.

SVMMAE.

1 *Licèt pars vsus non possit vendi, iudex tamen potest alteri adiudicare.*
2 *Iudex aliquando in re aliena plus potest, quàm pars.*
3 *Necessitas excusat à furto comestibilium.*
4 *Mulier propter necessitatem non excusatur à fornicatione.*

§. Si vsus tantùm.

¶Vsus in re pluribus debitus non potest diuidi, sed propter necessitatem uni assignatur, & ille alteri mercedem præstabit pro parte sua. hoc dicit. ¶Super uer. [potest] scilicet uoluntariè, sed necessariò sic, ut in fin. huius partis. ¶Super uer. [adiudicauit] & illum condemnet, ut alteri præstet æstimationem. ¶Super uer. [frui] & sic ualet adiudicatio, & locatio, nõ
1 autem fit diuisio. ¶No. ergo, † quòd licèt pars usus non possit vendi. iudex tamen potest alteri adiudicare. Et sic est

2 est casus, † in quo in re aliena plus potest iudex, quã pars. quod contingit propter necessitatem. ¶In glo. vltima. in fi. facit. l. cum fidei. inf. de fideicom. liber. & ibi concordã
3 tiæ; † & ideo necessitas excusat à furto comestibilium, quasi necessitatis tempore omnia intelligi debent com-
4 munia esse. extra de fur. cap. 3. non tamen excusat † necessitas mulierem à fornicatione. l. palam. §. non est ignoscẽdum. infra de ri. nu. quia potius debet omnia mala pati, quam malo consentire. Ita no. gloss. in dict. capitu. tertio. de furtis.

Ex §. In communi.

SVMMAE.

1 *Euictio venit in iudicio diuisorio.*
2 *Aestimationis veræ consideratio est habenda.*

§. In communi. ¶ Vbi agitur de diuidenda re communi, si illa vni adiudicatur, fit vera rei æstimatio, & pars pręstatur socio, & de euictione cauetur. hoc dicit in terminis,
1 & in summa. ¶ † Not. ergo in iudicio diuisorio venire euictionem, circa quod vide quod dixi in l. hæredes. §. penu. s. tit. prox. ¶ No. secundò debere haberi considerationem
2 veræ æstimationis. Nec ob. huic literæ. s. tit. 1. l. si pignori. in prin. vt ibi no. Præstatur autem cautio, de qua hic, ab eo, qui recepit partem æstimationis ei, cui res adiudicata est.

L. In summa. ¶Pro expensis factis in re communi, & pro fructibus ex communi re perceptis, communione durante, potest agi, re perempta, vtili communi diuidundo iudicio. hoc dicit.

Ex l. Si ædes communes.

SVMMAE.

1 *Socius an possit prohibere socium volentem socium inducere in rem communem.*
2 *Socius potest vti, socio inuito, re communi ad vsum, ad quem est inuenta.*

L. Si ædes communes. ¶Cõtra socium impedientem refectionem, vel immissionem, aut demolitionem domus, vel communis parietis necessariã, potest alter socius agere communi diuidundo, vel vti pos. hoc dicit. ¶Super ver. [communes sint] scilicet pro indiuiso. ¶Super ver. [opus sit] & sic ex necessitate fiant, & ad illum vsum erãt paratæ, & sic erit vtilis iste tex. ad q. quam statim subdam. ¶Super ver. [experiemur] scilicet iure proprietatis, & non seruitutis aduersus socium prohibentẽ. ¶Not. ergo istum text. qui alibi allegatur ad q.
1 ꝙ † si habens rem communem, vt domum, cum alio, inducat socium, vel amicum, quòd alter socius non posset eum prohibere, & ideo si ingrediatur, illo inuito, non debet puniri; quia videor vti ad vsum destinatum; non enim prodesset habere domum, si non potest inducere socium, vel amicum, secundùm Doc. & post alios. Bartol. in l. si stipulatus fuero per te non fieri. infra de verb. obliga. benefacit supra de vsu, & hab. l. nõ solùm. quod intelligo de socio honesto, & non apto distrahere alios socios, vt probatur eod. titu. in l. non aliter. & vide gloss. ibi. Videte gl.
2 ¶In gl. 2. ibi [§. nauis.] vel dic clariùs, † quòd si vult vti re communi ad vsum, ad quem est inuenta, potest socio inuito, vt hic: sed ad alium vsum non posset, vt ibi, & hæc est veritas, quam credo Azo. sensisse. Circa hoc tamen vide quod ibi latiùs dixi.

L. In iudicium. ¶In hoc iudicio veniunt omnia possibilia in petitione concludi. hoc dicit. Potest ergo agi, ꝙ certa non veniant in hoc iudicio, quod intellige vsque ad certum tempus, secus si vt perpetuò non diuidantur, vt j. l. proxi. §. si conueniat.

Ex l. In hoc iudicium.

SVMMAE.

1 *Successor singularis habet retentionem propter impensam factam à suo auctore.*
2 *Exceptio non desiderat aliquam obligationem.*
3 *Ius excipiendi transit in successorem singularem.*
4 *Possessor bonæ fidei si soluat aliquid pro libero homine, quem, vt seruum, bona fide possidebat, licèt non habuerit animum eum recuperandi, tamen repetere potest ab illo libero.*

L. In hoc iudicium. ¶Impendens in re communi sciens, cum quo sit communis, potest agere contra socium communi diuidundo ad partem expensarum: impendens verò in re communi, putans suam esse, non repetit eas à socio iure actionis; quia non habuit animum alium sibi obligandi, sed ope exceptionis potest pro eis vti retentione tam ipse, quàm habens causam ab eo, si conueniatur rei ven. vel communi diuidundo. Impendens verò in re communi sciens sibi communem cum alio, licèt ignoret cum quo, habet contra incertum socium actionem communi diuidundo, & nego. ge. tam ipse, quam emptor pro parte sumptus, & retentionẽ. hoc dicit vsque ad §. si conueniat. Et potest diuidi, vt hic in prima gloss. vt clariùs dicam legendo literam. ¶Super ver. [in hoc iudicium] hic primò ponitur dictum in eo, qui sciebat se habere socium, & certum in re communi. ¶Super ver. [impendia] hic secundò ponitur dictum in eo, qui ignorabat se habere socium, & putabat rem suã, & suo proprio nomine impendebat. ¶Super verbo [proprium meum fundum] scilicet cum alio communem. ¶Super verbo [feci] & sic meo proprio nomine. ¶Super ver. [vendicaretur] .s. à socio per actionem in rem. ¶Super ver. [mecum agetur] & ego non nego illum socium esse. ¶ Super ver. [possem] partem socij, donec mihi
1 præstet partem impensarum, quas ego feci. ¶ Super verbo [quod quidem magis puto] non autem ago; quia neminẽ volui obligare, vt infra in ver. [diuersum.] ¶Super ver. [iudicium] vt supra eodem. l. 4. §. fi. non autem rei vendicatio. ¶Super ver. [possim] quando agitur contra me. ¶ Super ver. [à me emerit] conuentus à socio reali actione, vel communi diuidundo. ¶Super ver. [videndũ] & vr̃, ꝙ sic per rõnẽ, quæ sequit̃ [nã si] &c. ¶Super ver. [retineantur] nõ aũt petantur, vt j. versi. [diuersum.] ¶Super ver. [quæ cum ita] hic tertia pars, quando

 impen-

impendens sciebat se habere socium in re, in qua impendit, sed ignorabat quem. ¶ Super ver. [cum ita] quia datur retentio, vbi neminem obligare voluit. ¶ Super ver. [mihi] impendenti in re communi cum vno, quem ignorabam esse mihi socium: tamen sciebam cum aliquo esse mihi illam rem communem. ¶ Super verbo [in socium] scilicet verum. ¶ Super ver. [manente] & etiam ea finita, vt infra versi. [at cum puto] licèt etiam ponat tertium casum, & de hoc. s. eod. l. & si non omnes. §. venit. ¶ Super ver. [mihi volui] &c. ¶ No. rationem, quæ quottidie allegatur, pro cuius declaratione vide, quod statim dicam super glo. ¶ Super ver. [at cum puto] hic quarta pars ponitur, in qua reassumit casum, quando ignorauit, quis esset socius. ¶ Super ver. [& sicut] hic inducit simile. ¶ Super ver. [prædium] scilicet commune, in quod communi nomine impendi. ¶ Super ver. [debere] communione durante. ¶ Super ver. [mihi erit actio] communi diuidundo cōtra verum socium ad partem impensarum. ¶ Super ver. [actio] datur contra verum dominum, cuius negotia gessi, cum putarem esse alterius domini. ¶ Nota. casum hic,
1 † quòd singularis successor habet retētionem propter im
2 pensam factam à suo auctore. ¶ No. secundò, † quòd exceptio non desiderat aliquam obligationem: sed super sola æquitate fundatur, quod est secus in actione. ¶ No.
3 tertiò ibi [vt mihi actio] &c. † quòd licèt ius excipiendo transeat in singularem successorem. l. etiam. infra de iure iuran. & no. plenè in l. fluminum. §. adijcitur. de damn. in fec. & in l. si tertius. §. si priùs. de aqua plu. arcen. non tamen transit ius agendi, vt hic. ¶ In gloss. super ver. volui. ibi [hæc non videtur bona ratio.] Item contra istam rationem facit. C. de furtis. l. apud antiquos in fi. vbi patet,
4 quòd si bonæ fidei † possessor soluat aliquid pro libero homine, quem, vt seruum, bona fide possidebat, licèt non habuerit animum obligandi illum sibi; quia seruum suum credebat: tamen repetere potest ab illo libero. Sed potest dici, quòd hic loquitur de impensa facta in rem, ad quam alius iure actionis non tenebatur: ibi verò, quando solutum est illud, ad quod alius iure actionis tenebatur, & pro hac solutione facit supra de peti. hære. l. hæreditas. Vel secundò dic, quòd hic negotium erat alterius re ipsa: quo casu impendens proprio nomine, habet solùm ius retentionis, secundùm no. s. de nego. gest. in l. si pupilli. §. quid ergo. & ỹ. de condi. ind. in l. si in area. ibi erat alienū ipso gesto, vnde repetit, licèt ex causa noxali soluerit, inf. de libe. ca. l. igitur. §. fi. & non actione nego. gest. l. quæ vtiliter. cum ibi nota. supra de nego. gest. sed actione in factum, vt nota. gloss. in dict. l. igitur. & probatur in l. ibi statim sequenti.

Ex §. Si conueniat.

SVMMAE.

1 *Infinitas est euitanda.*
Pactum iuri contrarium nullum est. ibid.
2 *In perpetuum, verbum positum in contracto, quid operetur.*
3 *Pactum de non diuidendo simpliciter factum, intelligitur de decennio.*
4 *Pactum de non diuidendo vsque ad triginta, vel quadraginta annos, non valet.*
5 *Singularis successor tenetur stare colono, & pactum factum cum socio, extenditur ad singularem successorem.*
6 *Pactum de non alienando appositum in traditione, an impediat translationem dominij.*
7 *Vbicunque pactum de non alienando fit cum eo, qui habet aliquod ius in re, ipso iure non tenet alienatio, & quomodo procedat.*

§. Si conueniat. ¶ Pactum, quòd res omni tempore, vel perpetuò sit communis, non valet, sed vsque ad certum tempus tenet: interim tamen potest vendi, & exceptio nocēs venditori, nocet emptori, potestque per pactum socio remitti pars socij. h. d. vsque ad finem. l. ¶ Super ver. [nullas vires habere] &c. Ratio est secundùm gl. alibi, vt euitetur
1 infinitas † secundùm gl. in l. si quis in conscribendo. C. de pac. Vel dicas, ꝙ ideo non valet; quia est iuri contrarium, nam si valeret, inuitus retineretur in communione, contra l. fi. C. e. & ideo non valet tale pactum. C. de pac. l. pacta. quæ contra. Et aduerte; quia loquitur, quando pactū fuit, quòd nullo tempore liceret diuidere, facit in simili l. nulla ỹ. pro socio. secus videtur, si dixisset, ꝙ duret in perpetuū; quia tunc videtur tale pactum tenere, quasi illud verbum,
a in perpetuum (& si multis modis sumatur, a vt no. in l. j. ỹ.
2 pro socio. † tamen appositum in contractu, qui morte finitur, vt est societas. l. hæres. & l. adeo. ỹ. pro socio) videtur intelligi. i. ad vitam. d. l. 1. pro socio. Ideo si apponeretur in contractu, qui sui natura transiret ad vitam duarum, vel trium personarum; tunc verbum, in perpetuum, intelligeretur, i. quādiu aliqua illarum personarum viuit, ad hoc qđ no. gl. in l. etiam. in prin. so. ma. Sed si in contractu sui natura transitorio ad omnes hæredes, intelligitur tunc . i. in infinitum. de serui. ru. prædi. l. eum debere columnā.
3 quid autem si foret † conuentum de non diuidendo ad tēpus, alio nō expresso, vr̄ intelligi in dubio de decēnio, ar. ỹ. de pœnis. l. sine præfinitione. & no. gl. C. de pœnis. in l. incredibile. No. vltimū versi. hic [valet] tale. n. pactū valet; quia societas dissoluit, non autē auget, & sic non obst. §. si
4 conueniat. ¶ † Itē no. tex. in primo dicto, qui vr̄ facere, ꝙ non valeat pactū de non diuidēdo vsque ad 30. vel 40. annos; quia sicut prohibetur alienatio rei ecclesiæ, ita & locatio ad nō modicū tps, in Auth. de nō alie. §. alienationes. Itē quia si valeret, consequenter & illud de non diuidēdo in perpetuum; quia iudicium cōi diuidun. tollitur. 30. annis. C. de anna. excep. l. j. §. ad hoc. Contrariū tenet Odof. hic, ꝙ valeat, nec dicat in ꝑpetuū, sed ad tps. Nec ob. §. alienationes. quia loquit̄ in locatione ad nō modicū tps, ꝑ quā transit vtile dn̄ium. l. 1. s. si ager vec. vel emphy. pe. ¶ Nō obstat, quòd tollatur. 30. annis; quia est verum, quādo potest agi, & non agitur, sed vbi fit pactum, vt non diuidatur vsque ad triginta annos, non currit præscriptio. C. de anna. excep. l. prima. in fin. de præscript. trigin. vel quadragin. ann. l. cum notissimi. §. illud. ¶ Extra no. istum tex. in prima parte; quia allegatur per Cin. post Pe. C. loca. in l. emptorem. in tertia opp. scilicet, quòd singula-
5 ris † successor teneātur stare colono partiario, nam inter dominum, & colonum videtur inita quædam societas. l. cum duobus. §. si in coeunda. infra pro socio. & C. de pac. l. si pascenda. & pactum factum cum socio extenditur etiam ad singularem successorem, vt hic, & infra pro socio. l. idem quærit. in fin. & ita terminauit Lambertus de Rampo. secundùm Iaco. Butr. qui idem tenet in dict. l. emptorem. & in dict. l. idem quærit. Circa quod ad de omnino Bartol. infra loca. in l. si merces. §. qui fun-
6 dum. † Facit etiam ad aliam. q. an pactum de non alienādo in traditione appositum impediat translationem dominij, quam Cin. tangit de con. ob. ca. l. in ea lege. & per Guil.

Guil.s̄.de pac.in l.nemo.vbi etiam Barto.aliquid,sed latiùs in l.filiusfa.§. Diui. de le.1. Poteſt ex omnibus concludi,quòd in traditione rei meæ poſſum apponere quod libet pactum, ſi mea intereſt; quia non transfero dominium liberè: ſed cum modificatione pacti.l. fi.ff.de pac. inter emp.& ven. ſed ſi mea non intereſt: tunc ſi tradendo reſeruaui mihi dominium, valet pactum.l.2.C.de iure emphy.ſi non reſeruaui,non valet, niſi ſit ſtipulatione vallatum, l.quòd ſi locus.de religio. facit.ȷ̄.de ſerui.expor.l.ſeruus ea lege.& l.ſi venditor.§.fi.Et dixit Bar. hic
1 addit,quod vbicunque † pactum de non alienando fit cū eo, qui habet aliquod ius in re,ipſo iure non tenet alienatio.l.ſi creditor.§.fi.ſecundùm Piſanam literā.C.de diſtr. pig.Sed Guil.& Ci.reſtringunt hoc ad ius dominij, quod notabilius eſt ſecundùm hoc in dict.l. ſi creditor.tenebat alienatio: ſed alienans obligatur ad intereſſe, vt no. in l.traditionibus.in prin.s̄.de pac.Alio modo poſſet limitari in reſeruante ſibi ius, quando alienatio eſt irreuocabilis, ſicut eſt libertas, vel deputatio rei in ſacrum vſum. C.ſi man. ita fue.alie.l.ea quidē. Aliàs verò ſic,ꝙ non impediatur translatio dominij: ſed agatur ad intereſſe. Medium autem impediendi directò translationem dominij ex conuentione, voluit tangere.Ci. in d.l.ea lege. Barto. poſt Ia.de Are.in l.qui abſenti.§.1. de acqui.poſſ. & in d. §.Diui.ſcilicet agendo, ꝙ in quantum ille, cui res traditur, procederet ad aliquem actum alienationis, eo ipſo dominium ad tradentem reuerteretur, pro quo videtur eſſe caſus de fideicom.liber.in l. quidam in teſtamento. in principio.

ADDITIO.

1 ¶Multis modis ſumat. Adde de hac dictione,in perpetuū, quid denotet, Alex.in conſ.43.inc.Conſideratis his. in 3. volu.nu.12.

Ex l.Si ſocius.

SVMMAE.

1 *Si teſtator relinquat Caio certam quantitatem diſtribuendam per eum, ſi quid teſtatorem ab aliquo extorſiſſe appareret, iſte Caius poſſet arctari ad cauendum hæredi.*

L. Si ſocius. ¶Socius poteſt hoc iudicio repetere à ſocio partē eius, in quo ſeruus communi nomine ciuiliter, vel criminaliter eſt condemnatus, etiam antequam ſoluat. h. d.¶Sup ver.[antequam præſtet].ſ.vt conſeruetur indemnis, id.n. videtur ei abeſſe, in quo condemnatus eſt, ſupra de neg. ge.l.ſi mandato.¶Super ver.[dederit]facit. s̄.e.l.& ſi non
1 omnes.§.fi.No.tex.hic ad fi. qui videtur facere, † quòd ſi teſtator relinquat Caio certam quantitatem diſtribuendam per eum, ſi appareret; quòd aliquid ab aliquo extorſiſſet indebitè etiam post aſsignatam ei pecuniam, poſſet iſte Caius arctari ad cauendum hæredi,quòd ſi,& quatenus non apparet teſtatorem extorſiſſe, reſtituat ſibi, facit.l.quidam teſtamento.§.pe. & l.ſi à pluribus. in princ. de le.1.quæ cantant ad hunc caſum. Contra hoc tamen videtur facere.l.liberto.§. Largius. de annu. leg.pro quorum concordia vide omnino Bar. in l.Diuus.ȷ̄.ſi cui pluſ quam per leg.Falci.&c.

L.Cum ſocij ¶Debitum ſocietatis ſub conditione iudex adiudicat,cautionibus hinc inde præſtitis.h.d. ¶Super ver.[ſolent]de conferendo actiuè, & paſsiuè hinc inde in conditionis euentum.

L. Qui cohæredes. ¶Cohæres fundum hæreditarium,quem emit à creditore defuncti, non tenetur diuidere per hoc iudicium.h. d.¶Super ver.[datum]nemini prælegatum,& per hoc tollitur contrarium de l. fin. in §.quatuor.de le.2.vt ibi no. ¶Super ver.[comparauerit] ſcilicet ex pacto, vel ex lege. Inſti.qui.mo.ali. licèt.in prin.¶Super ver.[conueniri]quia res deſijt eſſe communis.s̄.eo.l.in hoc iudicium.in fi.¶In gl.j.ibi [§.quatuor.] qui non obſtat, vt dixi ſuper tex. nam ibi erat prælegatū vni ab alio, vnde maior erat inrer eos concordia, ideo non poteſt alter luere,tanquàm extraneus. Præterea hic erāt ſolùm cohæredes:ibi autē cohæredes, & fratres.¶In eadem gl. ibi[l.fideiuſſor.] &c.ad idē.l.1. C.de dolo.ſed reſponde,quòd in fideiuſſore eſt ratio; quia fidem fregit, & ſic deprehenditur in dolo præſumpto, vt no.in d.l. 1.

Ex l.Vt fundus.

SVMMAE.

1 *Libellus regulariter eſt neceſſarius, niſi in perſonis Illuſtribus.*
2 *Libellus an requiratur in cauſis ſummarijs.*
3 *Petitio vbi non eſt,ibi non poteſt eſſe ſententia.*
4 *Sententia lata vltra petita, an ſit nulla. & nu.6.*
5 *Agens ſemper omnes ius ſuum intentare videtur, ſiue conſuetudinarium, ſiue municipale.*
7 *Licèt negans in Aquilia conuictus aliter, quàm per iuramentum, condemnetur ad duplum, eſt verum tamen hoc, ſi fuerit petitum.*
8 *Pronunciari ꝙ non poſsit ſuper non petito,limitatur.*
9 *L.vt fundus.ff.communi diuid.intelligitur in libello ciuili,non in criminali.*
10 *Concluſio in ciuili, (quæ in criminali non requiritur,)ideo requiritur;quia aliàs nihil videretur peti.*
11 *Concluſio in libello criminali licèt eſſet appoſita, iudex tamen habet arbitrium nunciandi, & aggrauandi, cauſa cognita.*
12 *Criminis accuſatio proponitur ad vindictam.*
13 *Arbitrium licèt detur iudici per conſuetudinem,vel ſtatutum, tamen non debet illud exercere, niſi cauſa cognita.*
14 *Iudex debet in pœnis ſequi conſuetudinem,ſicut legem ſcriptā.*
15 *In pœna limitata an iudex habeat arbitrium.*
16 *In libello ciuili requiritur petitio, cui ſententia poſsit conformari,fallit in Principe.*
Præſentia Principis ſupplet omnem ſolemnitatem.
Pro libello apud Principē habetur,ſi agens ſimpliciter narret.
Si dicat. conqueror de tali.ibid.
Item ſufficit exprimere verba ſupplicatiua.ibid.
Item petere iuſtitiam miniſtrari. ibid.
Item peto,quòd talem condemnatis. ibid.
17 *Libellus, vel petitio iſta procedit.peto, quòd conſignes mihi talem rem, licèt fecerim tibi pactum de non petendo; quia feciſti mihi poſtea pactum de petendo, & ſic actio, & exceptio tendentes ad eundem finem in eodem libello proponuntur.*
18 *Libellus ſi quis porrexerit,in quo petijt rem aliquam, vel iura aliqua, vel dixit aliquem obligatum, ille, contra quem*

agitur, etiam de suo iure probare potest.

19 *Ex iuramento sicut iuranti rem suam esse oritur actio, sic ex sententia.*

20 *In libello an, & quando debeat fieri conclusio, quòd imponatur sibi silentium, vel quòd me non inquietes.*

L. Vt fundus. ¶Sententia debet esse conformis petitioni. ¶Vel sic. Potestas iudicis non extenditur vltra adducta in iudicio, vel petitione, est similis s. titu primo. l. item Labeo. §. fi. Aduerte quia istud habet locum in inferioribus à Papa, vel Principe; nam in illis secus est, vt no. Archi. de resti. in cap. 2. lib. 6. aliquid etiam inf. ¶No. ergo. attendi
1 formam † libelli, qui regulariter necessarius est, nisi in personis Illustribus. C. de digni. l. quotiens. li. 12. & l. fina. j. de priua. delic. secundùm Innocen. de libel. obla. in capit. secundo. quod etiam voluit gloss. ordinaria in l. prima. s.
2 de eden. ¶An autem hodie † requiratur in summarijs, &
3 qualis, vide in Cle. sæpe. de verbor. significat. ¶Nota † secundò, quòd vbi non est petitio, non potest esse sententia.
4 ¶Item allegatur, † quòd sentẽtia vltra petita sit nulla ex defectu iurisdictionis, ita allegatur per Io. An. in reg. ea quæ fiunt a iudice, de regu. iur. lib. 6. ¶Aduerte tamen ad
5 vnum, ꝙ † agens videtur semper intentare omne ius suum secundũ ius commune, siue consuetudinarium, siue municipale. Ita voluit Innoc. de sepul. in c. certificari. ¶Item fa
6 cit, ꝙ † si petitioni de decem obiiciatur exceptio compẽsationis de viginti, & probetur in decem, supra non possit condemnatoria ferri, quod sensit gl. in l. cum Papi. in glo. 1. C. de sen. facit l. in rebus. §. fi. j. commo. Ratio est; quia illa decem non fuerunt petita, vt hic. aliàs secus. Vnde si ageret ad 20. & obijceretur compẽsatio de decem, in alijs deberet condemnari, facit quod no. Insti. de act. in §. bonæ fidei. Nec ob. j. de proba. l. circa. quia ibi super eadem re erat lis contest. In proposito autem nostro non ideo potest sententia ferri ibi. & Guil. ruminat in d. l. in rebus. §. fi. in originali suo. ¶Itẽ per dictam l. dixit Mar. Sil. ꝙ li
7 cèt † negans in Aquilia conuictus aliter, quàm per iuramentum, condemnetur ad duplum, vt l. cõtra negantem. C. ad l. Aquil. & j. de iureiuran. l. eum, qui. hoc tamen verum est, si hoc fuerit petitum, aliàs secus, arg. huius. l. debet ergo concludi eum condemnari ad emendam damni, & si negauerit se damnum dedisse, debet condemnari ad
8 duplum. C. eo. l. conductores. Item no. † ꝙ illud, quod dicitur non posse pronunciari super non petito, est verum, quando non esset ad illud actum principaliter, nec etiã in consequentiam, vel per obliquum, ar. s. de procur. l. ad rem mobilem. & l. ad legatum. simile dicam in l. 1. j. ti. 1.
9 ¶No. etiam, † ꝙ ista lex videtur intelligenda in libello ciuili; nam in criminali non requiritur conclusio, arg. j. ad turpil. l. 1. §. 1. & quod no. Insti. de acti. in prin. & extra de de simo. in c. licèt heli. & per Bar. in l. libellorũ. in prin. de
10 accu. & in ciuili ideo requiritur conclusio; quia aliàs nihil videretur peti, vt hic & C. de fideicom. l. 1. facit quod no. Inno. de re iudi. in c. cum. I. & A. & de iudi. in c. examina-
11 ta. † cui adde, quòd licèt esset apposita conclusio in libello criminali: tamen iudex habet arbitrium nunciandi, & aggrauandi, causa cognita. inf. de pę. l. hodie. cum enim ac
12 cusatio † criminis proponatur ad vindictam. l. licitatio. §. quod illicitè. de publica. petitionis conclusio non potest auferre potestatem iudicis, ar. s. de postu. l. quos prohibet. hoc tenet Barto. in l. quid ergo. §. pœna grauior. s. de
13 his, qui no. inf. Aduerte tamen, † quòd licèt, arbitrium detur iudici per consuetudinem, vel statutum: nunquam tamen debet illud exercere, nisi causa cognita, & debet differre vsque in finẽ causæ, vt de causa sibi liqueat, hoc probatur per notabilẽ tex. in l. 1. §. expilatores. inf. de effrac. & de tali arbitrio iudicis si per consuetudinem constaret,
14 posset dici pęna redacta ad pœnam ordinariam; † quia iudex in pœnis habet sequi consuetudinem, sicut legem scriptam, vt l. seculari. §. sunt quædam inf. de extraordin.
15 cri. ¶An autẽ in pęna † limitata habeat arbitrium, vide in d. l. pœna grauior. & Inno. de consti. in c. 1. ad quod facit quod tangit Barto. in l. 2. j. de re iudi. ¶Item etiẽ no.
16 ꝙ in libello † ciuili requiritur etiam petitio, cui possit sententia conformari, vt hic: si tamen petitio porrigatur corã Papa, sufficit narratio facti; quia eius præsentia supplet omnem solemnitatem. C. de testamentis. l. omnium. Ita voluit Inno. de lit. conte. in c. 1. Sufficeret tamen, si simpliciter diceret, conqueror de tali, arg. de bo. libe. l. Paulus respondit. §. primo. & l. omnes. §. Lucius. j. de his, quæ in frau. credi. talis enim querela habet tacitam conclusionẽ annexã. C. de nauf. l. de submersis. lib. decimo. & C. de inoffi. do. l. 1. & s. de offi. præfec. vr. l. 1. §. cum patronus. & 1. q. 4. c. quia præsulatus. Item sufficeret exprimere verba supplicatiua, vt in Authen. quæ supplicatio. C. de preci. Impera. offe. vbi aliquid misericorditer imploratur. Item sufficeret petere per iudicem iustitiam ministrari. extra de ordi. cog. cap. cum dilectus. secũdùm Inno. de rescrip. in c. super literis. Item sufficeret, si diceret, peto, ꝙ talẽ cõdemnetis, vt no. gloss. in l. de pupillo. §. meminisse. de no. ope. nun. Pró quo facit; quia ista verba diriguntur ad illũ, qui ad hoc tenetur; ergo necessitatem inducunt. s. de edẽ. l. quædam & de le. 2. l. pe. ¶Adde etiam notanter, ꝙ pro-
17 cedit ista petitio, peto, quòd assignes mihi talẽ rem, licèt fecerim tibi pactum de non petendo; quia fecisti postea mihi pactum de petendo, & sic in eodem libello proponitur actio, & exceptio; quia tendũt ad idem, secundùm Inno. de rescrip. in c. super literis. & hoc etiam tenet Barto. in l. secunda. C. si aduer. rem iudicatam. ¶Item adde, ꝙ
18 † si quis porrexit libellum, in quo petijt rem aliquam, vel iura aliqua, vel dixit aliquem sibi obligatum, quòd ille, contra quem agitur, etiam de iure suo potest probare, & ita pro eo potest ferri sententia, ac si ipse pro eisdem rebus, vel iuribus egisset, arg. s. de iureiur. l. sed & si posses-
19 sori. † nam sicut oritur actio ex iuramento iuranti rem esse suam; ita & hic ex sententia: sed si non probaret de iure, nil sibi adiudicabitur, sed tantùm absoluetur à petitione actoris, ad hoc facit j. de proba. l. circa. Ita dicit Inno. de officio delegati. in c. cum contingat. in glo. præsumptiuè. in versi. hoc non videtur sanum consilium. & clarius de resti. spo. in c. ex conquestione. & hoc puto verum, licèt ipse videatur aliter sensisse de proba. in cap. licèt cau
20 sam. ¶An autẽ † in libello debeat fieri conclusio, a quòd
a imponatur sibi silentium, vel quòd me non inquietes, attende, aut loquimur de libello actoris, aut de libello rei, aut de replicatione rei. Primo casu, si concluditur ad factũ negatiuum, vt quòd me nõ turbes, est apta conclusio, ꝙ imponatur silentium. l. Aurelius. §. centum. de libera. le. secus si concluderetur ad factum affirmatiuum; qa tũc esset inepta. l. sicuti. §. distãt. s. si serui. ven. ¶Secundo casu scilicet de libello rei negatiuo, vt quòd actor non inquietet reum: tunc est apta. C. qui bo. ced. pos. l. tertia. & dict. l. Aurelius. §. centum. & infra de fideiusso. l. si contendat. vbi agit reus propter suum beneficium conseruãdum. Videtur tñ necessarium, ꝙ fiat aliquis actus inquietationis, aliàs nõ procedit; quia sup iure fundat. ¶ Tertio casu, quando in exceptione rei, dic, quòd illa habet naturaliter annexam tacitam conditionem, quòd actori silentium imponatur. s. de in ius vo. l. libertus. j. de fideius. l. si deiusso-

deiussores magistratuum.§.qui Aurelio. & quod ibi no. ¶In glo. ibi [l. idem Labeo] vide omnino quod ibi dixi.

ADDITIO.

a ¶Debeat fieri conclusio. Adde ad hanc communem materiam, nunquid conclusio libelli sit attendenda, & quando verba impropriari possunt, vt sustineatur libellus, Alexan. in cons. 121. incip. Viso processu. in primo volu. fol. 93. Libellus tamē sine cōclusione potest procedere. Imo. in l. in summa. ff. de re iud. Ant. de But. in c. examinata. de iudi. in 10. col. Pe. de Anch. in c. causam. de rescrip. nam si dicatur in libello, peto eum cogi, & compelli, talis libellus procedit, licèt non dicatur, peto condēnari. Alex. in l. cum nulla. ff. de re iudi. licèt Bar. in d. l. cum nulla. teneat contrarium. & quando narrata in libello restringantur ad conclusionē, etiam quòd narratio sit plenior, quàm conclusio, vide Panor. in c. vnico. de lit. contesta. in 9. col. ver. si verò narratio. Fely. in d. c. vnico. in ver. narratio plenior. col. 4. Sed quòd conclusio declaret libellū, vide Bar. in l. Aurelius. §. Sticho. ff. de lib. lega.

Ex l. Arbor.

SVMMAE.

1 *Rursus, dictio est repetitiua, aliquando continuatiua.*

L. Arbor. ¶Vbi arbor, vel lapis est in confinio duorum fundorum diuersorū dominorum, dum cohæret fundo, est vtriusque pro diuiso, ideo cessat hoc iudicium: vbi verò est separata à solo, est eorum communis pro indiuiso; quia partes non possunt ad oculum demonstrari, & datur communi diui. h. d. ¶In tex. ibi [in confinio] duorum fundorum diuersorum dominorum. ¶Ibi [est] etiam quatenus radices immittit. ¶Ibi [sunt] & sic pro diuiso, quatenus tangunt de fundo. Nec ob. s. de rei vendi. l. Pompo. probat, si ex æquis. in fi. quia respondeo, vt ibi no. ¶Ibi [veniunt] pro diuiso, quia partes poterant ad oculum demonstrari, cum cohærebat solo. ¶Ibi [confunditur] post separationem factam à solo, quia partes non possunt ad oculum demonstrari, ar. de lega. 2. l. Mæuius. §. duobus. alias, duorū. & de stip. ser. l. seruus communis. sic ius dominij post separationem
1 à solo, vt. s. declaraui. ¶† Not. hic in ver. [rursus] iuncta, sua gloss. quòd talis dictio non est semper repetitiua, sed potiùs continuatiua, regulariter contra. s. de eden. l. veluti. §. hæc vox, & l. sicut. si vsusfru. pe. & l. fideicommissa. §. si quis decem. de le. 3. vbi vide Bar. & vide, quòd tales dictiones semper habent implicare, vt probatur. ӯ. ad Treb. in l. Balista.

Ex §. De vestibulo.

SVMMAE.

1 *Iudex communi diuidundo non potest apponere manum occasione rei communis in aliam non communem.*
2 *Arbiter assumptus super quæstione fundi, non potest alterum litigatorum cogere ad dandum rem aliam, de qua non erat cōtentio.*

§. De vestibulo. ¶ Minus inconueniens admittitur, ne ad magis inconueniens res reducatur. ¶Ibi [ædium] diuersorum. ¶Ibi [liceri] idest licitare emendo, & vendēdo ei. ¶Ibi [ædium] propriarum alterius, non communiū. ¶Ibi [facere] quod esset inconueniens, & absurdum.
1 ¶No. tex. qui probat, † quòd iudex communi diuidūdo non potest apponere manum occasione rei communis in aliam non communem, per quē tex. dixit Bar. in l. Aqui
2 liana. s. de transac. s. † quòd arbiter assumptus sup quæstione fundi, quæ erat inter duos, cum plena potestate arbitrandi, &c. non potest alterum litigatorum cogere ad dandum alteri aliam rem, de qua non erat contentio, qđ no. quia quotidianū est. ¶In gl. 1. ibi [tegitur] vide de hoc. in l. 1. de custo. reo. Vel potes ēt dicere, quòd vestibulum ab aue, vel à salutatione, quæ fiebat ibidem scilicet in vestibulo domus.

Ex §. Si per eundem.

SVMMAE.

1 *Turrim si quis habeat, vel castrum, in quo alius habet seruitutem itineris, vel aliam, tenetur ad custodiā pro ea parte, quæ defensio turris, vel castri est defensio partis suæ.*

§. Si per eundem. ¶ Pro impensa facta in loco seruiente fundo communi, agi potest neg. gest. actione, non communi diuidundo. ¶Ibi [facta] propter vsum ipsius seruitutis, quod fieri potest, vt. ӯ. de aqua quoti. & æsti. l. Lucio Titio. ¶Ibi [potest] quasi dicat nulla, & ideo corrigitur Pompo. & expone, vt in glo. ¶Ibi [agēdum] quia fec⁹ est ī impēsa, quā alter habebat necesse facere. ¶No.
1 istum tex. qui facit, quòd si habeat quis turrim, vel castrum, in quo alius habet seruitutem itineris, vel aliam, ꝙ ille teneatur ad custodiam pro ea parte, quæ defensio turris, vel castri ē defensio partis suæ, & iuri sui. l. q. aliena. §. fi. & l. si cōmunes. de nego. gest. & s. vsusfr. queād. cauea. l. 1. in fi. ӯ. de dam. infec. l. qui bona. §. 1. de censi. l. cū possessor. & de acqui. posses. l. possideri. in prin. & ibi per Bar. allegatur. l. hactenus. s. de vsufruc.

Ex §. Iudex.

SVMMAE.

1 *Alienatio necessaria non includitur in generali prohibitione.*

§. Iudex. ¶Pro seruo communi existente in fuga, potest agi communi diuidundo, & adiudicari plus licitanti, nec committetur pœna legis Flauiæ. h. d. Et pro positione casus præmitte casum. l. ꝙ sæpe. §. si quis de contr. emp. ¶Ibi [liceri] idest licitare emē-
1 do à socio, vel vendendo, pœna non est, quia est † hæc alienatio necessaria, quæ non videtur includi in illa generali prohibitione, arg. s. titu. 1. l. alienationes. facit, quod not. eod. titu. in l. si iudicio.

Ex §. Aquarum.

SVMMAE.

1 *Seruitus aquæ quomodo possit diuidi.*
2 *Aquæductus seruitus non est diuidua, sed indiuidua ratione iuris, secus vsus, & commoditatis.*

§. Aquarum. ¶Legitur duob⁹ modis gl. Secunda lec. Azo. communiter tenetur. Ius aquæ ducendæ debitum à fundo extranei

nei fundo communi temporibus, aut menſura diuiſum, poteſt per iudicium communi diuidun. vtile alteri aſsignari.¶Vel ſic.Pro itinere,per quod aqua ducitur, cuius ſeruitus pluribus debetur,non poteſt agi communi diuidun. nec pro ipſo iure aquæ,ſi menſura, aut temporibus eſt diuiſum:ſecus ſi diuiſum non eſt temporibus,aut menſura.h.d.ſecundùm vltimam lectu.Et primò ponitur dictum Labeonis. Secundò illud probat à ſufficienti partium enumeratione. Tertiò reprehenditur dicta probatio. ſecunda ibi. aut ſeparatim. tertia ibi. ſed poſſunt. ¶Ibi [aut ſeparatum] poſtquam aqua eſt ingreſſa prædium ſecũdùm Azo. ¶Ibi[menſura]vt quia per fiſtulam inducatur aqua per hunc fundum.¶Ibi [iura] illi⁹ aquę. ¶Ibi [communi diuidundo] vtili,ſi agatur pro diuidendo itinere: ſed ſi pro prædio diuidendo, tunc directo, & in conſequẽtiam venit iter.¶In glo.aquarum.ibi[& dic] hic ponitur prima lect. ſecundùm quam ponit duos caſus in prin. huius. §. vſque ad ver. [aut ſeparatum] & hoc proſequitur gl.vſque ad ver.[ſecundum exemplum] Ibi [in hoc iudicium] proponendum ad diuiſionem prędij communis ſeruientis pro diuiſione loci,per quem ducitur aqua,ſed per iudicium proprium ab alijs proponendum,ſic vt.l.Lucio.ꝟ.de aqua quoti.& æſti.¶Ibi [venirẽt in diuiſionem]ſi nõ poſſet eſſe ſuper aqua.¶Ibi [ſed inſolidum]ibi prima lec.nõ eſt iuſta,nec videtur vera,quia res communis duorum nõ poteſt debere ſeruitutem rei propriæ alterius ipſorum.l.in re communi.ſ.de ſerui.vr.prę. ¶Ibi [venit tñ]iſtud nõ ẽ de caſu huius literæ;& ideo gl. voluit quærere,quid ſi agit principaliter,vt fundus,cui debet ſeruitus,ductus aquæ diuidatur, nunquid tunc in conſequentiam veniet in hoc iudicium ſeruitus ductus aquæ, & reſpondet, ꝙ ſic,vt alteri adiudicetur.¶In glo.ibi. [vbi autem] aduerte, quia etiam hoc non eſt de caſu literæ. ¶Ibi [ſed non diuidit]propter vſum ſeruitutis.¶Ibi[ſecundum exemplum] glo.hic legit ſecundo modo. ¶Ibi [vel pone planè] hic ponitur lec. Azo.quæ verior eſt, & ſecundùm quã plus allegatur, ſecundùm quam hic ponitur verus caſus,qui diſtinguitur in plures, & iſta lectura vera,& rectè conuenit ad terminum prædij ſeruientis. Et ſecundùm præcedetem lec. debetur alteri prædio, vel ab alijs,& ſubaudi hic in glo. pluſquam exeat aqua de prædio ſeruienti, non agitur, antequam aqua egrediatur de prædio ſeruiente. ¶Ibi [aut prædiorum]communium diuerſorum, quibus ſeruitus debebatur, poſtquam ipſa aqua ingreſſa eſt in illa ꝑdia.¶Ibi [ſeruitus.] Ex hoc collige diuerſitatem inter illas lectu. quia ſecũdùm primam lectu.ponit plures caſus,quam ſecundùm iſtam ſecundã,
1 vt de ſe clarè patet.Qualiter † autem ſeruitus aquæ poſſit diuidi,vide,quod notatur in l.ſi partem.ſ.de ſerui.ru-
2 ſti.prædi. ¶In gl.reliquit.Not.gl.quæ allegatur, † quòd ſeruitus aquæductus ſit diuidua, quod quidam dixerunt per l. Lucio. quæ allegatur hic. Sed Doct. communiter contra,quia regulariter omnes ſeruitutes ſunt indiuiduæ, fallit in ſeruitute vſusfructus. Et iſta regula probatur in l. ſtipulationes non diuiduntur. de verbo. obliga. vbi hoc proſequitur Barto. in ſecunda oppoſi. Nec ob. l. Lucio. ibi enim diuiditur ſola commoditas, & ſtatuitur modus,quem ſeruitus recipit.l.4.§. modum. de ſeruitu. quod latiùs proſequor in l.ſi pro parte.de ſerui.

Ex l. Si is, cum.

SVMMAE.

1 *In pœnam contumacis poteſt deueniri ad deſtructionem rei etiam communis.*
2 *Fratres ſi habent turrim communem cum fratre,quorum alter ſuperiorem,alter inferiorem partem habet, ſi ille, qui habet inferiorem partem,committat delictum, propter quod turris debeat deſtrui,an deſtruetur.*
Contumaciæ quadraginta pœnæ,& mala.ibid.
3 *Creditor an poſsit apprehendere domum ſibi pignoratam,quæ ex aliquo delicto veniebat deſtruenda.*
4 *Contra bannitos ex contumacia poteſt in bonis eorum fieri vaſtum,ac ſi eſſent conuicti de maleficio.*
5 *Teſtator reliquit vxori alimenta in domo cum filijs,& in caſu, quo non poſſet habitare,fecit eidem plura legata, ſi vxor impediatur habitare ex culpa alterius filiorum,an poſsit petere legata.*

L.Si is,cum ¶Detrimentum in re communi contingens culpa ſocij,tenet ille refundere alteri ſocio pro ſua parte per hoc iudicium.h.d.¶Ibi [fundum] in quo erat villa, vel domus.¶Ibi[ædificium] ideſt iudicis pręceptum.¶Ibi[villa] communis ipſius fundi.¶Ibi [diruta eſt] in totum. ¶Ibi [præſtabitur.] Nec obſtat.ꝟ.de euicti.l. ſi per imprudentiam. vbi iniuſtitia facta vni per iudicem,nõ nocet alteri;quia reſponde, quòd hic culpa ſocij præceſsit, ar. ꝟ. ſol. mat. l. in his.& ſ.ad l. Aquil.l.qui occiderit. in princ.¶Ibi [continetur] vt veniat in hoc iudiciũ, & eius conſideratio habeatur.¶Not.primò hæc iura, videlicet
1 modum puniendi contumaciam;† quia in pœnam contumacis poteſt veniri ad deſtructionem rei etiam communis:hodie tamẽ in hoc videtur inducta correctio, per tex. in Auth.de man.prin.§.oportet autem.niſi forte ſtatuto, vel ſpeciali conſuetudine loci hoc repeiretur permiſsũ, vt not. in vſib. feud. de pa. iure fir. §. iniuriam. facit ad not.in l.cæterùm.§.ſi duobus.de lega. 1. Adde tamen alia remedia ſparſim in iure tradita. ¶Primò indictio mulctæ.l. 1. ſ.ſi quis iuſdi.non obtempe. C.de modo mul.per totũ.& l. ſacrilegij. la 2.ad l.Iul.pecul. Aliud pignorum captio.Inſt.de ſatiſd.§.pen.ver.quibus.¶Aliud pſonæ atteſtatio.C.de exac.tribu.l.2.lib.10. Iſta tamen tria ſimul ponuntur in d.l. ſacrilegij.& in d.§.pen. Aliud eſt denegatio audientiæ,vt.l.ſed & ſi per Pętorem.§.ſed & ſi dũ decreto.ſ.ex qui.ca.ma Aliud, quòd perdat actionem. C. de iura.calum.l.2.§.quòd ſi actor.Aliud limitare temp⁹, ſiue circa conditionẽ implendam. de hære. inſti. l. ſi quis inſtituatur.Siue aditionem faciendam.ꝟ.de bo. auc. iud. poſ.l.ſi ſeruus.Siue circa optionem. de optione leg.l.emãcipiorum.Siue circa actionem ciuiliter proponendam. l. diffamari.C.de inge.ma. Siue circa accuſationem criminalẽ proſequẽdam.C.de appel.l.Pręſes.Siue circa omnes ex proprio delicto.C.de iud.l.iubemus.Aliud eſt modica caſtigatio.ſ.de iuriſd.om.iudi.l.magiſtratus.Aliud eſt iuramentum in lit.l.in actionibus.ꝟ. de in lit. iur. Aliud eſt manus militaris.ſ.de rei vẽd.l.qui reſtituere.Aliud eſt imploratio brachij ſecularis.l.ſi quis in hoc genus.C.de epiſco.& cleri.Aliud eſt impetratio ſubſidij alterius iudicis. in Auth.vt nulli iudi.§. ſi quis verò cõprehenſorũ. col.9. Aliud eſt præſumptæ confeſsionis contumacis.l. de ætatæ.§.qui tacuit.ꝟ. de interro. act. Aliud, quòd priuetur officio,& beneficio,& habeat,vt præſcriptus.in vſib. feu. de pa.te.§.ſi clericus.&.§. ſequen. ſi iudex. Aliud eſt, ꝙ etiam in propria domo fiat ipſius incluſio. ꝟ. de interdi. & rele.l.fi.Aliud eſt excommunicatio, quæ pœna inuenta eſt etiam iure ciuili.C.de ſacroſã.eccle.l.placet.in Authen.de ſanctiſ.epiſco.§.omnibus.col.9.Aliud eſt perſonæ bannũ.C.de epi.& cler.Auth.item ſi quecunque communitas.Aliud eſt propter inſurgentem depopulationẽ ſeque-

sequestratio.de appel.l.Imperatores.§.fi.s̃.& qui satisd. cog.l.si fideiussor.§.fin.Aliud est bonorum annotatio, & solutionis denegatio.l.fin.j̃.de requi.reis. quæ aliàs fieri nõ posset.de solu.l.reo. Aliud est in l.is,cui.vt in poss.leg. Aliud adiudicatio,vel missio ex secundo decreto.l. Fulcinius.qui.ex cau.in pos.eatur.& s̃.si ex nox. causa agatur. l.2.§.sed si seruus. iuncta.l. si finita. §. Iulianus. de dam. infec.& C.si in cau.iud.pi.ca.fit. & de iure do.impe. l.fin. Aliud respectu expensarũ.l.properandũ.§. fin aũt. C. de iudicijs.Aliud interdictio alienationis rei ꝓpriæ.l.de pollicitationibus. j̃. de pollicita.Itẽ committur quandoque depredatio,vt in tit.de mil.vasa.qui contu.est. c. 1. circa fi.in vsib.feud. Aliud,vt arctetur ad cautionem. s̃. de iudicijs.l.in omnibus.Item impositio pœnæ.l.1.§. expilatores.de effracto.& de pœnis.l.hodie. Item declaratio pœnæ legalis.l.1.§.1. & per totum.j̃. ad Turpil. Item respectu quæstionis habendæ,vt.C. de quæstio. per totum. Itẽ quò ad pœnam impositionis, vel religionis.l.interdicere. de interdic. & rele. Item quandoque interdicitur foro. l. aut facta.§.nonnunquam.j̃. de pœnis. Item interdicitur area.l.moris.§.1.eo.ti.Itẽ irrogatur infamia.Inst.de pena tem. liti.§. quibus. Item sequitur translatio possessionis.s̃.de rei ven.l. fi. Itẽ detrusio in carcerem. j̃. & C. de custo.reorũ.per totum.Item indicitur iuramentum purgationis.l.præsenti.§.sicubi.C. de his,qui ad eccl.confu.
2 ¶† No.secundò legem,quæ allegatur ad quæstionem de habente turrim communem fortè cum fratre,quorum alter superiorem,alter inferiorem partẽ habet,& alter eorũ delictum commisit, qui habet inferiorem, propter quod ex forma statuti eius bona debent destrui. Videtur enim, ꝙ tota debet destrui, ad idem de damno infec. l. si finita. §. ex hoc edicto. de aqua plu.ar.l. Atheius.in fin.cum.l. sequen.& de aqua quot.& æsti.l.1.§.item quæritur.In cõtrarium tamen facit de his,qui.vt indi.l.rescriptũ.& C.ne vxor pro mar.oblig.l.maritorum. & videtur casus in l. 2. in princ.C.quãdo,& qui.quarta pars deb.li.10.Hanc quæstionem Dy.tetigit de leg.1.in l.non amplius.§.fi.& Bar. in d.l.Atheius.Aliqui dixerunt, quòd si potest frater habere regressum contra fratrem delinquentem;quia est locuples,& soluendo,tunc dirimatur tota, ne delictum remaneat impunitũ.s̃.ad l.Aquil.l.ita vulneratus. Sed si nõ posset habere regressum, quòd æquitas suadet de publico ꝓstari facta æstimatione,arg. ad Syl.l.lege.& C. quib⁹ cau.serui pro præmio liber.acci.l. 2.& 3. Et in hanc sententiam inclinat Odof. hic, videtur & de mente Dy.in l. de pupillo.§.si plurium.de operis no.nuncia. Alij, vt Iac. de Rauen.& Pet.indistinctè dixerunt, quòd non debet tota destrui,arg.s̃.quemadmodũ serui.amit.l.si cõmunẽ.in prin. de libe. leg. si is, qui duos. C. de appel.l. præcipimus.in fi.Sed dicunt, quòd illa pœna debet in alia commutari,per no.in l.quid ergo.§.pœna grauior. de infa. & C.eo.l.& si seuerior.vbi aliquid tãgit Cin. Vel tota turris adiudicabitur fratri soluenti, si velit soluere æstimationẽ partis.Et ista opi.videtur satis humana,& probari,arg.j̃. l.proxi.& j̃.tit.1.in l.antepen.Et pro hoc, quia fiscus videt̃ successor illius delinquẽtis.C.ad l.Iul.de vi.l.2. Nec ob.l.ita vulneratus. quia hic præpõderat maior ratio,ne innocẽs puniatur.j̃.de pœ.l.absentẽ.bene facit quod no. Dy.ĩ l. in obscuris.de reg.iur.ĩ 6.Nũc nõ ob.ista lex;quia iudex hoc fecit hic iniustè,vt.s̃.dictum. ¶Non obstant ẽt tres aliæ leges.s̃.allegatæ;quia loquũtur in delinquente: hic autem in non delinquente, & hanc partẽ tenuit Ray. de hoc vide per Bar.in d.l.Atheius.& per Guil.in Spe.de iudi.§.sequit̃.ver.quid si alter ex heredibus.in 5.col.Cui
3 adde hoc casu,quòd† domũ,q̃ propter delictũ debet destrui,an possit apprehendere creditor, quia dicat,quòd habeat eam obligatam, vide hanc quæstionem reassumptam per Bar.in l.1 §. seruus pignori. ad Sylla. vbi refert opi.Iac.de Are.tenentis,quòd non.Bar.tamen ibi conclu
4 dit contrarium. ¶Item †facit ista lex contra bannitos ex contumacia,vt possit in bonis eorum fieri vastum, ac
5 si esse conuicti de maleficio. ¶ Item facit,†quòd si testator reliquit vxori alimenta in domo cum filijs,& in casu, quo nõ posset habitare, fecit eidem plura legata:si ex culpa alterius filiorũ impediatur habitare, & sic dicta vxor petat dicta legata,prout videt̃ posse.l.Caio.§.Imperator. de ali.leg.& l.qui cõcubinã.§.vxori.de le.3.& no. plenè. in l.1.C.de leg. ꝙ tale damnum teneatur impediens alijs resarcire.facit.s̃.tit.1.l.& puto.§.sed & si dolo.& §.sequẽ. & l.hæredes.§.non tantùm.& §.si incerto.cũ sim.& ita de facto consului.

Ex l. Iudicem.

SVMMAE.

1 *Iudex debet primò sequi concordiam inter partes,& voluntates eorum.*

L. Iudicem. ¶ In hoc iudicio diuisorio debet iudex sequi, ꝙ vtile
1 sit, vel partibus gratum. Not.† quòd iudex debet primò sequi concordiam inter partes,& voluntates eorum.¶In glo.2.in fi.& hoc probatur.s̃.tit.1.in l.arbitrium. & vide quod ibi dixi,& vide quod not. s̃.eo.in l.& si non omnes. in principio.

L. Si meo. ¶Paries facta ab vno nomine suo,& alterius,dicitur esse cõmunis,& impensa non animo donandi facta repetitur. ¶Ibi[ædificet]& ipse ratũ habet.¶Ibi[communis fiet] paries,& impensa non petitur.

Ex l.Si conuenerit.

SVMMAE.

1 *Magis,dictio ponitur electiuè.*

2 *Contractus non potest cadere in locationem, nisi habeat conuẽtionem de certo pretio.*

L. Si conuenerit. ¶Si alter ex socijs,conuentione facta de vtẽdo re cõmuni alternis annis,impediat,quo modo teneatur alteri socio communi diuidundo,vel præscrip.ver.Et ad intelligentiam huius vide tex. in l. in fructu.de vsufru. leg.¶Ibi[percipere]ex fundo communi,
1 quem tradideras alteri isto pacto.¶Ibi[magis] ista † dictio,magis,hic ponĩt electiuẽ,vt no.j̃.de bono. pos.ĩ l.3. §.1.& s̃.eo.in l.1.¶Ibi[incerti] idest præscrip.ver.ad interesse,quod incertũ est;videtur enim hic fuisse contract⁹ innominatus,do,vt facias,vnde datur præscrip.ver.l. naturalis.de præscrip.ver.secũdùm Odof.¶Not.hic casum
2 apertum, † quòd non potest contractus cadere in loca-
a tionem, nisi habeat conuentionem de certo pretio, a facit.l.1.§.si quis seruum.j̃.depo.& in alijs iuribus hic allegatis super glo.¶In glo.2.in fin. & ita loquitur. l. 2. & d.l.1.§.si quis seruum.vnde agetur communi diuidundo, & ita loquitur.l.hæc distinctio.in fi.¶In glo.intercessit.& sic ex eo non debet posse agi.s̃.de pact.l.iurisgen.§.sed cũ nulla.quod declara, vt ibi,& in l.traditionibus.C. eod.

ADDI-

ADDITIO.

¶De certo pretio. Adde, quid si facta fuerit locatio, & nō appareat de conuentione certi pretij, Alex. in conſ. 107. incip. In cauſa & lite. in 1. vol. num. 7.

L. Communis. Quæſitum per communem ſeruum ex re alterius, debet eſſe commune ipſorum dominorum, ſed hoc iudicio in ſolidum præſtabitur illis, ex cuius re acquiſitio facta eſt. ¶ Ibi [communem] id erit vtriuſque dominorum. Nec ob. de itine. actuq; priu. l. quod fundum. §. 1. ſed ſolue, vt ibi. ¶ In glo. 1. in fin. ſed obſtare videtur. l. per ſeruitutem. ӯ. eod. tit. ¶Sed ſol. vt ibi not. & adde, quod no. in l. ſi ſeruus communis. & l. proinde. in fin. cum l. ſeq. ӯ. de ſtipu. ſer.

Ex §. Cum agere.

SVMMAE.

1 *Titulus de alienat. iud. mut. cauſ. fact. habet locum in iudicijs diuiſorijs.*

§. Cum agere. Alienans partem rei ſuæ cauſa mutandi iudicij, cōmuni diuidundo tenetur in factū ¶Ibi [feciſſe]
1 dolo malo. No. vltra ſummarium, † ꝙ titulus de alie. iud. mu. cau. fa. habet etiam locum in iudicijs diuiſorijs.

L. Si Stichus. Socius inſolidum ex contractu communis ſerui condemnatus ſoluens, poteſt ab altero partem repetere per hoc iudicium, licèt res peculiares interuenerint. ¶Ibi [ſeruus] ordinarius Pamphilum vicarium habuerit emptum ex contractu Stichi, vt. ӯ. de decu. l. ſi ſeruus meus.

L. Communis. Deterioratio rei cōmunis apud vnum ex ſeruis exiſtentis contingens culpa illius, venit in hoc iudicium. ¶Ibi [in opere] ſcilicet illius, penes quem erat. ¶No. ergo in dāno dato re communi attendi, an interuenerit culpa, vel non, quia ſi interuenit, tunc tenetur ſocius, & alter nō. ¶Et ad huius declaratione, vide tex. in l. ſi vt cerro. §. nunc videndum, & ſe. ӯ. commo. vbi etiam no. qualis culpa requiratur, & deduci debeat.

Ex l. De communi.

SVMMAE.

1 *Quæſtio, verbum quomodo ſumatur.*

L. De communi. ¶ Alter dominorum in communi ſeruo non poteſt petere eum ſubijci quæſtionibus pro negotio eius proprio: ſed pro communi ſic. h. d. ¶Ibi
1 [quæſtionū.] quomodo hoc verbū ſumatur, vide. ӯ. de iniur. l. item apud Labeonē. §. quæſtionis. & §. quæſtionū. & ӯ. ad Sylla. l. 1. §. quæſtionum.

Ex l. Sabinus.

SVMMAE.

1 *Prohibentis conditio in pari cauſa melior eſſe videtur. & vide per totam legem.*
2 *Lex, & ratio legis vbicunque reſiſtit facientibus, & aſſiſtit contradicentibus, ſemper videtur eſſe melior contraditio contradicentis.*
3 *Duæ virtutes vbi concurrunt paris potentiæ, tantum iuris habet vna ad reſiſtendum, quantum altera ad obtinendum.*
4 *Duo ſi habent commune molendinum, quorum alter vult ponere maiores, vel minores molas, alter non, an compellatur ædificare.*
5 *Sociorum alter, ſi vult inhabitare rem communem, alter locare ad penſionem, præfertur ille, qui vult habitare, & nu. 6.*
7 *Statutum ſi diſponit, quòd offendens alium in domo propria, vel in domo habitationis, puniatur certa pœna, habebit locū, quando quis eſt offenſus in domo communi, vel habitatione communi.*

L. Sabinus. ¶Pro impediendo, ne opus fiat in re communi, melior eſt conditio ſocij prohibentis: vbi verò opus factum eſt ab vno ſocio, altero ſciente, & tacente, agi poteſt, non vt tollatur, ſed ad intereſſe hoc iudicio: altero verò ignorante tollere cogitur, eo verò conſentiente, nulla competit actio. Et ſic collige diuiſionem legis, quòd quatuor facit, vt patet ex iſto ſummario. ¶Ibi [facere] poſſe in damnū ſocij iure proprietatis ad eum vſum, ad quem parata non eſt, vel ſi volo facere iure ſeruitutis, etiam in iſtis duobus caſibus videtur determinanda iſta lex ſecundùm Ray. ¶Ibi [prohibendi ius] ſcilicet iure communionis, nō ſeruitutis, & ſic non obſtat. ſ. de ſerui. vr. prædi. l. in re communi. vt ibi no. ¶Ibi [cogi non poteſt] nec obſtat. d. l. in re cōmuni. §. fi. vt ibi not. ¶Ibi [reſarciri poterit] huic cōtradicere videtur de aqua plu. ar. l. Labeo. ſed reſponde, vt ibi no. ¶ Ibi [conſenſerit] expreſsè cogitur, facit ad no. per Dy. in c. in re communi. de reg. iu. in 6. & ꝑ ipsū &
1 Bar. in l. ſi ædibus. de dam. infec. ¶No. hic primò † regulam, quòd in pari cauſa, &c. & hoc quia res erat hic communis, vt ſingulorum, & ſic allegatur per Guil. & Io. An. in Spe. de locato. §. nunc aliqua. verſ. 72. in addi. hic incipit quæſtio facti. Sed certè modicum facit, ideo aliter
2 non proſequor. Sed addo regulariter, † quòd vbicunque lex, & ratio legis reſiſtit facientibus, & aſſiſtit cōtradicentibus, ſemper videt̄ eſſe melior cōditio cōtradicentis; quia habet ſuam intentionem fundatam de iure communi, ar. eorum, quæ no. per Inno. de maio. & obe. in c. humilis.
3 Item allegatur per Oldr. quòd † vbicunque concurrunt duæ virtutes paris potentiæ, tātum iuris habet vna ad reſiſtendum, quantum altera ad obtinendum, facit. ſ. de ſerui. ruſt. prædi. l. per fundum. communia prædiorum. l. receptum. & C. de auctori. præſtan. l. fi. ¶In glo. 2. ibi. [l. ſi vt proponis] & ſic, quando impenſa erat neceſſaria, quia res erat aliter peritura, vel inutilis futura: aliàs ſecus, etiā ſi vellet meliorare rem, quia potior eſſet conditio prohibentis ſecundùm regulam huius legis, & l. parietem. de
4 ſerui. vrb. prædi. Et adde, quod ibi dixi de duobus † habentibus commune molendinum, quorum alter vult ponere maiores, vel minores molas, alter non, an tamen quis cōpellatur ædificare, vel non, & quando, vide per Cin. in l. ſi vt proponis, & quod ſcripſi in l. his cōſequenter. §. Celſ. ſ. tit. 1. ¶In ea. ibi [l. ſunt perſonæ.] Pôt dici, ꝙ ibi non eſt, quia per hoc locus non efficitur deterior, ſm̄ Ia. Butr. in l. in tm̄. §. religioſum. ſ. de re. diui. ¶Ibi [ſi ad illū vſum inuēta eſt.] ar. ſ. eo. l. ſi ædes. Nec tenebitur iſto caſu ſocio ſoluere penſionem, qđ tn̄ intellige verum, qn̄ ille habitans non occuparet totam domum, ſed ſi habitaret totam; quia tantum, ſicut ſi aliquid ex re communi perciperet, tenetur. ſ. eo. l. in ſumma. ita & hic quantum fuiſſet condu-

cõducturus, quòd quis debet vti re ad vsum, ad quem inuenta est, facit extra de appel. c. ad nostram. Et isto casu non attenditur, quid euenire possit, & ideo talis vsus licèt periculosus, nõ videtur improbabilis, tex. est. in l. arboribus. §. nauis. s̄. de vsufru. & hoc non poterat vti ad alium vsum, vt ibi. quod tamen declara, vt statim dicam. ¶ Item
5 per finem istius glo. videtur decidi, † quòd si alter sociorum velit habitare rem communem, alter locare ad pensionem, præfertur ille, qui vult habitare; quia non potest prohibere socium vti iure suo, fic. ȷ̄. de re iud. l. sæpe. in fi. ¶ Extra glo. pro reassumptione materiæ potes videre per Dy. in reg. in re cõmuni. de regu. iur. lib. 6. p Bar. in l. serui electione. de leg. 1. ¶ Sed cõclude latiùs aliquãdo aliquid esse commune pluribus, vt vniuersis; & in isto casu non est vera doctrina, quòd intelligatur singulorum. l. in tantùm. §. vniuersitatis. de rerum di. licèt diuisione communionis sequuta, admittatur quilibet ad suam partem, secũdùm notata in l. 1. s̄. quod cuiusque vniuer. Sed si sit commune pluribus, vt singulis, dic, ꝙ quantùm ad dispositionẽ suæ partis, intelligit esse cuiusque. C. q. testa. face. pos. l. 1. & hoc si de parte absque tota põt disponi. l. falso. C. de cõmu. re. alie. sed respectu totius, nõ. l. fi. eo. tit. & l. 2. Fallit fauore fis. C. de vend. re fisc. cũ priu. commu. l. 1. li. 10. Fallit & secũdùm aliquos in habentibus iurisdictionẽ cõmuniter, vt quia sunt duo domini eiusdem Castri pro parte sua ad æmulationem alterius, arg. C. de fundis limito. l. quicunque. li. 10. hoc fertur Bal. consuluisse. Contra qđ facit, quia licèt ad æmulationẽ rei publicæ hoc videatur esse prohibitum (quo casu loquitur. d. l. quicunque. & not. glo. in l. per prouincias. ȷ̄. de ædifi. priu.) non videt̃ tñ habere locũ in priuato disponente de proprio, & ad æmulationẽ alterius; cum regulariter quilibet possit de proprio disponere ad libitũ, videtur probari in l. cum cõem. s̄. de ser. vr. prædi. Fallit in duobus casibus ibi notatis in
6 glo. † Vbi autem quis non potest disponere de parte, nisi disponat de toto propter indiuisibilitatem, tunc attende, an velit disponere de re, an de vsu rei. Si de re, regulariter non potest, nisi concurrente consensu socij, vt hic. Fallit libertatis fauore. l. 1. C. de commu. seruo manu. Item fallit ratione iurisdictionis conseruandæ, vt in liberto, qui reuocatur in seruitutem ex ingratitudine commissa in persona alterius patronorum. C. de liber. & eorum lib. l. penul. & l. 1. §. dominij. ad Sylla. Item fallit fauore religionis, vt hic in glo. Item ratione absurditatis vitandæ. de iniurijs. l. lex Cornelia. §. 1. & de adul. l. nec in ea. & s̄. de his qui deie. vel effu. l. 1. §. fi. & l. si verò plures. Per quod pa-
7 tet decisio, † quando statutum prouidet, quòd offendens alium in domo propria, vel in domo habitationis, puniatur certa pœna; nam hæc pœna locum habebit, quando quis est offensus etiam in domo, vel habitatione communi ipsius offensi, & alterius: secus si communio erat cum offensore; quia tunc propter æqualitatem videtur iudici, quòd illa pars non priuilegietur, arg. ȷ̄. de fideiusso. l. hi, qui accessionis. & l. generaliter. & de execu. tu. sed & milites. in prin. ver. quæ qualitas. Si non vult disponere de vsu communi, tũc si vult vti ad vsum destinatum, potest: aliàs nullo modo. Exemplum in hospitio duorum consueto locari ad pensionem. Vel pone exemplum in possessione communi duorum, vel vinea consueta locari laboranda colonis, & vnus sociorũ vuult locare, alter nõ: tunc enim videtur vnus posse altero inuito, ar. d. l. arboribus. §. nauis. s̄. de vsufructu. Sed si quilibet vult vti, vnus ad vsum honestum, alter ad inhonestũ, vt quia vnus vult locare fęneratori, alter non: vel vnus honestæ mulieri, alter meretrici: tunc præferendus videtur, qui honestæ vult, vt de vsu & hab. l. non aliter. Istud tamen in iudiciali foro videtur posse restringi, nisi illa domus aliàs fuerit fænori, vel lupanari deputata, & cũ maiori pensione; nam & tunc videtur hoc possit fieri, nec videtur quæstus inhonestus. s̄. de pet. hęredi. l. & ancillarum. Si verò voluit pariter vti, & in hoc si non cõueniunt, Præses se interponit. s̄. de vsufru. l. equissimũ. in prin. qui. mo. vsusfr. ami. l. si duobus. & de leg. 1. l. huiusmodi. in fi. Et si iudex non potest eos ad concordiã reducere, potest fructus sequestrare, donec inter eos concordia sit. d. l. si duobus. in fi. Circa quod vide, quod dixi s̄. eo. in l. communi diui. §. cum de vsufructu. Hæc videtur procedere, quando per vsum quis non vult mutare, vel alterare substãtiam rei communis: aliàs enim nõ potest, vt si in cõmuni pariete vellet tigna immittere, vel hostiũ vel fœnestram facere contra solitam consuetudinem, vel parietẽ ponere. ȷ̄. de dam. infec. l. inter quos. Sed an possim facere meliorem, dixi. s̄. per casum. l. inter parietem. Vbi autẽ alter sociorũ vult uti re communi ad vsum nõ destinatum, non potest, nisi iuri vtendi proximis, sibi, & socio in nullo præiudicaretur, vt in eo, qui ad communem parietem vult ponere schalas faciliter remouibiles, cum reficeretur paries: vt si socius vellet ponere aliquid ad aquam pluuiam colligendam, in quo non ascendebat socius, vel appodiare per se aliquid, vt per vnã tubam exeat fumus. s̄. de ser. vrb. præd. l. fistulam iniunctã. quod intellige, vt ibi declaraui. Adde vltimò illum notabilem casum in l. arboribus. §. naues. quod vbi quis vtitur ad vsum destinatum, non attenditur quid possit euenire. ¶ In gl. prętermisit. ibi [ex parte] solue, vt no. in illo brocardo, an tacens videatur consentire, de quo per Dy in reg. qui tacet. de reg. iur. in 6. & per Cin. C. de procu. in l. inuitus. & ego dixi. s̄. de procu. in l. filiusfamilias. §. inuiti.

Ex l. Si quis.

SVMMAE.

1 *Obligatio vbi descendit ex re pupilli, ipse obligatur in solidum.*

L. Si quis. ¶ Expensa facta in re communi à sciente eam esse communẽ, venit in hoc iudicio repetenda à consocio pro eius parte: secus si sit facta ab eo, qui putabat rem propriam suam esse, dumtamen communis esset. h. d. ¶ Ibi [Sufficere] cõtra Titium verum socium. ¶ Ibi [sciam] subaudi etiam. [iudicium] scilicet directum dandum est, sed vti potest sola retentione rei, vt not. s̄. eo. in l. in hoc iudicio. §. 1. facit quod not. in l. si in area. de cond. inde. & in l. summa. & l. interdum in persona. eo. tit. Et ideo debet ei dari ex-
1 ceptio, & etiam actio. ¶ Not. hic in ver. [denique] † ꝙ vbi obligatio descendit ex re pupilli, ipse obligatur in solidum, facit. l. furiosus. de ac. & obliga. & s̄. de nego. gest. l. 3. §. 2. & l. si pupilli. in princip.

§. Pomponius. ¶ Si plures habeant rem cõmunem, quilibet sociorum potest prouocare ad diuisionem, & intentare communi diuidundo, & vnus eorum, inuitis socijs.

L. Communi ¶ Inter duos habẽtes rem communem, potest agi communi diuidun. siue alter tantùm eorum possideat, siue neuter. ¶ In tex. ibi [non possideat] alter sic, nec priùs neget communionem te habere, aliàs esset secus.

cus.s̄.tit.1.l.si id,quod.& no.in l.1.eo.tit. ¶In glo.1.ibi [hoc propter personales] hoc dicit glo.vt tollat contrarium, quod formari potest de l. 1.s̄. eod. vbi patet, quòd non agitur communi diuidun. si res non est communis.

L. Bina. ¶Iudex mancipia, quæ propter ministeriū pupillorum expresse diuisa non sunt, diuisa non videtur pupillis assignare. h. d. ¶In tex.ibi [pupillis] prouocatis ad diuisionem. ¶Ibi [diuisa] per aliquem maiorem secundùm. l.si pupillorū. j̄.de rebus eorū. Vel posset aliter intelligi secundùm id, quod dixi.s̄.tit.i. l. Lucius. ¶Ibi [cōmunia] pro idiuiso. ¶In gloss. 1. ibi [causa ministerij pup.] h.d.vt appareat, quæ possit esse ratio dubitandi,per talia enim verba videbatur mancipia diuisisse quò ad proprietatem.

¶ *Istæ sunt Lecturæ nouiter repertæ, ex proprijs scriptis translatæ, doctissimæ,& à multis mendis, atq; erroribus summa cura correctæ, atq; graui latore castigatæ, Floriani de S. Petro Iur. Vtriusq; Doctoris eo tempore facilè Principis.*

Rub. Ad exhibendum.

CONTINVA Rubricam secundùm glo. hic,cui adde libellum,& formā in hoc titulo,de quo Guil.in Spec. de iud. §. fin. quid autem sit exhibere, pro quibus rebus agatur ad exhibēdū, quibus actionibus,cui det̄ hæc actio,quando,& quare,quomodo,& vbi fieri debeat exhibitio,& qualiter, inquantum fiat condemnatio in hac actione,qualis sit hęc actio.De his omnibus videbimus in hoc titulo.

Ex l. Hæc actio.

SVMMAE.

1 *Actio ad exhib.qualis sit,cuius naturæ, quid contineat,quem effectum habeat, cui competat, & aduersus quem intentetur.*

2 *Quotidiana non sunt spernenda,sed diligenter attendenda, & fauorabiliter pertractanda.*

3 *Maximè,dictio quid significet,& cuius sit naturæ.*

4 *Actio ad exhibendum est triplex, & quæ sit vnaquaque earum.*

L. Hæc actio. ¶Hic primò commendat inuentionem huius
1 actionis,& sic intendit, quòd † actio ad exhibendum est vtilis,& necessaria, habens effectum deducendi in publicum,& est personalis in rē scripta,& est arbitraria,in qua iuratur in litem,& competit cuicunque prætēdenti iustū, & rationabile interesse pecuniarium, vel prætendenti ius in re,vel ad rem non irrationabile,& datur contra quemlibet possessorem facultatem habentem rei restituendæ tempore sententiæ, vel dolo desinentem habere, præterquam quando competit pro carta; quia tunc ratione solius dominij competit hoc quasi ad substantiam totius ti
2 tuli. ¶In textu ibi [in vsū quotidiano] & ideo † diligēter attendenda,vt dicit tex.in l.legaui.ff.de liber.leg. & fauorabiliter pertractāda.l.iusto. de vsucap. quotidiana enim spernenda non sunt,vt dicit tex.in l.1.s̄.de in integr. rest. tit.generali. Nec mirum; quia iura ad ea quotidie ada-
3 ptantur.l.nam ad ea.s̄.de leg. ¶Ibi [maximè] nota † dictionem maximè,de qua in l.actio. s̄. de neg. gest. quam ponit,ne contradicat̄.l.3.§.est autem.j̄.eo. ¶In gl.1.ibi, [idest vtilis] alius modus loquēdi habetur in l. 1.in prin. s̄.de neg.gest. ¶In ea.gl.ibi [vel dic similis] vult ergo, ꝙ ista possint simul concurrere. Contra decidit glos. in l. 3. §.est aūt sup verbo actur'.j̄.eo. ¶In fi.gl.adde, ꝙ de isto tāgitur.s̄.de inoff.testam.l.de inofficioso. Cin.in l. ordinarij.C.de rei vendica.Bar.aliquid dicit in l.1. de [illegible]. delict. ¶Incidenter pro concordia dici potest,quòd multi-
4 plex, saltem triplex † est hæc actio ad exhibendum,vna appellat̄ restitutoria,de qua.j̄.eo.i l.tigni, & i l. Iulianus. Inquantum etiam ista non potest aliter intentari cum rei vendicatione;quia daretur ad illud,ad quod tendit principale iudicium,& sic darentur ad idem,ergo,&c.l.quod in hæredē.§.eligerē.ff.de tribut.& de reg.iur. l. nemo enim. ¶Alia exhibitoria,vt quando agitur pro inclusis, & ista non proponitur simul,& semel, sed proponitur successiuè,& talis libellus admittitur, vt dicit. d. l. de inofficioso.& l.nō ab re.C.vnde vi. & l.cōductores.C.loca. ¶Alia est vtilis,& necessaria,de qua loquitur ista lex.Et ista concurrere potest cum rei vendicatione,vt not. in l. gemma. j̄.eo.vbi alia iuramenta allegabuntur, & hanc cōclusionem pondera, quoniam secundùm eam veniunt intelligēda ea,quæ tanguntur in l. 1.j̄. de interro.act.

Ex l. Exhibere.

SVMMAE.

1 *Exhibitio fit iudici,testibus,& actori,& quare. Et quomodo fienda sit.*

2 *Conuentus actione ad exhibendum,si resistit in possessione, ipse rem exhibet,& non restituit possessionem,sed in rei vendicatione suum dirigit iudicium.*

L. Exhibere. ¶Hic declarat, quid sit exhibere. h. d.Fit autem
1 hæc † exhibitio iudici,testibus, & actori propter ampliādam probationem. C.de hære.l. quoniam. & l. generaliter.in prin.de recep.arb. Et fit,ita quòd ipsa res possit videri,tangi,& describi. Et ita debemus clarè concludere, & intelligere,quod notat glo.hic. ¶In fi.2.gl.hoc declarat meliùs, vt statim dixi super tex. Pro hoc facit quod notat glo.s̄.si ex nox.caus.agat.i l.1.i gl.quæ incipit. quæ datur actori.pro hoc etiā facit, quod notat Bar.in l.cum si exhibuisset.j̄.de publica.& j̄.de fur.in l. rem. ¶In fine ibi[l.
2 plus est] In hoc conclude, quòd si † conuentus actione ista,resistat in possessione:tunc ipse exhibet rē,& non restituit possessionem, sed ad illam dirigit suum iudicium in rei vendicatione.Ita debet intelligi quod hic habetur, & quod habetur in l.Iulianus.§.quantùm.j̄.eo.Si nō resistat in possessione,nec contradicat:tunc per istud iudiciū restituit possessionem, vt notatur in d. §. quantùm, & l. Celsus.§.idem Iul.& l.tigni. §. fin. ¶Nec obstat, si fortè diceretur, ꝙ intētata actione simpliciter ad exhibēdū,nō est actum ad possessionem restituendam,ergo non potest ferri sententia. l. vt fundus.s̄. communi diuid.quia potest responderi, quòd licèt non sit actum explicitè, videtur actum implicitè,& in contrarium, & hoc sufficit,argu.s̄.de procu.l.ad rem mobilem.& l.ad legatum.

Ex l.In

Ex l. In hac actione.

S V M M AE.

1 *In actione ad exhib. signa speciei petitæ in libello dicenda sunt solùm ad effectum, vt reus sciat deliberare, cedere, an contendere malit.*

L. In hac actione. ¶Hic inest, quo modo, & qualiter fiat hæc exhibitio. & hoc intēdit. ¶Actor debet oīa intelligere, & in libello certificare rē, & qualitatē ipsius rei petitæ [illegible]d. In hac actione ad exhibendū (licèt summaria sit) tamen offerri debet libellus. hoc d. & ita allegatur istud principium per Guil. in Spec. de off. om. iud. in §. fi. ¶In tex. ibi [& dicere omnia argumenta rei] expone, i. iudicia, & qualiter. ¶In glo. 2. in fine. simile habetis alibi in agente depositi. l. prima. §. si quis argentum. ĩ. depos. &
1 de fur. l. in actione. Hæc autem signa † dicenda sunt solū ad effectum, vt reus sciat deliberare, velit cedere, vel contendere. l. 1. s̃. de eden.

Ex §. Qui ad exhibendū.

S V M M AE.

1 *Actio ad exhibendum datur ei, cuius interest etiam ex alia causa, quàm dominij.*

§. Qui ad exhibendum. ¶Agens ad exhibendum non adstringitur ad vnam speciem probationis, quando habet multas species, vel cau
1 sas, vel modos. h. d. ¶Vel sic. Actio † ad exhibendum datur ei, cuius interest ex alia causa etiam, quàm dominij. h. d. ¶Ibi [multæ sunt causæ]. s. extra causam dominij. ¶In fin. glo. ratio est, quia pro carta datur officium iudicis. ex tit. de eden. Et ideo, ne titulus ille sit inutilis, cessat ad exhibendum; quia cum detur ordinarium, debet cessare hęc actio, vt ĩ. ead. l. §. si quis.

Ex §. Præterea.

S V M M AE.

1 *Contumax in exhibendo, si condemnatus non restituat rem, quam possidebat tempore litis contestatæ, videtur committere dolum, cuius ratione defertur ei iuramentum in litem. Et quid si culpa tantùm, non dolus interuenisset.*

§. Præterea. ¶Hic ponit, in quantum detur hæc actio ad exhibendū. ¶Cōtumax condemnatur per iuramentū in litē, taxatione tñ iudicis interueniente. h. d. loquitur aūt hic de contumace in exhibendo rem, ad quā exhibendam erat cōdemnatus.
1 Videtur. n. committere dolū, si † non restituat rem, quam tempore lit. cont. possidebat. l. non ignorabit. C. eod. ratione cuius doli defertur ei iuramētum in litem. l. in actionibus. hic allegata in gl. sed si culpa eius tñ interuenisset, non dolus: tūc aliud. l. de eo. §. si post. ĩ. eod. & hic adde notab. gl. quæ fuit in l. 4. §. sed & si quis. s̃. fin. reg.

Ex §. Est autem.

S V M M AE.

1 *Actio ad exhib. est person alis in rem scripta, & cui competat.*
2 *Actiones merè psonales, quæ sint, et quare dicātur personales*
3 *Merè reales actiones, quæ sint, & quare sic dicantur.*
4 *Mixtæ quæ sint, & quare sic appellentur.*
5 *Actiones personalis in rem scriptę quæ dicantur.*
6 *Seruiana, pignoratitia, et hypothecaria quomodo competant, et pro quibus rebus dentur.*
7 *Actio ad exhib. appellatur personalis, considerata aptitudine; quia datur contra personaliter obligatum. Item cōtra non obligatū, ut contra detinentem à possidente, et hoc ex parte rei conuenti. Item etiam ex parte actoris; quia datur propter duplicia iura.*
8 *Actio commu. diuid. est merè ex contractu.*
9 *Actio pro socio licèt causetur à contractu stricti iuris: nascitur tamen ex quasi contractu propter ius, qđ quis habet in re.*
10 *Differentia inter actionem pro socio, & commu. diui.*
11 *Actiones personales uenientes ex contractu, transeunt in hæredes ex dolo defuncti, etiam si nihil ad eos peruenerit.*
12 *Actio personalis quando proponitur ad instar realis, potiùs dicitur nasci ex varijs figuris causarum.*
13 *Seruiana in quo differat à Saluiano interdicto, remissiuè.*
14 *Emphiteota, qui pluribus annis possedit, potest compelli, vt doceat, pro qua re soluerit debitum canonem, & quare.*

§. Est aūt ¶Hic respondet ad aliā de qōnib9 s̃. formatis, s. qualis sit ista actio, &
1 hoc intēdit. ¶Hæc actio † est personalis in rē scripta, & cōpetit cuilibet prætendenti iustum, & rōnabile interesse pecuniariū rōne iuris in re, vel ad rem. h. d. ¶Et ad intelligē
2 dū tex. & gl. præmitte, ꝙ actiones † merè personales sunt illæ, q̄ descēdunt ex cōtractu, vel quasi, ex delicto, vel quasi. Et dicunt̄ personales; quia sunt proditæ personæ, & hæredi, & contra ꝑsonā, & hæredem suum. C. de hære. actio. l. 2. & fin. & Inst. de perpet. & tempor. action. §. non autē.
3 ¶Quædā sunt † merè reales; quia persequunt̄ rē, vt rei vēdicatio, publiciana, hypothecaria. & contraria, vt s̃. de rei vendic. l. officium. & C. de alien. iud. mut. caus. fac. l. pri.
4 ¶Quædā † sunt mixtæ in rē, & in ꝑsonā; & appellant̄ mixtæ; q̄a hn̄t admixtas quasdā personales pręstationes, vt petitio hr̄ditatis. s̃. fin. reg. l. 1. & Inst. de act. §. q̄dā. ¶Quæ-
5 dā † sunt ꝑsonales ī rē scriptæ, vt ē ista. Itē actio, qđ met. cā,
9 ¶In tex. ibi [seruiana] quæ dat̄ † pro rebus coloni obligatis ꝓ pēsione, pignoratitia, q̄ dat̄ pro tacitè obligatis, hypothecaria, q̄ dat ꝓ obligatis expressè. ¶In tex. ibi [vsūfructū petituro] pōt intelligi in vsufructu iā cōstituto, q̄ petebat̄ p cōfessoriā, si aūt intelligat̄ in cōstituēdo, hic vr̄ esse casus cōtra no. ꝑ Ia. de Bu. in l. manifestissimi. in prī. C. de fur. in gl. ꝑ quā dicit se pluries obtinuisse, & si petat q̄s reuocari tenutā datā in p̄iudiciū sui tenentis, & possidētis, & dicat sua iuteresse, q̄a emit, ista nō ē iusta cā interesse ꝑ illā gl Sed in cōtrariū facit qđ no. Ci. & refert Oldra. in l. instrumento. C. eo. vbi dicit ad istā actionē sufficere, ꝙ res sit debita. ¶In gl. 1. ibi [ē. n. ex quasi cōtractu]
7 & † appellat̄ ꝑsonalis, cōsiderata aptitudine; q̄a dat̄ cōtra ꝑsonaliter obligatū, vt hic, & ĩ. §. sciēdū. ¶Itē contra nō obligatū, vt cōtra detinētē à possidēte, vt ĩ. §. fi. & l. seq. & hoc ex parte cōuēti. ¶Itē ex parte actoris; q̄a dat̄ ꝑꝑ duplicia iura, vt hic, & in §. Pompon. & §. sciendum. considerat̄ aptitudine; simile notat̄ Inst. ad leg. Aqui. §. his āt
8 verbis. Sed vr̄, ꝙ actio † cōi diui. sit merè ex cōtractu. s̃. cōi diui. l. 2. in princ. & ĩ. pro soc. l. quibus casibus. Sed dic, ꝙ
9 licèt actio ꝓ socio causet̄ à cōtractu stricti iuris: nascit̄ tñ ex quasi contractu ꝓpter ius, quod quis habet in re, vt s̃. tit. primo. l. prima. & l. communi diuidundo. §. si rem. &
10 §. si duo. & §. seq. & §. inter eos. Actio autem † pro socio datur ad societatē conseruandam. ĩ. pro soci. l. si actum.

sed communi diuidūdo ad eam destruendam, vel diuidendam, vt probatur in d.l. si actum. & l. prima. §. tit. j. sed quòd ista actio sit potiùs in rem, videtur probari. ff. ead. l. de eo. §. fin. Nam actiones † personales venientes 11 ex contractu, transeunt in hæredes ex dolo defuncti, etiā si nihil ad eos peruenerit. l. si hominem. §. datur. ff. deposi. & l. ex contractibus. ff. de actio. & obligat. Ista autem non datur, vt ibi. Aduerte tamen, quòd quando † actio 12 personalis proponitur ad instar realis, potiùs dicitur nasci ex variis figuris causarum. Ita colligitur ex glos. in l. 3. in gl. fin. C. de his, q̄ met. caus. Et ideo idem videtur dictum in ista, secundùm Bart. ibi. Et circa hoc vide, quod notabiliter tangit Glos. in l. si pro fure. §. fin. ff. de condict. furtiua. ¶ In glo. 3. notat glos. quòd in eodem libello sunt proponenda. Contrarium notatur s. eodem in l. j. in glos. j. sed hoc declara, vt ibi dixi; quia ibi tenet, quòd in eodem libello proponantur. ¶ In glos. 3. in fine, ibi [pro rebus coloni.] Ista autem appellatur Seruiana. Inst. de actio. §. æquè. & §. sed istæ. & §. item Seruiana, & in quo differat à † Saluiano interdicto, vide not. glos. Instit. 13 de interd. in §. interdictum quoq;. quæ hoc declarat. & allegatur iste tex. quòd † emphyteota, qui pluribus annis 14 possedit, possit cōpelli, vt doceat, pro qua re soluerit debitum canonem, vt sic sciat dominus, à qua re possit eū expellere. Multi tamen tenent contra hanc conclusionem. Vide in Spec. de locat. §. nunc aliqua. vers. sexta cōclusio.

Ex §. Si quis noxali.

SVMMÆ.

1 *Nomen est, per quod unus homo dignoscitur ab altero, quo etiam nomine omnis res indiget.*

2 *Quando alter de familia delinquit, potest peti, vt tota familia exhibeatur.*

3 *Testes in causa criminali ab aliquo producti, qui dicant non cognoscere delinquentem, an sit ille, qui deliquerit, is quidem exhibendus est, sicut & aliæ res, de quibus est controuersia; subijciendæ sunt oculis eius, qui habet inspicere.*

4 *Si reperiatur homo occisus in aliqua domo, omnes de illa domo sunt exhibendi.*

5 *Testes deponentes super homicidio, non est necesse, quòd cognoscant interfectum, sed satis est, quòd sit hominis corpus.*

§. Si quis noxali. ¶ Volenti agere noxali contra dominū ex delicto vnius seruorum de familia, datur hæc actio, vt deueniri possit ad certitudinem probationis fiendæ de persona delinquentis. hoc dicit. ¶ Vel sic. Exhibitio fit etiam ad instructionem, & exhibenda est persona, vt cognosci possit. hoc dicit. Et facit quod not. extra de testi. in c. cum causam. ¶ In tex. ibi [noxali iudicio] dic ex delicto vnius seruorum de familia. ¶ Ibi [nomen] dic per 1 quod † homo cognoscitur. l. ad recognoscendos. C. de ingen. manu. Et illud est, quo omnis res indiget, vt mihi dictum fuit à quadam vetula de hoc me interrogante. Et super isto §. fundatur vna truffa, stante capitulo fratrum Prædicatorum, vnus fecit fieri vnam tortam, vt eam mitteret cuidam fratri de Bononia, & dedit eam duobus tinctoribus, qui portantes comederunt eam, & vadens ad Sā ctum Dominicum, fuit malè visus ab illo fratre, qui expectabat tortam: ipse dixit, exhibeatis mihi familiam, vt cognoscam, quis sit ille, quem misistis. Exhibita autem familia, dixit, ego non cognosco; quia estis omnes induti de uno panno, & fuit ibi risus magnus. ¶ Nota istum tex.

2 primò, q̄ quando aliqua persona † de familia delinquit, potest peti, vt tota familia exhibeatur. ff. de publica. l. si cum exhibuissent. Item facit iste tex. q̄ si producat quis testes 3 † in criminali, qui dicant aliter se non cognoscere, nisi videant, an sit ille, q̄ deliquit, q̄ ille debeat exhiberi. sicut & aliæ res subiaceāt oculis eius, q̄ hēt inspicere. l. si irruptione. §. fin. reg. Idem in Boncano, vel alia re mobili, vt hic. 4 & d. l. cū si exhibuissent. de publica. Similiter † si reperiat homo occisus in domo, & ignoretur per quem, oēs de domo debeant exhiberi. Ita dicit Iac. But. per istum tex. vnā cum glo. in d. c. cum causam. & quod tangitur. s. si ex noxa. caus. agat. in l. j. in glo. quæ incip. quæ datur actori. facit quod dixi s. in resp. arg. ¶ Aduerte tamen, q̄ non est 5 necesse, q̄ testes † deponentes super homicidio, cognoscāt interfectū, sed satis est, q̄ sit hominis corpus, licèt nesciāt, quis sit. Ita dicit singu. glo. 2. q. 8. in c. p̄ scripta. §. libellorum. Sed vide similem glo. quę idem voluit in l. si cum exceptione. §. in hac. s. quod met. cau. Facit ad scholares Paduanos, qui portauerāt vnum porcū in sacco. ¶ Adde secundò ad prædicta dubium occurrens circa exhibitionē personarum, an, & quando peti possit, q̄ vbicunque quis vult se iuuare ex facto personarum, vt in testibus, quorū nomina sint edenda. l. non ex omnibus. s. de arb. q̄ debeat fieri exhibitio, nisi fortè subesset timor subornationis; q̄a tunc non teneretur, arg. l. j. §. in diem. & §. fin. s. de eden. & istud colligitur ex doctr. Guil. in l. edita. C. de eden.

Ex §. Siquis extra.

SVMMÆ.

1 *Verbum, pertinere, quid importet, & quomodo intelligatur quid ad alium pertinere.*

2 *Petenda sunt tantùm illa, quæ faciunt pro petente, non autem alia. Et quid si exhiberentur, sed non perfecta. nu. 3.*

3 *In interdicto de tab. exhibendis agitur ad factum; quia dispo nente lege testamentū exhiberi debere, ad hoc producit actio.*

4 *Quando agitur post moram ad interesse, iudex non debet condemnare ad factum, quod non est petitum, & quid quando precisè esset actum ad factum.*

§. Si quis extra. ¶ Pro scriptura ad vltimam voluntatem pertinente non competit hæc actio alteri, quàm hæredi, vel domino. hoc dicit. ¶ Nota de dictione, extra, cū glo. quæ 1 exprimit, idest præter. ¶ Nota verbum, † pertinere, quomodo aūt dicatur quid pertinere, vide tex. in l. 2. §. ad causam autem testamenti pertinere. ff. quemad. test. aper. ad euidentiam huius partis vide glos. in l. prima. s. de tab. exhiben. & Bart. in l. fin. eod. tit. ubi post princ. dicit, q̄ est duplex exhibitio. Adde, quòd hæres potest petere exhiberi, vt hic, similiter & legatarius (etiam conditionalis) propter spem, quam habet. Ita terminat Cin. in l. prima. C. de tabul. exhib. in vlt. quæst. facit quod notat Bart. in l. 3. §. 2 condemnatio. ff. de tabu. exhib. Petat autem quis † illa, q̄ faciunt pro petente, nō alia, arg. l. si quis ex argentariis. §. j. s. de eden. sed si exhiberentur, sed non perfecta, potest iterum agi. l. veluti. in prin. s. de eden. & contra petentem talem exhibitionem, potest opponere ille, de quo loquitur testamentum, tua non interest. l. j. C. de tabu. exhib. & est casus secundùm vnam lecturā. in l. fin. ff. de tab. exhib. In 3 hoc † autem interdicto de tabu. exhibendis, agitur ad factum; quia cum lex disponat testamentum exhiberi; ergo ad hoc producit actionem. l. statuas. ff. de acquir. rer. domi. & hoc tenuit Petr. & secundò Cin. in l. prima. C. de tab.

4 tabu. exhiben. Si tamen post moram † ageretur ad interesse, iudex non condemnaret ad factum; quia hoc non erat petitum, argu. l. vt fundus. ṡ. communi diuid. Sed si præcisè esset actum ad factum, iudex non condemnaret ad interesse, sed ad factum, si fieri potest: si non posset, condemnabit ad interesse propter euidentem eius contumaciam. l. arbitrio. §. non tamen. ṡ. de dol.

Ex §. Sciendum.

SVMMAE.

1 *Summaria causæ cognitio dicitur quandoque ratione probationis, & fidei, quandoque ratione ordinis iudicarij in ea non seruati, quandoque etiam respectu vtriusque tam modi probandi, quàm ordinis.*

2 *Non habenti ius de præsenti, sed in futurum habere speranti, datur hæc actio, & quare.*

3 *Legatarij possunt agere contra hæredem, vt res legata assignetur exequutoribus testamenti pro exequutione facienda.*

4 *Impetrans rescriptum, potest cogi ad petitionem aduersarij (etiam inuitus) illud producere, & eo vti.*

5 *In summaria causæ cognitione, an quis sit filius ob ei dandam Carbonianam bonor. possess. admittitur testificatio coniunctorum.*

6 *Summaria probatio filiationis potest perfici coram iudice seculari, & ratio.*

7 *Mulier quando committit adulterium, habet semper cor ad maritum suum propter eius timorem, & propter talem imaginationem producit filium similem marito suo.*

8 *Quando lex requirit summariam cognitionem, quid importent talia verba, & quomodo procedendum sit.*

9 *Verbum, summariè, quid importet, si proferatur à statuto.*

10 *Quando agitur de significatione uerborum, videtur eadem ratio in prolato à statuto, quæ in prolato à iure communi.*

11 *Plenariè de causa cognoscitur, quando lis contestatur, & more iudiciorum proceditur, & aliquo horum deficiente, causa remanet summaria, licèt vtraque pars sit præsens, & illam iudex audiat.*
Et quid si altera partium sit absens.

12 *Vbicunque agitur causa, in qua sententia lata finaliter terminat negotium, & aufert plenum ius vni, & dat alteri: tunc requiritur plena causæ cognitio, quod est secus, vbi hoc non contingit.*

13 *In iudicio summario licèt sit plenè probatum, talis tamen probatio non facit fidem in ordinario, sed requiritur plena causæ probatio.*

14 *Attestationes publicatæ in causa inquisitionis, non probant in causa ordinaria accusationis.*

§. Sciendum. Pro quolibet interesse, de quo summatim constet, cõpetit actio ad exhibendum. hoc dicit. Et præmitte ad in-
1 telligentiam huius §. quòd summaria † cognitio dicitur, quandoque ratione probationis, & fidei. De ista hic, & ỹ. eod. in l. thesaurus. Quandoque ratione ordinis; quia in ea non seruatur ordo iudiciarius. De tali non loquitur hic, sed in l. à Diuo Pio. §. si super rebus. de re iud. Quandoque etiam respectu vtriusque, tam modi probandi, quã ordinis, vt colligitur ex his, quæ ỹ. tangentur cum gloss. ¶In tex. ibi [interest] scilicet pecuniariter. l. si liber. ỹ. eo. quoniam fortè res sit sua, vel sibi debita, vel habet aliquod ius in re, fallit solùm in carta. §. pen. ỹ. ead. l. ¶No. tex. qui quotidie allegatur cum gl. hic ad summariam cognitionem, de qua infra latiùs. ¶Item nota. in fine,
2 quòd etiam † non habenti ius de præsenti (qui tamen sperat habere in futurum) datur hæc actio; quia ista spes causabatur à iusta, & probabili ratione, facit ỹ. §. proxi in fine. ¶Item nota text. hic ad fin. nam videtur facere,
3 quòd † legatarij possint agere contra hæredem, vt res assignetur exequutoribus testamenti pro exequutione facienda, facit l. si tibi electio. §. fina. de opt. leg. & hoc voluit Bar. in l. alio. de alim. & cib. leg. licèt istam legem nõ alleget. ¶Item secundò facit iste tex. ad l. 1. ṡ. eod. quòd
4 impetrans † rescriptum, possit cogi ad petitionem aduersarij, (& inuitus) illud producere, & eo vti, & ita quidam dixerunt per hunc tex. vt refert Inn. in c. ex conquæstione. ext. de resti. spol. vbi vide. ¶In glo. super verbo, summatim. ibi [§. si vel parens.] hoc declara, vt notatur in l. pen. ṡ. de his, qui sunt sui, vel alien. iur. ¶ Ibi [§. causæ.] in
5 ista † enim admittitur testificatio coniunctorum, vt ibi,
6 & in l. etiam matris. inf. de probat. Item summaria † probatio filiationis potest perfici coram iudice seculari; quia est quædam probatio perfunctoria filiationis, de quo vide in Spec. de reconuent. §. nunc dicamus. in vers. sed nunquid incidenter. & Bart. tangit in l. Titia. inf. solu. matri. Erit autem summaria; quia sufficit (secundùm aliquos) quòd duo testes deponant, quòd similis sit defuncto, secundùm Mar. de Syll. in l. 2. C. de Carb. edict. quod Iaco. Butr. ibi reprehendit. dicens, quòd quidam amicus suus dicebat, quòd imò tunc non sunt filij, quando similantur;
7 quia quando † mulier committit adulterium, propter timorem uiri habet semper cor ad virum, & propter illam imaginationem producit eum similem marito suo, probabitur ergo per vnum testem secundùm eum, & loquitur de magistro Fabiano solemni Medico, qui fuit uicinus Iaco. Butr. qui stabat ex opposito domui suæ. ¶Ibi [l. 2. in fin. C. vbi in rem act.] an autem isto casu sufficiat iuramentum, dic quòd non; quia conuentus efficitur petitor, imò requiritur probatio saltem semiplena per vnum testem, & dicetur semiplena propter partis absentiam, vt ibi notat Ci. & Guil. in tit. de contum. §. sequitur. vers. sed olim. vbi vide formam huius cognitionis, vide etiam eum in tit. de off. iud. in §. porrò. & §. fina. vbi etiam facit mentionem de tractatu Io. Faxiol. de Pis. de quo voluit Barto. facere mentionem in l. prima. in fin. de præto. stipul. ¶In ead. glos. ibi [de appell. recip. l. 1.] dic istis autem casibus non offeretur libellus, sicut nec in alijs sæpe. ¶ Primus in Authen. nisi breues. C. de senten. ex peric. recit. ¶Secundus in l. prima. infra de ambi. ¶Tertius in Authen. vt iud. sine quoquo suff. §. necessitatem. ¶ Quartus in l. ne quis. C. vt ne. priua. titu. ¶Quintus in Auth. clericus. C. de epis. & cler. ¶ Alius in l. de submersis. C. de naufr. lib. vndecimo. ¶Alius in notorijs, vel euidentibus, in l. ea quidem. secũdùm Pet. de Bel. C. de accusat. ¶Idẽ in causa alimentorum, supra de fer. l. 2. in fin. De istis tamen casibus, & alijs, quibus non offertur, vide per Inno. de libell. obl. in c. 2. latiùs per Specul. de libell. concep. §. nunc adde. quibus adde de summaria reuocatione sequestris per Bartol. in extrauag. ad reprimen. super verbo, summaria. ¶In eadem gloss. ibi [regulariter autem contra] quando † autem lex requirit summa-
8 riam cognitionem, quid hæc verba importent, potest cõcludi; quòd si causa est talis, in qua sententia lata non pariat plenum præiudicium: tunc summatim intelligitur tã in ordine procedendi, quã in probationibus, & ideo sufficit semiplena probatio, imò solum iuramẽtũ, vt hic, iuncta. l. thesaurus. ỹ. eod. & ideo in primo decreto non re-

quiritur plena probatio, vt notatur in Auth. de exhib. & introd. reis. §. suscepto. licèt Bart. dubitatiuè dixerit sub dubio fortè in l. prima. ꝟ. de præto. stipu. & ideo in causa alimentorum, & filiationis, & similibus idem erit. Sed si causa est talis, in qua paratur plenũ præiudiciũ, intelligitur summatim. s. quò ad ordinẽ procedendi; quia possunt abbreuiari dilationes, sed probationes requiruntur plenæ. l. de submersis. C. de nauf. lib. 11. Ita debet intelligi clem. sæpe. de re iud. Et ideo in secundo decreto (quia illud parat plenum præiudicium) intelligitur summaria cognitio: probationes tamen debent esse plenæ. l. 3. §. si fortè. ꝟ. de dam. infec. Ita debet intelligi dicta l. 3. §. causa cognita. col. 2. ꝟ. quis ord. in bon. poss. seru. ¶ Quid autem,
9 si istud verbum, † summariè, proferatur à statuto. Specu. dicit, quòd intelligitur summatim solùm quò ad ordinem procedendi, non quò ad probationes: vnde non suf ficit semiplena probatio, nec iuramentum. Ita dicit de of fi. iud. in §. fin. vers. hic quoque præmittendum. Sed certè videtur idem, siue proferatur à statuto, siue à iure communi. Nam quando agitur de significatione verborum,
10 videtur eadem ratio in prolato à statuto, quod in prolato à iure communi. ¶ In fin. glos. ibi [prædicta autem specialia] propter quod semper est plenariè cognoscen-
11 dum: est autem † plenariè, quando lis contestatur, & more iudiciorum proceditur. C. de sent. l. prolatam. & iudex plenè de causa cognoscit, cum ambæ partes sunt præsentes, & iudex audit vnamquamq; partium. l. iudices. hic al leg. & si quid istorum remoueatur, remanet summaria, licèt vtraque pars sit præsens, & iudex vtranque audiat. l. j. §. cum patronus. s̃. de off. proconſ. & l. si quis à liberis. §. meminisse. ꝟ. de libe. agnos. & l. 3. §. causæ. ꝟ. de Carb. edi. ¶ Item si altera pars sit absens, licèt iudex cognoscat de iuribus vtriusque: tamen iudicium appellatur summariũ. l. properandum. §. sin autem reus. C. de iud. Idem si vtraq; pars est præsens, & iudex plenè cognoscat, sed audit vnã partem tantùm; quia fortè non vult audire, vel admittere exceptiones requirentes altiorem indaginem; quia tũc iudicium dicitur summarium, vt hic, & in §. ibidem. Et propter istam comparietatem, quam ponit glos. aduer-
12 tendum est, quòd Dyn. tradidit contrariam, quòd † vbicunque agitur causa, in qua sententia lata finaliter terminat negotium, & aufert plenum ius vni, & dat alteri: tunc requiritur plena causæ cognitio; sed vbi è contra hoc nõ contingit, tunc non desideratur plena. l. 3. ꝟ. quis ord. in bon. poss. ser. & l. 3. §. si causa cognita. de bon. possess. isto ergo casu sufficiet semiplena. ¶ Extra adde prædictis, ꝙ licèt causa requirat cognitionem summariã: tamen pars, cum qua litigatur, debet plenè probari, idest legitimari, ita colligitur ex glos. quam Bart. multùm notat in l. pen. C. de edict. Diu. Adri. tollen. & de isto aliquid tangam in l. tigni. ꝟ. eod. & §. ibidem. ¶ Adde etiam, quòd licèt in
13 iudicio † summario sit plenè probatum; talis tamen probatio non faciet fidem in iudicio ordinario, imò requiritur plena causæ cognitio, ratio; quia illa probatio non est facta secundùm naturam iudicij; & ideo non potest plus operari, quàm natura iudicij patiatur: & ideo licèt in hac actione sit facta plena probatio de dominio: non tamen probaret dominium in rei vendicatione, secundùm mentem Petri, & Ci. in l. quo tempore. C. de re sti. mili. quod dicit glos. in simili in l. prima. C. quor. bon. & istud facit ad not. verbum Innoc. qui dixit, quòd atte-
14 stationes † publicatæ in causa inquisitionis, non probant in causa ordinaria accusationis. Ita dicit de test. in cap. cum in tua.

Ex §. Si mecum.

SVMMAE.

1 *Licitum est argumentum per deductionem ad absurdum, vel ad inconueniens, & est validum.*

2 *Causa, super qua fundatur actio, semper debet esse iusta, & probabilis.*

§. Si mecũ. ¶ Pro interesse rationabili cõpetit hæc actio ad exhibendũ, non pro irrationabili, nec ex improbitate sua debet quis consequi actionem. hoc dicit. ¶ Vel sic. Qui non habet iustam, vel probabilem causam agendi, non debet audiri. hoc dicit. ¶ Vel sic. Interesse, quod sumit originem à delicto, non est iusta causa agendi. hoc dicit. ¶ In textu ibi [quòd teneor ad restituendum] nota hic in tex. ad id, quod dixi s̃. in §. est autem. ¶ Item nota tex. ibi, [alioqui. &c.] ex quo collige, quòd licitum est argumentum
1 † per deductionem ad absurdum, vel ad inconueniens, & tale iudicatur validum in iure, facit. ꝟ. sol. matr. l. diuisiones. in prin. in vers. alioquin. ¶ Item nota, quòd causa,
2 † super qua fundatur actio, semper debet esse iusta, ac probabilis. ¶ Item nota, quòd ponderatur causa; quia constat, quòd aliter non daretur. ꝟ. eod. l. pen. clarum etenim est, quòd hæc actio non datur, nisi ex iusta causa, vt ibi [an iustã, & probabilem] vt dixi.

Ex §. Pomponius.

SVMMAE.

1 *Admittuntur ad iudicium omnes, quorum interest, siue concurrant simul, siue separatim.*

§. Pomponius. ¶ Plures simul iustum, & rationabile interesse prætendentes intentare possunt hanc actio-
1 nem. hoc dicit. ¶ Nota, † quòd ad iudicium admittuntur omnes, quorum interest, siue concurrant simul, siue separatim.

Ex §. Ibidem subiungit.

SVMMAE.

1 *Summaria iudicia non impediuntur per exceptiones altiorem indaginem requirentes.*

2 *In actione ad exhib. lata sententia, non admittitur appellatio, & ratio.*

3 *In omnibus causis admittitur appellatio, & quomodo intelligenda sit hæc regula. ibi remissiuè.*

4 *Exceptiones æstimantur ad arbitrium iudicis, quas (ex quo eius arbitrio hoc ipsum committitur) potest admittere, vel reijcere.*

5 *Vbi quid arbitrio iudicis committitur, non potest ab eius sententia appellari.*

6 *Exceptiones dilatoriæ, quæ opponi possunt ad processum, nunquam admitti debent, nisi sint liquidæ, vt sic facilis earum probatio fiat.*

7 *Exceptio peremptoria licèt ante litem contestatam opponi non debeat: si tamen sit notoria, potest opponi, & iudex non debet pati rem in iudicium deduci.*

8 *Licèt exceptio opposita in primo iudicio non possit probari: nõ debet tamen super illa silentium imponi, sed eius probatio reseruari in iudicio maiori.*

9 In

9 *In criminalibus omnis exceptio, per quam delictum redditur*
impunibile, debet opponi, & de ea cognosci ante litis conte-
stationem, sicut etiam in omni exceptione, per quam decla-
ratur exceptionem non competere ipso iure.
10 *Exceptiones quæ, & quot sint, quæ possint opponi in quacun*
quæ parte iudicij, & quæ non, & quæ impediant processum,
& sint litis finitæ, & quomodo, vide vsque ad nu. 18.
18 *Rei iudicatæ exceptio si sit opposita in vim declinatoriæ ad pro*
cessum, an postea possit proponi in vim peremptoriæ.

1 §. Idem subiungit. ¶ Summaria
† iudicia non
impediuntur per exceptiones altiorem indaginem requi
rentes. hoc dicit. ¶ Vel sic. In iudicijs summarijs non ad
mittuntur exceptiones, quæ non possunt summatim, &
de facili probari, nisi sint exceptiones litis finitæ, vel par
tes illi⁹. hoc dicit. ¶ In tex. ibi [ex hac actiõe] quæ est præ
paratoria iudicij principalis, idest actionis realis, & est
summaria. ¶ Ibi [in directum iudicium] dic possessorium
vel petitorium. ¶ Primò nota ex isto tex. casum, quo desi
deratur celeritas, similes autem casus, & plures, (qui om-
nino debent euitari) vide per Io. And. extra de elect. in c.
vlt. in 5. gl. lib. 6. ¶ Itẽ no. quia videtur iste tex. probare, ꝙ
2 † in actione ad exhibendum (lata sñia) non admittitur ap-
pellatio, pro quo facit; quia ista videtur causa tãtùm pos
sessorij; quia solùm propter vendicationem inducta est, &
ideo cum contineat causam possessorij, non videtur posse
appellari. C. si de momen. poss. l. 1. In contrarium facit;
quia non videtur esse causa meri possessorij; nam in ea
fit restitutio reo. ¶ Secundò, quia ratio est, quòd in omni
3 bus causis admittitur † appellatio. l. litigatoribus. & l. & in
maioribus. C. de app. & C. de ped. iud. l. 3. & fuit hæc anti
qua quæstio, quã refert Gui. in tit. de appell. §. in quibus.
vers. sed nunquid in actione ad exhibendum. & ỹ. in 4. co.
vbi vide Guil. dixi ibi attendendum esse, ꝙ si est actum cõ
tra eum, qui facultatem habet rei restituendæ, sit verum,
ꝙ non appelletur, secus si contra eum, qui facultatẽ non
habet; quia videtur dolo desijsse possidere. ¶ Itẽ not. hic,
4 ꝙ ad arbitrium † iudicis exceptio existimatur, & ex quo
eius arbitrio committitur, potest admittere, vel reijcere.
Nec mirandum; quia dicit alias Inn. ꝙ modus excipien
di, (vt ad aliquem finem excipiatur,) debet inspici. Ita di-
5 cit de elect. in c. dudum. quòd vbi † arbitrio iudicis ali-
quid committitur, non potest ab eius sententia appella-
ri. Ita dicit de foro compe. in c. conquestus. in gloss. fi. ver.
item cum hoc arbitrio, &cæt. ¶ Item etiam aduerte, ꝙ
dum litera ista dicit [cognitionem differendam] &c. loq-
tur in exceptionibus concernentibus factũ: secus si pso-
nã; quia tunc non dirimunt, licèt altiorem requirant inda
ginem, vt quòd sit excommunicatus, & similia. Imò nec
sufficit, ꝙ proposita probentur semiplenè, pro quo facit,
quod notat gloss. in l. 3. §. pen. C. de edict. Diui Adr. toll.
quæ dicit, quòd licèt iudicium sit summarium: semper ta
men debet præcedere legitimatio personarum, de quo di
6 xi etiam aliquid s. in §. sciendum. ¶ Item nota hic † ex-
pressum, quòd exceptiones dilatoriæ, quæ opponi possunt
ad processum, nunquam admitti debent, nisi sint liquidæ,
vt sic facilis earum probatio fiat ỹ. ad Trebel. l. ille, à quo.
§. si de testamento. & quod notat Guil. in Specu. de libell.
concept §. nunc adde. vers. vlt. reseruantur ergo in meritis
causæ. Et si postea apparet, quòd illa exceptio habeat ob
stare, omnia retro facta rescinduntur. l. Prætor. in prin. &
l. si quis. §. 1. de dam. infec. & hoc voluit notab. Bart. in l.
nã & postea. in prĩ. ỹ. de iureiu. ¶ Itẽ hic vr̃ ꝓbari, ꝙ licèt
7 exceptio † pẽptoria non debeat añ lit. cont. opponi, ꝑ l.
peremptorias. C. senten. resc. non poss. si tñ sit notoria,
possit opponi, nec debet iudex pati rem in iudiciũ dedu
ci, ex quo constare põt vnã partem fouere iniustitiã, facit
ex. de resti. spol. c. literas. & de filijs presbyt. c. quoniam.
& hoc sentit Io. An. in Spec. de except. §. dicto. post princ.
in addit. quæ incipit. Hanc. q. quæ fuit Alberti, &c. ¶ No.
8 hic etiã in ver. [differendũ.] ꝙ licèt † exceptio opposita in
primo iudicio possit probari: non debet tñ super illa silen
tium imponi, sed eius probatio reseruari in iudicio maio
9 ri. Adde prædictis, ꝙ in criminalibus † omnis exceptio, ꝑ
quã delictum redditur impunibile, debet opponi, & de
ea cognosci ante lit. cont. l. item apud Labeonem. §. quod
ait Prætor. ỹ. de iniur. & l. si maritus. §. poterit. de adul. se
cundùm Iac. de Are. ¶ Idem in omni exceptione per quã
declaratur actionem non competere ipso iure, vt solutio
nis, acceptilationis, & similiã; quia agens potest repelli; cũ
sine actione nemo experiatur. l. cum quærebatur. ỹ. iud.
sol. qđ tamen Bar. limitat, nisi requireret altiorẽ indagi-
nem, vide per eũ in d. l. nam & postea. in prin. ỹ. de iureiu.
¶ Item propter puritatẽ, quã facit ista litera, vr̃ probari,
10 ꝙ exceptio † pacti de non petendo, sit exceptio litis finitę,
de quibus in l. cum quærebatur. iud. sol. & in c. 1. de lit. cõ
te. lib. 6. ad idem potest induci de excep. l. exceptiones. la
seconda. facit etiam. C. de vet. iur. enuc. l. 2. ad fin. & sic ꝙ
talis exceptio impediat lit. cont. Ita exemplificat Io. An.
in d. c. 1. de lit. cont. lib. 6. in glo. 2. & licèt hic enummeret
istas tantùm: idem tamen vr̃ in similibus, vt in renuncia-
11 tione litis. C. de pact. l. postquàm liti. † In exceptione de
iudice non adeundo. l. 3. in prin. ỹ. de cond. ob caus. In ex-
12 ceptione † pacti de non agendo; quia per illa videtur in
duci tacita renunciatio litis, secundùm Inno. d. c. 1. Idem
videtur in exceptione diuisionis, quæ appellatur exceptio
litis finitæ. C. commu. diuid. l. pen. probatur ẽt in l. q Ro-
mæ. §. duo fratres. de verb. obl. vbi dicitur, ꝙ diuisio æqui
paratur transactioni, facit l. si inter uos. C. com. vtr. iud.
Quod est vtile ad statutum superueniens, ꝙ frater nõ te-
neatur sorori, nisi ad eam dotãdam; nã nõ porrig t ad ca
sum, quo iã esset diuisio facta inter fratrẽ, & sororẽ; quia
13 res iam esset finita. ¶ Alia est † exceptio impediens pro-
cessum, quæ fundat̃ ꝑ viã legis, vel statuti, vti si ad impe-
diendum processum alterum statutum esset, cuius verba
non sunt clara, certè illa qõ iuris, & de iure nunquã reser-
uatur in posterũ: sed declarari debet, cũ opponit̃, & inte
rim impedit processum; nã sup dispositione iuris non req
ritur ordo iudiciarius, nec litis contestatio, nec iuramen
tum de calumnia, secudùm Inn. de consuet. in c. cum in-
14 ter. in fin. ¶ Alia est † exceptio, quæ opponitur per viam
notorij; quia non desideratur ordo iudiciorum in propo
sitione, & probatione exceptionis. Ita tenet Io. An. in d.
c. 1. de lit. cont. lib. 6. Ad quod facit quod notatur in l. qui
cum maior. §. si patris. inf. de bon. lib. & qđ tangitur per
Innocen. de offi. vic. in cap. 1. ¶ Alia est exceptio, vbicun-
15 que † statutum dicit, non audiatur, vt notatur. C. de his,
qui ad eccle. confug. in l. si seruus & notatur per Iac. But.
in l. eleganter. §. si post. de condict. indeb. talis enim exce-
ptio potest opponi in quacunque parte iudicij; quia pars
semper indiget audientia, facit inf. de iure dot. l. si extra-
16 neus. §. primo. ¶ Alia est exceptio, quando † ipsa perem-
ptoria non apparet ex narratis per actorem: tamen alias
concludit per confessionem propriam, quæ confessio idẽ
operatur in quacunque parte litis. C. de liber. caus. l. cum
precum. Potest addi de exceptione, quem de euictione te
tenet actio, &c. de qua in l. vendicantẽ. inf. de euict. de ista
vide Bartol. in l. et si instrumenta. C. de fide. instrumen.
lib. 10. Potest addi alia de exceptione præscriptionis,

de ista est casus in l. vt sunt iudicio. j. de verbo. signif. & quod dico in ciuili, idem in criminali, do casum in l. sed si vnius. §. si ante iudicem. j. de iniur. cui adde, quòd etiam in replicationibus etiam replicatio de præscriptione impedit processum. l. litibus. C. de agrico. & cens. lib. 10.

17 ¶ Alia est [tua † non interest] quæ est dilatoria, secundùm Innoc. de accus. in c. super his. & videtur probari per casum in l. si vnus. §. ante omnia. s. de pact. de qua vide, quod dicam. j. eod. in l. tigni. ad fin. Ista autem procedunt, quando tales exceptiones opponuntur per partem, sed si non opponantur, an iudex ex officio possit cognoscere, & repellere, vide quod notat glos. in l. si vnus. §. pactus. in glos. in opponendo. s. de pact. & Bart. in l. ita. §. qui ita. de verb. oblig. quod declara, vt latiùs dixi in l. si irruptione. s. fin. reg. De talibus autē exceptionibus, & quomodo actionem ipso iure pereant, vel non, uide quod notat Cin. C. de probat. in l. exceptionem. in 3. quæst. circa istam materiam, vide Ioan. And. in Spec. de except. in dicto vers. sed pone, quòd in causa appellationis. in addit. quæ incipit. Nota, quòd cautius est, &c. ¶ Circa

18 prædicta dubitatur, si exceptio rei † iudicatæ sit apposita in vim declinatoriæ ad processum, & reiecta, an postea possit proponi in vim peremptoriæ. Et videtur quòd non, argum. s. de min. l. ait Prætor. §. permittitur. j. de compens. l. quod in diem. §. primo. & ex. de appellat. cap. ex parte. Dic, si est simpliciter reiecta, vel non admissa, iudex non intelligitur eam reiicere, nisi sicut proposita est, vt sentit Innoc. de rescript. in c. super literis. secus si esset reiecta, & per iudicem esset declaratum; quia non sententiatum. Ita procedant primo loco allegata. ¶ Non obstat. c. ex parte. quia non loquitur in declinatoria, quæ post litis contestationem non potest opponi de sui natura. Aliud est autem, an sicut potest excipi de re iudicata, ita possit replicari; pone exemplum. Actor, qui vicit, iterum agit prima actione, obiicitur ei exceptio antiqui pacti, nunquid poterit replicare de sententia ad tollendam istam exceptionem pacti, uide glos. quæ dicit, quòd non, imò quòd exceptio procedit. j. de except. rei iud. l. duobus. ex qua no. quòd exceptio peremptoria non est omnino sublata per sententiam, sed ita demum, si ex illa sententia agat actor, secus si agat actione prima, pro hoc bene facit, quod notat glos. in l. prima. C. si plur. vna sent. fuer. condem. In contrarium tamen uidetur tex. in l. sed si possessori. in princ. j. de iureiur. si super exceptione rei iudicatæ sint testes recepti, & publicati, an post litis contestationem denuo recipiantur, uidetur quòd sic; nam variatur modus agendi. Primò enim fuit opposita in vim declinatoriæ, modò opponitur in uim peremptoriæ, variatur etiam officium; quia ante in vim peremptoriæ proponitur, ut definitiuè absoluatur, modò in vim declinatoriæ proponitur, ut non audiatur. de lit. contestat. c. j. lib. 6. & pro ista parte est tex. de testib. in c. veniens. il secondo. Guil. aliter terminauit, quòd cum iste probationes faciant fidem post litis contestationem, quòd idem testes, vel alij super eisdem, uel directò contrarij non essent recipiendi, allegat l. duobus. de excep. rei iud. coniuncta Auth. qui semel. C. de probat. Et istud credo verius. ¶ Non obstat. cap. ueniens. quia probationes, quæ ibi factæ erant ante litis contestationem (quia contingebant negotium principale) non faciebant super negotio principali fidem, eò quia factæ erant super principali ante litis contestationem. Item probationes illæ, quæ erant ibi, faciebant ad contradictoriam admittendam in casu nostro in iam admissa, & in probationibus ritè receptis, & in negotio principali, pro hoc facit c. de testibus. de testib. & d. c. veniēs. Præterea sup illa quæst. præparatoria, quæ vertebatur super probando interesse, erat pronunciatum, & illa pronunciatio transiuerat in rem iudicatam, modò ita est, quòd postquàm est pronunciatū non obst. didicisse testificata, nisi sententia sit appellatione suspensa, secundùm Canon. sed secundùm Legistas sit suspensa, vel non, secundùm notata in l. per hāc. C. de tempo. appell. & in d. c. de testib. Vel dic, quòd in d. c. veniens. testes ibi iurauerant super articulo de interesse tantùm, contrarium ergo deponunt super articulo principali; quia deponunt extra articulum, super quo iurauerant, & sic deponit non iuratus, & sic eius dictū non tenet, vt dicit glos. in l. si duo patroni. §. idem Iulianus. j. de iureiur. & l. si quis libertatē. in fin. s. de petit. hæred. ¶ Vltimò quantùm ad istam partem nota istum tex.

19 per quem dicit Guil. quòd exceptio nullitatis † non impedit exequutionem sententiæ, nisi probationes offerantur in promptu. Ita dicit de libel. concept. §. nunc adde. vers. pen. pro quo facit, quod notat Dyn. in l. 4. §. condemnatum. j. de re iud. ad hoc autem statuitur triduum per l. fin. C. de iud. secundùm Archid. qui ita notat 3. quæst. 3. in c. in summa. sed gl. in l. si is, à quo. j. vt in poss. leg. tenet, quòd istud modicum tempus sit arbitrarium, & bene facit, quod in simili notatur in l. si debitori. s. de iud.

Ex §. Interdum.

SVMMAE.

1 *Quando competit actio in factum, non est necesse, quòd recurratur ad officium iudicis, licèt contra notetur.*

2 *Habens priuatam scripturam tertij, tenetur eam exhibere cuilibet, cuius interest, per actionem in factum.*

§. Interdum. ¶ Dominus instrumenti tenetur illud edere non domino, si contingat probationem iuris sui. hoc dicit. ¶ Vel sic. Pro carta non agitur ad exhibendùm, nisi pro interesse domini, sed actio in factum, datur, vbicunque suadet æquitas, & in subsidium, & in defectum alterius actionis. hoc dicit. ¶ In tex. ibi [agi non possit] dic scilicet de rigore iuris. ¶ Ibi [detur] scilicet de æquitate; quia æquitas suadet illam actionem dari, ubi non est cautum, quo genere actionis agatur. l. quoties. j. de præscript. verb. ¶ Ibi [mihi actionem competere] potest intelligi, scilicet contra alium, non contra te, si est dominus, secundùm notata in l. j. §. editiones. s. de eden. & huius æquitatis ratio est, ut amplietur facultas. C. de hæret. l. qm̄. Et ista fuit ratio Iac. de Are. vt refert Ci. in l. instrā. C. de probat. Et nota istum

1 tex. in quantū decernit in factū, p quē † videtur posse dici, ꝙ non sit necesse unquam recurrere ad iudicis officium. Contra communiter not. & maximè per Bart. in l. j. s. de eden. & not. in l. quēdā. s. de eden. ¶ In glo. 4. ibi [vt modò dixi s. eo. l. j.] de hoc dic, vt pleniùs dictum fuit. ¶ Extra

2 nota istum tex. qui uidet probare, ꝙ habens † priuatā scripturā tertij, teneatur eā exhibere cuilibet, cuius interest, per actionem in factum, quod est notandum pro literis cābij, pro priuatis scripturis, pro libris, & similibus.

Ex §. Hac actione.

SVMME.

1 *Depositarius, & commodatarius non dicuntur possidere.*

2 *Contra*

2 *Contra ciuiliter tantùm poſsidentem datur rei vendicatio.*
3 *Res, quæ reperiuntur in domo alicuius, præſumuntur ab illo detineri, vel poſsideri, ſi non apparet de poſſeſsione alterius.*
Imò præſumuntur eſſe bona illius.

§. Hac actione. ¶Hic reſpõdet ad vnã de quæſtionibus ſupra in principio formatis, ſcilicet contra quem detur actio ad exhibendum, & hoc intendit. Aduerſus poſsidentẽ ciuiliter, vel naturaliter, vel detinentem, nec poſsidentẽ: habẽtem tamen facultatem exhibendi, competit hæc actio: contra non habentem verò facultatem, non competit (licèt poſsideat) niſi vt caueat. h. d. cum l. ſeq. & ſeq. per multas ſe extẽdens vſq; ad l. gemma. ¶In tex. ibi [depoſi-
1 ta eſt] in l nã. dic, ꝙ † depoſitarius non dr̃ poſsidere. l. licèt. §. rei. ˜j. depoſ. ſimiliter nec commodatarius, de quo ſequitur. l. rei commodatæ. ˜j. commod. ¶Nota iſtũ tex-
2 tum, qui allegatur, ꝙ contra † ciuiliter tantùm poſsidentem datur rei vendicatio, ad idem. ˜s. de vſufr. l. cuiuſcunque. §. 1. de quo vide tactum per gl. ſupra de rei vend. ſuper Rub. non enim fit exequutio in alio, niſi reſpectu iuris, quod eſt penes conuentum, vt ſatis videtur probari hic, & de modo iſtius exequutionis tali caſu vide gl. in l. 2. in prin. C. vbi in rem act. vbi eſt gl. no. ¶In l. Celſus. ibi [aut horreario] ui poſsidente & verum eſt, quod not. ¶Ibi [aut certè] hæc vltima pars vera. ¶Ibi [aut quia pignori tenet] quia verè non poſsidet, ſed detinet, & nota iſtum tex. per quem videtur probari, quòd res, quæ re-
3 periuntur † in domo alicuius, præſumantur ab illo detineri, vel poſsideri, ſi non apparet de poſſeſsione alterius. Alibi dicitur, quòd præſumuntur bona eſſe illius, in cuius domo reperiuntur. C. ne vx. pro mar. l. ob maritorum. facit l. ſi ego. §. dotis. ˜j. de iure dot.

Ex §. Iulianus autem.

SVMMAE.

1 *Iſtud nomen, poſſeſsio, ſimpliciter prolatum, intelligitur potiùs de ciuili, quàm naturali.*
2 *Iudex debet ſeruare iura partium, quantùm poteſt, & debet ſeruaret naturam iudicij intentati.*

§. Iulianus autẽ. ¶Proſequitur alia ponendo exempla, quòd iſta actio poſsit intentari contra ſimplicem detentatorẽ. Hoc ſit loco ſummæ. ¶In textu ibi [in poſſeſsione] ſic dic, idest in detẽtione reſpectu miſsionis ex primo decreto, non vt poſsideat. ˜j. de acq. poſſ. l. ſi quis ante. & l. 3. §. fin. eod. tit. ¶Ibi [hic vtique poſsideat] ſcilicet rẽ ciuiliter: poſsidet tamen naturaliter. ˜j. de acquir. poſſeſ. l. naturaliter. in prin. ¶Adde tamen, quòd ius vſufructus poſsidere dicitur ciuiliter. Ita dicit gl. not. in l. ait Prætor.
1 §. item ei. ˜s. ex quib. cau. maio. Et not. iſtum tex. qui† probat, quòd iſtud nomen potiùs ſimpliciter prolatum intelligitur de ciuili. ¶Ibi [poſſeſsionem] ideſt detentationem. d. l. 3. §. fin. infra de acquir. poſſ. ¶Ibi [actor] ſcilicet proprietarius. ¶Ibi [rem poſsideat] ſcilicet ciuiliter. ¶Ibi [fruatur] dic ſcilicet quò ad naturalem poſſeſ-
2 ſionem. ¶Item nota hic, quòd iudex † debet ſeruare iura partium, quantùm poteſt, & debet ſeruare naturam iudicij intentati.

Ex §. Idẽ Iulianus ſcribit.

SVMMAE.

1 *Licèt per violẽtã eiectionẽ coloni de fundo priuetur dominus poſſeſsione: ſecus tñ ſi repellatur iudicis auctoritate; quia nõ intendit præiudicare ei, qui non fuit vocatus in iudicium.*
2 *Fructuarius conuentus pro re, in qua habet vſumfructum, nõ liberatur, nominando dominum in iudicio.*
3 *Omnis detentator in dubio præſumitur poſſeſſor, niſi aliud appareat.*
4 *Sententia lata contra ſolùm detentatorẽ, non nocet vero poſſeſſori non citato.*

§. Idem Iulianus ſcribit. ¶Præmitte pro euidentia huius particulæ, quòd habetur infra de actio. empt. in l. fundi. & l. ſeq. quia ſine illo non intelligitur, quod hic habetur. ¶ Nota iſtum textum in ver. [Iulianus autem] quem Bart. in l. peregrè. §. quibus. infra de acq. poſſ. allegat contra Inno. dicens, quòd ſententia lata contra colonum, & exequutioni mandata, non
1 præiudicat domino. ¶Ex quo ſequitur, ꝙ licèt † per violentam eiectionem coloni de fundo priuetur dominus poſſeſsione, vt d. § quibus. ſecus tamen, ſi repellatur iudicis auctoritate; quia iudex non intendit præiudicare ei, ꝙ non fuit vocatus in iudicio, de quo vide ſupra de rei vendicat. ĩ l. officium. ¶Item facit iſte tex. quòd fructuarius
2 † conuentus pro re, in qua habet vſumfructum, non liberetur nominando dominum in iudicio, de quo ſunt opiniones, quas vide per gloſſ. in l. 2. C. vbi in rem act. quas reaſſumit Spec. in tit. de primo, & ſecundo decreto. §. reſtat. verſi. ſed nunquid ſit idem. & ibi Io. And. in add. quæ incip. Dominus meus in legibus. Quibus adde, quòd om
3 nis † detẽtator in dubio præſumit poſſeſſor, niſi aliud appareat. l. iſta ſtipulatio. §. hæc quoque. ˜j. de verb. oblig. & glo. in l. 2. C. ne vxor pro mar. & hoc voluit Innoc. de priuileg. in c. cum olim. il 1. in glo. magna. ad finem. Idẽ Archid. 7. q. 1. in c. Põtifices. & de decim. in c. ſtatuto. lib.
4 6. Item quòd † ſententia lata contra ſolùm detentatorẽ, non nocet vero domino priùs non citato, ſecundùm Inn. in d. quoniam frequenter. in 4. gl. cui adde quod ipſe notat de re iud. in c. cũ ſuper. in gl. mag. verſi. per hãc autem Decret. ſatis placet, quod ibi Ioann. Andr. reaſſumit in nouella.

Ex §. Item Celſus.

SVMMAE.

1 *Particularis receptio non admittitur, inuito reo, ſicut nec ſolutio, vel exactio.*
2 *Inconſtantia reprobatur.*

§. Item Celſus. ¶Petitio non poteſt diuidi. hoc dicit. Et ſic facit ad notata in l. quidã exiſtimauerunt. infra ſi cert. peta.
1 ¶Nota, quòd particularis † receptio non admittitur, inuito reo, ſic & aliàs non admittitur ſolutio, vel exactio. ſupra famil. erciſ. l. planè. iuncta. l. tutor. §. Lucius. infra
2 de vſur. Itẽ nota† inconſtantiam reprobari, ita allegatur per glo. in l. in cauſæ. in princip. ſupra de procur. & aliæ concordantiæ.

§. Sed & si ratis. ¶Hic ponit aliud exemplum, in quo potest agi actione ad exhibendum.h.d.¶Ibi [posse eum conueniri] dic, scilicet ipsum dominum agri. Et aduertẽdum est, quòd debet præstare patientiam exportandi ipsam nauem.¶Ibi [domino agri] scilicet ratem possidendi, & per hoc cessat contrarium glo.¶In tex.ibi [teneberis ad exhibendum] concordat.ĵ.de dam.infec.l.Pretor. §.vnde quæritur.& l.seq.§.2.Ad istum tex.vide similem. ĵ.si cer.pet.l.si quis nec causam.§.fi.vbi etiam iste textus declaratur.

Ex §. Item si quis.

SVMMAE.

1 *In actione reali, vel in rem scripta magis cõsideratur facultas restituendi, quam possessio.*

1 **§. Item si quis.** ¶† In actione reali, vel in rẽ scripta, magis cõsideratur facultas restituendi, quam possessio.hoc dicit.

Ex l.Gemma. cũ l.Tigni.

SVMMAE.

1 *Quando aliquod reperitur obstaculum in medio ad iudicium dirigendum, priùs debet agi ad remotionem obstaculi, quàm ad vlteriora procedi possit, sicut faciunt armigeri.*

2 *Petitio hæreditatis, & querela inofficiosi, nõ possunt successiuè cumulari.remissiuè.*

L. Gemma.cum l. Tigni.

¶Gemma inclusa nõ vendicatur, nisi priùs excludatur, & pro tigno ædibus iniuncto, non potest agi ad exhibendum, sed agitur in factum ad æstimationem, & appellatione tigni comprehenditur omnis materia.h.d. ad literam cum principio le.seq. & est notandum; quia hic est casus, quo actio ad exhibendũ est necessaria, quia non potest bene in hoc casu de alio remedio prouideri. ¶In textu ibi [agi potest] & vt exclusa postea possit vendicari. ¶Ibi [in duplum] dic quo casu agitur ad pretium tigni iurando contra eum in litem, si non exhibeat, quia desijt dolo possideri iniungẽdo mala fide. ¶Nota, quòd quan-
1 do reperitur † obstaculum aliquod in medio ad iudiciũ dirigendum, priùs debet agi ad remotionem obstaculi, quàm ad vlteriora procedi possit, ita faciunt armigeri; quia primò pereclitãtur in castris, antequam ad vlteriora procedere possint, aut velint. Allegatur etiã iste text.per
2 Guil.quòd † petitio hæreditatis, & querela inofficiosi nõ possint successiuè cumulari, de quo in l. qui de inofficioso.s̄.de inoff.testa.

Ex §. Sed & si rotam.

SVMMAE.

1 *Possidens vehiculum, non dicitur possidere singulas partes vehiculi.*

§. Sed & si rotam. ¶Ponit hic aliud exemplum huius actionis dirigendæ contra simplicem detentatorem.Hoc dicit. ¶Ibi [teneberis ad exhibendum] scilicet vt eximatur, vel separetur, & separata vendicari possit, & facit ad hoc, quod notatur. ĵ. de acquir. posses.in l.Põponius.§.si is.¶Ibi [ansam] idest pedem, vt notatur.s̄.de rei vendic.l.in rem actio.§.si quis rei suæ. ¶Ibi [iniunxeris] dic scilicet per applombaturam, vel aliam materiã contingentem. ¶Nota tex. ibi [quamuis
1 tunc ciuiliter] &c.quia probatur, quòd † possidens vehiculum, non dicitur possidere singulas partes vehiculi, facit.ĵ.de acqui.pos.l.qui vniuersas. in princ.

Ex §. Item municeps.

SVMMAE.

1 *Vniuersitas, an, & quomodo possit delinquere, remissiuè.*

§. Item municeps. ¶Vniuersitates, & collegia possunt, & vsucapere, & ad exhibendum conueniri. Hoc dicit. Hic ergo ponitur aliud exemplum contra singularem personam, facit. s̄. quod cuiusque vniuers. l. prima. §. quibus, & l. ciuitates. sic, & possit formari contra vnam parochiam, eò quia respicit illam tantùm.
1 s̄.si seru. vend. l. pen. §. 1. An autem, & quomodo † vniuersitas possit delinquere, vide in l.metum. §. animaduertendum.s̄.quod met. caus. non tamen potest excommunicari.de sent.excom.c.Romana.§.fi.lib.6.

§. Si quis non possideat.

SVMMAE.

1 *In possessorio retinendæ potest condemnatio sequi ex iure superueniente post oblationem libelli, & ante litis contestationem.*

2 *Si quis iniustè differat rem restituere, debet condemnari.*

3 *Vis publica est iudicium publicum, & competit cuilibet.*

§. Si quis non possideat. ¶Ex parte rei conuenti debet inspici facultas rei restituendæ secundùm tempus sententiæ: ex parte verò actoris vtrumque tempus inspicitur, sententiæ scilicet, & litis contestatæ. h. d. Et pro declaratione huius literæ, vide quod notat Dy.Inst.de act. in prin. ¶In textu, ibi [si quis] dic.s.conuentus actione ad exhibendum. No. ergo tex. qui est vtilis etiam ad interdicta possessoria, vt attendatur, quo tempore conuentus possideat; nã
1 certum est, ꝙ etiam in possessorio † retinendæ, põt condẽnatio sequi ex iure superueniẽte post oblationẽ libelli, & ante litis contestationem, vt notatur Insti.de interdic.in §.retinendæ. & not.in l.1. C. vti possid.¶Itẽ nota ibi [quamuis] &c. quia vult dicere, quòd si iniustè differat quis rem restituere, debebit condemnari, & notatur aliàs. ¶Item nota ibi [absolui eum oportet] quia allegatur in Spec.de interrog.ante litis contestationem.in 4. col.& seq.in vers.vtrumq; sæpe.in addit.quæ incipit, vers. sed ecce reus. vbi ponitur vna quæstio similis illi Guil. de Suz. Quis fuit.vbi reus, à quo res petebatur, dum propè sententiam videret se succumbere; quia possideret, dedit operam, vt à possessione rei expelleretur, de ista tamen fraude non constabat, & sic à petitione actoris absolueretur; quia facultatem non habebat rei restituendæ, & de tali expulsione fecit fieri publicum instrumentum,

tum, quod ostendebatur iudici, asserendo se debere absolui per istam literam, cui concord. l. sin autem. §. possidere. ff. de rei vendicat. & l. 1. C. de alien. iud. mut. caus. fact. verùm quia de tali collusione probari non poterat, & dubitabat actor, quomodo sibi posset consuli, consuluit Guil. de Suz. actori, cuius erat aduocatus, quòd accu-
3 saret eum de vi publica, quod est † publicum iudicium, & cõpetit cuilibet. l. 2. ff. de pub. iud. Et quia p hoc suspẽsum est iudicium petitorium, & accusato non comparente, processum fuit ad condemnationẽ banni, consuluit, ꝙ rem illam occuparet propria auctoritate, vt per hoc posset se tueri in possessione rei. Et licet posset superuenire expulsor, non noceret tamen ei; quia aut ipse confiteretur veritatem, & fuisset definitiuè damnatus, aut negaret, & etiam aduersario non profuisset, vide glo. Ioan. Andr. in §. quid ergo, si egit. vers. sed pone. ¶In glo. ibi [sic in actione in rem] dic est vniuersalis, & metimur ius ex persona actoris. l. 1. §. 1. ff. si pars hæred. petat. & quæ sit ratio in istis tribus actionibus, vide vtilem glo. in d. l. quæsitum. ff. de pecu. ¶Ibi [§. inde Neratius] & quæ sit illius ratio, ibi notatur, & meliùs, & pleniùs. ff. de iud. in l. non potest. & per Doct. in d. l. si rem. §. fin. ¶Ibi [l. procurator. ad exhib.] de isto vide. ff. de noxal. in l. quoties. §. fi. & l. si seruus depositus. in fine.

Ex §. Ibidem non malè.

S V M M A E.

1 *In actione ad exhib. lis contestatur.*
2 *Ex parte actoris inspicitur duplex tempus, scilicet litis contestatæ, & tempus iudicij, & sententiæ.*
3 *Exceptio, tua non interest, potest opponi post litem contestatã, & quando sit verum.*
4 *In actionibus personalibus magis grauatur quis, quã in alijs, nẽpè cũ in ipsis personalibus quis tenetur ex facto suo, quod in alijs secus est, ideo oportet, quòd agentis intersit vtroque tempore. s. litis contestationis, & sententiæ.*
5 *Duriùs astringitur personalis debitor, quàm realis.*
6 *Vera declaratio cum distinctione, quando requiratur vtroque tẽpore interesse agentis in personalibus actionibus, & quando sufficiat vno tantùm tempore ipsius interesse, quando quis conuenitur.*
7 *Desinente actoris interesse, an desinat etiam actio competere, in quo articulo vide distinctionem traditam ab ipso Auctore.*
8 *In pœnis, & maximè legalibus non inspicitur interesse.*
9 *Ius superueniens, pendente iudicio, an, & quando prodesse possit, in quo vide distinctionem ipsius Auctoris, quam in hoc articulo tradit.*

§. Ibidem non malè.

¶Ista pars sũmata est cum præcedẽti. Ponam casum. &c. ¶Ex isto tex. no. quòd
1 † in actione ista ad exhibendum lis contestatur, quod nota pro modo iudicij. ¶Item nota, quòd ex parte actoris
2 inspicitur † duplex tempus, scilicet litis contestatæ, & tẽpus iudicij, etiam tempus sententiæ, & sic ex parte eius non sufficit semel interfuisse, quod statim infra declarabitur. ¶Item not. tex. ibi [fit condemnatio,] allegatur enim contra glo. in l. si rem. §. fin. de pign. act. ¶Item
3 not. hic tex. quòd ista exceptio, tua non † interest, potest opponi post litem contestatam, & hoc est verum, quando opponitur iuri, & sic respicit merita causæ: secus si opponatur solum personæ; quia tunc est dilatoria, & debet opponi ante litis contestationem. Ita allegatur, quod notat Inn. de accus. in c. super his. ¶In gl. 1. ibi [sol. in personalibus] qa grũtur ex suo facto tantùm, ideo plus de-
4 bet † grauari: sed in alijs actionibus potest teneri sine suo facto, ideo oportet, ꝙ agentis intersit vtroque tempore, scilicet litis contestationis, & sententiæ; quia duriùs
5 † astringitur personalis debitor, quàm realis. infra de ædil. edic. l. redhibere. §. fin. cum ibi notatis. Dic ergo,
6 aut quis † conuenitur; quia fecit quod non debuit: & tunc sufficit agẽtis interesse vno tempore. l. doli. §. fin. hic alle. Aut conuenitur, quia non fecit, quod debuit: & tunc aut contempsit iudicem, & partem, & sufficit, quòd agẽtis intersit vno tempore in odium ipsius conuenti. Ita loquitur l. qui autem. §. fin. hic allegata. Aut contempsit partem tantùm, & tunc si res non erat eodem modo interitura penes actorem, sufficit, quòd intersit vno tempore. l. itẽ si verberatum. §. fin. ff. de rei vendic. sed si eodem modo erat interitura penes actorem, oportet, quòd vtroque tẽpore intersit agentis, vt hic, & l. cum res. §. fin. ff. de leg. 1. secundùm Pet. Dic tamen pleniùs in hoc articulo, & la-
7 tiùs in hoc dubio, an † desinẽte interesse, desinat actio cõpetere, de quo tangitur per Cin. in l. ad comparandas. C. mand. & per Dyn. in l. & in totum. ff. de impens. quia aut actio competit ad interesse, aut ad aliud. Primo casu si præcisè semel interfuit, & sic non desinit interesse retro secundùm nunc: tunc nõ desinit actio competere. d. l. qui autem. hic alleg. cum ibi alleg. in glo. sed si non interfuit semel præcisè, vt quia desinit interesse nunc retro: tunc desinit actio competere l. si procuratorem. §. mandati. ff. mand. ¶Secundo casu, quando actio competit ad aliud: tunc, si competit ad pœnam, licèt desinat interesse, non
8 desinit actio competere, ratio, quia † in pœnis (maximè in legalibus) non inspicitur interesse l. si pro fure. §. furti. ff. de condict. furt. & l. stipulatio ista. §. alteri. de verb. ob. & l. doli. hic in glo. allegata. Sed si actio competit ad speciem, vel ad rem: tunc attende, aut actio causatur immediatè ab interesse, aut ab eo, quod est causatũ ab ĩteresse, Primo casu aut conueniendus erat in mora, & non desinit actio competere. l. quod te. & ibi notatur. ff. si cert. petat. Aut nõ erat in mora, sed in culpa: & tunc idem, si culpa fuit causa casus, aliàs liberatur, & desinit actio competere. l. si vehenda. §. idem iuris. ff. ad l. Rhod. de iact. Secundo casu, quando ab eo, quod est causa interesse, vt est dominium: tũc, si desinit esse dominus facto suo, vel eius, quem repræsentat, desinit actio competere. l. si seruus. in princ. ff. de condict. fur. & ff. de furt. l. inter omnes. §. fi. secus si hoc contingeret facto alterius, cuius personam non repræsentat. l. & ideo. ver. in communi. de condict. fur. & idem si casu desineret esse dominus. d. l. inter omnes. in princ. ff. de furt. ¶Vltimò ad declarationem istius. §. præcedentis, & præcedentium bene adaptatur conclusio,
9 an, & quando † ius superueniens, pendente iudicio, possit prodesse. In quo dic, aut loquimur in accessorijs, aut in his, quæ principaliter peti debent. Si in accessorijs, ista spectant ad officium iudicis. l. ædiles. §. item sciendum. ff. de ædil. edic. & hoc si emergunt ante sententiam: secus si post; quia tunc non spectant ad iudicis officium, nisi sint connexa. ff. de vsur. l. partum. & l. harum. & l. egi. ff. si seru. ven. Si loquimur in his, quæ principaliter peti debent, tunc in iudicio vniuersali veniunt, vt in petitione hæreditatis; quia natura iudicij vniuersalis omnia ista includit, secundùm doctrinam glo. in l. si filia. §. si pater. in verb. familiæ. sup. fam. erc. si in iudicio singulari: tunc in personalibus, & singularibus distinguitur, an superueniant ex causa de præterito, & fit condemnatio ex eadẽ

instantia

instantia.l.si rem.§.fin.ȷ̃.de pign. act. & l. si mandauero tibi,vt a Titio.ȷ̃.mand. An verò superueniat ex causa de futuro, & ex causa post litis contestationem: tunc aliqui dicũt,quòd indistinctè fiat absolutio. Alij dicunt hoc verum esse,quando ius superuenit ex causa nõ intentata;secus si ex causa intentata ; quia tunc potest sequi condemnatio,& hoc examinat glo.in l.non potest.s̃.de iud.vbi de hoc in realibus, vel quasi distinguitur, an ex parte actoris,vel rei,vt hic,& l.si mater.§.eãdẽ.ȷ̃.de excep.rei iudi. & ita voluit Dy.Inst.de act.in §.1.hodie verò videt aliter distingui de iure canonico.de re iud.ĩ c.Abbate.ver.prȩfatus.lib.6.videlicet, quãdo ius superuenit ex parte actoris, si est actum generaliter sine expressione causæ: tunc posset sequi condemnatio ex eodem processu, secus si cũ expressione causæ;quia tunc videtur se adstrinxisse ad tẽpus,quod necessariò inerat illi causæ,quam expressit.Ci. tñ in l.1.C de alien.iud.mut.caus. fac.reputat prȩcedẽtẽ opinionẽ Dy.veriorẽ.Sed Iac.Bu.dixit ĩ hoc subtiliter,ꝙ vbi agẽti post litis contestationem superuenit ius, & causa:tunc alio iudicio opus est.l.non potest.s̃. de iud. sed si superuenit ius,& non causa scilicet remota, quod factum intentatũ præcedebat, licèt non præcederet obligationẽ tunc non est opus nouo iudicio.d. l.si rem.§. fin.ȷ̃.de pigno.act. Si non superuenit ius,nec causa,sed solùm facultas actionis dirigendæ:tunc sequitur condemnatio. l. fin autem.§.possidere.s̃. de rei vendic. & hoc ex parte actoris:sed in reo sufficit,quandocunque superueniat causa,argu.ȷ̃.de cõd.sine causa.l.si fullo.facit iste tex.hic,& quod hic notatur,& in præcedentibus.

Ex l.Si ad exhibendum.

SVMMAE.

1 *Possessio superueniens hæredi parit condemnationem ex instãtia inchoata cum defuncto.*

L.Si ad exhibendum. ¶Instantia morte litigatoris non finitur, sed hæres ex superueniẽti possessione cõdemnatur.h.d.¶Vel sic.Iudicium perperam cum defuncto inchoatum, potest cum hærede rectè
1 terminari.h.d.¶Vel sic. Possessio † superueniens hæredi parit condemnationẽ ex instãtia inchoata cum defuncto. hoc dicit.Casũ nota,& facit ad notata ꝑ Bar.in l. si eũ hominem.ȷ̃.de fideius.¶In textu ibi [eo defuncto] scilicet post litem contestatam.¶Ibi [rem] dic scilicet mobilẽ. ¶Ibi [cogendus erit.]s.tãquam quilibet possessor, & iste est vnꝰ intellectus.¶Vel dic,scilicet tanquã hæres ex instãtia inchoata cũ defuncto, secundũ glo. no. in l.si rem. & l.sin autem.s̃.de rei vend.¶Ibi [petiero.]s.per rei vẽdicationem litẽ contestando.s̃.de rei vend.l.in rẽ.iuncta. l.amplius.ȷ̃.rem rat.hab. Adde hic,quod dicam.ȷ̃.eo.in l. de eo.§.fi. & quod notat Ci.C.eo.in l.neque.

Ex §. Iulianus.

SVMMAE.

1 *Dolosus habetur pro possessore.*
2 *Dominus non potest occidere seruum sine causa,sed bene potest cum aliqua iusta,& probabili causa.*

§. Iulianus. ¶Dolo ꝓprio desinens possidere, vel restituendæ rei facultatẽ habere,tenetur hac actione,ac si possideret. h. d. ¶In tex. ibi [transtulerit]dic,scilicet dolosè,aliàs secus. s̃.eo.l.tigni.§.si quis eum.¶Ibi [possit]& sic mutata forma.ȷ̃.ea.l.§.si quis rem.¶Ibi [tenebitur]dic.s. qui possidet,& facultatem habet restituendi.s̃.eo.l.3. §. fi. cũ seq.
1 nam dolosus † pro possessore habetur. l.parem. & l. q̃ dolo.ȷ̃.de reg. iur. Aduerte etiã,quia iste textus debet intelligi,quãdo occidit seruum sine iusta causa; nam si cũ
2 iusta †causa: tunc posset eum occidere dominus. l. quid ergo.§.si hȩres hominẽ.de leg.1.& de verb.oblig.l.qui seruum.sine autem causa non licet. Inst. de his, qui sunt sui, vel alien.iur.in fine. & supra de his,qui sunt sui, vel alien. iur.l.1.in fi.

Ex §. Glans.

SVMMAE.

1 *Pro fructu cadente de mea arbore in alienum fundum, datur mihi actio ad exhibendum, siue extet,siue dolo malo desijt extare, siue consumptus sit.*
2 *Interdictum,de glande legenda,durat triduo tantùm,quod est mirabile,cum alia interdicta prætoria sint annalia.*

1 **§. Glans.** ¶Pro fructu cadente † de mea arbore in alienũ fundum, datur mihi actio ad exhibendum,siue extet, siue dolo malo desijt extare,vel consumptus sit: colligens tamen extantem tenetur cauere de damno infecto.h.d.¶In tex.ibi[cauero] intelligitur de damno futuro,& etiã de præterito, vt probat.s̃.eo.ĩ l.Celsus.§.sed & si ratis. & l. thesaurus.in fine. ȷ̃.eo. ¶In glo. in ver. tertia. ibi [quod est mirabile] dic
2 cũ†omnia alia interdicta sint annalia, quæ ꝑtoria sunt. l. in honorarijs.ȷ̃.de act.& obl.dic ergo speciale,&c.¶Extra gl.not. istum tex. ibi [tertia quoque die] &c.quem vide allegatum per Guil.in Spec.de primo, & secundo decreto.in §.restat,vers. quid si agat nunc interdicto. in 10. col. vbi dicit, ꝙ si agatur interdicto de itinere, actuque priuato,vel de aqua quotidiana,& ȩstiua,& agatur ratione possessionis,& aduersarius non veniat, & res non capiat dilationem:quo casu permittet te agere,& aquã ducere sine præiudicio iuris quærendi in possessione, vel proprietate, & actor tenebitur cauere. Quòd si appareat eum iniustè egisse, resarcet damnum absenti,vt hic,& ȷ̃. de dam.infec.l.hoc amplius.§.Alphenus,& de testa. tut. l.idem fiet.

Ex §. Si quis rem.

SVMMAE.

1 *Dolosè desinens possidere, habetur pro possessore, vnde tenetur ad exhibendum.*

§. Si quis rem. ¶Procurans dolosè, ꝙ res ad alium perueniat, videtur dolo desinere possidere.h.d.& sic † pro possessore habetur,vnde hoc actione tenetur,infra de reg.iur.l.parem.& l. qui dolo. & dixi in principio huius legis.

Ex Sed si quis.

SVMMAE.

1 *Interitus formæ interimit substãtiã rei, & forma dat esse rei.*
2 *Forma*

2 *Forma est quid agens, materia autem est patiens, & agens trahit ad se passum.*
3 *Actio in factum quando detur per distructionem rei, & eius mutatione formæ.*
4 *Soluens si soluat partē eius, quod debet, liberatur à parte soluta, si soluat totum perfectè, liberatur à toto, & quid si soluat minus perfectè.*
5 *Mutatione formæ emphyteosis, an videatur mutari, & perdi ipsa emphyteosis.*

1 §.Sed si quis. ¶Interitus † formæ interimit substantiam, & forma dat esse rei. hoc dicit, & ad hoc quotidie allegatur. ¶Nota ergo ponderari mutationem formæ, vel substantiæ, vnde vnius rei noua forma facit eam aliam iudicari, &
2 huius ratio est; quia forma † est agens, materia autem est patiens, & agens trahit ad se passum. Ita notanter allegat Old. istum tex. de forma autem vide, quod notat Arch. de de elect. ī c. indēnitatibus. lib. 6. & vide ad istū tex. quod notatur in l. in venditionibus. ĵ. de contrah. empt. ¶In gl. 1. ibi [ibi non erat dominus] &c. hæc prima solutio diuinat. ¶Ibi [in factū] hæc secunda destruit istum tex. ideo transit ad tertiam. ¶Ibi [vel distingue] hanc tertiam tenet Iac. But. & communiter Doct. hic, & in contrario. Dic
3 tamen pleniùs, aut † mutatur res per applumbaturam, & non extinguitur hæc actio. s. eod. l. gemma. & l. tigni. §. 1. cum ibi notatis. Aut mutatur per ferrū inanitionem: tunc extinguitur. s. de rei vendicat. l. in rem. §. item quæcunq;. Aut per destructionem: tunc attende, aut res extinguitur in parte, & non extinguitur hæc actio, vt hac l. in princ. & d. l. exhibitionis. C. eod. aut extinguitur in totum, & tunc siue verè, siue fictè destruatur; quia forma mutatur, non extinguitur hæc actio: sed datur ad æstimationem rei, quāti actor in litem iurauerit contra eum, qui eam destruxerat, vel dolo desierat possidere, vt hic, & supra ead. l. in princ. & d. l. exhibitionis. secundùm Iac. de Rau. ¶Extra istum casum pro verificatione multorum iurium, an soluens liberetur, conclude, si soluat quis perfectè partem, liberatur ab illa parte. l. si stipulatus. §. 1. ĵ. de solut. si sol
4 uat totum perfectè, liberatur à toto; quia † solutione eius, quod debetur, omnis tollitur obligatio. Inst. quib. mod. toll. obl. in princ. si soluat minùs perfectè: tunc, si defectus est extra ipsam rē; quia est in aliquo iure eius: tunc agitur l. etiam. ĵ. de solut. si defectus est in ipsa re, vt quia res est deteriorata: tunc in iudicijs bonæ fidei agitur. l. 2. §. si reddita. ĵ. commod. idem dicitur in iudicijs stricti iuris, quādo habentur instar bonæ fidei. l. huiusmodi. §. ædes. de legat. 1. si verò non habentur instar bonæ fidei: tunc si peto, quod est meum, idem si peto mihi debitum, quod erat in genere, est idem. l. qui sibi, aut Titio. ĵ. de solut. si erat in specie: tunc si res est deteriorata dolo, agitur de dolo. l. & eleganter. §. non solùm. s. de dol. sed si culpa erat deteriorata: tunc agitur in factum. l. exhibitionis. hic allegata. ¶Item extra videtur facere iste tex. ad quæstionem,
5 an mutatione † formæ emphyteosis videatur perdi, & mutari emphyteosis, exemplum, si de silua sit facta vinea, sicut fecit Noë, vel domus in solo rudi constructa; ad idem videtur facere l. reperi. §. 2. & l. quid tamen. s. quib. mod. vsufr. amit. de qua quæstione vide quod Doct. examināt. in l. 1. C. de iure emphyt.

Ex §. Si tibi decem.

SVMMAE.

1 *Omittens ex certa scientia id, ad quod tenetur, videtur esse in dolo.*
2 *Hæres ignorat quandoque probabiliter legata facta.*
3 *Legatum generis vendicari non potest.*

§. Si tibi decem. ¶Quando vni est legata proprietas pecuniæ, alteri vsusfructus, hæres non debet legatum soluere, nisi recepta cautione. h. d. ¶Vel sic. Omittens ex certa
1 † scientia id, ad quod tenetur, videtur esse in dolo. h. d. Et loquitur iste tex. de cautione, quæ præstatur de legato soluendo, eueniente die, vel conditione. ĵ. vt in poss. legat. l. j. & l. hæc stipulatio. ¶In tex. ibi [ad exhibendum eum] intellige scientem legatum ascriptum, aliàs secus, vt in fine huius. §. ¶Ibi [potuisti tamē tibi] hic prouidet de alio remedio ipsi legatario. ¶Ibi [sibi necessaria ad exhibendum] dic scilicet contra hæredem. ¶Ibi [cessare] dic scilicet contra hæredem. ¶Ibi [quia nullus dolus est] scilicet hæredis. ¶Ibi [succurrendum tamen] dic, scilicet de quadam æquitate. ĵ. de præscrip. verb. l. partis. ¶Nota ex
2 tex. ibi [si tamen ignarus [&c. quòd † heres quādoque probabiliter ignorat legata facta, ad not. in l. eius, qui in prouincia. in fine. ĵ. si cert. petat. & de liber. leg. l. cum hæres. ¶Item nota hic in fine, dum decernit actionem in factū; quia debet intelligi, vsufructu finito. ¶In glo. 1. in fine, ibi
3 [locum habere non posset] dic, quia † legatum in genere non potest vendicari, vt notat glos. Inst. de leg. §. 1. super verbo, competit. ¶In glo. super verb. supersederit. in fine. ibi [vel verius] &cæt. imò videtur dici, quòd loquatur de illa cautione, de qua primò sensit, de qua fit mentio in d. l. dolo. ¶Nec videtur aptè dici, quòd loquatur de illa, de qua. s. vsufr. quemad. cau. l. 1. & 2. nam illa cautio non præstatur hæredi, sed legatario proprietatis, vt. s. vsufr. quemad. caue. l. si tibi. in prin. & hoc videtur iustius, & verius, & magis conueniens ad propositum.

Ex §. Quantùm.

SVMMAE.

1 *Vsucapio tollit ius dominij ipso iure.*
2 *Non videtur damnum pati, qui relaxat quod iniustè tenet.*
3 *Causatiuè quandoque quis cogitur pati actionem, quæ contra eum mouetur de facto, idest per eum, qui actionem non habet.*
4 *Idem est iudicium de accessorio, quod de principali.*
5 *Litis contestatio facta in præparatorio iudicio, non interrumpit præscriptionem in iudicio principali.*
6 *Exceptioni præscriptionis renunciari potest, vt licèt sic opposita esset apta impedire iudicium, tamē volente reo potest procedi, illa non obstante.*
7 *De voluntate rei procedit iudicium sub conditione, contra reg l. non quemadmodum. ff. de iud.*
8 *Casus notabilis, quo sententia condemnatoria secunda contra primam absolutoriam tenet.*
9 *Si dubitatur de vulnere, de quo inquiritur, an sit mortale, admittitur procurator pro accusato, vel inquisito suo conditione, vt habeatur pro non admisso, si mors sequatur, remissiuè.*
10 *Vbi non adiecta causa agitur, videtur in iudicium deductum omne ius ipsi agenti competens.*
11 *In generali iudicio, sub quo quædam comprehenduntur, quomodo libellus particularis admittatur, et quomodo intelligatur. l. fin. C. de anna. excep.*

§. Quantùm

§. Quantùm. ¶In actione ad exhibendum venit omnis causa, vtilitas, commodum, ac etiam interesse deteriorationis, & extra rem, & exhibitio fit in eadē causa, qua res fuit tempore litis contestatæ.hoc dicitur.& primò ponit dictū in genere, secundò infert in specie. ¶In tex.in fine ibi [non quanti res sit] per quæ verba importatur vera æstimatio rei.l.hæc verba.& l.inter hęc verba.j̄.de ver
1 bo. signifi. ¶Nota ex isto tex. quòd † vsucapio tollit ius domini ipso iure,facit.l.traditionibus.C.de pact.¶Nota secundò casum,in quo habetur ratio interesse extrinseci, simile in actione legis Aquil.in l.proinde.& ī l.inde Neratius. s̄. ad leg. Aquil. Simile est in condictione furtiua. l. 3.j̄.de condict.furt.regulariter autem talis interesse ratio non debet haberi.j̄.de act. empt. l. si sterilis. §. cum per venditorem.Potest autem dici,quòd hic sit ratio,quo
2 niam iste efficaciter obligatur; quia non † videtur damnū pati,qui relaxat,quod iniustè tenet. s̄. quod met.cau. l.sed & partus.§.1.& ibi notatur. ¶ Item nota tex.dum
3 dicit [proinde] &c. quod causatiuè † quandoq; quis cogitur pati actionem, quæ contra eum mouetur de facto, idest per eum,qui actionem non habet;& sic nota casum, quo procedit iudiciū de facto,& sine actione,reo patiēte, facit ad notata.j̄.de verb.obli. in l.si Titius.& ī l.vbi pactum.C.de transact. & isto casu sententia præiudicat alij in casu l. posthumus.§.si quis ex his.de inoffi. testam. de quibus casibus nota gloss.C. quib. res iud. non noc. l. 2. Sed cōtra hanc doctrinam,quòd iudicium de facto procedat,videtur facere, quod notat Dyn. in l.nisi. §. 1. de tut.& rat. distrah.vbi dicit, ꝙ sententia absolutoria lata super inepto libello,nō parit exceptionem rei iud.Sed potest dici,ꝙ illud procedat, quando libellus erat ineptus; quia fundatur super actione nō dum nata:vnde cōuentus patiendo non poterat validare iudicium nullū: aliàs secus,vt hic,ita aliàs respondi.¶Item nota, quòd idem est
4 iudicium † de accessorio,quod de principali,& de partu idē,quod de vētre,& vide ad istud casum.j̄. loc. l.sed ad
5 des.§.si quis ad mulierem.¶Nota etiam,quòd litis † cōtestatio facta in iudicio præparatorio, non interrumpit præscriptionē ī iudicio principali. quod est bene notan-
6 dum. ¶Item nota, quòd potest renunciari † exceptioni præscriptionis, vt licèt sic opposita esset apta impedire iudicium:tamen volente reo,potest(illa non obstante)pro-
7 cedi;simile dicimus, quòd† de volūtate rei procedit iudicium sub conditione, contra regulam. l. non quemadmodū.s̄.de iud.probatur.s̄.de dolo.l.& eleganter. §.si dolo. vbi est casus, quòd in iudicio potest fieri actus conditionalis, vt renuncio sentētiæ,si appareat collusum,facit. l.Prætor.§. si controuersia.j̄.de dam. infec. per quæ iura patet,quòd potest renunciari beneficio sine absolutione,
8 vbi est iusta causa renunciandi, & erit casus † notabilis, quo sententia condemnatoria secunda contra primā absolutoriam tenet:& sic limitatur.l.1.C. quando prouo. nō est neces.& notat̄ in l.si diuersa.C.de trāsac.Et faciūt ista
9 iura in argum.quòd† si dubitatur,an vulnus sit mortale, de quo inquiritur, admittatur procurator pro accusato, vel inquisito sub conditione, vt habeatur pro non admisso,si mors sequatur.Ita dixit Iac.de Belu.per istum.text. per quem dixit Petr.in l.cum mota. C.de transact. quòd illa lege poterat agi condictione ob causam, per l.si quis accepto.j̄.de cond.ob.caus.quod Bal.ibi reprobat; quia querela nō transmissa nō potest fieri transmissibilis propter eius consensum. Item quia habet materiam differentem à consensu, ergo non potest per consensum reparari. arg.s̄.de pact.l. si vnus. §. sed si pactum. item habet proprium ius succedendi quò ad omnes, quod nō potest per pactū induci.l.si suspecta.in prin.s̄.de inoff. testa. ¶Non obstat.iste.§. quia loquit̄ in iure pscriptionis, cui poterat ꝑ pactū derogari.sed in l. cū mota. cōfirmationi testamēti indistinctè ex querela destitutæ non potest derogari per pactum, & istud nota ad intellectum. l. cum mota.
¶In glo.super verbo,intentionem,ibi [aut non adijcit,&
10 tunc sic, vt ibi] dic,quia vbi non adiecta † causa agitur, videtur in iudicium deductum omne ius ipsi agenti competens.j̄.de excep. rei iud. l. si in iudicio.§.eadem. ¶In fine.ibi.[l.fin.C.de annal.except.] pro illius legis intelle-
11 ctu attende,quòd† si agitur generali iudicio,sub quo comprehenduntur quædam, quæ agens habere non potest, non admittitur libellus,nisi sigillatim declarentur, quæ petuntur, & si potest omnia habere: non tamen de iure communi,sed quædam de iure communi,quædam ex priuilegio(licèt libellus generalis admittatur,vt ibi) non tamen poterit ferri sentētia generalis,sed solùm super probatis,pendente iudicio: vnde non poterit in exequutione fieri liquidatio. Ita dicit Innoc. notanter de cap.mo.in c.dilectus.in princ.Procedet tamen libellus, peto annuā procurationem mihi debitam, & alia quædam ratione officij mihi debita,secundùm Innoc.de off.ord.in c.dilecto. Et per hanc clausulam generalem [& quædam alia] veniunt etiam omnia minora,& in procuratione veniunt etiam ea,quæ debentur successori ratione dicti officij,ar. potissimum d.l.fin.hic allegatæ. ¶ In fine gloss.ibi[l. solemus] ad huius declarationem uide gloss. Insti. de offic. iud.§.si ad exhibendum. in glo.sed quomodo, &c.

L.Si optione.& l.sed & si.

SVMMAE.

1 *Non prodest postea fieri,quod cōgruo tempore fieri debebat.*
2 *Exequutor vltimæ voluntatis licèt in terminum non potuerit exequi: tamen post terminum exequutio deuoluetur ad Episcopum,remissiuè.*
3 *Interesse extrinsecum venit,si fortè seruus,per quem hæreditas delata erat, mortuus sit ante aditam hæreditatem.*
4 *De virtute copulæ est,vt iuncta aduersatiuæ,denotat diuersitatem facti,sed identitatem iuris.& ratio.*

L.Si optione.& l.sed & si.

¶Contra morosum in actione ad exhibendum, venit omne interesse etiam extrinsecum.h.d.Et sic concordat cum
1 præcedenti.¶Vel sic.Non prodest † postea fieri,quod cōgruo tempore fieri debebat.h.d.¶Nota hic,quòd etiam ei,qui nō est in mora,labitur terminus,licèt ille, per quē, vel cuius facto labitur, teneatur sibi ad interesse. Non obstat.j̄.de excusat.tut.l. si cum ipse.& s̄.de min.l. intra vtile.& C.de temp.in integ.rest.l.petendæ.& quod notat extra de iud. in c. venerabilis.in quibus iuribus ꝓbatur, ꝙ propter iustum impedimentū aduersarij non currit instantia in principali;quia potest responderi, quòd illa in iudicialibus:nos autem in extraiudicialibus loquimur.Et
2 ex istis potest argui, quòd licèt exequutor † vltimæ volūtatis in termino non potuerit exequi: tamen post terminum exequutio deuoluatur ad Episcopum; quia non fit prorogatio, circa quod vide quod notat Bart.in l. genero.s̄.de his,qui not.infam. ¶Item nota. in l.sed & si hęreditas.in princ.quòd extrinsecum interesse venit, vt dictum est,si fortè seruus, per quem hæreditas delata erat, mortuus sit ante aditam hæreditatem,& ita exemplificat istum tex. ¶ Nota ēt de virtute copulæ iunctæ aduer-

satiuæ, sicut etiam s.l.prox.§.sed si quis, denotat enim diuersitatem facti, sed identitatem iuris, vt not.glo. in l.2.s. ne quis eum, qui in ius voc.vi exi. & ratio huius est; quia virtus huius copulæ, &, operatur, vt natura vnius de copulatis trahatur ad naturam alterius.ÿ.de leg.3. l.quæsitū.§.Meuio.& de fund.instruct.l.Seiæ.§.Gaio. ¶In gl.2. ibi[de reg.iu.l.non videtur.]sol.vt ibi notatur; quia illud propriè hic impropriè,& ista est vera solutio.

Ex §.Quo autem loco.

SVMMAE.

1 *Producens testes cogitur eos alimentare, in quo debet fieri cōsideratio eius, quod plus impendunt, quàm si essent domi, & quando hoc procedat.*
2 *Mater inops non tenetur lactare filium vsque ad triennium, et quomodo intelligatur.*
3 *Quando in aliqua differentia eliguntur supputatores, æstimatores, aut agrimensores, vtraque pars debet eis conferre in salario, & eorum expensis.*
4 *Pignus prætorium an debeat alimentari expensis creditoris, non debitoris.*
5 *Transfugantes libros petitos, equos, et similia, debent ea facere transportari proprijs sumptibus, & periculo.*
Idem in Notario transmittente protocolla in alium locum, & quid quando apportaret ex iusta causa.

§.Quo autem loco. ¶Non cogitur quis rē alio loco exhibere, q̄ vbi est, nisi sumptibus actoris, præterquā alimētorū, quæ præstat conuentus, nisi ex operis suis se solebat pascere.h.d.vsque ad ver.interdū.Ille tamē vers.continuabitur cum isto.¶No. in tex. ibi [cogit vacare] nam facit, ꝙ producens † testes, debet eos alimentare, vt no.per Cin.in l.qm̄ liberi.C. de testi.& de admi.tut. l.à tutoribus.& ÿ.mand. l.idemque.§. idē. & debet haberi consideratio in eo, quod plus impendunt, q̄ si essent domi.Sic ergo vbi aliter deberent refici sumptus, debet semper fieri detractio eius, qđ domi suæ consumpsissent. Ita allegatur notanter iste text.quod est verum sm̄ Guil. qn̄ sumptus sunt reficiendi rōne victoriæ, secus si vt mera pęna, vt rōne contumaciæ.l.properandū.§.& si quidē.C.de iud.sed vbi per legē præstant, vt in Epo, cui præstantur ꝓuisiones, cum visitat, & in iudice delegato se transferente ad aliū locū pro decisione causę, nulla fit deductio, sm̄ Io. An.de restit.in c.statutū.§. insuper. in gl. super verb.moderatus.lib.6.¶Itē facit ad delegatos, qui mittunt ad iudicādum, vel ad tollendum dn̄as inter partes, qui debēt habere à partibus sumptus moderatos, & non delicatos. Vide ista,& alia iura alleg.per Guil.in Spe. de Salar.post principium.Cui adde, quod notat Inn. de eo, qui mitt.in poss.caus.rei ser.in c.cum venisset. vbi dicit, ꝙ expensarū delicatarū nunquam hr̄ rō. Adde ēt de Assessore, & Consultore, quod hr̄ de rescrip.in c.statutū.§. Assessorem. lib. 6.¶No.ēt ex tex.qui allegat, ꝙ mr̄ pauper nō teneatur
2 † lactare filium vsq; ad trienniū, de quo in l. alimenta.C. de neg.gest.probat hic, dum dicit [cogitur vacare]&c. ꝓ quo facit; quia quando mater est ita pauper, intellige vsque ad trienniū, vsq; ad quod, si lactare teneretur, vt ibi not.non haberet, vn̄ viueret. Ita in hoc terminauit Iac. de Bel.per istum tex.Nec mirū; quia hoc facit charitas, priùs enim debet se alere, q̄ filium,& quia subtractis alimentis, periret vterque. Quando aūt teneat de iure alere filium vsque ad trienniū, vide in d.l. alimenta. & quid si non haberet lac, ꝙ non teneatur aliam baiulam quærere, secundum Azon.s.de patr.potest.in fi. in summa. vbi dicit idē, & si esset ita nobilis, quòd non posset lactare sine dedecore, de quibus vide per Bartol. in tractatu alimentorū. ¶Item allegatur iste text. ad quæstionem supputatoris
3 † assumpti, vel æstimatoris, vel agrimensoris, quòd vtraque pars debeat in salario, & eius expensis conferre, de quo dixi in l.3.§.fin.s.fin.reg. ¶Item nota istum textum
4 in vers.[proinde]qui videtur probare, quòd pignus † prętorium debeat alimentari expensis creditoris, non debitoris. Cuius contrarium tenuit gloss.in Authen. ei, qui iurat. C. de bon.auct.iud.poss. pro qua facit supra ad leg. Aquil.l. quemadmodum. §. magistratus municipales. & istud puto verius. ¶Nec obstat iste tex. quia responde, vt colligitur hic ex gloss. super verbo, agnoscere. quæ in effectu voluit, quòd hic loquatur in seruo præsente in loco, vbi fuit facta litis contestatio. ¶In verbo [inter-
5 dum] nota tex.contra † transfugantes libros petitos, equos, & similia; quia oportet, quòd faciant transportari suis sumptibus, & periculo, & ad hoc allegat gloss. concordantias. ¶Item nota contra notarios, qui repeperiuntur transmisisse protocolla ad alium locum; nam debent facere apportari ad locum, vbi actum exercuit, suis sumptibus; portans enim ad alium locum, est in dolo præsumpto, per l. Prætor. §. fina. supra de eden. quod intelligitur verum, nisi appareat, quòd ex iusta causa fecerit.l.si quis ex argentarijs. in prin.eo.tit.de eden.

Ex §.Si de pluribus.

SVMMAE.

1 *Casus, quo iudicium est pro parte absolutorium, & pro parte condemnatorium, & tamen idem est iudicium.*
2 *Quando quis tempore litis contestatæ plura possidebat, præsumitur ea omnia possidere tempore sententiæ, nisi contrarium doceat.*

§.Si de pluribus. ¶Amissio possessionis pro parte rerum, non impedit condemnatoriam posse fieri pro parte remanētium.hoc dicit.¶In tex.in fine, ibi [quas potest] non alias, imò ab illo debebit absolui, supra eod. l.tigni. §.si quis cum iudicij. ¶Nota hic casum, quo iudicium
1 est pro parte absolutorium, & pro parte condemnatoriū & tamen est idem iudicium.¶Item nota, ibi [litis con-
2 testaræ tempore] nam isto casu præsumitur † omnia possidere tempore sententiæ, nisi contrarium doceat, vt notat Dyn.in c.pro possessione.de regu.iur.lib.6. & Cin.C. eod.in l.non ignorabit. vbi vide ad declarationem istius §.de hoc,& s.de rei vendi.in l.si culpa.& C.de proba.in l. ue possidetis.

Ex l.De eo exhibendo.

SVMMAE.

1 *Patria potestas fuit introducta de iure Quiritum, hoc est Romanorum.*
2 *Britones, Francigenæ, Galli, & similes nationes possunt testari de bonis etiam aduentitijs; quia non sunt in patria potestate, quæ fuit de iure Quiritum.*

3 *Romani cur appellati sint Quirites, & vnde hoc nomen acceperunt.*

L. De eo exhibendo. ¶ Propter vendicandam libertatem potest actio ad exhibendum competere. h.d. ¶ In tex. ibi [vendicare] dic. s. ab eo, qui eũ detinet tã quã suũ. ¶ Ibi [huic actioni] .s. vtili, nõ directæ, & sic non obstat l. si liber. ȷ. eod. hic alleg. in gl. pro contraria. ¶ In gl. 1. ibi [de iure Quiritum] dic, idest Romanorum, vt l. 1. §. per hanc. s. de rei vẽd. Et aduerte, ꝙ non debet isto casu libellus concludere per medium dominij, sed per mediũ patriæ potestatis, & sic nõ debet dicere; quia filius meus:
1 sed quia in mea potestate est, quæ fuit inuẽta † de iure Quiritum, quo iure introducta fuit patria potestas. l. nam & ciuium. s. de his, qui sunt sui, vel alien. iur. & not. gl. quę allegat pro singulari. Instit. de pat. po. in fin. §. ius aũt. super
2 vers. Romanorũ. & per hãc d. Bal. ꝙ † Britones, Francigenæ, Galli, & similes possunt testari etiam de aduentitiis; qa nõ sunt in patria ptãte, q̃ fuit inuenta de iure Quiritũ, idest Romanorum, quod dicit notabiliter ꝓ morientibus in Italia, quæ est eorum sepulchrum. Ita dicit in feud. in tit. de fratri. de no. benef. inuest. ad fi. Aduerte, ꝙ Romani
3 † appellati sunt Quirites à Quiris, vel Quirite, quæ est hasta, vnde legimus, ꝙ Romulus dictus est Quirinus; qa semp hastatus incedebat, vel quia eius hasta in Auentino mente fixa, post eius mortẽ dr̃ floruisse. Vnde Quiris, Quiritis dictus est quilibet Romanus; quia Roma à Romulo, vel Romani dicti sunt Quirites; quia hastati, & fortes fuerunt, vnde & qñque generaliter Quirites dñr milites; quia hastam secum deferũt; nam fortia facere, & pati Romanũ est, verba sunt Quinti Iuuen. Scæuolæ ad Porsennã, cum eius scribam interfecisset, vt refert Titus Liuius ab vrbe condita lib. 2. c. 4. & ista nota singulariter.

Ex §. Et filiusfamilias.

SVMMAE.

1 *Actione ad exhib. tenetur etiam filiusfam. si facultatem habet rei restituendæ, & ratio.*

1 §. Et filiusfamilias. ¶ Hac actione † tenetur etiam filiusfam. si facultatem habet rei restituendæ. h. d. Ratio huius est; quia regulariter ex omnibus causis filius fam. obligatur. ȷ. de act. & oblig. l. filiusfam. fallit in mutuo, & in voto, vt clarum est.

Ex §. Sæpius.

SVMMAE.

1 *Causa mutata ex superueniẽte possessione, non obstat exceptio rei vend.*

2 *In actu iterabili absolutoria lata in primo iudicio, non parit exceptionem rei iudicatæ in secundo, dummodo probetur, ꝙ actus sit diuersus.*

1 §. Sæpius. ¶ Causa mutata ex superuenienti † possessione, nõ obst. exceptio rei iudi. h. d. Et pro euidẽtia huius. §. præmitte casum in l. cũ quærit. & l. seq. cũ seq. ȷ. de except. rei iud. ¶ In tex. ibi [Iulianus ait] secus si agat ex noua causa superueniẽte, vt hic statim sequit. ¶ Ibi [egisset] dic, & succubuisset. ¶ Ibi [ab aliquo] dic. s. dño, & sic dñium de nouo acq̃siuit. ¶ Ibi [& post lit. cont. dic, & cõtra eum finitã, de quo C. e. ti. l. neq; vbi habes expressum casum. ¶ Not. ꝙ in actu iterabili ab
2 solutoria lata in primo iudicio, non parit exceptionem rei iudicatæ in secũdo, dummodo probetur, ꝙ actus sit diuersus; qa non præsumitur iteratio, vt probat text. in ver. [itẽ si ei] de hoc not. ȷ. de iureiu. in l. eũ, qui. §. in popularibus. & istud not. quia facit ad multa, de quibus ibi.

Ex §. Si quis ex vuis.

SVMMAE.

1 *Quod ex re nostra fit, nostrum illud esse intelligitur, & quomodo id procedat.*

2 *Aedificans de pecunia ecclesiæ in proprio solo, solum ipsum cedit ædificio, contra reg. iuris ciuilis, cuius contrarium postmodum ab Auctore confirmatur, & quõ intelligãtur cõtraria.*

1 §. Si quis ex vuis. ¶ Quod † ex re mea fit, meũ est. h. d. Ita alleg. ¶ Ibi [fecerit] dic ẽt suo noĩe. ¶ Ibi [aliena] dic, & sic mala fide: aliàs esset secus, vt hic sensit gl. & s. de rei vẽdi. l. Idẽ Pomponius scribit. §. 1. in hac aũt parte rõ dubitandi potuit esse; qa spẽs non poterat reduci ad primã materiã, & not. istũ tex. dum dicit [cũ sciret hæc aliena esse] per quẽ dixit Dy. ꝙ licèt dicamus in pecunia aliena soluta solutionẽ confirmari, qñ cum propria soluit ȷ. de solut. l. si alieni. hoc tñ est verũ in connexione facta bona fide: secus si mala, vt hic, de quo vide tactum per Bart. in d. l. si alieni. ¶ Itẽ quia hic dicit de re confecta ex aliena materia, de quo loquitur. §. cum ex aliena, hic alleg. in gl. aduerte; qa multi dixerũt, ꝙ in ecclesia sit spãle, ꝙ si a-
2 liquis ædificet † de pecunia ecclesiæ in proprio solo, solũ cedat ædificio. Ita voluit gl. no. 12. q. 2. ĩ c. Apostolicos. tãgit in Spec. de empt. & vẽd. §. tertio loco. ver. qd si cleric⁹ de pecunia. Quod nõ puto verũ; qa accidẽs nõ trahit ad se subiectũ, nec accessoriũ principale de sui natura, nec ẽt iste põt videri donare alia mẽte, facit ȷ. de solut. l. si cũ aurũ. Itẽ fauor ecclesiæ nõ est productus in alteri⁹ iacturã, nec producẽdus, de condict. indeb. l. nã hoc natura. l. iure naturæ. ȷ. de reg. iur. & de dot. post diuor. rest. c. nup. ĩ fin. ¶ Nõ obst. c. pen. de pec. cler. nã ibi solũ erat ecclesiæ; loquit. n. qñ cleric⁹ sterilẽ locũ reduxit ad culturã, quo casu hẽt reddit⁹ in vita, sed post mortẽ est ecclesiæ. ¶ Nõ ob. ẽt s. de re. diui. l. in tm̃. quia loqtur in ædificato in littore maris, qđ natura cedit solo, ita ꝙ alter ædificãdo, efficiat̃ dñs directò: tñ ædificio solũ remanet, vt priùs erat, & ẽ spãle, ꝙ ædificiũ nõ cedit solo, nec solũ ædificio in ædificato in littore maris. Sed cũ ex constructione, & ex fundi datiõe, in quo cõseruat̃, ecclesiæ acquirat̃ vtroque mõ ius patronat⁹. ext. de iure patron. c. nobis. & qđ ibi no. nõ credo tñ ecclesiæ (de cuius facta est constructio) &c. clericũ, in cui⁹ solo construitur, esse patronum, & circa hoc vide Io. An. in d. c. nobis. super vers. acquiratur.

Ex §. Si post iudicium.

SVMMAE.

1 *Differentia inter mortuum, & culposum.*

2 *Quando res non erat eodem modo peritura penes actorem, tenetur reus, etiam si non habebat iustam causam litigandi.*

§. Si

1 §. Si post iudicium ¶ Morosus in distinctè † tenetur de interitu, culposus non tenetur, si culpa causauit interitũ. hoc dicit. ¶ In textu ibi [si post iudicium acceptum] dic scilicet in actione ad exhibendum. ¶ Ibi [homo] dic scilicet, qui petitus erat. ¶ Ibi [sine dolo, & culpa possessoris] dic scilicet, qui non habebat iustam causam retinendi, & per hoc patet, quòd ad istum textũ non obstat s. eodem. l. tigni. §. si quis cum iud. ¶ Ibi [fuisset] dic, quia tunc videtur in mora, & ratione moræ tenetur ad exhibendum. ỹ. si cert. petat. l. cum fundus. in prin. & de verbor. oblig. l. nemo. ¶ Nota hic apertè, quòd quando res nõ erat eodem modo peritura penes actorem, tenetur reus, etiam si non habebat iustam causam litigandi. Adde quod notatur s. de rei vendicat. in l. item si verberatum. §. fin. ibi vide, quod ibi tangitur, & notatur.

Ex §. Si iusta ex causa.

SVMMAE.

1 *Qui non potest exhibere incontinenti, debet cauere de exhibendo, cum poterit.*

2 *Temporalis excusatio non excusat ab eo, quod interim potest impleri, sicut est cauere.*

§. Si iusta ex causa. ¶ Qui non potest exhi-
1 bere † incontinenti, debet cauere de exhibendo, cum poterit. h. d. ¶ In tex. ibi [illo die] dic, qui statui debet per iudicem. s. de eden. l. Prætor. in fine cum l. seq. ¶ Nota,
2 quòd temporalis † excusatio non excusat ab eo, quod interim potest impleri, sicut est cauere, quod facit ad multa.

Ex §. Hæres.

SVMMAE.

1 *Hæres habens facultatem rei restituendæ, tenetur nomine proprio, non hæreditario: ex dolo verò defuncti tenetur, quatenus est locupletior.*

2 *Turpia lucra sunt ab hæredibus auferenda.*

3 *Actio ad exhib. est personalis in rem scripta, & in quo differat à merè reali.*

4 *Obligationes personales diuiduntur ipso iure inter hæredes, reales autem contra solum possidentem instituuntur. Et quid lite contestata.*

5 *In realibus iudicijs beneficium trium mensium, quod datur ad confectionem inuentarij secundùm formam l. fi. §. fin autem. C. de iur. delib. non datur hæredi; quia in his non agit, nec cõuenitur, vt hæres.*

6 *Dominus agens cõtra emphiteotã rei vendic. vt eum repellat, debebit probare se dominum, cum agat contra eum, tanquã contra possessorem.*

7 *Sententia lata in vti possid. contra defunctum, non transit ad hæredes, nisi ageretur ex facto ipsius defuncti.*

1 §. Hæres. ¶ Habens facultatem † rei restituendæ, tenetur nomine proprio, non hæreditario: ex dolo verò defuncti tenetur hæres, quatenus est locupletior. h. d. Et vide istum text. allegatũ per gloss. l. iurisgentium. §. si vt maleficium. s. de pact. ¶ In tex. ibi [suo nomine tenetur.] Nec obstat s. eodem. l. si ad exhibendum. vt ibi notatur. ¶ Ibi [danda] dic, ꝙ non datur iure hæreditario: sed iure proprio. ¶ Ibi [locupletior] dic, & notanter allegatur s. de nox. l. pen. in fi. ¶ Ibi [consequutus sit] dic scilicet defunctus, & ratio
2 est; quia † turpia lucra sunt ab hæredibus auferenda. s. de calum. l. in hæredem. in princ. Et vt ista pars clariùs in
3 telligatur, attende, ꝙ ista actio ad exhibendum † est personalis in rem scripta, & differt à merè reali; quia personalis in re scripta datur contra possidentem, tanquam contra obligatum: sed merè realis non præsupponit obligationẽ. ¶ Extra allegatur iste text. ꝙ licèt obligationes
4 † personales diuidantur ipso iure inter hæredes. C. si cert. peta. l. 1. & l. pro hæreditarijs. C. de hæred. act. reales tamen contra solùm possidentem instituuntur, vt hic, & d. l. pro hæreditarijs. in fine. Quod Cin. ibi dicit esse verum, nisi lis fuisset contestata contra defunctum; quia tunc cõueniretur hæres, licèt totum possideat solus; quia tunc pro hæreditaria portione dant, vt not. per glo. & Dyn. in in l. 2. §. fin. ỹ. de præt. stipul. & in l. si possessor. s. de rei vẽdicat. Adde de personali, quæ habet concomitantiam cũ reali, quod notat Dy. in l. qui fundum. §. si tu ex parte ỹ. ad leg. Falc. & tangitur per Doct. in l. eadem. §. Cato. ỹ. de ver. obl. & in l. 3. §. si hęres. ỹ. commod. vbi vide. ¶ No.
5 ẽt hic, ꝙ in iudicijs † realibus; quia hæres non agit, nec conuenitur, vt hæres. Quidam dixerunt per istum tex. ꝙ in iudicio reali hæres non habet beneficium trium mensium, quod datur ad confectionem inuentarij, per l. fin. §. fin autem dubius. C. de iure delib. ¶ Item facit secundũ Guil. in Spec. de loc. §. nunc aliqua, versi. dicitur octauò,
6 ꝙ si † dominus volẽs emphiteotam repellere, agat cõtra eum rei vẽdicatione; quia habebit probare se dominum; quia agit contra eum, tanquam contra quemlibet possessorem, vt hic, & s. si quadr. paup. fecis. dicat. l. j. §. fin. & C. de præscrip. trigin. vel 40. ann. l. si quis emptionis. §. fin. & sequitur isto casu dominus agens detentationem, & meram possessionem ipsius emphiteotę. l. indebiti. §. sed si nummi. ỹ. de condict. indeb. non aliud; cum sit dñs, & possessor, & sic non possit rem suam condicere. l. fi. s. vsufr. quemad. cau. Sed aduerte, quia cautiùs esset domino agere condictione ex lege. l. 2. C. de iure emphit. vbi non habet probare de dominio, nec posset ei refricari quæstio dominij. l. si quis emptionis. §. sed si quis. C. de præscr. 30. ann. & l. nec creditores. C. de pign. act. ¶ Vltimò not. istũ tex. per quem dicit Inn. de ver. sign. in c. Abbas. in glo. in
7 ver. sed oppo. ꝙ † sententia in vti possid. lata contra defunctum, non transit ad hæredem, nisi ageret ex facto defuncti. Sed contra hoc videtur facere. s. eo. l. si ad exhibendũ. & ỹ. de præt. stipul. l. 2. in fine.

Ex l. Si liber homo.

SVMMAE.

1 *Casus, in quo non habetur ratio affectionis, vel humanitatis: cũ tamen secus fit in actionibus bonæ fidei.*

2 *Criminalia instrumenta non possunt peti exhiberi; quia pecuniariter non interest, vt exhibeantur.*

L. Si liber homo. ¶ Prætẽdenti interesse pecunia-
1 riũ, competit hæc actio. h. d. ¶ No. ergo † hic casum, in quo non habetur rõ affectionis, vel humanitatis; cum tñ regulariter secus fit in actionibus bonæ fidei. l. cum seruus. ỹ.
2 mand. ¶ Not. hanc legẽ, per quã gl. alibi decidit, ꝙ † criminalia instrumenta non possint peti exhiberi; quia pecuniariter nõ interest, ꝙ illa exhibeantur. Ita dicit glo. in l. 2. C. de edend. in ver. exhiberi.

Ex l.Si vir nummos.

SVMMAE.

1 *Desinens scienter possidere, videtur dolo fecisse, & tenetur actione ad exhibendum.*

2 *Rei donatæ inter coniuges, non transfertur dominium: transit tamen possessio.*

3 *Viro, ad quem mulieris pecunia peruenit, effecto non soluendo, competit mulieri uendicatio rei emptæ per ipsum maritum.*

1 L. Si vir nummos. ¶Desinens † sciēter possidere, videtur dolo fecisse, & tenetur hac actione.h.dicit. ¶In tex.ibi[suos factos nō esse] dic.s.quia prohibita est donatio inter virum,& vxorem ĵ. de dona. inter vi.& vx. l.2.& 3.¶Ibi[pro re empta]dic.s.ab ipso viro.¶Ibi[dederit].s.vt à venditore liberetur,vt ĵ. de act.emp.l.ex empto.§.emptorem,aliàs incipit.l.emptorem, & pro tali pecunia pōt agi ad exhibendum, vt hic, & s̄.eod.l.Iulianus. in prin.quia si extaret ista pecunia, posset vendicari. l.rogasti.§.fin.ĵ.si cert.pet. ¶Nota ergo, ꝙ † rei donatæ inter coniuges, non transfertur dominium.d.l. 2. & 3.transit tamen possessio,& hoc videtur probari hic, & ĵ.de acqui.pos.i l.1.§ si vir vxori. ¶Quid autem si vir,ad quem pecunia peruenisset, esset effectus non soluendo,dic, ꝙ in
3 † subsidium competet mulieri vendicatio rei emptæ per maritum,vt ĵ.de don.inter vir.& vxor.l.vxor marito. cui adde quod no.gloss. in l.si vt proponis. C. de rei vend.

Ex l.Thesaurus.

SVMMAE.

1 *Vbi agit quis ad rem, vel ad satisdationem eius, quod calumniosè petit, debet ei deferri iuramentum, & si iuret, ꝙ non calumniæ causa illud petat, audiri debet.*

2 *Probatio per iuramentum sufficit in causis, quæ sunt modici præiudicij, inspecta qualitate personarum.*

3 *Ex mente legis potest fieri extensio ad casum in lege non comprehensum.*

4 *Si instrumenta patris mei dicant, ꝙ instrumenta mea sunt in archa tua, iudex ex officio ad mei petitionem debet facere tuā archam aperiri, & inquiri, & quomodo intelligatur.*

5 *Petenti instrumentum authenticum sufficit iurare, ꝙ sua intersit, et quomodo procedat.*

6 *Interesse tunc probatur per iuramentum, quando agitur cōtra eum, qui dolum commisit in faciendo, secus si in omittendo; quia tunc plenè debet probari, & quando sit verum.*

7 *Appellans, qui allegat impedimētum, potest de illo docere per iuramentum, & quando hoc verum sit. & nu. 12.*

8 *Ad hoc vt de debitore suspecto de fuga possit fieri captura, sufficit iuramentum creditoris, licèt postea liquidò probari debeat debitum, & quomodo hoc sit verum.*

9 *Vbicūque periculum est in mora, & res celeritatem desiderat, talis suspicio debet per iuramentum probari. & ratio.*

10 *Præstita cautione de stando iuri, statim cessat suspicio fugæ.*

11 *Quod dicitur de captura in puro debitore suspecto de fuga, habet etiam locum in debitore in diem, vt possit ante diem capi, siue fuga sit in actu, siue in potentia.*

L. Thesaurus. ¶Ista lex est verè thesaurus; quia allegatur ad multa, & h. d. Pro thesauro meo in loco tuo posito, quem loco non amoueris, competit mihi hoc iudiciū,ne mihi vim facias,quò minùs effodiam,tollā,vel exportem sed si lucri cā amoueris,furti ad exhibēdū teneberis.h.d. ¶Vel sic.Furtum non est sine contrectatione, nec de rigore tenetur ad exhibendum, qui ignorat se facultatem habere: de æquitate tamen iurato de calumnia, cauto de damn.infec. cogitur pati dominum inquirere. h. d. ¶In tex.ibi[non moueris]h.d.quia aliàs secus esset,si amoueris,vt in fine legis.¶In fine.ibi[furti agi potest] dic, quia de loco ad locum amouisti animo furandi. ¶Nota tex.ibi dum dicit[non calumniæ causa] quia hic videtur
1 casus,quòd † agenti ad rem, vel ad satisdationem,quòd calumniosè petit, debet ei deferri iuramentum, & si iuret, quòd non calumniæ causa petit, debet audiri, facit ĵ. vt in possess.leg.l.si is,à quo. in gl. sufficit. facit Auth. de exhib.re.§.si verò etiam quidam.& quod notatur in l. 2.C.vbi in rem actio.& de bon.auct.iud.possid.l.cū proponas.& in Spec.de off.om. iud.§.postea. vers.6. ¶Nec obstat, quòd imò debeat probare per scripturam se non petere, nec facere per calumniam ĵ. vt leg. nom. cau. l. postquam.§.si dies.quia ibi erat hæres præsens:in d.l.verò,si is,à quo.erat absens per contumaciam,secundùm Iaco. de Are. Vel dic, ꝙ in §.si dies. legatarius in libello faciebat mentionem scripturæ legati relicti,ideo eam tenetur producere:sed in l.si is,à quo.secundo resp.nullā producebat scripturam, ideo statur suo iuramento, sicut in hac lege.quod est ponderādum ad illa iura. Sed certè nō videtur ista lex loqui de iuramento calumniæ, sed probationis; quia aliàs non daretur hæc actio.l. 3.§.sciendum.
2 s̄.eod.quasi velit dicere, quòd probatio † per iuramentū sufficiat in causis, quæ sunt modici præiudicij, attenta cōditione personarum;& ita videntur intelligere Doct. quia semper allegant istam legem. Sed quòd loquatur in iuramento calumniæ, videtur velle Guil. qui allegat eam, ꝙ etiam in modica causa iurari debeat de calumnia,in Spec. de iuram.calum.§. sequitur. vers. quid si est causa modica.in 6.col.& in Spec.de primo,& secundo decreto. §.sed post prin.& §.restat.versi. sed qualiter. & de requis.consil.post princip.versi.si exigitur. idem videtur sentire Iac. Butr.in l.prima.ĵ.titu.primo.vbi dicit, quòd interrogationes, quæ fiunt ante litem contestatam, debent fieri sub speciali iuramento calumniæ per istam legem.¶Item allegatur iste text. ibi[non esse autem iniquum] quòd
3 † ex mente legis possit fieri extēsio ad casum in lege non comprehensum, secundùm Mart. cuius dictum vide al legatum per gloss. in l. prima. C. de interdic. super verbo, quibus. ¶Item allegatur iste text. per Guil.in Spe. de instrum. edit. §. videndum. vers. pone instrumenta.in
4 prima colum. quòd si instrumenta † patris mei dicant, quòd instrumenta mea sunt in archa tua, iudex ex officio ad mei petitionem debet facere tuam archam aperiri, & inquiri. Ita per aliquos inducebatur. Contrarium tamen tenet, nisi aliquæ præsumptiones adducantur, quę coadiuuent dictum, & verisimile reddāt, vt quia fuit tutor,vel negotiorum gestor,& similia, ibi vide.¶Item nota.ibi tex. [iuranti mihi] &c. per quem videtur probari,
5 quòd sufficiat † petenti authenticum instrumentum iurare, quòd sua intersit, alio non probato aliter, quod fortè potest procedere, quando appareret ad eius vtilitatem, vel eius mandato confectum, secundùm l.si quis ex argentarijs.§.pertinere.supra de eden.aliàs secus. Nec obst.ista l.quia loquitur de exhibitione, ꝑ quā pōt nemini præiudicari.Ita rńdet Iac.de Are. in l. 1. ĵ.quemad.testam.aper.vbi dicit, quòd asserens sua interesse sibi fieri copiam inspiciendæ, & describendæ vltimæ voluntatis, non probabit sua interesse per solum iuramentum, sed

sed requiruntur aliæ coniecturæ.l.3.§.causæ cognitio.de Carb.edict. agitur enim isto casu de alieno præiudicio, in quo de iure eius aduersarius informatur, & non debet aperiri via, nisi vocatis, quorũ interest, arg.ʒ.quib.ex cau. in poss.ea.l.1.& 2.& ʒ.de instit.act.l.sed si pupillus.§.pro scribere.tali ergo non sufficit iuramentum.& hoc notatur
6 ad limitationem huius legis. ¶In hac autem † probatione interesse aduertendum est, quòd tunc probatur per iuramentum, quando agitur contra eum, qui dolum commisit in faciendo.l.semper.§.in hoc interdicto.ʒ.quod vi, aut clam.C.vnde vi.l.si quando.Inst.de verb.obl.§.fin.secus si in omittendo; quia tunc debet plenè probari.s. de eden.l.argentarius.§.fi. & hæc vera, quando ratione doli in obtinendo agitur ad id, ad quod non erat obligatus, vt dicitur hic in fine, sed solùm officio iudicis poterat compelli, sed si foret obligatus, etiam tunc sufficeret iuramentum.s.de rei vend.l.qui restituere.ʒ.de in lit.iuran.l.in actionibus.& de admi.tu. l.tutor, qui repertorium.in prin. ¶Item allegatur iste tex.per Io. And.in Spec.de appella-
7 tione.§.nunc breuiter.ver.quod ergo.quòd † appellans, qui allegat impedimentum, potest de illo docere per iuramentum, allegat istam legem. quod tamen est verum secundùm eum, quando appellatio agitur in remotis, ita quòd probatio impedimenti esset multùm difficilis, aliàs secus.¶Item allegatur iste tex. ad quæst.quòd vt de de-
8 bitore † suspecto de fuga possit fieri captura, sufficiat iuramentum creditoris, licèt postea liquidò probari debeat debitum, & quòd hoc sit verum, probatur; quia vbicunque periculum est in mora, ad probationem suspicionis sufficit iuramentum, vt not.Inn. vt lit. non cont.in c. qm̃ frequenter.super verbo, summatim.& idẽ voluit Azo in summa C. vbi in rem act. pro ista parte etiam videtur casus ʒ.de dam.infec.in l.eorũ. nisi dicatur, quòd timenti de damno infecto debet caueri, & hic timor probatur p iuramentum calumniæ.l.qui bona.§.si quis stipulatus.de
9 dam.inf.vbi enim mora † est periculum allatura, & res celeritatem desiderat, talis suspicio debet per iuramentum probari; ita est hoc casu; quia si aliæ probationes exigerentur, debitor interim fugeret. ¶Non obst.quòd suspicio est probanda plenè, vbi requiritur plena probationis existentia; quia potest dici hoc verum esse, nisi periculũ sit in mora. Similiter non obstat, quòd captura sit magni præiudicij; quia potest negari, attento quòd statim potest reparari, præstita cautione de stando iuri, qua præstita
10 † statim cessat suspicio.ʒ.de priuil.cred.l. si creditores.& ad Trebell.l.quod de bonis.§.si pupillo. ¶Non obstat etiam illa.l. si creditores.in eo, quod dicit, quòd causa cognita, constare debet hæredem esse suspectum, vt satisdatio præstetur; quia periculum ibi non erat in mora; ex eo quia non agebatur ibi, quòd esset fugitiuus, vel suspectus, sed quòd non esset locuplex facultatibus, secundùm gloss.ibi. ideo requiritur causæ cognitio. Adde tamen ad id, quod dixi de captura, quòd locum habet etiam in de-
11 bitore † in diem, vt fugitiuus possit capi ante diem l.quæsitum.ʒ.de pign.Item est verum, siue fuga sit in actu, siue in potentia.C. de pign.act.l.pen. & quod ibi notatur. ¶Vltimò nota istum tex.qui allegatur per Ioan.Andr.in Specu.de appellat.§.nunc videtur. vers. quod ergo. quòd
12 appellans † potest docere de impedimento per iuramentum, quod tamen est verum (secundùm eum) quando appellatio agitur in remotis, ita quòd probatio esset multùm difficilis; aliàs secus, quod est quotidianum, & vtile ad not.extra de appell.in c. ex ratione.

Ex l.Cum seruus.

SVMMAE.

1 *De facultate, vel possessione serui tenetur dominus ad exhibendum, de dolo autem tenetur noxaliter.*

1 L.Cum seruus. ¶De facultate, † vel possessione serui tenetur dominus ad exhibendum, de dolo autem tenetur noxaliter.h.d.¶In tex.ibi [ad exhibendum] dic scilicet directa. ¶Ibi [noxalis] aduerte; quia regulariter ex delicto tantùm datur noxalis.l.1.§.cum seruus. s. de his, qui deiec.vel effud.¶In gloss.suo nomine.ibi [dominus habere videtur] vt ʒ.de acqui.possess.l.quod seruus. ¶In glo. de dolo.ibi [in factum] &c.hoc dicit. ¶Nec obstat quod alibi dixit, quòd actio de dolo non debet dari contra dominum, qui non commisit dolum. ¶In gloss. fin. quæ fuit Irner.in fine ibi [quod est falsum] per leges contrarias, licèt aliter notetur in l.sed si res. hic alleg. De vtili tamen, & directa, quando competant, & vnde causentur, vide quod notatur in l.curatores. C.de neg.gest.

Ex l.Si quis hominem.

SVMMAE.

1 *Exhibitio serui debilitati, forma non mutata, inducit absolutoriam in actione ad exhibendum, tenetur tñ lege Aquilia.*
2 *Debilitatio non dicitur mutare formam rei, & qualiter ipsa debilitatio probetur, remissiuè.*
3 *Debilitatio quò ad irregularitatem, an æquiparetur morti, remissiuè.*

L. Si quis hominem. ¶Exhibitio ser-
1 ui † debilitati (forma non mutata) inducit absolutoriam in hac actione ad exhibendum: tenetur tamen leg. Aquil. h. d. ¶In text.ibi [debilitatum exhibeat, vel eluscatum] dic, non mutata tamen forma, & per hoc cessabit omne contrarium.¶In gloss.1.hic posita, ad huius declarationem vide quod dixi in l.Iulianus.§. sed si quis. s. eodem.
2 ¶Nota ergo, ꝙ debilitatio † non dicitur mutare formam rei. Qualiter autem hæc debilitatio probetur, vide quod notat Bart.in l.1.§.is autem.ʒ.ne quid in loc.pub.
3 ¶Adde, an † talis debilitatio æquiparetur morti quò ad irregularitatem. vide gloss.ordinariam. in clem. si furiosum. de homicid. vbi concludit, quòd sic, & vide iura ibi allegata.

Ex l.Solutione.

SVMMAE.

1 *Creditor (etiam post solutionem) pro instrumentis potest agere, ut exhibeantur; q̃a illius interest habere instrumẽtũ debiti.*
2 *Debitor ad instantiam creditoris potest compelli ad faciendum ei instrumentum de debito, qui habet probationem per testes, & idem si per confessionem de illo constaret, cũ alijs casibus.*
3 *Notarius si iussus nolit facere instrumentum, tenetur ad interesse partis.*
4 *Lacerans instrumentum coram iudice productum, qua pena punietur, & quomodo hac in parte consuletur.*

5 *Quando instrumentum est confectum de pecunia debitoris, dicitur ad eum spectare, & licèt possit mandari, vt exhibeatur: tamẽ si nolit, & occultet, non propterea dicitur committere furtum, cum res sit propria: sed si de pecunia creditoris sit confectum, tunc dicitur ad eum spectare, vt hic.*

6 *Si debitor petit sibi reddi instrumentum debiti soluti, & creditor non habeat facultatem restituendi, condemnabitur ipse creditor ad liberandum eum per acceptilationem.*

7 *Agens an possit compelli ad declarandum, agat ne vtili, an directa actione, remissiuè.*

L. Solutione.

¶ Creditor (etiam post solutionem) pro instrumẽ
1 tis † potest agere, vt exhibeantur. h.d. ¶ In tex. ibi [ab alio]. s. detinente, vel possidente illud, aliàs, &cæt. ¶ Nota ergo, quòd etiam post debitum dissolutum, interest creditoris habere instrumẽtum debiti, facit ff. de fur. l. fullo. Et
2 ratio huius ponitur hic in glo. & ideo potest creditor † petere à notario, quòd ei releuet illud instrumentum debiti. Ita probatur hic. ¶ Adde quod notat gl. in l. 2. in prin. ff. sol. mat. quæ decidit, quòd debitor potest ad instantiã creditoris compelli ad faciendum ei instrumentum de debito, quod habet per probationem per testes, & idem si de illo constaret per confessionem, ad quod facit l. 2. §. idem Varus. ff. de aqua plu. arc. ¶ Nec ob. l. nimis graue. C. de testi. quia loquitur, quando nullam habebat probationem, qui petebat. ¶ Ex his infertur, quòd idẽ sit, si instrumentum aliàs confectum sit amissum, vt renouetur, notat gl. in l. chirographis. in fi. ff. de admi. tut. Idem si à vetustate sit consumptũ, & à muribus corrosum, in Auth. de hær. & Falc. §. 1. in verbo, reparare. ext. de fid. instru. c. inter dilectos. & c. fin. & ibi gl. ext. de priuileg. ca. olim. il primo. C. de discussor. l. 2. lib. 10. Auth. de mand. Princip. §. coges. & Auth. vt sponsal. larg. §. & hoc insup. & de ista materia uide Barto. in l. si finita. §. eleganter. ff. de damn. infect. & adde gl. ext. de testi. in c. significauit.
3 ¶ Quid autem † si iussu nolit facere instrumentum. Dic, quòd tenetur ad interesse partis, casus est notabilis secũdùm vnam lecturam. ff. de verbor. obl. in l. ex ea parte. in prin. vbi Bart. notanter istam legem alleg. ¶ Item quid si
4 instrumentum coram iudice productum † quis laceret, quomodo consuletur, dic, quòd quò ad probationem statur sacramento producentis. C. de probat. l. si de possessione. dic quò ad punitionem, si non lacerauit ex proposito: sed ex animi indignatione, debet puniri extra ordinem. Ita dicit Io. And. de fide instru. in c. accepimus. in nouella. quod Bal. dixit alibi non reperiri, in l. 1. C. de fid. instr. quod no. ¶ In gl. 1. dũ allegat [l. dissolutæ.] no. quia hoc facit, ꝙ reus potest petere ab actore sibi edi instrumentum ad exceptionem suam fundandam. quod est cõtra opin. Azon. in l. 1. §. editiones. ff. de eden. & in l. fi. C. de eden. Ad propositum tamen aduerte, ꝙ est longa differentia in facto, de quo hic, an instrumentum † sit confe-
5 ctum de pecunia debitoris, & dicitur ad eum spectare. l. fin. hic alleg. sed si de pecunia creditoris; tunc spectat ad creditorem, vt hic. Et hoc scire est vtile; quia primo casu etiã potest mandari, ꝙ exhibeatur, sed licèt nolit edere, vel exhibere, & occultet, non propterea committet furtum, cum res sit propria. l. pen. ff. de condict. ob caus. licèt aliàs puniatur secundùm contumaciam, facit l. 2. in prin. ff. de iur. fis. & l. fin. & quod ibi notatur. C. de fide in-
6 str. ¶ Quid autem si debitor † petat sibi reddi instrumentum debiti soluti, & creditor non habeat facultatem restituendi, quomodo ipsi debitori consuletur. Dic, quòd condemnabitur creditor ad liberandum eum per acceptilationem, per casum l. huiusmodi. §. si ita. de leg. 1. ¶ Extra videtur facere iste tex. & l. præcedens. quia faciũt mentio-
7 nem de vtili, & directa, ad quæst. an agens † possit compelli ad declarandum, agat vtili, vel directa, de quo in Spec. de procurat. §. sequitur. vers. sed quæritur, an talis. latiùs ponit in titu. de act. & petit. §. primo. vers. sed nunquid teneatur. Quam quæst. vide reassumptam per Bart. in l. si duo. ff. de solu. vbi hanc quæstionem meliùs tãgit.

l. Ad exhibendum.

SVMMAE.

1 *Ius ciuile non debet calumniari, nec eius verba sunt captanda.*

2 *Mens debet potiùs spectari, quàm verba.*

3 *Ratio est prima cogitatio, quæ remanet in quacunque dispositione.*

4 *Verba ubi benignam interpretationem accipere possunt, nunquam trahenda sunt ad iniquum, & durum sensum.*

5 *Ad legem condendam præsumitur legislator motus ea ratione, qua moueretur sapiens quisque uir, & discretus, si de hoc fuisset interrogatus.*

6 *Sicut homo consistit ex anima, & corpore, ita lex ex ratione, & verbis constat, & quemadmodum uerba legis sunt vti corpus, & superficies ipsius, ita mens & ratio se habent, tanquã anima ad ipsum corpus.*

7 *Statutum disponens, quòd post lapsum termini appositi in instrumento, debeat debitor posse capi, habebit etiam locum in debitore puro, & ratio.*

8 *Omnis obligatio quantuncunque pura, habet in se terminum saltem decem dierum.*

9 *Interesse, quod uenit à casu, non consideratur, nec est probabile.*

10 *A uerbis legis potest recedi propter impropriam expositionẽ, & quomodo hoc intelligatur, & procedat.*

11 *Quando communis vsus loquendi repugnat propriæ verborum legis significationi; tunc mens legis est, vt ipsa intelligatur secundùm eum.*

12 *Statuto disponente, ꝙ faciens sanguinem in Palatio puniatur, non punietur ille, qui fecit phlebotomiam; quia mens statuti in minus se habet, quàm uerba.*

13 *Si statutum simpliciter dicat, ꝙ homicida puniatur pœna capitali, non comprehendet homicidium licitè factum ratione absurdi intellectus euitandi.*

Item si mandauit quis committi homicidium.

L. Ad exhibendum.

¶ Ius ci-
1 uile † non debet calũniari, nec eius verba captari, vel circunueniri, & ex lectione frequẽti fit q.s doctior. h.d. ¶ In tex. ibi [quorũ interest] hic dicit simpliciter, & indistinctè, talia tñ verba dicit Iurisconsultus ad sanũ intellectũ reducẽda. ¶ Ibi [rõnes] dic nõ cõfectæ, me mãdãte; aliàs secus, vt ff. e. l. 3. §. interdũ. cũ ibi notatis. ¶ Ibi [eius interest] intelligo de interesse pecuniario, & suo iure: aliàs sec⁹, vt sequit. ¶ Ibi [ius ciuile] cuius verba ponit in prin. huius legis. ¶ Ibi [neque verba]. s. simpliciter posita ff. ĩ prin. huius legis. ¶ Ibi [libro] dic socij sui. ¶ Ibi [egisset] no. tex. ad gl. in l. 1. C. de sentẽ. q̃ ꝓ eo, qđ inter. profer. q̃ incipit, & ita fine. &cæ.
2 ¶ No. à parte ex lege ista, ꝙ mens † poti⁹ debet spectari, q̃ verba, facit de suppell. lega. l. Labeo. 38. dis. c. sedulo. ext. de ver. sig. c. ꝓpea. & no. gl. ext. de priuil. ĩ c. quãto. ĩ 1. glo. Mens autem est idem, quod ratio legis, vt not. Dy. de reg. iur. in capit. vltimo. lib. 6. facit quod notatur in l. 1. C. de
3 interdict. & ratio est; quia ratio † est prima cogitatio, quę

quæ manet in quacunque dispositione, in Auth. vt fact. no uæ cōst. in prin. & in Auth. vt iud. sine quoquo suf. in prin.
4 §. 1. ¶Item nota, quòd verba † nunquam sunt trahenda ad iniquum compendium, nec interpretanda durè, vel iniquè, vbi recipere possunt interpretationem benignam. l. si à patre. §. si prędo. ſ. de pet. hæred. & l. illud. in prin. eo. tit. & C. de sol. & liberat. debi. ciuit. l. 1. lib. 11. vt enim
5 inquit Philisophus in Topicis lib. 2. † ad legem cōdendā præsumitur legislator motus ea ratione, qua moueretur discretus, & sapiens, si de hoc fuisset interrogatus; ideo cū per homines sapiētes leges, & statuta fierēt, vt patet in proœ. Digest. & C. & in proœ. Clem. semper in eis cessat calūniosus, & captatorius intellectus, & sanum intellectū nunquam abhorrent, & si verba aliter se haberent, tamen
6 mens legislatoris aliud vult, & vt dicit Bal. sicut † homo cōsistit ex anima, & corpore, ita lex consistit ex ratione, & verbis; verba enim legis sunt, vt corpus, & superficies, anima legis est ratio, siue mens ipsius legis, & hæc magis debet attendi, quàm superficies, siue cortex verborum. ſ. de legi. l. scire leges. 1. quæst. 1. c. Marchion, & Bacilides. & de verbor. signif. c. intelligentium. & non solùm in legibus, & canonibus, sed in omni alia dispositione mēs est præferenda. ¶ Nec obstat. l. prospexit. ȷ. qui. & à quib. vbi videtur deseruiendum verbis, & non subintelligenda ratio; quia potest dici, quòd ratio legis debet attēdi in sua generalitate, idest in generibus singulorum, non in singulis generum: vnde licèt in aliquo casu singularissima cesset ratio legis: non tamen restringitur lex; quia sufficit, quòd ratio legis sit rationabilis in sui generalitate. Ita intelligatur illa lex secundùm Bal. in l. si quis seruo. C. de furt. Et per prædicta fuit hic consultum in quæ-
7 stione facti super statuto † disponente, quòd post lapsum termini appositi in instrumento, debeat debitor posse capi, fuit enim dubitatum, an etiam habeat locum in debito puro. Et fuit determinatum sic, vt non sit melioris conditionis, quod debetur in diem, quàm quod debetur purè. ff. de vsuf. lega. l. Sempronius Attalus. & quia est eadē ratio in eo: vnde non appellatur extensio, vt notat glo. in c.
8 1. de temp. ord. lib. 6. ¶Itē quòd omnis † obligatio (quātuncunque pura) habet in se terminum saltem decem dierū, patet ī sentētia, & in alia obligatione. ſ. de iud. l. si debitori. cū ibi no. per glo. & ī l. promissor Stichi. ȷ. de constit. pecun. ergo ex productione instrumenti apparet lapsus terminus, & licèt isti sint termini legis, & non instrumenti, de quibus loquitur statutum: tamē & iste termin⁹ satis dicitur contineri in instrumento; quia inest obligationi, de quo in illo, arg. ȷ. si cert. peta. l. cum quid. facit quod notat Bal. in l. 1. de his, quæ in test. dele. & in l. ad probationem. C. de proba. Generaliter autem an, & quādo generalia verba legis restringantur, vide quod notat Bar. post Iac. de Are. & Old. in l. 1. §. nunciatio. de oper. nou. nunc. ¶In glo. vlt. in fine. tu dic, quòd hic non consi-
9 deratur interesse; quia venit † à casu, nec est probabile, ideo eius consideratio non habetur. ȷ. ad l. Rhod. de iact. l. 2. §. portio. & ȷ. de iureiur. l. his. secundùm Iaco. Butr. ¶Vltimò propter notabilem doct. istius literæ allegatur
10 alibi, quòd à verbis † legis posſit recedi propter impropriam expositionem, in quo dic, quòd si velit quis trahere verbum legis ad alium intellectum improprium per aliam legem, potest, & ita debet intelligi glo. 2. in l. nō dubium. C. de legi. sed vbi lex alia non apparet, statur propriæ significationi. l. 1. §. si is, qui nauem. ȷ. de exercit. fallit, si alia appareat mēs legis, quæ tollitur ex multis. ¶Pri-
11 mò † si sensus proprius contineat iniquitatem; nam isto casu intelligimus secundùm improprium. l. in ambigua. ſ. de legi. & ista est mens legis, de qua loquitur. d. l. nō dubium. istud probatur. in d. l. in ambigua. ¶Secūdò fallit, quando ratio legis repugnat; quia ratio legis est mens legis. vt. ſ. dixi. ¶Tertiò fallit, si communis vsus loquendi repugnaret propriæ significationi; quia tunc mens legis est, vt intelligamus secundùm vsum communem loquendi, licèt sit improprius. l. 1. in fi. ȷ. de suppell. lega. l. librorum. §. quod tamen Cassius. de lega. 3. l. nō aliter. eo. tit. & l. si alij fundū. de vsufr. lega. Et ex his infertur ad plura.
12 ¶Primò si statutum † dicat, quòd faciens sanguinem in Palatio, non puniatur, qui fecit phlebotomiā; mens enim statuti in minus se haberet, quàm verba. ¶ Similiter si sta-
13 tuto † dicetur simpliciter, quòd homicida puniatur pœna capitis, non debet intelligi de homicidio licitè facto; quia talis intellectus esset absurdus, & hoc probatur, arg. istius tex. hic. ¶Item † nec de mandante homicidium cōmiti intelligetur: secus videtur, si statutū dicat, quòd homicidium commissum puniatur; quia committeretur velut genus, & comprehendet etiā eum, qui per interpositā ꝑsonā facit. ȷ. de adult. l. & si amicis. vbi dicitur, ꝙ colloquio, & tractatu adulterium committitur, melius videtur facere ext. de sent. excomm. c. mulieres. vbi dicitur verè committere, qui mandat, & hoc tenuit Iac. Butr. in d. l. non dubium. C. de legi. Contra hoc tamen videtur facere; quia hoc casu verba sunt scripta in personā, ergo, &c. secundùm notata per Bar. in l. hæc verba. ȷ. de adult. vbi vide, & quod tangit in l. non solùm. §. si mandato. ȷ. de iniur.

Ex l. Quæstionis.

SVMMAE.

1 *Actione ad exhib. tenetur dominus exhibere seruū delinquentem pro indicandis seruis conscijs delicti, quod quando, & quomodo verum sit, declaratur ab ipso Auctore.*
2 *Alterius peccatum tenetur quis indicare ad pœnitentiam.*
3 *Clericus indicans delinquentem, an efficiatur irregularis, & quomodo de hoc interrogatus posſit responderi, ne sit periurus.*

L. Quæstionis.

¶Dominus tenetur hac actione, vt exhi-
1 beat seruum † pro indicandis seruis, qui deliquerunt. h. d. ¶In tex. ibi [delictis seruorum] dic, pro quibus agitur noxaliter, & etiam pecuniariter; secus si accusarentur criminaliter, arg. ſ. eod. l. si liber. ¶Ibi [ad indicandos] ad hoc vt ex eius dicto iudex informetur, non vt exinde iudex probationes admittat, licèt glo. videatur aliter sentire, & vide istum tex. allegatum in Spec. de test. §. de testiū. versic. Item dicit Baga. & ponit ista lex casum specialē, in quo quis interrogatur de socijs. Alij notāt ꝑ glo. C. de accusat. l. fi. nam regulariter contra, vt ibi de quo statim aliquid dicetur. ¶In gl. fin. in fi. ibi [præcedere tamē oportet indicia] nota bene ad intellectum specialium casuū, qui ibi notātur, ꝙ debeant torqueri, nisi alia habeant indicia, & circa hoc vide. l. 1. §. qui quæstionē. & §. Diuus. & l. Diuus Pius. ȷ. de quest. & l. Diuus Adr. ȷ. de custod. reor. & ȷ. de prob. l. cum probatio. & de ista interrogatione in casibus particularibus videndum est. ȷ. ad Syl. in l. etsi certus. & extra de cōfess. in c. 1. In hoc tamē pro clara intelligentia cōcludo, secundùm quod Bar. voluit in l. repeti. §. fin. ȷ. de quæst. vbi dicit, quòd in maleficijs, quæ principaliter non committuntur in alterius iniuriam, sed in damnum, vt furtum, & similia, quòd fur, & similes

tenentur indicare socium, ita intelligit istam legem: secus
in his, quæ consequenter committuntur in alterius iniu-
riam; quia tunc non tenetur indicare, nec de eo debet in-
terrogari. d. l. repeti. §. fi. ratio differentiæ; quia primo ca-
su non potest alios delinquentes accusare, ideo faciliùs
permittitur iudici inquirere, in secundo secus, secundùm
2 Bart. ibi. ¶ Adde, quòd peccatū † alterius tenetur quis
ad pœnitentiam indicare. Ita dicit Inn. extra de sim. in c.
nemo. & ibi allegat istum tex. aliàs autem non tenetur. l.
3. §. si tibi iudicium. ff. de condic. ob turp. caus. iuncta. l.
pen. eo. tit. sic inducendo; quia si licet recipere pro indicā
do, ergo non tenet, aliàs turpiter reciperet, vt ibi. ¶ An au
3 tem clericus, † indicans delinquentem, efficiatur irregula
ris, & quomodo possit interrogatus respōdere, ne sit per-
iurus, vide notab. tex. cū glo. 22. quæst. 2. in c. nequis arbi
tretur. & Guil. in Spec. de leg. §. iuxta prouisionis. vers.
quid si iudex, vel officialis. & vers. seq. in 17. col. vbi vide
latiùs.

Rub. De interrogatorijs actionibus.

SVMMAE.

1 *Interrogationes quot, & quæ sint in iure.*
2 *Causa debet præcedere suum causatum, qua remota, & ipsum remouetur, quod intellige verum ad producendum rem in esse.*
3 *Iura correcta alleganda non sunt, & maximè ad decisionem causarum.*
4 *Libellus est iudicialis scriptura, claram continens intentionē actoris.*
5 *Iudicis officium simpliciter sumptum, est multùm generale, & plura complectitur, de quibus omnibus uide.*
Idem & quandoque sumitur largè, & quomodo tunc intelligatur. nu. 6.
7 *Iurisdictio, & officium iudicis quomodo inter se differant, & quid sit iurisdictio, & officium iudicis.*
8 *Iudicis officium carens iurisdictione, est nullum.*
9 *Vbi deest iurisdictio, non oportet appellare, sed ea posita, appellatur ab officio malè interposito.*
10 *Officium sumitur quandoque pro potestate circa ea, quæ extra iudicium expediuntur, quæ tamen dependent à iudicis potestate.*
11 *Argumentum à consuetis in iure validum est.*
12 *Vbi libellus offertur, sequi debet sententia absolutoria, vel cō-demnatoria, quæ sit conformis libello.*
13 *Definitiua sententia debet petitioni conformari.*
14 *Distinctio tradita ab Auctore, quando sit necessarius libellus, & quando non, siue loquamur de mercenario iudicis officio, siue nobili.*
15 *Decretum est deliberata permissio condemnationem, vel absolutionem non continens, in quo non requiritur libellus, nec petitio, & ratio.*
16 *In causa remouendi procuratorem, tanquam suspectum, nō exigitur libellus.*
Item nec in causa spoliationis. nu. 17.
Item non requiritur, vbi non desideratur figura iudicij, sed potest procedi, velo leuato. nu. 18.
Item quando agitur contra personam incertam. nu. 19.
Item non requiritur in exequutione sententiæ. nu. 20.
21 *Reuocatio tenutæ potest peti simplici verbo sine libello.*
22 *Interpositio libelli an possit de partium volūtate admitti, vel remitti, vbi requiritur, remissiuè.*

IN Rubrica, dum dicit de interrogatorijs,
dic, idest de actionibus intentandis, vt
quis teneatur respondere interrogatio-
nibus faciendis, quæ actiones hodie re-
cesserunt ab aula, vt. ff. l. 1. §. 1. Et dic,
interrogatorijs, vt ex talib' iudex infor-
metur, non vt ex illis probationes assumat; licèt gl. videa
tur aliter intelligere, & de ista materia vide in Spe. de in-
terrogationibus, quæ fiunt ante litem contestatam. & in
1 tit. de præparatorijs iudiciorum. ¶ Ad euidētiam autem
totius huius theoricæ præmitte, quòd sunt quædam inter
rogationes, quæ fiunt parti ad maiorem præparationē, de
istis propriè loquitur iste titulus, & l. 1. ff. eo. ¶ Quædam
sunt, quæ fiunt parti post litem contestatam, & ad termi-
nationem causæ, & de istis loquitur tit. de cōfessis. & ista
concernunt propriè materiam positionum, de qua in l. 1.
§. quod obseruari. C. de iureiur. propter calum. aliquid tā
gā in l. de ætate. §. nihil. ff. eo. ¶ Quædā est interrogatio,
quæ sit etiam parti ad corroborationem iudicij, de ista
potest intelligi ff. eo. l. vbicunque. vt ibi dicetur. ¶ Quędā
fiunt ad euitationē iudicij, & de ista. s. de procurat. l. si re
paratus. & de iudic. l. si debitori. ¶ Quędam, quæ non fiūt
parti, sed testi ad interrogationem veri, de ista loquitur. l.
3. & quasi per totum. ff. de test. & C. de testi. l. nullum. & l.
testiū. de istis tamen omnibus incidenter quandoque tā
getur, secundùm quod melius videbitur conuenire. ¶ In
glo. Rub. in prin. ibi [ita & hæ interrogationes tā rea-
lium] vt. ff. eo. l. qui seruū. §. fi. s. tit. 1. l. 1. & l. 3. §. est au-
tem. cum. §. seq. & l. gēma. ¶ Dum subdit [sunt prępara-
toriæ] Dic, non obstant, quia secundùm hoc debuisset prę
2 cedere iste titulus, cum causa † pręcedere debeat suum cau
satum, vt notatur in l. 3. §. ex pluribus. ff. de acquir. pos. &
l. si mater. §. eādē. & l. an eadē. §. actiones. ď excep. rei iud.
remota enim causa, remouetur effectus. C. de epis. & cle
ric. l. generaliter. & ibi Glo. resp. verum esse, quòd causa
debet præcedere suum causatum ad producēdum rem in
esse. l. 1. s. de orig. iur. & ita est hic, quia ad producendum
rem in esse, idest materiam huius tituli, oportet, quòd ta-
lis actio præcedat, & competat actori, sed quò ad ordinē
iudiciarium ista debet præcedere. Ita loquitur ista gloss.
¶ In eadem glo. ibi. [quod hodie non fit] &c. non obstat
quòd, si hoc est correctum; ergo non debuit allegari; quia
3 iura † correcta alleganda non sunt. s. ad l. Aquil. l. 1. C. de
contrah. empt. & vend. l. dudū. & C. de vete. iur. enuclean.
l. 2. §. hæc omnia. propè fin. quia potest responderi
illud verum ad decisionem causarum, vt notat Cin. in l. le
ges. C. de legi. circa quod vide quod notatur extra de iu
di. in c. nouit. in glo. sed cum hæc lex. ¶ In eadē glo. ibi [vn
4 de si quæras, an libellus] &c. dic, idest iudicialis † scriptura
clarā continens intentionem actoris, in Auth. de exhibē.
reis. §. Sancimus. nostri sumunt Auth. offeratur. C. de lit.
contestat. ¶ Ibi [sit dandus] dic, scilicet quando fit inter-
rogatio ad ordinationē litis. ¶ Ibi [per solum officium]
dic quotuplex sit officium, tangitur in multis locis. tangi
tur. C. depos. in l. 4. & Inst. de act. in §. sed isto tangitur
etiam per aliquos in l. 1. s. de iur. om. iud. pro cuius intel
5 ligentia aduerte, quòd hoc verbū, officium, † simpliciter
sumptum est multùm generale, quia adaptatur non solū
ad officium iudicis cum iurisdictione coniunctum: sed
ad alios iurisdictione carētes, vt priuatos, qui in suis acti
bus debent vti certis modis officiorum. Ita sumit Tulli'
in officijs in prin. ibi [nulla pars victa] & ita etiam
sumitur. 89. dist. in c. singula. & de testam. in c. cum offi-
cijs. & de tali appellatione sic lata etiam vide per Areti.
6 extra de consuet. in c. 1. lib. 6. ¶ Potest etiam sumi † lar-
gè

gẽ istud nomen; qa consistit circa multa. Ita sumitur in l. 1.§. de iur.om. iud. ista autem cumulare magis laboriosum esset, quàm subtile, vt tangitur per Hostien. in summa de off.iud.& per Guil. eo.tit. §. iudicis officium. & §.sed pone.& §.deseruit.vbi de nobili, & de mercenario,& de eo,quod est extra iudicium,quod etiam in multis consistit,vt in d.§.¶Pôt autẽ distingui, ꝙ qũ loquuntur prædicti de officio iudicis, prout causatur à iurisdi-
7 ctione,& differt tunc † iurisdictio ab officio,sicut habitus ab actu; nam iurisdictio est potestas de publico introducta,&c.ad finẽ exhibendæ iustitiæ: officiũ aũt iudicis est exequutio illius potestatis,& sic deducere habitũ ad actũ
8 suum,& sic sine iurisdictione†nullum est officium. Memini habere in auditorio meo D.Ioannem de Estrilo, quem adiui sæpius dicentem [ragione senza forza non vale vna stopa] ea verò posita,officium iudicis (etiam iniquè ministratum) sortitur effectum.l.pen.§.Prętor.de iust.& iur. & extra de verb.signif.c.forus.§.iudex. & ideo vbi deest
9 iurisdictio,non oportet † appellare,sed ea posita ab officio malè interposito appellandum est.l. 1. ȷ̈. de appellat. & extra de appellat.c.cum speciali.§. porrò.& istam differentiam inter officium, & iurisdictionem iudicis ponit
10 Bar.in l.1.C.si à nõ compet.iud.¶Sumitur† etiam officiũ pro potestate circa ea, quæ extra iudicium expediuntur, quæ tñ depẽdent à iudicis potestate,vt collationes beneficiorum,& similia,de quibus in c.dilectus.extra de off. ordi.& in l. 1.§.quies.& §.cura carnis.§̃.de off. præfect.vrb. & l.si in aliquã.§̃. de off. proconſ. & leg. Sunt etiã quædã, quæ dependent à publica potestate, non à iurisdictione, vt illa,quæ sunt fori episcopalis,vel ordinis, de quibus in c.accedentibus.de exces.prælat.& quod notat glo.de iudicibus cartularijs in l. 1. §̃. de iud. ¶Ibi [consueuit] &
11 sic à consuetis † argum. §̃. de legib.l.de quibus.&l. certi condictio.§.pen.ȷ̈.si cert.petat.& §̃.de rei vendic.l.quod si possessor.¶Ibi[generalius autem dico] hic glos. subdit secundam rationẽ à necessitate, quæ est in iudice deficiẽte, quando libello oblato procedetur. Et aduerte ad hoc secundùm glo.quæ quotidie allegatur in l. 1. §̃. de eden. vbi contrarium notari videtur,& per Guil.in l. nec quicquam.§.vbi decretum.§̃.de off.procon.& leg.quod declara,vt statim. ȷ̈. subdam. ¶Ibi [misericorditer] dic idest humiliter.¶Ibi. [l. de pupillo.§. meminisse] & supra de iurisd.omn.iud.l. 1.& ad Trebel.l.ille, à quo.§.tẽpestiuũ. Hic autem dic,quòd vbi non misericorditer imploratur, sed contra inuitum agitur,offertur libellus. ¶Ibi [& ma-
12 xime]dic,quòd hic est alia ratio † ab effectu; quia vbi libellus offertur,sequi debet sententia absolutoria, vel condemnatoria conformis libello. Item,quia etiam hic subdit aliam rationem à cognitione causæ;quia tunc offertur libellus,quãdo plenè cognoscitur,sed hic nõ plenè.¶Ibi. [l.voluit] dic,& sic non requirit causæ cognitionem,ergo sine libello.d.l.nec quicquam.§.vbi decretũ.¶Ibi. [l. de submersis] vbi dicit, quòd in summarijs non debet libellus offerri, sed in istis interrogationibus summatim proceditur.ȷ̈.l.1.ergo,&c. Aduerte tamen, quòd tex.& glo. in l.scire oportet.§.oportet.ȷ̈. de excusat. tut. vult, ꝙ in summarijs possit dari libellus, licẽt agens nõ cogatur,gl. in l.2.§.dies. ȷ̈. quis ord.in bon.poss.seru.vult, quòd detur,si appareat cõtradictor,aliàs non,sic in l.fi. C.edic.Diui Adr.tollen.& in l.1.de Carb.edic.Glo. tamen in d.l.de submersis. dicit, quod hodie(etiam in summarijs) offertur libellus, quod intelligo quò ad qualẽ qualẽ petitionẽ apud acta,vt in clem.sæpe.de verb.signif. Ideo autẽ in il-
13 la requiritur;quia definitiua † expectatur, quæ debet ex petitione formari.l.2.C.de sent.ex peric.recit. facit quod statim dixit glo §̃. Generaliter autẽ de casibus,in quibus non offertur libellus,tangitur per Inno. de libell.obla. in c. 2.latiùs Guil. in Spec.de libell.concept. §. nunc dicendum.Concludo sic in hoc articulo, an, & quando sit ne-
14 cessarius † libellus. Si loquimur in officio mercenario, non requiritur,hoc voluit glo.hic,& tangitur in d.Auth. offeratur.In officio verò nobili, si proponitur per modũ actionis,& expectatur definitiua;quia peto aliquid mihi dari,vel fieri: tunc si requiratur plena causæ cognitio,debet dari libellus.l.quòd si minor.§.restitutio.& §.fi.§̃. de min.Si summaria cognitio requirat, sufficit qualis qualis petitio.l. 1.§.cũ patronus. §̃.de offic.præfec.vrb.l. si quis à liberis.§.meminisse.ȷ̈.de liber.agnos.l.placet.§̃.de his, qui sunt sui,vel alien.iur. Si verò non proceditur per modum actionis;quia non petitur aliquid dari,vel fieri, vel promitti, vt quia petitur decretum interponi super re mi-
15 noris (nam decretum † est deliberata permisio, & condemnationem,vel absolutionem non continens) tunc nõ exigitur libellus,nec petitio.d.l.nec quicquam.§.vbi decretum.secundùm vnum intellectum,ratio est;quia petẽs decretum interponi,concludit solùm iudici, non autẽ cõ-
16 uenit partem. Ex isto infertur, quòd in causa † remouendi procuratorem (tanquam suspectum) non exigitur libellus,secũdùm gl.in l.in causæ.in fi.§̃.de procurat.super verbo,Prætoris,& etiam quia ista est quæstio emergens,
17 vt voluit glo.hic.Item † in causa spoliationis non requiritur.C.de agri.& cens.l.si coloni.lib. 11. in vers. [celeri reformatione] & idem.C.vnde vi.l.momentaneæ.vbi gl. tangit,de quo Doct.in l.si quis ad se fundum.C.ad l. Iul.
18 de vi.¶Item non requiritur,vbi † non desideratur figura iudicij,sed potest procedi,velo leuato.d.l.de submersis.
19 ¶Item nec requiritur,† quando agitur contra incertam personam.C. si minor ab hæred. se abst. Auth.si omnes.
20 ¶Item†in exequutione sententiæ non requiritur libellus, cum in facto consistat,vt notat Guil.de exequutione sententiæ.§.videndum.vers.& videtur.Et ex istis videtur di-
21 ci posse,quòd reuocatio † tenutæ possit peti simplici verbo sine libello.l.chirographis.§.fin. de administr. tut. & notat. ȷ̈.de euict.in l. minor.vbi autẽ libellus requiritur,
22 an possit † admitti, vel remitti partiũ voluntate,vide per Cin.in Auth.offeratur.C.de lit.contest.per Iac.Butr.in l. prolatam.C.de sent.& adde Inno. de offi. deleg. in c. de causis.& quod tangit Io.And.in d. clem. sæpe. ad finem.

Ex l.Totiens hæres.

SVMMAE.

1 *In præparatorijs non vtimur,nisi quotiens, & in quibus casibus nobis expediunt.*
2 *Certus certificari ampliùs non debet.*
3 *In præparatorijs fauetur actori.*
4 *Actor non potest esse certus de facto rei, & ideo cogitur respondere ad eius requisitionem.*
5 *Causa denotat suum effectum.*
6 *Lex abrogatur per desuetudinem.*
7 *Per officium iudicis quis cogitur respondere positionibus, & interrogationibus factis ante litem contestatam, non iure actionis.*
8 *Confessio facta ante litem contestatam facit plenam fidem.*
9 *Iudex officio suo potest,& debet positionem inutilem, & non admittendam repellere, remisiuè.*
10 *Responsio si non sit talis, quòd releuet partem ab onere probãdi, ad quod potissimum inducta est, non erit sufficiens responsio.*

Quan-

11 *Quandiu pars monita debet respondere, non currit interim alteri parti terminus ad producēda capitula, vel ad probandū.*
12 *Reus non debet instruere actorem, à quo non fuit interrogatus.*
13 *Quando plura petuntur in eodem libello (inter quæ tamen sit ordo) iudex non debebit simul procedere in ipso libello, sed diuidet processum, & secundùm ordinem procedet super petitis.*
14 *Interesse recipit diuisionem.*
15 *Dolo desinens possidere, habetur pro possessore.*
16 *Casus, in quibus interrogationes fiunt post litem contest.*
17 *Interrogatio, quæ fit, requirit iuramentum.*
18 *Responsio facta per verbum, credit, facit contra respondētem plenam probationem.*
19 *Quando fit interrogatio ante lit. contest. ne actor circumueniatur, responsio fieri debet de iure necessariò de scientia, & veritate.*
20 *Officium iudicis delegati alicuius est roboris in concernentibus præparationem iudicij, non in concernentibus eius destructionem: vnde non posset absoluere ab obseruatione iudicij, ita quòd talis absolutio haberet vim definitiuæ.*
21 *Confessio extra iudicium facta nō valet: facit tamen iudicium, & hoc tam in ciuili, quàm in criminali negotio quantùm ad plenam probationem.*
Item etiam facta parte absente, facit semiplenam probationē, nume. 23.
22 *Actio non oritur ex nulla specie probationis, nisi probatio fieret per confessionem in iudicio.*
24 *Duplex confessio extraiudicialis, habet vim confessionis factæ in iudicio.*
25 *Confessio si est directa per nuncium, vel epistolam, habet vim confessionis factæ inter præsentes.*
26 *Dominium non potest transferri nuda voluntate sine traditione, fallit in ecclesia, & ciuitate.*
Item fallit in confessione, quæ fieret in vltima voluntate, nume. 27.
Item si confiteor rem tuam, eamque me nomine tuo possidere; quia fictus titulus, & ficta traditio non transfert dominiū, nume. 28.
29 *Sola causa donationis requirit insinuationem.*
30 *Insinuatio quando est omissa, naturalis etiam obligatio nō oritur.*
31 *Intellectus communis ad l. generaliter. C. de non nume. pecu.*
32 *Nulla causa in donatione expressa sicut in dubio præsumitur potiùs stultitia, quàm liberalitas, ita scienter falsa expressa, & quomodo procedat.*
33 *In dubio non creditur quis velle iactare suū, & ideo non præsumitur donatio, nisi merita probentur præcessisse.*
34 *Quod dictum est de confessione facta coram iudice, habet locum in iuramento, vt teneat, licèt indistinctè iuretur.*
35 *Confessio facta coram arbitro non infamat, & de qua confessione intelligatur.*
36 *Confessio verè tunc obligat, nisi possit probari per iocum facta emissa.*

L. Totiēs hæres.

1 ¶ Præparatorijs † non vtimur, nisi quoties, & in quibus nobis expediunt, & non aliter, nec in plus. h. d. Iac. Butri. ¶ Vel sic. Vbi agitur personali, hæres interrogatur officio iudicis, non iure actionis, ex qua parte sit hęres, ne actor incertus dānificetur. h. d. ¶ Vel latiùs. In institutione actionis personalis hæreditatē certā prosequentis, ne actor dubius cadat in pœnam pluris petitionis, interrogatur reus ī iure quota ex parte sit hęres, olim iure actionis, hodie verò officio iudicis. hoc dicit. Et diuiditur ista lex in plures partes, vt dicam legendo literam. ¶ In principio ibi [totiēs] dic, ꝙ hic primò declarat, quo loco, & tempore fieri debeant interrogationes. ¶ Ibi [hæres] dic, de quo certum est eum esse hæredem, sed si dubitatur, præcedere debent alia, scilicet an sit hæres, & postea ex qua parte. j. eo. l. qui interrogatur. facit. s. de petit. hæred. l. qui interrogatus. & l. cogi. C. eod. & intellige de conuento hæreditario nomine, non proprio. sup. famil. ercis. l. inter cohęredes. §. si quis stipulatus. & hoc sentit. j. glo. 4. ad finem. ¶ Ibi [in iure] hic declarat, quo loco fiat interrogatio. ¶ Ibi [quotiēs] hic declarat, quo tēpore. ¶ Ibi [actio] dic hæreditaria, & personalis. ¶ Ibi [& dubitat] hic declarat, quo casu; nam si certus esset
2 actor, non interrogaret; quia certus † certificari nō debet j. de act. emp. l. 1. ¶ Ibi [actor] supple vel iudex, vel vterque. ¶ Ibi [velit agere] dic instituēs, ergo actione nō agit, sed agere intendit. ¶ Ibi [est autē] dic, ꝙ ista est secunda pars principalis, in qua actione sit necessaria interrogatio. ¶ Ibi [necessaria] dic causatiuè, si velit pœnam euitare. ¶ Ibi [in personā sit actio] dic, & hæreditaria. ¶ Ibi [si certum petatur] dic in futurum, & sic ante litis contestationē, de quo tangitur. s. de rei vendic. in l. qui petitorio. ¶ Ibi [nedum] hic est tertia ratio, qua fuerunt introductæ interrogotiones. ¶ Ibi [aduersarius] dic conueniēdus. ¶ Ibi [plus] dic. s. re ipsa. ¶ Ibi [interrogatorijs] hic quartò principaliter declarat, quo iure olim fiebāt interrogationes. ¶ Ibi [actionibns] in futurum mouēdis. ¶ Ibi [cogitur] dic scilicet non iure actionis, sed officio iudicis, sic secundùm glo. & bene in casibus specialibus, facit. j. eo. l. de ætate. §. qui tacuit. Vel dic cogitur non ita frequenter, vt olim. Ita intelligit Pet. istum tex. & alij postea. ¶ Ibi [ante iudicium] dic idest ante litem inchoatam per libellum, secundùm Odofr. Vel dic ante litis contestationem, vel post secundùm glo. & circa hoc vide quod dicetur. j. in glo. 2. ¶ Ibi [frequentantur] dic, quòd non, nisi in casibus specialibus, vel non ita frequētantur, vt olim, secundùm Petrum. ¶ Ibi [abierunt] scilicet actiones interrogatoriæ, sed interrogationes bene frequentantur, & sunt in vsu; quia fiunt ad præparationem iudicij, & ad huius declarationem vide in Spec. de interrog. ante litem contestat. §. 1. vers. illud nota. ¶ Ibi [sed tantūmodo] dic, quòd hic quinto principaliter declarat, ad quem finem fiant hodie interrogationes. ¶ Ibi [ad probationes] dic scilicet præparatoriorū. ¶ Ibi [litigationibus] dic, scilicet agere volentibus. ¶ Ibi [aduersa parte] dic officio iudicis interrogata, vt. j. eo. l. si fine. ¶ Ibi [iudices] dic ordinarios, vel delegatos, secūdùm veritatem, de quo aliquid
3 j. in glo. ¶ Nota hic, quòd in præparatorijs † fauemus actori, sic. s. qui satisd. cogan. l. de die. in princ. ¶ Nota se-
4 cundò, quòd actor † non potest esse certus de facto rei, ideo ad eius requisitionem reus cogitur respōdere. ¶ Ter-
5 tiò nota, quòd causa † denotat suum effectum. ¶ Nota
6 quartò, quòd † lex abrogatur per desuetudinem, simile habemus in proæ. Inst. in §. igitur. in fi. & ī l. nō dubiū. in
7 fi. C. de leg. ¶ Itē nota, quòd † interrogationibus, & positionibus factis ante litem contestatam quis cogitur respondere per officium iudicis, non iure actionis. ¶ Item
8 allegatur, quòd † confessio facta ante litem contestatam faciat plenam fidem, vt. j. eo. l. voluit. & l. & quia. & l. si qs interrogatus. de quo ēt aliquid dicā. j. super glo. quæ incipit, scilicet circa. Dicit etiā Guil. in Spe. in tit. de posi-
9 tio. §. denuo. in prin. per istum tex. quòd † positionē inutilem, vel non admittendam iudex ex officio suo potest, & debet repellere, facit. j. eo. l. si defensor. §. fin. quem nō allegat, & in hoc exuberat eius officium, vt hic, sicut in libello

bello inepto.2.quæst.8.c.per scripta.§.libellorum.ibi vide.¶Item,quia tex.dicit,quòd responsio † fit, vt releuet partem ab onere probandi,patet, quòd debet esse talis, quòd releuet,aliàs non esset sufficiens responsio.Ita quotidie allegatur in practica, circa quod vide quod dicam.
11 ℥.eo.in l.de ætate.§.nihil. Cui adde,quòd quãdiu † pars monita deberet respondere,non currit alteri parti terminus ad producenda capitula,vel ad probandum,secundũ Io.And.in clem.sæpe.ver.& positiones.Itẽ aduerte,quòd tex.dicit[in iure]quòd si fieret interrogatio extra ius,videtur idem, arg.℥.sol.mat.l.seruus dotalis.& de legat.1. l.huiusmodi.§.Stichum.& de lega.2.l.statuliberum.§ fi. Sed certè contrarium verius, quia confessio facta extra iudicium regulariter nõ nocet,vt in fine huius legis.& C. de iur.& fact.ignor.l.cum falsa.Et istud declara,quod tãgit hic vna glo.quæ incipit,ergo,&c.¶Item,quia tex.dicit,[& dubitat] potest quæri,quid si ignoraret, & videtur idem dicendum,arg.C.de cond.indeb.l.fin.Non obstat,si dicatur, quòd nemo cogitur manifestare iura sua. C. de eden.l.1.& de testi.l.nimis graue.ergo nec hic habet instruere de suis secretis;quia potest dici,quòd hic sit; quia creditores ad suum debitum peruenire non possent. l. 1. in prin.℥.de success.edic.¶Itẽ,quòd per partes debet haberi confessio veritatis.C.de fideicom.l.fi.¶Item, quia dicit [si is,cum quo velit agere] &c.potest dubitari,an teneatur vnus ex hæredibus respondere sine alio,& videtur quòd non,arg.℥.de quib reb.ad eund.iud.eat.l.1.& 2.& de lib.caus.l.cognitio.§.si plures.Contrarium tamen videtur per notata in l.1.& 2.C.de consor.eiusd.lit.¶Itẽ, quia dicit [interrogationem necessariam] potest dubitari,quid si non fiat? potest dici,quòd sibi imputet;quia nõ poterit obtinere, nisi probet eum hæredem, sicut dicitur in rei vendicatione.s̃.de rei vendi.l. qui petitorio. Non
12 enim debuit † reus actorem instruere,qui eum non interrogauit,arg.℥.de publica.l.fi.§.Diui.il.1.Quod tamẽ sine dubio nõ transit,& posset in dubium refricari. ¶Item quòd litera dicit [certum petatur] põt dubitari, quid si sit incertum,de hoc tangit vna glo. vbi dicam, est quinta glo.ad finem.¶In glo.1.ibi [instituenda] loquitur ergo hic de interrogationibus ante litis contestationem; & ita practicat istum tex.Ray.in l.vbicunque.℥.eo.potest practicari etiam,quando post oblatum libellum, & litem cõtestatam fieret interrogatio, de quo vide quod dicam.℥. eo.in l.si defensor.§.illud.& ℥.super glo. magna ad finẽ. ¶In fine eiusdem glo.nota,quòd quando simul petantur
13 † plura(inter quæ tamen est ordo) procedit libellus, sed iudex sup illo libello nõ debet simul ꝓcedere, sed processum diuidit, & priùs procedet super eo, super quo est priùs procedendum, quod facit ad notata in l.qui de inofficioso.s̃.de inoffic.testa.¶Aduerte tamen,quia gl. videtur aliter sentire.℥.in l.de ætate.§.qui tacuit. & §. qui ex quadrante. & potest hic in dubium refricari per l. 1. §.1.℥.si mens.fal.mod.dix.hic alleg. Sed hanc gl. sequitur Ray.in d.l.vbicunque.& respondet ad l.1.§.1.si mẽs. fals.mod.dix. quia loquitur,qñ actio inepta erat proposita,sed hic erat apta,licèt fortè plus esset petitum;vnde locum habet alia pœna,de qua statim.℥.in glo.scilicet circa.¶In glo.quæ incipit,tria sunt necessaria,ibi [tũc enim daretur] dic scilicet contra hæredes eius, qui dolo desijt possidere.adde tamen,quod notatur in l. 2. §. fin. ℥. de præt.stipul.& quod dixi in l.de eo.§.fi.s̃.tit.1.¶In eadẽ glo.ibi [quia ex persona defuncti ad certam quantitatẽ
14 agitur] hoc dicit;quia ipsum interesse† recipit diuisionẽ, vt dicit glo.in l.2. de verb. oblig. in glo. quæ incipit. qui viam.¶In glo. damni.ibi [de confessis tantùm post]Doct. communiter contra, licèt glo. dicat idem, quod hic in l.nõ solùm.in prin.s̃.de procur.dic enim,quòd iste tex. locum habet etiam ante litem contestatam, vt tangitur. s̃.de rei vend.in l.qui petitorio.differt tamen in hoc;quia iste tex.loquitur de præparatorijs causarum: tit.verò de confessis loquitur de decisorijs, vt.s̃.de iud.l.si debitori. & ad l. Aquil. l.proinde. Adde tamen, quòd potest esse dubium,an interrogatio, de qua in isto loco,habeat locũ ante porrectam petitionem,de quo vide in Spe.de interrogat.quæ fiunt ante litem contestatam.§.1.vers.sed nun quid priùs.¶In eadem glo. ibi [tertia qualiter fit hæres] hæc glo.allegatur quotidie in practica, quòd hæres interrogatus,an sit hæres,tenetur respondere,an ex testamento,vel abintestato,quod est verum,si conueniatur actione ex testamento,secus si actione personali;quia non tenetur respondere,vt in d.§.illud.allega. hic. ¶Ibi septima. ibi [qui seruum.§.fin.] hic vide,qđ no.de iur.cal.in c.cũ causam.in glo.fi. vbi de ista, & alijs hic nominatis fit mentio Nec obstat.℥.de præt.stipulat.l.2.§. fin. & quod ibi notatur;quia loquitur ibi,quando lis erat contestata in reali,aliàs secus,vt ibi notatur,& s̃.de rei vend.l. si possessor.
15 ¶Ibi [decima] &c.supple,vel dolo † desierit possidere; quia pro possessore habetur, vt notatur in d.l. qui petitorio.¶In fi.glo.ibi [est & duodecimus] dic, quòd in istis tantùm casibus faciũt interrogationes ante litis cõtestationem;quia in istis tantùm casibus præcedunt interrogationes,vt præparatoriæ ad litis ordinationem:in alijs autem fiunt ad litis decisionem, quæ non potest fieri ante litis contestationem,in Auth.de testi. §. pen. ergo nec illa interrogatio,arg.s̃.si quis caut.l.si eum.§.qui iniuriarum. ¶Adde extra glo.alios casus,vnus est in l.1.§.ex hoc rescripto.℥.de vetre inspic.vbi mulier interrogat,an sit prægnans.Alius est † casus in Auth.offeratur.C. de lit. con-
16 test.& in corpore,de exhib.& introd. reis. vnde sumitur. vbi interrogatur reus,an sint lapsi viginti dies dati ad deliberandum,vt sic litem debeat cõtestari.Alius casus potest addi, si possessor hæreditatis conuentus, asserens se emisse,interrogetur à quo,& sic an à cõpote mentis,vt notat.s̃.de petit.hæred.in l.pro hærede.¶In ea.gl.in fine no
17 ta,quòd in interrogatione,† quæ fit, requiritur iuramentum.¶Item nota, quia dicit, quod obtinet probationis
18 speciem;quia responsio facta per † verbum [credit] facit contra respondẽtem plenam probationem,& ita ac si affirmatiuè loqueretur,& vide circa hoc,quod not. ext. de restit.spoliat.in c.cum sedem.& de iuram.cal.in c.cũ causam.& quod dixi.s̃.super tex.¶Item aduerte,quòd quan
19 do ante litis contestationẽ fit ista † interrogatio(ne actor circũueniat)de iure dẽt fieri respõsio necessariò đ sciẽtia, & veritate,arg.℥.eo.l.de ætate.§.nihil.vbi aliquid dicã, & notatur per Doct.in l.2.§.quod obseruari. C. de iurã. calum.¶In glo.quæ incipit, sed quomodo vocabantur. ibi [nomina non habemus] dixit Pet. quòd vocabatur actio interrogatoria ex parte interrogantis,vt hic, & per consequens confessoria ex parte confitentis, simile in l. proinde.§.1.s̃.ad l.Aquil. ¶Ibi [per has enim] hic ponitur quis erat effectus harum actionum. ¶Ibi [videtur quòd sic ex prædictis] dic scilicet à cõtrario sensu ibi, dum dicit [ante iudicium.] ¶Ibi [sed per officium]hæc communis sententia per rationem.l.ædiles.§.item sciendum.℥. de æd.ed.nam cũ positioni ante litis contestationem quis compellatur respondere per officium iudicis;ergo fortiùs post;quia officium magis est roboratum.¶In ea.glo.ibi [sed si est delegatus] aduerte;quia in ista parte glo.not. prosequitur præcedentia,sed redit ad text. ¶In fi.glo.pro hoc etiam facit.s̃.de procur. l. ad rem mobilẽ.

& l.

& l.ad legatum. & quod notatur in l.fi.in fi.ſ.de off.eius,
cui mand.eſt iuriſd. Et nota glo.quæ quotidie allegatur,
20 quòd † officium iudicis delegati eſt aliquid in concernẽ
tibus præparationem iudicij,ſed non in concernentibus
eius deſtructionem: vnde non poſſet abſoluere ab obſer-
uatione iudicij, ita quòd haberet vim definitiuæ, ita lo-
quitur.l.ſi reus paratus.hic allegata.¶In glo.fi. ibi [non
21 præiudicat confitenti] nota ergo regulam † in hac con-
feſsione extra iudicium facta,quæ habet locum etiam in
ciuili, ſed idem eſt in cauſa criminali, quantùm ad ple-
nam probationem.l. Diuus. la.2.ꝟ. de cuſt. reor. quod
notatur in l. iubemus. C. de lib. cauſ. facit tamen indi
cium. ꝟ. de ædil.edic. l. quæro. §. fin. & de adul. l.capite
quinto. ¶In eadem gloſſ.[ſed ibi fuit tranſactio, non
ſimplex confeſsio] dic, ideſt confeſsio iuris, & de iure,
non confeſsio hominis. C. de interd. matr. l. ſi tutor
& quoniam dictum eſt, quòd confeſsio extra ius fa-
cta,non valet, ſatis poteſt colligi, quòd nec ex ea poteſt
acquiri, nec eſt mirum; quia confeſsio regulariter tendit
ſolùm ad probandum.l.Publia.§.fin.ꝟ.depoſ.Et ex nulla
22 † ſpecie probationis nõ oritur actio, dicit ſingulariter gl.
in l.ſed ſi poſſeſſori.§.fi.ꝟ.de iureiur.Quod verum eſt (ſe-
cundùm Bar. ibi) niſi probatio fieret per cõfeſsionem in
iudicio,ex qua naſcitur actio etiam ante ſententiam.l. 1.
C.de confeſſ.vel ꝑ iuramentũ.l. nam & poſtea. §. fin. de
iureiur. Adde circa iſtud de extraiudiciali confeſsione,ꝙ
23 facta † parte abſente (ſm̃ Azon.) facit ſemiplenã proba-
tionẽ.Ita dicit in ſumma. C.de probat.in fi.facit.l.quæro.
§.fi.& quod ibi notat Iac.But.ꝟ.de ædil.edic. Idem tenet
Bar.in l.admonendi.ꝟ.de iu.iur.facit extra de ſucceſ.ab-
inteſt.c.fin.incip.cum dilectus. imò (quod plus. eſt) iure
canonico videtur præiudicare in totum,& probare, dicit
glo.maximè ſi interueniat iuramentum,arg.22.q. 5.c.iu
ramenti.Ita dicit ſecundũ glo. 1.q.7.in c. quoties cordis
oculus.facit.l. cum quis decedens.§.codicillis. ꝟ. de leg.
24 3.¶Item adde,quòd duplex confeſsio extraiudicialis ha
bet vim confeſsionis factæ in iudicio.l.cum ſcimus.C. de
agric.& cẽſ.lib.11.vbi hoc Bar.ponit.¶Item adde,quòd
25 ſi confeſsio † eſt directa per nunciũ, vel epiſtolam, habet
vim confeſsionis factæ inter præſentes.ꝟ.depoſ.l.Publia.
§.fi.¶In eadẽ glo.dum dicit[vt ergo hæc pleniùs uideas,
& ibi de act.& oblig.l.Arrianus] hoc poteſt procedere in
his, quæ per conſenſum induci poſſunt, vt eſt liberatio,
aliàs ſecus, vt ſi extra iudicium confiteor fundum tuum
26 eſſe ſcienter,non præiudico mihi quò† ad tranſlationem
dominij, quod non poteſt transferri nuda voluntate.l.tra
ditionibus.C.de pact.ſ.de rei vend.l.ſi ager.fallit in ciui-
tate,& eccleſia.C. de ſacroſanct.eccleſ.l.fi. ¶Item fallit,
27 in confeſsione, † quæ fieret in vltima voluntate, in qua
trãſit dominiũ ſine traditione.l.ex hac ſcriptura.ꝟ. de do
28 nat.¶Item ſi confiteor tuum,& nomine † tuo me poſside
re; quia fictus titulus, & ficta traditio non transfert do-
minium,vt not.de acqui.poſſeſſ.in l.quod meo.& l. ſi ali
quam rem.præſumetur tamen ſuum, donec contra pro-
betur,arg.ꝟ.depoſ. l. Publia.in fin. ¶ Aduerte tamen in
eo,quod primò dixi,quòd per confeſsionem extraiudicia
lem non præiudico mihi;nam videtur facere contra;quia
(ſic confitendo) videor habere rem pro derelicto; & ſic
dominium perdo.l.1.ꝟ. pro derelic. Sed poteſt reſponde
ri, quòd illud poſſet procedere,ſequuta per alium appre
henſione,non ante,arg.l.nec vtilem.ſ.quib.ex cau.maio.
Ita aliàs reſpondi Domino Sanct de Aragonia, quem ha
bui in auditorio meo valentem Scholarem.¶Nec obſtat,
ſi dicatur,quòd iſta confeſsio liberatoria contineat ſolùm
effectum liberationis; quia in hoc videtur verſari etiã ob-
ligatio,ſcilicet ad non petendum.l.ſi vnus.§.pactus.ſ. de
pact.quia poteſt dici, quòd illud venit ſecundariò, non
principaliter; nam illa obligatio ſortitur naturam libera
tionis,vt notatur in d.§.pactus. Vel fortè hoc caſu(ſi ſi-
ne cauſa) dici poteſt,quod non obliget naturaliter ad nõ
petendum.Et iſtud, quod glo.dicit,quòd ad liberandum
valet ſine cauſa,facit,quòd nõ requiratur inſinuatio;quia
29 ſola † cauſa donationis requirit inſinuationem.C.de fide
inſtrum.l.contractus.ſed hic nulla ſubeſt;ergo &c.Sed ꝙ
tacita donatio requirat inſinuationem,ſicut expreſſa,te-
net glo.in l.1.§.1.quib.mod.pign. vel hypoth. ſolu. & in
l.ſi quis obligatus. ꝟ.de reg.iur.& hoc ſequitur Guil.in l.
ſi mulier.ꝟ.de condict.ob cauſ.& hoc tenẽt communiter
Doct.Sed Io.And.alibi dicit hoc verum eſſe,niſi ſit iura-
mento firmata,vel niſi ſit renunciatum inſinuationi,vt no
tatur per eum in Spec.de inſtrum.edit.§.porro.in fine.&
de donat.§.1.verſ. quid ſi actum ſit.in addit. Sed contra
hanc tertiam rationem facit;quia etiam ſi iuramentũ in-
teruenit,poſsit obijci de inſinuatione omiſſa;quia, quãdo
30 † inſinuatio eſt omiſſa,etiam naturalis obligatio non ori-
tur.C.de donat.l. ſancimus. ibi [pro non ſcripto] &c. &
ideo iuramentum non inuenit quid confirmet. ¶In eadẽ
glo.ibi [in mutuo]intellige futuro:ſecus ſi confeſsio ema
naret ex cauſa mutui de præterito.l.generaliter.C.de nõ
num. pecu. ¶Ibi [niſi contra probetur per aliam ſcriptu
ram,vt.l.in contractibus. C. de non num.pec.] aduerte,
31 quia.l.generaliter.hic alleg.† ſecũdùm aliquos loquitur,
quando contractus fuit celebratus in ſcriptis, & ſic ſcri-
ptura facta fuit ad ſubſtantiam obligationis. Alij intelli
gunt illam etiam, quando ſcriptura fuit facta ad proba-
tionem; quia tota videtur loqui de iuribus probationis,
vt ibi [cauſæ probationem] & ibi [religionem iudicis]
&c.Idem quod hoc ſentit glo. in d.l.generaliter.hic alle-
gata.Sed glo.alibi videtur velle, quòd probatio poſsit fie
ri,etiam per teſtes,in l.illicitas.§.veritas.ſ.de off.præſid.
quam quidam allegant pro cõtraria ad iſtam, & ad aliã.
Et iſtam ſecundam partem tenet Iac.But.in l.iuriſgentiũ.
§.quod ferè.ſ.de pact.ſed vtraque vera,quia iſta,& ſimi-
lis loquitur,vbi non negatur conſenſus, ſed ſolùm nega-
tur veritas cauſæ;ſed vbi allegaretur ſimulatio, vel error,
& ſic conſenſum abfuiſſe ab actu,vel diſpoſitione,admit-
titur probatio per teſtes.l.emptione.& quod ibi notatur.
C.plus val.quod agit.¶Idem ſi condicatur liberatio per
condictionem indebiti,vel ſine cauſa.ꝟ.de cod.inde.l.2.
¶Idem ſi inſtrumentum diceretur falſum, quia dicitur,
quòd ille notarius nunquam dicitur rogatus, notatur in
l.in exercendis.C.de fide inſtr.& in l.optimã. C.de con-
trah.& committ.ſtipulat.¶Idem ſi non velit probare cõ
tra inſtrumentum,vel contra præſumptionem, quæritur
ex inſtrumento;quia tunc poteſt probari per duos teſtes,
vt notatur in l.iuriſgẽtium.§.quod ferè.ſ.de pac. ¶Item
his, quæ ſupra dixi de confeſsione ſuper poſſeſsione, vel
dominio,adde,quòd iura realia,quæ poſſunt ſolo conſen
ſu induci,& tolli,vt hypotheca.ꝟ.de pigno.act.l.1.per ſo
lam confeſsionem factam à ſciente inducerentur circa rẽ
ipſius confitentis.¶Nec obſtat.l.cum falſa. C. de iur. &
fact.ignor. vbi agebatur.hypothecaria,& tamen confeſ-
ſio non præiudicat; quia ibi confeſsio non fuit facta circa
ius hypothecæ,ſed circa quoddam adminiculum ipſius,
ideſt circa proprietatem.Ita voluit Iac.Butr.& poſt eum
Bar.in l.cum teſtamentum.C.de iur.& fact.igno.¶In ea-
dem glo. ibi [in ſecundo ſcillcet quãdo ſine cauſa] idem
ſi exprimatur cauſa, quam contrahentes ſciunt non eſſe
32 veram; nam ſicut nulla † cauſa expreſſa, præſumitur in
dubio potiùs ſtultitia, quã liberalitas,ita expreſſa ſciẽter
falſa

falsa. Nec obstat, si diceretur, imò semper deberet valere; quia inter scientes semper præsumitur causa donationis. l. cuius per errorem. ɟ. de reg. iur. de ope. lib. l. Campanus. & de donation. l. hoc iure. in princ. quia illud verum est, quando interuenit stipulatio, & est tunc speciale propter solemnitatem stipulationis, secus in simplici confessione, & etiam pacto nudo; quia tunc non cadit ista præsumptio. l. iurisgentium. §. sed cum nulla. š. de pact. Ita dicit notanter Bartol. in l. nuda. ɟ. de donatio. Quod puto verum, si constat, quòd promissor habuit animum donandi; tunc enim agenti non obstat exceptio doli, præterquam in Republica, quæ non patitur alium sibi sine causa obligari. d. l. hoc iure. sed si non habuit animum donandi, sed ideo non fuit inserta causa; quia credidit promissor eam tenere sine causa, vel etiam dubitatur, an voluit donare, vel non: tunc ex sua stipulatione bene oritur actio, sed obstat exceptio. l. secunda. §. circa. ɟ. de dol. except. in dubio enim † non creditur quis iactare suũ. l. cũ de indebito. ɟ. de probat. pro hoc facit. d. l. nuda. & quod notat Cin. C. de pact. in l. debitori. & quia promissio & solutio, æquiparantur. C. ad leg. Falc. l. fin. sed promissum, vel solutum sine causa condicitur, vt in debitum, & eodem modo condicitur ipsa promissio, & in quantùm ex ea agatur, obstat exceptio, & hoc verũ, nisi in facto subsit iusta causa, propter quam debeat in dubio præsumi donatio, vt meritum præcedens. l. si verò non remunerandi. §. inde Papinianus. ɟ. mand. & d. l. Campanus. vel coniunctio personarum. ɟ. de dona. inter vir. & vxor. l. si seruus communis. vel intimæ amicitiæ ratio. l. fin. §. fi. ɟ. de act. & oblig. vel rei qualitas, & conditio personarum. l. si verò. §. item quicquid. ɟ. solut. matr. & de procur. l. qui proprio. §. procurator vt in cæteris. C. de iur. delib. l. cum aliquis. & notat gloss. ɟ. si cert. pet. l. cum quid. ¶ In ea. glos. ibi [sed coram iudice valet] dic scilicet si confiteatur verum: idem tamen si falsum scienter, parte præsente. ɟ. eo. l. de ætate. §. primo. nisi sit minor, qui confiteretur. C. de auctor. præst. l. clarum. & ɟ. de confess. l. certum. §. minorem. Quando tamen ista confessio fit in iudicio ab ignorante (parte præsente) nocet confitenti, si errauit in iure, non si in facto. ɟ. de confess. l. secunda. Sed si confiteretur in iudicio (parte absente) valet ad liberandum tantùm. ɟ. de magist. conueni. l. prima §. exigere. & rem pupill. salu. fore. l. 3. & notatur in d. §. & licèt. & ɟ. eod. l. confessionibus. cum similibus. ¶ Adde etiam hic, quomodo confessio facta in iudicio per modum contentiosæ, vel etiam voluntariæ iurisdictionis, habeat exequutionem paratam, quod tangit Cin. C. de confess. in l. prima. in nona quæstio. & Ioann. And. in Spec. de confess. §. postremò. vers. nunc videndum. & versi. quid de confessione. Hoc puto verum, nisi esset facta inter prohibitos; quia tunc nec aliquam faceret fidem. ɟ. de probat. l. qui testamentum. & de leg. tertio. l. cum quis decedens. §. Titia. facit quod notat gloss. in d. l. generaliter. ¶ Item quia dicit gloss. de confessione

33 † facta coram iudice, quòd non requiratur causa, notate; quia idem dicimus in iuramento, quòd tenet, licèt indistinctè iuretur. ɟ. de iureiuran. l. si duo patroni. in principio. Inst. de act. §. item si quis postulante. & loquitur ista gloss. in actionibus personalibus, sed in realibus clarum est, quòd causa non requiritur, vt notatur plenè per Cin. C. de iur. & fact. ignor. in l. cũ falsa. & vide quod proximè dixi super alia parte glo. ¶ Ibi [idem coram arbitro] dic, quia arbitrium est redactum ad instar iudicij. š. de arb. l. 1. & rub. secus tamen videtur in mero arbitratore, qui non est redactus ad instar iudicis. extra de iureiuran. c. Quintauallis. & ɟ. pro socio. l. si societatem. §. arbitrorum. ¶ Incidenter tamen † nota, quòd

34 confessio facta coram arbitro, non infamat. l. quid ergo. §. ex compromisso. š. de his, qui nota. infam. vbi hoc notat gloss. quæ arguit. de sententia ad confessionem. Prædicta omnia intellige in confessione inter viuos, sed si in vltima voluntate, dic, vt plenè notatur in d. l. generaliter. per gloss. & Doct. ¶ Item quòd † vbicunque di-

35 ctum est, quòd confessio obligat, hoc verum est, nisi possit probari per iocum promissio, vel (vt melius loquamur) emissa, text. est notabilis in l. obligationum substantia. de act. & obligat. & notat gloss. in d. l. generaliter. Adde etiam de ista materia, quod dicam in l. fina. ɟ. eod. ¶ In fine gloss. de quo per Din. Inst. de act. §. de constituta. & tangit gloss. in l. tertia. ɟ. de constit. pecu. & notatur plenè in d. l. generaliter. ¶ In fine eiusdem gloss. ibi [idem coram arbitro] istam quæstionem vide reassumptam per Cin. in l. prima. C. de confess. in quinta quæstio. princ. vbi videbis plenè reassumptam. ¶ Vltimò ad id, quod supra dixi de confessione extraiudiciali, adde quod dicam ɟ. eod. l. de ætate. §. pen. & fin. & in l. finali. ¶ Item ad id, quod dictum est de confessione liberatoria facta parte absente, vide quod notat gloss. in l. idem in duobus. š. de pact. & in l. non solùm. §. si liberationis verba. ɟ. de liberat. lega. & quod in vtraque earum not.

Ex l. Edictum.

SVMMAE.

1 *Notorium aliquid esse, constare debet iudici sedenti pro tribunali, aliàs non diceretur constare.*

2 *Si non potest probari aditio hæreditatis, sufficit constare aliquid æquipollens ex iuris dispositione.*

L. Edictum. ¶ Interrogationes ex hoc titulo fiunt pro releuando à difficultate probationum. hoc dicit, & ponit hic edicti causam, idest eius effectum in genere. ¶ In text. ibi [quia sciebat] dic, scilicet per rationem, & causam, vt in l. proxi. ¶ Ibi [hæredem] quod quomodo probetur, vide in l. pro hærede. in princip. ɟ. de acquiren. hæred. ¶ Ibi [bonorumue possessorem.] Item fuit alia ratio; nam damnum pateretur ab hærede plus petendo. š. eodem. l. prima. in principio. vbi de hoc dixi. ¶ Nota text. in l. quia plerunque. vbi appellat difficilem probationem, &c. & dicit Cin. in l. prima. C. de alien. iud. mut. caus. fact. quòd aliquid † esse notorium, de-

1 bet constare iudici sedenti pro tribunali, aliàs non dicetur sibi constare, alleg. l. à procedente. C. de dilat. ¶ Ad-

2 de, quòd si non potest probari † aditio, sufficit probare aliquod æquipollens ex iuris dispositione; vt quia trãsegit super bonis hæreditatis; transactio enim fingitur loco aditionis. š. de transact. l. controuersia. & ibi notatur. ¶ In gloss. prima. in fine, ibi [solus DEVS] vt patet in Luc. 6. & Eccles. 7. in princip. & š. de off. Præsid. l. obseruandum. & C. de testa. l. non codicillũ. & in clem. 1. § cæterùm. de verbor. signif.

Ex l. Voluit.

SVMMAE.

1 *Confeſsio facta ante litem conteſtatam ita obligat confitentem, ſicut poſt, quia contra eum producit actionem.*

2 *Quæ requirunt plenam cauſæ cognitionem, quomodo, & quo in loco expediri debeant, circa quod vide diſtinctionem ipſius Auctoris.*

3 *Appellatio poteſt interponi coram iudice ad ipſius domum; quia interponitur de plano, ſine ſtrepitu, & figura iudicij.*

L. Voluit. ¶ Confeſsio, vel mandatum in reſpondendo, obligat reſpondentem interrogatum, & appellatione iuris continetur quilibet locus, in quo ſit locus pro iure reddendo. hoc dicit tota lex. Et hic ſecundò principaliter ponitur effectus interrogationis ex parte rei; quia ſupra viſum eſt ex parte actoris. ¶ In tex. ibi [qui conuenitur] dic ſcilicet actione perſonali ad certum. ſ. eod. l. prima. in principio. ¶ Ibi [confitendo] dic, ſcilicet partem, ex qua eſt hæres debitoris. j. eod. l. de ætate. §. primo. ¶ Ibi [oneret] dic ſcilicet in ſolidum, vt j. eod. l. de ætate. §. qui tacuit. & vide omnino, quod ibi dicetur. ¶ Ibi [certioretur] dic ſcilicet tam actor, quàm reus. ¶ Nota iſtum text. in verbo [aſtringere] per quem
1 poteſt in hoc verbo colligi, quòd confeſsio † facta etiam ante litem conteſtatam ipſum obligat cõfitentem; quia contra eum producit actionem, & ita fuit inductus per Iacob. de Aren. ¶ In gloſſ. prima. in princip. ibi [certioretur] intellige ex interrogatione præcedente, & reſponſione ſequuta, aliàs hoc eſſet nihil dicere. ¶ In §. quod ait. ſumma, vt ſupra, & hic ponit edicti formam, & verba, & eorum expoſitionem. ¶ In text. ibi [quod ait] vt ſ. eod. l. prima. in princip. ¶ Ibi [reſpondit] ſubaudi, quòd eius reſponſioni ſtetur contra eum. ſ. eod. l. prima. in princip. & in fine. ¶ Ibi [accipiendum] ſubaudi, ſi reſpondit apud iudices, item quod ſequitur. ¶ In tex. ibi [iudices] dic ſcilicet, & delegatos, vt dictum eſt. ſ. eod. l. prima. in principio. ¶ In gloſſ. vnica, ibi [debet iudex ſeruare] contra hanc ſolutionem videtur facere;
2 quia etiam ea, quæ requirunt † plenam cauſæ cognitionem, fiunt in itinere. l. ſecunda. vbi eſt bonus caſus in materia ſ. de off. proconſ. & leg. ¶ Pro clariori autem declaratione, & intelligentia dic, ſi quæritur, vbi debeat fieri, & an valeat, & debeat attendi; quia ſi loquimur in his, quæ requirunt ſummariam cauſæ cognitionem, illa poſſunt expediri in loco maiorum, vt l. penulti. hic allegata, & etiam alibi in l. ſecunda. §. dies. j. quis ord. in bonor. poſſ. ſeru. Sed ſi loquimur in his, quæ requirunt ſolemnem cauſæ cognitionem: tunc attende, an pertineant ad litis ordinationem, & poſſunt expediri, etiam iudice non ſedente pro tribunali, vt hic. Sed ſi tendant ad litis deciſionem: tunc attende, an ſit actus, qui expediatur per viam voluntariæ iuriſdictionis, & tales actus poſſunt vbique fieri, vt l. ſecunda. ſ. de off. pro conſ. & lega. & l. non eſt omnino. j. de manumiſ. vind. An per modum contentioſæ: & tunc debent expediri tales actus in loco maiorum. l. penul. ſ. de iuſt. & iur. hic alleg. Quod intelligo, ſi habebat locum certum: ſecus ſi non habebat, vt ſunt delegati, vel quidam ordinarij, de quibus in l. ſi duas. §. qui decet. j. de excuſat. tuto. quia tunc poteſt vbique expediri. ¶ Item hoc eſt verum, niſi partes prorogarent de loco ad locũ, de qua prorogatione loquitur l. prima. ſ. de iud. & C. de iuriſ. om. iud. l. 1. & l. priuatorũ. & ex. de offi. deleg. c. P. & G. de hac aũt quæſtione vide per Guil. in Specul. de dilat. §. fina. verſ. ſed cum à procedente. Vide etiam in titu. de inſtru. edit. §. porrò. verſi. donatio autem firma. vbi Io. And. in addit. quæ incipit, hæc ſuſcriptio donationis. item declarat, an inſinuatio donationis poſsit fieri omni loco, & tempore, etiam feriato in honorem DEI, & allegat iſtam legem pro caſu, quòd ſic. ¶ Extra nota iſtam gloſ. quòd
3 appellatio † poteſt interponi coram iudice ad eius domum; quia appellatio interponitur de plano. l. prima. C. de fer. circa quod vide tex. in l. ſecunda. §. dies. ibi [adeundi facultas] j. quando appell. ſit.

Ex l. Qui interrogatur.

SVMMAE.

1 *Interrogatus de facto proprio, tempus ad deliberandum petere poteſt, qualiter reſpondere debeat, & ratio.*

2 *Lege imperante aliquid cuipiam, quod ad illius vtilitatem dirigatur, verbum imperatiuum efficitur poteſtatiuum.*

3 *Poſitio etiam, quando pendet à facto proprio, poteſt peti tempus ad deliberandum, & nota aliquos caſus in hac materia.*

4 *Reſponſio quando ſit cum deliberatione, non poteſt poſtea reuocari, etiam ſi allegetur erronea.*

5 *Confeſsio iuramento firmata, non poteſt reuocari.*

6 *Quando iudex dubitat, an poſitio ſit pertinens, vel non, non currit parti tempus ad probandum.*

L. Qui interrogatur. ¶ Interro-
1 gatus † dubius poteſt ad deliberandum tempus petere, ne reſpondendo præcipitetur. hoc dicit. Non debet tamen dari, niſi petenti, vt patebit ex ſequentibus. ¶ In text. ibi [qui interrogatur] intellige ante litem conteſtatam, vel poſtea, vt voluit gloſſ. hic, & vt fuit notatũ. ſ. eod. in l. prima. ¶ Ibi [ex parte] facit quod notatur ſ. de rei vẽdic. in l. in ſpeciali. ¶ Ibi [impetrare] dic idest conſequi, & obtinere, vt colligitur ex notatis j. de iureiuran. in l. iuſiurandum & ad pecunias. in principio, & ſ. de petitio. hæred. l. ſi debitori. ¶ Ibi [perperam] ideſt malè, & contra veritatem. ¶ Nota, quòd interrogatus de facto proprio, poteſt petere tempus ad deliberandum, qualiter debeat reſpondere, quod eſt multùm notandum. Nam aliàs tempus ad deliberandum petitur, vtrùm expediat adire, vel non. C. de iure deliber. l. ſi curatoris. vbi vide. ¶ Qualis autem ſit iſta dilatio, dicit Specu. quòd eſt arbitraria, & ita intelligit iſtam legem in tit. de dilat. §. 1. verſ. dubitatoria autem. Et eſt conſiderandum, quòd ſi interrogatus, an ſit hæres, reſpõdeat, quòd non, conſilium eſt, quòd interrogetur, an ſit poſſeſſor, vt ſic ſaltem, vt poſſeſſor, conueniatur, ſecundùm Bart. in l. controuerſia. ſ. de tranſact. de quo etiam tangam in l. ſi defenſor. j. eod. ¶ In gloſſ. 2. dum dicit [debet] ideſt poteſt. nam vbi lex aliquid imperat alicui, quod tendit in il-
2 lius vtilitatem, verbum † imperatiuum efficitur poteſtatiuũ, ſic. C. de pig. l. 3. ſ. de off. Præſ. l. gñaliter. C. de tranſac. l. age. & C. de ordin. iud. l. 1. ¶ In glo. fi. ibi [non tantũ de ſuo] in quo nõ põt pr&etendi tolerabilis ignorãtia. j. ꝓ ſuo l.

suo l. fina & ℥. de iur. & fact. ignor. l. plurimum. cum simul. ¶ In eadem gloss. ibi [& hoc approbat consuetu-
3 do] nota glo. quæ quotidie allegatur, quod etiam † quando positio pendet à facto proprio, potest peti tempus ad deliberandum, & allegatur in l. secunda. §. quod obseruari. C. de iuram. calum. In quo conclude, quòd sunt certi casus, in quibus datur dilatio ad deliberatè respondendum. ¶ Primus est, quando pendet à facto alieno, vt hic, & in reg. iur. cum quis in alterius. de reg. iur. lib. 6. ¶ Secundus est, quando interrogatur de facto proprio, & remoto. C. de vet. iur. enucl. l. secunda. §. sed quia diuinæ. & l. hac consultissima. §. at cum humana. C. qui testam. facer. poss. ¶ Tertius est, quando de facto proprio, multùm tamen implicito, vel intricato interrogatur. ℥. de condit. & demonstrat. l. cum seruus. & ℥. ad Velleia l. quamquam. facit d. l. iusiurandum, & ad pecunias. in princip. de hoc tangitur in l. si debitor. ŝ. de petit. hæred & vide circa hoc Cin. in l. si quidem. C. de except. in vltima quæstione, & quod notatur per gloss. & Archid. in d. c. ponderetur. Vide etiam Bartol. in l. post legatum. ℥. de his, quib. vt indign. Et
4 nota, quòd quando responsio fit † cum deliberatione, non potest postea reuocari, etiam si allegetur erronea; nam in confessione deliberata, non de facili probatur error. Ita dicit Ioan. And. de iureiuran. in cap. 3. lib. 6. vbi allegat not. de diuor. in cap. ex literis. in gloss. secunda. & vt ecclesi. benef. in c. vt nostrum. in gloss. & primo. ¶ Idem
5 si confessio † esset iuramento firmata; quia non potest reuocari, notat Innocen. de accus. in cap. cum dilecti. & ad istud vide quod dicam. ℥. eod. l. de ætate. §. fina. ¶ Prædicta omnia loquuntur, quantùm ad deliberationem partis: quædam autem est deliberatio iudicis, vt cùm dubi-
6 tatur, an positio † sit pertinens, vel non, & sic admittenda, vel non. In quo dic, quòd tunc non currit parti tempus ad probandum, vt notatur in Clem. sæpe. versi. & quia portiones. de verbor. significat. potest iudex mandare, quòd respondeatur (saluo iure impertinentium, & non admittendorum) vt notat gloss. extra de off. deleg. in c. cum contingat. ¶ In fine gloss. ibi [& facit] dic scilicet ad id, quod statim gloss. dixit pro opin. sua in versic. [sed veriùs] aliàs non ita inducendo, mussabitis.

Ex l. Et quia.

SVMMAE.

1 *Defunctorum interest habere hæredem, qui si decederet aliquo casu sine hærede, iniuria afficeretur, quod esse non debet.*
2 *Filius in potestate patris hæreditatem aditam transmittit in quemcunque, & quomodo.*
3 *Opinio, quæ habet, quòd hæreditas adeunda per filium, possit transmitti in quemcunque cum potestate repudiandi, intelligitur vera, quantùm ad portionem obuenientē de iure communi, secus ex priuilegio, & lucro ad alterius exclusionem.*

L. Et quia. ¶ Ista continuatur ad præcedentem, & quotidie al-
1 legatur, quòd † defunctorum interest habere hæredem. hoc dicit. ¶ In text. ibi [ne præcipitentur] dic inconsultè respondendo; quia fortè negaret se hæredem, & sic defunctus decederet sine hærede, & per hoc iniuria afficeretur, quod esse non debet. Inst. quib. ex caus. man. in fine secundùm Odofr. ¶ Et nota istum text. qui allegatur ad illam quæstionem vulgatam, quòd filius in po-
2 testate † patris hæreditatem non aditam transmittit in quemcunque; quia transmittere est merus fauor, vt hic; quia impediretur (si hæreditatem non transmitteret) beneficium abstinendi tributum filijs, quod est inductum in fauorem, non in damnum. ℥. de vulga. & pupill. l. si filius, qui patri. Nec obstat, quòd posset esse odium, si fortè hæreditas non esset soluendo; quia filius transmittit eam, vt ad eundam, & sic cum potestate repudiandi, sicut ipse habebat. l. si quis filium. §. primo. de acquiren. hæredi. de qua quæst. tangitur per Iacob. de Are. Pet. & Cin. in l. apud hostes. C. de suis, & legit. per Iacob. de Bel. in Authen. de trien. & semiss. per Bartol. in l. ex militari. de milit. testam. & latiùs in l. ventre. ℥. de acquiren. hæredita. ¶ Aduerte tamen; quia hanc opinionem communem,
3 quòd in quemcunque. &cæt. puto esse veram, † & restringendam quò ad portionem, quæ ad filium deuoluitur de iure communi; secus si ex priuilegio, & lucro ad alterius exclusionem, vt in portione, quam lucratur masculus, qui excludit sororem, ex forma statuti. Ita dixi repetens l. si fratres. C. de iur. deliber. & dixi, quòd fuerat cogitatus meus, quem Dominus Ang. multùm commendauit, & dixit se de hoc nunquam cogitasse, & cum repetitione mea illius legis extensa recessit postea D. Daniel de Aquila, cui DEVS pareat.

Ex §. Interdum.

SVMMAE.

1 *Interrogatus excusatur, si ex iusta causa nolit respondere interrogationi sibi factæ in iudicio.*
2 *Negatiua iuris indefinitè prolata, æquipollet vniuersali negatiuæ.*
3 *Positioni captiosæ non est respondendum, nec à parte, nec à teste, & quæ dicatur positio captiosa, collige ex text. nu. 4. & ratio.*
5 *Iura dicentia, particularia iura silere debere per illam exceptionem, quæ opponitur [& parare posset præiudicium iudicio vniuersali] hodie sunt omnia correcta.*
6 *Quid iuris statuendum sit, quando quis conuentus ab vno iudicio vniuersali, conueniatur ab alio particulari, vide latè hic traditum ab Auctore.*
7 *Litis contestatio perpetuat actionem.*
8 *Mota controuersia super vniuersali iurisdictione, si postea mouetur particulare iudicium super aliquo membro iurisdictionis, an sit supersedendum.*

1 §. Interdum. ¶ Interrogatus excusatur, † si ex iusta causa nolit respondere interrogationi sibi factæ in iudicio. hoc dicit. ¶ Vel sic. Non debet quis præcipitari. hoc dicit. Ita allegatur per Iacob. Butr. ¶ In text. ibi [interrogatus] dic idest conuentus actione pesonali ad certum, & ex contractu defuncti. ¶ Ibi [non cogitur] dic præci-
2 sè, vel causatiuè; negatiua † enim à iure indefinitè prolata æquipollet vniuersali negatiuæ. l. si is, qui ducenta. §. vtrùm. ℥. de reb. dub. ¶ Ibi [controuersiam] quæ est etiā ante litem contestatam. l. Diuus. ŝ. de petitio. hæred. notatur ŝ. de procur. in l. non solùm. §. si status. & ℥. ad Trebellia. l. Lucius. §. tres hæredes. ¶ Ibi [hæreditatis] & sic differtur singulare iudicium contra hæredem propter iudicium contra heredē vniuersale petitionis hæreditatis.

quod gl. dicit hodie correctum, per l. fina. sed dic clariùs,
3 vt ỹ. dicam super gloss. ¶Nota, quòd positioni † captiosæ non est respondendum, nec à parte, nec à teste, vt notatur in Specul. de teste. §. iam de interrogatorijs. Et ex
4 isto text. colligitur, quando dicatur † positio captiosa; quia (in quamcunque partem respondeatur) redditur responsio præiudicialis, & ita vulgariter allegatur iste tex. de quo dicam ỹ. eod. in l. si defensor. §. fina. vbi etiam de hoc aliquid tangam. ¶In gloss. fina. in fin. ibi [sed illa corrigit istam] nota ex ista gloss. quòd omnia iura, quæ
5 † dicunt, quòd debent silere particularia iura per illam exceptionem, quæ opponitur [& parare posset præiudicium vniuersali iudicio] sunt correcta. ¶Idem tenet gloss. in l. fina. hic in gloss. alleg. tangitur etiam ỹ. de except. in l. si post litem. in quo Cin. multùm laborat in d. l. fina. penulti. quæst. Pro cuius declaratione conclude,
6 quòd vbi conuentus ab vno † iudicio vniuersali, conueniatur ab alio iudicio particulari: tunc, si particulare erat tempore periturum (etiam iure antiquo) non obstabat exceptio prædicta; quia cogebatur conuentus suscipere iudicium, saltem vsque ad litis contestationem,
7 quæ perpetuat † actionem. l. cum hæreditas ex Trebelliano. ỹ. ad Trebellian. secus si non erat tempore periturum; quia tunc semper obstabat exceptio isto iure, vt hic, & probatur in l. secunda. C. de except. rei iud. & l. qui cum hærede. ỹ. de act. & oblig. hoc nota. Aliud statuitur per d. l. fina. quia si conuentus vniuersali, conuenitur personali ex contractu defuncti, vel etiam ipse agens similiter vniuersali; tunc non supersedetur. Sed si conuenitur pro legato, debet legatum soluere; suscepta cautione, vt d. l. fina. Si pro libertate, tunc elapso anno suscipit iudicium, & libertatem præstat, vt ibi, ante non, secundùm not. in l. si quis libertatem. in princip. s̃. de pet. hæred. Sed si conuentus ab vno vniuersali, ab alio singulari iudicio conueniatur, qui tamen potest etiam vniuersale intentare, exemplum in d. l. si quis libertatem. in versicu. [nam cum quidam Licinianus] (intelligendo, quòd ibi habet cohæredem, & ex aduerso filius proponebat querelam) tunc nullo iure videtur in hoc facta correctio. Vnde supersedetur in iudicio singulari, de quo loquitur tex. ibi, in versi. [nam cum quidam] quoniam conuentus singulari iudicio, conuenitur ab eodem vniuersali. Vel si aliter inter eos speratur vniuersale iudiciũ: tunc nil corrigitur, imò semper potest opponi ista exceptio, casus est in l. non distinguemus. §. fina. s̃. de arb. & est ratio; quia, ex quo inter eosdem speratur etiam iudicium singulare, cum illud sit de genere, ista quidem duplex refricatio est prohibita. l. prima. s̃. familiæ ercisc. quæ similiter non est correcta, vt notatur in l. fundi. & l. fundum ỹ. de excep. Quandoque conuentus vniuersali, contra alium vult intentare particulare; tunc illo pendente non potest, sed eo finito sic, casus est d. l. si post litem. quæ non est correcta per d. l. fina. quæ non loquitur hoc casu. Fallit si actio est tempore peritura: quo casu conuentus vniuersali, & etiam agens (si conuentus est negligens) eam in iudicium deducit. l. si bonæ fidei. s̃. de petitio. hæredi. nam tunc potest diminuere de patrimonio hæreditas, vt ibi notatur, & hæc sunt vtilia, quando est mota contentio, vel controuersia de vniuersali iurisdictione, postea mouetur particulare iudicium super aliquo membro iurisdictionis, an sit super sedendum, de quo vide aliquid per Bartol. in d. l. si post litem.

Ex l. Si quis in iure. & l. si quis interrogatus.

S V M M Æ.

1 *Confessio licèt habeat veritatem contrariam: obligat tamen confitentem.*

L. Si quis in iure. & l. si quis interrogatus.

¶De quadrupede, vel seruo damnum dante, si confiteatur suum esse, tenetur, & si sit conuentus, vel exactus, dominus liberatur. hoc dicit cum l. seq. ¶In l. si quis. seq. ibi [cum eo actum] subaudi, & exactum. ¶Nota ex l. si quis. sequen. quòd licèt
1 confessio † habeat veritatem contrariam: tamen obligat confitentem, quod declara, vt notatur in l. Iulianus. & in l. qui Sticum. ỹ. de confess.

Ex l. Si fine.

S V M M Æ.

1 *Respondens, vel confessus pro interrogato habetur, licèt non sit, & inhabilitas interrogantis, & interrogati annullat responsionem.*
2 *Ponens aliquid in iudicio, illud videtur confiteri.*
3 *Cautela litigantium est, vt vbi appareat confessio, de qua in hoc tex. siue ante interrogationem, siue post, illa procuretur redigi in actis.*
4 *Pars licèt non teneatur respondere positioni, siue interrogationi partis aduersæ: si tamen respondet, sibi præiudicat, & an talis responsio possit reuocari.*
5 *Interrogationes fieri possunt, & per partem, & per aduocatum, qui potest interrogare, & responderi ei debet, licèt iudicium cum eo non fundatur.*
6 *Allegationes iuris, & non facti pertinent ad aduocatos.*
7 *Pars, quæ vult interesse interrogationibus faciendis à iudice testibus contra se productis, potest, & ratio.*

L. Si fine.

1 ¶Respondens, vel † confessus pro interrogato habetur, licèt non sit, & inhabilitas interrogantis, & interrogati anullat responsionem. hoc dicit cum §. primo. §. interrogatum. ¶In tex. ibi [quis] dic conuentus actione personali, tanquam hæres debitoris. ¶Ibi [responderit] ista appellatur asseueratio, secundùm gl. in l. non nudis. C. de proba. ¶Ibi [sed & ab aduersario] aduerte; quia hodie videtur in hoc esse differentia, secundùm notata in c. 2. de confess. li. 6. & ibi Arch. allegat istum tex. Et ex hac lege sumitur ar-
2 gumentum, ꝙ si quis ponat † in iudicio, ꝙ illud videtur confiteri; nam hic dicitur, ꝙ etiam si ab aduersario non petatur, & aliquid respondeatur, ꝙ pro interrogato habetur, quod locum habet tã in actore, quàm in reo, pro quo facit. C. de liber. caus. l. cum precum. Et ex hoc sumi-
3 tur cautela † per litigantes, ꝙ vbi apparet ista confessio siue ante interrogationẽ, siue post, procurent illam redigi
4 in actis. ¶Item facit ista lex, ꝙ licèt pars † non teneatur respondere positioni, vel interrogationi partis aduersæ, si tñ respondet, sibi præiudicat. Ita allegatur per gl. in c. pe. de iura. calum. & hoc tenet Specu. in titu. depos. §. 6. versi. hoc autem scias, quòd licèt non teneatur quis respõdere, ad quod

ad quod facit. l. prima. C. de anna. excep. facit quod nota. Inn. de dol. & contum. in cap. pro vt. Quod intellige, nisi fuisset dictum [saluo iure impertinentium, & non admittendorum.] An autem talis responsio facta positioni, vel interrogationi, possit reuocari, vide gloss. de iureiuran. in cap. fin. lib. 6. vbi dicit, quòd sic, si fiat incontinenti, non si ex interuallo, de quo vide, quod dicam. ỹ. eod. in l. de ætate. §. fin. ¶ In gloss. 1. in fine. ibi [§. si scriptum.] dic. sed hic fictio, ibi præsumptio. ¶ In gloss. 2. ibi [sine aduocato] nota, ꝙ interrogationes possunt fieri & per partem, & per aduocatum, de quo tangitur per Iac. de Bel. in Auth. vt matr. & auiæ. §. quoniam. & per Guil. in Spec. de test. §. nunc videndum. & §. iam de interrogatorijs. Cui adde,
5 quòd aduocatus † potest interrogare, & responderi ei debet, licèt cum eo non fundetur iudicium, vt habetur s̄. de postul. in l. 1. §. pueritiã. & quòd debeat responderi, vide quod notatur s̄. de legi. in l. legis virtus. Alibi gloss. videtur aliter sentire. C. de iura. calum. in l. 2. in princ. super vers. antequã. pro quo facit quod notatur. ỹ. de pub. iud. in l. custodias. in gloss. 2. Alibi dicitur, quòd allegationes
6 iuris, non facti pertinent ad aduocatos. Ita notatur in Authen. de testi. §. quia verò. & C. de testi. in l. si quando. Circa quod vide, quod notat Bart. in §. quæstioni. hic alleg. & latiùs in d. l. custodias. ¶ Addde notabilem gloss. 2. q. 1. in cap. in primis. super ver. testes. quæ dicit, quòd quæcun-
7 que pars velit, interrogationibus † à iudice testibus faciẽdis contra se productis interesse, potest est ratio, quia partes meliùs nouerunt quærere omnes circunstantias, allegat d. §. quæstioni. ¶ Ad idem facere videtur de fideiuss. c. 2. iuxta finem. Archid. ibi tenet contra, maximè in hoc casu. aliquid facit l. nullam. C. de testi. & extra de testi. cap. venerabili. & allegat ibi auctoritatem Tancred. Goffred. Bernard. Innoc. & Host. eod. tit. in c. 2. vbi Host. ponit ita dicere Archid. de test. in c. præsentium. lib. 6.

Ex §. Alius.

SVMMAE.

1 *De pertinentibus ad se principaliter, vel ratione officij, debet quis interrogari.*
2 *Debitor alienus ingressus monasterium, non debet ipse arctari ad respondendum positionibus, sed monasterium. & ratio.*

1 §. Alius. ¶ De pertinentibus ad † se principaliter, vel ratione officij quis debet interrogari. h. d. & facit ad id, quod dixi. s̄. tit. 1. in l. fin. & ad huius legis declarationem vide Io. An. in Spe. de posit. §. 7. vers. 4. in 3. colum. vbi ponit exemplum ad intellectum istius literæ, quando de facto proprio, & de facto aduersarij est connexio, vt pone: quia mutuaui tibi centum. &c. Et concludit, quòd & de facto proprio, & de facto aduersarij, ac etiam tertij (si faciunt ad causam) potest, & debet responderi, facit etiam, quod ipse dicit eod. titu. in §. secundò considerãdum. ¶ Et allegatur iste
2 tex. quòd † si debitor alienus est ingressus monasterium, non debeat ipse monachus arctari ad respondendum positionibus, sed monasterium; quia non plus iuris habet in causa iste monachus, quàm alius de monasterio, cum omne eius sit translatum in monasterium. Auth. ingressi. C. de sacr. sanct. eccles. Ita allegatur per Iaco. de Are. in l. 2. §. quod obseruari. C. de iur. calum. facit quod not. in clem. 2. de hæret.

Ex l. Si defensor.

SVMMAE.

1 *Licèt defensor possit sine mandato respondere defensionibus: confessio tamen sibi præiudicat, non domino, & quomodo.*
2 *Procurator ex processu causæ obligatur, quod non est in aduocato. & ratio differentiæ.*
3 *Non respondere, & plenè non respondere, paria sunt.*
4 *Interrogatus potest petere dilationem, vt informetur, vel certificetur.*
5 *Responsio procuratoris habentis mãdatum, quando possit præiudicare domino, & de quo mandato intelligatur speciali, an generali, vt ei præiudicet, & quomodo hoc fiat.*
6 *Quando dubitatur verum, an falsum sit illud, quod in confessione deducitur; tunc inspicitur, quomodo confessio emanauerit, an per uiam contractus, vel iudicij, & vtroque modo considerato, quomodo noceat, vel non.*
7 *Confessio Prælati, vel alterius Rectoris ecclesiæ, an noceat ipsi ecclesiæ. remissiuè.*
8 *Confessio facta coram iudice incompetente, an noceat confitenti. remissiuè.*

L. Si defensor. ¶ Responsio defensoris præiudicat sibi, non do-
1 mino. h. d. ¶ Nota, ꝙ licèt † defensor sine mandato possit respondere defensionibus: tamen confessio præiudicat sibi, non domino. ¶ Item nota in ver. [tenebitur] ꝙ
2 † procurator ex processu causæ obligatur; secus est in aduocato, vt dixit gloss. in l. prima. §. primo. de post. Et potest assignari ratio diuersitatis; quia procurator concipit actum in sua persona: aduocatus autem in persona clientuli. ¶ Nota etiam ex tex. ibi [quia non plenè] quòd
3 † paria sunt, non respondere, vel non plenè respondere. & ideo in casu proposito stipulatio iudicatum solui, committetur contra eum. l. non solùm. in princip. s̄. de procurator. sed non plenè, per Doct. in l. 1. C. de confess. Adde tamen, quòd, quandoque potest peti responsio principalis tanquam meliùs informati. s̄. de procurat. l. si actor.
4 ¶ Item quòd interrogatus potest petere † dilationem, vt informetur, vel certificetur, vt notatur in Authen. qua in prouincia. C. vbi de crim. agi. opor. ¶ In gloss. super uer. præiudicium ibi. [probetur à domino] dic, scilicet ante sententiam, non post, secundùm notata in l. error. C. de iur. & fact. ignor. ¶ In fin. gloss. pro declaratione huius at-
5 tende, an procurator † habeat speciale mandatum ad sic respondendum; quia si habet: tunc est clarum, quòd talis confessio præiudicat domino, vt infra eodem. l. qui seruum. secũdo responso. & l. pater ex prouincia. infra de manum. vind. & de fals. l. Diuus Claudius. §. item Senatus. Sed si habeat mandatum generale simpliciter ad respondendum, dic, si confiteatur verum, debet confessioni stari; quia debuit bonam fidem agnoscere. l. quoties. §. sicut. infra de administratio. tutorum. si confitetur falsum, non nocet domino; quia aut hoc facit ex certa scientia, & videretur donare, quod non potest. l. Præses. C. de transact. & l. contra iuris. §. finali. supra de pact. Aut confitetur per errorem: tunc si facti, non nocet de iure communi, ex quo de veritate apparet. Si iuris, non nocet ex quo de veritate apparet; quia vbi pôt apparere sciẽtia, vel error nõ nocet: & sic l. non fatetur. in secundo resp. ibi [nisi ius ignoret] habet locum in principali rñdente, nõ in ꝓcuratore, vel alio administratore. Et hæc proce-

dũt, in vera cõfeſsione, in ficta aũt confeſsione procuratoris videtur, ꝙ habeat obeſſe domino, per l. nõ ſolũ in prin. ſ. de procur. & de confeſſ. cap. ſecundo. & hæc procedunt in procuratore maioris, ſed in procuratore minoris, non videtur poſſe haberi pro confeſſo per actum ſui adminiſtratoris. l. neque infantes. ȷ. de fideico. liber. circa quod vide omnino Bartol. in l. prima. §. ſi procurator. ſupra ſi quis. iuſd. non obtemp. Si dubitatur, an ſit verum, vel
6 falſum, quod in confeſsione † deducitur: tunc attende, an confeſsio emanauit per viam contractus, & nõ nocet. l. Lucius. §. tutelæ. infra de adminiſt. tutor. Et idem ſi per viam diſtractus, vel liberationis. C. de nouat. l. non abſtulit. Sed ſi emanauit confeſsio per viam iudicij: tunc ſi per modum voluntariæ iuriſdictionis, non præiudicat, niſi fiat domino præſente, vel ratificante, & ita poteſt intelligi gloſſ. in l. ſecunda. §. quod obſeruari. C. de iuram. calum. & eſt ratio; quia procurator (etiã cum libera) nõ poteſt donare. l. procurator, cui libera. ſ. de procurator. ſed certum eſt, quòd iſta eſſet donatio. Si per modum cõtentioſæ iuriſdictionis, vt quia porrectus eſt libellus, & lis conteſtata; tunc valet confeſsio, & præſumitur vera, donec dominus probet contra, vt hic notabiliter voluit gl. & in l. prima. C. de confeſſ. & in l. certũ. §. ſed an ipſos. infra de confeſſ. ¶ Prædicta procedunt in procuratore ad iudicia, ſecus ſi eſt ſimpliciter procurator ad negocia; quia non poteſt confiteri, niſi habeat ſpeciale mandatum, caſus eſt in l. non abſtulit. C. de nouat. ¶ Quid
7 autem † in confeſsione Prælati, vel alterius Rectoris eccleſiæ, vide de elect. cap. dudum. & de teſti. capitu. præſentiam. ¶ Adde prædictis, quid de confeſsione facta coram iudice incompetenti, an, & quando præiudicet, quòd Canon. examinant extra de iud. in capitulo. at ſyndici. Tu vide notabile dictum Innocen. de elect. in cap. per inquiſit.

Ex §. Qui interrogatus.

SVMMÆ.

1 *Indefinita reſponſio limitatur ſecundùm præcedentem interrogationem.*

2 *Qui ſimpliciter confitetur, videtur confiteri totum, niſi ſpecialiter fuerit interrogatus de parte.*
Et quid in negante ſimpliciter, an videatur negare totum.

3 *Quando ſupplicatur cum clauſulis derogatorijs non obſtantibus, & Superior ſimpliciter reſcribit de iuſtitia, videtur in dubio etiam derogatum obſtantibus, vt ſic per omnia reſponſio adaptari debeat ad petita.*

4 *Dictum teſtis deponentis de alicuius poſſeſsione per decem annos, in qua interrogatus de ratione, dixit; quia vidi, probat, licèt eius ratio poſſet verificare ipſam poſſeſsionem in vna tantùm die. & ratio.*

5 *Illa, quæ ſunt in termino, ad quem fit relatio, intelliguntur ſpecificata in termino referente.*

6 *Quando teſtis ſuper capitulo de veritate, & fama iurat dicere veritatem, & interrogatus de veritate dixerit ſe nihil ſcire, non per hoc eſt præcluſa via amplius interrogandi eum ſuper fama; quia reſponſio debet referri ad interrogata, vnde debet ſuper fama examinari.*

1 §. qui interrogatus. ¶ † Indefinita, vel indeterminata reſponſio limitatur ſecundùm præcedẽtem interrogationem. h. ita allegatur. ¶ Vel ſic. Talia ſunt ſubiecta, qualia prædicata determinant. h. d. Ita allegatur per Iaco. de Are. in l. fina. §. cui dulcia. infra de triti. vin. vel oleo. leg. ¶ In text. ibi [dicendũ eſt.] Non obſtat ſupra eodem. l. prima. in princip. & inf. eodem. l. qui ſeruum. §. in iure. & ibi dicam. ¶ Nota iſtum text. qui facit ad notata in l. & ſi quis. §. plerique filij. infra de relig. ſcilicet, quòd
2 ille, qui ſimpliciter † confitetur, videatur confiteri totum, niſi ſpecialiter ſit interrogatus de parte, facit. l. Aurelius. § Sticho. infra de liber. lega. & ſecundùm hoc facit ad not. in l. prima. §. ſed videndum. infra de ſucceſsor. edict. & infra de acquiren. hæred. l. illud. & C. de iure delibe. l. ſuum. & ideo dominus, qui in iudicijs negat, intelligitur negare totum, & quamlibet eius partem; quia, quicquid includebatur in affirmatiua aduerſarij, videtur excludi per negatiuam rei propter naturam contrariorũ, & propter naturam relationis, vt hic, & probatur ſupra de pact. in l. ſi vnus. §. ſi cũ mihi decem. Pet. tamen, & Cin. dixerunt, quòd illud, quod dicitur, quòd negans videatur negare totum, eſt verum ſecundùm naturam: ſed ſecundùm iuris præſumptionem debet attendi, an teneatur aduerſarius facere certum, & tunc negando totum ſimpliciter, videtur negare quamlibet eius partẽ. Sed verius credo, quod in iudicijs ſupra proximè dixi. ¶ In gloſſ. prima ibi [in l. ſi in rem] ſolue, vt in notatis in gloſſ. Vel dic, quòd ſunt termini diuerſi; quia ibi loquitur in libello: hic autem in reſponſione, & iſta ſunt longè diuerſa. ¶ Ibi [§. ſi verò partem] ſolue, hoc contingit, ideo quia præceſsit petitio certa, cui conformari debet reſponſio: illud autem, quod ibi dicitur, eſt ſpeciale fauore vltimæ voluntatis. ¶ Vel dic ſecũdò, quòd ibi ideò, ne inſtitutio vitietur, arg. ȷ. de reb. dub. l. quoties. ¶ In gloſſ. ſuper verbo, reſpondiſſe, in fin. ibi [§ præterea.] nota iſtum text. cum iuribus hic allegatis in iſta gloſſ. quia
3 allegantur, quòd † quando ſupplicatur cum clauſulis derogatorijs non obſtantibus, & Superior ſimpliciter reſcribit, de iuſtitia, quòd videatur in dubio etiam derogatum obſtantibus, vt ſic per omnia reſponſio referri, & adaptari debeat ad petita, facit quod notat gloſſ. in l. 1. §. ſi quis ſimpliciter. ȷ. de verborum obligat. & l fin. §. ſi ita ſtipulatus fuero. & quod ibi notatur, eodem titu. & extra de fide inſtrum. cap. inter dilectos. §. cæterùm. & ita reperitur fuiſſe concluſum aliàs in Romana Rota. in deciſione apud me 78. vbi allegant pro caſu extra de reſcr. capit. olim. & de donat. capit. cum dilecti. Quod credo poſſe procedere, quando Superior ſimpliciter reſcribit, fiat, ſecus ſi dicat, fiat iuſtitia; ita aliàs dicebam in quæſtione facti in curia Marchionis, ſtante ibi Eugenio Papa. ¶ Extra allegatur iſte tex. etiam, quòd dictum
4 teſtis, qui dicit, † quòd A. poſſedit decem annis, interrogatus de ratione, dicit [quia vidi] & tale dictum probat, licèt eius ratio (quia vidit) poſſet verificari in vna die tantùm, & ſic non videretur ſufficiens; nam ratio debet
5 intelligi ſecundùm dictum, per iſtum tex. quia † illa, quæ ſunt in termino, ad quem fit relatio, intelliguntur ſpecificata in termino referente. l. ait Prætor. §. primo. & l. in ſumma. infra de re iud. & l. tertia. C. de ſenten. quæ ſin. cert. quant. & ita fuit allegatum mihi in quæſtione facti per iſtum tex. terminatum fuiſſe per Bald. in conſilijs ſuis. ¶ Item facit iſte tex. ad quotidianam quæſtionẽ, quæ
6 † ſit capitulũ de veritate, & de fama, & ſup vtroq; teſtis iurauit dicere veritatẽ, interrogatus de veritate, dixit ſe nihil ſcire, vel nil aliud ſcire, & dubitat, an ſit ꝑ hoc ꝓcluſa uia interrogandi eum ſuper fama; nam dictum eſt per iſtum tex. ꝙ reſponſio debet referri ad interrogata, & ideo

ideo super fama debet examinari,& ita dicit Mart. Syll. per istum tex. Hanc quæstionem vide in Spe. de notor. §. fama.vers. quid si testis.vbi Guil.facit mentionem, quòd hoc practicauit in causa coram eo inter Archiepiscopum Rauennatẽ, & tunc Episcopum Forliuij super Castro Medolæ,& quibusdam alijs castris.quam quæst.vide per Io. And.in Spec.de test.§.nunc vide.ad finem, in addit. quæ incipit.[Disputauit dominus meus in legib⁹] &c.Et hoc nota ad informationem eorum,quibus quotidie committuntur correctiones interrogatoriorum.

Ex § Illud quæritur.

SVMMAE.

1 *Generalis responsio est ad arbitrium iudicis declaranda.*

2 *Respondere tenetur quis,an sit hæres per se,vel mediante alio, cui successit.*

Item an ille,cui ipse successit,fuerit hæres eius,ex cuius testamento agitur.

3 *Vbi est dubium,an sit respondendum positionibus, vel positio ipsa sit admittenda,nec ne,iudex debet de hoc summatim cognoscere.*

4 *Interrogatus quis dubitet, an ad eum spectet successio, vel non,potest ob huiusmodi dubium nolle respondere: & tunc debet interrogari, an sit possessor hæreditatis. In quo est sumpta forma, & consilium, de quo vide Auctorem. nume. 5.*

6 *Testis interrogatus, an sit criminosus, vel tali crimine irretitus,quòd non possit testificari,tenetur respondere.*

1 §.Illud quæritur. ¶ Generalis responsio est ad arbitrium iudicis declaranda.¶Vel sic pleniùs. An quis sit hæres, & quo iure, & ex qua parte, interrogatus cogitur respondere (summatim tamen cognitio de iure petentis.) Hoc dicit. ¶Nota ex ista litera plura. ¶Primò, ꝙ
2 † quis tenetur respondere,an sit hæres per se, vel mediante alio,cui successit,& sic tenet ꝗs respõdere, an ille, cui successit,fuit hęres eius,ex cuius testamẽto agitur.Quod est notabile, quia quotidianum. ¶Secundò nota in vers.
3 [summatim igitur.] quòd, † vbi est dubiũ,an sit respondendũ positionibus, & an positio sit admittenda, vel nõ, iudex habet summatim de hoc cognoscere, de quo tangitur per glo.extra de offic.deleg.in c. cũ contingat.in glo. 3.& ibi Io. And. reassumit super illa glo. Consilium autẽ est,quòd (stante dubio)iudex admittat (saluo iure impertinentium, & non admittendorum) Ita dicit Io. And. in d.cum contingat.& dicit,quòd ista est bona, & communis practica,& in clem. constitutionem.de elect.in gl. ordinaria. Allegatur etiam iste in isto vers. quòd actus contentiosæ (etiam iurisdictionis) idest qui examinatur in figura iudicij,& requirit solùm semiplenam cognitionem, põt vbiq; expediri, de quo.s̄.eo.l.voluit.§.1.qualis autẽ sit ista summaria cognitio,collige ex his,quæ dixi.s̄.titu. 1.in l.3.§.sciendum.¶Aduerte tamen circa prædicta, ꝙ
4 si † interrogatus dubitet,an ad eum spectet successio,vel nõ,potest(propter hoc dubium) nolle respondere,sed tũc debet interrogari,an sit possessor hæreditatis, & sufficit, si legatario,vel creditori agenti respondeat, quòd sic,& procedet contra eum iudicium, licet non probetur aliter hæres,& hoc propter incertitudinem successionis,vt.s̄.de transac.l. controuersia. & ibi notat glo.& super ea Doct.
5 Et ex hoc est † sumpta forma,& cõsiliũ,quòd in proclamatione,vel citatione generali dicatur,si quis velit dicere se hæredem,vel bonorum possessorem,&c.¶Item per istum tex.arg. Guil. in Spec.de test.§. iam de interrogatorijs.vers.sed nunquid quæretur ab eo. in 8. colum. quòd
6 † testis interrogatus,an sit criminosus, vel tali crimine irretitus, ꝙ nõ possit testificari, quòd teneat̃ respondere, de quo vide tactum per gl.extra de testi.in c.cũ causã.per Ioã.And.in titulo de posit.§.septimò.vers. decimò nonò quæritur.Bar.in l.Marcellus.ff.rer. amot.& in Spec. in d. §.septimò.vers.& nota,quòd cum interrogatur cõtra se, & vers. quid igitur si fiat.& §.decimò.vers.sed pone. ¶In glo.super verbo,subiectos.in prin.nota ergo,quòd potest interesse,quo iure alicui succedatur,quod facit ad notata in l.filij. in fine.C.famil. ercis. & sic est casus, quo necessaria est interrogatio de isto (quo iure sit hæres) ante libelli dationem, ne variato facto,necessariò sit opus nouo libello,& noua dilatione ad respondendũ. Circa quod vide Io. And.in Spe.de interrogat.ante lit. contest. facit. §.1. in addit.quæ incipit Azo.& addite quod dixi. s̄. l.1. super.5.gl.¶Ibi[itẽ petita bonorum possessione]aduerte;quia ista exẽpla,quæ sequuntur,sunt in se vera,sed nõ faciunt ad l.istam.

Ex §.Si de peculio.

SVMMAE.

1 *Impertinens interrogatio non debet admitti.*

2 *Interrogationi,vel positioni, quæ non est pertinẽs ad causam, non cogitur quis respondere.Item nec quando est multiplex. nume. 3.*

Item nec quando est captiosa.nu.4.

5 *Articulus,vel positio disiunctiua admittitur,quando est in facto alieno.*

1 §. Si de peculio. ¶ Impertinens † interrogatio nõ debet admitti.h.d.¶Item allegatur in Spec.de position. §.septimò.vers.sed considerandum est.¶In tex.ibi[filiũ, vel seruum]dic ex cuius persona agitur.¶In fine ibi [sit] & ideo ad hoc cogitur respondere,vt notat̃.s̄.eo.in l. 1. in
2 prin. ¶Nota ergo,† quòd positioni, vel interrogationi, quæ non est pertinens ad causam,quis non cogitur respõdere.Ita allegatur in l.2.§.quod obseruari. C. de iuram. calum.facit qđ tetigi.s̄.eo.in l.si fine.in §.fi.Similiter,nec
3 quando positio est † multiplex, & implicita, debet quis cogi respõdere;quo casu potest interrogat⁹ petere, quòd diuidatur,arg.l.filius.ff.de fals.& l.ait Prætor.§.quacũq; autem.ff. de iureiur.quod intelligo verum, etiã si ponẽs, vel interrogans dicat [pono simpliciter, & diuisim] &c. hoc enim nõ releuat,vt notatur de cõfess.in c.2.lib.6.Si-
4 militer nec quando † positio est captiosa, exemplum. ff. de iureiur.l.qui iurasse.§.si pater.Ita probat.s̄.eo.in l. & quia.§.1.notatur in glo.in d.c.2.vbi dicit,quòd si sit implicita; quia comprehensa in illa, sunt pro parte vera, & pro parte non,licitum est negare totum.idem notatur de testib.in c.præsentiam. in gloss. sigillatim. eod. lib. & in Spec.eod.tit.§.11. Bart. tamen videtur aliter sentire in l. 1.§.si stipulanti.ff.de verb.oblig.vide etiam in l. qui solidum.§.etiam respub.de leg.2. de positione disiunctiua, quæ fit per [vel] vide Innoc.de rescrip. in c.ex parte. super glo.¶Nota argumentum, vbi dicit, quòd articulus,
5 vel positio † disiunctiua admittitur, quando est in facto alieno,in quo cadit probabilis ignorantia.quod est valde notandum.

Ex l. Non alienum.

SVMMAE.

1 *Qui negat se ius habere in re, de qua litigatur, cogitur rei cedere.*
2 *Quando negat quis ius suum, debet super tali iure silentium imponi.*
3 *Negans sententiam per se latam, cogitur illi cedere, aliàs iudex pronunciabit illi fidem adhibendam non esse.*
4 *Missionem ex primo decreto non sufficit fieri, nisi detentor, vel detentator expellatur.*
5 *Contumacia in primo decreto potest esse tanta, quòd habeat vim secundi decreti, sicut etiam tanta potest esse contumacia domini, quòd missus in possessionem lucretur fructus.*
6 *Missio in possessionē ex causa noxali, & damni infecti, habet vim secundi decreti.*
7 *Licèt non possit quis vti pro se positione negata: poterit tamē vti testibus super ipsa negatione receptis.*
8 *Interrogatus, quo titulo possideat: eo casu, quo tenetur respōdere, si respondeat [nō dico tibi, quia nolo] postea producat titulum, quem à prin. subiecit, ratione mendacij an patrocinetur ei talis responsio, de quo vide.*
9 *Vasallus, qui per spatium longi temporis præstitit seruitium Domino, & non specificauit feudum, an possit cogi à Domino ad specificationem ipsius feudi cum instrumenti ostensione, remissiuè.*

1 L. Non alienum. ¶ Qui negat se ius † habere in re, de qua litigatur, cogitur rei cedere. Hoc dicit. ¶ Vel ad literam sic. Pro cautione damni infecti, potest quis interrogari, an domus, vel prædium ruinam minans, sit eius, vel nō. Hoc dicit. Allegatur iste tex. quòd qui negat dominium rei, non possit vti dominio, vel eius effectu, de quo vide per Iac. de Are. in l. damni. §. cum pariete. ɉ. de dam. infect. vbi vide. ¶ Item allegatur, quòd neganti ius
2 † suum, debet super tali iure silentium imponi. facit. l. penul. C. de lega. ¶ Item allegatur notanter per Inno. extra
3 de fide instr. c. G. perpetuus. quòd si neget † quis sententiam per se latam, cogitur illi cedere, vel iudex pronunciabit illi fidē non esse adhibendā. ¶ Nota etiam istum tex.
4 quòd non sufficit fieri missionem † ex primo decreto, nisi detentor, vel detentator expellatur, ita probatur hic in verbo [tradere] facit. l. si finita. §. vbi autem. & §. si fortè. ɉ. de dam. infect. Et ideo allegatur per Iac. de Are. in materia primi, & secundi decreti, quòd potest esse tanta con
5 tumacia † in primo decreto, quòd habeat vim secundi, vt probat iste text. ibi [quasi dolo versatus] de quo vide hic glo. super verbo, tradere. Sic etiam aliàs domini tanta potest esse contumacia, quod missus in possessionem lucretur fructus. l. Fulcinius. §. fin. ɉ. quib. ex caus. in possess. eat. quæ omnia declarantur per Bar. in materia primi, & secundi decreti, in d. l. si finita. §. si plures. ¶ Et per istam legē dicebam in Auth. ei, qui iurat. C. de bon. auct. iud.
6 possid. quòd † missio in possessionem ex causa noxali, & damni infecti habet vim secundi decreti. ¶ Extra videtur
7 probare iste tex. quòd quis non possit † vti positione negata, quod tenet. ɉ. de except. l. non vtique. & Spe. in §. 8. tetigit etiam Bart. in l. post legatum. ɉ. de his, quib. vt indig. Cano. de except. in c. cū venerabilis. de cēs. in c. olim. de re iur. in c. ex eo. cum concordant. ibi. lib. 6. cui adde, quod dicam. ɉ. l. prox. §. qui tacuit. sed licèt non posset vti positione negata, poterit tamen vti testibus receptis super positione negata; quia testes iurant dicere veritatem pro vtraque parte. C. de epis. & cler. Auth. sed iudex. & ita voluit Bar. in d. l. post legatum. nisi fortè etiam contra testes opposuisset, vt ibi notatur. ¶ Quid autem si interrogatus, quo titulo possideat, eo casu, quo tenetur respondere, secundùm nota. in l. cogi. C. de petit. hered. respondeat [nō
8 dico tibi; quia nolo] postea producat † titulum, quē subticuit à principio, dic, quòd non patrocinatur sibi ratione mendacij, arg. istius tex. & argum. C. de fid. instrum. l. 2. bene facit quod notat Innoc. in d. c. G. perpetuus. Guil. tamen videtur sentire, quòd imò possit ei patrocinari, sed debeat condemnari in expensis legatario, & hoc iustius, & humanius, & verius puto. ¶ Extra etiam allegatur iste tex. ad quæstionem, quæ fuit de facto in Regno Siciliæ, si
9 vasallus † per longa tempora præstitit seruitium, non tamen specificauit feudum, vtrùm Dominus possit eum cogere ad specificationem feudi, dicens ostende mihi, quod tenes à nobis, & si non vult specificare, vtrū cogatur ostendere instrumentū. Iac. de Bel. in tit. si de feud. defun. fuer. cōtro. inter dom. & agna. in c. 1. §. vasallus. in vsi. feu. allegat istum tex. ꝙ vasallus debeat rem, ostendere, & allegat. l. pen. in fi. ɉ. de alim. & cib. leg. probatur in Auth. de mand. prin. §. coges. & C. de donat. in l. si quis argentū. Item quia videtur pro toto patrimonio præstitisse seruitium. s. de iud. l. si fideicommissum. §. tractatum. ¶ In cōtrarium, quòd dominus debeat probare, facit. l. plures apocis. C. de fid. instr. & C. de pign. act. l. nec creditores. vbi dicitur, ꝙ dominus tenet. Azo. terminauit contra vasallum, argum. ɉ. de confess. l. certum. & 12. quęst. 2. c. longinguitate. quod putauit verum, nisi vasallus habeat iustæ ignorantiæ causam, argumen. ɉ. de reg. iur. l. qui in alterius. Bal. in d. §. vasallus. vbi hoc reassumit, dicit, quòd in factis antiquis, & implicitis, vbi non apparēt instrumenta, nec testes originarij, recurritur ad communem hominum memoriam, & famam. ɉ. de probat. l. si arbiter. & C. de rei vendic. l. indicia. benefacit quod notat glo. in l. proprietatis. C. de probat. nam fama, quandiù viguit, inducit præsumptionem iuris: & subdit, quòd super hoc etiam domestici interrogabuntur, vt dicit gloss. de vxore in l. 2. C. quan. & quib. quar. pars. debea. lib. 12.

Ex l. De ætate.

SVMMAE.

1 *Allegans ætatem ad intentionem suam fundandam, actor siue sit, siue reus, debet illam probare.*
2 *Interrogatio de ætate, & positio fieri potest ante lit. contesta.*
3 *Ratione dubitationis tenet responsio facta à persona minùs legitima (puta à minore sine auctoritate curatoris.)*
4 *Minor, qui (fortè ex forma statuti) non potest respondere sine auctoritate agnati, vel cognati, qui nolit auctoritatem præstare, poterit iudex ipse auctoritatem interponere.*
5 *Minor, qui non potest contrahere sine curatore: poterit tamen fideiubere pro suo procuratore.*
6 *Si petatur ordinari curatorē alicui, tanquā minoris, & aduersarius procedat cū illo, vt cum curatore, præsumitur minor.*
7 *Actus vbicunque habet debitam formam in alijs, in dubio sēper præsumetur habilitas personæ.*

L. De ætate. ¶ Ad intelligentiam huius principij prēmitte, quòd al
1 legans † ætatem ad suam intentionem fundandam, debet illam probare, siue sit actor, siue reus. C. de integr. restit. min.

min.l.4.& ideo est vtilis interrogatio, de qua hic, & sic est casus, qui certificari potest tam ex parte actoris, quã rei, quando de ætate dubitatur, & allegatur istud princi-
2 pium, quòd de ætate † potest fieri interrogatio, & positio ante litem contestatam, & pone casum in terminis, vt hic in glo. hoc sit pro summario. ¶In tex. ibi [quoque] dic implicat quæstionẽ dubitabilem nedũ de alijs, & ista est noua interrogatio, de qua dixit gl. ſ. in l.1. in fin. ¶No
3 ta ergo, quòd ratione † dubitationis tenet responsio facta à psona minùs legitima (puta à minore) sine auctoritate curatoris. Ita colligitur hic ex tex. cum ista glo. facit. ſ. de petit. hæred. l. puta. Cui adde, si interrogetur minor,
4 qui non potest respondere sine auctoritate agnati, vel cognati (fortè ex forma statuti) & ille nolit auctorare, quòd iudex ipse poterit auctoritatem interponere. Ita dicit notãter Bar. in l. si cum dotem. §. eo autem tempore. ſ. sol. mat. & in l. profectitia. post prin. ſ. de iure dot. Quod intelligo verum, nisi statutum requireret etiam auctoritatem iudicis, quod est vtile, quando minor non potest contrahere, vel quasi testari, vel similia facere sine al
5 terius consensu. ¶Item nota ex ista glo. quod licèt † minor non possit contrahere sine curatore. l. si curatorẽ habens. C. de in integ. rest. vt vult ista glo. tamen potest fideiubere pro suo procuratore. Ita probatur. ſ. qui satisd. cog. l. l. de die. §. 1. & est quæstio Guil. in Spe. de defens. §. quoniam. vers. sed pone fideiussor. & ingrediendo monasterium, bona sua alienat sine curatore, & etiam sine decreto, vt probatur extra de probat. in c. in præsentia. & ibi notat Innoc. vers. minor annis. ¶Extra adde primò ad probationẽ ætatis, de qua hic, quod declarat Ioa. And. in Rub de infamib⁹. circa quod vide quod scripsi. ſ. de probat. in l. cum de ætate. practicam etiam huius legis vide in Spe. de actor. post prin. vers. porrò si is. ¶Adde etiam,
6 quòd, si petatur ordinari † curatorem alicui, vt minori, & aduersarius procedat cũ illo, vt cũ curatore, ille præsumitur minor, secundùm notata in l. 2. §. quod obseruari. C. de iura. calum. & ibi Bal. facit quod notatur in Spe. de libell. concept. §. sequitur. in vers. 1. & 2. de eo, qui recepit libellum, tanquam à tali; nam videtur hic fateri, quòd sit talis, &c. vt ibi. ¶Adde etiam, ꝙ vbicunque actus ha-
7 bet debitam † formam in alijs, in dubio semper præsumitur habilitas personæ, notat glo. in l. 3. in prin. ſ. de arb.

Ex §. Si quis cum hæres.

SVMMAE.

1 *Confesso statur contra se, non pro se.*
2 *Confessio omissa in iure ante litem contestatam præiudicat. Item, & desiderium apud acta publicatum, corrigi non potest.*
3 *Confessus furtum se commisisse, si decedit ante litis contest. hæres eius tenetur.*
4 *Si ex duobus procuratoribus vnus confiteatur idem factum, alter verò illud neget, cui standum sit, & an dominus possit reputari contumax in non respondendo, remissiuè.*
5 *Aliud est sponte confiteri, aliud voluntariè, quod nota ad notarios, qui scribunt confessionem accusati, vel inquisiti in tormentis, an sponte, vel voluntariè dicant ipsum confessum.*
6 *Confessio an debeat regulariter acceptari pro, vel contra confitentem, vide quod tradit Auctor, & illius distinctionem.*
7 *Confessio eius, qui dicat se fecisse homicidium ad sui defensionẽ, confessio an tota sit admittenda, vel tota respuenda, & quomodo in tali dubio procedatur.*

§. Si quis cum hæres.

¶Cõfesso
1 contra † se statur, non pro se. h. d. breuiter. ¶Vel sic. Verbis proprijs alicuius adhibetur fides contra se. hoc dicit, & fuit iste tex. allegatus. ſ. l. prox. contra se. & in §. 1. ¶In tex. ibi [habebitur] facit ad notata per Archid. extra de
2 elec. in c. cupientes. lib. 6. ¶Nota, quòd cõfessio † emissa in iure, ante litem contestatam præiudicat, & ideo alibi dicitur, quòd desiderium apud acta publicatum, corrigi non potest. l. rura. C. de omni agro deser. lib. 10. facit. C. de liber. caus. l. cum precum. Pro cuius declaratione vide omnino, quod scripsi in l. qui familiæ. ſ. famil. erc. allegatur etiam iste tex. hic in fine in Spec. de interrog. ante lit. contest. faciend. §. 2. post princ. vers. quid si is, qui confessus. ꝙ si is, qui confessus est se furtũ commisisse, de-
3 cedit † ante litem contestatam, quòd heres eius teneatur; quia in iudicijs quasi contrahitur. l. 3. §. idem scribit. ſ. de pecul. & qui confitetur, tantùm tenetur ex quasi contractu, vt hic, facit. ſ. ead. l. §. qui interrogatus. quod nota ad l. 1. C. ex delict. defunc. quæ videtur facere contra. ¶Item allegatur ad quæst. de duobus procuratoribus,
4 quorum † vnus confitetur, alter negat idem factum, cui stari debeat, & an dominus possit reputari contumax in non respondendo, quod Ioan. reassumit de procur. in c. si
5 duo. in glo. 6. lib. 6. cui adde, quòd aliud est sponte † confiteri, aliud voluntariè, quod est notandum ad notarios, qui scribunt confessionem accusati, vel inquisiti in tormẽtis. Si enim dicunt spontè, instrumentum est falsum; secus si dicant, voluntariè; quia per hoc non probatur, ꝙ spontè fuerit cõfessus, & hoc per notata in reg. velle nõ creditur. ſ. de reg. iur. Ita dicit Bal. in tit. de pace iura. firman. in §. iniuria. in vsi. feud. vbi dicit, quòd hoc est nouum dictum, idest noua consideratio. ¶Item allegatur iste tex. per Innoc. in c. Cumana. de electio. quòd protestatio facit fidẽ in omnibus contentis in illa contra protestantem, quod videtur probari. ſ. pro derelict. in l. fi. ¶Allegatur etiã in Spec. de instru. edit. §. dicto. & §. fi. post prin. in quæst. si tutor extra ius, vel extra inuentarium plus confiteatur esse in bonis minoris, quàm sit, quòd ista confessio præiudicat sibi. Adde huic casum in l. fin. C. arbit. tut. quam vide. ¶In glo. vnica. hic in fine, concludit ergo simpliciter,
6 quòd confessio debeat acceptari † contra confitentem, & non pro se. Contra quod facit, quia imò videtur, quòd iudex debeat æstimare, an tali confessioni sit standum. l. Publia. in fine. ſ. depos. & nota glo. Alibi videtur aliter dicere. C. de donat. ante nup. l. 2. & de except. l. si quidem. Circa quod conclude sm̃ Iac. de Rau. & cõtra Pet. si confessio est tota cõtra se, ei statur, vt hic, & hoc indubitatũ est. Si est implicita; quia partim ꝓ se, partim cõtra se: tũc si est vnica, & sub vna conceptione verborum, vt si mutuasti restitui: tunc aut debet tota acceptari, aut tota respui, argum. l. eum, qui ædes. ſ. de vsucap. Idem etiam si sub diuersis conceptionibus, & inseparabilibus. l. etiam. §. 1. ſ. de min. & fam. erc. l. in hoc iudicio. sententiæ enim ęquiparatur confessio. l. 1. C. de confess. & l. certum. ff. eo. titu. sed si sunt separabilia: tunc statur confessioni contra confitentem in eo, quod est cõtra eum: nõ autem in eo, quod est pro se, vt in ista gl. sed relinquitur iudicis arbitrio, qui secundùm probationes habebit hoc arbitrari. d. l. Publia. in fine. ¶Ex istis videtur posse inferri, ad quotidianum dubium, quòd si inquisitus, vel accusatus de crimine, confiteatur se occidisse ad sui defensionem, ista confessio esset aut tota approbanda, aut tota reprobanda, & sic si acceptabitur, absoluetur: si respuetur, curia, vel accusans habebit necesse probare maleficium commissum. Aduerte

tamen,

tamen; quia Bar. in l. Aurelius. §. idem quæsijt. ÿ. de lib. lega. determinat contra. s. quòd talis confessio (licèt vnica) possit scindi; quia præsumptio iuris est contra cõfitentẽ. l. 1. C. de sicar. & l. si non conuicij. C. de iniur. & istud videtur velle glo. ordinaria in l. si filium. C. de liber. caus. quam vide; quia ad hoc bene facit.

Ex §. Qui ex quadrante.

SVMMAE.

1 *Confitens simpliciter positionem, vel simpliciter respondens, videtur in totam summam confiteri.*

§. Qui ex quadrante. ¶Confitẽs se hæredem in solidum (licèt pro parte tantùm aliqua, vel etiam nulla sit hæres) potest in solidum conueniri. ¶In tex. ibi [hæredem esse] dic simpliciter. ¶Nota ergo, ꝙ
1 qui simpliciter † cõfitetur positionem, vel simpliciter respondit, videtur in totam summam confiteri.

Ex §. Si cum esset.

SVMMAE.

1 *Conuictus pro mendacio, habetur pro cõfesso super toto: secus in errante, vel iustam causam ignorantiæ habente.*
2 *Negans positionem in totum per mendacium, punitur in totum.*
3 *Excusatur quis ratione iustæ ignorantiæ.*
4 *Mendacium non committitur sine dolo, sicut nec falsum.*
5 *Non hæres conuenitur quandoque, vt hæres ratione mendacij.*
6 *Mendaciorum genera octo, quæ tradit August.*
7 *Casus nonnulli, in quibus punitur mendacium.*
8 *Paria sunt, negare, & subtrahere.*
9 *Accusatus, vel inquisitus negans homicidium se commisisse, postea cõuictus vult probare, quòd id fecit ad sui defensionẽ, an admittatur.*

§. Si cum esset. ¶ Pœna mendacis est, vt teneatur in so-
1 lidum. hoc dicit. ¶ Vel sic. Conuictus † pro mendacio, habetur pro confesso super toto: errans tamen, vel habens iustam causam ignorantiæ, non punitur ratione mendacij. hoc dicit cum seq. §. interdum tamen, &c. ¶In d. §. interdum. in fin. ibi [cur ei responsum] dic, & falsum. ¶Ibi [noceat] quasi velit dicere, quòd nocere non debet, vt. ÿ. ead. l. §. ex causa. ¶ Nota ergo,
2 quòd si aliquis negat † positionem in parte per mendaciũ, punitur in totũ, facit. ÿ. ead. l. §. nihil. & quod ibi no. ¶Itẽ
3 nota, quòd ratione iustæ † ignorantiæ quis excusatur. Ex
4 quo colligitur, quòd mendacium † non committitur sine dolo, sicut nec falsum. C. de fals. l. nec exemplũ. ¶No-
5 ta etiam casum, quo non hæres † concernitur vt hæres, ratione mendacij, vt hic, & sic aliàs ratione dubitationis ex facto rei procedit intentio actoris, quæ aliàs non procederet. s. de transact. l. controuersia. & ibi notatur. Et hoc facit ad notata per Innoc. extra de rescrip. in c. ex parte. 5. ¶In glo. in solidum. idest tãquam solus, &c. tu dic. idest pro ea parte cõuenitur, pro qua fuit institutus, non pro tota hæreditate. Et quod dicit [in solidum] dic in eo, in quo institutus fuit; sufficit enim, si priuatur eo, in quo deliquit, arg. ÿ. de vulg. & pupil. l. ex facto. §. Iul. s. de off. præsid. l. Diuus. & C. de pen. l. sancimus. ¶In gl. super verbo, mendacij. in fine. ibi [secundùm August.] qui dicit,
6 quòd sunt octo † genera mendaciorum. ¶Primum, quod fit in doctrina religionis, vt Christum non esse natum ex Virgine, vel non esse passum, vel simile circa articulos fidei. ¶Secundum, vt aliquem lædat iniustè, & nulli prodest, vt est mendacium detractionis, & falsi testis in causa criminali. ¶Tertiũ est, quod prodest alicui, & obest alteri, vt mẽdacium testis in causa pecuniaria. ¶Quartũ, quod fit sola libidine, idest mala voluntate mentiendi, & fallendi, idest sine causa, & vtilitate. ¶Quintum, quod fit placẽdi cupiditate, vt mendacium adulationis. ¶Sextum est, quod nulli obest, & alicui prodest, vt ad euitandũ periculum pecuniæ, qui à fure, vel prædone iniustè petitur. ¶Septimum, quod nulli obest, & alicui prodest ad vitandum periculum personæ, vt si mentiatur, nolens perdere hominem, quãtùm ad mortem. ¶Octauum, quod nulli obest, & ad hoc prodest, vt ab immundicia corporali aliquem tueatur, vt si volentẽ corrumpere virginem mentiatur esse coniugatam. De his autem, & qualitate peccati, & consequenter de pœnitentia imponenda per sacerdotẽ, vide Aug. 22. q. 2. in c. ne quis arbitret. & quod ibi notatur. & ista nota; quia sunt quotidiana, & notanda.
7 ¶Extra nota hic vnum casum, quo † punitur mendaciũ. Alius est in l. fin. s. de rei vendic. & in l. 2. C. vbi in rẽ act. & in l. si fundus. §. in vendicatione. ÿ. de pigno. Alius fuit. s. l. prox. cũ ibi notatis. Alius in l. 2. §. 1. s. si ex nox. caus. agatur. & in l. 1. §. interdum. si quadr. paup. fecis. dica. in negante animal suum. Item alius in l. cũ de indebito. in princ. & §. 1. ÿ. de probat. ad quem facit. l. 2. C. de donat. ante nup. & quod notat gl. C. de except. in l. si quidẽ. Ali' in Auth. itẽ possessor. C. qui pot. in pign. habea. & ibi est ratio; quia ibi negauit id, super quo ius retinendi fundatur. Alius. ÿ. ꝓ soc. i l. si vnus. §. fi. & ÿ. de re iud. i l. sed hoc ita. §. quod autem. scilicet in negante se socium. Idem in negante se filium. l. sed & si ex parte. §. interdum. ÿ. quod cum eo. vel in negante se fideiussorem. l. si dubitet. §. ita demum. ÿ. de fideiuss. perdit enim beneficium diuisionis, & etiam cedendarum (secundùm aliquos.) Alius habetur in l. hæreditarium. §. fin. ÿ. ad l. Falcid. in negante rẽ hæreditariam, in qua perdit Falcidiam, & est ibi singu-
8 laris casus in hoc, quòd paria † sunt, negare, & subtrahere. Alius est in l. 1. §. meritò. ÿ. depos. in negante depositum sibi factum tempore necessitatis, vt incendij, vel relictum pio loco. Inst. de act. §. item mixta. vel negantem damnum datum. C. ad l. Aqui. l. contra negãtem. quia damnatur ad duplum. & l. inde Neratius. §. hæc actio. s. ad l. Aquil. Alius in l. fi. C. de fideicom. & isti sunt casus speciales, qui non videntur trahendi ad consequentiam, idest ad alios. Quod credo verum, nisi in alio casu sit omnimoda, vel maior ratio, secundũ quod no. in l. 2. C. de noxa. & extra de tẽpo. ord. in c. 1. lib. 6. ¶Extra
9 videtur facere iste tex. ad quæstionem † accusati, vel inquisiti, qui negauit se maleficium commisisse, postea cõuict' vult probare, quòd fecit ad sui defensionem. In qua quidam dixerunt, quòd sic; quia non est sibi contrarius. Ita voluit And. de Iser. in materia feudorũ. in c. 1. §. porrò. quæ fuit prim. caus. benef. amit. & hoc dixi in quæstione facti verum; quia sua negatio non fecit eum homicidã. l. inde Neratius. §. fi. s. ad l. Aquil. sed si præsumptio esset pro eo, ꝙ ad sui defensionẽ, & sic trãsfert onus probãdi in aduersariũ; tunc negando homicidiũ, bene excluderetur ab illo cõmodo, arg. ÿ. de proba. l. cũ de ætate. & sic licèt postea vellet fateri, non gauderet illo commodo, nisi probaret verè ad sui defensionem. Ita aliàs concludebam

debam. Circa quod adde glo. notabilem. Instit. de act. §. item mixta. & quod notat Bar. ÿ. de iureiur. in l. eũ, qui. in prin. & latiùs in quæstione per eum disputata, quæ incipit. Per Italiam communiter sunt statuta. quam Bal. reassumit. C. de condict. indeb. in l. ea, quæ.

Ex §. Qui tacuit.

SVMMAE.

1 *Interrogatus tacens, habetur pro negante quò ad suum commodum, & in solidum conuenitur.*

2 *Contumax in respondendo, videtur iudicem contemnere.*

3 *Contumax in respondendo positioni, quę pertineat ad litis decisionem, habetur pro confesso.*

4 *Negans positionem per mendacium, punitur alia pœna, vltra pœnam, de qua. in §. prox.*

5 *Negatio postposita signo vniuersali affirmatiuo, inducit omnimodam negationem.*

6 *Contumaci, qui habetur pro confesso, quomodo succuratur, & quot modis possit ipsa contumacia committi, de quo vide multos casus ab Auctore relatos.*

7 *Quòd in contumaciæ pœnam in non respondendo quis patiatur translationem possessionis, & alias pœnas, & quomodo hoc intelligatur, vide latiùs apud Auctorem de hac materia multos casus tradentem.*

8 *Terminus banni ex forma statuti, non habet vim confessionis (licèt labatur) nisi factum sit absenti plenariè declaratum.*

9 *Contumax in non respondendo an possit appellare. remissiuè.*

10 *Statutum, quòd in criminali contumax habeatur pro cõfesso, quid operetur ista ficta confessio.*

11 *Inquisitus licèt habeatur pro confesso quò ad ipsum delictum: non tamen quò ad qualitatem delicti.*

12 *Ex ficta confessione non potest sequi cõdemnatio, sicut nec ex vera, quando libellus est ineptus, vel manifestam continet rei confessionem.*

1 §. qui tacuit. ¶Interrogatus † tacens, habetur pro negãte, quò ad suum cõmodum, & in solidum conuenitur. h.d. Et cõ
2 tumax † in respondendo videtur iudicem contemnere. h.d. & vide istum tex. allegatum. de confess. in c. 2. in gl. fin. lib. 6. vide etiam allegatũ in Spec. de posit. §. nonò. &
3 §. decimò. ¶Et allegatur, quòd contumax † in respondẽdo positioni, quæ pertinent ad litis decisionem, habetur
4 pro confesso. ¶Itẽ allegatur, ꝙ negãs † positionẽ per mẽdaciũ, punitur vltra pęnã, de qua. s̄. in §. proximo. & ĩ alia materia cõcludit, ꝙ tacẽs habeãt pro cõfesso, vel pro negãte, put est ei magis dãnosũ, & magis vtile illi, ad cuius petitionem fit positio. Ita concluditur. ÿ. de acquir. hæredit. l. quandiu. & C. de iure deliber. l. fin. §. sin autem. & vide circa hoc, quod notatur de regu. iur. in l. qui tacet. ¶Nota etiam istũ tex. in modo loquendi, ibi [omnino
5 non respondet] idest nullo modo, quia negatio † postposita signo vniuersali affirmatiuo, hoc importat, vt notatur in l. legitimos. §. an ergo. ÿ. de legit. tut. ¶In gl. Ibi, idest. dum dicit [dic tribus modis] qui tres modi etiam ponũtur. ÿ. in glo. quæ incipit, contemnere. & in glo. si negasset, vbi glo. de istis facit mentionem. ¶In ea. glo. in ver. hic ergo erat. ibi [nõ obligaretur] vt. l. si seruum quis. in fine, & l. & semisse. in prin. & l. eum, qui. §. filius. ÿ. de acquir. hæred. vbi dicitur, quòd qui non est hæres, hæreditati nõ tenetur. ¶In eadem gl. [vel dic est nulla] dic, idest quando tacuit, vnde tenetur in solidum. ¶Ibi [contemnere] vbi dic, quòd tacuit in iudicio, & per contemptum iudicis immediatè: sed in l. si filius. in 2. responso. ÿ. eod. & in l. si seruus. & in l. eum, qui. & in l. si quis extraneus. tacuit extra iudicium, & sine cõtemptu iudicis, & ista est bona, & vera in se solutio. ¶In glo. conueniatur. ibi. [§. neque] de hoc. ÿ. ea. l. §. qui iusto. vbi de hoc. ¶In glo. nisi filius. ibi [abstinuit] secundùm quosdam, cui parcitur, si tacuit propter pudorem, qui sibi videtur adesse, si non est hæres patris. l. debuit. s̄. de infam. vnde non videtur in contemptum iudicis tacere, hic in contemptum iudicis tacebat, cum non esset iusta causa tacendi, & ista est ratio. Nota solutionem ita declaratam. ¶In eadem glo. ibi [non patietur pœnã] dic scilicet tacẽdo: nã debet haberi, quasi neget se hæredem, vt hic in glo. sed si negasset, & verũ diceret, non puniretur; ergo nec tacendo. ¶In eadem gl. ibi [hic ergo] hic est secunda solutio. ¶Ibi [erat hæres] dic, vt hic. ¶Ibi [si in solidum] scilicet esset hæres. ¶Ibi [nulla esset pœna] vt. d. l. si filius. 2. responso. ¶In gl. super verbo. contemnere. in fin. ibi [debuit] patet ergo, ꝙ verbum [quasi] positum in litera ponitur similitudinariè, & ista sunt expositiua literæ. ¶Extra nota istum tex. qui
6 ponit viam, vel doctrinam, quomodo succurratur † contra contumacem, qui habetur pro confesso, vt hic. Pro cuius intelligentia prẹmitte, quòd ista contumacia committitur quandoque in non veniendo, vel non restituendo, & non habet tunc locum, quod hic dicitur, de ista loquitur. l. creditor. §. iussus. ÿ. de appellat. Quandoque committitur in non respondendo ab eo, qui non habet iustam causam non respondendi, & de ista loquitur hic. §. Circa quã adde alias pœnas seorsum à iure positas. ¶Est enim alia, quòd ei interdicitur personæ receptio, secundùm text. in libel. feud. de pac. tenen. in c. 1. §. si iudex. iuncta ratione. l. inquilino. & l. vtique. ÿ. de dam. infect. ¶Alia est, quòd potest ei mandari, quòd propria domo non exeat. l. fin. de interdic. & relegat. ¶Alia est, quòd excõmunicatur. C. de sacr. sanct. eccles. l. placet. & in Auth. de sanctiss. episc. §. omnibus. collat. 9. per quæ iura patet, quòd pœna excommunicationis fuit etiam inuenta de iure ciuili, vt in illis iuribus patet. ¶Alia pœna est; quia ponitur in banno. C. de epis. & cler. l. item quæcunque cõmunitas. ¶Alia est; quia denegãt ei solutio. ÿ. de requir. re. l. fi. quę etiam in culpato de crimine non denegatur. l. reo criminis. & l. seq. ÿ. de solut. ¶Alia est; quia propter contumaciam excluditur quis à potestate vtendi pacto inserto cõtractui in eius fauorem. l. fin. ÿ. de lege commiss. ¶Alia est, quæ patitur missionem in possessionem ex primo decreto. ÿ. vt in possess. legat. l. is, cui. ¶Item etiã ex secundo, vt. l. 2. §. sed si seruus. s̄. si ex nox. caus. agat. ¶Itẽ & ad iudicatio. l. Fulcinius. in princ. ÿ. quib. ex caus. in possess. eat. & l. si finita. §. Iulianus. ÿ. de dam. infe. & C. si in caus. iudic. & de iur. dom. imp. l. fin. ¶Alia est; quia condemnatur propter contumaciam in expensis. l. properandum. §. sin autẽ. C. de iud. ¶Itẽ interdicitur alienatio rei propriæ. l. de pollicitationibus. ÿ. de pollicit. Item quia quandoque permittitur depredatio, vt in c. 1. circa finem. de milit. vasall. qui contu. est. ¶Itẽ propter contumaciam arctatur ad cautionem. s̄. de iud. l. in omnibus. ¶Item est
7 alia; quia patitur † in contumaciam translationem possessionis. s̄. de rei vendic. l. fin. & in Auth. de trient. & semiss. §. illud quoque. collat. 3. & in Authen. item possessor. C. qui potio. in pign. habean. & ibi hoc notat glo. & in d. l. fin. quod ẽ verũ, nisi fateatur ante factas probationes, secundùm quod ibi notatur. Et idem videtur in emphiteota, & in feudatario, secundùm Innoc. extra de iud. in c. cæterùm.

terũ in fine qui negãs omnino feudũ, vel eius cõditionem scienter, priuatur feudo in libell. feud. si de feud. defunc. fuer. cont. i c. 1. §. vasallus. Item illa pœna locũ habet in eo, qui tanquam possidens nomine alieno, alium in iudicio nominauit; nam conuictus de mendacio, priuatur sua detentatione, secundùm Guil. qui facit de hoc festum in Spec. de primo, & secundo decreto. in §. restat. vers. quid si nominans. & in titulo de locat. §. nunc aliqua. vers. sexagesimo quintò. Aduerte tamen, quòd talis pœna habet locum solùm, quando à iudice interrogatus scienter negauit; secus ergo si interrogatio esset facta solùm per partẽ. Ita dicit notanter glo. in d. l. fin. ¶ Item aduerte, quòd pęna talis translationis habet locum (etiam in spiritualib⁹) secundùm Innoc. de in integr. restit. in c. cum venissent. in glo. quò ad proprietatem. hoc autem officium incidẽter imploratur, secundùm gl. notabilem in Auth. de trient. & semis. §. pen. in glo. quæ incipit. 1. legalem iustitiam. cuius tamen practicã declarabo. ÿ. eo. in l. qui seruum. §. in iure. Si tamen emphyteota (de quo dixi supra) negauerit rem ecclesię, & conuictus de mendacio, postea velit dicere, quòd illam habet in emphiteosim ab illa ecclesia, an hoc allegare poterit, vide latè disputatũ per Guil. in Spe. de locat. in §. nunc aliquid. vers. sexagesimoquintò. ¶ Itẽ aduerte; quia, quod dixi, quòd ratione mendacij quis punitur in amissione possessionis, est verum, quando negatur possessio de præsenti. Ita loquitur. d. l. fin. & iura. s. allegata, aliàs secus, si de præterito; quia tũc punitur in onere probãdi. ÿ. de probat. l. cũ de indebito. ¶ Itẽ est alia pęna mendacij, quòd mendax patitur capturam, & detractionem in carcere. ÿ. & C. de custod. reor. per tot. ¶ Itẽ est alia pœna; quia ratione contumaciæ denegatur audiẽtia. l. sed & si per Pretorem. §. sed & si cũ decreto. s. quib. ex caus. maio. ¶ Item est alia, quia perdit actionẽ sibi cõpetentem. l. 2. §. quid si actor. C. de iuram. calum. ¶ Item limitatur ei tempus circa conditionem implendam, vel aditionẽ hæreditatis faciendã. ÿ. de hær. inst. l. si quis institutatur. §. 1. & ÿ. de bon. auctor. iud. possid. l. si seruus. ¶ Item & circa optionem faciendam. l. mancipiorum. ÿ. de opt. lega. ¶ Item & circa actionem ciuiliter proponendam. l. diffamari. C. de ingen. manum. ¶ Itẽ circa accusationẽ criminaliter ꝓponendã, vel propositam prosequendã. C. qui accus. nõ poss. l. si ea. ¶ Itẽ & circa allegationes proponendas. l. iubemus. C. de iud. ¶ Et est alia pœna cõtumaciæ; quia cõntra contumacem venitur ad iuramentum in litem. l. in actionibus. ÿ. de in lit. iurã. quod declara, vt ibi. ¶ Alia, quòd fit contra contumacem exequutio manu militari. l. qui restituere. s. de rei vendic. ¶ Item imploratur officium iudicis, vel subsidium alterius. in Authen. vt null. iud. §. si verò quis comprehensorum. collat. 9. ¶ Item potest deueniri ad exequutionem rei, etiam cõmunis, vt. s. commu. diuid. l. si is, cum quo. hodie tamen hoc remedium non videtur competere, per text. in Auth. de manda. Princip. §. oportet. Aduerte; quia hoc, quod dicitur, quòd ista contumacia in respondendo faciat eum haberi pro confesso, est verum, quatenus tendit ad eius damnũ, & nõ ad eius cõmodũ. & hoc sensit glo. in c. 2. de confess. lib. 6. ad quod bene facit iste tex. hic, & quod notatur in simili de petente tempus ad deliberandum. in l. fin. §. penul. C. de iure delib. & l. quandiu. ÿ. de acquir. hæred. & ideo si poneretur, quòd Titius habet titulum in beneficio, & interrogatus contumaciter, non responderet, & sic dicatur haberi pro confesso, vt hic: per hoc tamen non posset dicere sibi quæsitum titulum in causa beneficiali, vel spirituali, vt notat Archid. in d. c. 2. de confess. lib. 6. aliàs enim contumacia sua sibi prodesset contra id, quod habetur. s. tit. 1. l. sed si hæreditas. §. 1. in fin. vbi vide latiùs. ¶ Item aduerte, ꝙ ista regula, ꝙ cõtumax in non respõdẽdo, habeatur pro cõfesso, dẽt intelligi, qñ est præsens, & certificatus, siue absens, & similiter certificatus: secus si nõ sit certificatus; qa ficta cõfessio non põt cadere super eo, super quo non potest cadere vera, idest super eo, quod quis ignorat. Ita dixit Iac. Butrig. Ex quo
8 potest argui, quòd terminus † banni ex forma statuti, nõ habet vim confessionis, licèt labatur, nisi factum sit absẽti plenariè declaratum. extra de dilat. c. præterea. Iac. de Are. in l. 1. §. ex rescripto. dicit, quòd illud, quod dicitur hic, quòd contumax habeatur pro confesso, est verum in his, quæ concernunt causæ præparationem, vt hic. Item in his, quæ faciunt ad indagationem veritatis post litis contestationem. l. certum. §. 1. ÿ. de confess. secus in interrogatione, quæ fit ad litis inchoationem, seu solemnitatem iudicis, vnde qui non respondet libello, non videtur propterea confiteri, vel litem cõtestari; quia ibi desideratur verborum solemnitas. s. de noxal. l. quoties. in prin. & ita etiam Oldra. In hoc tamen hodie stan dum est. c. 2. de cõfess. lib. 6. vbi tex. requirit quatuor, vt non respondens habeatur pro confesso. ¶ Primò, quòd positio sit iurata ex parte ponentis, saltem per iuramentum calumniæ, qđ generaliter pręstatur pro tota causa. ¶ Secundò quòd positio sit ei lecta. ¶ Tertiò quòd sit iussus, seu monitus per iudicem respondere. ¶ Quartò, quòd non habeat causã probabilem recusandi. Et si quid istorũ deficiat, nõ habetur pro cõtesso. ¶ Consueuit tamẽ dubitari, an talis con-
9 tumax † in non respondendo possit appellari. Videtur, ꝙ sic. C. de reb. cred. l. generaliter. §. 1. & hoc tenet Iac. de Are. in l. 2. C. de iuram. calum. Non obstat, quòd contumax non appellat in Auth. de iud. §. audient. collat. 6. quia potest dici, quòd illud est verum de contumace in non veniendo; secus de contumace in non respondendo. Ratio diuersitatis est; quia cõtumax in non veniendo cõtrahit eremodicium, & fingitur litẽ deserere, vnde litem desertam non restaurat amplius: sed per contumaciam in non respondendo, vel non rescribendo, non contrahitur eremodicium, nec videtur renunciari liti. ¶ Extra facit etiam iste tex. ad statutum disponens, quòd contu-
10 max † in criminali pro confesso habeatur; videtur enim facere, quòd ista ficta confessio præiudicet nõ solùm respectu criminis; sed ẽt respectu qualitatis adiũctæ crimini. Dic cõtra; quia istud, ꝙ habeat pro cõfesso, procedit, quò ad ipsum delictum, non quò ad qualitatem aggrauatem delictum ratione personæ delinquentis, vel eius, in quẽ. cõmisit delictũ. l. aut facta. §. personæ. ÿ. de pœn. vnde inquisitus, qui percussit officialem, vel alium in dignitate constitutum, propter quam qualitatem punitur in triplo, licèt habeatur pro cõfesso quò ad percussionẽ; non tamen, quò ad qualitatem offensi, vel dignitatis, probatur in l. 2. §. finautem. iuncta glo. quæ incipit, pro hac. C. de iuram. calum. Et ideo inquisitus, licèt habeatur
11 † pro confesso quò ad ipsum delictum: non tamen quò ad qualitatem delicti, vt. s. Ita consuluit Iac. Butr. & incipit cons. Statuto ciuitatis Volaterranę. Vel dom. Potestas ciuitatis Volaterranæ. facit. l. 1. circa med. ÿ. ad Syllan. ¶ Item pro hoc bene facit; quia vera confessio ad talem qualitatem non refertur. Vnde si accusatus, quòd cognouit Bertam vxorem Martini, confiteatur cognouisse dictã Bertam, non videtur per hoc confiteri eam fuisse vxorem Martini, secundùm Bar. ÿ. de lega. 1. l. si cui serui omnes. & est ratio; quia si vera confessio ad istam qualitatẽm nõ extenditur: minùs debet extendi ficta; quia plus non debet operari fictio, quàm veritas. l. filio, quem pater. ÿ. de lib.

lib.& posth.& ỹ.si cert.peta.l.si filius. quod est bene notandum. ¶Adde prædictis ad eorum declarationem, ꝙ
13 ex † ficta confessione non potest sequi condemnatio, sicut nec ex vera, quando libellus est ineptus, vel manifestam rei confessionem continens. Ita colligitur ex glo. notabili in l.2.§.fin autem. C.de iuram.calum.& est vtile ad prædictum statutum, quòd contumax habeatur pro confesso,&cæt. quia debet intelligi, quando accusatio, vel inquisitio est aperta, & talis, quæ includat crimen.

Ex §.Quòd autem.

S V M M AE.

1 *Non respondens ad propositum, vel ad interrogata, non videtur respondere.*

§. Quòd autem ait. ¶Non respon-
1 dens † ad propositum, vel ad interrogata, non videtur respondere. h. d. ¶ Vel sic. Ille, qui non respondet ad factum, habetur pro contumace, & impertinens responsio non est responsio. hoc dicit. Et hunc text. induxi ad quæstionem cuiusdam disputantis, qui obtulit se paratum respondere vnicuique de iure. Et arguenti, vel quærenti ab eo de aliquo, non respondebat, sed contra eum arguebat, vel ei aliam quæstionem formabat, & fuit tempore meo quidā Magist. Stephanus de Notoria.

Ex §.Si interrogatus.

S V M M AE.

1 *Appellatione partis, de dimidia intelligitur.*
2 *Prælatus ecclesiæ interrogatus, si vnum credit nomine suo, contrarium autem credat capitulum, quomodo debeat respondere.*

§. Si interrogatus. ¶In terrogatus, an sit hæres in solidum, satisfacit respondendo de parte: quo casu intelligitur de dimidia. hoc dicit. ¶Vel sic. Appella-
1 tione † partis dimidia continetur. hoc dicit. Ita allegatur quotidie, & est regula posita in l. nomen filiarum. §.portionis. quam gl. allegat hic, quam vide, quasi velit dicere, quòd per talem responsionem non dimittit incertum interrogantem super interrogato, de quo solo certificando agebatur; & ideo dicitur hic, humanè agi cum eo; nam de rigore non videtur respondisse interrogato; nam debet ad interrogata respondere.s̄. ead. l. §. si cum esset.& §. qui ex quadrante. vbi videmus casus. ¶Extra adde, quòd, quando quis interrogatur, vt præ-
2 latus † ecclesiæ, & vnum credit nomine suo, contrarium credit capitulum, quomodo debeat respondere, de quo vide Ioann. Andr. in c. præsentiam. de testi. lib. 6. super verbo illos, vbi dicit, cui confessioni debeat stari, & inclinat quòd Prælati. Item si si discordet confessio Prælati à confessione syndici, concludit standum confessioni Prælati, in d.c. super vers. tertiò quæras.

Ex §. Nihil interest.

S V M M AE.

1 *Negare, verum tacere, vel obscurè respondere, paria sunt.*
2 *Dubietas occurrēs in dubio, vel causata circa media causæ, facit interpretationem fieri contra proferentem. Idem si esset dubietas circa prolata in principio iudicij.*
3 *Non respondere, vel obscurè respondere, non sunt semper per omnia paria.*
4 *Responsio debet fieri certa, per quam interrogans possit reddi certus, quod verum intelligitur, qn̄ interrogatio erat certa. Item positioni duplici, & implicitæ non debet respondere.*
5 *Positioni, cui semel est responsum, non debet bis responderi, & quomodo intelligatur.*
6 *Positio quando versatur circa factum alienum, responsio fieri non debet, & quomodo intelligatur.*
7 *Positioni iuris regulariter non est respondendum, quomodo procedat, & intelligatur hæc regula.*
8 *Responsio facta positioni per hæc verba [credo, prout in instrumento continetur] non admittitur.*
9 *Appellatio facta verbis accumulatiuis, an valeat.*
10 *Verbum ambiguum, quod est in procuratorio, debet interpretari contra proferentem.*
11 *Statutum puniens euellentem oculum alteri, an verificetur in euellente oculum turbidum.*
12 *Aduocatus iura per eum allegata, rustico hoc petenti, tenetur materna lingua explicare.*
13 *Contumax, vt possit quis dici, an sufficiat simplex monitio iudicis, ꝙ respondeat sine termino, an verò debeat certificari, & specificari tempus, intra quod.*
14 *Monitio quando fit per nuncium alicui, quòd compareat, vel respondeat, requiritur, quòd in actis appareat partem aduersam instetisse.*

1 §. Nihil interest. ¶Paria † sunt negare, verum tacere, vel obscurè respondere. h.d. & allegatur ext. de elect. ĩ c. vt quis duas. in gl. super ver. vagetur. lib. 6. ¶Itē in tex. ibi [neget] dic per mendaciū. ¶Ibi [taceat] dic ꝑ cōtumaciā. ¶Ibi [interrogatorē] dic, ꝙ tenet in solidū s̄. ea. l. §. si cū esset. ¶No. hic cū iudicent hæc paria, tacere, s. vel ob-
2 scurè rn̄dere, ꝙ in dubio † dubietas occurrens, vel causata circa media causæ, facit interpretationē fieri cōtra proferētem, idem si esset dubietas circa prolata in principio iudicij, qn̄ requisitus per aduersariū nō declarauit, ita ēt pōt intelligi hic, & ỹ. de confess. l. certū. Sed si insurgat ex verbis sn̄iæ, iudex, q̄ protulit, interpretatur. ỹ. de appell. l. ab exequutore. qđ intellige, & declara, vt ibi, & hic, qn̄ dubiū occurrit ex prolatione verborū, sed si causet aliū de: tūc in præparatorijs fauemus actori. s̄. q. satis. cog. l. de die. in prin. & l. si quis intentiōe. s̄. de iud. ¶In decisorijs fauemus reo, vt ỹ. de reg. iur. l. fauorabiliores. q̄ loq̄tur in decisorijs. ¶Itē nota, ꝙ licèt hic parificet nō rn̄dere, vel
3 obscurè † rn̄dere: nō tn̄ sunt ꝑ oīa paria; nā primo casu nō debet iterū interrogari ēt ex officio iudicis, scđo sic, sm̄ Inn. ext. de testi. in c. cū clamor. & pōt poni exēplū de obscura rn̄sione, vt cū rn̄det alternatiuè, vt sum hr̄s ego, vel alius. Vel rn̄det in genere, vt aliquis est hr̄s, q̄ appellat rn̄sio icerta, vt ỹ. de iure fisci. l. ita fidei. & loq̄it iste tex. de interrogationibus, q̄ fiūt ad præparationē iudiciorū. Idē tn̄ videtur, si fiant ad decisionē, vt in rn̄sione, q̄ fit positionibus, & iō si nō sit clarè rn̄sum, poterit ꝓnunciari, ꝙ habeant pro cōfessis, sm̄ Iac. de Aren. & Doct. in l. 2. §. quòd si actor. C. de iuram. calum. In quo tamen tene,

I i quò

quod hodie habetur in cap. ſecundo. de confeſſ. lib. 6.
vt dixi s̃. in §. qui tacuit. ¶ In gloſſ. ibi [puta græca
lingua]&cæt. Quid autẽ ſi ſit Græcus, vel Theutonicus,
qui neſciat latinum, nunquid ſi alter reſpondeat con-
gruè(licèt ĩ ſua lingua)dicamus eũ teneri,dic quòd nõ,
quia eius verba debebunt declarari per interpretẽ .l.1.
§.fin.ff.de ver ob.qđ intelligo, niſi fortè hoc fateaẽ dolo
sè,ſm̃ Rayne.¶Extra no.iſtum tex. qui dicit,ꝙ rñſio de
4 bet † fieri certa,i.per quã interrogãs poſsit reddi certus.
Quod intellige,qñ interrogatio erat certa, aliàs ſi incer-
ta,vt diſiunctiua,vel in genere, non debet rñderi, vt d.l.
ita fidei.j̃.de iur.fiſci.& de confeſſ.l.certũ. in princ.& de
iſta tangit.Inn.de reſcr.in c.ex parte S. Similiter nec de-
bet rñderi poſitioni duplici, vel implicitæ, niſi declare-
tur,arg.j̃.de iniur.l.Prætor.§.quod autẽ.& l.filius eman
cipatus.in prin.j̃.de falſ.& de his duabus vide quod di-
xi in l.ſi defenſor.§.fi. j̃. eod. Idem dicebant quidam in
poſitione negatiua,de qua gl.tangit in l.2. §.quod obſer
uari.C.de iur.calu.hodie admitti poſſe, ſi æquitate ſua-
dente iudex viderit expedire,de confeſſ.c. 1.lib. 6 idẽ in
ea,per quam rñdens poſſet incurrere periurium,per not.
in l.qui iuraſſe.§.ſi pater.j̃.de iureiur. & l. ſi à te.in prin.
j̃.de except.rei iud.hoc autem limitat Rayn.in l.vbicũ-
que.j̃.eod.quòd hoc uerum eſt, qñ poſitioni debet rũde
ri cum iuramento de veritate, de quo loquitur text.in d.
§.ſi pater.& l.non erit.§.dato. eod.tit. ſecus ſi cum iura-
mento de calũnia,quod eſt de credulitate, vt cõiter ſer-
uatur,vt d.§.quod obſeruari.quia poſsibile eſt,quòd hæ
ri credidit vnum,hodie credat contrarium in eodem ne-
gotio,& ſic contrarium reſpondendo, non eſt periurus.l.
qui bona.§.fi.cum l.ſeq.j̃.de dam.infect.& hoc vr̃ ſenti-
re gl.in d.§ quod obſeruari.in gl.magna ad finem, &.ibi
5 idẽ Cin.Idem dicit quidam,ꝙ†eidem poſitioni, cui aliàs
eſt rñſum,non debet bis reſponderi,arg.j̃.de quæſt.l.re-
peti.& qđ ibi no.& in Auth.in iſto.C.de iura.calum.glo.
ſentit contra in d.§. quod obſerua ri. Sed pro concordia
dic,ꝙ ſi eodem tempore fiat eadem poſitio,non debet re
ſponderi : ſi diuerſo ſic, per rationem proximè dictam;
quia fortè aliàs credidit vnũ,modò credit aliud, arg. j̃.
6 ead.l.§.ex cauſa.¶Item non debet rñſio fieri,qñ † poſi-
ſitio eſt de facto alieno,ſm̃ aliquos, de quo gl.dubitat in
d.§.quod obſeruari.prout aliqui volunt ibi in gl.ſed ma
lè. Tu dic,quòd de facto alieno, ſi ponaẽ negatiuè, nõ te
netur reſpondere:ſi affirmatiuè,ſic,ex quo poſitio eſt per
tinens,& ſi opus erit, dabitur terminus ad deliberãdũ.i.
ad deliberatè rñdendum,vt no.s̃.e.in l.qui interrogatur.
¶Non obſt. l.Marcellus. j̃. rerum amot. quia loquitur
in ſacramento de veritate, hic de credulitate, arg. C.de
reb.cred.l.generaliter.§.his de præſentibus. ¶Item nec
7 poſitioni†iuris debet reſponderi, vt dicit gl. in l.non fate
tur.j̃.de confeſſ.allegat l.ornamentorũ.j̃.de aur. & arg.
lega.& eſt rõ;quia ius eſt certum.l. in omni.j̃. de iur. &
fact.igno.hic autem intellige, quando eſt poſitio iuris ci-
uilis,vel canonici,vel municipalis illius ciuitatis, vbi liti
gatur: ſed ſi ſit poſitio iuris municipalis alterius ciuita-
tis,vel conſuetudinis non ſcriptæ illius ciuitatis, in qua li
tigatur, debet reſponderi; quia tunc eſt facti, non iuris.
arg.de conſtit.c. 1.lib.6.¶Extra etiam allegatur iſte tex.
8 ꝙ nõ admittatur iſta reſponſio † facta poſitioni [credo,
prout in inſtrumento continetur] quia per hoc non rele-
uatur aduerſarius ab onere probandi. Contrarium videẽ
velle Guil.in Spec.de teſte.§.qualiter. verſ.quid ergo.&
ſeq.cæterũ. Quod puto verum, quãdo poſitio eſt facta ſu
per inſtrumento, de quo quæritur; quia cum poſitio ha-
beat relationem ad illud,reſponſio eſt conformis poſitio
ni,ideo admittenda.s̃.eod. l. ſi defenſor.§.1.ibi [niſi for-
tè]&c.¶Item per iſtum tex.dixerunt quidam, ꝙ non te-
net talis appellatio[ad Archiepiſcopum appello,appello
9 ad Pont. appello † ad legatum] accumulãdo hæc, & hoc
tenet Ioan.And.niſi infra terminum, infra quem appel-
lare debuit,eligat alterum, vel non probabilem cauſam
habuerit ſic appellandi. Alij tamen aliter dicunt,de quo
vide in Specul.de appell.§. nunc tractemus. verſ.ſed po-
ne aliquis.& ibi Io.And.in addit.in 5. colum. ¶Itẽ alle-
gaui iſtum text. s̃.§.qui tacuit. ꝙ ſi conuentus ad decem
dicat,nec confiteor,nec nego,ꝙ per hoc videatur facta li
tis conteſtatio,ſm̃ Spec.in tit.de litis conteſt.§. 1. verſic.
quid ſi peto,&c.dicit tamen eſſe tutius, ꝙ cogatur certũ
reſpondere,arg.iſtius §.¶Item videtur facere,ꝙ ſi in ꝓ-
20 curatorio ſit aliquod†verbum ambiguũ,ꝙ debeat inter-
pretari contra proferentem. In contrarium adducit Gui.
in Spec de procurat.§ rõne.ver. vbi autẽ in procuratore.
ꝙ conſtituens debet interpretari,arg.C. de leg.l.fin.& l.
omni nouatione ceſſante.C.de ſacroſan. eccle.& l.in prę
torijs. j̃. de prætor.ſtipulat.l. in conuentionalibus. j̃.de
verbor.obligat.c.inter alias.extra de ſenten.excom.c.ad
audientiam.extra de ſponſal.& Ioan. And. ibi in addit.
dicit ſolue,vt notatur de procur.in c.petitio.in gl.fi.¶Ex
tra(quia patet hic non eſſe, vel non clarè eſſe paria eſſe)
11 nota, quòd ſtatutum puniens euellentem † alteri oculũ,
non habeat locum in euellente oculum turbidum, ad
idem j̃.de inſtit.act.l.ſed ſi pupillus.§.præſcriptum.& j̃.
de his,quę in teſta.delen.l. 1.in fi.Sed contrarium verius,
per l.3.§.quòd ſi quis.ver.ideo.j̃.arb.fur.cæſ.¶Nõ ob-
ſtant contraria, quia loquuntur, quando quis poteſt de-
clarare,& ſic eſt,quod imputetur ei : ſed in quæſtione pro
poſita ſecus. ¶Vltimò allegatur iſte.§. quòd Aduoca-
12 tus iura,quę allegat,teneatur ruſtico † hoc petenti mater
na lingua exprimere,vt intelligat. Ita allegatur in Specu.
de aduoc.§.nunc de exordijs.verſ. ſed nunquid aduoca-
tus in cauſa. ¶Item ad declarationem iſtius §. & §. qui
tacuit.s̃.eod.& eorum,quæ dixi ibi,cadit dubium, an ad
13 hoc,vt dici † poſsit quis contumax, ſufficiat ſimplex mo
nitio iudicis, quòd reſpondeat ſine aliquo termino; an
verò certificari, vel ſpecificari debeat tempus, intra qđ.
Quod videtur,per l.cõſentaneum.& Auth. qui ſemel.C.
quom.& quan.iud.& l.aut qui aliter. §. 1.j̃. quod vi,aut
clam.& l. 1.C.vbi in rẽ act.& l.fi.C.de iur.dom.impet.fa
cit quod notat Bar.in l.liber homo. §. decẽ.j̃.de ver.ob.
¶In contrarium quòd imò debeat reſpondere, cum pri-
mum poteſt,& ita eum ſtringat monitio, facit c.eos §.1.
ext.de ſenten.excomm.lib.6.& quod no.Ioan.And.in c.
cum parati.de appell.in nouella. & Cin. in l. dies feſtos.
C.de fer.& Guil.in Spec.de citat.§.ſequitur.verſ. ꝙ ſi nõ
præceſſerit.non tamen poterit contra eum (tanquam cõ
tumacem)procedi; quia de illa non conſtat per acta, ꝙ
eſt neceſſe.l.hac autem.§.non defendi.j̃.quib.ex cauſ.in
poſſeſſ. eat.; ſecus ſi conſtaret de eius contumacia; vt
quia inuentus,vel monitus dixiſſet ſe nolle reſpondere;
tunc enim imponeretur pœna; quia contumacia eſt cer-
ta. Ita loquitur tex.in d.c.eos.§.1. de ſenten. excommun.
lib.6. Nuncio tamen hoc inferenti, quòd dixit ſe nolle
reſpondere,non creditur ſine duobus teſtibus,ſecundùm
Ioan.And.in Specul.de contumac.§. primo. verſ. & no-
ta.in addit.mag.¶Item in iſto caſu, & in d.§.qui tacuit.
vbi imponitur pœna,quòd in ſolidum conueniatur,pote-
rit contra eum contumacem procedi ſine aliqua declara
tione ſuper eius contumacia, collige ex doct.Bar.in l.3.
§.ſi ad diẽ.j̃.de re milit. & in l. 2.in fine. s̃.ſi quis in ius
vocat. non ier.& in l.puberibus.§. finali. infra de ſuſpec.
tutor.

4 tutor. ¶Vnum not. ꝙ, qñ monitio † fit per nuncium, ꝙ compareat, vel rñdeat, &c. videtur requiri, ꝙ in actis appareat, ꝙ pars aduersa instetit, & sic hoc fiat ad petitionẽ l. ad peremptorium. s. de iudic. ibi [vt primò quis petat] & in l. & tertium. in versi. [impetret] ibi continuata. Et hoc est regularis in ciuilibus, in quibus proceditur parte instante, & est consilium iudicis, ꝙ faciat hæc omnia redigi in actis, vt dicit gl. in l. sancimus. in verbo, & per contumaciam. C. ad Trebell. & de ista monitione iudicis vide plura per Inn. in c. ad petitionem. in gl. magna. ext. de accus. vbi declarat, an, & in quibus requirat͂ pemptoriū.

Ex §. Ex causa.

SVMMAE.

1 *Ex causa veri erroris potest quis suam responsionem reuocare.*

2 *Scripturæ publicæ, & authenticæ satis credendum est.*

3 *Non videtur rumpere pacem, qui ex noua causa offendit.*

4 *Percussus (de cuius cicatricis qualitate constare non potuit, ob aliquam causam pendente processu, puta eius absentia) si reuertatur, & appareat illi cicatricem (quia pœna debebat duplicari) illi remansuram, an possit iterum haberi cognitio de cicatrice, non obstante, quòd reus fuerit absolutus.*

5 *Exceptio dilatoria superueniẽs post lit. cont. an possit opponi.*

6 *Reus, postquam renunciatum est productioni testium, si malitiosè ponit, quòd actor habuit patrem legitimum, & actor hoc confiteatur, deinde reus neget illum patrem mortuum, poterit ipse actor super hoc testes producere.*

§. Ex causa.

¶Emendati de quadam æquitate ex iusta causa succurritur. h. d. ¶Vel pleniùs, & sic. Ex cā veri erroris † po-
1 test quis suam responsionem reuocare. h. d. ¶Vel sic. Vbi iustè quis errat, non iudicatur improbus, vel mendax, & quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio, nec iustus error obligat quem de mendacio. h. d. & vide istum text. alleg. in §. fi. contra dictum Canon. ¶In text. ibi [rñdit] dic, etiam si per mendacium dicat se esse hrdem, vt maius habeat dubium iste tex. ¶Nota hic in fine. ibi [scri-
2 ptura ductus] ꝙ † scripturæ publicæ, & authenticæ debet credi, facit. l. quidā ita. §. fi. ĩ. ad Trebell vbi iste tex. inducitur pro contrario, sed solue, vt ibi. ¶In glo. in fi. ibi. [c. insinuante.] alibi dicitur, ꝙ nouis moribus noua conuenit antidora præparari. c. cæterùm. extra de iura. calū. & vide similia multa in proœmio Digest. in glo. super ver. noua litigia. ¶Et nota ista iura allegata ad istam regulā.
3 Quæ de nouo &c. quia faciunt, ꝙ non dicatur † venire cōtra pacem, qui offendet ex noua causa, de qua quæst. vide per Bart. in l. aut facta. §. cām. ĩ. de pen. vbi vide p eū, & habui de facto in Ferraria. ¶Nota etiam istum tex. q
4 videtur facere, ꝙ si de qualitate † cicatricis non potuit cōstare, pendente processu, vt quia fortè percussus se absentauit, vel medici noluerunt referre super cicatrice, & reus fuit à pœna cicatricis absolutus (quia fortè pœna debebat duplicari) licèt pcussus postea reuertat͂, & appareat cicatricē illi remansurā: poterit tñ de nouo haberi cognitio de cicatrice. In contrariū facit s. de edend. l. argentarius. §. cū autē vbi patet, ꝙ probatio superueniens post sñiam, nō patrocinatur, et si dolo tertij fuerit impeditus & sic semper debet obstare exceptio rei iudicatæ, facit l. sub specie. C. de re iud. ideoq; pōt haberi regressus contra dolosum, sed vbi non esset soluendo, posset restitutio cōcedi aduersus sñiam ex causa generali, arg. l. fi. in prin. s. de eo, per quem factum erit. Et hoc tenet Bart. in d. §. cum autē. & allegat Inn. in c. præterea. ex. de dilat. ¶Itē nota istū tex. qui allegatur s. in §. præcedenti. in quæstione illa, an eidem positioni sit bis respondendum. ¶Itē fa
5 cit ad quæstionem iste tex. an exceptio † dilatoria super ueniens post lit. contest. possit opponi, & cōiter concluditur, qđ sic, per l. 2. C. de cōsort. eius. lit. si sit mera dilatoria, aliàs si illud, ad quod competit talis exceptio, posset etiam per modum actionis proponi, nō posset postea opponi, licèt postea superuenisset: exemplum in exceptione spoliationis, de qua in c. fin. ext. de ord. cogn. Ita dicit Inno in c. 2. ext. de ord. cogn. in gl. per hanc exceptionē. Sed alij contra, per regulam istius text. [quæ de nouo emergunt] &c. vt hic, & d. c. insinuante. & hanc secundam partem etiā refert ibi Innoc. in d. glo. per hanc, vbi vide. ¶Itē etiam allegatur iste tex. per Guil. in Spec. de actor. §. 1. vers. quid si postquam est renunciatum productioni
6 † testiū, reus malitiosè ponit, ꝙ actor habuit patrē legitimū, & actor hoc confitetur, deinde reus negat illum patrem mortuum, & sic asserit iudiciū agitatum sine eo nō tenuisse, certè adhuc actor poterit super hoc testes producere, ita alleg. text.

Ex §. Qui interrogatus.

SVMMAE.

1 *Sola responsio obligat ex quasi contractu, non attenta interrogatione, vel interrogantis auctoritate.*

2 *Confitens positionem factam ad litis ordinationem, obligatur ex quasi contractu.*

§. Qui interrogatus.

¶ Sola responsio obli-
1 gat † ex quasi contractu, nō attenta interrogatione, vel interrogātis auctoritate. h. d. Et iste tex. exēplificat͂ trib' modis in gl. pone casum in nube. Exēplificat͂ aūt tribus modis (vt dixi) & colligitur in gl. Prima lectura est varia. Secunda non congruit literę. Tertia est falsa; quia talis interrogatio nō posset fieri post lit. contest. vt not. s. eo. l. 1. in prin. ¶In tex. ibi [nihil faciat]. i. nō auget effectū confessionis. ¶Not. ergo, ꝙ obligatio oritur ex cōfessione, q̄ dicitur ortū habere ex quasi cōtractu, & vide istū tex. allegatū ad hoc in Spec. de confess. in §. postremò. versi. hæc aūt actio. & ibi Io. An. in addit. & adde gl. ĩ. eo. l. fi. sup verbo, interrogatoria. ¶In gl. ibi [sñia non det] qualis aūt sit ista sñia interloquutoria, an definitiua, vide p gl. in l. 1. C. de litis contest. ¶Ex isto ergo §. stat conclu-
2 sio, ꝙ † confitens positionē factā ad litis ordinationem, obligatur ex quasi contractu, facit l. 3. §. idē scribit. ĩ. de pecul. ¶Nō obst. ĩ. depos. l. Publia. in fi. vbi cōfessio nō est obligatoria; qa pōt dici, ꝙ ibi loquatur in cōfessione extraiudiciali; hic facta in iudicio, vbi est speciale, secundùm Petr. in l. 1. C. de confess. Alij tamē contra per no. s. eo. in l. si fine, in prin. & ĩ. eo. in l. fi. & ideo dicitur, quòd, si confessio emanauit extra iudicium cum causa: tunc est probatoria. d. l. Publia. in fi. Si in iudicio, & ad litis decisionē: tunc est obligatoria. l. certum. §. fi. & quod ibi no, ĩ. de confess. Si ad litis ordinationem: tunc est probatoria verè. s. eod. l. 1. in fine. Sed est obligatoria fictè, & præsumptiuè, vt hic, vt tetigit gloss. in d. l. si fine. & ĩ. eod. l. fina. & adde ad istud, quod dixi de confessione. s. eod. l. §. primo.

Ex §. Qui iusto.

SVMMAE.

1 *Confeßio erronea emissa ante lit. contest. potest reuocari ex iusta causa erroris: secus si fuerit in dolo, vel lata culpa: sed emissa post lit. cont. & à sciente, potest indistinctè reuocari, nisi captio sit actoris.*

2 *Respondens falsò per errorem facti positioni, excusatur, etiam si sit in culpa leui, non in lata.*

3 *Stante statuto, ꝙ occidens bannitũ, nulla pęna puniri debeat, an ille, qui eum bannitum occiderit (qui sit adhuc descriptus in libro bannitorum, soluerit tamen condemnationem ipsius banni, de qua non apparebat, vel ignorabat, aut sententia banni non tenebat) debeat puniri. & circa hoc vide distinctionem ipsius Auctoris.*

1 §. Qui iusto. ¶Cõfeßio † erronea emissa ante lit. contesta. põt reuocari ex iusta causa erroris; secus si fuerit in dolo, vel lata culpa; sed emissa post lit. contes. ẽt à sciente non põtre uocari, nisi sit captio actoris. h. d. Et facit iste tex. ad not. per Inn. ext. de iureiur. in c. mulieri. & per Bar. in l. error. C. de iur. & fact. ignor. & in l. non fatetur. ff. de confess. ¶In tex. ibi [venia dignus est] dic, loquitur hic in præparatorijs iudiciorum: secus in decisorijs. l. 2. ỹ. de confess. Circa quod vide, quod dicetur ỹ. in §. fi. in ista l. ¶Ad finem glos. Ex hoc insurgit dubietas ad tex. de quo errore lex ista loquitur; nam videtur intelligi iste tex. de errore iuris, non facti. l. quidam in iure. in prin. ỹ. de donat. & Din. in reg. ignorantia. extra de reg. iur. lib. 6. ¶Alij dicunt contra, & in d. l. quidam in iure. intelligunt istũ tex. in errore facti; nam error iuris est lata culpa, & ideo non excusat, vt voluit gl. hic in fine. Et secundùm hoc not. ꝙ
2 vbi quis per errorem facti † falsò rñdet positioni, excusatur, ẽt si sit in culpa leui, non in lata. quod nota. ¶Extra facit iste tex. & prædicta. Si stat statutũ, ꝙ bannitus pos-
3 sit † impunè occidi, & interficiat quis bannitum descriptum in libro bannitorum, qui tñ iã soluerat condemnationẽ, sed non apparebat de solutione, vel occidens ignorabat, vel snĩa banni non tenebat, ꝙ talis occidens nõ punitur; quia fuit ductus iusto errore, s. scripturæ, & hoc tenet Din. in l. penul. ỹ. de adult. vbi Barto. dicit, ꝙ in casu, quo bannum erat nullum, punit tãquã de culpa; quia nõ se informauit de validitate illius. Iac. But. tangit aliquid s̃. in §. ex cã. Tu conclude sic. Quandoq; allegatur simpliciter nullitas bãni; tũc offendens potest puniri de culpa, vt dixit Bart. Quandoque allegatur contra offendentem causa commissæ cancellationis, non dum tñ erat cancellatus: & tunc, quia iustã cãm habuit credendi eum bannitũ, ex quo descriptus erat in loco bannitorum; non punitur, vt dixit Din. in d. l. pen. Ita ẽt intelligat, quod dixit Iac. Butr. in d. §. ex cã. Quod tñ intelligo, nisi fortè aliquid allegetur contra offendentẽ, per quod sit, ꝙ cã possit imputari; vt quia per edictum, vel proclama generale esset notificatum, quòd nullus posset offendere bannitum à certo tempore citra; quia tunc dr̃ in culpa ipse offendens. ¶Aduerte tamen, quòd dicit notabiliter Iacob. Butr. ibi. quòd accusatus non debet se defendere, dicendo, quòd ille erat bannitus, sed debet dicere, ꝙ ille erat descriptus in libro bannitorum, & ignorat prouisum, ꝙ deberet cancellari, vel haberi pro non bannito; quia tunc propter iustam ignorantiam excusabitur, vt in d. §. ex causa. & hic.

Ex §. Celsus.

SVMMAE.

1 *Confeßionem propriam quis reuocat re integra, si ius actoris non est factum deterius.*

2 *Cautela tradita à Bart. per quam quis poterit reuocare confeßionem, de qua aliquis rogatus est.*

3 *Confitens quis contenta in instrumento, vel priuilegio, quod postea pronunciatur falsum, an præiudicet talis confeßio, remißiuè.*

4 *Pars vbi habuit terminum ad deliberandum, non potest allegare errorem, nec petere illum reuocari.*

5 *Confeßio non potest reuocari, quando est iuramento firmata.*

6 *In causa, quæ crescit per inficiationem, non auditur, qui vult probare confeßionem suam erroneam, & non veram.*

7 *Pœnitens, & reuocans confeßionem suam ante lit. cont. in expensis an condemnari debeat.*

8 *Confeßio circa præparatoria, an poßit reuocari in causa appellationis.*

Item et an sicut nouæ confeßiones poßunt fieri, ita iam factæ poßint reuocari.

1 §. Celsus. ¶Confeßionem † propriam quis reuocat re integra, si ius actoris non est factum deterius. h. d. & vide istum text. allegatũ per Cin. in l. cum falsa. C. de iur. & fact. igno. ¶In tex. ibi [licere respondenti pęnitere] &c. aliàs habetur, [responsi pœnitere] & tunc subaudi. s. responsi falsò facti, etiã ex certa scientia, & sic non obst. l. error. C. de iur. & fact. ign. vt ibi not. & intellige, responsi, ante lit. cont. admißi, vel dic ẽt errore iuris isto casu, qñ non versatur damnum actoris, aliàs secus, vt patet s̃. proximo §. ¶In tex. ibi [faciat] dic, s. probando contrarium. & nota istum text. hic in fin. per quem Bartol. dicit se pluries fecisse cautelam,
2 quòd quando † aliquis vult reuocare confeßionem, de qua aliquis est rogatus, quòd faciat per Notarium notificari aduersario, & illa die vadat coram iudice, & dicat, ꝙ cum ad eius notitiam peruenerit rem aliter se habere ex tenore (fortè instrumenti) & pro nunc ipse aliter dicit, &c. Quod potest esse vtile per statuta loci, ex quibus imponitur pęna negãti positionẽ, vel aliũ actũ iudicij. ¶Itẽ potest adduci iste tex. ad quæst. Si confiteor in instrumen
3 to † contenta, vel priuilegio, quod postea pronunciatur falsum, an præiudicet talis confeßio, de qua quæst. vide per Innoc. in c. venerabilis. ext. de excep. & in c. cũ olim. de censib. & aliquid tãgit Ci. in d. l. cum falsa. C. de iur. & fact. ignor. ¶In gl. 1. in fi. ibi [pœnitet indistinctè] dic, nisi qñ à certa persona petiturus erã, vt nota. ỹ. ead. glos. in vers. sed ante. ¶In ea. gl. ibi [§. neque.] & sic nõ obst. l. 1. C. de confess. quia ibi loquitur de confeßione ad litis decisionẽ: hic verò in ea, quæ emanat ad litis ordinationẽ. Et ita sentit notanter gl. s̃. de rei vendic. i l. is, qui se obtulit. & tangitur per Din. in reg. ignorãtia. not. ẽt in l. regula. in prin. ỹ. de iur. & fact. ign. ¶Ibi [vel nisi actoris sciẽtia] dic sic, ergo loquit, qñ ex certa sciẽtia rñdit, aliàs nõ refert, sit lis cont. vel nõ, vt hic, & not. in l. error. C. de iur. & fact. ign. ¶Nõ ob. l. inde Neratius. in fi. s̃. ad l. Aquil. vbi indistinctè ẽt confitenti licet pęnitere; qa ibi ꝓbatio veritatis erat euidẽs, & notoria: secus in d. l. 1. in fi. & l. is, q le liti. &c. q hic allegant in gl. ¶Ibi [ꝓbauit se errasse] dic, ar. l. Titia. §. Gaius. de leg. 2. l. Aureli⁹. §. fi. de lib. leg. l. 1. C. de fal. caus. adiect. leg. & de euict. l. pen. sm̃ Petr. & Ia. de Are. ¶Ibi [rñdit aliqd] &c. No. ex ista gl. modũ probandi

probandi errorem, sic etiam s̄.in §.ex cā. de quo ꝑ Cin. & Doct.C.de iur.& fact.ignor.in l.error. & per Inn.in c. ex parte.extra de confess.Et iō, vt illa facilitas allegandi errorem, tollatur, notarij apponunt in instrumentis illa verba[talis sciens se ad infra scripta non teneri] &c. Ita probatur in l.fi.§ idē quæsitū est.j̄. de cond.inde.& in l. sed & si quis.§.fi.s̄.si quis caut.& Bart.ibi in §.idem quę situm.facit notari in practica, & dicit Iac.But. in §.fin.ꝙ ibi vr̄ casus,ꝙ in dubio præsumatur error,nisi scientia ꝓbet̄,per tex.ibi,dum dicit [pacti cōuenti replicatione poterit vti]& sic replicans ibi debebat probare, de quo vide pleniùs per Bart.in l.non fatet̄.j̄. de confess.¶Vnum nota circa hanc replicationem,quæ fit sub prætextu erro

4 ris,ꝙ vbi pars habuit † terminū ad deliberandū, nō pōt allegare errorem,nec petere illū reuocari, sicut & qñ potuit præuidere instrumentū,not.Inn.ext.de censi. in c.cū olim.In confessione.n.deliberata non facilè probat̄ error,de quo vide quod not.ext.de diuor. in c.ex literis.in gl.2.& vt eccles. benef. in c.vt nr̄m.& per Io. Andr.ext. de iureiur.in c.2.lib.6.In quo aduerte,ꝙ etiam in deliberando potest quis decipi.s̄.ead.l.§.ex cā. quare dic, ꝙ licèt isto casu non debeat audiri, allegando errorem in genere : tñ posset exprimere, & deducere certā cām erroris, quæ concludat iudici de cā erroris, quo casu audiet eum,vt d.§.ex cā.& ita limitentur prædicta. ¶Item nec

5 potest reuocari†confessio, qñ est iuramento firmata.Ita dicit Inno.ext.de accus.in c.cum dilecti. facit ext.de donat.c.inter dilectos. ¶Item adde,ꝙ in cā, quæ crescit ꝑ

6 † inficiationem,non auditur,qui vult probare confessionem suā erroneam,& non veram,casus est in l.4.j̄. de cōfess.& sic est spālis casus, quo nō audit̄ allegans errorē, & rō est; qa confitendo vr̄ transigere,ꝙ se eximat à pœna dupli,quæ imponebat̄ neganti, vt not. j̄. de iureiur.l. cū,qui.in princ. & vide quod dixi s̄.ead.l.§. si cum esset. ¶Et circa prædicta correctio erroris debet attendi;quia qñque concernit solùm varietatem nominis, vel agnominis:& ista non dr̄ inducere mutationē,sed solùm declarationem : vnde non requirit eandem solemnitatem,vt ꝓbatur in l.hæredes palam.§.si quid post. j̄. de testam.secus qñ error consistit circa substantiam facti; quia tunc ista correctio requirit illam solemnitatem, quam requirebat actus constitutio,tex.est cum gl.j̄. de lega.2.l. cū ꝓponebatur.& est vtile ad accusationes, vel inquisitiones, qñ aliquid corrigit̄,an censeatur eadem accusatio,vel noua.¶Extra pōt dubitari,an pœnitens, & reuocans con-

7 fessionem † suam ante lit.cont.debeat condemnari in expensis.Et responde,ꝙ sic,per notata in l. edita.in fi.C.de

8 eden.¶Item pōt dubitari,an talis confessio † circa præparatoria possit reuocari in causa appellationis, vide tur ꝙ sic,per l.creditor.§.iussus.j̄.de appella. ¶Itē quia sicut nouæ confessiones possunt fieri,ita iam factæ reuocari,arg.l.ampliorē.C.de appell. Contrarium est verius; quia,si sit appellatū à decisorijs,cōfessio circa præparatoria non pōt reuocari,arg.l.ita demum.C.de procurat.

Ex l.Si filius.

SVMMAE.

1 *Abstentus ab hæreditate paterna, ex confessione sua, quòd sit hæres, tenetur, ex contumacia verò, vel ex taciturnitate, non.*

2 *Verba enunciatiua in iudicio, & in actu inter viuos disponunt.*

1 L. Si filius. ¶Abstentus † ab hæreditate paterna, ex cōfessione sua (ꝙ sit heres)tenet̄,ex cōtumacia verò,vel ex taciturnitate non h.d.¶In tex.ibi[filius].s.suus. ¶Ibi [tenebitur] s.creditori interroganti,qui interfuit in iudicio; quia sua confessio nocet,de qua s̄.l.proxima.§. qui tacuit.vbi dedimus declarationem,omnino vide.¶Ibi[tacuerit] dic, & per contumaciam.¶Ibi[hæredis loco]vt j̄.de acqui. hæred.l.si quis filium.§.si filius.& l.ei,qui.quasi dicat,taciturnitas imitatur veritatem, vbi de ea constat,vbi non constaret, fieret interpretatio contra contumacem, vt s̄.§.qui tacuit.¶Vel dic,ꝙ succurritur ei contra alios nō contra aduersariū in lite inchoata,vt sic sit sensus, ꝙ ista taciturnitas non habeat vim aditionis; quia non continet animi expressionem : sed bene habet vim probationis inter partes,vt d.§. qui tacuit.de quo etiam aliquid. j̄.in l.fi.¶Allegatur iste tex. ꝙ verba enunciatiua in iu-

2 dicio,&†in actu inter viuos disponunt, facit l. quidā in iure.cum ibi not.j̄.de donat.& hoc est vtile ad intellectū l. qui familię.s̄.fam.erc. quam Bar.declarat in l.ex hac scriptura.in fi. j̄.de donat. & ego declaraui in d.l. qui familiæ.¶In gl.1.in fine.ibi[l.fin.] de hoc dic,vt ibi not. Vel dic,ꝙ ibi poterat filius,qui abstinuerat,solo animo reuocando suam abstentionem,adire intra triennium.l. fi. C. de repud.hæred.Ideo fit hic hęres animo deliberato,sed in d.l.sicut.non poterat suam abstēsionem reuocare; qa erat extraneus, quo casu cōfitendo se hæredem,habetur pro hærede,quantùm ad sui pręiudicium,& quò ad agentem,non quò ad alios.

Ex §.Exceptionibus.

SVMMAE.

1 *Legitima defensio non denegatur etiam confesso, & quomodo intelligatur.*

2 *Contumax potest opponere illas exceptiones, quas posset verè confessus.*

3 *Per obiectum exceptionis, an intelligatur facta litis contestatio.*

1 §.Exceptionibus. ¶Etiā confesso † nō denegatur legitima defensio h.d.¶Vel sic.Ficta cōfessio nō excludit legitimā defensionē.Ita fuit allegatus s̄.in l.prox. §.q tacuit.¶No.ergo legitimas defensiones nō denegari ei, qui ex sua confessione conuenit̄,quod intellige,qñ tales defensiones sunt compassibiles cū confessione; quia nō probatur hoc esse,quod ab hoc cōtingit abesse.l.nō hoc. C.vñ legit.Exemplū est in l.eum,qui.§.si iurauero. j̄.de iureiur.¶Dixi hic probari,ꝙ non plus operari pōt ficta confessio,q̄ vera,& sic facit ad id,qđ dixi s̄.l.prox.in §.q tacuit. & vide quod ibi dixi. ¶Et sic facit iste text. ꝙ

2 contumax†possit opponere illas exceptiones, quas posset verè cōfessus,& sic illas perēptorias, q̄ vsq; ad sniam possunt opponi.l.pemptorias.C.sentē.rescin.nō poss.ergo q̄ cōpeterent vero hæredi, cōpetunt & cōfesso se esse hæredē,quod est vtile pro bannitis, contra quos vr̄ restare sola exequutio,cum capiuntur, & istum tex.vide allegatum per Arch.in c.2.extra de confess.lib.6. ¶Nō ob. huic j̄.eo.l.qui seruū.in prin. vt ibi dicetur. ¶In glo.super verb. conuenitur.ibi[& sic nota]&c.Nota hanc doctrinā;qa facit,ꝙ si aliquis cōfiteat̄, quod faciat partim pro se,partim contra se,aduersarius teneatur illā cōfessionē,aut ī totū approbare,aut reprobare, de quo Ci. tāgit

in l. vnica. C. de confeff. in 11. quæstio. per gloff. in l. si quidem. C. de excep. & l. si præsidi. C. de donat. ante nup. Quibus addendum est, quod dixit notanter Bartol. in l. Aurelius. §. idem quæsitum. j. de liber. lega. quod declara, vt dixi. s. l. proxi. §. primo. vbi vide. ¶ Extra allega-
3 tur iste text. per aliquos, quòd per obiectum † exceptionis intelligatur facta litis contestatio. Contrarium tamẽ communiter tenetur in l. prima. C. de lit. contest. vbi per Cin. & Innocen. in c. pro vt. extra de dol. & cont. & videtur esse casus in c. secundo. de lit. cont. lib. 6. vbi vide plura, pro, & contra allegata in gl. super verbo, facta: tangitur etiam hec quæst. in Spec. de lit. cont. in §. primo. versi. si nunquam per exceptionem. & versi. & quid si reus.

Ex l. Confessionibus.

SVMMAE.

1 *Confessio debet esse vera actualiter, vel potentialiter, aliàs nõ est obligatoria, siue realiter, siue de iure sit impossibilis.*
2 *Positio continens aliquid impossibile, vel contra naturam, nõ debet admitti, nec pars ei tenetur respondere.*
3 *Confitens aliquem se occidisse, cum admittatur ad reuocandũ suam confessionem, probando eum viuere, si ille mortuus sit, sed fuerit inuentus occisor, an ipse confitens possit damnari.*
4 *Percussor (viuente adhuc pcusso) si confessus est se occidisse, an morte postea sequuta, ex ipsa cõfessione possit condemnari.*

L. Confessionibus. ¶ Confessio dissona auribus, vel natura, vel vniuersaliter falsa, cuius falsitas probata declarat cum nemine posse esse actionem, non præiudicat, nisi confitenti. hoc dicit cum l. sequen.
1 ¶ Vel sic & notabiliùs. Confessio † debet esse vera actualiter, vel potentialiter, aliàs non est obligatoria, siue sit impossibilis de natura, siue de iure. hoc dicit ista lex cũ seq. quæ multipliciter allegatur. Et primò ponit dictum in genere. Secundò subijcit duo exempla. Primum est ibi [& si eum] Secundum ibi [eum, qui patrem.] ¶ In text. ibi [filium meum] dic scilicet ex eius contractu conuenior de peculio, tanquam pater. ¶ Ibi [respondendo] dic scilicet actioni de peculio, vel noxali. ¶ Ibi [non obliger] quia eius nomine tales actiones contra aliquem nõ possunt competere, idest de peculio, vel noxalis. ¶ Ibi [noxali] scilicet ex delicto eius mihi confitẽtẽ. ¶ Ibi [agi potest] quia ius repugnat. C. de fur. l. apud antiquos. in fine. ¶ Ibi [si factum fuerit] subaudi, & non exactum, secus si exactum, vt s. eod. l. si quis. ¶ Ibi [qui admisit] dic, vt j. eod. l. quis seruum. in princ. & adde, quod ibi dicam. ¶ Nota legem, quæ quotidie allegatur, quòd si
2 positio † contineat aliquod impossibile, vel contra naturam, vt virginem parere, vel patrem filio minorem, talis positio non debet admitti, nec pars tenetur respondere. Ita exemplificat Ioan. And. in c. 2. in glos. super ver. rationabili causa. extra de confess. lib. 6. & vide istum tex. allegatum in Specul. de positio. §. septimò. vers. decimosextò quæritur. §. fin. vers. quid si debetur. penult. col. & de confess. §. sequitur. versi. vndecimo. & §. nunc videndum. versi. quid si in iudicio. penult. solu. Demum pro doctrina, quando confessio præiudicet, dicuntur requiri plura, quæ vide in l. 1. C. de cõfess. & per gloss. 2. q. 1. ĩ c. nos in quemquam. vbi hec lex allegatur. ¶ Item facit iste
3 tex. ad quæst. cum confessus † se occidisse, admittatur ad reuocandam suam confessionem, probando eum viuere. l. inde Neratius. §. fina. s. ad l. Aquil. si ille verè mortuus sit, sed inuentus est occisor, an ille confitens possit damnari. Iacob. de Are. dicit, quòd in hoc casu (quem dicit fuisse de facto Pergami) omnes Iuristæ concordabant cõfessum esse decapitandum, per l. 4. j. de confess. ipse tñ super illa l. tenet contrariũ, per l. 1. §. fi. j. de quæst. ¶ Dixi ẽt in d. l. inde Neratius. §. fina. ꝙ si quis vulnerauit alium, quem fortè credebat occidisse, & captus sit confessus, ẽt admitti debet ad probandũ, ꝙ ille viuit. Ita ẽt recitat Io. An. in Spe. de confess. §. postremò. vers. si sit ꝑ principalem personam. &c. & pro isto vltimo facit. C. de appellat. l. addictos. &. j. de appell. l. non tantùm. simile dicit in titu. de inquisit. §. 1. vers. sed nunquid eas. vbi dicit, ꝙ reus potest excusationes suas, vel innocentiã suã probare ꝑ familiares, & cubicularios suos, secundũ Gof. arg. 12. q. 1. c. manifesta. & c. seq. & 2. q. 7. c. cum pastoris. ¶ Adde etiam aliam quæstionem, si percussor (viuen-
4 te adhuc percusso) confessus † est se occidisse, an morte postea sequuta, possit ex ista confessione condemnari de homicidio, vide de hoc gl. in l. qui Stichum. de confess.

Ex l. Si is, cuius.

SVMMAE.

1 *Confessiones ita demũ ratæ sunt, si id, quod in confessione venit, & ius, & natura recipere põt, qđ locũ ẽt habet in sñia.*
2 *Quod est inordinatè gestum, non roborat actum.*

L. si is, cuius. ¶ Summata fuit s. l. proxima, ad quã ista adaptat ponendo noua exẽpla. ¶ In tex. ibi [reus] dic, si confessus est ipsum esse seruũ suũ. ¶ Nota hic regulã, quæ ponitur hic
1 † ad finẽ, qñ, & quæ confessio præiudicet, & qđ hic dr̃ in confessione, idẽ dic in sñia, vt l. fi. j. quæ sent. sine appell. rescin. & ibi vide multas concord. Et est ista lex regularis in materia confessionis, de qua in l. 1. circa prin. C. de cõfess. ¶ No. tex. ibi [liberi aũt hominis] & c. ex quo collige, quòd priùs debet de hoc queri, sit ne seruus, vel liber, vt videatur, an iudicium in noxali procedat. Et sic ista præposteratio infringit cõfessionẽ partis, & facit, ꝙ per eã id,
2 quod est † inordinatè actũ, nõ roborat, vt no. j. de appel. in l non tm̃. facit ẽt quod not. j. de quæst. l. maritus. Et ꝑ hoc diximus, ꝙ si non facta probatione, emanauerit decretum secundũ, confessio sequens non roborat illud. l. si cum nulla. ff. de re iudi. quod est notandum.

Ex l. Si ante aditam.

SVMMAE.

1 *Hæreditas habetur loco domini, & confessio, vel fictio non præiudicat, vltra quàm fuerit ueritas.*

1 L. Si ante aditam. ¶ Hæreditas habetur † loco dñi, h. d. primò. & confessio, vel fictio nõ præiudicat vltra, q̃ fuerit veritas. h. d. cum l. seq. ¶ In tex, ibi [seruũ] dic. s. delinquentẽ, ex cuius persona agebatur. ¶ Ibi [hæreditas] dic. s. in qua competunt actiones noxales, & sic non obstant leges præcedentes; quia hic poterat esse actio cum aliquo. ¶ Ibi [mortuo seruo] dic. s. alieno. ¶ Ibi [eius] s. dñi confitentis. ¶ Ibi [post mortem eius] scilicet serui. ¶ Ibi [non teneretur] scilicet verus dominus.

Ex l. Si

Ex l.Si seruus ab hostib.

SVMMAE.

1 *Confessio, cuius nomine non fit actio, non præiudicat, nec obligat ad impossibile.*
2 *Translatio vbi fit de vno tempore ad aliud sicut requiritur, quòd extrema sint habilia, ita etiam, quando fit de persona ad personam.*

L. Si seruus ab hostibus.

¶Istã summaui.s̄.in l.prox. quia fictio nõ plus dẽt opera
1 ri, quã veritas. ¶Vel sic. Confessio, † cuius nomine non fit actio, non præiudicat, & confessio non obligat ad impossibile.h.d. ¶In tex.ibi [si seruus] dic, scilicet qui deliquit. ¶Ibi [noxali actioni] scilicet contra ipsum confitentem. ¶Ibi [in nostra potestate] dic nec alterius, cum actio esse non posit, aliàs non esset bona ratio. ¶Ibi [potuit ha
2 bere] nota, quòd sicut vbi fit † translatio de vno tempore ad aliud, requiritur, quòd extrema sint habilia, vt habetur.s̄.de minor.in l. & si fine. §. sed quod Papinianus. ita & quando fit de persona ad personam, vt hic. ¶In gl. super verbo, noxali.sol.hic in actione noxali, in qua requiritur potestas de præsenti in re, vt. C.de donat.l. quoties. in prin.vbi loquitur in iudicio familiæ erciscundæ, in qua potest fieri adiudicatio propter spem de futuro, & dubiũ euentum, & etiam (licèt res sit apud hostes) põt interim venire in iudicium familiæ erciscundæ, & alteri adiudicari, nec requiritur præsens possessio rei. ¶In gl. quamquã. in verbo, dominium.ibi [mancipium Christianum] hoc primum exemplum probatur.C.ne vend.mancip.Christ. &c.in l.1.& licèt hoc exẽplum de se sit verum: de hoc tamen credo non fuisse cõgitatum per istam legem; quia Christus adhuc non venerat in Virginem illo tempore, vt dicit glo.in l.Titia.ƒ.de aur.& argent.leg. ¶In eadem gl. ibi [vel si res] hoc secundum exemplum non videtur procedere, per notata in l.ea lege.C.de condic.ob caus. & per l.si ita quis.§.ea lege.ff.de verb.obliga.

Ex l.Si seruus non sit.

SVMMAE.

1 *Mendacium tollit priuilegium dandi pro noxa.*
2 *Quando plures sunt banniti pro eodem crimine, contra quos procedi potest, tanquam contra fictè contumaces, ij tantùm, qui sunt verè contumaces, habentur pro confessis.*

L. Si seruus non sit.

¶Mendacium tol-
1 lit † priuilegium dandi pro noxa.h.d. ¶Ibi [si seruus] scilicet delinquens. ¶Ibi [in solidum.] scilicet eius, quod põt peti ex delicto serui. ¶Ibi [non tenebitur] scilicet in solidum, sed noxaliter. ¶Et facit iste tex.ad id, quod quo-
2 tidie contingere videmus, quando pro eodẽ crimine † sũt plures banniti, ita quòd contra eos potest procedi, tanquam contra fictè contumaces, & aliqui sunt cõtumaces, & aliqui non, solùm contumaces habentur pro confessis.

Ex l.Qui ex parte.

SVMMAE.

1 *Si ille, qui defendit alium, vt principalis, non est soluendo, actio in alium restituitur.*
2 *Confessionem alterius sequutus in vno iudicio, potest in alio iudicio ab ea recedere, & pœnitere, veniens contra tenorem primi processus inter diuersos.*
3 *Licèt quis posit nouare suscipiendo iudicium (etiam debitore inuito) tamen oportet, quòd creditor velit.*
4 *In iudicijs non potest fieri nouatio, inuito actore.*
5 *In actione reali auctor rei conuenti, potest inuito actore comparere, & suscipere iudicium, licèt sua non intersit, perinde ac si possideret.*

1 **L. Qui ex parte.** ¶Si ille, qui † defendit aliũ (vt principalis) non est soluẽdo, actio in aliũ restituitur.h.d. ¶Vel sic. Confessio obligat confitentem; non tamen liberat verum dominum, contra quem succurritur in solidum.h. d. ¶In tex. ibi [defendere vellet] dic etiam animo nouandi, & liberandi eũ, vt.ƒ. de sol.l.solutionem.tamen nõ fuit hic facta nouatio; quia creditor ignorabat alium esse heredem, & sic non habebat animum nouandi, quod est necesse.l.3.C.de nouat.notant Doct. in d.l. solutionẽ. ¶Ibi [satisdationis] dic scilicet iudicatum solui, quam nõ præstabat olim conuentus suo nomine actione personali, reali sic, vt Instit.de satisd.in prin. ¶Ibi [condemnatus] scilicet in solidum suo nomine. ¶Ibi [rescisso] idest annullato. ¶Ibi [in eum] scilicet pro alia dimidia, scilicet pro sua parte. ¶Ibi [posse] scilicet pro parte sua. ¶Ibi [agi] scilicet, si actor ignorabat inopiam illius: secus si sciuit, argu. ƒ. mand.l.inter causas.§.abesse.& notatur. ƒ. de fideiuss. in l.3.& ita vidẽt intelligi quod notatur in d. l. solutionẽ. & in l.3.§.in eum.ƒ.adminift.rer.ad ciuit. pertin. de quo consueuit tãgi in d.l.solutionẽ. quod notatur ad id, quod dicam super glo. ¶In fine.ibi [idque verum est] Nec obstat.l.is, quis se obtulit.s̄.de rei vendicat.& ƒ.eo.l.qui seruum.in prin.vbi oblatio facta per vnum, liberat aliũ; quia responde, vt statim dicam in l.qui seruum. in prin. ¶No
2 ta, quòd sequutus confessionem † alterius in vno iudicio, (sicut fuit hic actor) potest in alio iudicio ab ea recedere, & pœnitere, & venire contra tenorẽ primi processus inter diuersos, & adde incidẽter Inn.in c.mulieri.extra de iureiur.vbi dicit, quòd post latam sẽtẽtiam licet vnicuique venire cõtra suã cõfessionẽ, quod est vtile, vt qui produxit in vno iudicio instrumentũ pro se, & sic videtur illud approbasse: nihilominus poterit in alio iudicio dicere illud falsum, de quo per Inno. in c. cũ venerabilis. extra de except.& Bar.in l.post legatum.post prin.ƒ.de his, quib. vt indig. ¶In glo. 2.ibi [agatur in personam] dic animo nouandi, & ipsum liberandi, aliàs non haberet dubium ista lex, vt etiam.s̄.dixi. ¶In glo.3.in fi.dic de quo vide, quod plenè notat.s̄.qui satisd.cogan.in l.Iulianus. ¶In glo.fin. in prin.ibi [sed hoc qualiter] dic, & ad quid est necessaria restitutio contra eum, cuius nomine non fuit acceptũ iudicium; quia eius obligatio semper durauit, & non fuit extincta? ¶In eadem glo.fin. ibi [non enim liberatur alius] dic scilicet cohæres, ¶Ibi. [l.qui seruum] dic, vt ibi, & s̄. eod.l.confessionibus. ¶Ibi [facta solutione] scilicet] ab eo, qui confitebatur se in solidũ hæredem. ¶Ibi [nisi hoc ageretur] quo casu (etiam non facta solutione per istum conuentum) liberatur debitor sola susceptione iudicij facta animo nouandi. ¶Ibi [nõ datur restitutio] dic s. creditori contra debitorem, cuius fuit facta obligatio propter inopiam suscipientis iudicium animo nouandi, & sic videtur ista gl. intelligere.d.l.solutionem. quòd valeat nouatio facta ibi, quando suscipiens iudicium animo nouandi erat inops, nec contra debitorem restituatur actio, cuius contrarium sensit gl.in l.3.§.in eum.de admin. rer.ad

ciuit. pertin. de quo vide, quod dixi.s̄. super text. ¶In eadem glo.ibi [dic ergo rescisso] idest annullato; quia cũ de facto non posit exigi ab eo, qui condemnatus est, iudiciũ de facto dicitur annullari. Et aduerte; quia ista verba[rescisso iudicio]nõ important misterium iuris, sed sic fuit de facto ; nam semper contra alium cohæredem durauit actio, et pro parte sua semper potuit conueniri; quia nũquam fuit extincta; nam nulla in hac lege fuit facta nouatio, & ita intellige istam legem, in qua nihil scribitur. ¶In fin.glo.ibi [pactum de non petendo] hoc dicit; quia fortè sic de facto fuit. Idem tamẽ, etsi non fuisset istud pactum; quia semper contra alium durauit actio, cum non fuerit nouata, vt dictum est. Quid autem si pro illo esset facta solutio, qui etiam ignorans liberatus esset, secundùm.d.l. solutionem . an soluens posit ab eo repetere. Concludo breuiter, quòd si pro ignorante soluit, potest repetere. Ita intelligat.d.l.solutionẽ. secus si pro inuito, & cõtradicẽte. l.fin.C.de neg.gest.& l.si pro te.ĵ.mãd.vbi est casus apertus ita concordans, quod notat glo.in l.si Stichum.§.fi.ĵ. de nouat.vbi etiam Bar.in d.l.solutionem. ¶Vnum nota,
3 quòd licèt quis posit † nouare suscipiendo iudicium(etiã debitore inuito) vt.d.l.solutionem.tamen oportet, quòd creditor sit volens, vt ibi notat glo.& est casus in l. si man-
4 dato meo.in prin.ĵ.mand. Et sic nota, quòd † in iudicijs non potest fieri nouatio, inuito actore, licèt glo. notet contrarium in l. liberto. §. fin. s̄. de nego.gest. de quo tangit Cin.in l.1.C.vbi in rem actio.in prima quæstione, & Bar. in l.si actor.s̄.de negoc. gest. ¶Aduerte tamen, quòd in
5 reali † auctor rei conuenti (etsi sua non intersit) potest cõparere, & suscipere iudicium, ac si posideret, inuito actore, & sic liberatur quodam iure nouationis. Ita colligitur ex gl.in l.sed si lege.§.itẽ si rem distraxit.s̄.de petit.hæred. ¶Nec ob.d.l.si mãdato meo.quia nõ est auctor rei cõuenti. Vel si est auctor non vult, si potest, suscipere iudicium, ac si posideret. Et hanc quæstionẽ vide in Spec.de defens. §.1.vers. sed pone, vendidisti. vbi allegatur Iac.Bal.& Io. And.in additione Alberti Galeoti.

Ex l.Qui seruum.

SVMMAE.

1 *Obligatus ex persona serui, liberatur per confitentem, & exactũ: obligatus verò ex propria persona, non liberatur per confitentem, nisi confessus fuerit procurator, vel defensus ratum habuerit.*

2 *Si ex duobus eodem nomine nuncupatis vnus (puta Seium) interfecerit, & iudex per errorem decapitauerit eum, qui non perpetrauit homicidium, verus homicida per hoc non liberatur:*

3 *Quando plures ex diuersis causis sunt ad aliquid obligati, licèt vnius solutio nõ liberet alium: hoc tamen est verum, nisi quatenus soluens esset habiturus regressum pro eo, quod soluit, contra primum soluentem.*

4 *Vbicunque ille, qui punitur propter delictum alterius, non liberat principalem, non potest intelligi eius fideiussor.*

5 *Actio negotiorum gest.ad hoc, vt competat contra dominum, vel mandati contra mandantem, non est necesse, quòd faciat actum nomine domini.*

6 *Mandatum casu, quo præcedat, an in dubio præsumatur nomine mandantis præcessisse, vel proprio, & quid circa hoc attendatur.*

7 *Reo exempto à iudicio, qui soluit pœnam, an liberetur ipse fideiussor à pœna, & è conuerso.*

8 *Quando ex varietate causæ impeditur cõstitutio duorum reorum, solutio vnius non liberat alium.*

9 *Præsentare qui aliquem promisit sub pœna, liberatur, si illum defendat, licèt non præsentet, & quando sit verum.*

10 *Occidisse qui confitetur plures homines diuersis locis, & temporibus, eius confessioni stari non debet; quia generalis, & incerta, quemadmodum si confiteretur plura homicidia diuersis tamen temporibus facta, & ratio.*

1 L. Qui seruum. ¶Obligatus † ex persona serui liberatur per confitentẽ, & exactũ: obligatus verò ex propria persona, non liberatur per confitentem, nisi confessus fuerit procurator, vel defensus ratum habuerit.h.d. ¶Vel sic, & subtiliùs. Si ex mutatione personæ, quæ potest conueniri, non mutatur causa agendi, vnius confesio, & solutio liberat verum debitorem: secus: si ex hoc causa agendi mutaretur, nisi interuenit, vt eam defenderet. hoc dicit sm̃ Bar. ¶Vel sic. Districtus ex confessione facta in iudicio scienter emissa (satisfactione sequuta) liberat debitorem ex persona sibi subdita obligatũ: secus si proprio nomine teneatur, nisi confesio eius cõfessorio nomine emittatur. Hoc dicit tex.cum glo. ¶In tex.ibi [respondit] dic scienter, & per mendacium. ¶Ibi [dominum liberat] quia nõ tenetur nomine suo, sed nomine serui, & ex serui facto. ¶Ibi cõfessus] scilicet suo nomine. ¶Ibi [non liberatur] qui fecit etiam facta solutione à confitente; quia isti tenentur suo nomine, nisi confitens sit eorum defensor, vt.ĵ.statim subijcitur. ¶Ibi [vel qui hæres est] ratio, quia isti tenentur suo nomine, non alterius, sed dominus tenetur nomine serui, non suo. & hoc vult litera, quæ sequitur. ¶Ibi [altero conuento] & exacto, vel soluente. ¶Ibi [suo nomine] scilicet tãtùm. ¶Ibi [quasi defensor] sine mandato, sed ratihabitio domini est sequuta. ¶Ibi [litem subijt] &c.animo nouandi, & suo nomine se debere confessus, vel simpliciter defendendo, & eo nomine confitendo. ¶Ibi [exceptione data] scilicet vulneranti, vel occidenti. ¶Ibi [quia ille] scilicet defensor sine mandato. ¶Ibi[vel mandati]s.si habuerit speciale mandatũ de confitendo, vel etiam generale cum libera, vt notatur. s̄. de procur.in l.nõ solùm.in prin. Vel si non habuit mandatũ, fuit tamen sequuta ratihabitio per id, quod notat glo. s̄. eod.ĩ l.si defensor. in princ.vbi de hoc. ¶Ibi[vellet] scilicet, sine mandato. ¶Not. istum tex. primò; qui alle-
2 gatur, quòd si sunt in loco duo Titij, & vnus interfecit † Seiũ, si iudex per errorem decapitauit alium, verus homicida nõ est ꝑ hoc liberatus. Ita dicit Bal.per istum tex. intit.de pac.iura. fir.in §.iniuria. ante finem.in vsi.feu. ¶Item nota in vers.[nisi quasi defensor] quòd, quando sunt plures
3 † obligati † ad aliquid ex diuersis causis, licèt vnius solutio non liberet alium (vt.ĵ.tangam) tamen hoc est verũ, nisi quatenus soluens esset habiturus regressum pro eo, quod soluit, contra primum soluentem, casus est notabilis hic. Et isto modo hic tex.allegatur contra glo.in l.fi. §.
4 fi.in fi.s̄.si quis cau. ¶Nota etiam, quòd, vbicunque † qui punitur propter delictum alterius, non liberat principalẽ, nõ potest intelligi esse fideiussor eius, casus est hic. Quod est vtile ad notata ĩ l.cũ fili°. in prin.de verb.oblig. ¶Nota etiam tex.ibi [nisi quasi defensor] quòd ad hoc vt cõ-
5 petat † actio negotiorum gestorum cõtra dominum, vel mandati contra mandantem, non est necesse, quòd faciat actum nomine domini; nam hic nõ fuit mandatum, vt defenderet, & tamẽ nomine suo est confessus, & habet actionem negociorum gestorum, vel mãdati, & sic dicitur quis gerere negocia aliena, licèt suo nomine gerat. In casu ta-
6 men, quo mandatum præcedat, an † præsumatur in dubio nomine

nomine mandantis, vel proprio, attenditur, an sit appositum nomen proprium, vel appellatiuum; si vtrumque, tūc præsumitur nomine illius, cui actus tantùm poterat conuenire, vt si soli domino poterat conuenire, nomine domini. vt. l. penul. ꝟ. si quis caut. si soli procuratori, vel administratori: tunc nomine proprio ipsius gestoris. d. l. pe. & l. & magis. ff. de solut. si potest conuenire vtrique, præsumitur nomine illius, super cuius re disponitur. l. post mortem. §. fin. ff. quand. ex fact. tut. & si res est communis, præsumitur factum communi nomine. l. fin. ff. quand. ex fac. tut. sed si super neutrius est gestum, vt quia stipulatur aliquid sibi dari, vel fieri ex causa donationis, vel quid simile: tunc in dubio præsumitur nomine proprio, nisi sint aliquæ coniecturæ, per quas aliud debeam præsumere. l. socium, qui in eo. ff. pro soc. l. qui proprio. §. procurator, vt in cæteris. ꝟ. de procu. & l. si verò. §. item quicquid. ff. solut. mat. & l. cū aliquis. C. de iur. delib. Vel pone exemplū, ꝙ præcedit mandatū de illo faciendo; nā semper præsumitur factū nomine mandantis. l. qui in aliena. §. 1. ff. de acquir. hæred. ad quod facit etiam iste text. & l. si pupilli. §. 1. ꝟ. de nego. gest. & l. at qui natura. §. si libero. eo. tit. & l. homo liber. in fine. ff. de acquir. rerum dom. & notatur in l. liber homo. in prin. ff. de hæred. insti. Quod videtur verum, etiam si proprio nomine ipsius, nō domini faciat. Quod est notandum contra procuratores suscipientes mandatum de emendo, qui postea emūt pro se, scilicet, vt teneantur domino mandati ad interesse, nō ad restituendam rem, quam proprio nomine emunt. Dixit tamen Bar. in d. l. qui in aliena. quòd hæc procedunt quò ad mandantem, & mandatarium, vt inter eos oriatur actio mandati, sed non quò ad illum, cum quo cōtrahit, nisi id sciuerit. l. sed Iulia. §. 1. ff. ad Mace. ¶ Nec obstat vers. quamquam. in d. l. qui in aliena. quia ibi sciebat mandatum reuocatum morte defuncti, & ista est ratio ibi (secundùm eum) quicquid ibi dicat glo. ¶ Item facit
7 iste vers. [nisi] &c. ad quæst. si reus † exēptus à iudicio, soluerit pœnam, an liberetur fideiussor à pœna. Et è contra, si fideiussor soluerit, an liberetur reus. Gl. dixit, quòd non, in l. fin. in fi. ꝟ. de eo, per quem fact. er. & quod sequit ibi Mart. de Silli. & quidam alij. Sed Iac. But. Iac. de Are. & Bar. contra; quia fideiussor soluens posset recuperare à reo per vtilem actionem mandati pœnam, quam soluit, & tunc reus à fideiussore exactus, agere posset contra eximentem ad illam eandem pœnam: & sic eximens exigetur bis, & similiter reus bis, quod non est possibile, & de iure, vt hic. Concludo tamen, ꝙ si sunt plures obligati ex eadem causa ad interesse, indistinctè vnus soluens liberat alium. l. si duo. §. item si duo. ꝟ. si quis caut. secus si ex diuersis causis, vt vnus ex stipulatione, alter ex emptione; quia tunc soluens non liberat non soluentem, nisi quatenus non soluēs esset habiturus regressum pro eo, quod soluerit contra primū soluentē, vt hic. Sed si sunt obligati vnus ad rem, alter ad pœnam ex eadem causa: tunc attēde, an pœna succedat loco interesse, & solutione vnius liberat alter vsq; ad decurrentē quantitatē. l. prædia. ff. de act. empt. Sed si est mera pœna loco contempt⁹, dic, ꝙ si primò soluitur res, extinguitur obligatio pœnæ, non econtra. d. l. si duo. §. item si duo. ꝟ. si quis caut. ¶ In gl. magna ibi. [l. si filius] ergo nomine veri hæredis videtur esse in iudicio ¶ Ibi [vel hæres non habet exceptionem] dic hęc vera. ¶ Ibi [sed oppono, nonne] &c. dic scilicet ad vers. [aliter atque] qui est hic in tex. & nota ex ista glos. quòd
8 † quando ex varietate causæ impeditur cōstitutio duorū reorum, solutio vnius nō liberat alium, facit. l. si id, quod. ff. de duob. re. quam notat ibi Bar. ¶ Ibi [illi ex vna] hic declara, vt notatur eo. tit. i l. fi. §. fi. vbi vide. ¶ Extra nota istum text. ibi [vel qui hæres est] quia videtur facere ad quæstionem, si quis extra iudicium confessus est (me præsente) se dedisse damnum, an ex ista confessione teneatur hæres. Hic videtur probari, quòd sic, pro quo etiam facit; quia ista confessio habet insertam causam; ergo dicitur obligatoria. l. cum de indebito. §. fin. ff. de probat. In contrarium facit isto casu; quia ista confessio habet vim pacti. l. tale pactū. in prin. ꝟ. de pact. Sed actio ex lege Aquilia non nascitur ex pacto. l. si vnus. §. pactus ne peteret. ꝟ. de pact. ergo non potest conueniri hæres. Sed prima pars videtur verior; quia confitens videtur per talem confessionem constituisse se soluturū: vnde hęres tenetur actione de constituta. l. qui iniuriarū. ff. de constit. pecun. ¶ Itē nota istum tex. ibi dum dicit [defendere vellet], &c. facit
9 enim ad quæstionem eius, qui promisit † quem præsentare sub pœna; quia liberatur, si defendat eum, licèt nō præsentet. Ita probatur. ꝟ. si quis caut. in l. si eū. in prin. Quod est notandum pro fideiussore, qui in causa criminali promisit inquisitum præsentare sub certa pœna, vt pœna nō committatur, licèt non præsentet, si offerat se defensioni. Quod est verum, nisi requireretur partis præsentia; quia tunc non satisfaceret defendēdo. l. 2. §. si quis in iudicio. ꝟ. si qs caut. ¶ Ad materiā huius legis extra ea, quæ loquitur de confessione super homicidio, attende, quòd si con-
10 fitetur † quis se occidisse plures diuersis locis, & temporibus, non debet isti confessioni stari; quia est generalis, & incerta, nec per eam constat de persona, de qua quæritur. Idem si cōfiteretur se fecisse plura homicidia eodem loco: diuersis tamen temporibus; ista enim verba sūt obscura, & possunt intelligi diuersis temporibus continuatis, & sic non reputantur plura, vt notatur in l. nunquam actiones. ff. de action. & obligat. & pro confitente interpretamur etiam in mitiorem partem. l. si quis intētione. ꝟ. de iudic. nisi in confessione dicatur [cum temporis interuallo] quæ verba faciunt iudices cum ministerio apponi, vt dicit Iac. Butr. in Auth. sed nouo. C. de seru. fug. vbi etiam Bal. reassumit, ibi vide. ¶ Item facit ad quæst. de vulnerato, qui (febre superueniente) moritur, vnde aliqui dicunt eum mortuum ex febre, alij dicunt, quòd ex vulnere, quid debeat iudex facere. Et si sit sequutus opinionem illorum, qui dixerunt eum mortuum esse ex vulnere, condemnabit ad pœnā mortis. Si condemnatus verò dicat eos dixisse falsum, & petit, quòd antequam sepeliat, peritiores medici adhibeantur, qui si referunt non fuisse mortale vulnus, concludit, ꝙ sententia retractabitur, sicut lata per falsos testes, vel falsa instrumenta. l. Diuus. ff. de re iud. Vide in Spec. de homicid. §. 1. vers. pone. & ibi Ioa. And. in addit. Cui adde, quòd vbi probatio potest fieri per facti euidentiam, talis probatio contra probata per testes admittitur (etiam post publicationem testium) vt si testes dixerunt quem gladio interfectum, & inculpatus dicit eum mortuū esse sua morte; quia in corpore eius non apparet percussio, vel nō apta inferre mortem; nā tunc nō timent subornationes: & dū hæc quæstio esset de facto, corpus fuit exhumatum, & ostēsum meditis, & iudicatum secundùm quod apparebat in rei veritate. Ita tenet Spec. in tit. de probat. in §. videndū. vers. hoc quoque.

Ex §. In iure.

SVMMAE.

1 *Conuentus reali, cogitur respondere, an possideat, & pro quota parte.*

2 *Interroga-*

2 *Interrogatus si simpliciter respondeat se possidere, non est alia fienda interrogatio; quia videtur fateri se in solidum possidere.*
3 *In pœnam negantis se possidere, inducta est practica transferendi possessionem in aduersarium.*
Item quæ sit alia practica transferendi eam possessionẽ in agẽtem. nu. 4.

1 §. In iure. ¶ Conuentus reali † cogitur respõdere, an possideat, & pro quota parte. ¶ In tex. ibi [quota ex parte fundum possideat] scilicet si prima interrogatio non fuerit facta, vel si fuerit facta, ipse tamen respondit, quòd non possidebat in solidum, & sic non obstat. l. si defensor. §. 1. de quo fuit notatum. s̄. eod. in l. prima. ¶ Ibi [possideat] dic, vel dolo desijt possidere, vt notat. s̄. de rei vendicat. in l. qui petitorio. in princ. ¶ Ibi [accommodemus] dic pro parte, quod fieri potest, vt. s̄. eod. l. non alienum. & l. si quis putans. §. si damni. s̄. commu. diuid. ¶ In glo. 1. ibi [ante litem contestatam] sed si esset oblatus libellus, nec esset facta ista interrogatio ante litem cõtestatam, etiam postea fieri posset, vt notatur in d. l. qui petitorio. s̄. de rei ven. & pro ista parte inducitur casus. l. vbicunque. j̄. eodem. per quā hoc dicit hic p̄ Guil. de Suza. Et aduerte; quia si interrogatus
2 † simpliciter respondeat se possidere, non est fienda alia interrogatio; quia videtur fateri in solidum se possidere. s̄. eod. l. qui interrogatur. & l. si defensor. §. 1. ¶ Nota ergo ex isto tex. pœnam negantis se possidere, propter quā
3 negationem † posita est practica transferendi possessionem in aduersarium. l. fin. s̄. de rei vendic. sed ex isto casu potest colligi alia, scilicet, quòd agẽs petat à iudice sibi
4 dari licentiam † ingrediendi possessionem rei tanquam vacantis à reo (reseruato iure cuiuslibet tertij) & tali modo non potest reus conuentus contradicere, cum sua non intersit, eò quòd asserit se non possidere. Ita probatur hic, quod est notandum. Ad huius autem. §. declarationem, & d. l. fin. vide plura, quæ dixi in l. de ætate. §. qui tacuit. s̄. eod. vbi recitabam multa.

Ex l. Si filius.

SVMMÆ.

1 *Vbi iudicium est nullum, contumax in respondendo non potest haberi pro confesso.*
2 *Positio, quæ non debet admitti ratione personæ, formæ, vel materiæ, contumax non habetur pro confesso.*
3 *Stante statuto, quòd bannitus agens, vel accusans, non debeat audiri, si accusatus ab eo patiatur labi sibi terminum banni, non habetur per hoc pro confesso ex forma alterius statuti; quia accusator non est legitimus ipso iure, & quomodo intelligatur.*

1 L. Si filius. ¶ Vbi iudicium † est nullum, contumax in respondẽdo, non potest haberi pro confesso. h. d. ¶ Vel sic. Vbi iudicium non est fundatum cum legitima persona, contumax nõ habetur pro confesso. Hoc dicit. ¶ Vel sic. Interrogatio, vel responsio inualida, non præiudicat. h. d. ¶ In tex. ibi [si filius] scilicet in patris potestate existens. ¶ Ibi [taceat] potest poni exemplum in patre tacente, etiam per contumaciam, & est maius dubium. ¶ Nota istum text. facit enim
2 primò in argumentū, quòd vbi positio † non debet admitti ratione personæ, formæ, vel materiæ, contumax non habetur pro confesso. Ita allegatur in Spec. de testi. §. nunc videndum. Item allegatur ad aliud, scilicet, quòd
3 si ex forma † statuti bannitus non debet audiri, agens, vel accusans, & accusatus ab eo, patiatur sibi labi terminū bāni, non habetur pro cõfesso ex forma alterius statuti; quia accusator non est legitimus ipso iure; quia verba statuti sunt prohibitoria: secus si essent permissoria exceptionis; quia tunc teneret processus, ex quo non opponeretur. Ita fuit allegatum per Bal. in quæst. facti.

Ex l. Vbicunque.

SVMMÆ.

1 *Nõ est nouum in iure, vt post speciales casus enumeratos, subijciatur regula generalis, quæ omnia comprehendat.*
2 *Iudex debet habere semper æquitatem præ oculis, à qua desciscens consequenter perniciosè errat.*
3 *Aequitas faciendi interrogationem (de qua in hac. l.) vbi consistat, & versetur.*
4 *Positio quando est captiosa, vel criminosa, vel talis, quòd per eā quis de facili possit reddi periurus, non debet arctari ad respondendum.*
5 *Iudex, quem mouere debet æquitas, de quo in hac. l. intelligitur siue sit ordinarius, siue delegatus.*
6 *Verbum, oportere, non semper importat necessitatem, sed aliquando exponitur pro decet.*
7 *Vxor hæres instituta à viro, qui solùm filium spurium habebat, & grauata per fideicommissum de restituendo post mortem illis, quibus ei videbitur, si post mortem suam reliquerit omnia sui viri bona illi filio spurio incapaci, an per hoc arguatur tacitè rogata de restituẽdo incapaci, ita quòd super hoc fieri possint positiones, quibus respondere teneatur.*
8 *Licèt positioni criminosæ non sit respondendum; potest tamẽ fieri positio de condemnatione.*
9 *Interrogatio vbicunque fit ad partis petitionem: debet ponens aliquid priùs petere, aliàs interrogatus non cogitur respondere.*
10 *Exclusa facultate probandi per lapsum termini, nõ potest quis facere positiones, quibus ad sui petitionem rogetur aduersarius respondere.*
11 *Quando petitur exequutio sententiæ, vel instrumenti post certum tempus taxatum à statuto, nõ potest, nec debet agens compelli ad iurandum sibi deberi.*
12 *In interrogationibus, quæ fiunt iudicis officio, an sit necessarius libellus, & aliqualis causæ cognitio. remissiuè.*

L. Vbicunque. ¶ Potest ista lex adaptari, & intelligi duobus modis. Primò, quòd ponat reg. s̄. in casibus enumeratis, volens dicere, quòd quia non est nouum, vt post spe-
1 ciales † casus enumeratos, subdatur regula generalis. l. si seruus seruum. §. inquit lex. s̄. ad l. Aquil. & l. sanctio legum. j̄. de pœn. Ideo post speciales casus, in quibus per iudicem fit interrogatio, subijcit regulam generalem, quo casu, loco, & tempore fieri possit interrogatio. ¶ Alio modo potest intelligi, quòd ponat regulā à prædictis in alijs casibus, scilicet [vbicũque.] &c. & ista virtualiter tenetur per Doct. & ita allegant eam. ¶ In tex. ibi, [vbicunque] dic scilicet quolibet loco secundùm aliquos. Tu dic idest in quacunque parte litis, etiam post conclusionem in causa. c. cum Ioannes. extra de fid. instrum. & j̄. declarabitur. ¶ Ibi [æquẽ] idest ex æquitate eum mouente, quam sem-
2 per debet habere † ante oculos. l. quod si Ephesi. j̄. de eo, quod cert. loc. à qua desciscentes consequenter perniciosè errant. l. si seruum. §. sequitur. j̄. de verbor. oblig. ¶ Ibi [interro-

[interrogationem] scilicet ex mero eius officio, etiam si eius confessio pertineat ad litem decidendam, licèt actor illam facere nō possit.s̄.eo.l.1.in prin. Et dic, quòd
3 ista æquitas † versatur in hoc, quòd si quæratur de interrogatione fienda ad præparationem causæ, æquitas est, vt si ille, qui petit alium interrogari, rationabiliter dubitet de eo, super quo petit ipsū interrogari, & id, super quo petit eum interrogari, reddit eum certum de initio iudicij, idest cum quo fieri debeat, aliàs remaneret incertus: tunc æquitas debet eum monere. ¶ Item si quæratur de interrogatione fienda ad decisionem causæ: tunc si interrogationes sint inutiles, æquitas nō suadet; istud.n.beneficium legis est æquum, & rationabile, & ideò debet attendi, & est amplectendum in casu vtilitatis.l. fin.s̄.de const. princ. secus si sunt vtiles; quia sint decisiuæ totius, vel partis, siue faciant plenā, siue semiplenam probationem, vel aliud adminiculum, & ideo si sint omnino impertinentes, non debent admitti.l.indicia. C. de rei vendicat. Et ideo
4 dicitur, quòd quando positio † est captiosa, vel criminosa, vel per quā quis de facili pōt reddi periurus, non debet quis arctari ad respondendū.l.q iurasse.§.si pater.ȷ̄.de iureiur.l.2.§.quod obseruari.C.de iuram.calum. & dixi.s̄. eo.in l. si defensor.§.fi.ȷ̄. & tali casu non subest æquitas, quæ monere debet iudicem ad interrogandum, de quo loquitur ista lex, de quo aliquid per Cyn. in l.neque. C. ad exhib. per Bar. in l.Marcellus.§.1.ȷ̄. rerum amot. & per Innoc. in c.dudum.extra de elect. ¶ Nota istum tex. dum
5 dicit [iudicem] quia intelligitur † siue sit ordinarius, siue delegatus, vt notat.s̄.eod.in l.1.§.1.in gl.quæ incipit. sed quomodo.& subaudi iudicem, scilicet iusdicentem, vt ibi notatur. ¶ Nota etiā tex.in verbo [oportere] quia nō im
6 portat necessitatem, sed debet exponi † idest decere, vt etiam in l.1.s̄.de iust.& iure.fit enim motu proprio, non ad partis instantiam.l.congruit.s̄.de offic.præsid.& sic ab omni necessitate excluditur.l.1.C.de petit.bonorū subla. lib.10.& l.non quicquid.s̄.de iudic.& adde, quòd interrogatus compellitur respōdere.l.1.§.ex hoc rescripto.ȷ̄.de vētre inspic.& §.pen.Inst.de satisd.tut.aliàs eius cōtumacia punit.l.de ætate.§.qui tacuit.& §.nihil.s̄.eo. ¶ In glo. 1.dum dicit [petat lectum] scilicet quē locauit cuidam famulo seruiēti pluribus scholaribus in eodem hospitio recipienti pro vno, & famulus recessit cum lecto: certè repetit locator lectum ab eo, qui misit famulum, & si ignorat, quis sit, iudex ex officio suo faciet interrogationem per legem istam, & argum.s̄.tit.1.l.3.§.si quis noxali.& dixi loco catum famulo, non scholari; quia tunc habet iustam causam ignorantiæ in persona scholaris, & sic æquitas debet monere iudicē, quæ non esset, si locasset scholari, vt in reg. iur.qui cum alio ȷ̄. de reg.iur.& sic æquitas non moneret iudicē, & sic in ista lege debet poni casus, vt possit ꝓcedere. ¶ Extra nota circa istā legē casum vtilem de vxore hæ
7 rede instituta † ab eo, qui solùm filium spurium reliquit, & fuit grauata de restituendo post mortem illis, quibus ei videbitur, quæ vxor distribuit quasi omnia bona viri quondam in illum spurium, & propter hoc arguitur tacitè rogata de restituendo non capaci, & super hoc fiunt positiones, an teneatur respondere. Quidam dixerunt quòd non; quia ista positio continet causam criminis, & videtur captiosa. Bar. consuluit contra, & incipit consilium. Corthus. vbi dicit, quòd quando per positionē, & interrogationem, quæ fieret super illis, examinaretur aliàs decisum sententia, vel iuramento, iudex non debet pati, ꝙ respondeatur.l.si duo patroni.§.itē Iulianus.ȷ̄.de iu.iu. Circa qđ vide, quod dixi in l.quoties.§.Prætor.s̄.de nox. ¶ Nō ob
8 stat, quòd licèt † non debeat responderi positioni criminosæ: potest tamen fieri positio de condemnatione, quod videtur probari in l.probrum, & opprobrium.ȷ̄.de verb. signif. de quo vide aliquid per Inno. in c.dudum. de elect. ¶ De teste autem, an debeat arctari ad respondēdum, an sit criminosus, vel periurus, vide.q. in Spec. de teste.§.iam de interrogatorijs, vers.sed nunquid quæritur. & adde bonam glo.in c.cum causam, quæ. ext. de testib. In hoc autem dixit Iac.But. quòd si quæratur de interrogatione fienda testi, debet iudex aduertere, si videt eum suspectū, vel videt eum vacillare: tunc enim æquitas debet eum monere ad omnes interrogationes faciendas, quibus possit testem decipere, & eius mendaciū inuenire: sed si non habet eum suspectum (quia videt eum bono modo procedere) debet tamen leuioribus interrogationibus pertransire, & eius dictum (in quantū fieri potest) sustinere. ¶ Adde prædictis circa istam legem, quòd vbicunque interrogatio fit
9 † ad partis petitionem, oportet, quòd ponens priùs petat aliquid, aliàs interrogatus nunquam cogitur respondere, secundùm notata in l.4.§.hoc autem.ȷ̄.de dani.infec. quia officium tunc dicitur residere in parte; sed secus si iudex interrogat ex mero officio residente in sua persona. Ita dicit notanter glo. 30.q.vlt.in c.iudicantē. & vide gl. 28.q.1.in c.sic enim in gl.quæ incipit, arg.ꝙ aduersarius. quod notat Barb.in c.cum causam..de probat.in vlt. glo. vbi allegat legem istam. Quid autem si iudex nolit interrogare, dicit Ioan. And. quòd iudex peccat, ex quo positio facit ad causam, & æquitas suadet ei responderi, quæ debet præferri rigori.l.placuit. C. de iud. Ita dicitur in c.1. in vlt.glo.de confess.lib.6. ¶ Adde etiam ab extra ad limitationem istius legis omnium prædictorum, quòd exclusa facultate probandi per lapsum termini, nō potest
10 quis facere † positiones, quibus ad sui petitionem cogatur aduersarius respondere. Ita probatur in l.in cōtractibus. §.illo. C.de non num. pecun. per quod dixi in quæ
11 stione facti, quòd quando petitur † exequutio sententiæ, vel instrumenti post certum tēpus taxatum à statuto, non pōt, nec debet agēs cōpelli ad iurādū sibi deberi, pro hoc videtur tex.in l. sed & si restituat. §.1.s̄.de iud. per iudicem verò etiam postea posset fieri, & cogitur respondere. c.cum Ioannes.extra de fid.instrum. Quod intelligo, si tēdat ad declarationem actitatorum: secus si super nouis capitulis, quæ tenderent ad fundandam intentionem aduersarij, cui iam est præclusa via probandi per lapsum termini, ergo & proponendi, vel allegādi in facto, vel super talibus officiū implorandi. ¶ Vltimò format hic Ray. in dubium, an in talibus interrogationibus, quæ fiunt officio
12 iudicis, sit necessarius libellus, & aliqualis causę cognitio, & latè prosequitur. Tu autē hic declara, vt dixi.s̄. eo. super Rub. vbi gl. tetigit. Format etiam aliquas quæstiones in materia positionū, sed est materia.l.2.§.quod obseruari. C.de iuram.calum.dic, vt ibi.

Ex l.Procuratore.

SVMMAE.

1 *Confessio facta in iudicio, nō præiudicat confitenti respectu eorum, quos illud iudicium non contingit.*

2 *Confessio (quantùm ad absentem) non præiudicat confitenti, & quomodo procedat.*

3 *Licèt interrogationum, quæ fiunt super circunstantijs, non sit fienda copia parti: cum dentur ad solam examinantium instructionem: tamen si ipsi examinantes interrogauerint super alio, quàm deberent, non fit præiudicium partibus.*

4 *Arguendo de contractibus ad iudicia (sicut est in iure permissum)*

miſſum) licèt quis contrahat tanquam hæres, non tamen præiudicat ſibi, nec quò ad tertium.
5 *Confeſsio partis quando præiudicet abſenti, & in quibus caſibus, & quomodo hoc verum intelligatur.*
6 *Sententia, & confeſsio pari paſſu ambulant quò ad abſentē.*
7 *Confeſsio filij, de qua in hac.l.ad hoc, vt præiudicet, qualis eſſe debeat ipſe filius, infans ſcilicet, an pubes, vel adultus; &c. & quomodo procedat in adulto.*

1 L. Procuratore. ¶Confeſsio † facta in iudicio non præiudicat confitenti reſpectu eorum, quos illud iudiciū non contingit.h.d.¶Vel ſic. Filius debitoris defuncti ab eius creditore conuentus (eo præſente) ſe hæredem eſſe confeſſus, præiudicat ſibi quò ad illum tantùm.h.d.¶In tex. ibi [interrogante] non nomine creditorum abſentium: ſecus ſi eorū nomine interrogaret, & cōfeſsionē reciperet. l.4.in prin.j.rē pupill.ſal.for.& l. 1.§. exigere.j.de magiſtr.conuen.¶Ibi [vnus ex filijs [ſcilicet debitoris fiſcalis. ¶Ibi [nec bonorū poſſeſsionem acceperat] dic, quia emācipatus erat. Inſt.de hæred.quæ ab inteſt.§.emācipati.¶In tex.ibi [hæres erat] dic de iure ciuili, nec eſſe poterat, quò ad creditores abſentes; quia iā abſtinuerat. Ita intelligit iſtam.l.Bar.in l.is poteſt.in 4.col. j.de acquir. hæred.de quo.j.in vlt.glo.tangitur.¶In tex.Nota hic de confeſsione, quæ non porrigit effectum ad tertium.¶Et per iſtam legem dixit Petr.quòd ſi creditor contra mulierem, quæ ſe iuuabat beneficio Velleiani, producat inſtrumentum priuatum inter ipſam mulierem, & debitorē confectum, quòd ipſe recepit pecuniam pro interceſsione, nō faciat pro eo fidem, per iſtam legem. Ita refert Cin.in l.antiqua.in 3.q.C.ad Velleian. ¶Nota etiam iſtud de con-
2 feſsione, quòd quantū † ad abſentem non præiudicat confitenti, vt hic, & l.certum.§. ſed an & ipſos.j.de confeſſ.& not.in l.1.C. de confeſſ. Quod tamen eſt verum, quando confeſsio tendit directò ad obligandum confitentem ei, cuius fauore emanauit confeſsio: ſed ſi non tendat principaliter ad hoc, ſed ad probandum aliquid, ex qua probatione abſenti quæritur obligatio: tunc confeſsio bene præiudicat, caſus eſt ſecundùm vnam lect.glo.in Auth.de hæred.& falcid.§.ſi verò expreſsim.in fine. Ita dicit Ang. Ex quo infert, quòd ſi filius approbat teſtamentum, abſēte inſtituto, talis approbatio proderit inſtituto, vel etiam ſi aliquis approbat aliquod inſtrumentum, tanquam verum, vigore huius approbationis omnes, quorum intereſt, poterunt agere cōtra approbantem, licèt non fuerint præſentes tempore approbationis per illam notabilē glo. licèt. Quid autem ſi confiteretur teſtamentum inofficioſum, an præiudicaret alijs, dixit Petr.quòd ſi per modum contentioſæ, præiudicat, aliàs non. Ita refert Cin.in l.1.C. de confeſ.in 7.quæſt. ¶Item nota iſtam legem, per quā
3 dicit Innoc.in c.per tuas. poſt prin.extra de teſti.quòd † licèt interrogationum, quæ fiunt ſuper circunſtantijs, non ſit fienda copia parti; quia dātur ſolùm ad inſtructionem examinantiū, ſi interrogauerint ſuper alio, quā deberent, non fit præiudicium partibus, argum.huius legis. ¶Item arguendo de contractibus ad iudicia, vt facit gl.in l.in familiæ.C.famil.ercis.& l.omnem.s.de iud. Poteſt hic colli-
4 gi argum.ꝙ licèt quis contrahat, † vt hæres, non tū præiudicat ſibi, niſi quò ad contrahentem, non quò ad tertiū, facit.j.de liberat.legat.l.Aurelius.§.fin.¶In gl.ſuper verbo.interrogatoria, in fine, dic de hoc, vt.s.eo.in l.ſi ſine.in princ.¶Nec obſtat huic legi.d.§.qui interrogatus. vt ibi non fuit.¶In glo.ſuper ver.non poſſe, in princ. dum allegat.s.eo.l.ſi filius, dic, ꝙ ex iſta ſolutione colligitur prima lectura, ſm̄ quā iſte filius erat ſu⁹, nec abſtinuerat ſe ab hæreditate paterna.¶In ead.ibi dum allegat [l.2.] de iſta cōfeſsione vide, quod dixi.s.eo.ī l.1.ſuper gl.pe.¶In ead.dū allegat.[§.ſi quis abſente] dic iure; requiritur enim, ꝙ pars
5 ſit præſens, & acceptat, ad hoc † vt præiudicet, vt ibi, aliàs non præiudicat, vt etiam dicit glo.in l.1.C. de confeſ. Idē videtur, ſi parte præſente, ſed non petente, nec inſtante, nec acceptante; quia debet fieri ad partis petitionem, & pars debet acceptare; nā ex confeſsione oritur actio in factum, quia in ea quaſi contrahitur.s.eo.l.de ætate.§. qui interrogatus. ſed in contractibus requiritur conſenſus vtriuſque partis in idem; ergo & idem etiam in quaſi contractu, maximè cum ſit abſurdum, quòd confeſsiones quandoque ſic factæ non animo obligandi noceant. Quādoque enim quis confitetur ſe debitorem meum, quod ſi ego acceptarem, ipſe remaneret. Ita hic fuit cōſultum per Ric.de Salyc.ad quod facit.l.obligationum ſubſtantia.j.de action.& obligat. Itē quod hic dicitur ad dictum.§.ſi quis abſenti.videtur verum, niſi in caſu, quo iudex teneret locum abſentis.l.properandum.§.ſin autem reus.C.de iudi.hic enim non poteſt dici, quòd iudex teneret locū abſentis; quia ille nunquam fuit in iudicio: omni tamē caſu, quo iudex, vel notarius de mandato iudicis ageret, quæreret (vt perſona publica) abſenti per cōfeſsionem, quam reciperet, & videret ipſi abſēti prodeſſe, arg.l.eū, pro quo.s.de in ius vocan.& l.non quaſi.cum ibi notatis.j.rem pupill.ſalu.for.& l.1.§.exigere.j.de magiſtr.conuen.& hoc voluit Cin.in Auth. ſacramenta puberū. in 10.quæſt.C.ſi aduer. vendit.vbi vide, & adde, quod ipſe tangit in Auth. generaliter.in 1.quæſtione.C.de epiſc.& cleric. Niſi dicas ſecundùm Petr. quòd tunc non eſt intentio iudicis ſupplere perſonam partis, quando confeſsio emittitur per modū contentioſæ iuridictionis, ſic intelligit.l. iſtam.ſecus ſi per modum voluntariæ; quia tunc per iſtam quęretur abſenti, ſic intelligit.d.l.non quaſi.& d.§.exigere. Idem dicit in l.1.C.de confeſſ.in 6.quæſt.vbi dicit, quòd cum hodie vna parte abſente, poſsit celebrari hoc emendaciū.l.properādum.§.1.& ſicut ſententia tenet, & prodeſt abſenti, ſic & confeſsio coram iudice proficiet aduerſario; cum iudex
6 tunc teneat præſentiam partis, & ſententia, † & confeſsio paribus paſsibus ambulent, ſecundùm Petr.& dicit, quòd iſta fuit opinio Hug.in diſtinctionibus ſuis in tit. de confeſſ.& incipit. Ad horum verborum reclamationem. &c. & ſic non eſt res noua, ſecundùm Cin.ibi. Idem refert Io. And.in Spec.de confeſſ.§.ſequitur verſ.7.in add.quæ incipit.hoc.in add. ſuis: ſed dicit hoc tantùm poſſe procedere in reſponſionibus, quę fiunt ante litē conteſtatam, de quibus.s.eo.l.1.ſed in his, quæ fiunt ad libellum, vel poſitiones, cū in his fiat litis conteſt. quæ vtriuſque partis præſentiā requirit, & iuramentū ponentis, & iuramentum reſpondentis, non bene practicatur dictum prædictorum. ¶In eadē dum allegat.[l.fi.C.de repud.hæred.] aduerte, quia illa.l.nil habet commune cū iſta; quia illa loquitur in repudiatione: iſta in confeſsione; iſta autem inter ſe differunt, vt ibi patet in tex. hic ergo cnofitendo præiudicat ſibi, quò ad illum, cui confeſſus eſt; nam confitendo videtur quaſi contrahere.s.eod.l.de ætate.§.qui intertogati. quod non eſt in repudiatione; quia non intendit contrahere, imò diſtrahere, ſecundùm Iac.de Rau. ¶Extra ad pra-
7 cticam huius legis pōt dubitari, qualis debeat † eſſe iſte filius cōfitens, vt iſta cōfeſsio præiudicet ſibi. In quo aduerte, ſi eſſet infans, eius confeſsio eſſet nulla. l. quoque.s. de in ius voc.& l.1.§.ſufficit.j.de adminiſtra. tut. Si pubes: tunc ſi fit ſine auctoritate tutoris, non valet.l.certum.§.in pupillo.j.de confeſſ. tamen illa bene valet, ſed læſus reſtituitur

stituitur. C. si tut. vel curat. interu. l. 2. si est adultus, aut habet curatorem, aut non habet. Quando non habet, si confitetur in causa, in qua habet legitimam personam, valet confessio: potest tamen petere restitutionem. l. 1. C. si de momen. poss. fuer. appell. Si in causa, in qua non habet legitimam personam: tunc si confessio emanat per modum iurisdictionis voluntariæ, præiudicat. l. si minor. ff. de manumis. vind. si per modum contentiosæ, non valet iudicium. s. eod. l. si filius. nec aliquid agitatum. l. momentaneę. C. qui legit. person. Si autem habeat curatorem, valet confessio cum auctoritate curatoris, sed potest restitui, vt. s. sed si confitetur sine eius auctoritate: tunc in præparatorijs litis, vt in interrogatione, de qua hic, & in isto titulo, vel in respondendo libello: tunc non præiudicat sibi confessio ipso iure; quia non habet legitimam personam in iudicio. l. clarum. C. de auct. præst. sed in concernentibus litis decisionem, vt in respondendo positionibus: tunc dic, quòd sibi præiudicaret, nisi peteret restitutionem in integrum, vel ex alia causa reuocetur; quia cum veritas inquiritur, non videtur curandum de solemnitate, per l. si fideiussor. §. quædam. ff. mand. & quidam dicunt, quòd hoc voluit. glos. in l. certum. ff. de confess. Sed glo. Petr. & communis opinio est, quòd ipso iure non valeat; quia si non valet in casu præcedenti, vbi non est minus periculum, ergo minùs in isto debet valere. Item quia talis confesio habet vim sententiæ. l. 1. C. de confess. sed certum est, quòd sententia non tenet. d. l. certum. ergo nec ista confessio, & hæc in ciuilibus, sed in criminalibus non requiritur auctoritas curatoris, de quo vide Ioan. And. in Specul. de confess. in §. sequitur. in prima addit. in fine. Idem dicit Bal. in tit. de pa. iuram. firm. in c. 1. §. itē sacramenta. vbi dicit, quòd confessio adulti sine curatore valet, quod not. ad l. clarum. C. de auct. præst. An autem eo casu, quo confessio fuit facta, & solemniter, possit, vt erronea reuocari, vide quod dixi. s. eod. in l. de ætate. §. pen. & fin. Item quomodo probetur error, tangit Bart. in l. non fatetur. ff. de confess. de quo vide in d. l. ætate. §. qui iusto. Item est alia quæstio de restitutione contra talem confessionem. Vide Innoc. de in integ. restit. in c. ex literis.

Rubr. De Quibus rebus ad eundem iudicem eatur.

Ex l. Prima.

SVMMÆ.

1 *Iudicia sunt vniuersalia, generalia, & singularia, vide exempla de istis, & effectu.*

2 *In causis connexis plures (licèt sint diuersi fori) coguntur apud eundem iudicem litigare.*

3 *In quacunque parte iudicij quis indiget audientia, propterea in quacunque ipsius parte potest opponi.*

4 *Clausula [& quidam alij] non restringitur ad quatuor rationes connexitatis, vel indiuiduitatis, licèt aliàs secus, per. c. 2. de rescrip. lib. 6.*

5 *Commune dicitur, vel quod ab vno contractu procedit, vt obligatio conreorum, vel quia vna causa non potest seorsum ab alia examinari, vt causa principalis, & accessoria.*

6 *Clericus volens defendere alium, causam habentem ab eo, an possit illum defendere coram suo iudice, remissiuè.*

7 *Possidens per eundem iudicem bona hæreditatis in diuersis locis, potest hæres agere personali, vel pendente iudicio, potiùs unum locum eligere, ne multiplicentur iudicia. Et magis competens locus est, vbi possidet maiorem partem hæreditatis.*

8 *Si vnus conuenitur de eodem negotio coram diuersis iudicibus, potest ipse petere, quòd ad primum iudicem remittatur, ni i ad ius indiuiduum ageretur.*

9 *Sententiæ contrariæ ratione diuersarū rerum tenent, sed virtus primæ absorbetur per secundam.*

10 *Plures de eodem beneficio litigantes, ad eundem iudicem remitti debent.*

11 *Lite inchoata corā vno, si velim trahere corā alio, cado à cā.*

12 *Casus, quo continentia causæ diuiditur, est, quando litigatum est inter clericum, & laycum coram diuersis iudicibus de possessione, & proprietate.*

13 *Conuentio facit iudicem competentem, qui incompetens erat.*

14 *Prorogatio iurisdictionis licèt ab homine non possit fieri, fit tamen à lege in casu reconuentionis.*
Laycus conuentus à clerico coram iudice seculari, an possit coram eodem ipsum clericum, à quo conuentus fuit reconuenire, remissiuè, de quo latè videas. ibid.

15 *Quando verum sit, quòd conuentus coram vno iudice possit ex eadem causa reconueniri coram eodem, circa quod vide concordiam traditam ab ipso Auctore.*

16 *Reconuentus non posse recusare, intelligitur de priuilegio, quod eximit personam actoris ab illa iurisdictione, sed bene potest priuilegio causę: potest tamen excipere, ne recōueniatur, donec restituitur.*

17 *Intellectus ad l. qui non cogitur. ff. de iud. & quomodo intelligatur, ꝙ quis possit se defendere in loco, vbi agit: in quo videas quod plenè traditum est ab ipso Auctore, circa materiam reconuentionis.*

18 *Actore reconuento à reo contra formam iurium coram alio iudice, processus est ipso iure nullus, si reconueniatur coram delegato: si coram ordinario, valet, nisi opponatur.*

19 *Reconuentio vbi fiat coram iudice delegato, non potest fieri, nisi pro ea causa, qua erat obnoxius tempore delegationis.*

20 *Iudex si fuerit recusatus, causa recusationis pendente, non poterit interim reus reconuenire actorem coram alio iudice delegato, vel ordinario, alioquin ipsa iura possent semper circumueniri.*

21 *Duobus iudicibus in loco existentibus, specialem, & eandem iurisdictionem habentibus in certa causa, an citatus coram vno, possit agere coram alio, & an quilibet ipsorum poterit de causa cognoscere, in quo dic, quòd est locus præuentioni, quæ fit per citationem.*

22 *Præuentio in quibus casibus locum non habeat, & qui sint illi casus.*

23 *Pares curiæ an possint per viam reconuentionis de rebus non feudalibus cognoscere.*

24 *Iurisdictio feudalis est de iure speciali concessa, & habet fines limitatos, vnde prorogari non potest. & ratio.*

1 SI inter. ¶ Pro euidentia huius legis, & seq. præmitte, ꝙ quædam † sunt iudicia vniuersalia, quædā generalia, & quædam singularia. In vniuersalibus, vt est famil. ercis. habet locū l. 1. In generalibus tutelæ, loquit̄ l. 2. In singularibus duplicibus similiter habet locū l. 1. In singularibus nō duplicibus habet locū l. Papinianus. & Auth. & cōsequenter. C. de sent. de quo aliq. d. ff. super gl. De natura tñ, & effectu istorū iudiciorū, vide Inn. extra de off. ord. in c. cōquerēte. circa med. ¶ Et ista l. 1. h. d. In causis connexis, † plures (licèt sint diuersi fori) cogūtur apud eūdē iudicē litigare. h. d. ¶ Vel sic. Cōtinētia cāæ nō debet diuidi, & recōuētio debet fieri corā eodē iudice. h. d. cū seq. Et diuidit̄ ista prima lex in duas
2

 pa[illegible]es;

partes;quia primò remouet dubiũ respectu personæ, secundò respectu loci. Secunda ibi [preterea] Et cum hæc scripsissem,venit famulus,& dixit, quòd mihi erant præsentata duo paria polastrorum ab uno amico, quos dixi,vt pararet in cœna cum multo agresto.¶In tex. ibi [agatur] dic, et si opponatur de hoc per partem, quod fieri debet,vt hic in glo.2.& probatur in l.2.scilicet;quia ex quo propter cõnexitatẽ cãæ non põt, nec debet alius adiri,ista exceptio impediret litis ingressum propter l. nulli.in princ.C.de iud.in ver.audientia. vbi dicit [nulli audientia præbeatur] propter quod videtur posse oppo
3 ni in quacunque parte iudicij, cum in quacunque† parte quis indigeat audientia. Ita dicit Iacob. Butrig.in l. eleganter.§.si quis post. de condict. indeb.si tamen non
4 opponatur,tenet processus,vt.j.dicam.sic ergo † ratione connexitatis potest dici,quòd contra plures possit simul agi eodem libello,aliàs non licet.l.1.C.si plur.vna
5 sent. fuer.cond. Est † autem communis, vel quia procedit ab vno contractu, vt obligatio plurium conreorũ, qui possunt simul eodem libello conueniri.C.de fideiuss. l.1.& de fideiuss. tut. l.1. vel quia vna causa non potest se orsum examinari ab alia,vt causa principalis, & accessoria,& tunc si lex dat ordinem processui,non potest similiter agi cũ effectu, si excipiatur,aliàs teneret iudicium. j.de euict.l.si mancipium.§.1.de adul.l. denunciasse.§. final.l.si maritus.§.præscriptiones.C.de plag.& l.Præses.& de adult.l.quoniam. Si nõ dat ordinem, potest similiter,vt.j.de adult.l.nihil.§.fin.& de Falci.l.Athales. §.final. Cui adde,quòd ratione indiuiduitatis, & connexitatis illa clausula [& quidam alij] non restringetur ad quatuor, licèt aliàs secus de rescript.in c.2.libro.6. vbi glo.super vers.vel quatuor. facit etiam ad hoc c. ibi sequens. ¶Et nota etiam istum tex.:quia videtur fa-
6 cere ad quæstio. de clerico † volente defendere causam habentem ab eo, an possit defendere coram suo iudice, de quo vide quod dixi in l.fin.s.de noxal. ¶Item nota istam reg. quæ videtur etiam habere locum. C. qui accuss.non poss.in l.de crimine. ¶Item nota istum tex.
7 per quem dixit Guilie. quòd si per † eundem possideat quis bona hæreditatis in diuersis locis,potest hæres age re personali, vel pendente iudicio, potiùs vnum locum eligere,ne multiplicentur iudicia,vt hic,& j.de lib.caus. l.si pariter. Dicit tamen, quòd magis competens locus est,vbi possidet maiorem partem hæreditatis.s.de iudi. l.si fideicommissum. cum similibus. Ita ponit Guiliel. in l.1.C.vbi de crimin. agi opor. ¶Item allegat Innoc. istum tex.de constit.in c.cum.M.ad finem,quòd si vnus
8 petitur de eodem † negotio coram diuersis iudicibus, potest ipse petere, quòd ad primum iudicem remittatur. j.de lib.caus.d. l.si pariter.præterquã nisi ageretur ad ius indiuiduum, vt ipse tangit ibi, & de rescript. in c.cũ in multis:tamen si non petat se remitti, tenet processus vtriusque iudicis,per l.pen.s.de petitio.hæredita.
9 & de rei vendicat.l.is, à quo.& si † sententiæ essent contrariæ: tamen vtraque tenebit, attento quòd instantiæ sunt diuersæ,& inter diuersos latæ,& hoc probat text. in d.l.penul.per secundam tamen sententiam contrariã absorbetur virtus primæ,vt probatur in d.l. penul. Adde etiam Inno.de rescript.in c.pastoralis.in 2.colum. vers.
10 & si pars citata.¶Item facit iste tex.quòd† si plures de eodem beneficio litigant, quòd ad eundem iudicem remitti debeant,& sic Papa facere consueuit,si ab eo petatur, vt refert Speculat.in titul.de act.& petit.§.super petitionibus.vers.quod simpliciter.& Ioan.Andr.refert de rescript.in c.mandatum.ad finẽ & de rescrip.in c.pastoralis.in glos. final.& de const.in c.cum.M.ad finem.

¶In glo.2.ad finem,dic,quòd vult dicere, quòd potest loqui dupliciter,vt stet propriè copulatiuè,vel quòd resoluatur in disiunctiuam, &,pro,vel. Est tamẽ idem sensus, scilicet quòd si ex tribus hæredibus vnus agat contra alium, si alij velint agere contra eundem; quia fortè diuidens diuisit inter eos rem communem,debent agere coram eodem iudice communi diuidundo,non familiæ erciscundæ;quia semel actum est l.si filia.§. familiæ. s.famil.erciscundæ. ¶In glo.super verbo. eundem iudicem.ibi dum allegat [C.de iud.l.nulli] dic,quòd si in
11 eadem lite † coram vno inchoata,velim trahere coram alio,non possem trahere eodem tempore, imò trahens cado à causa,de quo videtur tex.in l.1.in fin.C.de assert. tollen.& l.tam collatores.§.fina. C.de re milit.lib.12. ¶In ead.dũ allegat[l.Papinianus] dic,ꝙ hoc posset procedere,quando actor,& reus sunt eiusdem fori, vt quia sunt ambo clerici,vel quia ambo layci; secus si diuersi,
12 vt quia † fortè vnus est laycus,qui agit possessorio;nam si reconueniatur de proprietate, adiri debet eius iudex; & sic isto casu continentia causæ nil operatur,imò alter cognoscit de proprietate,alter de possessione. Ita dicit gl.extra de iud.in c.fi.¶Et istud facit ad vulgatam quæ-
13 stionem, an laycus † conuentus à clerico coram iudice seculari,possit coram eodem clericum reconuenire.glo. dicit,quòd sic,ext.de iud.in c.at si clerici. Pro hoc; quia reg.permittens reconuentionem,etiam de iure canonico,non excusat clericos. Item quia conuentio facit illum iudicem competentem vtriusque, d.l.cum Papinianus.& de mut.peti.c.2.Item secundùm Ioan. And. quia aliàs non seruaretur æqualitas iudicij, & dicere contrarium,sapit quandam tyrannıam.Istam opin.tenet Bart. in Authen.& consequenter. ¶Non obst.Auth.statui-
14 mus. C. de episco. & cler.quia † ista non est prorogatio hominis, sed legis, quæ vult, quòd omne priuilegium, per quod persona subducatur à iurisdictione, tollatur in causa reconuentionis.d.l.cum Papinianus.& alijs supra allegatis. ¶Non obstat, quòd in hoc versetur fauor totius cleri;quia fortè eodem modo (ne layci conueniantur in loco legationis) est fauor publicæ vtilitatis,& tamen cessat in causa reconuentionis. l.2.§. sed si agant.s.de iudic. Pro ista parte videtur casus in Auth. de sanctiss.epis.in §.reuerendissimis autem. Alij tenuerunt contrarium,vt Petr.& Cin. apud nos.& Archid.2. quæst.8.in c.cuius in agendo.quia reconuentio sapit naturam prorogationis.d. l. cum Papinianus. in fine. sed clericus non potest prorogare iurisdictionem non sui iudicis,d. Auth. statuimus. Auth.clericus.& extr.de for. compet. c.si diligenti. Dixi aliàs proconcordia, quòd
15 † si conuentio fiat ex eodem negotio, puta ex eadem gestione negotiorum,vel simili:tunc possit ibi reconueniri,vt vtriusque ratio possit pariter videri. Ita procedat prima opin.Sed si ex diuersa causa: tunc si est iudex delegatus ab eo, qui habet potestatem dispensandi super modo contrahendo, vt à Papa: tunc etiam fit vera illa opinio, quòd qui dat iudicem, videtur dare in hac causa communi; quia qui vult consequens, videtur velle & antecedens. l. 2. s. de iurisdictio. omnium iudic. facit quod notat glos. in Clemen. sæpe. super verbo, si quid petere voluit. ad fin. de verbor. signific. ex quo ergo habet potestatem cognoscendi de reconuentione,vt dicit in simili.j.de re.iud.l.quidam consulebant.& de excusat.tutel.l.idem Vlpianus.in fin.Sed si est ordinarius illius causæ:tunc fit vera alia opinio,quòd non possit reconueniri;nam l.cũ Papinianus.& Auth.& consequenter.

consequenter. & similia iura dicunt, quòd, quando iurisdictio cumulatur, non datur alia. D. Ang. seruabat primã opinionem dicens, quòd prima opinio, quòd possit reconueniri, vera est, quando clericus agit contra laycum bona fide; secus si captauit, vt posset coram layco litigare: tunc quia non prorogaret lex, sed homo, qui præiudicare non potest ordini clericali, ideò isto casu sit vera alia
16 opinio. ¶Adde ad id, † quod dicitur, quòd dictum est, quòd recõuentus nõ possit recusare, debet intelligi de aliquo priuilegio, quod eximit personam actoris ab illa iurisdictione, sed priuilegio causæ poterit; attamen poterit excipere, quòd non reconueniatur, donec restituatur. l. si quis ad se fundum. C. ad l. Iulia. de vi. extra de ordin. cognit. c. cum dilectus. & c. super spoliatione. Idem in causa depositi. Idem in criminali causa contra accusatum; quia criminaliter non potest iterum reconueniri. l. final. C. de ordin. cognitio. & hoc voluit Bartol. in dicta Authen. & consequenter. ¶In eadem, ibi, dum allegat. [l. qui nõ cogitur[dic, q̃ vbi ratione iudicij per eum moti
17 cogitur si quis se defendere in loco, vbi agit, & coram eodem, licèt aliàs non posset cogi ibi iudicium pati; quia lex debet intelligi, quando non cogebatur ex priuilegio: quo casu agendo, tenetur ibi respondere. l. 2. §. sed si agant. eod. titul. sed si non cogebatur de iure communi: tunc non tenetur respondere, nisi solùm illis, contra quos agit, reconuenientibus eum. Exemplum, si Ferrariensis venit Bononiam, & conuenit debitorem suum coram iudice Bononiæ; nam non poterit reconueniri corã isto iudice, cuius forum in nullo sortitur, nisi tantùm à debitore per eum conuento, & ab illo debitore non reconuenietur, nisi conuentione durãte. l. sed & si restituatur. eod. titul. ¶In ea glos. ibi [vt hic, dic] sed attende, si hoc erat de iure Digest. prouisum, nil addit Papinianus, cuius contrarium attestatur Imperator in d. l. cum Papinianus. Similiter si erat prouisum in d. l. nulli. quòd de eodem negotio coram eodem iudice communi vtriusque debeat fieri reconuentio, potest dici, quòd si fiebat reconuentio de eadem re, & causa, habet locum iste tex. sed si de re diuersa, sed de eodem negotio: tunc etiam olim permittebatur fieri coram iudice vtriusque, vt Romæ, quæ est communis patria. l. 2. §. legatis. & l. qui non cogitur. ff. de iud. & sic cessabat priuilegium reuocandi domum, vt ibi. Sed vbi esset iudex vnius tantùm, non communis, vt vult tex. ibi [nulla ei opponenda exceptione] non tamen compellebatur: sed hodie imponitur ei necessitas, vt coram eodem reconueniat, si vult agere, prima lite pendente, vt in Auth. & consequenter. ¶Adde prædictis, quòd si reus
18 reconueniat actorem † coram alio iudice contra formã dictorum iurium, si coram delegato, processus est ipso iure nullus: si coram ordinario, valet, nisi opponatur. de rescript. c. dispendia. in 6. vtroque tamen casu reus vocans actorem coram alio iudice, condemnatur in expensis; quia temerè eum vocauit. ff. de iud. l. eum, quem temerè. & est casus in d. c. dispendia. in fine. ¶Item adde, quòd vbi coram delegato fieret reconuentio, non potest fieri,
19 nisi pro ea causa; † quia erat obnoxius tempore delegationis, sicut nec actori est licitum agere virtute eiusdem delegationis, nisi pro eadem causa, delegatione pendente. Ita singulariter limitat Ioan. Andr. in d. c. dispendia. in nouella, quòd postea repetit in Speculat. in titul. de rescript. in additione. ¶Item adde aliam conclusionem, quòd si iudex recusatur (prout fieri potest, per dict. Authen. & consequenter) causa recusationis pendente, non
20 poterit † reus reconuenire actorem coram alio delegato, vel ordinario, aliàs ista iura semper possent circunueniri.

Ita dicit Innocen. in dict. cap. dispendia, ad finem. ¶In glos. fin. ad finem debet ergo excipi, vt &. ff. l. proxi. aliàs teneret iudicium, etiam coram diuersis. d. l. si mancipium. §. 1. & alijs. ff. allegatis. Et est not. quòd istud habet locum non solùm in principali, sed etiam in causa appellationis. l. 1. in fine. hic allegata in glos. de quo aliquid in l. proxim. ¶Extra occurrit quæstio ad proposi-
21 tum, quòd † si in loco sint duo iudices specialem, & eandem iurisdictionem habentes in certa causa, vt est hic Potestas, & Capitaneus in causis pupillorum, & viduarum, & coram vno citatus vult potiùs agere coram alio, vel quilibet eorum vult de causa cognoscere, an poterit, & quid fiet. Dic, quòd est locus præuentioni, quæ fit per solam citationem, & sic erit iudex, qui primò citauit. ff. de iud. l. si quis postea. quæ loquitur de citatione verbali. Idem & fortiùs si venisset cum captura, & sic venisset ad citationem personalem, not. Innocen. & Ioann. Andræ. de oblig. ad ratiocin. ord. in c. 1. secus si solũ libellum acceptasset, & mandasset in actis redigi, notat glos. in l. 1. ff. de in ius vocan. & in l. libertus aduersus. eo. titu Hoc tamen
22 de præuentione † fallit in casibus. Primò in crimine hæresis, extra de hær. c. vt officij. lib. 6. vbi plures inquisitores possunt procedere contra infamatum de crimine hæresis: sed vna sententia (veluti condemnatoria) sufficit. ¶Secundò fallit, si vnus clericus habeat duo beneficia curata in duabus diœcesibus; nam per ordinarium vnius diœcesis poterit compelli ad ostendendum titulum, & dispensationem secundùm formam Decr. ad multa. ex. de præb. & dignit. licèt ab alio sit præuentus. extra de offic. ord. l. c. ordinarij. in gl. super verbo, ordinariorum. in 6. ¶Tertiò potest dici, quòd fallit, quando ille, contra quẽ proceditur, non comparet coram ipso; nam tunc sustentatur processus omnium iudicum, & si ferantur plures condemnatoriç, omnes tenebunt. l. euidenter. ff. de excep. rei. iud. vbi aliquid per Bartol. sed pleniùs in l. sepulchri. ff. de sepul. viola. vbi allegat quæstionem disputatam per Iacob. de Beluis. Ad hanc autem præuentionem sufficit nuda citatio, nec requiritur peremptorium, secundùm Archid. 2. quæst. 6. in c. qui non ita. dummodo citatio valeat, secundùm eum. C. ne de. stat. defunct. l. 1. vnde citatio, vel captura nulla, hoc non operaretur, scilicet
23 præuentionem. ¶Item facit iste text. an pares † curiæ possint per viam reconuentionis cognoscere de causis non feudalibus, & allegatur iste text. quòd sic, & hoc tenet glos. notabilis in c. 1. de controuers. feud. apud pares
24 terminãda. In contrarium facit; quia iurisdictio † feudorum habet fines limitatos, & de iure speciali talis iurisdictio est concessa, quod non videtur prorogabile; quia priuilegia taxata non recipiunt extensionem. &c. Dic, quòd prima pars est vera, quando causa reconuentionis contineret aliquid pendens à feudo, arg. huius l. sed si continet omnino aliquod extraneum, nõ fit remissio ad eundem iudicem, per istum titulum: sed ex natura conuentionis, & reconuentionis; iure enim antiquo erat permissa tantùm coram iudice partium, qui aliquam habebat iurisdictionem, sed non tantùm ascensiuè, sed descensiuè. l. si idem cum eodem. §. quòd si mutuæ. ff. de iurisdict. omnium iudicum. sed iure nouissimo est ampliatum, quòd etiam coram delegato ad vnam causam, habeat locum d. c. dispendia. §. reus quoque. & ad istud vltimum vide, quod latiùs dixi super glo. dum allegaui Authen. & consequenter.

Ex l. Cum ex pluribus:

SVMMAE.

1 *Plures quando conueniuntur nomine communis administrationis, sunt coram eodem iudice conueniendi.*
2 *Petitio requiritur, ad hoc vt (postulante contutore conuento à pupillo) ad eundem iudicem cæteri tutores nō idonei mittantur, alioquin teneret iudicium coram diuersis iudicibus, quod secus est in pluribus fideiussoribus.*
3 *Priuilegio concesso vni ex consortibus, possunt cæteri consortes eo vti.*
4 *In connexis, & procedentibus per eandem rationem, quod de vno conceditur, videtur de alio etiam concedi, secus in separatis.*
5 *Sententia cōtra vnū ex consortibus lata, non trahitur ad alios.*
6 *Confessio facta vni ex consortibus, an cæteris prosit. remissiuè.*

L. Cum ex pluribus

¶Est summata cum
1 præcedenti.¶Vel sic. Plures, qui † conueniuntur nomine communis administrationis, sunt coram eodem iudice conueniendi. hoc dicit. Et sic probatur hic, quòd plures tutores diuersarum nationum possint petere (finita tutela) quòd coram eodem conueniantur, licèt pupillus quondam coram diuersis velit eos conuenire. Ita determinat Spec. in tit. de compet. iud. adit. §. 1. quasi ad fin. vers. 46. Quod dixi aliàs procedere posse, nisi fortè essent distincta territoria, & fortè etiam iudices per statutum loci; quia tunc quilibet deberet coram suo iudice conueniri. Sed certè potest dici, quòd connexitas hoc operetur, vt hic, & hoc modo saluari potest dictum Guil. ¶Nota text. in vers. [postulante] quòd requiritur pe-
2 titio,† aliàs teneret iudicium coram diuersis, vt dixi s. l. prox. secus est in pluribus fideiussoribus. l. fin. in fin. j. rē pupill. salu. for. & no. illum casum, & vide Barto. in l. fin. j. de colleg. illic. vbi determinat, quando est contentio inter plures de vno collegio, quorum aliqui fortè sunt clerici, aliqui layci, quis sit competens iudex. ¶ Extra iste
3 tex. potest in argumentum induci, quòd priuilegio † cōcesso vni ex consortibus, possint alij consortes vti, facit l. prima. C. de diuers. rescrip. Quod est etiam verum in con
4 nexis, & procedentibus † per eandem rationem, in quibus, quod de vno conceditur, videtur de alio concedi, d. l. j. secus in separatis; quia non trahitur ad aliud. C. de donat. inter vir. & vxor. l. si maritus. Item quia in separatis, quod de vno affirmatur, videtur de alio negari. s. de min. l. et si fine. §. sed quod Papinianus. ext. de præsumpt. c. nonne. & hoc scire est vtile ad concessionem factam nobili de vna domo, quòd posset portare arma contra generalem prohibitionem, quòd extendatur etiam ad alium, & maximè, in quo est eadem causa inimicitiæ, vel defensionis, ita fuit hic de facto apud officium nostrum
5 determinatum. An autem † sententia contra vnum ex consortibus trahatur ad alios, dic quòd non. s. de iud. l. nō idcirco. & s. famil. ercisc. l. in hoc iudicio. De confessione au-
6 tem facta vni † ex consortibus, an prosit alijs, vide per Io. And. in Spec. de confess. §. nunc videndum. in addit. quæ incipit. Dubitatur, vbi post Dyn. consil. 32. ponit exemplum, quando vni, qui dicit se gestorem aliorum, est facta confessio (alijs absentibus) de feudo, vel emphyteosi, quā tenet ab illis, vtrùm consortes, vel eorum hæredes possint ex illa agere sine concessione. Concludit, quòd sic. & vide ibi rationes, & iura allegata.

Rubr. De seruo corrupto.

POTEST exponi ista Rubr. i. quid iuris sit, si seruus corrumpatur, vel potest exponi de seruo corrupto, idest de actione serui corrupti, qualis sit ista actio, & præmitte ad cui dētiam huius quatuor. Primò uidetur hæc actio. de hoc j. statim. in l. 1. Secundò cōtra quē de hoc j. in l. 3. & in l. si qs. seruum. Tertiò ad quid detur. de hoc j. eod. l. vt tantùm. §. in hac. Quartò qualis sit. de hoc. j. eodem. l. doli. §. hæc actio.

Ex l. Ait Prætor.

SVMMAE.

1 *Occultans dolosè seruum alienum, vel suo facto deteriorem faciens, tenetur ad duplum veræ æstimationis damni dati domino, non bonæ fidei possessori.*
2 *Ad probandam deteriorationem rei, non sufficit probare eius æstimationem ante deteriorationem, sed necesse est (etiam hodie) probare valorem ipsius rei deterioratæ.*
3 *Tex. in vers. quod autem. facit ad statuta, quæ imponunt pœnam recipienti bannitum, quomodo hic intelligi debeat.*

1 L. Ait Prætor.

¶Occultans dolosè † seruum alienum, vel suo facto deteriorem faciens, tenetur ad duplum veræ æstimationis damni dati domino, non bonæ fidei possessori. h. d. prima pars huius legis. ¶In text. ibi [qui] comprehendit etiam fœminam, vt probatur j. eod. in l. penult. licèt materia ista sit pœnalis, de quo vide per Cin. C. de seru. fugit. in l. quicunque. & in l. 1. j. de verborum signifi. ¶In text. ibi [iudicium] scilicet verum, & ratione interesse, vt patet j. de verborum signific. in l. hæc verba. & intellige iudicium, idest actionem in factum, vel serui corrupti. ¶In tex. ibi [qui bona fide seruum] scilicet alienum, quem ipse corrupit. Nota ibi [sed nec eum] &cæt. qui prima fronte redditur dubius; cum regulariter quasi possessio sufficiat ad fundandam intentionem agentis. Sed dic, quòd iste text. debet intelligi, quando constabat agentem non dominum, aliàs non sufficeret illa quasi possessio, & ita intelligit Barto. istum text. in l. sicuti. § sed si quæratur. s. si seruit. vendic. ¶Nota etiam
2 ad intelligentiam literæ, ibi [quanti ea res erit] quòd † in practica ad probandam hanc deteriorationem rei, non sufficit probare æstimationem eius ante deteriorationem, sed est necesse probari (etiam hodie) valorem rei deterioratæ. l. facienda. & ibi hoc notat Bartol. j. arb. fur. cæs. ¶ Item nota text. in vers. [quod autem] qui facit
3 ad statuta, quæ imponunt † pœnam recipienti bannitum; quia hic declaratur, quomodo hoc debet intelligi, sic j. eodem. l. doli. secundo respon. Et fuit allegatum ad quæstionem, quam disputaui, quæ incipit, Inquisitus. &cæte. in illo articulo, an receptans illum exemptum fugientem à carceribus astutia vxoris suæ, qui debebat decapitari, teneatur, & ad quod.

Ex l. Per-

Ex §. Persuadere.

SVMMAE.

1 *Pœna stupri quando sit deportatio, seu partis bonorum publicatio, & quando capitis animaduersio, & quomodo iura de hoc variè loquentia concordentur.*

2 *Plus est suadere, quàm facere.*

3 *Persuadens quando est immediata causa delicti, imò eius persuasio est ipsum delictum, ita obligatur suadendo, sicut obligaretur mandando.*

4 *Mandator non tenetur ex mandato, quando mãdatarius aliàs erat facturus, nisi mandasset aliquid, quod esset ex se delictũ; quia tunc teneretur, & quomodo procedat.*

Et in hoc, cuius animus attendatur, mandantis, an mandatarij. num. 5.

6 *In delictis, quæ committuntur solo facto citra animum committentis, inspicitur animus mandantis, non mandatarij.*

7 *Consulens fieri maleficium, tenetur ex consilio, si principalis nõ est aliàs soluendo.*

8 *In delictis puniendis, quando inspicitur opinio, & quando veritas, et quomodo intelligatur tex. ĩ l. si quis alieno seruo suaserit. C. de fur.*

9 *Tenetur quandoque quis vltra illud, quod opinatur euenire.*

10 *Persuadens seruo fugam ad quid teneatur.*

§. Persuadere. ¶Illa persuasio ex hoc edicto damnatur, quæ facit seruum deteriorem, & si aliàs erat malus, sed suasione deterior effectus, & hoc est regulare, & talis deterioratio multis modis causatur, qui hic exprimuntur. h. d. cũ seq. vsque ad l. dolo. Et adde ad istum tex. c. sicut dignum. extra de homicid. nam iste tex. declarat illum, & ille istum, & præmitte, quòd sunt diuersa nomina persuadentium, de quibus loquitur hic, qñque appellatur suasor, vt hic, quandoque fautor, quandoque auxiliator, quandoque aspirator, quandoque mandator. Quòd autem in text. ista inter se differant, vide glo. in Clemen. 1. de pœn. super verb. defensauerit. & Innoc. de re iudic. in c. cum I. & A. & Archid. 23. distin. in c. illud. alibi habemus de pernotore, vt in l. ob hæc verba. s. de his, qui no. infam. alibi dicit instigator, & de isto tangitur in l. in eum. ff. de extraordi. crimi. per Iacob. de Are. ¶Nota tex. ibi [plusquam com-
1 pellit] per quem videntur posse † concordari iura, quæ videntur contraria, dum loquuntur de pœna stupri; nam Inst. de publ. iud. §. item lex. dicit, quòd pœna stupri est deportatio, seu partis bonorum publicatio. Sed in l. 1. ff. de priuat. crim. dicit, quòd est pęna capitis; quia potest dici, quòd prima iura loquuntur, quando ad stuprum est deuentum sine suasione, alia quando præcedebat suasio; tunc enim est maius delictum, vt hic dicitur, & alibi dici-
2 tur, quòd plus est † suadere, quàm facere. 6. q. 1. c. ex merito. & ideo grauiùs punitur. & hoc nota ad interpretationem statutorum. ¶Nota etiam hic, quòd quando per-
3 suadere est immediata causa † delicti, imò persuasio est ipsum delictum, ita obligatur quis persuadendo, sicut mãdando, vt hic; aliàs secus esset; nam ista inter se differunt suadere, & mandare, vt notatur in l. ob hæc verba. s. de his, qui not. infam. circa quod vide, quod notatur in Clemen. sæpe. de verbor. signific. in fine, & quod dicam. ff. super glo. ¶Item per istum tex. dicit Iacob. Butrig. in l. 1. in fine. s. de eo, per quem fact. er. quòd mandator non te-
4 netur † ex mandato, quando mandatarius erat aliàs facturus, nisi quando mandatur aliquid, quod erat ex se delictum, vt hic. Aliqui tamen ibi contra, quòd imò teneatur in atrocioribus. l. non solùm. §. si mandato. ff. de iniur. facit Clem. sæpe. de verbor. significa. in dubio præsumitur, quòd non erat aliàs facturus. Cuius autem animus
5 † debeat attendi, mandantis, vel mandarij, dic in contractibus, si mandatum est speciale, inspicitur animus mandantis, si generale, animus mandatarij. ff. de ædil. edict. l. cum mancipium. & ff. de contrahen. emptio. l. in huiusmodi. In quasi contractu (vt in aditione hæreditatis, quæ est iuris ciuilis, & pendet à solo animo adeuntis. l. pro hærede. & l. gerit. ff. de acquir. hæredita.) solus animus mandantis inspicitur, non mandatarij. l. cum quidam. §. pen.
6 ff. de acquiren. hæred. Et in † delictis, quæ solo facto committuntur citra animum committentis, inspicitur animus mandantis, non mandatarij, & ideo etiam si sit ignorãs, mãdans obligatur. l. 1. in prin. s. de eo, per quem fac.
7 er. consulens autem fieri † maleficium, tenetur ex consilio, si principalis non est soluendo. l. fina. in princip. s. de eo, per quem fact. er. Ita dicit Innoc. per illum tex. de electio. in c. querelã. in gl. dicitur autẽ quis. ¶In gl. super ver. faciat deteriorem, ibi [l. si quis alieno seruo] dic, ꝙ nõ re-
8 quirit, ꝙ sit factus deterior, & sic est casus, in quo † punitur affectus, licèt non sit sequutus effectus, & sic excedunt regulæ iuris in pœnam delinquentis, & quia est delictum, de facili trahẽdum in exemplum, vt ibi notatur: & sic est ibi casus, in quo inspicitur opinio, quò ad delationem pęnæ, sed quò ad committendum verè delictum, inspicitur veritas, vt hic. In quo dic, si concordant veritas, & opinio, nullum dubium, si contradicant: tunc in delictis, in quib' requiritur animus, præualet opinio. l. inter omnes. §. rectè. ff. de furt. & l. qui vas. §. vetare. eo. tit. Si verò cõtradictores concurrunt, & habẽt se per modum excessus, consideratur veritas. l. vulgaris. §. sed & si quis. ff. de furt. Idem si circa eandem personam. l. item apud Labeonem. §. si quis virgines. ff. de iniur. & l. si ignorãs. ff. loca. Si verò concurrunt circa eandem rem, & personam, sed circa diuersas contradicunt, inspicitur opinio. l. eum, qui. §. si in-
9 iuria. ff. de iniur. Quandoque tenetur † quis vltra id, quod opinatur euenire. l. quoniam multa facinora. C. ad l. Iul. de vi. & extra de hom. c. vlt. in 6. ¶In glo. super verbo, furtum facturus. nota hanc glo. cui adde similem, & clariùs loquentem. Inst. de oblig. quæ ex delict. §. interdum. ¶Ex
10 quibus collige, quòd suadens † seruo fugam, non tenetur furti, si aliàs erat facturus, sed benè tenetur de seruo corrupto, si aliàs erat facturus; quia apparet (laudando) augeri malitiam, vt hic. De consulente autem, an, & quando obligatur, vide. ff. eo. ĩ l. Neratius. §. quamuis. & quod ibi dicam.

Ex §. Is quoque.

SVMMAE.

1 *Persuadens fugam, obligatur serui corrupti, licèt non committat furtum.*

Et quid si duo serui sibi inuicem persuaserint fugam. num. 2.

3 *Mandans sortitur forum loci, vbi mandatarius facit.*

4 *Mandãte homicidiũ in certo loco committi, vt alibi maleficium committatur, si ibi commissum sit homicidium, an mandans possit in loco delicti commissi accusari, vel conueniri.*

5 *Præstans opem alicui in delicto committendo, an puniatur eadem pena cum ipso delinquente.*

§. Is quoque. ¶Et venit iste continuatiuè ad. s. prox. §. & cum illo

summatus fuit. ¶Nota varios modos, quibus serui, familiares, & factores dominorum corrumpuntur, & si in aliquo istorum errent, possunt rectè vitiosi appellari, & fortè à testimonio repelli, & commissarius testamenti à po-
1 testate sibi commissa exequendi. ¶Nota suadentē † fugam obligari serui corrupti, licèt nō committat furtum. l. qui seruo. in princ. ȷ. de furt. Et adde, quòd si duo serui
2 sibi inuicem persuaserint, vt fugerent, † alter alterius fur non est, nisi fortè alter alterum cœlauerit. d. l. qui seruo. in princ. Et ita dixit Azo in summa illius tituli. C. de fur.
3 ¶Extra allegatur iste tex. quòd mandans † sortitur forum in loco, vbi mandatarius facit, sic &. s̄. de iud. l. hæres absens. §. pen. & fin. de quo vide latiùs disputatum per Bart. in l. non solùm. §. si mandato. ȷ. de iniur. ¶Adde quod ipse ponit in l. si vt proponit. ff. de fideiuss. vbi for-
4 mat q̄onē † de mandāte cōmitti homicidiū certo loco, vt maleficium alibi committatur, & ibi commissum sit, an mandans possit in loco delicti commissi accusari, vel cōueniri, & concludit, quòd sic, vide ibi latiùs. ¶Adde etiā
5 quæstionem de præstante † opem, an puniatur eadem pena, qua ille, qui fecit, quæ quæstio examinatur per Cin. in l. 1. C. de nil. agger. non rump. ibi tamen nil concludit, sed vide meliùs per Bart. in l. si is, qui opem. ȷ. de furt. & in l. non solùm. §. si mandato. ȷ. de iniur.

Ex l. Dolo malo.

SVMMAE.

1 *Fatuo impulso ad aliquid periculosum faciendum, an incitan teneatur aliqua pœna, & qua.*

L. Dolo malo. ¶Deterioratio serui sine dolo attentantis, non obligat ex hac actiōe, sed ratione culpæ vtili Aquilia. hoc dicit cum seq. ¶In tex. ibi [& si lusus gratia] nota text. quòd illa gl. quæ dixit, quòd percussus in ludo, præsumit casu occisus. Ita dicit glo. 50. dist. inc. eū, qui asseuerat. facit ad offendentes in asciludio, vel armilustro, vel in simili ludo consueto, vt in ludo simili pugillorum, vt est Senis, vt licèt ex illa percussione mors sequatur, iudicanda sit potius casualis, facit l. 3. & quod ibi not. ȷ. de iniur. ¶Nota etiam ex tex. in vers. [vnde quæritur] quia facit
1 ad communem contingentiam, quando fatui † patiuntur se induci ad faciendum aliquid periculosum, an incitans ad aliquid teneatur; hic enim probatur, quòd non, sed in l. seq. iudicatur eum teneri Aquilia; quia talis suadens non excusat oīo à culpa; quia leuissima culpa obligat Aquilia. l. ī lege Aquilia. s̄. ad leg. Aquil. Ex quo collige, quòd consultius est abstinere à tali consultatione, licèt aliàs faciat lusus causa.

Ex l. Doli verbum.

SVMMAE.

1 *Receptans dolo malo aliquem de carceribus aufugentem, vel alio modo de crimine inculpatum, quæ pœna puniatur.*
2 *Humanitatis in iure, qua homo homini tenetur, semper haben da ratio.*

L. Doli verbū. ¶Hic reassumit verba edicti ad declarandum verbū, recepisse. s̄. in edicto positū, & decidit, ꝙ vt recipiēs obliget, ꝗn eo dolus requirit. ¶Nota tex. hic in vers. [ce-
1 terū] &c. ad receptantē † fugientē de carceribus, vel alio modo de crimine inculpatum, & adde casum in l. 2. ȷ. de receptat. & quod dixi. s̄. eod. in l. 1. §. quòd autē. ¶Nota secundò ibi [humanitate] &c. not. ponderari, & conside-
2 rationem † haberi humanitatis, qua homo homini tenetur. s̄. de iust. & iur. l. vt vim. sic &. ȷ. de ser. export. l. seruus ea lege. & sic videtur iusta causa pœnam dispensandi, vel illam alterandi, & minuendi, secundùm not. in l. quid ergo. §. pœna grauior. s̄. de his, qui not. infam.

Ex §. Si quis dolo.

SVMMAE.

1 *Error in qualitate personæ, excusat delinquentem, & quomodo sit verum.*
2 *Item quandoque dispensat super qualitate pœnæ.*
3 *Duplicata pœna an puniatur, qui occidit aliquē ī officio cōstitutum, quem occidens ignorabat talem.*
4 *Si coniugatæ mulieri quis commisceatur, quam putabat solutam, an puniatur tanquam adulter, remissiuè.*

1 §. Si quis dolo. ¶Error in † qualitate personæ non excusat delinquentem. ad hoc potest allegari, de quo vide. s̄. in l. 1. §. persuadere. & hoc procedit, quando error talis non excusat à delicto, vt hic subdit tex. Quandoque tamen
2 error † dispensat super qualitate pœnæ l. item apud Labeonem. §. si quis virgines. ȷ. de iniur. & not. ȷ. loca. l. si quis ignorans. & ad huius declarationem vide omnino Bar. in l. Diuus. ȷ. de sicar. ¶Et est vtile ad. q. de bannito descripto in libro bannitorum, de quo tamen prouisum erat, quòd cancellaretur, de qua dixi in l. de ætate. §. qui iusto. s̄ de interrog. actio. ¶Item ad. q. de occidēte Vexil
3 liferum, Massarium, vel alium † in officio constitutum, in quibus duplicatur pœna, quem occidens ignorabat talē.
4 ¶Item si commisceatur quis † coniugatæ, quam putabat solutam, an puniatur tanquam adulter, de quo per Cin. in l. quoniam multa. C. ad leg. Iul. de vi. de quo tetigi. s̄. in d. §. persuadere. super glo.

Ex §. Hæc actio.

SVMMAE.

1 *Differentia inter actionem serui corrupti, et Aquiliam ad duplicationem pœnæ, & ratio differentiæ.*

§. Hæc actio. ¶Actio serui corrupti est in duplum, etiam contra
1 fatentem, licèt † in Aquilia (ad duplicationem) requiratur negatio, & pro commisso à seruo obligatur dominus noxaliter. h. d. cum seq. ¶In tex. ibi [coerceat] dic, vt. s̄. ad le. Aquil. l. 2. & est ratio diuersitatis; quia ista persequitur dolum. s̄. l. 1. & l. dolo. illa verò. s. Aquilia, culpam.

Ex §. Hæc actio.

SVMMAE.

1 *Actio retro quæsita occassione rei, durat, & datur hæredi, licèt res ipsa non remaneat penes eum.*
2 *Interesse licèt desinat, non tamen desinit actio competere.*
3 *Ciui, qui est effectus post illatam iniuriam, non sunt represaliæ concedendæ.*

§. Hæc

§.Hæc actio. ¶Licèt quis desinat esse dominus: tamen durat actio
1 † retro quæsita occasione rei, & hæc actio datur hæredi, etiam si seruus non remaneat penes eum. hoc dicit.
2 ¶Nota, quòd licèt † desinat interesse: non desinit tamen actio competere, de quo vide quod dixi in l. tigni. §. fin. s. ad exhib. ¶Nota istum tex. per quem dixit Bart. in tractatu represaliarum. in quinta quæst. principali. in 4. art.
3 ꝙ ei, qui, postquam est facta iniuria, est factus † ciuis, non sunt represaliæ concedendæ. & ibi allegat concor. ¶ In glo. j. in fi. dum allegat [l. si dominium.] dic, ꝙ illa datur legatario ex noua contrectatione, non iure transmissionis, sed ex sui persona, vt ibi, non ex veteri; quia personalis non sequitur singularem successorem, sed vniuersalem, & sic datur hæredi. Quòd autem ex noua contrectatione detur legatario actio furti, & non condictio furtiua, vide glos. in l. sed nec legatarius. ꝟ. de condict. furt.

Ex l. Si quis seruum.

SVMMAE.

1 *Communio quando excuset, vel non excuset, quò minus faciēs teneatur ex facto suo in re communi.*

L. Si quis seruum. ¶Communio nō releuat à delicto, ad hoc allegatur. Et sic non facit, quòd corrumpens communem seruum, non obligetur serui corrupti. h. d. cū glo. ¶In gl. 1. ibi [si corrupit] dic, non si recepit. ¶In glo. j. in fin. dic ergo pro conclusione, si id, quod est factum in re
1 communi, sonat † euidenter in delictum: tunc non excusat communio, quò minùs faciens teneatur, vt hic, & ll. allegatis hic in glo. & l. meritò. in fin. ꝟ. pro soc. Si potest sonare, vel non sonare in delictum: tunc si apparet, ꝙ dolo, idem, scilicet ꝙ non excusetur. ꝟ. pro soc. l. rei communis. Si non apparet, in dubio sumitur nobilior præsumptio, vt non sonet in delictum. d. l. meritò. ibi [& sanè plerunque] ita videtur in hoc concludendum.

Ex §. Si in seruo.

SVMMAE.

1 *Fructuarius faciens seruum, in quo vsumfructum habebat, deteriorem, potest conueniri à proprietario, & econtra, actione, de qua in tex. eidem fructuario etiam competente aduersus tertium, deteriorem seruum facientem.*

1 §. Si in seruo. ¶Si fructuarius † faciat deteriorem seruum, in quo habebat vsumfructum, potest hac actione à proprietario cōueniri, & contra proprietarius à fructuario, cui fructuario contra tertium deteriorantem, competit hæc actio.

Ex §. Datur autem.

SVMMAE.

1 *Actio serui corrupti contra corrumpentem ad quid competat, & quomodo.*
2 *Mandans, suadens, & consulens appellatur princeps delicti.*
3 *Suadens obligatur ex mala suasione, licèt ipse nullum inde sentiat commodum.*
In pœna dupli, de qua in præsenti. l. an simplū insit, an verò totum sit pœna, in quo iura variè loquuntur, quæ videas hic ab Auctore citata; & quomodo concordentur.
5 *Ex legis dispositione quando continetur principale vnà cum pœna, & eadem actione: tunc in pœna continetur sors.*

1 §. Datur autem. ¶Actio † serui corrupti contra corrumpētem competit ad duplum veræ æstimationis damni, qđ indicatur quatenùs minoratum est pretium ipsius serui. hoc primò. Fit etiam, quatenus ascendit æstimatio rerū, quas secum abstulit, licèt ad corrumpentem non perueniant. hoc dicit cum l. seq. in terminis, & in summa. ¶No.
2 mandantem, suadentem, & consulentem † appellari principem delicti, facit ad id, quod vidimus s. in l. j. §. per-
3 suadere. ¶Secundò nō. quòd ex mala † suasione qs obligatur, licèt nullum commodum perueniat ad ipsum. ¶Tertiò no. de ista pœna dupli. In quo aduerte, an insit
4 simplum, an totum † sit pœna: in quo iura videntur variare; nam l. in hæredem. in fin. ꝟ. de calumniat. videtur tenere, quòd in dubio inest simplum. Idem voluit l. is, qui prædam. ꝟ. ad leg. Iul. pecul. cum ibi not. per Bart. & Docto. & in tit. de pace tenen. in §. si duo. & quod ibi notatur. ¶Alia opinio contraria ponitur per glos. in d. l. in hæredem. in fin. s. de calum. Pro concord. potest dici, si actio competat ei, cui aliquid abest: tunc inest simplum, vt in prima opin. s. alleg. sed si agenti nihil abest, totum est mera pœna, vt in alia opin. ¶Vel aptiùs sic. Quando ex le-
5 gis dispositione † continetur principale vnà cum pœna, & eadem actione: tunc in pœna continetur sors. ꝟ. de publica. l. ex hoc edicto. §. fin. secus si ex diuersis causis. l. si pro fure. in fin. ꝟ. de condict. furt. & hoc, quando vtrunq; consistit in quantitate: secus si sors in specie, & pœna in quantitate; quia non immutatur obligatio quantitatis propter obligationem speciei. l. si cum exceptione. §. ꝙ si homo. s. quod met. cau. quæ videtur facere in actione. qđ met. ca. in qua in quadruplo inest simplum: licèt illud simplum sit species. Sed illud est; quia lex sub vna forma agendi totum includit. Vel quia actio est arbitraria, & non est à principio pœnalis, vt not. Instit. si quad. paup. fe. dica. §. fin. & C. de fur. l. ancillæ. Item lex sic declarat idem in actione vi bon. rap. Et quòd dicitur inesse simplum, est verum, quando pœna imponitur per nomina multiplicatiua dupli, vel quadrupli: secus si per nomina simplicia, & absoluta; quia tunc intelligitur esse pœna, nec inest rei persequutio, facit quod not. in l. j. C. de sent. quæ pro eo, quod interest, prof. & Instit. de action. §. tripli. ꝟ. de verbo oblig. l. stipulatio ista. §. alteri. C. de ser. fugit. l. pen. & l. agraria. ꝟ. de termi. mo.

Ex l. Neratius ait.

SVMMAE.

1 *Furta postmodum à seruo commissa, non veniunt in æstimationem in actione de seruo corrupto, & ratio.*

1 L. Neratius ait. ¶In hac actione non fit æstimatio † furti postea ab ipso seruo commissi. hoc dicit, ideo non habetur consideratio delicti postea commissi. Non obstat. ꝟ. pro soc. l. actione. §. j. quia potest dici, vt ibi not. quia hic actus delinquentis non erat ordinatus communiter ad lucrum, & damnum: ibi sic, secundùm Iac. de But. ¶Itē non obstat. §. pen. hic alleg. quia ibi trahitur ad futurum ex eo; quia delictum aliter posset remanere impunitum. Ita declarat glo. s. de procu. in l. omnium. vbi vide, & ita etiam nota de contrario.

Ex §. Si seruo.

SVMMAE.

1 *Causa proxima, non remota, debet attendi.*

1 §.Si seruo. ¶Causa immediata, non mediata debet attendi.h.d.facit ad no. in l.si mulier.ff.rerum amot.

Ex § Quamuis.

SVMMAE.

1 *Ex consilio quis obligatur, quando fraudulentum est, & quo modo concordentur iura in hoc contraria, & videas in hoc articulo distinctionem diffusè ab Auctore traditam.num.3.*

2 *In furto requiritur, quòd sit differentia inter contrectantem, & rem contrectatam.*

4 *Obligatio accessoria reperiri non potest, vbi non adest principalis.*

5 *Quot modis dicatur quis consentire crimini, remissiuè.*
Et an sola scientia criminis puniatur. ibidem.

6 *Pro pluribus excommunicationibus an sufficiat vnica absolutio, remissiuè.*

7 *Stante statuto, quòd præsentans bannitum, debeat rebanniri, si bannitus pluribus bannis præsentet, an debeat ab omnibus rebanniri, remissiuè.*

§.Quamuis, ¶Cum actione serui corrupti, competit etiam furti, nec vna per alteram tollitur; quia ad diuersa competunt, & competit etiam pro seruo hæreditario corrupto. hoc dicit, cũ seq. & princ.seq.¶In glos.j.ibi [l. qui seruo] sic ergo ex
1 consilio †quis obligatur, vt ibi, & probatur etiam hic. Quòd autem ex consilio quis obligetur, potest procedere, quando consilium est fraudulentum.l.consilij. ff.de reg.iur.& ideo potest contra eum furti agi, vt hic. ¶Non obst.quod no.glo.in l.j.in glo.2.C.de ser.fugit.quæ dicit, quòd ex ope, vel consilio quis non obligatur furti; quia illa loquitur in quodam furto irregulari; licèt enim seruus fugitiuus faciat furtum sui, vt ibi: istud tamen nõ est
2 furtum regulare; nam in furto †reqritur, ꝙ sit differentiã inter rem contrectatam, & contrectantem. l.j. ff. de fur.Sed in seruo est idem, & ideo non est furtum regulare, & ideò præstans opem tali furto irregulari, non tenetur furti, nisi furtum regulare sequatur.Ita declaratur ibi per
3 Bar.& Doct.In hoc tamen dubio, †an ex consilio quis obligetur, in quo variæ sol.ponuntur ad d.l.qui seruo (coniungendo omnes sol.) concludo, si quæritur, an obligetur Reipub. non est materia nostra, sed alibi tractatur in iure.Si autem obligetur parti læsæ, dic si factum non est sequutum, consulens non tenetur furti. l. si quis vxori. §. neque verbo. ff.de fur.& in vlt.sol.ff.posita.si est sequutũ: tunc si principaliter faciens tenetur efficaciter, idest ciuiliter, & naturaliter: & tunc persuadens tenetur furti.ff. de verb.sign. l.sæpe ita.in fin.Si tenetur naturaliter tantũ: tunc persuadẽs tenetur furti.d.l.qui seruo.§.item placuit. quia naturali (qua principalis tenetur) potuit accedere ista accessoria. Si non tenetur nec naturaliter, nec ciuiliter, vt cum seruus facit furtum sui ipsius: tunc quò ad vsucapionem, & præscriptionem dicitur facere furtum, ne fuga seruorum. &c.d.l.j.C.de ser.fugit.Sed quò ad obligationem, & actionem contra consulentem: tunc attende, si quæritur, antequam apprehendatur ab aliquo, non tenetur nec naturaliter, nec ciuiliter; quia seruus nõ tenetur; ergo nec suasor, aliter reperiretur obligatio accessoria si-
4 ne principali, quod esse † non potest, sed bene tenetur serui corrupti. d.l.qui seruo.in princ.Sed si post apprehẽsionem: tunc attenditur, an apprehendens eum apprehẽderit animo furandi sibi: & tunc apprehendens tenetur furti, & condictione ex lege l.quicunque. C.de seru.fugi. & cõsequenter persuadẽs.d.l.qui seruo.in.1.resp.& in prima solutione.An verò apprehenderit solùm animo damnificandi dominum: tunc non facit furtum.l. verùm. & l. qui iniuriæ.ff.de furt.sed tenetur condictione ex d.l. quicunque. sic & persuadens non tenetur furti: sed serui corrupti.Quid autem si apprehendat eum, credens ingenuũ: tunc ille nullo modo tenetur, sed persuadens tenetur principaliter serui corrupti.l.j.s.eod. ¶Adde prædictis, quot modis dicatur quis consentire crimini, dic, quòd †tribus
5 modis. vide notabilem glos.2.quæst.j.in c.notũ. Item an sola scientia criminis quis puniatur, an verò requiratur, ꝙ sit particeps in crimine, vide per Bart. ff. de partic. in l.vtrùm.¶In glo.2.ibi dum dicit [quantùm ad pœnam] dic, fuerunt hic plura facta, & diuersi tituli criminis, & diuersæ agendi formæ, ideo vtraque agi potest, vt dicit tex. hic, & ista regula ponitur in l. nunquam plura. ff. de priuat.delict.Aduerte tamen; quia hoc de plano procedit, quando omnes pœnæ sunt pecuniariæ, & sic omniũ exequutio est possibilis, sed si essent omnes corporales, vel vna abscissiua membri, alia corporalis, primò debet fieri exequutio in membris, postea exanimatio, non econtra.glos.similis in l.omnes.C.de.dilatio. lib. 10. si omnes essent vltimi supplicij, vt in bannito pluribus bannis scilicet, potest dici, quòd fiet exequutio in morte, quæ priùs in obligatione fuit, arg.ff.de solut. l.j. Vel credo hoc esse arbitrarium, arg.l.j.§. expilatores.ff.de effracto.& quod notatur in l.si fugitiui.& Auth.ibi posita.C.de seru.fugit.
6 ¶Et hæc faciunt ad quæstionem, an pro pluribus †excõmunicationibus sufficiat vna absolutio, de qua vide per Bart. ff.de oper.nou.nuncia.in l.de pupillo.§.si plurium. & notatur extra de iudæ. cum ibi not.per glos. in c. ita quorundam.¶Item facit, si ex forma statuti representans bannitum, debeat rebanniri, & bannitus pluribus bãnis
7 † præsentet, an debeat ab omnibus rebanniri, de qua per Cin.in l.fin. C.de nupt. quia si ex eadem causa sit, sic: alias secus, vide latiùs ibi ¶ Demum in l. sed si quis. potest quæri de ratione dubitandi, puto, quòd fuerit; quia seruus hæreditarius in nullius bonis est.s.de rer.diuis.l.j.§.j. quòd autem dicitur teneri, intelligo, scilicet hæredi, qui postea adit hæreditatem.s.de pet.hæred.l.& non tantùm: subrogatur enim illa in locum huius actionis: vnde debet esse illius naturæ. l.si eum.§.qui iniuriarum.s.si quis caut. Et hoc est verum; quia si datur in locum huius actionis, est in duplum; quia hæc actio ab initio datur ad illud duplum: secus si daretur loco legis Aquiliæ, quia ab initio est in simplum.s.de petit. hæred. l. item veniunt. §. cum prædiximus.

Ex l. Hæc actio.

SVMMAE.

1 *Actio in factum ex edicto de seruo corrupto est perpetua, nec tollitur anno, & cum sit pœnalis sui natura, transit in hæredes actiuè, non passiuè.*

1 L.Hæc actio ¶Actio in factum ex hoc edicto, est perpetua, nec tollitur anno, & transit in hæredes actiuè, non passiuè; quia sui

sui natura est pœnalis.h.d.ad literam.¶In tex. ibi [hæreditariũ] dic,qui in nullius bonis est.s.de rer.diuis.l.1.§.1. & hæc fuit (vt puto) ratio dubitandi.¶In tex. ibi [tenebitur] dic hæredi,qui postea adit hæreditatem.s.de petit.hæred.l.& non tantùm.subrogatur enim illa in locum huius actionis:vnde debet esse illius naturæ.d.l.si eum.§.qui iniuriarum. s. si quis caut. & est hoc verum ; quia si dicatur,ꝙ datur in locũ huius actionis,est in duplũ;quia hæc actio ab initio datur ad duplum : secus si datur loco Aquiliæ;quia ab initio est in simplum.s.de pet.hered.l.itẽ veniunt.§.cum prædiximus.

Ex §. De filio .

SVMMAE.

1 *Pœna edicti de seruo corrupto non trahitur ad filium,nisi extẽsiuè ex præsumptione iuris,& ideo competit vtilis tantũ,quia in eo non viget per omnia eadem ratio,quæ in seruo.*

2 *Aestimatio vbicunque posset in infinitum extendi, reseruatur iudici taxatio.*

3 *Statuta in seruis, extenduntur ad filios ex identitate rationis, secus vbi nõ militat eadẽ ratio,vt in edicto de seruo corrupto.*

4 *Lex noua, & odiosa contra regulas iuris communis inducta, extenditur propter identitatem rationis ad casum in illa non expressum.*

5 *Vtrùm quæ dicta sunt de seruo,& filio in edicto de seruo corrupto,vendicent sibi locum in libero homine bona fide possesso. Item,& an in vxore,quæ dicitur in potestate viri, quò ad operas,in quibus videtur eadem ratio æquitatis.ibid.*

1 §. De filio. ¶ Pœna huius edicti non extenditur † ad filium,nisi extensiuè, & ideo datur vtilis tantùm.¶Nota ergo, quòd non videtur eadem ratio in filio, quæ in seruo ; quia tamen videtur subesse causa prouisionis,dicitur dari vtilis,&sic facit ad not.in l.curatoris. C.de nego.gest.vtilis tamen dicitur;quia hic non est per omnia eadem ratio;& ideo, quod detur vtilis,est propter extensionem iuris præsumptiuam; quia statuta in seruo,extenduntur ad filium.¶In gl.super ver. officio.no. primò primum modum probandi interesse affectionis.Secundò, quòd vbicunque æstimatio posset
2 se extendere † in infinitum,reseruatur iudici taxatio. Adde.l.videam⁹.§.iurare.ỹ.de in lit.iuran. ¶Extra nota istũ casum, qui probat, quòd statuta in seruo, extendantur
3 † ad filiũ,& per hoc dicit glo.in l.si quis seruo.C.eo.quod pœna illius legis locum habeat etiam in filio. Ex quo sumitur
4 doctrina,quòd lex † noua, & odiosa contra regulas iuris communis inducta,extenditur propter identitatem rationis ad casum in illa non expressum ; nam ista non est extensio hominis,sed legis.Et per hoc Doct.dicunt,quòd si per statutum induceretur noua forma testandi,quòd in illo testamento haberet locum Falcidia, haberet locum etiam Trebellianica,iura de acquirenda hæreditate, & similia.Extra,vtrùm,quod dicitur hic de filio,vel seruo,lo-
5 cum habeat † in libero homine bona fide possesso. Et certè eadem videtur ratio æquitatis,vt hic,& d. l. si quis seruo.facit quod notat gl.C.eo.tit.in l.eos.Idẽ videtur posse dici in vxore;quia dicitur esse in potestate viri,quò ad operas.l.sicut.ỹ.de oper.libert.

Ex §. Si seruus cõmunis .

SVMMAE.

1 *Pro corruptela causata facto communis serui,nullus seruorum agere potest contra alium actione de seruo corrupto.*

§. si seruus communis. ¶Pro corru-
1 ptela causata † facto communis serui,nullus sociorũ potest agere contra alium hac actione.h.d.primò. sed quilibet eorum potest ab extraneo cõueniri in solidũ;vnius tamen solutio liberat alium.h.d.¶In tex.ibi[propriũ meũ] secus si seruum communem.s.eo.l.si quis seruũ. ¶In tex. ibi [alterum liberari] de hoc vide,quod notatur.s. de iurisd.om.iud.in l. ideo.& l.item Mela.§.sed si plures. s.ad l.Aquiliam.

Ex §. si is, in quo.

SVMMAE.

1 *Seruo,in quo habeo vsumfructum,committẽte furtum in re mea propria,competit mihi actio contra dominum proprietatis. Item, & debitor agere potest pro corruptela serui ab eo pignorati.*

1 §. si is,in quo. ¶Vsusfructuari⁹ serui pro com misso per eum in rem propriam ipsius vsusfructuarij,potest agere contra dominũ proprietatis. similiter & debitor potest agere pro corruptela serui ab eo pignorati.h.d.

Ex §.In hac actione.

SVMMAE.

1 *In duplo, quod venit in actione serui corrupti, computatur simplum.*

§ In hac actione. ¶In duplo,quod venit in actione
1 serui corrupti, computatur † simplum.h.d.& sic apparet, quòd non est totum pœna, quod declaraui. s. eod. in l.si quis seruum.§.datur.

Ex §.His consequenter.

SVMMAE.

1 *Persuadens alieno seruo fugam,tenetur eius domino non solùm ad pretium deteriorationis,& damni inde sequuti;sed etiam ad omne id,in quo dominus serui potest dicta de causa ab alio conueniri.*

2 *Aestimatio rei petitæ,quæ (iudicio pendente)probata non est, iudicis officio debet æstimari.*

§. His consequenter. ¶Persuadens alie-
1 no seruo fugam,tenetur † domino eius, non solùm ad pretium deteriorationis,& damni inde sequuti,sed etiam ad omne id, in quo dominus serui potest dicta de causa ab alio conueniri,& æstimatio deteriorationis serui declaratur iudicis officio.Hoc dicit vsque ad §. interdum tamen. ¶Nota tex.hic,in vers.[officio iudicis] quia potest addu
2 ci ad not. in simili de æstimatione † rei petitæ, quæ tamen (iudicio pendente) probata non est,quòd iudex ex officio debeat illam æstimare,& ita dicit Bar.in l. si quid ex Pamphila.de leg.2.pro hoc bene facit in specie.l.in bello.§. si natum ex Pamhila.ỹ.de capti.& postl. reuer.

Ex §.In-

Ex §. Interdum.

SVMMAE.

1 *Seruo corrupto effecto inhabili, datur domino eius electio, vel seruum detinendi (soluta ei pœna dupli) vel illum relaxandi (soluto ei pretio) siue habeat seruum, siue non.*
2 *Casus manumissionis æquiparatur morti, quò ad subtrahendum domino seruum.*
3 *Ei, qui est in vero, vel præsumpto dolo, debet actio cedi. Item ei, qui culpa alterius conuenitur, debet in totum actio quæri. num. 4.*
5 *Sumptus litis facere debet, qui cedendo actionem, liberatur.*
6 *Condemnari quis potest ad cedendum iura, quando cessio venit in consequentiam iudicij condemnatorij, licèt ad illud actum non sit.*

1 §. Interdum. ¶Si seruus corruptus sit effectus † inhabilis, datur domino eius electio, vel seruum detinendi (soluta ei pœna dupli) vel illum relaxandi (soluto ei pretio) siue habeat seruum, siue non: hoc tamen casu, quando non habet, debet actiones suas cedere solicitatori, & si dominus interim eum manumisisset, non debet habere pretium eius, ex quo eum habet libertum, sed pretium deteriorationis sic. hoc dicit in terminis, & in summa. ¶In tex. ibi [homine viuo] dic, hoc dicit propter casum† manumissionis,
2 qui sequitur, qui æquiparatur morti. l. si mihi alienum. ff. de solut. scilicet quò ad subtrahendum domino seruum. l. inter omnes. in princ. ff. de furt. ¶Nota tex. hic in vers.
3 [cedere] &c. ubi est casus, quòd ei, qui est † in vero dolo, debet actio cedi. Idem si est in dolo præsumpto. l. si fideiussor. §. si cum debitor. in fine. ff. mand. Simile dicitur
4 alibi, quòd† ei, qui ex culpa alterius † conuenitur, debet in totum actio quæri. l. vnde quæritur. & ibi notatur. ff. commod. ¶Nota secundò in vers. [periculo] quòd ille, q
5 liberatur cedendo actionem, debet † facere sumptus litis. l. si vt certo. §. idem Labeo. in fine. ff. commod. & sic tenetur ad expensas cessionis, vel gabellæ, si qua pro cessione solui deberet. ¶Et aduerte, quia puto, quòd posset
6 quis condemnari † ad cedendum iura, licèt ad illud actũ non sit, quando cessio venit in consequentiam iudicij condemnatorij, probatur. s. de petit. hæred. in l. quod si in diē. §. Iulianus.

Ex §. Corrumpitur.

SVMMAE.

1 *Corrumpi quis dicitur, cum ei persuadetur, vt quod aliàs est ei prohibitum, attentet.*
2 *Aequiparantur seruo monachus, filius, & libertus, vt eorum quoque animus corrumpatur, si ex aliena persuasione contemnant monachus suum superiorem, filius patrem, & libertus patronum.*

1 §. Corrumpitur. ¶Dicitur quis corrumpi, cum ei † suadetur, vt aliàs ei prohibitum attentet. ad hoc allegatur. Et hanc legem nota etiam pro obligatione ad forum cõscientiæ, & per istam in terminis ad Monachum, data parificatione, quæ fit eius ad seruum. 12. quæst. j. c. non
2 dicatis. no. Innoc. de cens. in c. cum olim. & idem † in filio, quò ad parentes, arg. s. eod. l. vt tantũ. §. j. & idem videtur in liberto, quò ad patronum; dicit enim lex, quòd persona patris, & patroni debet videri filio, & seruo honesta, & sancta. l. liberto. ff. de obseq. hac ratione lex statuit, quòd non debeant filij esse castigatores parentum. in Auth. de nupt. §. si verò expectet. collat. 4. Multa exempla de pietate, ad quam filij tenentur erga parentes, vide per Val. lib. 5. cap. de pietate erga parentes.

Ex §. Dominus.

SVMMAE.

1 *Actio serui corrupti semel domino quæsita, non tollitur manumissione serui.*
2 *Filius si aliquid amouit de paternis bonis (licèt emancipatus) conueniri potest, data paritate serui ad filium. Item habet locum in fœmina. num. 3.*
4 *Monachus si quid amouerit de bonis monasterij, dando concubinæ, Abbas potest habere regressum contra concubinam.*

1 §. Dominus. ¶Actio serui corrupti semel domino quæsita, † non tollitur manumissione serui. hoc dicit ad literam. ¶In tex. ibi [dispensatorem] dic, qui applicatur generaliter gerendis negociis. ff. de solut. l. dispensatorem. in princ. ¶Not. hunc casum; quia stante paritate serui ad filium, arguit
2 (vt hic probatur) ꝙ si filius † aliquid amouit de bonis patris (licèt emancipatus) conueniri potest. ¶Nota secun-
3 dò, quòd pena huius edicti locum habet etiã † in fœmina, dixi s. eo. in l. j. in princ. ¶Item hic probatur, ꝙ si Mona-
4 chus aliquid † amouerit de bonis monasterij, dando id concubinæ, Abbas posset habere regressum contra concubinam. ¶Nota etiam, dum dicit [dari furti] hoc est verũ; quia seruus non potuit transferre dominium pecuniæ. Ideo aliud diceret in filio, si dominiũ habuisset pecuniæ.

Ex §. Serui.

SVMMAE.

1 *Fauore matrimonij pœna edicti de ser. corrupt. mitigatur in simplum. Et ratio.*

1 §. serui. ¶Fauore matrimonij pœna huius edicti † mitigatur ad simplum. h. d. Et est ratio; quia aliud simplum est pœna, & ideo nõ potest ab vxore peti, vt hic in glo. simile dicitur in actione leg. Aql. l. si seruus seruũ. §. si cum maritus. vbi vide. s. ad leg. Aql.

Rub. De seruis fugitiuis.

Ex l. Is, qui fugitiuum.

SVMMAE.

1 *Seruum fugitiuum cœlans per se, vel alium, punitur pœna centum solidorum.*
2 *Mulcta (quæ est pœna) quare sic dicatur.*
3 *Iudex, qui in indicendis mulctis plurimùm potest, si tamen reperiatur aliquo vsu certa pœna à lege statuta, eam alterare non potest, nisi suadente aliqua rationabili causa. & quomodo intelligatur.*
Item & an pecuniariam pœnam, in corporalem conuertere possit, volente, vel inuito actore prouocante, vel accusante. remissiuè num. 4.

5 Terminus

5 *Terminus xx. dierum, de quo in edicto de seruis fugitiuis, constitutus ad præsentandum habenti facultatem præsentandi, non vendicat sibi locum, quando contra retinentem insurgeret aliqua sinistra suspicio, puta libidinis.*

6 *Pœna, de qua in edicto de seruis fugit. quæ venit applicanda fisco (secundùm opin. Glos.) differt ab ea, quæ venit applicandā parti ex legis dispositione, quia illa remitti potest p Principem, hæc verò nequaquam. & ratio diuersitatis.*

7 *Super facultate inquirendi seruum fugitiuum, imploratur officium iudicis.*

8 *Debitor quando vult vendere rem obligatam (puta domum) creditor debet facere facultatem inspiciendi etiam cameras, & quæcunque loca ipsius domus.*

9 *Monaci peruagantes debent reduci ad custodiam Abbatis cum auxilio Episcopi.*

10 *Remedium edicti de seruis fugit. est restitutoriū domini spoliati.*

11 *Detinens seruum fugitiuum, si referat quæstionem de dominio, debet incontinenti illud probare, alioquin si res requirat altiorem indaginem, non audietur, & an sit vera, & quomodo procedat hæc communis conclusio. & distinctio Bald. & aliorum in hac materia.*

12 *Per indicia deuenitur ad torturam, in quo sufficiunt leuia. Item ad perquisitionem in domo.*

13 *Inuestigatio in aliena domo est in iure permissa, quando per eam non deueniretur ad destructionem domus, vel fieret ad priuatam vtilitatem, secus si ad publicā vtilitatem. nu. 14.*

15 *Vulnerans, vel occidens, qui fugiat in alterius domum, potest inquiri, non vt res, sed vt persona delinquens.*

IS, qui fugitiuum.

¶Seruum fugitiuum prohibetur quis
1 admittere, recipere, vel cœlare † per se, vel alium de suis sub pœna centum solidorum: parcitur tamen restituenti eum domino, vel exhibenti eum magistratui infra viginti dies, hoc primò, & datur facultas inquirendi eos dominis, quibus debet præstari subsidium, & mittitur ad magistratus locorum: & prohibens apud se inquiri, tali pœna punitur, & inuentus debet restitui, & detinens culpabiliter puniri. hoc dicit ad literam. ¶In tex. ibi [mulctā] Glos. exponit. idest pœnam. hoc ideo dicit; quia hic est
2 statuta certa; mulcta enim dicitur † propriè; quia ad arbitrium iudicis imponitur, & sic in ea plurimùm potest. l. illicitas. §. fin. s. de offic. præsid. seruata tamen hodie for-
3 ma. l. fin. C. de mod. mulct. in pœna autem certa † à lege statuta, secus est, nisi fortè hoc faciat ex causa, secundùm not. in l. quid ergo. §. pœna grauior. s. de his, qui not. infa. & Innoc. de constit. in c. j. An tamen pœnam pecuniariam
4 † conuertere possit in corporalem, volente, vel inuito actore prouocante, vel accusante, vide Innoc. de solut. in c. Odoardus. ¶In tex. ibi [centum solidorum] dic centū aureorum, quorum lxxij. faciunt libram auri, vt not. glo. s. de in ius vocan. in l. fin. vbi iura allegant. ¶No. terminū
5 hic statutum xx. dierum † ad præsentandum, habenti facultatem præsentandi, hoc credo verum, nisi apud retinētem insurgeret aliqua sinistra suspicio, vt in detinente alterius ancillam, ita quòd posset cadere coniectura, quòd causa libidinis eam retineret, arg. j. ibi [si crimine coniungantur.] ¶In glos. super verbo, statuit. in fine, dic ad-
6 dendum; quia illa pœna, & ista imponitur à lege, & ideo quantùm ad remissionem † est in hoc solùm ratio diuersitatis; quia in pœna applicanda fisco, fiscus nullum passus est damnum; sed in applicanda parti secus est; quia damnum prosequitur. Vnde hic Imperator disponens de pœna fisci, disponit de suo, in quo potest meliùs facere voluntate, quàm in alieno. C. si aduers. vendit. l. prima. Ita dicit Iac. But. in l. quicunq;. C. eod. ¶Nota hic in uer. [hoc autem Senatusconsf.] in verb. [ad magistratus] quòd
7 super hac facultate † imploratur officium iudicis, vt hic, facit. j. eod. l. Diuus. & C. eod. l. 2. facit l. illicitas. in princ. & l. congruit. s. de off. præsid. Et aduerte, quòd glos. s. de interrog. actio. in Rub. dixit, quòd in tali impetratione non est necesse libellum offerre; quia est officium, quod misericorditer imploratur, & ita etiam Bart. & Doct. sequuntur in d. l. 2. loquitur autem iste tex. in seruis. Quid autem in aliis rebus, statim dicam super glo. ¶Item alle-
8 gatur iste tex. quòd quando debitor vult vendere † rem obligatam, ꝙ creditor debet facere facultatem inspiciendi etiam cameras, & quæcunque loca domus, secundùm Bart. post Guil. j. de pignor. act. in l. quamuis. vbi vide allegata alia iura. Attende tamen, quia si est speciale in seruis, non videtur multùm facere. ¶Nota tex. ibi, [etiam dominos adiuuare debere] quia potest induci ad quæstionem. dicit Canon, ꝙ Monaci (etiam si peruagentur) de-
9 bent † ad Abbatis custodiam reduci cum auxilio Episcopi. 18. quæst. 2. c. Abbates. vnde videtur, ꝙ hoc non possit fieri propria auctoritate, quod potest dici verum, nisi in defectum iudicis. C. de decur. l. generali. lib. 10. facit qđ notat Bart. in l. si alius. §. bellissimè. j. quod vi, aut clam. ¶Item nota istum tex. ibi [vt inuentos redderent] quòd
10 remedium huius edicti videtur † quodammodo restitutorium domini spoliati, & ideo detinens fugitiuum, non debet audiri, si referat quæstionē de dominio. C. de dona. inter vir. & vxo. l. si maritus. & C. de agri. & cens. l. si coloni. lib. 10. ¶In contrarium facit reg. iur. dolo facis. de reg. iur. In hoc autem dixerunt quidam, quòd si occul-
11 tans velit incontinenti † probare de dominio, audiatur; secus si hoc requireret altiorem indaginem. l. ille, à quo. §. si de testamento. j. ad Trebell. & s. ad exhib. l. 3. §. ibidē. ¶Alij dixerunt causam dirimendam per tormenta serui. l. cum seruum quispiam. C. eod. dum tex. dicit, [terminus fiat] in aliis rebus subtractis posset procedere prædicta distinctio. Bald. in hoc dubio consultus respondit, ꝙ in fragranti crimine fugæ nulla obstat exceptio; quia nō debet occasio dari subtrahendi sub prætextu dominij, sed ex interuallo post fugam (si ordinariè agatur in figura iudicij) habet locum discussio per tormenta. Aut ergo iam spoliatus agit, & seruatur dicta distinctio. Aut ne spolietur, iudicis officium implorat, & indistinctè debet ei accommodari. s. de offic. procura. Cæsar. l. fin. facit qđ not. Iac. de Are. & Cin. post eum. in l. si seruus. C. quod cū eo. & Innoc. de probat. in c. in præsentia. & de hac except. dominij vide l. cum seruum. C. eod. Si est ergo speciale in seruis (vt hic) secus in aliis rebus, & hoc tenet Iac. de Rau. & Petr. ratio specialitatis est in seruis: quia dolum possunt committere in fuga; secus in aliis rebus, in quibus est secus, vt puta rei familiaris, &c. C. quan. & quibus quarta pars debeat. l. 2. lib. 10. Quod verum est secundùm Mar. de Fan. & Cin. ibi, nisi appareant indicia contra aliquem, ꝙ res sit in domo eius; namq; per indicia
12 † deuenitur ad torturam. l. milites. j. de quæstion. multò magis ad perquisitionem in domo, & secundùm hanc distinctionem credo posse intelligi quæstionem, quam ponit Guil. de instru. edit. in §. videndum. vers. pone instrumenta. ¶De petente, quòd alius aperiat sibi capsam suam; qa dicit ibi esse instrumēta patris sui, aduerte tamen, qa eo casu, quo adsunt indicia, sufficiunt etiam leuia, quia agitur de nullo, vel modico præiudicio, sicut dicitur in descriptione, in l. defensionis facultas. C. de iure fis. lib. 10.

¶Non

¶Non obstat.§.sed hæ.hic allegatus in glos.qa licet non competat ista actio olim introducta: non tamen prohibetur ex officio iudex dare facultatem inquirendi,vt hic, & d.l.2.C.eod.tit.¶Item hoc,ꝙ posfit deueniri ad inuestigationem in domo, est verum,nisi per hoc deueniretur ad
13 †destructionem ipsius domus.l.quosdam.C.de metal.& metallar.lib.11.¶Item prædicta vera, quando inquisitio
14 fieret ad priuatam †vtilitatem, sed si ad publicam, indistinctè permittitur.l.3.C.de metal.& metallar. lib.11. & l.omnis.C.de aquæduct.eod.lib.& sic si vulnerans,vel oc
15 cidens fugiat † ad domum alterius,potest ille inquiri, nō vt res,& sic nō obstat.§.sed hæ.sed vt persona delinquēs, arg.huius l.& d.l.j.C.eod.& ibi Iac.But.& Doct.

Ex §. Vnusquisque.

SVMMAE.

1 *Dispositio legis, quæ loquitur de seruo fugitiuo, an etiam vendicet sibi locum in seruo erroneo, & in quo differat à seruo fugitiuo, vt non possit fieri extensio de fugitiuo ad erroneū.*
2 *Absentare volens se ad tempus aliquo temporis momento,nō intendit fugere.*
3 *Statutum puniens fugientem de carcere, non comprehendit illum,qui exeat animo reuertendi, quod verum intellige, si citò reuertatur, & quomodo intelligatur iste terminus.*
4 *Videns seruum alienum, vel ancillam fugientem, non tenetur eum ex edicto de seruis fugit.capere, seu captum præsentare: sed commoditatem perquirendi facere sic.*
5 *Magistratus,qui non apprehendit filium delinquentis, à quo fortè potuisset haberi aliqua notitia de patre delinquente, non incurrit pœnam, qua possit dici per eum stetisse.*
6 *Custodiæ qualitas incumbit officiali, secundùm cōditionem personæ custodiendæ, à quo posset etiam poni in vinculis,vel cippis, si videatur hoc officiali expedire. ibidem.num.7.*
Item facit ad excusationem officialium,vel custodum,qui ligāt captiuos, vt non teneantur, si postea fugiant ex eorum industria. num. 8.
9 *Captiuus quispiam cum assignatur custodibus ligatus, debent in eo custodiendo ipsi magnam adhibere diligentiam.*
10 *Iudex, vel miles malè ligans positum ad torturam, an teneatur saltem de culpa, & sit extra ordinem puniēdus.remissiuè.*
11 *Cicatrix dicitur deformatio quædam, quæ ex sanato vulnere remanet in corpore hominis.*
12 *Irregularitas appellatur nota, seu cicatrix criminis.*
13 *Causa expressionis qualitatum hominis,est diligenter inspiciēda, ne erretur in homine.*
14 *Si in aliquo loco reperiantur duo banniti eiusdem nominis, agnationis, & capellæ, si alter (vtpote bannitus) capiatur, contra quem vigore statuti sit parata exequutio, qui dicat se non esse eum, quid fiendum in hoc casu.*
15 *Probatio fieri debet ante conclusionem in causa, non post.*
16 *Statuto dante certam formam in instrumento, vel inquisitione seruanda, in quibus requiratur apponi nomen patris, & aui, non sufficeret apponi nomen alterius eorum tantùm & ratio.*

§. Vnusquisque. ¶Apprehendens fugitiuum,vel erroneū, debet illum diligenter custodire, ne euadat, & assignare magistratibus,vel publicæ custodiæ, & interim potest eū tenere ligatum:debet etiam denunciare nomen,eius qualitatem, notas, & cicatrices, & cuius se seruum asserat: hoc dicit cum l.seq.quantùm ad literam. ¶Nota tex.per quem glo.dicit in l.j.C.eod.de ser. fugit. quòd dispositio
1 †illius legis,quæ loquitur in seruo fugitiuo, habet locum etiam in seruo erroneo: licèt quidam contra,quæ verba dicuntur fuisse addita à Ioan.Accur. & ista secunda opinio communiter approbatur quò ad casum illum; quia erro habet animum reuertendi,non lucri faciendi,ergo nō facit furtum,cum sibi non conueniat definitio furti.¶Item furtum est res odiosa.Instit. de act. §. sic itaque. ergo de fugitiuo ad erroneum non debet fieri extensio,secundùm Cin.ibi; quia etsi posset dici, quod erro faceret furtum, non faceret furtum sui: sed vsus,& detentationis tantùm, at in istis non potest fieri furtum. Instit. de oblig. quæ ex delict.§.placuit tamen.¶Præterea secundùm hoc non ipse, sed vsus eius est vitiosus, & ideo quantùm ad illum casum non impeditur ipse præscribi; quia tale vitium non impedit vsucapionem, vt not.in l.vitia. C. de acquir.possess.secundùm Iac.Butrig.¶Item pro hoc, quia non intē
2 dit † fugere, volens se ad tempus absentare aliquo momēto temporis,arg.ϔ.de condit.& demonst. l.si quis ita legauerit,dum vxor mea. Et ideo si statutum puniat fugiētem
3 de carcere,non comprehendit † illum, qui exeat animo reuertendi,arg.Instit.de rer.diuis.§.pauonum.quod intelligo,si citò reuertatur: secus si non citò, & ita intelligitur.l.3.§.emansor.& l.qui cum vno.§. edicta Germanici Cæsaris.ϔ.de re milit. Item quia ex quo habet animum reuertendi,non videtur esse in fuga,sed cōtinuò esse apud dominum, argu.ϔ.de hæred. instit. l.ex facto.la seconda. ¶Non obstat iste tex. quia loquitur alio casu. s. quò ad pœnam occultantis,& etiam iudicis negligentis. ¶Nota tex.hic.in vers. [apprehenderit]cum glo.quæ dicit,ꝙ non tenetur,si nolit.Et secundùm hoc hic probatur, ꝙ videns
4 seruum † alienum, vel ancillam fugientem, non tenetur eum capere per hoc edictum: seu captum præsentare: sed commoditatem facere perquirendi,sic,vt s̃. & ϔ.eod. dicemus.¶Nota ex tex.hic in fine.in vers. [non contineri] per quem dixi,ꝙ magistratus, qui non apprehenderat filium delinquentis (à quo potuisset fortè haberi notitia
5 de patre) non tenebatur,nec poterat inculpari:vnde †non incurrit pœnam, qua possit dici per eum stetisse,qđ est vtile ad excusationem officialium, quibus similia quotidie occurrunt.¶Nota glo.super verbo,permittatur.quòd
6 qualitas † custodiæ incumbit officiali, secundùm conditionem personæ custodiēdæ; & ideo si officialis curialem detinebat; quia ille reputabatur integræ opinionis, nec erat verisimile,ꝙ fugeret, & tamen fugit,non videtur posse imputari officiali,quod malè custodiuerit, probatur ꝑ tex.s̃.de rei vend.in l.si à bonæfidei,&per iura ibi allegata in glo.¶Item allegatur ista glos. si per officialem aliquis
7 debeat custodiri,ꝙ posset etiam poni † in vinculis, vel in cippis,si hoc videatur officiali expedire.¶Facit etiam ad
8 excusationem officialium,vel custodum,qui ligant †captiuos,qui tamen postea fugiunt eorum industria. Aduerte
9 tamen, ꝙ quando assignatur ligatus, debent†custodes in tali homine magnam diligentiam adhibere,vt probatur. ϔ.cōmo.in l.si vt certo.§.custodiā.vers.sed an,&c. ¶Adde incidenter de iudice, vel milite malè ligante positum
10 ad torturam, ꝙ videtur †teneri (saltem de culpa) & sic ꝙ debeat puniri, (saltem extraordinem) vide tactum ꝑ Ci. in l.Gracchus.C.de adult.& per Bart. in l. quæstionis. ϔ. de quæst.¶No.in §.notæ aūt. l.seq. sup ver. [cicatrices]
11 appelllatur autem † cicatrix, quæ ex sanato vulnere remanet deformatio, circa quod vide tex. in l. locum. §.j. s̃.de vsufr.& ĩ l.fin.s̃.de his,qui deiec.vel effud.& ĩ l.quæritur.§.fin.ϔ.de ædil.edict.& vide tex.j.q.j.in c.ventū est.& vide qđ dixi in l.fin.s̃. de his,qui deiec. vel effud. ¶Adde
12 etiam,quòd irregularitas † appellatur nota, siue cicatrix criminis

criminis, & circa hoc vide Guil. in Specul. de lega. §. iuxta prouisionis ordinem. post prin. ¶Nota etiam tex. hic, dum dicit, [vt faciliùs agnosci] &c. ex quo collige causam
13 †expressionis talium qualitatum, vt non erretur in corpore; faciliter enim potest nomen mutari. l. prima. C. de mutat. nom. Et hoc facit ad notata in l. 2. ff. de lib. & posthu. & de sent. excom. c. constitutionem. in 6. & hoc intellige, vbi propter solum nomen potest induci dubietas, aliàs secus, vt in Gallopresso, de hoc tangit glos. in l. hac consultissima. in princ. C. qui testa. face. poss. & in Sempronio, de quo vide in l. 2. §. fuit autem post eos. s. de origin. iur. ¶Et hæc sunt vtilia ad quæst. si reperiatur bannitus
14 Petrus Titij de tali capella, cum tamen † in eadem capella essent duo eiusdem nominis, & agnationis nuncupati; capitur vnus ita nuncupatus, contra quem est parata exequutio per statutum, qui dicit se non esse illum, cum alius reperiatur, &c. dubitatur, quid fiendum. Quidam enim dixerunt, quòd non poterat exequutio fieri; quia bannum erat nullum, ex quo de nomine dubitabatur. Bar. dixit, quòd captus debet compelli ad confitendum, quòd est ille, de quo in scriptura banni continetur. Ita dixit in l. demonstratio. ff. de condi. & demonst. & in l. Diuus. de cust. reor. & in l. inter stipulantem. §. j. de verb. oblig. Bal. in d. l. hac consultissima dixit, quòd bannum erat nullum; quia propter incertitudinem citatus non fuit contumax; quia non debuit in iudicio comparere, vt dicit notabiliter glo. in l. eum, quem temerè. s. de iud. si ergo bannum est nullum, confessio capti est nulla, & non facit aliquid. ¶Secundò quia confessio solùm inducit probationem, sed pro-
15 batio debet fieri ante conclusionem † in causa, nō postea. C. de proba. Auth. at qui semel. Sed certè puto, quòd bannum tenuit; quia non erat tunc tanta incertitudo; ergo contra certam personam processum fuit. Modò autem dubitabatur, an iste captus foret ille, de quo cantat bannum. Consulitur tamen pro omni dubitatione tollenda, quòd si tempora largiantur, quòd officialis compellat eum ad confitendum se deliquisse; nam tunc ex sola confessione puniri poterit quacunque pœna (etiam grauissima) secundùm Inno. de accus. in c. qualiter, & quādo. il secōdo. ¶Adde prædictis pro informatione Præsidentis, quòd si statutum det certam formam in inquisitione, vel instrumē
16 to, & requirat † apponi nomen patris, & aui, non sufficeret apponi nomen vnius tantùm; quia à forma statuti nō potest discedi.

Ex l. Fugitiui.

SVMMAE.

1 *Asserentes per mendacium se venire de loco non suspecto, uel aliàs prohibito, puniri possunt, & tali casu pœna non taxata, erit arbitraria.*

L. Fugitiui. ¶Ista summat se ipsam. ¶In tex. ibi [grauiùs coerceri solent] dic, & isto casu in causa liberali est locus torturæ. C. eod. l. cum seruum. quod est contra. l. de minore. §. fin. ff. de quæst. sed solue, vt ibi notatur. ¶Not. ex hac l. argu. contra asserentes per mendacium, quòd veniunt de loco
1 † non suspecto, vel aliàs prohibito; quia vident posse puniri, & si tali casu pœna taxata non est, erit arbitraria, argu. l. primę. §. expilatores. ff. de effract.

Ex l. Diuus.

SVMMAE.

1 *Magistratuum literis est credendum.*

2 *Nuncius quis in re propria, & portare literas ad sui vtilitatem potest.*

3 *Inuestigatio de persona fieri potest in palatio dominorum officialium, & cuiuscunque magistratus.*

L. Diuus. ¶Declara istam per l. j. §. hoc autem senatusc. s. eod. & quę ibi dicta sunt, hic apertè possunt repeti. ¶Nota primò, in verbo,
1 [literas] quòd credendum † est literis magistratuum, facit. ff. de publica. l. si publicanus. §. j. ¶Item nota, quòd
2 quis potest esse † nuncius in re propria, & portare literas ad sui vtilitatem facit. ff. de fur. l. eum, qui. §. si epistola. & quod no. Bart. ibi, & in l. iustè. ff. de acqui. poss. ¶Nota, quòd
3 etiam ad priuatum commodum potest fieri † inuestigatio de persona in palatio dominorum officialium, & cuiuscunque magistratus. Et sic hoc faciens, non dicitur inferre iniuriam; quia hoc facit, lege permittente, arg. C. de adult. l. Gracchus. multò ergo fortiùs hoc fieri potest in causa criminali pro inuentione delinquentis, circa quod vide quod dixi s. eod. in l. prima.

Ex l. Limenarchæ.

SVMMAE.

1 *Officialis super aliquo officio particulari deputatus, si quid agat non pertinens ad eius officium, quod ei permittatur, puta possit capere seruum, vel ancillam fugientem sine licentia, vel bulletto, vel fugientem cum equo alieno, vel aliquibus alijs rebus subtractis, si quid præmij ei pollicitum sit ob hanc causam, quòd illud consequi debeat.*

L. Limenarchæ. ¶Deputati ad custodiendum limites territorij, possunt seruos fugientes deprehendere, quos debent ad Præsides prouinciarum remittere. h. d. ad literā. Sed quanto tempore potuerint retinere, postquam facultatem habeant transmittendi, ita quòd possit dici, quòd non deliquerint retinendo, nec incurrant pœnā priuati carceris, de qua in l. j. C. de priuat. carcer. nō videtur expressè terminatum; nam s. eo. in l. publicum. dicit [quandiu] & quia hic dicitur simpliciter [transmittunt] videtur, quòd vsque ad 20. dies s. eod. l. prima. in princ. in secundo respon. vel vsque ad vigesimas horas. l. capite quinto. ff. de adult. sed illa nil facit; quia loquitur in detento à priuato, licèt in casu permisso, hic ab officiali publico. Puto hoc potiùs, tanquam indeterminatum esse arbitramentum, arg. l. j. §. expilatores. ff. de effract. & l. 2. & 3. de crimin. stellio. ¶Extra nota istum tex. in arg. ad quæst. officialis positi su
1 per deueto principaliter, quòd tantùm possit capere † seruum, vel ancillam fugientem; quia sine licentia, vel bulletto, vel fugientem cum equo alieno, vel aliquibus rebus subtractis, licèt propter hoc non fuerit creatum eius officium, si quod in præmium pollicitum ei erat, vel quia ius illud iure debebatur capienti, etiam istud consequi debeat. Ita videtur probari hic in verb. [rectè] licèt esset officialis ad alia deputatus.

Ex l. si in arenam.

SVMMAE.

1 *Ludus, qui olim erat Romæ, vt homines cum bestijs pugnarēt, hodie non seruatur, & causat infamiam.*

LL L. Si

§.Si in arenam. ¶Fugitiuus, qui pecunia domino subtracta, vel alio delicto commisso, propter quod poterat in eum animaduerti, vt pœnam euitaret, dedit se mihi, vt cum bestiis pugnaret: siue pugnauerit, siue non, non eximitur à domini potestate, imò ei restituendus est. hoc dicit in terminis, & in summa. Erat enim Romæ ludus quidã,
1 vbi † homines cum bestiis pugnabant, quod hodie nõ credo seruari, & de tali ludo, & quomodo causet infamiam ludenti, habetur s. de infam. in l. j. & 2. §. ait Prætor. cum simil. Adde tamen casum. C. de venat. fer. l. vnicæ. lib. 10. Adde etiam de torneamento, & aliis ludis, quod dicam. j. tit. primo, in l. solent. §. j.

Rub. de aleæ lusu, & aleatoribus.

S V M M AE.

1 *Aleæ ludus qui sit, & vnde denominatur, et cur hodie sit prohibitus.*

2 *Reipublicæ interest, ne quis re sua malè vtatur.*

1 PRo euidentia præmitte, quòd alea † dicitur ludus quidam, vel instrumentũ, quo luditur, ab Alea milite quodam, q in bello Troiano illum dicitur inuenisse, vnde aleatorium, locus, in quo luditur, aleariũ verò locus, vbi reponitur. Ita dicit Vgo. Et istã Rub. continua, vt in glo. & dic [aleatoribus] scilicet puniendis. super hoc autem fuit specialiter statutum; quia tales dicuntur studere ad damnum Reip. quia faciunt, vt quis perdat patrimonium suum, &
2 ita fur efficiatur. Item quia publicè interest, ne quis † bonis suis malè vtatur. Instit. de his, qui sunt sui, vel alien. iur. §. fin. in princ.

Ex l. Prætor ait.

S V M M AE.

1 *Ludum tenere consuetus, si lædatur, verberetur, vel furtum patiatur, non datur ei actio.*

2 *Ludum qui semel tenuit, constituta pœna non punitur, quia nõ potest dici aleator, nec receptator.*

3 *Nomina significantia officium, non verificantur ex vno actu: secus si sint significantia delicti, & ratio.*

4 *Statutum loquens de scripturis mercatorum, non habet locum in vna negociatione tantùm.*

5 *Reg. quòd vnicus actus mercandi, non facit quem mercatorem, potest limitari, & intelligi vera, nisi faceret vnam mercantiam, & præcederet professio, seu matriculatio in matricula mercatorum. & ratio.*

L. Prætor ait. ¶Primò ponit I.C. verba edicti Prætoris, qui in effectu prouidit, quòd si consuetus tenere ludum, lædatur,
1 † verberetur, vel furtum patiatur, non detur ei actio: demum subdit secus esse, si inter ludentes rapina committatur; quia inter eos datur vi bonorum raptorum hoc dicit. ¶In tex. ibi [dicetur] dic, & verum est. ¶In tex. ibi [iudicium] idest actio iniuriarum, vel legis Aquiliæ, vel furtum. ¶In tex. ibi, [vim intulerit] scilicet alicui, q ludat. ¶In tex. ibi [susceptore] dic in domo sua ad ludum aleæ causa sui emolumenti, & ex consuetudine, secũdùm Iac. de Rauẽ. & ita in effectu voluit hic prima glo. ¶No. tex. in eo, quòd dicit [collusores] quia videtur mirum, q non afficiantur collusores, cum tantùm inspectores simplices puniantur, vt in const. alearum vsus. & in Auth. interdicimus. C. de episc. & cler. ergo fortiùs collusores. circa quod vide glos. hic. Et istud facit ad statuta prohibentia ludum sub pœna. ¶In glo. j. ibi [& ex consuetudine] dic, quasi dicat, quòd non haberet locum ista regula, si semel
2 † ludum tenuerit; non enim per hoc potest dici aleator, nec receptator, licèt semel receptauerit; nam nomina signifi-
3 cantia † officiũ, non verificantur ex vno actu. Ita dicit glo. notabiliter in l. j. in prin. j. de tribut. & sic vna mercantia non facit quem mercatorem. Item per vnicum actum non potest quis dici fœnerator: nomina enim talia dicta sunt ab vsu, seu actuum qualitate, ideo vno actu non quæruntur: secus si sint significantia delicti, vt homicida, fur, adulter, & similia; talia enim verificantur ex vno actu. l. mariti lenocinium. §. quæstum. j. de adult. vbi vide Bart. & latiùs in l. legati serui. in princ. de legat. 3. talia enim nõ cõsiderãtur respectu actus in genere: sed respectu vnius, & ideo ex vno actu verificantur, vt sicut in se habet nomẽ formale, ita habeat esse nominis, facit l. 3. C. de epis. aud. ¶Et hæc sunt notanda ad statutum loquens de scriptu-
4 ris mercatorum, quòd non † habeat locum in vna negociatione tantùm. Item ad constitutionem episcopalem, quæ loquitur de fœneratoribus. ¶Aduerte tamen, quia
5 quod dictum est, quòd vnicus actus † mercandi non facit quem mercatorem, potest limitari verum, nisi faceret vnã mercantiam, & præcederet professio, seu matriculatio in matricula mercatorum; nam nomina dicta à professione, acquiruntur profitendo, secundùm Bald. C. de consti. pecu. super Rub. ¶In glo. super verbo, quãdocunq;, dum dicit, falsos accommodasse denarios] dic, vt boni redderentur, vel falsos taxillos, vel falsum fecerunt testimoniũ cõtra extraneum superuenientem in ludo, vel callidos in ludo inebriant, vt decipiantur; talia enim, & similia committunt, ex quibus causatur, quòd talia committantur in eos, ne aliàs remaneant impunita delicta, contra reg. l. ita vulneratus. s. ad leg. Aquil. ¶Adde etiam aliam rationẽ, quã dixi sup Rub. ¶Extra nota istũ tex. ibi [vbicunq;, & quandocunque] &c. per quem aliàs dixit Ray. se iuuisse quẽdam scholarem, qui in domo cuiusdã luserat libros, & ipse consuluit ei, vt iret iterum illuc ad ludendum, & furaretur sibi aliquid, & ipse furatus est: demum ille, in cuius domo luserat, accusauit eum de furto, dicit enim per hanc literam se obtinuisse, quòd non tenebatur, & sic absolutus fuit.

Ex §. Quod autem.

S V M M AE.

1 *Actionis appellatione continetur omne remedium, quo alicui potest esse consultum: & quomodo verum intelligatur.*

2 *Remedium restitutionis in integrum, quod est extraordinariũ, an ex consequentia tollatur, vbi statutũ tollit oĩa remedia.*

3 *Statuto disponente, quòd bannitus possit impunè offendi, intelligitur in ære, & persona.*

4 *Si dubium sit, an teneat statutum disponens, quòd bannitus nõ audiatur agendo, vel defendendo: tenet tamen statutum prouidens, quòd bannito non fiat iustitia.*

5 *Statuto disponẽte q non soluẽs collectam, puniri non possit, an intelligi debeat, nec ciuiliter, nec criminaliter, item nec ad pœnam, nec ad rei persequutionem.*

6 *Sententia simpliciter lata de crimine, in quo venit confiscatio bonorum, ad commodum fisci non importat confiscationem bonorum.*

7 Pro-

7 *Promittens non agere depositi, excludit se à potentia agendi rei vendicatione, secus si promisisset non agere actione depositi.*
8 *Legis, statuti, & priuilegij verba sunt diligenter inspicienda, & adaptanda ad casum, de quo quæritur, alioquin si non adaptantur, non posset habere locum eius dispositio. num. 9.*

§. Quod autem ¶Nota istum tex. qa allegatur ad multa(1 Primò q̄ appellatione † actionis contineatur omne remedium, quo alicui potest esse consultum, quod est verum, quando agitur de fauore: secus si de odio. Ita limitat Bart. s. de dolo. in l. & eleganter. in princ. ¶Item fuit allegatus iste tex. quòd vbi statutum tollit omnia remedia, ex consequentia videtur etiam tollere restitutionem in 2 integrum, quod † est extraordinarium; & ita per aliquos fuit consultum in contrariũ. in l. j. §. quæsitum. ȷ̄. de separat. vbi videtur probari, quòd non tollitur extraordinarium, sed ordinarium tantùm. Sed si specialiter nominaret remedia, non tolleretur, nisi nominatũ, facit quod notatur ex l. j. C. quando imper. inter pupil. & vid. & Ioan. And. de excess. prælat. in c. j. lib. 6. ¶Item allegatur ad statutum disponens, quòd bannitus posit impunè offendi, 3 vt intelligatur † in ære, & in persona, arg. huius. §. Et ideo, qui furantur res eius, non puniuntur, quasi furentur publico hosti. Ita dicit Bald. per istum tex. in l. fin. C. si contra ius, vel vtil. publ. Alibi dicit per istum tex. quòd processu superuacaneo non debemus vti. l. fin. C. de edict. Diui Adr. tol.. ¶Item allegatur, q̄ si sit dubium, an statutum 4 † disponens, q̄ bannitus non audiatur agendo, vel defendendo (de quo tangitur in l. cum mulier. ȷ̄. sol. matr.) tenet tamen statutum prouidens, quòd bannito non fiat iustitia, per istum tex. & ita inducit Bald. in l. fin. C. si à non compet. iud. ¶ Item allegatur ad aliud, si statutum dicat non soluenti collectam, non debeat ius reddi, vel of 5 fendens † eum, non posit puniri, debeat intelligi, nec ciuiliter, nec criminaliter, item nec ad pœnam, nec ad rei persequutionem. Et licèt iste tex. loquatur in maleficio non punibili ab ipso principio: idem tamen, si ex postfacto, vt si per statutum non potest cognosci de homicidio, furto, vel alio crimine post tempus, scilicet post annum, nam nec agi poterit ad rei restitutionem, pœnam, vel interesse. facit. ȷ̄. de iniur. l. sed si vnius. §. si ante iudicem. ¶Item potest allegari, si in crimine, in quo venit confi- 6 scatio bonorum, est lata sententia simpliciter † de crimine: talis sententia non importat confiscationem bonorũ ad commodum fisci. Ita audiui allegari per Dom Ange. in quæst. facti. Item per istum tex. dicit Guil. in l. si vnus. 7 §. illud. s. de pact. quòd promittens † non agere depositi, excludit se à potentia agendi rei vendicatione; quia non restrinxit se ad dictam speciem actionis, vt hic dicitur: secus si promisisset non agere actione depositi; nam cum posset agi rei vendicatione; quia est diuersa, & quia non agitur contra depositarium, vt depositarium, sed tanquã contra simplicem possessorem. l. de eo. §. fin. s. ad exhib. Sed Iac. de Are. dixit, quòd indistinctè potest agi rei vendicatione per l. non solùm. s. de rei vendicat. Et idem tenuit Ray. ¶Nec obstat iste tex. quia hic absolutio fuit facta indeterminatè, sed in quæstione proposita fuit determinata per actionem depositi, & hæc videtur verior sen- 8 tentia. ¶Item nota vltimò ex isto tex. quòd verba † legis, vel statuti diligenter sunt inspicienda, facit extra de priuil. c. recepimus. & ȷ̄. de verbo. obligat. l. si quis stipulatus sit Stichum. ibi [quærentibus inspiciendus est sermo.] Adaptanda enim sunt verba legis. l. non solùm. §. qui primipilum, ibi [si rectè adaptatis] ȷ̄. de excus. tut. vbi si verba legis, vel statuti non possunt adaptari ad ca- 9 sum, de quo quæritur, non potest † habere locum eius dispositio. l. hos accusare. §. omnibus. ȷ̄. de accusat. l. 4. §. toties. ȷ̄. de damn. infect. l. ita autem. in princ. ȷ̄. de admi nist. tut. & probatur apertè de elect. in c. indemnitatibus. §. sed cum eas. in 6.

Ex l. Solent.

SVMMÆ.

1 *Pactum, quod per ludentes initum est, quòd alij non sit licitum à ludo discedere, donec alter perdiderit certam summam, nõ est validum in iure.*

L. Solent. ¶Hic repetit verba edicti posita supra, vt ea declaret. hoc dicit cum principio sequenti. ¶Nota textus, qui videtur facere, quòd si ludentes paciscantur ad inuicem, quòd non sit 1 licitum † alij discedere, donec alter perdiderit certam summam, quòd tale pactum non teneat. Ita videtur etiam probari in l. iurisgentium. §. Prætor ait. iuncta glos. in ver. senatusconsulta. quæ incipit, quod vetat. supra de pactis.

Ex §. Senatusconsultum.

SVMMÆ.

1 *Ludus, qui fit inter aliquos causa virtutis, permittitur, etiam si pecunia interueniat, vel promissio de aliquo dando vincenti.*
2 *In ludis, qui fiunt pugnando, partes possunt inter se pacisci de aliquo lucro in casu victoriæ.*
Item quid iuris, si in talibus ludis mors sequatur, an de morte posit agi. ibid. remissiuè.
3 *Torneamenta (quia virtutis gratia fiunt) sunt de iure ciuili permissa: secus de iure canonico.*
4 *Duelli pugna an olim, sicut hodie, esset prohibita, & quibus casibus permitteretur, vt veniretur ad talem pugnam, & an permittatur pro conseruatione honoris, & quomodo procedat, remissiuè.*
5 *In ludo manuali licito si mors sequatur, præsumitur casu contigisse.*
6 *Ludi, qui fiunt solùm lætitiæ causa, an sint permissi, remissiuè, & quomodo.*
7 *Lætitiæ ludus, et laruarũ vsus est omnino clericis interdictus.*

§. Senatusconsultum. ¶Ludus, q̃ fit cau- 1 sa † virtutis, etiam pecunia interueniente, vel promissione de aliquo dando vincenti permittitur. hoc dicit, de quo plura ponuntur exempla. ¶Nota istum tex. dum di 2 cit [pugnando] pro ludo Senensi, quòd partes † possunt inter se pacisci de aliquo lucro in casu victoriæ, vide qd̃ dixi in l. qua actione. §. si quis in colluctatione. s. ad leg. Aquil. hoc autem casu, si mors sequeretur, an posit de morte agi, vide quod dixi in d. §. si quis in colluctatione. 3 ¶Item facit iste tex. quòd † torneamenta sunt permissa de iure ciuili, quasi fiant solùm gratia virtutis, licèt gloss. dicat contrarium in l. prima. C. de gladiator. lib. 11. de iure canonico clarum est, quòd omnino prohibentur. extra de torneamen. c. j. vbi tex. dicit, quòd mo-

rienti in tali ludo, debet denegari ecclesiastica sepultura. De alio autem duello, qd regulariter videtur prohibitum, licet contrarium notetur. Instit. de hered. quæ ab intest. in §. per contrarium per glos. & casus, quibus veniebatur ad pugnam, & qbus permittebatur iure diuino (a quo aliqui dixerunt duellum ortum habuisse) & an clericis aliquo modo liceat, & an permittatur pro conseruatione honoris, & plures quæstiones circa hoc, vide quod scripsi in l. qua actione. §. si quis in colluctatione. s. ad leg. Aquil. vbi allegaui istum tex. quando fit causa virtutis tantùm. Postea occurrente de facto casu duelli in ciuitate Ferrariæ inter Dominum Ioannem Tossam, & Dom. Io. Barades milites de Catalonia, quibus illustris Dom. Marchio asse curauerat campum anno. M. CCCC XXII. de Mense Octobris, vidi in ista materia duos tractatus, vnum Rof. Beneuentani, qui incipit. Quia tractatus, &c. Et continet duodecim quæstiones. Alium Hugonis de Porta Rauennata per modum summæ, qui incipit. Satis vnicuique peritissimo, &c. sed allegant solùm iura Lombardorum. Bald. etiam ponit aliquas quæst. in materia in libelli feu. in tit. de pace tenen. & in effectu ponit aliquas constitutiones locales in ista materia factas per Frid. in Regno Siciliæ, sed ex illis nil lucratus sum. Sed omissa hac disputatione de duello (ex quo Dominus ille, ideo campum assecurauerat, laborans solùm pro bono pacis, & concordiæ) alios modos assumpsi, per quos per indirectum vtriusq; eorum votum, domini Marchionis iudicio ad concordiam redacti sunt, & cum honore vtriusque, quod neq; eorum Rex, videlicet Rex Franciæ adhibere non potuit, nec alius dominus facere potuerat: pro conseruatione|autem honoris vtriusque ordinaui processum cum omnibus gestis, & vterque eorũ copiam habuit, & hic modus probatur. j. commo. i l. si vt certo. §. custodiã. vers. sed an. ¶ De ludo licito, & manuali, si casualiter mors sequatur, præsumitur casu contigisse. Ita dicit notanter gloss. in §. Diuus. d. l. eũ, qui asseuerat. quæ est lex posita. in tit. C. de sicar. videtur hoc etiam probari in l. si ex plagis. §. fin. s. ad leg. Aquil. & secundùm hoc intellige, & declara qd not. Bar. in proœm. huius libri. in §. illud verò. qui de tali ludo debet intelligi, non de ludo taxillorum, vt patet ibi in tex. dum dicit [ex quibus crimina oriuntur] & adde hic quod dicam. j. eo. in l. fin. §. j. ¶ De aliis ludis, q
6 fiunt solùm † causa lætitiæ, vide tex. C. de maiuma. l. j. lib. 11. Et hoc videtur facere pro facientibus laruas, quòd permittatur. Sed attende, quod tex dicit, ibi [ita tamen, vt seruetur honestas, & verecundia, castis mori-
7 bus perseueret.] Attende etiam, quòd clericis † iste ludus per omnia prohibetur, extra de vita & honesta. cler. in c. cum decorem. de consecr. distinct. 5. c. nullus. vbi dicit [nec laruas dæmonum ante se fieri consentiant, quia hoc diabolicum est] & sic sunt iure can. prohibiti.

Ex l. Quod in conuiuio.

SVMMAE.

1 *Conuentio scholarium tenet, quòd qui reperiuntur domi hora congrua cœnæ, possint præsentes portionem absentium comedere secundùm reg. inter eos initam, quam videas.*

2 *Clericis non licet de confertis, & symbolis (quæ vulgus commessalia appellat) conuiuia celebrare.*

3 *In rebus, quibus vescimur, peccatur, non ex earum natura, sed ex causa vtendi, & modo comedendi.*

L. quod in conuiuio.

¶ Legit dupliciter in glo. ideo nõ summatur, sed quælibet lectio est bona & notabilis. Ideò ponas tibi manũ sub cappa propter frigus, quod in veritate est magnum. ¶ Nota casum hic secundùm primam lecturam ad socios aliquid ludentes, vt de illo faciant inter omnes cœnam, quod ego simul cũ eis practicaui. ¶ Nota secundò secundùm secundam lecturam hic probari, quòd tenet conuentio, quam aliàs
1 de facto vidi inter † socios, quòd si aliqui ex eis non reperiantur in domo hora congrua, quæ sunt in domo, maior pars possit comedere partem aliorum absentium, qui inter se statuerant istam regulam per versus inter eos scriptos hoc modo.

Regula mensalis sit omni tempore talis:
Si sint præsentes plures, quàm deficientes.
Absentes careant, præsentes omnia tollant.

¶ Extra nota, quòd iste tex. non videtur habere locum in
2 clericis, quibus etiam † de confertis, vel symbolis (quod est, quando conferunt ad conuiuium faciendum) non licet conuiuia celebrare. de consec. dist. 5. c. nullus. 44. dist. c. nõ oportet ministros. & c. non liceat. ¶ Et aduerte, qp pec
3 catur † in rebus, qbus vtimur, non ex earũ natura, sed ex causa vtendi, & modo comedendi, secundùm August. 42. dist. c. 2. & ibi facit mẽtionẽ de Esau nepote Abrahã, qui cum auiditate comedit lenticulam &c. de quo legitur ordinariè Genesi xv.

Ex. §. Si seruus.

SVMMAE.

1 *In ludo quod est deperditum, an possit repeti, item an debeat erogari in eleemosynam pauperibus Christi. num. 2. in quo videas quod est ab Auctore latè traditum circa hanc materiã.*

3 *Scacchorum ludus consistit in ingenio, propterea dicitur etiã clericis permissus, quando talis sit, quòd non distrahat à diuinis. & ideo deperditum in ipso ludo, non debet repeti.*

4 *Alearum ludus iudicatur mixtus tam à fortuna, quàm ab ingenio, vnde deperditũ in ipso ludo non potest repeti, nisi fraus interuenerit, quod est, si ille, qui vicit, prouocauerit socium.*

5 *Nihil tam naturale, & æquitati conueniens est, quàm quòd seruetur voluntas eius, qui vult in alium transferre.*

6 *Lucrum, quod fit ex ludo cartharum: si causetur ab industria, dicitur licitum, si à fortuna secus.*

7 *Ludus, quem vulgus appellat [ad par, & impar] an sit licitus, nec ne, & cuius conditionis sit.*

Item an denarius falsus inter alios repertus, sit computandus tanquam denarius. num. 8.

9 *Furiosis, prodigis, & alijs, de quibus ibi, fienda est restitutio eius, quod quis lucratus est ab eis in alea ludo.*

10 *Iurans non ludere, si mutuat alteri pecuniam, vt ludat, an efficiatur periurus. Et quid in eo, cui in actu pœnitentiæ iniunctum est, ne ludat ibidem.*

11 *Bona eius, qui vicit in ludo prohibito, victis tacitè obligata intelliguntur, ita vt sit locus repetitioni, sicut in extortis per vsurariam prauitatem.*

12 *In repetitione eius, quod est deperditum in ludo, habere debet consideratio tẽporis, vt qui priùs perdidit, priùs etiã exigat.*

13 *Hæreditas, quæ non est soluendo, an primò venienti per hæredes debeat in solidum solui, an verò pro rata sit cæteris ab intestato venientibus distribuenda.*

14 *Si post solutionem legatorum ad pias causas, & post erogationem ipsorum iam factam in pauperes, superueniat qui probet à se aliquid in ludo per dolum extortum, poterit reuocare; & ratio.*

15 *Habens causam onerosam, præfertur habenti lucratiuam.*

16 *De lucro quæsito in ludo prohibito, an possit fieri eleemosyna.*

§. Si

§. Si ſeruus. ¶Exemplificatur variè in glo. ideo non ſummatur. Sed nota iſtum tex.ad Scholares ludentes in ſtudio pecuniam patris; allegatur enim,ꝙ pater poſsit repetere. ¶In tex.ibi [item ſi ſeruus] dic maior; aliàs ſecus,vt not.ſ.de mino. inl.ꝙ ſi minor.§.reſtitutio. Exēplificatur dupliciter in gl. ideo non poteſt ſummari,ſed quælibet notanda eſt. ¶In glo.magna.ibi dum dicit[in ludo,qđ perditur,repetatur]
1 iſtā †partē tenet glo.de vit.& hone.cler. in c.clerici.& 35. diſt.in c.j.& vtrobiq; reſumitur iſta gl. Quidā tamen di-
2 xerunt pauperibus†erogandā,per tex.14.q.5.in c.non ſanè.de quo ſtatim.ĩ.dicam. Hanc etiam quæſt. tangit Innoc.de immun.eccleſ.in c.qa plerique.Et S.Thom.de Aq. no.2.2.q.32.art.7.ad finem.Pro cuius concluſione dic,ſi ludus eſt permiſſus,an poſsit repeti,exemplum.ſ.§.ſenatus.& l.ſeq.& in princ.huius legis,illud non repetitur; qa qđ virtutis cauſa,& exercitij factū eſt,in hoīe eſt magis cōmendabile, quàm damnandum : qđ videtur verū , niſi fortè proponeretur maxima quantitas,arg.in d.conſtit.alearum vſus,vel niſi aliter certus,ꝙ vinceret, non animo virtutis,ſed vt ſpoliaret ſocium, hoc fecit; qa tunc non videtur,ꝙ hoc poſsit licitè retinere (ſaltem in foro conſcientiæ) ſecundùm qđ credo,ꝙ teneatur pauperibus erogare, arg.23.q.4.c. fin.vbi nobis iniungitur cura proximi. In alijs ludis attende qualitatem ; nam ſi eſt ludus ſcaccho-
3 rum, dicitur †de permiſsis (etiam clericis) qa conſiſtit in ingenio naturali.Ita tenet glo. in d. Auth. interdicimus. C.de epiſ.& cle.& in d.c.clerici. & hoc tene , licèt Iac. de Rau.& Pet.ibi contra ; quia (ſecundùm eos)ratio prohibitionis fuit vacatio à diuinis , quæ magis contingit per ludum ſcacchorum,quàm fortunæ, qui citiùs expeditur. ſed præcedens opinio eſt communis,intellige tamen, quādo talis ſit,quod non diſtrahat à diuinis. Alius eſt ludus
4 alearum,qui †iudicatur mixtus tam à fortuna,reſpectu taxillorū,q̃ ab ingenio inducendo tabulas. In iſto dic, ꝙ ſi apparet fraudem interueniſſe, repetatur per totum titu. de condict.ob turp.cauſ.ſi non apparet de fraude, ſi alter prouocauit,& vicit,debet reſtituere,vt hic.& d.conſt.alearum vſus.creditur enim,quando prouocat, ꝙ habuit animum ſpoliandi ſocium. Vnde multi dicunt, ꝙ ſaltem tenetur erogare pauperibus , allegat de hoc Innoc. de immun. eccleſ. c. qa plerique. Tu aduerte , ꝙ quando ſubdit [ſed fortè melior erit conditio poſsidentis] ſecus ecōtra,ſi vinceret attractus; quia nihil creditur dolo feciſſe ; ideo nō tenetur reſtituere. Si non apparet quis attraxit ; qa communi conſenſu venerunt ad ludum : tunc cōmuniter dicitur eſſe repetitioni locus , vt hic, & in d.conſtit. alearum.& ſ.de min.l.quòd ſi minor. §. reſtitutio . & de vſuc.pro empt.l.ſi qs cum ſciret.Sed iure naturali, vel cō-
5 ſuetudinario non repetitur;qa† nihil tam naturale,& æquitati Conueniens eſt,quàm quòd ſeruetur voluntas eius,q vult in alium transferre.§. per traditionem. Inſtit. de rer. diuiſ.Iſte enim ludus non eſt prohibitus principaliter per ſe,ſed propter multa,quæ inde ſequuntur,de quibus in d. conſtit.alearum.& reaſſumuntur plenè per Hoſt. in ſumma de exceſſ.præla.¶Pro iſta parte,ꝙ non repetat,facit, qđ not.Io.And.in d.c.clerici.dicens, quod cū ꝓhibitio talis ludi deriuauerit à conſtitutione humana , poteſt illi derogari per conſuetudinem , & ſic ratione mixturæ poſſit conſuetudo inducere,quod aliàs induci non poſſet,argu.extra de ſepul. c. ſacris. & quod ibi notatur , & ideo dummodo ceſſent fraudes , & blaſphemiæ , non tenetur ludens reſtituere , nec debet per ſacerdotem aſtringi ad hoc.Idem ibi Io.And.in addit.ad nouell.vbi allegat Sanctū Thom. de Aqui. in loco vbi allegaui ſupra. ¶Et ex his poteſt inferri ad alia. Primò ad id,quod vincitur in ludo cartharum,qui hodie plurimùm frequentatur; quia ſi
6 tale lucrum † cauſetur ab induſtria, dicitur licitum ; ſi à fortuna : ſecus, per præcedentes doctrinas,quas poſui.
7 ¶Item quid de ludo † ad par, & impar,cuius ludi conditio eſt , quòd vnus ponat aliquos denarios pro poſta , & interroget , & alter reſpondeat, par , vel impar : poſtea pecunia numeratur,ſi verum dicit, lucratus eſt : ſi falſum, tunc tot nummos ſoluit. Videtur enim prima facie prohibitus, quaſi pendeat à fortuna. Circa hoc autem fuit quęſtio de facto hic diſputata per Vber. de Bobio , ſi repe-
8 riatur inter denarios aliquis nummus†falſus,quo computato vincat, & alter conqueratur , quòd eſt falſus , an ſit computandus, & videtur, quòd ſic, argu.ĩ.de verb. ſign. l.Paulus reſpondit. quia falſus denarius videtur denarius per illum tex.In contrarium facit, quòd non videatur denarius.l.elegāter.§.q reprobos.ĩ.de pignor.act.Diſtinxit autem faciens poſtquam ſciuit denarium falſum, tunc ſibi non prodeſt. l.lege Cornelia. la prima.ĩ.de fal. aliàs ſecus. quam quæſtionem vide per Ioan. And.in Specu.de crim.falſ.in prima addit. ¶Adde prædictis , quòd ſunt quidam , quibus indiſtinctè facienda eſt reſtitutio eius,quod in alea quis lucratus eſt , furioſi nempè , pro-
9 digi, † minores vigintiquinque annis, maximè pupilli, mentecapti , ſurdi, muti , cæci , & qui morbo perpetuo laborant. Item ſerui, monaci, & alij religioſi, & filijfam. qui non habent ibi peculium caſtrenſe,vel quaſi,vel vxor, quæ non habet res parafrenales , vel clericus , qui habet adminiſtrationem rerum eccleſiaſticarum ; nam talis pecuniæ adminiſtratio ratione perſonarum , & facti eſt multipliciter vitioſa , ideò reſtituenda eſt, non illi, qui ꝑdidit in ludo, ſed tutori, curatori, domino , Monaſterio , patri, marito, eccleſiæ, cuius erat adminiſtrator , ſecundùm Ray. in ſumma huius tituli.¶Item adde, quòd cum ludus prohibeat, & principalibus, & participibus, vel aſſiſtentibus , ſecundùm notata in Auth. interdicimus. C.
10 de epiſc.& cler.ſi iurauit quis†non ludere , & mutuat alteri pecuniam, vt pro vtroque ludat, ꝙ dicatur periurus , ſecundùm Guil.in d. Auth.interdicimus. Ex quo collige, quid in eo,cui iniunctum eſt in actu pœnitentiæ,quòd nō ludat. ¶Extra ad hanc materiā,quia dictū eſt,ꝙ illud,qđ perditur in ludo prohibito , repetatur , poteſt dubitari,an
11 bona † eius, qui vicit,ſint tacitè victis obligata.Quod videtur ſic; quia iſta fuit illicita acquiſitio , vnde idē videtur quod in extortis per uſurariam prauitatem , pro quibus bona ſunt tacitè obligata.ex. de vſur. c. cum tu. & c.
12 tua nos. Et ſecundùm hoc, in ſoluendo † debet haberi cōſideratio temporis , vt qui priùs perdidit, priùs exigat, per reg.l.qui prior.ĩ.de reg.iur.& l.ſi fundum.C.qui pot. in pigno.habean.Hoc autem ſcire eſt vtile , & neceſſariū ,
13 maximè quando mortuo eo,†hæreditas nō eſt ſoluendo, an primò venienti debeat in totum ſolui per hæredes ; qa ſecundùm prædicta patet, quòd ſic. Contrarium tamen tenet Guil.quòd imò pro rata debeat ſolui omnibus venientibus ab inteſtato, arg.extra de teſt.c.relatum.in fine. & de pact.c.ſi plures.Ita refert Ioan.And.de teſta. in c.2. in 6.in glo.paupertas ergo. Primam puto de iure veriorem (ſtante paritate iſtius ad vſurarium, & tacita obligatione bonorū)quidā enim dixerunt,ꝙ ſecunda opinio eſt
14 æquior.¶Sed dubiū eſt,ſi fortè†poſt pia legata iā ſoluta , vel erogationē factā in pauperes,ſupueniat q probet à ſe in ludo extortū ꝑ dolū,an poſsit reuocare,videt qđ ſic;qa
15 pauperes legatarij habent † cauſam lucratiuā,iſte autem oneroſam, ergo præferendus.l.fin.C.de codicil. nec enim eſt putanda eleemoſyna,ſi pauperibus erogetur , quod in

illicitis rebus acquiritur; quia qui hac intentione accepit male, vt benè dispenset, grauatur potiùs, quàm iuuatur. dicit tex. j. q. j. c. non est putanda. facit extra de iureiur. c.
16 eam. ¶ Vltimò adde prædictis, an de tali lucro † facto in ludo prohibito, possit eleemosyna fieri, & an debeat per ecclesiam recipi, vide per glos. extra de decim. c. ex transmissa. vbi etiam de quæsito per meretrices, hystriones, & similes tractatur.

Rub. Si mensor falsum modum dixerit.

SVMMAE.

1 *Continuatio ad remota in iure non admittitur.*
2 *Agrimensor potest & à iudice, & à partibus assumi.*
3 *Actio competens aduersus mensorem agrorum, non oritur ex contractu, sed ab edicto Prætoris.*

Ontinua istam Rub. vt facit hic glo. quia hæc cō
1 tinuatio † videtur fieri ad remota, contra l. 2. §. de stat. hom. Potest aliter continuari, vt sicut ponitur aleator. §. titu. prox. ita agrimensor hic falsum modū referens. Pro euidentia præmitte, ꝙ iste titulus loquitur,
2 quando assumitur † Agrimensor à partibus, vt communiter contingit. Idem tamen esset, si assumeretur à iudice. l. 3. §. planè si à iudice. ꝟ. eo. vbi omnino vide, & ibi etiam dicam, an debeat iurare. Item quales eligi debeant. ¶ Itē
3 præmitte, ꝙ ista † actio nō oritur ex contractu, sed ab edicto Prætoris, vt notat glo. in §. hæc actio. ¶ Qualiter autem debeat formari libellus in hac materia, vide in Spec. de paroch. in fin. Venio ad nigrum.

Ex l. Aduersus me.

SVMMAE.

1 *Contra mensorem agrorum relatione falsa, & dolosè decipientem, potest agi actione in factum ex edicto Prætoris, ad interesse decepti.*
2 *Pactum valet, quòd credatur vni certo, & specificato testi.*
3 *Excusatur, qui credidit artis perito. Idem si fide digno. Idem etiam si signo dato per partes, & suo testatori quis crediderit. ibidem.*
Idem si famæ publicæ credatur. num. 4.
Idem si dicto serui, vel procuratoris sui, & magistro militum de morte sui militis. num. 5.
6 *Nimis credulus quis esse non debet.*
7 *Vbi requirit̄ dolus, omnis credulitas excusat quē ab ipso dolo.*
8 *Nomen actionis debet exprimi in libello.*
9 *Libellum ineptum debet iudex ex officio suo repellere.*
10 *Ineptus dicitur libellus, quando conclusio ex narratis non infertur.*
11 *Sustinetur libellus, si conclusio est apta, licèt actio specialiter intentata non congruat.*
Item quid si petitio sit inepta, probatio tamen apta. nu. 12.
13 *Testes si fuerint recepti super articulis ineptè formatis, (vt quia libellus ineptus admissus est per iudicem & actor plenè probauit quod in tali libello petebat) an reus sibi condemnetur. remissiuè.*
14 *Libellus formatus contra stylum consuetum curiæ, potest reijci à iudice.*
15 *Processus factus super libello inepto dicitur nullus ipso iure, ita etiam sententia lata super inepto libello, ideò ineptitudinis exceptio quandocunque poterit (etiam post sententiam) opponi, & interim conuentus debet absolui ab instantia, etiam ipso hoc non petente. Quod intellige verum, si talis ineptitudo consistat circa substantialia, & sit talis, quòd non possit virtute alicuius petitionis deueniri ad sententiam.*
16 *Exceptio ineptitudinis peremptoriæ, potest opponi in quacunque parte iudicij.*
17 *Exceptio nullitatis non est propriè exceptio, ideò non comprehenditur terminus statutus ad excipiendum, vnde poterit semper indistinctè opponi.*
18 *Præsentia personæ vbi in actu requiritur, nisi interueniat, actus est ipso iure nullus.*
19 *Exceptio ordinis iudiciarij non seruati, non potest opponi contra confessionem partis propter efficaciam ipsius, quæ tanta est, quòd iudex à quocunque processu inepto, ad quancunque pœnam (etiam mortis) potest licitè prorumpere.*
20 *Exceptio [tua petitio non procedit, quia es mihi obligatus de euictione] qualis sit.*
21 *Casus, in quibus propter diuersas causas denegatur actio, uel cognitio, quos vide multos ab Auctore relatos.*
22 *Iudex sicuti quandocunque potest sententiam interloquutoriam reuocare, ita quoque poterit reuocare ex officio deceptionem agrimensoris.*
Idem in relatione medici, secundùm Bald. referentis vulnus nō esse mortale, & in comparatione scripturæ facta per notarium, in quibus casibus aditus superior poterit semper corrigere iniquè factum. num. 23.
24 *Expressio actionis quando non est de substantia, vel forma libelli, eius inutilis propositio non vitiat vtiliter gestum.*
25 *Causa an debeat exprimi in sententia, & in qua sit exprimēda, & quando vsque ad fin.*
26 *Vbi de ineptitudine petitionis apparet, sententia, quæ fertur, debet esse absolutoria ab obseruatione iudicij.*
27 *Electio, quæ cassari ex multis causis potest, creditur in dubio cassata propter vitium solemnitatis.*

1 L. Aduersus me. ¶ † Contra mensorem, q. relatione falsa, & dolosè decipit, potest agi actione in factum ex hoc edicto ad interesse decepti, nō locati, & conducti; qa cēsetur inepta, & ideo feretur absolutoria ab obseruatione iudicij. hoc dicit prima pars. ¶ In tex. ibi [honorarium] dic est illud, qđ datur honoris causa. l. j. §. in honorariis. ꝟ. de vari. & extraord. cognit. ¶ No. istū tex. qui allegatur ad
2 plura. Primò, ꝙ valeat † pactum, ꝙ credatur vni certo, & specificato testi. l. Theopompus. ꝟ. de dote præleg. pro hoc facit, qa etiā infami creditur de partium voluntate. C. de testi. l. si qs testibus. ¶ No. secundò, dum dicit [interest nostra] &c. qa videtur probare, ꝙ † excusatur, q. credidit perito in arte, sic & in l. j. ꝟ. de ventr. inspic. & in l. semel. C. de re mil. lib. 12. Idem si fide digno, vt no. glos. in l. Titio fundus. ꝟ. de condit. & demonst. Idem si signo dato ꝑ partes. l. si qs vxori. §. apud Labeonem. ꝟ. de fur. Idem si suo
4 testatori. C. de calum. l. mater. Item si † famæ publicæ. l. cū qdā. §. qđ dicitur. ꝟ. de acq. hær. & l. fin. ꝟ. de hære. instit.
5 Vel magistro † militum de morte sui militis. C. de repud. Auth. hodie. Vel dicto serui, vel procuratoris sui. ꝟ. de vsu cap. pro emp. l. quod vulgo. & isti casus sunt videndi; qa
6 regulariter dicitur, ꝙ quis non † debet esse nimiùm credulus. §. de eo, per quem fact. er. l. j. in princ. & Innoc. de conuit. seru. in c. proposuit. vbi vide. ¶ Et aduerte, ꝙ vbi re-
7 quiritur dolus, omnis † credulitas excusat quē à dolo. l. igit. ꝟ. de liber. cauf. & per hoc etiā ignorantia iuris dicitur excusare à dolo, vt not. glo. in l. plagij. la 2. C. de plag. & no.
8 ipsam. ¶ Allegat iste tex. ꝙ † nomē actionis debeat exprimi

mi in libello, quã. q. examinat Guil. in Spec. de actore, seu petit. in prin. §. rẽ. vers. de quo ẽt. ff. §. 1. vers. illud quoque, vbi vide aliquid. ff. super glo. ¶Item allegatur, ꝙ libellũ
9 † ineptum iudex ex suo officio debet repellere, facit, q́d notat glos. in l. 1. s̃. de offic. assess. & in l. 1. C. vt quæ des.
10 aduo. part. dicitur autem ineptus, quando † conclusio nõ infertur ex narratis, not. glo. in l. 1. s̃. de eden. in glo. mag.
11 Si conclusio est apta, sed actio † specialiter intentata non congruit, sustentatur, secundùm Innoc. de iud. in c. examinata. & ibi Ioan. Andr. in nouella, format. q. quòd si peti-
12 tio † sit inepta, probatio apta. Item quid si super articulis
13 ineptè † formatis, sint testes recepti (vt quia libellus ineptus admissus est per iudicem, & actor plenè probauit, quod in tali libello petebat) an reus sibi cõdemnetur. De istis quæstionibus vide in Specul. de iur. om. iud. §. deseruit. versi. quid si libellus ineptus, & seq. & vide etiam in l. 1. C. vt quæ desunt aduoc. part. Potest etiam iudex reijce-
14 re libellum formatum † contra stylum, & consuetum curiæ, notat glo. in l. de quibus. super verbo, inueterata. s̃. de leg. ¶Adde etiam, quòd processus factus super libello
15 inepto, dicitur † nullus ipso iure, & ideo exceptio ineptitudinis potest quandocunque opponi, etiam post sententiã; nam sententia lata super libello inepto est nulla, ideò semper videtur opponi posse ante sententiam, sicut exceptio falsi procuratoris. C. de procur. l. licèt. vbi vide Iac. Butr. ad hoc autem facit l. si patronus libertam. ff. de iureiur. & videtur casus extra de emp. & vend. in c. cum dilecti. probatur etiam de restit. spol. in c. cum ad sedem. vbi hoc tenet Io. And. post Abb. in nouel. Item Iac. Butr. in d. l. licèt. ¶Adde casum in l. libellorum. §. quod si libelli. ff. de accusat. per quem dicit ibi Barto. quòd si libellus est ineptè formatus, conuentus debet absolui ab instantia, etiam ipso hoc non petente. quod est notandum pro Præsidentibus. Hoc tamen, quòd postea possit opponi, intellige verum, si talis ineptitudo consistat circa substantialia, quasi talis ineptitudo faciat deficere fundamentum iudicij. Idẽ circa accidentalia, vel aliquam qualitatem: si tamen ineptitudo sit talis, quòd virtute alicuius petitionis non possit ad sententiam deueniri; secus si sit talis, quæ non impediat sententiam ferri; quia tunc (ante litem contestatã tantùm) debet opponi ad instar dilatoriarum, secundùm Iacob. de Are. in quadam disputatione, de quo Bart. voluit loqui in l. nam & postea. ff. de iureiur. ¶Adde, quod
16 exceptio † ineptitudinis peremptoriæ potest opponi in quacunque parte iudicij, secundùm glo. not. in l. tametsi.
17 ff. ad Maced. ¶Item adde, quòd exceptio † nullitatis non est propriè exceptio, ideo terminus statutus ad excipiendum, non comprehendit exceptionem nullitatis. l. 1. C. de iur. & fact. ignor. & ibi notatur, & videtur esse tex. cum gl. C. de procurat. in l. licèt. & hoc est vtile scire ad quæstionẽ disputatam per Nicol. de Mata. quæ incipit. Statutum est in ciuitate, quòd contra præceptum factum in confessum, non possit opponi exceptio, nisi de falso, vel soluto. nam poterit opponi exceptio nullitatis, quam quæstionem vide tactam per Ioan. And. in Specul. de senten. §. vt autem. post prin. in addit. cui adde quod notat Bart. in l. 1. §. 1. ff. quod vi, aut clam. Et per hoc dicimus, quòd vbi in actu re
18 quiritur † præsentia personæ, nisi interueniat, actus est nullus, not. glos. in l. non intelligitur. §. Diuus etiam Adrian. ff. de iure fisc. ¶ Quod facit ad contractum minoris sine præsentia agnatorum requisita per statutum, quòd actus ille sit nullus, licèt statutum illud non dicat, & sic de ea po
19 terit opponi. ¶Adde tamen, quòd exceptio † ordinis iudiciarij non seruati non potest opponi contra confessionem partis; tanta est enim efficacia confessionis, quòd à quocunque inepto processu ad quancunque pœnam (etiam mortis) iudex potest licitè prorumpere. Ita no. Ioa. And. extra de accus. in c. qualiter, & quando. in nouella. bene facit in c. Pisanis. ext. de restit. spoliat. & quod ibi notatur, non tamen roborat secundum decretũ præcedens, quod erat nullum. l. si cum nulla. ff. de re iud. per Bald. in l. vt debitum. C. de hæred. act. ¶Item adde de exceptione, quæ
20 opponitur contra libellum [tua petitio † non procedit; quia tu es mihi obligatus de euictione, & quem de euictione tenet actio &c. l. vendicantem. ff. de euict.] & qualis sit ista exceptio, vide tex. in l. etsi instrumenta. & Bart. ibi. C. de fide instrum. & iure hastæ fis. lib. 10. ¶ Itẽ per istũ tex. Specul. consuluit aduocato in tit. de aduoc. §. consequenter. vers. [studeat in super] secundùm Vber. quòd studeat, quantuncunque sit peritus, vt (si potest) iudiciũ sine libello, & sine iudiciaria solemnitate procedat, vt eius intentio latiùs procedat, & vt difficiliùs à re, vel actione, seu causa proposita cadat, vt hic in vers. [si autem] & ne libelli forma longas capiat disputationes, vt fit in curia Romana. ¶Item no. istum tex. dum dicit [nec tenere intentionem]
21 quia † est vnus casus, i quo denegatur actio, vel cognitio, scilicet propter eius ineptitudinem. Quandoque denegatur propter sui turpitudinẽ. l. veluti. in princ. ff. de verb. oblig. Quandoque denegatur propter personæ conditionẽ. l. non debet. s̃. de dol. l. honori. & l. licèt. ff. de obsequi. Quandoque denegatur propter contemptum iurisdictionis. l. sed etsi per Prætorẽ. §. sed etsi dum decreto. s̃. quib. ex caus. maior. Quandoque denegatur propter omissam defensionem in causa reconuentionis. l. actionem. C. de procur. & l. mutus. §. pœnam. s̃. eod. de procur. Quandoque denegatnr propter spretam iuramenti delationem. l. iusiurandum & ad pecunias. §. fin. ff. de iureiur. Quandoque repellitur propter non statutam in illo casu actionem. l. 1. & 2. C. vt nemo priua. Quandoque denegatur propter præteritam temporis præfinitionem. l. diffamari. C. de ingen. manu. Quandoq; denegatur propter præposterationẽ factam, istud potest contingere duobus modis, Vno, quia præposterè petatur. l. vt debitũ. C. de hære. act. alia est præposteratio non in actione, sed in personis. ff. de adult. l. si maritus. in fine. & in Authen. de fideiusso. §. 1. ¶Vltimò ad istam partem nota, quòd prouisio huius edicti facta fuit, ne fallamur, & ideo dubitari potest, si fortè talis renunciatio esset, quæ transisset in rem iudicatam, sequuta super ea declaratione iudicis, à qua non fuisset reclamatum, sicut dicitur transire interloqutoria. ff. de re iudic. l. quod iussit. an aliquo remedio prouideri possit. In
22 quo dic, quòd sicut iudex reuocat † interloquutoriã quãdocunque. l. 1. in fine. ff. de præt. stipul. & not. in d. l. quod iussit. ff. de re iudi. ita & hanc deceptionem potest ex officio reuocare, vt probatur in l. arbitro. ff. qui satis. cogan. secundùm lecturam Bal. per quam dicitur idem in rela-
23 tione † medici, quòd vulnus non erat mortale, vel in comparatione scripturę facta per notariũ, in quibus casibus, & omnibus similibus poterit superior adiri, vt corrigat iniquè factum, secundùm Bart. in d. l. arbitro. ad quod bene facit quod not. Ioan. Andr. post Hosti. in c. 2. de arbit. vbi limitat l. diem proferre. §. stari. ff. de arbit. ¶Quot autem modis possit sententia retractari, vide notab. & plenam gl. 35. q. 9. in gl. 1. in c. 1. ¶In glo. super verbo, intentionem, ibi [respõde sic] intellige, si volumus, etiam corã iudice delegato virtute primæ delegationis; licèt enim pronunciauerit (absoluendo ab instantia) non tamen pronunciauit super principali negotio, ideo adhuc virtute primæ delegationis poterit cognoscere, & pronunciare super negocio principali. Ita deciditur in Specul. de offic.

iud.in §.deseruit vers.quid si proponens. Hanc quæstionem etiam vide tactam in Spec. de act. & petit.§.sequitur.vers. hoc quoque.vbi idem concluditur primò; quia si alia reciproca, non debet vitiari per hanc inutilem adiectionē;quia vtile per inutile,&c.¶Secūdò quia,ex quo ex
24 pressio actionis non est † de substantia, vel forma libelli,ergo eius inutilis propositio non vitiat id,quod est alias vtiliter gestum,arg.c.1. extra de baptis. & dist.4.de consecrat.c.si nō sanctificatur.hanc partem possumus approbare per l.quæ extrinsecus.& l.inter stipulantem.§. si stipulante.in fine.ff.de verbo. obliga. ¶Nec obstat iste tex. quia hic ne dum actio,sed & causa apparebat inepta,scilicet;quia ex locato, ex quo agebatur. ¶In ead.glo.ibi [l.properādum.§.illo] de quo ibi per Din.& Cin.& Bar. in l.qui Romæ.§.fin.ff.de verb.oblig.Iaco.Butrig. in l.2. §.ignominiæ causa.s̄.de his, qui not infam. & per casum. ff.de re iud.in l. sicut.vbi enim per expressionē causæ augetur,vel minuitur effectus eius,quod in summa deducitur,debet causa exprimi.l.4.§.si quis condemnatū. ff. de re iudic.facit quod notat glo.in l.quòd ergo.§ pœna grauior.s̄.de his,qui notan.infam.sed quantùm ad effectum
25 sententiæ,non est necesse† causam exprimere,imò cautius est,quòd non exprimatur, ne falsitas causæ probata, arguat nullitatem sententiæ,secundùm not.in l.si is,ad quē. ff.de acquir.hær. & ideo si adijciatur,est consilium, quòd cum dictione,maximè.Din.tamē aliter dixit,quòd in absolutoria debet exprimi, vt ius non deductū saluet,& deductū perimat, l. q. Romæ.§.fi.ff.de ver.ob.& sic illū tex. intellexit in absolutoria ab obseruatione iudicij, in condemnatoria non est necesse causam inseri.d.§. ignominię causa.& ff.de pœn.l.si Præses.Nam in condemnatoria habetur respectus ad causam, quæ in petitionem præcessit, d.l.si Præses.Alij tamen,vt Iacob.de Rauen. dixerunt, ꝙ indistinctè non sit inserenda; quia ex actis satis apparet, quæ causa mouit iudicem.ff.de re iud.l.ait Prætor.§.1.& propter hoc factum fuit c.sicut nobis.extra de re iudic. ¶Qualis autem sit ista sententia interloquutoria,vel definitiua,& an ab ea possit appellari,vide per Bart.de accu
26 sat.in l.Titia.¶Ex ista glo.no.quod vbi apparet † de ineptitudine petitionis,sententia,quæ fertur, debet esse absolutoria ab obseruatione iudicij.In dubio tamen talis absolutoria præsumitur lata; quia non probauit, secundùm not.in l.Iulianus verum debitorem. ff. de condict. indeb. nisi aliud ex actis appareat,ad quę sētētia sit referenda. l.2.C.de sent.quæ sine cert.quant.& l.ait Prætor.§.1.ff.de re iud.licèt secus sit in iuramento, quod in dubio præsumitur;quia non debitum.l.fin.ff.de iureiur. ¶Adde in simili quod not.Ioa.And.de elect.in c.si confirmationem.
27 in glo.fin.in 6.vbi dicit, quòd licèt † electio possit cassari ex multis causis, creditur in dubio cassata propter vitium solemnitatis. alleg.l. hæ enim causæ.§. 1.ff. de suspect. tutor.

Ex §.Hæc actio.

SVMMAE.

1 *In actione in factum lata culpa æquiparatur dolo.*

2 *Exequutor, qui gerit ex necessitate, non tenetur, nisi de dolo, & lata culpa.*

3 *Lata culpa æquiparatur dolo, vbi agitur ad meram rei persequutionem: secus si ad pœnam; quia regulariter non æquiparatur dolo.*

4 *Lex rigorosa de dolo loquens, signanter non comprehendit latam culpam, sed fundata in naturali æquitate sic, vt præcipuò in casibus l.quoniam multa facinora.C.ad leg.Iul.de vi. l.pen.ff.de incend.ruin.et nauf.et l.si quis aliquod.§.qui abortionis.ff.de pœn.*

5 *Lata culpa non æquiparatur dolo, quando mixtim agitur partim pro rei persequutione, partim pro pœna, vt in iuramento in litem.*

1 §.Hæc actio. ¶In hac actione † lata culpa æquiparatur dolo, & imputatur eligenti minùs peritum, vel negligentiæ. h.d. ¶In tex.ibi [ciuiliter] dic scilicet ex locato,& cōducto, sed tenetur prætoria,scilicet in factū.¶In tex. ibi [imperitè] dic,scilicet leui,& leuissima.¶In tex.ibi [comparabitur] dic exemplum, si ignorabat, quot pedes faciant vnam perticam,vel quot pedes faciant vnam tornaturam, quod omnes sciunt,& sic est suprema ignorantia.l.nec supina.secundùm Odofr.ff.de iur. & fact.ignor. ¶Item in tex.ibi [non omnem culpam] quasi dicat,non leuem,quę tamen alias non venit,vbi merces interuenit.ff. commodati.l. sicut certo.§. nunc videndum.in fine, &.ff.§.1. Et allegatur iste tex.quòd exequutor,qui gerit ex necessita-
2 te,non teneatur,nisi de dolo,& lata culpa.l.3.§. si exequutor.s̄.de negoc.gest.¶Nota tex. hic in vers. [proinde] in verbo [adhibuit] est argum. contra iudicem maleficiorum,qui aliquem minùs peritum adhiberet ad ligandum tortum,vel ad eum postea curandum propter torturam, vel aliam similem causam irrogatam,dum detinetur, facit.l.sicut certo.§.sed interdum.ff. commod. de quo vide Cin.in l.Grachus. C.de adult.& Bart. in l. quæstiones.ff.
3 de quæst. ¶Nota ergo, quòd vbi agitur ad meram † rei persequutionem,lata culpa æquiparatur dolo,vt hic.& l. quod Nerua.& alijs hic allegatis:sed si agetur ad meram pœnam,tunc si is, qui est in lata culpa asserit se peritum, æquipollet doloso.l.2.s̄.quod quisque iur. & quò ad pœnam corporalem.l.milites.& l.fi.ff.de custod.reor. si non asserit se peritum, regulariter non æquiparatur dolo.l. 1. ff.de sica.& l.in lege.hic allegata.Fallit in casu serui iussi esse liberi.l.1.§.non autē ff.si qs test.lib.esse iuss.fuer.hic alleg. & hoc est ibi extensione Iurisconsulti, sm̄ Bar. Vel secundùm alios; quia verba illius edicti sunt in naturali æquitate fundata,vt probatur in d.l.1.in princ.in vers.hęc autem,quæ æquitas naturalis ita habet locum in lata culpa,sicut in dolo.¶Ex quo potest colligi notabilis doctri-
4 na,quòd lex † rigorosa de dolo loquens,signanter non cōprehendit latam culpam,sed fundata in naturali æquitate sic,vt ibi.¶Adde alios casus,vnus est in l.quoniam multa facinora.ff.C.ad leg.Iul.de ui.& ibi notatur,ratio,quę colligitur ex princ.literæ.Alius est in l. penult.ff. de incend. ruin.& nauf.secundùm expositionem gl.in fine. Alius est in l.si quis aliquid.§.qui abortionis.ff. de pœn. & per illū tex.debent multùm aduertere obstetrices,quæ prægnantibus aliqua ministrant,vt abortiantur,vel contra eos, qui per iocum aliqua immiscent poculis, per quæ quis solet infatuari ad tempus,vt dicunt quidam contingere propter dentem cauallinum;nam,si mors sequatur,tenetur lege Cornelia: secus si dedisset ad finem boni, licèt exitus fuisset malus,vide exemplū in l.3.§. sed ex senatusconsul
5 to.ff.de sicar.sed si agatur mixtim pro rei † persequutione,& pœna,vt in iuramento in litem:tunc lata culpa non æquipollet dolo.l.arbitrio.§.1.s̄.de do.ma.

Ex §.Is autem.

SVMMAE.

1 *Comittens falsitatem in relatione, tenetur actione in factum, siue*

siue referat per se, siue per alium, vel per literas, etiam de facto eius, cui commisit.

2 *Aestimatores, qui quotidie assumuntur, possunt arbitrari, vel referre per nuncium, vel epistolam.*

3 *Arbitrator an possit arbitrari parte absente, remissiuè.*

4 *Stante compromisso, quòd arbiter laudare, & arbitrari possit, etiam partibus absentibus, debet intelligi, dummodo partes ipsæ sint citatæ, & ideo illa verba in cōpromisso [partibus citatis, & non citatis] cum ministerio apponuntur. num. 5.*

5 *Arbitrator quando est assumptus inter plures, solùm super cōmodo vni ex pluribus acquirendo (puta si legetur vni ex pauperibus, quomodo Titius arbitratus fuerit) tunc poterit arbitrari tam inter viuos, quàm in vltima voluntate, & sic præsentibus, siue absentibus ipsis pauperibus, qui non citati non possunt dici in aliquo damno versari.*

6 *Reg. qui per alium facit, &c. intelligitur fictè sed quantùm ad statuta pœnalia, an possit verificari in casu ficto, vide distin. Bart. in l. hæc verba. ff. de adult.*

7 *Procurator constitutus alium procuratorem substituens, id agit periculo suo, nec liberatur, cedendo contra eum, quem substituit, actionem.*

8 *Stante regula, quòd ius agendi metiamur ex persona actoris, an quò ad ferias attendi debeat consuetudo loci actoris.*

1 §.Is autem. ¶Committens falsitatem in †relatione, tenetur ex hoc edicto, siue referat per se, siue per alium, vel per literas, etiam de facto alterius, cui cōmisit. h. d. cum l. seq. ¶Nota tex. hic in fine cum l. seq. quia videtur probare, quòd † æstimatores, qui quotidie assumuntur (de quibus in l. hac edictali. §. his illud. C. de secund. nup. & dicam. ꝩ. eo. inl. 3. §. planè) possunt arbitrari, vel referre per nuncium, vel epistolam, facit l. si quis mihi bona. §. iussum. ꝩ. de acquir. hæred. & l. cum pater. §. hæreditatem. ꝩ. de leg. 2. Et per hoc dixit Cin. in l. fin. C. de contrahen. emptio. in additio. 3 quòd † arbitrator potest arbitrari, parte absente, de quo tangitur per Guilie. in l. episcopale. in vlt. quæstione. C. de epis. audient. Bart. in l. si quis arbitratu. ꝩ. de verbo. oblig. aliqui tangūt in l. si qui ex consensu. C. de episcop. audiē. Multi tamen tenent contra, quòd nullo modo sententia teneat. Et pro vtraque parte alias vidi diuersa consilia, & facta mihi commissione, dixi pro concordia opin. quòd, si laudauit, omissa examinatione causæ: tunc laudum, non teneat ratione doli præsumpti, in quo videtur versari: secus si præcessit examinatio, & discussio; quia tunc tenet, licèt partes nō fuerint præsentes tēpore sententiæ facit ad hoc, quod not. Innoc. de testam. in c. Raynaldus. post prin. nō enim est verisimile, quòd aliud plus dicere potuissent. l. quamuis indubitati. cum gl. C. de adult. & Cin. in l. properādū. §. sin aūt reus. in tertia quæst. C. de iu. & d. l. si q ex consensu. & ita consului Florentiæ. ¶Nota vnum, ꝙ 4 licèt † compromissum dicat, quòd possit laudare, & arbitrari (etiam partibus absentibus) debet intelligi, dummodo partes sint citatæ, secundùm Guilie. in Specul. de arbit. §. sequitur. vers. sed pone. allegat. l. properandum. §. & si quidem. C. de iud. pro quo facit. l. in causæ. §. causa autē cognita. & l. etiam. §. fin. ꝸ. de minor. & ideo idem Guilie. eod. tit. §. vt autem forma. dicit cum ministerio apponi illa verba in compromisso [partibus citatis, & non citatis] ¶Item nota aliud ad prædicta, quòd, quando † arbitrator 5 est assumptus inter plures solùm super commodo vni ex pluribus acquirendo, vnde non citati non possunt in aliquo damno versari; solùm quia non acquirunt, exemplum, quia legatur vni ex pauperibus, quomodo Titius fuerit arbitratus: tūc poterit arbitrari, & inter viuos, & in vltima voluntate, & sic absentibus, & præsentibus pauperibus, tex. est notabilis in l. vnum ex familia. in prin. cum. §. seq. ꝩ. de leg. 2. & hoc etiam voluit Bart. in l. 1. in fine. ꝩ. de leg. 2. ¶In gl. 1. super verb. [per alium] dic ad hoc benefacit reg. iur. qui per alium. lib. 6. vbi de hoc per Din. & in reg. potest quis. eod. titul. Hoc tamen videtur verum 6 † fictè, non verè, secundùm gl. in d. §. deiecisse. dicit ibi [videor] scilicet per fictionem, & hoc scire est vtile propter statuta pœnalia, quæ non videntur verificari in casu ficto. l. 3. §. hæc verba. ꝸ. de neg. gest. Bar. dicit attendendū, an verba sint concepta in rem, vel in personam. Nam si in rem, vt si tale quid factum reperiatur: tunc comprehendatur etiam qui facit per alium, & ita potest intelligi hic: secus si in personam (puta) si quis fecerit. Ita dicit notanter in l. hæc verba. ꝩ. de adult. ¶In glo. l. seq. super verbo, vel per literas. in verbo [mala electio] nota hanc glo. & dic, 7 quòd, quando † procurator constitutus substituit alium procuratorem, hoc facit suo periculo, tex. est notabilis in hoc in l. cum in plures. §. seruum meum. in fin. ꝩ. loca. nec liberatur cedendo contra illum, quem subrogauit, actionem, & no. glo. in l. procuratorem. §. 1. ꝩ. mand. quæ allegat istam legem ad hoc. ¶Vltimò allegatur ista lex pri- 8 ma, quòd, cum ius † agendi metiamur ex persona actoris, vt hic, & ꝸ. si pars hæred. petat. l. 1. in princ. ꝙ quò ad ferias attendi debeat consuetudo loci actoris. Contrariū tamen concludit Guil. in Specul. de fer. in princ. vers. sed pone, quòd in loco. allegat tamen ibi plura iura, & rationes pro, & contra. ¶Cui adde quod notatur in l. 3. in §. fin. ꝩ. de test. & in l. 2. C. quemadm. testa. aper. Adde etiā similem [illegible] tam per glo. in l. 2. in princip. in glos. 1. in fine. ꝩ. de eo, quod cert. loco. quam Bartol. reassumit in l. cunctos populos. in 1. quæstio. C. de summa trinitat. & fid. cathol.

Ex l. Si duobus.

SVMMAE.

1 *Duo ad mensurandum adhibiti, si dolum cōmisissent, quilibet eorum tenetur in solidum, vnius tamen solutio liberat alium.*

L. si duobus. ¶Si duo adhibiti ad mensurandum, dolum commi- 1 serint, quilibet eorum ex hoc edicto tenetur in solidum; vnius tamen solutio liberat alium. h. d. ad literam, & est clara, licèt ergo plures conueniantur ratione doli, vnius tamen solutio liberat alios, facit. ꝸ. de his, qui deiec. vel effud. l. 2.

Ex §. Competit autem.

SVMMAE.

1 *Episcopus, qui consecrauit ecclesiam indotatam, quam prius (sicuti tenebatur) non fecerit dotari, pro ministerio ipsius ecclesiæ, tenetur in subsidium.*

2 *Valet renunciatio facta per partes compromittentes reductioni ad arbitrium boni viri, & ipsos excludit à potestate petendi ipsam reductionem, siue laudum fuerit æquum, siue iniquum.*

3 *Iudex potest eligere agrimensores, qui cum electi fuerint, debent iurare de credulitate, non de veritate.*

4 *Arbiter, siue arbitrator eligens aliquem calculatorem ad obuidendum inter partes rationem, qui postea iussus malè calculet,*

culet, & referat, tenetur ipse arbiter, si in ferenda sententia fuerit sequutus illam falsam relationem, vnde pars grauata non poterit conqueri de referente, sed de ipso eligente, quod quemadmodum procedat, & verum intelligatur, vide apud Auctorem.

5 *Quando agitur de retractatione sententiæ, dolus, vel deceptio in dubio non præsumitur: vnde debet priùs probari de dolo, vel deceptione re ipsa.*

§. Competit autem.

¶Actio ex hoc edicto, datur damnificato ex falsa relatione, etiam adhibiti per iudicem, & si potest se conseruare contra aduersarium, non agat contra mẽsorem, nisi in subsidium. h. d. cum seq. vsque ad §. hanc actionem. ¶Nota hic in subsidium contra eum, qui aliàs teneri non debet, & sic in l. fin. s. de eo, per quem fact. er. & sic facit iste text. quòd si Episcopus

1 † consecrauit ecclesiam nõ dotatam, quam tenetur priùs facere dotari pro luminaribus, custodia, & stipendio custodum, aliàs non debet consecrare, ꝙ ipse teneatur in subsidium. Ita allegatur per glo. in c. nemo ecclesiam. de consecr. dist. 1. ¶In gl. super verbo, non fuit. dic, & no. tex.

2 in fine, iuncta ista gl. quòd si renuncietur per partes † cõpromittentes reductioni ad arbitrium boni viri, siue laudum fuerit æquum, siue iniquum, quòd talis renunciatio valeat, & excludat partes à potestate petendi reductionem, de quo tãgitur in l. societatem. §. arbitrorum. ɉ. pro soc. & per Canonist. in c. Quintauallis. ext. de iureiuran.

3 ¶In tex. ibi [planè si à iudice] &c. nota, ꝙ iudex † potest eligere agrimensores, de hoc est tex. aptus in Auth. de nõ alien. §. quod autem. collat. 2. Quales autem eligi debeãt, dicit ibi text. ꝙ debet eligere maximos, & bene peritos, vt ibi declarat glo. super verbo, insignibus. coniuncta glo. ¶An autem tales electi debeant iurare, tex. est, quòd sic in l. hac edictali. §. his illud. C. de secund. nupt. Contrarium tamen dicit glo. in l. iusiurandi. C. de testib. & in l. 1. ɉ. de ventr. inspic. Prima communiter tenetur: sed pro concordia, quòd non debeant iurare de veritate, sed de credulitate sic; ita concorda vtrunque. ¶In glo. super verbo, adhibitus. ibi dum dicit [iudex misit mensorem ad petitionem suam] &c. nota vnum ad intelligentiam huius tex. per hoc enim dico, quòd si secundùm petitionẽ partium per iudicem, vel arbitrum † mittatur aliquis ad di-

4 uidendam inter alios rationem (de quo arbitrio loquitur. l. cum serui. l. si cui libertas. ɉ. de condit. & demonst. & in l. 2. in princ. C. de iur. fisc. lib. 10.) & iussus, vel iussi malè calculent, & malè referant, quam relationem arbiter, vel arbitrator sequutus sit in ferenda sententia, non potest pars grauata conqueri de referentibus, nec agere contra eos; quia quò ad eos nil habent agere, sed de eligente, & mittente debet querela proponi; quia malè elegerit. s. eod. l. 1. §. proinde. & l. 2. sed diceretur hoc verum, nisi in subsidium, quando eligens non esset soluendo. s. §. prox. in fine, ibi [nisi & hic emptor] &c. Sed potest responderi, quòd ibi loquitur in assumpto per partes, vel eorũ consensu, vt dicit hic notanter glo. secus si ab ipso arbitro tantùm sine scientia, vel facto partium: tunc. n. nulla videtur subesse causa, qua debeat teneri partibus, cum quibus non est actum, nec aliqua æquitas subesse decernendæ actionis in factum ex hoc edicto, de quo. s. in princip. Quid ergo, dic, quòd agendum est contra eum, ad quem commodum peruenit. Et si excipiat de sententia lata, quæ debet eum excusare; quia pro veritate debet haberi. l. 1. ɉ. de re iud. potest replicari, quòd ex falsa relatione, & sic ex falsa causa lata fuit, iuxta notata in l. si is,

5 ad quem. ɉ. de acquir. hæred. probato tamen priùs † dolo, vel deceptione re ipsa, quæ in dubio non præsumitur, maximè vbi agitur de retractatione sententiæ, ad quã dictus arbiter potuit ex multis causis moueri. extra de re iudic. c. sicut. ¶An tamen isto casu possit Superior adiri, vt corrigat, vide quod dixi. s. l. 1. super vers. [ne fallamur.]

Ex §. Hanc actionem.

SVMMAE.

1 *Actio in factum datur ei, cui falsus modus est renunciatus, & eius hæredi, sed non in hæredem.*

2 *Hæres quando tenetur ex dolo defuncti in solidum, etiam ꝙ ex eo contractus nihil ad eum peruenit, & quomodo hoc verum intelligatur vide quod tradit ipse Auctor.*
Item quomodo dicatur purgari dolus defuncti ex suo contractu.

3 *Actio ex edicto [si mensor fal. mod. dix. &c.] originem vnde trahat & quomodo verum intelligatur, quòd origo attendi debeat.*

§. Hanc actionem.

¶Ei, cui falsus modus est re-

1 nunciatus, datᷣ hæc † actio, & eius hæredi, sed non in hæredẽ; etiã ex facto serui factum renunciantis, tenetur dominus in factum ex hoc edicto, non de peculio, & est perpetua; quia non trahit originem à dolo suo, sed à negocio suspecto. h. d. in terminis, & in summa cum seq. vers. serui. ¶In glo. super ver. quàm de peculio. ibi [solue, vt ibi] dic,

2 quando enim dolus † defuncti purgatur per actionem ex eo cõtractu, hæres tenetur in solidum, & si nil peruenit, vt ibi. Quod tamen est verum, quando ex contractu defuncti transit ius ad hæredem, aliàs tenetur solùm, quatenus peruenit, glo. est notab. in l. quæsitum. §. fin. ɉ. de preca. dicitur autem purgari per actionem ex eo contractu, quoties committitur, vel incidit in contractum bonæ fidei: secus si stricti iuris, vel in alios contractus non bonæ fidei. l. & eleganter. §. non solùm. s. de dolo. secus quando purgatur per actionem ex delicto, vel per aliam actionem prætoriam datiuam à lege; quia tunc non tenetur, nisi quatenus peruenit, si decesserit defunctus post litem contestatam. Ita loquuntur omnes leges ibi in contrarium allegatæ in d. §. datur. & hoc facit ad not. in l. si rem. s. de rei vendicat. ¶In glos. in l. hæc actio. in glos. 1. in fine, ibi dum dicit, [§. ex furtiua.] imò in §. idem, scribit qui ibi præcedit. Sed solue, & dic, quòd quando separatus terminus actionis descendit ex eadem obligatione cum alia actio-

3 ne, attenditur † origo, vt hic, secus si descendat ex alia obligatione: quo casu non consideratur origo illius, quæ non est eius iuris. Ita Cin. in l. si filius. C. ad Maced. ¶Vel aliter dic, quòd hic mutatione tituli non contingit mutatio rationis legis: ibi secus. ¶Vel tertiò dic, quòd ibi poterat valere res ratione exitus, ideo ille consideratur, arg. l. quoties. ɉ. de reb. dub. hic verò poterat valere ratione initij, ita soluit Iacob. de Beluis. quælibet istarum solutio est bona.

Ex l. Si mensor.

SVMMAE.

1 *Nuncius, vel æstimator, qui non referat intra instantiam prorogatius*

batoriam, odio alterius partis, vel fauore alterius, tenetur ad interesse partis.
2 *Notarius requisitus ad exhibendum acta primæ sententiæ, si dolosè differat ea exhibere, tenetur parti ad interesse.*

L. si mensor. ¶ Ratione tardatæ relationis, propter quod venditor damnum incurreret, nō agitur hac actione, sed dolo h. d.
1 ¶ Nota casum istum cōtra nuncium † non referentem, vel æstimatorem assumptum, qui non referāt intra instantiam probatoriam odio alterius partis, vel fauore alterius, vt scilicet teneantur ad interesse partis. ¶ Item con
2 tra † notarium, qui requisitus, ut exhibeat acta primæ instantiæ, dolose differt exhibere, vt teneatur parti ad interesse.

Ex §. si cum falsus.

SVMMAE.

1 *Emptor soluens venditori plus debito, ratione falsæ relationis, quatenus non possit illud à venditore consequi, petere poterit à mensore.*

§. si cum falsus. ¶ Si ratione falsæ relationis, emptor soluit,
1 † venditori plus debito, quatenus non posset à venditore consequi, petere poterit à mensore. h. d. ad literam. ¶ In tex. ibi [cum mensore] dic à se, vel eius consensu adhibito per id, quod dixi in l. 3. §. planè. super glos.

Ex §. Hoc iudicium.

SVMMAE.

1 *Ponderatores auri, vel argenti (qui sæpe assumuntur) si decipiant, an eorum dicto standum sit.*
2 *Non adhibitus alicuius rei mensurationi, si se sponte ingeret, obligatur actione in factum, & ratio.*
3 *Culpa est immiscere se rei ad se non pertinenti.*
4 *Tabellionatus officium erat de iure antiquo.*
5 *Notarius scribendo, quod nō debet, tenetur parti ad interesse: quod intellige de dolo, & lata culpa tantùm, in quo æquiparatur mensori.*
6 *Notarij subscribentes instrumenta scienter confecta in fraudem vsurarum, debent ab officio cum infamia remoueri.*
7 *Contra aduocatum, qui in persona clientuli ius iniquum obtinuit, fienda erit retorquutio, si aliquid falsum allegauit, & quomodo sit hoc verum.*
8 *Qui non est caupo, vel stabularius, si recipit hospites, & vendidit eis victum, satisfecitque sibi pro hospitando, tenetur ex edicto [Nautæ. Caup. stab.] &c. secus si gratuitò recepisset.*

§. Hoc iudicium. ¶ Actio in factū ex hoc edicto punit relationem falsam circa mensurationem cuiuscunque rei, vt ædificij, frumenti, vini, latitudinis, viæ, tigni, vel lapidis, vel alterius rei, & si non esset assumptus, vt agrimensor, comprehendet etiam tabularium in cōputatione fallentem. hoc dicit in terminis, & in summa cum duabus. ll. seq. ¶ Nota tex. dū dicit [mensuram cuiusque rei] quia potest dari primò aduersus nuncium aliter referentem, q̄ exequutus sit, de quo vide ff. de concuss. l. 1. & quod ibi
1 notatur. Facit etiam ad † ponderatores aurei, vel argenti, qui sæpe assumuntur, si decipiant, & an eorum dicto stari debeat, de quo vide in l. 1. & 2. C. de ponde. & aur. ill.
2 lib. 10. ¶ Nota tertiò, quòd etiam non adhibitus † obligatur hac actione, & potest dici, quòd ratio sit; quia culpa
3 † est immiscere se rei ad se non pertinenti. l. culpa. ff. de reg. iur. ¶ Nota tex. in l. fin. in fine, contra plures, qui dixe
4 runt, quòd † tabellionatus non erat de iure antiquo; quia hic est tex. in oppositum, ad id l. moris. §. solent. ff. de pen. l. Thais. §. sero. ff. de fideicom. liber. & facit iste tex. cōtra
5 † tabellionem scribentem, quod non debet; quia tenetur parti ad interesse. ¶ Aduerte tamen; quia non videtur teneri nisi de dolo, & lata culpa, quia æquiparatur men-
6 sori. ¶ Adde de notarijs, qui † subscribunt instrumēta, quę sciunt confici in fraudem vsurarum, quòd debeant ab officio cum infamia remoueri. Ita probatur. in c. 1. §. callidas. de prohibit. f. ud. alien. per Fed. coll. 10. vbi vide tex. quem ad hoc Bal. sing. notauit. Ad istud tamen de tabellione, vide casum in l. penul. C. de his, qui sibi ascrib. ¶ Itē nota text. quia argumento huius literæ Doct. dicunt, q̄ si
7 aduocatus † obtinuit in persona clientuli ius iniquum, poterit contra eum fieri retorquutio, si aliquid falsum allegauit. Quod est verum, si clientulus erat imperitus; quia non videtur ei mandasse, vt falsas faceret allegationes, nec habet illas ratas, sed solùm forum iudicis, propter quod credit se iustè obtinuisse. Ita sentit Guil. in l. 3. §. 1. ff. qd quisque iur. ¶ Item nota istam legem ad aliud, quia per
8 eam dixit Oldrad. quòd licèt quis non sit caupo †, vel stabularius: si tamen hospites recepit, & vendidit eis victum, & satisfecit sibi pro hospitando, tenetur ex illo edicto. si naut. caup. stab. secus si gratuitò recepisset, arg. huius legis in fine, &. ff. de adult. l. mariti lenocinium. §. qui quæstum. secundùm Oldrad.

Rubrica De Religiosis, & sumptibus funerum, & vt funus ducere liceat.

SVMMAE.

1 *Cadauera olim sepeliebantur in domibus priuatis, verū propter ipsorum fœtorem inductum fuit, vt extra ciuitatem sepelirentur, statuta & contra secus facientes pœna, & etiam magistratus id patientes in ciuitate fieri.*
2 *Sepultura vbi permitteretur.*
3 *In ea ecclesia quis debet sepeliri, quam sibi elegerit, dummodo relinquat debitam portionem ecclesiæ parochiali, cuius portionis quantitas terminatur ex consuetudine loci.*
4 *Nomen [sepulturæ] variè, & æquiuocè sumitur, & quot modis sumatur.*
5 *Ius funerandi quotuplex.*
6 *Cimiterium, quod assignatur per Episcopum maioribus ecclesijs, est. 40. pedum, minoribus verò. 30.*
7 *Ecclesia, & cimiterium consecrari non debent, vbi paganus, iudeus, vel hæreticus, & excommunicatus sepultus est, si tamen eorum ossa aliquo casu ibi sepulta possent ab aliorum fideliū discerni ossibus, Episcopi, vel Principis auctoritate excumulantur, & ratio. nu. 8.*
Fallit si in excommunicato appareant tempore mortis signa contritionis. ibid.

Continua.

Continua, vt glo.

¶ Vel quia videtur à remotis, cõtra. l. 2. §. de statu hom. potest aliter continuari. ¶ Vsque supra de aleatoribus, & sic de gaudio, sed quia extrema gaudij luctus occupat, ideo ponitur iste titulus. ¶ Vel sic. Quia aliqua loca religiosa sunt, vt in l. 1. §. de rer. diuis. ideo de his ponit. Verùm quia occasione religionis fiunt sumptus funeris, vt declarabitur. j. vt in l. & si quis. §. funeris & sequi ideo subijcitur, & de sumptibus funerum. Et ad intelligentiam totius tituli præmitto, quòd olim solebant cor-
1 pora† in proprijs domibus sepeliri: sed propter cadauerũ fœtorem statutum fuit, vt extra ciuitatem sepelirentur, & pœna statuta contra facientes sepulchra in ciuitate, & contra magistratus patientes hoc fieri. l. 3. §. Diuus Adri. j. de sepul. viol. & l. mortuorum. C. eod. titu. permitteba-
2 tur autem† sepultura, vel in cœmiterio, vel in alio loco ad hoc deputato, & sanctificato, vel in proprijs prædijs, & quicunque locus esset, sacer efficiebatur per illationem mortui. l. 2. in princ. & §. Prætor ait. j. eodem. Verũ quia per hoc damnificabatur dominus loci, in quo sepeliebatur, per hoc edictum fuit prouisum, vt l. 2. §. 1. & l. is, qui. cum multis similibus. hodie permittitur in cœmiterijs sepeliri, vel in alijs locis consecratis, secundùm conditionẽ personarum. Quantùm tamen ad effectum, non curatur de loco, quia [domini est terra, & plenitudo eius] 14. q. 1. c. vbicunque. facit c. sacris. ext. de sepul. & in illo titulo dicitur: cœlo tegitur, qui non habet vrnam. Apud quam
3 ecclesiam † debeat quis sepeliri, dic, quòd apud illam, quæ eligitur, dummodo relinquat partem ecclesiæ parochiali. c. de his. & c. cum super. extra de sepul. Quanta autem sit ista pars, determinatur secundùm locorum consuetudinem. c. certificari. ext. de sepul. Si non apparet consuetudo, quarta debetur. c. in nostra. eod. titul. scilicet de his, quæ reliquit eccl. sepulturæ. De quo vide Clem. dudũ de sepult. ¶ Item præmitte, quòd hoc nomen [sepulturę]
4 † æquiuocè sumitur, quãdoque sumitur pro officio, quod ministratur ad corpus sepeliendum, isto modo sumitur. in c. non satis. ext. de simon. & c. præcipiendum est. 13. q. 2. vbi dicitur, quòd tale ius non potest vendi. ¶ Quandoque sumĩt pro ipsa terra, in qua sepelitur, tunc si est de cęmiterio, non potest vendi, siue sit aliquis ibi sepultus, siue non. l. quæ religiosis. §. de rei vendicat. Quandoque pro ipsa tumba lapidea, vel marmorea, & tunc (nullo adhuc ibi illato) potest vendi. 12. q. 2. c. aurum. sed aliquo ibi sepulto, locus effectus est religiosus. j. l. 2. in prin. & 13. q. 2. c. questa est nobis. & ideo vendi non potest. Quandoq; pro terra pura, quæ deputatur ad vsum sepulturæ, & hæc potest vendi. d. c. aurum. & j. eod. l. vel quæ pater. §. fi. vbi dicam de varijs nominibus sepulturarum. ¶ Item præmit-
5 te, quòd ius † funerandi est duplex. Vnum, quod competit ecclesijs, secundùm quod dicitur potestas sepeliendi in cęmiterijs, proueniens ecclesijs ex concessione Summi Pontificis, de quo. j. eod. l. fi. tenetur enim Episcopus assi-
6 gnare maioribus ecclesijs† cœmiterium 40. pedum, minoribus. 20. 17. q. 4. c. sicut antiquitus. & tale cœmeterium assignatur, quando locus ecclesiæ constituitur. c. nemo. de consecr. dist. 1. licèt quædam sint ecclesiæ, quæ ius funerandi non habent, de quo. j. tit. prox. ¶ Aduerte tamen, quod non debent passim corpora sepeliri, vt in d. c. nõ satis. de simon. imò si quis indignus reperiatur in ecclesia sepultus, erit inde extrahendus, secundùm Aug. in c. cum grauia. 13. q. 2. qui refert, quòd cum quidam religiosus in ecclesia sancti Faustini Tarasiensis sepultus esset, eadem nocte beatus Faustinus apparuit custodi, & dixit eidem, dic Episcopo, vt prohibeat hinc carnes fœtidas, quas hic posuit alioquin die 30. morietur. Custos timuit Episcopo dicere, & Episcopus trigesima die mortuus est. Legitur ét ibid. de quodam alio, qui sepultus fuit in ecclesia, sed postea corpus inuentum est extra ecclesiam, & linteamina in loco remanserunt, & Aug. 13. q. 2. in c. quibus. & seq. dicit quos peccata grauiora deprimunt, si in locis sacris sepeliri se faciant, restat, vt de sua præsumptione iudicetur; quia sacra loca non eos liberant, sed de culpa temeri-
7 tatis accusant. ¶ Item aduerte, quòd † ecclesia, vel cœmeterium consecrari non debet, vbi paganus, vel iudæus, vel hæreticus sepultus est, de consecr. dist. 1. c. ecclesiam. Et
8 idem in excommunicatis, † si tamen ossa eorum (fortè per aliquorum violentiam in sacris locis iam sepulta) discerni ab ossibus aliorum fidelium possunt; excumulãtur, alioquin nullus eijcitur. c. sacris. extra de sepult. fit autem ista separatio auctoritate episcopali, vel Principis. j. eodem. l. ossa. Et est ratio, quia tales Viuentes sunt ab ecclesia expellendi. 21. dist. c. cleros. ergo mortui; quia quibus viuentibus ecclesia non communicat, etiam mortuis commendare nõ debet. 24. q. 2. c. 1. & c. de cõmunione. Si tñ in ecclesia non consecrata sit sepulta mulier prægnans, poterit cõsecrari (etiam ea non eximita), quia partus est pars viscerum matris. l. 1. §. 1. j. de ventre inspic. ¶ Item quod de excommunicato dixi, videtur fallere, quando in eo tempore mortis apparuerint signa contritionis, quod intellige, & declara, vt in c. à nobis. extra de sentent. excommunicat.

Ex l. qui propter funus.

SVMMAE.

1 *In concernentibus religionẽ, seruus baptizzatus æquiparatur homini libero, vnde quò ad sepulturam non differt ab ipso libero.*

2 *Iudæi, gentilis, vel infantis nõ baptizzati cadauer, an efficiat locum, in quo sepultus est, religiosum.*

3 *Locus sacratus, & religiosus à domino vendi non potest,*

4 *Locus quando dicatur religiosus, & num. 6. & 7.*

5 *Ad sepeliendum in loco religioso corpus hominis capitaliter damnati, vel in certum locum relegati, requiritur licentia Principis.*

Idem si fuisset patriæ proditor.

8 *Cadauera cur magis sepeliantur in ecclesiis, & cœmeterijs, quàm alibi.*

L. Qui propter funus.

¶ Impendens in sepulturam alterius, censetur creditor hæredis, & etiam corium serui, vel ancilla locum religio-
1 sum facit. h. d. ¶ Nota ergo in hoc † seruum non differre à libero, quod intellige in seruo baptizzato; quia in concernentibus religionem æquiparatur libero, vt hic; & ita posset limitari l. 1. & 2. & l. fi. §. de his, qui sunt sui, vel alieni iur. In non baptizzato non debet iudicari pœna mortis, sed alia arbitraria, in quo tamen cogita. ¶ Nota secundò istum tex. quia potest allegari ad quæst. vtrùm cadauer
2 † iudæi, vel gentilis, vel infantis nõ baptizzati, faciat locũ, in quo sepultum est, religiosum. Nam secundùm religionem christianam. & canonicam doctrinã solùm Christiani cadauer facit locum religiosum, non excommunicati, vel similis. c. sacris. extr. de sepult. & quando locus sa-
3 cratus, † & religiosus est, à domino, vendi non potest.

13. q. 2. c.

13.q.2.c.questa est.& c.postquã. Et talis locus religiosus diuersimodè appellat̃,vt declarabo.ỹ.e.ĩ l.vel quæ pater
4 fam.§.fi.Est aũt religiosus† locus,quatenus solũ corpus humanũ contingit.ỹ.eod.l.Celsus & si reperiatur corpus
5 hominis† capitaliter damnati,vel in certum locum relegati,tunc requiritur licẽtia Principis,vt possit sepeliri.l.1.& 2.ỹ.de cadau.pun.idẽ si fuisset proditor patriæ, vel
6 aliter nõ lugendus.ỹ.eo.l.minimè.Itẽ vt locus†religiosus efficiatur,requiritur,vt totũ corpus, vel saltem caput ibi
7 sepultum sit.ỹ.eo.l.cũ in diuersis.Item ꝙ†ibi sepultus sit ꝑpetuæ sepulturæ causa,& nõ ad tẽpus.ỹ.eo.l. Diui. & l.
8 seq.¶Extra adde,quare corpora magis sepeliãtur† in ecclesijs,& cœmeterijs,q̃ alibi,vide tex. 13.q.2.in c.cũ grauia. & ibi gl. memorat alias rationes præter memoratas in tex. An tamen hoc liceat interdictis,vide in Clem.eos. & quod ibi notatur.de sepul.gl.in l.locum.in princ.s̃. de vsuf.quę dicit,quòd hoc faciendo,vel aliud opus,dicitur versari lucrum.

Ex §.Qui mortuum.

SVMMAE.

1 *Genitiuus casus denotat dominiũ,quod verũ ẽ de propria,& stricta signif.vocabuli, quia de lata, & impropria comprehendit etiam detentatorem rei. num. 2. Quod scire est vtile propter statuta.*

3 *Aliud est dicere [dominus possessionis] aliud[dominus rei] nam primum respicit meram possessionem,alterum verò,et sic secundum propriè respicit proprietatẽ,nisi exponatur (prout exponi potest) possessionis,ideo rei possessæ .*

4 *Stante statuto,si derobbauerit rem alterius,colonus non poterit accusari de robbaria fructuum non à se perceptorum.*

§.Qui mortuum. ¶Actio in factum ex hoc edicto dat̃ dño loci(etiam in fructuarium)non bonę fidei possessori. h.d.Et primò ponit verba edicti.Secundò illud declarat, ibi[in locum]Tertiò ibi[sed hic]dubiũ remouet,& actionem annectit.Quartò ibi[sed & fructuarius] circa prędicta format duas qõnes,quibus respondet. ¶Nota istum
1 tex.qui quotidie allegat̃, ꝙ† genitiuus casus denotat dominiũ.Aduerte tñ;quia hoc hic contingit, quia est genitiuus in genitiuis noĩs possessiui [alterius]in quo est idẽ ẽt in nominatiuo, vel in alio casu.l. si ita.& l. Quintus.ỹ.de aur.& arg.leg.Bar.super Rub.de op. no. nun.dicit, ꝙ hic loquitur de ꝓpria,& stricta significatiõe vocabuli,sed de
2 impropria,†& larga comprehendit ẽt detentorẽ rei,vt l.1.§.idem Pomponius.s̃.naut.caup. stabul.pro hoc vide qđ not.gl.in l.2.in princ.in gl.no.arg.s̃.de orig.iur.quæ licèt non faciat mentionẽ directò;loquitur tamen per nomen possessiuum,de quo.s̃.dixi.Guil.dixit, ꝙ hoc haberet locũ in statutis,vbi verba debent sumi verè,& strictè. Ita dicit Spec.in tit. de ꝓb.§. nũc videndũ.vers.sed pone statutũ.Quod põt procedere, quãdo ratio legis consistit in alio,q̃ in dominio,vt quia cõsiderat solũ ius in re,vt dicitur in §.idem Pomponius.secus si consideret dñium,seu consistat in dñio,vt hic;est enim longa differentia in mo-
3 do loquẽdi;quia aliud est dicere[dominus† possessionis] aliud[dominus rei] nã istud sm̃ propriè respicit proprietatẽ,nisi exponatur[possessionis] idest rei possessæ,vt l.si mulier.§.qui possessionẽ.s̃.quod met.caus. & l.si duo. in fin.ỹ.vti possid.facit quod notat.Inn.in c. Episcop.extra de reb.eccle.non alien.¶Et hæc vtilia sunt ad statuta, si quis percusserit aliquẽ in domo percussi, vel si armis insultauerit aliquem ad domum alicuius, de quo in l. lex Cornelia.§.domum.ỹ.de iniur. ¶Item facit ad aliud sta
4 tutum,si derobbauerit quis rem † alicuius,ꝙ colonus nõ possit accusari de robbaria fructuum nõ à se perceptorum. l.si seruus.§.locaui.ỹ.de furt.

Ex §.Prætor ait.

SVMMAE.

1 *Aliud est homo,vel corpus mortuum,& cadauer, aliud ossa hominis mortui.*

2 *Si prohibeatur quis ad ciuitatem venire, vel eius corpus introduci, non prohibetur per hoc eius ossa inferri.*

§.Prætor ait. ¶Ponit.Iuris.verba edicti Prętoris,per quod prouidetur cõtra eum,qui intulit mortuum in locum alterius sepulturę
1 causa.h.d.¶Nota,ꝙ aliud ẽ homo,†vel corpus mortuũ, aliud ossa hominis mortui,sic.ỹ.§.prox.in ver.sepulturę. & ỹ.eod.l.si liberum.& l.fi.ỹ.de sepul.viola.& idem si ꝓ
2 hibetur quis venire ad ciuitatem,vel eius corpus † introduci,non prohibetur propterea eius ossa inferri, bene facit.ỹ.eod.l.ossa.in princ.quod Bar.non terminauit.in l.2. ỹ.de cadau.puni.

Ex §.Purus autem.

SVMMAE.

1 *Locus sepulturæ destinatus,eatenus tantùm dicitur effectus religiosus,quatenus corpus contingit.*

2 *Ecclesia gaudet priuilegio, vt per triginta pedes ecclesiasticos extendatur,qui sunt in eius circuitu.*

3 *Sufficit locũ eẽ ad sepulturam tantùm destinatũ(licèt non benedictũ) ad hoc,ne tanquam benedictus vendi possit.*

4 *Ecclesia licèt non consecrata, diuinis tamen officijs deputata, gaudet ecclesiastica immunitate,de qua in c.pen.ex.de immu. eccles.*

Item dicitur pollui per aspersionem sanguinis,sicut consecrata,& æquiparatur cœmeterio,quod polluatur ibid.

§.Purus autem ¶Hic declarat. Iurisc. verba edicti,dum dicit
1 [in locũ purũ.]h.d.Locus†sepulturæ destinatus dicit̃ effectus religiosus solùm,quatenus corpus contingit,& adde
2 tex.in l.fin.s̃.fin.reg.¶Attende etiam,ꝙ ecclesia†gaudet priuilegio etiam per 30 passus ecclesiasticos,qui in circui
3 tu eius sunt.c.quisquis.17.q.4.¶Extra nota,ꝙ sufficit†locũ eẽ ad sepulturam destinatũ, licèt non sit benedictus, vt vendi,vel alienari non possit,sicut benedictus. Ita terminat Host. in c.penul.de sepult. tu vide tex.ỹ. eod. in l. scriptus. & in l. vel quæ paterfam. in fine. sic etiam ec-
4 clesia † nõ consecrata (postquã est diuinis deputata officijs)gaudet ĩmunitate c.pen.extra de immun.eccl.Et dicit̃ pollui per aspersionem sanguinis,sicut consecrata.ex. de consec.eccles.vel alt. c.fi.& c.cõsuluisti.ext. de sepult. c.sacris.vbi ęquiparatur ecclesia cœmeterio,quod polluatur.¶Item allegatur hæc lex ad quæstionem de eo,qui sepelitur in cœmeterio tempore interdicti.in tractatu Ioa. Cal.in materia interdicti in c.de sepult.vbi vide.

Ex §.si vsumfructum.

SVMMAE.

1 *Oportunitatis ratione aliqua permittuntur, quæ aliàs nõ permittentur.*

§. Si vsumfructum.

¶Legatarius proprietatis non pōt inferendo corpus mortuum facere locum religiosum, fructuario inuito, nec econtra (ēt si inferat corpus testatoris) nisi in casu, quo defunctus alibi cōmodè sepeliri nō posset. h. d. ista particula. ¶Nota tex. ibi [tā oportu-
1 nè] ex quo collige, ꝙ rōne oportunitatis aliquid permittitur, ꝙ aliàs non permitteretur, vt. s̄. de vsufr. l. locum. l. qd ergo. §. si hæres hominē. de leg. 1. l. 2. C. quib. ex caus. ser. pro præm. liber. accip. & l. si scriptus. in fine. eod.

Ex §. Locum, qui fuit.

SVMMAE.

1 *Locus religiosus effici non potest sine consensu seruitutem habentis, nisi quando per hoc non impediretur commoditas seruitutis.*

2 *Vicino ædificanti cogitur vicinus etiam nolens vendere partem terreni, vel domumculam, sine qua non minus commodè habitat.*

§. Locum, qui fuit.

¶Sine cōsensu habentis seruitutē, nō pōt †locus religiosus fieri, nisi quando per hoc
1 nō īpeditur cōmoditas seruitutis. h. d. ¶Nota hic in vers.
2 [sed si nō minus] qui vr̄ facere cōtra nolentē vendere †vicino ædificanti partem terreni, vel domunculam, sine qua nō minùs cōmodè habitat, ꝙ debeat ad hoc cogi: posset tn̄ dici, ꝙ hoc sit speciale fauore religionis, circa qd vide. j. eo. l. si quis sepulchrum. in princ. vbi dicam de hoc.

Ex §. si is, qui pignori.

SVMMAE.

1 *Agrum pignoratum potest ipse debitor, qui pignorauit, facere religiosum, non obstante iure, quod constituit in re, & ratio. nume. 3.*

2 *Locus, in quo plures habent ius, non potest (nisi de consensu omnium) fieri religiosus.*

4 *Qui non potest donare, potest tamen quandoque pignus remittere, & quomodo intelligatur, & soluatur circa hoc contrarium de l. sicut. §. an pacisci. ff. quib. mod. pignor. vel hypothe. solu.*

§. Si is, qui pignori.

¶Debitor, q pignorauit agrū,
1 †pōt illum facere religiosum: sed si plures in loco †aliquo
2 ius habeāt, potest de cōsensu omnium religiosus fieri. h. d. cum l. parua seq. ¶Nota primò, ꝙ debitor pōt facere
3 locum † religiosum, non obstante iure, quod constituit in re, & est ratio; quia remansit dn̄s pignoris. l. pignoris. C. de pignor. ¶Nota ex gl. hic, ꝙ qui nō pōt donare, pōt
4 tn̄ † pignus remittere, cōtra quod vr̄ casus. j. quib. mod. pign. vel hypoth. solu. l. sicut. §. an pacisci. sed illud habet locum, qn̄ prohibetur pp defectum potestatis donantis, vt quia donat de alieno, vt in filio, seruo, vel procuratore; tunc. n. est regulare, ꝙ qui nō pōt donare, nec pignus remittere, vt ibi, aliàs licèt habeat vim donationis, qn̄que tn̄ valet, qn̄que nō; n. ā inter coniuges prohibetur illa donatio, per q̄ alter eorum fit pauper, alter ditior, qđ non est in remissione pignoris; quia nullum istorum interuenit, & remanet saluum ius principalis obligationis.

Ex l. Scriptus hæres.

SVMMAE.

1 *Per illationem testatoris mortui ante aditam hæreditatem siue à scripto hærede, siue ab extraneo, fit locus religiosus.*

2 *Illa, quæ possunt fieri ante aditam hæreditatem, non inducunt gestionem pro hærede.*

3 *Testatoris cadauer si sepeliatur in loco alteri ab ipso legato, an teneatur hæres ad pretium loci legatario.*

L. Scriptus hæres.

1 ¶Per illationem †mortui ante aditā hæreditatē siue à scripto hærede (qui per hoc nō vr̄ adire) siue ab extraneo, fit locus †religiosus. Et illatio testatoris pōt ī subsidiū fieri, ēt in locū legatū. h. d. quātū ad literam. Et pōt allegari iste tex. ꝙ illa, quæ possunt fieri ante
2 aditam †hæreditatem, nō inducunt gestionē pro hærede, facit. j. eod. l. & si quis. §. plerique. ¶Nota secūdò tex. in fine, qui ponderat, an poterat alibi cōmodè sepeliri; est ergo dubium, si sepeliatur in loco alteri legato, an teneatur
3 hæres † legatario ad pretiū loci. Et dic, ꝙ non, si tn̄ in illo loco testator voluerit inferri, sed si hæres suo arbitrio intulit; quia nec necessitas imminebat, tenebit ad pretium, si in hæreditate supersit, vnde præstari possit, vt probatur in l. Meuius. §. in fundo. j. de leg. 2. & in l. quid ergo. §. sed si mortuum. de leg. 1. facit. l. fin. j. eod.

Ex l. Familiaria.

SVMMAE.

1 *Vir, & vxor in eodem sepulchro sepeliendi sunt, vbi specialiter elegerunt sepulturam.*

2 *In sepulchro parentum suorum quilibet sepeliri debet, nisi ex deuotione alibi elegerit sibi sepulturam, quod potest etiam sine patris consensu.*

Per solam celebrationem officij sine sepultura, an dicatur ventum contra interdictum.

3 *Filius licèt expressè exhæredatus sit à patre, & ab omnibus eius bonis exclusus: non tn̄ intelligitur exclusus à iure sepulturæ, nisi testator illum ab hoc etiam iure (sicuti potest) specialiter excluserit.*

4 *Pater an possit in re feudali vnum ex filijs præeligere, & aliū excludere, remissiuè, & de quo feudo intelligatur, præsens antiquo. s. vel nouo.*

5 *Delictum patris, an possit obesse filijs in feudo, remissiuè.*

6 *Quò ad ius sepulturæ non differunt mares, & fœminæ.*

7 *Vasallus an teneatur iurare fidelitatem omnibus hæredibus domini sui, remissiuè.*

8 *Ius patronatus ecclesiarū transit etiam in extraneos heredes. Item transit in fœminam. num. 9.*

10 *Si concurrant patronus masculus, & fœmina in præsentando masculus præferri debet.*

11 *Ius patronatus triplici modo quæritur ecclesiæ, remissiuè.*

12 *Scripturæ, quæ reperiuntur in tabulis, vel lapidibus antiquis, an faciant fidem. & quomodo.*

L. Familiaria.

¶Hic ponit Iurisc. qualitates sepulchrorum, & differentiam inter sepulchrum familiare, & hæreditarium, & est tex. allegabilis ad multa, vt. j. dicam. ¶Nota hic, quia dicit sepulchrum familiare, & competere familiæ, in

in quo dubitatur, an comprehendantur etiam cognati. Quidam dixerunt, quòd isto iure continebuntur agnati, non cognati. C. eodem. l. ius familiariũ & l. ius sepulchri, secus (dicit glo. ibi) hodie per. §. nullã in Auth. de hæred. quæ ab intest defer. col. 9. Quod non puto verum; quia ille tex. innouat solùm quò ad successionem ab intestato, non quò ad alia (quicquid dixerit gl. quæ fuit Accur.) in summa prima pars est fauorabilior. ¶ Aduerte tamen, ꝙ

1 de iure † uir, & vxor in eodem sepulchro sepeliendi sunt, exemplo Abrahæ, & Sarrę, qui specialem elegerunt sepulturã. 13. q. 2. c. vnaquæque. & c. de vxore. extra de sepult. Vnde legimus, quòd Tobias præcepit filio, vt cum mater illius compleuisset dies suos, locaret eandem in eodem sepulchro cum eo. c. Ebron. 13. q. 2. ¶ Nota hic ex isto tex.

2 quòd quilibet in sepulchro † parentum sepeliendus est, nisi ex deuotione alibi elegerit sepeliri, quod potest filiusfam. etiam sine patris consensu. c. licèt. in princ. & secundo responso. de sepult. lib. 6. ¶ Nota tex. dum dicit [sepelire, & mortuum inferre] quod est sepelire; quia facit ad quæstionem, an per solam celebrationem officij sine

3 † sepultura dicatur ventum contra interdictum, quã Ioã. Cal. ponit in tractatu de ecclesia interdicta, ante finem. in c. de sepultura. ¶ Nota etiam hic ex isto tex. quòd licèt filius sit expressè exhæredatus à patre, & ab omnibus eius bonis exclusus (qđ intelligo ẽt cũ iusta causa exhæredationis, propter id, quod hodie habetur in Authen. vt cum de appellat. cognos. in §. causas) non tamen videtur exclusus à iure sepulturæ, nisi testator specialiter eum exclusisset ab hoc, quod potest, l. 3. §. si quis in hæreditarium sepulchrum. ꝟ. de sepulc. violat. ratio huius potest colligi; quia hic versatur quædam humanitatis ratio, ideo ad illud non extenditur in dubio, arg. l. cum quidam. ꝟ. de lib. & posthum. & reg. odia. de reg. iur. in 6. & sic patet, ꝙ à tali iure (quod transit in eum) interdicto, pater potest filium excludere. Hoc autẽ scire est vtile ad quæst. an in re

4 † feudali possit pater vnum ex filijs præeligere, & alios excludere, de qua tangitur per Guil. in Spec. de loca. §. nunc aliqua. vers. 78. vbi simpliciter concludit, quòd sic, & tenuit Bald. in Authen. si quas ruinas. C. de sacrosanct. eccl. tãgitur ẽt in c. imperialẽ. in 5. col. cũ seq. de prohib. feudi alie. in vsi. feud. ¶ In contrarium videtur casus, de success. feud. in c. 1. sed dic, quòd ille tex. loquitur in feudo antiquo, in quo non potest præiudicare; quia erat iam quæsitum ascendentibus, & præcedens opin. in feudo nouo, quando pater fuisset causa acquisitionis. Ita concorda

5 ui opin. ¶ Hinc etiam adde aliam quæst. an delictum † patris possit nocere filijs in feudo, quam vide tactã per Pet. & Mar. in l. 2. C. de lib. & cor. liber. per Bar. in l. 2. ꝟ. de interd. & releg. p Bald. ĩ c. 1. §. si vasallus. si de feud. defunct. fuer. cõtr. in vsi. feu. & aliqui tangũt in l. si finita. §. si de vectigalib⁹. ꝟ. de dam. infect. ¶ Nota ex tex. ibi [qualescũq;

6 fuerint] casum, in quo † non differunt mares, & fœminæ, alios casus ponit Guil. post istum in Spec. de procur. §. 1. ver. porrò. in 4. col. ¶ Item allegatur iste tex. ꝙ vasallus

7 † teneatur iurare fidelitatem omnibus hæredibus Domini, quod an sit verum, & quomodo intelligatur, vide per gl. in materia feudi. in tit. si de feu. def. cont. fuer. in c. 1. §. oẽs filij. ¶ Itẽ nota istũ tex. & quæ dicta sunt ad ius patronatus ecclesiarum; facit. n. ꝙ transeat, ẽt in extraneũ hære

8 dem, quod tenet glo. 16. q. 1. in c. constitutum. & q. 7. in c. filijs. cum ibi not. de filijs certũ est, ꝙ transit, etiam si nõ sit hæres, ext. de iure patron. c. filij. & ibi etiam not. glo. & competit cuilibet hæredum in solidum. 16. q. 7. c. piæ mentis. & not. in c. 1. de iur. patro. de quo plenè vide in Clem.

9 plures. eod. tit. Transit etiam in † fœminam, ext. de concess. præben. c. fin. & no. Ioan. Andr. in c. nobis. & Paul. de Leaza. in d. Clem. plures. ¶ Aduerte tamen, ꝙ si sit patro-

10 nus † masculus, & fœmina, masculus in præsentando debet ꝑferri, vt l. in multis. ꝟ. de stat. hom. qui tex. bene probat. Qualiter autem hoc ius in ecclesia quæratur, dic, ꝙ tribus modis, vt no. Innoc. in c. cura. de iure patro. & gl. 16. q. 7. in c. pię mentis. sub hoc vers. Patronũ faciunt dos, ędificatio, fundus. ¶ Extra no. tex. ibi [quamuis quidam inscripserunt] coniuncta gl. facit C. eo. l. monumentorum.

11 quia ibi variè legit glo. ex quo collige, quòd † scripturę, quæ reperiuntur in tabulis, vel lapidibus, non faciunt fidem. In contrarium facit. 24. q. 2. c. sanè. & quod ibi not. glo. & ext. de probat. c. cum causam &. ꝟ. de albo. scrib. l. 1. & istud secundum simpliciter sequitur Spec. in titu. de prob. §. videndum. ver. nonò quæritur. vbi dicit idem in libris censualibus. Ioan. Andr. ponit in d. c. cum causam. super. 1. gl. Bar. in d. l. monumentorum. C. eod. dicit hoc verum, quãdo continent aliquam dispositionem possibilẽ, qđ hic nõ causatur per illa verba [hæredibus meis] quia liberti non sunt hæredes.

Ex §. Si adhuc.

SVMMAE.

1 *Locorum varia nomina, postquam per translationem corporis effecta sunt religiosa, & vera cuiuscunque ipsorum nomenclatura, & ratio.*

2 *Quando ius sepulturæ est extinctum, et translatũ in monasterium, potest prælatus cum suo capitulo uẽdere alijs illud ius sepeliendi.*

§. Si adhuc.

¶ Exemplificatur duobus modis, vt in glo. 1. h. d. Ex sola destinatione loci, non dicitur effectus locus religiosus, & sic non desinit esse in communi commertio. h. d. secundùm istã primam expositionẽ. ¶ Vel sm̃ secundã. h. d. Per translationem corporis à loco sepulchri, desinit locus esse religiosus, & denuò incipit esse in communi comertio, secũdùm secundam, & quælibet est bona. ¶ Aduerte quia isto

1 rum locorum varia † sunt nomina, post q̃ per translationẽ corporis religiosa effecta sunt, vt in fin. l. cum in diuersis. ꝟ. eod. hic in glo. alleg. ¶ Quandoque enim appellatur cœmeterium, de quo, & quare sic dictũ, dicã. ꝟ. ¶ Quãdoq; Polyandriõ, itẽ Sepulchrũ, Mausoleũ, Dormitoriũ, Tumulus, Monumentũ, Ergastulũ, Sarcophagus, Pyramis, BustV, Vrna, Spelunca. ¶ Polyandrion dictum quasi πολλῶν ἀνδρῶν. s. antrũ continens cadauera multorum hominum ibi sepultorum, vel interpretatur multitudo virorum à πολὺς, ꝙ est pluralitas, & ἀνδρὸς quod est vir. & secundũ hoc dicitur cœmeterium propter multitudinem sepultorum. ¶ Sepulchrum dictum est quasi sine pulsu; quia ibi sepeliuntur, qui pulsu carent; vel quia ibi ossa conduntur. ¶ Mausoleum dictum est à nomine cuiusdam, cui vxor gloriosum sepulchrum condidit, quod vocauit mausoleũ à nomine viri sui, & inde mors mausolea, vt quælibet ꝑtiosa sepultura, mausoleũ appellatur. ¶ Dormitorium dictũ à dormiendo; quia ibi corpora sanctorũ quiescunt, & in dño dormiunt. ¶ Tumulus dictus est, quasi tumens tellus; quia (homine sepulto) terra aliquantulum subleuatur. ¶ Monumẽtũ, ꝙ memoriæ tm̃ causa proditũ appellat, vt. ꝟ. eod. l. monumẽtũ. in fi. dictũ est; qa monet mẽtẽ cuiuslibet inspicientis, vt recordetur, ꝙ cinis est, & in cinerẽ reuertetur. ¶ Ergastulũ ab ἔργον, qđ ẽ opus, vel labor, & ϛάσις, quod est statio à stando; quia ibi requiescunt

corpora eorum,qui in domino moriuntur. ¶Sarcophagus à σαρκὸς,quod est caro, & φαγεῖν,quod est comedere; qa ibi caro comedit, & consumit.j.eod.l.funeris.vbi no. ¶Piramis a πῦρ, quod est ignis;qa corpora concremata, & in cinerē redacta ibi reponebant;sic vt ergo ignis à loco incipit,sic ēt pyramis, & est locus altissime sepulturæ, qualis est Romæ,in quo fuerūt cineres Iulij Cęsaris collocati, & corrupto vocabulo vulgariter appellatur acus S. Petri,quæ tn̄ Iulia deberet dici.¶Bustū à nomine cōtenti,locus,in quo busta,seu humana corpora custodiuntur, dictū quasi bene ustum. ¶Vrna dicta fuit, eò ꝙ antiqui moris fuit humana corpora rogo cōsumere, & cineres in terreis vasis collocare,de ista habet.13.q.2.in c.vbicūq;. ꝑ gl.¶De speluncha legimus.13.q.2.c.Ebron.de qua statim dicā in seq. ¶Cœmeteriū dictū est à κοιμεῖν,verbo greco qd̄ est dulciter dormio,sic dictū;quia in eo dulciter defunctorū corpora requiescunt , & istud debet consecrari per Episcopum.de consecr. dist.1.c.nemo.Dicitur autem initiū habuisse ab Abraā, qui emit agrū, in quo erat duplex sepultura,vbi fuit ipse sepultus in alia spelūca Isaac, & Iacob,Adam,& Eua.Erat autē ibi duplex spelunca;qa duo sepeliebantur.s.vir, & vxor,ꝙ in vna viri,in alia mulieris ossa reponerentur,vel quia vnicuique (ibi sepeliendo) fieret duplex spelunca in loco cantando. Vnde dicit Hieronymus.13.q.2.in c.Ebron.ꝙ tres Patriarchæ sepulti sunt in ciuitate Ebron in spelunca duplici cum tribus vxoribus suis:sepeliebantur autem quasi sedentes, & superior pars speluncæ, quæ terram capiebat à natibus supra,dicebatur vna spelunca,pars verò inferior(quæ capiebat pedes,crura, & fœmora) dicebatur altera sepultura, vel spelunca.sæpe tamē sepultura fit in capella sita in ecclesia, vel in particulari loco consecrato. Est autem dicta capella à pellibus caprarum,quibus olim tuguria (in quibus celebraretur) cooperiebantur,vt dicit gl.dist.1.c.cō-
2 cedimus.¶Extra facit tex. ꝙ quando † ius sepulturæ est extinctum, & in monasterium translatum, pōt prelatus cum suo capitulo vendere alijs ius sepeliendi in dicto sepulchro, ita fuit allegatum per D. Petrum de Perusio in tractatu suo.de canonica portione.

Ex l.Is,qui intulit.

SVMMAE.

1 *Corpus mortuum inferens in locum alterius,tenetur illud tollere,aut loci æstimationem præstare.*

2 *Dominus soli nō potest auctoritate propria tollere corpus mortuum in locum proprium illatum, alioquin tenetur actione iniuriarum.*

3 *In loco effecto religioso per illationem mortui,non remanet caracter religiosis (sicut in clerico,qui degradatur) ita vt non possit desinere esse religiosus, per exemptionem ipsius ab eo loco,sicuti non posset,si esset sacer.*

4 *Valet consequentia, iste locus efficitur sacer, ergo religiosus, sed non econtra.*

1 L.Is,qui intulit. ¶Inferens corpus † mortuum in locū alterius,ex hoc edicto tenetur illud tollere, vel loci æstimationē præstare,& si inferat in arca lapidea,in qua non dum quisquam illatus fuerit, tenetur vtili actione in factum,nō directa.h.d.¶In tex. [archa] scilicet monumentū,de quo.j.eod.l.monumentum.& C.eod.l.2.§.quo facto monumentum. ¶In tex.ibi [tollere] hoc tn̄ non pōt
2 dn̄s † soli propria auctoritate, aliàs tenetur iniuriarum. j.eod.l.ossa.in prin.¶In tex.ibi [vtilem] quasi dicat non directam ; quia illa habet locum,qn̄ quis infert in locum alterius,veluti sepulchrum.¶Extra dicet quis, mirum videtur,ꝙ hic videtur dicere,vel quod hic statuitur, & s.§. prox.ꝙ possit quis (eximendo corpus) facere,ꝙ locus desinat esse religiosus,quomodo possit hoc cōtingere, cum videat potiùs dicendum nō posse, quasi dicatur in illo re
3 manere † caracter, vt dicitur in clerico,qui degradatur. de.pœn.c.degradatio.lib.6.& c.2.de cler.excom. sed potest dici,quod hic nullus caracter imprimitur, quia licèt locus dicatur effici religiosus per illationem:non tn̄ effici
4 tur sacer,& licèt quod efficiatur † sacrū, efficiatur quoq; religiosum,non tamen econtra.l.in tantùm.§.fin. cum similibus.s.de rerum.diuis.

Ex l,Ossa,quæ ab alio.

SVMMAE.

1 *Ossa in alienum locum illata, dominus soli eruēdo sine superioris auctoritate, tenetur hæredi ipsius defuncti actione iniuriarum.*

2 *Circa diuina idem possunt Pontifex,& Imperator quò ad exequutionem eorum.*

3 *Ius sibi dicere propria auctoritate nemini licitum est.*

4 *Post mortem iniuria quis affici potest.Quod intellige fictè, nō verè.nu.7.*

5 *Spolians hominem mortuum,dicitur eum offendere.*

6 *Stante statuto,quòd bannitus possit offendi in ære, & persona,si interficiat quis bannitum, & postmodum eum spoliet, poterit accusari de spoliatione; quia licentia offendendi bannitum,erat morte finita.*

8 *Vulnerans exhumatum corpus,non punitur tanquam de vulnere,sed alia pœna, quia corpus mortuum non sentit iniuriam.*

1 L.Ossa,quæ ab alio. Dn̄s soli nō pōt † ossa illata in suū territoriū eruere sine Superioris auctoritate ; aliàs tenet actione iniuriarum hæredi defuncti.h.d.¶In tex.ibi dum dicit [Pontificalem] idest Episcopalē, aliàs iussionem Principis,idest Imperatoris, simili mō loquit̄ l.hæreditas.la.2.§.fi.s.de pet. hæred.& de cōsecr.dist.1. c.corpora. & ex hoc no. ꝙ circa diuina quò ad exequu-
2 tionem eorum idē possunt † Pontifex, & Imperator, facit qd̄ no. in l.sacra.§.1. s.de rerū. diuis.¶In tex.ibi [qui
3 eiecit] ratio est;qa non est licitum alicui dicere sibi † ius ꝓpria auctoritate.C.de iudę.l.nullus.& ibi cōcor.¶No. tex.ibi [ossa,vel corpꝰ] ad id,qd̄ dixi.s.eo.inl.2.§.Pretor. ¶Extra no.istum tex.per quē videtur probari, ꝙ iniuria
4 † possit inferri post mortem,& sic post mortem possit qs offendi,facit gl.in l.sororem.C.de his,quib.vt indig.& in l.fideicōmissum.cum ibi not.per gl.C.de fideicō.& Bart.
5 in l.1.j.ad Syl.¶Ex hoc infertur,ꝙ qui spoliat † mortuū, dicit̄ eū offendere.l.qui sepulchra.C.de sepul.viol.Et idē
6 si statutū velit,ꝙ † bannitus possit offendi in ære, & persona,& interficiat quis bānitū,& postea eū spoliet, ꝙ possit de spoliatione accusari; qa licentia offendendi bannitū,morte finita erat.l.si pœna alicui.j.de pœn.& qa qui mortuū,&c.d.l.qui sepulchra. Aduerte tn̄, qa, quod dici-
7 tur,quem post mortem offendi,est verum † fictè,nō verè,
8 vnde qui exhumatum corpus † vulnerat, nō punitur tanquā de vulnere;quia corpus mortuum non sentit iniuriā, vt notatur in l.1.C.qui accusar.non poss.

Ex §·

Ex §. Si locus religiosus.

SVMMAE.

1 *Emens ignoranter locum religiosum, potest agere contra uendentem, & hæredem eius actione in factum.*

§. si locus religiosus. ¶Ista particula po-
1 test per se summari. Emens ignoranter† locũ religiosum, potest agere contra vendentem,& hæredem eius actione in factum, quæ subrogatur loco actionis ex empto.h.d. ad literã.¶In tex.ibi [dicetur] scilicet ignorãti.¶In tex. ibi [contineat] quasi dicat,cũ subrogetur eius loco,dicitur esse eius naturæ. l. si eum. §. qui iniuriarum. s̃.si quis cautio.

Ex §. si in locũ publicis.

SVMMAE.

1 *Inferens hominem mortuum in locum publicis vsibus destinatum, tenetur actione in factum ex edicto Prætoris. Et appellatione loci continetur etiam ædificium.*

2 *Qui ædificando, ignoranter in publicum protenditur, non debet puniri.*

3 *Pœna arbitrio iudicis relaxata, potest multùm excedere, nisi refrenetur.*

4 *Pœna corporis afflictiua, an possit imponi, absque quòd dolus interueniat.*

§. Si in locum publicis.
1 Inferens † mortuum in locum vsibus publicis destitutũ, tenetur in factũ ex hoc edicto, & si dolo fecerit, punitur extra ordinẽ. Et appellatione loci cõtinetur etiam ædificium.h.d.cũ.§.seq.¶In tex.ibi [punitur] vbi probatur,ꝙ
2 si ædificando quis protendat in † publicũ ignorãter,non
3 debet puniri.¶Nota secundò,quòd †pœna arbitrio iudicis relaxata,pôt multũ excedere,nisi refrenetur,vt hic, ꝙ facit ad notata in l.quid ergo.§.pęna.s̃.de his,qui not.in fam.& in l.hodie.ĵ.de pęn.¶In gl.2.nota gl.quæ notab.
4 allegatur,ꝙ pœna † corporis afflictiua non possit imponi,nisi dolo interueniente. Contrariũ vr̃ notari in l.respiciendum.§.delinquunt.ĵ.de pœn.& in l.legis virtus.s̃.de leg.circa quod vide quod tangitur in l. si quis non dicam rapere.in fi.C.de episc.& cleri.

Ex §. Nec solùm.

SVMMAE.

1 *Actio in factum, quæ datur contra inferentem mortuum in locum alienum, competit etiam ei, qui habet vsumfructum, vel aliam seruitutem in loco.*

2 *Vna persona duplicem quandoque repræsentat personam.*

3 *Mandans homicidium committi, ut verus homicida statuti pœna puniendus est.*

4 *Actum propriè nõ gerit, qui per alium facit vnde ꝑ obliquũ, & indirectum obligat dominum, non directo, ratio est; quia actus propriè fundatur in persona obligantis.*

5 *Qui vendit vni per se, alteri per procuratorem, nõ incurrit pœnam falsi, de qua in l.qui duobus.ff.de fal.*

6 *Contra partem diuisiuam terrarum venisse dicitur, qui procuratorem alterius impedit intrare terram sibi assignatam, sicut si dominus ipse prohiberetur.*

7 *Pœna imposita ingredienti territorium alienum, non habet locum in mittente procuratorem.*

8 *Molestans electum ab Episcopo, ipsum Episcopum inquietare dicitur, idem si alium eligat, vel electum ab Episcopo non admittat.*

1 §. Nec solùm. ¶Actio† in factum, quæ datur cõtra inferentem in locũ alterius,cõpetit etiã ei,qui habet vsumfructum, vel aliã seruitutẽ in loco.h.d.¶In tex.ibi [hæc actio] scilicet in factũ,de qua.s̃.eod.l.2.§.Prætor ait.& l.is,qui.Aduerte,ꝙ isto casu nõ veniet pretiũ rei,sed solùm vsusfructus, facit pro hoc, quia hoc respectu tantùm damnũ patitur [sequitur.§.ei,qui.hic in fine, ꝙ quandoque vna persona
2 † est repræsentatiua duarum,ad quod facit.l.tutore.ĵ.de his,quib. vt indig.vbi tutor repręsentat personã suam,& personã illius,cui administrat.¶Nota tex.hic [intellectu
3 aliquo] qui allegatur ad quæst. de mandante†homicidiũ committi,quod debeat,& possit,vt homicida puniri pœna statuti,pôt adduci l.1.in fi.C.de rapt.uirg.& quod notatur in l.1.§.deiecisse.ĵ.de vi, & vi arma.Iac. Butr. tenuit contrarium,ꝙ non possit,vt homicida puniri,sed solùm de mandato.Ita dixit in l.quod sæpe.§. si quis amico.ĵ.de contrah.empt.¶In hoc aduerte (propriè loquẽ-
4 do) ꝙ non propriè gerit † actum, qui per alium facit, & ideo non dicitur quis propriè vendere per procuratorẽ; quia actus fundatur propriè in persona obligantis,& per obliquũ,& per indirectũ obligat dñm,non directò.l.quæcunque gerimus.ĵ.de action.& obligat.sed si habetur respectus ad traditionem, & dominium : [tunc immediatè verus actus exequutiuus respicit dominum. l. certè.§.1. ĵ.de precar.l. pater ex prouincia.ĵ.de manum.vindict.
5 ¶Ex his potest inferri,ꝙ qui † vendit vni per se,alteri per procuratorẽ, non incurrit pœnam falsi, de qua in l. qui duobus.ĵ.de fals.Item videtur iste tex.facere, ꝙ dicatur
6 venisse contra partem † diuisiuam terrarum, qui procuratorẽ alterius impedit intrare terram sibi assignatam, sicut si dominus ipse prohiberetur. ¶Aduerte tamen, ꝙ
7 pœna imposita ingredienti in territoriũ † alienum, non habet locum in mittente procuratorem,casus est singularis in d.l.quod sæpe.§.si quis amico.de quo Bald.fecit festum in Auth.habita.¶Item per istum tex.dicit Innoc. in c.cum ecclesia Vulterrana.extra de elect. quòd ille, qui
8 molestat electum ab† Episcopo, dicitur inquietare ipsum Episcopum, idem si alium elegit, vel electum Episcopi non admittit. Et sic iniuria,quæ fit procuratori,videur fieri domino.¶Nec obstat l.sed si hac.§. fin.s̃. de in ius vocando.vbi honor,qui debetur domino,non propterea debetur procuratori,quia ibi nulla est iniuria,sed iuris exequutio.

Ex l. Liberum est.

SVMMAE.

1 *Habens ius inferendi mortuũ in aliquem locum, si prohibeatur sine causa inferre, potest agere interdicto de mortuo inferendo.*

2 *Actio in factum ex edicto Prætoris de relig. & sump.fun. qualis esse dicatur, & an sit transitoria ad hæredes, & quomodo intelligatur.*

1 L. Liberum est. ¶Si habens ius inferendi † mortuum in aliquem locum, prohibeatur sine causa, potest agere inter dicto, de mortuo inferendo, vel eum in alio loco sepelire, & agere contra prohibentem ad interesse. h. d. ¶In tex. ibi [interdicto] aduerte, quòd ista litera in fi. potest intelligi interdicto de mortuo inferendo, ista videtur scripsis-
2 se Odofr. qui dixit in ista speciale, quòd non datur † hæredi, nec in hæredem, sicut est speciale ex edicto. s. si mensor fal. mod. dix. l. 3. §. pen. vel quia dicitur, quòd hoc remedium datur quasi ad vindictam: vnde non datur hæredi, nec in hæredem, nisi lite contestata. l. si eum. §. qui iniuriarum. s. si quis caut. dico secundùm Odofr. ¶Item potest intelligi in actione in factum ex hoc edicto, & tunc nõ haberet dubium, quòd esset transitoria. l. si filius. §. hæc actio. hic allegata.

Ex l. si venditor.

SVMMAE.

1 *Excipiens aliquid, omnia videtur excipere, per quæ peruenitur ad illud.*
2 *Quod directò probiberi non potest, nec etiam per indirectum.*
3 *Statutum subijciens clericum per indirectum oneri gabellæ, à qua erat imunis (quia grauet ementem ab ipso clerico ad totam gabellam soluendam) non tenet, quia per indirectum repellendo emptorem ab emendo à clerico, afficit ipsum propter onus gabellæ.*
4 *Licèt ille, cui est commissa examinatio testium super principali, non possit recipere testes super reprobatione (quia hoc non sit sibi commissum) protestationem tamen propter reprobationem poterit admittere; quia sine ipsa non bene potest procedi ad examinationem testium.*
5 *Concessio de imperio simpliciter facta à Rege, vel Principe, importat merum, & mixtum imperium.*

1 L. si venditor. ¶Qui aliquid † excipit, videtur omnia excipere, per quæ peruenitur ad illud, ad hoc allegatur. ¶Nota istum tex. ibi [videtur enim] &c. & quòd illud, quod non
2 potest prohiberi † directò, neque per indirectum, facit l. veteres. ꝟ. de itin. actuque priu. & l. 1. & 2. ꝟ. si quis aliũ. test. proh. quod est vtile ad notata in c. fin. de immun. eccles. libro. 6. per quod dixi consulendo, quòd statutum
3 † subijciẽs per indirectum clericum gabellæ, ad quam nõ tenetur (vt quia statuit, quòd emens à clerico, soluat totam gabellam) non teneat; quia sic per indirectum afficit clericum, dum repellit, & retrahit emptorem ab emendo à clerico propter onus gabellæ. Ita aliàs consului pro fratribus sancti Michaelis. ¶Item facit ista litera, quòd licèt
4 ille, cui est commissa examinatio † testium super principali, nõ possit recipere testes super reprobatione (quia hoc nõ est sibi commissum) tamen protestationẽ propter reprobationẽ poterit admittere; quia sine ipsa non bene põt procedi ad receptionem testiũ. c. licèt causam. ext. de probat. vbi Inn. ¶Item facit, ꝙ licentia concessa defensoribus hic de vendendo domum, vel locum, qui obuenit communi, ad quem non potest haberi accessus, nisi per viam publicam, quòd illa potestas videatur concessa eis.
5 ¶Item videtur facere ad concessionem † factam à Rege, vel Principe simpliciter, ꝙ importet merum, & mixtum imperium, de hoc in Specul. de iurisd. omn. iud. §. 1. vers. quæ autem meri imperij sunt. de quo etiam in l. 1. §. cum vrbem. s. de offic. præfect. vrb.

Ex l. Quod si locus.

SVMMAE.

1 *Pactum de non inferendo mortuum in locum, qui vendebatur, non obligat paciscentem, nec debet seruari, nisi sit stipulatione vallatum.*
Item sicut non tenet istud pactum, ita nec etiam teneret laudum.
2 *Pactum simplex, an possit impedire vsum dominij, & quomodo intelligatur, & concordentur iura de hoc variè loquentia.*
3 *Pactum appositum in traditione de non alienando, an valeat, & an saltem obliget contrauenientem ad interesse, remissiuè.*
4 *Libertati ecclesiæ potest priuatorum pactis derogari, ne fiat ibi sepulchrum, construantur capellæ, vel quid simile. Quod tamen per statuta vniuersitatis non posset fieri. ibid.*
5 *Aedificium constructum in area, vel ea parte terreni, quæ vendita fuit ea conditione, ne quod ibi ædificium construeretur, poterit agi, vt demoliatur.*
6 *Dominus vendendo castrum, & reseruando sibi domum in illo castro, non poterit super illa domo ædificare castrum, vel fortilitium, & ratio.*

1 L. Quod si locus. ¶Pactum † de nõ inferẽdo mortuum in locũ, qui vendebatur, non obligat paciscentem nec debet seruari, nisi sit stipulatione vallatũ. h. d. Cui adde. c. 1. de pact. in 6. & quod ibi notatur. ¶Item adde, ꝙ sicut non tenet istud pactũ, ita nec teneret laudum. c. Raynaldus. ext. de testam. & dixi. s. de pact. in l. nemo. ¶No-
2 ta leg. quæ quotidie allegatur, ꝙ † pactum simplex non põt impedire vsum dominij, concordat l. nemo. hic alleg. Quod est verum, etiã si in traditione ipsius rei appositum sit in casu isto, secundũ glo. in l. in traditionibus. s. de pact. aliter videtur sentire in d. l. nemo. in prin. glo. hic videtur dicere hoc verum, quãdo locus erat iam effectus religiosus, vel religioni destinatus, quo casu reqritur stipulatio, aliàs pactũ simplex, ꝙ in re tradita monumentũ non construatur, vel alio modo humano iuri eum eximat, valet, per l. si. C. de pact. inter empt. & vendit. hic in fin. gl. alleg.
3 ¶Extra istũ casum an pactũ † appositũ in traditione de nõ alienãdo, valeat, & an saltẽ obliget contrauenientem ad interesse, probatur in d. l. nemo. & probatur in l. filiusfam. §. Diui. de leg. 1. & per Cin. in l. ea quidẽ. C. si mãcip. ita fuer. alie. Adde etiam Bart. in l. qui absenti. §. 1. ff. de acquir. poss. & quod dixi in l. in hoc iudicium. §. si conueniat. s. cõm. diuid. ¶Item vr̃ hic probari, ꝙ pactis priuato-
4 rum põt derogari † libertati ecclesiæ (vt puta) ne fiat ibi sepulchrũ, capella, vel simile, facit quod not. in l. si ita quis. §. ea lege. ꝟ. de verb. obl. ¶Aduerte tamen, ꝙ per statuta vniuersitatis nõ posset hoc fieri; quia redderetur factũ in derogationẽ libertatis ecclesię. Ita loquitur Auth. cassa. C. de sacr. san. eccl. & qđ not. in c. fi. ex de immun. eccl. lib. 6.
5 ¶Quid † aũt si vẽdatur area, vel aliqua pars terreni, vt nõ ædificet ibi Castrũ, vel alius locus fortis, & ædificatur, non obstãte tali pacto, dic, ꝙ põt agi, vt demoliat. l. opus. ꝟ. de oper. publ. l. 2. C. de fund. limit. lib. 11. & c. Pisanis. extr. de restit. spoli. ¶Itẽ quid si dñs vendat Castrũ, reseruata sibi
6 domo † in Castro, non põt super illa cõstruere Castrũ, vel fortilitiũ; quia non sineret Dñm tutè, & liberè possidere, ad quod tenetur, sm̃ Bart. in l. ratio. §. 1. ꝟ. de action. emp. facit d. c. Pisanis. & ita terminauit Bald. in l. fin. C. de pact. inter empt. & vend.

Ex l. Si

Ex l. Si quis sepulchrum.

SVMMAE.

1 *Religiosi non habentes locum eis condecentẽ, vel sufficientẽ, fauore religionis poterunt petere, quòd loca eis condecentia assignentur. Qua ratione compelletur etiam vicinus eis domum suam vendere. Item etiam vt Doctori publicè legenti amplientur scholæ. num. 2.*

3 *Vnus ex duobus iudicibus, qui in solidum habent iurisdictionem causarum criminalium, si solus habeat exequutionem illarum, poterit (altero resistente) erigere furcas.*

4 *Ratione publicæ vtilitatis cogitur quandoq; quis vendere inuitus, ad quod regulariter non potest cogi, & hæc fuit præcipua huius legis ratio.*

5 *Lex quando subuenit alicui extra ordinem, intelligitur subuenire iudicis officio.*

L. Si quis sepulchrum. ¶Qui non habet viam ad sepulchrum, potest illam impetrare precario à vicino, & si illam concedere nolit: non iure actionis, sed extra ordinem compellitur iusto pretio vendere, per eum tamen locum, per quem vicinus minùs læditur. h. d. prima pars leg. vsque ad §. senatusconsulto. ¶Nota istã
1 legẽ, per quam dicit Guil. ꝙ religiosi † non habentes in loco suo locum eis condecentem, seu sufficientem, possunt petere, quòd loca eis condecentia assignentur propter fauorem religionis, vt hic, & per hanc rationem cõpelletur vicinus eis vendere domum; quia fauore publicæ vtilitatis compellitur quis vendere rem suam. l. 2. in princ. s̃. de his, qui sunt sui, vel alien. iur. & hoc idem dicit
2 eadem ratione in † Doctore, qui habet necesse ampliare scholas, & in hoc consistit publica vtilitas. l. vnica. §. pen. C. de stud. liber. vrb. Rom. lib. 11. quod est bene notandum. Ita dicitur in l. decernimus. C. de episc. & cler. ¶Itẽ allegatur ista lex per Io. And. in Spec. de exequut. sent. in princ. in prima addit. in fine. ad quæst. circa duos habentes iurisdictionem causarum criminalium in certo loco
3 in solidum, quorum vnus solus † habens exequutionem, propter id volebat furcas erigere, altero resistente; dubitatur, an possit. Concludit fuisse determinatum, ꝙ posset, quod quia modicum est remotum, nõ prosequor plus Et (vt dixi) ratio huius legis fuit fauor religionis, secundùm glos. in l. fin. C. si contra ius, vel vtil. publi. & secundùm hoc non habet locum, si habeo fundum, ad quem non possum ire, nisi per totum, quòd tu compelleris mihi vendere viam, licèt quidam secus hic dixerint. Et pro
4 hoc facit; quia † regulariter nemo compellitur inuitus vendere. l. non enim. ꝟ. rer. amot. facit in specie. l. in vendendo. ꝟ. de contrah. empt. alibi assignatur alia ratio huius legis; quia modicum lædit. Ita dicit glo. in l. rescripta. C. de prec. Imper. offer. & quia secundùm hoc non haberet locum ratio supra posita, infertur ergo ad quæstionem supra positam, quòd vera esset alia opinio, quòd si vicinus non multùm læditur, possit compelli dare viam, & ita intelligatur quod dixi s̃. eod. in l. 2. §. locum. ¶No
5 ta istum tex. ad aliud, quòd, quando lex † subuenit alicui extra ordinẽ, intelligit̃ lex officio iudicis subuenire, facit quod notat glo. in l. si soror. C. de collat. Et hoc est vtile; quia, quando testamentum, sententiam, & contractum petitur declarari nullum, intelligitur posse peti officio iudicis, quod tenet Innoc. in c. fin. ex. de iudi. & Bar. plenè declarat in l. sub conditione. §. fin. ꝟ. de condit. instit. ¶In glos. j. non habeat. secundùm hoc non videtur tanta specialitas, per l. si locus. §. fin. s̃. quemadmo. seruit. amit. sed dic, ꝙ ibi loquit̃ de via publica: hic de priuata.

Ex §. Senatusconsulto.

SVMMAE.

1 *Non licet in sepulchro facere locum ad habitandum, vel ad alium vsum conuertere.*

1 §. Senatusconsulto. ¶Non licet in sepulchro † facere locum ad habitandum, vel ad alium vsum converte re, & alibi dicitur, quòd qui contrafacit, aduersatur Deo, qui dicit [nolite facere domum Patris mei domum negociationis] 19. q. 3. c. quoniam. de quo vide istum tex. & alia iura allegata in reg. semel malus, de reg. iur. lib. 6.

§. Prætor ait. ¶Hic incipit principaliter tractare de secunda parte Rubricæ, & super hoc ponit edictum. ¶In tex. ibi [iudicium] idest funerariam actionem, vel in factum. ꝟ. eod. l. at si quis. §. hæc actio.

Ex §. Hoc edictum.

SVMMAE.

1 *Sepultura nulli potest impediri, quæ fauorabilis est, ne corpora iaceant insepulta.*

Item nec possunt sequestrari, ne sepeliantur, quod in quibus casibus fallat, vide apud Auctorem. num. 2.

3 *Cui non supersunt bona, de quibus sepeliri possit, debet tamẽ de publico refundi, vt sepeliatur.*

1 §. Hoc edictnm, ¶Nota, ꝙ non potest impediri † sepultura, quæ fauorabilis est, ne corpora iaceant insepulta. ¶Nota ergo, ꝙ regulariter non debet impediri sepultura, & facit, quia regulariter corpora non possunt sequestrari, ne sepeliantur, fallit tamen in casibus, in quibus specialiter prohibita est sepultura, maximè de iure canonico, vt in † ex-
2 cõmunicato, in interdicto, & in publico fœneratore. &c. c. quanquam. extra de vsur. lib. 6. & dixi s̃. ¶Nota tex. ibi [ne insepulta corpora] per quem videtur posse dici, ꝙ si
3 non supersint alicui † bona, de quibus sepeliri possit, debet tamen de publico sepeliri, vt legitur de Valerio Publicola, de quo vide apud Val. Max. lib. 4. in c. de paupertate. In hoc exemplo facit. l. lege Cornelia. ꝟ. ad Sylla.

Ex §. Funus autem.

SVMMAE.

1 *Onus sepeliendi quibus incumbat.*

2 *Officium commissarij, vel exequutoris non iniungitur inuito, sicut nec officium procuratoris.*

3 *Non implens onus iniunctum sibi à testatore, repellitur à cõmodo sibi relicto, & an applicetur fisco.*

4 *Si testator relinquat vxori vsumfructum, prohibeatq; hæredi, ne molestet eam, aliàs cadat ab hæreditate, non exprimendo, cui sit in casu contrauentionis applicanda, ad quem debeat peruenire? remissiuè.*

1 §. Funus autem. ¶Onus † sepeliendi incumbit deputato à defuncto

defuncto, qui si non paret, idest obedit, excluditur à commodo eius à testatore relicto, & (nullo non deputato) incumbit scriptis hæredibus, vel venientibus ab intestato, secundùm ordinem successionis. h. d. ¶ In tex. ibi [scriptos [idest quorum est prima causa, quæ in successione est l. quandiu ȷ̃. de acqui. hæred. & l. quandiù. C. qui admitt. ad bon. poss. ¶ Nota text. ibi [nullam pœnam es-
2 se] quòd officium † cõmissarij, & exequutoris non iniungitur inuito, sicut nec officium procuratoris. l. filiusfam. §. inuitum. s̃. de procur. ¶ Nota hic dum dicit [repellitur] quòd non implens † onus iniunctum, repellitur à cõ
3 modo sibi relicto, & cui applicetur, & videtur, quòd fisco, per reg. l. Papinianus. §. meminisse. s̃. de inoffic. testat. ¶ In contrarium tamen facit. l. pen. hic alleg. & id nota in l. 1. C. de his, quib. vt indig. & quòd remaneat in hæreditate, satis videtur innuere tex. hic. ¶ Hoc autem attendere est vtile ad quæst. si testator † reliquit vxori vsumfru
4 ctum, & prohibuit hæredi, ne molestaret eam, aliàs caderet ab hæreditate, nec declarat, ad quem deberet hæreditas peruenire, nam dubitatur ad quem spectet hæc hæreditas. Iaco. de Bel. in Auth. de nupt. §. si verò. dixit, quòd ad substitutum, vel cohæredem, non ad ipsam mulierem, idem tenet Bartol. in l. vxorem. §. hæres. de leg. 3. & in l. pater. s̃ de hæred. inst. Quidam dant regulam, quòd si repellatur hæres ab hæreditate ratione spretæ conditionis: tunc velut caduca vadat ad substitutum, vel cohæredem; eis deficientibus, ad venientes abintestatò. l. 1. §. pro secundo. C. de cad. toll. sed si ratione spretæ rogationis, tunc deferatur primò nominatis, vt in Auth. hoc amplius. C. de fideicom. Alij dicunt, quòd debet applicari vxori; quia eius contemplatione videtur facta dicta priuatio, d. l. pen. & l. 1. s̃. alleg.

Ex §. sumptus funeris.

SVMMAE.

1 *Funeris expensa æstimatur arbitrio iudicis, secundùm conditionem, & facultem defuncti.*
2 *Impensæ fueris, quæ, & quales esse debeant, & ex quibus rebus hæreditatis faciendæ.*
3 *Exequutori deputato ad vẽdendum, potest fieri solutio pretij, itaque si cum pecunia fugeret, soluens esset liberatus.*

1 §. Sumptus funeris. ¶ Expensa † funeris æstimatũ arbitrio iudicis, secundùm conditionem, & facultatem defuncti, & si in hæreditate non est pecunia, debet seruari modus, qui hic traditur, etsi quid vendatur, debet iudex prouidere, quòd tradatur. h. d. cum seq. vsque ad §. si colonus. l. etsi quis. ¶ Nota primã partem super qualitate
2 † expensarum, quales debent esse secundùm modum inueniendi pecuniam super exequutione, & maximè, quia inchoandum est ab ijs, quæ tempore peritura sunt. Ideò debet attendi, quæ minùs grauent hæreditatem; quia tunc primò debent talia vendi. Et adde ad hoc l. lex, quæ tuto res. §. fin. C. de admin. tut. vbi vide glo. notabilem, quæ decidit, quòd contra talem venditionem non restituitur minor. ¶ Nota, quia venditio permittitur, potest dubita-
3 ri, an exequutori † ad hoc deputato (scilicet ad vendendum) possit fieri solutio, de quo est casus, coniuncta glo. in l. à Diuo Pio. §. si post. ȷ̃. de re iud. quòd potest fieri solutio. Et ideo, etiam si exequutor cũ pecunia fugiat, soluẽs ei, essent liberatus, vt ibi, & in l. fin. ȷ̃. de curat. bon. dand. l. si mandaueris. §. si curator. ȷ̃. mand. l. alio. ȷ̃. de alim. & cibar. lega. & l. si ob causam. C. de euict. notatur in l. & si quis. in princ. quod Prætor debet tueri factum suum, & illud exequutioni mãdare, facit d. l. à Diuo Pio. §. si post. facit. ȷ̃. §. 1. & §. sed si adita.

Ex §. si colonus.

SVMMAE.

1 *Dominium transfertur per sententiam.*
2 *Fauorabilior est causa onerosa, quàm lucratiua.*
3 *Debita amittere, & lucra non capere, non est par ratio.*

§. si colonus. ¶ Etiam de inuectis, & illatis in rem locatam, potest conductor sepeliri in subsidium, & res legata vendi irreuocabiliter, si potest legatario indemni conseruato, de bonis hæreditatis satisfieri. Et videtur facere iste tex. ad notata in l. pen. ȷ̃. eod. ¶ Nota tex. ibi, dum dicit [& dominiũ habet] qui videtur apertè decidere, quòd per sententiã
1 transfertur † dominium, ad idem l. 3. §. item quæri potest. ȷ̃. de reb. eorum. de quibus tangitur per glo. in l. 3. s̃. de public. per Dyn. & Cin. in l. 1. C. commu. vtrisque iud. per Bar. in l. Pomponius. §. qui iussu. ȷ̃. de acquiren. poss. Circa quod adde Ioan. And. in addit. ad Specu. de secundo decreto. §. primò videndum. versic. sed nunquid in actione ex empto. in addit. quæ incip. Dyn. de hac quæstione, &c. vide etiam text. in l. & generaliter. & quod ibi dixi s̃. de noxal. ¶ Nota etiam, quòd fauorabilior est causa
2 † onerosa, quàm lucratiua. l. apud Celsum. §. si quis autẽ ex causa legati. ȷ̃. de dol. excep. non enim est par, eadem-
3 que ratio debita † amittere, & lucra non capere. l. fin. C. de condic. ind.

Ex §. si cui funeris.

SVMMAE.

1 *Si non interest mandantis, actio mãdati non competit, sed quia consistit ipsum mandatum, recurritur ad remedium extraordinarium.*

§. si cui funeris. ¶ Allegatur, quòd ex mãdato testatoris non oritur actio mãdati, sed de dolo; quia tamẽ est variatũ, an acceptauerit mãdatũ, vel non, nõ video, quomodo summari possit, sed dic, vt ȷ̃. eod. dicetur super glo. ¶ In glo. ibi [de dolo] hæc solutio destruit hunc text. & est contra illam regulam, quòd vbi alia potest competere actio, non datur de dolo, sed transitur ad aliam. ¶ In gl. ibi [fuit gratis] & sic non fuit mandatum; quia pecunia interuenit; fuit ergo contractus innominatus, vt dicit Glo. & tale factum, quod æstimationem non recipit, & quod fieri propriè non interest mandantis, vt est sepulchrum, ideo recur
1 ritur ad remedium † extraordinarium; quia actio mandati consistit. l. si procuratorem. §. mandati. ȷ̃. mand. & l. si remunerandi. §. si tibi. eod. tit. Ita declarat istam solutionem Cin. in l. mandati. C. de mandat. ¶ In ead. ibi [mandatum non suscepit] hæc non conuenit literæ, ibi [accepta pecunia] quòd si suscepit pecuniam ob iustam causam, satis concluditur, quòd mandatum acceptauerit sciẽter. clem. 1. de procur. & ideo transitur ad quartam solutionem. ¶ In ead. in fine gloss. quasi dicat ius sepeliendi simpliciter sumptum, non respicit æstimationem, & sic nec interesse intercesserit, ideo non datur mandatum, vt dixi

dixi circa secundam solutionem.ÿ.sed quoddam interesse sic;ideò pro illo datur actio de dolo,suscipiendo enim mandatum,se obligauit,aliàs non teneretur de dolo.s. eodem.l.si quis sepulchrum.§.funus.vnde,cum morte mandantis finiatur,non habet producere actionem mandati, sed monumentum bene recipit æstimationem.l.monumēta.C.de lega.ideò potest dari actio mandati, & hæc est ipsa veritas.

Ex §. Funeris causa.

SVMMAE.

1 *Archiepiscopus,& cæteri similes prælati induti vestibus sacerdotalibus spiritualibus sepeliendi sunt, licèt cæteri layci cum ornamentis non posśint sepeliri,& vestimentis alicuius valoris.& ratio.ibid.*

2 *Voluntas defuncti quomodo seruanda sit, quando mandauit aliquod ornamentum fieri circa eius sepulturam,*

3 *Testatori mandanti aliquid fieri,quod sit cōtra naturalē æquitum, pareri non debet, & quomodo intelligatur, & limitetur.*

4 *Quædam veniunt in conditionem,quæ non veniunt in dispositionem,quæ regula limitatur,& distinguitur.*

5 *L.Seius,& Augerius.ff. ad leg.Falci.quomodo intelligatur, & declaretur.*

6 *Vsus illicitus in vsum licitum conuerti debet.*

7 *Curatio funeris,cōditio sepulturæ,& exequiarum pompa magis sunt solatia viuorum,quàm subsidia mortuorum.*

§. Funeris causa ¶In litera,dum dicit [ad custodiendum] ponit exemplum in eo, quod datur sacerdotibus, vt tota nocte dicant officium, & orationes ad commendandum,vt fit Romæ.¶Nota tex.hic in fine,ibi [non autem oportet] &c.fortè potest esse ratio, ne propter hoc cadauera fodiantur. Aduerte tamen, quòd hoc fallit in vestimentis sacerdotalibus spiritualibus,vt pallio,cum qui
1 bus debet Archiepiscopus,† vel similis sepeliri.cap.2.ex de auct.& vsu pall.& (vt dixit Innoc.) si habuit duo pallia nomine duarum ecclesiarum,quarum Archiepiscopus fuit,cum ambobus debet sepeliri,vide ibi,& loquitur iste tex.quando nihil de hoc est mandatum † à defuncto, sed
2 si hoc mandasset,tunc si mandauit, quòd sit ei coueniens, vel consuetum ex conditione personæ, debet ei pareri. l. militis.C.eod.tit.& ÿ.§.1.si mandauit quod est inconue
3 niens, tunc si id, quod mandauit,† est contra naturalem humanitatem, non debet ei pareri, vt ÿ.de conditi.insti. l.quidam in suo.aliàs debet attendi,an in vim dispositionis,& potest ei non pareri.l.seruo alieno.§.final.ÿ.de leg. 1.aut in vim conditionis,& debet ei pareri.l. Mæuius. ÿ. de conditio.& demonstrat.Quædam enim veniunt in cō
4 ditionem,† quæ non veniunt in dispositionem.l.si quis testamento.ÿ.de condit.instit.iuncta l.vxorem.§.hæres. ÿ. de lega.3.Quod tamen mihi videtur limitandum, secundùm l.2.in fin.& l.1.& quod ibi notatur.ÿ. ad leg. Falci. & l.hæreditas.§.1.s.de petit.hæred.facit quod dicam.ÿ. proximo.§.¶Nec obstat prædictæ distinctioni.ÿ.ad leg.
5 Falci.† l.Seius, & Augerius.vbi id,quod non potest fieri per modum dispositionis,nec potest fieri per modum cōditionis;quia ibi in fraudem legis & hominis fiebat. Adde notabilem casum in l.medico.§.fin.ÿ. de aur. & arg. leg. vbi patet, quod si talia ornamenta retineantur,non remanent penes hæredem,sed debenē legatario ornamentorū, licèt videantur potiùs deberi dare pro anima defuncti;
6 quia vsus † illicitus debet ad alium vsum licitum conuerti.Clem.quia contingit.ext.de relig.dom.facit quod notatur in l.legatum.ÿ.de vsufr.lega.¶Postremò adde prædictis text. Augustini in cap.animæ defunctorum.13.q.2.
7 vbi dicitur, quòd † curatio funeris, conditio sepulturæ, pompa exequiarum magis sunt solatia viuorum, quàm subsidia mortuorum.

Ex §. Hæc actio.

SVMMAE.

1 *Quando legatum relictum pro sepultura, & redactum ad eā quantitatem,quam talis arbitrabitur, & propterea dicatur incertum,non tamen vitiatur fauore piæ causæ.*

2 *Licèt impensa non posśit repeti ab impendente in re aliena, si tamen res extat,in qua fuit facta impensa,poterit ipse vti retentione.*

§. Hæc actio. ¶Funeraria actio pro sumptu funeris descendit à bono,& æquo,vnde multæ considerationes haberi debent, de quibus hic traditur. ¶Nota text. dum dicit [ex bono,& æquo] quia per istum tex.dicit Guil. in Specul. de instrum.edit.§.nunc verò aliqua.versicu. an si simpliciter commissarius,quòd commissarius, vel exequutor teneatur reddere rationem,allegat tamen ibi pro, & contra, & Ioan. Andr.satis in addit.quæ incipit,de Episcopo expeditum est.¶Nota secundò tex.hic in ver. quid ergo,quòd
1 hoc casu, licèt tale relictum † pro sepultura videatur incertum,quia legatum est, quantum talis voluerit expendere arbitrio suo,nō tamen vitiatur;quia videtur versari fauor piæ causæ,sicut cum legatur pro maritandis damicellis.l.si filiæ pater.ÿ.de legat.3.vel alia pia causa.l.cum post.§.gener.ÿ.de iur.dot.l.vtrùm.§. 1. ÿ. de re dub. ¶Nota tertiò text. ibi [si res egrediatur] quia isto casu
2 potest dubitari, licèt † impensa non repetatur, si tamen res extet,in qua impensum est,an villa posśit vti retētione illius,& puto dicendum,quòd sic,vt l. si in area. §. fin. ÿ. de condit.indeb.posset tamen ei imputari culpa; quia aliàs erat gratis,vel pro minori expensa emptus, argu. l.si procuratorem.§.mandati.ÿ.mandati.& ita tenet Guil.in in simili in l.qui in aliena.§.fin.s.de neg.gest.

Ex §.sed interdum.

SVMMAE.

1 *Actus,qui geritur,licèt de iure non præindicet,vtile tamē est, quòd in eo pars protestatur,& animū suum declaret,ne qua posśit oriri dubitatio.*

2 *In contractibus non est licitum recedere à proprio significatu verborum in præiudicium tertij.*

3 *Protestatio non extendit vires suas vltra sensum verborum.*

4 *Protestatio tacita prodest in his, quæ pendent ab vnius tantùm voluntate, secus in his,quæ ab alterius pendere posśunt, in quo necesse est,quòd ei innotescat,& consentiat.*

5 *Protestatio non afficit singularem successorem.*

6 *Protestatio iudicialis requirit expresśionem causæ, aliàs est nulla.*

7 *Protestatio requirens scripturam,an posśit probari per testes, circa quod vide distinctionem Auctoris,& conclusionem.*

8 *Denunciationes syndicorum,& massariorum in ciuitate habēt vim libelli,ideò in scriptis fieri debent, quia vigore ipsarum formantur inquisitiones,& processus.*

Protesta-

9 *Protestatio non trahitur retro, nec operatur, nisi ex tempore, quo fit.*

10 *Stante statuto, quòd maleficia sint denuncianda infra quinque dies, qñ terminus incipiet, si non fuerit declaratus per statutum, an scilicet à die protestationis, vel cõmissi delicti. Item quæ verba requirantur in protestatione. ibid.*

11 *Syndico, qui tenetur denũciare omnia protestata per offensos, si protestatur quis, quòd denunciet omnes iniurias sibi illatas per Petrum, nõ sufficient verba ita generalia, sed opus erit, vt specificet iniuriam cum designatione loci, & temporis.*

12 *Stante statuto, quòd mulier non possit testari, vel minor contrahere sine præsentia agnatorum, vel facta potestatione, ꝙ intersit, sufficient in potestatione generalia verba [quia volo testari, vel volo contrahere] quod verum, nisi statutum requireret maiorem notificationem, & ratio.*

13 *Protestatio sequens an tollat effectum præcedentis protestationis, remissiuè.*

Item per pactum contrarium, an videatur ab ea recessum. nume. 14.

15 *Allodium quid sit.*

16 *In matrimonijs, & sponsalibus verba debent intelligi, & interpretari secundùm communem intellectum verborum.*

§. Sed interdum. ¶Causa pietatis inhibet repetitionem impensæ, etiam in causam fauorabilem, nisi de alio aĩo impẽdentis appareat. In quo vtile est, ꝙ ex eius protestatione apparere possit. ¶Nota istum text. ibi in versic.
1 [plerique] quòd licèt † actus, qui geritur, de iure non præiudicet, vtile tamen est, quòd (nequa possit oriri dubitatio) pars protestetur, & animum suum declaret. ¶Nota secundò, quòd in contractibus † non est licitum rece-
2 dere à proprio significatu verborum in præiudicium tertij, facit l. 1. §. si is, qui nauem. ꝟ. de exercit. ¶Item allegatur, quòd protestatio †non extendit uires suas vltra sen-
3 sum verborum, de quo per Innoc. in cap. cum M. Ferrariẽsis. extra de constit. & per Ioan. And. in reg. in generali. de reg. iur. lib. 6. ¶In glo. in verbo, oportebit. Est autem hoc vtile in his, quæ possunt dupliciter valere, vel intelligi, & ideo dixit Inno. quòd in responsione, quam reus facit in libello (quæ potest intelligi animo litem contestandi, & animo simpliciter iudicem constituendi) standum est protestationi, vnde si protestatur, quòd non respondet animo litem contestandi, non est facta contestatio, secũdùm eum, qui ista notat in d. c. cum M. Ferrariensis. extra de consti.
4 Et aduerte, quia loquitur hic in voluntate † in dependentibus à voluntate vnius, vt l. diuortio. s̃. de nego. gest. & l. qui in aliena. §. Celsus. ꝟ. de acquiren. hered. quo casu non requiritur partis præsentia, nec est necesse, quòd ei innotescat, quod est secus, si dependeret etiam à voluntate alterius. l. final. §. item si prædixerit. ꝟ. naut. caup. stabul. & de ista protestatione secreta vide Innocen. in ca. bonæ memoriæ. extra de postul. prælat. in glo. super verbo, requisitus. in fine. Et hoc casu, quando pendet à voluntate duorum, non prodest protestatio, nisi aduersarius consentiat, quod in iudicijs præsumitur, quòd cousentiat, vt l. fideiussor. in princ. s̃. qui satisd. cogan. secus in exrraiudicialibus, secundùm Innocen. in c. Cum a. extra de elect. ¶Ad huius autem materiæ declarationem primò nota, quòd
5 †protestatio non afficit singularem successorem, vt l. 3. §. opus. & ibi notatur. s̃. de alien. iud. mut. caus. fact. ¶Item
6 nota, quòd si protestatio† est iudicialis, requirit expressionem causæ, aliàs est nulla. l. 1. C. de præd. decur. lib. 10. ibi [causas, quibus strangulatur sigillatim exponat] & istum casum singulariter Bart. allegauit in l. fin. C. de edi. Diui Adr. tollen. ¶Dubitatur autem in ista materia, an protestatio requirat scripturam, & præsuposito quòd sic,
7 an possit probari † per testes, gloss. videtur etiam sentire, ꝙ nõ, in l. pen. ante fin. C. depos. & videtur casus in l. fin. C. de neg. gest. ibi [vel sine scriptis] ad idem l. scire autẽ oportet. §. oportet. de excusat. tut. potest br̃ dici, ꝙ protestatio, quæ succedit loco actionis, debet fieri in scriptis, vt l. fin. C. de anna. except. sed illa, quæ non succedit loco actionis, regulariter põt fieri sine scriptis, quod vult Bar. in Auth. hanc autem querelam. C. de non num. pecun. potest tamen dici, quòd ibi non sit fallentia; quia & ibi protestatio succedit loco actionis, vel libelli. Et ex his infertur
8 ad denunciationes† syndicorum, vel massariorum in ciuitate; nã debent fieri in scriptis; quia habent vim libelli; nam ad tales denunciationes formantur inquisitiones, & processus. l. ab accusatione. §. nunciationes. ꝟ. ad
9 Turpili. ¶Item adde aliud, quòd † protestatio non trahitur retro, nec operatur, nisi ex tempore, quo fit. l. fin. C. de neg. gest. Et hoc est vtile ad statuta, quòd maleficia de-
10 beant † denunciari. ꝟ. quinque dies, nec declarant, quando incipiãt, quòd incipiãt à die protestationis, & non maleficij commissi. Qualia autem verba in protestatione requirantur, videtur, quòd sufficiant quælibet expressa, vt d. l. fin. iuncta gloss. prima. C. de neg. gest. Bar. dixit quòd si intentio protestantis referatur ad certam speciem, requiruntur verba specialia. l. aut qui aliter, in principio. ꝟ. quod vi, aut clam. secus si vniuersaliter, & simpliciter intendit prohibere; quia tunc sufficiunt generalia. Bal. in l. vt perfectiùs. C. de anna. except. dixit in hoc dubio, quòd vbi protestatio fit viua voce, requirũt verba, sed vbi ĩ scriptis, sufficit, quòd ei detur scriptura, continens protestationem, licet sibi non legatur, nec mirum, quia sufficit eam affigere ad domum, vt d. l. vt perfectiùs. ¶Ex
11 hoc etiam infertur † ad syndicos, qui tenentur denunciare omnia protestata per offensos; nam si sic quis protestetur, quòd denunciet omnes iniurias ei illatas per Petrum, ꝙ nõ sufficiant ista verba generalia, imò requiritur designatio, & specificatio iniuriæ, vel offensæ cum specificatione loci, & temporis. l. Prætore dixit. in princ. ꝟ. de iniur. ¶Item prædicta faciunt ad statuta, quòd mulier † non
12 possit testari, vel minor contrahere, nisi præsentibus agnatis, vel facta protestatione, quòd intersit; nam sufficerent verba generalia in protestatione [quia volo testari, vel contrahere] nec requiritur alia singularis declaratio voluntatis; quia possum mutare voluntatem, quod intelligo, nisi statutum requireret maiorem notificationem; quia tunc esset ei standum. ¶An autem protestatio † se-
13 quens tollat effectum præcedentis protestationis, vide examinatum per Cin. in l. 1. C. de lit. contest. in sexta quæstione, & Barto. tangit in l. 1. §. pœna. ꝟ. de liber. agnosc. ¶Item an per pactum cõtrariũ videatur ab ea recessum,
14 † dicimus, quòd in pendentibus à sola eius voluntate, nõ videtur recessum, quando actus contrarius immediatè sequitur, aliàs sic. l. ita stipulatus. ꝟ. de verb. obl. l. si finita. in prin. ꝟ. de dam. infec. & l. de die. in prin. s̃. qui satisd. cog. secus si à voluntate vnius, & alterius dependeret. l. cum in plures. §. locator horrei. ꝟ. loca. ita etiam debet intelligi. c. solicitudinem. extra de appellat. de quo in l. pacta nouissima. C. de pact. & reassumitur latè per Bart. in l. nõ solùm. §. morte. ꝟ. de oper. nou. nun. ¶In ead. glo. ibi [allodio] de isto verbo tangitur in gl. ĩ l. si familiæ. s̃. famil.
15 ercis. & appellatur † allodium res propria, quæ à nemine agnoscitur, non tamen excludit superioritatem Principis per iurisdictionem, vt patet in feudis. in titulo. de pace iuram. fir. c. 1 §. ad hæc. & ibi no. Iacob. de Belu. & tangitur. per

per Ioan.And.post Hostiens. in c.nimis. extra de iureiur. ¶In eadem glo.ibi in fine, nota hac doctrinam,cui adde,
16 q† in† sponsalibus, & matrimonijs verba prædictionis,vel protestationis debent intelligi,& interpretari secundùm communem intellectũ verborum.c.ex literis.l.1. extra de sponsal.& ideo si appareat, quòd velit quis probare eo proposito se copulatum mulieri,quòd nolit cum ea stare legitimè,non debet audiri. Ita dicit glo. in c. vt clericus. extra de regular.

Ex §.Iudex, qui.

SVMMAE.

1 *Testator mandans fieri crucem,vel calicem in eius capella, vel in aliqua ecclesia, licèt non declaret,de qua materia conficienda sint:intelligitur tñ velle eam confici de argento in honorem Dei.*
2 *Actio fam.ercis.an ita sit priuilegiata,sicut funeraria.*
3 *Infirmus an possit inuitus curari.*
4 *Exequutor testamenti potest officium suum exequi, dato quòd hæres contradicat.*
Item an hæres sit vocandus,remissiuè.

§.Iudex,qui. ¶Modice expensæ factæ in sepeliendo defunctum diuitem in eius contum eliam, non debet haberi ratio. Et funerans ex necessitate, quã sibi putabat incumbere,habet solùm vtilem funerariam.h.d. Et vbi pro tali impensa potest alia petere,non datur funeraria. h. d. cum duobus.§§.seq.& facit iste tex. in argumentum, quòd si te-
1 stator † mandet fieri calicem, vel crucem in capella, nec declaret aliter, de qua materia, quòd non debet fieri de vili materia, vt de stagno, vel auricalco, vel simili, sed de argento; quia hoc non esset honor Dei, sed contumelia,arg.hic,& hoc probatur in specie in l.Titia.§. fi.ȷ̃. de.aur.& argen.leg.¶In text. ibi [ex causa] idest quia iustam causam habuit credendi.l.de ætate.§.ex causa.ȷ̃. de interr.act.nota illam.¶In tex.ibi [& ideo si fam.ercis cun.] &c.circa quod potest dubitari, an ista † fam. ercis.
2 sit priuilegiata,sicut funeraria,de qua ȷ̃.eod.l.impensa.videtur quòd sic, quasi ista sit subrogata loco illius; ergo eius naturã assumit,arg.l.si eũ.§.qui iniuriarũ.s̃.si q̃s cau. videtur enim ius agendi fundari super eadem causa fauoris.In contrarium facit;quia hic diuersificantur actiones, quod videretur frustratorium,si essent eiusdem naturæ,& effectus,& hoc probari videtur.ȷ̃.§.seq.idem Labeo. ibi [& generaliter.] Quod est vtile scire pro modo libelli, in quo notab.medium narrandi,& concludendi percipitur,in qua actione concludatur,licèt nomen actionis non exprimatur,secundùm notata in l. edita. C. de eden. & etiam propter priuilegia tributa funerariræ in d. l. impensa.ȷ̃. eod. ¶In tex.ibi [prohibuit] videtur,quòd filius petere non possit,ergo contra facit quod sequitur. ¶Extra nota istum tex. qui videtur facere ad quæstionẽ de soluente pro condemnato in certa quãtitate pecuniæ, quam si non solueret ad diem,debebat ei pes, vel manus, vel membrum aliud mutilari, vel alia pœna poni in corpus,quòd soluens possit repetere. quam quæstionem vide transumptam per Bart.in l. Stichus. ȷ̃. de pecul.lega. Idem in condemnato ciuiliter, de qua vide per Ioan.Andre.in c.laycus.de for.compet.lib.6.in nouell. ¶Item fa-
3 cit ad aliam quæst. quæ est, an infirmus † possit inuitus curari,hic enim videtur probari,quòd possit, pro hoc. l. soluendo.s̃.de nego. gest. vide de hoc gl. notabilem in c. 1.dist.83.& hoc tenet Specu.in titu.de salar.§. fin. versic. quid si infirmus.¶Nota etiam tex.hic,in versi.[& quid si
4 testator] qui probat, quòd † exequutor potest officium suum exequi,licèt hæres contradicat, an tamen hæres sit vocandus,vide per Bar.in l.alio.ȷ̃. de alim. & cibar. leg.

§.Qui mandato. ¶Hæc actio funeratoria datur mandanti aliquem funerari,non exequenti mandatum;quia ille habet mandati.Et ex mandato pupilli sine tutoris auctoritate agit impendens contra hæredem, ad quem spectabat funerari, & ẽt cõtra ipsum pupillũ, si hæres esset Contra etiam extraneum mandantem agit mandati,non funeraria.Sine mandato impendens (tanquam vtilia gerens) habet funerariam contra hæredem, etiam ratum non habentem.h.d.in terminis,& in summa.

Ex §.Datur autem,

SVMMAE.

1 *Aduocans partem hæreditatis,& præter cogitatum defuncti tenetur ad partem probabilium expensarum.*

§.Datur autem. ¶Funeraria datur cõtra succedẽtem de iure prætorio,aut ciuili,etiam si sit patronus succedens per contra tabulas.h.d.ad literam cum parua l.seq.¶In tex. ibi [successores] idest vniuersales, pone exemplum in fideicõmissario, cui restituta est hæreditas ex Trebellia-
1 no. ¶Nota hic, quòd † auocans partem hæreditatis, & præter cogitatum defuncti,tenetur ad partem probabiliũ expensarũ,concordat.§.sumptus.qui hic allegatur in glo

Ex l. In eum,ad quem.

SVMMAE.

1 *Impensas funeris statim imcumbit viro,licèt ad dotem reddendam dilationem habenti.*

L.In eum,ad quem. ¶Impensa sepulturæ spectare debet ad illum, ad quem res pertinet, & illa sto ta,quam lucratur,& impensa funeris iudicatur æs alienũ, & nota istum tex. ad statuta,quæ dicunt vir lucretur tertiam,vel dimidiam dotis.¶Nota hic ex l. sed si nõdum.
1 quòd ista † impensa funeris statim incumbit viro, licèt ad dotem reddendam (de qua fieri debet hæc impensa) dilationem habeat hodie,secundùm l.vnicam.§.exactio. C.de rei vxor.act.

Ex l.Neratius.

SVMMAE.

1 *Pactum initum inter partes,ne possit arbiter cogi sententiam dicere,an valet.*
2 *Maritus tempore,quo recepit dotem,licèt totam, & integram promittat restituere in omnem casum, & euentum ipsius dotis restituendæ:poterit tamen vti iusta retentione eius, quod impendit,puta pro impensa funeris vxoris,&c.non obstantibus illis verbus [totam,& integram.]*
Item poterit retinere illam partem, quam lucratur ex forma statuti, moriente vxore sine liberis. nume. 3. dictis verbis non obstan.

Valet

4 *Valet pactum, quòd à sententia arbitri possit appellari.*
5 *Pacto contrahentium non potest renunciari solemnitati à statuto requisitæ, aliàs pactum non valet.*
Item in donatione remissiuè.
6 *Cõcernentibus publicã vtilitatẽ, nõ possunt partes renunciare.*

L. Neratius. ¶Pactum inter dotantem, & maritum, quòd maritus non conferat in funus vxoris in certa parte dotis retenta, valet quò ad eos, sed non quò ad extraneum funerantem, & paciscens totam dotem sibi restitui: nihilominus ad impensam funeris ipsius mulieris conferre tenetur. h. d. ¶Nota istum text. ibi [quia pactum] &c. quia facit ad plura; al-
1 legatur enim, quòd non valeat † pactũ inter compromittentes, ne arbiter possit cogi sententiam dicere. Alij tamẽ dixere contrarium, quam quæstionem vide examinatam per Guil. in Specul. de arbit. §. sequitur. versi. quid si actio est. ¶Nota. istum text. ibi [conferre eum] iuncta glo. ex
2 quo collige, quòd licèt † maritus tempore, quo recepit dotem, promittat restituere totam, & integram in omnẽ casum, & euentum restituendæ dotis: tamen potest vti iusta retentione eius, quod impendit, vt pro expensa funeris vxoris, &c. Et sic facit, quòd illam partem, † quam lucra-
3 tur ex forma statuti (vxore mortua sine liberis) possit retinere, non obstantibus illis verbis [integram. & totã] quia debent intelligi, quatenus ex forma statuti restitutio fieri debeat, arg. c. Abbate extra de ver. sig. est tamen cautum, quòd in instrumento illa verba debeant poni [salua parte, quam debet lucrari per statutum.] ¶Nota e-
4 tiam tex. in eadem ratione [quia pacto] &c. quòd † à sententia arbitri possit appellari. hoc tenet Cin. in l. 1. C. de arbit. Bart. reassumit latiùs in l. nemo potest. ff. de le
5 ga. 1. ¶Item facit, quòd per pactum † contrahentium nõ possit renunciari solemnitati à statuto requisitæ, aliàs nõ valet, vt hic. quod etiam in donatione tenuit Guil. in l. illud. C. de episc. & cle. & Bart. in l. Modestinus. ff. de don. Idem disputando tenuit Iaco. de Bel. de quo per Bal. in c. 1. §. si quis per 30. si de feud. defunc. contẽ. fuer. in libell.
6 feud. pro quo facit, quia concernentibus † publicam vtilitem non possunt partes renunciare, de quo per Bart. in l. si quis pro eo. ff. de fideiuss.

Ex §. Si maritus.

SVMMAE.

1 *Marito lucrante dotem, non tenetur pater conferre in funus filiæ, nisi in subsidium, quando dos ad talem impensam non sufficeret.*

1 §. si maritus. Pater non tenetur † conferre in funus filiæ, quãdo maritus dotem lucratur, nisi in subsidium, quando dos ad talem impensam non sufficeret. h. d.

Ex §. Cum mater.

SVMMAE.

1 *Impensa funeris primò detrahitur de dote.*

1 §. Cum mater. ¶Impensa † funeris detrahitur de dote primò. hoc dicit, quod declara, vt hic in gl. & ff. eod. in l. Celsus. vbi vide.

Ex l. In patrem.

SVMMAE.

1 *Impensa funeris filij in potestate, spectat ad patrem, secundũ tamen facultatem, & dignitatem.*

1 L. In patrem. Impensa † funeris filij in potestate, spectat ad patrem. h. d. secundum tamen facultatem, & dignitatem. ¶In gl. in fine, dum allegat l. si filius. §. 1. vide quod ibi dicetur.

Ex l. Celsus scribit.

SVMMAE.

1 *Quod lucratur maritus de dote, non est de hæreditate mulieris.*

L. Celsus scribit. ¶Pro rata dotis (quã marit⁹ lucrãt) & aliorũ bonorum mulieris fit expensa sepulturę ipsius mulieris absq; aliqua deductione legatorũ, vel æris alieni. h. d. cũ quatuor cõtrarijs ll. seq. ¶Nota tex. hic, & ff. eo. in l. pro
1 rata. vbi videtur probari, ꝙ illud, quod † maritus lucrãt de dote, nõ fit de hæreditate mulieris, hoc videt gl. sentire, ꝗ allegat istam, & sequentẽ in l. pro hæreditarijs. C. de hæredit. act. & sic maritus non tenetur, vt hæres eius. s. ad debita pro funeraria, & sic tanquam hęres in dote. Est autem hoc vtile pro hoc, quòd talis portio legitimam filij non minuit, vel patris mulieris: sed solùm de residuo detrahitur. Ita probatur hic, & in d. l. sic pro rata.

Ex l. sic pro rata.

SVMMAE.

1 *Si relinquat marito inopi vxor dotes suas, non habebit locum in tali relicto dispositio l. hac edictali. C. de secund. nupti. & ratio.*

L. sic pro rata. ¶Pro vestimentis marito datis (& cõstãte matrimonio in casibus permissis) nõ conuenit ipse funeraria, sed solùm tenetur, in quantum facere potest. h. d. Et pro euidentia præmitte gloss. primam, & circa, quæ allegantur in ea. ¶Nota tex. hic, in versi. [præterea.] per quem quidã ar-
1 guunt, quòd si vxor † relinquat viro inopi dotes suas, in tali relicto non habet locum prouisio l. hac edictali. C. de secund. nupt. quia videtur maritus tutus potius ratione inopiæ, quàm ratione relicti, quamquã videat venire contra prohibitionem illius leg. quod an sit verum, pro nunc non determino. ¶In glo. fin. vbi in legato liberationis venit totum, quod liberatus debebat, licèt soluendo non sit, sed dic, quòd ibi agitur de aliquo liberando, hic de aliquo obligando.

Ex l. Quòd si nulla.

SVMMAE.

1 *Dedecus vxoris est dedecus viri.*
2 *Maritus tenetur alere vxorem, etiam indotatam.*

Bona

3 *Bona viri, sicuti sunt obligata uxori pro dote, & sic pro principali, ita sunt etiam obligata pro alimentis eiusdem.*
4 *Bona obligata pro sorte, videntur etiam obligata pro vsuris.*

L. Quod si nulla, ¶ Etiam nulla dote data, tenetur maritus in subsidium, in quantũ facere potest ad vxorẽ sepeliendam. ¶Nota hic in fine, ꝙ dedecus † vxoris est
1 dedecus uiri, facit. ff. de iniur. l. 1. in princ. ibi. [itẽ aut per semetipsum.] ¶Extra nota vnum casum hic in fine, per
2 quẽ dixit Dy. ꝙ maritus † vxorem (etiam indotatam) tenetur alere. Ita allegatur per eum in l. si cum dotem. §. sin aũt. ff. sol. mat. facit l. quod in vxore. C. de neg. gest. ¶Sed
3 dubium est, an sicut bona † viri sunt obligata pro dote, ita & pro alimentis. Et videtur dicendum, ꝙ sic; quia bona
4 † obligata pro sorte, vidẽtur ẽt obligata pro vsuris. l. Lutiꝰ. ff. qui pot. in pign. habean. facit, qđ not. in l. Lutius. ff. de alim. & cibar. lega. & in l. Caius. de annu. lega. & hęc est communis opinio, & vera, secundũ Iaco. de Are. licèt aliqui contra, & per Bart. qui facit mentionem in d. §. sin autem.

Ex l. si mulier.

SVMMAE.

1 *Diuortium de iure Digest. indistinctè permittebatur: de iure verò Cod. solùm ex causis enumeratis in l. cõsensu. C. de repud. Hodiè verò de iure can. indistinctè prohibetur. nu. 2.*

L. si mulier. ¶Maritus, à quo vxor diuertit, licèt eius dotem lucratus sit, non confert ad impensam funeris eius morientis in secundo matrimonio. ¶In tex. super verb. [diuortiũ] dica-
1 tis, ꝙ isto † iure indistinctè permittebaẽ, vt patet in titulo de diuortijs. Iure aũt Codicis solũ ex causis enumeratis in l. cõsensu. C. de repud. quę tñ hodie sunt abbreuiatæ ꝑ ius
2 Auth. vt ibi notaẽ: hodie de iure canonico † indistinctè prohibetur; quia quos Deus coniunxit, homo non separet. 32. q. 2. c. quos Deus. Legimus, quòd ab vrbe condita vsque ad 150. ann. nullũ diuortiũ interuenit. Primus autem, qui libellum repudij misit, fuit Spurius Carpilius, qui vxorem sterilitatis causa dimisit, ita refert Val. in prin. c. si in studijs antiquis. in quarto exemplo.

Ex §. Is, qui filiam familias.

SVMMAE.

1 *Filiafam. per matrimonium nõ exit à patria potestate, licèt dicatur subire potestatem viri.*

§. Is, qui filiam familias. ¶Funerãs filiã cõuenit maritũ lucrantẽ dotẽ, postea patrẽ, cui in restitutione dotis imputaẽ, qđ impẽderat. h. d. cũ l. seq. & sequẽ. ¶In tex. ibi [à marito] idest dotẽ lucrante. ¶Nota hic tex. quò ad modum agendi ad talem impensam funeris. ¶No-
1 ta secũdò ex tex. hic in principio, & ex l. seq. quòd † per matrimonium non exit filia de patria potestate, licèt dicatur subire potestatem viri; quia illud ẽ verũ, quò ad debitum carnis, & quò ad operandum; & ita notatur Instit. de sena tuscon. Tertull. in §. 1. & in l. si vxore. C. de cond. inser.

Ex l. si filiusfam.

SVMMAE.

1 *Magna domini debet esse pietas erga seruum suum (qui cũ mortuus fuerit) non debet in sepultum illius corpus abijcere, tãquam animalis irrationalis.*

L. si filiusfam. ¶Expẽsa sepulturę filijfamilias militis dẽt fieri de eiꝰ peculio castrẽsi, & in subsidiũ respicit patrẽ. h. d. Et sepeliẽti seruũ alienũ, cõpetit cõtra dñm funeraria, quę est perpetua, & in hæredes trãsitoria. ¶In gl. 1. in fi. hãc declara, vt ibi notatur, & in l. pater, qui castrẽse. in princ. eo. tit.
1 ¶Nota. in §. qui seruũ. de pietate † domini in seruum, quã debet habere, nec debet corpus eius abijcere, vt animalis irrationalis.

Ex l. si possessor.

SVMMAE.

1 *Etiam post hæreditatem restitutã, potest possessor hæreditarius consequi impensam funeris funeraria actione.*

1 L. si possessor. ¶Etiã post † hæreditatẽ restitutam põt possessor consequi impensam funeris vtili funeraria actione. h. d.

Ex §. si eodem momento.

SVMMAE.

1 *Pactum de dote lucranda, vxore præmoriente, & statutum pariter de lucro dotis partis habet locum etiã in vxore, et marito simul, & eodem temporis momento mortuis, & ratio.*
2 *Si simul, & eodem tẽpore decedent donatarius, & donator, ita vt ignotũ sit, quis prior expirauerit, præsumitur donator, sicut mulier, præmortua viro, stãte statuto de dote lucrãda, vxore præmoriente.*
3 *Statuti verba licèt non trahantur ad casũ fictum, trahuntur tamen ad præsumptum.*
4 *Statutũ loquens de homicida, vel adultero, debet intelligi de vero, non de præsumpto.*
5 *Ius cõe licèt verificetur in actu ficto, non tamen ius speciale.*
6 *Statuta loquentia de ciuibus, non comprehendũt fictos ciues.*
7 *Contra instrumẽta cõfessionata, vel quæ habẽt insertũ ꝑceptũ, licèt nõ admittatur probatio ꝑ testes: tñ cõtra præsumptionẽ resultantẽ ex ipso instrumẽto, admittetur probatio per testes.*

L. Si eodem momento. ¶Mortuo viro, & vxore eodẽ tẽpore, obligaẽ hæres viri ad sepeliendũ pro rata dotis, quæ ad eũ peruenit. ¶Nota hic apertè ꝓ-
1 bari, ꝙ † pactũ de dote lucrãda, vxore ꝑmoriẽte, vel statutũ de lucro dotis partis (sicut est hic) hẽt locũ ẽt in eis simi-
2 liter mortuis, & est rõ; qa † ꝑsumitur mulier ꝑmortua, vt hic. in gl. qđ est notãdũ, & quotidianũ, circa qđ vide tex. in §. si ambo. hic alleg. & in l. si inter virũ. ff. de reb. dub. & in l. ex facto. §. pe. ff. ad Treb. ¶Nota mõ hic coniuncta gl. 1.
3 ꝙ licèt verba † statuti nõ trahãtur ad casũ fictũ, vt l. 3. §. hæc verba. ff. de neg. gest. tñ trahuntur ad præsũptũ, vt hic.
4 ¶Aduerte tñ, ꝙ † statutũ loquẽs de homicida, vel adultero, dẽt intelligi de vero, & nõ ꝑsumpto, vt in Auth. vt null. iud. §. adulterã. per quẽ tex. dicit ibi Iac. de Bel. de quo tãgit in l. trãsigere. in gl. quæ incidẽter allegat. C. de transac.
5 ¶Itẽ ꝙ licèt ius cõe † verificeẽ in actu ficto, sm̃ nota. in c. innotuit. extra de elec. nõ tñ ius spãle. l. ex ea. §. insulã. ff. de verb. oblig. & l. si ita quis. §. 1. ff. de leg. 2. & ita notatur in c. venerabilẽ. extra de elec. & ideo est magni effectꝰ; qa
6 statuta † loquentia de ciuibus non comprehendunt fictos ciues, secundùm omnes, facit quod notat Bart. in l. si maritus. §. 1. ff. de adulter. & in l. si is, qui. ff. de

 vsucap.

vſucap. ¶Vnum incidenter nota, ꝙ licèt cõtra inſtrumenta confeſsionata, vel, quæ habent inſertum præceptũ, non admittatur probatio ꝑ teſtes: tñ cõtra præſumptionẽ reſultãtem ex ipſo inſtrumẽto, admittetur probatio per teſtes, niſi ſcriptura apertè aliud cõtineat. Ita colligiẽ ex gl. notabili. ĩ l. reos. §. cũ tabulis. ÿ. de duob. reis. facit qđ notat gl. in l. iuriſgentium. §. ꝙ ferè. s̃. de pac.

Ex l. Si quis fuerit hæres,

S V M M Æ.

1 *Etiam penes hæredem indignum remanent iura ſepulchrorum.*
2 *Priuatio hæreditatis non priuat iure ſepulturæ.*
3 *Committens quis crimẽ, propter quod omnia eius bona ſint publicanda, non per hoc amittit iura patronatus, quæ habebat ad præſentandum aliquem ad regimen eccleſiæ.*
Fallit in crimine læſæ maieſtatis, & hæreſis, quæ æquiparantur. ibid. nu. 4. & 5.

L. Si quis fuerit hæres.

¶Etiã penes
1 hæredẽ † indignũ remanẽt iura ſepulchrorũ. h. d. ¶In tex. ibi [iura ſepulchrorũ] hoc eſt ſiue ſit hęreditariũ, ſiue ſit familiare, ſm̃ gl. in l. perinde. ÿ. ad Treb. ¶Nota ergo, ꝙ pri
2 uatio † hæreditatis nõ priuat iure ſepulturæ, & ſic facit ad id, qđ dixi. s̃. eo. in l. familiaria. & l. ſeq. & eſt vtile, ꝙ arguẽdo de iſto iure ad ius patronatus (vt facit tex. in c. 1. & ibi
3 ꝑ gl. extra de iure patr.) hic vr̃ probari, ꝙ licèt † quis committat crimẽ, propter quod eius bona oĩa publicẽtur; nihilominus non perdat ius patronatus, qđ habebat ad præſentandũ aliquẽ ad regimẽ eccleſiæ, qđ vr̃ verũ, niſi in cri
4 mine læſæ † maieſtatis, per l. 1. §. interdum. hic alleg. in gl.
5 Ex quo põt ẽt colligi, quid in crimine † hæreſis, qđ æquiparatur crimini læſæ maieſtatis. Auth. bona damnatorũ. C. de bon. præſcrip. & c. cum ſm̃. extra de hæret. lib. 6.

L. Si locus ſub conditione:

S V M M Æ.

1 *Rem ſub conditione legatã non poteſt interim hæres facere religioſam, ædificando eccleſiam, hoſpitale, vel alium locum religioſum, & nu. 2.*
Et alienatio talis (pendente cõditione) eſt ipſo iure nulla. n. 3.
4 *Stante ſtatuto, quòd de qualibet re vendita ſit ſoluenda gabella, aliàs contrahentes incidant in pœnam ſtatuti, an vendita re legata (pendente conditione, ſub qua legata erat) committatur pæna ſtatuti, ſi de tali venditione nõ fuerit ſoluta gabella, ſtante opi. ꝙ venditio tenuerit, & an ſecundùm contrariam opi. ſufficiat de facto fieri ad commiſsionem ipſius pœnæ.*

L. Si locus ſub cõditione.

1 ¶Rẽ ſub cõditione † legatã, non põt interim hæres facere religioſã. h. d. ¶In tex. ibi [mortuũ] ideſt alium, q̃ defunctũ, & ceſſat contrariũ. ¶Nota tex. hic, qui vr̃ apertè deci
2 dere, ꝙ in re ſub conditione legata, nõ põt fieri † eccleſia, hoſpitale, vel alius pius locus, caſus eſt, ſecundùm Bar. Et
3 vr̃ hic probari, ꝙ alienatio † talis facta per hæredẽ (conditione pendente) ſit ipſo iure nulla, in quo variæ fuere ſnĩę; quia cõiter cõcluditur cõtrariũ, de quo vide examinatum plenè in l. fi. §. ſin autẽ ſub cõditione. C. comm. de leg. Hoc
4 aũt ẽ vtile ad ſtatutũ, quo cauetur, ꝙ gabella † debeat ſolui de re vẽdita, aliàs cõtrahentes incurrãt pœnã; quia ſi non ſoluta fuerit gabella de tali venditione (ſecundùm opi. quæ eſt, ꝙ venditio tenuerit) nõ eſt dubiũ pœnam cõmiſſam; ſecũdũ verò aliã opinionẽ eſt dubiũ, an ad cõmiſsionem pœnæ, ſufficiat de facto fieri, de quo in l. ea quidem. C. ſi mancip. ita fuer. alien. in l. vbi pactũ. C. de tranſac. ¶Aduerte tñ, ꝙ ſi hoc lex declararet, non eſt dubium, vel ſi diceret [quomodocunque contrahãt] &c. Ita intelligo. c. eum, qui. de præbend. in 6.

Ex l. Minimè.

S V M M Æ.

1 *Pro patria, & fide licet filio ſæuire in patrẽ, & viro in vxorẽ.*
2 *Filius occidens patrem bannitum, qui iure municipij poterat occidi, an teneatur.*
3 *Patriæ magis parendum eſt, quàm parentibus, quod verum in concernentibus ſtatum Reipublicæ, ſecus in concernentibus priuatum. nu. 4.*
5 *Ius poſitiuũ multis modis corrigit ius naturale, & diuinũ interpretatur, & ab illo diſcedit, in quo vide multos caſus ab Auctore relatos.*
6 *Iure municipali licitè poteſt promitti præmium capienti, vel occidenti bannitum, vel rebellem.*
7 *Statutum præmians occidentem rebellem, vel bannitum, extenditur ad eum, qui occidiſſet (etiã ad ſui vindictam) ſibi capitalem inimicum, vt ſcilicet prǫmio afficiatur, ſecus ſi eum (ignorans bannitum) interfeciſſet.*
8 *Bannitus ſi interficiatur, qui poterat ex forma ſtatuti interfici impunè, debet nihilominus denunciari Cur. ne imputetur villæ, ſi talem non ceperit.*
Idem in miniſtrali, vel ſyndico villæ.
9 *Bannitus, qui ex forma ſtatuti poteſt impunè occidi, an æquiparetur deportato.*

L. Minimè,

¶In tex. ibi [lugendũ] nota ad id, qđ Philoſoph⁹ dicit. 2. Aeth. cũ homicidæ, & parricidæ patiũtur pęnas, nullus cõtriſtabitur bonus. Et aduerte; q̃a hæc lex vr̃ fundari ſuper inſtituto antiquo, quo cauebatur, quòd qui ſtatũ ciuitatis erãt conati cõuellere, eorũ corpora inſepulta iacerẽt, recitat Vale. lib. 6. c. de ſeueritate. & incipit. Exẽplũ (inquit) in noſtra ciuitate. ¶In text. ibi [ad patriã delẽdã] dicit Tull. in primo officiorũ, ꝙ oĩum ſocietatũ nulla eſt gratior, nulla charior, q̃ ea, quæ cũ Republica eſt. Vnicuique noſtrum chari ſunt parentes, chari liberi, propinqui, familiares, oẽs. n. charitates patria vna complexa eſt, pro qua quis bonus dubitat mortẽ oppetere, ſi erit ꝓfutura? quæ eſt deteſtabilior eorũ immanitas, qui lacerauerunt omnes colẽtes patriã, & in ea funditus eruenda occupati ſunt, & fuerũt? ¶In tex. dũ dicit [parẽtes, & liberos] vt pollicebatĩ Lælius Cęſari in oratione, quã ponit Lucan⁹. in 1. lib. ſub his. verſ.

Ductoriſque metu, ſummi tum munera pili. & ÿ.
Pectore ſi fratris gladium, iuguloque parentis. &c.

1 ¶Nota ergo, ꝙ pro patria † permittiẽ filio ſæuire in patrẽ, ſimiliter & ꝓ fide permittiẽ viro in vxorem. c. legi. 23. q. vlt. Eſt. n. quoddã gen⁹ indignationis, vel vindictę, ſecũdũ qđ exponiẽ ibi, vbi diciẽ, ꝙ nõ eſt crudelitas, crimina pro Deo punire, ſed pietas, de quo vide. c. 1. ext. de conuer. in
2 fide. ¶Et ex iſto tex. ſumiẽ argu. ꝙ † filius occidens patrẽ bãnitum, quẽ licet occidere de iure municipij, nõ teneatĩ, cuius contrarium tenuit Dyn. in l. ſi adulterium cum inceſtu. §. liberto. ÿ. de adul. q̃ tñ q̃ſtio incidit in aliam. ſ. an bãniti dicantĩ hoſtes ciuitatis, de qua aliquid ſtatim tãgam.
3 ¶Nota iſtũ tex. qui probat, ꝙ magis eſt parẽdũ † patriæ, quàm

quàm pare͂tibus, facit l. postliminiũ. §. filius. ff. de capt. & postlim. reuer. l. aduocatos. C. de aduoc. diuers. iud. & dicit Tull. primo officiorũ idẽ. ¶Cõtrariũ vr̃ facere l. veluti. s. de iust. & iure. sed vtrunque uerum diuersis respectibus.
4 Primum est uerum in concernentibus statum† Reipublicæ, secus in cõcernentibus priuatum commodum. Et hoc facit ad quæst. quam ponit Guil. in Spec. de aduoca. §. 1. versi. quid si pater. vbi vide, & in §. sed nunquid clericus. Primum est in 7. colum. secundum in quarta, vbi uide plura iura pro, & contra allegata. ¶Item nota hic casum, ꝙ
5 ius † positiuum multis modis ius naturale, uel diuinum corrigit, & interpretatur, & discedit ab illo. Nam lege diuina cauet. [Honora patrem, & matrem tuam.] Math. 5. & tñ ius positiuũ permisit filio patrẽ occidere, & præmiũ pollicet, vt hic. Aliquos casus, quibus hoc contingit in iure positiuo ciuili, vel canonico, detegit Io. Cald. in disputatione eius, quæ incipit. Bon. statuto cauetur. Aliquos etiã refert Io. An. in reg. act⁹ legitimi. de reg. iu. i 6. potes pone re exẽplũ, ius diuinũ dicit [nõ occides] & tñ lex positiua id ꝑmittit in multis casibus, vnus est in l. pri. ff. de adult. Itẽ in fure nocturno. l. furem. ff. de sicar. & no. in c. 3. extra de homicid. Item contra aggressorem, & qñ aggressus aliter se tueri non põt, no. in l. 1. C. vñ ui. & probatur in Clem. 1. de homici. Itẽ transfugas, & hostes ciuitatis. l. 3. §. fi. ff. de sicar. & in l. 1. C. quan. lice. unicuiq; sin. iud. se uind. Itẽ iure prohibet furtũ, & tñ iure positiuo permittit in casibus, de quibus in c. 3. extra de furt. Item lex diuina dicit [anima, quæ peccauerit, ipsa moriet] Ezech. 23. & tñ lex positiua in multis casibus punit quẽ ex delicto alterius, vt in crimine læsæ maiestatis. l. qsquis. C. ad l. Iul. maiest. Idẽ in crimine hæresis. c. vergentis. extra de hæret. ¶No. istum tex. per quem dicit Guil. in Spec. de feud. in §. qm̃. versi. 16. ꝙ si Baro Regis Franciæ habeat guerrã cum alio Barone, & Rex habet guerram cũ alio, qui vult subiugare Regnum, & quilibet istorũ præcipit hominibus suis, qđ iuuent eũ, ꝙ potius debeant obedire Regi, & laborare ꝓ defensione Regni, quæ concernit publicam utilitatem, includens in se etiã priuatã, & quia pro defensione patriæ licitum est ẽt patrẽ interficere, vt hic. Ita cõcludit ibi. ¶Ex
6 tra facit iste tex. ꝙ per statutum † licitè possit pretiũ polliceri capienti, uel occidenti bannitum, uel rebellem, cui adde, ꝙ tale statutum habet locum etiã in bannito capiẽte aliũ exbannitũ; quia tale statutum non recipit restrictionem de habilitate, vt dicit notãter Guil. in l. 1. in prin. s. de iust. & iur. Idem sequitur Bal. in l. 1. C. de precib. Imperat. offer. vide tex. in l. si quis in graui. §. vtrũ. ff. ad Syl. ¶Aduerte tamen; quia hoc non haberet locũ in bannito interficiente se ipsum, ita vt consequat premiũ. Ita termi-
7 nat Bald. in l. 1. C. de seru. fugit. si tñ statutum † præmiat occidentem rebellem, vel bannitum, & quis occidat bannitum, vel rebellem eius capitalem inimicũ, nihilominus debet habere premiũ, licèt ad sui vindictam sequat, casus est in l. 2. in prin. ff. de iur. fis. & ibi vide Bart. secus vr̃, si ignorans bannitũ, vel rebellem interficeret, vt colligi põt
8 ex ibi notatis. ¶Adde prædictis, quòd † si interficiat bannitus (qui ex forma statuti poterat impunè interfici) debet nihilominus denunciatio fieri curiæ, ne hoc imputetur villæ, si talẽ non ceperit. Idem in ministrali, hoc est syndico villæ, circa quod vide Bart. in l. fi. §. Diuus. ff. de publica. & in l. Diuus. de custod. reo. & in l. j. §. accusationem. ff. ad Turpil. vide ad istud ẽt l. 3. §. si maritus. & §. si ex stipulatu. & §. vtrũ. ff. ad Syll. ¶Item videtur facere iste text. ad
9 quæst. de † bannito, qui põt impunè occidi, an æquiparet deportato, & perdat omnia, quæ de iure communi ei competebant, de qua per Bart. in quæstione disputata per eũ, quæ incipit. Lucanæ ciuitatis statuto. tangitur aliquid in l. amissione. §. qui deficiunt. s. de capit. diminut.

Ex l. cum loca.

SVMMAE.

1 *Episcopatus, qui detinentur ab infidelibus in eorum terris, non reputantur esse in rerum natura.*

2 *Ecclesia destituta, uel hospitali, eius quoque priuilegia an censeantur deperdita, itaꝙ altare diruptum iterum debeat construi.*

3 *Via, quæ tempore guerræ, uel inundatione fluminis facta fuit per alicuius agrum (illa cessante) reuertitur in locũ primum.*

L. Cum loca. ¶Locus per captiuitatẽ desinit esse religiosus: recuperans tamen redit ad pristinum statum. ¶Nota istum
1 tex. qui facit contra prælatos impetrantes † Episcopatus, qui sunt in terris infidelium; nã cum ibi Episcopatus sint occupati ab hostibus fidei, non reputantur esse in rerum natura, vt hic. ¶Vtrùm autem hæc dispensatio habeat locum de iure canonico, vide gl. ordinariã in Clem. in plerisque. de elect. & elect. pot. super uerbo, christiano. ibi tñ remittit se ad gl. 7. q. 1. in c. pastoralis. in fi. ubi declarat istũ tex. isto modo, in eo, quod dicit, quòd desinit esse sacer. s. quia uiduatus est locus sacris mysterijs, sed non ꝙ desinat sacer; quia ipsa sacramenta ecclesiæ vera dicuntur esse apud hostes. 1. q. 1. c. quod. ¶Nota istum tex. qui uidetur facere ad notata per Inn. in c. cũ ex iniuncto. extra de
2 oper. noui nunc. vbi † an destituta ecclesia, uel hospitali, eius priuilegia deperdita censeantur, itaꝙ altare diruptum iterũ debeat construi. c. 1. de consecr. eccle. uel alta.
3 ¶Item videtur hic probari, quòd si tempore† guerræ, uel inundatione fluminis fiat uia per agrũ alicuius (illa cessante) reuertitur in locum primum.

Ex l. Funeris sumptus.

SVMMAE.

1 *Impensa facta in uestiendis, & uelandis parentibus defuncti, familiaribus, & similibus, quomodo, & qualiter debeat iudicari ex æquo.*

L. Funeris sumptus. ¶Hic repetit, quæ dicatur expensa funeris causa muniendi sepulchrum. h. d. ¶In tex. ibi [sepulchri] de isto, & similibus nominibus, uide quod dixi latè. s. e. in l. uel quæ. in fine. facit iste tex. ad statuta loquentia de expensis funeris, sic s. eod. l. & si quis. §. funeris. & sic potest esse vtilis ad impensam factam in uestiendis, & velandis parentibus defuncti, familiaribus, &
1 similibus, † quomodo, & qualiter debeat iudicari, nec nõ & ad probandum per hæredem, de quo etiam uide s. eo. in l. & si quis. §. impensa. & §. hæc actio.

Ex l. Ne corpora.

SVMMAE.

1 *In portis, & passibus non debet solui gabella cadauerum, quę transferuntur de loco ad locum.*

L. Ne corpora. ¶Ponit unum remedium, quòd uolent sepeli-

sepelire in loco pmisso, subuenit, alia sunt singularia hic, quæ sunt Azo. in sum. Et vide istū tex. s̄. e. in l. 2. §. Prætor ait, ¶Ibi[detinerent]. i. à creditoribus. ¶Ibi[neue]. s. ab hñtibus domū iuxta viā publicā, p quā portat̄ cadauer. ¶Ibi[prohiberentur] similiter in l. 3. §. non perpetuæ. hic
1 allega. ¶Et faciunt hæc, quòd in † portis, vel passibus non debeat solui gabella.

Ex l. Diui fratres.

SVMMAE.

1 *Per illationem corporis (vt ibi perpetuò remaneat) fit locus religiosus.*
2 *Intellectus Auth. ingressi. C. de sacros. eccl.*
3 *Res non æstimatur esse in loco, vbi solùm est ad tempus. Ideò confinatus ad tempus in certo loco, non dicitur ibi habere domicilium. ibid.*
4 *Pater licèt filium, & dominus seruum claudant in certo loco, non tamen in eis inducitur pœna priuati carceris.*
5 *Pœna priuati carceris habet locum, quando quis detinetur vltra spatium 15. hor.*

1 **L. Diui fratres.** ¶Per illationē † corporis (vt ibi perpetuò remaneat) fit locus religiosus, nec inde debet amoueri: secus si vt ibi sit ad tempus tm̄; quia locus remanet profanus: repositum tñ in archa, ex cā ad commodiorē locum
2 potest transferri. h. d. cum parua sequenti. ¶No. istū text. ad intellectū † Auth. ingressi. C. de sacros. eccles. vbi dr̄, ꝙ suo ingessu se, & sua dedicat Deo; quia verū ē, qñ eo aīo facit, vt ibi sit perpetuò, cum professus est, vt l. debitor. j. de pign. & l. si fund⁹. sm̄ Odof. de leg. 3. ¶Itē facit iste tex.
3 coniuncta l. ex facto. §. verū autem j. de hæred. instituen. ꝙ nō æstimatur † res esse in loco, vbi solùm ad tempus ē. Et ideo confinatus ad tempus in certo loco, non dicitur habere domiciliū ibi, de quo vide ēt. j. ad municip. l. eius
4 qui. §. fin. ¶Itē facit, ꝙ licèt pater † claudat filium in certo loco, vel dñs seruum non inducitur in eis pœna priuati carceris, qđ tenuit Cin. in l. 1. in fi. C. de priuat. carce. vbi uide ēt gl. est tñ in illis spāliis rō, s. correctionis, illa
5 aūt pœna † locū habet, quādo vltra horas viginti detinet̄, de hoc videtur tex. in l capite quinto. j. de adult.

Ex l. si plures.

SVMMAE.

1 *Quod omnes tangit, ab omnibus approbari debet.*

L. si plures. ¶In locum cōem non pōt corpus extranei īferri sine oīum cōsensu, sed alterius sociorū sic. h. d. ¶In tex. ibi [omnis] est
1 enim hoc regulare, ꝙ illud, quod † tangit oēs, ab oībus approbari debet, l. fi. C. de auct. præst. & l. fin. C. arbit. tute.

Ex l. Monumentum.

SVMMAE.

1 *Locus sepulchri ante illationem corporis, appellatur monumentum, postea appellatur sepulchrum.*

1 **L. Monumentum.** ¶Locus † sepulchri añ illationē corporis appellatur monumentum: postea appellatur sepulchrū. Et sic patet, quod rectè sunt loquuti Euangelistæ in passione Christi, dum eius sepulchrum appellauerūt monumentū, & sm̄ formam legis hoc fecerunt; dixerunt. n. [& posuerunt eum in monumento, in quo nondū quisque positus erat] facit ad ea, quæ vidimus. s. in l. 2. §. monumentū. & in l. si quis sepulchrum. s̄. eod. ¶In text. ibi[cenotaphium, alia nomina vide s̄. in l. vel q̄ §. fi. s̄. eo.

Ex l. sunt personæ

SVMMAE.

1 *Magna est ratio, quæ pro religione facit.*
2 *Subtilitas nimia improbatur, & secundùm leges, & secundùm canones.*
3 *Aliquid contrahendum impeditur, quod iam contractum impediri non potest.*
4 *Per illationem corporis excommunicati, locus non efficitur religiosus; quia cessat ratio.*
5 *Religionis fauore debetur in dubio, quod maius est.*
6 *Relictum ad piam causam, quando efficitur caducū, an remaneat penes grauatum; an verò in aliam causam piam debeat conuerti, remissiuè.*
7 *Consulendum est semper in dubio pro illa opin. quæ fauet piæ causæ.*

1 **L. Sunt personæ.** ¶Magna † ē rō, q̄ p religiōe facit. h. d. & allegatur ad plura, vt j. dicā. Et primò ponit dictū in gñe. Secundò infert ad casum in spē, ibi[vt puta.] Nota tex. ibi[nonnunq: in ambiguis] qui quotidie allegat̄, ꝙ ī-
2 probat † subtilitas, & sm̄ leges, & sm̄ canones. Ita allegat Inn. in c. dilecti. extra de iudi. ¶Itē not. tex. ibi in fi. ibi [q̄ p religione facit] de fauore religionis, qui allegat̄ ad plura. per gl. in c. fi. extra de testa. ¶In gl. inferre ibi [postea
3 aūt] & sic hic vr̄ esse casus, ꝙ aliquid impedit̄ contrahendū, ꝙ non impedit̄ iā contractū, qđ ē directò contra casum l. patre furioso. s̄. de his; qui sunt sui, vel alien. iur. & ita ibi gl. allegat eā pro contraria. Dixit tñ ibi Ia. Butr. & Bar. post eū, ꝙ potius concordat. hæc tñ est vna brocardica q. de quo recurre ad Dy. in reg. actus legitimi. đ reg. iur. in 6. & per Ci. in l. si Gaudentius. C. de contrah. empt. & Bar. in l. inter stipulantem §. sacram. de verbo. obl. qđ hic non prosequor. ¶Extra no. istum tex. qui allegatur p
4 gl. in c. sacris. ex. de sepult. ꝙ p illationē corporis † excōicati, ille loc⁹ nō efficit̄ religiosus; quia cessat illa rō. ¶Allegatur ēt per Io. An. ad aliam qōnem in Spe. de instrum. edit. §. nūc verò aliqua. versi. si corā quo. in addit. quæ incipit. quousque. vers. fuit talis alia qō. circa principiū mei studii, quæ (quia facit nimiùm à remotis) hic non repeto. ¶Itē allegatur per gl. in l. Titia. §. fin. j. de aur. & arg. leg.
5 ꝙ in dubio religiōis † fauore debetur, quod maius est, cōtra regulā l. idem Iulianus. §. Seio. de leg. 1. & l. nummis
6 legatis. de lega. 3. ¶Item allegatur per Bart. in l. pater. §. Tusculanus. in fi. de leg. 3. in illa quæstione, quando † relictum in piam causam efficitur caducum, an remaneat penes grauatum, an in aliam piam causam debeat conuerti, vbi dicit, quòd si causa est expressa, creditur in dubio fauore religionis relictū, arg. istius legis. ¶Item facit iste
7 tex. ꝙ in dubio semper est † consulendū pro opinione, quę fauet piæ causæ, facit quod habetur in l. inter pares. j. de re iudic. & c. fi. ex. eo. tit. de re iudica. est tex. qui videt̄ hoc singulariter probare in l. lege Iulia. j. de manum.

Ex l. Cum

Ex l. Cum in diuersis.

SVMMAE.

1 *Caput est pars principalis totius corporis.*
2 *Licitum est mittere corpus ad locum principalem, & alibi sepeliri interiora.*
3 *Papa vbi est, censetur ibi esse caput ecclesiæ, & tota ecclesia, remissiuè.*
4 *Quò ad venerationem Sanctorum, vbi est caput, ibi dicitur esse festum principale, ibique dicuntur esse indulgentiæ concessæ visitanti corpus talis sancti.*
Item dicitur ibi solui votum, quod quis habet de visitando. ibid.
5 *Testis deponentis, q aliquem cognouit, est sufficiens ratio, si dicat se vidisse faciem, vel caput, remissiuè.*
6 *Sapientis sensus est in eius capite, alibi etiam dicitur residere in anima. num. 7.*
Anima in capite an dicatur habere sedem, aut in corde, vt in sanguine, collige ex ipso Auctore, num. 8. 9. & 10.
11 *Locus ille efficitur religiosus, vbi sepulta est maior pars ipsius capitis, non autem ille, vbi minor.*
12 *Muliere existente in partu si puer (qui iam caput emisit) non possit egredi de ventre, baptizari potest, & debet, si dubitatur de eius vita, remissiuè.*
13 *Concesso capite castri, an totum corpus ipsius castri videatur concessum, remissiuè.*
14 *Concessa parte (ēt digniore) nō intelligitur totū esse cōcessum.*
15 *Societate dissoluta inter plures, signum, siue sigillum ipsius societatis non debet remanere integrum alicui sociorum, ratio est; quia sequuta dissolutione ipsius societatis in substantia principali, debet etiam sequi in accedentibus, & sequentibus ipsam substantiam, & quomodo intelligatur.*

1 L. Cum in diuersis. ¶Caput † ē pars corporis, & principalis. h. d. ¶Vel sic. Vbi est caput hoīs, ibi intelligitur esse totū corpus. h. d. ¶In tex. ibi [diuersis locis]. s. diuersorum dominorum, aliàs nō esset aliquod dubiū, est tñ ponderādū ad alia, quæ ȷ̃. dicam. ¶No. q est li-
2 citū mittere † corpus ad locū principalē, & alibi sepeliri interiora, ꝑ istā legē, sm̃ Odof. ¶Item nota, q facit, q vbi
3 est † Papa, ibi caput ecclesiæ esse censet̃, & tota ecclesia, vide Inn. in c. ego N. vbi hoc ponit. ext. de iureiur. ¶Itē fa-
4 cit ad veneratione † sanctorū, q vbi est caput ibi debet esse festū principale, & ibi dr̃ eē indulgentiæ cōcessæ visitanti corpus talis sancti: Similiter dr̃ solui votū, quod habet de visitādo &c. & istud facit, q locus ab auctoritate hominis fit in capite. Est ergo principalis ps hominis ca-
5 put. Et sic facit in teste † deponente, q cognouit, q̄a est sufficiens rō eius; q̄a dicit, q vidit eius faciem, vel caput, sm̃
6 Bar. nam sapiētis † sensus in capite eius est. c. accepisti my-
7 steriū. dist. 4. de consecr. ¶Alibi dr̃ iste † sensus eē in aīa.
8 c. ille Rex. dist. 3. de pœn. in fi. Et sic habet aīa sedere ī ca-
9 pite. Alibi dr̃, q † aīa hēt sedē in † corde. c. 1. de sacr. vnct.
10 & ibi ēt gl. Alibi, q † in sanguine. c. Moises. 32. q. 2. q̄a cū spiritus sit, in sicco habitare nō pōt. In hoc aūt variæ fuerunt philosophorū sn̄iæ, circa quod est videndus Cicer. de morte, & aīa. in 1. Tusculanarū q. In primis vidēdū ē, q̄d mors ipsa sit, quæ vr̃ res notissima. Sunt qui discessum aīę à corpore putāt eē mortē, sunt qui nullū censent discessū, sed vnà corpus, & aīam occidere, & aīum in corpore extingui. Qui discedere aīum cēsent, alij statim dissipari, alij diu ꝑmanere, alij semꝑ. Quid sit porrò ipse aīmus, seu anima (quia nihil interest, sm̃ eū, aut vbi, aut vñ) magna dissensio ē. Alijs cor ipsum aīmus vr̃, vñ vecordes, & excordes. Empedocles cēset aīam esse effusum corde sanguinē. Alij ps quædā cerebri visa ē aīmi principatū tenere. Alijs nec cor ipm placet, nec cerebri ꝑtē quādā eē aīmū, sed alij ī corde, alij ī cerebro dixerūt aīæ esse sedē. ¶Zenoni stoico animus ignis vr̃. ¶Aristophanes musicus, idēq; philosoph⁹ varios motus fieri, tāquā cātus furiosi, vt incultu à cordibus, vt vr̃ armonia. Vel aīam inquit esse. ¶Xenocrates aīmi figurā, & quia corpus negauit eē vētū, animū eē dixit, cui⁹ vis in natura maximū esset; q̄a iā aīæ pietas cor dictū erat. ¶Plato triplicē figurauit aīam, sicut in arte posuit, & duas separatē partes voluit, irā, & cupiditatē, quas suis in locis posuit, irā in pectore, cupiditatē sub præcordia locauit. ¶Aristarchus suis libris quandā phyotam dissererē facit, qui dicit in bili nō eē aīam, nec in homine, nec in bestia. Verū q̄a oēm eā (qua uel agimus, quid vel agimus, quid vel sentimus) in oībus corporibus viuus æqualiter esse diffusam, nec separabilē esse à corpore, quippe q̃ nulla sit, nec sit quicquā, nisi corpus vnū, ēt simplex ita figuratū, vt tēperatrice natū vigeat, & sentiat. ¶Aristoteles cū quatuor, notabilia genera cōplexus esset, quintā quandā naturā esse censuit, qua sit mens. ¶Democritus ex leuibus, & rotūdis corpusculis iussu quodā fortuito aiebat (non tñ dūtaxat) animā constare. Nihil. n. ē apud eā, qūo at omorū turba cōficiat̃. Hæc aūt sunt ferè de aīa sn̄iæ, quarū vera sit, Deus ipse viderit. Legis aūt latores (cū nō haberent ista discutere) quoties in eas incidissent opiniones, alij alias (quāuis errore laberent̃) prout suis negotijs cōueniret, sequuti sunt, vt in legib⁹ s̃. allegatis. ¶In gl. 2. ibi [sed quid si medietas] h. d. q, si maior ps esset in vno loco,
11 ille † loc⁹ esset religiosus, nō ille, vbi est minor pars, sm̃ gl. Inst. de rer. diuis. §. religiosum. sup ver. mortuū. ꝑ quo bñ facit l. etsi nō sunt. §. pueniam⁹. ȷ̃. de aur. & arg. leg. §. si tñ sint. Inst. de rer. diuis. & l. q̄rit̃ hermaphroditum. s̃. de sta. ho. ¶Ibi [respōdet] no. arg. l. duo sunt Titij ȷ̃. de testam. tutela. cum similib⁹. l. quoties. s̃. de vsufr. & l. huiusmodi. in fi. de leg. 1. & hic. ¶In ea. ibi [sed vr̃ veri⁹] arg. l. via. §. quæcūq;. s̃. de seruit. rust. ꝑd. & fauore religionis, vt hic, & & l. locū. s̃. de vsufru. Quod intelligo verū, qñ in vtraq; remansit ps cerebri; aliàs illa erit, in qua cerebrū remāsit, & arg. d. c. accepisti s̃. alleg. ¶Itē per istū tex. dicit. Arch. 5.
12 dist. ī c. baptizari. q, si dū mulier † ē in partu, puer extra caput emisit, & nō pōt egredi, & sic dubitat̃ de ei⁹ vita, q debet, & pōt baptizari, ꝑ tex. istū, sm̃ Lau. ¶Itē facit ad q. v-
13 trū † cōcesso capite castri, videat̃ totū castri corpus cōcessum, quæ fuit quæstio Ioā. Blā. Marsil. in suo tract. feu. ī c. 1. quib. mod. feud. amitt. vbi arguit ꝓ, & cōtra, & nil determinat. Vr̃ tñ hic ꝓbari, q̄d reliqua ps castri accedat capiti, tāquā digniori, & sicut accessoriū accedit prīcipali. Cō-
14 trariū vr̃ ueri⁹; q̄a concessa † ꝑte (ēt digniori) nō intelligit̃ totū esse cōcessum: nā qui legat ꝑtē fundi, nō intelligitur legare totū, & qui habet plura iura (legando unū) non intelligit̃ sibi aliud cōcessisse, q̄d ab illo ē separatū, sic q obligat unā rē, non intelligitur aliā obligare. l. fi. C. de pac. conuen. l. maritus. C. de procur. l. serui electione. §. cū fundus. ȷ̃. de leg. 1. & l. Olimpico. s̃. de seru. urb. præd. nam ps non prædicat̃ de toto. Aliud. n. est totum, aliud ps. l. qui solidū. in prīn. ȷ̃. de leg. 2. & l. si in rem. s̃. de rei uēdic. nisi qñ habet locum ius accrescendi de parte ad totum. l. 1. C. de testam. milit. ¶Non obst. ista lex; quia hic iō est; quia caput hominis retinet fastigiū hominis uiuentis, qui uno spiritu continet̃. l. rerum mixtura. ȷ̃. de usucapio. qui per excellentiam attribuitur capiti, in quo est fons rōnis, & intellectus, ut declaratur s̃. & in hoc residet Bal. in tit. de pace iuram. firm in §. ad hoc. uers. quærit ēt d. Blan. ¶Itē pōt
15 allegari iste tex. ad qōnē, q societate † dissoluta inter plures, signum, uel sigillum societatis, non debeat remanere integrū alicui sociorū; quia, ex quo dissoluta est societas

in pactis,& in exercitio societatis,& sic ĩ substãtia,dissolutio et dẽt sequi in accedẽtib⁹,& sequẽtib⁹ substãtiã ∫. loc. l.cum in plures.§.lege dicta.& hoc procedit potissimè in his,quæ possent causare damnum alterius: sed in his,quę non nocent(vt in armis)illa remanent principali domus; quia in illo(tanquam in capite) stat splẽdor geniturę,arg. istius legis.& l.cum scimus.C.de agric.& censi. lib. 11.

Ex l.Impensa funeris.

SVMMAE.

1 *Funeraria actio cunctis præfertur creditoribus,siue tacitam,siue expressam hypothecam habentibus.*

2 *Si propter perpetratum ab aliquo maleficium, domus illius sit diruenda,an creditor,qui fecit impensam in funus, poterit huius prætextu illam domum defendere,itaq; sibi priùs satisfiat*

3 *Priuilegium,quod habet impendens in causa funeris,quòd præferatur alijs creditoribus in personali, an transeat in alium extraneum impendentis hæredem.*

Item an transeat in cessionarium num. 4.

Item an possit in eo procedi(tempore etiam feriato)sicuti ageretur alia actione priuilegiata.num.5.

1 L.Impensa funeris. ¶Actio funeraria † est priuilegiata,vt prius ei debeat satisfieri, quàm alijs creditoribus.h.d.¶In tex.ibi[omne creditum] pactũ tamẽ maioris partis creditorum,etiã huic præiudicat.l.rescriptũ. in princ.& ibi not.s.de pact.¶Ibi [præcedere.] Nec obstat l.& si quis.§.pen.s.eod.vt ibi no.gl. ¶In gl.ibi [aliàs fortè secus] hæc fuerunt formaliter verba Azonis in summa huius tit.Idem sentit in l.si ventri.§.in bonis.∫.de priui. credit. dum se remittit ad istam legem,in l. priuilegia. eo.ti.Et hanc partem,ꝙ præferatur solum habenti tacitã, & nõ expressam,tenet Odofr.s.eo.in l.et si quis.§.1.dicẽs hoc lege non caueri.In contrarium;quia imò etiam præferatur habentibus expressam,facit iste tex.qui dicit [omne creditũ] quia,qui oẽ dicit, nihil excludit,l.à procuratore.C.mand.& 19.distin.c.Romanorum. Et rõ ius conclusionis colligitur s.eo.in l.si quis sepulchrorũ.§.hoc edictũ.Itẽ quia vr̃ imputandum contrahenti cum eo,quẽ sciebat,aut scire poterat nõ esse soluendo,arg.l.3.in fin.∫.qd̃ cum eo.hoc aũt intelligo, quatenus ista expressa sit,vel iudicet iusta,& æqua,attenta conditione personarũ.s. eo.l. & si quis. §. funeris. cum sequentibus. nã quatenus uoluntariè tm̃ ad pompam, istud non debet attendi;quia tales expensæ censentur magis factæ contemplatione viuẽtium, vt dicit tex.13.q.2.c.animæ defunctorũ. vt dixi ẽt in d.§.funeris.¶Addo ꝑꝑ id,quod dixit glo.ꝙ non est dare priuilegium in personalibus actionibus; quia licẽt hoc sit regulare: tñ qñque æstimant̃ ex tẽpore, qñ factũ est in obligatione,qd̃ est impossibile oĩbus præstare eodẽ tẽpore,casus est in l.in operis.∫.locat. ¶Extra põt dubitari,si

2 committat quis † maleficiũ,ꝑꝑ quod eius domus debeat destrui,an poterit eã defendere creditor,qui dicat se impẽdisse in funus,& velle sibi satisfieri in dicta domo;qa al a nõ inueniunt̃.In qua qõne Iac.de Are.dixit, ꝙ ẽt si prætẽdat hypothecã,nõ poterit eã defendere. Bar.tenuit cõtrariũ,quẽ uideas in l. 1.§.si quis.∫.ad Sylla. ¶An aũt istud

3 † priuilegiũ, ꝙ impẽdẽs præferat̃ alijs in ꝑsonali,transeat in aliũ extraneũ impẽdẽtis hr̃dẽ,vr̃ dicẽdũ, ꝙ non,per id, quod notat in simili de priuilegio dotis in personali. in l. 1.C.de priuil.dot.& reassumit latiùs ĩ l. 1.∫.so.mat.¶Cõtrariũ puto verius;qa hoc priuilegiũ nõ dat̃ personæ, sed actioni,& io in quẽcunque transit actio, debet transire cũ suo priuilegio,& cã priuilegij.Et hoc scire multum est vtile ad quæstionem, an transeat in † cessionarium, circa 4 quod vide,quod not.Bar.in l.post dotẽ.ante finem.∫.sol. matr.¶Itẽ est vtile;quia poterit † in eo procedi (etiam tẽ 5 pore feriato) sicut si ageretur alia actione priuilegiata,de quibus in l.1.in fi.& l.2.s.de fer.quasi in in ista versẽt publica vtilitas.s.eod.l.si quis sepulchrum. §. hoc edictum. & l.sunt personæ. cum simil.

Ex l. si plura.

SVMMAE.

1 *Gratificationi in iure ꝙ sit locus,quomodo,et quãdo,remissiuè.*

2 *Vasallus duorum dominorum,ignorans,cui eorum priùs teneatur ad homagium(quia feudum est antiquum, et iamdiu per suos antecessores quæsitum) poterit eligere, & gratificari, cui voluerit,seruiens vni per se, & alteri per procuratorem.*

3 *Captiuus duorum,quando simul ab vtroq; uocatur,an uni,uel neutri, uel eius sit electio,cui prius respondere debeat.*

Item an primò uocanti,quasi ille præuenerit, uel nobilior capiẽtium,quia illi sit primò parendum, & quomodo. ibid.

4 *Legatũ si sit relictũ ecclesiæ tit.S. MARIAE, & sint in eo loco duæ ecclesiæ eiusdem tit. S. MARIAE, nec possit constare,quæ nã illarũ sit pauperior,poterit Ep̃s(utri earũ maluerit)gratificari,siue asignando,siue diuidendo, remissiuè.*

5 *Stante dubio in actu electionis, ꝙ aliqui ex clericis elegerint uiã scrutinij,alij uiã compromissi (quo casu est dubium quid fiendum) si tamen ex parte consentientium concurrant omnia,Superior poterit hoc casu procedere per gratificationem.*

L. si plura. ¶Legato vsufructu oĩum ꝑdiorũ hr̃ditatis,põt eligere hr̃s vnũ (qd̃ voluerit) pro sepultura defuncti: sed legatarius illius aget contra suũ hr̃dẽ,quatenus dãnificatus est.h. d.ad literã.¶In gl.j.no. locũ esse gratificationi,de hoc,an,& qñ

1 sit locus † gratificationi, vide per Bar.in l.si quis seruũ.§. si inter duos.∫.de leg.2.& gl.& Io.An.in c.si duobus. ext. de testib.in verbo,concurrit.lib. 6. ¶Not.tex.dum dicit, [gratificationi]nã ꝑ istũ tex. dicit Guil.in Spec.de fer.§.

2 qm̃.vers.13.quæritur.ꝙ si aliquis sit † vasallus duorũ (qd̃ põt esse,vt s.de vsufr.l.si cuius.§. 1.& l.stipulatio.§.quæsitũ.∫.de oper.noui nunc.) & nescit, cui priùs teneat̃ ad homagiũ;quia feudũ est antiquũ,& iam diu per suos antecessores quæsitũ,ꝙ põt eligere,& gratificari, cui voluerit, & illi seruire per se,& alteri per substitutũ, ita concludit per

3 istã legẽ.¶Itẽ facit iste tex.ad captiuũ † duorũ,qui simul ab vtroque vocat̃,an vni,vel neutri, vel sit eius electio,cui rñdeat.Vr̃.n.dicendũ,ꝙ primò vocanti, quasi ille præuenerit,per gl.in l.ciues.C.de incol.lib. 10.Fuit aliàs conclusum,ꝙ si vnus capientiũ sit nobilior altero, illi primò sit parendũ,arg.§.si quis.in Auth.de hæred.& Falc. §.interĩ. in Auth.de defens.ciuit.l.fi.∫.de fideius.& l.si quis. circa med.C.de natural.liber. Sed si nullus eorũ est nobilior altero,parẽdũ est illi,q̃ vocat eũ ad locũ magis habilẽ, arg. l.fi.C.qui bon.ced.poss.& l.maiorẽ.s. de pact. & si nullus locus est habilior altero, tũc gratificari põt captiuus, cui velit,arg.istius legis,bñ facit l.si qs seruũ.§. si inter duos. de lega.2.& l.planè.∫.de condi.indeb. Si aũt nolit gratificari,sed solùm parere ei, cui tenet: tũc inter captiuantes erit locus sorti.l.fi.§. 1.C.comm.de lega.& l. sed cum ambo.s.de iudic.& si illi nollẽt istã viã eligere,& inuicẽ concordari: tunc inuicem se impedient, l. quotiẽs. in princi. s.de vsufr.& l.huiusmodi.§.fi.∫. de leg.1.& hæc distinctio videtur colligi ex gl.in d.l.ciues.C. de incol.lib. 10.¶Itẽ allegatur iste tex.in Specul.de instrum.edit.§. nunc verò

aliqua

aliqua. vers. quid si quis legauit ecclesię, & est quæstio.
4 64. quòd si est legatum † ecclesiæ sanctæ Mariæ, & sint in loco duæ sanctæ Mariæ eiusdē nominis, nec pōt constare, quæ sit pauperior, Episcopus poterit gratificari, & idem tenuit Io. And. in c. iudicante. extra de testib. super 2. gl. in nouella, quod intellige siue assignando, siue diuidendo, vt ibi refert Io. An. ¶Itē allegatur iste tex. per Odof. in sūm. de elect. vers. sed si cum ex parte, &c. ꝙ stante dubio in
5 actu † electionis; qa aliqui clerici eligunt viam scrutinij, alij uiā compromissi (quo casu est dubium quid fiendū) si tamen ex parte consentientium (quasi ex parte eorum, in quos consentitur) concurrant omnia (quod rarò contingit) Superior poterit per gratificationem procedere, arg. istius tex. & extra de iure pat. c. cum autem.

§. Si hæres. ¶Maritus obligatus ad conferendum in sepulturā vxoris, tenetur cōferre pro rata æstimationis loci ad sepulturam electi. hoc dicit.

§. Ei, cui. ¶Si res legata in funus, erogata sit, legatario datur actio contra hæredem. h. d.

Rub. De mortuo inferendo, & sepulchro ædificando.

Ex l. Prætor ait.

SVMMAE.

1 *Ius funerandi potest laycus possidere, licèt sepulchri dominium non habeat.*

2 *Obligatus non prohibere me sub pœna ædificare, si in via detinet portantes lapides, aut calcem, vel similia pro ædificio, incurrit pœnam.*

PRætor ait. ¶Hoc interdicto prohibetur violētiā inferri, per quā quis prohibetur alterū sepelire, quòd fit siue quis prohibeatur ire ad locū, vel per viā accedere (quę ei debebatur) ad locum sepulchri. h. d. Et primò ponit verba edicti. Secundò illa incipit declarare. Secundò ibi [qui inferendi.] ¶Nota ex isto tex. hic, ꝙ
1 ius † funerandi potest laycus possidere, licèt dominiū sepulchri non habeat, vt Inst. de rer. diuis. §. nullius. Ita allegat glo. istum tex. in c. quanto. extra de iud. ¶ Item nota ibi [prohiberi autem] quòd obligatus non prohibere me
2 ædificare † sub pœna, si in via detinet portantes lapides, vel calcem, vel similia pro illo ædificio, incurrit pœnam, facit. ff. ead. l. §. ædificare. & l. veteres. ff. de itiner. actuque priua. nam qui prohibet antecedens, videtur prohibere & consequens, vt hic.

Ex l. Negat lex.

SVMMAE.

1 *Mulier prægnans priùs sepelienda non est, quàm partus excidatur.*

Et quomodò intelligatur. nu. 2.

1 **L. Negat lex.** ¶Se summat. Vel sic. Mulier † prægnans non debet sepeliri moriēs, antequam partus excidatur. h. d. ¶In tex. ibi [peremisse] nota hoc verbum, primò propter notata. in l. Imperator. ff. de stat. hom. vbi ista lex allegatur, & vide istam allegatam per Hostiens. in summa de consecr. ecclesi. vel alt. §. qualiter. vers. quid si mulier. ¶Nota secundò istud verbum, per quod dico, ꝙ illud, ꝙ hic lege Regia
2 statuebatur, debet intelligi, quando † prægnās erat de eo tempore, quo verisimiliter partus formatus erat educabilis, aliàs videtur talis apertura frustratoria. Qualiter autē hoc cognosci possit, poterit per hos percipi.

¶Sex in lacte dies, tres sunt in sanguine, terni
Bis seni carnem, ter seni membra figurant.

De quo etiam per Gentilē tangitur in cons. suo in summa sua, de quo Bart. facit mentionem in l. Gallus. in prin. ff. de liber. & posth.

Ex l. Si proprias.

SVMMAE.

1 *Aedificanti sepulchrum iuxta alienas ædes (non dimisso spatio à iure statuto) potest opus nouum nunciari.*

2 *Procuratori admisso si opponatur, quòd qui fecit instrumentum procurationis, non erat notarius, vel aliud simile, an debeat ampliùs arctari ad cauendum de rato.*

3 *Tacēs in quibus casibus dicatur actui consentire, & in quibus contradicere, in quo vide distinctionem latè traditam in hoc articulo ab ipso Auctore vsque ad fi. legis.*

1 **L. Si proprias.** ¶Aedificanti † sepulchrum iuxta alienas ædes (non dimisso spatio à iure statuto) potest opus nouum nunciari. h. d. Post factū competit solùm, quod vi, aut clam. Et sciens, & non contradicens, sibi præiudicat. h. d. ¶Secūdò allegatur iste tex. in Spe. de satisd. §. 1. vers.
2 quid si ꝓcurator. in 2. col. in fi. ꝙ si ꝓcurator † fuit admissus, postea opponatur, quòd qui fecit instrumentum procurationis, non erat notarius, vel aliud simile, non debet ampliùs arctari ad cauendum de rato. Concludit tamen ibi cōtra. Pro prima parte facit; quia si teneatur quis statim personaliter comparere, & compareat per procuratorem (qui fuit admissus) tenet processus secundùm Inno. in c. quia propter. de elec. ¶In glo. fi. ibi [& sic nota] qđ est contra regulam, si agitur de eius præiudicio: sed puto
3 ꝙ hoc † operatur fauor religionis, sicut etiam aliàs operatur fauor libertatis, & fisci. l. si hypothecas. C. de remiss. pign. & fauor affinitatis. ff. de ꝓba. l. Procula. ff. de dona. inter vir. & vxor. & l. si seruus communis. de quo per Ci. in l. inuitus. C. de procur. Bal. reassumit. in tit. de inuest. inter dom. & vasal. in fi. tit. ¶Potest tñ dici, ꝙ de proprio significari tacens nec consentit, nec contradicit, sed tenet quoddā mediū. l. qui tacet. ff. de regu. iur. sed quò ad interpretationē dic, ꝙ si in casu taciturnitatis ius ꝓuidet, illud seruari dēt, nec ad aliquod extremorū pōt applicari. l. 1. §. si is, qui nauem. ff. de exercit. l. 1. §. scientiam. de tribut. & l. Sabinus. ff. com. diuid. si non prouidet, tunc (si tacens tenebatur illi actui consentire) habetur pro consentiente. l. 2. C. de acq. poss. & ff. l. si à te. si seru. vend. Si nō tenebatur, sic distinguitur, an tacens sit habilis, vel inhabilis. Primò casu in casibus, in quibus requiritur expressus consensus, vel tacitus, tacēs habetur pro contradicente. l. qui ad certum. ff. locat. in his autem, in quibus sufficit contradictionem constare, habetur pro consentiente. l. 2. §. voluntatem. ff. sol. mat. & ita voluit gl. in l. in negotijs. ff. de reg. iur. sed si sit habilis, & sanæ mentis, si tacet in fraudem alterius (illa probata) habetur pro consentiente in eius pœnam. §. si fine. C. ad Velle. si sine fraude, dic, si tractatur de eius commodo, immediatè fingitur consentire, l. si verò non remunerandi. §. inde Pomponius. & l. qui patitur. ff. manda.

manda. secus si agatur de eo obligando. l. filiusfam. §. inuitus. ſ. de procur. & l. inuitum. ſ. de seru. vrb. præd. fallit fauore publicæ vtilitatis. l. 2. j. ad municip. Item fallit fauore pupilli. l. cum ostendimus. in fi. j. de fideiuſ. tut. Si verò agatur de alio præiudicio (puta de exceptione contra eũ inducenda) tunc, si tacẽs contradicere non poterit, vel actum impedire, vr̃ contradicere, casus est in l. Gaius. j. de pig. act. & ĩ l. Titia. §. Luci⁹. j. de leg. 2. & l. sępe. §. cur aũt. j. de re iud. Aliàs distinguitur, an sciat ius suum vbique durare, & videtur cõsentire. l. fideiussor. §. pen. j. de pigno. & l. sicut. §. non vr̃. j. quib. mod. pign. vel hypoth. solui. aut nesciat, & non videtur consentire d. l. fideiussor. §. pen. & j. de pign. d. §. non videtur. fallit in casibus, quos. ſ. enumeraui super glo. Et hoc scire est vtile, quando coniuncta persona constituit procuratorem pro coniuncto tacente; quia videtur consentire. Ita tenuit Iaco. de Are. in hac materia (vt Cin. retulit) in l. inuitus. C. de procur. Est etiam vtile scire ad plura, maximè ad notata per Inn. in c. ex parte Decani. extra de rescrip.

Ex l. Longa.

SVMMAE.

1 *Ius sepulchri est impræscriptibile.*

2 *Res incorporales præscribi non possunt, & quibus in casibus fallat hæc reg.*

3 *Ius sepeliendi an præscribatur spatio centum annorum.*

4 *In reseruatis Papæ, vel Imperatori in signũ eminentialis pręeminentiæ licèt non præscribatur per triginta annos, præscribitur tamen centum annorum spatio.*

5 *Nullum ius præsentandi est acquisibile absque iure patronatus, sicut nec ius eligendi absque iure canonicali.*

6 *Ius præsentandi an possit præscribi à parochianis in ecclesia parochiali.*

1 L. Longa. ¶Ius † sepulchri est impræscriptibile. ad hoc allegatur, & est istud vtile ad ius patronat⁹, de quo. j. subdã in gl. in prin.
2 ibi [quia † incorporales res] &c. imò quãdoque possunt, cum habent perpetuam causam, vel quasi. l. 2. C. de ser. & & aqua. & l. foramen. ſ. de seruit. vrb. præd. ¶Item est hoc verum, quod dicit glo. in seruitutibus realibus; secus in iuribus personalibus, vt notant Doct. in l. fi. C. de præscript. lõgi tempo. & Bar. in l. iusto. §. non mutat. j. de vsuca. qui dicit, ꝙ ideo hic nõ præscribit; quia non habebat titulum, nec bonam fidẽ. ¶In fi. gl. magnæ. vide in d. l. monumentorum. Ad intelligentiam tamen legis aduerte; nam ista lex videtur intelligenda, vt licèt longo tempore quis habuerit corpus illatum in alienum territorium: tamen non præscribat, scilicet quò minus possit conueniri, vel tollat, vel loci pretium soluat, secundùm. l. is, qui intulit. & l. 2. §. Prætor ait. ſ. tit. 1. & secundùm hoc videtur mirabile, ꝙ cum ista actio sit in factum, vt. d. §. Prætor. & sic videatur personalis, debeat tolli (saltem spatio triginta annorum, vel quatraginta. l. sicut. & l. omnes. C. de præscrip. 30. vel 40. ann.) cuius contrarium dixit glo. & hoc attento, maximè, ꝙ dixit Ci. in d. l. omnes. ꝙ omnes leges prohibentes præscriptionẽ, per illam exceptionẽ causant præscriptionem. vt l. competit. C. eo. tit. Secundo modo potest intelligi in iure compellendi, vt ibi, licèt longo tempore sepelierit in loco alieno. Per hoc tamen non possũ dicere, ꝙ quęsierim ius ibi sepeliẽdi, inuito domino loci, quasi ius istud præscribi non possit; quia in nullius bonis est, vt dixit glo. hic, & quasi lex (tanquam afficiens rem, de cuius præscriptione tractatur) prohibeat eam præscribi, vt dicitur. j. de lib. hom. exhib. & ĩ l. vsucapionẽ. j. de vsucap. & secũdũ hoc nullo tempore præscribetur. Sed fortè dici potest, ꝙ
3 præscribatur † spatio annorum centum, arg. l. vlti. C. de sacrosſ. eccleſ. & l. an vsusfructus. ſ. de vsufr. & pro hoc facit, qđ notat gl. in l. 1. C. de p̃sc. 30. vel. 40. ann. super verbo, spatium. & Ci. post Pet. in l. cũ notissimi. C. de præscri. 30. ann. Et sm̃ hoc dicebã aliàs posse intelligi tex. in tit. de capit. corrad. ibi [nulla præscriptione obstante] Et sic li-
4 cèt in reseruatis † Papæ, vel Imperatoris in signum eminẽtialis præeminẽtiæ non pręscribatur triginta annis. d. l. omnis. & l. competit. & notatur. in c. volumus. 16. q. 4. & c. bonæ. de postul. præla. per Inn. tamen præscribitur spatio cẽtũ annorũ, & sic p̃scribet populus libertatẽ per hoc; quia Imperator põt cõcedere libertatẽ, & ẽt (per suũ priuilegiũ) oĩa iura regalia, & merũ imperiũ in 10. colla. Et ita dr̃ Federicus cõcessisse Lõbardis à tẽpore pacis Cõstãtię. notat gl. super ver. iurisdictione. in Auth. de defenſ. ciuit. §. oportet. in fi. colla. 3. & Bar. in l. 2. in prin. j. de iure fisc. ergo & p patientiã; quia nõ minus operatur ficta concessio cũ cursu tẽporis, q̃ vera, arg. l. qui aliena. §. sed & si nõ adierit. j. de acq. hær. l. filius. ſ. de pet. hæred. l. sed si vnius. §. si ante iudicem. j. de iniur. & l. si pupillus alterũ. j. de admi.
5 tut. ĩ quib⁹ tñ cogita. ¶Extra adde, ꝙ nullũ ius† p̃sentãdi est acquisibile absq; iure patronatus, sicut est ius eligendi absque iure canonicali. c. scriptũ. extra de elec. & c. cũ ecclesia. extra de cauſ. posseſ. & propr. & hæc vr̃ cõis opinio, quã tenet Io. And. in c. querelam. extra de elec. vbi casus, & latę disputat in reg. qđ alicui. de reg. iur. lib. 6. ¶An tñ
6 tale ius † præsentãdi possit præscribi à parochianis in ecclesia parochiali, vide per Archid. in c. hortamur. dist. 71. & vide Bar. in l. si publicani. j. de publica.

Ex l. si in eo monumento.

SVMMAE.

1 *Locus ad monumentum inchoatus, potest sine alicuius auctoritate perfici, sed iam religiosus effectus non poterit sine pontificali auctoritate refici.*

2 *Ius sepeliendi, an de iure Digest. etiam competeret Imperatori, ita quòd super eo posset ipse quoque prouidere.*

3 *Ius sepeliendi pertinet ad solum Episcopum.*

L. si in eo monumento ¶Locus ad
1 † monumentum inchoatus, potest sine alicuius auctoritate perfici; sed iã factus religiosus, non potest refici sine auctoritate pontificali. h. d. ¶In gl. super uerbo. põtifice. isto
2 tñ † iure uidetur, ꝙ hoc incũberet ẽt Imperatori, & super hoc p̃uideř possit. l. sacra. §. 1. ſ. de rer. diui. & l. hereditas. hic allegata. in uerbo, principali, uel Pontificali. hodie ui-
3 detur, ꝙ spectet solũ ad solos † Episcopos, ut hic dicit gl. per l. nulli. C. de epiſ. & cle. & c. nos quidẽ. extra de teſt. & c. si hæredes. eo. tit. facit qđ dixi. ſ. in Rub. de relig. & sũpt. fun. nã instructio ecclesiarũ ad eos spectat. extra de cõsec. eccleſ. vel alt. c. 2. & 3. licèt olim ad solũ Pontificem spectaret. c. de locorũ. cum quatuor. seq. cap. dist. 1. de cõsec.

Finis primæ partis. ff. Vet.

FLORIANI DE S. PETRO
I. V. DOCT. BONONIEN.
IN SECVNDAM DIGESTI VET. PARTEM
COMMENTARIA.

Rep.l.fi.ff.de cōdi. ob cau.

SVMMAE.

1 *Verbum adiectum contra naturam contractus, alterat contractum in aliam speciem, & nu. 10.*
2 *Lex debet esse de dubitabili.*
3 *Verbum dare significat dominium, nec necessarium est in venditione.*
4 *Nullum simile est idem.*
5 *In dubio clausula in fine posita, quæ non potest ad omnia referri sine vitio, refertur tantùm ad proximiora.*
6 *Ratio legis declarat dictum, imò dictum restringit, & immutat.*
7 *Pecunia quando datur vt species, iudicamus de ipsa idem, quod de specie.*
8 *Quando datur pecunia non numerata tunc, sed in saculo inclusa, licèt dicatur, quòd est talis numeri: nihilominus dicitur data, vt species.*
9 *Venditor speciei non tenetur transferre dominium.*
11 *De natura contractus innominati est, vt transeat dominium rei.*

REPETITVRVS l.fi.ff. de cō
dict.ob cau.seruabo ordinē,
qui patebit. j. Omissis er-
go euidentialibus, & conti-
nuatione Rubr. diuido. l. in
duas partes; quia primò po-
nitur thema. & eius solutio.
Secundò ponuntur tres illa-
tiones ex decisione præcedē
ti. Secūda ibi [& ideo] quam-
uis glo. appellet illas tres illationes, secundùm Ia. Butr. vt
patet euidenter in tex. ¶ Et in summa hoc intendit. Ver-
1 bum † adiectum cōtra naturam contractus, alterat cōtra-
ctum in aliam speciem. h. d. secundùm Ia. Butr. ¶ Vel dic
magis ad literam; quia prædictum summarium licèt in
se sit bonum, ad hanc legem tamen est aliquantulum ni-
mis generale: vnde dic. ¶ Conuentio de danda specie pro
pecunia data, alterat contractum venditionis, ita quòd
resultet in contractum innominatum; & ideo specie in-
terempta, antequam detur, eius dominio non translato,
vel de euictione non promisso, condicitur pecunia, quę est
data. h. d. ¶ Casum in terminis pone per te, & expone lite-
rā; quia satis est clara, excepto, ver. fi. [& rursus] &c. de cu-
ius intellectu dubitatur, vt patebit. j. ¶ Notabilia etiā col
lige per te, & ex summarijs dictis. s. ¶ Oppono primò ex
prima glo. super verbo, dares, & forma oppo. altero de-
2 duobus modis, & primò sic, † quòd hæc lex non habet du
bium, contra. l. quod Labeo. j. ad Carbon. & l. ancillæ. C.
de fur. nam nulli videtur esse dubium, quòd hic est cōtra-
ctus innominatus, do vt des, vt exprimit tex. in l. naturalis.
j. de præsc. verb. solue, vt in glo. quia verbum, dares, hic ap
positum in personam eius, qui debet speciem traddere (vt
ipse cogatur dare) facit dubium: nam cū hic sit ex vna par
te quantitas, ex alia species, deberet resultare, & esse ven-
3 ditio: sed verbum † dares, hic alterat, & facit contractum
esse innominatum, vt patebit. j. & dixi in summario. & sic
lex ista bene fuit facta de casu dubitabili. ¶ Vel forma
alio modo oppo. & sic, quòd nulli sit dubium, quòd hic sit
venditio, cū ex vna parte sit species, ex alia quantitas, ergo
&c. vt statim dixi, & probatur in l. 1. j. de rer. perm. & in
d. l. naturalis. in princ. j. de præscrip. verb. sol. vt in gl. quæ
dicit, ꝙ ex verbo, dares, posito in litera, procedit dubita
tio, quasi dicat glo. & bene, quòd ex verbo, dedi, posito in
princ. l. procedit dubitatio, quod est planum in casu
huius legis, in quo etiam si expressè apponeretur necessi-
tatiuè, vt daretur pecunia, non alteraret contractum, quin
esset secūdùm naturam rei, videlicet quantitatis, propter
cuius naturam emptor tenetur nummos accipientis face-
re, vt. l. ex empto. in princ. j. de act. emp. Aut dedi in prin-
cipio contractus, & formando ipsum ex parte tradentis
speciem, alteraret ipsum, vt patebit. j. ¶ Secundò oppono
ex secunda glo. super verbo, genus. quòd malè dicit text.
appellando istud genus contractus; quia imò est species;
nam genus est, quod prædicatur de pluribus differētibus
specie: species autem, quæ prædicatur de pluribus differē-
tibus numero, vt not. in l. 2. §. 1. s. si cer. pet. sed cōtractus,
do vt des, non prædicatur de pluribus differentibus spe-
cie, sed solùm numero, vt. d. l. naturalis. in princ. j. de prę-
scri. verb. ergo, &c. sol. vt in glo. quæ fatetur contrariū, &
bene dicit in se sumendo genus, & speciem, secundùm Por
phirium, vt dixi: sed sumendo secundùm Legistas iux. not.
in d. l. 2. §. 1. s. si cer. pet. tex. stat propriè, & planè: nam in
formando tit. quæstionis in hac lege Legislator considera-
uit, quòd contractus iste, do pecuniam, vt des Stichum, po
terat esse emptio. & de hoc probabiliter dubitari poterat,
cum ex vna parte esset species, ex altera quantitas, vt di-
ctum est. s. & poterat esse contractus innominatus, do vt
des, attentis verbis, & forma contractus; ideo meritò Le-
gislator appellauit hoc genus contractus in themate,
in quo nondum erat facta decisio, quis contractus esset
iste. ¶ Tertiò oppo. ex 3. gl. super ver. pro portione, quòd
de hoc nullo modo potuerit dubitari, & sic indubitabile
sit, quòd contractus iste sit in proportione emptionis, &
venditionis;

venditionis;nam aliquid esse in proportione alterius, hoc est dicere videlicet,ꝙ alio casu posito, quã primo,& aliquo forte postea contingente, fit idem in secundo, quod in primo, & sic denotat similitudinem quandam,vt in l.si
4 fil.fam.& quod ibi not.s.si cer. pet.† sed nullum simile est idem,vt l.quod Nerua.& ibi not.j.depositi.Iste autem cõtractus indubitanter vel est venditio; quia hic est ex vna parte res,ex altera pretium,vt dictum est. s. & sic non est ei similis,vel in eius proportione:vel est contractus innominatus per se,do vt des,separatus,& distinctus à venditione,& in quo variatur in multis iuris dispositio à cõtractu emptionis, & vẽditionis, vt patet in hac l.& in d.l. naturalis. in prin.j.de præscr.verb.ergo,&c.sol.glo. quæ dicit,quòd hic sumitur aliter verbum,in proportione,quàm sumatur in contrario. ¶Deinde oppo.& 4.ex glo. super verbo,procliuior sum.in prin. quòd hic obscurè loquatur tex.dicens[in quo procliuior sum] quia. s. prædicauit de duobus,quærendo quis contractus est iste,an emptionis, & venditionis,an verò innominatus, & per hæc verba [in quo procliuior sum]non declaratur,in quo,vel vtro istorũ sit procliuior Legislator decidendo,ergo,&c.cõtra.§.quibus.C.de no.cod.fac.& in Auth. de testam. imperfec. in princ.colla.8.sol.vt in glo.in sui principio,quæ optimè di
5 cit;† nam in dubio clausula in fine posita, quæ non potest ad omnia referri sine vitio, refertur tantùm ad proximiora,vt l.si idem cum eodem.in fi.s.de iur.om.iud. Item & hoc est verum, subdit glo. patet ex eo, quod sequitur in
6 tex.ibi[& ideo] &c.vsque ad fi.l. † nã ratio legis declarat dictũ,imò ratio dictũ restringit, & immutat,vt l.quod dictum est.s.de pact.& l.adigere.§.quamuis.j.de iu. patro. cũ simil.sed rationes,quæ sequũtur in tex. in ver.[& ideo] vsque ad fi.l. quæ sunt tres,declarant id,quod dixit gl.esse verum; quia adaptatur ad contractum innominatum, & non ad emptionem, & venditionem,vt patebit.j.& hoc puto glo.voluisse, dum dicit, & hoc probat tribus rationibus,vt subijcit.Iac.Butrig.dicit,quod in vers.[& ideo]ponuntur tres illationes, quæ sequuntur ex superioribus, & hoc est verum, & de mente tex.vt patet in ipso.¶Deinde oppo.& 5.ex eadem glo.& nunc intro materiam huius legis, quòd contractus, de quo agimus,non sit contractus innominatus, sed sit venditio,nã hic ex vna parte est quantitas,quæ datur,ex alia est species,ergo &c.vt.d.l.naturalis.§.1.j. de præsc.verb.facit l.1.j.de contrah.empt.& l. 1.j. de rer.perm.Solue,vt gloss. sol.altero de duobus modis. Primo secundùm Ioan. quòd hic pecunia fuit data in specie, qd potuit fieri, vt. l. planè.§. 1. ver. sed hoc ita.j.de leg. 1. in contrario verò fuit data in quantitate, hæc solutio in se est vera,& eam tenet glo.in l.venditio.§.
7 1.in glo.pretij.j.de contrahen. empt. & ratio est; † quia quãdo pecunia datur vt species, iudicamus de ipsa idem, quod de specie, vt in d.l.planè.§.1.& l.sed si certos.j. de leg.1.vnde non reperitur esse ex vna parte quantitas,ex altera species,ex quo pecunia est data in specie,ergo nõ est emptio,& venditio,vt.d.l.1.j.de contrahen.empt.& d.l.1. j.de rer.permut.cuius gratia est videndum,quando dicatur pecunia esse data in quantitate,& quando in specie,& si constat de mente contrahentium, quòd noluerunt pecuniam datam esse vt speciem,vel vt quãtitatem,planum est,quòd illa seruatur,arg.l.cõtinuus.§.cum ita.j. de verbor.obligatio.si autem non constat,tunc aut data fuit pecunia ad numerum;& etiam est planum,quòd iudicatur, vt quantitas,& erit venditio,arg.d.l.etiam.j. de contrah. empt.& l.1.j.de rer.perm.& d.l.naturalis.in princ.j. de præscript.ver.aut fuit data in sacculo,& tunc aut nõ est facta mentio numeri,sed simpliciter do tibi pecuniam,quæ est in ipso sacculo, vel in illa arca,& adhuc est planum, ꝙ videtur esse data,vt species,arg.l.dies.§.1.j.deposi.& l.si
8 certos.j.de leg. 1. † Aut fuit facta mentio numeri, puta, do tibi ista centum, quæ sunt in sacculo,vel in arca pro tali re mihi tradenda, & tunc potest probabiliter dubitari: tñ puto, quòd hoc casu, quo agitur solũ de discernendo speciem contractus,videatur esse data vt species, ex quo se retulit dans ad certum corpus, & pecuniam non numeratam,arg.d.l.planè.§.1.& l.sed si certos.& l.sed si seruus legatus.§.qui quinque.j.de leg.1.& l.1.§.adeò.in fi.j.de dot. præleg. & l.hæc venditio.§. 1.& quod ibi not.in glo. pretij,quæ est satis not.ad propositum. j.de contrah. emptio.¶Quia tamẽ sol.prædicta Io.quamuis in se vera sit, est tamen diuinatio,quò ad legem istam scilicet,quòd hic pecunia fuerit data,vt species, ideò transit glo. ad aliam solutionem,quæ fuit Azo.videlicet, ꝙ hic pactum fuit, ꝙ detur species,pro pecunia:cum sit contra naturam vendi-
9 tionis,† quòd qui vendit speciem,teneatur dominiũ transferre;quia non tenetur,vt.l.ex empto.in princ.j. de actio. empt. & l. 1. j. de rer. permut. hæc operatur hic contractus, quòd quamuis pecunia fuerit data in quantitate,nõ
10 sit hic contractus venditionis;sed innominatus; † quia pactum ipsum appositum contra naturam contractus venditionis,alterat ipsum,& transfert in aliam speciem, vi-
11 delicet in contractum innominatum,do ut des, de cuius natura est propter significatum uerborum,quòd quis teneatur dominium transferre,ut d.l.naturalis. j. de præscrip.uerb.facit.§.sic itaque. Inst. de act.l. naturalis.j.de præscrip. uer. & l. ubi autem non apparet. in fin. de uerb.oblig. & hæc uult glo. quæ est clara usque ad fin. & hæc est uera,& communis solutio,quam tenet communiter Doct.& Iac. But. & Bart. quæ facit casum huius legis esse notabilem,& singularẽ, & secũdùm quẽ summat lex. ¶Vlterius opponitur,& 6.& extra glo. quod pactũ cõtra naturã cõtractus appositũ non alteret cõtractũ,nec transferat in alterã speciem, sed ipsum tantùm informet,& faciat ipsum terminos suos excedere,& sic oppo.d.l.Lutius. & l.dies.§.1.& l.Publia.§. 1. j. depo. Solue, in contrarijs constat de mente contrahentium, quòd uolunt esse unum certum contractum in iure uidelicet depositi, & hoc ex uerbis ipsorum contrahentium.

§.Arbitrorum.L.societas.

SVMMAE.

1 *Arbitrorum genera quot.*
2 *Arbiter quis sit:quotque, & quibus modis in iure sumatur,vide nu.3.4.6.7.8.& 9.*
5 *Iudex ordinarius potest indubitanter de iure canonico recusari.*
9 *Arbiter,& arbitrator quot,et quibus modis inter se differant, vide latè traditum ab Auctore.nume.10.11.12.13.15.16. 21.& 22.*
14 *Arbitramentum est quasi quædam transactio.*
17 *Compromissum factum in aduersarium (tãquam in arbitrium) tenet, qui sit ecclesiastica persona, & fiat de iure ipsius ecclesiæ.*
18 *Res ecclesiasticæ, quæ possidentur à Prælato, non sunt ipsius Prælati,sed ecclesiæ.*
19 *Dominium,& possessionem bonorum ecclesiæ,non dicitur habere Prælatus,sed Christus.*
20 *Deo oblata dicuntur, quæcunque ecclesijs per homines offeruntur.*
23 *Sententiæ arbitri (quæcunque sit) omnino est parendum.*

Sen-

24 Sententia arbitratoris, si fuerit iniqua, reducitur ad arbitriũ boni viri.
25 Cum ad alicuius arbitratoris recurritur arbitrium, in dubio videtur recurri, tanquàm ad arbitriũ boni viri, siue in actu inter viuos, siue in vltima voluntate.
26 Quando malè est arbitratum, recurritur ad Iudicem pro emendatione.
27 Transactio, nullo dato, non valet.
28 Quando super contractu bonæ fidei est iniquè arbitratum, iudicium reductionis erit bonæ fidei.
29 Iniquum ipso iure valet, quia si non valeret, actio non oriretur ex eo ad destruendum.
30 Arbitrium non præsumitur iniquum, nisi probetur.
31 In causa reductionis ad arbitrium boni viri, sufficit de manifesta iniquitate docere.
32 Modus articulandi, & probandi iniquitatem in causa reductionis.
33 Vt, dictio, vtrùm conditionem, an modum importet.
34 Dispositio non redditur conditionalis, licèt verba ipsius dicant aliquid deberi ea conditione, quia verba [ea conditione] exponuntur, idest, eo modo, vel tenore, scilicet vt sic fiat.
35 Sententiæ arbitri ex compromisso aditi, si fuerit iniqua, vtrùm, & quando stari debeat, num. 36.
37 Persona nominatim expressa, non potest ad arbitrium boni viri recurri. quod tribus in casibus fallit, vt ibid. nu. 38.
39 Compromissum si fuerit in arbitratorem super aliquo contractu accessorio, puta quòd vendatur fundus pro mille, pacto apposito, quòd si appareat eum emphyteot. vel tributarium, fiat diminutio pretij arbitrio Gaij, an illo Gaio non arbitrante, poterit recurri ad arbitrium boni viri, nempè iudicis super illo accessorio. remissiuè.
40 Iura indistinctè loquentia, quòd omnino stari debeat sententiæ arbitri, nec aliqua peti possit reductio, vel ad alium recursus, quomodo intelligantur.
41 Ordinarius ex officio potest facere emendari sententiam arbitri, quæ manifestam contineat iniquitatem.
Idem si contineat euidentem partis læsionem. nu. 42.
43 Lex etiam ciuilis præcipit, quòd peccata corrigantur.
44 Arbiter, qui seruauit formam compromissi, functus est munere suo, vnde nõ poterit iterum arbitrari, secus si nõ seruauit.
45 Sententia quomodo, & quando dicatur nulla, & quando annullanda.
46 Pignora data iniquo arbitratori, an possint retineri pro sententia iudicis reducentis. remissiuè.
47 Pignus idem nõ debet videri repetitum in secunda sententia, in qua non vigeat eadem ratio, quæ militabat in prima.
Item an per arbitratorem poterit retineri, ne eatur ad arbitriũ boni viri, num. 48.
49 Vir bonus, ad quem recurritur, quis esse dicatur, & an sit iudex.
50 Arbiter, vel arbitrator vtrùm erit, qui ex forma compromissi habeat potestatem cognoscendi de iure & de facto, sed pronunciandi de iure tantùm.
51 Iudex non potest remittere ordinem iudicij.
52 Sententiæ arbitri, an eo casu, quo debeat de iure tantùm pronunciare, sit standum, si fuerit iniquè arbitratus.
53 Arbiter, an arbitrator censeatur, in quem dicatur in compromisso fuisse per partes compromissum tanquã in arbitrum, & arbitratorem.
54 Si partes simpliciter dicant [eligimus in arbitrum] intelligetur electus, vt arbitrator, nisi ex alijs verbis appareat de contraria intentione.
55 Qui cœpit procedere tanquam arbiter, an possit postea redire ad viam arbitratoris. remissiuè.
56 Aequitas semper complectenda.
57 Facto compromisso in arbitrum, & arbitratorem, & amicabilem compositorem, adiecta pœna, si pronunciat, valet in dubio dictum eius, tanquam arbitratoris, nec poterit reduci.
58 Arbitrorum, cæterorumq; iudicantium decreta, non debent esse elusoria, nec in alios transferri.
59 Habens potestatem procedendi ex ordinaria, & delegata iurisdictione, potest eligere, quòd in vna parte causæ vtatur ordinaria, in alia delegata.
Item si credat habere duplicem iurisdictionem, cum unicam tantùm habeat nempè ordinariam, & protestetur se velle ex delegata tantũ procedere, an ualeat processus. ibi. remissiuè.
60 Primi arbitri si cœperunt cognoscere tanquam arbitri iuris, postea tertio assumpto, voluerint procedere tanquam arbitratores, nunquid possint?
61 Interuentu nouæ personæ an fiat nouum compromissum.
62 Ex sententia arbitrorum an oriatur aliqua actio, remissiuè.
63 Sententia arbitratoris non dicitur propria sententia, vel arbitrium, sed potius transactio, vnde ex ea non oritur actio, si iuramentum non interuenit.
64 Quando super compromisso esset solum nudum pactum ex interuallo appositũ, tunc ex dicto arbitratoris nõ oritur actio, sicut nec ex ipso nudo pacto, sed tantùm exceptio.
65 Ex iuramento non oritur actio.
66 Sententia arbitratorum non habet paratam exequutionem, & quomodo sit agendum ex ea. nu. 67.
68 Arbitramentum non emologatur cursu decem dierum.
69 Sententia arbitratoris non potest emologari tacitè, scilicet cursu decem dierum.
70 Sententia arbitratoris, quam partes expresè confitentur, parit exceptionem transactionis, vel pacti.
71 Intellectus ad l. cum antea. C. de arbit.
72 Sententia arbitratoris quo iure peti possit, vt reducatur ad arbitrium boni viri, an officio iudicis, vel actione ex contractu. remissiuè.
73 Iudicis officium datur in subsidium, vbi deficit actio, cuius quidem naturam habet.
74 Quando petitur reductio ad arbitrium boni viri, quo remedio sit agendum, & quando agatur ex officio iudicis. de quo vide distinctionem ipsius Auctoris.
75 Iudex, coram quo poterit peti hæc reductio, vel cuius officium in hoc implorabitur, an erit iudex ipsius appellationis; cum ipsa reductio sit species quædam appellationis. remissiuè.
76 Iudicis officium quando imploratur à reo, cui exceptio competit, poterit ista reductio peti coram iudice ipsius rei, licèt non sit iudex ipsius actoris, & ratio.
77 Quando tractatur de examinatione testium, scilicet senis, vel valetudinarij, vel alicuius impediti ex aliqua rationabili causa, poterit interim fieri coram eo, qui futurus est iudex illius causæ.
78 Iudex ordinarius, ad quem per partes tanquam ad arbitratorem est itum, si fuerit iniquè arbitratus, quis erit competens iudex in causa reductionis, ad quem possit haberi recursus?
79 Pars, quæ post latum laudum, pendente causa reductionis coram Vicario Potestatis, interim impetrauit rescriptũ à DD. Antianis, per quod mandatur simpliciter iudici verificato, vt de tota causa cognoscat, si in ipso rescripto nullam fecerit mentionem de reductione, an videatur ipsi renunciasse, ita quòd laudum ipsum remaneat validum, nec possit amplius super reductione procedi.
80 Reductio ad arbitrium boni viri infra quantum tempus peti possit.
81 Arbitrarium esse dicitur, quod est indeterminatum à iure.
82 Reductio ad arbitrium boni viri, siue petatur iure actionis, vel iudicis officio, petitur, vt examinetur aliqua exceptio, seu defensio. remissiuè.

Decla-

83 *Declaratio l. qui se grauatos. C. de cens. & censit. lib. 11. & quæ specialia habeat.*

84 *Distinctio data per Auctorem circa concordiam opin. Doct. quæ variæ fuerunt circa quantitatem temporis, intra quod possit peti reductio ad arbitrium boni viri. quod latiùs videas per ipsum.*

85 *Reductioni ad arbitrium boni viri, an renunciando quis facto suo, possit ab ea excludi, itaque non possit amplius illam petere, de qua q. vide latè apud Auctorem.*

86 *Dolo futuro non potest renunciari.*

87 *Arbitrator potest in eius laudo auferre de iure vnius, & dare alteri, dummodo id moderatè fiat.*

88 *Quæ dicatur in iure parua, & quæ magna quantitas, in qua possit pars ab arbitratore lædi.*

89 *Partes in dubio debent esse æquales, ne dicatur iniquè arbitratum.*

90 *Deceptus in 6. parte ex contractu facto per procuratorem ad id speciale mandatum non habentem, poterit implorare remedium l. 2. C. de rescind. vend. scilicet vt pretium suppleatur, vel à contractu discedatur, si aliter contra ipsum procuratorem non posset habere regressum.*

91 *Si dictum fuerit in compromisso, quòd ex nunc partes emologant, quicquid fuerit arbitratum, quomodo intelligantur hæc verba. & quando præiudicet ipsa partium emologatio.*

92 *Sententia arbitratoris an possit emologari tacitè cursu decem dierum. remissiuè.*

93 *Renunciatio facta reductioni arbitrio boni viri per partes, si fuerit iuramento validata, an si postea appareat de vera, & manifesta iniquitate arbitramenti, possit nihilominus (non obstante vinculo iuramenti) peti ipsa reductio per partem læsam.*

94 *Iuramentum interpositum in quibus casibus sit seruandum, et quibus non, videas apud Auctorem de hoc latè disputantē. à nu. 93. vsque ad 95. distinguendo, prout ipse distinguit.*

95 *Arbitratori aliquid iniquum mandanti, quod sit contra Deū, & cuius obseruantia peccatum induceret, non est parendū, nec iuramentum petentem reductionem obligat ad id seruandum, in quo distinguas secundùm Auctorem.*

96 *Iuramentum non extenditur ad casus, de quibus non est cogitatum.*

97 *Iuramentum præstitum contra publicam iustitiam, honestatem, & bonos mores, non est obligatorium.*

98 *Nulla pronunciatio alicuius iudicantis (quomodocunque ab ea appelletur) potest fieri sine peccato, cum fit dolosè, odio, per gratiam, vel per sordes.*

99 *Iuramento non obstante, potest opponi exceptio doli per debitorem, etiam post biennium propter pecuniam non numeratam.*

100 *Mentiri non cadit in bonum virum, sicut nec iniuriari, fallere, vel decipere.*

101 *Qui iurauit soluere vsuras creditori, peccat si non soluit: dato quòd is, qui recipit sit in dolo, & peccet recipiendo.*

102 *Recipiens iuramentum ab infideli per falsos Deos, & eius fide vtens ad bonum, & licitum, non sociat se peccato illius, qui per Dæmonia iurauit.*

103 *Inducere hominem ad peccandum, nullo modo licet.*

104 *Iniquitas arbitratoris in causa reductionis, an possit detegi solùm ex actitatis coram ipso arbitratore, an verò etiam ex nouis probationibus, circa quod videas, quæ latè tradita sunt ab Auctore in hac materia.*

105 *Qui obtinuit in causa principali, si succumbat in appellatione, ex actis prioris causæ, non euitabit condemnationē expensarum, secus si succumbat ex nouis probationibus. nu. 107.*

106 *Error iuris non excusat à condemnatione expensarum.*

108 *Probatio, quæ non est noua, sed iam probati declaratio, nihil noui inducit.*

109 *Testes licèt non possint super eisdem capitulis post didicita testificata produci, tamen iudicis officio possunt ijdem testes repeti, vt obscurum illorum dictum declarent.*

110 *In appellatione ab interloqutoria, oportet doceri de grauamine iudicis à quo.*

111 *Ad probandam intentionem petentis reductionem, in qua oporteat detegi iniquitatem arbitratoris, quid debeat probari.*

112 *In causa reductionis super transactione, non sufficit probari arbitratorem contra iustitiam fuisse arbitratum in totum, vel in partem, sed multa alia quoque probanda sunt, nempè causa, quare quis petebat.*

Item quare conuentus se defendebat.

Item qualitas personarum.

Item si in illo dubio æquum fuisset nil dari, vel totum dari, & multa alia, de quibus. nu. 113. & 114.

115 *In transactione quando quis est deceptus, vt eius deceptio deprehendatur, debet inspici non veritas tantùm, sed æstimatio illius dubij euentus litis, & qualitas probationum, quas tunc habebat, non attentis de nouo superuenientibus.*

116 *Arbitrator quando possit testificari de gestis coram se in causa reductionis.*

117 *Iudices an possint produci, vt ferant testimonium de his, quæ coram eis gesta sunt.*

118 *Procurator an possit esse testis contra dominum in causa, quā procurauit. remissiuè.*

119 *Iudex, vel arbiter quando possit esse testis in causa, quam iudicauit, vera traditur ab Auctore distinctio in hoc articulo.*

120 *Iudex non potest fungi duplici officio.*

121 *Iudex debet iudicare secundùm allegata, & probata.*

122 *Testis deponens debet moneri, vt iuret, aliàs si sponte iuret, non valet eius dictum.*

123 *Iudex non potest de iure sibi ipsi iubere.*

124 *L. ob carmen. ff. de testi. quomodo intelligatur.*

125 *Testi reddenti testimonium de his, quæ ipse gessit, non creditur, nisi contra se ipsum, quod limitatur, prout nu. 126.*

127 *Conuentus, qui succubuit in causa reductionis, si contra eum per aduersariū agatur ad pœnam in compromisso positam, si velit euitare pœnam, dicendo laudum iniquum, nunquid hoc poterit?*

128 *Pœna in compromisso apposita, nunquid poterit de iure canonico licitè exigi, sicut posset de iure ciuili.*

129 *Pœnarum species quot, quæ, & quo nomine vnaquæque ipsarū appelletur, & licitè possit exigi.*

130 *Pœna dicitur apposita in fraudem vsurarum, quando adijcitur solutioni quantitatis.*

131 *Arbiter quis esse possit, et an quilibet de iure non prohibitus.*

132 *Bannitus nostri temporis an possit esse arbiter. remissiuè.*

133 *Item an excommunicatus. remissiuè.*

134 *Excommunicatus an possit esse arbitrator. remissiuè.*

135 *Compromissum factum in excommunicatum, & eius declaratio per modum laudi, vel sententiæ nullo modo tenet, si erat publicè excommunicatus. remissiuè.*

136 *Abbas an possit esse arbiter, & in eum possit compromitti, tanquam arbitratorem.*

137 *Item, quid de monacho simplici, vel fratre prædicatore, vel minore, nunquid possit in eos compromitti.*

138 *Compromissum factum in Abbatem alicuius monasterij sub nomine dignitatis, an transeat in successorem in dignitate?*

139 *Collatum in aliquem sub nomine dignitatis, non expirat eius morte, sed transit in successorem in dignitate.*

140 *Testator, cum dicit in testamento [relinquo Priorem talis ecclesiæ, vel Hospitalis exequutorē mei testamenti] an exequutio ipsius testamenti transeat per hæc verba in successorem.*

Episcopus

141 *Episcopus est legitimus exequutor testamentorum.*

142 *Exequutio testamenti, quando transeat in successorem in dignitate, distinguitur ab Auctore.*

143 *Exequutio testamenti eo casu, quo transit in successorem in dignitate, dicitur transire, quando talis exequutio sub nomine dignitatis, vel officij est collata in eum, qui dignitatem habet, vel officium iure suo, secus si nomine alicuius.*

144 *Comissio facta Vicario Episcopi sub nomine Vicariatus, non trãsit ad successorem in officio.*

145 *Exquutoris officium an transeat in hæredem, remissiuè.*

146 *Prælatus si super rebus ecclesiæ suæ cõpromittat, an eius morte expiret compromissum.*

147 *Mortuo arbitrarore, in quem est compromissum, an eius morte transeat in hæredem ipsum compromissum.*

148 *Si in compromisso dictum sit, quòd transeat in hæredem, an intelligatur de primo tantùm hærede, an etiam de hærede hæredis, remissiuè.*

149 *Arbitrator nunquid possit compelli arbitrari, remissiuè.*

150 *Item an poterit arbitrari diebus feriatis, remissiuè.*

151 *Arbitrator nunquid debeat arbitrari præsentibus, remissiuè.*

152 *Arbitrandi potestas vsque ad quantum tempus duret, ita quòd finito eo tempore, non possit amplius arbitrari, remissiuè.*

153 *Arbitrandi potestas finitur, arbitratore nolente arbitrari.*

154 *Arbitrator quando dicatur nolle arbitrari.*

155 *Arbitramentum quando confertur in tertium, si infra annum non arbitretur, videtur nolle arbitrari.*

156 *Arbitrandi potestas in vltimis voluntatibus vsque ad quantum tempus duret.*

157 *Partes si non notificauerunt arbitratori, quòd arbitrari deberet, & per hoc sit elapsus dies, quid iuris.*

158 *Arbitrator post notificationem sibi factam à partibus, an cogatur arbitrari, remissiuè.*

ARbitrorum. ¶Iste. §. licèt per se allegatus sit, non est tamẽ per se. §. sed pendet à principio huius legis, cuius quidẽ materia (vt patebit inferius) redditur vtilis, & quotidiana, vnde pleniùs attingenda. l. legaui. ꝟ. de lib. legat. pro cuius quidem euidentia, & inferius dicendorũ (ne procedamus in æquiuoco) præmitto primò (quia text. dicit esse duo genera arbitrorum) quòd hoc nomen [arbiter] sumitur pluribus mo-
1 dis. † Quãdoque enim sumit pro iudice delegato, & ita sumitur in l. arbitro. & l. si ab arbitro. supra qui satisd. cogã. ¶Quandoque sumitur pro eo, qui subrogatus est in lo-
2 cum iudicis † delegati, & ita sumitur in l. apertissimi. C. de iud. ¶Quandoque sumitur pro eo, qui eligitur ad co-
3 gnoscendum de causa † suspitionis obiectæ iudici, & ita sumitur extra de offi. & potest. iud. deleg. in c. suspitionis. cũ simili. siue sit iudex delegatus, qui recusetur, vt dictis iuribus, siue ordinarius, vt extra de appella. cap. cum speciali. qui ordinarius potest indubitanter iure canonico re-
4 cusari, † vt infra. & est expressum, extra de foro compet. in cap. si quis contra clericum, licèt de iure ciuili essent
5 opiniones, de quibus in d. l. apertissimi. † ¶ Quandoque,
6 sumitur arbiter pro iudice ordinario, † ita sumitur C. de postul. in l. quisquis. ¶ Quandoque summitur arbiter pro
7 domino in re sua, † ita sumitur. C. mand. in l. in re mandata. ¶Quandoque sumitur arbiter pro eo, in quem cõ-
8 promittitur super contractu, lite, vel controuersia, † & iste est duplicis generis, vt dicit text. hic, de his duobus loquitur text. hic, cuius gratia præmitto, quòd hæc duo in-
9 ter se differunt, † scilicet arbitrator, & arbiter, de qui-
10 bus hic dicitur. Nam arbiter † propriè est, qui habet iudicare de iure, & secundùm ordinem iuris procedere, vt
11 C. de iud. l. rem non nouam. sed arbitrator † assumitur de iure, & de facto, & sup cõtractu, & propterea iuris rigorẽ
12 omittit, & æquitatem sequitur, † infra loc. l. si in lege. dummodo iniquè non arbitretur, vt hic. Et si dicatur, secũdùm hoc non potest dici arbitrator; cum non fuerit assumptus super contractu: sed super lite, respondeo, quòd
13 imò super contractu, scilicet transactionis, qui stricti est iuris, secundùm formam, quam ipse arbitrator accepit. Nam hoc arbitramentum est quasi quædam transactio,
14 † vt in Authen. vt diff. iud. §. primo. ¶ Item in alio differunt; quia in aduersarium principalem (vt in arbitrum)
15 non potest compromitti, † argumen. C. ne quis in sua causa. per totum, iuncta. l. prima. supra de arbit. sed vt in
16 arbitratorem † potest, vt extra de iure iurand. in c. Quintauallis. vbi casus secundùm Innocen. & ibi de hoc (per eũ) videtur casus de iure ciuili. infra de contrah. emptio. in l. hæc venditio. & infra locat. l. si in lege. primo. respon. ¶Quod tamen dixi non posse in aduersariũ, vt in arbitrũ compromitti, intellige, nisi sit persona ecclesiastica, in
17 † quam potest de iure ipsius ecclesiæ cõpromitti, vt probatur de præscrip. in cap. cum olim. & hoc ibi colligit Io. And. vbi hoc dicit cordi tenendum, & ratio huius est, quæ colligitur ex not. per eum de reg. iur. in sexto in cap. possessor, super verbo, præscribit, quod not. per Cin. in l. tertia. C. de dot. promiss. scilicet; quia res non sunt ipsius
18 Prælati, † sed ecclesię, de electi. in cap. tertio. & de donat. cap. secundo. Pro hoc facit; quia dominium, & possessio-
19 nem bonorum ecclesiæ, non dicitur habere Prælatus, † sed CHRISTVS; vnde quæcunque homines offerunt eccle-
20 sijs, dicuntur oblata Deo: † duodecima. quæstio. secunda. cap. nulli liceat. Ita not. plenè Innocen. extra de causa pos sess. & propriet. in c. j. in gl. secunda. circa prin. ¶Item & in alio differunt; quia sententia arbitri (etiam iniqua) nũ-
21 quam potest peti reduci, † supra de arbitr. l. diem profer-
22 re. §. stari. sed sententia arbitratoris † sic, vt hic, quod tamen an sit verum, infra declarabo in quarta opposit. & pos sent aliæ differentiæ assignari, quas omitto; quia colliguntur ex infra dicendis, & ex not. in dicto. capitu. Quintauallis. & in Specul. de arbit. §. primo. ¶His præmissis, descendo ad §. nostrum, quem iuncto. princi. l. diuido. in partes quinque; quia primò ponit thema, & quæstionẽ, prout factum est in principio legis. secundò ponit. q. prout melius fieri potuit, & debuit. Tertiò distinctionem ponit conferentem ad determinationem quæstionis. Quartò quæstionem determinat. Quintò circa prædicta vnum dubiũ remouet. Secunda ibi [existimo] Tertia ibi [arbitrium] Quarta ibi [l. in proposita] Quinta ibi in l. quod enim. vers. illud. ¶In summa hoc intendit; sententiæ arbitri om-
23 nino est parendum † sententia verò arbitratoris (si fue-
24 rit iniqua) reducitur ad arbitriũ boni viri, † hoc dicit. ¶Casum in terminis pone per te.

¶Legas literam. ¶ Notabilia per te collige; quia clara sunt, nempè primò, quòd duo sint genera arbitrorum de quo. s. dixi in euidentialibus. Secundò no. quòd cum ad alicuius arbitratoris arbitriũ reccurritur, in dubio vr̃
25 recurri tanq̃ ad arbitriũ boni viri, † siue in actu inter viuos vt hic, siue etiam in vltima voluntate, vt ꝟ. de leg. 2. l. 1. & ibi no. Tertiò nota, ꝙ si sit malè arbitratũ, recurrit ad iudi-
26 cem pro emendat. † ex quo patet, ꝙ illud arbitramentũ, nõ est propriè transactio, quia tũc (rõne iniquitatis) emendari

dari non poſſet, vt l. Lucius. §. fin. ff. ad Trebell. vnde glo. in dicto §. 1. in Auth. vt differ. iudi. loquitur impropriè, & largè de tranſact. in genere, per quam à lite receditur, non autem de tranſact. in ſpecie, quod etiam probo; quia ſi arbitramentum æquipararetur tranſacti. ſimpliciter ſumptæ, ſequeretur, quòd arbiter aſſumpt. ſuper lite, nunquam poterit in totum abſoluere, vel in totum con-
27 demnare; quia tranſactio (nullo dato) non valet † C. de tranſact. l. tranſact. quod tamen eſt falſum; æquiparatur ideò tranſactioni in genere ſumptæ, prout eſt quædam conuentio, per quam à lite receditur. ¶ Quartò nota; quòd quando cõpromittitur in arbitratorẽ ſuper contractu bonæ fidei, ſi iniquè eſt arbitratum, iudicium redu-
28 ctionis eſt bonæ fidei, vt hic, & in l. vnde ſi Neruæ. cum ibi not. ex quo nota, quòd iniquum laudum ipſo iure va-
29 let, † aliàs non oriretur actio ex eo contractu ad deſtruẽdum, ſi ipſo iure non valeret, argu. ſ. eodem l. ſi ita coita. & de contrahen. empt. l. fin. ¶ Quintò nota, quòd arbi-
30 trium non præſumitur iniquum, niſi probetur, † vt. ff. in d. l. vnde ſi Neruæ. ¶ Sextò nota, quòd in cauſa reductio
31 nis ſufficit de manifeſta iniquitate † doceri, vt in d. l. vnde ſi Neruæ. ¶ Septimò not. caſum, quo probatur manifeſta iniquitas, de quo in l. quid enim. quam not. quia per eam colligere potes modum articulan. & probandi
32 iniquitatem in cauſa † reductionis, & de his etiam. ff. tangam. ¶ His ergò ad declarationem tex. expeditis, deſcendo ad apparatum gloſſ. quem expediam, & declarabo: demum latiùs intrabo materiã iſtam. ¶ Oppono primò ad prin. l. hic innuit, quòd per dictionem, [vt] inducitur
33 conditio; contra imò modus † inducit. ff. de cond. & dem. l. demonſtratio. §. fi. & l. 1. & ibi not. C. de his, quę ſub modo. Sol. hic ponitur verbum [conditio] impropriè pro modo, vt ſcilicet dicamus [ea conditione] ideſt eo modo, vel tenore, & hoc innuit prima glo. huius l. ex qua not. quòd licèt verba in aliqua diſpoſitione, veluti legati dicant, aliquid deberi ea conditione, exponas ideſt eo modo, vel tenore, vt ſcilicet ſic fiat, &c. & hæc diſpoſitio non eſt con-
34 ditionalis, † facit optimè. ff. de manumiſſ. teſt. l. Mæuia. ſecundùm Bart. ¶ Opp. 2. ad primam partem huius. §. ꝙ
35 ſententiæ arbit. † ex compromiſſo aditi, non ſtetur, ſi ſit iniqua, probat. C. de arbit. in l. arbitrorũ. Sol. dic, ꝙ debet ſtari, vt hic, & l. diem. §. ſtari. ſ. de arbitr. niſi dolosè arbi-
36 tratus fuerit, † vel dolus interuenerit, quod dic, vt not. in d. l. arbitrorũ. & . ſ. de arbit. in l. ita demum. ¶ Opp. 3. ꝙ
37 expreſſa † nominatim perſona, ad arbitrium boni viri recurri non poſſit; quia à perſona non eſt recedendum, l. ſi quis arbitratu. ff. de verb. oblig. Sol. dicunt quidã, ꝙ illa loquitur in cõtractibus ſtricti iuris, hic in bonæ fidei. Sed certè hæc ſol. non eſt bona, per not. in l. in propoſita. ff. eo. ꝑ l. ſi ita coita. ſupra eod. & ꝑ l. ſi libertus. ff. de oper. liberto. & eò magis, ꝙ ſumus hic in iudiciis bonæ fidei, ſed dic idem, ſi ſit ſtricti iuris. Dic ergo ſecundùm glo. aut arbitrator arbitratur, ſed iniquè, & recurritur ad arbitriũ boni viri, vt hic, ſiue in contractibus bonæ fidei, de quib. hic, ſiue ſtricti iuris, vt d. l. ſi libert⁹. Aut nõ eſt arbitratus aliquid, & tunc non valet contractus, nec recurritur ad arbitrium boni viri; cum à perſona non recedatur, ſiue in cõtractibus bonę fidei, vt d. l. ſi ita coita. & C. de contrah. empt. l. fin. ſiue in ſtricti iur. d. l. ſi quis arbitratu. de verb.
38 oblig. † Fallit in tribus caſibus. ſ. in dote promiſſa ad quantitatem, ſecundùm quòd tertia perſona fuerit arbitrata. C. de dot. ꝓmiſſ. l. 3. & l cũ poſt. §. gener. ff. de iur. dot. Secundò fallit in legato. C. cõia. de lega. l. fin. §. ſed & ſi quis. ¶ Tertiò fallit in venditione ſerui, ſi rationes compu

tauerit arbitrio domini. l. hæc venditio. ff. de contrahen. empt. not. per glo. in d. l. fin. C. de contrahen. empt. & hęc eſt ſol. glo. hic, & in contrario, & Doct. eam ſequuntur cõmuniter, cuius ſol. poteſt eſſe ratio; quia cum arbitratus eſt (licèt iniquè) contractus eſt perfectus, & ex eo oritur actio, & obligatio: & ſic eſt materia, cui deſeruiat officiũ iudicis in reducendo ad arbitrium boni viri, vt hic, & d. l. vnde ſi Neruæ. ſed qñ nõ eſt arbitratus, contractus nõ eſt perfectus, nec ex eo oritur actio & obligatio, meritò non eſt, cui officium iudicis deſeruiat in reducendo ad ar
39 bitrium boni viri. ¶ Et ex hoc pulchrè infert Bart. † ꝙ ſi contractus fuerit perfectus, & cõpromiſſum fuerit in arbitratorem ſuper aliquo acceſſorio ipſius contractus, puta, ꝙ vendatur fundus pro mille, pacto appoſito, ꝙ ſi appareat eum emphyt. vel tributarium, fiat diminutio pretij arbitrio Gaij; nam licèt ille Gaius nunquam arbitratus fuerit, poterit recurri ad arbitrium boni viri, ſcilicet, iudicis ſuper illo acceſſorio; quia ſubeſt contractus perfectio, cui officiũ iudicis deſeruit, & dicit eſſe caſum. ff. de contrah. empt. in l. ſuę rei. & l. ſeq. & l. domũ. qđ nõ nego. & hoc proſequitur Bar. latiùs in d. l. ſi quis arbitratu. ¶ Oppono quartò cõtra prædicta, ꝙ indiſtinctè ſtari debeat tali ſententiæ, nec aliqua peti poſsit reductio, vel ad alium recurſus, vt in princ. huius. §. & ſ. de arbit. l. diem.
40 §. ſtari. Sol. ſ. ꝙ prædicta loquũtur in † arbitratore: ſed cõtraria in arbitro compromiſſario, cuius ſententiæ (etiam iniquæ) debet ſtari, vt dicto. §. ſtari. & poſt eſſe ratio diuerſitatis; quia cum quis compromittit in aliquem, tanquã in arbitrum, qui non ſeruet ordinem iuris in iudicando, contemnit iudicem, ad quem pertinet hæc iuriſdictio, & ſic non poteſt ad eum redire. ſ. de arbitr. l. litigatores. in prin. & hoc eſt, quod dicit tex. cum glo. in l. 3. §. j. ſ. de arbit. & ibi glo. quæ incipit, pręcipuè. Sed quando compromittitur in aliquem tanquã bonum virum, ita ꝙ ab eius dicto non recedatur, nec ad iudicem eatur, & cõpromittitur tanquã in arbitratorem; tunc cum ſemper ſui natura fiat ſuper contractu, qui celebratur ex partium conuentione, non ex iudicis auctoritate: meritò iudici nulla fit iniuria, nec in aliquo contemnit. Ideo in cauſa reductionis poteſt ipſe adiri; aliud ergo in arbitratore, & aliud in arbitro, & cum hoc omnes Iuriſtæ tranſeunt, tam hic, q̃ in contrariis, & vbique, vbi hoc tangit Bart. idem etiã extra de elect. in c. cauſam. Sed ſciendum eſt, ꝙ Hoſt. in c. 2. extra de arbit. vt refert ibi Io. And. ſuper vltima glo. dicit, ꝙ ſi ſententia arbitri contineat manifeſtã iniquitatem, nõ
41 eſt illi ſtandum: Imò ordinarius † ex officio illum faciet emendari, & hoc innuit litera in d. c. 2. idem ſi contineat
42 euidentem læſionem partis, † & ratio eſt; quia tunc contineret peccatũ, & ſic emendandũ, nec ei ſtabitur, d. §. ſtari qđ nedum repugnat iuri canonico, ſed etiã ciuili; qđ pro
43 batur; quia etiã lex ciuilis mandat peccata corrigi. † l. nã hoc natura. ſ. de cond. indeb. hoc dictum notandum eſt; quia fortè Legiſtis eſt hactenus inauditũ. Attẽde tamẽ; quia hoc fortè procederet, ſi de peccato cõſtaret, alias videtur ſtandum dicto. §. ſtari. poteſt enim arbitriũ eſſe iniquum re ipſa, & tamen non animo peccandi, nec dolosè agendi, & ideo vbi de peccato non conſtat, non videtur recedendũ à d. §. ſtari. & ab iſto §. ¶ Sed quæro cũ glo. quid ſi fuerit iniquè arbitratus, an iterum poterit arbitrari? glo. hic arguit pro, & contra, & nil firmat: ſed dic breuiter, quòd ſi arbiter ſeruauit formam compromiſsi, functus eſt officio ſuo: vnde non poterit iterum arbitrari,
44 † ſecus ſi formam compromiſsi non ſeruauit, vt ſ. de ar-
45 bit. l. quid tamen. et Bart. hic. col. 2. Vel dic latiùs, † quòd aliquando

aliquando sententia dicitur nulla, aliquando annullanda.
Primo casu, vel dicitur nulla per errorem iudicis, & dic,
vt s. de arbit. i l. diē. Aliquando dicitur nulla propter de-
fectum solemnitatis non seruatæ, & tunc aut erat ordina
rius, aut delegatus: si ordinarius aditur ipse idem, & ite-
rum poterit de causa cognoscere, l. si Præses. C. quomodo
& quando iud. vbi etiam de hoc. Si delegatus, non aditur
ipse, idem. l. si vt proponis. C. illo eodem titu. Aliquando
dicitur nulla propter iniquitatem iudicis: & tunc ipse
iudex non aditur, sed Superior secundùm Iacob. de Are.
in l. absentem. C. de accusat. arg. eius, quod traditur in l.
eos. C. de appellat. ¶Secundo casu principali, quando sen
tentia dicitur annullanda: tunc aut fauore personarum, &
idem iudex aditur, l. in causæ. la seconda. §. fin. cum l. seq.
s. de mino. aut propter iniquitatem iudicis: & tunc non
aditur ipse idem, sed Superior, d. l. eos. C. de appella. se-
cundùm Iac. Butrig. ¶Quæro secundò cum eadem glo.
vtrùm pignora data iniquo arbitratori, possint retineri
46 pro sententia † iudicis reducentis? Glo. tenet quòd non,
per l. 3. in princ. & l. cum apud Sempronium. j. iudi. sol.
Idem Bar. tenuit, idem etiam Iac. But. fortificans rationi-
bus; quia fortior est prorogatio personę ad personam,
quàm temporis ad tempus, probatur (licèt ipse non alle-
get) extra de offic. deleg. in cap. pen. & prorogatio tem-
poris facit, vt pignora primi temporis non retineantur
pro secundo tempore, vt l. Labeo. §. hæc autem clausula.
s. de arbit. ergo multò magis facta prorogatione personę
ad personā non retinentur. Secundò vbi non est eadem
ratio in secunda sententia, quæ est in prima, non debet vi-
47 deri idem pignus repetitū, † arg. l. licèt Imperator. j. de
leg. j. & ratio est; quia per primam sententiam non erat
prouisum; quia non parit actionem, nisi in casibus. C. de
arbit. l. ne arbitris. quia fuit prouidendum per pœnam,
vel pignora: sed secunda sententia producit actionem in
factum, vt ex ea efficaciùs agatur; ergo non fuit necesse,
quòd pignora retineantur pro secunda. idem in pœna; qa
intelligeretur repetita, secundùm Iac. But. ¶Sed nunqd
48 potuerint retineri per arbitratorem, † ne eatur ad arbi-
trium boni viri? Dic quòd non, arg. d. l. 3. j. iudi. sol. secun
dùm Guil. in Spec. de arbit. §. fin. in 4. col. vers. quid si po
sui me in arbitrio alicuius &c. ¶Quæro tertiò quis dica-
tur ille bonus vir, ad quem recurritur? dic, vt in l. fin. C.
de contrahen. empt. & hic per Doct. Nec enim omnis, qui
reputatur bonus, est bonus; quia potest Diabolum habe-
re sub cappa: & ideò dic, quòd erit iudex, vt j. de verb.
oblig. l. continuus. §. cum ita. s. de eo, quod cer. lo. l. quod
si Ephesi. & j. iud. sol. d. l. vir bonus. & . j. de iniur. l. sed si
vnius. §. Prætor ait. s. de procurat. l. sciendum. §. ait Præ-
tor. & hoc voluit etiam glo. & Doct. hic, & per hæc sumus
49 expediti de apparatu. ¶Descendamus ergo nunc ad ma-
teriam, & quia (vt dixi in euidentialibus) differt arbiter
ab arbitratore in modo cognoscendi; quia arbiter de iu-
re tantùm, arbitrator verò de facto. Quæro, quid si sit di-
ctum in compromisso, quòd possit cognoscere de iure, &
de facto, sed pronunciare tantùm de iure, an erit arbiter,
50 vel arbitrator? † Dic, quòd erit arbiter; nec enim ex modo
isto, & potestate cognoscendi alteratur eius qualitas; qa
& iudex quandoque cognoscit summariè, & de plano sine
strepitu, & figura iudicij, &c. s. de offic. proconsul. & leg. l.
nec quicquam. §. de plano. & in Cle. sæpe. de verb. signi. &
tamen non desinit esse iudex, etsi dicatur, hoc videtur fal
51 sum; quia ordinem iudicij nō potest remittere † l. secunda.
§. sed quia iuramētū. C. de iur. cal. & not. C. de lit. contest.
Auth. offerat. extra de off. deleg. in c. in causis. & in d. Cle.
sępe. in vltima glo. & tangitur per Iacob But. C. de episc.
& cler. in Auth. generaliter. responde verū hoc, qn̄ litigat
corā iudice, qui iurisdictionem habet à superiore; secus
si corā arbitro, cui consensu partiū attributa est notio, &
52 hoc dicit Bar. de cōsuetudine seruari. ¶Iuxta prædicta † q
ro eo casu, quo est dictū, quod debeat pronunciare de iure tā
tùm, an stari debeat eius sententię, si iniquè fuerit arbitra
tus? Bart. hic primò dicit quod sic; quia arbiter est, vt dictū
est, ergo &c. In contrarium allegat propter formā com-
promissi, qua cautum est, vt sententiet de iure: quod non
est seruatū, & sic indeterminatum dimittit, dicens, cogita
bis. Sed attende; quia idem Bar. in l. diem. §. stari. s. de ar
bit. firmat secundam partem, scilicet quod tali sententiæ non
debeat stari. Nec ob. §. stari. quia loquitur, quādo fuit sim
pliciter cōpromissum: sed in quæstione proposita fuit di-
ctum, quod pronunciaret de iure, qd̄ non fecit, & sic excessit
formā compromissi, quod nō potest, l. non distinguemus.
§. de officio. s. de arb. & ideo sentētia eius est nulla. & ita
refert ibi se consuluisse de facto, quod secundùm eum est
multum not. ¶Quæro, quid si in compromisso dicatur, quod
compromiserunt in eum, tanq̄ in arbitrum, & arbitrato-
53 rem, nunquid iste censebitur arbiter, vel arbitrator? † dic
breuiter, quod si processit, seruato iuris ordine; iudicabimus
de eo, vt de arbitro: sed eo nō seruato, vt de arbitratore;
ex modo ergo cognoscēdi de eo iudicabimus, sed non ex
modo iudicandi, arg. s. de iudi. l. j. & quod not. in l. episco-
pale. C. de episc. aud. hoc firmat clarè Inno. in d. c. Quinta
uallis. dic etiam, quod si partes simpliciter dicant [eligimus
54 eum in arbitrū] non intelligetur electus, vt arbitrator, ni-
si ex aliis verbis appareat de contraria intētione, puta qa
dixit, quod posset procedere, non seruato ordine iudiciario.
Item si dicant [eligimus in arbitratorē, vel in bonū virū,
qui determinet quæstiones nostras] nō intelligitur electus
vt arbiter, nisi ex aliis verbis appareat. & hæc duo ad lite
rā ponit Guil. in Spec. de arb. §. fi. ver. quid si simpliciter
eligitur in arbitrū. non tamen allegat Innoc. ¶Quæro, qd
si cœpit procedere (vt arbiter) & vult postea recedere ad
55 viā arbitratoris, vel è cōtra, an hoc possit? † Fertur Dy. te
nuisse quod nō, quasi hi duo modi procedendi sint contrarij,
& sic per vnius eorū electionem, alterius insurgat tacita
renunciatio, arg. C. de fur. l. j. & ita colligitur ex not. in l.
2. §. sed si alius. j. quan. appel. sit. vbi per Dy. & etiā ibi se
q̄tur Bar. & in l. si dn̄m. j. de furt. remittēs se ad Spe. in tit.
de arbit. §. seqtur. i j. col. ver. qd si cōpromissum est in ali-
quē, &c. & in ver. sed nunqd pōt peti. vbi hoc idem videt
velle. Quidā etiā Can. allegant hoc voluisse Innoc. in d. c.
Quintauallis. arg. d. l. j. C. de furt. & extra de appel. c. soli
citudinem. Sed certè nō percipio, quid ibi tetigerit Inno.
Host. tamen ibi videt sentire contra, dicendo, quod si primò
processit ordine iuris seruato, deinde sine ordine iuris
procedat, melius est dicere, quod si snia istius est æqua, illi stā
dum sit, tanq̄ sniæ à d. arbi. latæ: si iniqua, reducat ad ar-
bitriū boni viri, tanq̄ dictū istius censeat dictū arbitrato-
ris, & non arbitri, & isto casu dicimus, quod præeligamus æq
tatem, qd̄ facere debemus; qa oīs iniqtas cedit æqtati.
s. de eo quod cer. lo. l. quod si Ephesi. Item per hæc etiam
restringentur lites, extra de rescript. c. nonnulli. facit. s. si
cer. pet. l. quidam existimauerunt. Item vt res potiùs va-
leat, quàm pereat, extra de verbo. signifi. c. Abbate. facit.
j. de rebus dub. l. quotiens. ita dicit Hostien. in dicto c.
Quintauallis. pro quo videtur facere, quod in simili dicit
Guil. in Specu. in dicto §. fin. vers. sed pone. sicut quo-
tidie fit, vbi dicit, quòd si compromissum fiat in arbi-
trum, & arbitratorem, & amicabilem compositorem,
&cætera. pœna apposita, si pronunciat, valet in dubio
dictum eius, tanquam arbitratoris, nec poterit redu-

ci,arg.§. mand. l. qui mutuam. & quia nõ itur ad arbi-
tros cã inducendarum, sed dirimendarũ litiũ,vt §.de arb.
l.quamuis.nec iudicantium decreta debent esse elusoria,
56 præsertim arbitrorum, nec in alios transferri,† l.nõ distin
guem⁹.§.quæsitũ.§.arb.ϳ.de reb.dub.l.quotiẽs.ϳ.de iud.
l.si Prætor.primo resp.C. de bon. quæ lib. l.cũ nõ solũ.§.
vbi aũt puerilis.in fin.& l.fi.ϳ. nequid in loc. pub. habens
aũt potestatẽ procedendi ex ordinaria, & ex delegata iu-
risdictioine, potest simul ex vtraque procedere, & non
compellitur alteram eligere:si tamen eligat,valet electio,
& illa auctoritate vtetur. Item potest eligere,quòd in vna
57 parte causæ vtatur ordinaria, in alia delegata. Et quid † si
credat duas habere, cum non habeat nisi ordinariam, &
protestetur se velle tantùm ex delegata procedere,an va-
leat processus? Hæc omnia vide pulchrè per Innoc. ex-
tra de præscrip.in c.cum ex officio,in gl. not.cui similiter
adde quod tangit etiam Bart.in l.multum.de condi,& de
mon.¶Sed circa hoc insurgit dubium,dato quòd non pos
sit ex vno modo procedendi ad alium conuolari, vt dixit
Din.vtrùm hoc poterit interuentu nouæ personæ eis asso-
ciatæ? exemplum pone, quòd primi cœperint cognosce
re,tanquã arbitri iuris, postea assumptus fuerit tertius &
58 voluerint procedere,vt arbitratores,†nunquid hoc pote-
runt? dubium est, nunquid interuentu nouæ personæ
59 fiat nouum compromissum.† Circa quod dic,quòd quan
doque tertius assumitur ab ipsis arbitris,vel à iudice: tũc
non est nouum compromissum,nec ille tertius est arbiter:
sed est quidam tertius assumptus ad concordandum eos,
adeo quòd ipse non debet sententiare:sed arbitri cogun-
tur secundùm suum consilium sententiare. l. item si vnus.
§.1.§.de arb.& ibi no.in gl.2.& clariùs in Spec. de arb. §.
60 fin.versic.sed nunquid iste tertius. Quandoque tertius as-
sumitur à partibus:& tũc satis puto, quòd ille tertius fiat
arbiter,& videtur nouum compromissum,arg.§. de arb.l.
Pedius.in fin. facit.§. de iureiur. l.iusiurandum. & hoc di
cit Bar.verum de iure communi:de lege verò municipa-
li hic tertius assumendus appellaretur arbiter, & tunc est
dicendum,quòd talis sit arbiter, & pronunciare cogatur.
Ita colligitur ex nota.per Bar.in l.si dominium ϳ.de furt.
quod satis est not.dignum. ¶Quæro, vtrùm, ex sententia
61 † arbitrorum oriatur aliqua actio, respondet Inno.† in
62 dicto c.Quintaualis.quòd si iuratum fuit,potest pars pete
re per officium iudicis,vt cõdemnatus soluat, si sit æquũ:
si verò iniquum, potest ad arbitrium boni viri recurri,
arg.illius c.& ϳ.de reg.iur.l.in personam. & istius nostri.
§.sed si iuramentum non interuenerit:ex sententia talis ar
63 bitratoris non oritur actio, nec propriè dicitur † senten-
tia,vel arbitrium,sed potiùs transactio,vt no.Ioã. Crem.
in Auth.de fid.instrum.§.j.colum.9.est tamen vtilis in il-
lo casu hæc arbitratio; quia si stipulatio interuenerit, ex
illa agetur,vel si nõ interuenerit,& fuerit assumptus arbi-
trator super aliquo contractu, puta vt arbitretur de pre-
tio rei venditæ, vel similis rei: tunc agetur actione ex ven
dito,vel ex alio contractu simili sic informata,l.iurisgen-
tium.§.quinimò.§.de pact. & l. petens. C. illo eod.titu.de
pact.alias si esset solum nudum pactum ex interuallo ap-
positum:tunc ex dicto arbitratoris non datur actio, sicut
64 nec ex nudo pacto,sed tantùm exceptio,† §.si cer. peta.l.
lecta.& d.l.iurisgentium.§.igitur nuda.Ita dicit Inno.Sed
attende.quia Bar.hic dicit,quòd in eo,quod Inno.innuit,
quòd vbi est iuratũ,agitur ex iuramẽto,hoc est falsum:qa
65 ex iuramento nõ oritur actio,†nisi qñ est litis decisoriũ,vt
not.de iu.iur.in l.iusiurandum,quòd ex cõuentiõe.& vide
quod no.per eundẽ Bar.ϳ.de fideius.in l.si quis pro eo.sed
iuramentum, quod apponitur in compromisso,est ad con
firmandum contractum, meritò actionem non producit
Et ex hoc dicit ipse,quòd sententia arbitratorum non ha-
66 bet paratam exequutionem, † sed agendũ est ex stipula-
tione prædicta,vel ex contractu præambulo impleto per
67 arbitramentum, nõ autem incõtinenti† exequi.C.de exe
quut.rei iud. l.nimis propere.& ϳ.de re iud.l. si cũ nulla,
licèt secundùm eum Hosti. videatur innuere contrarium
in præalleg.c.Quintauallis,& pro hoc etiam facit;quia ar
68 bitramentum nõ emologatur,& etiã cursu decem†dierũ.
l.cum antea. C. de arbi.loquitur in arbitro, non in arbi-
tratore,secundùm Innocen.in d.c.Quintaualis.Ex quo no
ta,quòd sententia arbitratoris non potest emologari taci
69 tè,† scilicet cursu decem dierum,si tamen partes illam ex
70 pressè†cõfiterẽtur,parit exceptionẽ trãsactionis, vel pacti
71 secundùm Inn.quod no.pro intellectu† d.l.cum antea.vi-
des ergo quomodo in principali dicto.§. Barto. reprehen
dat Innoc.& Bar.reprehensionẽ communiter Doc.sequun
tur,& ita audiui Dom.Fran. de Ramponibus penultimo
anno mei studij,dum solemniter legeret hunc §. hãc opi.
sequi, & alias Bar. opiniones hic positas, quas quasi for-
maliter(vt notabiles) sequebatur.Sed impossibile quodam
modo videtur,nec aliquo pacto verisimile tantum virum,
quãtus fuit Inn.errasse de facili, idcirco ꝓ eius saluatione
(rogo te) pondera,quomodo loquatur Innoc. Nam non
dicit Inno.quòd detur actio in factum ex iuramento,vt di
xit Bar.eum dicere,sed quòd propter iuramentum in ar-
bitramento appositum, potest iudicis officium implora
ri,quod nõ potest,vbi non interuenit,quasi dicat, quòd cũ
compromissa,& cõuentiones de stando alterius arbitrio
ineantur communiter nudo pacto,vt pulchrè notat,& de-
clarat Bar.in l.ita stipulatus.in quinta parte illius l.ϳ. de
verb.oblig.circa.opi.de l.nuda. in fi. & statim dixit Inno.
in fin.eiusdem glo. ita quòd partes non possint compelli
illa seruare,& ista ẽ ratio;quia nõ compellitur arbiter pro
nunciare,nisi sit pœna promissa, timore cuius arbitrio
pareatur.§.de arb.per totũ.Si verò reperitur ibi aliquod
ligamen,pars potest omnino nõ seruare; nimirum ergo,si
non datur remedium parti ad compellendum aliam par-
tem ad seruandum,quod cessat,vbi iuramentum interue-
nit;quia cum per iudicem debeant compelli ad illius ob-
seruationem,ex quo non vergit in dispendiũ salutis æter-
næ,extra de iureiur.c.licèt mulieres.& c. cum contingat.
& quia regulariter oẽ iuramentum est seruandum, quod
seruari non prohibetur,& quia regula de obseruantia iu-
ramẽti est tradita sub præcepto affirmatiuo, quod etiam
est iuris naturalis: vnde in sacris literis dicitur [red-
de domino iuramenta tua] ad idem & de iureiuran.cap.
& si Christus.nõ est ergo mirũ,si potest pars petere aliam
partem compelli ad illius obseruantiam, pro hoc extra
de iu.iur.c.debitores. & hoc est,quod iudicio meo voluit
Inno.& sic intelligendo credo, quòd possit defendi à re-
probat.Bart.quod rogo (si tibi videtur verum, & vtile)
quòd admittas, & inuentori honorem impendas. ¶Quæ
72 ro,quo iure peti possit, quòd sententia arbitratoris † re-
ducatur ad arbitrium boni viri.Quidam, vt Specu.in titu.
de arb.§.sequitur.versi. sed quo iure.& glo. Insti. de con-
trah. emp.§.pretium.in gl.2.videtur dicere hoc peti offi-
cio iudicis.In contrarium facit tex.in l.vnde si Neruę.isto
tit.vbi videtur velle,ꝙ actione ex eo cõtractu,& per cõse
quẽs nõ ex officio,qđ ẽ subsidiariũ.§.de minor.l.ĩ cãæ. la
2.hoc idẽ firmat gl.ſ.ꝙ iure actionis petat.ϳ.locati l. si in
lege.ĩ prin.in gl.sup verbo.irrita.i.ꝓ nõ facta.&c.Iac.Bu.
dicit dari officium iudicis, quod datur in subsidium, vbi
73 deficit actio,† l.qđ,si minor.§.fin.§.de mino.quod officiũ
habet naturam actionis, vt d.l. quòd si minor. vel dica-
mus,

mus, quòd detur actio in factum ad rescindendum ex æquitate, per l. quotiens. ff. de præscript. verb. in gloss. vltima, cum dicit, quòd datur ex æquitate legis, secundùm eum: Doct. ergo variant, quid dicendum? Canonistæ simpliciter transeunt, quòd officio iudicis, sed tu dic perfe-
74 ctius pro opin. concordia, † quòd aut loquimur in contractibus stricti iuris, & tunc officio iudicis agitur. l. si libertus. ff. de oper. liber. & ita intelligatur prædicta opin. Aut loquimur in contractu bonæ fidei: & tunc ex eo contractu oritur actio ei, qui vult petere reduci, vt petat actione ex eo contractu, vt hic. Aut actio non oritur ei ex eo contractu, & tunc iudicis officio, exemplum in contractu dotis. Compromissum est in aliquem, vt statueret dotem alicui mulieri, qui statuit, & iniquè; quia mulierem nimis grauauit: certè ex parte mulieris, constante matrimonio, ad repetendum nulla oritur actio, & tunc recurritur ad officium iudicis, argu. d. l. si libertus. quod probo aliter, si mulier conueniret à uiro, vigore talis arbitramenti mulier posset excipere de eius iniquitate, & sic per officium iudicis mercenarium de eius iniquitate cognoscitur; quia regulariter videtur, quòd quilibet habens exceptionem, etiam si non conueniatur, potest iudicis officiũ implorare, ne inquietetur ab aduersario, probatur optimè. C. qui bo. ced. poss. ĩ l. 3. & ff. de fideiuss. ĩ l. si cõtendat. & ibi est text. secundum vnam lec. gloss. facit l. Aurelius. §. centum. & quod ibi notatur. ff. de lib. leg. secũdùm Bar. ¶ Sed quæro, quis erit iudex, coram quo peti poterit hæc
75 reductio, vel cuius officium implorabitur? † dicunt quidam, quòd erit iudex appellationis; quia ista reductio est quædam species appellationis. l. non distinguemus. §. cũ quidam. s. de arbitr. & hoc dicit Bart. quòd communiter tenent aduocati; ipse tamen tenet contra, dicens, quòd imò erit iudex causæ principalis; nam si iure actionis petitur hæc reductio, vt dixi supra in prox. q. non est dubiũ, quòd actor sequitur forum rei, & hoc per reg. generalẽ positam in l. 2. C. de iurisd. omn. iud. quæ reg. procedit, ẽt si imploretur iudicis. officiũ, vt l. 2. C. vbi, & apud quẽ. & extra de foro compet. c. cum sit generale. & hoc deberet examinari coram eo, qui esset iudex illius actionis, & hæc probatur opi. per casum d. l. vnde si Neruæ. prout habetur in litera per iudicem bonæ fidei, & ita ego habeo. Idem si petatur per officium iudicis, d. l. 2. C. vbi, & apud quem. dicit tamen aduertendum, quòd quando istud officium iudicis imploratur à reo, cui exceptio competit,
76 † poterit ista reductio peti, coram iudice ipsius rei, licèt non sit iudex ipsius actoris, ratio; quia cum ista exceptio nunc examinetur principaliter, quæ aliàs in iudicio (actore agente) examinaretur incidenter, potest examinari coram illo iudice, coram quo actor deberet hanc actionem proponere, nec in hoc actor grauatur; quia sic haberet necesse fateri de iure communi, pro hoc videtur casus supra de transact. in l. cũ hi. §. transactionis alimentorũ. vbi dicitur, quòd ille iudex debet arbitrari super transactione alimentorum, qui esset futurus iudex super lite. Sed quando recurritur ad iudicem, vt ad bonum virum, recurritur, vt arbitretur super transact. ergo, &c. subdit ipse, ꝙ idẽ fortè esset, vbicunq; super aliqua exceptione debet aliquid examinari principaliter, vt cum reus petit ad sui defensionem examinari testes ad æternam rei memoriã. nam fiet examinatio coram iudice rei, qui futurus esset super causa. Ita debet intelligi l. fi. C. de vsur. pup. secundùm vnam lect. & ex hoc apparet, quòd non recurritur ad superiorem arbitratoris, sed ad iud. partium, secundũ ea quæ dixi. Hoc ẽt notant Canonistæ circa intellectũ ad Decret.
77 qm̃ frequenter. in prin. vt lit. non contest. vbi tractatur † de examinatione testium senis, vel valetudinarij, vel alicuius impediti ex aliqua rationabili causa fienda ante lit. contest. ad perpetuam rei memoriam, scilicet quòd debeat, & possit fieri corã eo, qui esset futurus iudex rei in causa illa, & ex his debet patere, quòd non recurritur ad Superiorem arbitratoris, sed ad Iudicem partium: hoc etiam colligitur extra de arbit. in c. exposita. vbi Papa cognoscit de arbitramento lato à Duce Venetorum, qui sibi non suberat, tamen partes sibi suberant, mandans electo, & Abbati Sancti Genonis in irritum reuocari, quicquid per illius Ducis arbitriũ contra sententiam Episcopi Host. Apostolicæ sedis legati, inueniretur esse factum, &c. vt ibi; partes tamen, de quibus ibi, & inter quas quæstio vertebatur, bene suberant ipsi Papæ, & hoc in se satis est not. ¶ Sed circa hoc moueo dubium, pone quòd hic, qui arbitratus est, erat aliàs ordinarius iudex illius causæ, ad quem est itum per partes tanquã ad arbitratorem, quod potest fieri, secundùm communem opi. Iuristarum, de qua per gl. & Doct. supra de arbit. in l. sed & si seruũ. §. si quis iudex. & ẽt Canonistarũ, de quo ꝑ Canonistas extra de arbi. ĩ c. cũ tempore. super prima gl. & 23. q. 8. ĩ c. si quis membrorũ. & 5. q. 3. ĩ c. si primatis. quis erit tunc iudex in causa redu-
78 ctionis, si iniquè iste fuerit arbitratus? † puto posse dici, ꝙ cum isto casu non possit haberi recursus ad ordinariũ illius causæ, quia ipse fuit, qui pronunciauit, sed habebit recursus ad iudicem apostolicum: quia hoc casu respectu cognitionis, & deuolutionis fit quasi quædã species prouocationis, d. l. non distinguemus. §. cũ quidam. s. de arbitr. & hoc casu vr̃ indubitanter procedere cõmunis aduocatorũ op. de qua. s. in prox. q. cogita. ¶ Sed pone (vt pridie de facto hic contigit) ꝙ pẽdente causa reductionis corã Vicario D. Potestatis, pars, quæ reductionẽ petebat, interim impetrauit rescriptum à D D. Antianis, per quod mandat simpliciter iudici verificato, scilicet vt de tota causa cognoscat, non tamen facta aliqua mentione de reductione in rescripto, an hoc ipso videatur pars renunciasse re-
79 ductioni petitæ, † ita quod laudum remaneat validũ, nec amplius possit in causa reductionis procedi, nec de nouo intentari, cogita; quia (vt dixi) de facto viget. ¶ Quæro in-
80 fra quantum tempus põt peti reductio † ad arbitrium boni viri, ponit Spec. in tit. de arbit. §. sequitur. ver. Sed infra quod tempus. arguit primò hoc esse arbitrarium, tanquã
81 indeterminatum † à iure, argu. extra de offi. deleg. c. de causis. & ff. de iure delib. l. 1. demum refert quosdam dicere, ꝙ vsq; ad 30. annos. C. de præscrip. 30. anno. l. sicut. quasi hoc sit quoddam ius personale. Alij secundùm eum distinguunt, ꝙ aut in arbitrio est pręfixum tẽpus, infra q̃d aliquid debeat solui, vel fieri: & tunc infra illud tẽpus dẽbet hæc reductio peti. Aut non est præfixũ, & tunc dẽt peti infra quatuor menses, qui dantur condẽnatis à iudice ad soluendũ. s. de arbit. l. si cum dies. & hoc in agen. Nam sẽper excipi poterit. ff. de do. except. l. purè. in fi. Tutius tamen putat, ꝙ infra decendium, sicut in appellatione dr̃, quasi hoc sit quædam species appellationis, & in hoc residet. Hãc ẽt opi. refert hic Iac. But. quosdã fuisse sequutos, arg. l. non distinguemus. §. cum quidam. s. de arbi. Sed certè hæc opi. Spec. non est vera; quia siue petatur iure actio-
82 nis, † siue officio iudicis: petitur, vt examinet aliqua exceptio, seu defensio, secundùm quosdam: vnde non erit dubium, tam breui tempore hanc potestatem petendæ reductionis nõ tolli; quia actionibus, vel exceptionibus nõ pręscribitur minori tpe 30. ann. vt not. glo. in l. querela. C. de fal. Aduerte, quòd ista opi. cõfunditur ex dictis eiusdemmet Spec. in titu. de arbitr. §. 1. vers. quid si à tempore, quo cœpi agere, &c. vbi dicit, ꝙ si petita reductione, pars

negligat illam prosequi per annum, quòd ei postea pro sequenti, non poterit opponi lapsus anni, sicut posset in appellatione, extra de appellat. c. cum sit. & c. oblatæ, circa med.& C.de temp.app.Auth. ei,qui.& in corp. vnde sumitur. nec potest secundùm eum dici hæc appellatio,sed attestatio,d.l.non distinguemus.§.cum quidam.& C. eod.l.pen.ver.fin autem, & sic patet, ꝙ sibi ipsi in hoc videtur esse contrarius; quia si non censetur hæc reductio appellatio, quantùm ad tempora futura,& persequutio, vt prox. dixi; ergo nec quantùm ad prima tẽpora.s.ipsius reclamationis, ne eadem res censeatur diuerso iure, contra l. eum,qui ędes.ff.de vsucap.Potest etiam aliter respõderi ad illum.§.cum quidam.secundùm Iac.But.ꝙ ibi loquitur non de appellat.sed de quadam reclamatione, de qua.s.qui satisd. cog.in l. arbitro. & C. de relat.l. 1. hæc ergo opi.nullo mõ uera. Alij ergo,vt Mar. de Syllim.simpliciter dix.hanc reductionem peti posse perpetuò, & idẽ (vt audiui)tenent And.de Pis.& Nicol. de Mat. ¶Alij,vt Iac.But.distinguunt,aut arbit. aditur super lite, & sic est verus arbiter,& non rescinditur,arg.d.l.diẽ.§. stari.quod tamen intellige,vt.s.dixi.Aut aditur super cõtractu bonę fidei,& tunc (quia actio durat per 30.annos)vsq; ad illud tempus poterit peti reduci.Alij,vt Bar.dicunt, quòd hæc q.requirit decisionem Principis:tamen de iuris rigore, (secundùm ea,quę scripta sunt in iure)putat, quòd si pars taceat per annum, videatur approbare arbitramentum, & allegat pro hoc casum l. qui grauatos se. C. de cens. & censit. & æquat.lib. 11. vbi dicitur, quòd si aliquis dicat se iniquè æstimatum,& in impositionibus collectæ nimis grauatum, quòd infra annum (postquam sciuit) debet
83 conqueri; postea autem non audiatur. Sed certè illa † l. non multum vrget; nam ibi puto speciale fauore fisci, vt infra illud tempus debeat peti. Nec mirum; quia sic & aliud contingit speciale in illa materia.s.ꝙ hypothecaria, quæ prætenditur contra rem alicui obligatam,tollatur spatio sex mensium, vt patet.C.eo.in l.fi.& ex not.ibi per gl. quæ tamen aliàs sui natura maiori tempore consueuit durare,secundùm l.cũ notissimi.in prin.C.de præscript.30. vel 40.ann.& ibi not.& sic intelligendo,illa lex potiùs faceret contra eum; quia si ibi est speciale,ergo &c.l.1.in fi. ff.ad municip.cũ sim.¶Quid ergo dicendum?puto,quòd
84 à iure re uera non sit præfixus certus terminus: † tamen pro huiusmodi declaratione, & veritate habenda, puto opin. prædictas in suis casibus veras. Distinguo ergo, si quæratur.ff.quantum tempus possit peti reductio, aut in arbitrio non est promissa pœna de parendo sententię talis arbitratoris, & tunc non puto præfixum d.tempus,nisi secundùm infrascripta. Aut est promissa pœna de parendo, aliàs talis arbitrator iussit aliquid dari, vel fieri infra certum tempus: & tunc fortè potest dici, quòd nisi.ff. illam diem pars cessans implere,fuerit conquesta de iniquitate arbitratoris, quòd committetur pœna, arg.s. de arbi.l. si cum dies.§.fin. dato quòd postea velit agere de iniquitate arbitrij: vnde quantùm ad efficaciam huius pœnæ, non poterit vlteriùs de iniquitate agi, licèt respectu principalis negotij possit adhuc, & sic intelligatur, & verificet vna opi.posita.s. per Gui.quod tamẽ an sit verũ,cogita;q̃a nolui modò, cũ statim mihi occurrerit cogitare, & determinatè. Aut certũ tp̃s non adiecit, vel dato ꝙ adiecerit,loquit de reductiõe ipsa respectu principalis negotij: tunc aut ista reductio petitur iure actionis, aut officio iudicis.Si per viam actionis: tunc hæc reductio durat tanto tempore, quanto durat actio: vnde si actio erat perpetua, & hæc perpetua: si temporalis, & hæc temporalis: sed si petitur iudicis officio, tunc aut officio iudicis, quod loco actionis ꝓponitur,& idẽ,vt proximè dixi; quia tanto tempore durat, quanto actio. Aut officio, quod proponitur loco exceptionis, verbi gratia, contra agentẽ contra me ad id, quod in tali arbitramento deuenit, de iniquitate ipsius arbitrij excipio, & peto per ipsum iudicem de eius iniquitate cognosci,& ad arbitrium boni viri reduci; & tunc est idem, quia sicut exceptio sui natura est perpetua.l.purè.in fi.ff.de doli excep.& C. de excep.l. licèt.& ibi not. ita hæc reductio per hunc modum potest perpetuò peti.¶Subdit Bar.hic posse dici (& fortè nõ malè)quòd prædicta vera,quando petitur per modum actionis,vel officio iudicis, quod proponitur loco actionis,vel exceptionis:sed quãdo officium iudicis principaliter proponitur,vt in contractibus stricti iuris: & tunc peti debet ista reductio,olim infra annum vtilem, hodie infra quadriennium continuum.C.de tempo. in integrum restit. l. superuacuam differentiam. Et ex his ita ponderatis vide etiam omnes opin. verificari. ¶Quæro,viso quomodo pars possit excludi à petendo reductionem tacitè, scilicet per temporis cursum,secũdùm prox.d.an possit ex-
85 cludi facto suo, † puta si renunciauit petitioni reductionis ad arbitrium boni viri, an teneat hæc renunciatio, ita quòd non possit postea reductio peti.Iac.de But. hoc clarè non firmat: videtur tamen dicere, quòd communis opi.sit, quòd renunciari non possit aliquo modo, quò minùs reductio petatur, quandocunq; laudũ ipsum sit iniquum.Alibi tamẽ,vt in l. fi.C.de contrahend.emp. distinguit. Aut dolus interuenit ex laudo arbitri, & illi renunciari non potest; quia hoc esset remittere dolum fu-
86 turum:quod esse non potest,† l.iurisgentiũ. § si paciscar. s.de pact. aut interuenit dolus re ipsa, & tunc aut vltra dimidiam iusti pretij,& nihilominus peti potest reductio, non obstãte prædicta renũciatione, arg.l.2.C.de rescind. vend.aut infra dimidiam iusti pretij, & tunc dicit satis videri sibi durum,quòd huic dolo renunciari non possit. Ita trãsiuit Iac.But.cuius verba nõ refero; q̃a hoc idẽ approbauit Barto. pro parte, (vt patebit in sequentibus) & pro parte debet limitari, prout notat ipse.ff. per istum tex. Dyn.de hac quæstione tetigit in l.quidam cum filiũ. ff.de verb.oblig. & pleniùs in c.scienti.de reg. iur. lib. 6. Cin.in l.cum antea. C.de arbit.in pen.q.Guil.In l.si vnus. §.illud.s.de pact. Guil.in Spec.de arbit. §. fin. ver.Item si compromissum.Innoc. Hosti.& alij Canonistæ de iureiur.in c.Quintauallis.quorum omnium singulariter opin. omitto; quia satis possunt omnium dicta ad concordiam reuocari. Dic ergo secundùm Bar. hic. Aut arbitrator iniquè arbitratur dolo, & circa hoc nihil operatur renunciatio,d.l.si vnus.§. illud.& l. conuenire.ff.de pact. dot. ita loquitur tota disputatio Dyn.in d. c. scienti. Aut sine dolo,& tunc aut est deceptio in magna quantitate, aut in parua: primo casu potest peti reductio,secundo non, arg. s.de minor.l.si ex causa.in principio; quia in hac renunciatione inest tacita conditio, nisi immoderatè læderetur, qui renunciat, arg. ff. de verbor. obligat. l. quidam cum filium.& ff.locat.l. quæro. §. inter locatorem.& ita dicit Barto. intelligendam esse gloss.quæ est in l.si de meis.§. recepisse. s. de arbitr. quæ dicit, quòd arbiter potest de
87 iure vnius partis auferre, & dare alteri; † quia debet intelligi,scilicet moderatè accipiendo. ¶ Quid autem si esset expressè dictum, quòd etiã immoderatè posset,an teneret talis conuentio,irreclamabiliter patebit ex solut. alterius quæst. qua quærã, quid si in hac renunciatione interuenit iuramentum. Quæ autem ad nostrum propositũ
88 dicetur parua, vel magna quantitas, † dic colligi.ff. eod. ex l. vnde si Neruæ.cum seq.iuncta l. si nõ fuerint.in prin. s.eod.

§.eod.scilicet, quòd facta computatione sufficit excessus in sexta totius. Nā cū in dubio partes debeāt esse æqua-
89 les,† vt. d.l.si nō fuerint.si mādat vnā partē de toto dari vni,& alij duas,dicitur iniquè arbitratū,vt;d.l.vnde si Neruæ.¶Nec obstat,quòd vt quantitas dicatur magna,videatur requiri excessus vltra dimidiam iusti pretij; quia respōdet Bar. (& hoc rogo pondera) ꝙ illæ leg. loquuntur,quādo quis lęditur in taxatione pretij facti à se; secus si fiat ab aliquo;quia tunc sufficit,quòd in sexta parte sit deceptus; hic est casus.l.vnde si Neruæ.cum se.Et ex hoc infert (sub dubio fortè tamen) quòd si in contractu facto per procuratorem non habentem ad hoc speciale mandatū, sit quis
90 deceptus in sexta parte,† si contra procuratorē non posset habere recursum, posset implorare remediū d.l.2.C. de rescinden.vend.scilicet vt pretium suppleatur,vel à cō
91 tractu recedatur.Ita dicit Bar.† nō tamen hoc pręcisè affirmat.¶Sed quid si in compromisso dictum fuit,quòd ex nunc partes emologant, quicquid fuerit arbitratum. fertur Dy.consuluisse,quòd idem, quod in renūciatione simplici, de qua prædixi,vt intelligant emologare, si ęquum fuerit arbitratū;vt ergo emologatio præiudicet,debet fieri post laudum,secundùm eum,quod intelligitur de emologatione expressa, vt prædixi; nā sententia arbitratoris
92 non potest emologari tacitè cursu decem dierum, secundùm Inn.in d. c.Quintauallis.& dixi etiā.s.¶Iuxta prędicta (viso de renūciatione simplici, an pars per eam excludatur ab hac reductione)quæro,quid si sit iuramento vali
93 data,†vt quia iurauerit stare omni eius arbitrio etiam iniquo,quantuncunque intulerit damnum alicui ipsorum, & quòd illud non petent reduci ad arbitrium boni viri. Modò contingit,quòd arbitramētum est re vera iniquum, & petitur reduci ad arbitrium boni viri,quæritur, an petens reductionem sit periurus, & an sibi obstet iuramentum, vel non.Bar. hic se expedit dicens, quod iuramentum habet illam conditionem, quam habet pactum præambulum,scilicet de non veniendo contra, si æquum fuerit arbitratus,vt dicto.c.Quintauallis.C.de nō numer.pec.l. fin. & ꝟ.ad mun.l.fi.in princ. & cum hoc transeunt Iuristę cōmuniter quantùm ad nostrum propositum, & iuramentū generale quomodo, & qualiter sit obligatoriū,distinguūt aliqualiter,vt colligetur ex allegatis.ꝟ.ante determinationem huius quæstionis.Sed quia hæc quæstio quantùm ad hunc articulum est magis canonica,quàm ciuilis; idcirco sciendum est, ꝙ Ioan.Cald. Doctor vtriusque iuris famosissimus disputauit latè quæstionem istam,cuius determinationem postea sequutus fuit vtriusque iuris Monarcha Io.And.eius pater adoptiuus,ita colligit ex his, quæ not. per Io.And.in add.Spec.in tit.de arbitr.§. fin. super ver. Item quid si in compromissum. & quia hanc determinat. communiter omnes sequūtur,& quia etiam quæstio hæc est vtilis,& quotidiana; idcirco eius solutionem hic inseram cū allegationibus ad partes.Pro clariori ergo sol. huius quæstionis habenda præmittitur, quòd iura de hac reductione loquentia videntur aliqualiter diuersa, & sic ad concordiam reducuntur; aut enim est promissum stari arbitramento alterius partis eo casu, quo id fieri potest, argu.no.s.de arbit.l.pen.& C.de contrahen.emp.l.in vendentibus.& tunc ad arbitrium boni viri recurritur,si arbitrat iniquè,arg.d.l.si libertus. & c. Quintauallis.ꝟ.de cōtrahen.emp.l.hæc venditio.& l.si in lege.in princ. ꝟ.loca. aut est promissum stari arbitramento tertiæ personæ: & tūc licèt quidā voluerint dicere ad arbitrium boni viri recurren.in contractibus bonæ fidei,non stricti iuris:tamen vt vidistis.s.super glo.& not.in ea.hæc distinctio nō est bona,imò si nihil est arbitratum,non est recedendum à persona,vt iuribus.s.alleg.fallit in tribus casibus.s.nominatis scilicet si sit arbitratus (sed malè) potest peti reductio indistinctè,vt in hoc.§. ¶Secundò pręmittitur, quod dicūt Iuristę circa iuramētū appositū super eo,quod videt legib' obuiare,dicūt.n.qđ aut iuramētū†interponit,vel adij
94 cit super eo,quod est cōtra ius cōmune,& nō obligat.l.nō dubium.C.de leg.& C. de transact.l.si ex falsis.Aut cōtra ius speciale, & tunc; quia id facilius tollitur, quàm ius commune,bene obligat.C.si aduersus. vend. l.1.& Auth. sacramēta puberū.C.eo.tit.Dy.verò dicit in reg. non est obligatoriū.de reg.iur.in 6.ꝙ si iuramentum est circa id, quod est prohibitum in fauorem, vel priuilegium alicuius partium,in cuius fauorē est inducta prohibitio,est obligatorium,vt in d. Auth.sacramēta.extra de iureiu. c. cū contingat.& de pact.c.quamuis.lib.6.cum simil. sed si sit prohibitum propter sui turpitudinem,dic, quòd iuramētū nil operatur,vt in d.reg. non est obligatorium. & in cōcord.Primo membro obst.Decret.significante.de pignor. & apertiùs quod notatur in Decret. pen. de emp. & vend.& l.ij. C. de rescind. vend. ¶ Item præmittitur, quòd pro indubitato habetur, ꝙ si quis iurauit generaliter stare arbitrio arbitratoris, potest petere, quòd arbitrium quouis modo iniquū reducatur ad arbitrium boni viri,nec sibi obstat iuramentum, nec est periurus.quod videtur expressum in d.l.si libertus.& in Decre.c.veniēs. & c.Quintauallis.vbi hoc no.Innoc.& in Spec.in dicto.§. sed pone. Idem ēt dicit ipse Innoc. de pœna apposita, ꝙ hoc casu nō committatur,si contra pactum reductio petatur,quod placet Dyn. etiam si specialiter fuit promissum sub pœna, quod non peteretur, quod plenè prosequitur in c. scienti. de reg. iur. lib. 6.vbi finaliter conclu dit,quòd nemo sani capitis diceret, ꝙ arbitratori videatur concedi, quòd iniquè, & cōtra iuris communis prohibitionem pronunciet,siue pronunciare posit.Sed Host. in Decret.Quintauallis.dicit, ꝙ si specialiter, & expressè dictum fuit, quòd arbitrator ius vnius partis in totū, vel in parte posit alteri dare, & quantuncunque iniquè pronunciet,debeat stari dicto suo, etiam si iuramentū interuenisset, vel pœna esset promissa, de rigore iuris,pars non parens,incidet in pœnam alleg.c.si verò.de iur.iur.& de pact.c.1.& 3.nisi dictum arbitratoris esset cōtra Deū; quo casu nullo modo parendum esset,per no. de tempor. ordin.in c.ad aures.Subdit tamen, quod fortè ex æquitate iudex ex officio debet occurrere iniquitati tantæ, quæ posset esse,pensatis causis,locis,temporibus,& qualitatibus personarum,de transac.c.fi.& de arbitr.c.2.Sed Guil. in Spec.de arbit.§.fi.ver.item, quid si cōpromissum. videtur tenere,quòd hoc casu non obliget,alleg.de iur.iur. c. ad nostram.il 2.& c.quemadmodum. & de foro compet. c.si diligenti.tum quia est contra bonos mores.l.iurisgētium.§.Prætor ait.s.de pact.& d.c.2.quia per illud videtur dolus futurus remitti,contra. l. si vnus. §. illud nulla. s.de pact. tum etiam quia per id inuitatur quis ad malè pronunciandum,quod fieri non debet,arg.l.conuenire.ꝟ. de pactis dot.l.cum precario.ꝟ.de precar.ꝟ.de operis libert.l.si libertus.& .ꝟ. loca.l.si in lege.in princ.& dic, ꝙ solutio probat.ꝟ.qua.rer.actio.nō de.in l.1.§.quæ onerāda.refert tamen, quòd quidam dicunt hoc casu valere pactum,sed non simpliciter renunciationem.¶His sic præmissis soluit.q.& dicit indubitatum esse, quòd si arbitra
95 tor † mandauit aliquid iniquum, quod sit contra Deum, idest cuius obseruantia peccatum induceret, illud non valeret,nec ad id obligat iuramentum; vnde hoc casu petenti reductionem,non obstat iuramentum, nec tunc scilicet, qui petit,est periurus.22.q.4.c.si aliquid.& c.si quis præ-

uentus.& in Decret.c.Quintauallis. cũ simil. & hoc etiã voluit dicere Host. si autem id, quod mandauit iste arbitrator, de se non est contra Deũ, vel eius obseruantia non inducat, seu acquirat peccatum, sed aliter est iniquum. distinguo, aut iniquitas est tantũ re ipsa, aut dolo arbitratoris, vt q̃a sic iniquè pronũciauit ex alterius partis odio, vel gratia, vel ꝑ sordes. Primo casu putat iuramẽtũ obstare, & per consequẽs ipsum petentem reductionẽ esse periurum, cum hic solùm de præiudicio iurantis agatur, quãtùm ad iura sua, ad quod se potuit (maximè iuramento) obligare sponte, vel ex certa scientia, vt in Decret. cum venissent. de instit. & per rationem Decret. cum contingat. de iur. iur. & Decret. quamuis. de pact. lib. 6. nec fateor hoc casu aliquid induci contra publicam vtilitatem, nec contra bonos mores, vt plenè probant rationes partis primæ, & hoc casu sit verum, quod dicit Host. tractando etiã de pœna. Si verò arbitramentum fuit iniquum ex dolo arbitratoris, vt quia sic iniquè pronũciauit ex alterius partis odio, vel gratia, vel per sordes, tunc dico hunc petentem reductionem non esse periurum, nec obstare sibi prædictũ iuramentum, quod sic probo; quia aut dices, quòd per prædicta verba non includebatur iste casus, scilicet quando dolo arbitrator pronunciaret iniquè: tũc planum est ad talem casum (de quo non fuit dictum; vel cogitatum)
95 non esse extendẽdũ † iuramentum, de iur. iur. c. clericus. de renunc. c. cum inter. P. eum ibi not. per glo. de rescrip. c. fi. de iniur. c. in nostra. & de cler. nõ resid. c. ex parte. cũ sim. Nec est verisimile, ꝙ hoc casu se voluerit obligare propter dispendium, & præiudicium salutis, quod isto casu imminet arbitratori, facit de iur. iur. c. ad nostrã. 3. maximè cũ dictus dolus superuenerit, ad hoc de eccle. ædific. c. vlt. de iur. iur. c. petitio. C. de trãsa. l. si ex falsis. ꝟ. ad municip. l. fi. & quod not. 11. q. 3. c. quod prędecessor. in gl. vlt. 31. q. 1. c. illud. in glo. 2. 35. q. 9. c. qđ quis. in gl. fi. & quod no. Io. And. de eo, qui duxit eam, quã per adult. poll. in c. cũ haberet. super gl. in ver. iuramẽti. Aut ꝑ prædicta verba includebatur iste casus scilicet, quòd etiam si dolo arbitratoris, &c. & tunc idem; quia etiã si expresse de huiusmodi dolo futuro fecisset mentionem, iuramentum non
97 fuisset obligatorium; quia hoc casu contra publicam † iustitiam, honestatem & bonos mores fuisset præstitum, cũ
98 nulla † pronunciatio (quomodocunque, à quocunque, & cuiuscunque nomine appellaretur) posset fieri sine peccato, cũ fit dolosè, odio, per gratiã, vel per sordes. 11. q. 3. c. q̃ rectè. c. quatuor. & c. fi. de arbi. c. 2. & de re iudi. c. 1. lib. 6. Item sic expressè promittendo, videtur se sociare peccato arbitratoris, quod non obligat, ex quo deserit, vt ad bonum redeat. 22. q. 4. c. si ad peccatum. Sed hoc iuramẽtum continet turpitudinem, etiam ex parte iurantis, & sic non contradicit, pro quo facit quod no. Host. de pact. in c. fi. super ver. nulla. facit etiam opin. quæ habet, quòd non
99 obstante iuramẽto † potest opponi exceptio doli per debitorem etiam post biennium propter pecuniam non numeratã, quã tenet. Host. vt plenè not. de solu. in c. vlt. Hoc etiam probo nedum ex mente, sed ex verbis etiam compromissi; quia in themate dicitur, quòd compromiserunt partes in istum, tanquam in bonum virum: sed planũ est, quòd arbitrando dolosè, non fecit, vt bonus vir; vnde Tullius. lib. 3. de officijs, describens bonum virum dicit,
100 quòd in bonum virum non cadit mentiri † emolumenti sui gratia, iniuriari, decipere, vel fallere, facit. 3. q. 7. c. iudicet. ibi [bonus iudex] &c. faciunt iura. s. allegata, quæ dicunt sic pronunciantem, esse malum virum: sed bonus, & malus simul esse non possunt. 32. q. 1. c. cum renunciatur. de pęnit. distinct. 1. §. item Christus ait. ergo sequitur, ꝙ ex verbis mens compromittentium fuit, quòd pronũciationi dolosæ non esset standum, & ideo concluditur in d. l. si in lege: quòd irrita est approbatio dolo cõductoris facta. Huic solutioni (quantùm ad alterum membrũ) videtur obstare de iureiur. c. debitores. 2. respon. & sic nota vnum dictum, quòd licèt cum peccato, & per conse-
101 quens dolosè vsurarius recipiat vsuras, † tamen is, qui iurauit, tenetur soluere propter iuramentum, ne incidat in periurium. Nec dolus alterius sibi prodesset, & hoc propter solùm vinculum iuramẽti, in his maximè, quæ propriũ, & singulare ius alicuius cõtinẽt. sol. multiplex; quia ille, qui soluit, postea repetere poterit, vt ibi patet; sed hæc reductionis petitio comparatur illi repetitioni (non obstante iuramento) & sic facit pro. Vel dic, quòd verba, & mens iurantis non excludunt dolum vsurarij: sed hic excludunt dolum arbitratoris: saltem propter illud verbum [& bonum virum] vnde nota, quòd non licet inducere aliquem ad mutuãdum sub vsuris: sed ab eo, qui paratus est facere, & recipere vsuras, bene licet accipere mutuum sub vsuris propter pium opus, vel indifferens, vt plenè no. per Host. Inno. & Ioan. And. de vsur. in c. super eo. sicut in illo, q̃ incidit in latrones, cui licet manifestare bona, quæ habet, ne occidatur ab eis, & tamẽ prædones (illa diripiendo) peccant, & de hoc habetur in Hist. 41.
102 q. sicut dicit Augustinus, ꝙ recipiens † iuramentũ ab infideli per falsos Deos, & eius fide vtens ad bonum, & licitum, non peccato illius se sociat; qui per Dæmonia iurauit. 22. q. 1. c. mouet te. vnde vtimur. quandoque peccato
103 alterius ad bonum, sed inducere † hominem ad peccandũ, nullo modo licet. 22. q. 5. c. ille. in casu autem huius quęstionis non est arbitrator deputatus ad dolosè arbitrandum; quia imò solùm cõpromissum est huius occasione; vnde bene patet, quòd non est simile ei, quod est dictũ de solutione vsurarum, quod no. imò concordat veritate inspecta. Et ex ijs dicit, quòd studiosus faciliùs, quæ vident contraria, potest reducere ad concordiam. Ita in hac quęstione concludit Io. Calda. Hanc conclusionem (vt dixi) communiter sequũtur Doct. scilicet, quòd ẽt iuramẽtum non arctet in casu, quo dolus interueniat, pro qua dicebat Dom. & præceptor meus, dum legeret, quòd erat casus in Auth. sacramenta puberum. C. si aduersus vend. secundùm vnum modũ legendi tex. ibi dum dicit [maximè ne querimonia] &c. intelligendo, quòd ibi non sit ratio prædictorum: sed sit mens disposita, quasi amplians dictum, vt sit sensus, quòd iuramentum præstitum vi, vel metu fuerit extortũ, videlicet vt de illa violẽtia nõ cõqueratur &c. sed quia hæc opi. satis est. s. fundata; ideo non plus insisto circa eam. ¶Sed iuxta prædicta, viso quomodo, & quãdo possit peti reductio, quæro, an in hac causa reductionis iniquitas arbitratoris possit detegi ex actitatis solùm
104 coram ipso arbitratore, † an verò etiam ex nouis probationibus. Et omissis allegationib⁹ dicit Bar. quòd si in hac causa reductionis oportet dolũ detegi secũdùm dicta supra duabus prox. qq. tunc ex antiquis tm̃, & corã eo probari oportet, & hoc põt fieri, non ex nouis; nã tunc eorũ, quæ de nouo probata sunt, caderet in eo probabilis ignorantia; quia non debuerat diuinare, ext. de eccles. benef. c. scilicet. patet ergo, quòd illorum respectu non potest in eo deprehendi dolus, qui venit, & cadit demum in sciẽtẽ, qui ex animo venit. l. 1. s. de dolo. & not. ꝟ. quib. ex cau. in possess. eat. l. Fulcinius. §. quid sit aũt latitare. Et hoc verum, nisi fortè facto eius factum esset, ne tales probationes coram eo fierent, arg. in simili. ꝟ. de euiction. l. si dictũ. sed pro hoc facit, quod dici consueuit in simili, quòd li-
105 cèt is, qui † obtinuit in principali, si succumbat in appellatione

tione ex actis nouis prioris causæ; tamen venit condem-
106 nandus in expensis, eò quòd fuit in errore iuris,† qui non
excusat à condemnatione expensarum: si tamen succum-
107 bat ex nouiter ꝓbatis† in causa appellationis: tūc nō; q̄a re
spectu nouarum probationum sunt in errore probabili; vn
de euitabit condemnationem expensarū, secundùm Ho
stien.& Inno. de dolo,& contu. in c.fin.& Io.And. in gl. or
dinaria in reg. ignorantia. de regu. iuris. lib. 6. quod est
no. pro intellectu glo. quam circa hoc puto vnicam de iu
re ciuili, quæ est in l.generaliter. §. sinautem non ritè. su-
per ver. dispendij. C. de reb.cred.& iur.iur. sed si non appa
ret in hac causa reductionis dolum arbitratoris argui, sed
solùm iniquitatem re ipsa: tunc poterit hoc fieri etiam ex
nouis probationibus, arg. eius, quod dicitur in causa ap-
pellationis, in l.eos. C. de appel.& in l.per hanc. C. de tēp.
appell. Et quod dixi de nouis probationibus, intelligo, ꝙ
omnino fiant de nouo: secus autem, si modò vellem proba
re (fortè per testes) id, quod probatum fuit coram arbi-
tro, de quo fortè non apparet; quia de tali probatione nul
la fuit scriptura confecta, cum arbitrator non seruet ordi
nem iuris; hæc enim nō est noua probatio, sed iam proba-
108 ti declaratio; ergo nil noui inducit,† arg. ff. de acquir. rer.
dom. l.adeo. §. cum quis.& 1.q.1.c.sunt quidā. ergo etiam
ex tali probatione possit dol⁹ arbitratoris argui. pro hoc
facit, quod no. extra de test. in c.cū clamor. vbi licèt testes
non possint super eisdem capitulis post didicita testifica-
109 ta † produci: ex officio tamen iudicis tantùm possunt etiā
ijdem testes repeti, vt dictum suum declarēt, quod obscu
rè deposuerunt, nec videntur de nouo deponere, vt ibi.
Pro principali dicto scilicet, quòd dolus detegatur solùm
ex antiquis probationibus, facit; quia in appellatione ab
interloquutoria oportet doceri de grauamine iudicis à
110 quo,& tamen hæc probatio non potest fieri, nisi ex primis
actis tantùm. Ita no. s. de minor. in l. ait Prætor. §. per-
mittitur. quod est hodie expressum in Clem. appellanti.
de appell. ¶ Quæro demum in hac causa reductionis,
in qua oportet detegi iniquitatem arbitratoris, quid de-
beat probari ad fundandum intentionem petentis hanc
111 reductionem. Dic† breuiter, secūdùm Bart. quòd duplici-
ter officiū arbitatoris assumi potest. Vno modo super con
tractu,& tunc, quid oporteat probari, notatur in l.quid.n.
in fi. nam si personæ sunt æquales, partes societatis debēt
esse æquales. Sed si inter ꝑsonas sit disparitas, vel varietas;
quia unus ponit plus operæ, pecuniæ, vel industriæ: tunc
partes possunt esse inæquales, etiā arbitrio boni viri,& hoc
voluit tex. ibi in d.l.quid enim. in fin. in vers. illud potest,
oportebit ergo hanc paritatem probari, ex qua appa-
rebit arbitramentum iniquum, & hoc satis clarum. ¶ Po-
test & secūdo modo assumi arbitrator super lite, vt super
eo, de quo est lis iam mota: quo casu videtur assumptus
super cōtractu transactionis ineūdo super lite illa, secundū
quod ipse arbitrator declarauerit, vt dixi. s. in euidētialib⁹.
tunc dicit Bar. quòd habemus legem clarè hoc terminātē
s. l. cum hi. in prin. & §. vult igitur. cum. §. fin. s. de tran-
sact. vbi dicitur, quòd lex voluit, quòd iudex ordinarius
esset bonus vir, qui arbitraretur super transac. alimētorū,
vt autem rectè arbitretur, declarat d. §. vult igitur. scilicet,
ꝙ cognoscat de causa qua peruenit ad transac. de modo,
quantùm hinc inde sit dandum, vel retinendum,& de per
sonis transigentium. s. cuius vitæ sint hi, quibus alimenta
112 relicta sunt. Ex his ergo dicit in practica, quòd coram iu
dice cognoscente de causa reductionis, non sufficit proba
re arbitratorem contra iustitiam arbitratum in totum,
vel in partem; quia non assumitur ad hoc, vt secundùm iu
stitiam iudicet: sed vt in transactione interueniat: sed de-
bet probari causa, quare quis petebat, item quare conuen
tus se defendebat, item qualitas personarum, item si in illo
dubio æquū fuisset nil dari, vel totū dari,& in hoc æstime-
113 tur modus, quo arbitrator debuit condemnare,† vt dicta.
l.cum hi. §. modus. imò & dubius euentus litis, & quid
114 potuisset expendere, debebit æstimari,† pro quo facit, qđ
not. in l.Lucius. §. fi. ff. ad Trebell. vbi in simili not. quòd
quando quis est deceptus in transactione, vt hæc deceptio
115 deprehendatur, debet inspici non veritas † tantùm: sed ęsti
matio illius dubij euentus litis,& qualitas probationum,
quas tunc habebat, non attentis de nouo superueniētibus.
C. de transact. l. sub prætextu.& pro hoc vltimo facit, qđ
dixi. s. prox. q. ¶ Iuxta prædicta quæro, quando examina-
116 tur æquitas, vel iniquitas, nunquid arbitratores † possint
ferre testimonium de his, quę coram eis acta sunt. Bar. hic
se expedit dicēs, ꝙ si ipsi inuestigauerint de facto, possunt,
& eis creditū, si duo sunt, vt extra de elect. c.cum dilecti. de
quo remittit se ad no. per Inno. extra de arbi. in c. 2. & cū
hoc transit. Sed aduerte (vt latiùs attingamus) quia potest
occurrere quotidie; sciendū est ergo, quòd gl. C. de arbit.
l.ne in arbitris. in glo. quæ incipit. nam vox. in hoc dubio
tenet, quòd sic,& ibi Cin. ponit circa hoc notabilia verba
Iac. de Are. ibi ēt Iac. de But. tetigit, dicens esse glo. con-
tra hoc extra de testib. in c.cū à nobis. in glo. 3. de hoc In-
noc. de procur. in c.in nostra. in glo. circa fin. simpliciter di
cit iudices posse vocari, vt ferant testimonium de his,
117 † quæ acta sunt coram eis, de qua tangit etiam. in d. c. 2.
extra de arbit. in glo.& ita per gratiam.& de elect. in c.cū
dilecti. in glo. Istis enim non creditur, & ibi videt tenere;
quòd possint esse testes, si de illorum laudo agatur, dicēs
ibi per id aliquos tenere idem de procur. contra Dominū
118 etiam in causa, quam procurauit. † Sed illa iura loquun-
tur in defectu probat. vt vtrobique not. secundùm Ioan.
And. In hoc tamen scilicet de procuratore nō insisto; quia
nil ad nostrum propositum, sed remitto ad no. ff. de testi.
in l.vltima. ff. de iur.fisci. in l. deferre. per Cin. C. de testib.
in l.quoniam liberi.& extra de testibus. c. vltimo. lib. 6.
De hoc etiam principali proposito tangitur aliquid de
accusat. in c. inter dilectos. §. præterea. in d. c. vltimo.
ext. de testib. lib. 6.& plenè etiā. 2.q.6. in c.statutū. Quid
ergo cōcludendum, nunquid sola remissione erimus con-
tenti more Canonistarū, qui (vt plurimùm se remittentes)
per remissiones suas dubia quasi cuncta, vel plurima sal-
tem indiscussa, & indeterminata relinquūt. certè nequaq;.
Dic ergo,& latiùs, quàm Iac. de Are. si quæris, nunquid
119 iudex, vel arbiter possit esse testis in causa, aut vult esse te
stis super principali negotio, aut super actis gestis. Primo
casu aut officium eius erat finitum, aut non erat fini-
tum: si erat finitum, aut per eius sententiam defini-
tiuam, & amplius non potest esse testis idoneus, arg.
C. de appella. l. eos. quia præsumptio est, quòd sem-
per vellet suā sentētiam ratam habere, hoc probatur in di
cto. c.statutum. 2.q.6. aut aliter non erat finitum: tūc pote
rit esse testis super principali negotio, siue lis sit contest. si
ue non, dūmodo testes fuerint ante coram eo producti,
de hoc extra de testibus. c.de testibus. & de accus. c. cum
dilecti.& l. 1. ff. de testibus. secus si ante eius dispositionē
fuissent testes corā eo producti; quia tūc (cum de causa co
gnouit) nō est ampli⁹ idoneus testis, scilicet sup ipso prin
cipali negotio, super quo etiam potuisset testificari. Aut
eius officium non est finitum: tunc non potest esse testis;
120 quia non potest † fungi duplici officio, arg. C. de postul. l.
121 quisquis. item quia secundùm allegata,& probata † de-
bet iudicare. l.illicitas. §. veritas. s. de off. Præs. 3.q.7.c.iu-
122 dicet. item quia testis debet moneri, vt iuret † aliàs si te-
stis

ſtis ſpōte iurat,nō valet eius dictū,l.3.in princ.& ibi not.
123 ſ.de iur.iur. ſed iudex de iure non pōt ſibi ipſi iubere, † l. pen.ſ.de arbit.Secundo caſu principali, quando inducitur,vt teſtis,ſuper actis geſtis: tunc aut facit hoc iudex, vt iudex,& ei non creditur,vt d.l.ne in arbitris.in fi.C.de arbit.& quod ibi no. quod intellige,niſi quatenus appareat legitimis documentis,facit C.de relation.l.1.tex. eſt expreſſus.de probat.in c.quoniā contra falſam. Aut hoc facit,vt teſtis:& tunc aut de habitis coram ſe, & ei creditur vt vni teſti,ext.de elec.c. cum dilectus.ita poteſt intelligi.
124 l.ob carmen.§.itē ſenatus.† ÿ.de teſti.aut inducitur vt teſtis,vt ipſe reddat teſtimonium de his, quæ ipſe geſſit, &
125 tunc † non poteſt,niſi contra eum teſtificari,arg. extra de arb.c.2.& no.glo.in dicto.c.ſtatutum.2.q.6. hoc verum,
126 niſi vellet teſtificari ad declarādū,vel interpretādū†verbū dubium,vel ambiguum à ſe probatum,& ſic vellet declarare animi ſui intentionem,quæ ſub verbis laudi,vel ſententiæ poſſet includi;quia tunc auditur,arg. de appel.l.ab exequutore.& eius,quod no.gl.in d.l.ne in arbitris.in gl. nam vox.circa principium.C.de arbi.pro hoc etiam,quia de oppoſito nō cauetur lege, arg. ÿ.de teſtibus.l.1.Et per hoc credo hunc paſſum ſatis plenè expeditum. Hæc autē ex omnium verbis collegi,& maximè Ioan.de Cald.in d. c.ſtatutū.2.q.6.& alijs quàm pluribus addit.vt ex prædictis tibi clarè patere poteſt.¶Quæro viſo,quòd poteſt peti arbitramentum reduci ad arbitrium boni viri,& qualiter,pone,quòd pars,quæ hanc reductionem petijt, ſuccubuit,& aduerſarius,qui fuit abſolutus, agit contra illum, qui reductionem petijt, ad pœnam in compromiſſo poſitam:conuentus modò vult probare,quòd non incidit in pœnam hoc prætextu; quia arbitramentum fuit iniquum,
127 nunquid hoc poterit facere? † Fertur Dy.cōſuluiſſe,quòd ſic,in l. qui Romæ.§.duo fratres. ÿ.de verbo. obliga. vbi videtur caſus,quòd licèt ſentētia fuerit iniqua: tamē facit ad pœnam agi poſſe;quia per eum declaratur ventum contra cōuentionem,& hoc ſecundùm lecturam ibi poſitam, quòd ibi fuerit malè iudicatum , & de hoc facit ibi Bart. maximum feſtum circa iſtam lecturam.Sed ſi bene conſideres,per hoc non habetur ſolutio noſtri quæſiti, ſaltē plena ; ideo dic,aut iudex abſoluit cōuentum cauſa expreſſa; quia ſcilicet arbitramentum non erat iniquū:& tunc non poterit probare iniquum in q. pœnæ,vt dicto.§. duo fratres.ÿ.de verb.obli. & ibi videtur caſus , quòd licèt ſentētia fuerit iniqua:tamē facit ad pœnam agi poſſe; quia per eam declaratur ventum contra conuentionem,& hoc ſecūdùm lecturam ibi poſitā,ſcilicet, quòd ibi fuerat malè iudicatum,& de hoc facit ibi Bar. magnum feſtum. Aut iudex abſoluit,expreſſa cauſa; quia non probatum iniquū, aut ſimpliciter abſoluit , nulla cauſa expreſſa : & tunc præſumitur in dubio abſoluiſſe ex eo; quia non erat probatū iniquum ; & ſic in iſto caſu in cauſa petitionis pœnæ poterit probari iniquum:hęc probantur,& colligūtur ex no.in l.Iulianus verum debitorem. circa primam lect. maximè per Bar.ſ.de condic.indeb.¶Iuxta hoc moueo dubium : pone, ꝙ pœna eſt in cōpromiſſo appoſita contra non parentem arbitrio,nunquid hæc pœna commiſſa licitè peti,
128 & exigi poterit,etiam de iure canonico?† quia de iure ciuili nulli dubium eſt,caſus videtur,quòd ſic extra de arbi. in c.dilecti.ad fin. vbi mandat arbitriū ſeruari per pęnam in cōpromiſſo appoſitam ; ergo videtur permittere illius pœnæ exactionem.hæc firmat clarè Innoc. ext.de pœn.in c. ſuam. ad fin. vbi clarè dicit , ꝙ pęna impoſita ex partium cōuentione,exigitur tota,etiam ſi talis pęna intereſſe excedat: ſubdit tamen ibi,quòd hoc verum,dummodo intentio ſit recta;quia pœna apponitur, vt placitis pareatur,& non ad vſuras,vel lucrum,vt in dicta Decre.dilecti. ſecus ſi eſſet appoſita in fraudem vſurarum , quod præſumitur ſecundùm eum , ſi creditor ante conſueuerat dare ad vſuras.ÿ. de vſu. l. qui ſem.ſſs. vel ſingulis annis , vel mēſibus pęna committi dicatur.C.de vſur. Auth.ad hæc. ſimiliter dicitur ibi de pœna à iudice impoſita , allegat. 23.diſt.c. quāquā. quantùm ad pœnam compromiſſi , quòd licitè petatur,tenet Hoſt.in dicto.c.dilecti.cuius dictum ibi refert Io.And.ſuper vlt. gl. Dicit tamen ipſe Hoſtien.circa hoc aliquantulum latiùs , quòd pœnarum ſex
129 ſunt † ſpecies,alia eſt canonica,vel legalis,& hanc pōt exigere licitè, etiā eccleſia per iura ibi allegata . Alia cōſuetudinaria,& idē,de qua de offi. ord.in c.dilectus.Alia eſt contumaciam puniens , & idem , dummodo iudex præſit tribunali.ſ.de iud.l.2.in fi.vel ſit delegatus Papæ.de offi. deleg.c.de cauſis.Alia eſt iudicialis,& idē. de dolo,& cōtum.c.finem.& de elect.c. cum dilecti. Alia eſt conuētionalis,& hanc dicit poſſe exigi , quatenus intereſt,niſi apponatur in fraudem vſurarū . Dicit tamē , quòd in omnibus prædictis clericus non debet ſic exigere,ſicut laycus , & allegat de pœn. c. ſuam. ita dicit Hoſt.Dicitur autem
130 † appoſita in fraudem vſurarum , ſecundùm Ioan.And. ibi , quando adijcitur ſolutioni quantitatis , ſecundum no.in l.cum allegas.C.de vſur.& ideo in ſtipul.vel cōtractibus hodie hæc pœna adijcitur facto , puta de præſtando tot pignora,&c.ſecundū practicam Iac.de But. quam etiam ſequitur Bar.in l.rogaſti.§.ſi tibi.ſ. ſi certum peta. quod non videtur placere Io.Andr. ſed remittit ſe ad no. per eū in Spe.de oblig.§.1.ver.ad primū,ita remittit ſe in dicto.c.cum dilecti.vbi de hoc tangit. ¶Poſt hæc moueo aliqua dubia generalia , de quibus tamen breuitatis gratia pro maiori parte remittā. ¶Quæro igitur primò,quis
131 poſsit eſſe arbiter,† dic, quod quilibet poteſt , niſi appareat prohibitus , qui autē ſint prohibiti? vide per Guil. in Specul. de arbitr.§.poteſt eſſe.per totum. ¶Quid de ban
132 nito† noſtri temporis,an poſsit eſſe arbiter, vide in Specu. de arbitr.§.differt. verſ. quid de bannito noſtri temporis. & ad illum verſ.remittit etiam ſe Ioan.And. extra de iudi.in c.ad probandum.¶Quid de excommunicato.Bart.
133 tangit.ÿ.ad Trebell.in l.ex facto.§.ſi quis rogat⁹.& Guil. tenet,quòd non poteſt eſſe arbiter , de quo vide per eum in Spec.de arbit.in §.poteſt eſſe arbiter.ver.item excōmunicatus.& in §. differt.verſ.Item ſecūdùm eum. Sed nun-
134 quid arbitrator?† dicit Io.And. ſe vidiſſe pluries dubitari,in d.Decre.ad probādū. propter quod hanc quæſtionē poſuit,quam plenè ſequitur ſuper reg.dolo facit.de regu. iuris.lib.6.vbi finaliter cōcludit,quòd nec compromiſſū, nec eius declaratio per modum laudi , vel ſententiæ vllo
135 modo tenet, † ſi erat publicè excommunicatus, quod no. per glo.in Clem.1.de ſepul.ſuper ver.publicè.vbi vide. ¶Quid de Abbate, vtrùm in eum poſsit compromitti?
136 † Guil.dicit,quòd (vt in arbitratorem) poteſt in Spec. de arbir.§.fin.ver.ſed quæro diligēter.an verò vt in arbitriū, & ibi ponit opi.& in ver.ſequēti not.¶Quid de monacho
137 ſimplici,† vel de fratre prædicatore, vel minore,vtrùm in
138 eos poſsit cōpromitti?¶Sed iuxta proximè dicta, pone,ꝙ in Abbatē ē factū cōpromiſſum ſub nomine dignitatis,an trāſeat in ſucceſſorē in dignitate ? dices tu immediatè , ꝙ
139 ſic;quia† vbi quid in aliquē confertur ſub nomine dignitatis,illud non expirat eius morte : ſed tranſit in ſucceſſorē in dignitate.l.annua.§. Attia. ÿ.de ann.leg.extra de offi. deleg. c.quoniam Abbas.cum ſimil. in contrarium videtur caſus. in l.qui liberis. §. hæc verba. ÿ. de vulg. & pupill. vbi diſpoſitio hæreditatis pupilli in alium collata ſub appellatiuo nomine [quiſque(mihi hæres erit] &c. non

non verificatur in eo, in quo non cadat affectio, licèt no-
mine appellatiuo succedat; quia per aliū hæres efficiatur.
Ita videtur in proposito nostro; nam sicut compromis-
sum sui natura non transit in hæredem, l. diem proferre. §.
1. s. de arb. sic nec ī successorem in dignitate, arg. d. §. hæc
verba. Posset tamen dici, quòd nihil facit; quia ibi nomen
appellatiuum fuit per testatorem inductum; quia tunc vi
detur verificari debere etiam in successore, arg. iurium in-
ductorum pro prima parte. Attende tamē, quòd hæc secū
da pars, quòd non transeat in successorem in dignitate, vi
detur placuisse Bar. in d. §. hæc verba. mouetur, quia hoc
casu cōmittitur simpliciter actus arbitramenti in com-
promisso, non aliqua iurisdictio, & sic non debet in succes
sorem transire, per no. pulchrè per Inno. ext. de offi. deleg.
in c. vltimo. & per hoc paret, quòd non obstat d. Decret.
quoniam Abbas. & alia iura; quia loquuntur, quando ali
qua iurisdictio confertur, vel committitur, quo casu succes
sor in dignitate hoc videtur posse perficere, quod videtur
conclusiuè esse de mente Inno. ¶ Et per hoc infertur ad
aliud multùm vtile, & quotidianum. s. de exequutore te-
stamentario relicto sub nomine dignitatis, puta cum dicit
testator [relinquo exequutorem meum Priorem talis Ec
clesiæ, vel Hospitalis] vtrùm (illo mortuo) transeat hæc
140 exequutio in successorē? † Et ex prædictis videtur dicen-
dum, quòd non. contrarium tamen communiter obserua-
tur, & dicit Barto. contrarium magis in isto de iure, quàm
in præcedenti. Nam cum testator dat dispositioni suæ exe
quutorem, iste datur in locum exequutoris legitimi, hoc
141 est Episcopi: † qui est legitimus exequutor, l. nulli. & l. si
quis ad declinandam. C. de epis. & cle. sicut ergo illi legiti
mè defertur exequutio sub nomine dignitatis, itaq; qui-
cunque reperietur esse Episcopus illius loci tempore di-
stributionis fiendæ, ius distribuēdi hēbit, d. l. nulli. & d. l. si
quis ad declinandam. Ita etiā huic videatur deferri sub no
mine dignitatis, & sic magis habetur respectus ad locum,
& dignitatem, quàm ad personam. Ita videtur concludere
ibi Bar. in d. §. hæc verba. licèt non ita clarè, pro hoc indu
co text. in simili, vbi videtur casus, in Auth. vt nulli iudic.
§. & hoc verò iubemus. col. ix. Sed attende rogo; quia hoc
vtile, & quotidianum, sic transire non possum. Dic ergo
142 latiùs, aut hæc exequutio est in aliquem collata sub ex-
pressione nominis proprij, aut sub expressione appellati-
ui, aut vtriusque. Primo casu indubitanter exequutio non
transit in successorem, imò illius morte expirat, quasi vi-
deatur fuisse merè personalis, arg. eorum, quæ no. s. de iu
dic. in l. 2. & pleniùs extra de offic. deleg. in cap. quoniam
Abbas. Secundo casu, quando sub nomine appel. tantùm,
puta [relinquo exequutorem Priorem talis ecclesiæ] &c.
tunc procedit quod dixit Bartol. s. quòd transeat in suc-
cessorem. Tertio casu, quando sub vtroque, tunc subdistin
gue, aut præcedit proprium, & idem quod sub proprio tā
tùm: aut appellatiuum, & idem, quod sub appellatiuo tan
tùm, argu. ff. de stip. ser. l. si communis seruus. & quod
dixi, quòd quando sub appellatiuo nomine dignitatis,
quòd trāseat in successorem, intelligo sanè, nisi ratione cō
iunctionis, vel propinquitatis illius, in quem hæc exequu
tio fuerit collata, præsumatur collata affectione personæ;
quia tunc non transiret in successorem etiam in dignitate
ad hoc 12. quæstio. 3. c. Pontifices. & extra de test. cap. re
quisisti. Ita hæc limitat pulchrè Ioa. And. extra de testam.
in c. religiosus. lib. sexto. in glo. pen. Item in casu, quo di-
xi in successorem in dignitate transire, hoc intelligo verū,
quando talis exequutio sub nomine dignitatis, vel officij
143 est collata in eum, qui dignitatem habet, † vel officium
iure suo: secus si nomine alicuius, vt est Vicarius, Legatus,
vel similis; vt quia dicit, testator [relinquo Vicarium Epi
scopi, vel Potestatis exequutorē huius meæ voluntatis]
nam tunc licèt sub nomine dignitatis: non tamen transi-
ret in successorem, tex. optimè probat in l. quod Principi.
cum l. sequen. ff. de leg. secundo. quod est not. maximè per
causidicos; quia per hoc terminatur, quòd commissio fa
cta Vicario Episcopi sub nomine vicariatus, nō trāseat ad
144 successorem in officio: quod est notandum propter no. in
Clem. etsi principalis. de rescriptis. Idem etiā in Vica. Po
testatis, vel alterius, pro hoc etiam patet ibi, quæ sit ratio
d. l. quod Principi. & l. seq. de quo ibi consueuit multum
dubitari: sed vera est ratio, quæ patet ex prædictis, & quā
sequitur Bar. Nec obstat prædictis d. §. & hoc verò iube-
mus. in Authen. ut nulli iud. quia respondeo, vt not. s. de
iuris. om. iud. in l. & quia. ¶ Nūquid tamē hoc officium e-
145 xequutoris transeat in hæredem. † Cin. in l. id, quod pau
peribus. C. de Episco. & cle. remittit se ad not. per Dyn.
in l. alimenta. in princ. ff. de alim. & cib. legat. Quod Bart.
examinat in l. à filio. ī prin. e. tit. vbi ēt plures remissiones
per eum Ioan. And. tangit in d. c. 2. de testa. lib. 6. in gloss.
super verbo, mortuo. ¶ Quid si Prælatus compromittat su
146 per rebus ecclesiæ suæ, an eius morte expiret compromis-
sum? vide in Specu. de arbit. §. finitur. circa princ. versic.
quid si Prælatus. ¶ Quid si arbitrator sit mortuus, nūquid
148 transeat ad hæredem? † vide Cin. C. de contrahen. emp. in
l. fin. in 8. quæst. & Bar. tangit in l. si stipulatus illud, aut il
lud. ff. de verb. oblig. ¶ Item si in compromisso sit dictum
de hærede, an intelligatur de primo tantùm, an etiam de
148 hærede hæredis, † vide in Spec. in dicto. §. finitur. versi. sed
vbi sit mentio de hærede. ¶ Item nunquid arbitrator pos-
149 sit compelli † arbitrari, vide Ci. in d. l. fi. in 5. q. & Bar. in l.
1. ff. de leg. secundo. & plenè in Specu. §. fin. versi. sed nun-
quid arbitrator. ¶ Nunquid autem arbitrator pronun.
150 ciare poterit diebus feriatis, † vide in Spec. §. fin. versic.
sed nunquid amicabilis compositor. & ibi videtur tene-
re, quòd sic, quasi hæc sit quædam transactio, ergo & cæ.
de ferijs. l. fin. in versic. transac. Item est quædam pax, ext.
de ferijs. c. 1. & ibi sequitur Guil. ¶ Sed nunquid debeat
arbitrari præsentibus partibus. Cin. videtur tenere, quòd
151 sic, † in l. fin. supra alleg. in 6. quæstio. De arbitratore lo-
quor; quia de arbitro nullū dubium, supra de arbi. l. diē.
§. si quis litigatorum. hoc pleniùs examinat Bartol. in di-
cta. l. si quis arbitratu. ibi tamen videtur idem conclude-
re, quod Cin. ¶ Sed vsque ad quantum tempus duret hæc
potestas arbitrandi, ita quod si non arbitretur, non possit
152 postea arbitrari? In arbitro. † tangit in glo. s. de arbit. l. sed
si compromissum. & Cin. tangit in l. properādum. §. sin au
tem in medio. in fine illius. §. C. de iudi. tangitur per Bar.
(remissiuè tamen) in l. multa. in prin. ff. de cōdi. & demon.
& Guil. etiam tangit in Specu. de arbit. in §. differt. circa
fin. versi. Item vt ff. trienniū. Bar. latius quantū ad arbitra
torem, in d. l. si quis arbitratu. & dicit, quòd talis potestas
153 finitur eo nolente arbitrari, † l. si merces. in princ. ff. loca-
ti, & Insti. de cōtrah. emp. ī §. pretium. ¶ Sed quando dica
154 tur nolle † arbitrari, est dubiū. Circa quod est dicendum, q;
cum arbitramentum confertur in aliquem ex contrah. in
casu permisso: tunc si consistit circa ea, quæ sunt de substā
tialibus contractus, vt circa ipsam rem: tunc debet arbitra
ri. ff. quadraginta dies, l. quod si nolit. §. si quid ita venie-
rit. ff. de ædil. edic. Sed si circa aliqua extrinseca; tunc pote
rit arbitrari, quàmprimum poterit. ff. de contrah. empt. l.
hæc venditio. facit. ff. de cond. & demon. l. hæc conditio. Si
verò tale arbitramentum conferatur in tertium: tunc si. ff.
155 annum nō arbitretur, videtur † nolle arbitrari. C. cōia. de
leg. l. fi. §. sed & si quis, nec hoc respectu ibi est speciale fa-
uore

uore vltimæ voluntatis; sed specialitas est ibi in eo, quòd receditur à persona, illo non arbitrante, contra regulam. d.l. si quis arbitratu.& C.de contrah.empt.l.fin. cum sim. item & in alio est speciale; quia licèt in contractibus talia verba [arbitrio talis] &c.faciant conditionē, & eo nō arbitrante, contractus sit nullus.l.fin.C.de contrah.empt.& d.l. si quis arbitratu.tamen in vltimis voluntatibus talia verba non faciunt conditionem,l.1.in fin. ʒ.de lega. 2. & ideo eo non arbitrāte, receditur à persona, & in hoc est fauor vltimæ voluntatis,& hoc in contractibus.¶In vltimis
156 autem voluntatibus vsque ad quātum tempus duret † potestas arbitrādi, vide plenè no.in l. 1. ʒ. de leg. 2.¶Quid autem si partes non notificauerunt arbitratori, & sic dies
157 sit elapsus,† dic, quòd per hoc partes negligentes videntur recessisse ab eius arbitrio, arg.d.l.fin.§. sed & si quis. C.communia de leg.& arg. eius, quod dicitur de negligente per annum præsētare literas delegato.extra de rescrip. in c.plerūque.fac.C. de prescrip. 30.ann.l.si qs emp.§.sed & si quis.C.de temp. & rep.appel.Auth.ei, qui. & ext. de appel.c.oblatę.& ʒ.de succes.edict.l.1.§. largius.¶An autem arbitrator post notificationem sibi factam, cogatur arbitrari, no.in d.l. 1.ʒ.de leg.2.vbi de hoc per glo.Dyn. & Doct.ibi vide, & hic sit finis. Laus Altissimo Creatori.

Rub. De vsuris.

SVMMAE.

1 *Vsura dicitur prouenire ex re,*
Et dicitur prohibita, etiam iure ciuili.nu.2.
Et iure canonico.nu.3.
4 *Creditor vniuersitatis, an possit mutuare, vt propter illud euitet solutionem collectarum.*
5 *Vsura prohibetur vniuersitati, sicut & singularibus.*

1 IN glo.Rub.ibi [quæ.l.ex pecunia] & sic no.†quòd vsura dicitur ex re pro uenire. Idē no.glo.s.de procur.in l.quod procurator ex re. Sed certè non videtur ex re: sed propter rem, per casum de verbo.sig. l.vsura pecuniæ. In pensione autem dic, quòd illa dicitur prouenire ex re.Ita dicit gl.no. in l.liber homo.ʒ.de verb.oblig. Istud sufficit circa istam glo. ¶Et in ead.glo.ibi [vsura pecuniæ] supple.s.de rei vend.l.si nauis.vbi melior est casus de fructibus.¶In fi.gl.circa Rub.
2 ¶Pro euidentia totius tituli aduerte,† quòd vsura dicitur prohibita, etiam ciuili iure, vt patet in Auth.de eccles.titu. §. 1. vbi Imperator dicit seruandas regulas sanctorum quatuor conciliorum.sunt autem prohibitæ in Niceno cōcilio, vt patet.47.di.c.quoniam multi.& de hoc per gl.&
3 Doct.in Auth.ad hæc.C.eo.¶† Canonico autem iure clarum est, ꝙ regulariter prohibentur, fallit in casibus notatis extra eo.in c.conquestus. & generaliter vbicunq; vsura petitur, vt interesse: quo casu etiā iure ciuili licitè petitur, facit.l.2.C.eo.in glo.& c.salubriter.extra eo. Et circa hoc vide omnino Io.And.de regu.iur.in c.peccatum.in 6.vbi tangit, quæ fiunt causæ prohibēdæ.Prohibebantur autem, & in veteri testamento. Ezechielis. 18. & Deuteronomij. 22.ibi [non fœneraberis fratri tuo ad vsuram pecuniam] & in nouo scilicet prohibet.patet Lucæ.vi ibi[mutuū dantes, nihil lucri inde sperantes] trāsumptiuè in c. cōsuluit. extra eo.tit. Et aduerte, quòd illud verbum [fratri tuo] pōderāt Hæbrei, per quod cōiuncto.c.ab illo.14.q.4.vbi dicit, ab illo potes exigere vsuras, cui meritò nocere desideras, tex.est Ambrosij.quia cum sint nobis hostes, & nobis desiderent nocere.propter varietatem sectæ, à nobis licitè vsuras exigunt.Sed contra eos est, quod in veteri testamento legitur.Deuteronomij.28.ibi [fœneraberis gentibus multis, & ipse à nullo fœnus accipies.] Et illud c.ab illo legitur negatiuè. q.d. sicut nulli debes nocere, sic à nullo petere vsuras, & de hoc aliquid in Cle.1.in glo.pen. eo.tit.& ꝑ Io.And.extra eo.in c.conquestus.& Inn.¶Item
a aduerte; quia propter id; quia euangelium a dicit [nihil lucri inde sperantes] quidam dixerunt secus, si damnum
4 vellet euitare.† Vnde creditor vniuersitatis posset mutuare, vt propter illud euitaret solutionem collectarū. & hāc opi.refert Guil.in Spec.eo.tit.§.fi. Sed Io.And.extra eo. i c.consuluit. pro concordia dicit distinguendum inter certa, & incerta; quia si certa, non sit permissum: si incerta, sic.
5 ¶Aduerte etiam, † quòd sicut vsura est prohibita singularibus, ita etiā & vniuersitati, probatur ext.eo.in c. conquestus. ex quo arguit ibi Alanus contra ciuitates Italiæ, quæ vsuras accipiunt nomine ciuitatis.& idē tenuit Vin. eo.tit.c.Ray.in summa.de pen.titu.de vsur.in penul. col. ver.quid de communitate. ¶Quæ autem fuit causa prohibitiua vsurarū, vide ꝑ Inn. ext.eo.sup Rub.Host.eo.tit. in c.2.& ratio; quia tanta esset dulcedo vsuræ, quòd nil aliud fieret, & destruerentur culturæ agrorum. ¶Adde in cambijs (quæ quotidie fiunt) glo.no. quæ sentit ea licita, in l.3.C.de exerci.¶Item adde de mercatoribus, qui vendunt plus æquo, & iusto pretio, an tale lucrum licitè possint hæredibus dimittere, & per Inno.qui sentit, quòd sic.extra de immu.eccle.in c.quia plerique.quod no. quia
b tale lucrum b cum sagacitate quæsitum, bono viro non cōuenit, vt no.de regu.iur.in l.semper in coniunctionibus.

ADDITIONES.

a ¶Quia euangelium. Adde, quòd etiā de iure diuino, Alex. in cons.143.incip. Circa primum dubium. & est primum. cons.2.vol.circa princ.vide Spec.in tit.de lega.§. nūc breuiter.vide Alex.in cons. 249.incip. Pro inuestigatione. in c.2.vol. per to.cons.

b ¶Tale lucrum. Adde ad hanc practicabilem materiam, vt lucrum dicatur licitum, quid requiratur, Paul. de Cast. in cons.incip. Viso instrumēto, in princ.& quando lucrum cessans possit peti, etiam de iure canonico, vide Pet. de Ancha.in consilio.144.incip.Quæstio, quæ vertitur.Pano. in cons.65.incip.visis compromisso, & laudo.Saly. in Authen.ad hæc.C.de vsur.Panor.in c.P.& G. de offi. deleg. in prin.& in c.cū venerabilis.de exce.in 4.col.ver.Aduerte, an vsura.Fely.in d.c.cum venerabilis.in vers.dum dicit Abb.quòd etiam de iure canonico.col.2.ponit Bald.in l. rogasti.§.si tibi.ff.si cer.pet.vide tamen ad maiorem intellectum huius materiæ Host.Ioan. And.in c.salubriter.de vsur.& Pan.in c.fi.eo.tit.

Ex l. Cum iudicio.

SVMMAE.

1 *Vsuræ veniunt in contractibus bonæ fidei.*
2 *Lex loquens in dubio de consuetudine, semper est intelligenda de præscripta.*
3 *Lex, quæ vigebat tempore contractus celebrati, debet attendi in decisorijs.*
4 *Vsuræ non possunt permitti per statutum.*
5 *Consuetudo contractus, in quo verba facta sunt, est inspiciēda.*
6 *Locus, & tempus sunt inseparabilia ab actu.*

L. Cum iudicio. ¶In iudicijs bonæ fidei veniunt vsuræ

vsuræ ex mora a iudice prætaxandæ secundùm regionis consuetudinem. hoc dicit ista prima particula. In iudicium, hoc verbum multis modis sumitur, vt not. Io. Mona. de iudi. super Rub. in 6. & Io. An. ponit de regu. iur. in
1 c. in iudicijs. eod. li. ¶ Not. † quòd in contractibus bonæ fidei veniunt vsuræ. ¶ Not. ex tex. attendi consuetudinem loci contractus, & non iudicij, quod tamen intellige, vt dicam super glo. & hoc verum in decisiuis, vt hic, &. s. de euic. l. si fundus. vbi casus: secus in concernentibus ordinationem causæ, in quibus locus tantùm iudicij attenditur. ff. de testib. l. 3. §. fin. & ibi etiam dicam, & de hoc. C. quemadmodum test. ape. l. 2. & hoc quando est quæstio ex contractu, si verò ex delicto, dic attendi consuetudinem loci delicti. C. vbi de cri. agi opor. Auth. qua in prouincia. & ff. de extraordi. cri. l. saccularij. §. sunt quædã. & l. 2. C. de noxa. ¶ Sed si ius descendat ex libertate, vel seruitute rei, de qua agitur, tunc inspicitur consuetudo, & statutum loci, in quo res est. Casus est not. ff. de admin. tut. in l. si sine hærede. §. Lutius. & de cen. l. forma. & C. de
2 ædif. priua. l. an in totum. ¶ Adde, † quòd lex loquens de consuetudine, in dubio videtur semper intelligenda de præscripta, allegatur ad hoc pro singulari. extra de elec. c. Cumana. sed vide concordantias. extra de præben. in c.
3 cum beneficio. in 6. ¶ Adde etiam prædictis, † quòd in decisorijs debet attendi lex, quæ vigebat tempore contractus celebrati, licèt ex illo contractu non esset orta actio, sed postea sit orta post nouam legem conditam, probatur. C. de rei vx. actio. in l. 1. in fi. qui tex. subtiliter intuenti hæc probat: licèt prima facie contrarium. ¶ Item
4 no. ex isto tex. in fin. † quòd vsuræ per statutum permitti non possunt, & ideò statutum, &cæt. ¶ In gloss. 1. in ver. in iudicio. ibi [nisi in legat. & fideicommis.] quæ dicuntur habere instar bonæ fidei. C. in quibus causis in integ. rest. non est nec. l. in minorum. sunt tamen stricti iuris. aliàs. s. de in litem iur. ¶ Eadem gloss. in fin. ibi [non placet] quia imò in legatis, & fideicommissis veniunt a tempore moræ, vt plenè not. C. de vsu. & fruc. leg. l. 1. & ff. eod. l. in fideicommissi. ¶ In gloss. magna ad fin. vbi etiam not. a quo tempore veniant fructus in talibus legatis. ¶ In fin. secundæ gloss. ibi [actionum] quæ his versibus continentur.

Empti, conducti, mandati, depositiq;.
Pignora, ercifcundæ, communi, pro socioq;.
Dotis, & hæredis, tutelæ, commoda gestor.
Ista bonæ fidei sunt, stricti cætera iuris.

¶ In gloss. 3. in fin. ibi [soluenda] dic, nec obstat. s. titul.
5 2. l. si fundus. † vbi inspicitur consuetudo contractus, in quo verba facta sunt, non in quo debet fieri solutio; quia ibi in illis, quæ veniunt ex consuetudine, eo ipso, quòd contractus est celebratus: secus si in his, quæ veniunt propter moram adhibitam circa ea, quæ veniunt in contractu; quia tunc inspicitur consuetudo loci, vbi debet fieri solutio; quia ibi contracta est mora. & ita loquitur hic sm̃ Bar. qui remittit ad no. in l. cunctos populos. C. de sac. sanc. eccl. ¶ Tu autem dic clariùs & breuiùs, quod aut consuetudo, vel statutum respicit formam contrahendi, aut debendi, aut petendi, aut exigendi. ¶ Primo casu, aut illa forma respicit actum, aut personam. Si actum, quia statutum disponit, quòd omnis contractus, & vltima voluntas teneat cum duobus testibus, dic tunc inspici locum
6 contractus, vel testamenti conditi. † Nam sicut in tempore inspicitur locus cõtractus: sic & in loco; locus enim, & tempus sunt inseparabilia ab actu, facit. C. de testam. l. fina. & quod nota. Doct. in l. 1. C. quæ sit lon. consuetud. Si concernit habilitatem personarum; vt quia dicit statutum, quòd minor non possit contrahere sine præsentia consanguineorum: tunc tale statutum afficit personam, vnde tanquam affecta non potest contrahere, nisi ista solemnitate seruata. ¶ Secundo casu principali, quando statutum respicit obligationem: tunc inspicitur locus contractus, idest pactionis; quia ibi obligatio sumit fundamentum, vbi sumpsit principium, d. l. si fundus. sup. de euic. Et iõ licèt dicatur quis cõtrahere in loco destinatæ solutionis, vt l. cõtraxisse. ff. de act. & obl. tñ hoc attenta fictione; verè. n. ibi contrahitur, vbi verba, & negotium inter partes perficitur: & sic ibi debebit solui gabella ex forma statuti. Ita sentit gloss. nota. in l. eum, qui. §. 1. s. de de constit. pe. ¶ Tertio casu principali, dic inspici locum iudicij. l. 4. in fin. infr. de test. & C. quemad. test. ape. l. 2. & dixi. supr. textum. ¶ Quarto, & vltimo casu, quando lex respicit formam exigẽdi, inspicitur locus, vbi fit exequutio; vnde si statuto cauetur hic, quòd minor nõ possit capi pro debito. alibi tamen poterit capi. ¶ Hæc omnia intellige in iurisdictione contentiosa; in voluntaria enim semper inspicitur locus, vbi decretum iudicis interponitur. C. de emanc. libe. l. 1.

Ex §. Socius.

SVMMÆ.

1 *Priuilegio qualiter quis excludatur.*
2 *Inuaserit, verbum sonat in inuitum.*
3 *Vsuræ currunt re ipsa in casu.*
4 *Recurrendum quando sit ad suffragium cautionis.*
5 *Iudex an possit se intromittere de vsuris post sententiam currendis, condemnando. & num. 7.*
6 *Iudex potest ex causa propter paupertatem minorare pœnam.*
8 *Prouisio de præsenti nihil proficit, nisi fiat pro futuris.*
9 *Iudex potest condemnare, etiam lite contestata, vbi ius super uenit ex causa de præterito.*

§. Socius, ¶ In actione pro socio re ipsa (etiã sine mora) veniunt vsuræ pecuniæ, quam alter ex socijs in vsus suos conuertit, & tractus futuri temporis non spectat ad iudicẽ. hoc dicit. ¶ Vel sic. De eo, quod in iudicio non clauditur, sed post sententiam
1 emergit, iudex iudicare non potest. hoc dicit. ¶ † Not. 1. vnũ priuilegiũ, qđ societati attributum est, & aliud, scilicet vt non conueniatur socius, nisi inquantum facere potest: infr. de re ind. l. sunt qui in id. &. s. pro so. l. verum. in princ. ab isto tamen priuilegio excluditur per negationem, scilicet si neget se socium. supr. pro soc. l. si vnus. §. fina. & de re iudi. l. sed hoc ita. §. fina. Similiter. infr. de fideiuss. l. si dubitetur. §. 1. in fideiussore. & supr. quod cum eo. l. sed & si ex parte. §. 1. in filiofamilias conuen-
2 to, &cæt. ¶ † Secundò nota. hoc verbum, inuaserit, quod sonat in inuitum, & arguit iniustitiam occupantis. C. vnde vi. l. si quis in tantam. & tamen not. quòd hic non includit vitium furti, etiam si in usus suos conuertat, ut patet hic. & hoc operatur in dubio ratio, & eius communionis in re. sup. pro soc. l. meritò. quod tamen intellige, ut
3 ibi. & eod. tit. l. rei communis. ¶ † Tertiò not. casum, quo re ipsa usuræ currant: quod contingit fauore ipsius societatis, & mutuæ fraternitatis inter socios debitæ. d. l. uerum. Sic & aliàs contingit fauore minoris ætatis. C. in

in qui.cau.in inte.resti. l.'in minorum. & de actio. empt.
4 l. curabit. ¶Item no.ex isto tex. † quòd vbi aliter potest esse consultum, non est recurrendum ad mendicatum suffragium cautionis.& ad hoc iste tex.alleg.& maximè per Butr.¶Item not.ad finem', quòd tractus futuri temporis &cæt. de quo.ỹ.late super gloss. ¶ Not. tamen ad intelligentiam huius regulæ, quòd per statutum potest quis excommunicari, si aliquid fecerit in futurum. de constit. c.vt animarum.§.statuto. lib. 6.& hoc tenet Ioan. And. de senten.excom.in c.Romana.in 6.quod videtur not.attento maximè,quòd nemo potest excommunicari per sẽtentiam ex futura culpa. ¶ Adde aliud, quòd & iudex potest condemnare in expensis factis,& fiendis, & etiam tenet Ioan. And.in d.c.Romana.& videtur casus extra de procu.in c.auditis.vbi Inno.& gloss.hic tenent.¶In gloss. imò. videtur, quòd non, vt supra. in fin. vel dic, quòd hic petuntur ex dolo, ibi ex mora. ¶In gloss.fi. quæ incipit.q.d.nihil. ibi [sol.hic officio]&c.Dic,ꝙ hæc solutio declaratur.ỹ.ante fin. huius gloss. Sed certè diuinationẽ, & restrictionem continere videtur ad illam literam, ideò aliter soluitur,vt sequitur. ¶In ead.gloss.ibi[sed & alijs modis potest ibi poni casus] vel dic aliter ad contrarium, quòd ibi cauebatur actionis iure, & petebatur cautio,& sic ex iure, quod est de præsenti: & ideò cautio petitur hic;quia nullum ius erat de præsenti. q. d. ibi iure actionis, hic iudicis officio. Præterea hic statim poterat sortem exigere, ibi non secundùm Butr. Et idem videtur tenere Bart. qui dicit, quòd ideo iudex hic se non intromittit; quia in potestate actoris erat facere,ne in futurum debeatur,ibi secus. Et hanc solutionem probat hic text. secundùm eum. ¶ Sed certè hæc sol. & ratio Bartol. non videtur tuta; nam secundùm eum staretur, quòd iudex saltem posset se intromittere de vsuris currendis post sententiam: sed illo tempore non est, quid imputetur obtinenti in causa, cur non exigit, si fecit quicquid potuit, & attamen hoc est falsum; quia pro nullo tempore post sententiam potest se in sententia intromittere, vt patebit hic. Quare potest aliter dici, secundùm Goffred. extra de procurat.in c.auditis. scilicet quòd illud, quod hic dicitur, quòd tractus futuri temporis, &cæt. sit verũ, quantum ad hoc, vt statim detur exactio. Vel secundùm Innoc.in d. c. potest aliter responderi, videlicet quòd illud, quod hic dicitur, locum habet in vsuris, quæ sunt odiosæ: aliàs benè prouidet iudex in futurum,facit quod no.extra de homic.in c.Prælatis.in 6. ¶Vel secundũ eundem Innoc. potest dici, quòd tractus futuri temporis, &cæt. scilicet vbi obligatio non subest: secus si obligatio subsit, vt d.c. auditis.& sic posset intelligi.d. l. 1. ¶ Sed certè ex prædictis omnibus non apparet clara responsio,
5 nec etiam tuta esset ad d.l.1. Dic ergo, † quòd ibi Iudex se non intromittit de vsuris post sententiam currendis,condemnando: sed solùm statuendo modum vsurarũ in earum cursu. & hoc facere potest, licèt enim de iure centesimæ debeantur,vt d.l.fina. C. de vsu. re. iu. tamen æquitate suadente, & iusta causa potest minorem modũ statuere;cum enim vsuræ debeantur,vt pęna, vt probatur.
6 s.de nego.ge.in l.qui fine.†potest iudex ex causa illam pęnam minorare propter paupertatem,vel aliam similẽ causam,secundùm notata in simili.in l.si Possidoniũ.& ĩ l. & si seuerior. C.de his,qui nota.infa.&.sup.eo.titu.in l. quid ergo.§. pœna grauior.& l.auxilium.de mino. ex hoc collige pulchrum,& nouum intellectum ad d.l.1. ¶In ead. gloss. ibi circa fin. ibi [speciale in prædictis.] Dic hæc nõ placet; quia non apparet in eis ratio specialitatis, quinimo hoc dicere,est refugium miserorum.vulg.l. filiũ, quẽ habentem.C.fam.erc. ideò gl.soluit alibi.¶Ea.gl.ibi[debentur] dic, ꝙ actionem non præsupponit.de acti. empt. l.qui per collusionem.&.ỹ.de au.& ar.leg.l.Quintus.Sed certè si ponderentur omnia prædicta, non videtur plenè declaratum,an & quando tractus futuri temporis spectat ad iudicem,dic ergo,ponderãdo omnes casus possibiles.
7 ¶†Quãdoque enim nec obligatio,nec actio est præsens, nec oriri speratur:& hoc casu nullũ dubium,ꝙ in tali contractu iudex se non interponit; quia sine actione pars experiri non potest l.quoties.§.item si in speciali. ỹ. de admi.tut.& l.si pupilli.§.videamus.s.de nego. ge. ¶Quandoque.n.obligatio,& actio est præsens: sed sola executio differtur,tunc potest agi,& iudex se interponit;differtur tamen exequutio vsq;ad diei euentum l.in lege Aquilia.s.ad leg. Aqui.ỹ.de fur.l.qui tabulas.& l.quidã tabularum.& de ta.exhi.l.locum.§.condemnatio.¶Quãdoq; obligatio,& actio est præsens;quia verè nunc aliquid debetur:nisi tamen pro futuro prouideatur, præsens prouisio non affert victori plenum commodum:tunc futuri temporis tractus spectat ad iudicem.Exemplum in agẽte, vti possidetis,contra turbantem;nihil.n.prodesset sententia, nisi iudex pro futuro tempore silentium imponeret; põt ergo hoc facere,ext.de prob.c.licèt causam.no.C.vti pos si.in l.1.¶Itẽ pone exemplum in agente,ne eius luminib⁹ officiatur, in quo etiam est necessaria prouisio pro futuro.s.de serui.l.si seruitus.& si ser.vendi.l. egi.& l. harum. Et idem dicit in omnibus casibus,in quibus hoc continge
8 re posset, † quòd prouisio de præsenti nil prodesset, nisi & pro futuro fieret; nam tunc illud futurum venit quasi per viam cuiusdam necessariæ consequentiæ: vnde eadem durat potestas, quæ in principali, facit quod nota. Innoc. de offic. deleg. in c.1. ¶ Quandoque aliquid debetur de præsenti, & eius occasione aliquid potest deberi in futurum iure obligationis, vt differat ab alijs casibus. s. positis. Et in istis dic tractum futuri temporis spectare ad iudicem. Exemplum in vsuris, & stipulationibus deductis,quæ non cucurrerunt: certè possunt in iudicium deduci ratione sortis, & vsurarum, quæ de præsenti debentur, casus est, secundùm vnam lectu. in l. 1. C. de iudi. Exemplum etiam pone in alimentis, & alijs annuis præstationibus, vel in stipulatione annua, in qua statim dicitur actio nata pro omnibus annis, licèt per tempora sit diuisa præstatio. l. Stichum.§.stipulatio.ỹ.de verb.oblig.& de dona.l. senatus. in fin. Et hoc statutum est, ne quis compellatur singulis annis de iure suo protestari.C.de præscript.30. vel 40. anno.l. 2. &.ỹ. eo.l.cũ de in rem verso.no. per gl.s.de iud.ĩ l.non quemadmodum.per Inno.extra.de procura. in c.auditis. & de sepul.in c.nostra.& Cin. C. de fideicom.in l.1.& Bart. in l.ita stipulatus.de verb.oblig.¶Quandoque aliquid debetur de præsenti, & in futurum deberi potest ex natura actionis propositę,& sic solùm officio iudicis.In isto casu dic,ꝙ iudex se intromittit pro tempore,quod currit,pendente iudicio.l.ædiles.§.item sciẽdum. ỹ.de ædil.edi.sed non de currendo post sententiam. Cum enim iudicium sit finitum,& causa per sententiam terminata.ỹ.de re iud. l. 1.mercenarium officium ampliùs non potest deseruire,& ita intelligatur ista l.quæ loquitur in vsuris ex mora currentibus in iudicio bonæ fidei, & solo iudicis officio, vt hic dicit gloss. secus si posset in iudicium deduci, etiam actionis iure. Exemplum in fructibus, & accessionibus naturalibus; tunc enim iudex posset se intromittere (etiam de tempore post sententiam) vnde posset con-

demnare

demnare conuentum ad reſtitutionem rei cum fructibus perceptis, & percipiendis, facit quod nota. Cin. in l. cum propria. C. ſi quis alte. vel ſibi. & Inno. extra de dona. in c. cum inter dilecti. & de reſt. ſpo. in c. cum ad ſedem. Nec ob. gloſſ. quæ huic deciſioni videtur contraria, in l. Iulianus. §. idem Iulianus. ſ. de rei vendi. Quia poſſet reſponderi, quòd illi fructus in iudicio reali veniunt officio iudicis, non iure actionis, vt ibi, & illo eod. titu. l. item ſi verberatum. in fin. cum ſeq. Quandoque nil debetur de præſenti, ſed deberi ſperatur in aduentu conditionis, vel diei: & clarum eſt, quod iudex nil poteſt; quia non poteſt agi. ǰ. de verbor. ſignificat. l. cedere diem. & de verb. obli. l. interdum. & l. ita ſtipulatus. vbi per Bart. Quandoque, & vltimò nil de præſenti debetur: ſed in conteſtatione deberi ſperatur, tunc poteſt agi. ǰ. de verbor. obligat. l. ſi Titius. & l. ſi decem cum petiero. &. C. de contrahen. & com
9 mit. ſtip. l. magnam. ¶Vnum not. vltimò, † quòd vbi etiam lite conteſt. ius ſuperuenit ex cauſa de præterito; tunc etiam ex eadem inſtantia iudex poteſt condemnare, caſus eſt notabilis in l. ſi rem. in §. fin. ſ. de pign. actio. & idem ſi ſuperuen at ſimplex facultas dirigendæ actionis. ſ. de rei vendi. l. ſi autem. §. 1. & ad exhibendum. l. tigni.

Ex §. Papinianus.

SVMMAE.

1 *Debitor purus regulariter non conſtituitur in mora ſine interpellatione.*
2 *Eccleſia, & reſpublica æquiparantur pupillo.*
3 *Obligatus qualiter excuſetur à pœna legali.*
4 *Inhibitio, vel ſequeſtrum excuſat obligatum non ſoluentem à commiſsione pœnæ.*
5 *Debitor liberatur ipſo iure ex conſignatione pecuniæ debitæ.*

§. Papinianus. ¶In actione tutelæ tanquam bonæ fidei veniūt vſuræ re ipſa: poteſt tamen tutor pecuniam debitam offerendo, & deponendo, vſurarum incommodum euitare. hoc dicit text. ¶In text. ibi [pro fauore pupillorum] dic quorum fauore multa à iure ſunt ſtatuta, inter quæ eſt vnum notabile extra literam, ſcilicet quòd fingitur eorū fauore ſtipulatio facta, vbi non interuenit. Secundum, quod tacens (etiam de cuius agitur præiudicio) contra regulas habeatur pro conſentiente, caſus eſt fin. de vtroque in l.
1 cum oſtendimus. §. fin. ǰ. de fideiuſ. tut. ¶Not. † quòd licèt regulariter debitor ſaltem purus non conſtituatur in mora ſine interpellatione, vt l. quod te. ſ. ſi cert. pet. & ǰ. de verb. oblig. l. ex legati cauſa. tamen hoc fallit minoris fauore, vt hic, & l. in minorum. hic alleg. Et hoc ponde
2 ro; † quia idem videtur in eccleſia, & Republica, quæ pupillo æquiparantur. C. de ſac. ſanct. eccl. l. fi. 23. q. 4. in c. quid ergo. 1. di. c. ius publicū. C. qui. ex cau. ma. l. Reſpublica. & quod ibi not. facit quod no. C. de rei vend. in l. ſi vt proponis. &. C. ſi quis alteri. vel ſibi. l. 1. & extra de in integ. reſt. c. 1. & c. auditis. qđ no. pro eccleſijs, vel ciuitatibus habētibus iura, quæ habēt adminiſtratores ſuos, ad quos de bonis eccleſiæ, vel ciuitatis aliquid perueniſſet. ¶Itē not. ex. verſ. [planè] quod licèt quis nō poſsit compelli regulariter agere, vt. C. vt ne. inui. in rub. & nigro. niſi in
3 caſibus ibi not. † tamen à iure prouidetur obligato, vt ſe excuſet à pœna legali contra eum committenda, ſcilicet quòd offerat, deponat, & conſignet, vt hic, & per hoc impeditur curſus vſurarum, vt hic, & in leg. hic alleg. in glo. Et hoc videtur plenum remedium, vbi debitum totum eſt liquidum. Si autem ſit dubium ſolùm pro parte, exemplum poteſt poni hic, non enim poteſt clarè conſtare, quantum ſit in reliquis, donec ſit ſolidata, & calculata ratio adminiſtrationis: & tunc dic, quòd ad impediendum curſum vſurarum, vel commiſsionem pœnæ ſufficit partem liquidam offerre cum oblatione ſatiſdationis idoneæ de reliqua ſoluenda, cū liquidata fuerint. Caſus eſt ſing. hoc probās. ǰ. de ſta. lib. in l. ſtatuliber rationū. quem no. ad multa. ¶ Et ex hoc not. notabilem modum practican
4 di hanc l. & ſimiles. ſic in ſimili † inhibitio, vel ſequeſtrū excuſat obligatum non ſoluentē à commiſsione pœnæ, caſus eſt not. in l. fin. ſ. de leg. commiſ. ¶Item no. caſum, in quo requiritur obſignatio, & depoſitio, & quæ ſit ratio. ǰ. dicam ſuper gloſſ. An autem per talem conſignationē, & depoſitionem ſit pupillus creditor factus dominus huius pecuniæ. gloſſ. ſentit, quòd ſic, ſaltem vtiliter. C. eo. l. acceptam. de quo ibi per Cin. in vlt. quæſt. ¶In gloſſ. eſt ergo. in princ. ibi [neceſſaria obligatio] dic, quòd fiat congruo loco, & tempore. ǰ. de ſolut. l. creditor. ¶In ead. ibi [depoſito] dic, non ergo ſufficit ſimplex oblatio, & hoc videtur ex eo; quia curſus vſurarum hic iam erat inchoatus: ſecus ſi nondū eſſet inchoatus; quia tunc ſola oblatio ſufficeret ad impediendum curſum inchoari. Caſus eſt C. eo. in l. ſi per te. & in l. ſi ex pretio. ſecundùm vnum intellectū. & ǰ. de verb. oblig. l. qui Romæ. §. Seiæ. ſic etiā ſufficit ſimplex oblatio ad euitationem pœnæ. ſ. de arbi. l. Celſus. & l. traiectitiæ. ǰ. de act. & obli. ¶ Quare autem ſola oblatio ſufficiat ad purgandum moram quò ad interitū. l. ſi ſeruum. §. fin. ǰ. de verb. obligat. & non quò ad impediendum curſum vſurarum, vide per glo. & Doct. in d. l. acceptam. C. eod. Et adde not. caſum circa hoc ſecūdùm varias lect. in l. ſi debitor. infr. de ſolu. & quod no. in l. qui
5 decem. in prin. eod. tit. ¶In gloſſ. fin. incip. ipſo iure. † No. ergo, quod p cōſignationē pecuniæ debitæ liberatur debitor ipſo iure, & idem tenet clarè gloſſ. in l. 1. §. ſi pecuniam in ſacculo. ſ. depoſ. hic alleg. & in l. obſignatione. C. de ſolu. vbi de hoc videtur caſus in oppoſitum, ſcilicet quòd ſolùm ope exceptionis, facit d. l. acceptam. in fin. & ibi gloſſ. non fieret. ſed primam opin. quòd ipſo iure, tenet Iac. de Are. & Cin. pro qua etiā videtur caſus. ſ. manda. in l. qui mutuam. §. 1. vbi etiam glo.

Ex l. Vulgo.

SVMMAE.

1 *Acceſsiones à quo tempore veniant. & nu. 2.*
3 *Intereſſe extrinſecum venit in nummis.*

L. Vulgo. ¶In actionibus ſtricti iuris veniunt vſuræ à tempore litis conteſtatæ, & omnis acceſsio naturalis. hoc dicit. ¶In glo. fin. ibi [ſi fundus. & §. interdū.] circa hanc materiam acceſsionum vide pleniorem gloſſ. quæ ſit in corpore iuris, in l. in
1 hac. ſ. de triti. † Tu autem plenius conclude; quia aut quæritur de acceſsionibus ciuilibus, vt vſuris, aut naturalibus, vt fructibus, & partubus. Si de ciuilibus, dic, quòd in contractibus ſtricti iuris non veniunt citra vinculum ſtipulationis. C. eod. l. 3. fallit, vbi quantitas debetur ex vltima uoluntate; quia tunc ueniunt ex mora, ut ǰ. de leg.

 2. l. ſi

2.l.si quis seruo.& l.Titia Seio.§.vsuras. illo eod.titul. &
3 not.in l. 1.C.de vsu. & fru.le. † In contractibus verò bonæ fidei veniunt à tempore moræ.ꝟ.eod.l.mora.§.in bonæ fidei. Si de naturalibus, vt fructibus,&cæt.dic,quòd si veniunt iure actionis, inspicitur tempus obligationis contractæ.s̄.de condict.inde.l.in summa.§.ei,qui.& l.indebiti. in princ. Si iudicis officio: tunc in contractibus bonæ fidei veniunt à tempore moræ, vt d.§. in bonæ fidei. Idem in stricti iuris, qui sapiunt naturam bonæ fidei.C.in qui. cau. l. in minorum. Si in stricti iuris merè, idest qui non sapiunt naturam bonæ fidei,dic,quòd si peto,quod est, vel fuit meum,fructus veniunt à tempore moræ.De primo,qñ meũ est,est tex.s̄.de rei vend.i l.Iulianus scribit si homine.De secundo.ꝟ.in l.videamus. §. 1. & se. eo.tit.Si peto id, quod non est, nec fuit meum:tunc à tempore contestatę litis.l.cum fundus.in princ.s̄. si cert. pet. & d.§.si actionem.& hic.quæ verba not. pro vera conclusione omnium.¶In ead.gloss.ibi [sed nunquid] ista quæstio hic,secundùm Bart.non benè adaptatur ad tex. quia text.loquitur in actione stricti iuris: quæstio verò formatur in actionibus bonæ fidei. ¶In ead. gloss.in fin. ibi [l.
3 nummis] q. d. quòd huius pœnæ habetur ratio; † quia cum in nummis non veniat intrinsecum interesse, meritò debet venire extrinsecum,arg.illius leg.

Ex l. In fideicommissi.

SVMMAE.

1 *In mora nunquam dicitur esse quis,nisi post declarationem,& sententiam iudicis.*
2 *Tempus quadrimestre an habeat locum, vbi species certa petitur actione personali.*
3 *Titulus excusat à fructibus percipiendis.*
4 *Hæres non tenetur restituere aliquas actiones quæsitas ex aliquibus rebus hæreditarijs, vel earum accessione.*
5 *Fructus quando percipiuntur ex prouisione testatoris,semper imputantur in quartam.*
Et quid de illis, qui veniunt post mortem testatoris. numero. 7.
6 *Vsuræ veniunt à tempore moræ.*

L.In fideicommissi, ¶Pro euidentia præmitte, quòd principium huius l. legitur duobus modis. Vno modo in fructibus perceptis, & iste intellectus ponitur.ꝟ.in gloss.mag.post princ. in versic. licèt quidam dicant. Alio modo in fructibus percipiendis. & hic intellectus verior est, secundùm gloss.& Doct. & hoc intendit, secundùm istum modum.¶Condemnatus in actione personali, tenetur de fructibus perceptis,& percipiendis post quadrimestre tempus:ante verò non tenetur,si mora non pręcessit.hoc dicit. Et primò ponitur Imperatoris rescriptum. Secundò id interpretatur. Tertiò illud ostendit. Secunda ibi [quod decretum] tertia ibi [in his.] ¶Not. primò text.ibi[tam & si non facile]etiam quem multum facit notare Bart.fortè habuit respectum ad vrbanitatem. l. quidam Iberus. de ser. vrb. præd. ¶Secundò nota, ibi
1 [sed puta leg. Falcidiæ] † quòd in non liquidis nunquã dicitur quis esse in mora, nisi post declarationem,& sententiam iudicis. quod est not.facit.s̄.de pig.act.l.si conuenerit.& adde omnino quod dixi.s̄. l. 1.§.Papinianus.qui-
2 bus adde istum text. Item nota tertiò, † quòd vbi species certa petitur actione personali,locum habet tempus quadrimestre,cuius contrarium sentit gl.in l.si cum exceptione.§. quatenus. in gloss. super ver. intra tempora.s̄ quod met. cau.& hoc tene pro vero.licèt aliquæ gloss.varient,de quo Cin.in l.fina.C. de exe. rei iu. ¶ Item nota, quòd hic eod. versic.videtur casus, quòd ratione partis, quæ indebitè petitur, reus non dicatur esse in mora, si contradicat. Nam hic hæres opponebat Falcidiam imminere, & per hoc dicitur hic, quòd in totum non est in mora. Sed contrarium verum per casum de legat. secundo.in l.qui solidũ.in princ. vbi tenet Bartol. tangit etiam ꝟ.de exc.rei iudi. in l. si quis cum totam. ¶ Nec obstat iste text. quia respondet, quòd ista exceptio, cum dico Falcidiam imminere, potest esse, quòd totum fideicommissum absorbeat, ita quòd nil debebitur.l. 1.§.hæc verba.infr.si cui plus, quàm per leg.Falcid.& d.l.qui solidũ. &.ꝟ.de verb.signifi.l.si pupillus.§.fina.vbi notanter deciditur, quòd petens centum, licèt non habeat ius, nisi in quinquaginta, saltem in parte continuò constituit aduersarium in mora. Et sic patet, quòd ratione partis, quæ indebitè petatur, non est licitum negare totum, licèt quidam contra.de quo omnino vide per Bartol.in l. 1. §. stipulanti.ꝟ.de verb.obligat. quod nota.ad statuta, & ad multa. ¶In gloss. 1. ibi [secundùm Azonem.] circa hæc vide glo. in l.fi.C.de exequu.rei iudi.& alia. 11.q. 3.in c. cum apud. vbi & Archid. tenet, & de offic. deleg. in c. querenti. ¶In gloss. quæ incipit. à tempore primæ sententiæ.in fin.not.gloss. quòd noua actio nunquam fit per sententiam ad incommodum actoris: cui adde aliam.ꝟ. de exce.rei iudi.l.duobus. ¶In gloss.mag. ibi [licèt quidam dicant] &cæt. pro quorum opinione facit; quia hæres habet titulum, & sic debet excusari à percipiendis. C.de rei vend. l.si fundum.sed hoc est falsum; quia dominium recta via transit ad legatarium,& licèt transeat: tamen legatarius habet actionem ex testamento, quæ est bonæ fidei. Et sic tenetur ex tempore moræ,& si est stricti iuris, tenetur post litem contestatam.infr. §. proxim.
3 † Et quòd titulus excuset à percipiendis, est verum in conuento rei vendi. secus in conuento personali, vt hic, secundùm Bartol. ¶ Vel responde aliter, secundùm Butr. quòd titulus non habetur, cum dominium transiuit in legatarium. ¶In ead. gloss. ibi [l.ita tamen.§.sed si.] aduerte tamen quia, quòd ibi dicitur, tales fructus spectare ad fideicommissarium, est verum, si hæres postea coactus hæreditatem adiuit: secus si sponte, & ita est casus not.ibi coniuncto.§.præced.ibi. ¶In ead. glo. ibi [§. sed & in huiusmodi] vnum nota, quòd sicut tales fructus naturales, & industriales hæres lucratur, nec fi-
4 deicommissario restituit, vt ibi;ita † etiam nec restituere tenetur aliquas actiones quæsitas ex aliquibus rebus hæreditarijs, vel earum accessione,casus est nota.in ead. l. postulante. ante fin. in versic. sed cum hæreditarios. ¶In ead. gloss. ibi [hæredem autem intellige] dic quòd ad casum nostrum. ¶In ead.ibi [l.in fideicommissaria.] Et ibi plena gloss. de hoc; quia tamen non est in omnibus perfecta, & materia satis est vtilis, & prolixa, pro clariori intelligentia sic conclude. Aut queritur in debita iure naturæ. Aut in Trebellianica. Si in debita iure naturæ, dic, quòd licèt olim fructus imputarentur in illam, secundùm not.in l.Papinianus.§.si conditioni.s̄. de inoff. test.& l.iubemus.hic alleg. Hodie tamen non imputant: per l.scimus.§.repletionem.C.de inoffi.test. Si loquimur in Trebellianica, dic, quòd si fructus erant sati tempore mortis defuncti, sed postea fuerunt percepti: tunc communi-

municantur,& diuiduntur cum alijs bonis l. in lege Falcidia placuit. ff. ad leg. Falci. Et ratio est; quia, ex quo separati non erant, censentur portio bonorum hæreditatis; ergo,&c. scilicet diuiduntur. Sed si non erant tunc sati, si fuerunt percepti ante aditam hæreditatē, dic, vt in l. ita tamen. §. si seruum. ff. ad Trebel.&.s. tetigi cum gloss. vnde ego transeo. Sed si fuerunt percepti post, considera quatuor casus; quia aut sunt percepti iudicio testatoris. Aut negligentia non petentis. Aut mora non soluentis. Aut alio modo. ¶Primo casu in liberis primi grad' dic, quòd non computantur, sed eos lucrantur, d. l. iubemus. In alijs verò dic, quòd imputant, & si quid superest, lucrantur, d. l. in fideicommissaria. & l. mulier. §. alia causa. & l. ex asse. ff. ad Trebell. Et hoc verum est, si sint de parentibus primi gradus. l. filiusfamilias. ad l. Falc. ff. vel de descendentibus non primi gradus. Ratio est, quia in eis nil nouatur, per d. l. iubemus. vt ibi patet, ad fi. ¶Secundo casu, quando sunt percepti negligentia non petentis: tunc dic, quòd si fideicommissarius fuit negligens in petenda restitutione verbali, & reali: tunc non computat, neque restituit, vt l. mulier. §. hæres. ad Treb. Sed si fuit diligēs in verbali, negligens tamen in reali: tunc dic fructus dodrantis restituendos. ff. eod. l. Herennius. Ratio diuisionis; quia per verbalem restitutionem dominium rerum transiuit in fideicommissarium. ff. ad Treb. l. facta. in princ. ¶Tertio casu principali, quando mora non soluentis, tunc dic, quòd in quartā hæres computat illos, & superfluum restituit, d. l. in fideicommissaria. 2. respon. quod habet locum, etiam in liberis primi gradus; quia eo casu, quo sunt in mora, nil est innouatum. ¶Quarto & vltimo casu, quando sūt percepti alio modo, quàm aliquo de prędictis: tunc dic, quòd hæres illos lucratur, nec in quartam imputat: casus est in d. l. mulier. §. si hæres. à sensu contrario. ff. ad Treb.

5 ¶Vnum not. & adde prædictis, † quòd quando fructus percipiuntur ex prouisione testatoris, sicut sunt vsuræ in stipulatum deductæ per eum, vel etiam pensiones ex contractu locationis debitæ, quòd illi semper imputantur in

a quartam, a & superabundantes restituuntur, casus est. ff. ad Trebel. l. Balista. & l. seq. ¶Similiter & alio casu imputantur in quartam fructus percepti per grauatum de restituendo hæreditatem cum verbo geminato; vt quia dixit testator [quicquid ad te peruenerit, vel quantuncunque pecunia ad te peruenerit] casus est no. in d. l. Balista. ¶In ead. glo. ad fi. pro perfecta horum intelligentia conclude

6 plenius. † Aut enim quæritur, cum veniunt vsuræ, & dic, quòd à tempore moræ, ante non, l. 1. C. de vsu. & fru. leg. & l. Titia à Seio. §. vsuras. ff. de leg. 2. Aut quæritur, quādo fructus veniant: & tunc dic, quòd si legatum est vniuersale, fructus veniunt à die, qua legantur quasi augmentum, & pars rei legatæ. ff. eod. l. equis. la secunda. 2. responso. & de lega. 2. l. peculium. Sed si legatum est singulare: tunc attendendum, an sit legata res aliena, an propria. Si aliena, tunc aut quæritur de fructibus perceptis ante moram hæredis, & dico, quòd non veniunt, l. quæsitum. §. si mihi seruus. de leg. 1. vbi bonus casus. Aut quæritur de perceptis post moram, & tenetur, l. equis. 1. resp. ff. eod. & not. ff. eo. l. Herennius. aliàs incipit. l. fructus. Si verò legauit rem propriam: tunc distinguit perceptos à percipiendis. Nam si loquimur in percipiendis: tunc aut à petitore, aut à possessore. Si de percipiendis à possessore, veniunt à tempore litis contestatæ. C. de vsu. & fru. lega. l. fina. Si à petitore, à tempore moræ. l. apud Iulia. §. 1. ff. de leg. 1. Sed si quæratur de perceptis, aut post aditam hæreditatem, & veniunt à tempore aditæ hæreditatis. infr. eodem l. Herennius. Aut ante aditam hæreditatem: & tunc si de perceptis in vita testatoris, nullo modo illi debentur,

7 d. l. quæsitum. §. si mihi seruus. ff. de leg. primo. † Sed si loquimur de perceptis post mortem testatoris, in hoc gloss. variant; nam glo. infr. eo. in d. l. Herennius. videtur velle, quòd non debeantur, sed alibi. de legat. secundo. in l. quod seruus. tenet, quòd quęrantur hæreditati: tamen veniant restituendi legatario. Primam opin. tenuit Pet. in l. fina. C. de vsu. & fru. legat. per l. si tibi homo. §. cum seruus. ff. de leg. primo. & per d. l. quod seruus. quasi velit, quòd dominium verè non sit legatario quæsitum. ¶Nec obstat secundùm eum l. à Titio. infr. de fur. quia ibi de quadam fictione, & ex necessitate iuris, non legatarij fauore. Sed certè d. gloss. possunt concordari, vt colligitur ex quadam additione Dyn. in d. §. cum seruus. vt dicamus, quòd si hæres fuit in mora adeundi: tunc fructus ante moram percepti quæruntur hæreditati, d. l. quod seruus. sed post moram quæsiti veniunt restituendi, vt ibi dicit gloss. & probatur per l. si vsusfructus legatus. s. de vsufruc. Sed si non fuit in mora adeundi: tunc non veniunt restituendi, vt in l. sup. alleg. Et prædicta procedunt in legato simplici, & puro: sed si legatum esset in diem, vel conditionale: tunc in fructibus perceptis post diem, vel conditionis euentum, distingue, vt. s. Sed in perceptis ante diem, vel conditionis euentum, illi nullo modo sunt restituendi. d. l. quod seruus. & l. emptor. in fin. mag. glo. de rei vend. s. & hoc communiter tenetur. licèt glo. notet contrarium in l. fina. §. finautem sub conditione. C. communia de legat. ¶Vnum nota quòd vbi dixi fructus restituendos, intellige verum, nisi ipsos perceperit bona fide: quo casu de consumptis non tenetur, l. quæsitum. infr. de acquir. re. domin. extantes verò (licèt bona fide perceperit) tenetur restituere, vt notat. per glo. in l. item veniunt s. de petit. hæred. Quod est verum, nisi tanto tempore possederit, quòd eos vsuceperit, vt notat sing. gloss. quæ non est alibi, in l. 4. §. fructus. ff. de vsucap. quam pro Deo benè not.

ADDITIO.

a ¶Adde, nunquid fructus computentur in Trebellianicam, Paul. de Castr. in consil. 188. in 2. volum. versic. super vltimo quæsito de fructibus. incip. Quia dubia. ponit Bal. in l. ab eo. C. de fideicom.

Ex §. In his quoque.

SVMMAE.

1 *In actione stricti iuris, & non arbitraria consideratur tempus litis contestatæ.*

1 §. In his quoque. ¶In † actione stricti iuris, & non arbitraria consideratur tempus litis contest. hoc dicit. Et loquitur quò ad accessiones, & alia hic. ¶Et ad declarationem huius. §. vide omnino quod dixi. s. eod. in l. vulgo. & secundùm ibi not. intelligitur iste. §. siue pars. ¶In fin. gloss. mag. & hæc secunda videtur melior, & vtilior, attento maximè, quòd præcedens ratio sit eadem in vtroque casu. Prima tamen bona in se, & nullum scrupulum habet.

Ex §.Non nunquam.

S V M M AE.

1 *Onus iniunctum grauato de reſtituendo quicquid ex bonis de-
functi ſupererit, quid importet.*
2 *Fructus percepti iudicio teſtatoris, reſtituuntur fideicommiſ-
ſario in caſu, ceſſante mora.*
3 *Grauatus de reſtituendo, ſi nihil conſumpſit: nihilominus eius
hæres non tenebitur, niſi ad quartam reſtituendam.*
4 *Teſtator ſi promiſit hæredi rem legatam, vel per fideicommiſ-
ſum relictam obligare pro neceſsitatibus ſuis, & hæres ex
neceſſaria cauſa obligauit illam, non poteſt legatarius, vel fi-
deicommiſſarius cogere hæredem ad luendum.*

§.Non nunquam. ¶ Iſte. §. communiter legitur,
& intelligitur in rogato reſtituere quicquid in hæreditate
ſupererit, & hunc intellectum ſentit hic Butri. & Bar. hic.
& vbicunque ipſum. §. alleg. & ſecundùm hunc intellectũ.
h.d. ¶ Rogatus reſtituere quicquid ex hereditate ſupe-
rerit, intelligitur rogatus de fructibus reſtituendis. h.d. ſe
cundùm vnum intellectum communem. Sed certè hic mo
dus legendi non videtur conuenire huic tex. quinimò &
ſecundùm eum iſte. §. habet difficilia contraria, de qui-
bus. j̃. faciam mentionem ſuper vlti. glo. Quare puto, ꝙ
iſte tex. aliter debeat intelligi, ꝓut litera ſonat. ſ. in graua-
to, vel rogato de reſtituendo, quicquid de bonis ſupererit.
Et ſecundũ iſtum intellectum ceſſabunt fortia contraria,
1 ſecundùm quem hoc intendit in ſumma. ¶ † Onus iniũ-
ctum grauato de reſtituendo, quicquid ex bonis defuncti
ſupererit, importat onus reſtituendorum fructuum. hoc d.
iſte. §. not. ſecundùm hunc modum. ¶ No. ibi. [vt enim
ea, quæ] quòd diminuta bona fide, non venit (etiam in
vniuerſali fideicommiſſo) quicquid ex bonis &c. facit. j̃.
ad Treb. l. Titius rogatus. & quod ibi no. & ſupra de pe-
ti. hæred. l. ſed & ſi lege. §. quod autem. ¶ Secundò be-
ne no. ibi [ſi pro modo cæterorum, quorum bonorum]
2 &c. † quòd ceſſante mora, fructus percepti, iudicio teſta-
toris reſtituuntur fideicommiſſario, quod eſt mirabile, ſe
cundùm Butr. quia eſt contra regulam. ¶ In glo. 1. ad fin.
ibi [in Auth. de reſti.] tranſſumptiuè habetur in Auth. cõ-
tra cũ rogatus. C. ad Treb. vbi vide enumeratos quatuor
caſus, quibus hæc quarta minui poteſt: quos tamen limi-
tat ibi no. gloſſ. niſi iam diſsipaſſet totum dodrantem, de
quo ibi vide in vlti. gloſſ. ¶ Vnum etiam no. quòd ibi glo.
3 decidit, † quòd ſi grauatus de reſtituendo forma, de qua
hic, & ibi, nil conſumpſit, quòd nihilominus eius hæres nõ
tenebitur, niſi ad quartam reſtituendam: & dodrantem re
tinere poterit, quod quidam, vt Mar. Sill. videtur tenuiſſe,
ne ſua diligentia videatur ſibi damnoſa. C. de condi. inſer.
l. fi. ¶ Sed contrarium puto verum de iure, quòd imò to-
tum debeat reſtitui, per d. l. Titius rogatus. & l. ſed ſi lege
hic alleg. Quibus patet, quòd totum reſtituit. Nec obſtat
diſpoſitio illius Auth. & tex. in cor. per quam reſeruatio
coarctatur ad quartam; quia in fauorem fideicõmiſſarij
tantũ hoc inductum fuit, ꝙ teneatur reſeruare quartam,
quam ante poterat bona fide conſumere; non ergo debet
retorqueri in eius læſionem, & ſic ſicut totum non conſum
ptum reſtituebat, ſic & hodie. ¶ Adde prædictis vnũ no.
4 † quòd ſi teſtator promiſiſſet heredi rem legatam, vel per
fideicõmiſſum relictam obligare pro neceſsitatibus ſuis,
& hæres ex neceſsitate eam obligauit, illam nõ poteſt le-
gatarius, vel fideicommiſſarius cogere hæredẽ ad luendũ.
caſus eſt in l. deducta. §. fi. ad Trebel. quẽ no. facit in arg.
ſupra de vſufru. & ea re, quæ vſu conſu. l. tribus ¶ In glo. 1.
de eo, quod. ibi [ſed videtur contra] ſubaudi ad illud, quod
glo. proxi. dixit, non ad text. ¶ In eadem glo. in fin. Sol.
vt ibi no. ¶ In glo. ſcilicet teſtatoris. ibi [verbũ quicquid]
quod hic ponitur. Dic, quòd licèt hoc verbum, quicquid,
ſit adiectũ, nõ tñ videntur fructus in reſtitutione venire. j̃.
ad Treb. l. hæredes mei. in prin. & d. l. in fideicommiſſa-
ria. in prin. ¶ Quare pro intelligentia horum iurium,
dic, quòd quandoque quis grauatur reſtituere, quicquid
ex hæreditate ſupererit: & tunc fructus non veniunt reſti-
tuendi; quia nunquam fuerunt hæreditatis, d. l. in fideicõ-
miſſaria. in prin. & illo eodem titu. l. deducta. in prin.
¶ Quandoque quis grauatur reſtituere, quicquid ex he-
reditate, boniſue meis ſupererit: tunc ſimiliter dic fructus
in reſtitutione non venire, dato quòd ſit adiectum verbũ,
bonorum; nam inſpicitur verbum illud [hæreditatis] ge-
nerale, quod præcedit, tex. eſt in d. l. hæredes mei. in prin.
j̃. ad Treb. ¶ Quandoq; quis eſt grauatus reſtituere, quic
quid ex bonis ſupererit: & tunc fructus veniunt reſtituen-
di; quia fuerunt ex bonis, caſus eſt no. hic. ¶ Et ex hoc col
lige nouum modum legendi iſtum text. & communem
modum, quo legitur, non procedere. ¶ Aduerte tamen, ꝙ
prædicta ſunt intelligenda in fructibus perceptis per hæ-
redem poſt aditam hæreditatẽ. Secus ergo videtur, ſi eos
inueniſſet in hæreditate aditionis tẽpore à defuncto for
tè, vel etiam ab ipſa hereditate dudum perceptos; nam tã
les videntur omnino reſtituendi. Ita ſentit gl. de leg. 3. ĩ l.
qđ his verbis. in prin. & j̃. ad Treb. ĩ l. Baliſta. facit tex. eo.
titu. in l. ita tamen. §. 1. in fi. ¶ In eadem gl. ibi. [hoc de ri
gore] ſecundùm hoc hæc corrigeret illam, & ſic non bo-
na. ¶ In eadem gloſſ. ibi. in fine ipſius. Bart. in contrario
aliter ſoluit, ſcilicet ꝙ hic dilatio fuit appoſita gratia fidei
commiſſarij, ibi gratia hæredis: & remittit de hoc ad l. Ba
liſta. & l. fideicommiſſaria. in quibus tamẽ nihil de hoc
dicit. Sed hæc ſolutio diuinat, licèt poſſet conuenire §.
ſeq. Præterea per eam nõ videtur benè ſatisfieri cõtrariõ;
vnde aliter fortè poſſet ſolui. ſcilicet ꝙ hoc operẽt verbũ,
ex hæreditate, ibi appoſitum. Et ſic illa concordat cum l.
hæredes mei. in prin. ſupra alleg. & dato ꝙ ſubijciãtur ibi
[boniſue meis] illa verba non veniunt ad augẽdum, quod
prius de hæreditate dixerat: vnde de ea ſola (tanquã priùs
nominata) videẽ teſtator ſenſiſſe; meritò ergo fructus non
veniunt, ſicut nec venirent, ſi de ſola hæreditate eſſet facta
mentio, d. l. in fideicommiſſaria. in prin. & l. deducta. §.
pe. Cogita, quia noua ſolu. eſt ad illum tex.

Ex §. Cum Pollidius.

S V M M AE.

1 *Fructus percepti iudicio teſtatoris, etiam nulla præcedente
mora ipſius grauati reſtituuntur fideicommiſſario in caſu.*
2 *Exequutor (etiam mixtus) non retinet commodum medij tem
poris, quando tempus eſt appoſitum fauore legatarij, ſeu
honorati.*
3 *Promiſsio ſpecifica in quibuſdam inducit prohibitionem in
ceteris.*
4 *Emphyteota, vel feudatarius an poſsit ſoluere eodem tempore
pro decem, vel viginti annis, inuito domino.*
5 *Recipere debens bladum, vinum, vel ſimilia ad tempus, non co
gitur illud recipere ante tempus.*
6 *Cauſa diſpoſitioni adiecta, quid operetur.*

§. Cum Pollidius, ¶ Dilatio inſerta diſpoſitioni cauſa honorati,

honorati, non grauati, facit in reſtitutionem venire fruct' medij temporis, & qui iubetur aliquid deducere, reliqua
1 omnia videtur iuſſus reſtituere. h. d. ¶† No. primò hic caſum, quo fructus percepti iudicio teſtatoris (etiam nulla præcedente mora ipſius grauati) reſtituuntur fideicommiſſario, ſic, & s. §. proxi. vbi etiam dixi ratione ex ſe de-
2 prehendi. ¶Secūdò no.† quòd exequutor (etiam mixtus] non retinet commodum medij temporis, quando tempus eſt appoſitū fauore legatarij, ſeu honorati. quod not. ad l.
3 ſi quis Titio. & quod ibi no. ȷ. de leg. 2. ¶Tertiò not. † ꝙ ſpecifica promiſsio in quibuſdam, in cæteris prohibitionē inducit, facit. s. de iudi. l. cum Prætor. & l. maritus. C. de procu. ¶Item no. attendi, cuius fauore in diſpoſitione ſit appoſita dilatio, & ſic alleg. iſte tex. ad quæſtionem debitoris, qui recipit pecuniam mutuum ad tempus, puta ſub vſuris ad annum, an ante annum poſsit pecuniam reſtituere, vel futurum curſum vſurarum inhibeat, de qua tāgitur per gl. s. ſi cer. peta. in l. qui pecuniā. & ibi per Guil. Bu. & Bar. aliquid pleniùs per gl. & Bar. in l. qui Romæ. in prin. ȷ. de verb. obli. Et ſecundùm hoc facit etiā ad no. in l. ex his verbis. C. quando dies lega. ce. & l. Seius Saturnin⁹. ȷ. ad Trebel. Item etiā ſecundùm hoc videtur iſte. §. face-
4 re ad quæſt. † an emphyteota, vel feudatarius poſsit ſoluere eodem tempore pro 10. vel. 20. annis, inuito domino, itaꝙ videatur eius fauore dilatio ſoluendi ſic appoſita de anno in annum, ad hoc facit de leg. 2. l. ſi ita relictum. §. Pegaſus. & de annu. leg. l. eum, qui. aliàs incip. Iabolenus. Et pro hac parte videtur tex. apertus in l. ſtipulatio iſta. §. inter certam. ȷ. de verb. oblig. ¶Sed contrarium terminat Guil. de Cu. in l. plures apochas. C. de fi. inſtru. & mouetur; quia quando plus includit in ſe aliquid, vel includere poteſt, non poteſt plus debitor ſoluere, creditore inuito. Item ſi intereſt creditoris ex eo; quia probatio iuris ſui reddetur difficilior, tex. eſt not. in d. l. plures apo-
5 chas. Ex quo infertur, † quòd debens recipere vinum, bladum, vel ſimilia ad tempus non cogitur illud recipere ante tempus, ſicut nec aliud, quod curſu temporis deteriora ri poſſet. Huic adde Cin. qui in effectu videtur idem cōcludere, in l. 2. C. de iu. emph. in vlt. q. ¶No. etiam ex iſto tex. quòd ratio auget legatum quandoque, caſus eſt hic ſic, & quandoque diminuit. ȷ. de leg. 2. l. cum pater. §. dulciſsimis. ſic & quandoque legatum conſtituit. s. de rei vend. l.
6 emptor. in fin. ¶† Quid autem in cauſa diſpoſitioni adiecta: dic, quòd adiectio certæ cauſæ non minuit pactum, vel relictum certæ quantitatis, text. eſt not. s. mandat. in l. creditor. §. ſi inter. & de ali. & ciba. lega. in l. Lucius. & ȷ. ad Trebell. in l. Lutius. §. hæredū. per quæ iura determinauit Oldr. quòd ſi teſtator reliquit mille pro dote mulieri, & mulier nupſit pro quingentis: nihilominus debet habere mille ab hæredibus teſtatoris. Dyn. tamen hic videtur ſenſiſſe contrarium, de quo vide poſt eum per Bartol. de lega. 2. in l. Lutius. ibi. ¶In gloſſ. 1. [conſanguinitati] an autem poſsit inteſtato filio prouidere de tutore, dic, ꝙ ſi filio non inſtituto prouideat, non tenet datio ipſo iure; quia filium non habet in poteſtate. l. 4. hic alleg. ſed confirmari debet per iudicem cum inquiſitione. l. vlt. in fin. ȷ. qui pe. tu. Requiritur tamen modica inquiſitio, quando filium inſtituit, aliàs autem maior requiritur. Ita no. in l. 4. hic alleg. & l. iure. C. de teſta. tu.

Ex §. ſi auro, vel argento.

SVMMAE.

1 *Teſtator, quando iubet bona vendi per commiſſarios, & pretium dari pauperibus, pauperes intelliguntur legatarij pretij, non rei vendendæ.*

2 *Deſiderium petentis debet eſſe ita iuſtificatum, quòd in eius petitione non erubeſcat.*

§. Si auro, vel argento,

¶Species nō recipit vſuram. ad hoc alleg. Butri. ¶Vel ſic. In debito ſpecierum vſuræ non veniunt, niſi per venditionem ſpecies ſint in pecunia redigendæ. h. d. ¶No. ꝙ materiæ argenteæ vſura dicitur deberi, vbicunque ipſa materia debuit deſtrui, & eius pretium in debitum conuerti, aliàs in ſpecie nō veniret vſura, hoc probat iſte tex. Et ſic præbet no.
1 argum. † quòd quando teſtator iubet per commiſſarios bona vendi, & pretium dari pauperibus, pauperes intelliguntur eſſe legatarij pretij, non rei vendendæ, facit. C. de ſecun. nup. l. hac edictali. §. his illud. adiungimus, quod eſt vtile multum, & maximè ſi ex forma ſtatuti, vel conſtitutionis loci de re immobili in practicam collecta, deberetur decima, vel alia portio alicui pio loco. ¶Item not.
2 morale tex. ad fi. ex quo morale collige, quòd † deſideriū petentis debet eſſe ita iuſtificatum, quòd in eius petitione non erubeſcat.

Ex l. ſi ſtipulatus.

SVMMAE.

1 *Dedit, verbum in contractibus emptionis nihil operatur*

2 *Verba appoſita in contractu, quæ ſecundùm illius naturam nō poſſunt propriè ſtare, impropriantur, vt trahātur ad naturā contractus, cui inſerta ſunt.*

3 *Verba ſimpliciter prolata debent intelligi ſecundùm naturam contractus, cui inſeruntur.*

4 *Fructus percepti poſt litem conteſtatam, an veniant vt intereſſe.*

5 *Fructus petuntur officio iudicis.*

L. Si ſtipulatus ſit.

¶Promiſsio rem dari, & vacuam poſſeſsionē tradi, includit fructus, & partus ancillæ, & licèt in cōtractu venditionis ſit appoſitum verbum, dari, tamen intelligitur, ideſt tradi, ſecundùm naturam cōtractus. h. d. ¶Vel ſic. Licèt in ſtipulatione rem dari, non veniant fructus: ſi tamen ſimul immiſceantur, rem dari, & vacuam poſſeſsionem tradi, fructuum ratio habetur: ſi tamen contractus venditionis præceſsit, ſecundùm illum iudicatur. h. d. no. ¶Et diuiditur; quia primò ponit quæſtio. quia nullo præcedente contractu, interuenit ſtipulatio, rē dari, vacuamque poſſeſsionem tradi, quā ſoluit vſque ad ver. [an idē de partu.] ¶Secūdò format quæſtionem eo caſu, quo interpoſita fuit prædicta ſtipulatio, & non ſoluit ibi: ſed arguit ad queſtionem à partibus ſeparatis, nō vnitis, ſed quæſtionem poſtea ſoluit. in fi. & hoc vſque ibi [verùm ſi emptor]. ¶Tertiò format quæſtionem, quando prȩcedente ȼontractu venditionis, interuenit ſtipulatio, vſque ibi [ſed tamen] ibi reſpondet ſecundæ quæſtioni. s. forma
1 tæ. ¶No. mirabilem tex. † quia licèt in contractibus emptionis dicatur, talis dedit, vendidit, & tradidit: tamen illud verbū, dedit, nihil operatur, tex. eſt hic, & ad hoc iſta. l. vtiliter alleg. in l. fi. s. de cond. ob cau. ¶Ex quo no. ſecun
2 dò, † quòd verba appoſita in contractu, quæ ſecundùm illius naturam non poſſunt propriè ſtare, impropriantur, vt trahantur ad naturam contractus, cui inſerta ſunt, facit. s. de ſerui. l. ſi tam anguſti. & de præſcri. ver. l. inſulam. de

vsufru.l.Proculus,& l.si tibi pecuniam donassem.s̃.si cer. peta.cum si.¶Aduerte tamen propter prędicta,quòd vbi in contractu reperiuntur inserta illa verba [talis dedit,vẽdidit,& tradidit] important traditionem ipsius rei,quando instrumentum est confectum in re,vel in præsentia rei, aliàs (re absente) important licentiam de ingrediendo; & sic ingrediens non incurret pœnam.l.si ex stipulatione.ỹ. de acqui.posses.Casus est no. secundùm intellectum Iac. de Are.in l.prędia.ỹ.de acqui. possess. de quo ibi per Bar. & per Cin.in l.2 §.fi.C.de acqui. posses. ¶ Item not. hãc
3 l.per quam deciditur, † quòd si in contractu emphiteotico reperiantur inserta illa verba, quòd emphyteota possit vendere sua melioramenta:non tamen poterit vendere illo irrequisito,quasi ista verba similiter prolata debeant intelligi secundùm naturam contractus,cui inseruntur, & hoc tenuit Guil.in Spec.de loca.§.nũc aliqua.vers. 93.ad quod faciũt infra,& superius alleg.¶In gl.1.ibi[respõdeo adiectio] no.quòd quę non prosunt singula,vnita iuuant. ¶In ea.glo.in fi.pro sol.dicunt quidam,quòd hoc est speciale.Sed tu dic secundùm Doct.But.& Bar.ꝙ verum est, ꝙ dari,includit possessionem tradi, sed non vacuam. l. si fundum.ỹ.de fun.do. & pro hoc cessant omnia contraria hic formata. ¶In glo. scilicet vacuamq̃ue possessionem. in fi.ibi [vel sol.vt ibi] & melius scilicet; quia ibi fuit stipulatus solùm vacuam possessionem tradi,hic plus; quia etiam dari scilicet stipulatus fuit: sed contra hoc facit scilicet,quòd vbi tradi tantũ stipulatus est, veniunt fruct'.s̃. de act.emp.l.1.Sed pro sol.dic,quòd vbi tradi est in obli-
a gatione, veniunt fructus à tẽpore litis[a] contestatæ:vbi autem nõ tradi,tunc veniunt,vt interesse, etiam ante litẽ contestatam,vt ibi,non vt fructus,vt hic secundùm Butr.¶In
4 glo.scilicet † quod mõ dixi de fructibus. in fi. dic, & hoc casu debent venire fructus postea percepti,non ante,vt.ỹ. in ver.[si tamen]qui debet hic cõiungi cum ver.verũ.¶In glo.tantùm. quia dixit tradi,ibi [appellat] dic,& hoc procedit,prout intelligit ibi in obligationibus facti,habet tamen plures lecturas,de quo per Bar.in l.filius. §.fi.de ver. obliga.¶Vltimò,quò ad illud principium, pro verificatione iurium omnium hic allegatorum,si dubitetur,qualiter, & quando in stipulatione rem dari, vel tradi veniant fructus,dic aut in obligatione est dari tantùm : tunc si ex contractu stricti iuris,non veniunt fructus,nisi à tempore litis contestatę,vt.ỹ.eo.l.videamus.§. si actionem. habetur tamen ratio quanti plurimi fuit à tempore moræ. s̃. si cert.pet.l.vinum.& de triti.l. in hac. Sed si est contractus bonæ fidei:tunc veniũt fructus à tempore moræ.s̃.de act. emp.l.Iulianus.§.si fructibus.vbi casus.ỹ.eo.l.videamus. §.si ex causa.¶Aut in obligatione est tradi tantùm : tunc non veniũt,vt fructus,sed vt interesse,& sic à tempore moræ.s̃.de act.emp.l.1.& de verbo.obliga.l.si fundum certo die.Aut vtrunque est in obligatione, scilicet rem dari, & vacuam possessionem tradi : tunc attende; quia aut præcessit contractus emptionis, & veniunt fructus à tempore litis contestatæ; quia cum stipulatio veniat ad subrogationem primæ,non potest comprehendere fructus,nisi à tempore litis contestatæ,vt fructus,veniunt tamen in actione ex empto,vt interesse,vt hic.& s̃.de act.emp.l.3.§.1. Sed si nullus cõtractus præcessit:tũc veniũt à tempore morę, vt fructus.est autem vtile scire,an veniant,vt fructus, vel vt interesse;quia quando veniunt, vt fructus, veniunt omnes,quos percepit possessor,licèt eos non percepisset petitor.l.cum hæreditas.s̃.de peti.hære. Sed si veniunt,vt interesse,non veniunt nisi quos percepturus fuisset,si rem habuisset;quia interesse est damnum emergens,& lucrũ cessans.s̃.de act.emp.l.1.& hanc didici à Butri. practicam.
5 ¶† Item est vtilitas in modo practicandi;quia fructus officio iudicis petuntur.ỹ.eo.l. videamus.§.ex causa.Sed interesse venit iure obligationis.l. stipulationes nõ diuidũt. ver. Celsus.ỹ.de verb.oblig. Erit ergo aduertendũ in forma libelli, & hic no. quia per ista intelligis gloss. d. §. ex causa. & l. in conuentionibus. in fin. de verbor. oblig. hic allega.

ADDITIO.

a ¶ Litis contestatæ. Adde nunquid re perempta,post litis contest. fructus rei peti possint. Panor. in c.pe. de exce. in 3.col.ver.neque possent petere.& in c.de prudentia.in fi. de don.inter vi. & vxo. Fel.in c.pe.de excep.in 5.col.ver. ad illud de petitione. Et quando principaliter,vel accessoriè peti possint, vide Pan.in d.c.pen.de excep.

Ex §. Si post contractam.

SVMMAE.

1 *Stipulatio interposita super contractu,non assumit omnino naturam illius.& nu. 2.*
3 *Nouatio non fit hodie,nisi vbi fiebat olim de iure Digest.*
4 *Obligatio prima nouatur saltem ope exceptionis, quando quis iussu creditoris promittit alteri pecuniam debitam.*

§.Si post contractam. ¶ Quicquid nõ nouat,in pristina figura retinetur,ad hoc allegatur. ¶Vel sic,& plenius. Stipulatio subiecta cõtractui emptionis animo nouandi, non impedit actionem ex eo contractu competere ad id, quod stipulatio non complectebatur. h. d.
1 ¶† No.hic stipulationem interpositam super contractu, non assumere omnino illius naturam,facit l.3.§.1. s̃. de act.empt.& sic videtur facere contra no.per gl.in l.si quis cum aliter.de ver.oblig.& l.2.C. de rescin. ven. quod hic tamen aliter non declaro. Aduerte tamen, quòd glo. hic videtur sentire,quòd ista stipulatio coarctetur, & restringatur ex expressa voluntate contrahentium, secundùm quam glo.etiam hic tex. loquitur, quando stipulatio fuit
2 interposita animo nouandi, & hoc constat. ¶† Sed quid in dubio,quãdo in stipulationẽ deducitur, qđ debebatur ex alia causa præambula, an iure isto præsumebatur animo nouandi interposita, vel non.in quo articulo gloss. & Doct.multum variant,gl.tangit.in §.præterea. Insti. qui. mo.tol.ob.& in l.2.ỹ.de nouatio.& in l.fi.C.de nou.vbi ꝑ Cin.& But.per Bar. de verb.oblig.in l.qui vsumfru. & de prætorijs stip.l. Valerianus.& per D.Ang.in l.1.C.de iudicijs.¶Ex omnium autem dictis potest concludi, quòd iure isto Digest. si secunda promissio continet per omnia idem,quod prima,& est identitas personarum; quia inter easdem: & tunc secunda nihil operatur, attento maximè propter non interesse nõ valere, probatur de ver. obliga. in l. qui bis.glo.tamen ibi, & eo.tit.l.qui vsumfructum.& in d.l.Valerianus.de præto.stip. sensit vtranque de iure validam, sed secundam inualidari per exceptionis obiectum : sed primum videtur tutius, per d. l. qui bis. Sed si secunda promissio continebat omnino aliud, quàm prima : tunc nouatio non fiebat, etiam iure isto; nam hoc casu solam obligationem non tolleret, ergo nec promissio debet nouationẽ inducere,videtur casus.ỹ. de noua.in l.fundũ Cornelianũ.facit de ver. ob.l. scire debem'. propter diuersitatem enim rei est alia stipulatio diuersa, vt ibi, ergo primam non nouat. Sed si secunda promissio cõtinet minus:tunc scire clarũ est;quia iure isto nõ fiebat noua-

nouatio.ff.de noua.l.si pupillus.§.qui actū.& ff.de verb. obli.l.qui vsumfructum. Multò minus ergo hodie fieret, per l.fi.C.de noua.talis ergo promissio secūda nulla; neutrius enim contrahentium interest eam valere:non stipulatoris,& hoc patet:nec promissoris;quia per eam non liberatā à residuo:si verò continet minus loco,causa, vel alia qualitate;vt quia prima continebat fideiussores,vel pignora,secunda non. Vel prima habebat de iure exequutionē paratam, non secunda. Vel etiam primæ tribuebatur priuilegium,quod non secundæ: tunc olim præsumebatur nouatio,licèt secus ecōtra propter interesse creditoris,cuius conditio propter secundam efficiebatur melior,vel ratione temporis.l.cū stipulatus sim mihi à Proculo.ff. de ver. ob.vel ratione loci,vel alterius qualitatis. Ita collige ex notatis in l.4.§.si ex conuentione.ff.de re iu.sed si secunda promissio continet plus re: tunc olim iure Digest. fiebat nouatio ipso iure.d.l.qui vsumfructum.& d.l. si pupillus.§. qui actum. Et ideò hodie, licèt non fiat ipso iure; quia non est actum:fit tamen exceptionis ope,vt notat gl. in l.2.ff.de noua.& in l. fi.C.de noua. Vnū adde notādum in hac materia secūdùm D. Ang.vbi.s.quòd licèt de antiquissima iuris prudentia interuētus nouæ personæ se obligantis ad idem,ad quod prima obligatio erat contracta, induceret nouationem,vt.d.§.præterea.vbi.s.& d.l.fi. tamen de iure Digest.non inducebatur, siue interuenerit, vt fideiussor absque obligatione principali, vt l. si ita fuero stipulatus.in prin.& l.si Stichum.§.idem ait Celsus.de noua.& d.§.si ex cōuentione.siue simpliciter promiserat,nec appareat,quomodo se obligauit.d.l.si Stichum.§.fi.ver.ꝙ enim.siue obligauerit se tanquam conreus debendi.l.3.ff. de duobus reis.sed si renouasset debitori cautionem,& fideiussorem præstitisset,quem primò non præstiterat:tunc iure Digest.fiebat nouatio,no.glo.in d.§.si ex conuentione.quod intellige scilicet ope exceptionis,& tacitè,nō expressè,vt dictum est.Adde etiam, & aliud, quod dicitur,
3 no.† quòd vbicunque olim non fiebat nouatio de iure Digest.nisi ageretur expressè, ita nec hodie fiet: & sic prima obligatio non tolletur,nec ipso iure,nec ope exceptionis, tex.est in l.aliam.ff.de noua.Et ex hoc no.limitationem illarum glo.quæ dicunt,quòd hodie si fiat tacitè, sufficit,ꝙ exceptio oriatur.Ita no.glo.in l.2.ff.de noua.& in l. fi.C. de noua.quia illud verum,vbi tacita olim sufficiebat, & ipso iure primam tollebat,quod est no.¶Adde etiam prędictis,
4 † quòd vbi creditoris iussu quis alteri promittit pecuniam debitam, prima eiꝰ obligatio nouatur saltem exceptionis ope. Ita dixit Bar.sub dubio tamen fortè,& nō decisiuè,in l.delegare.ff.de noua. quod est multùm notabile;quia est quotidianus casus,quo quotidie mercatores, & campsores vtuntur adinuicem. Cum enim pecuniam quis mihi debet, iussu meo promisit creditori meo,& consuetudo seruatur, vt debitorē illū amplius molestare non possim, quasi mihi satisfactū sit per illam promissionem factam creditori meo.Dixit tamen D.Ang. hoc procedere potius de consuetudine, quàm de iure, vbi ergo super hoc non vigeret cōsuetudo,dixit,quòd contrarium iudicari deberet de iure,allegat casum de noua.in l.Stichū.§.fin. & eo.tit.i l.si is,cui.& i l.à te.sed nihil faciūt hæc duo iura, licèt primum sic aliquantulum.

Ex l.Generaliter.

SVMMAE.

1 *Bona fides quid operetur in contractibus.*

L. Generaliter.

¶ Præstationes non perceptas, sed percipiendas contra bonos mores,bonæ fidei iudicium nō admittit.h.d.Et per hoc cessat contrarium formatum. in gl.
1 ¶† No.exuberantiam bonæ fidei,quæ versatur in ipsis cōtractibus, & iudici potestatem latam tribuit, vt Insti. de act.§. in bonæ fidei.nec extenditur ad quærenda inhonestè ex re debita:secus tamen esset in iā quæsitis, vt hic in gl.quam vide.¶In glo. 1.ibi [l.& ancillarum] & illa iura sunt notanda ad cōmodum agentis contra possessorē, qui ēt præter debitū ex re cōmodū aliquod pcepisset, qđ no. contra eos, qui condemnantur ad restitutionem, & resignationem castrorum,Fortilitiorum,& similiū.

Ex l.Cum de in rē verso.

SVMMAE.

1 *Actio de in rem verso, & de peculio, non sunt propriè actiones.*
2 *Tabellio,qui apparet longo tempore tabellionatum exercuisse, & honores(vt tabellio)percepisse an præsumatur tabellio.*
3 *Tabellio,an quis probetur per ostensionem matriculæ.*
4 *Præsumptio fit pro eo, qui est in quasi possessione eius, quod competit de iure communi.*
5 *Excommunicatus, qui communi opinione habebatur pro non excommunicato,si conferat beneficium ecclesiasticum, vel eligat ad illud,an talis collatio,vel electio valeat.*
6 *Imperium merum non potest præscribi.*
7 *In casu.l.cū post.§.gener.ff.de iur.dot.et l.si cui.ff.de ann.leg. secundùm communiter Doct. duplex est fauor, nempe alimentorum,& vltimæ voluntati.*
8 *Iudicium fit idem per identitatem rationis.*
9 *Fauor alimentorum, dotis, vel alterius piæ causæ, quid operetur.*
10 *Seruitus probatur constituta propter longæuum vsum patientiæ factum aduersario.*
11 *Titulus quando non præsumatur ex longa consuetudine.*

L. Cum de in rem verso.

¶Si allego solemnem obligationē,& probo diuturnā præstationem, illa diuturna præstatio iuris præsumptione probat illam solemnem obligationem,vt ex ea veniat debitor condemnandus.h.d.Bu.¶Vel sic.Ex diuturna præstatione vsurarum,præsumitur contracta obligatio,& super vsuris,& super sorte, quatenus est necesse ad illam prestationem redigendam in præstādi necessitatem.h.d.Bar. Et communiter duo facit secundùm communem vsum legendi; nam primò decidit, quòd ex diuturna præstatione vsurarum præsumitur promissio vsurarum.Secundò,ꝙ ex diuturna præstatione vsurarum præsumitur promissio sortis.Pone casum,secundùm istum communem modum.
1 Præmitte, † ꝙ hæc actio de in rē verso, & de peculio non propriè sunt actiones:sed quædam adiectiones, vt not. in Rub.s.de pecu.¶Alij tamen uidentur istam. l. aliter legisse,uidelicet, ꝙ hæc diuturna præstatio probet solū qualitatem obligationis contractæ,non ipsam obligationem, & secundùm hunc intellectum.h.d. ¶Per diuturnam præstationem non probatur obligationem contractam ex titulo allegato per actorem : sed solùm qualitas obligationis contractæ.h.d.secundùm D.Angel.in l. si certis ann. quando ipsam repetijt, quando iuit Paduā;dicebat enim, quòd hic agebatur de in rem uerso cōtra hæredes pat... uel domini:nec ipsi excipiebant, quòd obligatio contra-

cta

cta per filium, vel seruum non esset efficax: sed solũ negabatur qualitas obligationis scilicet; quia negabatur in rẽ versum; probata ergo diuturna præstatione vsurarum facta per patrem, vel dominum, probatur qualitas in rem versionis; nam integras vsuras soluerant, & nõ fortè, quaten⁹ vires patrimonij patiebantur. Nec obstat huic. §. Imperator. qui statim sequitur, vbi videtur probari, quòd etiam vna sola præstatio vsurarum trahatur ad necessitatem sortis, & sic videtur probare obligationem contractam; quia respondeo, quòd hoc cõtingit; quia ibi illa pręstatio habebat annexam confessionem debiti discretam; quia dicebat causa dotis: vnde qui soluebat, confitebatur debitum dotis, ad quod contrahẽdum sufficit nudum pactum. l. ad exactionem. C. de dotis promis. Ex quo concludebat in isto. §. Imperator. esse casum singularem, quòd vna sola præstatio habens secum debiti confessionem discretam annexam, & trahitur ad necessitatem futurarum, siue præstationem. de quo tamen latiùs per eundem in repe. d. l. si certis annis. quod est valde notabile. ¶ Ex isto tex. no. quæ colliguntur ex prædictis. ¶ Item no. hunc tex.
2 qui facit, † quòd tabellio, qui apparet longo tempore tabellionatum exercuisse, & honores, (vt tabellio) percepisse, præsumitur tabellio, nec fidem aliter habet facere de tabellionatu. An autem sufficiat eum docere, quòd sit in quasi possessione tabellionatus, vide. ꝩ. de decuri. l. Herẽnius. & quod ibi per Bar. & Inn. de fi. instru. in c. 1. & Guil. in Spec. de instru. edi §. restat. ver. & scias, quòd tabellionis officium. & hanc. q. disputauit. Ioa. And. quam ibi in-
3 terseruit. ¶ Ibi etiã ponit, † quid erit in tabellione priuato, qui postea instrumenta confecit, & an si reperiatur descriptus in matricula, per ostensionem matriculæ probetur tabellio. Credatis, quòd non, nisi concurrentibus alijs adminiculis, & hæc est veritas: cui adde, quòd instrumenta non vitiãtur, si eius priuatio, vel infamia prius velata postea detegatur, glo. est multùm no. vel fortè singularis in Auth. de tabel. in §. penul. in glo. hic alleg. & verè nullam aliam scio; ideò dico singularem. Idem si erat publica: sed non in eo loco; quia alibi depositus, vel condemnatus de falso, hic confecit instrumentum, vbi ignorabatur. Ita colligo ex notatis per Io. And. in simili. extra de ordi. ab Episcopo. in c. 1. in additionibus incipit. Dixit Vincẽtius. qđ
4 est notandum. ¶ Item adde, † quòd præsumitur pro eo, ꝗ est in quasi possessione eius, quod competit de iure communi: secus si allegaretur quasi possessio alicui⁹ iuris specialis, vel priuilegij, vel alteri⁹, vel simplex exigendi facultas pedagij; nam tunc per eam non præsumitur pro eo, nisi probet se talem, vt notabiliter tenuit Pet. & post eũ Cin. C. de fi. instru. in l. si solẽnibus. & probatur de priui. in c. cũ persona. in 6. vbi casus. Et per hoc de facto obtinui, quòd in accusatione instituta per conductorem Datij vini, non sufficeret eum probare, quòd esset in quasi possessione exi
5 gendi datium, nisi verè probaret conductionem. ¶ † Item hæc faciunt ad quæstionem de excommunicato, qui communi opinione habebatur pro non excommunicato, & ecclesiasticum beneficium contulit, vel elegit ad illud, vel rescriptum impetrauit de prædictis, an de iure valeat. quã q. disputauit Io. Cal. quæ incipit. Excõmunicatus. qui cõmuni opinione habebatur pro non excommunicato, &c. ¶ Item no. hanc. l. per quam quidam dicunt, quòd si quis alleget concessum sibi pedagium à Principe, & diuturnam exactionem probat, quòd sufficit. Sed certè hæc. l. nihil facit, secundùm Butri. quia hic allegatur contra soluentem actus eius diuturnus, quod in pedagio non est; non enim est dare diuturnitatem, cum vnus trãsit hodie, alter cras. & sic aut ergo ista præstatio facit obligationem personalem transumptiuè, & hoc non potest esse; quia negligentia soluentium non debet alijs præiudicare, qui nunquam soluerũt. Aut dices, quòd inducat obligationem realẽ, quasi præscripserit contra ciuitatem, in cuius territorio colligit pedagium, & sic locus est affectus, quod probatur allegando concessionem, & probando diuturnam exactionẽ, & hoc modo sentit Iac. de Butri. posse dictum eorum procedere per hanc. l. quasi iste percipiens hoc pedagium, dicatur consuetudinem præscripsisse, arg. s̃. communia prædio. l. venditor. §. si constat. Fortius ergo multò iuuaretur, si hic, qui agit, allegaret præstationẽ tanti temporis, cuius contrarium memoria non extaret. ꝩ. de proba. l. si arbiter.
6 facit quod. ꝩ. dicam super gloss. ¶ Item not. hanc. l. † cum enim merum Imperium non possit præscribi; quia cõsuetudo non plus tribuit, quàm lex. s̃. de legi. l. de quibus. in fi. sed lex municipalis non potest dare Imperium merũ; ergo nec consuetudo, licèt iurisdictionem posset cõcedere consuetudo. Per hanc ergo. l. allegabit ciuitas merum imperium concessum à Principe, & probabit longum vsum, qui sufficit, secundùm Butri. qui tamen subdit, quòd hodie omnes ciuitates Italiæ ex pace Constantiæ habent merum Imperium. ¶ In gl. secunda. s. decẽnio. ibi [sed ibi speciale fauore alimentorum.] Sed contra hanc solu. videtur facere hæc. l. in fi. quæ loquitur in causa dotis, quæ digna videtur eodem fauore, quo & causa alimentorum. l. cum post. §. gener. ꝩ. de iu. do. & de an. leg. l. si cui. Quare Doct.
7 communiter dicũt, † quòd ibi est duplex fauor, scilicet alimentorum, & vltimæ voluntatis, facit. l. alimentis. C. de transac. & s̃. eo. l. cum hi. §. 1. Et idem dixit Bart. in causa dotis, si dos diceretur deberi ex testamento imperfecto, quòd sufficeret præstatio vsurarum trium annorum. scilicet ad dictam obligationem confirmandam. Ita sentit Bar. hic, & latiùs in quæstione, quam disputauit, quæ incipit. Quædam mulier habens magnum patrimonium, &c. vbi decidit, an ex sola patientia videat̃ dos constitui. ¶ Sed
8 adde prædictis, † quòd per identitatem rationis idem videtur iudicandum, concurrente hoc duplici fauore. Exemplum in legato relicto in refectionem pontium, & viarũ, d. l. si cui annuũ. ꝩ. de ann. lega. & de lega. 2. l. cum quidã. vel in legato relicto in redemptionem captiuorum, vel alteri pio loco. C. de dona. l. si quis pro redemptione. vbi casus. & de Epis. & cle. l. si quis ad declinandam. & l. nulli. Secus ergo videtur, vbi cessaret ratio fauoris, vel pietatis. Exemplum sume in alimentis relictis diuiti, in quibus nulla videtur versari pietas, probatur. C. de sacrosan. eccles. in l. illud. Cũ enim cesset ratio legis, & dispositio. s̃. de iure patronat⁹. l. adigere. §. quamuis. & de pact. l. quod dictũ. Nec obstat de transactio. l. cum hi. §. nihil interest. vbi in alimentis (etiam diuiti relictis) declaratur non posse transigi, inconsulto Prætore; quia potest dici illud esse ex extensione legis in casu illo, quod in proposito non reperitur. ¶ Item etiam non obstat, quòd diues potest effici pauper; quia hoc non debet attendi. l. inter stipulantẽ. §. sacram. ꝩ.
9 de ver. obli. ¶ Aduerte tñ, † ꝙ fauor alimentorũ, vel dotis, vel alterius piæ causæ, de q̃bus p̃dictum est, põt operari, q̃ñ volũtas est minus ꝑfecta ratione solẽnitatis omissæ, puta ĩ testibus, &c. quæ nõ impedit ortũ naturalis obligationis. C. de iur. & facti igno. l. si post diuisionem. & l. cum quis. & ibi plenè not. & ĩ l. 1. s̃. de cõdit. indeb. & sic talia legata debentur in foro conscientiæ, probatur. C. de fideicomm. in l. 2. & hęc tenuit Bar. in lib. 1. minoricarũ. secus autem, quando voluntas fuisset imperfecta, vel inhabilitate testãtis, vel imperfectione voluntatis; tunc enim primo casu lex resisteret potentiæ scilicet testandi, & sic nulla oriretur obligatio etiam naturalis. ꝩ. de fideiuss. l. cum lex. s̃. de cõditio.

di.inde.l.si non sortem. ¶In secundo casu talem voluntatem imperfectam lex non appellat voluntatem; hãc enim pro non voluntate habet.ff.de testa.l.si is,qui.¶In ea.glo. ibi [biennio tantùm] dic diuinat ibi, præterea prolixitas tẽporis nõ est modus inducendę obligationis.l.obligationũ ferè.§.placet.ff. de actio.& obliga.¶In ea.gl. ibi [alij dicunt, quòd hic non extabat] &c. hæc etiam non bona, imò est contra tex.istum,vbi non fit mentio nisi de longo tempore,non de longissimo: in se tamen (extra istum casum) vera est,vt.ff.dicam.¶In ea. glo.ibi [vel ibi nudum pactum] hæc vera ad contrarium,& dum dicit[hic autem dubium]declara;nam reus hic negabat:actor verò ad fundandam intentionem propositam allegabat pręstationem diuturnam, & hæc est communis solutio.¶In ea.gloss.ibi [l. obligationũ ferè.§. placet] adde,& dic clariùs,quòd si fundat quis intentionem suam ex solo cursu temporis,cuius contrarij memoria non existit:& tunc capio illam sol. de qua.s.dicebã.tũc.n.hoc sufficit.l.1.in fi.ff.de aqua plu. ar.& l.hoc iure.§.ductus aquæ.de aqua quoti.& æsti.extra de præscrip.c.1.in fi.in 6. & ibi de plus petitionibus, &c. Sed si fundat intentionẽ suã ex cursu minoris tẽporis:tunc aut ad inducendam obligationem,& dic,quòd illa nõ inducitur.Ita l.creditor.& l. operis,& d.§.placet.legitur,& C.de præscri.lon.tempo.quę pro liber.cõp.l.fi.Aut ad inducendam liberationem:tunc attende,quòd si ius commune resistit,nunquam inducitur liberatio.l.comperit.C. de præscrip.trig.vel quad.an.& d.c.1.Sed si non resistat:tunc ex solo cursu tẽporis inducitur liberatio. Dixit tamẽ Bar. hoc contingere secundùm diuersas naturas actionum. Nam quædã tolluntur in minori tempore.Quædam maiori.l.sicut.& l.omnes.C.de præscri. 30.vel.40.anno.& l. cũ sex.ff.de ædil.edi.& no.ff.de diuer.& tempo.præscri.l.1. & hic est ille articulus, qui non habet aliquid agere, nisi quando allegatur temporis cursus.¶In ead.glo. ibi [aut ex nudo,& tunc idẽ,quod in primo,vt.d.l.si certis annis.] ¶Tu autem dic latiùs,& clariùs.Aut titulus pręcedens est inualidus fauore præstantis: & tũc ex sequẽti præstatione confirmatur,Auth.sed cũ testator.C.ad l.Falc.& l.Papin. & C.si maior fact.rat.hab.l.2.&.ff.de iniust.test.l.filio pterito.& s.de inoff.test.l.pen.in fin.& l.fin.quod intellige,si præstans est talis conditionis, quòd possit renunciare fauori suo,aliàs secus,arg.ff.de noua.l. doli. ¶Aut titulus est inualidus odio eius,cui præstatur, & tunc idem; quia inhabilitas tituli confirmatur.s.ad Mac.l.sed Iulianus.§. fi.& C.de non nu.pecu.l.cum fidẽ. quod intellige, si præstans põt sibi præiudicare,vt.d.l.sed Iulianus.§.fi. Aduerte tamen,quod Pet.intelligit. d. l. cum fidem. vbi titulus erat validus ipso iure: sed poterat eneruari p exceptionẽ, vnde soluendo scienter, videtur exceptioni suæ renunciare.Ita dixit Pet.& Cin.in d.l.si certis annis.¶Aut titulus est inualidus auctoritate iuris publici,puta propter solemnitatis defectum;vel quia ius ei non assistit:tunc aduerte; quia quandoque agitur de obligatione inducenda, quandoque de liberatione. ¶Primo casu si versatur fauor alimentorum,& vltimę volũtatis,vel alterius similis propter ea,quæ.s.dixi:tunc per præstationem trium annorum confirmatur.l.1.C.de fideicomm.de quo.s.dixi. ¶Sed si iste fauor non versetur:tunc nulla præstatione cõfirmatur.d.l. si certis annis.& ibi no.Quod intellige verũ,quãtũ ad futuram præstationẽ;tunc.n. in iam soluto omnino præiudicat.C.de testa.l.non dubium.¶Secundo casu,quando agitur de inducẽda liberatione;tunc.n.illa liberatio poterat induci solo cursu temporis,per sequentem præstationem patientiæ per cursum medij temporis præcedens titulus inualidus confirmatur.s.de adop.l.post mortis.coniuncta l.1.& quod ibi no.C.de patri.pote. ¶Sed si solo cursu tẽporis non posset induci,vt quia ius commune resistit pręscribenti,vt in casu.l.comperit.C.de pręscri.trig.vel quad. an.tu dic,quòd si titulus inhabilis deriuat ab eo,qui contra ius commune poterat dispensare, confirmatur per sequentem patientiam quadraginta annorum.l.fi.C.de fundo patrimo.li.11. secus autem si titulus inhabilis procederet ab alio;tunc nunquam confirmatur. d. c.primo. de præscrip. in 6.& d.l.comperit.facit etiam,quod no.de resti.spo. in c. ad decimas. eo. li. vbi quando ius commune resistit præscriptioni,&c.de quo.ff.in alio articulo faciam mentionem.¶In ead.glo. ibi [præiudicium fit,vt hic] & hoc communiter tenent Doc.quod declara,vt.s.dixi.¶In ead.gl.ibi.[C.de fideicomm.l.1.]declara hanc,vt.s. dixi. ¶In ead.glo.circa fi.ibi [& in decimis] hoc intellige, nisi ius commune resistat.d.c.1.de præscrip.in 6.& de restitu. spo.c.ad decimas.eo.lib.& ibi no.¶In ead.glo. ibi [præstationibus secundùm Io.] vtrùm autem pro personalibus præstationibus sit dare iudicium possessorium,tangitur extra de elec.in c. querelã.& per Pe.& Cin.in d.l.si certis annis.vbi latiùs per d.Ang.¶In ead.glo.ibi [quę non habẽt causam continuã] no.gl.& idem no.s.de serui.in l.seruitutes prædiorũ.la.3.& i l.1.in fi.ff.de aqua plu.ar.hic alleg. sed contrarium no.in d l.si certis annis.vbi Cin.tangit. in 8.q.& concludit post Vltramontanos,quòd ad probandũ seruitutem constitutam,non sufficit sola probatio vsus lõ
9 gi temporis, a nec obstat ista. l. quæ dicit, quòd per longęuam præstationem probatur scilicet titulus præcedens; quia loquitur in faciente; secus ergo in patiente, vt. in q. præposita.¶Sed Doctor.communiter tenent glo.scilicet,
10 † quòd propter longęuum vsum patientiæ aduersario factum probetur seruitus cõstituta,per l.si filius.C.de peti. hære.& ff.de acqu.hær.l.qui in aliena.§.1.quæ iura loquũtur in patiente.& hanc opi.tenet Butri.& Bar.hic, & in d. l.1.§.fin.in prædicta.q. quam disputauit incip. Quædam mulier habens magnum patrimonium,&c. ¶Vnum not. quòd etiam tenendo,quod glo.dixerunt,quòd ex diuturna præstatione præsumatur titulus, & obligatio allegata,
11 † hoc verum, nisi ex qualitate soluentis insurgeret potius præsumptio cuiusdam liberalitatis. Exemplum pone in rustico, qui annis singulis longo tempore portasset capones nobili,& hoc sentit Pe.in d.l.si certis annis. & est glo. ordinaria,quæ sic videtur decidere.s.de offi.Proconsul. & leg.in l.solent.in fi.¶Idem dicit Inn.in alio,& exemplum ponit in eo,qui singulis annis longo tempore Episcopum visitantem prouinciã recepit in domo sua; est enim præsũptio,quòd potius ex curiositate quadam fecerit,quàm ex causa alicuius obligationis præambulæ, quæ per Episcopum allegetur,vt.in c.cum ecclesia Sutrina. extra de causa pos.& propri.& ibi not. ¶Adde etiam prædictis aliam singularem glo.dicentem,quòd illud, quod operatur diuturna præstatio,operatur vnica promissio à sciente facta, Ita tenet gl.in l.2.C.de do. promis. ¶Adde & aliam in l. pen.C.cõmuni diui.quæ probat non solũ ex diuturna præstationẽ præsumi titulum allegatum:sed etiam ex diuturna patiẽtiã, quã Doct.cõmuniter tenent,licèt Pet.ibi not. contrarium,& Cin. sequitur eum.& hoc videtur procedere,quãdo patientia est mutua,vt ibi,quæ habet in se quodammodo quandam præstationem admixtam,arg.C. de inoffi.test.l.si pater puellæ.& de transa.l. de fideicommisso.Secus ergo videtur, vbi non est mutua patientia; quia tunc per eam non probatur titulus,de fur.l.qui vas.§.vetare.nisi in obligato dare, vel tradere.s. de rei ven. l. quædã mulier.quam glo.no.& l.2.C.de acqui.poss.Et hanc limitationem videtur succinctè sensisse Bar.in d. q. Quædam mulier.

mulier.ad fi.licet non ita declaret.¶In ead.gl.in fi.ipsius. facit.C.de præscrip.lon.tempo.quæ pro libe.comp.l.fi.& adde Innocen. qui sentit seruitutes personales non quæri solo tempore,de censi.c.peruenit.alibi videtur dicere, quod potest quæri tempore,vt si quis teneatur facere seruitium, de præscrip.c.si diligenti. Et per hoc sit expedita gloss.illa magna.

ADDITIO.

a ¶Longi temporis. Adde,qualiter acquiratur illud ius seruitutis, & quasi possessio per vsum longi temporis, Alex. in cons.142.incip. Consideratis diligenter.in primo volu. quasi per totum cons.

L. Debitor. ¶Oblatio, consignatio, & depositio sortis impedit cursum vsurarum inchoatum: sed si pecunia deposita deposito subducatur,idest recuperetur,reintegratur vsurarũ cursus. hoc dicit. ¶† Not. casum, quo non sufficit
1 simplex oblatio, & hoc ideò est; quia vsura iam erat cœpta, aliàs sola oblatio sufficeret, vt impediret inchoandam. C. eod. l.si per te. & dixi. s. eod.in l.1.§. fi.vbi vide, & propter hoc scies euadere contrarium in positione casus.¶Item not. ibi[consignauit] hic in tex.qui videtur facere, quòd sufficiat debitorem offerre marsupium in iudicio cum pecunia absque enumeratione pecuniæ,clarius videtur hic probari in Authen.vt exactio. instante dotis. &c.§.2.coll. 7.vbi dicitur, quod debet offerre in marsupio,vel in folle. l. cum seruus. de conditio. & demonstra. secundùm Cin. vbi follis aliter exponitur:sed idem est,ad idẽ facit.l.cum seruus j.de cond.& demon.j.quod intellige,dummodo constare possit,quanta sit pecunia in folle reposita;vt quia fortè testes,& notarius viderunt eam numerari, aliàs licèt probaretur oblatum marsupium cum pecunia,nil probaretur,si ignoraretur quantitas,facit.l.1. §. si cista. s. depositi. debet ergo offerri numerata coram testibus, & postea in bursa reponi. Ita debet intelligi. l. acceptam. C. eo. & hæc. l. cum simili. Et ita sentit Barto. in d. l. cum seruus. quod not. & adde, quod dixi, s.eod.in l.1.§.fin.

Ex l.Equis.

SVMMAE.

1 *In legato equarum post hæredis moram venit fœtus, & etiam partus.*

1 **L. Equis.** ¶In † legato equarum post hæredis moram venit fetus,vt fructus & etiam fætus,idest partus.hoc dicit.Et istam. l. intellige, & declara secundùm notata.j. eo.in l. equis, & quod latiùs dixi. s. eod.in l.in fideicommissi. in princi. vbi vide omnino.

Ex l.Pecuniæ.

SVMMAE.

1 *Vtile non vitiatur per inutile in his,quæ separabilia sunt.*
2 *Indiuiduum quot modis quid dicatur.*

1 **L. Pecuniæ.** ¶ Vtile† per inutile non vitiatur in his, quæ separabilia sunt,ad hoc allegatur quotidie.¶Prohibita est conuẽtio vltra legitimum modũ vsurarum. ¶In glo. nõ tenere. in fin. ibi. [l. græcè. §. illud] dic, quòd gloss. in contrario dicit, quòd illa lex loquitur in alio casu, quàm ista, quasi dicat, quòd hæc lex loquitur in diuiduis, & separabilibus, ibi in indiuiduis, & inseparabilibus, & hoc tenuit ibi Ia.de Are.& Dy.quod quibusdam non placuit, dicentibus,quòd & ibi loquitur in separabilibus; quia in
2 pecunia. Sed pro conclusione dic, † quòd indiuiduũ dicitur altero de quatuor modis,secundùm Butri.Quãdoque ratione naturæ eius,quod in contractu deducitur. Exemplum in stipulatione seruitutis.l.2.§.1.& l.eadem.§. Cato.de verb.obli.Quandoq; ratione volũtatis cõtrahentiũ. s.de arbi.l.Pedius.aliàs,parui.§.1. Quãdoque ratione dependẽtię,vel accessionis,& principale,& accessoriũ.de peculio legato.l.2.j.vbi sume exemplum.Quãdoque ratione formæ, vt in §. illud.hic alleg. licèt enim in obligatione versetur quid diuiduum:tamen vbi forma obligationi data non est seruata, tota obligatio vitiatur, vt ibi. Et ex his collige vnam breuem doctrinam huius Broccardi, an vtile per inutile, &c. de quo per Dyn. extra de regul.iur.in c.vtile.in 6.per Cin.C.de dona.i l.sancimus. per Butri. & Guiliel. de Cun.in l. certi condictio. §. quoniam. s. si cert. peta. & per Bartol. aliquid. in d. §. illud.

Ex §.Vsurarum stipulatio.

SVMMAE.

1 *Dies interpellat pro homine in obligatione etiam odiosa.*
2 *Vsura dicitur quicquid adijcitur sorti.*
3 *Contrahẽtes non possunt pœnã inserere,vbi principale est prohibitum.*
4 *Terminus non labitur ei,qui nõ habet iudicem,coram quo possit comparere.*

§.Vsurarum stipulatio. ¶ Si pęna quantitati adijcitur, non valet stipulatio: sed si vberiorem vsuram stipuletur, si intra diem pecunia soluta non fuerit, valet vsque ad legitimam,nec videtur in mora, qui non habuit, cui solueret. Hoc dicit. & notanter in hoc
1 vltimo. ¶Nota primò, † quòd in obligatione (etiam odiosa) dies interpellat pro homine,& in mora constituit, concordat.l.magnam. hic allegata. ¶Secundò not. hunc tex.per quem dicit Butri.reprobari op.dicentium, quòd si pœna adijciatur quantitati, quod valet vsque ad legitimam vsuram;nam si hoc esset verum,non esset tunc differentia, an pœna apponeretur quantitati, an vberior vsura: quo casu valet tantùm vsque ad legitimam, & tamen subtiliter intuenti patet, quòd hæc lex vult facere diffe-
2 rentiam. Huic adde regulariter, quòd † quicquid sorti adijcitur, vsura est siue in facto, siue in datione consistat 14. q. 4. c. plerique.extra eo. c. consuluit, & c. conquestus. Quod intellige, quando adijcitur ad augmentum præstationis:secus si ad augmentum cautionis, vt est pactum de præsentandis pignoribus, quo multùm hic vtimur: vel de dando fideiussores, vel de debito in iudicio confitendo ad petitionem creditoris; nam tale pactum valet, & possunt ei contrahentes pœnam inserere, secundùm Bu. & Bart. in l. rogasti. §. si tibi. s. si cert. petat. & ita seruat consuetudo, & hæc veritas, licèt Cin. contra sentiant in l. cum allegas. in vltim. quæstio. C. eod. & adde

adde hic, quod tangit Bartol. in l.cum seruus..ff.de con-
3 dit.& dem. ¶Vnum nota.† quòd ubi principale esset improbatum, non possunt contrahentes illi pœnam inserere. Casus est not.in l.Sæius,& Augerius.ff.ad l.Falc. puta statutum prohibet ciuem cum forense contrahere, &cæt. licèt inseratur pœna de non contraueniendo, non valet. Item nota hic in versic. [si tamen]quòd defectus, & carentia actoris,& creditoris excludit, vel impedit mo ram rei,& debitoris, facit ad not.s. de consti pecu.in l.itē illa. vbi not. dixit Bartol.ꝙ ex lapsu diei non constituitur reus in mora, vt quia actor non venit ad locum rei,ex no ua interpellatione constituitur in mora perinde, ac si obligatio esset sine die contracta. Et per hoc aliàs de facto dixi, quòd si pœna instrumenti est remissa ex forma statuti, quæ erat commissa ex lapsu diei, quòd debitor potest ex interpellatione de nouo in moram constitui, & sic de facto obtinui hic. Not.etiam bonum text. probantem,
4 quòd terminus non labatur ei, qui non habet iudicem, coram quo possit comparere.

Ex l. Partum.

S V M M AE.

1 *Expensæ iam factæ non veniunt, nisi petantur.*
2 *Libellus generalis sine specificatione quantitatis, procedit in accessorijs.*

L. Partum. ¶Partus editus post litem cōtestatam,venit officio iudicis. sed ante editus ita demum venit in iudicio, si petatur. hoc dicit. ¶ Vel sic, & notabiliùs. Accessiones ante lit. contest. perceptæ non veniunt sine libello: sed perceptæ post litem contestatam veniunt; licèt de eis non sit in libello expressum.hoc dicit. ¶Et hanc l.not.per quam fundatur communis practica aduocatorum, qui in libello dicunt[& petit expensas factas, & de fiēdis protestatur.]
1 †Expensæ enim iam factæ non venirent, nisi peteret, vt hic. ¶Item not. ex hac l.differentiam inter percepta ante lit.cont.vel postea quò ad petitiones. facit.ff. de dam. inf.l.si quis mixtum.§.iudex, & quod not.Innoc.de resti-
2 tut.spol.in c.grauis.& ibi allegatur iste text.¶Et † adde, quòd circa ista accessoria procedit libellus generalis sine specificatione quantitatis, vt peto fundum cum fructibus,vel domum cum suppellectilibus. Ita not.Innoc. de restitut.spol.in c. cum ad sedem. Circa quod vide etiam quod notat.Cin.in l.cum propria.C.si quis alteri,vel sibi. & ad materiam l.vide quod dixi.s.eod.in l. in fideicommissi.vbi plenè.

Ex l.Caius.

S V M M AE.

1 *Ius quæritur Reipublicæ sine cessione ex contractu massarij communis.*
2 *Massarius communis si faciat vltra quàm debeat in aliquibus, & in alijs minùs, quàm debeat, ista non compensantur adinuicem.*
3 *Cessio an sit necessaria in stipulatione facta à notario.*
4 *Notarius præsumitur stipulatus, vt publica persona.*
5 *Tabellio an possit stipulari verbis in absentem prolatis.*
6 *Tabellio si stipulatur sibi recipienti vice, & nomine alterius, & ille non ratificet, an ex hac stipulatione possit tabellio agere.*

L.Caius. ¶Not.legem notabilem ad omnes contractus,qui fiunt quotidie nomine ciuitatis. Idem in vniuersitate,& aliorum,& hoc intendit.¶Non fit compensatio damni contingentis Reipublicæ ex negligentia, vel curatoris cum lucro eidem.s.ciuitati obuenienti per legem: sed si obueniat ex administratione procuratoris, aut totum reijcitur, aut totum approbatur.hoc dicit. Et ponit principaliter duos casus.Prim° est, quando Caius stipulationem non prouiderat. Secundus,quando prouiderat.secunda.ibi[quòd si seruus]pōt tamen dici, quòd tertio loco subdatur extensio quædam,
1 ibi [eadem ferè] in fi.¶ Not.ex ista l.† quòd ex contractu Massarij Communis quæritur ius Reipublicæ sine cessione. Et idem videtur in omnibus Officialibus publicis,Auth.vt sin.prohibitio.debi.vel credit.matres.§.quia verò.& ibi not.C. de episc. & cler.Auth. generaliter.& in corpore de litigio.§.ad excludendas.vnde illa sumitur.& de his qui conuen. & recon.§.1.transumptiuè in Authen. libellum.C.de lit.contest.& C. quando mulier offi. tuto. fun.potest. Auth.matri, & auiæ.& in corpore vnde sumitur.s.de hæreditate ab intesta.§.ex his.&.ff.de magi.conue.l.1.§. exigere.&.s. de in ius vo. l. cum pro quo.& tenementi illum casum,facit etiam l.fi.s. quod cuiusque vniu. ¶Quid autē in notario.ff.tangan. ¶Item no.hic casum,
2 quòd si Massarius Communis facit vltra, quàm debeat in aliquibus, & in alijs minùs,quàm debeat,ista non compensantur ad inuicem, imò punitur de excussione non facta. ¶Item no.hunc tex.in vers.[quòd si seruus.]qui probat per tabellionem nobis actionem acquiri,de quo tangitur per Guil.s. de adopt.in l.non aliter.per Bartol. rem pup. sal.fore.in l.non quasi.per Innoc.de conuer.coniug. in c.dudum.& per Ioan.And.in c.quāquam.de vsur.in 6. vbi videtur post Innoc. concludere, quòd hoc non procedat,nisi in prætorijs,& iudicialibus, non in conuentionalibus;quia omnes leges,de hoc loquentes,loquunt̄ in prætorijs, & iudicialibus.Bart.tamen sentit contrarium in d. l.non quasi.s. ꝙ idem sit in omnibus. & idem dicit Guil. de Cu.per hunc tex. vbi patet idem in quocunque publicum officium gerente,& per hoc adducūt rationem; quia si diceremus, quòd notarius non posset quærere, nisi in iudicialibus,& prætorijs, non esset differentia inter tabellionem,& priuatam personam.l.penul.s.si quis cautio.& hanc partē tenuit Cyn.in d.l. non quasi. ¶ Consuluit tamen Bartol.in d.l.non quasi.quòd si tabellio est præsens, quòd ab eo petat cessio.l.possessio.§.& si possessio.ff.de acquir.possess.& de fur.l.si quis vxori.§.si fugitiuum. ad quam faciendam compelli poterit, arg.s.man. l. idemq; §.si cui. eo autem non reperto, sine dubio competit vtilis sine cessione,secundùm eum,argum.s.de instit.l.1.in
3 fin.cum sim.¶Sed †ꝙ ista cessio non sit necessaria (quicquid dixerit Bart.)facit; quia si notarius dirigat verba in partem:tunc in ipso notario non confirmatur cōtractus; ergo non videtur, quòd possit iura cedere, siue verba cōferantur in ipsum notarium pro parte (puta mihi nomine talis) adhuc non videtur posse cedere duabus rationibus. Prima, quia adhibetur, vt minister, non vt sibi ius quæratur. Secunda, quia ille potest cedere iura,qui à principio acquirit ius agendi: sed notarius non est huiusmodi; ergo in eo non habet locum cessio. Item in eo non videretur actio residere, & sic subtilitate iuris attenta, videtur reperiri vtilis sine directa, ergo remedium cessionis non est necessarium. In quo tamen cogita. Prædicta intellige procedere, quando notarius est stipulatus, vt publica persona, aliàs ex stipulatione eius alte-
4 ri non quæreretur; † præsumitur autem stipulatus, vt

publica persona, & nomine omnium, quorum interest, quando stipulatur, vt notarius.argum.ff. de administrat. tut. l. cum post mortem. §. 1.s. de institu.l. fina. & quod not.gloss.de proc.in l. quacunque ratione.& qui satisda. cogan.in l.sciendum.§. si tutor.& in l.pen.s. si quis cau.&

5 hoc tenuit Bartol.in d.l.non quasi.¶An† autem tabellio stipulari possit verbis in absentem directis,dicendum videtur,quòd non,per l.quęcunque.ff.de actio. & obligat. Sed dic contrarium; quia illa lex locum habet in contractu procuratoris, & in officio priuato, non quando quis ex officio publico contrahit pro alio l.eum qui,§.si actori.s.de constit.pec.& hoc tenuit Guil. & Cyn. ¶ Vnum etiam nota. quòd sicut tabellio potest alteri quærere ex contractu iuris ciuilis, ita & ex contractu iurisgentium, & faciliùs.Exemplum sume.s.de iusti.& iur.l. ex hoc iure.& etiam sensit Guil.pro hoc facit l.ea,quæ ciuiliter.ff.

6 de acqui.rer. domin. ¶Quid † autem si tabellio stipulatur sibi recipienti vice,& nomine alterius, & ille non ratificat,an ex hac stipulatione possit tabellio agere, videtur quòd non,per l.si absentis.C.si cert.peta. & de admin.tuto.l.cum quæritur.Dic contra;quia notarius non adhibetur, vt vllo modo sibi quærat. Item adhibetur,vt publica persona; ergo vt priuata non debet posse agere, nec obstant leg.contrariæ; quia loquuntur in eo,in quo contractus primordialiter residet. In notario autem non dicitur residere contractus:sed solùm officium scribēdi,quod est notandum.& ita videtur sensisse Guil. ¶ In gloss. ferè. ibi [ideò dicit propter] & in fin. ibi [§.Iulianus.] Idem tamen videtur in ciuitate. sup. quod cuiusque vniuersitatis nom.l. fin.

Ex l. Sæia.

SVMMAE.

1 *Quæque, dictio est distributiua.*

2 *Indefinita prolata an æquipolleat vniuersali.*

L.Sæia. ¶Negligentia, & mora diuisa diuidit præstationem vsuræ,& pęnæ. Ita potest allegari.¶Vel sic. Dictio, quæque, est dictio distributiua,& licèt sit conuentum, quòd vsuræ maiores veniant ex die contractus: non tamen veniunt à die contractus,

1 sed moræ.hoc dicit. ¶Not.† quod dixi de hac dictione, quæque,quæ est distributiua, de qua aliquid tangitur in l. si necessarias.§.annua.s.de pign.actio.sed de hac, & alijs distributiuis, & etiam collectiuis, vide plenè per Bartol. in l.hoc articulo, quisque. infr.de hæred. instit. vbi ponit quæstionem.quicunque primò intrauerit Castrum,&cæt. habeat tantùm. ¶In gloss. ea stipulatio vna dicitur, ibi

2 [§. si annua.] Quasi † indefinita prolatio æquipolleat vniuersali, vt ibi: de quo an, & quando sit verum, tangitur ibi,&.ff.de leg.2.in l.si pluribus.& pulchrè per Dy.de reg.iur.super Rubr.in 6. per Ioan. Andr. de electio. in c. vt circa.ī gl.ordinaria.eo.lib. vbi vide,an indefinita ęquipolleat vniuersali. ¶In eadem gloss. in fin. ibi [decem, aut quindecim] & sic pro hac diuisione potest adduci: quia videntur hic duo alternatiuè deducta,scilicet, quòd soluat suo die, vel post mensem, &cæt. & sic electio debet esse obligati,secundùm literam,in l.plerunque.§.fina. de iur.dot.ff.cum sim.

Ex l. Qui semisses.

SVMMAE.

1 *Petitio minoris summæ, vel perceptio inducit relaxationem maioris.*

L. qui semisses. ¶Creditor recipiēs minores vsuras,quā petere poterat, tacitè videtur pacisci de minoribus non petendis. hoc dicit istud nota. principium, & allegabi-

1 le. ¶Not.ergo text.notabilem probantem,† quòd petitio minoris summæ, vel perceptio inducit relaxationem maioris. & puto hoc esse hic speciale vsurarū odio: secus ergo esset in petitione fauorabili, vnde si Emphyteota debet annuatim mihi decem florenos,& longo tempore nō recepi,nisi quinque in anno:nō propterea videor residuum remittere, facit quod habetur extra de censibus.ī c.olim.& videtur casus sup.qui.mo.vsusfr. amit.ī l. is,qui.quem not.quia notabilis casus est. ¶In gloss.1.in fin. primum puto verius, scilicet quòd requiratur ad minus tempus 10.vel 20.annorum per id,quod dicam.ff.eo. in l. cum quidam.§.Diuus.

Ex §. Quæsitum.

SVMMAE.

1 *Vsuræ veniunt altero de quatuor modis in contractibus bonæ fidei.*

2 *Conformans se consuetudini alicuius, intelligitur se conformare eius expressæ voluntati.*

3 *Consuetudo patrisfam. est attendenda.*

4 *Equus dimissus in pascuis, si sit deperditus, vel deuastatus,an teneatur commodatarius,gestor, vel custos, & similes,si dominus hoc facere consueuerat.*

§. quæsitum. ¶Gestor negotiorum non tenetur ad vsuras pecuniæ otiosæ, si dominus fœnerari non consueuit. hoc

1 dicit. ¶Et pro intelligentia huius partis aduerte,† quòd in cōtractibus bonæ fidei,vsuræ veniūt altero de quatuor modis. Vno modo,quando sunt in stipulationē deductæ, & de isto nulli dubium;quia in stricti iuris venirent.C.eo. l.quamuis.Alio modo veniunt ex quasi mora,puta quando pecuniam domini in vsus suos conuertit.s. eo.l.1.§.1. Alio modo ex pacto.s.depositi.l.Lutius.& l.dies sponsaliorum. & istis tribus casibus non est dubium indistinctè vsuras non venire: nullus tamen istorum hic comprehendit,imò hic additur quartus casus, quo vsura petitur pp negligentiam, quæ gestori obijcitur; quia fœneratus non fuit: quo casu fit distinctio, an dominus consueuerit fœ-

2 nerari, vel non, vt hic. ¶Nota ex text. isto,† quòd qui conformat se consuetudini alicuius, intelligitur se conformare eius tacitæ voluntati. ¶In gloss. vt supr. de pignor.actio. ibi [secus si consueuerit fœnerari, vt.§.non tantùm] dic, hodie autem secus esset, cum vsuræ omni iure sint prohibitæ, vt dixi supr. eodem. super Rubrica. vbi vide, & non tenetur quis pro alio se peccato subijcere. supr. de in litem iuran. l. videamus.in princip. & ita sensit ibi gloss. in d.§.non tantùm. cui adde, quod notat Dyn. in simili in l. cum plures.§. fina. infr. de administr. tuto. ¶Vnum tamen nota, quòd vbicunque olim tales admini-

administratores tenebantur fœnerari, hodie videntur teneri ad locādum pecuniam ad honestū quæstum, arg. extra de dona. inter vir. & vxor. c. per vestras. Et hoc dixit notanter Bar. in tutoribus. in l. Diuus Seuerus.]. ad leg. Fal. ¶In gloss. secus si suos. in fin. quod declara, vt dixi. s. circa
3 tex. ¶Vltimò not. istum tex. qui quotidie allegatur † attendi consuetudinem patrisfamilias, vel contrahentis. quod facit ad præsumendū instrumenta confecta in frau-
a dem a vsurarum, vel confecta de duplo veræ sortis, si hoc semel consueuerat. Ita allegatur per Inno. & Canonistas extra de pigno. i c. illo vos. & de iureiuran. i c. cū nostram.
4 cum si. ¶Item † secundùm hoc facit ad quæstionem de equo in pascuis dimisso, quòd licèt sit ibi deperditus, vel deuastatus, non teneatur commodatarius, gestor, custos, vel similes, si dominus hoc facere consueuerat, ad hoc. s. de neg. gest. l. si negotia. vbi de hac q̄stione not. per gl. de qua tangitur per Cin. in l. nemo. de epi. audi. & per Guil. in Spec. de loca. §. postquam. vers. quid si tibi locaui boues, &c. Et hoc est verum, si alij de illo loco, vel contrata hoc communiter faciebant; tūc enim excusatur, arg. l. pignus. C. de pig. act. & s. de ædili. edic. l. quid sit fugitiuus. §. apud Labeonem. secus si dominus hoc fatue faciebat, cum nullus alius diligens hoc fecisset; tunc enim pro hoc nō excusaretur, arg. s. dep. l. quod Nerua. vbi lata culpa dolo æquiparatur, &c. licèt enim in proprijs culpa culpetur; tamen in alienis punitur. l. etiam. §. licèt.]. solu. mat. & hæc videtur esse communis conclusio, quam in paucis recitaui. Adde tamen, quod notauit Cin. in d. l. pignus. C. de pigno. acti.

ADDITIO.

a ¶In fraudem. Adde, quando quis potest dicere contractū esse factum in fraudem, vel dicere esse fictum, vel simulatum, Paul. de Castr. in consil. 58. in 2. volum. Et quando dicatur vsurarius, vide eundem in consil. 102. in primo volum. per tot. consil. Sed quis contractus dicatur simulatus, & quo pacto ipsum allegans, probare, & concludere habeat, vide Alex. in consil. 111. incip. Viso superiore. in 3. volum. quasi per totum cons. Et nunquid talis sit ipso iure nullus, vide eundem Alex. consi. 153. incip. Viso processu. in 5. volum. & in consil. 119. incip. Visis narratis. in 3. volum.

Ex l. Paulus.

SVMMAE.

1 *Mora in restituendo fideicommissum rei singularis, facit venire etiam partum ancillæ, quæ erat aliena, non testatoris.*

1 **L. Paulus.** ¶Mora in restituendo fideicommissum rei singularis, facit venire etiam partum ancillæ, quæ erat aliena, non testatoris. h. d. ¶In fi. glo. 1. sic ergo, vt omnia contraria tollantur, intellige istud principium in fideicommisso rei singularis, & in ancilla, quæ erat aliena testatoris, & per hoc cessant contraria allegata.]. §. 1. Et adde quod ibi statim dicam. fuit etiam & hoc principiū allegatum. s. eo. in l. in fideicōmissi. & si sic nō intelligat, faceret nos prima frōte mussare.

Ex §. Hæres rogatus.

SVMMAE.

1 *Exceptionis virtus, & natura non facit includi in dispositione, quod aliàs secundùm naturam dispositionis includebatur.*
2 *Fructus, & redditus propriè loquendo, differunt.*

§. Hæres rogatus. ¶Appellatione redditus (licèt impropriè) continetur partus, ad hoc allegat Butr. ¶Vel sic. Exceptio reddituum dispositioni inserta, idest testamento, vel vltimæ voluntati, dispositionem illam non ampliat in fructibus medio tempore perceptis iudicio testatoris.
1 hoc dicit notabiliter. ¶Not. † quòd virtus, & natura exceptionis non facit in dispositione includi, quod aliàs secundùm naturam dispositionis nō includebatur. quod videtur bene notabile, & facit ad multa, maximè attenta litera in l. testamentis. de regu. iur. vbi in testamentis fit larga interpretatio, &cæt. quod est vtile ad multa. ¶Item
2 not. † quòd propriè loquendo, aliud est fructus, aliud est redditus. & de hoc not. s. de cōd. inde. i l. si vrbana. & facit ad not. per Guil. in Spec. de lo. §. 1. in vers. pen. facit et ad reseruationem fructuum beneficiorum primi anni, de qua habetur extra de præscrip. in c. si propter tua debita. in 6. ¶Item facit ad conceptionem libelli, & in petitione eorum fructuum. facit. s. de rei vend. l. si nauis. De significato huius verbi, redditus, & an legans redditum, videatur legare vsumfructum, vide tex. s. vsufr. quemadmodum caueat. l. idem est. &]. de an. lega. l. liberto. §. 1. & de vsufru. leg. l. fundi Trebatiani. in prin. ¶In gl. quo non continetur. in fin. ibi [l. in pecudum] dic, quòd hic impropriè appellatione redditus continetur partus, vt. s. dixi allegando istum text. hoc autem contingit duplici ratione. prima deriuante à dispositione testatoris, qui redditum excipiendo ad commodum grauati, videtur etiam partum excepisse. Secunda ex dispositione legis, qua, cum sit rogatus restituere post mortem ea, quæ interim percepit, iudicio testatoris percepit; & ideo non debet restituere. Vel aliter dic, quòd non retinetur ideo partus hic; quia continetur appellatione redditus; sed quia perceptus fuit ante moram hæredis; & ista est satis formalis responsio cum præced. conformis. Et hæc not. ad intellectum l. deducta. §. hæreditatis. ad Trebell. & quod ibi nota. infr.

Ex §. Neratius.

SVMMAE.

1 *Dominium rei alienæ, vel hæredis legatæ non transit in legatarium à die mortis, vel aditæ hæreditatis.*
2 *Grauatus quando deprehenditur in mora, tenetur de fructibus vniuersali, & in particulari fideicommisso.*

§. Neratius. ¶Idem vult, quod precedēs, ideò summatus est. ¶In gloss. hoc in eo casu. ibi [cum extranei, vel hæredis.]
1 † Nota ergo rei alienæ, vel etiam hæredis legatæ dominium non trāsire in legatarium à die mortis, vel aditæ hæreditatis, & sic not. limitationem ad l. à Titio. infr. de fur. & de leg. 1. l. si tibi homo. §. cum seruus. de quo in l. 2. C. communia de leg. & vide bona glo. in l. Papinianus. s. de serui. & tex. est.]. de leg. 2. in l. vnum ex familia. §. si rem. & quod dicetur.]. eo. l. Herennius. ¶In ead. glo. in fin. ex prædictis ergo omnibus pro intelligentia totius l. conclu
2 de, † quòd vbi grauatus in mora deprehenditur: tunc tenetur de fructibus, & vniuersali, & particulari fideicōmisso: secus vbi in eo nulla mora; quia tunc non tenet, nec in vniuersali, nec singulari. Aduertendum tñ est, q differentia

ferentia inter vniuersale, & particulare quò ad hoc; quia vniuersalia veniunt,vt ipsum principale,tanquam augmẽtum hæreditatis. sed in singulari veniunt, vt simplex accessio. ¶Item ex prædictis est etiam differentia,an leget res testatoris: & tunc veniunt fructus à tempore mortis, & dominium in fideicommissarium transsumptiuè.An verò aliena:& tunc est differentia inter vniuersalia, quæ veniunt à tempore mortis,& singularia, quæ veniũt à tẽpore moræ.Adde tamen circa istos fructus omnino quod dixi.s̃.in l.in fideicommissi.in prin.& in §.1.

Ex l.Neq; eorum fructuũ.

SVMMAE.

1 *Possessor nõ tenet ad usuras fructuũ,qui ueniũt iudicis officio.*

L.Neq; eorum fructuum.

1 ¶Possessor † non tenetur ad vsuras fructuum,qui veniunt iudicis officio,& officium non debet deseruire officio.Ita allegatur.h.d.

Ex L. Liberalitatis.

SVMMAE.

1 *Vsuræ liberaliter oblatæ Reipublicæ verbaliter,non realiter, non possunt exigi.*

1 **L.Liberalitatis.** ¶ Vsuræ † liberaliter oblatæ Reipublicæ verbaliter,non realiter, non possunt exigi.h.d. ¶ Pro euidẽtia pręmitte casum l.1.de pollicita.hic alle.¶In gl. nisi ex mora. in fin.primam solu.hic positam tenet gloss. in cõtrario, quæ verior videtur,nec hic,nec ibi aliquid dicitur, ꝗ posset hic trahi,quod habetur in l. iurisgentium. §.nuda pactio.s̃. de pact.

Ex §,Cum vsuræ.

SVMMAE.

1 *Fauor personæ venditoris non facit vsuras currentes ratione moræ venire ante commissam moram.*

§.Cum vsuræ. ¶ Emptor nunquam est in mora, priùs quam ei sit tradita possessio rei venditę.h.d.Regularis est casus,& 1 no.& aliter dicam in notabili. ¶Item not.ex isto tex. † ꝗ etiam fauor personæ venditoris non facit vsuras currentes ratione moræ,venire ante commissam moram, & iste est casus bene notabilis, ad quæ facit.s̃.de rescind. vend. l. fundus,qui.

Ex l.Cum quidam.

SVMMAE.

1 *Tunc, dictio denotat temporis extremitatem.*

2 *Statutum obscurum, & ambiguum requirit necessariam interpretationem.*

3 *Verba statutorum prouisionis, vel constitutionis ambigua,semper debent interpretari, & reduci ad ius commune.*

4 *Interpretatio fit latissima in indulgentijs.*

L.Cum quidam. ¶Dictio,ex tũc, relata ad principium contractus, non operatur ex principio ipsius con- 1 tractus,sed ex principio nascentis moræ.h.d. † & not. hic de ista dictione, tunc, quæ de sui natura notat temporis extremitatẽ,vt patet.ȷ̃.de cõd.& demon.in l.4.& de vsufru.leg.ĩ l.uxor.sed si adijcerẽtur alia uerba,puta ex nũc, prout ex tunc,& econtra,ista uerba comprehendunt extremitatem utriusq; temporis, & interstitias.i.mediationes inter vtrunq; extremorum,ut no.glo.in l.1.C.de codicil. ȷ̃.de uer.obl.in l.si ita stipulatus fuero, si Titius.per Ioa. And.in cle.1.de iure patro.per Inno. de appel.in c. præterea.& per Arch.de præben.in c.dudũ.post prin.in 6.super uer.ex tunc.quod etiam probat Cle.1.de concess.præben.ubi etiã de hoc,& de elect.inc.quã sit periculosum.& c.cupientes. 1.responso circa finem in 6.cum cõcord.ibi, quod no.quia talia verba quotidie contractibus inseruntur.¶Secundò no.iniquitatẽ contractus reduci ad æquũ, 2 sic &.ȷ̃.l.placuit. ¶Tertiò not.† ꝗ statutum obscurum,& ambiguum requirit necessariam interpretationẽ.Appellatur autem talis interpretatio declaratiua, quam etiam statuta recipiunt secundùm Doct.in l.omnes populi.s̃.de 3 iust.& iur.& ĩ l.2.C. de noxa. Adde tamen,†quòd uerba statutorum,prouisionis,uel constitutionis ambigua,semper debent interpretari,& reduci ad ius commune,ut probat tex.extra de consuet.ĩ c.cũ dilectus.& C. de noxa.ĩ l. 2.facit etiam extra de fide instr.c.inter dilectos.Sic & forma cõuentionis dubiæ.Casus uidetur not.in l.curatores. §.fin.ȷ̃.de admi.re.ad ci.perti. quem proh Deo no Idem dixit Inno. in rep.extra de rescript.in c. causam, quæ. ibi dixit ambigua uerba in rescriptis apposita, interpretanda secundùm ius commune.C.de inoffi.test.l.si quando. in prin.&.ȷ̃.de confir.tuto.l. 1. In priuilegijs autem uidetur secus,extra de decimis c. ad audientiam. extra de priuil. cre.c.ex ore.& extra de dona.c.pastoralis.¶Idẽ in benefi 4 cijs,scilicet,quod dixi nunc proximè, † quæ licèt sint amplianda in præiudicium concedentis.s̃.de consti.pñ.l.fin. non tamen in præiudicium tertij.l.1.§.meritò.&.§.si quis à Pricipe.ȷ̃.ne quid in lo.pu.&.ȷ̃.de mili.te.l.in fraudem. in prin.& de emanci.libe.l. nec auus. In indulgentijs verò latissima fit interpretatio.extra de priuil.c.porrò.vbi no. ¶Itẽ no.ex isto tex.arg.ꝗ obscura verba consilij sunt declaranda per consultorem,vel per iudicem, sicut & obscurum dictum testis, extrà de testi.c.cum clamor. & c. cum tu.& per Bar.in l.inter stipulantem.§.si stipulante.de verbo.obli.ȷ̃.vbi semper contra probare debentem,fit interpretatio.extra de proba.per tot.

§. Diuus pius, ¶Qui ex amicitia longo tempore vsuras nõ petijt,postea petere prohibetur.h.d. Et sic ex amicitia aliquid præsumitur,l.Procula.ȷ̃.de proba.in casu tamen illo multa concurrunt,& parentelæ, & longi temporis,&c. 1 aliàs declarabo. ¶ † Nota ex solo cursu temporis induci præsumptum animum remittendi.& sic facit ad.q.quam retuli.s̃.eo.ĩ l.qui semisses.in prin.de qua tãgitur in Spec. de censi.§.fin.per Dy.& Bart.ĩ.l.si prius.in prin. de aqua plu.arc. Et secundũ hoc faceret iste tex.in arg.ꝗ qui lõgo tẽpore distulisset dotẽ restituere,censeatur hoc fecisse aio adeundi hæreditatẽ sibi delatã,vel filio.quod Bar.alibi tenuit ẽt si per annũ tm̃.Ita sentit ipse in l.gerit.ȷ̃. de acqui. hære.vbi per eum.Adde tamen circa prædicta,quod statim dicam post gl.¶In glo.s.triennij.ibi[triennij.]Et hæc fuit opi. Azo.qui hoc dixit de triennio, per casum l.1.C. de fideicommiss.secundùm Cin.¶In ead,glo.ibi[vel quinque

que annorum] ſed Cin.in l.aduerſus.C.eod.dicit hoc arbitrio iudicis relinquendum,tanquam indeterminatū,ar. ꝟ.de iu.de lib.l.1.&.ꝟ.de effracto.l.1.§.expilatores.ſubdit tamen Pet.ſenſiſſe, quòd debeat arbitrari ſecundùm iuris formā, quæ traditur in l.ſi fideicommiſſa.§.Ariſto. ꝟ. qui,& à qui. Tu autem dic ad minus requiri tractum 10.annorum, per tex. hic dicentem [longi temporis] ar. eius,quod not.C.de præſcript.long.tem.ſuper Rub. Inſt. de vſucap.in princ.& fortè hoc ſenſit Petr. dum allegauit d.§.Ariſto.¶Aduerte tamē,ꝙ But.hic refert Hu. intellexiſſe hunc text.quando expreſſum fuit aliquod ſignum remittendarum vſurarum,vt quia dum vellem ſoluere, dixit [ego non reciperem vſuras à te] aliàs autem dixit, ꝙ non poſſet procedere, ꝙ tam modico tempore toleretur actio perſonalis pro vſuris ſola taciturnitate:vel dixit hic eſſe ſpeciale vſurarum odium,quod not.ad id,quod dixi. ſ.eo.in l.qui ſemiſſes.

§.In tacito fideicommiſſo.

SVMMAE.

1 *Commodum quando alicui aufertur (velut indigno) applicatur fiſco.& nu.4.*
2 *Hæres interrogatus cum iuramento in iudicio, an cogatur reſpondere.*
3 *Fideicommiſſum tacitum probatur per confeſsionem.*

§. In tacito fideicōmiſſo.

¶Quod aufertur ab indigno,applicatur fiſco etiam cum vſurarum cōmodo.h.d.¶Vel magis ad literam. Accommodans tacitè fidem de reſtituendo non capaci, priuatur omni commodo,velut indignus,quod fiſco applicatur, ēt cum commodo acceſsionū.h.d.¶Pro euidentia præmitte,quod habetur in l.intelligere.§.1.&.§.palam.ꝟ.de iure
1 fiſci.¶No.† ꝙ vbicunque commodum alicui aufertur,velut indigno,fiſco applicatur,ſic.ſ.in l. Papinianus.§. meminiſſe.ſ.de inoffi.teſt.vbi litera.quod verū eſt,niſi fauore alterius hoc contingeret;tunc enim hoc ablatum applicatur illi,cuius fauore iſte reputatur indignus.C.de leg.l. penult.de quo vide quod not.in l.1. C. de his,quib.vt indig.¶In tex.ibi [hæredi auferēdū.]Sed quia huius taciti
2 fideicōmiſsi difficilis eſt probatio, † quæro, an de hoc interrogatus hæres in iudicio cum iuramento, reſpondere cogatur.Exemplum pone in grauato de reſtituendo illis, quibus ei videbitur: qui reperit̄ diſtribuiſſe quaſi omnia bona in filium defuncti ſpurium,& per hoc arguitur tacitè accommodaſſe fidem de reſtituendo non capaci:& ſuper hoc fiunt poſitiones,quibus petitur, quòd cum iuramento reſpondeat,an eis reſpondere teneatur: & videtur quòd non,quaſi talis poſitio dicatur crimen continere, & talibus quis non arctatur de iure reſpondere,vt no.glo.in l.qui iuraſſet.§.ſi pater.ſ.de iureiuran.& l.ſi à te.in princ. ꝟ.de excep.rei iudi.In oppoſitum facit.ſ. de noxa.l.quotiens.§.Prætor.& de rei ven.l.qui petitorio. In quibus patet quem compelli reſpondere,an poſsideat, vel dolo deſierit poſsidere.Ad idem.ſ.de offi.aſſeſ.l.1.coniuncta gl. ſuper verbo, poſtulatur. vbi quis interrogatur de ſua turpitudine.Item ad hoc facit;quia compellitur reſpondere, an deliquerit.ꝟ.re.amo.l.Marcellus.§.1. &.ꝟ. de iniur.l. lex Cornelia.§.hac lege.ſ.de iureiu.l.3.§.1.pro hoc etiā facit l.non intelligitur.§.tacita.ꝟ.de iur.fi. & ibi glo. hoc videtur decidere ſuper verbo, probationib᷒.quam ſigna-
3 bis. † quę dicit vnum modum probandi tacitum fideicōmiſſum eſſe per confeſsionem;ergo patet interrogationē poſſe fieri,& ad hoc adduco. Pro hoc etiā facit doct. Canoniſtarum dicentium, ꝙ teneretur quis reſpondere poſitionibus, quæ fiunt in criminibus impedientibus retentionem beneficij. Ita tenuit Guil.in Spec.in ti. de poſi. §.7. ver. 19.& Inn.extra de elect.in c.dudum.& de accu. in c. inquiſitionis.Sed in propoſito tale crimen taciti fideicommiſsi impedit retētionem beneficij,ideſt commodi; quia talis grauatus (ſi hoc commiſit) priuatur omni commodo hæreditatis,& tenetur ad fructus,& ad vſuras, vt hic. & C.de his,qui.vt indi.l. 1.& ꝟ.de his,quæ vt indig.l. eū, qui tacitum fideicommiſſum. & ita cōcluſiuè tenuit Bar. conſulendo: cuius conſilium incipit. Ceccus de Spoleto. Nec obſtant notata per gl. in d. §. ſi pater. cum ſi. nā ibi ideo interrogatus reſpondere non cogitur;quia examinaretur iam deciſum per iuramentum, vti ſententiam,quod iudex pati nō debet.ſ.de iureiu.l. ſi duo patroni.§.idē Iu
4 lianus. ¶Vnum nota iuxta prædicta, † quòd exceptionē indignitatis ad priuandum quem hæreditate,vt deuoluatur ad fiſcum,nō poteſt tertius opponere:ſed ſolus fiſcus, ad quem commodum ſpectat.gl.eſt ſingularis in l. his cōſequēter.§. 1.ſ.fam.erc.per quam gl. terminauit Richar. Mal. ꝙ ſi teſtator inſtituit filium ſpurium propinqui, vel cognati defuncti,nō poſsūt aliquid obijcere ſpurio,nec iure actionis,ſi ipſe poſsideat.ſ.bona,& hęreditatē, nec iure exceptionis,ſi fortè ipſi poſsideant; nā ſolū fiſcus eſt ille, qui pōt ei controuerſiā mouere, per illā gl.quā bene not.

Ex §. Si pupillo.

SVMMAE.

1 *Non dicitur eſſe in mora, qui non habet, cui ſoluat.*
2 *Minor non reſtituitur ad lucrum,quod facere potuiſſet cum alterius delicto.*
3 *Attendi debet illud,quod eſt principalis cauſa diſpoſitionis.*

1 **§.Si pupillo.** ¶Non dicitur eſſe in † mora,qui nō habet, cui ſoluat: & minor non reſtituitur aduerſus ceſſationem moræ aduerſarij.h.d.no.in ſecūda ſaltē parte.¶Vel Sic. Vſuræ nō petuntur propter lucrū:ſed ex contumacia non ſoluentis, qua ceſſante, vſuræ ipſæ nō currunt.h.d. magis fortè ad
2 tex. ¶Not.† hic minorem non reſtitui ad lucrum, quod facere potuiſſet cū alterius delicto, quod eſt vtile ad id, quod habetur in l.ait Prætor.§.fi.ſ. de mino. vbi etiā pōt reſtitui aduerſus lucrum omiſſum. ¶Not. ex fi.quòd at-
3 tendi debet id,quod † eſt principalis cauſa diſpoſitionis, ſic.ſ.de cond.inde.l.qui exceptione. & l. qui leuandæ. cū ſi.ſ. ad leg.Rod.de iac. & ſic facit ad id,quod not.Inn.ex de in integ.reſt.in c.coram.circa princ.mag.gloſſ.vbi dicit, ꝙ licèt eccleſia debeat reſtitui aduerſus terminū pemptoriū,ſuper quo ſit ēt ꝓnunciatū,vt ibi:ſi tñ iniuſta interloquutoria fieret in aliqua cauſa eccleſiæ,vtq; nō admitterentur eius exceptiones excōicationis, vel de falſi ſuggeſtione,& huiuſmodi declinatoriæ iudicij, & maximè quæ inducuntur in odium aduerſarij, non fauore petentis reſtitutionem,& non appellaret (quod poteſt.ꝟ.10.dies)nō poteſt poſtea reſtitui cōtra eas interloquutorias,arg.optimo ſumpto ex iſto tex. ſecundùm eū;quia inducitur quaſi pro deciſione, & hoc ea ratione;quia reſtitutio non datur niſi læſo;vt quia aliquid admittat, vel quærere omittat.ſ. de mino.l.nō omnia.ſed qui tales exceptiones proponūt,

nil consequuntur, etiam si obtineant; remanent enim naturaliter, & ciuiliter obligati, si obtineant, sicut si succumbant: & ideò non læduntur, & sic nec sunt restituendi: de quo ibi latiùs per eundem. ¶In gl. quasi dicat nihil. &c. ibi[licèt hic in pupillo]hoc declara, vt no. in §. item inuiti. Inst. de cura. & in l. qui habent. §. si pupillus. ÿ. de tut.

Ex §. Ex locato.

SVMMAE.

1 *In contractibus bonæ fidei non veniunt vsuræ, nisi ex mora, & nisi aliud conuentum sit.*

1 §. Ex locato. ¶In contractibus bonæ fidei non † veniunt vsuræ, nisi ex mora, & nisi aliud conueniunt. h. d. ¶Vel sic. Ex solo pacto incontinenti apposito propter naturam contractuũ bonæ fidei, veniunt vsuræ secundùm formam illius pacti, quæ aliàs non venirent, nisi à tẽpore moræ. h. d. hæc pars, quæ clara est. ¶In glo. vt si conuenitur. in fi. Et sic not. sm̃ hanc decisionem, quod dies adiecta obligationi principali, quæ dicitur interpellare pro homine, & in mora constituere, l. magnã. C. de cõtrahẽ. & commit. stip. hoc operatur, nedum respectu obligationis principalis: sed accessoriè. hoc vult no. hic glo. cum iuribus hic alleg.

Ex §. Fiscus.

SVMMAE.

1 *Priuilegiatus succedens non priuilegiato, non habet priuilegium passiuè: sed actiuè habet pro tempore post successionẽ.*

1 §. Fiscus. ¶Debet legi cum seq. §. & h. dicit. †Priuilegiatus succedens non priuilegiato, non habet priuilegium passiuè: sed actiuè habet pro tempore post successionem. h. d. no. cum seq. §. ¶Pro euidentia præmitto vnum, qđ tex. iste decidit. ¶In gl. no. ergo. in fi. ibi[§. aditio.]Sol. vt no. ÿ. de reg. iur. ĩ l. heredẽ. vbi bona gl. & vide quod no. Dyn. extra de reg. iur. in c. si quis in ius alterius successerit. ĩ 6. & adde casum in l. 1. & 2. C. de hære. & act. ven. & quod Dy. ponit, & post eum refert Bart. in l. si maritus. in princ. ÿ. solu. matri.

Ex §. Eos, qui.

SVMMAE.

1 *Administratoribus Reipublicæ imputari non potest, si operarij, inter quos distribuerunt pecuniam Reipublicæ, ante francatam pecuniam aufugerunt, nisi participes ipsius fraudis inueniantur.*

1 §. Eos, qui. ¶Contra † administratorem, vel curatorem operum ciuitatis pro pecunia Republicę apud eos remanente, currit vsura re ipsa. h. d. ¶Not. hunc casum, maximè in ver. sed in ea. Ex quo videtur posse argui pro his, qui quotidie deputanť per Cõe super exequutione alicuius operis publici, qui pecuniam distribuunt inter diuersos operarios; vt licèt aliqui ex illis malè se habeãt, vel aufugiãt ante francatã illã pecuniã, de hoc nil posse imputari ipsis administratorib⁹, n si in eis inueniatur participiũ fraudis, vt probat hic text. notabiliter.

Ex §. Si dies.

SVMMAE.

1 *Testator si mandauit depingi figuram beatę Virginis in Dei honorem, vel altare, vel capellam construi, vel hospitale ædificari, & terminus non est ab eo positus, Episcopus debet præfigere hæredibus terminum, infra quem illud expediant.*

2 *In relictis ad pias causas, potest arctari quis nedum per iudicem ecclesiasticum, sed etiam per sæcularem.*

3 *Quantitas indeterminata non vitiat in legatis pijs.*

4 *Hæreditatis aditio non est necessaria in relictis ad pias causas.*

5 *Grauatus statuam, vel imaginem in aliquo loco ponere, an liberetur ab hoc onere, alio quocunque ponente.*

§. Si dies. ¶Si facto demãdato à defuncto, non sit præfixum tempus, tenentur hæredes ad exequendum infra tempus à Preside præfigẽdum, aliàs tenentur ad vsuras. h. d. ¶Et no. pulchrum ca-
1 sum, per quẽ videtur decidi, † quod si testator mandauit pingi figuram beatæ Virginis in Dei honorem, vel altare, vel capellã construi, vel hospitale ædificari, & sim. & termin⁹ non est ab eo positus, quod Episcopus debet hæredibus præfigere terminum, infra quem hæc expediantur, imò & in tali relicto(& hoc est extra literã) potest Episcopus se intromittere, ẽt nemine petente, vt no. Guil. in Spec. de test.
2 §. in primis. ver. pone nullus. ¶Et notãdũ est, † quod in talib⁹ relictis ad pias causas arctari potest quis nedũ per ecclesiasticum iudicem: sed ẽt per sæcularẽ: & vterq; habet temporalem iurisdictionẽ in laycos, probat. s. de pe. hære. ĩ l. hæreditas. §. fin. vbi casus no. facit quod no. Inn. extra de test. ĩ c. nos quidẽ. & Arch. 11. q. 1. ĩ c. Siluester. dicitur autẽ ad piam causam relictum quicquid pro anima relinquit, vt no. de leg. 2. ĩ l. si quis Titio. & C. de Epi. & cle. ĩ l. id qđ pauperibus. & idẽ est in eo, quod relinquitur pro incertis
3 ablatis, vt no. de priuil. ĩ c. 1. ¶Itẽ† in talibus relictis indeterminata quãtitas expendenda in illis, non vitiat, siue versetur publicus fauor, siue religionis. ÿ. de leg. 2. l. quidã in testamento. & ita potest ẽt hic dici, & ita audeo dicere, p quæ arguitur validitas legati relicti in redemptionẽ captiuorum, vel pro maritandis damicellis, & si non expressa
4 quantitate. ¶†Item(quod plus est) in talibus relictis concernentibus fauorem piæ causæ, non vr̃ ad eorum confir-
a mationẽ necessaria aditio hæreditatis. quod Bart. tenuit in l. eam, quam. C. de fideicõ. & in l. 1. C. de sac. sanc. eccl. in ipsius repetitione, licèt in lectura eius l. aliter videatur sentire; quia consuluit bona alicui adijci debere cã taliũ legatorum conseruandorũ. & idẽ vr̃ sensisse in l. alio. ÿ. de ali. & ciba. lega. de quo vide plenè per Guil. & Ioa. An. in Spec. de instr. edi. §. nunc verò aliqua. ver. sed pone. & scripsi plenè in q. mea, quæ incipit. Gifredus. sub qua respondet D. Io. de Imo. subtilissimus legum Doct. ¶Adde prædictis pro declaratione huius tex. quod si istæ statuæ, vel imagines, vel simile quid relictum nõ possent imponi in loco à defuncto statuto: non per hoc annihilatur legatũ, nec hæres quantitatem impendendã, lucrifacit: sed debet in similem causam in alio loco conuerti. Casus est not. in l. legato. ÿ. de vsuf. leg. per quam fuit consultum, quod si testator relinquit altare in certo loco ecclesiæ construendum, & ibi construi non possit(puta mandato Superioris, vel loci inhabilitate) quod construi debet in alio loco illius ecclesiæ, facit ad prædicta quod no. Inn. extra de test. in c. nos qui-
5 dẽ. ¶Vltimò posset addi de † grauato statuam, vel imaginẽ ponere, vel quid simile facere, an ab hoc onere liberet, alio quocunque ponente, de quo vide, quod not. Bart. in l. cum seruus. ÿ. de verbor. oblig. & hic punctum facio in l. euictis. exclusiuè.

ADDI-

ADDITIO.

a ¶Neceſſaria aditio. Adde, quòd etiã legata relicta ad pias cauſas non debentur ante aditã hæreditatem. Alex. in conſ. 354. incip. Statutis accuratè.verſi. pro hoc etiam Bar.in 2.vol. Et an talia ſint taliter priuilegiata, quòd non patiantur diminutionem Falcidiæ, vide Paul. de Caſtr. in conſ. 212. verſ. primum eſt. circa prin. in 1. vol. conſ.

Ex l. Euictis agris.

SVMMAE.

1 *Ablatiui abſolutè poſiti, inducunt conditionem.*

L. Euictis agris. ¶Conuentio de pretio certo tempore retento à vẽditore, facit vſuras currere ſine alia interpellatione. h.d. ad tex. ¶Vel ſic. † Ablatiui abſolutè poſiti inducunt conditionem, ad hoc alle. & concordat. ĩ. de condi. & demon. l. à teſtatore. ¶No. ex glo. 1. in fin. dic, & per hanc. l. dicũt quidam, quòd ſolus euẽtus conditionis, qui cõſtituit in mora, facit vſuras venire. Contrariũ communiter tenetur; quia euentus eiuſdem conditionis non poteſt obligationem purificare, & in mora conſtituere, arg. de ſol. l. ratum. & in l. quod dicim⁹. & hoc tenet Butri. ĩ. eod. in l. mora. vbi allegat hanc. l. Bar. ĩ. de verb. ob. in l. quotiens in diem. Cin. C. in quibus cauſis. in integr. reſtitutio. non eſt nec. l. in minorum. & Guiliel. in l. quod te. ſ. ſi cer. peta.

Ex §. Poſt traditam.

SVMMAE.

1 *Fortior eſt ratio quaſi moræ, quàm veræ moræ.*

§. Poſt traditam. ¶Incertitudo ſucceſsionis non excuſat debitorem à curſu vſurarum venientium ex quaſi mora, hoc ipſo, quòd percipit fructus rei. h.d. ¶In glo. idem erit. ibi [in quaſi mora] quæ committitur hoc ipſo, quòd inſequitur fructus rei: vnde ſtatim tenetur ad vſuram, etiã 1 ſi non fuerit, cui ſoluerit, & ſecundùm hoc not. † quòd fortior eſt ratio quaſi moræ, quàm veræ moræ, & aduerte, quòd hoc caſu talis vſura (etiam de iure canonico) videtur permiſſa; quia videtur intereſſe peti, & hoc firmat gloſſ. in l. 2. C. eo. facit quod gloſſ. etiam not. ſ. pro ſoc. ĩ l. ſociũ, qui in eũ. & extra eo. in c. conqueſtus. de qua tetigi. ſ. eod. ſuper Rub.

Ex l. Videamus.

SVMMAE.

1 *Commodum quodcunque, & intereſſe, largo ſumpto vocabulo, poteſt appellari fructus.*
2 *Colonus promittens domino certam quantitatem fructuum, an poterit deducere impenſam de fructibus.*
3 *Differentia inter fructus, & redditus. & an appellatione redditus partus etiam contineatur.*

L. Videamus. ¶Vbi fit mentio de fructibus, intelligitur in rebus, ex quibus fructus percipitur, ita poteſt allegari. Et tria facit. Primò. n. ponit quæſtio vſque ibi. [quid enim.] Secũdo ponit dubitationis ratio vſq; ibi. [quid igitur] Tertiò ponitur quæſtionis ſolutio, & iſta. l. directò concernit ſecundam partem Rubr. ſ. de fructibus, &c. ¶Not. ex iſto
1 tex. † quòd largo ſumpto vocabulo, omne cõmodum, & intereſſe poteſt appellari fructus: appellatur autem propriè fructus, quod ſupereſt, deducta impenſa. ĩ. ſolut. mat. l. fructus. & ibi no. Quod Ia. de Are. limitat verũ, ſi à lege pferat, vt ibi: fallit tñ in decimis. ex de decimis. c. tua nos. vbi licèt à lege proferat: non tamẽ, &c. ſecus ſi ab homine
a a. Ex quo dixit terminari, quòd † ſi colon⁹ promittat Do
2 mino certam partem fructuum, non poterit de fructibus impenſam deducere; quia hoc verbum, fructus, ab homine profertur. facit in argu. pro ſoc. l. cum duobus. §. ſi inchoanda. Sed aduerte; quia quando hoc verbum, fructus, profertur ab homine, videtur attendi, an referatur ad fructus pendentes: & tunc intelligatur de integris, nulla facta deductione. ſ. de vſu. l. ſi pendentes. in princ. & l. quotiens. §. ſi colonus. licèt glo. videatur aliud dicere in l. Iulianus. §. ſi fructibus. ſ. de act. emp. & ĩ. de iu. fi. l. fi. in fin. ¶Sed ſi referatur ad colligendos: tunc intelligatur, deducta impenſa. ĩ. de vſufru. leg. l. fundi Trebatiani. Et prædicta vera, quando verbum, fructus, indeterminatè profertur, ſecus ſi determinatè, vt. 10. corbes frumenti, vel vini ex illo: tunc enim non habet locum hæc diſtinctio. Si ergò ſtatutum dicat de corbe frumenti, vel vini tantùm ſolui, non deducentur impenſæ: ſecus ſi diceret de fructibus, vt patet ex præ-
3 dictis. ¶Differẽtia † aũt inter fructus, & redditus vide per Archi. 13. q. 1. in c. fi. & extra de elec. ĩ c. gñrali. in 6. vbi per Io. An. etiam aliquid; nam appellatione redditus etiã partus continetur.

ADDITIO.

a ¶Secus ſi ab homine. Adde ſi in alicuius hominis diſpoſitione facta fuerit mentio de fructibus integris, nunquid debeat intelligi abſque impenſarum deductione, Alex. in conſ. 133. incip. Super quæſitis. in 5. vol.

Ex l. Vſuras.

SVMMAE.

1 *Vtile per inutile in ſeparabilibus non vitiatur.*

L. Vſuras. ¶Inutilis adiectio vitiatur, & non vitiat. Hoc dicit. ¶Vel ſic
1 † Vtile per inutile in ſeparalibus nõ vitiat, de quo omnino vide, quod dixi. ſ. eo. in l. pecuniæ. in princip. & hic nihil aliud dicam.

Ex l. Sciendum.

SVMMAE.

1 *Mora non committitur per abſentem ex cauſa neceſſaria.*
2 *Soluentis intereſt poſſe fieri fidem de ſolutione.*
3 *Teſtimonium amicorum eſt optimum.*

L. Sciendum. ¶Iuſta dilatio excuſat à mora. ad hoc allega. ¶No. hanc l. vbi videtur caſus, quòd etiam in obligatione quantitatis difficultas excuſet quem ab obligatione ratione moræ committendæ, quod videtur contra opinionem communem not. ſ. ſi cer. pet. in l. quod te. de quo dicã. ĩ. eo. in l. mora. & hoc verũ in cõtractibus, vt hic: ſecus

in iudicijs. ſ. ſi quis cau. l. 2. licèt gloſſ. ibi dicat in iudicijs ſpeciale, & malè, ſecundùm Butri. qui eam reprehen-
1 dit per hunc tex. Item no. in l. ſed & ſi reipublicæ. † quòd per abſentem ex cauſa neceſſaria mora non committitur, & ſic nec videtur poſſe committi pęna: per quod dixit Pe. quòd euentus diei obligationis pœnalis contingens poſt mortem debitoris non facit contra eum pœnam committi, quando deceſſit non præuiſus, per l. iſtam: ſecus ſi deceſſit pręuiſus; quia tunc bene poteſt committi, & ita limitat l. ad diem. & quod ibi no. ȷ̃. de verb. obli. & hoc dictũ Pe. retulit Cin. in l. 1. in 11. q. C. de iur. emphi. Alij dicunt, quòd prædicta, & hæc l. procedunt, quando pœna venit committenda ex mora: ſecus ſi ex pacto ſine aliquo hæredis facto; tunc enim committitur ex curſu diei in illo debitore mortuo: & hæc differentia colligitur ex notatis per glo. in l. ſi cum militaribus. C. de reſti. mili. Et hoc ſequitur Bar. in d. l. ad diẽ. & eo. ti. in l. cum filius. §. in hac. ¶In
2 glo. 1. no. ergo, † quòd intereſt ſoluentis poſſe de ſolutione fidem facere, ſic dicitur intereſſe creditoris poſſe de debito fidẽ fieri. & hac ratione deciditur, quòd poteſt debitor arctari ad faciendum creditori inſtrumẽtum de debito. Ita dicit glo. no. in l. 2. in princ. ȷ̃. ſol. ma. Quod intelligo, quando de debito conſtabat per teſtes, vel ſaltem debitor confitetur illud, facit. l. 2. §. idem Varus. ȷ̃. de aqua plu. arc. aliàs ſi debitũ negaret, nec de illo aliqua appareret probatio, ſecus eſſet; quia nõ compelleretur, arg. C. de teſti. l. nimis graue. & quod dixi, quòd compellitur ad faciendum inſtrumẽtum, habet locum, etiam ſi iam factum foret amiſſum, vt no. glo. in l. chirographis. ȷ̃. de adm. tut. Et ſi nolit debitor eo caſu, quo tenetur, hoc inſtrumentũ facere, tenetur ad intereſſe, caſus eſt no. ſecundùm vnã lec. ȷ̃. de verb. obli. in l. ex ea parte, quẽ no. vbi Bar. facit mentionẽ de prædicta. in l. 2. ȷ̃. ſol. mat. ¶Secundò no. ex hac
3 glo. relata ad tex. † optimum eſſe teſtimonium amicorũ. ¶In glo. vt interſit. ibi [vt interſit ſolutioni] not. ergo ex iſto text. coniuncta hac gloſſ. in princip. quòd obligatus ad ſoluendum non tenetur ſoluere, niſi adhibitis teſtibus, & tabulario.

Ex l. Si quis ſolutioni.

S V M M AE.

1 *Non videtur eſſe in mora, qui habet iuſtam cauſam litigandi.*

L. Si quis ſolutioni ¶Non videtur eſſe
1 in mora, † qui iuſtam habet cauſam litigandi. h. d. iſtud prin. & per hoc tollitur contrarium hic. in glo. formatum. Sic ergo no. quòd iuſta cauſa ſolutionis differendæ excludit à perſona obligati moram: & facit iſte tex. ad no. in l. vtique. cum ſe. in princip. ſ. de rei vendi. & ſ. de peti. hære. in l. illud.

Ex §. Cum reus.

S V M M AE.

1 *Mora rei an noceat fideiuſſori.*
2 *Mora rei principalis licèt dicatur obligationem perpetuare, etiam contra fideiuſſorem, verum tamen eſt quò ad hoc, vt poſt interitum fideiuſſor teneatur, non vt perpetua fiat obligatio.*

§. Cum reus, ¶Mora rei principalis nocet tantùm fideiuſſori. h. d. hæc eſt vna regula, quæ probaẽ per l. mora. ȷ̃. de verb. oblig. No. ergo regulã iſtam, quòd mora principalis, &c. concordat. l. mora. hic alleg. hoc autem videtur verum, niſi mora creditoris præceſſerit quò ad fideiuſſorem, caſus eſt ſingularis, ſecundùm Dyn. & Bart. in d. l. mora. 2. reſponſo. ¶Sed certè ille tex. poſſet & aliter intelligi, ſcilicet quòd non obſtante mora creditoris, fideiuſſor teneatur de interitu propter moram rei ſequentem; quia tamẽ fideiuſſor ante obtulerat, ſuccurritur ſibi ſcilicet fide-iuſſori beneficio reſtitutionis in integrum ex clauſula ge-
1 nerali. ¶Item aduerte; quia quod dicitur, † quòd mora rei fideiuſſori nocet, &c. videtur verum, ſi eſt certum principalẽ non poſſe conueniri, vel ẽ renũciatum beneficio de fideiuſſoribus, in Auth. præſente. C. de fideiuſ. aliàs hodie non videtur fideiuſſor poſſe in mora conſtitui ante excuſſionem principalis. Ita dixit no. Bar. in alio loco in l. ſi ſeruum. §. nunc videamus. ȷ̃. de ver. oblig. facit, quod eo. tit. not. ȷ̃. in l. decẽ. & in l. fi. ſ. ſi cer. pet. & ſecundùm hoc ille. §. hodie eſſet correctus hoc reſpectu. Quod tamen ad illũ tex. non puto verum; nam Auth. præſente. & ſimilia iura videntur loqui, quando mora eſt commiſſa in omittendo: ſecus ſi in committendo; vt quia ante moram principalis ſpeciẽ debitã interimat: quo caſu de dolo teneẽ. ſ. de dolo. l. ſi fideiuſſor. & d. §. nunc videamus. Et idem videtur, etiã ſi poſt moram principalis occidat; nam occidendo impediuit ipſum poſſe offerre rem debitam. Præterea hoc caſu ſi principalis excuteretur, habet regreſſum contra fideiuſſorem occidentem, quod non eſt in caſu dictæ Auth. pręſente. & ſic his caſibus videtur, quòd ille. §. remaneat in
2 correctus. in quo tamen cogita. Adde prædictis, † quòd licèt dicatur mora rei principalis obligationem perpetuare, etiam contra fideiuſſorem: hoc tñ eſt verum quò ad hoc, vt poſt interitum fideiuſſor teneatur, non vt perpetua fiat obligatio, quaſi interrupta præſcriptio contra fideiuſſorem. gl. eſt ſingularis, & menti tenenda in l. cum quis. §. ſi quis pro reo. in fi. vltimę gl. magnæ. ȷ̃. de ſol. Quod tamẽ videtur etiã ſenſiſſe gl. in d. l. ſi ſeruũ. §. de illo. ȷ̃. de verb. obli. quæ incipit. Quantùm ad hoc, &c.

Ex §. Mora videtur.

S V M M AE.

1 *Interpellatio geſtoris an poſsit conſtituere debitorẽ in mora. Et quid de facta à procuratore ad lites. nu. 2.*

1 **§. Mora videtur.** ¶† Interpellatio procuratoris, qui eſſet geſtor negotiorum, conſtituit debitorem in mora. h. d. Sic ergo per interpellationẽ geſtoris conſtituitur debitor in mora. Item vbi ex parte debitoris requiritur nuda ceſſatio; tunc ibi conſtituitur etiam in mora per interpellationẽ geſtoris. l. prohibere. in prin. ȷ̃. quod vi, aut clã. quæ tertia eſt in ordine. ¶Quod limito verum quantùm ad hoc, vt debitor ad modum de interitu teneatur: ſed nõ quò ad hoc, vt incurrat pœnam; quia nec in procuratore hoc poſſet facere, niſi mandatum oſtendat. l. ſi quis inficiatus. ſ. depo. Et idem videtur dicendum in geſtore, ſi negetur geſtor per eand. l. Item quando interpellatio extraiudicialis non poteſt conſtituere in mora, ſed requiritur iudicialis geſtor, non conſtituit in mora; quia rem in iudicio non poteſt deducere. l. ſi pupilli. §. videamus. ſ. de negoc. geſt. & l. ſed ſi poſſeſſor. ſ. de pe. hęre. Sed certè nõ videtur,
2 † quòd interpellatio geſtoris conſtituere poſsit debitorẽ in mora (quicquid dicat hæc litera) nam geſtori ſolui poteſt.

test.l.verò circa fi.ÿ.de solu.ÿ.huius timore quidam dixerunt.§.hũc debere intelligi in eo cui posset solui,vt in tuto re,curatore,& si. Quod dictum posset esse in se verum:sed diuinat hic, & nimis hanc literam restringit. Quapropter dixit Pe.quòd interpellatio gestoris constituit debitorem in mora ratihabitione sequuta, vt hic, quod etiã destruit istum tex.vbi ratihabitionis nulla fit mentio. Quare Bar. dixit,quòd si gestor interpellat debitorem, vt sibi gestori soluat,non valet talis interpellatio,vt dictis.leg. quia nec ei solui potest,vt dixi: sed si interpellat pro domino solui: tunc si debitor,& creditor sunt eiusdem fori, valet eadem interpellatio, vt hic.Sed si alterius fori,non constituit talis interpellatio debitorẽ ipsũ in mora;quia ipse interpellanti nõ potest soluere,nec ad domũ creditoris isto casu tenetur ire. vt.š. de constitu. pec. l. item illa. quod no. ad intellectum, & limitationem huius.§.
2 ¶Ex prędictis† idem videtur dicendum in procuratore ad lites:cui solui non potest,vt eius interpellatio facta debitori, qui non est eiusdẽ fori,cuius est creditor, non constituat eum in mora; quia non est,cui soluat. Contrarium tamen videtur verius de iure; quia moram committit ex eo; quia elegit sine causa viam litigij.ÿ.de verb.obli.l.nemo.§.1. debuit enim protestari,quòd erat paratus soluere,non litigare. dixit tamẽ Bar.hoc casu(sub dubio forte) quòd lata sentẽtia,finietur illa mora,l.qui Romæ.§.pe.ÿ.de verb.obli.Sed contra eũ in hoc vltimo facit; quia secundùm hoc plus nocebit minor mora,quàm maior,quod est absurdum.Item condẽnatio ꝓderit reo,& nocebit actori,cõtra l.euidẽter.ÿ. de excep.rei iud.Item & actoris conditio per sententiam efficitur deterior,cõtra l.nõ solet.ÿ.de re.iur.& C.de iud.l.1. & de vsu.rei iud.l.fi.ÿ.de nou.l.aliã.& de exce.rei iud.l.cũ mater.§.hoc iure.cum simi.

Ex l.Qui scit fundum.

SVMMAE.

1 *Fructus,qui percipiuntur ex re communi,sunt communes.*
2 *Quasi possessio quomodo quæratur in incorporalibus.*
3 *Decima an sit soluenda de palea.*

L. Qui scit fundum. ¶Fructus ex semine non quæruntur:sed iure fundi,& corporis existentis in dominio,vel possessione cum bona fide,vel in vsufructu.h.d.vsque ad §.bonæ fidei. legam tamẽ vobis per partes.
1 ¶Vel sic.Fructus,† qui percipiuntur ex re communi, sunt cõmunes,ad hoc allegatur prima pars,& in hoc congruit,& diuiditur in duas partes. Primò loquitur in sciente alienum pro parte.Secundò in sciente alienum in totũ. Secunda ibi [& quemadmodum] No. ibi [non iure seminis,sed iure soli] &c.& ÿ.in §.proxi.ibi [quoniam in percipiendis]&c.pro quo arguunt quotidie practici, quòd si aliquis probet se iustè fructus ꝑcepisse ex fundo aliquo, videtur per hoc probatum, quòd illũ fundum possideat, licèt aliàs dicatur difficilis probatio possessionũ,vt no.ÿ. de verb.obli.ĩ l.stipulatio ista.§.ei,qui. Ad prædicta facit.
2 ÿ.de sol.l.Titia. vbi de hoc.† Quomodo autem quæratur quasi possessio in incorporalibus,& sic quomodo probet, vide plenè per Inno. extra de resti.spo.in c.literis. Itẽ qñ, & ex quibus quæratur quasi possessio excommunicandi, & priuandi, & per idem. c.ii. 3.Item quomodo,& quando quæratur quasi possessio iurisdictionis, & qui actus,& quæ es requirantur.Item quomodo perdatur,vide not. in glo.ꝑ Inno.de cap.mona.in c.cũ dilectus.¶No.hunc tex. qui quò ad acquisitionem fructuum, dicit ponderari ius soli,non seminis.Et sic videtur facere pro dicto Canonistarum dicentium,decimas deberi de fructibus, etiã semine nõ deducto,de quo est casus ex de decimis.ĩ c.tua nobis.
3 ¶†Cõsueuit autẽ dubitari,an de palea decima debeatur, quod puto;quia est in fructu.š.qui.mo.vsufr.ami.l. si fructuarius messem.

Ex §.In alieno.

SVMMAE.

1 *Domini appellatione non continetur bonæ fidei possessor propriè, & strictè sumpto vocabulo.*
2 *Fructuarius non facit fructus suos, donec sint positi in horreis, à quocunque sint percepti.*

§. In alieno. ¶Possessor bonæ fidei facit fructus suos à quocunque separentur, fructuarius non, nisi ipse percipiat, vel alius eius nomine.h.d.Et primò quæstio.Secundò,ibi [responди] ponitur responsio cũ argumento à simili. Tertiò,ibi [& ideo] ponitur ex prædictis quædam illatio. Quartò ibi[porrò] arguit de domino ad bonæ fidei possessorem. Quintò, & vltimò ibi[præterea]arguit à minori. ¶Nota regulam ibi [quoniam in percipiẽdis fructibus] &c. quæ alibi melior non reperit,& facit ad id,quod statim dixi.š. in princ.l.cui adde,quod dixi.š.eo.ĩ l.videamus.vbi vide.
1 ¶In glo.pœnæ.in fi.quasi dicat,† quòd propriè,& strictè sumpto vocabulo, appellatione domini non continetur possessor bonæ fidei,vt ibi: sed largo modo sumpto, possessor bonæ fidei æquipollet domino,vt hic & in cõtrario. ¶In glo.vt.š.de vsufruc.l.si fur.ibi [vel dic scilicet ita, ꝙ
2 idonea]&c. Secundum hoc ergo no. † quòd licèt fructus sint percepti quomodocunque,siue per alium,fructuarius non facit eos suos:donec sint in horreis reducti. Idem no.glo.de rei ven. ĩ l.ex diuerso.in princ. in gl. mag. circa prin.& l.si vsufr.messem.hic alleg.in fi.glo.secundùm vnã lect. glo. sed tu dic pro conclusione veritatis hoc non esse necessarium, quòd sint in horreis reducti; sed sufficit fructuario, quòd sint à solo separati à se, vel ab alio nomine suo: sed in bonæ fidei possessore sufficit à quocunque perceptos,& cuiuscunque nomine.& ita no.in d.l.vsufructuarius.in fi.primæ glo.Et hæc communis opi. Idem Bar.de Saly.in l.si pater.C.de vsufru.vbi plenè.¶In glos. etiam à furibus.ibi.[§.is,ad quem] intellige,vt.š.de vsuf. l.defuncta.& ibi declara.¶In glo.idem in colono.hoc sanè intellige,dummodo per eum sit merces soluta, vel aliter per dominum de mercede fides habita,vt dicit glo. in l.si seruus.la 2. §. locaui.ÿ. de fur. Ex qua collige talem doct.quòd vbicunque in contractu interuenit merces,nũquam ex illo contractu potest resultare cõmoditas acquisitionis fructuum;donec fuerit merces soluta,vel de ea fides habita,quod no.ad §.venditæ.Insti.de re.diui. & ad l. quod vendidi.š.de contrah.emp.

Ex §. Bonæ fidei emptor.

SVMMAE.

1 *Scientia superueniens rei alienæ non impedit, quò minus possessor faciat (percipiendo) fructus suos.*
2 *Mala fides non nocet in vniuersalibus, si conuentus habet titulum.*

§.Bo-

§. Bonæ fidei emptor.

¶Ad hoc, vt possessor faciat fruct⁹ suos, sufficit eũ ab initio habuisse bonam fidem, licet ex postfacto habuerit scientiã rei alie
1 næ.h.d.¶Vel breuius in modũ allegandi.† Superueniens rei alienæ sciẽtia non impedit, quò minus possessor faciat (percipiendo) fructus suos.h.d.¶In gloss.ergo. no. quòd bonæ fidei possessor.ibi[illud]quod intellige, & declara, vt dicam.ĩ.eo.in l.mora.¶In ead. ibi[fit autem malæ fidei]vt de fructibus teneatur, vt est casus.ĩ.eo.in l.videamus.§.in actione.cum si.¶In ea.gl.ibi [præscriptio interrumpatur] intellige de odiosa, & mixta.C.de rei ven.l.mora.& ibi no.& in l.vsucapione.de diuer.& tẽpo.præscrip. ¶In ea.glo.ibi [de rigore, econtra] soluit Iaco. de Ra. in contrario; quia tamen legum correctio debet euitari, aliter soluitur, vt sequitur.¶In ead.glo. ibi [vel potest dicere] hanc tenet Tho.de Forma. tamen, quia videtur resistere aliqualiter illi tex.ideo aliter soluitur, & tertiò, vt sequitur.¶In ead.glo.ibi [vel decennij] hanc tenet Dy.& Cin. in additionibus in contrario.¶In ead.gl.[iudicis officio] vnum no.quòd huic officio præscribitur triennio. Ita not. glo.singu.in l.sequitur.§.fructus.ĩ.de vsucap. quam bene no.¶In fi.eiusdem glo. ibi. [l. certum] vel quartò potest aliter solui, scilicet quòd id, quod in contrario dicitur, op ponendo, non ponendo dicit.& ita soluit glo.in contrario. & l. ex diuerso.in princ.in glo.mag.s. de rei vend.¶In ea.
2 glo.ibi [in pe.hære.] dic meliùs, † quòd etiam in vniuersalibus mala fides non nocet, si conuentus habebat titulum, aliàs secus.Ita no.glo. & meliùs in d.§. de eo autem. & ibi Ia.Bu.tenet.& est veritas.

Ex §.Nam & seruus.

S V M M AE.

1 *In acquisitione facienda per seruum possessum ex re possessoris, vel opera sua, sufficit possessorem ab initio habuisse bonã fidem.*

2 *In præscriptione longi temporis vitium testatoris nocet hæredis non habenti aliunde titulum, quàm à testatore: secus si habeat proprium tit.aliunde.*

§. Nam & seruus.

¶Idem vult, quod pars præ
1 cedens.¶Vel sic.† In acquisitione faciẽda per seruũ possessum ex re possessoris, vel opera sua, sufficit possessorem ab initio habuisse bonam fidem.h.d.¶In glo. vt.C.de rei
2 ven.in fi.vnum adde, † quòd in præscriptione longi temporis vitium testatoris nocet hæredi non habenti aliunde titulum, quàm à testatore: secus si habeat proprium titulum aliunde, tex.est singularis, & no.in l.an vitium.§.ex facto.ĩ.de diuer.& tempo.præscri.& nõ est alibi; & ideò singulariter no.in materia præscriptionum.

Ex l.Venationem.

S V M M AE.

1 *Quod ex venatione percipitur, non videtur esse in fructu fundi, nisi eius fructus in venatione consistat.*

L. Venationem.

1 ¶Quod † ex venatione percipit, non videtur esse in fructu fundi, nisi eius fructus in venatione consistat.

Ex l.Cum patrifa.

S V M M AE.

1 *Mora licèt sit delictum: tamen transit ad hæredem, & appellatur transmissibilis.*

L. Cum patrifa.

¶Mora semel cũ defuncto cõmissa, facit vsuram currere perpetuò, etiam cum hærede. h. d. ¶Vel sic. Mora transit ad hæredem, & mora appellatur
1 transmissibilis, ad hoc allegatur. ¶† Not. ergo moram transmitti, & est mirum; quia mora est delictum, vt not.s. si cer.pe.ĩ l.quod te.& de verb.obli.ĩ l. si ex legati causa.& ĩ.eo.in l.mora. Sed quia est cũ defuncto cõmissa, eius effectus durat: & porrigitur ad hæredem, facit quod no.in l.1. C.ex delic. defun.

Ex l.In pecudum.

S V M M AE.

1 *Hominum gratia omnia sunt inuenta.*

2 *Homo dicitur pretiosissima creaturarum.*

L. In pecudum.

¶Fetus non est fructus, & ideò non quæritur directò bonæ fidei possessori, nisi aliud appareat ex volunte testantis.h.d.tex.& glo. & cessant omnia contraria.¶No.hunc tex.in fi. quem notanter allegat Ia. Bu. quòd causa, & causatum non sit idem.¶Secũdò no. quòd
1 omnia hominum † gratia inuẽta sunt; vnde dicit Tullius. 2.de offi.[Scire debemus, quæ terra gignuntur, ad vsum hominum creari, homines etiam gratia hominum generatos, vt inter se alij alijs ꝓdesse possint.] Alibi autem dici-
2 tur † homo pretiosissima creaturarum.s. de ædil. edic. l. iustissimè.in prin.& ibi glo.Pronaque cũ spectent, &c. Ouidius metamorphoseos primo.¶In gl.non autem.ad fi.Tu dic aliter, & meliùs, vt ibi dixi.

Ex l.Placuit.

S V M M AE.

1 *Quod fit vltra debitum modum, ad modum reducitur.*

L. Placuit.

1 ¶Vtile per inutile nõ vitiatur. ad hoc alle.¶Vel sic. Id, † qđ fit vltra debitum modum, ad modum reducitur.h.d.vidistis.s.eo in l.pecuniæ.¶In gl.hoc verũ.ibi[aut]de quo dic vt dixi.s.eo.in Rub.¶In ea.gl.ibi.[s.eo.l.pecuniæ.]& hoc declara, per id, quod ibi dixi, qđ hic etiam posset repeti.

Ex l.Etiam.

S V M M AE.

1 *Ex nudo pacto debentur vsuræ ciuitati.*

L. Etiam.

1 ¶Ex nudo † pacto debentur vsuræ ciuitati.h.d.Et no. hanc.l.quę videt facere pro opi. Vltramon.de qua no.s.de pac.in l.iurisgentium.§.quinimò.vbi reprobant glo.dicentem, quòd quædam pacta vestiuntur legis auxilio; hoc enim (secundùm eos) non videtur verum; nam lex fauet alicui pacto nudo:

nudo:non tamẽ propterea vestit illud, sed bene potest agi ex illo pacto, licèt nudo, casus est hic, secundùm eos. Sed But.& alij dicunt ibi contra, quòd imò.l.vestit pactum, vt patet.C.de re.perm.ĩ l.ex placito.& s̃.de pac.ĩ l.legitima.
2 Et ideo dic, † ꝙ aliquãdo lex fauet pacto respectu ipsius pacti:& tunc ipsum vestit, & ex ipso vestimento agitur, & est commune vestimentum, vbicunque lex fauet pacto, vt pacto, vt.d.l.ex placito, & d.l.legitima. & hoc casu debet intelligi doctri.glo.in d.§.quinimò. Aliquando lex non fauet pacto, nec ipsum vestit: sed tamen contemplatione ipsius pacti actionem producit:& tunc pactum remanet nudum, & agitur ex lege, C. de dona.l.si quis argentum. Aliquando lex fauet pacto, nõ contemplatione pacti, sed personæ, vel rei: tunc non vestit pactum, & tamen ex ipso etiã nudo agit, & casus est hic, & C.eo.in l. frumenti. & ita tenuit But. Quod etiam tenuit Bart. in l.fideiussor obligari. §.fideiussor. j̃.de fideius.

L. Quod in stipulatione.

SVMMAE.

1 *Stipulatio continens incertam quantitatem vsurarum, non cõmittitur.*
2 *Incertitudo in fauorabilibus licèt quandoque non vitiet, in his tamen, in quæ odiosa sunt, semper inducit vitium.*

L. Quod in stipulatione.

1 ¶Stipulatio continens incertam† quantitatem vsurarum, non committitur.h.d.¶Vel sic. Adiectio incerta non tenet, nec aliquid operatur.h.d.¶No. † quòd licet in fauo-
2 rabilibus incertitudo quandoque non vitiet: in his tamen semper inducit vitium, quæ odiosa sunt, vt hic coniuncta gloss.

Ex l. Mora.

SVMMA

1 *Mora, nomen sumitur multis modis.*
2 *Definitio non cadit commoda in his, quæ ex qualitate facti variantur.*
3 *Verba enunciatiua quid importent in contractibus.*
4 *Denunciatio facta seruo debitoris, non constituit eum in mora.*
5 *Diei euentus constituit quem in mora.*
6 *Mora quando committatur. Et quid requiratur.nu.7.*
8 *Difficultas quando impediat moram.*
9 *Fructus veniunt à tempore moræ, quando peto, quod est meum.*
10 *Fur, & morosus æquiparantur.*

L. Mora. ¶Mora regulariter non committit sine interpellatione vera, vel ficta p diei appositæ lapsum, vel per litis cõtestationẽ: & si interpellatio est facta, cui nõ dẽt, vel vbi nõ dẽt, mora nõ cõmittitur, nisi interpellatio legitimè repetat, nec fit per respectum ad rem: sed ad personam.h.d. Et pro euidentia
1 præmitte, † quòd hoc nomen, mora, sumitur multis modis. Nam quandoque pro habitatione.C.de incolis.l.2.li.10. Quandoque pro quacũque dilatione, & tractu temporis, vt magna mora est de festo Natalis vsque ad festum Paschæ. Ita sumitur.C.de tempo.appell.in Auth.sed & his. Quandoque strictiùs sumitur pro dilatione pœnali: & sic prout mora sonat in delictum, & isto modo sumitur hic. hui' autem moræ hoc modo sumptæ' plures sunt species, de quibus hic in gl. ¶In tex. ibi [nõ ex re] idest eo ipso, quòd tu es debitor, ego creditor. ¶Ibi [rescripsit] confirmans prædicta. ¶Ibi [nulla] idest lege noua. ¶Ibi [quæstionẽ] scilicet lege veteri. ¶Ibi [domino] scilicet absen-
2 ti. ¶† Nota, quòd in his, quæ ex qualitate facti variantur, & sic variabilia iudicantur, nõ cadit commoda definitio. ¶Secundò no. ibi [si interpellatus] in prin.& j̃.ibi in fin. [repetendi debiti instantia] &c. per quem videtur decidi, quòd mora committatur demum per dispositionem, non enunciationem. vnde non sufficit, quòd creditor dicat debitori, ego indigeo fortiter illa pecunia, vt videatur debi-
2 tor interpellatus; † quia talia verba enunciatiua in con-
3 tractibus nihil important, nisi esset talis persona, cui propter reuerentiam sic loqueretur creditor, arg. j̃. de fur. l. pe.& qua.rerum actio nõ datur.l.1.§.1. Et hoc tenuit Pe. in l.in minorum.C.in qui.cau.vt ibi refert Guil.in 7.q. sed contrarium tenuit Iac.de Ra. quem Barto. sequitur in l.si quis mihi bona.§.pater filium.j̃.de acquir. hære. ¶Item
4 no.† quòd denunciatio facta seruo debitoris, non constituit eum in mora. Item si procuratori debitoris denuncietur, si non habet generale mãdatum cum libera, argu.s̃.de tribu.l.procuratoris.in prin.& not.per Dy.in simili.j̃. de ope.no.nun.in l.de pupillo.§.nunciationẽ.in glo.quæ incipit.hoc ita si fabri, &c.& ibi ĩ additionibus, & hãc partẽ etiam tenuit Cin.in d. l. in minorum. in 2.q. ¶Item not. tex.hic [omissa esset repetendi] &c. propè finẽ, qui requirit nouam interpellationem domini reuersi: quãdo fuit facta absenti: videtur autem hæc instantia remissa, si creditor à debitore recepit res aliquas pignori, vel etiam vt eas pignoret apud alium, & ita tenuit Ia.de Ra.& Pe.& inducunt in arg. s̃. de pac. l. qui in futurum. quod & Cin. sequitur in d.l.in minorum. 8.q. ¶In glo.2. quæ incipit. sed quis dicitur.ibi [respondeo, potest dici debitor] &c. Vnũ no.quòd si sit debitor interpellatus, pone hic Bon. vt soluat Florentiæ, vbi constituit se soluturum, videtur ritè interpellatus, secundùm Pet.& Cin.in d.l.in minorum. in 4. q. ¶In ead.ibi [subaudi, & tempore] &c. ¶Ibi. [l.si soluturus] potest etiam & interpellatio fieri die feriato, vt debitor soluat die non feriato, secundùm Pe. & Cin. in d. q. ¶In glo.magna.ibi [cum quis maior, circa prin.] Innuit ergo minorem non posse interpellari, & in hoc malè, secundùm Doct. quia etiã minor cũ tutoris auctoritate interpellari potest.j̃.de verb. obli. l. sed & si stipulatus. & hoc tenet Cin.& Doct. ¶In ea.glo.ibi.[§.pupillo.] Sol.ibi potest in mora constitui interueniente tutore, sine eo non, & ita est intelligenda ista gloss. secundùm Butri. ¶In ead. ibi [per
5 diei appositæ lapsum.] No.ergo, † quòd euentus diei cõstituit quem in mora: secus autem est in euentu conditionis, qui cum purificet obligationem, est iniquum, quòd eo puncto, quo quis obligatur, constituatur in mora. j̃. de solu.l.quod diximus.& s̃.de consti. pec. l. promissor Stichi. §.1.pro hoc etiam; quia euentus diei ideo constituit; quia debitor est certus se debere, & diem venire, & ideo debitor se debuit præmunire, & facere se promptum ad tũc soluendũ, j̃.de verb.oblig.l.centesimis. Sed hoc cessat in debitore conditionali; quia ignorat conditionem euenire, & se futurum debitorem. Item quia, cum vt plurimum cõditio impleatur, debitore ignorante, non debet eius euentus in mora constituere; quia tunc nescit se debere. s̃. si cer.pe.l.quod te. Nõ ob.l.quotiẽs in diem.j̃.de verb.obli. quòd ibi dies euenit, & tamen intellige, quòd per interpellationem contracta est mora: quæ tamen interpellatio in obligatione in diem fit per cursum diei. Item nec obstat. s̃.eod. l.euictis.vbi etiam aliquid dixi de hoc; quia ibi re ipsa

ipsa mora contrahitur, secundùm Bar. Vel ibi fuit apposita dies ad solutionem fiendam, secundùm Butri. qui de hoc articulo tangit, de quo per Guil. in l. quod te. & Ci. in prædicta. l. in minorum. in 7. q. & Bar. in d. l. quotiens in diem. ¶ In ead. ibi [vel per litis contestationem] innuit ergo glo. quòd sine interpellatione non contrahatur mora: quod non est verum, vt. d. l. in minorum. secundùm Ci. ibi: sed certè hæc glo. loquitur de communi mora. ¶ In ead. ibi [cum intelligat se debere.] Innuit ergo, quòd mora cõmittatur in debitore tantùm. Sed Vltramontani contra; quia ex parte creditoris potest committi. s. de peri. & commo. rei ven. l. illud. & s. manda. l. si hominem. quod & Ci. sequitur. ideo aliter moram definiunt, vt statim dicã.

6 Nam Ia. de Ra. & Pet. dicunt aliter definiendam, † & sic mora est, cum quis legitimè interpellatus, vel pro interpellato habitus cum intelligit, vel intelligere debet se debere: nec est omissa debiti repetẽdi instantia, si sine causa solutionem, vel restitutionem, vel receptionem distulit. Posset tamen secundùm Modernos aliter definiri. Mora est debiti soluendi, vel crediti recipiendi à iure improbata, & punita dilatio. Committitur autem hæc mora ex parte debitoris, quando debitor adultæ ætatis sciens, & scire debens se debere interpellatus legitimè id, quod debet, sine iusta causa distulit, aliàs differt soluere. Dicunt autem de ætate adulta propter pupillum, qui solus interpellatus non constituitur in mora. d. l. si ex legati causa. & sequen. & de regu. iur. l. nulla mora. & tetigi etiam. s. Requiritur autem, quòd sciat, vel scire debeat propter casum. l. quod te. s. si cer. petatur. Et quando dicatur scire, ibi no. in

7 glo. fi. † Item requiritur interpellatio legitima; quia debet esse facta congruo loco, & tempore, vt hic in 2. gloss. Aduerte tamen, quòd hæc congruitas loci, & temporis requiritur in interpellatione, quam facere debet creditor, vt in debito puro: secus in debito in diem; quia dies interpellat, & constituit in mora, siue fuerit expressus. j. de ver. obli. l. quotiẽs ad diem, & de act. & obli. l. traiectitiæ. §. de illo. & l. magnam. hic alle. siue tacitè à lege subintellectus præter partium conuentionem. C. de iur. emphy. l. 2. & de loc. c. potuit. & no. gloss. in l. mora. j. solut. matr. hoc tamen, quod dixi de interpellatione diei, intellige verum: quando debitor tenetur portare debitum ad domum creditoris, aliter non, quod quando sit, dic, vt plenè not. s. de consti. pe. in l. item illa. in prin. ¶ In ead. ibi [sine causa distulit] vt quia bene potuit soluere, aliàs difficultas excusat debitorem ab obligatione committenda ratione moræ. s. eod. l. sciendum. Et per hoc reprobatur quorundam opi. s. si cer. pet. in l. qđ te. & sic sentit indistinctè difficultatem impedire moram.

8 † Circa quod dixi, quòd si in obligatione est factum indistinctè, difficultas impedit morã, l. si vehenda. §. pe. s. ad leg. Rod. de ia. & l. 1. §. frater. j. de col. bo. etiam si fuerit iurata. extra de iureiu. c. breui. Sed si in obligatione est datio: tũc si debetur species, difficultas impedit moram. d. l. quod te. & de leg. 1. l. cum seruus. & l. cum res. in prin. secus si quantitas debeatur; nam licèt debitor nunquam possit pecuniam debitam congregare: tamen in mora constituitur. j. de verb. obli. l. continuus. §. illud. Nam si debitorem nõ excusat casus, vt. l. incendium. C. si cer. pe. multò minùs difficultas. & hãc partem tenuit Bar. in d. l. quod te. Sed certè non videtur differentia inter obligationem speciei, & quantitatis. ¶ Primò, quia in obligatione dandi speciem, difficultas impedit; ergo & in obligatione dandi quantitatem per identitatem rationis; ergo, &c. j. de verb. obli. l. à Titio. & ad l. Aquil. l. illud. ¶ Secundò pro hoc inducitur; quia cui non congruit definitio, nec definitum. l. 1. §. dolum. s. de dolo. sed definitio moræ non videtur continere non volenti soluere quãtitatem; quia mora est (vt dictum est) delictum culpabile, quæ mora non potest imputari non volenti soluere. ¶ Tertiò pro hac parte adducitur casus. l. diuortio facto. 2. respon. s. de neg. gest. ¶ Quartò videtur facere. l. Thais. §. 1. j. de fideicomm. liber. sic inducendo; quia ibi quantitatẽ tenetur soluere hæres pro liberando pignore, licèt Bar. dixerit, quòd factum luitionis ibi erat in obligatione respectu seruorum: sed de hoc non videtur curandum, cum luitio sit facienda per solutionem quantitatis, qua facta (vt antecedens) sequitur luitio, & consequens. Quintò pro hoc inducitur glo. in l. vinum. in prima sol. ad l. fi. s. de tritica. ¶ Sextò pro hoc facit. s. eod. l. sciendum. vbi videtur casus inducta. s. per Butri. ¶ Septimò pro hoc videtur casus extra de electio. i c. cupiẽtes. §. si verò discordia. & §. se. 2. responso. in 6. Ad contraria autem, hoc tenendo, respõde, quòd difficultas obligationem iam contractam nõ vitiat, d. l. continuus. & l. incendium. sed contrahendam, vel augendam ex mora bene impedit, vt hic in glo. & no. in d. l. qđ te. ¶ Nec ob. de verb. obli. l. in illa stipulatione. vbi difficultas non impedit pœnalem stipullationem committi; quia ibi erat committenda, non ex mora: sed ex solo conditionis euẽtu; & ideo, conditione veniente, committitur: licèt nulla mora præcesserit, sic & alia est differentia, an pœnalis stipulatio vsurarum committatur propter moram, an ex stipulatione propter stipulationem, vt l. lecta. §. fi. s. si cer. peta. vbi casus. ¶ Prædicta autem intelligo, quando difficultas aderat tempore obligationis, vel postea interuenit sine eius dolo, vel lata culpa: aliàs secus. Ita no. in d. l. quod te. vbi hoc dixi. ¶ In ead. in fi. 2. partis, ante ibi [tertium habet effectum] in stricti enim iuris iudicijs nõ veniũt citra stipulationis vinculum. C. eo. l. quamuis. sed in bonæ fidei veniunt ex stipulatione, & ex pacto. s. deposi. l. Lutius. & ex mora, vt hic, & ex quasi mora. s. eo. l. 2. §. 1. secũdùm Butri. in his verbis. ¶ In ea. ante vers.

9 quartum habet. In hoc membro dic latiùs, † quòd si peto quod est meum, veniunt fructus à tempore moræ. l. videamus. §. si possessionem. hic alleg. & s. de rei ven. l. Iul. scribit. vbi casus directò. Sed si peto, quod non est meum, sed fuit: tunc aut fructus veniunt iure actionis, & consideratũ tempus obligationis contractæ. l. debiti. 1. responso. s. de cõd. indeb. & l. in summa. §. ei, qui. & ibi no. eo. tit. & j. eo. l. videamus. in prin. Aut veniunt fructus officio iudicis: tunc à tempore moræ. j. eo. l. videamus. vbi casus. Sed si peto, quod nec est, nec fuit meum: tunc dic, quòd si agatur actione stricti iuris: tunc veniunt à tempore litis contest. l. cum fundus. in princ. s. si cer. pet. & d. l. videamus. §. actionem. Sed si agatur actione bonæ fidei: tunc à tempore moræ. l. 3. §. in hac. s. cõmo. & d. l. videamus. §. ex causa. & hæc verba no. quia per ea declaratur, quod glo. tangit. i d. l. qđ te. & l. in hac. s. de triti. ¶ In ea. ibi [ipse depositarius tenetur.] Circa hunc articulum dic, quòd si loquimur in reali, procedit, quod sequitur in glo. sed si in personali, de qua loquuntur iura hic allegata in ista prima parte glo. dic. Aut in actione descendente ex delicto, & non adhibetur illa distinctio, an esset eodẽ modo peritura penes actorẽ, vel non. l. 1. §. rectissimè. & l. meritò. j. de vi, & vi ar. & l. 1. C. quod me. causa. & C. de fur. l. subtracto. fallit in l. si cũ exceptione. §. quòd si homo. s. quod me. cau. ex eo, quòd ibi tenebatur ad triplum. Aut loquimur in obligatione personali descendente ex contractu, vel quasi, & in hoc sunt opi. de quibus per gloss. in d. l. quod te. Communis opi. est cum glo. hic, & ibi, quòd non adhibea

10 tur illa distinctio: & per istam opi. adducitur; † quia fur, & morosus æquiparantur. l. in re furtiua. §. pe. s. de cond. fur. &

& l. inter ſtipulantẽ. §. pe. ȷ. de verb. ob. Sed fur ſemp, & in diſtinctè tenet, l. in re furtiua. ff. de cõd. fur. & l. 1. C. quod me. cau. & l. ſubtracto. C. de fur. Guil. de Cu. tñ aliter in d. l. quod te. & Vltram. quos Cy. refert in l. ĩ minorũ. in 9. q. C. in quib. cau. in integ. reſti. de quo Bart. tangit in d. l. quod nemo. ȷ. de verb. ob. §. 1. ¶ In ead. ibi. [l. itẽ ſi verbe ratum] poteſt eſſe ratio; quia conuentus rei vendicatione, non eſt obligatus, vt Inſt. de actio. §. 1. dic tamen in hoc articulo plenius. Aut poſſeſſor fuit omni tempore bonæ fidei: & tunc indiſtinctè de interitu non tenetur. ſ. de peti. hæred. l. illud. & l. videndum. vbi caſus. Aut fuit omni tempore malæ fidei, & indiſtinctè tenetur, vt ibidẽ probatur. Aut non fuit omni tempore malę fidei; quia ab initio habuit bonam fidem: & tunc diſtinguitur, an habuit iuſtã cauſam litigandi, vel non, vt hic in glo. & pleniùs in d. l. ſi verberatũ. ¶ In ead. glo. ibi [l. fi. §. præterea. C de iu. dot.] Sed poteſt dici ſecundùm Butr. ad illã, quòd ibi appoſita eſt dies legalis, quæ interpellat pro homine, & ſic nõ ponit caſum ſpecialẽ, imò regulare, ſic no. ad intellectum illius leg. ¶ In ead. in fi. totius. In hoc vltimo latiùs cõclude, aut ſtipulatio interponitur animo nouandi, aut non. Primo caſu, aut fuit actum tacitè, vel expreſsè, ꝙ effectus præcedentis moræ non tollat, & non tollitur, caſus eſt no. in l. eum, qui. §. fi. ȷ. de verb. obl. ſecũdùm quartã lect. quã ibi tenuit Dy. Aut nihil fuit actum, & tunc dic, ꝙ ſi ſecũda ſtipulatio fuit pura, prima mora tollitur. l. parui. hic alleg. ſed ſi fuit conditionalis: tunc aut res præſens: & tollitur effectus præcedentis moræ. l. quotiens. ver. vnde Marcellus. ȷ. de noua. ȷ. vbi bonus caſus ad hoc. & de ſolu. l. q. decem. §. idem reſpõſum. hic alleg. Aut nõ erat res præſens: & tunc nõ tollitur, caſus eſt in dicta l. eum, qui. §. fin. ȷ. de verb. oblig. ſecundùm vnam lect. ¶ Secũdo caſu, quando ſtipulatio interponitur non animo nouandi, dic, quòd ſi res eſt pręſens, tollitur præcedens mora, aliàs nõ, dicta l. qui decem. §. 1. ſecundum lect. gloſſ. in l. parui. quam Docto. communiter ſequuntur, & Bar. tenet in d. l. eum, qui. §. fin. ¶ In gloſſ. dando. quæ eſt fi. in hoc prin. no. ex ea, ꝙ ſufficit ſemel interpellari, vel offerri. pro hoc videtur text. de leg. 2. in l. Titia Seio. §. 1. & quod vi aut clã. l. 3. §. 1. & de oper. nou. nunc. l. cum procurator. §. 1. In oppoſitum, ſcilicet quòd ſæpius fieri debeat, videtur tex. in l. qui Romæ. §. cohæredes. & §. Seia. ȷ. de verb. obli. ibi [ſæpius teſtato.] & ſ. mand. l. mandato Titij. §. ille. & de mino. l. Aemilius. in princ. & ſ. de pigno. actio. l. ſi cõuenerit. la 1. Sed prima pars verior per iſtam gl & iura. ſ. alleg. ¶ Nec obſtat. §. cohæredes. & ſim. iura. quia denotant facti accidentiã, fallit in caſu dictæ. l. ſi cõuenerit. quæ ponit caſum ſpecialem. Nec ob. etiam. §. Sæio. vbi vide per Bart. qui hoc approbat.

ADDITIO.

a ¶ Debitor interpellatus. Adde, quando, & in quibus caſibus requiratur vna interpellatio, Alexand. in conſil. 80. incip. Stantibus his. in 4. vol. per totũ conſil.

Ex. §. Bonæ fidei.

SVMMAE.

1 *Pater licèt conueniatur actione bonæ fidei nomine filij: tamen propter ſuam moram non conuenitur ad inſtar fideiuſſoris, licèt de interitu teneatur ex ſua mora.*

1 L. Bonæ fidei. ¶ Licèt pater † conueniatur actione bonæ fidei nomine filij: tamen propter ſuam moram non conuenitur ad vſuras ad inſtar fideiuſſoris, licèt de interitu teneatur ex ſua mora. hoc dicit ſecundùm verum intellectum. Et pro euidentia huius partis præmitte, quòd legitur, & not. in l. cum filius. in princip. inf. de verbor. oblig. ¶ In gloſſ. 5. ibi. [in l. cum filius. in princip.] In quibus autem pater æquiparetur fideiuſſori, & in quibus eius obligatio differat ab obligatione fideiuſſoria, vide no. per Dy. & Bar. in d. l. cum filius.

Ex. §. Sed ſi duo rei.

SVMMAE.

1 *Mora vnius rei an præiudicet alteri, ſi non ſunt ſocij.*

2 *Debitor interficiens rem debitam, an ſit ſemper in mora.*

§. Sed ſi duo rei. ¶ Mora vnius ex conreis non nocet alteri, quò ad obligationem augendam. h. d. ſed quò ad perpetuandam ſic, l. mora. ȷ. de verb. oblig. & ita dicit
1 But. & per hoc ſoluo vnum eius contrariũ hic, vel ſic. † Mora vnius rei non præiudicat alteri, ſi non ſunt ſocij, & fideiuſſor interimens ſpeciem debitam, poſt eius moram tantùm tenetur vtili actione. hoc dicit, tam in primo, quã in ſecundo reſpon. ſecundùm verum intellectũ. ¶ In glo. imò videtur ꝙ ſic. ibi. [ſecundùm Io.] dicuntur aũt ſocij, quando actum eſt inter eos, ꝙ omne commodum, & incõmodum ſit cõmune. ȷ. ad l. Fal. l. in lege Falcidia. & hanc ſol. videtur firmare gloſſ. in l. in condemnatione. §. 2. de regul. iur. & Dyn. in dicta l. mora. de reg. iur. in 6. & Bar. eam firmat in contrario. tenete ergo iſtam, quòd fiat diuerſitas, ſint ſocij, an nõ. ¶ In gloſſ. fin. in fin. conclude ergo prædicta: quia aut fideiuſſor interficit poſt vtriuſque moram, vel ſaltem rei principalis: tunc tenetur directa, d. l. mora. primo reſponſo. & l. ſeruum. §. nunc videamus. eodem titul. & hic in fin. gloſſ. Aut interfecit ante moram principalis, poſt moram tamen ipſius fideiuſſoris: & tunc tenetur vtili, d. l. mora. in fin. & hic in fin. vbi caſus. Aut ante moram vtriuſque, & tunc (quia actio non ſupereſt) datur de dolo, d. l. ſi fideiuſſor. & hæc eſt vera, & communis concluſio, quam gloſſ. ſentiunt hic, & ibi, & quã Bar. & Dyn. in d. l. mora. ¶ Nec obſt. prædictis, ſi dicatur, quòd non poſsit ſequi ante moram interitus, cũ ſemper occidẽdo ſit in mora, d. l. ſi ſeruũ. 1. reſp. ȷ. de ver. ob. q̃a rñde, vt ſẽtit gl. in cõtrario, ꝙ iſtud procedit in principali: ſecus in fideiuſſore. Bart. tñ fatetur hoc poſſe procedere ſm̃ iura hodierna, ſm̃ quę prius conueniri debet reus principalis, vt in Auth. præſente. C. de fide iuſſ. & in corpore vnde ſumitur. Sed ſecũdùm iſta tẽpora, ſecundùm quę fideiuſſor ante poterat cõueniri, dic, quòd non videtur ratio differentiæ inter principalem, & fideiuſſorẽ. Ideo Ia. de Are. & Old. dicunt, quòd in l. fideiuſſor. erat debitor in diem: ante tñ diẽ nõ põt in vera mora cõſtitui, d. l. cum filius. ȷ. de ver. ob. in fi. Sic nec in ficta, ſcilicet occidendo ante diem; cũ in actu interficiendi conditio non purificetur, vel dies, ſub qua debeatur, & ideò datur de dolo. Nec ob. l. eũ, q. §. fi. ſecundũ vnã lect. ȷ. de verb. obl. q̃a ibi in primo actu interficiendi purificabatur obligatio in
2 terfectoris. Et ex his conclude, ꝙ quãdoq; debitor interficit rem debitam, poſtquam ceſsit, & venit dies obligationis, & ſemper eſt in mora, d. l. ſi ſeruum. in prin. & l. mo

ra.in fi.de verb.obl.Quandoq; occidit ante diem:& tunc, si in actu interficiendi non purificatur conditio, seu dies: non est in mora interficiendo;& ideo de dolo cõuenitur. Quandoque in ipso actu interficiendi purificatur praecedens obligatio: & tunc occidendo, constituitur in mora. d.l.eum,qui.§.fi.& hoc ẽt sequitur Bar.in d.l.mora.

Ex l. Si bene.

SVMMAE.

1 *Officiales publici quid agere debeant circa exactionem pecuniae publicae.*
2 *Officiali licèt sit tributa potestas exigendi, non tamen per hoc debet esse nimis acerbus, & rigorosus in exigendo, debitorẽ statim in carcerem detrudens, fustigans, vel alio inconuenienti modo eum affligens.*
3 *Officiali publico imputandum est, si collocet pecunias penes minùs idoneum sine pignore, vel fideiussoribus idoneis.*

L.Si bene. ¶Pecunia publica bene collocata, remoueri nõ debet, maximè quando commodum parit:alia verò exigi potest ciuiliter tantùm.h.d.& magis moralis est,quàm subtilis.vnde no.
1 verba literae.¶No.hãc l. primò in eo,qđ monet † officiales publicos, quid agere debeant circa exactionem pecu
2 niae publicae.¶Secũdò no.† ꝙ licèt officiali sit tributa potestas exigendi: non tamen debet esse nimis acerbus, vel contumeliosus:& sic patet, ꝙ non debet statim debitorẽ in carcerem detrudere, fustigare,vel alio modo inconuenienter affligere,quem casum multùm no.contra exacto-
3 res.¶Tertiò no.imputari † officiali publico deputato ad pecunias collocandas, si eas locet penes minus idoneum, vel sine pignore,vel fideiussoribus idoneis.

Ex l. Vsurę.

SVMMAE.

1 *Vsurae, & fructus non differunt, quantum ad contractum bonae fidei, quia vtrunque venit à tempore morae.*

1 L.Vsurę. ¶Quantum† ad contractum bonae fidei nõ differunt vsurae à fructibus; quia vtrunque venit à tempore morae.h.d.Et haec est vera conclusio,& adde quod dixi in l.in fideicõmissi. in princ. ſ.eod.¶In gl.1.in fi.de quo dic,& vide.ſ.eo.in l.mora.in princ.vbi not.& no.de trit.l.in hac.ſ.

Ex l. Lite contestata.

SVMMAE.

1 *Vsurae veniunt à tempore litis contestatae.*
Item & quando veniant à tempore morae, & etiam obligationis contractae.num.2.

1 L.Lite contestata. ¶Vsurae† veniunt à tẽpore litis contestatae.h.d.¶In glo.1. ibi [secus in contractibus stricti iuris] haec vera, quam firmat glo. Cin. & Butr. in l.pecuniae.hic alleg. vbi glo. dicit hoc esse notandum. ¶In ead.ibi [l.indebiti.] Aduerte tamen; quia si veniunt
2 † iure actionis, vt in casu d. l. pecuniae. veniunt nedum à tempore morae,sed ẽt obligationis contractae,vt ibi.& eo. tit.l.in summa.§. ei qui.Sed vbi veniũt officio iudicis,(qđ est regulare) tunc veniunt à tempore contestatae litis tantùm,l. si fundus. in princ.ſ.si cert. pet.& l. videamus.§.si actionem.ꝫ.eo.ti.vbi etiam de hoc,& dixi ſ.eo.in l.mora.in prin.vbi latiùs de hoc.

Ex l. Prędiorum.

SVMMAE.

1 *Pensio iudicatur in fructu, & acquisitio ex re.*

1 L.Praediorum. Pẽsio† iudicatur in fructu. ad hoc alleg. facit l. vsus pecuniae.hic alleg. & iudicatur acquisitio ex re,vt dicit glo.not.in l.liber homo.in prin.ꝫ.de verb.obl.& extra de vsu.in c.quamquã.in 6.quod est vtile ad l.quod procurator ex re.ſ.de procur.

Ex l. Et in contraria.

SVMMAE.

1 *Domini interesse dicitur non pati venditionem, neque missione bonorum.*
2 *Vbi à lege dicuntur venire vsurae, nec ab ea taxantur, in dubio intelligitur de his, quae in regione frequentantur, & in dubio de minoribus.*

L. Et in contraria. ¶In actione negotiorũ gestorum contraria, quae gestori datur, veniunt vsurae,vt vsurae, & etiam vt interesse.h. d. Ex hac l.not.ꝙ dicitur inte-
1 resse † domini non pati venditionem, neque missionem
2 bonorum. ¶ Secundò not.† ꝙ vbi à lege dicuntur vsurae venire,nec taxantur per eam, in dubio intelligitur de his, quae in regione frequentantur, & in dubio de minoribus. ꝫ.de adm.tut.l.tutor,qui repertorium.§. ex caeteris.facit supra.eod.l.1.in princ. & quod ibi not.

Ex l. Videamus.

SVMMAE.

1 *Actio Fauiana cui detur, & cui Pauliana.*
2 *Restitutio, verbum importat restitutionem plenariam.*

L.Videamus. ¶Fructus rei traditae pro matrimonio contrahẽdo, eo non contracto,cõdicuntur, similiter & fructus indebitè soluti.i.rei ĩ debitè solutę,vel cã mortis donati.i.rei donatio,& eorum,quae per Fauianam à patrono reuocatur. vel per Paulianam à creditoribus,vel rei per metũ extortae.h.d.vsque ad.§.si actionem.¶Vel sic. Si peto,quod nõ est, sed fuit meum: si fructus veniunt iure actionis,veniũt nedum à tempore morae:sed etiam obligationis cõtractę. Sed si veniunt officio:tunc à tempore morae tantũ.h.d. Et ideò facit secundùm But.quia primò loquitur,quãdo peto,qđ fuit meum actione personali, vsq; ibi [in Fauiana] ibi, qñ peto,qđ fuit quasi meũ.¶In tex.ibi [in Fauiana]
1 † quę soli patrono datur ad reuocandũ alienata, per l.libertum in fraudem sui. ¶Ibi[Pauliana] quae dat creditori tantũ,de quo plena glo. in l.1.ꝫ.si quid in fraudẽ cred. Not.ꝙ dixi in secundo summario.¶Secundò no.in.§.Fa
2 uiana.† ꝙ verbum, restituere, importat restitutionẽ plenariã,concor.de verb.sig.l.fi.& alia iura hic in glo.allegata.

quod

quod est vtile ad diuersas dispositiões, quibus hoc verbũ insertum reperitur. ¶In glo. etiam ante litem contestatam. ibi [in alijs non est] hoc intellige saluo interdicto, quod vi aut clam, vt probatur in l. semper. §. in hoc interdicto. ꝟ. quod vi, aut clam. & per glossam in l. 1. §. ex die. hic alleg. & est casus. ꝟ. ead. l. §. interdicto.

Ex §. Si actionem.

SVMMAE.

1 *Si peto quod non est, neque fuit meum, in actione stricti iuris veniunt fructus à tempore litis contestatæ tantùm, in bonæ fidei verò veniunt à tempore moræ.*

1 §. Si actionem. ¶Si peto, † quod nõ est, neque fuit meum: tunc in actione stricti iuris veniunt fructus à tempore contestatæ litis tantùm: sed in bonæ fidei veniũt à tempore moræ. h. d. Et hoc probatur. ꝟ. per multa exempla in effectu vsque ad. §. si dos. ¶No. hic in vers. si possessionem naturalem. verbum, ex quo patet simplicẽ detentionem, quæ est penes depositarium, vel commodatarium, vt l. licèt. §. rei. s. depositi. & l. rei cõmodatæ. s. commo. appellari naturalem: & sic videtur facere contra eos, qui dicunt detentionem esse vnam speciem tertiam; nam videtur probari, quòd idem sit, de quo in l. 1. ꝟ. de acqu. poss. ¶In gl. 1. in fin. Quidam habent hic quædam verba relata à Bar. per viam distinctionis ad conclusionem eorum, quæ hic glo. tangit. Tu autem declara latiùs, & clariùs per id, qđ scripsi. s. eo. in l. si stipulatus. quod hic repete. ¶In gl. vt. ꝟ. solu. matri. ibi [l. de diuisione] & l. si ante. in fin. ¶In glo. nullus enim. ibi [sol. matr. l. fructus] hoc verum, nisi sumptum faciendo, delinquatur; quia tunc non est locus deductioni impensarum, & s. ad l. Aquil. l. si seruus seruum. §. oliua. quod. not. contra regulam istam.

Ex §. Si dos.

SVMMAE.

1 *In legato dotis veniunt fructus ante nuptias percepti.*

1 §. Si dos. ¶In legato dotis † veniunt fructus ante nuptias percepti. h. d. ¶In glo. fin. Circa hoc vide omnino. ꝟ. de leg. 2. l. Mæuio. §. fin. & quod ibi not. secundùm quæ intelligi debet, & practicari iste text.

Ex l. Equis.

SVMMAE.

1 *Accessiones, & fœtus quando veniant in legatis, vel fideicommissis, remissiuè.*

L. Equis. ¶In legato alienarum equarum, non testatoris, venit etiam fœtus post moram hęredis: sed in legato equitij venit. s. fœtus ẽt sine aliqua mora. h. d. tex. & glo. in veritate. ¶In text. ibi [accedunt]. s. quasi augmentum, & pars rei legatæ, vt hic, & ꝟ. de leg. 2. l. peculium. De hoc tamen. s. an, & quando
1 tales † accessiones, & fœtus veniant in legatis, vel fideicõmissis, vide quod latè dixi. s. eod. in l. in fideicom. in prin. in magna distincti. quæ etiam fuit vtilis ad casum l. Herẽnius. ꝟ. eod. vt ibi dicam.

Ex l. In eum diem.

SVMMAE.

1 *Creditor postquam pignora distraxit, tenetur ad vsuras illius pretij, quod debitum excedit.*

L. In eum diem. ¶Legitur duobus modis hic in glo.
1 & hoc intendit. Postquam † creditor pignora distraxit, tenetur ad vsuras illius pretij, quod debitum excedit. h. d. secundùm 1. lect. vel ad vsuras tantæ sortis, quantũ est pretium: quod inde percepit debitor, non tenetur. h. d. secundùm secundam. quælibet est bona, & notabilis.

Ex l. Tutor.

SVMMAE.

1 *Appellatio quando dicitur frustratoria.*
2 *Obtinens in principali, si succumbat in causa appellationis, an debeat condemnari in expensis.*

L. Tutor. ¶Pendente appellatione frustratoria, non impeditur vsurarum cursus. h. d. sic ergo no. casum, quo interpositio appellationis non impedit condemnatoriam super accessionibus. Est autem vtile, quòd hæc condemnatoria sequatur; nam illo condemnato, poterunt vsuræ peti vtili. i. efficaci actione iudicati, vel in factum. ꝟ. de re. iur. l. fin. sed ante condẽnationẽ peterent officio iudicis, vt ibi no. vnde si in cõndemnationem deductæ non fuissent, postea peti non possent. C. de pos. l. 4 In glo. ab appellatione. ibi [C. de vsur. rei iudi. l. 2.] vbi à die confirmationis scientiæ tantùm currunt. Sed dic, ꝙ ibi de centesimis vsuris tantùm loquitur: hic autem de his, quæ currebant extra naturam contractus, vel pro primo contractu. & ita intelligitur gloss. in l. fin. de re iudi. & Bart. ibidem. ¶In ead. ibi [l. fi. ꝟ. de re iud.] vbi etiam primi contractus non currunt vsuræ. ¶In ead. glo. ad fi. ibi [in idem recidit]. s. quia frustratoriè fuit appellatum: sed contra hoc facit. ꝟ. de appel. l. negotiorũ. in princ. prout verbum, bona fide, ibi positum determinat verbum, appellarunt. Sed responde, quòd licèt sit frustatoriè appellatum; quia errauit in iure: tamen est bonæ fidei, vt l. sed si lege. §. si re. s. de peti. hær. secundùm Bart.
1 † Dicitur aut frustratoria appellatio eo ipso, quòd appellans succubuit, secundùm glo. in d. l. fi. Sed Pet. tenuit contra in l. 1. C. de aduoca. diuer. iud. & l. 3. C. de calum. Sed tu dic meliùs, vbi de frustratione nihil apparet, quòd si in causa appellationis feratur sentẽtia ex eisdem actis, quæ fuerunt facta in prima: tunc dicitur appellans esse in errore iuris: & sic frustratoriè appellasse, arg. l. liberorum. §. notantur. s. de his, qui no. infa. secus si ex nouis probationibus. Ita not. gl. & Ioan. And. de reg. iur. in c. ignorantia.
2 in 6. Et ex his collige sol. dubij quotidiani, † an is, qui obtinuit in principali, si succumbat in causa appellationis, debeat condemnari in expensis, de quo vide vnicam gloss. & notabilem de iure ciuili in l. generaliter. §. finautem non ritè. C. de rebus cred. super verbo, dispendij quæ tamen communiter non tenetur. Sed concluditur per prædicta, an ex his actis, vel nouis, per not. in dicta reg. ignorantia. quæ originaliter fuit Innoc. & Host. de do o. & contum. c. fina.

Ex §. Lutius.

SVMMAE.

1 *Creditor non tenetur inuitus admittere particularem solutionem.*

§.Lutius. ¶Per obsignationem partis debiti factam creditori, totum debitũ parato suscipere, non impeditur cursus vsurarum, etiam totius debiti. nisi de restituenda etiam parte fuit conuen-
1 tum.h.d. Et allegatur vulgariter iste tex. quòd † creditor non teneatur inuitus admittere solutionem particularẽ; ratio est, quia particularis solutio non minima incommoda habet l. planè. vbi tex.s̄.fam.etc. ¶In gl. 1. ibi [in totũ confitebatur, ibi nõ] hæc vera secundùm gloss. etiam in contrario.& Insti. qui.mod.tol. obli.§. sicut. sed secundũ hoc videtur debitor, & mendax melioris conditionis, si expediret negare volenti soluere partem tantùm,& secũdùm hoc aperietur via malitijs, contra id, quod habetur.s̄. de rei vend.in l.in fundo.& l. 1. de eo, quod cert. lo.& de noxa.in l. non solùm.& qđ vi aut clam.l.seruus. sed respõde, ꝙ illud, quod hic dicitur,& in d.l.quidam.f. quòd partem confessatam,&c. cogatur recipere, debet intelligi, cũ debitum non est liquidum, nec manifestum: aliàs videtur secus, arg.s̄.de compen.l.fi.&.s̄.ad exhi.l.3.§.ibidem. posset tamen & aliter solui contrarium de l. quidam.f. quòd dicamus illam loqui de æquitate, vt ibi sensit glo. in 2.sol. quæ & ibi placuit Butri. qnia tex. ibi dicit [humaniùs] reliqua dic, vt in d.l.quidam.

Ex §.Ab Aulo Augerio.

SVMMAE.

1 *Conuentio de incertis vsuris non obligat.*

1 §.Ab Aulo Augerio. ¶†Conuẽtio de vsuris incertis non obligat.h.d. & not. hunc tex. quia facit ad not. in l. 2.§.fi.s̄.si cer. pet. ¶In glo. 1. ibi [quid in stipulatione] dic, vt ibi posset signari cõtrarium ibi formatũ.

L. Herẽnius Modestinus.

SVMMAE.

1 *Fructus percepti ante aditam hæreditatem, & post mortem testatoris, an debeantur legatario, vel fideicommissario. Et quid de perceptis in vita testatoris. nu. 2.*

L.Herẽnius Modestinus. ¶Fructus post aditam hæreditatem percepti ex re per fideicommissum relicta, debentur fideicommissario, licèt antequam dies fideicom. cederet, maior pars anni præterierit.h.d. Limitatur per hunc tex. l. diuortio. ȷ̄. sol. mat. & l. si tibi homo.§. cum seruus. de leg. 1. vbi dominus effect⁹ est fideicõmissarius ab adita hæreditate, ideo meritò dicimus fructus, & dominium ad eum tanquam dominum spectare. ¶Ex glo. post aditam hæreditatem. ibi [nõ
1 à die mortis] no. † ꝙ fructus percepti ante aditam hæreditatem,& post mortem testatoris, non debentur legatario, vel fideicommissario: & hoc ex glo. ista. sed contra videtur sentire gl. l. qđ seruus. ȷ̄. de leg. 2. vbi dicit, ꝙ talis fructus quæruntur hæreditati: sed veniunt legatario restituendi.& hanc partem tenuit Pet. in l. fin. C. de vsu.& fru. leg. vbi Ci. refert, per casum l. si tibi homo.§. cũ seruus. ȷ̄. de leg. 1.& per d.l. quod seruus. ¶Nec ob. secundũ eũ. l. à Titio. quia ibi de quadam fictione,& iuris necessitate, nõ legatarij fauore.f. procedit, quod ibi dicitur. Sed istæ glo. possunt concordari, vt attendatur, an hæres fuerit in mora adeundi: & tunc fructus ante morã percepti quærunt hæreditati d.l. quod seruus. sed post morã quæsiti veniunt restituendi, vt ibi glo. & probatur per l. vsufructus legatus.s̄. de vsufru. an verò non fuerit in mora adeundi,& tũc non veniunt restituendi, vt hac glo. & ita põt colligi ex no
2 tatis per Dyn. in d.§. cum seruus. in additionibus. † De perceptis aũt in vita testatoris, clarũ est, quòd nullo modo debentur. l. quæsitum.§. si mihi seruus. de leg. 1. Et circa hanc materiam fructuum, vide quod scripsi.s̄. eo. in l. in fideicom. in vltima distinctione,& magna gl. ¶In ead. ibi [l. diuortio] dic, ꝙ ibi diuiduntur fructus pro rata temporis, quo durauit matrimonium: sed dic, ꝙ ibi est ratio; quia maritus lucratur fructus propter onera matrimonij. C. de iure dot. l. pro oneribus. vnde cessante onere, debet cessare lucrum.

L.Herẽnius Modest. la 2.

SVMMAE.

1 *Cessa actione ad principale debitum, videtur etiam cessa ad vsuras, & ad alia accessoria talis debiti.*

L.Herẽnius Modestinus. ¶Habens causam à fisco, per cessionem actionis agere potest ad vsuras: quarum petitio fisco iam competierat (etiam iure speciali) non aũt prõ futuro tempore.h.d. no. casum. & pro euidentia præmitte casum. l. cum quidam. §. fiscus.s̄. eo. Et not. istum casum, qui videtur probare, ꝙ
1 † cessa actione ad debitum principale, videtur cessa etiã ad vsuras,& ad alia accessoria talis debiti.

Ex l. Pœnam.

SVMMAE.

1 *Non potest quis (etiam sub nomine pœnæ) stipulari vltra legitimum vsurarum modum.*

1 L. Pœnam. ¶Non † potest quis (etiam sub nomine pœnæ) stipulari vltra legitimum vsurarum modum. hoc dicit. Et not. hanc l. quæ facit ad not. in l. rogasti.§. si tibi.s̄. si cert. pet.& quod ibi per But. circa quod vide quod dixi.s̄. eo. in l. pecuniæ. §. 1.& ibi scripsi. ¶Ex glo. vnica. ibi [præsumitur. quia solutum sit.] Circa hoc vide, quod not.s̄. eod. in l. semisses. §. fin. vbi scripsi.

Ex l. Fructus.

SVMMAE.

1 *Pomum appellatur fructus naturalis. Et quid veniat pomi appellatione.*
2 *Possessor bonæ fidei, non lucratur fructus naturales.*

L.Fructus.

L. Fructus. ¶Vir, vel vxor percipiens fructus ex re sibi ab alio donata, in qua putauit donationem tenere, facit illos suos, si sint industriales: sed si sint naturales, non: sicut nec alius bonæ fidei possessor. h. d. cum gl. comprehendendo omnē veritatem l. ¶Nota † pomum appellari naturalem fructū, sicut ligna, & alia natura nascentia. ¶Aduerte tamē; quia appellatione pomi omnes fructus cōtinentur, vt patet de ꝟ. de ver. sig. in l. qui fundū. ¶Secundò not. tex. qui videt probare, qui dicantur fructus industriales. & hoc tamen clarius dicam super vltima glo. ¶Tertiò not. regulam, ad quam ista l. quotidie allegatur, † quòd possessor bonæ fidei non lucratur fructus naturales. de quo not. ēt hic in vltima gl. ¶Ex gl. 1. in fi. dic, ꝙ licēt prima videat tutior: tñ ē & secūda bona, vnde cōiunge eas simul, nam si donatio est facta de re aliena, cape secundam: si fuit donantis, cape primam. ¶In glo. no. naturales fructus. in fi. (hæc solu. etiam approbatur in contrario. & s̄. de rei ven. in l. ex diuerso. dicimus autem fructus industriales, qui non sunt in vsu ex sola præparatione naturæ, sed hominis, vt est vinū, & oleum, & similia. probatur. s̄. de rei ven. in l. si eius fundi. vbi casus. & idem videtur dicendum in ceruisia, licēt conficiatur ex fructibus, puta ex pomis, & alijs; nam factum hominis requiritur in eius confectione; ergo, &cæt. dicta l. si eius. quia industrialis est.

Ex l. Quod in fructus.

SVMMAE.

1 *Impensum in percipiendis fructibus, minuit illorum restitutionem.*

1 L. Quod in fructus. ¶Impensum † in percipiendis fructibus, minuit illorum restitutionem. h. d. Nec mirum; quia talis impensa iudicatur necessaria omnino, & sic omnino deducitur. s̄. fam. erc. l. fundus. quod tamen notanter limita, vt. s̄. eod. l. videamus. §. penult. super glo. super verbo. deductione.

Ex §. Paratum.

SVMMAE.

1 *Non videtur esse in mora, qui iustam causam habet litigandi.*

1 §. Paratum. ¶Non videtur † esse in mora, qui iustam causam habet litigandi. h. d. Quod declara, vt dixi. s̄. eo. in l. si quis solutioni. in princ.

Ex l. Maritus.

SVMMAE.

1 *In potestate hæredis non est retardare commodum acquisitionis fructuum per obiectum suæ exceptionis, quam indistinctè opponat, vel opposuerit.*

L. Maritus. ¶Si propter exceptionem falsi testamenti obiectam, legatario impedita sit legati petitio: & postea apparet testamentum non esse falsum, fructus legatario debentur. h. d.
1 in effectu. ¶Nota † ergo non esse in potestate hæredis retardare commodum acquisitionis fructuum per obiectū suæ exceptionis: quā indistinctè opponat, vel opposuerit. Simile notatū fuit. s̄. eo. in l. tutor. in princ. & s̄. de re iudi l. negociorum. vbi habetis de frustratoriè appellante.

Ex l. Fructus.

SVMMAE.

1 *In generali obligatione bonorum (quæ sui natura trahitur ēt ad futura) venit etiam ipsum ius vsusfructus.*

L. Fructus. ¶Breuissima facultas obligādæ rei, dicitur esse in fructu, vel habens ius vtendi, & fruendi, potest illud obligare. h.
1 d. Ex gl. in fi. & hoc not. quia secundùm hoc patet, † ꝙ in generali obligatione bonorum (quæ sui natura trahitur ēt ad futura. C. quæ res pig. obli. poss. l. fi.) venit etiam ipsum ius vsusfructus, & sic commoditas vtendi, & fruendi.

Rub. De nautico fœnore.

SVMMAE.

1 *Pecunia, quæ datur nautis traijcienda, vel transuehenda, quæ dicatur, & cur nautica, siue traiectitia nuncupetur.*

PRo euidentia totius huius tituli præmitte, ꝙ pecunia, quæ dat̄ nautis traijcienda, vel trāsuehenda, nautica dicitur, vel quia nautis detur, vel traiectitia; ꝙ a
1 traijcitur. i. transportatur: † datur autē periculo creditoris, vt hic, & in l. 1. & C. eod. l. 1. & l. fi. & ꝟ. eod. l. periculi. ¶Sed hoc habet locum nauigio suscepto, vel postquam nauem nauigare conuenerit. ꝟ. eo. l. 3. quod est verum, nisi debitori possit aliquid imputari; vt quia legem. i. formam conuentionalem nauigij non seruauit, vel quia transportauit merces prohibitas; tunc enim non ex maritimæ tempestatis discrimine: sed ex auaritia, vel audacia debitoris periculum accidit. vnde sibi debet imputari, C. eod. l. 3. propter periculū autem, quod suscipiebat in se creditor, permittebatur ei de iure ciuili stipulari vsuras centesimas. C. de vsur. l. eos. Sed quamuis in hoc contractu nautico periculum pecuniæ generaliter respiciat creditorem: creditor tamen ex hoc non excusatur à pacto vsurarū. tex. est extra de vsur. in c. nauiganti. 1. responso. & sic hodie iste titulus correctus est.

Ex l. Traiectitia.

SVMMAE.

1 *Quæ dicatur pecunia traiectitia.*
2 *Argumentatio ab etymologia vocabuli licita, & valida est in iure.*

1 L. Traiectitia. ¶Illa † dicitur pecunia traiectitia, quæ trans mare vehitur periculo creditoris: sicut & res ex ea comparatæ, creditoris periculo transportantur. hoc dicit. ¶Licita est argumentatio ab etymologia vocabuli, & valida in iure, quod patet; quia traiectitiā appellat, si traijcitur,

tur,& vbi non traijcitur,non est traiectitia. de hoc autem vide.s.si cert.pet.l.2.§.appellata.& per Bart.in l. 1.ff.de tut.& l.1.in princ.de acquir.poss.

Ex l. Labeo.

SVMMAE.

1 *Denunciatio quandò est de substantia,nō sufficit sola sentētia.*
2 *Venditor an teneatur denunciare emptori litem motam.*

L. Labeo. ¶Vbi non superest persona,quæ interpellari possit, debet creditor hoc protestari, quod habet vim petitionis.h. d. ¶Et nota hunc tex.ad eos, qui non valent appellare propter iudicis metum, vel eius absentiam, vel aliam iustam causam,nam protestari debēt, &c. ꝙ non possunt,facit.l. 2. C.de his,qui per me.iudi.non ap.& extra de appel.c.vlt. Et no.ꝙ tex.hic dicit,hoc haberi pro petitione,quod sum mè notatur.¶Ex glo.denunciabit.in fin.ibi[arg.contra] dic scilicet ad id, quod dicitur denunciationem esse necessariam. Sed solue,vt no.per Dyn.de reg.iur.in c.eum,
1 qui incertus. in 6. † ꝙ vbi denunciatio est de substantia, non sufficit simplex scientia. l. denunciasse. ff. de adul. sed vbi sola scientia est de substantia, non denunciatio: tunc simplex scientia sufficit.s.de act. empt.l.1. in fin. & de ædil.edic.l.1.§.si intelligatur.in dubio dicit præsumendum scientiam potius, quā denunciationem esse de substātia. & isto casu loquitur,sm̄ eum dicta reg.eum,qui certus.sed Bar.in d.l. denunciasse. sentit in casu dubij inspicienda verba leg. Nam denunciatio quandoq; fit, vt solū sciat,quo casu sufficit scientia. Quandoq; denunciatio fit non solùm, vt sciat:sed etiam, vt aliquid de nouo fiat: & isto casu non sufficit scientia:sed requiritur denunciatio,
2 d.l.denunciasse. † Et ex hoc collige, ꝙ non sufficit venditorem scire litem motam emptori, nisi & ei denuncietur; quia fit non solùm ad effectum scientiæ:sed etiam, vt veniat ad defendendum.quod est vtile ad id, quod glo. tangit in l.emptori. C. de euic. de quo etiam aliquid ibi per Cin.& Dy. in dicta reg.eum,qui certus. An autem in hac denunciatione requiratur scriptura,videtur tex.quòd sic, in Cle.causam.extra de electio.

Ex l. In nautica.

SVMMAE.

1 *Periculum pecuniæ nauticæ spectat ad creditorem à die inchoati nauigij.*

L.In nautica. ¶Periculū pecuniæ nauticæ † spectat ad credito
1 rem à die inchoati nauigij.h.d. Et de ista faciebam mentionem.s.eod.in Rub.in his,quæ præmittebam ad declarationem tituli.

Ex l. Nihil interest.

SVMMAE.

1 *Cessante causa priuilegij, cessat priuilegium.*

L.Nihil interest. ¶A quo tempore periculum pecuniæ traiectitiæ ad creditorē nō spectauit, vel spectare desijt: non potest deberi vsura maior legitima.h.d. ¶In tex.ibi. [maius legitima vsura] pōt intelligi.i. maior centesima, quę ēt maior,sm̄ istas leg.promitti poterat, vt probatur. C.de vsu.in l.eos.§.in traiectitij.vbi casus. & ita videtur conuenire tex. Vel secundò potest intelligi secundùm iura noua,ꝙ loquatur de vsura maiore legitima.i.de centesima,quæ æquiualet sorti in anno. ¶ Not. ergo, ꝙ causa permittens stipulari, maior erat periculo, qđ imminebat creditori:quo cessante,cessat effectus ipsius prouisionis le
1 galis: & ideò pōt allegari,ꝙ cessante † causa priuilegij, cessat priuilegiū,vt probat ff. de leg.2.l.Titia Seio.§.vsuras.vbi casus regularis,qui quotidie allegatur.

Ex §. Nec pignora.

SVMMAE.

1 *Ad extorsionem improbatam à lege non potest deueniri sub aliquo colore.*

§.Nec pignora. ¶Nō potest creditor vsurā pro singulis diebus,vel operis serui missi gratia pecuniæ traiectitiæ stipulando,maiorē centesima stipulari.h.d. cū seq. Et sic not.
1 † ꝙ sub aliquo colore nō potest deueniri ad extorsionem improbatam à lege, & secundùm hoc posset facere, imò faceret ad quæst.de prohibito vendere mensuram vini, vltra certam quantitatem,nolente eam vendere,nisi & quid aliud secum vendat,propter quod reperitur vinum maiori pretio venditum,idem in simili,de qua per Bart.C. mā da.in l.ab Anastasio.

Ex l. Periculi.

SVMMAE.

1 *Casus, in quo inducuntur duo specialia.*

L.Periculi. ¶Summā huius collige ex his, quę dixi.s.eo.super Rub.¶Vel dic sic. Si creditor recipiat in se periculum pecuniæ mutuatæ, si aliqua conditio non existat,& ea existente,paciscatur ad ipsum reddi cum vsura centesima, valet ad instar pecuniæ nauticæ. & hoc casu venit vsura etiam nudo pacto.h. d. Sic ergo not. per hanc l.induci duo specialia.
1 † vnum, quòd ex nudo pacto in contractibus stricti iuris debeatur vsura:& in hoc concor.ff.eod.l. in quibusdam. Aliud est,quòd debitor generis liberatur interim,contra reg.l.incendium.C.si cert. pet. Quod tamen intellige, vt declaraui.s.eod.super Rub.& allegatur hæc l.ad hoc,in l. quod te.s.si cer.pet. & l.si ex legati causa.ff.de verb.obli.

Ex l. Fœnerator.

SVMMAE.

1 *Obligatione principali dissoluta,dissoluitur & obligatio accessoria pignorum.*

L.Fœnerator. ¶Perempta pecunia traiectitia intra diem, intra quam creditor periculum in se susceperat, perijt periculo ipsius creditoris: & ideò dissoluit ius obligationis creditori quæsitum, etiā in alijs rebus non pereuntibus, quasi
1 defecerit stipulationis conditio. ¶No.ergo,† ꝙ dissoluta principali obligatione, dissoluitur & obligatio accessoria pignorum,facit.C.de remiss.pigno.l. intelligere.

Ex

Ex l. In quibusdam.

SVMMAE.

1 *In mutuo pecuniæ nauticæ veniunt vsuræ, etiam ex nudo pacto.*

1 L. In quibusdam. ¶In mutuo † pecuniæ nauticę, veniunt vsuræ etiam ex nudo pacto. h. d. concor. s̄. eo. l. periculi. in fi. & sic patet hic vnum speciale contra reg. l. quã uis. C. de vsur. vt etiam dixi in d. l. periculi.

Ex l. Seruius ait.

SVMMAE.

1 *Vsura appellatur pœna.*
2 *Creditore nolente recipere debitum, debitor non dicitur in mora.*

L. Seruius ait. ¶Si stat per creditorē, quò min' ad diem statutum pecuniam recipiat, non potest petere vsuras conuētas in casu, quo in solutione cessaretur. h. d. No. vsuram ap
1 pellari † pœnam, concor. s̄. de neg. gest. l. qui sine. & ȷ̄. l. 1. & hoc est vtile ad materiam. l. & si post tres. s̄. si quis cau.
2 & l. si insulā. ȷ̄. de verb. obli. ¶Secundò no. † quòd vbi creditor non vult debitum recipere, non dicitur debitor in mora. ¶In gl. vt. s̄. de pigno. ibi [no. ergo casum, quo sola oblatio] circa hoc vide, quod dixi. s̄. tit. 1. in l. 1. §. fi.

Ex l. Si traiectitiæ.

SVMMAE.

1 *Moram non committit iustam habens causam ignorantiæ.*
2 *Restitutio conceditur ex iusta causa ignorantiæ.*

L. Si traiectitiæ. ¶Licèt tēpore soluendæ, vel restituendæ pecuniæ traiectitiæ non supersit persona, quæ soluere possit: tamen pœna conuenta committitur. h. d. Et not. casum hic, quòd habens iustam ignorantiæ causam, dicitur committere morā. Ita probatur hic, & in l. ad diē. ȷ̄. de verbo. oblig. & sic videtur casus contra no. s̄. si cert. peta. in l. quod te. & ibi tex. Sed potest respōderi, scilicet vt dicam',
1 † quòd habens iustam causam ignorantiæ, non committit moram, vt in contrario. & ȷ̄. vt in poss. lega. in l. is, cui. §. cessatum, & hoc prout mora est delictum culpabile: & sic culpam includit, vt in contrario no. Sed pœna conuentionalis, quæ non principaliter est mora: sed ex euentu cōditionis venit committenda, bene committitur, dato ꝙ debitor non sit in culpa, vt hic, & d. l. ad diem, & eo. titu. l.
2 in illa. ¶Vnum tamen nota, † quòd licèt pœna committatur, vt dictum est: tamen ex iusta ignorantiæ causa conceditur restitutio ex clausula generali, vt no. gloss. de regu. iur. qui in alterius: & per Dyn. extra de regul. iur. in c. qui in ius alterius succedit. in 6. ¶Vnum adde, quòd vbi obligatio venit committenda ex mora euentus diei, vel termini appositi solutioni, non constituit debitorem in mora, si creditor non venit ad locum solutioni destinatum casus est no. s̄. de consti. pecu. in §. item in prin. circa, quod vide, quod ibi no.

Rub. De probationibus. & præsumptionibus.

SVMMAE.

1 *Probatio, quid sit, & vnde dicatur. nu. 2.*
3 *Præsumptio iuris, quæ dicatur. Et quæ iuris, & de iure. nume. 5.*
Et quæ temeraria. nu. 7.
4 *Præsumptio causatur à multis.*
6 *Fictio, quid dicatur.*
8 *Probatio semiplena quæ dicatur.*
9 *Indicium, quid dicatur.*
10 *Indicium quodlibet debet probari per duos testes.*
11 *Iudicari potest ex pluribus præsumptionibus.*
12 *Sententia magis est temperanda, cum iudicatur ex indicijs, quã quando ex certa probatione.*

PRo declaratione primæ partis Rub. quia vt testatur Tullius officiorum. 1. Omnis, quæ à ratione suscipitur de aliqua re, institutio, debet à definitione proficisci, vt intelligat, quid sit illud, de quo disputet. Ideo primò, quid sit probatio, videbim'
1 † & dic, ꝙ probatio est rei dubiæ per argumenta ostensio, secundùm Azo. & Accur. C. eo. in Rub. hanc etiam posuit Damasius Canonista in summis suis, vt refert Io. And. Sed huic definitioni obstat de verb. signi. c. forus. §. causa. vbi dicit, causa aut argumento, aut probatione constat. Argumentum nunquam tabulis dat probationem, sed sola inuestigatione inuenit veritatē. vnde dictum est argumētũ, quasi sit argutè inuentum; quia ad propositum, probatio autem testibus, & fide tabularum constat: vnde licèt hæc definitio locum habeat in his, quæ probantur per instantiam disputandi: non tamen habet locum in his, quæ in iudicio probantur; quia illa probantur per testes, vel instrumenta. & plerunque per pręsumptionem, & indicia: vnde dic, quòd probatio est rei dubiæ per testes, vel instrumenta, & plerunque per indicia, & præsumptiones ostensio. Plerunque ideo dixi; quia, & si in causis pecuniarijs, & ciuilibus pręsumptiones, & indicia probēt. C. de fide instru. l. sicut. & extra de præsumpt. per totum Ita vt per eas, si certæ fuerint, violenter ad sententiam procedatur. 32. q. 1. c. dixit dominus. extra de præsump. c. literis. vbi exempla. & s̄. de his, qui sunt sui, vel alie. iur. l. filiũ. non tamen in criminalibus sufficiunt ad condemnatoriã; in eis enim non proceditur ad pœnam ex præsumptionibus. ȷ̄. de pœnis. l. absentem. & extra de præsump. c. literas. nisi essent indicia luce clariora. C. eo. l. sciant. Vel tertiò dic, quòd probatio est arguta rei demonstratio, arguta idest concludens per necessarium argumentum, extra eo. c. in pręsentia. & C. eo. l. ad probationem. Ad hoc facit quod no. s̄. de of. procu. Cæsa. l fi. vbi debet dictum à ratio
2 ne differre, & ibi glo. singularis. † Dicitur autem probatio à probè, aduerbio, secundùm glo. C. eo. in Rub. quia probè facit, qui probat, quod intendit; nam per hoc pęnas nō probantium euitant. Item in petitione à se facta obtinēt. ¶Pro declaratione autem secundæ partis Rubricæ, dum
3 dicit [de præsumptionibus] † dic latiùs, quàm glo. hic dicat, quòd quædam est præsumptio iuris tãtùm. Exemplũ. ȷ̄. eo. l. cum de indebito. & l. si chirographũ. & 32. q. 1. c. dixit dominus. & 27. q. 1. c. nec aliqua. vbi si vir diu cohabitauit vxori, præsumitur ab eo cognita: & contra talem præsumptionem probatio admittitur. ll. s̄. alleg. & extra

4 de proba. c. proposuisti. † Et hæc præsumptio causatur à multis. Quandoque enim à natura. C. de codi. l. nec codicillos. vbi quilibet presumitur sanæ mentis. Item cum exhæredo filium, propter rationem naturalem præsumitur, quòd iniustè, & sic contra me; ideò hæredibus incumbit necessitas probandi exhæredationem iustè factam. C. de lib. præte. vel exhære. Auth. non licet. & Auth. ex causa. Quãdoque causat ab homine, vel à loco. ff. quod met. cau. l. si. in prin. & C. de his, qui per me. iudi. non app. l. 1. Vel cum præsumitur contra aliquem propter malam famam, & contra hanc etiam admittitur probatio, vt prędictis. ll. extra de spon. c. cum in tua. 2. q. 5. c. presbyter. & c. si mala fama. Quandoque causatur à facto præterito circa futura, vt qui olim bonus, &c. l. nõ omnis. §. à Barbaris. ff. de re mili. & qui olim mal⁹, &c. ff. de senato. l. Cassius. & qui semel calumniatur, semper præsumitur calumniari. ff. de accu. l. si cui. §. eisdẽ. extra de præsump. c. mandato. & c. scribam. vbi de hoc articulo pleni⁹. & per Archi. 44. di. c. multis. Quandoque causatur à facto subsequenti circa præterita, vt si aliqui fuerunt accusati de adulterio, quod excludebat prætextu affinitatis, & proximitatis: si postea in matrimonium cõuenerint, manifestè deprehenditur facinus, de quo fuerunt accusati, ita quòd ex primis probationib⁹, quæ validæ remanent, condemnatur reus. C. de adul. l. si quis adulterij. facit. ff. eo. l. non est. & ff. ad Macedo. l. sed & Iulianus. §. interdum. & talibus præsumptionibus statur, donec contrarium probetur: vna tamen præsumptio tollit aliam. l. Diuus. ff. de in integ. resti. & d. l. fi. quod me. cau. extra de spon. c. is, qui. vbi glo. & d. l. si qui. C. de adul.

5 ¶ † Est & alia præsumptio iuris, & de iure. Exemplum. C. ad Velle. l. mulier. & de rei vxo. ac. l. 1. in prin. Item exẽplum in arrogato, qui semper videtur stipulatus quartam de bonis arrogatoris, si emancipetur. ff. de adop. l. si arrogatur. Item pone casum in matrimonio præsumpto, extra de spon. c. is, qui. de materia præsumpti vide bonã glo. similẽ. 11. q. 1. in c. si qui clericorum. extra qui matri. accu. poss. i c. insuper. de spon. i c. ad id, quod. & de iudęis. i c. vlt. & 54. di. in c. fraternitatẽ. vbi vide de hoc mẽbro. Et cõtra hanc præsumptionem non admittitur probatio, vt dictis iuribus, quod intellige, nisi per confessionem partis, vt no. C. de dona. ante nup. Auth. sed iam necesse. & in corpore vnde sumitur. & ibi per Cin. de æquali. dotium. §. illud. vbi glo. singu. & probatur extra de tempo. ordi. in c. cũ

6 dilectus. & de ætate, & quali. i c. vlt. ¶ † Est & alia præsumptio, quam fictionẽ appellamus, & ista non admittit probationem in contrarium, & in hoc conuenit cum præsumptione iuris, & de iure. Differt autem ab ea; quia præsumptio iuris & de iure, fit sub dubio: fictio autem super certo, & contra veritatem, vt captus ab hostibus, qui redijt,

7 fingatur nunquam fuisse captum. ¶ † Est & alia præsumptio, quæ potest appellari temeraria, quam quidam appellant suspicionem, & huic non debet stari. C. de accu. l.

8 fi. ¶ † Est & probatio semiplena, quę fit per vnum testem, vel priuatam scripturam: & huic non statur, nisi alijs adminiculis adiuuetur. C. eo. l. instrumenta. vel iuramentum deferatur. l. admonendi. ff. de iureiur. & extra de iureiur.

9 c. vlt. ¶ † Est & indiciũ, qđ nõ est præsumptio, sed adminiculũ præsumptionis, sm But. & Cin. C. eo. i l. siue possidetis. vbi aliquid tangunt de hac materia, & hæc indicia ex pluribus insurgere possunt in ciuilibus. ¶ In criminalib⁹ autem, quid faciat sufficiẽs indicium, vide tactum per Ia. Bu. C. de custo. & exhibi. reo. in l. si quis in eo. & per Cin. in l.

10 fi. C. de queſtio. & per Bar. in l. fi. ff. de qſt. Adde tñ † quodlibet indicium debere probari per duos testes. glo. est no. C. fam. erc. i l. fi. & per Inn. extra de simo. in c. sicut. adeò quòd confessio extorta in tormentis, & etiam in ea si sit perseueratum. & licèt etiam non subsit idẽ timor tormẽtorum: tamen indicijs non præcedẽtibus, nulla est, de quo

11 ff. eod. l. Quintus. Adde etiam prædictis, † quòd ex pluribus præsumptionibus potest iudicari, secundùm Inno. extra de pigno. in c. illo vos. Item ex pluribus adminiculis, ex. de succes. ab inte. c. cum dilectis. Item ex pluribus arg. ff. tit. 1. l. 3. §. eiusdẽ. & alibi dicit glo. not. quòd etiam duę præsumptiones possunt facere plenã probationem cum alijs indicijs. l. 2. §. 1. ff. de excu. tu. quod intelligo verũ in causa ciuili, secus autem in criminali, nisi fortè essent indicia vehementia, vt ibi videtur sentire Dyn. ¶ Vltimò no. pro do

12 ctrina circa prædicta, † quòd magis est temperanda sententia, cum iudicatur ex indicijs, quàm quando ex certa probatione, extra de præsumptio. c. quia verisimile. per Innocen.

Ex l. Quotiens.

SVMMAE.

1 *Qualitates non præsumuntur.*

2 *Priuilegiati, vt tales, an gaudeant priuilegio eorũ, qui propriè sunt tales.*

3 *Statuta extenduntur ad casum, qui idem est priuilegio.*

4 *Gentis nomen, verificatur in quatuor personis.*

5 *Matrimonium an probetur per instrumentum dotis.*

6 *Filiationis probatio facta cum vno, an faciat ius quò ad omnes.*

L. Quotiens. ¶ Qualitas personæ inhęrens debet à proponente probari. Ita potest allegari, & no. ¶ Vel sic. Allegans originem, debet illam probare. h. d. ¶ In tex. ibi [eum] scilicet, qui dicit se esse de aliquo genere, vel gente. ¶ Not. ergo, quòd si dicam me de aliqua agnatione, vt succedam, vel si ago contra aliquem, tanquam nobilem, & de domo

1 Comitum, vel militari, &c. debeo hoc probare; † nã tales qualitates non præsumuntur, facit. ff. de ve n. in poss. mittẽ. l. 1. §. si ea. Sic & si dicat quis se procuratorem esse: licèt in actis contineat talis procurator: non tamen per hoc probatur, quòd sit ita, nisi probetur procuratoriũ, & idem in iudice delegato: secus in ordinario, pro quo præsumitur. Ita no. de offi. deleg. i l. cũ in iure. & extra de probat. i c. quoniam contra falsam. vbi per Inno. & per Ia. de Are. ff. i l. optimã. C. de contrahen. & commit. stip. Sic & si dicat quis se maritum, vel filium, vel similem, debet illud probare verè, vnde sufficit quasi possessionis proba tio, secundũ Inno. extra de præsump. i c. illud. vbi glo. singularis, quod tamen declara, vt dicam. ff. eo. i l. quidã. ¶ Pro declaratio

2 ne autem literæ quæritur, † an priuilegiati, vt tales, gaudeant priuilegio eorũ, qui propriè sunt tales, videtur quòd non; quia istud priuilegium est fictio quæ dã, & impropriętas, ergo, &c. l. 3. §. hæc verba. ff. de neg. g est. & qđ ibi not. Pro quo etiam potest adduci, quod no. i n l. si maritus. §. legis Iuliæ. ff. de adul. vbi per Doct. In oppositum facit;

3 † quia statuta extẽdunt ad casum, qui idem est cũ priuilegio; quia priuilegium æquipollet naturæ. Ita no. Io. And. de consue. in c. vlt. secus ergo si casus fingeretur idem ex odio. ff. de iur. fi. l. Statius. §. Cornelio. & ibi sume exemplum; nam ad illum casum non extenditur statutũ. ff. de verb. obli. l. Lex ea. §. insulam. & hoc tenendo, potest respondere ad d. §. hæc verba. & sim. quia loquunt, quando erat fictio absque priuilegio repræsentationis eiusdẽ effectus: secus quando est iuncta cum priuilegio. ¶ In gl. 1. quæ incipit,

cipit. Poteſt quæri. ibi [propter quatuor liberos] ſecundũ
4 hoc ergo no. † quòd nomen gentis, videtur verificari in quatuor perſonis: & ſic facit ad ſtatutum, ſi quis acceſsit ad domum alterius cum gente, &c. vt ſi accedat cum quatuor hominibus, dicatur cum gẽte accedere, & ſic habeat locum pœna ſtatuti: ſed certè hoc non videtur lege probari, quòd quatuor homines gentem faciant: vnde puto, quòd potius à ſimili requirantur ad minus 10. homines, vt dicatur etiam turba. l. Prætor. la. 2. §. 1. ꝟ. vi bo. rap. vbi per Bar. Adde tamẽ no. glo. extra de elec. ĩ c. 1. quæ dicit, quòd duo faciunt congregationem, & multitudinem. Inſti. de iur. perſo. in fi. tres collegiũ, decem populum. ¶ In ead. glo. in fin. nunquid autem ſit dare quaſi poſſeſſorium agnationis, vel cognationis, vel fraternitatis, vel ſororitatis, ſicut eſt dare poſſeſſorium filiationis, vide Cin. C. eo. in l. non in epiſtolis. & dicam. ꝟ. eod. in l. quidam.
5 ¶ † Item nunquid ꝑ inſtrumentũ dotis probetur matrimoniũ. Inno. dicit, quòd non, de præſump. ĩ c. illud. In cõtrarium facit. C. de na. li. l. cũ quis. & l. nuper. & quod not. in Auth. item ſi quis. ibi appoſita. & Auth. de hær. ab inteſta. §. 1. & Inſt. de nup. §. fi. Reſtãt hoc mane duo notabilia, dicant in ſequenti. Dic ergo pro cõcordia, quòd per inſtrumentum dotis non probatur matrimonium quantùm ad eſſe ipſius matrimonij, & quantum ad hoc, vt per tale inſtrumẽtum probetur matrimonium, ſi alteri matrimonio fieret præiudicium, & ita intelligo Inno. nudo enim conſenſu perficiť ſine ſcriptura, vt no. in d. §. fi. & vide. l. imperialis. C. de nup. quæ bona eſt ad propoſitum: ſed bene per inſtrumẽtum dotis, quod ſequitur matrimonium, inducitur, & probatur legitimatio præcedentium filiorum, vt in contrarijs, de quo per glo. in d. §. fi. Inſti. de nup. aliquid tangitur in l. cõtrahitur. ſ. de pign. ¶ Vnum no. quia quod dixi per inſtrumentum dotis probari legitimationem filiorum, &c. intelligo, quãdo matrimonium contrahitur in vltimo mortis articulo: ſecus ſi vtroque viuente, & ſtante in conualeſcentia; quia tunc requiri videtur, & tertiũ ſcilicet, quòd adſit & ſpes prolis. Ita videtur probari ꝑ caſũ. d. l. nuper. & hoc videtur ſenſiſſe Io. And. ex. qui fi. ſint legi. in c. tanta.
6 ¶ † Nunquid autem probatio filiationis facta cũ vno, faciat ius quò ad omnes, tangitur. ſ. de ſta. ho. in l. ingenuum. dic, quòd ius facit quò ad omnes, ſi ſuper ea ſit pronunciatũ, probatur. ꝟ. de libe. agno. ĩ l. 2. §. fi. cum ſeq. & no. gloſſ. in l. 1. C. quorum bo. quam vide, & Inno. extra qui fi. ſint le. in c. cauſam, q̃. il 2. vbi notanter ſubdit, quòd ſecus in cauſa legitimitatis, vel non legitimitatis; quia hoc nuſquam inuenitur expreſſum. hęc ſunt verba Inno. Idem eſſet in cauſa falſi; nam ſi vno agente, fuerit inſtrumẽtum falſum pronunciatum, non præiudicabit alteri idem inſtrumentum poſtea producenti; quia modò eſt alia cauſa, ſecundùm Inno. ibi, & pro hoc vltimo videtur caſus in l. 2. C. de fide inſtru. ¶ Vltimò adde, quòd ſi opponatur contra aliquem, qui ſit illegitimꝰ, quis debeat probare, vide. q. in ſimili diſputatam plenè per Io. An. ſuper reg. infamibus. de reg. iur. lib. 6.

Ex l. Ei incumbit.

S V M M Æ.

1 *Diſcretus quilibet homo præſumitur, niſi probetur contrariũ.*
2 *Negatiua quando ſit probanda. & nu. 4. 5. 6. & 8.*
3 *Negatiua qualitatis eſt duplex.*
7 *Probandi onus ſemper transfertur in illum, contra quem eſt præſumptio iuris.*
9 *Teſtibus duobus aſſerentibus affirmatiuam plus creditur, quàm centum aſtruentibus negatiuam.*

L. Ei incumbit.

¶ Affirmanti, nõ neganti incumbit probationis onus. h. d. Eſt autem ratio huius. l. quia negationum nullæ ſunt cauſæ, nec habent principium: & ideo in talibus negatiuis non cadit probatio; quia quodammodo nõ habẽt ſubiectũ. Ita no. gl. 6. q. vlt. ĩ c. actor. & not. in l. actor. C. eo. quæ canonizata eſt in dicta Decret. actor. & ibi ꝑ Cin. ¶ In gl. magna. in prin. ibi [ſi præſumptio] intellige iuris, non hominis. circa quod vide Dy. in l. abſentem. ꝟ. de pœn. ¶ In ea. ibi [ſiue poſsidetis] & ꝟ. de li. cau. l. liberis. §. fi. vbi meliùs probatur. ¶ In ead. ibi [quæ eſt per affirmatiua] vel dic ideo negans probat; quia contra ſe
1 habet naturalem præſumptionem: † nam quilibet homo præſumitur diſcretus, niſi contrarium probetur; cùm ſit animal rationale, ſecundùm But. Adde extra gl. quòd iſta regula fallit, vbicũque lex præſumit contra negantem. C.
2 de ſica. l. 1. & de iniurijs. l. ſi nõ conuicij. cum ſi. † Itẽ fallit
a in caſibus illis, quibus negatiua probatur per ſacramentum ex commiſsione legis, ut in Auth. de hære. & falci. l. ſi verò abſunt. & C. de his, qui ad ecc. confu. l. præſenti. §. fi. Illud tamen magis poteſt dici ſacramentum purgationis, quàm probationis. C. de iu. delib. l. fi. §. licentia. Item fallit, cum actor probat ſuam affirmatiuam, quam reus probat veram. C. de contrahen. & commit. ſtip. l. optimã. in fi. Et ex his conclude, quòd regula huius. l. eſt vera, quæ fallit in quatuor exceptionibus, & non in alijs, nulla diſtinctione habita inter has negatiuas, ſecundùm Dyn. quem ſequutꝰ eſt Cin. C. eo. ĩ l. actor. ſed tu dic aliter, vt. ꝟ. patebit. ¶ In ea. ibi [ſed illi ſunt ſpeciales] ſcilicet in eo, quòd actori, & reo indicatur onus probationis: ſed non quòd probetur negatiua, imò ibi probatur aliquid affirmatiuũ; & ideo glo. in hoc malè dixit, ſecundùm But. ¶ In ead. ibi [quotiens negatio conſiſtit in iure] & ratio eſt; quia tunc implicat factum affirmatiuum. circa quod vide quod no. ꝟ. de le. 1. in l. Lutius. §. in teſtamẽto. & ex. de reſcrip. in Cle. vlt. ¶ In ea. ibi. [l. vti frui.] Meliùs dic, ſecundùm Butri. quod ibi probo aliquid affirmatum, ſcilicet me dominum, quo probato, aduerſarius ſuccumbit, niſi probet ſeruitutem deberi: cum omne prædium præſumatur liberum. ꝟ. eo. l. circa. & ſic malè dixit glo. quæ dixit ibi ſpeciale. ¶ In ea. ibi [incluſam] & eſt hæc negatiua, quam appellamus prægnantẽ, extra de renun. c. ſuper hoc. ¶ In ea. ibi [l. nec non. §. quod eis] &c. hoc intellige verum in his, quæ ſunt de genere permiſſorum, licèt in ſpecie prohibita: quo caſu negans debet probare factum, non ius; quia illud certum, & finitum, vt. ll. ſ. alleg. ¶ Secus in his, quæ ſunt de genere prohibitorum; quia tunc, cum negans habeat intentionem ſuam fundatam à iure communi, affirmans oppoſitũ dẽt probare. Exẽplũ ſume. ꝟ. de colleg. illicit. l. 1. & 2. ¶ In ea. gl. ibi. [l. ſi verò. §. q pro rei qualitate.] Tu aũt dic
3 clariùs in hoc articulo, † ꝙ negatiua qualitatis eſt duplex, quædam qualitatis extrinſecæ: quædã intrinſecæ. Si intrinſecæ: tunc aut eſt qualitas naturalis, vt puta, nego quem ſanæ mentis: quod eſt cõtra naturam; cum hic ſui natura rationalis præſumatur: tunc probabit negans, cum intentio affirmãtis ſit fundata à iure communi. d. l. nec codicillos. ſic & cum dico quem caſtum, pacificum, & ſobriũ; quia hoc præſumitur à iure, vnde negans probabit: ſic intelligitur extra de præſum. c. dubium. & de ſcruti. c. 1. vbi plenè de hoc. Aut eſt qualitas accidẽtalis, vt ſcientia: tunc ſi dicat quis ſe iuriſperitum, hoc probet, quòd probare poterit offerendo ſe examini: & ſic per actus exteriores probabit intrinſeca. C. de profeſſo. & med. l. fi. lib. 10. poſtquam tamen probatus eſt, volens eum dicere minus peritũ, hoc probet, & audiatur, argum. ꝟ. de excu. tu. l. ſed reprobari.

¶ Sed

¶Sed si loquamur in negatiua qualitatis extrinsecæ, vt in diuitijs, in hoc glo. videtur variare; nam hic videtur sentire, quòd negans debeat probare, siue neget diuitias, siue paupertatem: sed in l. si verò. §. qui pro rei qualitate. hic alle. cõcludit, quòd ille, qui propter paupertatem vult ad aliquid admitti, illam probet: sic & propter diuitias, & illa est perfecta doctrina, quæ communiter approbatur. ¶Nec ob. huic doctrinæ. ff. eo. l. cũ de lege. & ibi dicam. & si dicatur, quòd paupertas non videatur posse probari: potest enim habere pecuniam in abscõdito, allegans paupertatem, quæ nescitur. Respondeo, quòd postquam non potest haberi necessaria probatio, assumi debetur probabilis, argu. C. de repu. l. consensu. extra de testi. c. veniens. il 2. vbi bonus casus, ꝙ de gestis ĩ capitulo testificantur existentes in eo: probabitur ergo, quòd vadit mendicando, vel quærendo panem, & elemosinam, vt sunt soliti facere pauperes, & malè vadit indutus, & nihil videtur habere in domo. Item probatur ex vulgi opinione. ff. de flumi. l. 1. quæ communis opinio qualiter probetur, no. per Guil. in Spec. de proba. §. 1. ver. illud autem dicam. ff. eo. l. si arbiter. Itẽ & si dicatur hæc non esse necessaria probari; quia cum quilibet nascatur nudus, & sic pauper; ergo semper pauper præsumendus, nisi doceat, &c. responde, quòd licèt pauper nascatur, & nudus: tamen vt laboriosus, & industriosus præsumitur quærere. C. an seruus ex suo facto. l. pe. & arb. tute. l. si defunctus. ¶In ea. ibi [loci, vel temporis] quia dicunt, quòd sufficit tantùm loci: quorum opin. refertur per Cin. in l. actor. C eo. 3. q. exemplum pone, vt quia dico, non mutuasti mihi bona, & testes dicunt, quòd habuerunt tantam conuersationem mecum Florentiæ, ꝙ non potuisset exire de ciuitate, quin ipsi sciuissent. Concludunt ergo, † quòd vbicũq; negatiua cadit in sensum
4 testis, de ea potest reddere rationem, vt quia dico Titiũ non possidere talem fundum, & testes dicũt, quòd adeò sunt vicini fundo, quòd ad eum Titius venire non posset, quin eum viderent: vbicunque ergo testis potest reddere rationem de negatiua, est probabilis. Pro istorum opi. videtur facere glo. ordinaria de l. 1. §. 1. ff. de itine. actuque priua. quam signabis in libro, licèt non credo veram. Dic ergo, ꝙ certè istorum opi. non videtur vera, nisi sit omnimodo coarctatio etiam temporis; quia cum testificetur de facto suo, impossibile est illud factum continuò præstari, idest ꝙ semper steterim ad videndũ, intret fundum, vel non, arg. s. de serui. vrba. prædi. l. foramen. ergo, &c. in hac parte inclinare videtur Dy. & Cin. in d. l. actor. licèt non multũ clarè in 3. quæst. & clariùs. C. de erro. aduo. in l. 2. vbi etiam glo. bona. Plus dico, quòd hoc testimonium est valde suspectum; nam propter sui latitudinem, & generalitatem ista vniuersalis negatiua in teste est suspecta, vt not. extra de causa pos. & proprie. in c. cũ ecclesia Sutrina. imò non solùm de magno tempore: sed etiam de paruo (puta de mense) est suspectus; nullus enim (præter me) potest hic probabiliter scire, cum potuerim ire, eo dormiente, & non vidente. s. loca. l. locationis. & ideo caue ab illa glo. quæ est in dicta. l. 1. ff. de itine. actuque priua. sed quomodo probabit hęc negatiua interogatiuè? dic tribus modis.
5 † Quandoque per inclusam affirmatiuam: & tunc si habet vnam speciem, & tantùm oppositam, planum est, fui (puta) Mutinæ: ergo non Florentię: sed si habet plures species oppositas, vt si dico, non est sanæ mẽtis (quod potest esse) quia furiosus, vel mente captus: tunc hoc debet in articulo, vel positione exprimi; vt quia dico, quòd non est sanæ mẽtis; quia furiosus, & quomodo probetur furor, vide extra de suc. ab inte. in c. vlti. vbi gl. sing. Quando probatur per adiectionem loci, & temporis: tunc si actus non est iterabilis (vt homicidium) sufficit mera negatio, vt si dico, Titius non occidit Caium; quia fuit in loco, vbi per alium fuit interfectus, hoc sufficit ad probandum: sed si actus sit reiterabilis, vt vulnus: tũc probabo per adiectionem loci, & temporis, vt si dicatur, quòd Titius fuit vulneratus tali mense, & tali loco, ego potero probari, quòd fui alibi per testes, qui dicent, quòd singulis diebus me Romæ viderũt: & sic in loco ita remoto à loco delicti, quòd non potuisse in vna die venisse ad locum delicti, & optimè procedit. Sed si locus sit magis proximus: tũc adijcent etiam horã, & sic magis restringetur tempus, & dicent testes, quòd illa hora eram cũ Titio, & quòd ita res est, absque eo quòd Titius fuerit in loco, vbi fuerit vulneratus. Et prędicta procedunt, quando negatiua facti (vt dictum est) aliàs mera negatiua scilicet non coarctata non potest probari, vt hic. in glo. cum probatio fiat per species, & differentias: sed quod non est, vt mera negatiua, non habet species, nec differentias, qualitates autem non possunt esse sine subiecto. l. ei⁹, qui in prouinciã. s. si cer. pet. ergo, &c. ¶Item potest assignari subtilior ratio; quia (secũdùm regulam Philosophorum) id, quod est impossibile esse in sensu, impossibile est esse in intellectu, maximè testis; quia in testibus requiritur præsentia, & sensus, vt no. glo. in l. quod meo. §. si venditorem. ff. de acqui. pos. Quod tamen dixi hanc negatiuam improbabillem, intellige, nisi fortè posset imputari culpa reo, vt si renunciauit exceptioni non numeratæ pecuniæ, vel lapsum est biennium ad ipsam opponendum; quia tunc probat non numeratam, secundùm gloss. l. non intra. C. de nõ num. pec. Et pleniùs de hoc vltimo in l. si ex
6 cautione. in eo. tit. Sed Barto. dixit, † quòd talis negatiua
b (etiam non coarctata b) non est omnino improbabilis; nã poterit implorari iudicis officium, vt faciat fieri per nuncios solemnem inuestigationem, & explorationẽ, an talis fuerit citatus. sicut ĩ simili fit discussio bonorũ principalis, Pro hoc vide tex. de leg. 2. in l. cũ quidam. §. fi. cum. l. seq. vbi hæc doctrina, & de verb. oblig. in l. ita stipulatus. ver. quòd si ab initio. & sufficit, si nuncij referant se perquisiuisse diligenter ab omnibus, qui verisimiliter scire debent, & reperisse, quòd talis nunquam fuit citatus, vel non venit Bon. & similia. Poterit etiam & aliter iudex inquirere, scilicet secundùm formam. l. magis puto. §. ne passim. ff. de rebus eo. & si referat nuncius se diligenter inuestigasse, & non posse reddi certũ, præsumitur pro negante. ff. ad Trebell. l. ex postfacto. §. pe. vbi casus hoc probãs. In his enim casibus, in quibus clara probatio non potest haberi, sufficit, si ex vehementibus opinionibus se informet. l. non omnes. §. à barbaris. ff. de re mili. Ita voluit Bar. de verb. obliga. in l. hoc iure. & illa, quæ simul leguntur ad vnum balluni. ¶Cui enim incumbit probatio huius negatiuę, tangi
7 tur aliquid per Inn. extra de proba. ĩ c. tertio loco. † Conclusiuè dic, quòd si contra aliquem est præsumptio iuris, quæ est contra aliquem, semper transfert in eũ onus probandi. C. eo. l. siue possidetis. extra de præscrip. c. 1. in 6. & de testi. spo. c. vlt. eo. li. ¶Ex quo no. pulchrã conclusio-
8 nem, † quòd vbi præposita negatiua ex iuris dispositione debet constare per scripturam de actu affirmatiuo cõtrario: tunc nunquam neganti incumbit onus probandi, sed contrarium affirmanti. extra de appel. c. cordi. in 6. vbi exemplum. & patet in simi. casibus no. in l. contrahitur. s. de pig. & pleniùs extra de censi. in c. 1. in 6. vbi habetis. 28. vel. 30. casus per Ioan. And. enumeratos; nam ex quo ius disponit scripturã necessariam in casu aliquo, & actus ille non præsumitur, nisi de scriptura appareat; cum iuris dispositione hæc solemnitas, quæ est extrinseca, non præsumatur. s. de publi. l. quæcunque. in fi. & sic dicta præsumptio

ptio facit pro negante contra affirmantem.Ideo affirmãs probet. Ita notanter dixit Ioa. Calde. extra de elec. in c. bonæ memoriæ. Adde tamen Inno.de eo,qui fur.ordi. suscepit.in c.innotuit.circa fi.gl. vide etiam quod tangit Io. And.de re iudi. in c. sicut. ad fi. sed si contra nulla est præsumptio:tunc onus incumbit ei,qui inde fundat intentionem suam,siue sit actor,siue reus;vnde si ex causa actionis actor probet illam.d.l.hoc iure. & l. si ita stipulatus. versicu. quòd si ab initio. & est casus. C. de fabricen. l. si quis.lib. 11. Idem si est causa exercitij meæ actionis, vt quia non possum agere contra pignorum possessores, nisi cum principalis non est soluendo, hoc probabo. probabitur autem facta discussione, secundùm Authen. hoc si debitor. & quod ibi not.C. de pignor.& de fideiuss. Authen.præsente. Vel si esset notorium ipsum nõ esse soluendo,secundũ no.s̃.si cer.pet.in l.fi.vbi casus.& l.decẽ.ÿ.de ver.ob.siue sit causa exceptionis (puta) non debes audiri; quia non fuisti in exercitu,nõ soluisti gabellam, collectas & similia;probet enim hoc excipiens,secundùm Barto. in l.hoc iure.præalle.& Butri.hic Innocen. & Hostien. extra de accusa. in c. super his. Et hæc not. quia faciunt ad multa.¶In ea.circa fi.ibi[ex̃.de testi.c.forma ex tenore.] Et ibi de ista in directa probatione, vide bonũ casum, & ibi etiam Innocen. tangitur etiam per glo. 4. q.3.in c.si

9 quis testibus. in gloss. 2.¶† Vltimò not. ad materiam huius gl. quòd plus creditur duobus testibus asserentib° affirmatiuam, quàm centum astruentibus negatiuam. Idem not. Innoc. de ver.sig.in c. veniens. & in c. quid per nouale. & hoc sentit glo. in l.diem proferre. §. si plures. s̃. de arbi.& ex. de præscrip. c. 1. in 6. gloss. ordi. Ratio; quia negatiua non ita se offert sensui, vt dictum est in alio articulo. s̃. Idem in deponentibus super conscientia, vel animo alterius, secundùm eundem Innoc.extra de renun.in c. quia propter. Et hæc sufficiant circa.l.istam.

ADDITIONES.

a ¶Negatiua probatur. Adde ad hãc communem materiã, quando negatiua sit probabilis,& quando non, Alex.in cõsil.121.inci.Scripsit ecclesiastic°.in 4.vol.& quando negatiua est fundamẽtum intentionis,nũquid probari debeat, vide Alex.in cons.39.inci.Viso themate.in 1. volu. quasi per totum cons.vide etiam Pa.de Cast.in cõs.205. inci.In causa,q̃ vbi vertit̃.vers. nec obstat,qđ includit,qui dicit,ꝙ actor tenetur illam probare,quando est fundamẽtum suæ intentionis,allegat Bar.in l.hoc iure.ff.de verb. oblig.Sed an posset directè, vel indirectè probari, vide Bald. in l. actor.C.de prob.& in l.qui accusare.in fi.C.de edẽ.Cald. in disputa.inci. Capitulum petit fructus.Pan.in c.bonæ. il 1.de elec.in 6.col.ver.secũdùm rerum naturam.& ibi Io. An.Bal.in c.tertio loco.de proba.Fel. in d. c. tertio loco. ver.gl.1.ibi,indirectè.col.pen.

b ¶Non coarctata. Adde, quòd testis deponens super negatiua loco, & tẽpore coarctata, falsarius præsumitur, Alex. in cons.227.incip. Viso themate.in 2.volu.

Ex l. Cum tacitum.

SVMMAE.

1 *Relictum si factum fuerit in primo testamento cum prohibitione, ne alienetur extra familiam: & postea in secundo testamento est relictũ simpliciter, videtur repetita prohibitio alienationis.*

2 *Bona deferens fisco, quam partem debeat habere.*

L. Cum tacitum.

¶Tacitum fideicommissũ in secundo testamento intelligitur repetitum,nec præsumitur mutata voluntas.h.d.Et no.hanc.l.quia videtur facere,

1 re,† quòd si in testamento est factum alicui relictum cum prohibitione,ne alienetur extra familiam, & postea in secundo testamento est relictum simpliciter, quòd videtur repetita prohibitio alienationis.ad idem facit.l.Statius.in prin.ÿ.de iure fis.Ad idem etiam videtur de adimen. le.l. legatum. Contrarium tamen tenuit Dy. quia voluntates sunt diuersæ.idẽ, & Bar.arg.ÿ.de leg.3.l.si de iure.¶ Nõ ob.hæc.l.& l.Statius. quia hoc in odiũ hæredis, qui tacitã fidem assumpsit de restituendo nõ capaci. Nõ obstat etiã. l.legatũ.quia loquitur,quando fit translatio legati in aliũ, non autũ est voluntatis mutatio. Sed quæstio proposita ẽ, quando tota voluntas cassatur,& ad aliam peruenitur.Ita respondet Bar.in d.l.Statius.quam vide. ¶Ex gloss.mag.

2 circa fi.ibi [& agit fiscus] dic circa hoc latiùs.† Aut quis defertur ab extraneo. Aut à se ipso Aut ab extraneo,& etiã à seipso.Si ab extraneo: tunc extraneus habet tertiã eius, quod applicat̃ fisco.l.edicto.§.restat ÿ.de iure fisci.& hoc est veritas,quicquid dixerit glo.in l.3.C.ad leg.Falc. Si à se ipso:tũc,aut ipse,qui se defert,erat incapax propter suũ delictum,& nil habet, dato quòd se deferat.d.l.edicto. §. eos.Aut erat incapax ex alio iure,quã propter suum delictum:tunc distinguitur hæres à fideicommissario. Nã aut hæres non erat rogatus de restituẽdo,& lucratur dimidiã. l.senatus.§.senatus.ÿ.de iure fis.Aut erat rogatus : tunc si ipse hæres erat capax:sed is,cui debebatur fieri restitutio, erat incapax, & tũc debet habere tertiã omnium bonorũ. C.de his,qui se defe.l.1.li.10.vbi casus. Fallit in vxore defuncti,quæ dimidiam consequitur,vt ibi. Sed si tam hæres quàm is,cui est restitutio fienda,erat incapax, tunc gl. videtur velle,ꝙ habeat dimidiam per d.§.senatus. Sed pe. in d.l.tenuit cõtra,ex eo quia tũc incapax esset melioris cõditionis, quàm capax,cum capax consequat̃ solùm tertiã, vt dixi.Idem ergo dicit in vtroque casu,vt tertiam tantùm consequatur. Si autem fideicommissarius se deferat:tunc habeat dimidiã dodrantis.l.cum tacitum.ÿ.de iure fis.hic alleg.& hæc.in 1.gl.Tertio casu principali, quando ambo concurrunt ad deferendum ipse, & alius : tunc si hæc delatio fit ante apertas tabulas, præfertur se deferens. Si post apertas,melior est occupãtis cõditio.d.l.edicto.§.cum ante.tene menti ista verba;qua est vna extranea materia.

Ex l. Emptorem.

SVMMAE.

1 *Confessio extorta non præiudicat, non præcedentibus indicijs.*

2 *Consequentia, quando est necessaria, conceditur per obliquum, quod non fit directè.*

E. Emptorem.

¶Ista.l. debet iũgi cũ l.cum probatio.ÿ.eo. nã hæc.l.dicit [cui incumbit on° probandi.]illa aũt,quomodo probetur. Pro quarum euidentia præmitte, quòd vendens seruum morbosum,vel fugitiuum, vel aliàs vitiosum,tenetur id emptori exprimere,& ei cauere.s̃. de ædi. edic.l.1.§.1.& l. si venditor. aliàs põt agi redhibitoria, vt fiat redhibitio,idest, contractus retractatio, & exemptio: & quanto minoris scilicet potest agi, poterit etiam peti æstimatio rerum ablatarum per ipsum seruũ,si fugit apud emptorẽ.eo.tit.l.quæro. Et ex his collige vtilitatem istarum

istarum duarum legum, & hoc dicit: probare autē seruū, antequam emeret, fuisse fugitiuum, spectat ad emptorem, quod si aliter probari non potest, poterit seruus torqueri, & eius confessioni stabitur. h. d. cum l. cū probatio. ȷ̄. eo. ¶ In tex. ibi [fugisse] i. fugitiuum fuisse. ¶ In gl. l. cū probatio. quod erat necesse probari. ibi [semiplena probatio]
1 dic de hoc, vt s. ¶ † In ead. ibi [non incipit] imò confessio extorta non præiudicat, non præcedentibus indicijs, etiam si in ea perseueret. ȷ̄. de qō. l. pen. vbi singularis casus secundùm vnam lect. secundùm Bar. ibi, quod singulariter noto. & per hoc semel defendebam vnum tempore domini Guelfi de Prato. ¶ Super glo. in l. cum probatio. & sic dicitur delictum ibi fideiussoris. Sol. potest dici hoc speciale, ne facultas probationum angustetur. C. de hære. l. quoniam. Vel dic latiùs, secundùm Dy. in princ. in d. l. 1. de aucto. tut. quòd quādo aliquid per se separatum ab alio est prohibitum: si id necessariò sequitur ad positionē alterius permissi, quod non licet directò, licet per consequentiā, vt ibi, & s̄. de pac. l. si vnus. §. illud. & de vsucap. l. si aliena. §. hoc iure. & de lib. leg. l. si is, q̄ duos. in fi. & s̄. de in integ. rest. l. nō solū. & de accep. l. & per iusiur. §. & si fideiussori. si verò id prohibitum, nō sequitur necessariò ad permissum: tunc qđ nō licet directò, nec per cōsequentiam. s̄. de his, qui no. infam. l. athletas. §. siue autē. & ȷ̄. de do. inter vi. & vxo. l. si sponsus. §. 1. cum si. Item permissum non potest procedere sine prohibito, & sic quod nō licet directò, licet per consequentiā. C. de iudi. l. quotiēs. hic sunt tres conclusiones, quas ex isto Brocardo sumo ex
2 Dyn. & Bar. Vel dic aliter, secundùm Pet. † quòd vbi cōsequentia est necessaria: tunc quod non fit directò, p obliquum conceditur, d. l. 1. in prin. de aucto. tut. Secus vbi non est necessaria. s̄. de tut. & cur. datis ab his. l. scire oportet. §. 1. Posset & aliter dici, quòd vbi prohibitio fit in odiū prohibiti: tunc quod prohibetur directò, prohibetur & in consequentiam, vt ll. s̄. allegatis pro hac parte: sed vbi nō est in odium prohibiti: tunc si vtrobique est eadem causa prohibitionis, adhuc idem scilicet, quòd vno prohibito, &c. & s̄. de transact. l. cum hi. §. si cum lis. sed vbi non est eadem causa prohibitionis, non videtur prohibitum. s. in consequentiam, d. l. 1. in prin. de aucto. tut. & ȷ̄. ad Treb. l. 1. §. fuit quæsitum.

Ex l. Ab ea parte.

SVMMAE.

1 *Probandi onus incumbit neganti, vbicunque allegatur factū de iure non tenere.*
2 *Solemnitas intrinseca, & formalis est vniformis, & an præsumatur. nu. 3. 5. & 6.*
4 *Capitulum an præsumatur consensisse Prælato.*
7 *Iudex non tenetur seruare solemnitatem citationum.*

L. Ab ea parte. ¶ Qui negat ius, debet probare, ad hoc allegatur, & ita allegauit gl. s̄. eo. in l. 2. fit autem hæc probatio probando factum, vt ibi fuit notatum. ¶ Vel sic. In iudicijs, & extra, allegans quid factum extra ius, vel solemnitatem deficere: debet illud probare. Inno. ita sentit ad intellectum huius l. extra de eo, qui fur. ordi. suf. in
1 c. innotuit. in fi. ¶ Nota ergo, † quòd vbicunque allegatur factum de iure non tenere, neganti incumbit onus probādi: & sic si dicam contractum nō tenere; quia sum minor, debeo probare: similiter si dicam sententiam non tenere; quia index erat excommunicatus, debeo hoc probare. extra de re iudic. c. ad probandam. Quid autem si negetur funditus iurisdictio. glo. hic videtur sentire, quòd idem. s. quòd allegans probet, hoc autem procedere potest, si esset præsumptio contra negantem, vt quia iudex esset in possessione, vel quasi officij sui: aliàs non oportet probari negatiuam; quia officium non præsumitur, nisi probetur. facit quod no. in l. 1. C. qui, & aduers. quos. vbi no. gl. quæ singularis est. & de ista negatiua officij [tu non es iudex, nec tabellio] &c. vide Innoc. in c. 1. extra de fide instrum. per Cin. aliquid in l. comparationes. C. de fide instrumen. & etiam aliquid in l. Barbarius Philipphus. s̄. de offic. præto. Prædictis adde, quòd tales exceptiones oppositæ iudici, quòd sit infamis, seruus, vel mulier, vel aliter moribus, vel legibus prohibeatur; cum sint declinatoriæ iudicij, ante litem contest. sunt proponendæ, & probādæ: secus in his, quæ natura prohibentur, vt furiosus; cum iura naturalia sint immutabilia, & sic quandocunque opponi possunt. Insti. de iure natu. §. iura naturalia. 5. dist. in princ. Item secus in his, qui iudicio prohibentur, vt impuberes, secundùm Innoc. extra de rescript. in c. sciscitatus. vbi omnino de hac materia vide. ¶ In gl. super verbo, specialiter. vt quia est litis redemptor. ibi [præsumitur fieri
2 posse de iure] † hoc intellige, quò ad solemnitatem intrinsecam, & formalem, quæ est vniformis: secus autem quò ad solemnitatem materialē, vt est (quantùm ad contractū venditionis) pretium, quod non præsumitur interuenisse incertum, nisi hoc appareat. Insti. de contrahen. empt. §. pretium. & hoc; quia hæc solemnitas materialis est difformis. Nam pretium potest esse multiplex. Hanc rationem ponit Cin. post Pet. in l. 1. C. de contrahen. & cōmit. stip. vbi Cin. & Bart. in l. sciendum. ȷ̄. de verb. obl. Item quod dicit hic glo. limita, vt. ȷ̄. dicam. ¶ In ead. ibi [C. de fide instrum. & iure hast. fis. l. 1. & 2.] aduerte; quia ibi loquitur de solemnitate extrinseca. & tamen illa (secundùm gl. dum ipsā allegat pro concordātia) præsumitur, quod est
3 contra regulam l. quæcunque. in fi. vbi intrinsecè non extrinsecè præsumitur solemnitas. s̄. de publi. Sed glo. ibi, in d. l. 1. de fide instrum. & iur. hast. fis. lib. 10. dicit eam præsumi. s. si de ea in instrumento fit mentio, quod intellige, secundùm But. quando tempore confecti instrumenti illa solemnitas potuit interuenisse. Insti. de fideiuss. §. fin. aliàs non probaret, per Authen. si quis in aliquo documēto. C. de eden. & in tali solemnitate est verum, quod dicit illa glo. s. de limitatione But. pone exemplum; vt quia dicitur in scriptura. Viso instrumento debito, habita fide, q̄ tale est iustum pretium rei, facta subhastatione, &c. certè hoc instrumentum probat, quòd de debito constet, quòd & illud est iustum pretium; quia hoc tempore venditionis potuit fieri: sed non probat subhastationē; quia illa non potuit fieri illo tempore, cum debuerit stare 20. diebus, d. l. 1. de fide instrum. & dic, vt ibi. & de ordine tenendo in venditione rei fiscalis ē ibi gl. mag. Ita intelligebat But. illam glo. vt no. per eum in l. optimam. C. de contrahen. & commit. stipu. & in l. 2. ȷ̄. de fide inst. [Adde tamen Inn. de ista materia ext. de testi. in c. Albericus. in 3. glo. & de offic. deleg. in c. cum in iure. in ver. alij autem dicunt, &c. sed fortè, & alio modo posset intelligi illa glo. scilicet, vt dicamus, quòd loquatur, quando decretum interuenit, & tunc vt decretum interponatur, demum causa cognita. l. cum hi. §. hæc oratio. & §. si Prætor. & quod ibi not. s̄. de transactio. & sic demum præcedentibus omnibus solemnitatibus substantialibus ad contractum, præsumūtur omnia solemniter præcessisse, & agitata fuisse, etiā si illa concernant solemnitatem extrinsecam: secus si ad cōtractū sit deuentum, & legitimè, nō tamē interuenit decretum;

tum; quia tunc ſubhaſtatio & ſimilia non præſumuntur, niſi ſecundùm prædicta, in quo tamē cogita; quia erit magni effectus. Sed contra prædicta videtur d.l.optimā. vbi ſcriptura probat inter eaſdem perſonas, etiam ea, quæ nō potuerunt tunc interuenire. Sed reſpōde, quòd illa l. debet intelligi, quòd ibi ſint verba enunciatiua ſolemnitatis, cui partes poſſent renunciare, aliàs ſecus. Exemplum, ſi minor, vel eccleſia vendidit, & dicitur inſtrumentum venditionis eccleſiæ, præcedentibus tractatibus, vel in inſtrumento venditionis rei minoris ſit mentio alicuius ſolemnitatis, quæ non potuit tunc interuenire, certè nō probat; quia non poſſet illi renunciare, l. doli. ver. diuersū. ff. de nouatio. qđ no. & no. in l. de tutela. C. de in integ. reſt. mi. facit quod no. Inn. extra de proba. in c. quoniam contra falſam. aliàs eſſet inuenta via fraudandi minores, arg. ſ. de tranſ. l. cum hi. §. ſi cum lis. Item contra prædicta videtur facere, quòd imò etiam ſolemnitas extrinſeca præſumat, extra de his, quæ fi. à prela. ſine conſen. capi. c. cognoſcit.

4 † vbi Capitulum præſumitur conſentire: ſed illud poteſt dici contingere propter præſentiam, & taciturnitatem Capituli, vt in ſimili dicitur in filia in l. 2. §. voluntate. ff. ſol. mat. ſecus ſi non eſſet præſens. Et ex prædictis, & ex d. l. optimam. terminari videtur, quòd ſi appareat promiſsio, quòd Titius tibi centum promiſit, tanquā fideiuſſor Caij. qui Caius eſt obligatus tibi ad dicta centum ex cauſa mutui, quòd tale inſtrumentum probet obligationem principalis. Item ſunt vtilia ad quæſtionem petentis exequutionem inſtrumenti conſeruationis indemnitatis, vt non teneatur probare ſe alij obligaſſe pro dicto agente, ſi de illa obligatione ſit mentio in dicto inſtrumento. quod eſt notandum, & ſecundùm prędicta videtur intelligendum qđ glo. dicit in l. ſciendū. ff. de verb. obl. ¶ In gloſſ. magna in fi. conclude latiùs, ſi dubitetur, an ſolemnitas præſumatur; quia aut quæris de extrinſeca, aut de intrinſeca. Primo caſu, ſi de ea non ſit mentio in inſtrumento, non præſumitur, l. quæcunque in fi. de publici. vbi caſus. ſed ſi de ea ſit mētio per verba enunciatiua. ſ. viſis ſubhaſtationibus, & ſi. tunc ſi eſt poſsibile eam interueniſſe tempore confecti inſtrumenti, ſtatur inſtrumento. Inſt. de fideiuſ. §. fin. & ita intelligitur glo. C. de fide inſtr. & iure haſtæ fiſ. l. 1. lib. 10. & ita limitauit Butrig. in d. l. optimam. Vel aliter illa glo. poſſet intelligi, vt. ſ. dixi in verſ. ſed fortè, & alio modo. ſed ſi non fuit poſsibile ſolemnitatem illam tunc interueniſſe, cum inſtrumentum conficitur, dic tunc, quòd inter eaſdem perſonas præſumitur, d. l. optimam. quod intellige, ſi eſt talis ſolemnitas, cui partes poſſent renunciare, aliàs ſecus. vt. ſ. Inter alias autem perſonas non præſu-

5 mitur. Auth. ſi quis in aliquo. C. de eden. † Secundo caſu principali de intrinſeca ſolemnitate dic, aut de materiali, & non pręſumitur, vt pretium. Inſt. de cōtrah. emp. §. pretium. aut de formali, & præſumitur per inſtrumentum, d. l. ſciendum. aut de ea, quam natura verborum eſt apta cōprehendere, vt de ſolemnitate à teſte prolata, tunc dic in teſtibus non præſumi, niſi probetur, l. 1. C. de vſu. vbi caſus. ſed in inſtrumento intelligitur. Inſt. de inutil. ſtip. §. ſi ſcriptum. & quæ ſit ratio differētiæ inter teſtes, & inſtrumenta, vide Cin. in d. l. 1. de vſur. & Bart. in d. l. ſciendum. vbi dicunt, quòd cum teſtis debeat teſtificari de his, quæ ſenſu percepit, l. qui teſtō. §. ſi. de teſtamētis. vbi caſus, nō pōt ſenſu percipere, quid ſit fideiubere, vel ſtipulari, cū ſit nomen iuris: ſed pars pōt ſcribere, ꝙ fideiuſsit, vel mādare notario, ꝙ ſcribat, & ſtabitur cōtra ſe tali ſcripturę: vel pōt dici, ꝙ eſt alia rō; quia dictum teſtis debet neceſſariò concludere, vt probet. C. eo. l. ad probationē. aliàs interpretatur contra proferentē. extra de proba. c. in præſētia.

¶ Vltimò ad materiam huius l. aduerte, quod dicit Inn. ꝙ in extraiudicialibus pręſumitur ſolemnitas: ſecus in iu-

6 dicialib⁹. & hoc intellige ī intrinſeca, nō ī extrinſeca: † vnde ſi apparet ſententiatū, non propterea pręſumitur ſententia lata, ſic loquitur l. fi. C. de ſen. ex peri. reci. vel alia acta ſolemnitate ꝑciſè, niſi probetur, ex̄ de prob. c. qm̄ cōtra. Item ſi appareat appellatio in actis, non ꝓpterea pręſumetur interpoſita in ſcriptis: & hęc uera, niſi in his, quæ relinquuntur iudicis arbitrio, vt in dilationibus, & ſic. ff. de iure delib. l. 1. §. fi. Item in his, quæ pertinent ad eius officium, vt in reſtitutione fructuum, & impenſarū in lite factarū. Inſt. de offi. iud. §. 1. & per totum, ſ. de rei vēd. l. planè. vbi de fructibus rei petitæ; pro talibus. n. præſumit, licèt in iudicio fiāt: & ſic limitatur, quod nūc dixi. Ita dicit no. Inn. extra de eo, qui fur. ord. ſuſ. in c. innotuit. & ꝓ hoc facit quod alibi ipſe idē no. ꝙ in dilationibus arbitrarijs, ſicut ſunt dilationes ad concludendū in cauſa, & omnes

7 alię, in quibus expreſsè non cauetur, quòd nō ſint arbitrarię, † iudex non tenetur ſeruare ſolēnitatem citationum. nec poterit appellari, propterea quia præſumitur pro iudice in his, quæ ſunt in ſuo arbitrio. Ita dicit notanter Innoc. ex̄ de accu. ī c. ad petitionē ad fi. gl. ſubdit aūt in dicta Decret. innotuit, ꝙ contra probationes, quę procedunt ex præſumptionibus tm̄, de facili admittitur probatio in cōtrarium, & etiam de facili iudex inquirit. Sed contra prædictam doct. Inn. qui dicit in extraiud. ſolēnitatibus præſumi, & non in iudicialibus. videtur caſus. ff. de fideiuſ. l. cum oſtendimus. §. fi. vbi fortiùs præſumitur ex actu iudiciali, quā extraiudiciali. Sed poteſt reſponderi, ꝙ hoc operetur ibi pupillorum fauor, qui eſt in duobus, vt ibi.

Ex l. Patronus.

SVMMAE.

1 *Libellus ſufficit, quòd concludat pręſumptiuè.*

2 *Patronus debet probare fraudem, quando quæritur de alienatione inter viuos.*

L. Patronus. ¶ Qui fraudem allegat, tenetur ipſam manifeſtè probare. h. d. ¶ Vel ſic. Si patronus reuocat alienata per libertū in fraudem, fraudem, & dolum probare debet. hoc dicit. Not. caſum, in quo requiritur manifeſta probatio; dicitur autem manifeſta probatio præſumptio iuris, ſecundùm glo. not. quæ tamen pro ſingulari allegatur. C. de peri. tut. ī l. ſi tutor. quam not. in lib. tuo: non tamen puto, ꝙ talis probatio ſit apertiſsima, vel indubitata, vt probatur. in l. ſciat. C. eod. coniuncta gloſſ. ſua. & coniuncta l. ſi qui adulterij. C. de adult. Vnum adde, quòd vbi lex requirit probationem manifeſtam, nō ſtatur partis iuramento. C. de pign. act. l. ſi creditor. & ibi Bartol. Dic idem, ſi lex requirat probationes legitimas, no. gl. ff. eod. in l. cum de indebito. in princ. Contra hoc tamen videtur facere, quod not. gloſſ. in Auth. vt iud. ſine quoquo ſuffra. §. neceſsitatem. ſuper ver. furatus oſtēdetur. quæ dicit [vel per teſtes, vel per ſacramentum] & idem ſentit in l. fi. §. in computatione. C. de iure delib. Sed poteſt dici, ꝙ in illis non requirebatur probatio legitima. i. cum hoc adiuncto, legitima. ¶ Quid autem ſi requiratur probatio apertiſsima, vide qđ no. in l. fi. in prin. ſ. quod me. cauſa. Item an euidēs, & manifeſta ꝓbatio ęquipolleat, no. C. de iure delib. l. qm̄ ſororē. &. ff. de le. 1. l. licèt, & l. ſi verò. §. q ꝓ rei qualitate. ſ. q ſatiſd. cog. Itē q ſit differētia inter ꝓbabile, & manifeſtum.

festum.vide no.extra de verb. sign. in c.cum olim. & per Archid.11.q.3.in c.eorum. ¶In glo.inter viuos alioquin &c.ibi[§.si quis impubes] melius.ꝗ.de fal. l. si quis legatum. in fin. ¶In ead.ibi [§. Lutius]& illum tex. nota,qui
1 quotidie allegatur, † quòd sufficit libellum præsumptiuè concludere:& aduerte;quia quod glo.dicit de alienâte totum,videtur idem dicendum,si non omnia:sed quasi totum patrimonium alienauit,arg.ꝗ. de leg.3.l.nomen.§. filio.vbi hoc videtur probari,coniuncta ibi glo. quæ inci-
2 pit, ex hoc. † Conclude ergo prædicta omnia;quia si quęritur de alienatione inter viuos, debet patronus probare fraudem, vt hic, nisi sint omnia bona alienata; quia tunc fraus præsumitur,d.§.Lutius.vel quasi omnia,arg.d.§.filio. & quod ibi not.sed si quæritur de alienatis in vltima voluntate,vel de libertatibus fideicommissarijs: tunc sufficit solus euentus, scilicet quòd reperiatur diminutum patrimonium, nec habet aliquid necesse probare patronus.l.1.§.1.ꝗ.si quid in fra. pa. & in his loqui non potest l. ista.Sed si loquimur in libertatibus directis; tunc cum competant ipso iure,oportet fraudem probari: & sic posset loqui lex ista,& sic eam exemplificabat Iac.But.& aduerte,quòd glo.hic loquitur de omni alienatiõe,sed §.Lutius.loquitur solùm in donatione,quando titulo lucratiuo transferunt,pro hoc facit quod no.ꝗ.eo.l.in qui testamentum.¶In gloss.vlt.ibi [per Fauianam] de ista, & de alijs reuocatorijs vide plenam, & bonam glo.in l.2.ꝗ. si quid in frau.patroni.

ADDITIO.

a ¶Vbi intrinsecè. Adde ad hanc not.materiam, solemnitas intrinseca nunquid, & quando præsumatur, Alexand. in cons.170.incip. Viso,& præhabito.in 2.volum.vers.ad hoc etiam facit.vide Bart.in l.sciendum.ff.de verb.oblig. in 1.col.Cin.in l.1. C.de cõtrah.& commit. stip. Anto.de But.in c.sicut.de re iudi. & quòd regulariter præsumatur interueniſſe in actu, quando actus probatur per instrumẽtum,vide Panor.in d.c.sicut.de re iudi. & ibi vide Feli.ponentem fallentias.in versic. fallit primò secundùm Butr. col.22.Sed quid de solemnitate extrinseca,nunquid præsumatur,vide Ang.in l.sciendum.ff.de verb.oblig.Bart.in l.qui in aliena.§.1.ff.de acqu.hære.in verbo.quæro quid. vide Panor.in c.peruenit.de empt.& vend.in 2.col.versic. secunda solutio.qui dicit,ꝙ ex cursu magni temporis præsumitur solemnitas extrinseca.Idem tenet Bal.in l.si filiꝰ. C.de pet.hære. Innoc.in c.ex frequentibus.de insti.Pet.de Ancha.in reg.prima.de reg.iur.lib.6.Io.de Ana.in c.licet heli. de simo.in 14. col.de hac materia vide plenè Feli. in c.Albericus.de testi.ver. Item inquantum.in 2.colum.

L.Cum probatio ¶Lecta fuit cum l.4.s.e.dic,vt ibi.

Ex l. Si filius.

SVMMAE.

1 *Quò ad onus transferendæ probationis, attenditur quasi possessio.*

L.Si filius. ¶Hæc l. videtur idem velle, qđ l.quidam.ꝗ.eod. dic tamen, ꝙ in hoc differunt; quia hic negabat se filium: sed in l. quidam.dicebat se filium, sed non probabat: & ista hoc in-
1 tendit. Quò ad onus transferendæ † probationis, attenditur quasi possessio h.d.& pro declaratione huius l.vide omnino quod dicam.ꝗ.eod.in l.quidam.

Ex l. Si pactum.

SVMMAE.

1 *Plerunque,dictio facit regulam.*
2 *Præsumptio transfert onus probandi in eum,qui aliàs probare non debebat.*
3 *Testator testando, respicit solùm personam legatarij.*
Pactum in dubio præsumitur reale.
4 *Priuilegia in dubio præsumuntur realia,& perpetua.*
5 *Pactum an transeat ad hæredem.& nu 6.9.& 10.*
7 *Emphyteosis ecclesiæ regulariter nõ trãsit ad omnes hæredes.*
8 *Factum quando promittitur,an transeat ad hæredẽ.& nu.8.*
11 *Expressio proprij nõis futuri hæredis,in pacto nihil operatur.*

L.Si pactum. ¶Omnia pacta regulariter sunt ad hæredes transitoria. Ita allegatur.¶Vel sic. Pactum in dubio non debet præsumi personale:sed reale,& transmissibile. h. d. & loquitur hæc.l. in pacto expresso. Idem tamen in tacito, quod in dubio etiam interpretatur reale. s̃. de pac. l. tale
1 pactum.in princ.Not.quòd dictio,plerunque,facit† regulam,concor.s̃. commo.l.si vt certo.§.cõmodati.& est vti-
2 le ad l.3.§.1. s̃.de offic.præfec. vigi. ¶Item not. † quòd præsumptio transfert onus probandi in eum,qui aliàs probare non debebat:& dixit Butr. quòd ex hac l. colligitur ratio, quare stipulatio conditionalis trasmittatur ad hæredem.Inst.de verb.obl.in §.ex conditionali.& non legatum conditionale,l.1.§.sin autem sub conditione.C.de caduc.tol.cuius est ratio; quia stipulatio conditionalis habet spem transmissibilem, legatum non:huius rationis ra
3 tio colligitur ex hac l. † quia testator testando respicit solum personam legatarij: contrahens autẽ præsumitur ita velle prouidere hæredi,sicut & sibi per hanc l.¶Item no. pactum in dubio reale,vt dixi.Idem in concessione dic; quia in dubio præsumitur realis,extra de insti. c. cum ve-
4 nissent.¶Idem etiam dicunt† quidam in priuilegijs, ꝙ in dubio presumantur realia,& perpetua,per l.forma.§.quã quam.ꝗ. de cen. quẽ casum no.¶In iuramento autem an sit reale,uel personale, uide per Inn. extra de iureiu. in c. ueritatis.ubi dicit, ꝙ ex parte iurãtis est personale:sed ex parte eius,cui iuratur,est in rem:& hoc facit natura iuramenti;cum ex parte iurantis sit ius speciale, quod ab anima separari non potest, secundùm eum; & ideo hæredes semper debent nouare iuramẽtũ fidelitatis; quia ad eum non transit iuramentũ defuncti.Ita no.s̃.de vsufru. le. l.si
5 cuius.§.1.facit l.generaliter.C.de reb.cre.¶Cõclude † tamen latiùs,an pactum transeat ad hæredem;quia aut conficitur super obligatione,aut liberatione,aut dominio,vel traditione. Primo casu,aut promittitur ius, aut factum:si ius,aut ius de sui natura nõ est trãsmissibile, vt si ꝓmittit vsusfructus:tunc est personale ex parte stipulatoris,l. stipulatio ista.§.si quis ita.ꝗ.de verb.oblig.& de nouatio.l. si vsusfructus. & ideo ad hæredem non transmittitur ius ususfructus.si tamen debitor fuisset in mora, bene transmittetur ius agendi ad interesse pro præterito tempore.
6 ꝗ.de usufru. l. si usufructus mihi in biennium. † & idem in emphyteosi ecclesiæ,vt non trasmittatur ad omnes,sed ad quosdam tantum, secundũ naturã contractus emphyteosis, & rei ecclesiasticæ:nam ubi talis emphyteosis simpliciter conceditur,non trãsfertur ultra tertiã generationẽ,in Auth.de nõ alie.§.emphyteosim verò.&.ꝗ.sol.mat.

l.etiam.

l. etiam. quod verum, nisi fiat mentio hæredis in stipulatione emphyteosis, vt not. Iac. de Are. & Cin. C. de ope. liber. in l. liberti. sed Spec. dicit, quòd etiam tunc non intelligitur de quolibet hærede. Ita not. in Spec. de testam. §. 1. vers. sed pone. nam ex natura rei obligatio indefinita coarctatur, vt tangit Dy. ff. de verb. obl. in l. in conuentionalibus. & ad Treb. in l. ex facto. §. fi. facit quod not. Iac. de Are. in l. damni. ff. de dam. infecto. sed si ius est sui natura transmissibile: tunc si promittitur purè, transmittitur, idem si post mortem. C. vt actio ab hær. & contra hære. l. 1. Si sub conditione, aut stipulator purificat eam, & idem. aut decessit, conditione non impleta: & tunc, aut erat potestatiua, & in eius potestate collata, & nō transmittitur. l. qui Romæ. §. Augerius. de. ff. verb. oblig. fallit in l. 2. C. de pac. inter empt. & vend. de quo Bart. in l. si decem cum
6 petiero. facit magnum festum, & ratio est; † quia ibi in illo contractu aderat aduersatiuo; vel quia illud pactū est quoddam capitulum contractus transmissibilis: & ideo sequitur eius naturam, & hæc videtur veritas, licèt quidā intelligant illam, quando fuit facta mentio hęredis. Circa quod adde quod no. de cond. & dem. in l. à testatore. & per Ci. de cond. inser. in l. si plures. sed si erat alia conditio, regulariter fit transmissio. & de in diem adiect. l. si prædio.
7 ff. de verb. obl. l. 5. §. fi. ¶ † Si autem promittitur factum: tunc refert, an sit tale, quod sui natura cohæret personæ, & non transmittitur, l. 1. §. ne autem. C. de cadu. tol. ratio est; quia obligatio naturā imitatur: vnde sicut natura non transit in alium, nec obligatio. Sed si non cohęret personę, tunc aut concipitur negatiuè, aut affirmatiuè: si negatiuè, aut concipitur per verba de præsenti, vt promitto furem non esse: tunc transmittitur ad hæredem; quia continet interesse. ff. de euic. l. si ita quis. Aut per verba de futuro, vt non impediam ire agere: tunc dic, quod si præcedit contractus: cuius natura obligatio transit ad hæredem, pactū censebitur reale, & transmittitur. s. de act. empt. l. emptorem. §. qui autem. & de vsu. l. si stipulatus. sed si contract' talis non præcedit: tunc attende, an ex parte stipulatoris, vel promissoris, scilicet formetur quæstio; quia si stipulatoris, videtur, quod transeat, vt no. ff. de ver. ob. in l. si sic. vbi per Bart. vide. & videtur probari per hunc text. si promissoris: tunc non recedetur à persona, arg. s. de pac. l. iurisgētium. §. pactorum. & quod ibi notatur, similis distinctio. s. an præcedat alius contractus, de cuius natura, &c. habet de verb. obl. in l. stipulatio ista. in princ. Sed si concipiatur affirmatiuè, vt de aliquo dando &c. tunc transit stipulatio
8 ad hæredes. s. de contrahen. & cōmit. sti. l. veteris. † Ratio differentiæ, quare magis transmittitur factum affirmatiuè, quàm negatiuè, est; quia negatiuum interim affert vtilitatem, affirmatiuum non, nisi transmittatur; quia nō trahit secum exequutionem, sicut negatiuum. Ita no. Cin.
9 in dicta. l. veteris. ¶ Secundo † casu principali, quando pactum est conceptum super liberatione, vel defensione: tunc si tale pactum est personale, vt puta, de non petēdo, &c. non egreditur personam. s. de pac. l. nisi. & in l. qui in futurum. §. 1. Sed si est in rem, vel in personam; quia fit pactum simpliciter de non petendo, vel est liberatorium: tunc transit in quemlibet, etiam singularem successorem, l. fluminum. §. adijcitur. ff. de aqua plu. ar. & ibi not. Sed si dubitatur, dic, aut est personale in verbo obligatiuo, & exequutiuo, vt promitto tibi, quòd non petam à te: tunc non censetur transitorium, dicta l. qui in futurū. & in hoc non verificatur nostra l. Aut est personale in verbo obligatiuo, impersonale verò in exequutiuo, vt promitto tibi, quòd ampliùs non petetur: tunc dic, quòd est reale; quia persona videtur adiecta loco demonstrationis, & acquisitionis incohandæ, nō limitandæ, neque vt arctet pactum. dicto. §. pactorum. Aut est impersonalitas in verbo obligatiuo ad non petendum, & in exequutiuo, vt promitto amplius non peti: tunc dic idem, scilicet, quòd erit reale; quia persona subintelligitur in verbo obligatiuo non exequutiuo: & maximè quando pactum non est gratuitum, vt est transactio, l. cum mota. C. de transac. Sed si sit dubium, qualiter verba fuerint formata, dicit (puta) testis se interfuisse, quando Titius fecit pactum de non petendo: sed non recordatur, sub qua forma, vel non fuit testis plus interrogatus: tunc in dubio præsumo reale, dicto. §. pactorum. & hic. ¶ Nec obstat, quòd dictum testis non probet, extra de proba. c. in præsentia. quia hic habetur pro certo, & claro iuris pręsumptione. l. iurisgentium. §. quod ferè. facit. C. de vsu. l. 1. & quod ibi not. & quod not. in l. stipulatio ista. §. id quoque. ff. de verb. obl. & sic probat te
10 stis vi additæ præsumptionis. ¶ † Tertio & vltimo casu principali, quando pactum est conceptum super dominio, vel traditione. Dic tunc, si dominium est directum, transmittitur sui natura. ff. de acquir. possess. l. cum hæredes. extra de testam. c. Raynaldus. si est vtile dominium, ut ex contractu emphyteotico, uel simili: tunc regulatur secundùm naturam contractus. facit. s. de pig. l. ex uectigali fundo. & quod not. s. de petit. hæred. in l. item uidendum. C. fam. ercis. l. si familiæ. & per Cin. in d. l. liberti. per Bartol. in l. ut iurisiurandi. §. si liberi. ff. de oper. liber. sed si celebratur contractus, qui non habet singularem naturam super transmissione: tunc dic ius ex illo quæsitum transmitti, facit. ff. de uerb. obl. l. eum, qui ita. §. qui ita. de leg. 1. l. in optione. C. de secūdis nup. l. si quis prioris. §. 1. ff. de uerb. obl. l. si ita quis. §. ea lege. ¶ Vltimò adde præ-
11 dictis, † quòd expressio proprij nominis futuri hæredis in pacto nil operatur, quò minùs pactum transeat in aliū hæredem, & præter spem defuncti succedentem, casus est not. s. de pac. in l. tale pactum. §. fi. quem no. Item adde, quod qui prouidet hæredi principaliter, intelligitur prouidere sib ipsi, casus est not. C. de cōtrahen. & commit. stip. l. 4. An autem per pactum possit, & quomodo illud transeat ad vnum hęredem tantùm, recurre ad not. in l. auus. s. de pac. vbi de materia.

Ex l. Census.

SVMMAE.

1 *Vox viua an præualeat mortuæ.*
2 *Scriptura si contradicat scripturæ, vel testis testi, quid iuris.*
3 *Libri censuales an probent.*
4 *Error communis facit ius, & præstat auctoritatem personæ, & scripturæ.*

L. Census. ¶ Pro intelligentia huius. l. dic, quòd pōt intelligi duobus modis. Vno modo, quando scriptura est de substantia. Exemplum in l. contractus. C. de fide instrum. & in l. 1. in fi. C. de iure emphy. & tunc scriptura præualet, vt hic. Vel secundò, quòd loquatur de probatione fienda de remotis; nam cum per scripturam melius retineatur memoriæ, quàm per homines, l. hac consultissima. §. cum humana fragilitas. C. qui testa. face. poss. præualet scriptura. Ita dicit Butr. ¶ In gloss. ibi [& vox viua, & scriptura erant ex vna parte] & cæt. quasi dicat, quòd non contradicat, eo quòd probatio testium sit dignior, vel plenior,
1 quàm instrumentorum: sed dicit, † quòd vox viua, & mor-

tua &c.vna parte præualet mortuæ.i.scripturæ tm̃ ex altera,vt ibi no.& illud ideo; quia duplex ratio vincit vnam, Auth.de cõsang.& vteri.fratri.§.1.& ita ꝑ Cin.in cõtrario
2 in l.in exercendis.C.de fid.inst.¶ † Quid autem si contra dicat scriptura scripturæ,vel testis scripturæ,vel testis testi,tangitur per Cin.in d.l.in exercendis.dicã.ff.eod. in l. cum de ætate.vbi glo.tangit. ¶ Extra glo.no.tex.qui con
3 iuncta glo.videtur facere †, quòd libri censuales,idest in quibus census scribuntur Episcoporum,ecclesiarum,Ciuitatum,vel si. quibus continentur redditus, affictus, vel census,qui debentur episcopatui,vel ecclesiæ &c.licèt tales libri non sint scripti manu publica,nec forma publica,
a sufficiunt tamen ad probandum a pro ipso Episcopo , vel ecclesia contra eum , à quo petit tales redditus , vel affictus. Ad idem facit.C.de fide instru.Auth.ad hæc.In oppositum facit regula l.exemplo.C.eo. quod propriæ scripturæ non credatur. Circa quod dixit Nico. de Mat. ꝙ si vtitur tali scriptura contra homines non sui territorij, nõ statur ei; quia non habet ea,quæ requiruntur in probatoria scriptura; & quia tunc etiam , si esset respublica , qua vteretur,vteretur iure priuati,l.j.C.de pe. hære. si contra homines eiusdem territorij : tunc in tribus casibus habetur pro publica , & facit probationem publicam. Primus,quando talis scriptura ibi adeo habetur pro publica,quòd inter alias scripturas publicas conseruatur,& custoditur in loco ad hoc publicè deputato, & per publicos officiales ad hoc deputatos,vt sunt libri æstimatorum,ad quæ æstima ponuntur collectæ Cõis,& si. & de his loquit̃ dicta Auth.ad hæc.C.de fide instr. & de iure fi.l.ĩ fraude §.quotiens.¶ Secundus casus,quando adeo habetur pro publica,quòd indifferenter etiã aliæ personæ eis vtuntur, & eis stant tanquam publicis, & authéticis communiter; vt in legibus municipalibus , & in consuetudinibus scriptis in ciuitatibus,quando scriptæ reperiuntur,vt est Romæ,& in ciuitate Pisana,secundùm eum. Per hoc benefacit;quia error communis facit ius,& præstat auctoritatem personæ,& scripturæ,vt intelligatur publica,& authética, l.Barbarius.s̃. de offi.præsi.& C.de cẽsi.l.2. ibi de scriptura.Tertius,& vltimus casus est,quãdo longo tp̃e talis scriptura habita est pro publica , vel authética:ponit exẽplũ in libris Poetarum,& Philosophorum , qui nullam habét probationem,ꝙ ab eis sint compositi,nisi ꝙ ab antiquo ꝓ talibus habiti sunt,& tales sunt scripturæ antiquæ,in quibus continentur priuilegia,& iura ciuitatum,prelatorum &c.in suis territorijs , & quò ad personas sui territorij , & hoc est ; quia magna est auctoritas antiquitatis,cũ vicem legis obtineat,pacti , & Prĩcipis.ff.de aqua plu.ar.l.1.§.fi. C.de testam.l.testamenta omnia.& l. sancimus ad hæc.& extra de fide instrument. c. causam . & est ratio ; quia in suo territorio tales auctoritates , scilicet loci communis, obseruantia,& longitudo temporis præiudicium inducũt, non autem extra territorium , sicut dicitur in auctoritate iudiciaria. s̃. de iud.omn. iur.l.fina. & de talibus libris censualibus,& quòd eis credatur,vide gloss.extra de præscript.in c.ad audientiam.& ibi per Inn. vide etiam gloss. de proba.in c.causam.& Ci.in dicta Authent. ad hæc . & ĩ l.pacta nouissima. C. de pac.vide ẽt Bar.in l.forma censuali.ff.de cẽsi.& ĩ l.1.§.domini.ff.ad Syllania.Idẽ etiã tenuit Spec.in tit.de prob.§.videndum. vers.9. per libros . Adde etiam Inno.de proc.in c.1.

ADDITIO.

a ¶ Sufficient ad probandum . Adde , nunquid scriptura priuata, seu libri rationum alicuius priuilegij vigore , integram, vel semiplenam probationem faciant, Alexan.in cons. 54.incip.In causa vertente'. in primo volu. quasi per tot.consil. Et si talis scriptura priuata contineat rationes, nunquid diem, & causam requirat, & quid si aliquæ fatuitates intermediæ scriptæ fuerint , vide eundem Alexand. in consil.327.incip. Lectis , & ponderatis. in 2 . volum.& in consil. 105. incip. Magnifice Prætor. in 3 . volum. sub num. 3.

Ex l. Non est necesse.

SVMMAE.

1 *Præsumptio fit aliquando ex præterito facto in præteritum plusquam perfectum.*
Et ex præsenti in præteritum.num.2.& 3.

L.Non est necesse. ¶ Pro euidẽtia huius l. præmitte, quòd magistratibus de iure incumbit dare tutores idoneos , & ab eis idoneos exigere fideiussores(quibus receptis) excusantur , licèt postea tutor , vel fideiussor facultatibus labatur , vel teneretur, si à principio esset non soluendus.l.1.§.si magistratus.infr.de magi.conue.cum sim. si tamen dubitetur , vtrùm ab initio idonei fuerunt , vel non , an pupillus debeat probare eos non fuisse soluendo , vel magistratus , quòd soluendo erant , hic deducitur,quòd magistratus,& hic est casus notab.& hoc intendit . ¶ Ex præsenti tempore sumitur præsumptio in præteritum . hoc dicit . ¶ In text.ibi [fideiussores] intellige,qui nunc sunt non soluendo , aliàs non posset pupillus conqueri;quia pro præterito habet regressum contra eum.¶ Not. ergo , quòd qui hodie non est idoneus , similiter præsumitur nec retro idoneus fuisse , vt
1 hic . † Interdum tamen ex præterito facto præsumitur in præteritum plusquam perfectum,& sic ascendit præsumptio,idest respicit retro.Interdum econtra descẽdit; quia præsumitur ex præsenti in his , quę solo tractu temporis non mutant,vt per Dy.de exc.tut.ĩ l.spadonẽ.§.qui absolutus. Adde tamen quod no.per Cin.C.de rei vxo. actio. ĩ Auth.sed quamuis.in vltima.q.vbi dicit,quòd in casu illius Auth.quando pater.s.allegat diminutionem patrimonij,pater debet probare cladem,& rei diminutionem,per tex.in corpore.¶ Ex quo arguit ad not. quæst.quòd si dicat quis se deceptum vltra dimidiam iusti pretij , quòd considerari debet secundùm tempus contractus , vt not. l.2.C.de rescind.vend.si testes deponant rem valuisse tanti in eo anno , ante tempus contractus tamen , scilicet vt arguatur deceptio vltra dimidiam,quòd præsumptiuè sit fundata agentis intentio ; nam ex quo valor rei fuit tantũ ante contractum,idest ascendebat,præsumitur,quòd tempore contractus sic fuerit,nisi probetur res deteriorata,vnde iudex debet inspicere vsum regionis, & diuturnitatem emptoris , de quo testes deponerent , & qualiter res sunt chariores, vel viliores nunc,quàm tunc fuerint:& ita sunt facta,secundũ quæ debet informare conscientiã suam , & videre,vtrũ sit probatũ,& præsumptiuè,nec ne,per tex.in corpore, vnde sumitur illa Auth. & per text. huius legis . Ita sensit ibi Iac.de Raue.& Cin.¶ Ex prædictis ergo con
2 cluditur†ex præsenti præsumi ĩ præteritum . Ita quotidie hæc l.allegatur.Ita no.C.eod.in l.ex persona.& ĩ l.1.§. si magistratus.hic,&.s̃.allegata. ¶ Sed cõtra hæc videtur facere.s̃.eo.l.4.vbi qui hodie fugit,non præsumitur retro fugisse.i.fugitiuus fuisse . Circa hoc aduerte; quia Oldra.in quadam

quadam dis.dicit,quòd quandoque præsens status rei est connexus tempori præterito: tūc de præsenti præsumitur in præteritum, Auth.de rest.& ea, quę parit.§.vnum si qui dem.vbi similiter quæ peperit,præsumitur in præteritū vi tum cognouisse. Quandoque non est connexus,& tūc aut presens status habet in præteritum necessariam contrariā veritatem. Exemplum licèt seruus hodie fugiat:tamen in præteritum de necessitate ponitur tempus, quo verū est ipsum non fugisse.s.quando erat pupillus, & tunc de præ senti non præsumitur præteritum.d.l.4. Quandoque non habet præteritum necessariam contrariam veritatem,vt ī paupertate & diuitijs;potest enim esse, quòd quis semper fuit diues, vel pauper: & tunc de præsenti præsumitur in præteritum,casus est hic cum concor.& pro hoc arguitur contra Dyn.qui dicebat in d.§.si magistratus. arg. quòd qui hodie cōdemnatur, vt hæreticus præsumatur,& retro hæreticus:quod est falsum(secundùm eum)cum istud ha beat in præteritum necessariam contrariam veritatem. Sed certè hæc doctrina Oldra. non videtur vera,nec in oī sua parte vera,vt.j.patebit.Ideo aduerte,nam quandoq; ex eo,quod est in præsenti,volumus præsumere in præteri tum illud idem,quandoque aliud.¶Primo casu,† aut præ
3 sens tempus habet se ad præteritum,in quod volo præsumere,sicut finis ad initium, & tunc de præsenti præsumimus in preteritum,l.sed Iul.§.proinde.s. ad Maced.vbi si filius conuertit in rē patris pecuniam mutuò acceptam, præsumitur ab initio illo animo recepisse,& sic non cōtra Mace.ad idē.C. de agri.& censi.l.litib⁹.lib.10.vbi si colonus respondet mihi de fructibus, præsumitur coluisse retro nomine meo:& idem in simili. Quandoq; præsens sta tus rei non habet se ad præteritum eo modo: tunc si id, quod est in præsenti, habet in preteritum contrariam necessariam veritatem, in præteritum non præsumimus. d.l.4.s. eod. sed si non habet:tunc aut præsens status habet se ad esse,aut non esse:si non esse,ex presenti præsumimus in præteritum,vt hic,cum si.s.alleg.si ad esse, ex præ senti non præsumimus. Exemplum si hodie possideo,non præsumor retro possedisse.l.super longo. C. de præscript. lon.temp. & si hodie sum dominus, non præsumor retro fuisse dominus.l.si mater.§.eandē.j.de excep.rei iu.cum si.Quod tamen supra dixi, quando habet se ad non esse, intellige simpliciter;nam si haberet se ad non esse per modum cuiusdam priuationis,si dicerem me esse liberatum, non præsumetur in præteritum, imò infertur eius cōtrariū;quia ad priuationis priuationē sequitur positio habitus l.decem.j.de ver.obl.vt ibi.& l. manumissiones.s.de iust.& iu.Secundo casu principali,qn̄ ex presenti nolo presumere aliud in præteritum:tunc si præsens infert aliud in præteritum de necessitate. Exemplum,si mulier hodie peperit,ex hoc infertur necessariò, quòd.j.tempus.9.mensium retro præteritorum ipsa hominē cognouit. d. Auth. de resti.& ea,quæ parit.§.vnum si quidem. Vel pone exemplum in simili;vt quia fructus industriales sunt percepti; nam sequitur; ergo quòd industria fuit adhibita temporibus congruentibus:eadem ratione si vinea facit fructus, sequitur de necessitate, quòd in præteritum fuerit ibi saltem tribus annis: sed si præsens status non infert in preteritum, tamen de necessitate tunc de præsenti non præsumimus in præteritum regulariter, vt fiat plena probatio. C.eod.l.matrem.& l.neque natales. Fallit in casu .C. de adult.l.si qui adulterij.potest tamen contingere, ꝙ quandoque faciat qualemqualem suspicionem in contrario.l. inciuile.C. de furtis.

Ex l.Quinquaginta.

SVMMAE.

1 Actus nūquā presumitur frustratorius,vel inanis,nisi probet.
2 Negatiua solutionis non est probanda ab agente,sed reus habet probare affirmatiuam.
3 Debita quando præsumitur diuersa.
4 Confessiones duæ in eodem iudicio quid operentur.
5 Actio oritur ex cōfessione extraiudiciali,sicut ex iudiciali.
6 Testamenta qn̄ reperiuntur duo,an videatur secūdū repetitū.

L.Quinquaginta. ¶Auctoris intētione fundata, succūbit reus,nisi excipiat,& excipiēdo probet.h.d. Not.
1 ergo,†ꝙ actus nunquam præsumitur frustratorius,vel ina
2 nis,nisi probetur.¶Secundò not.ꝙ negatiua † solutionis non est probanda ab agente:sed reus habet probare affirmatiuam, quod pulcherrimè discutit Inn.extra de accu. in c.super his.in glo.ad accipiendum.vltra med.tangitur per Guil.in Spec.tit.de loca.§.nunc aliqua.vers.31.quod videtur tactum per Ci.in l.2.C.de iure emph.& per Bar. in l.hoc iure.j. de verb.obl.tetigi.in l.2.s.e.vbi plenè de materia negatiuæ. Adde tamen quod not. Inn. ex.de cle. excom.admin.in c.proposuit.¶Itē no.ꝙ vbi duæ scripturæ,vel voluntates dispositionem inducentes,producūtur,
3 probant duplicitatem debiti:& sic facit, ꝙ † si appareat de numeratione per testes, & postea appareat promissio diuerso tempore de eadem quantitate per stipulationē, ꝙ diuersa debita præsumantur,secūdùm Bar. ¶Idem for
4 tè† si appareāt duæ confessiones in iudicio,quę dispositionem inducant,arg.huius.l. secus si extra iudicium sine stipulatione.s.probetur confessio; quia tunc de eadem quātitate intelligitur;nam cōfessio non est vera dispositio,sed ꝓbatio,l.Publia.ī fi.s.depositi.& sic erit idē.s.in casu isto, si de eodē debito habentur plures ꝓbationes.j.de leg.2. l.Sēproni⁹.Ita dixit Bar.j.de ver. ob. in l. triticū.vbi vide latiùs.Sed certè quicquid Bar.dicat,non vr̄ vrgens rō,quare magis in contractibus stipulatione vallatis præsumat̄ eadē quātitas, quā ī alijs. ¶Nec ob.l.diuortio.& l.q bis. quas ipse allegat;quia in qualibet illarū ponitur pro constanti,ꝙ summa erat eadem,non diuersa.Item nec vr̄ diuersitas inter confessionem iudicialē,& extraiudicialem,
5 quando emanauit parte præsente,& ex certa cā;†nam ita ex ea orit̄ actio, sicut ex iudiciali. l.generaliter.& ibi no. & l.si ex.C.de non nu.pec.& no.j.eo.in l.cū de indebito. §.fi.quare dic,ꝙ vbi apparent plures scripturæ, eandem quantitatem numero continentes:tunc si illę scripturæ factæ sunt diuersis temporibus, semper in dubio præsumit̄ diuersitas summarum,vt hic:sed vbi non apparet pluralitas scripturarum, sed multiplicatio obligationis absque scriptura, vel ēt plures apparent præcedentes absq; scriptura,& vna subsequitur ꝑ scripturā, continens eandem summā,& ex eadē cā:tunc præsumitur vna summa tm̄, & non plures;præsumitur.n.ad scripturā deuentū solùm ꝑ faciliorē ꝓbationē.j.de fur.l.qdā tabularū.& C. de cōd. sine cau.l.dissolutæ.quæ rō non habet locum, vbi semper scriptura facta est;quia sufficit vna scriptura creditori.Itē non habet locum,vbi nullatenus interuenit scriptura; nā tunc identitas quantitatis,& esse inducunt præsumptionē eiusdem summę;nam præsumitur pluralitas promissionū emanasse,vt hic actor posset magis clarè suam intentionē probare,& hoc modo pōt intelligi d.l.qui bis.l.in eo,qui ex eadem cā eandem quantitatē bis promisit sine scriptura.¶In glo.aliàs.in fi.q.d.gl.quòd licèt duplicitas volun

 tatis,

tatis, inducat duplicationem relicti, quando est actū simpliciter sine commemoratione eius, quod est in testamēto relictum: tamen hoc est verum, nisi sit factum legatum pro certa causa; tunc ei, cum non duplicetur cā, non duplicatur effectus legati, qđ no. ad multa, puta, si legent mille ꝓ dote in diuersis volūtatibus, & idē in si. Cōclude ergo, aut producuntur duo testamēta, & non vr̄ in secundo re-
5 petitum regulariter, nisi in duobus casibus. † Primus qñ tacitum fideicōmissum fuit in primo. s̄. eo. l. cū tacitum. Secundus qñ in secūdo expresse confirmantur relicta in primo. ȷ̄. ad Treb. l. si quis priore. vbi casus, aut producūtur duæ scripturæ diuersæ, vt testamentum, & codicillus: tunc vr̄ facta repetitio, vt hic, nisi ratio legati inducat, vt solùm semel debeatur, l. libertis. hic alleg. & l. dominus. §. 1. s̄. de vsuf. ut inducatur vnum testamentū, in quo plu ries est legatū, de quo dic, vt in l. planè. §. 2. de leg. 1. & de leg. 2. l. Sēpronius. Quando aūt aliquid deberetur inter viuos, & tantundem legatur in vltima voluntate, an per hoc inducatur duplicatio præstationis, vide quod not. in l. filiæ legatorum. C. de lega. & l. cum pater. ȷ̄. de iure dot. vbi tex.

Ex l. Cum de ætate.

SVMMAE.

1 *Probationes partium quando sunt contrariæ, non est præsumendum in deteriorem partem. & nu. 3.*
2 *Instrumenta si producātur contraria, an vtrunque reijciatur. & nu. 12. & 13.*
4 *Verisimilitudo multùm attenditur in probationibus, maximè ætatis.*
5 *Probatio ætatis valet in omnibus, quæ regulantur ab ætate.*
6 *Qui olim possedit, an hodie præsumatur possidere.*
7 *Minor impugnans contractum iudicium, vel præscriptionem ratione minoris ætatis, tenetur probare. & nu. 8.*
9 *Testis sibi ipsi contradicens an probet.*
Et quid in pluribus. nu. 10. & 11.
14 *Testes si contradicunt instrumento, vel scripturæ, quibus sit stādum. & nu. 15. 16. 18. & 19.*
17 *Stipulatio an possit probari per testes.*
20 *Testis examinatus si dicat se nunquam dixisse, quod scriptum reperitur per notarium, cui magis sit credendum.*
21 *Testis examinatus non potest mutare consilium in præiudiciū partis.*
22 *Testes si accusentur de falso, an stabitur dicto tabellionis.*

L. Cum de ætate. ¶Pro intelligētia præmitte, ꝙ hæc l. propter contrarium de l. scripturæ, potest dupliciter intelligi. Vno modo in testibus tantùm, alio etiam in scripturis: sed à diuersis partibus productis, de quo. ȷ̄. in vlti. gl. & hoc intendit in summa. ¶Si de hominis ætate quæratur, & instrumenta hinc inde contraria producantur, quidam dixerunt ei. s. probationi potissimè stari, quæ nocet. Alij & verius hoc totum iudici committi. h. d. secun-
1 dùm But. ¶Vel sic. Vbi † probationes partium sunt contrariæ, non est præsumendum in deteriorem partem, sed in credibiliorem, & verisimiliorem inclinandum, maximè super ætate. h. d. secundùm vtranque lect. tam per testes, quàm per instrumenta. ¶In tex. ibi [noceat] quasi dicat,
2 † si producantur instrumenta contraria, vtrunque reijcit, & sic succumbit, qui probare debet, cum nil probasse reperiatur. ¶Ibi [ex eo] s. testificato, vel probato, licèt glo. habuerit bonam mentem. ¶No. hic, ꝙ probationes non sunt reijciendæ: sed potiùs verisimilibus interpretationibus corroborandæ, seu adiuuandæ, seu coadiuuandæ, vel confirmandæ. ¶Secundò no. quòd verisimilitudines, & coniecturæ faciunt vnam plenam probationem præponderari alteri probationi contrariæ. quod est notandum.
3 ¶ † Tertiò not. hanc l. per quam apparet falsum, quod vulgo dicitur, quòd in dubio interpretandum est contra eum, qui vult probare; nam nō est verum, quòd probatio semper interpretetur in deteriorem partem. Illud enim est intelligendum, vbi verum vel simile non apparet: secus ergo vbi verisimile appareret, vt hic. & ȷ̄. de testi. l. ob carmen. §. si testes. de quo per Innoc. ext. de testib. in c. cū
4 causam. ¶Item no. hic, quòd verisimilitudo † multùm attenditur in probationibus, maximè ætatis, vnde aspectus corporis ratione verisimilitudinis, præsumptionem inducit pro ætate, vt no. de minori. in l. de ætate. Et ratio est propter difficultatem probationis; nam tempus de facili labitur de memoria hominis, no. Innoc. de accu. in c. qualiter. propter istam ergo difficultatem recurritur ad coniecturas, arg. C. de repudijs. l. consensu. & ȷ̄. de re mili. l. non omnes. §. à Barbaris. ¶In gl. 1. ibi [à diuersis partibus] & sic non obst. contra l. scripturæ. de quo. ȷ̄. in vltima glo. ¶In fin. 2. vel 3. glo. non curo ad quam appli-
5 ces. ¶Not. † quòd probatio hæreditatis valet in omnibus, quæ ab ætate regulantur. Idem no. glo. in l. 2. s̄. de ferijs. Aduerte tamen; quia quod hic dicitur de matrimonio, vel simili causa, intelligo si probationes sint receptæ coram ecclesiastico. extra de ordi. cog. c. tuam, & qui filij sint legitimi. c. lator. Item & talis probatio valet quò ad omnes, si sit facta ad æternam rei memoriam, quod tamē videtur verum, quò ad excipiendum tantùm, non quò ad agendum, secundùm no. per Innoc. de test. in c. significaui. vbi per eundem vide, & per Bar. in l. de ætate. post principium, & in vlt. colum. s̄. de mino. Circa probationem tamen ætatis, cui incumbat videntur iura varia. nam glo. in d. l. de ętate, dixit, quòd minor ætas præsumitur per l. siue
6 possidetis. C. de probat. † Nam vbi q. olim possedit, & hodie præsumitur, quæ gl. cōiter nō tenetur; quia ea, quę cursu temporis mutantur, non præsumuntur esse in statu, quæ semel fuerunt. l. spadonē. §. absolutus. ȷ̄. de excusa. tut. vnde in communi concluditur, quòd siue sit actor, siue reus, qui inde fundat intentionē suam, illā probet. l. si minorē. C. de in integ. rest. mi. & probat in l. 1. §. 1. ȷ̄. de iti. actuq; priua. not. in dicta l. de ætate. Cin. tangit. C. eod. in l. cum te. & Bart. in l. 1. ȷ̄. de exerci. Tu tamen dic clariùs, & pleniùs attendendum, quomodo allegetur; nam quandoque allegatur priuatiuè idest ad priuandum, vel impugnandum; vt quia contra promotum obijcitur, quòd non est ætatis legitimæ: tunc opponens debet probare; quia impugnat personam, seu actum respectu personæ. probatur extra de elect. in c. si fortè. in 6. Et no. per Ioan. And. in mercuri. super reg. infamibus. in 6. vbi de hac materia omnino vide. Et hoc vbi quis impugnat alium tanquam
7 minorem. † Idem si minor impugnat contractum iudicium, vel præscriptionem ratione minoris ætatis. Nā cū alleget minorem ætatem ad impugnandum, debet probare. C. eo. l. cum te. Et potest esse ratio; quia vbicunque habet formam debitam, ibi præsumitur habilitate personæ. s̄. eod. l. ab ea parte. Quandoque allegatur ad iustificationem alicuius actus; vt quia allegatur, datio tutoris, vel curatoris nullam; quia datus est maiori, quàm pupillo, vel adulto. l. Seiæ egressæ. ȷ̄. de tutor. & curato. datis ab his. tunc pro minori ætate præsumitur, & tene menti hunc casum; nam illa iustificat actum, cui

cui cooperatur iudicis directũ, pro quo præsumendũ est, donec contrarium probetur.l.minor vigintiquinq; annis ex aspectu.s̃.de mino. Quandoq; allegatur & tertiò, vt possit quis tanquã habilis consequi administrationem aliquarũ rerum,vel suo nomine,vel administratorio,vt tutorio,vel curatorio: tunc attenditur; quia si ætas ponitur in conditione;vt quia mandauit testator hæreditatem restitui,cumerit ætatis legitimæ.idest vigintiquinque annorũ: tunc alleganti conditionem,idest ætatem istam,debet probare eius existentiã.Ita intelligitur.s̃.de vsur.l.in fideicõmissi.§.cum Pollidius.& C.quando dies leg.ced. l.ex his. Idem si superior mandet alicui prouidere de beneficio, si est ætatis legitimæ; nam & tunc allegans ætatem legiti-
8 mam, illam probare debet. † Sed si non ponitur conditionaliter:sed respicit habilitatem personæ,secundùm naturam actus;tunc dic, quòd si quis velit consequi aliquid ex ætate, debet illam probare,si hoc tendat in alterius præiudicium.Sed si vult consequi,quod non tendit in præiudicium alterius,sed potius in fauorẽ, sicut est administrare officium in republicæ:tunc dixit not.Pe.C.eo.in l.cum te. quòd præsumitur idoneus in ætate,sicut & moribus:quia vtrunque procedit à natura. Circa hanc materiam vide Butr.C.de integ.restit.min.in l.si minorem.Qualiter autẽ ista ætas probet,& maior,& minor,vide plenè per Bar. in d. l.de ætate.nam minor multùm difficilis est, maior non. ¶ In gloss.fin.quæ incipit,vt in fraude.ibi [sed professionibus testium]secundùm Azo.quasi dicat,quòd cõtrarium loquitur in instrumentis, in quibus est quid imputetur producenti: quia sibi potuit prouidere:hic autem in testibus, in quibus prouidere non potuit: quia nesciebat,quid dicturi essent, & ex hac sol. sume vnam lectur. quòd loquatur in testibus. ¶ In ead. ibi [hic diuersis] hinc sume aliam lect.de quibus.s̃.dixi in princ. ¶ In ead. in fin.de hac materia tangitur per Io. And. & gl. extra de testi.in c.in nostra.Tu dic,quòd si soli testes sibi inuicem contradicant,quo casu non distinguitur,an ab eadem parte,vel à diuersa;quia nihil potest imputari producẽti: tũc
9 dic, † aut vnus,& idem testis sibi ipsi contradicit, & eius dictum reijcitur,arg.l.vbi repugnãtia.ɟ.de reg.iur.probatur.ɟ.tit.2.in l.in testibus.&in l.q falsa.& hoc si nõ potest aliqua diuisione iuuari,quod intellige, vt in sequentibus. Aut plures testes sibi contradicunt: tunc aut vnus contra
a dicit a pluribus,& pro nullo habetur, imò reijcitur. C. de testi. l. iusiurandi secundùm Iacob. de Are.Aut sunt plures,qui sibi contradicunt;& tunc, si possunt ad concordiã reduci,intelligendo vnum propriè,alium impropriè,vt in possessione,& detentione:tunc planum est,quòd reducuntur ad cõcordiam.l.stipulatio ista.§.hæc quoq;. & ibi no. ɟ.de ver.obl.& s̃.de iureiur.l.sed & si possessori.§.sed & si verum.& ibi per Butri.Item concordanter eximendo partẽ à toto. Exemplum in l.lex Cornelia.§. domũ.ɟ. de iniur.quoniam deponens de parte domus, potest reduci cũ deponẽte de parte,vt l.1.§.pen.s̃. de his,qui deiece.vel effu.Et aduerte;quia ad concordiam reducuntur,vt non incidant in falsum, non vt probent,secundùm Butr.hic, & d.l.sed & si possessori. & in prima constitutione C. quod videtur etiã procedere de iure ciuili: secus iure Canonico, secundùm quod concordari videtur, & vt probent, extra de testi.c.cum tu. Ita dicit Bar. in l.2.sup.si cer.pet.& ibi allegat illum tex.hoc autem videtur ibi probari,quòd q-dam testes deponebant sententiam excommunicationis latam post appellationem:testes aduersarij,quòd ante appellationem: Papa iudicat illam sententiam non valere; quia vtrunque esse potuit,& quòd post primam appellationem,& ante secundam sententia lata fuit,& sic ibi valuit probatio ex vi Papalis interpretationis.Sed certè illa Decret.istud,quod allegatur,non probat;nam ibi hinc inde principaliter erat probatum ab vno,quòd excommunicatio præcesserat à Papa, ab alio econtra, quòd appellatio præcesserat excommunicationem,propter quod Papa ibi interpretatur bis appellatum.Ex quo consequenter sequitur nullitas excommunicationis;non ergo ex vi validatæ probationis, sed ex vi interpretatæ appellationis. Vel fortè posset dici, quòd licèt sibi fingatur actus duplicatus,etiam quò ad probandũ: tñ hoc cõtingit ibi ea rõne, ne pars notetur de excommunicatione, vel irregularitate. Secus ergo si res aliqua peteretur;quia nunquam fieret talis interpretatio ad effectum habendæ probationis in prę iudicium partis. Primum tamen reputo verius,& subtilius
10 quò ad illum tex. Adde incidenter prædictis,† quòd licèt
b dictum testis reducatur ad [b] concordiam,vt contrarietatẽ euitet(vt dictum est) hoc tamen fieri non debet, stante contrarietate inter testes,&dictum partis. Nam dictũ partis nullam fidem facit pro se. C. eo. l. exemplo. Ita dicit no.Inno.de off.deleg.in c.cũ cõtingat.circa prin.vbi ẽt sentit,ꝙ talis concordia non sit facienda, nisi vbi probationes sint pares numero,vel dignitate:hoc tamen casu dicit Bar.tutius,quòd iudex iterum requirat testes,vt dictũ suum declarẽt,quod potest,vt not.gl.in Auth.de testibus. §.quia verò in magna.& est casus extra de test.in c.cũ clamor.Ita consuluit Bar.in l.2.s̃.si cer.petat.vbi facit mentionem de hoc dicto Innocen. Sequitur modò aliud mẽbrum, quando inter instrumenta est contrarietas, cras
11 perficiam.¶ † Aliquando instrumenta, vel scripturæ sibi inuicem contradicunt,& tunc aut est contrarietas in eodẽ instrumento,vel in eadem scriptura,vel diuersis.Si in eadẽ scriptura, vel instrumento, dic,si potest aliqua diuisione adiuuari, & non sit contraria, sed diuersa, iuuetur, vt in sua remaneat firmitate; quia quod potest diuisione iuuari,non est contrarium, vt patet in prima constitutione. C. §.quibus. & per hoc arguitur eodem modo concordari debere dicta iura consultorum sup.de peti. hæred.l.item veniunt.& l.illud. cum simil. Idem si possit iuuari aliqua humana interpretatione secundùm naturam contractus, l.si vno.§.1. supr.loca.Et hoc si sit talis subdiuisio, seu interpretatio,quæ sit verisimilis, ut dicit in simili gloss. in l. scripturæ.C.de fid.instrumen. quod est no.secundùm Iacob.de Are.cuius est hæc limitatio. Sed si non potest aliquo modo iuuari:quia aperta,& manifesta: tunc non adhibetur ei fides,argum.ɟ.de regul.iur. l.vbi repugnantia. & quia si testi contrario non creditur (ut dixi) ergo nec instrumento,arg.l.in exercendis.C.de fide instr.maximè cũ tabellio reputetur testis,secundùm aliquos, extra de test.
12 c.Raynutius.& no.in l.Domitius Labeo.ɟ.de testa.†Secũdo casu,quando est contrarietas in diuersis scripturis: tũc aut producuntur ab eodem,& si posset concordari,cõcordantur,ut dixi,si non,utrunque reijcitur,& sibi imputet,ꝗ contraria produxit,d.l.scripturæ.quod intelligit ibi Iaco. de Aret. siue ambæ scripturæ sint priuatæ: siue una publica, & una priuata:licèt non sit idem, quò ad conuincendum aduersarium. Aut producuntur à diuersis: tunc habet locum ista l.ut considerari debeat,quę sit dignior,ut si una sit publica,altera priuata, præualeat publica. C.ꝗ po.in pig. ha.l. scripturas. Si ambæ sunt publicæ:tunc dic considerandas auctoritates tabellionum, argum.inf.ti.1: l.2.& l. 3. §.1. Sed si non appareat,quòd debeat præferri: tunc præualet, quod nocet, scilicet ambobus instrumẽtis reiectis:si succumbat is,qui probare debebat. l. apud Celsum.§.Marcellus.ɟ.de doli exception. & sic cum nil sit probatum, fertur in dubio sententia pro reo, Inst.

de interdic. §. commodum . nisi forte in causa liberali, cuius fauore pro ea fertur sententia, arg. ỹ. de regu. iur. l. inter pares. & hic etiam casus posset intelligi. l. scripturæ. s̃. alleg. secundùm Iaco. de Are. ibi, & Butri. hic. † Aliquando
13 testes contradicunt scripturæ, vel instrumento: & tunc glo. in l. exercendis. videtur distinguere inter instrumentum publicum, & priuatum, vt duo testes reprobent priuatum, per l. optimam. C. de contrahen. & commi. stip. Sed aduerte; quia illa lex loquitur, quando probatur directè, secundùm opi. communem. no. in Spec. de instru. edi. §. restat. ver. sed pone. Vnde s̃m hoc pōt etiã loqui in publico instrumento. Sed ad reprobationẽ publicæ scripturę requiruntur tres, vel quatuor, per l. cum precibus. C. eo. & extra de fide instru. c. cum Ioannes quæ iura verè hoc non probant. Ideo in hoc articulo Doc. variant, & exorbitant ab antiquis. Quidam enim, vt Simon Vicentinus, & Ia. de Ra. & Pe. videntur velle, quòd cum de hoc nō possit dari certa doctrina, sit iudici relinquendum, arg. ỹ. tit. 1. l. 3. §. 1. alij aliter. Tu autẽ (vt omniũ quasi opi. verificetur) conclude.
14 † Aut testis repugnans est de numero necessario, vt quia in testamento sunt. 7. testes tantùm, & vnus ex illis contradicit testamento: tūc vitiatur testamentum. l. 1. in fi. ỹ. quemad. test. ape. & ibi Bar. hãc materiã ponit. Et hoc habet locum in quocunque instrumẽto, qñ aliquis de necessarijs contradicit, s̃m communem opi. licèt Io. dixerit in testamento speciale, quod non est verum. Quia ex quo contradicit scripturæ (quæcunque sit) facit illam suspectam, vt non probet; quia calumniosa scriptura, &c. vt. ỹ. tit. 1. l. 2. Aut nō repugnat aliquis de numero necessario, vt quia in instrumento sunt plures testes, quàm requirantur, & existentes extra numerum repugnant, vel non sunt descripti in instrumento: tunc dixit Ia. de Are. quòd si erat vnus tantùm, eius vox nullius est. C. de testi. l. iurisiurandi. Sed si sunt plures, dixit, quòd duo faciunt vacillare fidem instrumenti; nam si comparatio literarum, quæ est minor, quàm assertio testium, Auth. de fide instrum. §. 1. facit vacillare fidem instrumenti, vt ea Auth. in prin. ergo multò magis duo testes, licèt non sint incerti scilicet in instrumento. Sed Butri. distinguit, vt si possint cōcordari, concordentur: si non, tunc si testes volunt directò impugnare instrumentum, vt falsum, & sunt tres, reprobant, vt. d. l. optimam. Si sunt duo: tunc sunt pares scilicet instrumẽto. d. l. in exercendis. & ideo vtrunque reijcitur, & succumbit, qui probare debebat, arg. huius. l. sed si volũt impugnare per indirectum, vt quia dicunt testes tali die me abfuisse, de quo in instrumento fit mentio: tunc tres reprobant, duo sunt pares; vnde vtrunque reijcitur, scilicet quando sunt duo tantùm, quod verũ est in his, quæ sunt de proximo: sed in his, quæ sunt de remoto, non putat duos testes impugnare instrumẽtum, nec facere, quòd reijciatur: imò ei stabitur, arg. l. hac consultissima. §. at cum humana. C. qui testa. fa. poss. Aut volo probare errorem contra instrumentum, & non possum per testes, sed per instrumẽtum. l. generaliter. C. de non nume. pecu. Adhuc tene menti istum casum. Aut volo probare simulationẽ instrumẽti; quia si dicit de venditione, & volo probare, ꝙ pignus sit: & possum etiam per testes; quia non venio directo cōtra instrumentum; confiteor enim omnia ibi scripta dicta fuisse: sed aliud agebatur inter nos. Et ex hoc collige, quòd gl. (quæ est in d. l. generaliter. quæ ponit exẽplum in simulatione, dicit ipsam per scripturam debere probari) malè dicit, & contra communem opi. quia imò sufficiũt duo testes, & illa glo. debet intelligi in volente probare errorem, de quo. s̃. dixi secundùm Butri. & ibi. Et de hoc vltimo scilicet,
15 † quid si stipulatio per testes possit probari. vide no. gl. in l. illicitas. §. veritas s̃. de offi. Presi. quę hoc cōcludit, quam tene, quicquid dicat illa. l. generaliter. s̃. allega. ¶ Sed certè in præcedenti dubio, scilicet vtrùm per testes impugnetur instrumentum, & per quod dixit Inno. extra de fide instrum. in c. cũ Ioannes. quòd instrumẽto quantuncunque publicè confecto, & quantuncunque testes inscriptis habeat, derogatur per duos testes, vel ad plus per tres, qui probent illum contractum, de quo confectum est instrumentum, non fuisse celebratum: vel illos, qui dicuntur contraxisse, ibi non fuisse præsentes, ea ratione; quia instrumentum non habet auctoritatem, nisi à notario: & huic auctoritati iustum est præferri dictũ duorum testiũ, & hæc vera, nisi testes supersint, qui asseuerent verũ, quòd in instrumento continetur, vel collatione testium, vel contrahẽtium probari possit, quòd testes in instrumento scripti verè interfuerunt contractui, arg. Auth. de fide instru. §. & si non moriatur. & §. quęsita. ¶ Et si diceretur, si in instrumento sunt scripti decem testes, vel plures, nonne credendũ est eos adfuisse contractui; cum notarius fidem faciat de omnibus, quę in instrumẽto cōtinentur, propter pu-
16 blicum officium, quod habet: † si sic; ergo nō pauciores testes præiudicabunt instrumento, quàm sint in ipso descripti. Respondet, quòd illud verum, quandiu non debilitatur fides instrumenti: sed ex quo probatum est falsum scriptum esse in instrumẽto, tota vis instrumenti debilitatur,
17 alleg. 9. distin. c. si ad scripturas. † Vnde de cætero nō credant, ꝙ testes fuerint præsentes; probata enim qualicunque falsitate, tollitur auctoritas scriptoris instrumenti, & sic alijs, quæ instrumento continentur, auctoritatẽ præstare non potest, vt. in d. c. si ad scripturas. Itẽ nec ob. prædictis. C. si min. se maio. dix. l. alterius. de suffra. l. 1. & d. l. generaliter. C. de nō nume. pecu. cũ simi. In quibus dicitur,
18 † quòd melior est probatio instrumẽtorum, quàm testiũ; quia illud verum, vbi instrumentum non negatur verum; secus ergo, vbi dicetur falsum, secundùm eundem Innoc. ¶ Prædictis adde quod dixi per testes probari contra instrumentum. Fallit, vbi est præsumptio iuris, & de iure. C. ad Velle. l. antiquæ. & arbi. tut. l. fi. Item adde prædictis, quid si testis diceret se non recordari, si instrumento, vel contractui interfuerit: sed non firmiter asserit; dicit enim, nō recordor. In quo dixit Inn. standũ esse instrumẽto; quia dubitatio non habet tantam vim, quòd possit facere illud suspectum, imò & in benigniorem partem (ex quo nō est suspectus) debet iudex inclinare, vt scilicet concordet instrumento, argu. ỹ. de testi. l. current. & de spon. l. iuuenis. Et ꝓ hoc optimè facit gl. in d. l. 1. in fi. ỹ. quemad. test. ape. & ibi tex. quam ibi Bar. multùm no. & ibi per eundem de præcedenti materia, vbi glo. dicit, quòd si testis dicit se nō recognoscere sigillum: si tamen sigillũ apparet, non rema-
19 net suspectum per tale dictum testis. ¶ Itẽ adde, † quid si testis examinatus dicat se nunquam dixisse, quòd scriptũ reperitur per notarium, cui magis debeat credere, de quo tangit per Ia. de Are. in d. l. 1. in fi ỹ. quemad. test. ape. per Guil. in Spec. de teste. §. 1. ver. sed pone ecce iudex. per Ci. C. de Fal. in l. si quis decurio. qui videtur communiter cōcludere, ꝙ si tabellio sit idoneus, & bonæ famæ, ei magis credatur, alias secus. Sed aduerte; quia hic fuit quæstio dominicalis. 47. secundùm Io. And. quæ incipit. Cum tabellio publicaretur, &c. Et ꝙ magis credatur tabellioni, videtur casus extra de præscrip. in c. ad veniã. vbi hæc quæstio videtur solui. Ad idẽ. ỹ. de Car. edic. l. 3. §. edicto. ver.
20 finge ibi [aut illata controuersia.] Ex quo colligitur, † ꝙ testis examinatus non potest mutare consilium in præiudicium partis. Guil. autem dixit, quòd si tabellio fuerat solus in examinando testem, quòd ei non creditur allega. tex.

tex.in Auth.de instrum.caut.& fi.§.sed & si instrumenta. dicit tamen ibi stari dicto tabellionis de facto, licèt fortè aliud sit de iure. Si tamen iudex interfuisset examinationi vnà cum notario:tunc creditur scripturæ notarij secundũ
21 Ia.Bal.ibidem.Vnum tñ notes,† quòd si testes accusarentur de falso, ad hanc falsitatem probandam,non staretur dicto tabellionis,nec scripturæ eius; quia de crimine agitur.Ita dicit Guil.de instru.edit.§.restat.ver. quid si dum attestationes.& duobus. ver. ibi seq. & in illo.§.restat.dicit,quòd in scriptura priuata hoc tenuerunt omnes Doct. quod etiam sequitur Io.And.in d. c. ad audientiam. Et hæc sufficiant in l.ista,hæ quæstiones replent bursam.

ADDITIONES.

a ¶Aut vnus contradicit.Adde ad hanc practicã materiã, si testis vnus alteri vni contradicat, neuter valere debet,nisi eorum alter esset adeo dignior,quòd etiam ipsum iudex prouocet ad iusiurandum deferendum,Alexan. in consi. 18.incip.Viso processu.in 1.vol.Et nunquid in testibus instrumentarijs,si vnus contradicat alijs testibus,faciat vacillare fidem instrumenti, vide Paul. de Cast. in cons. 168. ver.super quarto quæsito.in 1.vol.consiliorum.

b ¶Reducatur ad concordiam.Adde, qualiter fiat testium concordia,Alexan.in consil.118.incipien.Viso processu. in 2.volum.

Ex l.Circa eum,qui.

SVMMAE.

1 *Possessio releuat quem ab onere probandi, & transfert in aduersarium.*
2 *Actio in rem datur posidenti,& non detinenti.*
3 *Ea,quæ sunt facti,non præsumuntur,nisi probentur.*
4 *Ius naturale nullam recipit corruptionem.*
5 *Ius commune,vel præsumptio facit pro reo.*
6 *Actor si probet se dominum, & non probet reum possidere: debet ferri declaratoria super iure actoris.*

L. Circa eum,qui. ¶Onus probandi non imponitur possessori, sed petitori,nisi possessor se sponte ad onus probandi astringat.h. d. ¶ Vel sic ad tex. Qui est in quasi possessione status, propter illam transfert onus probandi in aduersarium, nisi sponte ipse respondeat. h. d.
1 ¶No.ergo regulam.l.quæ vult, † quòd possessio releuat quem ab onere probandi, & transfert in aduersarium; quod videtur intelligendum,si possessio fuit longæua: secus in recenti, quod arbitrariũ puta. Ita videtur intuenti subtiliter esse de mente Pe.in Auth. si seruus. C. de episc. & cleri.Itẽ hoc verũ, qñ allegatur quasi possessio alicuius cõpetẽtis,quasi de iure cõi:secus si allegat quasi possessio alicuius iuris, puta priuilegij, & sic cõpetentis de iure speciali.Nam illa non releuat aliquem contra ius commune, sicut nec quasi possessio seruitutis realis releuat quem à probatione in petitorio.l.sicuti.§.sed si quæratur.& §.Aristo.s̃. si serui. ven. cum omnis res sit ab origine libera, de quo statim super glo. dicam. Vnde si dicat quis se in aliquo priuilegiatũ, dato quòd fuerit, & sit in quasi possessione illius priuilegij:habet tamen de priuilegio docere. Ita est hodie tex.de priuile.in c.cũ personæ.l 6.Et hoc est, quod voluit Pet.& post eum Ci.C.de fide instru.in l. si solemnibus. quod tene menti ad conductores datiorum, & alios allegantes sibi ius competere aliquid exigendi contra ius commune; nam eorum intentionem non fundat quasi possessio.Adde tamen;quia quod dicitur hic, quòd quasi possessio releuat ab onere probandi, est verum in seruitutibus personarum,& circa personas: secus ergo in realibus,vt.s̃. tetigi. quæ tamen sit diuersitatis ratio,dicã. ĩ.super glo.sed cur.¶Item no.hanc.l.per quam dicit Inno. quòd si quis porrexit libellum, in quo petijt rem aliquam,vel iura aliqua,vel aliquem dixit sibi obligatum, ꝙ ille,cõtra quem agitur,etiam de iure suo probare potest, & ita põt pro eo ferri sentẽtia,ac si ipse pro eisdem rebus, vel iuribus egisset,arg.s̃.de iureiuran.l.sed & si possessori. nam sicut oritur actio ex iuramento iuranti; ita & hic ex sententia: sed si non probauerit de iure suo, nihil sibi adiudicabitur:sed tantùm absoluetur à petitione actoris, cũ & ipse nil de iure suo probauerit.Ita dicit Innoc.extra de offi.delega.in c.cum contigat.in gl.scilicet præsumptiuè. ver.hoc non videtur mihi sanum consilium. Et clarius de resti.spo.in c.ex cõquestione. Aliter tamẽ videtur sensisse extra de proba.in c.licèt causam. in glo. quid ad rem. in fi. In hoc tñ plus non insisto:primum tamen credo verũ. ¶Itm per hanc.l.videtur probari,quòd si aliquis sit in plenaria possessione libertatis,& nullus eum turbet:si tamen timeat in seruitute vocari (fortè propter alicuius verba,)
2 ꝙ ipse posit se in libertate vendicare. ¶† Sed contrariũ est verũ;quia posidenti,& detinenti non est prodita actio in rem.Insti.de actio.§.ea,quæ. Vnde dicitur, quòd possessio, vel detentio subdit aliquem rei vendicationi. C. de alie.iud mu.cau.fa.l.1.¶Non ob.hæc.l.quia hic actor intentabat contra reum actionem in rem, & ideò non est inconueniens,vt reus posit assumere in se onus probandi, & in libertatem proclamet.Ita dixit Cin. & tenuit. C. vbi causa sta.in l.1.¶In gloss.sed cur.ad si.quasi dicat ista gl. quòd cum prædio non potuerit seruitus superuenire, nisi per factum extrinsecũ, non præsumitur,nisi probetur, argum.l.denique.s̃.ex quibus cau.maio. vbi quæ sunt facti,
3 non præsumuntur;† habet ergo fundus necessariò productum principium libertatis in se, quod in homine non sequitur,secundùm primum initium. Et si dicas,sicut homo naturaliter nascit sanæ mentis, quia & furiosus nasci potest:& tamen non præsumitur furiosus, nisi probetur. C. de codi.l.neque codicillos.quare nõ sic in libertate,vt pręsumatur in dubio liber,licèt posit seruus nasci?Responde
4 secundùm Butri.† quia ius naturale, secundùm quod homo ratione vtitur, nullam corruptionem recipit, & ideò indistinctè præsumitur sanæ mentis, nisi contrarium probetur. Circa hoc tamẽ vide quod tangit Ci.C.de serui. & aqua.in l.2.in 4.q.& Bar.pleniùs in l. priùs.ĩ.de ope. no. nun.in tertia particula.in 3.& 4.oppo.¶In glo. imò videtur.in fin.Item hoc intellige,saluo in causa petitionis operarum,quæ naturaliter non sunt debitæ:nam & tunc semper patronus probat.ĩ.eod.l.quotiens.in princip. & not. in l.quotiens.hic alle.vbi hoc contrarium formatur.¶In glo.idest consuetudinem. ibi[quòd si possessor.] vel aliter posset exponi,vt dicatur idest boni mores id suadent, & permittunt.¶In glo.fi.ibi [nam præiudicaret omnibꝰ] &c.quod intelligo,quando est lata cum contradictore legitimo,& non in contumacia: & interuenerunt alia, quæ notantur per Butri.in l.2.C.quib.res iud.non no.¶In ea. glo.ibi[quod quidam negant.] Pro istorum opi. quam & quidam tenuerunt, facit; quia cum vtraque causa, siue probet,siue non,consequatur absolutoriam.C. de eden. l. qui accusare. & Insti.de interdic.§.commodum.non videtur sua interesse,& ideo non audiendus.C.eo.l. ad probationem.Ita dixit Dyn. in reg.non licèt.extra de regu. iur. in 6.quod & Cin.retulit.C.eod.in l.actor. 5.q.¶In ea.gl. ibi[falsũ est] &c.Et hæc pars est vera.Nec ob. ratio alleg. in oppositum,quòd non intersit; quia imò interest; nam si pro-

probet rem suam esse, consequetur ius agendi, aliàs solùm ius excipiendi, arg. d.l. sed & si possessori. š. de iureiuran. pro hoc facit, quia quod licet actori regulariter, licere debet & reo, vt no. in d. reg. non licet. & ibi hanc partem tenet Dy. quod & sequitur Cin. in d.l. actor. 5. q. ¶In ea. ibi [Ioan. idem in alijs] &c. & hanc partem tenet Innoc. de resti. spo. in c. ex conquestione. Circa quod vide, quod tetigi. š. circa tex. in notabilibus. ¶In ea. ibi [quis primò debeat audiri.] Et videtur, quòd reus; quia in re pari fauorabiliores, &c. in regu. iur. fauorabiliores. & est regu. in pari. eo. tit. in 6. & de verb. obl. in l. si seruus. §. sequitur. vbi etiã regula adhuc. Et videtur expressum. C. de inoffi. testa. in l. liberi. in prin. vbi casus. & ỹ. de libe. ca. ĩ l. cui necessitas. & hic ista iura induxit Dy. opi. tamen Azo. quæ sequitur, est communis, & vera, pro qua Dy. induxit. C. de fal. l. fin. Si tamen reus consentit, potest simul sibi, & actori assignari dilatio ad probandum: & hoc in iudicio ordinario. In summarijs autem potentius est iudicis officiũ, & propter abbreuiandas lites potest simul vtrique parti statuere terminum, quantùm incumbit Clem. sæpe. de verb. signi. ¶ Vnũ no. ꝙ qñ didicita testificata excluderet defésionem rei, debet dari terminus vtrique parti, ne impediatur facultas probationis. Ita no. C. eo. in Auth. qui semel. vbi Bar. de hoc festum facit, dicẽs hanc esse bonam doctrinã. ¶In ea. ibi [sic transferendo in se] videbatur, quòd sic; quia sicut actor deficiẽs in sua probatione, carebit intẽtione sua. d.l. qui accusare. & l. actor. sic & reus, qui voluit probare, & defecit. ¶In ea. ibi [respõdeo non.] dic, & hæc vera, & cõmunis, quam tenuit Pet. arg. C. de excu. tuto. l. voluntariæ. Nec obstat ratio formata per l. qui accusare, quia reus habet duo iura, vnum, quòd actore non probante, absoluatur. Aliud, quod ipso probante, pronũcietur res sua. d.l. sed si possessori. licèt ergo in vno deficiat: non tñ aliud videtur remittere, arg. š. de seru. vrba. præd. l. si dom⁹ & hanc partem concludit Cin. in d.l. actor. Et pro ista glo.

5 etiam potest adduci; † quia ius commune, vel præsumptio facit pro reo: vnde non noceat, quòd se astrinxerit. Secus ergo fortè, si pro se non haberet ius commune, nec præsũptionem; quia tũc nocet ei, qui se astringit. š. de inofi. l. ha-

6 bebat. ¶ Adde prædictis, † ꝙ si actor probauit se dominum, nec probauit reum possidere, debet ferri declaratoria super iure actoris, licèt non possit ferri condemnatoria ad restitutionem possessionis. casus est singularis. ỹ. de exequu. rei iudi. l. si à te. §. 1. secundùm vnam lecturã. Adde tamen; quia de iure canonico videtur tex. dicere, quòd hoc casu ferri debeat absolutoria; quia non ẽ probatũ, qđ incumbebat. Ita videt̃ tex. extra de testa. in c. Raynaldus. §. pen. & š. de rei vẽd. l. qui petitorio. in prin. vbi datur cõsilium agenti reali, vt faciat peti, si conuentus possidet, vel dolo desijt possidere.

Ex l. Quidam quasi.

SVMMAE.

1 *Quasi possessio filiationis sufficit, donec probetur de contrario.*
2 *Filiatio quomodo probetur. & nu. 5.*
3 *Probatio probabilis quando sufficiat.*
4 *Positioni negatiuæ, qua ponitur, quòd non sit quis filius, an teneatur respondere.*
6 *Quasi possessorium an sit dare fraternitatis, & sororitatis.*
7 *Iura cognationis contrahuntur inter fratrem, & fratrem.*

L. Quidam quasi. ¶ Factum per errorem extra iudicium, non impedit in iudicio detegi veritatem. hoc dicit. ¶Vel magis ad literam. Quasi possessio filiationis transfert in aduersariũ onus probandi illũ filiũ non esse. h.d. ¶No. ergo, quòd naturalia vincula consanguinitatũ quasi possidentur, sic &. š. eo. l. filius. & C. eo. l. non nudis.

1 ¶Secundò no. hic, † quòd quasi possessio filiationis sufficit, donec contrarium probetur. quod videtur mirabile, & contra id, quod habetur. ỹ. eo. in l. fin. s. quòd ista filiatio hic veniebat iudicio incidenter; quia principaliter agebatur de hereditate, facit. l. non nudis. C. eo. Secus ergo si non vellet principaliter agere, vt pronuncietur fili⁹; quia tunc ista quasi possessio nõ sufficeret. d.l. non nudis. & ita dẽt intelligi l. fin. ỹ. eo. facit quod no. Inn. extra de præsũ

2 ptio. ĩ c. illud. & tetigi. š. eo. in l. 1. ¶Qualiter † autẽ filiatio probetur, dic, quòd primò probatur secũdùm formam. l. filium. š. de his, qui sunt sui, vel alie. iur. scilicet probato matrimonio & cõuersatione viri, & vxoris, & natiuitate fi

3 lij in domo, vicinis scientibus. † Et hæc appellatur probatio probabilis, quæ sufficit, vbi necessaria non potest haberi. l. consensu. C. de rep. vbi cas⁹. Necessaria aũt nõ est; qa cõtrariũ põt ꝓbari, d.l. filium. vbi casus, & de isto casu tetigit gl. š. eo. ĩ l. 1. & isto modo dicitur probari proprietas filiationis. Et aduerte, quòd dixi contrarium posse proba-

4 bari, propter hoc dicimus † quòd positioni negatiuæ, qua ponitur, quòd non sit filius, tenetur respondere; quia probabilis est, vt hic, & d.l. filium. & C. eod. l. non nudis. cùm si. ergo ponibilis. Secundo modo probatur filiatio, per vulgi opin. arg. l. cũ delanionis. §. asinam. ỹ. de fun. instr. q; Tertio modo probatur, quod A. & B. tractauerint eum vt filium, & ipse eos, vt parentes: per hoc tamen non probatur proprietas: sed quasi possessio filiationis, quę habet effectum transferendi probationem in aduersarium, & hoc communiter tenetur. hæc omnia tria deducuntur in positionibus, vel capitulis. Necessaria autem filiatio potest probari per confessionem patris; quia si confiteatur me filium, satis est. ¶Nec obstat, si dicatur, quòd talis positio non debet admitti, cum omnia sint ponibilia, quæ & probabilia, no. de confes. in c. 1. in 6. & l. 2. §. obseruari. C. de iur. calum. vbi per Doct. sed filiatio verè probari non potest; ergo & positio super ea non debet admitti; quia respõdeo, imò certè probari potest; nam ponendo, quòd sum filius, videor ponere, quòd sim natus ex legitimis nuptijs in domo, &c. vt. d.l. filium, & hæc probabitur per sufficientẽ rationem dicti, licèt capitulo non sit expressa. Cautius tamẽ est diuidere capitula, & declarare, vt primò ponat̃ quo modo. A. contraxit matrimonium cum. B. Item, quòd ex eis filius natus est, vicinis sciẽtibus. Item, quòd filius fuit tentus, & reputatus vt filius. Item dicit hic But. quòd filiatio probatur necessariò probato, quòd A. & B. steterunt. 10. mensibus in carceribus inclusi, & bene custoditi, ita quòd nullus intrauit: & isto tamen tempore. B. filiũ peperit. Et hoc vltimum sequitur Bar. in l. 1. C. quorum bo. vbi vide. Hæc tamen probatio est satis dura; quia impossibile est, quòd custodes semper fuerint vigilantes ad hostium, arg. š. de ser. vrba. pręd. l. foramen. & l. seruitutes. & ibi no. š. de serui. tit. generali. Iuxta prædicta, quod dicit But. se vidisse de facto, quòd si probet se natum ex defuncto in domo, vicinis scientibus, & agnatus defuncti, vel alius ad excludendum eum à successione defuncti, probet eum fuisse tentum, & tractatũ vt filium à presbytero, quòd nihilominus filius obtinet; quia probauit proprietatem filiationis: aduersarius verò probat solam quasi possessionem, ita di-

5 xit obtentum de facto. ¶† Sed quid si pono substantiam filiationis, vt quia articulo, quòd sum filius, & probo de accidenti tantùm, puta de fama, vel vulgi opi. vel probo, quòd sic fui tentus, vel tractatus, an potero obtinere, mul

ti

ti dicunt, quòd non; quia proposui proprietatem, & proba ui solùm de possessione, vel quasi, pro quibus potest addu ci; quia testes deponentes super hoc in accidenti, videntur deponere nō iurati, arg. l. iusiurandi. C. de testi. Sed tu dic, quòd imò talis probatio releuat, secundùm Butri hic, qui dicit, quòd vbi est quæstio possessionis, & proprietatis, iudex ex officio potest videre, cui iniungat onus probandi, vt. ȷ̄. eo. l. si quis liberum. & s̄. eod. l. cum de ętate. per probationem ergo quasi possessionis, quam feci, iniunget on⁹ aduersario probādi: & si non probet, ego ex quasi possessione iuuabor, vt hic, & s̄. eo. l. si filius. Et hæc est cōmunis opi. ¶ Nec obstat, ꝙ testis deponat non iuratus, &c. quia iurans super capitulo filiationis, satis potest dici iurasse super omnibus concernentibus illius probationem, per no. in fin. in l. momentaneæ. C. qui legi. pers. de quo declaraui hoc anno in l. si duo. §. Iulian. s̄. de iureiur. Prædicta tamen intelligo, nisi principaliter teneretur ad reportādum pro me sententiam super filiatione, vt dixi. s̄. circa princ. in 2. no. Prædictis adde, quod. ȷ̄. dicam super glo. ¶ In gloss. qua fuerunt cōfessi. & sic emissa cōfessio super tali articulo, qui non requirit causam, vt cum super realibus; vt quia confiteor te dominum istorum bonorum, vel te esse fratrē meum: quo casu valet confessio ad probandum. Ita potest intelligi hæc. l. & l. ante. ȷ̄. eo. secundùm Cin. C. eod. in l. non epistolis. Adde omnino, quod per eum no. eo. tit. in l. non nudis. in. 3. & 4. quæstione. ¶ In glo. vlti. ibi [cum ipse sit in quasi possessione] quomodo autem probetur ista quasi possessio, & quid releuet, vide quod. s̄. dixi circa tex.

6 Adde prædictis, an sit dare† quasi possessorium fraternitatis, & sororitatis, sicut est dare possessorium filiationis, quod reperitur in l. 1. §. hoc interdictum. ȷ̄. de libe. agno. & tetigi. s̄. eo. in l. 1. & etiam super hac. l. Quidam dixerūt, quòd non; quia tunc est reperire possessorium, cum est reperire petitorium, aliàs nō, arg. de acqui. poss. ȷ̄. l. 1. in prin. & quorum lega. l. vlti. sed inter patrem, & filium est reperire petitorium. s̄. de rei ven. l. 1. §. per hanc. vbi casus; ergo & possessorium: hoc tamen non reperitur in fratre scilicet, quòd possit fratrem vendicare, aliàs eo modo dici posset, quòd esset reperire quasi possessorium vicinitatis, quòd iure non reperitur, secundùm Iac. de Are. Sed Pet. tenuit contrarium scilicet, quod sit dare quasi possessionē etiam fraternitatis, cuius probatio sufficit, donec contra

7 probetur. † Nam inter fratrem, & fratrem iura cognationis contrahuntur; ergo reperiuntur iura realia, & sic possessoria simul procedunt scilicet cum illis realib⁹. l. 1. in fi. & l. seq. & se. ȷ̄. de libe. agno. pro hoc vide gl. fi. quæ hoc videtur voluisse. C. eo. i l. nō epistolis. vbi de hac quæstione per Ci. ¶ Adde prędictis, quòd est etiā reperire quasi possessorium matrimonij, imò & sponsalium de futuro, quod plus est, vt si puella. 12. annorum ducta est ad domum spōsi, & si vi, vel clam surripiatur, habet officium iudicis pro recuperatione, sed in vxore post carnalem copulam habetur interdictum, quasi vnde vi. Ita no. Inno. extra de resti. spo. in c. ex parte. vbi vide.

ADDITIO.

a Filiatio probetur. Adde, quòd filiatio quodammodo per famam habeat probari. Alex. in cons. 24. inci. In causa vertente. in 4. vol. Vide etiam, quo nam pacto possessio, vel quasi filiationis probari possit, eundem Alex. in cons. 41. incip. Viso, & discusso. in 1. vol. quasi per to. cōs. Sed cum probatio filiationis directa sit impossibilis. Qualiter tñ probetur indirecta, quę fit ex cōiecturis, vide Pau. de Cast. in cons. 434. in 1. vol. in prin.

Ex l. Etiam prædictis.

SVMMAE.

1 *Casus, in quo scriptura natalitiorum confecta à parentibus in probatione ætatis iuuat.*

2 *Dictum aui, & matris in probatione ætatis filij, & nepotis tanquam testium, non valet, licèt præsumptionem tantùm faciat.*

L. Etiam matris. ¶ Mater admittitur ad probandum de ætate filij. h. d. in nube; quia non declarat, qualis, & quanta sit ista probatio. Idem est etiam in auo. ¶ In gl. magna, ibi [pro probanda ætate.] No. hāc expositionem,

1 secundùm quam hic est casus, † quòd scriptura natalitiorum confectorum à parentibus iuuat in probatione ętatis. ¶ In ea. in fi. dicunt quidam, quòd hoc est speciale. scilicet, quòd stetur testimonio matris; quia melius nouit veritatem, quorum opi. refert hic Butri. alij vt Bar. intelligunt hanc. l. quòd faciat semiplenam probationē. Alij dicunt, quòd admittitur ad aliqualem informationem iudicis, nō ad plenam probationem, vt hic sensit gl. & hoc est parùm in vsu, secundùm Butri. qui videtur concordari Innocen.

2 † qui dicit, quòd non valet dictum horum tanquam testium, scilicet aui, & matris: sed facit præsumptionem tantùm; vnde etiam post aperturam testium, tales quærendi sunt ante productionem testium, arg. optimum. 20. q. 3. c. præsens. Ita dicit Inn. extra de accu. in c. cum dilectus. potest tamē ista l. aliter practicari scilicet, quòd probata ætate alicuius per duos testes, fortè eius propinquos, si tamē eorum bonæ fidei in aliquo detrahebatur, ad probationē supplendā, probatio, siue confessio matris recipitur. & iste sit casus hic. Adde prædictis extra de testa. c. super eo. & quod ibi notatur.

L. Cum de lege Falcidia.

SVMMAE.

1 *Hæres asserens esse locum Falcidiæ, debet hoc probare, aliàs condemnabitur in solidum.*

2 *Probatio, quòd non præsumatur plus esse in æstimo, quàm in bonis, non est bona & concludens ratio.*

L. Cum de lege Falcidia.

1 ¶ Si hæres † dicat esse locum Falcidiæ, debet hoc probare, aliàs condemnabitur in solidum. h. d. in nube. Sed videtur hæc probatio, incumbens hæredi impossibilis, & sic sibi nō competere. l. 2. s̄. eo. Nam allegans esse locum Falcidiæ, asserit patrimonium non esse, quod est impossibile probari; nā si testis dicat, ꝙ habet in patrimonio talia, & talia bona, non sequitur, quòd non habet alia: ergo non cōcludit necessariò. Et si dicat, quòd non habet plus in domo, non sequitur, quòd non habeat plus alibi, & propter hoc intellectus huius l. potest pluribus modis variari. Vno modo intelligendo, quòd non erat hæc quæstio de quantitate patrimonij, imò concordabant de quantitate bonorum hæres scilicet, & legatarius: sed hæres dicebat tot esse legata, quæ absorbebāt patrimonium, & hoc probabit hæres, vel probabitur hæc negatiua per aduersarij confessionem. Nam licèt positio negatiua non possit fieri parti, cum interrogatur de facto (quod verum intelligo, nisi iudici videatur, vt patet hodie de confes. lib. 6. inc. 1. vbi

vbi cas⁹)tñ si respondeat,valet eius cõfessio. Alio mõ potest intelligi,secúdùm Butri.quòd hic erat quæstio de ęstimatione fundorum defuncti ,quanti valerent, vel erat quæstio de bonis, & probatur per communem opin. cum enim de facili non possit haberi vera probatio,admittim⁹ probabilem,l.consensu.in fi.C.de repu. Alio modo posset dici,quòd ista negatiua probetur indirectè.Exemplum, si producit ęstimũ testatoris in centũ & legata sunt facta.de c.vt per hoc dicamus,quòd appareat Falcidiam imminere;quia non præsumitur plus esse in bonis,quàm appareat
2 in æstimo.¶Sed certè ista probatio,non est bona;† quia in æstimo non consueuerunt poni mobilia, imò & multa tacentur,& cælantur.Ideo alibi dicitur, quòd oportet vicinos interrogari.Ita not.in l.2.C.quando fiscus,vel priua.

Ex l.Quotiens.

SVMMAE.

1 *In petitione operarũ, quæ verè debitæ non sunt,incumbit probatio eas exigenti,& asserenti se esse patronum.*

1 L. Quotiens. ¶In petitione operarum, quæ verè † debitæ non sunt, incumbit probatio eas exigenti, & asserenti se esse patronum.h.d.¶Vel sic. Attenditur ius patronatus, vbi de eo quæritur,quod non sequitur ius patronatus,ad hoc allegatur per dominum Ia. de Butri.

Ex §.Qui dolo.

SVMMAE.

1 *Quomodo declaretur,& intelligatur reg.huius.§. qui dolo.de qua in tex.scilicet quando dolus admissus probari debeat ab eo,qui illum allegat.*

§. Qui dolo. ¶Allegans dolum agẽdo, vel excipiendo, debet illũ probare.h.d.¶In glo.1.in fi.primam opi.Io.firmat gloss. in l.creditor.hic alleg.pro qua videtur tex.Insti.qui.mo.re contra.obli.§.fi.Sed opi.But.latiùs declaratur in d.l.creditor.quam sequitur ibi Ia.de Are.licèt alia forma, secundùm quod ibi refert Cin. vbi vide. Alij in hac materia gl. variant,dicentes,quòd debitor debet primò probare, ꝙ creditor fuerit in dolo, vel in culpa; quo probato poterit creditor probare fortuitũ casum.Ita no.s̃. loca.in l.si quis fundũ.§.Imperator.& de eden.in l. si quis ex argentarijs. §.vltro.hoc autem reprobat Pet.quia si debitor ita probaret,condẽnaretur creditor,arg. C.eo.l.ad probationem. Alibi gl.in d.§.fi.Insti. quib. mo. re contrah. ob. dicit, ꝙ si ad pignus agatur,creditor probabit amissionem,& modum amissionis: & tunc si debitor velit dicere, quòd per dolum,vel culpam amisit:hoc poterit dicere, & probare, & hoc sequitur Pet.per istum tex.& Cin.refert.in d.l.si creditor. Adde circa hoc,qđ no.Bar.in d.l.si quis ex argenta. §.fi.vbi declarat, quis probet amissionem. & secundò ea probata,quis probet,vel aduersarius dolum, vel culpam, vel iste casum. Item, & quomodo perditio possit manifestè probari.¶In glo.fi.ibi [& no.hanc regulam.] Pro cuius regulę declaratione aduerte;quia aut loquimur in de-
1 lictis,aut in contractibus, vel quasi. Primo casu,† aut sunt de genere prohibitorũ,vt vulnerat, &c.tunc si actus percussionis erat ordinatus ad mortem;vt quia vulnerat cum gladio bene acuto apto ad interimendum:tunc præsumitur dolus.l.1.C.de sica.vbi casus,& per no.in l. Aurelius⁹ ℱ.de libe.lega. vbi per Bar. aliàs enim oportet nos in homine fatuitatem præsumere,vel furorem,contra. l. nec codicillos.C.de codicil.Sed si actus percussionis non erat ordinatus ad mortem,vt quia percutit cum manubrio ensis, vel cum pede,manu vacua,& c.tunc non præsumitur dol⁹. l.1.§.Diuus.ℱ.de sica.& ibi no.probatur extra de homi.in c.significasti.qui melior tex.est,quã sit in iure,quem bene no.Aut sunt de genere permissorum,licèt in specie prohibita:tunc si fiat palam,dolus non præsumitur: secus si clã. ℱ.de ritu nup.l.fin.vbi not.casus ad hoc,& de administratuto.l.non existimo.Secundo casu principali, quando loquimur in contractibus,vel quasi:tunc nõ præsumitur dolus,nisi probetur,vt hic,& ℱ.de lega.2.l.cum ita legatum. §.species. Sed fallere videtur specialiter in Commẽtariense, vt debeat probare se dolo carere,l. milites. ℱ. de custo.reo.& C.illo eo. tit.l.ad commentarienses.hoc etiam videtur fallere in casu l.dolus.s̃.mand.& l.1.§.non tamẽ. & l.si quis inficiatus.s̃.dep.

Ex §.Interrogationis factæ

SVMMAE.

1 *Negatiua mera non potest probari.*
2 *Iudex potest testificari de his, quæ coram eo acta sunt. & nume. 3.*
4 *Testes debent moneri, vt iurent,& quid si iurant sponte.*
5 *Iudex non potest sibimet iubere.*

§. Interrogationis factæ. ¶Qui allegat aduersariũ tacuisse, vel negasse, debet hoc probare.h.d.Sed certè videtur impossibilis hæc probatio, de qua hic,nam non respondere est tacere: & dicere quem non respondisse,est negare factum; ergo probari non po-
1 test,l.2.s̃.eo.Respondeo fatendo, † quòd mera negatiua non potest probari; quia omnis probatio debet fieri per species,& differentias:sed quod negatum non est,& quod non est, non habet species, nec differentias, sed qualitas non potest esse sine subiecto,l. eius, qui in prouinciã. s̃.si cer.pet.& de fur.l.si quis vxori.§.neque verò.ergo probari non potest.Sed hæc non est mera negatiua; quia determinationem habet loci,& temporis: dico enim te non respondisse tunc, cum iudex te interrogabat. Nec ob. quòd si dicatur, quòd de hoc debet apparere per scripturã actorum;ergo,cum sit iudici notum, superuacua est probatio; quia potest dici, ꝙ fortè hoc producebatur in alia causa. Et ex hoc dixit But.in l.de ætate.§.1. de interro. actio. s̃: quòd si est mentitus in vna causa, non debeo te vincere in eadem causa;quia primus libellus non sufficit; oportet ergo nouam causam inchoari,& in ea producentur acta primæ causæ,vt per ea probetur mendacium. Vel posset aliter responderi,vt hic glo.sensit,scilicet, quòd iudex nõ recordatur,si recordatur,non tamẽ ẽ scriptura:vnde probatio est necessaria. Adde tamen quod statim dicam super glo.¶In glo.hæc si coram.in prin.No.duo ex ista gloss.in l.quoniam. C. de hær. de quo tangitur.C.de arbit.in l. ne in arbitris.in fi.extra de proba. c. quoniam contra. & ibi
2 habetis.¶Secundò no.quod glo.sensit,† quòd iudex possit testificari de his, quæ coram eo acta sunt, & hoc tenet glo.in arbitro,in d.l.ne in arbitris,& ibi Cin.tangit & Butri.Glo.etiam tangit extra de testi.in c.cum à nobis.in 3. glo.& Inno.de procura.in c.in nostra.in glo.qualiter recipiuntur,circa fi.vbi simpliciter dicit iudices posse vocari,

vt

vt ferant testimonium de his, quæ acta sunt coram eis. tangitur etiam in c.2.de arbi.in glos.1.& c. per gratiã.& de elect.in c.cum dilecti.in glo.isti non sunt testes. vbi videtur tenere, quòd arbitri possint esse testes, si de eorum laudo agatur, tangitur etiam de hoc aliquid de accusa. in c.cum dilecti.de exces.præla.in c.inter dilectos.§.præterea.in c.fin.de testi.in 6.& per Archi.2.q.6. in c. statuendum. Quia modò pro omnium conclusione subdo conclusionem longam; ideò in sequenti lectione eam dimittam; quia video vos esse fatigatos. ¶ Circa hoc autem cõ
3 clude in iudice, vel in arbitro, † aut velit esse testis super negotio principali, aut super actis gestis. Primo casu, aut eius officium erat finitum, aut nõ. Si erat finitum, aut per eius definitiuam sententiam, & amplius non potest esse testis idoneus. C.de appellatio.l.eos. præsumptio enim est, quòd vellet suam sententiam ratam haberi, probatur in dicto c. statuendum. Aut non erat finitum: & tunc poterit esse super principali negotio, siue lis contestata sit, siue non, dumtamen testes non fuerint ante coram eo ꝓducti.extra de testib.c.dilecto. de accusat.c.cum dilecti. & ÿ.titu.2.l.ob carmen.§. 1. vbi de hoc aliquid per Butrig. secus si ante eorum depositionem fuissent producti coram eo; quia tunc cum de causa cognouit, non est amplius idoneus testis, scilicet super ipso negotio principali, super quo antea potuissent testificari. Si verò eius officium non sit finitũ, dic, q̃ tunc non potest esse testis; quia non potest fungi duplici officio, argum. C. de postul. l. quisquis. Item quia iudicare debet secundùm alleg. vt probatur in l.illicitas.§.veritas.s̃.de offi.Præsi. & 3.quæ.
4 7.c.iudicet. † Item quia testes debent moneri, vt iurent, aliàs si testis sponte iurat, non valet eius dictum, vt no.in l.post legatum.§.is verò.ÿ.de his, qui.vt indign.facit l.3. in princip.s̃.de iureiuran.& illam allegat Guilie.de teste,
5 qui non debet se offerre. † Sed iudex non potest sibimet iubere.l.penul.s̃. de arbitr. ergo &cæt. ¶ Secundo casu principali, quãdo inducitur, vt testis, super actis gestis coram se: tunc si hoc facit, vt iudex, ei non creditur, dicta l. ne in arbitris.in fin.& ibi not. quod intelligo, nisi quatenus appareat legitimis documentis, facit l.1.C.de relatio. & est text. ext. de probat. in c. quoniam contra falsam.in fin.Sed si hoc facit, vt testis, tunc si de habitis coram se, ei creditur, vt vni testi. extra de electio.c.cum dilecti. Ita potest intelligi dicta l. ob carmen.§. item senatus. sed si inducitur, vt testis, vt reddat testimonium de his, quæ gessit; tunc non potest, nisi contra se testificaretur, argum. extra de accusa.c. 2. Hoc verum, nisi vellet testificari ad declarandum, vel interpretandum verbum dubium, vel ambiguum à se prolatum: & sic vult declarare intentionem animi sui, quæ sub verbis laudi, vel sententiæ posset includi; tunc enim auditur, argum.ÿ.de apppellatio.l.ab exequutore.& eius, quod not.glo. in dicta l.ne in arbitris.in glo.nam vos.circa princip.pro quo etiam facit; quia de opposito lege non cauetur; ergo &c. cæt. ÿ. de testib. l. 1. ¶ Notate bene istas conclusiones; quia cum magno labore recollegi, & pridie Docto.in collegio, cũ esset datum in punctis dictum.c. statuendũ. fatebantur istum articulum magis esse intricatum, quàm alium in corpore iuris canonici, cui opposui de d.c.cum dilecti.de elect.

Ex l. In exceptionibus.

SVMMAE.

1 *Actor differt à reo in modo proponendi.*
2 *Exceptio an debeat poni in scriptis.*
3 *Conclusio an sit necessaria in exceptione.*
4 *Exceptio continetur appellatione actionis. & nu. 5.*
6 *Debitores indigentes pecunia consueuerunt confiteri, & promittere ad voluntatem creditoris sub spe futuræ numerationis.*

L. In exceptionibus.

¶ Qui exceptionẽ proponit, eam probare debet.h.d. ¶ Vel sic. In exceptionibus rei dicuntur actores, ad hoc allegatur. & l.1.ff.de excep. Vnde sicut in actionibus debet actor proponere factum certum, cum agit, ita & reus in exceptione. Et ita sentit glo. in dicta l.1. Et ideò sicut libellus generalis non admittitur, exceptione proposita, nisi specificetur. C. de an.exceptio.l.si ex multis. quam & pueri etiam sciunt, & not.extra de libel.porre.in c.1. Ita nec admittitur exceptio generalis, si contra eam replicetur de generalitate. pro hoc videtur casus in l.1.§.Labeo.s̃.de flumi.quem tene menti. Iste est vnus effectus. Item sicut, cum proponitur crimen per modum accusationis, debet inseri locus, & tempus.l.libellorum.ÿ.de iniurijs.& l.Prætor edixit. ita etiam cum deducitur per modum exceptionis, quod puto verum, vbicunque exceptio opponitur non solùm ad repellendum: sed etiam ad defensam, & hoc videtur tenere Ioann.Andr.de testi. in c.præsentium.in 6. Sed si obijcitur solùm ad repellendum: tunc non requiritur tanta specificatio, vt probatur in Authen.quomodo opor. Episcopos.§.si quis autẽ talis.collat.1. quem proh Deo not.quia de ipso sum lucratus magnam cappam.
1 ¶ Vnum no. † quòd in modo proponendi differt actor à reo; quia actor debet factum suum proponere in scriptis; libellus enim in scriptis dari debet, vt in Auth.offeratur.C.de lit.contestat. Secus in exceptione, quæ potest obijci etiam sine scriptis, licèt iudex illam redigi faciat in actis, dicto.c.quoniam contra falsam.extra de probatio.hoc tenuit Bartol. per l. scire oportet.§.oportet.ÿ.de
2 excusatio. tuto. † Sed Innocen. quem Bart. non allegat, tenet contrarium, scilicet, quòd debeat proponi in scriptis, in c. dudum. extra de electioni. Sed pro concordia opinio.dic, quòd si excipiens hoc faciat sponte; quia non prouocatur ad causam, exemplum pone, cum quis obijcit contra electum: tunc cum illa exceptio vim actionis obtineat, debet in scriptis offerri. Ita intelligatur Innoc. Pro hoc facit.ÿ.de re iudicat.l. à Diuo Pio.§. si super. & quod ibi not.de tertio prouocato, vel sponte veniente, & videtur casus. C.de non numera.pecun. Auth. hanc autem querelam. Sed vbi excipiens est vocatus ad causam: tunc potest eam proponere sine scriptis, dicto §.oportet.
3 & ita tenet Bart. ¶ Ex prædictis potest inferri, † an in exceptione debeat concludi, & glo. videtur sentire quòd sic, sicut actor in libello, d.l.1. in glo.1.ÿ. de excep. Sed aduerte, quòd illa conclusio potest fieri dupliciter. Vno modo specificè, alio modo præsumptiuè, sicut in actore dicimus in l.omnes.§.Lutius.ÿ.de his, quæ in frau.cre.quem casum ibi no. & hæc conclusio præsumptiua in reo est ex sola facti narratione, vt no.gl. C.de trãsa.in l.vbi pactũ.& no.in d.l.1.§.Labeo.ÿ.de flu.& l.2.ÿ. de doli excep. ¶ In fin.primæ gloss.differunt tamen istę in modũ præscribendi, s̃m notata in d.l.2.hic alleg. ¶ In glo.2. not. primam solutionem & ad statuta ibi [Solu. ibi ex vera dic] nota. gl.cui cõsonat alia decisio l.1.ÿ.ti.1.& hæc doct.est no. ꝓ statutis loquentibus de actione, quæ debent intelligi secundùm propriã significationem, l.3. §. hæc verba.s̃.de

nego. gest. sed contra hoc videtur quod not. gloss. C. de iur. & fac. igno. in l. 1. vbi dicit, quod agere propriè ponitur pro defendere. Sed hæc vera, assumendo agere, prout sumitur Insti. de actio. in princ. sed si sumatur pro quolibet actu, prout layci: tunc est verum, quòd excipere pro
4 priè est actus. & ita gl. in l. 1. s. alleg. Sed † quòd appellatione actionis contineatur exceptio, videtur text. clarus. s. de do. in l. 1. §. ait Prætor. Pro solu. autē dic, quòd quandoque verbum, actionis, refertur ad id, quod expeditur extra iudicium: & tūc exponitur actio, idest actus. Auth. hoc ius porrectum. C. de sacrosan. eccles. Quandoque refertur ad actionem, quæ exercetur officio, vel potest exerceri indifferenter in iudicio, & extra: & tunc aduerte; quia aut loquimur in materia odiosa, & verbum, actus, tunc strictè sumitur. Exemplum. Creditor violenter perdit actionem. l. sed & partus. §. 1. & l. extat. s. quod me. cau. &. C. vnde vi. l. si quis in tantam. cum si. Tamen si quid sibi soluatur, habet exceptionem, nec ab eo aliquid potest repeti, l. pęnæ causa. in prin. s. de cond. inde. & ibi no. Idē in legibus, quæ dicunt, quòd nudo pacto nō oritur actio; nam per hoc non tollitur exceptio, quia esset hoc odiosum, & contra naturalem æquitatem. Sed si loquimur in materia fauorabili: tunc appellatione actionis cōtinetur exceptio, exemplum in d. l. 1. §. ait Prætor. nam fauore rei est inductum, vt non detur de dolo actio, si alia competat; ideo intelligitur largè, vt etiam exceptionem comprehendat, & omnem facultatem perueniendi ad suum, vel sibi debitum l. eleganter. in princip. eod. titu. Sic & hic dicit
5 lex, † quòd ei, qui agit incumbit onus probandi, certè intelligitur agere etiam qui excipit, vt hic; nam aliàs sequeretur, quòd reo in his, quæ dicit, non incumberet onus probandi, quod esset iniquum, & odiosum. ¶In ead. ibi [ab alio negat.] No. rationem, quam etiam gloss. assignat in d. l. 1. infr. de except. & hæc ratio differentiæ probatur per l. asseueratio. C. de non nume. pecu. & hanc rationem sequitur Dyn. & Bartol. in d. l. 1. secundùm Pet. in l. si ex cautione. C. de non num. pecu. aliter dicit, videlicet quòd vbicunque negatiua potest probari, debet probari per eum, qui inde fundat intentionem suam, & hoc est regulare. Fallit tamen in hac exceptione non nume.
6 pecun. ex eo quia † debitores indigentes pecunia consueuerunt confiteri, & promittere ad voluntatem creditoris sub spe futuræ numerationis; ideo statuerunt iura propter bonum publicum, vt debitores possint excipere vsq; ad biennium, & creditores deberent probare, arg. d. l. asseueratio. &. ff. de pęn. l. aut facta. &. sup. de legi. l. nā ad ea. & ita ibi Petr. Idem ibi Butrig. secundùm quem fuit eis magis consulendum, quàm alijs: s. vt tamen compellerētur probare, quod excipiunt contra regulam huius. l. quia hæc facit præsumptio, quæ est pro reo, sicut econtra, quando est pro actore, transfert in eum onus probandi. l. siue possidetis. C. eod. titu.

Ex §. Cum quis.

S V M M AE.

1 *Allegans impedimentum, illud probare tenetur, sic & opponens exceptionem procuratoriam solutionis, compensationis, iusiurandi, rei iudicatæ, vel similes, illas tenetur probare.*

2 *Per, dictio posita ante verbum sequendum perfectionem significat.*

1 **§. Cum quis** ¶Allegans † impedimentum, debet illud probare, sic & opponens exceptionem procuratoriam solutionis compensationis, iurisiurandi, rei iudicatæ, vel similes illas tenetur probare. hoc dicit ad text. ¶In gloss. vt in populari. ibi [§. ad crimen] qualis autem sit ista exceptio, gloss. nostra dicit eam dilatoriam, & sic quòd debet opponi ante litem contestatam tantùm; vnde postea opposita non inualidat retro gesta. Ita not. gloss. C. de adulte. in l. quamuis indubitati. & in c. 1. de iud. in 6. quod sumit Guil. in Specul. in titu. de procur. §. 1. vers. sed pone. & idē Ioan. Mon. in d. c. 1. & Arch. de proc. in c. generaliter. eod. lib. sed alij contra; quia valerent agitata cum eo, nec posset repelli, scilicet nec post litem contestatam; ergo ad definitiuam posset procedi: sed hoc fieri non potest; quia non contra procuratorē, l. fi. C. de iniu. nec contra principalem absentē. l. absentem. §. 1. ff. de pœn. &. C. eo. tit. l. absentem. & hoc tenuit Franc. Accur. quod simpliciter sequitur Cin. in d. l. quamuis. pro hac opin. fortiùs facit quia text. videtur resistere interuentui procuratoris in d. §. ad crimen. & si non resistit, saltem videtur declarare interuentum procuratoris nullum, dum dicit frustra interuenit, & sic interuentus ipso iure nullus. C. de transac. l. cum causa. & l. cum donationis. & ideo non valet, quicquid sequit ex eo, vel ob id, facit. C. de legi. l. nō dubium. aliàs non interueniret frustra, si processus teneret, exceptione non opposita. Item probat apertè; quia rationes, quæ prohibent procura. interuentum, respiciunt vniformiter quamcunque partem iudicij; ergo in qualibet eius parte debet opponi posse, vt dicit in fim. Butrig. in exceptione, quòd quis non audiatur, in l. & eleganter. §. si quis post. s. de cond. inde. Quæ autem sint illæ rationes, tangitur per Bartol. in d. §. ad crimen. & ego latiùs in repe. l. reos. C. de accus. ¶Tertiò pro hoc facit text. in d. §. ad crimen. in vers. persequendum. nam inchoatio fit per contestationem, l. amplius. ff. rem ra. habe. & in Auth. de
2 litig. §. si verò nuncium. Et dictio, † per, posita ante verbum sequendum perfectionem notat, l. vrbana familia. §. pernoctare. & l. ędificia. §. perfecisse. ff. de verb. significat. Cum igitur ibi ad persequendum prohibeatur, prohibetur ad principium, medium, & finem. Ita in simili intelligit Butrig. verbum, persequendum, in l. procuratoribus. C. de procurat. & hanc partem puto veram, vt scripsi in repet. d. l. reos. in vlti. quæst. vbi vide Rubri. ad obiecta.

Ex l. Si quis liberum,

S V M M AE.

1 *Possessio quando impugnatur à iure, vel à præsumptione non iuuat possessorem, nisi probetur de titulo, vel de possessione.*

2 *Dominus non potest quis declarari, de cuius dominio non est probatum.*

3 *Possessori non incumbit onus probandi.*

L. Si quis liberum ¶Violēta possessio non releuat petitorem ab onere probandi. h. d. in nube, & sic pone casum. Et pro intelligentia l. aduerte, quòd hæc l. potest variè exemplificari. Vno modo, quando iudicium nondum est institutum; quia nemo vult constituere se actorē, sed armata manu dimicare: quo casu iudex etiam sine libello inquirit de possessione, & constituit illū actorē, qui non

non posſidet,tex.eſt no.ÿ.de lib. cau.in l.liberis.§.final. Alio modo poteſt exemplificari, quando iudicium iam eſt inchoatum,& hoc dupliciter. Vel in actione iudiciali, & ſic quæritur de cauſa ſtatus, & vt illegitimus poſſeſſor grauetur onere probandi ſe &c. Vel in poſſeſſorio, vt qa petit iſte,qui eſt ſeruus ſe non turbari in poſſeſsione ſtatus;nam in talibus iuribus iniuſta poſſeſsio ſuccumbit iuſtæ,probatur extra de probat.c.licèt cauſam. & quod ibi not.& ſic habetis practicam huius. l.in modum figurandi caſum in ſpecie. ¶Not. quòd iniuſta poſſeſsio non
1 iuuat poſſeſſorem; vnde & alibi dicitur, † quòd vbi poſſeſsio impugnatur à iure communi,vel à præſumptione, non iuuat poſſeſſorem,niſi probetur de titulo, vel priuilegio,extra de reſtit.ſpol. c. ad decimas. & de præſcript. c. 1.in 6.Item aduerte,quòd quidam dixerunt, ꝙ in odiũ talis inuaſoris,probata ſola inuaſione, vel violentia, niſi ipſe conuentus probet ſe dominum,cõdemnabitur in rei vendicatione,pro hoc l.ſi quis emptionis.§.ſed hoc ſuper illis.C.de præſcrip.30.vel.40.anno. & hoc tenuit Nicol. de Mat.in l.ius eius. C.eo. ſed Pet.ibi tenuit contra, per
2 no.per glo.ſ.eod.in l.circa.& hoc videtur verius. † Nam dominium,& delictum ſunt ſeparata, nec poteſt quis declarari dominus,de cuius dominio non apparet probatũ. Item quia ſm̃ hoc ſequeretur,ꝙ reus,qui verè eſſet dominus,perderet dominiũ, licèt non cõueniretur condictione l.ſi quis in tantã C.vnde vi.& ſic videt falſum.ſ. ꝙ priuetur. Et ad.§.ſed hoc ſuper illis.põt reſponderi,ꝙ ibi expulſus habeat pro ſe duas præſumptiones,vnam antiquæ poſſeſsionis, quia diu ante poſſederat. Aliam violentiæ, ex quibus coniunctis reſultat vna ſufficiens præſumptio, quæ non põt reſultare ex altera earum tantùm,vt ex violentia:ſed videtur,quòd hæc.l.non poſsit procedere;nam
3 regula eſt, †quòd poſſeſſori non incumbit onus probãdi. C.eo.l.2.& C.de rei vendi.l.ſi.cum ſi.,propter qđ Inn. ſe multùm inuoluit extra de ſer.non ord.in c.2.vbi finaliter videtur intelligere.l.iſtam,quòd ſit ſpeciale in libero homine,vt in eo non acquirat quis ſeruitutis poſſeſsionem, vel alicuius iuris,ſi dolo malo cępit poſsidere,vel tenere, pro hoc facit; quia liber homo non põt à ſciente poſsideri.l.cum hæredes.in ſi.ÿ.de acq.poſſe.& de ſtip.ſer.l.ſi ſeruus teſtamento.& ideo violenta poſſeſsio non ſufficit; qa non eſt poſſeſsio:ſecus ſi poſsideret alienũ ſeruũ,vel alie-
4 nam rẽ,quæ poſsideri poſsit.Sed certè, † ꝙ violenta poſſeſsio non releuet poſſeſſorẽ ab onere probandi,puto verum indiſtinctè,imò plus,ꝙ vendicanti etiã per rei vendicationẽ debeat omnino res reſtitui,nec poteſt referri quęſtio dominij,per d.l.ſi quis emptionis.ver. ſed hoc ſuper illis.ſed in alio vero poſſeſſore iniuſto abſque violentia ſit verũ dictum Inno.ſ.ꝙ in libero homine talis poſſeſsio iniuſta non ſufficiat;quia non eſt poſſeſsio: ſecus in alijs rebus.l.ſi.ſ.de rei ven.Et ſic cum reuerentia reſtringo dictum Inno.Item aduerte, ꝙ quando res per vim poſſeſſa à me vendicatur, & ego poſſeſſor ſuccumbo ex eo, quia non poſſum referre quæſtionem dominij,non ex eo,quòd actor probet,vt d.§.ſed hoc ſuper illis. puto, ꝙ hoc caſu reſtitutus potero agere rei vendicatione contra illum,qui egit contra me,non obſtante prima ſententia, & idem puto,vbicunque poſſeſſor non põt referre quæſtionẽ dñij; quia vbicunque ius aliquod non põt examinari in vna inſtantia propter naturam cauſæ, illud intelligitur reſeruatũ in alio iudicio.l.ille,à quo.§.ſi de teſtamẽto.ÿ.ad Treb. & l.3.§.ibidem.ſ.ad exhi.quod tñ dico eum poſſe vendicare,intelligo,non obſtante prima ſententia. Vtrùm autẽ aliæ exceptiones,quę opponi poſſent,nõ examino modò,

Ex l, Verius eſſe exiſtimo.

SVMMAE.

1 *Verba negatiua,& priuatiua ſunt paria.*
2 *Scientia præſumitur aliquando ex qualitate.*
3 *Ignorantia vbicunque dicitur præſumi,habet locum ignorantia facti,non iuris.*
4 *Iudex non debet deferre iuramentum in defectum probationis ei, contra quem eſt vehemens præſumptio ex qualitate facti, ſiue notorietate.*

L. Verius eſſe exiſtimo.

¶Legatarius allegans teſtatorem legantem ſciuiſſe rem, quam legabat alienam, vel alij obligatam, hoc probare debet.h.d.ad tex.¶Vel ſic. Allegans ſcientiam eam probet.h.d. But Et pro euidẽtia præmitte caſum l.alienã.C. de lega. ¶In gl.nam qñ ſciuit.ibi [& no. arg.] Sed certè hoc eſt falſum,ſm̃ Butr.ideſt falsa doct.dicit enim, quòd imò ſcientia probatur hic tribus rationibus.Primò;quia iſte,qui allegat ſcietiam,eſt actor,ideo debet probare intentionem,vel replicationem ſuam C.eo.l. actor. Secundò; quia hæres negat, dum dicit defunctum ignoraſſe;
1 † quia verba negatiua,& priuatiua ſunt paria C. de acq. poſſ.l.2.& legatarius affirmat; ergo debet probare.ſ.eo. l.2.Tertiò;quia intentio legatarij fundata eſt ex ſciẽtia teſtatoris;ideo illam probet, arg.eius,quod no.ſ.de eden. in l.veluti.ſm̃ But.Et ideo ad intelligentiam huius aduerte,
2 quòd † ex qualitate quandoque præſumitur ſcientia, vt quando factum eſt publicè notum.C.de peri. tuto.l. ſi tutor.ſ.de inſti.l.ſed & ſi pupillus.§.præſcribere. Quandoque econtra præſumitur ignorantia, vt circa ea, quæ occultè fiunt,vt in regul. præſumitur. de regul. iur.in 6.
3 vbi vide de hoc.& ibi dicit Dyn. † quòd vbicunque dicitur ignorantia præſumi, locum habet ignorantia facti, non iuris,vt ibi in regul.& in eod.tit.c.ignorantia.Qualiter autem hæc ignorantia probetur,vide tres modos traditos per Ioann. And.in dicta reg.præſumitur.inter quos no.vnum quotidianum ſcilicet, per ſacramentum ignorantiam allegantis, quod tenuit gloſ. ordina.82. diſtin. in c.ꝓpoſuiſti. in ſi.pro qua facit.ÿ.de re mil.l.nõ omnes. §.à barbaris. circa quod not. quòd vbi factum eſſet publicè notum, non admitteretur quis ad probandum ignorantiam per iuramentum,facit quod not.in d.regul.ignorantia.& poteſt aſsignari triplex ratio. Prima;quia allegans talem ignorantiam, allegat ſuã turpitudinem,ideſt dolum præſumptum,ſiue latam culpam; vnde non debet audiri,& excuſari à delicto prætendẽdo aliud delictum, cum ſcire debuerit, eſto quòd re vera fuiſſet ignorans, argum.eius,quod not.in l. quod te.ſ.ſi certum petat.vbi paria ſunt ſcire, vel ſcire debere.¶Item quia non poteſt quis ignorantiam allegare in facto tam publico; quia non eſt ſingulis ſigillatim intimandum, ſed ipſi vulgo, per quod præſumitur perueniſſe ad eum, quem tangit negotium,vt c.1.de poſtulat.prælato. 1. q.1.c.quod dicitis. de cleri.excõmuni.admi.c. illud. Item quia iuramentum non valet, niſi à iudice deferatur. c. fin. de iureiuran. & de probat.c.ſicut.& ſ.de iureiurand.l.admonendi.& l.in bonæ fidei. C.de reb.credit. † Sed iudex non debet de-
4 ferre iuramentum in defectum probationis ei, contra quem vehemens eſt præſumptio ex facti qualitate, ſiue notorietate.C.qui,& aduer.quos l.1.& quod ibi not.Et ſi omnia iura,quæ dicunt ignorantiã poſſe probari ꝑ iuramentum,

mentum, debent intelligi, quando est ignorantia verisimilis, quæ est, quando causatur ex probabilibus coniecturis, vel argumentis, facit quod not.extra de cle.excõ. admi.c ad apostolicæ.& de consti. c. vt animarũ.in 6. vbi per Archi.de hoc facit etiam.ÿ.quod vi,aut clam.l. competit.§ hoc interdictum. & si quis testa. lib.esse iuſ.fue.l. 1.in fin.& quod not.gloſſ.in l.1.ÿ.de excep. & quod not. de verb.signific.in l.latæ.1.responso.& l.magna negligentia.& omnia not.circa probationem huius negatiuæ.

Ex l.Eum,qui.

SVMMAE.

1 *Variatio non præsumitur,nisi probetur.*
2 *Alleganti mutatam voluntatem incumbit onus probandi.*

1 L.Eum,qui. ¶Variatio † non præsumitur,nisi probetur. ad hoc al
2 leg.¶Vel sic. Alleganti† voluntatem mutatam,incumbit onus probandi.hoc dicit.

Ex l.Ante omnia.

SVMMAE.

1 *Agens hypothecaria, an debeat probare de dominio, vel quasi dominio debitoris.& nu.2 & 3.*
4 *Dolus nocet habenti causam lucratiuam.*
5 *Debitorem fuisse in mora soluendi debitum, est necesse probare in materia hypothecariæ.*

L.Ante omnia. ¶Creditor agens hypothecaria,debet probare tria, debitum subesse, rem hypothecatam, & in bonis debitoris tunc fuisse, cum hypotheca fuit. hoc dicit. ¶Et hoc in speciali hypotheca,sed in generali sufficit quãdocunque rem fuisse in bonis debitoris,dummodo tamen post hypothecationem factam.hoc dicit cum gloſſ. ¶In glo. vlti.in fin. Pro intelligentia autem huius materiæ aduer-
1 te, quòd in hoc dubio, † an agens hypothecaria, debeat probare de dominio, vel quasi dominio debitoris,an sufficiat probari de sola eius possessione, gloſſ. & iura videntur variè loqui; nam text. hic dicit, quòd debet probare rem pertinere ad debitorem. Alibi in l. & quæ nondum. §.quod dicitur.s̃. de pigno. dicitur, quòd debet probare rem fuisse in bonis debitoris tempore obligationis contractæ. Sed glo.in l. rem alienam.s̃.de pigno. act. dicit, quòd requiritur probatio possessionis cum titulo, & bona fide. Alibi dicit, quòd requiritur probatio dominij, idest quòd obligans esset dominus. Ita not. glo.Insti.de act.§.item Seruiana.& probatur s̃.de inter.act.in l. 1.& C.de pigno.i l.vsucapio.facit qđ no.in l.de accessionibus.ÿ.de diuer.& tempo.præscript. Alibi videtur dici, quòd sufficiat probari nudam possessionem debitoris.s̃. de pigno.l.si inter.§.1.Alibi dicitur,quòd sufficiat creditori probare omne ius, quod prodesset debitori.s̃.de pigno.l. si ab eo.quæ regularis lex est in materia, ꝓpter qđ in hac varietate post multa Bartol. conclusit in d. l. rem
2 alienam. † quòd vbi agitur hypothecaria contra debitorem, quòd agens debet ponere debitorem fuisse dominum, & sufficit probari de eius possessione, qua probata,præsumitur dominus fuisse;scilicet obligans.Sed si agatur contra tertium,tunc siue causam habuerit à debitore, siue non, est necesse probare titulum, vel longissimi tem-
3 poris possessionem. † Sed potest latiùs loqui, scilicet, vt distinguamus, vt Cin. in materia sensit; quia aut agitur
a contra debitorem, a idest ipsum obligantem, & tunc sufficit probare simplicẽ possessionem.d. l. si inter.§. 1. Aut agitur contra hæredem: & tunc aut hæres vtitur adminiculo solius testatoris, & idem, quod in defuncto,l. in his. §.nõ debeo.ÿ.de re.iur. Aut vtitur iure ꝓprio,vel speciali titulo:& tunc si testator fuit mentitus in dominio, adhuc idem casus est.s̃. de pig.act.l.rẽ alienam.ver.sed si conuenisset.secundùm vnum intellectum.Sed si nõ fuit mẽtitus in dominio: tunc hæres potest allegare ius suum propriũ, & singulare,d.l.rem alienam.2.responso. & l. an vitium. §.ex facto.ÿ.de diuer.& temp. præscri. Aut agitur contra singularem successorem:& tunc aut prætẽdit causam onerosam, & tunc non sufficit probatio solius possessionis. Aut lucratiuam, & sufficit,& hoc tenuit Cin.in l.cum res. C.quę res pig.obli.pos.Et hoc habet locum,quãdo actor
4 fuit in dolo; † nam dolus nocet habenti causam lucratiuam:secus si non fuisset in dolo;nam tunc titulus successoris excludit probationem nudæ possessionis propter publicianam,quam habet ad repetendum;vnde habet exceptionẽ,dolo facis. Aut agitur hypothecaria contra extraneum:tunc aduerte, quòd hypothecaria non confert titulum,& ideo hypothecaria debet fundari in titulo actoris, prout ergo actor, id est debitor esset tuendus contra possessorem,ita & creditor,d. l. si ab eo. & vbi oporteret debitorem probare dominium,ibi & creditori hoc erit necessarium, & vbi sufficeret debitori probare quasi dominium,ibi & creditori.quod declara,vt in l.pe.& fi.s̃.de publi. Quidam tamen dixerunt, quòd vbi cum obligatione pignoris est constitutio precarij, semper sufficit creditori probare de possessione: non tamen debet creditor intentare hypothecariam,sed condictionẽ ex l.fin.C.de acqu. poſſ.Sed quòd recuperet possessionem,& postea agat ad illam, de quo ibi per Butrig.& latiùs in l.creditores C.de pig.& adde quod ipse idem not. in Auth. hoc idem. eod.
5 titu. Adde prædictis, † quòd in hac materia hypothecarię necesse est probari, quòd debitor fuerit in mora soluendi debitum.l.si debitor.& quod ibi not.C.de pignori. Item secundùm omnes præcedere debet excussio bonorum debitoris,vt not.in d.l.rem alienam.vbi Bartol.& d. Authen.hoc ita.cum si.Item iuxta prædicta adde quæstionem quotidianam, quid si sit quæstio inter emptorem, & creditorem;quia emptor prætendit priorem emptionem, creditor priorem hypothecam, quis probet. Et videtur quòd actor, non possessor,arg.Insti.de interdi.§. commodũ.Sed Iac. de Are.tenet,ꝙ indistinctè debet probare creditor alleg.C.de do.ante nup.l.de rebus.& ratio est;quia quocunque tempore emerit, dominus est; vnde absque differentia temporis habet ius fundatum:sed creditor nõ potest habere hypothecam,nisi probet,quòd ante venditionem,& traditionem res fuerit sibi obligata,& ideo fundat se ex tempore,debet ergo probare,vt hic.C.eod.l.maternam.quod est not.secus si quæstio esset inter duos de dominio:tunc enim hinc inde vnum dominiũ eneruat aliud, & ideo neuter magis fundat intentionem suam,quàm alter: sed in casu hypothecæ, & dominium est fundatum quomodocunque,& restat quæstio velationis solius hypothecæ,& ideo siue proponat actio hypothecaria,siue exceptio hypothecaria, creditor debet probare. d. l. & quæ nondum. §. quod dicitur. hæc not. quia vobis quotidie continget.

ADDI-

ADDITIO.

2 ¶Contra debitorem. Adde quid probare habeat, si agat hypothecaria contra debitorem, Alex. in consil. 281. incip. Lancilotus. in 2. volum. per totum consil. Et contra quos intentari debeat actio hypothecæ, vide per eundem in consil. 146. incip. Videretur inspectis. in 2. vol.

Ex l. Si chirographum.

SVMMAE.

1 *Probatio requiritur manifesta, vbi quis iuuatur præsumptione valida, vel quali quali.*

2 *Debitor habens instrumentum cancellatum, an præsumatur liberatus.*

L. Si chirographum. ¶Si reperiatur instrumentum debiti cancellatum, præsumitur debitor liberatus, nisi creditor probauerit sibi deberi. hoc dicit in nube. ¶In text. ibi [fuerit] apud creditorem, secus si debitorem; quia tunc non probat plenam liberationem: sed inducit qualem qualem præsumptionem, secundùm Butrig. hic. sed certè eadem videtur ratio in vtroque, vt hic sensit gloss. 1. &. ʃ. subdam. ¶Not. hic coniuncta glo.
1 magna. in fin. † quòd vbi quis iuuatur præsumptione valida, vel etiam quali quali, quòd ad talem præsumptionẽ requiritur manifesta probatio, quod est vtile ad not. s̃. eo. in l. patronum. vbi vide. ¶In ead. in fin. conclude latiùs; quia aut probatur, ꝙ creditor reddidit debitori instrumentum debiti, & videtur tacitè debitum remisisse. s̃. de pac. l. Labeo. vbi casus. Aut non probatur redditum: tunc secundùm Butrig. aut reperitur cancellatum penes creditorem, & præsumitur liberatio, vt hic. Aut penes debitorem: & tunc si debitor erat domesticus creditoris, nõ præsumitur liberatus, d. l. 1. §. ille etiam. C. de lati. lib. tol. hic in gloss. alleg. Sed si non erat amicus creditoris, vel domesticus, tunc licèt non probet plenam liberationem: tamẽ qualem qualem præsumptionem inducit, vt hic secundùm eum hic, & d. l. Labeo. Sed certè in eo, quod facit differentiam, an penes creditorem, vel debitorem, quam etiã videtur sentire gloss. in d. l. Labeo. non videtur bene dictum; cum eadem sit ratio in vtroque, ideò Iac. de Are. cir
2 ca hoc distinguit, † aut debitor, qui habet instrumentum cancellatum, allegat se liberatum pacto, & non probat, nisi probetur redditum instrumentum, d. l. Labeo. in tex. & in gloss. Aut allegat se liberatum solutione, & tunc si erat persona domestica debitoris, quæ verisimiliter posset instrumentum subtrahere, non præsumitur facta solutio, d. §. ille autem. C. de lati. lib. tol. Sed si non erat domestica, præsumitur liberatus solutione, vt hic, &. ʃ. de fur. l. fullo, vel sarcinator. §. fin. Et quę sit ratio diuersitatis, quando allegat se liberatum pacto, vel solutione, vide per eum. C. eod. in l. si de possessione. vbi hæc refert Cin. & hanc doctrinam Iaco. de Are. formaliter sequitur Bart. in d. l. Labeo.

Ex l. Cum de indebito.

SVMMAE.

1 *Iuramentum non sufficit, vbi lex requirit probationem legitimam.*

2 *Defensionibus duabus contrarijs potest quis vti in eodem iudicio, & num. 3.*

4 *Confitens se soluisse, non videtur confiteri intentionem aduersarij, si aduersarius negat solutionem.*

5 *Actor replicans, an intelligatur fateri exceptionem excipientis.*

6 *Confessio an possit scindi, & pro parte acceptari, & pro parte non.*

7 *Probationes aliæ an admittantur post dicta testificata.*

8 *Iudex ex officio suo potest semper repetere testem.*

9 *Testis deponens super præscriptione, potest repeti etiam post publicationem processus.*

L. Cum de indebito. ¶Præsũptio transfert hincinde onus probandi in aduersarium, & si cõcurrat præsumptio in specie, tollit præsumptionem in genere. h. d. tota l. secundùm Butrig. ¶Vel sic, & pleniùs ad literam. Si allegetur solutum indebitum, & is, qui recepisse dicitur, de receptione cõuincatur, quam negabat, in odium suæ negationis compellitur probare fuisse debitũ, quod recepit: sed si ab initio confiteatur receptionem, sed dicat sibi debitum fuisse solutum: tunc præsumptione faciente pro eo, compelletur soluens (maximè) diligens probare indebitum se soluisse, nisi qualitas personæ onus probandi in recipientem transferat, quod potest, vbi totum solutum prætendet indebitum: secus si pars tantùm, & grauatus onere probationis, de calumnia iurare potest, aduersario deferente iuramentum reseruata sibi potestate reseruandi. h. d. vsque ad. §. sed hoc vbi. & quasi in terminis, & in summa. ¶In text. ibi [iustam causam ignorantiæ] quæ præsumitur eo ipso, quòd probat indebitum fuisse. ¶In tex. ibi [legitimis probationibus.] No. con-
1 iuncta gloss. † quòd vbi lex requirit probationem legitimam, non sufficit iuramentum, facit ad not. s̃. eo. in l. pa-
2 tronum. & quod ibi dixi. ¶Secundò no. quòd † quis potest vti in eodem iudicio duabus defensionibus contrarijs. Nam hic primò se defendebat negando, postea se defendit confitendo solutum: dicit tamen fuisse debitum; vnde grauatur onere hoc probandi, & ita etiam loquitur Auth. contra qui propriam. C. de non nu. pe. secundũ Bar. qui per hoc terminat, quòd is, qui negauit se homicidium commisisse, potest conuictus postea dicere, quòd ad sui defensionem fecit, licèt Dyn. aliter dixerit in reg. nullus pluribus. de reg. iur. in 6. de quo plenè per Bar. in l. nemo. de excep. Sed in hoc aduerte, quia hanc opi. ꝙ quis possit proponere exceptiones contrarias, videtur sentire glo. in d. l. nemo. quã tenent Canonistæ extra de præscrip. in c. auditis. & de excep. in c. cum olim. Sed glo. alibi dicit, quòd quis non potest proponere exceptiones contrarias, nisi in casibus, in quibus de iure reperitur contrarium, scilicet ꝙ possit. Ita dicit gl. in l. nemo. de reg. iur. Dyn. aũt in d. reg. nullus. simpliciter dicit, ꝙ sicut actor non auditur proponens contrarias actiones. l. 1. C. de fur. ita nec reus proponens exceptiones, per l. 2. ʃ. quãdo appel. sit. Sed tu potes
3 concludere; † quia aut reus proponendo exceptiones contrarias, est sibi perplexus, ex eo quòd vnum caput exceptionis, ab excipiendo eum excludit: tunc nunquam auditur proponens exceptiones contrarias, & ita d. l. 2. quãdo appel. sit. Aut non est sibi perplexus prædicto modo, sed exceptiones bene sunt perplexæ, & tales, quòd quælibet probata facit eũ vincere. Exemplum, cum reus dicit se soluisse, iurasse, & præscriptione tutum, & sibi factum pactum: tunc dic, quòd si proponuntur eodem tempore, non admittitur proponens propter repugnantiam, l. vbi repugnãtia. ʃ. de reg. iur. Sed vbi diuersis tẽporibus, admi-

admittitur.& ita glo.in l.nemo.§.alleg.Fallit, vbi ex propositione primæ exceptionis quis delinquit; quia tunc, cũ delictũ sit consummatũ, & aduersario ius quęsitũ sit per fectè, non est locus penitentiæ, & sic Auth.contra qui propriam.& Auth.item si possessor.C.qui po.in pig. habe & §.de rei vend.l.fi. Ad omne tamen dubium tollendum debent proponi conditionaliter, & audietur proponens, vt not. glo.in l.& si quidem.C.de excep.& Dy.in d.reg.nullus pluribus. ¶Tertiò not.text. in quo dicit Bartol. esse
4 casum, † quòd ille, qui confitetur soluisse, non videtur cõfiteri intentionem aduersarij, si aduersarius negat solutionem, & quòd ille, qui negat solutionem allegatam per aduersarium, non potest ex illa intentionem suam fundare, ad quod facit.§.de cond.inde.l.Iulianus verum debitorẽ. in princ.secundùm vnam lect. ibi in glo.positam: secus si aduersarius solutionem confiteretur, vt hic in secundo responso. Tu potes dicere clariùs, quòd vbi excipiens nil posuit, tũc sine dubio est verum, secundùm omnes, quòd non intelligitur confiteri intentionem actoris: vbi verò excipiẽdo aliquid ponit, vt quia obijcit exceptionem pacti de nõ petendo, vel solutionis, præscriptionis, & si.tunc intelligitur confiteri intentionem actoris, nisi fortè proponat conditionaliter, puta, quia nego mihi pecuniam numeratam, & inquantum probaretur numeratã, dico mihi factum pactum, vel me soluisse, &cæt.& ita tenet glo. in l. non vtiq; ĵ.de excep. & C.de excep.in l.& si quidẽ.& in c.exceptionem obijciens.de reg.iur.in 6. Sed Io. And.ibi tenet contrarium, videlicet, quòd nec etiam si exceptio proponat purè, quis intelligatur fateri intentionem actoris, & ibi
5 etiam tangit incidenter, † an actor replicans intelligatur fateri exceptionem excipientis. Sed pro concordia opin. dic, quòd si actor negat exceptionem propositam esse veram, tunc sit vera opin. Ioan. Andr. & quod dixit Bartol. etiam.§.& est ratio; quia non potest actor se iuuare exceptione, quã negauit, sicut nec potest quis vti exceptione negata, not. Specul. in tito. depo. §.8. post princ.& hoc probatur per regu. iur. non debet quis præmium consequi.ĵ.de regu.iur.sed vbi actor non negat illam exceptionem: tunc sit vera alia opin.per casum huius. l. in princ.
6 ¶Adde prædictis dubium, † quòd posset reformari, an confessio possit scindi, & pro parte acceptari, pro parte non. Circa quod vide glo. ordinariam, & quod ibi not. Cin.C.de dona.ante nup.in l.3.incip.si Præside. Bart.autem in l.Aurelius.§.idem quæsijt.ĵ.de liber.lega. format quæstionem de illo, qui confessus fuit se fecisse homicidium; sed dicit, quòd fecit ad sui defensionem, an ista cõfessio possit per curiam scindi, & tenet quòd sic; quia præsumptio iuris est contra confitentem. l. si non conuitij.C. de iniu.& l.1.C.de sica. ¶In gloss.4.in fin.incip.vide-
7 tur ergo.† dic clariùs in hoc dubio, vtrùm post testificata didicita admittantur aliæ probationes; quia aut loquimur post didicita testificata instrumentorum, aut testiũ. Primo casu admittitur quodlibet genus probandi, & ita gloss. in l. officium. hic alleg.& not. in l.1.§.edenda sunt omnia.§.de edendo. facit quod not. gloss.in Clemen.sæpe. de verb.significat. Secundo casu dic, aut testes non sunt ritè recepti, & tunc possunt recipi ipsi, & alij, vt not. gloss.extra de testi.in c.cũ causam.& probatur in Clemẽti.testibus.à sensu contrario.eod.titu. Aut sunt ritè recepti: & tunc aut attestationes eorum valent in effectu, de quo agitur, aut non valent. Si non valent, possunt tam ipsi, quàm alij deduci, casus, & exemplum patet extra de testi.in c.veniẽs.il secundo.Sed si valent in effectu, de quo est lis: tunc aut quis vult probare per similem speciem probationis, idest testes, aut per dissimilem, idest per instrumenta. Primo casu, aut vult probare nouum capitulum in attestationibus non inclusum, puta præscriptionem, vel pactum de non petendo, vel simile, & potest, vt hic, & C. de exceptio.l.& si quidẽ. Nam quò ad capitulum res est integra; quia testes super hoc nunquam fuerunt producti, neque examinati, facit.C.de tempo.appel. l. per hanc. & quod ibi not. Aut vult probare idem capitulum, vel directò contrarium, quod quando fit, vide gloss. ponentem exemplum in dicta Clementi.testibus, & non potest. Ita loquitur tex.in §.quia verò.& qđ ibi not. in Auth.de testibus.fallit.§.de mino.l. minor vigintiquinque annis omissam.& quod ibi no. Si verò vult quis probare per dissimilem speciem, puta per instrumenta, hoc potest per illam glossam in l.officium.& in Clemen.sæpe.quia instrumenta semper possunt produci vsque ad sententiam, extra de fide instrum.cum dilectus.& l.admonendi.§.de iureiurã.
8 ¶Vnum tamen nota, † quòd iudex ex officio potest semper repetere testem, vt dictum suum obscurum declaret, vt in Auth.de test.§.penul.& §.de iureiu.l.duobus.§.si ei, qui.& ibi Bar.& de hoc est casus ext. de test.in c.cum cla-
9 mor.¶Item adde, † qꝰ si testis deposuit super præscriptione, potest repeti etiã post publicationem processus, vt interrogetur de titulo, & de continuatione temporis, bona fide, & similia, de quibus non fuit interrogatus; nam talis interrogatio incumbebat iudici, secundùm Innoc.de test. in c.per tuas.ad finem.vbi omnino vide.¶In glo.propter præsumptionem scientiæ.ibi [vt si apparet] vel appa- ret debitum aliàs iam solutũ. Item debet probare, quòd per dolum aduersarij, &c.& hoc probabitur præsumptione iuris, cum repetens certet de damno vitando, aduersarius verò de lucro, pro hoc etiam videtur casus C. de iuris, & facti ignoran.in l.si post diuisionem.tangitur etiam in l.de ætate.§.qui iusto.§. de interrog. actio. & per Bart. plenè in l.non fatetur.ĵ.de confess.Quid autem si nõ est habita relatio ad scripturam, quomodo probabitur? Responde secundùm Butrig.quòd probabitur per antecedẽtia verba, vt si dicas de tali die procuratori meo numerasse, probabo eum alibi fuisse. Instit.de inut.stipul.§. præterea.& §.de interrog.act.l.si defensor. Sed pbato nõ debito, præsumitur ignorantia, nisi contrarium probetur per aduersarium.¶In ead.glo.ibi[ignorantia præsumptiuè.]
10 Nota ipsam, ex qua collige, † quod si debitor agit condictione indebiti, & probat, quòd indebitum soluit ex productione testamenti, quod apparet inualidum, vel alio modo probet, præsumitur per ignorantiam soluisse, nisi creditor, qui recipit, probet, quod sciens indebitum soluerit, & sic probato indebito, præsumitur solutum per errorem, nisi sententia probetur.

Ex §. Sed hoc vbi.

SVMMAE.

1 *Confessio emissa inter viuos, requirit adiectionem causæ. & num. 4.*
2 *Quasi contrahitur in iudicio.*
3 *Cautio, seu promissio, quæ non habet causam, præsumitur extorta indebitè, nisi probetur contrarium.*
5 *Probatio non admittitur contra confessionnem factam in scriptis, nisi per aliam scripturam.*
6 *Confessio emissa ad liberandum, non requirit insinuationem.*
7 *Liberalitas gratuita debet insinuari, si excedat summam legitimam.*
8 *Confessio facta de præterito præiudicat statim.*
9 *Stipulatio sine causa an valeat.*

§.Sed

§. Sed hoc vbi. ¶Si in cautione, quæ super indebito interposita dicitur, non sit adiecta causa, compellitur creditor probare id debitum, de quo in cautione fit mentio: secus si in ea sit expressa causa; quia tunc illi statur, donec promissor in scriptis ostenderit promissum indebitum. h. d. in terminis,& in summa quò ad literam. ¶Not. 1. † q̃
1 confessio emissa inter viuos, requirit adiectionem causæ: vt hic,& hoc, quando extra iudicium: secus in emissa in iu-
a dicio,ᵃ quę valet etiam sine causa.s̃.de interro.ac.l.voluit. §.quod ait.& l.1.C.de confes.& j̃.de confes.per totum.
2 Ratio diuersitatis est; † quia in iudicio quasi contrahitur. l.3.§.idem scribit.s̃.de pecu.ideo ex tali confessione obligatio inducitur.l.de ętate.§.qui interrogatur.s̃.de interro. ac.Sed extra iudicium non inducit obligationem, sed solũ probationem.l.Publia.in fi.s̃.depo.Potest tamen in hoc dici,quòd si talis confessio emittatur ad liberationem,indistinctè non requirat causæ adiectionem.l. tale pactum. in prin.s̃.de pac.& in Auth.de resti.§.licèt.col.7.vbi videtur expressum.Si ad obligationem: tũc dic, quòd si super personalibus,non proficit ad probandum,nisi causa adiecta, vt hic.Sed si super realibꝰ; vt quia confiteor rem tuam esse, tunc requirit causæ adiectionem, sicut à simili in l. & an eadẽ.§.actiones.j̃.de exce. rei iudi. Et hoc est, quod post multa Cin.concludit in l.generaliter.in 3.q. C. de nõ nu.
3 pecu.¶Secundò no.† quòd cautio,seu promissio,quę nõ habet causam,præsumitur extorta indebitè,nisi contrariũ probetur,quod Bar.limitat verum in cautione, quæ de se non est obligatoria: sed fit ad probationem tantùm.d.l.Publia.in fi.secus videtur, si esset obligatoria; vt quia in ea stipulatio contineret,de hoc tamen dic, vt not.in l.2.§.circa. j̃.de do.exce.Tangitur etiam per gl.& Doct.in d.l.generaliter.& vide quod.s̃.dixi proxi.& quod. j̃.etiam tangam.
4 ¶Item no. † quòd licèt confessio in vltima voluntate valeat quò ad obligandũ sine causæ adiectione, j̃.de lega.2. l.Lutius.§. quisquis.non tamen quò ad probationem, nisi habeat adiectam causam,sicut emissa inter viuos,vt hic. Ita dicit Cin.in d.l.generaliter.in 9.q.vbi limitat hũc tex.
5 ¶Item no.hic,† quòd cõtra confessionem factam in scriptis,non admittitur probatio, nisi per aliam scripturam factam.d.l.generaliter.vbi de hac materia tangitur, & de pac.l.iurisgentiũ.§.quod ferè. Circa quod conclude,quòd si volo probare contra instrumentum, scilicet falsitatem eius: tunc probatio potest fieri & per testes, & per instrumenta.C.de contrahen.& commit.stipu.l. optimam. Idẽ si volo probare contra solemnitatem instrumenti, secundùm glo.in d.§.quod ferè.quam Bar. ibi multùm clamat notandam,& menti tenendam in isto. Sed si volo probare contra instrumentum, scilicet errorem, tunc probari debet per contrariam scripturam, vt. d. l. generaliter.Et hic adde,q̃ si probatio fiat super simulatione instrumenti, qđ potest fieri etiam per testes.d.§.quod ferè.& C.plus vale. quod agi, quàm quod simu.conci.per totum,& est glo. ordi.hoc decidens in l.illicitas.§.veritas.s̃.de offi.præsid. & hoc est veritas,vt etiam dixi.s̃.eo.in l.cum de ætate. quicquid glo.dicat in d.l.generaliter.ita no.hunc tex. quia videtur facere ad id, quod dicit Innoc.de confessione facta extra iudicium,vel corã incompetenti,&c.de quo per eundem extra de elec.in c. per inquisitionem. & de succes. ab inte.in c.cum dilectus.¶Demum quia.s̃.dixi,quòd quando confessio emittitur ad liberandum,non requirit causæ adiectionem,per l.tale pactum.in princ.& alia iura.s̃.alle
6 ga. ex hoc sumitur,argu. † quòd in ea non requiratur insinuatio;quia si esset donatio,esset causa,& sic non lis diceretur sine causa. Item quia sola causa donationis requirit insinuationem.l.contractus.C.de fi.instru.sed hic nulla est causa,ergo insinuatio nõ requiritur. Ita arguit But. Sed in oppositũ facit;quia si est mera liberalitas, ergo necessariò sequitur,q̃ est donatio tacita, & tacita donatio ita requirit insinuationem,sicut expressa.Prærerea gloss.dicit alibi
7 † quòd liberalitas gratuita dẽt insinuari, si excedat legitimam summam,ita no.in l.1.§.1.s̃. qui.mo.pig.vel hypo. sol.& in l. si quis obligatione.de regu. iur. & hoc ꝑ dicta iura videt̃ verius,quod tene mẽti. ¶In gl. scilicet debitor promittendo ibi [respõdeo,& tũc debet stari]&c.No. ex ea, quòd vbi quis ex causa legitima confitetur se aliquid debere,licèt non promittat reddere: tamen tenetur, & est no. quòd ex ista confessione oritur actio, licèt sit species probationis, quod est speciale, cum regulariter ex nulla specie probationis oriatur actio, excepta confessione, & iuramento.Ita not.glo.fin.in l.sed & si possessori.§. fin. s̃. de iureiu.quæ non est alibi.¶In ead.ibi [respondeo,non valet] & potest esse ratio; quia inter absentes non potest contrahi obligatio,nisi per nuncium,vel epistolam,vt not. s̃.de contrahen.emp.in l.1.& idem,quod hic,tenet gl.extra de confes.in c.ex parte.& ibi hoc tenent Cano.Sed Pe. in hoc articulo aliter videtur sensisse,videlicet,quòd si confessio tendit ad liberandum, requirat partis præsentiam; quia dispositionem inducit, & sicut aliæ dispositiones, sic & ista requirat præsentiam partis.d.l.tale pactum.in prin. s̃.de pac.& j̃.de dona.l.nuda. & de solu. l. si cũ Corneliꝰ. quod est verum quantùm ad actum dispositiuum. Sed si tendat ab obligationem: tunc non requirat præsentiã partis;quia dispositionem non inducit.Ita refert Cin.C.de nõ nu.pec.in l.generaliter. in 4. q. vbi de hoc vide latiùs,opi. tamen glo. communis est.¶In glo. not.exigi probatur in scriptis.ibi [l.4.] Casus autem plures,in quibus requiratur scriptura,dicã.j̃.titu.1.in l.2.& ibi dabo remissiones. ¶In ea.ibi [aut ad obligandum.& l.in contractibus.] dic in hoc,quòd glo. facit differentiam, an confessio emanet ex causa mutui,an ex alia causa.dicit Butr.quòd malè dicit; quia. l. in contractibus. loquitur in confessione facta de præterito: quo casu præiudicat secundùm tempora il-
8 lius.l. † Sed si fiat de futuro: tunc non præiudicat statim, sed demum post biennium,est ratio differentiæ;quia quãdo confiteor ex causa de præterito,non speratur aliqua numeratio fienda, nec nouus spectatur cõsensus: sed cum purè obligatus sum, habeo tm̃ exceptionẽ doli perpetuam, probando simulationem, vel aliud. Sed quando confiteor ex causa de futuro, sum obligatus sub cõditione vsque ad biennium,& habeo exceptionem non numeratæ pecuniæ vsque ad illud tempus tantùm.Et ratio,quare hoc casu habeo solùm exceptionem vsque ad biennium,sed superiori casu perpetuò,est; q̃a isto casu ẽ in potestate rei exceptionem non numeratæ pecuniæ opponere; quia est contra cõmunem regulam exceptionum. d. l. in contractibus. ideo nimirũ si excludatur biennio.plus dicit, quòd non putat, quicquid dicat glo.quòd post biennium vllo modo possit opponi exceptio non numeratæ pecunię;quia creditor nõ agit ex numeratione, nec dicit se numerasse: sed agit ex obligatione verborum: sed superiori casu non est in potestate rei excipere secundùm communẽ regulam.l.petendæ.C.de tẽp. in inte.rest. peten.& ideò habet exceptionẽ doli perpetuam.¶In ead.ibi.s̃.de interro.act.l.1. dic, vt
9 ibi in vlt.glo.no. † Tamen circa stipulationem,an valeat, dic, aut stipulatio est facta prætextu causæ improbatæ à iure,& non valet, probat.s̃.de pact.in l.iurisgentium.§. si ob maleficium. aut est facta prætextu causæ inualidæ,puta ex causa nudæ obligationis præcedentis, &c.& tunc ꝑ stipulationem validatur causa,& valet.l.ex placito.C. de

re.permu. Aut eſt habitus reſpectus in ſtipulatione ad cauſam, quæ putabatur ſubeſſe, & non ſubeſſe, & non valet, l. iuriſgentium. §. ſed cũ nulla. Aut nõ eſt habitus reſpectus ad illam cauſam: & tunc aut fit ex certa ſcientia, & præſumit cauſa donationis. l. Cãpanus ff. de ope. li. & de re. iur. l. cuius per errorem. aut ſi per errorẽ, & non valet. l. 2. §. circa. ff. de do. exce. In dubio præſumitur erraſſe, & ſic ſtipulatio non valet, cum nemo præſumatur ſuum iactare, vt hic, niſi qualitas perſonarum, & quantitas pecuniæ inducat præſumptionem donationis, vt in ſimili tetigit glo. in l. cum quid. ſ. ſi cer. pet. Vbi ex iſtis deprehenditur donatio, & non mutuum, l. quæ dotis. ff. ſolut. matrimo. & probatur. ff. de do. inter vi. & vxo. l. ſed & ſi ſeru' communis. vbi caſus.

ADDITIO.

a ¶In iudicio. Adde, quid ſi fiat corã arbitro, vel arbitratore ſine cauſa, an valeat, Alex. in conſ. 13. incip. Ex his, quæ in themate. in 1. volu. Sed quando cauſam continere dicatur, vide eundẽ Alexan. in conſi. 83. incip. In cauſa, & lite. in 1. volum.

Ex l. Procula.

SVMMAE.

1 *Fideicommiſſum quando videatur tacitè remiſſum.*

2 *Frater habens bona indiuiſa communia cum ſorore, ſi dotet eã de talibus bonis indiuiſis, an videatur donaſſe.*

3 *Legitima non tollitur, niſi ſpecialiter ex certa ſcientia remittatur.*

L. Procula. ¶Ex coniunctione perſonarum, & omiſsione proprij iuris, præſumitur eius remiſsio. h. d. no. Et dicit Butri. hic no. mirabilem præſumptionem remiſsionis, quã inducit hęc. 1 l. ¶No. ergo, † quòd ex computatione rationum ſæpius facta, & ex ceſſatione longi temporis, & taciturnitate fidei commiſsi, videtur fideicommiſſum tacitè remiſſum, quorum, ſi quod defecerit, non inſurgeret hæc præſumptio. Ita no. ff. de ali. & ciba. lega. in l. libertis, quos. §. 1. vbi glo. & ſic hãc. l. declarat. etiam Bar. Adde tamen, ꝙ aliud hic concurrit, ſcilicet perſonarum nimia proximitas, vt hic patet, & hanc l. vide per glo. alleg. in l. quæ dotis. ff. ſol. matrimo. ¶Item no. hanc l. per quam quidam dixerunt, vt 2 Mart. de Fano. quòd † ſi frater habebat cum ſorore bona communia pro indiuiſo, & eam dotauit de talibus bonis indiuiſis, quòd frater videatur donaſſe, ad quod etiam facit l. Aurelius. §. Titius teſtamento. de libe. leg. Alij tamen contrarium dixerunt, de quibus per Cin. plura. C. de do. promiſ. in l. fi. in 3. q. tangit etiam in l. 1. §. accedat. C. de rei vxo. act. vbi non determinat: ſed in d. l. fi. concludit eſſe tutius, quòd frater proteſtetur, ne contra eum ſurgat aliqua præſumptio donationis. ¶ Itẽ ad hanc. l. adde quod Guil. not. ſ. de tranſa. i l. de his. vbi no. dicit, ꝙ ſi fratres maritant ſororem, cui erat relictum pro dote in teſtamento paterno, & ſoror vocauit ſe contentam, & abſoluit eos pro eo, quod erat in teſtamento relictum, quòd non obſtãte generali remiſsione, ipſa ſoror poſsit agere ad ſupple-3 mentum legitimæ. † Nam ſecundũ eum, eius legitima non tollitur, niſi ſpecialiter ex certa ſcientia remittatur. primũ probat l. ſi quando. in fi. C. de inoffi. teſta. Secundum probat, arg. d. l. de his. ſ. de tranſa. Et ideo eſt conſiliũ, ꝙ quando ſorores renunciant fratribus, quòd faciant fieri expreſſam mentionem de legitima. ¶In gloſſ. vna ibi. [l. Lucio] Sol. vt not. & de alimen. & ciba. lega. in l. libertis. la 2. §. 1.

Ex l. Qui teſtamentum.

SVMMAE.

1 *Teſtator licèt confiteatur in teſtamento ſe debitorem: tamen nõ capiet illud legatarius, vt debitum, ſed vt legatum.*

2 *Bona, quæ aliquis habuit à concubina ſua, tenetur reddere eius filio naturali.*

3 *Donatio facta inter prohibitos, nunquam præſumitur facta in cauſam piam.*

4 *Filius naturalis, vel ſpurius nõ prohibetur ſuccedere fratri ſuo pupillo ex iudicio patris.*

5 *Filij naturales, vel ſpurij an ſuccedant ſibi inuicem ab inteſtato, ſi ſint nati ex diuerſis matribus.*

6 *Nepos ex filio naturali, vel ſpurio an ſuccedat matri.*

7 *Filius ſacerdotis, vel alterius exiſtentis in ſacris, an ſuccedat matri, & nu. 8.*

9 *Vir ſi confiteatur ſe recepiſſe dotem, an videatur feciſſe in fraudem.*

10 *Pater qualiter poſsit inſtituere filium extraneum.*

11 *Baſtardi, ſiue naturales, & ſpurij non dicuntur de domo nobilium.*

L. Qui teſtamentum. ¶ Confeſsio, q̃ emanauit inter prohibitos, eſt prohibita, & præſumitur ſimulata, & in fraudem legum facta. h. d. caſus no. ¶Vel ſic & magis ad literã. Si aliquid legatur prætextu debiti, probato debito, peti poteſt vt debitum, ſed debito non probato, valet ſolùm, vt legatum, niſi ſit relictum non capaci, vt in caſu iſto. h. d. ad tex. ¶Nota primò caſum probantem, 1 † quòd licèt teſtator in teſtamento confiteatur ſe debere rem: tamen illud non caperet legatarius, vt debitum, ſed vt legatum, niſi probet eſſe debitum, vt hic, ad idem de libe. lega. l. legatum. quæ loquitur, quãdo relinquitur etiam capaci, quod eſt no. Et ex hoc ſequitur, quòd tale legatum non capit ante alios legatarios, & quòd de eo detrahitur Falcidia; ſicut & de alijs legatis: ſecus eſt poſt probationẽ &c. quia vt debitum petitur. ¶Secundò no. l. quæ videtur 2 probare, † quòd ea, quæ peruenerunt ad aliquem de bonis concubinæ ſuæ, tenetur reddere eius filio naturali. Iſtud enim erat illud debitum, quod teſtator dicebat ſe agnoſcere, de quo loquitur hæc l. ¶Tertiò no. hanc l. quæ 3 videtur probare, † quòd inter prohibitos nunquam præſumatur fieri in piam cauſam: ſed potiùs præſumantur, verba in fraudem appoſita, vt ſi dicat, dono, vel lego tali ſpurio amore Dei, intelligo etiam in cõtractu inter viuos per id, quod ſtatim videbitis in glo. Et ideo licèt per ſtatutum loci contra talia ad pias cauſas relicta nil poſsit opponi: tamen hoc bene poterit opponi, ſcilicet quòd præſumatur in fraudem; quia talia verba appoſita, quæ ſonant in piam cauſam, adiecta videntur in fraudem, vt hic; quia hoc faciet vobis honorem, credatis. ¶Ad ſi. primæ glo. licèt autem naturalis, vel ſpurius prohibeatur ſuccedere pa-4 tri, vt in gloſſ. iſta: † non tamẽ prohibetur ſuccedere fratri ſuo pupillo ex iudicio patris, caſus eſt no. ff. de vul. & pupill. in l. ſi is, qui ex bonis, quæ loquitur in naturali, & de ſpurio. no. glo. in Auth. qui. mo. na. effi. ſui. §. fi. Cui autem deferatur id, quod naturalis non poteſt capere. no. C. de ſecun. nup. in l. 1. & Bar. examinat pleniùs in quodã ſuo cõſ. 5 quod inci. Dominicus de Spoleto. ¶Item † an naturales, vel ſpurij ex diuerſis matribus ſuccedant ſibi ad inuicem ab inteſtato, vide gl. fin. tenentem, quòd non, in l. hac parte. ff. vnde cog. Adde, quid de nepote legitimo ex filio naturali, vtrùm poſsit auo ſuccedere in vniuerſum ex teſta-

mento

mento, casus est no. C. de natu. lib. l. fi. Et tamē non est in potestate aui paterni, vt ibi probatur, & s. māda. l. Lucius. imò & tutela talis nepotis non pertinet ad ipsum auum paternum, vt probatur in d. l. Lucius. facit l. fin. in fin. C. quando mu. offi. tu. fun. poss. ¶ Itē adde, quid de nepote naturali, vel legitimo ex filio spurio, an possit succedere auo, & dic, quòd ei non succedit, nec ex testamento, vel ab intestato, cum pater eius non faciat ei stipitem; quia natus est de damnato coitu, & hoc tenuit Odof. & tangit Cin. in d. l. fi. ff. de na. libe. vbi gloss. hoc dubium non terminat, circa quod vide Barto. in l. Gallus. §. quid

6 si is. s. de liber. & posthum. ¶ Item † quid de nepote ex naturali filio, vel spurio, vel ēt de nepote ex spurio ex filio legitimo, an possit matri succedere, sicut succedit fili⁹ spuri⁹, nisi mater esset illustris. l. si quæ illustris. C. ad Orficia. & ad hoc tenuit Odof. quòd succedat secundùm Cin. in d. l. fin. de quo etiam gloss. dubitauit, & pro hoc Instit. ad Orfi. in fin. & ff. vnde cogna. l. 1. quod intellige, dummodo talis filius spurius non sit natus ex damnato coitu.

7 ¶ Quid † autē in filio sacerdotis, vel alterius existentis in sacris, dic, quòd talis non potest succedere matri, cum dicatur incestuosus. Ita not. gloss. in l. 2. C. de epi. & cler. in gloss. ante concepti. & de tali filio vide gloss. in Authen. qui. mo. natu. effi. sui. §. penul. colum. 7. Similiter nec etiam patri potest succedere, vt dictis iuribus, facit. C. de ince. nup. l. qui contra. & l. si qua incesti. & in Authen. ex complexu. Nec potest aliquid eis dare, aut donare, & si quid dederit, legitimæ soboli, aut fratri, aut sorori reddetur. C. de na. libe. l. 2. & sic est prohibita donatio, & legatum: sic nec poterit ei aliquid in dotem dare, & ita Barto. consuluit in d. consil. ¶ In gloss. idem si nihil poterat. ibi [respondeo secus] quia in vltima voluntate] &c. No. istam gloss. contra eam tamen disputando tenuit Iaco. de Beluis. cuius opin. Barto. sequitur

8 in d. l. si is, qui. s. de vulg. & pupillar. † Ex eo quia eo ipso, quòd spurius reperitur possidere bona paterna, præsumuntur alienationes factæ in fraudem. C. de na. libe. l. 1. bene facit l. 3. ante fin. eod. titu. & l. 1. & 2. C. de repu. hær. & ff. de acqui. hære. l. si is, qui bonis. præsumitur ergo faciliùs fraus commissa in contractibus, quàm in vltimis volūtatibus. l. ex hoc edicto. §. sed hæredem. s. de alie. iud. mu. cau. fa. & cum hoc transeo; quia videtur iustius. Et hoc puto verum indubitanter in his, quæ habent perpetuam causam prohibitionis, cum quibus semper præsumitur fraus, vt hic probatur: secus ergo videtur, si non habēt

9 perpetuam causam prohibitionis; † vnde si vir constante matrimonio confiteatur se dotem recepisse, non videtur præsumenda fraus, etiam si constante matrimonio fiat hæc confessio, vt dixi, pro hoc. ff. de iu. doti. l. si ego. §. 1. & quod not. gloss. in l. cum hic status. §. circa. & l. quod autem. §. elegantet. ff. de don. inter vir. & vxor. circa quod cogita, & vide Cin. in Authen. sed iam necesse. in fin. C. de do. ante nup. & quod Barto. tangit in l. si constante. in princip. ff. solut. matrimo. ¶ In ead. in fi. ibi. [§. Lucius.] Not. hanc gloss. ex qua habemus, quòd sicut in donatione omnium bonorum fraus præsumitur, vt in §. Lucius. hic alle. ita & in alienatione non gratuita, vt vēditione, facit. s. eo. l. patronū. & quod ibi no. & quod videtur tenere Ci. in l. 1. C. si quid in fra. pa. in magna disti. 84. Quid aūt si vendidi omnia bona mea, nō sub ista appellatione omnia, sed singulariter illam, & illā rem, ita quòd nihil mihi remansit, an habeat locum præsumptio, de qua in d. §. Lucius. vide tex. cōiuncta glo. in l. nomen. §. filio. ff.

10 de leg. 3. vbi videtur, quòd sit idem. ¶ † Demum ad materiam huius l. aduerte, quòd ad hoc, vt pater possit filium spurium instituere, ita quòd in toto tempore vitæ suæ habeat hæreditatem, reperitur Ia. de Are. consuluisse, quòd cum instituat sub hac conditione, cum ei licitum fuerit capere, vel cum à Principe fuerit legitimatus, & si contigerit eum non fieri capacē toto tempore suæ vitæ, substituat filium ipsius spurij natum, vel nasciturum, vel alium ei⁹ amicum, & interim ipsum spurium det curatorem bonis suis, & sic eueniet, quòd spurius toto tempore suæ vitæ administrabit, licèt non fiat capax, & interim alius non admittatur, Authen. vt dic. ma. & auiæ. §. 1. & post mortem suam admittetur substitutus: nec interim eo viuo erit hæres, scilicet substitutus ille, imò tenebit illa bona, vt curator, vt quidam habent per Iac. de Are. in l. libertas testamento dari. ff. de manumis. testamen. aliquid in l. in tēpus. ff. de hæred. institu. ¶ Alius modus instituēdi traditur per Dyn. scilicet, quòd pater faciat filium suum spurium contrahere societatem omnium bonorum cum quodam amico, postea illum amicum suum hæredē instituat; nam propter personam illius capacis scilicet amici, spuri⁹ ipse (licèt incapax) ad capiendum admittetur. Ita consuluit per casum l. si is, qui duos. ff. de liber. legat. coniuncta l. 3. §. 1. s. pro so. vbi omnia communicantur, &c. pro quo facit, quod not. gloss. in l. 3. ff. de leg. præstan. bono. posses. contra tabu. petita. super ver. portio. & adde, quod idem Dyn. tangit in dubio, quomodo pater possit relinquere, in l. ita fidei. §. 1. ff. de iure fisci. vbi etiam Bar. aliquid, & latiùs in l. fin. ff. de his, qui. vt indi. vbi vide; ibi enim tenet, quòd filiæ etiam spuriæ pater possit relinque

11 re pro dote. ¶ Vltimò adde prædictis, † quòd bastardi, siue naturales, & spurij non dicuntur de domo nobilium, siue loquamur in fauorabilioribus, siue odiosis. & ita consuluit Dyn. qui dixit, quòd nullam agnationem, vel cognationem habent ex parte patris. ff. vnde cogna. l. si spurius. & illum text. allega. cuius consi. incip. In Christi nomine amen. Diligenter considerata, &c. ad hoc facit, quod no. in simili. in Cle. 1. de baptis. Et in spurijs, quòd non participēt de honore parētum, nec appellandi sint de domo, no. Bal. in l. ex libera. C. de suis, & legi. ex quo ibi infert, quòd si non continentur ipsi bastardi, multò minus & nepotes, & legitimi ex bastardis; quia nulla consequentia potest esse bona legitima ex illicito nascendi principio, & radice corrupta. C. de natu. lib. l. fin. pro hoc bene facit quod dicunt Canon. quòd ex infecta radice fructus non producūtur, & non bono peraguntur exitu, quæ malo sunt inchoata principio. 1. quæstio. 1. c. principatus. & c. vulnerator. Nec in hoc iuuat aliquid nobilitas matris; quia eius nobilitas non consideratur, sed patris. l. cum legitimæ. s. de statu hom. quia de his sum contentus.

Ex l. Si arbiter.

SVMMAE.

1 *Actor debet probare duo in actione aquæ pluuiæ arcendæ.*
2 *Testis non est necesse, quòd deponat de tempore, quando nō agitur principaliter de probando tempore.*
3 *Testimonium de auditu admittitur in casu.*
4 *Innocentia quomodo probetur.*
5 *Testis deponens de fama, quid debeat deponere.*

L. Si arbiter. ¶ Memoriā stare probāt per visum, & auditum, sed memoriam non stare probatur per communem opin. quòd non extat aliquis, qui viderit, vel audiuerit, h. d. ¶ Vel sic. Sicut

agens

agens aquæ pluuiæ arcendæ ad eius victoriam debet duo probare, scilicet opus manufactum, & operis extare memoriam absque aliqua probatione diei, vel Consulis; ita econtra reus, si vult absolui, debet duo probare, scilicet nõ extare memoriam operis facti, & quòd omnium sit opinio operis facti memoriam non stare. hoc dicit ad plenũ, & duo facit. Primò enim declarat, quid probare debeat actor, vt obtineat in actione aquę pluuiæ arcendæ. Secundò quid reus, vt absoluatur. secunda ibi [sed cũ omnium.]
1 Et pro euidentia huius l. præmitte, † ꝙ in actione aquæ pluuiæ arcẽdæ debet actor duo probare, scilicet opus manufactũ, & quòd memoria extat inchoati operis, & potest agere; quia in futurum timeat sibi damnum ab aqua pluuia inferri: reus verò ad sui defensionem habet remouere vnum illorum tantùm, scilicet probando opus esse naturale, vel memoriam non extare, & alterum probare ei sufficit; nam hoc est regulare, ꝙ vbicunque actor ad sui intentionem habet plura probare, reus vincit, si vnum illorum tantùm excludat. Ita dicit Roffre. in materia actionũ secundùm Butri. qui eum alleg. Secus autem esset, si plura proponerentur, quorum quodlibet sufficeret ad fundandam intentionem actoris; nam tunc sufficit alterum tantùm probari, secundùm not. ꝟ. de rei vend. in l. Diuus. & probatur extra de præbẽ. in c. cũ iam dudum. imò est ibi
2 casus. ¶ No. primò, † ꝙ quando principaliter non agitur de probando tempore, non est necesse, quòd testis deponat de tempore, de quo tangitur C. de testibus. in l. te-
3 stiũ. & dicetur in l. ob carmen §. si testes. inf. de test. ¶ † Secundò nota casum, in quo admittitur testimonium de auditu, imò etiam testis deponẽs de auditu, auditus probat, & est speciale secundùm aliquos in hoc iudicio aquæ pluuiæ arcendæ scilicet memoriam extare, vel non extare. alij tamen contra, de quo. ꝟ. super glo. dicam. ¶ Item no. ꝙ memoria probatur per non visum, & non auditum, quãdo concurrit communis opin. quòd non vidit, nec audiuit, qui viderit, vel recordetur opus factum &c. ¶ Item not. tex. qui videtur probare, quòd possit probari mera negatiua, scilicet memoriam non extare. Sed Butrig. dicit, quòd ista est potius affirmatiua: quia probatur, ꝙ omniũ est opinio memoraim non extare, circa quam probationẽ vide Inno. ext. de verb. sign. in c. veniẽs. & ĩ c. quid per nouale vocabulum. & Io. An. de præscrip. ĩ c. 1. ĩ vlt. glo. in 6. vbi etiam notanter dicit, ꝙ si vterque probauit, præferuntur testes magis idonei, & qui dicunt aptiora, & sic præferuntur, qui dicunt se vidisse contrarium, quia afferunt af-
4 firmatiuam, quod no. ¶ Et ex his † collige formam probãdi innocentiam; nam debet articulari de publica voce, & fama, quòd talis sit innocens, & quòd delictum non cõmiserit, & sic est affirmatiua, quia dico eum innocentem, & in hoc vide Bar. in l. 1. §. idem Labeo. ꝟ. de aqua plu. arcend. & talis probatio fiet per auditum, cum veritas non possit aliter meliùs percipi, quàm per auditum; vnde si ꝑ statutum de maleficio cõmisso post sonum cãpanæ iudex potest inquirere, vt est hic, testis dicens scio, quòd talis cõmisit homicidium, quia vidi, bene probat delictum: sed non probat illud commissum post sonum cãpanæ; & ideo iudex non poterit inquirere, nisi testis dicat [audiui sonũ campanæ, & post sonum vidi Titium committere maleficium.] ¶ Item not. tex. ibi: [sed cũ omnium] est hæc opi-
5 † nam videtur probare, quòd sufficiat testem deponentẽ de fama dicere maiorem partẽ populi hoc dicere, & hoc videtur tenere glo. in l. 3. §. eiusdem. ꝟ. de testi. sed certè, quia oporteret, quòd testis deponat aliquid, qđ ex sensu percipiat corporeo. l. qui testamento. §. fin. ꝟ. de testa. & not. Inno. de testi. in c. cum causam. oportet, ꝙ reddat causam dicti sui, scilicet dico maiorem partẽ populi hoc sentire; quia audiui maiorem partem populi hoc dicere, & ita debet intelligi hæc l. & quod no. Innoc. de ver. sign. in c. veniens. aliàs tenet, ꝙ non esset probata fama; nam maiorem partem populi hoc sentire, posset comprehendi ex alio, quàm ex voce, & sic non esset fama, probatur in l. Labeo. ꝟ. de supel. leg. & hoc tenuit Bar. ĩ materia famæ in l. de minore. §. tormenta. ꝟ. de quæstio. circa quod adde qđ dicam in d. l. 3. §. eiusdem. ꝟ. de test. ¶ In glo. magna, quæ incip. idest iudex ordinarius. circa fi. ibi [sed certè] imò nõ videtur speciale hæc pars, ꝙ non sit speciale in actione ista aquæ pluuiæ arcendæ, tenuit Butr. q̃a semp debet admitti illa probatio, per quã melius colligitur id, de quo agitur; cũ ergo memoria melius per auditum colligatur, quàm per alium sensum; ideo eius testimoniũ excipitur, & ideo cum testis deponeret, quòd 15. die mensis fuerit, & interrogaretur, quomodo sciret, quòd esset. 15. die, respondeat, quia habeo menti, id est memorię. Certè dicebat eum bene deponere, quia per alium sensum corporis non potest colligi, quot dies mensis sint elapsi, nisi per memoriam, circa hoc tamẽ vide quod Cin. not. C. de test. in l. testium. & per Inno. extra de testi. in c. cum causam. communis tamen opin. est, quòd sit speciale. ¶ In ea. ibi. [c. super]; 35. q. 7. c. de parentela. & ext. de testi. c. licèt ex quadã. in princ. ¶ In ead. ibi [per consilium] scilicet per dictam decret. licèt ex quadã. quia hodie vsque ad quartum gradum prohibetur matrimonium. c. non debet. ext. de consanguin. & affin. ¶ In ead. ibi. in fin. [sed si non cõstet manufactum.] Nota hanc singula. glo. secùndùm Ray. quòd qui dicit vnum, videtur dicere omne id, per quod ꝑuenitur ad illud, ad quod facit. ꝟ. de acquir. hæred. l. illud. ¶ Vltimò ad hanc legem, & prædicta vide quod tangit Inno. in c. fin. ext. de iur. calum.

Ex l. Imperatores.

SVMMAE.

1 *Per epistolam probatur quasi filiatio præsumptiuè, sicut per publicum instrumentum.*

L. Imperatores. ¶ Per epistolã probatur quasi filiatio, scilicet præsumptiuè, sicut per publicum instrumentum.
1 hoc dicit tex. cũ glo. ¶ Vel sic. † Scriptura priuata facit semiplenam probationem, & sic cum alijs adminiculis probat, hoc dicit secundùm communem intellectum, & communem modum allegandi, circa hunc casum vide quod not. Inst. de inge. in fi. ¶ In glo. sed non multùm. in fin. ibi [semiplenam] & hoc est verius secundùm Butr. & Doctor. circa hanc tamen probationem, & eius officium vide omnino quod dixi sup. eod. in l. quidam. & adde Inno. qui fil. sint legi. in c. transmisse.

Ex §. Mulier grauida.

SVMMAE.

1 *Matris assertio super filiatione non præiudicat filio.*
2 *Familiares expulsi à domo non admittuntur ad testificandum contra dominum.*
3 *Patris professio an noceat, vel prosit filio.*

§. Mulier grauida. ¶ Turbatio matris non præiudicat

dicat filio, ita potest allegari. ¶Vel sic. Vxor, quæ est prægnans, præsumitur ex marito grauida, non obstante eius assertione contraria. h. d. quò ad literam. ¶Not. ergo,
1 † quòd assertio matris super filiatione non præiudicat filio, & sic facit ad no. per Cin. in l. si vicinis. C. de nup. vbi vide. ¶Not. hic in fi. nam inducitur per Butri. contra fumantes, qui faciunt venire matrem coram iudice, & dicere ei, quasi in præsentia, quòd iste non fuit filius fumantis mariti sui, sed presbyteri, & sic non debet, vt fumans reputari; nam re vera hoc sibi non prodest, vt hic probatur.
2 ¶Tertiò no. hanc l. quia facit in argu. † quòd familiares expulsi à domo non admittuntur ad testificandum contra dominum; quia præsumuntur testificari ex ira, & odio, de quo tangitur per Ia. de Are. in l. etiam. C. de testi. demum
3 quia hæc l. loquitur in professione matris, † adde quid de professione patris, an noceat, vel prosit filio, de quo per Bar. in l. 2. ff. de libe. agno. certè multò minus nocet; quia minùs notitiam habet pater, quàm mater de partu.

Rub. De fide instrument.

SVMMAE.

1 *Instrumentum sumitur pluribus modis.*

IN fi. glo. Rubricæ. ibi [quàm per vocem viuam fit] dic fortè ex eo, quia probatio per scripturam meliùs retinetur memoriæ. Vel quòd dicit hic glo. intellige verum in casibus, in quib' scriptura requiritur, qui no. s. de pig. in l. contrahitur. & alios plures addã. ff. eo. in l. 2. ¶Demum pro euidentia ti-
1 tuli præmitte, † quòd appellatio instrumenti est generalis, quia multa cõtinet, vt hic, & in prin. l. no. Sed in hoc titulo sume instrumẽtũ pro chartis, vel scripturis, nõ alio modo.

Ex l. Instrumentorum.

SVMMAE.

1 *Significatio propria an assumatur ab allusione vocabuli, & nu. 2. & 4.*
3 *Argumentum ab allusione vocabuli, an valeat.*
5 *Vsus communis loquendi non potest alterare proprium significatum rei.*
6 *Exceptiones quæ possint opponi contra instrumentum.*

L. Instrumentorum. ¶Instrumentum secundùm etymologiam vocabuli comprehendit omne genus probationis, ex quo instrumentum in hoc articulo sumitur pro publica charta tantùm. hoc dicit. ¶In text. ibi [instrumentorum] in quorum confectione debet apponi dies, & locus, vt no. in Authen. qui. mo. natu. effi. legiti. §. illud. & in Authen. vt præpo. no. impe. in princip. & §. si qua. & ibi per Iaco. de Beluis. qui exprimit omnia, quæ requirũtur, & per Ci. in l. si qua. C. de diuer. rescr. tangitur etiã. C. de conue. fi. debi. in l. 2. li. 10. & in c. abbate. ad fi. de reg. iu. in 6. vbi gl. ord. Io. An. Circa tamẽ eorũ solemnitatem conclude attendi cõsuetudinem loci, vbi fit, vt no. in §. fi. in Auth. vt præpo. no. impe. facit. C. de testa. l. si non speciali. & l. 2. C. quemad. te. ape. ¶Not. hunc text.
1 † quia allegatur, quòd ab allusione vocabuli sumatur propria significatio, & sic facit ad quæstionem statuti dicentis, quòd producens falsum instrumentum debeat puniri, scilicet, quòd producens falsum testem etiam debeat puniri; nam statutum secundùm suum proprium significatũ sumitur ab etymologia vocabuli, vt. ff. de verb. signifi. in l. pupillus. §. in territorium. vt appellatione instrumẽtorum continentur testes, vt hic, & de testibus cogẽdis. c. peruenit. ergo, &c. Sed certè hoc nõ est verũ, nec hæc l. hoc probat; quia loquitur impropriè. Nec obstat ratio supradicta, qđ
2 verum est, † quòd proprium significatum sumitur ab etymologia, nisi repugnet definitio, vel modus loquendi, qui est seruãdus, l. Labeo. ff. de sepul. lega. & ita est hic; quia instrumenta appellantur solũ chartæ publicæ, & ita fuit hic
3 de facto iudicatum, secundùm Butri. ¶De hoc tamẽ † an arguatur ab allusione vocabuli, & an ex ea sumatur propria significatio, vel non, vide per Bar. tactum in l. 2. §. appellata. s. si cer. pe. & l. 1. ff. de fur. & l. 1. ff. de testa. & latiùs in repe. l. oẽs populi. in q. illa de interpretatione declaratiua, quomodo in statutis cadat. s. de iust. & iur. ¶Et ex his potest inferri ad dubiũ, an appellatione filiorum cõtineãtur nepotes ex propria significatione. & But. disputans te-
4 nuit, quòd sic. † Nã propria significatio sumitur ab etymologia, vel allusione vocabuli, vt hic, & in d. l. 2. §. appellata. & l. pupillus. §. territoriũ. ff. de ver. signi. sed secundùm allusionem appellatio filij comprehendit nepotes, quia filius dicitur à philos, quod est amor: quia amor est in nepotibus. l. liberorũ. ff. de verb. sign. ergo &c. Præterea gl. Inst. qui da. tu. pos. in fi. dicit, quòd leges, quę dicunt, quòd appellatione filiorum non continentur nepotes, loquũtur secundùm communem vsum loquẽdi: sed communis vsus loquendi non est intellectus proprius, sed figuratus, & interpretatus, l. cum delationis. §. asinã. ff. de fun. instru. & l.
5 Labeo. de sup. lega. ergo &c. Præterea † communis vsus loquendi non potest alterare proprium rei significatum. l. 2. s. de vsufru. ea. re. quæ vsu. consu. ergo remanet, quòd nepotes ex propria significatione comprehendantur, secũdùm eum, pro quo facit bene tex. in d. l. liberorũ. in princ. ibi. vbi continentur. Contrarium tamen tenuit Dy. in l. iusta. in eo. tit. de ver. signi. & Bar. in d. l. liberorum. vbi con-
a cludunt, quòd ex interpretatione tantùm: a quod est vtile scire propter statuta. ¶Vltimò, quia hic loquitur de instru-
6 mento, si per statutum prouidetur, † quòd cõtra instrumẽtum nõ possit opponi, nisi exceptio solutionis, & falsitatis, an aliæ similes opponi possint, vide qđ no. Bar. in l. 1. §. 1. ff. qđ vi, aut clã. & Ci. tãgit C. de adul. ĩ l. ita nobis pudor. quib' adde illã sing. gl. extra de seque. pos. & fru. cle. 1. vbi dicit, ꝙ semper exceptio nullitatis opponi põt, licèt per statutum omnes aliæ remoueantur, & loquitur ibi de incõpetentia iudicis.

ADDITIO.

a ¶Ex interpretatione. Adde ad hanc materiã Pau. de Cast. in cons. 97. inci. Ne improprijs vtamur. ver. & cõstat, quòd appellatione. in 2. vol. vbi determinat, an nepotes veniant ex proprio significatu, vel an ex interpretatione, & quãdo appellatione filij veniat nepos, vide Bal. in cons. 56. in 1. parte. & in cons. 362. in 4. parte. vers. Quid in testamentis, & quid in substitutione. & nunquid in dispositione testatoris instituentis, appellatione filiorum veniant nepotes, vide Alex. in cõs. 110. inci. Visis verbis. in 1. vol. per totũ cons. & in cons. 26. inci. videretur. in 3. vol. per totũ cons. Et nunquid dispositio loquens de filijs comprehendat nepotes, & quando appellatione filiorum veniat fœmina, vide Alex. in cõs. 49. incip. Inuocato diuino suffragio. in 4. uol. per totũ. cons. Et quid in materia feudali, an ueniant nepotes appellatione filiorũ, vide eũdem Alex. in cons. 122. incip. Super primo dubio. in 4. uolum. & in cons. 26. incipien. Ponderatis

deratis his.in 5.uolum.& qui propriè uenire habeant appellatione filiorum,uide Alex.in conf.229.incipien.Visis codicillis.in 2.uol.

Ex l. Quicunque.

SVMMAE.

1 *Exemplum an probet, deperdito originali.*
2 *Tabellioni non creditur, nisi de gestis tempore confecti instrumenti.*
3 *Aduersarius debet vocari etiam in insinuatione instrumenti, & num. 5.*
4 *Priuilegium, per quod derogatur iuri Episcoporum, non potest publicari coram iudice seculari.*
6 *Priuilegium exemplatum ab exemplo an probet.*
7 *Insinuationis quæ sit forma.*
8 *Instrumentum, vel scriptum semel insinuatum, an possit amplius insinuari.*
9 *Instrumentum quomodo reddatur suspectum.*
10 *Tabellio si condemnetur post instrumentum receptum de falso, non præiudicat habenti instrumentum.*
11 *Sententia lata de falso contra testem non nocet parti.*
12 *Instrumentum à me productum an possim vt falsum impugnare.*

L. Quicunque. ¶ Originalia faciũt fidem, non exempla hoc dicit. concor.ext.eo.c.1.& 2. vbi vide de materia huius l. ¶ In tex.ibi[à fisco] subaudi etiam.q.d.ꝙ nedum à priuato, sed ideo de fisco dicit, quia plus videbatur in eo, cũ habeat alia priuilegia, quàm priuatus. sic ergo no. exẽplo non credi, qđ verum intellige, nisi contra eum, qui dedit exemplum.l.in fraudem.§.neque.ÿ. de iur. fisc. Itẽ
1 † hoc verum, nisi contra eum, qui producit exemplum,& dicat se originale perdidisse,& probet tunc exemplum facere semiplenam probationem,& sic posset iuramentum deferri, quod est no.C.eo.l.sicut iniquum. quam signa, & Bar.sequitur eam, vt no.in l.admonendi.s̃.de iureiur.¶ In gloss.tria sunt nomina.ibi[originalia] idem significantia. ¶ In ead.ibi [tria nomina sunt]& etiam idem significãt ista tria. ¶ In ead. ibi[quæ non continentur in exemplo]
2 potest addi & alia ratio; † quia tabellioni non creditur, nisi de gestis tempore confecti instrumenti, & sic de his, quæ tunc vidit,& audiuit: sed ista, quæ fuerunt gesta in alio instrumento, non fuerunt tunc gesta, quando istud, scilicet exemplatum fuit factum. Item nec ab istis testibus visa, ergo istud solùm probat. Item potest interuenisse fraus; quia fortè fuit ostensum instrumentum falsum, in quo erat nomen tabellionis mortui, non ergo posset probari suspectum originale per comparationem literarum, si exemplo credatur, ad hoc. l. comparationes. C. eod. & Authent. de fide instrumen. §. oportet. Ita vult But. in dicta Auth.si quis in aliquo documento. C.de ed.¶ In ead.ibi[nisi fuerit officio iudicis publicatum]intellige cõpetentis, vt inf.subdam. ¶ In ead.ibi [& parte aduersa]
3 legitimè citata. No. ergo.†ꝙ etiam in insinuatione instrumenti debet vocari aduersarius. idem tenet hic Butrig. in d.Auth.si quis in aliquo documento. vbi etiam Ci. idẽ propter vitandam prædictam fraudem, de qua nunc dixi. Sic etiam contingit circa testes productos ad æternam rei memoriam. in Auth.de test.§.pen.C.de testi. Auth. si quis ab aliquo.ÿ.de aqua plu. arcen. l. in concedẽdo. pro quo satis facit reg.l.de vnoquoq;.s̃.de re iu.&.ÿ.de adop.l.nã ita Diuus. & hoc etiam Ci. tenuit. idem tenuit Innoc. in vtroque, dicto ext.de testi.in c. Albericus. etiã si tractetur de publicatione priuilegij, vel alterius literæ, vt semper citetur cuius interest: facit ad idem quod not. ipse Innoc. ex
4 tra eod.in c.cũ P. tabellio. Et ex his collige, † quòd priuilegium, per quod derogatur iuri Episcoporum, non possit publicari coram iudice seculari; quia nõ potest citare Episcopum, vel alium clericum coram se, vt in Auth. statuimus. C.de episc.& cler.& ext.de fo.comp.c.si diligenti.& eod.tit.c.Romana.§.contrahentes.in 6.ergo dicta insinuatio, vel authenticatio reperiretur facta absque citatione,&
5 sic esset nulla. ¶ Vnum no.†ꝙ si producatur priuilegiũ lõgo tempore sumptum de originali, vel exemplo cũ auctoritate iudicis competentis, nõ apparet tamen citatos fuisse citandos, præsumũtur vt citati, vt dispositio potiùs valeat, quàm pereat. Ita tenet Io. An.de testi.in c. Albericus. in nouell.in vlt.gloss.& vide in Specul.hoc eod.tit.§. osten so.vbi de hac q.vers.sed si quis potest.& in tit.de sent.§.vt
6 autem.ver.& no. ¶ † An autem priuilegium exemplatũ ab exemplo probet, ita quòd in iudicio ei fides adhibeatur.& hic videtur casus ꝙ non.& in d.Auth. si quis in aliquo.& extra eod.c.1.& 2.Sol.dic, quòd si citatis citandis debito modo cum causæ cognitione, & cum auctoritate iudicis sit sumptum, secundùm prædicta facit plenam fidem; pro hoc videtur casus extra de priuil.c.cũ olim. il.1. inducendo sic, nam parem vim habent testes, & instrumẽta.l.in exercendis.C.eod.Sed certum est, quòd si amissum est priuilegium,& probatur per testes tenor priuilegij bulla,& subscriptio, & quòd ipsum priuilegiũ in nulla parte erat vitiatũ, tale priuilegium debet renouari,& trãscribi, adeo ꝙ sic transcriptum probat, vt ibi; ergo si producatur priuilegium exemplatum ab exemplo, quod exemplum erat sumptum de originali,& sic probat originale sic se habuisse, ergo & ipsum sumptum debet fidem facere, dummodo sit sumptum debito modo,& auctoritate iudicis cõpetentis, vt dictum est. modò consideratis, si ille tex. hoc probat, multi prima facie dicerent contrarium. ¶ Et quia de publicatione, vel insinuatione dictum est, potest dubi-
7 tari, † quæ sit eius forma, dic ergo, ꝙ fiet per tres notarios ad minus, quorum primus dicet, ꝙ hoc est exemplum cuiusdam instrumenti sic incipientis,& ponet totum instrumentum de verbo ad verbum, & postea in subscriptione dicet. Ego Petrus tabellio hoc instrumentum fideliter exẽplaui,& exempla vna cum tabellionibus infrascriptis coram iudice,& testibus diligenter auscultaui,& quia illud inueni concordare cum originali, ideo mandato iudicis me subscripsi,& eodem modo dicet alter tabellio se auscultasse diligenter,&c. similiter dicet & tertius tabellio, & quilibet tabellio faciet mentionem aliorum tabellionum,& testium,& subscribet,& mandabitur per iudicem de cætero fidem adhibendam tali exemplo,& tali instrumento ammodo debebit stari, licèt originali non ostendatur, secundùm Docto. communiter. licèt quidam aliter dixerint, de quibus vide relatum per Cyn. in d.Auth. si quis
8 in aliquo.in 3.q. ¶ † An autem instrumentum, vel scriptura, ex quo semel est insinuatũ, amplius possit insinuari, communiter tenetur, ꝙ nõ, per l.sancimus.C.de diuer. rescrip. Item & per rationem, quia tempus suppletum nõ recipit suppletionẽ, supra ex qui.cau.ma.l.necnon.§.si qs sępius. ergo nec ista scriptura suppleta recipit &c.¶ In ea. ibi circa fin. [necesse fieri in scriptis] dic, quòd est in casibus not.s̃. de pig.in l. cõtrahit. & viginti octo casus, in quibus videtur requiri scriptura, vide enumerationes per Io. And.de censi.in c. 1. in 6.in glo.quæ inc.per casum. ¶ Vltimò ad materiam huius l.sciẽdum est, quòd originali sta-
9 tur, vt hic,& C.de proba.l.cum precibus. † Fallit si reddatur

datur suspectum, quod potest contingere vel re ipsa, vt quia rasum in locum, de quo est quæstio, tunc non probat, nisi approbetur. l. fi. C. de edi. Di. Adria. tol. & C. de test. l. si vnus. & ibi no. vel etiam ex persona vtentis, vt qa est vsus producere falsa instrumenta, & tunc ei non creditur, nisi alius non suspectus edat, vel ducat secum, vel se subscribat editioni. s. de eden. l. si quis ex argentarijs. §. 1. Potest etiam reddi suspectum ex persona scribentis, & hoc duobus modis, vel quia de præsenti cōuincitur, quòd in hoc instrumēto scripsit aliquid falsum, & tunc clarum est, quòd nil probat, nec fidem facit, vel quia aliàs fecit talia instrumenta, & de hoc conuictus, & condemnatus est de falso, & sic non posset scripturam facere, sicut nec testificari. infr. titu. 1. l. 3. §. lege Iuli. facit. C. de hæret. Au then. credentes. in fin. Idem si eius depositio erat notoria. l. 2. §. miles. s. de infam. facit quod no. Inno. de elect. in c. nihil. vbi ponit de gestis per prælatum depositum: secus si eius depositio foret occulta; nam tunc eius instrumenta tenerent. Ita not. glo. de senten. excommun. in c. decerni-
10 mus. in 6. quam proh Deo no. ¶Adde, † quòd si post instrumentum iam confectum tabellio cōdemnaretur de falso, non prejudicaret mihi, vel instrumento meo, nisi fortè me sciente, & tacente, fuisset condemnatus; quia de vno tempore præsumptio trahitur ad aliud, vt l. si cui. §. eisdē. ff. de accu. & l. si quis aliquid. C. de susce. & arc. li. 10. Et ex his deciditur, quòd sententia de falso lata contra notariū non nocet parti, si non fuit citata: & hoc Bart. tenuit in l.
11 3. de. ff. præua. vbi vide. Simile dixit Cin. † in sententia lata de falso cōtra testem, quòd non noceat parti. Ita no. per eum in l. 1. C. qui accusa. non poss. Adde prædictis quòd notarius de falso condemnatus poterit rogationes primas in publicam formam redigere, glo. est singu. extra de hære. in c. vt officium. in 6. quam sing. not. Compelletur tamen ad petitionē partis protocollū producere, vt no. gl. sing. in l. si quis ex argētarijs. §. 2. s. de eden. & intellige de rogationibus ante scriptis per eum præter illas, de quibus est condemnatus de falso. Nam illud instrumentum nunquam redigit in mundum, tex. probat extra de hæret. in c.
12 fraternitatis. & ibi per Innocen. ¶Vltimò † adde, an instrumentum à me productum possim, vt falsum impugnare, de quo vide per Bart. tactum in l. post legatū. §. 1. ff. de his, qui. vt indi. & per Inn. extra de censi. in c. cū olim. & pleniùs de exceptionibus. in c. cum venerabilis. Modò notetis ista, quia vtilia.

Ex l. Repetita.

S V M M AE.

1 *Quando plures sunt participes in eodem crimine, vnus non potest alium accusare, etiam in crimine falsi.*

L. Repetita. ¶Repetitio diei in instrumento est falsum committere. hoc dicit. ¶Vel sic. Creditori præcedenti in ordine, vel tempore non derogatur per instrumentum posterius, in quo apponit falsa dies: ē tam ipsorū, qui participant in eadem falsitate, vnus alterum non accusat. hoc dicit. ista est omnis substantia literæ. ¶In text. ibi [ad eos] scilicet creditorem & debitorem. ¶Ibi [non vide-
1 ri] quantùm ad hoc, vt vnus possit alium accusare. † Not. quòd quando sunt plures participes in eodem crimine, vnus non potest alium accusare etiam in crimine falsi, quod est not. circa quod vide quod not. extra eo. in c. veniens. il 1. Et aduerte, quòd hæc l. videtur intelligenda in priuata scriptura, licèt gloss. 1. aliter. Nam si intelligetur in publica, notarius, qui scriberet instrumentum, & apponeret aliam diem confessionis, sine dubio committeret falsum. Item intellige, quòd hic fuit apposita dies in scriptura non vera, sed antiquior intelligo, scilicet de die confectæ scripturæ: nam si scriptura contineret verum diem hoc modo; quia hodie confiteor, quòd mutuasti mihi centum, iam est annus sub obligatione bonorum: tunc instrumentū non esset falsum, sed confessio debitoris, & non est dubium, quòd nihil posset prejudicare alteri creditori, cui priùs obligauerit, & cui ius quæsitum est.

Ex l. In re.

S V M M AE.

1 *Scriptura regulariter non est de substantia rei gestæ, & par est probatio instrumentorum, & testium.*

2 *De esse matrimonij non est scriptura, fallit tamen, quando debent legitimari præcedentes filij nati per subsequens matrimonium.*

1 L. In re. ¶Regulariter † scriptura non est de substantia rei gestæ, & ideo regulariter par est probatio instrumentorum, & testium. hoc dicit cum seq. Fallit tamen in casibus, quos dixi. s. eo. i l. 2.
2 vbi vide. ¶Not. ex ista l. in fin. quòd de † esse matrimonij non est scriptura, concor. l. neque. il primo. hic alleg. Quandoque tamen licèt in nuptijs nō requiratur scriptura: tamen circa eas scriptura est necessaria, puta in cōfectione dotalium instrumentorum, quæ requiruntur ad legitimationem precedentium filiorum, quod dic, vt Inst. de nup. §. fin. & quod ibi not. circa quod omnino vide qđ dixi. s. de proba. in l. 1.

Ex l. Si de tabulis.

S V M M AE.

1 *Vniuersitas, vel collegium quando non habent rectorem, potest antiquior in collegio conuocare concilium, & tenentur alij ire.*

2 *Statutum si disponat, quòd mulier, vel minor non possit contrahere sine consensu proximiorum, an præferantur antiquiores iunioribus.*

L. Si de tabulis. ¶Tabulæ testamenti debent deponi penes digniorem. h. d. Inn. alibi facit festū de isto text. ¶Vel sic. Cæteris paribus, seniores sunt iunioribus præferendi. h. d. ¶In glo. pen. vt in honoribus. in fi. dic imò hodie etiā in aliquibus patet differentia, & dic, vt ibi no. in hac. l. per
1 quam dicit Innoc. quòd † quando vniuersitas, vel collegium nōn habēt rectorem, quòd ille, qui est antiquior in collegio, potest collegium conuocare, & tenentur alij ire. Si tamen non vadunt, non possunt per eum mulctari: sed eis amplius non requisitis, procedi potest ad electionem, vel similes actus, pro hoc etiam facit infr. de al. scri. l. 1. vbi Bart. hoc tangit. Ad idem etiam C. de sen. præfe. præto. l. 2. lib. 12. & de offi. ma. offi. l. 2. cum si. secundū Inn.

2 extra de maio.& obe.c.primo. ¶Item alleg.hęc l.†ad statutum, quòd mulier, vel minor non possit contrahere sine consensu proximorum, scilicet vt præferantur antiquiores iunioribus, vt hic. Et aduerte, quia quod ista l. dicit, quòd senior præferatur, &cæt. intelligitur cetæris paribus, & ita debent intelligi iura.s. alleg. & qđ no.gl.in l.cum quid.s.si cert.pet. Nam si constaret de alterius pleniore fide, vel virtute: tunc ætatē, vel annorū numerū, non curā attendemus, sed eligitur habens maiorē fidē, vel virtutem. Ita debet intelligi Authen.de mona.§. fi. & C.de offi.rect.prouin. l.potioris. Item & si non constat de alterius pleniori fide: si tamen ætas vnius est magis apta natura rei, de qua agitur, ille præfertur. supr. de ædili.edic. l.præcipit.&.ⴘ.tit.prox.l.ob carmen.§. finali.

Rub. De Testibus.

SVMMAE.

1 *Pactum, quo partes conueniunt, quòd non possit solutio probari, nisi per instrumentum, non valet.*
2 *Fides adhibenda est testibus, si non vacillant.*
3 *Iudex debet facere scribi in actis modum vacillandi testium. & num. 4.*
5 *Testes possunt inuiti compelli ad testificādum tam in ciuilibus, quàm in criminalibus.*
Et quid si vocati ad testificandum, denegent comparere. numero. 6. & 7.
8 *Homicidium non probatur per instrumentum.*

TEstimoniorū ¶Primò ponit vtilitatem tituli propter frequentem vsum ipsius. Secundò declarat, qui præcipuè admittantur in testes. Tertiò in quibus causis. Quartò ponit generalis regula, qui admittantur. Quintò, quot numero sufficiant. Sextò, & vltimò proximi dicti rōnem annectit. partes sunt claræ. ¶Casus. Dicere testimonium est de genere permissorum, & ideo quilibet intelligitur admissus, nisi probetur prohibitus, maximè si eius fides non vacillat. hoc dicit Butr. ¶Vel sic. Testes sunt necessarij tam in criminalibus, quā in ciuilibus, & quilibet potest esse testis, nisi inueniatur per legem prohibitus, & iudex debet testium multitudinem refrenare. hoc dicit. ¶Nota primò vsum testium necessarium. Et ideo bene deciditur,† quòd non valet pactum, quo partes conueniunt, quòd non possit solutio, nisi per instrumentum probari; quia auctoritati testium per pactum derogari non potest, vt not. in Authen. vt sine prohibitio.mat.debi.& credi.§. quia verò. Et ita tenet Albert. Galeo. in margarita de teste. vbi dicit, quòd istud pactum non excludit probationem testium, sed aggrauat. ¶Secundò nota ibi [vacillat] † fidem adhiberi testibus, cum non vacillant, si tamen vacillarent, non per hoc à testimonio repelluntur, licèt eis minus credatur, vt hic in glossa, & not. infr. eodem. in l. 1. in principio.
3 ¶Vnum tamen nota,†quòd iudex debet facere scribi in actis modum vacillandi, scilicet si dubitando, tremendo, vel sudando, testes loquebantur. Ita notat Innoc. extra de probationibus. in c. quoniā cōtra. in glossa per hoc dicunt quidam, &cæt. ad finem. vbi de hoc omnino vide, & etiam Bart. in l. de minore.§. tormenta. infr. de quæstioni. Et ideo dicit alibi Bart. quòd valet responsio testis repetiti coram iudice, qui dixit testificor, prout in alia testificatione iam dixi. Ita not. Bart. in l. eos. infr. de fal. tangit in l. legata inutiliter. ⴘ. de leg. 1. vbi tamen nō determinat.
4 † Sed certè puto, quòd iudex posset nolle admittere talem testificationem, vt videatur qua fronte, &cæt. quo casu consulitur testi, vt petat sibi exhiberi copiam eius, quod aliàs deposuit, & debet dari secundùm eundem in d.l.eos. Quod credo verum, nisi tales testes essent suspecti, & vacillantes; quia tunc talis copia dari non debet, imò iudex debet conari capi eos in verbis, scilicet, vt puniat eos de falsitate. Ita dicit not. Azon. in sum. eod. titul. ¶Item not. ibi [interceditur] &cæt. quòd hoc edictum est prohibitorium certarum personarum tantùm; vnde omnes sunt habiles, nisi probentur inhabiles. supr. de probat. l. ab ea parte. & l. in exceptionibus.§. pen. & not. gloss. C. de hæred. l. quoniam. in fin. & extra eod. c. fi. in glo. 4. in 6. simile dicitur in l. mutus.§. 1. supr. de procur.
5 ¶Not. 4. ibi [excusantur] † quòd regulariter tam in ciuilibus, quàm in criminalibus possunt inuiti compelli ad testificandum; nam si hi, qui habent excusationem, non compelluntur, vt hic, ergo alij compelluntur. ¶Fallit in quibusdam, qui inuiti non coguntur. infr. eodem. l. Iulianus. ¶An autem iure canonico quis compellatur testificari inuitus, & quando, vide quod not extra de testibus cogen. in c. dilectorum. vbi gloss. & adde quod no.
6 Cin. C. eod. in l. si quando. ¶ Si † tamen testis vocatus ad testificandum deneget comparere, consulit alibi Bartol. quòd iudex formet contra eum inquisitionē de falso, scilicet dicendo, quòd acceperunt pecuniam, ne testificentur, & sic falsum committunt veritatem tacendo. Ita consulitur in l. 1. in princ. versic. sed & si quis. infr. de fal. per il-
7 lum text. pro quo bene facit extra de fal. c. 1. ¶ † Sed contra hoc videtur facere; quia tunc testis est falsus, cum esset periurus. C. de episcopis, & cler. l. presbyteri. Ille ergo, qui nunquā iurauit, non videtur posse incidere in crimen falsi. facit quod notat. supr. de infami. in l. Lutius. propter quod videtur dicendum, quòd melius esset testem aliter extra ordinem puniri propter contumaciam. Tene menti dictum Bart. ¶Demum not. hanc probationem testium admitti in omnibus causis, & in hoc differt à probatione mortua per instrumentum; nam instrumenta non sufficiunt in qualibet causa; quia non in crimi-
8 nalibus magnis. † Vnde licèt dicant tabellioni, quòd faciat instrumentum, quomodo Titius occidit. P. per hoc non probabitur homicidium; nam & in criminalibus debent examinari testes per iudicem, & si expedierit, torqueantur. Sentit tamen hic Butrig. sub dubio fortè, quòd in paruis criminibus probabit, vt si dicatur tabellioni, quòd faciat instrumentum, quomodo denuncio. T. quòd non ingrediatur fundum meum, me inuito, & si ingrediatur, mihi violentiam facit, de hoc tamen vide C. de probatio. in l. fi. vbi per Cin. & Bart. in l. in senatus. ⴘ. ad Turpil. tangam in l. 3.§. idem Diuus. infr. eod. ¶Demum nota hic in vltima parte text. quòd ad iudicem spectat refrenare numerum testium, vt hic, & in Clemen. sæpe. post principium. de verborum significat. & quod notatur extra de verbor. significat. in c. licèt. & extra eodem. in c. cum causam. Refrenabit autem iudex videndo dicta testium, vt si uiderit, quòd bene probent articulos, super quibus inducuntur, prohibebit vlterius produci: non tamen dicet parti, quòd hoc faciat, eò quia bene probabit, quod intendit, quia malè faceret. Prudenter tamen faciet ad talem refrenationem non procedere, nisi priùs faciat partem, contra quam proceditur, renunciare,

ciare, quòd nihil dicit contra testes, vel ea admissa ad dicendum, appareat testes non probatos, quod bene potest facere, ext. de prob. c. licèt causam. Item nunquam procedat ad talem refrenationem, nisi vbi constat, quòd dicta productorum testium nõ possunt retractari. Effrenata aũt multitudo dicitur secũdùm estimationem iudicis, vt hic. ita dicit notáter Inn. extra eo. ti. c. cũ causam. in gl. ité alio. ¶In gl. impropriè hæc vocabula. ibi. [sed lis ante lité con te. tantùm] hanc tenet Butr. hic, & in contrario, vt ét dicit colligi ex gl. d. l. causas. ¶Nec ob. ista litera secundũ eũ; quia Iurisconsultus fecit causa pulchrioris ornatus, ne bis idem repeteret. Sed Bar. in l. causas. tenet, quòd causa sit nomen generale, & sic verificetur ante lit. cont. & post. sed lis dicatur post lit. cont. tantùm. vt dicta Auth. qui semel. & dicit esse casum ext. de ver. sig. in c. ex parte. il 2. Sunt tamen ibi alia verba; puta diem litis motæ. Et hoc scire est vtile ad statutũ, ꝙ si aduocatus causæ se absentauerit reipubli. causa, stet in suspenso causa. ¶In gl. s. duorum. hoc primum non est verum, quia licèt regulariter quis non cõpellatur, nisi duos testes producere: tamen non prohibet producere plures. Quid. n. si aduersarius meus producit quinque testes, certè ego, qui vellem eum vincere, si non possum producere, nisi duos, nihil faciam, & ideo iudex dabit mihi licentiam producendi septem, vel octo, vt sic vincere possum. Sed si aduersarius nullos produxisset: tunc iudex non patietur me tot producere, sed moderabit numerũ testium secundũ qualitatem causæ, vt si maior est cã, maior numerus admittat. Ita declarat gl. Odof. extra eod. in c. cum causam. & vide quod ibi not. Hor credatis, quòd sine istis non intelligitis istam. l. Et ex his patet, quòd id, quod sequitur in gl. verius est, dum dicit [vel id, quod videbitur iudici.]

Ex l. In testibus.

SVMMAE.

1 *Testi vacillanti non creditur.*
Variare, contradicere, & vacillare, differunt, & quid sit vnumquodq; eorum.
2 *Fœnerator non est bonæ famæ.*

L. In testibus. ¶Primò ponit theoricã. Secũdò in l. testium practicam. Tertiò ibi [ideoq;] probat per multa rescripta, s. practicam illam, & hoc intendit in verbis hac lege expressis. In Testibus variantibus, & vacillantibus non creditur. h. d. ¶No. ergo non credi testi vacillanti, quod intellige, vt dixi. s. l. proxi. Est autem differentia † inter variare,
1 contradicere, & vacillare; nam dicitur testem variare, qui primò aliquid dixit, & postea dicit contrariũ, nullã causã assignans. Contradicere autem, quando primò dixit duo incompassibilia, vt quia dixit se sciuisse contractum celebratum, & in tali loco, & postea interrogatus, vbi illa die fuit, dicit se alibi fuisse. Vacillare verò, quando dubitãdo, & timendo loquitur. Item, & quãdo variè loquitur, vt hic, &. j. eo. l. qui falsa. &. j. de fal. l. eos, qui. Horum aũt testimonium non valet, vt hic, & imò punitur. C. de testi. l. nullum. Ita dicit Inn. extra de testi. cogen. in c. præterea. Item no. ꝙ qui laborat contra suam fidem, non auditur. Et sic
2 videtur hic esse casus, † quòd si statutum disponit, quòd obligationi minoris debeat interesse vnus ex agnatis bonæ opinionis, & famæ, & interuenerit agnatus, qui fœnerator erat, quòd contractus non teneat; quia imò fœnerator non est bonæ famæ, imò infamandus. l. improbum. C. de infam. Sed contrarium tenuit Butrig. qui dixit talem agnatum admitti, considerata mente statuti. Statutum enim non habuit respectum circa fidem erga deum: sed circa mundum, scilicet quòd scit bene custodire suum, & non iactet. Nec ob. d. l. improbum. quia illa vult, quòd per sententiam infametur; vnde ante non erit infamis, & licèt mutuet ad vsuras, non propterea sequitur, quòd sit infidelis, & hoc concludit hic, & in d. l. improbum. Contrarium tamen fuit consultum per Canonistas aliquos, qui dixerunt, quòd licèt aliàs deberet admitti, tamen in casu nostro, cum statutum requirat homines bonæ famæ, non admittitur. An pauper, qui est fidelis, debeat ad testimonium admitti, tangit hic Butr. dicam. j. l. proxima.

Ex l. Testium fides.

SVMMAE.

1 *Infamis infamia facti repellitur à testimonio.*
2 *Amicitia repellit à testimonio.*
3 *Electi quando sunt duo in paribus vocibus, quis eorum præferatur.*
4 *Inimicitia capitalis repellit à testimonio.*
5 *Testium probatio quibus adiuuetur.*
6 *Iudex qualiter possit inuestigare conditiones, & notitias testium.*
7 *Testis quamuis repellatur, vt suspectus, facit saltem iudicium.*

L. Testium fides. ¶Ponit practicam, quomodo iudex debeat testes examinare, & quæ sint consideranda circa qualitatem ipsorum testium. ¶Not. ergo, quæ explorantur in testibus per ipsum iudicem, & puto, quòd hoc poterit ex officio iudicis fieri, etiam parte non opponente, infra de magi. conue. l. 1. §. si Præses. Not. secundò potissimam fidem attendi. Quid autem si tempore iuramenti testis erat vnius conditionis: tempore verò, quo deponit, est effectus alterius conditionis, quod tempus inspici debeat, vide not. per Azon. de testi. in vltima col. Et Guil. in Spec. de teste. §. 1. vers. quid si erat. tangitur C. de testa. in l. 1. vide quod dicam. j. ead. l. §. lege Iulia. ¶No.
1 ibi [& reprehensibilis] quia videtur probare, † quòd in-
2 famis infamia facti à à testimonio repellatur; nam vitæ reprehensibilis est omnis, qui laborat infamia facti. s. de infa. l. ob hæc verba. de hoc tamen vide gloss. s. de sena. in l. Cassius. & in l. 1. C. de sum. trin. Cõmunis videtur esse cõclusio, quòd talis infamia facti à testimonio non repellat. tamen fidem testis attenuat. l. 1. §. duæ causæ. & ibi no. j. de Car. edic. adeo quòd secundùm quosdam non admittitur, nisi in subsidium: & tunc cum tormentis, vt in Auth. de testi. §. si verò. col. 7. & hoc de iure ciuili. De iure auté canonico secus videtur, quod dic, vt extra de testi. in c. vt testimonium. Circa quod vide per Innocen. extra de testi. cogen. in c. præterea. vbi dubitatiuè videtur dicere, quòd possit testificari, & quod tangam infr. ead. l. §. lege Iulia. Quid autem de infamato propter vsurariam prauitatem, an ad testimonium admittatur, & sic an in aliquo sibi credatur, vide per Cin. tactum in l. si quis ad declinandam. C. de episcopis, & clericis. vbi post Iaco. de Raue. & Petr. dicit, ꝙ minùs est sibi credendum; quia animam dedit diabolo propter diuitias. ¶Item not. text.
2 ibi [vel amicus] & cæt. qui videtur probare, † quòd amicitia

amicitia repellat quem à testimonio; quia primò intelligo de nimia amicitia, non autem de qualibet amicitia.s. de vsu l.sciendum. quod totum puto iudicis arbitrio relinqui:non tamen puto,quòd aliqua amicitia faciat quem repelli,sed detrahat in fide plus, & minus secundùm quãlitatem amicitiæ,& hoc sentit Butri.hoc idem tenuit Pet. vt refert Cin.in l.4.C.eod.quem ibi sequitur. ¶In gloss. 2.in fin.Adde sic,& magis creditur ei, qui est in dignita-
3 te. Et ex hoc dicunt Canonistæ, † quòd si duo essent electi,& haberent voces in numero æquales, quòd præferri debet ille, qui habet voces illorum, qui sunt in dignitate. Facit quod not.extra de elec.in c.dudum.il primo. & in c. ecclesia vestra. Sic & aliàs dicunt, ꝙ cæteris paribus,potiùs confertur beneficium nobili, quàm plebeio. diuiti,quàm pauperi.Ita not. extra de appel.in c.constitutis.vbi glo.ordi.quę dubium mouet.¶In glo.no.pauper. ibi [admittitur tamen] & ibi [quàm ex fide] pro hoc.ȷ̃. de verb.oblig.in l.si quis stipulatus sit.§.si qui ita.vbi tex. Circa hoc tamen conclude,quòd in illis,in quibus requiritur idoneitas circa diuitias,fides non potest facere pauperem idoneum,vnde creditor potest aliquem fideiussorẽ nolle, licèt fidelem, si nihil habet in bonis.l.creditores. ȷ̃.de priuile.credi.&.s̃. qui satisf. cogan. l.si verò.§.qui ꝓ rei qualitate.à contrario sensu. Sed in illis, in quibus requiritur idoneitas circa fidem:tunc pauper fidelis admittitur, vt in iuribus hic alleg. In illis autem, in quibus requiritur idoneitas mixta, scilicet fidei, & diuitiarum, vt in tutela,non omnino reijcitur pauper, sed quia aliquantulum suspectus est, curator ei adiungitur. l. suspectum. ȷ̃.de suspec.tuto.C.eod.tit.l.pietatis.Insti.eod.§.penult. &.s̃ l.proxi.& quod ibi.Adde tamen quod no.Bu.s̃.manda.in l.si procuratorem.§.si ignorantes. ¶In glo.ibi,
4 idest mortalis inimicitiæ. Not.ergo, † quod dicitur inimicitiæ repellere debent, intelligitur de capitali; aliàs enim nõ repellunt,vt not.s̃.de arbit.in l.licèt.& ibi nota, quòd inimitia appellatur capitalis, si mortem sibi minati sunt,per quam gloss.aliàs audiui fuisse consultum, quòd volens testem, vt inimicum à testimonio repellere, debet ei comminari mortem, quod non placet;quia secundùm hoc esset parata via fraudibus. Adde quod dixi de inimicitia capitali, idem si sit de magna quantitate pecuniæ, vel de maiori parte bonorum.Insti.de excusa.tuto.§. inimicitiæ.ȷ̃.eod.titu.l.propter litem.in princ.& not.glo. C.eod.Authen.si dicatur. Sed si inimicitiæ non essent capitales, tunc secundùm omnes non repelluntur, sed detrahitur eis in fide,vnde duo testes non sufficerent. Circa hoc tamen vide Innocen. extra de re iud.in c.cum I.& A. de accu.cũ oporteat.in glo. in capitales.& quod no.in §. si verò quis. in Authen. eod. Aduerte tamen, quòd licèt
5 detrahatur quandoq; fidei testium,vt dixi:† potest tamen eorum probatio alijs adiuuari, & adiuuatur quandoque ex numero, vt si debeant esse duo, si fuissent integræ fidei, nunc sunt tres, sic & aliàs supplet numerus.ȷ̃. eod. l. ob carmen.§. si testes. & not. gloss.ȷ̃.ead.l. §. eiusdem. Item adiuuatur quandoque ex dignitate, vt quia licèt testes aliqualem inimicitiã, vel amicitiam haberet,propter quam eorum fidei detraheretur:tamen dignitas, vel authoritas supplet diminutionem fidei,vt non sit verisimile, quod à verò discedat pro talibus: & tunc tollit præsumptionem, & diminutionem fidei causatam ab inimicitijs; quia inimicitiæ sunt præsumptiones in genere, hoc est in specie,scilicet dignitas,& ideo eam tollit,arg.s̃.de proba. l.cum de indebito. Item & tertiò iuuatur quãdoq; per famam, de qua, & eius effectu vide quod dicam.ȷ̃.ead.l.§. eiusde.¶In eo.gl.ibi[&c.]No.hanc gl.quæ facit ad quæstionem,vtrùm in causa criminali iudex possit producere
6 testes à parte non productos.¶ Qualiter† autẽ istas conditiones, & notitias possit iudex inuestigare, respondet Bar.qui tradit hanc doctrinam,quòd quædam sunt cõditiones, de quibus dicitur hic,quæ non continẽt turpitudinem testium,& de illis ipsemet testis poterit interrogari. Quædam sunt,quæ continent turpitudinem testiũ:& tunc non debent interrogari; quia non debet quis turpitudinẽ suam detegere ab alio non detectam,secundũ no.s̃.de iureiur.ĩ l.aliàs.Sed iudex ex officio suo,& ad partis petitionem debet interrogare vicinos,quod est no. secundũ Bar. Ad prædicta facit quod no.in l.qui iurasse.§.si pater.s̃.de iureiur.& per Inn.de elec.in c.dudum.il secundo.in gl.super processu.Circa hoc tamen de teste, vtrùm teneatur respondere,si criminosè.&c. vide bonam gl. extra de testi. in c.cum causam.in gl. quæ incipit.de causa scientiæ.&c.
7 ¶In glo.admittendus. Not. singulariter ex ista glo. † qđ licèt testis ex aliqua causa repellatur, vt suspectus:tamen saltem facit indicium.

ADDITIO.

a ¶Infamia facti. Adde nunquid testes infames infamia facti in causis criminalibus repellantur, & quid in crimine læsæ maiestatis,vel simoniæ,Alex.in cõs. 10. incip. Circa primum.in 1.vol. Et nunquid testis infamis infamia facti cum alio teste valde digno,nunquid isti duo faciant integram probationem,vide Alexand.in cõs. 166.incip.Animaduersis.in 2.volum.

Ex §. Ideoque Diuus.

SVMMAE.

1 *Conformitas debet esse inter testes, saltem in substantia.*
2 *Acta causæ principalis aliquando sunt examinanda in causa appellationis.*
3 *Testis si dicat se cognoscere partẽ, si videret, debet ei exhiberi.*
4 *Testis, quando inducitur ad probandum tempus: tunc debet dicere initium, & finem ipsius temporis.*
Et quid si dicat se non recordari de tempore. nu.5.

§. Ideoque Diuus. ¶Hæc est alia pars,in qua qđ supra dixerat,incipit probare nunc per exempla diuersa rescripta. ¶Not.text.qui quotidie allegatur,quòd præsumitur contra eum,qui profert vnum,& eundem sermonem;est enim timor,quòd subornatus fuerit,de quo ĩ Specul.in titu.de teste.§.nũc tractemus.vers. cautum quoq;.
1 & vers.se.¶In substantia† tamẽ debet esse inter testes cõformitas.ȷ̃.de pęnis.l.qui sententiam. facit extra de conuer. coniug.c. dudum.& conclude in hoc, & alijs totum pro motu iudicis declarandum, vt hic, &.ȷ̃. ea. l.§. eiusdem.in fi.Et aduerte,ꝙ licèt propter hanc præmeditationem sit derogatum in aliquo fidei testiũ:fides tamẽ potest suppleri numero,& alijs,de quibus dixi.s̃.in prin.huius.l. in 4.gl.¶Vltimò,quia allegatur quotidie,quòd iudici cõmittetur, vtrùm debeat adhiberi fides testi, vel non, ad-
2 uerte;quia alibi dicit Innoc.† quòd quia acta causæ principalis quandoque sunt examinanda in causa appellationis, tutius est, quòd causæ suspicionis, vel vacillationum testium appareant in actis. Ita nota.per Innocen.de probat.in c.quoniam contra.in gloss.per hoc dicunt, vbi vide.not.etiam de test. in c. constitutis. ¶In gloss. fides. ibi [contrarium est secundùm Azon.] hoc intelligo verum in probatione fienda per testes: secus si per instrumenta;

menta; quia tunc sufficiunt etiam ignoti, in Auth. de test.
3 § licet.& no.glo.in d.§.fin autem. ¶ † Aduerte tamen, quia si testis diceret se cognoscere, si videret, debet pars sibi exhiberi, arg. de public. l. cum sibi exhibuisset. & no. gloss. §.si ex noxa.causa aga.in l.1. in princ. facit ext. eod. c.cum causam.qd tamen debet limitari per istam no.glo. quando interrogatur de facto eius, cōtra quē producitur: alias secus; qa tunc ferret testimoniū ēt ignotus, vt hac gl. ¶ In gl.ex tpe.in prin. No. ergo testē interrogari de tēpore, qd Pe. tenuit. Bar. verò remittit ad no.in l.testimoniū.
4 C.eo. Tu conclude tñ secundùm Ia.de Are.† ꝙ si testis inducitur ad probandum certū tempus : tunc debet dicere initium, & finem ipsius temporis, arg.C.de pręscript. 30. ann.l.cum notissimi.§.fin autem.& §.fi.facit qđ no.gl.ꝟ. eo.in l.ob carmen.in gl. vlt. Sed si ad hoc non inducitur: tunc si testis non interrogatur de tempore, valet eius testimonium, etiam sine tempore; quia nō debet esse verbosus, arg.C.de preci.impera.offe.l.fi.&quod no.C.eo.in l.scribent.vbi gloss. Pro hoc facit, quòd testi iniungitur, vt dicat, quod de negotio nouit, quòd de tempore deponat nō interrogatus. C. de episc.& cle. l. si presbyteri. Authen. quod iudex & eod.l.quoniam. & Auth. eo. §.si verò. hoc etiam pōt perpendi ex forma interrogationis, quæ ponitur. C.de ero.mil.ann.in l.ꝑ hāc.li.12. ibi vniusquisq;.&c. in Auth.de hære.& Falcid.§.si verò ad statum. Sed vbi de tempore interrogantur; tunc si variant; quia vnus dicit de vno, alius de alio, eis non creditur, 3.q.9.c.nihilominus. vbi vide no.glo.& Inno.ext. de accu.in c.qualiter,& quādo.post prin. ¶ † Sed si dicat se non recordari de tempore,
5 dic, quod si sint aliàs notæ fidei, eis creditur, cum faciliùs perdatur memoria temporis, quàm substantia negotij.l.3.§. eidem.inf.de aqua plu.arcen.& ita loquitur extra de fide instrum.c.cum Ioannem.Sed si non sint ita notę fidei: tunc nisi deponant de tempore interrogati, de illo non est eis adhibenda fides, extra eod.c.cum causam.&hoc fallit in casu dicti §.cum Labeo.l.3.ꝟ.de aqua plu.arcen. Nunquid autem debeat deponere de loco, vide extra eo. c.cū causam.il primo.

Ex §. Eiusdem quoque.

SVMMAE.

1 *Articulus quilibet debet admitti in materia probationum.*
2 *Articuli non dicuntur impertinentes, si quomodolibet possunt facere ad causam.*
3 *Fama per se non est sufficiens probatio, sed dicitur confirmare aliam probationem, & nu.6.*
Et quid si est probata.num.7.
4 *Probatio vna integra potest sumi ex pluribus imperfectis speciebus probationis.*
5 *Iudicium vnum an sufficiat ad torturam, an requirātur plura.*

§. Eiusdem quoque. ¶ Hic etiā probat per aliud rescriptum. Et primò quærit, quæ probationes sint admittendæ. Secundò qualem fidem iudex debeat sumere ex probationibus. ¶ Not.primò ex tex.† quòd in ma-
1 teria probationum debet quilibet articulus admitti, idest capitulum, siue ex eo resultet plena probatio, siue semiplena, siue etiam adminiculetur tantùm, & pro hoc Iacob. Butrig.obtinuit, quòd in iudicio possessorio debeat admitti articulus proprietatis; quia multùm adminiculari potest; duobus enim pariter de possessione probantibus obtinebit, qui probabit de proprietate tanquam habens duplicata iura, arg. Authent.de consagu.& vteri.fra.§. 1. & Authent. itaque.C. communia de succes. & hoc est verum, secundùm eum, licet multi contra per l. naturaliter. §.nihil commune.ꝟ.de acquiren. possess. Et hæc no. ad statuta disponentia, quòd positionibus impertinenti-
2 bus non respondeatur; † nam impertinentes non dicūtur, si quouismodo facere possint ad causam, argumen. præ-
3 dictorum. ¶ Secundò not.† quòd fama per se non est sufficiens probatio: sed dicitur confirmare aliam probationem, & ideo dixit alibi Innocen. quòd nec inducit violentam præsumptionem, extra eod. c. præterea. vbi gloss. de hoc tamen, inf. super ver. vide etiam eūdem. de spon. c.cum in tua proueniens. quod declara secundùm Bar.in l. de minore.§. tormenta. inf. de quæstio. ¶ Tertiò not.
4 † quòd vna integra probatio potest sumi ex pluribus imperfectis speciebus probationis : secus autem in pluribus imperfectis speciebus exceptionis; quia non faciunt vnā plenam exceptionem.l.1.C.qui num.tutel. Et ratio huius colligitur ex isto text.qui hoc meliùs probat, quàm alius, qui habeatur in iure, scilicet quia quis non astringı̄t ad vnam speciem probationis, circa quod vide quod not.Bar. in l.1.§.idem Cornelio. intr.de quæst.& in l.admonendi. ante fin. in vltim.colum. sup. de iureiurand. vbi omnino vide circa hunc articulum. ¶ Quartò not. quòd probatio iudicatur ex sententia animi ipsius iudicantis. Et sic videtur hic casus, quòd sit arbitrarium in casu criminis.
5 † Vtrùm vnum indicium sufficiat ad torturam, an verò requirantur plura, vt scilicet consideretur, an indicia sint generalia, & remota, & tunc plura requiruntur: secus si esset propinquum, & attingens negotium, de quo quæritur, vt est testis de visu, & si. quod declara, vt prosequitur Bar. in l.final. infra de quæstion. & Cin. in l. final.C. de quæstion. ¶ Adde tamen, quòd cum hæc pendeat à sententia animi iudicis, hanc animi sui sententiam iudex à quo debet intimare iudici appellationis. Ita not. Innocen. & post eum Ioann. And. qui refert in nouella, extra in c.causam, quæ.de re iu. ¶ Quintò not.istum tex. ad fin.ibi [aut parum] &cæt. quem Butrig.adduxit contra Vltramon.dicentes, quòd non est dare semiplenam probationem, quia aut iudex habet fidem testibus, & probant plenè. Aut non habet fidem, & nihil probant; hoc enim non est verum; quia potest iudex habere fidem testibus, non tamen plenam, vt hic. Item not.quòd in illis, in quibus nō potest dari perfecta doctrina, sufficit sub cincta responsio, & hoc extra text. istum. ¶ In gloss.dicitur fama probare, ibi [nō sufficiat.] scilicet in casibus, q sequuntur. ¶ In ead.ibi [vt B.mortuum.] Not.ergo gl. quæ sentit mortem posse probari per famam: probatur etiam probato vxorem indutam de nigro, & consanguineos luctum fecisse. Ista est enim verisimilis præsumptio, cui est standum, secundùm Bart.supra de infa.l.genero.mors enim probatur per ea, quæ mortuis accidunt, tanquam non viuentibus, vt quia visus est produci ad sepulturam, vel quia visus est non habere sensum, nec motum, & per alia sim.per quæ quilibet etiam grossus intelligeret ipsum mortuum, de hoc tamen latiùs per Cin. C.solu.matri.in l. si quidem.&Bart.latiùs in l.2.§.si dubitetur.inf. quemad. test.ape. ¶ In ead.ibi [regulariter] pręterquā in casibus prædictis. ¶ In eadem gloss. & cæt. Not. ipsam, & ita videtur sentire in l.admonendi. & in l. in bonæ fidei. Idem etiam extra de appellat. c. primo. vbi gloss. facit quod nota. in l.2.§.1. infra de excusat tutor. sed gloss. alibi videtur velle, quòd faciat plenam fidem, supra de neg.gest.in l. atqui natura.§. cum me ab ente.in

princ. magnæ glo. C. de probat. in l. 4. quam glo. no. pro re deuntibus, &c. C. de iur. dot. l. vbi adhuc. Alij autē dicūt, ꝙ fama nullo modo probat, scilicet de se, sed probationes iam factas confirmat; vnde si ex vtraq; essent probationes æquales, & altera haberet famam per se, pars illa vinceret, arg. huius text. ibi [consentiens fama] & secundùm istos vnus testis, & fama non faciunt probationem plenā; quia fama habet confirmare probationem iam factam: sed dictum vnius testis non est probatio; ergo non potest à fama confirmari, & hoc tenuit Iac. de Are. & Butrig. hic ꝑterquā in ciuilibus causis medijs, vel minimis, & hæc est vna limitatio huius gl. Dyn. autem in d. l. 2. §. 1. ỹ. de excu sa. tuto. videtur dicere, ꝙ fama cum vno teste faciat plenam probationem in ciuilibus, non in criminalibus, in quibus requiruntur probationes luce clariores. l. fin. C. de probatio. Et istud sequitur Cin. in l. fi. C. de quęst. & l. 4. C.
6 de prob. Quod tamen † dixi de criminalibus, intellige idē in ciuilib⁹ magnis, arg. Inst. de excus. tut. §. itē inimicitiæ. Bartol. autem in hoc articulo dixit, quòd quædam sunt, in quibus sufficit sic esse fama, licèt in veritate nō sit: & tūc sufficit ꝓbatio famę. l. Barbarius. s̄. de offi. prę. l. 1. C. de test. C. de sentē. l. 2. ibi in iudice. &c. s̄. ad Mace. l. 3. in filio fa. &c. Quandoq; requirit̄ probatio veritatis, ꝙ sit ita: tunc in his, in quibus fama veritatem inducit, sufficit probatio famæ. l. 1. ỹ. de flumi. de supellec. le. l. Labeo. & l. cum de lanionis. §. asinam. de fun. instru. vbi sufficit esse sic consuetum, &c. Sed in his, in quibus non inducit veritatem: tunc si fama est probata solùm ex voce populi, non ex aliqua præsumptione, ex qua fama originem traxit: tunc nō probat: sed potiùs dicitur vana vox populi, quæ non est audienda, C. de pe. l. decurionem. coadiuuat tamen probationem iam factam, vt hic. † Sed si fama est probata, quæ
7 traxit originem ex pluribus probationibus præcedētib⁹: tunc in aliquibus facit plenam probationem, vt in causis leuioribus, vel modici præiudicij. Ita intelligat̄ gl. in l. vbi adhuc. Quandoq; habet effectum; quia transfert onus probandi in aliā partē, vt in causis, in quib⁹ cōmunis opinio, seu fama constituit aliquem in possessione alicuius libertatis seruitutum, & si. C. ne de sta. defun. l. si matr. Vel dic, quòd hæc fama non facit plenam probationem. Sed an faciat semiplenam, ita ꝙ cum vno teste probet, dic consideranda indicia, & pręsumptiones, ex quibus traxit originē, & secundū illa faciat semiplenam, vel non. Ita debet intelligi iste tex. & qđ no. glo. in d. l. 2. §. 1. ỹ. de excus. tut. Et ex his collige, an fama sit sufficiens ad torturam, de quo per Bar. in d. §. tormenta. ¶ In ead. ibi [hæc autem.] No. ipsā, quā sequuntur Doct. & Bar. in d. §. tormenta. nisi ex forma statuti requirerentur plures. ¶ In ead. ibi [maiorem partem populi] hoc videtur verum in magnis negotijs, in quibus requirit̄ fama totius ciuitatis, puta si quis magnus sit mortuus in ciuitate, vel si quid aliud magnum occurrerit ibi, aliàs autem sufficit, ꝙ fama sit inter maior partem hominum illius viciniæ. quod declara, vt Bart. sequit̄ in d. §. tormenta. ¶ In ea. ibi [hoc sentire.] Sed per hoc nō videtur testis probare; quia non deponit de eo, quod percipit sensu: & ideò qualiter deponere debeat, vide qđ dixi s̄. tit. 2. in l. si arbiter. ¶ In glo. fin. ibi. [Item per domesticā scripturā] &c. hæc omnia plenè examina, vt in l. admonendi. s̄. de iureiuran. & in l. bonæ fidei. C. de reb. cre.

Ex §. Idem Diuus.

SVMMAE.

1 *Maleficium non potest probari per instrumentum.*
2 *Accusator, qui non probat per legitimas probationes, debet puniri.*
3 *Examinatio testiū non potest alteri cōmitti in causa criminali.*
4 *Calumnia an præsumatur contra non probantem.*

§. Idem Diuus. ¶ Non creditur scripturis testium ad iudicem missis: sed ipsi testes sunt per iudicem interrogādi, & examinandi. h. d. cum seq. lego tamen de per se. Et dicit hic Butri. quòd hic videtur quodammodo quædam exceptio à ver. [quæ argumenta] ponēdo, quæ recipi non debent. ¶ In tex. ibi [non testimonijs]. i. dictis testium extra iudicium, vel. i. testimonio de alieno auditu. s̄. de prob. l. si arbiter. ¶ No. primò tex. qui videtur probare, dum dicit [non
1 testimonijs] † ꝙ per instrumentum non possit probari maleficium. ad idem facit. ỹ. de custo. reo. l. Diuus. In contrariū facit quod no. ỹ. ad Tur. in l. in senatus. & ī l. cōtra negantem. C. ad leg. Aqui. & l. 2. C. quo. ap. non reci. de quo per Cin. in l. vltima. C. de proba. vbi ponit disputationem Iac. de Are. Bart. tangit in d. l. in senatus. Circa quod potest concludi, ꝙ si loquimur de delicto in fabricādo instrumentum, vel fabricari faciendo: tunc per instrumentū probatur. l. iubemus. §. æconomus. C. de sacr. sanc. eccles. in Auth. de non alie. §. quia verò Leonis. & ỹ. de fal. l. si quis legatum. Et sic quando maleficium consistit ex instrumēto, probatur per instrumentū. Sed si consistat extrinsecus: tunc nō probatur directò per instrumentum, quod est verum plenè: facit tamen adminiculum. Item hoc verū, nisi sit instrumentū confessionis factæ in iudicio, vel sententiæ condemnatoriæ; quia per talia instrumenta legitimè confecta plenè probatur maleficium. Ita potest loqui l. fi. C. de prob. ibi [vel instructa apertissimis documentis] &c. secundùm Bald. ibi, adde Butrig. s̄. eod. in l. 1. & quod ibi
2 dixi post eum. ¶ Secundò not. † quòd accusator, qui non probat per legitimas probationes, debet puniri, nec excusant eum à pęna calūniæ, & probationes non ritè receptę, nec testes non reddentes legitimam causam, puta de auditu alieno, vbi debet reddere de visu, vt hic, secūdùm diuersas lec. quod est notandum. Credatis quod est vtile.
3 ¶ Tertiò no. † quòd in causa criminali examinatio testiū non potest alteri committi, sic & C. de fide instru. Auth. apud eloquentissimum. vbi casus. ¶ In glo. sume ergo. ibi [vt in marito] idem in matre, tutore, & alijs, de quibus ꝑ gl. C. de calum. in l. 2. & pleniùs in l. athletas. §. calumniator. s̄. de infa. Et hanc opin. etiam sequitur glo. in l. 1. §. 1. ỹ. ad Turpil. & in d. l. 2. C. de calum. Sed glo. in d. §. calū-
4 niator. meliùs loquitur, vt dicamus, † quòd in casu hic exceptuato per glo. & si. non præsumatur calumnia cōtra non probantem; aliàs regulariter contra non probantem est præsumptio calumniæ: non tamen est iuris, & de iure; quia admittitur probatio in contrarium: & hinc est, quòd dicit text. in d. l. 1. §. 1. ỹ. ad Tur. qđ potest esse; quia ostendet iustum errorem. Iustus autem error erit fama publica. ỹ. de adult. l. miles. §. mulier. Vel si esset ei dictum à personis fide dignis: & ideò iudex antequā condemnet de calumnia, debet assignare parti terminum super hoc ad faciendum suas defensiones. & hæc videtur bona cōclusio, quam Bart. sensit in d. l. 1. §. 1. licèt Cin. aliter dicat in l. 1. C. de aduo. diuerso. iudicio. in 3. quæst.

Ex §. Gabino quoque.

SVMMAE.

1 *Producens testem, debet eum alimentare.*

2 *Testis debet habere impendia, & mercedem dierum, quibus stetit occupatus pro testimonio ferendo.*
3 *Testes producti ab vna parte, possunt postea ab alia parte produci, & examinari.*

§.Gabino quoque. ¶Hic probat per aliud exē plum rescriptum, quòd nō debet credi testimonijs. Et no. hunc tex. cōtra aliquos simplices, qui, cum testes sunt recessuri, faciunt eos examinari coram honestis personis, & eorum dicta postea iudici producunt. Nā ista dicta appellantur testimonia, quæ nil probant, vt hic, q̄ tene menti.

1 ¶Secundò no.† quòd producens testem, debet eum alimentare. Et aduerte, quòd hæc impendia debent ministrari testi, antequam pedem moueat de domo sua. l. penulti. C. eo. sicut in aduocato, arg. l. properandum. §. illo. C. de iudi. secundùm Pe. in d. l. penul. & hæc est bona conclusio. ¶Aduerte tamen; quia tales sumptus, & impendia debent intelligi de his, quos non erat facturus in domo sua. s̄. de peti. hære. l. sed & si lege. §. quòd autem quis. Quod intelligo, nisi esset talis persona, quæ domi lucrata esset expensas operibus suis. s̄. ad exhiben. l. sed & si hæreditas. §. planè pascere. facit quod not. Butri. in l. si res. s̄. de rei vendicatio. Isti autem sumptus taxabuntur ad arbitrium boni viri, argumen. ȷ̄. de alimen. lega. l. cum vnus. §. fi. ver. sed in conditione personæ, &c. & hoc tenuit Pet. &
2 Cin. C. eod. in l. quoniam liberi. Adde prædictis,† quòd testis non solùm debet habere impendia, imò quod plus est, debet habere mercedem dierum, quibus steterit occupatus pro testimonio, secundùm Butrig. C. eod. in l. si quando. vbi hoc probatur. in ver. difficultates. Item adde, quòd sicut istæ expensæ ministrantur testi; ita & iudici, & tabellioni, qui quandoque ad testes mittuntur, extra de iudi. c. 2. in 6. vbi notatur. ¶In glo. dic casum. ibi [fortè coram alijs bonis viris.] Et ideò non faciunt probationem, sed iudicium. l. quæro. s̄. de ædil. edic. & sic nō ob. quòd credatur testimonijs, etiam in alia instantia, secundū gl. in l. gesta. C. de re iud. & videtur casus in l. fi. C. de testi. & l. cū antea. §. fi. s̄. de arb. Alij tamen intelligūt de testimonijs in iudicio receptis, & dicunt, quòd quando testes sunt inducti, vel ad perpetuam rei memoriā, vt in l. lege Aqui. si deletū. s̄. ad leg. Aqu. vel recepti ordinariè, & publicata sunt eorū dicta: tunc probant corā alio iudice, vt in contrario: scilicet in causa ciuili: potest tamen iudex facere venire illos coram se. Sed in criminalibus non probant, vt hic, & C. de fide instru. Auth. apud eloquētissimum. Sed tu pro veritate adiunge vtranque opi. simul. ¶In ead. glo. ibi. [l.
3 quoniam liberi.] Ad vnum aduerte,† quòd si producam per me testes, tu poteris illos per te producere, ita tamen quòd primò examinentur pro me producente meis expē sis, postea pro te tuis expensis, secūdùm Iac. de Are. quod est verū super diuersis articulis: sed super productis à me, debent deponere etiam pro te meis expensis; quia debent testificari, & verum dicere pro vtraque parte. C. de testamen. l. quoniam. Vnde quantùm ad expensas testium inspicitur solùm principalis producens, text. est cum gloss. nota. extra de rescript. c. statutum. §. fina. lib. 6.

Ex §.Lege Iulia.

SVMMAE.

1 *Mulier publicè prostituta est infamis.*
2 *Testimonium detenti in carcere an valeat, & nu. 9.*
3 *Damnatus de crimine publico, non est habilis ad ferendum testimonium.*
4 *Indicium an faciant, qui repelluntur à testimonio.*
5 *Testis, qui non debuit examinari propter inimicitias, si examinatur, an faciat indicium.*
6 *Actus quandocunque potest expediri sine testibus, potest expediri etiam cum eis non idoneis.*
7 *Periurus semel quantuncunque pœnitentiam agat, non recipitur amplius ad testimonium.*
8 *Circunstantiæ criminis debent proponi in exceptione, quādo excipitur contra testem, quòd est criminosus.*
10 *Infamis an repellatur à testimonio.*

§. Lege Iulia. ¶Hic ponit de quibusdā, qui à testimonio repellūtur. Quidam propter personarum reuerentiam repellūtur. Quidam propter ætatem lubricam Quidam propter notam, & infamiam. hæc est intentio huius particulæ allega-
1 bilis. ¶ Not.† q̄ mulier publicè prostituta est infamis: & sic facit, vtrùm possit testari, & an admittatur ad denunciandum crimen, vel non. Primo casu sic. l. 2. C. de secund. nupt. & l. 1. §. si is, qui. infra. de testamen. Se-
2 cundò non, vt hic est casus. ¶ Secundò nota.† quòd non valet testimonium detenti in carcere, siue sit ibi detentus ex famosa causa, siue non. Adde quod. ȷ̄. di-
3 cam super gloss. ¶ Tertiò not.† damnatum de crimine publico inhabilem ad testimonium, & idem videtur, si tantùm pendeat accusatio de crimine, & non debeat audiri in criminali causa, sed ciuili sic, text. est extra eo. in c. vltimo. coniūcta glo. & eodem modo debet distingui in iam condemnato, cuius tamen appellatio pendet, secundùm quod tangitur ibi per gl. Inn. & Io. An. de quo vide gl. s̄. de infa. in l. furti. & q̄d ibi no. Quid autē si inter iuramentum, & depositionem superueniat hoc, vel simile impedimentum in persona testis, an ad testimoniū admittatur, vide per Bar. tactum in l. ad testium. in princ. ȷ̄. de test. & per Guil. in Spec. de teste. §. 1. ver. sed quid
4 si testis. aliquid etiam tetigi. s̄. ead. l. in princip. ¶† Item not. personas, quæ repelluntur à testimonio. quod intelligo quò ad plenam fidem. An autem saltem faciant indicium, dic, quòd si testis non debuit examinari propter reuerentiam personarum: tunc examinatus non facit indicium. l. maritus ȷ̄. de quæsti. & in eo. tit. l. Diuus. & l. 1. §. Diuus. & §. idem Seuerus. Sed si testis nō debuit examinari propter lubricum ætatis: tunc examinatus non facit indicium plenum, sed quale quale. l. 1. §. impuberes. ff. ad Syl. no. in l. fi. in 1. gl. C. ad Syl. Et idem dicēdum de teste, qui non debuit examinari propter sexum, vt in muliere eadem ratione. Si verò testis examinari nō debuit propter infamiā: tūc examinatus facit quale quale indicium.
5 ȷ̄. de pœn. l. qui vltimo. Adde,† quòd quando testis non debuit examinari propter inimicitias: tunc examinatus faciet, vel nō faciet indicium secundùm qualitatem inimicitiæ, de qua. s̄. dixi ea. l. in prin. hoc probatur. ȷ̄. de quæst. in l. 1. §. 1. Quandoq; etiā nō debuit examinari ratione ordinis, vt quia parte non citata, vel ante litem cōtestatam: tunc Bar. dixit, quòd nō faciebat indicium, per l. si quis adulteriū. de adul. C. de testi. l. si quando. in fi. ȷ̄. de quæst. l. fi. Ita tenuit Bar. in d. l. maritus. ȷ̄. de quæst. vbi de hoc p eundem, & Cin. C. de accusa. in l. fin. Adde. & ȷ̄. eod. l. inuiti. & quod ibi videbitis, & quod dixi. s̄. ead. l. in fin. princip. super vltima gloss. ¶In gloss. not. ergo non posse. ibi [videtur, quòd non. l. 1. in fin. de fal. mo.] hanc opin. quòd testificari non possit, tenuit Io. extra de præscri. in c. cum nobis. vt ibi. in 4. glo. no. Idem etiam tenuit. in quæst.

9.c.testes.vbi alia glo. ¶In ead. ibi [sed dic contra se-
cundùm Ioan.]hanc opi.firmat glo.etiam in §.testes.hic
alleg.& l.ad testium.§.1.ƒ.de test.& l.notionẽ.§.instru-
mentorum.ƒ.de verb.signif.hic alleg.Idem tenuit Io.27.
d.in c.relatum.quod etiam sequitur Io.And.ext.de corp.
vitia.in c.ex parte.il.1.Et hæc videtur communis opi.hoc
tamen intellige verum,si tunc, cum vidit, vel audiuit,im-
pubes erat talis ætatis, quòd cognoscere poterat, quod
agebatur,& memoriæ comendare;vt quia erat proximus
pubertati, & doli capax. & ita debet intelligi,& limitari
illa glo.pro hoc.ƒ.ad Syll.l.excipiũtur.§.1.vbi etiam idẽ
voluit Dyn.& hoc idem Bart.sequitur in d.l. ad testium.
Adde tamen,quòd eadem ratione effectus cœcus poterit
testificari de his,quæ antea vidit,nisi sit in eo defectus in-
famiæ,de quo remittit se ad Spec.i tit.de teste.§.1.ver.sed
nunquid factus impubes.¶In ead.ibi [l.notionem.§. in-
strumentorum.] Ex ista glo. collige, quòd inspicitur con-
ditio testis secundùm tempus,quo deponit, facit.s.ead.l.
in princip.& quod no.glo.in l.3.§. duæ causæ.ƒ.de Car.
edict.quod verũ est,nisi testis mutauerit conditionem suã
ĩ fraudem testimonij,tex.est no.ƒ.de quæstio. in l.1.§.itẽ
vnio.& §.si seruus.vbi Bar.dicit no. ad plura, quæ ibi vi-
de.Et hæc etiam faciunt ad notata per glos. & Doct.in l.
furti.in princ.in 3.glo.s.de infam. hanc considerationem
bene no.¶In ead.ibi [hæc autem sunt vera.] Ex hoc su-
me conclusionem talem, quòd vbicunque ad substantiã
actus,qui geritur,requiritur certus numerus testium: ta-
les à principio debent esse idonei,nec sufficit,quòd habi-
6 litas superueniat ex postfacto.¶Vnum tamen no.†quòd
vbicunque actus potest expediri sine testibus, potest &
cum testibus non idoneis, & inhabilibus,glos. est no.in l.
qui testamenta.in princ.ƒ.de testa.per quam infertur, ꝙ
sicut iudex certificari potest de fama iuris,ordine non ser
uato,secundùm no.extra de coha.cleri.& mulie.in c.tua.
c.vestra.Ita & per testes inhabiles,vt meretrices,lenones
& si.facit.C.ad Syll.l.fin.& quod no.Inno.extra de spo.ĩ
c.cum in tua.& de præsump. in c.dudũ.quæ tenete mẽti.
¶In ead.glo.ibi.[sed quidam contra,nam dicunt, quòd
7 remittitur quò ad Deum] Hæc opi.vera scilicet,†quòd se
mel periurus, quandocunque pœnitentiam egerit,non re
cipiatur amplius ad testimonium.Pro quorum opi.vide-
tex. ext.eo.in c.testimoniũ.& 6.q.1.in c.quicunq;.& 22.
q.5.in c.paruuli.hoc teneatis cõclusiuè ꝓ vero.Qualiter
autem probari posit quem emendatum de crimine;quia
difficilis videtur probatio, dic,quòd probabitur per pro
prium sacerdotem.50.dist.c.in capite.2.q.1. c.si pecca-
uerit.in fin.ext.de simo.c.nemo.& hoc Doct. tenent in d.
c.testimonium.& vide quod ibi not.in vlt. glo.vtrùm te-
stis.cui obijcitur crimen periurij, vel aliud simile, possit
excipere contra obijcientem, quòd sit criminosus. ¶In
ead.gl.in fi.& de hoc dic,vt in d. c. testimonium. Ad vnũ
8 tamen aduerte,†quòd quando contra testem excipitur,
quòd sit criminosus, debent in exceptione proponi om-
nes circunstantiæ criminis,sicut in accusatione,ext.de te-
sti.c.præsentium.lib.6.quæ tene menti. ¶In glo.propter
priuatam autem,&c.Adde, ꝙ nec confessio facta in car-
cere valet, casus est (secundùm vnam lect.) s.quod met.
cau.in l.qui in carcere.quod est verum in causa crimina
li,& ideò ducuntur extra carcerem,vt probatur in l.2. C.
9 de custo.reo. Vnum tamen no. † quòd si licitè(fortè pro-
pter debitum) esset quis intrusus in carcerem, aliquid
promitteret,vt ex inde extraheretur, bene valeret promis
sio,quam faceret alij,non ei, ad cuius petitionem fuisset
in carcerem detrusus,& hoc tenuit Butri.in d.l.qui in car
cerem.& hæc est veritas.¶In gl.super ver.palã ibi [§.nõ
solùm]hoc intellige,nisi postquàm destitisset,esset à Prin
cipe restituta, nam per restitutionem videtur sublata om
nis macula.C.de nupt.l.imperialis. & argum.ƒ.de nata.
resti.l.quæro.& l.fin. ¶In ead.glo. ibi [Item fallit contra
pariter infamem] hæc no.quia facit,quòd exceptio infa-
miæ opposita cõtra testem,tollatur replicatione infamiæ.
Circa quod vide quod no.per Bart.ƒ.solut.matri.in l.cũ
mulier. ¶In ead.ibi [turpes] idest infames de facto, de
quibus dixi.s.ead.l.in princ.dic,vt ibi. ¶In ead.gl.in fin.
10 Conclude clariùs, †an infamis repellatur. Aut enim est
infamia iuris:tunc siue sit irrogata ipso facto, & hoc pro
batur scilicet,factum siue per sententiam, & per eam hoc
probatur: tunc omnino repellitur. Aut est infamis infa-
mia facti:d.l.ob carmẽ.§.si testes.quod tñ declara, vt di
xi.s.ea.l.in princ. à dignitate verò indistinctè repellit.C.
de digni.l.quotiens.lib.12.Et eadem ratione dico, quòd
nec aliqua publica exercebit officia,vt no.gl.in l.2.§.mi-
les.s.de infam.quam no.ex eã generalem doctr. Attende
ergo in practica,quòd quando est infamis ipso facto,suf-
ficit solùm probari factum.l.quid ergo.§. quantùm.s.de
infam.Sed si est tale crimen, ex quo non infamatur, nisi
condemnatus:tunc oportet probari delictum,& condem
nationem factam,vel solùm condemnationem;solũ enim
delictum probari non sufficit, cùm per hoc non sit infa-
mis.Adde,quid de eo,qui accepit pecuniam,ne ferret te-
stimonium,& dic,ꝙ si antequam deponeret,condemna-
tus esset effectus,& ideò repelletur.Sed si post eius depo-
sitionem sequatur sententia, non nocet depositioni, tene
hoc menti. Si tamen in isto eodem iudicio volo sibi obij-
cere de crimine,& probare possum, & faciam eum repel
li,talis probatio nocebit solùm inter nos litigantes,nõ in
ter alios.s.de infami. l. Lutius. Quia ista sufficiant vobis
circa istam partem,quam no.

Ex §. Testes.

SVMMAE.

1 *Consuetudo potest alicui dare iurisdictionem citandi extra ter ritorium proprium.*

2 *Quando allegatur aliquid de consuetudine non fuisse seruatũ, iudex potest à se ipso interrogare tabellionem, an fuerit ita de consuetudine seruatum.*

3 *Consuetudo loci debet inspici in his, quæ spectant ad litis ordi nationẽ,vbi lis agitur,secus in his,quæ spectant ad litis de- cisionem.*

4 *Statutum, vel cõsuetudo loci,vbi lis agitur, an arctet ita cle- ricos,queadmodum laycos,vt in concernentibus ordinẽ pro- cedendi,ipsis subijciantur.*

§. Testes. ¶Testes non sunt de remotis par
tibus trahendi ad testimonium
perhibendum, nisi aliud per consuetudinem sit inductũ.
1 h.d. ¶No. primò optimum tex. † quòd consuetudo po-
test alicui dare iurisdictionem citandi extra territorium
proprium,quod est no. dignum. & vtile ad not.in l.extra
territorium.cum materia sua.s.de iurisd.omnium iudic.
¶ Secundò allegatur per Bart. iste text. quòd quan-
2 do allegatur aliquid de consuetudine † non fuisse serua-
tum, iudex potest à se ipso interrogare tabellionem, an
fuerit ita de consuetudine seruatum. ¶Tertiò not.ibi
[prouinciam] &c.quòd in his,quæ spectant ad litis ordi-
3 nationem, debet inspici †consuetudo loci,vbi lis agitur,
vt hic,& l.2.circa.fin. C.de iuram.calum. & C. quemad.
testa.ape.l.2. Secus in his, quæ spectant ad litis decisio-
nem,

nem.l.1.in prin.§.de vsu.& l.si fundus.§.de euic.Ad prædi cta facit C.de epi.& cler.l.cum clericis.in fi.vbi de hoc,tã gitur etiam in d.l.2.C.quemad.test.ape.per Doct.An au
4 tem hæc locum habeant in † clericis,vt scilicet in concer nentibus ordinem procedendi subijciãtur statuto, vel con suetudini loci, vbi lis agitur, fuit quæstio disputata per Ioan.Cal.quæ incipit.Statuto ciuitatis cauetur,&c.vbi cõ cludit,quòd sic.

Ex l.Lege Iulia.

SVMMAE.

1 *Mulier non potest accusare de publico crimine, nisi prosequatur suam,vel suorum iniuriam.*

2 *Testimonium spontè præstitum an valeat.*

3 *Concessum ratione remotioris gradus videtur magis concessum ratione proximioris.*

L. Lege Iulia. ¶Contra personas hic enumeratas nõ cogitur quis testimoniũ dicere.h.d. Hic enumerat quasdam perso nas,quæ non compelluntur inuitæ ad testificandum, &c. Aliæ enumerantur.ỹ.eo.in l.inuiti. la.1.& 2. Regulariter autem,cum officium testis sit publicum,compellitur quis inuitus ad testificandum.§.eo.l.1.¶In tex.ibi [socerum.] Quid autem de socru,fuit hic de facto dubitatum. sed dic idem per l.Iurisconsultus.in prin.cõiuncta.l.non facilè.§.
1 affines.ỹ.de gradi.& ita fuit hic iudicatũ.¶† Not.hanc l. nam cum mulier non possit accusare de publico crimine, nisi cum sequitur suam,vel suorum iniuriam.C. qui accu. non pos.l.senatus.& l.non ignorat.hic declaratur,qui con tineantur appellatione suorum; nam continentur hi, qui inuiti non dicunt testimonium, & dicit Butri. quòd sunt vsque ad quintum gradum.Sed glo.alibi videtur intellige re,quòd contineatur vsque ad septimum,C.ad Turpil. l.si fœmina.¶Secundò no.ibi [ne inuito denuncietur]&c.In nuit enim,quòd possint volẽtes admitti, & sic videtur iste tex.probare,quòd licèt testis se ingerat ad testificandum: nõ ꝓ hoc tñ à testimonio repellitur, de quo vide per Bar. in l.post legatum.ỹ.de his,qui.vt indig. Circa quod potes
2 dicere,†ꝙ valet testimoniũ spõte præstitũ, idest teste non citato,nec monito, si iudex ei detulit iuramentũ: secus si iurasset sine delatione, facit ad hoc, quod no. per Archi. 5.q.5.in c. nulli.plus dico, quòd si in actis reperitur talis testis iuratus,&c.omnia pręsumunt solẽniter acta.l.sciendum.ỹ.de ver.obli.& ibi not.Pro hoc tñ pręsumo partem citatam,vel præsentem.C.eo.l.si quando. quia de substan tialibus est hoc,&c.& per id,quod no.§.de in ius voc.Dicitur autem testis inuitus,& præsumitur inuitus eo ipso,ꝙ est citatus,secundum aliquos,Bar.& alios, quod vide rela tum per Cin.in Auth.presbyteros.C.de epi.& cler.quod non puto verum; quia si citatus non allegat beneficium le gis,& priuilegium suum,non dicitur inuitus.l.1.in princi. §.de fer. secus si alleget,& hoc non obstante, compellatur ad testimonium;quia tũc dicitur inuitus,& hoc tenet But. hic.¶Item no.ex secũda parte, quòd quis nõ potest pro ducere in testem aliquem subditum suum, quod qualiter intelligatur,dic,vt dicam.ỹ.eo.in l.idonei.¶Item no. hũc
3 tex.ibi [qui priore] &c.ex quo collige,† quòd illud,quod conceditur ratione remotioris gradus,multò fortiùs videtur concedi ratione prioris gradus,vt hic,& l.3.ỹ.de parri. & per hoc dico, quòd id,quod disponit iste tex.in personis hic enumeratis,habet locum in fratre,qui non compellitur esse testis contra fratrem, & in marito,qui non cõ pellitur testificari contra vxorem,nec econtra,de quo tan git C.eo.in l.2.& in l.parentes.quod not. quia est magnæ vtilitatis.¶In glo.ab aliquo.ibi [l.quod fauore] doctrina Doct.est,quòd quando solus fauor est impedimẽto,quòd non possit ferri testimonium contra certas personas: tunc pro eis admittatur,arg.d.l.quod fauore.Sed quando causa impediẽs est fauor,& reuerentia, vt ĩ liberto : tunc pro eis non admittantur,& ita intelligatur decisio glo.hic,facit quod no.Cin.C.eo.in l.2.in fi.¶In glo.sobrini.&c.ibi [respon.vtique.] Circa hoc vide,quod dixi.§.circa tex. in notabilibus.

Ex l.In legibus.

SVMMAE.

1 *De affinitate initiata idem iuris est,quod de perfecta.*

L. In legibus. ¶Hæc.l. potest legi cõ tinuatiuè;quia venit ad declarationem.l.præcedentis,declarans id,quod ibi est di ctum in genero,& socero,verificari in eo,qui nondum est gener,vel socer,sed spe tantùm.Iste est effectus huius litere. ¶In tex. ibi [soceri.] subaudi appellatione contineri
1 placet.¶No.ergo ex isto tex.† quod idẽ iuris est in affini tate initiata,quod & de perfecta,facit.§.de condi.ob cau. l.quod Seruius.& C.de bonis,quæ li. l. non fine. quod est vtile ad plura.Pone exemplum in statuto prohibente aliquem de tali affinitate eligi in Potestatem.

Ex l.Idonei.

SVMMAE.

1 *Rex,vel Comes an possit producere testem de Regno,vel Comitatu suo.*

2 *Vasallus an possit esse testis in causa Domini sui.*

3 *Illi de Capitulo admittuntur ad testificandum in his, quæ gesta sunt in Capitulo.*

L. Idonei. ¶Iudicatur non esse testis idoneus,cui imperare possum h. d. Et facit iste tex.quòd Rex,Comes,vel si.non possint testẽ producere aliquem de Regno,vel de eius Comitatu,quod tamẽ intellige,vt dicam.ỹ.super gl.Idem dicit Butri.quòd quidã in fraudem huius. l. expellunt familiarem suum,vt possit pro eis testificari:sed certè postquã faciunt in fraudem,debet haberi perinde, ac si non repulissent,per casũ. l.pen.C.de adul.& hæc est eius intentio.Qualiter autem, & ex quibus deprehendatur hæc fraus, vide quod ponit Cin.C.eo.in l.2.in 3.q.& Bal. etiam in l.1.§.item vnio. & §.seq.ỹ.de quæst.¶In glo.siue liberi.ibi [obedientiæ] id est,vt in monacho.¶In ea.ibi [vel iurisdictionis.] Sed hic
1 videtur casus,† quòd Rex, vel Comes non possit producere testem de Regno,vel Comitatu suo,quod communiter non placet Modernis;quia ex hoc sequeretur absurdũ, & inconueniens, quòd fortè non possent habere testem. ¶ Nec ob. iste text. quia dẽt intelligi de subiectis ratione dominicæ,vel patriæ potestatis,non ratione iurisdictionis, quicquid hic dicat glo. Et hoc sequitur Pe.& post eum Ci. C.eo. in l. 3. & hæc est cõmunis opi.Fortè non esset absur dum distinguere qualitatem Superioris, vtrùm sit talis, qui inferat minacem feruorem,nec ne arg. C. si rect.prouin.l.1.& C. si quacunque prædi. pote. l. 1. ibi minacem feruorem.¶Quid autem ecõtra, nunquid Dominus possit

sit esse testis pro subdito, videtur casus in simili, qui videtur, quod non, extra de offi. dele. in c. causam, quæ. Forte illa similitudo non est bona. Hor pro nunc transeo vltra.

2 ¶Item per hanc glo. videtur terminari, † quòd vasallus non possit esse testis in causa Domini sui, quam quæst. vide per Guil. in Spec. eod. tit. §. 1. ver. sed nunquid vasallus. Et ibi in addi. dicit Io. And. quòd consideranda est qualitas personæ Domini, vel vasalli, & attenta qualitate credetur, vel non, vt. s. eod. l. 3. in princ. & §. 1. ¶In ead. ibi [sed in causa vniuersitatis possunt] hoc intellige verum, quãdo testificantur super eo, quod afferre possit commodum toti vniuersitati in communi: secus si in singulari, vt in quæstione nemorum, vnde singuli ligna incidũt, vel pascuum, vnde singulorũ bestiæ pascuntur: tunc enim testificari non possunt, arg. l. in tantum. §. vniuersitatis. ȷ. de re. diui. & s. de in ius voc. l. sed si hac. §. qui manumittitur. & ita concludit Cin. C. eod. in l. parentes. in fi. & Guil. & But. in d. §. vniuersitatis. Idem etiam Ioan. And. in Spec. eod. titu. §. 1. ver. sed nunquid in causa vniuersitatis. ¶In ead. ibi [testimonium pro collegio] † hoc potest intelligi in his, quę gesta sunt in Capitulo, in quibus illi de Capitulo admittuntur; quia aliàs de facili non posset tale pactum probari, arg. C. de repu. l. consensu. §. pen. & est tex. extra eo. i c. veniẽs. il 2. In his autem, quę gesta sunt extra Capitulum, distingue, vt proximè dixi in alio dubio vniuersitatis, &c. In negotio autem ecclesiæ omnino admittuntur, extra eod. c. cum nuncius. imò dicit Inno. quòd cogendi sunt ad testimonium tam pro ecclesia, quàm contra eam, deficiẽtibus alijs probationibus. Aduerte tamen; quia quod dicitur, quod admittantur, est verum in causa ciuili: secus in criminali. 14. q. 2. c. super prudentia. & illum tex. alle. pro casu, nisi forte aliquis de vniuersitate accusaret Prælatum; quia tũc quilibet de vniuersitate recipitur ad testimonium. 2. q. 7. c. lator. & extra de electio. c. per inquisitionẽ. nã par affectio tollit causam suspicionis. Ita not. Innocen. in d. c. nuncius.

(3 appears in the left margin beside "monium pro collegio".)

Ex l. Serui responso.

SVMMÆ.

1 *Testis, qui aliàs nõ est idoneus, vt admittatur in subsidiũ, quot, & quæ requirantur.*

L. Serui responso. ¶Ille, q. aliàs non esset testis idoneus, admittitur in subsidiũ, ad hoc alleg. Et intellige,

1 quòd concurrere debent † duo, scilicet, quòd indicia prę cedant, & hoc tenuit glo. s. de proba. in l. cũ probatio. licèt dicat hic, quòd alij aliter, & vide omnino, quod ibi dixi. Requiritur & secundum, quòd veritas aliter haberi non possit. Plus quidam dixerunt, quòd non est testimonium: sed indicium, vnde duo serui istorum faciunt solùm indicium, non testimonium. Sed his videtur resistere tex. hic in ver. credendum. Rationem autem, quare seruus non dicatur idoneus testis, collige ex tex. extra de verbor. signifi. in c. forus. §. fin.

Ex l. Inuiti.

SVMMÆ.

1 *Testes possunt regulariter cogi ad testificandum.*

2 *Mulieres prægnantes non debent compelli ad testificandum.*

3 *Aetates hominis sunt sex.*

4 *Senex licèt dicatur, quò ad munera, qui est in septuagesimo anno: tamen quò ad bellum excusatur, qui est. 55. annorum.*

L. Inuiti. ¶Hic enumerat alias personas, quæ inuitæ non compelluntur ad testimonium proferendum. Et ad intelligẽtiam huius. l. vide extra de testi. cogen. c. dilectorum. vbi optima gloss. Et pro euidentia præmitte, quòd hæc. l. potest intelligi dupliciter. Vno modo, quòd isti nullo modo cogantur testimonium dicere, & ita sensit hic glo. Alio modo secundùm Mar. de Sill. quòd non compellantur venire: sed ad domũ ipsorum mittatur tabellio, & ibi compellantur testificari.

1 ¶In tex. ibi [non cogantur.] Ex hoc no. † quòd regulariter possunt testes cogi ad testificandum, de quo dixi. s. eo.

2 in l. 1. ¶Secũdò no. in ver. [& valitudinarij] † quod hic videtur probari mulieres prægnantes non compelli ad testimonium, quasi sint valitudinariæ, vel eis similes, vt probatur. s. si quis cau. in l. 2. §. si non propter. ¶In gl. 1. in princ.

3 Pro intelligentia dic, † quòd sex sunt ætates hominis. Prima ætas hominis est infantia, vsque ad septem annos. l. si infanti. C. de iur. delibe. Secũda est ex inde vsque ad decimum quartũ annum, quæ appellatur pueritia, idest pura nondum ad generandum apta. Tertia est adolescentia ad generandum apta, & adulta, quæ porrigitur vsque ad vigesimum octauum annum. Quarta est iuuẽtus firmissima omnium ætatum, finiens in quinquagesimo anno. Quinta est ætas senioris idest grauitas, quæ est declinatio à iuuentute in senectutẽ, & quę nondũ ẽ senectus, sed nec iuuẽtus; qa senioris ætas est, quæ ætas à quinquagesimo incipiẽs septuagesimo terminatur, vt hic in gl. Sexta, & vltima est senectus, quæ nullo annorum termino finitur. Senium autẽ est vltima pars senectutis sic dictũ; quia sit terminus sextæ ætatis; & secundùm hanc doct. debet intelligi, quod no. glo. in l. hæreditatum. ȷ. ad leg. Fal. ¶Vnum tamẽ not.

4 quòd licèt quò ad munera dicatur senex, † qui est in septuagesimo anno, vt hic dicit glo. quæ sic debet intelligi: tamen quò ad bellum excusatur, qui est quinquaginta quinque annorum. Ita no. glo. in l. 2. C. de his, qui non imple. stipen. sacra. sol. sunt. li. 10. Quam no. pro vxorantibus se in illa ætate, imò potius contra ipsos, quam semel vni allegaui in tali proposito; quia excusabatur à bello temporali. ¶In glo. fi. ibi [ne angustetur facultas.] Pro hac ratione facit. C. de naufra. l. quotiens. & de submer. l. 1. li. 11. Cõclude tamen circa hoc. Nam quidam sunt, qui repelluntur ex uilitate personæ, & isti admittuntur in defectum. s. eo. l. serui. & ȷ. eo. l. ob carmen. §. 2. Idem si repellantur vitio suo, vt hæresis. C. de hære. l. quoniam. Quidam sunt, qui excusantur fauore publico, vt magistratus, & isti non excusantur, si alia publica vtilitas suadeat eos admitti, & cõpelli, puta in defectum probationis. l. vt gradatim. §. & si lege. ȷ. de mu. & hono. Quidam sunt, qui excusantur proprio priuilegio, vt senex, & isti non coguntur ad testimonium, scilicet vt cogantur venire coram iudice, sed in defectũ mittetur tabellio ad domum eorum, & ita videtur intelligendus iste tex. secundùm Mar. Syll. & Iac. de Butr. eius Discipulum. Et sic credo verum.

Ex l. Testis idoneus.

SVMMÆ.

1 *Testimonium patris pro filio an valeat.*

2 *Patrinus an possit ferre testimonium pro filiolo.*

3 *Testimonium nutritij an valeat.*

4 *Filius an possit testificari pro patre.*

Spurius

5 *Spurius an admittatur ad testificandum pro patre.*
6 *Frater an admittatur ad testificandum pro fratre.*
7 *Fratris dictum, vbi fratri prodest, & nemini nocet, tenet eius testimonium.*
8 *Coniunctus an admittatur ad testificandum pro coniuncto in causa criminali. & nu. 9.*

L. Testis idoneus.

¶ Pater non testificatur pro filio, nec econtra. h. d. Et hanc l. vide declaratam in l. qui testamento. §. 1. ȷ̃. de testa. Quidam tamen dicunt, quòd pater potest esse testis pro filio, nisi de facto filij queratur; quia tunc nō posset, arg. l. quæsitum. s̃. de in ius vocan. & ȷ̃. de obseq. l. licet. §. 1. Sed quando de filij facto non quæritur, licet filius esset procurator in causa, pater potest esse testis, arg. ȷ̃. de testam. l. ad testium. in princ. Et sic est differentia inter patrem, & filium; quia filius potest esse testis in causa, in qua pater agit procuratorio nomine alterius, siue quæratur de facto patris, siue non: si tamen patri nihil quæritur. Sed pater non pōt esse testis filij, ēt in causa, quā agit procuratorio nomine: si tamen de filij facto quæratur. Et in hoc differt, & ita debet intelligi lec. Ioa. posita in
1 d. l. qui testamento. & in hoc effectu residet Bar. ibi. † Pet. autem indistinctè tenuit, quòd testimonium parentis scilicet pro filio non faciat plenam, nec semiplenam fidem, nisi in casu. s̃. de proba. in l. etiā. Nec ob. l. qui testamento. §. 1. quia ibi in causa hæredis, secundū glo. C. eo. in l. parentes. vbi hoc vide relatum per Cin. Communis tamen opi. est Bar. & Dy. quam. s̃. retuli. ¶ Quid autē in emancipato, an pater possit esse testis pro illo, & videtur, quòd sic, arg. ȷ̃. de fal. l. impuberi. §. 1. ver. sed & si emancipato. & hic, quidam tenuerūt, quos Ci. refert. in d. l. parentes. quia per emancipationem desinit habere ius in eo. Alij verò tenuerunt contrarium per d. l. parentes. & quia post emancipationem nihilominus durat affectio. Item quia maior reuerentia est in patre, quàm in persona domestica, quæ tamen repellitur. C. eo. l. 2. Nec ob. l. impuberi. quia loquitur in scribente testamentum, in quo aliud est, quàm testificari, de quo. ȷ̃. subdam, & hoc Bart. tenuit. ¶ Quid autē in patre per prælationem, vt Abbate, Prelato, &c. an possit testificari pro subdito Capitulo, vel econtra, vide casum extra eo. in c. cū nuncius. & quod ibi: & ibi distinguitur, an bona
2 sint distincta, vel non. ¶ † Item quid in patre spirituali, & in compatre, vel chrismante; quia tenuit eū in confirmatione, idest ī chrismate, vel leuauit eū de sacro fonte. Dic,
a quòd potest testificari; [a] quia non requiritur testificatio prohibita de vno ad alium; ergo &c. cum hoc edictum sit
3 prohibitoriū, vt dixi s̃. eo. in l. 1. ¶ † Item quid in patre nutritio, vt balio, de quo loquitur l. nutritoribus. C. communia de succ. Dic, quòd talis non videtur admitti, donec durat domesticitas, maximè ī graui causa, argu. l. 2. C. eo. quia censetur domesticus, &c. Verius puto, quòd attendatur conditio personæ, & quòd eius testimonium non repellatur, licèt detrahi possit, per no. in simili. s̃. eod. in l. 3. in princi. Hor habetis declaratā primam partem l. Modò oportet voluere mantellum. ¶ No. demum ex secūda par
4 te, † quòd filius non testificatur pro patre, quod quidam limitant verum, si est in potestate: secus si est emancipat⁹. Idem quidam tenuerunt, quos Cin. sequitur in d. l. parentes. sed glo. in d. l. qui testamento. dicit, quòd in testamento patris non potest esse testis indistinctè, in alijs verò negotijs distinguit, an quæratur aliquid patri, vel filio: & tūc non potest, an neutri quæratur, & tunc potest. Et quod ibi dicit [alijs negotijs] intelligit ibi Ia. de Are. non pertinētibus ad patrem; vt quia agit pater procuratorio nomine alterius: quo casu distinguit, vt dixi. Sed si negotium est pertinens ad patrem, filius indistinctè non potest esse testis, siue per istud aliquid patri quæratur, siue non. Restat modò declarare, an econtra hæc l. habeat locum in emancipato, & videtur, quòd non, per l. impuberi. §. 1. ȷ̃. de fal. & quod ibi no. Dy. & ȷ̃. de auct. tu. l. quod dicimus. in fi. vbi dicit, quòd filius potest scribere instrumentum patri. Contrarium cōmuniter tenetur, & hoc firmat gl. C. eo. in l. parentes. Pro hoc; quia emancipatus debet reuerentiam patri. ȷ̃. de obse. libert. & ad contraria responde, quòd loquūtur in notario scribente. Est autem aliud scribere, aliud testificari, vt. ȷ̃. de testa. l. Domitius. Ratio est; quia notario adhibetur fides, vt publicæ personæ ad scribendum de voluntate vtriusque partis, ideò cessat suspicio; nam etiam si vtraque pars vellet, quòd filius testificaretur, valeret eius testimonium. C. eo. l. si quis testibus. Item propter auctoritatem publicam, quam habet ab eo, qui eum tabellionē creauit, eius persona videtur in hoc approbata. l. 1. s̃. de of-
5 fi. Præto. hæc est cōmunis opi. omnium. ¶ Quid † in spurio, videtur admitti; quia non dicitur filius, per not. s̃. de proba. in l. qui testamentum. Contrarium puto verū; quia inter eum, & patrem est naturalis affectio, quod autem naturale est, nulla iuris constitutione potest mutari: vnde dicit tex. quòd natura communis est, l. hos accusare. §. omnibus. ȷ̃. de accusa. ratione ergo affectionis repellitur, facit quod no. Inn. de restitu. in c. nōnulli. & de excep. in c. cū ve
6 nerabilis. ¶ Quid de fratre, † an pro fratre testis esse possit, vide glo. C. eo. in l. parentes. quæ dicit, quòd sic in ciuili, dūmodo nō sit in eiusdem potestate, de qua quæst. latiùs per Guil. in Spec. de teste. §. 1. ver. sed nunquid frater. & tangitur. ȷ̃. l. proxima. ¶ Sed vnum no. quòd vbi dictum fratris
7 † fratri prodest, & nemini nocet, vt cum purgat fratrē de hæresi: tunc tenet eius testimonium, tex. est no. de præsum. in c. literas. per quod potest inferri, ꝙ frater de crimine inculpatus, potest ducere fratrem contra fiscum ad probandum, quòd fecit ad sui defensionem; quia per hoc dicitur nocere fisco, qui tractat de lucro pœnali, & odioso, & cum alterius iactura, arg. eius, qđ no. ȷ̃. de fur. in l. si is, cui. §. 1. Huic tamen adde, & aliud singulare, quòd Innoc. potest probari per domesticos, & cubicularios. Ita Specu. in tit. de inquisitione. §. 1. ver. sed nunquid eas. quod no. quia re-
8 plebit vobis bursam. ¶ Iuxta prædicta † quæro, quid in criminali causa, respon. quòd cōiunctus pro cōiuncto indistinctè nō admittitur intra gradum, de quo in l. lex Cor. in princ. ȷ̃. de iniur. & hoc voluit tangere glo. in d. l. parentes. facit. s̃. de iurisd. om. iud. l. qui iurisdictioni. Ratio est; quia per iniuriam factam coniuncto, videtur & mihi aliqua facta iniuria: vnde tanquam in propria causa sum suspectus, d. l. lex Cornel. & ibi no. Pro hoc facit, quod di-
9 xi post Ia. Butri. s̃. eo. in l. lege Iulia. in fin. ¶ † Not. tñ, ꝙ coniunctus inter duos æqualiter cōiunctos, vt puta vnus frater inter duos fratres, admittitur etiam in criminali; quia propter paritatis consanguinitatem cessat suspicio. l. non solū. §. 1. ȷ̃. de ritu. nup. & ȷ̃. de quæst. l. extraneo. §. 1. facit. C. de quæst. l. quod placet. vbi seruus interrogatur inter duos dominos. Et hæc est etiam bona conclusio. Quæ omnia notate circa istam paruam legem.

ADDITIO.

a ¶ Potest testificari. Adde idem tenere Alex. in cons. 123. inci. Viso themate. in 4. vol. vbi dicit, ꝙ licèt pater naturalis non possit esse testis pro filio: tamen ille, qui leuauit de sacro fonte, est testis idoneus, Bar. in l. parentes. C. de test. vbi idem tenet Saly.

Ex l. Nullus.

SVMMAE.

1 *Exceptio contra testem debet esse certa.*
2 *Cedens iura sua alteri, vt testificetur, an possit testificari.*
3 *Creditor an possit esse testis in causa debitoris sui.*
4 *Fideiussor an possit esse testis pro eo, pro quo fideiussit.*
5 *Socius an admittatur in testem in causa socij.*

L. Nullus. ¶Nota etiam istam. l. quæ est valde vtilis. In re propria non potest quis testificari. ad hoc allegatur. quod videtur intelligendum, siue sit ratione proprietatis, siue vtilitatis. l. cum miles. §. ex qui. cau. ma. ¶Nota tex. qui vtitur verbo, intelligitur. sed. l. omnibus. C. eo. quæ videtur cum ista concor. dicit [facultatem iura submouerunt.] Et sic patet, quòd non debet examinari; ergo exceptio, ad te pertinere commodum, vel incommodum ex ea, impedit examinationē p illū tex. licèt Io. An. extra eo. in c. ex parte. aliter dicat, vbi tenet contrarium, & ita puto in omni alia exceptione contra personam, patet. §. eo. in l. Iulia. ibi [ne testimoniū dicant] & sic resistit principio, & C. eod. l. iusiurandi. ibi [non audiat.] & C. eo. Auth. si dicatur. vbi hæc aliqui habent ibi per Bar. ¶In glo. illa. ibi [secus si secūdariò] pro hac doctrina arguitur alibi, quòd si vnus ex conreis petat priùs conueniri illum, ad quem peruenit pecunia, quòd petere potest, vbi est, casus. §. cōmo. ī l. vnde quærit. & ibi no. quòd ad probandum, quòd ad illum tantùm ex eis peruenerit pecunia, poterit alium conreum producere in testē; quia nō prīcipaliter in re sua tenet, vt hic dicitur in gl. ista. arg. ÿ. de reb. dub. l. si quis ita. & C. de testa. l. dictātib⁹. vbi post Dy. hic, firmat Ci. quod no. quia practicabile multū, & vtile. ¶In ead. ibi [quod legatarius potest esse testis in testamento.] In hoc articulo dicūt quidam, quòd hoc est verum, quando sententia lata contra hæredem: non perimit legatum: secus si perimeret; quia tunc apparet, quòd vtilitas pertinet ad testes; ideò repellentur. ¶Posset tamen hæc glo. simpliciter sustineri attento, quòd illa vtilitas non venit ex isto processu, nec habet necessariam consequentiam; nam non sequitur, si valet hæredis institutio, ergo & legatum, arg. ÿ. de dote præle. l. Theopompus. & ita videtur declarare glo in l. omnibus. C. eo. ex qua sumpsit istam saluationem. Ex qua colligo, 1 † quòd exceptio contra testem debet esse certa, nō pariter se habere ad esse, & non esse. ¶Sed aduerte, quòd Bar. alibi dixit, quòd licèt hoc non sequatur, valet hæredis institutio; ergo & legatum: tamen bene sequitur: si non valet testamentum; ergo nec legatum in eo relictum, ergo legatarij interest saltem secundariò. Præterea legatarij possunt appellare. l. à sententia. & l. perlusorio. ÿ. de appella. & l. si suspecta. §. de inoffi. test. & ideò admittitur ille, cuius secūdariò interest; quia ibi reperitur magnus numerus testium, qui ibi requiruntur, & ideò si esset testimonium, quod probaretur per duos testes tantùm, vt in casu. l. hac consultissima. §. ex imperfecto. C. de testam. non putat isto casu, quòd legatarij admitterentur, aliàs de facili posset excogitari magna fraus. Hor tene menti istam limitationem: quia pulchra, & habet auctorem. ¶ In ea. glo. ibi [nisi tunc quando nō teneretur de euictione] quidam tenuerunt contrarium ex eo; quia secundùm hoc posset excogitari fraus scilicet, ꝙ venditor semper vendat rem cum pacto, quòd de euictione non teneatur, vt sic possit esse testis in causa eius, qui nullo modo habet ab eo causam, & hoc tenuit Mar. Sill. & B utrig. ita refert. C. eod. in l. nemo in omnibus. quasi quòd siue de euictione teneatur, siue non, repellatur; quia testificatur de eo, quod tangit ius, vel factum suum; nam & proxeneta repellitur ratione affectionis. Auth. de testi. in §. ante penul. Ita volunt Cin. & Docto. in d. l. omnibus. & Guil. in l. hæredi. in princ. §. de pact. ¶Ex 2 his infertur ad quæstionem quotidianam. † si habens vnū testem tantùm, cessit iura ex causa donationis hoc acto, quòd de euictione non teneatur: & sic ipse cedens sit alius testis, an possit testificari: quod videtur, ex quo de euictione non tenetur, per hanc gl. Et hoc tenuit Odof. quòd admittat, nisi tāquam legalior persona citetur, quòd veniat ad respondendum; nam tunc fit pars idest principalis, & repellitur. §. de procur. l. si actor. Communis tamen opi. est, quòd nullo modo testificari possit per rationem prædictam scilicet affectionis, pro hoc etiā facit. §. ne vis fiat ei. l. 1. & hoc sequitur Cin. in d. l. omnibus. & Guil. in l. hæredes. §. nos autem. §. de pact. de quo pleniùs vide in Spe. de procur. §. sequitur. in fi. ¶Et eadem ratione dicunt Doctor. quòd donator non possit esse testis donatarij in cau-
3 sa rei donatæ. † Adde, quid in creditore, an possit esse testis in causa debitoris sui, & videtur, quòd non; quia creditoris interest habere debitorem locupletē, ergo, &c. ¶Cōtrarium tenuit But. argum. §. de proc. l. non solùm. §. quæritur. ibi [nec illis verbis, ad quem ea res pertinet, creditores contineri] &c. Sed pro prima parte facit. l. ab exequutore. §. 1. ī fi. ÿ. de appel. cōiuncta gl. in l. 2. §. sed si alius. ÿ.
4 quando appel. fit. ¶† Adde etiam, quid in fideiussore, vtrū possit esse testis in causa eius, pro quo fideiussit. Bar. dubitauit in d. l. omnibus. per l. à sentētia ÿ. de appell. Dy. tetigit. ÿ. de lega. 1. ī l. si cui legetur. §. fi. in Specu. in titu. de teste. §. 1. ver. sed nunquid fideiussor. Et terminauit, aut principalis est soluendo, aut non, per l. itaque. ÿ. de fur. Primo casu cessat suspicio, secundo non. ¶Quid autē in procuratore, vel aduocato, dic, vt. ÿ. dicam in l. fin. ¶In ead. glo. in fi. meliùs quò ad hoc dic, vt ibi no. scilicet, quòd aliud in causa facti, aliud in causa euictionis. Et ratio est ibi; quia cum quilibet habeat causam à venditore, parem videtur habere affectionem ad vtrunque. Nam quod vni litigantium aufertur, alteri applicatur. & ideo tollitur suspicio, arg. ÿ. de titu nup. l. penul. §. 1. quæ ratio cessat in causa euictionis, secundùm Tho. de For. hic, & Pet. in d. l. om-
5 nibus. ¶Vltimò restat dubium, † an socius in causa socij admittatur, de quo tetigit glo. & Cin. C. eod. in l. quoniā. Circa quod dic, quòd si sunt socij ex cōuentione, ita quòd omne lucrum, & damnum sit commune, non potest vnus testificari pro alio. Sed si sunt socij re ipsa, scilicet quando occurrit communio in re, dixit Iac. de Are. si est vtriusque eadem causa defensionis, non potest testificari, aliàs secus, arg. ÿ. de appe. l. si quis separatim. Vel potes clariùs concludere scilicet, quòd si est quæstio de iure indiuisibili, vt seruitute: non potest tunc vnus pro alio testificari; quia tāgit vtrumque fortè prædium. §. de nego. gest. l. qui aliena, in fi. Si de diuisibili, & cōtenditur de sola parte consortis; tunc si contenditur mecum; vt quia duo prouocant me ad diuisionem, quorum quilibet dicit partem ad se pertinere, non possum testificari; qa reus sum: sed si inter ipsos dominos est contentio, ita quòd non sim pars iudicij, nec interest mea: tunc possum; cessant enim omnes rationes prohibentes, ex quo nullum commodum ex hoc reporto. Hor ista etiam sufficiant vobis in hac. l. Et ea notate; quia sunt quotidiana, & vtilia.

Ex l. Ad fidem rei.

SVMMAE.

1 *Non est regulariter necessarium, quòd testis ad actum adhibitus, sit rogatus.*

L. Ad fidem rei. ¶Non est regulariter necessarium, quòd
1 testis † ad actum adhibitus, sit rogatus.h.d. ¶In glo. vnica ibi [in testamento] &c. Vtrùm autem in eo descripti, præsumantur rogati, dic, vt no.C.de testa. in l.hac consultissima.§.pen.& per Bar. de verb.oblig. in l.sciendum.Itē an idem in codicillis requiratur.s.quòd sint rogati, dic, vt in l.fi.in fi.C.de codicil. ¶In ea.ibi [sed hoc non bene ibi aperit] imò nullo modo; vnde iste casus communiter nō tenetur, nec placuit Pe.vt refert Cin.in d. Auth.rogati.hic in fin. alleg. ¶In ead.ibi [alij tamen dicunt per dictam Authen.] &c.& malè secundùm omnes.

Ex l. Vbi numerus.

SVMMAE.

1 *Pluralis loquutio verificatur ex duobus.*

1 L. Vbi numerus. ¶Pluralis† loquutio verificatur ex duobus.h.d. ¶In text. ibi [duorum numero] & illum numerum ad sui verificationem necessariò requiritur, l. fina. ad Trebel.

Ex l. quęsitum.

SVMMAE.

1 *Extensio fit de casu ad casum legis, causa absurditatis euitādę.*
2 *Infames repelluntur à testimonio officio iudicis.*
3 *Iudex potest supplere ex officio, etiam parte non opponente, vbicunque ius publicum læditur.*

L. quęsitum. ¶Id, quod omittitur à lege, suppletur à iudice. ad hoc allegatur. ¶In tex.ibi [sed neq;.] Hic primò allegat, quòd possint. ¶Ibi [veruntamen.] Hic ponitur solutio quæstionis cum responsione ad rationem.s̄.alleg.in oppo
1 situm. ¶No.ergo † quòd causa euitandæ absurditatis, debet fieri extensio legis ad casum in ea non expressum, habentem similem rationem. Et ad hoc alleg. multotiens
2 Bart.hanc l.ad materiam statuti. ¶Secundò no.† quòd ne ius publicū lædatur, infames ex officio iudicis à testimonio repelluntur, & sic iudex supplet: sic.s̄.de postu.l. quos prohibet.& ibi no.per gl.&.j̄.de magi.conue.l.1.§.si Prę
3 ses.il 2.& ibi etiam alia glo. Et ex hoc sume doctrinā, † quòd iudex supplere potest ex officio, etiam parte non opponēte, vbicunque ius publicum lędatur: de quo no.ī l.1.C.vt quæ desunt aduo.par. Et idem dic, vbicunque potest procedi lite non contestata; nam & tunc iudex supplet de facto. Ita no.Innoc. de accu. in c. veniens.& Bart.tangit in l.4.§.hoc autem.j̄.de dam.infec. Aliquid etiā in l.accusatore.§.ad crimen.j̄.de publi. iudi. facit etiam quod not. per glo.in l.ampliorem.C.de appella.quæ dicit, quòd est speciale: quod tamen non est verum; quia communiter reprehenditur: aliàs autem vbi hæc non concurrant, nec offendatur ius publicum, sed priuatum, pars debet excipere.C.eod.l.si quis testibus.& Auth.si dicatur. ¶Demum circa hanc l.dubitatur, quid faciat statutum, quòd testes recipiantur sub aliquo crimine, vt adulterio &c.infamia non obstante, an infames admittantur ad probandū adminiculum, puta in casu proposito ad probandum matrimonium, sine quo non est adulterium, dic quòd non; quia licèt requiratur, quòd violentatum fuerit matrimonium: tamen in matrimonio non consistit crimen, sed in ipsa cōmixtione: vnde ipse actus commixtionis tantùm probabitur per infames, sed non matrimonium, vel alia adminicula. Ita dicit no.Bar. in l. in quæstionibus.j̄. ad leg.Iul. ma.& alleg.ad hoc extra de simo.c.per tuas.quod est no. ¶In tex.ibi [omissum].i.specialiter nō declaratum. ¶In glo.fin.in fi.ibi [l.nullum.] & ibi vide casum singularem, coniuncta prima glo. quo clericus delinquendo in iudicio, se astringit foro iudicis layci.quod est not. An tamen sit verum, dic, vt ibi.

Ex l. Scio quidem.

SVMMAE.

1 *Damnatus de adulterio, siue sit laycus, siue clericus, non potest esse testis in aliqua causa.*

L. Scio quidem ¶Damnatus de publico crimine, est inhabilis ad testimonium ferendum.h. d. cum princ.l. seq.
1 ¶No. † ergo damnatum de adulterio, siue sit laycus, siue clericus, non posse esse testem in aliqua causa: secus autē si esset adulter, vel homicida nondum condemnatus; nam secundùm leg.nullum crimen repellit testem, non lata sententia, nisi periurium, vt not.s̄.de infa.in l.Lutius.& est casus extra eod. ī c. testimoniū.quod intellige, quando opponitur crimen tantùm. Secus autem si opponatur crimē cum infamia facti: quo casu dic, vt no.s̄. de senat.in l.Cassius.& C.de sum.tri.& fide catho.ī l.1.& scripsi in l. 3. in prin.s̄.eod.quia tamen homicida, vel aliud graue delictū committens, per hoc efficitur vilis persona.C. vbi senat. vel claris.l.1. fortè in graui facto non debebunt recipi sine tormentis, per not.in l.lege Iulia.& l.serui.s̄.eo.vbi viles personæ torquentur &c. ¶In gl.cum adhuc nō sit &c. in fi.ibi [l.quamuis] sed tunc non repelletur; quia dānata: sed quia mulier, vt.j̄.de test.l.qui testamenta & not.j̄. eod.l. ex eo.

Ex l. Repetundarum.

SVMMAE.

1 *Magis potens trahit ad se minùs potens.*
2 *Collegiū à clericis, et laycis constitutū, à quibus denominetur.*

L. Repetundarum. ¶Participās de vtroq; sexu, iudicatur secundùm illū, in quo magis participat.h. d. ¶Vel sic, & subtilius. Oppositum ex oppositis iudicatē in eo, quod plus pōt.h.d.concor.l. Hermaphroditū.s̄.de sta.ho. ¶Ibi [ostendit] intellige sm̄ l.ex eo.j̄.eod.quæ hic
1 ponit exēplū, vt vides. Sic ergo no.† quòd magis potēs trahit ad se minus potens, & sic facit ad quæstionem de ciuitate vnita ciuitati, vel de castro vnito ciuitati.s. quòd magis potens

tens trahit ad se minus potens, & facit illud regulare secundùm se. De quo per Guil. & Bart. in l. si conuenerit. la 2. s. de pigno. actio. §. 1. tangitur etiam per Bar. C. de metropo. Berito. l. 1. lib. 10. facit glo. no. extra de sede vacan. in c. 1. quæ clariùs facit in materia, & vide ipsam. ¶Item
2 not. ex hac l. argumen. † quòd si idem collegium sit ex clericis, & laycis, quòd dicatur collegium clericorum, vel laycorum, secundùm quòd plures ibi inueniantur; quia à maioritate numeri iudicatur res. Item etiam facit, an statutum disponens, quòd fœmina non succedat extãtibus masculis. Quid de Hermaphrodito? satis declaratur hic, vel collige ex isto §. & ex l. quæritur Hermaproditum. s. de sta. homi.

Ex l. Qui falsa.

SVMMAE.

1 *Falsitas vel variatio in teste, repellit eius dictum.*
2 *Testis reuelans dictum suum secretum ante publicationem, debet puniri.*
3 *Testis an puniatur de falso, si eius dictum falsum non valet.*

L. Qui falsa. ¶Testis falsarius, vel vacillans, vel secreta reuelans, est per iudicem puniendus. Hoc dicit. Hor notetis illa
1 tria. ¶Not. ergo, † quòd falsitas, vel variatio in teste repellit eius dictum: & facit eum puniri, quod intellige, quando ista falsitas, vel varietas contingit super circunstantijs, quæ tangunt negotium principale, in alijs autem secus. Ita dicit not. Guil. in Spec. de teste. §. 1. ver. Item, quod aliud. & hoc dictum didici à Ioan. And. in nouel. Item non debet intelligi ista l. de varietate testimonij inter vnum testem, & alium; quia illa reducitur ad concordiam, vel statur dignioribus. j. eod. l. ob carmen. §. fin. Sed debet intelligi, quòd testimonia vnius, & eiusdem testis erant inter se diuersa, & varia: quo casu loquitur ista l. & l. eos. j. de fal. ¶Demum not. quòd testis, qui falsum admiscet, repellitur in totum. Ratio est; quia dictum testis fundatur super indiuiduis, scilicet super iuramento, & ex quo eliditur iuramentum, nullo modo valet di-
2 ctum. ¶Item not. † quòd testis reuelans dictum suum secretum ante publicationem, debet puniri, facit. j. de pœn. l. si quis aliquid. §. instrumenta. Et per hunc text. fit præceptum testibus, ne ante publicationem reuelent dictum suum. Vtrùm autem possint dictum suum corrigere, qualiter, & quando, vide quod not. Innocen. extra de testi. cogen. in c. præterea. ante fin. & quod not. gloss. in Authen. de testi. §. quia verò. in gloss. magna, vbi hæc quæstio. Et Bart. tangit. in dicta. l. eos. de fal. sed non ita plenè. ¶In gloss. 1. in fin. Quando testis dicatur variare, titubare, & vacillare. tangitur etiam per Bart. in d. l. eos. & per Innocen. clariùs in dicto. c. præterea. quod declaraui. s. eod. in l. 2. vbi omnino vide. ¶In gloss. 3. ibi. [l. eos qui.] Et aduerte, quòd per illam l. in 2. responso. consuluit ibi Bart. quòd coram testibus extra iudicium interrogetur testis, quid sit de illo negotio, vt sic si aliud postea dixerit in iudicio, puniatur de falso. pro cuius dicto videtur facere gloss. ordi. extra de præsumptio. in c. literas. licèt ad illam posset responderi, quòd ibi est speciale in causa matrimoniali. Ita loquatur illa glo. Sed contrarium audiui aliàs fuisse consultum per glo. extra eo. in c. cũ causam, quæ inter. & per tex. in c. 1. de contentio. inter dominũ, & vasallum. de inuesti. feu. & in c. 1. si de inuesti. inter dominum, & vasa. lis oria. quæ tamen iura non videntur multum facere. Sed melius facit tex. in c. 1. quid si de inuesti. & ibi Bal. inducit illum tex. ad hoc, quem no. Pro hoc etiam induco. C. eod. l. solam. coniuncta glo. vbi dicitur, quòd attestatio testis facta coram vicinis, nil releuat; quia extra iudicium, & extra formam iudicialem. Hor hæc allegatio plus placuit assidenti, quàm præcedens. ¶Vltimò extra gloss. adde,
3 † quid si falsum dictum testis non valet, an niholominus puniatur de falso, de quo vide per Bart. tactum in l. si quis legatum. j. de fal. vbi etiam not. Quid de notario, qui fecit instrumentum falsum, quod tamen apparet esse nullum, an puniatur de falso.

Ex l. Pater, & filius.

SVMMAE.

1 *Inuicem coniuncti, non prohibentur pro extraneo esse testes.*

L. Pater, & filius. ¶Inuicem coniuncti, non prohibentur pro extraneo esse testes. h. d. ¶Potuit autem esse dubitatio huius l. quia pater, & filius censentur vna persona, l. fi. C. de impube. & alijs substi. & not. C. qui ætate. l. 2. lib. 10. vnde videbatur, quòd dictum amborum esset dictum vnius tantùm. Contrarium tamen deciditur vt hic. ¶Qualiter autem hic nominati possint ad inuicem pro se testificari, & quãdo, vide quod dixi. s. eo. in l. testis idoneus.

Ex l. Ex eo.

SVMMAE.

1 *Prohibitum in vno casu specialiter, à contrario sensu regulariter permitti videtur.*
2 *Mulier in casu l. ex eo. de test. admittitur ad testimonium ferè. idem in causa criminali.*

L. Ex eo. ¶Argumentum à contrario sensu est de iure validũ, ad hoc allegãt cõcor. l. 1. §. huius rei. s. de offi. eius, cui man. est iuris. & l. conuenticulam. C. de epis. & cler. ¶Vel sic. Id, quod specia
1 liter in vno casu † prohibetur, à contrario sensu a regulari-
2 ter permitti videtur. h. d. ¶Nota casum hic, † quòd in cau-
2 sa criminali mulier ad testimonium admittitur. Et sic videtur casus contra not. extra eod. in c. super eo. & c. cum ex literis. Et ibi not. quòd in causa criminali criminaliter mota, mulier non possit testificari: secus si ciuiliter agatur de crimine. Sed responde, quòd illa iura procedunt secundùm dispositionem canonicam: secus ergo, secundùm dispositionem iuris ciuilis, secundùm quam admittitur vt hic. Ita dicit glo. no. extra de verb. sig. i c forus. §. fi. quæ sic dicit. Aliud de iure canonico, aliud de iure ciuili. Et hoc scire est vtile, vt sciatur, quid seruãdum in terris Ecclesiæ, & Imperij. Nam in terris Ecclesiæ seruabuntur iura canonica. In terris Imperij iura ciuilia, secundùm quod no. Inno. extra de ope. no. nunc. in c. 1.

ADDITIO.

a Contrario sensu. Adde tamen, qnod sumi non debet ex verbis narratiuis argumentum à contrario sensu, Alexand. in cons.

cons.205.incip.Magnifice Pretor.in 3.volum. Nec etiam sumi debet, quando resultauerit absonus intellectus. idē Alex.in cons.355.incip.Ponderatis his.in 2. volu.178.& in cons. 185.incip.in Christi Saluatoris.in 2.vol. Et habet locum in statuto, quādo statutum aliàs esset superfluum, vide Pau.de Cast.in cons.98.in secunda parte consiliorū. vers.Constat.n.argumentum sumptum. vide etiam Alex. in cons.159.incip.Visis,& oportunè.in 2.vol.quasi per totum consil.fol.18.

Ex l. Inuiti.

SVMMAE.

1 *Publicanus, vel ex iusta causa absens, vel aliter impeditus, non possunt cogi testimonium ferre.*

1 L.Inuiti. ¶Publicanus,†vel ex iusta causa absens, vel aliter impeditus, non compellitur testimonium dicere: sic nec pupillo denunciari potest, vt dicat.h. d. Et intellige hanc l.de absente ex necessaria causa;aliàs enim compelleretur inuitus venire ad testificandum,l.si quando.C.eod. & sic non haberet locū ista l.Ratio autem huius l.in publicano, & aliter impedito non fuit propter eorum fauorem: sed fuit ipsa necessitas,ne desistere cogantur ab officio suo; quia istud declarat modò vobis litera. ¶In glo.fin.ibi.[item hoc videtur fallere]scilicet quod dictum est de pupillo in causa ciuili. ¶In ead. ibi[sed facit aliquod indicium] not. ipsam,cui habes similem.C.ad Syll.ī l. fi.in prima gl. Adde tamen, an tales (de quibus hic,qui examinari non debent)examinati saltem faciant indicium:quod no.ꝭ.de queſt.in l.maritus.& latiùs dixi.s.eod.in l.3.§.lege Iulia.vbi etiam declaraui,nunquid pubes factus possit testificari de his,quæ vidit in pupillari ætate.vide ergo omnino ibi notata.

Ex l. In testimonium.

SVMMAE.

1 *Accusatus de crimine publico,an admittatur ad testificandū*
2 *Testis, qui non debuit examinari propter ætatem,si examinatur,an faciat indicium.*
3 *Testis vnus an faciat indicium in criminalibus.*
4 *Testis vnus omni exceptione maior, an faciat semiplenam probationem in criminalibus.*

L.In testimonium. ¶In causa criminali non te-
1 stificatur † accusatus de crimine publico,vel minor viginti annis.h.d.secus in ciuili,vt no.per gloss.extra.eod.in c. fin. Et eadem fit ibi distinctio in causa appellationis; ibi ergo omnino vide.¶In glo.fi.ibi [hoc in criminali] ad-
2 uerte tamen, † quòd licèt non admittatur ad probandū: tamen ad aliquam instructionem iudicis admittitur, etiā in criminali, secundùm Butr. non vt faciat indicium ad torturam,vt quidam dicunt; quia vix perfectus testis hoc faceret.ꝭ.de quæst.l. maritus. ergo multò minus ille,qui est vnus,idest nudus propter defectum ætatis,nisi habeat alia secum(puta famā)quæ adiuuent,& sim.Et dixit Guido de Suza. quòd licèt tunc maiorem 20. annis ad petitionem partis iudex non teneatur recipere: tamen debet recipere pro veritate eruenda. Et ideò sit cautus iudex, qui vult eum recipere,ut dicat se recipere ex officio. Sed contra prædicta uidetur facere; quia si pupillus facit indicium,ut no.s.l. prox.ergo iste, cum in istum saltem cadat periurium, quod non cadit in pupillum.s.de iur.iuran.l. qui iurasse. Sed responde,quòd glo.s.in l.prox.debet intelligi in causa ciuili,non in criminali,aliàs non respondebitis usque cras ad hoc contrarium. † ¶Vel posset dici, quòd ille, qui propter ætatem non debuit examinari,examinatus tamen faciat indiciū non plenum: sed quale quale,l.1.§.impuberes.ꝭ.ad Syll.& not.glo.in l.fi.C.ad Syll. Ita videtur sentire Bart.in d. l. maritus. Circa quod vide
3 quod dixi in l.3.§.lege Iulia.s.eod.vbi dixi clariùs. † An testis tamen vnus in criminali regulariter faciat sufficiēs iudicium, vel quot requirantur, tangitur aliquid in d. l. maritus. Sed vide plenè per Bart. in l. fin. ꝭ. de quæst.
4 ¶†Adde,nunquid in criminalibus vnus testis omni exceptione maior, faciat semiplenam probationem,& Cin. tenuit,quòd non.C.ad leg.Iul.maie.in l.3.Sed Butr.tenuit contra, vbi deponit de visu maleficij.& hoc; quia duo probarent plenè. Secus autem si de auditu; quia tunc solùm facit indicium, non semiplenam probationem;quia duo, vel quatuor non facerent plenam. Ita dicit plenè C. de custo.reo.ī l.si quis in ea.Et idem videtur sentire Bar.in l. fin.C.fam.erc. Hoc teneatis menti articulum istum; quia notandum,credatis mihi; quia lucrabimini.

Ex l. Ob carmen.

SVMMAE.

1 *Infamia alicuius nō probatur per testes sine redditione causæ.*
2 *Articulus de infamia non probatur per testem dicentem vera esse contenta in capitulo,nisi assignet causam.*

L.Ob carmen. ¶Damnatus de famoso crimine, non potest testificari.h.d.¶In gloss.vna.in fin. dic. Aduerte tamen; quia simpliciter infamis potest testari, vt probatur illo eod.tit.de testa.ī l.eius,qui.§.in insulam.coniuncta.l. cognitionū.§.minuitur.ꝭ.de var.& ext. ord. cogn. facit.l.1. C.de secun. nupt. ¶Ab extra nota,quod dicit Innocen.
1 quòd infamia alicuius non probatur per testes sine redditione causæ,quam reddere debent,etiam si non interrogentur. Et hoc siue agatur de infamia, quantùm ad inquirendum, siue quantùm ad repellendum à dignitate,
2 vel officio. ¶Et ex hoc collige, † quòd articulus de infamia non probabitur per testem, dicentem vera esse contenta in capitulo, nisi reddat causam, etiam si non interrogetur. Ita not. Innoc.extra de accu.in c. cum oporteat.quod singulariter not.

Ex §. Illud quoque.

SVMMAE.

1 *Magistratus,si res exigat,potest esse testis, in quo videas distinctionem latè traditam ab Auctore supr. glos.*
2 *Iudicibus aliquibus si cōmittatur causa, quorum aliqui sciant veritatem, potest pars petere,vt loco ipsorum alij subrogentur,vt possint postea testificari.*

1 §.Illud quoq; ¶Et priuatus,&†magistratus pōt esse testis.h.d.¶ 2 glo.

XX 2

2 glo.ibi [nõ admittatur,si iudicaturus est.]† Nota tamen,
ꝙ si cõmittatur causa aliquibus iudicibus,quorum aliqui
sciant veritatem, potest pars petere, quòd loco ipsorum
alij subrogentur,vt possit postea testificari, vt extra eod.
c.dilecto.vbi vide plenè per Innoc. & Canonistas. hoc est
consilium verum, & bonum. ¶In ead.gloss. fin. Circa
hoc conclude, quòd aut magistratus non est, nec fuit iudex
causæ, vt si litigo coram Potestate, produco Capitaneum
in testem,vel econtra:tunc potest esse testis, vt hic;
quia in hoc non fungitur duplici officio, imò admittitur,
vt priuatus. Aut magistratus est iudex in hac causa:tunc
clarum, quòd in ea non potest esse testis; quia in iurisdictione
contentiosa quis non potest fungi duplici officio.l.
fin.C. de offi.asses. vbi casus. Ant fuit iudex causæ, sed
non est; quia alius ei successit: & tunc si successit per appellationem,
habetur suspectus in illa causa, cum quæratur
de iniquitate suæ sententiæ: & ideò sicut de appellatione
ab eo interposita non potest cognoscere, ita nec
esse testis, arg. de appellat. l. eos. Sed si ei successit per
subrogationem; vt quia finitum erat eius officium, vel
pone exemplum in causa restitutionis in integrum: tunc
potest esse testis, cum de eius iniquitate non quæratur. &
ita dicit Butrig. quòd posset intelligi hæc l. Tamen circa
hunc articulum vide quod latiùs dixi.s. de probatio.in l.
quotiens.in fin.

Ex §.Si ea rei.

SVMMAE.

1 *Infamia facti detrahit infamato, vt ad testimonium non admittatur, nisi in subsidium.*

§. Si ea rei. ¶Vbi infamis infamia facti ad
testimoniũ admittitur, eius di-
1 cto sine tormentis non creditur.hoc dicit.† Sic ergo infamia
facti detrahit infamato, vt ad testimonium nõ admittatur,
nisi in subsidium, & sic cum tormentis. & sic videtur
hic casus cõtra gloss. in l.Cassio.s.de sena. Sed tu hoc
declara,vt dixi.s.eo.in l.3.in prin. de dignitate autem nõ
est dubium, quod indistinctè repellitur,l. quotiens. C. de
digni.lib. 12.

Ex §. Si testes.

SVMMAE.

1 *Dignitas magis consideratur, quàm numerus.*
2 *Testis an, & quando debeat deponere de tempore, & nu.9.*
3 *Testes non videntur reijci, vt singulares, licèt deponant de diuersis temporibus.*
4 *Testes plures deponentes super adulterio, quòd successiuè viderunt, & non simul, an probent. & num.5.*
6 *Testis potest reddere rationem de quolibet sensu per rationem visus.*
7 *Testis si dicat aliquid factum, se præsente, intelligitur & intelligente. & num.10.*
8 *Testis dicens [scio;quia certus sum] non probat.*

§. Si testes. ¶In probatione testium præfertur
illa, quæ magis conuenit negotio,
de quo agitur, nec attenditur multitudo testium:
sed sinceritas, & fides illorum.hoc dicit. Iste.§.est multùm
regularis in hac materia testium. ¶Not.hic dum
1 dicit [non est ad multitudinem] † quia magis consideratur
dignitas, quàm numerus: vnde dixit Hieronymus
super Zachariam.Dictorum fidem ad eos, à quibus
dicta sunt, referamus, idest vadat secundùm fidem. Ita
Ioan.Andr.extra eod. in c. in nostra. Nec obstat prædictis.supr.de
pac.l.maiorem.vbi prius consideratur numerus;
quia ibi tractatur de proprio incommodo; ideò
&cæt.hic autem de fide testis, & præiudicio alieno. Ex
hoc collige argum. quòd si Potestas habet plures iudices,non
debet stari dicto maioris partis:sed eius,qui magis
nouit vera, & meliùs.Ita arguit Butrig.in d.l. maiorẽ.
Item nec ob.prædictis,quòd imò numerus pręferatur dignitati.s.eod.l.
3.§.eiusdem.ibi [aliàs numerus] &c. vbi
ex ordine scripturæ videtur numerus dignitati præferri;
quia responde, quòd ordo illius scripturæ non debet attendi;quia
esset contra iuris dispositiones,vt patet hic, &
in l.necesse.ff.de solu.& l.cũ pater.§.fidei tuæ.ff.de leg.2.
Quod tamen dixi dignitatem in testibus præferri,intellige,nisi
numerus nimium excederet.Ita no.glo.extra eod.
c.in nostra.in vltima gloss. & ibi not. quando dicatur nimiùm
excedere, scilicet quòd hoc est arbitrarium. ¶In
glo.intellige quando.ibi [vel dic;] vel dic clariùs, vt dixi
supra super text. ¶In ead. glo.in fin.de quo dic,vt per gl.
extra eod.in c.in nostra.& plenè per Cin.C.de fide instrumen.l.in
exercendis.& pleniùs scripsi.s. de probatio.in l.
cum de ætate.dic ergo, vt ibi. ¶In gloss.magna in princ.
dicit hic.Bar.quòd hęc gl.fuit additio,vt putat.¶In ead.
ibi [in Daniele,& Susanna] de quo vide Daniel.13.¶In
ead.glo.ibi [quando de certo tempore est quæstio] facit
ad id,quod not.per Ci.& Iaco.de Are.C.eod. in l.testiũ.
2 vbi declarat † an, & quando testis debeat deponere de
tempore, & ân de alijs circunstantijs,puta, an tẽpus erat
serenum,vel nebulosum.& circa hoc aliquid tetigi.s.eod.
in l.3.§.1. ¶In eadem gloss. ibi [eorum tenet testimonium]
& eis statur, nisi sint singulares in dicto suo, puta;
quia habeo vnum testem pro quolibet anno; nam si sint
duo quolibet anno: tunc probo. Ita dixit Mar. de Syll.
¶In eadem ibi [quod omnes testes dicunt.] Not. ista
verba, quæ faciunt ad not.per Cin.in l.2.in 2.q. principali.C.
quæ sit lon.consuet.¶In eadem gloss.ad fin. Not. ex
3 ipsa, † quòd testes non videntur reijci, vt singulares,
licèt diuersis temporibus deponant,quando id,super quo
deponunt,est reiterabile:& ad hoc allegatur pro singulari
gloss. 3.q.9.in capit. nihilominus. & hoc directò voluit;
& ideò adde istam. circa quod omnino vide Innoc.
in c.qualiter & qñ.de accu.il 2.post prin. ¶Et ex his de-
4 ciditur, † quòd plures testes super adulterio deponentes,
quòd successiuè viderunt, & non simul,probabunt adulterium.&
hoc videtur de mente Butrig. & Iacob. de Are.
quia videntur de eodem actu continuato deponere, & nõ
de diuersis; quia simul impossibile fuit eis videre, argu.
sup. de pigno.l.si fundus.§. si duo.& sup. de statu. homi.
l.Arethusa.& hoc sequitur Cin.C.eod.in l. testium.in 5.
5 q.in fin. vbi dicit, † quòd tales testes non possunt appellari
singulares; quia omnes ad idem factum deponunt,
& sola diuersitas facti, non tempus facit eos singulares.
Sic & si velim probare quem sacerdotem, &
vnus ex testibus deponat, quòd tali die vidit eum celebrare
missam,alter quòd alia die,&cæt.certè probabunt,
& idem in sim. & de hac materia vide per Innocen. in c.
qualiter,& quando.& Paul.de Leaza.in q.quam disputauit.
quæ incipit. Contra instrumentum debiti.ante finẽ.

¶Vltimò

¶Vltimò ad declarationem huius text. & materiæ not.
6 aliquas conclusiones. ¶Prima est, † quòd per rationem visus potest testis reddere rationem de quolibet sensu: quia sensus visus ponitur pro omni sensu generaliter, gl. est singularis. 3. q. 9. in c. testes. quam bene not. ad multa; quia mirabilis est: vnde si dicat testis latam sententiã, quia vidit, probat. Ita dicit Innoc. in d. c. qualiter, & quã
7 do. il secondo. ¶Secunda conclusio est, † quòd si testis dicat factum aliquid, se præsente, intelligitur, & intelligente, licèt non deponat hoc: secus si deponat de præsentia alterius; quia requiritur, quòd ponat etiam de eius intelligentia. Ita not. Io. And. extra eo. in c. præsentium. lib. 6. & Bart. refert in l. 1. infr. de aucto. tu. ibi vide. ¶Ter
8 tia conclusio est, † quòd si testis dicat [scio, quia certus sum] non probat; quia potest esse certus ex vehementi opinione, quæ falsa est. Ita videtur probari per text. infra de testa. tut. l. si quis ita. & ibi hoc not. Bart. Tamen est ibi vna dictio, quasi: vnde non videtur ille text. facere. vi-
9 debitis per vos studendo. ¶Quarta conclusio est, † quòd si testis examinatus super æstimatione, & cæt. & interrogatus de causa deponat sine redditione causæ, non debet ei credi, si de æstimatione requiratur diligens inquisitio, puta de æstimatione libri, vel equi rei. Secus si non requiratur diligens inquisitio: sed si talis æstimatio, quæ sit nota cuilibet etiam grosso, vt est valor frumenti, & victualiũ; quia tunc probat etiam sine redditione causę: vnde si dicatur, quòd tanti valuit tali tempore, scilicet vinum, & frumentum, & sim. licèt non adijciat; quia vidi ita emi, & vendi, communiter statur eius testimonio. Ita dixit not. Bart. in tractatu testium in 5. c. quod incipit. Testis dixit aliquem dominum, &c. in fine. ¶Quinta, & vltima con-
10 clusio est pro nunc, † quòd non est necesse testem deponentem super vulnere, vel homicidio cognoscere interfectum, vel vulneratum: sed sufficit, quòd sciat esse hominis corpus; licèt nesciat quis sit, gloss. est, quæ reputatur singularis. 2. q. 8. in c. libellorũ. & ibi est canonizata l. libellorum. infr. de accusa. ad quod facit quod not. alia glo. in l. si cum in exceptione. §. in hac. s. quod met. cau. & . ȷ. ad Syll. l. 1. §. illud. Et per istas vltimas allegationes obtinui in quæstione Datiariorum & cæt. vt licèt non fuisset probatum, cui fuit venditum vinum, pur fuit condemnata Catharina vendens; quia probatum fuit al pouero vendidisse.

Ex l. Curent.

SVMMAE.

1 *Iudices debent esse præsentes, quando testes examinantur, & habere debent tabelliones, qui scribant dicta testium.*

L. Curent. ¶Legitur duobus modis in gloss. Tertio modo secundùm
1 Butrig. extra gloss. secundùm glo. hoc dicit. † ¶Iudices debent esse præsentes, quando testes examinantur, & habere debent tabelliones, qui scribant dicta testium, vel si tabellionem non habent, possunt testes examinari sine scriptis coram alijs testibus. hoc dicit secundùm vtranque lect. tenete menti istam secundam. ¶In text. ibi [testari] idest testationes deponere. ¶In gloss. magna ibi [vt hic subijcit designatores] & cæt. & sic tertio modo legitur extra gloss. secundùm Butrig. secundùm quem hoc vult. Siue velit quis testari, & venientes ab intestato non permittant tabellionem, vel testes adhiberi, iudex mittet huic familiam, vel ipsemet ibi, & ducet secum tabellionem, & testes sufficientes. hoc dicit. Et hæc fuit intentio huius literæ, secundùm eum, quod not. quia solemnis lect. est. ¶In ead. glo. in fin. Circa hoc vide quod no. extra eod. in c. significauit. & vt lite nõ contestata. in c. quoniã frequenter.

Ex l. Produci.

SVMMAE.

1 *Testes alij an possint induci in causa matrimoniali, publicatis testibus.*
2 *Testis productus an possit iterum produci.*

L. Produci ¶Nõ potest summari propter lecturarum varietatem, ponitur casus in nube. ¶In gloss. vna ibi [secus si in alia] idem tamen esset & in eadem causa, si tamen sit diuersum capitulum, argum. infr. de quæst. l. repeti. secundùm Petr. & Cin. ibi, scilicet in d. l. si quis testibus. hic alleg. Vnum adde, quòd si quis produxit testem: tamen postea non est vsus eo; quia non fecit eum iurare, nec deponere, quòd nihilominus intelligitur personam eius approbasse, adeo quòd non poterit in eius personam obijcere, si producatur ab aduersario. Ita not. Guil. in Spec. de teste. §. sæpe. versic. sed quid si eum. Et hoc est pulchrum dictum: quod not. ¶In eadem gloss. ibi. [§. quia verò. in Authe. de testi.] hoc verum, vbi causa est eadem; secus si diuersa, vel variatus sit modus agendi: quo casu super eo capitulo (etiam publicatis attestationibus) possunt testes produci, extra eod. c. veniens. il secondo. & ibi de hoc per gloss. & Innocen. Item in eadem causa possunt produci super alio capitulo, extra. eo. c. cum causam.
1 † Vtrùm autem in causa matrimonij, publicatis testibus, alij possint induci, vide glo. ordina. extra de probat. in c. iuraui. & extra de testi. in c. cũ in tua. scilicet ꝙ possunt. ¶In ead. gloss. ibi [l. repeti.] Sed illud fiet ex iudicis officio, quando testis obscurè deposuit, vt not. in d. §. quia in gloss. magna, est tex. extra eod. in c. cum clamor. ¶In ead. gloss. ibi [§. fin autem] secundùm Ioan. Contrarium videtur notari per gl. extra. eod. in c. cum causam. il primo. in vltima gloss. & eod. tit. in c. constitutus. il secondo. ¶In eadem in fin. Conclude prædicta sic. Si quæritur,
2 † an testis productus iterum possit produci. Aut volo in eadẽ causa: & tũc si super alio capitulo, possum, l. si quis testibus. hic alleg. Si super eodem, non possum, vt hic, nisi ad declarationem sui: & tunc ad instantiam iudicis tantùm, & non alterius, dicto. §. quia verò. & c. cũ clamor. Aut volo inducere in noua instantia super eodem capitulo: tunc rei, contra quem producitur, est electio, velit stare attestationibus iam factis, vel quod patiatur de nouo testes recipi. C. eod. l. fina. & extra eod. c. præsentata. vbi similis casus. quod vltimum puto verum, quando dicta nõdum erant publicata, vel erant producti testes corã arbitro, quo casu loquit̃ l. fi. & c. præsentata. supr. alleg. Secus si dicta testium fuissent publicata in prima causa; quia tunc probarent in alia, aduersario inuito. C. de re iudi. l. gesta. Hor tenete menti hanc conclusionem.

ADDITIO.

a ¶Productus iterum. Adde nunquid testes posſint repeti, & iterum examinari Pau.de Caſt.in conſ.246.per totum conſil. Et hoc poteſt facere iudex ex officio etiam parte contradicente in d.conſ.verſ.Nunc autem quæritur & ibi verſ.Præterea videtur,&c.

Ex l. Teſtes.

SVMMAE.

1 *Domeſticum dicitur duobus modis.*
2 *Familiares an poſsint reddere teſtimonium pro dominis ſuis.*
3 *Vxor comprehenditur inter domeſticos.*

L. Teſtes. ¶Improbatur fides domeſtici teſtimonij.hoc dicit.¶ In gl.vnica. in fin.Per hæc tamen iura non clarè percipitur,quod dicat teſtimonium domeſticum. Et ideò dic ſecundùm Nic. de
1 Mata. † quòd domeſticum dicitur duobus modis.ſ.rône teſtificationis,& teſtificantis. Primum dicitur domeſticũ priuatum, ideſt non publica auctoritate iudicis receptũ: ſed aliter coram vicinis,& talis fides improbatur.ſ.eod.l. 3.§.Gabino.& not.C eod.in l.ſolam. Alio modo dicitur ratione perſonæ teſtificantis, quando teſtificans contingit eum(pro quo teſtificatur) per ſtatum domus. ỹ. de ſenatuſconſul.Clau.l.1.Quod eſt duobus modis, vel quia Princeps domus habet ius in perſona eius,vt filio, liberto, vel aſcriptitio; vel quia aliàs habet famulari, & obedire in his,quæ ad domum pertinent: & per domum intellige cohabitationem plurium, & coniunctim quæ conſiſtit ex Præſidente ſubiacente,& adminiſtrante,vt eſt vir, qui præſidet in domo, fœminaq; ſubiacet, & ſeruitores,qui miniſtrant,ideſt dapiferi ſeu mercenarij noſtri,vt not.ſ.de pecu.l.veſtimentũ.vnde omnes iſti dicuntur domeſtici,quaſi domi ſtantes; quia in eis conſiſtit ſtatus domus, ideſt familię,l.pronunciatio.ỹ.de verb.ſignifi.& per hoc ipſam domum participant cum domino domus,ideſt cum Præſidente.de talibus loquitur §. furta domeſtica. hic alleg. & l. præſente.§. ſicubi.Hæc autem participatio fit tribus modis.vel quia ſubſunt,vel quia circumſtant;vel quia præ
a ſunt. Iſti ergo non teſtificantur]. a Ita debet intelligi hæc materia, ſecundùm Ni.de Mata.in d.l.etiam. Aduerte tamen;quia Innoc.videtur intelligere l. iſtam.in ſeruis tan-
2 tùm,vel in poteſtate patria conſtitutis. † Alij autem familiares poſſunt licitè reddere teſtimonium.14.q.3.c.ſuper prudentia.& extra eo.c.nuncius. Sed tamen iudex diligéter debet attendere honeſtatẽ,perſonarũ, vt niſi ſint honeſtæ,nullatenus eis credatur. Et ideò dicit, ꝙ familiares Epiſcopi Abbatis, vel alicuius honorabilis domini, qui non tenet, niſi familiares diſcretos, & bonæ opinionis,recipiuntur in teſtes.Secus ſi ſint pauperes,& viles,vt familiares ſcholarium,vel berroarij & ſimiles.Ita dixit not.Inno.extra eo. 1 c.in literis,& extra de offi. dele.in c.inſinuãte. Hic autem adde alia, de quibus dixi.ſ. eod. in l. ido-
3 nei.vbi plene.Adde tamen, † quòd inter domeſticos (de quibus ſupra)comprehendatur vxor,& quòd idem in ſpõſa.ſ.de cõdictio.cau.da.l.quod Seruius.Idẽ in cõcubina; quia non diſtat ab vxore in effectu, ſed ſolùm in honore. ỹ.de leg.3.l.idem legato.§.parui.& infra de verb. ſign. l. pellicem.aliàs incipit Maſſurius.

ADDITIO.

a ¶Non teſtificantur. Adde ad hanc communem materiã, quando teſtes domeſtici poſſunt de his, quæ fiunt in ipſa domo,teſtificari Alexand.in conſil.161.incip. Animaduerſis in 2.volum. Et nunquid dictum teſtis domeſtici ratione alterius teſtis ſuſtentabitur, vide eund. Alexand.in conſ.120.incip.Viſo puncto in 1.2.vol.

Ex l. Mandatis.

SVMMAE.

1 *Procurator an poſsit eſſe teſtis in cauſa,quam procurat. Et quid in alia cauſa. num.2.*
3 *Proxeneta an poſsit eſſe teſtis in cauſa, in qua fuit mediator.*

L. Mandatis. ¶In iuriſdictione contentioſa quis nõ poteſt fungi vice duorum. hoc dicit Butrig. ¶In gloſſ.præſtiterunt. circa fin.ibi [l.quòd fauore.] Sed certè hoc videtur falſum; cum teſtis debeat dicere veritatem pro vtraque parte.C.eod.l.ſi quis teſtibus.ergo &c.not.ſ.eod.l. lege Iuli. Pro iſta tamen gloſſ.facit,quod not.glo.in fin. extra eod. c.vlt.in gloſſ.4.vbi vide, in 6.tene menti iſtam glo.quam credo tenendam.¶In glo.fin.ibi[§.ſi verò.de fide inſtr.]
1 Not.ergo gloſſ. quæ tenet, † quòd procurator poteſt eſſe teſtis in cauſa,quam procurat:ſed contrarium not.infr.de iure ſi.l.deferre.verſ.item decreuerunt.vbi glo.circa quod quidam dicunt, quòd non poteſt eſſe teſtis in cauſa,quam procurat,vt hic.ſed in alia ſic,vt ibi.Alij dicunt ibi in procuratore ad iudicia, ibi ad negotia: & has duas ſolut. ſimpliciter ponit hic But.quarũ non approbat nec improbat aliquã. Alij dicunt,quòd hic durabat officiũ, ibi finitum erat, & hanc videtur ſequi Ci.in l.quoniam liberi.C. eod.tu potes pleniùs dicere; quòd ſi loquimur de procuratore ad iudicia, ſi quidem agit cauſam, ipſe non poteſt interrogari,vt teſtis,vt hic.ſicut nec tutor,l. qui teſtis.circa princ. & ibi not.ỹ.de teſta.poteſt tamen vt pars interrogari.ſ.de procurat.l.non ſolum.in princ.& dicto.§. itẽ decreuerunt. ſecundùm intellectum gloſſ.ibi:ſed ſi cauſa eſſet finita, & de geſtis in illa cauſa interrogaretur, dixit Bart.quòd eſt idem,quod in procuratore ad negotia, qui interrogatur vt teſtis de eo, quod ipſe geſsit:quo caſu diſtingue ſecundũ eum; quia quandoque ad eum pertinet commodum,vel incommodum: & tunc nõ eſt idoneus.ſ. eod.l.idoneus,& C.eod.l.omnibus.Exemplum.volo probare,quòd tenearis mihi ad centum;& hoc probo per Titium, qui dicet ſe portaſſe pecuniam tibi, quam ſibi dedi tuo mandato, iſte non eſt idoneus teſtis;quia ſi tibi tradidit,eſt liberatus à me, ſi non tradidit, remanet obligatus:& ſic teſtificatur in eo,quod ad eum pertinet:ſed ſi ad eum non pertinet commodum, nec incommodũ:tunc dicit idem, quòd non poteſt eſſe teſtis, niſi vtraq; parte volente:ſicut dicitur in proxeneta in Authen.de teſti.§.pen. & hic tenet gloſſ.extra eod.c.fina.in 6. vbi de hoc.& hoc verum,quòd nõ poteſt eſſe teſtis pro eo, pro quo fuit procurator:ſed contra eum poteſt produci, etiam eo inuito, text.eſt in d.verſ.item decreuerunt.& hoc tenet Inn.extra
2 eo.in c.inſuper.& hoc habetis etiam notare.¶† Sed ſi aliquis vellet ducere in teſtem procuratorem in alia cauſa, quam ipſe non geſsit:tunc poteſt,ſicut dicitur in eo,qui iã fuit famulus:de quo per Bar.in l. ſi ſeruus. ỹ. de quæſtio.
3 ¶Et aduerte ad id,† quod de proxeneta dictum eſt;quia licèt

licèt communiter dicatur, quòd non possit esse testis, nisi vtraque parte volente, hoc verùm, quantùm ad hoc, vt nõ possit cogi, nisi producatur ab vtraque parte: tamen volẽs potest testificari productus ab altera tãtùm, secus si à neutra, vt d. §. penul. & dixit Bar. C. eo. in l. omnibus. ꝙ hęc est veritas, quicquid no. in Auth. de instr. cau. & fide. §. in hoc coll. 6. Hor volo vobis dixisse pro authoritate tanti viri, licèt ipse non alleget. ¶ Ex prædictis etiam potest inferri, ꝙ si ille, qui fecit instrumentum debiti, puta notarius sit factus procurator illius causæ, quòd habebitur suspectus; quia videtur esse etiam testis in eodem instrumento: & sic in eadem causa, l. Domitius Labeo. ȷ̃. de testam. & sic sibi non creditur, vbi venit cum alijs testibus, multò fortiùs habebitur suspectus, vbi solus venit, vt hic. & hoc tenet hic But. licèt dicat, ꝙ de hoc viderit multũ dubitari. ¶ In ea. gl. ibi. [s̃. eo. l. ob carmen in fi.] de hoc ibi per Ia. But: & ibi latiùs dixi, remissiuè tãgitur aliquid etiam in d. c. fi. extra de testi. lib. 6.

Rub. De iuris, & facti ignorantia.

SVPER rubro. in gl. ibi [qui ignorat ignorabitur] & sic est vituperium ignorantis, facit. s̃. de ori. iur. l. 2. §. Seruius. ibi. [namque eum dixisse turpe esse patritio] &c. ¶ In ea. ibi [sic enim hæc duo verba copulantur] allegatur quotidie hæc gloss. quòd copula, &, inter diuersa poni debet. ¶ In ea. gl. in fi. & no. hanc glo. vt magistram, cui adde similem. ȷ̃. de testa. l. de statu. vbi melius adhuc declarat.

Ex l. Ignorantia.

SVMMAE.

1 *Ignorantia facti impedit tempus currere in bon. possessione petenda, sed iuris non.*
2 *Successio defertur quandoque de gradu in gradum, & quãdoque de capite in caput.*
3 *Institutus pro parte olim non poterat clausis tabulis adire, nisi esset filius, sed institutus in totum sic: hodie tamen potest indistinctè adire.*

1 L. Ignorantia. ¶ Ignorantia † facti impedit tempus currere in bonorum possessione petenda, sed iuris non. hoc dicit tota lex. ¶ Vel sic. In petenda bonorum possessione excusat ignorantia facti, non iuris. Ad hęc alle. quotidie. & pro
2 euidentia præmitte duo, † quòd quandoque defertur successio de gradu in gradum, quãdoque de capite in caput. vt hic voluit glo. super ver. successorio. quam vide. ¶ Secũ
3 dò præmitte, quòd olim institutus † pro parte non poterat clausis tabulis adire, nisi esset filius: sed institutus in totum sic. hodie autẽ potest indistinctè adire, vt hic in pen. glo. etiam clausis tabu. Hor pono modò casum. ¶ In glo. loquitur secundùm sua tempora. ibi [§. consequens.] & transumptiuè in Auth. defuncto. C. ad Tert. & aduerte, ꝙ id, quod dicitur cum isto fratre cõcurrere fratres ex vtroque parente, locum habet in filijs eorum. Ita probatur in corpore vt fra. filij. §. 1. coll. 9. & hoc Doc. communiter tenent. in d. Auth. defuncto. quod etiam ibi videtur sentire glo. super ver. vocantur.

Ex l. In omni parte.

SVMMAE.

1 *Ius dicitur certum, & finitum.*
2 *Priuilegium primum, quando reuocetur per secundum.*
3 *Constitutio, facta, vel statutum, à quo tempore liget.*

L. In omni parte. ¶ In effectu idẽ vult, qđ l. præcedens diffusè declarauit, scilicet, quòd error facti excusat, iuris non. addit tñ quomodo ius est certum, & finitũ: & hęc est eius intentio. ¶ In tex. ibi [interpretatio] vide gloss. hic positam: de significatione tamen huius verbi, interpretatio, dic vt no. ȷ̃. ad Tertul. in l. 1. §. qui operas. ¶ No. ergo,
1 † quòd ius dicitur certum, & finitum, & eiusdem haberi notitia, & præsumit scilicet haberi. & hæc est ratio, quia per consequens ius, contrarium primum tollitur: secus in consuetudinibus, & statutis, in quibus cum sint facti, & in facto consistant, cadit probabilis ignorantia. extra de cõsti. in c. 1. in 6. Idẽ in pactis. extra de deci. c. ex multiplici. vbi casus. Idẽ in priuilegijs. extra de præscr. c. veniens. cum sit eadem ratio, quæ in statutis, & hoc tenet ibi Ioan.
2 Mo. ¶ † Aduerte tamen; quia quod dixi de priuilegijs, intellige verùm, nisi primum priuilegiũ contrarium sit clausum in corpore iuris; quia tunc reuocatur per secundum contrarium, sicut & constitutio. Ita not. Garsias. extra de elec. in c. vt circa. in 6. vbi latè de hoc videas. in glo. ordi. quæ incipit. per hoc dicas, quod etiam tenuit Io. Andr. de rescrip. in c. 1. in antiquis. ¶ Secundò põdera tex. ibi [cum ius finitum] &c. per quod videtur ista l. loqui in legibus redactis in corpore iuris: & idem esset dicendum in statutis redactis in volumine statutorũ, secus in extrauagantibus, in quibus videtur cadere iusta causa ignorantiæ: ex quo non sunt redacta, &c. dixit tamen Butr. quòd communis opi. est, quòd ligent statim, cum sunt publicata, argum.
3 l. sed si pupillus. §. præscribere. s̃. de instit. ¶ † A quo autẽ tempore liget constitutio facta, vel statutum, vide, quod plenè no. in procemio Clem. circa fi. Bart. etiam plenè examinat in materia statutorum in repetitione l. omnes populi. in q. illa, à quo tempore liget statutum. ¶ In glo. 1. in fi. vtrùm autem, & quando ignorantia iuris excuset quem à pœna, vide quod plenè dicã. ȷ̃. eo. in l. regula. in princip. in vltima gloss. ad fin. ¶ In gloss. de iure. hoc declara. vt dixi. s̃. in tex.

Ex l. Plurimum.

SVMMAE.

1 *Facti error excusat, si non est supinus, iuris autem non.*
2 *In facto proprio non est tolerabilis error.*

1 L. Plurimum. ¶ Error † facti excusat, si non est supinus. sed iuris non, hoc dicit in effectu cum l. nec supina. & l. re-
2 gula. §. sed facti. ȷ̃. eo. ¶ Allegatur ergo, † ꝙ in proprio facto non est tolerabilis error, sed in alio sic. quod tamen cõcor. l. fi. ȷ̃. pro suo, & allegat hic in glo. hoc tamen, quod dicitur de errore alieni facti, hæc l. non limitat, scilicet, quòd debeat tolerari, nisi sit nimium supinus.

Ex l. Iuris ignorantia.

SVMMAE.

1 *Ignorantia iuris non prodest in lucro captando causa alterius iniuriæ, sed facti sic.*

2 *Facti error prodest etiam in acquirendo, etiam si acquisitio sequi debeat cum alterius iniuria.*

L. Iuris ignorantia. ¶In lucro captãdo al-
1 terius iniuria iuris † ignorantia non prodest: sed facti sic. hoc dicit cũ. l. iuris ignorãtia. ῾ƒ. eo. quæ l. est mater istius.
2 secundùm glo. ¶No. † quòd error facti prodest etiam in acquirendo, etiam si acquisitio sequi debeat cum alterius iniuria, vt in vsucapione, & præscriptione, &c. ¶In gl. vnica in prin. ibi [l. nunquã.] Intellige, quando res erat aliena, non pupilli, vt dicto. §. si à pupillo. hic alle. ¶In ea. glo. ibi [videtur vsusfructus] cum ad fructuarium non pertinet; quia non est in fructu, l. in pecudum. s. de vsu.

Ex L. Iniquissimum.

SVMMAE.

1 *Scientia, vel ignorantia alterius non debet alteri prodesse, vel obesse.*

2 *Vsucapio, & publiciana iudicantur à pari.*

1 L. Iniquissimum. ¶Scientia, † vel ignorantia alterius non debet alteri prodesse, vel obesse. h. d. quod limita, vt no. statim dixit glo. in l. præce. si non habeat ab illo cautionem. ¶In glo. pone exemplum. ibi: [§. rursus] transumptiuè in Auth. malæ fidei. C. de prescrip. lon. temp. sed circa hoc potest dubitari, supposito quòd sit facta nouatio quò ad vsucapionẽ, an intelligatur facta quò ad Publicianam, vt sic Publiciana hodie sit correcta, & gl. sentit ꝙ sic, in l. si ego. §. Prætor ait. s. de publicia. aliàs. l. eum, qui.
2 Idẽ tenuit Rofre. super illo tit. de public. † quia vsucapio, & Publiciana iudicãtur à pari. l. eum, qui. in princ. eo. titu. aliàs est. §. sub illa. l. si ego, pro hoc; quia, qui agit publiciana, dicit se non dominum, & per consequens dicit se habere malam fidem; quia scit se non esse dominum, & sciẽtia ducit malam fidem, ergo non præscribit. Nam iure canonico male fidei possessor nullo tempore prescribit, de re iur. c. possessor. in 6. & de præscrip. c. vlt. per quæ iura videtur, ꝙ mala fides hodie superueniens, quam causat sciẽtia, interrumpat præscriptionem, & per consequens non compectat Publiciana. Et secundùm hoc remanebit, quòd Publiciana comperet solùm illo casu, quando quis est dubius. Sed Iaco. de Rau. dixit, quòd aliud in vsucapionẽ, & aliud in Publiciana; quia vsucapio plus prejudicat; cum auferat dominium. l. traditionibus. s. de pac. sed Publiciana nõ datur contra dominum: sed contra alium, qui non habet tantum ius, quantum agens Publiciana, argu. C. de edic. Diui Adri. tol. l. fi. Vel in casibus, in quibus cõpetit cõtra dominũ, qui not. s. de Publi. in l. fi. nititur maiori equitate; ideò quod dicitur de vsucapione, & præscriptione, hodie de iure canonico nõ trahitur ad Publicianam, & præterea licèt auctor fuerit malæ fidei: successor tñ habens titulũ, & bonam fidẽ, pôt agere Publiciana contra possidentẽ, non habentem tamen ius in re, vel contra dominum, quando nititur maiori æquitate. Ita dixit Iaco. de Raue. quem Ci. sequitur in additione in d. §. Prætor ait. latiùs tetigit idem Iaco. Insti. de acti. in §. aliæ. in lec. sua, quam vide. Idem etiam But. qui per plures rationes videtur concludere, ꝙ Publiciana hodie sit correcta. de quo per eũ, in §. sed istæ. ver. tertiò. quæro. Insti. de actio. Idem etiam videtur concludere Io. And. ῾ƒ. de re iudi. in c. abbate sanè. in glo. ordi. in 6. vbi etiam vide. ¶In ea. glo. ibi [quia scientia testatoris obest hæredibus] quod tamen sanè intellige, quã do hæres non habet aliunde titulum, quàm à defuncto. aliàs secus, tex. est singularis in l. an vitium. §. ex facto. ῾ƒ. de diuer. & temp. præscrip. ¶In ead. gl. ibi. [l. si legibus] vbi videtur probare, quòd scientia patris nocet filiabus. ¶In ead. ibi [solue, vt ibi] scilicet; quia non obest ex eo, quòd parentes sciant: sed ex eo; quia præsumuntur & ipsæ filiæ scire, quasi à patre certioratæ. Vel secundò solue, & dic, ꝙ parentes imputant sibi suam sciẽtiam: & secundùm hoc concordabit. Adde etiam, quòd contra istam l. facit. ῾ƒ. de legat. 2. l. cum pater. §. Mæuio. sed solue, vt ibi not. per Dyn.

Ex l. Nec supina.

SVMMAE.

1 *Pater volens filiam maritare, tenetur dicere conditionem filiæ.*

L. Nec supina. ¶Summata est. s. cũ. l. 3. ¶Vel sic. Mediũ est tenendum. Ita alleg. glo. hic. ¶In glo. vno quoque. &c. no. solu. Adde, qđ in simili dicit Io. Mo. dicit enim, ꝙ vbi nil habeo cum homine agere, debeo illum præsumere bonum: sed vbi volo sibi dare filiam meam ideſt ecclesiam, debeo inquirere (saltem quò ad expressa) de elect. in c. cũ
1 in cunctis. & eo. tit. in c. licèt canon. lib. 6. † & quia pater volens filiam maritare, tenetur conditionem dicere filiæ. argu. ῾ƒ. de ritu nup. l. qui liberos. de quo vide per Io. An. post Ioan. Mo. de electio. in c. si fortè. per gloss. sing. super ver. sententia. in 6. Adde tamen, quod legitur Ecclesiastici. 7. vbi dicit trade filiam, & grande opus feceris, & homini sensato da illam.

Ex l. Iuris ignorantia.

SVMMAE.

1 *Ignorantia iuris an faciat quem bonæ fidei possessorem, quò ad lucrum fructuum.*

L. Iuris ignorantia. ¶Summata est cum l. iuris ignorantia. s. eo. vbi glo. dixit. in fi. hanc esse matrem illius. ¶In glo. 1. ibi [an contrarium illi secundæ regulæ. in fin.] Ex hoc no. quòd ex hoc videtur sumi solutio eius, in
1 quo glo. videntur variare, scilicet an ignorantia † iuris faciat quem bonæ fidei, quò ad lucrum fructuũ. & glo. tenet, quòd sic, in d. l. si fur. in prin. ῾ƒ. de vsucapi. quod sequitur etiam Dy. in reg. pro possessore. de reg. iur. in 6. sed gl. in d. l. sed & si. §. si scire. dicit, quòd tenetur eos restituere eo casu, quo est locupletior, & sic possessor ẽt bonæ fidei redderet, facit. l. pôt. in fi. ῾ƒ. de vsucap. & hoc est de mente Bar. in d. l. si fur. ¶In ea. glo. ibi. [l. alienationis] hoc nõ videtur verum; nam cum præsupponatur errasse, satis deprehenditur eum nullatenus consensisse (etiam tacitè) in translatione dominij, argum. s. de iurisd. om. iud. l. si per errorem. melior ergo videtur ratio, quare hoc contingat, scilicet

licet,ne dominia rerũ sint in incerto.ff.de vsucap.l.1. ¶In ea.glo.ibi [vi bo.rap.§.1.] ego tamen euito pœnam furti,vt no.glo.in l.regula.in prin. ff. eo. & vide quod ibi dicam,quod bene no.

Ex l.Error.

SVMMAE.

1 *Iuris error non habet obesse,vbi agitur de damno vitando.*

L. Error. ¶Error facti non nocet,iuris sic,vi distis.s.eo.in l.1.& 2.& ff.eod.l.regula.& quasi per totum. ¶In tex.ibi [in compendijs prodest] quando profit mulieribus error iuris, & quando non,vide quod no. C.eod. in l.fin. Ad hanc tamen regu-
1 lam,quæ hic vltimò ponitur,scilicet,† quòd error iuris nõ habeat obesse, vbi agitur de damno vitando, adde omnino,quod no.Dy.in reg.ignorantia.de reg.iur.in 6.

Ex l.Regula est.

SVMMAE.

1 *Error supinus quis dicatur.*
2 *Ignorantia an excuset quem à pœna.*
3 *Ignorantia iusta quæ dicatur.*

L. Regula est. ¶Iuris ignorantia regulariter non excusat.fallit in minore,muliere,& milite: sed facti prodest omnib⁹, nisi sit supina,& grossa.h.d. vsque ad §. sed iuris ignorantia.legam tamen per se;quia meretur legi.¶Ex §. sed facti.no.medium eligendum.concor. s. eo. l. nec supina.
1 ¶Item no. † quòd appellatur supinus error, vbicunque allegatur circa id,quod omnibus notũ est, vel in communi.& sic facit ad id,quod no.dixit glo.in l.tutor. C.de peri.tuto.quæ quotidie allegatur pro singulari.¶In gl.magna, idest.ibi [de tertia scilicet iuris ciuilis] & ibi.[l. iuris ignorantia] dic intellige tamen,vt Dy.in regu. ignorãtia. de regu.iu.in 6.¶In ea.glo.in fi.no.ipsam, quæ est plena,
2 & magistra in materia. † Conclude tamen apertius, vtrũ ignorantia excuset quem à pęna, de quo tangitur per glo. in l.respiciendum.§.delinquunt.ff.de pœn.& Dy. in reg. iuris ignorãtia.Aut enim erratur in iure naturali, aut quasi naturali,aut in iure ciuili: si in iure naturali, error talis iuris non excusat; nam licèt possit ignorari, qualis sit pęna:ipsũ tamen ius ignorari non potest. ff.de adul.l.si adulterium cũ incestu.§.1.& hoc membrũ sensit glo.post.prin. idem si erretur in quasi naturali;quia non excusatur.d.l.2. C.de in ius voc.ff.de fal. l. Diuus. nam hæc prohibitio est mixta quodammodo iure naturali: veruntamen isto casu est locus pœnitentiæ cum satisfactione cõdigna. & in hoc differt à præcedenti.C.de his,qui sibi ascri.in te.l.senatusconf.& s.de in ius vocan.l.quamuis.Si erratur in iure ciui
2 li:ª tunc aut id, quod agitur,exigit verum dolum ad pœnam imponendam:& tunc si ignorantia est à iusta ratione causata,excusat a pœna. l. si quis in graui. §. si quis ignorans.ff.ad Syll.& de libe.cau.l. igitur.§. potest.Ita dẽt intelligi quod no.glo.in l.plagij.C.ad leg.Fla. de pla. Sed si id,quod agitur,exigit solùm præsumptum dolum: tunc si ignorantia est causata à iusta ratione,excusat à dolo præsumpto.l.fi.ff. de decre. ab or. facien. & l. senatus. ff. de his,qui sibi ascri.in te.secus si non est causata à iusta ratione;quia tunc non excusat,l.fin.§.licèt.ff.de publi. & l.Diuus.2.responso.ff.de fal.& C.eo.l. cõstitutiones.¶Si verò id,quod agitur, exigit culpam tantùm: tunc si latam, dic idem,quod in dolo præsumpto.ff.de verb.signi.l. magna negligentia.& l.latæ.si leuiorem:tunc iusta ignorantia excusat,non iniusta.& est ratio;quia quãdo ẽ iniusta,æquiparatur latæ culpæ,quæ grauior est,quàm culpa à lege requi
3 sita;ideò minus excusat.† Iusta autem dicitur ignorantia, quando ius illud, quod ignoratur, non erat publicè notum, verè, vel iuris præsumptione: aliàs dicitur iniusta, vt probatur hic in ver. sed facti. & no. gloss. in l. si tutor. C. de peri. tut.quod intellige,nisi fortè forent constitutiones locales,idest particulares in loco, quas peregrinis,& aduenis licitum est ignorare,extra de consti.c. 1. in 6.facit quod not.glo.in l.item Mela.in princip. s. ad leg. Aquil. quam signabitis in libro vestro pro transeuntibus cum armis,& fustibus.¶In gl.quibusdam.de hoc dic, vt. C.si aduer.delic.l.1.¶In glo.adire.circa fi.ibi [si institutos adierit.ff.annum.] h.d.glo.quia ista litera non videtur posse intelligi de puro instituto, qui posset adire perpetuò.C.de iure deli.l.licèt.& l. si curatoris. & l. cum antiquioribus.& in eis no.

ADDITIO.

a ¶Si erratur in iure ciuili.Adde Alex. in consi. 156. incip. Viso,& considerato.in 2.vol.ver.nec videtur excusari. vbi dicit,quòd rusticis,mulieribus,& similibus non succurritur prætextu iuris ignorantiæ,plusquam succurratur alijs, nisi in casibus,in quibus specialiter reperitur à iure cautũ, per l.fi.C.de iur.& fac.igno.Et quod rustico non succurratur in his,quæ sunt inducta ad rigorem iuris cõseruandũ, tenet expressè Guil.de Cu.in l.si quis ex argentarijs. §.fi. ff.de eden.Bar.in l.1.§.nunciatio.in vlt.col.ff.de ope. noui nun.Bar.in l.1.C.de iur.& fac.igno.Bal.in l.virum. C. qui admitti. Ang.in l.1.C.de eden.& Bal.in l.fi.in prin.C. de iure delib.Præsertim si potuit consulere peritiores, vt dicit Alex.in prealle.conf.per l.in bonorum.ff.quis ordo in bon.pos.ser.& no.Alex.in d.l.virum.C.qui admitti.

Ex §.Sed & iuris.

SVMMAE.

1 *Peritorum qui habuit copiam, & non eos consuluit, imputatur ei.*
2 *Consilium non tenetur necessariò sequi, qui tenetur consulere peritiores.*
3 *Assessor iudicans secundùm vnam opinionem,excusatur,nec facit litem suam,quãdo in causa sunt variæ opiniones Doc. valentium,nisi appareat decisum.*

§. Sed & iuris. ¶Iuris ignorantia non excusat eũ, qui sua prudentia debuit esse instructus, vel facultatẽ habuit consu-
1 lẽdi peritiores.h.d.† ¶No.ergo imputari ei, q habuit copiam peritorum, si eos non consuluit: præsumitur autem habita copia peritorum, si locus ille sit insignis, extra de consti.c.statutum.in 6. & dicitur locus insignis,si sit ibi forum iudiciorum,& habeat merum, & mixtum imperium. l.si duas.§.decem.ff.de excus.tuto.vbi casus. ¶Vnum no. quòd si esset ibi copia Canonistarum tantùm, & hoc per canones declarari non posset,obstat exceptio,scilicet defectus peritorum.11.q.1.c.si quis cum clerico.in fi. secus si posset per canones declarari,argu.extra de oper. no. nun. c.1. & qđ ibi not. & idẽ dicit econtra,si esset ibi copia Le-
2 gistarum tantùm. † Adde tamen, quòd licèt quis teneatur

tur consulere peritiores, non tenetur necessariò tale consilium sequi, l. Titium, & Mæuium. in princ. ȷ. de admini. tuto. & ita intellige hunc tex. & l. in bonorum. ȷ. de bonor. possess. vbi etiam ponitur ista regula de consulendo peritiorem, vt hic, sicut tenetur esse peritus: secus si debet esse peritus, vt hic subditur. Exemplũ pone in Assessore, vt not. s. qđ quisq; iur. in l. 2. facit. C. de re mili. l. semel. li. 12. vbi relationi medicorũ statur. ȷ. de ven. inspi. l. 1. in Auth. de nõ alie. aut perm. re. eccle. circa mediũ. C. de secũ. nup. l. hac edictali. §. his illud adijcimus. s. si mẽs. fal. mo. dix. l. 1. & quod no. per Dy. in c. iuris ignorantia. de reg. iu. in 6. & ex hoc põt terminari, ꝙ vbi solũ ratione doli veri, vel prę sumpti potest peti reductio laudi ad arbitrium boni viri: si arbiter pronunciauit de consilio peritorum, quòd non potest redargui, quòd sit in dolo vero, vel præsumpto, & sic non habebit locum hoc casu reductio. quod tene menti.

3 ¶ Vnum adde no. † quòd vbi circa intellectus legis sunt variç opi. Doct. aliquid volentiũ. Exẽplũ. l. dos à patre, ꝑfecta. C. sol. mat. nisi appareat decisum, quæ opi. sit verior, excusaretur etiam assessor, nec faceret litem suam, argum. ȷ. de re iudi. l. cum prolatis. & ibi Bar. hoc videtur sentire. sic & ratione opinionis, quæ faceret pro appellante, si prosequatur causam appellationis, & succumbat, non condẽnabitur in expensis secundùm Io. An. qui dicitur hoc fuisse dictũ Pet. de Saxonia extra de apell. in c. vt debitus. in nouell. & idem Guil. in tit. de expens. §. nunc videndum. & de hoc vide gl. ordi. in l. & ideo. s. de legi.

Ex §. Qui ignorauit.

SVMMAE.

1 *Vbi præcedit causa efficax ordinata ad translationem dominij, dominium transfertur, non obstante opin. recepta, quasi plus sit in re, quàm in opin.*

1 §. Qui ignorauit, ¶ Vbi † præcedit causa efficax ordinata ad translationem dominij, dominium transfertur, non obstãte opinione recepta, quasi plus sit in re, quã in opinione. h. d. no. & facit ad no. in l. seruum Titij. s. mand. & l. 3. §. subtiliter. s. de cond. ob caus.

Ex §. Si quis ius ignorãs.

SVMMAE.

1 *Fideicommissum relictum in voluntate minùs solemni, dicitur naturaliter debitum.*

§. Si quis ius ignorans. ¶ Solutũ, quod per Falcidiam poterat retineri, si sit solutum errore iuris, non repetitur, etiam si extet, secus si facti: & vbi initiũ legis est generale, tota lex iudicatur generalis. ad hoc vltimò alleg. ¶ No. ibi [quasi plus debito] quia includit, quòd erat debitum scilicet naturaliter, sic & in l. 1. C. ad leg. Fal. & sic facit, quòd solutum (quod poterat defalcari) dicatur debitum naturaliter. quod glo. tenuerunt in l. cum quis. C. eo. & ĩ l. 1. s. de cond. indebi. licèt Vltramon. cõtra: de quo plenè in dictis iuribus, & Cin. examinat in d. l. cũ

1 quis. ¶ Secundò videtur probare iste text. † quod fidei-
a commissum relictum in voluntate minùs solemni a dicatur naturaliter debitum, facit. C. de fideicom. l. 2. & ideo Bar. dixit tale relictum deberi etiam in foro conscientiæ. Ita dixit in primo minoricarũ. ¶ In gl. nec stultis. ibi. [l. leges sacræ] & no. s. de interro. actio. ĩ l. de ætate. §. q iusto. ¶ In glo. nam initium ibi. [§. Sticho.] Sed potest responderi, quòd illud ibi ideo contingit propter sequentem rationem specialem, quæ restringit dictum generale præcedens, arg. ȷ. de le. 2. l. cum pater. §. dulcissimis. qui allegatur, quòd ratio restringit dictum. Vel dic, quòd hic nõ causa determinationis, sed ex dicto est, & ideò ad omnes personas extenditur. ȷ. de dam. infect. l. damni infecti. la 2. in fin. Ibi autem causa determinationis. Ita dicit Dy. in contrario.

ADDITIO.

a ¶ Minus solemni. Adde, quòd fideicommissum vniuersale conseruatur, rupto testamento ex causa præteritionis, per Auth. ex causa. C. de lib. præt. sicut legata particularia; quia solùm vitiantur directæ institutiones, & substitu. per quas succeditur defuncto. Pau. de Cast. in conf. 393. incip. Viso, & ponderato. versic. constat autem. in 2. parte consiliorum.

Ex l. Impuberes.

SVMMAE.

1 *Scientia iuris, vel facti non cadit in pubere non doli capace, nec proximo pubertati, aliquid agente sine tutore.*

1 L. Impuberes. ¶ Scientia † iuris, vel facti non cadit in pubere non doli capace, nec proximo puberati aliquid agente sine tutore. h. d. cum glo. sua. ¶ In glo. in sui præiudiciũ. ibi [alioquin] de hoc dic plenè, vt no. ȷ. de reg. iur. in l. pupillum. & intellige secundùm ibi notata.

Finis ij. ff. Vet.

FLORIAN
de S. Pet.
in fl. vet.

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm